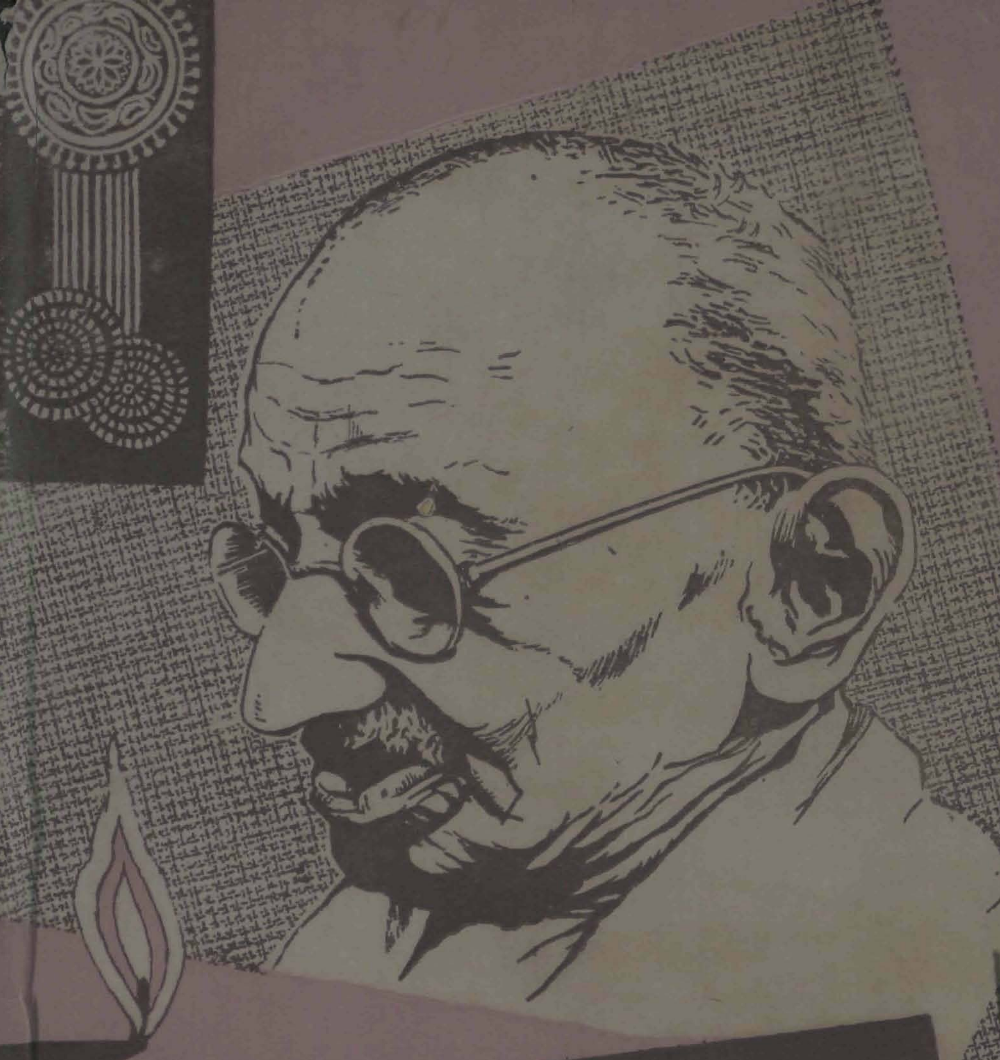

ଗାନ୍ଧୀ ରଚନାବଳୀ

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

ମୋହନଦାସ କରମଚାନ୍ଦ ଗାନ୍ଧୀ

ଗାନ୍ଧୀ ସ୍ମାରକ ନିଧି (ଉତ୍କଳ)

ନବଜୀବନ ଟ୍ରଷ୍ଟ (ଅହ୍ମଦାବାଦ)ଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ
SATYAGRAHA ପୁସ୍ତକରୁ
ଓ
ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶ ଗାନ୍ଧୀ ସ୍ମାରକ ନିଧିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ
ହିନ୍ଦୀ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ପୁସ୍ତକରୁ ଅନୁମତି କ୍ରମେ ଅନୂଦିତ

— ସତ୍ୟାଗ୍ରହ —

ଗାନ୍ଧୀ ରଚନାବଳୀ

ତୃତୀୟ ଖଣ୍ଡ

ଗାନ୍ଧୀ-କସ୍ତୁରବା ଜନ୍ମଶତବାର୍ଷିକୀ ସଂସ୍କରଣ
୧୫ ଅଗଷ୍ଟ, ୧୯୬୯

ପ୍ରକାଶକ—ଗାନ୍ଧୀ ସ୍ମାରକ ନିଧି (ଉତ୍କଳ), କଟକ

ସର୍ବସ୍ୱତ୍ୱ ସଂରକ୍ଷିତ

ଅନୁବାଦକ— ଶ୍ରୀ ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ ଦାସ
ଶ୍ରୀମତୀ ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣା ମହାରଣା

ମୁଦ୍ରାକର— ଶ୍ରୀ ନିକୁଞ୍ଜ କିଶୋର ଦାସ
ଗ୍ରାମସେବକ ସମବାୟ ପ୍ରେସ, କଟକ-୨

ଛପା ସଂଖ୍ୟା— ତିନି ହଜାର ଖଣ୍ଡ

ତିରିଶି ଟଙ୍କା।
ମୂଲ୍ୟ—ପୂରା ରେକ୍ସିନ୍ ବନ୍ଧାଇ [redacted]

ପାଠକଙ୍କ ପ୍ରତି

(ଗାନ୍ଧୀଜୀ)

ମୋର ଲେଖାଗୁଡ଼ିକର ମନଯୋଗୀ ପାଠକମାନଙ୍କୁ ଓ ସେଥିରେ ଆଗ୍ରହୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ମୁଁ କହିବାକୁ ଚାହେଁ ଯେ ମୋର ଲେଖାଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ସର୍ବଦା ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ମୁଁ ଆଦୌ ଚିନ୍ତିତ ନୁହେଁ । ସତ୍ୟର ଅନୁସନ୍ଧାନରେ ମୁଁ ଅନେକ ଧାରଣାକୁ ତ୍ୟାଗ କରିଛି ଏବଂ ଅନେକ ନୂଆ କଥା ଶିଖିଛି । ମୁଁ ବୟସରେ ବୁଢ଼ା ହୋଇଗଲେ ସୁଦ୍ଧା ମୋର ଅନ୍ତରର ବିକାଶ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲାଣି କିମ୍ବା ଏହି ଶରୀରର ବିନାଶ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏହି ବିକାଶ ଶେଷ ପାଇଯିବ ବୋଲି ମୁଁ ଅନୁଭବ କରୁ ନାହିଁ । ମୁଁ ଯେଉଁଥିପାଇଁ ଚିନ୍ତିତ ତାହା ହେଉଛି— ମୋର ସତ୍ୟରୂପୀ ଭଗବାନଙ୍କର ଆହ୍ୱାନକୁ ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମାନିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହିବା । ତେଣୁ, ମୋର କୌଣସି ଦୁଇଟି ଲେଖା ମଧ୍ୟରେ କେହି ଯଦି କୌଣସି ଅସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ବା ପରସ୍ପର ବିରୁଦ୍ଧଭାବ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରନ୍ତି ଓ ତାହା ସତ୍ତ୍ୱେ ଯଦି ମୋର ମାନସିକ ସୁସ୍ଥତା ଉପରେ ତାଙ୍କର ଆସ୍ଥା ଥାଏ, ତାହାହେଲେ ସେହି ଏକା ବିଷୟରେ ସମୟର କ୍ରମ ଅନୁସାରେ ସେ ମୋର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଲେଖାଟିକୁ ବାଛିଲେ ଠିକ୍ ହେବ ।

—ହରିଜନ, ତା ୨୯-୪-୧୯୩୩, ପୃଷ୍ଠା ୨

ଖେଡ଼ା ଜିଲାର କପାଡ଼ୱଞ୍ଜର ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ କହିଲେ, "ଆପଣ କେତେକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବିଷୟରେ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅଭିମତ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । ଆମର ବିରୋଧ କରିବା ପାଇଁ ସମସ୍ତ ସମୟେ ବିରୋଧୀ ଲୋକେ ଆପଣଙ୍କର ଏହି ପରସ୍ପର ବିରୁଦ୍ଧ ଅଭିମତର ସୁଯୋଗ ନେଇଥାନ୍ତି । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଆମେ କଅଣ କରିବୁ ?"

ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, "ଏ ସବୁ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଯେଉଁ ବିରୋଧାଭାସ ବା ଅସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଦେଖାଯାଉଛି, ତାହା ଯେହି ଭଳି କେବଳ ବାହାରକୁ ଦିଶୁଛି ଏବଂ ତାକୁ ସହଜରେ ସମାଧାନ କରାଯାଇପାରେ । ଯେଉଁ ନିୟମ ନିରାପଦରେ ଅନୁସରଣ କରାଯାଇପାରେ, ତାହା ହେଉଛି —କାଳାନୁକ୍ରମରେ ମୁଁ ଯାହା ସବା ପଛରେ କହିଥିବ, ତାହାକୁ ମୋର ପୂର୍ବର ସମସ୍ତ ମତ ଅପେକ୍ଷା ଅଗ୍ରମାନ୍ୟତା ଦେବାକୁ ହେବ । କିନ୍ତୁ ମୋର କୌଣସି ଉକ୍ତି—ମୁଁ ଆଗେ କହିଥାଏଁ ବା ପରେ କହିଥାଏଁ—ଯଦି ଆପଣଙ୍କର ହୃଦୟ ଓ ବୁଦ୍ଧିକୁ ରୁଚୁ ନ ଥାଏ, ତେବେ ଆପଣଙ୍କ ପାଇଁ ତାହା ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ହୋଇ ନ ପାରେ । ଏହାର ଅର୍ଥ ନୁହେଁ ଯେ ମୋର ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ବା ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଭୁଲ । ମାତ୍ର ଆପଣ ଯେଉଁ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣକୁ ପସନ୍ଦ କରିପାରୁ ନାହାନ୍ତି ବା ନିଜର ଚିନ୍ତାଧାରା ସହ ମିଶାଇ ପାରୁନାହାନ୍ତି, ତାହାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଭୁଲ ହେବ ।

—ହରିଜନ, ତା ୧୮-୨-୧୯୩୯

ପ୍ରକାଶକଙ୍କର କଥା

ଗାନ୍ଧୀ-କସ୍ତୁରବା ଜନ୍ମ-ଶତବାର୍ଷିକୀ ପାଳନ ଭିତରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ମୂଳ ଲେଖାଗୁଡ଼ିକୁ ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ କରି ପ୍ରକାଶ କରିବା ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାୟୀ ଓ ମୁଖ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ । ଏଥିପାଇଁ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଗାନ୍ଧୀ ସ୍ମାରକ ନିଧି ଓ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଗାନ୍ଧୀ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଶତବାର୍ଷିକୀ କମିଟି ଅନେକ ଦିନୁଁ ପ୍ରତି ପ୍ରଦେଶର ଗାନ୍ଧୀ ନିଧିଙ୍କୁ ସୂଚନା ଦେଇଥିଲେ । ତଦନୁସାରେ ଓଡ଼ିଆରେ ଗାନ୍ଧୀ ରଚନାବଳୀ ନାମରେ ପ୍ରାୟ ଷୋଳ ଖଣ୍ଡ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ଯୋଜନା ଗାନ୍ଧୀ ସ୍ମାରକ ନିଧିର ଉତ୍କଳ ଶାଖା କରିଛନ୍ତି । ସେହି ରଚନାବଳୀର ତୃତୀୟ ଖଣ୍ଡ ରୂପେ ଏହି "ସତ୍ୟାଗ୍ରହ" ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା ।

ଗାନ୍ଧୀ ରଚନାବଳୀର ପ୍ରଥମ ଦୁଇ ଖଣ୍ଡରେ, ଅର୍ଥାତ୍ 'ଆତ୍ମକଥା' ଓ 'ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ'ରେ, ସଂକଳନର ଓ ପ୍ରବନ୍ଧ-ସଜ୍ଜାର ପ୍ରଶ୍ନ ନ ଥିଲା । କାରଣ, ସେଥିର ମୂଳ ବହି ଗାନ୍ଧୀଜୀ ନିଜେ ବହୁ ବର୍ଷ ଆଗରୁ ପ୍ରକାଶିତ କରାଇଥିଲେ । ମାତ୍ର ଆମର ଏହି ଖଣ୍ଡ ଓ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଖଣ୍ଡଗୁଡ଼ିକ ପାଇଁ ସୁଚିନ୍ତିତ ସଂକଳନ ଓ ପ୍ରବନ୍ଧ-ସଜ୍ଜା ସର୍ବପ୍ରଥମ ଓ ଜରୁରୀ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ଆମ୍ଭେମାନେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ମୂଳ ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ପ୍ରବନ୍ଧଗୁଡ଼ିକ ପାଇ ନ ପାରିବାରୁ ଏବଂ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କର 'Collected Works of Mahatma Gandhi' ବା ହିନ୍ଦୀରେ 'ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଗାନ୍ଧୀ ବାଙ୍ମୟ' ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାତ୍ର ୨୨ ଖଣ୍ଡ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିବାରୁ ଓ ବିଶେଷରେ ସମୟର ସ୍ୱଳ୍ପତା ହେତୁରୁ, ଆମର କଳ୍ପନା ଅନୁଯାୟୀ ସଂକଳନ କରିପାରିଲୁଁ ନାହିଁ । ଏ ଦିଗରେ ଗାନ୍ଧୀ ଶାନ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ (ନୂଆଦିଲ୍ଲୀ)ର ଶ୍ରୀ ମହାଦେବନ୍ ଏବଂ ଓଡ଼ିଶାର ଆମର କେତେକ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କର ଯୁକ୍ତିସଙ୍ଗତ ପରାମର୍ଶ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ଏଇଥିଯୋଗୁଁ ଆମେ ଅସମର୍ଥ ହେଲୁଁ । ସମୟର ସ୍ୱଳ୍ପତା ହେତୁ ଆମେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ଅନେକ ଭଲ ଭଲ ଲେଖା ବାଦ୍ ଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଛୁଁ । ଯେଉଁ ଲେଖାଗୁଡ଼ିକ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର 'ଆତ୍ମକଥା'ରେ ଅଛି କିମ୍ବା ପରବର୍ତ୍ତୀ ଖଣ୍ଡଗୁଡ଼ିକରେ ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ କରିବା ଅଧିକ ସଙ୍ଗତ ହେବ, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଆମେ ଏହି ଖଣ୍ଡରେ ଜାଣିଶୁଣି ଦେଇ ନାହୁଁ ।

ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶ ତୁଳନାରେ ଏ କାର୍ଯ୍ୟ ବହୁ ବିଳମ୍ବରେ ଆମେ ହାତକୁ ନେଲୁଁ । ଅନୁବାଦକମାନଙ୍କଠାରୁ ପାଣ୍ଡୁଲିପି ସଂଗ୍ରହ କରିବା, ସେଗୁଡ଼ିକର ସମୀକ୍ଷା, ପ୍ରେସ୍‌ଗୁଡ଼ିକ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ଛାପିବାରେ ବ୍ୟାପୃତ ରହିବା, ମାର୍କେଟରେ ଆଶାନୁରୂପ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ କାଗଜ ଯଥାସମୟରେ ନ ମିଳିବା, ଆଦି କାରଣରୁ ଏହି ଖଣ୍ଡ ପ୍ରକାଶ କରିବାରେ ଅଯଥା ଦୀର୍ଘ ବିଳମ୍ବ ହୋଇଗଲା । ଆଶା କରୁଁ ଉଦାର ପାଠକ ଓ ଗ୍ରାହକମାନେ ଏଥିପାଇଁ କ୍ଷମା କରିବେ ।

ଏହି ଖଣ୍ଡରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ଲେଖା ଉପରନ୍ତୁ, ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହଗୁଡ଼ିକର ଏକ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଧାରାବାହିକ ବିବରଣ ସାଧାରଣ ଓ ନୂତନ ପାଠକପାଠିକାମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଉପାଦେୟ ହେବ ଭାବି, ଦେଇଅଛୁଁ ।

ଆମର ସାଧାରଣ ଯୋଜନା ଅନୁସାରେ ଏହି ଖଣ୍ଡରେ ମଧ୍ୟ କେତେକ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ଫଟୋଗ୍ରାଫ୍ ଓ ଏକ ବିଶଦ ଅନୁକ୍ରମଣିକା ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା । ଏହି ରଚନାବଳୀ ପାଠାଗାର ଓ ଗବେଷକମାନଙ୍କପାଇଁ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶିକ (ରେଫରେନ୍ସ) ପୁସ୍ତକ ରୂପେ ବିଶେଷଭାବରେ ଉପଯୋଗୀ ହେବ, ଆମର ବିଶ୍ୱାସ । ଅତଏବ, ଅଧ୍ୟବସାୟୀ ପାଠକ-ପାଠିକା ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର କେତେକ ମୌଳିକ ବିଚାର, ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ଉକ୍ତି ନିମିଷକେ ପାଇ-ପାରିବେ, ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ବୈଚିତ୍ର୍ୟମୟ ବିଭାବ ଓ ସୂକ୍ଷ୍ମ ତତ୍ତ୍ୱଗୁଡ଼ିକର ସାର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପଦରେ ଜାଣିପାରିବେ । ସଚ୍ଚା ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ଗୁଣ, କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ପରିଚୟ, ଆଦିର ଆଭାସ ପାଠକେ ଅଳ୍ପକେ ଖୋଜି ପାଇପାରିବେ—ଏହି ବିଚାରରେ ଇଂରେଜୀ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବହିର ଅନୁକରଣରେ ପୁସ୍ତକର ଶେଷରେ ଏତେ ବିଶଦ ଅନୁକ୍ରମଣିକା ବା ବର୍ଣ୍ଣାନୁକ୍ରମିକ ସୂଚୀ ଦିଆଯାଇଛି ।

ଅନ୍ୟ ବହୁ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ପଦାର୍ଥର ମୂଲ୍ୟ ଓ କାର୍ଯ୍ୟର ମଜୁରି ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା ପରି, ପୁସ୍ତକ-ପ୍ରକାଶନର ଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକର ଓ କାର୍ଯ୍ୟର ମଜୁରି ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିଛି । ତେଣୁ, ଗତ ବର୍ଷ ଗାନ୍ଧୀ ରଚନାବଳୀର ଧାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିବା ମୂଲ୍ୟ ଆମକୁ ପୋଷାଉ ନାହିଁ । କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଗାନ୍ଧୀ ସ୍ମାରକ ନିଧିଙ୍କର ଉପଦେଶ ପ୍ରତି ଯଥୋଚିତ ଧ୍ୟାନ ଦେଇ, ଆମେ ଏହି ଖଣ୍ଡର ମୂଲ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିଅଛୁଁ । ଗାନ୍ଧୀ ରଚନାବଳୀର ସବୁ ଖଣ୍ଡ କେବଳ ପୂରା ରେକ୍ସିନ୍ ବନ୍ଧାଇ ଆକାରରେ ମିଳିବ ।

ଅହମଦାବାଦର ନବଜୀବନ ଟ୍ରଷ୍ଟ ତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ ଇଂରେଜୀ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବହିରୁ ଓ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶ ଗାନ୍ଧୀ ସ୍ମାରକ ନିଧି ତାଙ୍କର ପ୍ରକାଶିତ ହିନ୍ଦୀ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବହିରୁ ପ୍ରବନ୍ଧମାନ ଅନୁବାଦ କରି ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ଆମକୁ ଅନୁମତି ଦେଇଥିବାରୁ ସେହି ସଂସ୍ଥାମାନଙ୍କୁ ଆମର କୃତଜ୍ଞତା ଜଣାଉଅଛୁଁ । ଭାରତ ସରକାରଙ୍କର ପ୍ରଚାର ଓ ବେତାର ବିଭାଗଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ **MAHATMA GANDHI** ଚିତ୍ର-ପୁସ୍ତକରୁ କେତେକ ଫଟୋର ନକଲ ଏ ବହିରେ ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଯେଉଁ ସଂସ୍ଥା ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଏ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସାହାଯ୍ୟ ବା ସହଯୋଗ କରିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କଠାରେ ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭେମାନେ ଋଣୀ । ଯେଉଁ ଅଗଣିତ ପାଠକପାଠିକାମାନେ ଏହି ରଚନାବଳୀ ପଢ଼ିବେ ଓ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ମୂଳ ବିଚାର ବୁଝିବାକୁ ପ୍ରଯତ୍ନ କରିବେ, ସେହିମାନେ ହିଁ ଏ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ପୃଷ୍ଠପୋଷକ । ବହୁ ଲୋକ ଏଥିପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହେଲେ, ଆମ ଉଦ୍ୟମ ସାର୍ଥକ ହେବ ।

ତା ୧୪-୮-୧୯୬୯
କଟକ

ସଂପାଦକ,
ଗାନ୍ଧୀ ସ୍ମାରକ ନିଧି (ଉତ୍କଳ)

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

ସୂଚୀପତ୍ର

କ୍ରମାଙ୍କ	ବିଷୟ	ଉତ୍ସ ଓ ତାରିଖ	ପୃଷ୍ଠାଙ୍କ
କ	ପାଠକଙ୍କ ପ୍ରତି ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ସୂଚନା		୯/
ଖ	ପ୍ରକାଶକଙ୍କ କଥା		।/

ପ୍ରଥମ ଭାଗ : ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କଅଣ ?

		ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ	
୧ ।	ସତ୍ୟାଗ୍ରହ, ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ, ନିଷ୍କ୍ରିୟ ପ୍ରତିରୋଧ, ଅସହଯୋଗ	୨୩ । ୩ । ୧୯୨୧	୧
୨ ।	ସତ୍ୟାଗ୍ରହ	୧୪ । ୧ । ୨୦	୨
୩ ।	ହଣ୍ଟର କମିଟି ଆଗରେ ସାକ୍ଷ୍ୟ (କିୟଦଂଶ)		
	୧—ଲର୍ଡ ହଣ୍ଟରଙ୍କର ଜେରା	୨୧ । ୨ । ୨୦	୭
	୨—ସାର୍ ଚମନ୍ ଲାଲ୍ ଶୀତଲବାଦଙ୍କର ଜେରା	୨୧ । ୨ । ୨୦	୧୮
	୩—ପଣ୍ଡିତ ଜଗତ୍ ନାରାୟଣଙ୍କର ଜେରା	୪ । ୨,। ୨୦	୨୨
୪ ।	ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଓ ପ୍ରୟୋଗ	୩ । ୧୧ । ୨୭	୨୪

ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗ : ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଶୃଙ୍ଖଳା

୫ ।	ସତ୍ୟାଗ୍ରହାଶ୍ରମର ବ୍ରତତ୍ରୟ	—	୨୭
୬ ।	ଯଜ୍ଞ	—	୨୭
୭ ।	ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ସଂରକ୍ଷଣ	୧୯ । ୬ । ୨୪	୩୧
୮ ।	ସଫଳ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ସର୍ତ୍ତ	୨୭ । ୪ । ୨୧	୩୨
୯ ।	ପ୍ରତିଶୋଧ ପରିତ୍ୟାଗ	୨୫ । ୮ । ୨୧	୩୨
୧୦ ।	ସାହସ ଓ ଶୃଙ୍ଖଳା ଲୋଡ଼ା	୨୦ । ୧୦ । ୨୧	୩୩
୧୧ ।	ବିନୟର ଆବଶ୍ୟକତା	୧୨ । ୧ । ୨୧	୩୫
୧୨ ।	କାରାଗାରରେ କାର୍ଯ୍ୟ	୧୫ । ୧୨ । ୨୧	୩୭
୧୩ ।	ଜଣେ ଆଦର୍ଶ ବନ୍ଦୀ	୨୯ । ୧୨ । ୨୧	୩୮

କ୍ରମାଙ୍କ	ବିଷୟ	ଇସ୍ୱୀ ଓ ତାରିଖ	ପୃଷ୍ଠାଙ୍କ
		ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ	
୧୪ ।	ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ବନ୍ଦୀର ଆଚରଣ	୫ । ୬ । ୨୪	୪୧
୧୫ ।	ସତ୍ୟାଗ୍ରହପାଇଁ ପ୍ରାଥମିକ ଆବଶ୍ୟକତା	୮ । ୧ । ୨୫	୪୩
୧୬ ।	ମୋର ରାଜନୀତିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ	୧ । ୪ । ୨୬	୪୫
୧୭ ।	ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ସୀମା	୧୪ । ୭ । ୨୭	୪୭
୧୮ ।	ଜଣେ ମହାନ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ	୨୨ । ୯ । ୨୭	୪୯
୧୯ ।	"ମାଲ୍" ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ	୧୩ । ୧୦ । ୨୭	୫୦
୨୦ ।	ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ପାଇଁ ଯୋଗ୍ୟତା	୮ । ୮ । ୨୯	୫୨
୨୧ ।	ସତ୍ୟାଗ୍ରହର କେତୋଟି ନିୟମ	୨୭ । ୨ । ୩୦	୫୩
୨୨ ।	ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମର୍ପଣ	୩୦ । ୪ । ୩୧	୫୭
୨୩ ।	ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକତା ହ୍ରାସ କରିବାକୁ	୨ । ୭ । ୩୧	୫୮
୨୪ ।	ରାଜନୀତିକ କ୍ଷମତା ବନାମ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ	୨ । ୭ । ୩୧	୫୮
୨୫ ।	"ଅନୁଗାମୀ"ମାନଙ୍କ ପାଇଁ	୭ । ୫ । ୩୧	୫୯
୨୬ ।	ଭରଣପୋଷଣ ଭତ୍ତା	୩୦ । ୪ । ୩୧	୬୧
		ହରିଜନ	
୨୭ ।	ଏକ ଅହିଂସକ ବାହିନୀ	୨୬ । ୩ । ୩୮	୬୨
୨୮ ।	ସ୍ୱୟଂସେବକମାନଙ୍କୁ	୨୩ । ୪ । ୩୮	୬୩
୨୯ ।	ଆବଶ୍ୟକ ଯୋଗ୍ୟତା	୨୫ । ୩ । ୩୯	୬୩
୩୦ ।	ଶାନ୍ତିସେନାର ଯୋଗ୍ୟତା	୧୮ । ୬ । ୩୮	୬୫
୩୧ ।	ତାଲିମର ଆବଶ୍ୟକତା	୧୦ । ୬ । ୩୯	୬୭
୩୨ ।	ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ପାଇଁ ଶାରୀରିକ ତାଲିମ	୧୩ । ୧୦ । ୪୦	୬୮
୩୩ ।	ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ପାଇଁ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ	୨୩ । ୭ । ୩୮	୭୩
୩୪ ।	ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଶୃଙ୍ଖଳା ଓ ସାମରିକ ଶୃଙ୍ଖଳା	୧୦ । ୬ । ୩୯	୭୫
୩୫ ।	ଭଙ୍ଗାରୁଜା ନୀତି	୧୨ । ୪ । ୪୨	୭୬
୩୬ ।	ଅହିଂସକ ସେନାର ତାଲିମ	୧୨ । ୫ । ୪୬	୭୭
୩୭ ।	ରଚନାତ୍ମକ ପ୍ରସ୍ତୁତି	୧୦ । ୬ । ୩୯	୭୭

ତୃତୀୟ ଭାଗ : ଅସହଯୋଗ ଓ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ

କ୍ରମାଙ୍କ	ବିଷୟ	ଉତ୍ସ ଓ ତାରିଖ	ପୃଷ୍ଠାଙ୍କ
		ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ	
୩୮	ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସପ୍ତାହ	୧୦ । ୩ । ୨୦	୭୯
୩୯	ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ସପ୍ତାହ	୩୦ । ୩ । ୨୨	୮୧
୪୦	ଜାଲିଆନାୱାଲା ବାଗ	୧୮ । ୨ । ୨୦	୮୨
୪୧	ସନ୍ଥ ନୁହେଁ କି ରାଜନୀତଜ୍ଞ ନୁହେଁ	୧୨ । ୫ । ୨୦	୮୫
୪୨	କଷ୍ଟ ସହିବାର ନିୟମ	୧୬ । ୬ । ୨୦	୯୧
୪୩	ଅସହଯୋଗ କିପରି କରିବ	୫ । ୫ । ୨୦	୯୪
୪୪	କିପରି ଓ କେତେବେଳେ ?	୭ । ୭ । ୨୦	୯୬
୪୫	ଦେଶର ଆହ୍ୱାନ	୨୧ । ୭ । ୨୦	୯୮
୪୬	ଅଗଷ୍ଟ ପହିଲା	୨୮ । ୭ । ୨୦	୧୦୧
୪୭	କିଏ ରାଜଦ୍ରୋହୀ ?	୪ । ୮ । ୨୦	୧୦୪
୪୮	ଅହିଂସା ଓ ସ୍ୱଦେଶୀ	୪ । ୮ । ୨୦	୧୦୫
୪୯	ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଲାଗି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ	୧୬ । ୩ । ୨୨	୧୦୮
୫୦	ତରବାରି-ତତ୍ତ୍ୱ	୧୧ । ୮ । ୨୦	୧୧୨
୫୧	ପଦକ-ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ	୪ । ୮ । ୨୦	୧୧୬
୫୨	ଜୋରିମାନା ନ ଦେବା	୭ । ୭ । ୨୦	୧୧୯
୫୩	ଖଜଣା ବନ୍ଦ (୧)	୧୯ । ୧ । ୨୨	୧୨୧
୫୪	ଖଜଣା ବନ୍ଦ (୨)	୨୬ । ୧ । ୨୨	୧୨୧
୫୫	କୋର୍ଟ-କଚେରି ଓ ସ୍କୁଲ-ବର୍ଜନ	୧୧ । ୮ । ୨୦	୧୨୩
୫୬	ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ପଣ୍ୟବର୍ଜନ	୧୫ । ୫ । ୨୪	୧୨୬
୫୭	ସାମାଜିକ ବାସନ୍ଦ (୧)	୧୮ । ୧୨ । ୨୦	୧୨୮
୫୮	ସାମାଜିକ ବାସନ୍ଦ (୨)	୧୬ । ୨ । ୨୧	୧୨୯
୫୯	ସହାନୁଭୂତି-ସୂଚକ ଧର୍ମଘଟ	୨୨ । ୯ । ୨୧	୧୩୧
୬୦	ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆପତ୍ତିର ଉତ୍ତର	୧୮ । ୮ । ୨୦	୧୩୨
୬୧	ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର	୨ । ୬ । ୨୦	୧୩୫
୬୨	ଅସହଯୋଗର ସରଳ ଅର୍ଥ	୧୮ । ୮ । ୨୦	୧୩୭
୬୩	ପ୍ରେମ	୨୫ । ୮ । ୨୦	୧୪୩

କ୍ରମାଙ୍କ	ବିଷୟ	ଉତ୍ସ ଓ ତାରିଖ	ପୃଷ୍ଠାଙ୍କ
୬୪ ।	କବିଙ୍କ ଚିନ୍ତା	୧ । ୬ । ୨୧	୧୪୫
୬୫ ।	ଏହା ତାହା ନୁହେଁ	୧୦ । ୪ । ୨୪	୧୪୯
୬୬ ।	ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ଅସହଯୋଗ	୨୬ । ୫ । ୨୬	୧୫୨
୬୭ ।	ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ	୪ । ୮ । ୨୧	୧୫୪
୬୮ ।	ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ	୫ । ୧ । ୨୨	୧୫୭
୬୯ ।	ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟର ଅଧିକାର	୫ । ୧ । ୨୨	୧୫୭
୭୦ ।	ଆକ୍ରମଣ-ମୂଳକ ବନାମ ଆତ୍ମରକ୍ଷା ମୂଳକ	୯ । ୨ । ୨୨	୧୫୮
୭୧ ।	ମୋର ବିଶ୍ୱାସ	୨୬ । ୧୨ । ୨୬	୧୫୯

ଚତୁର୍ଥ ଭାଗ : ଭାଇକମ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

କ୍ରମାଙ୍କ	ବିଷୟ	ଉତ୍ସ ଓ ତାରିଖ	ପୃଷ୍ଠାଙ୍କ
୭୨ ।	ଭାଇକମ୍	୨୪ । ୪ । ୨୪	୧୬୧
୭୩ ।	ଭାଇକମ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ	୧ । ୫ । ୨୪	୧୬୪
୭୪ ।	ଭାଇକମ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ	୧୯ । ୬ । ୨୬	୧୭୧
୭୫ ।	ଭାଇକମ୍	୩ । ୭ । ୨୪	୧୭୨
୭୬ ।	ଭାଇକମ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ	୧୮ । ୯ । ୨୪	୧୭୩
୭୭ ।	ଭାଇକମ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ	୧୯ । ୨ । ୨୫	୧୭୪
୭୮ ।	ଭାଇକମ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ	୧୯ । ୩ । ୨୫	୧୭୬
୭୯ ।	ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ	୧୯ । ୩ । ୨୫	୧୭୭
୮୦ ।	ଭାଇକମ୍	୪ । ୬ । ୨୫	୧୮୨
୮୧ ।	ସଚ୍ଚା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ	୨୪ । ୯ । ୨୫	୧୮୪
୮୨ ।	ଭାଇକମ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ	୧୪ । ୧ । ୨୬	୧୮୬
		ହରିଜନ	
୮୩ ।	ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବନାମ ବଳପ୍ରୟୋଗ	୧୫ । ୪ । ୩୩	୧୮୭
୮୪ ।	ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ	୨୭ । ୫ । ୩୯	୧୮୯

ପଞ୍ଚମ ଭାଗ : ବାରଡୋଲୀ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

କ୍ରମାଙ୍କ	ବିଷୟ	ଉତ୍ସ ଓ ତାରିଖ	ପୃଷ୍ଠାଙ୍କ
		ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ	
୮୫ ।	ବାରଡୋଲିର ନିଷ୍ପତ୍ତି	୨ । ୨ । ୨୨	୧୯୧
୮୬ ।	ବାରଡୋଲି ପାଇଁ ପରୀକ୍ଷା	୩୧ । ୫ । ୨୮	୧୯୪

କ୍ରମାଙ୍କ	ବିଷୟ	ଇସ୍ୱୀ ଓ ତାରିଖ	ପୃଷ୍ଠାଙ୍କ
		ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ	
୮୭ ।	ଅସହଯୋଗ ନା ସବିନୟ ପ୍ରତିରୋଧ ?	୧୯ । ୭ । ୨୮	୧୯୭
୮୮ ।	ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ସୀମା	୨ । ୮ । ୨୮	୧୯୮
୮୯ ।	ସର୍ବଂ ଶୁଭମସ୍ତୁ	୯ । ୮ । ୨୮	୨୦୦
୯୦ ।	ସମୟର ସଙ୍କେତ	୧୬ । ୮ । ୨୮	୨୦୧

ଷଷ୍ଠ ଭାଗ : ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

		ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ	
୯୧ ।	"କଦାପି ଅନୁସରଣ କରେ ନାହିଁ"	୨୦ । ୨ । ୩୦	୨୦୩
୯୨ ।	ଇଂରେଜ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ	୨୩ । ୧ । ୩୦	୨୦୬
୯୩ ।	ମୁଁ ଗିରଫ ହୋଇଗ ପରେ	୨୭ । ୨ । ୩୦	୨୦୭
୯୪ ।	ବଡ଼ଲାଟଙ୍କୁ ଚିଠି	୧୨ । ୩ । ୩୦	୨୧୦
୯୫ ।	କେତେକ ପ୍ରଶ୍ନ ଓ ତା'ର ଉତ୍ତର	୨୦ । ୩ । ୩୦	୨୧୩
୯୬ ।	ଡାଣ୍ଡୀଯାତ୍ରାର ଅବ୍ୟବହିତ ପୂର୍ବରୁ	୨୦ । ୩ । ୩୦	୨୧୮
୯୭ ।	ପଦଯାତ୍ରାବେଳେ ଆଶ୍ରମ-ଶୃଙ୍ଖଳା	୨୦ । ୩ । ୩୦	୨୨୧
୯୮ ।	ରାଜଦ୍ରୋହ ଏକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ	୨୭ । ୩ । ୩୦	୨୨୩
୯୯ ।	କେତୋଟି ପରାମର୍ଶ	୨୭ । ୩ । ୩୦	୨୨୪
୧୦୦ ।	ଅନ୍ତର୍ନିରୀକ୍ଷଣ	୩ । ୪ । ୩୦	୨୨୮
୧୦୧ ।	ଡାଣ୍ଡୀଯାତ୍ରାରେ ଟିପ୍ପଣୀ	୩ । ୪ । ୩୦	୨୩୨
୧୦୨ ।	ଏପ୍ରିଲ ଛଅକୁ ମନେ ରଖ	୩ । ୪ । ୩୦	୨୩୫
୧୦୩ ।	ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ସମସ୍ୟା	୩ । ୪ । ୩୦	୨୩୭
୧୦୪ ।	ବର୍ବର	୧୦ । ୪ । ୩୦	୨୪୧
୧୦୫ ।	ଅମାନୁଷିକ ଟିକସ	୧୭ । ୪ । ୩୦	୨୪୩
୧୦୬ ।	ସର୍ବେକ୍ଷଣ	୧୭ । ୪ । ୩୦	୨୪୫
୧୦୭ ।	ଅନ୍ଧାରି ଶାସନ	୨୪ । ୪ । ୩୦	୨୪୮
୧୦୮ ।	ହିସାବ ରଖିବାରେ ଶୁଦ୍ଧତା	୨୪ । ୪ । ୩୦	୨୫୨
୧୦୯ ।	ଶାନ୍ତ ବୀରତ୍ୱ	୨୪ । ୪ । ୩୦	୨୫୨
୧୧୦ ।	ମହାଦେବ ଦେସାଇ ଓ ତାଙ୍କର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ	୧ । ୫ । ୩୦	୨୫୩
୧୧୧ ।	ଗୁଣ୍ଡାରାଜ	୧ । ୫ । ୩୦	୨୫୫
୧୧୨ ।	ରାଷ୍ଟ୍ର ପ୍ରତି ସନ୍ଦେଶ	୮ । ୫ । ୩୦	୨୫୮

କ୍ରମାଙ୍କ	ବିଷୟ	ସଂଖ୍ୟା ଓ ତାରିଖ	ପୃଷ୍ଠାଙ୍କ
		ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ	
୧୧୩ ।	ଦ୍ୱିତୀୟ ପନ୍ଥ	୮ । ୫ । ୩୦	୨୬୦
୧୧୪ ।	ମହାନ୍ ଗିରଫଦାରୀ	୮ । ୫ । ୩୦	୨୬୪
୧୧୫ ।	ଆପୋଷ ନିଷ୍ପତ୍ତି ବିଷୟରେ ଆଉ କିଛି	୧୯ । ୩ । ୩୧	୨୬୬
୧୧୬ ।	କଂଗ୍ରେସ	୧୯ । ୩ । ୩୧	୨୬୯
୧୧୭ ।	ଆମେ ଅନୁତାପ କରିବା	୨ । ୪ । ୩୧	୨୭୧
୧୧୮ ।	ଅହିଂସାର ଶକ୍ତି	୭ । ୫ । ୩୧	୨୭୪
୧୧୯ ।	କଂଗ୍ରେସ ଭିତରେ ଗୁଣ୍ଡାଗିରି	୭ । ୫ । ୩୧	୨୭୬
୧୨୦ ।	ଶତ୍ରୁର ଉପରେ ବିଜୟ	୨୧ । ୫ । ୩୧	୨୭୮

ସପ୍ତମ ଭାଗ :
କରଦ ରାଜ୍ୟରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

କ୍ରମାଙ୍କ	ବିଷୟ	ସଂଖ୍ୟା ଓ ତାରିଖ	ପୃଷ୍ଠାଙ୍କ
		ହରିଜନ	
୧୨୧ ।	ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ବନ୍ଦକର	୧ । ୪ । ୩୯	୨୮୦
୧୨୨ ।	ରାଜକୋଟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ	୨୦ । ୫ । ୩୯	୨୮୧
୧୨୩ ।	ରାଜକୋଟ ସମସ୍ୟା ବିଷୟରେ	୩ । ୬ । ୩୯	୨୮୧
୧୨୪ ।	ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟାହାର	୩ । ୬ । ୩୯	୨୮୨
୧୨୫ ।	ଏହାର ଫଳିତାର୍ଥ	୨୪ । ୬ । ୩୯	୨୮୪
୧୨୬ ।	ଅହିଂସା ବନାମ ହିଂସା	୮ । ୭ । ୩୯	୨୮୬

ଅଷ୍ଟମ ଭାଗ : ଯୁଦ୍ଧ ବିରୋଧରେ
ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

କ୍ରମାଙ୍କ	ବିଷୟ	ସଂଖ୍ୟା ଓ ତାରିଖ	ପୃଷ୍ଠାଙ୍କ
		ହରିଜନ	
୧୨୭ ।	ନିରୋଧ ନୁହେଁ	୨୦ । ୧ । ୪୦	୨୯୦
୧୨୮ ।	ପ୍ରତ୍ୟେକ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ଏକ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କମିଟି	୩୦ । ୩ । ୪୦	୨୯୧
୧୨୯ ।	ଅରଟ ଓ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ	୩୦ । ୩ । ୪୦	୨୯୪
୧୩୦ ।	ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ	୨୭ । ୪ । ୪୦	୨୯୫
୧୩୧ ।	ବର୍ତ୍ତମାନ ଡେର ଅଛି	୧ । ୬ । ୪୦	୨୯୬
୧୩୨ ।	ପାଠକ ପ୍ରତି	୧୦ । ୧୧ । ୪୦	୨୯୭

କ୍ରମାଙ୍କ	ବିଷୟ	ଇସ୍ତ୍ର ଓ ତାରିଖ	ପୃଷ୍ଠାଙ୍କ
	ନବମ ଭାଗ : ବିବିଧ		
		ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ	
୧୩୩ ।	ବାଳକ-ବାଳିକାମାନଙ୍କ ସହିତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ପଦ୍ଧତି	୩ । ୧୨ । ୨୫	୩୦୦
୧୩୪ ।	ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଅସଲ୍ ଓ ନକଲ୍	୩୦ । ୯ । ୨୬	୩୦୧
		ହରିଜନ	
୧୩୫ ।	ଉପବାସ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଏକ ମୌଳିକ ଉପାଦାନ	୧୮ । ୨ । ୩୩	୩୦୩
୧୩୬ ।	ଉପବାସ, ଏକ ପ୍ରାର୍ଥନା	୮ । ୭ । ୩୩	୩୦୪
୧୩୭ ।	ଉପବାସ ବଳ ପ୍ରୟୋଗ କି ?	୧୧ । ୨ । ୩୩	୩୦୪
୧୩୮ ।	ଉପବାସ ସର୍ବଶେଷ ପନ୍ଥା	୪ । ୩ । ୩୩	୩୦୫
୧୩୯ ।	ଉପବାସ ଏକ ଆତ୍ମ-ସମର୍ପଣ	୧୫ । ୪ । ୩୩	୩୦୬
୧୪୦ ।	ସତ୍ୟାଗ୍ରହରୂପୀ ଉପବାସର ଶକ୍ତି	୬ । ୫ । ୩୩	୩୦୭
୧୪୧ ।	ବାଧ୍ୟ କରିବାଲାଗି ଉପବାସ	୬ । ୫ । ୩୩	୩୦୭
୧୪୨ ।	ଉପବାସ	୧୮ । ୩ । ୩୯	୩୦୮
୧୪୩ ।	ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଉପବାସ	୧୩ । ୧୦ । ୪୦	୩୦୯
୧୪୪ ।	ଉପବାସ ଫେଶନ୍ ହେଲା କି ?	୨୧ । ୪ । ୪୬	୩୧୨
		ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ	
୧୪୫ ।	ଭାରତର ନାରୀ ସମାଜ ଗ୍ରନ୍ଥ	୧୦ । ୪ । ୩୦	୩୧୩
୧୪୬ ।	ନାରୀ-ସମ୍ମିଳନୀ	୧୭ । ୪ । ୩୦	୩୧୬
୧୪୭ ।	ପୁରୁଷର କାର୍ଯ୍ୟ	୧୭ । ୪ । ୩୦	୩୧୯
୧୪୮ ।	ଟିପ୍ପଣୀ	୧ । ୫ । ୩୦	୩୨୨
୧୪୯ ।	ପିକେଟିଂ କପଡ଼ କରିବା	୨୪ । ୪ । ୩୦	୩୨୪
୧୫୦ ।	ପିକେଟିଂର କେତୋଟି ନିୟମ	୧୯ । ୩ । ୩୧	୩୨୫
୧୫୧ ।	ଏକ କଠୋର ଭର୍ତ୍ସନା	୧୯ । ୩ । ୩୧	୩୨୭
		ହରିଜନ	
୧୫୨ ।	ପିକେଟିଂ	୨୭ । ୮ । ୩୮	୩୨୮
୧୫୩ ।	ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ପିକେଟିଂ କାହାକୁ କହିବା ?	୨ । ୧୨ । ୩୯	୩୩୦

କ୍ରମାଙ୍କ	ବିଷୟ	ପତ୍ର ଓ ତାରିଖ	ପୃଷ୍ଠାଙ୍କ
		ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ	
୧୫୪ ।	ପିକେଟିଂ ଓ ପ୍ରେମ	୨୨ । ୯ । ୨୧	୩୩୧
୧୫୫ ।	ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ମହତ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ	୧ । ୩ । ୨୮	୩୩୧
୧୫୬ ।	ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ସୀମା	୬ । ୯ । ୨୮	୩୩୪
୧୫୭ ।	ବର୍ଣ୍ଣଭେଦ ଆଇନ ବିରୋଧରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ	୧୮ । ୨ । ୨୬	୩୩୬
		ହରିଜନ	
୧୫୮ ।	ଇହୁଦୀ ଜାତି	୨୬ । ୧୧ । ୩୮	୩୩୭
୧୫୯ ।	ଅପରାଧ ଲାଗି ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ବାଟ	୧୧ । ୮ । ୪୬	୩୪୦
୧୬୦ ।	ସମାଜବାଦ ଓ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ	୨୦ । ୭ । ୪୭	୩୪୨
	ଦଶମ ଭାଗ : ପ୍ରଶ୍ନ ଓ ଉତ୍ତର		
		ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ	
୧୬୧ ।	କେତେକ ପ୍ରଶ୍ନ	୨୦ । ୨ । ୩୦	୩୪୪
୧୬୨ ।	ଅହିଂସା ବିଷୟରେ	୩୧ । ୧୨ । ୩୧	୩୪୯
		ହରିଜନ	
୧୬୩ ।	ମୌଳିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ-ସମୂହ	୨୨ । ୧୦ । ୩୮	୩୫୩
୧୬୪ ।	ଭଗବଦ୍-ବିଶ୍ୱାସ	୩ । ୬ । ୩୯	୩୫୫
୧୬୫ ।	ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ	୨୯ । ୭ । ୩୯	୩୫୮
୧୬୬ ।	ପ୍ରଶ୍ନପେଡ଼ି	୧୩ । ୪ । ୪୦	୩୬୨
୧୬୭ ।	,,	୨୫ । ୫ । ୪୦	୩୬୪
୧୬୮ ।	ପାଞ୍ଚୋଟି ପ୍ରଶ୍ନ	୨୫ । ୫ । ୪୦	୩୬୬
୧୬୯ ।	ଗିରିଶିଖରରେ ଉପଦେଶ	୧୩ । ୭ । ୪୦	୩୬୭
୧୭୦ ।	ଜଣେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ କଅଣ କରିପାରିବ ?	୪ । ୮ । ୪୦	୩୬୮
୧୭୧ ।	ଅହିଂସ ଅସହଯୋଗ	୨୪ । ୫ । ୪୨	୩୭୦
୧୭୨ ।	ଭଙ୍ଗାରୁଜା ଓ ଲୁଟ୍‌ଲୁଚ	୧୦ । ୨ । ୪୬	୩୭୧
୧୭୩ ।	ଗୁଣ୍ଡାଙ୍କ ଆଗରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ	୧୭ । ୩ । ୪୬	୩୭୩
୧୭୪ ।	ଅହିଂସାର କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା	୩୧ । ୩ । ୪୬	୩୭୫

କ୍ରମାଙ୍କ	ବିଷୟ		ଭାଗ୍ର ଓ ତାରିଖ	ପୃଷ୍ଠାଙ୍କ
	ଏକାଦଶ ଭାଗ : ଉପସଂହାର			
			ହରିଜନ	
୧୭୫ ।	ଅହିଂସାରେ ମୋର ବିଶ୍ୱାସ		—	୩୭୭
୧୭୬ ।	ଭବିଷ୍ୟତ		୧୩ । ୪ । ୪୦	୩୭୯
	ଦ୍ୱାଦଶ ଭାଗ; ପରିଶିଷ୍ଟ			
			ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ଓପିନିଅନ୍	
୧ ।	ହୃଦୟରେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଭଜ		୧୯ । ୧୨ । ୦୮	୩୮୨
୨ ।	ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଓ ଅଭୟ		୧୮ । ୧୨ । ୦୯	୩୮୨
୩ ।	ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଓ ଭେଦଭାବନା		୩ । ୫ । ୧୩	୩୮୨
୪ ।	ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବନାମ ଦୁରାଗ୍ରହ		୩ । ୧୧ । ୧୭	୩୮୩
୫ ।	(କ) ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ମୂଳ ଲକ୍ଷଣ ବୈରତା-ବର୍ଜନ		୨୭ । ୫ । ୧୯	୩୮୬
	(ଖ) ସଙ୍ଗ ହିନ୍ଦୀ ନବଜୀବନ		୧୧ । ୫ । ୨୪	୩୮୬
	(ଗ) ଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରେମ ,,		୧୮ । ୫ । ୨୪	୩୮୬
			ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ	
	(ଘ) ଐଶୀ ଶକ୍ତି		୩ । ୪ । ୩୦	୩୮୬
୬ ।	ଉପବାସ ଏକ ମହାନ୍ ଦାନ		୨ । ୫ । ୩୩	୩୮୬
୭ ।	ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଓ ସର୍ବୋଦୟ		୨୧ । ୭ । ୩୮	୩୮୮
୮ ।	ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ତତ୍ତ୍ୱ ଓ ପ୍ରୟୋଗ,	ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ଓପିନିୟନ-୧୯୧୪		୩୮୯
୯ ।	(୧) ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କଅଣ ?	ସ ଗା. ବା. ଭାଗ-୧୩	୨ । ୯ । ୧୭	୩୯୧
୧୦ ।	(୨) ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କଅଣ ?		୩୦ । ୩ । ୧୯	୩୯୩
୧୧ ।	ସବିନୟ ଅବଜ୍ଞା କଅଣ ?	'ମରାଠା'	୨୭ । ୭ । ୧୯	୩୯୬
୧୨ ।	ଜେଲ୍ ଯିବାର ଯୋଗ୍ୟତା	ଇଣ୍ଡିଆନ ଓପିନିୟନ	୫ । ୬ । ୦୯	୩୯୮
୧୩ ।	(୧) ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ପ୍ରତି ଆଦେଶ	—	୧୭ । ୪ । ୧୮	୩୯୯
	(୨) ହରତାଳରେ ଧାର୍ମିକ ଭାବନା	—	୬ । ୫ । ୧୯	୪୦୦
୧୪ ।	ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ରହସ୍ୟ	ମ. ଗା.	୨୭ । ୭ । ୧୬	୪୦୧
୧୫ ।	ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ପ୍ରତିଜ୍ଞାର ସ୍ଥାନ	ସ. ଗାଂ. ବା.	୨୨ । ୩ । ୧୮	୪୦୪
୧୬ ।	କଷ୍ଟସହନରୁ କଷ୍ଟମୁକ୍ତି,	(ନବଜୀବନରୁ)	୧୦ । ୪ । ୧୮	୪୦୬
୧୭ ।	ଅସହଯୋଗର ବିନମୟ ମୂଲ୍ୟ,	(ହରିଜନ ସେବକରୁ)	୩ । ୧୨ । ୩୮ ୬ । ୪ । ୪୦	୪୦୮

କ୍ରମାଙ୍କ	ବିଷୟ		ପତ୍ର ଓ ତାରିଖ	ପୃଷ୍ଠାଙ୍କ
			ହରିଜନ	
୧୮ ।	ଜନୈକ ବିଧବାର ଅସୁବିଧା		୧୫ । ୬ । ୪୦	୪୧୦
୧୯ ।	ସୁଭାଷବାବୁଙ୍କ ଗିରଫ ଓ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ନୀତି		୮ । ୭ । ୪୦	୪୧୧
୨୦ ।	ସିନ୍ଧୁ ପ୍ରଦେଶରେ ହିନ୍ଦୁ ଓ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ		୨୯ । ୯ । ୪୦	୪୧୩
୨୧ ।	ସହଯୋଗର ସୀମା		୧ । ୨ । ୪୨	୪୧୪
୨୨ ।	ସବିନୟ ଅବଜ୍ଞା ଓ ଚରଖଶକ୍ତି		୧୨ । ୨ । ୪୨	୪୧୫
୨୩ ।	ଅସହଯୋଗର ପ୍ରଧାନ ଶକ୍ତି ପ୍ରେମ		—	୪୧୫
୨୪ ।	ଚମ୍ପାରଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ (ଏପ୍ରିଲ, ୧୯୧୭)		—	୪୧୭
୨୫ ।	ଅହମଦାବାଦ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ୧୯୧୮		—	୪୨୧
୨୬ ।	ରାଉଲଟ୍ ଆକ୍ଟର ପ୍ରତିବାଦ କର ଉପବାସ(ହିନ୍ଦୁରୁ)		୨୪ । ୩ । ୧୯	୪୨୪
୨୭ ।	ରାଉଲଟ୍ ଆକ୍ଟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ (ଏପ୍ରିଲ ୧୯୧୯)		—	୪୨୫
୨୮ ।	ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଗିରଫ ହେଲେ		—	୪୨୯
୨୯ ।	ଜାଲିଆନାୱାଲାବାଗ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ	The Hindu	୨୧ । ୪ । ୧୯	୪୩୦
୩୦ ।	ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ହିଁ ଏକମାତ୍ର ଉପାୟ (ପତ୍ର)		୧୮ । ୬ । ୧୯	୪୩୪
୩୧ ।	ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସମ୍ପର୍କରେ	ଇଣ୍ଡିଆନ ଓପିନିୟନ	୧୨ । ୯ । ୧୯	୪୩୫
୩୨ ।	ସତ୍ୟାଗ୍ରହ : ଥୋରୋ			୪୪୦
୩୩ ।	ଖିଲାଫତ ଓ ଅସହଯୋଗ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ			୪୪୯
୩୪ ।	ସରକାରଙ୍କର ଦମନ-ନୀତି			୪୬୪
			ହରିଜନ	
୩୫ ।	ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ବିଶ୍ଳେଷଣ		୨୧ । ୯ । ୪୦	୪୬୩
୩୬ ।	ଏକ ଦୁଃଖଦାୟକ ଘଟଣା		୧ । ୨ । ୪୨	୪୬୬
୩୭ ।	ଅହିଂସା ଓ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତ	ହରିଜନ ସେବକ	୩୧ । ୮ । ୪୭	୪୬୯
୩୮ ।	ଉପବାସର ସୂଚନା-ଜବାହାରଲାଲଙ୍କୁ ପତ୍ର		୫ । ୧୧ । ୪୬	୪୮୧
	ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଓ ଉପବାସ		୨୭ । ୭ । ୪୨	୪୮୨
୩୯ ।	ବାଣୀ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ		୨୦ । ୧୨ । ୪୦	୪୮୪
			ୟଙ୍ଗ ଇଣ୍ଡିଆ	
୪୦ ।	ଅସହଯୋଗ ପ୍ରସ୍ତାବ		୧୫ । ୯ । ୨୦	୪୮୮
୪୧ ।	ବରଦୋଲୀ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ପ୍ରସ୍ତାବ		୨ । ୨ । ୨୨	୪୯୪
୪୨ ।	ବରଦୋଲୀ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ		—	୪୯୫

କ୍ରମାଙ୍କ	ବିଷୟ	ଇ.ସ୍ର ଓ ତାରିଖ	ପୃଷ୍ଠାଙ୍କ
୪୩ ।	(୧) ସବିନୟ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ (୧୯୩୦)	—	୪୯୮
୪୪ ।	(୨) ସବିନୟ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ (୧୯୩୧-୩୨)	—	୫୦୬
୪୫ ।	ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସବିନୟ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ (୧୯୩୩)	—	୫୧୦
୪୬ ।	ନିଖିଳ ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ବମ୍ବେ ପ୍ରସ୍ତାବ ୧୯୪୦)		୫୧୫
୪୭ ।	ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ (୧୯୪୦)		୫୧୬
୪୮ ।	"ଭାରତ ଛାଡ଼" ଆନ୍ଦୋଳନ (୧୯୪୨)		୫୧୭
୪୯ ।	ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ତାଲିକା		୫୩୦
୫୦ ।	ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ଉପବାସର ତାଲିକା		୫୩୭
୫୧ ।	(ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆଶ୍ରମର) ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଇତିହାସ		୫୪୩
		ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ	
୫୨ ।	ଐତିହାସିକ ବିଚାର	୨୨ । ୩ । ୨୨	୬୦୬
୫୩ ।	ଦାଣ୍ଡୀ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ	୧୨ । ୩ । ୩୦	୬୧୮
୫୪ ।	ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ (୧୯୩୦) ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଉତ୍କଳର ଅବଦାନ	୧୫ । ୫ । ୩୦	୬୨୨
	କ) ବର୍ଣ୍ଣାନୁକ୍ରମିକ ସୂଚୀ	—	୬୩୩
	(ଖ) ଶବ୍ଦସୂଚୀ	—	

୧—ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଦମ୍ପତି

୨—ସାଇକେଲ୍ ଆରୋହୀ ଗାନ୍ଧୀ

୩—ଖେଡ଼ା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଅବସରରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ (୧୯୧୮)

୪—ଏକୋଇଶ ଦିନ ଅନଶନ ଅବସରରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ (୧୯୨୪) ଓ ଛଅବର୍ଷର ଇନ୍ଦିରା (ବର୍ତ୍ତମାନର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ)

୫—ଦାଣ୍ଡୀରେ ସରୋଜିନୀ ନାଇଡୁଙ୍କ ସହିତ ଗାନ୍ଧୀଜୀ

୬—ଐତିହାସିକ ବିଚାରରେ ଜଜଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ

୭—ପ୍ରଥମ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ହରିହର (ଇଞ୍ଚୁଡ଼ି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ)

୮—ଶ୍ରୀ ମୋତିବାସ ଦାସ (ଦାଣ୍ଡୀ ଯାତ୍ରାରେ ଓଡ଼ିଶାର ଏକମାତ୍ର ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ)

'ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଦମ୍ପତି'

ପ୍ରଥମ ଭାଗ : ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କଅଣ

୧

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ, ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ, ନିଷ୍କ୍ରିୟ ପ୍ରତିରୋଧ, ଅସହଯୋଗ

ଆକ୍ଷରିକ ଭାବରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଅର୍ଥ ସତ୍ୟପ୍ରତି ଆଗ୍ରହ । ତେଣୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ସତ୍ୟ-ଶକ୍ତି । ସତ୍ୟ ହେଉଛି ଆତ୍ମା ବା ପରମାର୍ଥ । ତେଣୁ ଏହା ଆତ୍ମଶକ୍ତି ନାମରେ ଅଭିହିତ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ହିଂସାର ପ୍ରୟୋଗପାଇଁ କୌଣସି ସ୍ଥାନ ନାହିଁ; କାରଣ, ପରମ ସତ୍ୟକୁ ଜାଣିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟଠାରେ ନାହିଁ ଏବଂ ସେହିହେତୁରୁ ଦଣ୍ଡ ଦେବାର ଅଧିକାର ତାହାର ନାହିଁ । ନାରୀମାନେ କିପରି ଭୋଟ୍-ଅଧିକାର ପାଇବେ, ସେଥିପାଇଁ ସେତେବେଳେ ବିଲାତରେ ସେହି ଭୋଟ୍ର ପକ୍ଷପାତୀମାନେ ଓ ଅନ୍ୟମାନେ "ନିଷ୍କ୍ରିୟ ପ୍ରତିରୋଧ" ଚଳାଇଥିଲେ । ଦକ୍ଷିଣ-ଆଫ୍ରିକାରେ ସେତେବେଳେ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କର ଚାଲିଥିବା ଅହିଂସକ ପ୍ରତିରୋଧକୁ ଏହାଠାରୁ ପୃଥକ୍ କରି ଦେଖାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଶବ୍ଦଟି ନୂଆ କରି ଗଢ଼ାଯାଇଥିଲା । ଦୁର୍ବଳ ବ୍ୟକ୍ତିର ଏକ ଅସ୍ତ୍ରରୂପେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର କଳ୍ପନା କରାଯାଇ ନାହିଁ ।

ନିଷ୍କ୍ରିୟ ପ୍ରତିରୋଧ କଥାଟି ସାଧାରଣତଃ ଏହାର ପୁରୁଣା ଇଂରାଜୀ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ । ନାରୀମାନଙ୍କୁ ଭୋଟ୍-ଅଧିକାର ଦେବାର ପକ୍ଷପାତୀମାନଙ୍କର ଆନ୍ଦୋଳନ ଏବଂ ପ୍ରଚଳିତ ଧର୍ମମତ-ବିରୋଧୀମାନଙ୍କର ପ୍ରତିରୋଧ ଏହି ନିଷ୍କ୍ରିୟ ପ୍ରତିରୋଧର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଅଟେ । ଦୁର୍ବଳର ଏକ ଅସ୍ତ୍ରରୂପେ ନିଷ୍କ୍ରିୟ ପ୍ରତିରୋଧକୁ କଳ୍ପନା କରାଯାଇଛି ଏବଂ ଲୋକମାନେ ତାହା ହିଁ ମନେ କରିଥାନ୍ତି । ହିଂସାର ବାଟ ସୁଗମ ନ ଥିବାରୁ ନିଷ୍କ୍ରିୟ ପ୍ରତିରୋଧରେ ହିଂସା ପରିହାର କରାଯାଏ; ମାତ୍ର ନିଷ୍କ୍ରିୟ ପ୍ରତିରୋଧୀଙ୍କ ମତରେ ଯଦି ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ, ତେବେ ସେ ହିଂସା-ପ୍ରୟୋଗକୁ ବର୍ଜ୍ଜନ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ, ଏହାକୁ ସର୍ବଦା ସଶସ୍ତ୍ର-ପ୍ରତିରୋଧଠାରୁ ପୃଥକ୍ କରି ଦେଖାଯାଇଛି ଏବଂ ଏହାର ପ୍ରୟୋଗ ଏକଦା ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ୍ ଶହୀଦମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସୀମାବଦ୍ଧ ଥିଲା ।

ଆଇନ୍-ଅମାନ୍ୟ ହେଉଛି ବିଧାନ-ସଭା ବା ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟ୍ ଦ୍ୱାରା ଗୃହୀତ ଅନୈତିକ ଆଇନ୍‌କୁ ସାଧାରଣ ନାଗରିକ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବା । ମୋ ଜାଣିବାରେ, ଦାସତ୍ୱ-ପ୍ରଥାକୁ ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦେଉଥିବା ରାଷ୍ଟ୍ରର ଆଇନ୍‌ଗୁଡ଼ିକୁ ନିଜେ ବାଧା ଦେବାର ସଙ୍କେତରୂପେ ଥୋରୋ ଆଇନ୍-ଅମାନ୍ୟ ଶବ୍ଦଟି ନୂଆ କରି ଗଢ଼ିଥିଲେ । ଆଇନ୍-ଅମାନ୍ୟର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ-ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସେ ଏକ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ନିବନ୍ଧ ଲେଖିଯାଇଛନ୍ତି; ମାତ୍ର ଥୋରୋ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଅହିଂସାର ଉପାସକ ନ ଥିଲେ । ସମ୍ଭବତଃ ଥୋରୋ ବିଧିବଦ୍ଧ ଆଇନ୍-ଅମାନ୍ୟକୁ ରାଜସ୍ୱ ଆଇନ୍‌ଭଙ୍ଗରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଟିକସ ନ ଦେବାରେ ସୀମିତ ରଖିଥିଲେ; ମାତ୍ର ୧୯୧୯ରେ ଭାରତରେ ଯେଉଁ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ କରାଗଲା, ସେଥିରେ ଯେ କୌଣସି ବିଧିବଦ୍ଧ ଓ ଅନୈତିକ ଆଇନକୁ ଅମାନ୍ୟ କରିବା ସେହି ଆନ୍ଦୋଳନର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଥିଲା । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଶିଷ୍ଟଭାବରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଅହିଂସା ମାର୍ଗରେ ଆଇନ୍-ପ୍ରତିରୋଧକାରୀର ଅବାଧ୍ୟତା ପ୍ରକଟିତ ହେଉଥିଲା । ଏହାଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିରୋଧକାରୀ ଆଇନ୍-ଗତ ଦଣ୍ଡ-ବିଧାନକୁ ଆପଣା ଉପରକୁ ଡାକିକରି ଆଣୁଥିଲେ ଏବଂ ପ୍ରସନ୍ନ ମନରେ କାରାବରଣ କରୁଥିଲେ । ଏହା ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଗୋଟିଏ ଅଂଶ

ଅସହଯୋଗୀର ବିଚାରରେ କୌଣସି ରାଷ୍ଟ୍ର ଦୁର୍ନୀତି-ଗ୍ରସ୍ତ ଦେଖାଗଲେ, ସେହି ରାଷ୍ଟ୍ରଠାରୁ ନିଜର ସହଯୋଗ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିନେବାର ପଦକ୍ଷେପ ହିଁ ଅସହଯୋଗର ପ୍ରଧାନ ସୂଚକ । ଉପରବର୍ଣ୍ଣିତ ଉଗ୍ର ଆଇନ୍-ଅମାନ୍ୟ ଏହାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ନୁହେଁ । ଏଣୁ ହେତୁ ପାଇଥିବା ପିଲମାନେ ସୁଦ୍ଧା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆଚରଣ କରିପାରନ୍ତି ଏବଂ ସାଧାରଣ ଜନତା ନିରାପଦଭାବରେ ଏହାକୁ ପ୍ରୟୋଗ କରିପାରନ୍ତି । ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଏହି ପୂର୍ବସ୍ୱୀକୃତ ଭିତ୍ତି ଉପରେ ଆଧାରିତ ଯେ, ଆଇନ୍‌କୁ ଶାସ୍ତିର ଭୟରେ ନମାନି ଆଗ୍ରହରେ ଆଇନ୍‌ଗୁଡ଼ିକୁ ମାନି ଚଳିବାରେ ଜନସାଧାରଣ ଅଭ୍ୟସ୍ତ । ତେଣୁ କେବଳ ଏକ ଶେଷ ଅବଲମ୍ବନ ହିସାବରେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟର ଅସ୍ତ୍ରକୁ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଇପାରେ ଏବଂ ଅନ୍ତତଃ ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ କେବଳ କେତେକ ବଛା-ବଛା ଲୋକ ଏହାକୁ ପ୍ରୟୋଗ କରିପାରନ୍ତି । ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟପରି ଅସହଯୋଗ ମଧ୍ୟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଗୋଟିଏ ଅଂଶ ଏବଂ ସତ୍ୟକୁ ଅନ୍ୟାୟ ଆକ୍ରମଣରୁ ରକ୍ଷା କରିବାପାଇଁ ସକଳ ପ୍ରକାରର ଅହିଂସକ ପ୍ରତିରୋଧ ଏହାର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଅଟେ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୨୩-୩-୧୯୨୧

୨

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ *

ଗତ ତିରିଶ ବର୍ଷ ହେଲା ମୁଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ପ୍ରଚାର ଓ ପ୍ରୟୋଗ କରିଆସିଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କହିଲେ ମୁଁ ଯାହା ବୁଝେଁ, ତାହାର ନୀତିଗୁଡ଼ିକ ପଛରେ ଏକ ଶିର ଇତିହାସ ରହିଛି ।

* ଗାନ୍ଧୀଜୀ ହଣ୍ଟର୍ କମିଟି ଆଗରେ ଦେଇଥିବା ବିବୃତିର କିୟଦଂଶ ।

ଉତ୍ତର-ମେରୁ ଓ ଦକ୍ଷିଣ-ମେରୁଭିତରେ ଯେତିକି ଫରକ, ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଓ ନିଷ୍କ୍ରିୟ ପ୍ରତିରୋଧଭିତରେ ସେତିକି ଫରକ । ଦୁର୍ବଳର ଏକ ଅସ୍ତ୍ରହିସାବରେ ନିଷ୍କ୍ରିୟ ପ୍ରତିରୋଧର କଳ୍ପନା କରାଯାଇଛି ଏବଂ ଆପଣାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନ କରିବାକୁ ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ଶାରୀରିକ ବଳର କିମ୍ବା ହିଂସାର ପ୍ରୟୋଗକୁ ଏଥିରୁ ବାଦ୍ ଦିଆଯାଇ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ, ଅପରପକ୍ଷରେ ସବୁଠାରୁ ସବଳ ବ୍ୟକ୍ତିର ଏକ ଅସ୍ତ୍ରରୂପେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର କଳ୍ପନା କରାଯାଇଅଛି ଏବଂ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ବା ରୂପରେ ହିଂସାର ପ୍ରୟୋଗ ଏଥିରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବହିର୍ଭୂତ ଅଟେ ।

ପୂରା ଆଠ ବର୍ଷକାଳ ଦକ୍ଷିଣ-ଆଫ୍ରିକାରେ ଭାରତୀୟମାନେ ଯେଉଁ ଶକ୍ତି ପ୍ରୟୋଗ କରିଥିଲେ, ତାହାକୁ କଥାରେ ପ୍ରକାଶ କରିବାପାଇଁ ମୁଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଶବ୍ଦଟି ଉଦ୍ଭାବନ କରିଥିଲି । ସେତେବେଳେ ନିଷ୍କ୍ରିୟ ପ୍ରତିରୋଧ ନାମରେ ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ଦକ୍ଷିଣ-ଆଫ୍ରିକାରେ ଯେଉଁ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲିଥିଲା, ସେଥିରୁ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କର ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଭିନ୍ନ କରି ଦେଖାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏହି ଶବ୍ଦଟି ଉଦ୍ଭାବିତ ହୋଇଥିଲା ।

ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ମୂଳ ଅର୍ଥ ହେଉଛି ସତ୍ୟରେ ଅଟଳ ରହିବା । ତେଣୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଅର୍ଥ ସତ୍ୟ-ଶକ୍ତି । ମୁଁ ଏହାକୁ ଭଲ ପାଇବାର ଶକ୍ତି (ପ୍ରେମ-ଶକ୍ତି) ବା ଆତ୍ମାର ଶକ୍ତି (ଆତ୍ମ-ଶକ୍ତି) ବୋଲି ମଧ୍ୟ କହୁଛି । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ପ୍ରୟୋଗର ଆରମ୍ଭକାଳରେ ହିଁ ମୁଁ ଆବିଷ୍କାର କରିଥିଲି ଯେ ସତ୍ୟର ଅନୁଧାବନପାଇଁ ବିରୋଧୀ ପକ୍ଷଉପରେ ହିଂସା-ପ୍ରୟୋଗର ଅବକାଶ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଓ ସହାନୁଭୂତିସହକାରେ ବିରୋଧୀଙ୍କୁ ଭୁଲ ମାର୍ଗରୁ ଫେରାଇଆଣିବାକୁ ପଡ଼ିବ; କାରଣ ଜଣଙ୍କୁ ଯାହା ସତ୍ୟ ବୋଲି ପ୍ରତୀତ ହେଉଛି, ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷକୁ ତାହା ମିଥ୍ୟା ବୋଲି ପ୍ରତୀତ ହୋଇପାରେ ଏବଂ ଧୈର୍ଯ୍ୟର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ନିଜେ କଷ୍ଟବରଣ କରିବା । ତେଣୁ ଏହି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ତତ୍ତ୍ୱର ଅର୍ଥ କରିବାକୁ ଗଲେ, ଶତ୍ରୁକୁ କଷ୍ଟ ଦେଇ ନୁହେଁ, ନିଜେ କଷ୍ଟବରଣ କରି ସତ୍ୟର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ରକ୍ଷା କରିବା— ଏହି ଅର୍ଥରେ ଆମ୍ଭେ ଉପନୀତ ହେଉଁ ।

କିନ୍ତୁ ରାଜନୈତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ତରଫରୁ ଯେତେବେଳେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଚଳାଇବାକୁ ହୁଏ, ସେତେବେଳେ ଅନ୍ୟାୟ ଆଇନ୍‌ରୂପକ ଭ୍ରାନ୍ତିକୁ ବିରୋଧ କରିବାରେ ଏହା ପ୍ରଧାନତଃ ନିହିତ ଥାଏ । ଯେତେବେଳେ ଦରଖାସ୍ତ ଦେଇ ବା ସେହି ଧରଣର ଅନ୍ୟ ପନ୍ଥାମାନ ଅନୁସରଣ କରି ଆଇନ୍‌ର ବ୍ୟବସ୍ଥାପକଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ଭୁଲ ଆପଣ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରାଇ ନ ପାରନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ଯଦି ଆପଣ ଭୁଲପାଖରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ନାହିଁ, ତେବେ ଆପଣଙ୍କ ଆଗରେ ଦୁଇଟି ମାତ୍ର ପ୍ରତିକାର—(୧) ଶାରୀରିକ ଶକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଆପଣଙ୍କର କଥା ମାନିନେବାପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ବାଧ୍ୟ କରିବା କିମ୍ବା (୨) ଆଇନ୍ ଭଙ୍ଗ କରି ତଜ୍ଜନିତ ଦଣ୍ଡକୁ ନିଜେ ବରଣ କରିବା । ତେଣୁ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଆଖିକୁ

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ବା ସବିନୟ ପ୍ରତିରୋଧଠାରୁ ଅନେକାଂଶରେ ଜଣାପଡ଼େ । ଏହା ଫୌଜଦାରୀ ଅପରାଧମୂଳକ ନୁହେଁ—ଏହି ଅର୍ଥରେ ଏହା ସିଭିଲ୍ ବା ସବିନୟ ।

ଆଇନ୍-ଭଙ୍ଗକାରୀ ଲୁଚିଛପି ଆଇନ୍‌କୁ ଭାଙ୍ଗେ ଏବଂ ଶାନ୍ତିକୁ ଏଡ଼ିବାଲାଗି ଚେଷ୍ଟା କରେ; ମାତ୍ର ସବିନୟ ପ୍ରତିରୋଧକାରୀ ସେପରି କରେ ନାହିଁ । ଦଣ୍ଡ-ଭୋଗଭୟରେ ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ସମାଜର କଲ୍ୟାଣସକାଶେ ସେ ଆଇନ୍‌ଗୁଡ଼ିକୁ ହିତକାରୀ ଭାବି ସର୍ବଦା ପାଳନ କରେ; କିନ୍ତୁ ସାଧାରଣତଃ ଅତି ବିରଳ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା, ଏପରି ଅବସରମାନ ଆସି ପଡ଼ନ୍ତି, ଯେତେବେଳେ ସେ କେତେକ ଆଇନ୍‌କୁ ଏତେ ଅନ୍ୟାୟପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଚାରେ ଯେ, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ପାଳନ କରିବା ଅପମାନ ମନେକରେ । ତେଣୁ ସେ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଭାବରେ ଅଥଚ ବିନୟର ସହିତ ସେହି ଆଇନ୍‌ଗୁଡ଼ିକୁ ଭାଙ୍ଗେ ଏବଂ ଭାଙ୍ଗିବାର ଦଣ୍ଡକୁ ନୀରବରେ ଭୋଗ କରେ । ବ୍ୟବସ୍ଥାପକଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଆପଣାର ପ୍ରତିବାଦ ଜାହିର୍ କରିବାପାଇଁ ଯେଉଁ ଆଇନ୍-ଗୁଡ଼ିକୁ ଲଙ୍ଘନ କଲେ ନୈତିକ ଭ୍ରଷ୍ଟାଚାର ହେବ ନାହିଁ, ସେପରି ଆଇନ୍ ଭାଙ୍ଗି ରାଷ୍ଟ୍ରଠାରୁ ଆପଣାର ସହଯୋଗ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିନେବାର ବାଟ ତାହାପାଇଁ ଖୋଲିଥାଏ ।

ମୋ ମତରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ଫଳପ୍ରଦତା ଏତେ ବେଶୀ ଏବଂ ଏହି ନୀତିଟି ଏତେ ସରଳ ଯେ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ସୁଦ୍ଧା ଏହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବୁଝାଇଦିଆଯାଇପାରେ । ଚୁକ୍ତିବଦ୍ଧ ଶ୍ରମିକ ବା ଗିରମିଟିଆ ବୋଲି ପରିଚିତ (ଦକ୍ଷିଣ-ଅଫ୍ରିକାର) ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ-ଭିତରେ ହଜାର-ହଜାର ସ୍ତ୍ରୀ, ପୁରୁଷ ଓ ପିଲାମାନଙ୍କମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ଏହାର ପ୍ରଚାର କରିଛି ଏବଂ ସେଥିରୁ ଚମତ୍କାର ଫଳ ପାଇଛି ।

ରାଉଲଟ୍ ବିଲ୍ *

ଯେତେବେଳେ ରାଉଲଟ୍ ବିଲ୍ ସର୍ବସାଧାରଣରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା, ତାହା ମନୁଷ୍ୟର ସ୍ୱାଧୀନତାର ଏତେ ସୀମାବଦ୍ଧକାରୀ ଯେ ତାହାକୁ ଯଥାସାଧ୍ୟ ପ୍ରତିରୋଧ କରିବା ଉଚିତ ବୋଲି ମୁଁ ସେତେବେଳେ ଉପଲବ୍ଧି କଲି । ଭାରତୀୟମାନେ ସେହି ବିଲ୍‌ର ବିରୋଧ କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲି । ଭାରତ ସରକାରଙ୍କପରି କୌଣସି ସରକାର, ଯେ କି ବିଧାନଗତ ପରମ୍ପରା ଓ ନଜରଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ, ତାଙ୍କ କଥା ତ ଛାଡ଼ନ୍ତୁ—କୌଣସି ରାଷ୍ଟ୍ର ଯେତେ ଉତ୍ପୀଡ଼କ ବା ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ହୋଇ ପଛକେ, ସମଗ୍ର ଜନସାଧାରଣଙ୍କପକ୍ଷରେ ଘୃଣ୍ୟ ବା ବିରକ୍ତିକର କୌଣସି ଆଇନ୍ ପ୍ରଣୟନ କରିବାର ଅଧିକାର ତାହାର ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ଯେଉଁ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହେବାକୁ ଯାଉଥିଲା, ତାହା ଯେପରି ବ୍ୟର୍ଥ ହୋଇ ନ ଯାଏ କିମ୍ବା ହିଂସାତ୍ମକ ମାର୍ଗକୁ ଗତି ନ କରେ, ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ତାକୁ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଢଙ୍ଗରେ ପରିଚାଳିତ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଅନୁଭବ କଲି ।

---

* ଏହି ପୁସ୍ତକର ଅଧ୍ୟାୟ ୪୭, ଦେଖନ୍ତୁ

ଏପ୍ରିଲ୍ ଛଅ ତାରିଖ

ତେଣୁ ଦେଶ ଆଗରେ ମୁଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବାକୁ ସାହସୀ ହେଲି ଏବଂ ତାହାର ସବିନୟ ପ୍ରତିରୋଧ ଦିଗଟି ଉପରେ ଜୋର୍ ଦେଲି । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଗୋଟିଏ ଅନ୍ତର୍ମୁଖୀ ଓ ଆତ୍ମଶୁଦ୍ଧି-କାରକ ଆନ୍ଦୋଳନ ହୋଇଥିବାରୁ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଦିନ (ଏପ୍ରିଲ ଛଅ ତାରିଖ) ପାଇଁ ଉପବାସ ଓ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାକୁ ଏବଂ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ବନ୍ଦ ରଖିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଲି । ଭାରତବର୍ଷର ଚାରିଆଡ଼ୁ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମପାଇଁ ଚମତ୍କାର ଅନୁମୋଦନ ମିଳିଲା । କୌଣସି ବିଧିବଦ୍ଧ ସଂଗଠନ ଓ ଆଗରୁ ବିଶେଷ କୌଣସି ପ୍ରସ୍ତୁତି ନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଦେଶର ସାନ-ସାନ ଗାଆଁରେ ଲୋକେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ପାଳନ କଲେ । ଏହାର ଧାରଣା ମୋର ମନକୁ ଆସିବା ମାତ୍ରେ ମୁଁ ତାହାକୁ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଆଗରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିଥିଲି । ଏପ୍ରିଲ ଛଅ ତାରିଖ ଦିନ ଲୋକେ କୌଣସି ହିଂସାଚରଣ କରି ନ ଥିଲେ ଏବଂ ପୋଲିସ୍ ସହିତ ସେମାନଙ୍କର କୌଣସି ସଂଘର୍ଷ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ହରତାଳ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାକୃତ ଓ ସ୍ୱତଃସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି ଥିଲା । ଯେଉଁ ଚିଠିଜରିଆରେ ମୁଁ ମୋର କଳ୍ପନାକୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗରେ ଘୋଷଣା କରିଥିଲି, ସେହି ଚିଠିଟି ମୁଁ ଏଥିସହି (ହଣ୍ଟର୍ କମିଟିକୁ) ପଠାଇଦେଉଛି ।

ମୋର ଗିରଫ୍‌ଦାରୀ

ଏପ୍ରିଲ ଛଅ ତାରିଖ ପାଳିତ ହେବାପରେ ଆଇନ୍-ଅମାନ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥାନ୍ତା । ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସଭାର କମିଟି ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କରିବା-ପାଇଁ କେତୋଟି ରାଜନୀତିକ ଆଇନ୍‌କୁ ବାଛି ରଖିଥିଲେ ଏବଂ ଆମେ ନିଷିଦ୍ଧ ସାହିତ୍ୟମାନ ବାଣ୍ଟିବା ମଧ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଇଥିଲୁଁ । ଏହିସବୁ ସାହିତ୍ୟ—ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ—'ହୋମ୍ ରୁଲ୍' ନାମରେ ମୋଦ୍ୱାରା ଲିଖିତ ଏକ ପୁସ୍ତିକା, ରସ୍କିନ୍‌ଙ୍କର 'ଅନ୍ ଟୁ ଦିସ୍ ଲାସ୍ଟ'* ଓ 'Defence and Death of Socrates' (ସୋକ୍ରେଟିସ୍‌ଙ୍କର ଆତ୍ମପକ୍ଷ ସମର୍ଥନ ଓ ମୃତ୍ୟୁ)', ପ୍ରଭୃତିର ଅନୁବାଦ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁରୁଚିସମ୍ପନ୍ନ ଥିଲା ।

ବିଶୃଙ୍ଖଳା

ଏପ୍ରିଲ ଛଅ ତାରିଖରେ ଭାରତବର୍ଷ ଯେ ଅଭୂତପୂର୍ବଭାବରେ ଆପଣା ପ୍ରାଣ-ଶକ୍ତିର ପରିଚୟ ଦେଇଥିଲା, ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଆଗରୁ ଭୀତତ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ରହିଥିବା ଜନତା ଶାସକମାନଙ୍କୁ ଭୟ କରିବା ଛାଡ଼ିଦେଲେ । ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜନସାଧାରଣ ନିଷ୍କ୍ରିୟ ହୋଇ ପଡ଼ିରହିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ନେତାମାନଙ୍କର କୌଣସି ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ି ନ ଥିଲା । ସେମାନେ ବିଶୃଙ୍ଖଳିତ ଥିଲେ । ସେମାନେ ଏକ ନୂତନ ଶକ୍ତିର ସନ୍ଧାନ ପାଇଲେ; ମାତ୍ର ତାହା କ'ଣ ଓ କିପରି ପ୍ରୟୋଗ କରାଯିବ, ସେମାନେ ଜାଣି ନ ଥିଲେ ।

---

* ପରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ଏହି ଲେଖା "ସର୍ବୋଦୟ" ନାମରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି ।

ଏହାପୂର୍ବରୁ ଦିଲ୍ଲୀରେ ଜନତା ଆବେଗଶୂନ୍ୟ ଅବସ୍ଥାରେ ଥିଲେ; ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନର ଜାଗରଣଫଳରେ ଦିଲ୍ଲୀର ବିରାଟ ଜନତାକୁ ସଂଯତ କରିବା ନେତାମାନଙ୍କପକ୍ଷରେ କଷ୍ଟକର ହୋଇଉଠିଲା । ମୁଁ ଅମୃତସର ଯାଇ ସେଠାକାର ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ମାର୍ଗ ଯେ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ, ତାହା ପ୍ରଦର୍ଶିତ କରିଦିଏ ବୋଲି ଡକ୍‌ଟର ସତ୍ୟପାଲ ବ୍ୟାକୁଳତା ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଶାନ୍ତ କରାଇବାକୁ ଓ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ପ୍ରଧାନ ଗୁଣ ବା ଧର୍ମ ସେମାନଙ୍କୁ ଭଲରୂପେ ବୁଝାଇଦେବାକୁ ଦିଲ୍ଲୀରୁ ସ୍ୱାମୀ ଶ୍ରଦ୍ଧାନନ୍ଦଜୀ ଓ ଅମୃତସରଠାରୁ ଡକ୍‌ଟର ସତ୍ୟପାଲ ମୋତେ ସେସବୁ ସ୍ଥାନକୁ ଯିବାପାଇଁ ଚିଠି ଲେଖିଥିଲେ । ମୁଁ ଆଗରୁ କେବେ ହେଁ ଅମୃତସର କିମ୍ବା ପଞ୍ଜାବକୁ ଯାଇ ନ ଥିଲି । ସରକାରୀ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଜରିଆରେ ଏହି ଦୁଇଟି ଖବର ମୋ ପାଖକୁ ଆସିଥିଲା ଏବଂ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମୋତେ ସେସବୁ ସ୍ଥାନକୁ ଯିବାପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କରାଯାଇଥିଲା ବୋଲି କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଅବଶ୍ୟ ଜାଣିଥିଲେ ।

ଏପ୍ରିଲ ଆଠ ତାରିଖ ଦିନ ମୁଁ ବମ୍ବେଠାରୁ ଦିଲ୍ଲୀ ଓ ପଞ୍ଜାବଅଭିମୁଖରେ ବାହାରିଲି । ଆଗରୁ ଡକ୍‌ଟର ସତ୍ୟପାଲଙ୍କ ସହିତ ମୋର କେବେ ହେଁ ଭେଟ ହୋଇ ନ ଥିଲା; ତେଣୁ ସେ ମୋତେ ଦିଲ୍ଲୀରେ ସାକ୍ଷାତ କରନ୍ତୁ ବୋଲି ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ତାରବାର୍ତ୍ତା ପଠାଇଥିଲି; ମାତ୍ର ମୁଁ ମଥୁରା ପାରିହୋଇଗଲାପରେ ଦିଲ୍ଲୀ ପ୍ରଦେଶରେ ପ୍ରବେଶ ନ କରିବାସକାଶେ ମୋଉପରେ ନିଷେଧାଜ୍ଞା ଜାରିହେଲା । ମୋତେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଏହି ଆଦେଶକୁ ଅମାନ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ବୋଲି ଅନୁଭବ କଲି ଏବଂ ମୋର ଯାତ୍ରାରେ ଅଗ୍ରସର ହେଲି । ପଲ୍‌ୱାଲ୍‌ଠାରେ ମୋତେ ପଞ୍ଜାବରେ ପ୍ରବେଶ ନ କରିବାକୁ ନିଷେଧାଜ୍ଞା ଦିଆଗଲା ଏବଂ ବମ୍ବେ ପ୍ରଦେଶମଧ୍ୟରେ ଆବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିବାକୁ ହୁକୁମ ହେଲା । ସେହି ଷ୍ଟେସନ୍‌ଠାରେ ଦଳେ ପୋଲିସ୍ ଆସି ମୋତେ ରେଲଗାଡ଼ିରୁ ଗିରଫ୍ କରିନେଲେ । ମୋତେ ଗିରଫ୍ କରିବାକୁ ଆସିଥିବା ପୋଲିସ୍ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ୍ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭଦ୍ରଭାବରେ ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରିଥିଲେ । ମୁଁ ଗିରଫ୍ ହେବା ପରେ ପରେ ପ୍ରଥମେ ଯେଉଁ ରେଲଗାଡ଼ି ମିଳିଲା, ସେଥିରେ ମୋତେ ମଥୁରାକୁ ନିଆଗଲା ଏବଂ ପରଦିନ ଖୁବ୍ ସକାଳୁ ଗୋଟିଏ ମାଲଗାଡ଼ିରେ ସିୱାଇ ମଧୁପୁରକୁ ପଠାଇଦିଆଗଲା । ସେଠାରେ ମୁଁ ପେଶାୱାର୍‌ଠାରୁ ଆସୁଥିବା ବମ୍ବେ ମେଲ୍ ଧରିଲି । ପୋଲିସ୍ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ୍ ବୋରିଂ ମୋର ଦାୟିତ୍ୱ ନେଇଥିଲେ । ଏପ୍ରିଲ ଦଶ ତାରିଖ ଦିନ ମୋତେ ବମ୍ବେଠାରେ ମୁକ୍ତ କରିଦିଆଗଲା ।

କିନ୍ତୁ ଅହମ୍ମଦାବାଦ୍ ଓ ବୀରମ୍‌ଗାମ୍ ଏବଂ ସାଧାରଣତଃ ଗୁଜରାଟର ଲୋକେ ମୋର ଗିରଫ୍‌ଦାରୀର ସମ୍ବାଦ ପାଇସାରିଥିଲେ । ଏହି ସମ୍ବାଦରେ ସେମାନେ କ୍ରୋଧାନ୍ଧ ହୋଇଉଠିଥିଲେ; ଦୋକାନସବୁ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା, ଜନତା ଠାଆକୁ ଠାଆ ରୁଣ୍ଡ ହେଲେ; ହତ୍ୟା, ଘରପୋଡ଼ି, ଲୁଟ୍‌ତରାଜ୍‌ମାନ ଚାଲିଲା, ତାର କଟାଗଲା ଓ ରେଲଗାଡ଼ିକୁ ଲାଇନ୍‌ରୁ ଖସାଇଦେବାର ଉଦ୍ୟମ କରାଗଲା । —ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୧୪-୧-୧୯୨୦

୩

ହଣ୍ଟର୍ କମିଟି ଆଗରେ ସାକ୍ଷ୍ୟ (କିୟଦଂଶ)

୧—ଲର୍ଡ଼୍ ହଣ୍ଟର୍‌ଙ୍କର ଜେରା

ହଣ୍ଟର୍—ମିଷ୍ଟର୍ ଗାନ୍ଧୀ ! ମୁଁ ଧରିନେଇଛି ଯେ ଆପଣ ହେଉଛନ୍ତି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ଆନ୍ଦୋଳନର ଜନ୍ମଦାତା ।

ଗାନ୍ଧୀ—ଆଜ୍ଞା, ହଁ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ଆପଣ ସଂକ୍ଷେପରେ ଏହାକୁ ବୁଝାଇ କହିବେ କି ?

ଗାନ୍ଧୀ—ହିଂସାର ବାଟ ବଦଳାଇଦେବାପାଇଁ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଏବଂ ଏହା ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ-ରୂପେ ସତ୍ୟଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ମୋର କଳ୍ପନା ଅନୁସାରେ ପରିବାରରେ ଚଳୁଥିବା ବିଧାନର ରାଜନୀତିକ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ସଂପ୍ରସାରଣ ବୋଲି ଏହାକୁ କୁହାଯାଇପାରେ । ମୋର ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ମୁଁ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଛି ଯେ ଅନ୍ୟାୟଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରତିକାର ପାଇଁ ଭାରତର ଏମୁଣ୍ଡରୁ ସେମୁଣ୍ଡପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହିଂସା ବ୍ୟାପିଯିବାର ଯେଉଁ ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି, ସେଥିରୁ ଏହି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନ, କେବଳ ଏହାହିଁ ଭାରତକୁ ପରିତ୍ରାଣ କରିପାରିବ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ରାଉଲଟ୍ ଆଇନ୍‌ର ବିରୋଧ କରିବାସଂପର୍କରେ ଆପଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଅବଲମ୍ବନ କଲେ ଏବଂ ସେହିସଂକ୍ରାନ୍ତରେ ଆପଣ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଶପଥ-ପତ୍ରରେ ସ୍ୱାକ୍ଷର କରିବାକୁ କହିଲେ ।

ଗାନ୍ଧୀ—ଆଜ୍ଞା, ହଁ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯଥାସମ୍ଭବ ଅଧିକ ଲୋକଙ୍କୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହପାଇଁ ତାଲିକାଭୁକ୍ତ କରିବା ଆପଣଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା କି ?

ଗାନ୍ଧୀ—ହଁ । ସତ୍ୟ ଓ ଅହିଂସାର ମୂଳନୀତିସହିତ ସଂଗତି ରଖି ମୁଁ ଏହା କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲି । ଭାରତରେ ଦଶ ଲକ୍ଷ ବ୍ୟକ୍ତି ଏହି ନୀତିଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟକରିବାକୁ ବାହାରିଥିଲେ ବି ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଦ୍ୱିଧା କରି ନ ଥା'ନ୍ତି ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ସରକାରଙ୍କ ଇଚ୍ଛାପରିବର୍ତ୍ତିରେ ଆପଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କମିଟିର ନିଷ୍ପତ୍ତିକୁ ଏ ଦେଶରେ ଚଳାଇବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି । ତେଣୁ ଆପଣଙ୍କର ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ଯଥାର୍ଥରେ ସରକାରଙ୍କର ବିରୁଦ୍ଧାଚରଣ କରୁ ନାହିଁ କି ?

ଗାନ୍ଧୀ—କିନ୍ତୁ ଲୋକମାନେ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଏପରି ମର୍ମରେ ଗ୍ରହଣ କରି ନାହାନ୍ତି ।

ହ୍ୱଣ୍ଟର୍—ସରକାରଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ମୁଁ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ବିଚାର କରିବାଲାଗି କହୁଛି । ଯଦି ଆପଣ କୌଣସି ପ୍ରଦେଶର ଲାଟ୍ ହୋଇଥା'ନ୍ତେ, ତେବେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କମିଟି ଯେଉଁ ଆଇନ୍‌ଗୁଡ଼ିକୁ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ସ୍ଥିର କରିଦେବ, ସେହି ଆଇନ୍‌ଗୁଡ଼ିକୁ ଭାଙ୍ଗିବାର ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନବିଷୟରେ ଆପଣ କିଭଳି ମତ ପୋଷଣ କରିଥାନ୍ତେ ?

ଗାନ୍ଧୀ—ସେପରି କହିଲେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଭିତରର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ କଥା କୁହାଗଲା ନାହିଁ । ଯଦି ମୁଁ ସରକାର ଚଳାଇବାର ଦାୟିତ୍ୱରେ ଥା'ନ୍ତି ଓ ହିଂସାଚରଣ ନ କରି ଅନ୍ୟାୟ ଆଇନ୍‌ଗୁଡ଼ିକର କବଳରୁ ନିଷ୍କୃତି ପାଇବାକୁ ସଂକଳ୍ପ କରି ବାହାରିଥିବା କୌଣସି ଏକ ସତ୍ୟନିଷ୍ଠ ଅନୁଷ୍ଠାନର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଥାନ୍ତି, ତେବେ ମୁଁ ସେହି ଅନୁଷ୍ଠାନକୁ ସ୍ୱାଗତ କରିଥା'ନ୍ତି ଏବଂ ସେହି ସଙ୍ଗଠନର ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସମ୍ବିଧାନପକ୍ଷପାତୀ-ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରଦେଶର ଲାଟ୍‌ହିସାବରେ ମୋତେ ସେମାନେ ଉଚିତ ମାର୍ଗରେ ପରିଚାଳିତ କରିବାପାଇଁ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶଦାତାରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ।

ପ୍ରଶ୍ନ—କିନ୍ତୁ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଆଇନ୍ ନ୍ୟାୟସଂଗତ କି ନ୍ୟାୟସଂଗତ ନୁହେଁ ଏ ବିଷୟରେ ବିଭିନ୍ନ ଲୋକଙ୍କର ମତ ବିଭିନ୍ନ ନୁହେଁ କି ?

ଗାନ୍ଧୀ—ସେହି ପ୍ରଧାନ କାରଣ ସକାଶେ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରୁ ହିଂସାକୁ ବାଦ୍ ଦିଆଯାଇଛି ଏବଂ ଜଣେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଯେପରି ନିଜପାଇଁ ସ୍ୱାଧୀନତାର ଅଧିକାର ଓ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତାର ଆବେଗ ବା ଅନୁଭବ ଦାବି କରିଥାଏ, ନିଜର ବିରୋଧୀପକ୍ଷକୁ ମଧ୍ୟ ସେହି ଅଧିକାର ଓ ଅନୁଭବ ଦେଇଥାଏ । ସେ ନିଜଉପରେ ସମସ୍ତ ଆଘାତକୁ ବରଣ କରିନେଇ ସଂଗ୍ରାମ କରେ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ସରକାରର ସ୍ଥାୟିତ୍ୱଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୁଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ବିଚାର କରୁଥିଲି । ଆପଣ ଯଦି ଏପରି ଗୋଟିଏ ସଂଗଠନ ନିର୍ମାଣ କରନ୍ତି, ଯାହା ସରକାରଙ୍କର କଥା ନ ମାନି ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କମିଟିର କଥା ମାନିବ, ତେବେ ସରକାର ଚାଲିବା ସମ୍ଭବ ହେବ କି ?

ଗାନ୍ଧୀ—ଆପଣାର ଅନୁଭୂତିରୁ ମୁଁ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବି । ଦକ୍ଷିଣ-ଆଫ୍ରିକାରେ ଆଠ ବର୍ଷକାଳ ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନଭାବରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ସଂଗ୍ରାମ ଚାଲିଥିଲା । ତଥାପି ସେଠାରେ ସରକାର ଚାଲୁଥିଲା । ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଗୋଟା ସୁଦ୍ଧା ଅଙ୍ଗେ ନିଭାଇଥିବା ଜେନେରାଲ୍ ସ୍ମଟ୍‌ସ୍ ମୋତେ ସଂଗ୍ରାମର ଶେଷରେ କହିଥିଲେ ଯେ ଯଦି ସମସ୍ତେ ଆପଣାକୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କପରି ପରିଚାଳିତ କରିବେ, ସରକାରଙ୍କର ଭୟର କୌଣସି କାରଣ ନ ଥିବ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—କିନ୍ତୁ ଏଠାରେ ଆପଣଙ୍କର ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯେଉଁ ଶପଥ ରହିଛି, ଦକ୍ଷିଣ-ଆଫ୍ରିକାର ସଂଗ୍ରାମରେ ତାହା ନ ଥିଲା ।

ଗାନ୍ଧୀ—ଅବଶ୍ୟ ଥିଲା । ସରକାରକୁ ଜନମତଦ୍ୱାରା ପରିବୃତ୍ତିତ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଆଇନ୍ ଗୁଡ଼ିକ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଅନ୍ୟାୟ ମନେ କରୁଥିଲା ଅଥଚ ଫୌଜଦାରୀ ଶ୍ରେଣୀର ନଥିଲା, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ସେ ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରତିରୋଧ କରୁଥିଲା ।

ହଣ୍ଟର୍—ଅର୍ଥାତ୍, ଗୋଟାଏ କମିଟି ଯାହା ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିବ, ସେହି ନିଷ୍ପତ୍ତିଅନୁସାରେ ଆଇନ୍ ଭଙ୍ଗ କରିବା ଆପଣଙ୍କର ଶପଥର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ।

ଗାନ୍ଧୀ—ଆଜ୍ଞା, ମହାଶୟ ! ମୁଁ ଏହି କମିଟି ଆଗରେ ସ୍ପଷ୍ଟ କରିଦେବାକୁ ଚାହେଁ ଯେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତାକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଶପଥଟିରେ ସେହି ଅଂଶ ଯୋଡ଼ିଦିଆଯାଇଥିଲା । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ମୁଁ ଏକ ଗଣ-ଆନ୍ଦୋଳନରେ ରୂପାନ୍ତରିତ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିବାରୁ, ଆମେ ନିଯୁକ୍ତ କରିଥିବା କମିଟିର ଗଠନକୁ ଆବଶ୍ୟକ ମନେ କରିଥିଲି, ଯେପରି କି କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଆପଣା ମରଜି ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ନ ପାରିବ । ତେଣୁ, କେଉଁ କେଉଁ ଆଇନ୍ ଭାଙ୍ଗିବା ଉଚିତ ହେବ, ତାହା କମିଟି ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିପାରିବେ ବୋଲି ଆମେ ପରିକଳ୍ପନା କରିଥିଲୁଁ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ନାନା ମୁନିଙ୍କର ନାନା ମତ ବୋଲି ପ୍ରବାଦ ଅଛି । ତେବେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କ-ଭିତରେ ବି ମତଭେଦ ରହିପାରେ ?

ଗାନ୍ଧୀ--ହଁ, ମୋର ସେପରି ମହାର୍ଘ ବହୁଦର୍ଶିତା ଘଟିଥିଲା ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ଯଦି ଜଣେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ କୌଣସି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଆଇନ୍ କୁ ନ୍ୟାୟୋଚିତ ବୋଲି ବିଚାର କରେ; ମାତ୍ର କମିଟି ସେହିଟିକୁ ଅମାନ୍ୟ କରିବାକୁ ମତ ଦିଅନ୍ତି, ତେବେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ କ'ଣ କରିବ ?

ଗାନ୍ଧୀ—ସେ ଆଇନ୍ ଟିକୁ ଅମାନ୍ୟ କରିବାପାଇଁ କଦାପି ବାଧ ହେବ ନାହିଁ । ଏପରି ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଆମଭିତରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ଥିଲେ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ଏହା କଅଣ କେତେକାଂଶରେ ଏକ ବିପଜ୍ଜନକ ଆନ୍ଦୋଳନ ନୁହେଁ କି ?

ଗାନ୍ଧୀ—ଦେଶକୁ ହିଂସାବାଦରୁ ମୁକ୍ତ କରିବାପାଇଁ ଏହି ପରିକଳ୍ପିତ ଆନ୍ଦୋଳନର ଧାରଣା ଯଦି ଆପଣ ଠିକ୍ ରୂପେ କରନ୍ତି, ତେବେ ଆପଣ ମୋ ସହିତ ସେଥିପାଇଁ ସମାନଭାବରେ ଉଦ୍ ବିଗ୍ନ ହେବେ । ମୁଁ ଭାବୁଛି ଯେ ଦେଶର ଏପରି ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ ଧରଣର ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ବିଶୁଦ୍ଧରୂପରେ ଯେ କୌଣସିମତେ ବଂଚାଇ-ରଖିବାକୁ ହେବ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ଆପଣଙ୍କର ଶପଥଦ୍ୱାରା ଆପଣ ବ୍ୟକ୍ତିର ବିବେକକୁ ବାନ୍ଧିପକାଉ ନାହାନ୍ତି କି ?

ଗାନ୍ଧୀ—ମୋର ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଅନୁସାରେ ଦେଖିଲେ ଏପରି କୁହାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ । ଶପଥଟିକୁ ମୁଁ ଯେପରି ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରୁଛି, ଯଦି ତାହା ଭୁଲ ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ ହୁଏ, ତେବେ ଆଉ ଥରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ହେଲେ ମୋର ସେହି ଭୁଲକୁ

ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ସଂଶୋଧନ କରିନେବି । (ଲର୍ଡ଼୍ ହଣ୍ଟର୍—ନାହିଁ ନାହିଁ, ମିଷ୍ଟର ଗାନ୍ଧୀ ! ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶ ଦେବାର କୌଣସି ଧୃଷ୍ଟତା କରିବି ନାହିଁ ।) ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଏକ ବିପଦଜନକ ନୀତି ବୋଲି ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କ ମନରେ ଯେଉଁ ଧାରଣା ରହିଛି, ତାହା ଦୂର କରିପାରିଲେ ମୁଁ ଅତି ଆଶ୍ୱସ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ଦେଶକୁ ହିଂସାର ବିପ୍ଳବରୁ ମୁକ୍ତ କରିବାପାଇଁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରଖି ଏହାର କଳ୍ପନା କରାଯାଇଛି ।

ରାଉଲଟ୍ ଆଇନ୍ ଗୃହୀତ ହେବାର ପୂର୍ବ ପରିସ୍ଥିତି, ଏହି ଆଇନ୍‌କୁ ବ୍ୟାପକ-ଭାବରେ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ବିରୋଧ, ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟ ଲର୍ଡ଼୍ ହଣ୍ଟର୍ ସଂକ୍ଷେପରେ ବୁଝାଇଦେଇଥିଲେ । ଏହି ଆଇନ୍ ପ୍ରତି ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ବିରୋଧର ସାରକଥା ବୁଝାଇ କହିବାଲାଗି ସେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ ।

ଗାନ୍ଧୀ—ରାଉଲଟ୍ କମିଟିର ରିପୋର୍ଟ୍‌କୁ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏବଂ ଏଥିରେ ଯେଉଁ ଆଇନ୍ ଜାରି-କରିବାର ପୂର୍ବକଳ୍ପନା କରାଯାଇଛି, ତାକୁ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ପଢ଼ିଛି । ସେଥିରୁ ମୁଁ ଏହି ନିଷ୍କର୍ଷରେ ପହଞ୍ଚିଲି ଯେ କମିଟି ଯେଉଁସବୁ ତଥ୍ୟ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିଛନ୍ତି, ସେଗୁଡ଼ିକର ଭିତ୍ତିଉପରେ ବିଚାର କଲେ, ଏପରି ଏକ ଆଇନ୍ ପାଶ୍ କରିବା ଆଦୌ ଆବଶ୍ୟକ ନ ଥିଲା । ଏହି ଆଇନ୍‌ଦ୍ୱାରା ମାନବିକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତାକୁ ଅତିମାତ୍ରାରେ ସଂକୁଚିତ କରିଦିଆଯାଇଛି ଏବଂ ଆତ୍ମ-ସମ୍ମାନବୋଧ ଥିବା ଯେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ରାଷ୍ଟ୍ର କଦାପି ଏହାକୁ ପାଶ୍ କରିବାକୁ ଅନୁମତି ଦେଇ ନ ଥା'ନ୍ତା । ଲେଜିସ୍‌ଲେଟିଭ୍ କାଉନ୍‌ସିଲ୍‌ରେ (ବଡ଼ଲାଟ୍‌ସଭାରେ) ଏହି ଆଇନ୍‌ଉପରେ ହୋଇଥିବା ଆଲୋଚନାର ବିବରଣୀରୁ ମୋର ଅନୁଭୂତି ହେଲା ଯେ ଏହାପ୍ରତି ବିରୋଧ ଏ ଦେଶରେ ସର୍ବବ୍ୟାପୀ । ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଦେଖି ମୁଁ ଅନୁଭବ କଲି ଯେ ଆତ୍ମ-ସମ୍ମାନ-ବୋଧ ରଖିଥିବା ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ଏକ ବିଶାଳ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଜଣେ ନାଗରିକହିସାବରେ ଏହି ଆଇନ୍‌କୁ ପ୍ରାଣପଣେ ବିରୋଧ କରିବା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ ଅନ୍ୟ ବାଟ ନାହିଁ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ଆଇନ୍‌ର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟବିଷୟରେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ କଥା ପଚାରିବି । ଦେଶରେ ରାଜଦ୍ରୋହ ଓ ଅରାଜକତା-ସଂକ୍ରାନ୍ତ ଅପରାଧକୁ ଦମନ କରିବା ହିଁ ଯେ ଏହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା, ସେବିଷୟରେ ଆପଣଙ୍କର କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ରହିଛି କି ?

ଗାନ୍ଧୀ —ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ନିଶ୍ଚୟ ପ୍ରଶଂସନୀୟ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ତେବେ, ଏ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପୂରଣଲାଗି ଯେଉଁ ପନ୍ଥା ଗ୍ରହଣ କରାଗଲା, ଆପଣଙ୍କର ଆପତ୍ତି ସେଥିରେ ?

ଗାନ୍ଧୀ—ବିଲ୍‌କୁଲ୍ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ପନ୍ଥାବିଷୟରେ ମୁଁ ଏତିକି ବୁଝୁଛି ଯେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଶାସକଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କୁ ପୂର୍ବାପେକ୍ଷା ଅଧିକ କ୍ଷମତା ଦିଆଯାଇଛି ।

ଗାନ୍ଧୀ—ହଁ, ତାହା ହିଁ ହୋଇଛୁ ।

ହଣ୍ଟର୍—କିନ୍ତୁ ଭାରତରକ୍ଷା-ଆଇନ୍ ଲାଗୁ ହୋଇଥିବା ସମୟରେ ଶାସକଗୋଷ୍ଠୀ ସେହି ଆଇନ୍ ବଳରେ ଯେଉଁ କ୍ଷମତା ଜାରିକରୁଥିଲେ, ବର୍ତ୍ତମାନ କଅଣ ସେ କ୍ଷମତା ନାହିଁ ?

ଗାନ୍ଧୀ—ସେ କଥା ସତ; ମାତ୍ର ତାହା ଏକ ଜରୁରୀକାଳୀନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା ଏବଂ ଯୁଦ୍ଧକୁ ସଫଳତାସହି ପରିଚାଳିତ କରିବାରେ ବାଧା ସୃଷ୍ଟି କରି କୌଣସି ଗୋଷ୍ଠୀ ହିଂସା ଆଚରଣ କଲେ ତାହାକୁ ଦବାଇଦେବାପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କର ସହଯୋଗ ଆଦାୟ କରିବାନିମିତ୍ତ ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥା ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଥିଲା । ଘୋର୍ ଅନିଚ୍ଛାସହକାରେ ଦେଶବାସୀ ଏଥିରେ ରାଜି ହୋଇଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ରାଉଲଟ୍ ଆଇନ୍ ଏକ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭିନ୍ନ ଧରଣର ଆଇନ୍ ଏବଂ ପୂର୍ବର ଭାରତରକ୍ଷା-ଆଇନ୍ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ଥିବାବେଳେ ଯେଉଁ ତିକ୍ତ ଅଭିଜ୍ଞତା ମୋର ରହିଛି, ତାହା ରାଉଲଟ୍ ଆଇନ୍ ପ୍ରତି ମୋର ବିରୋଧକୁ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ କରିଦେଇଛି ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ମିଷ୍ଟର ଗାନ୍ଧୀ ! ଯେତେବେଳେ କେଉଁଠି ଅରାଜକତା ସୃଷ୍ଟି ହେଉଛି ବୋଲି ସ୍ଥାନୀୟ ସରକାର ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବେ, କେବଳ ସେତିକିବେଳେ ଯାଇ ରାଉଲଟ୍ ଆଇନ୍‌କୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଯିବ ।

ଗାନ୍ଧୀ—ଭାରତର ପ୍ରଶାସକମାନେ ବେଳେ ବେଳେ ପାଗଳ ହୋଇଯାଆନ୍ତି ବୋଲି ମୋତେ ଜଣାଅଛି । ତେଣୁ ଜଣେ ବ୍ୟବସ୍ଥାପକହିସାବରେ ସେପରି ପ୍ରଶାସକମାନଙ୍କ ହାତରେ ମୁଁ କଦାପି ସେହି କ୍ଷମତା ଛାଡ଼ିଦେବି ନାହିଁ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ତେବେ ଆପଣ ଏତିକି ଆପତ୍ତି କରୁଛନ୍ତି ଯେ ଏକ ପ୍ରଶଂସନୀୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାକୁ ଯାଇ ଭାରତ ସରକାର ଗୋଟିଏ ଭୁଲ୍ ପନ୍ଥା ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ତେଣୁ ଏହି ପନ୍ଥାର ଅସମୀଚୀନତାବିଷୟରେ ସରକାରଙ୍କୁ ସାବ୍ୟସ୍ତ କରାଇ ଆଇନ୍‌ରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ସଂବିଧାନଗତ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଉଚିତ ପ୍ରଣାଳୀ ହେବ ନାହିଁ କି ?

ଗାନ୍ଧୀ—ଏଥିଲାଗି ମୁଁ ଲର୍ଡ଼ ଚେମ୍‌ସ୍‌ଫୋର୍ଡ଼ଙ୍କ ଦ୍ୱାରସ୍ଥ ହୋଇ ବହୁତ ଅନୁନୟ କରି କହିଲି । ଯେତେ ଇଂରେଜ ଅଫିସର୍‌ଙ୍କସହିତ ମୋର ଭେଟ ହେଲା, ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗରେ ମୋର ମତ ବୁଝାଇ କହିଲି; କିନ୍ତୁ ସେମାନେ କହିଲେ ଯେ ସେମାନେ ଅସମର୍ଥ ଏବଂ ରାଉଲଟ୍ କମିଟିର ସୁପାରିସ୍‌ଗୁଡ଼ିକ ଅବଶ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବ । ଆମକୁ ଯେତେ ବାଟ ଖୋଲାଥିଲା, ସେସବୁ ଚେଷ୍ଟା କରି ଆମେ ବିଫଳ ହୋଇଅଛୁଁ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ଆପଣଙ୍କର ପ୍ରତିପକ୍ଷକୁ ଆପଣ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମଙ୍ଗାଇପାରିବେ ନାହିଁ; ତାଙ୍କୁ ଆପଣ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ବୁଝାଇବେ । ତେଣୁ, ଆଇନ୍‌ଟିକୁ ଅମାନ୍ୟ କରି ଏହି ଚେଷ୍ଟା କରିବାଦ୍ୱାରା ଆପଣ ଏକ ଉଗ୍ର ପନ୍ଥା ଅବଲମ୍ବନ କରୁ ନାହାନ୍ତି କି ?

ଗାନ୍ଧୀ—ଅତ ବନସ୍ପର ସହିତ ଏବିଷୟରେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କଠାରୁ ଭିନ୍ନ ମତ ପୋଷଣ କରୁଅଛି । ମୋର ପିତା ସୁଦ୍ଧା ଯଦି ମୋ ଉପରେ ମୋର ବିବେକର ବିରୁଦ୍ଧ କୌଣସି ଆଇନ୍ ଲଦିବାକୁ ବାହାରିବେ, ମୁଁ ତାଙ୍କର ସେହି ଆଇନ୍ ମାନିପାରିବି ନାହିଁ ବୋଲି ବିନମ୍ରର ସହିତ ତାଙ୍କୁ କହିଦେବା ହିଁ ମୁଁ ସବୁଠାରୁ କମ୍ ଉଗ୍ର ପନ୍ଥା ବୋଲି ଭାବିବି । ଏପରି ଆଚରଣ କରିବାଦ୍ୱାରା ମୁଁ ପିତାଙ୍କପ୍ରତି ଉଚିତ ବ୍ୟବହାର ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି କରୁ ନାହିଁ ଏବଂ ଏହି କମିଟିପ୍ରତି କୌଣସି ଅସମ୍ମାନ ନ ଦେଖାଇ ମୁଁ କହିବାକୁ ଚାହୁଁଛି ଯେ ଏପରି ଏକ ପନ୍ଥା ଗ୍ରହଣ କରି ମୁଁ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ସୁଫଳ ପାଇଛି ଏବଂ ମୁଁ ସେହି ଦିନଠାରୁ ଏହାର ପ୍ରଚାର କରିଆସିଛି । ଯଦି ନିଜର ବାପାଙ୍କୁ ଏପରି କହିବା ଅସମ୍ମାନଜନକ ନ ହୁଏ, ତେବେ ଜଣେ ମିତ୍ରଙ୍କୁ ଏପରି କହିବା ଅସମ୍ମାନଜନକ ହେବନାହିଁ, ମୋର ସରକାରଙ୍କୁ ସେହି କାରଣରୁ କହିଲେ ମଧ୍ୟ ତାହା ଅସମ୍ମାନଜନକ ହେବ ନାହିଁ ।

ଲର୍ଡ଼୍ ହଣ୍ଟର୍—ରାଉଲଟ୍ ଆଇନ୍ ବିରୋଧରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଚଳାଇବାକୁ ଯାଇ ଆପଣ ଭାରତସାରା ଏକ ସାଧାରଣ ହରତାଳ ପାଳନ କରିବାକୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି କଲେ । ସେହି ହରତାଳ ଦିନ ସବୁପ୍ରକାରର କାରବାର ବନ୍ଦ କରିଦିଆଯିବ ଓ ଲୋକେ ଏହିରୂପେ ସାଧାରଣଭାବରେ ସରକାରଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକୁ ନା-ପସନ୍ଦ କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ପ୍ରକଟ କରିଦେବେ, ଏହା ସ୍ଥିର ହୋଇଥିଲା । ହରତାଳ ଅର୍ଥ ଦେଶବ୍ୟାପୀ ଯାବତୀୟ କାରବାର ବନ୍ଦ ରହିବା । ଏହାଦ୍ୱାରା ଏକ କଠିନ ପରିସ୍ଥିତି ଉପୁଜିବ ନାହିଁ କି ?

ଗାନ୍ଧୀ—ଦେଶର ସବୁ କାରବାର ଦୀର୍ଘ ସମୟପାଇଁ ବନ୍ଦ ରହିଲେ ତାହା ନିଶ୍ଚୟ ଏକ କଠିନ ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟି କରିବ ।

(ଦେଶର କେତେକ ଅଂଚଳରେ ମାର୍ଚ୍ଚ ତିରିଶି ତାରିଖ ଦିନ ହରତାଳ ହେଲା ଏବଂ ଅବଶିଷ୍ଟ ଅଂଚଳରେ ଏପ୍ରିଲ୍ ଛଅ ତାରିଖ ଦିନ ହରତାଳ ହେଲା । କୌଣସି ଭୁଲବଶତଃ ଏପରି ହୋଇ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ଆଇନ୍‌କୁ ବଡ଼ଲାଟ୍‌ଙ୍କ ସମ୍ମତି ମିଳିଥିବା ଖବର ଗୋଟିଏ ଅଂଚଳର ଲୋକେ ଅବଶିଷ୍ଟ ଅଂଚଳର ଲୋକଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଆଗରୁ ଜାଣିବାରୁ ଏପରି ହେଲା ବୋଲି ଗାନ୍ଧୀଜୀ ବୁଝାଇଦେଇଥିଲେ ।)

ହଣ୍ଟର୍—ଆପଣ ଏ କଥାରେ ଏକମତ ହେବେ ଯେ ଲୋକେ କେବଳ ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ହରତାଳରେ ଯୋଗଦେବା ଉଚିତ ?

ଗାନ୍ଧୀ—ହଁ, ସଂପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାକୃତ ହେବା ଉଚିତ ଅର୍ଥାତ୍, ହରତାଳ ଦିନ ଏ ବିଷୟରେ କେହି କାହାକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବାକୁ ଯିବେ ନାହିଁ; ମାତ୍ର କୌଣସି ଶାରୀରିକ ବଳ ପ୍ରୟୋଗ ନ କରି, ପୂର୍ବଦିନଗୁଡ଼ିକରେ ପ୍ରଚାରପତ୍ର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମାଧ୍ୟମରେ ଲୋକଙ୍କୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ତାହା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ ହେବ ।

ହଣ୍ଟର୍—ହରତାଳ ଦିନ ଲୋକମାନେ ଯାଇ ଟାଙ୍ଗା ଅଟକାଇବାକୁ ଆପଣ ନିଶ୍ଚୟ ଅନୁମୋଦନ କରିବେ ନାହିଁ ?

ଗାନ୍ଧୀ—କଦାପି ନୁହେଁ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ଲୋକମାନଙ୍କର ଏଭଳି ନିନ୍ଦନୀୟ ବାଧା ଦେବାରେ ପୋଲିସ୍ ଯାଇ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କଲେ ଆପଣ ସେଥିରେ ଆପତ୍ତି କରିବେ ନାହିଁ କି ?

ଗାନ୍ଧୀ—ଯଥାର୍ଥ ସଂଯମ ଓ ସହନଶୀଳତାସହିତ ସେମାନେ ଏହା କଲେ ମୁଁ କଦାପି ଆପତ୍ତି କରିବ ନାହିଁ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—କିନ୍ତୁ ଆପଣ କହୁଛନ୍ତି ଯେ ହରତାଳ ଦିନ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଯାଇ ଟଣା-ଓଟରା କରିବା ଓ ଟାଙ୍ଗା ଅଟକାଇବା କୌଣସିମତେ ଉଚିତ ହୋଇ ନାହିଁ ।

ଗାନ୍ଧୀ—ଜଣେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ଦୃଷ୍ଟିରେ ମୁଁ ଏହାକୁ ଅପରାଧ ବୋଲି କହିବି ।

ଲର୍ଡ୍ ହଣ୍ଟର୍—ଦିଲ୍ଲୀରେ ଆପଣଙ୍କର ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରତିନିଧି ସ୍ୱାମୀ ଶ୍ରଦ୍ଧାନନ୍ଦ (ଗାନ୍ଧୀ ବାଧା ଦେଇ କହିଲେ, ତାଙ୍କୁ ମୁଁ ମୋର ପ୍ରତିନିଧି ବୋଲି ନ କହି ମୋର ଜଣେ ସମ୍ମାନନୀୟ ସହକର୍ମୀ କହିବି) ଆପଣଙ୍କୁ ଏହି ବିଷୟରେ କୌଣସି ଚିଠି ଲେଖିଥିଲେ ଏବଂ ଦର୍ଶାଇଥିଲେ କି ଯେ ଦିଲ୍ଲୀ ଓ ପଞ୍ଜାବରେ ଯେଉଁସବୁ ଘଟଣା ଘଟିଗଲା, ସେଥିରୁ ଏହା ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଗଲା ଯେ ହିଂସା ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀରୂପେ ନ ଉଠୁଣି ଆପଣ ସାଧାରଣ ହରତାଳ ସମ୍ପାଦନ କରିପାରିବେ ନାହିଁ ?

ଗାନ୍ଧୀ—ଚିଠିର ବିଷୟବସ୍ତୁ ମୋର ମନେ ପଡୁ ନାହିଁ । ମୋର ମନେ ହେଉଛି, ସେ ଏହାଠାରୁ ଆହୁରି ଅଧିକ କହିଥିଲେ । ସେ କହିଥିଲେ ଯେ ଆଇନ୍-ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ବିନା କ୍ଷତି ବା ଅନିଷ୍ଟକାରୀ ପରିଣତିରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କମଧ୍ୟରେ ଚଳାଇବା ଅସମ୍ଭବ । ଚାଲୁରହିଥିବା ହରତାଳବିଷୟରେ ସେ କିଛି ଉଲ୍ଲେଖ କରି ନ ଥିଲେ । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଆଇନ୍-ଅମାନ୍ୟ-ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ବନ୍ଦ କରିଦେଲି, ସେତେବେଳେ ସ୍ୱାମୀ ଶ୍ରଦ୍ଧାନନ୍ଦ ଓ ମୋଭିତରେ ମତଭେଦ ଘଟିଥିଲା । ମୋର ସନ୍ତୋଷ ହେଲାଭଳି ଯଥେଷ୍ଟ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ମୁଁ ଲୋକଙ୍କଉପରେ ରଖିପାରିଲି ନାହିଁ ବୋଲି ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ବନ୍ଦ କରିଦେବା ଆବଶ୍ୟକ ମନେ କରିଥିଲି । ସ୍ୱାମୀ ଶ୍ରଦ୍ଧାନନ୍ଦ କହିଲେ ଯେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହକୁ ଏକ ଗଣ-ଆନ୍ଦୋଳନରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ମୁଁ ତାଙ୍କସହ ଏକମତ ହୋଇପାରିଲି ନାହିଁ ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ମୋର ମତକୁ ସମର୍ଥନ କଲେଣି କି ନାହିଁ, ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ଆଇନ୍‌ଗତ ଅପରାଧଗୁଡ଼ିକ-ପାଇଁ ମକଦ୍ଦମା ଚଳାଇବା ଯେତିକି ଆବଶ୍ୟକ ଥିଲା, ଆଇନ୍-ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ସ୍ଥଗିତ ରଖିବା ମଧ୍ୟ ସେତିକି ଆବଶ୍ୟକ ହେଲା । ହରତାଳ ଓ ଆଇନ୍-ଅମାନ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ରହିଥିବା ସ୍ପଷ୍ଟ ପାର୍ଥକ୍ୟକୁ ଏହି କମିଟି ବୁଝନ୍ତୁ ବୋଲି ମୋର ଇଚ୍ଛା । ଜନସାଧାରଣ ଓ ସରକାରଙ୍କର କଳ୍ପନାଶକ୍ତି ପ୍ରବଳଭାବରେ ଆନ୍ଦୋଳିତ କରିବାପାଇଁ ହରତାଳର

ପରିକଳ୍ପନା କରାଯାଇଥିଲା । ଯେଉଁମାନେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କରିବାକୁ ବାହାରିଥିଲେ, ଆଇନ୍-ଅମାନ୍ୟ ସେମାନଙ୍କଲାଗି ଏକ କଠୋର ଶିକ୍ଷା ଥିଲା । ଏପରି ଏକ ଚମକପ୍ରଦ ଆନ୍ଦୋଳନ ବ୍ୟତୀତ ଭାରତବର୍ଷର ମନକୁ ଜାଣିବାଲାଗି ମୋପାଖରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉପାୟ ନ ଥିଲା । ଆଇନ୍-ଅମାନ୍ୟକୁ ମୁଁ ପ୍ରକୃତରେ କେତେ ଦୂର ଚଲାଇପାରିବି, ତାହା ହରତାଳ ମୋତେ ଉପଯୁକ୍ତଭାବରେ ଦର୍ଶାଇଦେଇଥିଲା ।

ହଣ୍ଟର୍—ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ପ୍ରଚାର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଯଦି ହରତାଳ ଚାଲେ, ତେବେ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ହିଂସାକୁ ଉତ୍ସାହିତ କରାଯାଉଛି ବୋଲି ଗଣାଯିବ ନାହିଁ କି ?

ଗାନ୍ଧୀ—ମୋର ନିଜ ଅଭିଜ୍ଞତା ଠିକ୍ ଓଲଟା । ସ୍ତ୍ରୀ, ପୁରୁଷ, ବାଳକ, ବାଳିକା ଓ ଶିଶୁମାନେ ସୁଦ୍ଧା ହଜାର ହଜାର ସଂଖ୍ୟାରେ ଏକାଠି ହୋଇ ଶାନ୍ତଭାବରେ ଶୋଭାଯାତ୍ରା କରିଯାଉଥିଲେ । ମୋପାଇଁ ଏହା ଏକ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ଦୃଶ୍ୟ ଥିଲା । ଯଦି ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଯଥୋଚିତ ପ୍ରଚାର ହୋଇ ନ ଥା'ନ୍ତା, ତେବେ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ହରତାଳ କଦାପି ସମ୍ଭବ ହୋଇ ନ ଥା'ନ୍ତା; କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଆଗରୁ କହିଛି ଯେ ବାସ୍ତବ ଆଇନ୍-ଅମାନ୍ୟଠାରୁ ହରତାଳ ପୃଥକ୍ ଅଟେ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—କେବଳ ଯେଉଁସବୁ ବ୍ୟାପାର ଚର୍ଚ୍ଚା କରିବାକୁ ଅଛି, ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଖାସ ଅହମଦାବାଦ୍ ବିଷୟ ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଉଠାଉଅଛି । ଅହମଦାବାଦ୍‌ରେ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କ-ମଧ୍ୟରେ ଆପଣଙ୍କର ବିଶେଷ ଲୋକପ୍ରିୟତା ରହିଛି ?

ଗାନ୍ଧୀ—ହଁ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ଦେଖାଯାଉଛି ଯେ ଆପଣଙ୍କ ଗିରଫ ସେମାନଙ୍କମଧ୍ୟରେ ଅପମାନଜନିତ ଗଭୀର ଅସନ୍ତୋଷ ସୃଷ୍ଟି କଲା ଏବଂ ଏହାଫଳରେ ଦଶ, ଏଗାର ଓ ବାର ତାରିଖରେ ଅହମଦାବାଦ୍ ଓ ୱାରମ୍‌ଗାମ୍‌ଠାରେ ଜନତା କେତେକ ଶୋଚନୀୟ କାଣ୍ଡ ଘଟାଇଲେ ।

ଗାନ୍ଧୀ—ହଁ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ସେସବୁ ଘଟଣାବିଷୟରେ ଆପଣଙ୍କର କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜ୍ଞାନ ନାହିଁ ?

ଗାନ୍ଧୀ—ନା ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ, ଏସବୁ ଘଟଣାସମ୍ପର୍କରେ ଆମେ ଗୋଟିଏ ଧାରଣା କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାଭଳି କୌଣସି ଉପାଦାନ ଆପଣ ଆମକୁ ଜଣାଇ-ପାରିବେ କି ନା ।

ଗାନ୍ଧୀ—ମୁଁ ଏତିକି ମତ ବ୍ୟକ୍ତ କରିବାର ସାହସ କରୁଅଛି ଯେ ଅହମଦାବାଦ୍ ବା ୱାରମ୍‌ଗାମ୍‌ଠାରେ ଜନତାର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପକୁ ମୁଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଅନୁଚିତ ମନେ କରୁଛି ଏବଂ ଲୋକେ ଆତ୍ମସଂଯମ ହରାଇବସିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖର କଥା; ମାତ୍ର

ସେଥି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୁଁ ଏକଥା ମଧ୍ୟ କହିବି ଯେ ଠିକ୍‌ରେ ହେଉ ବା ଭୁଲରେ ହେଉ, ଯେଉଁ ଲୋକମାନଙ୍କମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ଆଗରୁ ଲୋକପ୍ରିୟ ଥିଲି, ସେମାନଙ୍କୁ ସରକାର ଏକ କଠୋର ପରୀକ୍ଷାରେ ପକାଇଲେ । ସବୁ ବିଷୟ ଅଧିକ ଭଲଭାବରେ ଜାଣିବା ସରକାରଙ୍କର ଉଚିତ ଥିଲା । ସରକାର ଏକ ଅକ୍ଷମଣୀୟ ବିଚାର-ବିଭ୍ରାଟ କଲେ ଏବଂ ଲୋକମାନେ ଯେ କୌଣସି ଭୁଲ କରି ନାହାନ୍ତି, ତାହା ମୁଁ ଆଦୌ କହିବାକୁ ଯାଉ ନାହିଁ । ମୁଁ ତ ଠିକ୍ ଓଲଟା କଥା କହିବି ଯେ ସରକାରଙ୍କଠାରୁ ଜନତା ଅଧିକ ଅକ୍ଷମଣୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି ।

(ଏହି ଭୁଲ ସଂଶୋଧନ କରିବାଲାଗି ସେ କିପରି ସାଧ୍ୟମତେ ଉଦ୍ୟମ କରିଛନ୍ତି, ତାହା ଗାନ୍ଧୀ ବୁଝାଇ କହିଥିଲେ । ସେ ନିଜକୁ ସରକାରଙ୍କ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱରେ ପୂରା ମାତ୍ରାରେ ଛାଡ଼ିଦେଇଥିଲେ । ମିଷ୍ଟର ପ୍ରାଟ୍ ଓ ଅନ୍ୟ ଅଫିସର୍‌ମାନଙ୍କସହ ତାଙ୍କର ଦୀର୍ଘକାଳ ଦେଖା-ସାକ୍ଷାତ୍ ଓ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇଥିଲା । ତେର ତାରିଖ ଦିନ ଗୋଟିଏ ସାଧାରଣ ସଭା କରାଇବାକୁ ଗାନ୍ଧୀ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ, ମାତ୍ର ସେଦିନ କୌଣସି ସଭା କରିବା ସମ୍ଭବ ହେବ ନାହିଁ ବୋଲି ତାଙ୍କୁ ଜଣାଇଦିଆଯାଇଥିଲା । କର୍ଣ୍ଣେଲ୍ ଫ୍ରେଜର୍‌ଙ୍କର ଆଦେଶହେତୁ ଯେ ସଭା ହେଲା ନାହିଁ, ତାହା ନୁହେଁ; କାରଣ ସଭାସଂପର୍କରେ କର୍ଣ୍ଣେଲ୍ ସବୁମତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ ବୋଲି ତାଙ୍କୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଥିଲେ; ମାତ୍ର ସେଦିନ ସଭା ହେବ ବୋଲି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଖବର ପହଞ୍ଚାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ, ଏହି କାରଣରୁ ସଭା ହୋଇ ନ ଥିଲା । ଚଉଦ ତାରିଖ ଦିନ ସଭା ହେଲା । ସଭାରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ସଂକ୍ଷେପରେ ସବୁ ଘଟଣା ବର୍ଣ୍ଣନା କରି କହିଲେ । ସେଠାରେ ସେ "ସଂଗଠିତ" ଓ "ଶିକ୍ଷିତ"—ଏହି ଦୁଇଟି ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରିଥିଲେ ଏବଂ ଏ ଦୁଇ ଶବ୍ଦକୁ ତାଙ୍କର ବିରୋଧରେ ଓ ଲୋକଙ୍କର ବିରୋଧରେ ପରେ ବହୁ ବାର ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଥିଲା । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଗୁଜରାଟୀ ଭାଷାରେ ଭାଷଣ ଦେଇଥିଲେ । ସେ ଆଶା ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ଯେ ସାର୍ ଚମନ୍‌ଲାଲ୍ ଶୀତଲ୍‌ବାଦ୍ ତାଙ୍କର ଗୁଜରାଟୀ ଭାଷଣକୁ ପଢ଼ି ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ଏହି ଯୁକ୍ତିକୁ ସମର୍ଥନ କରିବେ ଯେ "ଶିକ୍ଷିତ" ଶବ୍ଦଟିକୁ ସେ "ଲେଖିପଢ଼ି ଜାଣିଥିବା" ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହାର କରିଥିଲେ ଏବଂ ସେତେବେଳେ ସେ କଥାଟିକୁ ଯେପରି ବୁଝିଥିଲେ, ସେହି ଅର୍ଥରେ ହିଁ ଶବ୍ଦଟିକୁ ବ୍ୟବହାର କରିଥିଲେ ଓ ନିଜର ମତ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ।

ଆଗରୁ ରହିଥିବା କୌଣସି ସଂଗଠନକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ସେ "ସଂଗଠିତ" ଶବ୍ଦଟି ବ୍ୟବହାର କରି ନ ଥିଲେ ବୋଲି ଜୋର୍ ଦେଇ କହିଥିଲେ । କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ସଂଗଠିତ-ଭାବରେ କରାଯାଇଥିଲା, କେବଳ ଏତିକି କହିବା ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା । ତାଙ୍କ ଭାଷଣରେ ସେ ପ୍ରକୃତରେ ବ୍ୟବହାର କରିଥିବା ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକରୁ ଆଉ କୌଣସି ଅର୍ଥ ବାହାର କରାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ । ସେ ପୁଣି ଜୋର୍ ଦେଇ କହିଲେ ଯେ କେବଳ ଅହମଦାବାଦ୍ ବିଷୟରେ ସେ ଏପରି କହିଥିଲେ; କାରଣ ବୀରମ୍‌ଗାମ୍‌ଠାରେ ସୁଦ୍ଧା ଯାହାସବୁ ଘଟିଥିଲା,

ସେବିଷୟରେ ସେତେବେଳେ ସେ କିଛି ଜାଣି ନ ଥିଲେ ଏବଂ ଆପଣାର ଭାଷଣରୁ ସେ ଗୋଟିଏ ସୁଦ୍ଧା ଉକ୍ତି ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁ ନାହାନ୍ତି । ଗାନ୍ଧୀଜୀ କହିଲେ ଯେ ତାଙ୍କ ମତରେ ସଂଗଠିତ ପ୍ରଣାଳୀରେ ହିଂସା ଆଚରଣ କରାଯାଇଥିଲା । ଏହାର ଅର୍ଥ ନୁହେଁ ଯେ ଏସବୁ ପଛରେ ଗଭୀର ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ଥିଲା । ପୋଲିସ୍ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କୁ ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ସାଧାରଣ ଜନତାକୁ ଭାଷଣ ଦେଲାବେଳେ ସେ ଏହି ତଥ୍ୟଉପରେ ଜୋର୍ ଦେଇଥିଲେ ।

ହିଂସାକାଣ୍ଡ ଭିଆଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କମଧ୍ୟରୁ ଜଣଙ୍କର ହେଲେ ନାମ ତାଙ୍କ ପାର୍ଟିରୁ ବାହାରିଲା ନାହିଁ ବୋଲି ଯଦି ମିଷ୍ଟର ଗାଇଡର୍ କହୁଛନ୍ତି, ତେବେ ଗାଂଧୀଜୀ ପ୍ରକୃତରେ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆସିଥିଲେ, ସେବିଷୟରେ ତାଙ୍କର ଧାରଣା ଏକାବେଳକେ ଭ୍ରାନ୍ତ ଏବଂ ସେ "ସଂଗଠନ" ଶବ୍ଦଟି ଉପରେ ଅଯଥା ଗୁରୁତ୍ୱ ଆରୋପ କରିଥିଲେ ବୋଲି କହିବାକୁ ହେବ । କୁମାରୀ ଅନସୂୟା ଗିରଫ୍ ହେଲେ ବୋଲି ଯେଉଁ ଖଲି ଜନରବ ବ୍ୟାପିଗଲା, ତାହାଦ୍ୱାରା ଉତ୍ତେଜିତ ଜନତା ଅପରାଧମାନ କରିପକାଇଲେ । ଏପରି ଦଳେ ଅର୍ଦ୍ଧଶିକ୍ଷିତ ଲୋକ ଥିଲେ, ଯେଉଁମାନଙ୍କ ମନରେ ସିନେମା ଚିତ୍ର, କଦର୍ଯ୍ୟ ଉପନ୍ୟାସ ଓ ରାଜନୀତିକ ନେତାଙ୍କଠାରୁ ସଂଗୃହୀତ ନାନା ଭୁଲ ଧାରଣା ପୂରିରହିଥିଲା । ଏହି ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକଙ୍କୁ ସେ ଭଲ କରି ଜାଣନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କସହିତ ମିଳାମିଶା କରି ସେ ସେମାନଙ୍କୁ ମନ୍ଦ ପ୍ରଭାବରୁ ନିବୃତ୍ତ କରାଇବାର ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ଆଜି ଯେ ଶହଶହ ବ୍ୟକ୍ତି ହିଂସାତ୍ମକ ବିପ୍ଳବର ମାର୍ଗ ଛାଡ଼ିଦେଇଛନ୍ତି, ଏତିକିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଆପଣା ଉଦ୍ୟମରେ ସଫଳ ହୋଇଛନ୍ତି ।

ଗାଂଧୀଜୀ ପୁଣି କହିଲେ ଯେ ତାଙ୍କ କହିଥିବା କଥାଗୁଡ଼ିକର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଅର୍ଥ ସେ ଏବେ ବୁଝାଇଦେଇଛନ୍ତି । ଗଣ୍ଡଗୋଳପଛରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଲୋକ ରହିଛନ୍ତି ବୋଲି ସେ କହିବାକୁ ଚାହିଁ ନ ଥିଲେ । ସେମାନେ ଯେ ଏସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରି ନ ଥାନ୍ତେ, ସେ ଏ କଥା କହି ନାହାନ୍ତି । ମାତ୍ର କୌଣସି ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତି ଜନତାର ନେତୃତ୍ୱ ନେଇଥିଲେ ବୋଲି ସେ ଜାଣି ନାହାନ୍ତି ।)

ଲର୍ଡ଼ ହଣ୍ଟର୍—ଦଙ୍ଗା କରିଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ସାଧାରଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରହିଥିଲା ବୋଲି ଆପଣ କହିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି କି ?

ଗାଂଧୀ—ମୁଁ ସେ କଥା କହୁ ନାହିଁ । ସେପରି କହିଲେ କଥାଟି ଅତିରଞ୍ଜିତ ହେବ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଭାବୁଛି ଯେ ସାଧାରଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଟି ଦୁଇ ତିନିଜଣ ଲୋକ ବା ଦୁଇ ତିନିଟି ଦଳ-ମଧ୍ୟରେ ସୀମାବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଥିଲା ଏବଂ ଏହିମାନେ ହିଁ ଅପରାଧଗୁଡ଼ିକପାଇଁ ଲୋକଙ୍କୁ ଉତ୍ତେଜିତ କରିଥିଲେ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ କୌଣସି ୟୁରୋପୀୟବିରୋଧୀ ମନୋଭାବ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା କି ?

ଗାନ୍ଧୀ—ଏହାକୁ ଏକ ସରକାରୀ ବିରୋଧୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ବୋଲି ଅବଶ୍ୟ କୁହାଯାଇପାରିବ । ଏହା ୟୁରୋପୀୟ ବିରୋଧୀ ନ ହୋଇଥାଉ ଏଭଳି ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ମୋତେ ଖୁସି ଲାଗୁଛି । ମାତ୍ର ସେବିଷୟରେ ମୁଁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ସ୍ଥିର ମତରେ ପହଞ୍ଚି ନାହିଁ ।

ଲର୍ଡ଼ ହଣ୍ଟର୍—ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ଯାହା ପଚାରିବାକୁ ଯାଉଛି, ଆପଣ ସେହି ପ୍ରଶ୍ନଟିର ଉତ୍ତର ଦେବେ କି ନାହିଁ, ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ଅପରାଧ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ଶାସନର ବେସାମରିକ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଦଣ୍ଡଦେବାକୁ ଆପଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ନୀତିଦୃଷ୍ଟିରୁ 'ଠିକ୍' ବୋଲି କହିବେ କି ?

ଗାନ୍ଧୀ—ଏହି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବା କଠିନ; କାରଣ, ଦଣ୍ଡ ଜରିଆରେ ଆପଣ ବାହାରୁ ଚାପ ପକାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି । ମୁଁ ଏହାକୁ ଭୁଲ୍ ବୋଲି କହିବ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ଏହାଠାରୁ ଏକ ଉତ୍କୃଷ୍ଟତର ପନ୍ଥା ଅଛି । କିନ୍ତୁ ମୋ ମତରେ ସ୍ଥୂଳତଃ ଏତିକି କହିବା ଉଚିତ ହେବ ଯେ ଅପରାଧୀକୁ ଦଣ୍ଡ ଦେବା ବିଷୟରେ ଜଣେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଝଗଡ଼ା କରିବାକୁ ଯିବେ ନାହିଁ ଏବଂ ତେଣୁ ସେହି ଅର୍ଥରେ ସେ ସରକାର ବିରୋଧୀ ହୋଇପାରିବେ ନାହିଁ ।

ଲର୍ଡ଼ ହଣ୍ଟର୍—ଅପରାଧୀମାନଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡ ଦେବା ଲାଗି ଆବଶ୍ୟକ ତଥ୍ୟ ପ୍ରମାଣ ଯୋଗାଇଦେଇ ଜଣେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ସରକାରଙ୍କସହିତ ସହଯୋଗ କରିବାଟା ଆପଣଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହନୀତିବିରୁଦ୍ଧ ବୋଲି ମନେ ହେଉଛି କି ?

ଗାନ୍ଧୀ—ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ନୀତିଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହା ଅସଂଗତ । ଏହାର କାରଣ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସରଳ । ପୋଲିସର ପଛାରେ ପୋଲିସକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର କାମ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ଲୋକମାନେ ଯେପରି ଆଇନ୍ ପ୍ରତି ଅଧିକ ଧ୍ୟାନ ଦେବେ ଓ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କୁ ଅଧିକ ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇବେ, ସେଥିପାଇଁ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଓ ପୋଲିସକୁ ସେ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି ।

ଲର୍ଡ଼ ହଣ୍ଟର୍—ମନେ କରନ୍ତୁ, ଜଣେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଏହି ଦଂଗାରେ ଏକ ବଡ଼ ଅପରାଧ ଘଟିଥିବା ଆପଣା ଆଖିରେ ଦେଖିଛନ୍ତି । ଏବିଷୟରେ ପୋଲିସ୍‌କୁ ସବୁ କଥା ଜଣାଇଦେବା ତାଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହେବ ନାହିଁ କି ?

ଗାନ୍ଧୀ—ଆଗରୁ ମିଷ୍ଟର୍ ଗାଇଡର୍‌ଙ୍କୁ ମୁଁ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେଇଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆପଣଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଏହାର ଉତ୍ତର ଦେବା ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ମଣୁଛି । ଦେଶର ଯୁବଶକ୍ତିକୁ ଭୁଲ୍ ବାଟରେ ପରିଚାଳିତ କରିବାକୁ ମୁଁ ଚାହେଁ ନାହିଁ । ତଥାପି ସେ ନିଜର ଭାଇର ବିରୋଧରେ ଯାଇପାରିବେ ନାହିଁ । ଭାଇ ବୋଲି କହିବାବେଳେ ମୁଁ ଦେଶ ବା ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟତାଭିତ୍ତିରେ କୌଣସି ଭେଦ ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ । ଜଣେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଏସବୁ ଦେଶ ବା ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟତାର ଭେଦବୁଦ୍ଧିରୁ ମୁକ୍ତ ରହିଥାଏ । ଜଣେ ଅଭିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ପକ୍ଷ ନେଇ ମକଦ୍ଦମା ଲଢ଼ୁଥିବା ଓକିଲଙ୍କସହିତ ଆମେ ଜଣେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ତୁଳନା କରିପାରୁ । ମୁଁ ଅତି ଭୟଙ୍କର ଅପରାଧୀମାନଙ୍କୁ ଜାଣେ ଏବଂ

ସେମାନଙ୍କୁ ଅପରାଧର ମାର୍ଗରୁ ନିବୃତ୍ତ କରିଆଣିବାଲାଗି ମୁଁ ନିମିତ୍ତରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଅଛି ବୋଲି ନମ୍ରଭାବରେ ଦାବୀ କରିପାରେ । ସେମାନଙ୍କଭିତରୁ ଜଣଙ୍କର ସୁଦ୍ଧା ନାମ ମୁଁ ପ୍ରକାଶ କରିଦେଲେ ସେମାନଙ୍କପ୍ରତି ବିଶ୍ୱାସଘାତକର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବି, କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଅପମାର୍ଗରୁ ନିବୃତ୍ତ କରି ନ ପାରିଲେ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ପୋଲିସ୍‌କୁ ଖବର ଦେବାଭଳି ପରବର୍ତ୍ତୀ ପଦକ୍ଷେପ ଅବଶ୍ୟ ନେବି ନାହିଁ । ଆପଣାର ଆଖି ଆଗରେ ଘଟିଥିବା କୌଣସି ଅପରାଧସଂବନ୍ଧରେ ସାକ୍ଷ୍ୟ ନ ଦେବା ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ସରଳତମ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ—ଏହା କହିବାକୁ ମୁଁ ଦ୍ୱିଧା କରୁ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଏହି ନୀତିର ପ୍ରୟୋଗ କେବେ କ୍ୱଚିତ୍ କରାଯିବ । ଜଣେ ଅପରାଧୀ ଅପରାଧ କରୁଥିବାବେଳେ ଧରାପଡ଼ିଥିବା ଦେଖିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ମୁଁ ସେଥିରେ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେବି କି ନାହିଁ, ମୁଁ ଆଜି ମଧ୍ୟ ତାହାର ଯଥାର୍ଥ ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ସମର୍ଥ ନୁହେଁ ।

– ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା୨୧-୧-୧୯୨୦

୬—ସାର୍ ଚମନଲାଲ୍ ଶୀତଲ୍‌ବାଦ୍‌ଙ୍କର ଜେରା

ସାର୍ ଚମନଲାଲ୍—ଆପଣଙ୍କର ସତ୍ୟାଗ୍ରହତତ୍ତ୍ୱସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୋର ଧାରଣା ଯେ ସତ୍ୟର ଅନ୍ୱେଷଣକୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କହନ୍ତି । ଏଥିରେ ସତ୍ୟର ଅନୁଧାବନ ନିହିତ ଅଛି । ଏହି ଉଦ୍ୟମରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ନିଜ ଉପରକୁ ଦୁଃଖକଷ୍ଟ ବରଣ କରିଆଣେ ଏବଂ ଅନ୍ୟ କାହାପ୍ରତି ହିଂସା ଆଚରଣ କରେ ନାହିଁ ।

ଗାନ୍ଧୀ—ଆଜ୍ଞା, ହଁ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଯେଡ଼େ ନିଷ୍ଠାପରଭାବରେ ସତ୍ୟର ଅନ୍ୱେଷଣ କରୁ ପଛକେ, ସତ୍ୟବିଷୟରେ ତାହାର ଧାରଣା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଧାରଣାଠାରୁ ଭିନ୍ନ ହୋଇପାରେ । ତେବେ ପ୍ରକୃତ ସତ୍ୟବିଷୟରେ ଶେଷ ନିଷ୍ପତ୍ତି କିଏ କରିବ ?

ଗାନ୍ଧୀ—ସ୍ୱୟଂ ବ୍ୟକ୍ତି ତାହା ସ୍ଥିର କରିବ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ସତ୍ୟବିଷୟରେ ବିଭିନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ବିଭିନ୍ନ ଧାରଣା ରହିଥିବ । ଏଥିରୁ ଗୋଳମାଳ ଉପୁଜିବ ନାହିଁ କି ?

ଗାନ୍ଧୀ—ସେପରି ହେବ ବୋଲି ମୁଁ ବିଚାରୁ ନାହିଁ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ନିଷ୍ଠାପରଭାବରେ ସତ୍ୟର ଅନୁଧାବନ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷପକ୍ଷରେ ନିଶ୍ଚୟ ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ହେବ ।

ଗାନ୍ଧୀ—ସେଇଥିପାଇଁ ଅହିଂସାକୁ ଏଥିସହିତ ଏକ ଅବଶ୍ୟକ ଅନୁସିଦ୍ଧାନ୍ତଭାବରେ ଯୋଡ଼ିଦିଆଯାଇଛି । ଅହିଂସା ନ ଥିଲେ ଗୋଳମାଳ ଉପୁଜିବ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଧିକ କ୍ଷତିକାରୀ ପ୍ରମାଦ ଘଟିବ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ସତ୍ୟର ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ ଉଚ୍ଚସ୍ତରର ନୈତିକ ନିଷ୍ଠା ଓ ବୁଦ୍ଧିମତ୍ତା ରହିବା ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ନୁହେଁ କି ?

ଗାନ୍ଧୀ—ନା, ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ତାହା ଆଶା କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ମନେ କରନ୍ତୁ, "କ" ନିଜ ଉଦ୍ୟମରେ କୌଣସି ଏକ ସତ୍ୟରେ ଉପନୀତ ହୋଇଛି । ଯଦି "ଖ" ଓ "ଗ" ସେହି ସତ୍ୟକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି, ତେବେ ସେମାନଙ୍କଠାରେ ମଧ୍ୟ "କ"ର ସବୁ ଦକ୍ଷତା ରହିବା ମୁଁ ଆବଶ୍ୟକ ମନେ କରେ ନାହିଁ ।

ଚମନ୍ ଲାଲ—ଅର୍ଥାତ୍, ସାରକଥା ହେଲା ଯେ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିବେ ଏବଂ ଊଣା ବୌଦ୍ଧିକ ଓ ନୈତିକ ସମ୍ବଳ ଥିବା ଅନ୍ୟ ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ ଅନ୍ଧଭାବରେ ଅନୁସରଣ କରିବେ ।

ଗାନ୍ଧୀ—ଅନ୍ଧଭାବରେ ନୁହେଁ । ମୁଁ ଜୋର୍ ଦେଇ କେବଳ ଏତିକି କହୁଛି ଯେ ସ୍ୱାଧୀନ-ଭାବରେ ସତ୍ୟର ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁ ନ ଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିଲାଗି ସତ୍ୟରେ ଉପନୀତ ହୋଇଥିବା ଆଉ ଜଣଙ୍କୁ ଅନୁସରଣ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇଥାଏ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ତେବେ ଆପଣଙ୍କର ପରିଯୋଜନା ଅନୁସାରେ ଉଚ୍ଚ ନୈତିକ ଓ ବୌଦ୍ଧିକ ସମ୍ବଳ-ଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ସତ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବେ ଏବଂ ବହୁସଂଖ୍ୟକ ଅନ୍ୟ ଲୋକେ ନିଜର ଊଣା ବୌଦ୍ଧିକ ସମ୍ବଳହେତୁ ତଦ୍ରୂପ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ପହଞ୍ଚି ନ ପାରି ସେମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ଧଭାବରେ ଅନୁସରଣ କରିବେ ।

ଗାନ୍ଧୀ—ଜଣେ ସାଧାରଣ ମନୁଷ୍ୟଠାରୁ ମୁଁ ଯେତିକି ଆଶା କରିବି, ସେମାନଙ୍କଠାରୁ କେବଳ ସେତିକି ଆଦାୟ କରିବି ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ମୁଁ ଭାବୁଛି ଯେ ଏହି ପ୍ରକୃତିର ଶକ୍ତି ସହଚରମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ।

ଗାନ୍ଧୀ—ନା, ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ଯଥାର୍ଥ ଗୁଣ ଓ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଥିବା ଜଣେମାତ୍ର ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଥିଲେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ସଫଳତା ସମ୍ଭବ ଅଟେ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ମିଷ୍ଟର୍ ଗାନ୍ଧୀ ! ଆପଣ କହୁଛନ୍ତି ଯେ ଆପଣ ନିଜକୁ ସୁଦ୍ଧା ଜଣେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ବୋଲି ବିଚାରୁ ନାହାନ୍ତି । ତେବେ ଜନସାଧାରଣ ଏଥିଲାଗି ତ ବହୁତ ଊଣା ଯୋଗ୍ୟ ।

ଉତ୍ତର—ନା, ମୁଁ ନିଜକୁ ଜଣେ ଅସାଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତି ବୋଲି ମନେ କରେ ନାହିଁ । ଏପରି ଅନେକ ଲୋକ ଥାଇପାରନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ସତ୍ୟନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାରେ ମୋଠାରୁ ଅଧିକ ସମର୍ଥ । କୌଣସି ଉନ୍ନତ ମାନସିକ ଶକ୍ତି ନ ଥାଇ ଦକ୍ଷିଣ-ଅଫ୍ରିକାରେ ଚାଳିଶ ହଜାର ଭାରତୀୟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ହୋଇ ବାହାରିବାର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କରିପାରିଲେ । ଟ୍ରାନ୍ସ୍ଭାଲ୍‌ରେ ଘଟିଥିବା ରୋମାଞ୍ଚକାରୀ ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକ ଯଦି ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଆଗରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବସେ, ତେବେ ଦକ୍ଷିଣ-ଆଫ୍ରିକାରେ ଆପଣଙ୍କର ଦେଶବାସୀ କେଡ଼େ

ଅଭୂତ ସଂଯମ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ, ତାହା ଜାଣି ଆପଣ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହୋଇଯିବେ ।

ଚମନ୍‌ଲାଲ—ମାତ୍ର ସେଠାରେ ଆପଣମାନେ ସମସ୍ତେ ଏକମତ ଥିଲେ ।

ଗାନ୍ଧୀ--ଦକ୍ଷିଣଆଫ୍ରିକା ତୁଳନାରେ ଏଠାରେ ଅଧିକ ଏକତା ରହିଛି ।

ପ୍ରଶ୍ନ—କିନ୍ତୁ ସେଠାରେ ଆପଣଙ୍କର ଗୋଟିଏ ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ବିବାଦୀୟ ବିଷୟ ଥିଲା । ଏଠାରେ ସେପରି ନାହିଁ ।

ଗାନ୍ଧୀ—ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବିଷୟ, ଅର୍ଥାତ୍ ରାଉଲଟ୍ ଆଇନ୍, ରହିଛି ।

(ହିଂସାଠାରୁ ଅନନ୍ତ ଗୁଣରେ ଅଧିକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଅସ୍ତ୍ରରୂପେ କିପରି ସତ୍ୟାଗ୍ରହକୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଉପସ୍ଥାପିତ କଲେ, ତାହା ସେ ବୁଝାଇ କହିଲେ ।)

ପ୍ରଶ୍ନ—କଷ୍ଟ ସହିବା ଓ ପୁଣି ଅବିରାମ କଷ୍ଟ ସହୁଥିବାଲାଗି କ'ଣ ଅସାଧାରଣ ଆତ୍ମସଂଯମ ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ ନାହିଁ ?

ଗାନ୍ଧୀ—ନା, କୌଣସି ଅସାଧାରଣ ଆତ୍ମସଂଯମ ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମା କଷ୍ଟ ସହିଥାଏ । ମୋର ଯୁକ୍ତି ଯେ ଆପଣଙ୍କର ଦେଶବାସୀମାନଙ୍କର ଏହି ସଂଯମଶକ୍ତି ରହିଛି ଏବଂ ସେମାନେ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ଏହା ଦେଖାଇସାରିଛନ୍ତି ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ଅହମ୍ମଦାବାଦ୍‌ର ଉଦାହରଣ ନିଅନ୍ତୁ । ସେଠାରେ ଲୋକେ ସଂଯମର ପରିଚୟ ଦେଲେ କି ?

ଗାନ୍ଧୀ—ମୋ କହିବାର ମୂଳମର୍ମ ହେଉଛି, ଭାରତସାରା ଯେଉଁଠି କାଁ ଭାଁ ହିଂସାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ପାଇଛନ୍ତି, ସେଠି ଆତ୍ମସଂଯମ ଆଚରଣ କରିଥିବା ବହୁସଂଖ୍ୟକ ଲୋକ ମଧ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିବେ । ଆମେ ଯେ ଆପଣା ଉପରେ ଉପଯୁକ୍ତ ସଂଯମ ହାସଲ କରିପାରି ନାହୁଁ, ଅହମଦାବାଦ୍ ଓ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକ ଆମକୁ କେବଳ ଏତିକି ଦେଖାଇ-ଦେଉଛନ୍ତି । ସାଂଘାତିକ ଉତ୍ତେଜନା ସତ୍ତ୍ୱେ ଖେଡ଼ାର ଅଧିବାସୀମାନେ ଗତବର୍ଷ ବିଶେଷ ଆତ୍ମସଂଯମ ପାଳନ କରିଥିଲେ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ଆପଣ କ'ଣ ଏସବୁ ହିଂସାକାଣ୍ଡକୁ କେବଳ ଆକସ୍ମିକ ଘଟଣା ବୋଲି କହିବେ ?

ଗାନ୍ଧୀ—ଆକସ୍ମିକ ନୁହେଁ; ମାତ୍ର ସେପରି ଘଟଣା କ୍ୱଚିତ୍ ଘଟିଥିଲା ଏବଂ ସତ୍ୟାଗ୍ରହକୁ ଆହୁରି ସ୍ପଷ୍ଟଭାବରେ ବୁଝିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେଗୁଡ଼ିକର ସଂଖ୍ୟା କମି କମି ଯିବ । ମୁଁ ଭାବୁଛି ଯେ ଦେଶ ଏହି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ମନ୍ତ୍ରକୁ ଏତେ ଯଥେଷ୍ଟଭାବରେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିସାରିଲାଣି ଯେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଦ୍ୱିତୀୟ ପରୀକ୍ଷାକୁ ସମର୍ଥନ ଦେଖା-ଯାଉଛି । ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଅଗ୍ନିପରୀକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ଦେଇଯିବାହେତୁ ଦେଶ ଯେ ପୂର୍ବାପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଶୁଦ୍ଧ ଓ ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇପାରିଛି, ଏହା ମୁଁ ଅତି ନିଶ୍ଚିତଭାବେ ଅନୁଭବ କରୁଛି ।

ଚମନ୍‌ଲାଲ—ସାଧାରଣତଃ ଆପଣଙ୍କର ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ନୀତିରେ ସରକାରଙ୍କସହିତ ସହଯୋଗ କରିବା, ଗୋଷ୍ଠୀଗତ ଘୃଣାଭାବ ଦୂର କରିବା ଓ ନିଜେ କଷ୍ଟ ବରଣ କରିବାର ବିଧି ରହିଛି । ଏହି କଷ୍ଟ ସହିବାରୁ ବିଦ୍ୱେଷ ଜନ୍ମେ ନାହିଁ କି ?

ଗାନ୍ଧୀ—ନିଜେ କଷ୍ଟ ସହିବାଦ୍ୱାରା ଯେ ଲୋକମାନଙ୍କ ମନରେ ସରକାରଙ୍କପ୍ରତି ବିଦ୍ୱେଷ ବଢ଼ିଛି, ଏହାର ଠିକ୍ ଓଲଟା ପ୍ରମାଣ ମୋତେ ଗତ ତିରିଶ ବର୍ଷର ଅନୁଭୂତିରୁ ମିଳିଛି । ଦକ୍ଷିଣଆଫ୍ରିକାରେ ଏକ ତିକ୍ତ ସଂଗ୍ରାମପରେ ଭାରତୀୟମାନେ ସେଠା ସରକାରଙ୍କସହିତ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ସଦ୍‌ଭାବସହକାରେ ଚଳିଛନ୍ତି ଏବଂ ସେଠାରେ ଭାରତୀୟମାନେ ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ଜେନେରାଲ୍ ସ୍ମଟ୍‌ସ୍‌ଙ୍କୁ ଏକ ଅଭିନନ୍ଦନପତ୍ର ଦେଇଥିଲେ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଶପଥ ନ ନେଇ ଜଣେ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଭାଗ ନେଇପାରିବେ କି ?

ଗାନ୍ଧୀ—ଆଇନ୍‌ଅମାନ୍ୟଟିକୁ ବାଦ୍ ଦେଇ ଅନ୍ୟସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶ ଦେବି । ଶପଥ ଗ୍ରହଣ ନ କରି ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଆଇନ୍-ଅମାନ୍ୟସଂକ୍ରାନ୍ତ ଅଂଶଟିରେ ଭାଗନେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ତେଣୁ, ଯେଉଁମାନେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ନ କରିବେ, ସେମାନଙ୍କପାଇଁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଶପଥ-ପତ୍ର ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ଯାହା କଷ୍ଟ ବା କ୍ଷତି ହେଉ ପଛକେ, ସତ୍ୟନିଷ୍ଠ ରହିବାକୁ ଓ ହିଂସାରୁ ନିବୃତ୍ତ ରହିବାକୁ ସେଥିରେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶ ଦିଆଯାଇଛି । ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଆଇନ୍-ଅମାନ୍ୟ-ଆନ୍ଦୋଳନ ବନ୍ଦ କରିଦେଇଥିଲି । ଶପଥର କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଅଂଶଉପରେ ଅଧିକ ଜୋର୍‌ଦେବାଲାଗି ନେତାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାଧୀନତା ରହିଛି । ତେଣୁ, ଶପଥରୁ ମୁଁ ଆଇନ୍-ଅମାନ୍ୟ ଅଂଶଟିକୁ ବାଦ୍ କରିଦେଇଥିଲି; କାରଣ ସେତେବେଳେ ତାହା ଲୋକମାନଙ୍କପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ନ ଥିଲା । ତାହା ପରିବର୍ତ୍ତିରେ ଶପଥର ସତ୍ୟବିଷୟକ ଅଂଶଟି ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିଥିଲି ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ସରକାରଙ୍କୁ ହଇରାଣରେ ପକାଇବା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ଆନ୍ଦୋଳନରେ ପରୋକ୍ଷ ମତ୍‌ଲବ୍ ନୁହେଁ କି ?

ଗାନ୍ଧୀ—କଦାପି ନୁହେଁ । ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନପାଇଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ କାହାକୁ ଅଡୁଆରେ ପକାଇବାଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ଆପେ କଷ୍ଟ ବରଣ କରିବାଉପରେ ସେ ନିର୍ଭର କରେ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—କିନ୍ତୁ ଏହାଦ୍ୱାରା ସୁଶୃଙ୍ଖଳ ଶାସନ ଅସମ୍ଭବ ହୋଇପଡ଼ିବ ନାହିଁ କି ?

ଗାନ୍ଧୀ—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ନିରୁପଦ୍ରବୀ ଲୋକେ ଆଇନ୍ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ଗଲେ ସୁଶୃଙ୍ଖଳ ଶାସନ କଦାପି ଅସମ୍ଭବ ହୋଇପଡ଼ିବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଯଦି ମୁଁ ଦେଖେ ଯେ ସରକାର ଆପଣାର ସମସ୍ତ ବିବେକ-ବୁଦ୍ଧିକୁ ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦେଇଛି, ତେବେ ସେହି ସରକାରକୁ ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ଅଚଳ କରିଦେବି ।

ଚମନ୍‌ଲାଲ—ଆପଣଙ୍କ ବାର୍ତ୍ତାରେ ଆପଣ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ହିଂସାରୁ ନିବୃତ୍ତ ହେବାକୁ କହୁଛନ୍ତି; ମାତ୍ର ତଥାପି ହିଂସାକାଣ୍ଡମାନ ଘଟିଗଲା । ଅହିଂସା ନୀତିରେ ଆଚରଣ କରିବା ଯେ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଅତି କଷ୍ଟକର, ଏଥିରୁ ଏହା ପ୍ରମାଣିତ ହେଉ ନାହିଁ କି ?

ଗାନ୍ଧୀ—ବର୍ଷ ବର୍ଷ ଧରି ହିଂସାମାର୍ଗ ଆଚରଣ କରିବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିଥିବାରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ହିଂସାରୁ ନିବୃତ୍ତ ହୋଇ ରହିବା ଲୋକମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ନିଶ୍ଚୟ କଷ୍ଟକର ହେଉଅଛି ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୨୧ । ୧ । ୧୯୨୦

୩—ପଣ୍ଡିତ ଜଗତନାରାୟଣଙ୍କ ଜେରା

ପ୍ରଶ୍ନ—ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ଆନ୍ଦୋଳନ ସରକାରଙ୍କୁ ହଇରାଣରେ ପକାଇବ ବୋଲି ଅଭିଯୋଗ ହେଉଅଛି । ଆପଣଙ୍କର ଆନ୍ଦୋଳନରେ ପ୍ରକୃତରେ ଏପରି କିଛି ଘଟିବ ବୋଲି ଆପଣ ଭୟ କରୁ ନାହାନ୍ତି କି ?

ଗାନ୍ଧୀ—ସାଧାରଣ ରାଜନୀତିକ ଆନ୍ଦୋଳନମାନ ସରକାରଙ୍କୁ ହଇରାଣରେ ପକାଇବାର ମତଲବ୍‌ରେ ଆରମ୍ଭ ହେଉଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ଆନ୍ଦୋଳନପଛରେ ସେପରି କୌଣସି ମତଲବ୍ ନ ଥାଏ । ତାହାର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ସରକାରଙ୍କୁ ହଇରାଣରେ ପକାଉଛି ବୋଲି ଦେଖିବାକୁ ପାଇଲେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ତାହାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ କଦାପି କୁଣ୍ଠିତ ହେବ ନାହିଁ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ଯେ କୌଣସି ରାଜନୀତିକ ଆନ୍ଦୋଳନର ସଫଳତା ତାହାର ଅନୁଗାମୀମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ବୋଲି ଆପଣ ମୋ ସହିତ ଏକମତ ହେବେ ତ ?

ଗାନ୍ଧୀ—କୌଣସି ନ୍ୟାଯ୍ୟୋଚିତ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ ପାଇଁ ମୁଁ ସଂଖ୍ୟାର ଗୁରୁତ୍ୱକୁ ଆବଶ୍ୟକଭାବେ ନାହିଁ ଏବଂ ଏପରି ଏକ ଲକ୍ଷ୍ୟରେ ବଢ଼ସାନ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟାୟର ପ୍ରତିବିଧାନ କରିପାରିବେ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—କିନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଆପଣ ତ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଲୋକଙ୍କୁ ସଂଗରେ ନେବାକୁ ନିଶ୍ଚୟ ଚେଷ୍ଟା କରିବେ ?

ଗାନ୍ଧୀ—କଥାଟି ଠିକ୍ ସେପରି ନୁହେଁ । ସତ୍ୟ ଓ ସତ୍ୟଲାଗି କଷ୍ଟ ସହିବାର ଶକ୍ତି ଉପରେ ହିଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ସବୁବେଳେ ନିର୍ଭର କରେ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—କିନ୍ତୁ ମହାତ୍ମାଜୀ ! ରାଜନୀତିରେ କେବଳ କିପରି ଜଣଙ୍କର କଥା ରହିବ ?

ଗାନ୍ଧୀ—ସେହି ଧାରଣାଟିକୁ ଅପ୍ରମାଣ କରିବାକୁ ମୁଁ ଚେଷ୍ଟା କରିଆସୁଅଛି ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ଜଣେ ଇଂରେଜ ଅଫିସର୍ ଏପରି କାଁ ଭାଁ ଉଦ୍ୟମ ଉପରେ କୌଣସି ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେବ ବୋଲି ଆପଣ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି କି ?

ଗାଂଧୀ—କାହିଁକି, ମୋର ନିଜ ଅଭିଜ୍ଞତା ତ ସେଯା । କେଶବଚନ୍ଦ୍ର ସେନ୍‌ଙ୍କର ଅନୁରୋଧରେ ଲର୍ଡ୍ ବେଣ୍ଟିକ୍ ଲର୍ଡ ଉପାଧି ଛାଡ଼ି ଜଣେ ସାଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତି ହୋଇଗଲେ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—କିନ୍ତୁ ଆପଣ ତ ଜଣେ ଅସାଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଉଦାହରଣ ଦେଉଅଛନ୍ତି ।

ଗାଂଧୀ—ସାଧାରଣ କ୍ଷମତାସମ୍ପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ମଧ୍ୟ ନୈତିକତାର ବିକାଶ କରିପାରନ୍ତି । ଆମ ଦେଶବାସୀଙ୍କର ନିରକ୍ଷରତାକୁ ମୁଁ ଏକ ଶୋଚନୀୟ ବିଷୟ ବୋଲି ନିଶ୍ଚୟ କହିବି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷିତ କରାଇବା ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ମୁଁ ବିଚାରୁଛି; କିନ୍ତୁ ଜଣେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିରକ୍ଷର ବ୍ୟକ୍ତିପକ୍ଷରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ନୀତିକୁ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବା ଆଦୌ ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ—ଏହା ହିଁ ମୋର ଦୀର୍ଘକାଳର ଅଭିଜ୍ଞତା ।

(ଏଠାରେ ଗାଂଧୀଜୀ ହରତାଳ ଓ ସତ୍ୟାଗ୍ରହମଧ୍ୟରେ ଥିବା ପ୍ରଭେଦକୁ ସଂକ୍ଷେପରେ ସ୍ପଷ୍ଟ କରିଦେଇଥିଲେ । ହରତାଳ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଅବିଭାଜ୍ୟ ଅଂଶ ନୁହେଁ । କେବଳ ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼ିଲେ ହରତାଳ କରାଯାଇପାରିବ । ଦେଶରୁ ମିଷ୍ଟର୍ ହର୍ଣ୍ଣିମ୍ୟାନ୍‌ଙ୍କର ନିର୍ବାସନ ଓ ଖିଲଫତ୍ ଆନ୍ଦୋଳନସମ୍ପର୍କରେ ସେ ହରତାଳର ପରୀକ୍ଷା କରିଥିଲେ ଏବଂ ସେଥିରେ ସଫଳ ହୋଇଥିଲେ ।)

ପ୍ରଶ୍ନ—ଦାୟିତ୍ୱହୀନ ବିଦେଶୀ ଅଫିସର୍‌ମାନଙ୍କ ବିରୋଧ କରିବାଲାଗି ଆପଣଙ୍କ ପାଖରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରତିକାର ପନ୍ଥା ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ଆପଣ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରି ନାହାନ୍ତି କି ?

ଗାଂଧୀ—ମୁଁ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଏହା କହିପାରିବି ନାହିଁ । ଭବିଷ୍ୟତରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦାୟିତ୍ୱଶୀଳ ସ୍ୱାୟତ୍ତଶାସନ ଚାଲିବାବେଳେ ମଧ୍ୟ ତାହାର ବିରୋଧ କରିବାପାଇଁ ମୁଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଆବଶ୍ୟକତା କଳ୍ପନା କରିପାରୁଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଇଂରେଜ ଅଫିସର୍‌ମାନେ ନିଜର ଅଜ୍ଞତାର ବାହାନା ଦେଖାଇ ଆତ୍ମରକ୍ଷା କରିବାର ଯେଉଁ ସୁବିଧା ପାଉଛନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ଆମର ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କପାଇଁ ତାହା କଦାପି ନ ଥିବ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—କିନ୍ତୁ ସ୍ୱାୟତ୍ତଶାସନର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଧିକାର ଆସିଲେ ଆମେ ତ ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ବରଖାସ୍ତ କରିଦେଇପାରିବୁ ।

ଗାଂଧୀ—ସେହି ବିଷୟଟି ଉପରେ ମୁଁ ଏତେ ନିଶ୍ଚିତ ନୁହେଁ ଯେ ସବୁଦିନ ପାଇଁ କହିପାରିବି । ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କର ସମସ୍ତ ବିଶ୍ୱାସ ହରାଇସାରିବାପରେ ସୁଦ୍ଧା ବେଳେବେଳେ ଇଂଲଣ୍ଡ୍‌ରେ ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ଶାସନଗାଦିରେ ରହିଥାନ୍ତି । ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଘଟିପାରେ । ତେଣୁ ଏ ଦେଶରେ ଏପରି ଏକ ଅବସ୍ଥାର କଳ୍ପନା ମୁଁ କରିପାରୁଛି, ଯେତେବେଳେ କି ସ୍ୱରାଜ-ଶାସନରେ ମଧ୍ୟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଆବଶ୍ୟକତା ନିଶ୍ଚୟ ପଡ଼ିବ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ଆନ୍ଦୋଳନପରେ ଆଉ କୌଣସି ଅଶାନ୍ତି ଘଟିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ବୋଲି ଆପଣ ଭାବୁଛନ୍ତି କି ?

ଗାନ୍ଧୀ—ମୁଁ କେବଳ ଯେ ଏପରି ଭାବୁ ନାହିଁ, ତାହା ନୁହେଁ; ମାତ୍ର ଅନସୂୟା ବେନ୍ ଓ ମୁଁ ଗିରଫ୍ ହୋଇଯିବାପରେ ଯଦି କେଉଁଠାରେ ସୁଦ୍ଧା କୌଣସି ଅଶାନ୍ତି ଦେଖା ନ ଦିଏ, ତେବେ ମୁଁ ବଡ଼ ନିରାଶ ହେବି; କିନ୍ତୁ ସେହି ଅଶାନ୍ତି ହିଂସାର ଆକାର ଧାରଣ କରିବ ନାହିଁ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଅନ୍ୟମାନେ କଷ୍ଟ ସହିବା ଦେଖିଲେ ବେଦନା ଅନୁଭବ କରିଥାଏ; ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ନିଷ୍କ୍ରିୟ କଣଙ୍କ ପଛରେ ଜଣେ ଜେଲ୍‌କୁ ଯିବେ । ମୁଁ ଏହିପରି ଅଶାନ୍ତି ଅବଶ୍ୟ କାମନା କରୁଅଛି ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୪ । ୨ । ୧୯୨୦

୪

ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଓ ପ୍ରୟୋଗ

(ଦକ୍ଷିଣଆଫ୍ରିକାରେ ଆଠ ବର୍ଷ ଧରି ଚାଲିଥିବା ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ସ୍ମରଣିକାରୂପେ ୧୯୧୪ ମସିହାରେ "ଇଣ୍ଡିୟାନ୍ ଓପିନିଅନ୍" ସମ୍ବାଦ-ପତ୍ରର ଯେଉଁ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଜୟନ୍ତୀ ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା, ସେହି ସଂଖ୍ୟାପାଇଁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଯେଉଁ ପ୍ରବନ୍ଧ ପଠାଇଥିଲେ, ସେଥିରୁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଅଂଶ ନିଆଯାଇଛି ।)

ପରମ ଆଦର୍ଶ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଖିଲେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କୌଣସି ପ୍ରକାରର ଆର୍ଥିକ ବା ଭୌତିକ ସାହାଯ୍ୟ ଉପରେ ଓ ଏହାର ମୌଳିକ ଆକାରରେ ସୁଦ୍ଧା ଏହା ଶରୀରବଳ ବା ହିଂସା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ନାହିଁ । ବସ୍ତୁତଃ ହିଂସା ଏହି ମହାନ୍ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଶକ୍ତିର ଠିକ୍ ବିପରୀତ । ଯେଉଁମାନେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ହିଂସାକୁ ବର୍ଜନ କରିବେ, ସେହି ବ୍ୟକ୍ତି-ମାନେ ହିଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ଶକ୍ତିକୁ ଅନୁଶୀଳନ ଓ ପ୍ରୟୋଗ କରିପାରିବେ । ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ଗୋଷ୍ଠୀ ଉଭୟେ ଏହି ଶକ୍ତିକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗାଇପାରନ୍ତି । ରାଜନୀତି ତଥା ପାରିବାରିକ ସମସ୍ୟା, ଉଭୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହାର ପ୍ରୟୋଗ ହୋଇପାରିବ । ଏହା ଯେ ସମସ୍ତ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୋଇପାରିବ—ଏହା ହିଁ ଏହାର ସ୍ଥାୟିତ୍ୱ ଓ ଅଜେୟତ୍ୱର ଏକ ପ୍ରମାଣ । ଏହାର ପ୍ରୟୋଗରେ ସ୍ତ୍ରୀ-ପୁରୁଷ ଓ ବାଳକ-ବାଳିକାମାନେ ସମାନଭାବରେ ଭାଗ ନେଇପାରିବେ । ହିଂସାଦ୍ୱାରା ହିଂସାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ଶକ୍ତି ହାସଲ କରି ନ ପାରିବାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେବଳ ଦୁର୍ବଳ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଯେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ଶକ୍ତିର ପ୍ରୟୋଗ କରିବେ, ଏପରି ବିଚାରିବାରେ କୌଣସି ଯଥାର୍ଥତା ନାହିଁ । ଇଂରାଜୀରେ **passive resistance** (ନିଷ୍କ୍ରିୟ ପ୍ରତିରୋଧ) ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗର ଅସଂପୂର୍ଣ୍ଣତାଯୋଗୁ ହିଁ ଏ ଭ୍ରାନ୍ତ ଧାରଣା ଜନ୍ମିଅଛି । ଯେଉଁମାନେ ନିଜକୁ ଦୁର୍ବଳ ବୋଲି ଭାବନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା କଦାପି ସଂଭବ ନୁହେଁ । ମନୁଷ୍ୟର ପଶୁ-ପ୍ରକୃତି ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଏପରି କିଛି ତାହାଭିତରେ ରହିଅଛି, ଯାହା ପାଖରେ କି ପଶୁବଳ ସର୍ବଦା ପରାଜୟ ସ୍ୱୀକାର କରିଥାଏ—ଏପରି ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ହିଁ ସଫଳ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ହୋଇପାରିବେ । ଆତ୍ମୋଳକସହିତ

ଅଧିକାରର ସମ୍ବନ୍ଧ ଯାହା, ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ଶକ୍ତିସହିତ ହିଂସାର ଓ ସେହିହେତୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଉତ୍ପୀଡ଼ନର ସମ୍ବନ୍ଧ ମଧ୍ୟ ତାହା । ଜ୍ଞାତସାରରେ ବା ଅଜ୍ଞାତସାରରେ ହେଉ, ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲୋକମାନେ ଶାସିତ ହେବାକୁ ସମ୍ମତ ହେଉଥିବେ, କେବଳ ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନଙ୍କ୍ର ଶାସନ କରିବା ସମ୍ଭବ—ଏହି ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଉପରେ ରାଜନୀତି-କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହି ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ପ୍ରୟୋଗ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇରହିଛି । ଟ୍ରାନ୍ସ୍‌ଭାଲ୍‌ରେ ୧୯୦୭ ମସିହାରେ ଜାରି କରାଯାଇଥିବା ଏସିଆଟିକ୍ ଆଇନ୍ ଦ୍ୱାରା ଆମ୍ଭେମାନେ ଶାସିତ ହେବାକୁ ଚାହିଁଲୁ ନାହିଁ ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଅପରାଜେୟ ଶକ୍ତି ଆଗରେ ସେହି ଆଇନ୍‌କୁ ହାର୍ ମାନିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଆମ ଆଗରେ ଦୁଇଟି ବାଟ ରହିଥିଲା : ଆଇନ୍‌କୁ ମାନିବାଲାଗି ଆମ ଉପରେ ଆଦେଶ ଜାରିହେଲେ ଆମେ ହିଂସାର ଆଶ୍ରୟ ନେବୁଁ କିମ୍ବା ଏହି ଆଇନ୍-ବଳରେ ଆମକୁ ଯେଉଁସବୁ ଶାସ୍ତି ଦିଆଯିବ, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ସହିବୁଁ, ଯେପରି କି ଏହାଫଳରେ ଆମଭିତରେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ରହିଥିବା ଆତ୍ମଶକ୍ତି ପ୍ରକାଶିତ ଓ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇପାରିବ ଏବଂ ଆମର ଶାସକମାନଙ୍କର ବା ବ୍ୟବସ୍ଥାପକମାନଙ୍କର ହୃଦୟରେ ସହାନୁଭୂତିର ଉଦ୍ରେକ ହେବା-ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟା ଚାଲିଥିବ । ଆମେ ଯାହାପାଇଁ ସଂଗ୍ରାମ କରିଥିଲୁଁ, ତାହା ହାସଲ କରିବାନିମିତ୍ତ ଆମକୁ ଦୀର୍ଘକାଳ ଲାଗିଛି; କାରଣ ଆମ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଅନେକ ଅପୂର୍ଣ୍ଣତା ରହିଥିଲା । ସବୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଏହି ଶକ୍ତିର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ମୂଲ୍ୟକୁ ବୁଝନ୍ତି ନାହିଁ ଏବଂ ଆମ ପାଖରେ ଏପରି ଲୋକ ନାହାନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ କି ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ହୃଦ୍‌ବୋଧସହକାରେ ହିଂସାରୁ ସର୍ବଦା ନିବୃତ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ଏହି ଶକ୍ତିର ପ୍ରୟୋଗ କରିବାକୁ ହେଲେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟକୁ ବରଣ କରିବାକୁ ପଡ଼େ ଅର୍ଥାତ୍ ଖାଇବା-ପିନ୍ଧିବାର ଯଥେଷ୍ଟ ସମ୍ବଳ ଅଛି କି ନାହିଁ, ସେବିଷୟରେ ଉଦାସୀନ ରହିବାକୁ ପଡ଼େ । ଗତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ସମରରେ ସବୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ, ଏପରି କି ଜଣେ ସୁଦ୍ଧା ଏତେଦୂର ଯିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନ ଥିଲେ । କେତେକ ତଥା-କଥିତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କଭିତରେ କୌଣସି ଦୃଢ଼ବିଶ୍ୱାସ ନ ଥିଲା, ମନରେ ନାନା ଗୋଳମିଶା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରହିଥିଲା, ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅଳ୍ପ କେତେକ କଳୁଷିତ ମତ୍‌ଲବ୍‌ମାନ ନେଇ ଆସିଥିଲେ । ଉପରୁ କଡ଼ା ପହରା ନ ଥିଲେ କେତେକ ଏହି ସଂଗ୍ରାମସମୟରେ ଆନନ୍ଦରେ ହିଂସାର ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥାନ୍ତେ । ଏହିସବୁ କାରଣରୁ ସଂଗ୍ରାମ ଦୀର୍ଘ ସମୟ ନେଇଥିଲା; କାରଣ, ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବିଶୁଦ୍ଧ ଆତ୍ମଶକ୍ତି ସିନା ସଦ୍ୟ ପ୍ରତିକାର ଆଣିଦେଇଥାଏ । ଏହି ଅନୁଶୀଳନପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତିର ଦୀର୍ଘକାଳ ତାଲିମ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ, ଯାହାଫଳରେ ଜଣେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ନ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଜଣେ ପ୍ରାୟ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ମନୁଷ୍ୟ ହୋଇପାରିବେ । ଆମେସମସ୍ତେ ହଠାତ୍ ଏପରି ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ମନୁଷ୍ୟ ହୋଇପାରିବୁଁ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ଯଦି ମୋର କହିବା କଥା ସତ୍ୟ ହୁଏ—ଏହାକୁ ମୁଁ ସତ୍ୟ ବୋଲି ଜାଣିଛି—ଆମଠାରେ ଯେତିକି ବେଶୀ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ଭାବ ରହିବ, ଆମେ ମନୁଷ୍ୟହିସାବରେ ଆମର ଉତ୍କର୍ଷ ସେତିକି ବେଶୀ ହୋଇପାରିବ । ତେଣୁ ମୋ ମତରେ ଏହାର ପ୍ରୟୋଗ ଅବିସମ୍ବାଦିତ ଅଟେ ଏବଂ ଦିନେ ବିଶ୍ୱବ୍ୟାପୀ ହୋଇପାରିଲେ ଏହି ଶକ୍ତି ଆମର ସାମାଜିକ ଆଦର୍ଶଗୁଡ଼ିକରେ ବିପ୍ଳବ ସୃଷ୍ଟି

କରିଦେବ, ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରର ବିଲୋପ ଘଟାଇବ ଏବଂ ଦିନକୁ ଦିନ ଅଧିକ ଉଗ୍ର ହେଉଥିବା ଯେଉଁ ଯୁଦ୍ଧବାଦର କବଳରେ ପଡ଼ି ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ଆର୍ତ୍ତନାଦ କରୁଅଛନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରାଣାନ୍ତକ ପେଷି ହୋଇଯାଉଛନ୍ତି, ସେହି ଯୁଦ୍ଧବାଦର ଅବସାନ ଘଟାଇବ । ଏହି ଯୁଦ୍ଧ-ବାଦ ଆଜି କ୍ରମେ ପ୍ରାଚ୍ୟରାଷ୍ଟ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରାସ କରିବାକୁ ବସିଲାଣି । ବିଗତ ସଂଗ୍ରାମ-ଫଳରେ ଯଦି ଅନ୍ତତଃ କେତେ ଜଣ ଭାରତୀୟ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀରୂପେ ଆପଣାକୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଦେବାଲାଗି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇପାରିଥା'ନ୍ତି, ତେବେ ତଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ଯେ କେବଳ ନିଜର ଯଥାର୍ଥ କଲ୍ୟାଣ କରିବେ, ତା ନୁହେଁ; ସେମାନେ ସମଗ୍ର ମାନବ-ଜାତିର ସେବା ମଧ୍ୟ କରିବେ । ଏହିଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିଲେ, ଏହା ସବୁଠାରୁ ମହତ୍ ଓ ଉତ୍ତମ ଶିକ୍ଷା । ପିଲାମାନେ ସାଧାରଣ ଅକ୍ଷର-ଜ୍ଞାନ ପାଇସାରିବାପରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଯେ ଏହି ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯିବ, ତାହା ନୁହେଁ, ଅକ୍ଷର-ଜ୍ଞାନପୂର୍ବରୁ ଏହା ଦିଆଯିବ । ଏହା ଅସ୍ୱୀକାର କରାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ ଯେ ବର୍ଣ୍ଣମାଳା ଶିକ୍ଷା କରିବା ଓ ସାଂସାରିକ ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଜନ କରିବାପୂର୍ବରୁ ଆତ୍ମା କଅଣ, ସତ୍ୟ କଅଣ, ପ୍ରେମ କଅଣ ଏବଂ ଆତ୍ମାମଧ୍ୟରେ କେଉଁସବୁ ବିରାଟ ଶକ୍ତି ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ ରହିଛି, ତାହା ପ୍ରତ୍ୟେକ ପିଲାର ଜାଣିବା ଉଚିତ । ଜୀବନ-ସଂଗ୍ରାମରେ ଆମେ ସହଜରେ ଘୃଣାକୁ ପ୍ରେମଦ୍ୱାରା ଜୟ କରିପାରିବା, ଅସତ୍ୟକୁ ସତ୍ୟଦ୍ୱାରା ଜୟ କରିପାରିବା ଏବଂ ଆପେ କଷ୍ଟ ବରଣ କରି ହିଂସାକୁ ଜୟ କରିପାରିବା—ପ୍ରକୃତ ଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରିବାକୁ ହେଲେ, ଏହା ପ୍ରତ୍ୟେକ ପିଲା ଶିକ୍ଷା ପାଇବା ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ଅଟେ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା୩-୧୧-୧୯୨୭

ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗ : ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଶୃଙ୍ଖଳା

୪

ସତ୍ୟାଗ୍ରହାଶ୍ରମର ବ୍ରତଚର୍ଯ୍ୟା

(ଆପଣାର ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର କେତେଗୁଡ଼ିଏ ବ୍ରତ ଅବଶ୍ୟ ପାଳନ କରିବା ଉଚିତ ବୋଲି ଗାନ୍ଧୀଜୀ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଏହି ବ୍ରତ-ଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସାପ୍ତାହିକ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନରୂପେ ୧୯୩୦ ମସିହାରେ ୟେରବାଡ଼ା ଜେଲରୁ ସାବରମତୀ ଆଶ୍ରମର ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଇଥିଲେ । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ସତ୍ୟ, ଅହିଂସା, ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଓ ଅସଂଗ୍ରହ ବା ଅପରିଗ୍ରହ ଏହି ଚାରୋଟି ବ୍ରତସମ୍ବନ୍ଧରେ ତାଙ୍କର ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ ଶ୍ରୀ ଭରତନ କୁମାରପ୍ପାଙ୍କଦ୍ୱାରା ୧୯୫୦ରେ ସଙ୍କଳିତ ଇଂରାଜୀ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ପୁସ୍ତକରେ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଏଗୁଡ଼ିକ ଓ ଆଶ୍ରମର ଅନ୍ୟ ବ୍ରତଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ-ଗୁଡ଼ିକର ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ 'ମଙ୍ଗଳ ପ୍ରଭାତ' ନାମରେ ଉତ୍କଳ ଖଦିମଣ୍ଡଳ ଜୁନ୍, ୧୯୪୯ ମସିହାରେ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରକାଶିତ କରିଥିଲେ । ସେହି ଅନୁବାଦକୁ ଗାନ୍ଧୀ ରଚନାବଳୀର ଉପଯୁକ୍ତ ଖଣ୍ଡରେ ଯଥାସମୟରେ ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ କରାଯିବ । ପାଠକମାନେ ସେହି ଖଣ୍ଡରୁ ସେଗୁଡ଼ିକ ଦୟାକରି ଦେଖିବେ । ସମୟ, ଶ୍ରମ ଓ ବ୍ୟୟ ବଞ୍ଚାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏହି ଖଣ୍ଡରେ ସେଗୁଡ଼ିକର ପୁନରାବୃତ୍ତି କରାଗଲା ନାହିଁ ।)

୭

ଯଜ୍ଞ

ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର କଲ୍ୟାଣାର୍ଥେ ଯେଉଁ କର୍ମ କରାଯାଏ, ତାକୁ ଯଜ୍ଞ କହନ୍ତି । ଏହି କର୍ମର ବିନିମୟରେ ସାଂସାରିକ ବା ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ କୌଣସି ଲାଭର ପ୍ରତ୍ୟାଶା କରାଯାଏ ନାହିଁ । କର୍ମ କହିଲେ ଏଠାରେ ଶବ୍ଦଟିର ସବୁଠାରୁ ବ୍ୟାପକ ଅର୍ଥରେ ବୁଝିବାକୁ ହେବ; ଭାବନା, ବଚନ ଓ କାର୍ଯ୍ୟ ଏସମସ୍ତ କର୍ମର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଅଟେ । "ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର" କହିଲେ କେବଳ ମନୁଷ୍ୟ-ଜାତିର ନ ବୁଝି ସମସ୍ତ ଜୀବ-ଜଗତର ବୁଝିବାକୁ ହେବ । ଅତଏବ, ଅହିଂସାର ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ମନୁଷ୍ୟ-ସମାଜର ସେବାପାଇଁ ସୁଦ୍ଧା ନିମ୍ନସ୍ତରର ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କୁ ବଳିଦେବା ଯଜ୍ଞ ନୁହେଁ । ଯୁକ୍ତି-ତର୍କର ଅବକାଶ ଥିଲେ ହେଁ, ବେଦରେ ଯେ ପଶୁବଳିର

ଉଲ୍ଲେଖ ରହିଛି, ସେଥିରେ କିଛି ଯାଏ-ଆସେ ନାହିଁ । ଏପରି ବଳି ସତ୍ୟ ଓ ଅହିଂସାର କଷଟିରେ କଦାପି ଟେକିବ ନାହିଁ—ଏତିକି ଜାଣିବା ଆମ ପକ୍ଷରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଟେ । ବେଦ-ବିଷୟରେ ମୋର କୌଣସି ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ନାହିଁ ବୋଲି ମୁଁ ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ମାନିନେଉଛି; କିନ୍ତୁ ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ମୋର ସେହି ଯୋଗ୍ୟତାର ଅଭାବ ମୋତେ ଆଦୌ ବିବ୍ରତ କରୁ ନାହିଁ; କାରଣ ବୈଦିକ ସମାଜରେ ବଳିପ୍ରଥା ପ୍ରଚଳିତ ରହିଥିଲା ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଅହିଂସାର ଜଣେ ଉପାସକପାଇଁ ତାହା କଦାପି ଏକ ନଜିର୍ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ ।

ପୁଣି ମୌଳିକ ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗ ଏପରି ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟ ହେବା ଉଚିତ, ଯାହା କି ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଲୋକଙ୍କର ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଅଂଚଳରେ କଲ୍ୟାଣ ସାଧନ କରୁଥିବ ଏବଂ ଯାହା ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ନରନାରୀ ସବୁଠାରୁ ଅଳ୍ପ ଆୟାସରେ କରିପାରୁଥିବେ । ତେଣୁ ତଥାକଥିତ ଏକ ବୃହତ୍ତର ସ୍ୱାର୍ଥସିଦ୍ଧି ଲାଗି ଅନ୍ୟର ଅକଲ୍ୟାଣ କଲେ ବା ଅମଙ୍ଗଳ ଚିନ୍ତା କଲେ, ତାକୁ ଆମେ ଯଜ୍ଞ ବୋଲି କହିବୁଁ ନାହିଁ, ମହାଯଜ୍ଞ ବୋଲିବା ତ ଦୂରର କଥା । ଗୀତାରେ କୁହାଯାଇଛି ଏବଂ ଅଭିଜ୍ଞତା ପ୍ରମାଣ କରିଦେଇଛି ଯେ ଯେଉଁ କର୍ମ ଯଜ୍ଞଶ୍ରେଣୀରେ ପଡିବ ନାହିଁ, ତା ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ବଂଧନ ବଢ଼ାଏ ।

ଏହି ଅର୍ଥରେ ଯଜ୍ଞ ଶବ୍ଦକୁ ଗ୍ରହଣ କଲେ, ପୃଥିବୀ ଯଜ୍ଞ ବ୍ୟତୀତ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ମାତ୍ର ତିଷ୍ଠିପାରିବ ନାହିଁ ଏବଂ ସେହି ହେତୁରୁ ଗୀତାର ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଯଥାର୍ଥ ଜ୍ଞାନର ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିସାରିବାପରେ ତୃତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଏହି ଜ୍ଞାନ ଲାଭକରିବା ଉପାୟବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା ହୋଇଅଛି, ଏବଂ ଯଜ୍ଞ ଯେ ସୃଷ୍ଟି ସଙ୍ଗରେ ଆସିଛି, ତାହା ସ୍ପଷ୍ଟଭାବରେ କୁହାଯାଇଛି । ସେଥିଲାଗି ଆମକୁ ଏହି ଶରୀର ଦିଆଯାଇଛି, ଯଦ୍ୱାରା ଆମେ ସମଗ୍ର ସୃଷ୍ଟିର ସେବା କରିପାରିବୁଁ । ତେଣୁ ଗୀତା କହୁଛି : ଯଜ୍ଞ ନ କରି ଯେ ଭୋଜନ କରେ, ସେ ଅପହୃତ ଖାଦ୍ୟ ଭୋଜନ କରେ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଶୁଦ୍ଧ ଜୀବନ ଯାପନ କରିବାକୁ ଚାହେଁ, ତାହାର ପ୍ରତ୍ୟେକ କର୍ମ ଯଜ୍ଞର ଅନୁରୂପ ହେବା ଉଚିତ । ଆମର ଜନ୍ମ ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ଯଜ୍ଞ ଆମ ପାଖକୁ ଆସିଛି । ତେଣୁ ଆମେ ଜୀବନଯାକ ଋଣୀ ହୋଇ ରହିଅଛୁଁ ଏବଂ ବିଶ୍ୱସୃଷ୍ଟିର ସେବା କରିବାପାଇଁ ଆମେ ଚିରଦିନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟବଦ୍ଧ ହୋଇରହିଛୁଁ । ଯେପରି ଚୁକ୍ତିବଦ୍ଧ ଭୃତ୍ୟ ମାଲିକର ସେବା କରି ଅନ୍ନ ବସ୍ତ୍ର ଆଦି ପାଇଥାଏ, ସେହିପରି ବିଶ୍ୱସ୍ରଷ୍ଟା ଆମକୁ ଯାହା ଦେବେ, ତାକୁ କୃତଜ୍ଞତାସହକାରେ ଆମର ଗ୍ରହଣ କରିବା ଉଚିତ । ଆମକୁ ଯାହା ମିଳୁଛି, ତାକୁ ଦାନରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବୁଁ; କାରଣ, ଆଗରୁ ଆମେ ଋଣୀ ହୋଇ ରହିଥିବାରୁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ-ସଂପାଦନନିମିତ୍ତ ଆମେ କୌଣସି ପୁରସ୍କାର ବା ପାରିଶ୍ରମିକ ଦାବିକରିପାରିବୁଁ ନାହିଁ । ଆମେ କିଛି ନ ପାଇଲେ ସୁଦ୍ଧା ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଦୋଷ ଦେଇପାରିବୁଁ ନାହିଁ । ଏହି ଶରୀର ଈଶ୍ୱରଙ୍କର; ତାଙ୍କରି ଇଚ୍ଛାରେ ଏହା ଯତ୍ନରେ ଲାଳିତ ହେବ କିମ୍ବା ତାଙ୍କରି ଇଚ୍ଛାରେ ବିନାଶ-ପ୍ରାପ୍ତ ହେବ । ଏଥିପାଇଁ ଅଭିଯୋଗ ବା ଅନୁକମ୍ପା କରିବାର ପ୍ରଶ୍ନ ନାହିଁ । ଓଲଟି ଯଦି ଆମେ ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କର ଯୋଜନାଭିତରେ ଆମର ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ସ୍ଥାନ ବରଣ କରିନେଉଁ, ତେବେ

ଆମ ପକ୍ଷରେ ଏହା ସ୍ୱାଭାବିକ ଓ ଏପରି କି ସୁଖଦାୟକ ଏବଂ ବାଂଛନୀୟ ସ୍ଥିତି ହେବ । ତାଙ୍କର ପରମ କଲ୍ୟାଣର ଅନୁଭୂତି ଲାଭ କରିବାକୁ ହେଲେ ଆମର ପ୍ରକୃତ ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ଲୋଡ଼ା । "ନିଜପାଇଁ ତୁମେ କୌଣସି ଚିଂତା କର ନାହିଁ, ଭଗବାନ୍ ଙ୍କଠାରେ ସକଳ ଚିଂତାକୁ ସମର୍ପି ଦିଅ"—ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମରେ ଏହି ଆଜ୍ଞା ଦିଆଯାଇଥିବାପରି ମନେ ହୁଏ ।

ଏଥିରେ କାହାରି ଭୀତ ହୋଇଯିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ନିର୍ମଳ ବିବେକର ସହିତ ଯେ ଆପଣାକୁ ସେବାକାର୍ଯ୍ୟରେ ସମର୍ପଣ କରିଦେଇଛି, ସେ ଦିନକୁ ଦିନ ଅଧିକ ମାତ୍ରାରେ ଏହି ଅନିବାର୍ଯ୍ୟତାକୁ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବ ଏବଂ କ୍ରମେ-କ୍ରମେ ତାହାର ବିଶ୍ୱାସ ବଢ଼ି ଚାଲିଥିବ । ଆତ୍ମସ୍ୱାର୍ଥ ପରିତ୍ୟାଗ ନ କଲେ ଏବଂ ଆଜନ୍ମରୁ ଆମ ଉପରେ ଥିବା ସର୍ତ୍ତଗୁଡ଼ିକୁ ସ୍ୱୀକାର ନ କଲେ; କେହି ସେବାମାର୍ଗରେ ଗୋଡ ବଢାଇପାରିବ ନାହିଁ । ଜ୍ଞାତସାରରେ ହେଉ ବା ଅଜ୍ଞାତସାରରେ ହେଉ, ଆମେ ପ୍ରତ୍ୟେକେ କୌଣସିନାକୌଣସି ସେବା ଅବଶ୍ୟ କରୁଛୁଁ । ଆମେ ଜାଣିଶୁଣି ସେବା କରୁଛୁଁ—ଯଦି ଆମେ ଏହି ଅଭ୍ୟାସ ଗଠନ କରୁଁ, ତେବେ ଆମର ସେବାବୃତ୍ତି ସତତ ଦୃଢ଼ତର ହେବ ଏବଂ ଏହା କେବଳ ଯେ ଆମର ସୁଖବିଧାନ କରିବ, ତା' ନୁହେଁ, ସମଗ୍ର ଜଗତର ସୁଖ ବୃଦ୍ଧି କରିବ ।

ପୁଣି, କେବଳ ସାଧୁ ଲୋକେ ନୁହନ୍ତି, ଆମେସମସ୍ତେ, ସମଗ୍ର ମାନବଜାତିର ସେବାରେ ଆମର ସମ୍ବଳକୁ ଖଟାଇବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏହା ହିଁ ଯଦି ନିୟମ ହୁଏ—ଏହା ହିଁ ମୋତେ ସ୍ପଷ୍ଟଭାବରେ ଦିଶୁଛି—ତେବେ ଜୀବନରେ ସମ୍ଭୋଗପାଇଁ ଅଳ୍ପ ସ୍ଥାନ ରହିବ ନାହିଁ ଏବଂ ତ୍ୟାଗ ସେହି ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିବସିବ । ଏହି ତ୍ୟାଗର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହିଁ ମନୁଷ୍ୟ ଓ ପଶୁ-ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ଦର୍ଶାଇଦିଏ ।

କେତେ ଲୋକ ଆପତ୍ତି କରନ୍ତି ଯେ ଜୀବନକୁ ଏହି ଅର୍ଥରେ ଗ୍ରହଣ କଲେ, ତାହା ବଡ଼ ନୀରସ ହୋଇଯିବ, ଜୀବନରେ କଳାପାଇଁ ସ୍ଥାନ ରହିବ ନାହିଁ ଏବଂ ଗୃହସ୍ଥର ସ୍ଥାନ ରହିବ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ତ୍ୟାଗ କହିଲେ, ସଂସାର ଛାଡ଼ି ଜଙ୍ଗଲକୁ ପଳାଇଯିବାକୁ ବୁଝାଉ ନାହିଁ । ତ୍ୟାଗର ଭାବନା ହିଁ ଆମ ଜୀବନର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବ । ଜୀବନକୁ ସମ୍ଭୋଗ ନିବୃତ୍ତି କର୍ତ୍ତବ୍ୟରୂପେ ଗ୍ରହଣ କଲେ ଗୃହସ୍ଥର ଗୃହସ୍ଥ ହେବା ସରିଯାଏ ନାହିଁ । ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗର ଭାବନାସହକାରେ ଆପଣାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରୁଥିବା ବ୍ୟବସାୟୀ ନିଜ ହାତରେ କୋଟି-କୋଟି ଟଙ୍କା କାରବାର କରିବ, ମାତ୍ର ଯଜ୍ଞ-ବ୍ରତ ପାଳନ କରୁଥିବାରୁ ସେ ଆପଣାର ଯୋଗ୍ୟତାକୁ ସେବାକାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗାଇବ । ତେଣୁ, ସେ କାହାରିକୁ ଠକିବ ନାହିଁ, ସେ ସଟ୍ଟା ଖେଳିବ ନାହିଁ ଅର୍ଥାତ୍ ଅତ୍ୟଧିକ ବା ଅନ୍ୟାୟ ଲାଭର ଆଶାରେ ଟଙ୍କା ଖଟାଇବ ନାହିଁ, ସରଳ ଜୀବନ ଯାପନ କରିବ, କୌଣସି ଜୀବକୁ ଆଘାତ କରିବ ନାହିଁ ଏବଂ କୋଟି-କୋଟି ଟଙ୍କାର କ୍ଷତି ସହିବ ପଛକେ ଅନ୍ୟର କ୍ଷତି କରିବ ନାହିଁ । ଏପରି ବ୍ୟବସାୟୀ କେବଳ ମୋର କଳ୍ପନା-ରାଜ୍ୟରେ ରହିଛନ୍ତି ବୋଲି ବିନା ଯୁକ୍ତିରେ କେହି ଧାରଣା କରି ନ ବସନ୍ତୁ । ସୌଭାଗ୍ୟବଶତଃ, ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଓ ପ୍ରାଚ୍ୟ ଉଭୟ ଜଗତରେ ଏପରି ବଣିକଶ୍ରେଣୀ

ଅବଶ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଆମେ ଆଙ୍ଗୁଠିରେ ଅଗରେ ଗଣିପାରିବୁଁ ; ମାତ୍ର ମୋର ବର୍ଣ୍ଣନାର ଅନୁରୂପ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ସାକ୍ଷାତ ନମୁନା ପାଇବାମାତ୍ରକେ ଏ ଶ୍ରେଣୀ ଆଉ କାଳ୍ପନିକ ହୋଇ ରହୁ ନାହିଁ । ଏହି ସଙ୍କକାମୀଗଣ ଆପଣାର କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଯେ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରନ୍ତି, ସେଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଜୀବିକାର୍ଜନ ସେମାନଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ, ଏହା ସେମାନଙ୍କର ଏହି ସେବା-ବୃତ୍ତି ବା ଭଗବତ୍ପ୍ରେରିତ ଜୀବନଯାପନର ଗୋଟିଏ ଉପଜାତ ମାତ୍ର । ତ୍ୟାଗମୟ ଜୀବନ ହିଁ କଳାର ପରାକାଷ୍ଠା ଏବଂ ପ୍ରକୃତ ଆନନ୍ଦରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ଯେଉଁ ସଙ୍କକୁ ଜଣେ ବୋଝ ବା ବିରକ୍ତିକର ମନେ କରେ, ତାହା ସଙ୍କ ନୁହେଁ । ଭୋଗର ପରିଣତି ମୃତ୍ୟୁ—ତ୍ୟାଗର ପରିଣତି ଅମୃତତ୍ୱ । ଆନନ୍ଦର କୌଣସି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସତ୍ତା ନାହିଁ । ଜୀବନପ୍ରତି ଆମର ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗି ଉପରେ ତାହା ନିର୍ଭର କରେ । ଜଣେ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚର ବା କୃତ୍ରିମ ଦୃଶ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଦେଖି ଆନନ୍ଦ ପାଏ, ପୁଣି ଆଉ ଜଣେ ଆକାଶରେ ସ୍ତରକୁ ସ୍ତର ଫୁଟିଉଠୁଥିବା ନୂଆନୂଆ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ଆନନ୍ଦ ପାଏ । ତେଣୁ ଆନନ୍ଦ ଆମର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବା ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଶିକ୍ଷାଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରେ ଆମେ ଯେଉଁସବୁଥିରୁ ଆନନ୍ଦ ଆହରଣ କରିବାକୁ ଶିଖିଥାଉଁ, ଭବିଷ୍ୟତରେ ଆମେ ସେଗୁଡ଼ିକରୁ ହିଁ ଆନନ୍ଦ ପାଉଁ । ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ରାଷ୍ଟ୍ରର ରୁଚି କିପରି ଭିନ୍ନ-ଭିନ୍ନ, ତାହାର ଅନେକ ଉଦାହରଣ ସହଜେ ଦିଆଯାଇପାରେ ।

ପୁଣି ଅନେକ ସଙ୍କକାମୀ କଳ୍ପନା କରନ୍ତି ଯେ, ସେମାନଙ୍କର ଯାହା ଲୋଡ଼ା ଏବଂ ଯାହା ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ, ତାକୁ ସବୁ ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ପାଇବାର ସ୍ୱାଧୀନତା ତାଙ୍କର ଅଛି; କାରଣ ସେମାନେ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ସେବା କରୁଛନ୍ତି । ଏପରି ଖିଆଲ କାହାରି ମୁଣ୍ଡରେ ପଶିଲେ, ସେ ଆଉ ସେବକ ହୋଇ ରହେ ନାହିଁ, ସେ ଲୋକମାନଙ୍କର ଉତ୍ପୀଡ଼କ ହୋଇପଡ଼େ ।

ଯଥାର୍ଥ ସେବକ ଆପଣାର ଆରାମବିଷୟରେ ଲେଶମାତ୍ର ଚିନ୍ତା କରିବ ନାହିଁ । ସ୍ୱର୍ଗରେ ଥିବା ତାହାର ପ୍ରଭୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ ତାକୁ ଆରାମ ଦେବେ କିମ୍ବା ତାକୁ ଉପେକ୍ଷା କରିବେ—ସେ ଏହିପରି ବିଶ୍ୱାସରେ ଚାଲିବ । ତେଣୁ, ତାହା ବାଟରେ ପହଞ୍ଚୁଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜିନିଷଦ୍ୱାରା ସେ ନିଜକୁ ଭାରାକ୍ରାନ୍ତ କରିବ ନାହିଁ । ନିଜପାଇଁ ଠିକ୍ ଯେତିକି ଆବଶ୍ୟକ, ସେ କେବଳ ସେତିକି ଗ୍ରହଣ କରିବ ଏବଂ ଅବଶିଷ୍ଟକୁ ବର୍ଜନ କରିବ । ସେବକ ଶାନ୍ତ ଓ କ୍ରୋଧଶୂନ୍ୟ ରହିବ, ଅସୁବିଧାରେ ପଡ଼ିଲେ ସେ ବ୍ୟସ୍ତ ହେବ ନାହିଁ । ଯେପରି ପୁଣ୍ୟ ହିଁ ପୁଣ୍ୟର ପୁରସ୍କାର, ସେହିପରି ତାହାପକ୍ଷରେ ସେବା ହିଁ ସେବାର ପୁରସ୍କାର ଏବଂ ସେ ଏହି ବିଷୟରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରହିବ ।

ଆହୁରି ମଧ୍ୟ, ସେବକ ନିଜ ସେବାକାର୍ଯ୍ୟରେ କୌଣସି ଅଭ୍ୟାସଗତ ଅବହେଳା କରିବ ନାହିଁ କିମ୍ବା ପଛରେ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । କେବଳ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ତତ୍ପରଭାବରେ ଓ ଅଗଭର ହୋଇ କରୁଥିବ, ତାହା ନୁହେଁ । ସାର୍ବଜନୀନ କାର୍ଯ୍ୟପାଇଁ ପାରିଶ୍ରମିକ ମିଳୁ ନାହିଁ, ତେଣୁ ତାକୁ ଯେମିତିସେମିତି ବା ଯେତେବେଳେସେତେବେଳେ କରାଯାଇ-ପାରେ—ଏପରି ଭାବୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ସେବା-ବିଜ୍ଞାନରେ ଖଡ଼ିଛୁଆଁ ହୋଇ ନାହିଁ ବୋଲି

ଧରିନେବେ । ସ୍ୱେଚ୍ଛାକୃତ ସେବା ସେବକଠାରୁ ତାହାର ସର୍ବଶେଷ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଦାବି କରେ ଏବଂ ସେବକ ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟ ପଛକୁ ରଖି ଆଗେ ଅନ୍ୟର ସେବା କରେ । ବସ୍ତୁତଃ ଜଣେ ଯଥାର୍ଥ ଭକ୍ତ ନିଜ ମନରେ କୌଣସି ପ୍ରକାରର କାର୍ପଣ୍ୟ ନ ରଖି ଆପଣାକୁ ମନୁଷ୍ୟ-ସମାଜର ସେବାରେ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଦିଏ ।

—ୟେରବାଡ଼ା ମନ୍ଦିର ବା ମଙ୍ଗଳ-ପ୍ରଭାତ—୧୪ଶ ଓ ୧୫ଶ ଅଧ୍ୟାୟ ।

୭

ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ସଂରକ୍ଷଣ

ଆତ୍ମରକ୍ଷାପାଇଁ ମୁଁ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ସଂସ୍କୃତିର ପୁନଃ-ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାକୁ ଚାହେଁ । ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଓ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ସ୍ଥାୟୀ ଆତ୍ମରକ୍ଷା ହେଉଛି ଆତ୍ମଶୁଦ୍ଧି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମକୁ ବିବ୍ରତ କରୁଥିବା ଆକସ୍ମିକ ଆତଙ୍କସମୂହଦ୍ୱାରା ମୁଁ କଦାପି ବିଚଳିତ ହେବି ନାହିଁ । ଯଦି ହିନ୍ଦୁମାନେ ଆପଣା ଉପରେ ଆସ୍ଥା ରଖିବେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ପରମ୍ପରା କାର୍ଯ୍ୟ କରିବେ, ତେବେ କୌଣସି ଧମକକୁ ଭୟ କରିବାର ସେମାନଙ୍କର କୌଣସି କାରଣ ରହିବ ନାହିଁ । ନିଜର ପ୍ରକୃତ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ସେମାନେ ଆରମ୍ଭ କଲମାତ୍ରକେ ମୁସଲମାନ-ମାନଙ୍କଠାରୁ ଅନୁକୂଳ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଆସିବ । ମୁସଲମାନମାନେ ସେପରି ନ କରି ରହିପାରିବେ ନାହିଁ । ନିଜ ଉପରେ ଓ ସେହିହେତୁରୁ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ଥିବା ଦଳେ ହିନ୍ଦୁ-ଯୁବକଙ୍କୁ ଯଦି ମୁଁ ଏକତ୍ର କରିପାରିବି, ତେବେ ଦୁର୍ବଳ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ରକ୍ଷାଲାଗି ଏହି ଦଳ ଏକ ଢାଲପରି ହେବ । (ଅନ୍ୟକୁ) ହତ୍ୟା ନ କରି କିପରି ନିଜକୁ ମରିବାକୁ ହୁଏ, ଏହି ଦଳ ସେହି ତାଲିମ ଦେବ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ମୁଁ ଅନ୍ୟ ପନ୍ଥା ଜାଣେ ନାହିଁ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଦୁଃଖ-ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦେଖିଲେ ଆମର ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନେ ତପସ୍ୟା-ଶୁଦ୍ଧି କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଜକୁ ଲଗାଉଥିଲେ । ସେମାନେ ପାର୍ଥିବ ଶରୀରର ଅସହାୟତାକୁ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ସେମାନଙ୍କର ଏହି ଅସହାୟ-ଅବସ୍ଥାରେ ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ପୂରଣ କରିବାପାଇଁ ବାଧ୍ୟ କରିବାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଥିଲେ । ଏ କଥା ଶୁଣି ମୋର ହିନ୍ଦୁବନ୍ଧୁ କହିବେ, "ସତ କଥା; କିନ୍ତୁ ପଶ୍ଚାତ୍ପରେ ଭଗବାନ୍ ଏପରି ଜଣଙ୍କୁ ସଂସାରକୁ ପଠାଇଥିଲେ, ଯେ କି ଅସ୍ତ୍ର ଧାରଣ କରୁଥିଲେ ।" ଏହି ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତରରେ ନିହିତ ଥିବା ସତ୍ୟର ଖଣ୍ଡନ କରିବା ମୋର କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ । ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ମୁଁ କେବଳ ଏତିକି କହିବି ଯେ ଜଣେ ହିନ୍ଦୁହିସାବରେ କାରଣକୁ ଅବହେଳା କରି ସେ ଈପ୍ସିତ ଫଳ ଲାଭ କରିପାରିବେ ନାହିଁ । ଆମେ ଯଥେଷ୍ଟ ତପସ୍ୟା କରିସାରିଲେ ଯାଇ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାର ବେଳ ଆସିବ । ମୁଁ ପଚାରୁଛି, ଆମ୍ଭେମାନେ ଯଥେଷ୍ଟ ପରିମାଣରେ ଶୁଦ୍ଧ ହୋଇସାରିଲୁଣି କି ? ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ନିଜ ଶୁଦ୍ଧତା କଥା ଛାଡ଼ିଲୁ, ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତାରୂପକ ପାପପାଇଁ ଆମ୍ଭେମାନେ ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ କୌଣସି ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ

କରନ୍ତି କି ? ଆମର ଧର୍ମଗୁରୁମାନେ ଯାହା ହେବା ଉଚିତ, ସେମାନେ ତାହା ଅଛନ୍ତି କି ? ତେଣୁ, କେବଳ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କର ଆଚରଣରେ ଛିଦ୍ର ଖୋଜିବା ଉପରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ଦୃଷ୍ଟି କେନ୍ଦ୍ରିତ କରି ରଖିଥିବାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ କେବଳ ପଣ୍ଡ ପରିଶ୍ରମ କରୁଥିବୁଁ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୧୯ । ୬ । ୧୯୨୪

୮

ସଫଳ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ସର୍ତ୍ତ

ଏକ ଅନ୍ୟାଯ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟନିମିତ୍ତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କଦାପି ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ସମର୍ଥନ କରୁଥିବା ଲୋକେ ଯଦି ଦୃଢ ସଙ୍କଳ୍ପ ଏବଂ ସଂଗ୍ରାମ କରିବାକୁ ଓ ଶେଷପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଷ୍ଟ ସହିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତି, ତାହା ହେଲେ ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବ୍ୟର୍ଥ ହୋଇଯାଏ ଏବଂ ଏତେ ଟିକିଏ ହିଂସାର ଆଶ୍ରୟ ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ନିଷ୍ଫଳ କରିଦିଏ । ବିଚାର, ବଚନ ବା କାର୍ଯ୍ୟରେ କୌଣସି ଆକାର ବା ପ୍ରକାରର ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ହିଂସାର କୌଣସି ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନ୍ୟାୟୋଚିତ ହୋଇଥିଲେ, ଅପରିମିତ କଷ୍ଟ ସହିବାକୁ ଶକ୍ତି ଥିଲେ ଏବଂ ହିଂସାକୁ ପରିହାସ କଲେ ବିଜୟ ସୁନିଶ୍ଚିତ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୨୭ । ୪ । ୧୯୨୧

୯

ପ୍ରତିଶୋଧ ପରିତ୍ୟାଗ

ଯଦି ଆମ୍ଭେମାନେ ଅତି ଉତ୍କଟ ଉତ୍ତେଜନା ଦେଲେ କ୍ରୋଧକୁ ସଂଯତ କରି ନ ପାରୁଁ, ତାହା ହେଲେ ବିଜୟ ଅସମ୍ଭବ । ଗୁଳିଗୋଳା ସାମନାରେ ଶାନ୍ତ ଓ ସ୍ଥିର ରହିବା ସୈନିକର ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ଗୁଣ । ଉତ୍ତେଜନାର ପ୍ରବଳ କ୍ରୋଧାଗ୍ନି ମଧ୍ୟରେ ଯଦି ଅସହଯୋଗୀ ଶାନ୍ତ ଓ ଅବିଚଳିତ ରହି ନ ପାରେ, ତାହା ହେଲେ ସେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ମଧ୍ୟରେ ଗଣ୍ୟ ନୁହେଁ ।

ଏ ବିଷୟରେ କୌଣସି ଭ୍ରାନ୍ତ ଧାରଣା ରହିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଜନତା ଶୃଙ୍ଖଳିତ 'ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କପରି ଆଚରଣ 'ନ 'କଲାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ସମ୍ଭବ' ହେବନାହିଁ । ସେ ନିଜ ଘରେ ଯେପରି ନିରାପଦ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତେ, ଭାରତବର୍ଷରେ ଠିକ୍ ସେହିପରି ନିରାପଦ ରହିଛନ୍ତି, ଏହି ନିର୍ଭର ଭରସା ବା ଆଶ୍ୱାସନ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଇଂରେଜଙ୍କୁ ନ ଦେବାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅମେ' ଆମର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟସିଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ-ପନ୍ଥା ଧରିପାରିବୁଁ ନାହିଁ । ଆମେ କେବଳ ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କଠାରେ ଥିବା ସଙ୍ଗୀନ୍ ବଳରେ ନୁହେଁ ମାତ୍ର ଅହିଂସାରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଜୀବନ୍ତ ବିଶ୍ୱାସଯୋଗୁଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଇଂରେଜ ନର ଓ ନାରୀ ନିଜକୁ ନିରାପଦ ଅନୁଭବ

କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଆମର ସଫଳତାର ଏହା କେବଳ ଗୋଟିଏ ସର୍ତ୍ତ ନୁହେ ; ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ରୂପରେ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଚଳାଇବାର ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ସାମର୍ଥ୍ୟର ଏହା ପ୍ରମାଣ । ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ପରିଚାଳନା କରିବାରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପନ୍ଥା ନାହିଁ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା୨୫ । ୮ । ୧୯୨୧

୧୦

ସାହସ ଓ ଶୃଙ୍ଖଳା ଲୋଡ଼ା

ଆମ୍ଭେମାନେ ଅହିଂସାର ଶପଥ ନେଇଛୁଁ ବୋଲି ଯେ ଆମକୁ ଅପମାନ କରାଗଲେ ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ ମାନିଯିବୁ, ତାହା ନୁହେଁ । ଡେଣ୍ଡୁ ଅଫିସରମାନଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦେଶମତେ ଘୁସୁର-ଘୁସୁର ଯିବା, ନାକ ଘଷି ତଳେ ଗାର କାଟିବା, ଇୟୁନିୟନ ଜ୍ୟାକ୍‌କୁ ସଲାମ୍ ବଜାଇବା କିମ୍ବା ସେହିପରି ଅନ୍ୟ ଆତ୍ମଗ୍ଲାନିକର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ବାଧ ହେବୁନାହିଁ । ପକ୍ଷାନ୍ତରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଗୁଳି ଖାଇଲେ ସୁଦ୍ଧା ଏଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ କୌଣସିଟା କରିବାକୁ ଆମର ବ୍ରତ ବାରଣ କରୁଅଛି । ଡେଣ୍ଡୁ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ସ୍ୱରୂପ, ଜାଲିଆନାୱାଲାବାଗଠାରେ ସମବେତ ହୋଇଥିବା ଲୋକଙ୍କର ପଳାଇଯିବା କିମ୍ବା ଗୁଳି ଚାଲିବାବେଳେ ପିଠି ଦେଖାଇବା ଆଦୌ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନ ଥିଲା । ଯଦି ଅହିଂସାର ବାଣୀ ସେମାନଙ୍କଠାରେ ପହଞ୍ଚି ଥାଆନ୍ତା, ଯେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ଗୁଳି ଚାଲିଲା, ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ଖୋଲା ଛାତି ଦେଖାଇ ଗୁଳିଆଡ଼କୁ ଆଗେଇ ଚାଲିଥାନ୍ତେ ଏବଂ ଏହାକୁ ସେମାନଙ୍କ ଦେଶର ସ୍ୱାଧୀନତା-ସୂଚକ ମନେକରି ଉତ୍‌ଫୁଲ୍ଲରେ ପ୍ରାଣ ଦେଇଥାନ୍ତେ । ଅହିଂସା ଅତ୍ୟାଚାରୀର ପରାକ୍ରମକୁ ବିଦ୍ରୂପ କରିଥାଏ ଏବଂ ପ୍ରତିଶୋଧ ନ ନେଇ ଏବଂ ପଛଘୁଞ୍ଚା ନ ଦେଇ ତାହାକୁ ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ କରିଦିଏ । ଆମ୍ଭେମାନେ ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ଜେନେରାଲ ଡାୟାରଙ୍କୁ ସୁବିଧା ଦେଲୁଁ ; କାରଣ, ସେ ଯେପରି ଆଶା କରିଥିଲେ, ଆମେ ସେହିପରି ଆଚରଣ କଲୁଁ । ତାଙ୍କର ଗୁଳି ମୁହଁରୁ ଆମେ ଦୌଡ଼ି ପଳାଉଁ, ଆମେ ପେଟରେ ଘୁସୁରି ଘୁସୁରି ଚାଲୁଁ ଏବଂ ନାକ ଘଷୁ ବୋଲି ସେ ଚାହିଁଥିଲେ । ଏହା ସେହି "ଆତଙ୍କସୃଷ୍ଟି" ଖେଳର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ଏହା ଆଡ଼କୁ ସିଧା ଆଖି ଟେକି ଚାହିଁ ଏହାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ ପାରିଲେ ଏହା ଭୂତପରି ଉଭେଇଯାଏ । ଆମ୍ଭେମାନେ ସମସ୍ତେ ନିଜ ମଧ୍ୟରେ ସେଭଳି ସାହସ ହୁଏତ ଆଣି ନ ପାରୁଁ । ମାତ୍ର କୌଣସି ପ୍ରତିଶୋଧ ନ ନେଇ ପଥର ପରି ଠିଆ ହେବାର ସାହସ ଯଦି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଅନ୍ତତଃ କେତେଜଣଙ୍କର ନ ଥାଏ, ତେବେ ଏ ବର୍ଷ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ମିଳିବ ନାହିଁ । ଶୂନ୍ୟରେ ବାହୁକୁ ଜୋର୍‌ରେ ଦୋହଲାଇଲେ ତାହା ଯେପରି ଖଞ୍ଜାରୁ ଖସିଯାଏ, ସେହିପରି ଅତ୍ୟାଚାରୀର ଆକ୍ରମଣ ପ୍ରତିଶୋଧ ନ ପାଇଲେ ଓଲଟି ତାହାରି ଉପରେ ଯାଇ ପଡ଼େ ।

ଉପରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଧୀର ସାହସ ଆମର ଯେପରି ଦରକାର, ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କରିବାପାଇଁ ସ୍ୱେଚ୍ଛାକୃତ ଆଜ୍ଞାନୁବର୍ତ୍ତିତାରେ ତାଲିମ ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶୃଙ୍ଖଳା ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଦରକାର । ଅହିଂସାର ସକ୍ରିୟ ବହିପ୍ରକାଶ ହେଉଛି ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ । ଦୁର୍ବଳର ନିଷ୍କ୍ରିୟ ଅର୍ଥାତ୍ ଅଭାବାତ୍ମକ ଅହିଂସାଠାରୁ ସବଳର ଅହିଂସାକୁ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ଅଲଗା କରି ଦେଖାଇ ଦିଏ । ଯେହେତୁ ଦୁର୍ବଳତା ଆମକୁ ସ୍ୱରାଜ ଆଣି ଦେଇପାରିବ ନାହିଁ, ତେଣୁ ଅଭାବାତ୍ମକ ଅହିଂସା ଆମର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନ କରିଦେଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

ତାହାହେଲେ ଆମଠାରେ ସେହି ଆବଶ୍ୟକ ଶୃଙ୍ଖଳା ଅଛି କି ? ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ମୋତେ ପଚାରିଥିଲେ ଆମର ନିଜର ନିୟମ ଓ ସଂକଳ୍ପଗୁଡ଼ିକ ପାଳନ କରିବାପାଇଁ ଆଜ୍ଞାନୁବର୍ତ୍ତିତାର ଭାବ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ବିକଶିତ କରିଅଛୁଁ କି ? ଗତ ବାରମାସ ମଧ୍ୟରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ବହୁତ ଅଗ୍ରଗତି କରିଅଛୁଁ ସତ, ତଥାପି ସହଜ ଆତ୍ମ-ବିଶ୍ୱାସର ସହିତ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିବାପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ଅନୁପ୍ରେରଣାର ପ୍ରମାଣ ଆମଠାରେ ନାହିଁ । କେତେକ ନିୟମ ଆମ ଉପରେ ଲଦି ଦିଆ ଯାଇଥାଏ, ବା ଏପରି କେତେକ ନିୟମ ଅଛି ଯାହାକୁ ଲଙ୍ଘନ କରିବାର ଅପରାଧ ଶାସ୍ତି-ଭୋଗଦ୍ୱାରା ପ୍ରକ୍ଷାଳନ କରାଯାଏ । ପକ୍ଷାନ୍ତରରେ ସ୍ୱତଃ-ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ଆମେ କେତେକ ନିୟମ ଗ୍ରହଣ କରିଥାଉଁ ଏବଂ ଆମ ବିବେକର ଦଂଶନ ବ୍ୟତୀତ ସେଥିରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବାଧ-ବାଧକତା ନଥାଏ—ବିନା ଦଲିଲରେ ବିଶ୍ୱାସରେ ଆଣିଥିବା ଋଣ ପରିଶୋଧ କରିବା ଯେପରି ଅବଶ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ସେହିପରି ଏହି ଆଇନ୍‌ଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରଥମୋକ୍ତ ଆଇନ୍‌ଠାରୁ ଅଧିକ ମାନିବା ଆମ ପକ୍ଷରେ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ଅଟେ । ଏହିଥିରୁ ବୁଝାଯାଇ ପାରେ ଯେ ଆମର ନିଜର ନିୟମଗୁଡ଼ିକ ପାଳନ କରିବାର ଶୃଙ୍ଖଳା ଯଦି ଆମେ ଶିକ୍ଷା କରି ନ ଥାଉଁ, ବା ଅନ୍ୟ କଥାରେ, ଆମେ ନିଜେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ଶପଥଗୁଡ଼ିକୁ ରକ୍ଷା ନ କରୁଁ, ତାହାହେଲେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କରିବାପାଇଁ ଅଯୋଗ୍ୟ, ଏହାକୁ 'ସବିନୟ' କହିବା ତ ଦୂରର କଥା । ତେଣୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ କଂଗ୍ରେସ-ଲୋକ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅସହଯୋଗୀ ଓ ସର୍ବୋପରି ନିଖିଳ ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଦସ୍ୟଙ୍କୁ ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ପରାମର୍ଶ ଦେଉଛି ଯେ ସେ କଠୋର ଆତ୍ମ-ପରୀକ୍ଷା କରି ଏବଂ ଆପଣାର ସମସ୍ତ ଅଭାବ ଓ ସ୍ଖଳନକୁ ସଂଶୋଧନ କରି, ନିଜକୁ କଂଗ୍ରେସ ସହିତ ଓ ତାଙ୍କର ବ୍ରତ ସହିତ ଯଥାର୍ଥ ଭାବରେ ଶୃଙ୍ଖଳିତ କରି ନିଅନ୍ତୁ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୨୦-୧୦-୧୯୨୧

୧୧

ବିନୟର ଆବଶ୍ୟକତା

ଅହିଂସା-ଭାବ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀରୂପେ ବିନୟଠାରେ ଉପନୀତ କରାଏ । ଅହିଂସାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଚିରକାଳର ପରମ ଆଶ୍ରୟ ଭଗବାନଙ୍କ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ । ତାଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ଲୋଡ଼ିବାକୁ ହେଲେ, ବିନୀତ ଓ ଅନୁତପ୍ତ ହୃଦୟରେ ତାଙ୍କ ସମୀପକୁ ଯିବା ଆମର ଉଚିତ । ଅସହଯୋଗବାଦୀମାନେ କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନରେ ଯେଉଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ସଫଳତା ହାସଲ କରିଛନ୍ତି, ତାହାକୁ ବିକଳାଙ୍ଗ ଖାଇଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଆମ୍ବଗଛ ଫଳ ଧରିଲେ ଯେପରି ଫଳ ଭାରରେ ନଇଁ ପଡ଼େ, ଆମକୁ ସେହିପରି ଆଚରଣ କରିବାକୁ ହେବ । ଏହି ନଇଁ ପଡ଼ିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ମନୋରମ ଓ ମହିମାମୟ । ମାତ୍ର ଅସହଯୋଗବାଦୀମାନେ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଭିନ୍ନମତ ପୋଷଣ କରୁଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅନେକ ସମୟରେ ଉଦ୍ଧତ ଓ ଅସହିଷ୍ଣୁ ବ୍ୟବହାର କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ଶୁଣାଯାଉଛି । ବଡ଼ିମା ଦେଖାଇଲେ ସେମାନେ ନିଜର ସମସ୍ତ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଓ ଗୌରବ ହରାଇ ବସିବେ, ମୁଁ ଜାଣିଛି । ଆମେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କରିଥିବା ପ୍ରଗତି ବିଷୟରେ ଅସନ୍ତୋଷ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ଯଦ୍ୟପି କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ, ତଥାପି ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରିବାଭଳି ଆମେ କିଛି କରିନାହୁଁ । ବିଜୟୋଲ୍ଲାସ ଦୂରେ ଥାଉ, ଗର୍ବ କରିବାର ଯଥାର୍ଥ କାରଣ ଦର୍ଶାଇବାପାଇଁ ଆମକୁ ଆହୁରି ଅଧିକ ତ୍ୟାଗ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । କଂଗ୍ରେସ ସଭା ମଣ୍ଡପରେ ଯେଉଁ ହଜାର ହଜାର ଲୋକେ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଥିଲେ, ସେମାନେ ନିଃସନ୍ଦେହରେ ସେମାନଙ୍କର ବୌଦ୍ଧିକ ସମର୍ଥନ ଏହି ନୀତି ପ୍ରତି ଜଣାଇଛନ୍ତି, ମାତ୍ର ଅତି ଅଳ୍ପ ଲୋକେ ତଦନୁସାରେ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଚରଣ କରିଛନ୍ତି ।

ଓକିଲମାନଙ୍କ କଥା ଛାଡନ୍ତୁ, କେତେ ଜଣ ପିତାମାତା ନିଜର ପିଲାଙ୍କୁ ସ୍କୁଲରୁ ଉଠାଇ ଆଣିଛନ୍ତି ? ଅସହଯୋଗର ସପକ୍ଷରେ ସମର୍ଥନ ଜଣାଇଥିବା କେତେଜଣ ସୂତାକଟାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି କିମ୍ବା ବିଦେଶୀ ବସ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହାର ବର୍ଜ୍ଜନ କରିଛନ୍ତି ?

ଅସହଯୋଗ ବଡ଼ିମା, ତର୍ଜ୍ଜନଗର୍ଜ୍ଜନ କିମ୍ବା ବାକ୍‌ଗ୍ରୁଟିପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରବଞ୍ଚନାର ଆନ୍ଦୋଳନ ନୁହେଁ । ଏହା ଆମର ସଚ୍ଚୋଟପଣିଆର ଏକ କଷଟି । ଏଥିଲାଗି ନୀରବ ଓ ନୀରବ ଆତ୍ମତ୍ୟାଗ ଲୋଡ଼ା । ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ ଲାଗି ଆମର ସାଧୁତା ଓ ସାମର୍ଥ୍ୟ ପ୍ରତି ଏହା ଏକ ଆହ୍ୱାନ । କଳ୍ପନାକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବା ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଏଥିରେ ଆମେ ଯେତେ ବେଶୀ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଯାଉଥିବୁଁ, ଆମର ପ୍ରତ୍ୟାଶା ତାଠାରୁ ଆହୁରି ଅଧିକ କରିବାକୁ ଅଛି ବୋଲି ଉପଲବ୍‌ଧି କରୁଥିବୁଁ । ଆମର ଅପୂର୍ଣ୍ଣତାର ଅନୁଭବ ଆମକୁ ନିଶ୍ଚୟ ବିନୀତ କରାଇବ ।

ହିଂସା ଆଚରଣ କରି ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ନିଜର ନୀରବ ବିନମ୍ରତାଦ୍ୱାରା ଜଣେ ଅସହଯୋଗୀ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରେ ଓ ଆଦର୍ଶ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବାକୁ ଯତ୍ନ କରେ । ତାହାର ନିଦା କାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ସେ ନିଜ ବ୍ରତର ପରିଚୟ ଦିଏ । ନିଜ ସ୍ଥିତିର ନିର୍ଦ୍ଦୋଷତା ଉପରେ ରହିଥିବା ଦୃଢ଼ ଆସ୍ଥାରେ ତାହାର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ନିହିତ ଥାଏ । ଆପଣାର କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ନିଜର ବିରୋଧୀ ମଝିରେ ଅସହଯୋଗୀ ବକ୍ତୃତାର ବାଡ଼ ଯେତେ କମ୍ ସୃଷ୍ଟି କରିବ, ଅସହଯୋଗୀର ଶକ୍ତି ବିଷୟରେ ବିରୋଧୀର ବିଶ୍ୱାସ ସେତିକି ବଢ଼ିବ । କଥା,.ବିଶେଷତଃ ଅହମିକାପୂର୍ଣ୍ଣ କଥାଦ୍ୱାରା ଆମ ଭିତରେ ଥିବା ବିଶ୍ୱାସର ଅଭାବ ଧରା ପଡ଼ିଯାଏ ଏବଂ ଆମ୍ଭର ବିରୋଧୀଠାରେ ଆମ କାର୍ଯ୍ୟର ଯଥାର୍ଥତା ବିଷୟରେହିଁ ସଂଶୟ ସୃଷ୍ଟି କରେ । ଅତଏବ ତୁରନ୍ତ ସଫଳତା ଅର୍ଜନ କରିବାର ଗୁପ୍ତକାଠି ହେଉଛି ବିନୟ । ମୋର ଆଶା ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅସହଯୋଗୀ ବିନୟୀ ଓ ସଂଯମୀ ହେବାର ଆବଶ୍ୟକତା ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବେ । ପ୍ରକୃତରେ ଏତେ କମ୍ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ରହିଛି ଏବଂ ସେହି ଅଳ୍ପ କାର୍ଯ୍ୟର ସମସ୍ତ ପୂର୍ଣ୍ଣମାତ୍ରାରେ ଆମରି ଉପରେ ଏପରି ନିର୍ଭର କରୁଛି ଯେ ବର୍ଷକଠାରୁ ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ମିଳିପାରିବ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ ପୋଷଣ କରିବାକୁ ମୋର ସାହସ ହେଉଛି ।

ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୧୨-୧-୧୯୨୧

୧୬

କାରାଗାରରେ କାର୍ଯ୍ୟ

ଶହ ଶହ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଜେଲଯିବା ଲାଗି ସରକାର ବର୍ତ୍ତମାନ ଗୋଟିଏ ସୁଯୋଗ ଦେଇଛନ୍ତି ଏବଂ ହଜାର ହଜାର ବ୍ୟକ୍ତି ଏହାଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ସେଥିପାଇଁ ଆଗଭର ହେଉଛନ୍ତି । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଜେଲଖାନାରେ ଏହି ବନ୍ଦୀମାନେ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ମନାକଲେ, ତାହା ଭଲ ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ କି ବୋଲି ଜଣେ ସମ୍ମାନାସ୍ପଦ ବନ୍ଧୁ ମୋତେ ପ୍ରଶ୍ନ କରିଛନ୍ତି । ଆମର ନୈତିକ ସ୍ଥିତି ବିଷୟରେ ଏକ ଭୁଲ ଧାରଣା ଏହି ପରାମର୍ଶ ମୂଳରେ ରହିଛି, ମୋର ଆଶଙ୍କା । ଗୋଟିଏ ଅନୁଷ୍ଠାନ ହିସାବରେ ରହିଥିବା ଜେଲଖାନାକୁ ଉଠାଇଦେବା ଆମର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ । ସ୍ୱରାଜ ପାଇବାପରେ ସୁଦ୍ଧା ଆମ ଦେଶରେ ଜେଲଖାନା ରହିବ । ତେଣୁ ଦେଶର ଅନୈତିକ ଆଇନ୍‌ଗୁଡ଼ିକୁ ଭାଙ୍ଗିବା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ ଅଧିକ ଆଗକୁ ଆମର ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଚଳାଇବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟକୁ ଅହିଂସକ ବା ଶିଷ୍ଟଜନୋଚିତ କରିବାକୁ ହେଲେ, ଜେଲଖାନାର ଶୃଙ୍ଖଳାଗୁଡ଼ିକୁ ସ୍ୱେଚ୍ଛା ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ କଠୋର ଭାବରେ ମାନିବାକୁ ହେବ । କାରଣ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କରିବାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଆଇନ୍‌ଟିକୁ ଭାଙ୍ଗିଲେ ଯେଉଁ ଶାସ୍ତି ମିଳେ, ତାକୁ ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ଗ୍ରହଣ କରିବା । ଯଦି ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଆଇନ୍

ଓ ଆଇନ୍‌ଭଙ୍ଗଜନିତ ଶାସ୍ତି ବିଧାନ ଏ ଉଭୟ ସହିତ କଳି କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେ ଅତି ଶିଷ୍ଟ ଆଚରଣର ସୀମା ଭିତରେ ରହିପାରେ ନାହିଁ ଏବଂ ବିଶୃଙ୍ଖଳା ଓ ଅରାଜକତା ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ କରିବାରେ ସେ ନିମିତ୍ତ ହୁଏ । ଯଦି ଆପତ୍ତି ନ ଥାଏ, ମୁଁ କହିବି ଯେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟକାରୀ ଜଣେ ଜନହିତୈଷୀ ଓ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଜଣେ ବନ୍ଧୁ । ଅରାଜକତାବାଦୀ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଶତ୍ରୁ ଏବଂ ସେହିହେତୁରୁ ସେ ମାନବବିଦ୍ୱେଷୀ । ଏ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୁଦ୍ଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା ଶବ୍ଦମାନ ମୁଁ ବ୍ୟବହାର କରିଅଛି । କାରଣ ତଥାକଥିତ ସମ୍ବିଧାନଗତ ପ୍ରଣାଳୀ ଏକାବେଳକେ ଅକାମୀ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ତଥାପି ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ସମ୍ବିଧାନଗତ ଆନ୍ଦୋଳନର ସବୁଠାରୁ ବିଶୁଦ୍ଧ ରୂପ ବୋଲି ମୋର ଦୃଢ଼ ମତ । ଅବଶ୍ୟ ଯଦି ଏହାର ଶିଷ୍ଟ ଅର୍ଥାତ୍ ଅହିଂସକ ସ୍ୱଭାବଟି କେବଳ ଏକ ବାହାନା ବା ଛଦ୍ମ ଆଚରଣ ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ନୈତିକ ଅଧଃପତନର କାରଣ ଓ ଘୃଣ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ଯଦି ଆମ୍ଭେମାନେ ଅହିଂସାର ଅକୃସିମତାକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିନେଉଁ, ତେବେ କାଳେ ହିଂସା ହୋଇଯିବ, ଏହି ଆଶଙ୍କାରେ ଉଗ୍ରତମ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟକୁ ନିନ୍ଦା କରିବାର କୌଣସି କାରଣ ରହିବ ନାହିଁ । ସାହସର ସହିତ ବିପଦର ଶଙ୍କା ନ ମୁଣ୍ଡାଇ କୌଣସି ବଡ଼ ଏବଂ କ୍ଷିପ୍ର ଆନ୍ଦୋଳନ କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ଏବଂ ବଡ଼ ବଡ଼ ବିପଦର ଆଶଙ୍କା ନ ଥିଲେ ଜୀବନ-ଧାରଣର ସାର୍ଥକତା କେଉଁଠି ? ବଡ଼ ବଡ଼ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ ଲାଗି ବିପଦ ମୁଣ୍ଡାଇବାକୁ ପଡ଼ୁ ନ ଥିଲେ ଜୀବନ ରୋମାଞ୍ଚବିହୀନ ଓ ନୀରସ ହୋଇ ଯାଉଥାନ୍ତା—ପୃଥିବୀର ଇତିହାସ ତାହାର ପ୍ରମାଣ ଦିଏ ନାହିଁ କି ? ଏତେ ଟିକିଏ ବିପଦର ଆଭାସ ପାଇଲେ ବା କୌଣସି ହିଂସାତ୍ମକ ହୁଲସ୍ଥୂଳ କାଣ୍ଡ ଉପୁଜିବା ମାତ୍ରେ ସମାଜର ସମ୍ମାନାସ୍ପଦ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ନେତାମାନେ ଯେ ତ୍ରାସ ଓ କ୍ଷୋଭରେ ଅଭିଭୂତ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛନ୍ତି, ଏହା ଅଧଃପତିତ ବାତାବରଣର ସ୍ପଷ୍ଟତମ ପ୍ରମାଣ । ମନୁଷ୍ୟ ଭିତରୁ ପଶୁତ୍ୱକୁ ଦୂର କରିବାକୁ ଆମେ ଅବଶ୍ୟ ଚାହୁଁ, କିନ୍ତୁ ତାହା ବୋଲି ତାକୁ ନିର୍ବୀର୍ଯ୍ୟ କରିଦେବାକୁ ଚାହୁଁନାହୁଁ । ଆପଣାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ଅନ୍ୱେଷଣରେ ଲାଗିଥିବାବେଳେ ମନୁଷ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ପଶୁପ୍ରବୃତ୍ତି ମଝିରେ ମଝିରେ ଆପଣାର କୁତ୍ସିତ ରୂପ ଅବଶ୍ୟ ଦେଖାଉଥିବ । କଳ୍ପନା କରାଯାଇପାରୁଥିବା ଯେ କୌଣସି ପରିସ୍ଥିତିରେ ରକ୍ତପାତ ଦେଖିଲେ ମୁଁ ଅବଶ ହୋଇ ପଡ଼େନାହିଁ, ଏହା ମୁଁ ଏହି ପତ୍ରିକାରେ ଅନେକ ଥର ପ୍ରକାଶ କରିଅଛି । ମାତ୍ର ଯଦି କୌଣସି ଅସହଯୋଗୀ ବା ତାହାର ସମର୍ଥକମାନେ ଆପଣାର ଘୋଷିତ ଶପଥ ଭଙ୍ଗକରି ରକ୍ତପାତ ଘଟାନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଅବସନ୍ନ ହୋଇପଡ଼େ ଏବଂ ମୁଁ ଜାଣେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନିଷ୍ଠାପର ଅସହଯୋଗୀ ସେହିପରି ଅବସନ୍ନ ହୋଇ ପଡ଼ୁଥିବେ ।

ତେଣୁ ମୂଳକଥାକୁ ଫେରିଯାଇ ମୁଁ କହୁଛି ଯେ ଆଇନ୍‌ଅମାନ୍ୟକାରୀ ହିସାବରେ ବ୍ୟାପକ ବିଶୃଙ୍ଖଳା ଯେପରି ସୃଷ୍ଟି ନ ହୁଏ ସେ ଦିଗରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ସର୍ବଦା ସତର୍କ ରହିବା ଉଚିତ । ଜେଲ୍‌ର ଶାସନ ଦୁର୍ନୀତିଗ୍ରସ୍ତ ଓ ଅନୈତିକ ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବା ସେପରି ଅନୁଭବ ନ ଆସିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମକୁ ଜେଲ୍‌ର ଶୃଙ୍ଖଳା ମାନିବାକୁ ହିଁ ପଡ଼ିବ ।

ମାତ୍ର ଜେଲ୍‌ରେ ଆମକୁ ଆରାମ ନ ମିଳିଲେ, ଆମ ଉପରେ କଟକଣାମାନ ଜାରୀ ହେଲେ ବା ସେହିପରି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅସୁବିଧା ସହିବାକୁ ପଡ଼ିଲେ ଜେଲ୍‌ରେ ଶାସନ ଦୁର୍ନୀତିଗ୍ରସ୍ତ ବୁଝାଯିବ ନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ କଏଦୀମାନଙ୍କୁ ଅପମାନ ଦିଆଯାଏ କିମ୍ବା ଅପରିଷ୍କୃତ କୋଠରୀରେ ରଖାଯାଏ କିମ୍ବା ମନୁଷ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଯାହା ଅଖାଦ୍ୟ, ସେପରି ପଦାର୍ଥ ଖାଇବାକୁ ଦିଆଯାଏ—ଏହିପରି ଅମାନୁଷିକ ବ୍ୟବହାର କଏଦୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି କରାଯାଇ-ଥାଏ—ସେତେବେଳେ ତାହା ଦୁର୍ନୀତିଗ୍ରସ୍ତ । ଜେଲ୍ ଭିତରେ ଅସହଯୋଗୀମାନଙ୍କର ଆଚରଣ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଯଥୋଚିତ, ଆତ୍ମ-ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଯୁକ୍ତ ଓ ତଥାପି ଆନୁଗତ୍ୟ-ମୂଳକ ହେବ ବୋଲି ମୁଁ ପ୍ରକୃତିରେ ଆଶାକରେଁ । ଜେଲର୍ ଓ ଓ୍ୱାର୍ଡ଼ରମାନଙ୍କୁ ଆପଣାର ଶତ୍ରୁ ରୂପେ ନ ଦେଖି ସେମାନଙ୍କୁ ଆମେ ଆମରିପରି ମନୁଷ୍ୟ ମଣିବୁଁ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟରୁ ମଣିଷପଣିଆ ଏକା ବେଳକେ ଉଭେଇ ଯାଇନାହିଁ ବୋଲି ଆମେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବୁଁ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଭଦ୍ର ବ୍ୟବହାର ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ନିଶ୍ଚୟ ସବୁ ପ୍ରକାରର ସନ୍ଦେହ ଓ ତିକ୍ତତା ଦୂର କରିଦେବ । ଗୋଟାଏ ପାଖରେ ଆମେ ଏହିସବୁ ଶୃଙ୍ଖଳା ମାନି ଚଳିବା ଓ ଅପର ପକ୍ଷରେ ଉଗ୍ରଭାବରେ ଆଇନ୍ ଭଙ୍ଗକରିବା ଅତି କଠିନ ସାଧନା ବୋଲି ମୁଁ ଜାଣେ, ମାତ୍ର ସ୍ୱରାଜ ଲାଗି ଅନ୍ୟ ସହଜ ବାଟ ନାହିଁ । ଦେଶ ଜାଣିଶୁଣି ଏହି ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ଓ ସରଳ ବାଟ ଧରିଛି । ସରଳ ରେଖାପରି ଏ ବାଟଟି ସବୁଠାରୁ ଅଳ୍ପ । ଯେପରି ସରଳ ରେଖା ଟାଣିବାକୁ ସିଦ୍ଧହସ୍ତ ଓ ଅଭିଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତି ଆବଶ୍ୟକ ସେହିପରି ଆମର ନିର୍ବାଚିତ ପଥରେ ନିର୍ଭୁଲ ଭାବରେ ଚାଲିବାକୁ ହେଲେ ସତତ ଶୃଙ୍ଖଳା ଓ ଦୃଢ଼ତା ଆବଶ୍ୟକ ।

ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ୧୫-୧୨-୧୯୨୧

୧୩

ଜଣେ ଆଦର୍ଶ ବନ୍ଦୀ

"ଜେଲ୍‌ରେ ଶୃଙ୍ଖଳା ଭାଙ୍ଗି ଅସହଯୋଗୀମାନେ ଜେଲ୍ ଭିତରେ **ବନ୍ଦେ ମାତରମ୍**" ଧ୍ୱନି କରିବେ କି ? ଏପରି ଧ୍ୱନି ଶୁଣିଲେ ଅନ୍ୟ ସାଧାରଣ କଏଦୀମାନେ ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ ହିଂସାଚରଣ କରିପାରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ଦିଆ ଯାଉଥିବା ଖାଦ୍ୟର ଉନ୍ନତି ବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସୁବିଧା ଦାବୀକରି ଅସହଯୋଗୀ ବନ୍ଦୀମାନେ ଅନଶନ କରି ପାରିବେ କି ? ହରତାଲ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଢଙ୍ଗରେ ସେମାନେ ଜେଲ୍ ଭିତରେ ଧର୍ମଘଟ କରି ପାରିବେ କି ? ଆପଣାର ବିବେକର ବିରୋଧରେ ଯେଉଁ ନିୟମଗୁଡ଼ିକ ଯାଉଥିବ ସେ-ଗୁଡ଼ିକ ଛଡ଼ା ସେମାନେ ଅନ୍ୟ ନିୟମଗୁଡ଼ି କଅମାନ୍ୟ କରି ପାରିବେ କି ?" କଲିକତାର ଜଣେ ଅସହଯୋଗୀ ବନ୍ଧୁ ଟେଲିଗ୍ରାମ୍‌ରେ ମୋତେ ଏ ସବୁକଥା ପଚାରିଛନ୍ତି । ଅସହଯୋଗୀ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କର ବିଶୃଙ୍ଖଳ ଆଚରଣ ବିଷୟ ଶୁଣି ଭାରତର ଆଉ ଏକ ଅଞ୍ଚଳରୁ

ମଧ୍ୟ •ଜଣେ ବନ୍ଧୁ, ଯେ କି ଜଣେ ଅସହଯୋଗୀ, ଜେଲ୍-ଶୃଙ୍ଖଳା ମାନିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ବିଷୟରେ ଲେଖିବାପାଇଁ ମୋତେ ଅନୁରୋଧ କରିଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ମୁଁ ଏପରି ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ଜାଣିଛି, ଯେଉଁମାନେ ଅତି ସାବଧାନରେ ଓ ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ସମସ୍ତ ଜେଲ୍ ଶୃଙ୍ଖଳା ପାଳନ କରୁଛନ୍ତି ।

ହଜାର ହଜାର ସଂଖ୍ୟାରେ ଯେତେବେଳେ ଅସହଯୋଗୀମାନେ ଜେଲ୍ ଯାଉଛନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ଆପଣାର ଅହିଂସା-ବ୍ରତ ସହିତ ସଙ୍ଗତି ରକ୍ଷାକରି ଜଣେ ଅସହଯୋଗୀ ବନ୍ଦୀ କିପରି ଆଚରଣ କରିବ ତାହା ଜାଣି ରଖିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ଅସହଯୋଗର ସୀମାଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ଆମର ସ୍ପଷ୍ଟ ଧାରଣା ନ ଥିଲେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ଅସହଯୋଗ ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳତାରେ ପରିଣତ ହୁଏ ଏବଂ ସେହିହେତୁ ଏକ ଅପରାଧ ହୋଇପଡ଼େ । ଠିକ୍ ଏବଂ ଭୁଲ୍ ମଧ୍ୟରେ ରହିଥିବା ସୀମା ରେଖାଟି ଏତେ ସରୁ ଯେ ତାହାକୁ ବାରି ହୁଏନାହିଁ । ମାତ୍ର ସେହି ରେଖାଟି ଅଭ୍ରାନ୍ତ ଭାବରେ ରହିଥାଏ ଏବଂ ତାକୁ ଲଙ୍ଘନ କରାଯାଇପାରେ ।

ତେଣୁ, ଯେଉଁମାନେ ଠିକ୍ କାମ କରି ଜେଲ୍ ଯାଇଛନ୍ତି ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ ଭୁଲ୍ କାମ କରି ଜେଲ୍ ଯାଇଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ କେଉଁଠି ରହିଛି ? ଅନେକ ସମୟରେ ଦୁହେଁ ଏକା ପୋଷାକ ପିନ୍ଧନ୍ତି, ସମାନ ଖାଦ୍ୟ ଖାଆନ୍ତି ଏବଂ ବାହାରୁ ଦେଖିଲେ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସମାନ ଶୃଙ୍ଖଳା ଲାଗୁ ହୋଇଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଶେଷୋକ୍ତ ଶ୍ରେଣୀର ବନ୍ଦୀମାନେ ଅତି ଅନିଚ୍ଛା ସହକାରେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଶୃଙ୍ଖଳା ମାନନ୍ତି ଓ ଗୋପନରେ ନିୟମ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ ଖୋଲା ଖୋଲି ଭାବରେ ମଧ୍ୟ ନିୟମ ଭାଙ୍ଗନ୍ତି । ମାତ୍ର ପ୍ରଥମୋକ୍ତ ଶ୍ରେଣୀର ବନ୍ଦୀମାନେ ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ଓ ଆପଣାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଅନୁସାରେ ଜେଲ୍-ଶୃଙ୍ଖଳା ମାନନ୍ତି ଏବଂ ଏପରି ଆଚରଣ କରି ସେମାନେ ନିଜର ଲକ୍ଷ୍ୟ ସାଧନ ନିମିତ୍ତ ବାହାର ଅପେକ୍ଷା ଜେଲ୍ ଭିତରେ ନିଜକୁ ଅଧିକ ଯୋଗ୍ୟ ଓ କର୍ମକୁଶଳ ପ୍ରମାଣ କରନ୍ତି । ଆମ୍ଭେମାନେ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ଅଛୁଁ ଯେ ଆମର ଅତି ଖ୍ୟାତନାମା ବନ୍ଦୀମାନେ ଜେଲ୍ ବାହାରେ ଥିବାବେଳେ ଅପେକ୍ଷା ଜେଲ୍ ଭିତରେ ଅଧିକ କାମରେ ଲାଗନ୍ତି । ସେମାନେ ଯେତିକି ନିଷ୍ଠାର ସହିତ ଜେଲ୍-ଶୃଙ୍ଖଳା ମାନି ଚଳନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ସେବାର ଗୁଣାଙ୍କ ସେତିକି ବୃଦ୍ଧି ପାଏ ।

ଏକଥା ମନେ ରଖିବା ଉଚିତ ଯେ ଜେଲ୍‌ଗୁଡ଼ିକୁ ଜେଲ୍ ବୋଲି ଆମ୍ଭେମାନେ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ଚାହୁଁନାହୁଁ । ସ୍ୱରାଜପ୍ରାପ୍ତି ପରେ ସୁଦ୍ଧା ଆମ ଦେଶରେ ଜେଲ୍‌ଖାନା ରଖିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ମୋର ଏ ଆଶଙ୍କା ହେଉଛି । ସ୍ୱରାଜ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଗଲେ ଯଦି ପ୍ରକୃତ ଅପରାଧୀ-ମାନଙ୍କୁ ଆମେ ଧାରଣା ଦେଉଁ ଯେ ସେମାନଙ୍କୁ ଖଲାସ କରି ଦିଆଯିବ କିମ୍ବା ଅଧିକ ଭଲ ଭାବରେ ରଖାଯିବ, ତେବେ ଆମେ ବଡ଼ ହଇରାଣରେ ପଡ଼ିବୁଁ । ସ୍ୱରାଜ-ଶାସନରେ ଜେଲ୍‌ଖାନା ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କର ସଂଶୋଧନ-ଗୃହ (ରିଫର୍ମେଟରି) ଖୋଲିବାକୁ ମୁଁ ଚାହେଁ, ମାତ୍ର ସେଥିରେ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କଠାରୁ କଡ଼ା ଶୃଙ୍ଖଳା ଆଦାୟ କରାଯିବ । ତେଣୁ,

ଯଦି ଆମେ ବିଶୃଙ୍ଖଳାକୁ ଉତ୍ସାହିତ କରୁଁ, ତେବେ ସ୍ୱରାଜର ଆଗମନକୁ ଆମେ ବିଳମ୍ବିତ କରିଦେବୁଁ । ବାସ୍ତବରେ ଅମେ ଏକ ସୁ-ସଂସ୍କୃତ ଜାତି ଓ ଅତି ଅଳ୍ପ ସମୟ ଭିତରେ ଅମେ ଉଚ୍ଚସ୍ତରୀୟ ଶୃଙ୍ଖଳାର ବିକାଶ କରିପାରିବୁଁ, ଏହି ଅନୁମାନ ଉପରେ ସ୍ୱରାଜର ତୁରନ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ କଳ୍ପନା କରାଯାଇଛି ।

ଏ କଥା ସତ ଯେ ଏକ ପକ୍ଷରେ ରାଜ୍ୟର ଅନ୍ୟାୟ ଆଇନ୍ ବା ଅନୈତିକ ଆଇନ୍‌ଗୁଡ଼ିକୁ ଭାଙ୍ଗିଦେବାକୁ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆମକୁ ଆଦେଶ ଲଙ୍ଘନର ଅଧିକାର ଦିଏ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଜନିତ ଶାସ୍ତିକୁ ନମ୍ର ଓ ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଏ । ଅତଏବ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଚିତ୍ତରେ ଜେଲ୍-ଶୃଙ୍ଖଳାକୁ ଓ ଏହାର ଆନୁସଙ୍ଗିକ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟକୁ ମାନିନେବା ଆମର ଉଚିତ ।

ଅତଏବ, ଏ କଥାଟି ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିଷ୍କାର ହୋଇଗଲା ଯେ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟକାରୀ ବନ୍ଦୀ ହେବା ମାତ୍ରେ ତାହାର ଆଇନ୍-ପ୍ରତିରୋଧ ଶେଷ ହୋଇଯାଏ ଏବଂ ନିୟମ-ପାଳନ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ତାହାର ଆଦେଶ-ଲଙ୍ଘନର ଶିଷ୍ଟତା ହେତୁ ବନ୍ଦୀ ଅବସ୍ଥାରେ ସେ କୌଣସି ବିଶେଷ ସୁବିଧା ଦାବୀ କରିପାରିବ ନାହିଁ । ସେ ଯେଉଁ ଅପରାଧୀମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଥାଏ, ସେମାନଙ୍କର ଜୀବନରେ ସଂସ୍କାର ନିଜର ଆଦର୍ଶ ଆଚରଣ ଦ୍ୱାରା ସେ ଆଣିପାରେ ଏବଂ ଜେଲ୍‌ର ଓ ଅନ୍ୟ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କର ହୃଦୟରେ କୋମଳତା ସଞ୍ଚାର କରିପାରେ । ଶକ୍ତି ଓ ଜ୍ଞାନରୁ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହେଉଥିବା ଏତାଦୃଶ ବିନମ୍ର ବ୍ୟବହାର ପରିଶେଷରେ ଉତ୍ପୀଡ଼କର ଉତ୍ପୀଡ଼ନକୁ ମଧ୍ୟ ବିଗଳିତ କରିଦିଏ । ଏହି କାରଣରୁ ମୁଁ ଦାବୀ କରୁଛି ଯେ ଦୁରାଗ୍ରହ ଓ ଅନ୍ୟାୟକୁ ଦୂର କରିବାକୁ ହେଲେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାକୃତ କଷ୍ଟ-ବରଣ ଦ୍ରୁତତମ ଓ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଉପାୟ ଅଟେ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଉଛି ଯେ ବନ୍ଦେ ମାତରମ୍ ଧ୍ୱନି କରିବା ବା ଜେଲ୍ ଶୃଙ୍ଖଳା ଭାଙ୍ଗିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଆଉ କିଛି କରିବା ଅସହଯୋଗୀ ବନ୍ଦୀ ପକ୍ଷରେ ସଙ୍ଗତ ନୁହେଁ । ଲୁଚି ଛପି ଜେଲ୍‌ର ନିୟମ ଭାଙ୍ଗିବା ମଧ୍ୟ ତାହା ପକ୍ଷରେ ସମାନ ଭାବରେ ଆଚରଣବିରୁଦ୍ଧ । ଆପଣାର ସାଥୀ-ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କର ନୈତିକ ବଳ ଭାଙ୍ଗିଦେବା ଭଳି କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ସେ କରିବ ନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ତାକୁ ଅପମାନିତ କରିବାର ଉଦ୍ୟମ କରାଯିବ ବା ସ୍ୱୟଂ ଓ୍ୱାର୍ଡ଼ର୍‌ମାନେ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କର ସୁଖସୁବିଧା ପାଇଁ ଅଭିପ୍ରେତ ନିୟମଗୁଡ଼ିକ ଭାଙ୍ଗିବେ—ଅନେକ ସମୟରେ ସେମାନେ ଏହା କରିଥାନ୍ତି—କିମ୍ବା ଯେତେବେଳେ ମନୁଷ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଅଯୋଗ୍ୟ ଖାଦ୍ୟ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ ଦିଆଯିବ—ଏହା ମଧ୍ୟ ଅନେକ ସମୟରେ ଘଟେ—ସେତିକବେଳେ ଅସହଯୋଗୀ ଜେଲ୍‌ର ନିୟମମାନ ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ଭାଙ୍ଗିପାରେ ବା ଅନଶନ କରିପାରେ । ବ୍ରତ ହିସାବରେ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ଭାବରେ ପାଳିତ ଧାର୍ମିକ ପ୍ରଥା ଉପରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ ହେଲେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟର ଅବସର ଉପୁଜେ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ୨୯-୧୨-୨୧

୧୪.

ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ବନ୍ଦୀର ଆଚରଣ

ଆମ୍ଭେମାନେ ସମସ୍ତେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରୁଥାଉଁ ବା ନ ଥାଉଁ, ଅସହଯୋଗର ପଦ୍ଧତି ହୃଦୟକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିବାର ଓ ବିବେକ-ବୁଦ୍ଧିକୁ ଆବେଦନ କରିବାର ଏକ ପ୍ରକ୍ରିୟା । ଏହା ଗୁଣ୍ଡାମୀଦ୍ୱାରା ଭୟ ଦେଖାଇବାର ପ୍ରକ୍ରିୟା ନୁହେଁ । ଅହିଂସକ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଗୁଣ୍ଡାମୀର କୌଣସି ସ୍ଥାନ ନାହିଁ ।

ଅନେକ ସମୟରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧ-ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ସହିତ ମୁଁ ତୁଳନା କରିଅଛି । ଥରେ ଶତ୍ରୁ ହାତରେ ଧରାପଡ଼ିଲେ ଯୁଦ୍ଧବନ୍ଦୀମାନେ ଶତ୍ରୁ ସହିତ ମିତ୍ର ପରି ଆଚରଣ କରନ୍ତି । ଯୁଦ୍ଧବନ୍ଦୀ ଭାବରେ ଜଣେ ସୈନିକ ନିଜର ଶତ୍ରୁକୁ ପ୍ରତାରିତ କରିବା ଅସମ୍ମାନଜନକ ମନେ କରେ । ସରକାର ଯେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧବନ୍ଦୀରୂପେ ବିଚାର କରୁନାହାନ୍ତି, ତଦ୍ୱାରା ମୋ ଯୁକ୍ତି ଉପରେ କୌଣସି ଆଞ୍ଚ ଆସୁନାହିଁ । ଆମେ ଯଦି ଯୁଦ୍ଧବନ୍ଦୀରୂପେ ଆଚରଣ କରୁଁ, ତେବେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଅବଲମ୍ବେ ତଦନୁରୂପ ସମ୍ମାନ ପାଇବୁଁ । କାରାଗାରକୁ ଗୋଟିଏ ନିରପେକ୍ଷ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ପରିଣତ କରିଦେବା ଆମର ଉଚିତ ଏବଂ ସେଠାରେ କେତେକ ପରିମାଣରେ କାହିଁକି, ଅବଶ୍ୟ ଆମ୍ଭେମାନେ ସହଯୋଗ କରିବୁଁ ।

ଏଣେ କାରାଗାରର ନିୟମ-ଶୃଙ୍ଖଳା ଜାଣି ଶୁଣି ଭାଙ୍ଗିବୁ, ଅଥଚ ତେଣେ ଦଣ୍ଡ ଓ କଠୋର ଶାସନ ବିଷୟରେ ଆପତ୍ତି କରିବୁଁ—ଏହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅସଙ୍ଗତ ହେବ ଏବଂ ଆମର ଆତ୍ମସମ୍ମାନ କ୍ୱଚିତ୍ ରହିବ । ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତସ୍ୱରୂପ, ଆମକୁ ଜେଲ୍ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ତଲାସ କଲେ ଆମେ ପ୍ରତିରୋଧ କରିବୁଁ ଓ ଆପତ୍ତି କରିବୁଁ ଏବଂ ପକ୍ଷାନ୍ତରେ, ଆମେ ନିଷିଦ୍ଧ ପଦାର୍ଥମାନ କମ୍ବଳ ଓ ଲୁଗାପଟା ଭିତରେ ଲୁଚାଇ ରଖିବୁଁ—ଏହା କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବୋଲନ୍ତେ ମୁଁ ଯାହା ବୁଝେ, ସେଥିରେ କୌଣସି ଅବସ୍ଥାରେ ମିଥ୍ୟାର ଆଶ୍ରୟ ନେବା ବା ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରର ପ୍ରତାରଣା କରିବାର କୌଣସି ସ୍ଥାନନାହିଁ । କାରାଗାରର କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ଅଧିକ ଅଡୁଆରେ ପକାଇଲେ, ସରକାର ଆମ ସହିତ ଶାନ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରିବା ଲାଗି ବାଧ୍ୟହେବେ ବୋଲି କହିବାବେଳେ ହୁଏତ ଆମେ ସରକାରଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାରର ସୂକ୍ଷ୍ମ ଓ ଦୁର୍ବୋଧ ପ୍ରଶଂସା କରୁ କିମ୍ବା ତାଙ୍କୁ ନିର୍ବୋଧ ବିଚାରୁଁ । ଜେଲ୍‌ଖାନାର କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ଅଡୁଆରେ ପକାଇ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ କରିଦେଲେ ସୁଦ୍ଧା ସରକାର ଯେ ଖାଲି ଚୁପ୍ ହୋଇ ଦେଖୁଥିବେ ଏବଂ ଆମର ସାହସକୁ ଏକଦମ୍ ଭାଙ୍ଗିଦେବା ନିମିତ୍ତ କୌଣସି କଠୋର ଶାସ୍ତି ଦେବାକୁ ଇତସ୍ତତଃ କରିବେ, ଏପରି ଭାବିବାବେଳେ ଆମେ ସରକାରଙ୍କୁ ସୂକ୍ଷ୍ମ ପ୍ରଶଂସା ମଧ୍ୟ କରିଥାଉଁ । ଅର୍ଥାତ୍, ଶାସକମାନଙ୍କୁ ଆମେ ଏତେ ଦୟାଳୁ ବୋଲି ବିଚାରୁଁ ଯେ ଆମକୁ ଶାସ୍ତି

ଦେବାଭଳି ଯଥେଷ୍ଟ କାରଣ ଆମେ ଘଟାଇଲେ ମୁଦ୍ଧା ସେମାନେ ଆମକୁ କଦାପି କଠୋର ଶାସ୍ତି ଦେବେ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ପ୍ରକୃତ କଥା ହେଉଛି ଯେ ସେମାନେ ସୁଯୋଗ ପାଇବା ମାତ୍ରକେ ସବୁ ଭଦ୍ରତା ଓ ଶାଳୀନତାକୁ ଫିଙ୍ଗିଦେଇ କେବଳ ଆଇନ୍ ସଙ୍ଗତ ଶାସ୍ତି ନୁହେଁ, ବରଂ ଆଇନ୍‌ବହିର୍ଭୂତ ଯେ କୌଣସି ଶାସ୍ତି ଦେବାକୁ ଆଦୌ ପଛାଇବେ ନାହିଁ ।

ମାତ୍ର ମୋର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଙ୍କୁ ଶୋଭା ପାଇଲା ଭଳି ସାଧୁତା ଓ ସମ୍ମାନର ସହିତ ଯଦି ଆମେ ଆଚରଣ କରିଥାନ୍ତୁ, ତେବେ ସରକାରଙ୍କର ସମସ୍ତ ବିରୋଧ ନିରସ୍ତ ହୋଇଥାନ୍ତା ଏବଂ ଏତେ ବେଶୀ ସଂଖ୍ୟକ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କର ମର୍ଯ୍ୟାଦାପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟବହାର ସରକାରଙ୍କୁ ଅନ୍ତତଃ ଲଜ୍ଜିତ କରିଦେଇ ଥାନ୍ତା ଏବଂ ଏତେଗୁଡ଼ିଏ ସମ୍ମାନାସ୍ପଦ ଓ ନିରୀହ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରି ରଖିବାର ଭୁଲକୁ ସରକାର ଅବଶ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର କରିଥାନ୍ତେ । କାରଣ ସରକାରଙ୍କର ଅଭିଯୋଗ ତ ଏଇଆ ଯେ ଆମେ ଅହିଂସାର ଆବରଣ ତଳେ ଆମର ହିଂସାକୁ ଘୋଡ଼ାଇ ରଖିଛୁଁ ? ତେଣୁ ପ୍ରତିଥର ଆମେ ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ ହେବା ଦ୍ୱାରା ଆମେ ସରକାରଙ୍କ ହାତ ବାସି ହୋଇ ଯାଉ ନାହିଁକି ?

ମୋ'ମତରେ ଜେଲ୍‌ଖାନାରେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ରହିଥିବାବେଳେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ହିସାବରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ନିମ୍ନଲିଖିତଗୁଡ଼ିକ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ଅଟୁଁ :

(୧) ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଷ୍ଠାପର ସାଧୁତାର ସହିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ।

(୨) ଜେଲ୍‌ଖାନାର କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସହଯୋଗ କରିବା ।

(୩) ସମସ୍ତ ଉଚିତ ଶୃଙ୍ଖଳାକୁ ମାନିନେଇ ଅନ୍ୟ ସହବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ସକାଶେ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ସ୍ଥାପନ କରିବା ।

(୪) ଜେଲ୍‌ରେ ସବୁଠାରୁ ଅଧମ ବନ୍ଦୀକୁ ମିଳୁ ନ ଥିବା କିମ୍ବା କେବଳ ମାତ୍ର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଛାଡିଦେଲେ ଅନ୍ୟଥା ଆମର ଆବଶ୍ୟକ ହେଉ ନ ଥିବା କୌଣସି ବିଶେଷ ଅନୁଗ୍ରହ ବା ସୁବିଧା ନ ମାଗିବା ।

(୫) ଉପରୋକ୍ତ ମତେ ଆମର ଯାହା ପ୍ରକୃତରେ ଦରକାର, ସେଗୁଡ଼ିକ ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କରିବାକୁ ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ ନ ହେବା ଏବଂ ସେଗୁଡ଼ିକ ନ ମିଳିଲେ ବିରକ୍ତ ନ ହେବା ।

(୬) ଆମକୁ ଦିଆଯାଇଥିବା କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଆମର ପାରୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କରିବା ।

ଆମେ ଏହିପରି ଆଚରଣ କଲେ ସରକାର ଅଡୁଆରେ ପଡ଼ିବେ ଏବଂ ସରକାରଙ୍କର ସ୍ଥିତି ଅଚଳ ହୋଇ ପଡ଼ିବ । ବିଶ୍ୱାସର ଅଭାବରୁ ଏବଂ କଦାଚିତ୍ ଘଟୁଥିବା ଏଭଳି ପରିସ୍ଥିତି ପାଇଁ ସରକାର ପ୍ରସ୍ତୁତ ନ ଥିବାରୁ ସାଧୁତାର ଉତ୍ତର ସାଧୁତାଦ୍ୱାରା ଦେବା ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ କଠିନ ହୋଇଥାଏ । ସରକାର ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳତା ବା ଗୁଣ୍ଡାମୀ ପ୍ରତ୍ୟାଶା କରିଥାନ୍ତି ଏବଂ ପାନକ ବଦଳରେ ଦୁଇ ପାନ ଦେଇଥାନ୍ତି । ଦେଶରେ ସନ୍ତ୍ରାସ-ବାଦୀ ଅପରାଧମାନ

ଘଟୁଥିଲାବେଳେ ସରକାର ସେଗୁଡ଼ିକର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଲୀନ ହେବାକୁ ସମର୍ଥ ହେଉଥିଲେ, ମାତ୍ର ଅହିଂସାଠାରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇବା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବାଟ ସରକାର ପାଉ ନାହାନ୍ତି ।

ବିନମ୍ର ଭାବରେ କଷ୍ଟବରଣ କରିବାଦ୍ୱାରା ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଦୁଃଖରୁ ତ୍ରାଣ ପାଇ ପାରିବ ଭାବି ସେ ଜେଲ୍ ଯାଏ । ଗୋଟିଏ ବହୁଜନାଦୃତ ନ୍ୟାଯ୍ୟୋଚିତ ଦାବୀ ହାସଲ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସବିନୟ କଷ୍ଟବରଣର ଏକ ସ୍ୱକୀୟ ଗୁଣ ଅବଶ୍ୟ ରହିଛି ଏବଂ ତରବାରିର ଶକ୍ତି ତୁଳନାରେ ଏହା ଅନନ୍ତ ଗୁଣରେ ଅଧିକ ବଳଶାଳୀ ବୋଲି ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ବିଶ୍ୱାସ କରେ । ମାତ୍ର ଏହାର ଅର୍ଥ ନୁହେଁ ଯେ ଆମର ଆତ୍ମ-ସମ୍ମାନରେ ଆଞ୍ଚ ଆସିଲେ ଆମେ କୌଣସି ପ୍ରତିରୋଧ କରିବୁଁ ନାହିଁ । ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ, ଯଦି ଜେଲ୍ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଆମ ପ୍ରତି ଅଶ୍ଳୀଳ ଭାଷା ପ୍ରୟୋଗ କରନ୍ତି କିମ୍ବା ଆମ ଉପରକୁ ଖାଇବା ପଦାର୍ଥ ଫୋପାଡ଼ନ୍ତି - ଯାହା ଅନେକ ସମୟରେ ଦେଖାଯାଏ—ତେବେ ଆମେ ଜୀବନ ଦେଇ ସୁଦ୍ଧା ନିଶ୍ଚୟ ପ୍ରତିରୋଧ କରିବୁଁ । ଅପମାନ ଦେବା ବା ଗାଳିଦେବା କୌଣସି କର୍ମଚାରୀର କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ଅଙ୍ଗ ନୁହେଁ । ଅତଏବ ଆମେ ସେଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରତିରୋଧ ଅବଶ୍ୟ କରିବୁଁ । କିନ୍ତୁ ଖାନତଲାସ କରିବାରେ ଆମେ ପ୍ରତିରୋଧ କରିବୁଁ ନାହିଁ, କାରଣ ଏହା ଜେଲ୍ ନିୟମର ଗୋଟିଏ ଅଙ୍ଗ ।

ନୀରବରେ କଷ୍ଟବରଣ କରିବାକୁ କେହି ଯେପରି ନ ବୁଝନ୍ତି ଯେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କ ପରି ନିରୀହ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ପକ୍କା ଅପରାଧୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଏକା ଶ୍ରେଣୀରେ ରଖିବାର ବିରୋଧରେ କୌଣସି ଆନ୍ଦୋଳନ କରିବୁଁ ନାହିଁ । ବନ୍ଦୀ ହିସାବରେ ଆମେ କୌଣସି ବିଶେଷ ସୁବିଧା ମାଗି ନ ପାରୁଁ, ମୁଁ କେବଳ ଏତିକି କହୁଛି । ପକ୍କା ଅପରାଧୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଏକାଠି ରହିବାରେ ଆମେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବୁଁ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନୈତିକ ସଂସ୍କାର ଆଣିବାର ଏହି ସୁଯୋଗକୁ ଆମେ ବରଂ ସ୍ୱାଗତ କରିବୁଁ । ନିଜକୁ ସଭ୍ୟ ବୋଲଉଥିବା ଯେ କୌଣସି ସରକାରଠାରୁ ଏହା ଆଶା କରାଯାଏ ଯେ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱାଭାବିକ ଶ୍ରେଣୀଗୁଡ଼ିକୁ ସେ ସ୍ୱୀକାର କରିନେବେ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୫-୬-୧୯୨୪

୨୪

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ପାଇଁ ପ୍ରାଥମିକ ଆବଶ୍ୟକତା

(ଭାବନଗରଠାରେ ବସିଥିବା କାଥିଆବାଡ଼ ରାଜନୀତିକ ସମ୍ମିଳନୀର ତୃତୀୟ ଅଧିବେଶନରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ସଭାପତିତ୍ୱ କରି ଯେଉଁ ଅଭିଭାଷଣ ଦେଇଥିଲେ, ସେଥିରୁ)

ଲୋକ-ସାଧାରଣଙ୍କର ବିରୋଧ ପଛରେ ଶକ୍ତି ରହିଥିଲେ ଯାଇ ତାହାଦ୍ୱାରା କୌଣସି ଫଳ ଫଳି ପାରିବ । ଆପଣା ବାପର କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ପସନ୍ଦ କରୁ ନ ଥିଲେ, ପୁଅ ସାଧାରଣତଃ କ'ଣ କରିଥାଏ ? ଆପତ୍ତିଜନକ ପଥରୁ କ୍ଷାନ୍ତ ହେବାପାଇଁ ସେ

ବାପକୁ ଅନୁରୋଧ କରଥାଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ବାପ ପାଖରେ ସମ୍ମାନଜନକ ଆବେଦନ ଜଣାଇଥାଏ । ବାରମ୍ବାର ପ୍ରାର୍ଥନାସତ୍ତ୍ୱେ ବାପ ଯଦି ସମ୍ମତ ନ ହୁଏ, ତେବେ ପୁଅ ବାପ ସହିତ ଅସହଯୋଗ ଆରମ୍ଭ କରେ, ଏପରିକି ସେ ବାପର ଘରଛାଡ଼ି ଚାଲିଯାଏ । ଏହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନ୍ୟାୟସଂଗତ । ଯେଉଁଠାରେ ବାପ ଓ ପୁଅ ସଭ୍ୟତା ଜାଣି ନ ଥାନ୍ତି, ସେଠାରେ ସେମାନେ କଜିଆ କରନ୍ତି, ପରସ୍ପରକୁ ଗାଳି ଦଅନ୍ତି ଏବଂ ଅନେକ ସମୟରେ ମାଡ଼ ମରାମରି ମଧ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି । ଜଣେ ବାଧ୍ୟ ପୁଅ ସର୍ବଦା ବିନୀତ, ଶାନ୍ତ ଓ ସ୍ନେହ-ପ୍ରବଣ ରହେ । ତାହାର ସ୍ନେହ ହିଁ ଉଚିତ ଅବସରରେ ତାକୁ ଅସହଯୋଗ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରେ । ସ୍ୱୟଂ ବାପ ମଧ୍ୟ ଏହି ସ୍ନେହପୂର୍ଣ୍ଣ ଅସହଯୋଗକୁ ବୁଝେ । ପୁଅ ତାକୁ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବ କିମ୍ବା ଅଲଗା ହୋଇ ରହିବ, ଏକଥା ସେ ସହିପାରେ ନାହିଁ । ତେଣୁ, ତାହାର ହୃଦୟ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇଉଠେ ଓ ସେ ଅନୁତାପ କରେ । ଅବଶ୍ୟ ସବୁବେଳେ ଏପରି ଘଟେନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଅସହଯୋଗ କରିବାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଯେ ପୁଅର ରହିଛି, ତାହା ସ୍ପଷ୍ଟ ଅଟେ ।

ରାଜା ଓ ପ୍ରଜା ମଧ୍ୟରେ ଏପରି ଅସହଯୋଗ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ । କେତେକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଏପରି କରିବା ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହୋଇ ପଡ଼େ । ପ୍ରଜାମାନେ ସ୍ୱଭାବତଃ ଭୟଶୂନ୍ୟ ଓ ସ୍ୱାଧୀନତାପ୍ରେମୀ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ସାଧାରଣତଃ ରାଜ୍ୟର ଆଇନଗୁଡ଼ିକୁ ପସନ୍ଦ କରୁଥିଲେ ଓ ଭୟରେ ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ମାନୁଥିଲେ, ଏଭଳି ପରିସ୍ଥିତି ଆସିପାରେ । ନିଜର ବିବେକ-ବୁଦ୍ଧି ଦ୍ୱାରା ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ରାଜ୍ୟର ଆଇନ୍‌ଗୁଡ଼ିକୁ ମାନିବା ହେଉଛି ଅସହଯୋଗର ପ୍ରଥମ ତାଲିମ ।

ଦ୍ୱିତୀୟରେ ହେଉଛି ସହିଷ୍ଣୁତାର ତାଲିମ । ଆମକୁ ଅସୁବିଧା ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ରାଜ୍ୟର ଅନେକ ଆଇନକୁ ସହିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ବାପର କେତେକ ବୋଲକୁ ବା ଆଦେଶକୁ ପସନ୍ଦ କରୁ ନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ପୁଅ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ମାନି କରି ଚଳେ । ସେଗୁଡ଼ିକ ଅସହ୍ୟ ବା ଅନୈତିକ ଜଣା ପଡ଼ିଲେ ଯାଇ ସେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଅମାନ୍ୟ କରେ । ସେହିପରି ରାଜ୍ୟର ଅନେକାନେକ ଆଇନକୁ ମାନି ନିଜର ସହିଷ୍ଣୁ ଆନୁଗତ୍ୟର ପ୍ରମାଣ ଦେଇ ସାରିବା ପରେ ପ୍ରଜାମାନେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟର ଅଧିକାର ଅର୍ଜ୍ଜନ କରିଥାନ୍ତି ।

ତୃତୀୟରେ ହେଉଛି କଷ୍ଟବରଣର ତାଲିମ । ଯାହାର କଷ୍ଟ ସହିବାର ଶକ୍ତି ନାହିଁ, ସେ କଦାପି ଅସହଯୋଗ କରିପାରିବ ନାହିଁ । ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼ିଲେ ଯେ ଆପଣାର ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି ଓ ପରିବାରକୁ ମଧ୍ୟ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଦେବାକୁ ଶିକ୍ଷା କରିନାହିଁ, ସେ କଦାପି ଅସହଯୋଗ କରି ପାରିବ ନାହିଁ । ଅସହଯୋଗଯୋଗୁଁ ଜଣେ ରାଜା ଉତ୍କ୍ଷିପ୍ତ ହୋଇ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ହୁଏତ ସବୁ ପ୍ରକାରର ଦଣ୍ଡ ଦେବ । ସେହିଠାରେ ହିଁ ପ୍ରେମ, ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଓ ବଳର ପରୀକ୍ଷା ହେବ । ସେହି ଅଗ୍ନିପରୀକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଯିବାକୁ ଅସମର୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତି ଅସହଯୋଗ କରି ପାରିବ ନାହିଁ ।

କେବଳ ଜଣେ ବା ଦୁଇଜଣ ଉକ୍ତ ତନଟି ତାଲିମରେ ପ୍ରବୀଣ ହୋଇଥିଲେ ଗୋଟିଏ ସମଗ୍ର ଜାତକୁ ଅସହଯୋଗ ପାଇଁ ଯୋଗ୍ୟ ବା ପ୍ରସ୍ତୁତ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଅସହଯୋଗ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ବହୁସଂଖ୍ୟକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଏହି ରୂପେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତରବର ହୋଇ ଗୋଟାଏ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ, ସେଥିରୁ ଅନିଷ୍ଟହିଁ ଉପୁଜିବ । ଏଠାରେ ମୁଁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିଥିବା ସୀମା ବା ଯୋଗ୍ୟତା ଗୁଡ଼ିକୁ ବୁଝି ନ ଥିବା କେତେକ ସ୍ୱଦେଶ ପ୍ରେମୀ ଯୁବକ ଅନେକ ସମୟରେ ଅଧୀରତା ପ୍ରକାଶ କରିଥାନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟ-ସାଧନ ପରି ଅସହଯୋଗରେ ମଧ୍ୟ ପୂର୍ବପ୍ରସ୍ତୁତ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ଖାଲି ଇଚ୍ଛା କରି ବସିଲେ ଜଣେ ଲୋକ ଅସହଯୋଗୀ ପାଲଟି ଯିବନାହିଁ । ଶୃଙ୍ଖଳା ଅବଶ୍ୟ ମାନିବାକୁ ପଡ଼ିବ । କାଥିଆବାଡ଼ର କୌଣସି ଅଞ୍ଚଳରେ ଲୋକେ, ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ଏହି ଆବଶ୍ୟକ ତାଲିମ ପାଇଥିବା ମୋତେ ଜଣାନାହିଁ । ଶୃଙ୍ଖଳାରେ ଆବଶ୍ୟକ ତାଲିମ ପାଇବା ପରେ ହୁଏତ ଅସହଯୋଗ ଦରକାର ପଡ଼ିବ ନାହିଁ ।

କଳ୍ପିତ ଅବସ୍ଥା ସହି ଦେଶର ପ୍ରକୃତ ଅବସ୍ଥାକୁ ତୁଳନା କରି କାଥିଆବାଡ଼ର ଓ ଭାରତର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଂଚଳର ଲୋକେ ଆପଣାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ମୁଁ ବିଚାରୁଛି । ଲୋକେ, ଜଣ ଜଣ କରି ସମସ୍ତେ ସେବା, ତ୍ୟାଗ, ସତ୍ୟ, ଅହିଂସା, ଆତ୍ମ-ସଂଯମ ଧୈର୍ଯ୍ୟ, ପ୍ରଭୃତି ମନୋଭାବର ଅନୁଶୀଳନ କରିବେ । ଏହିସବୁ ଗୁଣର ବିକାଶ ନିମିତ୍ତ ସେମାନେ ଆପଣାକୁ ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକରେ ନିଯୁକ୍ତ ରଖିବେ । ନୀରବ ଭାବରେ ଲୋକମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଯଥେଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରିଲେ ଅନେକ ସଂସ୍କାର ଆପେ ଆପେ ସଂଭବ ହୋଇଯିବ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୮-୧-୧୯୨୫

୧୬

ମୋର ରାଜନୀତିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ

(ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟଦୁଇଟି ସେମାନଙ୍କୁ ଅଧିକ ଭଲ ଲାଗିଥିଲା, ସେ ଦିଗରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା-ନିବାରଣ ଓ ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ଏକତା ଦିଗରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବାଲାଗି କେତେଜଣ ଆମେରିକାନ୍ ବନ୍ଧୁ ତାଙ୍କୁ ୧୪୫ ଡଲାର ଦାନ କରିଥିଲେ । ସେମାନେ ତାଙ୍କର ରାଜନୀତିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ବିଷୟରେ ବିଶେଷ କିଛି ଜାଣିନାହାନ୍ତି ଓ ସେହି କାରଣରୁ ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟର ସେହି ବିଭାଗରେ କିଛି ମଧ୍ୟ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରୁ ନାହାନ୍ତି ବୋଲି ସେମାନେ ଲେଖିଥିଲେ । ତାହାର ଉତ୍ତରରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ନିମ୍ନମତେ ଲେଖିଥିଲେ—ସମ୍ପାଦକ)

ମୋର ରାଜନୀତିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଅତି ସରଳ । ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ନିବାରଣ ଓ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ଏକତା ସହିତ ଯଦି ଦାତାମାନେ ଚରଖାକୁ ଯୋଡ଼ି ଦେଇଥାନ୍ତେ, ତେବେ ସେମାନେ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଦେଇଥାନ୍ତେ । କେବଳ ଅନ୍ତରରୁ ଉଦ୍ୟମ କର, ଅର୍ଥାତ୍ ଆତ୍ମଶୁଦ୍ଧି ଓ ଆତ୍ମ-ନିର୍ଭରତାଦ୍ୱାରା, ଅର୍ଥାତ୍ ସତ୍ୟ ଓ ଅହିଂସାର ମାର୍ଗକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଷ୍ଠାର ସହିତ ଅନୁଶୀଳନ କରି ଯେ ଆମେ ପ୍ରକୃତ ସ୍ୱାଧୀନତା ହାସଲ କରିପାରିବୁଁ, ଏଥିରେ ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ଦିନକୁ ଦିନ ଦୃଢ଼ ହେଉଅଛି । ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ନିଃସନ୍ଦେହରେ ଏ ସବୁର ପୃଷ୍ଠ-ଭୂମିରେ ରହିଛି । କିନ୍ତୁ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କାହାରିଠାରୁ ପଇସାଏ ମାଗେ ନାହିଁ ବା ଆବଶ୍ୟକ କରେ ନାହିଁ । ଏହା ଆମ ହୃଦୟରେ ସେହିପରି ସବଳ ବିଶ୍ୱାସ ଦାବି କରୁଛି ଓ ଆବଶ୍ୟକ କରୁଛି, ଯେଉଁ ବିଶ୍ୱାସ କି ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରର ବିପଦ ସମ୍ମୁଖରେ ଅଟଳ ରହିଥିବ ଏବଂ କଠୋରତମ ପରୀକ୍ଷାରେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହୋଇ ଉଠିବ । ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ହେଉଛି କଷ୍ଟ-ବରଣର ଏକ ହିତପ୍ରଦ ପ୍ରତିଶବ୍ଦ । କିନ୍ତୁ କୌଣସି ବସ୍ତୁର ହିତକାରୀ ପ୍ରତିରୂପକୁ ଠିକ୍ ରୂପେ ଉପଲବ୍ଧି କରିବାକୁ ହେଲେ, ଲୋକେ ତାହାର ଭୟଙ୍କର ପ୍ରକୃତିକୁ ଭୁଲି ରହିବା ଅନେକ ସମୟରେ ଅତି ଭଲ ବୋଲି ମୁଁ ଭାବେଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅମାନ୍ୟ କରିବାର ଅଧିକାର ରହିଛି ଏବଂ ଯେତେବେଳେ ଏହି ଅଧିକାର ଶିଷ୍ଟ ପ୍ରବୃତ୍ତିରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରେମରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ, ତାହା ଏକ ପବିତ୍ର କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୋଇଯାଏ । ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା-ବିରୋଧୀ ସଂସ୍କାରକମାନେ ସୁଦୃଢ଼ ରକ୍ଷଣଶୀଳତାର ବିରୋଧରେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି । ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ଏକତାର ସମର୍ଥକମାନେ ନିଜର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ଖଟାଇ ଶ୍ରେଣୀ ଓ ଗୋଷ୍ଠୀ-ଭେଦ ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ପ୍ରତିରୋଧ କରୁଛନ୍ତି । ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା-ନିବାରଣର ଓ ଏକତାର ବିରୋଧ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ପ୍ରତିରୋଧ କରିବା ଯେପରି ଆବଶ୍ୟକ ହେଉଅଛି, ସେହିପରି ଯେଉଁ ଶାସନ ଭାରତର ପୁରୁଷତ୍ୱକୁ ଖର୍ବ କରି ରଖିଛି, ତାହାର ପ୍ରତିରୋଧ କରିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ଅଟେ । ଏହି ଶାସନ ଆମ ବିରାଟ ଦେଶର କୋଟି କୋଟି ବୁଭୁକ୍ଷୁ ଜନ-ସାଧାରଣଙ୍କୁ ନିଷ୍ପେଷିତ କରିବାରେ ଲାଗିଛି । ଭବିଷ୍ୟତ ପରିଣାମ ପ୍ରତି ଆଖି ବୁଜି ଦେଇ ଶାସକମାନେ ମଦ ଓ ନିଶାଦ୍ରବ୍ୟ ବିଷୟରେ ଏପରି ଗୋଟିଏ ନୀତି ଅବଲମ୍ବନ କରୁଛନ୍ତି, ଯାହା କୌଣସି ପ୍ରକାରର ବାଧା ନ ପାଇଲେ ଦେଶର ଖଟିଖିଆ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସର୍ବସ୍ୱାନ୍ତ କରି ପକାଇବ ଏବଂ ଆମର ବାଳକ-ବାଳିକାମାନଙ୍କୁ ପାଠ ପଢ଼ାଇବା ପାଇଁ ଆମେ ଯେ ଏପରି ଏକ ଅର୍ଥନୈତିକ ପନ୍ଥାରେ ଆଦାୟ ହେଉଥିବା ଟିକସକୁ ବ୍ୟୟ କରୁଅଛୁଁ, ସେଥିପାଇଁ ଆମର ଭବିଷ୍ୟତ ବଂଶଧରମାନେ ଲଜ୍ଜା ଅନୁଭବ କରିବେ । କିନ୍ତୁ ରକ୍ଷଣଶୀଳତାର ବିରୋଧରେ ପ୍ରତିରୋଧ, ଏକତାର ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କର ବିରୋଧରେ ପ୍ରତିରୋଧ, ସରକାର ବିରୋଧରେ ପ୍ରତିରୋଧ—ଏହିସବୁ ଭୟଙ୍କର ପ୍ରତିରୋଧ ପାଇଁ ଯେଉଁ ସକ୍ତି ଆବଶ୍ୟକ ତାହା କେବଳ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଓ ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ଦୀର୍ଘକାଳ ବ୍ୟାପୀ ଆତ୍ମଶୁଦ୍ଧି ଓ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ସହିବାର ତାଲିମ ଦ୍ୱାରାହିଁ ପୂରଣ ହୋଇପାରିବ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା୧-୪-୧୯୨୬

୧୭

ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ସୀମା

ସମସ୍ତ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଗୋଟିଏ ଅଂଶ ବା ଶାଖା ଅଟେ, ମାତ୍ର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ନୁହେଁ । ନାଗପୁରର ବନ୍ଧୁମାନେ ଯାହାକୁ ନିଜର ବିଚାର ଅନୁସାରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଓ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କହି ସନ୍ତୋଷ ପାଇଥିଲେ, ସେମାନେ ସେହି ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ସ୍ଥଗିତ କରିଥିବାରୁ, ବଙ୍ଗଳାର ଅଟକବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କିପରି ବିଧିସଙ୍ଗତ ଭାବରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରାଯାଇପାରିବ, ତାହା ସେମାନଙ୍କର ଓ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଅବଗତି ନିମନ୍ତେ ମୁଁ ଏଠାରେ ସୂଚିତ କରୁଅଛି । ସେମାନେ ଯଦି ମୋ ଉପରେ ନ ରାଗନ୍ତି ବା ମୋତେ ଉପହାସ ନ କରନ୍ତି, ତେବେ ମୁଁ ଏହି କଥାଟି କହି ଆରମ୍ଭ କରିବି ଯେ ଖଦୀଦ୍ୱାରା ଲୋକଶକ୍ତିର ବିକାଶ କରାଇ ଓ ବିଦେଶୀ ବସ୍ତ୍ରର ବହିଷ୍କାର କରି ସେମାନେ ଅବଶ୍ୟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିପାରିବେ । ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ଏକତାର ପୁରୋଗାମୀ ହୋଇ ସେମାନେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିପାରିବେ ମଧ୍ୟ । ଯେଉଁଠି ହିନ୍ଦୁ ଓ ମୁସଲମାନ ଦୁହିଁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଝଗଡ଼ା ଲାଗିଥିବ, ସେଠାରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ନିଜର ମୁଣ୍ଡ ଫାଟିବାକୁ ଦେଇ ଏବଂ ଯେଉଁଠାରେ ସେପରି କୌଣସି ବାସ୍ତବ ଝଗଡ଼ା ନ ଥିବ, ସେଠାରେ ନୀରବରେ ସେ ବିପକ୍ଷୀୟ ଧର୍ମୀଙ୍କର ସେବାକରି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିପାରିବେ । ଏହିସବୁ ରଚନାତ୍ମକ ପନ୍ଥାମାନ ଯଦି ସେମାନଙ୍କୁ ନୀରସ ବୋଧ ହେବ ଏବଂ ଆମର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ବିଚାର, ବଚନ ଓ କର୍ମଗତ ହିଂସା ସତ୍ତ୍ୱେ ଯଦି ସେମାନେ କେବଳ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କୌଣସିଥିରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବେନାହିଁ; ତେବେ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମୁଁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ନିମ୍ନଲିଖିତ ପନ୍ଥାଟିର ପରାମର୍ଶ ଦେବି । କେବଳ ଜଣେ ମାତ୍ର ଚାହିଁଲେ ଏହା କରିପାରିବେ । ଏହା ଫଳରେ ଅଟକବନ୍ଦୀମାନେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଯେ ଖଲାସ ହୋଇ ଆସିବେ, ଏ ଆଶା କରି ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ଏହି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ତ୍ୟାଗ ଶେଷରେ ସେମାନଙ୍କର ମୁକ୍ତିର ବାଟ ଫିଟାଇବ ବୋଲି ଆଶାକରି ସେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିବେ । ଧରନ୍ତୁ, ଦଶେ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ସୁଦ୍ଧା, ନାଗପୁର ଠାରୁ କଲିକତାରେ ଥିବା ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ହାଉସ୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଦଯାତ୍ରା କରି ଆସନ୍ତୁ । ଯଦି ଏପରି ପଦଯାତ୍ରା ସେମାନଙ୍କୁ ଅଡ଼ୁଆ ବୋଧହୁଏ, ତେବେ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କଠାରୁ ଆବଶ୍ୟକ ଅର୍ଥ ଭିକ୍ଷାକରି ସେମାନେ ଟ୍ରେନରେ ଆସନ୍ତୁ । କଲିକତାରେ ପହଞ୍ଚି କେବଳ ଜଣେ ମାତ୍ର ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ହାଉସକୁ ଯାଆନ୍ତୁ ଏବଂ ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାଙ୍କୁ ବାଧା ଦିଆ ନ ଯାଇଛି ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଆଗେଇ ଚାଲନ୍ତୁ । ଯେଉଁଠି ସେ ବାଧା ପାଇବେ ସେହିଠାରେ ବନ୍ଦ ହୁଅନ୍ତୁ ଏବଂ ଦାବୀ ଜଣାନ୍ତୁ ଯେ ଅଟକବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ଖଲାସ କର କିମ୍ବା ମୋତେ ଗିରଫ କର । ଏହି ଅମାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ଶିଷ୍ଟ ପ୍ରକୃତି ବଜାୟ ରଖିବାକୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ନିରସ୍ତ୍ର ରହିଥିବେ ଏବଂ ଅପମାନ, ଗୋଇଠା ବା ଏହାଠାରୁ ଅଧିକ ଦୁର୍ବ୍ୟବହାରକୁ ସେ ବିନୟ ସହକାରେ ସହିଯିବେ ଓ କୌଣସି ପ୍ରକାରର ପ୍ରତିରୋଧ ନ କରି ଗିରଫ ହୋଇଯିବେ ।

ନିଜ ପକେଟରେ ସେ ନିଜପାଇଁ ଖାଦ୍ୟ, ଗୋଟିଏ ବୋତଲରେ ବୋତଲେ ପାନୀୟ ଜଳ, ଗୀତା, କୋରାନ୍, ବାଇବେଲ୍, ଜେନ୍ଦାବେସ୍ତା ବା ଗ୍ରନ୍ଥ ସାହେବ ପ୍ରଭୃତି ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥରୁ ନିଜର ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁସାରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଓ ତାଙ୍କର ତକଲି ନେଇଥିବେ । ଯଦି ଏହିପରି ଅନେକ ଖାଣ୍ଟି ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ବାହାରିବେ, ତେବେ ଯେପରି ଅସରାଏ ବର୍ଷା ଭାରତର ସମତଳ ଭୂମିକୁ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଦିନରେ ସୁନ୍ଦର ସବୁଜ ଶତରଂଜରେ ରୂପାନ୍ତରିତ କରିଦିଏ, ଠିକ୍ ସେହିପରି ଅତି ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ବାତାବରଣକୁ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ବଦଳାଇ ଦେଇପାରିବେ ।

ଏଠାରେ ଯଥାର୍ଥ ଭାବରେ ପ୍ରଶ୍ନ କରାଯାଇ ପାରେ, "ଯଦି ଆପଣ ସତରେ ଏ କଥା କହୁଛନ୍ତି, ତେବେ ଆପଣଙ୍କ ପଛରେ କେହି ଆସନ୍ତୁ ବା ନ ଆସନ୍ତୁ, ନିଜେ ଏ ବିଷୟରେ ନେତୃତ୍ୱ ଦେଉ ନାହାନ୍ତି କାହିଁକି ?" ଏ ପ୍ରଶ୍ନକୁ ମୋର ଉତ୍ତର ହେଉଛି: ଏପରି ଏକ ଗୌରବପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଭିଯାନରେ ବାହାରିବାକୁ ମୁଁ ନିଜକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ଶୁଦ୍ଧ ବୋଲି ଧାରୁନାହିଁ । ଚିନ୍ତାରେ, ବଚନ ଓ କର୍ମରେ ଆବଶ୍ୟକ ପବିତ୍ରତା ଅର୍ଜନ କରିବାକୁ ମୋ ଜୀବନର ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ମୁଁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଅଛି । ମୋର କଳ୍ପନା ସହିତ ପ୍ରକୃତ ସ୍ଥିତିକୁ ତୁଳନା କରି ମୁଁ ସ୍ୱୀକାର କରୁଅଛି ଯେ ନାନା ପ୍ରବଳ ଉତ୍ତେଜନା ଦ୍ୱାରା ମୋ' ମନ ଆନ୍ଦୋଳିତ ହେଉଅଛି । ମୋ ଚାରିପଟରେ ଯାହାକୁ ମୁଁ କୁକର୍ମ ଭାବେ ତାହା ଦେଖିଲେ ବା ଶୁଣିଲେ ମୋର ବକ୍ଷରେ କ୍ରୋଧ ପ୍ରବଳ ବେଗରେ ସଞ୍ଚରିତ ହୁଏ । ମୁଁ ବିନମ୍ର ସହକାରେ କେବଳ ଏତିକି ଦାବୀ କରିପାରେ ଯେ ଏସବୁ ପ୍ରବଳ ଉତ୍ତେଜନା ଓ ଚିତ୍ତ ବିକ୍ଷେପକୁ ମୁଁ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ନିଜର ଆୟତ୍ତରେ ରଖିପାରୁଛି ଏବଂ ମୋ ଉପରେ ଏଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରଭୁତ୍ୱ କରିବାରେ ମୁଁ ବାଧା ଦେଇ ପାରୁଛି । କିନ୍ତୁ ଏପରି ବୀରତ୍ୱ ପାଇଁ ଯେଉଁ ସ୍ତରର ପବିତ୍ରତା ଲୋଡ଼ା, ତାହା ହେଉଛି ଯେ, କୌଣସି ପ୍ରକାରର ଉତ୍ତେଜନା ମନକୁ ଆଦୌ ଆସିବ ନାହିଁ ଅଥଚ ପାପକୁ ବା ଅନ୍ୟାୟକୁ ଘୃଣା କରିହେବ । ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ଉପଲବ୍ଧି କରିବି ଯେ ମୁଁ ପାପ ବା ମନ୍ଦକଥା ଚିନ୍ତା ସୁଦ୍ଧା କରି ପାରୁନାହିଁ—ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭଗବଦ୍‌ଭକ୍ତରୁ ବା ଧର୍ମଭୀରୁ ବା ପ୍ରକୃତରେ ଧାର୍ମିକ ଲୋକ ପକ୍ଷରେ ଏହି ଅବସ୍ଥା ଲାଭ କରିବା ସମ୍ଭବ ବୋଲି ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରେ—ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଆଉ କାହାରି ଉପଦେଶକୁ ଅପେକ୍ଷା କରିବି ନାହିଁ ଏବଂ ମୋତେ ସମସ୍ତେ ବଉଦ୍ଧପାଗଳ କହିଲେ ସୁଦ୍ଧା ମୁଁ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ ପାଇଁ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କର ଫାଟକରେ ଆଘାତ କରିବି କିମ୍ବା ଭଗବାନ ମୋତେ ଯୁଆଡ଼େ ନେବେ ମୁଁ ସେଆଡ଼େ ଯିବି । ଆମର ଦେଶ ଆଜି ଶୋଷଣ ଓ ଉତ୍ପୀଡ଼ନରେ ଧୂଳିସାତ୍ ହୋଇ ଯାଉଅଛି; ତାହାର ପ୍ରାପ୍ୟ ମୁଁ ଦାବୀ କରିବି ।

ଇତ୍ୟବସରରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହକୁ କେହି ପରିହାସ ନ କରନ୍ତୁ । କେହି ହନୁ-କରଣ ମଧ୍ୟ ନ କରନ୍ତୁ । ଯଦି ସମ୍ଭବ ହୁଏ, ତେବେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହବାଟ ଛାଡ଼ି ଦିଅନ୍ତୁ । କାରଣ ସମୁଦାୟ କ୍ଷେତ୍ର ସମସ୍ତ ଅବାଧ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ପାଇଁ ଉନ୍ମୁକ୍ତ

ପଡ଼ୁଛି । ମାନଚିତ୍ର ନ ଥିବା ସମୁଦ୍ର ଭିତରେ ବତୀଘର ନ ଥିବାଯୋଗୁଁ ଜାହାଜର କ୍ୟାପ୍‌ଟେନ୍ ଯେଉଁଆଡ଼େ ଇଚ୍ଛା ସେଆଡ଼େ ସାହସ କରି ଗ୍ରଲିଯାଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ କ୍ୟାପ୍‌ଟେନ୍ ବତୀ-ଘର ଥିବା ଓ ତାହାର ଅବସ୍ଥିତି ସମ୍ପର୍କରେ ଜାଣି ମଧ୍ୟ ଯଦୃଚ୍ଛା ଯାହାଜ ଚଳାନ୍ତି ବା ଭ୍ରାନ୍ତ ଧାରଣା ଜନ୍ମାଉଥିବା ନକ୍ଷତ୍ରଗୁଡ଼ିକଠାରୁ ବତୀ-ଘରକୁ ବାରି ନ ପାରନ୍ତି, ତାହାହେଲେ ତାଙ୍କୁ ଆମେ ତାଙ୍କର ପଦପାଇଁ ଅଯୋଗ୍ୟ ମନେ କରିବୁଁ । ଯଦି ପାଠକ ଧୈର୍ଯ୍ୟସହକାରେ ମୋ କଥା ଶୁଣିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ, ତେବେ ସେ ଜାଣନ୍ତୁ ଯେ ଅନ୍ୟ ମାନଚିତ୍ର ନ ଥିବା ଭାରତୀୟ ରାଜନୀତିରୂପକ ସମୁଦ୍ରରେ ମୁଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ରୂପକ ବତୀ-ଘରର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ ବୋଲି ଦାବୀ କରେ । ଅତଏବ, ମୁଁ ଆଗରୁ ଯାହା ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଇଛି, ପୁଣି ତାହା କହୁଛି ଯେ ଯେଉଁମାନେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହପାଇଁ ଅଗ୍ରସର ହେଉଛନ୍ତି, ସେମାନେ ତାହାର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ ପାଖକୁ ଆସିଲେ ଭଲ ହେବ । ମାତ୍ର ମୁଁ ଜାଣେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଉପରେ ମୋର କୌଣସି ଏକଚାଟିଆ ଅଧିକାର ନାହିଁ । ତେଣୁ ମୁଁ କେବଳ ଏହି କଥା ଉପରେ ଭରସା କରିପାରେଁ ଯେ ମୋର ସହକର୍ମୀମାନେ ମୋର ଏହି ପଦାଧିକାରକୁ ସ୍ୱୀକୃତି ଦେବାରେ ଉଦାରତା ଦେଖାଇବେ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୧୪-୭-୧୯୨୭

୧୮

ଜଣେ ମହାନ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ

(ଚିଦାମ୍ବରମ୍‌ଠାରେ ଭାଷଣ ଦେଇ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ମହାନ୍ "ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ" ସନ୍ଥ ନନ୍ଦନାରଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏହି ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ଅର୍ପଣ କରିଥିଲେ ।)

ଚିଦାମ୍ବରମ୍ ମୋପାଇଁ ନିଶ୍ଚୟ ଗୋଟିଏ ତୀର୍ଥସ୍ଥାନ ହୋଇ ରହିଛି, ଏକଥା ମୁଁ ଭଲରୂପେ ଜାଣେ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଙ୍କ ତାଲିକାରେ ମୁଁ ନିଜକୁ କଦାପି ପ୍ରଥମ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ବୋଲି ଦାବୀ କରି ନାହିଁ । ମୁଁ କେବଳ ଏତିକି ଦାବୀ କରିଛି ଯେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହନୀତିକୁ ପ୍ରାୟ ସର୍ବବ୍ୟାପକ ପରିମାଣରେ ପ୍ରୟୋଗ କରିବାକୁ ମୁଁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛି । ତଥାପି ସବୁ ଯୁଗରେ ଓ ସବୁ ଦେଶରେ ହଜାର ହଜାର ଲୋକ କିପରି ଏହି ପନ୍ଥାକୁ ନିଜସ୍ୱ କରିପାରିବେ, ଏହା ଦେଖିବାକୁ ଏବଂ ଦେଖାଇବାକୁ ବାକି ଅଛି । ତେଣୁ ମୁଁ ଜାଣେ, ନିର୍ମାଣ ଅବସ୍ଥାରେ ହିଁ ମୋର ପ୍ରୟୋଗ ରହିଛି; ଏହା ମୋତେ ସର୍ବଦା ବିନୀତ ଓ ନିଜ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦୃଢ଼ କରି ରଖିଛି । ଶିଶୁ ଯେପରି ତାହାର ମାତୃବକ୍ଷକୁ ଜାବୁଡ଼ି ଧରିଥାଏ, ସେହିପରି ବିନମ୍ର ମନୋବୃତ୍ତିରେ ମୋ' ନଜରରେ ପଡ଼ୁଥିବା ପ୍ରକୃତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତକୁ ମୁଁ ଜାବୁଡ଼ି ଧରିଛି । ତେଣୁ ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ନନ୍ଦନାରଙ୍କର କାହାଣୀ ପଢ଼ିବାକୁ ଓ ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଲି, ତାଙ୍କର ମହାନ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଓ ତାଙ୍କର ସଫଳତା ବିଷୟରେ ଜାଣିଲି,

ସେତେବେଳେ ମୋର ମସ୍ତକ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ତାଙ୍କର ଅସ୍ଥି ଆଗରେ ନଇଁପଡ଼ିଲା ଏବଂ ନନ୍ଦଙ୍କର ପବିତ୍ର ଚରଣରେଣୁଦ୍ୱାରା ପବିତ୍ର ହୋଇଥିବା ଏହି ସ୍ଥାନକୁ ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଆସିଥିବାରୁ ମୁଁ ନିଜେ ଉଚ୍ଚସ୍ଥାନକୁ ଉଠିଗଲାଭଳି ଉଦାଯାକ ଅନୁଭବ କରିଅଛି । ଆଉ କେତେ ମିନିଟ୍ ପରେ ଏହି ସ୍ଥାନ ଛାଡ଼ିଯିବାରେ ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ବେଦନା ଅନୁଭବ କରିବି ।

ବକ୍ତିମା କିମ୍ବା ଦମ୍ଭୋକ୍ତିଦ୍ୱାରା ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ନିଜେ କଷ୍ଟ ସହିବାର ପବିତ୍ରତମ ଆଚରଣଦ୍ୱାରା ନନ୍ଦ ଯାବତୀୟ ପ୍ରତିବନ୍ଧକକୁ ଟାଳି ଆପଣାର ମୁକ୍ତି ହାସଲ କରିଥିଲେ । ନିଜର ଦଣ୍ଡଦାତାମାନଙ୍କୁ ସେ କୌଣସି ଭର୍ତ୍ସନା କରି ନ ଥିଲେ, ଆପଣାର ଉତ୍ପୀଡ଼ନକାରୀମାନଙ୍କଠାରୁ ତାଙ୍କର ପ୍ରାପ୍ୟ ମାଗିବାଭଳି ନ୍ୟୂନତା ସ୍ୱୀକାର ମଧ୍ୟ ସେ କରି ନ ଥିଲେ; ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ମହାନ୍ ପ୍ରାର୍ଥନାଦ୍ୱାରା, ଚରିତ୍ରର ବିଶୁଦ୍ଧତାଦ୍ୱାରା ସେ ଉତ୍ପୀଡ଼ନକାରୀମାନଙ୍କୁ ଲଜ୍ଜିତ କରାଇ ଆପଣାର ନ୍ୟାଯ୍ୟ ହାସଲ କରିଥିଲେ । ମନୁଷ୍ୟର ଭାଷାରେ କହିବାକୁ ଗଲେ, ସେ ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଓହ୍ଲାଇଆସିବାକୁ ଓ ଉତ୍ପୀଡ଼ନକାରୀମାନଙ୍କର ଚକ୍ଷୁ ଖୋଲିଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରିଥିଲେ । ନିଜର ଜୀବଦ୍ଦଶାରେ ସ୍ୱଶରୀରରେ ନନ୍ଦ ଯାହା ସମ୍ଭବ କରିଗଲେ, ତାହା ଆମ୍ଭେମାନେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଆଜି ଆମର ନିଜ ଶରୀରରେ କରିବାର ବାଟ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ରହିଅଛି ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା-୨୨-୯-୧୯୨୭

୧୯

"ନୀଲ୍ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି" ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନସହିତ ସଂପୃକ୍ତ ଥିବା ସ୍ୱୟଂସେବକମାନେ ଆପଣାର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ରକ୍ଷା କରି ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ମୁଁ ମାଗିଥିବା ଆନ୍ଦୋଳନବିଷୟକ କେତେକ ବିବରଣୀ ପଠାଇଦେଇଛନ୍ତି । ଏହିସବୁ ବିବରଣୀ ମୋ ପାଖକୁ ପଠାଇବାବେଳକୁ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲିବା ଛଅ ସପ୍ତାହ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ବିବରଣୀରୁ ଜଣାପଡ଼ୁଛି ଯେ ଏହି ସମୟମଧ୍ୟରେ ତିରିଶ ଜଣ ସ୍ୱୟଂସେବକ କାରାବରଣ କରିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କଭିତରୁ ୨୯ ଜଣ ହିନ୍ଦୁ, ଜଣେ ମୁସଲମାନ, ଜଣେ ୩୫ ବର୍ଷ ବୟସ୍କା ମହିଳା ଓ ତାଙ୍କର ନଅ ବର୍ଷର ଗୋଟିଏ ଝିଅ । ଏହି ତିରିଶ ଜଣଙ୍କମଧ୍ୟରୁ ଦୁଇ ଜଣ କ୍ଷମା ମାଗି ଖଲାସ ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି । ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟା ମିଳିତ ହେବାର ଆଶଙ୍କା ନ ଥିଲେ, ଅଳ୍ପ କେତେ ଜଣ କ୍ଷମାପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ, ସେଥିରେ କିଛି ଯାଏଆସେ ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଂଗ୍ରାମରେ "କାଳୀ ଗାଈ" ରହିବେ ହିଁ ରହିବେ । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଜେଲ୍ ଯାଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ କିଛି ସେମିତି ଜଣାଶୁଣା ନୁହନ୍ତି । ଏହା କ୍ଷତି ନୁହେଁ, ବରଂ ଲାଭ । କାରଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସଂଗ୍ରାମରେ ସତ୍ୟର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କୌଣସି ପ୍ରକାରର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ ଏବଂ ଆପଣା ଉପରକୁ କଷ୍ଟ ବରଣ କରିନେବା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବଳ ନାହିଁ । ନିଜର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଉପରେ ଅବିଚଳିତ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେ ଅହିଂସକ ମନୋବୃତ୍ତିରୁ ଏହି ବଳ ସମ୍ଭବ ହୁଏ ।

ସ୍ୱୟଂସେବକମାନଙ୍କର ଅଧୀର ହେବା ଅନୁଚିତ । ଅଧୀରତା ହିଂସାର ଗୋଟିଏ ପର୍ଯ୍ୟାୟ । ବିଜୟ-ଲାଭସହିତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ । ତାହା ପକ୍ଷରେ ବିଜୟ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ; ମାତ୍ର ତା'ର ଜାଣିବା ଉଚିତ ଯେ ଏହା ଭଗବାନ ହିଁ ଦେବେ । କେବଳ କଷ୍ଟବରଣ କରିବା ତାହାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ବିବରଣୀରେ ଆୟ-ବ୍ୟୟର ହିସାବ ଦିଆଯାଇଛି । ଯେପରି ଜଣେ କୃପଣ ତାହାର ଗଚ୍ଛିତ ଧନକୁ ବ୍ୟବହାର କରେ, ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଇସାକୁ ସେହିପରି ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବା ଦରକାର—ଏହା ସେମାନେ ମନେ ରଖନ୍ତୁ । ଜଣେ ସ୍ଥାନୀୟ ଜଣାଶୁଣା ଲୋକ ସେମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ସଂଗୃହୀତ ଅର୍ଥର ଦାୟିତ୍ୱରେ ରହନ୍ତୁ ଏବଂ ଜଣେ ଲୋକହିତୈଷୀ ଅଡିଟର୍ କୌଣସି ଖର୍ଚ୍ଚ ନ ନେଇ ସେମାନଙ୍କର ଆୟ-ବ୍ୟୟ ହିସାବକୁ ତନଖି ଦିଅନ୍ତୁ ବୋଲି ମୁଁ ପରାମର୍ଶ ଦେଉଅଛି । ସର୍ବସାଧାରଣ ପାଣ୍ଠିକୁ କାରବାର କରିବାରେ ଅତିଶୟ ସାଧୁତା ଓ ସାବଧାନତା ଆବଶ୍ୟକ ଅଟେ । ସୁସ୍ଥ ସାଧାରଣ ଜୀବନର ବିକାଶପାଇଁ ଏହା ଏକ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ସର୍ତ୍ତ ।

ମୋ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଥିବା ତୃତୀୟ କାଗଜଟି ହେଉଛି ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ନିବେଦନ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ନିବେଦନର ଭାଷା ପରିମିତ ହେବା ଉଚିତ । ମୋ ଆଗରେ ରହିଥିବା ଏହି ନିବେଦନରେ ଅବଶ୍ୟ କୌଣସି ଆପତ୍ତିଜନକ କଥା ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଏହି ଲେଖାରେ ଉନ୍ନତିର ଅବକାଶ ରହିଛି । "କେବଳ ନୀଲ୍ ନୁହଁ, ସେହି ଘୃଣ୍ୟ ଜାତିର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ" ଏହି ବାକ୍ୟଟି ନିବେଦନର ଶ୍ରୀ ହାନି କରୁଛି । ଜେନେରାଲ୍ ନୀଲ୍ ଆଉ ନାହାନ୍ତି । ଆମେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତିକୁ ନେଇ ସଂଗ୍ରାମ କରୁଅଛୁଁ ଏବଂ ଗୋଟିଏ ଦାଗରୁ ଦେଖିଲେ, ଖାସ୍ ସେହି ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତିସହିତ ଆମର କୌଣସି ଝଗଡ଼ା ନାହିଁ । ଯେଉଁ ନୀତିର ପ୍ରତୀକରୂପେ ଏହି ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଠିଆହୋଇରହିଛି, ଆମେ ସେହି ନୀତିର ବିଲୋପ ଚାହୁଁଅଛୁଁ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଆମେ ଆଘାତ କରିବାକୁ ଚାହୁଁ ନାହୁଁ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଦୁଃଖବରଣଦ୍ୱାରା ସାଧାରଣ ଜନମତର ସମର୍ଥନ ଲାଭ କରି ଆମର ଲକ୍ଷ୍ୟ-ସାଧନ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଅଛୁଁ । ଏହି ଜନମତରେ ଇଂରେଜ ଲୋକଙ୍କର ଜନମତକୁ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିବାକୁ ଚାହେଁ । କ୍ରୋଧ ଓ ଘୃଣାବ୍ୟଞ୍ଜକ ଭାଷାପାଇଁ ଏଥିରେ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ ।

ସ୍ୱୟଂସେବକମାନଙ୍କପାଇଁ ମୋର ଏତିକି ।

ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କପ୍ରତି ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଗୋଟିଏ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଛି । ଜନସାଧାରଣ ଜେଲ୍ ନ ଯାଇପାରନ୍ତି; ମାତ୍ର ଅନେକ ଉପାୟରେ ସେମାନେ ଆନ୍ଦୋଳନର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ, ନିୟନ୍ତ୍ରଣ, ମାର୍ଗଦର୍ଶନ ଓ ସହାୟତା କରିପାରନ୍ତି । ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତିକୁ ହଟାଇଦେବାସକାଶେ ସେଠାରେ ଚାଲିଥିବା ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଭୟଙ୍କର ରୋଗର କେବଳ ଏକ ଲକ୍ଷଣକୁ ଦୂର କରିବାପାଇଁ ହେଉଥିବା ଆନ୍ଦୋଳନ ବୋଲି କହିବି । ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତିଟି

ହଟିଗଲେ ରୋଗ ଘୁଞ୍ଚିଯିବ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ଯନ୍ତ୍ରଣାର କିଛି ଉପଶମ ହେବ ଏବଂ ରୋଗର ମୂଳରେ ପହଞ୍ଚିବାର ବାଟ ମିଳିଯିବ । କେତେକ ଲକ୍ଷଣକୁ ଦୂର କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରୁଁ କରୁଁ ଅନେକ ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ଗଭୀର ଓ ପୁରାତନ ବ୍ୟାଧିର ମୂଳରେ ପହଞ୍ଚିବା ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥାଏ । ତେଣୁ ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ସ୍ୱୟଂସେବକମାନେ ସ୍ୱଚ୍ଛଭାବରେ ଓ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ସମସ୍ତ ସର୍ତ୍ତ ଅନୁସାରେ ସଂଗ୍ରାମ ଲଢୁଛନ୍ତି, ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନେ ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କର ସମର୍ଥନ ଓ ସହାନୁଭୂତି ପାଇବାକୁ ହକ୍‌ଦାର ଅଟନ୍ତି ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା୧୩-୧୦-୧୯୨୧

୨୦

ସତ୍ୟାଗ୍ରହପାଇଁ ଯୋଗ୍ୟତା

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିବାକୁ ହେଲେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଠାରେ ଆତ୍ମ-ଶୃଙ୍ଖଳା, ଆତ୍ମ-ସଂଯମ ଓ ଆତ୍ମ-ଶୁଦ୍ଧି ଏବଂ ସ୍ୱୀକୃତ ସାମାଜିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଥିବା ଆବଶ୍ୟକ । ପାପ ଓ ପାପୀଠାରେ ରହିଥିବା ପ୍ରଭେଦକୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ କଦାପି ଭୁଲିଯିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ପାପୀପ୍ରତି ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ମନଭିତରେ କୌଣସି ଅଶୁଭ କାମନା ବା ତିକ୍ତତା ପୋଷଣ କରିବ ନାହିଁ । ଅନୁଚିତ କାର୍ଯ୍ୟ ବି ଯେତେ ଅକ୍ଷମଣୀୟ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଅନୁଚିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିପ୍ରତି ଅକାରଣରେ କଟୁଭାଷା ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ଅନୁଚିତ । ଏହି ପୃଥିବୀରେ ଏପରି କେହି ଏତେ ଅଧଃପତିତ ନୁହେଁ ଯେ ପ୍ରେମଦ୍ୱାରା ତାକୁ ପରିବର୍ତ୍ତିତ କରାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ—ଏହା ପ୍ରତ୍ୟେକ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ବିଶ୍ୱାସର ସର୍ତ୍ତ ହେବା ଉଚିତ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ସର୍ବଦା ମନ୍ଦକୁ ଭଲଦ୍ୱାରା, କ୍ରୋଧକୁ ସ୍ନେହଦ୍ୱାରା, ଅସତ୍ୟକୁ ସତ୍ୟଦ୍ୱାରା ଓ ହିଂସାକୁ ଅହିଂସାଦ୍ୱାରା ଜୟ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବ । ଏହି ପୃଥିବୀକୁ ପାପରୁ ମୁକ୍ତ କରିବାଲାଗି ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ଆଉ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେ ନିଜେ କ୍ରୋଧ, ମନ୍ଦ ଭାବନା ଓ ମନୁଷ୍ୟ-ସୁଲଭ ଦୁର୍ବଳତାଗୁଡ଼ିକର ଦୋଷରୁ ନିଜେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ମୁକ୍ତ ହୋଇପାରିଛି କି ନାହିଁ, ଯେଉଁସବୁ ପାପ ବିରୋଧରେ ସେ ସଂଗ୍ରାମ କରିବାକୁ ବାହାରିଛି, ସେ ନିଜେ ସେସବୁ ପାପପ୍ରବଣ କି ନାହିଁ—ଏସବୁ ଯେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ହେବାକୁ ଦାବୀ କରୁଅଛି, ସେ ସର୍ବଦା ଗଭୀର ଓ ପ୍ରାର୍ଥନାପ୍ରଣୋଦିତ ଆତ୍ମ-ସମୀକ୍ଷା ଓ ଆତ୍ମ-ବିଶ୍ଳେଷଣଦ୍ୱାରା ସ୍ଥିର କରିବ । ଆତ୍ମ-ଶୁଦ୍ଧି ଓ ତପସ୍ୟାରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ଅର୍ଦ୍ଧେକ ବିଜୟ ରହିଛି । ବକ୍ତୃତା କିମ୍ବା ତଦ୍‌ରୂପ ଲୋକଦେଖାଣିଆ ଅଭିନୟ ଅପେକ୍ଷା ସତ୍ୟ ଓ ପ୍ରେମର ନୀରବ ଓ ଅଲକ୍ଷ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ଅଧିକ ସ୍ଥାୟୀ ଓ ସାର୍ଥକ ଫଳ ଦିଏ—ଏଥିରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ବିଶ୍ୱାସ କରେ ।

କିନ୍ତୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର କାର୍ଯ୍ୟ ନୀରବରେ ଚାଲିପାରିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀପକ୍ଷରେ କେତେକ ପରିମାଣରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ । ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ, ସେ ଯେଉଁ

ପାପର ମୂଳୋତ୍ପାଟନସକାଶେ ଆଗଭର ହୋଇ ବାହାରିଛୁ, ତାହାର ବିରୋଧରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଙ୍କୁ ବ୍ୟାପକ ଓ ସଘନ ପ୍ରଚାର ଓ ଆନ୍ଦୋଳନଦ୍ୱାରା ପ୍ରଥମେ ଜନମତକୁ ଜାଗ୍ରତ କରିବାକୁ ଓ ବ୍ୟବହାରପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରଖିବାକୁ ହେବ । କୌଣସି ସାମାଜିକ ଦୁରାଚାରର ବିରୋଧରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଜନମତ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇପାରିଲେ, ସମାଜରେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ପରାକ୍ରମଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତି ସୁଦ୍ଧା ସେ ଦୁରାଚାର କରିବାକୁ କିମ୍ବା ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ତାହାର ସମର୍ଥନ କରିବାକୁ ସାହସ କରିବ ନାହିଁ । ଜାଗ୍ରତ ଚତୁର ଜନମତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଅସ୍ତ୍ର ଅଟେ । ତଥାପି ସର୍ବସମ୍ମତ ସାଧାରଣ ଜନମତକୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରି କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଏକ ସାମାଜିକ ଦୁରାଚାରକୁ ସମର୍ଥନ କଲେ ତାହାକୁ ସମାଜରୁ ବାସନ୍ଦ କରିବା ଯଥାର୍ଥ କାର୍ଯ୍ୟ ହେବ; ମାତ୍ର ଏହି ସାମାଜିକ ବାସନ୍ଦର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କଦାପି ନୁହେଁ ଯେ ସେହି ଲୋକକୁ ଆଘାତ କରିବା ବା ତାହାପ୍ରତି ଅନ୍ୟାୟ କରିବା । ସାମାଜିକ ବାସନ୍ଦର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ସମାଜ ପକ୍ଷରୁ ଦୋଷୀ ବ୍ୟକ୍ତିସହ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅସହଯୋଗ; ଏହାଠାରୁ ବେଶୀ ନୁହେଁ କିଂବା କମ୍ ନୁହେଁ—ଅଭିପ୍ରାୟ ହେଉଛି ଯେ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଜାଣିଶୁଣି ସମାଜକୁ ବେଖାତିର୍ କରିବାରେ ଲାଗିଛି, ସମାଜଠାରୁ ସେବା ପାଇବାର ଅଧିକାର ତାହାର ନାହିଁ । କାର୍ଯ୍ୟତଃ ଏତିକି ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ । ଅବଶ୍ୟ ବିଶେଷ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଶେଷ ପ୍ରକାରର ପ୍ରତିକାର ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇପାରେ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଘଟଣାର ବିଶେଷତାକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ଏହାର ପ୍ରୟୋଗବିଧିରେ ଆବଶ୍ୟକ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରାଯାଇପାରେ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୮-୮-୧୯୨୧

୨୧

ସତ୍ୟାଗ୍ରହର କେତୋଟି ନିୟମ

ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ ସତ୍ୟପ୍ରତି ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ । ଏହି ଆଗ୍ରହ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଭକ୍ତଠାରେ ଅତୁଳନୀୟ ଶକ୍ତି ଆଣିଦିଏ । ଏହି ଶକ୍ତି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଶବ୍ଦର ଅନ୍ତରଞ୍ଜିତ ପ୍ରକାଶ ଅଟେ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଯଦି ଖାଣ୍ଟି ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ତାହା ନିଜର ପତ୍ନୀ ବା ସନ୍ତାନ-ବର୍ଗଙ୍କର ବିରୋଧରେ, ଶାସକବର୍ଗଙ୍କ ବିରୋଧରେ, ପୁରସଖାମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ, ଏପରି କି ସମଗ୍ର ମାନବ-ସମାଜର ବିରୋଧରେ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଇପାରେ ।

ଏପରି ଏକ ସର୍ବଜନ-ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ ଶକ୍ତି ଆପଣା ଲୋକ ଓ ଅପର ଲୋକ, ଯୁବକ ଓ ବୃଦ୍ଧ, ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ, ମିତ୍ର ଓ ଶତ୍ରୁ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ପାର୍ଥକ୍ୟ-ଅନ୍ତର କରେ ନାହିଁ । ଏଥିରେ ଯେଉଁ ଶକ୍ତି ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ, ତାହା କେବେ ହେଁ ଶାରୀରିକ ଶକ୍ତି ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ଏଥିରେ ହିଂସାର କୌଣସି ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ସାର୍ବଜନୀନ ପ୍ରୟୋଗରେ ଏକମାତ୍ର ଶକ୍ତି ହେଉଛି ଅହିଂସାର କିମ୍ବା ପ୍ରେମର ଶକ୍ତି । ଅନ୍ୟ ଭାଷାରେ ଏହା ଆତ୍ମଶକ୍ତି ଅଟେ ।

ପ୍ରେମ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଦଗ୍ଧ କରେ ନାହିଁ, ନିଜକୁ ଦଗ୍ଧ କରେ । ଅତଏବ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଅର୍ଥାତ୍ ସବିନୟ ପ୍ରତିରୋଧୀ ମରଣପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବି ପ୍ରସନ୍ନ ଚିତ୍ତରେ କଷ୍ଟବରଣ କରୁଥିବ । ଅତଏବ ଏଥିରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ହେଉଅଛି ଯେ ପ୍ରଚଳିତ ଶାସନର ବିଲୋପ-ସାଧନ-ସକାଶେ ପ୍ରାଣପଣେ ଉଦ୍ୟମ କରୁଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଜଣେ ସବିନୟ ପ୍ରତିରୋଧକାରୀ ଚିନ୍ତା, ବାକ୍ୟ ବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଜାଣିଶୁଣି ଜଣେ ସୁଦ୍ଧା ଇଂରେଜ ଲୋକର ଶରୀରରେ ଆଘାତ କରିବ ନାହିଁ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଏହି ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ନିମ୍ନଲିଖିତ ନିୟମଗୁଡ଼ିକୁ ବୁଝିବା ଓ ସେଗୁଡ଼ିକର ମହତ୍ତ୍ୱ ଉପଲବ୍ଧ କରିବାନିମିତ୍ତ ପାଠକଙ୍କୁ ସଂଭବତଃ ସମର୍ଥ କରିବ ।

ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିହିସାବରେ

୧ । ଜଣେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଅର୍ଥାତ୍ ସବିନୟ ପ୍ରତିରୋଧୀ ମନଭିତରେ କୌଣସି କ୍ରୋଧ ପୋଷଣ କରିବ ନାହିଁ ।

୨ । ବିରୋଧୀ ପକ୍ଷର କ୍ରୋଧକୁ ସେ ସହିନେବ ।

୩ । ଏପରି କରିବାବେଳେ ଯଦି ବିରୋଧୀ ପକ୍ଷରୁ ତାହା ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ ହୁଏ, ତେବେ ତାହାକୁ ସେ ସହିଯିବ, ପ୍ରତି-ଆକ୍ରମଣ କେବେ ହେଁ କରିବ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ କ୍ରୋଧରେ କୌଣସି ଆଦେଶ ଦିଆଯାଇଥିଲେ, ଶାସ୍ତି ଭୟରେ ବା ସେହିପରି କାରଣରୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ସେହି ଆଦେଶକୁ ମାନିନେବ ନାହିଁ ।

୪ । କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ସବିନୟ ପ୍ରତିରୋଧୀକୁ ଗିରଫ କରିବାକୁ ଚାହିଁଲେ, ସେ ଗିରଫ ହେବାକୁ ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ରାଜିହେବ ଏବଂ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ତାହାର ନିଜର ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ବାଜ୍ୟାପ୍ତ କରି-ନେବାକୁ କିମ୍ବା ଅପସାରଣ କରିବାକୁ ଚାହିଁଲେ, ସେ ସେଥିରେ ବାଧା ଦେବ ନାହିଁ ।

୫ । ଯଦି ନ୍ୟାସୀଭାବରେ ସବିନୟ ପ୍ରତିରୋଧୀଠାରେ କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତି ତାହାର ଅଧିକାରରେ ଥାଏ; ତେବେ ତାହାକୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଯାଇ ସେ ନିଜର ଜୀବନ ହରାଇଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ଉକ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ଛାଡ଼ିଦେବାକୁ ରାଜି ହେବ ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ସେ (ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ) କୌଣସି ପ୍ରତିହିଂସାମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ ନାହିଁ ।

୬ । ଗାଳି ଦେବା ଓ ଅଭିଶାପ ଦେବା ପ୍ରତିହିଂସାମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟଭିତରେ ପଡ଼ିବ ।

୭ । ତେଣୁ ସବିନୟ ପ୍ରତିରୋଧୀ ବିରୋଧୀ ପକ୍ଷକୁ କଦାପି ଅପମାନିତ କରିବ ନାହିଁ ଏବଂ ଅହିଂସା-ଭାବନାର ବିରୋଧୀ ଯେଉଁସବୁ ଧ୍ୱନି ନୂତନଭାବରେ ତିଆରି-କରାହୋଇଛି ସେଗୁଡ଼ିକର ଉଚ୍ଚାରଣରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିବ ନାହିଁ ।

୮ । ସବିନୟ ପ୍ରତିରୋଧୀ ୟୁନିୟନ୍ ଜ୍ୟାକ୍‌କୁ (ଇଂଲଣ୍ଡର ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ପତାକା) ଅଭିବାଦନ କରିବ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ସେ ଏହାକୁ ବା କୌଣସି ଇଂରେଜ କିମ୍ବା ଭାରତୀୟ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ଅପମାନ କରିବ ନାହିଁ ।

୯ । ସଂଗ୍ରାମ ଚାଲିଥିବାବେଳେ "ଯଦି" କେହି କୌଣସି କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ଅପମାନ କରେ ବା ତାଙ୍କ ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କରେ, ତେବେ ସେପରି କର୍ମଚାରୀ ବା କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ଅପମାନରୁ ବା ଆକ୍ରମଣରୁ ନିଜର ଜୀବନକୁ ବିପନ୍ନ କରି ସୁଦ୍ଧା ସବିନୟ ପ୍ରତିରୋଧୀ ରକ୍ଷା କରିବ ।

ଜଣେ ବନ୍ଦୀଭାବରେ

୧୦ । ଜଣେ ବନ୍ଦୀହିସାବରେ ସବିନୟ ପ୍ରତିରୋଧୀ ଜେଲ୍‌ଖାନାର କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଭଦ୍ର ବ୍ୟବହାର କରିବ ଏବଂ ଆତ୍ମ-ସମ୍ମାନ ବିରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ନ ଥିବା ଜେଲ୍-ଶୃଙ୍ଖଳାମାନ ପାଳନ କରିବ । ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ, ସେ ସାଧାରଣ ରୀତିରେ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ସଲାମ କରିବ; ମାତ୍ର ଭୃତ୍ୟାକାରରେ ଘୁଞ୍ଚିବା ଇତ୍ୟାଦି ଅପମାନ-ଜନକ ଡ୍ରିଲ୍ କରିବ ନାହିଁ ଏବଂ "ସରକାର ସଲାମ୍" କିମ୍ବା ସେହିପରି ଧ୍ୱନି କରିବ ନାହିଁ । ପରିଷ୍କାରଭାବରେ ରନ୍ଧାହୋଇଥିବା ଓ ପରିଷ୍କାରଭାବରେ ପରଶା ହୋଇଥିବା ଖାଦ୍ୟ, ଯାହା ତାହାର ଧର୍ମ-ବିରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ନ ଥିବ, ତାହା ଗ୍ରହଣ କରିବ, ଅପମାନଜନକଭାବରେ ବା ଅପରିଷ୍କୃତ ପାତ୍ରରେ ଦିଆଯାଉଥିବା ଖାଦ୍ୟ ଖାଇବାକୁ ସେ ରାଜି ହେବ ନାହିଁ ।

୧୧ । ସବିନୟ ପ୍ରତିରୋଧୀ କୌଣସି ସାଧାରଣ କଏଦୀ ଓ ନିଜମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ତାରତମ୍ୟ ରଖିବ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କଠାରୁ ନିଜକୁ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ବଡ଼ ବୋଲି ଭାବିବ ନାହିଁ କିମ୍ବା ନିଜର ଶରୀରକୁ ସୁସ୍ଥ ଓ ଉତ୍ତମ ଅବସ୍ଥାରେ ରଖିବାନିମିତ୍ତ ଯାହା ଆବଶ୍ୟକ ନୁହେଁ, ସେପରି କୌଣସି ବିଶେଷ ସୁବିଧା ଚାହିଁବ ନାହିଁ । ଆପଣାର ଶାରୀରିକ ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ହିତଲାଗି ଯାହା ଆବଶ୍ୟକ, ସେପରି ସୁବିଧାଗୁଡ଼ିକ ମାଗିବାପାଇଁ ତାହାର ଅଧିକାର ଅଛି ।

୧୨ । ଯେଉଁ ସୁବିଧାଗୁଡ଼ିକରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଲେ ତାହାର ଆତ୍ମ-ସମ୍ମାନରେ କୌଣସି ଆଘାତ ଆସିବ ନାହିଁ, ସେପରି ସୁବିଧାଗୁଡ଼ିକପାଇଁ ସବିନୟ ପ୍ରତିରୋଧୀ ଅନଶନ କରି ନ ପାରେ ।

ଦଳର ଜଣେ ସଭ୍ୟହିସାବରେ

୧୩ । ଆପଣାକୁ ଭଲ ଲାଗୁ ବା ନ ଲାଗୁ, ସବିନୟ ପ୍ରତିରୋଧୀ ପ୍ରସନ୍ନ ମନରେ ଦଳପତିଙ୍କର ଆଜ୍ଞା ପାଳନ କରିବ ।

୧୪ । କୌଣସି ଆଦେଶ ତାକୁ ଅପମାନଜନକ, କ୍ଷତିକାରକ ବା ନିର୍ବୋଧ ଜଣା ହେଉଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ପ୍ରଥମେ ସେହି ଆଦେଶକୁ ପାଳନ କରିବ ଏବଂ ତାହାପରେ ଉପରକୁ ନିବେଦନ କରିବ । ଦଳରେ ଯୋଗ ଦେଇ ସେ ସନ୍ତୋଷ ପାଇବ କି ନାହିଁ,

ସେ କଥା ବାହାର କରିବାପାଇଁ ତାହାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାଧୀନତା ରହିଛି; କିନ୍ତୁ ଦଳରେ ଯୋଗ ଦେଇସାରିବାପରେ ଶୃଙ୍ଖଳା ତାକୁ ବିରକ୍ତିକର ହେଉ ବା ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରର ହେଉ, ତାହା ମାନିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଟେ । ଦଳର ମୋଟ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ କୌଣସି ସଦସ୍ୟଙ୍କୁ ଅଯଥାର୍ଥ ବା ଅନୈତିକ ବୋଧ ହେଲେ, ଦଳସହିତ ତାଙ୍କର ସମ୍ପର୍କ ତୁଟାଇ-ଦେବାପାଇଁ ତାହାର ଅଧିକାର ରହିଛି; ମାତ୍ର ଦଳଭିତରେ ଥିବାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶୃଙ୍ଖଳା ଭଙ୍ଗ କରିବାପାଇଁ ତାହାର କୌଣସି ଅଧିକାର ନାହିଁ ।

୧୫ । କୌଣସି ସବିନୟ ପ୍ରତିରୋଧୀ ନିର୍ଭରଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କପାଇଁ କୌଣସି ଭରଣ-ପୋଷଣ ଆଶା କରିବ ନାହିଁ । ଯଦି ଏପରି ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇପାରେ, ତେବେ ତାହା ଦୈବ୍ୟ-ସଂଯୋଗରୁ ହୋଇପାରେ । ଆପଣାର ପୋଷ୍ୟବର୍ଗଙ୍କୁ ସେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ଜିମାରେ ଛାଡ଼ିଦେବ । ସାଧାରଣ ଯୁଦ୍ଧରେ, ଯେଉଁଠି ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନକୁ ପାଣି ଛଡ଼ାଇଦେଇଥାନ୍ତି, ସେଠାରେ ସେମାନେ ପୂର୍ବରୁ କୌଣସି ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ତେଣୁ ଏପରି ସଂଖ୍ୟା ଆଉ କେତେ ଅଧିକ ନ ହେବ ? ଏହା ସାଧାରଣ ଅନୁଭବ ଯେ ଏପରି ସମୟରେ କେହି କ୍ୱଚିତ୍ ଉପବାସରେ ରହନ୍ତି ।

ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ସଂଘର୍ଷସମୟରେ

୧୬ । କୌଣସି ସବିନୟ ପ୍ରତିରୋଧୀ ଜାଣିଶୁଣି ସାଂପ୍ରଦାୟିକ କଳହର କାରଣ ହେବ ନାହିଁ ।

୧୭ । କୌଣସିଠାରେ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ କଳହ ଲାଗିଲେ ସେଥିରେ ସେ କୌଣସି ପକ୍ଷ ନେବ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ଯେଉଁ ପକ୍ଷରେ ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ନ୍ୟାୟ ରହିଛି, ସେ ସେହି ପକ୍ଷକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ । ସେ ହିନ୍ଦୁ ହୋଇଥିଲେ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଓ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଉଦାର ହେବ ଏବଂ ହିନ୍ଦୁର ଆକ୍ରମଣରୁ ଅହିନ୍ଦୁଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବାର ଚେଷ୍ଟାରେ ଆତ୍ମବଳି ଦେବ ।

୧୮ । ତାହାର ପାରୁପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ କଳହ ଯେପରି ନ ଘଟେ ସେଥିପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିବ ।

୧୯ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କର ଶୋଭାଯାତ୍ରାବେଳେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ କୌଣସି ସଂପ୍ରଦାୟର ଧର୍ମଗତ ସଂବେଦନଶୀଳତାରେ ଆଘାତ କରିବାଭଳି କିଛି କରିବେ ନାହିଁ ଏବଂ ଏପରି ଆଘାତ ଲାଗିବାର ଆଶଙ୍କା ଥିଲାଭଳି ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ ସେମାନେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିବେ ନାହିଁ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୨୭-୨-୧୯୩୦

୨୨

ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମର୍ପଣ

ଜଣେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀହିସାବରେ ମୁଁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମର୍ପଣରେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଅମୋଘତାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରେଁ । ସଂଖ୍ୟାଦୃଷ୍ଟିରୁ ହିନ୍ଦୁମାନେ ଘଟଣାକ୍ରମେ ବୃହତ୍ତର ସଂପ୍ରଦାୟ ଅଟନ୍ତି । ଅତଏବ, ସଂଖ୍ୟାଲଘୁ ସଂପ୍ରଦାୟମାନେ ଯାହା ମାଗିବେ, ସେମାନଙ୍କୁ ଏମାନେ ତାହା ଦେଇପାରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଯଦି ହିନ୍ଦୁମାନେ ସଂଖ୍ୟାଲଘୁ ହୋଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା, ଜଣେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଓ ହିନ୍ଦୁହିସାବରେ ମୁଁ କହିବି ଯେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମର୍ପଣଦ୍ୱାରା ପରିଶେଷରେ ହିନ୍ଦୁମାନେ କିଛି ହରାଇବେ ନାହିଁ ।

ମୋର ଏହି ଯୁକ୍ତିର ପ୍ରତିବାଦ ଚିନ୍ତାଶୂନ୍ୟଭାବରେ କରାଯାଇଛି; "ତେବେ ଭାରତବର୍ଷ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ପାଖରେ ନିଜକୁ ସମର୍ପଣ କରିଦେଉ ବୋଲି ଆପଣ ପରାମର୍ଶ ନ ଦେଉଛନ୍ତି କାହିଁକି ? ସେମାନେ ଭାରତବର୍ଷ ଉପରେ ଯେଉଁ ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ଚାହୁଁଛନ୍ତି, ତାହା ସେମାନଙ୍କୁ ଦିଅନ୍ତୁ ଓ ଖୁସି ହୋଇ ରହନ୍ତୁ" । ସଙ୍ଗୀନ୍ ଆଗରେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରିବାଲାଗି ଯେ ମୁଁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇ ନାହିଁ, ଏହି ସଙ୍ଗୀନ୍ ବା ଗୁରୁତର ବିଷୟଟିକୁ ସେହି ବିବେଚନାଶୂନ୍ୟ ପ୍ରତିବାଦୀ ଉପେକ୍ଷା କରିଛନ୍ତି । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ଆଚରଣ-ବିଧିମଧ୍ୟରେ ପଶୁ-ବଳ ଆଗରେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରିଦେବାର କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ମୁଁ ଦେଇ ନାହିଁ ଅଥବା ସେତେବେଳର ସେହି ସମର୍ପଣକୁ ଆମେ ଦୁଃଖବରଣର ସମର୍ପଣ ବୋଲି କହିପାରୁ ଏବଂ ତାହା ସଙ୍ଗୀନ୍‌ଧାରୀ ଲୋକର ମର୍ଜି ପାଖରେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ ନୁହେଁ । ଆପଣାର ଦୁର୍ବଳତାରୁ ନୁହେଁ, ନିଜର ଶକ୍ତିମତ୍ତାରୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ସମର୍ପଣ-ବୃତ୍ତି ନିଷ୍ପନ୍ନ ହେବା ଉଚିତ । ଆତ୍ମସମ୍ମାନର ସମର୍ପଣପାଇଁ ମୁଁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ଐହିକ ସାମଗ୍ରୀଗୁଡ଼ିକୁ ସମର୍ପଣପାଇଁ କହୁଛି । ଅର୍ଥଲାଭ ଓ ଧନାଗମର ଅସ୍ଥାନ ଓ ପଦଗୁଡ଼ିକୁ ସମର୍ପଣ କରିଦେଲେ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଆମର ସମ୍ମାନ ହାନି ହେବ ନାହିଁ । ସେଗୁଡ଼ିକ ନେଇ ଦର-ଦସ୍ତୁର କରିବାରେ ସମ୍ମାନ-ହାନି ରହିଛି । ଇଂରେଜମାନେ ଆଗେ ସଙ୍ଗୀନ୍ ଗୁଡ଼ିକୁ ଓ ସରଳ ବନ୍ଧୁଭାବରେ ଆମମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବାସ କରନ୍ତୁ । ତେବେ ଯାଇ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଲଢ଼ିବି । ସମର୍ପଣ ଓ କଷ୍ଟସହନର ନିୟମ ବିଶ୍ୱଜନୀନ । ଏଥିରେ କୌଣସି ବ୍ୟତିକ୍ରମ ନାହିଁ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୩୦-୪-୧୯୩୧

୨୩

ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକତା ହ୍ରାସ କରିବାକୁ

ଅହିଂସାରେ ମୋର ନିଃସନ୍ଦିଗ୍ଧ ବିଶ୍ୱାସର ନିଶ୍ଚିତ ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଯେ ସଂଖ୍ୟାଲଘୁ ଗୋଷ୍ଠୀମାନେ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରକୃତିରେ ଦୁର୍ବଳ, ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରତିରୋଧ ନ କରିବା ବା ସେମାନଙ୍କର ଦାବୀକୁ ମାନିନେବା । ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାବାଦୀମାନଙ୍କର ଦାବୀକୁ ମାନିନେବା ହେଉଛି ସେମାନଙ୍କୁ ଦୁର୍ବଳ କରିଦେବାର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଉପାୟ । ପ୍ରତିରୋଧ ସେମାନଙ୍କର ସନ୍ଦେହ ଜାଗ୍ରତ କରିବ ଏବଂ ବିରୋଧ ବଢାଇବ । ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ପଛରେ ଯେତେବେଳେ ବଳ ପ୍ରୟୋଗର ଧମକ୍ ଥାଏ, ସେତେବେଳେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ପ୍ରତିରୋଧ କରେ । ମୋତେ ଯାହା ଅତି ଯୁକ୍ତି-ସଂଗତ ଓ ଗୋଟିଏ ବ୍ୟାବହାରିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ବୋଧ ହେଉଛି, ସେବିଷୟରେ ସାଧାରଣ କଂଗ୍ରେସଲୋକେ ମୋ ସହିତ ଏକମତ ନୁହନ୍ତି ଏହା ମୁଁ ଜାଣେ । ମାତ୍ର ଅହିଂସାର ମାର୍ଗ ଧରି ସ୍ୱରାଜ ଲାଭ କରିବାକୁ ହେଲେ, ମୋର ଏହି ଦୃଷ୍ଟିକୋଣକୁ ସମସ୍ତେ ଗ୍ରହଣ କରିବେ, ସେ କଥା ମୁଁ ଜାଣେ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୨-୭-୧୯୩୧

୨୪

ରାଜନୀତିକ କ୍ଷମତା ବନାମ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

ଯଦି ମୁଁ ରାଜନୀତିକ କ୍ଷମତା ଚାହୁଁଅଛି, ତେବେ କଂଗ୍ରେସ ଯେଉଁ ସଂସ୍କାରପାଇଁ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଘୋଷଣା କରିଅଛି, ସେଇଥିପାଇଁ ମୁଁ ଏ କ୍ଷମତା ଚାହୁଁଅଛି । ଯଦି ଦେଶ ମୁସଲ-ମାନ କିମ୍ବା ଶିଖମାନଙ୍କ ସହିତ ଗୋଟାଏ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱରେ ନିଯୁକ୍ତ ରହେ, ତାହାହେଲେ, ଯେଉଁ ଶକ୍ତି ସଂସ୍କାରପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ହୁଅନ୍ତା ତାହାର ଅପଚୟ ଘଟିବ । ସଂସ୍କାରପାଇଁ ଚାହୁଁଥିବା ଶକ୍ତିକୁ ଆମେ ରାଜନୀତିକ କ୍ଷମତା ଅର୍ଜନରେ ନିଃଶେଷ କରିଦେବା ସାର ହେବ । ତେଣୁ ଯଦି ମୁଁ ସେପରି ଆଶଙ୍କା ଦେଖେଁ, ତେବେ ମୁସଲମାନ ଏବଂ ଶିଖମାନେ ସମସ୍ତ କ୍ଷମତା ନିଅନ୍ତୁ ବୋଲି ମୁଁ ଦେଶକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେବି ଏବଂ ନିଜେ ସଂସ୍କାରଗୁଡିକର ବିକାଶ କରିବାରେ ଲାଗିଯିବି ।

ଗତ ବାର ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ କଂଗ୍ରେସର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କଲେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଦେଖିବାକୁ ପାଉଁ ଯେ ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ସଫଳତା ଅର୍ଜନ କରିବାର କଂଗ୍ରେସର ଶକ୍ତି ଯେତିକି ବଢିଛି, ରାଜନୀତିକ କ୍ଷମତା ହାସଲ କରିବାର ଶକ୍ତି ଠିକ୍ ସେହି ଅନୁପାତରେ ବଢ଼ିଛି । ମୋ ବିଚାରରେ ରାଜନୀତିକ କ୍ଷମତାର ଏହା ସାର ବସ୍ତୁ । ସରକାରୀ ଶାସନକଳକୁ କାର୍ଯ୍ୟତଃ ହାତକୁ ନେବା ଏକ ଛାୟା ବା ଅବାସ୍ତବ ପଦାର୍ଥ

କ୍ଷମତା ଏକ ସନ୍ତକ ମାତ୍ର । ଏହା ଅର୍ଜନ କରିବାପାଇଁ ଲୋକମାନେ ଯଥୋଚିତ ଉଦ୍ୟମ ନ କରି ଯଦି ବାହାରୁ ଦାନପରି ମିଳେ, ତେବେ ତାହା ସହଜେ ଆମ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ବୋଝରେ ପରିଣତ ହେବ ।

ଆମର ଆବଶ୍ୟକ ଲକ୍ଷ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଯେ ଆମେ "ରାଜନୀତିକ କ୍ଷମତା ଅପେକ୍ଷା ସତ୍ୟାଗ୍ରହଦ୍ୱାରା ଅଧିକ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଓ ଅଧିକ ଶୀଘ୍ର ହାସଲ କରିପାରିବୁଁ" ମୋର ଏହି ବିବୃତିର ସତ୍ୟକୁ ଉପଲବ୍ଧି କରିବା ବର୍ତ୍ତମାନ ସହଜ ହେବ । ଜନମତ ସୃଷ୍ଟି ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଆଇନ୍ ପ୍ରଣୟନ ବୃଥା ବୋଲି ଅନେକ ସମୟରେ ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଅଛି । ଯେଉଁ ଦେଶରେ ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ଚୋର ଅଟନ୍ତି, ସେଠାରେ ଆଇନ୍ ଦ୍ୱାରା ଚୋରିକୁ ନିଷିଦ୍ଧ କରିବା ନିରର୍ଥକ ହେବ । ତେଣୁ ପିକେଟିଂ ଓ ସାଧାରଣଙ୍କମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଚଳିତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପନ୍ଥା ଅସଲ ଜିନିଷ ଅଟେ । ଯଦି ରାଜନୀତିକ କ୍ଷମତା ଏହି ସଂସ୍କାରଗୁଡ଼ିକଠାରୁ ଭିନ୍ନ କିଛି ହୋଇଥାନ୍ତା, ତାହାହେଲେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଶେଷୋକ୍ତଗୁଡ଼ିକୁ ବନ୍ଦ କରିଦେଇ ପ୍ରଥମଟି ଉପରେ ଆମର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତିକୁ କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ କରନ୍ତେ । କିନ୍ତୁ ଆମେ ଏହାର ବିପରୀତ ମାର୍ଗକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଛୁଁ । ସ୍ୱରାଜ-ପ୍ରାପ୍ତିର ସାଧନରୂପେ ଆମେ ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ଚଳାଇବାର ଆବଶ୍ୟକତା ଉପରେ ସର୍ବଦା ଜୋର୍ ଦେଇଆସିଛୁଁ । ଆଇନ୍-ଦ୍ୱାରା ନିଶା-ନିବାରଣ, ମାଦକ ଦ୍ରବ୍ୟ-ବର୍ଜନ ଓ ବିଦେଶୀ ବସ୍ତ୍ର-ବର୍ଜନ ଯେତେବେଳେ ସମ୍ଭବ ହେବ, ତାହା ପୂର୍ବରୁ ଯେ ଲୋକମତ ସେସବୁ ବର୍ଜନକୁ ଦାବୀ କରିଥିବ— ଏଥିରେ ମୋର କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଏହା କୁହାଯାଇପାରେ ଯେ ଆଜି ମଧ୍ୟ ଜନମତ ଏହା ଦାବୀ କରୁଅଛି, ମାତ୍ର ବିଦେଶୀ ସରକାର୍ ସେ ଦାବୀ ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁ ନାହିଁ । ଏହା କେବଳ ଆଂଶିକ ଭାବରେ ସତ୍ୟ । ଏ ଦେଶର ଜନମତ ଏବେ ଏହି ମାତ୍ର ଏକ ଜୀବନ୍ତ ଶକ୍ତିରେ ପରିଣତ ହେବାକୁ ଯାଉଅଛି ଏବଂ ଯଥାର୍ଥ ପ୍ରତିକାର-ଶକ୍ତିର ବିକାଶ କରୁଅଛି । ଏହି ଶକ୍ତି ହିଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୨-୭-୧୯୩୧

୨୪

"ଅନୁଗାମୀ"ମାନଙ୍କପାଇଁ

ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ଲେଖି ପଠାଇଛନ୍ତି, "କୌଣସି ରାଜନୀତିକ ବାଦାନୁବାଦରେ ବ୍ୟାପୃତ ଥିବାବେଳେ ଆପଣଙ୍କର ଅନୁଗାମୀମାନଙ୍କର ଆଚରଣ ବିଷୟରେ ଆପଣ ଅନୁଗ୍ରହ-ପୂର୍ବକ ସେମାନଙ୍କୁ ବାଟ ଦେଖାଇଲେ, ତାହା ବଡ଼ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆସନ୍ତା । ବିଶେଷତଃ ନିମ୍ନଲିଖିତ କେତୋଟି ବିଷୟରେ ଆପଣଙ୍କର ମାର୍ଗଦର୍ଶନ ନିତାନ୍ତ ଦରକାର୍ ।

(କ) ବିରୋଧୀକୁ ସାଧାରଣ ଚକ୍ଷୁରେ ନିନ୍ଦିତ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ତାହାର କୁତ୍ସାରଟନା କରିବା ।

(ଖ) ବିରୋଧୀର ଯେଉଁ ସମାଲୋଚନାପାଇଁ ଅନୁମତି ଦିଆଯାଇପାରେ, ସେହି ସମାଲୋଚନାର ପ୍ରକାର ।

(ଗ) ବିରୋଧର ସୀମାରେଖା ଧାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ।

(ଘ) ପଦ ଓ କ୍ଷମତା ହାସଲ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରାଯିବା ଉଚିତ କି ନୁହେଁ ।”

ଏହି ପତ୍ରିକାରେ ମୁଁ ଆଗରୁ କହିଛି ଯେ ମୁଁ କାହାରିକୁ ଅନୁଗାମୀ ଦାବୀ କରି ନାହିଁ । ମୁଁ ନିଜେ ନିଜର ଅନୁଗାମୀ ହୋଇପାରିଲେ ମୋପାଇଁ ତାହା ଯଥେଷ୍ଟ । ଏତିକି କରିପାରିବାକୁ ମଧ୍ୟ କମ୍ ଶକ୍ତି ଦରକାର ହୁଏ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ମୁଁ ଜାଣେ ଯେ ଅନେକେ ନିଜକୁ ମୋର ଅନୁଗାମୀ ବୋଲି ଦାବୀ କରନ୍ତି । ତେଣୁ, ସେମାନଙ୍କଲାଗି ମୁଁ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଅବଶ୍ୟ ଦେବି । ମୋତେ ଅନୁସରଣ ନ କରି ମୁଁ ଯେଉଁ ନୀତିଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଅଛି, ସେଗୁଡ଼ିକ ଯଦି ସେମାନେ ଅନୁସରଣ କରନ୍ତି, ତେବେ ମୋର ନିମ୍ନଲିଖିତ ଉତ୍ତର-ଗୁଡ଼ିକ ସତ୍ୟ ଓ ଅହିଂସାରୁ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୋଇଛି ବୋଲି ସେମାନେ ଜାଣିପାରିବେ ।

(କ) ବିରୋଧୀର କୁତ୍ସାରଟନା କେବେହେଁ ଉଚିତ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ଏହାର ଅର୍ଥ ନୁହେଁ ଯେ ଆମେ ବିରୋଧୀ ବ୍ୟକ୍ତିର କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଯଥାର୍ଥ ଭାବରେ ଚିହ୍ନଣ କରିବୁଁ ନାହିଁ । ବିରୋଧୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଆମର ବିରୋଧ କରୁଛି ବୋଲି ସେ ଯେ ନିଶ୍ଚୟ ଜଣେ ଖରାପ ମଣିଷ ହୋଇଥିବ, ଏହା ଭାବିବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ଆମେ ନିଜକୁ ଯେତିକି ସାଧୁ ସଜ୍ଜନ ଦାବୀ କରୁଛୁଁ, ଆମର ବିରୋଧୀ ସେତିକି ସାଧୁ ସଜ୍ଜନ ହୋଇପାରନ୍ତି ଏବଂ ତଥାପି ତାଙ୍କ ଓ ଆମ ଭିତରେ ଗୁରୁତର ମୌଳିକ ମତ-ଭେଦ ଥାଇପାରେ ।

(ଖ) ତେଣୁ ବିରୋଧୀ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆମର ସମାଲୋଚନା ନିମ୍ନପ୍ରକାରର ହେବା ଉଚିତ, ସେ ଅସତ୍ୟର ଦୋଷରେ ଯଦି ଦୋଷୀ ବୋଲି ଆମର ବିଶ୍ୱାସ ହେଉଥାଏ, ତେବେ ଆମେ ସତ୍ୟଦ୍ୱାରା ତାହାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବା, ଭଦ୍ରତାଦ୍ୱାରା ଅଭଦ୍ରତାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବା, ଶାନ୍ତ ସାହସଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପୀଡ଼ନର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବା, କଷ୍ଟସହନଦ୍ୱାରା ହିଂସାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବା, ନମ୍ରତାଦ୍ୱାରା ଔଦ୍ଧତ୍ୟର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବା, ଭଲଦ୍ୱାରା ମନ୍ଦର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବା । “ମୋର ଅନୁଗାମୀ” ଅନ୍ୟର ନିନ୍ଦାବାଦ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିବ ନାହିଁ, ପକ୍ଷାନ୍ତରେ ସେ ଅନ୍ୟର ହୃଦୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ଚାହିଁବ ।

(ଗ) ବିରୋଧପାଇଁ ସୀମା ଧାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ପ୍ରଶ୍ନ ହିଁ ଉଠୁ ନାହିଁ, କାରଣ ବ୍ୟକ୍ତି-ପ୍ରତି କୌଣସି ବିରୋଧ ରହିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ନୈତିକତା ବା ସମାଜର କଲ୍ୟାଣପରିପନ୍ଥୀ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ବିରୋଧ ଅବଶ୍ୟ ହେବା ଉଚିତ ।

(ଘ) ପଦ ଓ କ୍ଷମତାକୁ ଏଡ଼ିବାକୁ ହେବ । ଯେତେବେଳେ ଏହା ବୃହତ୍ତର ସେବାପାଇଁ ଅବଶ୍ୟକ ହେବ, ସେତେବେଳେ ଉଭୟ ବା ଗୋଟିଏ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇପାରେ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୭-୫-୧୯୩୧

୨୭

ଭରଣ-ପୋଷଣର ଭତ୍ତା

(ସିନ୍ଧର ଦେଶସେବା-ମଣ୍ଡଳର ଦ୍ୱିତୀୟ ବାର୍ଷିକ ଅଧିବେଶନରେ ଭାଷଣ-ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ କହିଥିଲେ)

ଏସବୁ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଯୋଗ ଦେଉଥିବା କର୍ମୀମାନେ ଆପଣାର ଭରଣ-ପୋଷଣ-ପାଇଁ କୌଣସି ଭତ୍ତା ପାଇବା ଉଚିତ କି ନାହିଁ, ମୋତେ ପ୍ରଶ୍ନ କରାଯାଇଛି । କେତେକ ଲୋକ କୌଣସି ଭତ୍ତା ନେବାକୁ ଅପମାନଜନକ ମନେ କରନ୍ତି ଏବଂ ବିନା ଭତ୍ତାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଅଧିକ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି, ସେମାନେ ସମ୍ଭବତଃ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ ଯେ ସେହି ନୀତିରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ବସିଲେ ଆମକୁ କୋଟିପତି କର୍ମୀମାନଙ୍କର ତଲାସ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏଭଳି କୋଟିପତିଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ତ ଅତି କମ୍ ଏବଂ ସେହି ଶ୍ରେଣୀରୁ ଆମେ କ୍ୱଚିତ୍ କେତେବେଳେ ସ୍ୱୟଂ-ସେବକ ପାଇଥାଉଁ । କୌଣସି ଭତ୍ତା ନ ନେଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ଜିଦ୍ ପଛରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ଅହଂକାର ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ରହିଥାଏ ବୋଲି ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ କହିବି । ନିଜର ଭରଣ-ପୋଷଣଲାଗି ଭତ୍ତା ଗ୍ରହଣ କରିବାରେ କେବଳ ଯେ କୌଣସି ଅପମାନ ହୁଏ ନାହିଁ, ତାହା ନୁହେଁ; ମାତ୍ର ଏହା ଗୋଟିଏ ପରିଷ୍କାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଟେ । ଗୋଖଲେ ମାସିକ ଚାଳିଶ ଟଙ୍କା ଭତ୍ତା ଗ୍ରହଣ କରି ତାଙ୍କର ସେବା-ଜୀବନ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ କେବେ ହେଁ ପଞ୍ଚସ୍ତରି ଟଙ୍କାରୁ ଅଧିକ ନେଇ ନ ଥିଲେ । ସେତିକରେ ସାରା ଜୀବନ ସେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରହିଥିଲେ । ଆପଣାର ଭରଣ-ପୋଷଣପାଇଁ ସ୍ୱଳ୍ପ ଭତ୍ତା ଗ୍ରହଣ କରିବାଟାକୁ ସେ ଆଦୌ ଅସମ୍ମାନକର ଅନୁଭବ କରି ନ ଥିଲେ, ପକ୍ଷାନ୍ତରେ ସେ ଏହାକୁ ଏକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଓ ପ୍ରଶଂସନୀୟ ଗୁଣ ବୋଲି ବିଚାରିଥିଲେ । ତେବେ, ତାଙ୍କଠାରୁ ଆମର ଅଧିକ ଆତ୍ମସମ୍ମାନ ଜ୍ଞାନ ଅଛି ବୋଲି ଆମେ କାହିଁକି ଛଳନା କରିବୁଁ ? ଏପରି କି ଜଣେ କୋଟିପତିର ସନ୍ତାନ, ଯଦି (କୌଣସି ସେବାମଣ୍ଡଳର) ସଦସ୍ୟ ହୁଏ, ତେବେ ସେ ନିଜର କୋଟି ପରିମାଣ ଧନ ଉପରେ ନିର୍ଭର ନ କରି ଓ ସେ ସମସ୍ତ ଧନକୁ ମଣ୍ଡଳକୁ ଦାନ କରିଦେଇ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସଦସ୍ୟଙ୍କପରି ନିଜର ମାସିକ ଭତ୍ତା ନେଇ ଚଳିବ ।

ଏ ବିଷୟରେ ମୁଁ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା ବୁଝାଇଦେବାକୁ ଚାହେଁ । ଏହିପରି ଅନୁଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକର ପରିଚାଳନାପାଇଁ କଠୋର ନିୟମ-ଶୃଙ୍ଖଳା ରହିବା ଉଚିତ । କୌଣସି ସଂକଳ୍ପ ବା ଆଚରଣ-ସଂହିତା ନ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଆମେ କାଣ୍ଡାରୀ ନ ଥିବା ଜାହାଜ ସହିତ ତୁଳନା କରିପାରୁଁ ।

ମୁଁ ଶୁଣିଲି ଯେ ସିନ୍ଧରେ ଜଣେ କର୍ମୀ ମାସରେ ଶଏ ଟଙ୍କାରୁ କମ୍‌ରେ ଚଳିବାକୁ କଷ୍ଟକର ମନେ କରୁଛନ୍ତି । ମୁଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟରୂପରେ ଏ କଥାକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରୁ ନାହିଁ । ସିନ୍ଧରେ ଏହା ହୋଇପାରିଥାଏ, କାରଣ ଆମେ କୃତ୍ରିମଭାବରେ ଆମର ଆବଶ୍ୟକତା ବଢ଼ାଇ ଦେଇଛୁଁ । ମୋ ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ମୁଁ କହୁଛି ଯେ ଏହାଠାରୁ ବହୁତ କମ୍‌ରେ ଆମେ ଚଳିପାରୁଁ । ସେଗୁଡ଼ିକର ଖ୍ୟାତନାମା ପ୍ରତିଷ୍ଠାତାମାନଙ୍କଯୋଗୁଁ ଆମେ ଲାଲାଜୀଙ୍କର ଲୋକସେବକ ମଣ୍ଡଳ ଓ ଗୋଖଲେଙ୍କର ଭାରତସେବକ ସମାଜକୁ ଜାଣିଛୁଁ । କିନ୍ତୁ, ସ୍ୱୟଂସେବକ କର୍ମୀମାନଙ୍କର ଆହୁରି ଅନେକ ସଂସ୍ଥା ଅଛି, ଯେଉଁଠାରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭତ୍ତା ପଚାଶ ବା ଶହେ ଟଙ୍କାରୁ ଅଧିକ ନୁହେଁ । ଉତ୍କଳରେ କୋଡ଼ିଏରୁ ପଚାଶ ଟଙ୍କା ପାଇବା ଏକ ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଏବଂ ପନ୍ଦର ଟଙ୍କା ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅଟେ । ଅତଏବ, ଆମର ଆୟକୁ ଦୃଷ୍ଟି ବ୍ୟୟ କରିବା ଏବଂ ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କର ଅବସ୍ଥାକୁ ଦୃଷ୍ଟି ଆମେ ନିଜର ଆବଶ୍ୟକତାଗୁଡ଼ିକୁ ସୀମିତ କରିବା ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୩୦-୪-୧୯୩୧

୬୭

ଏକ ଅହିଂସକ ବାହିନୀ

ଯେଉଁଠାରେ ପୋଲିସ୍ ଓ ମିଲିଟାରି ଆବଶ୍ୟକ ହେଉଛନ୍ତି, ସେଠାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅବସରର ଅନୁରୂପ ଶକ୍ତିସମ୍ପନ୍ନ କେତେକ ହଜାର ନୁହନ୍ତି, ମାତ୍ର ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଅହିଂସକ ସ୍ୱୟଂସେବକ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେବା କଂଗ୍ରେସର ଉଚିତ । ତେଣୁ, ଶାନ୍ତିରକ୍ଷା କରିବାର ଉଦ୍ୟମରେ ପ୍ରାଣବଳି ଦେଇଥିବା ଜଣେ ପଶୁପତିନାଥ ଗୁପ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ଶହ ଶହ ସ୍ୱୟଂସେବକ ବାହାର କରିପାରିବା ଆବଶ୍ୟକ ଅଟେ । ଅସ୍ତ୍ର-ଶସ୍ତ୍ରରେ ସଜ୍ଜିତ ସୈନ୍ୟମାନେ କେବଳ ଗଣ୍ଡଗୋଳବେଳେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗନ୍ତି; ମାତ୍ର ଅହିଂସକ ବାହିନୀ ଗଣ୍ଡଗୋଳ ତଥା ଶାନ୍ତି ଉଭୟ ସମୟରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ଅହିଂସକ ବାହିନୀ ସର୍ବଦା ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଲାଗିରହିଥିବେ; ଏହାଫଳରେ ଦଙ୍ଗା-ହଙ୍ଗାମା ସମ୍ଭବ ହେବ ନାହିଁ । ବିବଦମାନ ଗୋଷ୍ଠୀଗୁଡ଼ିକୁ ଏକାଠି କରିବାର ଅବସର ଖୋଜିବା, ଶାନ୍ତି ସପକ୍ଷରେ ପ୍ରଚାର କରିବା, ଆପଣା କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି, ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁରୁଷ, ବୟସ୍କ ଓ ପିଲା ସହିତ ଜଣ ଜଣ କରି ସମ୍ପର୍କରେ ଆସିବାର ଓ ସେହି ସମ୍ପର୍କ ବଜାୟ ରଖିବାର ସୁଯୋଗ ଖୋଜିବା ସେମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହେବ । ଏପରି ଏକ ବାହିନୀ ଯେ କୌଣସି ଜରୁରୀ ଅବସ୍ଥାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହିବେ ଏବଂ ଉନ୍ମତ୍ତ ଜନତାର ଉନ୍ମତ୍ତତାକୁ ଶାନ୍ତ କରିବା-ପାଇଁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନନିମିତ୍ତ ଯଥାବଶ୍ୟକ ସଂଖ୍ୟାରେ ନିଜ ଜୀବନକୁ ବିପନ୍ନ କରିବେ । କେତେ ଶହ, ହୁଏତ କେତେ ହଜାର ଲୋକସେବକଙ୍କର ଏପରି ପବିତ୍ର ପ୍ରାଣପାତ ଚିରକାଳ-ପାଇଁ ଦଙ୍ଗା-ହଙ୍ଗାମାଗୁଡ଼ିକର ଅବସାନ ଆଣିଦେବ । ଜନତାର ଏପରି କ୍ଷିପ୍ତତାକୁ ଆୟତ୍ତ କରିବାପାଇଁ ପୋଲିସ ଓ ସାମରିକ ବାହିନୀର ଶକ୍ତି ପ୍ରଦର୍ଶନ ଓ ବ୍ୟବହାର ଅପେକ୍ଷା ଜନତାର

କ୍ରୋଧ ଆଗରେ କେତେ ଶହ ଯୁବକ ଓ ଯୁବତୀଙ୍କର ଇଚ୍ଛାକୃତ ଆତ୍ମବଳି ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ସବୁ ଦିନପାଇଁ ଶସ୍ତା ଓ ଅଧିକ ସାହସିକ ପଦ୍ଧତି ହୋଇରହିବ ।

—ହରିଜନ, ତା ୨୬-୩-୧୯୩୮

୬୮

ସ୍ୱୟଂସେବକମାନଙ୍କୁ

ମୁଁ ଏପରି ଏକାଧିକ ଚିଠି ପାଇଲିଣି, ଯେଉଁଥିରେ କି ଦଙ୍ଗା ଓ ତଦ୍ରୂପ ସମୟରେ ଆପଣାକୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଦେବାଲାଗି ସ୍ୱୟଂସେବକରୂପେ ନାମ ଲେଖାଇବାର ଇଚ୍ଛା କେତେକ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । ଏହି ଲେଖକମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ଅନୁରୋଧ କରିବି ଯେ ସେମାନେ ନିଜେ ସହକର୍ମୀ ସଂଗ୍ରହ କରନ୍ତୁ, ସ୍ଥାନୀୟ ସ୍ୱୟଂସେବକ ବାହିନୀମାନ ଗଠନ କରନ୍ତୁ ଏବଂ ମୁଁ ଦେଇଥିବା ପରାମର୍ଶ ଅନୁସାରେ ତାଲିମ ଆରମ୍ଭ କରିଦିଅନ୍ତୁ । କେବଳ ଜରୁରୀ ଅବସ୍ଥାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାପାଇଁ ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ, ପାରିବାରିକ, ସାମାଜିକ, ଅର୍ଥନୈତିକ, ରାଜନୈତିକ, ଧାର୍ମିକ ପ୍ରଭୃତି ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଙ୍ଗ ଓ କ୍ଷେତ୍ରଲାଗି ସେମାନେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହନ୍ତୁ । କେବଳ ଏହିରୂପେ ଆପଣାର ବସ୍ତି ବା ଅଞ୍ଚଳରେ ଯେ କୌଣସି ଜରୁରୀ ଅବସ୍ଥାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାପାଇଁ ସେମାନେ ଅଧିକ ଦକ୍ଷ ଭାବରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇପାରିବେ । ନିଜର କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରଠାରୁ ଶହ ଶହ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଘଟିଥିବା ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକୁ ସେମାନେ କେବଳ ପରୋକ୍ଷ ଭାବରେ ବିନା ଅନ୍ୟଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ କରିବା ସେମାନଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେବ ନାହିଁ । ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଆମେ ଯଥାର୍ଥଭାବେ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିପାରିଲେ ସେହି ଦକ୍ଷତା ଧିରେ ଆସିବ ।

—ହରିଜନ, ତା ୨୩-୪-୧୯୩୮

୬୯

ଆବଶ୍ୟକ ଯୋଗ୍ୟତା

ସ୍ଥିର ଦିନର ଅନଶନ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ଆବଶ୍ୟକ ଯୋଗ୍ୟତା ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କରିବା-ଲାଗି ମୋତେ ଅବସର ଯୋଗାଇଲା । ଆଗରୁ ୧୯୨୧ ମସିହାରେ ମୁଁ ଏଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ବିଚାର କରିଥିଲି ଏବଂ ସେସବୁକୁ ଲେଖି ରଖିଥିଲି । ମାତ୍ର ଲୋକେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଭୁଲି-ଯାଇଥିବାପରି ମନେ ହେଉଛି ।

ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ସଂଖ୍ୟାର ଗୁରୁତ୍ୱ ନାହିଁ । ଗୁଣର ଗୁରୁତ୍ୱ ରହିଛି । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ହିଂସାର ଶକ୍ତି ପ୍ରବଳ ହୋଇଉଠିଥିବାସମୟରେ ଏହି ଗୁଣର ଗୁରୁତ୍ୱ ଆହୁରି ବଢ଼ିଯାଏ ।

ପୁଣି ଅନ୍ୟାୟକାରୀକୁ ଅଡ଼ୁଆରେ ପକାଇବା ଯେ କଦାପି ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ, ସେକଥା ଆମେ ଅନେକ ସମୟରେ ଭୁଲିଯାଉଁ । ତାହାର ଭୟକୁ ଆବେଦନ

ନ କରି ତା'ର ହୃଦୟକୁ ହିଁ ସର୍ବଦା ଆବେଦନ କରିବାକୁ ହୋଇଥାଏ ଏବଂ କରିବା ଉଚିତ ଅଟେ । ଅନ୍ୟାୟକାରୀକୁ ବାଧ୍ୟ କରିବା ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ଲକ୍ଷ୍ୟ ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ତାହାର ହୃଦୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା ଲକ୍ଷ୍ୟ ଅଟେ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ନିଜର ଯାବତୀୟ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ସବୁ ପ୍ରକାରର କୃତ୍ରିମତା ବର୍ଜନ କରିବ । ସେ ଯାହା କରିବ, ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ଏବଂ ନିଜର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ବିଶ୍ୱାସବଳରେ କରିବ ।

ଏହି କଥାଗୁଡ଼ିକ ତାହାର ମନୋଦର୍ପଣରେ ରଖି, ଭାରତର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀପାଇଁ ମୋ ମତରେ ଆବଶ୍ୟକ ଯୋଗ୍ୟତା ବିଷୟରେ ତଳେ ଯାହା ଲେଖୁଛି, ପାଠକ ସମ୍ଭବତଃ ସେଗୁଡ଼ିକ ଯଥାର୍ଥ ଭାବରେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବେ ।

୧ । ଭଗବାନଙ୍କ ଉପରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ଜୀବନ୍ତ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଥିବ, କାରଣ ଭଗବାନ ହିଁ ତାହାର ଆଶ୍ରୟ ।

୨ । ଜୀବନର ବ୍ରତରୂପେ ସେ ସତ୍ୟ ଓ ଅହିଂସାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବ ଏବଂ ତେଣୁ କରି ମନୁଷ୍ୟ-ସ୍ୱଭାବର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ସଦ୍‌ବୁଦ୍ଧି ଉପରେ ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବ । ନିଜେ କଷ୍ଟ ସହିବା ଜରିଆରେ ପ୍ରକାଶିତ ସତ୍ୟ ଓ ପ୍ରେମଦ୍ୱାରା ସେ ଏହି ସଦ୍‌ବୁଦ୍ଧିକୁ ଜାଗ୍ରତ କରିବାର ଆଶା କରିବ ।

୩ । ସେ ପବିତ୍ର ଜୀବନ ଯାପନ କରୁଥିବ ଏବଂ ତାହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନଲାଗି ନିଜର ଜୀବନ ଓ ଧନ-ସମ୍ପତ୍ତି ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଓ ଇଚ୍ଛୁକ ଥିବ ।

୪ । ସେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ଭାବରେ ଖଦୀ ପିନ୍ଧୁଥିବ ଓ ହାତରେ ସୂତା କାଟୁଥିବ । ଭାରତ-ବର୍ଷପାଇଁ ଏହା ଏକ ଜରୁରୀ ଆବଶ୍ୟକତା ।

୫ । ସେ ମଦ ଏବଂ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରକାରର ନିଶା ଦ୍ରବ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରୁ ନ ଥିବ । ଫଳରେ, ତାହାର ବିଚାର-ବୁଦ୍ଧି ସ୍ୱଚ୍ଛ, ସଂଶୟହୀନ ଓ ଅବିଚଳିତ ରହିଥିବ ।

୬ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଯେଉଁସବୁ ଶୃଙ୍ଖଳାର ନିୟମମାନ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ କରିଦିଆଯାଉଥିବ, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ସେ ପ୍ରସନ୍ନ ହୃଦୟରେ ପାଳନ କରୁଥିବ ।

୭ । ତାହାର ଆତ୍ମସମ୍ମାନରେ ଆଘାତ ଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଖାସ୍‌କରି କରାଯାଇ ନ ଥିଲେ, ଜେଲ୍‌ଖାନାର ସବୁ ନିୟମ ସେ ମାନି ଚଳିବ ।

ଏଗୁଡ଼ିକୁ ଯୋଗ୍ୟତାସମୂହର ଏକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ତାଲିକା ମନେ ନ କରି କେବଳ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତରୂପେ ସେ ଗ୍ରହଣ କରିବ ।

—ହରିଜନ, ତା ୨୫-୩-୧୯୩୯

୩୦

ଶାନ୍ତିସେନାର ଯୋଗ୍ୟତା

ଶାନ୍ତିସେନା ଗଠନ କରିବାର ପ୍ରସ୍ତାବ କିଛି ଦିନପୂର୍ବେ ମୁଁ ଦେଇଥିଲି । ଏହାର ସଦସ୍ୟମାନେ ଦଙ୍ଗାର ବିଶେଷତଃ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ଦଙ୍ଗାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାପାଇଁ ଆପଣାର ଜୀବନକୁ ବିପନ୍ନ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ଥିବେ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଲା ଯେ ଏହି ଶାନ୍ତିସେନା ପୋଲିସ, ଏପରିକି ସାମରିକ ବାହିନୀ ବଦଳରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ । ଏହା ଦୁଷ୍କର ମନେ ହେଉଛି । ଏହାକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବା ଅସମ୍ଭବ ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇପାରେ । ତଥାପି, କଂଗ୍ରେସକୁ ଯଦି ନିଜର ଅହିଂସକ ସଂଗ୍ରାମରେ ସଫଳତା ଅର୍ଜନ କରିବାକୁ ହୁଏ, ତେବେ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପାୟରେ ଏପରି ପରିସ୍ଥିତିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାପାଇଁ ଶକ୍ତିର ବିକାଶ ନିଶ୍ଚୟ କରିବ ।

ତେଣୁ, ସେହି କଳ୍ପିତ ଶାନ୍ତିସେନାର ସୈନିକଠାରେ କେଉଁ କେଉଁ ଯୋଗ୍ୟତା ରହିବା ଉଚିତ, ତାହା ଦେଖାଯାଉ ।

୧ । ଅହିଂସାରେ ତାହାର ଜୀବନ୍ତ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଥିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଈଶ୍ୱରଙ୍କଠାରେ ଜୀବନ୍ତ ବିଶ୍ୱାସ ବ୍ୟତୀତ ଏହା କଦାପି ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ଶକ୍ତି ଓ କରୁଣା ବ୍ୟତିରେକେ ଅହିଂସାବ୍ରତୀ ବ୍ୟକ୍ତିର କିଛି କରିବାର ଶକ୍ତି ନାହିଁ । ଏହା ନ ଥିଲେ, ସେ ମନରେ କ୍ରୋଧ, ଭୟ ଓ ପ୍ରତିଶୋଧର ଭାବନା ନ ରଖି ମରିବାର ସାହସ ଅର୍ଜନ କରିପାରିବ ନାହିଁ । ଈଶ୍ୱର ସର୍ବଘଟରେ ବିରାଜମାନ ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ତେଣୁ ତାଙ୍କର ସନ୍ନିଧିରେ ରହିଥିବାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭୟର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ । ଭଗବାନ ସର୍ବତ୍ର ରହିଛନ୍ତି, ଏହି ବିଶ୍ୱାସର ଅର୍ଥ ହେଲା, ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ବିରୋଧୀ ବା ଗୁଣ୍ଡା ସୁଦ୍ଧା କୁହାଯାଇପାରେ, ସେପରି ଲୋକଙ୍କର ଜୀବନପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ଆମର ସମ୍ମାନ ରହିବ । ମଣିଷଭିତରେ ପଶୁ-ପ୍ରବୃତ୍ତି ଯେତେବେଳେ ମଣିଷକୁ କବଳିତ କରେ, ସେତିକି-ବେଳେ ତାହାର ଉନ୍ମତ୍ତତାକୁ ଶାନ୍ତ କରିଦେବା ଏହି କଳ୍ପିତ ମଧ୍ୟସ୍ଥତା ବା ହସ୍ତକ୍ଷେପର ଗୋଟିଏ ପ୍ରକ୍ରିୟା ।

୨ । ଶାନ୍ତିର ଏହି ବାର୍ତ୍ତାବହ ପୃଥିବୀର ସମସ୍ତ ପ୍ରଧାନ ଧର୍ମପ୍ରତି ସମାନ ସମ୍ମାନ ପୋଷଣ କରୁଥିବ । ମୁଁ ଯାହା କହିଲି, ତାହାର ଉଦାହରଣରୂପେ, ନିଜେ ହିନ୍ଦୁ ହୋଇଥିଲେ, ଭାରତରେ ପ୍ରଚଳିତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଧର୍ମକୁ ସମ୍ମାନର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଶାନ୍ତିସୈନିକ ଦେଖିବ । ତେଣୁ ଦେଶରେ ପ୍ରଚଳିତ ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମର ସାଧାରଣ ମୂଳନୀତିଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ତାହାର ଜ୍ଞାନ ଥିବ ।

୩ । ସାଧାରଣତଃ କେବଳ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକମାନେ ଆପଣା ଆପଣା ଅଞ୍ଚଳରେ ଏହି ଶାନ୍ତି-କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରିବେ ।

୪ । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ଼ ଜଣେ ଏକାକୀ କରିପାରିବ କିମ୍ବା ଲୋକେ ଦଳ ଦଳ ହୋଇ କରିପାରିବେ । ଅତଏବ, ନିଜ ସାଙ୍ଗଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ କେହି ଆସି ଜୁଟିବାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅପେକ୍ଷା କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ତଥାପି ଏହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱାଭାବିକ ଯେ ନିଜର ଅଞ୍ଚଳରେ ସାଥୀମାନଙ୍କୁ ଖୋଜି ବାହାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନୀୟ ଶାନ୍ତିସେନା ଗଢ଼ିବାକୁ ହେବ ।

୫ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସେବାକାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ଏହି ଶାନ୍ତି-ବାହିନୀ ନିଜ ଅଞ୍ଚଳରେ ବା ସ୍ୱ-ନିର୍ବାଚିତ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବାସ କରୁଥିବା ସମସ୍ତଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରିବ, ଯେପରି କି କୌଣସି ଖରାପ ବା ବିପଦପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିସ୍ଥିତିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାବେଳେ ଜଣେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅପରିଚିତ, ସନ୍ଦେହ-ଭାଜନ, ଅବାଂଛିତ ନୂତନ ଲୋକଭାବରେ ଶାନ୍ତିସୈନିକଙ୍କୁ ଦଙ୍ଗାକାରୀ ବା ଦଙ୍ଗା କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ଜନସମୂହଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ନ ପଡ଼େ ।

୬ । ଶାନ୍ତିସୈନିକର ଚରିତ୍ରରେ କୌଣସି କଳଙ୍କ ନ ଥିବ ଏବଂ ତାହାର ନିରପେକ୍ଷ ଆଚରଣସକାଶେ ସେ ସୁପରିଚିତ ହୋଇଥିବ—ଏ କଥା କହିବାର କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ ।

୭ । ସାଧାରଣତଃ ଆସନ୍ନ ଝଡ଼ଗୁଡ଼ିକର ସତର୍କ ସୂଚନା ପୂର୍ବରୁ ମିଳିଥାଏ । ଏହି ସୂଚନା ମିଳିବାପରେ ଶାନ୍ତିସୈନିକ ଝଡ଼ ବା ପ୍ରଳୟାଗ୍ନି ଆସି ପହଂଚିବାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅପେକ୍ଷା କରିବ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ଆଗରୁ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ସମ୍ଭାଳିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବ ।

୮ । ଶାନ୍ତିସେନା ଆନ୍ଦୋଳନ ପ୍ରସାରିତ ହେଲେ ସେଥିପାଇଁ ପୂରା ସମୟ ଦେଇ କେତେକ କର୍ମୀ ରହିବା ଅବଶ୍ୟ ସୁବିଧାଜନକ ହେବ । ମାତ୍ର ତାହାକୁ ମୁଁ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି କହିବି ନାହିଁ । କଥା ହେଉଛି ଯେ ଏଥିସକାଶେ ଯଥାସମ୍ଭବ ଅଧିକସଂଖ୍ୟକ ଭଲ ଓ ସଚ୍ଚା ଲୋକଙ୍କୁ ପାଇବା । ଯେଉଁମାନେ ନିଜ ନିଜର ପେଶା ବା ଜୀବିକାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି, ଅଥଚ ସେମାନଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଲୋକମାନଙ୍କ ସହିତ ବନ୍ଧୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ଥାପନ କରିବାର ନିଜର ଯଥେଷ୍ଟ ଅବସର ରହିଛି ଏବଂ ଉପରନ୍ତୁ ଯେଉଁମାନଙ୍କଠାରେ ଶାନ୍ତିସେନାର ଆବଶ୍ୟକ ଯୋଗ୍ୟତା ରହିଛି, ସେହିମାନଙ୍କଭିତରୁ ସ୍ୱୟଂସେବକ ଯୋଗାଡ଼ କରିପାରିଲେ ଆମେ ଏଭଳି ଲୋକ ପାଇପାରିବା ।

୯ । କଳ୍ପିତ ଶାନ୍ତିସେନାର ସୈନିକମାନେ ବାରିହୋଇପଡ଼ୁଥିବା ଲୁଗାପଟା ବା ପୋଷାକ ପିନ୍ଧିବେ, ଯେପରି କି ଏମାନଙ୍କୁ କାଳକ୍ରମେ ଚିହ୍ନିବା ଲେଶମାତ୍ର କଷ୍ଟକର ହେବ ନାହିଁ ।

ଏସବୁ ହେଲା କେତେକ ସାଧାରଣ ସୂଚନା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶାନ୍ତିସେନା କେନ୍ଦ୍ର ଏହି ଭିତ୍ତିଉପରେ ନିଜ ନିଜର ସଂବିଧାନ ଗଢ଼ିପାରନ୍ତି ।

ଶାନ୍ତିସେନାର ସଂଗଠନରେ ମୁଁ ଯେ କୌଣସି ସକ୍ରିୟ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିପାରିବି, ଏପରି କୌଣସି ଆଶା କରିବା ବିଷୟରେ ମୁଁ କର୍ମୀମାନଙ୍କୁ ସତର୍କ କରିଦେଉଛି । କେହି ଯେପରି ସେଭଳି ବୃଥା ଆଶା ପୋଷଣ ନ କରନ୍ତୁ । ଏଥିପାଇଁ ମୋର ଆବଶ୍ୟକ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ଶକ୍ତି କିମ୍ବା ସମୟ ନାହିଁ । ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ଅବହେଳା କରିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ଦୁଃସାହସର କଥା ହେବ, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ତୁଲାଇବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ଯଥେଷ୍ଟ କଠିନ ହେଉଛି । ଚିଠିପତ୍ର ବା ଏହି ପତ୍ରିକାର ସ୍ତମ୍ଭଗୁଡ଼ିକ ଜରିଆରେ ମୁଁ କାର୍ଯ୍ୟରେ କେବଳ ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନ କରାଇପାରିବି ଓ ପରାମର୍ଶ ଦେଇପାରିବି । ଅତଏବ, ଯେଉଁମାନେ ବିଚାରଟିକୁ ପସନ୍ଦ କରୁଛନ୍ତି ଓ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟଲାଗି ସେମାନଙ୍କର କ୍ଷମତା ଅଛି ବୋଲି ଅନୁଭବ କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ନିଜେ ଆଗେଇଆସି କାମଟିକୁ ହାତକୁ ନିଅନ୍ତୁ । ଶାନ୍ତିସେନାମଧ୍ୟରେ ବିରାଟ ସମ୍ଭାବନାମାନ ନିହିତ ରହିଛି ଏବଂ ଏହା ପଛରେ ଥିବା ବିଚାରକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରାଯାଇପାରେ, ଏହା ମୁଁ ଜାଣେ ।

—ହରିଜନ, ତା ୧୮-୬-୧୯୩୮

୩୧

ତାଲିମର ଆବଶ୍ୟକତା

ଗମ୍ଭୀରଭାବରେ ବିଚାର ନ କରି ନିକଟ ଭବିଷ୍ୟତରେ ମୁଁ କୌଣସିଠାରେ ଗଣ-ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ପରାମର୍ଶ ଦେବାର ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ । ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କଭିତରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏଥିପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ତାଲିମ ବା ଶୃଙ୍ଖଳା ନାହିଁ । ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ଯେ ଗୋଟିଏ ବା ତତୋଽଧିକ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ, ସେବିଷୟରେ ମୋର ଲେଶମାତ୍ର ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । କେବଳ ଶାରୀରିକ ହିଂସାରୁ ନିବୃତ୍ତ ହୋଇରହିଲେ ଆମର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧିତ ହେବ ନାହିଁ । ଏହିସବୁ ସକାରାତ୍ମକ ପରୀକ୍ଷାର କେନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁରେ ମୁଁ ଦ୍ୱିଧାହୀନଭାବରେ ଚରଖା ଓ ଏହାର ସମସ୍ତ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟକୁ ରଖୁଅଛି । ଏହାର ଜବାବ ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ଶୀଘ୍ର ମିଳିଲେ, ଏହି ପରୀକ୍ଷାର ଅବଧି ଅଳ୍ପ ଦିନ ରହିଯିବ । କିନ୍ତୁ ଲୋକେ ଯଥେଷ୍ଟ ଉତ୍ସାହରେ ଏହି ଆହ୍ୱାନର ଉତ୍ତର ନ ଦେଲେ ଏହି ପରୀକ୍ଷା ଦୀର୍ଘକାଳ ଚାଲିପାରେ । ମୁଁ ୧୯୨୦ ମସିହାରେ ଚାରିଗୋଟି ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟ ଥାଇ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଦେଇଥିଲି, ତାହା ଛଡ଼ା ମୁଁ ଆଉ କିଛି ଜାଣେ ନାହିଁ । ଯଦି ଜନସାଧାରଣ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ହୃଦୟର ସହିତ ଗ୍ରହଣ ନ କରନ୍ତି, ତେବେ ସେଥିରୁ ମୋତେ ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ମିଳିଯିବ ଯେ ସେମାନଙ୍କଭିତରେ ଅହିଂସା-ଭାବନା ନାହିଁ, କିମ୍ବା ମୋ କଳ୍ପନାର ଅହିଂସା ସେମାନଙ୍କଭିତରେ ନାହିଁ, କିମ୍ବା ସେମାନଙ୍କର ବର୍ତ୍ତମାନର ନେତୃତ୍ୱ ଉପରେ ଆସ୍ଥା ନାହିଁ । ଦେଶ ଆଗରେ ୧୯୨୦ ମସିହାଠାରୁ ଯେଉଁ ପରୀକ୍ଷା ରଖିଆସିଛି, ତାକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ମୋ ପାଖରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପରୀକ୍ଷା ନାହିଁ । ମୋର ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅନୁଶାସନକୁ

ଲୋକଙ୍କଦ୍ୱାରା ପାଳନ କରାଇବାରେ ଆଗରୁ ମୁଁ ଦୁର୍ବଳତା ଦେଖାଇଛି, ତାହାର ପୁନରାବୃତ୍ତି ନ କରିବା ସକାଶେ ନୂତନ ଆଲୋକ ସତର୍କ କରିଦେଲାଣି । ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ-ଲାଗି ମୁଁ ଧାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିବା ସର୍ତ୍ତଗୁଡ଼ିକ ଯେଉଁଠି ଯଥାର୍ଥ ପୂରଣ ହୋଇଥିବ, ସେଠାରେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟର ପରାମର୍ଶ ଦେବାର ବାଟ ମୁଁ ସ୍ପଷ୍ଟଭାବରେ ଦେଖିପାରେଁ । ସେହି ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ହେବ, ମାତ୍ର ଅହିଂସାର ନିକିତିରେ ବିଚାର କରି ଦେଖିଲେ, ତାହା ଅତୀତର ଯେ କୌଣସି ଆଇନ୍-ଅମାନ୍ୟର ଗଣ-ଆନ୍ଦୋଳନଠାରୁ ବହୁ ଗୁଣରେ ଫଳପ୍ରଦ ହେବ । ଅତୀତର ଆନ୍ଦୋଳନଗୁଡ଼ିକ ଯେ ଅଳ୍ପ-ବହୁତ ଦୋଷଯୁକ୍ତ ଥିଲା, ଏ କଥା ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର କରିବି । ସେଥିପାଇଁ ମୋର କୌଣସି ଅନୁଶୋଚନା ନାହିଁ; କାରଣ ସେତେବେଳେ ତାହାଠାରୁ ଅଧିକ ଭଲ କିଛି ମୁଁ ଜାଣି ନ ଥିଲି । ଦୋଷ ଦେଖିଲା ମାତ୍ରକେ ପଛକୁ ହଟିଯିବାଭଳି ସୁବୁଦ୍ଧି ଓ ବିନୟ ମୋର ଥିଲା । ଏମିତି କରି ଦେଶ ପାହୁଣ୍ଡ ପାହୁଣ୍ଡ କରି ଆଗକୁ ଯାଇଅଛି । କିନ୍ତୁ ଉପରେ ସୂଚିତ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଅନୁସାରେ ମୌଳିକ ପରିବର୍ତ୍ତନପାଇଁ ବେଳ ଆସିଗଲାଣି ।

—ହରିଜନ, ୮।୧୦-୭-୧୯୩୯

୩୬

ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀପାଇଁ ଶାରୀରିକ ତାଲିମ

ଅହିଂସା ଆମଠାରୁ କେତୋଟି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟାଶା କରେ । ଯେଉଁମାନେ ଉତ୍ତମ ଶାରୀରିକ ତାଲିମ ପାଇଥିବେ, କେବଳ ସେହିମାନେ ଏହି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରି-ପାରିବେ । ତେଣୁ, ଜଣେ ଅହିଂସ ବ୍ୟକ୍ତି କେଉଁଭଳି ଶାରୀରିକ ତାଲିମ ପାଇବ, ତାହା ବିଚାର କରିବା ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ।

ହିଂସ୍ରକ ସୈନ୍ୟବାହିନୀପାଇଁ ଯେଉଁସବୁ ନିୟମ ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ ହୋଇଥାଏ, ଅହିଂସକ ବାହିନୀଲାଗି ସେସବୁ ନିୟମର ଅତି ଅଳ୍ପ ଲାଗୁ ହୁଏ । ଖାଲି ଦେଖାଇବାସକାଶେ ହିଂସ୍ରକ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ଅସ୍ତ୍ର-ଶସ୍ତ୍ର ରଖି ନ ଥାଏ, ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧ୍ୱଂସମୂଳକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନ-ନିମିତ୍ତ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ରଖିଥାଏ । ଅହିଂସକ ବାହିନୀ କେବେ ହେଲେ ଏସବୁ ଅସ୍ତ୍ର-ଶସ୍ତ୍ର ଲୋଡ଼ିବାକୁ ଯିବ ନାହିଁ; ତେଣୁ, ସେ ତରବାରିରୁ ଲଙ୍ଗଳର ଫାଳ ତିଆରିକରିବ ଏବଂ ବର୍ଚ୍ଛାକୁ ଭାଙ୍ଗି ଗୁଳ୍ମ-ଲତା କାଟିବାର କଇଞ୍ଚି ତିଆରିକରିବ । ସେଗୁଡ଼ିକୁ ମଣିଷ ମାରିବାର ଅସ୍ତ୍ର-ରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରିବା କଥା ତାହାର ମନକୁ ଛୁଇଁବ ନାହିଁ । ହିଂସାର ସୈନିକ ଗୁଳି ଚଳାଇ ଶିଖିବାଦ୍ୱାରା ହିଂସାର ପ୍ରୟୋଗରେ ତାଲିମ ନେବ । ଏସବୁ ଆମୋଦ-ପ୍ରମୋଦ ଲାଗି ଅହିଂସ ସୈନିକର ଆଦୌ ସମୟ ନ ଥିବ । ରୋଗୀର ଶୁଶ୍ରୂଷା କରି, ଆପଣା ଜୀବନକୁ ପାଣି ଛଡ଼ାଇ ବିପନ୍ନମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରି, ଚୋର-ଡକାୟତଙ୍କର ଉପଦ୍ରୁତ ସ୍ଥାନ-ମାନଙ୍କରେ ପହରା ଦେଇ ଏବଂ ଏମାନଙ୍କୁ ମନ ଅଭିପ୍ରାୟରୁ ନିବୃତ୍ତ କରାଇବାକୁ ଯାଇ

ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼ିଲେ ନିଜର ଜୀବନ ଦେଇ ଅହିଂସକ ସୈନିକ ଆପଣାର ତାଲିମ ହାସଲ କରିବ । ଦୁହିଙ୍କ ପରିଚ୍ଛଦରେ ମଧ୍ୟ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିବ । ଆତ୍ମରକ୍ଷାଲାଗି ହିଂସାର ସୈନିକ ଲୁହାର ସାଞ୍ଜୁ ପିନ୍ଧିବ ଏବଂ ଏହି ପରିଚ୍ଛଦ ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କର ଆଖିକୁ ଝଲସାଇଦେବାଭଳି ହୋଇଥିବ । ଅହିଂସ ସୈନିକର ପରିଚ୍ଛଦ ସରଳ ହେବ, ଦରିଦ୍ର ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ପରିଧାନସହିତ ଏହା ମେଳ ଖାଉଥିବ ଏବଂ ନମ୍ରତାର ପରିଚାୟକ ହୋଇଥିବ । ଆପଣାର ଶରୀରକୁ ଶୀତ, ତାପ ଓ ବର୍ଷାରୁ ରକ୍ଷା କରିବାଲାଗି ସେ ପୋଷାକ ପିନ୍ଧିବ । ଗୁଣ୍ଡରେ ଯେତେ ଇଚ୍ଛା ଭଗବାନଙ୍କର ନାମ ନେଉଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଆପଣାର ରକ୍ଷାଲାଗି ହିଂସ୍ରକ ସୈନିକ ଅସ୍ତ୍ର-ଶସ୍ତ୍ର ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ଅସ୍ତ୍ର-ଶସ୍ତ୍ରପାଇଁ କୋଟି କୋଟି ମୁଦ୍ରା ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବାକୁ ସେ କଦାପି କୁଣ୍ଠିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଅହିଂସକ ବ୍ୟକ୍ତି ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଉପରେ ଯେଉଁ ଅବିଚଳିତ ବିଶ୍ୱାସ ରଖିଥାଏ, ତାହା ହିଁ ତାହାର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଢାଲ । ଯେପରି ପୃଥିବୀର ଦୁଇଟି ମେରୁ ପରସ୍ପରଠାରୁ ବିପରୀତ ଦିଗରେ ଅଛି, ସେହିପରି ଏ ଦୁହିଙ୍କର ମନ ମଧ୍ୟ ବିପରୀତ । ହିଂସାପରାୟଣ ମନୁଷ୍ୟ ନିଜ ଶତ୍ରୁର ବିନାଶପାଇଁ ଅହରହ ଯୋଜନା କରିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଏବଂ ନିଜର ଅଭୀଷ୍ଟ ପୂରଣସକାଶେ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଡାକୁଥାଏ । ଏହି ସମ୍ପର୍କରେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସଙ୍ଗୀତକୁ ବିଚାର କରି ଦେଖାଯାଇପାରେ । ରାଜାଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ, ଶତ୍ରୁର ସମସ୍ତ ଖଳ କୌଶଳକୁ ପଣ୍ଡ କରିଦେବାକୁ ଏବଂ ଶତ୍ରୁଙ୍କୁ ବିନାଶ କରିବାକୁ ଏହି ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସଙ୍ଗୀତରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରାଯାଇଛି । ପତାକାକୁ ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଇଂରେଜ ଠିଆହୋଇ ସମସ୍ୱରରେ ବଡ଼ ପାଟି କରି ଏହି ସଙ୍ଗୀତ ଗାଆନ୍ତି । ଭଗବାନ ଯଦି କରୁଣାର ଅବତାର ହୋଇଥିବେ, ତେବେ ସେ କଦାପି ଏପରି ପ୍ରାର୍ଥନାକୁ କାନ ଦେବେ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଏହି ସଙ୍ଗୀତ ଗାଉଥିବା ଲୋକଙ୍କର ମନ ଉପରେ ଏହାର ପ୍ରଭାବ ନ ପଡ଼ି ରହିପାରେ ନା ଏବଂ ଯୁଦ୍ଧସମୟରେ ଏହା ସେମାନଙ୍କର ଘୃଣା ଓ କ୍ରୋଧକୁ ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ କରେ । ହିଂସାଯୁଦ୍ଧ ଜିତିବାର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ସର୍ତ୍ତ ହେଉଛି ଶତ୍ରୁବିରୋଧରେ ରହିଥିବା କ୍ରୋଧ ଓ ବିଦ୍ୱେଷକୁ ତୀବ୍ରଭାବରେ ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ କରିରଖିବା ।

ଅହିଂସ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଭିଧାନରେ ବାହ୍ୟ ଶତ୍ରୁ ବୋଲି କୌଣସି ଶବ୍ଦ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ତଥାକଥିତ ଶତ୍ରୁଲାଗି ମଧ୍ୟ ତାହାର ହୃଦୟରେ ସହାନୁଭୂତି ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କିଛି ରହି ନ ପାରେ । କୌଣସି ମନୁଷ୍ୟ ଯେ ଇଚ୍ଛା କରି ଖଳ ହୁଏ ନାହିଁ, ଭଲ ଓ ମନ୍ଦଭିତରେ ରହିଥିବା ପାର୍ଥକ୍ୟକୁ ଜାଣିବାପାଇଁ ଯେ ମଣିଷମାନଙ୍କେ ପ୍ରତ୍ୟେକର ଶକ୍ତି ରହିଛି ଏବଂ ସେହି ଶକ୍ତିର ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ବିକାଶ କରାଯାଇପାରିଲେ ଅହିଂସାରୂପେ ତାହା ପରିପକ୍ୱ ହେବ—ଏହା ଅହିଂସକ ବ୍ୟକ୍ତି ସର୍ବଦା ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବ । ଅତଏବ, ଭଗବାନ ତାହାର କଳ୍ପିତ ଶତ୍ରୁଙ୍କୁ ସଦ୍‌ଜ୍ଞାନ ଦିଅନ୍ତୁ ଓ ତାହାକୁ ଆଶୀର୍ବାଦ କରନ୍ତୁ ବୋଲି ସେ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଥିବ । ତାହାର ଅନ୍ତରରେ କରୁଣାର ଝରଣା ସତତ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଥିବ ଏବଂ ମରଣକୁ ନିର୍ଭୟରେ ବରଣ କରିପାରିବାଲାଗି ତାହାର ନୈତିକ ଶକ୍ତି ସର୍ବଦା ବୃଦ୍ଧି ପାଉ ବୋଲି ସେ ଭଗବାନଙ୍କଠାରେ ନିଜପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଥିବ ।

ହିଂସା ଓ ଅହିଂସା ଦୁଇ ମାର୍ଗର ସୈନିକଙ୍କର ମନ ଯେପରି ବିପରୀତ ଦିଗରେ ଗତି କରେ, ଠିକ୍ ସେହିପରି ସେମାନଙ୍କର ଶାରୀରିକ ତାଲିମ ମଧ୍ୟ ପରସ୍ପରଠାରୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବିପରୀତ ହେବ ।

ସାମରିକ ତାଲିମବିଷୟରେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଅଳ୍ପ ବହୁତ ଜାଣିଅଛୁଁ । କିନ୍ତୁ ଅହିଂସାର ତାଲିମ ଯେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭିନ୍ନ ଧରଣର ହେବ, ଏ କଥା ଆମେ କ୍ୱଚିତ୍ ଚିନ୍ତା କରିଛୁଁ । ଅତୀତରେ ସଂସାରର କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଏପରି ତାଲିମ ଦିଆଯାଇଥିବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ରହିଛି କି ନାହିଁ, ଆମେ ସେ କଥା ଅନୁସନ୍ଧାନ କରି ଜାଣିବାର ଚେଷ୍ଟା ମଧ୍ୟ କରି ନାହୁଁ । ମୋର ମତ ଯେ ଅତୀତରେ ଏପରି ତାଲିମ ନିଶ୍ଚୟ ଦିଆଯାଉଥିଲା ଏବଂ ଆଜି ମଧ୍ୟ ଯଦୃଚ୍ଛାକ୍ରମେ ଦିଆଯାଉଛି । ହଠଯୋଗର ବିଭିନ୍ନ ଅଭ୍ୟାସ ଏହି ଦିଗରେ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ । ଏହା-ଜରିଆରେ ଦିଆଯାଉଥିବା ଶାରୀରିକ ତାଲିମଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଲାଭସହିତ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ବଳ ଓ ସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି ବଢ଼େ, ଶୀତ-ତାପ ସହିବାର ଶକ୍ତି ମଧ୍ୟ ବଢ଼େ । ଏହି ବ୍ୟାୟାମଗୁଡ଼ିକର କଳା-କୌଶଳ ଓ ଉପକାର ବିଷୟରେ ଶ୍ରୀ କୁବଳୟାନନ୍ଦଜୀ ଏବେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଗବେଷଣା କରୁଛନ୍ତି । ଏ ବିଷୟରେ ସେ କେତେ ଦୂର ଆଗେଇଛନ୍ତି, ସେ କଥା ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ ଏବଂ ଅହିଂସାକୁ ଆପଣାର ଲକ୍ଷ୍ୟରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରି ସେ ଏସବୁ ପ୍ରୟୋଗ କରିଛନ୍ତି କି ନାହିଁ, ତାହା ମୋତେ ଅଜଣା । ଏହିପରି ଅହିଂସ ତାଲିମର ଗୋଟିଏ ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ଧତି ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଚଳିତ ରହିଛି—ଏତିକି ଦେଖାଇବାକୁ ମୁଁ ଏଠାରେ ହଠଯୋଗର ଉଲ୍ଲେଖ କଲି, ଯଦିଚ ମୁଁ ଜାଣିଛି ଯେ ଏଥିରେ ମଧ୍ୟ ବିକାଶପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ଅବକାଶ ରହିଛି । ଏହି ବିଜ୍ଞାନର ଉଦ୍ଭାବକ ସାମୂହିକ ଅହିଂସା ବିଷୟରେ କିଛି ଜାଣିଥିଲେ କି ନାହିଁ, ମୁଁ ସେକଥା ମଧ୍ୟ ଜାଣେ ନାହିଁ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ମୋକ୍ଷଲାଗି ଏହିସବୁ ଯୋଗାଭ୍ୟାସ କରାଯାଉଥିଲା । ମନକୁ ନିଜ ଆୟତ୍ତକୁ ଆଣିବାପାଇଁ, ଶରୀରକୁ ଶୁଦ୍ଧ ଓ ଶକ୍ତିଶାଳୀ କରିବା ଏହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା । ଆଜି ଆମେ ଯେଉଁ ସାମୂହିକ ଅହିଂସାର କଳ୍ପନା କରୁଅଛୁଁ, ତାହାକୁ ସବୁ ଧର୍ମର ଲୋକେ ଆଚରଣ କରିପାରିବେ; ତେଣୁ ଏସବୁ ଯୋଗାଭ୍ୟାସର ନିୟମଗୁଡ଼ିକ ଏପରି ତିଆରି ହେବା ଉଚିତ, ଯେପରି କି ଅହିଂସାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବା ସମସ୍ତେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଗ୍ରହଣ କରି-ପାରିବେ । ଯେହେତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମେ ଏକ ଅହିଂସକ ବାହିନୀର କଳ୍ପନା କରୁଅଛୁଁ, ଅର୍ଥାତ୍ ଗୋଟିଏ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସଂଘ ଗଠନ କରିବାକୁ ଯାଉଅଛୁଁ, ସେତେବେଳେ ପୁରାତନକୁ ଆମର ମୂଳଦୁଆରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରି ନୂତନର ନିର୍ମାଣ କରିପାରିବୁଁ । ତେଣୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ଶାରୀରିକ ତାଲିମସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିଚାର କରିବା । ଯଦି ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ମନ ଓ ଶରୀର ସୁସ୍ଥ ନ ରହେ, ତେବେ ସେ ହୁଏତ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ନିର୍ଭୟ ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ଦିନରାତି ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରହରୀ ହୋଇ ଠିଆ-ହେବାର ଶକ୍ତି ତାହାଠାରେ ରହିଥିବା ଉଚିତ; ଶୀତ, ତାପ ଓ ବର୍ଷା ସହ୍ୟ କରି ମଧ୍ୟ ସେ ଅସୁସ୍ଥ ହୋଇପଡ଼ିବ ନାହିଁ, ବିପଦସଙ୍କୁଳ ସ୍ଥାନକୁ ଯିବାପାଇଁ ତାହାର ଶକ୍ତି ରହିଥିବ । କେଉଁଠି ନିଆଁ ଲାଗିଲେ ସେ ଦୌଡ଼ିଯାଇପାରୁଥିବ, ନିର୍ଜନ ଅରଣ୍ୟ ଓ ମୃତ୍ୟୁସନ୍ତାପିତ

ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ଏକାକୀ ବିଚରଣ କରିବାଲାଗି ତାହାର ସାହାସ ମଧ୍ୟ ରହିଥିବ । କୌଣସି ପାଟିତୁଣ୍ଡ ବା ଅଭିଯୋଗ ନ କରି ସେ ଭୟଙ୍କର ମାଡ଼, ଉପବାସ ଓ ତାହାଠାରୁ ଅଧିକ କଠୋର କଷ୍ଟମାନ ସହିପାରୁଥିବ ଏବଂ ଆପଣାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ-ସ୍ଥାନରେ ସେ ଅଟଳ ହୋଇ ରହିପାରୁଥିବ । ବାହାରୁ ଦୁର୍ଭେଦ୍ୟ ମନେ ହେଉଥିବା ଦଙ୍ଗା ଓ ମାଡ଼ପିଟଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ତାହାଠାରେ ବୁଦ୍ଧି ଓ ଶକ୍ତି ବି ରହିଥିବ । କୌଣସି କୋଠାଘରେ ନିଆଁ ଲାଗିଥିବାସମୟରେ ତୁଣ୍ଡରେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ନାମ ଜପି, ସେ ଉପର ମହଲାରେ ବାସ କରୁଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବାପାଇଁ ଦୌଡ଼ିଯିବାକୁ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇପଡ଼ୁଥିବ ଏବଂ ଏପରି କରିବାଲାଗି ତାହାର ଶକ୍ତି ମଧ୍ୟ ରହିଥିବ । ବନ୍ୟାରେ ଭାସିଯାଉଥିବା ଲୋକ-ମାନଙ୍କୁ ବଂଚାଇବାସକାଶେ ସେ ପାଣିଭିତରକୁ ନିର୍ଭୟରେ ଡେଇଁପାରୁଥିବ ବା ବୁଡ଼ିଯାଉଥିବା ଲୋକକୁ ବାହାର କରିଆଣିବାନିମିତ୍ତ କୂଅଭିତରକୁ ଡେଇଁବାକୁ ମଧ୍ୟ ଭୟ କରୁ ନ ଥିବ ।

ଏହି ତାଲିକାକୁ ଆମେ ମନଇଚ୍ଛା ବଢ଼ାଇଦେଇପାରିବା । ଏସବୁର ସାରାଂଶ ହେଉଛି ଯେ ଦୁଃଖ ଏବଂ ବିପଦରେ ପଡ଼ିଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବାନିମିତ୍ତ ଦୌଡ଼ି-ଯିବାସକାଶେ ଓ ଆମ ଉପରେ ଯେତେ କଷ୍ଟ ଆସି ପଡ଼ିବ ସେସବୁକୁ ପ୍ରସନ୍ନ ମନରେ ବରଣ କରିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ଅଭ୍ୟାସଦ୍ୱାରା ବଢ଼ାଇବା ଆମର ଉଚିତ । ଏହି ମୂଳ ନୀତିଟିକୁ ଗ୍ରହଣ କରିନେଲେ ଯେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ଶାରୀରିକ ତାଲିମପାଇଁ ନିୟମ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିନେଇପାରିବ । ଭଗବଦ୍‌ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ଏହି ତାଲିମର ମୂଳାଧାର ହୋଇ-ରହିବ, ତାହା ମୁଁ ଦୃଢ଼ଭାବରେ ବିଶ୍ୱାସ କରେଁ । ସେହି ଅସଲ ବିଶ୍ୱାସ ନ ଥିଲେ ଆମର ଯାବତୀୟ ତାଲିମ ଅସଲ ସଙ୍କଟବେଳକୁ ବିଫଳ ହେବ ।

କଂଗ୍ରେସଭିତରେ ଏପରି ଅନେକ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ କି ଭଗବାନଙ୍କର ନାମ ନେବାକୁ ଲଜ୍ଜା ବୋଧ କରନ୍ତି—ଏହି କଥା କହି କେହି ଯେପରି ମୋ କଥାକୁ ନାପସନ୍ଦ କରି ଉଡ଼ାଇ ନ ଦିଅନ୍ତି । ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ବିଜ୍ଞାନ ବିଷୟରେ ମୁଁ ଯାହା ଜାଣିଛି ଓ ଯେପରି ଏହାର ବିକାଶ କରାଇଛି, କେବଳ ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୋର ବକ୍ତବ୍ୟ ମୁଁ ଏଠାରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରୁଅଛି । ଭଗବାନଙ୍କୁ ଆମେ ଯେଉଁ ନାମରେ ଜାଣିଥାଉଁ ପଛକେ, ସେହି ଭଗବାନ ହେଉଛନ୍ତି ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ଏକମାତ୍ର ଅସ୍ତ୍ର । ତାଙ୍କ ବିନା ଅତି ଭୟଙ୍କର ଅସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ରହିଥିବା ବିରୋଧୀ ଆଗରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ଆଉ କୌଣସି ବଳ ନାହିଁ । ଶାରୀରିକ ବଳର ସମ୍ମୁଖରେ ଅନେକ ଲୋକ ଭୟରେ ଲମ୍ବ ହୋଇ ପଡ଼ିଯାଆନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଏକମାତ୍ର ରକ୍ଷକ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ବଳଶାଳୀ ପାର୍ଥିବ ଶକ୍ତି ଆଗରେ ସୁଦ୍ଧା ଅନମନୀୟଭାବରେ ଠିଆହୋଇପାରିବ ।

ଭଗବଦ୍‌ବିଶ୍ୱାସପରି ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀପାଇଁ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ । ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ବିନା ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ପାଖରେ କୌଣସି ତେଜ ରହିବ ନାହିଁ । ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀ

ସମକ୍ଷରେ ନିରସ୍ତ୍ର ହୋଇ ଠିଆହୋଇପାରିବାନିମିତ୍ତ କୌଣସି ଆନ୍ତରିକ ଶକ୍ତି ମଧ୍ୟ ରହିବ ନାହିଁ । ଏଠାରେ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ କହିଲେ ସୀମିତ ଅର୍ଥରେ ଯୌନସଂଯମଦ୍ୱାରା କେବଳ ବୀର୍ଯ୍ୟଧାରଣକୁ ବୁଝାଇପାରେ । ମୁଁ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟର ଯେଉଁ ବ୍ୟାପକତର ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିଛି, ତାହା ନୁହେଁ । ଯେ ସ୍ୱଳ୍ପାହାର ଓ ବିନା ବାହ୍ୟ ପ୍ରତିକାରରେ ବଞ୍ଚିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରେ ଓ ତଥାପି ଶାରୀରିକ ବଳ ଚାହେଁ, ତାହାପାଇଁ ବୀର୍ଯ୍ୟ-ସଂରକ୍ଷଣ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ । ଏହା ମନୁଷ୍ୟର ସର୍ବାପେକ୍ଷା ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ପୁଞ୍ଜି । ଯେ ଏହାର ସଂରକ୍ଷଣ କରିପାରିବ, ସେ ଏଥିରୁ ନବ ନବ ଶକ୍ତି ଲାଭ କରିପାରିବ । ଜାଣିତରେ ବା ଅଜାଣତରେ ହେଉ ପଛକେ ଯେ ଏହାକୁ ନିଃଶେଷ କରିଦେବ, ସେ ଶେଷକୁ ଶକ୍ତିହୀନ ଓ ଅସମର୍ଥ ହୋଇପଡ଼ିବ । ଅସଲ ବେଳରେ ତାହାର ଶକ୍ତି କୌଣସି କାମରେ ଆସିବ ନାହିଁ । ଏହି ଶକ୍ତିକୁ ଧାରଣ କରି ରଖିବାର ଉପାୟସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୁଁ ଅନେକ ସମୟରେ ଲେଖିଛି । ପାଠକ ମୋ ଲେଖାଗୁଡ଼ିକ ପଢ଼ନ୍ତୁ ଏବଂ ମୋର ପରାମର୍ଶଗୁଡ଼ିକୁ ମାନି ଚଳନ୍ତୁ । ଯାହାର ଆଖି ଓ ସ୍ପର୍ଶରେ କାମୁକତା ପୂରିରହିଛି ସେ କଦାପି ବୀର୍ଯ୍ୟ ସଂରକ୍ଷଣ କରିପାରିବ ନାହିଁ । ମାଂସଖଣ୍ଡଲାଗି ଲାଳାୟିତ ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟ ଏହା କରିପାରିବ ନାହିଁ । ନିୟମଗୁଡ଼ିକୁ କଠୋରଭାବରେ ପାଳନ ନ କରି ଯେ ଶକ୍ତି-ସଂରକ୍ଷଣର ଆଶା କରୁଥିବ, ସେ ସୁଅର ଉଜାଣିରେ ପହଁରି ତଥାପି କ୍ଳାନ୍ତ ନ ହେବାର ଆଶା କରୁଥିବା ମନୁଷ୍ୟପରି ବିଫଳ ହେବ । ଯେ ଶରୀରକୁ ସଂଯତ ରଖିବ, ଅଥଚ ମନରେ ପାପାଚରଣ କରୁଥିବ, ତାହାର ଦଶା ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ-ପାଳନର ବ୍ରତ ଗ୍ରହଣ ନ କରି ସଂଯତ ଗୃହସ୍ଥ-ଜୀବନ ଯାପନ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଅବସ୍ଥାଠାରୁ ଅଧିକ ଶୋଚନୀୟ ହୋଇପଡ଼ିବ; କାରଣ, ବସ୍ତୁତରେ କାମୁକ ହୋଇ ରହିଥିବାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଚିରକାଳଲାଗି ଅତୃପ୍ତ ହୋଇରହିଥିବ ଏବଂ ନୈତିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଗୋଟାଏ ଅପଦାର୍ଥ ଓ ପୃଥିବୀ ଉପରେ ବୋଝ ହୋଇ ଜୀବନ ଶେଷ କରିବ । ଏପରି ଲୋକ କଦାପି ପୂର୍ଣ୍ଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ହୋଇ-ପାରିବ ନାହିଁ । ଧନସମ୍ପଦ ଓ ଖ୍ୟାତି ପଛରେ ଧାଇଁଥିବା ଲୋକ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ମଧ୍ୟ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ଶାରୀରିକ ତାଲିମପାଇଁ ଏହା ହିଁ ମୂଳଦୁଆସ୍ୱରୂପ । ଏହି ମୂଳଦୁଆ ଉପରେ ଧ୍ୟାନ ରଖି ତାଲିମର ଏକ ବିସ୍ତୃତ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ସହଜରେ ତିଆରି-କରାଯାଇପାରେ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଏ କଥା ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଯାଇଥିବ ଯେ ଜଣେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ଶାରୀରିକ ତାଲିମରେ ତରବାରି ବା ବର୍ଚ୍ଛାଭଳି ମାରାତ୍ମକ ଅସ୍ତ୍ରପାଇଁ କୌଣସି ସ୍ଥାନ ନାହିଁ; କାରଣ, ଆଜି ଆମେ ଦେଖୁଥିବା ଅସ୍ତ୍ରଠାରୁ ଆହୁରି ଅଧିକ ଭୟଙ୍କର ଉଦ୍ଭାବନ ଏବେ ହୋଇ-ସାରିଲଣି, ପୁଣି ଦିନକୁ ଦିନ ନୂଆ ନୂଆ ଅସ୍ତ୍ର ବାହାରିବାରେ ଲାଗିଛି । ବାସ୍ତବ ବା କାଳ୍ପନିକ ସବୁପ୍ରକାର ଭୟକୁ ଅତିକ୍ରମ କରିପାରିବାର ଶକ୍ତି ଯାହାକୁ ହାସଲ କରିବାକୁ

ହେବ, ସେ ହାତରେ ତରବାରିଟାଏ ଧରଲେ ପୁଣି କ ଭୟରୁ ରକ୍ଷା ପାଇପାରବ ? ତରବାରି-ଖେଳ ଶିଖି କେହ ଭୟମୁକ୍ତ ହୋଇପାରଛ ବୋଲ ମୋତେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜଣା ନାହିଁ । ମହାବୀର ଓ ଅନ୍ୟମାନେ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରର ଚାଳନା ଜାଣିଥିଲେ ବୋଲ ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ଏସବୁର ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଜନ କରଥିବ ତ୍ତେ ଆପେ ଭୟମୁକ୍ତ ହୋଇପାରଥିବାରୁ ହିଁ ଅହିଂସା ମାର୍ଗ ଅବଲମ୍ବନ କରଥିଲେ ।

ଟିକାଏ ଆତ୍ମନିରୀକ୍ଷଣ କଲେ ଆମେ ଦେଖିପାରବା ଯେ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସର୍ବଦା ତରବାରି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରଆସିଛ, ତରବାରିକୁ ବର୍ଜନ କରବା ତାହା ପକ୍ଷରେ ଆଦୌ ସହଜସାଧ୍ୟ ହେବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଥରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି କର ତରବାରିକୁ ଛାଡ଼ିପାରଲେ, ସେ ଆପଣାର ଅହିଂସାକୁ ଅଧିକ ସ୍ଥାୟୀ ସମ୍ପଦରୂପେ ଆବିଷ୍କାର କରପାରବ । ତରବାରିର ବ୍ୟବହାର ନ ଜାଣି ତରବାରିପ୍ରତି ମୋର କୌଣସି ଭୟ ନାହିଁ ବୋଲ କେବଳ କଳ୍ପନା କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଅହିଂସାଠାରୁ ଏହି ଅହିଂସା ଅଧିକ ସ୍ଥାୟୀ ହେବ । କିନ୍ତୁ ତାହାର ଅର୍ଥ ନୁହେଁ ଯେ ଯଥାର୍ଥରେ ଅହିଂସକ ହେବାକୁ ହେଲେ, ଆମର ପ୍ରଥମେ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଥିବା ଓ ସେଗୁଡ଼ିକର ବ୍ୟବହାର ଜାଣିଥିବା ଉଚିତ । ସମାନ ଯୁକ୍ତି ଦେଖାଇ କେହି ଏ କଥା ବି କହିପାରିବ ଯେ ଆଗେ ଚୋର ହେଲେ ପଛେ ଯାଇ ସାଧୁ ହେବା ସମ୍ଭବ ହେବ, ଆଗେ ରୋଗରେ ପଡ଼ିଲେ ପଛେ ଯାଇ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟଲାଭ ସମ୍ଭବ ହେବ ଏବଂ ପ୍ରଥମେ ଅସଂଯତ ହେଲେ ପରେ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ହୋଇପାରିବ । ପ୍ରକୃତ କଥା ହେଉଛି ଯେ ଆମେ ପାରଂପାରିକ ଚିନ୍ତାର ଗୁଳାଭିତରେ ଭାବିବାରେ ଏପରି ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିଛୁ ଯେ ସେଥିରୁ ଆଉ ବାହାରିପାରୁ ନାହୁଁ । ଆମଠାରେ ନିରପେକ୍ଷ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ନ ଥିବାରୁ ଆମେ ଠିକ୍ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ପହଞ୍ଚିପାରୁ ନାହୁଁ ଏବଂ ନାନା ଭ୍ରମଜାଲଭିତରେ ଛନ୍ଦିହୋଇପଡ଼ୁଅଛୁ ।

ଯଦି ମୋତେ ସମୟ ମିଳେ, ତେବେ ଶାରୀରିକ ତାଲିମର ଏକ ଆଦର୍ଶ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ପାଠକମାନଙ୍କୁ ଦେବାପାଇଁ ମୋର ଆଶା ରହିଲା ।

—ହରିଜନ, ତା-୧୩-୧୦-୧୯୪୦

୩୩

ସତ୍ୟାଗ୍ରହପାଇଁ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ

ବାଣୀରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ସଂଗ୍ରାମର ସେନାପତିର ନିଶ୍ଚୟ ଶକ୍ତି ରହିଥିବ । ଅଜସ୍ର ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ପାଖରେ ରହିଥିଲେ ଯେଉଁ ଶକ୍ତି ମିଳେ, ସେ ଶକ୍ତି ନୁହେଁ ; ମାତ୍ର ପବିତ୍ର ଜୀବନ, କଠୋର ସତର୍କତା ଓ ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ଅଭିନିବେଶ ଯେଉଁ ଶକ୍ତି ଦିଏ, ସେହି ଶକ୍ତି । ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ-ପାଳନ ବ୍ୟତୀତ ଏହି ଶକ୍ତି ଅର୍ଜନ କରିବା ଅସମ୍ଭବ । ମନୁଷ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଯେତେ ଦୂର ସମ୍ଭବ, ସେତେ ଦୂର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେ ଏହାକୁ ପାଳନ କରିବା ଉଚିତ । ଏଠାରେ

ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟର ଅର୍ଥ କେବଳ ଶାରୀରିକ ସଂଯମ ନୁହେଁ । ଏହା ତାହାଠାରୁ ବହୁତ ଅଧିକ । ଏହା ସମସ୍ତ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଉପରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଅଟେ । ତେଣୁ, କୌଣସି ଅପବିତ୍ର ଚିନ୍ତା ମଧ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟଭଙ୍ଗ ଅଟେ; କ୍ରୋଧ ମଧ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟଭଙ୍ଗ ଅଟେ । ଯେଉଁ ବୀର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ଜୀବନ ସୃଷ୍ଟ ହେଉଅଛି, ସେହି ବୀର୍ଯ୍ୟର ସଂରକ୍ଷଣ ଓ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱଗତିରୁ ଆମର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ବୀର୍ଯ୍ୟର ଅପଚୟ ବନ୍ଦ କରି ଏହାକୁ ସଂଚୟ କରିପାରିଲେ ତଦ୍ୱାରା ଏହା ଉଚ୍ଚତମ କୋଟିର ସୃଜନାତ୍ମକ ଶକ୍ତିରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହୋଇଥାଏ । ଦୂଷିତ, ଏପରି କି ବିକ୍ଷିପ୍ତ, ବିଶୃଙ୍ଖଳ ଓ ଅନାବଶ୍ୟକ ଚିନ୍ତାଦ୍ୱାରା ସର୍ବଦା ଓ ଆମର ଅଜାଣତରେ ଏହି ଜୀବନୀ-ଶକ୍ତିର ଅପଚୟ ଘଟୁଅଛି । ମନୁଷ୍ୟର ଚିନ୍ତା ତାହାର ସମସ୍ତ ବଚନ ଓ କର୍ମର ମୂଳ ହୋଇଥିବାରୁ ଶେଷୋକ୍ତର ଗୁଣ ବା ଉତ୍କର୍ଷ ପ୍ରଥମର ଅନୁରୂପ ହୋଇଥାଏ । ତେଣୁ ଖାଲି ଭାବନାକୁ ହିଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ନିଜ ଆୟତ୍ତରେ ରଖିପାରିଲେ ଆମେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଶକ୍ତିର ଅଧିକାରୀ ହୋଇଥାଉଁ ଏବଂ ଏହି ଶକ୍ତି ସ୍ୱୟଂକ୍ରିୟ-ଭାବରେ ମଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥାଏ । ହୃଦୟର ନୀରବ ପ୍ରାର୍ଥନା କହିଲେ ମୁଁ ଏହା ହିଁ ବୁଝିଥାଏ । ଯଦି ମଣିଷ ଭଗବାନଙ୍କ ଅନୁକୃତିରେ ଗଢ଼ାଯାଇଛି, ତେବେ ସେ ଆପଣାର ସୀମିତ କ୍ଷେତ୍ରଭିତରେ କୌଣସି କଥା ଇଚ୍ଛା କରିବାମାତ୍ରେ ତାହା ଫଳିତ ହେବା ଉଚିତ । କିନ୍ତୁ ଯେ ଆପଣାର ଶକ୍ତିକୁ ମନ ଇଚ୍ଛା ନଷ୍ଟ କରିଦିଏ, ତାହାଭିତରେ ଏପରି ଶକ୍ତି ସମ୍ଭବ ହେବ କୁଆଡ଼ୁ ? କଣା ନଳୀଭିତରେ ବାଷ୍ପ ରଖିଲେ ତାହା ଆମକୁ ଶକ୍ତି ଦେଇପାରିବ କି ? ସନ୍ତାନ-ଉତ୍ପାଦନର ଖାସ୍ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବ୍ୟତୀତ (ସଂଭୋଗଲାଗି) ଯୌନକ୍ରିୟା ଏହି ଶକ୍ତିର ଅପଚୟର ଗୋଟିଏ ସ୍ପଷ୍ଟ ଓ ସ୍ଥୂଳ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଏବଂ ସେହି ଯଥାର୍ଥ କାରଣରୁ ଏହାକୁ ନିନ୍ଦା କରିବାପାଇଁ ମୁଁ ଏ ଉଦାହରଣଟି ନେଲି । କିନ୍ତୁ ଯେ ଅହିଂସକ ଆନ୍ଦୋଳନ ପାଇଁ ବିରାଟ ଜନତାକୁ ସଂଗଠିତ କରିବାର ଦାୟିତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କରିଅଛି, ତାକୁ ମୋର ବର୍ଣ୍ଣିତ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ସଂଯମଲାଗି ଉଦ୍ୟମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ଏବଂ ପ୍ରକୃତରେ ସେହି ସଂଯମ ଅର୍ଜନ କରିବାକୁ ହେବ ।

ଭଗବାନଙ୍କର କରୁଣା ବିନା ଏହି ସଂଯମ ଅଲଭ୍ୟ ଅଟେ । ଗୀତାର ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଅଛି: "ବିଷୟା ବିନିବର୍ତ୍ତନ୍ତେ, ନିରାହାରସ୍ୟ ଦେହିନଃ
ରସବର୍ଜଂ ରସୋଽପ୍ୟସ୍ୟ, ପରଂଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ନିବର୍ତ୍ତତେ ॥"

ଉପବାସସମୟରେ କିମ୍ବା କୌଣସି ଇନ୍ଦ୍ରିୟକୁ ଉପବାସୀ ରଖିଲବେଳେ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରଶମିତ ହୋଇ ରହେ; ମାତ୍ର ଭଗବାନଙ୍କର ସାକ୍ଷାତ ଦର୍ଶନ ନ ମିଳିବାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ଲାଳସାର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏହି ସଂଯମ ଗୋଟିଏ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ନୁହେଁ କିମ୍ବା ଏହା ଅସ୍ଥାୟୀ ନୁହେଁ । ଥରେ ଏହାକୁ ଅର୍ଜନ କରିପାରିଲେ ଏହା ଆଉ ନଷ୍ଟ ହୁଏ ନାହିଁ ।

—ହରିଜନ, ତା ୨୩-୭-୧୯୩୮

୩୪

ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଶୃଙ୍ଖଳା ଓ ସାମରିକ ଶୃଙ୍ଖଳା

ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ଏପରି କୌଣସି ସୈନ୍ୟାଧ୍ୟକ୍ଷ ଦେଖି ନାହିଁ, ଯେ କି ଏକାଧିକ ବାର ନିଜର ସାମରିକ ଅଭିଯାନର ଯୋଜନାକୁ ବଦଳାଇ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଶେଷ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଆପଣାର ଆଦେଶକୁ ବଦଳାଇ ନାହିଁ । ଯୁଦ୍ଧରତ ସାଧାରଣ ସୈନିକ ଏସବୁ ଯୋଜନା ବିଷୟରେ କିଛି ଜାଣେ ନାହିଁ । ବସ୍ତୁତଃ ଏସବୁ ନିଷ୍ପତ୍ତିକୁ ଗୋପନୀୟ ରଖାଯାଇଥାଏ; କେବଳ ସୈନ୍ୟାଧ୍ୟକ୍ଷଙ୍କ ଛଡ଼ା ଆଉ କାହାରିକୁ ତାହା ଜଣା ନ ଥାଏ । ସେଥିପାଇଁ ଟେନିସନ୍ ଏହି ଅମର ପଦଗୁଡ଼ିକ ଲେଖିଯାଇଛନ୍ତି :

"କାହିଁକି ପୁଚ୍ଛିବା ନାହିଁ ଅଧିକାର,
ବାଧ୍ୟ ସେ ନୁହଁନ୍ତି ଦେବାକୁ ଉତ୍ତର,
କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କେବଳ 'କର ଅବା ମର' ।"

କିନ୍ତୁ ଆପଣ ଚାହିଁଲେ ମୁଁ କହିପାରେଁ ଯେ ଏହି ପଦଗୁଡ଼ିକ ସାଧାରଣ ସୈନ୍ୟବାହିନୀପ୍ରତି ଯେତେ ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ ନୁହେଁ, ତାହା ଅପେକ୍ଷା ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀବାହିନୀ-ପ୍ରତି ଅଧିକ ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ ଅଟେ; କାରଣ ପରିସ୍ଥିତି ବଦଳିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସାମରିକ ବାହିନୀର ସେନାପତି ପ୍ରତିଦିନ ତାଙ୍କର ଯୋଜନାକୁ ବଦଳାଇଦେଇପାରନ୍ତି । ଶତ୍ରୁ ନିଜର କୌଶଳ ବଦଳାଇବା ସଙ୍ଗେ, ସଙ୍ଗେ ସେନାପତିଙ୍କୁ ନିଜ ପକ୍ଷର ରଣ-କୌଶଳ ମଧ୍ୟ ବଦଳାଇବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ସେନାପତିଙ୍କୁ ନିଜର ଅନ୍ତରର ବାଣୀ ମାନିବାକୁ ପଡ଼େ; କାରଣ ବାହାରର ପରିସ୍ଥିତି ଉପରନ୍ତୁ ସେ ଆପଣାକୁ ମଧ୍ୟ ସର୍ବଦା ପରୀକ୍ଷା କରୁଥାଏ ଏବଂ ନିଜର ଅନ୍ତରାତ୍ମାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକୁ କାନ ଡେରିଥାଏ । ମାତ୍ର ସୈନିକର ଅବସ୍ଥା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଓ ସାମରିକ ଲଢ଼ାଇରେ—ଉଭୟରେ—ଏକ ରକମ ସମାନ । କେତେବେଳେ ହେଲେ ତାହାର ବିଶ୍ରାମ ନ ଥାଏ । ଆପଣାର ଗତିବିଧି ବିଷୟରେ ତାକୁ ନିଶ୍ଚିତରୂପେ କିଛି ଜଣା ନ ଥାଏ । ସବୁ ବିଷମ ସଙ୍କଟରେ, ଏପରି କି ମୃତ୍ୟୁର, ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ—ସେ ଏତିକି ମାତ୍ର ନିଶ୍ଚିତଭାବେ ଜାଣିଥାଏ । ସବୁ ଶୃଙ୍ଖଳା ଓ ସେନାପତିଙ୍କର ଆଦେଶ ମାନିବାପାଇଁ ସେ ଯେଉଁ ଶପଥ ନେଇଥାଏ, ଯୁଦ୍ଧ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲେ ମଧ୍ୟ ତାକୁ ସେହି ଶପଥ ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ମାତ୍ର ମୁଁ ଏଭଳି ଶୃଙ୍ଖଳା ଦାବୀ କରି ନାହିଁ । ମୋର ସହକର୍ମୀମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମାଇବାକୁ ମୁଁ ସର୍ବଦା ଚେଷ୍ଟା କରିଛି । ସେମାନଙ୍କର ହୃଦୟ ଓ ତର୍କ-ବୁଦ୍ଧିଦ୍ୱାରା ମୋ' ବିଚାରକୁ ପ୍ରତିପାଦିତ କରାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଅଛି । ଏହିପରି ମୁଁ ଚିରଦିନ କରୁଥିବି; ମାତ୍ର ମୋ'କଥା ବୁଝି ନ ପାରିଲେ ବା ପାଳନ କରି ନ ପାରିଲେ, ଅନ୍ତତଃ ସେଥିରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ହେବ । ସାଧାରଣ ଯୁଦ୍ଧରେ କୌଣସି ସୈନିକ କାହିଁକି ବୋଲି ଯୁକ୍ତି କରିପାରେ

ନାହିଁ । ଆମର ସଂଗ୍ରାମରେ ଯୁକ୍ତି କରିବାପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ଅବକାଶ ରହିଛି ଓ ରହିଲେ ହେଁ ତାହାର ଗୋଟାଏ ସୀମା ଅଛି । ହୃଦ୍‌ବୋଧ ହେବାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିଶ୍ଚୟ ଯୁକ୍ତି ଓ ପ୍ରଶ୍ନ କରିପାରନ୍ତି; ମାତ୍ର ଯେତେବେଳେ ହୃଦ୍‌ବୋଧ ନ ହେବ, ସେତେବେଳେ ବିଶ୍ୱାସ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

—ହରିଜନ, ତା୧୦-୭-୧୯୩୯

୩୨୫

ଭଙ୍ଗାରୁଜା ନୀତି

ମୋ ସହିତ କଳହ କରୁଥିବା ମୋର ଭାଇ ମୋ କୂଅରୁ ଯେପରି ପାଣି ବ୍ୟବହାର କରି ନ ପାରିବ, ସେଥିପାଇଁ କୂଅରେ ବିଷ ପକାଇଦେବା କିମ୍ବା କୂଅକୁ ପୋତିପକାଇବାରେ ମୁଁ କୌଣସି ସାହସ ଦେଖୁ ନାହିଁ । ମନେ କରନ୍ତୁ, ଧର୍ମବନ୍ଧା ଭିତରେ ମୁଁ ତାହା ସହିତ ଲଢ଼ାଇକରୁଛି । ତେବେ ସେଥିରେ କୌଣସି ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗ ନାହିଁ; କାରଣ ତାହା ମୋତେ ପବିତ୍ର କରୁ ନାହିଁ । ତ୍ୟାଗ ଶବ୍ଦର ମୂଳ ଅର୍ଥ ପବିତ୍ରତା ବା ଶୁଦ୍ଧିକୁ ବୁଝାଏ । ନିଜ ମୁଖମଣ୍ଡଳ ଉପରେ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାପାଇଁ ନିଜର ନାକକୁ କାଟିଦେବା ଯାହା, ଏ ଭଙ୍ଗାରୁଜା ସେଇଆ । ପୂର୍ବକାଳରେ ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ଯୁଦ୍ଧ ବିଷୟରେ କେତେକ ଉପାଦେୟ ନିୟମ ରଖିଥିଲେ । କୂଅରେ ବିଷ ପକାଇବା ଏବଂ ଖାଦ୍ୟଶସ୍ୟ ନଷ୍ଟ କରିଦେବା ଏହି ନିୟମରେ ମନା ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ମୋର କୂଅ, ମୋର ଶସ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର ଓ ମୋର ଘରଦ୍ୱାର ଅକ୍ଷତ ଅବସ୍ଥାରେ ଛାଡ଼ିଦେଇଆସିବାରେ ଅବଶ୍ୟ ସାହସ ଓ ତ୍ୟାଗ ନିହିତ ରହିଛି ବୋଲି ମୁଁ ଦୃଢ଼ଭାବରେ ଦାବି କରୁଛି । ମୋହରି ସଞ୍ଚିତ ଖାଦ୍ୟ ଖାଇ ଶତ୍ରୁ ମୋ ପଛରେ ଧାଇଁବେ, ଜାଣିଶୁଣି ମୁଁ ଏହି ବିପଦ ମୁଣ୍ଡାଇବାରେ ସାହସ ଅଛି ଏବଂ ଶତ୍ରୁପାଇଁ ମୁଁ କିଛି ଛାଡ଼ିଆସିଲି, ଏହି ଭାବନା ମୋତେ ଅଧିକ ପବିତ୍ର ଓ ଉଦାର ହେବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କଲା । ଏଣୁ ଏଥିରେ ତ୍ୟାଗ ରହିଛି ।

—ହରିଜନ, ୧୨-୪-୧୯୪୨

୩୨୬

ଅହିଂସକ ସେନାର ତାଲିମ

ପ୍ରଶ୍ନ—ଅହିଂସକ ସେନାପାଇଁ କି ତାଲିମ ଓ ଶୃଙ୍ଖଳା ରହିବା ଉଚିତ ? ପ୍ରଚଳିତ ସାମରିକ ତାଲିମର କେତେକାଂଶ କ'ଣ ଏହି ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ଅନ୍ତର୍ଗତ ହୋଇ ରହିବ ନାହିଁ କି ?

ଉତ୍ତର—ପ୍ରଚଳିତ ସାମରିକ ତାଲିମର ପ୍ରାଥମିକ ଅବସ୍ଥାରେ ଯାହାସବୁ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଏ, ତାହାର ଅତି ଅଳ୍ପ ଅଂଶ ଅହିଂସକ ସେନାର ତାଲିମରେ ରହିବ । ଏସବୁ ହେଉଛି

ଅନୁଶାସନ, କବାୟତ୍, ଡ୍ରିଲ୍ , ସମ୍ମିଳିତ ସଙ୍ଗୀତ, ପତାକା ଉତ୍ତୋଳନ, ସିଗ୍ନାଲ ଦେବା, ଇତ୍ୟାଦି । ଏପରି କି, ଏଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ନୁହେଁ ଏବଂ ଏସବୁ ର ଭିତ୍ତି ଉଭୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭିନ୍ନ ଅଟେ । ଅହିଂସକ ସେନାପାଇଁ ଯେଉଁସବୁ ତାଲିମ ସର୍ବାଦୌ ଆବଶ୍ୟକ, ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି ଈଶ୍ୱରଙ୍କଠାରେ ଅବିଚଳିତ ବିଶ୍ୱାସ, ଅହିଂସକ ସେନାର ସେନାପତିଙ୍କର ଆଦେଶପ୍ରତି ସ୍ୱେଚ୍ଛାକୃତ ଓ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆନୁଗତ୍ୟ ଏବଂ ସେନାର ବିଭିନ୍ନ ଏକକଗୁଡ଼ିକମଧ୍ୟରେ ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଓ ବାହ୍ୟ ସହଯୋଗ ।

—ହରିଜନ, ତା ୧୨-୫-୧୯୪୬

୩୭

ରଚନାତ୍ମକ ପ୍ରସ୍ତୁତି

ସବଳର ଅହିଂସା ଲାଗି କପରି ବାତାବରଣ ଉତ୍ପନ୍ନ କରାଯାଇପାରେ, ସେ ବିଷୟରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ରାଜକୋଟର କର୍ମୀମାନଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇ କହିଲେ : ଚତୁର୍ବିଧ ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାକୁ ଅଭିନବେଶସହକାରେ ଚେଷ୍ଟା କର କାୟମନୋବାକ୍ୟରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ କର୍ମୀ ବ୍ୟକ୍ତିଗତଭାବରେ ଅହିଂସାର ଅନୁଶୀଳନ କରି-ପାରିଲେ ଏହା ହୋଇପାରିବ । ଅଧିକରୁ ଅଧିକ କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଊଣାରୁ ଊଣା କଥା—ଏହା ହିଁ ଆପଣମାନଙ୍କର ନୀତି ହେଉ । କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର କେନ୍ଦ୍ରରେ ଚରଖା ରହିଅଛି । ଚରଖା କହିଲେ ଏଠାରେ ସୂତାକଟାର କୌଣସି ଅଧାପନ୍ତରିଆ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ବୁଝାଉ ନାହିଁ, ମାତ୍ର ଏହାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିଗକୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଢଙ୍ଗରେ ଅଧ୍ୟୟନ, ଏହାର ଯନ୍ତ୍ରକୌଶଳ ଓ ଗଣିତର ଅଧ୍ୟୟନ । କପା ଓ ଏହାର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଜ୍ଞାନ ଇତ୍ୟାଦିକୁ ବୁଝାଏ । ସାକ୍ଷରତାର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ରହିଛି । ଖାସ୍ କରି ଏହାରି ଉପରେ ଆପଣମାନେ ସମସ୍ତ ଉଦ୍ୟମକୁ କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଅନ୍ୟ କୌଣସି କଥାରେ ମୁଣ୍ଡ ଖେଳାଇବା ଦରକାର ନାହିଁ । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ବାଦବିବାଦଭାବରେ ଓ ନିର୍ଘଣ୍ଟ ଅନୁସାରେ ହେବା ଉଚିତ । ରାଜନୀତି ବିଷୟରେ ବକ ବକ ସମୟ ନଷ୍ଟ କର ନାହିଁ । ଏପରି କି ଅହିଂସା ବିଷୟରେ ସୁଦ୍ଧା କହିବା ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ; କିନ୍ତୁ ସାକ୍ଷରତାର ଉପକାର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ବୁଝାନ୍ତୁ । ମଦ୍ୟ-ପାନର, ନିଶା-ଦ୍ରବ୍ୟର ଓ ଜୁଆ-ଖେଳର ନିଷେଧ-ବିଷୟକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ତ ରହିଅଛି । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରକ୍ଷାର ଓ ସାଧାରଣ ସ୍ୱଚ୍ଛତାର ଏବଂ ପ୍ରାଥମିକ ପ୍ରତିଶୋଧକ ବ୍ୟବସ୍ଥାଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରଚାରଦ୍ୱାରା ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କର ଚିକିତ୍ସା, ଘରେ ଶସ୍ତା ଔଷଧ ରଖିବା ଏବଂ ଏସବୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କୁ ତାଲିମ ଦେବାର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ମଧ୍ୟ ରହିଛି ।

"ରାଜକୋଟରେ ଏପରି ଗୋଟିଏ ସୁଦ୍ଧା ଘର ବାକି ରହିବ ନାହିଁ, ଯାହାସହିତ କି ଆପଣମାନେ ବିଶୁଦ୍ଧ ସେବାର ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସମ୍ପର୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ନ ଥିବେ । ଆପଣମାନେ

ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ସହିତ ଉତ୍ତମ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରିବେ, ସେମାନଙ୍କର ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ସେବା କରିବେ । ହରିଜନମାନଙ୍କ ସହିତ ସନ୍ନିହିତ ସମ୍ପର୍କ ରଖିବେ ।

"ଏହିସବୁ ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟ ପଛରେ କୌଣସି ମତଲବ ରହିବ ନାହିଁ । ଆପଣମାନେ ନିଶ୍ଚିତରୂପେ ଏ କଥା ଜାଣିରଖନ୍ତୁ ଯେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ଅହିଂସକ ଓ ଦାୟିତ୍ୱ-ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ଗୁଣଗୁଡ଼ିକର ବିକାଶ କରାଇବ । ଠିକ୍ ଏହିପରି ମୁଁ ଦକ୍ଷିଣ-ଆଫ୍ରିକାରେ ମୋର କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲି । ଲୋକଙ୍କର ସେବାରୁ ହିଁ ମୁଁ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲି । ସେମାନଙ୍କୁ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟନମିତ୍ତ ତାଲିମ ଦେଉଛି ବୋଲି ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଜାଣି ନ ଥିଲି । ମୁଁ ନିଜକୁ ସେପରି ତାଲିମ ଦେଉଛି ବୋଲି ମଧ୍ୟ ଜାଣି ନ ଥିଲି, କିନ୍ତୁ ଶେଷରେ କ'ଣ ଘଟିଲା ଆପଣମାନେ ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି ।

"ଏହି ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଅସରନ୍ତିଭାବରେ ଚାଲିପାରେ । ଆପଣମାନେ ଏଥିରେ ଥକିପଡ଼ିବେ କାହିଁକି ? ଇଂଲଣ୍ଡରେ ହୋଇଥିବା ଶହେ ବର୍ଷର ଯୁଦ୍ଧ-କଥା ଆପଣମାନେ ଜାଣିଛନ୍ତି ତ ? ଯଦି ସେମାନେ ଶହେ ବର୍ଷ ଯୁଦ୍ଧ କରିପାରିଲେ, ତାହା ହେଲେ ଆମ୍ଭେମାନେ ହଜାରେ ବର୍ଷ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ; କାରଣ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଦେଶ ଗୋଟିଏ ମହାଦେଶ । ସ୍ୱାଧୀନତାର ସଂଗ୍ରାମରେ ଆମେ ଯେ ଆମର ଅବଦାନଟିକକ ଦେଇପାରିଥିବୁଁ, ତାହା ହିଁ ଆମର ପୁରସ୍କାର ହୋଇରହିବ ।

"ଜନସାଧାରଣଙ୍କଭିତରେ ଆପଣମାନେ ଏହି ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରନ୍ତୁ, ମୁଁ ଚାହେଁ । ବୀରର ଅହିଂସାରେ ତାଲିମର ଏହା ହିଁ ହେଉଛି ମୂଳଦୁଆ । ଏହା ଗୋଟିଏ ସମଗ୍ର ଓ ଅବିଭାଜ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୃଦ୍‌ବୋଧସହକାରେ ଏଥିରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁ ନାହାନ୍ତି, ସେମାନେ ମୋତେ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବା ଏବଂ ନିଜର ଜ୍ଞାନବୁଦ୍ଧି ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟକରିବା ବାଞ୍ଛନୀୟ ଅଟେ ।"

—ହରିଜନ, ୧୦-୬-୧୯୩୯

ତୃତୀୟ ଭାଗ:
ଅସହଯୋଗ ଓ ଆଇନଅମାନ୍ୟ

୩୮
ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସପ୍ତାହ

(୧୯୧୯ ମସିହା ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସ ତୃତୀୟ ସପ୍ତାହରେ ରାଓଲଟ୍ ଆଇନ୍ ଜାରି-ହେଲା । ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧର ଅବ୍ୟବହିତପରେ ଭାରତରକ୍ଷା ଆଇନ୍‌ର ମିଆଦ ପୂରିଯିବାରୁ ଯେଉଁ ପରିସ୍ଥିତି ଉପୁଜିଲା, ସେହି ପରିସ୍ଥିତିକୁ ସମ୍ଭାଳିବାପାଇଁ ଏହି ଆଇନ୍ ଜାରିହେଲା । ରାଷ୍ଟ୍ରର ନିରାପତ୍ତାର ପରିପନ୍ଥୀ କୌଣସି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ବୋଲି ସନ୍ଦେହ କରାଯାଉଥିବା ଯେ କୌଣସି ଲୋକକୁ ଗିରଫ୍ କରିବା, ଅଟକ ରଖିବା, ଜେଲ୍ ଦେବା ବା ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରେ ଦଣ୍ଡ ଦେବାପାଇଁ ଏହି ଆଇନ୍ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କୁ ନିରଙ୍କୁଶ କ୍ଷମତା ଦେଇଥିଲା । ଏହି ଆଇନ୍ ନ୍ୟାୟର ମୌଳିକ ନୀତିଗୁଡ଼ିକର ଉଚ୍ଛେଦକାରୀ ଓ ନାଗରିକ ସ୍ୱାଧୀନତାର ଧ୍ୱଂସକାରୀ ଏବଂ ସେହିହେତୁ ଏହାକୁ କୌଣସିମତେ ମାନି ନେବା ଅନୁଚିତ ବୋଲି ଗାନ୍ଧୀଜୀ ମନେ କଲେ ।

ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧସମୟରେ ଇଂଲଣ୍ଡ୍‌ର ତତ୍କାଳୀନ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଲଏଡ୍ ଜର୍ଜ୍ ଭାରତୀୟ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କୁ ଗୁରୁଗମ୍ଭୀର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଥିଲେ ଯେ ସେମାନଙ୍କର ଧର୍ମଗୁରୁ ଓ ତୁର୍କୀର ସୁଲତାନ ଖଲିଫାଙ୍କର ସାର୍ବଭୌମତ୍ୱରେ କୌଣସି ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରାଯିବ ନାହିଁ । ଏହିରୂପେ ଭାରତୀୟ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ସମଧର୍ମୀ ତୁର୍କୀବାସୀମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଲଢ଼ିବାପାଇଁ ପ୍ରଣୋଦିତ କରାଯାଇଥିଲା । ମାତ୍ର ଯୁଦ୍ଧପରେ ଏହି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଲଂଘନ କରି ତୁର୍କୀକୁ ତାହାର ଶାସିତ ଅଂଚଳଗୁଡ଼ିକରୁ ବଂଚିତ କରାଯାଇଥିଲା ଏବଂ ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ଫ୍ରାନସ୍ ମଧ୍ୟରେ ସେହି ଅଂଚଳଗୁଡ଼ିକୁ ମାରଫତଦାରୀ ଶାସନର (ମ୍ୟାଣ୍ଡେଟ୍) ଛଳନାରେ ବାଣ୍ଟି ଦିଆଗଲା । ଏହାଫଳରେ ଭାରତରେ କେବଳ ମୁସଲମାନମାନେ କ୍ଷୁବ୍ଧ ହୋଇଉଠିଲେ, ତାହା ନୁହେଁ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ମଧ୍ୟ କ୍ଷିପ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ବ୍ରିଟେନ୍‌ର ଏହି ବାଗ୍‌ଦାନ-ଲଂଘନରୂପକ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ସେମାନେ ସ୍ୱାଭାବିକଭାବରେ ନିର୍ଲଜ୍ଜ ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା ବୋଲି ମନେକଲେ । ଏହିଥିରୁ ଖିଲାଫତ୍ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଏଥିରେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ସହ ହିନ୍ଦୁମାନେ ଯୋଗ ଦେଲେ ।

ଏହି ଦୁଇଟି ସମସ୍ୟାରୁ ଯେଉଁ ତୀବ୍ର ଆନ୍ଦୋଳନ ଜନ୍ମଲାଭ କଲା, ୧୩ ତାରିଖ ଏପ୍ରିଲ୍ ୧୯୧୯ ମସିହାରେ ଜାଲିଆନ୍‌ୱାଲା ବାଗର ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡରେ ତାହାର ଚରମ ପରିଣତି ଘଟିଲା । ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ·ପାର୍କରେ ଏକ ରାଜନୀତିକ ସଭାରେ ସମବେତ ହୋଇଥିବା

ଶାନ୍ତ ଜନତାଙ୍କୁ ଜଣେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସେନାପତିର ଆଦେଶରେ ଗୁଳି କରି ନିଷ୍ଠୁରଭାବରେ ହତ୍ୟା କରାଯାଇଥିଲା । ଏହାପରେ ରାଜନୀତିକ ପ୍ରବଳ ଉତ୍ତେଜନାର ବହ୍ନି ଦାଉ ଦାଉ ଜଳିଉଠିଲା ଏବଂ ଭାରତବର୍ଷରେ ଇଂରେଜ ସରକାର ବିରୋଧରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ତାଙ୍କର ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ସଂଗଠିତ କଲେ । ୧୯୧୯ ମସିହାର ଏପ୍ରିଲ ୬ ରୁ ୧୩ ତାରିଖ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭୟାବହ ଘଟଣା ସଂବଳିତ ଏହି ସପ୍ତାହକୁ ସେ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସପ୍ତାହରୂପେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କଲେ । ପ୍ରାର୍ଥନା ଓ ଉପବାସ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମମୂଳକ ଏହି ସପ୍ତାହଟି ସେହିଦିନଠାରୁ ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଳିତ ହୋଇଆସୁଅଛି । —ସମ୍ପାଦକ)

ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ-ଏକତା ଓ ସ୍ୱଦେଶୀର ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଯୋଜନାର ସମାରମ୍ଭ କରାଇ ଏପ୍ରିଲ୍ ଛଅ ତାରିଖ ପାଳିତ ହେଲା ।

ଏହି ଏପ୍ରିଲ ଛ' ତାରିଖ ହିଁ ରାଉଲଟ୍ ଆଇନ୍‌ର ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟକୁ ନଷ୍ଟ କରି-ଦେଇ ଏହି ଆଇନ୍‌କୁ ଅଚଳ କରିଦେଇଥିଲା । ଏପ୍ରିଲ ତେର ତାରିଖ ଦିନ ଯେ କେବଳ ସେହି ଭୟଙ୍କର ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ ଘଟିଥିଲା, ତାହା ନୁହେଁ; ମାତ୍ର ସେହି ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡରେ ହିନ୍ଦୁ ଓ ମୁସଲମାନ ଉଭୟଙ୍କର ରକ୍ତ ସମ୍ମିଳିତ ଧାରରେ ଅବାରିତଭାବରେ ବହିଯାଇଥିଲା ଏବଂ ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ଐକ୍ୟକୁ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ କରିଥିଲା । ଏହି ଦୁଇଟି ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଘଟଣାର ସ୍ମୃତିକୁ ଆମେ କିପରି ପାଳନ କରିବୁଁ ? ମୁଁ ଏହି ପରାମର୍ଶ ଦେବାକୁ ସାହସ କରୁଛି ଯେ, ଯେଉଁମାନେ ଚାହିଁବେ ସେମାନେ ଆସନ୍ତା ଏପ୍ରିଲ ଛ'ତାରିଖ ଦିନ ଉପବାସ କରିବେ (ଚବିଶ ଘଣ୍ଟାସକାଶେ ସେମାନେ ଖାଦ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିବେ ନାହିଁ) ଏବଂ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବେ ।

ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡସହିତ ସମ୍ପର୍କ ଥିବା କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆମେ ଏପ୍ରିଲ ଛ'ତାରିଖଠାରୁ ଆରମ୍ଭ ହେଉଥିବା ସମସ୍ତ ସପ୍ତାହଟି ଲଗାଇବୁଁ ।

ତାହାପରେ ଏପ୍ରିଲ ତେର ତାରିଖ । ସେହି ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ଦିନଟି ଆମେ ଉପବାସ ଓ ପ୍ରାର୍ଥନାରେ କଟାଇବା । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଭିତରେ କୌଣସି ବିଦ୍ୱେଷ ବା କ୍ରୋଧ ରହିବ ନାହିଁ । ସେଦିନ ଆମେ ନିରୀହ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରିବା । ଘଟଣାର ଗର୍ହିତତା ବିଷୟ ଆମେ ସ୍ମରଣ କରିବାକୁ ଚାହୁଁ ନାହୁଁ । ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାରେ ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ଅଧିକ ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାରେ ରାଷ୍ଟ୍ର ଜାଗ୍ରତ ହେବ । ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ହୋଇଥିବା ସୀମାବହିର୍ଭୂତ ଆଚରଣଗୁଡ଼ିକୁ ମନେ ପକାଇ ରାଷ୍ଟ୍ର ସେଥିପାଇଁ ଅନୁତପ୍ତ ହେବ ବୋଲି ମୁଁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛି । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ, ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ଏକତା ଓ ସ୍ୱରାଜର ନୀତିଗୁଡ଼ିକୁ ଆପଣାର ଜୀବନରେ ଅଧିକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେ ଉପଲବ୍ଧି କରିବାପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଏହି ସପ୍ତାହରେ ପ୍ରାଣପଣେ ପ୍ରୟାସ କରିବେ ବୋଲି ମୁଁ ନିବେଦନ କରୁଛି । ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ଏକତା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବାର ତାରିଖ, ଶୁକ୍ରବାର ସନ୍ଧ୍ୟା ସାତଟାବେଳେ ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନମାନଙ୍କର ସମ୍ମିଳିତ ସଭା ହେଉ ବୋଲି ମୁଁ

ପରାମର୍ଶ ଦେଉଛୁ । ମୁସଲମ୍ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଯଥାର୍ଥ ଅଭିଳାଷଗୁଡ଼ିକର ଅନୁକୂଳ ଉପାୟରେ ଖିଲାଫତ ପ୍ରଶ୍ନର ସମାଧାନ କରାଯାଉ ବୋଲି ଏସବୁ ସଭାରେ ଦାବୀ ହେବା ଉଚିତ । ଏହିରୂପେ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସପ୍ତାହ ପରିଶୁଦ୍ଧି, ଆତ୍ମନିରୀକ୍ଷଣ, ତ୍ୟାଗ, ଶାନ୍ତି ଶୃଙ୍ଖଳା ଓ ଇପ୍ସିତ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଆଦର୍ଶଗୁଡ଼ିକର ପୂର୍ଣ୍ଣ-ପ୍ରକାଶର ଏକ ସପ୍ତାହ ରୂପେ ପାଳିତ ହେବା ଉଚିତ । ଏଥିରେ ଲେଶ ମାତ୍ର ତିକ୍ତତା ରହିବ ନାହିଁ । ବାକ୍ୟରେ କୌଣସି ହିଂସା ପ୍ରକଟିତ ହେବ ନାହିଁ, ଅଥଚ ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଭୀକତା ଓ ଦୃଢ଼ତା ପ୍ରକାଶ ପାଇବ ।

ମୁଁ ସମ୍ମାନ ସହକାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଅଛି ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦଳ ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶ୍ରେଣୀ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସପ୍ତାହ ପାଳନରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିବେ ଏବଂ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଜାଗ୍ରତିରେ ଯଥାର୍ଥ ଓ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରଗତି ଲାଗି ଏହାକୁ ଏକ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଅବସରରେ ପରିଣତ କରିବେ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୧୦-୩-୧୯୨୦, (ତା ୩୦-୩-୧୯୨୨ର ସଂଖ୍ୟାରେ ଏହି ଲେଖାଟି ଆଉଥରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା)

୩୯

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ସପ୍ତାହ

ପବିତ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସପ୍ତାହରେ ମୁଁ ଉପବାସ ଓ ପ୍ରାର୍ଥନାକୁ ପ୍ରଥମ ଏବଂ ସର୍ବ-ପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ରୂପେ ରଖିବାକୁ ଚାହେଁ । ଆମ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଜୀବନର ପରିଷ୍କରଣ ଲାଗି ଏହି ଉଭୟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ଆବଶ୍ୟକତା ବିଷୟରେ ମୁଁ ଜୋର ଦେଇ ଯଥେଷ୍ଟ କହି ସାରିଛି । ମୋର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ଏସବୁ କହୁଛି, ମାତ୍ର ଠିକ୍ ଏହି ପ୍ରାର୍ଥନା ବିଷୟରେ ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ପାଖକୁ ଲେଖିଁ ଲେଖିଁ ଟେନିସନଙ୍କ ରଚନାରୁ ମୁଁ କେତୋଟି ସୁନ୍ଦର ଧାଡ଼ି ଦୈବାତ୍ ପାଇଲି । ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆର ପାଠକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମୁଁ ସେଗୁଡ଼ିକ ଉଦ୍ଧାର କରି ଦେଉଛି । ଭାବୁଛି ଯେ ପ୍ରାର୍ଥନାର ଉପାଦେୟତାରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାବରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ଏତଦ୍ୱାରା ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇ ପାରିବ ।

ସେହି ଉକ୍ତି ହେଉଛି··· ।

"······ସଂସାର ଲୋକଙ୍କ କଳ୍ପନାଠାରୁ ଅନେକ କିଛି ଅଧିକ ପ୍ରାର୍ଥନାଦ୍ୱାରା ସମ୍ଭବ ହୁଏ । ତେଣୁ ତୁମର କଣ୍ଠଧ୍ୱନି ଠିକ୍ ଏକ ନିର୍ଝରିଣୀ ପରି ମୋ' ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦିନରାତି ନିର୍ଗତ ହେଉଥାଉ । ମଣିଷ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଜାଣେ; ଅଥଚ ସେ ଯଦି ତା ନିଜପାଇଁ ଓ ଯେଉଁମାନେ ତାକୁ ବନ୍ଧୁ ବୋଲି କହନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଭଗବାନଙ୍କୁ ହାତ ନ ଯୋଡ଼େ, ତେବେ ମସ୍ତିଷ୍କ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ଧ ଜୀବନ କଟାଉଥିବା ସେହି ମଣିଷ ଛେଳି ମେଣ୍ଢାଙ୍କଠାରୁ କେଉଁ ଗୁଣେ ଉନ୍ନତ ? କାରଣ ଏହି ସମଗ୍ର କୁଟିଳ ପୃଥିବୀ ସବୁ ପ୍ରକାରେ ସୁନାର ଜଞ୍ଜିରରେ ଭଗବାନଙ୍କ ଚରଣରେ ବନ୍ଧା ହୋଇ ରହିଛି ।"

ଭାରତବର୍ଷର ଚାରିଆଡ଼େ ବୁଲିବାବେଳେ ସବୁ ଧର୍ମର ଲୋକମାନଙ୍କ ସହିତ, ହଜାର ହଜାର ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ଓ ଶହ ଶହ ଛାତ୍ରଙ୍କ ସହିତ ମିଶିବାର ସୁଯୋଗ ମୁଁ ପାଇଛି । ଅନ୍ତରର ଯେଉଁ ପ୍ରବଳ ଆବେଗ ସହକାରେ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକ ଆଲୋଚନା କରିଛି, ତାହା ମୁଁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିପାରିବି ନାହିଁ । ଆମେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମର ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଅସ୍ତିତ୍ୱ ବିଷୟରେ ସଚେତନ ହୋଇ ପାରିନାହୁଁ ବୋଲି ମୁଁ ଜାଣିବାକୁ ପାଇଛି । ସେହି ଚୈତନ ଅବସ୍ଥାର ଉପଲବ୍‌ଧି ପାଇଁ ଯେଉଁ ଶୃଙ୍ଖଳା ବା ଅନୁଶାସନ ଆବଶ୍ୟକ, ତାହା ଆମେ ଅର୍ଜନ କରି ପାରି ନାହୁଁ । ମୁଁ ସାହସର ସହିତ କହୁଅଛି ଯେ ସେହି ଆବଶ୍ୟକ ଅନୁଶାସନ, ତ୍ୟାଗ-ଭାବନା, ବିନୟ ଓ ଦୃଢ଼ ଇଚ୍ଛା-ଶକ୍ତି ଆମକୁ ଆଣିଦେବା ଲାଗି ଉପବାସ ଓ ପ୍ରାର୍ଥନାଠାରୁ ବଳି ଆଉ ଅଧିକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ସାଧନ କିଛି ନାହିଁ, ଏବଂ ଏସବୁ ବ୍ୟତୀତ କୌଣସି ପ୍ରକୃତ ପ୍ରଗତି ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ତେଣୁ ମୁଁ ଆଶା କରୁଛି ଯେ ନିଷ୍ଠାର ସହିତ ଉପବାସ ଓ ପ୍ରାର୍ଥନା କରି ଭାରତର ଚାରିଆଡ଼େ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ବ୍ୟକ୍ତି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସପ୍ତାହ ଆରମ୍ଭ କରିବେ ।

ଏହି ସପ୍ତାହର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଦିଗଟି ଉପରେ ଜୋର ଦେବାକୁ ଚାହୁଁ ନାହିଁ । ମୋର ଇଚ୍ଛା, ଏହି ସପ୍ତାହରେ ଆମେ ସତ୍ୟ ଓ ଅହିଂସା ଉପରେ ଗଭୀର ଭାବରେ ମନନ କରିବା ଏବଂ ଏଗୁଡ଼ିକ ଯେ ଦୁର୍ଜ୍ଜୟ ଶକ୍ତି ତାହା ବୁଝି ରଖିବା । ପ୍ରକୃତରେ ଯଦି ଆମେ ସମସ୍ତେ ସତ୍ୟ ଓ ଅହିଂସାର ଶାଶ୍ୱତ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ନିଜ ନିଜର ଜୀବନକୁ ପରିଚାଳିତ କରିବୁଁ, ତେବେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ବା ସେହିଭଳି ଅନ୍ୟ ପ୍ରତିରୋଧମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟର କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ କେବଳ ଅଳ୍ପସଂଖ୍ୟକ ଲୋକ ବିରୋଧର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ସତ୍ୟ ମାର୍ଗରେ ଚାଲିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି, ସେତିକବେଳେ ସବିନୟ ପ୍ରତିରୋଧ କାମରେ ଆସେ । ସତ୍ୟ ପ୍ରକୃତରେ କ'ଣ, ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କରି କେଉଁ ଅବସରରେ ଏହାକୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ହୁଏ ଏବଂ ସତ୍ୟର ଅନୁସନ୍ଧାନବେଳେ ହିଂସା ରୂପରେ ଆସି ପହଂଚୁଥିବା ଭୁଲଗୁଡ଼ିକୁ କିପରି ଏଡ଼ିବାକୁ ହେବ, ସେ କଥା ଜାଣିପାରିବା କଠିନ । ଜାତୀୟ ଜାଗରଣ ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଏହି ସପ୍ତାହରେ ଆମେ ଦଳ, ଶ୍ରେଣୀ, ଧର୍ମ-ମତ ନିର୍ବିଶେଷରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ସହଯୋଗ ଲୋଡ଼ୁଥିବାବେଳେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟକୁ ନୀତି ରୂପେ ପ୍ରଚାର କରିବା କେତେଦୂର ସମୀଚୀନ ହେବ, ସେ ବିଷୟରେ ମତଭେଦ ଉଠିପାରେ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୩୦-୩-୧୯୨୨

୪୦

ଜାଲିଆନାୱାଲା ବାଗ୍

ଏହି ବାଗ୍‌କୁ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସମ୍ପତ୍ତି କରି କିଣିନେବାର ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ-ଜନକ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଉପୁଜିଥିଲା । ସମ୍ମାନାସ୍ପଦ ପଣ୍ଡିତ ମଦନମୋହନ ମାଳବୀୟ, ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ସ୍ୱାମୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରଦ୍ଧାନନ୍ଦ ଓ ସ୍ଥାନୀୟ ନେତାମାନଙ୍କର ଉଦ୍ୟମ ଯୋଗୁଁ ଏହା ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଶର ସଂପତ୍ତିରେ ପରିଣତ

ହୋଇପାରିଛି । ଚଳିତ ମାସର ଛ'ତାରିଖଠାରୁ ତିନିମାସ ମଧ୍ୟରେ ଜମି ମୂଲ୍ୟର ସମସ୍ତ ଟଙ୍କା ଦାଖଲ କରିବା ସର୍ତ୍ତ ରହିଅଛି । ଏହି ମୂଲ୍ୟ ଟ ୫,୩୬,୦୦୦ ଙ୍କା । ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମୟ ଭିତରେ ଏହି ଟଙ୍କା ସଂଗ୍ରହ କରିବାକୁ ପଡିବ ।

ରାଷ୍ଟ୍ର ତରଫରୁ ଏହି ସମ୍ପତ୍ତିକୁ କିଣିନେବା ବିଷୟରେ ବିଶେଷ କରି ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକେ ଯେତେବେଳେ ଆପତ୍ତି ଉଠାଇଛନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ତାହାର ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତତାକୁ ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖିବା ଆବଶ୍ୟକ । କାନପୁର ସ୍ମାରକର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଆମ ଆଗରେ ରହିଛି । ଅତଏବ ଏପରି ଏକ ମନୋଭାବରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହେବାର କିଛି ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଆପତ୍ତିକାରୀଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର ଯଥେଷ୍ଟ ସମ୍ମାନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଏହା ନ କହି ରହିପାରୁନାହିଁ ଯେ ବାଗଟିକୁ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସମ୍ପତ୍ତି-ରୂପେ ହାତକୁ ଆଣି ନ ଥିଲେ, ତାହା ରାଷ୍ଟ୍ର ପକ୍ଷରେ ଅପମାନର ବିଷୟ ହୋଇଥାନ୍ତା । ନୀତି ବା ଆଇନ୍ ଦୃଷ୍ଟିରୁ କୌଣସି ଅନ୍ୟାୟ କରି ନ ଥିଲେ ହେଁ, ଯେଉଁ ପାଞ୍ଚଶହ ବା ତତୋଧିକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ସେଠାରେ ହତ୍ୟା କରାଯାଇଥିଲା, ସେମାନଙ୍କୁ ଆମେ କେବେ ଭୁଲି ପାରିବା କି ? ସେମାନେ ଯଦି ଜାଣିଶୁଣି ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିଥାନ୍ତେ, ଯଦି ନିଜର ନିରୀହତା ସମ୍ପର୍କରେ ଅବହିତ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଅବିଚଳିତ ଭାବରେ ନିଜ ନିଜ ଜାଗାରେ ଠିଆହୋଇ ରହି ପରିଣାମ ରାଇଫଲରୁ ଆସୁଥିବା ଗୁଳିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଥାନ୍ତେ, ତେବେ ସେମାନେ ଇତିହାସରେ ସନ୍ଥ, ବୀର ଓ ଦେଶଭକ୍ତ ରୂପେ ଅମର ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତେ । ତଥାପି ଘଟଣାଟି ପ୍ରକୃତରେ ଯେପରି ଘଟିଲା, ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାର କଲେ ମଧ୍ୟ ଏହି ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡର ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀର ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ମହତ୍ତ୍ୱ ଅବଶ୍ୟ ରହିଅଛି । ଦୁଃଖବରଣ ଓ କଷ୍ଟସହନରୁ ହିଁ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଜନ୍ମହୁଏ । ଆମ ରାଜନୈତିକ ସ୍ୱାଧୀନତାର ସଂଗ୍ରାମରେ ଯେଉଁମାନେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷରେ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଦୋଷ ସକାଶେ ପ୍ରାଣବଳି ଦିଅନ୍ତି ବା ଦୁଃଖ ସହନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ସ୍ମୃତିକୁ ସମ୍ମାନ ସହକାରେ ସାଇତି ରଖି ନ ପାରିଲେ ଆମକୁ ରାଷ୍ଟ୍ର ବୋଲାଇବାର ସମସ୍ତ ଅଧିକାର ହରାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଆମର ଅସହାୟ ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ ନୃଶଂସ ଭାବରେ ହତ୍ୟା କରାଯାଉଥିବା ସମୟରେ ଆମେ ସେମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷାକରି ପାରିଲୁ ନାହିଁ । ଆମେ ଇଚ୍ଛା କଲେ ଏହି ଅପକର୍ମର ପ୍ରତିଶୋଧ ନ ନେବାକୁ ସ୍ଥିର କରି ପାରୁଁ । ତଦ୍ୱାରା ରାଷ୍ଟ୍ରର କୌଣସି କ୍ଷତି ହେବନାହିଁ । ମାତ୍ର ଗୋଟିଏ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସମାଧି-ସ୍ତମ୍ଭ ଉତ୍ତୋଳନ କରି ଓ ତାହାରି ମାଧ୍ୟମରେ ଏହି ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ନିଧନରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଆପଣାର ପ୍ରିୟ ଆତ୍ମୀୟ ସ୍ୱଜନଙ୍କୁ ହରାଇ ବସିଛୁ ବୋଲି ପୃଥିବୀ ଆଗରେ ଘୋଷଣା କରି ସେମାନଙ୍କ ସ୍ମୃତିକୁ ଚିରନ୍ତନ କରି ରଖିବା ଏବଂ ସମାନଙ୍କର କଷ୍ଟ ସହିବାରେ ଆମେ ମଧ୍ୟ ଅଂଶୀଦାର ବୋଲି ମୃତବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ପରିବାର ବର୍ଗଙ୍କୁ ଦେଖାଇବାରେ ଆମେ ଅସମ୍ମତ ହେବୁଁ କି ? ଅସମ୍ମତ ହେବାର ଆମର ସାଧ୍ୟ ଅଛି କି ? ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସହଜାତ ପ୍ରବୃତ୍ତି କହିଲେ ଯଦି ଏତିକି ମାତ୍ର ଜ୍ଞାତିଭାବକୁ ନ ବୁଝାଇଲା, ତେବେ ମୋ ପାଇଁ ସେଥିର କୌଣସି ଅର୍ଥ ନାହିଁ । ପ୍ରକୃତ ସ୍ୱାଧୀନତା ପଥରେ ଅଗ୍ରସର ହେଉ ହେଉ ଆମକୁ ଜାଲିଆନୱାଲା-ବାଗପରି ଅନ୍ୟାୟର କେତେ ଯେ ପୁନରାବୃତ୍ତି ଅଙ୍ଗେ ନିଭାଇବାକୁ ହେବ ତାହା ବର୍ତ୍ତମାନର

ଓ ଭବିଷ୍ୟତ ବଂଶଧରଙ୍କୁ ଜଣାଇ ରଖିବା ମୁଁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ବିଚାରୁଛି । ସେଗୁଡ଼ିକ ଯେପରି ଆଉ ନ ଘଟେ ସେଥିପାଇଁ ଆମେ ସତର୍କ ରହିବୁଁ, ସେଗୁଡ଼ିକର ପୁନରାବୃତ୍ତିର ଆମେ ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିବୁଁ । ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଜୀବନର ସଂଗ୍ରାମରୁ ଆମେ ଇଂଚେ ସୁଦ୍ଧା ଟଳିବୁଁ ନାହିଁ । ପଞ୍ଜାବର କଷଣ ରାଷ୍ଟ୍ରର ହୃଦୟକୁ ଯେ ଦୁର୍ବଳ କରିଦେଇ ନାହିଁ ଏବଂ ରାଷ୍ଟ୍ର ଯେ ଏଗୁଡ଼ିକୁ ଜୀବନର ସ୍ୱାଭାବିକ ଦାଣ୍ଡଧନ୍‌କା ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରି ନେଇଛି, ଅମୃତସର କଂଗ୍ରେସରୁ ଆମକୁ ଏହି ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶିକ୍ଷା ମିଳିଛି । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ନିର୍ବୋଧଙ୍କ ପରି ଭୁଲ୍‌କରିଥିଲେ ଏବଂ ନିରୀହ ଲୋକେ ତାହାର ଫଳ ଭୋଗିଲେ । ଭବିଷ୍ୟତରେ ଆମେ ଭୁଲ ଆଉ ନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବୁଁ, ମାତ୍ର ଆମର ସମସ୍ତ ଚେଷ୍ଟା ସତ୍ତ୍ୱେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟର ସଦ୍‌ବୁଦ୍ଧି ଜାଗ୍ରତ କରିବାରେ ଆମେ ସଫଳ ହୋଇ ନ ପାରୁଁ । ତେଣୁ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଲୋକଙ୍କର କଷଣର ଯେଉଁ ସବୁ ପୁନରାବୃତ୍ତି ହେବ, ତାହାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାପାଇଁ ଆମେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ରହିବୁଁ । ଏଥି ନିମନ୍ତେ ଆମେ ଦେଶ ଆଗରେ ଏହା ଘୋଷଣା କରିବୁଁ ଯେ ସେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଓ ସେମାନଙ୍କର ଆତ୍ମୀୟବର୍ଗଙ୍କୁ ଆମେ କଦାପି ଭୁଲିଯିବୁଁ ନାହିଁ, ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ମୃତବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ସ୍ମୃତି ଆମପାଇଁ ଏକ ପବିତ୍ର ସଂପଦ ହୋଇ ରହିବ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ଜୀବିତ ଆତ୍ମୀୟମାନେ ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ନିଜର ଭରଣ-ପୋଷଣ ପାଇଁ ରାଷ୍ଟ୍ର ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବାର ଅଧିକାର ପାଇବେ । ସ୍ମାରକର ପଛରେ ଏହି ମୂଳ ଅର୍ଥ ନିହିତ ଅଛି । ମୁସଲମାନଙ୍କର ରକ୍ତ କଅଣ ସେଠାରେ ହିନ୍ଦୁର ରକ୍ତ ସହିତ ମିଶି ଯାଇନାହିଁ ? ଶିଖ୍‌ର ରକ୍ତ ସନାତନୀ ଓ ଆର୍ଯ୍ୟ-ସମାଜୀର ରକ୍ତ ସହିତ କଅଣ ଏକାଠି ହୋଇନାହିଁ ? ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ଏକତା ରକ୍ଷା କରିବାର ନିଷ୍ଠାପର ଓ ସତତ ଉଦ୍ୟମର ଏହି ସ୍ମାରକ ଗୋଟିଏ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ପ୍ରତୀକ ହୋଇ ରହିବ ।

ତଥାପି ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ଆପତ୍ତିକାରୀଙ୍କର ଆପତ୍ତିର ଜବାବ ଦେଇ ନାହିଁ । ସ୍ମାରକଟି ତିକ୍ତତା ଓ ବିଦ୍ୱେଷଭାବକୁ ସ୍ଥାୟୀ କରି ରଖିବ ନାହିଁ କି ? ତାହା ନ୍ୟାସୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବ । ମୁଁ ଯେତେଦୂର ଜାଣିଛି, ଏହା ସେମାନଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ । ମୁଁ ଜାଣେ ଯେ ସେହି ବିରାଟ ଜନସମାଗମ ମଧ୍ୟରେ ସେପରି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନ ଥିଲା । କୌଣସି ତିକ୍ତତା ନଥିଲା, ଏ ଧାରଣା ମୁଁ ଦେବାକୁ ଚାହୁଁ ନାହିଁ । ତିକ୍ତତା ଥିଲା ଏବଂ ବାହାରକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପାଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସ୍ମାରକ ରଖିବାର କଳ୍ପନା ଭିତରେ କୌଣସି ତିକ୍ତତା ନ ଥିଲା । ଅପକର୍ମକାରୀ ଓ ତାହାର ପାଗଳାମିକୁ ଲୋକେ ଭୁଲି ଯିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି; ଭୁଲି ଯିବାରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହିତ କରିବା ଉଚିତ । ଜେନେରାଲ ଡାୟାର୍‌ଙ୍କ ପରି ଦାୟିତ୍ୱହୀନତା ଓ ସୁଯୋଗ ଆମର ଥିଲେ, ଆମେ ସମସ୍ତେ ହୁଏତ ତାହା କରିଥାନ୍ତୁ । ଭୁଲ କରିବା ମନୁଷ୍ୟର ସ୍ୱଭାବ, ଏବଂ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କର ପ୍ରକୃତି ଭ୍ରାନ୍ତି-ପ୍ରବଣ ହୋଇଥିଲେ ହେଁ, ଯଦି ଆମର ଭୁଲଗୁଡ଼ିକ ପାଇଁ ଦଣ୍ଡ ପାଇବା ଓ ଗଞ୍ଜଣା ପାଇବା ପରିବର୍ତ୍ତରେ କ୍ଷମା ପାଇବାକୁ ଚାହୁଁଥାଉଁ, ତେବେ କ୍ଷମା ଦେବା ମଧ୍ୟ ମଣିଷର ସ୍ୱଭାବ ହେବା ଉଚିତ । ଏହାର

ଅର୍ଥ ନୁହେଁ ଯେ ଆମେ ଜେନେରାଲ ଡାୟାର୍‌ଙ୍କର ପଦଚ୍ୟୁତି ଚାହୁଁ ନାହୁଁ । ଜଣେ ପାଗଳକୁ ଏପରି ଏକ ପଦରେ ରଖିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ଯେଉଁ ଅଧିକାର ଯୋଗୁଁ ସେ ପଡ଼ୋଶୀମାନଙ୍କର ଅନିଷ୍ଟ କରିପାରିବ । ପାଗଳ ପ୍ରତି କେହି ଯେପରି ବିଦ୍ୱେଷ ପୋଷଣ କରେ ନାହିଁ, ସେହିପରି ଆମେ ଜେନେରାଲ ଡାୟାର୍ ପ୍ରତି ବିଦ୍ୱେଷ ରଖିବୁଁ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସ୍ମାରକର ବିସ୍ତାରରୁ ମୁଁ ସବୁପ୍ରକାରର ତିକ୍ତତା ଓ ବିଦ୍ୱେଷ-ଭାବକୁ ବହିଷ୍କୃତ କରିରଖିବାକୁ ଏବଂ ଏହାକୁ ଏକ ପବିତ୍ର ସ୍ମୃତି ରୂପେ ଦେଖିବାକୁ ମୁଁ ଚାହେଁ । ଶ୍ରେଣୀ, ଧର୍ମ-ମତ ବା ବର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ବିଶେଷରେ ସମସ୍ତେ ଯେପରି ବାଗକୁ ଏକ ତୀର୍ଥସ୍ଥାନ ରୂପେ ଦର୍ଶନ କରିପାରିବେ, ଏହାହିଁ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏ ବିଷୟରେ ଆମର ଭାବନାକୁ ବୁଝିବାପାଇଁ ମୁଁ ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ନିବେଦନ କରିବି । ରାଜକୀୟ ଘୋଷଣାର ମର୍ମ ଅନୁସାରେ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ନିବେଦନ କରିବି ଯେ ଏହି ସ୍ମାରକ ପାଇଁ ଚାନ୍ଦା ଦେଇ ସେମାନେ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଚେତନା ଫେରିପାଇବାକୁ ଆମର ପ୍ରୟାସରେ ସଙ୍ଗୀ ହୋଇ ବାହାରନ୍ତୁ, ଯେଉଁ ସମ୍ବିଧାନ ଭିତରେ ରହି ସେମାନେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଉପଭୋଗ କରୁଛନ୍ତି, ସେହି ସମ୍ବିଧାନ ଅନୁସାରେ ଆମେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଉପଲବ୍ଧି କରିବାକୁ ସେମାନେ ଆମକୁ ସମର୍ଥନ କରନ୍ତୁ ଏବଂ ଭାରତର ପ୍ରକୃତ ପ୍ରଗତି ନିମିତ୍ତ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ଏକତାର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଁ ସେମାନେ ଆମ ସହିତ ସହଯୋଗ କରନ୍ତୁ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୧୮-୨-୧୯୨୦

୪୯

ସନ୍ଥ ନୁହେଁ କି ରାଜନୀତିଜ୍ଞ ନୁହେଁ

ଜଣେ ସହୃଦୟ ବନ୍ଧୁ **East and West** (ପୂର୍ବ ଓ ପଶ୍ଚିମ) ପତ୍ରିକାର ଏପ୍ରିଲ୍ ସଂଖ୍ୟାରୁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଅଂଶଟି କାଟି ମୋ' ପାଖକୁ ପଠାଇଛନ୍ତି :

"ଜଣେ ସନ୍ଥ ହିସାବରେ ମିଷ୍ଟର ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ଖ୍ୟାତି ରହିଛି । କିନ୍ତୁ ଯେପରି ଜଣାଯାଉଛି, ଅନେକ ସମୟରେ ତାଙ୍କର ଅନ୍ତରରେ ଥିବା ରାଜନୀତିଜ୍ଞର ମନୋଭାବ ତାଙ୍କର ନିଷ୍ପତ୍ତିଗୁଡ଼ିକୁ ଅଧିକ ମାତ୍ରାରେ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥାଏ । ସେ ହରତାଳକୁ ବେଶି ପରିମାଣରେ କାମରେ ଲଗାଉଛନ୍ତି । ଏହା କହିବା ଅନାବଶ୍ୟକ ଯେ ତାଙ୍କର ନେତୃତ୍ୱରେ ଆଜିର କୌଣସି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମସ୍ୟାକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ଶିକ୍ଷିତ ଓ ଅଶିକ୍ଷିତ ଉଭୟ ବର୍ଗଙ୍କୁ ଏକଜୁଟ କରିବା ଦିଗରେ ହରତାଳ ଗୋଟିଏ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ରାଜନୀତିକ ଅସ୍ତ୍ର । ହରତାଳରେ ଯେ ଅନିଷ୍ଟ ନାହିଁ, ତାହାନୁହେଁ । ଏହା ସକ୍ରିୟ ଆନ୍ଦୋଳନର ଶିକ୍ଷା ଦେଉଛି ଏବଂ ଯେତେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହେଲେ ମଧ୍ୟ, ସକ୍ରିୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଏକତାବଦ୍ଧ ହେବା ଦିଗରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ ନାହିଁ । ମିଷ୍ଟର ଗାନ୍ଧୀ ଅହିଂସାର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆଦେଶ—ଅନିଷ୍ଟ ନ କରିବା ନୀତିକୁ ପାଳନ କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ସେ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ କହି ପାରିବେ କି ? ଜାଲିଆନା

ଓ୍ୱାଲାବାଗଠାରେ ଘଟିଥିବା ଗୁଳି-କାଣ୍ଡର ସ୍ମୃତି ରକ୍ଷା ପାଇଁ ତାଙ୍କର ପ୍ରସ୍ତାବଟି ସଦ୍‌ଭାବ ବଢ଼ାଇବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ମନେହୁଏ । ଏହି କାଣ୍ଡ ଦୁଃଖ-ଦାୟକ, ଏବଂ ଆମ ସରକାର ଏହାର ଫାନ୍ଦରେ ପଡ଼ିଯାଇଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ସେହି ତିକ୍ତତାର ସ୍ମୃତିକୁ ସ୍ଥାୟୀ କରି ରଖିବା ଉଚିତ ହେବ କି ? ଶାନ୍ତିର ମନ୍ଦିର ସ୍ଥାପନ କରି ଆମେ ସେହି ଘଟଣାର ସ୍ମୃତିରକ୍ଷା କରି ପାରିବୁଁ ନାହିଁ କି ? ବିଧବା ଓ ନିରାଶ୍ରୟ ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା, ମରିବାର କାରଣ ନ ଜାଣି ସେଠାରେ ମରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଆତ୍ମାର ମଙ୍ଗଳ-କାମନା କରିବାଦ୍ୱାରା ଆମେ କଅଣ ସେହି ଘଟନାର ସ୍ମୃତିରକ୍ଷା କରିପାରିବୁଁ ନାହିଁ । ସଂସାରରେ ଏଭଳି ଅନେକ ରାଜନୀତିଜ୍ଞ ଓ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନିକୃଷ୍ଟ ଓକିଲ ଅଛନ୍ତି ଯେଉଁମାନେ ଦେଶ ପ୍ରେମ ନାମରେ ମନୁଷ୍ୟର ଅନ୍ତରର ମାଧୁର୍ଯ୍ୟକୁ ବିଷାକ୍ତ କରିଦେଉଛନ୍ତି ଏବଂ ପରିଣାମରେ ଆମେ ଯୁଦ୍ଧ, ଦ୍ୱନ୍ଦ ଏବଂ ଜାଲିଆନାଓ୍ୱାଲା ବାଗ୍‌କୁ କଂସାଇଖାନାରେ ପରିଣତ କରିବା ରୂପକ ନିର୍ଲଜ୍ଜ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ ଦେଖୁଛୁଁ । ବୁଦ୍ଧ ଓ ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଯେଉଁ ପରସ୍ପର ନିର୍ଭରଶୀଳ ବୃହତ୍ତର ସ୍ଥାୟୀ ଏକତାର ପ୍ରଚାର କରିଯାଇଥିଲେ, ସେଥିପାଇଁ ଏହି ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀ ଏକାଠି ତିଷ୍ଠି ରହିବା ଓ ସମୃଦ୍ଧ ହେବା ପାଇଁ ଆମେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଚେଷ୍ଟା କରିବାନାହିଁ କି ? ଏହିପରି ଏକ ଆନ୍ଦୋଳନପାଇଁ ମିଷ୍ଟର ଗାନ୍ଧୀ ବିଧି-ପ୍ରେରିତ ଦୂତରୂପେ ଆସିଥିବା ମନେହୁଏ । ମାତ୍ର ପରିସ୍ଥିତି ତାଙ୍କୁ ପ୍ରତିରୋଧ ଓ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୋଷ୍ଠୀ-ଏକତା ପାଇଁ ବାଧ୍ୟ କରୁଛି । ଆଜି ମଧ୍ୟ ସେ ଇଚ୍ଛାକଲେ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀକୁ ଏକତାବଦ୍ଧ କରିବାର ବୃହତ୍ତର କାର୍ଯ୍ୟକୁ ହାତକୁ ନେଇ ପାରନ୍ତି ।”

ସମୁଦାୟ ଉଦ୍ଧୃତାଂଶଟି ମୁଁ ଏଠାରେ ଦେଲି । ସାଧାରଣତଃ ମୋର ବା ମୋର କାର୍ଯ୍ୟପଦ୍ଧତିଗୁଡ଼ିକର ସମାଲୋଚନା ପ୍ରତି ମୁଁ ଧ୍ୟାନ ଦେଇ ନ ଥାଏ । କେବଳ ଭୁଲ-ସ୍ୱୀକାର କରିବା ବା ସମାଲୋଚିତ ନୀତିଗୁଡ଼ିକୁ ଅଧିକ ଦୃଢ଼ଭାବରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ଦେଖିଲେ ମୁଁ ଏପରି ଧ୍ୟାନ ଦିଏଁ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ଉଦ୍ଧୃତାଂଶର ଆଲୋଚନା ପଛରେ ମୋର ଦୁଇଟି କାରଣ ଅଛି । ମୋର ଅତି ପ୍ରିୟ ନୀତିଗୁଡ଼ିକ ଅଧିକ ସ୍ପଷ୍ଟ କରି ବୁଝାଇ ଦେବାଲାଗି ମୁଁ ଯେ ଆଶା କରୁଛି କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ; ସମାଲୋଚକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ମୋର ସମ୍ମାନ ବ୍ୟକ୍ତ କରିବାକୁ ଚାହେଁ । ତାଙ୍କୁ ମୁଁ ଗ ରୁ ଜାଣିଛି ଏବଂ ତାଙ୍କର ଚରିତ୍ରର ନିର୍ମଳ ଓ ଅସାଧାରଣ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ନିମିତ୍ତ ତାଙ୍କୁ ବହୁବର୍ଷ ହେଲା ପ୍ରଶଂସା କରିଆସିଛି । ସମାଲୋଚକ ମୋ’ ଭିତରେ ଜଣେ ସନ୍ଥ ଦେଖିବେ ବୋଲି ଆଶା କରିଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ଜଣେ ରାଜନୀତିଜ୍ଞ ଦେଖି ସେ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ଭାବୁଛି ଆଧୁନିକ ଜୀବନରୁ ସନ୍ଥ ଶବ୍ଦଟିକୁ ବାଦ୍‌ଦେବା ଉଚିତ । ଏହି ଶବ୍ଦଟି ଏତେ ପବିତ୍ର ଯେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏହାକୁ ଶସ୍ତା ଭାବରେ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ଅନୁଚିତ । ମୋ ପରି ଜଣେ ଲୋକ, ଯେକି ନିଜକୁ ସତ୍ୟର ଜଣେ ନମ୍ର ଅନୁସନ୍ଧାନକାରୀ ବୋଲି ଭାବେ, ଆପଣାର ଅପୂର୍ଣ୍ଣତାକୁ ବୁଝେ, ଭୁଲ କରେ, ଭୁଲ୍‌କୁ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ କୁଣ୍ଠିତ ହୁଏ ନାହିଁ, ଏବଂ ଜଣେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଭାବରେ

ଜୀବନର କେତେକ "ଶାଶ୍ୱତ ସତ୍ୟ" ବିଷୟରେ ପ୍ରୟୋଗ କରୁଅଛି ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରେ, ମାତ୍ର ତଥାପି ନିଜକୁ ଜଣେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ରୂପେ ଦାବିକରିପାରେନାହିଁ, କାରଣ ମୋର ପ୍ରଣାଳୀରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ନିର୍ଭୁଲତାର କୌଣସି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପ୍ରମାଣ ନାହିଁ ଏବଂ ଅଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନର ଗୃହୀତ ଅଧାରେ ତା'ର ପ୍ରୟୋଗଦ୍ୱାରା କୌଣସି ସ୍ପଷ୍ଟ ଫଳ ଦେଖାଇ ପାରୁନାହିଁ—ଏପରି ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ ସେ ଶବ୍ଦ ଲଗାଇବା ତ ଆହୁରି ଦୂରର କଥା । ମୋର ସନ୍ଥପଣକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରି ମୁଁ ସମାଲୋଚକଙ୍କୁ ନିରାଶ କରୁଛି ସତ, ମାତ୍ର ଏତକ ଜବାବ ଦେଇ ମୁଁ ତାଙ୍କର ଅବଶୋଷକୁ ଦୂର କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛି ଯେ ମୋର କୌଣସି ଗୋଟିଏ ହେଲେ ନିଷ୍ପତ୍ତିରେ ମୋ' ଭିତରେ ରହିଥିବା ରାଜନୀତି-ମନୋଭାବ ଆଧିପତ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରିନାହିଁ । ଯଦି ମୁଁ ରାଜନୀତିରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରୁଛି ବୋଲି ଦିଶୁଛି, ତାହାର କାରଣ ହେଉଛି ରାଜନୀତି ଆଜି ସର୍ପପରି ଆମକୁ ଗୁଡ଼ାଇ ହୋଇ ରହିଛି ଏବଂ ଯେତେ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ସୁଦ୍ଧା ତାହା ଭିତରୁ ବାହାରିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ଅତଏବ ମୁଁ ସେହି ସାପ ସହିତ ଯୁଝିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛି । ମୁଁ ସଚେତ ଭାବରେ ଓ ଅଳ୍ପାଧିକ ସଫଳତା ସହକାରେ ୧୮୯୪ ମସିହାଠାରୁ ଏହା କରିଆସୁଛି ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ଯାହା ଜାଣିପାରୁଛି, ମୋର ହେତୁ ପାଇବା ଦିନଠାରୁ ଅଜଣା ଭାବରେ ଏଥି ମୁଁ ଏହା କରି ଆସିଛି । ଘରପାଖରେ ଗର୍ଜନ କରୁଥିବା ପ୍ରବଳ ଝଡ଼ ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ଶାନ୍ତିରେ ଜୀବନ କଟାଇବାକୁ ଚାହୁଁ ନଥିବାରୁ ସ୍ୱାର୍ଥପର ଭାବରେ ଧର୍ମକୁ ରାଜନୀତି ଭିତରକୁ ଅଣି ମୋ' ନିଜ ସହିତ ଏବଂ ମୋର ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରୟୋଗ କରି ଆସୁଅଛି । ଧର୍ମ କହିଲେ ମୁଁ ଯାହା ବୁଝେଁ, ଏଠାରେ ତାହା ବୁଝାଇ କହିବା ଉଚିତ । ହିନ୍ଦୁ-ଧର୍ମକୁ ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଧର୍ମ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ପସନ୍ଦ କଲେହେଁ, ଏହା ସେହି ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ନୁହେଁ । ତାହା ହେଉଛି ହିନ୍ଦୁଧର୍ମଠାରୁ ଆହୁରି ଉଚ୍ଚରେ, ଯାହା ମନୁଷ୍ୟର ମୂଳ ସ୍ୱଭାବକୁ ବଦଳାଇ ଦିଏ, ଯାହା ଅନ୍ତରର ସତ୍ୟ ସହିତ ଆମକୁ ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ଭାବରେ ବାନ୍ଧିରଖେ ଏବଂ ଯାହା ସର୍ବଦା ଆମକୁ ଶୁଦ୍ଧ କରିବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ମନୁଷ୍ୟ ସ୍ୱଭାବରେ ରହିଥିବା ଏହି ଚିରନ୍ତନ ଉପାଦାନ ତାହାର ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରକାଶପାଇଁ କୌଣସି ମୂଲ୍ୟକୁ ଅତ୍ୟାଧିକ ଗଣନା କରେନାହିଁ ଏବଂ ଆତ୍ମୋପଲବ୍‌ଧି ହେବା, ତାହାର ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ଜାଣିବା ଓ ସୃଷ୍ଟି-କର୍ତ୍ତା ଏବଂ ନିଜ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଅଭେଦକୁ ବୁଝିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆତ୍ମାକୁ ସତତ ଚଞ୍ଚଳ ଓ ବ୍ୟାକୁଳ କରିରଖେ ।

ସେହି ଧର୍ମ-ଭାବ ନେଇ ମୁଁ ଦୈବାତ୍ ହରତାଳର ସନ୍ଧାନ ପାଇଲି । ମୁଁ ଦର୍ଶାଇବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲି ଯେ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟଦ୍ୱାରା ଭାରତବର୍ଷ ନିଜର ଚୈତନ୍ୟ ଲାଭ କରି ପାରିବନାହିଁ କିମ୍ବା ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକଙ୍କୁ ଏକଜୁଟ କରି ପାରିବନାହିଁ । ୧୯୧୯ ମସିହା ଏପ୍ରିଲ ଛଅ ତାରିଖ ସତେ ଅବା ଯାଦୁ କଲାପରି ହରତାଳ ସମଗ୍ର ଭାରତ ବର୍ଷକୁ ଉଦ୍‌ଭାସିତ କରିଦେଲା । ନିଜର ଅପକର୍ମ ବିଷୟରେ ଆଗରୁ ସଚେତନ ଥିବା ସରକାରଙ୍କ କାନରେ ଶଇତାନ ଆସି ଭୟର ମନ୍ତ୍ର ଫୁଙ୍କି ଦେଲା ଏବଂ ସରକାରଙ୍କୁ ପୁରାପୁରି

ଅବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବା ଜନସାଧାରଣଙ୍କର କ୍ରୋଧ ଜାଗ୍ରତ କରାଇବା ଲାଗି ସରକାରଙ୍କୁ ଉତ୍ତେଜିତ କରି ଦେଇଥିଲା । ଏହାର ଫଳରେ ଦଶତାରିଖ ଦିନ ପୂର୍ବ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସର ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ବାଧା ପଡ଼ିଲା । ନୋହିଲେ ଭାରତ କଳ୍ପନାତୀତ ଶୀର୍ଷକୁ ଉଠି ଯାଇଥାନ୍ତା । ପ୍ରକୃତ ଧର୍ମଭାବରେ ଦେଶର ବିପୁଳ ଜନତା ଯେ ହରତାଳକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ, କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ, ପରବର୍ତ୍ତୀ ପର୍ଯ୍ୟାୟ କ୍ରମ ଏକାଧିକ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଆନ୍ଦୋଳନ ପାଇଁ ହରତାଳ ଗୋଟିଏ ପୂର୍ବଗାମୀ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ରୂପେ ଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲା । ମାତ୍ର ମୋର ସମାଲୋଚକ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଆନ୍ଦୋଳନର ନିନ୍ଦା କରିଛନ୍ତି । କାରଣ ତାଙ୍କ ମତରେ ଏହା ସ୍ଥାୟୀ ଏକତାରେ ବାଧା ସୃଷ୍ଟି କରୁଛି । ଏ ବିଷୟରେ ମୁଁ ତାଙ୍କ ଯୁକ୍ତିର ବିରୋଧ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଆନ୍ଦୋଳନ ବ୍ୟତୀତ ଏହି ପୃଥିବୀରେ କେବେ କିଛି ହୋଇନାହିଁ । "ନିଷ୍କ୍ରିୟ ପ୍ରତିରୋଧ" ପଦଗୁଡ଼ିକୁ ମୁଁ ଜାଣିଶୁଣି ତ୍ୟାଗ କଲି, କାରଣ ଏହା ଅସଲ ମର୍ମକୁ ପ୍ରକାଶ କରିବାପାଇଁ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ନଥିଲା ଏବଂ ଏହାକୁ ଦୁର୍ବଳର ଅସ୍ତ୍ରରୂପେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଇଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଆନ୍ଦୋଳନ ହିଁ କାମ ଦେଇଥିଲା ଏବଂ ଏପରି ଫଳପ୍ରଦ ଭାବରେ କାମ ଦେଇଥିଲା ଯେ ଏହା ଜେନେରାଲ ସ୍ମଟ୍ସଙ୍କୁ ପ୍ରକୃତିସ୍ଥ କରି ଦେଇଥିଲା । ୧୯୦୬ ମସିହାରେ ସେ ଭାରତୀୟ ଆଶା ଆକାଂକ୍ଷାର ଜଣେ ନିର୍ମମ ପରିପନ୍ଥୀ ରୂପେ ପରିଚିତ ଥିଲେ । ସ୍ମଟ୍ସ ଲର୍ଡ ମର୍ଲେଙ୍କୁ କହିଥିଲେ ଯେ ସେ କଦାପି ସେହି ଆଇନ୍‌କୁ ଉଠାଇ ନେବେ ନାହିଁ, ସେହି ସ୍ମଟ୍ସ ସେହି ଲଜ୍ଜାଜନକ ଆଇନ୍‌କୁ ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ ସଭାର ଆଇନ ତାଲିକା ବାହାରୁ କାଢ଼ିନେଇ, ବଲମ୍ବରେ ହେଉ ପଛକେ, ନ୍ୟାୟ ବିଚାର କରିଛନ୍ତି ବୋଲି ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରିଥିଲେ । ଟ୍ରାନ୍‌ସଭାଲ ବିଧାନ ସଭାରେ ଦୁଇଥର ଗୃହୀତ ହୋଇଥିବା ଆଇନ୍‌କୁ ଉଠାଇ ନିଆ ହେଲେ ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକା ତାହା କଦାପି ସହ୍ୟକରି ପାରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ସେ ତତ୍‌ପୂର୍ବରୁ ମତ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଥିଲେ । ପୁଣି ଅଧିକ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ କଥା ହେଉଛି ଯେ ଦୀର୍ଘ ଆଠବର୍ଷକାଳ ସେଠାରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ତାହା ପରେ ତଜ୍ଜନିତ କୌଣସି ତିକ୍ତତାର ଅବଶେଷ ସେ ରହି ନ ଥିଲା, କେବଳ ଏତିକି ନୁହେଁ, ଉପରନ୍ତୁ ଯେଉଁ ଭାରତୀୟମାନେ ଜେନେରାଲ ସ୍ମଟ୍ସଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଏଡ଼େ ପ୍ରବଳ ସଂଗ୍ରାମ କରିଥିଲେ, ସେହିମାନେ ହିଁ ୧୯୧୫ ମସିହାରେ ତାଙ୍କର ପତାକା ତଳେ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇ ତାଙ୍କର ସେନାପତିତ୍ୱରେ ପୂର୍ବ ଆଫ୍ରିକାରେ ଯୁଦ୍ଧ ଲଢ଼ିଥିଲେ । ଏ ସେହି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଆନ୍ଦୋଳନ ଯାହା ଫଳରେ କି ଯେଉଁ ଦୀର୍ଘକାଳରୁ ଚମ୍ପାରଣରେ ରହିଥିବା ଅନ୍ୟାୟ ଅପସାରିତ ହୋଇ ପାରିଥିଲା । ଯେଉଁଠାରେ କୌଣସି ଅସାମର୍ଥ୍ୟ ବା ଉତ୍ପୀଡ଼ନଦ୍ୱାରା ଲୋକ କଲବଲ ହେଉଥାଏ ଏବଂ ତାହା ଦୂରୀଭୂତ ହେଲେ ଆନନ୍ଦିତ ହୁଏ, ସେଠାରେ ନୀରବରେ ସବୁ ସହିନେବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେବାଦ୍ୱାରା ଏକତା ଯେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୁଏନାହିଁ, କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ ତଦ୍ୱାରା ଦୁର୍ବଳ ପକ୍ଷକୁ ଅଧିକ ଉତ୍ୟକ୍ତ ଓ କ୍ରୁଦ୍ଧ କରାଯାଏ ଓ ସୁଯୋଗ ପାଇବା ମାତ୍ରେ ବିସ୍ଫୋରଣ ପାଇଁ ଉତ୍ସାହିତ କରେ । ମୁଁ ଦୁର୍ବଳର ପକ୍ଷ ନେଇ, ତାହାକୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ, ଦୃଢ଼ ଅଥଚ ନିରୁପଦ୍ରବୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ସମ୍ପର୍କରେ

ଶିକ୍ଷା ଦେଇ, ସେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ବଳରେ ବଳବାନ ଏବଂ ଶାରୀରିକ ବଳକୁ ଅବଜ୍ଞା କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ବୋଲି ତାହାର ହୃଦ୍‌ବୋଧ କରାଏ । ସେ ସଂଗ୍ରାମ ପାଇଁ ତେଜସ୍ୱୀତା ଅନୁଭବ କରେ. ଆତ୍ମ-ବିଶ୍ୱାସ ଫେରିପାଏ ଏବଂ ପ୍ରତିକାରର କୁଞ୍ଚିକାଠି ତାହାର ପାଖରେ ରହିଛି ବୋଲି ଜାଣି ପ୍ରତିଶୋଧର ମନୋବୃତ୍ତି ପରିତ୍ୟାଗ କରେ ଏବଂ ଯେଉଁ ଅନ୍ୟାୟର ସେ ପ୍ରତିକାର ଖୋଜୁଥାଏ, ସେହି ପ୍ରତିକାର ପାଇ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରହିବାକୁ ଶିଖେ ।

ଏହି ବିଶ୍ୱାସଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହୋଇ ମୁଁ ଜାଲିଆନାଓ୍ୱାଲାବାଗ୍ ସମ୍ପର୍କରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ମାରକ ଗଠନର ପରାମର୍ଶ ଦେବାକୁ ସାହସୀ ହୋଇଅଛି । **East and West** (ପୂର୍ବ ଓ ପଶ୍ଚିମ) ପତ୍ରିକାରେ ଲେଖକ ଯେଉଁ ଆରୋପ କରିଛନ୍ତି ସେଭଳି ପ୍ରସ୍ତାବ ମୋ ମନକୁ କେବେ ହେଁ ଛୁଇଁ ନାହିଁ । "ଜାଲିଅନାଓ୍ୱାଲାବାଗ୍‌ରେ ହୋଇଥିବା ଗୁଳିକାଣ୍ଡର ସ୍ମୃତିକୁ ସ୍ଥାୟୀ କରି ରଖିବାକୁ ମୁଁ ଚାହେଁ ଅଛି" ବୋଲି ସେ ଭାବୁଛନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ଅପକର୍ମର କଳଙ୍କକୁ ସ୍ଥାୟୀ ସ୍ମୃତିରୂପେ ରଚିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମୋ ବିଚାରରେ ମୁଁ ସ୍ଥାନ ଦେଇନାହିଁ । ମୁଁ ଏ କଥା ସାହସ କରି କହୁଛି ଯେ ଆମର ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଜାଲିଆନାଓ୍ୱାଲା-ବାଗ୍ ପରି ଅନେକ ଦୁଃଖଦାୟକ କାଣ୍ଡର ପୁନରାବୃତ୍ତି ହୁଏତ ହେବ ଏବଂ ସେଭଳି ଘଟଣାରେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ସ୍ମୃତିକୁ ସାଇତି ରଖିବାପାଇଁ ରାଷ୍ଟ୍ରକୁ ମୁଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବି । ବିଧବା ଓ ନିରାଶ୍ରୟ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରାଯାଇଛି ଓ କରାଯାଉଛି, ମାତ୍ର ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ରକ୍ତପାତଦ୍ୱାରା ପବିତ୍ର ହୋଇଥିବା ସେହି ଭୂମିକୁ ଯଦି ଆମେ ନିଜ ଅଧିକାରକୁ ନ ଆଣୁଁ ଏବଂ ତାହା ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ମୃତି ସଂକେତ ନିର୍ମାଣ ନ କରୁଁ, ତେବେ ଯେଉଁମାନେ "ବିନା କାରଣରେ ମୃତ୍ୟୁ ବରଣ କଲେ, ସେମାନଙ୍କର ଆତ୍ମାର ମଙ୍ଗଳ କାମନା" ଆମେ କଦାପି କରିପାରିବୁ ନାହିଁ । ମୋ' କଥା ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ, ଏହା ସେହି ଜଘନ୍ୟ କାଣ୍ଡର ସ୍ମୃତିର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନ କରିବ ନାହିଁ, ମାତ୍ର ଉତ୍ପୀଡ଼ନକାରୀ ହୋଇ ମରିବା ଅପେକ୍ଷା ଅସହାୟ ଓ ନିରସ୍ତ୍ର ଭାବରେ ଓ ଉତ୍ପୀଡ଼ନକାରୀର ଶିକାର ହୋଇ ମରିବା ଯେ ଶ୍ରେୟସ୍କର ଅଟେ—ଏହି ପ୍ରେରଣା ଓ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ସେହି ସ୍ମାରକ ରାଷ୍ଟ୍ରକୁ ନିଶ୍ଚୟ ଦେବ । ଏତେ ଗୁଡିଏ ନିରୀହ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁକୁ ମୂକ ସାକ୍ଷୀ ହୋଇ ଆମେ ଯେଉଁମାନେ ଦେଖିଲୁଁ, ଆମେ ଯେ ସେହି ସ୍ମୃତିକୁ ସାଇତି ରଖିବା ଲାଗି କୃତଘ୍ନରୂପେ ଚାଲି କରି ଦେଲୁ ନାହିଁ, ଏହା ଭବିଷ୍ୟତ ବଂଶଧରମାନେ ମନେ ରଖନ୍ତୁ ବୋଲି ମୁଁ ଇଚ୍ଛାକରେଁ । ସ୍ମାରକ ପାଣ୍ଠିକୁ ନିଜର ଚାନ୍ଦା ଦେବାବେଳେ ଶ୍ରୀମତୀ ଜିନ୍ନା ଯଥାର୍ଥରେ କହିଛନ୍ତି, ସ୍ମାରକଟି ଆମର ବଂଚି ରହିବାର ଅଯୋଗ୍ୟତାକୁ ଅନ୍ତତଃ କ୍ଷାଳନ କରିବ । ଅସଲ କଥା ହେଉଛି ଯେଉଁଭଳି ଭାବନା ନେଇ ଏହି ସ୍ମୃତି ଚିହ୍ନ ସ୍ଥାପିତ ହେବ, ତାହାହିଁ ଏହାର ପ୍ରକୃତି ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବ ।

ବୁଦ୍ଧ ଓ ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟ କେଉଁ ବୃହତ୍ତର "ପରସ୍ପର-ମଙ୍ଗଳକାରୀ ସ୍ଥାୟୀ ଏକତା"ର ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ ? ବୁଦ୍ଧ କେବଳ ଆତ୍ମରକ୍ଷା ନ କରି ବିରୋଧୀମାନଙ୍କୁ ଓଲଟି ଜବାବ

ଦେଇଥିଲେ ଏବଂ ଉଦ୍ଧତ ପୁରୋହିତସଂପ୍ରଦାୟର ଦମ୍ଭକୁ ଭାଙ୍ଗି ଦେଇଥିଲେ । ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଜେରୁସାଲେମ୍‌ର ମନ୍ଦିରବେଢ଼ାରୁ ଦଲାଲମାନଙ୍କୁ ତଡ଼ିଦେଇଥିଲେ ଏବଂ ସ୍ୱର୍ଗରୁ କପଟୀ ଓ ଧର୍ମଧ୍ୱଜୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ଅଭିଶାପ ବୃଷ୍ଟି କରାଇଥିଲେ । ସେମାନେ ଉଭୟେ ପ୍ରବଳ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଆନ୍ଦୋଳନର ପକ୍ଷପାତୀ ଥିଲେ । ବୁଦ୍ଧ ଓ ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଭର୍ତ୍ସନା କରିଥିଲେ ସତ; ମାତ୍ର ଆପଣାର ପ୍ରତ୍ୟେକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସେମାନେ ଅଭ୍ରାନ୍ତ ମୃଦୁତା ଓ ପ୍ରେମର ପରିଚୟ ଦେଇଥିଲେ । ନିଜର ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କର ବିରୋଧରେ ଗୋଟିଏ ଅଙ୍ଗୁଳି ସୁଦ୍ଧା ଉତ୍ତୋଳନ କରି ନ ଥିଲେ ଏବଂ ଦଣ୍ଡ ସହିବାକୁ ନିଜର ଶରୀରକୁ ପ୍ରସନ୍ନ ମନରେ ସମର୍ପଣ କରିଦେଇଥିଲେ ପଛକେ ମାତ୍ର ଯେଉଁ ସତ୍ୟପାଇଁ ସେମାନେ ଜୀବନ ଧାରଣ କରିଥିଲେ, ସେହି ସତ୍ୟକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ନ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପ୍ରେମର ମହିମା ପୁରୋହିତ-ସଂପ୍ରଦାୟର ଦମ୍ଭକୁ ଭାଙ୍ଗିଦେବାରେ ସମକକ୍ଷ ହୋଇ ନ ଥିଲେ, ସେହି ପ୍ରତିରୋଧରେ ବୁଦ୍ଧ ଜୀବନ ସମର୍ପଣ କରିଦେଇଥାନ୍ତେ । ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଗୋଟାଏ ଅଖଣ୍ଡ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ପରାକ୍ରମକୁ ଅବଜ୍ଞା କରି ମସ୍ତକରେ କଣ୍ଟକାକୀର୍ଣ୍ଣ ମୁକୁଟ ପରିଧାନ କରି କ୍ରୁଶ ଉପରେ ପ୍ରାଣ ବିସର୍ଜନ କରିଥିଲେ । ଏ ଯୁଗରେ ଯଦି ମୁଁ ଅହିଂସକ ଧରଣର ପ୍ରତିରୋଧ ସୃଷ୍ଟି କରୁଅଛି, ମୋର ସମାଲୋଚକ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଥିବା ମହାପୁରୁଷମାନଙ୍କର ପଦାଙ୍କ ସରଳ ଓ ନମ୍ରଭାବରେ ଅନୁସରଣ କରିବାପାଇଁ ତାହା କେବଳ କରୁଅଛି ।

ପରିଶେଷରେ, ସମାଲୋଚକ ମୋର "ଗୋଷ୍ଠୀ-ଏକତା ସୃଷ୍ଟି" ବିଷୟରେ ନିଜର ମତଭେଦ ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି ଏବଂ ଏହାକୁ ଛାଡ଼ି ମୁଁ "ସାରା ପୃଥିବୀକୁ ଏକତାବଦ୍ଧ କରିବାର ବୃହତ୍ତର କାର୍ଯ୍ୟଟିକୁ" ହାତକୁ ନିଏଁ ବୋଲି ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । ଥରେ ଗୋଟିଏ ଘରେ ଏକାଠି ଥିଲାବେଳେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ କହିଥିଲି ଯେ ତାଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ସମ୍ଭବତଃ ମୋ'ଠାରେ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ବିଶ୍ୱଜୀବନ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ରହିଅଛି । ଆଜି ମଧ୍ୟ ମୁଁ ତାହା ହିଁ କହୁଛି । ଗୋଷ୍ଠୀଗୁଡ଼ିକୁ ଏକତାବଦ୍ଧ କରି ନ ପାରିଲେ ମୁଁ ସାରା ପୃଥିବୀକୁ କେବେ ହେଁ ଏକତା-ବଦ୍ଧ କରିପାରିବି ନାହିଁ । ଟଲଷ୍ଟୟ ଥରେ କହିଥିଲେ ଯେ ଯଦି ଆମେ ପଡ଼ୋଶୀମାନଙ୍କ କାନ୍ଧରୁ ଓହ୍ଲାଇଯାଆନ୍ତେ, ତେବେ ଆମ ବିନା ସାହାଯ୍ୟରେ ପୃଥିବୀ ସଜାଡ଼ି ହୋଇଯାଆନ୍ତା । ଆମ ପଡ଼ୋଶୀମାନଙ୍କୁ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଶୋଷଣ ନ କରି ଯଦି ଆମେ ସେମାନଙ୍କର ସେବା କରିପାରନ୍ତୁ, ତେବେ ଠିକ୍ ଢଙ୍ଗରେ ଏକତ୍ର ହୋଇଥିବା ଗୋଷ୍ଠୀଏକତାର ବୃଦ୍ଧି ଅବିଶ୍ରାନ୍ତଭାବରେ ନିଜର ପରିଧି ବଢ଼ାଇ ବଢ଼ାଇ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀର ପରିଧି ସହିତ ସମାନ ହୋଇଯାନ୍ତା । ଏଥିରୁ ଅଧିକ କରିବା ମଣିଷ ହାତରେ ନାହିଁ । "ଯଥା ପିଣ୍ଡେ ତଥା ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡେ"—ଏକଥା ବହୁ ଯୁଗପୂର୍ବେ କୌଣସି ଅଜ୍ଞାତ ଋଷି ପ୍ରଥମେ ଉଚ୍ଚାରଣ କଲାବେଳେ ତାହା ଯେତିକି ସତ୍ୟ ଥିଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ସେତିକି ସତ୍ୟ ହୋଇ ରହିଛି ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୧୬-୪-୧୯୨୦

୪୬

କଷ୍ଟ ସହିବାର ନିୟମ

ଦୁଃଖ ସହିବାର ଅଗ୍ନି-ପରୀକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଶୁଦ୍ଧ ନ ହୋଇ କୌଣସି ରାଷ୍ଟ୍ର, କେବେ ହେଁ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇ ନାହିଁ । ପିଲା ବଞ୍ଚିବ ବୋଲି ମା ଦୁଃଖ ସହେ । ଗହମରୁ ଗଛ ହେବାର ସର୍ତ୍ତ ହେଉଛି ଯେ ବିହନର ଦାନା ଆପେ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବ । ମୃତ୍ୟୁରୁ ଜୀବନ ସଂଭୂତ ହୁଏ । ଦୁଃଖ ସହିବାଜରିଆରେ ନିଜକୁ ଶୁଦ୍ଧ କରିବାର ଏହି ଶାଶ୍ୱତ ନିୟମକୁ ପାଳନ ନ କରି ଭାରତବର୍ଷ କିଅଣ ଦାସତ୍ୱ-ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇପାରିବ ?

ମୋର ପରାମର୍ଶଦାତାମାନଙ୍କ କଥା ଯଦି ଠିକ୍ ହୁଏ, ତେବେ କୌଣସି ଦୁଃଖକଷ୍ଟ ନ ସହି ଭାରତ ନିଶ୍ଚୟ ନିଜର ଅଭୀଷ୍ଟ ଲାଭ କରିବ; କାରଣ ସେମାନଙ୍କର ସବୁଠାରୁ ବଳି ବଡ ଚିନ୍ତା ହେଉଛି ଯେ କୌଣସିମତେ ୧୯୧୯ ମସିହାର ଏପ୍ରିଲ୍ ମାସର ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକର ପୁନରାବୃତ୍ତି ନ ହେଉ । ସେମାନେ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଡରୁଛନ୍ତି; କାରଣ ଏହାଫଳରେ ବହୁ ଲୋକଙ୍କୁ ନାନା ଦୁଃଖକଷ୍ଟ ସହିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଯଦି ହ୍ୟାମଡନ୍ ଏହିରୂପେ ଯୁକ୍ତି କରିଥାନ୍ତେ, ତେବେ ଜାହାଜ-କର ଦେବାକୁ ସେ ବାରଣ କରି ନ ଥାନ୍ତେ କିମ୍ବା ଓ୍ୱାଟ୍ ଟାଇଲ୍‌ର ବିପ୍ଳବର ପତାକା ଉଡାଇ ନ ଥାନ୍ତେ । ଦୁଃଖ-କଷ୍ଟର ମାତ୍ରାକୁ ଖାତିର ନ କରି ଜାଣିଶୁଣି କେତେ ଲୋକ ଯେ ନ୍ୟାୟର ଅନୁଧାବନ କରିଛନ୍ତି, ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ଫ୍ରାନ୍ସର ଇତିହାସରେ ତାହାର ଭୂରି ଭୂରି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ରହିଛି । ଅଜ୍ଞାନ ଲୋକେ ଦୁଃଖକଷ୍ଟ ପାଇବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେବେ ଭାବି ସେହି ବୀରମାନେ ଆପଣାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟରୁ କ୍ଷାନ୍ତ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ଆମର ଇତିହାସକୁ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରେ ଲେଖିବାର ପ୍ରତ୍ୟାଶା ଆମେ କାହିଁକି କରିବା ? ଯଦି ଆମେ ଇଚ୍ଛା କରୁଁ, ତେବେ ଆମର ପୂର୍ବଗାମୀମାନଙ୍କର ଭୁଲରୁ ଶିକ୍ଷା କରିପାରୁଁ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଭଲଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରୁଁ । ମାତ୍ର କଷ୍ଟ ସହିବାର ନିୟମକୁ ଏଡ଼ିଦେବା କଦାପି ସମ୍ଭବ ହେବ ନାହିଁ, କାରଣ କଷ୍ଟ ସହିବା ଆମ ଜୀବନ ଧାରଣର ଏକ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ସର୍ତ୍ତ । ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅଧିକ ଭଲଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ପନ୍ଥା ହେଉଛି ଯେ ଆମେ ପାରିବା ତ ଆମ ପକ୍ଷରୁ ହିଂସା ପରିହାର କରିବା ଏବଂ ଏହିରୂପେ ପ୍ରଗତିର ବେଗ ବଢ଼ାଇବା ଏବଂ ଆମର ଦୁଃଖକଷ୍ଟ ସହିବାର ପ୍ରଣାଳୀକୁ ଅଧିକ ପରିଶୁଦ୍ଧ କରିବା । ଏବେ ଆଇର୍‌ଲଣ୍ଡର ସ୍ୱାଧୀନତାକାମୀ ସୀନ୍ ଫୀନ୍ ଆନ୍ଦୋଳନକାରୀମାନେ ଯେପରି କରୁଛନ୍ତି, ସେପରି ଅଧୀର ହୋଇ ଅନ୍ୟାୟକାରୀ ଉପରେ ବଳପ୍ରୟୋଗଦ୍ୱାରା ଆମର ଇଚ୍ଛାକୁ ଲଦିଦେବାର ଉଦ୍ୟମରୁ ଆମେ ଇଚ୍ଛାକଲେ ବିରତ ରହିବା କିମ୍ବା ଗତବର୍ଷ ହରତାଳ କରୁଥିବା କେତେକ ଲୋକ ଯେପରି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ପଡ଼ୋଶୀମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟପନ୍ଥା ଅନୁସରଣ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରିଥିଲେ, ଆମେ ସେପରି କାର୍ଯ୍ୟରୁ ବିରତ ହେବା । ଆନ୍ଦୋଳନକାରୀ ଲୋକର ଦୁଃଖକଷ୍ଟର ପରିମାଣଦ୍ୱାରା ହିଁ ପ୍ରଗତି ମପାଯିବ । ଯାତନା ଭୋଗ

ଯେତକ ବେଶୀ ଶୁଦ୍ଧ ହେବ, ଆମର ପ୍ରଗତି ସେତିକ ଅଧିକ ହେବ । ସେଥିଲାଗି ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟଙ୍କର ତ୍ୟାଗ ଦୁଃଖସନ୍ତପ୍ତ ପୃଥିବୀର ଦୁଃଖ ଦୂର କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କର ପ୍ରତିବେଶୀମାନେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ କଷ୍ଟ ସହୁଥିଲେ କିମ୍ବା କଷ୍ଟ ସହିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଥିଲେ; ଏହାର ହିସାବ କରିବାକୁ ସେ ଅପେକ୍ଷା କରୁ ନ ଥିଲେ । ସେହିପରି ଜଣେ ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଯାତନାଭୋଗ ସତ୍ୟର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପୁନର୍ବାର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲା । ସେ ରାଜ୍ୟ ଛାଡ଼ିଗଲେ, ତାଙ୍କର ପ୍ରଜାମାନେ ଯେ ଅନିଚ୍ଛା ସତ୍ତ୍ୱେ ଦୁଃଖକଷ୍ଟ ଭୋଗ କରିବେ, ଏହା ସେ ନିଶ୍ଚୟ ଜାଣିଥିବେ । ମାତ୍ର ସେଥିପାଇଁ ସେ ପରବାୟ କରି ନ ଥିଲେ, କାରଣ ସତ୍ୟକୁ ଅନୁସରଣ କରିବା ବ୍ୟତୀତ ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟପନ୍ଥା ନ ଥିଲା ।

ମୁଁ ଆଗରୁ କହିସାରିଛି ଯେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ହତ୍ୟା ଓ ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ପତ୍ତି-ଧ୍ୱଂସପାଇଁ ମୁଁ ଯେତେ ପଶ୍ଚାତାପ କରିଛି, ଜାଲିୟାନ୍ ୱାଲାବାଗର ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ ପାଇଁ ସେତେ କରିନାହିଁ । ସରକାର ଲାହୋରର ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କୁ ଏକ ମୃଦୁ ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଦ୍ୱାରା କ୍ଳୀବ କରିଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ଲାହୋରରେ ଏହି ଅଧିକ ମାତ୍ର ଧୀରମନ୍ଥର ଭୟାବହତାଠାରୁ ଅମୃତସର ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡର ଭୟାବହତା ଅଡ଼ିକୁ ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଅପସାରିତ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ଆମେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ଏସବୁ କଷଣ ସହିବା ଓ ସେଇଥିରେ ଆନନ୍ଦ ପାଇବାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଜାଗରଣରେ ଅଧିକ ଉପରକୁ ଉଠିବା ପୂର୍ବରୁ ଆମକୁ ଆହୁରି ଅନେକ ଥର ଏହିପରି କଷଣର ପ୍ରକ୍ରିୟା ଦେଇ ଗତି କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଲାହୋରର ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କୁ ଯେଉଁ ନୃଶଂସ ଅପମାନ ଦିଆଗଲା, ସେସବୁ ଭୋଗିବାପାଇଁ ସେମାନେ ଯେ କିଛି କରି ନ ଥିଲେ, ସେ ବିଷୟରେ ମୋର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି । ସେମାନେ ଜଣେ ହେଲେ ଇଂରେଜକୁ ଆଘାତ କରି ନ ଥିଲେ, କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତି ନଷ୍ଟ କରି ନ ଥିଲେ । ଶାସନ-ଯନ୍ତ୍ରାଳୀର ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଛଟପଟ ହେଉଥିବା ଓ ସେଥିରୁ ମୁକ୍ତି ଖୋଜୁଥିବା ଜନତାର ଆତ୍ମାକୁ ପେଷିଦେବାପାଇଁ ମନମୁଖୀ ଶାସକ ସଙ୍କଳ୍ପ କରିବସିଲା । ଏସବୁକୁ ଯଦି ମୋର ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ପ୍ରଚାରର ପରିଣାମ କୁହାଯାଏ, ତେବେ ମୁଁ ଉତ୍ତର ଦେବ ଯେ ମୁଁ ଏଣିକି ଆହୁରି ଅଧିକ ଶକ୍ତିଶାଳୀଭାବରେ, ମୋର ଶରୀରରେ ପ୍ରାଣବାୟୁ ଥିବାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ପ୍ରଚାର କରିବି ଏବଂ ଲୋକମାନଙ୍କୁ କହିବି ଯେ (କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ) ଜବରଦସ୍ତି ଜିନିଷ ବିକ୍ରି କରିଦେବେ ବୋଲି ଧମକ୍ ରି ଭୟରେ ଏଥର ନିଜର ଦୋକାନ ଖୋଲିବେ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ଏଥର ସେମାନେ ଉତ୍ପୀଡ଼ନକାରୀକୁ ତାହାର ସବୁଠାରୁ ନୃଶଂସ ଉତ୍ପୀଡ଼ନ କରିବାକୁ ଦେବେ, ଯେପରି କି ସେ ସେମାନଙ୍କର ସବୁ ବିକିଦେବ ମାତ୍ର ସେମାନଙ୍କ ଅଜେୟ ଆତ୍ମାକୁ ବିକିପାରିବ ନାହିଁ । ସେମାନେ ଏହିରୂପେ ଓ'ଡୱାୟାର୍ ଙ୍କର ଔଦ୍ଧତ୍ୟର ଜବାବ୍ ଦେବେ । ଯେତେବେଳେ ଉତ୍ପୀଡ଼କମାନେ ନିଜର ଖିଆଲ ରୂପିମାନଙ୍କ ଉପରେ ଲଦିବାକୁ ଭାବି ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର କରିବସିବେ, ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କର ତାଲିମ-ପ୍ରାପ୍ତ ଶରୀର ଅଭେଦ୍ୟ ରହିବ—ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପ୍ରାଚୀନ ଋଷିମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଆତ୍ମାକୁ ମୁକ୍ତ ରଖିବାନିମିତ୍ତ ରକ୍ତମାଂସର ଶରୀରକୁ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦେଉଥିଲେ । ଇଉରୋପର ଭୁଲଗୁଡ଼ିକୁ

ଏଡ଼ାଇ ଯଦି ଭାରତବର୍ଷ ଆପଣାର ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରଜ୍ଞାକୁ ପୁନର୍ଜୀବିତ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥାଏ, ଇଉରୋପକୁ ଗ୍ରାସକରିଥିବା ସଇତାନ୍‌କୁ ସିଂହାସନରେ ନ ବସାଇ ଯଦି ଭାରତ ଭଗବାନଙ୍କର ରାଜ୍ୟ ପୃଥିବୀରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥାଏ, ତେବେ ଏ ଦେଶର ପୁତ୍ରକନ୍ୟାମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ଅନୁରୋଧ କରିବି ଯେ ଭାରତକୁ କଷଣ ଭୋଗିବାକୁ ହେବ ବୋଲି ଭୟରେ ସେମାନେ ମଧୁର କଥାରେ ବା ଆମକୁ ଘେରିରହିଥିବା ଭୟଙ୍କର ଚତୁର ଯୁକ୍ତି-ଜାଲରେ ଭୁଲିଯାଆନ୍ତୁ ନାହିଁ, ମାତ୍ର ଆଜି ଇଉରୋପରେ ଯାହା ଘଟୁଛି, ତାହା ଦେଖନ୍ତୁ ଏବଂ ଦେଖିରୁ ବୁଝନ୍ତୁ ଯେ ଇଉରୋପପରି ଆମକୁ ମଧ୍ୟ ଯାତନା ଭୋଗିବାକୁ ହେବ— ଯଦିଓ ଆମେ ଇଉରୋପ-ପରି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଯାତନା ଦେଉଁ ନାହିଁ । ଜର୍ମାନି ସାରା ଇଉରୋପ ଉପରେ ଆଧିପତ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲା ଏବଂ ମିତ୍ରପକ୍ଷ ଜର୍ମାନିକୁ ଧ୍ୱଂସ କରି ନିଜେ ସେଇଆ କରିବାକୁ ଚାହିଁଥିଲେ । ଆଜି ଜର୍ମାନିର ପତନ ହୋଇଛି ସତ, ମାତ୍ର ତଥାପି ଇଉରୋପର ଅବସ୍ଥା ବଦଳି ନାହିଁ । ଜର୍ମାନି ଯେପରି ପ୍ରତାରକ, ନିଷ୍ଠୁର, ଲୋଭୀ ଓ ସ୍ୱାର୍ଥପରଭାବରେ ଆଚରଣ କରୁଥିଲା ବା କରୁଥାଏ, ଆଜି ମିତ୍ରପକ୍ଷ ମଧ୍ୟ ଠିକ ସେହିପରି ଆଚରଣ କରୁଛନ୍ତି । ମିତ୍ରପକ୍ଷଙ୍କର ବିଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ଯେଉଁ ଭଣ୍ଡାମି ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି, ହୁଏତ ଜର୍ମାନି ସେଗୁଡ଼ିକଠାରୁ ଦୂରରେ ରହିବାକୁ ଚାହିଁଥାନ୍ତା ।

ଲୋକମାନଙ୍କ ଉପରେ ଯେଉଁ ଦୁଃଖକଷ୍ଟ ଲଦିହୋଇଗଲା ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ନୁହେଁ; ମାତ୍ର ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ବାଣୀକୁ ଯଥେଷ୍ଟରୂପେ ବୁଝି ନ ଥିବାରୁ ଲୋକମାନେ ଯେଉଁସବୁ ଭୁଲ୍ କଲେ ଓ ହିଂସାକାଣ୍ଡ ଘଟାଇଲେ, ମୁଁ ସେହି ସଂପର୍କରେ ଗତ ବର୍ଷ ମୋର ଭୁଲ କଲନାପାଇଁ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲି । ଦୁଃଖକଷ୍ଟ-ବରଣର ନିୟମ ଅନୁସାରେ ତେବେ ଅସହଯୋଗର ଅର୍ଥ କଅଣ ? ଆମର ଇଚ୍ଛା ବିରୋଧରେ ଆମକୁ ଜବରଦସ୍ତି ଶାସନ କରୁଥିବା ସରକାର ସହିତ ଅସହଯୋଗ କରୁଥିବାରୁ ଆମର ଯେଉଁସବୁ କ୍ଷତି ଓ ଅସୁବିଧା ଘଟୁଛି, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଆମେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ଅବଶ୍ୟ ସହିଯିବା । ଅନ୍ୟାୟ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ସରକାରର ଶାସନରେ ପ୍ରଜାର କ୍ଷମତା ଓ ସଂପତ୍ତିର ଅଧିକାର ଏକ ଅପରାଧ ଏବଂ ସେ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ପୁଣ୍ୟ ଅଟେ ବୋଲି ଥୋରୋ କହିଛନ୍ତି । ଯୁଗ ବଦଳିବାର ସନ୍ଧି ଅବସ୍ଥାରେ ଆମେ ହୁଏତ ଭୁଲଭଟକା କରିବୁଁ ଏବଂ ଯେଉଁ ଦୁଃଖକଷ୍ଟକୁ ଆମେ ଏଡ଼ି-ପାରିଥାନ୍ତେ, ସେପରି ଦୁଃଖ ଭୋଗିପାରୁଁ । ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ କ୍ଳୈବ୍ୟ ଅପେକ୍ଷା ଏଗୁଡ଼ିକ ସ୍ପୃହଣୀୟ ।

ଅନ୍ୟାୟକାରୀ ତାହାର ଅବିବେକତା ବୁଝିବ ଓ ତେବେ ଯାଇ ଅନ୍ୟାୟ ଘୁଞ୍ଚିବ— ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିପାରିବୁଁ ନାହିଁ । ଆମେ ନିଜେ ବା ଅନ୍ୟମାନେ କଷ୍ଟ ପାଇବାର ଭୟରେ ଆମେ ଏହିବୁ ଅନ୍ୟାୟରେ ଭାଗୀ ହୋଇପାରିବୁଁ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ବା ପରୋକ୍ଷ ଭାବରେ ଅନ୍ୟାୟକାରୀ ସହିତ ଅସହଯୋଗ କରି ଆମେ ଲଢ଼ିବୁଁ ।

ଯଦି ପିତା ଅନ୍ୟାୟ କରନ୍ତି, ତେବେ ସନ୍ତାନମାନେ ପିତାଙ୍କର ଘର ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବା ସେମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଯଦି କୌଣସି ସ୍କୁଲର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଅନୀତିର ଭିତ୍ତିରେ ତାଙ୍କର ଅନୁଷ୍ଠାନକୁ ଚଳାଉଥାନ୍ତି, ତେବେ ଛାତ୍ରମାନେ ସେହି ସ୍କୁଲ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବା ଆବଶ୍ୟକ । କୌଣସି ନଗରପାଳିକାର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଯଦି ଦୁର୍ନୀତିଗ୍ରସ୍ତ, ତେବେ ଅନ୍ୟ ସଦସ୍ୟମାନେ ତାଙ୍କର ଦୁର୍ନୀତି ସହିତ ସଂପର୍କ ରଖିବେ ନାହିଁ ଏବଂ ଅଲଗା ହୋଇଯିବେ । ଠିକ୍ ସେହିପରି ଯଦି କୌଣସି ସରକାର ଗୁରୁତର ଅନ୍ୟାୟ କରେ, ତେବେ ପ୍ରଜାମାନେ ତାଙ୍କୁ ତାହାର ଦୁଷ୍କୃତିରୁ ନିବୃତ୍ତ କରିବାପାଇଁ ଯେତେ ପରିମାଣରେ - ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବା ଆଂଶିକ—ଆବଶ୍ୟକ ହେବ, ସେତେ ଅସହଯୋଗ କରିବେ । ଏଠାରେ ମୁଁ ଯେତୋଟି ଉଦାହରଣ ଦେଲି, ପ୍ରତ୍ୟେକରେ ମାନସିକ ବା ଶାରୀରିକ କଷ୍ଟଭୋଗର ଅଂଶ ରହିଛି । ଏହି ଦୁଃଖଭୋଗ ବ୍ୟତୀତ ସ୍ୱାଧୀନତା ଅର୍ଜନ କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୧୬-୬-୧୯୨୦

୪୩

ଅସହଯୋଗ କିପରି କରିବ

ଅସହଯୋଗ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆଶଙ୍କା ଓ ସମାଲୋଚନାର ଉତ୍ତର ଦେବାର ସମ୍ଭବତଃ ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ଉପାୟ ହେଉଛି ଅସହଯୋଗର ଯୋଜନାକୁ ବିସ୍ତାରିତଭାବରେ ବୁଝାଇଦେବା । ସମାଲୋଚକମାନେ ଭାବୁଛନ୍ତି ଯେ ଅସହଯୋଗର ସଂଗଠକମାନେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଯୋଜନାଟିକୁ ଏକାଥରକେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ପ୍ରକୃତ କଥା ହେଉଛି ଯେ ସଂଗଠକମାନେ ଏହାର ଚାରିଟି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଓ କ୍ରମବର୍ଦ୍ଧମାନ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ସ୍ଥିର କରିଦେଇଛନ୍ତି । *ପ୍ରଥମଟି ହେଉଛି ପଦବୀଗୁଡ଼ିକ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବା ଏବଂ ଅବୈତନିକ କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକରୁ* ଇସ୍ତଫା ଦେବା । ଯଦି ଲୋକେ ଏହି ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ ନ କରନ୍ତି ବା କାର୍ଯ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ଫଳପ୍ରଦ ନ ହୁଏ, ତେବେ ଦ୍ୱିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଆରମ୍ଭ କରାଯିବ । ଦ୍ୱିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟପାଇଁ ବହୁତ ପୂର୍ବ-ପ୍ରସ୍ତୁତି ଆବଶ୍ୟକ । ଚାକିରି ଚାଲିଯିବାପରେ ନିଜର ଓ ନିଜର ପରିବାରର ଭରଣପୋଷଣଲାଗି ସମର୍ଥ ହୋଇ ନ ଥିଲେ କିମ୍ବା ଖିଲାଫତ୍ କମିଟି ତାଙ୍କର ଦାୟିତ୍ୱ ନେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନ ଥିଲେ, ଜଣେ ସୁଦ୍ଧା କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ଚାକିରି ଛାଡ଼ିଦେବାକୁ କୁହାଯିବ ନାହିଁ । ସବୁ ଶ୍ରେଣୀର କର୍ମଚାରୀ ଏକାବେଳକେ ଚାକିରି ଛାଡ଼ିଦେବାକୁ କୁହାଯିବ ନାହିଁ ଏବଂ ସରକାରୀ ଚାକିରି ଛାଡ଼ିବାକୁ କାହାର ଉପରେ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ଚାପ ଦିଆଯିବ ନାହିଁ । ବେସରକାରୀ ଚାକିରି କରୁଥିବା ଜଣେ ସୁଦ୍ଧା କର୍ମଚାରୀର ଚାକିରି ଉପରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରାଯିବ ନାହିଁ । ଏହାର ସରଳ କାରଣ ହେଉଛି ଯେ ଏହା ଇଂରେଜ-ବିରୋଧୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ନୁହେଁ । ଏହା ସରକାର-ବିରୋଧୀ ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ସହଯୋଗ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିନେବାକୁ ହେବ, କାରଣ ଗୋଟିଏ ଅନ୍ୟାୟରେ—ପ୍ରତିଜ୍ଞା-ଲଙ୍ଘନରେ—ଗଭୀର ଧର୍ମଭାବର

ଅବମାନନାରେ ଲୋକେ ଅଂଶୀଦାର ହେବା ଆଦୌ ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଯଦି କୌଣସି ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀ ଉପରେ କୌଣସି ଅନୁଚିତ ପ୍ରଭାବ ପକାଯାଏ କିମ୍ବା ଖିଲାଫତ୍ କମିଟିର କୌଣସି ସଦସ୍ୟ କୌଣସି ହିଂସା ଆଚରଣ କରନ୍ତି ବା ହିଂସାକୁ ସମର୍ଥନ କରନ୍ତି, ତେବେ ଆମର ଆନ୍ଦୋଳନ ସ୍ୱାଭାବିକରୂପେ ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ ହେବ । ଯଥେଷ୍ଟ ପରିମାଣରେ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ମିଳିଲେ, ଦ୍ୱିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟଟି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେ ସଫଳ ହେବ; କାରଣ, ଯଦି ଲୋକେ ଚାକିରୀ କରିବାକୁ ମନା କରିଦିଅନ୍ତି, ତେବେ କୌଣସି ସରକାର—ଭାରତ ସରକାର କଥା ତ ଦୂରରେ ଥାଉ—ତିଷ୍ଠିପାରିବ ନାହିଁ । ପୋଲିସ୍ ଓ ସାମରିକ ବାହିନୀ ସରକାରରୁ ଅପସରି ଆସିବାର ତୃତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟଟିକୁ ଆମେ ଏକ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ଲକ୍ଷ୍ୟରୂପେ ରଖିଛୁ । ସଂଗଠକମାନେ ସର୍ବଦା ସାଧୁ, ନିଷ୍କପଟ ଓ ବିଶ୍ୱାସର ପାତ୍ର ହେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରି ଆସିଛନ୍ତି । ସୁଦୂର ସମ୍ଭାବନା ବା ଆକସ୍ମିକ ଘଟଣାପାଇଁ ସେମାନେ ଭାବି ରଖିଥିବା କୌଣସି ଗୋଟିଏ ସୋପାନ ବିଷୟରେ ସେମାନେ ସରକାରଠାରୁ ବା ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କଠାରୁ କିଛି ହେଲେ ଗୋପନ ରଖିବାକୁ ଚାହିଁ ନାହାନ୍ତି । ଚତୁର୍ଥ ପର୍ଯ୍ୟାୟଟି, ଅର୍ଥାତ୍ କର-ବନ୍ଦ କରିବା, ଅନେକ ଦୂରରେ ଅଛି । ସାଧାରଣ ଖଜଣା-ବନ୍ଦ ବିଷୟରେ ଯେଉଁ ଯୋଜନା, ବିପଦର ଆଶଙ୍କା ଅଛି, ତାହା ସଂଗଠକମାନେ ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି । ସହଜରେ ବିଚଳିତ ହୋଇ-ଉଠିବା ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକଙ୍କ ସହ ପୋଲିସ୍‌ର ସଂଘର୍ଷ ଘଟିବାର ଆଶଙ୍କା ଏଥିରେ ରହିଛି । ତେଣୁ, ଲୋକମାନଙ୍କ ତରଫରୁ କୌଣସି ହିଂସାଚରଣ ହେବ ନାହିଁ—ଏହି ନିଶ୍ଚିତ ଜବାବ ବା ଆଶ୍ୱାସନା ନ ପାଇଲାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଂଗଠକମାନେ ଖୁବ୍ ସମ୍ଭବ ଏଥିରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବେ ନାହିଁ ।

ପୁର୍ବପରି ମୁଁ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି ଯେ ଅସହଯୋଗରେ ବିପତ୍ତିର ଆଶଙ୍କା ଅଛି । ମାତ୍ର ଅସହଯୋଗର ସଂଗଠନରୁ ଯେଉଁ ହିଂସା ଉପୁଜିବାର ଆଶଙ୍କା ଅଛି ତାହା ଅପେକ୍ଷା ଗୋଟିଏ ଭୟଙ୍କର ସମସ୍ୟାର ସମକ୍ଷରେ ନିଷ୍କ୍ରିୟ ଓ ନିରୁତ୍ସାହ ହୋଇ ରହିବାର ଆଶଙ୍କା ଅତି ଅଧିକ ଅଟେ । କିଛି ନ କରିବାର ଅର୍ଥ ହିଂସାକୁ ନିଶ୍ଚିତଭାବରେ ଡାକିଆଣିବା ।

ଅସହଯୋଗର ନିନ୍ଦା କରି ପ୍ରସ୍ତାବ ପାସ୍ କରିବା କିମ୍ବା ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖିବା ଖୁବ୍ ସହଜ । ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କ ଉପରେ ଅନ୍ୟାୟ କରାଯାଉଛି ବୋଲି ତୀବ୍ରଭାବରେ ଉପଲବ୍ଧି କରୁଥିବା ଉତ୍ତେଜିତ ଜନତାର କ୍ରୋଧକୁ ଆୟତ୍ତ କରିବା ମାତ୍ର ସହଜ କାମ ନୁହେଁ । ଅସହଯୋଗ ବିରୋଧରେ ଯେଉଁମାନେ କହୁଛନ୍ତି ବା କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ନିଜ ନିଜର ଚୌକିରୁ ଓହ୍ଲାଇଆସି ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଆନ୍ତୁ । ସେମାନଙ୍କର ହୃଦୟର ଭାବ ବୁଝନ୍ତୁ ଏବଂ ନିଜର ହୃଦୟକୁ ପଥର କରି ଅସହଯୋଗ ବିରୋଧରେ ଲେଖିପାରିଲେ ଲେଖନ୍ତୁ । ସେମାନେ ମୋହରି ପରି ମଧ୍ୟ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିବେ ଯେ ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କର ଭାବାବେଗକୁ ଅନ୍ୟାୟର ପ୍ରତିକାର ହାସଲ କରିବା-ଭଳି ଏକ ପ୍ରକାଶ-ପଥ ଯୋଗାଇଦେଇପାରିଲେ ହିଁ ଆମେ ହିଂସାକୁ ଏଡ଼ାଇପାରିବା ।

ଅସହଯୋଗ ଛଡ଼ା ଆଉ ଅନ୍ୟ ବାଟ ମୁଁ ଦେଖି ନାହିଁ । ଏହା ଯୁକ୍ତିସଙ୍ଗତ ଏବଂ କାହାରି କିଛି କ୍ଷତି କରିବ ନାହିଁ । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ଇଚ୍ଛାପ୍ରତି କର୍ଣ୍ଣପାତ କରୁ ନ ଥିବା ସରକାର ସହିତ ଅସହଯୋଗ କରିବା ପ୍ରଜାର ଜନ୍ମଗତ ଅଧିକାର ।

ଯଦି ଆମର ଭାବନା ଏପରି ଅକୃତ୍ରିମ ଓ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହୋଇଥିବ ଯେ ଆମେ ଲୋକଙ୍କୁ ଚରମ ଦୁଃଖକଷ୍ଟ ସହିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତି କରିପାରିବୁ, ତେବେ ଯାଇ ଏକ ସ୍ୱେଚ୍ଛା-ପ୍ରଣୋଦିତ ଆନ୍ଦୋଳନରୂପେ ଅସହଯୋଗ ସଫଳ ହୋଇପାରିବ । ଯଦି ମୁସଲମାନ ଭାଇମାନଙ୍କର ଧର୍ମଭାବନା ପ୍ରକୃତରେ ଗଭୀରଭାବରେ ଆଘାତପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିବ ଏବଂ ଯଦି ହିନ୍ଦୁ ମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ଆପଣାର ପଡ଼ୋଶୀହିସାବରେ ସମ୍ମାନ କରୁଥିବେ, ତେବେ ଉଭୟେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ କରିବାପାଇଁ କୌଣସି କ୍ଷତି ବା ତ୍ୟାଗକୁ ଅଧିକ ମଣିବେ ନାହିଁ । ଅନ୍ୟାୟର ପ୍ରତିକାରପାଇଁ ଅସହଯୋଗ କେବଳ ଯେ ଗୋଟିଏ ଫଳପ୍ରଦ ଉପାୟ ହେବ ତାହା ନୁହେଁ, ମୁସଲମାନମାନଙ୍କର ଦାବିର ଯଥାର୍ଥତା ଓ ହିନ୍ଦୁମାନେ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କର ବନ୍ଧୁ ବୋଲି ମତ-ପ୍ରକାଶର ଉପଯୁକ୍ତ ପରୀକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ହୋଇଯିବ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୫-୫-୧୯୨୦

୪୪

କିପରି ଓ କେତେବେଳେ ?

ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଅବଗତି ଓ ମାର୍ଗଦର୍ଶନପାଇଁ ଅସହଯୋଗ ସମିତି ନିମ୍ନ ଲିଖିତ ବିବୃତି ଦେଇଛନ୍ତି :

ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିବାସକାଶେ କି କି ପଦ୍ଧତି ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହେବ ଏବଂ ଅସହଯୋଗ ସମିତି ଏଥିପାଇଁ ଲୋକମାନଙ୍କଠାରୁ କି କି ପ୍ରତ୍ୟାଶା କରୁଛନ୍ତି, ସେହି ବିଷୟରେ ସମିତିକୁ ଅନେକ ପ୍ରଶ୍ନ କରାଯାଇଛି । ସମିତିର ନିର୍ଦ୍ଦେଶଗୁଡ଼ିକୁ ସମସ୍ତେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପାଳନ କରନ୍ତୁ ବୋଲି ସମିତି ଆଶା କରୁଥିଲେ ହେଁ ଦୁର୍ବଳତମ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସମିତି ସଙ୍ଗରେ ନେବାକୁ ଚାହାନ୍ତି—ଏ କଥା ସମସ୍ତେ ବୁଝି ରଖନ୍ତୁ । ଅସହଯୋଗର ପଦ୍ଧତିରେ ସକ୍ରିୟ ସହଯୋଗ ନ ପାଇଲେ ସମଗ୍ର ଦେଶର ଅନ୍ତତଃ ନିଷ୍କ୍ରିୟ ସହାନୁଭୂତି ପାଇବାକୁ ସମିତି ଆଶା କରନ୍ତି ।

ତେଣୁ ଯେଉଁମାନେ ଶାରୀରିକ ଦୁଃଖ-କଷ୍ଟ ଓ ଭୌତିକ ତ୍ୟାଗ ସହିପାରିବେ ନାହିଁ, ସେମାନେ ଅର୍ଥ ବା ଶ୍ରମ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଦେଇପାରିବେ ।

ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ସମିତି ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟପାଇଁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ନିଷ୍ପତ୍ତିମାନ କରିଛନ୍ତି :

(୧) ସମସ୍ତ ସମ୍ମାନସୂଚକ ପଦବୀ ଓ ଅବୈତନିକ ନିଯୁକ୍ତି ଫେରାଇଦେବା ।

(୨) ସରକାରୀ ଋଣର ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ ନ କରିବା ।

(୩) ଓକିଲମାନଙ୍କର ଓକିଲାତି ବନ୍ଦ କରିବା ଏବଂ ଘରୋଇ ମଧ୍ୟସ୍ଥତାରେ ଦେଓ୍ୱାନି ବିବାଦଗୁଡ଼ିକୁ ମୀମାଂସା କରିବା ।

(୪) ପିତା-ମାତାମାନେ ସରକାରୀ ସ୍କୁଲଗୁଡ଼ିକୁ ବୟକଟ୍ କରିବା ।

(୫) ଶାସନ-ସଂସ୍କାର ପରେ ଗଠିତ କାଉନ୍‌ସିଲ୍‌ଗୁଡ଼ିକୁ ବୟକଟ୍ କରିବା ।

(୬) ସରକାରୀ ଭୋଜସଭା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉତ୍ସବରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ ନ କରିବା ।

(୭) ମେସୋପଟାମିଆରେ କୌଣସି ସାମରିକ ବା ବେସାମରିକ ଚାକିରୀ ଗ୍ରହଣ ନ କରିବା, କିମ୍ବା ସୈନ୍ୟ ବିଭାଗରେ ଭର୍ତ୍ତି ପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥୀ ନ ହେବା, ବିଶେଷରେ ପୂର୍ବ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିଗୁଡ଼ିକୁ ଭଙ୍ଗ କରି ତୁର୍କି ଅଞ୍ଚଳମାନଙ୍କରେ ଯେଉଁ ଶାସନ ଚାଲିଛି, ସେଥିରେ ସୈନ୍ୟବାହିନୀରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଗ୍ରହଣ ନ କରିବା ।

(୮) ସ୍ୱଦେଶୀର ପ୍ରବଳ ପ୍ରଚଳନ; ଏହି ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଓ ଧର୍ମଗତ ଜାଗରଣ ସମୟରେ କେବଳ ଆମ ଦେଶରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ଓ ନିର୍ମିତ ଦ୍ରବ୍ୟମାନ ବ୍ୟବହାର କରି ଦେଶ-ପ୍ରତି ଆପଣାର ମୌଳିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରିବାଲାଗି ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବା ।

ଅଗଷ୍ଟ ପହିଲାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅପେକ୍ଷା ନ କରି ସ୍ୱଦେଶୀର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ଆଗେଇନେବାକୁ ହେବ; କାରଣ ସରକାରଙ୍କ ସହିତ କୌଣସି ସମାଧାନ ହୋଇଯିବାପରେ ସୁଦ୍ଧା ଆମ ଆଚରଣର ଏହି ଶାଶ୍ୱତ ନିୟମ ବ୍ୟାହତ କରାଯିବ ନାହିଁ ।

କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଆବଦ୍ଧ ହୋଇ ନ ପଡ଼ିବା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଲୋକେ କୌଣସି ସାମରିକ ବା ବେସାମରିକ ଚାକିରୀ ଗ୍ରହଣ କରିବେ ନାହିଁ । ସେମାନେ ସରକାରଙ୍କଠାରୁ ନୂଆ କିମ୍ବା ପୁରୁଣା ଋଣ ନେବା ବନ୍ଦ କରିଦେବେ ।

ଅବଶିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଗୁଡ଼ିକ ବାବଦରେ ମନେ ରଖିବାକୁ ହେବ ଯେ ଆଗାମୀ ଅଗଷ୍ଟ ପହିଲା ପୂର୍ବରୁ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହେଉ ନାହିଁ ।

ଯେଉଁ ସନ୍ଧିକୁ ସର୍ବତ୍ର ନିନ୍ଦା କରାଯାଇଛି ସେଥିର ଆବଶ୍ୟକ ପରିବର୍ତ୍ତନପାଇଁ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରଙ୍କର ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପାଖରେ ନିବେଦନ ଜଣାଇ ସରକାରଙ୍କ ସହିତ ଏପରି ଏକ ଗୁରୁତର ବିଚ୍ଛେଦକୁ ଏଡ଼ିବାଲାଗି ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଉଅଛି ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତରେ ମଧ୍ୟ କରାଯିବ ।

ଯେଉଁମାନେ ଆପଣାର ଦାୟିତ୍ୱ ତଥା ସମସ୍ୟାଟିର ଗୁରୁତ୍ୱ ଉପଲବ୍ଧି କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ସ୍ୱାଧୀନଭାବରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରିବେ ନାହିଁ; ଯାହା କରିବେ, ସମିତି ସହିତ ମିଳିତଭାବରେ କରିବେ । ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଓ ଏକତାବଦ୍ଧ ଅସହଯୋଗ ଉପରେ ହିଁ ଆମର

ସଫଳତା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ନିର୍ଭର କରେ ଏବଂ ନିଷ୍ଠାପରଭାବରେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ପାଳନ କରିବା, ଶାନ୍ତ ରହିବା ଓ କାୟମନୋବାକ୍ୟରେ ହିଂସାଚରଣ ନ କରିବାଦ୍ୱାରା ଏହା ସମ୍ଭବ ହେବ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୭ ୭-୧୯୨୦

୪୫

ଦେଶର ଆହ୍ୱାନ

ଆଲହାବାଦଠାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଖିଲାଫତ ସମ୍ମିଳନୀରେ ଡକ୍ଟର ସାପ୍ରୁ ଗୋଟିଏ ଆବେଗପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାଷଣ ଦେଇଥିଲେ । ମୁସଲମାନମାନଙ୍କର ଦୁର୍ଦ୍ଦିନରେ ସେମାନଙ୍କପ୍ରତି ସହାନୁଭୂତି ଦେଖାଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେମାନେ ଅସହଯୋଗରେ ନ ମାତନ୍ତୁ ବୋଲି ସେ ସେମାନଙ୍କୁ ଉପଦେଶ ଦେଇଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପନ୍ଥା ଦେଖାଇବାକୁ ସେ ନିଜର ଅସାମର୍ଥ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି; ମାତ୍ର ସେ ଦୃଢ଼ଭାବରେ ମତ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି ଯେ କୌଣସି ବିକଳ୍ପ ପନ୍ଥା ଥାଉ ବା ନ ଥାଉ, ଅସହଯୋଗରୂପକ ପ୍ରତିକାର ରୋଗଠାରୁ ଅଧିକ ଦୁଃଖଦାୟକ ହେବ । ସେ ଆହୁରି ମଧ୍ୟ କହିଛନ୍ତି ଯେ ମୂର୍ଖ ଜନତାକୁ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଯୋଗଦେବାପାଇଁ ନିବେଦନ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଯଦି ସେମାନେ ଭାରତୀୟ ବିଚାରପତିମାନଙ୍କୁ ଇସ୍ତଫା ଦେବାପାଇଁ ନିବେଦନ କରି ନ ପାରନ୍ତି, ତେବେ ମୁସଲମାନମାନେ ସେମାନଙ୍କର କାନ୍ଧ ଉପରେ ଏକ ଗୁରୁଦାୟିତ୍ୱ ନେବେ ଏବଂ ଏ ନିବେଦନରେ ସେମାନେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ହେବେ ନାହିଁ ।

ଡକ୍ଟର ସାପ୍ରୁଙ୍କର ଶେଷ ଯୁକ୍ତିର ବଳିଷ୍ଠତାକୁ ମୁଁ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି । ମୂର୍ଖ ଲୋକେ ଅସହଯୋଗ କରିବସିଲେ ତାହାଫଳରେ ଘୋର ଦୁଃଖ, ବିଭ୍ରାଟ ଘଟିବ ଏବଂ କିଛି ଲାଭ ହେବ ନାହିଁ—ଏହି ଭୟଟି ତାଙ୍କର ମନରେ ଲୁକ୍‌କାୟିତଭାବରେ ରହିଅଛି । ମୋର ମତ ହେଉଛି ଯେ କୌଣସି ଅସହଯୋଗରେ କିଛି ନା କିଛି ଉପକାର ରହିଛି । ଏପରି କି ଯଦି ନିଉଲାଟଙ୍କର ଦରୱାନ ବି କହେ, "ଆଜ୍ଞା ମୁଁ ସରକାରଙ୍କର ଚାକିରି ଆଉ କରିପାରିବି ନାହିଁ, କାରଣ ସରକାର ମୋର ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସମ୍ମାନ ଉପରେ ଆଘାତ କରିଛନ୍ତି" ଏବଂ ଆପଣା ଚାକିରିରୁ ଇସ୍ତଫା ଦେଇଦିଏ, ତେବେ ଏହି ଘଟଣା ସରକାରଙ୍କୁ ଅନ୍ୟାୟଗୁଡ଼ିକ ନିନ୍ଦା କରି ଦିଆଯାଉଥିବା ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ବକ୍ତୃତା ଅପେକ୍ଷା ତାହା ଅଧିକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଓ ଫଳପ୍ରଦ ହେବ ।

ତଥାପି, ଦେଶର ଉଚ୍ଚତମ ପଦସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ନିବେଦନ କରିବାପୂର୍ବରୁ ଦରୱାନଙ୍କୁ ନିବେଦନ କରିବା ଠିକ୍ ହେବ ନାହିଁ । ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼ିଲେ ସରକାରଙ୍କ ଦରୱାନମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ୟାୟକାରୀ ସରକାର ସହିତ ସଂପର୍କ ତୁଟାଇଦେବାଲାଗି ମୁଁ ଯେଭଳି ଅନୁରୋଧ କରିବାକୁ ଯାଉଛି, ସେହିପରି ଭାରତପ୍ରତି ଖିଲାଫତ୍ ଓ ପଞ୍ଜାବ ସମସ୍ୟାନେଇ ଯେଉଁ ଦୋହରା ଅନ୍ୟାୟ

କରାଯାଇଛି ତାହାର ବିରୋଧରେ ଦେଶତମାମ ଉଠିଥିବା ପ୍ରତିବାଦ ସହିତ ନିଜ ନିଜର ସ୍ୱର ମିଳାଇବାକୁ ମୁଁ ବିଚାରପତି ଓ ଏକ୍‌ଜେକ୍ୟୁଟିଭ୍‌ କାଉନ୍‌ସିଲର୍‌ମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ନିବେଦନ କରିବି । ଉଭୟ ପ୍ରଶ୍ନରେ ରାଷ୍ଟ୍ରର ସମ୍ମାନ ନିହିତ ଅଛି ।

ମୁଁ ମାନିନେଉଛି ଯେ ଏହି ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଟଙ୍କା ରୋଜଗାର କରିବା କିଂବା ନାମ କମାଇବାପାଇଁ ଏ ଉଚ୍ଚ ପଦ ଗ୍ରହଣ କରିନାହାନ୍ତି, ମାତ୍ର ଦେଶର ସେବା କରିବାପାଇଁ କରିଛନ୍ତି । ଟଙ୍କାପାଇଁ ସେମାନେ ଏହା କରୁ ନାହାନ୍ତି; କାରଣ ଏହାପୂର୍ବରୁ ସେମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ତୁଳନାରେ ଅଧିକ ଉପାର୍ଜନ କରୁଥିଲେ । ନାମ କମାଇବା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଏହା ହୋଇ ନ ପାରେ; କାରଣ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସମ୍ମାନକୁ ବିକି କଦାପି ସେମାନେ ଖ୍ୟାତି କିଣିପାରିବେ ନାହିଁ । କେବଳ ଦେଶସେବାର ବିଚାର ହିଁ ସେମାନଙ୍କର ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିସ୍ଥିତିରେ ନିଜ ନିଜର ପଦରେ ରହିବାର ଏକମାତ୍ର କାରଣ ହୋଇପାରେ । ସରକାର ଉପରେ ଯେତେବେଳେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ରହିଥାଏ ଓ ଯେତେବେଳେ ଏହି ସରକାର ଲୋକମତର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରୁଥାଏ, ହୁଏତ ସେତିକିବେଳେ ବିଚାରପତି ଓ କାଉନ୍‌ସିଲ୍‌ର ସଦସ୍ୟମାନେ ଦେଶର ସେବା କରିବା ସମ୍ଭବ; ମାତ୍ର ଯେତେବେଳେ ସେହି ସରକାର ଜନମତର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରେ ନାହିଁ ଏବଂ ଓଲଟି ଅସାଧୁତା ଓ ଆତଙ୍କବାଦର ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା କରେ, ସେତେବେଳେ ଆପଣାର ଉଚ୍ଚ ପଦରେ ରହି ବିଚାରପତିମାନେ ଓ କାଉନ୍‌ସିଲ୍‌-ସଦସ୍ୟମାନେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଅସାଧୁତା ଓ ଅତଙ୍କବାଦର ହତିଆର ହୋଇଯାନ୍ତି । ତେଣୁ, ସେଭଳି ଅବସ୍ଥାରେ ସେହି ଅସାଧୁ ଓ ଆତଙ୍କବାଦୀ ସରକାରର ଦଲାଲପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ନାସ୍ତି କରିଦେବା ଓ କାର୍ଯ୍ୟ ଛାଡ଼ିଦେବା ହିଁ ଏହି ଉଚ୍ଚପଦସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ନ୍ୟୁନତମ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ବିଚାରପତିମାନେ ରାଜନୀତିରେ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ବୋଲି ସମ୍ଭବତଃ ଯୁକ୍ତି ଉଠିବ । ସେମାନେ ଅବଶ୍ୟ ରାଜନୀତିର ବାହାରେ ଅଛନ୍ତି ଓ ରହିବା ମଧ୍ୟ ଉଚିତ; କିନ୍ତୁ କେବଳ ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସରକାର ସମସ୍ତ ଲୋକଙ୍କର ହିତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଚାଲିଥାଏ ଏବଂ ଅନ୍ତତଃ ବହୁ-ମତର ସମର୍ଥନ ତାହା ପଛରେ ରହିଥାଏ, ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତକୁ ଯଥାର୍ଥ କୁହାଯାଇପାରେ । ରାଜନୀତିରେ ଭାଗ ନ ନେବାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି, କୌଣସି ପକ୍ଷ ସମର୍ଥନ ନ କରିବା; ମାତ୍ର ଯେତେବେଳେ ସାରାଦେଶ ଏକା ମନ ଓ ଏକା ଅଭିଳାଷ ନେଇ ବାହାରିଛି, ଯେତେବେଳେ ସମଗ୍ର ଦେଶକୁ ନ୍ୟାୟରୁ ବଂଚିତ କରାଯାଇଛି, ସେତେବେଳେ ଏହା ଦଳଗତ ରାଜନୀତିର ପ୍ରଶ୍ନ ନୁହେଁ, ଏହା ଜୀବନ-ମରଣର ପ୍ରଶ୍ନ । ଦୁରାଗ୍ରହର ଆଶ୍ରୟ ନେଉଥିବା ଓ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଆଶା-ଆକାଂକ୍ଷାକୁ ତାଚ୍ଛଲ୍ୟ କରୁଥିବା ଏକ ସରକାରର ଅଧୀନ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ମନା କରିଦେବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ନାଗରିକର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ବିଚାରପତିମାନେ ମୂଳତଃ ରାଷ୍ଟ୍ରର ସେବକ ହୋଇଥିବାରୁ ଏପରି ଅବସରରେ ରାଷ୍ଟ୍ରକୁ ଅନୁସରଣ କରିବା ଉଚିତ ।

ଆଉ ଗୋଟିଏ ଯୁକ୍ତି ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖିବାକୁ ବାକି ଅଛି । ବିଚାରପତି ଓ କାଉନ୍‌ସିଲ୍‌ର ସଭ୍ୟବୃନ୍ଦ ଉଭୟଙ୍କ ପ୍ରତି ଏହା ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ । କେହି ଯୁକ୍ତି ଦେଖାଇ ହୁଏତ କହିବେ ଯେ ମୋର ଏହି ନିବେଦନ କେବଳ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କପାଇଁ ଅଭିପ୍ରେତ । କଠିନ ସଂଗ୍ରାମଫଳରେ ଯେଉଁସବୁ ଉଚ୍ଚ ପଦ ରାଷ୍ଟ୍ରପାଇଁ ହାସଲ କରାଯାଇଛି, ସେସବୁ ପଦରୁ ଭାରତୀୟମାନେ ଅପସରି ଆସିଲେ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଆମର କି କ୍ଷତି ହେବ ? ଇଂରେଜ ଓ ଭାରତୀୟ ଉଭୟଙ୍କୁ ମୁଁ ସଫଳଭାବରେ ଏହି ନିବେଦନ କରିପାରିଲେ କେତେ ବଡ଼ କଥା ହୁଅନ୍ତା ! କିନ୍ତୁ ନିବେଦନ ଯେ କେବଳ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କୁ କରାଯାଇଛି, ମୁଁ ଏହା ମାନସିକ ସଙ୍କୋଚର ସହିତ ଲେଖିଛି ବୋଲି ମୁଁ ସ୍ୱୀକାର କରୁଅଛି । ଅତଏବ ମୁଁ ଅଳ୍ପକ୍ଷଣ ପୂର୍ବରୁ ଦର୍ଶାଇଥିବା ଯୁକ୍ତିକୁ ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଅନେକ ଦିନ ସଂଗ୍ରାମ କରିବାପରେ ଆମକୁ ଏହିସବୁ ଉଚ୍ଚ ପଦ ମିଳିଛି, ସେକଥା ସତ; ମାତ୍ର ଏତେ ସଂଗ୍ରାମ କରି ସେଗୁଡ଼ିକୁ ପାଇଛୁ ବୋଲି ସେସବୁ ଯେ ଆବଶ୍ୟକ, ତାହା ନୁହେଁ, କିନ୍ତୁ ରାଷ୍ଟ୍ରର ସେବାପାଇଁ ଅଭିପ୍ରେତ ବୋଲି ସେଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ । ଆରମ୍ଭରେ ଯେତେ କଷ୍ଟ କରି ଆମେ ସେଗୁଡ଼ିକ ପାଇଥାଉଁ ପଛକେ ଏବଂ ସେହିହେତୁରୁ ସେଗୁଡ଼ିକ ଯେତେ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ହୋଇଥାଉ ପଛକେ, ଯେଉଁ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସେଗୁଡ଼ିକ ପୂର୍ବୋକ୍ତ ଗୁଣକୁ ହରାଇବସିବ, ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରୁ ସେଗୁଡ଼ିକ ଅନାବଶ୍ୟକ ହୋଇପଡ଼ିବ ଏବଂ ଉପସ୍ଥିତ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଆମ ପାଇଁ ଅନିଷ୍ଟକାରୀ ହେବ ।

ଉଚ୍ଚପଦରେ ରହିଥିବା ଆମର ବିଶିଷ୍ଟ ଦେଶବାସୀମାନଙ୍କୁ ବିଚାର କରିବାକୁ ମୁଁ କହୁଅଛି ଯେ ସେମାନେ ନିଜର ପଦଗୁଡ଼ିକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ ଆମର ସଂଗ୍ରାମ ଶୀଘ୍ର ଶେଷ ହୋଇଯାଇପାରିବ ଏବଂ ସମ୍ଭବତଃ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ସରକାରଙ୍କ ସହିତ ଅସହଯୋଗ କରି ନିଜର ଅସନ୍ତୋଷ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ଆହ୍ୱାନ କରିବାରେ ଯେଉଁ ବିପଦର ଆଶଙ୍କା ରହିଛି, ତାହା ଏଡ଼ିଦିଆଯାଇପାରିବ । ଉପାଧିଧାରୀମାନେ ଯଦି ଉପାଧି ଛାଡ଼ିଦେବେ, ଅବୈତନିକ ପଦରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ସେହି ପଦ ଛାଡ଼ିଦେବେ, ଉଚ୍ଚପଦସ୍ଥ କର୍ମଚାରୀମାନେ ନିଜ ନିଜର ଚାକିରୀ ଛାଡ଼ିଦେବେ, କାଉନ୍‌ସିଲ୍‌ର ଭାବୀ ସଦସ୍ୟମାନେ କାଉନ୍‌ସିଲ୍‌କୁ ବୟକଟ୍ କରିବେ, ତେବେ ଅବିଳମ୍ବେ ସରକାରଙ୍କର ଚୈତନ୍ୟୋଦୟ ହେବ ଏବଂ ଲୋକଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ସରକାର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବେ; କାରଣ, ସେତେବେଳେ ସରକାରଙ୍କ ଆଗରେ ପୁରାପୁରି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଏକଚ୍ଛତ୍ର ଶାସନବ୍ୟତୀତ ଆଉ ଦ୍ୱିତୀୟ ପନ୍ଥା ନ ଥିବ । ତାହାହିଁ ସମ୍ଭବତଃ ସାମରିକ ଏକଚ୍ଛତ୍ର ଶାସନ ହେବ । ପୃଥିବୀର ଜନମତ ଏତେ ଆଗେଇଗଲାଣି ଯେ ବ୍ରିଟେନ୍ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିଚାର କଲେ ଏପରି ଏକଚ୍ଛତ୍ର ଶାସନର କଳ୍ପନା ସୁଦ୍ଧା କରିପାରିବ ନାହିଁ । ମୁଁ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଗୁଡ଼ିକ ସୂଚାଉଛି, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଗ୍ରହଣ କଲେ ପୃଥିବୀରେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ବିପ୍ଳବ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିବ । ଅରେ ଅସହଯୋଗର ଅମୋଘତା ବା ଭ୍ରମଶୂନ୍ୟତା

ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରାଯାଇପାରିଲେ ସବୁ ପ୍ରକାରର ରକ୍ତପାତ ଓ ହିଂସାର ଅବସାନ ସମ୍ଭବ ହେବ ।

ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଅସହଯୋଗଭଳି ଏକ ଚାଣ୍ଟିଆ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହେଲେ କାରଣ ମଧ୍ୟ ତଦନୁରୂପ ଗୁରୁତର ହେବା ଆବଶ୍ୟକ, ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ମୁଁ ଦୃଢ଼ଭାବରେ କହୁଛି ଯେ ଆଜି ଇସଲାମ୍ ପ୍ରତି ଯେଉଁ ଅପମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରାଯାଇଛି, ଏଭଳି ଅପମାନ ଅସଲ୍ୟା ଶହେବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ପୁନରାବୃତ୍ତି ହେବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଇସଲାମ୍ ବର୍ତ୍ତମାନ ଜାଗି ଉଠିବ ନଚେତ୍ ଚିରକାଳଲାଗି ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତତଃ ଶହେବର୍ଷଲାଗି 'ତଲିତଲାନ୍ତ' ହୋଇଯିବ । ଜାଲିଆନ୍‌ୱାଲ୍‌ରେ ଘଟିଥିବା ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ ଓ ତାହାର ପରବର୍ତ୍ତୀ ବର୍ବରତା, ହଣ୍ଟର୍ କମିଟି ସେହି କାଣ୍ଡକୁ ଘଣ୍ଟି ଘୋଡ଼ାଇବା, ଭାରତ ସରକାର ବିଲାତକୁ ପଠାଇଥିବା ବିବରଣୀ, ଭାରତ ସରକାର ଓ ପଞ୍ଜାବର ତତ୍କାଳୀନ ଲେଫ୍‌ଟେନାଣ୍ଟ୍‌ଙ୍କ ସମର୍ଥନ କରି ମିଷ୍ଟର୍ ମଣ୍ଟେଗୁଙ୍କର ଚିଠି, ସାମରିକ ଆଇନ୍ ସମୟରେ ଯେଉଁ କର୍ମଚାରୀମାନେ ପଞ୍ଜାବୀମାନଙ୍କର ଜୀବନକୁ ନରକରେ ପରିଣତ କରିଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ବରଖାସ୍ତ କରିବାକୁ ସରକାର ଅସ୍ୱୀକାର କରିବା—ଏସବୁଠାରୁ ଆଉ ଗୁରୁତର ଅନ୍ୟାୟ ମୁଁ କଳ୍ପନା କରିପାରୁ ନାହିଁ । ଭାରତ ଉପରେ ଗୋଟିକପରେ ଗୋଟିଏ ଅନ୍ୟାୟ କରାଯାଇଅଛି । ଭାରତବର୍ଷର ଯଦି ପ୍ରକୃତରେ କୌଣସି ସମ୍ମାନ-ଜ୍ଞାନ ଥାଏ, ତେବେ ଆପଣାର ସମସ୍ତ ପାର୍ଥିବ ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦେଇ ଏହି ଅନ୍ୟାୟର ପ୍ରତିକାର ନିଶ୍ଚୟ କରିବ । ଯଦି ଭାରତ ତାହା ନ କରେ, ତେବେ ମୁଠିଏ ଭିକ୍ଷାର ବିନିମୟରେ ନିଜର ଆତ୍ମାକୁ ବିକିଦେବାପରି ହେବ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୨୧-୭-୧୯୨୦

୪୭

ଅଗଷ୍ଟ ପହିଲା

ଅଗଷ୍ଟ ପହିଲାପୂର୍ବରୁ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ଶାନ୍ତି ଚୁକ୍ତିର ସର୍ତ୍ତଗୁଡ଼ିକରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାରେ ଯେ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେବେ ଏବଂ ଫଳରେ ଆଉ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ଦରକାର ପଡ଼ିବ ନାହିଁ, ବର୍ତ୍ତମାନ ସେପରି କୌଣସି ସମ୍ଭାବନା ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ । ଗତବର୍ଷର ଏପ୍ରିଲ ଛଅ ତାରିଖପରି ଆଗାମୀ ଅଗଷ୍ଟ ପହିଲା ଭାରତବର୍ଷର ଇତିହାସରେ ଏକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଘଟଣା ହୋଇ ରହିବ । ଏପ୍ରିଲ ଛଅ ତାରିଖରୁ ରାଉଲଟ୍ ଆକ୍ଟର ଅବସାନ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଏଡ଼େ ବଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆଗରେ ରାଉଲଟ ଆକ୍ଟ ବଂଚି ରହିବାର ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି ବୋଲି କେହି ବିଚାରି ନ ପାରେ । ସେହି ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ତ କେବଳ ସାମୟିକରୂପେ ସ୍ଥଗିତ ରଖାଯାଇଛି, ତାକୁ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରି ନିଆଯାଇ ନାହିଁ । ପଞ୍ଜାବ ଓ ଖିଲାଫତ୍ ସମସ୍ୟାସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯେଉଁ ଶକ୍ତି

ଏକ ଅନନ୍ତୁକ୍ତ ସରକାର ହାତରୁ ନ୍ୟାଯ୍ୟ ଛଡ଼ାଇଆଣିପାରେ, ସେହି ଶକ୍ତି ଗ୍ରହଲଟ୍ ଆକ୍ଟ ପ୍ରତ୍ୟାହାର ହାସଲ କରିପାରେ, ଏହା ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗରେ ସଫା ହୋଇଯିବା ଦରକାର । ସେହି ଶକ୍ତି ହେଉଛି ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଶକ୍ତି, ଏହାକୁ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ବା ଅସହଯୋଗ ନାମ ଦିଆଯାଇପାରେ ।

ଗତବର୍ଷର ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକ ହେତୁରୁ ଅସହଯୋଗର ଆଗମନରେ ଅନେକେ ସସ୍ତ ହେଉଛନ୍ତି । ଜନତାର ଉନ୍ମତ୍ତତାକୁ ଓ ତାହାର ଫଳରେ, ଆଧୁନିକ ଇତିହାସରେ ନୃଶଂସତାର ପ୍ରାପ୍ୟ ପଟାନ୍ତର ନ ଥିବା ଗତବର୍ଷର ପ୍ରତିଶୋଧ-କାଣ୍ଡଗୁଡ଼ିକର ପୁନରାବୃତ୍ତିକୁ ଲୋକେ ଭୟ କରୁଛନ୍ତି । ବ୍ୟକ୍ତିଗତଭାବରେ ସରକାରର ଉନ୍ମତ୍ତତା ଅପେକ୍ଷା ଜନତାର ଉନ୍ମତ୍ତତାରେ ମୁଁ ଅଧିକ ଚିନ୍ତିତ ହୁଏ । ଶେଷୋକ୍ତଟି ସ୍ଥାୟୀ ମାନସିକ ଅସ୍ଥିରତାର ପରିଚୟ ଦିଏ ଏବଂ ପ୍ରଥମଟି ଗୋଟିଏ ଗୋଷ୍ଠୀମଧ୍ୟରେ ସୀମାବଦ୍ଧ । ତେଣୁ ଦ୍ୱିତୀୟଟି ଅପେକ୍ଷା ପ୍ରଥମଟିକୁ ସମ୍ଭାଳିବା ଅଧିକ କଷ୍ଟକର । ଜନତାର ଭିଡ଼ଭିତରେ ମିଶି ରହିଥିବା ଅପରିଚିତ ଲୋକମାନଙ୍କର ପାଗଳାମିକୁ ଦୂର କରିବା ଅପେକ୍ଷା ଶାସନ କରିବାକୁ ଅଯୋଗ୍ୟ ଏକ ସରକାରକୁ ବାହାର କରିଦେବା ଅଧିକ ସହଜ; ମାତ୍ର ଗୋଟାଏ ସରକାର ବା ଲୋକେ କମ୍ବା ଉଭୟେ ଭୁଲ ବାଟରେ ଗଲେ ବୋଲି ବିରାଟ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ବନ୍ଦ କରିଦିଆଯାଇପାରିବ ନାହିଁ । ଆମର ଭୁଲ ଓ ବିଫଳତାରୁ ଆମେ ଶିକ୍ଷାଲାଭ କରୁଁ ଏବଂ ଲାଭବାନ୍ ହେଉଁ । ପରାଜୟ ଘଟିଲା ଅଥବା ଅନ୍ୟ କଥାରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ଭୁଲ ହୋଇଗଲା ବୋଲି କୌଣସି ସଚ୍ଚା ସେନାପତି କଦାପି ଯୁଦ୍ଧ ଛାଡ଼ିଦେଇପାରିବ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ଓ ଆଶାର ସହିତ ଆମେ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ବିଚାର କରିବା । ପୂର୍ବଭଳି ଏଥର ମଧ୍ୟ ଉପବାସ ଓ ପ୍ରାର୍ଥନାଦ୍ୱାରା ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହେବ । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରକୃତି ଯେ ଧର୍ମମୂଳକ ତାହା ଏତଦ୍ୱାରା ପ୍ରମାଣିତ ହେବ । ସେଦିନ ସବୁ ପ୍ରକାରର କାରବାର ବନ୍ଦ ରହିବ ଏବଂ ସାଧାରଣ ସଭାମାନ କରି ଶାନ୍ତି-ଚୁକ୍ତିର ସର୍ତ୍ତ-ଗୁଡ଼ିକରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରାଯାଉ, ପଞ୍ଜାବିପ୍ରତି ନ୍ୟାଯ୍ୟ ବିଚାର ହେଉ ଏବଂ ନ୍ୟାଯ୍ୟ-ବିଚାର ମିଳିବାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଲୋକମାନଙ୍କ ମନରେ ଦୃଢ଼ କରାଯାଉ ବୋଲି ନିବେଦନ କରି ପ୍ରସ୍ତାବମାନ ଗ୍ରହଣ କରାଯିବ ।

ସେହି ଅଗଷ୍ଟ ପହିଲାରୁ ଉପାଧି ଫେରାଇଦେବା ଓ ଅବୈତନିକ ପଦ ଛାଡ଼ିଦେବା ମଧ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଯିବ । ସରକାରଙ୍କୁ ଯଥେଷ୍ଟ ଆଗରୁ ଏହି ଉପାଧିତ୍ୟାଗ ଓ ପଦତ୍ୟାଗର ସୂଚନା ଦେବା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସନ୍ଦେହ ପ୍ରକଟ ହୋଇଛି । ସନ୍ଦେହ ତୁରନ୍ତ ଦୂରୀଭୂତ ହୋଇ-ଯିବ, ଯଦି ଆମେ ମନେ ରଖୁଁ ଯେ ଏହିସବୁ ଉପାଧି ତ୍ୟାଗ କରିବାର ଦିନ ଅଗଷ୍ଟ ପହିଲାରୁ ଆରମ୍ଭ ହେବ । କେବଳ ସେହି ଗୋଟିଏ ଦିନରେ ଏସବୁ ଫେରାଇଦିଆଯିବ, ତାହା ନୁହେଁ । ପ୍ରଥମ ଦିନ ବହୁସଂଖ୍ୟାରେ ଏହା କରାଯିବ ବୋଲି ମୁଁ ପ୍ରକୃତରେ ଆଶା କରୁ ନାହିଁ; କାରଣ ଏଥିପାଇଁ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ପ୍ରଚାର ଆବଶ୍ୟକ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉପାଧିଧାରୀ ଓ

ଅବୈତନିକ କର୍ମଗୃହୀଙ୍କ ପାଖରେ ଆମର ବାଣୀ ପହଞ୍ଚାଇବାକୁ ହେବ ଏବଂ ଏସବୁ ତ୍ୟାଗ କରିବା ବିଷୟରେ ଯୁକ୍ତିସଂଗତ ପ୍ରମାଣ ଦେଇ ସେମାନଙ୍କର ହୃଦ୍‌ବୋଧ କରାଇବାକୁ ହେବ ।

ଶୃଙ୍ଖଳା, ଅନୁଶାସନ, ଜନତାମଧ୍ୟରେ ସହଯୋଗ ଓ କର୍ମୀମାନଙ୍କମଧ୍ୟରେ ସୁଶୃଙ୍ଖଳ ସମ୍ପର୍କ ଅସହଯୋଗ ଅଭିଯାନରେ ସବୁଠାରୁ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଆବଶ୍ୟକତା । ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ସଂଗଠନ ଉପରେ ଅସହଯୋଗର କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା ନିର୍ଭର କରେ । ପଞ୍ଜାବସାରା ସଭାଗୁଡ଼ିକରେ ଯେଉଁ ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ, ସେମାନେ ମୋ'ଭିତରେ ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ଆଣିଦେଇଛନ୍ତି ଯେ ସେମାନେ ସରକାରଙ୍କଠାରୁ ସବୁ ସଂପର୍କ ତୁଟାଇଦେବାକୁ ଚାହାନ୍ତି; ମାତ୍ର କିପରି ତାହା କରିବାକୁ ହେବ, ସେମାନେ ତାହା ଜାଣିବା ନିଶ୍ଚୟ ଆବଶ୍ୟକ । ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ସରକାରୀ କଳର ଜଟିଳତା ବୁଝନ୍ତି ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ନାଗରିକ ଯେ ନୀରବରେ ଅଥଚ ନିଶ୍ଚିତଭାବରେ ସେମାନଙ୍କର ଅଗୋଚରରେ ନାନାପ୍ରକାରେ ସରକାରଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରି ତାହାକୁ ବଂଚାଇରଖନ୍ତି—ଏ କଥା ସେମାନେ ଉପଲବ୍‌ଧି କରନ୍ତି ନାହିଁ; ତେଣୁ, ସରକାରଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ କାର୍ଯ୍ୟପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନାଗରିକ ଦାୟୀ ଅଟନ୍ତି । ସରକାରଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟାବଳୀ ସହନଯୋଗ୍ୟ ଥିବାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସରକାରଙ୍କୁ ସମର୍ଥନ କରିବା ଯଥାର୍ଥ ଅଟେ; କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ସରକାର ତାକୁ ଓ ତାହାର ଦେଶକୁ ଆଘାତ କରନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ନିଜର ସମର୍ଥନ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିନେବା ନାଗରିକର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହୋଇପଡ଼େ ।

ମାତ୍ର ମୁଁ ଆଗରୁ କହିଛି ଯେ ଏସବୁ କିପରି ଶୃଙ୍ଖଳିତଭାବରେ କରିବାକୁ ହେବ, ତାହା ପ୍ରତ୍ୟେକ ନାଗରିକ ଜାଣେ ନାହିଁ । କ୍ରୋଧରୁ ବିଶୃଙ୍ଖଳା ଜାତ ହୁଏ, ବୁଦ୍ଧିଯୁକ୍ତ ପ୍ରତିରୋଧରୁ ଶୃଙ୍ଖଳା ଜନ୍ମେ । ଅତଏବ, ପ୍ରକୃତ ସଫଳତାର ପ୍ରଥମ ସର୍ତ୍ତ ହେଉଛି ହିଂସାକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣମାତ୍ରାରେ ବହିଷ୍କାର କରିଦେବା । ଯେଉଁମାନେ ସରକାରଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧି କିମ୍ବା ଯେଉଁମାନେ ଆମସହିତ ଯୋଗଦେବେ ନାହିଁ, ଅର୍ଥାତ୍ ସରକାରଙ୍କର ସମର୍ଥକ, ସେମାନଙ୍କପ୍ରତି କୌଣସି ହିଂସାଚରଣ ହେଲେ ତାହା ଆମପକ୍ଷରେ ପଛକୁ ହଟିବା, ଅସହଯୋଗକୁ ବନ୍ଦ ରଖିବା ଓ ନିରୀହ ଲୋକଙ୍କର ଅନାବଶ୍ୟକ ପ୍ରାଣହାନି ଘଟାଇବାଭଳି ଘଟଣା ହେବ । ତେଣୁ ଯେଉଁମାନେ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ସବୁଠାରୁ ଶୀଘ୍ର ସଫଳ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ଚାରିପାଖେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଶୃଙ୍ଖଳା ଯେପରି ରହେ, ତାହା ଦେଖିବା ସେମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ସେମାନେ ଅବଶ୍ୟ ମନେ କରିବେ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୨୮-୭-୧୯୨୦

୪୭

କିଏ ରାଜଦ୍ରୋହୀ ?

ମିଷ୍ଟର୍ ମଣ୍ଟେଗୁ ରାଜଦ୍ରୋହର ଏକ ନୂତନ ସଂଜ୍ଞା ବାହାର କରିଛନ୍ତି । ପ୍ରିନ୍ସ ଅବ୍ ଓ୍ୱେଲସ୍‌ଙ୍କର ଭାରତପରିଦର୍ଶନକୁ ବଏକଟ୍ କରିବାକୁ ମୁଁ ଯେଉଁ ସୂଚନା ଦେଇଛି, ତାକୁ ମଣ୍ଟେଗୁ ସାହେବ ରାଜଦ୍ରୋହ ବିଚାରୁଛନ୍ତି, ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ ବଏକଟ୍‌ର ସୂଚନା ଦେଇଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ କେତେକ ସମ୍ବାଦ-ପତ୍ର ମଣ୍ଟେଗୁଙ୍କ ପାଳିଆ ହୋଇ 'ଅଭଦ୍ର' ବୋଲି କହୁଛନ୍ତି । "ଯୁବରାଜଙ୍କୁ ବଏକଟ୍ କରିବାକୁ" ଚାହାନ୍ତି ବୋଲି ଅଭିଯୋଗ ସେମାନେ ଏହି 'ଅଭଦ୍ର' ଲୋକଙ୍କ ବିରୋଧରେ ମଧ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ଯୁବରାଜଙ୍କୁ ବଏକଟ୍ କରିବା ଏବଂ ତାଙ୍କପାଇଁ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା-ଆୟୋଜନକୁ ବଏକଟ୍ କରିବାମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଓ ମୌଳିକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଦେଖୁଛି । ଯଦି ମାନ୍ୟବର ଯୁବରାଜ ସରକାରୀ ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା ଗ୍ରହଣ ନ କରି ଏବଂ ବିନା ସରକାରୀ ସୁରକ୍ଷାରେ ଆସୁଥାନ୍ତେ କିମ୍ବା ଆସିପାରିଥାନ୍ତେ, ତେବେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତଭାବରେ ମୋର ହୃଦୟର ଗଭୀରତମ ପ୍ରଦେଶରୁ ତାଙ୍କୁ ମୁଁ ସ୍ୱାଗତ ଜଣାଇଥାନ୍ତି । ଯୁବରାଜ ଶାସନ-ତାନ୍ତ୍ରିକ ସମ୍ରାଟ୍‌ଙ୍କର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ହୋଇଥିବାରୁ, କୂଟନୈତିକ ଶିଷ୍ଟ ଭାଷାର ଆବରଣରେ ଯେତେ ଘୋଡ଼ାଇବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ ହେଁ, ଯୁବରାଜଙ୍କର ଗତିବିଧି ଓ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ଓ ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ହୋଇଥାଏ । ତେଣୁ, ଏହି ପରିଦର୍ଶନକୁ ବଏକଟ୍ କରିବାକୁ ସୂଚନା ଦେଇ ପରାମର୍ଶଦାତାମାନେ ଏକ ଉଦ୍ଧତ ଅମଲାତନ୍ତ୍ରକୁ ଓ ମାନ୍ୟବର ଯୁବରାଜଙ୍କର ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ବଏକଟ୍ କରିବାକୁ ସୂଚନା ଦେଇଛନ୍ତି ।

ଏକାବେଳକେ ଦୁଇଟା କଥା ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ଶାସନ-ତାନ୍ତ୍ରିକ ରାଜତନ୍ତ୍ରରେ ରାଜା ବା ସମ୍ରାଟ୍ ଯେ ରାଜନୀତିର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ରହନ୍ତି, ଏ କଥା ସତ । ରାଜନୈତିକ ଫାଇଦା ଉଠାଇବାର ମତଲବରେ ଯୁବରାଜଙ୍କୁ ରାଜନୈତିକ ପରିଦର୍ଶନରେ ପଠାଇବା ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ ଆପଣମାନଙ୍କର ପେଞ୍ଚରେ ନ ପଡ଼ି, ଏ ପେଞ୍ଚକୁ ପଣ୍ଡ କରିଦେବାପାଇଁ ବଏକଟ୍ ଘୋଷଣା କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଶାସନ-ତାନ୍ତ୍ରିକ ରୀତି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ବୋଲି ଅଭିଯୋଗ କରିବା—ଏ ଦୁଇ କଥା ଚାଲିବ ନାହିଁ; କାରଣ, ଯୁବରାଜ ଖୁସିରେ ଭାରତ-ପରିଦର୍ଶନରେ ଆସୁ ନାହାନ୍ତି । ମିଷ୍ଟର୍ ଲଏଡ୍ ଜର୍ଜଙ୍କର ଭାଷାରେ, ମାନ୍ୟବର ଯୁବରାଜ 'ବ୍ରିଟିଶ୍ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଦୂତରୂପେ' ଭାରତକୁ ଆସୁଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟ କଥାରେ କହିଲେ, ଲଏଡ୍ ଜର୍ଜଙ୍କୁ ଯୋଗ୍ୟତାର ପ୍ରଶଂସାପତ୍ର ଦେବା ଓ ସମ୍ଭବତଃ ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ବଢ଼ାଇଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଖୋଦ୍ ବ୍ରିଟିଶ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଦୂତ ହୋଇ ସେ ଆସୁଛନ୍ତି । ଯେଉଁ (ରାଜନୈତିକ) କ୍ଷମତା କହିଲେ ଭାରତବର୍ଷର ଅମଙ୍ଗଳ ଗ୍ରହକୁ ବୁଝାଏ, ସେହି କ୍ଷମତାକୁ ଆହୁରି ଦୃଢ଼ୀଭୂତ ଓ ଶକ୍ତିଶାଳୀ କରିବାର ଚକ୍ରାନ୍ତ ଏହି ଇଚ୍ଛାମଧ୍ୟରେ ରହିଛି ।

ଏପରି ଅବସ୍ଥା ସତ୍ତ୍ୱେ ମିଷ୍ଟର୍ ମଣ୍ଟେଗୁ ଆଗରୁ ଅନୁମାନ କରିସାରିଲେଣି ଯେ ପୂର୍ବରୁ ରାଜବଂଶଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇଥିଲା, ଏ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ସେସବୁକୁ ଏଥର ବଳିଯିବ । ଏହାର ଅର୍ଥ ପଞ୍ଜାବରେ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ନୃଶଂସ ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ଖିଲାଫତ ସମ୍ପର୍କରେ ସରକାରୀ ଘୋଷଣାର ସ୍ପଷ୍ଟ ଅସାଧୁ ପ୍ରତିଜ୍ଞା-ଲଂଘନଦ୍ୱାରା ଲୋକେ ପ୍ରକୃତରେ ଓ ଗଭୀରଭାବରେ ଉଦ୍‌ବେଳିତ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ଭାରତର ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡରୁ ରକ୍ତସ୍ରାବ ହେଉଛି ଜାଣି ଏପରି ଏକ ଦୁଃସମୟରେ ଯୁବରାଜଙ୍କୁ ଭାରତପରିଦର୍ଶନରେ ପଠାଇବା ସମୟୋଚିତ ହେବ ନାହିଁ ବୋଲି ଭାରତ ସରକାର ମାନ୍ୟବର ସମ୍ରାଟଙ୍କର ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶ ଦେବା ଉଚିତ ହୋଇଥାନ୍ତା । ଯେଉଁ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କୁ ନିଜର ଅପଖ୍ୟାତି-ନିମିତ୍ତ ବରଖାସ୍ତ କରିବା ଉଚିତ ଅଟେ, ଯୁବରାଜଙ୍କର ପରିଦର୍ଶନକରିଅରେ ତାହାକୁ କୌଶଳରେ ସମ୍ମାନ ଓ ଅଧିକା ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଦିଆଇବା କଥା ଧାଆରେ ଚନ୍ଦୁନଦେବାପରି ଅଟେ— ଏହା ବିଚାରନିମନ୍ତେ ମୁଁ ସାହସସହକାରେ ପେଶ୍ କରୁଅଛି । ଯୁବରାଜଙ୍କୁ ସ୍ୱାଗତ କରିବାର ମନୋଭାବ ଭାରତର ନାହିଁ ଏବଂ ଭାରତ ଏତେ ଗଭୀର ଶୋକରେ ନିମଗ୍ନ ଯେ ସେ ଯୁବରାଜଙ୍କୁ ସ୍ୱାଗତ କରିବାରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିପାରିବ ନାହିଁ—ଏହା କହି ମୋର ରାଜଭକ୍ତି ପ୍ରମାଣ କରୁଅଛି ଏବଂ ଭାରତ ସରକାର ଯୁବରାଜଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ରାଜନୀତିକ ଚାଲ୍‌ବାଜିରେ ହାତବାର୍ଶିରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରି ତାଙ୍କର ରାଜଦ୍ରୋହ ପ୍ରକାଶ କରୁଅଛନ୍ତି । ଯଦି ଭାରତ ସରକାର ଏଥିରେ ଜିଦ୍ ଧରିବସନ୍ତି, ତେବେ ଏହି ପରିଦର୍ଶନସମ୍ପର୍କରେ ଆମର କିଛି ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ, ଏହା ଭାରତବର୍ଷ ଆଗରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଯିବା ଉଚିତ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୪-୮-୧୯୨୦

୪୮

ଅହିଂସା ଓ ସ୍ୱଦେଶୀ

ଜୁଲାଇ ୨୯ ତାରିଖରେ ବମ୍ବେର ମୁଜାଫରାବାଦ୍ ଠାରେ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କର ଏକ ବିରାଟ ସଭାରେ ଅଗଷ୍ଟ ପହିଲାରୁ ଆସନ୍ନ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ବିଷୟରେ ଗାଂଧୀଜୀ କହିଲେ ଯେ ଅସହଯୋଗ ଉପରେ ଭାଷଣ ଦେବାର ସମସ୍ତ ଚାଲିଗଲାଣି ଏବଂ ତାକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବାର ବେଳ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲାଣି; ମାତ୍ର ଏଥିରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ସଫଳତା-ପାଇଁ ଦୁଇଟି ଜିନିଷ ଦରକାର—ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ କଦାପି କୌଣସି ହିଂସା ନ ହେବା ପାଇଁ ଅନୁକୂଳ ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଏବଂ ଆତ୍ମୋତ୍ସର୍ଗର ଭାବନା । ଯେଉଁ ବାୟୁମଣ୍ଡଳରେ ହିଂସାର ଭାବ ଭରପୂର ମାତ୍ରାରେ ରହିଛି, ସେଠାରେ ତାଙ୍କର କଳ୍ପନାର ଅସହଯୋଗ ସମ୍ଭବପର ହେବ ନାହିଁ । ହିଂସା ହେଉଛି କ୍ରୋଧର ବହିଃପ୍ରକାଶ ଏବଂ ଏପରି ଯେ କୌଣସି ବହିଃପ୍ରକାଶଦ୍ୱାରା ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ଶକ୍ତିର ଅପଚୟ ଘଟେ । କ୍ରୋଧକୁ ଦମନ କରିବାର ଅର୍ଥ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଶକ୍ତିକୁ ବା କର୍ମଶକ୍ତିକୁ ସଞ୍ଚୟ କରି-

ରଖିବା । ସୁଶୃଙ୍ଖଳଭାବରେ ଏହି ଶକ୍ତିକୁ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଇପାରିଲେ ଏହା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ଫଳ ଉତ୍ପାଦନ କରିବ । ପରିକଳ୍ପିତ ଅସହଯୋଗରେ ଜୁଲମ୍, ଲୁଟ୍‌ତରାଜ, ଅଗ୍ନି-ସଂଯୋଗ ଆଦିରେ ଉନ୍ମତ୍ତ ଜନତାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆନୁଷଙ୍ଗିକ ଅପକର୍ମପାଇଁ କୌଣସି ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଏହିପରି ସମସ୍ତ ଦୁଷ୍କୃତ୍ୟର ପ୍ରତିରୋଧ କରିବାକୁ ସେମାନଙ୍କଠାରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଶକ୍ତି ଥିବ ବୋଲି ଧରିନେଇ ଯୋଜନା କରାଯାଇଛି । ତେଣୁ ଯଦି ଆୟତ୍ତର ବାହାରକୁ ଚାଲିଯାଏ, ତେବେ ବିଶୃଙ୍ଖଳ ଜନତାକୁ ଆୟତ୍ତାଧୀନ କରିବାପାଇଁ ସେହି ଏକମାତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି, ଯେ ସରକାରଙ୍କସହ ସହଯୋଗ କରିବେ । ବିଶୃଙ୍ଖଳା ଉପୁଜିଲେ ସେ ଦୁଇଟି ଅବାଞ୍ଛିତ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିକୁ ବାଛିନେବେ ଏବଂ ଉପସ୍ଥିତ ଶାସନକୁ ସେ ଅବାଞ୍ଛିତ ମନେ କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ବିଶୃଙ୍ଖଳାକୁ ଆୟତ୍ତ କରିବାପାଇଁ ସରକାରଙ୍କସହ ସହଯୋଗ କରିବାକୁ ଦ୍ୱିଧା ବୋଧ କରିବେ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା । ଅହିଂସ ଉପାୟରେ ହିଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସାଧିତ ହୋଇପାରେ, ଏ କଥା ଲୋକେ ଜାଣନ୍ତି ବୋଲି ସେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ । ଅନ୍ୟାୟକାରୀ ଇଉରୋପୀୟ ଶକ୍ତିଗୁଡ଼ିକର ଅପକର୍ମକୁ ଅତି ଊଣା କରି କହିଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ନ୍ୟାୟର ସମସ୍ତ ମର୍ଯ୍ୟାଦାକୁ ଲଙ୍ଘନ କରି ବିଜୟମଦରେ ମତ୍ତ ହୋଇ ଇଉରୋପର ଏକମାତ୍ର ଇସ୍‌ଲାମ୍ ଶକ୍ତିପ୍ରତି ଯେଉଁ ନିଷ୍ଠୁର ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଇଲେ, ପଶୁବଳଦ୍ୱାରା ତାହାର ପ୍ରତିରୋଧ କରିବାର ଇଚ୍ଛା ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଜନତାଠାରେ ସେ ଶକ୍ତି ନ ଥିଲା ।

ଅନୁପମ ଅସ୍ତ୍ର

ଅସହଯୋଗରୂପରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ହାତରେ ଏକ ଅନୁପମ ଓ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଅସ୍ତ୍ର ରହିଛି । ଅସତ୍ୟ ଓ ପ୍ରତାରଣାର ଆଶ୍ରୟ ନେଇ ଯେଉଁ ଅନ୍ୟାୟକାରୀ ସର୍କାର ଗୋଟିଏ ଅନ୍ୟାୟକୁ ସମର୍ଥନ କରୁଛି, ତାହାକୁ ବଞ୍ଚାଇରଖିବାରେ ଆମ ଧର୍ମଭାବ କ୍ଷୟପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଯିବାର ଲକ୍ଷଣ । ଅତଏବ, ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସର୍କାର ନିଜକୁ ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଅସତ୍ୟରୂପକ ଦୁଷ୍ଟବ୍ରଣରୁ ମୁକ୍ତ ନ କରିଛି, ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସାମାଜିକ ସଂଗଠନର ଶୃଙ୍ଖଳା ରକ୍ଷା କରିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟକୁ ଚାହିଁ ସରକାରଙ୍କଠାରୁ ନିଜର ସମସ୍ତ ସାହାଯ୍ୟ-ସହଯୋଗ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିନେବା ଲୋକ-ସାଧାରଣଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଟେ । ତେଣୁ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରଥମ ଚରଣ ବା କାର୍ଯ୍ୟର କ୍ରମ ଏପରି ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହୋଇଅଛି, ଯେପରି କି ଏହାଦ୍ୱାରା ସାଧାରଣ ଶାନ୍ତିଭଙ୍ଗର ସବୁଠାରୁ ଊଣା ଆଶଙ୍କା ରହିବ ଏବଂ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗଦେବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ସବୁଠାରୁ ଅଳ୍ପ ତ୍ୟାଗ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଯଦି ଲୋକେ ଏକ ଶୟତାନ ସରକାରକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ନ ଚାହାନ୍ତି ଏବଂ ତାହାଠାରୁ କୌଣସି ଅନୁଗ୍ରହ ପାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା ନ କରନ୍ତି, ତେବେ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତଫଳରେ ସେମାନେ ସମସ୍ତ ସମ୍ମାନସୂଚକ ଉପାଧିକୁ ଫେରାଇଦେବା ଆବଶ୍ୟକ; କାରଣ ଏଗୁଡ଼ିକରେ ଆଜି ଆଉ କୌଣସି ଗୌରବ ନାହିଁ । ଓକିଲମାନେ, ଯେଉଁମାନେ କି ପ୍ରକୃତ ଅର୍ଥରେ ବିଚାରାଳୟରେ ଅବୈତନିକ କର୍ମଚାରୀ ଅଟନ୍ତି, ସେମାନେ

ଅନ୍ୟାୟାଶ୍ରିତ ସରକାରର ପ୍ରତିଷ୍ଠାକୁ ସମର୍ଥନ କରୁଥିବା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଆଉ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ଅନୁଚିତ ଏବଂ ଲୋକମାନେ ଘରୋଇ ସାଲିଶ୍ ଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କର ବିବାଦ ଓ କଳହ-ଗୁଡ଼ିକ ମୀମାଂସା କରିନେବା ଆବଶ୍ୟକ । ସେହିପରି, ପିତାମାତାମାନେ ନିଜର ପିଲାମାନଙ୍କୁ ସରକାରୀ ସ୍କୁଲରୁ ଉଠାଇଆଣିବେ ଏବଂ ସରକାରଙ୍କ ଉପରେ ଆଉଦୌ ନିର୍ଭର ନ କରି ଏକ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ କିମ୍ବା ବେସରକାରୀ ଶିକ୍ଷା-ପ୍ରଣାଳୀ ବାହାର କରିବା ଓ ବିକାଶ କରିବା ଉଚିତ । ବିଶେଷରେ, ଯେଉଁ ଆଇନ୍ ଅଦାଲତ ଓ ସ୍କୁଲଗୁଡ଼ିକ ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଅଛି ବୋଲି ସମସ୍ତଙ୍କର ଧାରଣା, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ବର୍ଜନ କରିବାକୁ ନିଜର ପଶୁବଳ ବିଷୟରେ ସଚେତନ ଉକ୍ତ ସରକାର ଉପହାସ କରିପାରେ; କିନ୍ତୁ ଏସବୁ କାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରଭାବ କ୍ଷମତା-ନିଶାରେ ବିବେକଶୂନ୍ୟ ସରକାର ଉପରେ ସୁଦ୍ଧା ଯେ ନ ପଡ଼ିବ, ଏବିଷୟରେ ଗାଂଧୀଜୀଙ୍କର ଲେଶମାତ୍ର ସନ୍ଦେହ ନ ଥିଲା ।

ସ୍ୱଦେଶୀ

ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସ୍ୱଦେଶୀକୁ ଗୋଟିଏ ରାଜନୀତିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଗାଂଧୀଜୀ କୁଣ୍ଠା ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ । ନିଜର ଜୀବନପରି ସ୍ୱଦେଶୀ ତାଙ୍କର ପ୍ରିୟ ଥିଲା । ମାତ୍ର ସ୍ୱଦେଶୀ ପ୍ରକୃତରେ ଖିଲାଫତ୍ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ କୌଣସି ସାହାଯ୍ୟ କରି ନ ପାରିଲେ, ତାହାକୁ କୌଶଳରେ ସେ ଭର୍ତ୍ତି କରିଦେବାକୁ ଚାହୁଁ ନ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଆତ୍ମତ୍ୟାଗର ଭାବନା ନେଇ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନର ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସ୍ୱଦେଶୀର ନ୍ୟାଯ୍ୟ ସ୍ଥାନ ରହିଛି । ସ୍ୱଦେଶୀର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଲୋକ-ଦେଖାଣିଆ ପୋଷାକ-ପରିଚ୍ଛଦ ବା ମନୋହାରୀ ଜିନିସପ୍ରତି ଆମର ଆସକ୍ତି ପରିତ୍ୟାଗ କରିବା । ଇଉରୋପ ଓ ଜାପାନର ଏହିସବୁ ମନୋହାରୀ ଜିନିସଲାଗି ସମସ୍ତ ଆସକ୍ତି ଛାଡ଼ି, ଆମଦେଶର କୋଟି କୋଟି ଭଉଣୀ ହାତରେ ଯେଉଁ ସୂତା କାଟୁଛନ୍ତି, ସେହି ସୂତାରେ ତନ୍ତବୁଣା ମୋଟ ଅଥଚ ସୁନ୍ଦର ଲୁଗାରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରହିବାପାଇଁ ସେ ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ ନିବେଦନ କରିଥିଲେ । ଆମର ଧର୍ମଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ଓ ଆତ୍ମସମ୍ମାନ ଉପରେ ବିପତ୍ତି ଆସିପଡ଼ିଛି ବୋଲି ଯଦି ରାଷ୍ଟ୍ର ପ୍ରକୃତରେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରୁଥାଏ, ତେବେ ଆବେଗ-ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ସ୍ୱଦେଶୀକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବାର ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଜରୁରୀ ଆବଶ୍ୟକତା ବିଷୟରେ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଆଉ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ରହିବ ନାହିଁ । ଯଦି ଧର୍ମନିଷ୍ଠାର ସହିତ ଭାରତୀୟମାନେ ସ୍ୱଦେଶୀକୁ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ତେବେ ସେ ନିର୍ଭର ଜବାବ ଦେଇ କହିବେ ଯେ ଏହାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବାଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ଏକ ନୂତନ ଶକ୍ତିର ଅଧିକାରୀ ହେବେ ଏବଂ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀରେ ନିସଂଦେହ ଭାବରେ ପ୍ରଭାବ ପକାଇ ପାରିବେ । ତେଣୁ ସେ ଆଶା କରୁଛନ୍ତି ଯେ ସେମାନେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ଥିବା ମନୋହାରୀ ଜିନିଷଗୁଡ଼ିକୁ ବର୍ଜନ କରି ମୁସଲମାନମାନେ ଏଥିରେ ନେତୃତ୍ୱ ଦେବେ ଏବଂ ନିଜର କୁଡ଼ିଆମାନଙ୍କରେ ସେମାନଙ୍କର ଭାଇଭଉଣୀମାନେ ଶରୀରଶ୍ରମ କରି ଯେଉଁ ସାଦାସିଧା ଲୁଗା ବୁଣି ଦେଉଛନ୍ତି, କେବଳ ସେହିଗୁଡ଼ିକୁ ବ୍ୟବହାର କରିବେ ।

ହିନ୍ଦୁମାନେ ମଧ୍ୟ ଏହାକୁ ଅନୁସରଣ କରିବେ ବୋଲି ସେ ଆଶା କରୁଛନ୍ତି । ଏହା ଏପରି ଏକ ଆତ୍ମତ୍ୟାଗର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଯେ ଏଥିରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୁରୁଷ, ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପିଲା—ସମଗ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ର ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିପାରିବ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୪-୮-୧୯୨୦

୪୯

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଲାଗି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ

[ତା· ୧୨-୩-୧୯୨୨ ରିଖରେ ସାବରମତୀ ଜେଲରୁ ହକିମଅଜମଲ୍ ଖାଁଙ୍କ ପାଖକୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଲେଖିଥିବା ଗୋଟିଏ ଚିଠିରୁ]

ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ଏକତାର ଅର୍ଥ କଅଣ, ଜଣେ ନିଷ୍ଠାପର ମୁସଲମାନ ହିସାବରେ ନିଜର ଜୀବନରେ ଆପଣ ତାହା ଦେଖାଇ ଦେଇଛନ୍ତି ।

ସେ ଏକତା ବିନା ଆମର ସ୍ୱାଧୀନତା ହାସଲ କରିପାରିବୁଁ ନାହିଁ ବୋଲି ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମେ ଯେପରି ହୃଦୟଙ୍ଗମ କଲୁଣି, ଆଗେ କେବେହେଁ ସେପରି କରି ନ ଥିଲୁଁ । ମୋର ଏକଥା କହିବାକୁ ବି ସାହସ ହେଉଛି ଯେ ସେହି ଏକତା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ନ ହେଲେ, ଭାରତର ସମଗ୍ର ମୁସଲମାନ ସଂପ୍ରଦାୟ ଖିଲାଫତ୍‌କୁ ମଧ୍ୟ ନିଜର ଅଭିଳଷିତ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଇପାରିବେ ନାହିଁ । ଦୁଇ ସଂପ୍ରଦାୟ ମଧ୍ୟରେ ଐକ୍ୟ ନ ରହିଲେ, ଆମେ ଚିରକାଳ ଦାସ ହୋଇ ରହିଥିବୁଁ । ତେଣୁ, ଏହି ଏକତା ଏପରି ଏକ ତୁଚ୍ଛା (ରାଜନୀତିକ) ସୁବିଧା ନୁହେଁ ଯାହା କି କେବେ ସୁବିଧାଜନକ ମନେ ନ ହେଲେ, ଆମେ ତାକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଦେବୁଁ । ସ୍ୱରାଜ ଯେତେବେଳେ ଆମକୁ ପିତା ଲାଗିବ, ସେତେବେଳେ ଆମେ ଏହି ଐକ୍ୟକୁ ଛାଡ଼ିଦେଇ ପାରୁଁ । କାଳ-କାଳକୁ ଓ ସବୁ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଏହି ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ଏକତା ଆମର ବ୍ରତ ହୋଇ ରହିବ ।

ସେହି ଏକତା ପାର୍ସୀ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ୍, ଇହୁଦୀ ଓ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଶିଖ୍, ଇତ୍ୟାଦି ଅନ୍ୟ ସଂଖ୍ୟାଲଘୁ ସଂପ୍ରଦାୟ ପାଇଁ କଦାପି ଆତଙ୍କ ହେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । କାରଣ, ସେଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ସଂପ୍ରଦାୟକୁ ଦବାଇ ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ, ଆମ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ଦନେ ଲଢ଼ାଇ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଯିବ ।

ଆପଣ ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ଏକତାର ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ନିହିତାର୍ଥରେ ଦୃଢ଼ରୂପେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । ପ୍ରଧାନତଃ ସେହି କାରଣରୁ ମୁଁ ଅପଣଙ୍କ ପାଖକୁ ଏତେ ଟାଣିହୋଇ ଆସିଛି ।

ମୋ ମତରେ ଅହିଂସାକୁ ଏକ ଦୃଢ଼ କର୍ମକୌଶଳରୂପେ ଗ୍ରହଣ ନ କଲେ, ଆମେ ସେହି ଏକତା ଲାଭ କରିପାରିବା ନାହିଁ । ମୁଁ ତାହାକୁ କର୍ମକୌଶଳ ବୋଲି କହୁଛି, କାରଣ, ସେହି ଏକତା-ରକ୍ଷା ପାଇଁ ଏଠାରେ ମୁଁ ତାହାକୁ ସୀମିତ ଅର୍ଥରେ ଗୋଟିଏ ସାଧନରୂପେ ନେଇଛି । ମାତ୍ର କେବଳ କେତେକ ସମୟପାଇଁ ନୁହେଁ,

ଚିରକାଳ ପାଇଁ-ଯଦି ଊଣତିରିଶକୋଟି ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନ ଏକତାବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହନ୍ତି, ତେବେ ସେମାନେ ପୃଥିବୀର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କୁ ପ୍ରତିରୋଧ କରିପାରିବେ ଏବଂ ଇଂରେଜ ଶାସନକର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କ ସହ ହିଂସାଚରଣ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଏକ କାପୁରୁଷତା-ପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ବିଚାର କରିବେ । ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମର ନିର୍ବୋଧତା ଯୋଗୁଁ ଆମେ ସେମାନଙ୍କୁ ଓ ସେମାନଙ୍କର ଗୁଳିବନ୍ଧୁକକୁ ଭୟକରି ଆସିଛୁଁ । ମାତ୍ର ଯେଉଁ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଆମେ ନିଜର ସମ୍ମିଳିତ ଶକ୍ତି ବିଷୟରେ ସଚେତ ହୋଇ ଉଠିବୁଁ, ସେତେବେଳେ ଅସ୍ତ୍ର ସେମାନଙ୍କୁ ଡରିବା ଆମ ପକ୍ଷରେ ଏକ ଅଣ-ପୁରୁଷିଆ କଥା ବୋଲି ମନେ ହେବ ଏବଂ ତାହାହେଲେ ଆମେ କେବେହେଁ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ହିଂସାଚରଣ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ମଧ୍ୟ କରିବୁ ନାହିଁ । ଆମମାନଙ୍କର ଦୁର୍ବଳତାରୁ ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ଆମର ଶକ୍ତି ବିଷୟରେ ସଚେତ ହୋଇ, ଦେଶବାସୀ ଅହିଂସାରେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହୁଅନ୍ତୁ—ଏଥିପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବାକୁ ମୁଁ ଏତେ ବ୍ୟସ୍ତ ଓ ଅଧୀର ହୋଇପଡ଼ିଛି । କିନ୍ତୁ ଆମେ ଯେ ସବଳର ଅହିଂସାକୁ ବିକଶିତ କରାଇ ପାରିନାହୁଁ, ସେ କଥା ଆପଣ ଓ ମୁଁ ଉଭୟେ ଜାଣିଛୁଁ । ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ଏକତା କେବଳ ଏକ ତାତ୍କାଳୀନ କର୍ମକୌଶଳ ସ୍ତରରୁ ଅଧିକ ଅଗ୍ରସର ହୋଇପାରି ନାହିଁ ବୋଲି ଆମେ ସବଳର ଅହିଂସାକୁ ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିପାରି ନାହୁଁ । ଏବେ ଆମମାନଙ୍କ ଭିତରେ ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ଅବିଶ୍ୱାସ ଅତିମାତ୍ରାରେ ବଢ଼ିଛି ଏବଂ ତେଣୁ ଭୟ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ତଥାପି ମୁଁ ନିରାଶ ହୋଇନାହିଁ । ସେ ଦିଗରେ ଆମେ ଯେଉଁ ଅଗ୍ରଗତି କରିଛୁଁ ତାହାକୁ ମୁଁ ଅଭୂତପୂର୍ବ ବୋଲି କହିବି । ଅଠର ମାସର କାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ଆମେ ଗୋଟିଏ ପୁରୁଷର ଫଳ ହାସଲ କରିଛୁଁ ବୋଲି ମୋର ମନେ ହେଉଛି । ମାତ୍ର ଆହୁରି ଅଶେଷ କାର୍ଯ୍ୟ ବାକି ଅଛି । ଆମର ପ୍ରାଣବାୟୁ ପରି ଏହି ଏକତା ଆମ ପାଇଁ ଯେ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ, ତାହା ଧନୀ ବା ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକେ କିମ୍ବା ସାଧାରଣ ଜନତା ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ଉପଲବ୍‌ଧି କରିନାହାନ୍ତି ।

ଏହି ଫଳଲାଭପାଇଁ ମୋର ମନେହୁଏ, ପରିମାଣ ଅପେକ୍ଷା ଗୁଣ ଉପରେ ଅଧିକ ନିର୍ଭର କରିବାକୁ ହେବ । ଭାରତର ହିନ୍ଦୁ ଓ ମୁସଲମାନ ମଧ୍ୟରେ ଚିରସ୍ଥାୟୀ ବନ୍ଧୁତାରେ ପାଗଳ ପରି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବା ଯଥେଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟକ ଲୋକ ଉଭୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟରୁ ବାହାରିଲେ, ଐକ୍ୟଭାବ ଜନତା ମଧ୍ୟରେ ଚେର ମାଡ଼ିବାରେ ବିଳମ୍ବ ହେବନାହିଁ । ଆମ ରାଜନୀତିକ ଅଭିଳାଷର ପରିପୂରଣ ପାଇଁ କାୟମନୋବାକ୍ୟରେ ଅହିଂସାକୁ ଗ୍ରହଣ ନ କଲେ, ଆମେ ଯେ ପାଦେ ହେଲେ ଅଗ୍ରସର ହୋଇପାରିବୁଁ ନାହିଁ—ଏ କଥାଟି ଆମେ ଅନ୍ତତଃ ଅଳ୍ପ କେତେଜଣ ଉତ୍ତମରୂପେ ବୁଝି ରଖିବା ଉଚିତ । ତେଣୁ, ଏଠାରେ ମୁଁ ଯେଉଁ ମୌଳିକ ସତ୍ୟକୁ ଆପଣଙ୍କ ଆଗରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କଲି, ଏହାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରୁ ନ ଥିବା କୌଣସି କର୍ମୀ ଆମ ସଂଗ୍ରାମକାରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନ ରହନ୍ତୁ; ଏହା ଦେଖିବାକୁ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ, କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିର ସଭ୍ୟମାନଙ୍କୁ ତଥା ଅଖିଳ ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିକୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଛି । ସଂଖ୍ୟାଗରିଷ୍ଠତା ବଳରେ ଜୀବନ୍ତ ବିଶ୍ୱାସ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇ ନ ପାରେ ।

ଚରଖା ଅର୍ଥାତ୍ ଖଦଡ଼ ମୋ ନିକଟରେ ଆମ ରାଜନୀତିକ ଆକାଂକ୍ଷା-ପୂରଣ ସକାଶେ ଏକ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ ରୂପେ ସର୍ବ-ଭାରତୀୟ ଏକତା ଓ ଅହିଂସା ଅବଲମ୍ବନର ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତ ପ୍ରତୀକ । ଯେଉଁମାନେ ଅହିଂସ ଭାବନା ଓ ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାୟୀ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟର ବିକାଶରେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି, ସେମାନେ ହିଁ ପ୍ରତ୍ୟହ ଆନ୍ତରିକତା ସହିତ ସୂତା ନିଶ୍ଚୟ କାଟିବେ । ସୂତାକଟା ଓ ହାତକଟା ସୂତାରେ ହାତବୁଣା ଲୁଗାର ଉତ୍ପାଦନ ତଥା ବ୍ୟବହାରର ବ୍ୟାପକ ପ୍ରସାର ଯଥାର୍ଥ ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ଏକତା ଓ ଅହିଂସାର ଏକମାତ୍ର ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରମାଣ । ମୂକ ଜନତା ସହିତ ଆମର ଜୀବନ୍ତ ଆତ୍ମୀୟତାର ଏହା ପ୍ରମାଣସ୍ୱରୂପ । ସମଗ୍ର ଭାରତ ଯଦି ସୂତାକଟାକୁ ପବିତ୍ର ନିତ୍ୟକର୍ମ ରୂପେ ଏବଂ ଖଦୀପିନ୍ଧିବାକୁ ଏକ ଗୌରବ ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରେ, ତେବେ ତାହା ଯେଭଳି ଭାରତକୁ ଏକତାବଦ୍ଧ ଓ ପୁନରୁଜ୍ଜୀବିତ କରିବ ସମ୍ଭବତଃ ଆଉ କିଛି ସେଭଳି କରିପାରିବ ନାହିଁ ।

ଏଣୁ ପଦବୀଧାରୀମାନଙ୍କର ପଦବୀ ପରିତ୍ୟାଗ, ଆଇନଜୀବୀମାନଙ୍କର କଚେରୀ ବର୍ଜ୍ଜନ, ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କର ସ୍କୁଲ-କଲେଜ-ତ୍ୟାଗ, ଲାଟସଭାର ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କର ସଭା-ବହିଷ୍କାର ଏବଂ ସାମରିକ ଓ ବେସାମରିକ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କର ପଦତ୍ୟାଗ ଆଦି ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ହେଉ ବୋଲି ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୁଁ ନିବେଦନ କରେଁ କି ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହାସଲ ହୋଇଥିବା ପରିଣାମଗୁଡ଼ିକୁ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ କରିବାରେ ଜାତିର କାର୍ଯ୍ୟ ସୀମିତ ହେଉ ଏବଂ ଯେଉଁ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ସୁଧାରିବା କିମ୍ବା ଶେଷ କରିବା ଦିଗରେ ଉଦ୍ୟମ ଚଳାଇ ଆଉଁ ତାହାଠାରୁ ଆପଣାର ସହଯୋଗକୁ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିବା ଦିଗରେ ଜାତିର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ନିୟୋଜିତ ହେଉ ।

ଅଧିକନ୍ତୁ କର୍ମୀ ଅତି ଅଳ୍ପ ଅଛନ୍ତି । ଅପରିମିତ ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ କ୍ଷେତ୍ର ଥିଲାବେଳେ ଧ୍ୱଂସମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଜଣେ ସୁଦ୍ଧା କର୍ମୀର ଶକ୍ତିକୁ ମୁଁ ଅପଚୟ କରାଇବି ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଧ୍ୱଂସ-ମୂଳକ ପ୍ରକୃତିର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅଧିକ ସମୟ ଦେବା ବିରୋଧରେ ନିଶ୍ଚିତ-ମୂଳକ ଯୁକ୍ତି ହେଉଛି ଯେ ଅହିଷ୍ଣୁତାର ଭାବନା ଯାହା କି ହିଂସାର ରୂପାନ୍ତର ତାହା ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଭୂତ-ପୂର୍ବ ଭାବରେ ବ୍ୟାପିଯାଇଛି । ସହଯୋଗୀମାନେ ଆମକୁ ଡରି ଆମଠାରୁ ଦୂରେଇ ହୋଇ ରହୁଛନ୍ତି । ସେମାନେ କହନ୍ତି ଯେ ବର୍ତ୍ତମାନର ଅମଲାତନ୍ତ୍ରଠାରୁ ଅଧିକ ଖରାପ ଅମଲାତନ୍ତ୍ର ଆମେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାକୁ ଯାଉଅଛୁଁ । ଏପରି ଅମୂଳକ ଆଶଙ୍କାର ଯାହା-କିଛି କାରଣ ଥିବ ଆମେ ତାକୁ ଦୂର କରିବା । ସେମାନଙ୍କୁ ଆମ ପକ୍ଷକୁ ଆଣିବାଲାଗି ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ଆମେ ଆମ ମାର୍ଗରୁ ଟିକିଏ ବାହାରକୁ ଯିବାକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହିବା । କୌଣସି ଇଂରେଜ ପ୍ରତି ଯେପରି ଆମ ପକ୍ଷରୁ କୌଣସି ଅନିଷ୍ଟାଚରଣ ନ ହୁଏ, ଆମେ ସେଥିପ୍ରତି ସତର୍କ ରହିବା । ଅହିଂସାର ଶପଥ ନେଇ ଆମେ ଆମର ଘୋରତମ ଶତ୍ରୁ ପ୍ରତି ଯେ ଚରମ ନମ୍ରତା ଓ ସଦିଚ୍ଛା ଆଚରଣ କରିବାର ଶପଥ ନେଇଛୁ, ଏହି କଥାଟି ଭୁମ

ମୋ' ଆଗରେ ଯେପରି ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଯାଇଛୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗରେ ଯଦି ସେହିପରି ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇ-ଯାଇଥାନ୍ତା, ତେବେ ଏହାକୁ ମୋତେ ଏତେକରି ବୁଝାଇ କହିବାର ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ ଆଦୌ ପଡ଼ନ୍ତା ନାହିଁ । କେବଳ ମୋର ପ୍ରସ୍ତାବିତ ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟ ଉପରେ ଭାରତ ଆପଣାର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଧ୍ୟାନ ନିବଦ୍ଧ କରି ପାରିଲେ, ଆପଣା ଗ୍ରୁଏଁ ଏ, ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ଭାବନାଟି ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ଉଦୟ ହେବ ।

କେବଳ ମୋହର କାରାବାସ ଦୀର୍ଘକାଳ ଲାଗି ଯଥେଷ୍ଟ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରି ମୁଁ ଆତ୍ମପ୍ରସାଦ ଲାଭ କରୁଅଛି । ଅତି ନମ୍ରତାର ସହିତ ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରେଁ ଯେ କାହାରି ବିରୋଧରେ ମୋର କୌଣସି ଅସତ୍ ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ । ମୁଁ ଯେତକ ପରିମାଣରେ ଅହିଂସ, ମୋର କେତେକ ବନ୍ଧୁ ସେତକ ପରିମାଣରେ ଅହିଂସ ନ ହୋଇ ପାରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସବୁଠାରୁ ନିରୀହ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର କାରାବରଣ କଥା ଆମେ କଳ୍ପନା କରିଥିଲୁଁ । ସେହି ଯୋଗ୍ୟତା ମୋର ଅଛି ବୋଲି ମାନିନେଇ ପାରିଲେ ଏହି କଥା ପରିଷ୍କାର ହୋଇଯିବ ଯେ ମୋ' ମତରେ ଆଉ କାହାରି ଜେଲ୍‌କୁ ଆସିବାର କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ସରକାରକୁ ଏକ ଶାସନ-ସଂସ୍ଥା ହିସାବରେ ଅଚଳ କରି ଦେବାକୁ ଆମେ ଅବଶ୍ୟ ଗ୍ରୁହୁଁ, ମାତ୍ର ତାହା ଭୟ-ପ୍ରଦର୍ଶନଦ୍ୱାରା ନୁହେଁ, ବରଂ ଆମର ନିରୀହତାର ଅଦମ୍ୟ ଗ୍ୱପଦ୍ୱାରା । ମୋ' ମତରେ ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଗରଫ ହୋଇ କାରାଗାରଗୁଡ଼ିକୁ ଭର୍ତ୍ତି କରିଦେଲେ ତାହା ଭୟ ଦେଖାଇବା ପରି ହେବ । ଆଉ ଯାହାକୁ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ନିରୀହ ବୋଲି କୁହାଯାଉଛି ତାହାର କାରାବରଣ ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଉ ଅଧିକ ନିରୀହ ବ୍ୟକ୍ତି କାହିଁକି କାରାବରଣ କରିବାକୁ ଯିବେ ?

ମୋ' ମତରେ ଅନ୍ୟ କେହି କାରାବରଣ ନ କରନ୍ତୁ ବୋଲି ସତର୍କ କରିଦେବାର ଅର୍ଥ ନୁହେଁ ଯେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମେ କୌଣସି ଆଳରେ କାରାବରଣରୁ ଖସିଯିବା । ସରକାର ଯଦି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅହିଂସ ଅସହଯୋଗୀକୁ ଧରି ନିଅନ୍ତି, ତେବେ ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ତାହାକୁ ସ୍ୱାଗତ କରିବି । କେବଳ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟହେତୁ ପ୍ରତିରକ୍ଷାମୂଳକ ହେଉ ବା ଆକ୍ରମଣମୂଳକ ହେଉ ଜେଲ୍ ବରଣ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଯେଉଁମାନେ ଜେଲ୍‌ରେ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଦେଶ କୌଣସି ଉଦ୍‌ବେଗ ପ୍ରକାଶ କରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ବି ମୁଁ ଆଶା କରୁଛି । ସେମାନେ ଆପଣା କାରାବାସର ପୂରା ମିଆଦ ଭୋଗକଲେ ସେମାନଙ୍କର ତଥା ଦେଶର ମଧ୍ୟ ଲାଭ ହେବ । କେବଳ ସ୍ୱରାଜ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ଆଇନ୍‌ଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କର ଜେଲ୍-ମିଆଦ ସରିବା ପୂର୍ବରୁ ଖଲାସ ହେବା ଶୋଭା ପାଇବ ଏବଂ ବ୍ୟାପକ ଖଦୀ-ପରିଗ୍ରହ ଯେ ସ୍ୱରାଜ—ଏହି ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ମୁଁ ପୋଷଣ କରେଁ ।

ଏଥର ମୁଁ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ବିଷୟରେ କିଛି ଉଲ୍ଲେଖ କରିନାହିଁ । ଏହାକୁ ଅବଶ୍ୟ ଦୂର କରିବାକୁ ହେବ, ଏକଥା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଖାଣ୍ଟି ହିନ୍ଦୁ ବିଶ୍ୱାସ କରେ, ଏ ବିଷୟରେ ମୋର

କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ଏକତାର ଆବଶ୍ୟକତା ଭଳି ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା-ନିବାରଣର ସମାନ ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି ।

ଆପଣଙ୍କ ସମକ୍ଷରେ ମୁଁ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଟି ରଖିଲି, ମୋ' ମତରେ ତାହାହିଁ ହେଉଛି ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ଓ ଆଶୁ ଫଳଦାୟକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ । ଜଣେ ଖୁବ୍ ଅଧୀର ହେଉଥିବା ଖିଲଫତ୍ ଆନ୍ଦୋଳନକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଏହାଠାରୁ ଅଧିକ ଭଲ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଦେଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଦେଶକୁ ତା'ର ଈପ୍‌ସିତ ଲକ୍ଷ୍ୟଆଡ଼କୁ ପରିଚାଳିତ କରିନେବା ସକାଶେ ଭଗବାନ ଆପଣଙ୍କୁ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଓ ପ୍ରବୀଣ ବିଜ୍ଞର ଶକ୍ତି ଦିଅନ୍ତୁ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୧୬-୩-୧୯୨୨

୪୦

ତରବାରୀ ତତ୍ତ୍ୱ

ପାଶବିକ ବଳରେ ଶାସନ ଚାଲିଥିବା ଏହି ଯୁଗରେ ପଶୁବଳର ଅନ୍ତିମ ବିଜୟିତ୍ୱକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିଦେବା ସମ୍ଭବ ବୋଲି କାହାରି ପକ୍ଷରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବା କଳ୍ପନାତୀତ । ତେଣୁ, ଲୋକମାନେ ହିଂସା କରିପକାଇଲେ ମଧ୍ୟ ଅସହଯୋଗର ଅବାଧ ଗତିରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ହସ୍ତକ୍ଷେପ ନ କରିବାକୁ ମୋତେ ପରାମର୍ଶ ଦେଇ ମୋ ପାଖକୁ ବେନାମୀ ଚିଠି ସବୁ ଆସିଛି । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଗୋପନରେ ହିଂସାଲାଗି ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ଚଳାଇଛି ବୋଲି ଅନୁମାନ କରିନେଇ ଆଉ କେତେକ ମୋ' ପାଖକୁ ଆସୁଛନ୍ତି ଏବଂ ଖୋଲାଖୋଲି ହିଂସା ଘୋଷଣା କରିଦେବାର ସେହି ଶୁଭ ମୁହୂର୍ତ୍ତଟି କେବେ ଆସିବ ବୋଲି ପଚାରୁଛନ୍ତି । ଗୋପନ ହେଉ ବା ପ୍ରକାଶ୍ୟ ହେଉ, ହିଂସା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କୌଣସି ଥିରେ ଇଂରେଜମାନେ କଦାପି ନଇଁବେ ନାହିଁ ବୋଲି ସେମାନେ ମୋତେ ବୁଝାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛନ୍ତି । ମୋ' ଜାଣିବାରେ ଆହୁରି ଏପରି କେତେକ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ କି ମୋତେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାରତରେ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ବଦମାସ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଛନ୍ତି । କାରଣ, ସେମାନଙ୍କ ମତରେ, ମୁଁ ନିଜର ମତଲବଟିକୁ କେବେହେଲେ ଖୋଲିକରି କହୁନାହିଁ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତଙ୍କ ପରି ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଯେ ହିଂସାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଛି ଏ ବିଷୟରେ ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ଲେଶ ମାତ୍ର ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ଅଧିକାଂଶ ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ଏହି ହିଂସାତତ୍ତ୍ୱର ଏପରି ପ୍ରଭାବ ରହିଛି, ଏବଂ ଅପର ପକ୍ଷରେ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନର ଅମୀମାଂସିତ ଅବସ୍ଥାରେ ହିଂସାଚରଣ ନ-ହେବା ଉପରେ ହିଁ ଏହାର ସଫଳତା ନିର୍ଭର କରୁଛି, ଏବଂ ଏହି ବିଷୟ ଉପରେ ମୋର ମତାମତ ବହୁ-ସଂଖ୍ୟକ ଲୋକଙ୍କର ଆଚରଣକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରୁଛି । ତେଣୁ, ମୁଁ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଯଥାସମ୍ଭବ ସ୍ପଷ୍ଟଭାବରେ ପ୍ରକାଶ କରିବାଲାଗି ବ୍ୟସ୍ତ ।

ଯେଉଁଠି ଭୀରୁତା ଓ ହିଂସା ଭିତରୁ କେବଳ ଗୋଟିଏ ବାଟ ବାଛିନେବା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ଗତ୍ୟନ୍ତର ନ ଥିବ, ସେପରି ସ୍ଥଳେ ହିଂସାର ବାଟ ଧରିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେବା ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସ କରେଁ । ୧୯୦୮ ମସିହାରେ ମୋ ଉପରେ ଏପରି ଏକ ଆକ୍ରମଣ ହୋଇଥିଲା, ଯାହା ଫଳରେ ମୋର ପ୍ରାଣ ଚାଲିଯିବାର ଆଶଙ୍କା ଉପୁଜିଥିଲା । ଘଟଣା ସ୍ଥଳରେ ମୋ ବଡ଼ ପୁଅ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ, ତା'ର କ'ଣ କରିବା ଉଚିତ ହୋଇଥାନ୍ତା ବୋଲି ଥରେ ସେ ମୋତେ ପଚାରିଲା । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ମୋତେ ହତ୍ୟାକରିବାକୁ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ସେ କ'ଣ ଦଉଡ଼ି ପଳାଇ ଥାନ୍ତା ନା ଆପଣାର ଶାରୀରିକ ବଳ ପ୍ରୟୋଗ କରିଥାନ୍ତା ? ମୋର ପ୍ରାଣ-ରକ୍ଷା ଲାଗି ଶାରୀରିକ ବଳର ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ସକାଶେ ତା'ର ଅବଶ୍ୟ ଶକ୍ତି ରହିଥିଲା ଏବଂ ସେ ସେପରି କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ମଧ୍ୟ କରୁଥିଲା । ମୁଁ ତାକୁ ଉତ୍ତର ଦେଲି ଯେ ହିଂସାର ଆଶ୍ରୟ ନେଇ ସୁଦ୍ଧା ମୋତେ ରକ୍ଷା କରିବା ତାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହୋଇଥାନ୍ତା । ସେହି କାରଣରୁ ମୁଁ ବୁଅର ଯୁଦ୍ଧ, ତଥାକଥିତ ଜୁଲୁ ବିଦ୍ରୋହ ଓ ଗତ ମହାଯୁଦ୍ଧରେ ଭାଗ ନେଇଥିଲି । ସେହି କାରଣରୁ ଯେଉଁମାନେ ହିଂସା ମାର୍ଗରେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ସେମାନେ ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ରରେ ତାଲିମ ନେବା ମୁଁ ସମର୍ଥନ କରେଁ । ଭାରତବର୍ଷ ନିଜପ୍ରତି ହେଉଥିବା ଅସମ୍ମାନକୁ ଭୀରୁପରି ଅସହାୟ ଭାବରେ ସହିନେବା ଅପେକ୍ଷା ବରଂ ଆତ୍ମ-ସମ୍ମାନ ରକ୍ଷାପାଇଁ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରର ଆଶ୍ରୟ ନେବା ଉଚିତ ବୋଲି ମୁଁ କହିବି ।

କିନ୍ତୁ ହିଂସାଠାରୁ ଅହିଂସା ସହସ୍ର ଗୁଣରେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ, ଦଣ୍ଡଠାରୁ କ୍ଷମାରେ ଅଧିକ ମାନବିକତା ରହିଛି ବୋଲି ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରେଁ । "କ୍ଷମା ବୀରସ୍ୟ ଭୂଷଣମ୍"; ଦଣ୍ଡଦେବାର କ୍ଷମତା ଥାଇ ସୁଦ୍ଧା ତହିଁରୁ ବିରତ ହେବା କ୍ଷମା ଅଟେ; କିନ୍ତୁ ଜଣେ ଅସହାୟ ଲୋକର ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ଅର୍ଥହୀନ ହୋଇପଡ଼େ । ମୂଷାକୁ ବିରାଡ଼ି ଯେତେବେଳେ କାମୁଡ଼ି ଚିରି ପକାଉ-ଥାଏ, ସେତେବେଳେ ମୂଷା ବିରାଡ଼ିକୁ କ୍ଷମା କରୁଛି ବୋଲି କୁହାଯିବ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଜେନେରାଲ୍ ଡାୟାର ଓ ସେହି ଗୋଷ୍ଠୀର ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଶାସ୍ତି ମିଳୁ ବୋଲି ଯେଉଁମାନେ ଦାବୀ କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ଆବେଗକୁ ମୁଁ ବେଶ୍ ବୁଝିପାରୁଛି । ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ ସେମାନେ ତାଙ୍କୁ ଟିକି ଟିକି କରି ଦିଅନ୍ତେ । ମାତ୍ର ଭାରତବର୍ଷ ଅସହାୟ ବୋଲି ମୁଁ ବିଚାରୁ ନାହିଁ । ମୁଁ ନିଜକୁ ମଧ୍ୟ ଏପରି ଏକ ଅସହାୟ ଜୀବ ବୋଲି ବିଚାରୁନାହିଁ । ଭାରତର ଓ ମୋ' ନିଜର ଶକ୍ତିକୁ ମୁଁ କେବଳ ଅଧିକ ଭଲ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଖଟାଇବାକୁ ଚାହୁଁଛି ।

ମୋତେ ଯେପରି କେହି ଭୁଲ ନ ବୁଝନ୍ତୁ । ଶାରୀରିକ ସାମର୍ଥ୍ୟରୁ ପ୍ରକୃତ ଶକ୍ତି ଆସେ ନାହିଁ । ଉଦ୍ୟମ ଓ ଅଜେୟ ଇଚ୍ଛା ଶକ୍ତିରୁ ହିଁ ଏହାର ଉଦ୍‌ଭବ ହୁଏ । ଶାରୀରିକ ବଳଦୃଷ୍ଟିରୁ ଜଣେ ସାଧାରଣ ଇଂରେଜ ଜଣେ ସାଧାରଣ ଜୁଲୁର ଆଦୌ ସମକକ୍ଷ ହେବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଜୁଲୁ ସାମାନ୍ୟ ଜଣେ ଇଂରେଜ ପିଲାକୁ ଦେଖିଲେ ଡରି ପଳାଏ । କାରଣ, ସେ ପିଲାଟିର ହାତରେ ଥିବା ବନ୍ଧୁକକୁ ଭୟକରେ ବା ତାହାର ପକ୍ଷ ନେଇ ଅନ୍ୟ ଯେଉଁମାନେ ବନ୍ଧୁକ ଚଳାଇବାକୁ ଆସିବେ ଜୁଲୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଭୟକରେ । ସେ ମରିବାକୁ

ଭୟ କରେ । ଆପଣାର ବିଶାଳକାୟ ଶରୀର ସତ୍ତ୍ୱେ ସେ ଭୟରେ ଥରହର ହୁଏ । ଏକ ଲକ୍ଷ ଇଂରେଜ ତରିଶି କୋଟି ମଣିଷଙ୍କୁ ଭୟଭୀତ କରାଇବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ, ଏହା ଆମେ ଭାରତବାସୀ ମୁହୂର୍ତ୍ତିକ ମଧ୍ୟରେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିପାରୁଁ । ତେଣୁ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କ୍ଷମାଚରଣରୁ ହିଁ ଆମର ଶକ୍ତିର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିଚୟ ମଧ୍ୟ ମିଳିପାରିବ । ଏହି ସଚେତନ କ୍ଷମାଚରଣ ସହିତ ଆମ ଭିତରେ ଏକ ଅତି ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ତରଙ୍ଗ ଅବଶ୍ୟ ଖେଳିଯିବ, ଯାହା ଫଳରେ କି ଭାରତର ଉତ୍ସର୍ଗୀକୃତ ମସ୍ତକ ଉପରେ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଅପମାନର ଭାର ଲଦିଦେବା ଜଣେ ଡାୟାର ବା ଜଣେ ଫ୍ରାଙ୍କ ଜନ୍‌ସନ୍‌ଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଆଉ ସମ୍ଭବ ହେବ ନାହିଁ । ଆପାତତଃ ମୁଁ ଏହି କଥାଟି ସମସ୍ତଙ୍କର ହୃଦ୍‌ବୋଧ କରାଇ ପାରୁନାହିଁ ବୋଲି ମୁଁ ବିଚଳିତ ନୁହେଁ । ଆମେ ଏତେ ପଦଦଳିତ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରୁଅଛୁ ଯେ, କ୍ରୋଧପରବଶ ଓ ପ୍ରତିଶୋଧ-ପରାୟଣ ନ ହୋଇ ରହିପାରୁ ନାହୁଁ । ମାତ୍ର ମୁଁ ଏ କଥା କହିବାରୁ ବିରତ ହେବିନାହିଁ ଯେ ଦଣ୍ଡଦେବାର ଅଧିକାରକୁ ତ୍ୟାଗ କରିବାଦ୍ୱାରା ଭାରତ ଅଧିକ ଲାଭବାନ୍ ହେବ । ଆମଲାଗି ବହୁତ ଭଲକାମ ଅଛି, ପୃଥିବୀକୁ ମହତ୍ତର ସେବା ସମର୍ପଣ କରିବାର ଦାୟିତ୍ୱ ଆମ ଉପରେ ରହିଛି ।

ମୁଁ କେବଳ କଳ୍ପନାରେ ଭାସିଯିବାର ଲୋକ ନୁହେଁ । ମୁଁ ନିଜେ ବାସ୍ତବ ଆଦର୍ଶବାଦୀ ବୋଲି ଦାବି କରେଁ । କେବଳ ଋଷି ଓ ସନ୍ଥମାନଙ୍କ ସକାଶେ ଅହିଂସାର ଜୀବନଧର୍ମ (ସାକ୍ଷାତ ଆଚରଣ) ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ଏହା ସାଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତିଲାଗି ମଧ୍ୟ ସମାନ ଭାବରେ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ । ହିଂସା ଯେପରି ପଶୁ ବା ବର୍ବରଶ୍ରେଣୀ ପ୍ରାଣୀର ନିୟାମକ ଶକ୍ତି, ଠିକ୍ ସେହିପରି ଅହିଂସା ହେଉଛି ଆମ ମାନବ-ଜାତିର ନିୟାମକ ଶକ୍ତି । ପଶୁ ଭିତରେ ତା'ର ଆତ୍ମା ସୁପ୍ତ ହୋଇ ରହିଛି ଏବଂ ସେ ଶାରୀରିକ ବଳର ନିୟମ ବ୍ୟତୀତ ଅଉ କୌଣସି ନିୟମ ଜାଣିନାହିଁ । ଆତ୍ମବଳରୂପକ ଏକ ଉଚ୍ଚତର ଜୀବନସୂତ୍ର ପ୍ରତି ଆନୁଗତ୍ୟରେ ମନୁଷ୍ୟର ଗୌରବ ନିହିତ ରହିଛି ।

ତେଣୁ ଆତ୍ମୋତ୍ସର୍ଗର ପୁରାତନ ନିୟମକୁ ଆଜି ମୁଁ ଭାରତବର୍ଷ ସମକ୍ଷରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବାକୁ ସାହସୀ ହେଉଛି । କାରଣ, ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଓ ଏଥିରୁ ନିଷ୍ପନ୍ନ ଅସହଯୋଗ ଓ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ପନ୍ଥାଗୁଡ଼ିକ ଦୁଃଖ-ବରଣରୂପକ ନିୟମର ନାମାନ୍ତର । ଯେଉଁ ଋଷିମାନେ ହିଂସାର ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ମଧ୍ୟରେ ଥାଇ ଅହିଂସା ଆବିଷ୍କାର କରିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ନିଉଟନ୍‌ଙ୍କ-ଠାରୁ ଅଧିକ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ; ୱେଲିଙ୍ଗ୍‌ଟନ୍‌ଙ୍କଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଯୋଗ୍ୟତର ଯୋଦ୍ଧା ଥିଲେ । ନିଜେ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରର ପ୍ରୟୋଗ ଜାଣିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ସେଗୁଡ଼ିକର ନିରର୍ଥକତା ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିଥିଲେ ଏବଂ ହିଂସା ବାଟରେ ମୁକ୍ତି ନାହିଁ, ମାତ୍ର ଅହିଂସା ମାର୍ଗରେ ମୁକ୍ତି ନିହିତଥିବା କଥା ସେମାନେ ପରିଶ୍ରାନ୍ତ ପୃଥିବୀକୁ ଶିକ୍ଷା ଦେଇଥିଲେ ।

ସକ୍ରିୟ ଅହିଂସାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଜାଣିଶୁଣି ଦୈହିକ କ୍ଳେଶ ବରଣ କରିବା । ଦୁରାଚାରୀର ଇଚ୍ଛା ନିକଟରେ ଦୁର୍ବଳର ଆତ୍ମ-ସମର୍ପଣକୁ ଅହିଂସା କୁହାଯିବ ନାହିଁ, ମାତ୍ର ଉତ୍ପୀଡ଼କର ଇଚ୍ଛା ବିରୋଧରେ ଆପଣାର ସମସ୍ତ ଆତ୍ମଶକ୍ତି ସହିତ ଠିଆହେବା ହିଁ ଅହିଂସା ।

ମାନବର ଏହି ଜୀବନ-ସୂତ୍ର ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟକଲେ ଜଣେ ମାତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜର ସମ୍ମାନ, ନିଜର ଧର୍ମ ଓ ନିଜର ଆତ୍ମରକ୍ଷା ପାଇଁ ଅନ୍ୟାୟ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ସମସ୍ତ ପରାକ୍ରମ ପ୍ରତି ଅବଜ୍ଞା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିପାରେ ଏବଂ ସେହି ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ପତନ ଅଥବା ପୁନର୍ଗଠନ ପାଇଁ ମୂଳଦୁଆ ପକାଇପାରେ ।

ତେଣୁ ଭାରତ ଦୁର୍ବଳ ବୋଲି ମୁଁ ତାକୁ ଅହିଂସାର ପ୍ରୟୋଗ କରିବାପାଇଁ ପରାମର୍ଶ ଦେଉନାହିଁ । ନିଜର ବଳ ଓ ଶକ୍ତି ବିଷୟରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସଚେତ ରହି ସେ ଅହିଂସାର ପ୍ରୟୋଗ କରିବାକୁ ମୁଁ ଚାହେଁ । ଆପଣା ଶକ୍ତିର ଉପଲବ୍ଧି ପାଇଁ ତାକୁ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରରେ କୌଣସି ତାଲିମ ନେବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ଆମେ ନିଜକୁ କେବଳ ଏକ ମାଂସର ପିଣ୍ଡୁଳା ଭାବୁଛୁ ବୋଲି ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରରେ ତାଲିମ ପାଇବା ଆବଶ୍ୟକ ମନେ ହେଉଛି । ମୁଁ ଚାହେଁ, ଭାରତ ବୁଝୁ ଯେ ତା'ର ଏକ ଅବିନାଶୀ ଆତ୍ମା ଅଛି ଏବଂ ତାହା ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରକାର ଶାରୀରିକ ଦୁର୍ବଳତା ସତ୍ତ୍ୱେ ବିଜୟୀ ହୋଇପାରିବ ଏବଂ ସାରା ପୃଥିବୀର ପାର୍ଥିବ ବଳ ତାହା ବିରୋଧରେ ଏକଜୁଟ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ତା'ର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇପାରିବ । ଭାରତବର୍ଷ ଏ କଥାଟି ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରୁ ବୋଲି ମୁଁ ଚାହେଁ । ଜଣେ ସାମାନ୍ୟ ମଣିଷ ରାମ ନିଜର ବାନରସେନା ଧରି ଉତ୍ତାଳ ତରଙ୍ଗଦ୍ୱାରା ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ପରିବେଷ୍ଟିତ ଲଙ୍କାରେ ନିରାପଦରେ ରହିଛି ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବା ଦଶଶିର ରାବଣର ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ ଶକ୍ତିର ଯେ ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇପାରିଲେ, ତାହାର ଅର୍ଥ କ'ଣ ? ଏହା ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଶକ୍ତିଦ୍ୱାରା ପାର୍ଥିବ ବଳକୁ ଜୟ କରିବା ବୁଝାଉ ନାହିଁକି ? କିନ୍ତୁ ସେ ଯାହାହେଉ, ଜଣେ ବ୍ୟାବହାରିକ ବୁଦ୍ଧି-ସମ୍ପନ୍ନ ମଣିଷଭାବରେ ମୁଁ ଭାରତବର୍ଷ ରାଜନୀତି-କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଶକ୍ତି ପ୍ରୟୋଗର ବାସ୍ତବ ଉପାଦେୟତା ଉପଲବ୍ଧି କରିବା ଯାଏ ଅପେକ୍ଷା କରି ବସି ରହିବ ନାହିଁ । ଆଜି ଭାରତବର୍ଷ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ମେସିନ୍‌ଗନ୍, ଟ୍ୟାଙ୍କ୍ ଓ ଉଡ଼ାଜାହାଜ ଆଗରେ ଆପଣାଙ୍କୁ ଶକ୍ତିହୀନ ଓ କ୍ଳୀବ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରୁଛି ଏବଂ ଆପଣାର ଦୁର୍ବଳତା ହେତୁ ସେ ଅସହଯୋଗ-ମାର୍ଗକୁ ଗ୍ରହଣ କରିନେଇଛି । ତଥାପି ଯଥେଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟକ ବ୍ୟକ୍ତି ଅସହଯୋଗ ଆଚରଣ କଲେ, ତାହା ଅବଶ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନ କରିବ । ଅର୍ଥାତ୍ ଭାରତବର୍ଷ ବ୍ରିଟିଶ୍-ଶାସନରୂପୀ ଅନ୍ୟାୟର ନିଷ୍ପେଷଣକାରୀ ବୋଝ କବଳରୁ ନିଶ୍ଚୟ ପରିତ୍ରାଣ ପାଇପାରିବ ।

ଏହି ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ସିନ୍‌ଫିନ୍ ଆନ୍ଦୋଳନଠାରୁ ମୁଁ ଭିନ୍ନକରି ଦେଖାଇ ଦେବାକୁ ଚାହେଁ । କାରଣ, ହିଂସା ଓ ଅସହଯୋଗକୁ କଦାପି ଏକତ୍ର ପ୍ରୟୋଗ କରିବାର କଳ୍ପନା କରାଯାଇ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ହିଂସାର ସମର୍ଥକମାନେ ମଧ୍ୟ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଅସହଯୋଗ ମାର୍ଗକୁ ଥରେ ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖନ୍ତୁ ବୋଲି ମୁଁ ବିନୀତ ଆହ୍ୱାନ ଜଣାଉଛି । ଏହାର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଦୁର୍ବଳତା ରହିଛି ବୋଲି ଯେ ଏହା ବିଫଳ ହେବ ତାହା ନୁହେଁ । ମାତ୍ର ଲୋକେ ଯଥେଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟାରେ ଏଥିରେ ଯୋଗ ନ ଦେଲେ ହୁଏତ ଏହା ବିଫଳ ହୋଇଯିବ । ସେତିକିବେଳେ ହିଁ ପ୍ରକୃତ ବିପଦର ବେଳ ଆସିବ । ଆତ୍ମାଭିମାନୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଅପମାନ ସହ୍ୟ କରିବାକୁ

ସେତେବେଳେ ଅସମର୍ଥ ହୋଇ ପଡ଼ିବେ ଓ ସେମାନେ ଆପଣାର କ୍ରୋଧ ପ୍ରକାଶ କରିବାପାଇଁ ବାଟ ଖୋଜିବେ । ସେମାନେ ହିଂସାର ବାଟ ଧରିନେବେ । ମୁଁ ଯେତେଦୂର ଜାଣିପାରୁଛି ଅନ୍ୟାୟର କବଳରୁ, ଆପଣାକୁ ତଥା ଆପଣାର ଦେଶକୁ ମୁକ୍ତ ନ କରି ସେମାନେ ବିଲୁପ୍ତ ହୋଇଯିବେ । ଯଦି ତରବାରିର ପନ୍ଥାକୁ ଭାରତବର୍ଷ ଆପଣାର ମାର୍ଗରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରେ, ତେବେ ତାହା ପକ୍ଷରେ ଏକ ଅସ୍ଥାୟୀ ବିଜୟ ହାସଲ କରିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ । ସେ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭାରତବର୍ଷ ପାଇଁ ଆଉ ମୋ ହୃଦୟରେ ଗୌରବର ଆସନ ରହିବ ନାହିଁ । ଭାରତ ସହିତ ମୁଁ ଏକ ସୂତ୍ରରେ ଆବଦ୍ଧ, କାରଣ ମୋର ଯାହାକିଛି ଅଛି, ସେ ସବୁ ପାଇଁ ମୁଁ ଭାରତ-ଠାରେ ଋଣୀ । ପୃଥିବୀ ପ୍ରତି ତାହାର ଏକ ମହାନ୍ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ରହିଛି ବୋଲି ମୁଁ ଦୃଢ଼ଭାବରେ ବିଶ୍ୱାସ କରେ । ସେ ଇଉରୋପକୁ ଅନ୍ଧ ଭାବରେ ଅନୁକରଣ କରିବ ନାହିଁ । ତରବାରିର ପନ୍ଥାକୁ ଭାରତବର୍ଷ ଗ୍ରହଣ କଲେ ମୋର ପରୀକ୍ଷାର ବେଳ ଆସି ପହଞ୍ଚିବ । ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଅକ୍ଷମ ସାବ୍ୟସ୍ତ ହେବି ବୋଲି ଆଦୌ ଆଶା କରୁନାହିଁ । ମୋର ଧର୍ମ କୌଣସି ଭୌଗୋଳିକ ସୀମାରେଖା ଭିତରେ ଆବଦ୍ଧ ନୁହେଁ । ଯଦି ଏହି ଧର୍ମରେ ମୋର ଜୀବନ୍ତ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଥାଏ, ତେବେ ଖାସ୍ ଭାରତ ପ୍ରତି ରହିଥିବା ମୋର ମମତାକୁ ମଧ୍ୟ ଏହା ଅତିକ୍ରମ କରିଯିବ । କାୟମନୋବାକ୍ୟରେ ଅହିଂସାର ଆଚରଣ କରି ଭାରତବର୍ଷର ସେବା କରିବାପାଇଁ ମୋର ଜୀବନ ଉତ୍ସର୍ଗୀକୃତ ହୋଇଛି । ଏହି ଅହିଂସାକୁ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ମୂଳାଧାର ବୋଲି ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରେଁ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁମାନେ ମୋତେ ଅବିଶ୍ୱାସ କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ମୋର ଅନୁରୋଧ ଯେ ମୁଁ ହିଂସା ଗୃହେଁ, ଏହି ଏକ ଭ୍ରମ ଧାରଣାର ସେମାନେ ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ, ହିଂସା ଉଦ୍ରେକ କରି, ଏବେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବା ଆନ୍ଦୋଳନର ସ୍ୱାଭାବିକ ଗତିରେ କୌଣସି ବାଧା ସୃଷ୍ଟି ନ କରନ୍ତୁ । ଗୋପନୀୟତାକୁ ମୁଁ ଏକ ପାପ ପରି ଘୃଣା କରେ । ଅହିଂସ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ସେମାନେ ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖନ୍ତୁ । ତେବେ, ସେମାନେ ନିଜେ ଜାଣି ପାରିବେ ଯେ ମୋର ମନ୍ତ୍ର ଭିତରେ ଏ ବିଷୟରେ କୌଣସି ଅନ୍ୟ ଅଭିପ୍ରାୟ କେବେହେଲେ ନଥିଲା ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା୧୧-୮-୧୯୨୦

୪୧

ପଦକ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ

(ଗାନ୍ଧୀଜୀ ତତ୍କାଳୀନ ବଡ଼ଲାଟ୍‌ଙ୍କ ପାଖକୁ ଏହି ଚିଠିଟି ଲେଖିଥିଲେ)

ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରେ ମୋର ମାନବିକତାପ୍ରଣୋଦିତ କାର୍ଯ୍ୟଲାଗି ଆପଣଙ୍କର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ପଦାଧିକାରୀ ମୋତେ ଦେଇଥିବା କାଇଜର-ଇ-ହିନ୍ଦ୍ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ପଦକ, ୧୯୦୬ ମସିହାରେ ଭାରତୀୟ ସ୍ୱୟଂସେବୀ ଚିକିତ୍ସା ଦଳର ଦାୟିତ୍ୱରେ ଥିବା ଜଣେ ଅଫିସର

ହିସାବରେ ମୋର ସେବାକାର୍ଯ୍ୟ ସକାଶେ ମୋତେ ଦକ୍ଷିଣଆଫ୍ରିକାରେ ମିଳିଥିବା ଜୁଲୁ ଯୁଦ୍ଧ-ପଦକ ଓ ୧୮୯୯-୧୯୦୦ରେ ହୋଇଥିବା ବୁଅର୍ ଯୁଦ୍ଧରେ ଭାରତୀୟ ସ୍ୱୟଂସେବୀ ଷ୍ଟ୍ରେଚର-ବାହୀ ଦଳର ଜଣେ ସହକାରୀ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ହିସାବରେ ମୋର ସେବାକାର୍ଯ୍ୟ ଲାଗି ମୋତେ ଦିଆଯାଇଥିବା ବୁଅର୍ ଯୁଦ୍ଧ ପଦକ ଆଦି ଫେରାଇ ଦେଲା-ବେଳେ ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ବ୍ୟଥା ଅନୁଭବ କରୁଛି । ଖିଲାଫତ ଆନ୍ଦୋଳନ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଜିଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରାଯାଇଥିବା ଅସହଯୋଗ ସଂଗ୍ରାମର ଯୋଜନା ଅନୁସାରେ ମୁଁ ଏଗୁଡ଼ିକ ଫେରାଇ ଦେବାଲାଗି ସାହସୀ ହୋଇଛି । ଏହି ସମ୍ମାନଗୁଡ଼ିକୁ ମୁଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମୂଲ୍ୟବାନ ସମ୍ପଦ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ହେଁ ମୋର ମୁସଲମାନ ଭାଇମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଧର୍ମ-ଭାବନା ଉପରେ କରାଯାଇଥିବା ଅନ୍ୟାୟକୁ ସହ୍ୟ କରିବାଲାଗି ବାଧ୍ୟ ହେଉଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିବେକର ଦଂଶନ ବିନା ସେହି ପଦକଗୁଡ଼ିକୁ ମୁଁ ଆଉ ପିନ୍ଧି ପାରୁନାହିଁ । ଗତ ମାସରେ ଘଟିଥିବା ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକ ମୋର ଏହି ମତକୁ ଦୃଢ଼କରି ଦେଇଛି ଯେ ଖିଲାଫତ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସମ୍ରାଟଙ୍କର ସରକାର ଅତି ବିଶ୍ୱାସହୀନ, ଅନୈତିକ ଓ ଅନ୍ୟାୟ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ନିଜ ଅନୈତିକତାକୁ ଘୋଡ଼ାଇ ରଖିବା ଲାଗି ଭୁଲ ପରେ ଭୁଲ କରିଛନ୍ତି । ଏହିପରି ଏକ ସରକାରଙ୍କ ପ୍ରତି ମୁଁ ସମ୍ମାନ କିମ୍ବା ଶ୍ରଦ୍ଧା କିଛି ପୋଷଣ କରିପାରୁନାହିଁ ।

ପଞ୍ଜାବର ସମସ୍ୟା ଉପରେ ମଧ୍ୟ ସମ୍ରାଟ-ସରକାର ତଥା ଆପଣଙ୍କ (ଭାରତ) ସରକାରଙ୍କର ମନୋଭାବ ମୋ ପାଇଁ ଗଭୀର ଅସନ୍ତୋଷର ଅତିରିକ୍ତ ଗୋଟିଏ କାରଣ ଯୋଗାଇ ଦେଇଛି । ଆପଣ ଜାଣନ୍ତି, ୧୯୧୯ ମସିହା ଏପ୍ରିଲ ମାସରେ ପଞ୍ଜାବରେ ଘଟିଥିବା ବିଶୃଙ୍ଖଳାର କାରଣମାନ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା ଲାଗି ମୁଁ କଂଗ୍ରେସ ତରଫରୁ ଜଣେ କମିଶନର ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ ହେବାର ସମ୍ମାନ ଲାଭ କରିଥିଲି । ସବୁ ବିଷୟ ଅଧ୍ୟୟନ କଲାପରେ ମୋର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ହେଲା ଯେ ପଞ୍ଜାବର ଲେଫ୍ଟେନଲାଟ ପଦରେ ରହିବାଲାଗି ମାଇକେଲ ଓ'ଡାୟାର୍ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନୁପଯୁକ୍ତ ଥିଲେ ଏବଂ ଅମୃତସରଠାରେ ଜନତା ଭିତରେ ଉତ୍ତେଜନା ସୃଷ୍ଟି କରିବାପାଇଁ ମୂଳତଃ ତାଙ୍କର ନୀତି ହିଁ ଦାୟୀ । ଉତ୍ତ୍ୟକ୍ତ ଜନତା ଯେ ଅକ୍ଷମଣୀୟ କାଣ୍ଡମାନ କରିଥିଲେ, ସେଥିରେ କାହାରି କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ, ପାଞ୍ଚଜଣ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଇଂରେଜଙ୍କ ହତ୍ୟା ଏବଂ ମିସ୍ ଶେରଉଡ଼୍ଙ୍କ ଉପରେ ଘୃଣ୍ୟ ଆକ୍ରମଣ, ଏସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ସର୍ବଥା ଶୋଚନୀୟ ଓ ଅବାଞ୍ଛିତ । ମାତ୍ର ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଜେନେରାଲ ଡାୟାର, କର୍ଣ୍ଣେଲ ଫ୍ରାଙ୍କ ଜନସନ୍, ଓବ୍ରାଏନ୍, ମିଷ୍ଟର ବସ୍‌ୱର୍ଥ ସ୍ମିଥ, ରାୟ ଶ୍ରୀରାମସୁଦ୍, ମିଷ୍ଟର ମାଲିକ୍ ଖାଁ । ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଅଫିସରମାନେ ଯେଉଁ ଶାସ୍ତିମୂଳକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଗ୍ରହଣ କଲେ, ତାହା ଲୋକଙ୍କ ଅପରାଧକୁ ବହୁଗୁଣରେ ବଳିଯାଇଥିଲା ଏବଂ ଏଭଳି ମନମୁଖୀ ନୃଶଂସତା ଓ ଅମାନୁଷିକତାର ରୂପନେଲା, ଯାହାର ଆଧୁନିକ ଇତିହାସରେ କୌଣସି ପଟାନ୍ତର ନାହିଁ । ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ ହୋଇଥିବା ଅପରାଧ-ଗୁଡ଼ିକୁ ଆପଣ ଯେପରି ହାଲୁକା ଭାବରେ ବିଚାର କଲେ, ସାର୍ ମାଇକେଲ୍ ଓ'ଡାୟାରଙ୍କୁ

ଯେପରି ଭାବରେ ଦୋଷମୁକ୍ତ କରି ଦିଆଗଲା, ମିଷ୍ଟର ମଣ୍ଟେଗୁଙ୍କର ବକ୍ତୃତା ଏବଂ ସର୍ବୋପରି ଇଂଲଣ୍ଡର ଲର୍ଡ ସଭାରେ ପଞ୍ଜାବର ଘଟଣାବଳୀ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯେପରି ଲଜ୍ଜାକର ଅଜ୍ଞତା ଏବଂ ଭାରତସ୍ଥ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ମନୋଭାବ ପ୍ରତି ଯେଉଁପରି ଉଦାସୀନ ଅବଜ୍ଞା ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା, ସେସବୁ କଥା ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଭବିଷ୍ୟତ ବିଷୟରେ ମୋ' ମନରେ ଗମ୍ଭୀରତମ ଅବିଶ୍ୱାସ ଉଦ୍ରେକ କରିଛି, ବର୍ତ୍ତମାନର ସରକାରଙ୍କର ପ୍ରତି ମୋତେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେ ବିମୁଖ କରି ଦେଇଛି ଏବଂ ଆଜିଯାଏ ମୋର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟ ଦେଇ ମୁଁ ଯେଉଁ ଅନୁରକ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ସହଯୋଗ ଭାବ ଦେଖାଇ ଆସିଥିଲି, ଏଣିକି ତାହା ଦେଖାଇବା ଲାଗି ମୋତେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ଅସମର୍ଥ କରି ପକାଇଛି ।

ଭାରତ ସରକାରଭଳି ଯେଉଁ ସରକାର ଆପଣାର ଦାୟିତ୍ୱରେ ଥିବା ପ୍ରଜାଙ୍କର କଲ୍ୟାଣପ୍ରତି ଏଭଳି ନୈରାଶ୍ୟଜନକଭାବରେ ଉଦାସୀନ ବୋଲି ପ୍ରମାଣ ମିଳି ସାରିଲଣି, ତାଙ୍କୁ ଆବେଦନ ନିବେଦନ କରିବା ଓ ତା ପାଖକୁ ପ୍ରତିନିଧିମଣ୍ଡଳ ପଠାଇବା ଆଦି ସାଧାରଣ ଢଙ୍ଗର ଆନ୍ଦୋଳନଦ୍ୱାରା ଯେ ତାଙ୍କୁ ଅନୁତାପ କରିବାକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତେଇ ହେବନାହିଁ, ଏହା ମୋର ନମ୍ର ମତ । ଖିଲାଫତ ଓ ପଞ୍ଜାବ ଘଟଣାଭଳି ଘୋର ଅନ୍ୟାୟପ୍ରତି ସରକାର ଯେପରି ଆଖିବୁଜି ଦୋଷୀମାନଙ୍କୁ କ୍ଷମା ଦେଇଥିଲେ, ଇଉରୋପରେ ତାହା ହୋଇଥିଲେ ଲୋକେ ରକ୍ତାକ୍ତ ବିପ୍ଳବ କରି ଦେଇଥାନ୍ତେ । ଏସବୁ ଅନ୍ୟାୟଦ୍ୱାରା ଗୋଟିଏ ଜାତିର ପୌରୁଷକୁ ଯେପରି ନଷ୍ଟକରି ଦିଆଯାଉଛି, ଯାହା ଦେଖିବାକୁ ପଡୁଛିକେ, ସେମାନେ ତାହାର ପ୍ରତିରୋଧ କରିଥାନ୍ତେ । କିନ୍ତୁ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ହିଂସାତ୍ମକ ପ୍ରତିରୋଧ କରିବାପାଇଁ ଭାରତର ଅର୍ଦ୍ଧେ ଲୋକଙ୍କର ବଳନାହିଁ ଏବଂ ବାକି ଅଧିକ ସେପରି କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ନୁହନ୍ତି । ଏଣୁ ମୁଁ ଅସହଯୋଗରୂପୀ ପ୍ରତିବିଧାନ ମାର୍ଗଟି ଦେଖାଇବାକୁ ସାହସୀ ହୋଇଛି । ଏହାଦ୍ୱାରା ଯେଉଁମାନେ ଚାହିଁବେ, ସରକାର ସହିତ ଆପଣାର ସମସ୍ତ ସମ୍ପର୍କ ତୁଟାଇ ଦେଇ ପାରିବେ ଏବଂ ଏଥିରେ କୌଣସି ହିଂସା ନ ଘଟିଲେ ଏବଂ ଏହା ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଭାବରେ ଚାଲିଲେ ଏହି ଅସହଯୋଗଦ୍ୱାରା ସରକାର ଆପଣାର ଗତିବିଧି ବଦଳାଇବାକୁ ଏବଂ ଅନ୍ୟାୟଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରତିବିଧାନ କରିବାକୁ ଅବଶ୍ୟ ବାଧ୍ୟ ହେବେ । ଯଦିଓ ଲୋକଙ୍କୁ ମୁଁ ଯେତେଦୂର ମୋ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ପାରିବି ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ଏହି ଅସହଯୋଗ ନିଶ୍ଚୟ ଚଳାଇବି, ତଥାପି ନ୍ୟାୟ ଆଚରଣ କରିବାର ବାଟ ଯେ ଆପଣଙ୍କୁ ଦେଖାଯିବ, ଏହି ଆଶା ମୁଁ କଦାପି ଛାଡ଼ି ଦେବନାହିଁ । ତେଣୁ ଲୋକମାନ୍ୟ ନେତାମାନଙ୍କର ଏକ ସମ୍ମିଳନୀ ଆପଣ ଡକାନ୍ତୁ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ପରାମର୍ଶ କରି ମୁସଲମାନ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ସନ୍ତୋଷବିଧାନ କଲାଭଳି ଏବଂ ଦୁଃଖୀ ପଞ୍ଜାବର ଦୁଃଖ ମୋଚନ କରିବା ଭଳି ଏକ ପନ୍ଥା ବାହାର କରନ୍ତୁ ବୋଲି ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ସମ୍ମାନର ସହିତ ଅନୁରୋଧ କରୁଛି ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୪-୮-୧୯୨୦,

୪୬

ଜୋରିମାନା ନ ଦେବା

ଗତବର୍ଷ ଏପ୍ରିଲ ମାସରେ ଘଟିଥିବା ଅପକର୍ମଗୁଡ଼ିକ ସକାଶେ ଅହ୍ମଦାବାଦ ସହର ଉପରେ ଯେ ଏକ ବୃହତ୍ ପରିମାଣର ଜୋରିମାନା ଧାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଇଥିଲା, "ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ"ର ସମସ୍ତ ପାଠକ ସେ କଥା ହୁଏତ ଜାଣିପାରି ନ ଥିବେ । ଅହ୍ମଦାବାଦରେ ରହୁଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କଠାରୁ ଏହି ଜୋରିମାନା ଆଦାୟ କରାଯାଇଥିଲା, ମାତ୍ର କଲେକ୍ଟର ଯାହାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ, ତାକୁ ଏଥିରୁ ମାଫ୍ କରି ଦେଉଥିଲେ । ଆୟକର ଦେଉଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଏହି ଜୋରିମାନା ଦେବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ସେମାନଙ୍କୁ ନିଜ ଦେୟ ଆୟକରର ଏକ ତୃତୀୟାଂଶ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଜଣେ ଜଣାଶୁଣା ବାରିଷ୍ଟର ଶ୍ରୀ ଭି. ଜେ. ପଟେଲ ଏବଂ ଜଣେ ପ୍ରମୁଖ ଚିକିତ୍ସା-ବ୍ୟବସାୟୀ ଡାକ୍ତର କାନୁଗା ଏହି ଜୋରିମାନା ଦେବାକୁ ଅକ୍ଷମତା ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ଗୋଳମାଳ ଶାନ୍ତ କରିବାରେ ଏମାନେ ନିଃସନ୍ଦେହ ଭାବରେ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ତାଲିକାରେ ଯେ ସେମାନଙ୍କର ନାମ ଥିଲା, ସେଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ, ମାତ୍ର ସେମାନେ ଆପଣାକୁ କେତେକାଂଶରେ ବିପନ୍ନ କରି ସୁଦ୍ଧା ଉନ୍ମତ୍ତ ଜନତାକୁ ଶାନ୍ତ କରିବାଲାଗି ପ୍ରାଣପଣେ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲେ । ତଥାପି, କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ସେମାନଙ୍କର ଜୋରିମାନା ମାଫ୍ କଲେ ନାହିଁ । ନିଜର ବିବେଚନା ପ୍ରୟୋଗ କରି ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜୋରିମନା ମାଫ୍ କରିବା କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ପକ୍ଷରେ କଠିନ କାର୍ଯ୍ୟ ଥିଲା । କୌଣସି ପ୍ରକାରର ଦୋଷରେ ଲିପ୍ତ ନ ହୋଇ ଜୋରିମାନା ଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେବାରେ ଏହି ଦୁଇଜଣ ଭଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟ ସମାନ ପରିମାଣରେ ଅସୁବିଧା ଅନୁଭବ କଲେ । ସେମାନେ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କୁ କୌଣସି ଅସୁବିଧାରେ ନ ପକାଇବାକୁ ଚାହୁଁବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମଧ୍ୟ ନିଜର ସମ୍ମାନ-ରକ୍ଷାଲାଗି ବ୍ୟାକୁଳ ଥିଲେ । ସେମାନେ ଏଥିଲାଗି କୌଣସି ଆନ୍ଦୋଳନ କଲେ ନାହିଁ, ମାତ୍ର ଉପରଲିଖିତ ପରିସ୍ଥିତି ଦୃଷ୍ଟିରୁ କେବଳ ଜୋରିମାନା ଦେବାକୁ ଆପଣାର ଅକ୍ଷମତା କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଫଳରେ ସରକାରଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ପତ୍ତି କ୍ରୋକ୍ କରିବାପାଇଁ ଏକ ଆଦେଶ ଜାରିହେଲା । ଡାକ୍ତର କାନୁଗା ଆପଣାର ଚିକିତ୍ସା ବ୍ୟବସାୟରେ ସର୍ବଦା ବ୍ୟସ୍ତ ଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ସେହି କାରଣରୁ ତାଙ୍କର ଟଙ୍କା ବାକ୍ସ ସବୁବେଳେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ସମ୍ପତ୍ତି କ୍ରୋକ୍ କରିବାକୁ ଆସିଥିବା ସତର୍କ ଅଫିସର ଜଣକ ସେହି ଟଙ୍କା ବାକ୍ସଟି ଜବତ କରିନେଲେ ଏବଂ ଜୋରିମନା ଲାଗି ଯଥେଷ୍ଟ ପରିମାଣରେ ଟଙ୍କା ସେଥିରୁ କାଟି ନେଇଗଲେ । କିନ୍ତୁ ଓକିଲର ବ୍ୟବସାୟ ଏପରି ଭାବରେ ଚଳେନାହିଁ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପଟେଲ କୌଣସି ଟଙ୍କାବାକ୍ସ ରଖୁ ନ ଥିଲେ । ତେଣୁ ତାଙ୍କ ବୈଠକ ଖାନାରୁ ଗୋଟିଏ ସେଫା ଜବତ କରି ନିଆଗଲା । ସେଇଟିକୁ ବିକ୍ରୀ କରିବାଲାଗି ବିଜ୍ଞାପନ ଦିଆଗଲା ଓ ତାହା ଯଥାରୀତି ବିକ୍ରୀ ହୋଇଗଲା । ଏହିପରିଭାବରେ ଉଭୟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଆପଣାର ବିବେକର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେ ରକ୍ଷାକରି ପାରିଥିଲେ ।

ପଣ୍ଡିତମ୍ମନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ହୁଏତ ଏଭଳି ଲୋକ୍ ବାହାର କରାଇବାପାଇଁ ସୁଯୋଗ ଦେବାକୁ ଓ ଜୋରିମାନା ଆଦାୟ ହେବାକୁ ନିର୍ବୋଧତା ବୋଲି ଉପହାସ କରି ପାରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏହିଭଳି ଘଟଣା ଅସଂଖ୍ୟ ହେଲେ, ହଜାର ହଜାର ଲୋକ୍ ଆଦେଶ ଜାରି କରିବାକୁ ଯାଉଥିବା କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଉପରେ ତାହାର କି ଯେ ପରିଣାମ ହେବ କଳ୍ପନା କରାଯାଉ । ଅଳ୍ପ କେତେଜଣ ଅବାଧ୍ୟ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସୀମାବଦ୍ଧ ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହିସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ସହଜ ଓ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥାଏ । ମାତ୍ର ଯେତେବେଳେ ବହୁ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଉଚ୍ଚମନା ବ୍ୟକ୍ତି ନୀତି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଜୋରିମାନା ଦେବାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରିଦେବେ, ସେମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଏହିପରି କାର୍ଯ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନ କରିବାକୁ ଗଲେ, ତାହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆୟାସ-ସାଧ୍ୟ ହୋଇପଡ଼େ । ଅଳ୍ପ କେତେଜଣ ବ୍ୟକ୍ତି ଏହିପରି ପ୍ରତିବାଦ ପନ୍ଥା ଗ୍ରହଣ କଲେ ତାହା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଖୁବ୍ ବେଶୀ ଗୋଚରକୁ ଆସେନାହିଁ । ମାତ୍ର ନିର୍ମଳ ଆଦର୍ଶଗୁଡ଼ିକର ସଂଖ୍ୟାବୃଦ୍ଧି ହେବାର ଏକ ବିଚିତ୍ର ପ୍ରକ୍ରିୟା ଅଛି । ସେଗୁଡ଼ିକ କ୍ରମେ ପ୍ରସ୍ଫୁରିତ ହୁଏ ଓ ଘୃଣାର ପାତ୍ର ହେବା ପରିବର୍ତ୍ତରେ ଅନ୍ୟାୟର କବଳରେ ପଡ଼ିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅଭିନନ୍ଦିତ ହୁଅନ୍ତି । ଥୋରୋଙ୍କ ଭଳି ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଆପଣାର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ବଳରେ ଦାସତ୍ୱପ୍ରଥାର ବିଲୋପ ଘଟାଇ ପାରିଥିଲେ । ଥୋରୋ କହିଛନ୍ତି, “ମୁଁ ଏକଥା ଖୁବ୍ ଭଲକରି ଜାଣେ ଯେ ଯଦି ଏକ ହଜାର ବା ଏକ ଶହ ଅଥବା ଆଙ୍ଗୁଠି ଅଗରେ ଗଣି କହି ପାରିଲା ଭଳି ଦଶଜଣ ବ୍ୟକ୍ତି—ମାତ୍ର ଦଶଜଣ ସାଧୁ ବ୍ୟକ୍ତି—ସେ ତ ଅଧିକନ୍ତୁ, ଏପରିକି ଏହି ମାସାଚୁସେଟ୍ ରାଜ୍ୟରେ କୌଣସି କ୍ରୀତଦାସ ନ ରଖି ଜଣେ ମାତ୍ର ସାଧୁ ବ୍ୟକ୍ତି ଏହି ପ୍ରଥାରୁ ନିଜର ସମର୍ଥନ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିନିଅନ୍ତି ଏବଂ ସେଥିଲାଗି ତାଙ୍କୁ ଯଦି ମଫସଲର ଜେଲରେ ତାଲା ବନ୍ଦକରି ରଖାଯାଏ, ତେବେ ସମଗ୍ର ଆମେରିକାରୁ ଦାସତ୍ୱ ପ୍ରଥାର ବିଲୋପ ସାଧନ ହୋଇ ପାରିବ । କାରଣ, ଆରମ୍ଭଟା ଯେତେ କ୍ଷୁଦ୍ର ଆକାରରେ ହୋଇଥାଉ ପଛକେ, କାମଟି ଥରେ ଉତ୍ତମରୂପେ ହେଲେ ତାହାର ପ୍ରଭାବ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନକୁ ରହିବ ହିଁ ରହିବ ।” ସେ ପୁଣି କହିଛନ୍ତି, “ଆପଣାର ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ଜବତ ହେବାକୁ ଦେବା ଅପେକ୍ଷା ବରଂ ଆଇନ୍ ଭଙ୍ଗକାରୀର ଜେଲ୍ ଯିବା ଉଚିତ ବୋଲି ମୁଁ କଳ୍ପନା କରୁଛି, ଯଦିଓ ଏ ଉଭୟ ପନ୍ଥାରେ ସେହି ଏକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହିଁ ପୂରଣ ହୋଇଥାଏ, କାରଣ ଯେଉଁମାନେ ଆପଣାର ବିଶୁଦ୍ଧତମ ଅଧିକାରର ଦାବୀ କରିଥାନ୍ତି ଓ ପରିଣାମରେ ଯେ କୌଣସି ଦୁର୍ନୀତି-ଗ୍ରସ୍ତ ରାଷ୍ଟ୍ରଲାଗି ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ବିପଜ୍ଜନକ ବୋଲି ସାବ୍ୟସ୍ତ ହୁଅନ୍ତି, ସମ୍ପତ୍ତି ସଞ୍ଚୟ କରିବା ଲାଗି ସେମାନେ ସାଧାରଣତଃ ଅଧିକ ସମୟ ଦେଇପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।” ଏକ ଚମତ୍କାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ଏକ ଚମତ୍କାର ମନୋଭାବ ସହିତ ଏକ ଚମତ୍କାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଖାଇ ଥିବାରୁ ଆମେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପଟେଲ ଓ ଡାକ୍ତର କାନୁଗାଙ୍କୁ ଅଭିନନ୍ଦନ ଜଣାଉଛୁଁ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୭-୭-୧୯୨୦

୫୩

ଖଜଣା ବନ୍ଦ (୧)

ସରକାରଙ୍କୁ ଟିକସ ନ ଦେଇ ସାମୂହିକ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରି ଦେବାର ଅଭିଳାଷ କେତେକ କେତେକ ସ୍ଥାନରୁ ପ୍ରକାଶ ପାଉଥିବା ମୁଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଛି । ମାତ୍ର ଏପରି ଏକ ବିପଜ୍ଜନକ ସାହସିକ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଯଥା ସମ୍ଭବ ଅଧିକ ସାବଧାନତା ଅବଲମ୍ବନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ବୋଲି ମୋର ନିବେଦନ । ହିଂସା ବିଷୟରେ ଆମେ ଉଦାସୀନ ହୋଇ ପାରିବା ନାହିଁ । ଫସଲ ଓ ଗୋରୁ ଗାଈଙ୍କୁ ସରକାର ଜବତ କରି ନେଉଥିବେ, ସେମାନଙ୍କର ଜମି ବାଜ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇ ଯାଉଥିବ, ଏସବୁ ଦେଖି ମଧ୍ୟ ଜନସାଧାରଣ ଆତ୍ମସଂଯମ ଅବଲମ୍ବନ କରି ରହିବେ ଆମକୁ ସେ ବିଷୟରେ ନିଶ୍ଚିତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଯଥାସମ୍ଭବ ଅଳ୍ପ ସମୟ ଭିତରେ କୌଣସି ସରକାରଙ୍କୁ ଗାଦିଚ୍ୟୁତ କରିବାଲାଗି ଖଜଣା ବନ୍ଦ ଯେ ଏକ ତୁରନ୍ତ ଫଳପ୍ରଦ ଉପାୟ, ମୁଁ ତାହା ଜାଣିଛି । ଅଥଚ ମୁଁ ସେତିକି ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ମଧ୍ୟ ଜାଣିଛି ଯେ ଖଜଣାବନ୍ଦର ଏକ ସଫଳ ଅଭିଯାନ ଚଳାଇବା ଲାଗି ଆବଶ୍ୟକ ଶକ୍ତି ଓ ଶୃଙ୍ଖଳା ଆମ ଭିତରେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିକଶିତ ହୋଇନାହିଁ । ସମ୍ଭବତଃ ବର୍ଦ୍ଦୋଲି ଏବଂ କେତେକାଂଶରେ ଆଣନ୍ଦ୍ ବ୍ୟତୀତ ଭାରତର ଆଉ କୌଣସି ତହସିଲ ଏଥିଲାଗି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇନାହିଁ । ଏସବୁ ତହସିଲରେ ବାସ କରୁଥିବା ଅଧିକରୁ ବେଶୀ ଲୋକଙ୍କୁ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତାର ଅଭିଶାପରୁ ମୁକ୍ତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ, ତହସିଲରେ ହିଁ ତିଆରି ହେଉଥିବା ଖଦୀ ପିନ୍ଧିବାକୁ ହେବ ଏବଂ କାୟମନୋବାକ୍ୟରେ ଅହିଂସା ଆଚରଣ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସହଯୋଗୀ ଓ ଅସହଯୋଗୀ ସମସ୍ତଙ୍କ ସହିତ ସେମାନେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମୈତ୍ରୀଭାବ ଘେନି ଅବଶ୍ୟ ବାସ କରୁଥିବେ । ଏହିସବୁ ଆବଶ୍ୟକ ଶୃଙ୍ଖଳା ବ୍ୟତିରେକେ ଖଜଣାବନ୍ଦ ଆନ୍ଦୋଳନ ଏକ ଅକ୍ଷମଣୀୟ ଉନ୍ମତ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ ହେବ । ଆମକୁ ସ୍ୱରାଜ ଅଭିମୁଖରେ ପରିଚାଳିତ କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଏହା ହୁଏତ ଅ-ରାଜ ଆଡ଼କୁ ନେଇଯିବ ।

— ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୧୯-୧-୨୨

୫୪

ଖଜଣା ବନ୍ଦ (୨)

ଖଜଣା ବନ୍ଦ ଅଭିଯାନ ଫଳରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଭିତରେ ଏପରି ଅନେକ ଲୋକ ଆସି ପଶିଯିବେ, ଯେଉଁମାନଙ୍କ ଜୀବନ ଅହିଂସା ନୀତିରେ ଆପ୍ଳୁତ ନୁହେଁ—(ଖଜଣା ବନ୍ଦ ବିରୋଧରେ) ଆପତ୍ତିର ଯଥାର୍ଥତା ଏହି ଉକ୍ତିରେ ନିହିତ ରହିଛି । * ଏହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ସତ୍ୟ

* ("ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ସହିତ ଗଭୀର ସହାନୁଭୂତିସମ୍ପନ୍ନ" ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କର ଆଶଙ୍କା ପ୍ରତି ଏଠାରେ ସଙ୍କେତ କରାଯାଇଛି ।)

ଏବଂ ସେହି କାରଣରୁ ଖଜଣାବନ୍ଦରେ "ଏକ ଭୌତିକ ପ୍ରଲୋଭନର ଆକର୍ଷଣ" ରହିଛି । ସେଥିରୁ ଏକଥା ମଧ୍ୟ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଉଛି ଯେ ଲୋକମାନେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ଏଥିରେ ଯୋଗ ଦେବାର ସମ୍ଭାବନାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟରେ ରଖି ଆମେ ଖଜଣା ବନ୍ଦ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିବା ନାହିଁ । ଏହା ଏକ ମାରାତ୍ମକ ପ୍ରଲୋଭନ ହେବ । ଏପରି ଖଜଣା ବନ୍ଦ ସବିନୟ ବା ଅହିଂସ ହେବନାହିଁ । ମାତ୍ର, ଏହା ଅପରାଧ-ମୂଳକ ହେବ, କାରଣ ଏଥିରୁ ହିଂସା ଉପୁଜିବାର ଗୁରୁତର ଆଶଙ୍କା ରହିବ । ଏଠାରେ ପଣ୍ଡିତ ଜବାହାରଲାଲ ନେହରୁଙ୍କର ଅଭିଜ୍ଞତା ମନେ ରଖିଲେ ଭଲ ହେବ ଯେ କୃଷୀମାନେ ଅହିଂସାର ଶପଥ ଗ୍ରହଣ କଲାପରେ ଜବାହାରଲାଲଙ୍କୁ ସେମାନେ କହିଥିଲେ କି ଯଦି ସେ ସେମାନଙ୍କୁ ହିଂସାଚରଣ କରିବାଲାଗି ପରାମର୍ଶ ଦିଅନ୍ତି ତେବେ ସେମାନେ ତାହା କରିବାପାଇଁ ନିଶ୍ଚୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବେ । ସବିନୟ ଖଜଣାବନ୍ଦର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଓ ଉପାଦେୟତା ବୁଝିବାକୁ କୃଷୀକୁଳ ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯଥେଷ୍ଟ ତାଲିମ ନ ପାଇଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ଜମି ବାଜ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇ ଯାଉଥିବା ବେଳେ (ଏହା କେବଳ ଅସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ହିଁ ଘଟିବ) ଗୋରୁ ଗାଈ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମ୍ପତ୍ତି ଜବରଦସ୍ତି ବିକ୍ରୀ ହୋଇ ଯାଉଥିବା ବେଳେ ସେମାନେ ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସର୍ବସ୍ୱ-ତ୍ୟାଗରେ ସ୍ଥିର ରହି ସେସବୁ ଦେଖିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନ ହୋଇଛନ୍ତି ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନଙ୍କୁ ଖଜଣା ବନ୍ଦ ପାଇଁ ପରାମର୍ଶ ଦେବା ଆଦୌ ଉଚିତ ହେବ ନାହିଁ । ପବିତ୍ର ପାଲେଷ୍ଟାଇନରେ ଯାହା ଘଟିଲା ସେ କଥା ସେମାନଙ୍କୁ କହି ରଖିବା ଉଚିତ । ଜୋରିମାନା ଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ଆରବର ଲୋକଙ୍କୁ ସୈନ୍ୟ-ବାହିନୀ ଘେରାଉ କରି ରଖିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଉଡ଼ାଜାହାଜ ପରିଭ୍ରମଣ କରୁଥିଲା ଏବଂ ସେହି ଦଳସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଗାଈଗୋରୁଙ୍କୁ ବାଜ୍ୟାପ୍ତ କରି ନିଆଯାଇ ଜବତ୍ କରି ରଖାଗଲା । ପଶୁମାନଙ୍କୁ କୌଣସି ଖାଦ୍ୟ ବା ଏପରିକି ପାଣି ମଧ୍ୟ ଦିଆଗଲା ନାହିଁ । ଏସବୁ ଦେଖି ସ୍ତମ୍ଭିତ ଓ ଅସହାୟ ହୋଇପଡ଼ିଥିବା ଆରବ-ମାନେ ଯେତେବେଳେ ଜୋରିମାନା ଟଙ୍କା ସହିତ ଅଧିକ ଅର୍ଥଦଣ୍ଡ ଧରି ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ, ସେତେବେଳେ ସତେ ଅବା ବଦାନ୍ୟତା ପ୍ରକାଶ କଲା ପରି ସେମାନଙ୍କର ମୃତ ଓ ମୁମୂର୍ଷୁ ଗୋରୁ-ଗାଈ ସେମାନଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଦିଆଗଲା । ଭାରତରେ ଏହାଠାରୁ ଅଧିକ ଶୋଚନୀୟ ଘଟଣାମାନ ଘଟିପାରେ ଓ ଅବଶ୍ୟ ଘଟିବ । ଆପଣାର ଗୋରୁଗାଈକୁ (ସରକାର) ଜବରଦସ୍ତି ନେଇ ଯାଉଥିବେ ଏବଂ ସେଗୁଡ଼ିକ ଭୋକଶୋଷରେ ମରିଯାଉ ଥିବେ, ଏହା ଦେଖି ସୁଦ୍ଧା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅହିଂସକ ରହିପାରିବା ଲାଗି ଭାରତବର୍ଷର କୃଷୀକୁଳ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛନ୍ତି କି ? ଆଜି ଦେଶରେ ଏପରି ଘଟଣାମାନ ଘଟିଯାଉଥିବା ମୋତେ ଜଣାଅଛି । ଏହିସବୁ ଘୋର କଠୋର ପରିସ୍ଥିତିରେ କୃଷୀକୁଳ ଜାଣିଶୁଣି ଓ ବୁଝି ବିଚାରି ଶାନ୍ତ ରହିପାରିଲେ; ଖଜଣା ବନ୍ଦ ଆନ୍ଦୋଳନ ଲାଗି ସେମାନେ ପ୍ରାୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଗଲେଣି ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ ।

"ପ୍ରାୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ଗଲେଣି" ବୋଲି ମୁଁ କହୁଛି । କାରଣ, ଖଜଣାବନ୍ଦ ପଛରେ ଅମଲାତନ୍ତ୍ର-ହାତରୁ କ୍ଷମତା ଆମ ହାତକୁ ଆସିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନିହିତ ହୋଇ ରହିଛି । ତେଣୁ କୃଷୀକୁଳ କେବଳ ଅହିଂସ ରହିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ

ଅହିଂସା ଆମ ସଂଗ୍ରାମର ଦଶ ଭାଗରୁ ନଅଭାଗ, ଏହା ନିଶ୍ଚିତ । କିନ୍ତୁ ଏହା ସମଗ୍ର ସଂଗ୍ରାମ ନୁହେଁ । ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଅହିଂସ ରହିପାରନ୍ତି, ମାତ୍ର ଏଣେ ହିଁ ଏମାନେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟମାନଙ୍କ ସହିତ ଆପଣାର ଭାଇ ପରି ବ୍ୟବହାର ମଧ୍ୟ ନ କରି ପାରନ୍ତି । ହିନ୍ଦୁ, ମୁସଲମାନ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ, ଇହୁଦୀ ବା ପାର୍ସୀ ଆଦି ଯେଉଁଠି ଯେଉଁ ସଂପ୍ରଦାୟ ଥିବେ, ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଭାଇଭଳି ବ୍ୟବହାର ନ କରି ପାରନ୍ତି । ଚରଖା ଓ ଖଦୀର ଆର୍ଥିକ ତଥା ନୈତିକ ଉପାଦେୟତା ବିଷୟରେ ସେମାନେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଜ୍ଞ ମଧ୍ୟ ଥାଇ ପାରନ୍ତି । ଏ ସବୁ ଅସାମର୍ଥ୍ୟ ରହିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନେ ସ୍ୱରାଜ ହାସଲ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେଗୁଡ଼ିକ ନ କରିବେ ତ ସେମାନେ ସ୍ୱରାଜ ପରେ ମଧ୍ୟ ତାହା କରିବେ ନାହିଁ । ଏହିସବୁ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଗୁଣଗୁଡ଼ିକର-ଅଭ୍ୟାସ ହିଁ ଯେ ସ୍ୱରାଜ, ସେମାନଙ୍କୁ ଏକଥା ଶିଖାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ତେଣୁ କଠୋର ତାଲିମ ପରେ ଯାଇ ସବିନୟ ଖଜଣାବନ୍ଦ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଗ୍ରହଣ କରିବାର ସୁଯୋଗ ଆସିପାରେ ।

ଅଭ୍ୟାସ ଭାବରେ ବାରମ୍ବାର ଆଇନଭଙ୍ଗ କରୁଥିବା ଜଣେ ଅପରାଧୀ ପକ୍ଷରେ **ସବିନୟ** ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ କରିବା ଯେପରି କଷ୍ଟକର, ସାମାନ୍ୟ ଆଳରେ ଖଜଣା ନ ଦେବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ମଧ୍ୟ ସବିନୟ ଖଜଣାବନ୍ଦ କରିବା ସେହିପରି କଷ୍ଟକର । ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନରେ **ସବିନୟ** ଖଜଣାବନ୍ଦ ହେଉଛି ବସ୍ତୁତଃ ସର୍ବଶେଷ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ । ତେଣୁ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟର ଅନ୍ୟ ପ୍ରକରଣଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରୟୋଗ ନ କରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମ ପକ୍ଷରେ ଖଜଣାବନ୍ଦର ପନ୍ଥା ଧରିବା ଆଦୌ ଉଚିତ ହେବ ନାହିଁ । ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଏକ ବୃହତ୍ ଅଞ୍ଚଳରେ ବା ଏକାବେଳକେ ଅନେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ଖଜଣାବନ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ ତାହା ଚରମ ଅବିଜ୍ଞତାର କାର୍ଯ୍ୟ ହେବ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୨୬-୧-୨୨

୪୪

କୋର୍ଟ କଚେରୀ ଓ ସ୍କୁଲ-ବର୍ଜନ

ଅସହଯୋଗର ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଅସହଯୋଗ କମିଟି ଓକିଲମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା କଚେରୀ ବର୍ଜନ ଓ ପିତାମାତା ବା ଗୁରୁଜନମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସରକାରୀ ସ୍କୁଲ୍ କଲେଜ ବର୍ଜନ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିଛନ୍ତି । କୋର୍ଟ କଚେରୀ ଓ ସ୍କୁଲ୍ କଲେଜଗୁଡ଼ିକୁ ବର୍ଜନ କରିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇ ଥିବାରୁ ମୋତେ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଭାବରେ ଗୋଟିଏ ପାଗଳ ବୋଲି କୁହାଯାଇଥାନ୍ତା; ମାତ୍ର କେବଳ ଜଣେ କର୍ମୀ ଓ ଯୋଦ୍ଧା ଭାବରେ ଆଗରୁ ମୋର ଯେଉଁ ଖ୍ୟାତି ରହିଛି, ତାହା ହିଁ ଯେ ମୋତେ ଏହି ଅପବାଦରୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିଲା, ସେ କଥା ମୁଁ ଜାଣେ ।

ତଥାପି ମୋ' ପାଗଳାମି ପଛରେ ଯେ କେତେକ ପଦ୍ଧତି ରହିଛି ଏହା ଦାବୀ କରିବାକୁ ମୁଁ ସାହସ କରୁଛି । କୋର୍ଟ କଚେରୀ ଜରିଆରେ ହିଁ କୌଣସି ସରକାର

ଆପଣାର କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ଜାରି କରିଥାଏ ଏବଂ ସ୍କୁଲ-କଲେଜରୂପୀ କାରଖାନାରୁ ଏହି ସରକାରକୁ ଚଲାଇବା ଲାଗି କରାଣୀ ଓ ଅନ୍ୟ ଚାକରମାନେ ତିଆରି ହୋଇ ବାହାରି ଆସନ୍ତି, ଏତିକ ବୁଝିବା ସକାଶେ କାହାରିକୁ ଖୁବ୍ ବେଶୀ ଭାବିବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ସେଗୁଡ଼ିକର ଦାୟିତ୍ୱରେ ଥିବା ସରକାର ମୂଳତଃ ନ୍ୟାୟ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ରହିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଭୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ ସୁସ୍ଥ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥାଏ । ମାତ୍ର ସରକାର ଅନ୍ୟାୟର ଆଶ୍ରୟ ନେଲେ, ସେହି ଅନୁଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ବି ମୃତ୍ୟୁ ଫାନ୍ଦରେ ପରିଣତ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି ।

ମୋର ମତ ଯେ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଅସହଯୋଗ ଲାଗି ଓକିଲମାନେ ଆପଣା ଓକିଲାତି ବନ୍ଦ କରିଦେବା ଆବଶ୍ୟକ । କୋର୍ଟ କଚେରୀ ଜରିଆରେ ଓକିଲମାନେ କୌଣସି ସରକାର ସହିତ ଯେତେ ସହଯୋଗ କରିଥାନ୍ତି, ସମ୍ଭବତଃ ଆଉ କେହି ସେତେ ସହଯୋଗ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହି ଓକିଲମାନେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ଆଇନ୍‌ର ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରନ୍ତି ଏବଂ ଏହିରୂପେ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କୁ ସମର୍ଥନ କରନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ 'କୋର୍ଟ ଅଫିସର' ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ସେମାନଙ୍କୁ ଅବୈତନିକ କର୍ମଚାରୀ ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରେ । ଅନେକ କହିଥାନ୍ତି ଯେ ଓକିଲମାନେ ସରକାରଙ୍କ ସହିତ ସବୁଠାରୁ ଟାଣୁଆ ଲଢ଼େଇ ଲଢ଼ିଛନ୍ତି । ଏକଥା ଯେ ଆଂଶିକ ଭାବରେ ସତ୍ୟ, ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ତାହା ବୋଲି ସେହି ଧନ୍ଦା ଭିତରେ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଦୋଷର କ୍ଷାଳନ ହେବନାହିଁ । ଆଜି ଯେତେବେଳେ ସମଗ୍ର ଜାତି ସରକାରକୁ ଅଚଳ କରି ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛି, ସେତେବେଳେ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଇଚ୍ଛା-ଶକ୍ତିଠାରେ ସରକାରର ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇବାରେ ଓକିଲ ଶ୍ରେଣୀ ରାଷ୍ଟ୍ରକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ, ସେମାନେ ଅବଶ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ଓକିଲାତି ବନ୍ଦ କରିବେ । କିନ୍ତୁ ସମାଲୋଚକମାନେ କହୁଛନ୍ତି ଯେ ବାରିଷ୍ଟର ଓ ଓକିଲମାନେ ମୋ'ର ଫାନ୍ଦ ଭିତରେ ପଡ଼ିଗଲେ, ସରକାର ଆହୁରି ପ୍ରସନ୍ନ ହେବେ । ମୁଁ ଏହା ବିଶ୍ୱାସ କରେ ନାହିଁ । ସାଧାରଣ ସମୟରେ ଯାହା ସତ ହୋଇଥାଏ, ଅସାଧାରଣ ସମୟରେ ତାହା କଦାପି ସତ ହୁଏ ନାହିଁ । ସାଧାରଣ ସମୟରେ ଓକିଲମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କର ସ୍ୱାଭ ମାତର ତିକ୍ତ ସମାଲୋଚନାକୁ ସରକାର ନାପସନ୍ଦ କରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଏକ ତୀବ୍ର ସକ୍ରିୟ ଆନ୍ଦୋଳନର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବା ସମୟରେ କୋର୍ଟ-କଚେରୀରେ ଓକିଲାତି ଜରିଆରେ ଜଣେ ପୁଣ୍ଡା ଓକିଲର ସମର୍ଥନ ହରାଇବାକୁ ସରକାର କୁଣ୍ଠିତ ହେବେ ।

ଅଧିକନ୍ତୁ ମୋ ଯୋଜନା ଅନୁସାରେ କାମ ବନ୍ଦ କରି ଦେବାର ଅର୍ଥ ନିଷ୍କ୍ରିୟ ହୋଇ ବସି ରହିବା ନୁହେଁ । ଓକିଲାତି ଛାଡ଼ି ଦେଇ ଓକିଲମାନେ ଆରାମରେ ବସି ଯିବେ ନାହିଁ । କୋର୍ଟ-କଚେରୀ ବର୍ଜନ କରିବା ସକାଶେ ସେମାନେ ଆପଣା ମହକିଲ-ମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବେ ବୋଲି ଆଶା କରାଯିବ । ମଧ୍ୟସ୍ଥତାଦ୍ୱାରା କଳହର ମୀମାଂସା କରିଦେବା ଲାଗି ସେମାନେ ଆପୋଷରଫା ସମିତିମାନ ଗଢ଼ିବେ । ଏକ ଅନିଚ୍ଛୁକ ସରକାରକୁ ନ୍ୟାୟ ବିଚାର ପାଇଁ ବାଧ୍ୟ କରିବାକୁ ଲାଗିପଡ଼ିଥିବା କୌଣସି ରାଷ୍ଟ୍ର ପକ୍ଷରେ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ କଳହ ସକାଶେ କ୍ୱଚିତ୍ ସମୟ ମିଳିବ । ଓକିଲମାନେ ଏହି ସତ୍ୟକୁ

ମହକିଲମାନଙ୍କର ହୃଦ୍‌ବୋଧ କରାଇବାର ଚେଷ୍ଟା କରିବେ ବୋଲି ମୁଁ ଆଶା କରେଁ । ଗତ ଯୁଦ୍ଧବେଳେ ଇଂଲଣ୍ଡର ଅନେକ ବିଖ୍ୟାତ ଓକିଲ ଆପଣାର ଓକିଲାତି ବନ୍ଦ କରି ଦେଇଥିଲେ ବୋଲି ପାଠକମାନେ ଜାଣି ନ ଥିବେ । ଏହି ଓକିଲମାନେ ଅସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ଓକିଲାତି ଛାଡ଼ିବାଦ୍ୱାରା କେବଳ ଆପଣାର ଅବସର ସମୟରେ ସେବାକାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମୟ ଦେଇ ସେବାକାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲେ । ଯଥାର୍ଥ ରାଜନୀତି ଗୋଟିଏ ଖେଳ ନୁହେଁ । କେବଳ ଅବସର ବିନୋଦନର ଏକ ପନ୍ଥାରୂପେ ଆମେ ରାଜନୀତିକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଛୁଁ ବୋଲି ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଗୋଖଲେ କେତେଥର ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରି କହିଛନ୍ତି । ଆପଣାର କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଯଥାର୍ଥ ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ ବୁଝିଥିବା, ଯଥୋଚିତ ତାଲିମ ପାଇଥିବା ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମୟ ଦେଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ଏକ ଅମଲାତନ୍ତ୍ର ବିରୋଧରେ ଜାତିର ଯୁଦ୍ଧ ପରିଚାଳନା କରିବାକୁ ଯାଇ ଅନଭିଜ୍ଞ ରାଜନୀତିଜ୍ଞମାନେ ଦେଶର ଯେ କେତେ କ୍ଷତି ଘଟାଇଛନ୍ତି ସେ ବିଷୟରେ ଆମର କୌଣସି ଧାରଣା ହିଁ ନାହିଁ ।

ଏବେ ସ୍କୁଲ ବିଷୟରେ

ମୁଁ ଅନୁଭବ କରୁଛି ଯେ ଆମ ପିଲାଙ୍କର ପାଠପଢ଼ା ବନ୍ଦ କରିଦେବା ପାଇଁ ଯଦି ଆମ ଭିତରେ ଆବଶ୍ୟକ ସାହାସ ନ ଥାଏ, ତେବେ ଆମେ ଯୁଦ୍ଧ ଜୟ କରିବାର ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇନାହୁଁ ।

ମୋର ଯୁକ୍ତି ହେଉଛି—ସ୍କୁଲଗୁଡ଼ାକୁ ଖାଲିକରି ଚାଲି ଆସିବାରେ କୌଣସି ତ୍ୟାଗ ନାହିଁ । ଯଦି ଆମେ ଏତେ ଅସହାୟ ହେଉଥାଉଁ ଯେ ସରକାରଙ୍କ ଉପରେ ମୋଟେ ନିର୍ଭର ନ କରି ଆମେ ଆମ ନିଜ ଶିକ୍ଷାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରି ନ ପାରୁ, ତେବେ ଅସହଯୋଗ ପାଇଁ ଆମେ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଅଯୋଗ୍ୟ ଅଟୁଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗାଆଁ ନିଜ ପିଲାଙ୍କର ଶିକ୍ଷାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବ । ମୁଁ ସରକାରୀ ସାହାଯ୍ୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବାକୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ । ଦେଶରେ ଯଦି ଯଥାର୍ଥ ଜାଗରଣ ଆସେ, ତେବେ ସ୍କୁଲଗୁଡ଼ିକ ଦିନକ ପାଇଁ ସୁଦ୍ଧା ବନ୍ଦ ରହିବ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷକମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସରକାରୀ ସ୍କୁଲ-ମାନଙ୍କରେ ଶିକ୍ଷକତା କରୁଛନ୍ତି, ଚାକିରୀରୁ ଇସ୍ତଫା ଦେବାର ସଜ୍ଜନତା ଦେଖାଇଲେ ସେହିମାନେ ହିଁ ଏ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଗୁଡ଼ିକର ଦାୟିତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କରିବେ ଏବଂ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଦାନ କରିବେ ଓ ଅଧିକାଂଶ ପିଲାଙ୍କୁ ଆଉ ଉଦାସୀନ ଓ ଆତ୍ମହୀନ କିରାଣୀ କରି ଗଢ଼ିବେ ନାହିଁ । ଆଲିଗଡ଼ କଲେଜ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ନେତୃତ୍ୱ ଦେବବୋଲି ମୋର ଆଶା ରହିଛି । ମାଦ୍ରାସାଗୁଡ଼ିକୁ ଖାଲିକରି ଚାଲି ଆସିବାଦ୍ୱାରା ଏକ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ନୈତିକ ପ୍ରଭାବ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ପାରିବ । ହିନ୍ଦୁ ପିତାମାତା ଓ ପିଲାମାନେ ସେମାନଙ୍କ ମୁସଲମାନ ଭାଇମାନଙ୍କର ଅନୁଗାମୀ ହେବାକୁ ଯେ ଆଦୌ ପଛେଇବେ ନାହିଁ, ଏ ବିଷୟରେ ମୋର ତିଳେହେଲେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ପିତାମାତା ଓ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ ବିଦ୍ୟାପାଠ ଅପେକ୍ଷା ଧର୍ମଭାବନାକୁ ଅଧିକ ସମ୍ମାନର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିବେ, ଏହାଠାରୁ ବଳି ଅଧିକ ଚମତ୍କାର ଶିକ୍ଷା ଆଉ କଣ ହୋଇପାରେ ? ତେଣୁ ସ୍କୁଲ କଲେଜ ଛାଡ଼ି ଆସିବା ପରେ ସେହି ତରୁଣମାନଙ୍କର ପୋଥିଗତ ବିଦ୍ୟା ଲାଗି ଯଦି ହଠାତ୍ କୌଣସି ବିକଳ୍ପ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇ ନ ପାରେ, ତେବେ ଯେଉଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସାଧନ ଲାଗି ସେମାନଙ୍କୁ ସ୍କୁଲ ଛାଡ଼ିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ତାହାର ନିମନ୍ତେ ସ୍ୱୟଂସେବକର ଯୋଗ୍ୟତା ଅର୍ଜ୍ଜନ କରିବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ଲାଭଜନକ ତାଲିମ ମିଳିବ । କାରଣ ଓକିଲଙ୍କ ବିଷୟରେ ମୁଁ ଯାହା କହୁଛି, ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ମଧ୍ୟ ସେହିକଥା ଲାଗୁହେବ । ତାହା ହେଉଛି, ସ୍କୁଲ ଛାଡ଼ି ଆସିବାର ଅର୍ଥ ଆଳସ୍ୟରେ ବସି ରହିବା ବୁଝାଏ ନାହିଁ । ସ୍କୁଲ-କଲେଜ ଛାଡ଼ି ଆସୁଥିବା ଛାତ୍ରମାନେ ଆପଣା ଆପଣାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ଅନୁସାରେ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିବେ ବୋଲି ଆଶା କରାଯାଉଛି ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୧୧-୮-୨୦

୫୭

ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ପଣ୍ୟ ବର୍ଜ୍ଜନ

ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ତଥା ପଣ୍ୟସମୂହର ବର୍ଜ୍ଜନ ପ୍ରଣାଳୀ ଉପରେ ବାରମ୍ବାର ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରୁଛି, ତାହା ଅବଶ୍ୟ ଏକ କୌତୂହଳର ବିଷୟ । ଅହିଂସ ଅସହଯୋଗର ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ବିଚାର କଲେ, ଏହା ସପକ୍ଷରେ ମୋ ପାଇଁ କୌଣସି ଯୁକ୍ତି ନାହିଁ । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଟି, ନିର୍ଭୁଲଭାବରେ ପୁରାପୁରି ପ୍ରତିଶୋଧମୂଳକ ଏବଂ ସେହି କାରଣରୁ ଶାସ୍ତିମୂଳକ । ତେଣୁ କଂଗ୍ରେସ ଅହିଂସ ଅସହଯୋଗ ପନ୍ଥା ଧରିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଦେଶୀ ଦ୍ରବ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକଠାରୁ ପୃଥକ କରି କେବଳ ବ୍ରିଟିଶ୍ ଦ୍ରବ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକୁ ବର୍ଜନ କରିବାର ବିଚାରକୁ ନିଶ୍ଚୟ ବାଦ୍ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏପରି ମତ ପୋଷଣ କରିଥିବା କଂଗ୍ରେସ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ଯଦି ଏକମାତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ଗତ ବିଶେଷ ଅଧିବେଶନରେ ଏହି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗୃହୀତ ହୋଇଥିବା ପ୍ରସ୍ତାବଟିକୁ ରଦ୍ଦ କରି ଦେବା ଲାଗି ମୁଁ କଂଗ୍ରେସର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅଧିବେଶନରେ ଅବଶ୍ୟ ଏକ ପ୍ରସ୍ତାବ ଆଣିବି ।

ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ସେହି ପ୍ରତିଶୋଧମୂଳକ ବର୍ଜନର ନୈତିକତା ଉପରେ ଆଲୋଚନା ନ କରି ତାହାର ପ୍ରୟୋଜନୀୟତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆଲୋଚନା କରିବି । ଏହି ବର୍ଜନ ଅଭିଯାନରେ ଉଦାରପନ୍ଥୀମାନେ ମଧ୍ୟ ଯୋଗ ଦେଇଛନ୍ତି, ଏକଥା ଜାଣି ସୁଦ୍ଧା ଏ ଆଲୋଚନାରୁ ପଛେଇ ଯାଇ ହେବନାହିଁ । ମାତ୍ର ଅପର ପକ୍ଷରେ ସେମାନେ କଂଗ୍ରେସ ସହିତ ମିଶି ଚଳାଇ ଥିବା ପ୍ରତିଶୋଧମୂଳକ ବର୍ଜନ ଯେ କେବଳ ନିଷ୍ଫଳ ହେଲା ତା' ନୁହେଁ, ଏଥିରୁ ଆମର ସମ୍ମାନହାନି ହୋଇଛି ଓ ଆମର ଅମୂଲ୍ୟ ଶକ୍ତି କ୍ଷୟର

ଆଉ ଏକ ପ୍ରମାଣ ମିଳିଲା । ଏଥିରେ ଯଦି ସେମାନେ ମୋ ସହିତ ଏକମତ ହୁଅନ୍ତି, ତେବେ ସବୁ ପ୍ରକାରର ବିଦେଶୀ ଲୁଗାକୁ ବର୍ଜନ କରିବା ଏବଂ ତାହା ବଦଳରେ ଭାରତ ତିଆରି ମିଲ୍ ବ୍ୟବହାର ନ କରି ହାତବୁଣା ଖଦୀ ପିନ୍ଧିବାପାଇଁ ସେମାନେ ଉତ୍ସାହ ଓ ସଙ୍କଳ୍ପ ସହକାରେ ବାହାରି ପଡ଼ିବା ପାଇଁ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ନିବେଦନ କରୁଅଛି ।

ଆମେ ଯଦି କ୍ରୋଧରେ ଅନ୍ଧ ହୋଇ ନ ଥାଉଁ, ତେବେ କେତେକ ଜାତୀୟ ପ୍ରୟୋଜନ ପାଇଁ ବିଲାତି ଜିନିଷ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଛୁଁ ବୋଲି ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ବର୍ଜନ ପ୍ରସ୍ତାବ ହେତୁ ଆମେ ନିଶ୍ଚୟ ଲଜ୍ଜା ଅନୁଭବ କରିବୁଁ । ଇଂରାଜୀ ବହି ଓ ବିଲାତି ଔଷଧ ବ୍ୟତୀତ ଆମର କାମ ଚଳୁ ନ ଥିବା ବେଳେ ଜେନିଭାରୁ ଘଡ଼ି ଆଣିପାରିବୁଁ ବୋଲି ବୋଲି ବିଲାତି ଘଡ଼ିକୁ ବର୍ଜନ କରିବା ଆମ ପକ୍ଷରେ ଉଚିତ ହେବ କି ? ଇଂରାଜୀ ବହି ଆମର ଦରକାର ହେଉଛି ବୋଲି ଯଦି ଆମେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଛାଡ଼ି ନ ପାରିବା, ତେବେ ଇଂଲଣ୍ଡ-ତିଆରି ଘଡ଼ି ଓ ଅତର ଆମଦାନୀ କରୁଥିବା ବ୍ୟବସାୟୀ ତାହାର ବ୍ୟବସାୟ ଛାଡ଼ିଦେଉ ବୋଲି କିପରି ଆଶା କରିବା ? ଅଧିକ ଖାଇବା ଓ ଅଧିକ ଶୋଇବା ପାଇଁ ନାନା ସ୍ନେହପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପାୟରେ ମୋତେ ବଳାଉଥିବାରୁ ଯାହାଙ୍କୁ ମୁଁ "ଉତ୍ପୀଡ଼ନ କାରିଣୀ" ବୋଲି କହିବାରେ ଆନନ୍ଦ ପାଉଥିଲି, ଏପରି ମୋର ଜଣେ ସୁଦକ୍ଷା ଇଂରେଜଧାତ୍ରୀ ଅଧରରେ କୁଞ୍ଚିତ ସ୍ନିଗ୍ଧ ହାସ୍ୟ ଓ ନୟନରେ ଚତୁରତାବ୍ୟଞ୍ଜକ ପଲକ ସହିତ ମୃଦୁ ମନ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କଲେ; "ଯେତେବେଳେ ମୋର ଛାତାଦ୍ୱାରା ଆପଣାକୁ ଘୋଡ଼ାଇ କରି ଆସୁଥିଲି, ସେତେବେଳେ ମୁଁ ନ ହସି ରହିପାରିଲି ନାହିଁ, ଯେହେତୁ ଯାହା କିଛି ବ୍ରିଟିଶ୍ ସେ ସବୁର ଆପଣ କଠୋର ବର୍ଜନକାରୀ, ତଥାପି ବ୍ରିଟିଶ୍ ଅସ୍ତ୍ରୋପଚାରର ଯନ୍ତ୍ରପାତିର ସାହାଯ୍ୟ ଓ ବ୍ରିଟିଶ୍ ଔଷଧପତ୍ର ସେବନ, ଜଣେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସର୍ଜନଙ୍କର ଦକ୍ଷତା ଏବଂ ଜଣେ ବ୍ରିଟିଶ ଧାତ୍ରୀର ସେବା ଯୋଗୁଁ ସମ୍ଭବତଃ ଆପଣଙ୍କର ପ୍ରାଣରକ୍ଷା ହେଲା ।" ଏହା ପୂର୍ବରୁ ସେହି ଧାତ୍ରୀ ଓ ହାଉସ୍ ସର୍ଜ୍ଜନଙ୍କର ସାହଚର୍ଯ୍ୟରେ ନିରାପଦରେ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଘରୋଇ ଡାକ୍ତରଖାନାର ୱାର୍ଡ଼କୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହୋଇ ସାରିଥିଲି । ସେହି ମୃଦୁଳା ସେବକା ତାଙ୍କର ଶେଷ ବକ୍ରୋକ୍ତି ପ୍ରକାଶ କଲାବେଳେ ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ଆଶା କରିଥିଲେ ଯେ ତାଙ୍କର ସ୍ନେହାର୍ଦ୍ର ମନ୍ତବ୍ୟରେ ମୁଁ ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପରାଜିତ ହୋଇଯିବି । ମାତ୍ର ସୌଭାଗ୍ୟକ୍ରମେ ମୁଁ ତାଙ୍କର ଆତ୍ମପ୍ରତ୍ୟୟକୁ ଅପ୍ରତିଭ କରିପାରିଲି । ମୁଁ ଉତ୍ତର ଦେଲି, "ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଷୟକୁ ଠିକ୍‌ରୂପେ ବୁଝିବାକୁ ଆପଣମାନେ ଆଉ କେବେ ଆରମ୍ଭ କରିବେ ? କେବଳ ବ୍ରିଟିଶ୍ ବୋଲି କୌଣସି ଜିନିଷକୁ ମୁଁ ବର୍ଜନ କରେ ନାହିଁ—ଏ କଥା ଆପଣ ଜାଣନ୍ତି କି ? କେବଳ ସମସ୍ତ ବିଦେଶୀ ବସ୍ତ୍ରକୁ ବର୍ଜନ କରେ । କାରଣ, ବିଦେଶୀ ବସ୍ତ୍ର ଆଣି କମ୍ ଦରରେ ଭାରତରେ ବିକ୍ରୀ କରିବା ଫଳରେ ମୋ ଦେଶର କୋଟି କୋଟି ଲୋକ ଅତି ଦରିଦ୍ର ଓ ସର୍ବସ୍ୱାନ୍ତ ହୋଇ ଯାଉଛନ୍ତି ।" ତାହା ପରେ ଖଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସୁଦ୍ଧା ମୁଁ ତାଙ୍କର ଆଗ୍ରହ ଜନ୍ମାଇ ପାରିଥିଲି । ଯାହା ହେଉ, ଅନ୍ତତଃ ସେ ଖଦୀର ଯଥାର୍ଥତା, ଆବଶ୍ୟକତା ଓ ଉପଯୋଗୀତାକୁ ବୁଝିବାକୁ ସମର୍ଥ

ହେଲେ । ମାତ୍ର ସମସ୍ତ ବ୍ରିଟିଶ୍ ଦ୍ରବ୍ୟ ବର୍ଜନ କରିବାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଷ୍ଫଳ ଓ ନିରର୍ଥକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ସେ କେବଳ (ଯୁକ୍ତି ସଙ୍ଗତ ଭାବରେ) ଉପହାସ କରିଥିଲେ ।

ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ପ୍ରତିଶୋଧମୂଳକ ବର୍ଜନର ଅଗ୍ରଣୀ, ଯଦି ସେମାନେ ଥରେ ଆପଣା ଘରକୁ ଓ ଆପେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବା ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଆଖି ପକାଇବେ, ତେବେ ନିଃସନ୍ଦେହ ଯେ, ସେମାନେ ନିଜର ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ ଅବସ୍ଥାକୁ ସ୍ୱୟଂ ବୁଝିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେବେ । ଏହି ଶ୍ରେଣୀର ବର୍ଜନକାରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ମୁଁ ଜଣେ ବୋଲି ଅନୁମାନ କରି ମୋର ଧାର୍ଯ୍ୟବନ୍ଧୁ ସେଭଳି ମନ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୧୫-୫-୧୯୨୪

୫୭

ସାମାଜିକ ବାସନ୍ଦ (୧)

କାହାରି ସହିତ ଆମର ମତଭେଦ ଘଟିଲେ, ଆମେ ଯଦି ତାହା ବିରୋଧରେ ସାମାଜିକ ବାସନ୍ଦ ଘୋଷଣା କରିଦେବା, ତେବେ ତାହା ଏକ ବିପଜ୍ଜନକ କଥା ହେବ । କାହାରିକୁ ଦାନାପାଣି ବନ୍ଦ କରିଦେବା ଅହିଂସା ନୀତିର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିରୁଦ୍ଧାଚରଣ ହେବ । ପରୋକ୍ଷ ବା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭାବରେ ହିଂସାର ପ୍ରୟୋଗ କରି କାହାକୁ ଜବରଦସ୍ତି ଆପଣାର କଥା ମାନିବାକୁ ବାଧ କରିବା ଅହିଂସ ସଂଗ୍ରାମ ନୁହେଁ । ମାତ୍ର ଆପଣାର ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଘୋଷଣାକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିପ୍ରଚୁର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଅହିଂସ ସଂଗ୍ରାମ କୁହାଯାଏ । ଆମର ବିରୋଧୀମାନଙ୍କୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇ ଆମ ପକ୍ଷକୁ ଆଣିବା ଲାଗି ଆମେ ଧୈର୍ଯ୍ୟର ସହିତ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିବା । ବର୍ତ୍ତମାନର ଦାସତ୍ୱ ଭିତରୁ ଗଣତନ୍ତ୍ରର ଭାବନାକୁ ବିକଶିତ କରାଇବାକୁ ହେଲେ ଆମକୁ ଆମର ପ୍ରତିପକ୍ଷଙ୍କ ସହିତ ବ୍ୟବହାରରେ ନୈତିକତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଠିକ୍ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଆମେ ସରକାରୀ ଦାସତ୍ୱ ସ୍ଥାନରେ ଅସହଯୋଗୀମାନଙ୍କର ଦାସତ୍ୱକୁ ଲଦି ଦେଇ ନ ପାରୁଁ । ଅମେ ନିଜ ପାଇଁ ଯେଉଁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦାବୀ କରୁଚୁଁ, ଓ ଯେଉଁଥିଲାଗି ଅମେ ସଂଗ୍ରାମ କରୁଚୁଁ, ଆମର ପ୍ରତିପକ୍ଷଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସେହି ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେବାକୁ ହେବ । ଲୋକମାନଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରକୃତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଜବାବ ମିଳିଲେ ଅତି ଝାଣୁଆ ସହଯୋଗବାଦୀଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସାକ୍ଷାତ କାର୍ଯ୍ୟର କଠୋର ବାସ୍ତବତା ପାଖରେ ନତମସ୍ତକ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ମାତ୍ର ଅନ୍ୟକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିବାକୁ ହେଲେ ଆମକୁ ଏକ ଅହିଂସ ବୟକଟ (ବର୍ଜନ)ର ପ୍ରୟୋଗ କରିବାକୁ ହିଁ ପଡ଼ିବ । ଯାହାକୁ ଆମେ ଅସତ୍ୟ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଚୁଁ, ତାହା ଗୋରା ବା କଳା ଯେଉଁ ଚମଡ଼ା ଭିତରେ ରହିଥାଉ ପଛକେ, ତାହା ସହିତ ଆମେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ସାଲିସ୍ କରିବା ନାହିଁ । ଏ ବୟକଟ୍ ରାଜନୈତିକ ବୟକଟ । କାଉନସିଲ୍‌ର ନୂତନ ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କଠାରୁ ଆମେ କୌଣସି ଅନୁଗ୍ରହ ପାଇ ନ ପାରୁଁ । ଭୋଟ ଦାତାମାନେ ଯଦି ଆପଣାର ଶପଥରେ ଦୃଢ଼ ରହିବେ, ତେବେ ସେମାନେ

ଯାହାର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରୁଥିବେ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ କୌଣସି ପ୍ରକାରର ସେବା ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଚାହିଁବେ ନାହିଁ । ଏହି ତଥାକଥିତ ପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ପ୍ରୋତ୍ସାହନରୁ ନିବୃତ୍ତ ରହି ସେମାନେ ଆପଣାର ନିଷ୍ପତ୍ତିରେ ଦୃଢ଼ ରହିବେ ।

ଜନସାଧାରଣ ଅସହଯୋଗବାଦୀ ହୋଇଥିଲେ, ଏହି ପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କର କୌଣସି ରାଜନୀତିକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ବା ଭୋଜି-ସଭାରେ ଯୋଗ ନ ଦେଇ ସେମାନଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ ଦେବାରୁ ମଧ୍ୟ କ୍ଷାନ୍ତ ରହିବେ ।

କେତେକ ବିଶେଷ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଅହିଂସ ସାମାଜିକ ବାସନ୍ଦ କରାଯାଇପାରେ ବୋଲି ମୁଁ ବିଚାରୁଛି । ଯେତେବେଳେ କୌଣସି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନୀତିଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ନ ହୋଇ, କେବଳ ଅମାନ୍ୟ ବା ଅବଜ୍ଞା କରିବାର ମତଲବରେ ଏକ ଅବାଧ ସଂଖ୍ୟାଲଘୁ ଗୋଷ୍ଠୀ ସଂଖ୍ୟାଧିକ ଗୋଷ୍ଠୀର ମତକୁ ମାନି ନେଉ ନ ଥିବ, ସେତେବେଳେ ତାହାର ସମ୍ଭାବନା ଅଛି; କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହାର ସମୟ ଆସିନାହିଁ । ମାତ୍ର ସର୍ବସାଧାରଣ କୂଅର ବ୍ୟବହାରକୁ ବାରଣ କରିବା ପ୍ରଭୃତି ହିଂସାତ୍ମକ ବାସନ୍ଦକୁ ମୁଁ ଏକ ଧରଣର ବର୍ବରତା ବୋଲି କହିବି; ଜାତୀୟ ଆତ୍ମସମ୍ମାନ ଥିବା ଓ ଜାତିର ଉନ୍ନତି ଚାହୁଁଥିବା କେହି ଏଭଳି ବର୍ବର ଆଚରଣ କରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ମୁଁ ଆଶା କରୁଛି । ଆମ ନିଜ ଭିତରେ ହେଉ ବା ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ବିରୋଧରେ ହେଉ, ଜବରଦସ୍ତି କରି ଆମେ ଇସଲାମ ବା ଭାରତବର୍ଷ କାହାରିକୁ ମୁକ୍ତ କରି ପାରିବୁଁ ନାହିଁ ।

— ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୮-୧୨-୨୦

୪୮

ସାମାଜିକ ବାସନ୍ଦ (୨)

ଅସହଯୋଗ ଏକ ଆତ୍ମଶୁଦ୍ଧିର ଆନ୍ଦୋଳନ । ତେଣୁ ଏହା ଆମର ସମସ୍ତ ଦୁର୍ବଳତା ଏବଂ ତା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ପୌରୁଷର ଉତ୍କର୍ଷତାକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକଟ କରାଇବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛି । ସାମାଜିକ ବାସନ୍ଦ ଏକ ଅନୁଷ୍ଠାନରୂପେ ଅତି ପ୍ରାଚୀନକାଳରୁ ରହି ଆସିଅଛି । ଜାତିପ୍ରଥା ଯେତେଦିନରୁ ରହିଛି, ସାମାଜିକ ବାସନ୍ଦ ମଧ୍ୟ ସେତେଦିନରୁ ରହିଛି । ଏହି ଭୟଙ୍କର ବିଧାନକୁ ବଡ଼ ସଫଳଭାବରେ ପ୍ରୟୋଗ କରାହୋଇ ଆସିଛି । ସମାଜଚ୍ୟୁତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସମାଜ ଆପଣାର ସାହାଯ୍ୟ ଓ ସହଯୋଗ ଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ନୁହେଁ, ଏହିପରି ଏକ ଧାରଣା ଉପରେ ସାମାଜିକ ବାସନ୍ଦ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗାଆଁ ଯେତେବେଳେ ଏକ ସ୍ୱୟଂସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୋଷ୍ଠୀ ହୋଇ ରହିଥିଲା ଏବଂ ଗୋଷ୍ଠୀ-ଜୀବନକୁ ଅବଜ୍ଞା କରିବା ବିରଳ ଥିଲା, ସେତେବେଳେ ଏ ଉପାୟଟି ଫଳପ୍ରଦ ହେଉଥିଲା । ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେତେବେଳେ ଅସହଯୋଗର ଉପାଦେୟତା ବିଷୟରେ ଦେଶରେ ମତଭେଦ ରହିଛି ଏବଂ ପରୀକ୍ଷା ମଧ୍ୟଦେଇ ଏହାର ପ୍ରୟୋଗ ଚାଲିଛି, ସେତେବେଳେ କୌଣସି ସଂଖ୍ୟାଲଘୁ ଗୋଷ୍ଠୀକୁ ସଂଖ୍ୟାଧିକ ଗୋଷ୍ଠୀର ମତ ମାନିନେବା ସକାଶେ ବାଧ୍ୟ କରାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବିଚାର ନ କରି ତୁରନ୍ତ ସାମାଜିକ

ବାସନ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗ କରାଗଲେ ତାହା ଏକ ଅକ୍ଷମଣୀୟ ହିଂସାଚରଣ ହେବ । ଏହା ସ୍ଥାୟୀଭାବରେ ଚାଲିଲେ, ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ନିଶ୍ଚୟ ନଷ୍ଟ କରିଦେବ । ସାମାଜିକ ବାସନ୍ଦକୁ ଯେତେବେଳେ ବାସନ୍ଦ ହୋଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଦଣ୍ଡ ମନେ ନ କରି, ଶୃଙ୍ଖଳା ହିସାବରେ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିବ, ସେତିକବେଳେ ଯାଇ ସାମାଜିକ ବାସନ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯିବ ଓ ତାହା ଫଳପ୍ରଦ ହେବ । ପୁଣି ଅହିଂସକ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ତାହାକୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିବାକୁ ହେଲେ, ସାମାଜିକ ବାସନ୍ଦ ଭିତରେ ଅମାନୁଷିକତାର କୌଣସି ଗନ୍ଧ ରହିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଏହା ସଭ୍ୟତାସମ୍ମତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ବାସନ୍ଦ ହୋଇଥିବା ପକ୍ଷକୁ କୌଣସି ଅସୁବିଧା ହେଲେ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ବାସନ୍ଦ କରୁଥିବା ପକ୍ଷର ମନରେ ଦୁଃଖ ହେବା ଉଚିତ । ତେଣୁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଡାକ୍ତରୀ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇବାରୁ ବଞ୍ଚିତ କଲେ, (ଝାଙ୍ଗ୍‌ସୀରେ ଯାହା ହୋଇଥିବାର ଖବର ମିଳିଛି) ତାହା ଏକ ବର୍ବରୋଚିତ କାର୍ଯ୍ୟ ହେବ ଏବଂ ନୈତିକ ମାନଦଣ୍ଡ ଅନୁସାରେ ତାହାକୁ ହତ୍ୟାର ଉଦ୍ୟମ ସଙ୍ଗେ ସମାନ ବୋଲି ଧରାଯିବ । ଜଣେ ଲୋକକୁ ହତ୍ୟା କରିବା ଓ ଜଣେ ମୁମୂର୍ଷୁ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଡାକ୍ତରୀ ଚିକିତ୍ସାରୁ ବଞ୍ଚିତ କରିବା ଭିତରେ ମୁଁ କୌଣସି ପାର୍ଥକ୍ୟ ଦେଖୁନାହିଁ । ଏପରି କି ମୋର ଧାରଣା ଯେ ଯୁଦ୍ଧ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଆଇନ୍ ଅନୁସାରେ ଶତ୍ରୁକୁ ମଧ୍ୟ ଡାକ୍ତରୀ ସାହାଯ୍ୟ ଯୋଗାଇଦେବା ଦରକାର ହୁଏ । ଗାଁରେ ଥିବା ଏକମାତ୍ର କୂଅ ଜଣେ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କୁ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ନ ଦେବାର ଅର୍ଥ ସେହି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଗାଁ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବାକୁ ନୋଟିସ ଦେବା । ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏକମତ ନ ହେଉଥିବା ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ଏହି ଚରମ ଚାପ ପକାଇବାର କୌଣସି ଅଧିକାର ଅସହଯୋଗୀମାନଙ୍କର ନିଶ୍ଚୟ ନାହିଁ । ଧୈର୍ଯ୍ୟହୀନତା ଓ ଅସହିଷ୍ଣୁତା ଯୋଗୁଁ ଏହି ମହାନ୍ ଧାର୍ମିକ ଆନ୍ଦୋଳନ ନିଶ୍ଚୟ ନାଶଯିବ । ବାଧ୍ୟବାଧକତା-ଦ୍ୱାରା ଆମେ କାହାରିକୁ ଶୁଦ୍ଧପୂତ କରିପାରିବୁଁ ନାହିଁ । ହିଂସା ଆଚରଣ କରି ଜୋରଜବରଦସ୍ତି ଆମର ମତକୁ ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ସ୍ୱୀକାର କରାଇନେବା ତ ଆହୁରି ଦୂରର କଥା । ଆମେ ଯେଉଁ ଗଣତନ୍ତ୍ର ମନୋଭାବର ଅଭିବୃଦ୍ଧି କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛୁ, ଏହା ତାହାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିରୋଧୀ ।

ତେଣୁ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନର କର୍ମୀମାନେ ସାମାଜିକ ବାସନ୍ଦର ମୋହଜାଲ ପ୍ରତି ସତର୍କ ରହିବେ ବୋଲି ମୁଁ ଆଶା କରୁଛି । ମାତ୍ର ସାମାଜିକ ବାସନ୍ଦର ବିକଳ୍ପ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସାମାଜିକ ମିଳାମିଶା କଦାପି ନୁହେଁ । ଅତି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟାପାରରେ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଓ ଅତି ସ୍ପଷ୍ଟ ଜନମତକୁ ଉପେକ୍ଷା କରୁଛି, ସାମାଜିକ ସୁଖ-ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ ଓ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗମାନ ଉପଭୋଗ କରିବାପାଇଁ ତା'ର କୌଣସି ଅଧିକାର ନାହିଁ । ତାହାର ବିବାହ, ଭୋଜି ପ୍ରଭୃତି ସାମାଜିକ ଅନୁଷ୍ଠାନମାନଙ୍କରେ ଆମେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିବୁଁ ନାହିଁ; ତାହାଠାରୁ ଉପହାର, ଭେଟି ଆଦି ଗ୍ରହଣ କରିବୁଁ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଆମେ ତାକୁ ସାମାଜିକ ସେବାରୁ ବଞ୍ଚିତ କରିବାର ଧୃଷ୍ଟତା କରିବୁ ନାହିଁ । ଏହାହିଁ ଆମର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଭୋଜି ଓ ସେହିଭଳି ଉତ୍ସବରେ ଯୋଗଦେବା ଏକ ବିଶେଷ ଉପଭୋଗର ଅଧିକାର । ତେଣୁ ଆମର ମରଜି ହେଲେ ଆମେ ସେଗୁଡ଼ିର ସହଭୋଗରୁ ତାକୁ ବଞ୍ଚିତ କରିପାରୁ ବା ତାକୁ ସ୍ୱାଗତ କରିପାରୁ । କେବେ କ୍ୱଚିତ୍ ଓ ସୁନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ

ଅବସରରେ ମୁଁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଥିବା ସୀମିତ ଅର୍ଥରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ବାସନ୍ଦରୂପୀ ଅସ୍ତ୍ରଟିର ପ୍ରୟୋଗ କରିବାକୁ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ବରଂ ନ କରିବାର ଭୁଲ ବଜାଇବାର କାର୍ଯ୍ୟହେବ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରୟୋଗକାରୀ କେବଳ ଆପଣାର ଦାୟିତ୍ୱରେ ହିଁ ଏହାର ପ୍ରୟୋଗ କରିବେ । ଯେକୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଏହାର ପ୍ରୟୋଗ ଏବେ ମଧ୍ୟ କରଣୀୟ ବୋଲି ଆମେ କହିପାରିବା ନାହିଁ । ସାମାଜିକ ବାସନ୍ଦଦ୍ୱାରା ଆନ୍ଦୋଳନକୁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଆଘାତ ପହଞ୍ଚିବାର ଆଶଙ୍କା ରହିଥିଲେ ତାହାକୁ ପ୍ରୟୋଗ କରିବାର ଅଧିକାର କାହାରି ନାହିଁ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୧୬-୨-୧୯୨୧

୪୯

ସହାନୁଭୂତିସୂଚକ ଧର୍ମଘଟ

ଅନୁକୂଳ ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟି ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଯଦି ଆମେ ବ୍ୟାପକଭାବରେ ସହାନୁଭୂତି-ସୂଚକ ଧର୍ମଘଟ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଆମ ଆନ୍ଦୋଳନର ଅଶେଷ କ୍ଷତି ହେବ । ଅହିଂସାର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଆମେ ସରକାରଙ୍କୁ ଅଡୁଆରେ ପକାଇ ସେଥିରୁ କୌଣସି ଲାଭ ଉଠାଇବାର ମତଲବକୁ ସର୍ବଥା ପରିତ୍ୟାଗ କରିବୁଁ । ଯଦି ଆମର କାର୍ଯ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧ ଓ ସରକାରଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ଅଶୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିବ, ତେବେ ନିଜକୁ କ୍ରମେ ଶୋଧନ କରି ନ ନେଲେ, ସରକାର ଆପେ ଆପେ ଅଡୁଆରେ ପଡ଼ିଯିବେ । ଏହିପରି ଶୋଧନାତ୍ମକ ଆନ୍ଦୋଳନ ଉଭୟପକ୍ଷ ପ୍ରତି ଲାଭଦାୟକ । ପକ୍ଷାନ୍ତରେ କେବଳ ଧ୍ୱଂସମୂଳକ ଆନ୍ଦୋଳନ ଧ୍ୱଂସକାରୀଙ୍କୁ ଅଶୁଦ୍ଧ କରି ରଖେ ଏବଂ ତାକୁ (ଅନ୍ୟାୟକାରୀ) ପ୍ରତିପକ୍ଷର ସ୍ତରକୁ ଖସାଇ ଆଣେ ।

ଏପରି କି ଆମର ସହାନୁଭୂତିସୂଚକ ଧର୍ମଘଟଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଆତ୍ମଶୁଦ୍ଧି ଅର୍ଥାତ୍ ଅସହଯୋଗର ଧର୍ମଘଟ ହେବା ଉଚିତ । ତେଣୁ କୌଣସି ଅନ୍ୟାୟର ପ୍ରତିବିଧାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯେତେବେଳେ ଆମେ ଧର୍ମଘଟ ଘୋଷଣା କରୁଁ, ସେତେବେଳେ ବାସ୍ତବରେ ସେହି ଅନ୍ୟାୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ କୌଣସି ପ୍ରକାରର ଅଂଶ ଗ୍ରହଣରୁ ଅଲଗା ରହୁଁ । ଏହିରୂପେ ଆମେ ଅନ୍ୟାୟକାରୀଙ୍କୁ ତାହାର ନିଜ ଶକ୍ତି ଓ ସମ୍ବଳ ଉପରେ ଛାଡ଼ିଦେଉଁ । ଅର୍ଥାତ୍ ଆଉ ଅଧିକ କାଳ ଅନ୍ୟାୟ ଆଚରଣ କରିବା ନିର୍ବୋଧତା ହେବ, ତାହା ସେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୁଏ । କଦାପି କାମକୁ ଫେରି ନ ଯିବାର ଦୃଢ଼ସଂକଳ୍ପ ରହିଥିଲେ ଯାଇ ଏପରି ଧର୍ମଘଟ ସଫଳ ହୋଇପାରେ ।

ବଡ଼ ବଡ଼ ଧର୍ମଘଟକୁ ସଫଳଭାବରେ ପରିଚାଳିତ କରିଥିବା ଜଣେ ଅଭିଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତି ହିସାବରେ ମୁଁ ଆଗରୁ ଏହି ପତ୍ରିକାରେ ଲେଖିଥିବା ନୀତିଗୁଡ଼ିକୁ ଧର୍ମଘଟର ନେତାମାନଙ୍କର ମାର୍ଗଦର୍ଶନ ନିମନ୍ତେ ପୁନରାବୃତ୍ତି କରୁଅଛି :—

୧ । କୌଣସି ପ୍ରକୃତ ଅଭିଯୋଗ ନ ଥିଲେ ଧର୍ମଘଟ କରାଯିବ ନାହିଁ ।

୨ । ଆପଣାର ସଞ୍ଚିତଧନଦ୍ୱାରା ବା ଧର୍ମଘଟ ସମୟରେ ତୁଳାଭଣିବା, ସୂତାକାଟିବା ବା ଲୁଗା ବୁଣିବା ପ୍ରଭୃତି କୌଣସି ଅସ୍ଥାୟୀ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗି ଧର୍ମଘଟକାରୀମାନେ ଆପଣାର

ଭରଣପୋଷଣ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇ ନ ପାରିଲେ ଧର୍ମଘଟ ହେବ ନାହିଁ । ସାଧାରଣ ଚାନ୍ଦା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦାନଉପରେ ଧର୍ମଘଟକାରୀମାନେ କଦାପି ନିର୍ଭର କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।

୩ । ଧର୍ମଘଟକାରୀମାନେ ପ୍ରଥମେ ଆପଣାର ନ୍ୟୂନତମ ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ ଦାବୀଗୁଡ଼ିକୁ ଠିକ୍ କରିନେବେ ଏବଂ ଧର୍ମଘଟ ଆରମ୍ଭ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ସେମାନେ ଏ ଗୁଡ଼ିକୁ ଘୋଷଣା କରିଦେବେ ।

ଯଦି ଧର୍ମଘଟ କରୁଥିବା ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କର ସ୍ଥାନ ପୂରଣ କରିବାକୁ ନୂଆ ଲୋକ ମିଳନ୍ତି, ତେବେ ସେମାନଙ୍କ ଦାବୀ ନ୍ୟାଯ୍ୟୋଚିତ ହୋଇଥିଲେହେଁ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାଳପାଇଁ ଧର୍ମଘଟ ଚଳାଇବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଧର୍ମଘଟ ବିଫଳ ହୋଇପାରେ । ତେଣୁ ବଦଳରେ ସହଜରେ ଅନ୍ୟଲୋକ ନିଆଯିବାର ସମ୍ଭାବନା ରହିଥିବାହେତୁ କୌଣସି ବିଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତି ମଜୁରି ବଢ଼ାଇବା ବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆରାମ ଓ ସୁବିଧା ଦାବୀ କରି କଦାପି ଧର୍ମଘଟ କରିବ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଆପଣା ସାଥୀ ଅନ୍ୟ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କର ଦୁଃଖରେ ଦୁଃଖ ଅନୁଭବ କରୁଥିବା ଓ ସେଥିରେ ଭାଗୀ ହେବାକୁ ଚାହୁଁଥିବା ପରହିତ-କାମୀ ଓ ଦେଶପ୍ରେମୀ ବ୍ୟକ୍ତି, ଶ୍ରମିକସଂଖ୍ୟାର ଚାହିଦା ଅପେକ୍ଷା ଯୋଗାଣ ଅଧିକ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା, ନିଶ୍ଚୟ ଧର୍ମଘଟ କରିବ । ଏଠାରେ ମୁଁ ଯେଉଁଭଳି ଶିଷ୍ଟ ଧର୍ମଘଟ କଥା ବର୍ଣ୍ଣନା କଲି, ସେଥିରେ ଭୟ-ପ୍ରଦର୍ଶନ, ନିଆଁ ଲଗାଇବା ବା ସେହିପରି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ହିଂସାତ୍ମକ କାଣ୍ଡପାଇଁ ଯେ କୌଣସି ସ୍ଥାନ ନାହିଁ, ଏ କଥା ସହଜରେ ବୁଝି ହେବ । ତେଣୁ ଚଟାଗଙ୍ଗ ନିକଟରେ ରେଲଗାଡ଼ି ଲାଇନରୁ ଖସିବାର ଦୁର୍ଘଟଣା କୌଣସି ଧର୍ମଘଟକାରୀଙ୍କର ଦୁଷ୍କର୍ମଯୋଗୁଁ ଘଟିଛି ବୋଲି ଜାଣିଲେ ମୁଁ ଖୁବ୍ ଦୁଃଖିତ ହେବି । ମୋର ପ୍ରସ୍ତାବିତ ପରୀକ୍ଷଗୁଡ଼ିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାର କଲେ ଏହା ଅତି ପରିଷ୍କାର ହୋଇଯିବ ଯେ ଧର୍ମଘଟକାରୀମାନଙ୍କର ବନ୍ଧୁମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଭରଣ-ପୋଷଣ ଲାଗି କଂଗ୍ରେସ ବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାଧାରଣ ଅନୁଷ୍ଠାନକୁ ଆର୍ଥିକ ସାହାଯ୍ୟ ମାଗିବା ବା ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ କଦାପି ପରାମର୍ଶ ଦେଇ ନ ଥାନ୍ତେ । ଧର୍ମଘଟକାରୀମାନେ ବାହାରୁ ଯେତିକି ଆର୍ଥିକ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇଲେ, ସେମାନଙ୍କପ୍ରତି ସହାନୁଭୂତିର ମୂଲ୍ୟ ସେହି ଅନୁପାତରେ କମିଗଲା । ସହାନୁଭୂତିସୂଚକ ଧର୍ମଘଟର ମହତ୍ତ୍ୱ ଧର୍ମଘଟକାରୀମାନେ ସହୁଥିବା ଅସୁବିଧା ଓ କ୍ଷତିରେ ହିଁ ରହିଥାଏ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୨୨-୯-୧୯୨୧

୬୦

ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆପତ୍ତିଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର

ଅସହଯୋଗର ଶେଷ ଦୁଇଟି ପର୍ଯ୍ୟାୟକୁ ମୁଁ ପରିହାର କରିଛି ବୋଲି କୁଆଡ଼ୁ ଗୁଜବ ଉଠିଲା, ମୋତେ ତାହା ଜଣାନାହିଁ । ମୁଁ ଖାଲି ଏତିକି କହିଛି ଯେ ସେ ଦୁଇଟି ଦୂର ଭବିଷ୍ୟତର ଲକ୍ଷ୍ୟ । ସେ କଥା ମୁଁ ଏବେ ବି କହୁଛି । ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଯେ କିଛି ନା କିଛି ବିପଦ ରହିଛି, ତାହା ମୁଁ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି । ମାତ୍ର ଶେଷ

ଦୁଇଟିରେ ଘୋରତର ବିପଦମାନ ରହିଛି, ଏବଂ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟାୟଟିରେ ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ ରହିଛି । ଆମକୁ ଯେପରି ଯଥାସମ୍ଭବ କମ ବିପଦର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ, ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ପର୍ଯ୍ୟାୟଗୁଡ଼ିକର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଇଛି । ସୈନ୍ୟମାନେ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଓ କୃଷୀମାନେ ଖଜଣା ନ ଦେଲେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ କୌଣସି ପ୍ରକାରର ହିଂସାକାଣ୍ଡ ଘଟିବ ନାହିଁ, ଏଥିନିମନ୍ତେ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଜନ୍ମିବା ଭଳି ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଯେତେବେଳେ ଅସହଯୋଗ କମିଟି ଲୋକମାନଙ୍କ ଉପରେ ହାସଲ କରିବ, କେବଳ ସେତିକବେଳେ ଆମେ ଶେଷ ଦୁଇଟି ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଆରମ୍ଭ କରିପାରିବା । ସେହି ଦୁଇ ପଦକ୍ଷେପ ସକାଶେ ଆବଶ୍ୟକ ଶୃଙ୍ଖଳା ଲୋକମାନେ ହାସଲ କରିପାରିବେ ବୋଲି ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଛି । ଆପଣଙ୍କର ଅଭିରୁଚି ଅନୁସାରେ ଏକ ଅନିଚ୍ଛୁକ ସରକାରକୁ ବାଧ୍ୟ କରିବା ଲାଗି ଯେ ହିଂସାର ଆଦୌ କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ ଏବଂ ଗୌରବାବହ ଅସହଯୋଗ ପନ୍ଥାରେ ଯେ ଆମେ ଅବଶ୍ୟ ସେହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସିଦ୍ଧ କରିପାରିବା ଏହା ଲୋକମାନେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିପାରିଲେ, ସେମାନେ ପ୍ରତିଶୋଧ ରୂପେ ହିଂସାର ସାହାଯ୍ୟ ନେବା ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି କଦାପି ବିଚାରିବେ ନାହିଁ । ଅସଲ କଥା ହେଉଛି, ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ କୌଣସି ପ୍ରକାରର ସଂଘବଦ୍ଧ ଓ ଶୃଙ୍ଖଳିତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ କରିବାର ଉଦ୍ୟମ କରିନାହୁଁ । ମାତ୍ର ଆମ ଦେଶକୁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକୃତ ସ୍ୱାୟତ୍ତ-ଶାସନ-ଶ୍ରେଣୀ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ପରିଣତ କରିବାକୁ ହେଲେ, ଆମକୁ ଦିନେ ନା ଦିନେ ଉପରୋକ୍ତ ମତେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ହେବ । ମୋ' ମତରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅନୁକୂଳ ମୁହୂର୍ତ୍ତ । ପଞ୍ଜାବ ପ୍ରତି ଅନ୍ୟାୟଅତ୍ୟାଚାରକୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାରତୀୟ ତା' ନିଜ ଉପରେ ହୋଇଥିବା ଏକ ଅନ୍ୟାୟ ପରି ଅନୁଭବ କରୁଛି, ଖିଲାଫତ ଉପରେ କରାଯାଇଥିବା ଅନ୍ୟାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୁସଲମାନର ମନରେ ତୀବ୍ର ଅସନ୍ତୋଷ ଆଣି ଦେଇଛି । ତେଣୁ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ଏକ ସଂଘବଦ୍ଧ ଓ ସଂଯତ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆଶା କରିବାପାଇଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏକ ଅନୁକୂଳ ବାତାବରଣ ରହିଛି ।

ପତ୍ରିକାର ସମ୍ପାଦକଙ୍କ ସହିତ ଏକମତ ହୋଇ ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ କହିବି ଯେ ଖଜଣାବନ୍ଦ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଲୋକମାନଙ୍କଠାରୁ ତୁରନ୍ତ ଓ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ସକ୍ରିୟ ସମର୍ଥନ ଆଶା କରାଯାଇପାରିବ । ମାତ୍ର ମୁଁ ଆଗରୁ ଯେପରି କହିଛି, ଆପଣଙ୍କର ଜମି ବନ୍ଦି ହୋଇଯାଉଥିବା ସମୟରେ ସୁଦ୍ଧା ଅହିଂସାର ମୂଲ୍ୟକୁ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ସେହି ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନ କରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟାୟକୁ ଏକ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ସୀମାରେ ପହଞ୍ଚାଇବା ଆମ ପକ୍ଷରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ କଠିନ ହେବ ।

ଚୋର ଡକାଏତଙ୍କ ହାତରୁ ଆମେ ନିଜକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ଲାଗି ସମର୍ଥ ନ ହେବା ଯାଏ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ଓ ପୋଲିସ ହଠାତ୍ ଅପସରି ଗଲେ ତାହା ଘୋର ପ୍ରମାଦ ସୃଷ୍ଟି କରିବ ବୋଲି ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଏକମତ । ମାତ୍ର ମୁଁ ଭାବୁଛି ଯେ ଯେତେବେଳେ ଆମେ ବ୍ୟାପକ ସ୍ତରରେ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ଓ ପୋଲିସକୁ ଅବ୍ୟାହତି ଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବୁଁ, ସେତେବେଳେ ନିଜକୁ ନିଜେ ରକ୍ଷା କରିବାର ସ୍ଥିତିରେ ପହଞ୍ଚିଥିବୁଁ । ଦେଶପ୍ରୀତିଦ୍ୱାରା ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ

ହୋଇ ପୋଲିସ୍ ଓ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ କାମଗୁଡ଼ିକ ଛାଡ଼ିଆସିଲେ ସେମାନେ କାଙ୍ଗ୍ରେସ୍ ସ୍ୱୟଂସେବକ ଭାବରେ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟମାନ ଅବଶ୍ୟ ସମ୍ଭାଳିବାକୁ ବାହାରି ପଡ଼ିବେ ବୋଲି ମୁଁ ଆଶା କରେଁ । ଦରମା ପାଉଥିବା ଚାକରିଆ ହିସାବରେ ନୁହେଁ, ଅପଣା ଦେଶବାସୀଙ୍କର ଜୀବନ ଓ ସ୍ୱାଧୀନତାକୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ବାହାରିଥିବା ସ୍ୱୟଂସେବକ ହିସାବରେ ସେମାନେ ତାହା କରିବେ । ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସ୍ୱତଃ ସବୁ ଠିକ୍ ହୋଇଯାଏ । ସରକାରୀ ସ୍କୁଲଗୁଡ଼ିକ ଖାଲି ହୋଇଗଲା ପରେ କାଙ୍ଗ୍ରେସ୍ ବିଦ୍ୟାଳୟମାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବ ବୋଲି ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ଆଶା କରେ । ଓକିଲମାନେ ସମୂହଭାବରେ ଓକିଲାତି ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ ସେମାନେ ମଧ୍ୟସ୍ଥିତାଦ୍ୱାରା କଳହ ମୀମାଂସା କରିଦେବାର ନ୍ୟାୟାଳୟମାନ ବସାଇବେ ଏବଂ ଘରୋଇ କଳହଗୁଡ଼ିକ ତୁରନ୍ତ ଓ ଅତ୍ୟଳ୍ପ ଖର୍ଚ୍ଚରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ହେବା ଓ ଦୋଷୀ ଶାସ୍ତି ପାଇବାର ସୁବିଧା ରାଷ୍ଟ୍ର ପାଇପାରିବ । ମୁଁ ପୁଣି କହୁଛି ଯେ ଖିଲାଫତ କମିଟି ଏହିସବୁ ଅସୁବିଧା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସଚେତ ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଉପୁଜୁଥିବା ତାତ୍କାଳିକ ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାଲାଗି ଉପଯୁକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟପନ୍ଥା ଗ୍ରହଣ କରୁଛନ୍ତି ।

ବେସାମରିକ ଚାକିରିଗୁଡ଼ିକୁ ଛାଡ଼ି ଆସିବାରେ କୌଣସି ବିପଦର ଆଶଙ୍କା ନାହିଁ । କାରଣ, ଆପଣାର ଓ ଆପଣା ପରିବାର ବର୍ଗଙ୍କର ଭରଣ ପୋଷଣ ସକାଶେ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବିକଳ୍ପ ପନ୍ଥାରେ ସମର୍ଥ ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେହି କଦାପି ଆପଣାର ବର୍ତ୍ତମାନ ଚାକିରି ଛାଡ଼ିବେ ନାହିଁ ।

ଛାତ୍ରମାନେ ସ୍କୁଲ-କଲେଜ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଆସିବା ପ୍ରସ୍ତାବଟିକୁ ସମର୍ଥନ କରୁ ନ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନର ଯଥାର୍ଥ ତତ୍ତ୍ୱଟିକୁ ବୁଝି ପାରିନାହାନ୍ତି ବୋଲି ମୋର ବିନମ୍ର ମତ । ଏକଥା ସତ ଯେ ପିଲାଙ୍କର ପାଠପଢ଼ିବା ଲାଗି ଆମେ ନିଜେ ପଇସା ଦେଉଛୁ । ମାତ୍ର ଏହି ଶିକ୍ଷା ଦେଉଥିବା କର୍ତ୍ତା ଓ ଅନୁଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ଯେତେବେଳେ ଦୁର୍ନୀତିଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲାଣି, ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କର ଦୁର୍ନୀତିରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ ନ କରି ଆମେ କଦାପି ସେହି ଶିକ୍ଷାଲାଭ କରି ପାରିବୁଁ ନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ପିଲାମାନେ ସ୍କୁଲ-କଲେଜ ଛାଡ଼ିଦେବେ, ସେତେବେଳେ ଶିକ୍ଷକମାନେ ମଧ୍ୟ ଇସ୍ତଫା ଦେବାର ଆବଶ୍ୟକତା ଉପଲବ୍ଧି କରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ମୁଁ କଳ୍ପନା କରିପାରୁନାହିଁ । ମାତ୍ର ସେମାନେ ଇସ୍ତଫା ନ ଦେଲେ ମଧ୍ୟ ଆମର ସମ୍ମାନ ଓ ଧର୍ମ ବିପନ୍ନ ହେଉଥିଲା ବେଳେ ଆମେ କଦାପି ଟଙ୍କା ପଇସାର ହିସାବକୁ ଧରି ବସିବା ନାହିଁ ।

କାଉନ୍‌ସିଲ ବର୍ଜନ କରିବା ବିଷୟରେ ମୁଁ ଏତିକି କହିବି ଯେ ମାଡ୍ରାଦଳ ବା ଆଉ କେଉଁମାନେ କାଉନ୍‌ସିଲକୁ ଯିବାରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ନାହିଁ । ଅସହଯୋଗରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ କାଉନ୍‌ସିଲକୁ ବର୍ଜନ କରିବା ବା ନ କରିବାରେହିଁ ଗୁରୁତ୍ୱ ରହିଛି । ଆମେ ଉପର ସ୍ତରରେ ସହଯୋଗ କରିବା ଏବଂ ତଳ ସ୍ତରରେ ଅସହଯୋଗ କରିବା, ଏପରି

କଦାପି ହୋଇ ପାରବ ନାହିଁ । କାଉନ୍‌ସିଲର ସଦସ୍ୟ କାଉନ୍‌ସିଲ୍‌ରେ ରହୁଥିବ ଏବଂ ତେଣେ କାଉନ୍‌ସିଲର ଟେବୁଲ ଯେଉଁ ଗୁମାସ୍ତା ସଫା କରେ ତାକୁ ଇସ୍ତଫା ଦେବାପାଇଁ କହୁଥିବ, ସେକଥା ହୋଇ ପାରବ ନାହିଁ ।

—ୟଙ୍ଗ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା୧୮-୮-୧୯୨୦

୭୧

ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର

ଗତବର୍ଷର ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ମୁଁ ଦେଖିଲି ଯେ ଭାରତବର୍ଷର କେତେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ଅଳ୍ପ ବ୍ୟତିକ୍ରମ ସତ୍ତ୍ୱେ ଦେଶ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଶୃଙ୍ଖଳାସ୍ଥିତ ଥିଲା, ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ପ୍ରଭାବ ପ୍ରଭୂତ ଭାବରେ ଦେଶରେ ହିତ ସାଧନ କରିଥିଲା ଏବଂ ଯେଉଁଠାରେ ହିଂସାକାଣ୍ଡ ଘଟିଥିଲା, ସେଠାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ଥାନୀୟ କାରଣ ଯୋଗୁଁ ତାହା ଘଟିଥିଲା । ଏହା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୁଁ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି ଯେ ଲୋକମାନଙ୍କ ତରଫରୁ ଯେଉଁଠି ସବୁ ହିଂସାଚରଣ ହେଲା ଏବଂ ଦେଶର କେତେ ଜାଗାରେ ଯେଉଁ ଶୃଙ୍ଖଳାହୀନତାର ସ୍ପଷ୍ଟ ପରିଚୟ ମିଳିଲା, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ଆୟତ୍ତରେ ରଖିପାରିବା ଉଚିତ ଥିଲା । ତତ୍କାଳୀନ ଅବସ୍ଥା କଳନା କରିବାରେ ମୋର ପ୍ରମାଦ ମୁଁ ସ୍ପଷ୍ଟ ସ୍ୱୀକାର କରିସାରିଛି । ମାତ୍ର ସେଥିରୁ ମୋର ଦୁଃଖଦାୟକ ଅଭିଜ୍ଞତା ସତ୍ତ୍ୱେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଉପରେ ବା ଭାରତରେ ଏ ଅଦ୍ୱିତୀୟ ଶକ୍ତିକୁ ବ୍ୟବହାର କରିବାର ସମ୍ଭାବନା ଉପରେ ମୋର ବିଶ୍ୱାସ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ କ୍ଷୁଣ୍ଣ ହୋଇନାହିଁ । ଅତୀତର ଭୁଲଗୁଡ଼ିକ ଯେପରି ଆଉଥରେ ନ ଘଟେ, ସେଥିଲାଗି ଆମେ ଏଥର ଅତ୍ୟନ୍ତ ସତର୍କ ହେଉଛୁଁ । ତଥାପି ଆମର ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯେପରି କୌଣସି ହିଂସା ପଶି ନ ଯାଏ, ସେଥିଲାଗି ଆମେ ପ୍ରାଣପଣେ ଯେଉଁ ଅସାଧାରଣ ଉଦ୍ୟମମାନ କରୁଛୁ- ସେସବୁ ସତ୍ତ୍ୱେ କେଉଁଠି ଅନିଚ୍ଛାକୃତ ଭାବରେ ହିଂସା ଘଟିଲେ, ମୁଁ ଏହି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟପନ୍ଥାରେ ଅଗ୍ରସର ହେବାକୁ କଦାପି ଦ୍ୱିଧା କରିବ ନାହିଁ । ତାହା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୁଁ ନିଜର ସ୍ଥିତିକୁ ମଧ୍ୟ ସ୍ପଷ୍ଟ କରିଦେଉଛି । କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷମାନଙ୍କର ଭ୍ରୂକୁଟିକୁ ଡରି କୌଣସି ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଆପଣାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟରୁ କଦାପି ନିବୃତ୍ତ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ଯଦି ଲୋକେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ କଷ୍ଟବରଣ କରି ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଓ ନିଷ୍କଳଙ୍କ ଭାବରେ ପ୍ରତିପକ୍ଷର ଶିକାର ହୁଅନ୍ତି, ତେବେ ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ, ଏଭଳି ଦଶଲକ୍ଷ ପ୍ରାଣକ୍ଷୟକୁ ମୁଁ ସହି ନେବି । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଅଭିଯାନରେ ଯଦି କିଛି ଭାବିବାର ବିଷୟ ଥାଏ, ତେବେ ତାହା ହେଉଛି ଲୋକମାନଙ୍କର ପ୍ରମାଦ ବା ତ୍ରୁଟି । ପରାକ୍ରମୀ ଓ କ୍ଷମତାଶାଳୀ ପକ୍ଷରେ ଭୁଲ ଏପରିକି ପାଗଳାମି ଆଶାତୀତ ନୁହେଁ । ମାତ୍ର ଆମେ କ୍ରୋଧୋନ୍ମାଦର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ନ ହୋଇ ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ, ଶାନ୍ତଭାବରେ ଓ ସମ୍ଭ୍ରମ ସହକାରେ ଦଣ୍ଡକୁ ମାନିନେବୁଁ ଅଥଚ ଯେଉଁ ଅନ୍ୟାୟକାରୀ ନିଜକୁ ଭୁଲ ବାଟରେ ଚଳାଇଛି, ତାହାର ଇଚ୍ଛା ଆଗରେ ବଶ୍ୟତା ସ୍ୱୀକାର କରିବୁ ନାହିଁ, ତେବେ ବିଜୟର ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଆସିଗଲା ବୋଲି ଜାଣିବାକୁ ହେବ । ତେଣୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଇଂରେଜ ଲୋକର ଓ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀର ଜୀବନକୁ ଆମେ ଆପଣା

ଆତ୍ମୀୟ ସ୍ୱଜନଙ୍କର ଜୀବନ ପରି ପବିତ୍ର ମଣିବାରେ ହିଁ ସଫଳତାର ଚାବି ରହିଛି । ହିଂସ୍ର ପାଇବା ଦାନଠାରୁ ଗତ ପ୍ରାୟ ଚାଳିଶ ବର୍ଷ ଭିତରେ ମୋର ଉପଲବ୍ଧିର ଚମତ୍କାର ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ଏହି ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମିଛି ଯେ ଜୀବନଠାରୁ ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ଆଉ କୌଣସି ଦାନ ନାହିଁ । ଇଂରେଜମାନେ ଆମ ଦେଶରେ ଏକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସଂଖ୍ୟାଲଘୁ ଗୋଷ୍ଠୀ ହିସାବରେ ଅଛନ୍ତି ଓ ଆପଣା ପାଖରେ ରହିଥିବା ଅଧିକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ମାରାତ୍ମକ ଅସ୍ତ୍ରବଳରେ ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ଭାରତୀୟମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଅନ୍ୟାୟରେ ବୃତ୍ତି ରହିଥିବା ଜାଣି ସୁଦ୍ଧା, ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରାଣନାଶ କରିବାକୁ ନାରାଜ ଏବଂ ଏହି କାରଣରୁ ଭାରତବର୍ଷରେ ସେମାନେ ନିରାପଦ ରହିଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଇଂରେଜମାନେ ଏହା ଅନୁଭବ କରିବେ, ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଭାରତବର୍ଷ ସମ୍ପର୍କରେ ଇଂରେଜର ପ୍ରକୃତ ରୂପାନ୍ତରିତ ହୋଇଯିବ ଏବଂ ଭାରତରେ ମିଳୁଥିବା ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣନାଶକାରୀ ଚୁରି ଆଦରେ କଳଙ୍କି ଲାଗିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବ । ମୁଁ ଜାଣେ ଯେ ଏହା ଏକ ସୁଦୂର ସ୍ୱପ୍ନ । ମାତ୍ର ସେଥିରେ ମୋର କୌଣସି ଚିନ୍ତାନାହିଁ । ମୁଁ ଯେ ଏହି ଆଲୋକକୁ ଦେଖିପାରୁଛି ଓ ସେହି ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରୁଛି, ମୋ' ଲାଗି ଏହାହିଁ ଯଥେଷ୍ଟ । ଏହି ଅଗ୍ରଗତିର ପଥରେ ମୋତେ ସହଯାତ୍ରୀ ମିଳିଗଲେ, ତାହା ମୋପାଇଁ ଆହୁରି ଅଧିକ ହେଲା । ଇଂରେଜ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ସହିତ ଘରୋଇଭାବେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲାବେଳେ ମୁଁ ଦାବୀ କରିଥାଏଁ, ଅହିଂସାର ବାଣୀକୁ ମୁଁ ଅନବରତ ପ୍ରଚାର କରୁଛି ଏବଂ ଏହାର ଉପଯୋଗିତାକୁ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରମାଣ କରି ଦେଖାଇଦେଉଛି ବୋଲି ହିଁ ଖିଲାଫତ ଆନ୍ଦୋଳନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏ ଦେଶରେ ହିଂସାଶକ୍ତି ନିଃସନ୍ଦେହ ଭାବରେ ଥାଇ ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଆମେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆୟତ୍ତରେ ରଖିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଛୁଁ ।

ଅସହଯୋଗକୁ ମୁଁ ଏପରି ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଓ ପବିତ୍ର ଅସ୍ତ୍ର ବୋଲି ବିଚାର କରୁଛି ଯେ ଆନ୍ତରିକ ଭାବ ନେଇ ଏହାକୁ ପ୍ରୟୋଗ କଲେ ତାହା ପ୍ରଥମେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ବା ସ୍ୱର୍ଗ ରାଜ୍ୟର ଅନ୍ୱେଷଣ ଓ ଆପଣା ଛାଏଁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଫଳ-ପ୍ରାପ୍ତି ପରି ହେବ । ସେତେବେଳକୁ ଲୋକମାନେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ଯଥାର୍ଥ ଶକ୍ତିର ପରିଚୟ ପାଇ ସାରିଥିବେ । ଶୃଙ୍ଖଳା, ଆତ୍ମସଂଯମ, ସମ୍ମିଳିତ ଉଦ୍ୟମ, ଅହିଂସା ଓ ସଂଗଠନ ଆଦି ଯେଉଁସବୁ ଗୁଣ ରାଷ୍ଟ୍ରକୁ କେବଳ ବଡ଼ ନୁହେଁ, ମହାନ୍ ଓ କଲ୍ୟାଣମୟ ହେବାପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ, ଲୋକେ ସେଗୁଡ଼ିକର ମୂଲ୍ୟ ଚିହ୍ନିଯିବେ ।

ମୁସଲମାନ ଭାଇମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ମୁଁ ନିଜକୁ ଅଧିକ ପବିତ୍ର ବୋଲାଇବାକୁ ମୋର କୌଣସି ଅଧିକାର ଅଛି କି ନାହିଁ, ମୁଁ ଜାଣେନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମୋର ଦୃଢ଼ ଧାରଣା ଯେ ସେମାନେ ମୋର ଅହିଂସା ନୀତିରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନେ ଏହାକୁ ଦୁର୍ବଳର ଏକ ଅସ୍ତ୍ରରୂପେ, ବର୍ତ୍ତମାନ କାମରେ ଲାଗିଲା ଭଳି ଏକ ସାଧନ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । କୌଣସି ସକ୍ରିୟ ଆନ୍ଦୋଳନ କରିବାକୁ ହେଲେ ସେମାନେ ହିଂସା-ବର୍ଜିତ ଅସହଯୋଗ ବ୍ୟତୀତ ଆପଣା ଲାଗି ଆଉ କୌଣସି ପନ୍ଥା ଦେଖିପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ମୁଁ

ଭଲକରି ଜାଣୁଛି ଯେ ସଫଳ ହିଂସା ପ୍ରୟୋଗର ସମ୍ଭାବନା ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କେତେଜଣ ଆଜି ବି ସେହି ପନ୍ଥା ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଯିବେ । ମାତ୍ର ମଣିଷର ଶକ୍ତି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାର କଲେ, ଏହା ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଅସମ୍ଭବ ବୋଲି ସେମାନଙ୍କର ହୃଦ୍‌ବୋଧ ହୋଇ ଯାଇଛି । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କ ସକାଶେ ଅସହଯୋଗ କେବଳ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନୁହେଁ, ଏହା ପ୍ରତିଶୋଧର ମାର୍ଗ । ମାତ୍ର ମୁଁ ନିଜ ପରିବାରର ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି ଯେଉଁ ଭାବନା ରଖି ଅସହଯୋଗର ପ୍ରୟୋଗ କରିଛି, ସରକାରର ବିରୋଧରେ ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ସେହି ଭାବନା ରଖି ଏହାର ପ୍ରୟୋଗ କରୁଛି । ବ୍ରିଟିଶ୍ ସମ୍ବିଧାନ ପ୍ରତି ମୋର ଗଭୀର ସମ୍ମାନ ରହିଛି । ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ସହିତ ମୋର କୌଣସି ଶତ୍ରୁତା ନାହିଁ, ବରଂ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଚରିତ୍ରରେ ରହିଥିବା ଅନେକ ଭଲ ଗୁଣକୁ ମୁଁ ଅନୁକରଣୀୟ ବୋଲି ବିଚାରି ଆସେଁ । ଅନେକ ଇଂରେଜଙ୍କୁ ମୁଁ ମୋର ବନ୍ଧୁ ମନେକରେଁ । କୌଣସି ଲୋକଙ୍କୁ ଆପଣାର ଶତ୍ରୁ ମଣିବା ହେଉଛି ମୋ ଧର୍ମର ବିରୋଧୀ । ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ମୋର ସେହିପରି ଭାବନା ରହିଛି । ଆଜି ସେମାନେ ଯେଉଁଥିପାଇଁ ସଂଗ୍ରାମ କରୁଛନ୍ତି, ମୁଁ ତାହାକୁ ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ ଓ ପବିତ୍ର ମନେ କରୁଛି । ତେଣୁ, ସେମାନେ ଯେଉଁ ଦିଗରୁ ବିଚାର କରୁଛନ୍ତି ତାହା ମୋର ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଠାରୁ ଭିନ୍ନ ହୋଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଯୋଗଦେବାରେ ଓ ମୋ'ର ମାର୍ଗକୁ ଥରେ ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖିବା ଲାଗି ସେମାନଙ୍କୁ ନିବେଦନ କରିବାରେ ମୋର କୌଣସି ଦ୍ୱିଧା ନାହିଁ । କାରଣ, ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରେଁ ଯେ ଏକ ଭ୍ରାନ୍ତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରଖି ସୁଦ୍ଧା ପବିତ୍ର ଅସ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହାର କଲେ ସେଥିରୁ କିଛି ନା କିଛି ସୁଫଳ ଅବଶ୍ୟ ଉପୁଜିବ; ଯେପରିକି, ତାତ୍କାଳିକ ଉପାୟ ଭାବରେ ସତ କହିଲେ ମଧ୍ୟ ତାହାଦ୍ୱାରା କିଛି ହେଲେ ଲାଭ ମିଳିଥାଏ ।

— ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୨-୬-୧୯୨୦

୬୨

ଅସହଯୋଗର ସରଳ ଅର୍ଥ *

ମାଡ୍ରାସ ମେଲ ଖବର କାଗଜର ପ୍ରତିନିଧି କାଲି ପୁର୍‌ମେବାଲ୍‌କ୍ରମ୍‌ ହାଇରୋଡରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ଅସ୍ଥାୟୀ ନିବାସରେ ତାଙ୍କୁ ଭେଟିଥିଲେ ଏବଂ ଅସହଯୋଗ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତାଙ୍କ ସହିତ ବାର୍ତ୍ତାଲାପ କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରେ କେତେକ ମୁସଲମାନ ଅଞ୍ଚଳର ଗସ୍ତରେ ଆସି ମାଡ୍ରାଜଠାରେ ପହଞ୍ଚିଥାନ୍ତି ଏବଂ କେତେଜଣ କର୍ମୀଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରୋଗ୍ରାମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଆଲୋଚନାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥାଆନ୍ତି । ଏହା ସତ୍ତ୍ୱେ ହିନ୍ଦୁ ତଥା ମୁସଲମାନ ଉଭୟ

* ମାଡ୍ରାସ ମେଲ (the Madras Mail) କାଗଜର ପ୍ରତିନିଧି ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ଭେଟି ତାଙ୍କ ସହିତ ଯେଉଁ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିଥିଲେ, ତାହା ଉକ୍ତ କାଗଜରେ ବାହାରିଥିଲା । ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଅରେ ତାହା ପୁଣି ଥରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା ।

ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ମନକୁ ଆନ୍ଦୋଳିତ କରି ରଖିଥିବା ପ୍ରଧାନତମ ଆଲୋଚ୍ୟ ବିଷୟ ଉପରେ ଉତ୍ତର ଦେବାଲାଗି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସମ୍ମତ ହୋଇଗଲେ ।

କାଗଜର ପ୍ରତିନିଧି ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ—

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନ ବିଷୟରେ ଗତବର୍ଷ ଆପଣଙ୍କର ଯେଉଁ ଅଭିଜ୍ଞତା ହୋଇଛି ତା' ସତ୍ତ୍ୱେ ଆପଣ ସେଥିପାଇଁ ପରାମର୍ଶ ଦେବାର ବିଜ୍ଞତା ବିଷୟରେ ନିଃସନ୍ଦେହ ଆଶାନ୍ୱିତ ଅଛନ୍ତି କି ?

ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଉତ୍ତର ଦେଲେ—"ନିଶ୍ଚୟ ।"

ପ୍ରଶ୍ନ—ଗତବର୍ଷର ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନ ପରେ ଅବସ୍ଥାର କି ପ୍ରକାରର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଛି ବୋଲି ଆପଣ ବିଚାର କରୁଛନ୍ତି ?

ଗାନ୍ଧୀ—ମୋ' ବିଚାରରେ ଲୋକମାନେ ପୂର୍ବାପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ଦେଶର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ଯେଉଁ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ଦେଖିବାର ସୁଯୋଗ ମୋତେ ମିଳିଛି, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ଅନ୍ତର୍ଗତ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ଏବଂ ଲୋକ-ସାଧାରଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ମର୍ମ ବୁଝିଲେଣି ବୋଲି ଆପଣଙ୍କର ସନ୍ତୋଷ ହେଉଛି ?

ଗାନ୍ଧୀ—ହଁ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ଏବଂ ସେହି କାରଣରୁ ଆପଣ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅସହଯୋଗର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ସତତ ଲାଗି ପଡ଼ିଛନ୍ତି ?

ଗାନ୍ଧୀ—ହଁ, ପୁଣି ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଅଂଶସ୍ୱରୂପ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଯେଉଁ ବିପଦର ଆଶଙ୍କା ଥିଲା ତାହା ଅସହଯୋଗ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନାହିଁ; କାରଣ ଅସହଯୋଗ ଭିତରେ ଆମେ ଏକ ଗଣଆନ୍ଦୋଳନରୂପେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ରଖିନାହୁଁ । ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାହା ଫଳ ମିଳିଛି, ତାହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ସାହଜନକ । ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ, ସିନ୍ଧ ଓ ଦିଲ୍ଲୀରେ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଲୋକମାନଙ୍କର ସ୍ୱାଧୀନତା ଉପରେ ଅନେକ ଉତ୍ତେଜନାମୂଳକ କଟକଣା ଜାରି କରିଥିଲେ । ତଥାପି ରାଜଦ୍ରୋହମୂଳକ ସଭା-ସମିତି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସରକାରୀ ଘୋଷଣା ଓ ପତ୍ରିକା-ପତ୍ର ମାରିବା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ରହିଥିବା ନିଷେଧାଜ୍ଞା ବିଷୟରେ ଆମ କମିଟି ଯେଉଁସବୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇଥିଲା, ଲୋକମାନେ ସେହି ନିର୍ଦ୍ଦେଶଗୁଡ଼ିକ ପାଳନ କରିଥିଲେ । ପ୍ରଚାର-ପତ୍ର ମାରିବାକୁ ଆମେ ଆପତ୍ତି-ଜନକ କାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ମନେ କରୁନାହୁଁ, ମାତ୍ର କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ତ କରନ୍ତି ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ସହଯୋଗ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିନେବା ଫଳରେ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଉପରେ କେଉଁ ପ୍ରକାରର ଚାପ ପକାଇବାକୁ ଆପଣ ଆଶା କରୁଛନ୍ତି ?

ଗାନ୍ଧୀ—ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଛି ଏବଂ ସମସ୍ତେ ଅବଶ୍ୟ ଏହା ସ୍ୱୀକାର କରିବେ ଯେ ସ୍ୱୟଂ-ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଉ ବା ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ହେଉ, ଜନତାର ସହଯୋଗ ବିନା

କୌଣସି ସରକାର ମୁହୂର୍ତ୍ତିକ ସକାଶେ ମଧ୍ୟ ତିଷ୍ଠି ପାରିବ ନାହିଁ । ଏବଂ ଲୋକେ ଯଦି ଏକାବେଳକେ ଯାବତୀୟ କ୍ଷେତ୍ରରୁ ଆପଣାର ସହଯୋଗକୁ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରି ଆଣିବେ, ତେବେ ସରକାର ଅଚଳ ହୋଇଯିବ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—କିନ୍ତୁ ଏସବୁ ଏକ ଅତି ବଡ଼ "ଯଦି" ସର୍ତ୍ତ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁ ନାହିଁ କି ?

ଗାନ୍ଧୀ ଅବଶ୍ୟ କରୁଛି ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ଏବଂ ଏହି ଅତିବଡ଼ "ଯଦି" ସର୍ତ୍ତ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ଆପଣ କିପରି ସଫଳତା ଲାଭ କରିପାରିବେ ବୋଲି ଭାବୁଛନ୍ତି ?

ଗାନ୍ଧୀ—ମୋର ଏହି ଅଭିଯାନ-ଯୋଜନାରେ କାଲୋଚିତ ବ୍ୟବହାର'ବୁଦ୍ଧି ପାଇଁ କୌଣସି ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଯଦି ଖିଲାଫତ୍ ଆନ୍ଦୋଳନ ସାଧାରଣ ଲୋକ ଏବଂ ଶିକ୍ଷିତ ବା ଧନୀକ ଶ୍ରେଣୀର ଭିତରକୁ ଭେଦିଥିବେ, ତେବେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କଠାରୁ ନିଶ୍ଚୟ ଯଥେଷ୍ଟ ପରିମାଣରେ ସକ୍ରିୟ ସମର୍ଥନ ମିଳିବ ।

ପ୍ରଶ୍ନ - କିନ୍ତୁ ଆପଣ ଏପରି କହି ପୁଣି ସେହି "ଯଦି"ର ଉତ୍ଥାପନ କରୁନାହାନ୍ତି କି ?

ଗାନ୍ଧୀ—ନା । କାରଣ ମୋ ପାଖରେ ଯେଉଁ ସବୁ ତଥ୍ୟ ପ୍ରମାଣ ରହିଛି, ସେଥିରୁ ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଛି ଯେ ମୁସଲମାନମାନେ ଖିଲାଫତ ସଂକ୍ରାନ୍ତୀୟ ଅନ୍ୟାୟକୁ ବଡ଼ ତୀବ୍ର ଭାବରେ ଅନୁଭବ କରୁଛନ୍ତି । ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ସଫଳ କରିବା ଲାଗି ଆବଶ୍ୟକ ତ୍ୟାଗର ପ୍ରେରଣା ଦେବା ନିମନ୍ତେ ସେହି ଅନୁଭୂତି ଯଥେଷ୍ଟ ଗଭୀର କି ନାହିଁ, ତାହା ହିଁ ଦେଖିବାକୁ ବାକୀ ରହିଛି ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ଅର୍ଥାତ୍ ଆପଣ ନିଜ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅବସ୍ଥାର ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ପରେ ଏପରି ଭାବୁଛନ୍ତି ଯେ ବିରାଟ ମୁସଲିମ ଜନତାର ସମର୍ଥନ ନିଃସନ୍ଦେହ ଭାବରେ ଆପଣଙ୍କ ପଛରେ ରହିଛି । ତେଣୁ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ପାଇଁ ଆପଣ ପରାମର୍ଶ ଦେବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି ?

ଗାନ୍ଧୀ—ହଁ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ଆପଣ ତେବେ ଭାବୁଛନ୍ତି ଯେ ଏହି ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହେଲେ ଲୋକମାନେ ସରକାରଙ୍କଠାରୁ ଆପଣାର ସହଯୋଗ ଛିନ୍ନ କରି ଦେବେ ?

ଗାନ୍ଧୀ—ନାଁ । ଏପରି ହେଉ ବୋଲି ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଇଚ୍ଛା କରୁନାହିଁ । ଖିଲାଫତ-ସମସ୍ୟା ବା ପଞ୍ଜାବ-ସମସ୍ୟାରେ ଯାହାହେବା ଉଚିତ ଥିଲା, ତାହା ଭାରତ ସରକାର କିମ୍ବା ସମ୍ରାଟ ସରକାର କେହି ହେଲେ କରିନାହାନ୍ତି ବୋଲି ଲୋକଙ୍କ ମନରେ ସରକାରଙ୍କ ପ୍ରତି ଯେଉଁ ଗଭୀର ଅସନ୍ତୋଷ ଜାତ ହୋଇଛି ଓ ଲୋକେ ପ୍ରାଣରେ ଯେଉଁ ବେଦନା ପାଉଛନ୍ତି, ସରକାରଙ୍କୁ ଏହାର ଗୁରୁତ୍ୱ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରାଇବା ପାଇଁ ଯେତିକି ଅସହଯୋଗ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ, ମୁଁ ସେତିକି ଅସହଯୋଗ କରିବାକୁ ଯାଉଛି ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ମିଃ ଗାନ୍ଧୀ ! ଆପଣ କ'ଣ ଏ କଥା ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିଛନ୍ତି ଯେ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ଏପରି ଏକ ଗୋଷ୍ଠୀ ରହିଛନ୍ତି ଯେଉଁମାନେ କି ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ପ୍ରତି ହୋଇଥିବା ଅନ୍ୟାୟକୁ ଖୁବ୍ ବେଶୀ ଅନୁଭବ କଲେ ମଧ୍ୟ ଅସହଯୋଗ ବିଷୟରେ କୌଣସି ଉତ୍ସାହ ପ୍ରକାଶ କରୁନାହାନ୍ତି ?

ଗାନ୍ଧୀ—ହଁ, ମାତ୍ର ସେମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଆନ୍ଦୋଳନ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟାଠାରୁ କମ୍ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ପଦବୀ ଓ ଉପାଧି ତ୍ୟାଗ ଓ କାଉନ୍‌ସିଲ୍-ନିର୍ବାଚନ-ବର୍ଜନମୂଳକ ଆପଣଙ୍କର ନିବେଦନକୁ ଲୋକେ ଯଥେଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟାରେ ଗ୍ରହଣ କଲେନାହିଁ । ସେଇଥିରୁ କଣ ଜଣା ପଡ଼ି ଯାଉନାହିଁ କି ସେମାନଙ୍କ ବିଶ୍ୱାସର ଦୃଢ଼ତା ଉପରେ ପ୍ରକୃତରେ ଯେତିକି ଆସ୍ଥା ରଖିବାର କଥା ଆପଣ ତାହାଠାରୁ ଅଧିକ ଆସ୍ଥା ରଖିଛନ୍ତି ?

ଗାନ୍ଧୀ—ମୋ ମତରେ ଏହା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ତ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି ମାତ୍ର, ଆମର ଲୋକେ ସବୁବେଳେ ସତର୍କ ଓ ଧୀରେ ଧୀରେ ଆଗକୁ ପାଦ ପକାନ୍ତି । ପୁଣି ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ କେବଳ ସମାଜର ଉପର ସ୍ତରର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଭାବିତ କରେ । ସେମାନେ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଗୋଷ୍ଠୀ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏକ ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ସଂଖ୍ୟାଲଘୁ ଅଂଶର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରନ୍ତି ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ଏହି ଉଚ୍ଚଶ୍ରେଣୀ ଯଥେଷ୍ଟ ଭାବରେ ଆପଣଙ୍କ ନିବେଦନଟିର ଉତ୍ତର ଦେଇଛନ୍ତି ବୋଲି ଆପଣ ଭାବୁଛନ୍ତି କି ?

ଗାନ୍ଧୀ—ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ହଁ କି ନାହିଁ କିଛି କହିପାରୁ ନାହିଁ । ଏ ମାସ ଶେଷରେ ମୁଁ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ସମର୍ଥ ହେବି ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ଆପଣ କ'ଣ ଭାବୁଛନ୍ତି ଯେ ରାଜା ଓ ରାଜ ପରିବାର ପ୍ରତି ଅନୁରକ୍ତିରେ କୌଣସି ଖିଲାପ ନ କରି କଣଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଯୁବରାଜଙ୍କର ଭାରତ-ପରିଦର୍ଶନ ସହିତ ଅସହଯୋଗ କରିବା ସମ୍ଭବ ହେବ ?

ଗାନ୍ଧୀ—ନିଶ୍ଚୟ । କାରଣ ଯୁବରାଜଙ୍କର ଭାରତ ପରିଦର୍ଶନର ପ୍ରସ୍ତାବିତ ବର୍ଜନ ଭିତରେ ଯଦି କେଉଁଠି ରାଜାନୁରକ୍ତିର ଅବଜ୍ଞା କରାଯାଉଥାଏ, ତେବେ ବର୍ତ୍ତମାନର ସରକାର ପ୍ରତି ସେହି ଅବଜ୍ଞା ପ୍ରକଟ କରାଯାଉଛି । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ମାନ୍ୟବର ଯୁବରାଜଙ୍କ ପ୍ରତି ତାହା କରାଯାଉନାହିଁ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ଯୁବରାଜଙ୍କର ଏହି ଭାରତ-ପରିଦର୍ଶନକୁ ବର୍ଜନ କଲେ କି ଲାଭ ହେବ ବୋଲି ଆପଣ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଛନ୍ତି ?

ଗାନ୍ଧୀ—ଭାରତବାସୀମାନଙ୍କର ବର୍ତ୍ତମାନ ସରକାର ପ୍ରତି କୌଣସି ସହାନୁଭୂତି ନାହିଁ, ପଞ୍ଜାବ ଓ ଖିଲାଫତ୍ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସରକାରୀ ନୀତିକୁ ସେମାନେ ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ନିନ୍ଦା କରୁଛନ୍ତି ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ସରକାରୀ ନୀତିକୁ ପସନ୍ଦ କରୁନାହାନ୍ତି, ମୁଁ ଏହାହିଁ ଦେଖାଇ ଦେବାକୁ ଚାହେଁ । ବର୍ତ୍ତମାନର

ସରକାର ପ୍ରତି ଲୋକଙ୍କର ବିରାଗ-ଭାବ ଦେଖାଇ ଦେବାପାଇଁ ଯୁବରାଜଙ୍କର ଭାରତ-ପରିଦର୍ଶନକୁ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଅପୂର୍ବ ସୁଯୋଗ ବୋଲି ବିଚାରୁଛି । ଏହା ଜଣା-ଶୁଣା କଥା ଯେ ଏହି ପରିଦର୍ଶନଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭୂତ ରାଜନୈତିକ ଲାଭ ହେବବୋଲି ଆଶାକରି ଏହାର ଯୋଜନା କରାଯାଇଛି । ଏହି ପରିଦର୍ଶନ ରାଜନୀତି-ନିରପେକ୍ଷ କଦାପି ହେବନାହିଁ । ଭାରତ ସରକାର ତଥା ସମ୍ରାଟ୍ ସରକାର ଯୁବରାଜଙ୍କର ଭାରତ ଆଗମନକୁ ରାଜନୀତିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏକ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀୟ ଘଟଣାରେ ପରିଣତ କରିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି; ସେମାନେ ଏହାଦ୍ୱାରା ଭାରତ ଉପରେ ଆପଣାର ଆଧିପତ୍ୟକୁ ଆହୁରି ଦୃଢ଼ କରିବାର ମତଲବ ରଖିଛନ୍ତି । ଏକଥା ଦେଖି ଏ ଉଭୟ ସରକାର ବର୍ତ୍ତମାନ ଲୋକ ସ୍ୱାର୍ଥର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିରୁଦ୍ଧାଚରଣ କରୁଥିବାବେଳେ ଆପଣା ନୀଚ ସ୍ୱାର୍ଥର ସିଦ୍ଧି ଲାଗି ଯେଉଁ ରାଜ-ପରିଦର୍ଶନର ଚକ୍ରାନ୍ତ କରିବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି, ଲୋକମାନଙ୍କର ତାହା ବର୍ଜନ କରିବା ଅବଶ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ସେହି ମତାବଲମ୍ବୀମାନଙ୍କ ଭିତରେ ମୁଁ ଜଣେ ମାତ୍ର ହେଲେହେଁ, ଏହା ଠିକ୍ ବୋଲି ମନେ କରୁଛି ।"

ପ୍ରଶ୍ନ—ଦେଶର ହିତ-ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଖିଲେ ସେହି ଆଧିପତ୍ୟ ଦୃଢ଼ହେବା ଆଦୌ ଉଚିତ ନୁହେଁ ବୋଲି ବିଚାର କରୁଥିବାରୁ ଆପଣ ଏହି ବର୍ଜନ-କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଚଳାଇବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି କି?

ଗାନ୍ଧୀ—ହଁ, ଲୋକମାନଙ୍କର ସମୁଚିତ ହିତ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାର କଲେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସରକାର ପରି ଏକ ଦୁଷ୍ଟ ସରକାରର ଆଧିପତ୍ୟକୁ ଅଧିକ ଦୃଢ଼ କରିବା ଆଦୌ ଉଚିତ ହେବନାହିଁ । ଭାରତବର୍ଷ ଓ ଇଂଲଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ରହିଥିବା ବନ୍ଧନ କେବଳ ଢିଲା ହୋଇଯାଉ ବୋଲି ଢିଲା ହୋଇଯିବା ସକାଶେ ମୁଁ କଦାପି ଚାହୁଁନାହିଁ । ମାତ୍ର, କେବଳ ଭାରତବର୍ଷର କଲ୍ୟାଣ ବୃଦ୍ଧିରେ ତାହା ଯେତିକି ସହାୟକ ହୋଇ ପାରିବ ସେତିକି ମାତ୍ରାରେ ସେ ବନ୍ଧନ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ ହେଉ ବୋଲି ମୁଁ ଚାହୁଁଛି ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ଏଣେ ଦେଶରେ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲିବ ଅଥଚ ତେଣେ ବାଧାସୂଚକ କାଉନ୍‌ସିଲ୍‌ଗୁଡ଼ିକ ବର୍ଜନ କରାଯିବ ନାହିଁ ଏହା ସଙ୍ଗତ ବୋଲି ଆପଣ ବିଚାର କରୁଛନ୍ତି କି?

ଗାନ୍ଧୀ—ନା । କାରଣ ଅସହଯୋଗର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ମତ ସହିତ ସଙ୍ଗତି ରକ୍ଷାକରି କାଉନ୍‌ସିଲ୍ ସକାଶେ କଦାପି ଠିଆହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ଆପଣ ଅସହଯୋଗକୁ ଏକ ସାଧ୍ୟ ବୋଲି ମନେ କରନ୍ତି, ନା, ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସାଧ୍ୟ ହାସଲ କରିବାଲାଗି ଏକ ସାଧନ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି? ଯଦି ଏପରି ହୋଇଥାଏ ତେବେ ସେହି ସାଧ୍ୟଟି ପୁଣି କ'ଣ?

ଗାନ୍ଧୀ—ଏକ ସାଧ୍ୟ ସିଦ୍ଧ କରିବାପାଇଁ ଅସହଯୋଗ ହେଉଛି ଏକ ସାଧନ; ସେ ସାଧ୍ୟ ହେଲା, ବର୍ତ୍ତମାନର ଯେଉଁ ସରକାର ମୁଖ୍ୟତଃ ଅନ୍ୟାୟ ପନ୍ଥା ଧରିଛି, ତାକୁ

ନ୍ୟାଯ୍ୟ ମାର୍ଗକୁ ଆଣିବା । ନ୍ୟାୟ୍ଯ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ସରକାର ସହିତ ସହଯୋଗ କରିବା ହେଉଛି ଏକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଅନ୍ୟାଯ୍ୟ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ସରକାର ସହିତ ଅସହଯୋଗ କରିବା ମଧ୍ୟ ସମାନ ଭାବରେ ଏକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ଗୋଟିଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ଆସିଛି ଯେ ଆମେ କାଉନ୍‌ସିଲ୍‌ଗୁଡ଼ିକୁ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଯିବା । ସେଠାକୁ ଯାଇ ଆଗେ ସରକାରର ଯାବତୀୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ନୀତି ଧରିବା ବା ଶପଥ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଅସମ୍ମତ ହେବା । ଆପଣ ଏହାକୁ ଅସହଯୋଗ ନୀତିସଙ୍ଗତ ବୋଲି ବିଚାରୁଛନ୍ତି କି ?

ଗାନ୍ଧୀ—ନା । ଅସହଯୋଗକୁ ତନ୍ନ ତନ୍ନ କରି ଅଧ୍ୟୟନ କରିଥିବା ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ହିସାବରେ ମୁଁ ଏପରି ଏକ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଅସହଯୋଗର ପ୍ରକୃତ ଭାବଧାରା ସହିତ ଅସଙ୍ଗତ ବୋଲି ବିଚାରୁଛି । ଯେ କୌଣସି ସରକାର ବାଧା ପାଇଲେ ପ୍ରକୃତରେ ବଳଶାଳୀ ହୁଏ ବୋଲି ମୁଁ ଅନେକ ସମୟରେ କହିଛି ଏବଂ ଶପଥ ଗ୍ରହଣ ନ କରିବାରେ କୌଣସି ଯଥାର୍ଥତା ରହିଥିବା ମୁଁ ବିଚାର କରୁନାହିଁ । ଏଥିରେ ଅକାରଣ କେବଳ ସମୟ ଓ ଅର୍ଥର ଅପଚୟ ଘଟିବ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଅସହଯୋଗର କୌଣସି ପର୍ଯ୍ୟାୟର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ନୁହେଁ ?

ଗାନ୍ଧୀ— ନା ।

ପ୍ରଶ୍ନ – ସମ୍ବିଧାନଗତ ଆନ୍ଦୋଳନର ସମସ୍ତ ଉଦ୍ୟମ କରାଯାଇ ସାରିଲାଣି, ଏବଂ ଅସହଯୋଗ ବ୍ୟତୀତ ଆମ ଲାଗି ଆଉ ଅନ୍ୟ ପନ୍ଥା ନାହିଁ ବୋଲି ଆପଣ ଭାବୁଛନ୍ତି କି ?

ଗାନ୍ଧୀ—ଅସହଯୋଗକୁ ମୁଁ ଅ-ସାଂବିଧାନିକ ବୋଲି ବିଚାର କରେ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ମୁଁ ଏକଥା ଅବଶ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଛି ଯେ ଆମ ଆଗରେ ଯେତେପ୍ରକାରର ସାଂବିଧାନିକ ପନ୍ଥା ଖୋଲା ରହିଛି, ସେଗୁଡ଼ିକମଧ୍ୟରୁ ଆମ ଲାଗି କେବଳ ଅସହଯୋଗ ହିଁ ବାକି ଅଛି ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ସରକାରକୁ ଅଚଳ କରି ଦେବାର ଏକମାତ୍ର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରଖି ଅସହଯୋଗ କରିବାକୁ ଆପଣ ସାଂବିଧାନିକ ବୋଲି ବିଚାରୁଛନ୍ତି କି ?

ଗାନ୍ଧୀ—ଏହା ଅସାଂବିଧାନିକ କଦାପି ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ସାଂବିଧାନିକ ପନ୍ଥାଗୁଡ଼ିକ ଭିତରୁ ମଧ୍ୟ ଯେଉଁଗୁଡ଼ିକ ଅନ୍ୟଥା ଅବାଞ୍ଛନୀୟ ହୋଇଥିବ, ସେଗୁଡ଼ିକ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ମୁଁ କଦାପି ପରାମର୍ଶ ଦେବିନାହିଁ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ସେପରି କରିବାଲାଗି ପରାମର୍ଶ ଦେଉନାହିଁ । ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ କରିବାକୁ ଯାଉଛି, କାରଣ ଏକ ମିଥ୍ୟା ଶାନ୍ତି-ଶୃଙ୍ଖଳା ମଧ୍ୟରୁ ମୁଁ ଏକ ଯଥାର୍ଥ ଶାନ୍ତି-ଶୃଙ୍ଖଳାର ବିକାଶ କରାଇବାକୁ ଚାହୁଁଛି । ଦେଶ ସେଥିଲାଗି ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି, ଏକଥା ଭଲକରି ଜାଣିବା ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ଅସହଯୋଗର କୌଣସି ଗୋଟିଏ ହେଲେ

ପଦକ୍ଷେପ ନେବାକୁ ଷ୍ଟୁନ୍ତ ନାହିଁ, ଅର୍ଥାତ୍ ଅସହଯୋଗ ଯୋଗୁଁ ଯେ ଅରାଜକତା ବା ବିଶୃଙ୍ଖଳା ଆସି କଦାପି ପହଞ୍ଚିବ ନାହିଁ, ଏବିଷୟରେ ମୁଁ ନିଶ୍ଚିତ ହେବାକୁ ଚାହେଁ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ଅରାଜକତା ଆସି ପହଞ୍ଚିବ ନାହିଁ ବୋଲି ଆପଣ ଜାଣିବେ କିପରି ?

ଗାନ୍ଧୀ—ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ପୋଲିସକୁ ସେମାନଙ୍କର ଚାକିରି ଛାଡ଼ିଦେବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ସ୍ୱତଃ-ପ୍ରବୃତ୍ତ ଭାବରେ ପରସ୍ପର ସହଯୋଗଦ୍ୱାରା ଆମେ ଗୁଣ୍ଡା-ଡ଼କାୟତଙ୍କ କବଳରୁ ଆପଣାକୁ ରକ୍ଷା କରି ପାରିବୁ ବୋଲି ମୁଁ ସନ୍ତୋଷଜନକ ପ୍ରମାଣ ପାଇଥିବି । ଗତବର୍ଷ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ଓ ପୋଲିସ ହଟିଯିବା ପରେ ଲାହୋର ଓ ଅମୃତସରର ନାଗରିକମାନେ ସ୍ୱୟଂସେବକମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ଠିକ୍ ଏହି କାମ କରିଥିଲେ । ଯଥେଷ୍ଟ ସେନାର ଅଭାବରୁ ସରକାର ଯେଉଁସବୁ ସ୍ଥାନରେ ସେନା ମୁତୟନ କରିପାରି ନ ଥିଲେ, ସେଠି ଲୋକେ ସଫଳ ଭାବରେ ନିଜକୁ ରକ୍ଷା କରିଥିବା ମୋତେ ଜଣାଅଛି ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ଓକିଲମାନେ ଓକିଲାତି ବନ୍ଦ କରି ଅସହଯୋଗ କରିବେ ବୋଲି ଆପଣ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଛନ୍ତି । ଏ ବିଷୟରେ ଆପଣଙ୍କର କି ଅଭିଜ୍ଞତା ହେଲା ? ଆପଣଙ୍କର ନିବେଦନ ପ୍ରତି ଓକିଲମାନଙ୍କ ଆଡ଼ୁ ଯେତେ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ମିଳିଛି, ସେଥିରୁ ଏପରି ଲୋକଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ଆପଣ ଅସହଯୋଗର ସମସ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଯାଇପାରିବେ ବୋଲି ଆଶା କରୁଛନ୍ତି କି ?

ଗାନ୍ଧୀ—ସେମାନେ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ମୋ ନିବେଦନ ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି ବୋଲି ମୁଁ ଆଦୌ କହିପାରିବି ନାହିଁ । ଭବିଷ୍ୟତରେ କେତେଜଣ ପ୍ରକୃତରେ ସେପରି କରିବେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହାମଧ୍ୟ କହି ହେବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଆମ କମିଟିକୁ ଅସହଯୋଗର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ମଧ୍ୟଦେଇ ଗତି କରାଇବା ନିମନ୍ତେ ମୁଁ କେବଳ ଓକିଲ ଓ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷିତମାନଙ୍କ ଉପରେ ଭରସା କରି ରହିନାହିଁ ବୋଲି ମୁଁ କହିପାରେ; ଅସହଯୋଗର ପରବର୍ତ୍ତୀ ପର୍ଯ୍ୟାୟଗୁଡ଼ିକ ପାଇଁ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଉପରେ ହିଁ ମୋର ଅଧିକ ଆଶା ରହିଛି ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୧୮-୮-୧୯୨୦

୭୩

ପ୍ରେମ

ଅହିଂସା କହିଲେ ଯେ କାହାପ୍ରତି କୌଣସି ହିଂସା ନ କରିବା, କାହାରି କୌଣସି କ୍ଷତି ନ କରିବା, କେବଳ ଏହି ଅଭାବାତ୍ମକ ଅବସ୍ଥା ବୁଝାଏ ନାହିଁ, ମାତ୍ର ପ୍ରେମର ଓ ଅନିଷ୍ଟକାରୀର ମଧ୍ୟ ମଙ୍ଗଳ କରିବାର ଏକ ଭାବାତ୍ମକ ଅବସ୍ଥାକୁ ବୁଝାଏ—ଅହିଂସାର ଏହି ବ୍ୟାଖ୍ୟାକୁ ମୁଁ ଯଥାର୍ଥ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରେ ।

କିନ୍ତୁ ଏହାର ଅର୍ଥ ନୁହେଁ ଯେ ଅନ୍ୟାୟକୁ ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦେବା ବା ଗୌଣ ସମ୍ମତି ଜଣାଇ ଅନ୍ୟାୟକୁ ସହିଯିବା । ଅପରପକ୍ଷରେ ଯେଉଁ ପ୍ରେମକୁ ମୁଁ ଅହିଂସାର ସକ୍ରିୟ ଅବସ୍ଥା ବୋଲି କହୁଛି, ତାହା ତୁମକୁ ଅନ୍ୟାୟ ଆଚରଣକାରୀଠାରୁ ଅଲଗା ହୋଇଯିବାକୁ ଓ ତାହାର ପ୍ରତିରୋଧ କରିବାକୁ ଶିଖାଏ । ଏପରି କରିବାଦ୍ୱାରା ସେ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ କିମ୍ବା ଶାରୀରିକ ଆଘାତ ପାଇଲେ ମଧ୍ୟ ଏହା ଆମର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଟେ । ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ, ମୋର ପୁଅ ଯଦି ଏକ ଲଜ୍ଜାଜନକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ରତ ରହେ, ତେବେ ତାକୁ ଭରଣପୋଷଣ ଯୋଗାଇ ମୁଁ ତାକୁ ଏପରି କରିବାରେ କଦାପି ସାହାଯ୍ୟ କରିବି ନାହିଁ । ବିପରୀତ ପକ୍ଷେ, ତାହାପ୍ରତି ମୋର ସ୍ନେହ, ତାହାଠାରୁ ମୋର ସମସ୍ତ ସମର୍ଥନ ଓ ସହାୟତା ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିବାକୁ କହେ । ଏହା ଫଳରେ ତା'ର ମୃତ୍ୟୁର ଆଶଙ୍କା ଥିଲେ ବି ମୁଁ ଏପରି କରିବି । ସେ ଆପଣାର କୁକାର୍ଯ୍ୟ ଲାଗି ଅନୁତାପ କଲେ, ସେହି ପ୍ରେମ ହିଁ ତାକୁ ମୋ'ର କୋଳକୁ ଟାଣି ଆଣିବା ଲାଗି ମୋତେ ବାଧ୍ୟ କରିବ । କିନ୍ତୁ ଶାରୀରିକ ବଳପ୍ରୟୋଗ କରି ମୁଁ ମୋର ପୁଅକୁ ଭଲ ହେବା ପାଇଁ ବାଧ୍ୟ କରି ପାରିବି ନାହିଁ । 'ଅମିତବ୍ୟୟୀ ପୁତ୍ର' ଉପାଖ୍ୟାନରୁ ଆମକୁ ଏହି ନୀତିଶିକ୍ଷା ମିଳେ, ଏହା ମୋର ମତ ।

ଅସହଯୋଗ ଏକ ନିଷ୍କ୍ରିୟ ଅବସ୍ଥା ନୁହେଁ, ଏହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଖର ସକ୍ରିୟ ଅବସ୍ଥା—ଶାରୀରିକ ପ୍ରତିରୋଧ ବା ହିଂସାଠାରୁ ବି ଏହା ଅଧିକ ସକ୍ରିୟ । ନିଷ୍କ୍ରିୟ ପ୍ରତିରୋଧ ଶବ୍ଦଟି ଭୁଲ ଧାରଣା ସୃଷ୍ଟି କରୁଛି । ଯେଉଁ ଅର୍ଥରେ ମୁଁ 'ଅସହଯୋଗ' ଶବ୍ଦକୁ ପ୍ରୟୋଗ କରିଛି, ସେହି ଅର୍ଥରେ ଗ୍ରହଣ କଲେ, ଅସହଯୋଗ ନିଶ୍ଚୟ ଅହିଂସ ହେବ । ତେଣୁ ଏଥିରେ ଶାସ୍ତି ଦେବାର, ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାର କିମ୍ବା ଅସୂୟା, ଅନିଷ୍ଟ ଚିନ୍ତା ବା ଦ୍ୱେଷର କୌଣସି ଗନ୍ଧ ରହିବ ନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍ ଜେନେରାଲ ଡାୟାର୍‌ଙ୍କ ଅଧୀନତାରେ ଚାକିରି କରି ନିରୀହ ଲୋକଙ୍କୁ ଗୁଳିକରି ମାରିବାରେ ତାଙ୍କୁ ସହଯୋଗ କରିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ପାପ । କିନ୍ତୁ ସେ କୌଣସି ଶାରୀରିକ ରୋଗରେ ପଡ଼ିଥିଲେ ତାଙ୍କୁ ସେବା-ଶୁଶ୍ରୂଷା କରି ବଞ୍ଚାଇବା ମୋ'ପକ୍ଷରେ କ୍ଷମା ଓ ପ୍ରେମର କାର୍ଯ୍ୟ ହେବ । ଏହି ସରକାରକୁ ତାହାର ଅପରାଧ ବୃତ୍ତିରୁ ନିବର୍ତ୍ତାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମୁଁ ତାହା ସହିତ ସହସ୍ରବାର ସହଯୋଗ କରିବି; କିନ୍ତୁ ସରକାରର ଏହି ବୃତ୍ତିକୁ କାୟମ ରଖାଇବାରେ ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ପାଇଁ ସୁଦ୍ଧା କେବେହେଁ ସହଯୋଗ କରିବି ନାହିଁ । ସରକାରଠାରୁ ମିଳିଥିବା କୌଣସି ପଦବୀ ଧାରଣ କରି ରହିଲେ, ସରକାର ଅଧୀନତାରେ ଚାକିରି କଲେ ବା ସରକାରୀ ସ୍କୁଲ, କଚେରୀଗୁଡ଼ିକୁ ସମର୍ଥନ କଲେ, ମୁଁ ଭୁଲକାମ କରିବାରେ ଦୋଷୀ ହେବି । ଭିକ୍ଷାପାତ୍ର ଧରି ବୁଲିବା ପଛେ ଭଲ, ମାତ୍ର ମୁଁ ଜାଲିଆନ୍‌ୱାଲାଠାରେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ରକ୍ତଦ୍ୱାରା କଳୁଷିତ ହୋଇଥିବା ହାତରୁ ମହାର୍ଘତମ ସାମଗ୍ରୀ ସୁଦ୍ଧା କଦାପି ଗ୍ରହଣ କରିବି ନାହିଁ । ଜେଲଯିବାର ପରୱାନା ପଛେ ଭଲ, ମାତ୍ର ମୋର ସାତ କୋଟି ଭାଇଙ୍କର ଧର୍ମଭାବନାକୁ ନିର୍ମମ ଭାବରେ ଆଘାତ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ମୁହଁରୁ ମୁଁ କଦାପି ମିଷ୍ଟବାକ୍ୟ ଶୁଣିବାକୁ ଯିବିନାହିଁ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୨୫-୮-୧୯୨୦

୭୪

କବିଙ୍କ ଚିନ୍ତା

ଲର୍ଡ଼ ହାର୍ଡ଼ିଞ୍ଜ ଡକ୍ଟର ଠାକୁରଙ୍କୁ ଏସିଆର କବି ବୋଲି କହିଥିଲେ । ଯଦି ସେ ବିଶ୍ୱକବି ହୋଇ ନାହାନ୍ତି, ତେବେ ଅତିଶୀଘ୍ର ହେବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ମିଳିଥିବା ଉଚ୍ଚତର ସମ୍ମାନ ତାଙ୍କ ଉପରେ ଗୁରୁତର ଦାୟିତ୍ୱ ଆଣିଦେଇଛି । ପୃଥିବୀ ପ୍ରତି ଭାରତର ସନ୍ଦେଶକୁ କବିର ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଦେଇ ପ୍ରକାଶ କରିବା ଭାରତ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ସେବା ହେବ । ତେଣୁ ଭାରତର ସେହି ସନ୍ଦେଶ ଯେପରି ଭ୍ରମପୂର୍ଣ୍ଣ ବା ନୀଚାର୍ଥ ନ ହୁଏ, ସେ ସେଥିଲାଗି ପ୍ରକୃତରେ ବଡ଼ ଚିନ୍ତିତ । ଏହା ସ୍ୱାଭାବିକ, ସେ ଆପଣା ଦେଶର ସମ୍ମାନ ରକ୍ଷାପାଇଁ ଖୁବ୍ ବ୍ୟଗ୍ର । ବର୍ତ୍ତମାନର ଆନ୍ଦୋଳନ ସହିତ ତାଳ ରଖିବା ଲାଗି ଯଥାସାଧ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା କରିଛନ୍ତି ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ତଥାପି ସେ ପରାଜିତ ହୋଇଛନ୍ତି ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି । ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନର କୋଳାହଳ ଓ ଉତ୍ତେଜନା ଭିତରେ ସେ ଆପଣାର ବୀଣା ପାଇଁ କିଛିହେଲେ ପାଇନାହାନ୍ତି । ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଭାଷାରେ ଲେଖା ହୋଇଥିବା ତିନୋଟି ଚିଠିରେ ସେ ଆପଣାର ସନ୍ଦେହଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଉପନୀତ ହୋଇଛନ୍ତି ଯେ ତାଙ୍କ କଳ୍ପନାର ଭାରତ ନିମିତ୍ତ ଅସହଯୋଗ ଯଥେଷ୍ଟ ସମ୍ଭ୍ରମଯୁକ୍ତ ନୁହେଁ । ଏହାକୁ ସେ ଏକ ଅଭାବାତ୍ମକ ଓ ନୈରାଶ୍ୟ-ବ୍ୟଞ୍ଜକ ମତବାଦ ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ଏହା ପୃଥକୀକରଣ, ବର୍ଜନଶୀଳତା, ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା ଓ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ ମତବାଦର ପରିଚାୟକ ବୋଲି ତାଙ୍କର ଆଶଙ୍କା ।

ଭାରତର ସମ୍ମାନ ନିମନ୍ତେ କବି ଯେପରି ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ ଚିନ୍ତାନ୍ୱିତ, ସେଥିରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାରତୀୟ ଗର୍ବ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କିଛି ଅନୁଭବ କରିବ ନାହିଁ । ଏକାଧାରରେ ସୁନ୍ଦର ଓ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ଆପଣାର ସଂଶୟଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରକାଶ କରି ଓ ଆମ ପାଖକୁ ପଠାଇ ସେ ଭଲ କରିଛନ୍ତି ।

ଚରମ ନମ୍ରତାର ସହିତ ମୁଁ ଏଠାରେ କବିଙ୍କର ସଂଶୟଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଦେବାର ପ୍ରୟାସ କରିବି । ହୁଏତ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ବା ତାଙ୍କର ବାଗ୍ମୀତାଦ୍ୱାରା ଭାବାବିଷ୍ଟ ପାଠକଙ୍କର ହୃଦ୍‌ବୋଧ କରାଇ ପାରିବି ନାହିଁ ମାତ୍ର ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଓ ଭାରତବର୍ଷକୁ ନିର୍ଭର ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଉଛି ଯେ ଯେଉଁସବୁ କଥାକୁ ସେ ଭୟ କରୁଛନ୍ତି, ଅସହଯୋଗ ଭିତରେ ସେ ସବୁ କିଛି ନାହିଁ ଏବଂ ଲଜ୍ଜିତ ହେବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ । କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯିବାରେ ଯଦି ଅସହଯୋଗ ଶେଷରେ ବିଫଳ ହେଲା ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ ହୁଏ, ତେବେ ସେହି ନୀତି ଭିତରେ କୌଣସି ଗଲତି ରହିଛି ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ସତ୍ୟର ପ୍ରୟୋଗ କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ଦାବୀ କରୁଥିବା ଲୋକମାନେ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରୟୋଗରେ ସଫଳ ନ ହେଲେ ତାହାକୁ ଆମେ କଣ ସତ୍ୟର ଦୋଷ ବୋଲି କହିବା ? ତାହାର ବହୁତ ସମୟ ପୂର୍ବରୁ ଅସହଯୋଗ ଆମ ହାତକୁ ଆସି ଯାଇପାରିଥାଏ । ସେପରିସ୍ଥଳେ ଭାରତବର୍ଷ

ତଥା ପୃଥିବୀକୁ ଉଚିତ ସମୟ ଆସିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୁଏତ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ମାତ୍ର ହିଂସା ଓ ଅସହଯୋଗ ଭିତରୁ ଗୋଟିକୁ ବାଛିନେବା ବ୍ୟତୀତ ଭାରତ ଲାଗି ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପନ୍ଥା ନାହିଁ ।

ଭାରତ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଜଗତ ଭିତରେ ଏକ ମେଘନାଦ ପ୍ରାଚୀର ଠିଆକରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯେ ଅସହଯୋଗର କଳ୍ପନା କରାଯାଇଛି, କବିଙ୍କ ମନରେ ଏପରି କୌଣସି ଭୟ ମଧ୍ୟ ରହିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଏହାର ଓଲଟା, ପାରସ୍ପରିକ ସମ୍ମାନ ଓ ବିଶ୍ୱାସର ଭିତ୍ତି ଉପରେ ଯଥାର୍ଥ, ସମ୍ମାନଜନକ ଏବଂ ସ୍ୱୟଂପ୍ରବୃତ୍ତ ସହଯୋଗ ଲାଗି ବାଟ ଖୋଲିଦେବାକୁ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ଅଭିପ୍ରେତ । ବର୍ତ୍ତମାନର ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ସହଯୋଗ, ଏକତରଫା ସଂଯୋଗ ଏବଂ ସଭ୍ୟତାର ନାମରେ ଚାଲିଥିବା ଓ ଅସ୍ତ୍ରବଳରେ ଲଦି ଦିଆଯାଇଥିବା ଶୋଷଣର ଯାବତୀୟ ଆଧୁନିକ ଉପାୟ ବିରୋଧରେ ବର୍ତ୍ତମାନର ସଂଗ୍ରାମ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି ।

ପାପ ସହିତ ଅଜାଣତରେ ଓ ବାଧ୍ୟହୋଇ ଆମକୁ ଯେଉଁ ସହଯୋଗ କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଛି, ତାହାର ବିରୋଧରେ ଅସହଯୋଗ ଏକ ପ୍ରତିବାଦ ।

ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ବିଷୟରେହିଁ କବି ବେଶୀ ଚିନ୍ତିତ । ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଭର୍ତ୍ତି ହେବାର ସୁବିଧା ନ ମିଳିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନଙ୍କୁ ସରକାରୀ ବିଦ୍ୟାଳୟମାନ ଛାଡ଼ି ଚାଲି ଆସିବାକୁ କୁହାଯାଇ ନ ଥାନ୍ତା ବୋଲି ସେ ମତ ଦେଇଛନ୍ତି । ଏଠାରେ ମୁଁ ଭିନ୍ନ ମତ ପୋଷଣ କରେଁ । ବହି ପାଠକୁ ମୁଁ ଆଦୌ ବରଦାନକାରୀରୂପେ ଦେଖିନାହିଁ । ଆପଣା ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ମୋର ଦୃଢ଼ବୋଧ ହୋଇଯାଇଛି ଯେ କେବଳ ପୋଥିଗତ ବିଦ୍ୟା ମଣିଷର ନୈତିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଟିକେ ହେଲେ ବଢ଼ାଏ ନାହିଁ ଏବଂ ଚରିତ୍ର-ନିର୍ମାଣ ସହିତ ମଧ୍ୟ ପୋଥି-ପାଠର କୌଣସି ସମ୍ବନ୍ଧ ନାହିଁ । ସରକାରୀ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଆମର ପୌରୁଷ ନଷ୍ଟ କରିଛି ଏବଂ ଆମକୁ ଅସହାୟ ଓ ନିରୀଶ୍ୱର କରି ପକାଇଛି ବୋଲି ମୋର ଦୃଢ଼ ମତ । ଏହି ବିଦ୍ୟାଳୟ-ଗୁଡ଼ିକ ଆମଭିତରେ ଅସନ୍ତୋଷ ଭରିଦେଇଛି ଏବଂ ତାହାର ପ୍ରତିକାର ଲାଗି କୌଣସି ଉପାୟ ନ ବତାଇ ଆମକୁ ହତାଶ କରିପକାଇଛି । ଆମକୁ ଯେଉଁ କିରାଣୀ ଓ ଦୋଭାଷୀ (ଭାଷାନ୍ତରିକ) କରିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରଖାଯାଇଥିଲା, ଏ ପାଠ ଆମକୁ ତାହା ହିଁ କରୁଛି । ଶାସିତମାନଙ୍କର ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ଭଳି ଦେଖାଯାଉଥିବା ସହଯୋଗ ଉପରେ ହିଁ କୌଣସି ସରକାର ନିଜର ପ୍ରତିପତ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥାଏ । ସରକାର ସହିତ ସହଯୋଗ କରିବା ଆମକୁ ଗୋଲାମ କରି ରଖିବାର ହେତୁ ବିବେଚିତ ହେଉଥିବାରୁ ଏହି ଅନ୍ୟାୟ ଦୂର କରିବାକୁ ହେଲେ, ଯେଉଁସବୁ ଅନୁଷ୍ଠାନର ମାଧ୍ୟମରେ ସରକାର ସହିତ ଆମର ସାହଚର୍ଯ୍ୟ ସ୍ୱେଚ୍ଛାକୃତ ପରି ଆମର ମନେ ହେଉଥିଲା, ଏ ଅସହଯୋଗ କାର୍ଯ୍ୟ ସେହିଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ବାଧ୍ୟ । ଯୁବ-ଶକ୍ତି ହିଁ ହେଉଛି ଦେଶର ଆଶାର ସ୍ଥଳ । ଶାସନବ୍ୟବସ୍ଥା ପୂର୍ଣ୍ଣତଃ ବା ପ୍ରଧାନତଃ ଅସତ୍ ବୋଲି ଆବିଷ୍କାର କରିବା ପରେ ଆମ ପିଲାଙ୍କୁ ନେଇ ସେହି ବ୍ୟବସ୍ଥା ସହ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ କରିବା ଏକ ପାପ ହୁଅନ୍ତା ବୋଲି ମୋର ମତ ।

ପ୍ରଥମ ଉତ୍ସାହର ଆବେଗ ମାନ୍ଦା ପଡ଼ିଯିବା ପରେ ଅଧିକାଂଶ ଛାତ୍ର ପୁଣି ବିଦ୍ୟାଳୟ-ଗୁଡ଼ିକୁ ଫେରି ଯାଇଛନ୍ତି, ଏକଥା ମୋ' ଯୁକ୍ତିର ଅକାଟ୍ୟତା ଉପରେ ଆଦୌ କୌଣସି ଆଘାତ ଆଣୁନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କର ଏହି ଫେରିଯିବା ଆମର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ଭୁଲ ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ କରୁନାହିଁ, ବରଂ ଆମର ଅଧଃ-ପତନର ସୀମା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରୁଛି । ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ଦେଖାଯାଉଛି ଯେ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟଗୁଡ଼ିକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଦେବା ଦ୍ୱାରା ଅଧିକତର ସଂଖ୍ୟାରେ ଛାତ୍ର ପୁରୁଣା ସ୍କୁଲ୍-କଲେଜ ଛାଡ଼ି ବାହାରି ଆସିନାହାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁମାନେ ସବୁଠାରୁ ବଳିଷ୍ଠ ଓ ନିଷ୍ଠାପର ଥିଲେ ସେମାନେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଭର୍ତ୍ତିହୋଇ ପାରିବାର ସମ୍ଭାବନା ନ ଥାଉଣୁ ବାହାରି ଆସିଥିଲେ । ମୋର ଦୃଢ଼ବୋଧ ହେଉଛି ଯେ ଏହିପରି ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରଥମେ ବାହାରି ଆସିଥିଲେ ସେହିମାନେ ହିଁ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟବାନ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି ।

କିନ୍ତୁ କବିଙ୍କର ଅସଲ ଆପତ୍ତି ଅସହଯୋଗ ନୀତି ବିରୋଧରେ ହିଁ ରହିଛି ଓ ତାହାର ଏକ ଅନୁସିଦ୍ଧାନ୍ତ ହିସାବରେ ଯେ ପିଲାଙ୍କୁ ସ୍କୁଲ୍ ଛାଡ଼ି ଆସିବାକୁ କହିବାର ବିରୋଧ କରିଛନ୍ତି । ସବୁ ପ୍ରକାର ନିଷେଧାତ୍ମକ କଥା ଲାଗି ତାଙ୍କ ମନରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ଘୃଣା ରହିଛି । ଧର୍ମର ନିଷେଧାତ୍ମକ ବିଧାନଗୁଡ଼ିକ ବିରୋଧରେ ତାଙ୍କର ସମଗ୍ର ଆତ୍ମା ବିଦ୍ରୋହ କରୁଥିବା ମନେହୁଏ । ତାଙ୍କର ଅନନୁକରଣୀୟ ଢଙ୍ଗରେ ମୁଁ ଏଠାରେ ତାଙ୍କର ଆପତ୍ତିଟି ଦେଉଛି । "ବର୍ତ୍ତମାନର ଆନ୍ଦୋଳନ ପ୍ରତି ସମର୍ଥନ ଜଣାଇ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ର ମୋତେ ଅନେକ ସମୟରେ କହିଛନ୍ତି ଯେ (ଜୀବନସାଧନାର) ପ୍ରାରମ୍ଭରେ କୌଣସି ଆଦର୍ଶକୁ ଗ୍ରହଣ କରିନେବା ଅପେକ୍ଷା ତ୍ୟାଗ କରିବାର ଆକାଂକ୍ଷା ହିଁ ପ୍ରବଳତର ଶକ୍ତିରୂପେ କାମ କରିଥାଏ । ହଁ, ଏପରି ହେବା ମୁଁ ଜାଣିଛି, କିନ୍ତୁ ଏହାକୁ ମୁଁ ଏକ ସତ୍ୟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିପାରିନି ନାହିଁ.......... । ଭାରତରେ ମୁକ୍ତିକୁ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାର ଧ୍ୟେୟ ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି । ନିର୍ବାଣ ହେଉଛି ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ଧ୍ୟେୟ । ମୁକ୍ତି ସତ୍ୟର ଭାବାତ୍ମକ ଦିଗ ଆଡ଼କୁ ଆମର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଥାଏ ଏବଂ ନିର୍ବାଣ ସତ୍ୟର ନିଷେଧାତ୍ମକ ଦିଗଟିକୁ ଅଙ୍ଗୁଳି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିଥାଏ । ତେଣୁ, ସେ ଦୁଃଖ ଉପରେ ଜୋର ଦେଇ ଦୁଃଖର ନିରାକରଣ କରିବାକୁ ହେବ ବୋଲି କହିଥିଲେ । ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା ଆନନ୍ଦ ଉପରେ ଅଧିକ ଜୋର ଦେଇଛି । ଏହି ଆନନ୍ଦ ହେଉଛି କାମ୍ୟ ।" ଏହି ଉକ୍ତି ଓ ତତ୍ତୁଲ୍ୟ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉକ୍ତିରୁ ପାଠକ କବିଙ୍କର ମନୋଭାବ ବେଶ୍ ବୁଝିପାରିବେ । ମୋର ବିନମ୍ର ମତ ହେଉଛି ଯେ କୌଣସି ଜିନିଷକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବା ପରି ତାକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବା ମଧ୍ୟ ଏକ ସମାନ ସ୍ତରର ଆଦର୍ଶ ରୂପେ ବିଚାର କରାଯାଇପାରିବ । ସତ୍ୟକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଯେତିକି ଆବଶ୍ୟକ, ଅସତ୍ୟକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବା ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ସେତିକି ଆବଶ୍ୟକ । ଦୁଇ ବିପରୀତ ଶକ୍ତି ଆମର ଜୀବନ ଉପରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି, ଏବଂ ପରିତ୍ୟାଗ ଓ ଗ୍ରହଣର ନିରନ୍ତର ପରମ୍ପରା ଉପରେ ହିଁ ମନୁଷ୍ୟର ସମସ୍ତ ଉଦ୍ୟମ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ବୋଲି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମ ଆମକୁ ଶିକ୍ଷାଦିଏ । ଭଲ ସହିତ ସହଯୋଗ କରିବା ଯେପରି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ମନ୍ଦ ସହିତ ଅସହଯୋଗ କରିବା ମଧ୍ୟ

ସେହିପରି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ନିର୍ବାଣକୁ କେବଳ ଏକ ନକାରାତ୍ମକ ସ୍ଥିତି ବୋଲି କହି କବି ଅଜାଣତରେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ପ୍ରତି ଅନ୍ୟାୟ କରିଛନ୍ତି ବୋଲି ମୁଁ କହିବାକୁ ସାହସ କରୁଛି । ମୁଁ ତ ଦୃଢ଼ ଭାବରେ କହିବି ଯେ ନିର୍ବାଣରେ ଯେତିକି ନିଷେଧାତ୍ମକ ଉପାଦାନ ରହିଛି, ମୁକ୍ତିରେ ତାହା ମଧ୍ୟ ସେତିକି ରହିଛି । ଦେହର ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତ ହେଲେ ବା ତାହାର ନିର୍ବାପନ ଅଥବା ବିଲୋପ ଘଟିଲେ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ମିଳିଥାଏ । 'ନେତି' ହେଉଛି ଉପନିଷଦର (ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାର) ଅନ୍ତିମ ଶବ୍ଦ । ଏହି ବିଷୟ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରି ମୁଁ ମୋ' ଯୁକ୍ତିର ଏହି ଅଂଶଟିକୁ ଶେଷ କରିବି । ବ୍ରହ୍ମର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ବର୍ଣ୍ଣନା ରୂପେ ଉପନିଷଦର ରଚୟିତା-ମାନଙ୍କୁ ଏହି 'ନେତି' ଶବ୍ଦଟି ହିଁ ମିଳିଛି ।

ତେଣୁ ମୁଁ ଭାବୁଛି, ଯେ ଅସହଯୋଗର ନିଷେଧାତ୍ମକ ଦିଗଟି ବିଷୟରେ କବି ଅକାରଣରେ ଅତ୍ୟଧିକ ଭୀତି ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । 'ନା' କହିବାର ଶକ୍ତି ସୁଦ୍ଧା ଆମର ନ ଥିଲା । ସରକାରଙ୍କୁ 'ନା' ବୋଲି କହିବାଟା ରାଜାଙ୍କର ଅବମାନନା ଓ ଏପରିକି ଧର୍ମଦ୍ରୋହ ବୋଲି ମନେ କରାଯାଉଥିଲା । ଜମିରେ ଧାନ ବୁଣିବା ପୂର୍ବରୁ ଚାଷୀ ଯେପରି ବଳି ବାଛି ବାଲୁଙ୍ଗା ସଫା କରିଦିଏ, ସହଯୋଗ କରିବାକୁ ବୁଝିବିଚାରି ମନା କରିବାଟା ଠିକ୍ ସେହିପରି । ଧାନ ବୁଣିବା ଯେତିକି ଦରକାର, ବାଲୁଙ୍ଗା ବାଛିବା ମଧ୍ୟ ସେତିକି ଦରକାର । ସବୁ ଚାଷୀ ଭଲକରି ଜାଣିଛନ୍ତି ଯେ ଜମିରେ ଫସଲ ବଢ଼ୁଥିଲାବେଳେ ମଧ୍ୟ ବିଦା ଦେଇ ଘାସ ଓ ବାଲୁଙ୍ଗା ବାଛିବା ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇଥାଏ । ଏକ ରାଷ୍ଟ୍ର ହିସାବରେ ଆମ ସହିତ ଆମର ସର୍ତ୍ତରେ ସରକାର ସହଯୋଗ କରନ୍ତୁ, ସରକାରଙ୍କୁ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଅସହଯୋଗ ଏହି ଆମନ୍ତ୍ରଣ ଦେଉଛି ।

ଏହା ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଅଧିକାର ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉତ୍ତମ ସରକାରର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ସରକାରର ଅଭିଭାବକତ୍ୱରେ ରାଷ୍ଟ୍ର ଆଉ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନୁହେଁ, ସରକାରଙ୍କୁ ଅସହଯୋଗ ଏହି ସୂଚନା ଦେଉଛି । ହିଂସାର ଅସ୍ୱାଭାବିକ ଓ ଧର୍ମବର୍ଜିତ ନୀତି ପରିବର୍ତ୍ତରେ ଜାତି ଅସହଯୋଗର ସ୍ୱାଭାବିକ ଓ ଧର୍ମସମ୍ମତ ମାର୍ଗକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଛି ଏବଂ କବିଙ୍କର ସ୍ୱପ୍ନରେ ସ୍ୱରାଜର ଯେଉଁ କଳ୍ପନା ରହିଛି, ତାହା ଭାରତବର୍ଷ ଯଦି କେବେ ଲାଭ କରିପାରେ, ତାହା କେବଳ ଅହିଂସକ ଅସହଯୋଗଦ୍ୱାରା ହିଁ କରିପାରିବ । କବି ପୃଥିବୀକୁ ତାଙ୍କର ଶାନ୍ତିର ବାଣୀ ଶୁଣାନ୍ତୁ ଏବଂ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ରହନ୍ତୁ ଯେ ଯଦି ଭାରତବର୍ଷ ନିଜର ଶପଥରେ ଅଟଳ ରହିପାରେ, ତାହାହେଲେ ଭାରତବର୍ଷ ତାଙ୍କର ସେହି ବାଣୀର ନିଦର୍ଶନ ହୋଇ ବାହାରିବ । କବି ଯେଉଁ ସ୍ୱଦେଶପ୍ରୀତିର ଜାଗରଣ ପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଶାୟୀ, ଅସହଯୋଗ ସେହି ସ୍ୱଦେଶପ୍ରୀତିକୁ ଠିକ୍ ସେହି ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ବା ଅର୍ଥ ଦେବାପାଇଁ ଅଭିପ୍ରେତ । ଇଉରୋପର ପଦାନତ ହୋଇ ଭାରତବର୍ଷ ମାନବଜାତିର କୌଣସି ଆଶା ପୂରଣ କରିପାରିବ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଜାଗ୍ରତ ଓ ମୁକ୍ତ ଭାରତ ଯନ୍ତ୍ରଣା-କାତର ପୃଥିବୀକୁ ଶାନ୍ତି ଓ ମୈତ୍ରୀର ବାଣୀ ଶୁଣାଇପାରେ । ଭାରତ ଯେଉଁ ସଭାମଣ୍ଡପରୁ ଏହି ବାଣୀ ସେ ପ୍ରଚାର କରିବ, ସେହି ମଣ୍ଡପ ଯୋଗାଇ-ଦେବା ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନର ଅଭିପ୍ରାୟ ଅଟେ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୧-୬-୧୯୨୧

୭୪

ଏହା ତାହା ନୁହେଁ

"ଭାରତର ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିସ୍ଥିତି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ମତଭେଦରେ ଆହୁ ଏକ ବିଚାର 'ଭିତ୍ତିକୁ ସ୍ପଷ୍ଟ କରିଦେଉଛି । 'ଅପ୍ରତିରୋଧ' ବିଷୟରେ ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସୀ । ମୋ ବୁଝିବାରେ ଗାନ୍ଧୀ ପ୍ରେମ-ମାର୍ଗର ଘୋଷଣା କରୁଛନ୍ତି । ତଥାପି, ଅସହଯୋଗ ଯେ ହିଂସାର ଗୋଟିଏ ମାର୍ଗ"—ଏହା ଗାନ୍ଧୀ ଦେଖନ୍ତୁ ନାହାନ୍ତି । ମନେ କରନ୍ତୁ, ଯେ ନିଉୟର୍କ ସହରରେ ମୋଟରଯାନଦ୍ୱାରା ଦୁଗ୍ଧ ଯୋଗାଉଥିବା ଡ୍ରାଇଭରମାନେ ଯଥାର୍ଥ, ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ ଓ ଏପରିକି ଅଖଣ୍ଡନୀୟ ଅଭିଯୋଗ ଉଠାଇଲେ ଏବଂ ଧର୍ମଘଟ କରି ନିଉୟର୍କର ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ଦୁଗ୍ଧଯୋଗାଣ ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ । ସେମାନେ ହିଂସାତ୍ମକ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କାହାରି ବିରୋଧରେ ହାତ ଉଠାଇଲେ ନାହିଁ, ତଥାପି ସେମାନଙ୍କର ଏହି ଉପାୟ ହିଂସାତ୍ମକ ଉପାୟ ମଧ୍ୟରେ ପରିଗଣିତ ହେବ । ମୃତ ଶିଶୁ-ମାନଙ୍କର ଶବ ଉପରେ 'ଅସହଯୋଗ' ଉପାୟରେ 'ସେମାନେ ବିଜୟୀ ହେଲେ । ବଲସେଭିକମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବର୍ଟ୍ରାଣ୍ଡ ରସେଲ୍ କହିଛନ୍ତି, 'ଏପରି ଦୁଃଖକଷ୍ଟ ଦେଖିଲେ ଇପ୍ସିତ ଲକ୍ଷ୍ୟଲାଭ ପାଇଁ ଅବଲମ୍ବିତ ଉପାୟ ବା ସାଧନଗୁଡ଼ିକର ଯଥାର୍ଥତା ବିଷୟରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠାଇବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଁ ।' ଅସହଯୋଗର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି ଲଙ୍କାଶାୟାରର ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କୁ ଦୁଃଖକଷ୍ଟ ଦେବା ଏବଂ ଏହା ଅବଶେଷରେ ବିପ୍ଳବବୁଦ୍ଧି ପରିବର୍ତ୍ତେ ହିଂସାକୁ ନିବେଦନ ବା ଆକର୍ଷଣ କରିବ ।

"ମୋ କଥା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ସୁସଙ୍ଗତ ନ ହୋଇପାରେ । ମାତ୍ର ମୋ ମନରେ ଥିବା ବିପ୍ଳବକୁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାରରେ ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ କରିଦେଉଛି । ଯେଉଁମାନେ ଭାରତବର୍ଷ ପାଇଁ "ହୋମରୁଲ୍" ବା ସ୍ୱାୟତ୍ତଶାସନ ଚାହାନ୍ତି, ସେମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଧାନସଭା-ଗୁଡ଼ିକରେ ସଦସ୍ୟ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି ଏବଂ ଅସହଯୋଗମୂଳକ ପନ୍ଥାମାନ ଅବଲମ୍ବନ କରି ସେହି ବିଧାନସଭାଗୁଡ଼ିକର କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଆଣିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି । ଜନ୍ ଫିସ୍କେ ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି ଯେ ଯୁଦ୍ଧବିଗ୍ରହରରୁ ମୁକ୍ତ ରହିବା ଯୋଗୁଁ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଇତିହାସର ଦୈବସଂଯୋଗଦ୍ୱାରା ପୌର ବା ଗୋଷ୍ଠିଗତ ଅନୁଷ୍ଠାନମାନ ବିକଶିତ ହେବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଲା । ମାତ୍ର ଏହି ବିକାଶର ପ୍ରକ୍ରିୟା ସହଯୋଗ-ପ୍ରଣାଳୀଦ୍ୱାରା ସମ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା ।" [ଇଉନିଟି (Unity) ନାମକ ଗୋଟିଏ ପତ୍ରିକାରେ ୧୪ ଫେବୃୟାରି ୧୯୨୪ ରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରବନ୍ଧର ଉଲ୍ଲିଖିତ ଅଂଶଟିକୁ ଆମେରିକାର ଜଣେ ଅପରିଚିତ ବନ୍ଧୁ ମୋତେ ପଠାଇ ଦେଇଛନ୍ତି ।]

ପ୍ରବନ୍ଧଟି ମିଷ୍ଟର ଆର୍ ଆଇ. ଓ୍ୱେଲ୍ଡନ ମିଷ୍ଟର ହୋମସଙ୍କ ପାଖକୁ ଲେଖିଥିବା ଏକ ପତ୍ର । ଯଦି କୌଣସି ଆଦର୍ଶବାଦୀ ବ୍ୟକ୍ତି ବ୍ୟାବହାରିକ ସଫଳତା ଅର୍ଜନ କରିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି, ତାହାହେଲେ ଉପସ୍ଥିତ ପରିସ୍ଥିତି ସହିତ ଖାପ୍ ଖୁଆଇବା ନିମିତ୍ତ ସେ ନିଜର

ଆଦର୍ଶକୁ କୋହଲ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେବେ—ଏହା ସେହି ଚିଠିରେ ଦର୍ଶାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇଛି । ଆପଣା ଯୁକ୍ତି ସପକ୍ଷରେ ଲେଖକ ଚିଠିରେ ଉଦାହରଣମାନ ଖୁବ୍ ଦେଇଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ତାଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଯୁକ୍ତିଟି ବିଷୟରେ ମୋର କିଛି କହିବାକୁ ନାହିଁ । ତେଣୁ ତାଙ୍କ ଚିଠିରୁ କେବଳ ଗୋଟିଏ ଅଂଶ ଉଦ୍ଧାର କରିବାଦ୍ୱାରା ମୁଁ ତାଙ୍କପ୍ରତି କୌଣସି ହିଂସାଚରଣ କରୁନାହିଁ ବୋଲି ଆଶା କରେଁ । ଭାରତୀୟ ଅସହଯୋଗ ବିଷୟରେ ମିଷ୍ଟର ଓ୍ୱେଦର୍ଲିଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ପାଠକମାନଙ୍କର ସାଧାରଣ ଆଗ୍ରହର ବିଷୟବସ୍ତୁ ନ ହୋଇ ରହିପାରେ ନାହିଁ —ଏହା ଦର୍ଶାଇବା ମୋର ଅଭିପ୍ରାୟ ଅଟେ ।

"ଅସହଯୋଗ ହିଂସାର ଗୋଟିଏ ମାର୍ଗ" ବୋଲି ମିଷ୍ଟର ଓ୍ୱେଦର୍ଲି ଏକ ସର୍ବଗତ ବା ସାର୍ବଜନୀନ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଉପସ୍ଥାପିତ କରିଛନ୍ତି । ମୁହୂର୍ତ୍ତିକ ବିଚାରରେ ଏହି ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଭ୍ରାନ୍ତ ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଯିବ । ମଦଦୋକାନରେ ମଦ ବିକିକରିବାକୁ କିମ୍ବା କୌଣସି ହତ୍ୟାକାରୀକୁ ତାହାର ଅଭିସନ୍ଧିରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ନାସ୍ତି କଲାବେଳେ ମୁଁ ଅସହଯୋଗ ପ୍ରକଟ କରିଥାଏଁ । ମୋର ବିଶ୍ୱାସ, ମୋର ଅସହଯୋଗ ଯେ କେବଳ ହିଂସାର ବାଟ ନୁହେଁ, ଏତିକ ନୁହେଁ; ଉପରନ୍ତୁ ଯଦି ମୋର ନାସ୍ତି କରିବା ପଛରେ ପ୍ରେମର ପ୍ରେରଣା ରହିଥାଏ, ତାହାହେଲେ ଏହା ଗୋଟିଏ ପ୍ରେମର ବା ସ୍ନେହର କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇପାରେ । ପ୍ରକୃତ ତଥ୍ୟ ହେଉଛି ଯେ ସମସ୍ତ ଅସହଯୋଗ ହିଂସାତ୍ମକ ନୁହେଁ ଏବଂ ଅହିଂସ୍ର ଅସହଯୋଗ ତ କଦାପି ହିଂସାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ନ ପାରେ । ଏହା ସର୍ବଦା ପ୍ରେମ-ପ୍ରଣୋଦିତ ନ ହୋଇପାରେ । କାରଣ, ପ୍ରେମ ଏପରି ଗୋଟିଏ ସକ୍ରିୟ ଗୁଣ ଯାହାକୁ ଖାସ୍ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟରୁ କଳନା କରିହେବ ନାହିଁ । ରୋଗୀପ୍ରତି କୌଣସି ସ୍ନେହଭାବ ନ ଥାଇ ସୁଦ୍ଧା ଜଣେ ସର୍ଜନ (ଡାକ୍ତର) ଅତି ଦକ୍ଷତା-ସହକାରେ ଅସ୍ତ୍ରୋପଚାର କରିପାରନ୍ତି ।

ବିଚାରସମୀକ୍ଷା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଖିଲେ, ମିଷ୍ଟର ଓ୍ୱେଦର୍ଲିଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅନୁପଯୁକ୍ତ ଓ ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଟେ । ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟି (ନଗରପାଳିକା)ର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗର୍ହିତ କୁପରିଚାଳନା ପାଇଁ ଯଦି ନିଉୟର୍କର ଦୁଗ୍ଧଯୋଗାଣ-ଡ୍ରାଇଭର୍‌ମାନେ ଅଭିଯୋଗ କରି ନଗରପାଳିକାକୁ ନତମସ୍ତକ କରାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସେମାନେ ନିଉୟର୍କର ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ଦୁଗ୍ଧଯୋଗାଣ ବନ୍ଦ କରି ଦିଅନ୍ତି, ତେବେ ସେମାନେ ମାନବିକତା ବିରୋଧରେ ଏକ ଅପରାଧ କରିବସିବେ । ମାତ୍ର ଧରନ୍ତୁ, ସେହି ଡ୍ରାଇଭରମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ମାଲିକମାନେ ଅଳ୍ପ ବେତନ ଦେଉଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଫଳରେ ସେମାନେ ଉପବାସ ରହୁଛନ୍ତି । ଯଦି ସେମାନେ ବେତନ ବଢ଼ାଇବା ଦିଗରେ ସବୁ ପ୍ରକାରର ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଓ ଯଥୋଚିତ ଉପାୟ ପ୍ରୟୋଗ କରିସାରିବା ପରେ, ଦୁଗ୍ଧଯୋଗାଣଗାଡ଼ିଗୁଡ଼ିକ ଚଳାଇବା ବନ୍ଦକରି ଦିଅନ୍ତି, ତେବେ ସେମାନଙ୍କର ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ଫଳରେ ନିଉୟର୍କର ଶିଶୁମାନେ ପ୍ରାଣ ହରାଇଲେ ସୁଦ୍ଧା, ଡ୍ରାଇଭର୍‌ମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ସମର୍ଥନଯୋଗ୍ୟ ହେବ । ସେମାନେ ଡ୍ରାଇଭରର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଅରାଜି ହେବା ପ୍ରେମମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟ ହେବନାହିଁ । ମାତ୍ର ଏହାକୁ ହିଂସାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟ

ବୋଲି ଆମେ କହିପାରିବୁ ନାହିଁ । ଏହି ଡ୍ରାଇଭରମାନେ ଲୋକ ସେବାବ୍ରତୀ ନୁହନ୍ତି । ନିଜର ଭରଣପୋଷଣ ଲାଗି ସେମାନେ ଗାଡ଼ି ଚଳାଉଥିଲେ । ଯେ କୌଣସି ପରିସ୍ଥିତିରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଶିଶୁମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଦୁଗ୍ଧ ଯୋଗାଇବାକୁ ହେବ, ଏହା କର୍ମଗ୍ରହଣ ରୂପେ ସେମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନ ଥିଲା । କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ଅବହେଳା ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ହିଂସା ବୋଲି ଧରାଯିବ ନାହିଁ । ପୁଣି ମନେ କରନ୍ତୁ ଯେ ଆଲୋଚିତ ଡ୍ରାଇଭର୍-ମାନେ ଜାଣିଲେ ଯେ ସେମାନଙ୍କର ମାଲିକମାନେ ଠକିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଶସ୍ତା ଓ ପାଣିମିଶା ଦୁଧ ଯୋଗାଉଛନ୍ତି ଏବଂ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଦୁଗ୍ଧଯୋଗାଣ କମ୍ପାନୀ ବିଶୁଦ୍ଧ ଅଥଚ ମହଙ୍ଗା କ୍ଷୀର ଯୋଗାଉଛି । ଏପରି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଡ୍ରାଇଭରମାନେ ଦୁଗ୍ଧ-ଗାଡ଼ି ଚଳାଇବାକୁ ମନା କରିଦେଲେ, କେତେକ ଅଦୂର-ଦର୍ଶୀ ମାତା ଏତଦ୍ୱାରା ପାଣିମିଶା କ୍ଷୀର ପାଇବାରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଲେ ଓ ଆମର କଳ୍ପିତ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦୁଗ୍ଧ-କମ୍ପାନୀରୁ ଅଧିକ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଅଥଚ ମହଙ୍ଗା କ୍ଷୀର ନ କିଣିଲେ ହେଁ, ଡ୍ରାଇଭରମାନଙ୍କର ଏ କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରେମର କାର୍ଯ୍ୟ ହେବ ।

ଏହି ମନଗଢ଼ା ହୃଦୟହୀନ ଦୁଗ୍ଧ-ବାହକମାନଙ୍କ ଓ ନିଉୟର୍କ ସହରର ଶିଶୁମାନଙ୍କର ଶବ-ସ୍ତୂପଠାରୁ 'ଇଣ୍ଡିଜନ୍ସି'ର ଫ୍ରେଞ୍ଚ-ଲେଖକ ଆମକୁ ଲାଙ୍କାଶାୟାର ନେଇଯିବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି ଏବଂ ଭାରତରେ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ସଫଳ ହେବା ଫଳରେ ଲାଙ୍କାଶାୟାର୍ କିପରି ଧ୍ୱଂସ ପାଇବ, ତାହାର ଚିତ୍ର ଦେଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଯୁକ୍ତିକୁ ତନ୍ନତନ୍ନରେ ପ୍ରମାଣ କରିବାକୁ ଯାଇ ଲେଖକ ଅତି ସରଳ ତଥ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବାପାଇଁ କଷ୍ଟସ୍ୱୀକାର କରିନାହାନ୍ତି । ଲାଙ୍କାଶାୟାର୍ ବା ବ୍ରିଟିଶ୍-ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଅଞ୍ଚଳର କ୍ଷତି କରିବା ଲାଗି ଭାରତୀୟ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନର ଅଭିସନ୍ଧି ନାହିଁ । ନିଜର ବ୍ୟାପାର ନିଜେ ବୁଝିବାର ଅଧିକାରକୁ ପ୍ରତିପାଦନ କରିବା ପାଇଁ ଅସହଯୋଗ ପନ୍ଥା ଗୃହୀତ ହୋଇଅଛି । ସଙ୍ଗୀନ୍ ମୁନର ଧମକ ଦେଇ ଭାରତ ସହିତ ଲାଙ୍କାଶାୟାର୍‌ର ବାଣିଜ୍ୟ-ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ଥାପିତ ଏବଂ ତଦ୍ରୂପ ଉପାୟରେ ସଂରକ୍ଷିତ ହୋଇଛି । ଯେଉଁ ପ୍ରଧାନ କୁଟୀରଶିଳ୍ପ ଭାରତର କୋଟି କୋଟି ଗ୍ରାମବାସୀ-କୃଷକଙ୍କର ସମ୍ବଳର ପରିପୂରକ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଅନାହାରରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରୁଥିଲା, ସେହି ଅସଲ କୁଟୀରଶିଳ୍ପକୁ ଏହି ବାଣିଜ୍ୟ ସମୂଳେ ନଷ୍ଟ କରି ଦେଇଛି । ଯଦି ଭାରତ ଆଜି ନିଜର କୁଟୀରଶିଳ୍ପ ଓ ହାତରେ ସୂତାକଟାର ପୁନରୁଦ୍ଧାର କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କରେ ଏବଂ ବିଦେଶୀ ବସ୍ତ୍ର, ଏପରିକି ଭାରତର ଲୁଗା କଲରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ବସ୍ତ୍ରକୁ ବର୍ଜନ କରେ ଏବଂ ଏହା ଫଳରେ ଲାଙ୍କାଶାୟାର୍ ବା ଭାରତୀୟ ଲୁଗାକଲଗୁଡ଼ିକ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହୁଏ, ତାହାହେଲେ ନୈତିକତାର କୌଣସି ନିୟମାନୁସାରେ ଅସହଯୋଗକୁ ହିଂସାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଲାଙ୍କାଶାୟାର୍‌କୁ ପୋଷିବା ପାଇଁ ଭାରତବର୍ଷ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଚୁକ୍ତିବଦ୍ଧ ହୋଇନାହିଁ । ମଦଦୋକାନକୁ ବା ବେଶ୍ୟାଳୟକୁ ଯାଉଥିବା ଲୋକମାନେ କୌଣସି ନୋଟିସ୍ ନ ଦେଇ ଯଦି ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଯିବା ବନ୍ଦ କରିଦିଅନ୍ତି, ଏବଂ ଏହା ଫଳରେ ଯଦି ସେହି ମଦ ଦୋକାନ

ଓ ବେଶ୍ୟାଳୟର ସ୍ୱତ୍ୱାଧିକାରୀମାନେ ଅନାହାରରେ ପଡ଼ନ୍ତୁ ତଥାପି ଏହି ଧର୍ମଭୀରୁମାନେ ଧନ୍ୟବାଦାର୍ହ ହେବେ ଏବଂ ସେହି ସ୍ୱତ୍ୱାଧିକାରୀମାନଙ୍କର ଉପକାରୀ ବନ୍ଧୁ ବୋଲି ପରିଗଣିତ ହେବେ । ସେହିପରି ଖାତକମାନେ ଯଦି ସାହୁ ମହାଜନମାନଙ୍କଠାରୁ ଋଣ ନେବା ବନ୍ଦ କରିଦେବା ଫଳରେ ସାହୁମହାଜନମାନେ ଉପବାସ ରହନ୍ତି, ଖାତକମାନଙ୍କୁ ହିଂସ୍ରକ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବନାହିଁ । ମାତ୍ର କୌଣସି ବିଦ୍ୱେଷ ହେତୁ ବା ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାପାଇଁ ଓ ଯଥାର୍ଥ କାରଣ ନ ଥାଇ ଯଦି ଜଣେ ଖାତକ ତାହାର ସାହୁକାରକୁ ଛାଡ଼ି ଆଉ-ଜଣଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଏ, ତାହାହେଲେ ତାହାକୁ ହିଂସ୍ରକ ବୋଲିଯାଇ ପାରେ ।

ଅତଏବ, କୌଣସି ଅନ୍ୟାୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆମେ ଅସମ୍ମତି ଜଣାଇବା ବା ସଂଯମ ଆଚରଣ କରିବା ଆମର ଏକ ଅଧିକାର ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଟେ, ଏବଂ ଏହି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ-ପାଳନ ଫଳରେ କେତେକ ଲୋକ ଦୁଃଖକଷ୍ଟ ପାଇଲେ ସୁଦ୍ଧା, ଅସହଯୋଗ ଯେ ହିଂସା ନୁହେଁ—ଏଥିରୁ ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଯିବ । ଯେତେବେଳେ ଦୁର୍ବୃତ୍ତର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ଅସହଯୋଗର ଆଶ୍ରୟ ନିଆଯିବ, ସେତେବେଳେ ତାହା ପ୍ରେମମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟ ହେବ । ଭାରତୀୟ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ଏକାଧାରରେ ଅଧିକାର ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ମାତ୍ର ଦୁର୍ବଳ ଲୋକେ ଆତ୍ମରକ୍ଷା ପାଇଁ ଏହାକୁ ଆଶ୍ରୟ କରୁଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରେମମୂଳକରୂପେ ପରିଗଣିତ ହୋଇ ନ ପାରେ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୧୦-୪-୧୯୨୪

୭୭

ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ଅସହଯୋଗ

ପ୍ରଶ୍ନ—ବମ୍ବେରେ ସୂଚନା ମିଳିଛି ଯେ ଆପଣ ବିନା ନିମନ୍ତ୍ରଣରେ ଲାଟଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇଥିଲେ; ବସ୍ତୁତଃ ଆପଣ କୁଆଡ଼େ ବଳପୂର୍ବକ ଯାଇ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଗଲେ । ଏହା ଯଦି ସତ୍ୟ ହୋଇଥାଏ, ତେବେ (ପ୍ରତିପକ୍ଷଠାରୁ) ବିନା ଉତ୍ତରରେ ସୁଦ୍ଧା ଏହା ସହଯୋଗ ନୁହେଁ କି ? ମୁଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହେଉଛି ଯେ ଲାଟଙ୍କ ସହିତ ଆପଣଙ୍କର କି କାର୍ଯ୍ୟ ଥିଲା ?

ଗାନ୍ଧୀ—ଏହାର ଉତ୍ତରରେ ମୁଁ କହୁଛି ଯେ ମୋଠାରେ ଶକ୍ତି ଥିଲେ, ବଳପୂର୍ବକ ପ୍ରତିପକ୍ଷର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ଅଟେ । ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରେ ମୁଁ ଏହା କଲି । ଏଣେ ସଂଗ୍ରାମ ପାଇଁ ମୁଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ସାରିଲିଣି ଜାଣି, ମୁଁ ଜେନେରାଲ୍ ସ୍ମଟ୍‌ଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ କରିବାକୁ ବାରମ୍ବାର ଉଦ୍ୟମ କଲି । ସେହି ଐତିହାସିକ ପଦଯାତ୍ରା କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲେ ଭାରତୀୟ ଔପନିବେଶିକମାନଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଅକଥନୀୟ କଷ୍ଟ ସହିବାକୁ ହେବ, ତାହା (ପଦଯାତ୍ରା) ଏଡ଼ାଇବାର ଉପାୟ କରିବା ନିମିତ୍ତ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ବହୁତ ଅନୁରୋଧ କଲି । ଏକଥା ସତ ଯେ ସେ ଗର୍ବୋନ୍ନତ

ହୋଇ ମୋ କଥାରେ କାନ ଦେଲେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମୋର ତଦ୍ୱାରା କୌଣସି କ୍ଷତି ହେଲ ନାହିଁ । ମୋର ନମ୍ରତା ହେତୁ ମୋର ଶକ୍ତି ଆହୁରି ବଢ଼ିଗଲା । ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଁ ପ୍ରକୃତ ସଂଗ୍ରାମ କରିବାକୁ ଯେତେବେଳେ ଆମର ଯଥେଷ୍ଟ ଶକ୍ତି ହେବ, ସେତେବେଳେ ଭାରତବର୍ଷରେ ମୁଁ ଠିକ୍ ସେହିପରି କରିବି । ମନେ ରଖନ୍ତୁ ଯେ ଆମର ଏହି ସଂଗ୍ରାମ ଅହିଂସ ସଂଗ୍ରାମ । ଏଥିରେ ନମ୍ରତାକୁ ଆମେ ପୂର୍ବରୁ ମାନି ନେଇଛୁଁ । ଏହି ସଂଗ୍ରାମ ସତ୍ୟ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଏବଂ ଆମେ ଯେ ସତ୍ୟକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରିଛୁଁ, ଏହି ଚେତନା ଆମକୁ ଦୃଢ଼ତା ଦେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏ ସଂଗ୍ରାମରେ ଆମେ ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରାଣ ନେବାକୁ ଚାହାଁଉ ନାହୁଁ । ଆମର କେହି ଶତ୍ରୁ ନାହାନ୍ତି । ପୃଥିବୀରେ କୌଣସି ଜଣେ ସୁଦ୍ଧା ଲୋକ ପ୍ରତି ଆମର ବିଦ୍ୱେଷ ନାହିଁ । ଆମେ ନିଜେ କଷ୍ଟବରଣ କରି ଅନ୍ୟର ହୃଦୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ଚାହୁଁ । ନିଷ୍ଠୁରତମ ଓ ଚରମ ସ୍ୱାର୍ଥପର ଇଂରେଜ ଲୋକର ହୃଦୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ଯାଇ ମୁଁ ହତାଶ ହେବ ନାହିଁ । ତେଣୁ, ଯେବେ ତାହା ସହିତ ସାକ୍ଷାତ କରିବାର ମୋତେ ସୁଯୋଗ ମିଳିବ, ମୁଁ ସେହି ସୁଯୋଗକୁ ସ୍ୱାଗତ କରିବି ।

"ମୁଁ ଟିକିଏ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରି କହିବାକୁ ଚାହେଁ । ଅହିଂସ ଅସହଯୋଗର ଅର୍ଥ ହେଉଛି, ଯେଉଁ ଶାସନ-ସଂସ୍ଥା ସହ ଆମେ ଅସହଯୋଗ କରୁଛୁଁ, ତାହାଠାରୁ ମିଳୁଥିବା ସମସ୍ତ ଲାଭକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବା । ତେଣୁ, ସେହି ସଂସ୍ଥାର ଅଧୀନତାରେ ପରିଚାଳିତ ସ୍କୁଲ, କଚେରି, ପଦବୀ, ବିଧାନସଭା ଓ ଚାକିରିଗୁଡ଼ିକରୁ ମିଳୁଥିବା ସମସ୍ତ ଲାଭ ବା ସୁବିଧାକୁ ଆମେ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବୁ । ଯେଉଁ ଅର୍ଥନୈତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଆମକୁ ପେଶି ଗୁଣ୍ଡ କରିଦେଉଛି, ତାହାର ମୂଳ ଭିତ୍ତି ବିଦେଶୀ ବସ୍ତ୍ର ଅଟେ । ସେହି ବିଦେଶୀ ବସ୍ତ୍ରକୁ ବର୍ଜନ କରିବା ହେଉଛି ଆମର ଅସହଯୋଗର ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ବ୍ୟାପକ ଓ ସ୍ଥାୟୀ ଅଙ୍ଗ । ଅସହଯୋଗର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦିଗ ମଧ୍ୟ ଭାବି ବାହାର କରାଯାଇପାରେ । ମାତ୍ର ଆମର ଦୁର୍ବଳତା ବା ଅସାମର୍ଥ୍ୟ ହେତୁ ଆମେ ଏହି କେତୋଟି ମଧ୍ୟରେ ନିଜକୁ ସୀମାବଦ୍ଧ ରଖିଅଛୁଁ । ତେଣୁ ପୂର୍ବବର୍ଣ୍ଣିତ କୌଣସି ଲାଭର ଲାଳସାରେ ଯଦି ମୁଁ କୌଣସି ଅଫିସର୍ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ୍ କରିବାକୁ ଯାଏଁ, ତେବେ ମୁଁ ସହଯୋଗ କଲି ବୋଲି ବୁଝାଯିବ । କିନ୍ତୁ ଯଦି ହୃଦୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନେଇ ମୁଁ କୌଣସି ନିମ୍ନତମ ଅଫିସର୍ ପାଖକୁ ଯାଏଁ, ଯେପରିକି ତାଙ୍କୁ ଖଦଡ଼ରେ ଦୀକ୍ଷିତ କରିବାକୁ, ଚାକିରିରୁ ଅପସରି ଆସିବାକୁ ବା ତାଙ୍କର ପିଲାମାନଙ୍କୁ ସରକାରୀ ସ୍କୁଲରୁ ଉଠାଇ ଆଣିବାକୁ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଏଁ, ତେବେ ଜଣେ ଅସହଯୋଗୀ ଭାବରେ ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ମୁଁ ପାଳନକଲି । ଏହିପରି କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଓ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନେଇ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ନ ଗଲେ ମୁଁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟଚ୍ୟୁତ ହେବି ।"

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୨୭-୫-୧୯୨୭

୭୨
ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ

ନିଖିଳ ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଦସ୍ୟଙ୍କ ତୁଣ୍ଡରୁ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟର କଥା ଶୁଣାଯାଉଥିଲା । ସେମାନେ କେହି ପ୍ରକୃତରେ ଏହାକୁ ପ୍ରୟୋଗ କରି ନ ଥିବାରୁ ଏହାକୁ ଆମର ବର୍ତ୍ତମାନ ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକର ଅବ୍ୟର୍ଥ ପ୍ରତିକାର ବୋଲି ଏକ ଭ୍ରାନ୍ତ ଧାରଣାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା ମନେ ହେଉଥିଲା । ମୁଁ ଅନୁଭବ କରୁଛି ଯେ ଆବଶ୍ୟକ ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିଲେ, ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆମକୁ ପ୍ରକୃତରେ ସେହିଭଳି କାମ ଦେଇ ପାରିବ । ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟରୁ ରକ୍ତପାତ ଘଟିବାର ନିଶ୍ଚିତ ସମ୍ଭାବନା ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନାହିଁ, ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ହିସାବରେ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ସେହି ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ରହିଅଛି । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନ ସମୟରେ ମୁଁ ଏହି କଥାଟି ଆବିଷ୍କାର କଲି । ତଥାପି, ଏପରି ଏକ ଆହ୍ୱାନ ଆସି ପହଞ୍ଚିଯାଇପାରେ, ଯାହାକୁ ଯେତେ କଷ୍ଟ ସ୍ୱୀକାର ଓ କ୍ଷତି ପଡ଼ୁ ପଛକେ, ଆମେ କଦାପି ଏଡ଼ିଦେଇପାରିବୁଁ ନାହିଁ । ମୁଁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖିପାରୁଛି ଯେ ଏଭଳି ଗୋଟିଏ ସମୟ ଆସୁଛି, ଯେତେବେଳେ ରକ୍ତପାତର ନିଶ୍ଚିତ ସମ୍ଭାବନା ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା, ସରକାରଦ୍ୱାରା ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଆଇନ୍‌କୁ ମୁଁ **ଅବଶ୍ୟ** ଅମାନ୍ୟ କରିବି । ଯେତେବେଳେ ଏହି ଆହ୍ୱାନକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବା ଭଗବାନଙ୍କୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବା ସଙ୍ଗେ ସମାନ, ସେତେବେଳେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଅଲଙ୍ଘନୀୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହୋଇପଡ଼େ ।

ଗଣ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟର ଗୋଟିଏ ଭିନ୍ନ ଭିତ୍ତି ରହିଛି । କେବଳ ଏକ ଶାନ୍ତ ବାତାବରଣରେ ଏହାକୁ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଇପାରେ । ଏହି ଶାନ୍ତ ବା ସ୍ଥିରତା ଦୁର୍ବଳତା-ଜନିତ ନୀରବତା ନୁହେଁ, ଶକ୍ତିମତ୍ତାରୁ ଜାତ । ଏହା ଅଜ୍ଞତାରୁ ଜାତ ନୁହେଁ ମାତ୍ର ଜ୍ଞାନରୁ ପ୍ରସୂତ । ଅନ୍ୟମାନେ ସୁଖସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ ଉପଭୋଗ କରିବେ ବା ଦୁଃଖକଷ୍ଟରୁ ଅବ୍ୟାହତି ପାଇବେ, ଏହି ନିସ୍ୱାର୍ଥପର ଭାବନାରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କରାଯାଇପାରେ ଏବଂ ଅନେକ ସମୟରେ କରାଯାଇଥାଏ । ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ ଗଣ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟରୁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଲାଭ ପାଇବାର ଆଶା ରଖିଥିବାରୁ ଗଣ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ସ୍ୱାର୍ଥପର ହୋଇପାରେ । ଅନେକ ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱାର୍ଥପର ହୋଇଥାଏ । ଏହିରୂପେ ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରେ କ୍ୟାଲେନ୍‌ବାକ୍ ଓ ପୋଲକ୍ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ହିତ ଓ ଦୁଃଖନିବାରଣ ଲାଗି ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କରିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ନିଜର କୌଣସି ଲାଭର ପ୍ରଶ୍ନ ନ ଥିଲା । ମାତ୍ର ହଜାର ହଜାର ଲୋକେ ଯେଉଁ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କଲେ, ସେଥିରୁ ସେମାନେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଲାଭ ପାଇବାର ଆଶାରେ କଲେ । ଯଥା, ଆଗରୁ ଚୁକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଆବଦ୍ଧ ହୋଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ପତ୍ନୀ ଓ ସନ୍ତାନମାନଙ୍କ ଉପରେ ଚଳିଥିବା ବାର୍ଷିକ ଟିକସ ଉଠିଯିବାର ଆଶା ସେମାନଙ୍କର ଥିଲା । ଗଣ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ପାଇଁ ତାହାର ତତ୍ତ୍ୱଗୁଡ଼ିକୁ କପରି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାକୁ ହୁଏ, ଲୋକେ କେବଳ ସେତିକି ବୁଝିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେଲା ।

ଦୁଇ ତିନି ହଜାର ପୁରୁଷ ଓ କେତେକ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କୁ ମୁଁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାର ନିଷିଦ୍ଧ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ଯିବାବେଳେ ମୋତେ ଯେଉଁଠି ଗିରଫ କରାଗଲା, ତାହା ବାସ୍ତବରେ ଜନବସତିଶୂନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳ ଥିଲା । ଆମ ଦଳରେ କେତେଜଣ ପଠାଣ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବେଶ୍ ସବଳ ଲୋକ ଥିଲେ । ଦକ୍ଷିଣ ଅଫ୍ରିକା ସରକାର ଆମ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ସଦ୍‌ଗୁଣର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ପ୍ରଶଂସାପତ୍ର ଦେଇଥିଲେ । ଆମେ ଯେତିକି ଦୃଢ଼ସଂକଳ୍ପ ସେତିକି ନିରୁପଦ୍ରବୀ ବୋଲି ସେମାନେ ଜାଣିଥିଲେ । ଯେଉଁମାନେ ମୋତେ ଗିରଫ କଲେ, ଆମ ଲୋକେ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ କାଟି ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କରିଦେଇ ପାରିଥାନ୍ତେ । ଏପରି କରିଥିଲେ, ତାହା ଯେ ସବୁଠାରୁ ବଳି ଭୀରୁତାର କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥାନ୍ତା ସେତିକି ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ସେମାନଙ୍କର ଶପଥକୁ ବିଶ୍ୱାସଘାତକ ଭାବରେ ଲଙ୍ଘନ କରିବା କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥାନ୍ତା । ଏହା ଫଳରେ ଆମର ସ୍ୱାଧୀନତା-ସଂଗ୍ରାମ ଧ୍ୱଂସ ପାଇ ଯାଇଥାନ୍ତା ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାରତୀୟଙ୍କୁ ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରୁ ବଳପୂର୍ବକ ବାହାର କରି ଦିଆଯାଇଥାନ୍ତା । କିନ୍ତୁ ଏ ଜନତା ବିଶୃଙ୍ଖଳିତ ନ ଥିଲେ । ସେମାନେ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ସୈନିକ ଥିଲେ, ବିଶେଷତଃ ନିରସ୍ତ୍ର ଥିବାରୁ ଅଧିକ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ମୋତେ ଅଲଗା କରି ଦିଆଗଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେମାନେ ଛିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହୋଇ ଚାଲିଗଲେ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଫେରି ଗଲେ ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ଗିରଫ ହେବା ଓ କାରାବନ୍ଦୀ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନେ ନିଜର ଗନ୍ତବ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଯାତ୍ରା କରିବାରେ ଲାଗିଲେ । ମୋ ଜାଣିବାରେ ଇତିହାସରେ ଏହି ଶୃଙ୍ଖଳା ଓ ଅହିଂସାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତର କୌଣସି ପଟାନ୍ତର ନାହିଁ । ଏପରି ଆତ୍ମ-ସଂଯମ ବିନା ଏଠାରେ ମୁଁ ଗଣ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ସଫଳ ହେବାର କୌଣସି ଆଶା ଦେଖୁନାହିଁ ।

କେହି ଜଣେ ଗିରଫ ହେବା ମାତ୍ରକେ ଆମେ ଗୋଟାଏ ବିରାଟ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ବାହାର କରି ସରକାରକୁ ଭୟଭୀତ କରିଦେବାର ଧାରଣା ଆମ ମନରୁ ପୋଛି ପକାଇବା ଆବଶ୍ୟକ । ପକ୍ଷାନ୍ତରରେ, ଗିରଫ ହେବାକୁ ଅସହଯୋଗୀର ଜୀବନରେ ଗୋଟିଏ ସାଧାରଣ କଥା ବୋଲି ଆମର ଭାବିବା ଉଚିତ । କାରଣ, ଯେପରି ସୈନିକ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଯାଇ ନିଜର ମୃତ୍ୟୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରେ, ସେହିପରି ଆମେ ଗିରଫ ହେବା ଓ କାରାବାସ ପାଇଁ ଲାଳାୟିତ ହେଉଁ । ଗିରଫ ହେବାକୁ କୁଣ୍ଠିତ ନ ହୋଇ ଗିରଫକୁ ସ୍ୱାଗତ କରି ଆମେ ସରକାରୀ ବିରୋଧକୁ ପରାସ୍ତ କରିବାକୁ ଆଶା କରୁଁ । ଆମେ ସମସ୍ତେ ଏକା-ବେଳକେ ଗିରଫ ହୋଇ କାରାବରଣ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛୁଁ ବୋଲି ଦେଖାଇବାକୁ ପଡ଼ିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଏହା ହିଁ ଆମର ପନ୍ଥା । ତେଣୁ, ଜଣେ ନିରସ୍ତ୍ର ପୋଲିସ ହାତରେ ଆମର ଧରାଦେବାର ଅଭିଳାଷର ଅର୍ଥ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ବୋଲି ମୁଁ ଜୋରଦେଇ କହିପାରେଁ । ନିଶାଡ଼ି ମେଣ୍ଢାଛୁଆଗୁଡ଼ିକୁ କଂସେଇ-ଖାନାକୁ ଅଡ଼େଇ ନିଆଗଲା ପରି ଆମକୁ ହଜାର-ହଜାର ସଂଖ୍ୟାରେ ଜେଲଖାନାକୁ ନିଆଯିବାରେ ହିଁ ଆମର ବିଜୟ । ଯଦି ପୃଥିବୀର ମେଣ୍ଢାଛୁଆଗୁଡ଼ିକ ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ କଂସେଇ-ଖାନାକୁ ଯିବାର ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିଥାନ୍ତେ,

ତେବେ କଂସେଇର କଟୁରିରୁ କେଉଁଦିନରୁ ସେମାନେ ରକ୍ଷା ପାଇ ସାରନ୍ତେଣି । କୌଣସି ଦୋଷ ନ କରି ସୁଦ୍ଧା ଆମେ ଜେଲ ଯିବୁଁ ଏହିଥିରେ ଆମର ବିଜୟ ନିହିତ ଅଛି । ଆମର ନିର୍ଦ୍ଦୋଷିତା ଯେତିକି ବେଶୀ ହେବ, ଆମର ଶକ୍ତି ସେତିକି ବଢ଼ିବ ଏବଂ ଆମର ବିଜୟ ସେତିକି ଦୃଢ଼ତର ହେବ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଏହି ସରକାର ଭୀରୁ ଏବଂ ଆମେ ମଧ୍ୟ ଜେଲଖାନା ଯିବାକୁ ଡରୁଛୁଁ । ସରକାର ଆମର ଏହି ଭୟର ସୁଯୋଗ ନେଉଛି । ଲୋକେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ-ନିବାସକୁ ଗଲାପରି ଯଦି ଆମର ଭାଇ-ଭଉଣୀମାନେ ଆନନ୍ଦରେ ଜେଲ ଯାଆନ୍ତେ, ତେବେ ଆମର ଆତ୍ମୀୟସ୍ୱଜନମାନେ ଜେଲ୍‌ରେ ରହିଲେ ବୋଲି ଆମେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୁଅନ୍ତେ ନାହିଁ । ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରେ ଆମ ଦେଶର ଲୋକେ ଜେଲ୍‌ଖାନାକୁ ସରକାର ବାହାଦୂରଙ୍କ ହୋଟେଲ ବୋଲି ରହସ୍ୟରେ କହୁଥିଲେ । ବହୁକାଳ ହେଲା ଆମେ ନିଜ ମନ ମଧ୍ୟରେ ରାଜ୍ୟର ଆଇନ୍‌ଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତି ଏପରି ଅବାଧ୍ୟତା ପୋଷଣ କରିଅଛୁଁ ଏବଂ ବହୁତ ଥର ଲୁଚିଛପି ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଏପରି ଫାଙ୍କି ଦେଇଛୁଁ ଯେ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ପାଇଁ ଆମେ ହଠାତ୍ ଯୋଗ୍ୟହୋଇ ପାରୁନାହୁଁ । ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଭଦ୍ର ବା ସବିନୟ ହେବାକୁ ହେଲେ, ତାହା ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଓ ଅହିଂସକ ହେବା ନିଶ୍ଚୟ ଆବଶ୍ୟକ ।

ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଦ୍ରୋହ ଅଟେ ଏବଂ ରାଜ୍ୟଦ୍ୱାରା ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଆଇନ୍‌କୁ ପାଳନ କରିବା ନିମିତ୍ତ ଏହା ଅସ୍ୱୀକାର କରେ । ଯେ କୌଣସି ସଶସ୍ତ୍ର ବିଦ୍ରୋହଠାରୁ ଏହା ନିଶ୍ଚିତ ରୂପେ ଅଧିକ ବିପଜ୍ଜନକ ଅଟେ । କାରଣ, ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ-କାରୀମାନେ ଚରମ କଷ୍ଟ ସହ୍ୟ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ବିଦ୍ରୋହକୁ କଦାପି ଦମନ କରାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ । ନିଷ୍ପାପ ବା ନିରପରାଧ ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଦୁଃଖବରଣର ଅମୋଘ ଫଳପ୍ରଦତାରେ ପ୍ରଗାଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ହିଁ ଏହାର ଆଧାର । କୌଣସି ପ୍ରକାରର କୋଲାହଳ ନ କରି ଜେଲ୍ ଯିବାଦ୍ୱାରା ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟକାରୀ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଏକ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ବାତାବରଣ ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଏ । ପ୍ରତିରୋଧ ନ ପାଇବାରୁ ଅନ୍ୟାୟକାରୀ ଅନ୍ୟାୟ କରିବାରେ ଥକିପଡ଼େ । ଅତ୍ୟାଚାରିତ ବ୍ୟକ୍ତି ବାଧା ନ ଦେବା ଫଳରେ ଅତ୍ୟାଚାରୀର ଆନନ୍ଦ ଉଭେଇ ଯାଏ । ଏହିପରି ବ୍ୟାପକ ସାହସିକ ଉଦ୍ୟମ ଆରମ୍ଭ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଅନ୍ତତଃ ଲୋକ-ପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସଫଳ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ପାଇଁ ଯେଉଁ ସର୍ତ୍ତଗୁଡ଼ିକ ରହିଛି, ସେଗୁଡ଼ିକ ଉତ୍ତମରୂପେ ବୁଝିନେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଯେଉଁ ଉପାୟରେ ସବୁଠାରୁ ଶୀଘ୍ର ପ୍ରତିକାର ମିଳେ, ସେଥିରେ ସେତିକି ବେଶୀ ବିପଦର ଆଶଙ୍କା ଥାଏ ଏବଂ ତାହାକୁ ସେତିକି ଦକ୍ଷତା ସହକାରେ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ । ବିଦେଶୀ ବସ୍ତ୍ରବର୍ଜନରେ ସଫଳତା ଅର୍ଜନ କରି ପାରିଲେ, ଯେଉଁ ବାତାବରଣ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବ, ତାହାଦ୍ୱାରା ଆମ୍ଭେମାନେ ଏପରି ବ୍ୟାପକଭାବରେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିବୁଁ ଯେ କୌଣସି ସରକାର ତାକୁ ବାଧାଦେଇ ପାରିବ

ନାହିଁ—ଏହା ମୋର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ । ତେଣୁ, ଯେଉଁମାନେ ଗଣ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ପାଇଁ ବ୍ୟାକୁଳ, ସେମାନେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଅବଲମ୍ବନ କରନ୍ତୁ ଏବଂ ଦୃଢ଼ ସଙ୍କଳ୍ପ ସହକାରେ "ସ୍ୱଦେଶୀ" ଉପରେ ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ କରନ୍ତୁ ବୋଲି ମୋର ନିବେଦନ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୪-୮-୧୯୨୧

୭୮

ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ

କେବଳ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଉପରେ ଆମେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ସାହସ କରି ନ ପାରୁଁ । ମୁଁ ଏହାକୁ ଚିକିତ୍ସକ ବ୍ୟବହାର ସହ ତୁଳନା କରିପାରେଁ । କେବଳ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ପଡ଼ିଲେ, ଏହାକୁ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇପାରେ । ଯେଉଁ ଲୋକ ଅବିରାମ ଭାବରେ ହାଣିବାରେ ଲାଗିଥାଏ, ସେ ହୁଏତ ଅସଲ ଚେରକୁ କାଟିପକାଏ ଏବଂ ଉପରେ ଥିବା ଖାଣ ମାଟିକୁ ହାଣି ସେ ଯାହା ପାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲା, ତାକୁ ହରାଇବସେ । ବିକାଶର ଅନ୍ୟଥା ସବୁ ନିୟମକୁ ପାଳନ କଲେ ଯାଇ, ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ, ଆବଶ୍ୟକ ଓ ଫଳପ୍ରଦ ଆନ୍ଦୋଳନ ରୂପେ ଚାଲିପାରିବ । ତେଣୁ 'ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ' ଶବ୍ଦ ଅପେକ୍ଷା ଏହାର ବିଶେଷଣ 'ସବିନୟ' ଉପରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଅଧିକ ଧ୍ୟାନ ଦେବା ଆମର ଉଚିତ । ଭଦ୍ରତା, ଶୃଙ୍ଖଳା, ବିବେକ-ବୁଦ୍ଧି ଓ ଅହିଂସା ବ୍ୟତୀତ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କଲେ ଆମର ବିନାଶ ସୁନିଶ୍ଚିତ । ପ୍ରେମ ସହିତ ସମ୍ମିଳିତ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଜୀବନ-ରକ୍ଷାକାରୀ ଜଳ-ସ୍ୱରୂପ । ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ବିକାଶର ଅନ୍ୟ ଏକ ସୁନ୍ଦର ରୂପାନ୍ତର; ଏହା ମୃତ୍ୟୁସୂଚକ ବିସମ୍ବାଦ ବା ଅନୈକ୍ୟ ନୁହେଁ ।

—ୟଙ୍ଗ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୫-୧-୧୯୨୨

୭୯

ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟର ଅଧିକାର

ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ସହଜାତ ଅଧିକାର—ଏହା ମୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବୁଝାଇଦେଇ ପାରିଲେ କେତେ ଖୁସି ହୁଅନ୍ତି ! ନିଜର ପୁରୁଷତ୍ୱକୁ ନ ହରାଇ କେହି ଏହି ଅଧିକାର ପରିତ୍ୟାଗ କରି ନ ପାରେ । ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଫଳରେ କଦାପି ଅରାଜକତା ଆସେ ନାହିଁ । ଅପରାଧମୂଳକ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟର ପରିଣତି ଅରାଜକତା ହୋଇପାରେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଷ୍ଟ୍ର ଅପରାଧମୂଳକ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟକୁ ବଳପୂର୍ବକ ଦମନ କରେ । ଏହା ନ କଲେ ସେହି ରାଷ୍ଟ୍ର ଧ୍ୱଂସପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ । ମାତ୍ର ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟକୁ ଦମନ କରିବସିଲେ, ତାହା ବିବେକକୁ ବନ୍ଦୀ କରିବାର ପ୍ରୟାସ ପରି ହୁଏ । ଆଇନ

ଅମାନ୍ୟ ଫଳରେ ଶକ୍ତି ଓ ଶୃଙ୍ଖଳା ହିଁ ବଢ଼େ । ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟକାରୀ କୌଣସି ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହାର କରେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସାଧାରଣ ଜନମତ ପ୍ରତି କର୍ଣ୍ଣପାତ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିବା କୌଣସି ଶାସକପାଇଁ ସେ ବିପଜ୍ଜନକ ନୁହେଁ । ଏକଛତ୍ରବାଦୀ ଶାସକପ୍ରତି ସେ ବିପଜ୍ଜନକ, କାରଣ ସେ ଯେଉଁ ପ୍ରଶ୍ନ ନେଇ ଶାସକର ବିରୋଧ କରୁଥାଏ, ସେହି ପ୍ରଶ୍ନ ବା ସମସ୍ୟା ଆଡ଼କୁ ସାଧାରଣ ଜନମତକୁ ଆକର୍ଷଣ କରି ତା'ର ପତନ ଘଟାଏ । ତେଣୁ ସ୍ୱୟଂ ରାଷ୍ଟ୍ର ନୀତିଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ବା ଦୁର୍ନୀତି ପରାୟଣ ହେଲେ, ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ପବିତ୍ର କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୁଏ । ଯେଉଁ ନାଗରିକ ଏପରି ରାଷ୍ଟ୍ର ସହ ସହଯୋଗ କରେ, ସେ ସେହି ନୀତିହୀନତା ବା ଭ୍ରଷ୍ଟାଚାରରେ ଅଂଶୀଦାର ହୁଏ ।

ଅତଏବ, କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଆଇନ୍ ବିରୋଧରେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କରିବାବେଳେ ଏହାର ବାଞ୍ଛନୀୟତା ବିଷୟରେ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିପାରେ । ଏ ବିଷୟରେ ବିଳମ୍ବ କରିବାକୁ ଓ ସାବଧାନ ହେବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦିଆଯାଇପାରେ । ମାତ୍ର ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟର ଖାସ୍ ଅଧିକାର ବିଷୟରେ କାହାରି ଆପତ୍ତି ଉଠି ନ ପାରେ । ଏହା ଏକ ଜନ୍ମଗତ ଅଧିକାର, ଏବଂ ଆତ୍ମସମ୍ମାନକୁ ତ୍ୟାଗ ନ କରି କେହି ଏ ଅଧିକାର ତ୍ୟାଗ କରିପାରିବା ସମ୍ଭବପର ନୁହେଁ ।

ଭଦ୍ର ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଉପରେ ଜୋର ଦେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏହାର ପ୍ରୟୋଗକୁ ସମସ୍ତ ସମ୍ଭାବ୍ୟ କଟକଣା ଦ୍ୱାରା ସୁରକ୍ଷିତ କରିବାକୁ ହେବ । ଏହା ଫଳରେ ଯେପରି କୌଣସି ହିଂସାକାଣ୍ଡ ବା ସାଧାରଣ ଅରାଜକତା ନ ଘଟେ, ସେଥିପାଇଁ ସବୁ ପ୍ରକାରର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ପରିସ୍ଥିତିର ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ଚାହିଁ ଯେତିକି ନ ହେଲେ ନ ଚଳେ, କେବଳ ସେତିକି ପରିସର ଓ ବ୍ୟାପ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ଏହାକୁ ସୀମାବଦ୍ଧ କରି ରଖିବାକୁ ହେବ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୫-୧-୧୯୨୨

୭୦

ଆକ୍ରମଣମୂଳକ ବନାମ ଆତ୍ମରକ୍ଷାମୂଳକ

ଆକ୍ରମଣ-ମୂଳକ ଓ ଆତ୍ମରକ୍ଷା-ମୂଳକ ଭଦ୍ର ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଭିତରେ ଯେ ଯଥାର୍ଥ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିଛି, ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହା ବୁଝି ରଖିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଯେଉଁ ଆଇନ୍‌ଗୁଡ଼ିକ ଭାଙ୍ଗିବା ଦ୍ୱାରା ନୈତିକ ଅଧଃପତନ ହୁଏ ନାହିଁ ଏବଂ ସରକାର ବିରୋଧରେ ଯେଉଁ ଆଇନ୍‌ଭଙ୍ଗ ଗୋଟିଏ ପ୍ରତୀକ ରୂପେ କରାଯାଏ, ରାଷ୍ଟ୍ରର ସେପରି ଆଇନ୍ ଗୁଡ଼ିକର ଅଵଧ୍ୱଂସ ଓ ଇଚ୍ଛାକୃତ ଅବମାନନା ହେଉଛି ଆକ୍ରମଣ ମୂଳକ ଭଦ୍ର ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ । ଯଦ୍ୟପି ସେପରି ଆଇନ୍-ଗୁଡ଼ିକ ଲୋକଙ୍କୁ କଷ୍ଟ ଦେଉ ନ ଥାଏ ଓ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ବଦଳାଇବାର ଆବଶ୍ୟକତା ନ ଥାଏ,

ତଥାପି ରାଷ୍ଟ୍ରର ସୁବିଧା ପାଇଁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ବିଭିନ୍ନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଆଚରଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଆଇନ୍‌ଗୁଡ଼ିକର ଅବମାନନାକୁ ଜଣ୍ଡସ୍ଥାତ୍ମକ ଓ ଆକ୍ରମଣମୂଳକ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ବୋଲିଯାଇ ପାରିବ ।

ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ, ଯେଉଁ ସ୍ୱତଃ ମନ୍ଦ ଆଇନ୍‌ଗୁଡ଼ିକ ମାନିବାଦ୍ୱାରା ଆମର ଆତ୍ମସମ୍ମାନ ଓ ମାନବିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଉପରେ ବାଧା ଆସେ, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଓ କୁଣ୍ଠା ସହକାରେ ଅମାନ୍ୟ କରିବା ହେଉଛି ଆତ୍ମରକ୍ଷାମୂଳକ ଭଦ୍ର ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ବାହିନୀ ଗଠନ କରିବା, ତଦ୍ରୂପ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସାଧାରଣ ସଭା କରିବା, ନିଷେଧାଜ୍ଞା ସତ୍ତ୍ୱେ ହିଂସା ଉଦ୍ରେକ କରୁ ନ ଥିବା ଲେଖାମାନ ପ୍ରକାଶ କରିବା ହେଉଛି ଆତ୍ମରକ୍ଷାମୂଳକ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ । ନିଷେଧାଜ୍ଞା ରହିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କୁ କୌଣସି ମନ୍ଦ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ବା ଅନୁଷ୍ଠାନରୁ ନିବୃତ୍ତ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ପିକେଟିଂ କରିବାଟା ମଧ୍ୟ ଏହାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଅଟେ । ଯେଉଁସବୁ ଦଣ୍ଡ ବିଷୟରେ ଉପରେ କୁହାଗଲା, ସେଗୁଡ଼ିକ ଉଭୟ ଆକ୍ରମଣ ମୂଳକ ତଥା ଆତ୍ମରକ୍ଷାମୂଳକ ଭଦ୍ର ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ପାଇଁ ସମାନ ଭାବରେ ଆବଶ୍ୟକ ।

— ୟଙ୍ଗ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୯-୬-୧୯୨୨

୭୧

ମୋର ବିଶ୍ୱାସ *

ସେହି ଏକା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ବୃକ୍ଷରେ ଅସହଯୋଗ ଓ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଦୁଇଟି ଶାଖାପରି । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ହେଉଛି ମୋର କଳ୍ପଦ୍ରୁମ, ମୋର ଜାମ୍-ଇ-ଜାମ୍ (କାମଧେନୁ) । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ହେଉଛି ସତ୍ୟର ଅନ୍ୱେଷଣ, ଏବଂ ଭଗବାନ ହେଉଛନ୍ତି ସେହି ସତ୍ୟ । ଯେଉଁ ଆଲୋକ ମୋ ଆଗରେ ସେହି ସତ୍ୟକୁ ପ୍ରକାଶ କରୁଛି ତାହାହିଁ ହେଉଛି ଅହିଂସା । ମୋ ପାଇଁ ସ୍ୱରାଜ ସେହି ସତ୍ୟର ଗୋଟିଏ ଅଂଶ । ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକା, ଖେଡ଼ା, ଚମ୍ପାରଣ ଏବଂ ଆହୁରି ଅନେକ ଅବସରରେ ଏହି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ମୋତେ ହତାଶ କରି ନାହିଁ । ଏଥିରେ ହିଂସା ବା ଘୃଣାର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଅତଏବ, ମୁଁ ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ଘୃଣା କରି ପାରିବି ନାହିଁ, କଦାପି ଘୃଣା କରିବି ନାହିଁ । ମାତ୍ର ସେମାନଙ୍କର ଆଧିପତ୍ୟକୁ ମୁଁ କଦାପି ସ୍ୱୀକାର କରିବି ନାହିଁ । ବ୍ରିଟିଶ ପ୍ରଣାଳୀ ଓ ବ୍ରିଟିଶ୍ ଅନୁଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ଭାରତବର୍ଷ ଉପରେ ଲଦି ଦେବାର ଯେଉଁ ଅପବିତ୍ର ଉଦ୍ୟମ ଚାଲିଛି, ମୋର ମୃତ୍ୟୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ସେଗୁଡ଼ିକ ବିରୋଧରେ ସଂଗ୍ରାମ କରିବି । ମାତ୍ର ଏହି ସଂଗ୍ରାମ ମୁଁ ଅହିଂସା ସାହାଯ୍ୟରେ କରିବି । ବ୍ରିଟିଶ ଶାସକମାନଙ୍କ

[* ଡିସେମ୍ବର ୧୯୨୪ ରେ ବେଲଗାଁଓ ଠାରେ ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସର ଊନଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍ତମ ଅଧିବେଶନର ସଭାପତି ରୂପେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ଅଭିଭାଷଣରୁ କେତେକାଂଶ ।]

ବିରୋଧରେ ଅହିଂସ ସଂଗ୍ରାମ କରିବା ଲାଗି ଭାରତବର୍ଷର ଶକ୍ତି ଅଛି ବୋଲି ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରେଁ । ଆମର ଏହି ପ୍ରୟୋଗ ଆଦୌ ବିଫଳ ହୋଇନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ଆମର ଆଶାନୁରୂପ ନ ହେଲେହେଁ ଏହା ସଫଳ ହୋଇଛି । ମୁଁ ନିରାଶ ନୁହେଁ । ଓଲଟା ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ଭାରତବର୍ଷ ଅଦୂର ଭବିଷ୍ୟତରେ ନିଜର ମୁକ୍ତି ହାସଲ କରିବ ଏବଂ ତାହା କେବଳ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଦ୍ୱାରା ସମ୍ଭବ ହେବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ସ୍ଥଗିତ ରଖିବାକୁ ଯେଉଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଆସିଛି, ତାହା ଆମ ପ୍ରୟୋଗର ଗୋଟିଏ ଅଙ୍ଗ ଅଟେ । ମୁଁ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ସ୍ଥୂଳ ଆଭାସ ଦେଇଛି, ଯଦି ତାହା ପାଳିତ ହୁଏ, ତାହାହେଲେ ପୁଣି ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇ ନ ପାରେ । ଯଦି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଟି ବିଫଳ ହୁଏ, ତେବେ କଂଗ୍ରେସ ଜରିଆରେ ହେଉ ବା କଂଗ୍ରେସକୁ ବାଦ୍ ଦେଇ କୌଣସି ପ୍ରକାରର ଅହିଂସ ଅସହଯୋଗ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ମୁଁ ବାରମ୍ବାର କହିଅଛି ଯେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କଦାପି ବିଫଳ ହୁଏନାହିଁ ଏବଂ ଜଣେ ମାତ୍ର ସର୍ବଗୁଣସମ୍ପନ୍ନ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ସତ୍ୟର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିବାକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଟେ । ସୁତରାଂ ଆମେ ସମସ୍ତେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ବା ଆଦର୍ଶ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ହେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା । ଏଥିପାଇଁ ଏପରି କୌଣସି ଯୋଗ୍ୟତା ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ, ଯାହା ଆମ ଭିତରେ ସବୁଠାରୁ ଅକିଞ୍ଚନ ବ୍ୟକ୍ତି ଅର୍ଜନ କରି ନ ପାରିବ । କାରଣ, ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆମ ଅନ୍ତରରେ ଥିବା ଆତ୍ମଶକ୍ତିର ଗୋଟିଏ ଗୁଣସ୍ୱରୂପ । ଆମ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏହା ସୁପ୍ତଭାବରେ ରହିଛି । ସ୍ୱରାଜ ପରି ଏହା ମଧ୍ୟ ଆମର ଜନ୍ମଗତ ଅଧିକାର । ସୁତରାଂ ଆମେ ଏହାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ବୁଝିବା ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୨୬-୧୨-୧୯୨୬

ଚତୁର୍ଥ ଭାଗ : ଭାଇକମ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ *

୭୨

ଭାଇକମ୍

ଭାଇକମ୍‌ଠାରେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ବିରୋଧରେ ଯେଉଁ ଅଭିଯାନ ଚାଲିଛି, ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଅଧ୍ୟୟନ ପାଇଁ ତାହା ଚିତ୍ତାକର୍ଷକ ସୁଯୋଗ ଦେଉଅଛି । ଏହା ପ୍ରଶାନ୍ତ ମନୋଭାବ ସହିତ ପରିଚାଳିତ ହେଉଥିବାରୁ ଭବିଷ୍ୟତରେ ସେହିପରି କାର୍ଯ୍ୟପନ୍ଥା ଗ୍ରହଣ କରିବାବେଳେ କର୍ମୀମାନଙ୍କୁ ଏହା ବିଶେଷ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ । ନିଷେଧାଜ୍ଞା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତ୍ରିବାଙ୍କୁଡ଼ର କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅବିଚଳିତ ରହିଛନ୍ତି, ତଥାପି ସେମାନେ ବେଶ୍ ଭଦ୍ରୋଚିତ ଭାବରେ ଆପଣାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପୂରଣ କରୁଛନ୍ତି । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଯେପରି କୌଣସି ହିଂସାଚରଣ କରା ନ ଯାଏ, ସେଥିପାଇଁ ସେଠାକାର କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ କେତେ ଚଞ୍ଚଳ ଉଚିତ କାର୍ଯ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନ କରିଛନ୍ତି, ତାହା ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କୁ ଜଣାଅଛି । ବାହାରେ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଯେପରି ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଉଛନ୍ତି, ଜେଲ୍ ଭିତରେ ବ୍ୟବହାର ତାହାରି ଅନୁରୂପ ହେଉଅଛି ।

ଦରଖାସ୍ତ କାହିଁକି ?

ଏଣେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଚାଲିଥାଉ, ତେଣେ ସରକାର ତଥା ସର୍ବସାଧାରଣର ସମର୍ଥନ ଆକର୍ଷଣ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସଂଗଠକମାନେ ଦରଖାସ୍ତ ଦେବା, ସାଧାରଣ ସଭା କରିବା, ପ୍ରତିନିଧିମଣ୍ଡଳ ପଠାଇବା ପ୍ରଭୃତି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ କଦାପି ହେଳା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ ବୋଲି ମୁଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଥିବାରୁ ଅନେକେ ବିସ୍ମୟ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । କରଦ ରାଜ୍ୟର କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଭାରତୀୟ ଶାସନର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରୁଥିବାରୁ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ପକ୍ଷପାତ କରୁଛି ଏବଂ ବ୍ରିଟିଶ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଏକ ବିଦେଶୀ ଶାସନର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରୁଥିବାରୁ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଶତ୍ରୁତା ଆଚରଣ କରୁଛି ବୋଲି ସମାଲୋଚକମାନେ ଯୁକ୍ତି କରୁଛନ୍ତି । ଯେଉଁ ଶାସକ

[* ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର ତ୍ରିବାଙ୍କୁଡ଼ ରାଜ୍ୟର ଭାଇକମ୍‌ଠାରେ ମନ୍ଦିରର ଆଖ-ପାଖରେ ଥିବା କେତେକ ରାସ୍ତା "ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ" ଓ "ଅଗମ୍ୟ"ମାନଙ୍କର ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ଅନୁମତି ପାଇବାକୁ ୧୯୨୪ ଓ ୧୯୨୫ ରେ ଭାଇକମ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ହୋଇଥିଲା ।]

ଜନମତକୁ ଅବଜ୍ଞା କରେ, ମୋ ମତରେ ତାହାହିଁ ହେଉଛି ବିଦେଶୀ ଶାସନ । ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଚାଲିଥିବା ବେଳେ ସୁଦ୍ଧା ଭାରତୀୟମାନେ ଶେଷ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ସହିତ ଆପୋଷ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଚଳାଇ ଥିଲେ । ଏଠାରେ ବ୍ରିଟିଶ ଭାରତରେ ଆମେ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିଅଛୁଁ, କାରଣ ଆମେ ସମୁଦାୟ ସରକାରୀ କଳକୁ ସୁଧାରିବାକୁ ନଚେତ୍ ସମାପ୍ତ କରି ଦେବାକୁ ଚାହାଉଁଛୁଁ ଏବଂ ସେହି କାରଣରୁ ଦରଖାସ୍ତ ଦେବା ପଦ୍ଧତି ଏକ ବୃଥା ଉଦ୍ୟମ ।

ତ୍ରିବାଙ୍କୁଡରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ସମଗ୍ର ଶାସନକଳ ବିରୋଧରେ ଆନ୍ଦୋଳନ କରୁ ନାହାନ୍ତି । ସେମାନେ ଏହି କଳର କୌଣସି ଅଂଶକୁ ସୁଦ୍ଧା ଆକ୍ରମଣ କରୁ ନାହାନ୍ତି । ସେମାନେ ପୁରୋହିତମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଥିବା ଅନ୍ଧ ବିଶ୍ୱାସ ସହିତ ସଂଗ୍ରାମ କରୁଛନ୍ତି । ସେଠାରେ କେବଳ ଅତି ପରୋକ୍ଷ ଭାବରେ ଆମେ ତ୍ରିବାଙ୍କୁଡ ରାଜ୍ୟ ସରକାରଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଆସୁଛୁଁ । ତେଣୁ, ପ୍ରତିନିଧିମଣ୍ଡଳ ପଠାଇବା, ସାଧାରଣ ସଭାମାନ କରିବା, ପ୍ରଭୃତି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଜରିଆରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ସହିତ ଯୋଗାଯୋଗ ନ ରଖିଲେ ଓ ଜନମତର ସମର୍ଥନ ଆକର୍ଷଣ ନ କଲେ ସେମାନେ ଆପଣା ପଥରୁ ବିଚ୍ୟୁତ ହୋଇଯିବେ । ସକ୍ରିୟ ଆନ୍ଦୋଳନ କରିବାର ଅର୍ଥ ନୁହେଁ ଯେ ଆମେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଯୁକ୍ତିସଂଗତ କାର୍ଯ୍ୟପନ୍ଥାର କୌଣସି ସାହାଯ୍ୟ ନେବୁ ନାହିଁ । ଦରଖାସ୍ତ ଦେବା ପ୍ରଭୃତିକୁ ସମସ୍ତ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ପକ୍ଷରେ ଦୁର୍ବଳତାର ଚିହ୍ନ ବୋଲି ବିଚାରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଯେ ବିନୟୀ ନୁହେଁ, ସେ ପ୍ରକୃତରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ବି ନୁହେଁ ।

କେତେକ ନିହିତାର୍ଥ

କେବଳ ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କର ସହାନୁଭୂତି ବ୍ୟତୀତ ତ୍ରିବାଙ୍କୁଡର ବାହାରୁ ସାହାଯ୍ୟ ପଠାଇବା ବିରୋଧରେ ମୁଁ ଯାହା କହିଥିଲି ତାହାକୁ ବିସ୍ତାରିତ କରି ଯୁକ୍ତି ଦେଖାଇବାକୁ ମୋତେ କୁହାଯାଇଛି । ଗୋଟିଏ ସାକ୍ଷାତ୍‌କାରରେ ମୁଁ ଏହା ସପକ୍ଷରେ ରହିଥିବା ବ୍ୟାବହାରିକ ଯୁକ୍ତି ଦର୍ଶାଇ ସାରିଛି । ମାତ୍ର ଏପରି ସାହାଯ୍ୟ ପାଇବା ଓ ଏପରିକି ତାହା ଗ୍ରହଣ କରିବା ବିଷୟରେ ଗୋଟିଏ ମୌଳିକ ଆପତ୍ତି ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ବହୁ ଦୁର୍ବଳ ଲୋକଙ୍କ ତରଫରୁ ଅଳ୍ପ କେତେଜଣ ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗୀ ବ୍ୟକ୍ତି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିଥାନ୍ତି କିମ୍ବା ଆହୁରି ଅଳ୍ପସଂଖ୍ୟକ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରବଳ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସମ୍ମୁଖରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିଥାନ୍ତି । ଭାଇକମ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ପ୍ରଥମ ପ୍ରକରଣରେ ଗୋଟିଏ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ । ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନେକ ବ୍ୟକ୍ତି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଲାଗି ଇଚ୍ଛୁକ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଦୁର୍ବଳ ହୋଇଥିବାରୁ ତାହା କରିପାରି ନାହାନ୍ତି, ଏବଂ "ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ"ମାନଙ୍କର ଦାବୀ ହାସଲ କରିବା ସକାଶେ ଅଳ୍ପ କେତେଜଣ ନିଜର ସମସ୍ତ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଓ ସମର୍ଥ । ଏପରି କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେମାନେ ଯେ ଆଦୌ ସାହାଯ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକ କରୁ ନାହାନ୍ତି ଏ କଥା ସ୍ପଷ୍ଟ । ମାତ୍ର ମନେକରନ୍ତୁ ସେମାନେ ବାହାରୁ ସାହାଯ୍ୟ

ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ସେମାନେ "ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ" ଦେଶବାସୀମାନଙ୍କର ସେବା କିପରି କରିପାରିବେ ? ନିଜ ମଧ୍ୟରୁ ଶକ୍ତିମାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ନ ବାହାରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୁର୍ବଳ ହିନ୍ଦୁମାନେ ପ୍ରବଳ ବିପକ୍ଷ ସହିତ ସଂଗ୍ରାମରେ କଦାପି ସଫଳ ହେବେ ନାହିଁ । ଭାରତର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳର ସାହାଯ୍ୟକାରୀମାନଙ୍କର ତ୍ୟାଗଦ୍ୱାରା ବିରୁଦ୍ଧ ପକ୍ଷର ହୃଦୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବ ନାହିଁ ଏବଂ ଏହା ଖୁବ୍ ସମ୍ଭବ ଯେ ସେଠାକାର "ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ"ମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ପୂର୍ବାପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଶୋଚନୀୟ ହୋଇପଡ଼ିବ । ହୃଦୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଲାଗି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଯେ ଏକ ଅତି ଶକ୍ତିଶାଳୀ ପ୍ରକ୍ରିୟା ତାହା ଆମକୁ ମନେ ରଖିବାକୁ ହେବ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ହୃଦୟକୁ ନିବେଦନ କରିଥାଏ । ଭାରତର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଂଶରୁ ଲୋକମାନେ ଯାଇ ଭାଇକମ୍‌ରେ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇ ଏପରି ନିବେଦନ ସଫଳ ଭାବରେ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ।

ପୁଣି ନିଜ ଅଞ୍ଚଳ ଭିତରେ ଚାଲିଥିବା ଅଭିଯାନରେ ବାହାରୁ କୌଣସି ସାହାଯ୍ୟ ନେବାର ଆବଶ୍ୟକତା ଉଠିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ତ୍ରିବାଙ୍କୁଡ଼ ରାଜ୍ୟରେ ଯେତେ ଦୁର୍ବଳ ଅଥଚ ସହାନୁଭୂତିଶୀଳ ହିନ୍ଦୁ ରହିଛନ୍ତି, ସେମାନେ କାରାବରଣ ନ କରି ପାରନ୍ତି କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି କଷ୍ଟସ୍ୱୀକାର କରି ନ ପାରନ୍ତି, ମାତ୍ର ସମସ୍ତେ ଆବଶ୍ୟକ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ଉଚିତ । ଏପରି ସାହାଯ୍ୟ ନ ଦେଲେ ସେମାନଙ୍କର ସହାନୁଭୂତିର ଅର୍ଥ କ'ଣ ?

ଅତି ଅଳ୍ପ ସଂଖ୍ୟକ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରବଳ ବାଧାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରୁଥିବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେମାନଙ୍କ ଲାଗି ବାହାରୁ କୌଣସି ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ ପଠାଯିବା ମଧ୍ୟ ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଘରୋଇ ବା ପାରିବାରିକ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ସମ୍ପ୍ରସାରଣ ହେଉଛି ସର୍ବସାଧାରଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ । ସମାନ୍ତର ଭାବରେ ପାରିବାରିକ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର କଳ୍ପନା କରି ସାଧାରଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଘଟଣାକୁ ସେ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତରୁ ଯାଞ୍ଚ କରିବା ଉଚିତ ଅଟେ । ଉଦାହରଣ-ସ୍ୱରୂପ, ମନେକରନ୍ତୁ ମୋର ନିଜ ପରିବାରରୁ ମୁଁ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତାରୂପକ ଅଭିଶାପକୁ ଦୂର କରିବାକୁ ଚାହେଁ । ମନେକରନ୍ତୁ, ମୋର ପିତା ମାତା ଏହି ଦୃଷ୍ଟିକୋଣର ବିରୋଧ କରୁଛନ୍ତି, ପ୍ରହ୍ଲାଦଙ୍କ ଅଟଳ ବିଶ୍ୱାସ ପରି ମୋର ଅଟଳ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି । ମନେକରନ୍ତୁ, ମୋର ପିତା ମୋତେ ଶାସ୍ତି ଦେବାର ଧମକ ଦେଉଛନ୍ତି, ଏପରିକି ମୋତେ ଦଣ୍ଡ ଦେବାପାଇଁ ସରକାରର ସାହାଯ୍ୟ ଲୋଡ଼ୁଛନ୍ତି । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ମୁଁ କ'ଣ କରିବି ? ମୋର ବାପା ମୋ ପାଇଁ ଯେଉଁସବୁ ଦଣ୍ଡର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରୁଛନ୍ତି, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ସହିବା ପାଇଁ ମୁଁ ମୋର ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ଡାକି ଆଣିବି କି ? କିମ୍ବା ମୁଁ ନିଜେ ବାପାଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶାସ୍ତିକୁ ନମ୍ର ଭାବରେ ବରଣ କରିନେବି ? ଏହି ଦୁଃଖବରଣ ଓ ପ୍ରେମର ନିୟମ ହିଁ ତାଙ୍କର ହୃଦୟକୁ ତରଳାଇ ଦେବ ଏବଂ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତାରୂପକ ପାପ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଆଖି ଖୋଲିଦେବ—ଏହି ଅଟଳ ବିଶ୍ୱାସ ନେଇ ମୁଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବି କି ? ମୋତେ ପିଲା ଭାବି ମୋ କଥାକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଉ ନ ଥିବାରୁ, ମୁଁ ଇଚ୍ଛା କଲେ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ଓ ଆମ ପରିବାରର ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ନେଇପାରେଁ । ସେମାନେ ତାଙ୍କୁ ସେହିକଥା

ବୁଝାଇ ଦେଇପାରନ୍ତି । ମାତ୍ର କଷ୍ଟ ସହିବାର ସୌଭାଗ୍ୟରେ ଓ ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ମୁଁ ଆଉ କାହାରିକୁ ଅଂଶୀଦାର କରାଇ ଦେବିନାହିଁ । ଏହି କାଳ୍ପନିକ ପାରିବାରିକ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଯାହା ଉଚିତ, ଆମର କଳ୍ପିତ ସାଧାରଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ତାହାହିଁ ଉଚିତ । ତେଣୁ, ଭାଇକମ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଅତି ଅଳ୍ପ କେତେକଜଣଙ୍କଦ୍ୱାରା ହେଉଥାଉ କିମ୍ବା ମୋତେ ଯେପରି ଖବର ମିଳୁଛି, ଏହା ସେଠାରେ ଅଧିକାଂଶ ହିନ୍ଦୁଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରୁଥାଉ, ବାହାରୁ ସାଧାରଣଙ୍କର କେବଳ ସହାନୁଭୂତି ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ସବୁ ପ୍ରକାରର ସାହାଯ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ଏଡ଼ାଇବା ଉଚିତ । ଏହା ସତ୍ୟ ହୋଇପାରେ ଯେ ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମେ ଯେପରି ନିୟମକୁ ପୂରା ମାତ୍ରାରେ ପାଳନ କରି ପାରୁନାହୁଁ, ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି କରି ନ ପାରୁଁ । କିନ୍ତୁ ତାହାବୋଲି ଆମେ ନିୟମକୁ ଭୁଲିଯିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ, ଏବଂ ଯେତେଦୂର ସମ୍ଭବ ନିୟମକୁ ଆମେ ଅନୁସରଣ କରି ଚାଲିବୁ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୧୪-୪-୧୯୨୪

୭୩

ଭାଇକମ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

ଭାଇକମ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଏପରି ବ୍ୟାପକ ସାଧାରଣ-ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଅଛି ଏବଂ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷେତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ସୀମାବଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲେ ହେଁ, ସମାଧାନ ପାଇଁ ଏହା ଏତେ ସମସ୍ୟା ଉପସ୍ଥାପିତ କରୁଛି ଯେ ବାରମ୍ବାର ତାହା ପ୍ରତି ପାଠକମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିବା ନିମିତ୍ତ ମୁଁ କ୍ଷମାପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ମଣୁନାହିଁ ।

ଭାଇକମ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହକୁ ମୁଁ କେତେକ ଭାବରେ ସମର୍ଥନ ଦେଇଥିବାରୁ, ତାହାର ପ୍ରତିବାଦ କରି ମୋଠାକୁ ଏକାଧିକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ସୁଚିନ୍ତିତ ପତ୍ର ଆସିଛି । ମୋର ସମସ୍ତ ପ୍ରଭାବ ପ୍ରୟୋଗ କରି ଏହି ସତ୍ୟାଗ୍ରହକୁ ଏକାବେଳକେ ବନ୍ଦ କରିଦେବା ଲାଗି ଗୋଟିଏ ଚିଠିରେ ନିବେଦନ କରାଯାଇଛି । ମୁଁ ସେ ସବୁ ପତ୍ରକୁ ପ୍ରକାଶ କରି ନ ପାରି ଦୁଃଖିତ । ମାତ୍ର ଏ ସବୁ ଚିଠିରେ ଉତ୍ଥାପିତ ବା ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରରେ ମୋ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆସିଥିବା ସମସ୍ତ ପ୍ରଶ୍ନର ଆଲୋଚନା ଏଠାରେ ମୁଁ କରିପାରିବି ବୋଲି ଆଶା କରୁଅଛି ।

ପ୍ରଥମ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦିଆଯାଇ ପାରିବ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ନେତା ଓ ସଙ୍ଗଠକ ଭାବରେ ମିଷ୍ଟର ମେନନ୍‌ଙ୍କ ସ୍ଥାନରେ ଜଣେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ମିଷ୍ଟର ଜର୍ଜ ଜୋସେଫଙ୍କୁ କାହିଁକି ଗ୍ରହଣ କରାଗଲା ବୋଲି ଆପତ୍ତି ଉଠିଛି । ମୋର ନମ୍ର ମତରେ ଏହି ଆପତ୍ତି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଯଥାର୍ଥ ଅଟେ । ମିଷ୍ଟର ଜୋସେଫଙ୍କୁ 'ନେତୃତ୍ୱ ଦେବାଲାଗି ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରାଯାଇଛି' ଏବଂ ସେ 'ଏହା ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି—ଏ କଥା ଶୁଣିବା ମାତ୍ରକେ ମୁଁ ଏପ୍ରିଲ ୬ ତାରିଖରେ ତାଙ୍କୁ ନିମ୍ନମତେ ପତ୍ର ଲେଖିଥିଲି ।

"ଭାଇକମ୍ ବିଷୟରେ ମୋର ମତ ଯେ ଆପଣ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କୁ ଏ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଛାଡ଼ିଦେବା ଉଚିତ । କାରଣ, ସେହିମାନେ ହିଁ ନିଜକୁ ଶୁଦ୍ଧ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଆପଣଙ୍କର ସହାନୁଭୂତି ଓ ଲେଖଣୀଦ୍ୱାରା ଆପଣ ଏହି ସତ୍ୟାଗ୍ରହକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରନ୍ତି, ମାତ୍ର ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ସଙ୍ଗଠନ କରି ଓ ନିଜେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରି କେବେହେଁ ଏହାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ଆପଣଙ୍କର ଉଚିତ ନୁହେଁ । ନାଗପୁର କଂଗ୍ରେସରେ ଗୃହୀତ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଆପଣ ଦେଖିଲେ ଜାଣିପାରିବେ ଯେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ଅଭିଶାପକୁ ଦୂର କରିବାକୁ କେବଳ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କୁ ସେଥିରେ ଆହ୍ୱାନ କରାଯାଇଛି । ସିରିଆନ୍ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନମାନଙ୍କ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ବ୍ୟାଧି ସଂକ୍ରମିତ ହେଲାଣି ବୋଲି ମିଷ୍ଟର ଆଣ୍ଡ୍ରୁଜଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣି ମୁଁ ବିସ୍ମିତ ହେଲି ।"

ମାତ୍ର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟର ବିଷୟ ଯେ ଚିଠିଟି ତାଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିବା ପୂର୍ବରୁ ମିଷ୍ଟର ମେନନ ଗିରଫ ହୋଇଗଲେ ଓ ମିଷ୍ଟର ଜର୍ଜ ଜୋସେଫ ତାଙ୍କର ସ୍ଥାନ ପୂରଣ କଲେ । କିନ୍ତୁ ହିନ୍ଦୁମାନେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତାକୁ ମାନି ଚଳୁଥିବା ହେତୁ ସେ ବିଷୟରେ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ହିଁ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରିବାର କଥା; ମିଷ୍ଟର ଜୋସେଫଙ୍କର ଏଥିରେ କିଛି କରିବାକୁ ନ ଥିଲା । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ମାଳବୀୟଜୀ (ଏହି ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ପାଇଁ) ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କଲେ ହିନ୍ଦୁମାନେ ତାହାକୁ ଯେପରି ନିଜର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ବୋଲି ଭାବିପାରନ୍ତି, ମିଷ୍ଟର ଜୋସେଫଙ୍କ ତ୍ୟାଗକୁ ହିନ୍ଦୁମାନେ ସେପରି ଗ୍ରହଣ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ । ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ପାପ ଅଟେ । ଏଥିପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର କଷ୍ଟ ସହିବା, ନିଜକୁ ଶୁଦ୍ଧ କରିବା ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ଅତ୍ୟାଚାରିତ ଭାଇଭଉଣୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସମ୍ୟକ୍ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରି ଋଣରୁ ମୁକ୍ତ ହେବା ସେମାନଙ୍କର ଉଚିତ ଅଟେ । ସେମାନେ ଏହି ଲଜ୍ଜା ଏବଂ ଏହି ପାପର କାଳିମାରୁ ନିଜକୁ ମୁକ୍ତ କରିପାରିଲେ ସେହିମାନେ ହିଁ ଗୌରବ ଲାଭ କରିବେ । ଏପରି କି, ଜଣେ ଶୁଦ୍ଧ ପବିତ୍ର ହିନ୍ଦୁର ନୀରବ ଓ ପ୍ରେମମୟ ଦୁଃଖ-ବରଣ କୋଟି କୋଟି ହିନ୍ଦୁଙ୍କର ହୃଦୟକୁ ବିଗଳିତ କରିବାକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ । ମାତ୍ର "ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ"ମାନଙ୍କର ପକ୍ଷ ନେଇ ଅସଂଖ୍ୟ ଅଣହିନ୍ଦୁ ଯେତେ କଷ୍ଟ ସହିଲେ ହେଁ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କୁ ତାହା ପ୍ରଭାବିତ କରିବ ନାହିଁ । ଯେତେ ସଦିଚ୍ଛା ଓ ଉଦାରତା ସହକାରେ ବାହାରୁ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରାଗଲେ ମଧ୍ୟ ତଦ୍ୱାରା ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ଆଖି କଦାପି ଖୋଲିବ ନାହିଁ । କାରଣ, ତାହା ସେମାନଙ୍କୁ ନିଜର ଅପରାଧ ବିଷୟରେ ହୃଦ୍‌ବୋଧ କରାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ବରଂ ଏପରି ବାହ୍ୟ ହସ୍ତକ୍ଷେପ ଯୋଗୁଁ ସମ୍ଭବତଃ ସେମାନେ ସେହି ପାପକୁ ଓଲଟି ଅଧିକ ଜାବୁଡ଼ି ଧରିବେ । କୌଣସି ସଂସ୍କାର ସଫଳ ଓ ସ୍ଥାୟୀ ହେବାକୁ ହେଲେ, ସେହି ସଂସ୍କାର ଭିତରୁହିଁ ଆସିବା ଉଚିତ ।

ମାତ୍ର ଭାଇକମ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ବାହାରୁ କାହିଁକି କୌଣସି ଅର୍ଥସାହାଯ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିବେ ନାହିଁ ? ବିଶେଷତଃ ଯଦି ତାହା ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କଠାରୁ ଆସେ, ସେଥିରେ ଆପତ୍ତି କ'ଣ ? ଅଣ-ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କଠାରୁ ସାହାଯ୍ୟ ବିଷୟରେ ମୁଁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ କହିବି ଯେ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସାହାଯ୍ୟକୁ ଯେପରି ବିଚାର କରୁଛି, ସେମାନଙ୍କର ଆର୍ଥିକ

ସାହାଯ୍ୟକୁ ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ସେହିପରି ବିଚାର କରୁଛି । ଅଣ-ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ପଇସାରେ ମୁଁ ମୋର ହିନ୍ଦୁମନ୍ଦିର ଗଢ଼ି ନ ପାରେଁ । ଯଦି ମୋର ପୂଜା-ପୀଠ ଲୋଡ଼ା, ତେବେ ତାହାର ବ୍ୟୟ ମୋତେ ହିଁ ବହନ କରିବାକୁ ହେବ । ଇଟା ଓ ଚୂନରେ ମନ୍ଦିର ଗଢ଼ିବା-ଠାରୁ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ଦୂରୀକରଣ ଢେର୍ ବଡ କାମ । ଏଥିଲାଗି ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କୁ ହିଁ ରକ୍ତ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ, ସେହିମାନଙ୍କୁ ଏହାର ବ୍ୟୟ ବହନ କରିବାକୁ ହେବ । ଏହି ଅଭିଶାପର ନିରାକରଣ ପାଇଁ ସେହିମାନଙ୍କୁ ପତ୍ନୀ, ସନ୍ତାନ ଓ ସର୍ବସ୍ୱ ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ବାହାରୁ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କଠାରୁ ସାହାଯ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିବା ବିଷୟରେ ମୁଁ ଏତିକି କହିବି ଯେ ଏପରି କରିବାଦ୍ୱାରା ସ୍ଥାନୀୟ ହିନ୍ଦୁମାନେ ସଂସ୍କାର ନିମିତ୍ତ ପ୍ରକୃତରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନାହାନ୍ତି ବୋଲି ଧରା ପଡ଼ିଯିବ । ଯଦି ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କ ପଛରେ ସ୍ଥାନୀୟ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ସହାନୁଭୂତି ଥାଏ, ତେବେ ସେମାନେ ସ୍ଥାନୀୟ ସ୍ତରରେ ଆବଶ୍ୟକ ଅର୍ଥ ଯୋଗାଡ଼ କରିନେବେ । ଯଦି ସେମାନଙ୍କ ସପକ୍ଷରେ ଏହି ସହାନୁଭୂତି ନ ଥାଏ, ତେବେ ଯେଉଁ ଅଳ୍ପ ସଂଖ୍ୟକ ବ୍ୟକ୍ତି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଉପବାସ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରହିବେ । ଏ କଥା ସ୍ପଷ୍ଟ ଯେ ସେମାନେ ସେପରି ପ୍ରସ୍ତୁତ ନ ଥିଲେ, ଯେଉଁ ସ୍ଥାନୀୟ ହିନ୍ଦୁ-ମାନଙ୍କର ହୃଦୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସେମାନେ ଚାହାଁନ୍ତି, ସେହି ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ସହାନୁଭୂତି ସେମାନେ ପାଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ହୃଦୟ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଏକ ପ୍ରକ୍ରିୟା । ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ସଂସ୍କାରକମାନେ ସମାଜ ଉପରେ ନିଜର ମତ କଦାପି ବଳପୂର୍ବକ ଲଦିଦେବାକୁ ଚାହାଁନ୍ତି ନାହିଁ; ସେମାନେ ସମାଜର ହୃଦୟକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛନ୍ତି । ଯଦି ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ପ୍ରଣାଳୀକୁ ପ୍ରେମର ଗୋଟିଏ ପ୍ରକ୍ରିୟା ବୋଲି ମୁଁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିପାରେଁ, ତେବେ ବାହାରର ଅର୍ଥ-ସାହାଯ୍ୟ ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ନିଶ୍ଚୟ ବ୍ୟାହତ କରିବ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାର କଲେ, ଶିଖ୍‌ମାନେ ସେଠାରେ ମାଗଣାରେ ଖାଇବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତାବ କରିଛନ୍ତି, ତାକୁ ଭାଇକମ୍‌ର ଭୟଭୀତ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଏକ ଶଙ୍କାର କାରଣ ହେବ ବୋଲି ମୁଁ ମନେ କରୁଛି ।

ନିଜର ସମଧର୍ମୀ ଗୋଟିଏ ଗୋଷ୍ଠୀକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିବା ଈଶ୍ୱର ଉପାସନାର ବିରୋଧୀ ବୋଲି ଯେଉଁ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ହିନ୍ଦୁମାନେ ଆଜି ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଛନ୍ତି ଏବଂ ସ୍ନାନ-ପ୍ରକ୍ଷାଳନରେ ଓ ଶାରୀରିକ ଅଶୌଚକୁ ଏଡ଼ିବାରେ ହିଁ ଧାର୍ମିକ ଜୀବନ ଠୁଳ ହୋଇ ରହିଛି ବୋଲି ଭାବୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଭାଇକମ୍ ଆନ୍ଦୋଳନ ଫଳରେ ଯେ ଆତଙ୍କିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେଣି, ଏଥିରେ ମୋ ମନରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କର ଧର୍ମ ଉପରେ ବିପତ୍ତି ପଡ଼ିଛି ବୋଲି ସେମାନେ ଭାବୁଛନ୍ତି । ତେଣୁ ଆନ୍ଦୋଳନର ସଂଗଠକମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହେଉଅଛି, ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ଓ ଧର୍ମାନ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ଆଶ୍ୱାସନା ଦେବାକୁ ହେବ ଯେ ବଳପୂର୍ବକ କୌଣସି ସଂସ୍କାର ଆଣିବାର ଚେଷ୍ଟା ଆଦୌ କରାଯାଉ ନାହିଁ । ବିଜୟଲାଭ ପାଇଁ ଭାଇକମ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କୁ ନମ୍ର ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଯଦି ସେମାନେ ବିରୋଧୀମାନଙ୍କର ହୃଦୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ଚାହାଁନ୍ତି, ତେବେ ସେମାନେ ଧର୍ମାନ୍ଧ

ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କଠାରୁ ଅପମାନ ଓ ତତୋଧିକ ଲାଞ୍ଛନା ସହ୍ୟ କରିବେ ଏବଂ ତଥାପି ସେମାନଙ୍କୁ ଭଲ ପାଇବେ ।

କିନ୍ତୁ ଏହି ମର୍ମରେ ଗୋଟିଏ ଟେଲିଗ୍ରାମ ଆସି ପହଞ୍ଚିଛି, "କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ରାସ୍ତା ଅବରୋଧ କରୁଛନ୍ତି; ଆମେ ସେହି ବାଡ଼ ଭାଙ୍ଗିଲେ ବା ଡେଇଁ ଗଲେ ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ କି ? ଅନଶନ କଲେ ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ କି ? କାରଣ, ଅନଶନ ଫଳପ୍ରଦ ହେବ ବୋଲି ଆମେ ଦେଖୁଛୁ ।"

ମୋର ଉତ୍ତର ହେଉଛି, ଯଦି ଆମେ ସତ୍ୟରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ହୋଇଥିବା, ତେବେ ଆମେ ବାଡ଼ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ବା ଡେଇଁ ଯିବାକୁ ଚାହିଁବା ନାହିଁ । ଏପରି କଲେ ଆମେ ଅବଶ୍ୟ ଜାଗିବରଣ କରିବୁ, ମାତ୍ର ତାହାକୁ ସବିନୟ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ବୋଲି କୁହାଯିବ ନାହିଁ । ଏହା ପ୍ରଧାନତଃ ଅଭଦ୍ର ଓ ଅପରାଧମୂଳକ ହେବ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଅନଶନ କରିବା ମଧ୍ୟ ଅନୁଚିତ । ମୁଁ ଦେଖୁଛି ଯେ ମିଷ୍ଟର ଜୋସେଫଙ୍କ ନିକଟକୁ ଅନଶନ ବିଷୟରେ ମୁଁ ଯେଉଁ ଚିଠି ଲେଖିଥିଲି, ତାହାକୁ ସମସ୍ତେ ଭୁଲ୍ ବୁଝିଛନ୍ତି । ସମସ୍ତଙ୍କର ସତ୍ୱର ଅବଗତି ପାଇଁ ଏଠାରେ ମୁଁ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ଅଂଶର ପୁନରୁଦ୍ଧାର କରୁଅଛି ।

"କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରୁ ଅନଶନକୁ ବାଦ୍ ଦେବେ, ମାତ୍ର ଗିରଫ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶାନ୍ତ ଓ ବାଧ୍ୟ ଭାବରେ ଦଳକ ପରେ ଦଳେ ଠିଆ ହୋଇ ରହିବେ ବା ବସି ରହିବେ ।"

"ଆପଣଙ୍କ ଟେଲିଗ୍ରାମ୍‌ର ଉତ୍ତରରେ ମୁଁ ଏହି ଟେଲିଗ୍ରାମ୍ ପଠାଇଥିଲି । ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଅନଶନ ସକାଶେ ସୁନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୀମାରେଖା ରହିଅଛି । ଆପଣଙ୍କ ଉତ୍ପୀଡ଼କଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଅନଶନ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ, କାରଣ ଏତଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାରର ହିଂସା ହେବ । ତାଙ୍କର ଆଜ୍ଞା ପାଳନ ନ କରି ଆପଣ ତାଙ୍କଠାରୁ ଶାସ୍ତି ପାଇବାକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଶା କରିବେ ସିନା, ମାତ୍ର ସେ ଶାସ୍ତି ଦେବାକୁ ନାସ୍ତି କରୁଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏବଂ ତାଙ୍କର ଆଦେଶ ଅମାନ୍ୟ କରି ଶାସ୍ତିଲାଭ କରିବାର ପନ୍ଥାକୁ ସେ ଅସମ୍ଭବ କରି ରଖିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ ଗ୍ରୁଏଁ ଗ୍ରୁଏଁ ଆପଣାକୁ ଶାସ୍ତି ଦେବାକୁ ଯିବୁ ନାହିଁ । ଜଣେ ସ୍ନେହୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଆମେ ଅନଶନ କରି ପାରୁ । ତାଙ୍କଠାରୁ ବଳପୂର୍ବକ କୌଣସି ଅଧିକାର ଛଡାଇ ଆଣିବାକୁ ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ତାହାଙ୍କୁ ସଂଶୋଧନ କରିବା ନିମିତ୍ତ ଆମେ ଅନଶନ କରିପାରୁଁ, ଯେପରି କି ଜଣେ ମଦ୍ୟପାୟୀ ପିତାଙ୍କ ବିରୋଧରେ ପୁତ୍ର ଅନଶନ କରେ । ବମ୍ବେ ଓ ତାହାପରେ ବାର୍ଡୋଲିଠାରେ ମୁଁ ଯେଉଁ ଅନଶନ କରିଥିଲି, ତାହା ଏହି ଧରଣର ଥିଲା । ଯେଉଁମାନେ ମୋତେ ଭଲ ପାଉଥିଲେ, ସେହିମାନଙ୍କୁ ସଂଶୋଧନ କରିବା ନିମିତ୍ତ ମୁଁ ଅନଶନ କରିଥିଲି । ମାତ୍ର ଜେନେରାଲ ଡ଼ାୟାର୍, ଯେ ମୋତେ ଯେ କେବଳ ଭଲ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ, ତାହା ନୁହେଁ, ମୋତେ ଶତ୍ରୁ ବୋଲି ଭାବନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ସଂଶୋଧନ କରିବା ନିମିତ୍ତ ମୁଁ ଅନଶନ କରିବି ନାହିଁ । ମୋ କଥା ପରିଷ୍କାର ବୁଝାଗଲା ତ ?"

ଅତି ସାଧାରଣ ଭାବରେ ମୁଁ ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ମନ୍ତବ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଦେଇଥିଲି ବୋଲି କହିବା ଅନାବଶ୍ୟକ, ଏଠାରେ 'ଉତ୍ପୀଡ଼କ' ଓ 'ସ୍ନେହଶୀଳ' ବା 'ପ୍ରେମଧର୍ମୀ' ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ କେବଳ ସାଧାରଣ ଅର୍ଥରେ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଇଛି । ଯେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟାୟ କରେ, ତାକୁ ଉତ୍ପୀଡ଼କ ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି, ଯିଏ ଆମ ପ୍ରତି ସହାନୁଭୂତି ରଖିଥାଏ, ତାକୁ ଆମେ ସ୍ନେହଶୀଳ ବୋଲି କହିପାରିବା । ମୋ ମତରେ ଭାଇକମ୍ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସଂସ୍କାରର ବିରୋଧ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ଉତ୍ପୀଡ଼କ । ରାଷ୍ଟ୍ରକୁ ଆମେ ଉତ୍ପୀଡ଼କ ବୋଲି କହିପାରୁଁ ବା ନ କହିପାରୁଁ । ଏଠାରେ ରାଷ୍ଟ୍ର କହିଲେ ମୁଁ ଶାନ୍ତିରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିବା ପୋଲିସବାହିନୀକୁ ହିଁ ବୁଝୁଛି । ଏହି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତଟିରେ ଆମେ ରାଷ୍ଟ୍ର କିମ୍ବା ସଂସ୍କାରବିରୋଧୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ କଦାପି ସ୍ନେହଶୀଳ ବୋଲି କହିପାରିବା ନାହିଁ । ଭାଇକମ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କର ସମର୍ଥକମାନେ ସ୍ନେହଶୀଳ ବୋଲାଇ ପାରିବେ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଅନଶନ ଲାଗି ଦୁଇଟି ସର୍ତ୍ତ ରହିଛି । କେବଳ ସ୍ନେହଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି ବିରୋଧରେ ତା'ର ହୃଦୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରଖି ଅନଶନ କରାଯାଇ ପାରିବ; ତା'ଠାରୁ ବଳପୂର୍ବକ ଅଧିକାର ଛଡ଼ାଇ ନେବାକୁ ନୁହେଁ । ସ୍ଥାନୀୟ ସମର୍ଥକମାନେ ଯଦି କଷ୍ଟ ସହିବାର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଭଙ୍ଗ କରନ୍ତି, ତେବେ ସେହିମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଅନଶନକୁ ଆମେ ଭାଇକମ୍ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଏହାର ଯଥାର୍ଥ ଓ ଏକମାତ୍ର ସଂଭାବ୍ୟ ଉପଲକ୍ଷ୍ୟ ବୋଲି କହିପାରିବା । ବାପାଙ୍କର କୌଣସି ମନ୍ଦଗୁଣ ଛଡ଼ାଇବା ଲାଗି ମୁଁ ତାଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଅନଶନ କରିପାରେଁ, ମାତ୍ର ଉତ୍ତରାଧିକାର ସୂତ୍ରରେ ତାଙ୍କଠାରୁ ସମ୍ପତ୍ତି ଦାବୀ କରିବାକୁ ନୁହେଁ । ଭାରତର ଭିକାରୀମାନଙ୍କୁ ଦୁଆରୁ ଫେରାଇ ଦେଉଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ ସେମାନେ ବେଳେ-ବେଳେ ଅନଶନ କରିଥାନ୍ତି; ଏମାନେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ନୁହନ୍ତି କି ଭଲ ପୋଷାକ ଦାବୀ କରି ବାପ ବିରୋଧରେ ଅନଶନ କରୁଥିବା ପିଲା ବି ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ନୁହନ୍ତି । ଏଠି ଭିକାରୀମାନେ ନିର୍ଲଜ୍ଜ ଓ ପିଲାମାନଙ୍କ ୮ କାମ ପିଲାଳିଆ । ମୋର ଯେଉଁ ସହକର୍ମୀମାନେ ସ୍ବୈରସ୍ବୈରାର ଅନଳ ପ୍ରଜ୍ଜ୍ୱଳିତ କରିଥିଲେ, ସେହିମାନଙ୍କର ହୃଦୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଲାଗି ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ ବାରଡ଼ୋଲିଠାରେ ଅନଶନ କରିଥିଲି । ଭାଇକମ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଗିରଫ କରୁନାହାନ୍ତି ବୋଲି ଯଦି ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ଅନଶନ କରନ୍ତି, ତେବେ ତାହା ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ଭିକାରୀମାନଙ୍କ ଅନଶନ ଭଳି ହେବ ବୋଲି ମୁଁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ନମ୍ରତାର ସହିତ କହିବି । ଏହା ସଫଳ ହେଲେ, କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କର ଭଲ ପଣିଆର ପରିଚୟ ଦେବ, ମାତ୍ର ଆମର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଭଲ କିମ୍ବା ଆମେ ନିଜେ ଭଲ ବୋଲି କୌଣସି ପ୍ରମାଣ ମିଳିବ ନାହିଁ । ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟର ଫଳ କ'ଣ ହେଲା, ତାହା ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ପ୍ରଥମ ଚିନ୍ତା ହେବା ଅନୁଚିତ । କାର୍ଯ୍ୟର ଔଚିତ୍ୟ ହିଁ ତାହାର ପ୍ରଥମ ବିଚାର୍ଯ୍ୟ ଅଟେ । ଆପଣାର ସାଧ୍ୟ (ଲକ୍ଷ୍ୟ) ଓ ସାଧନ ଉପରେ ତାହାର ଯଥେଷ୍ଟ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଥିବ ଏବଂ ପରିଣାମରେ ସଫଳତା ଅବଶ୍ୟ ମିଳିବ ବୋଲି ସେ ଜାଣିଥିବ ।

ଗୋଟିଏ ଭାରତୀୟ କରଦରାଜ୍ୟରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିବାର ନୀତିକୁ କେତେଜଣ ପତ୍ର ପ୍ରେରକ ଏକାବେଳକେ ନାପସନ୍ଦ କରିଛନ୍ତି । ଏହି ବିଷୟରେ ମିଷ୍ଟର ଜୋସେଫ୍‌ଙ୍କ ପାଖକୁ ମୁଁ ଦେଇଥିବା ଚିଠିର ଅବଶିଷ୍ଟ ଅଂଶକୁ ମୁଁ ଏଠାରେ ଉଦ୍ଧାର କରି ଦେଉଛି, "ଆପଣ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରନ୍ତୁ । ଆପଣ ଏହି ଦେଶର ଏକ କରଦରାଜ୍ୟରେ ଅଛନ୍ତି । ତେଣୁ ରାଜ୍ୟର ଦେଓ୍ୱାନ ବା ମହାରାଜଙ୍କ ପାଖକୁ ଆପଣ ପ୍ରତିନିଧି ମଣ୍ଡଳ ନେଇଯାଇ ପାରନ୍ତି । ଆନ୍ଦୋଳନ ପ୍ରତି ସଦ୍‌ଭାବ ପୋଷଣ କରୁଥିବା ରକ୍ଷଣଶୀଳ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ତରଫରୁ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ଦରଖାସ୍ତ ପଠାଯାଉ । ବିରୋଧ କରୁଥିବା ଲୋକଙ୍କ ସହିତ ଆପଣ ଦେଖା ସାକ୍ଷାତ କରୁଥିବେ । ଏହି ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଆପଣ ନାନା ପ୍ରକାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରିବେ । ପ୍ରାଥମିକ ସତ୍ୟାଗ୍ରହଦ୍ୱାରା ଆପଣ ଏହି ବିଷୟରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିସାରିଛନ୍ତି । ଏହା ଯେପରି ମରି ନ ଯାଏ ବା ଧୈର୍ଯ୍ୟହୀନତା ଯୋଗୁଁ ହିଂସାତ୍ମକ ଆକାର ଧାରଣ ନ କରେ ସର୍ବୋପରି ଆପଣ ସେଥିପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ରଖିଥିବେ ।"

ଆପଣାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ କରିବା ପାଇଁ କଂଗ୍ରେସଦ୍ୱାରା ଭାରତର କୌଣସି କରଦ-ରାଜ୍ୟରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନ ସ୍ପଷ୍ଟତଃ ନିଷିଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିବା ଉଚିତ । ମାତ୍ର କୌଣସି ସ୍ଥାନୀୟ ଅନ୍ୟାୟର ନିରାକରଣ ଲାଗି ଯେ କୌଣସି ସମୟରେ ଭାରତର କୌଣସି କରଦ-ରାଜ୍ୟରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ନ୍ୟାୟତଃ ଆରମ୍ଭ କରାଯାଇପାରେ । ସେଥିପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ଅନ୍ୟ ସର୍ତ୍ତଗୁଡ଼ିକ ତତ୍‌ପୂର୍ବରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିବା ଉଚିତ । ଭାରତର କୌଣସି କରଦରାଜ୍ୟରେ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରଶ୍ନ ହିଁ ଉଠୁ ନ ଥିବାରୁ ସେଠାରେ ଦରଖାସ୍ତ ଦେବା ଓ ପ୍ରତିନିଧି-ମଣ୍ଡଳ ପଠାଇବା ପନ୍ଥା ଯେ କେବଳ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ସେତିକି ନୁହେଁ, ଏହାକୁ ଏକ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ରୂପେ ମାନିନେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ମାତ୍ର, ମୋର କେତେକ ପତ୍ରପ୍ରେରକ କହୁଛନ୍ତି ଯେ ତ୍ରିବାଙ୍କୁରଠାରେ ନ୍ୟାୟତଃ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ପାଇଁ କ୍ଷେତ୍ର ନାହିଁ । ସେମାନେ ପଚାରିଛନ୍ତି—

୧—କେବଳ ତ୍ରିବାଙ୍କୁରଠାରେ ଲୋକେ ଛୁଆଁ ଅଛୁଆଁ ମାନୁଛନ୍ତି, ନା କେରଳ ସାରା ସବୁଠି ଏହି ପରିସ୍ଥିତି ରହିଛି ?

୨—ସବୁଠାରେ ଯଦି ଏହିପରି ପରିସ୍ଥିତି ଥାଏ, ତେବେ କେରଳ ଭିତରେ ଥିବା ବ୍ରିଟିଶ୍ ଶାସିତ ଅଞ୍ଚଳଗୁଡ଼ିକୁ ବାଦ୍ ଦେଇ ତ୍ରିବାଙ୍କୁରକୁ ବାଛିବା ପକ୍ଷରେ କି ବିଶେଷ କାରଣ ରହିଛି ?

୩—ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ମହାରାଜା, ସ୍ଥାନୀୟ ବିଧାନସଭା ଆଦି ପାଖକୁ କୌଣସି ଦରଖାସ୍ତ ପଠାଇ ଥିଲେ କି ?

୪—ରକ୍ଷଣଶୀଳ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ସହିତ ସେମାନେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିଥିଲେ କି ?

୫—ରାସ୍ତା ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ଦାବୀ କରିବା ଅଙ୍ଗୁଳି ପ୍ରବେଶାନ୍ତେ ବାହୁ ପ୍ରବେଶ ଭଳି ନୁହେଁ କି ? ଏବଂ ଜାତି ଭେଦକୁ ସମୂଳେ ଉତ୍ପାଟିତ କରିଦେବା ମତଲବରେ ଏହା କରାଯାଉ ନାହିଁ କି ?

୬—ସେହି ରାସ୍ତା ଗୋଟିଏ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ରାସ୍ତା ନୁହେଁ କି ?

ପ୍ରଥମ ଦୁଇଟି ପ୍ରଶ୍ନ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଅପ୍ରାସଙ୍ଗିକ । ଛୁଆଁ ଅଛୁଆଁ ଭେଦଭାବ ଯେଉଁଠି ରହିଥାଉ ପଛକେ, ଆମକୁ ତାହା ନିରାକରଣ ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରିବାକୁ ହେବ । କର୍ମୀମାନେ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ବା ଯେଉଁ ସମୟକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ବୋଲି ମନେ କରିବେ, ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନ୍ୟାୟୋଚିତ ଉପାୟରେ ସେଠାରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିବା ସେମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଟେ ।

ମୋତେ ଖବର ମିଳିଛି ଯେ କେବଳ ଥରେ ନୁହେଁ, ସେଠାରେ ଏକାଧିକବାର ଦରଖାସ୍ତ ପ୍ରଭୃତି ପଠାଇବାର କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଇ ସାରିଛି ।

ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ସମର୍ଥନ ରହିଛି ବୋଲି ଅନୁମାନ ।

ରାସ୍ତାଟି ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ନିଜର ଅନ୍ତିମ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ଏ କଥା ଅସ୍ୱୀକାର କରିହେବ ନାହିଁ ଯେ ଭାରତସାରା ଅନ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣେତର ଜାତିମାନେ ଯେଉଁସବୁ "ସାଧାରଣ" ରାସ୍ତା, "ସାଧାରଣ" ବିଦ୍ୟାଳୟ, "ସାଧାରଣ" କୂପ, "ସାଧାରଣ" ମନ୍ଦିରଗୁଡ଼ିକୁ ବ୍ୟବହାର କରି ପାରୁଛନ୍ତି, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଦଳିତ ଜାତିମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଉନ୍ମୁକ୍ତ କରିଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସାରା ଭାରତରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲିଅଛି ।

ବସ୍ତୁତଃ ଜାତିପ୍ରଥାର ସବୁଠାରୁ ଅନିଷ୍ଟକାରୀ ପରିଣାମକୁ ଦୂର କରି ଏହାକୁ ପରିଶୁଦ୍ଧ କରିବା ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଅଟେ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ମୁଁ ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମରେ ବିଶ୍ୱାସ କରେଁ । ଅବଶ୍ୟ ଏହାକୁ ମୁଁ ନିଜ ଅର୍ଥରେ ବୁଝିଥାଏଁ । ସେ ଯାହା ହେଉ, ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା-ବିରୋଧୀ ଆନ୍ଦୋଳନର ଲକ୍ଷ୍ୟ ସହ-ଭୋଜନ ବା ସହ-ବିବାହ ନୁହେଁ । ଯେଉଁମାନେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ନିବାରଣ ସହିତ ଏହି ଦୁଇଟି ବିଷୟକୁ ମିଶାଇ ଦେଉଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଦଳିତ ଜାତିମାନଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ ସାଧନରେ ହାନି ଘଟାଉଛନ୍ତି; ସହ-ଭୋଜନ ଓ ସହ-ବିବାହ ଆଦର୍ଶର କ୍ଷତି ମଧ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି ।

ମୋ ପାଖରେ ଏପରି ଅନେକ ଚିଠି ଅଛି, ଯେଉଁଥିରେ ଏହି ରାସ୍ତାକୁ ଗୋଟିଏ ସର୍ବସାଧାରଣ ରାସ୍ତା ବୋଲି ଦାବୀ କରାଯାଇଛି । ବସ୍ତୁତଃ ମୋର ସମ୍ବାଦଦାତାମାନେ ଜଣାଇଛନ୍ତି ଯେ କେତେବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ ସେହି ରାସ୍ତାକୁ ବ୍ରାହ୍ମଣେତର ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହିତ "ଅଗମ୍ୟ"ମାନେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ ।

ଅତଏବ ମୋ ମତରେ ଭାଇକମ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସପକ୍ଷରେ ନ୍ୟାଯ୍ୟ କାରଣ ରହିଛି ଏବଂ ଉପଯୁକ୍ତ ସୀମା ମଧ୍ୟରେ ରହିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏବଂ ଅହିଂସା ଓ ସତ୍ୟରେ କଠୋର ନିଷ୍ଠା ରଖି ଏହାକୁ ପରିଚାଳିତ କରୁଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସହାନୁଭୂତି ପାଇବାକୁ ଯୋଗ୍ୟ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା୧-୫-୧୯୨୪

୭୪

ଭାଇକମ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

ଥିୟାମାନଙ୍କର ଧର୍ମଗୁରୁ ପରମହଂସ ଶ୍ରୀ ନାରାୟଣ ଗୁରୁ ଭାଇକମ୍ଠାରେ ହୋଇଥିବା ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଏବେ ଯେଉଁ ଉପାୟଗୁଡ଼ିକ ଅବଲମ୍ବନ କରାଯାଉଛି ସେଗୁଡ଼ିକୁ ସମର୍ଥନ କରୁନାହାନ୍ତି ବୋଲି ସମ୍ବାଦ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି । ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକମାନେ ଅବରୁଦ୍ଧ ରାସ୍ତାରେ ଆଗେଇବା ଓ ଅବରୋଧର ପ୍ରତିବନ୍ଧକକୁ ଡେଇଁଯିବା ଉଚିତ ବୋଲି ସେ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଛନ୍ତି । ସେମାନେ ମନ୍ଦିରରେ ପ୍ରବେଶ କରି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହିତ ଏକାଠି ବସି ଖାଆନ୍ତୁ । ଦେଖା ସାକ୍ଷାତ୍‌ରେ ତାଙ୍କ ସହିତ ହୋଇଥିବା କଥାବାର୍ତ୍ତାକୁ ସଂକ୍ଷେପ କରି ଦେଇଥିଲେ ହେଁ ମୁଁ ପ୍ରାୟ ସବୁକଥା ଠିକ୍ ଭାବରେ ଉଦ୍ଧାର କରିଅଛି । ମାତ୍ର ତାଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବିତ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ନୁହେଁ । କାରଣ, ଅବରୋଧକୁ ଡେଇଁଯିବା ପ୍ରକାଶ୍ୟ ହିଂସାଚରଣ ହେବ । ଅପଣମାନେ ଯଦି ଅବରୋଧକୁ ଡେଇଁବେ, ତେବେ ମନ୍ଦିରର କବାଟ ଭାଙ୍ଗି ବା କାନ୍ଥ ଫଟାଇ ମନ୍ଦିର ଭିତରେ କାହିଁକି ବା ପ୍ରବେଶ ନ କରିବେ ? ଶାରୀରିକ ବଳ ପ୍ରୟୋଗ ନ କରି ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକମାନେ ପୋଲିସମାନଙ୍କ ଧାଡ଼ି ଭାଙ୍ଗି କପରି ଭିତରକୁ ପ୍ରବେଶ କରି ପାରିବେ ? ଯଦି ଥିୟାମାନେ ବଳବାନ୍ ହୋଇଥିବେ ଏବଂ ଯଥେଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟାରେ ମରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିବେ, ତେବେ ପ୍ରସ୍ତାବିତ ଉପାୟଟି ଗ୍ରହଣ କରି ସେମାନେ ଯେ ନିଜର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନ କରିପାରିବେ ନାହିଁ ଏକଥା ମୁଁ କଦାପି କହୁନାହିଁ । ମୁଁ କେବଳ ଏତିକି କହୁଛି ଯେ ସେମାନେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ବିପରୀତ ମାର୍ଗରେ ଯାଇ ଏହା କରି ପାରିବେ ଏବଂ ତଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ରକ୍ଷଣଶୀଳମାନଙ୍କର ହୃଦୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ନ କରି ନିଜ ମତକୁ ବଳପୂର୍ବକ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ଲଦିଦେବେ । ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀ ନାରାୟଣ ଗୁରୁଙ୍କ ସହ ଏହି ସାକ୍ଷାତ୍‌କାରର ସମ୍ବାଦଟିକୁ ଖବର କାଗଜରୁ କାଟି ମୋ ପାଖକୁ ପଠାଇଦେଇଛନ୍ତି ଏବଂ ସୂଚନା ଦେଇଛନ୍ତି, ଗୁରୁ ଏଭଳି ହିଂସାମୂଳକ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଥିବା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଭାଇକମ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବାତିଲ କରିବାପାଇଁ ମୁଁ ସ୍ଥାନୀୟ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଏଁ । ମାତ୍ର ମୋର ମତ, ତାହାଦ୍ୱାରା ଆମ ନିଜ ପନ୍ଥା ଉପରେ ଆମର ଯଥେଷ୍ଟ ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ ଏବଂ ଆମେ ହିଂସାପାଖରେ ଆତ୍ମ-ସମର୍ପଣ କରିଦେଲୁଣି ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଯିବ । ଯେତେଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଙ୍ଗଠକମାନେ ଅପଣାର ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସୀମାରେଖା ଭିତରେ ନିଷ୍ଠା ସହକାରେ ଚାଲୁଛନ୍ତି, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବନ୍ଦ କରିବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ । ସେହି ବନ୍ଧୁ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତରୂପେ ଚୌରିଚୌରା କଥା ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । ଏଥିରେ ତାଙ୍କ ବିଚାରର ଅସ୍ପଷ୍ଟତା ବା ପ୍ରକୃତ ତଥ୍ୟ ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର ଅଜ୍ଞତା ଫୁଟି ଉଠିଛି । କଂଗ୍ରେସ ଓ ଖିଲାଫତ କର୍ମୀମାନେ ଚୌରିଚୌରାର ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡରେ ଜଡ଼ିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ବୋଲି ବାରଡୋଲି ସତ୍ୟାଗ୍ରହକୁ ସ୍ଥଗିତ ରଖାଯାଇଥିଲା । ଭାଇକମ୍

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସହିତ ସଂପୃକ୍ତ କଂଗ୍ରେସ ଲୋକେ ଯଦି ତପସ୍ୟା-ଧର୍ମ ଗୁରୁ ଯେଉଁ ପରାମର୍ଶଗୁଡ଼ିକ ଦେଇଛନ୍ତି ବୋଲି କୁହାଯାଉଛି, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି, ତା ହେଲେ ସେଠାରେ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ହେବ । ସେପରି ସ୍ଥଳେ ଆନ୍ଦୋଳନ ବନ୍ଦ କରିବାର କଥା ଉଠିବ । ତାହା ନ ହେଲେ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ବନ୍ଦ କରିଦେବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ । ଅତଏବ ମୁଁ ଭାଇକମ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ସଙ୍ଗଠକମାନଙ୍କୁ ଦ୍ୱିଗୁଣ ଉତ୍ସାହରେ କାମରେ ଲାଗିଯିବା ପାଇଁ ଏବଂ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଆଚରଣ ଉପରେ ଆହୁରି କଡ଼ା ନଜର ରଖିବା ପାଇଁ ନିବେଦନ କରୁଅଛି । ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ ପାଇଁ ଅଳ୍ପ ସମୟ ଲାଗୁ ବା ଅଧିକ ସମୟ ଲାଗୁ, ନିଜେ କଷ୍ଟ ବରଣ କରି ଓ ନିଜେ ଶୁଦ୍ଧପୂତ ହୋଇ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପାୟରେ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ଶ୍ରେଣୀର ହୃଦୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା ହିଁ ଏକମାତ୍ର ବାଟ । ଅନ୍ୟ ପନ୍ଥା ନାହିଁ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୧୯-୬-୧୯୨୬

୭୪

ଭାଇକମ୍

ଭାଇକମ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସମ୍ଭବତଃ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ପହଞ୍ଚିଲାଣି । ତ୍ରିବାଙ୍କୁଡ଼ର କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କୁ ବସ୍ତୁତଃ ଗୁଣ୍ଡାମାନଙ୍କର ମର୍ଜି ଉପରେ ଛାଡ଼ି ଦେଇଛନ୍ତି ବୋଲି ଖବର କାଗଜରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି ଓ ଏହିକଥା ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସୂତ୍ରରୁ ସମର୍ଥିତ ହୋଇଛି । ନରମ ଭାଷାରେ ଏହାକୁ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ହିନ୍ଦୁ ଗୋଷ୍ଠୀର ସଂଗଠିତ ବିରୋଧ ବୋଲି କୁହାଯାଉଛି । ରକ୍ଷଣଶୀଳତାର ସାଧାରଣତଃ ଆଖିକାନ ନ ଥାଏ, ଏହା ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି । ସମାଜର ଚଳନ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ସଂସ୍କାରମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କ ସପକ୍ଷରେ ଅଧିକ ସମ୍ମାନ ଓ ଜନସମର୍ଥନ ରହିଥାଏ । ତେଣୁ, ଏହି ଗୋଷ୍ଠୀ ନିର୍ଭୟରେ ଏପରି ଅନେକ କାମ କରିପାରେ ଯାହା କୌଣସି ସଂସ୍କାରକ କରିବାକୁ ସାହସ କରେନାହିଁ । ମାତ୍ର ତ୍ରିବାଙ୍କୁଡ଼ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ମନୋଭାବ ଅଦ୍ଭୁତ ବୋଧ ହେଉଛି । ନିରୀହ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଭାବରେ ଯେଉଁ ହିଂସାଚରଣ କରାଯାଉଛି କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ସେ ସବୁ ଦେଖି ନ ଦେଖିବା ପରି ଛଳନା କରୁଛନ୍ତି କି ? ତ୍ରିବାଙ୍କୁଡ଼ ପରି ଏକ ଉନ୍ନତ ରାଜ୍ୟ ଆଜି ଧନ ଜୀବନ ରକ୍ଷା କରିବାର ଆପଣା ମୌଳିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟକୁ କ'ଣ ବିସର୍ଜନ କରି ଦେଇଛି ? ଗୁଣ୍ଡାମାନେ ବର୍ବରୋଚିତ ହିଂସାକାଣ୍ଡ ଚଳାଇଛନ୍ତି ବୋଲି ଶୁଣାଯାଉଛି । ସେମାନେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକମାନଙ୍କ ଆଖିକୁ ଚୂନ ଫୋପାଡି ସେମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ଧ କରିଦେଉଛନ୍ତି ।

ଗୁଣ୍ଡାମାନଙ୍କର ଏହି ଆହ୍ୱାନର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ମାତ୍ର ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ଯେପରି ନିଜର ମୁଣ୍ଡ ଖରାପ କରି ନ ବସନ୍ତି । ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକମାନେ ପିନ୍ଧିଥିବା ଖଦଡ଼ ପୋଷାକକୁ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଛଡ଼ାଇ ନେଇ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଜୁଆଡ଼େ ପୋଡ଼ି ଦିଆଯାଉଛି ।

ଏଥିରେ ଊଣା ଅଧିକେ ରକ୍ତ ଗରମ ହୋଇଯିବାର କଥା । ସମସ୍ତ ଉତ୍ତେଜନା ସତ୍ତ୍ୱେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକମାନେ ଶାନ୍ତ ରହନ୍ତୁ ଏବଂ ତୀବ୍ର ଉତ୍ତେଜନା ମଧ୍ୟରେ ସାହସ ଅବଲମ୍ବନ କରନ୍ତୁ । ଯେଉଁମାନଙ୍କ ନିକଟକୁ ନିଜ ଜାତିର ହିନ୍ଦୁମାନେ ଗଲେ ନିଜକୁ ଅପବିତ୍ର ହୋଇଯିବାର ଆଶଙ୍କା କରନ୍ତି, ସେହି "ଅଗମ୍ୟ" ମାନଙ୍କର ମୁକ୍ତି ନିମିତ୍ତ କେତେ ଶହ ପ୍ରାଣବଳିକୁ ଅତି ବଡ଼ ତ୍ୟାଗ ବୋଲି କୁହାଯିବ ନାହିଁ । ଶହୀଦମାନେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାପ୍ରସୂତ ଭାବରେ ମୃତ୍ୟୁ ବରଣ କରନ୍ତୁ । ସତୀ ସୀତାଙ୍କ ଭଳି ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ସମସ୍ତ ସନ୍ଦେହର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ରହିବା ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ।

—ୟଙ୍ଗ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା୩-୭-୧୯୨୪

୭୭

ଭାଇକମ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

ଅନ୍ୟମାନେ ଯେତିକି ଉପଲବ୍ଧି କରୁଛନ୍ତି, ଭାଇକମ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ସମ୍ଭବତଃ ତାହା ଅପେକ୍ଷା ଗମ୍ଭୀରତର ଅର୍ଥ ନିହିତ ଅଛି । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିଥିବା ଯୁବକମାନେ ଶୃଙ୍ଖଳାରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୃଢ଼ ରହିଛନ୍ତି ଏବଂ ରକ୍ଷଣଶୀଳମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭଦ୍ର ବ୍ୟବହାର କରୁଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏହା ସେମାନଙ୍କ ପରୀକ୍ଷାର ସବୁଠାରୁ ସହଜ ଅଂଶ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକଙ୍କୁ ସମାଜରେ ବାସନ୍ଦ କରାଯାଇଛି । ଏହି ସାମାଜିକ ବାସନ୍ଦ ଫଳରେ କି ଯାତନା ଭୋଗିବାକୁ ପଡ଼େ, ସେ ବିଷୟରେ ପଶ୍ଚିମ ପ୍ରାନ୍ତରେ ବାସକରୁଥିବା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର କୌଣସି ଧାରଣା ନାହିଁ । ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିବା ଏହି ଯୁବକମାନଙ୍କୁ କେବଳ ଯେ ସମସ୍ତ ସାମାଜିକ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗରୁ ବଞ୍ଚିତ କରି ରଖାଯାଇଛି ତାହା ନୁହେଁ, ପରିବାରର ସମ୍ପତ୍ତିରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ବଞ୍ଚିତ କରାଯିବ ବୋଲି ଧମକ ଦିଆଯାଇଛି । ବିଚାରାଳୟରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଲେ ସେମାନେ ସମ୍ଭବତଃ ନିଜର ପ୍ରାପ୍ୟ ପାଇବେ । ମାତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅନ୍ୟାୟର ପ୍ରତିବିଧାନ ସକାଶେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ବିଚାରାଳୟକୁ ଯାଇପାରିବ ନାହିଁ । ସେ ଉତ୍ପୀଡ଼ନ ଭୋଗିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ଆଗେଇ ଆସିଛି । ଯେଉଁ ସଂସ୍କାର ଆଣିବାକୁ ଭାଇକମ୍-ସଂଗ୍ରାମ ଉଦ୍ୟମ କରୁଛି, ସେଥିରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ କେବଳ ଆପଣାର ଚରିତ୍ରବଳ ଓ କଷ୍ଟସହିଷ୍ଣୁତା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିପକ୍ଷର ହୃଦୟପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି । ସେ ଯେତିକି ବେଶୀ ଶୁଦ୍ଧ ହେବ ଓ ଯେତିକି ଅଧିକ କଷ୍ଟ ସହିପାରିବ, ସେତିକି ଶୀଘ୍ର ନିଜର ଲକ୍ଷ୍ୟସ୍ଥାନରେ ପହଞ୍ଚିପାରିବ । ତେଣୁ ତାକୁ ସମାଜ-ଚ୍ୟୁତ କରାଗଲେ, ପରିବାରର ସୁଖସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ ଓ ସମ୍ପତ୍ତିର ଅଧିକାରରୁ ତାକୁ ବଞ୍ଚିତ କରାଗଲେ, ତାକୁ ତାହା ସହିଯିବାକୁ ହେବ । ଏ ସବୁ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ସେ ଆନନ୍ଦରେ କେବଳ ସହିଗଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବନାହିଁ । ଅଧିକନ୍ତୁ ତାକୁ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ଦେଉଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସେ ସକ୍ରିୟ ଭାବରେ ଭଲ ପାଇବା ଉଚିତ । ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଦେଉଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କର ବଦ୍ଧମୂଳ ଧାରଣା ଯେ ସଂସ୍କାରକ ପାପ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଅଛି । ତେଣୁକରି ସେହି ସଂସ୍କାରକକୁ କଳ୍ପିତ ଭ୍ରମରୁ ନିବର୍ତ୍ତାଇବାକୁ ସେମାନେ ଯେଉଁ ଏକମାତ୍ର ପନ୍ଥା ଜାଣିଛନ୍ତି ତାହା ପ୍ରୟୋଗ କରୁଛନ୍ତି ।

ପକ୍ଷାନ୍ତରରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ନିଜର ଅଭିଲଷିତ ସଂସ୍କାର ଆଣିବା ଲାଗି କୌଣସି ପ୍ରକାରର ଶାସ୍ତି ବିଧାନର ପନ୍ଥା ଅବଲମ୍ବନ ନ କରି ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ, ଆତ୍ମଶୁଦ୍ଧି ଓ କଷ୍ଟ ସହିଷ୍ଣୁତା ଅବଲମ୍ବନ କରିଥାଏ ।' ତେଣୁ, ଏଭଳି ଉତ୍ପୀଡ଼ନ ବିରୋଧରେ ତାହା ମନରେ କୌଣସି ବିଦ୍ୱେଷ ଜନ୍ମିଲେ, ତାହା ସେ ଗ୍ରହଣ କରିନେଇଥିବା ଶୃଙ୍ଖଳାର ପରିପନ୍ଥୀ ହେବ । ଏ ବାଟରେ ଲକ୍ଷ୍ୟହାସଲ କରିବାକୁ ଦୀର୍ଘ ସମୟ ଲାଗିପାରେ, ହୁଏତ ଏହା ଅସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ । କାର୍ଯ୍ୟ ହାସଲ ପାଇଁ ଟିକିଏ ବଳ ପ୍ରୟୋଗ ବା ନୈତିକ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନା ବା ଚାପ-ପ୍ରୟୋଗ ହୁଏତ ଅଧିକ ଫଳପ୍ରଦ ମନେ ହୋଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ଏଠାରେ ମୁଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଉଚ୍ଚ ଉପଯୋଗୀତା କଥା କହୁନାହିଁ, ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଜାଣିଶୁଣି ନିଜପାଇଁ ଯେଉଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ପ୍ରଣାଳୀ ବାଛିନେଇଛି, ତାହାର ନିହିତାର୍ଥଗୁଡ଼ିକ ବା ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ବିଷୟ ଆଲୋଚନା କରୁଅଛି । ଆଗରୁ ମୁଁ ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଅନେକ ସମୟରେ ଦର୍ଶାଇଅଛି ଯେ ବାସ୍ତବ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଓ ପରିଶେଷରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହହିଁ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଫଳପ୍ରଦ ପନ୍ଥା । ଭାଇକମ୍‌ର ଯୁବକ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ କ'ଣ କରୁଛନ୍ତି, କେବଳ ତାହା ଦେଖାଇ ଦେବାକୁ ମୁଁ ଚାହୁଁଛି । ସେମାନେ ପିକେଟିଂ କରିଆରେ କଣ କରୁଛନ୍ତି, ତାହା ସର୍ବସାଧାରଣ ଜାଣିଥିଲେ ବି ନିଜର ପରିବାର ଓ ଉଚ୍ଚ ବର୍ଣ୍ଣର ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ସେମାନେ ନୀରବରେ ଯେଉଁ ଯାତନା ଭୋଗ କରୁଛନ୍ତି, ସେ ବିଷୟରେ କିଛି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଜାଣେଁ, ସେମାନଙ୍କର ଏହି ନୀରବ ଓ ସହର୍ଷ ଦୁଃଖବରଣହିଁ ଶେଷରେ ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସର ପ୍ରାଚୀରକୁ ଧୂଳିସାତ୍ କରିଦେବ । ତେଣୁ ମୋର ପ୍ରଧାନ ଚିନ୍ତା ହେଉଛି, ସଂସ୍କାରକମାନେ ଯେପରି ନିଜର ଦାୟିତ୍ୱ ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରନ୍ତି ଏବଂ ନିଜେ ବରଣ କରି ନେଇଥିବା ଶୃଙ୍ଖଳାରୁ ସ୍ୱତାଏ ହେଲେ ବି ହଟି ନ ଯାଆନ୍ତି ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୧୮-୯-୧୯୨୪

୭୭.

ଭାଇକମ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ *

ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ବିଷାଦଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ନିରାଶ ହୋଇପଡ଼ିବା ସେମାନଙ୍କୁ ପୋଷାଏ ନାହିଁ । ମୁଁ ଯେତିକି ତାମିଲ ଭାଷା ଶିଖିଛି, ସେଥିରୁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରବାଦ ମୋର ସବୁବେଳପାଇଁ ମନରେ ରହିଛି । ଏହାର ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ ହେଉଛି "ଈଶ୍ୱର ଅସହାୟର ଏକମାତ୍ର ସହାୟ" । ଏହି ସତ୍ୟ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ରଖି ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ମହାନ୍ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଗଢ଼ି ଉଠିଛି । ହିନ୍ଦୁ ସାହିତ୍ୟରେ ତଥା ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଧର୍ମ ସାହିତ୍ୟରେ ଏହି ସତ୍ୟ

* ଭାଇକମ୍‌ର ଜଣେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଙ୍କ ଚିଠିର ଉତ୍ତର ଦେଇ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଲେଖିଥିବା ଚିଠିର କିୟଦଂଶ ।

ପ୍ରତିପାଦନ କରୁଥିବା ବହୁ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ପୂରିରହିଅଛି । ତ୍ରିବାଙ୍କୁଡ଼ ଦରବାର ହୁଏତ ସେମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ଭଳି କିଛି କରିନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମୁଁ ବି କିଛି କରି ନ ପାରେ । ମାତ୍ର ଭଗବାନଙ୍କଠାରେ ସେମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲେ ଭଗବାନ କଦାପି ସେମାନଙ୍କୁ ନିରାଶ କରିବେ ନାହିଁ । ସେମାନେ ଜାଣିରଖନ୍ତୁ ଯେ କେବଳ ମୋ ଉପରେ ସେମାନେ ନିର୍ଭର କରୁଥିଲେ ତାହା କୁଠାଖିଅକୁ ଆଗ୍ରା କଲ୍ପପରି ହେବ । ମୁଁ ତ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ବେଶ୍ ଦୂରରେ ନିରାପଦରେ ରହିଛି । ମୁଁ ତାଙ୍କ ଆଖିରୁ ଲୁହ ପୋଛିଦେଇ ପାରିବି ସିନା, କିନ୍ତୁ କଷ୍ଟ ସହିବାର ସୌଭାଗ୍ୟ କେବଳ ସେହିମାନଙ୍କର । ସେମାନେ ସବୁ ଦୋଷରୁ ମୁକ୍ତ ରହିଥିଲେ କଷ୍ଟସହିଷ୍ଣୁତା ହିଁ ସେମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର କଷ୍ଟ ସହିବାର ବିଜୟ ଆଣିଦେବ । ଭଗବାନ ତାଙ୍କର ଭକ୍ତମାନଙ୍କୁ ଓତଃପ୍ରୋତ ଭାବେ ପରୀକ୍ଷା କରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ କେବେ ସହିପାରିବାର ସୀମା ଅତିକ୍ରମ କରି ପରୀକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଭଗବାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ଏହି ସବୁ ଅଗ୍ନି ପରୀକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଆଗେଇ ଯିବାକୁ ସେ ଭକ୍ତକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ବଳ ଦେଇଥାନ୍ତି । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଭାଇକମ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କେବଳ ଗୋଟିଏ ପରୀକ୍ଷା ନୁହେଁ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ ଭିତରେ କିମ୍ବା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିମାଣ କଷ୍ଟ ସହିବା ପରେ ସଫଳ ନ ହେଲେ ଏହାକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରାଯିବ ନାହିଁ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ପାଇଁ କୌଣସି ସମୟ-ସୀମା ନାହିଁ, କଷ୍ଟ ସହିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟର ମଧ୍ୟ କୌଣସି ସୀମା ନାହିଁ । ଅତଏବ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ପରାଜୟ ବୋଲି କିଛି ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କର ତଥାକଥିତ ପରାଜୟ ସମ୍ଭବତଃ ବିଜୟ-ପ୍ରଭାତର ପ୍ରଥମ ରଶ୍ମି ହୋଇପାରେ । ଏହା ଜନ୍ମଲାଭର ଯନ୍ତ୍ରଣା ହୋଇପାରେ ।

ଭାଇକମ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ଯେଉଁ ସଂଗ୍ରାମ ଚଳାଇଛନ୍ତି, ତାହାର ମହତ୍ତ୍ୱ ସ୍ୱରାଜର ମହତ୍ତ୍ୱଠାରୁ କୌଣସି ଗୁଣରେ ଊଣା ନୁହେଁ । ବହୁ ଯୁଗରୁ ରହିଆସିଥିବା ଏକ ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ ବିରୋଧରେ ସେମାନେ ସଂଗ୍ରାମ କରୁଛନ୍ତି । ରକ୍ଷଣଶୀଳତା, ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ, ସାମାଜିକ ପ୍ରଥା ଓ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ସେହି ଅନ୍ୟାୟକୁ ସମର୍ଥନ କରୁଅଛି । ଧର୍ମର ମୁଖା ପିନ୍ଧିଥିବା ଅଧର୍ମ ଓ ଜ୍ଞାନର ଛଦ୍ମବେଶ ଧରିଥିବା ଅଜ୍ଞାନ ବିରୋଧରେ ଆମକୁ ଯେଉଁ ସବୁ ପବିତ୍ର ସଂଗ୍ରାମ କରିବାକୁ ହେବ ଏହା ସେଥିରୁ ଗୋଟିଏ । ବିନା ରକ୍ତପାତରେ ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ଲଢ଼ିବାକୁ ହେଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ କଠୋରତମ ପରୀକ୍ଷା ମଧ୍ୟରେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଅବଲମ୍ବନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ପ୍ରବଳ ହୁତାଶନ ଦେଖି ସେମାନେ ପଛଘୁଞ୍ଚା ଦେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।

କଂଗ୍ରେସ କମିଟିରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ମିଳି ନ ପାରେ । ସେମାନେ କୌଣସି ଆର୍ଥିକ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇ ନ ପାରନ୍ତି ଓ ଉପାସ ମଧ୍ୟ ରହିପାରନ୍ତି । ଏହି ସବୁ ଜଟିଳ ଓ ବିଭ୍ରାନ୍ତିକର ପରୀକ୍ଷା ମଧ୍ୟରେ ସେମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟମାନ ହୋଇ ଉଠିବା ଉଚିତ ।

ସେମାନଙ୍କର ଆନ୍ଦୋଳନ ଗୋଟିଏ "ସଦିଚ୍ଛା ଆନ୍ଦୋଳନ" । ତେଣୁ ବିରୋଧୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସେମାନେ ବିରକ୍ତ ହେଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ବିରୋଧ କରୁଥିବା ଲୋକେ ଆଉ କିଛି ଭଲ

ପନ୍ଥା ଅଛି ବୋଲି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ସବୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଯେପରି ସାଧୁ ନୁହନ୍ତି, ପ୍ରତିପକ୍ଷର ସବୁ ଲୋକେ ମଧ୍ୟ ଅସାଧୁ ନୁହନ୍ତି । ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ନିଜର ଧର୍ମ ଉପରେ ଅନ୍ୟାୟ ହସ୍ତକ୍ଷେପ ବୋଲି ଆନ୍ତରିକ ଭାବେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ତାହାର ପ୍ରତିରୋଧ କରୁଛନ୍ତି । ଭାଇକମ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ହେଉଛି କଷ୍ଟ-ସହିବା ରୂପକ ଯୁଦ୍ଧ । କ୍ରୋଧ-ଦ୍ୱେଷ-ମୁକ୍ତ ଦୁଃଖବରଣ ଆଗରେ କଠୋର ହୃଦୟ ଓ ଘୋର ଅଜ୍ଞାନ କୁଅଡ଼େ ଉଭେଇ ଯିବ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୧୯-୬-୧୯୨୫

୭୮

ଭାଇକମ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

ଦେଓ୍ୱାନ ବାହାଦୁର ଟି. ରାଘବାୟା କହିଛନ୍ତି, "ଶିକ୍ଷାମୂଳକ ଶକ୍ତିରୂପେ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଏବଂ ସରକାର ଉପରେ ଓ ସରକାର ଜରିଆରେ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ଉପରେ ବଳ-ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ପାଇଁ ଅସ୍ତ୍ରରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ମଧ୍ୟରେ ଆକାଶପାତାଳ ପ୍ରଭେଦ ରହିଛି । ରକ୍ଷଣଶୀଳ ହିନ୍ଦୁମାନେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତାକୁ ଆପଣା ଧର୍ମର ଏକ ଅଙ୍ଗ ବୋଲି ବିଚାର କରୁଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ହୃଦୟପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ-ମାନଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେବା ଉଚିତ ।" ତାଙ୍କର ଏହି ମତକୁ ମୁଁ ସମର୍ଥନ ନ କରି ରହି ପାରୁନାହିଁ । ମୁଁ ଦୃଢ଼ଭାବେ କହୁଛି ଯେ ଆରମ୍ଭରୁ ହିଁ ଭାଇକମ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହକୁ ଗୋଟିଏ ଶିକ୍ଷାମୂଳକ ଶକ୍ତିରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରିବା ଆମର ଅଭିଳାଷ ଥିଲା ଏବଂ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ଉପରେ କୌଣସି ବଳପ୍ରୟୋଗର ଅସ୍ତ୍ରରୂପେ ଏହାକୁ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା କଦାପି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନ ଥିଲା । ସେହି କାରଣରୁ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ବିରୋଧରେ ଅନଶନ କରିବା କଥା ବାଦ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ସରକାରଙ୍କ ଉପରେ ଚାପ ପକାଇ ତାଙ୍କୁ ବାଧ୍ୟ କରିବାର ପନ୍ଥା ଏଡ଼ିବା ନିମିତ୍ତ ଅବରୋଧର ପ୍ରତିବନ୍ଧକଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଅବଜ୍ଞା କରାଯାଇ ନ ଥିଲା ଓ ସେହି କାରଣରୁ ହିଁ ପୋଲିସକୁ ଫାଙ୍କି ଦେବାର କୌଣସି ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇ ନ ଥିଲା । ସଂସ୍କାରକମାନଙ୍କ ଆଖିରେ ଯାହା ଗୋଟିଏ ଘୋର ଅପରାଧ-ମୂଳକ ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ ପରି ଦିଶୁଛି, ତାହାକୁ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ହିନ୍ଦୁମାନେ ନିଜ ଧର୍ମରେ ଗୋଟିଏ ଅଙ୍ଗ ରୂପେ ମାନୁଛନ୍ତି ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରାଯାଇଛି । ତେଣୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ରକ୍ଷଣଶୀଳ-ମାନଙ୍କର ବିଚାର ବୁଦ୍ଧିକୁ ନିବେଦନ କରିଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ଜଣାଯାଇଛି ଯେ କେବଳ ବିଚାର ବୁଦ୍ଧିକୁ ନିବେଦନ କଲେ ବଦ୍ଧମୂଳ ବିଶ୍ୱାସ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଉପରେ କୌଣସି ପ୍ରଭାବ ପଡ଼େ ନାହିଁ । ଯୁକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସୀମାନଙ୍କର ଆଖି ଫିଟେ ନାହିଁ, ମାତ୍ର ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କର ଦୁଃଖକଷ୍ଟ ସହିବା ଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କର ଜ୍ଞାନ ଚକ୍ଷୁ ଖୋଲିଯାଏ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ହୃଦୟର ମାଧ୍ୟମରେ ବିଚାର ବୁଦ୍ଧିକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ । ହୃଦୟକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିବାର ପ୍ରଣାଳୀ ହେଉଛି ଜନମତକୁ ଜାଗ୍ରତ କରିବା । ଯେଉଁ ଜନମତକୁ ଲୋକେ

ଖାଧିର କରନ୍ତି, ତାହା ବାରୁଦ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ' । ଭାଇକମ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସାରା ଭାରତର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିପାରିଛି । ଉପସ୍ଥିତ ସଂସ୍କାରକୁ ସମର୍ଥନ କରି ଆଗତ ପ୍ରସ୍ତାବ ଉପରେ ତ୍ରିବାଙ୍କୁଡ଼ ବିଧାନସଭା ଚମତ୍କାର ବିଚାର ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ସର୍ବଶେଷରେ ତ୍ରିବାଙ୍କୁଡର ଦେଓ୍ୱାନ୍ ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସୁଚିନ୍ତିତ ଉତ୍ତର ମଧ୍ୟ ଦେଇଛନ୍ତି । ଏଥିରୁ ଜଣାପଡ଼ୁଛି ଯେ ଭାଇକମ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସଫଳ ହୋଇଛି । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଅବଲମ୍ବନ କଲେ ଏବଂ କଷ୍ଟ ସହିବାର ମନୋଭାବ ଅତୁଟ ରଖିପାରିଲେ ସେମାନଙ୍କର ବିଜୟ ଯେ ସୁନିଶ୍ଚିତ, ଏଥିରେ ମୋର କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୧୯-୩-୧୯୨୫

୬୯

ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ *

ଆପଣମାନଙ୍କଠାରୁ ମୁଁ କ'ଣ ଆଶା କରୁଅଛି ତାହା ଯଥାସମ୍ଭବ ସଂକ୍ଷେପରେ ଆପଣମାନଙ୍କୁ କହିଦେଉଛି । ମୋର ଅନୁରୋଧ, ଆପଣମାନେ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ରାଜନୈତିକ ଦିଗଟି ସଂପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଭୁଲିଯାଆନ୍ତୁ । ଏହି ସଂଗ୍ରାମର ରାଜନୈତିକ ପରିଣାମ ଅବଶ୍ୟ ରହିଛି; କିନ୍ତୁ ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ଆପଣମାନେ ମୁଣ୍ଡ ଖେଳାଇବା ଅନୁଚିତ । ସେ ବିଷୟରେ ମୁଣ୍ଡ ଖେଳାଇ ବସିଲେ ଏହାର ଅସଲ ପରିଣାମ ହରାଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ରାଜନୈତିକ ପରିଣତିକୁ ମଧ୍ୟ ହରାଇବସିବେ, ଏବଂ ସଂଗ୍ରାମ ଚରମ ସୀମାରେ ପହଞ୍ଚିଲାବେଳକୁ ଆପଣମାନେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନ ଥିବେ । ତେଣୁ କରି ମୋ କଥା ଶୁଣି ଆପଣମାନଙ୍କ ମନରେ ଭୟ ଜାତ ହେବାର ଆଶଙ୍କା ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହି ସଂଗ୍ରାମର ବାସ୍ତବ ରୂପ ବିଷୟରେ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ଦେବାପାଇଁ ମୁଁ ବ୍ୟଗ୍ର । ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏହି ସଂଗ୍ରାମର ଗଭୀର ଧର୍ମଗତ ମହତ୍ତ୍ୱ ରହିଛି । ହିନ୍ଦୁଧର୍ମରେ ରହିଥିବା ସବୁଠାରୁ କାଳିମାମୟ କଳଙ୍କକୁ ଦୂର କରିବାପାଇଁ ଆମ୍ଭେମାନେ ଉଦ୍ୟମ କରୁଅଛୁଁ ।

---

* ଭାଇକମ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆଶ୍ରମର ଅନ୍ତେବାସୀମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ଯେଉଁ ଲିଖିତ ଭାଷଣ ଦେଇଥିଲି, ନିମ୍ନରେ ତାହାର ପ୍ରାୟ ଅବିକଳ ବିବରଣୀ ଦିଆଗଲା । ଆଶ୍ରମରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ପଚିଶିଜଣରୁ ଅଧିକ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ଅଛନ୍ତି । ଭାଇକମ୍ଠାରେ ମନ୍ଦିରର ସିଂହଦ୍ୱାରରେ ଯେଉଁ ଅବରୋଧ ପ୍ରତିବନ୍ଧକମାନ ଦିଆଯାଇଛି, ଏହି ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକମାନେ ଯାଇ ସେଠାରେ ଠିଆ ହୋଇ ରହନ୍ତି କିମ୍ବା ବସି ରହନ୍ତି । ବସିଥିବାବେଳେ ସେମାନେ ସେଠାରେ ସୂତା କାଟନ୍ତି ଏବଂ ଅବିରାମଭାବେ ସେଠାରେ ଛ'ଘଣ୍ଟା ରହିବାକୁ ପଡ଼େ । ଦିନକୁ ଦୁଇଦଳ ଲେଖାଏଁ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ସେଠାକୁ ପଠାଯାନ୍ତି । ଏହି ଭାଷଣରେ ସାଧାରଣଙ୍କର ଆଗ୍ରହ ଜନ୍ମିପାରେ ଏବଂ ସବୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଙ୍କ ପ୍ରତି ଏହା ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ବୋଲି ମନେକରି ମୁଁ ତାହାକୁ ଉଦ୍ଧାର କରୁଅଛି—ମୋ: କ: ଗାନ୍ଧୀ ।

ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ରହିଥିବା ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆମକୁ ଲଢ଼ିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ମନ୍ଦିର ଚାରିପାଖରେ ଯେଉଁ ରାସ୍ତାମାନ ରହିଛି ଓ ଯାହାକୁ ଆମେ ସର୍ବସାଧାରଣ ରାସ୍ତା ବୋଲି କହୁଛୁଁ ସେଗୁଡ଼ିକୁ "ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ"ମାନଙ୍କୁ ଖୋଲିଦେବାକୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁ ସଂଗ୍ରାମ ଚାଲିଛି ତାହାକୁ ଆମର ବୃହତ ସମରର ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡଯୁଦ୍ଧ ବୋଲି ବୁଝିବାକୁ ହେବ । ଭାଇକମ୍‌ରେ ଏହି ରାସ୍ତାଗୁଡ଼ିକୁ ଖୋଲିଦେବା ପରେ ଯଦି ଆମର ସଂଗ୍ରାମ ଶେଷ ହୋଇଯାନ୍ତା, ତେବେ ଆପଣମାନେ ନିଶ୍ଚିତରୂପେ ଜାଣି ରଖନ୍ତୁ ଯେ ଏ ବିଷୟରେ ମୁଁ ମୁଣ୍ଡ ଖେଳାଇବାକୁ କଦାପି ଯାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ତେଣୁ, "ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ"ମାନଙ୍କ ପାଇଁ ରାସ୍ତାଗୁଡ଼ିକ ଖୋଲିଗଲେ ଭାଇକମ୍‌ରେ ସଂଗ୍ରାମ ଶେଷ ହୋଇଯିବ ବୋଲି ଭାବୁଥାନ୍ତି ତେବେ ଆପଣମାନେ ଭୁଲ କରୁଛନ୍ତି । ରାସ୍ତା ନିଶ୍ଚୟ ଖୋଲିବ । ତାକୁ ଖୋଲିଦେବାକୁ ହିଁ ପଡ଼ିବ । ମାତ୍ର ତାହା ଆମ କାର୍ଯ୍ୟ-ସମାପ୍ତିର କେବଳ ଅୟମାରମ୍ଭ ମାତ୍ର । ତ୍ରିବାଙ୍କୁରର ଅନ୍ୟ ସବୁଠାରେ ଏହିଭଳି ରାସ୍ତାଗୁଡ଼ିକୁ "ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ"ମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଖୋଲି ଦେଇପାରିଲେ ଯାଇ ସଂଗ୍ରାମ ଶେଷ ହେବ । କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ, ଆମର ଉଦ୍ୟମ ଫଳରେ "ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ" ଓ "ଅଗମ୍ୟ"ମାନଙ୍କର ସାଧାରଣ ଅବସ୍ଥାରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଉନ୍ନତି ହୋଇପାରିବ ବୋଲି ଆଶା କରୁଅଛୁଁ । ସେଥିପାଇଁ ଆମକୁ ପ୍ରଭୂତ ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । କାରଣ, ବିରୋଧୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ହିଂସାଚରଣ କରି କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଆମର ଲକ୍ଷ୍ୟ ନୁହେଁ । ତାହା ତ ହିଂସାଦ୍ୱାରା ବା ବଳପ୍ରୟୋଗ ଦ୍ୱାରା ପରିବର୍ତ୍ତନ କରାଇବା କଥାହେବ । ଧର୍ମ ବ୍ୟାପାରରେ ବଳ ପ୍ରୟୋଗକୁ ପୂରାଇଲେ ଆମ ପକ୍ଷରେ ତାହା ଆତ୍ମହତ୍ୟା ପରି ହେବ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । କଠୋର ଅହିଂସ ପନ୍ଥାରେ ଆମକୁ ଏହି ସଂଗ୍ରାମ ଚଳାଇବାକୁ ହେବ, ଅର୍ଥାତ୍ ଆମକୁ ଦୈହିକ କଷ୍ଟ ସହିବାକୁ ହେବ । ତାହାହିଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଅର୍ଥ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରଶ୍ନ ହେଉଛି ଲକ୍ଷ୍ୟପଥରେ ଆଗେଇ ଗଲାବେଳେ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଯେଉଁସବୁ କଷ୍ଟ ସହିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ସେସବୁ ସହିବାକୁ ଆପଣମାନେ କେତେଦୂର ସମର୍ଥ । ମନରେ ପ୍ରତିପକ୍ଷ ପ୍ରତି ତିକ୍ତତା ଲେଶ ମାତ୍ର ରହିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଆପଣମାନେ ଜାଣିରଖନ୍ତୁ ଯେ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଏହା କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ମୁଁ ଚାହେଁ ଯେ ଆପଣମାନେ ବିରୋଧୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସ୍ନେହଭାବ ପୋଷଣ କରନ୍ତୁ । ଏଭଳି ମନୋଭାବ ପୋଷଣ କରିବାର ଉପାୟ ହେଉଛି ଯେ ଆପଣା ଆଭିମୁଖ୍ୟରେ ସଙ୍କୋଚପଣିଆ ପାଇଁ ଆମେ ଯେପରି ବାହାଦୁରି ନେଉଛୁ, ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍କୋଚପଣିଆ ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ବାହାଦୁରି ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏହା କରିବା ବଡ଼ କଷ୍ଟକର ବୋଲି ମୁଁ ଜାଣେ । ଅସ୍ପୃଶ୍ୟମାନଙ୍କୁ ମନ୍ଦିରର ରାସ୍ତାଗୁଡ଼ିକ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ନ ଦେବାପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ଅଧିକାର ଅଛି ବୋଲି ଯେଉଁ ବନ୍ଧୁମାନେ ଦାବି କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ସହିତ କାଲି କଥାବାର୍ତ୍ତା କଲାବେଳେ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ତାହାକୁ ଗୋଟିଏ କଷ୍ଟକର କାର୍ଯ୍ୟବୋଲି ଅନୁଭବ କରୁଥିଲି । ମୁଁ ମାନୁଛି ଯେ ସେମାନଙ୍କର କଥାବାର୍ତ୍ତା ପଛରେ ସ୍ୱାର୍ଥପରତା ରହିଥିଲା । ତାହାହେଲେ ସେମାନେ ନିଜ ଆଭିମୁଖ୍ୟରେ ସଙ୍କୋଚ ବୋଲି ମୁଁ

କିପରି କହିବି ? କାଲି ମୁଁ ଏକଥା ଭାବୁଥିଲି, ଆଜି ବି ଭାବିଲି . ଏବଂ ତାହାପରେ ମୁଁ ଯାହା କଲି ଆପଣମାନେ ଶୁଣନ୍ତୁ । ମୁଁ ନିଜେ ନିଜକୁ ପଚାରିଲି, "ସେମାନେ କେଉଁ ବିଷୟରେ ଏପରି ସ୍ୱାର୍ଥପରତା ଦେଖାଉଛନ୍ତି ? ସେମାନଙ୍କର କେତେକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରହିଛି ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ସେହିପରି ଆମର ଚିନ୍ତାଧାରା ଅନୁସାରେ ଆମେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛୁଁ । ପ୍ରଭେଦ କେବଳ ଏତିକି ଯେ ଆମେ ଆମର ନିଜର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ପବିତ୍ର ବୋଲି ଭାବୁଛୁଁ ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ସ୍ୱାର୍ଥରହିତ ବୋଲି ମନେକରୁ । କିନ୍ତୁ ଠିକ୍ କେଉଁଠି ନିଃସ୍ୱାର୍ଥପରତାର ଶେଷହୁଏ ଓ ସ୍ୱାର୍ଥପରତାର ଆରମ୍ଭ ହୁଏ, ସେକଥା କିଏ ଠିକ୍ କରିବ ? ନିଃସ୍ୱାର୍ଥପରତା ସ୍ୱାର୍ଥପରତାର ଶୁଦ୍ଧତମ ପ୍ରକରଣ ହୋଇପାରେ।" ଯୁକ୍ତି ଛଳରେ ମୁଁ ଏକଥା କହୁନାହିଁ । ମୁଁ ଯାହା ପ୍ରକୃତରେ ଅନୁଭବ କରୁଛି, ତାହାହିଁ କହୁଛି । ସେମାନଙ୍କର ମାନସିକ ଅବସ୍ଥାକୁ ମୋର ନିଜ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାର ନ କରି ସେହିମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ବିଚାର କରୁଛି । ସେମାନେ ହିନ୍ଦୁ ହୋଇ ନ ଥିଲେ କାଲି ଯେପରି କଥାବାର୍ତ୍ତା କଲେ ସେପରି କରି ନ ଥାନ୍ତେ । କୌଣସି ବିଷୟରେ ଆମର ବିରୋଧୀମାନେ ଯେପରି ଭାବନ୍ତି, ଆମେ ଠିକ୍ ସେହିପରି ଭାବିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ, ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସୁବିଚାର କରି ପାରନ୍ତେ । ଏଥିପାଇଁ ଯେ ନିରପେକ୍ଷ ମନୋବୃତ୍ତି ଦରକାର ତାହା ମୁଁ ଜାଣେ । ନିରପେକ୍ଷ ହୋଇପାରିବା ବଡ଼ କଠିନ କଥା । ମାତ୍ର ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ପକ୍ଷରେ ଏହା ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ଆମକୁ ବିରୋଧ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ସ୍ଥାନରେ ଆମେ ନିଜକୁ ରଖି, ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ବୁଝିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କଲେ ସଂସାରର ତିନି-ଚତୁର୍ଥାଂଶ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଓ ଭୁଲ ବୁଝାମଣା ଦୂର ହୋଇ ଯାଆନ୍ତା । ତା' ହେଲେ ପ୍ରତିପକ୍ଷମାନଙ୍କ ସହ ରାଜିନାମାରେ ପହଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ଆମକୁ ବେଶୀ ସମୟ ଲାଗନ୍ତା ନାହିଁ ଓ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଆମେ ଅଧିକ ଉଦାର ହୋଇପାରନ୍ତେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିସ୍ଥିତିରେ ବିରୋଧୀମାନଙ୍କ ସହ ଶୀଘ୍ର ରାଜିନାମା କରିବାର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠୁନାହିଁ । କାରଣ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଆଦର୍ଶ ସେମାନଙ୍କ ଆଦର୍ଶଠାରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭିନ୍ନ । ତଥାପି ସେମାନେ ଯାହା ବିବେଚନା କରୁଛନ୍ତି ତାହାହିଁ ସଚ୍ଚୋଟଭାବେ କହୁଛନ୍ତି ବୋଲି ଆମେ ଉଦାରଭାବେ ବିଶ୍ୱାସ କରିନେବା । "ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ"ମାନଙ୍କପାଇଁ ରାସ୍ତାଗୁଡ଼ିକ ଖୋଲିଦେବାକୁ ସେମାନେ ରାଜି ନୁହନ୍ତି । ସ୍ୱାର୍ଥପରତା ଯୋଗୁଁ ହେଉ କିମ୍ବା ଅଜ୍ଞାନତା ହେତୁ ହେଉ, ଯେ କୌଣସି କାରଣରୁ ସେମାନେ ଏପରି କରନ୍ତୁ ନା କାହିଁକି ସେମାନେ ଭୁଲ କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ଆମର ଦୃଢ଼ବୋଧ ହୋଇଛି । ସେମାନେ ଭ୍ରମରେ ପଡ଼ି ଭୁଲ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି, ଏକଥା ସେମାନଙ୍କୁ ଦର୍ଶାଇ ଦେବା ଆମର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଆମେ ନିଜେ ଦୁଃଖକଷ୍ଟ ସହି ଏହା କରିବୁ ।

ମୁଁ ଜାଣିବାରେ ଯେଉଁଠାରେ ଦୀର୍ଘକାଳ ଧରି ଅନ୍ଧ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି ଓ ତାହା କାଳ୍ପନିକ ଧର୍ମସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ନଜିର ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଛି, ସେଠାରେ କେବଳ ବିଚାର ବୁଦ୍ଧିକୁ ନିବେଦନ କରି କିଛି ଫଳ ହୁଏନାହିଁ । କଷ୍ଟସହିଷ୍ଣୁତାଦ୍ୱାରା ବିଚାର-ବୁଦ୍ଧିକୁ ଶକ୍ତିଶାଳୀ କରିବାକୁ ହେବ ଏବଂ ଏହି କଷ୍ଟସହିଷ୍ଣୁତା ଅନ୍ୟର ଜ୍ଞାନଚକ୍ଷୁକୁ

ଖୋଲି ଦେଇଥାଏ । ତେଣୁ ଆମର କାର୍ଯ୍ୟ କଳାପରେ ଲେଶମାତ୍ର ବାଧା-ବାଧକତା ରହିବ ନାହିଁ । ଅମେ କେବେହେଁ ଅଧୀର ହୋଇ ପଡ଼ିବୁ ନାହିଁ ଏବଂ ଆମେ ଯେଉଁ ପନ୍ଥା ଗ୍ରହଣ କରିଛୁଁ, ସେଥିରେ ଆମର ଅବିଚଳିତ ବିଶ୍ୱାସ ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଆମେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁ ମାର୍ଗ ଗ୍ରହଣ କରିଅଛୁଁ ତାହା ହେଉଛି—ଆମେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବୀ ଯାକ ଅବରୋଧର ପ୍ରତିବନ୍ଧକର ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ହେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବୁଁ, ଏବଂ ଆମକୁ ବାଟରେ ଅଟକାଇଲେ ଆମେ ସେହିଠାରେ ବସିବୁଁ ଓ ଦିନ ପରେ ଦିନ ସୂତା କାଟିବାରେ ଲାଗିଥିବୁଁ । ଏହି ଉପାୟରେ ରାସ୍ତାଗୁଡ଼ିକ ନିଶ୍ଚୟ ଖୋଲିଯିବ; ଏଥିରେ ଆମର ନିଶ୍ଚୟ ବିଶ୍ୱାସ ଥିବା ଦରକାର । ଏହି ପନ୍ଥା ଯେ କଷ୍ଟକର ଓ ମନ୍ଥର, ମୁଁ ତାହା ଭଲରୂପେ ଜାଣେ । ମାତ୍ର ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଅବ୍ୟର୍ଥତା ଉପରେ ଆପଣମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲେ, ଆପଣମାନେ ଏଭଳି ତିଳ ତିଳ କରି ଯନ୍ତ୍ରଣା ସହିବାରେ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରିବେ ଏବଂ ଦିନ ପରେ ଦିନ ସେଠାରେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଖରାରେ ବସି ରହିଲାବେଳେ କୌଣସି କଷ୍ଟ ଅନୁଭବ କରିବେ ନାହିଁ । ଯଦି ଆପଣମାନଙ୍କର ଏହି ଲକ୍ଷ୍ୟରେ ଏହି ପନ୍ଥାରେ ଓ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଉପରେ ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ଥାଏ, ତେବେ ସେହି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଖରା ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଶୀତଳ ଲାଗିବ । ଆପଣମାନେ କଦାପି କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିବେ ନାହିଁ କିମ୍ବା "ଆଉ କେତେକାଳ !" ବୋଲି କହିବେ ନାହିଁ ଏବଂ ଆଦୌ କ୍ରୋଧାନ୍ୱିତ ହେବେ ନାହିଁ । ଯେତେ ପାପ ପାଇଁ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ଦାୟୀ, ତାହା ନିମନ୍ତେ ଯେତେ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ଏହା ସେଥିର କାଣିଚାଏ ମାତ୍ର ।

ଏହି ଅଭିଯାନରେ ମୁଁ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ସୈନିକ ରୂପେ ଚାହୁଁଛି । ଆପଣମାନେ ନିଜେ ନିଜେ ସବୁ ବିଷୟରେ ଯୁକ୍ତିତର୍କ କରି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ପହଞ୍ଚି ପାରିବା ସମ୍ଭବପର ନୁହେଁ । ଏହି ଆଶ୍ରମର ପରିଚାଳନା ଉପରେ ଆପଣମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଅଛି ବୋଲି ଆପଣମାନେ ଏଠାକୁ ଆସିଛନ୍ତି । ତାହାର ଅର୍ଥ ନୁହେଁ ଯେ ମୋ ଉପରେ ଆପଣମାନଙ୍କ ବିଶ୍ୱାସ ଅଛି । କାରଣ, ମୁଁ ଏଠାକାର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ ନୁହେଁ । ମୁଁ କେବଳ ଆନ୍ଦୋଳନର ଆଦର୍ଶ ଓ ସାଧାରଣ ଦିଗ୍ଦର୍ଶନର ପରିଚାଳନା କରୁଛି । ଅତଏବ ବର୍ତ୍ତମାନ ପାଇଁ ଯେଉଁମାନେ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ ସେହିମାନଙ୍କ ଉପରେ ଆପଣ ଆସ୍ଥା କରନ୍ତୁ । ପୂର୍ବରୁ ଆପଣ ନିଜେ ଆଶ୍ରମକୁ ଆସିବା ବା ନ ଆସିବା ଆପଣମାନଙ୍କର ଇଚ୍ଛାନୁଯାୟୀ ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିପାରୁଥିଲେ । ମାତ୍ର ଆଶ୍ରମକୁ ଆସିବା ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କରି ଏଠାକୁ ଆସିବା ପରେ ଆପଣ ଆଉ କୌଣସି ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କରିପାରିବେ ନାହିଁ । ଆମେ ଗୋଟିଏ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ବାହିନୀ ହୋଇ ଠିଆ ହେବାକୁ ହେଲେ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଯେଉଁସବୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଆଯିବ, ଆପଣମାନେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ମାନିବାକୁ ହେବ । କେବଳ ଏହି ମାର୍ଗରେ ହିଁ ରାଜନୈତିକ ତଥା ଧର୍ମଗତ ଜୀବନ ଗଠନ କରାଯାଇ ପାରିବ । ନିଜପାଇଁ ଆପଣମାନେ ନିଜେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ନୀତି ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିଥିବେ ଏବଂ ସେହି ନୀତିମାନ ପାଳନ କରି ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିବେ । ଯେଉଁମାନେ ଅବରୋଧର ପ୍ରତିବନ୍ଧକଗୁଡ଼ିକ ପାଖକୁ ଯାଇ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଏହି ସଂଗ୍ରାମରେ ଯେତିକି ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରୁଛନ୍ତି ଆଶ୍ରମରେ

ରହିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ସେତିକି କରୁଛନ୍ତି । ସଂଗ୍ରାମର ଅଙ୍ଗରୂପେ ଯେଉଁଠାରେ ଯେତେ ପ୍ରକାରର କାର୍ଯ୍ୟ ଚାଲିଛି, ସେଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ କୌଣସିଟି କେହି କାହାଠାରୁ କମ୍ ବା ବେଶୀ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନୁହେଁ । ତେଣୁ ଅବରୋଧର ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ପାଖରେ ବସି ସୂତା କାଟି ଦିନ ତମାମ କଟାଇ ଦେବା ଯେତିକି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଶ୍ରମକୁ ସଫା ସୁତୁରା ରଖିବା ମଧ୍ୟ ସେତିକି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏଠାରେ ପାଇଖାନା ଓ ଗାଡ଼ା ସଫାକରିବା କାର୍ଯ୍ୟକୁ ସୂତାକଟାଠାରୁ ଅଧିକ ଅରୁଚିକର ବିଚାର କରାଯାଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ସବୁକୁ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଲାଭଦାୟକ ବୋଲି ବିଚାର କରାଯାଉଛି । ନିରର୍ଥକ କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ଗୋଟିଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ସୁଦ୍ଧା ନଷ୍ଟ ନ କରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ନିଜ ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିମଗ୍ନ ରହିବା ଉଚିତ । ଯଦି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଏହି ଭାବନା ନେଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବେ, ତେବେ ସେ ନିଜେ ଉପଲବ୍ଧି କରିପାରିବେ ଯେ କାର୍ଯ୍ୟ ଭିତରେ ହିଁ ଆନନ୍ଦ ରହିଛି । ଆଶ୍ରମର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦାର୍ଥକୁ ନିଜର ଓ ତାହା ବିଳାସ ବ୍ୟସନରେ ଅପବ୍ୟବହାର କରି ନଷ୍ଟ କରା ନ ଯାଉ ବୋଲି ଆପଣମାନେ ବିବେଚନା କରିବା ଉଚିତ । ଆପଣମାନେ ଗୋଟିଏ ଚାଉଳ ଟିକିଏ କାଗଜ ଓ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ସମସ୍ତ ନଷ୍ଟ କରିବେ ନାହିଁ । ଏସବୁ ଆମର ନୁହେଁ । ଏସବୁ ରାଷ୍ଟ୍ରର ସମ୍ପତ୍ତି ଏବଂ ଏଗୁଡ଼ିକର ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ଆମେ କେବଳ ମାରଫତଦାର ରୂପେ ଏଠାରେ ରହିଛୁ ।

ମୁଁ ଜାଣେ ଏସବୁ ଶୁଣିବାକୁ ଶ୍ରୁତିକଟୁ ଏବଂ କରିବାକୁ କଠିନ ହେବ । ମୋର କହିବା ଶୈଳୀ ଶ୍ରୁତିକଟୁ ହୋଇପାରେ, ମାତ୍ର ଅନ୍ୟଭାବରେ କହିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । କାରଣ, ଏହା ଖୁବ୍ ସହଜ କଥା ବୋଲି ମୁଁ ମନେକଲେ ମୋ ନିଜ ପ୍ରତି ଓ ଆପଣମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରତାରଣା ହେବ । ସେପରି କହିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ଭୁଲ୍ ।

ଆମ ଧର୍ମ ଭିତରେ ବହୁ ଦୁର୍ନୀତି ପଶିଯାଇଛି । ଗୋଟିଏ ମହାଜାତି ହିସାବରେ ଆମେ ବଡ଼ ଅଳସୁଆ ହୋଇ ପଡ଼ିଛୁ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର କୌଣସି ସମୟଜ୍ଞାନ ନାହିଁ, ଆମର ପ୍ରତ୍ୟେକ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ସ୍ୱାର୍ଥପରତା ଗ୍ରାସ କରିଯାଇଛି । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କମଧ୍ୟରୁ ଯେଉଁମାନେ ଅତି ଉଚ୍ଚ ସ୍ତରରେ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ଈର୍ଷା ରହିଛି । ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ଆମ୍ଭେମାନେ ଅନୁଦାର ହୋଇ ପଡ଼ିଛୁ । ଯଦି ମୁଁ ଏହି ବିଷୟଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତି ଆପଣମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ ନ କରେଁ, ତେବେ ଏ ସବୁ ଦୁର୍ଗୁଣରୁ ମୁକ୍ତ ହେବା ଆମ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ହେବନାହିଁ । ସତ୍ୟର ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ଅନ୍ୱେଷଣ ଓ ସତ୍ୟରେ ଉପନୀତ ହେବାର ସଂକଳ୍ପ ହିଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ । ମୋର ଆଶା ଯେ ଆପଣମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟର ମହତ୍ତ୍ୱ ଆପଣମାନେ ଯଥାର୍ଥ ରୂପେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବେ । ତାହା କରିପାରିଲେ, ଆପଣମାନଙ୍କର ବାଟ ସହଜ ହୋଇଯିବ, ଆପଣମାନେ ହସହସ ମୁହଁରେ କଷ୍ଟ ସହି ଶିଖିବେ ଏବଂ ଆଉ ସମସ୍ତେ ନିରାଶା ଭିତରେ ବୁଡ଼ି ରହିଥିବାବେଳେ ଆପଣମାନେ ଆଶାବାଦୀ ହୋଇ ହସିବେ । ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରରେ ଆମର

ଋଷି ବା କବିମାନେ ଯେଉଁ ସବୁ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଇ ଯାଇଛନ୍ତି ମୁଁ ସେଗୁଡ଼ିକରେ ବିଶ୍ୱାସ କରେଁ । ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ, ମୁଁ ଅକ୍ଷରିକ ଭାବରେ ବିଶ୍ୱାସ କରେଁ ଯେ ଯେତେବେଳେ ସୁଧନ୍ୱାଙ୍କୁ ଫୁଟନ୍ତା ତେଲ କଡ଼େଇରେ ପକାଇ ଦିଆଗଲା, ସେତେବେଳେ ସେ ହସି ହସି ସେହି ଶାସ୍ତି ବରଣ କରିଥିଲେ । କାରଣ ଫୁଟନ୍ତା ତେଲରେ ପଡ଼ିବାଠାରୁ ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଭୁଲିଯିବା ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଅଧିକ ଯନ୍ତ୍ରଣାଦାୟକ । ଯଦି ସୁଧନ୍ୱାଙ୍କ ବିଶ୍ୱାସର ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ସ୍ଫୁଲିଙ୍ଗ ଆମ ଭିତରେ ଆଆନ୍ତା ତେବେ ଅଳ୍ପତର ପରିମାଣରେ ହେଉପଛେ, ଆମ ସଂଗ୍ରାମ ଫଳବତୀ ହୋଇ ପାରନ୍ତା ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୧୯-୩-୧୯୨୫

୮୦

ଭାଇକମ୍

ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ଆମେ ଭୁଲବଶତଃ 'ଅଗମ୍ୟ' ବୋଲି କହୁଛୁଁ, ବର୍ତ୍ତମାନ ସେହିମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ମୁଁ କିଛି କହିବି । ମୁଁ ଶୁଣୁଛି ଯେ ସେମାନେ ଅଧୀର ହୋଇ ପଡ଼ୁଛନ୍ତି । ଅଧୀର ହେବାପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ଅଧିକାର ଅଛି । ମୁଁ ଆହୁରି ଶୁଣୁଛି ଯେ ସେମାନେ କୁଆଡ଼େ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଉପରୁ ଆସ୍ଥା ହରାଇ ବସିଲେଣି । ଯଦି ଯେ କଥା ସତ୍ୟ ହୋଇଥାଏ, ତାହା ହେଲେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଉପଯୋଗୀତାରେ ବିଶ୍ୱାସର ଅଭାବ ସେମାନଙ୍କ ଅଜ୍ଞତାର ପରିଚୟ ଦେଉଅଛି । ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଶକ୍ତି, ନୀରବରେ ଏବଂ ଆପାତତଃ ଧୀର ମନ୍ଥର ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟକରେ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ପରି ସିଧାସଳଖ ଓ ସତ୍ୱର କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରିବା ଭଳି ପୃଥିବୀରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଶକ୍ତି ନାହିଁ । ମାତ୍ର ବେଳେ ବେଳେ ପଶୁବଳଦ୍ୱାରା ଶୀଘ୍ର ସଫଳତା ମିଳିଯିବ ବୋଲି ମନେ ହୁଏ । ଶାରୀରିକ ଶ୍ରମଦ୍ୱାରା ନିଜର ଜୀବିକାର୍ଜନ କରିବା ହେଉଛି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ମାର୍ଗରେ ଜୀବିକାର୍ଜନ । ସଟ୍ଟାବଜାରରେ ବାଜି ଲଗାଇ ବା ଜୁଆଖେଳି କରି ଧନ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ସତ୍ୟାଗ୍ରହନୀତିର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିରୋଧି । ଏହି ପ୍ରଣାଳୀରେ କେହି ହୁଏତ ତୁଳନାତ୍ମକ ଭାବେ ଅଳ୍ପ ସମୟମଧ୍ୟରେ ବହୁତ ଧନ-ସମ୍ପତ୍ତିର ମାଲିକ ହୋଇ ଯାଇପାରେ, ମାତ୍ର ଜୁଆ ଓ ଜୁଆଖେଳି ଜୀବିକାର୍ଜନର ଯଥାର୍ଥ ପନ୍ଥାନୁହେଁ ଏବଂ ଏହା ଫଳରେ ଜୁଆଡ଼ି ଓ ଜୁଆଖେଳିର ଲାଭ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ କ୍ଷତି ହୋଇଥାଏ । ଆଜି ଦୁନିଆ ତାହା ବୁଝି ସାରିଲଣି ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା । ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସୀ ସବର୍ଣ୍ଣମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ ହାତକୁ ହାତ ଲଢ଼ାଇ କରି ଏହି 'ଅଗମ୍ୟ'ମାନେ ସମ୍ଭବତଃ ନିଜର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହାସଲ କରିପାରିବେ । ମାତ୍ର ଏହାଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର କୌଣସି ସଂସ୍କାର କରିପାରିବେ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କର ଏହି ପନ୍ଥା ବଳାତ୍କାରର ପନ୍ଥା ହେବ । ମୁଁ ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଶୁଣୁଛି ଯେ ଚଞ୍ଚଳ ପ୍ରତିକାର ନ ହେଲେ, ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କେତେକେ କୁଆଡ଼େ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ଧର୍ମ, ଇସଲାମ୍ ବା ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ଆଶ୍ରୟ ନେବାକୁ ଧମକ ଦେଉଅଛନ୍ତି ।

ଯେଉଁମାନେ ଏପରି ଭୟ ଦେଖାଉଛନ୍ତି, ମୋ ବିନମ୍ର ମତରେ ସେମାନେ ଧର୍ମର ଅର୍ଥ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ଧର୍ମ ଜୀବନମରଣର ବିଷୟ ଅଟେ । ପୋଷାକ-ପରିଚ୍ଛଦ ବଦଳାଇବା ପରି କେହି ନିଜ ଧର୍ମକୁ ବଦଳାଏ ନାହିଁ । ନିଜର ଧର୍ମ ଆମ ସହିତ ଶ୍ମଶାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯିବ ଓ ପରେ ମଧ୍ୟ ରହିବ । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଉପକୃତ କରିବା ପାଇଁ କେହି ଧର୍ମ ପାଳନ କରେ ନାହିଁ । ମନୁଷ୍ୟ ଧର୍ମ ପାଳନ କରେ, କାରଣ ତାହା ନ କରି ସେ ବଞ୍ଚିପାରିବ ନାହିଁ । ପତ୍ନୀପ୍ରାଣ ସ୍ୱାମୀ ଆପଣାର ପତ୍ନୀକୁ ଯେପରି ଭଲ ପାଏ, ଆଉ କୌଣସି ସ୍ତ୍ରୀକୁ ସେପରି ଭଲ ପାଏ ନାହିଁ । ତାହାଠାରେ ସ୍ତ୍ରୀର ଅନୁରକ୍ତିର ଅଭାବ ସୁଦ୍ଧା ତାହାକୁ ନିଜର ବିଶ୍ୱାସରୁ ଟଳାଇ ପାରେ ନାହିଁ । ଏହି ସମ୍ପର୍କ ରକ୍ତର ସମ୍ପର୍କଠାରୁ ଅଧିକ ଦୃଢ଼ । ଯଥାର୍ଥ ଧର୍ମର ବନ୍ଧନ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି, ଏହା ହୃଦୟର ବ୍ୟାପାର । ନିଜକୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲି ଅହଙ୍କାର କରୁଥିବା ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ହାତରେ ଉତ୍ପୀଡ଼ନ ଭୋଗ କରୁଥିଲେ ହେଁ ଯେଉଁ "ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ" ଆପଣାର ହିନ୍ଦୁଧର୍ମକୁ ଭଲପାଏ, ନିଜକୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲାଉଥିବା ହିନ୍ଦୁଠାରୁ ସେ ହିନ୍ଦୁ ହେବାକୁ ଅଧିକ ଯୋଗ୍ୟ । ଶ୍ରେଷ୍ଠତ୍ୱର ଅହଙ୍କାର କରୁଥିବା ହିନ୍ଦୁ ଏହି ବଡ଼ିମା ଦାବି କରି ନିଜ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରେ । ତେଣୁ, ଯେଉଁମାନେ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବେ ବୋଲି ଧମକ ଦେଉଛନ୍ତି, ମୋ ମତରେ ସେମାନେ ନିଜ ଧର୍ମ ପ୍ରତି ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା କରୁଛନ୍ତି ।

କିନ୍ତୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ବାଟ ଅତି ସରଳ । ଏହି ସବୁ ଘାତ ପ୍ରତିଘାତ ମଝିରେ ଠିଆ ହୋଇ ତାକୁ ଅଟଳ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଅନ୍ଧ ରକ୍ଷଣଶୀଳତା ଆଗରେ ସେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ହରାଇ ବସିବ ନାହିଁ କିମ୍ବା ନିକ୍ଷେପିତ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକମାନଙ୍କ ଭିତରେ ବିଶ୍ୱାସର ଅଭାବ ଦେଖି ସେ ବିରକ୍ତ ହେବ ନାହିଁ । ସେ ଅବଶ୍ୟ ବୁଝିବା ଆବଶ୍ୟକ ଯେ ନିଜେ କଷ୍ଟ ସହିବାଦ୍ୱାରା ଉଚ୍ଚ ଧର୍ମୀନ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତିର କଠୋରତମ ହୃଦୟକୁ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ବିଗଳିତ କରି ଦେଇ ପାରିବ ଏବଂ ବହୁକାଳ ଧରି ନିକ୍ଷେପିତ ହୋଇ ରହିଥିବା ପଞ୍ଚମା (କେରଳର ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ଜାତି) ଭାଇର ସଂଶୟୀ ମନକୁ ଦୃଢ଼ କରିପାରିବ । ତା'ର ଜାଣି ରଖିବା ଉଚିତ ଯେ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରତିକାରର ଆଶା ସବୁଠାରୁ ଊଣା ଥାଏ, ସେତିକିବେଳେ ପ୍ରତିକାର ମିଳିଯାଏ । କାରଣ ଏହା ହିଁ ହେଉଛି ନିଷ୍ଠୁର ମନେ ହେଉଥିବା ସେହି ଦୟାଳୁ ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ରୀତି । ସେ ତାଙ୍କ ଭକ୍ତମାନଙ୍କୁ ଅଗ୍ନିପରୀକ୍ଷା ନ କରି କଦାପି ଛାଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ ଏବଂ ଧୂଳି ଧୂସରିତ କରାଇ ତାଙ୍କୁ ନମ୍ର କରାଇବାରେ ଆନନ୍ଦ ପା'ନ୍ତି । କାହାଣୀର ସେହି ପୁଣ୍ୟାତ୍ମା ଗଜରାଜ ରକ୍ଷା ପାଇବାର ଆଉ କୌଣସି ବାଟ ନାହିଁ ବୋଲି ଯେତେବେଳେ ବୁଝୁଥିଲା, ଠିକ୍ ସେତିକିବେଳେ ଭଗବାନ ତାକୁ ରକ୍ଷା କରିଥିଲେ—ଏହି ଗଜେନ୍ଦ୍ରମୋକ୍ଷ ସ୍ତୋତ୍ରକୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ନିଜର ଦୁଃଖମୟ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସ୍ମରଣ କରୁ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୪-୬-୧୯୨୫

୮୯

ସଚ୍ଚା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

ଅନେକଦିନ ହେଲା ମୁଁ ଜାଣିଶୁଣି ଭାଇକମ୍ ଓ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ବିରୋଧରେ ସେଠାରେ ଚାଲିଥିବା ସଂଗ୍ରାମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏହି ସ୍ତମ୍ଭରେ କିଛି ଲେଖିନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭାବରେ କିଛି କହିବାକୁ ଚାହୁଁ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଭାଇକମ୍‌ର ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ କିପରି ଦିନାତିପାତ କରୁଛନ୍ତି, ତାହା ପାଠକମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ଜଣାଇ ଦେବାକୁ ଚାହେଁ ।

ଭାଇକମ୍‌ଠାରୁ ଅଗଷ୍ଟ ପହିଲାରେ ଲେଖା ହୋଇଥିବା ଖଣ୍ଡିଏ ଚିଠି କଲିକତାରେ ପାଇଥିଲି । ଭୁଲକ୍ରମେ ସେହି ଚିଠିଟି ଛାପିବାକୁ ଦିଆହୋଇ ନ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଚିଠି ପାଇଲାବେଳେ ସେଥିରେ ଲେଖାଥିବା ପ୍ରସଙ୍ଗର ସାରବସ୍ତୁ ଏବେ ବି ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରହିଛି । ତଳେ ମୁଁ ଚିଠିଟିକୁ ଉଦ୍ଧାର କରୁଅଛି ।

"ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋତେ ମିଶାଇ ଏଠାରେ ମାତ୍ର ଦଶଜଣ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ଅଛନ୍ତି । ଆମ ଭିତରୁ ଜଣେ ନିତି ରୋଷେଇବାସ କରୁଛି ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଜଣକୁ ଛାଡ଼ି ଆଉ ସମସ୍ତେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ତିନିଘଣ୍ଟା ହିସାବରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ଯିବା ଆସିବାରେ ଯାଉଥିବା ସମୟକୁ ମିଶାଇଲେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚାରିଘଣ୍ଟା ସମୟ ଦେଉଅଛନ୍ତି । ପ୍ରତିଦିନ ଭୋର ସାଢ଼େ ଚାରିଟାରେ ଆମେ ଉଠୁଅଛୁଁ । ପ୍ରାର୍ଥନାରେ ଅଧଘଣ୍ଟାଏ ଯାଉଛି । ପାଞ୍ଚଟାରୁ ଛଅଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଘର ଓଳାଇବା, ପାଣି କାଢ଼ିବା ଓ ବାସନ-ମାଜିବାରେ କଟିଯାଉଛି । ସାତଟାବେଳକୁ ଦୁଇଜଣଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ (ସେମାନେ ଗାଧୋଇ ସାରି ୬–୪୫ରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିବାକୁ ଚାଲିଯାଉଛନ୍ତି) ଆମେ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତେ ଗାଧୋଇ ସାରି ଅବରୋଧର ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ପାଖକୁ ଯିବା ସମୟ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୂତା କାଟିବା ଓ ତୁଳା ଭିଣିବାରେ ଲାଗୁଁ । ଆମ ଭିତରୁ ଅଧିକାଂଶ ପ୍ରତ୍ୟହ ଏକହଜାର ଗଜ ସୂତା କାଟୁଛନ୍ତି, କେତେଜଣ ଆହୁରି ବେଶୀ ମଧ୍ୟ କାଟୁଛନ୍ତି । ସବୁ ମିଶି ଦୈନିକ ହାରାହାରି ଦଶହଜାର ଗଜ ସୂତା ହେଉଅଛି । ରବିବାର ଦିନ କାମ କରିବା ଉପରେ ମୁଁ ଜୋର ଦିଏନାହିଁ ଏବଂ ସେ ଦିନ ଯେ ଯାହା ଚାହେଁ ତାହା କରେ । ସେଦିନ ଆମ ଭିତରୁ କେତେଜଣ ଦୁଇ ତିନି ଘଣ୍ଟା ଅଧିକ ସମୟ ଦେଇ ତୁଳା ଭିଣନ୍ତି ଓ ସୂତା କାଟନ୍ତି । ସେ ଯାହାହେଉ, ରବିବାର ଦିନ କାହାରଠାରୁ ସୂତାଆଦାୟ କରାଯାଏ ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ କଂଗ୍ରେସର ସଭ୍ୟ, ସେମାନେ ରବିବାର ଦିନ କଂଗ୍ରେସ ଚାନ୍ଦା ବାବଦକୁ ସୂତା କାଟନ୍ତି । ଆପଣ ଆରମ୍ଭ କରୁଥିବା ନିଖିଳ ଭାରତ ଦେଶବନ୍ଧୁ ସ୍ମାରକ ପାଣ୍ଠିକୁ କିଛି ଦେବାପାଇଁ ଆମ ଭିତରୁ କେତେଜଣ ଏବେ ରବିବାର ଦିନ ଓ ଅନ୍ୟ ଅବସର ସମୟରେ ସୂତା କାଟୁଛନ୍ତି । ସେପ୍‌ଟେମ୍ବର ଦୁଇ ତାରିଖ ଦିନ (ସେଦିନ ଫିରୋଜସାହା ମେହେଟାଙ୍କ ଜନ୍ମ ଶତବାର୍ଷିକୀ) ଆମ୍ଭେମାନେ କିଛି ସୂତା ଆପଣଙ୍କ ପାଖକୁ ପାର୍ଶଲ କରି ପଠାଇବୁଁ ।

ଆପଣ ତାହାଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦରେ ଗ୍ରହଣ କରିବେ ବୋଲି ଆମର ଆଶା । ଦୈନନ୍ଦିନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ବାହାରେ ଆମେ ସମସ୍ତେ କରି ଏହି ସୂତା କାଟିବୁଁ । ସେହି ସ୍ମରଣୀୟ ଦିବସରେ ଦିନସାରା ଆମେ ବୃନ୍ଦା ସଂଗ୍ରହ ବା ସୂତା କଟାରେ ଲଗାଇବାକୁ ଏବଂ ଯାହା ମିଳିବ ସମସ୍ତେ ପଠାଇଦେବାକୁ ମନସ୍ଥ କରିଛୁଁ । ଆମେ ସେଦିନ ଠିକ୍ କ'ଣ କରିବୁ, ତାହା ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ଥିର କରିନାହୁଁ ।"

ଏଥିରୁ ଜଣାଯାଉଛି ଭାଇକମ୍‌ରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ବୁଝିଛନ୍ତି । ସେମାନେ କୌଣସି ବାଗାଡ଼ମ୍ବର କରି ନାହାନ୍ତି କିମ୍ବା ହଟଚମଟ ଦେଖାଇ ନାହାନ୍ତି । ମାତ୍ର ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ଯଥାର୍ଥ ଆଚରଣଦ୍ୱାରା ବିଜୟ ଲାଭ କରିବାର ସରଳ ସଙ୍କଳ୍ପ ରହିଛି । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ନିଜ ସମୟର ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୁହୂର୍ତ୍ତର ଠିକ୍ ଠିକ୍ ହିସାବ ଦେଇପାରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଭାଇକମ୍‌ର ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ତାହା କରୁଛନ୍ତି । କଂଗ୍ରେସ ପାଇଁ ଓ ସେପ୍‌ଟେମ୍ବର ୪ ତାରିଖରେ କୁଳବୃଦ୍ଧ ଫିରୋଜସାହା ମେହେଟାଙ୍କ ଶତବାର୍ଷିକୀ ପାଇଁ ଛୁଟିଦିନମାନଙ୍କରେ ସେମାନଙ୍କର ସୂତା କାଟିବା ପଛରେ ଯେ ନିଷ୍ଠା ରହିଛି, ପାଠକମାନେ ତାହା ଅବଶ୍ୟ ଉପଲବ୍‌ଧି କରିପାରୁଥିବେ । ନିଖିଳ ଭାରତ ଦେଶବନ୍ଧୁ ସ୍ମାରକ ପାଣ୍ଠି ପାଇଁ ସୂତା କାଟିବାର ବିବୃତ୍ତି ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ଅବଶିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ସହିତ ବେଶ୍ ଖାପ୍ ଖାଉଅଛି । ରବିବାର ବ୍ୟତୀତ ଗତ ସପ୍ତାହରେ ଆଶ୍ରମରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି କେତେ ସୂତା କାଟିଛନ୍ତି ତାହାର ଠିକଣାଖି ବିବରଣ ଏହି ଚିଠିରେ ଦିଆଯାଇଛି । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବେ ଜଣେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ ସୂତା କାଟିଛନ୍ତି । ସେ ୧୭ ନମ୍ବରର ୬୮୯୫ ଗଜ ସୂତା କାଟିଛନ୍ତି । ସବୁଠାରୁ କମ୍ ସୂତା କାଟିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ୧୮ ନମ୍ବରର ୨୯୩୬ଗଜ ସୂତା କାଟିଛନ୍ତି । ମନ୍ତବ୍ୟ ସ୍ତମ୍ଭରେ ତାଙ୍କ ବିଷୟରେ ଲେଖା ଯାଇଛି ଯେ ସେ ତିନିଦିନ ଛୁଟିନେଇ ଆଶ୍ରମରୁ ଅନୁପସ୍ଥିତ ଥିଲେ । ସେହି ସପ୍ତାହରେ ହାରାହାରି ପ୍ରତି ବ୍ୟକ୍ତି ଦୈନିକ ୮୬୭·୬ଗଜ ସୂତା କାଟିଛନ୍ତି । ଅଗଷ୍ଟ ୨୭ ତାରିଖରେ ଶେଷ ହୋଇଥିବା ସପ୍ତାହର ତଥ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ମୋ ପାଖରେ ରହିଛି । ସେହି ସପ୍ତାହରେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ସୂତା କାଟିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ୭୭୦୦ଗଜ କାଟିଛନ୍ତି, ସବୁଠାରୁ କମ୍ କାଟିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ୨୦୦୦ଗଜ କାଟିଛନ୍ତି । ଶେଷୋକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ଏ ସପ୍ତାହରେ କେବଳ ଦୁଇଦିନ ସୂତା କାଟିଥିଲେ । ପାଠକ ପଚାରି ପାରନ୍ତି ଯେ ସୂତାକଟା ଓ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା-ନିବାରଣ ମଧ୍ୟରେ କି ସମ୍ପର୍କ ଅଛି । ବାହାରୁ ଦେଖିଲେ, କୌଣସି ସମ୍ବନ୍ଧ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ଦୁଇଟିର ସମ୍ପର୍କ ଖୁବ୍ ଘନିଷ୍ଠ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ପଛରେ ଯେଉଁ ଭାବନା ରହିବାର କଥା, ସେଇଟିକୁ ବାଦ୍ ଦେଇ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ । ଏଠାରେ ସୂତାକଟା ପଛରେ ଯେଉଁ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଚିନ୍ତାଧାରା ରହିଛି, ତାହା ନିଶ୍ଚୟ ପରିଶେଷରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହେବ । କାରଣ, ଏହି ଯୁବକମାନେ ସୂତାକଟାକୁ ଜାତିର ମଙ୍ଗଳପାଇଁ

ଏକ ମହାଯଜ୍ଞ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରି ନେଇଛନ୍ତି । ଏହାର ମାଧ୍ୟମରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଅଜ୍ଞାତ-ସାରରେ ଫୁଟିଉଠିବ ସଚ୍ଚା ବିନୟ, ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଓ ଅଧ୍ୟବସାୟ । ବିମଳ ସାଫଲ୍ୟ ହାସଲ ପାଇଁ ଏହି ସୁଗୁଣଗୁଡ଼ିକ ଏକାନ୍ତ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ।

- ୟଙ୍ଗ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୨୪-୯-'୧୯୨୫

୮୨

ଭାଇକମ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ଦୂର କରିବାକୁ ବଦ୍ଧପରିକର ହୋଇଥିବା ହିନ୍ଦୁ ସଂସ୍କାରକମାନେ ଭାଇକମ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ନିହିତାର୍ଥ ଓ ପରିଣାମ ବୁଝିନେବା ଉଚିତ । ମନ୍ଦିର ଚାରିପାଖରେ ଥିବା ରାସ୍ତାଗୁଡ଼ିକୁ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟମାନଙ୍କ ଲାଗି ଖୋଲିଦେବା ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କର ତାତ୍କାଳିକ ଲକ୍ଷ୍ୟଥିଲା । ଅସ୍ପୃଶ୍ୟମାନେ ମନ୍ଦିର ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାର ଅଧିକାର ହାସଲ କରିବା ଏହାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ନ ଥିଲା । ସେମାନେ କହୁଥିଲେ ଯେ ଅନ୍ୟ ହିନ୍ଦୁ ଓ ଅଣହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କପରି ତଥା କଥିତ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟମାନଙ୍କୁ 'ମଧ୍ୟ ଏହି ରାସ୍ତାଗୁଡ଼ିକ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ଦିଆଯାଉ । ସେମାନଙ୍କର ଏହି ଲକ୍ଷ୍ୟଟି ପୂର୍ଣ୍ଣମାତ୍ରାରେ ହାସଲ ହୋଇ ସାରିଛି' । ରାସ୍ତାଗୁଡ଼ିକ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ଖୋଲିଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରାଯାଇଥିଲା ସତ, ଅନ୍ୟ ହିନ୍ଦୁମାନେ ଭୋଗ କରୁଥିବା ଯେଉଁସବୁ ସୁବିଧାରୁ ତଥାକଥିତ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟମାନେ ବଞ୍ଚିତ, ସେହିସବୁ ସୁବିଧା ସେମାନଙ୍କୁ ଦିଆଇବା ସଂସ୍କାରକମାନଙ୍କର ଚରମ ଲକ୍ଷ୍ୟ । ଅତଏବ ବ୍ରାହ୍ମଣେତର ଜାତିର ଲୋକମାନଙ୍କପରି ଅସ୍ପୃଶ୍ୟମାନଙ୍କୁ ମନ୍ଦିର, କୂଅ, ସ୍କୁଲ୍ ଆଦି ବ୍ୟବହାର କରିବାର ଅବାଧ ଅଧିକାର ଦେବା ଏହି ଲକ୍ଷ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ମାତ୍ର ଏଭଳି ସଂସ୍କାରକୁ ସାଫଲ୍ୟମଣ୍ଡିତ କରିବାକୁ ହେଲେ ସକ୍ରିୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିଦେବା ପୂର୍ବରୁ ଆହୁରି ଅନେକ କିଛି କରିବାର ଅଛି । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନରମ ପନ୍ଥା ପରୀକ୍ଷା ନ କରି କୌଣସି କ୍ଷେତ୍ରରେ ହଠାତ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ ନାହିଁ । ଦକ୍ଷିଣଭାରତର ସଂସ୍କାରକମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଥମେ ମନ୍ଦିର ପ୍ରବେଶ ସପକ୍ଷରେ ଜନମତ ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ହେବ । ପରିତାପର ବିଷୟ ଯେ କେବଳ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତ ନୁହେଁ, ଉଣା ଅଧିକେ ସାରା ଭାରତର ହିନ୍ଦୁସମାଜ ହରିଜନମାନଙ୍କୁ ନିଷେଧ କରିଥିବାରୁ ସେମାନେ ମନ୍ଦିରରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ଅସମର୍ଥ । ଏହା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଘୋର ଲଜ୍ଜାର କଥା । ତେଣୁ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସବୁଠାରୁ ନିକ୍ଷେପିତ ଏବଂ ସବୁଠାରୁ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାଗ୍ରସ୍ତ ଓ ଯେଉଁମାନଙ୍କ ଛୁଇଁ ପଡ଼ିଲେ ବି କୁଆଡ଼େ ଛୁଡକା ଦୋଷ ଲାଗିଯାଏ, ସେହି ମୂକଆମାନଙ୍କ ସେବାରେ ଆତ୍ମନିୟୋଗ କରିବାକୁ ଭାଇକମ୍ ଶିବିରର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କେଲପାନ ଯେଉଁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇଛନ୍ତି ମୁଁ ତାହାକୁ ସ୍ୱାଗତ କରୁଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସକ୍ରିୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ସାଙ୍ଗକୁ ରଚନାତ୍ମକ ଅର୍ଥାତ୍ ସଂରକ୍ଷଣମୂଳକ କାମ ଚାଲୁ କରାଯିବା ହେଉଛି ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ପନ୍ଥା । ସଂସ୍କାରଟି ଉଭୟ ଦିଗରୁ କରିବାକୁ ହେବ । ଗୋଟିଏ ଦିଗରେ

ଅସ୍ପୃଶ୍ୟମାନଙ୍କୁ ନିର୍ମମଭାବେ ପଦଦଳିତ କରି ରଖିଥିବା ସବର୍ଣ୍ଣମାନେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରି ଶିଖିବେ । ଅପର ପକ୍ଷରେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟମାନେ ମନ୍ଦ ଅଭ୍ୟାସଗୁଡ଼ିକ ଛାଡ଼ି ଯେପରି ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନଯାପନ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଆବଶ୍ୟକ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିପାରିବେ ସେଥିପାଇଁ ସବର୍ଣ୍ଣମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ । ଏହିସବୁ ମନ୍ଦ ଅଭ୍ୟାସ ପାଇଁ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟମାନଙ୍କୁ କୌଣସିମତେ ଦାୟୀ କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ତଥାପି ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ନିଜର ଯଥାଯୁକ୍ତ ଆସନ ହାସଲ କରିବାକୁ ହେଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଏଭଳି ମନ୍ଦ ଅଭ୍ୟାସମାନ ଛାଡ଼ିବାକୁ ହିଁ ହେବ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୧୪-୧-୧୯୨୭

୮୩

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବନାମ ବଳ ପ୍ରୟୋଗ

ଜଣେ ନିଷ୍ଠାପର ଅଥଚ ଧୈର୍ଯ୍ୟଚ୍ୟୁତ କର୍ମୀ ହରିଜନମାନଙ୍କ ଲାଗି ମନ୍ଦିର ଓ ସର୍ବସାଧାରଣ ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକ ଉନ୍ମୁକ୍ତ କରାଇବା ଚେଷ୍ଟା କରିଆସୁଛନ୍ତି । ଏଥିରେ ତାଙ୍କୁ କିଞ୍ଚିତ ସଫଳତା ମିଳିଛି, ମାତ୍ର ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କଲାଭଳି କିଛି ମିଳିନାହିଁ । ସେହି ହେତୁରୁ ସେ ଅଧୀର ହୋଇ ଲେଖିଛନ୍ତି :

"ଏହି ରକ୍ଷଣଶୀଳ ଲୋକଗୁଡ଼ାକ କେବେ ଯାଇ ବଦଳିବେ, ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅପେକ୍ଷା କରି ବସିବାରେ କୌଣସି ଫଳ ନାହିଁ । ବାଧ୍ୟ ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନେ ପାଦେ ବି ଆଗେଇବେ ନାହିଁ । ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ଦୂର କରିବାକୁ ହେଲେ ଆମକୁ ଚରମ ପନ୍ଥା ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତେଣୁ, କର୍ମୀମାନେ ଓ ହରିଜନମାନେ ମନ୍ଦିର ଦ୍ୱାରରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆରମ୍ଭ କରି ମନ୍ଦିର ଭିତରକୁ ଯିବାରେ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ବାଧାଦେଲେ, ତାହା କେତେଦୂର ଫଳ ଦାୟକ ହେବ ସେ ବିଷୟରେ ଆପଣଙ୍କ ମତାମତ ଜଣାଇବାକୁ ଅନୁରୋଧ । ନିବେଦନ ଓ ଅନୁନୟରେ କୌଣସି ଫଳ ହେଲା ନାହିଁ ଏବଂ ସେ ବାବଦରେ ଅଧିକ ସମୟ ଦେବା, ଅଯଥାରେ ମୂଲ୍ୟବାନ ସମୟର ଅପଚୟ ବୋଲି ମୋର ବିନମ୍ର ମତ ।"

ଏପରି ଦ୍ୱାର ଅବରୋଧ ପୂରାପୂରି ବଳପ୍ରୟୋଗ ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ନୁହେଁ । ଧର୍ମ ବିଷୟରେ ବା କୌଣସି ସଂସ୍କାର କାର୍ଯ୍ୟରେ କୌଣସି ପ୍ରକାରର ବଳପ୍ରୟୋଗ କରାଯିବା ଅନୁଚିତ । ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ଦୂର କରିବା ପାଇଁ ଚାଲିଥିବା ଆନ୍ଦୋଳନ ଆତ୍ମଶୁଦ୍ଧିର ଆନ୍ଦୋଳନ । ଆପଣାର ଇଚ୍ଛା ବିରୋଧରେ ଆମେ କାହାରିକୁ ଶୁଦ୍ଧ କରି ପାରିବୁ ନାହିଁ । ତେଣୁ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ବା ପରୋକ୍ଷ ଭାବରେ କୌଣସି ବଳପ୍ରୟୋଗ କରିବା ଉଚିତ ହେବନାହିଁ । ଏ କଥା ସ୍ମରଣ ରଖିବାକୁ ହେବ ଯେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ଦୂର କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଆମ ଭିତରୁ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ରକ୍ଷଣଶୀଳମାନଙ୍କ ପରି ଆଚରଣ

କରୁଥିଲେ । ସେତେବେଳେ କେହି ଆମକୁ ମନ୍ଦିରପ୍ରବେଶରେ ବାଧା ଦେଉଥିଲେ ଆମେ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଆଦୌ ପସନ୍ଦ କରି ନ ଥାନ୍ତୁ । କାରଣ ବର୍ତ୍ତମାନ ସିନା ଆମେ ଏହାକୁ ଭୁଲ ବୋଲି ବୁଝିଲୁଣି; କିନ୍ତୁ ହରିଜନମାନେ ମନ୍ଦିର ଭିତରକୁ ପ୍ରବେଶ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ବୋଲି ଆମେ ସେତେବେଳେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲୁ । ଅତଏବ, ବର୍ତ୍ତମାନ ରକ୍ଷଣଶୀଳମାନଙ୍କୁ ମନ୍ଦିର ପ୍ରବେଶରେ ଆମେ ବାଧା ଦେବା ଅନୁଚିତ ।

ପତ୍ରପ୍ରେରକମାନଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରାଇ ଦେଉଛି ଯେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଶବ୍ଦ ଅନେକ ସମୟରେ ଭ୍ରାନ୍ତ ଭାବରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ହିଂସାକୁ ଏହାର ଅନ୍ତର୍ଗତ କରି ଦିଆଯାଉଛି । କିନ୍ତୁ ଏହି ଶବ୍ଦଟିର ରଚୟିତା ଭାବରେ ମୋତେ ଏତିକି କହିବାକୁ ଅନୁମତି ଦିଆଯାଉ ଯେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଚିନ୍ତା, କଥା ବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ହେଉ ବା ପରୋକ୍ଷ ହେଉ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ହେଉ ବା ପ୍ରକାଶ୍ୟ ହେଉ କୌଣସି ପ୍ରକାରର ହିଂସାର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ପ୍ରତିପକ୍ଷର ଅନିଷ୍ଟ ଚିନ୍ତା କରିବାର ଅର୍ଥ, ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ବିରୁଦ୍ଧାଚରଣ କରିବା । ତାକୁ କର୍କଶ ଭାବରେ କିଛି କହିବା ବା ତାହାର କ୍ଷତି କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ତାହା ବିଷୟରେ କୌଣସି କର୍କଶ କଥା କହିବା ମଧ୍ୟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ବିରୁଦ୍ଧ ହେବ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ବିଚାର କଲେ, ଅନିଷ୍ଟ ଚିନ୍ତା କରିବା ବା ଅନିଷ୍ଟକାରୀ କଥା କହିବା ମୁହୂର୍ତ୍ତିକର ଉତ୍ତେଜନାଜନିତ ହିଂସାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟ ଅପେକ୍ଷା ଅନେକ ସମୟରେ ଅଧିକ ବିପଜ୍ଜନକ । ମୁହୂର୍ତ୍ତିକର ଉତ୍ତେଜନାରେ ପଡ଼ି ଆମେ ଏଭଳି ହିଂସାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିପକାଉଁ, ମାତ୍ର ପର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଅନୁତାପ କରୁଁ ଓ ତାକୁ ଭୁଲିଯାଉଁ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଅତି ପ୍ରଶାନ୍ତ, ଏହା କାହାରିକୁ ଆଘାତ ଦିଏ ନାହିଁ । କ୍ରୋଧ ବା ଦ୍ୱେଷର ପ୍ରଭାବରେ ପଡ଼ି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିବା କଦାପି ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଏଥିରେ ଉଦ୍‌ବେଗ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ ନାହିଁ, ଅଧୈର୍ଯ୍ୟଭାବ ପ୍ରକାଶ ପାଏନାହିଁ କିମ୍ବା କୋଳାହଳ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ ନାହିଁ । ଏହା ବଳପ୍ରୟୋଗର ପୂରାପୂରି ବିପରୀତ । ହିଂସାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିପରୀତ ଭାବେ ଏହାକୁ ପରିକଳ୍ପନା କରାଯାଇଛି ।

ତଥାପି ପତ୍ରପ୍ରେରକଙ୍କ ସହିତ ମୁଁ ଏକମତ ଯେ "ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ଦୂର କରିବାକୁ ହେଲେ ଆମକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଚରମ ପନ୍ଥାମାନ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।" ମାତ୍ର ଆମ ନିଜ ବିରୋଧରେ ହିଁ ଏଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରୟୋଗ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ରକ୍ଷଣଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଆନ୍ତରିକତାର ସହିତ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ଯେ ସେମାନେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତାକୁ ଯେପରି ମାନି ଚାଲି ଆସୁଛନ୍ତି, ତାହା ପଛରେ ଶାସ୍ତ୍ରର ସମର୍ଥନ ରହିଛି ଏବଂ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ଉଠାଇ ଦେଲେ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ଓ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ ଉପରେ ଘୋର ପ୍ରମାଦ ପଡ଼ିବ । ଆମେ କିପରି ଏ ବିଶ୍ୱାସର ମୁକାବିଲା କରିବା ? ହରିଜନମାନଙ୍କୁ ମନ୍ଦିରରେ ପ୍ରବେଶ ଅଧିକାର ଦେବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ବାଧ୍ୟ କରାଗଲେ ସେମାନଙ୍କ ବିଶ୍ୱାସ କଦାପି ବଦଳି ଯିବ ନାହିଁ । ତେଣୁ ହରିଜନମାନଙ୍କୁ ନେଇ ମନ୍ଦିର ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରାଇବା ଯେତେ ଆବଶ୍ୟକ ନୁହେଁ, ହରିଜନମାନଙ୍କୁ ମନ୍ଦିର ଭିତରକୁ ଯିବାକୁ ନ ଦେଇ ସେମାନେ ଗୋଟିଏ ଭୁଲକାମ କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ରକ୍ଷଣଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ମନରେ ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମାଇବା ତାହାଠାରୁ ଅଧିକ ଆବଶ୍ୟକ । ସେମାନଙ୍କର

ହୃଦୟକୁ ନିବେଦନ କରି, ଅର୍ଥାତ୍ ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟବସ୍ତୁକୁ ଜାଗ୍ରତ କରାଇ ଆମେ ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତନ କରାଇ ପାରିବା । ପ୍ରାର୍ଥନାଦ୍ୱାରା, ଅନଶନ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶାରୀରିକ କ୍ଳେଶ ବରଣ କରି, ଅନ୍ୟ ଭାବରେ କହିଲେ ନିଜକୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଶୁଦ୍ଧ କରି ନିବେଦନକାରୀ ଏହା କରିପାରନ୍ତି । ଏ ସୁଚିନ୍ତା କେବେ ନିଷ୍ଠୁର ହେବାର ନୁହେଁ । କାରଣ, ଏହାହିଁ ଏହାର ଶେଷ ଲକ୍ଷ୍ୟ । ଆପଣାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବା ଆନ୍ଦୋଳନର ଅଭ୍ରାନ୍ତତା ବିଷୟରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ସଚେତନ ରହିବା କଥା । ତାହାହେଲେ, ପ୍ରତିପକ୍ଷ ତାଙ୍କ ମତକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବା ବିଷୟରେ ସେ ଅଧୀର ନ ହୋଇ ନିଜ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ ପାଇଁ ତତ୍ପର ରହିବେ । ଆମରଣ ଅନଶନ କରିବା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ସେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ରହିବେ । ଏହା କରିବାକୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଧିକାର ବା ସାମର୍ଥ୍ୟ ନାହିଁ । ଭଗବାନ କଠୋର ପରୀକ୍ଷା ନ ନେଇ ଛାଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ । ନିଜର ଭକ୍ତମାନଙ୍କଠାରୁ ସେ ନମ୍ରତା ଦାବୀ କରନ୍ତି । ଅନଶନ ମଧ୍ୟ ବଳ ପ୍ରୟୋଗର ରୂପ ନେଇପାରେ । ଏ ଦୁନିଆରେ ଯେ କୌଣସି ଜିନିଷ ମଣିଷ ହାତରେ ପଡ଼ିଲେ ତାହାର ଅସଦ୍ ବ୍ୟବହାର ହେବାର ଆଶଙ୍କା ରହିଛି । ମଣିଷ ଭିତରେ ଭଲମନ୍ଦ ଉଭୟ ଗୁଣ ଅଛି । ସେ ସାଧୁ ଓ ସଇତାନର ସମ୍ମିଶ୍ରଣ । କିନ୍ତୁ ନିଜେ କଷ୍ଟବରଣ କରିବା କଥାରେ ଏଭଳି ଅସଦ୍ ବ୍ୟବହାରର ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ କହିଲେ ଚଳେ ।

—ହରିଜନ, ତା୧୫-୪-୧୯୩୩

୮୪

ଧର୍ମସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

ଯେ କୌଣସି ଶ୍ରେଣୀୟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ବିଭିନ୍ନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ମିଶାଇବା କ୍ଷତିକାରକ । ବିଶେଷ କରି, ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଏଭଳି କରିବା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଷିଦ୍ଧ । କୌଣସି ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ରାଜନୈତିକ ବା ସାଂସାରିକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସିଦ୍ଧି ଲାଗି ଧର୍ମ-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହକୁ ବ୍ୟବହାର କରିବା କିମ୍ବା ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ଅନୁମତି ଦେବା ମାରାତ୍ମକ ।

ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବେଳକୁ ଯାହା ନିୟମ ଉପାୟ ନିମନ୍ତେ ମଧ୍ୟ ସେଇଆ । ଅବିମିଶ୍ରିତ ଶୁଦ୍ଧତା ହିଁ ଏ ଶ୍ରେଣୀୟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ସାରତତ୍ତ୍ୱ । ଏପରି ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତା ଗଭୀର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜୀବନ ଯାପନ କରୁଥିବା ଉଚିତ । ସେ ବିବାହିତ ବା ଅବିବାହିତ ଯାହା ହୋଇଥାନ୍ତୁ ପଛକେ, ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ପାଳନ କରୁଥିଲେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭଲ । ଏପରି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣକାରୀମାନଙ୍କ ପରି ଏହି ନେତା ଉକ୍ତ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧର୍ମରେ ବିଶ୍ୱାସ ରଖିଥିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଉକ୍ତ ଧର୍ମ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ କର୍ମ ସମ୍ପାଦନ କରୁଥିବେ । ଏହି ନେତା ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ବିଜ୍ଞାନରେ ପ୍ରବୀଣ ହୋଇଥିବେ । ତାହାଙ୍କର କଥାରେ ସତ୍ୟ ଓ ଅହିଂସା ଫୁଟି ଉଠୁଥିବ ଏବଂ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଲୁଚାଛପା ହୋଇ ନ ଥିବ । ତାଙ୍କଠାରେ କୂଟନୀତି ବା ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ରର ଲେଶମାତ୍ର ନ ଥିବ ।

ଏପରି ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଅହିଂସା ଓ ଭଗବାନଙ୍କ ଉପରେ ଅଟଳ ବିଶ୍ୱାସ ରଖିବା ନିହାତି ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ । ଧର୍ମସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଆକ୍ରମଣାତ୍ମକ ମନୋଭାବ ଓ ଆଡ଼ମ୍ବର କରିବାର ପ୍ରବୃତ୍ତି ପାଇଁ କୌଣସି ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଏଥିରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀମାନଙ୍କର ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସ ଓ ଧର୍ମପ୍ରବଣତା ପ୍ରତି ସମାନ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଭକ୍ତିଭାବ ପୋଷଣ କରୁଥିବେ । ସେମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରେ ସାମାନ୍ୟ ମାତ୍ର ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣତା ଥିଲେ, ତାହା ପ୍ରତିପକ୍ଷଙ୍କଠାରେ ବହୁ ଗୁଣରେ ଓ ବହୁ ପ୍ରକାରରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇ ପ୍ରତିପକ୍ଷଠାରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଯିବାର ସମ୍ଭାବନା ।

ସର୍ବୋପରି, ଧର୍ମ-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆତ୍ମଶୁଦ୍ଧିର ଏକ ବିଧାନ ମାତ୍ର । ସଂଖ୍ୟାଧିକତା ବା ବାହାରର ସାହାଯ୍ୟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ଆତ୍ମଶୁଦ୍ଧି ବୃଦ୍ଧି କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରୁ ନ ଥିବାରୁ ସେସବୁ ଲୋଡ଼ି ବସିବା ଅନାବଶ୍ୟକ । ବରଂ ସର୍ବଶକ୍ତିର ମୂଳାଧାର ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କ ଉପରେ ଏହା ପୂରାପୂରି ନିର୍ଭର କରେ । ତେଣୁ ନିଜର ପବିତ୍ର ଜୀବନ ଓ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥପରତା ଓ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀର ପ୍ରଶସ୍ତତାଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିପକ୍ଷର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ସମ୍ମାନ ହାସଲ କରିପାରିଥିବା ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ଜଣେ ବାସ୍ତବ ଭକ୍ତଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଧର୍ମସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ସଫଳ ହୋଇଥାଏ ।

—ହରିଜନ, ତା ୨୭-୫-୧୯୩୯

ପଞ୍ଚମ ଭାଗ : ବାରଡୋଲୀ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

୮୪

ବାରଡୋଲୀର ନିଷ୍ପତ୍ତି

୩୦ ଜାନୁଆରୀ, ୧୯୨୨

ବାରଡୋଲିଠାରେ ଗୋଟିଏ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିଆଯାଇଛି । ଏହା ହେଉଛି ବାରଡୋଲିର ଶେଷ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଏବଂ ଏଥିରୁ ବାରଡୋଲିବାସୀ ଓହରି ଯିବେ ନାହିଁ । ସଭାପତି ବିଠଲଭାଇ ପଟେଲ ତାଲୁକା ପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କର ସଭାରେ ଦେଇଥିବା ଅଭିଭାଷଣର ସତର୍କବାଣୀଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରଣିଧାନ ଯୋଗ୍ୟ । ସେ କୌଣସି କଥା ନ ଲୁଚାଇ ସଫା ସଫା ବତାଇ ଥିଲେ । ସଭାରେ ଚାରିହଜାର ଖଦଡ଼ଧାରୀ ପ୍ରତିନିଧି ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ । ଉପସ୍ଥିତ ପାଞ୍ଚଶହ ମହିଳାଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ମଧ୍ୟ ଅଧିକାଂଶ ଖଦଡ଼ ପିନ୍ଧିଥିଲେ ଓ ଆଗ୍ରହ ସହିତ ଶୁଣୁଥିଲେ । ଏହି ଶ୍ରୋତାମାନେ ଆଗ୍ରହୀ ଓ ଏମାନେ ଧୀରସ୍ଥିର ଏବଂ ଦାୟିତ୍ୱଜ୍ଞାନସମ୍ପନ୍ନ ନରନାରୀ ଏବଂ ସମସ୍ତ କ୍ଳେଶ ବରଣ କରିବାକୁ ଆଗଭର ଥିଲେ ।

ବିଠଲଭାଇଙ୍କର ଭାଷଣ ପରେ, ମୁଁ କଂଗ୍ରେସଦ୍ୱାରା ଧାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଇଥିବା ଗଣ-ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନର ସର୍ତ୍ତମାନ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ଉପସ୍ଥାପିତ କଲି । ଅଲଗା ଅଲଗା କରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ସର୍ତ୍ତ ଉପରେ ସଭାର ମତାମତ ନେଲି । ଏଥିରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିବା ପ୍ରତିନିଧିମାନେ ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନ, ପାର୍ଶୀ ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ଏକତାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ବୁଝିଥିଲେ । ସେମାନେ ଅହିଂସାର ଗୁରୁତ୍ୱ ଓ ଅଭ୍ରାନ୍ତତା ଉପଲବ୍ଧି କରିଥିଲେ । ସେମାନେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ନିବାରଣର ମର୍ମ ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ରୂପେ ବୁଝିଥିଲେ । ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟଗୁଡ଼ିକରେ 'ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ' ବାଳକ ବାଳିକାମାନଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ସେମାନେ ଯେ କେବଳ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିଲେ ତାହା ନୁହେଁ, ଏ ସବୁ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ବାଳକ ବାଳିକାମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଉ ଥିଲେ । ଗାଁର କୂଅଗୁଡ଼ିକରୁ "ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ"ମାନେ ପାଣି ନେବାରେ ସେମାନଙ୍କର କୌଣସି ଆପତ୍ତି ନ ଥିଲା । ନିଜର ପ୍ରତିବେଶୀ ରୋଗରେ ପଡ଼ିଲେ ତାହାର ଶୁଶ୍ରୂଷା କରିବାକୁ ସେମାନେ ଯେପରି ରାଜି, 'ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ'ମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କେହି ବେମାର ପଡ଼ିଲେ ତାହାର ଶୁଶ୍ରୂଷା କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ରାଜି ଥିଲେ । ମୋର କହିବା ମୁତାବକ ସେମାନେ ନିଜକୁ ଶୁଦ୍ଧ ପୂତ ନ କଲେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖଜଣା-ବନ୍ଦ ଆନ୍ଦୋଳନ ବା ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟର ଅନ୍ୟ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଆରମ୍ଭ କରିବାର ଅଧିକାର ମିଳିବ ନାହିଁ ବୋଲି ସେମାନେ ଜାଣିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ ହେବ, ନିଜ ହାତରେ ସୂତାକାଟି ଓ ଲୁଗାବୁଣି ଖଦଡ଼

ଶିଖିବାକୁ ହେବ, ଏକଥା ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଜାଣିଥିଲେ । ସର୍ବଶେଷରେ ସମସ୍ତ ଅସ୍ଥାବର ସମ୍ପତ୍ତି, ଗୃହପାଳିତ ପଶୁ ଓ ଜମିବାଡ଼ି ବାଜ୍ୟାପ୍ତ କଲେ ତାହା ବରଦାସ୍ତ କରିବାକୁ ସେମାନେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିଲେ । ସେମାନେ ଜେଲ ଯିବାକୁ ଏପରିକି, ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ମରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିଲେ । ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ ନ କରି ସବୁ କିଛି ସହିଯିବାକୁ ସେମାନେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିଲେ ।

ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ଜଣେ ପୁରୁଣା ଆପତ୍ତିକାରୀ ସ୍ୱର ଉଠାଇଲେ । ସେ କହିଲେ ଯେ ମୋର ସବୁକଥା ତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ନଭୁଲ, ମାତ୍ର ଏ ପ୍ରଥାଟିକୁ ହଠାତ୍ ଭାଙ୍ଗି ପାରିବା ଖୁବ୍ କଷ୍ଟକର । ମୁଁ କଥାଟିକି ବୁଝାଇ କହିଲି, ମାତ୍ର ସେତେବେଳକୁ ଶ୍ରୋତାମାନେ ନିଜନିଜର ମନ ଠିକ୍ କରି ସାରିଥିଲେ ।

ବଡ଼ ସଭାଟି ବସିବା ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ପ୍ରାୟ ପଚିଶଜଣ ପ୍ରକୃତ କର୍ମୀଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରି ସାରିଥିଲି । ସେହି ସଭା ପୂର୍ବରୁ ବିଠଲ ଭାଇ ପଟେଲ, କେତେକ କର୍ମୀ ଓ ମୁଁ ଏକାଠି ବସି ଆଲୋଚନା କରୁଥିଲୁଁ ଏବଂ ନିଷ୍ପତ୍ତିକୁ ଆଉ ପନ୍ଦରଦିନ ଘୁଞ୍ଚାଇ ଦେବାଲାଗି ଏକ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ବିଚାରିଥିଲୁଁ । ସ୍ୱଦେଶୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ପାଇଁ ଅଧିକ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ଏବଂ ଖାଠିଏଟି ଯାକ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ 'ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ' ବାଳକବାଳିକାମାନଙ୍କୁ ପ୍ରକୃତରେ ଗ୍ରହଣ କରି ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା-ନିବାରଣକୁ ଅଧିକ ନିଶ୍ଚିତ କରିବା ଏହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା । ମାତ୍ର ଦିନ ଗଡ଼ାଇ ଦେବାର ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବ ପ୍ରତି ବାରଡୋଲିର ଏହି ସାହସୀ ଓ ସଚ୍ଚୋଟ କର୍ମୀମାନେ କର୍ଣ୍ଣପାତ କଲେନାହିଁ । ହିନ୍ଦୁ ଜନସଂଖ୍ୟାର ଶତକଡ଼ା ପଚିଶଭାଗରୁ ଅଧିକ ଲୋକେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା-ନିବାରଣ ବିଷୟରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଯୁଦ୍ଧ ଚଳାଇଲା ଭଳି ଯଥେଷ୍ଟ ଖଦଡ଼ ଉତ୍ପାଦନ କରି ପାରିବାକୁ ସମର୍ଥ ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ସେମାନଙ୍କର ଦୃଢ଼ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା । ସେମାନେ ସରକାର ସହିତ ବଳ କଷାକଷି ପାଇଁ ଜିଦ୍ ଧରି ବସିଲେ । ବିଠଲଭାଇ ପଟେଲଙ୍କ ସମସ୍ତ ଆପତ୍ତିକୁ ସେମାନେ ଖଣ୍ଡନ କରିଦେଲେ ଏବଂ ଶୁକ୍ଳଶ୍ମଶ୍ରୁ ଓ ସଦାସ୍ମିତହାସ୍ୟ-ମଣ୍ଡିତ ଅବସ୍ଥାରେ ଭୟାବହ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ସତର୍କବାଣୀ ଶୁଣାଉଥାନ୍ତି । ମାତ୍ର ନିଜ ସଂକଳ୍ପରୁ ସେମାନେ ସୂତାଏ ସୁଦ୍ଧା ହଟିବାକୁ ନାରାଜ । ଶେଷରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରସ୍ତାବଟି ସର୍ବସମ୍ମତିକ୍ରମେ ଗୃହୀତ ହୋଇଗଲା :

"ଗଣ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିବା ନିମିତ୍ତ ଯେଉଁସବୁ ଆବଶ୍ୟକ ସର୍ତ୍ତ ରହିଛି, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେ ବୁଝି ଓ ବିଚାର କରି ବାରଡୋଲି ତାଲୁକାର ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କର ଏହି ସମ୍ମିଳନୀ ନିଷ୍ପତ୍ତି କରୁଛି ଯେ ଏହି ତାଲୁକାଟି ବର୍ତ୍ତମାନ ଗଣ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ପାଇଁ ସମର୍ଥ ।

"ଏହି ସମ୍ମିଳନୀ ପ୍ରକାଶ କରୁଛି ଯେ—

(କ) ଭାରତବର୍ଷର ବିଭିନ୍ନ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ନିରାକରଣ ଲାଗି ଭାରତର ହିନ୍ଦୁ, ମୁସଲମାନ, ପାର୍ଶୀ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ଓ ଅନ୍ୟ ସଂପ୍ରଦାୟ ମଧ୍ୟରେ ଏକତା ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ ।

(ଖ) ଏଥିପାଇଁ ଅହିଂସା, ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଓ ସହିଷ୍ଣୁତା ହିଁ ଏକମାତ୍ର ପ୍ରତିକାର ।

(ଗ) ଭାରତର ଘରେ ଘରେ ଅରଟ ଗୁଲିବା ଏବଂ ଦେଶର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ଅନ୍ୟ ସବୁ ପ୍ରକାରର ଲୁଗା ବର୍ଜ୍ଜନ କରି ହାତକଟା ସୂତାରେ ହାତବୁଣା ଲୁଗା ପିନ୍ଧିବା ଦେଶର ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରାପ୍ତି ନିମିତ୍ତ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ।

(ଘ) ହିନ୍ଦୁମାନେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତାକୁ ବର୍ଜ୍ଜନ ନ କଲେ ସ୍ୱରାଜ କଦାପି ସମ୍ଭବ ହେବନାହିଁ ।

(ଙ) ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କର ପ୍ରଗତି ପାଇଁ ଓ ସ୍ୱରାଜପ୍ରାପ୍ତି ନିମିତ୍ତ ନିଜ ନିଜର ସ୍ଥାବରାସ୍ଥାବର ସମ୍ପତ୍ତି ଛାଡ଼ିବାକୁ, ଜେଲ ଯିବାକୁ ଏବଂ ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ, ନିଜର ପ୍ରାଣ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

"ଏହି ସମ୍ମିଳନୀ ଆଶା ପ୍ରକାଶ କରୁଛି ଯେ ଉପରଲିଖିତ ତ୍ୟାଗ ବରଣ ପାଇଁ ବାରଡୋଲୀ ତାଲୁକାକୁ ପ୍ରଥମ ସୌଭାଗ୍ୟ ମିଳିବ । ଏହି ସମ୍ମିଳନୀ କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିକୁ ବିନୀତଭାବେ ଜଣାଇ ଦେଉଛି ଯେ ଯଦି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନ କରନ୍ତି ଏବଂ ଯଦି ପ୍ରସ୍ତାବିତ ଗୋଲଟେବୁଲ ବୈଠକ ନ ବସେ, ତା' ହେଲେ ମିଷ୍ଟର ଗାନ୍ଧୀ ଓ ଏହି ସମ୍ମିଳନୀର ସଭାପତିଙ୍କ ଉପଦେଶ ଅନୁଯାୟୀ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଏହି ତାଲୁକା ଅବିଳମ୍ବେ ଗଣ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିବ ।

"ଗଣ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ନିମିତ୍ତ କଂଗ୍ରେସ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସର୍ତ୍ତଗୁଡ଼ିକ ମାନି ଚଳିବା ଲାଗି ତାଲୁକାର ଯେଉଁ କର-ଦାତାମାନେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଓ ଇଚ୍ଛୁକ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଅନ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ପାଇବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସରକାରଙ୍କୁ ଖଜଣା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଟିକସ ଦେବାରୁ ନିବୃତ୍ତ ରହନ୍ତୁ ବୋଲି ଏହି ସମ୍ମିଳନୀ ପରାମର୍ଶ ଦେଉଛି ।"

ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନର ପରିଣତି କ'ଣ ହେବ, କିଏ ଜାଣେ ? ସରକାର ଯେଉଁସବୁ ଦମନ ଚଳାଇବେ, ବାର୍‌ଡୋଲୀର ନରନାରୀ ତାହା ସହି ପାରିବେ କି ନାହିଁ, ସେକଥା କିଏ ଜାଣେ ? କେବଳ ଈଶ୍ୱର ଜାଣନ୍ତି । ତାଙ୍କରି ନାମରେ ଏହି ସଂଗ୍ରାମ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି । ସେ ହିଁ ଏହାର ଉଦ୍‌ଯାପନ କରିବେ ।

ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସରକାରଙ୍କ ବ୍ୟବହାର ମଧ୍ୟ ଆଦର୍ଶସ୍ଥାନୀୟ ହୋଇଛି । ସରକାର ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ, ସମ୍ମିଳନୀକୁ ନିଷିଦ୍ଧ କରିଦେଇ ପାରିଥାନ୍ତେ, କିନ୍ତୁ ସେ ଏହା କଲେନାହିଁ । କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ କର୍ମୀମାନଙ୍କୁ ଜାଣନ୍ତି । ସେମାନେ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ, କର୍ମୀମାନଙ୍କୁ ବହୁତ ଆଗରୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ କରିପାରିଥାନ୍ତେ । ସେମାନେ ତାହା କରି ନାହାନ୍ତି । ସବୁ ପ୍ରକାରେ ଆୟୋଜନ କରିବା ପାଇଁ ସରକାର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସୁଯୋଗ ଦେଇଛନ୍ତି । ମୁଁ ସରକାରଙ୍କର ଏଭଳି ଆଚରଣରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଛି ଓ ପ୍ରଶଂସାର ସହି ତାହା ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖିଛି । ପୂର୍ବ-କାଳରେ ଆଦର୍ଶ ବୀରପୁରୁଷମାନେ ଯେଭଳି ଶୀଳ-ଶୌର୍ଯ୍ୟ ଦେଖାଉଥିଲେ ଉଭୟ ପକ୍ଷ ଏ ଯାବତ ଲେଖାହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେହି ଭଳି ଆଚରଣ ଦେଖାଇଛନ୍ତି । ଏହି ଶାନ୍ତି-

ସଂଗ୍ରାମରେ ଅନ୍ୟଥା ହୋଇ ନ ପାରେ । ଏହିରୂପେ ଏ ସଂଗ୍ରାମ ଚାଲିଲେ, କେବଳ ଗୋଟିଏ ଭାବେ ହିଁ ଏହାର ପରିସମାପ୍ତି ଘଟିବ । ବାରଡୋଲିର ୮୭ ହଜାର ନରନାରୀ ଯାହାର କଥା ଶୁଣିବେ, ବିଜୟ ତାହାରି ହେବ ।

କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିକୁ ବାରଡୋଲିର ଏହି ନିଷ୍ପତ୍ତି ଉପରେ ନଜର ରଖି ଦେବାକୁ ହେବ । ବଲ୍ଲଭଙ୍କ ପାଇଁ ବିଚାର କରିବାକୁ ଏବେ ବି ବେଳ ଅଛି, ଏବଂ ବିଚାର କରିବାପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଆଉଥରେ ସୁଯୋଗ ଦିଆଯିବ । ବାରଡୋଲିର ଲୋକେ ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନ ହୋଇ ବା ଚିନ୍ତା ନ କରି ତରବରରେ ଏପରି ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିଛନ୍ତି ବା ଅଶିଷ୍ଟତା ଦେଖାଇଛନ୍ତି ବୋଲି କୌଣସି ଅଭିଯୋଗ ସେମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଆଣିବା ସମ୍ଭବ ହେବନାହିଁ ।

ଅତଏବ,

ନେଇଯାଅ ମୋତେ କୃପାମୟ ଜ୍ୟୋତି
ଅନ୍ଧକାର ଆବରଣେ,
ଅନ୍ଧାରେ ପଡ଼ି ମୁଁ ଘରୁ ବହୁ ଦୂରେ
ବାଟ ନ ଦିଶଇ ଯେଣେ ।
ଦୃଢ଼ ହେଉ ପଦ, ଆଉ ଏକ ପାଦ
ଯଥେଷ୍ଟ ମୋ ପକ୍ଷେ ଜାଣ,
ଦୂର ଦେଶ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ଅଭ
ନ ଇଚ୍ଛଇ ମୋର ପ୍ରାଣ ।

(**Lead, Kindly Light** ପଦ୍ୟର ଏହି ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ ସ୍ୱର୍ଗତ ଅଧ୍ୟାପକ ରତ୍ନାକର ପତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପଦ୍ୟାକାରରେ ହୋଇଅଛି)

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୨-୨-୧୯୨୨

୮୭

ବାରଡୋଲୀପାଇଁ ପରୀକ୍ଷା

କେହି କେହି ତରବରରେ ଭାବି ପାରନ୍ତି ଯେ ବାରଡୋଲିରେ ସରକାର ପରୀକ୍ଷାରେ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ଏପରି ଧାରଣା ଭୁଲ । ସରକାରଙ୍କୁ ବହୁବାର ପରୀକ୍ଷା କରାହୋଇଛି ଏବଂ ସବୁଥର ସରକାର ହାରିଛନ୍ତି । ସରକାରୀ କଳର କୌଣସି ଅତି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଙ୍ଗ ଉପରେ କୌଣସି ପ୍ରକାରର ଆଞ୍ଚ ଆସିଲେ, ସରକାର "ବୀଭତ୍ସିକା-ପ୍ରଦର୍ଶନ" ନୀତି ଧରନ୍ତି । ସରକାରଙ୍କ ସମ୍ମାନ ବା ରାଜସ୍ୱ ଉପରେ ବିପତ୍ତି ପଡ଼ିଲେ, ତାହାର ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ ସରକାର ନ୍ୟାୟ ଅନ୍ୟାୟ କିଛି ମାନନ୍ତି ନାହିଁ । ଆତଙ୍କ-ବାଦ ଚଳାନ୍ତି ଓ ତାହାଁ ନିର୍ଲଜ୍ଜ ଅସତ୍ୟଦ୍ୱାରା ଘୋଡ଼ାଇବାକୁ ସରକାର ପଛାନ୍ତି ନାହିଁ । ସରକାର ଗାଁମାନଙ୍କରେ ପଠାଣମାନଙ୍କୁ ରଖି ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କର ଘର ଆଖପାଖରେ ଦିନରାତି ପେହରା ଦେବାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇଛନ୍ତି ବୋଲି ଶେଷ ସମ୍ବାଦ ମିଳିଛି । ସେଥିରେ

ବିସ୍ମିତ ହେବାର ବା କ୍ରୋଧ କରିବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ । ବିସ୍ମୟର କଥା ଯେ ଶାନ୍ତିରକ୍ଷକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ରୂପେ ସରକାର ବାରଡୋଲିରେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ୟୁନିଟିଭ୍ (ପିଟୁଣୀ) ପୋଲିସ ବାହିନୀ ମୁତୟନ କରି ନାହାନ୍ତି କିମ୍ବା ସାମରିକ ଆଇନ୍ ଜାରି କରି ନାହାନ୍ତି । ଶାସ୍ତିମୂଳକ (ପିଟୁଣୀ) ପୋଲିସ ବାହିନୀ ଓ ସାମରିକ ଆଇନ୍ କହିଲେ ପ୍ରକୃତରେ କିଅଣ ବୁଝାଏ, ଇତିମଧ୍ୟରେ ଆମେ ସେ କଥା ବୁଝିନେବା ଉଚିତ । ଏ କଥା ସ୍ପଷ୍ଟ ଯେ ଏବେ "ଶକ୍ତି-ପ୍ରଦର୍ଶନ" କରି ସରକାର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଯଥାସାମାନ୍ୟ ହେଉଥିଲେ, ହିଂସାକାଣ୍ଡ କରିବା ଲାଗି ଉତ୍ତେଜିତ କରୁଛନ୍ତି । ତା ହେଲେ ଶେଷରେ ଯେଉଁ ଦାରୁଣ ଘଟଣା ଘଟିବ ସେଥିପାଇଁ କୈଫିୟତ ଦେବାକୁ ସରକାରଙ୍କୁ ବାହାନା ମିଳିଯିବ ।

ବାରଡୋଲିର ଜନସାଧାରଣ ଏହି ଶେଷ ପରୀକ୍ଷାରୁ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ପାରିବେ କି ? ସେମାନେ ଭାରତବାସୀଙ୍କୁ ଆଗରୁ ଚକିତ କରିସାରିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଭୟଙ୍କର ଉତ୍ତେଜନା ସତ୍ତ୍ୱେ ବିସ୍ମୟକର ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଦେଖାଇଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନର ତୀବ୍ର ଉତ୍ତେଜନାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ ବରଦାସ୍ତ କରି ପାରିବେ ତ ? ଏହା କରିପାରିଲେ, ସେମାନେ ସବୁକିଛି ହାସଲ କରି ପାରିବେ । ଯେଉଁମାନେ ଆତ୍ମ-ସମ୍ମାନକୁ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟବାନ ବିଚାରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ଜେଲଦଣ୍ଡ, ସମ୍ପତ୍ତି-ବାଜ୍ୟାପ୍ତି, ନିର୍ବାସନ ଓ ମୃତ୍ୟୁକୁ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିନେବାକୁ ହେବ । ଯେତେବେଳେ ବିପତ୍ତି ଆଉ ସହ୍ୟ ହେବନାହିଁ, ସେତେବେଳେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିଜର ବୋଲି ଭାବୁଥିବା ଜମିବାଡ଼ି ଛାଡ଼ିଦେଇ ଲୋକେ ଅନ୍ୟତ୍ର ଚାଲିଯିବେ । ପ୍ଲେଗ୍ ମହାମାରୀ ବ୍ୟାପିଥିବା ଅଞ୍ଚଳରେ ଘରଦ୍ୱାର ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବା ବିଜ୍ଞତାର କାର୍ଯ୍ୟ । ଉତ୍ପୀଡ଼ନ ଏକ ପ୍ରକାରର ମହାମାରୀ, ଏବଂ ଯେତେବେଳେ ଏହା ଆମକୁ ଝୁଙ୍କି ବା ଦୁର୍ବଳ କରିବାର ଆଶଙ୍କା ଉପୁଜିବ, ସେତେବେଳେ ଏଭଳି ପ୍ରଲୋଭନର ସ୍ଥାନ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବା ଉଚିତ । ସାହସୀ ଲୋକେ ଜୁଲମ ଆଗରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇବା ଅପେକ୍ଷା ଦେଶାନ୍ତରୀ ହୋଇଯିବାକୁ ଶ୍ରେୟସ୍କର ମଣନ୍ତି । ଇତିହାସରେ ଏହାର ଭୂରି-ଭୂରି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ରହିଛି ।

ତଥାପି ମୁଁ ଆଶା କରୁଛି ଯେ ଏପରି ପଦକ୍ଷେପ ନେବା ଆବଶ୍ୟକ ହେବନାହିଁ । ମଙ୍ଗଳକାମୀ ଅନେକ ବନ୍ଧୁ ଏହାର ସମାଧାନ ଲାଗି ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିବା ଶୁଣାଯାଉଛି । ମଧ୍ୟସ୍ଥତା କରିବାକୁ ସେମାନଙ୍କର ଅଧିକାର ରହିଛି । ଏହା କରିବା ହୁଏତ ସେମାନଙ୍କ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ଏହି ବନ୍ଧୁମାନେ ଆଗ ଆନ୍ଦୋଳନର ମହତ୍ତ୍ୱ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରନ୍ତୁ । ସେମାନେ କୌଣସି ଦୁର୍ବଳ ଦାବି ପେଶ କରୁନାହାନ୍ତି, ବା ଦୁର୍ବଳ ଜନତାର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରୁନାହାନ୍ତି । ବାରଡୋଲିର ଲୋକେ ଗୋଟିଏ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହାସଲ ପାଇଁ ଲାଗିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଅନୁଗ୍ରହ ଲୋଡ଼ୁନାହାନ୍ତି, ଚାହୁଁଛନ୍ତି ନ୍ୟାୟ । ତାଙ୍କ ଦାବୀ ଯେ ଯଥାର୍ଥ ଏକଥା ମାନିନେବା ପାଇଁ ସେମାନେ କାହାକୁ ଅନୁରୋଧ କରୁନାହାନ୍ତି । ସେମାନେ ସ୍ୱାଧୀନ, ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଓ ବିସ୍ତୃତ ନିରପେକ୍ଷ ଅନୁସନ୍ଧାନ ପାଇଁ ଦାବି କରୁଛନ୍ତି । ଅନୁସନ୍ଧାନ

ଆୟୋଗର (ଟ୍ରାଇବ୍ୟୁନାଲର) ରାୟକୁ ମାନନେବା ପାଇଁ ସେମାନେ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଛନ୍ତି । ଏପରି ଆୟୋଗ ନ ବସାଇବା ଅର୍ଥ ଲୋକମାନଙ୍କର ନ୍ୟାଯ୍ୟ ଦାବିକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବା । ସରକାର ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେଇଆ କରି ଆସିଛନ୍ତି । ଆପେ କଷ୍ଟବରଣ କରିବା ହିଁ ଲୋକମାନଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ପନ୍ଥା । ଏପରି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସର୍ବନିମ୍ନ ଓ ସର୍ବାଧିକ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ପ୍ରଭେଦ ନାହିଁ । ଅଭିଯୋଗର ପ୍ରତିକାର ଲାଗି ଯେଉଁମାନେ ନିଜର କଷ୍ଟ ସହିଷ୍ଣୁତା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରନ୍ତି, ଅଭିଯୋଗକୁ ପ୍ରକୃତ ଅବସ୍ଥାଠାରୁ ବଢ଼ାଇ କରି ଥୋଇବା ସେମାନଙ୍କୁ ପୋଷାଇବ ନାହିଁ । ତେଣୁ, ଯେଉଁମାନେ ମଧ୍ୟସ୍ଥତା କରି ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ କରିବାକୁ ବାହାରିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ପ୍ରଥମେ ଏହି ସଂଗ୍ରାମର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଭଲ କରି ବୁଝନ୍ତୁ, ଖାମଖିଆଲ ଭାବେ ଏହା ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରାଯିବ ନାହିଁ ବା ସାଲିସ୍ କରାଯିବ ନାହିଁ ବୋଲି ବୁଝନ୍ତୁ । ତାହା ନ ହେଲେ ସେମାନେ ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କର ତଥା ସେମାନଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନରେ କ୍ଷତି ଘଟାଇବେ ।

ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ମଧ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ରହିଛି । ପାଣ୍ଠି ଉଠାଇବା ସକାଶେ ବଲ୍ଲଭଭାଇ ଯେଉଁ ନିବେଦନ କରିଥିଲେ, ଖୁସିଆଡ଼େ ସେଥିର ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ମିଳିବା ଆରମ୍ଭ ହେଲାଣି । ଏକଥା ଜାଣି ରଖିବା ଉଚିତ ଯେ ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିବେଦନ ନ କରି କାମ ଚାଲୁଥିଲା, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ନିବେଦନ କରି ନ ଥିଲେ । ବହୁ ଲୋକେ ଜେଲଯିବା ଫଳରେ ଏହି ନିବେଦନ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ଲୋକେ ଶୀଘ୍ର ଓ ଉଦାର ଭାବରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ, ଏ ବିଷୟରେ ମୋର କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ସୁଶିକ୍ଷିତ ଜନମତ ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ମଧ୍ୟ ସମାନଭାବରେ ପ୍ରୟୋଜନ । ସର୍ବସାଧାରଣ ପ୍ରକୃତ ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକ ଅଧ୍ୟୟନ କରନ୍ତୁ ଏବଂ ଏ ବିଷୟରେ ସାରା ଦେଶରେ ସାଧାରଣ ସଭା କରନ୍ତୁ । ଶ୍ରୀ ଜୟରାମ ଦାସ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଇଛନ୍ତି ଯେ ଜୁନ ୧୨ ତାରିଖ ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସୁବିଧାଜନକ ଦିନକୁ ବାରଡୋଲି ଦିବସ ରୂପେ ଘୋଷଣା କରାଯାଉ । ସେଦିନ ସବୁଦଳର ମିଳିତ ସଭା ହୋଇ ପ୍ରସ୍ତାବମାନ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଉ ଓ ବାରଡୋଲିର କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ପାଣ୍ଠି ସଂଗ୍ରହ କରାଯାଉ । ଏ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ମୁଁ ପସନ୍ଦ କରୁଛି ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୩୧-୫-୧୯୨୮,

୮୭

ଅସହଯୋଗ ନା ସବିନୟ ପ୍ରତିରୋଧ ?

ବାରଡୋଲିରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲିଛି, ତାହା ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ବୋଲି ସରକାରୀ ମହଲରେ ଆତଙ୍କ ଖେଳି ଯାଇଛି । ତେଣୁ, ଅସହଯୋଗ ଓ ସବିନୟ ପ୍ରତିରୋଧ ଭିତରେ ଥିବା ପାର୍ଥକ୍ୟକୁ ଭଲରୂପେ ବୁଝି ରଖିବା ଉଚିତ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଶବ୍ଦଟି ଆହୁରି ବ୍ୟାପକ ଏବଂ ଉଭୟେ ଏହାର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ସତ୍ୟ ଓ ଅହିଂସା

ଉପରେ ଆଧାରିତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉଦ୍ୟମ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । କଲିକତାଠାରେ ୧୯୨୦ ମସିହାରେ ବସିଥିବା କଂଗ୍ରେସର ବିଶେଷ ଅଧିବେଶନରେ ସ୍ୱରାଜ ପ୍ରାପ୍ତି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କେତେକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ସେହି ବର୍ଷ ନାଗପୁର ଅଧିବେଶନରେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଗୁଡ଼ିକୁ ପୁନର୍ବାର ସ୍ୱୀକୃତ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଷୟ ସାଙ୍ଗକୁ ଉକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ବୁଝାଇବା ପାଇଁ ଅସହଯୋଗ ଶବ୍ଦ ଗଢ଼ାଯାଇଥିଲା । ସ୍ୱରାଜ ହାସଲ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପୂରଣ ଲାଗି ଏବର ସରକାରଙ୍କ ସହିତ ଆଲୋଚନା କରିବା କିମ୍ବା ସରକାରଙ୍କୁ ଦରଖାସ୍ତ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ଏଥିରେ କୌଣସି ବ୍ୟବସ୍ଥା ନାହିଁ । ବାରଦୋଲି ଆନ୍ଦୋଳନର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଆଉ ଯାହା ହୋଇଥାଉ ପଛକେ, ସିଧା ସଳଖ ସ୍ୱରାଜ ହାସଲ ପାଇଁ ଏ ସଂଗ୍ରାମ କଦାପି କରାଯାଉ ନାହିଁ । ଏକଥା ଅବଶ୍ୟ ସତ୍ୟ ଯେ ବାରଦୋଲି ଆନ୍ଦୋଳନ ପରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାଗରଣ ଓ ଉଦ୍ୟମ ସ୍ୱରାଜ ହାସଲକୁ ନିକଟତର କରିଦିଏ । ହୁଏତ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଉଦ୍ୟମ ଅପେକ୍ଷା ଏହା ଆମକୁ ସ୍ୱରାଜର ଅଧିକ ଅଧିକ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ କରାଇଦିଏ । ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ମୋଚନ କରିବାହିଁ ବାରଦୋଲି ଆନ୍ଦୋଳନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ସେହି ଅଭିଯୋଗଟି ଦୂର ହୋଇଯିବା ମାତ୍ରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ବନ୍ଦ କରାଯିବ । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନର ଆରମ୍ଭରେ ପ୍ରଥମେ ପରମ୍ପରା ଅନୁଯାୟୀ ଆବେଦନ ନିବେଦନ କରାଯାଇଥିଲା । ମାତ୍ର, ସେଥିରେ କୌଣସି ଫଳ ନ ମିଳିବାରୁ ସବିନୟ ପ୍ରତିରୋଧର ନେତୃତ୍ୱ ନେବାକୁ ବାରଦୋଲିର ଲୋକମାନେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବଲ୍ଲଭଭାଇ ପଟେଲଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କଲେ । ଏହି ସବିନୟ ପ୍ରତିରୋଧ ମାଧ୍ୟମରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ସରକାରଙ୍କ ଆଇନକାନୁନ୍‌ଗୁଡ଼ିକୁ ଅନ୍ଧେ ଅମାନ୍ୟ କରାଯାଉ ନାହିଁ । ଟିକସର ଗୋଟିଏ ଅଂଶ ନ ଦେବା ଏହାର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଅଛି । ରୟତମାନେ ଆପତ୍ତି କରନ୍ତି ଯେ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଅନୁଚିତ ଓ ଅନ୍ୟାୟ ଭାବରେ ଏହି ଟିକସ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ଲଦିଦେଇଛନ୍ତି । ମହାଜନ ଦାବି କରୁଥିବା କରଜ ପରିମାଣର ଗୋଟିଏ ଅଂଶ ଖାତକ ସେକଠୋକ୍ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବା ସଙ୍ଗେ ଏହା ତୁଳନୀୟ । ଋଣରେ ଗୋଟିଏ ଅଂଶକୁ ନ୍ୟାଯ୍ୟ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର ନ କରି, ତାହା ପରିଶୋଧ ନ କରିବାର ଅଧିକାର ଜଣେ ସାଧାରଣ ନାଗରିକର ରହିଛି । ସେହିପରି, ଯେଉଁ ଟିକସ ଅନ୍ୟାୟ ଭାବରେ ଲଦି ଦିଆଯାଇଛି ବୋଲି ରୟତ ଅନୁଭବ କରୁଛି, ତାହା ଦେବାକୁ ମନାକରି ଦେବାର ଅଧିକାର ତାହାର ରହିଛି । କିନ୍ତୁ ଏଠାରେ ବାରଦୋଲି ଲୋକମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟର ଯଥାର୍ଥତା ପ୍ରମାଣ କରି ଦେଖାଇବା ମୋର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ । ସ୍ୱରାଜପ୍ରାପ୍ତି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଅସହଯୋଗ ଏବଂ ବାରଦୋଲିଠାରେ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଭିଯୋଗର ପ୍ରତିକାର ପାଇଁ ଚାଲିଥିବା ସବିନୟ ପ୍ରତିରୋଧ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ପାର୍ଥକ୍ୟ ଦେଖାଇ ଦେବା ମୋର ଅଭିପ୍ରାୟ । ଏ ପାର୍ଥକ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା ଏବଂ କାହାରି ମନରେ ଏ ବିଷୟରେ ଆଉ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ବୋଲି ମୁଁ ଆଶା କରୁଛି । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବଲ୍ଲଭଭାଇ ପଟେଲ ଓ ତାଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ପରିଚାଳିତ ଅଧିକାଂଶ କର୍ମୀ ଯେ ପକ୍କା ଅସହଯୋଗୀ ଅଟନ୍ତି, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହର ଅବକାଶ ନାହିଁ ।

ମାତ୍ର ସେମାନେ ଯେଉଁ ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରୁଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ଅସହଯୋଗୀ ନୁହନ୍ତି । ଦେଶବ୍ୟାପୀ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ଥଗିତ ଅଛି । ଯେଉଁମାନେ ନାଗରିକ ହୋଇ ସରକାରଙ୍କ ସହ ସହଯୋଗ କରୁଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ଦାବି ଜଣେ ଅସହଯୋଗୀ ଉତ୍ଥାପନ କରିପାରେ । ଅସହଯୋଗୀର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବିଶ୍ୱାସ ବା ନିଷ୍ଠା ଏଥିରେ ଆଦୌ ବାଧା ଦିଏ ନାହିଁ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୧୯-୭-୧୯୨୮

୮୮

ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ସୀମା

ସର୍ଦ୍ଦାର ଶାର୍ଦ୍ଦୁଳ ସିଂହ ଜଣେ ସମ୍ମାନନୀୟ କର୍ମୀ । ବାରଡୋଲି ଘଟଣା ପ୍ରତି ସହାନୁଭୂତି ଦେଖାଇ ଅନ୍ୟଠାରେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ କରିବାକୁ ମୁଁ ଡାକରା ଦିଏ ବୋଲି ସେ ମୋତେ ପରାମର୍ଶ ଦେଇ ଖୋଲା ଚିଠି ଝିଣ୍ଟିଏ ଦେଇଛନ୍ତି । ତାହାର ଉତ୍ତର ମୋତେ ଦେବାକୁ ହେବ । କାରଣ, ଏହି ଉତ୍ତର ଜରିଅରେ ମୁଁ ମୋ ନିଜ ସ୍ଥିତି ମଧ୍ୟ ପରିଷ୍କାର କରିଦେଇ ପାରିବି । ସରକାର ଚିନ୍ତା କରୁଛନ୍ତି ଯେ ବାରଡୋଲି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଅରାଜକତା ସୃଷ୍ଟି କରୁଛି । ଏକଥା ଯଦି ସତ୍ୟ ହୋଇଥାନ୍ତା ତାହେଲେ ସହାନୁଭୂତିମୂଳକ ସତ୍ୟାଗ୍ରହଠାରୁ ବଳି ଆକର୍ଷଣୀୟ ଓ ସ୍ୱାଭାବିକ କାର୍ଯ୍ୟପନ୍ଥା ଆଉ କିଛି ନ ଥାନ୍ତା । ଏପରି କ୍ଷେତ୍ରରେ ସର୍ଦ୍ଦାର ତାଙ୍କ ପତ୍ରରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଯେଉଁ ସୀମାରେଖା ସୂଚାଇଛନ୍ତି ତାହା ମଧ୍ୟ ଅନାବଶ୍ୟକ ହୁଅନ୍ତା । ମାତ୍ର ସର୍ଦ୍ଦାର ଯଥାର୍ଥରେ କହିଛନ୍ତି "ବାରଡୋଲି କୃଷକମାନଙ୍କୁ ଅଲଗା କରି ରଖିବା ଗୁଜୁରାଟର ବିଶିଷ୍ଟ କର୍ମୀମାନଙ୍କ ମନୋଭାବ ବୋଲି ମୁଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଛି । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବଲ୍ଲଭଭାଇଙ୍କ ଭାଷଣର ବିବରଣୀ ଓ ଆପଣଙ୍କ ଲେଖାଗୁଡ଼ିକରୁ ମୋର ଏହି ଧାରଣା ହୋଇଛି । ବନ୍ଧୁମାନେ ବିଚାରୁଛନ୍ତି ଯେ ଏ ବିଷୟରେ ସୂକ୍ଷ୍ମ ବିଚାର କରିବା ବାସ୍ତବ ରାଜନୀତିର ସୀମା ଟପିଯିବ ?"

ସର୍ଦ୍ଦାରଙ୍କର ଧାରଣା ଠିକ୍ । ସ୍ଥାନୀୟ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ସମସ୍ୟା ମଧ୍ୟରେ ସଂଗ୍ରାମର ପରିସରକୁ ସୀମାବଦ୍ଧ କରି ରଖିବା ଓ ଏଥିରେ ରାଜନୀତି ନ ପୂରାଇବା ଲକ୍ଷ୍ୟରେ ହିଁ ଶ୍ରୀ ବଲ୍ଲଭଭାଇ, ଶ୍ରୀ ରାଜଗୋପାଲାଚାରୀ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନେତାଙ୍କୁ ବାରଡୋଲି ଆସିବାକୁ ଅନୁମତି ଦେଇ ନ ଥିଲେ । ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ ହିଁ ଏହାକୁ ଏକ ରାଜନୈତିକ ରୂପ ଦିଆଗଲା । ଦମନଲୀଳା ଚଳାଇ ସରକାର ଏହାକୁ ସର୍ବଭାରତୀୟ ସମସ୍ୟାରେ ପରିଣତ କରିଦେବା ଯୋଗୁଁ (ଆମର) ଲଗାମ ଟିକିଏ ଢିଲା ହୋଇଗଲା ଏବଂ ବଲ୍ଲଭଭାଇ ମଧ୍ୟ ସର୍ବସାଧାରଣ ନେତାମାନଙ୍କୁ ବାରଡୋଲିରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ଆଉ ବାଧା ଦେଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ତଥାପି, କେହି ତାଙ୍କର ପରାମର୍ଶ ବା ଅନୁମତି ଚାହିଁଲେ, ସେ କହୁଥିଲେ "ଏବେ ନୁହେଁ ।"

ସର୍ଦ୍ଦାରଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବ ଉପରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବଲ୍ଲଭଭାଇ ପଟେଲ କ ମତ ଦେବେ ସେ କଥା ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼ିନାହିଁ ବୋଲି ମୁଁ କହିବ । ସୀମିତ-ଭାବେ ସହାନୁଭୂତି-ସୂଚକ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିବାପାଇଁ ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ବେଳ ଆସିନାହିଁ । ବାରଡୋଲିର ନିଜ ସାମର୍ଥ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିବା ଏବେ ମଧ୍ୟ ବାକି ଅଛି । ଯଦି ବାରଡୋଲି ଏହି ଶେଷ ଉତ୍ତେଜନାକୁ ସମ୍ଭାଳି ନେଇପାରିବ ଏବଂ ସରକାର ଯଦି ଚରମ ସୀମାକୁ ଯାଆନ୍ତି ତେବେ ମୁଁ ବା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବଲ୍ଲଭଭାଇ ଯେତେ ଯାହା କଲେ ସୁଦ୍ଧା, ଆନ୍ଦୋଳନ ବ୍ୟାପିବାରେ ବାଧା ଦେଇ ହେବନାହିଁ । ପୁଣି ଅରେ ବିବେଚନା କରି ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଠିକ୍ ବାଟରେ ପକାଇବା ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବ ହେବନାହିଁ । ସେତେବେଳେ ଆତ୍ମୋତ୍ସର୍ଗ ଓ ଦୁଃଖବରଣ ପାଇଁ ସମଗ୍ର ଭାରତବର୍ଷର ସାମର୍ଥ୍ୟ ହିଁ ଏହାର ସୀମା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବ । ଏପରି ଅବସ୍ଥା ଉପୁଜିବା ସ୍ୱାଭାବିକ ଏବଂ ଯେତେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହୋଇଥାଉ ପଛକେ କୌଣସି ସଂସ୍ଥା ବା ପ୍ରତିନିଧି ତାହାକୁ ଆଉ ରୋକିପାରିବେ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଓ କାର୍ଯ୍ୟପନ୍ଥା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୁଁ ଯେତିକି ବୁଝିଛି, ସେଥିରୁ ମୋର ଧାରଣା ସରକାର ପକ୍ଷରୁ ଯେତେ ଉତ୍ତେଜନା ସୃଷ୍ଟି ହେଉନା କାହିଁକି ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ତାହାର ମୂଳସୀମା ଭିତରେ ସୀମାବଦ୍ଧ କରି ରଖିବାକୁ ହେବ । ଏହା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବଲ୍ଲଭଭାଇଙ୍କର ଓ ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଅବଶ୍ୟ ସରକାର ପକ୍ଷରୁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେତେ ଉତ୍ତେଜନା ସୃଷ୍ଟି ହେଲାଣି ତାହା ଆନ୍ଦୋଳନର ମୂଳ ସୀମାରେଖା ଅତିକ୍ରମ କରିଯିବା ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ।

ବାସ୍ତବିକ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଭଗବାନ ସାକ୍ଷାତ ଉପସ୍ଥିତ ରହି ବାଟ କଢ଼ାଇ ନିଅନ୍ତି ଏହା ଏକ ସୁସ୍ୱୀକୃତ ତତ୍ତ୍ୱ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ନେତା ନିଜ ଶକ୍ତି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେନାହିଁ, ଭଗବାନଙ୍କ ଶକ୍ତି ଉପରେ ଭରସା ରଖେ । ସେ ନିଜ ଅନ୍ତରରୁ ବାହାରୁଥିବା ଐଶୀ ପ୍ରେରଣାଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହୁଏ । ତେଣୁ ଅନେକ ସମୟରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ନେତା ତଥାକଥିତ ବାସ୍ତବ ରାଜନୀତିକୁ ଅଲୀକ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରେ ଏବଂ ସର୍ବଶେଷରେ ତାହାର ପନ୍ଥା ହିଁ ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ବାସ୍ତବ ରାଜନୀତି ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଥାଏ । ଭାରତ ବହୁ ସଂଗ୍ରାମର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଛି, କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନର ସଂଗ୍ରାମ ସବୁଠାରୁ କଠିନ ମନେହୁଏ । ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ, ଏପରି କହିବା ନିର୍ବୋଧତା ଓ କଳ୍ପନାବିଳାସ ପରି ବୋଧ ହୋଇ-ପାରେ । କିନ୍ତୁ ଯାହାକୁ ମୁଁ ଗୂଢ଼ ସତ୍ୟ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରୁଛି, ତାହା ପ୍ରକାଶ ନ କଲେ ରାଷ୍ଟ୍ରପ୍ରତି ଓ ନିଜପ୍ରତି ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା କରିବ । ବଲ୍ଲଭଭାଇ ଯେପରି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଛନ୍ତି, ବାରଡୋଲିର ଲୋକମାନେ ପ୍ରକୃତରେ ଯଦି ସେହିପରି ହୋଇଥାନ୍ତି, ତେବେ ସରକାର ତାଙ୍କ ହାତରେ ରଖିଥିବା ସମସ୍ତ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଆଣି ବ୍ୟବହାର କଲେ ସୁଦ୍ଧା ସବୁକଥା ଭଲରେ ତୁଲିବ । ଦେଖାଯାଉ କ'ଣ ହେଉଛି । ବିଧାନ ପରିଷଦର ସଦସ୍ୟମାନେ ଓ ଅନ୍ୟମାନେ ମିଳାମିଶା ପାଇଁ ଆଗ୍ରହୀ । ବାରଡୋଲିର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବା ଆଶାରେ ସେମାନେ ଯେପରି ଗୋଟିଏ ସୁଦ୍ଧା ଦୁର୍ବଳ ପଦକ୍ଷେପ ନ ନିଅନ୍ତି । ବାରଡୋଲିର ଲୋକମାନେ ଭଗବାନଙ୍କ ହାତରେ ନିରାପଦ ଅଛନ୍ତି ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ ତା ୨-୮-୧୯୨୮

୮୯

ସର୍ବଂ ଶୁଭମସ୍ତୁ

ଶେଷରେ ବାରଡୋଲି ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ମୀମାଂସା ହୋଇଗଲା । ଏହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦର କଥା । ଯାହାର ଭଲରେ ଶେଷ ହୁଏ ତାହା ସବୁମନ୍ତେ ଭଲ । ମୁଁ ବମ୍ବେ ସରକାର, ବାରଡୋଲି ଓ ଓ୍ୱାଲଡର ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ଓ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବଲ୍ଲଭଭାଇଙ୍କୁ ଅଭିନନ୍ଦନ ଜଣାଉଛୁ । ବଲ୍ଲଭଭାଇଙ୍କର ଦୃଢ଼ତା ଓ ସୌଜନ୍ୟ ବ୍ୟତୀତ ମୀମାଂସା ହୋଇ ପାରି ନ ଥାନ୍ତା । ପାଠକମାନେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବେ ଯେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ଯାହା ଦାବି କରିଥିଲେ, ସେମାନେ ସେଥିରୁ ଅଧିକାଂଶ ପାଇଛନ୍ତି । ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା ଲାଗି ଯେଉଁ କମିଟି ବସିବ ତାହାର କାର୍ଯ୍ୟ ପରିସର ଆଶାନୁରୂପ ହୋଇଛି । ଏ କଥା ସତ ଯେ ଖଜଣା ଆଦାୟ ପାଇଁ ସରକାର ବଳପ୍ରୟୋଗ କରିଥିବାର ଯେଉଁ ଅଭିଯୋଗମାନ ହୋଇଥିଲା ସେଗୁଡ଼ିକର ତଦନ୍ତ ହେବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ଜମି ସବୁ ବାକ୍ୟାପ୍ତ ବା ବିକି ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ସେଗୁଡ଼ିକୁ ସରକାର ଫେରାଇ ଦେବେ, ତଲାଟି (ଗାଁର ରାଜସ୍ୱ ବିଭାଗର କର୍ମଚାରୀ)ମାନଙ୍କୁ ପୁନର୍ନିଯୁକ୍ତି ମିଳିବ, ଏବଂ ଅନ୍ୟ ସାନ ସାନ ଅଭିଯୋଗର ସମାଧାନ ହୋଇଯିବ । ଏହି ସବୁ ବିଚାର କରି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବଲ୍ଲଭଭାଇ ସରକାରଙ୍କ ବଳପ୍ରୟୋଗ ବିଷୟରେ ତଦନ୍ତ ପାଇଁ ଆଉ ଜୋର ନ ଦେଇ ଉଦାରତାର ପରିଚୟ ଦେଇଛନ୍ତି । ଅତୀତର ଯେଉଁସବୁ ଭୁଲ ଭଟକା ପାଇଁ କ୍ଷତିପୂରଣ ଦେବା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ପ୍ରତିକାର କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ପୁଣି ନ ଉଖାରିବା ଭଲ । ସରକାରୀ ବଳପ୍ରୟୋଗର ତଦନ୍ତ ବିଷୟକ ସର୍ତ୍ତଟିକୁ ବାଦ ଦିଆଗଲେ, ଖଜଣା-ଧାର୍ଯ୍ୟ ବିଷୟରେ ହେଉଥିବା ତଦନ୍ତ ଅଧିକ ଶାନ୍ତ ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ମଧ୍ୟରେ କରାଯାଇ ପାରିବ ।

ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ଯଥାଯୋଗ୍ୟ କୃତିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଜୟଲାଭ କରିଛନ୍ତି । ତାହା ବୋଲି ସେମାନେ ଶୋଇପଡ଼ିଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଖଜଣା-ଧାର୍ଯ୍ୟ ବିଷୟରେ ସେମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ଅଭିଯୋଗମାନ ଅଛି, ସେଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରମାଣ କରିବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଆବଶ୍ୟକ ତଥ୍ୟମାନ ସଂଗ୍ରହ କରିବାକୁ ଓ ସଜାଡ଼ିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ସର୍ବୋପରି, ଯଦି ସେମାନେ ନିଜ ଆସ୍ଥାନ ଦୃଢ଼ କରିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି, ତେବେ ସେମାନଙ୍କୁ ଦ୍ୱିଗୁଣିତ ଶକ୍ତିରେ ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗିଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏହି କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ, ଧୀର ଓ ବାହ୍ୟାଡ଼ମ୍ବରଶୂନ୍ୟ ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ପରିଚାଳନା କରିବାରେ ସେମାନଙ୍କର ଦକ୍ଷତା ଓ ଆଗ୍ରହ ଉପରେ ହିଁ ସେମାନଙ୍କର ଶକ୍ତି ନିର୍ଭର କରୁଛି । ସେମାନଙ୍କୁ ଅନେକ ସାମାଜିକ କୁସଂସ୍କାର ଛାଡ଼ିବାକୁ ହେବ । ଚରଖା ପ୍ରତି ଅଧିକ ମନୋନିବେଶ କରି ସେମାନଙ୍କୁ ନିଜର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ସୁଧାରିବାକୁ ହେବ । ଏହି ଚରଖା ହିଁ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜାଗରଣ ଆଣିଛି । ମଦ୍ୟପାନର କଳଙ୍କ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଦୂର କରିବା ସେମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ସେମାନେ ଗ୍ରାମର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରକ୍ଷା ଉପରେ ଧ୍ୟାନ ଦେବେ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରାମରେ ଗୋଟିଏ

ସୁପରିଗୁଳିକ ସ୍କୁଲ୍ ରଖିବେ । ତଥାକଥିତ ଉଚ୍ଚବର୍ଣ୍ଣମାନେ ଦଳିତ ଓ ଅନୁନ୍ନତ ଜାତିମାନଙ୍କୁ ଆପଣାର କରିନେବେ । ସେମାନେ ଏ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ଉପରେ ଯେତେ ଅଧିକ ଧ୍ୟାନ ଦେବେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଏହିପରି ସଙ୍କଟ ପରେ ସଙ୍କଟ ଉପୁଜିଲେ ତାହାର ମୁକାବିଲା କରିବାକୁ ସେମାନଙ୍କର ସାମର୍ଥ୍ୟ ସେତିକି ବଢ଼ିବ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୧-୮-୧୯୨୮

୯୦

ସମୟର ସଙ୍କେତ

ବାରଡ୍ରୋଲିର ଘଟଣା ହେଉଛି ଆମ ସମୟର ଏକ ସଙ୍କେତ । ସରକାରର ତଥା ଲୋକଙ୍କର ଏଥିରୁ ଗୋଟିଏ କଥା ଶିଖିବାର ଅଛି । ଲୋକେ ସତ୍ୟ ମାର୍ଗରେ ଗ୍ରଲୁଥିଲେ ଏବଂ ସେମାନେ ନିଜର ଦାବୀ ହାସଲ ପାଇଁ ଅହିଂସ ଭାବରେ ସଙ୍ଗଠିତ ହେବାକୁ ସମର୍ଥ ହେଲେ ସରକାରର ଲୋକ-ଶକ୍ତିକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିଯିବା ଉଚିତ । ଲୋକଶକ୍ତିକୁ ଏଭଳି ସ୍ୱୀକାର କରିନେଇ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ସରକାର ଆପଣା ଶକ୍ତିକୁ ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କର ସଦିଚ୍ଛା ଓ ସହଯୋଗ ଦ୍ୱାରା ସୁଦୃଢ଼ କରିନେଇଥାନ୍ତି । ପାଶବିକ ଶକ୍ତିର ଗ୍ରପରେ ଲୋକଙ୍କର କାୟମନୋବାକ୍ୟରେ ସହଯୋଗ ଲାଭ କରି ହୁଏ ନାହିଁ । ଅହିଂସ ଶକ୍ତି ଯଥାଯଥଭାବେ ଠୁଳ ହୋଇ ପାରିଲେ ତାହା ଭିତରୁ ଏକ ଅଦମ୍ୟ ଶକ୍ତି ବାହାରେ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ବାରଡ୍ରୋଲିର ଲୋକଙ୍କ କଥା ବିଗ୍ରର କରିବା । ସେମାନେ ଅହିଂସା ମାର୍ଗରେ ଏକତାବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭୟର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ, ଏପରିକି ତାଙ୍କର ହିତ ବାଞ୍ଛା କରୁ ନ ଥିବା କର୍ମଗ୍ରରୀଙ୍କୁ ସୁଦ୍ଧା ଭୟ ନାହିଁ—ଏ କଥା ସେମାନଙ୍କୁ ଶିଖିବାକୁ ହେବ । ମାତ୍ର ସେମାନେ ପ୍ରକୃତରେ ସେହି ଶିକ୍ଷା ପାଇଛନ୍ତି କି ? ସେମାନେ ଅହିଂସା ରୂପକ ଅଦୃଶ୍ୟ ଶକ୍ତିକୁ ଚିହ୍ନି ପାରିଛନ୍ତି କି ? ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ହିଂସାକାଣ୍ଡ କରିଥିଲେ, ସେମାନେ ଯେ ନିଜର ଦାବି ହରାଇଥାନ୍ତେ, ଏକଥା ସେମାନେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିଛନ୍ତି କି ? ଯଦି କରିଥାନ୍ତି, ତେବେ ସେମାନେ ଦୈନନ୍ଦିନ ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ଏ କଥାଟି ମଧ୍ୟ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ପାରିବେ ଯେ ଅବିରାମ ସାମୂହିକ ଶୁଦ୍ଧିର ଏକ ଅଖଣ୍ଡ ପ୍ରକ୍ରିୟା ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଗତି ନ କଲେ ସେମାନେ କଦାପି ଅହିଂସ ସଂଗଠନ ଗଢ଼ି ପାରିବେ ନାହିଁ । ସମ୍ମିଳିତ ଉଦ୍ୟମ ଆବଶ୍ୟକ କରୁଥିବା ଓ ସମସ୍ତଙ୍କର କଲ୍ୟାଣକାରୀ ହୋଇଥିବା ଏକ ସୁଚିନ୍ତିତ ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଆତ୍ମନିୟୋଗ କଲେ ଯାଇ ଏହା ସମ୍ଭବ ହେବ । ଅନ୍ୟ କଥାରେ କହିବାକୁ ଗଲେ, ନିଜକୁ ଗୋଟିଏ ଅହିଂସ ସଂଗଠନର ସଭ୍ୟ ବୋଲି ଦାବି କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କୁ ଅହିଂସାରେ ଶିକ୍ଷା ନେବାକୁ ହେବ । କେବଳ ବକ୍ତୃତା ଶୁଣି ବା ବହି ପଢ଼ି ସେମାନେ ଏହି ଶିକ୍ଷା ପାଇବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଏ ଦୁଇଟିର ଆବଶ୍ୟକତା ଅବଶ୍ୟ ଅଛି । କିନ୍ତୁ ଏଥିପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଭାବେ ଅହିଂସ ଭାବ ଉଦ୍ରେକ କରୁଥିବା ବିଭିନ୍ନ

କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଭାଗ ନେବାକୁ ହେବ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବଲ୍ଲଭଭାଇ ପଟେଲ୍ ନିଜ କର୍ମପନ୍ଥା ଠିକ୍ କରି ଜାଣିଛନ୍ତି । ରଚନାତ୍ମକ ବା ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ସଂସ୍କାରମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ କଠିନ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ତାହା ହାତକୁ ନେଇଛନ୍ତି । ସରକାରଙ୍କ ବିରୋଧରେ ସଂଗ୍ରାମ କରି ସେ ଯେଉଁ ପରିମାଣରେ ସଫଳ ହୋଇଛନ୍ତି, ଏଥି କାର୍ଯ୍ୟରେ ତଦ୍ରୂପ ସଫଳତା ହାସଲ କରିବାରେ ଭଗବାନ ତାଙ୍କୁ ସାହା ହୁଅନ୍ତୁ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୧୬-୮-୧୯୨୮

ଷଷ୍ଠ ଭାଗ : ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ *

୯୧

"କଦାପି ନତ୍ରାଣ କରେନାହିଁ"

ଅହିଂସାପ୍ରତିଷ୍ଠାୟାଂ ତତ୍ସନ୍ନିଧୌ ବୈରତ୍ୟାଗଃ ।
"ପ୍ରେମର ଉପସ୍ଥିତିରେ ଘୃଣା ଉଭେଇ ଯାଏ ।"

"କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିଙ୍କ ମତ ଯେ ଯେଉଁମାନେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱରାଜ ହାସଲ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଅହିଂସାକୁ ଜୀବନର ବ୍ରତ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି, କେବଳ ସେହିମାନେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିବେ ଓ ତାହା ପରିଚାଳନା କରିବେ । କଂଗ୍ରେସ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଏପରି ନରନାରୀ ନାହାନ୍ତି ଯେ କେବଳ ଏହି ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ ପାଇଁ ଅହିଂସାବ୍ରତ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ଏପରି ଲୋକଙ୍କ ଛଡ଼ା କଂଗ୍ରେସ ଅନୁଷ୍ଠାନର ଅନେକ ଲୋକ ଦେଶର ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ଅବସ୍ଥାକୁ ବିଚାର କରି ଅହିଂସାକୁ ଏକ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ କୌଶଳରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି ସ୍ୱାଗତ କରୁଛନ୍ତି ଏବଂ କେବେ, କିପରି ଓ କେତେ ବ୍ୟାପକ ଭାବେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲୁ କରାଯିବ ତାହା ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିବା ପାଇଁ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀଙ୍କୁ ଏବଂ ପୂର୍ବକଥିତ ଭାବେ ଅହିଂସାକୁ ଜୀବନର ବ୍ରତଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରି ନେଇଥିବା ତାଙ୍କର ସହକର୍ମୀମାନଙ୍କୁ ଅଧିକାର ଦେଉଛନ୍ତି । କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିଙ୍କର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ବାସ୍ତବରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଯିବାବେଳେ କଂଗ୍ରେସର ସଭ୍ୟମାନେ ତଥା ଅନ୍ୟମାନେ ଆଇନ୍ଅମାନ୍ୟକାରୀମାନଙ୍କୁ ସବୁମତେ ସହଯୋଗ କରିବେ ଏବଂ ଯେତେ ଉତ୍ତେଜନା ସୃଷ୍ଟି କରାଗଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଅହିଂସାକୁ

* [ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନର କେତୋଟି ଦୋଷ ବା ଅପକାରିତା ସଂଶୋଧନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ୧୯୩୦ ମସିହାରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ; ଏବଂ ଆଇନ୍ଭଙ୍ଗ ପାଇଁ ଲବଣ ଆଇନ୍କୁ ପ୍ରତୀକରୂପେ ବାଛିଥିଲେ । ଦେଶର ଦରିଦ୍ରତମ ଲୋକେ ଅତି କଷ୍ଟରେ ଭାତ ବା ଅନ୍ୟ କିଛି ଦାନାଗଣ୍ଡାକ ଯୋଗାଡ଼ କରି ତାହାକୁ ଟିକିଏ ସ୍ୱାଦୁ କରିବା ନିମିତ୍ତ ଲୁଣ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ସରକାର ସେହି ଲୁଣ ଉପରେ ଟିକସ ବସାଇ ଦେଲେ । ତେଣୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଏହି ଲବଣ ଆଇନକୁ ଅନ୍ୟାୟ ମନେ କରିଥିଲେ—ସଂକଳକ]

ପୂରାପୂରି ମାନିବେ ଓ ସଂରକ୍ଷଣ କରିବେ । କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି ଆହୁରି ମଧ୍ଯ ଆଶା କରନ୍ତି ଯେ ଗଣ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲିଲେ ଓକିଲମାନଙ୍କ ପରି ଯେଉଁମାନେ ସରକାରଙ୍କ ସହିତ ସ୍ୱେଚ୍ଛାକୃତଭାବେ ସହଯୋଗ କରୁଛନ୍ତି ସେମାନେ ସରକାରଙ୍କଠାରୁ ସହଯୋଗ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରି ନିଅନ୍ତୁ; ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ପରି ଯେଉଁମାନେ ସରକାରଙ୍କଠାରୁ ତଥାକଥିତ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ପାଉଛନ୍ତି, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ତାହା ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରିଦିଅନ୍ତୁ ଏବଂ ସ୍ୱାଧୀନତା ହାସଲ ପାଇଁ ହେଉଥିବା ଏହି ଶେଷ ସଂଗ୍ରାମରେ ସମସ୍ତେ ଝାସ ଦେଇ ଦିଅନ୍ତୁ । କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି ଦୃଢ଼ଭାବରେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ଯେ ନେତାମାନେ ଗିରଫ ହୋଇ କାରାରୁଦ୍ଧ ହେଲେ, ତ୍ୟାଗ ଓ ସେବାଭାବସମ୍ପନ୍ନ ବାହାରେ ଥିବା ଲୋକେ କଂଗ୍ରେସ ସଂଗଠନକୁ ଚଳାଇ ନେବେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ପାରୁପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ପରିଚାଳିତ କରିବେ ଏବଂ ଆନ୍ଦୋଳନର ମାର୍ଗ-ଦର୍ଶନ କରାଇବେ ।"

କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବରେ ମୋତେ ସ୍ୱାଧୀନଭାବେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ସନନ୍ଦ ଦେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅତି ଦୃଢ଼ ଶୃଙ୍ଖଳରେ ବାନ୍ଧି ଦେଇଛନ୍ତି । ଗତ ଦୀର୍ଘ କେତେ ମାସ ଧରି ମୁଁ ଉତ୍କଣ୍ଠାର ସହି ଏହି ସ୍ୱୀକୃତି ଖୋଜୁଥିଲି । ମୋ ପାଇଁ ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବ ଗୃହୀତ ହେବା ଯୋଗୁଁ ମୋର ରାଜନୀତିକ ବଳ ଅପେକ୍ଷା ଧର୍ମବଳ ବେଶି ବଢ଼ିଗଲା । ମୋର ମୌଳିକ ଅସୁବିଧାଟିଏ ଥିଲା । ମୁଁ ବୁଝିଥିଲି ଯେ ନାନାବିଧ ମନୋଭାବର ଲୋକେ ସଭ୍ୟଥିବା ସଂଗଠନ କରିଆରେ ମୁଁ ଅହିଂସାର ପ୍ରୟୋଗ କରିପାରିବି ନାହିଁ । ବହୁ ମତଦ୍ୱାରା ନିଷ୍ପତ୍ତି କରି ଏହା କରି ହେବ ନାହିଁ । ଅହିଂସା ତା ନିଜ ବାଟ ଧରିବାକୁ ହେଲେ ସାରା ଦୁନିଆ ସହିତ ତାକୁ ସଂଗତି ତୁଟାଇ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିପାରେ ।

ବାଛି ବିଚାରି କରିବାର ସ୍ୱାଧୀନତାଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରଲୋଭନରେ ପଡ଼ିବାର ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି । ଯେଉଁମାନେ ଅହିଂସାକୁ ସାମୟିକ ଉପାୟଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି, ହିଂସାର ପ୍ରଲୋଭନ ଦେଖାଦେଲେ ସେମାନେ ହିଂସା କବଳରେ ପଡ଼ି ଯାଇପାରନ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ ଅହିଂସାକୁ ଏକମାତ୍ର ପ୍ରତିକାର ବା ପନ୍ଥାବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି, ସେଥିରେ ଅନ୍ତରର ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ କରିଛନ୍ତି, ଅହିଂସା ସେମାନଙ୍କୁ କେବେହେଁ ନିରାଶ କରିବ ନାହିଁ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ କଂଗ୍ରେସ ନିୟନ୍ତ୍ରଣରୁ ମୁକ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିର ସଭ୍ୟମାନେ ମୋ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀକୁ ଯଥାର୍ଥରେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ପାରିଥିବାରୁ କମିଟିଠାରେ ମୁଁ କୃତଜ୍ଞ ।

କେହି ଏ ବିଷୟରେ ଭୁଲ ବୁଝିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ମୁଁ ଆଶାକରେ । ଏଥିରେ କେହି କାହାଠାରୁ ବଡ଼ ବୋଲି ମନେ କରିବାର ପ୍ରଶ୍ନ ନାହିଁ । ସ୍ୱାଧୀନତାପ୍ରାପ୍ତି ଲାଗି ଯେଉଁମାନେ ଅହିଂସାକୁ ନିଜର ଜୀବନ-ବ୍ରତରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଅହିଂସାକୁ ବ୍ୟାବହାରିକ ଉପାୟରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା କୌଣସି ଗୁଣରେ ବଡ଼ ନୁହନ୍ତି । ଶ୍ୟାମଳ ଓ ପୀତକାୟ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଯେପରି କୌଣସି

ପରିଭେଦ ନାହିଁ, ଏହା ଠିକ୍ ସେହିପରି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜର ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି ।

ଆଜିଯାଏ ଯେତେ ଦାୟିତ୍ୱ ମୁଁ ମୁଣ୍ଡାଇଛି, ଉଠାଯାଇଥିବା ଦାୟିତ୍ୱଟି ସବୁଠାରୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏହାକୁ ଏଡ଼ି ଦେବାର ଉପାୟ ନ ଥିଲା । ମାତ୍ର ଅହିଂସା ଯଦି ମୋ ବାଟ କଢ଼ାଉଥିବ, ତାହାହେଲେ ସବୁ ଭଲରେ ସମାଧାନ ହୋଇଯିବ । "ଅହିଂସାର ଉପସ୍ଥିତିରେ ଘୃଣା ଅନ୍ତର୍ହିତ ହୋଇଯାଏ ।" ଏକଥା ଯେଉଁ ମହାତ୍ମା କହିଛନ୍ତି ସେ ହିଁ ଏହାର ଅର୍ଥ ବୁଝିଛନ୍ତି । ଇଂରେଜୀ ଭାଷାରେ ଅହିଂସା ଶବ୍ଦକୁ ପ୍ରେମ ବା ଉଦାରତା ଅର୍ଥରେ ଅନୁବାଦ କରାଯାଇପାରେ । ବାଇବେଲରେ କ'ଣ କୁହାଯାଇନାହିଁ ?

"ପ୍ରେମ ପ୍ରତିବେଶୀର କୌଣସି ଅନିଷ୍ଟ କରେ ନାହିଁ,
ସବୁଥିରେ ବିଶ୍ୱାସ ରଖିଥାଏ;
ସବୁ ବିଷୟରେ ଆଶା କରିଥାଏ,
କେବେ ଅକୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୁଏନାହିଁ ।"

ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ବେଳେବେଳେ ପ୍ରେମକୁ ଅଲଂଘ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ । ଏପରି କରିବା ବିପଜ୍ଜନକ, ସେଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଚାରିପାଖରେ ଘେରି ରହିଥିବା ହିଂସାଠାରୁ ଏହା ଅଧିକ ବିପଜ୍ଜନକ ନୁହେଁ । ହିଂସାର ଏହି ଆତ୍ମ-ଘାତୀ ଜ୍ୱାଳାରୁ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ହିଁ ଏକମାତ୍ର ପରିତ୍ରାଣ । ମାତ୍ର ଗୋଟିଏ ଦିଗରୁ ବିପଦର ଆଶଙ୍କା ରହିଛି । ତାହା ହେଉଛି, ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚଲାଇଲାବେଳେ ହିଂସାର ପାଦୁର୍ଭାବ । ଏପରି ଘଟିଲେ ତାହାର ପ୍ରତିକାର ପାଇଁ ମୁଁ ଏବେ ବାଟ ଜାଣି ସାରିଲିଣି । ବାରଡୋଲି ଆନ୍ଦୋଳନବେଳକୁ ଯେପରି ପଛେଇ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ଏଥର ଆଉ ତାହା ହେବ ନାହିଁ । ସ୍ୱାଧୀନତା ହାସଲ ପାଇଁ ଯେଉଁ ସଂଗ୍ରାମ ଚାଲିଛି, ତାହା ହିଂସା ବିରୋଧରେ ଅହିଂସାର ସଂଗ୍ରାମ । ସେ ହିଂସା କେଉଁ ପଟରୁ ଉପୁଜୁଛି ସେଥିରେ କିଛି ଯାଏ ଆସେ ନାହିଁ । ଅହିଂସାର ଶେଷ ପ୍ରତିନିଧି ବଞ୍ଚିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ ସଂଗ୍ରାମ ଚାଲୁ ରହିବ । ଏହାଠାରୁ କୌଣସି ମନୁଷ୍ୟ ଅଧିକା କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ, ଏବଂ ଏହାଠାରୁ ଊଣା କରିଗଲେ ଅହିଂସାରେ ବିଶ୍ୱାସ ନ ଥିବା କଥା ପ୍ରମାଣିତ ହେବ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୨୦-୨-୧୯୩୦

୯୬

ଇଂରେଜ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ *

ଆଜି ବାୟୁମଣ୍ଡଳରେ ହିଂସା ଓ ବିଦ୍ୱେଷ ନିଃସନ୍ଦେହଭାବେ ପୂରି ରହିଛି । ଆଗରୁ ସେଗୁଡିକୁ ଜାଣିରଖି ତଦନୁସାରେ ସତର୍କ ନ ରହିଲେ, ଶୀଘ୍ର ହେଉ ବା ବିଳମ୍ବରେ ହେଉ ନାନା ରୋଗବ୍ୟାପକଜନିତ ବହୁକାଣ୍ଡରେ ତାହା ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରିବ । କେବଳ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଏହି କ୍ରୋଧୋନ୍ମାଦକୁ ବନ୍ଦ କରାଯାଇପାରେ ବୋଲି ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ପୂର୍ବାପେକ୍ଷା ଆହୁରି ଦୃଢ଼ୀଭୂତ ହୋଇଛି । ସ୍ୱାଧୀନତା ଲାଭ କରିବା ଅପେକ୍ଷା ନିଜ ଶକ୍ତିକୁ ଦେଶ ଅନୁଭବ କରିପାରିବା ଆହୁରି ବଡ଼ କଥା । ଏହି ଶକ୍ତି ଅର୍ଜନ କରିବା ହିଁ ସ୍ୱାଧୀନତା ।

ଦୁଃଖର ସହିତ ମୁଁ ଏକଥା ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି ଯେ ଅହିଂସ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ହିଂସାତ୍ମକ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟରେ ପରିଣତ ହେବା ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଜାଣେ ଯେ ଅହିଂସ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କଦାପି ହିଂସାତ୍ମକ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟର କାରଣ ହେବ ନାହିଁ । ହିଂସା ଆମର ରାଜନୈତିକ ଜୀବନକୁ ପୂର୍ବରୁ ନଷ୍ଟ କରି ସାରିଛି । ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସବିନୟ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ହିଁ ତାହାକୁ ନିର୍ମଳ କରିଦେଇ ପାରିବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯାହା ଲୁକ୍କାୟିତ ଭାବେ ଆମ ରାଜନୈତିକ ଜୀବନକୁ ଘୁଣପୋକ ପରି କୋରି କୋରି ଖାଇଯାଉଛି ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ସମ୍ଭବତଃ ତାହାକୁ ପଦାରେ ପକାଇ ଦେଇପାରେ । ବ୍ରିଟିଶ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଚାହିଁଲେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରି ହିଂସା ଶକ୍ତିଗୁଡିକୁ ଅକାମୀ କରିଦେଇ ପାରିବେ । ମାତ୍ର, ସରକାର ଏପରି କରିପାରନ୍ତି କିମ୍ବା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକଙ୍କ ଆଶଙ୍କା ଅନୁଯାୟୀ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ହେଉ ବା ପରୋକ୍ଷରେ ହେଉ, ଜ୍ଞାତସାରରେ ହେଉ ବା ଅଜ୍ଞାତସାରରେ ହେଉ, ହିଂସାକୁ ପ୍ରରୋଚନା ଦେଇ ପାରନ୍ତି । ସେ ଯାହା ହେଉ, ମୋର ବାଟ ସରଳ । ଦେଶର ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିସ୍ଥିତି ବିଷୟରେ ମୋ ପାଖରେ ବହୁ ପ୍ରମାଣ ଅଛି, ଏବଂ ସାମାଜିକ ପ୍ରତିରୋଧ ଉପରେ ମୋର ଅତୁଟ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି । ତେଣୁ ମୋର ଅନ୍ତରର ବାଣୀ ମୋତେ ଯେଉଁ ଆଡ଼କୁ ପରିଚାଳିତ କରୁଛି ବୋଲି ମୋର ମନେ ହେବ, ସେଥିରୁ ମୁଁ କଦାପି ନିବୃତ୍ତ ହେବ ନାହିଁ ।

ମାତ୍ର, ମୁଁ ଯାହା କରେଁ ବା ଯାହା ଘଟୁ ପଛକେ, ମୋର ଇଂରେଜ ବନ୍ଧୁମାନେ ମୋ କଥାକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତୁ । ମୁଁ ବ୍ରିଟିଶ ଶୃଙ୍ଖଳ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ଅଧୀର ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ ବି ମୁଁ ବ୍ରିଟେନର ଶତ୍ରୁ ନୁହେଁ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ ତା୨୩-୧-୧୯୩୦

---

* ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହେବାର ଅବ୍ୟବହିତ ପୂର୍ବରୁ ମୂଳ ଲେଖାର କିୟଦଂଶ ।

୯୩

ମୁଁ ଗିରଫ ହୋଇଗଲା ପରେ

ଏହା ଧରିନେବା ଉଚିତ ଯେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲେ ମୋତେ ଗିରଫ କରାଯିବା ନିଶ୍ଚିତ। ଅତଏବ ତାହା ଘଟିଲେ କ'ଣ କରାଯିବ ତାହା ଆଗରୁ ସ୍ଥିର କରିବା ଆବଶ୍ୟକ।

ଉନେଇଶ ଶହ ବାଇଶ ମସିହାରେ ମୋର ଗିରଫ ହେବାର ଅବ୍ୟବହିତ ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ସହକର୍ମୀମାନଙ୍କୁ ସତର୍କ କରି ଦେଇଥିଲି ଯେ ନୀରବ ଓ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅହିଂସା ବ୍ୟତୀତ ସେମାନେ ଆଉ କୌଣସି ପ୍ରକାରର ବିକ୍ଷୋଭ-ଶୋଭାଯାତ୍ରା କରିବେ ନାହିଁ। ସେମାନେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉତ୍ସାହରେ ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଲାଗିଯିବା ପାଇଁ ଜୋର ଦେଇଥିଲି। କାରଣ, କେବଳ ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଦ୍ୱାରା ଦେଶକୁ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ପାଇଁ ସଂଗଠିତ କରି ହେବ। ଈଶ୍ୱରଙ୍କ କୃପାରୁ ମୋ ନିର୍ଦ୍ଦେଶର ପ୍ରଥମ ଭାଗଟି ସେମାନେ ଆକ୍ଷରିକ ଭାବେ ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣତଃ ପାଳନ କରିଥିଲେ। ତାହା ସେମାନେ ଏତେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ମାତ୍ରାରେ ପାଳନ କରିଥିଲେ ଯେ ତାହା ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ଜଣେ ଇଂରେଜ ସାମନ୍ତ ବିଦ୍ରୂପ କରି କହିଥିଲେ, "କୁକୁରଟାଏ ବି ଭୁକିଲା ନାହିଁ।" ଦେଶ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅହିଂସ ରହିଛି ବୋଲି ଜେଲରେ ମୋ ପାଖରେ ଖବର ପହଞ୍ଚିଲା। ସେତେବେଳେ ମୋର ମନେହେଲା ଯେ ଅହିଂସା ପାଳନ କରିବାକୁ ହୋଇଥିବା ପ୍ରଚାରର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଫଳ ଫଳିଛି, ଏବଂ ବାରଡୋଲିର ନିଷ୍ପତ୍ତି ସବୁଠାରୁ ବିଜ୍ଞତମ କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଛି; ଏହାର ପ୍ରମାଣ ମିଳିଗଲା। ମୋତେ ଗିରଫ କରାଯିବା ଯୋଗୁଁ ଯଦି 'କୁକୁରଗୁଡ଼ାକ' ପ୍ରକୃତରେ ଭୁକିଥାନ୍ତେ ଏବଂ ଚୌରିଚୌରା ହିଂସାକାଣ୍ଡ ଘଟିଥାନ୍ତା, ତେବେ କଅଣ ହୋଇଥାନ୍ତା ତାହା କଳ୍ପନା କରିବା ନିର୍ବୋଧର କାର୍ଯ୍ୟ। ତେବେ ମୁଁ ଏତିକି କହିପାରେ, ସେହିପରି ଘଟିଥିଲେ ଲାହୋରଠାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦାବି କରି କୌଣସି ପ୍ରସ୍ତାବ ଆସି ନ ଥାନ୍ତା କିମ୍ବା କଳ୍ପନାତୀତ ଦୁରୂହ ବିପଦ ବରଣ କରିବା କଥା ସାହସର ସହ ବିବେଚନା କରିବାକୁ ଅହିଂସାର ଶକ୍ତି ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବା ଗାନ୍ଧୀ ବି ନ ଥାନ୍ତା।

ଯାହାହେଉ, ଏବେ ଅଦୂର ଭବିଷ୍ୟତ କଥା ଚିନ୍ତା କରାଯାଉ। ଏଥର ମୁଁ ଗିରଫ ହୋଇଗଲା ପରେ ନୀରବ ଓ ନିଷ୍କ୍ରିୟ ଅହିଂସା ଚଳିବ ନାହିଁ, ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ସକ୍ରିୟ ଅହିଂସା ପ୍ରୟୋଗ କରିବାକୁ ହେବ। ତାହାହେଲେ ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରାପ୍ତି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଅହିଂସାକୁ ଜୀବନର ବ୍ରତରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ଓ ସେଥିରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବା ଜଣେ ମୁଦ୍ଧା ଏହି ଉଦ୍ୟମର ଶେଷରେ ବର୍ତ୍ତମାନର ଦାସତ୍ୱକୁ ମୁଣ୍ଡପୋତି ମାନିନେବା ପାଇଁ ଜେଲଖାନାର ବାହାରେ ନ ଥିବେ କିମ୍ବା ଜୀବିତ ନ ଥିବେ। ତେଣୁ ମୋ ପରେ ମୋର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ଯେପରି ପରାମର୍ଶ ଦେବେ ଓ ପରିଚାଳିତ କରିବେ

କିମ୍ବା କଂଗ୍ରେସ ଯେପରି ଗ୍ରହିବ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ତଦନୁସାରେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ବା ସାମାଜିକ ବାସନ୍ଦ ଚଳାଇବେ । ମୁଁ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି ଯେ ମୁଁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାହାରିକୁ ନିଖିଳ ଭାରତ ସ୍ତରରେ ମୋର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀରୂପେ ବାଛିନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମୋର ସହକର୍ମୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ଓ ଆନ୍ଦୋଳନ ଉପରେ ଯଥେଷ୍ଟ ବିଶ୍ୱାସ ଅଛି । ପରିସ୍ଥିତି ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ଯୋଗାଇଦେବ ଏକଥା ମୁଁ ଜାଣେ । ଅଭିଳଷିତ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ ପାଇଁ ଅହିଂସାର ଉପଯୋଗିତା ଉପରେ ତାଙ୍କର ପୂରା ବିଶ୍ୱାସ ରହିଥିବା ଆବଶ୍ୟକ—ଏହି ଅଳଂଘନୀୟ ସର୍ତ୍ତିଟି ସମସ୍ତେ ବୁଝି ରଖିବା ଉଚିତ । କାରଣ, ଅହିଂସା ଉପରେ ଅତୁଟ ବିଶ୍ୱାସ ନ ଥିଲେ, ଅସଲ ବେଳକୁ ସେ ଅହିଂସ ପନ୍ଥା ବାହାର କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେବେନାହିଁ ।

ଏହା ସାଙ୍ଗକୁ ଏତକ ମଧ୍ୟ ବୁଝି ରଖିବା ଉଚିତ ଯେ ମୁଁ ଏ ବିଷୟରେ କହି କଂଗ୍ରେସର ବିସ୍ତୃତ-ସ୍ୱାଧୀନତା ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱକୁ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ସୀମାବଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଗ୍ରହୁନାହିଁ । କଂଗ୍ରେସଲୋକେ ମୋର ଯେଉଁ ପରାମର୍ଶଗୁଡ଼ିକ ମୋଟାମୋଟିଭାବେ ପସନ୍ଦ କରିବେ, କଂଗ୍ରେସ କେବଳ ସେତକ ଗ୍ରହଣ କରିନେବେ । ଏହି ନିର୍ଦ୍ଦେଶଗୁଡ଼ିକର ମର୍ମ ଠିକ୍ ଭାବରେ ବୁଝିବାକୁ ହେଲେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି ମୋ ହାତରେ ଯେଉଁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ଦେଇଛନ୍ତି, ତାହାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବାକୁ ହେବ । ଅହିଂସା ନିଜ ସ୍ୱାଧୀନତା ଉପରେ କୌଣସି କଟକଣା ବରଦାସ୍ତ କରେନାହିଁ । ସେହିପରି କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଅନୁଷ୍ଠାନ ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ଯେତିକି କଟକଣା ମାନି ନେଇଥାନ୍ତି ଅହିଂସା ତା'ଛଡ଼ା ତାହା ଉପରନ୍ତୁ ଆଉ ଅଧିକ କଟକଣା ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ଲଦିଦିଏ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଅହିଂସା ଏକମାତ୍ର ଫଳପ୍ରଦ ନୀତି ବୋଲି ଯଦି ଅଧିକାଂଶ କଂଗ୍ରେସଲୋକେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥାନ୍ତି, ମୋ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ତଥା ଅହିଂସାକୁ ବ୍ରତରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଉପରେ ଯଦି ସେମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଥାଏ, ଏବଂ ମୋର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ସଫଳ ଭାବରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚଳାଇ ପାରିବେ ବୋଲି ଯଦି ସେମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଥାଏ, ତେବେ କଂଗ୍ରେସ ସେମାନଙ୍କୁ ଓ ତାଙ୍କୁ (ଉତ୍ତରାଧିକାରୀଙ୍କୁ) ମଧ୍ୟ ଆଶୀର୍ବାଦ କରିବେ, ଏପରିକି ମୋର ଏହି ନିର୍ଦ୍ଦେଶଗୁଡ଼ିକ ଓ ତାଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶମାନ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଇବେ ।

ମୋ ମତରେ କେବଳ ଆଶ୍ରମର ଅନ୍ତେବାସୀ ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ ଆଶ୍ରମର ନିୟମ-ଶୃଙ୍ଖଳାକୁ ମାନି ଆଶ୍ରମ ପନ୍ଥାର ମର୍ମ ଉପଲବ୍ଧି କରିପାରିଛନ୍ତି, ସେହିମାନଙ୍କ ଜରିଆରେ ମୁଁ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ଗ୍ରହେଁ । ତେଣୁ କରି ଯେଉଁମାନେ ସବୁ ପ୍ରଥମେ ଏହି ସଂଗ୍ରାମକୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ିବେ, ସେମାନେ ଅଜଣା ଅଶୁଣା । ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଶ୍ରମକୁ (ଆଶ୍ରମର ଅନ୍ତେବାସୀମାନଙ୍କୁ) ଭବିଷ୍ୟତ ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ଜାଣିଶୁଣି ସଂରକ୍ଷିତ କରାଯାଇ-ଥିଲା । ଆଶା ଥିଲା ଯେ ଦୀର୍ଘକାଳର ଶୃଙ୍ଖଳା ପାଳନଦ୍ୱାରା ଏହା ଦୃଢ଼ୀଭୂତ ହୋଇପାରିବ । ମୁଁ ଅନୁଭବ କରୁଛି ଯେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆଶ୍ରମକୁ ବହୁଲୋକ ବିଶ୍ୱାସ କରି ଆସିଛନ୍ତି ଓ ଅନେକ ବନ୍ଧୁ ତାହା ଉପରେ ସ୍ନେହ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଅକାତ ଦେଇଅଛନ୍ତି । ଏଭଳି ବିଶ୍ୱାସଭାଜନ ହୋଇପାରିବା ପାଇଁ ନିଜ ଯୋଗ୍ୟତାର ପ୍ରମାଣ ଦେବାର ବେଳ ପହଞ୍ଚିଛି । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

ଶକ୍ତିର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଦେଖାଇ ଦେବାକୁ ହେବ । ମୁଁ ଅନୁଭବ କରୁଛି ଯେ ଆମେ ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ଯେଉଁ ସଂଯମମାନ ପାଳନ କରୁଥିଲୁଁ, ସେଗୁଡ଼ିକ କାଳକ୍ରମେ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଭୋଗ୍ୟ ବସ୍ତୁରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି ଏବଂ ଆମେ ଯେଉଁ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଭ କରିଛୁ, ସେଥିରୁ ମିଳୁଥିବା ସୁଯୋଗ ଓ ସୁବିଧା ପାଇଁ ହୁଏତ ଆମ୍ଭେମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଯୋଗ୍ୟ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ମାଧ୍ୟମରେ ଦିନେ ନା ଦିନେ ଆମେ ନିଜ ଯୋଗ୍ୟତାର ଯଥାର୍ଥ ପ୍ରମାଣ ଦେବାକୁ ସମର୍ଥ ହେବୁଁ, ଏହି ଆଶାରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ସେହି ସୁଯୋଗସୁବିଧାମାନ ଧନ୍ୟବାଦର ସହ ଗ୍ରହଣ କରିଛୁ । ଯଦି ପ୍ରାୟ ପନ୍ଦରବର୍ଷ ପରେ ଆଶ୍ରମ ଏପରି ପ୍ରମାଣ ଦେଇ ନ ପାରିବ, ତାହାହେଲେ ଆଶ୍ରମ ଓ ମୁଁ ନିଶ୍ଚିହ୍ନ ହୋଇଯିବା ଉଚିତ । ଏପରି ହେଲେ ଦେଶର ମଙ୍ଗଳ, ଆଶ୍ରମ ଓ ମୋ ପକ୍ଷରେ ମଧ୍ୟ ମଙ୍ଗଳ ।

ସଦିଚ୍ଛା ଓ ଆନ୍ତରିକତାର ସହ ଏହା'ର ଶୁଭାରମ୍ଭ ହେଲେ ସମଗ୍ର ଦେଶରୁ ସହଯୋଗ ମିଳିବ ବୋଲି ମୋର ଆଶା । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଅହିଂସ ଓ ଶୃଙ୍ଖଳାଧୀନ କରି ରଖିବା ଏହାର ସାଫଲ୍ୟ କାମନା କରୁଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ସେନାପତିଙ୍କର ଆହ୍ୱାନ ନ ପାଇବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନିଜ ନିଜ ସ୍ଥାନରେ ରହିବେ । ଜନସାଧାରଣ ସ୍ୱତଃସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି ଭାବରେ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ସମର୍ଥନ କରିବେ ବୋଲି ମୁଁ ଆଶା କରିଛି । ଏହି ଆଶା ଫଳବତୀ ହୋଇପାରିଲେ ଓ ଆମର ପୂର୍ବ ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ କିଛି ବାଟ ମିଳିପାରିଲେ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ମୋଟାମୋଟି ଭାବେ ସ୍ୱ-ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇପାରିବ । ଅହିଂସାକୁ ଜୀବନର ବ୍ରତ ହିସାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିଥାନ୍ତୁ କିମ୍ବା ଏହାକୁ ଗୋଟିଏ ବ୍ୟାବହାରିକ ଉପାୟ ହିସାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିଥାନ୍ତୁ, ସମସ୍ତେ ଏହି ଗଣ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ନିଶ୍ଚୟ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ । ସାରା ପୃଥିବୀର ସବୁଠାରେ ଗଣ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ନେତା ଭାବରେ ବାହାରିଛନ୍ତି । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ମଧ୍ୟ ଏ ସାଧାରଣ ନିୟମର ବ୍ୟତିକ୍ରମ ହେବନାହିଁ । ଅତଏବ ହିଂସା ଶକ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ଆୟତ୍ତରେ ରଖିବାପାଇଁ ଯେତେଦୂର ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇ ପାରେ ଓ ଯେତେଦୂର ସମ୍ଭବ ସେ ସମସ୍ତ ଉଦ୍ୟମ ଅବଶ୍ୟ କରାଯିବ । ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଥରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲେ, ଜଣେ ସୁଦ୍ଧା ସବିନୟ ପ୍ରତିରୋଧକାରୀ ମୁକ୍ତ ବା ଜୀବିତ ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଏହାକୁ ଏଥର କେହି ବନ୍ଦ କରିପାରିବେ ନାହିଁ । ଏହାକୁ କଦାପି ବନ୍ଦ ହେବାକୁ ଦିଆଯିବ ନାହିଁ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସମର୍ଥକ ନିମ୍ନଲିଖିତ ପରିସ୍ଥିତି ମଧ୍ୟରୁ ଯେ କୌଣସି ଗୋଟିକୁ ନିଶ୍ଚୟ ଅବୋରି ନେବେ ।

୧—ଜେଲରେ ବା ତଦ୍ରୂପ ଅବସ୍ଥାରେ ଥିବେ;

୨—ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ରହିଥିବେ,

୩—ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ମାନି ଅରଟରେ ସୂତା କାଟୁଥିବେ, ବା ସ୍ୱରାଜ ପଥରେ ଆଗେଇ ନେବା ପାଇଁ କୌଣସି ଗଠନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବେ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା୨୭-୨-୧୯୩୦

୯୪

ବଡ଼ଲାଟଙ୍କୁ ଚିଠି *

ଆଉ ଅପେକ୍ଷା କରିବା ପାପ

ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେତେ ଅସଂଗଠିତ ଓ ନଗଣ୍ୟ ହେଲେ ହେଁ ହିଂସାବାଦୀ ଦଳର ଶକ୍ତି ଯେ ଦିନକୁ ଦିନ ବଢ଼ୁଛି ଓ କ୍ରମେ ଅଧିକ ଅନୁଭୂତ ହେଉଅଛି, ତାହା ସମସ୍ତେ ଜାଣୁଛନ୍ତି । ଏହାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଯାହା, ମୋର ଲକ୍ଷ୍ୟ ସେଇଆ । ମାତ୍ର ମୋର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ହିଂସାଦ୍ୱାରା କୋଟି କୋଟି ମୂକ ଜନତାର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଘୁଞ୍ଚିବ ନାହିଁ । ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାରର ସଂଗଠିତ ହିଂସାକୁ ପ୍ରତିହତ କରିବା ଲାଗି ବିଶୁଦ୍ଧ ଅହିଂସା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ ପନ୍ଥା ନାହିଁ, ମୋର ଏହି ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ଗଭୀରରୁ ଗଭୀରତର ହେଉଛି । ଅନେକେ ବିଚାରନ୍ତି ଯେ ଅହିଂସା ଏକ ସକ୍ରିୟ ଶକ୍ତି ନୁହେଁ । ମୋର ଅଭିଜ୍ଞତା ନିଃସନ୍ଦେହ ଭାବରେ ସୀମାବଦ୍ଧ । ତଥାପି ସେଥିରୁ ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଛି ଯେ ଅହିଂସା ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ରିୟାଶୀଳ ଶକ୍ତି ହୋଇପାରେ । ବ୍ରିଟିଶ୍ ଶାସନର ସଂଗଠିତ ହିଂସା-ଶକ୍ତି ଏବଂ କ୍ରମ-ବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଣୁ ହିଂସାବାଦୀ ଦଳର ଅସଂଗଠିତ ହିଂସା-ଶକ୍ତି ବିରୋଧରେ ଅହିଂସା ଶକ୍ତିକୁ ପରିଚାଳିତ କରିବା ମୋର ଅଭିପ୍ରାୟ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଚୁପ୍ ହୋଇ ବସିବାର ଅର୍ଥ ଉପରଲିଖିତ ଉଭୟ ହିଂସା ଶକ୍ତିକୁ ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦେବା । ଅହିଂସାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ଉପରେ ମୋର ନିଃସଂଶୟ ଓ ଅଟଳ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଥିବା ସ୍ଥଳେ ଆଉ ଅଧିକ କାଳ ଅପେକ୍ଷା କରିବା, ମୁଁ ପାପ ବୋଲି ବିଚାରୁଛି ।

ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କରିଆରେ ଏହି ଅହିଂସା ସ୍ଫୁର୍ତ୍ତି ଉଠିବ । ପ୍ରଥମେ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ଆଶ୍ରମର ଅନ୍ତେବାସୀମାନଙ୍କୁ ନେଇ କରାଯିବ, ମାତ୍ର ଆନ୍ଦୋଳନର ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ସୀମାରେଖାଗୁଡ଼ିକ ମାନି ଯେଉଁମାନେ ଏଥିରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ଆସିବେ, ପରେ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏଥିରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯିବ ।

---

* ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିବାର ଠିକ୍ ପୂର୍ବରୁ ତା ୨-୩-୧୯୩୦ରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କ ପାଖକୁ ଗୋଟିଏ ପତ୍ର ଲେଖିଥିଲେ । ଭାରତରେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ଶାସନରୁ ଯେଉଁସବୁ ଅନ୍ୟାୟକୁ ଅବିଳମ୍ବେ ଦୂର କରିବା ଉଚିତ, ପତ୍ରରେ ସେ ସେଗୁଡ଼ିକ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଥିଲେ । ସରକାରଙ୍କଠାରୁ ଯଥୋଚିତ ଉତ୍ତର ନ ମିଳିଲେ ସେ ଯେଉଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆରମ୍ଭ କରିବେ, ତାହାର ପଦ୍ଧତି ବିଷୟରେ ସେ ପତ୍ରର ଶେଷଭାଗରେ ସୂଚାଇ ଥିଲେ । ଏଠାରେ ସେହି ଶେଷଭାଗଟି ଉଦ୍ଧାର କରାଯାଉଛି ।

—ସଂକଳକ

ମୋର ଆକାଂକ୍ଷା—ବ୍ରିଟିଶ୍ ଜନତାର ହୃଦୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ

ଅହିଂସ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରି ପାଗଳ ପରି ମୁଁ ବିପଦ ବରଣ କରିବାକୁ ଯାଉଛି, ଏକଥା ମୁଁ ଜାଣେ । ମାତ୍ର ବିପଦ ନ ମୁଣ୍ଡାଇ, ଅଧିକାଂଶ ବେଳେ ଅତି ଘୋର ବିପଦ ନ ମୁଣ୍ଡାଇ ସତ୍ୟର ବିଜୟ କଦାପି ସମ୍ଭବ ହୋଇନାହିଁ । ଜ୍ଞାତସାରରେ ବା ଅଜ୍ଞାତସାରରେ ହେଉ, ଯେଉଁ ରାଷ୍ଟ୍ର ଅଧିକ ଜନବହୁଳ, ଅଧିକ ପ୍ରାଚୀନ ଓ ସଂସ୍କୃତି ଦୃଷ୍ଟିରୁ କୌଣସି ଗୁଣରେ ଊଣା ନ ହୋଇଥିବା ଆଉ ଏକ ରାଷ୍ଟ୍ରକୁ କବଳିତ କରି ବସିଛି, ସେହି ରାଷ୍ଟ୍ରର ହୃଦୟପରିବର୍ତ୍ତନ ନିମନ୍ତେ ଅପରିମେୟ ବିପଦ ମୁଣ୍ଡାଇବା ବଡ଼ କଥା ନୁହେଁ ।

"ହୃଦୟ-ପରିବର୍ତ୍ତନ" ଶବ୍ଦ ମୁଁ ଜାଣିଶୁଣି ବ୍ୟବହାର କରିଛି । କାରଣ, ଅହିଂସ ଉପାୟରେ ବ୍ରିଟିଶ ଜାତିର ହୃଦୟ-ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା ହିଁ ମୋର ଅଭିଳାଷ । ତାହେଲେ ଯାଇ ଭାରତ ପ୍ରତି ସେମାନେ କି ଅନ୍ୟାୟ କରିଛନ୍ତି ତାହା ସେମାନଙ୍କର ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରାଇ ଦେଇ ପାରିବି । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଦେଶବାସୀମାନଙ୍କର କୌଣସି ଅନିଷ୍ଟ କରିବାକୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ । ମୁଁ ମୋ ଦେଶବାସୀମାନଙ୍କର ଯେପରି ସେବା କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛି, ସେମାନଙ୍କ ସେବା କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଚାହେଁ । ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ମୁଁ ସର୍ବଦା ସେମାନଙ୍କର ସେବା କରି ଆସିଛି । ମୁଁ ୧୯୧୯ ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନ୍ଧଭାବରେ ସେମାନଙ୍କର ସେବା କରୁଥିଲି । ମାତ୍ର ତାହାପରେ ଯେତେବେଳେ ମୋର ଆଖି ଖୋଲିଗଲା ଓ ମୁଁ ଅସହଯୋଗର କଳ୍ପନା କଲି, ସେତେବେଳେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ସେବା କରିବା ମୋର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହୋଇରହିଲା । ମୋ ନିଜ ପରିବାରର ପ୍ରିୟତମ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ ମୁଁ ଯେଉଁ ଅସ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗ କରି ସଫଳତା ପାଇଥିଲି, ସେହି ଅସ୍ତ୍ର ବ୍ରିଟିଶ୍ ରାଷ୍ଟ୍ରପ୍ରତି ପ୍ରୟୋଗ କଲି । ମୋ ଦେଶବାସୀଙ୍କ ପରି ଯଦି ଆପଣଙ୍କ ଦେଶବାସୀଙ୍କ ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ମୋର ସମାନ ମମତା ଥାଏ, ତେବେ ତାହା ଆଉ ବେଶୀଦିନ ଯାଏ ଲୁଚି ରହିବ ନାହିଁ । କେତେ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋତେ ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖିବା ପରେ ମୋ ପରିବାରର ଲୋକେ ଯେପରି ମୋର ସ୍ନେହକୁ ସ୍ୱୀକାର କଲେ, ବ୍ରିଟିଶ ଲୋକେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଦିନେ ନା ଦିନେ ମୋ ପ୍ରେମକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିବେ । ଏ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଲୋକମାନେ ମୋ ସହିତ ଯୋଗ ଦେବେ ବୋଲି ମୁଁ ଆଶା କରୁଛି । ଯଦି ବ୍ରିଟିଶ ଜାତି ନିଜେ କରିଥିବା ଅନ୍ୟାୟ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିନେବା ପାଇଁ ଆଗଭର ନ ହୁଅନ୍ତି ତା ହେଲେ, ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିବା ଲୋକେ ଯେଉଁ କଷ୍ଟ ଭୋଗିବେ, ତାହା କଠୋରତମ ହୃଦୟକୁ ମଧ୍ୟ ଦ୍ରବୀଭୂତ କରି ଦେବାକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ।

ଯଦି ଆପଣ ନିଜର ବାଟ ଦେଖି ନ ପାରୁଥାନ୍ତି

ମୁଁ ଯେଉଁସବୁ ଅନ୍ୟାୟର ନମୁନା ଦେଇଛି ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟଦ୍ୱାରା ସେସବୁର ପ୍ରତିରୋଧ କରାଯିବାକୁ ଯୋଜନା ରହିଛି । ଆମେ ଯଦି ବ୍ରିଟେନସହ ସମ୍ପର୍କ ତୁଟାଇ

ଦେବାକୁ ଚାହୁଁ ଆଛି ତାହା କେବଳ ଏହି ସବୁ ଅନ୍ୟାୟ ଯୋଗୁଁ । ସେହି ଅନ୍ୟାୟଗୁଡିକ ଦୂର ହୋଇଗଲେ, ବାଟ ସରଳ ହୋଇଯିବ । ତାହାପରେ ବନ୍ଧୁଭାବରେ ଆପୋଷ ସମାଧାନର ବାଟ ଫିଟିବ । ଭାରତ ସହିତ ବ୍ରିଟେନର ଚାଲିଥିବା ବାଣିଜ୍ୟରୁ ଲୋଭକୁ ପରିହାର କରି ଶୁଦ୍ଧ କରି ଦିଆଗଲେ, ଆମ ସ୍ୱାଧୀନତାକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିବା ଆପଣଙ୍କ ପକ୍ଷରେ କଠିନ ହେବନାହିଁ । ତେଣୁ ଏ ସବୁ ଅନ୍ୟାୟ ତୁରନ୍ତ ଦୂର କରିବାର ବାଟ ଖୋଲିବା ପାଇଁ ଏବଂ ତାହା ଫଳରେ ଦୁଇ ସମାନସ୍କନ୍ଧ ପକ୍ଷଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବାସ୍ତବ ସମ୍ମିଳନୀ ସମ୍ଭବ କରିବାର ଦ୍ୱାର ଉନ୍ମୁକ୍ତ କରିବା ନିମିତ୍ତ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ସସମ୍ମାନ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଜଣାଉଛି । ଦୁଇପକ୍ଷ ସ୍ୱେଚ୍ଛା ପ୍ରଣୋଦିତ ସହଯୋଗ କରିଆରେ ମାନବଜାତିର ସମୂହ କଲ୍ୟାଣର ସାଧନ ପାଇଁ ଅଗ୍ରଣୀ ହେବେ ଏବଂ ଉଭୟ ପକ୍ଷର ମଙ୍ଗଳ ହେବା ଭଳି ପରସ୍ପର ସାହାଯ୍ୟ ଓ ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି କରିବେ । ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟବଶତଃ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏ ଦେଶରେ ଲାଗି ରହିଥିବା ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ସମସ୍ୟାଗୁଡିକ ଉପରେ ଆପଣ ଅଯଥା ଅତିରିକ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଛନ୍ତି । ସରକାରଙ୍କର ଯେ କୌଣସି ଯୋଜନାର ବିଚାର ପାଇଁ ଏହି ସମସ୍ୟାଗୁଡିକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇପାରେ । ମାତ୍ର ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ସ୍ୱାର୍ଥର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ଓ ସବୁ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ସମୂହ ସ୍ୱାର୍ଥ ବିଜଡ଼ିତ ବୃହତ୍ତର ସମସ୍ୟା ସମାଧାନରେ ସେଗୁଡିକର କୌଣସି ଗୁରୁତ୍ୱ ନାହିଁ । ଯଦି ଆପଣ ଉଲ୍ଲିଖିତ ଅନ୍ୟାୟଗୁଡିକର ମୁକାବିଲା କରିବାକୁ ବାଟ ପାଉ ନ ଥାନ୍ତି ଏବଂ ଯଦି ଆପଣଙ୍କ ହୃଦୟରେ ମୋର ଏହି ଚିଠି ପ୍ରଭାବ ନ ପକାଏ ତାହେଲେ ଏହିମାସ ଏଗାର ତାରିଖରେ ଆଶ୍ରମର କେତେକ କର୍ମୀଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ମୁଁ ଲବଣ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କରିବାକୁ ବାହାରିବ । ଦରିଦ୍ର ଲୋକଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ, ଏହି ଆଇନ୍‌କୁ ମୁଁ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଅନ୍ୟାୟ ବୋଲି ବିଚାରୁଛି । ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ମୁଖ୍ୟତଃ ଦେଶର ଦରିଦ୍ରମାନଙ୍କ ପାଇଁ । ତେଣୁ ଏହି ଅନ୍ୟାୟ ଆଇନ୍‌ଠାରୁ ହିଁ ଆମର ସଂଗ୍ରାମ ଆରମ୍ଭ ହେବ । ଏହି ନିଷ୍ଠୁର ଏକଚାଟିଆ ବାଣିଜ୍ୟ ଅଧିକାରକୁ ଆମେ ଏତେଦିନ କପରି ମୁଣ୍ଡପାତି ସହିନେଇଥିଲୁ ତାହାହିଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ । ମୋତେ ଗିରଫ୍ କରିନେଇ ମୋର ଯୋଜନାକୁ ପଣ୍ଡ କରିଦେବାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଧିକାର ଆପଣଙ୍କର ରହିଛି । ମୋର ଆଶା ମୋ ପରେ ଲବଣ ଆଇନ୍ ଭଙ୍ଗ କରିବାର ଦାୟିତ୍ୱ ମୁଣ୍ଡାଇବାକୁ ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଭାବରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ଆଇନ୍ ଗ୍ରନ୍ଥକୁ କଳଙ୍କିତ କରୁଥିବା ଏଭଳି ଏକ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କରି ସେମାନେ ଉକ୍ତ ଆଇନ୍ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଶାସ୍ତି ଭୋଗିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛନ୍ତି ।

ଧମକ ନୁହେଁ, ପବିତ୍ର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ

ଯେତେଦୂର ପାରେ, ଆପଣଙ୍କୁ କୌଣସି ଅଯଥା ଅଡୁଆରେ ପକାଇବାକୁ ଏପରି କି ଅଦୌ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅଡୁଆରେ ପକାଇବାକୁ ମୋର ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ । ମୋ ଚିଠିରେ କୌଣସି ସାରବାସ୍ତୁ ରହିଛି ବୋଲି ଯଦି ଆପଣ ମନେ କରୁଥାନ୍ତି ଓ ମୋ ସହିତ କୌଣସି ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ଆପଣ ଚାହୁଁଥାନ୍ତି, ଏବଂ ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହି ଚିଠିର

ପ୍ରକାଶନ ସ୍ଥଗିତ ରଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥାନ୍ତି, ତାହାହେଲେ ଆପଣ ଏ ଚିଠି ପାଇ ଟେଲିଗ୍ରାମ୍ ଦ୍ୱାରା ସେହିକଥା ଜଣାଇ ଦେଲେ ମୁଁ ଆନନ୍ଦରେ ଚିଠି ପ୍ରକାଶନରୁ ନିବୃତ୍ତ ହେବ । ମାତ୍ର ଏହି ଚିଠିର ସାରବସ୍ତୁ ସହିତ ଆପଣ ଏକମତ ହେବାର ଉପାୟ ଦେଖୁ ନ ଥିଲେ, ମୋ ବାଟରୁ ମୋତେ ଓହରାଇ ନେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ମୋର ଅନୁରୋଧ ।

କୌଣସି ପ୍ରକାରର ଧମକ ଦେବା ଏହିଚିଠିର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ । ଜଣେ ଅହିଂସ ପ୍ରତିରୋଧକାରୀ ପକ୍ଷରେ ଏହା ଏକ ସରଳ, ପବିତ୍ର ଓ ଅଲଙ୍ଘନୀୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ମାତ୍ର । ଅତଏବ, ଭାରତର ଦାବୀରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବା ଏବଂ ଅହିଂସ ପନ୍ଥାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସୀ ଜଣେ ଯୁବକ ଇଂରେଜ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ହାତରେ ଖାସ୍ କରି ମୁଁ ଏହିପତ୍ର ଆପଣଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଉଛି । ବୋଧହୁଏ ଏଇ କାମଟି ପାଇଁ ଭଗବାନ ତାଙ୍କୁ ମୋ ପାଖକୁ ପଠାଇ ଦେଇଛନ୍ତି ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୧୨-୩-୧୯୩୦

୯୬

କେତେକ ପ୍ରଶ୍ନ ଓ ତା'ର ଉତ୍ତର

ହିଂସାର ଆଶଙ୍କା

ପ୍ରଶ୍ନ — ଆପଣଙ୍କ ଆନ୍ଦୋଳନରୁ ହିଂସା ଉପୁଜିବ ନାହିଁ କି ?

ଉତ୍ତର — ହଁ, ଉପୁଜିପାରେ । କୌଣସି ପ୍ରକାରର ହିଂସାକାଣ୍ଡ ଘଟିବାକୁ ନ ଦେବାଲାଗି ମୁଁ ଯଥାସମ୍ଭବ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏପରି ଘଟିପାରେ । ମୁଁ ଯେପରି ଆନ୍ଦୋଳନର କଳ୍ପନା କରୁଛି, ସେପରି ଏକ ଅହିଂସ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଭାବାବେଗ-ପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ଏବେ କୌଣସି ନିରାପଦ ପନ୍ଥା ନ ଥିବାରୁ ହିଂସାର ଆଶଙ୍କା ବଢ଼ି ଯାଇଛି ।

ପ୍ରଶ୍ନ — ହଁ, ହିଂସାକାଣ୍ଡ ବନ୍ଦ କରିବା ସକାଶେ ଆପଣ ଏହି ଅଭିଯାନ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି ବୋଲି ଆପଣ କହିଥିବା ମୁଁ ଶୁଣିଛି ।

ଉତ୍ତର — ଏହା ଅବଶ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଯୁକ୍ତି, ମାତ୍ର ଏହା ସର୍ବଶେଷ ଯୁକ୍ତି ନୁହେଁ । ସର୍ବଶେଷ ଓ ଅନ୍ୟ ଯୁକ୍ତିଟି ହେଉଛି ଯେ ଯଦି ଅହିଂସାର ନିଜ ଯୋଗ୍ୟତା ପ୍ରମାଣ ଦେବାର ଅଛି, ତେବେ ଆଜି ସେହି ପ୍ରମାଣ ଦେଇ ଦେବାକୁ ହେବ । କେତେକ ଲୋକ ଅହିଂସାକୁ ଗୋଟିଏ ନିଷ୍କ୍ରିୟ ବା ଅକ୍ଷମ ଅସ୍ତ୍ର ବୋଲି ବିଚାରି ଆସିଛନ୍ତି; ତାହା ମିଥ୍ୟା ପ୍ରମାଣିତ କରିଦେବାକୁ ହେବ । ଯଥାଯଥ ଭାବରେ ଏହାକୁ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଇ ପାରିଲେ, ବାହାରର ସମସ୍ତ ମାରାତ୍ମକ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସତ୍ତ୍ୱେ ଏହା ନିଶ୍ଚୟ

କାମଦେବ । ବସ୍ତୁତଃ ଅହିଂସା ଭିତରେ ଏପରି ପ୍ରକୃତିସିଦ୍ଧ ଗୁଣ ରହିଛି ଯେ ତାହା ବାହ୍ୟ ପ୍ରତିବନ୍ଧକଗୁଡ଼ିକୁ ନିଷ୍କ୍ରିୟ କରିଦେଇ ପାରିବ । ଅପରପକ୍ଷରେ ଶଠତା, ବିଦ୍ୱେଷ ଓ ଅସୂୟା ପ୍ରଭୃତି ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ପ୍ରତିବନ୍ଧକଗୁଡ଼ିକ ଆନ୍ଦୋଳନ ପକ୍ଷରେ ମାରାତ୍ମକ । ମୁଁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କହୁଥିଲି, "ହିଂସା ଶକ୍ତିକୁ ମୁଁ ଆଗେ ଅଳ୍ପଅରକୁ ଆଣିପାରେଁ ।" ଏବେ ମୁଁ କମେ ଅଧିକ ସ୍ପଷ୍ଟଭାବରେ ବୁଝୁଛି ଯେ କେବଳ ଅହିଂସଶକ୍ତିକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗାଇ ଦେଲେ ଯାଇ ମୁଁ ସେହି ପ୍ରତିବନ୍ଧକଗୁଡ଼ିକୁ ଆୟତ୍ତ କରିପାରିବି ।

ମାତ୍ର ଲୋକେ କହୁଥିବା ମୁଁ ଶୁଣୁଛି, "ଭାରତବର୍ଷରେ ମଧ୍ୟ ଇତିହାସର ପୁନରାବୃତ୍ତି ହେବ ।" ଯଦି ତାହା ହେବା ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ, ତେବେ ହେଉ । ମାତ୍ର ମୁଁ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ କଦାପି ସ୍ଥଗିତ ରଖିପାରିବି ନାହିଁ । ସେପରି କଲେ ମୁଁ ଭୀରୁ ବୋଲି ଯେଉଁ ଅଭିଯୋଗ ହେଉଛି ତାହା ସାବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଯିବ । ହିଂସା ଉପରେ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିବା ସଂଗଠନ ବିରୁଦ୍ଧରେ ମୋତେ ଆମରଣ ସଂଗ୍ରାମ କରିବାକୁ ହେବ ଏବଂ ଏହି ଉପାୟରେ ରାଜନୀତିକ ହିଂସା ଶକ୍ତିକୁ ନିଜ ଅକ୍ତିଆରକୁ ଆଣିବାକୁ ହେବ । ସଂଗଠିତଭାବେ ପ୍ରକୃତ ଅହିଂସ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ସ୍ୱତଃସ୍ଫୂର୍ତ୍ତ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଦେଖାଦେବ ।

ଏକ ଅଲୌକିକ ଘଟଣା

ପ୍ରଶ୍ନ – ମାତ୍ର ଆପଣଙ୍କୁ ଜେଲ୍ ନେଇଯିବା ପରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆଉ ଆପଣଙ୍କ ନିୟନ୍ତ୍ରଣରେ ରହିବ ନାହିଁ ତ ?

ଉତ୍ତର—ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରେ ଆନ୍ଦୋଳନର ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ତାହା ମୋ ଆୟତ୍ତରେ ନ ଥିଲା । ମୁଁ କିଛି ନ କଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେତେବେଳେ ତାହା ଯଥେଷ୍ଟ ବେଗରେ ଚାଲିଥିଲା । ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ଏଥିରେ ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ଯୋଗ ଦେଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ଜାଣିବା ତ ଦୂରର କଥା, ମୁଁ ଆଗରୁ ସେମାନଙ୍କର ମୁହଁ ବି ଦେଖି ନ ଥିଲି । ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗ ଦେବା ଉଚିତ, ଏହା ଅନୁଭବ କରି ସେମାନେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ସମ୍ଭବତଃ ସେମାନେ କେବଳ ମୋର ନାମ ମାତ୍ର ଶୁଣିଥିଲେ । ତଥାପି ଆନ୍ଦୋଳନ ଯେ ସେମାନଙ୍କର ମୁକ୍ତି ପାଇଁ ଏକଥା ସେମାନେ ତାହା ନିମେଷକେ ବୁଝି ପାରିଥିଲେ । ତିନ ପାଉଣ୍ଡିଆ ଟିକସ ବିରୋଧରେ ସଂଗ୍ରାମ କରିବାକୁ ଜଣେ କେହି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ବାହାରିଛି ବୋଲି ସେମାନେ ଜାଣି ପାରିଲେ ଏବଂ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଝାସ ଦେଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ କେତେ ବାଧାବିଘ୍ନର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ନ ପଡ଼ିଲା ? ସେମାନଙ୍କର ଖଣିଗୁଡ଼ିକୁ ଜେଲଖାନାରେ ପରିଣତ କରି ଦିଆଗଲା, ତାଙ୍କ ଉପରେ ଦିନରାତି ଅତ୍ୟାଚାର କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ

ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ କରାଗଲା । ନରକର ବୀଭତ୍ସତା ଭୋଗିବାକୁ ପଡିବ ବୋଲି ସେମାନେ ଭଲକରି ଜାଣିଥିଲେ । ତଥାପି ସେମାନେ ବିଚଳିତ ହେଲେ ନାହିଁ ବା ଇତସ୍ତତଃ କଲେ ନାହିଁ । ଏହା ପୂର୍ବାପୂର୍ବ ଏକ ଅଲୌକିକ ଘଟଣା ।

ସମଗ୍ର ଜୀବନରେ ଏକ ସୁଯୋଗ

ପ୍ରଶ୍ନ—ଦେଶରେ ଏବେ ବହୁ ବିଭେଦ ରହିଛି, ଆନ୍ଦୋଳନ ଫଳରେ ବିଭେଦ ଅଧିକ ବଢ଼ିଯିବ ନାହିଁ କି ?

ଉତ୍ତର—ମୋ ମନରେ ଏପରି କୌଣସି ଭୟ ନାହିଁ । ହିଂସାତ୍ମକ ଶକ୍ତିସମୂହ ଭଳି ଏକତାକୁ କ୍ଷୁଣ୍ଣ କରୁଥିବା ଶକ୍ତିଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ଅଙ୍କୁଶରେ ରଖାଯାଇପାରିବ । ଆପଣ କହିପାରନ୍ତି ଯେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭୟ ରହିଛି । ହିଂସାବାଦୀ ଦଳ ମୋର ନିବେଦନ ପ୍ରତି ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନ କରି ପାରନ୍ତି ଏବଂ ଜନସାଧାରଣ ଅବିବେକୀ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରନ୍ତି । ମୁଁ ଜଣେ ଆଶାବାଦୀ ଓ ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରକୃତି ଉପରେ ମୋର ଅଟଳ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି । ହିଂସାବାଦୀ ଦଳ ମୋ ସହିତ ଯଥୋଚିତ ବ୍ୟବହାର କରିବେ ଏବଂ ସ୍ୱତଃ ଠିକ୍ ବାଟରେ ଯିବେ । ହୋଇପାରେ ମୁଁ ନିର୍ବୋଧ କଳ୍ପନାରେ ମଜ୍ଜିଯାଇ ଏପରି କହୁଛି । ମାତ୍ର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜରୁରୀ ପରିସ୍ଥିତି ପାଇଁ ଆଗରୁ ଠିକ୍ ଠିକ୍ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ରଖିବା କୌଣସି ସେନାପତି ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ମୋ ପାଇଁ ଏଭଳି ସୁଯୋଗ ସାରା ଜୀବନରେ ଏହି ମାତ୍ର ଥରେ ଆସିଛି । ମୁଁ ନିଜେ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ଲୋଡ଼ିବାକୁ ଯାଇନାହିଁ । ମୋର ଇଚ୍ଛା ନ ଥିଲେ ବି ମୁଁ ଅଲଙ୍ଘ୍ୟ ଆକର୍ଷଣରେ କଲିକତାକୁ ଟାଣିହୋଇ ଆସିଲି । ସେଠାରେ ବାଧ୍ୟବାଧକତାରେ ପଡ଼ି ଗୋଟିଏ ସାଲିସ୍ ମଧ୍ୟ କରି ପକାଇଲି । ଜୀବ ଉପରେ କୌଣସି ଆଞ୍ଚ ଆସୁ ନ ଥିବାରୁ ତୁଇବର୍ଷର ମିଆଦକୁ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ବର୍ଷ କରିଦେଲି । ଲାହୋର ଅଧିବେଶନରେ ଅଧିକାଂଶ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ରୂପ ମୁଁ ଦେଇଥିଲି ଏବଂ ମୋତେ ହିଁ ସେଗୁଡ଼ିକ ଚର୍ଚ୍ଚା କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ସେଠାରେ ହିଂସା ଓ ଅହିଂସା ଉଭୟ ଶକ୍ତି ପରସ୍ପରର ପାଖେ ପାଖେ ତୀବ୍ର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦମରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ମୁଁ ଦେଖିଲି । ମୁଁ ଦେଖିଲି, ପରିଶେଷରେ ହିଂସା ଉପରେ ଅହିଂସା ଜୟଲାଭ କଲା ।

ବର୍ତ୍ତମାନର ସମୟ କେତେଦୂର ଅନୁକୂଳ ?

ପ୍ରଶ୍ନ—ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଲାଗି ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟ ଆସି ନାହିଁ ବୋଲି ଆପଣ ଅଳ୍ପଦିନ ପୂର୍ବେ କହିଥିଲେ । ସେ ସମୟ ଓ ଆଜି ମଧ୍ୟରେ ଏପରି କଅଣ ବଦଳି ଯାଇଛି ଯେ ଆପଣଙ୍କ ମତ ବଦଳି ଯାଇ ପାରିଲା ?

ଉତ୍ତର—ବର୍ତ୍ତମାନ ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟ ଆସିଯାଇଛି ବୋଲି ମୁଁ ଧ୍ରୁବ ନିଶ୍ଚିତ । ଏପରି ଭାବିବାର କାରଣ ମୁଁ କହୁଛି । ବାହାରେ ଅବଶ୍ୟ କିଛି ଘଟିନାହିଁ, ମାତ୍ର ମୋ ଭିତରର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଶାନ୍ତ ହୋଇଯାଇଛି । ଆଗରୁ ଏହି ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ହିଁ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଥିଲା । ତାହା ଆଉ ନାହିଁ । ଅଭିଯାନ ଆରମ୍ଭ କରିବାର ବେଳ ଯେ ପାଖେଇ ହୋଇଗଲାଣି ସେ ବିଷୟରେ ମୋର ଲେଶ ମାତ୍ର ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଅନେକ ଆଗରୁ ମୁଁ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିପାରିଥାନ୍ତି ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ଆପଣଙ୍କ ଭିତରେ କି ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ରହିଥିଲା ?

ଉତ୍ତର—ଆପଣ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ମୁଁ କେବଳ ମାତ୍ର ଅହିଂସା ପ୍ରତି ମୋର ମନୋଭାବ ଦ୍ୱାରା ହିଁ ସର୍ବଦା ପରିଚାଳିତ ହୋଇଆସିଛି । ଦିନକୁଦିନ ହିଂସା ବଢ଼ୁଥିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ମୁଁ ସେହି ମନୋଭାବକୁ କିପରି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗାଇପାରିବି, ସେକଥା ମୋତେ ସେତେବେଳେ ଜଣା ନ ଥିଲା । ମୁଁ ଯେଉଁ ପନ୍ଥା ଗ୍ରହଣ କରିଛି ତାହା ଅନୁସରଣ କରିବାଦ୍ୱାରା ବିପଦର ଆଶଙ୍କା ଊଣା ହୋଇଯିବ, ଏକଥା ଦିବାଲୋକ ପରି ଅତି ସ୍ପଷ୍ଟଭାବରେ ମୁଁ ଦେଖିପାରୁଛି ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଫଳରେ ଜେଲ୍ ଯିବା ନିଶ୍ଚିତ ବୋଲି ଆପଣ ଭାବୁଛନ୍ତି କି ?

ଉତ୍ତର—ଏ ବିଷୟରେ ମୋର ଲେଶ ମାତ୍ର ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ପ୍ରକୃତରେ କେତେଦିନ ଲାଗିବ, ସେକଥା ମୁଁ କହି ପାରିବି ନାହିଁ । ମାତ୍ର ମୋର ଧାରଣା, ଅଧିକାଂଶ ଲୋକେ ଯେଉଁଭଳି ଭାବୁଛନ୍ତି, ମୁଁ ତାହାଠାରୁ ଶୀଘ୍ର ଜେଲ ଯିବି । ଶୀଘ୍ର ଗୋଟିଏ ସଙ୍କଟ ଉପୁଜିବ ବୋଲି ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଭାବୁଛି । ଫଳରେ ଗୋଟିଏ ଉପଯୁକ୍ତ ସମ୍ମିଳନୀ ହେବ । ଏହା ଗୋଲଟେବୁଲ୍ ସମ୍ମିଳନୀ ନ ହୋଇ ଚାରିକୋଣିଆ ଟେବୁଲ୍ ସମ୍ମିଳନୀ ହେବ । ଏଥିରେ ଯୋଗ ଦେଉଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜ ସ୍ଥିତି ଠିକ୍ ରୂପେ ଜାଣିଥିବେ । ସେ ବୈଠକର ରୂପରେଖ ବିଷୟରେ ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଠିକ୍ କହିପାରୁ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଏହି ବୈଠକରେ ସମସ୍ତେ ସମାନ୍ତଭାବରେ ଏକାଠି ଭାରତପାଇଁ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱାଧୀନ ସମ୍ବିଧାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାର ବାଟ ବାହାର କରିବାକୁ ମୁଣ୍ଡ ଖେଳାଇବେ ।

ବାର୍ତ୍ତାଳାପ ବିଷୟରେ

ପ୍ରଶ୍ନ—ବଡ଼ଲାଟଙ୍କ ସହିତ ଚାଲିଥିବା କଥାବାର୍ତ୍ତା ଏପରି ହଠାତ୍ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ସେଥିଲାଗି ଆପଣ ଦାୟୀ ନୁହନ୍ତି କି ?

ଉତ୍ତର—କେତେକ ଲୋକ ସେପରି ଭାବୁଥିବା କଥା ମୁଁ ଜାଣେ । ଏଥିଲାଗି ଜନସାଧାରଣ ମୋତେ ଅନେକ ଦିନ ଧରି ଦୋଷ ଦେଉଥିଲେ । ମାତ୍ର ସେମାନେ ପ୍ରକୃତ କଥା ବୁଝି ଗଲେଣି ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ଆପଣ ଏବେ ଯେଉଁ ନୀତି ଗ୍ରହଣ କଲେ, ସେଥିପାଇଁ 'ଅପଣ ଯୁବକ ଗୋଷ୍ଠୀଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି ବୋଲି ଜୋର ଦେଇ କହିପାରିବେ କି ?

ଉତ୍ତର—ନା; ମୋଟେ ନୁହେଁ । ଗୋଲଟେବୁଲ ବୈଠକ ବିଷୟରେ ମୁଁ କେବେହେଁ ଆଶାବାଦୀ ନ ଥିଲି । ତେବେ ଏ ଦିଗରେ ମୁଁ ଯଥାସମ୍ଭବ ଆଗେଇ ଥିଲି । ମାତ୍ର ଯେଉଁ ଅସଲ ବିଷୟ ଉପରେ ମୁଁ ସର୍ବଦା ଜୋର ଦେଉଥିଲି, ତାର ମୂଳ କଥା ହେଲା ଭାରତବର୍ଷର ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ଖାପ ଖାଇଲାପରି ତାକୁ ଔପନିବେଶିକ ପାହ୍ୟା ଦେବା ପାଇଁ ଏହି ସମ୍ମିଳନୀ ଗୋଟିଏ ଯୋଜନା ତିଆରି କରିବାରେ ମନ ଦେବା ଉଚିତ । ଯଦି ବଡ଼ଲାଟ ଏଥିରେ 'ହଁ' କହିଥାନ୍ତେ, ତେବେ ମୁଁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ବିଷୟଗୁଡ଼ିକୁ ଆଲୋଚନା କରିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦରେ ଅନୁରୋଧ କରିଥାନ୍ତି ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ତେବେ ଯୋଜନାଟି କିଛିଦିନ ପରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବାରେ ଆପଣଙ୍କର କଣ ଆପତ୍ତି ନ ଥିଲା ?

ଉତ୍ତର—କେବଳ ଭବିଷ୍ୟତରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇ ପାରିବା ଭଳି ଯୋଜନାଟିଏ ମୁଁ ଆଦୌ ଗ୍ରହଣ କରି ନ ଥାନ୍ତି । ମାତ୍ର ବଡ଼ଲାଟଙ୍କ ସହିତ ମୋର ଯେଉଁ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲା, ସେ ବିଷୟରେ ଏଠାରେ କିଛି କହିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଭବିଷ୍ୟତରେ କେବେ ଜନସାଧାରଣ ଏ ବିଷୟରେ ଅଧିକ ଜାଣିପାରିବେ । ମୋତେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତୁ ଯେ ଔପନିବେଶିକ ପାହ୍ୟା ଦେବାକୁ ଏକ ଯୋଜନା ତିଆରି କରିବା କଥା ସେଠାରେ ଆଦୌ ଉଠି ନ ଥିଲା ।

ଏଗାରଟି ଦାବୀ

ପ୍ରଶ୍ନ—ବର୍ତ୍ତମାନ ଆପଣଙ୍କର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଏଗାରଟି ଦାବୀ ବିଷୟରେ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନ କରିବି । ଯଦି ସେଗୁଡ଼ିକ ଭିତରୁ କେତୋଟିକୁ ମାନି ନିଆଯାଏ, ତେବେ ସାଲିସ୍ ହେବାର କୌଣସି ସମ୍ଭାବନା ଉପୁଜିବ କି ?

ଉତ୍ତର—ଯଦି ସେମାନେ କେତୋଟି ମୁଖ୍ୟ ଦାବି ବିଷୟରେ ରାଜି ହୋଇଯାନ୍ତି ଏବଂ ଅବଶିଷ୍ଟ ସର୍ତ୍ତଗୁଡ଼ିକ ଯଥାସମ୍ଭବ ଶୀଘ୍ର ପୂରଣ କରିବେ ବୋଲି ଜବାବ ଦିଅନ୍ତି ତେବେ ଗୋଟିଏ ସମ୍ମିଳନୀ ଡକାଯିବା କଥା ମୁଁ ବିଚାର କରିବି । ମାତ୍ର ସେହି ଦାବିଗୁଡ଼ିକ ଯେ ନ୍ୟାଯ୍ୟ, ଏହା ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସେଗୁଡ଼ିକରେ କୌଣସି ନୂଆ କଥା ନାହିଁ; ଏଥିରେ ଆପଣ ଏକମତ ହେବେ । ଦାଦା ଭାଇ ନୌରୋଜୀଙ୍କ ଅମଳରୁ ସେଥିରୁ ଅଧିକାଂଶ ଗଡ଼ି ଆସୁଛି ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ଧରନ୍ତୁ, ଯଦି ବେସାମରିକ ତଥା ସାମରିକ ବ୍ୟୟ କମାଇଦେବା ବିଷୟରେ ଆପଣଙ୍କ ଦାବିକୁ ସେମାନେ ଗ୍ରହଣ କରି ନଅନ୍ତି, ତେବେ ତାହା ସେମାନଙ୍କ ସଚ୍ଚୋଟ-ପଣିଆର ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ହେବ ନାହିଁ କି ?

ଉତ୍ତର—ସେ ପରିସ୍ଥିତିରେ ମୁଁ ପୁଣିଥରେ ସବୁକଥା ବିଚାର କରିବି । ମାତ୍ର ଯେଉଁ ମନୋଭାବ ନେଇ ସେମାନେ ଏହି ଦାବି ପୂରଣ କରିବାକୁ ରାଜି ହେବେ, ତାହାର ଉପରେ ସବୁକଥା ନିର୍ଭର କରିବ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୨୦-୩-୧୯୩୦

୯୭

ଦାଣ୍ଡୀ-ଯାତ୍ରାର ଅବ୍ୟବହିତ ପୂର୍ବରୁ *

ସମ୍ଭବତଃ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ମୋର ଏହା ଶେଷ ବକ୍ତୃତା । ସରକାର କାଲି ସକାଳେ ଯଦି ମୋତେ (ଦାଣ୍ଡି) ଯାତ୍ରା କରିବାକୁ ଦିଅନ୍ତି, ତେବେ ସୁଦ୍ଧା ସାବରମତୀର ପବିତ୍ର ତଟରେ ଏହାହିଁ ମୋର ଶେଷ ବକ୍ତୃତା ହେବ । ସମ୍ଭବତଃ ଏଠାରେ ମୋ ଜୀବନର ଏହା ଶେଷ କଥା ।

ମୋର ଯାହା କହିବାକୁ ଥିଲା, କାଲି ମୁଁ ଆପଣମାନଙ୍କୁ କହି ସାରିଛି । ମୁଁ ଓ ମୋର ସାଥୀମାନେ ଗିରଫ ହୋଇଗଲା ପରେ ଆପଣମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କଅଣ ଆଜି କେବଳ ମୁଁ ସେତିକି କହିବି । ଜଲାଲପୁର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାତ୍ରା କରିବାର ମୂଳଯୋଜନାକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାକୁ ହେବ । ଏଥିପାଇଁ କେବଳ ଗୁଜରାଟରୁ ସ୍ୱୟଂସେବକ ସଂଗ୍ରହ କରା-ଯିବ । ଗତ ପକ୍ଷକ ଭିତରେ ମୁଁ ଯାହାସବୁ ଦେଖିଛି ଓ ଶୁଣିଛି ସେଥିରୁ ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ହେଉଛି ଯେ ଅହିଂସ ପ୍ରତିରୋଧକାରୀମାନଙ୍କର ସୁଅ ଅବିରତ ଛୁଟିବ ।

କିନ୍ତୁ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଗିରଫ ହୋଇଗଲେ ସୁଦ୍ଧା ଯେପରି ଲେଶମାତ୍ର ଶାନ୍ତିଭଙ୍ଗ ନ ହୁଏ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅହିଂସ ଭାବେ ସଂଗ୍ରାମ ଚଳାଇବା ପାଇଁ ଆମେ ନିଜର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି-ସାମର୍ଥ୍ୟ ଖଟାଇବାକୁ ଶପଥ ଗ୍ରହଣ କରିଛୁଁ । କେହି ଯେପରି କ୍ରୋଧାନ୍ୱିତ ହୋଇ କିଛି ଭୁଲ୍ କରି ନ ବସେ । ଏତିକି ମୋର ଆଶା ଓ ପ୍ରାର୍ଥନା । ମୁଁ ଚାହେଁ ମୋର ଏହି କଥା ଦେଶର ପ୍ରତ୍ୟେକ କୋଣରେ ପହଞ୍ଚୁ । ମୁଁ ଓ ମୋର ସାଥୀମାନେ ଏହି ସଂଗ୍ରାମରେ ଆତ୍ମବଳି ଦେଲେ ଆମ କାମ ସରିଯିବ । ତାହାପରେ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ବାଟ ଦେଖାଇବା ଦାୟିତ୍ୱ କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିଙ୍କର ଏବଂ କମିଟିଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱ ମାନି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବେ କି

* ଦାଣ୍ଡୀ ଲବଣ-ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଯାତ୍ରାରେ ବାହାରିବାର ପୂର୍ବଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ପ୍ରାର୍ଥନା ପରେ ସାବରମତୀ ଆଶ୍ରମ ନିକଟରେ ସାବରମତୀ ନଦୀବାଲିରେ ସମବେତ ବିରାଟ ଜନତାକୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଏହି ଭାଷଣ ଦେଇଥିଲେ ।

ନାହିଁ ତାହା ଆପଣମାନେ ବିଚାର କରିବେ । କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି ଯେଉଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି ସେଥିରୁ କେବଳ ଏହି ଗୋଟିଏ ଅର୍ଥ ବାହାରୁଛି । ମୋର ଯେଉଁ ସହକର୍ମୀମାନେ ଅହିଂସାକୁ ଜୀବନର ବ୍ରତ ଭାବେ ମାନନ୍ତି, ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନର ରଜ୍ଜୁ ତଥାପି ସେହିମାନଙ୍କ ହାତରେ ରହିବ । ଅବଶ୍ୟ କଂଗ୍ରେସ ଯେପରି ଭଲ ବିଚାରିବେ, ସେହି ଅନୁଯାୟୀ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ସ୍ଥିର କରିବେ । ମୁଁ ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜଲାଲପୁରରେ ନ ପହଞ୍ଚିଛି, ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଂଗ୍ରେସ ମୋ ହାତରେ ଦେଇଥିବା କ୍ଷମତାର ଖିଲାପ କରିବା ଭଳି କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଯେପରି କରା ନ ଯାଏ । ମାତ୍ର ମୁଁ ଗିରଫ ହୋଇଯିବା ପରେ ସାଧାରଣ ଦାୟିତ୍ୱ ମୋଠାରୁ ପୁରାପୁରି କଂଗ୍ରେସ ମୁଣ୍ଡକୁ ଚାଲିଯିବ । ତେଣୁ ଯେଉଁମାନେ ଅହିଂସାକୁ ବ୍ରତ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି ସେମାନେ ଯେପରି ଚୁପ୍ ହୋଇ ବସି ନ ଯାନ୍ତି । ମୁଁ ଗିରଫ ହୋଇଗଲେ କଂଗ୍ରେସ ସହିତ ମୋର ଚୁକ୍ତି ମଧ୍ୟ ପୂରିଯିବ । ସେତେବେଳେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ସଂଗ୍ରହରେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଢିଲା କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଯେଉଁଠାରେ ସମ୍ଭବ ହେବ, ସେଠାରେ ଲବଣ ଆଇନକୁ ଭାଙ୍ଗିବା ପାଇଁ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରାଯିବ । ଏହି ଆଇନକୁ ତିନି ପ୍ରକାରେ ଭଙ୍ଗାଯାଇ ପାରେ । ଯେଉଁଠାରେ ଲୁଣ ମାରିବାରେ ସୁବିଧା ଅଛି, ସେଠାରେ ଲୁଣ ମାରିବା ଆଇନ୍‌ଗତ ଅପରାଧ । ବେଆଇନ୍ ଭାବରେ ଅଣାଯାଇଥିବା ଲୁଣ (ଏଥିରେ ପ୍ରାକୃତିକ ଲୁଣ ଓ ଲୁଣମାଟି ଅନ୍ତର୍ଗତ) ରଖିବା ଓ ବିକ୍ରି କରିବା ମଧ୍ୟ ଅପରାଧ । ଯେଉଁମାନେ ଏହି ଲୁଣ କିଣିବେ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ସମାନ ଭାବରେ ଅପରାଧୀ ହେବେ । ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ଜମିରହିଥିବା ପ୍ରାକୃତିକ ଲୁଣକୁ ସେଠାରୁ ନେବା ମଧ୍ୟ ଆଇନ୍‌ଭଙ୍ଗ । ଏପରି ଲୁଣ ବିକିବା ମଧ୍ୟ ଅପରାଧ । ସଂକ୍ଷେପରେ କହିବାକୁ ହେଲେ, ଲୁଣ ଉପରେ ଥିବା ଏକଚାଟିଆ ଅଧିକାରକୁ ଅମାନ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଆପଣମାନେ ଏଥିରୁ ଯେ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ବା ସବୁ ଉପାୟ ଗ୍ରହଣ କରି ପାରନ୍ତି ।

ଅବଶ୍ୟ ଆମେ କେବଳ ଏତିକରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ରହିବୁଁ ନାହିଁ । ଯେଉଁସବୁ ସ୍ଥାନରେ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ରହିଛି, ଏବଂ କଂଗ୍ରେସ ତରଫରୁ ନିଷେଧ କରାଯାଇ ନାହିଁ, ସ୍ଥାନୀୟ କର୍ମୀମାନଙ୍କର ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ରହିଥିଲେ, ସେଭଳି ସ୍ଥାନରେ ଅନ୍ୟ ଉପଯୁକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମମାନ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇପାରେ । ଏଥିରେ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ସର୍ତ୍ତ ରଖୁଛି । ସେହିଟି ହେଲା, ସ୍ୱରାଜପ୍ରାପ୍ତିର ଏକମାତ୍ର ସାଧନ ରୂପେ ସତ୍ୟ ଓ ଅହିଂସାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବା ନିମିତ୍ତ ଆମେ ଯେଉଁ ଶପଥ ନେଇଛୁଁ, ତାହାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଷ୍ଠା ସହକାରେ ପାଳନ କରିବାକୁ ହେବ । ବାକି ସବୁଥିରେ ପ୍ରତ୍ୟେକର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାଧୀନତା ରହିଛି । କିନ୍ତୁ ତାହାବୋଲି ଯେ କେହି ଚାହିଁବ, ତାକୁ ତା' ନିଜ ବାଟରେ ଦାୟିତ୍ୱ ତୁଲାଇବାକୁ ଅନୁମତି ଦିଆଯାଉ ନାହିଁ । ଯେଉଁଠାରେ ସ୍ଥାନୀୟ ନେତା ଅଛନ୍ତି, ସେଠାରେ ଲୋକେ ତାଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ମାନି ଚାଲିବେ । ଯେଉଁଠାରେ କୌଣସି ନେତା ନ ଥିବେ ଓ କେବଳ ମୁଷ୍ଟିମେୟ ଲୋକ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବେ, ସେମାନଙ୍କର ଯଥେଷ୍ଟ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ଥିଲେ ସେମାନେ ନିଜ ଇଚ୍ଛା ଅନୁଯାୟୀ କାମ କରିପାରନ୍ତି । ଏପରି କରିବାକୁ ସେମାନଙ୍କର କେବଳ ଅଧିକାର ନାହିଁକି

କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ବହୁ ଲୋକ କେବଳ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ, ସାହସ ଓ ନିଷ୍ଠା ବଳରେ ନେତୃତ୍ୱର ଆସନ ଅଧିକାର କରିଥିବା ଭୂରି ଭୂରି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ପୃଥିବୀର ଇତିହାସରେ ରହିଛି । ଯଦି ସ୍ୱରାଜପ୍ରାପ୍ତି ପାଇଁ ଆମର ନିଷ୍ଠା ଥିବ ଓ ଏଥିପାଇଁ ଆମେ ବ୍ୟଗ୍ର, ତାହାହେଲେ ଆମ ମଧ୍ୟରେ ସେହିପରି ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ରହିବା ଉଚିତ । ସରକାର ଯେତେ ବେଶୀ ଲୋକଙ୍କୁ ଗିରଫ କରି ନେଉଥିବେ, ଆମର ସଂଖ୍ୟା ଓ ମନ ବଳ ସେତିକି ବଢ଼ୁଥିବ ।

ମୁଁ ଗିରଫ ହୋଇଯିବା ପରେ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ବାଟ ଦେଖାଇବାକୁ ଆଉ କେହି ରହିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ଆପଣମାନେ ଆଦୌ ଆଶଙ୍କା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ମୁଁ ନୁହେଁ, ପଣ୍ଡିତ ଜବାହାରଲାଲ ହିଁ ଆପଣମାନଙ୍କର ପଥ-ପ୍ରଦର୍ଶକ । ନେତୃତ୍ୱ ଦେବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ତାଙ୍କ-ଠାରେ ରହିଛି । ଯେଉଁମାନେ ନିର୍ଭୟତା ଓ ଆତ୍ମୋତ୍ସର୍ଗର ଶିକ୍ଷା ପାଇଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର କୌଣସି ନେତା ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ, ଏକଥା ଅବଶ୍ୟ ସତ । ଆମ ଭିତରେ ଏସବୁ ଗୁଣ ନ ଥିଲେ ସ୍ୱୟଂ ଜବାହାରଲାଲ ମନ୍ତ୍ର କଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ସବୁ ଗୁଣ ଆମ ଭିତରେ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିବେ ନାହିଁ ।

ଏ ସବୁ ବାଦ୍ ଆହୁରି ଅନେକ ଉପାୟରେ ଅନେକ କିଛି କରିହେବ । ଆମେ ମଦ ଦୋକାନ ଓ ବିଦେଶୀ ଲୁଗା ଦୋକାନ ଆଗରେ ପିକେଟିଂ କରିପାରିବା । ଆମ ମଧ୍ୟରେ ଉପଯୁକ୍ତ ଶକ୍ତି ଥିଲେ ଆମେ ଖଜଣା ଦେବାକୁ ମନା କରି ଦେଇପାରୁଁ । ଓକିଲମାନେ ଓକିଲାତି ଛାଡ଼ିଦେଇ ପାରନ୍ତି । ଜନସାଧାରଣ ମାମଲା ମକଦ୍ଦମାରୁ କ୍ଷାନ୍ତ ହୋଇ କୋର୍ଟ—କଚେରୀ ବର୍ଜନ କରିପାରନ୍ତି । ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଚାକିରିରୁ ଇସ୍ତଫା ଦେଇପାରନ୍ତି । ଚାରିଆଡ଼େ ନିରାଶା ଘେରି ରହିଥିବା ବେଳେ ଲୋକେ ଚାକିରି ହରାଇ ବସିବା ଭୟରେ ଥରହର ହେଉଛନ୍ତି । ଏପରି ଲୋକେ ସ୍ୱରାଜ ପାଇଁ ଅଯୋଗ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ଏ ନୈରାଶ୍ୟ କାହିଁକି ? ଏ ଦେଶରେ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ସାମାନ୍ୟ କେତେ ଲକ୍ଷରୁ ବେଶୀ ନୁହେଁ । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର କଥା କ'ଣ ହେବ ? ସେମାନେ କୁଆଡ଼େ ଯିବେ ? ଭାରତ ସ୍ୱାଧୀନ ହୋଇଗଲେ ଆଉ ଅଧିକ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀ ରଖିବା ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବ ହେବନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଜଣେ କଲେକ୍ଟରଙ୍କ ପାଖରେ ଯେତେ କର୍ମଚାରୀ ଅଛନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ଏତେ ଚାକର ରଖିବା ଆବଶ୍ୟକ ହେବନାହିଁ । ସେ ନିଜେ ନିଜର ଚାକର ହେବେ । ଏବେ ଜଣେ କଲେକ୍ଟରଙ୍କ ପାଖରେ ବିଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟ ତୁଲାଇବାକୁ ଅଲଗା-ଅଲଗା ଚାକର ରହିବେ, ଅର୍ଥାତ୍ ଜଣେ କାଗଜପତ୍ର ବୋହି ନେବ, ଜଣେ ଘର ଓଳାଇବ, ଜଣେ ରାନ୍ଧିବ, ଜଣେ ପାଇଖାନା ସଫା କରିବ ଓ ଜଣେ ଚିଠିପତ୍ର ନେଇଯିବ । ଭାରତବର୍ଷ ପରି ଗୋଟିଏ ଦରିଦ୍ର ଦେଶ ପକ୍ଷରେ ଏଭଳି ବିପୁଳ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବା ଅସମ୍ଭବ । ଆମେ ଯଦି ବସ୍ତୁରଦାନ୍ ହୋଇଥିବା ତେବେ ଜଜ୍ ବା ଚପରାସି ଯେଉଁ ଚାକିରି ହୋଇଥାଉ ପଛକେ, ଆମେ ତାହା ଛାଡ଼ିଦେବା ଉଚିତ । ଜଣେ ଜଜ୍ ପକ୍ଷରେ ଚାକିରି ଛାଡ଼ିବା କଠିନ ହୋଇପାରେ, ମାତ୍ର ଜଣେ ଚପରାସୀ ଚାକିରି ଛାଡ଼ିବାରେ କି ଅସୁବିଧା ବା

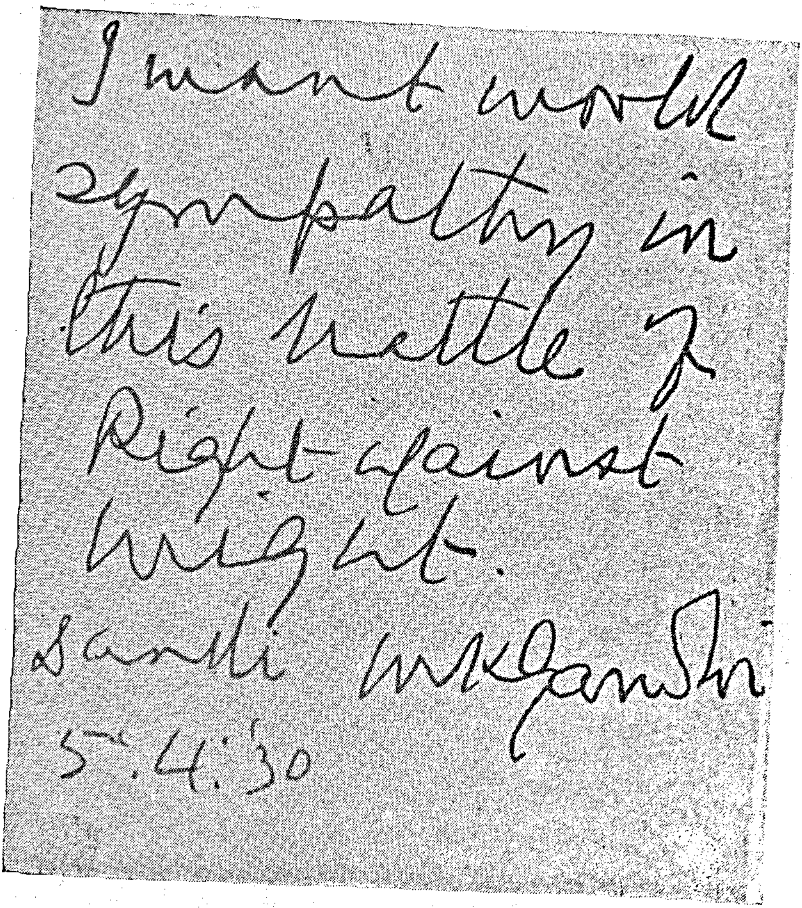
I want world sympathy in this battle of Right against Might.

Dandi
5.4.30

M K Gandhi

"ବଳପ୍ରୟୋଗ ବିରୋଧରେ ସତ୍ୟନ୍ୟାୟର ଏହି ଯେଉଁ ସଂଗ୍ରାମ ଚାଲିଛି,
ଏଥିରେ ମୁଁ ପୃଥିବୀ ଜନତାର ସହାନୁଭୂତି ଚାହେଁ"
ଦାଣ୍ଡି ମାର୍ଚ୍ଚବେଳେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ପୃଥିବୀବାସୀଙ୍କୁ ନିବେଦନ (୧୯୩୦)

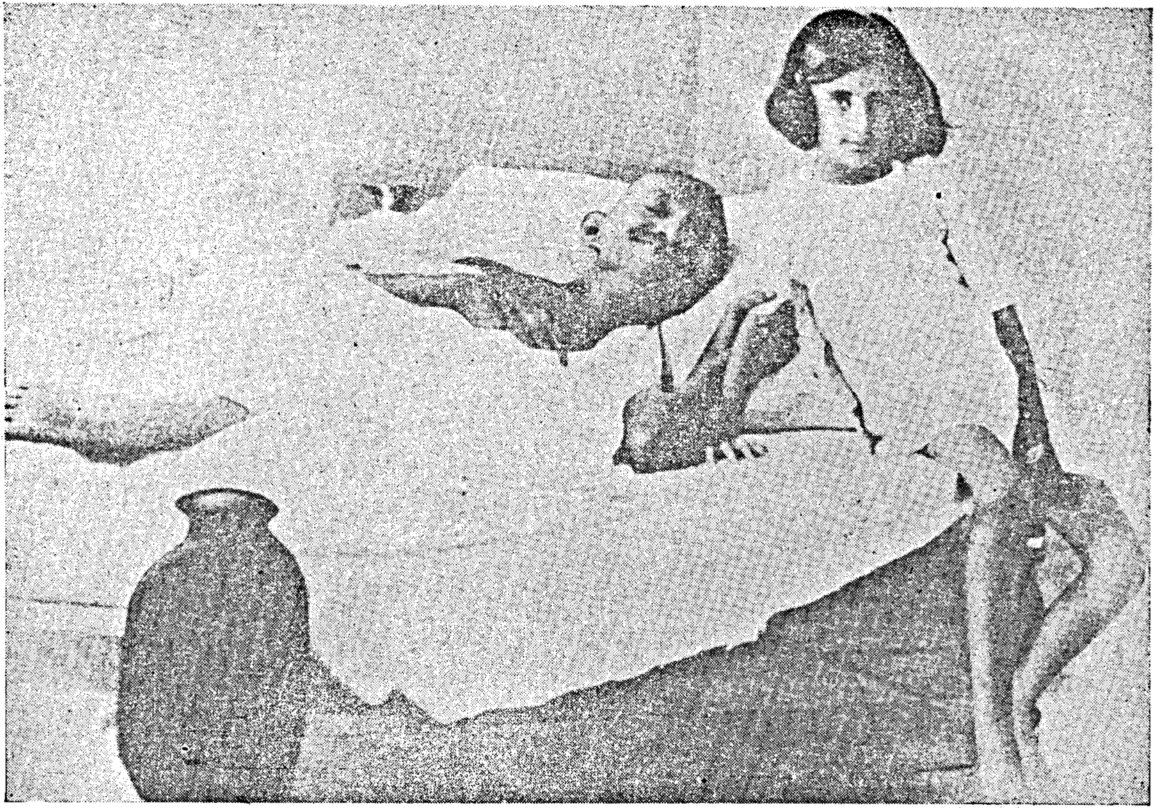

୨୧ ଦିନ ଅନଶନ ଅବସରରେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ସହ ୬ ବର୍ଷ ବୟସ୍କା ଇନ୍ଦିରା (ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଇନ୍ଦିରାଗାନ୍ଧୀ) (୧୯୨୪)

ଅଛି ? ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଭାବେ ଶାରୀରିକ ଶ୍ରମ କରି ସେ ଯେଉଁଠି ଇଚ୍ଛା ସେଠି ନିଜର ଖୋରାକ ଯୋଗାଡ଼ କରିପାରିବ । ଏଇଟି ହେଲା ସ୍ୱାଧୀନତା-ସମସ୍ୟାର ସହଜ ସମାଧାନ । ଖଜଣା ଦେବା, ଉପାଧି ଧାରଣ କରିବା, ନିଜ ପିଲାଙ୍କୁ ସ୍କୁଲକୁ ପଠାଇବା, ଇତ୍ୟାଦି ଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ଲୋକମାନେ ସରକାର ସହିତ ସହଯୋଗ କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ସରକାରଠାରୁ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର କିମ୍ବା ଯଥା ସମ୍ଭବ ସହଯୋଗ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରନ୍ତୁ । ସରକାର ସହିତ ଅସହଯୋଗ କରିବାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉପାୟ ମଧ୍ୟ ଲୋକେ ବାହାର କରିପାରନ୍ତି । ଏହି ସଂଗ୍ରାମରେ ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ସହିତ କାନ୍ଧକୁ କାନ୍ଧ ମିଳାଇ ଚାଲିବାକୁ ଅନେକ ମହିଳା ଆଗେଇ ଆସିବେ ।

ଆପଣମାନେ ଏହାକୁ ମୋର ଉଇଲ୍ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରିପାରନ୍ତି । ଯାହାରେ ବାହାରିବା କିମ୍ବା ଜେଲ୍ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଏହି ବାର୍ତ୍ତା ଦେବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲି । କାଲି ସକାଳେ, ବା ତତ୍ପୂର୍ବରୁ ଯେଉଁ ଲଢ଼ାଇ ଆରମ୍ଭ ହେବ, ମୋତେ ଗିରଫ କରାଗଲେ ତାହା କଦାପି ବାତିଲ କରାଯିବ ନାହିଁ କିମ୍ବା ବନ୍ଦ କରାଯିବ ନାହିଁ । ମୋର ଦଳଟି ଗିରଫ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆଉରି ଦଶଟି ଦଳ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ବାହାରି ପଡ଼ିଛନ୍ତି ବୋଲି ଖବର ପାଇବାକୁ ମୁଁ ଆଗ୍ରହରେ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥିବି । ଆଜି ମୁଁ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିଛି ତାହା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା ପାଇଁ ଭାରତରେ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରେଁ । ଆମ ଆନ୍ଦୋଳନ ପଛରେ ଧର୍ମ ରହିଛି ଓ ଆମ ଉପାୟ ଶୁଦ୍ଧ ବୋଲି ମୋର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ । ପନ୍ଥା ଯେଉଁଠି ଶୁଦ୍ଧ ସେଠାରେ ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନ ନିଜ ଆଶୀର୍ବାଦ ସହ ନିଶ୍ଚୟ ପହଞ୍ଚି ଯାଆନ୍ତି । ଯେଉଁଠାରେ ଏହି ତିନୋଟି ଏକତ୍ରିତ ହୋଇଛି. ସେଠାରେ ପରାଜୟ ଅସମ୍ଭବ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଜେଲ ବାହାରେ ହେଉ ବା ଭିତରେ ହେଉ ଯେଉଁଠି ହେଉନା କାହିଁକି ସେ ସବୁବେଳେ ବିଜୟୀ । ଯେତେବେଳେ ସେ ସତ୍ୟ ଓ ଅହିଂସାକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରେ ଏବଂ ଆପଣାର ଅନ୍ତରର ବାଣୀ ପ୍ରତି କର୍ଣ୍ଣପାତ କରେନାହିଁ, କେବଳ ସେତିକିବେଳେ ହିଁ ସେ ପରାଭୂତ ହୁଏ । ତେଣୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ପରାଜୟ ପାଇଁ ସେଥିପାଇଁ ସେ ନିଜେ ଦାୟୀ, ଅନ୍ୟ କେହି ନୁହେଁ । ଭଗବାନ ଆପଣ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଆଶୀର୍ବାଦ କରନ୍ତୁ ଏବଂ ସଂଗ୍ରାମପଥରୁ ସମସ୍ତ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଦୂର କରିଦିଅନ୍ତୁ ଏହା ହିଁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ପ୍ରାର୍ଥନା ହେଉ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା୧୦-୩-୧୯୩୦

୯୭

ପଦଯାତ୍ରାବେଳେ ଆଶ୍ରମ-ଶୃଙ୍ଖଳା

ଏଠାରେ ପ୍ରସଙ୍ଗକ୍ରମେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇ ପାରେ ଯେ ପଦଯାତ୍ରା କ୍ଳାନ୍ତିଜନକ ହୋଇଥିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯାତ୍ରୀ ଆଶ୍ରମର କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ଘଣ୍ଟକୁ ପାଳନ କରିବେ ବୋଲି ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଜୋର ଦେଇଛନ୍ତି । ପ୍ରାର୍ଥନା, ସୂତାକଟା ଓ ଡାଇରି ଲେଖିବା—ଏହି ତିନୋଟି

ଉପରେ ସେ ବିଶେଷ ଜୋର ଦେଇଛନ୍ତି । ପ୍ରାର୍ଥନାରେ ଯୋଗଦେବା ବେଶ୍ ସହଜ, କାରଣ ପ୍ରାର୍ଥନାର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଯଥାର୍ଥ ଭାବେ ଜଗିବା ଉପରେ ହିଁ ସାଧାରଣତଃ ସମସ୍ତ ନିର୍ଭର କରେ । ମାତ୍ର ଅନ୍ୟ ଦୁଇଟି ପାଳନ କରିବା ଅନେକ ସମୟରେ କଷ୍ଟକର ହେଉଥିଲା । ଅନେକ ସମୟରେ ଏପରି ଥକ୍କା ଲାଗୁଥାଏ ଯେ ଡାଇରି ଲେଖି ସାରିବା ପୂର୍ବରୁ ନିଦ ଆସିଯାଏ । କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ଅରଟ ମିଳିବା କଷ୍ଟକର ହୁଏ ବା ଯଥେଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟାରେ ମିଳେନାହିଁ । ତକଲିରେ ୨୧୨ ଗଜ ସୂତାକାଟି ଦିନକର ଇଷ୍ଟାଙ୍କ ପୂରଣ କରିବାକୁ ମନ୍ଥର ଭାବେ ସୂତା କାଟୁଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ ତିନିଘଣ୍ଟାରୁ କମ୍ ଲାଗେନାହିଁ । ମାତ୍ର ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଏପରି କୈଫିୟତ୍ ଶୁଣିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନ ଥିଲେ । ସେ କହିଲେ, "ଆମେ ଏକ ପବିତ୍ର ତୀର୍ଥଯାତ୍ରାରେ ବାହାରିଛୁଁ ଏବଂ ଆମକୁ ନିଜ ସମୟର ପ୍ରତ୍ୟେକ ମିନିଟର ହିସାବ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଯେଉଁମାନେ ନିଜର ଇଷ୍ଟାଙ୍କ ପୂରଣ କରିପାରୁ ନାହାନ୍ତି କିମ୍ବା ସୂତା କାଟିବାକୁ ଓ ଡାଇରି ଲେଖିବାକୁ ସମୟ ପାଉନାହାନ୍ତି, ସେମାନେ ମୋ ସହିତ ଆସି ଦେଖା କରନ୍ତୁ । ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଆଲୋଚନା କରିବି । ସେମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ-ନିର୍ଘଣ୍ଟରେ ନିଶ୍ଚୟ କେଉଁଠି କିଛି ଗଲ୍ତି ରହିଛି ଏବଂ ତାହା ସୁଧାରିନେବାକୁ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବି । ଆମେ ଆମର ସମସ୍ତ ଦୈନନ୍ଦିନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପାଳନ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେବା ଉଚିତ ଏବଂ ଆମର ପଦଯାତ୍ରା ଏଥିରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହେବା ଆଦୌ ଉଚିତ ନୁହେଁ । ମୁଁ ତ କହିବି ଆମେ କଠିନ ପଦଯାତ୍ରା ଲାଗି ଯଥେଷ୍ଟ ଟାଣୁଆ ନୋହୁଁ ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ସପ୍ତାହରେ ଦିନଟିଏ ବିଶ୍ରାମ ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ରଖିଛୁ । ମାତ୍ର ଆଶ୍ରମର ନିୟମିତ ଶୃଙ୍ଖଳାକୁ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ହୁଗୁଲା କରିବାକୁ କେହି ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଲେ ମୁଁ କଦାପି ସେକଥା ଶୁଣିବି ନାହିଁ । ଆମେ ଏକ ପବିତ୍ର ତୀର୍ଥଯାତ୍ରାରେ ବାହାରିଛୁଁ ବୋଲି ମୁଁ ପୁଣିଥରେ କହୁଛି । ଏଥିନିମନ୍ତେ ଆତ୍ମନିରୀକ୍ଷଣ ଓ ଆତ୍ମଶୁଦ୍ଧି ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଏହାକୁ ବାଦ୍ ଦେଲେ କଦାପି କାମ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଏ ବିଷୟରେ ଡାଇରି ଲେଖା ଆମକୁ ଖୁବ୍ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ । ନିୟମିତ ଭାବରେ ସୂତା କାଟିବା, କାଟିଥିବା ସୂତାକୁ ପ୍ରତିଦିନ ଗଣି ରଖିବା ଓ ଡାଇରି ଲେଖିବା ଏହି ନିୟମଗୁଡ଼ିକ ମୁଁ ୟେରବାଡ଼ା ଜେଲ୍‌ରେ ଥିଲାବେଳେ ଭାବି ସ୍ଥିର କରିଥିଲି । ଆମେ ଯେଉଁମାନେ ସ୍ୱରାଜ-ଅଟ୍ଟାଳିକା ଲାଗି ମୂଳଦୁଆ ପକାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା ରଖିଛୁଁ ଏବଂ ଏହି ଯଜ୍ଞରେ ପ୍ରଥମ ଆହୁତି ପଡ଼ିବାକୁ ବାହାରିଛୁଁ ସେହି ଆହୁତି ଯଥା ସମ୍ଭବ ନିଷ୍କଳଙ୍କ ହେବା ଉଚିତ । ଆମ ପରେ ଯେଉଁମାନେ ଆସିବେ, ସେମାନେ ହୁଏତ ଏହି କଠୋର ଶୃଙ୍ଖଳାକୁ ଟିକିଏ ହୁଗୁଲା କରିଦେଇ ପାରନ୍ତି । ମାତ୍ର ଆମେ ଏ ସବୁ ଏଡ଼ାଇ ଦେବାର କୌଣସି ବାଟନାହିଁ । ଏହି କଠୋର ଆତ୍ମଶୃଙ୍ଖଳା ଆମ ଭିତରେ ଏପରି ଗୋଟିଏ ଶକ୍ତି ଉତ୍ପନ୍ନ କରିବ ଯେ ଏହି ଶକ୍ତି ବଳରେ ଆମେ ହାସଲ କରିଥିବା ବସ୍ତୁ ଗୁଡ଼ିକର ଯଥାର୍ଥ ସଂରକ୍ଷଣ କରିପାରିବୁଁ । ଏହା ହେଉଛି ସକ୍ରିୟ ଅହିଂସାର ସ୍ୱାଭାବିକ ପରିଣତି ଏବଂ ସ୍ୱରାଜ ପରେ

ମଧ୍ୟ ଏହା ଆମର ଟିପ ଚାପି କରିବ । ବନ୍ଦୀ ହେବା ପରେ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ରଖାଯିବାର କୌଣସି ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ । ଅତଏବ ବର୍ତ୍ତମାନଠାରୁ ଆମେ ନିଜ ଜୀବନକୁ ପୁନଃସଙ୍ଗଠିତ କରିପାରିଲେ ଦୈନନ୍ଦିନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ କରିବାରେ ଆମକୁ ଟିକିଏ ସୁଦ୍ଧା ଅସୁବିଧା ହେବନାହିଁ ।"

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୨୦-୩-୧୯୩୦

୯୮

ରାଜଦ୍ରୋହ ଏକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ

ଧନଶାଳୀ ଲୋକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଧନଶୂନ୍ୟ ନିସ୍ପେଷିତ ଲୋକ କାବୁ ହୋଇ ରହିଥିବାର ଦୃଶ୍ୟ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ଓ ଅତ୍ୟାଚାରିତ ଉଭୟଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଗ୍ଲାନିକର କଥା । ମୂଳ ସନ୍ଦର୍ଭରୁ ଅଲଗା କରି ଦେଖିଲେ ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥାର କେତେ ଅଂଶ ଲୋଭନୀୟ ମନେ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଯେଉଁମାନେ ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଅନିଷ୍ଟକାରିତା ହୃଦୟଙ୍ଗମ କଲେଣି, ଏହାକୁ ଅଚିରେ ନଷ୍ଟକରିବା ସେମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଏହି ଲକ୍ଷ୍ୟସିଦ୍ଧି ପାଇଁ ଯେ କୌଣସି ବିପତ୍ତିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବା ସେମାନଙ୍କର ଏକାନ୍ତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

କିନ୍ତୁ ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥାର ସ୍ରଷ୍ଟା ତଥା ପରିଚାଳକ ଧନ ଶାଳୀ ଶାସକଙ୍କୁ ଧ୍ୱଂସ କରିଦେବାକୁ ଧନ ଶୂନ୍ୟ ନିସ୍ପେଷିତ ଲୋକ ବାହାରିଲେ ତାହା ଯେ ଭୀରୁତାର କାର୍ଯ୍ୟ ହେବ ଏକଥା ମଧ୍ୟ ସମାନ ଭାବରେ ସ୍ପଷ୍ଟ । ଏହି ଶାସକ ବା ସେମାନଙ୍କ ଭଡ଼ାଟିଆମାନଙ୍କୁ ମାରି ପକାଇବାକୁ ଉପାୟ ଚିନ୍ତା କରିବା ଘୋର ଅଜ୍ଞତାର ପରିଚାୟକ । ଏହାଛଡ଼ା, ସେମାନେ ପରିସ୍ଥିତିରୁ ଜନ୍ମ ହୋଇଛନ୍ତି । ସବୁଠାରୁ ପବିତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟ ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥା ଭିତରେ ପଶିଲେ, ତାହା କବଳରେ ପଡ଼ିଯିବ ଏବଂ ଅନ୍ୟାୟ ବା ଦୁଷ୍କୃତକୁ ବଢ଼ାଇବାରେ ହାତବାରିସି ହୋଇ ପଡ଼ିବ । ଅତଏବ ଏହି ଶାସକବର୍ଗଙ୍କ ପ୍ରତି କ୍ରୋଧପରବଶ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କୁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଆଘାତ ନ କରି ଆମେ ସବୁମନେ ସ୍ୱତଃ ସହଯୋଗ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିନେଇ ଓ ଏହାଠାରୁ ପାଉଥିବା ସମସ୍ତ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିଦେଇ ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥା ସହିତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅସହଯୋଗ କରିବା ହେଉଛି ସ୍ୱାଭାବିକ ପ୍ରତିକାର । ଟିକିଏ ବିଚାର କରି ଦେଖିଲେ ଆମେ ଜାଣିପାରିବା ଯେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଅସହଯୋଗର ଗୋଟିଏ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ଅଙ୍ଗ । ଲୋକେ କୌଣସି ଶାସନର ଆଦେଶ ଓ ରାୟଗୁଡ଼ିକୁ ପାଳନ କରିବା ଅର୍ଥ ସେହି ଶାସନକୁ ସକ୍ରିୟଭାବେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା । କୌଣସି କୁଶାସନ ପ୍ରତି ଏପରି ଅନୁରକ୍ତି ଦେଖାଇବା ଅନୁଚିତ । କୁଶାସନପ୍ରତି ଅନୁରକ୍ତି ଦେଖାଇବା ଅର୍ଥ ତାହାର ଦୁଷ୍କୃତିରେ ଅଂଶୀଦାର ହେବା । ତେଣୁ ଯେ କୌଣସି ସଜ୍ଜନ ମନ୍ଦବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ କୁଶାସନକୁ ପ୍ରାଣପଣେ ପ୍ରତିରୋଧ କରିବେ । ଅତଏବ କୁ-ଶାସିତ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଆଇନ୍‌ଗୁଡ଼ିକୁ ଅମାନ୍ୟ କରିବା ଆମର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ହିଂସାତ୍ମକ ଭାବେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କରି, ଶାସନରେ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ

ହଟାଇ ଦିଆଗଲେ ତାଙ୍କ ସ୍ଥାନ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପୂରଣ ହୋଇଯାଏ । ଖୋଦ୍ କୁ-ଶାସନକୁ ଆଦୌ ସ୍ପର୍ଶ କରିପାରେ ନାହିଁ । ବରଂ ଅନେକ ସମୟରେ କୁଶାସନ ଆହୁରି ବଢ଼ିଯାଏ । ତେଣୁ ଅହିଂସା ବା ସାମାଜିକ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ହେଉଛି ପ୍ରତିକାରର ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଫଳପ୍ରଦ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏବଂ ଯେ ଅନ୍ୟାୟ ସହିତ ଆପଣାର ସମସ୍ତ ସମ୍ପର୍କ ତୁଟାଇ ଦେବାକୁ ଚାହେଁ ତାହା ପକ୍ଷରେ ଏହା ହିଁ ତାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ଆଜିଯାଏ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟକୁ କେବଳ ଆଂଶିକ ଭାବରେ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଇଛି ଏବଂ ହିଂସାକ୍ରାନ୍ତ ବାୟୁମଣ୍ଡଳରେ ହିଁ ସବୁବେଳେ ଏହା ପ୍ରୟୋଗ କରିବାକୁ ହୋଇଥାଏ । କେବଳ ଏହି କାରଣରୁ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କଲାବେଳେ ବିପଦ ରହିଛି । କାରଣ ଚାରିଆଡ଼େ ଅତ୍ୟାଚାରର ଉତ୍ପୀଡ଼ନର ନୃତ୍ୟ ଚାଲିଥିଲାବେଳେ ଅତ୍ୟାଚାରିତଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଘୋର କ୍ରୋଧ ଜାତ ହୁଏ । ସେମାନଙ୍କର ଦୁର୍ବଳତା ହେତୁ ଏହି କ୍ରୋଧ ବାହାରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇ ନ ପାରି ଭିତରେ ଭିତରେ ଗୁମୁରୁଥାଏ ଏବଂ ଟିକିଏ ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ ତାହା ଭୟଙ୍କର ରୂପ ଧାରଣ କରେ । ଏଭଳି ବିଶୃଙ୍ଖଳ ପ୍ରାଣଘାତୀ ସୁପ୍ତ ଶକ୍ତିକୁ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଓ ପ୍ରାଣ-ରକ୍ଷାକାରୀ ଶକ୍ତିରେ ରୂପାନ୍ତରିତ କରିବାକୁ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ହେଉଛି ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଉପାୟ । ଏହାର ପ୍ରୟୋଗଦ୍ୱାରା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସଫଳତା ମିଳିଥାଏ । ଏଥିରୁ ମିଳୁଥିବା ସୁଫଳ ତୁଳନାରେ ଏଥିରେ ନିହିତ ବିପତ୍ତି କିଛି ନୁହେଁ । ଯେତେବେଳେ ଦୁନିଆ ଏହାର ପ୍ରୟୋଗ ସହିତ ପରିଚିତ ହୋଇଯିବ ଏବଂ ଏହାର ସଫଳ ପ୍ରୟୋଗର କେତୋଟି ପ୍ରମାଣ ପାଇଯିବ, ସେତେବେଳେ ବ୍ୟୋମଯାନ ଚାଳନାବିଜ୍ଞାନର ଯଥେଷ୍ଟ ଉନ୍ନତି ହୋଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ବ୍ୟୋମଯାନ-ଯାତ୍ରାରେ ଘଟୁଥିବା ବିପଦଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଏଥିରେ କମ୍ ବିପଦ ଘଟିବ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୨୭-୩-୧୯୩୦

୯୯

କେତୋଟି ପରାମର୍ଶ

ମୁଁ ଦାଣ୍ଡୀରେ ପହଞ୍ଚିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗିରଫ ହୋଇ ନ ଥିବି ଏକଥା ବିଶ୍ୱାସ କରି ଦେଶବ୍ୟାପୀ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ପାଇଁ ମୁଁ ସଙ୍କେତ ଦେବି ବୋଲି ଅହମଦାବାଦ ବୈଠକରେ ନିଖିଳ ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ପ୍ରସ୍ତାବ ଗ୍ରହଣ କରି ମୋର ଉପରେ ଦାୟିତ୍ୱ ଲଦିଦେଇଛନ୍ତି, ଏହାର କାରଣ ଅତି ସ୍ପଷ୍ଟ । ନିଖିଳ ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ସବୁ ପ୍ରକାରର ଦୁର୍ଘଟଣା ପାଇଁ ଆଗରୁ ଯଥାସମ୍ଭବ ସତର୍କ ରହିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି । ମୁଁ ଗିରଫ ହୋଇଗଲେ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ବନ୍ଦ କରିଦେବା ବିପଦଜନକ ହେବ । ବନ୍ଦୀ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ଆନ୍ଦୋଳନ ବନ୍ଦ କରିଦେବି ବୋଲି କମିଟି ଚାହୁଁ ନାହାନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ଯେତିକି ଚିନ୍ତା କରିପାରୁଛି ଏପ୍ରିଲ ଛ'ତାରିଖଠାରୁ ସମଗ୍ର ଭାରତରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହେବ ବୋଲି କର୍ମୀମାନେ ଧରିନେଇ ପାରନ୍ତି । ସେଦିନଠାରୁ ଜାତୀୟ ସପ୍ତାହ ଆରମ୍ଭ ହେଉଛି । ସେ

ଦିନଟି ଆମପାଇଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଦିବସ । ୧୯୧୯ ମସିହାର ସେହି ତାରିଖରେ ଦେଶରେ ଦେଖାଯାଇଥିଲା ଅଭୂତପୂର୍ବ ଜନଜାଗରଣ; ପରବର୍ତ୍ତୀ ସପ୍ତାହରେ ଆମ ପକ୍ଷରୁ କେତେକ ଗର୍ହିତ କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଜାଲିଆନୱାଲାର ଅମାନୁଷିକ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡରେ ତାହାର ପରିସମାପ୍ତି ଘଟିଲା । ସବୁକଥା ସୁରୁଖୁରୁରେ ହୋଇଗଲେ, ଏପ୍ରିଲ ୫ ତାରିଖକୁ ମୁଁ ଦାଣ୍ଡୀରେ ପହଞ୍ଚିଯାଇଥିବି । ତେଣୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆରମ୍ଭ କରିବା ପାଇଁ ଏପ୍ରିଲ ଛ'ତାରିଖ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଦିନ ବୋଲି ମୋର ମନେ ହେଉଛି । କର୍ମୀମାନେ ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଶେଷ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକୁ ଅପେକ୍ଷା କରିଥାନ୍ତୁ ।

ନିଷେଧାଦେଶ ଉଠାଇ ଦେବାର ଅର୍ଥ ଏହା ନୁହେଁ ଯେ ଆଦୌ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନ ଥାଇ ସଂପୃକ୍ତ ପ୍ରଦେଶ ବା ଜିଲ୍ଲାର ପ୍ରଥମ ସେବକର ଆନ୍ତରିକ ଉଦ୍ଦୀପନା ନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଦେଶ ବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜିଲ୍ଲା ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ । ନିଜ ଉପରେ ବା ପାରିବାରିକ ପରିସ୍ଥିତି ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ନ ଥିଲେ ତାଙ୍କୁ ବଳାତ୍କାର କରାଗଲେ ବି ସେ କାର୍ଯ୍ୟାରମ୍ଭ କରିବାକୁ ରାଜି ହେବେ ନାହିଁ । ନିଷ୍କ୍ରିୟତା ପାଇଁ କାହାରିକୁ ଦୋଷ ଦିଆଯିବ ନାହିଁ, ମାତ୍ର ଯେ ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ଅବସ୍ଥା ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ସେଥିରେ ଭାସିଯିବେ, ସେ ନିଶ୍ଚୟ ଦୋଷୀ ହେବେ ।

ଆମେ ସମସ୍ତେ ଗଣ-ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଚାହୁଁଛୁ । ଏହାକୁ ଉଆସ କରି ହେବନାହିଁ । ଏହି ନାମର ସାର୍ଥକତା ପ୍ରତିପାଦନ କରିବାକୁ ହେଲେ ଏବଂ ଏହାକୁ ସଫଳ କରିବାକୁ ହେଲେ ଏହା ସ୍ୱତଃସ୍ଫୂର୍ତ୍ତ ହେବା ଉଚିତ । ଜମିରେ ଉପଯୁକ୍ତ ଭାବେ ଖତସାର ଦିଆଯାଇ ନ ଥିଲେ, ହଳ ଏବଂ ଜଳସେଚିତ ହୋଇ ନ ଥିଲେ ଫସଲ ହେବା ଯେପରି ଅସମ୍ଭବ, ପୂର୍ବରୁ କ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ନ ଥିଲେ ଗଣ ଆନ୍ଦୋଳନ ସଫଳ ହେବା ସେହିପରି ଅସମ୍ଭବ । କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଯେପରି ହିଂସାକାଣ୍ଡ ନ ଘଟେ ସେଥିପାଇଁ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ସାବଧାନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ହିଂସାକାଣ୍ଡ ଦେଖାଗଲେ ସୁଦ୍ଧା ଏଥର ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲୁ ରହିବ ବୋଲି ମୁଁ କହୁଛି ସତ, ହେଲେ ଆମ ପକ୍ଷରୁ ହିଂସା ଉପୁଜିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହି ସଂଗ୍ରାମ ପାଇଁ କ୍ଷତିକାରକ ହେବ ଏବଂ ତାହାର ଅଗ୍ରଗତି ବ୍ୟାହତ କରିବ । ଦୁଇଟି ବିପରୀତ ଶକ୍ତି ପରସ୍ପରକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ଲକ୍ଷ୍ୟରେ ମିଳିମିଶି କାମ କରିବା କଦାପି ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ହିଂସାଶକ୍ତିକୁ ଅକର୍ମଣ୍ୟ କରିଦେଇ ଶେଷରେ ତାହା ସ୍ଥାନରେ ଅହିଂସାକୁ ସିଂହାସନାରୂଢ଼ କରିବା ପାଇଁ, ଘୃଣା ପରିବର୍ତ୍ତେ ପ୍ରେମ ଏବଂ କଳହ ପରିବର୍ତ୍ତେ ମୈତ୍ରୀ ସ୍ଥାପନ କରିବା ଲାଗି ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଯୋଜନାର କଳ୍ପନା କରାଯାଇଛି ।

ହିଂସା ଘଟିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସଂଗ୍ରାମ ବନ୍ଦ ନ କରିବାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ହେଉଛି ଯେ କେଉଁଠି ହିଂସାକାଣ୍ଡ ଘଟିଲେ ଅହିଂସାର ପୂଜାରୀମାନେ ସେହି ନିଆଁରେ ଜଳିପୋଡ଼ି ନିଜକୁ ଭସ୍ମୀଭୂତ କରିଦେବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ରହିଥିବେ । ସରକାରଙ୍କର ସଙ୍ଗଠିତ ହିଂସା ଅଥବା ଗୋଟିଏ କ୍ରୁଦ୍ଧ ଗୋଷ୍ଠୀର ବା ଦେଶର ବିକ୍ଷିପ୍ତ ହିଂସାକାଣ୍ଡର ସେମାନେ ଅସହାୟ

ଦର୍ଶକ ହୋଇ ରହିବେ ନାହିଁ । ମନୁଷ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଯେତେଦୂର ସମ୍ଭବ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଦେଶର କର୍ମୀମାନେ ସେତକ ସତର୍କତା ଅବଲମ୍ବନ କରିବେ ଏବଂ ଯେତେ ଘୋର ବିପଦର ଆଶଙ୍କା ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେମାନେ ସଂଗ୍ରାମରେ ଝାସ ଦେବେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଦେଶରେ ପୂର୍ଣ୍ଣସ୍ୱରାଜପ୍ରାପ୍ତି ପାଇଁ ଅହିଂସାକୁ ଜୀବନର ବ୍ରତରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିନେଇଛନ୍ତି ବୋଲି ସୁପରିଚିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକୁ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ମାନିବେ ।

ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆଇନଭଙ୍ଗର କଥା ମଧ୍ୟ ଉଠିଛି । ଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ମୋ ମନକୁ ପାଉନାହିଁ । କେବଳ ଲବଣ ଆଇନ୍ ଉପରେ ମନୋନିବେଶ କରିବା ଉଚିତ ବୋଲି ମୋର ମନେ ହେଉଛି । ପ୍ରାୟ ସବୁଠାରେ ଲୁଣଖନିମାନ ରହିଛି । ବିକ୍ରୀ କରିବା ଭଳି ଯଥେଷ୍ଟ ପରିମାଣରେ ଲୁଣମାରିବା ଆମର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ । ଲୁଣମାରିବାଦ୍ୱାରା ଓ ଅନ୍ୟ ଭାବରେ ଜାଣିଶୁଣି ଓ ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ଲବଣଆଇନ୍‌ଗୁଡ଼ିକ ଭଙ୍ଗ କରିବା ହେଉଛି ଆମର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ।

ଚୌକିଦାରୀ ଟିକସ ବିଷୟକ ଆଇନ୍‌କୁ ଭାଙ୍ଗିବାର ପ୍ରସ୍ତାବ ଆସିଛି । ଲବଣଆଇନ୍ ଯେଉଁସବୁ ସର୍ତ୍ତ ପୂରଣ କରୁଛି ଏହି ଟିକସ ସେସବୁ ସର୍ତ୍ତ ପୂରଣ କରୁନାହିଁ । କଥା ହେଲା ଯେ ଯେଉଁସବୁ ଆଇନ୍ ସବୁସମୟ ପାଇଁ ମନ୍ଦ ବୋଲି ଆମେ ଆଜି ଦେଖିପାରୁଛୁ, ସେହିଗୁଡ଼ିକ ହିଁ ଅମାନ୍ୟ କରାଯିବ । ସ୍ୱରାଜ ମିଳିବା ପରେ ସୁଦ୍ଧା ଆମେ ଲୁଣ ଉପରେ ଟିକସ ରହିବା ଚାହୁଁ ନାହୁଁ । ଚୌକିଦାରୀ ଟିକସ ସମ୍ଭବତଃ ସେ ପ୍ରକାରର ଟିକସ ନୁହେଁ । ସ୍ୱରାଜ ଶାସନରେ ମଧ୍ୟ ଆମ ଦେଶରେ ଚୌକିଦାର ଦରକାର ହୋଇପାରନ୍ତି । ଏପରି ପରିସ୍ଥିତିରେ ବିରୋଧ କରିବା ପାଇଁ ଅନ୍ୟ ଟିକସ ଓ ଅନ୍ୟ ଆଇନ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ଚୌକିଦାରୀ ଟିକସ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ନ କରିବା ବିଜ୍ଞତାର କାର୍ଯ୍ୟ ହେବ ।

ତା'ପରେ ଜଙ୍ଗଲ୍ ଆଇନ୍ କଥା । ସେ ଆଇନ୍‌ଗୁଡ଼ିକ ମୁଁ ଅଧ୍ୟୟନ କରିନାହିଁ । ତେଣୁ କୁଣ୍ଠାସହକାରେ ମୁଁ ଲେଖିପାରେ । ଆମେ ଚାହୁଁନାହୁଁ ଯେ ଜଙ୍ଗଲଗୁଡ଼ିକ ମୂଳପୋଛ କରାଯାଉ କିମ୍ବା ଅର୍ଥନୀତିକ କ୍ଷତି ହେବା ଭଳି ଗଛ କଟା ନ ଯାଉ । ଏ କଥାରେ ସନ୍ଦେହର ଅବକାଶ ନାହିଁ । ଜଙ୍ଗଲ ଆଇନ୍‌ରେ ଅନେକ ସଂଶୋଧନ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହ । ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କର ଅଧିକ ହିତକର ହେବାପରି ଏ ସବୁ ଆଇନ୍‌ର ପ୍ରୟୋଗ କରାଯିବା ଅଧିକ ଆବଶ୍ୟକ । ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ ସବୁ ସଂସ୍କାର ପାଇଁ ଆମକୁ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏହି ସବୁ ଆଇନ୍ ଓ ତାହାର ପ୍ରୟୋଗ ବିରୋଧରେ ଯେଉଁ ସବୁ ଅଭିଯୋଗ ରହିଛି, ସେ ବିଷୟରେ ଜନମତ ଉଦ୍‌ଜୀବିତ କରିବା ଲାଗି ମୋ ଜାଣିବାରେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ଉଦ୍ୟମ ହୋଇନାହିଁ ।

ଜଙ୍ଗଲ ସାଙ୍ଗକୁ ଗୋଚରଜମି ପ୍ରଶ୍ନ ରହିଛି । ଗୋଚର ଜମି ବ୍ୟବହାର ସମ୍ପର୍କୀୟ କଟକଣାମାନ ଏତେ ବିରକ୍ତିକର ନୁହେଁ । ତେଣୁ ସେ ବିଷୟରେ ଅଭିଯୋଗ କରିବା ଯଥାର୍ଥ ହେବ ନାହିଁ ।

ମୋ ବିଚାରରେ ମଦଭାଟି, ଅଫିମ-ଦୋକାନ ଓ ବିଦେଶୀ ଲୁଗା ଦୋକାନ ଆଗରେ ପିକେଟିଂ କରିବା ଶ୍ରେୟସ୍କର । ପିକେଟିଂ କରିବା ପ୍ରକୃତରେ ଆଇନ ବିରୋଧୀ

ନ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଅତୀତ ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ଆମେ ଜାଣିଛୁଁ ଯେ ସରକାର ସମସ୍ତ ସଫଳ ପିକେଟିଂକୁ ନିଶ୍ଚୟ ଦବାଇଦେବାକୁ ଚାହିଁବେ । ସେଥିରେ ବେଶୀ କିଛି ଯାଏ ଆସେ ନାହିଁ । ଆମର ମୂଳନୀତିଗୁଡ଼ିକରେ ଦୃଢ଼ରହି ଆମେ ଯେଉଁଠି ପାରିବୁ ସେଠି ଏହି ସରକାରଙ୍କୁ ପ୍ରତିରୋଧ କରିବୁଁ । ମାତ୍ର ମଦଭାଟିର ମାଲିକମାନଙ୍କର ନୀତିହୀନ ଆଚରଣ ଓ ବିଦେଶୀ ଲୁଗା ଦୋକାନୀମାନଙ୍କର ଅଜ୍ଞତାପ୍ରସୂତ କ୍ରୋଧକୁ ମୁଁ ଡରୁଛି । ଏହି ଦୁଇଟି ଅନିଷ୍ଟ ବିରୋଧରେ ଦୃଢ଼ ଜନମତ ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତୁ ଏବଂ ବିକ୍ରେତା ଓ ଗ୍ରାହକମାନଙ୍କୁ ସେଗୁଡ଼ିକର ଅପକାରିତା ବିଷୟରେ କର୍ମୀମାନେ ଅଧିକ ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ଭାବରେ ଶିକ୍ଷା ଦେବାରେ ଲାଗିପଡ଼ନ୍ତୁ ବୋଲି ମୁଁ ଚାହେଁ । ଦିନେ ନା ଦିନେ ଆମକୁ ଏହି ଦୁଇଟି ଅନିଷ୍ଟକୁ ନିର୍ମୂଳ କରିଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଅତଏବ ମୁଁ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଥିବା ବିପଦଗୁଡ଼ିକୁ ଅଯଥା ମୁଣ୍ଡାଇବାକୁ ନ ପଡ଼ି କୌଣସିଠାରେ ପିକେଟିଂ କରାଯାଇ ପାରିବ ବୋଲି କର୍ମୀମାନଙ୍କର ହୃଦବୋଧ ହେଲେ ସେଠାରେ ସେମାନେ ଏ ଅଭିଯାନ ଆରମ୍ଭ କରିଦେବା ଉଚିତ ! ମାତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନ ଆରମ୍ଭ କରିବା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଆଯାଇଥିବା ହେତୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଅବଶ୍ୟ କିଛି କହିବାକୁ ପଡ଼ିବ କିମ୍ବା ଲବଣ-ଆଇନ୍ ଭାଙ୍ଗିବାର ଉପାୟ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ—ଏହି କାରଣରୁ ସେମାନେ ଯେପରି ଏଭଳି ପିକେଟିଂ ଅଭିଯାନ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ନ ବାହାରନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ପାଇଁ ଲବଣ-ଆଇନ୍ ଭଙ୍ଗକୁ ମୁଁ ସବୁଠାରୁ ନିରାପଦ ଭାବୁଛି । କେବଳ ସତର୍କ କରିଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମୁଁ ପୂର୍ବୋକ୍ତ କଥା କହିଲି । ଯେଉଁଠାରେ କର୍ମୀମାନେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଅନ୍ତରରୁ ପ୍ରକୃତ ପ୍ରେରଣା ପାଉଛନ୍ତି ଏବଂ ନିଜେ ହିଂସାରୁ ମୁକ୍ତ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରିବେ, ସେଠାରେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଆଯିବା ମାତ୍ରକେ ସେମାନେ ଆବଶ୍ୟକ ଓ ବାଞ୍ଛନୀୟ ମନେ କରୁଥିବା ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକାରର ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ୱାଧୀନତା ରହିଛି । ଅବଶ୍ୟ ଏ ସବୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବାର ଅଧିକାର ନିଖିଳ ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିଙ୍କର ରହିଛି ।

ଇତ୍ୟବସରରେ, ବର୍ତ୍ତମାନଠାରୁ ଏପ୍ରିଲ ଛଅତାରିଖ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଦେଶ ଆନ୍ଦୋଳନ ପାଇଁ ସଜବାଜ ହେବ ଓ ନିଜ ଶକ୍ତିକୁ ସଙ୍ଗଠିତ କରିବାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଦେଶ ଉପଯୋଗ କରନ୍ତୁ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୨୭-୩-୧୯୩୦

୧୦୦

ଅନ୍ତର୍ନିରୀକ୍ଷଣ *

ଯେଉଁ ଜିଲ୍ଲାରେ ଆମେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କରିବାର କଥା, ସେହି ଜିଲ୍ଲାରେ ଆମେ ପ୍ରବେଶ କରିସାରିଥିବାରୁ ଶୁଦ୍ଧି ଓ ଆତ୍ମୋତ୍ସର୍ଗ ଉପରେ ଆମକୁ ଆହୁରି ଅଧିକ ଜୋର ଦେବାକୁ ହେବ ବୋଲି ଆଜି ସକାଳେ ଉପାସନା ସମୟରେ ମୋର ସଙ୍ଗୀମାନଙ୍କୁ ମୁଁ କହୁଥିଲି । ଏହି ଜିଲ୍ଲାଟି ଅଧିକ ସଗଠିତ ହୋଇଥିବାରୁ ଓ ଏଠାରେ ଅନେକ ଘନିଷ୍ଠ ସହକର୍ମୀ ଥିବାରୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଏହି ଜିଲ୍ଲାରେ ଅଧିକ ଆଦର ସତ୍କାର ମିଳିବାର ସମ୍ଭାବନା ଅଛି ଏ କଥା ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ସାବଧାନ କରିଦେଇଛି । ସେମାନଙ୍କର ସେବା ସତ୍କାରର ଫାନ୍ଦରେ ନ ପଡ଼ିବାକୁ ମୁଁ ସଙ୍ଗୀମାନଙ୍କୁ ସତର୍କ କରିଦେଲି । ଆମ୍ଭେମାନେ କେହି ଦେବଦୂତ ନୋହୁଁ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁର୍ବଳମନା ଓ ସହଜରେ ପ୍ରଲୋଭନରେ ପଡ଼ିଯାଉଁ । ଆମର ବହୁ ଦୋଷଦୁର୍ବଳତା ରହିଛି । ଭଗବାନ ମହାନ୍ । ଆଜି ମଧ୍ୟ କେତେକ ଦୋଷ ଦୁର୍ବଳତା ଆବିଷ୍କୃତ ହେଲା । ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କର ସ୍ଖଳନ ବିଷୟରେ ମୁଁ ଚିନ୍ତା କରୁଥିବା ସମୟରେ ଜଣେ ନିୟମଭଙ୍ଗକାରୀ ସହଯାତ୍ରୀ ନିଜେ ଆପଣାର ଦୋଷ ସ୍ୱୀକାର କରିଗଲେ । ମୁଁ ବୁଝିପାରିଲି ଯେ ମୁଁ ଯଥେଷ୍ଟ ପୂର୍ବରୁ ସତର୍କ କରିଦେଇ ନାହିଁ । ମୋଟର ଲରୀରେ ସୁରତଠାରୁ କ୍ଷୀର ବୁହାହୋଇ ଆସିବ ବୋଲି ସ୍ଥାନୀୟ କର୍ମୀମାନେ ବରାଦ ଦେଇଥିଲେ ଏବଂ ଏପରି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବହୁ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିସାରିଥିଲେ । ଏଭଳି ଖର୍ଚ୍ଚ ସଙ୍ଗତ ବୋଲି ମୁଁ ଭାବିପାରୁ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କୁ ମୁଁ କଡ଼ା ସମାଲୋଚନା କଲି । ସେଥିରେ ମୋର ଦୁଃଖଲାଘବ ହେଲାନାହିଁ । ପକ୍ଷାନ୍ତରେ ମୁଁ ଏ ସବୁ ଭୁଲ ବିଷୟରେ ଯେତିକି ଅଧିକ ଭାବିଲି ଦୁଃଖ ମୋର ସେତିକି ବଢ଼ିଲା ।

ସମାଲୋଚନାର ଅଧିକାର

ଏହିସବୁ ଆବିଷ୍କୃତ ଦୋଷର ଦୃଷ୍ଟିର ବିମୃଷ୍ଟ କଲେ, ବଡ଼ଲାଟ ଭାରତର ମୁଣ୍ଡପିଚ୍ଛା ହାରାହାରି ଆୟର ପାଞ୍ଚହଜାର ଗୁଣରୁ ଅଧିକ ବେତନ ନେଉଛନ୍ତି ବୋଲି କହି ସମାଲୋଚନା କରି ତାଙ୍କୁ ଚିଠି ଲେଖିବାର ମୋର କି ଅଧିକାର ଥିଲା ? ଏଭଳି ଉଚ୍ଚ ବେତନର କି ସଦବ୍ୟବହାର ଅବା କରିପାରୁଥିବେ ? ଆମ ଆୟର ଅନୁପାତକୁ ଚାହିଁ ତାଙ୍କୁ ଏତେ ଅଧିକ ବେତନ ଦିଆଯିବା ଆମେ କିପରି ବା ସହିବା ? ମାତ୍ର ଏଥିପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ଦୋଷ ଦିଆଯାଇ ନ ପାରେ । ତାଙ୍କର ଏତେ ବେଶୀ ବେତନ ଦରକାର

* ଡାଣ୍ଡୀଯାତ୍ରା ସମୟରେ ତା ୨୯-୩-୧୯୩୦ ରେ ସୁରତ ଜିଲ୍ଲାର ଭାଟ ଗାଁ ଠାରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଦେଇଥିବା ଅନ୍ତର୍ମୁଖୀ ଭାଷଣରେ ସେ ନିଜେ କରିଥିବା ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଅନୁବାଦ — ସଙ୍କଳକ ।

ନାହିଁ । ଭଗବାନ୍ ତାଙ୍କୁ ଧନୀ କରିଛନ୍ତି । ସମ୍ଭବତଃ ତାଙ୍କର ସମୁଦାୟ ବେତନ ଦାନରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଉଛି ବୋଲି ମୁଁ ମୋର ଚିଠିରେ ସୂଚନା ଦେଇଛି । ପରେ ମୁଁ ଜାଣିପାରିଛି ଯେ ମୋର ଅନୁମାନ ବହୁ ପରିମାଣରେ ସତ୍ୟ । ତଥାପି ତାଙ୍କୁ ଏତେ ବେଶୀ ବେତନ ଦିଆଯିବାର ମୁଁ ବିରୋଧ କରିବି । ମାସକୁ ୨୧୦୦୦ ଟଙ୍କା ବେତନ ଦେବା ସପକ୍ଷରେ ମୁଁ କଦାପି ମତ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ, ଏପରିକି ୨୧୦୦ ଟଙ୍କା ସପକ୍ଷରେ ସୁଦ୍ଧା ମତ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏପରି ପ୍ରତିରୋଧ ମୁଁ କେତେବେଳେ କରିପାରିବି ? ମୁଁ ନିଜେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କଠାରୁ ଅସଂଗତ ଭାବରେ ଅମାପ ଧନ ସଂଗ୍ରହ କରୁଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ତାହାର ପ୍ରତିବାଦ କରିପାରିବି ନାହିଁ । ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କର ହାରାହାରି ଆୟ ସହିତ ମୋର ନିଜ ଖର୍ଚ୍ଚର କୌଣସି ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ରହିଲେ ଯାଇ ମୁଁ ତାହାର ବିରୋଧ କରିପାରିବି । ଆମ୍ଭେମାନେ ଭଗବାନଙ୍କର ନାମ ନେଇ ଏହି ଯାତ୍ରାରେ ବାହାରିଛୁଁ । ବିକଳାଙ୍ଗ, ଲଙ୍ଗଳା ଓ ବେକାର ଲୋକଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ଆମେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛୁଁ ବୋଲି କହୁଛୁଁ । ଆମ ଦେଶର ମୁଣ୍ଡପିଛା ହାରାହାରି ଆୟ ସାତପଇସା ପଡ଼ୁଅଛି । ଆମ ପାଇଁ ଯଦି ଦେଶକୁ ଦୈନିକ ସାତପଇସାର—ଧରନ୍ତୁ ପଚିଶ ଗୁଣ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବାକୁ ପଡ଼େ, ତାହେଲେ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କ ବେତନର ସମାଲୋଚନା କରିବାକୁ ମୋର କୌଣସି ଅଧିକାର ନାହିଁ । ମୋତେ ଖର୍ଚ୍ଚ ହିସାବ ଦେବାପାଇଁ ମୁଁ କର୍ମୀମାନଙ୍କୁ କହିଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେପରି ବ୍ୟବସ୍ଥା ଚାଲିଛି, ସେଥିରେ ଆମ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ପାଇଁ ଦିନକୁ ସାତ ପଇସାର ପ୍ରାୟ ପଚିଶଗୁଣ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଉଛି ଏକଥା ଜାଣିଲେ ମୁଁ ଆଦୌ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହେବି ନାହିଁ । ଯଦି ସେମାନେ ଯେଉଁଠୁ ହେଲେ ଖୋଜି ଲୋଡ଼ି ମୋ ପାଇଁ ସବୁଠାରୁ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ କମଳାଲେମ୍ବୁ ଓ ଅଙ୍ଗୁର ଆଣିବାରେ ଲାଗିଥିବେ, ମୋ ପାଇଁ ଚାରିଟି କମଳାଲେମ୍ବୁ ଆବଶ୍ୟକ ହେଉଥିବାବେଳେ ଯଦି ସେମାନେ ୧୨ଟି ନେଇ ଆସିବେ, ମୋର ଏକ ପାଉଣ୍ଡ ଦୁଧ ଆବଶ୍ୟକ ବେଳେ ଯଦି ସେମାନେ ତିନପାଉଣ୍ଡ ଆଣିବେ, ତେବେ ଏସବୁର ଫଳ ଆଉ କଅଣ ହୋଇପାରେ ? ଆପଣମାନେ ଆମଲାଗି ବାଢ଼ି ଥୋଉଥିବା ସୁସ୍ୱାଦୁ ଖାଦ୍ୟମାନ ଆମେ ଗ୍ରହଣ ନ କଲେ ଆପଣମାନଙ୍କର ମନରେ କଷ୍ଟ ହେବ, ଏହି ବାହାନା ଦେଖାଇ ଆମେ ଆପଣମାନଙ୍କର ପଦାର୍ଥ ଭୋଗକରୁଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଫଳ ଆଉ କ'ଣ ହୋଇପାରେ ? ଆପଣମାନେ ଆମକୁ ପିଜୁଳି ଓ ଅଙ୍ଗୁର ଆଣିଦେଉଛନ୍ତି ଏବଂ ଏଗୁଡ଼ିକ ଜଣେ ଧନୀ ଚୌଧୁରୀଙ୍କର ଉପହାର ବୋଲି ଆମେ ସେସବୁ ଖାଉଛୁଁ । ମୋତେ ଜଣେ ଉଦାର ବନ୍ଧୁ ଉପହାର ଦେଇଥିବା ମୂଲ୍ୟବାନ ଚକଚକିଆ କାଗଜ ଓ ଫାଉଣ୍ଟେନପେନ୍ କଥା ବିଚାର କରାଯାଉ । ବିବେକର କୌଣସି ଦଂଶନ ଅନୁଭବ ନ କରି ମୁଁ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କୁ ସେଥିରେ ଚିଠି ଲେଖୁଛି ! ! ! ଏପରି କରିବା ଆପଣମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଓ ମୋ ପକ୍ଷରେ ଶୋଭା ପାଇବ କି ? ଏପରି ଲେଖା ହୋଇଥିବା ଚିଠିର ଲେଶମାତ୍ର ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିବ କି ?

ମୂକ ଜନତାର ନ୍ୟାସୀ

ଆମେ ଏହିପରି ବଞ୍ଚି ରହିବାର ଅର୍ଥ ଆମ୍ଭୋ ଭଗତଙ୍କର ଅମରବାଣୀ "ଚୋରି ଖାଦ୍ୟ ଖାଇବା କଞ୍ଚା ପାରଦ ଖାଇବା ସଙ୍ଗେ ସମାନ"ର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ହେବ । ଗୋଟିଏ ଦରିଦ୍ର

ଦେଶର-ସମ୍ବଳଠାରୁ ଅତିରିକ୍ତ ଭୋଗକରିବା ହେଉଛି ଚୋରିକରି ଖାଇବା । ଅପହୃତ ଖାଦ୍ୟ ଖାଇ ବଞ୍ଚିବାଦ୍ୱାରା ଆମେ ଏ ଯୁଦ୍ଧ ଜିଣିପାରିବା ନାହିଁ । ଆମର ସମ୍ବଳ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବା ସର୍ତ୍ତିରଖି ମୁଁ ଏହି ଯାତ୍ରାରେ ବାହାରି ନ ଥିଲି । ହଜାର ହଜାର ସ୍ୱୟଂ-ସେବକ ଆମର ଆହ୍ୱାନ ପାଇ ବାହାରି ଆସିବେ ବୋଲି ଆମେ ଆଶା କରୁଛୁଁ । ସେମାନଙ୍କୁ ଏପରି ଅମିତବ୍ୟୟୀ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଚଳାଇବା ସମ୍ଭବ ହେବ ନାହିଁ । ମୁଁ ଏପରି କାର୍ଯ୍ୟବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିଛି ଯେ ଅଶୀ ଜଣ ସହଯାତ୍ରୀଙ୍କ ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ପର୍କରେ ଆସିବାକୁ ମୋତେ ସମୟ ହେଉନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କୁ ଜଣ ଜଣ କରି ମୁଁ ବୁଝାଇଦେଇ ପାରିବି ନାହିଁ । ତେଣୁ ସର୍ବ-ସାଧାରଣରେ ମୋର ହୃଦୟର ଭାବକୁ ପ୍ରକାଶ କରିଦେବା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ବାଟ ନାହିଁ । ମୋ କଥାର ମର୍ମ ଆପଣମାନେ ବୁଝିବେ ବୋଲି ମୁଁ ଆଶା କରେ । ଯଦି ନ ବୁଝିବେ ତେବେ ବର୍ତ୍ତମାନର ଏହି ଉଦ୍ୟମଦ୍ୱାରା ସ୍ୱରାଜ ମିଳିବାର କୌଣସି ଆଶା ନାହିଁ । ଆମକୁ କୋଟି କୋଟି ମୂକ ଜନତାର ପ୍ରକୃତ ନ୍ୟାସୀ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଆମ ଦୁର୍ବଳତାଗୁଡ଼ିକୁ ମୁଁ ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କର ଆଗରେ ଥୋଇଦେଇଛି । ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ବିଶଦ ବିବରଣୀ ଦେଇନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କ ପାଖକୁ ଚିଠି ଖଣ୍ଡି ଲେଖିବା ସକାଶେ ଯେ ଆମେ ଅଯୋଗ୍ୟ, ଏତିକ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବା ପାଇଁ ମୁଁ ଯଥେଷ୍ଟ କହିସାରିଛି ।

ସ୍ଥାନୀୟ ସହକର୍ମୀମାନେ ଏବେ ମୋର ଅନ୍ତରର ବେଦନା ବୁଝିବେ । ଆମେ ଦୁର୍ବଳମନା, ପ୍ରଲୁବ୍ଧ ହେବାର ସର୍ବଦା ଆଶଙ୍କା ରହିଛି ଓ ଆମର ସର୍ବଦା ପତନ ଘଟୁଛି, ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଆପଣମାନେ ଆମକୁ କାହିଁକି ପ୍ରଲୁବ୍ଧ କରିବେ ଓ ଅଯଥା ଆଦର ଦେଖାଇବେ ? ଗାଆଁମାନଙ୍କରେ ଏଭଳି ହିଲ୍ଲୋଳ ଆଲୁଅ ନ ପୂରାଇଲେ ଭଲ । ଆଜି ଲକ୍ଷେ ଲୋକ ଯେ ତିନିଶ କୋଟି ଲୋକଙ୍କୁ ଝୁଣି ଖାଉଛନ୍ତି ଲାଗିଛନ୍ତି । ସେତିକିକଣ ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ ? ମାତ୍ର ଆମେ ପରସ୍ପରକୁ ଝୁଣି ଖାଇବାକୁ ବାହାରିଲେ ଅବସ୍ଥା ପୁଣି କ'ଣ ହେବ ? ସେପରି ହେଲେ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କ ଶବ କୁକୁର ବିଲୁଆ ଖାଇବେ ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଇସାର ହିସାବ

ମୁଁ ଯେଉଁ ବଦ୍‌ଖର୍ଚ୍ଚ ବିଷୟରେ ଭାବୁଛି, ଏହି ଆଲୁଅଗୁଡ଼ିକ ତାହାର ନମୁନା ମାତ୍ର । ମୁଁ ଆସିଛି ଆପଣମାନଙ୍କର ମୋହନିଦ୍ରା ଭାଙ୍ଗିବାକୁ । ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଉଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଇସାର ହିସାବ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକମାନେ ଦିଅନ୍ତୁ । ସରକାରଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଆମ ନିଜ ବିରୋଧରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିବାକୁ ମୁଁ ଅଧିକ ଦକ୍ଷ । ସରକାରଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଧାମାଜିକ ପ୍ରତିରୋଧ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ମୋତେ ବହୁବର୍ଷ ଲାଗିଗଲା । ମାତ୍ର ଆମ ନିଜ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିବାକୁ ମୁଁ ଏତେଦିନ ନେବି ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଚାଲିଥିବା ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଯେତିକି ବିପଦ ରହିଛି ସେ ତୁଳନାରେ ନିଜ ବିରୋଧରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଥିବା ବିପଦ କିଛି ନୁହେଁ ।

ଅତଏବ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପରି ସେବକମାନଙ୍କ ଚର୍ଚ୍ଚା କଲାବେଳେ ଆପଣମାନେ ମୁକ୍ତହସ୍ତ ନ ହୋଇ କୃପଣ ହେବାକୁ ମୁଁ ପସନ୍ଦ କରିବି । ଯେଉଁ ପଦାର୍ଥମାନ ଯୋଗାଡ଼ ହୋଇ ନ ପାରୁଛି, ସେଥିଲାଗି ମୁଁ କୌଣସି ଆପତ୍ତି କରିବି ନାହିଁ । ମୋ ଲାଗି ଛେଳି-ଦୁଧର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାକୁ ଯାଇ ଆପଣମାନେ ଦରିଦ୍ର ମା'ମାନଙ୍କର ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଯେପରି ସେହି ଦୁଧରୁ ବଞ୍ଚିତ ନ କରନ୍ତୁ । ସେପରି କଲେ ଆପଣମାନେ ମୋତେ ବିଷ ଆଣିଦେବା ପରି ହେବ । ସୁରତ ସହରରୁ ଦୁଧ ଓ ପରିବା ମଧ୍ୟ ଆଣିବା ଦରକାର ନାହିଁ । ସେ ସବୁ ଛାଡ଼ି ଆମେ ଚଳିପାରିବୁଁ । ଆପଣମାନେ କଥା କଥାକେ ମୋଟରଗାଡ଼ି ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଚାଲିବାର ଶକ୍ତିଥିଲେ ମୋଟର ଚଢ଼ନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଏହାହିଁ ନିୟମ । ଆମର ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ଟଙ୍କାପଇସା ବଳରେ ଚାଲିବ ନାହିଁ । କୌଣସି ଗଣଆନ୍ଦୋଳନକୁ ପଇସା ବଳରେ ଚଳାଇବା ଅସମ୍ଭବ । ଯାହାହେଉ ପଛେ, ଟଙ୍କାପଇସାର ବିରାଟ ଆଡ଼ମ୍ବର ଦେଖାଇ ଏହି ଅଭିଯାନ ଚଳାଇବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ଆଦୌ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ।

ଏହି ଅଭିଯାନରେ ଅମିତବ୍ୟୟିତାର କୌଣସି ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଯଦି ବ୍ୟୟବହୁଳ ତୋଫାନୀ ପ୍ରଚାର ନ କଲେ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ଲୋକ ଜମା ହେଉ ନାହାନ୍ତି, ତେବେ ମୁଷ୍ଟିମେୟ ନରନାରୀଙ୍କୁ ମୋର ବକ୍ତବ୍ୟ ଶୁଣାଇ ମୁଁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରହିବି । ଆମର କୌଶଳ ଚାତୁରୀ ଉପରେ ସଫଳତା ନିର୍ଭର କରେ ନାହିଁ । ଏହା ପୂର୍ଣ୍ଣତଃ ଭଗବାନଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ଭଗବାନ କେବଳ ସଦା ଜାଗ୍ରତ ଓ ନମ୍ର ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି ।

ଏକ ଅପମାନଜନକ ଦୃଶ୍ୟ

ଆମେ କାହାରିକୁ ନୀଚ ମନେକରିବା କଥା ନୁହେଁ । ମୁଁ ଦେଖୁଛି ରାତିରେ ଯିବାଲାଗି ଆପଣମାନେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ କଟସର୍ନ୍ ଆଲୁଅର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ସେଇଟି ଗୋଟିଏ ଟୁଲ ଉପରେ ଥୁଆ ହେଉଛି ଓ ଜଣେ ଗରିବ ମଜଦୁରିଆ ସେହି ଟୁଲଟିକୁ ମୁଣ୍ଡାଇ ଚାଲୁଛି । ଏହା ଏକ ଅପମାନଜନକ ଦୃଶ୍ୟ । ପୁଣି ସେହି ଲୋକଟିକୁ ଚଞ୍ଚଳ ଚାଲିବା ଲାଗି ତାଗିଦା କରାଯାଉଥିଲା । ଏହି ଦୃଶ୍ୟଟି ମୋର ସହ୍ୟ କଲାନାହିଁ । ତେଣୁ ମୁଁ ବେଗରେ ଚାଲି ସମସ୍ତ ଦଳଟିକୁ ଟପି ଅନେକ ଆଗକୁ ଚାଲିଗଲି । କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ କୌଣସି ଲାଭ ହେଲାନାହିଁ । ସେହି ଲୋକଙ୍କୁ ମୋ ପଛରେ ଦୌଡ଼ିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରାଗଲା । ଅପମାନଟି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବାରେ ଆଉ କିଛି ବାକୀ ରହିଲା ନାହିଁ । ଯଦି ଏହି ବୋଝଟିକୁ ବୋହିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ଥିଲା, ତେବେ ଆମ ଭିତରୁ କେହି ସେଇଟିକୁ ମୁଣ୍ଡାଇ ଯାଉଥିବା ଦେଖିଥିଲେ ମୁଁ ଖୁସି ହୋଇଥାନ୍ତି । ତା ହେଲେ ଯେତେ ଶୀଘ୍ର ପାରିବା, ଏହି ଟୁଲ ଓ ଆଲୁଅର ବ୍ୟବହାର ଛାଡ଼ିଦିଅନ୍ତୁ । କୌଣସି ମୂଲିଆ ଏହି ବୋଝ ମୁଣ୍ଡରେ ବୋହିନେବ ନାହିଁ । ଆମେ ଯଥାର୍ଥ କାରଣରୁ ବେଠିବେଗାରିର ବିରୋଧ କରିଥାଉଁ । ମାତ୍ର ଏହାକୁ ମଧ୍ୟ ବେଗାରି ଛଡ଼ା ଆଉ କ'ଣ କୁହାଯିବ ? ମନେରଖନ୍ତୁ, ସ୍ୱରାଜ ଆସିବା ପରେ ତଥା କଥିତ ଶ୍ରେଷ୍ଠଜାତିଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣେ ଭାରତର ଶାସକ ହୋଇ ବସିବେ ବୋଲି ଆମେ

ଆଶା କରୁଛୁ । ତେଣୁ ଆମର ପୁରୁଣା ଘାତଗୁଡ଼କୁ ଶୀଘ୍ର ନ ବଦଳାଇଲେ, ଲୋକଙ୍କ ଆଗରେ ଆପଣମାନେ ଓ ମୁଁ ସ୍ୱରାଜର ଯେଉଁଭଳି ଚିତ୍ର ବାଢ଼ିଥାଉଁ, ସେପରି ସ୍ୱରାଜ କେବେହେଁ ଆସିବ ନାହିଁ ।

ମୁଁ ଯାହା କହିଗଲି, ସେଥିରୁ ଆପଣମାନେ କଦାପି ଅନୁମାନ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ ଯେ ସଂଗ୍ରାମ ଚଳେଇବା ସଙ୍କଳ୍ପରେ ମୁଁ କୌଣସି ଦୁର୍ବଳତା ଦେଖାଇବି । ସହକର୍ମୀ ବା ଅନ୍ୟମାନେ ସେପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତୁ ପଛକେ, ଆନ୍ଦୋଳନ ନଷ୍ଟପ୍ରାୟ ହେଲେ ବି । ଏକୁଟିଆ ହୁଏ ବା ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ଥାଆନ୍ତୁ ମୁଁ ପଛକୁ ହଟିବାର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠୁନାହିଁ । ପରାଭୂତ ଓ ଆଶାହତ ହୋଇ ଆଶ୍ରମକୁ ଫେରିବା ଅପେକ୍ଷା ବରଂ କୁକୁରମାନଙ୍କ ପରି ମରିବା ଏବଂ ମୋ ହାଡ଼ ବିଲୁଆ କୁକୁର ଚୁଟିବାଟା ମୁଁ ଶ୍ରେୟସ୍କର ମଣୁଛି ।

(ତା ପରେ ଭଉଣୀମାନଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ମୁଁ ଶେଷରେ କେତୋଟି କଥା କହିଥିଲି । ଶେଷ ବାକ୍ୟ କେତୋଟି କହି ସାରିବାବେଳକୁ ମୁଁ କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ହୋଇ ଯାଇଥିଲି ।)

ଅଶେଷ ପ୍ରେମରେ ଆପଣମାନେ ମୋତେ ଯେଉଁ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଇଛନ୍ତି, ତାହା ଠିକ୍ ବାଟରେ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିନାହିଁ ବୋଲି ମୁଁ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି । ସଭା ଆରମ୍ଭରେ ବୋଲା ଯାଇଥିବା ଗୀତଟିରେ ଯେଉଁ ପତିତମାନଙ୍କର ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି ମୋତେ ସେହିପରି ଜଣେ ପତିତ ବୋଲି ଭାବିବାଲାଗି ଆପଣମାନଙ୍କର ଅଧିକାର ରହିଛି । ମୋତେ ଆପଣମାନେ ପରିତ୍ୟାଗ କରନ୍ତୁ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୩-୪-୧୯୩୦

୧୦୧

ଡାଣ୍ଡୀ ଯାତ୍ରାରେ ଟିପ୍ପଣୀ

ଖାଇବ ନାହିଁ କି ଅନ୍ୟ କାହାକୁ ଖୁଆଇବାକୁ ଦେବ ନାହିଁ

ଲବଣ ଟିକସ କେତେ ଦୁରଭିସନ୍ଧି ରଖି ଗଢ଼ାଯାଇଛି, ତାହାର ପ୍ରମାଣ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ମିଳୁଥିବା ଗଦା ଗଦା ତଥ୍ୟରୁ ମିଳୁଛି । ଲୁଣ ଉପରେ ବସିଥିବା ଟିକସର ପରିମାଣ ବେଳେବେଳେ ଲୁଣ ମୂଲ୍ୟର ପ୍ରାୟ ଚଉଦଗୁଣ ହୋଇଯାଉଛି । ଯଥେଷ୍ଟ ଲାଭ ନ ପାଇଲେ ସରକାର ତାହା ନ ବିକି ନଷ୍ଟକରି ଦେଉଛନ୍ତି । ଏହିପରି ଭାବରେ ସରକାର ଦେଶର ଏକ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ଉପରେ ଟିକସ ବସାଇଛନ୍ତି, ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଲୁଣ ମାରିବାକୁ ଦେଉନାହାନ୍ତି ଏବଂ ବିନା ଆୟାସରେ ପ୍ରକୃତି ତିଆରି କରିଥିବା ଲୁଣକୁ ମଧ୍ୟ ସରକାର ନଷ୍ଟକରି ଦେଉଛନ୍ତି । ଏଭଳି "ଖାଇବ ନାହିଁ କି କାହାକୁ ଖୁଆଇ ଦେବନାହିଁ" ଖଳ ବ୍ୟବସ୍ଥାଟି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ କୌଣସି ବିଶେଷଣ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ନୁହେଁ । ଭାରତର ଚାରିଆଡ଼େ ଜାତୀୟ ସମ୍ପତ୍ତିକୁ କିପରି ଆଖିବୁଜି ନଷ୍ଟକରି ଦିଆଯାଇଛି, ସେ କଥା ମୁଁ ନାନା ସୂତ୍ରରୁ ଶୁଣୁଛି । କଙ୍କଣ ଉପକୂଳରେ ମହଣ ମହଣ ଲୁଣ ନଷ୍ଟ କରି ଦିଆ ଯାଉଥିବା ଶୁଣାଯାଏ । ଡାଣ୍ଡୀରୁ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଖବର

"ଗାନ୍ଧୀ ଆନ୍ଧ (ଝଡ଼) ପରି ଆଫ୍ରିକାରୁ ଆସିଲେ"
ଦାଣ୍ଡି ଅଭିଯାନବେଳେ ସରୋଜିନୀ ନାଇଡୁଙ୍କ ସହିତ (୧୯୩୦)

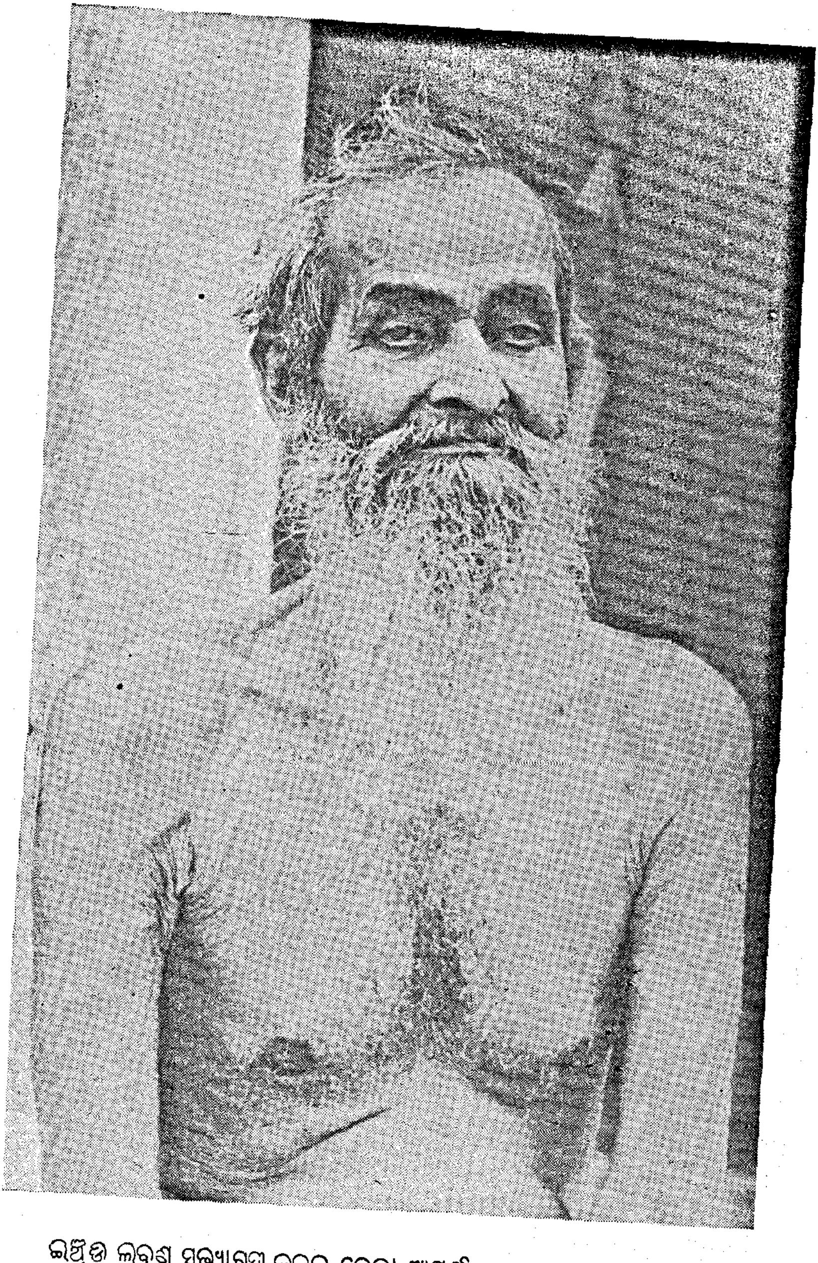

ଇଞ୍ଚୁଡ଼ି ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଦଳର ନେତା ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ହରିହର ଦାସ (୧୯୩୦)

ଆସିଛି । ପାଖରେ ବାସ କରୁଥିବା ଲୋକ ନିଜ ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ପ୍ରକୃତିଦତ୍ତ ଲୁଣ ନେଇ ଯିବାର ଭୟ ଥିବା ସ୍ଥାନରେ ଉକ୍ତ ଲୁଣକୁ ନଷ୍ଟ କରିଦେବା ଲାଗି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅଫିସର ମୁତୟନ ହୋଇଛନ୍ତି । ତେଣୁ ରାଷ୍ଟ୍ରର ପଇସା ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ଜାତୀୟ ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ନଷ୍ଟ କରାଯାଉଛି ଓ ଲୋକଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଖାଇବା ଲୁଣ ଛଡ଼ାଇ ନିଆଯାଉଛି ।

ଏତିକିରେ ସବୁ କଥା ସରୁନାହିଁ । ଓଲ୍‌ପାହାଡ଼ ତାଲୁକାରେ ପହଞ୍ଚି ମୁଁ ଶୁଣିଲି ଯେ ପ୍ରକୃତି ଦତ୍ତ ଲୁଣକୁ ସଂଗ୍ରହ କରିବାରୁ ବା ନିଜେ ସମୁଦ୍ରରୁ ଲୁଣ ମାରିବାରୁ ଦରିଦ୍ର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ବଞ୍ଚିତ କରାଯାଇଛି । ଫଳରେ ଚରଖା ସାଙ୍ଗକୁ ସେମାନେ ଯେଉଁ ଦ୍ୱିତୀୟ ସହାୟକ ଗ୍ରାମ୍ୟଶିଳ୍ପ ଚଳାଇଥିଲେ ସେଥିରୁ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ବଞ୍ଚିତ କରାଯାଇଛି ।

ଏହିରୂପେ ଲୁଣର ଏକଚାଟିଆ ବେପାର ଏକ ଚତୁର୍ଗୁଣ ଅଭିଶାପ ହୋଇଛି । ଏହା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଏକ ମୂଲ୍ୟବାନ ଅଥଚ ସହଜ ଗ୍ରାମୋଦ୍ୟୋଗରୁ ବଞ୍ଚିତ କରିରଖିଛି । ଏଥିଯୋଗୁଁ ପ୍ରକୃତିଦ୍ୱାରା ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ତିଆରି ହେଉଥିବା ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ଆଖିବୁଜି ନଷ୍ଟ କରାହେଉଛି । ଏହି ଲୁଣ ନଷ୍ଟ କରିବା ଲାଗି ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଧନ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଉଛି । ଚତୁର୍ଥରେ, ସର୍ବୋପରି ଗୋଟିଏ ଅନାହାର କ୍ଳିଷ୍ଟ ଜାତିଠାରୁ ଆଗରୁ ଶୁଣା ନ ଥିବା ଦଶଗୁଣଠାରୁ ଅଧିକ ହାରରେ ଟିକସ ଆଦାୟ କରାଯାଉଛି ।

ମୁଁ ପ୍ରଥମେ ବିଦେଶୀ ଲୁଗା ପୋଡ଼ିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଲାବେଳେ ଯେଉଁ ପାଟିତୁଣ୍ଡ ହେଲା, ତାହା ମୋର ଏଠାରେ ପ୍ରସଙ୍ଗକ୍ରମେ ମନେ ପଡ଼ିଯାଉଛି । ପ୍ରସ୍ତାବଟିକୁ ସେତେବେଳେ ଅମାନୁଷିକ ଓ କ୍ଷତିକାରକ ବୋଲି କୁହା ଯାଇଥିଲା । ବିଦେଶୀ ଲୁଗା ଆମ ଲୋକଙ୍କର କ୍ଷତି କରୁଛି । ଏକଥା ମୋଟାମୋଟି ଭାବେ ସ୍ୱୀକାର କରାଯାଉଛି । ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଲୁଣ ଏକ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ । ଅଥଚ ଅନ୍ୟାୟ ଟିକସ ଆଦାୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପ୍ରତ୍ୟହ ବେପରବାୟ ଭାବରେ ତାହା ନଷ୍ଟ କରି ଦିଆଯାଉଛି ।

ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଉଦାସୀନତା ହେତୁ ଏହି ଟିକସ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହିଆସିଛି । ଏବେ ଜନସାଧାରଣ ଜାଗ୍ରତ ହେଲେଣି ଏବଂ ଏହି ଟିକସ ନିଶ୍ଚୟ ଉଠିବ । ଏହା କେତେ ଚଞ୍ଚଳ ଉଠିବ ତାହା ଲୋକମାନେ ପ୍ରକୃତରେ କେତେ ଶକ୍ତି ଖଟାଇବାକୁ ସମର୍ଥ ତାହାର ଉପରେ ହିଁ ନିର୍ଭର କରୁଛି । ସୁଖର କଥା, ସେହି ପରୀକ୍ଷାର ଆଉ ଅଧିକ ବିଳମ୍ବ ହେବନାହିଁ ।

ଅତିରଞ୍ଜିତ ବିବୃତି

ମୋର ସାଥିମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଅଠର ଜଣ ପୀଡ଼ିତ ଏବଂ ଅସମର୍ଥ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି ବୋଲି ଖବରକାଗଜରେ ବାହାରିଛି । ଏହା ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ଅତିରଞ୍ଜନ । ଏକଥା ଯେ ଆମ ଦଳର ସେତିକି ଜଣ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଭଡ଼ୋଚ ସେବାଶ୍ରମଠାରେ ଦୁଇଦିନ ବିଶ୍ରାମ ନେବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ମାତ୍ର ସେମାନେ ଅତିକ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଗୋଡ଼ରେ

ଘାଆ ହୋଇଥିବା ତାହାର କାରଣ । ଜଣଙ୍କର କେବଳ ସାମାନ୍ୟ ଧରଣର ବସନ୍ତ ହୋଇଥିଲା, ମାତ୍ର ସେତିକ ଗୁଡ଼ିଦେଲେ ଆଉ ବିଶେଷ କିଛି ରୋଗ ହୋଇନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ଜଣେ ସାଥି ପ୍ରବଳ ଜ୍ୱର ଭୋଗିଥିଲେ । ମାତ୍ର ଯାତ୍ରାରେ ଅତି ଉତ୍ସାହ ଦେଖାଇଥିବା ହେତୁ ହିଁ ସେ ଏହି ରୋଗରେ ପଡ଼ିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଗଠଣ ପତଳା । ଆଦୌ ବିଶ୍ରାମ ନ ନେଇ ପୂରା ଯାତ୍ରା ଶେଷକରି ପାରିବେ ବୋଲି ସେ ଅତି ବେଶୀ ବିଶ୍ୱାସ କରିପକାଇଲେ । ପ୍ରକୃତି ତାଙ୍କୁ ଏକାବେଳକେ ବାଧ୍ୟ ନ କଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ବିଶ୍ରାମ ନେବାକୁ ରାଜି ହେଉ ନ ଥିଲେ । ଯାହାହେଉ ଏବେ ଦୁହେଁ ଯାକ ସୁସ୍ଥ ହୋଇ ଗଲେଣି । ତଥାପି ଦୁର୍ବଳ ଥିବାରୁ ସେମାନେ ଆଉ କିଛି ଦିନ ସକାଶେ ବିଶ୍ରାମ ନେଉଛନ୍ତି । ସୁରତଠାରେ ଆମ ସହିତ ଯୋଗ ଦେବେ ବୋଲି ସେମାନେ ଆଶା କରୁଛନ୍ତି । ତୃତୀୟ ଜଣଙ୍କର ଗୋଡ଼ରେ ଟିକିଏ ଘାଆ ହୋଇଥିଲା । ତଥାପି ସେ ଚାଲିକରି ଯିବାକୁ ଜିଦ୍ ଧରିଥିଲେ, ମାତ୍ର ତାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଅଙ୍କଲେଶ୍ୱରଠାରେ ବିଶ୍ରାମ ନେବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ବାକି ସମସ୍ତେ ସୁସ୍ଥ ଅଛନ୍ତି ଓ ପ୍ରତ୍ୟହ ପଦଯାତ୍ରା କରୁଛନ୍ତି । ଗୁରୁଜନ ଓ ବନ୍ଧୁମାନେ ଯେପରି ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ନ ପଡ଼ିବେ, ସେଇଥି ଲାଗି ଏହି ବିବୃତିଟି ଦେବା ଆବଶ୍ୟକ ହେଲା । ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କର ଯେପରି ଯତ୍ନ ନେଉଛନ୍ତି ବିଶେଷତଃ ଆଣନ୍ଦଠାରେ ଚରୋତ୍ତର ଶିକ୍ଷା ସମିତି ବସନ୍ତ ରୋଗ ଭୋଗୁଥିବା ଭାଇଙ୍କର ଯେପରି ବିଶେଷ ତତ୍ତ୍ୱ ନେଲେ ଓ ସେବାଶ୍ରମଠାରେ ଡ଼ାକ୍ତର ଚନ୍ଦୁଲାଲଙ୍କ କର୍ମୀମାନେ ଗୋଡରେ ଘାଆ ହୋଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଯେଉଁ ଶୁଶ୍ରୂଷା କଲେ, ସେଗୁଡ଼ିକ ଉଲ୍ଲେଖ ନ କରିବା ଅକୃତଜ୍ଞତା ହେବ ।

ଏହି ସବୁ ଆକସ୍ମିକ ଘଟଣାରୁ ଏକ ନୀତିଶିକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ମିଳିଗଲା, ଏ ଯୁଗର ଲୋକେ ଅଧିକ ସୁକୁମାର, ଦୁର୍ବଳ ଓ ଖୁବ୍ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ଆରାମରେ ବଢ଼ିଛନ୍ତି । ଜାତୀୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଭାଗ ନେବାକୁ ହେଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଯଥୋଚିତ ବ୍ୟାୟାମ କରିବାକୁ ହେବ ଓ କଷ୍ଟସହିଷ୍ଣୁ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଦୃଢ଼ ଓ ଦୀର୍ଘ ପଦଯାତ୍ରାରେ ଯେତିକି ଲାଭ ହୁଏ, ବ୍ୟାୟାମରେ ମଧ୍ୟ ସେତିକି ଲାଭ ହୁଏ ଓ ଉପକାର ମିଳେ । ଚାଲିବା ବ୍ୟତୀତ ଆମେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କସରତ୍ ବି କରିପାରିବା । ମାତ୍ର କସରତ୍ ଚାଲିବାର ବିକଳ୍ପ ବ୍ୟବସ୍ଥା ନୁହେଁ । ଚାଲିବା ହେଉଛି ଯଥାର୍ଥରେ କସରତ୍ ଭିତରେ ରାଜା । ଆମର ଏହି ପଦଯାତ୍ରା ପ୍ରକୃତିର ପିଲାଖେଳ । ସାଙ୍ଗରେ ମାଲପତ୍ର ବିଶେଷ କିଛି ନ ଥାଇ ଦିନକେ ଦୁଇ ଥରରେ ବାର ମାଇଲରୁ କମ୍ ବାଟ ଚାଲିବାରେ କୌଣସି କଷ୍ଟ ଅନୁଭବ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଯେଉଁମାନଙ୍କ ଗୋଡ଼ରେ ଘାଆ ହୋଇନାହିଁ, ସେମାନେ ଓଜନରେ ବଢ଼ିଛନ୍ତି । ହଁ, ଗରମ ପଟାସ ସେକ, ଗାଧୁଆ ଓ ଓଦା ଚଦରର ଚିକିତ୍ସା ବସନ୍ତ ରୋଗରେ ସବୁଠାରୁ ଭଲ କାମ ଦେଉଛି ।

ପ୍ରକୃତ ମର୍ମ

ସେଦିନ ଶ୍ରୀମତୀ ଖୁରଶିଦ୍ ବାଇ ନଓରୋଜ ସନ୍ଧ୍ୟାରକୁ ଆସିଥିଲେ । ସେ ଦିନର ଯାତ୍ରାପଥରେ ଆମର ସେଇଠି ରହଣୀ ଥାଏ । ତାଙ୍କ ସହିତ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଅମ୍ବାଲାଲ

ସରୋଜିନୀଙ୍କ କନ୍ୟା ମୃଦୁଲାବେନ , ଯମୁନା ଲାଲଜୀଙ୍କର ସାନ ଝିଅ ମଦାଲସା ଏବଂ ଅଶ୍ରମରୁ ବସୁମତୀ ବେନ୍ ଓ ରାଧାବେନ୍ ଆସିଥିଲେ । ସନ୍ଧ୍ୟାର ପିବାକୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଗାଡ଼ିପାଇଁ କିଛି ସମୟ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଏହି ସମୟଟିକ ସେମାନେ ଦେଶର କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗାଇବାକୁ ଚାହିଁଲେ । ସେହି ସ୍ଥାନର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଯଥେଷ୍ଟ ପରିଷ୍କାରପରିଚ୍ଛନ୍ନ ଅଛି ବୋଲି ସେମାନଙ୍କର ମନେ ହେଲା ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେମାନେ ସେଠାରେ ଅଳିଆ ସଫା କରିବେ ବୋଲି ସ୍ଥିର କରି ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କୁ ଝାଡ଼ୁ ମାଗିଲେ । ଏଥିରେ ଗ୍ରାମବାସୀ ଚକିତ ହୋଇଗଲେ, ଘଟଣା କ'ଣ ତାହା ଜାଣିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଏହି ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଝାଡ଼ୁଦାରମାନଙ୍କ ସହିତ ଯୋଗଦେଲେ । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କେତେକ ଉଚ୍ଚ ପରିବାରରୁ ଆସିଥିଲେ, ଏବଂ ଏହି ଭଉଣୀମାନେ ଅବସର ସମୟଟିକ ସଫେଇ କରି ସାସ୍ୱାନ୍ ଗାଆଁଟି ସେଦିନ ସଫା କରିଦେଲେ । ବୋଧହୁଏ ଆଗରୁ କେବେ ସେ ଗାଁଟି ଏପରି ସଫା ହୋଇ ନ ଥିଲା । ଯେଉଁ ଯୁବକ ବାହିନୀ ଦେଶର ସେବା କରିବା ପାଇଁ ଓ ଦେଶକୁ ଦାସତ୍ୱରୁ ମୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ଅଧୀର ହେଉଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ଏଭଳି ଯଥାର୍ଥ ସେବା ଓ ଭଉଣୀମାନଙ୍କର ଗୌରବ ବାଣୀ ଅନୁକରଣ କରିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଉଛି । ସମସ୍ତ ମୌଳିକ ଦୋଷ-ଦୁର୍ବଳତା ଉପରେ ଏକାବେଳକେ ଆକ୍ରମଣ କରିପାରିଲେ ଯାଇ ଆମେ ଦାସତ୍ୱରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇପାରିବା । ମୁଁ ଏଠାରେ କହି ରଖେ ଯେ ଏହି ଭଉଣୀମାନେ ଅହିଂସ ପ୍ରତିରୋଧକାରୀ ଭାବେ ମଧ୍ୟ ତାଲିକାଭୁକ୍ତ ହୋଇଛନ୍ତି ଏବଂ ପଦଯାତ୍ରା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକୁ ଆଗ୍ରହରେ ଏପରିକି ଅଧୀରଭାବେ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଛନ୍ତି । ଆତ୍ମଶୁଦ୍ଧି ଦ୍ୱାରା ସ୍ୱରାଜଲାଭ କରିବାର ଏହି ଅଭିଯାନରେ ଭଉଣୀମାନେ ଭାଇମାନଙ୍କଠାରୁ ବଳିଗଲେ ମୁଁ ଆଦୌ ବିସ୍ମିତ ହେବି ନାହିଁ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୩-୪-୧୯୩୦

୨୦୨

ଏପ୍ରିଲ ଛଅକୁ ମନେରଖ

ଚଳିତ ମାସର ତିନି ତାରିଖ ଗୁରୁବାର ଦିନ ପାଠକମାନେ ଏହା ପଢିବାକୁ ପାଇବେ । ଯଦି ଆଗରୁ ରଦ୍ଦ୍ କରା ନଯାଏ, ତେବେ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଏହାକୁ ମୋର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିବେ । ଏପ୍ରିଲ ଛଅ ତାରିଖଠାରୁ ଲବଣ ଆଇନ୍ ବିରୋଧରେ ସମସ୍ତେ ଗଣ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରି ପାରିବେ ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ ଏଥିପାଇଁ ଆଗରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି ସେମାନେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିବେ ବୋଲି ଆଶା କରାଯାଉଛି ।

ଏହି ପତ୍ରିକାର ପୃଷ୍ଠାଗୁଡ଼ିକରେ ଏକାଧିକବାର ଯାହା ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି, ସେଗୁଡ଼ିକର ସାରାଂଶ ଏଠାରେ ମୁଁ ଦେଉଛି ।

ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବେ ଅହିଂସା-ପାଳନ ହେଉଛି ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟର ଏକମାତ୍ର ସର୍ତ୍ତ ।

ଗଣ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟର ଅର୍ଥ ସ୍ୱତଃସ୍ଫୂର୍ତ୍ତ ସକ୍ରିୟ ଆନ୍ଦୋଳନ । କେବଳ ପ୍ରଥମ ଅବସ୍ଥାର କର୍ମୀମାନେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ବାଟ ଦେଖାଇବେ । ପରେ ଜନସାଧାରଣ ସ୍ୱୟଂ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବେ ।

କଂଗ୍ରେସ ସ୍ୱେଚ୍ଛା ସେବକମାନେ ଅବସ୍ଥାର ଗତିବିଧି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଥିବେ ଓ ଯେଉଁଠି ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼ିବ ସେଠାକୁ ଯାଇ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ । ସେମାନେ ଆଗ ଧାଡ଼ିରେ ରହିବେ ।

କୌଣସି ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ବିବାଦରେ ସ୍ୱେଚ୍ଛା ସେବକମାନେ ପକ୍ଷ ନେବେ ନାହିଁ ।

ଯେଉଁଠାରେ ହିଂସାକାଣ୍ଡ ଘଟିବ, ସେଠାରେ ସ୍ୱେଚ୍ଛା ସେବକମାନେ ହିଂସାକୁ ପ୍ରଶମିତ କରିବାକୁ ଯାଇ ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ପ୍ରାଣ ଦେବେ ।

ସଫଳତା ହାସଲ ପାଇଁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶୃଙ୍ଖଳା ଓ ବିଭିନ୍ନ ଏକକ ମଧ୍ୟରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସହଯୋଗ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ।

ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯଦି ଯଥାର୍ଥ ଜାଗରଣ ଆସେ, ତେବେ ଯେଉଁମାନେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କରୁନାହାନ୍ତି, ସେମାନେ ନିଜେ ଦେଶର ସେବାରେ ଅନ୍ୟକୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବେ ଓ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସେପରି କରିବା ଲାଗି ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବେ । ଖଦୀକାର୍ଯ୍ୟ, ମଦ ଓ ଅଫିମ ଦୋକାନ ଆଗରେ ପିକେଟିଂ, ବିଦେଶୀବସ୍ତ୍ର ବର୍ଜନ, ଗ୍ରାମର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ଅହିଂସକ ପ୍ରତିରୋଧକାରୀ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କର ପରିବାରମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ, ପ୍ରଭୃତି ନାନାବିଧ କାର୍ଯ୍ୟ ସେମାନେ କରି ପାରନ୍ତି ।

ଲବଣ-ଟିକସସଂକ୍ରାନ୍ତ ଅହିଂସ ପ୍ରତିରୋଧର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଲୋକମାନଙ୍କଠାରୁ ଯଦି ଯଥାର୍ଥ ସହଯୋଗ ମିଳେ, ତେବେ ଉପଯୁକ୍ତ ସଂଗଠନଦ୍ୱାରା ଆମେ ଖଦୀ ଜରିଆରେ ବିଦେଶୀ ବସ୍ତ୍ର ବର୍ଜନ ଓ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଶାନିବାରଣ ହାସଲ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବୁଁ । ଏହାଦ୍ୱାରା ବର୍ଷକୁ ଏକାନବେ କୋଟି ଟଙ୍କା ବଞ୍ଚିଯିବ ଏବଂ ବେକାର ହୋଇ ବସିଥିବା ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଲୋକଙ୍କୁ ପରିପୂରକ ଧନ୍ଦା ମିଳିଯିବ । ଏସବୁ କରିପାରିଲେ ସ୍ୱାଧୀନତା ହାସଲ କରିବାରେ ଆଉ ବିଳମ୍ବ ହେବ ନାହିଁ । ଏଗୁଡ଼ିକରୁ କୌଣସିଟି ଆମ ସାମର୍ଥ୍ୟରୁ ବାହାର ନୁହେଁ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୩-୪-୧୯୩୦

୧୦୩

ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ସମସ୍ୟା *

ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ସମସ୍ୟା ଉପରେ ଜଣେ ମୁସଲମାନ ଯୁବକ ମୋତେ କେତେକ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିଛନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନ ହେଉଛି "ଆପଣ କେବଳ ନିଜ ଉଦ୍ୟମରେ ବା କେବଳ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ନେଇ ସ୍ୱରାଜ ହାସଲ କରିବାର ଆଶା କରୁଛନ୍ତି କି ?" ମୁଁ କେବେ ସ୍ୱପ୍ନରେ ସୁଦ୍ଧା ଭାବିନାହିଁ ଯେ କେବଳ ମୋ ନିଜ ଉଦ୍ୟମରେ ବା କେବଳ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ନେଇ ମୁଁ ସ୍ୱରାଜ ହାସଲ କରିପାରିବି । ଏଥିପାଇଁ ମୁସଲମାନ, ପାର୍ଶୀ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ, ଶିଖ, ଇହୁଦୀ, ଓ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କର ସହଯୋଗର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ଏପରିକି ମୁଁ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ଲୋଡ଼ୁଛି । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଏହା ଜାଣିଛି ଯେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ସାହାଯ୍ୟ, ଅର୍ଥାତ୍, ଭଗବାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ନ ପାଇଲେ ସେହି ସମସ୍ତ ସମ୍ମିଳିତ ସାହାଯ୍ୟ କୌଣସି କାମ ଦେବ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ବ୍ୟତିରେକେ ସବୁ ନିରର୍ଥକ । ସେ ଏହି ସଂଗ୍ରାମରେ ସହାୟକ ହେଲେ ଆଉ କୌଣସି ସାହାଯ୍ୟ ଲୋଡ଼ାନାହିଁ ।

କିନ୍ତୁ ଏହି ସଂଗ୍ରାମରେ ତାଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ଓ ମାର୍ଗଦର୍ଶନ ଲାଭ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଆପଣମାନଙ୍କର ଓ ସଂପ୍ରଦାୟର ଆଶୀର୍ବାଦ କାମନା କରୁଛି । ଏହି ପଦଯାତ୍ରାରେ ଯୋଗ-ଦେବାକୁ ଆସିଥିବା ସବୁ ସଂପ୍ରଦାୟର ହଜାର ହଜାର ନରନାରୀଙ୍କର ଏହାପ୍ରତି ଆଶୀର୍ବାଦ ରହିଛି । ମୁଁ ତାହାକୁ ଏହି ସଂଗ୍ରାମରେ ଭଗବାନଙ୍କର ଦୃଶ୍ୟମାନ ଶକ୍ତି ବୋଲି ମନେ କରୁଛି ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟ ଆସିଛି

ବେଳେ ବେଳେ ମନୁଷ୍ୟର ଅଭିଶାପ ଅନ୍ତରାଳରେ ଭଗବାନଙ୍କ ଶକ୍ତିର ସନ୍ଧାନ ନେବାକୁ ପଡ଼େ ବୋଲି ମୁଁ ଜାଣେ । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେପରି ଏକ ବେଳ ନୁହେଁ । ଗତ ଦଶବର୍ଷ ହେଲା ଦେଶ ବ୍ୟାକୁଳ ଭାବରେ ଯାହା ଚାହିଁ ରହିଥିଲା, ଆଜି ମୁଁ ତାହାହିଁ କରୁଛି । ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିବାରେ ଡେରି କରୁଛି ବୋଲି ମୋତେ ଦୋଷ ଦିଆଯାଇନାହିଁ କି ?

ଦେଶକୁ ତାହାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ପଥରେ ଆଗେଇ ଯିବାରେ ଆପଣ ବାଧା ଦେଉଛନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କୁ କେବଳ ଏତିକି କହିବାକୁ ପଡ଼ିବ । 'ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କର, ଦେଖି

---

* ମାର୍ଚ୍ଚ ୨୬ ତାରିଖ ୧୯୩୦ରେ ଭଡ଼ୋଚଠାରେ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ସମସ୍ୟା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ଭାଷଣର ସାରାଂଶ ।

ସ୍ୱରାଜ ଆସିଗଲା'--ଏହା କଅଣ ବନ୍ଧୁମାନେ ମୋତେ କ୍ରୋଧରେ କହୁନାହାନ୍ତି ? ଏହି ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତିରେ କିଛି ସତ୍ୟ ଅଛି । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟର ଅର୍ଥ ହିଁ ସ୍ୱରାଜ ଏକଥା ସତ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ହାତ ବାନ୍ଧି ବସିଥିଲି । ମୋ ନିଜ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ଆସି ନ ଥିଲା । ଅନ୍ତର ମଧ୍ୟରୁ ସେହି କ୍ଷୀଣ ସ୍ୱରୂପଟି ଶୁଣିବା ପାଇଁ କାନ ଡେରି ବସିଥିଲି । କିନ୍ତୁ କାଲିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ସୂଚନା ମୁଁ ପାଇ ନ ଥିଲି । ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିବା ପାଇଁ କୌଣସି ଦିଗରୁ ମୁଁ କୌଣସି ସଙ୍କେତ ପାଉନାହିଁ ବୋଲି ଲାହୋରଠାରେ ଜଣେ ସାମ୍ବାଦିକଙ୍କୁ କହିଥିଲି । ମାତ୍ର ହଠାତ୍, ଏକ ଝଲକ ପରି, ମୁଁ ଆଶ୍ରମରେ ସେହି ଆଲୋକର ସନ୍ଧାନ ପାଇଲି । ମୋର ଆତ୍ମ-ବିଶ୍ୱାସ ଫେରିଆସିଲା । ଇଂରେଜମାନେ ଓ କେତେକ ଭାରତୀୟ ସମାଲୋଚକ ମୋତେ ସେହି ବିପତ୍ତି ନ ମୁଣ୍ଡାଇବାକୁ ସତର୍କ କରିଦେଇଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ମୋ ଅନ୍ତର୍ବାଣୀର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଅତିସ୍ପଷ୍ଟ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ମୋର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତିକୁ ପ୍ରୟୋଗ କରିବି କିମ୍ବା ରାଜନୈତିକ କ୍ଷେତ୍ରରୁ ଚିରଦିନ ପାଇଁ ବିଦାୟ ନେବି । ବର୍ତ୍ତମାନ ବେଳ ଆସି ପହଞ୍ଚିଛି ଏବଂ ଏ ବେଳ ଆଉ କେବେ ଆସିବ ନାହିଁ ବୋଲି ମୋତେ ଜଣାଯାଉଛି ।

ତେଣୁ, ମୁଁ ଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ବାହାରି ପଡ଼ିଛି ଏବଂ ନତଜାନୁ ହୋଇ ଏହି ଶୁକ୍ଳଶ୍ମଶ୍ରୁଙ୍କ ଠାରୁ (ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଆବ୍‌ବାସ ତୟାବ୍‌ଜୀଙ୍କୁ ଦେଖାଇ ଦେଇ) ଆରମ୍ଭ କରି ସାନ ସାନ ଝିଅଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ସାହାଯ୍ୟ ଭିକ୍ଷା ମାଗୁଛି । କାରଣ ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରିବେ । ଈଶ୍ୱରଙ୍କ କୃପାରୁ, ସେମାନେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ବ୍ୟଗ୍ର ଅଛନ୍ତି । ନିଜକୁ ତାଲିକାଭୁକ୍ତ କରାଇବା ଲାଗି ସେମାନେ ଜିଦ୍‌ଧରି ଚିଠି ଲେଖିଛନ୍ତି ।

ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ବଳ

ଏତିକିରେ ମୁସଲମାନ ଯୁବକଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା । ମୁଁ ସବୁ ମହାଜାତିଠାରୁ ଓ ସବୁ ଅଞ୍ଚଳରୁ ସାହାଯ୍ୟ ଲୋଡ଼ିଅଛି ।

ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଠାରେ ନିଜର ବୋଲି କହିପାରିବା ଭଳି କୌଣସି ବଳ ନାହିଁ । ତାହାଠାରେ ଯେତେ ଯାହା ବଳ ଥିବା ପରି ମନେ ହୁଏ ସେ ସମସ୍ତ ଭଗବାନଙ୍କଠାରୁ ଆସିଥାଏ ଓ ତାହା ଭଗବାନଙ୍କର । ଅତଏବ ସେ ପୃଥିବୀର ଜନମତକୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ନିଜର ଲକ୍ଷ୍ୟ ପଥରେ ଆଗେଇ ଯାଏ । ଭଗବାନଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ବ୍ୟତିରେକ ସେ ପଙ୍ଗୁ ଓ ଅନ୍ଧ ହୋଇ କେବଳ ଅନ୍ଧାରରେ ଅଣ୍ଡାଳ ହେଉଥାଏ ।

ଆତ୍ମଶୁଦ୍ଧି ଓ ଆତ୍ମତ୍ୟାଗ

ଏହି ଦୁଇଟି ୧୯୨୧ ମସିହାଠାରୁ ମୁଁ ବାରମ୍ବାର କହିଆସୁଛି । ଏହି ଦୁଇଟି ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଠାରେ ନ ଥିଲେ ଭଗବାନ ତାହାକୁ କଦାପି ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ ନାହିଁ । ତ୍ୟାଗ ଲୋକଙ୍କ ହୃଦୟକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିଥାଏ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟର ଯଥାର୍ଥତା ବିଷୟରେ ସେତେବେଳେ

ଲୋକେ ବାଛବିଚାର କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଭଗବାନଙ୍କର କଥା ନିଆରା । ସେ ସବୁ ଦେଖୁଛନ୍ତି । ସେ ଚାହାନ୍ତି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟର ଶୁଦ୍ଧତା ଓ ସେଥିପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ତ୍ୟାଗ ।

ଗୋଟିଏ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଗୋଷ୍ଠୀର ସ୍ୱାର୍ଥକୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରୁଥିବା ଜଣେ ମୁସଲମାନ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନଟି କରିଥିଲେ । ଯଦି କେବଳ ଲକ୍ଷେ ପାର୍ଶୀଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରୁଥିବା କୌଣସି ସାନ ପାର୍ଶୀ ଝିଅଟିଏ ପଚାରିଥିଲେ ମୁଁ ତାକୁ ଠିକ୍ ସେହି ଉତ୍ତର ଦେଇଥାନ୍ତି ଏବଂ କହିଥାନ୍ତି "ପାର୍ଶୀମାନଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ବିନା ସ୍ୱରାଜ କଦାପି ମିଳିବ ନାହିଁ" । ପଦଯାତ୍ରା ବେଳେ ଏହି ସବୁ ସମ୍ପ୍ରଦାୟଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦର ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ପାଇଥିବାରୁ ମୁଁ କୃତଜ୍ଞ । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହିତ ଏକାଠି ମିଶି ଯେଉଁ ମୁସଲମାନମାନେ ଆମ ଯାତ୍ରାପଥରେ ଧାଡି ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି ବା ସଭାରେ ଯୋଗଦେଇଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ଆଖିରେ ଓ କଥାରେ ମୁଁ ବନ୍ଧୁତାର ନିଦର୍ଶନ ପାଇଛି । ସେମାନେ ଆର୍ଥିକ ସାହାଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଦେଇଛନ୍ତି ।

କିନ୍ତୁ ଅଲି ଭାଇ ଦୁହେଁ ଆଉ ମୋ ସହିତ ନାହାନ୍ତି ବୋଲି ମୁଁ ଜାଣିଛି । ମୌଲାନା ସୌକତ ଅଲି ଏଣିକି ମୋତେ ତାଙ୍କ ପକେଟରେ ରଖିପାରିବେ ନାହିଁ । ଭାବନ୍ତୁ ନାହିଁ ଯେ ତାଙ୍କର ଅଭାବ ମୁଁ ଅନୁଭବ କରୁ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଓ ମୋ ରକ୍ତ ସମ୍ପର୍କୀୟ ଭାଇ ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ କୌଣସି ପାର୍ଥକ୍ୟ ଦେଖେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ତାଙ୍କର ବିରୋଧ ବେଶୀ ଦିନ ରହିବ ନାହିଁ । ମୋ ଭିତରେ ସତ୍ୟ ରହିଥିଲେ ସେ ଦୁଇ ଭାଇ ନିଶ୍ଚୟ ପରାଜୟ ସ୍ୱୀକାର କରିବେ । ସେମାନେ ବେଶୀ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ ଯୁଦ୍ଧରୁ ଅଲଗା ହୋଇ ରହିପାରିବେ ନାହିଁ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଆଗ୍ରହରେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ଚାହୁଁଛି । ମୁଁ ଯେ ଜଣେ ଇଂରେଜ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ହାତରେ ବଡ଼ ଲାଟଙ୍କ ପାଖକୁ ମୋର ଚିଠି ପଠାଇଥିଲି, ତାହା କେବଳ ନିରର୍ଥକ କର୍ମକାଣ୍ଡ ବା ଧାର୍ମିକତା ନୁହେଁ । ରେଜିନାଲ୍ଡ ରେନଲ୍ଡସ୍‌ଙ୍କୁ ନିଜର ବାର୍ତ୍ତାବହ ରୂପେ ବାଛି ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ସହିତ ରହିଥିବା ମୋର ବନ୍ଧନକୁ ଆହୁରି ଦୃଢ଼ କରିଦେଲି । କାରଣ ମୋର ଶତ୍ରୁତା ସେମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ ନୁହେଁ, ସେମାନଙ୍କର ଶାସନ ବିରୋଧରେ । ସେହି ଶାସନର ଅବସାନ ଘଟାଇବାକୁ ମୁଁ ନିମିତ୍ତ ରୂପେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଛି । କିନ୍ତୁ କୌଣସି ଇଂରେଜ ଲୋକର କେଶାଗ୍ର ମାତ୍ର କେହି ଛୁଇଁଲେ, ମୋ ଭାଇକୁ ଏହି ବିପଦ ପଡ଼ିଲେ ମୁଁ ଯେତିକି ଦୁଃଖିତ ହୁଅନ୍ତି ଠିକ୍ ସେତିକି ଦୁଃଖିତ ହେବି । ମୁଁ ବନ୍ଧୁଭାବରେ ସେମାନଙ୍କୁ କହୁଛି, "ଆପଣମାନଙ୍କର ଶାସନରେ ଏହି ଦେଶ ଧ୍ୱଂସ ହୋଇ-ଯାଉଛି, ଏକଥା ଆପଣମାନେ କାହିଁକି ବୁଝୁ ନାହାନ୍ତି ? ଆପଣମାନେ ଆମକୁ ମାରି ମାରି ଗୁଣ୍ଡ କରିଦିଅନ୍ତୁ କିମ୍ବା ବୁଡ଼ାଇ ମାରିଦିଅନ୍ତୁ ପଛକେ ଏହି ଶାସନକୁ ଆମେ ଅବଶ୍ୟ ଲୋପ କରିବୁ । ଆମେ ଯାହା ଅନୁଭବ କରୁଛୁ ତାକୁ ନିଶ୍ଚୟ ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ଘୋଷଣା କରିବୁ ।"

କଂଗ୍ରେସର ପ୍ରତିଜ୍ଞା

ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରଶ୍ନଟି ହେଉଛି, "ସ୍ୱରାଜ ମିଳିଲେ ବିଧାନ ସଭାମାନଙ୍କରେ ମୁସଲମାନ-ମାନେ କେତୋଟି ସ୍ଥାନ ପାଇବେ ?" ଏପରି ପ୍ରଶ୍ନର କି ଉତ୍ତର ବା ମୁଁ ଦେଇପାରିବି ।

ମୁଁ ଭାରତର ବଡ଼ଲାଟ ହୋଇଥିଲେ ମୁସଲମାନ, ଶିଖ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ, ଓ ପାର୍ଶୀ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ କହନ୍ତି, "ଆପଣମାନେ ଯେତେ ସ୍ଥାନ ଇଚ୍ଛା କରୁଛନ୍ତି ତାହା ଆଗେ ନେଇସାରନ୍ତୁ । ତାହା ପରେ ଯେତୋଟି ସ୍ଥାନ ବାକି ରହିବ ତାହା ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ଭାଗରେ ପଡ଼ିବ ।" କୌଣସି ସନାତନୀ ହିନ୍ଦୁ ଯେ ମୋତେ କଦାପି ଭାରତର ବଡଲାଟ ହେବାକୁ ଦେବନାହିଁ ସେ କଥା ସତ । ଅସଲ କଥା ହେଉଛି, ଏ ସବୁ ହିସାବ କିତାବ କରିବା ପାଇଁ ମୁଁ ଅଯୋଗ୍ୟ । ମାତ୍ର ଏତିକି ଜାଣିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ଯେ ସବୁ ଦଳକୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରି ନ ପାରିଲେ, ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ଭିତ୍ତିରେ ସମାଧାନ ସ୍ୱୀକାର ନ କରିବାକୁ କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଅଛି । ମୁଁ ସେହି ପ୍ରତିଜ୍ଞାଦ୍ୱାରା ଆବଦ୍ଧ । କଂଗ୍ରେସ ପାଇଁ ସମସ୍ତେ ସମାନ । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଭାରତୀୟ । ତେଣୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ମିଳିବ ବୋଲି ନିର୍ଭର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦିଆଯାଉଛି । କୌଣସି ସଂପ୍ରଦାୟ ଏହାଠାରୁ ଆଉ ବେଶୀକିଛି ଆଶା କରିପାରିବେ ନାହିଁ ।

ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟଦ୍ୱାରା ନିଜର ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାକୁ ରାଷ୍ଟ୍ରକୁ କ୍ଷମତା ମିଳିବ । ସେହି ଇଚ୍ଛାକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାର ସମୟ ଆସିଲେ, ଉକ୍ତ ଦଲିଲ ଉପରେ ସବୁ ସଂପ୍ରଦାୟ ମୋହର ଦେବାକୁ ହେବ । ଏହିରୂପେ ସବୁ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ସହଯୋଗ ବ୍ୟତିରେକ ସ୍ୱାଧୀନତାର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠୁନାହିଁ ।

କିନ୍ତୁ ସେହି ବେଳ ଆସିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମ୍ଭେ କଅଣ କରିବୁଁ ? ଆଉ କିଛି ନ ହେଲେ ବି ଅନ୍ତତଃ ନିମକସଚ୍ଚା ହୋଇ ରହିବୁଁ । କୋଟି କୋଟି ଅନାହାରକ୍ଲିଷ୍ଟ ଜନତା ହିଁ ଭାରତର ମୂଳପିଣ୍ଡ । ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସଚ୍ଚୋଟ ହେବାକୁ ହେଲେ, ଲୁଣ ଉପରୁ ଟିକସ ଉଠାଇବାକୁ ହେବ । ଧନୀ ଲୋକମାନଙ୍କ ପରି ଲୁଣ ଉପରେ ସେମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସମାନ ହାରରେ ଟିକସ ଦେବାକୁ ପଡ଼ୁଛି । ଅଜ୍ଞତା ହେତୁ ଆମେ ଆଜିଯାଏ ଏଭଳି ଅମାନୁଷିକ ଟିକସ ଦେଇଆସୁଅଛୁ । ଏକ ନିର୍ବୋଧତା ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିପାରିବା ପରେ ଆମେ ଏଭଳି ଉତ୍ପୀଡ଼ନ ଆଗରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇବା ଅର୍ଥ ବୁଭୁକ୍ଷୁ ଜନତାପ୍ରତି ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା କରିବା ।

ଦରିଦ୍ର ଲୋକଙ୍କର ଏହି ଯୁକ୍ତି କାହା ମନକୁ ନ ପାଇବ ? ଏହି ନିଷ୍ଠୁର ଟିକସ ବଡ଼ ସାନର ବା ଧନୀ ଦରିଦ୍ରର ବିଚାର କରେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଏହାର ବିଲୋପରେ ଉଭୟ ମୁସଲମାନ ଓ ହିନ୍ଦୁଙ୍କର ସ୍ୱାର୍ଥ ରହିଛି । ଭଗବାନଙ୍କର ନାମ ନେଇ ଏବଂ ଏ ଦେଶର କୋଟି କୋଟି ନିଃସ୍ୱ ଜନତାଙ୍କ ପାଇଁ ଏ ଯୁଦ୍ଧ କରାଯାଉଛି ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୩-୪-୧୯୩୦

୧୦୪

ବର୍ବର

ଆଜିଯାଏ ଯେଉଁ ଧମକ ଦିଆଯାଉଥିଲା, ତାହା ଅବଶେଷରେ ଘଟିଲା । ଅନ୍ତତଃ ଗୁଜରାଟରେ ସରକାର ଯେପରି ନିଷ୍ଠା ସହକାରେ ଲବଣ ଆଇନର ପ୍ରତିରୋଧକାରୀମାନଙ୍କୁ ଗିରଫ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଛନ୍ତି, ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ସରକାରଙ୍କୁ ଅଭିନନ୍ଦନ ଜଣାଉଛି । ସେମାନେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମଣିଲାଲ କୋଠାରୀ ଓ ତାଙ୍କର ସଙ୍ଗୀମାନଙ୍କୁ, ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଅମୃତଲାଲ ଶେଠ ଓ ତାଙ୍କର ସଙ୍ଗୀମାନଙ୍କୁ, ଭଡ଼ୋଚ ସେବାଶ୍ରମର ଡକ୍ଟର ଚନ୍ଦୁଲାଲ ଦେଶାଇ ଓ ତାଙ୍କର ସଙ୍ଗୀମାନଙ୍କୁ ଗିରଫ କରିନେଇଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଦରବାର ଗୋପାଳ ଦାସ, ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଫୁଲଚାନ୍ଦ ଏବଂ ଦୁର୍ନୀତି ସଂସ୍କାରକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରବିଶଙ୍କରଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଗିରଫ କରିଛନ୍ତି । ଖେଡ଼ାର ସାହସୀ ଅଥଚ ଅଜ୍ଞ ରାଜପୁତମାନଙ୍କୁ ଏହି ସମାଜସଂସ୍କାରକ ରବିଶଙ୍କର ଅନେକ ଭୁଲ ମାର୍ଗରୁ ନିବୃତ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ରାମଦାସ ଗାନ୍ଧୀ, କେଶବଭାଇ ଗଣେଶଜୀ, ଚିମନଲାଲ ପ୍ରାଣଶଙ୍କର ଓ ଅନ୍ୟମାନେ ମଧ୍ୟ ଗିରଫ ହେଲେଣି । ଏ ସବୁ କରିବାକୁ ସରକାରଙ୍କର ଅଧିକାର ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଦାଣ୍ଡୀଠାରୁ ଚାରିମାଇଲ ଦୂର ଆଁତ ଗ୍ରାମରେ ସେମାନେ ଆଜି ଯାହା କଲେ, ତାହା କରିବାକୁ ସେମାନଙ୍କର କୌଣସି ଅଧିକାର ନ ଥିଲା । ପୋଲିସ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟକାରୀମାନଙ୍କଠାରୁ ବଳପ୍ରୟୋଗ କରି ଲୁଣ ଛଡ଼ାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା । ସେମାନେ ଗୋଟିଏ ସଭ୍ୟ ସରକାରର ପ୍ରତିନିଧି ହୋଇଥିଲେ ଏପରି କରିବାକୁ ସେମାନଙ୍କର କୌଣସି ଅଧିକାର ନାହିଁ । ଆଇନ ଅମାନ୍ୟକାରୀଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ କୌଣସି ଉତ୍ତେଜନା ନ ଥିଲା । ପ୍ରତିରୋଧକାରୀମାନେ କିଛି ଦଉଡ଼ି ପଳାଇଯାଉ ନ ଥିଲେ । ପୋଲିସ ସେମାନଙ୍କର ନାମ-ଟିପି ନେଇପାରିଥାନ୍ତା । କିନ୍ତୁ କୌଣସି ଉଚିତ କାରଣ ନ ଥାଇ ସେମାନେ ଏହି ସାହସୀ ବୀରମାନଙ୍କର ପବିତ୍ର ଦେହ ସ୍ପର୍ଶ କରି ସେମାନଙ୍କୁ ଓ ସେମାନଙ୍କ ଜରିଆରେ ଏହି ଜାତିକୁ ଅପମାନିତ କଲେ । ବାରଡ଼ୋଲୀର ଭିକାଭାଇ ରାମ ନାମକ ଜଣେ ପ୍ରତିରୋଧକାରୀଙ୍କ ହାତର ମଣିବନ୍ଧରେ ସାମାନ୍ୟ ଆଘାତ ଲାଗିଲା । ପୋଲିସ କୌଣସି ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ନେଇ ଘଟଣାସ୍ଥଳକୁ ଯାଇ ନ ଥିଲେ, ଏହା ମୁଁ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି । ସମ୍ଭବତଃ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର କରିବେ ଯେ ସେପରି ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ନେଇଯିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ନ ଥିଲା । କାରଣ, ଲୋକେ ପୂରାପୂରି ଶାନ୍ତ ଥିଲେ । ତଥାପି, ଲୁଣ ଜବତ କରିନେବା ପାଇଁ ଲୋକଙ୍କର ଦେହରେ ହାତ ଦେଇ ସେମାନେ ନୈତିକତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅନ୍ୟାୟ କଲେ, ଏବଂ ଇଂଲଣ୍ଡର 'କମନ ଲ' (ଅଲିଖିତ, ପ୍ରଥା-ସମ୍ମତ ଆଇନ) ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସେମାନେ ଅନ୍ୟାୟ କଲେ ବୋଲି ମୋର ବିଶ୍ୱାସ । ମାତ୍ର ଅନିରୂପିତ ଖିନ୍ନତାକୁ ଅପରାଧ ରୂପେ ପରିଗଣିତ କରିବାର କ୍ଷମତା ଆଇନକୁ କିପରି ଦିଆଗଲା, ମୁଁ ଜାଣିନାହିଁ ।

ଯେତେ ଅଳ୍ପ ହେଉ ପଛକେ ଏହି ରକ୍ତପାତ ହେତୁ ସମସ୍ତ ଗ୍ରାମବାସୀ ଘଟଣା ସ୍ଥଳରେ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଗଲେ । ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟରେ ଯୋଗଦେଇ ନ ଥିଲେ ଏବଂ ସେହି ଗ୍ରାମର ବାସିନ୍ଦାମାନେ ମଧ୍ୟ ଯୋଗଦେବେ ବୋଲି ଆଶା କରାଯାଇ ନ ଥିଲା । ପୋଲିସ ବଳପ୍ରୟୋଗ କରି ଲୁଣ ଛଡ଼ାଇ ନେବାକୁ ବସିଛି ଓ ଜଣେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ଆଘାତ ପାଇଛନ୍ତି ବୋଲି ଶୁଣିବା ମାତ୍ରକେ ଗ୍ରାମର ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ (କେତେକ କାଖରେ ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ଧରି) ଘଟଣାସ୍ଥଳକୁ ଦଉଡ଼ି ଯାଇଥିଲେ ଏବଂ ଗୋଟିଏ ପାଖରେ ପୁରୁଷମାନେ ଓ ଆଉ ଗୋଟିଏ ପାଖରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଖନ୍ଦ ଭିତରକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଯାଇ ଲୁଣ ଖୋଳିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ପ୍ରତିରୋଧକାରୀମାନଙ୍କ ହାତରୁ ଜବରଦସ୍ତି ଲୁଣ ଛଡ଼ାଇ ନେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଉଛି ବୋଲି ଶୁଣିପାରି, ସେଦିନ ସୋମବାର ହେତୁ ମୋର ମୌନ ଥିବାରୁ, ଶ୍ରୀମତୀ ସରୋଜିନୀ ଦେବୀ ଓ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଆବ୍ବାସ ତୟାବ୍ଜୀ ସେଠାକୁ ଯା'ନ୍ତୁ ବୋଲି ମୁଁ ଖଣ୍ଡିଏ କାଗଜରେ ଲେଖିଦେଲି । ପୋଲିସ ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ନିରସ୍ତ ନ ହେଲେ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଲୁଣ ଖୋଳିବେ ଓ ପୋଲିସ ଆସି ସେମାନଙ୍କ ହାତରୁ ଲୁଣ ଛଡାନ୍ତୁ ବୋଲି ଆହ୍ୱାନ ଦେବା ପାଇଁ ମୁଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲି । ମାତ୍ର ମୁଁ ଉଦାର ଭାବରେ ଅନୁମାନ କରିନେଉଛି ଯେ ଏହି ବନ୍ଧୁମାନେ ଘଟଣାସ୍ଥଳରେ ପହଞ୍ଚିବା ପୂର୍ବରୁ ପୋଲିସ ଆପଣା ଭୁଲ ବୁଝି ପାରିଥିଲେ ଏବଂ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କ ସମେତ ଗ୍ରାମର ସମସ୍ତ ଅଧିବାସୀଙ୍କ ଦେହରେ ହାତ ଦେବାକୁ ଆଉ ସାହସ କରି ନ ଥିଲେ । ମୁଁ ସେଦିନ କଥା କହୁ ନ ଥିଲେ ହେଁ, ସେଠାରେ ମୁଁ ଯାଇ ଉପସ୍ଥିତ ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କର ମନକୁ ଆଦୌ ସନ୍ତୋଷ ନ ଥାଏ । ସେମାନେ କପରି ଆଚରଣ ଦେଖାଇଛନ୍ତି ଓ କେତେ ଉତ୍ସାହରେ ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି, ସେ ସବୁ ମୁଁ ନିଜ ଆଖିରେ ଦେଖେଁ ବୋଲି ସେମାନେ ଚାହୁଁଥିଲେ । (ପୋଲିସ୍ ହାତରୁ) ଉଦ୍ଧାର କରାଯାଇ ଥିବା ଲୁଣ ଧରି ଉଦକାଭାଇ ଗ୍ରାମ ମୋଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ମୁଁ ଗଲି । ସେହି ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ମୁଁ ଅଭିଭୂତ ହୋଇଗଲି । ପୋଲିସ ବଳପୂର୍ବକ ଲୁଣ ଛଡ଼ାଇବାରେ ଆମର ଗୋଟିଏ ଲାଭ ହେଲା । ସମଗ୍ର ଗାଆଁରେ ଏହା ଜୀବନ ସଞ୍ଚାର କଲା । ତଥାପି ସରକାରଙ୍କ ପାଇଁ ଓ ଏହି ଲବଣ ସଂଗ୍ରାମକୁ ଭଦ୍ରୋଚିତ ସ୍ତରରେ ରଖିବା ପାଇଁ ଏଭଳି ଅଶୋଭନୀୟ ଘଟନା ନ ଘଟୁ ବୋଲି ମୁଁ ଚାହୁଁଥିଲି ।

ଆଇନ୍ସଙ୍ଗତ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ସରକାରଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏକ ଅଡୁଆ ବ୍ୟାପାର ହୋଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ଯେ ହେତୁ ସରକାର କାର୍ଯ୍ୟଟିକୁ ଯଥାବିଧି ବା ଜାଣିଶୁଣି ଆରମ୍ଭ କରିଛନ୍ତି ତେଣୁ ତାକୁ ଅଧାପନ୍ତରିଆ ଭାବରେ ଶେଷ ନ କରନ୍ତୁ । ସରକାର ଓ ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ଶୁଦ୍ଧ ବଳପରୀକ୍ଷା ହୋଇଯାଉ । ଯଦି ସରକାର ଆତଙ୍କବାଦର ଆଶ୍ରୟ ନିଅନ୍ତି ଏବଂ ମୋର ଅନୁମାନ ଭୁଲ ନ ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ସରକାର ଦେଖିବେ ଯେ ଜନସାଧାରଣ ଏପରିକି ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସରକାର ଯେତେ କଷ୍ଟ ଦୁଃଖକଷଣର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରୁଛନ୍ତି ସେସବୁ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛନ୍ତି । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କ ହାତରେ

ଥିବା ଲୁଣ ଜାତିର ଇଜ୍ଜତ । ହାତ ଭାଙ୍ଗି ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡ ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଠାରୁ କେହି ତାକୁ ଛଡ଼ାଇ ନେଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ପୋଲିସର କାର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ଉକାଭାଇ କହୁଥିଲେ, "ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ଦାୟିତ୍ୱରେ ଥିବା ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ରକ୍ଷାକରିବା ପାଇଁ ଭଗବାନ ତାକୁ ଶକ୍ତି ଦିଅନ୍ତୁ ।" ଲୋକେ ଏକାବେଳକେ ଅକ୍ଷମ ହୋଇପଡ଼ିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନଙ୍କଠାରେ ଥିବା ଲୁଣକୁ ରକ୍ଷାକରନ୍ତୁ । କିନ୍ତୁ କୌଣସି ଦ୍ୱେଷ, କ୍ରୋଧ ଓ ରୁକ୍ଷ ଭାଷା ବିନା ସେମାନେ ଏହା କରନ୍ତୁ । ଲୁଣ ଜବତ୍ କରିନେବା ଲାଗି ପୋଲିସ ଆଗରେ ସବୁଠାରୁ ସହଜ ବାଟ ଖୋଲି ରହିଛି । ସେମାନେ ପ୍ରତିରୋଧକାରୀମାନଙ୍କୁ ଗିରଫ କରିନଅନ୍ତୁ । ପ୍ରତିରୋଧକାରୀମାନଙ୍କର ଶରୀର ଉପରେ ପୋଲିସର ଅଧିକାର ଆସିଯିବା ଫଳରେ ସେମାନେ ଲୁଣକୁ ମଧ୍ୟ ଜବତ୍ କରିନେଇପାରିବେ । ମାତ୍ର ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଦଣ୍ଡବିଧାନ ହୋଇସାରିବା ପରେ ହିଁ ଲୁଣ ବାଜ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇପାରିବ, ତାହା ପୂର୍ବରୁ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୧୦-୪-୧୯୩୦

୧୦୪

ଅମାନୁଷିକ ଟିକସ

ପ୍ରଥମେ ଲବଣ ଟିକସ ଯେତେଦୂର ଅମାନୁଷିକ ମନେ ହେଉଥିଲା, ତାହାର ପାତୁର୍ଭାବ ବିଷୟରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନୂଆ ଅଭିଜ୍ଞତା ତାହାକୁ ଅଧିକ ଅମାନୁଷିକ ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ କରୁଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଗୁଜୁରାଟର ଲୁଣ ଆମଦାନୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ମୁଁ ରହିଛି ଓ ବୁଲୁଛି । ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ଲୁଣ ମାରି ନ ପାରିବାର ନିଷେଧ ଫଳରେ ଗାଁଗୁଡ଼ିକ ଗରିବଣା ହୋଇଯାଇଛି । ଏଠାରେ ପ୍ରକୃତି ଜମିରେ ମାସକୁମାସ ଲୁଣ ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଭାବରେ ଜମା କରିଦେଇଯାଏ । ସେହି ଲୁଣକୁ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ହିଁ ସେ ଜମିକୁ କାମରେ ଲଗାଇବାର ଏକମାତ୍ର ଉପାୟ । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଦରିଦ୍ର ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କର ଏହି ଲୁଣମରା ସର୍ବପ୍ରଧାନ ଉଦ୍ୟୋଗ ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏ ସବୁ ଜମି ଅବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ପଡ଼ିରହିଛି । ଖାସ୍ ଡାଣ୍ଡୀର ଇତିହାସ କରୁଣ । ଡାଣ୍ଡୀ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ସମୁଦ୍ର କୂଳିଆ ସ୍ଥାନ । ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ଦ୍ୱୀପଡାଣ୍ଡୀ [ବନ୍ଦର] ଥିଲା ବୋଲି ଏହାର ଏପରି ନାମକରଣ ହୋଇଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହା ଗୋଟିଏ ଜନଶୂନ୍ୟ ଗ୍ରାମ । ପ୍ରଥମେ ଜଣେ ଇଉରୋପୀୟ ଓ ପରେ କେତେଜଣ ଭାରତୀୟ ପ୍ରକୃତି ବିରୋଧରେ ଏଠା ଜମିକୁ ବ୍ୟବହାରୋପଯୋଗୀ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ଅନ୍ୟଥା ସୁନ୍ଦର ଓ ପ୍ରଶାନ୍ତ ସମୁଦ୍ର ବେଳାଭୂମିରେ ବିଚରଣ କରୁଁ କରୁଁ ମୃଦୁ ହିଲ୍ଲୋଳଗୁଡ଼ିକର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ସଙ୍ଗୀତ ଶୁଣିବାବେଳେ ଉଦ୍ଭିଦଶୂନ୍ୟ କ୍ଷେତ ଓ ସେଗୁଡ଼ିକର ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱରେ ଭଗ୍ନପ୍ରାୟ ବନ୍ଧ ରୂପରେ ମନୁଷ୍ୟର ବ୍ୟର୍ଥ ପ୍ରୟାସ ମୁଁ ଦେଖୁଅଛି । ଏହି ଘୃଣ୍ୟ ଏକଚାଟିଆ ଲବଣ ବ୍ୟବସାୟ ଉଠିଗଲେ ଏହି କ୍ଷେତଗୁଡ଼ିକ ମୂଲ୍ୟବାନ ଲବଣପାତ୍ରରେ ପରିଣତ ହେବ ଏବଂ ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ଅଳ୍ପ ପରିଶ୍ରମରେ ସଦ୍ୟ ଶୁଭ୍ର ସ୍ୱଚ୍ଛ ଲବଣ

ଆହରଣ କରିବେ । ସେମାନଙ୍କର ପୂର୍ବପୁରୁଷଙ୍କ ପରି ଏଥିରୁ ସେମାନେ ଜୀବିକାର୍ଜନ କରିପାରିବେ ।

ଏହି ଲୁଣ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟପକ୍ଷରେ କ୍ଷତିକାରକ ବୋଲି ସରକାରୀ ଇସ୍ତାହାର ଗୋଟିଏ ଦୁରଭିସନ୍ଧିପୂର୍ଣ୍ଣ ମିଥ୍ୟା ଯୁକ୍ତି ବୋଲି ମହାଦେବ ଦେସାଇ ପ୍ରମାଣ କରିସାରିଛନ୍ତି । ଅମାନୁଷିକ ଆଇନ୍ ସମୂହ ସତ୍ତ୍ୱେ ଏହି ଅଞ୍ଚଳର ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱବର୍ତ୍ତୀ ଲୋକେ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ପ୍ରକୃତି-ଦତ୍ତ ଲୁଣ ବ୍ୟବହାର କରିଆସୁଛନ୍ତି । ଏହାଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କର କୌଣସି କ୍ଷତି ହୋଇଥିବା ସେମାନେ କେବେ ଅନୁଭବ କରିନାହାନ୍ତି । ଏହି ଅଞ୍ଚଳର ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ଗତ ସପ୍ତାହରେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷରେ ଏହି ଲୁଣ ବ୍ୟବହାର କରିଛନ୍ତି । ମୁଁ ଶୁଣୁଛି ଯେ କୋଙ୍କଣ ଉପକୂଳରେ ମଧ୍ୟ ଲୋକେ ଟିକସ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିବା ସରକାରୀ ବା 'ବିଦେଶୀ' ଲୁଣ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଗତ କେତେବର୍ଷ ହେଲା ଏହି ଲୁଣ ବ୍ୟବହାର କରିଆସୁଛନ୍ତି । ଭାରତର ମାଟିରୁ ଓ ସମୁଦ୍ରରୁ ଏହି ଲୁଣ ପ୍ରଥମେ ଆମଦାନୀ ହେଉଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଏହାକୁ ଲୋକେ ବିଦେଶୀ ଲୁଣ ବୋଲି କହୁଛନ୍ତି । ଲୁଣ ମାରିବାର ଯେଉଁ ପଦ୍ଧତି ମୁଁ ପତ୍ରିକାର ଏହି ସଂଖ୍ୟାରେ ଛପାଇ ଦେଇଛି ତାହା ବିଜ୍ଞାନର ଦୁଇଜଣ ହୁସିଆର ଗ୍ରାଜୁଏଟ୍ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଛନ୍ତି । ଏହି ପଦ୍ଧତିରେ ବିନା ଖର୍ଚ୍ଚରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଘରେ ଲୁଣ ମରାଯାଇ ପାରିବ । ଗୋଟିଏ ପିଲା ଲୋଟାଏ ସମୁଦ୍ର ପାଣି ଆଣିବ । ତାହାପରେ ସେହି ପାଣିକୁ ଛାଣି ଗୋଟିଏ ଚଟକା କରେଇରେ ଚୁଲି ଉପରେ ବସାଇବ ଏବଂ ମୋର ବର୍ଣ୍ଣିତ ପଦ୍ଧତିରେ ଲୁଣ ମାରିନେବ । ବଜାରରେ ମିଳୁଥିବା ମଇଳା ସରକାରୀ ବା 'ବିଦେଶୀ' ଲୁଣ ଅପେକ୍ଷା ଏହି ଲୁଣ ଅଧିକ ସ୍ୱଚ୍ଛ ଓ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ହେବ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପରିବାର ପ୍ରତିଦିନ ସହଜରେ ନିଜର ଆବଶ୍ୟକ ଲୁଣ ପାଇପାରିବ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ସ୍ୱଦେଶୀ ଲୁଣରୁ ଯେପରି କଣିକାଏ ସୁଦ୍ଧା ନଷ୍ଟ ନ କରନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଦଶ ଦଶ ହଜାରରେ ବୃଦ୍ଧି ହେଉଛି । ଆଇନ୍ ଥାଉ ବା ନ ଥାଉ, ବର୍ତ୍ତମାନ ବଜାର ଲୁଣ ଖାଇବାର କାହାର କୌଣସି ଯୁକ୍ତି ଓ ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ଯେଉଁଠାରେ ଲୁଣ ମାରିବାର ଜମି ନାହିଁ ସେଠାରେ ସୁଦ୍ଧା ସ୍ୱଦେଶୀ ଲୁଣର ପ୍ରଚଳନ କରିବାକୁ ହେବ । ଅଳ୍ପ ପରିମାଣରେ ଏହାକୁ ସହଜରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ପଠାଯାଇପାରିବ । ସରକାର ହଜାର ହଜାର ନରନାରୀଙ୍କୁ ଧରିନେଇ ସେମାନଙ୍କ ନାମରେ ମକଦ୍ଦମା କରନ୍ତୁ ବା ସାହସ ଥିଲେ ଅଫିସରମାନଙ୍କୁ ପଠାଇ ସେମାନଙ୍କର ଦେହକୁ ଖାନତଲାସି କରନ୍ତୁ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ନୃଶଂସ ଭାବରେ ଏହି ଲୁଣ ଛଡ଼ାଇ ନିଅନ୍ତୁ । ସେମାନେ କହନ୍ତୁ, 'ଲବଣ ଆଇନ୍ ବଳରେ ଏସବୁ କରିବା ସିଦ୍ଧ ।' ମୁଁ ଆଗରୁ କହିଛି ଯେ ଲୁଣଟିକସ ଯେତିକି ଅମାନୁଷିକ ଲବଣ ଆଇନ୍ ସେତିକି ଅମାନୁଷିକ । ଏହି ଆଇନ୍ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରଥମେ ଜାରି ହେଲା ସେତେବେଳର ଶାସନ-ପରିଚାଳନାର ଇତିହାସ ଖୋଜିଲେ ଦେଖାଯିବ ଯେ ଲୋକମାନଙ୍କର ସ୍ୱାଭାବିକ ଧନ୍ଦାରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ବଞ୍ଚିତ କରି ସେମାନଙ୍କୁ ଏହି ରକ୍ତରଞ୍ଜିତ ସରକାରୀ ଲୁଣ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରିବା ନିମିତ୍ତ ଏହି ଅମାନୁଷିକ ଆଇନ୍ ଗୁଡ଼ିକ ସମାନ ଭାବରେ ଅମାନୁଷିକ ରୂପେ

ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଉଥିଲା । ପାଠକମାନେ ଜାଣିରଖନ୍ତୁ ଯେ ବେଆଇନ୍ ଲୁଣର ସରବରାହ ବନ୍ଦ କରିବା ଲାଗି ପର୍ଦା ଅନ୍ତରାଳରେ ଥିବା ମହିଳାମାନଙ୍କୁ ଖାନତଲାସ କରାଯାଉଥିଲା । ଏହି ଅନ୍ୟାୟ ଟିକସକୁ ହଟାଇଦେବା ପାଇଁ ଆମର ଏହି କଷ୍ଟବରଣଦ୍ୱାରା ଆମେ ଏ ବିଷୟରେ ଆମର ପୂର୍ବକୃତ ଅବହେଳା ଓ ଏହି ଅନ୍ୟାୟ ଟିକସର ଲଜ୍ଜାଜନକ ବଶ୍ୟତାସ୍ୱୀକାରର କିଞ୍ଚିତ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ କରୁଅଛୁଁ । ପାଠକମାନେ ଏଥର ବୁଝିପାରିବେ ଯେ ଟିକସଟା କେବଳ ଅତିରିକ୍ତ ହୋଇଛି ବୋଲି ଏହା ଅପମାନ ଜନକ ନୁହେଁ, ଟିକସଦାତା ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରେ ଏଥିରୁ ଉପକାର କିମ୍ବା କ୍ଷତିପୂରଣ ପାଉନାହାନ୍ତି । ଏଥିରୁ ଯେଉଁ ରାଜସ୍ୱ ମିଳୁଛି, ଦେଶକୁ କେବଳ ସେତିକ ଡଣ୍ଡ ପଡ଼ୁନାହିଁ । ବୋଧହୁଏ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଦେଶକୁ କୋଡ଼ିଏ କୋଟି ଟଙ୍କାର ଖର୍ଚ୍ଚ ପଡ଼ୁଛି । ଏହା ଉପରନ୍ତୁ ଯେଉଁ ଲୁଣକୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟହୀନଭାବରେ ନଷ୍ଟକରି ଦିଆଯାଉଛି କିମ୍ବା ଲୋକଙ୍କୁ ସଂଗ୍ରହ କରିବାରେ ବାଧା ଦିଆଯାଉଅଛି, ତାହାର ମୂଲ୍ୟ ମଧ୍ୟ ସେତିକି ହେବ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ ତା୧୭-୪-୧୯୩୦

୧୦୭

ସର୍ବେକ୍ଷଣ

ଗୁଜୁରାଟରେ ଜନଆନ୍ଦୋଳନର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଆଶାତୀତ ଭାବରେ ଘଟିଛି । ବମ୍ବେ ଓ ତାହାର ଉପକଣ୍ଠ ଅଞ୍ଚଳଗୁଡ଼ିକ କିଛି ଊଣା ଦେଖାଇ ନାହାନ୍ତି । ଭାରତର ସ୍ୱରଆଡ଼ୁ ଏହି ବାଟଘାଟ ନ ଥିବା ସ୍ଥାନରେ ମୋଠାକୁ ଯେଉଁ ସମ୍ବାଦ ଧୀରେ ଧୀରେ ପହଞ୍ଚୁଛି, ତାହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଉତ୍ସାହଜନକ । ମହାରାଷ୍ଟ୍ର ପୁଣି ଏକତାବଦ୍ଧ ହୋଇଅଛି ଓ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଏନ. ସି. କେଲ୍‌କାର ଓ ତାଙ୍କର ବନ୍ଧୁମାନେ ସଂଗ୍ରାମରେ ଯୋଗ ଦେଇଛନ୍ତି, ଏହା ମୋ ପକ୍ଷରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦର କଥା । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କେଲ୍‌କାର ଓ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଆଣେଙ୍କର ଇସ୍ତଫା ଏହି ସଂଗ୍ରାମରେ ଅତି ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଘଟଣା । ଭାରତବର୍ଷରେ ରାଜନୈତିକ ଚେତନାର ଝଡ଼ଝଞ୍ଜା ବଙ୍ଗଳା ପ୍ରଦେଶରେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ । ବଙ୍ଗଳା ଉତ୍ସାହରେ ସ୍ପନ୍ଦିତ ହେଉଛି । ଏଠାର ଖାସ୍ ଦଳାଦଳି ବିରାଟ ଜାଗରଣର ଦ୍ୟୋତକ । ଯଦି ବଙ୍ଗଦେଶକୁ ଉଚିତ ପ୍ରକାରେ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ମିଳେ, ତେବେ ତାହା ଅନ୍ୟସବୁ ପ୍ରଦେଶକୁ ବଳିଯିବ । ସ୍ୱେଚ୍ଛାକୃତ ତ୍ୟାଗର ଗୌରବରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରଦେଶ, ଏପରିକି ମହାରାଷ୍ଟ୍ର ବଙ୍ଗଳାକୁ ଟପିଯାଇପାରେ ବୋଲି ମୋତେ ଜଣାନାହିଁ । ଏହାର ଭାବପ୍ରବଣତାକୁ ଯଦି ଦୁର୍ବଳତା କୁହାଯିବ, ତେବେ ତାହା ମଧ୍ୟ ଏହାର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଶକ୍ତି । କେହି କିଛି ମନେ ନ କଲେ ମୁଁ କହିବି ଯେ ପରିଣାମକୁ ଚିନ୍ତା ନ କରି ଅହିଂସା ହାତରେ ନିଜକୁ ଭାବାବେଶରେ ସମର୍ପଣ କରିଦେବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ବଙ୍ଗଦେଶରେ ରହିଛି । ଛାତ୍ରସଭା ଉପରେ ଯଦୃଚ୍ଛା ଅସଂଯତ ଆକ୍ରମଣର ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ଦେଇ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସେନ୍‌ଗୁପ୍ତ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି, ମୁଁ ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ଭାବ ବ୍ୟକ୍ତ କରିବାକୁ ସେଥିରୁ ପ୍ରେରଣା ପାଇଛି । ବଙ୍ଗଳାର ଛାତ୍ରମାନେ

ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସକ୍ରିୟ ଅଂଶଗ୍ରହଣର ସମ୍ଭାବନା ଏବଂ ପୋଲିସର ବର୍ବର ପ୍ରତିପଦକ୍ଷେପ ଆଗରେ ଡକ୍ଟର ସୁରେଶ ବାନାର୍ଜୀ ଓ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର କାରାଦଣ୍ଡ ନିଷ୍ପ୍ରଭ ହୋଇଯାଇଛି । ଏହି ଲେଖା ପଢ଼ିଲେ କଲିକତାର ପୋଲିସ କମିସନର୍ କଅଣ କହିବେ ତାହା ମୁଁ ଜାଣେ । ତାଙ୍କ କଥା ମୁଁ ଶୁଣିପାରୁଛି, "ଆପଣ ମୋ ବଙ୍ଗଦେଶକୁ ଚିହ୍ନି ନାହାନ୍ତି ।" ମୁଁ ତାଙ୍କ ବଙ୍ଗଦେଶକୁ ଏପରି ଭଲରୂପେ ଚିହ୍ନିଛି ଯେ ସେ କସ୍ମିନ୍‌କାଳେ ସେପରି ଚିହ୍ନିପାରିବେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ବଙ୍ଗଦେଶ ସରକାରଙ୍କର ସୃଷ୍ଟ ବଙ୍ଗଦେଶ । ସରକାର ଯଦି ବଙ୍ଗ-ଧର୍ଷଣରୁ ବିରତ ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ ଭାରତକୁ ତାହାର ଈପ୍‌ସିତ ଲକ୍ଷ୍ୟରୁ ବଞ୍ଚିତ ନ କରନ୍ତି, ତେବେ ଭାରତର ବୃହତ୍ତମ ପ୍ରଦେଶ ପରି ବଙ୍ଗଳା ଧୀରଶାନ୍ତ ହୋଇଯିବ । ଯଦି ବଙ୍ଗଳା ହିଂସାତ୍ମକ ଭାବନାରେ ଉଦ୍‌ବେଳିତ ହେଉଛି, ତେବେ ତାହାର ଦୁଃଖନିର୍ଯାତନା ହିଁ ଏହାର କାରଣ ।

ମାତ୍ର ମୁଁ ଆଶା କରେ ଯେ ବଙ୍ଗଳାର କଳ୍ପନାଶକ୍ତି ତାହାର ସହାୟକ ହେବ ଏବଂ ଅହିଂସା ହିଁ ତାହାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବିକଳ୍ପାସ୍ତ୍ର ବୋଲି ସେ ଉପଲବ୍‌ଧି କରିବ । ଅହିଂସା-ଦେବୀଙ୍କଠାରେ ସବୁ ଦୁଃଖକଷ୍ଟ ନୈବେଦ୍ୟରୂପେ ଅର୍ପଣ କରିବାକୁ ହେବ ।

ଜାଲିଓ୍ୱାନାଓ୍ୱାଲା ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ ପରେ ମୁଁ ବାରମ୍ବାର ଏହି ଆଶା ବ୍ୟକ୍ତ କରୁଥିଲି ଯେ ଏହା ପରେ ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ଗୁଳି ଚଳିଲେ, ଭାରତବର୍ଷର କୌଣସି ଅଂଶରେ ଲୋକେ ଆଉ ପଳାଇଯିବେ ନାହିଁ ଏବଂ ଛାତିରେ ହାତରଖି ବୀରୋଚିତ ଆପତ୍ତିଶୂନ୍ୟ ସହିଷ୍ଣୁତା ସହକାରେ ଗୁଳିମାଡ଼ ଖାଇବେ । ଏହି ପରୀକ୍ଷାବେଳ ଯେତେ ଶୀଘ୍ର ଆସିବ ବୋଲି ଅନୁମାନ କରୁଥିଲି ତାହା ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଶୀଘ୍ର ଆସୁଛି ବୋଲି ମନେ ହେଉଛି । ଆମେ ଖୋଲା ଛାତିରେ ଗୁଳିଗ୍ରେଟ ବା ସଙ୍ଗୀନର ଆଘାତ ସହିବାର ତାଲିମ ପାଇବାକୁ ହେଲେ, ଆମକୁ ଅଶ୍ୱାରୋହୀ ସୈନ୍ୟ ଓ ଲାଠିମାଡ଼ ଆଗରେ ଅବିଚଳିତ ଭାବରେ ଠିଆ ହେବାର ଅଭ୍ୟାସ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ମୁଁ ଜାଣେ ଯେ ଏ କାମ କରିବାଠାରୁ କହିବା ବଡ଼ ସହଜ । ତଥାପି ସାମୂହିକ ଅହିଂସାଚରଣରେ ଆମର ତାଲିମ ବା ଟ୍ରେନିଂ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାକୁ ହେଲେ, ମୋତେ ଏହା ଅବଶ୍ୟ କହିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସାମୂହିକ ଅହିଂସା ଯେ ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ସମ୍ଭବପର, ଏହାର ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ଗତ ଆଠ ଦିନରେ ମିଳି ସାରିଲାଣି । ଧୋଲେରା ଲୁଣ ପଟାଳିରେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ-ମାନଙ୍କ ଉପରେ ଯେଉଁ ପାଶବିକ ଅତ୍ୟାଚାର କରାଯାଉଛି ଏବଂ ସେମାନେ ଯେପରି ନମ୍ରତା ଓ ବୀରତ୍ୱ ସହକାରେ ତାହା ସହୁଛନ୍ତି, ତାହାର ବାସ୍ତବ ବର୍ଣ୍ଣନା ମହାଦେବ ଦେସାଇ କରିଛନ୍ତି । ବମ୍ବେରେ ପୋଲିସ ଅବିବେକୀ ଓ କଠୋର ଭାବରେ ଯଦିଚ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସାବଧାନତା ସହକାରେ, ତାହାର ବିଶେଷ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରିବାବେଳେ ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ଉପରେ ଆଚରଣ କରିଥିଲେ, ପଣ୍ଡିତ ମୁକୁନ୍ଦ ମାଲବୀୟଙ୍କର ବର୍ଣ୍ଣିତ ଓ ମୋ ପାଖକୁ ପ୍ରେରିତ ଏକ ବିଶଦ ବିବରଣୀର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଅନୁବାଦରୁ ଏହି ସଂଖ୍ୟାରେ ଆପଣମାନେ ପଢ଼ିପାରିବେ । ସର୍ଦ୍ଦାର ବଲ୍ଲଭ ଭାଇଙ୍କର ପୁଅ ଡାହ୍ୟାଭାଇ ଏହି ଘଟଣାର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦର୍ଶୀ । ସେ ଉକ୍ତ ବିବରଣୀକୁ ସ୍ଥୂଳଭାବରେ ସମର୍ଥନ କରିଛନ୍ତି ।

ପେରିନ ବାଇ, ତାଙ୍କର ସଙ୍ଗିନୀମାନେ ଓ କମଳାଦେବୀ ମଧ୍ୟ ଅସାମାନ୍ୟ ସାହସ ଓ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ସହକାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ମାତ୍ର ସେମାନେ ପୁରୁଷମାନଙ୍କର ସଂଗ୍ରାମକ୍ଷେତ୍ରର ବାହାରେ ରହିଥିଲେ ଅଧିକ ଭଲ ହୋଇଥାନ୍ତା ବୋଲି ମୁଁ କହିବି । କାରଣ ସେମାନେ ନିଜକୁ ଯେପରି ବିପନ୍ନ କଲେ, ତାହା ନାରୀମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ବୀରୋଚିତ ଶୌର୍ଯ୍ୟବୋଧର ବିରୁଦ୍ଧ ହେଲା । ସେ ଯାହା ହେଉ, ସେପରି କରିବାର ସମୟ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆସି ନାହିଁ । ସେମାନେ ହଜାର ହଜାର ସଂଖ୍ୟାରେ ଲୁଣ ମାରିବାକୁ ଯାଆନ୍ତୁ । ମାତ୍ର ଯେଉଁଠି ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଥିବା ଜନତା ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଥିବ, ସେଠାରେ ଜାଣିଶୁଣି ନ ରହିବା ବାଞ୍ଛନୀୟ । ମୁଁ ନମ୍ର ଭାବରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଏପରି ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର ସୂଚାଇ ଦେଇଛି ଯେଉଁଠାରେ ସେମାନେ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ ନିଜର ସର୍ବୋତ୍ତମ ଗୁଣଗୁଡ଼ିକର ପରିଚୟ ଦେବାର ଆଶା କରାଯାଏ । ସେହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ସାହସିକ କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ବୀରତ୍ୱ ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ଅବସର ରହିଛି ।

ପୂର୍ବ କଥାକୁ ଫେରି ମୁଁ କହୁଛି ଯେ ଯୁଦ୍ଧର ଅନ୍ତିମ ତାପ ସହିବାକୁ ହେଲେ, ଆମକୁ ଅଶ୍ୱାରୋହୀ ସୈନ୍ୟଦଳ ଓ ଲାଠିମାଡ଼ ଆଗରେ ଅଟଳଭାବରେ ଠିଆହୋଇ ରହିବା ଶିଖିବାକୁ ହେବ ଏବଂ ଘୋଡ଼ା ଖୁରା ତଳେ ଦଳି ହେବାକୁ ଓ ଲାଠିମାଡ଼ ଦ୍ୱାରା କ୍ଷତବିକ୍ଷତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରରେ ସଜ୍ଜିତ ଲୋକ ଉପରେ ଏପରି ଆକ୍ରମଣ ହେଲେ, ସେମାନେ ଅବିଚଳିତ ରହିପାରନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରତି-ଆକ୍ରମଣ କରିପାରନ୍ତି । ଯଦି ଆମେ ଅହିଂସାର ଶିକ୍ଷା ପାଇଥାଉଁ, ତେବେ କ୍ରୋଧ ଓ ପ୍ରତି-ଆକ୍ରମଣ ବିନା ଆମେ ଆମର ଆସ୍ଥାନରେ ଅବିଚଳିତ ରହି ଅଧିକ ସାହସ ଦେଖାଇବୁଁ । ତାହାହେଲେ ଡାୟାରଙ୍କର ପୁନରବତାର ଆମକୁ ଆମର ଖୋଲା ଛାତିରେ ଗୁଳିମାଡ଼ ଖାଇବାପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିବା ଦେଖିବ ।

ଲୋକେ ସେମାନଙ୍କର ଲୁଣ କରେଇଗୁଡ଼ିକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେଣି । ଯଦି ଆମ ଭିତରେ ସାହସର ଯଥେଷ୍ଟ ବିକାଶ ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ଆମେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଅବଶ୍ୟ ବିଧିବଦ୍ଧ ଓ ନିୟମିତରୂପେ କରିବୁଁ । ପୋଲିସ ଆମକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ଓ ଜୀବନ୍ତ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର ପ୍ରାଚୀର ଭାଙ୍ଗି ଭିତରକୁ ପଶିବା ମାତ୍ରକେ - ଯଦି ପୋଲିସମାନେ ସୁଯୋଗ ଦିଅନ୍ତି - ନାରୀମାନେ ଅଲଗା ହୋଇଯିବେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ପୁରୁଷ-ମାନଙ୍କୁ ଆହତ ହେବାକୁ ଦେବେ । ସଶସ୍ତ୍ର ସଂଘର୍ଷରେ ପୃଥିବୀର ସର୍ବତ୍ର ଏପରି ଘଟିଥାଏ । ଯେଉଁ ସଂଘର୍ଷରେ ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷ ଜାଣିଶୁଣି ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ନିରସ୍ତ୍ର ରହିବାପାଇଁ ସ୍ଥିର କରିଛି, ସେଥିରେ ସେମାନେ ଏହିପରି କରନ୍ତୁ ।

ଲୁଣକୁ କରମୁକ୍ତ କରିବାର ସଂଗ୍ରାମ ପାଇଁ ଯେତେବେଳେ ଜଣେ ସୁଦ୍ଧା ପୁରୁଷ ବାକି ନ ଥିବେ, ସେତେବେଳେ ନାରୀମାନଙ୍କର ସାହସ ଥିଲେ, ପୁରୁଷମାନେ ଛାଡ଼ି ଯାଇଥିବା କାର୍ଯ୍ୟକୁ ସେମାନେ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତୁ । ମାତ୍ର ଏହି ସଂଗ୍ରାମରେ ପୁରୁଷମାନେ ଯେ ନିଜ ସାମର୍ଥ୍ୟର ଉତ୍ତମ ପରିଚୟ ଦେବେ, ସେଥିରେ ମୋର କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ଲୋକେ ବେଆଇନ୍ ଲୁଣକୁ ଛାଡ଼ି ନ ଦେଲେ, ପୋଲିସ ବଳପ୍ରୟୋଗ କରିବେ ବୋଲି ମୁଁ ଯେଉଁ ଯୁକ୍ତି କରିଛି, ତାହା ମୁଁ ଅନ୍ୟତ୍ର ଆଲୋଚନା କରିଛି । ଏହି ସମାଲୋଚକ-ମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ଏଠାରେ ସ୍ମରଣ କରିଦେବାକୁ ଚାହେଁ ଯେ ପକ୍କା ଚୋରଙ୍କଠାରୁ ପୋଲିସ ଜୋର କରି ଚୋରିମାଲ ଛଡ଼ାଇ ନିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କୁ ଗିରଫ କରିସାରିଲେ ଏହି ଜିନିଷ ଜବତ କରନ୍ତି । ଯଦି ସେହି ଚୋରମାନଙ୍କୁ ବିଚାରପାଇଁ ଅଣାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ, ତେବେ ପୋଲିସ ମାଲକୁ ଜବତ୍ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଚୋରକୁ ଦଣ୍ଡ ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓ ସେହି ମାଲ ଚୋରର ନୁହେଁ ବୋଲି ସ୍ଥିର ନ ଦେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାଲ ଚୋରର ସମ୍ପତ୍ତି ହୋଇ ରହେ । ଲବଣ ଆଇନ୍ ପୋଲିସକୁ ଏକାଧାରରେ ଗିରଫ କରିବା କର୍ମଚାରୀ, ମକଦ୍ଦମା ରୁଜୁ କରିବାର ଅଭିଯୋକ୍ତା ଓ ବିଚାରକର୍ତ୍ତାରେ ପରିଣତ କରିଛି । ମାତ୍ର କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷର ବର୍ବରତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୁଁ ଯେଉଁ ଅଭିଯୋଗ ଆଣିଛି ଏହି କାର୍ଯ୍ୟପ୍ରଣାଳୀ ତାହାର କୌଣସି ଉତ୍ତର ନୁହେଁ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୧୭-୪-୧୯୩୦

୧୦୭

ଅନ୍ଧାର ଶାସନ

ଗତ ସପ୍ତାହରେ ଖାଲି ଆନନ୍ଦ ନ ଥିଲା । ଏହି ସପ୍ତାହରେ କଲିକତା ଓ କରାଚୀରେ ଗଣ୍ଡଗୋଳ ହୋଇଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଚଟ୍ଟଗ୍ରାମରୁ ଦୁଃଖଜନକ ସମ୍ବାଦ ପହଞ୍ଚିଛି । ଏଥିରୁ ଜଣାପଡ଼ୁଛି ଯେ ଦେଶର ଚାରିଆଡ଼େ ଅହିଂସାର ମର୍ମସ୍ପର୍ଶୀ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ସତ୍ତ୍ୱେ ବାୟୁମଣ୍ଡଳରେ ହିଂସା ରହିଛି ଏବଂ ସହରଗୁଡ଼ିକରେ ଏହା ପୂରି ରହିଛି । କଲିକତା ଓ କରାଚୀକୁ ଚଟ୍ଟଗ୍ରାମଠାରୁ ଭିନ୍ନ କରି ଆମେ ଦେଖିପାରୁଁ । ପ୍ରଥମ ଦୁଇଟି ସ୍ଥାନରେ ସାମୟିକ ଉତ୍ତେଜନାରେ ଯାହା ସବୁ ଘଟିଛି ଚଟ୍ଟଗ୍ରାମର ଘଟଣା ପଛରେ ସୁଚିମତ ଯୋଜନା ଥିବାପରି ଲାଗୁଛି । ସେସବୁ ଯାହା ହୋଇଥାଉ ପଛକେ ଏହି ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖଜନକ । ଅନ୍ୟଥା ଚମତ୍କାର ଭାବରେ ଗଢ଼ି ଉଠୁଥିବା ଓ ଦିନକୁ ଦିନ ଅଧିକ ବେଗବାନ୍ ଓ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହେଉଥିବା ଆନ୍ଦୋଳନର ବିକାଶରେ ଏହା ବାଧକ ହେଉଛି । ଅହିଂସକ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତିର ମୁକ୍ତ ପ୍ରବାହରେ କୌଣସି ବାଧା ସୃଷ୍ଟି ନ କରିବାପାଇଁ ହିଂସାରେ ବିଶ୍ୱାସୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ମୁଁ କେବଳ ନିବେଦନ କରିପାରେଁ । ସେମାନେ ଶୁଣନ୍ତୁ ବା ନ ଶୁଣନ୍ତୁ, ଏ ଆନ୍ଦୋଳନ କ୍ରମାଗତ ଭାବରେ ଚାଲିବ । ଦେଶର ସ୍ୱାଧୀନତା-ପଥରେ ହିଂସା ନିଶ୍ଚୟ ବାଧା ସୃଷ୍ଟି କରିବ । ଏହା କିପରି ବାଧା ଦେବ, ତାହା ପ୍ରମାଣ କରି ଦେଖାଇବାକୁ ମୁଁ ଅସମର୍ଥ । ଯେଉଁମାନେ ଏହି ସଂଗ୍ରାମ ଶେଷରେ ବଞ୍ଚିରହିବେ, ସେମାନେ ଏହା ବୁଝିପାରିବେ ।

ଇତି ମଧ୍ୟରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ଦ୍ୱିଗୁଣ ତେଜରେ ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଉଚିତ । ଆମ ବିରୋଧରେ ସଙ୍କେତ ଦୁଇଧାରୁଆ ହିଂସାର ଆମେ ନିଶ୍ଚୟ ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବୁଁ । ମୋ ପାଇଁ ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କର ହିଂସା ଯେତିକି ପ୍ରତିବନ୍ଧକ, ସରକାରଙ୍କ ଅତ୍ୟୁ ହିଂସା ମଧ୍ୟ ସେତିକି ସମାନ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ । ପ୍ରକୃତରେ ମୁଁ ଲୋକଙ୍କ ଆଡ଼ୁ ହେଉଥିବା ହିଂସା ଅପେକ୍ଷା ସରକାରଙ୍କ ଆଡ଼ୁ ହେଉଥିବା ହିଂସାକୁ ଅଧିକ ସଫଳଭାବରେ ପ୍ରତିରୋଧ କରିପାରିବି । ପ୍ରଥମତଃ ସରକାରଙ୍କ ଆଡ଼ୁ ହେଉଥିବା ହିଂସା ସହିତ ଯୁଝିବାକୁ ମୋତେ ଯେତିକି ସମର୍ଥନ ମିଳିବ, ଲୋକଙ୍କ ଆଡ଼ୁ ହେଉଥିବା ହିଂସା ସହିତ ଲଢିବାକୁ ମୋତେ ସେତେ ସମର୍ଥନ ମିଳିବ ନାହିଁ । ପୁଣି ଲୋକଙ୍କ ଆଡ଼ୁ ହେଉଥିବା ହିଂସାର ଗୋଟିଏ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପରି ସାଧୁ ହୋଇଥିବାରୁ ସରକାରୀ ହିଂସାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାଲାଗି ଯେଉଁ ପ୍ରଣାଳୀ ଅବଲମ୍ବନ କରାଯିବ, ଲୋକଙ୍କର ହିଂସାଚରଣର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଲାବେଳେ ତାହାଠାରୁ ଭିନ୍ନ ପ୍ରଣାଳୀ ଅବଲମ୍ବନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ମୁଁ ଆଶା କରୁଛି ଯେ କରାଚୀ ପରି କଲିକତା ଓ ଚଟ୍ଟଗ୍ରାମରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ହିଂସାକୁ ବନ୍ଦକରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । କଥିତ ଅଛି ଯେ ସାହସୀ ଯୁବକ ଦତ୍ତାତ୍ରେୟ ମାଣେ (ଏହା ଏକ ସଙ୍ଘା) ଆଗରୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବିଷୟରେ କିଛି ଜାଣି ନ ଥିଲେ ଏବଂ ନିଜେ ଜଣେ ବ୍ୟାୟାମବୀର ହୋଇଥିବାରୁ ଶାନ୍ତିଶୃଙ୍ଖଳା ରକ୍ଷାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାଲାଗି ଯାଇଥିଲେ । ସେଠାରେ ସେ ଗୁଳିବୃଷ୍ଟିରେ ପ୍ରାଣଦେଲେ । ଅଠର ବର୍ଷ ବୟସ୍କ ମେଘରାଜ ରେବାଚନ୍ଦ ମଧ୍ୟ ଗୁଳିରେ ମରିଛନ୍ତି । ଜୟରାମଦାସଙ୍କୁ ମିଶାଇ ଏହିପରି ସାତଜଣ ଲୋକଙ୍କ ଦେହରେ ଗୁଳି ବାଜିଛି । ଜୟରାମଦାସଙ୍କ ଆଘାତ ଶୁଣି ମୋର ଶୁଦ୍ଧ ଆନନ୍ଦ ହେଲା । ନେତାମାନଙ୍କ ଦେହରେ ଆଘାତ ହିଁ ଆଶ୍ୱାସନା ଆଣିଦେବ । ଦୁନିଆସାରା ତ୍ୟାଗର ନିୟମ ସମାନ । ଏହା ଫଳପ୍ରଦ ହେବାଲାଗି ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ସାହସୀ ଓ ନିଷ୍କଳଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ପ୍ରାଣୋତ୍ସର୍ଗ ଲୋଡ଼ା ଏବଂ ଜୟରାମଦାସ ସେହିପରି ଶୂରଶ୍ରେଷ୍ଠ ଓ ନିଷ୍କଳଙ୍କତମ ବ୍ୟକ୍ତି-ମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣେ । ତେଣୁ ସେ ଗୁଳିରେ ଆଘାତ ପାଇଛନ୍ତି ବୋଲି ଖବର ପାଇ ମୁଁ ଟେଲିଗ୍ରାଫ ନ କରି ରହିପାରିଲି ନାହିଁ ଯେ ସେ ଜଙ୍ଘରେ (ଗୁଳିର) ଆଘାତ କାରାଦଣ୍ଡଠାରୁ ଶ୍ରେୟସ୍କର ଓ ବକ୍ଷରେ ଆଘାତ ତହୁଁ ଅଧିକ ଶ୍ରେୟସ୍କର ।

ଅତଏବ ପ୍ରାଣ ହରାଇଥିବା ଦୁଇ ସାହସୀ ବାଳକଙ୍କର ପିତାମାତାଙ୍କୁ ସହାନୁଭୂତି ଜଣାଉଛି । ଯଦି ସେମାନେ ମୋର ଅଭିନନ୍ଦନ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି, ତେବେ ସେମାନଙ୍କର ପୁତ୍ରମାନଙ୍କର ଚରମତ୍ୟାଗ ନିମିତ୍ତ ସେମାନଙ୍କୁ ଅଭିନନ୍ଦନ ଜଣାଇବା ମୋର ହୃଦୟର ଆନ୍ତରିକତମ ଇଚ୍ଛା । ଯୋଦ୍ଧାର ମୃତ୍ୟୁରେ ଦୁଃଖ କରିବାର କଥା ନୁହେଁ । ଜଣେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଯୋଦ୍ଧାର ମୃତ୍ୟୁରେ ତ ଆହୁରି ଊଣା ଦୁଃଖ କରିବାର କଥା । ଯେଉଁ ଜାତି ବା ରାଷ୍ଟ୍ର ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଁ ବ୍ୟାକୁଳ, ତାକୁ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଶିକ୍ଷାମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଶିକ୍ଷା ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହେବ ଯେ ପଦବୀ, ଧନସମ୍ପତ୍ତି, ଉଚ୍ଚ ପଦମର୍ଯ୍ୟାଦା ବା ଚାକିରି, ଜେଲଦଣ୍ଡ, ଦୈହିକ ଆଘାତ ଏବଂ ଶେଷରେ ମୃତ୍ୟୁର ଭୟ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ହେବ ।

ଭାରତର ଗୃହଆଡ଼ୁ ମୋ ପାଖକୁ ଆସୁଥିବା ସମ୍ବାଦରେ ସବଂନ୍ଧ ନିର୍ଦ୍ଦୟତା ବଢ଼ୁଥିବାର ସେହି ଏକା କାହାଣୀ ରହିଛି । ଏହି ସଂଖ୍ୟାରେ ଅନ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରକାଶିତ ବିହାରର ଚିଠି ପଢ଼ି ପାଠକମାନଙ୍କର ଅନ୍ତରାତ୍ମା ଉଦ୍‌ବେଳିତ ହୋଇଉଠିବ ।

ଗୋଟିଏ ବିଷୟର ଅବସାନ ଅତି ଶୀଘ୍ର ଆମକୁ ଘଟାଇବାକୁ ହେବ । ସରକାରଙ୍କୁ ନିଜର ବନ୍ଧୁକ ଚଳାଇବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରି ସୁଦ୍ଧା ବେଆଇନ୍ ଶାରୀରିକ ହିଂସାକୁ ଯେକୌଣସି ପ୍ରକାରେ ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ହେବ । ଅହିଂସା ଉପାୟରେ ଏହା କରାଯାଇପାରେ ।

ବୀରମ୍‌ଗାମ୍‌ଠାରେ ପୋଲିସ ପକ୍ଷରୁ ଯେଉଁ ବର୍ବରୋଚିତ ଆକ୍ରମଣମାନ ହୋଇଛି ମୁଁ ସେଥିରୁ କେବଳ ଗୋଟିଏ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଉଅଛି ।

ଦକ୍ଷିଣାମୂର୍ତ୍ତି ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ଭବନର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଅନିରୁଦ୍ଧ ବ୍ୟାସ, ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ନମ୍ବର ୩୫/୩ଙ୍କର ବିବୃତି—

"ମୋର ଅନ୍ୟ କେତେକ ସଙ୍ଗୀମାନଙ୍କ ସହିତ ମୁଁ ସନ୍ଧ୍ୟା ୬୭-୩୦ ମିନିଟରେ ଡାକଗାଡ଼ିରୁ ଲୁଣବସ୍ତା ଧରି ବୀରମ୍‌ଗାମ୍ ଷ୍ଟେସନରେ ଓହ୍ଲାଇଲି । ସେଠାରେ ୮ରୁ୧୦ ଜଣ ପୋଲିସ ଆସି ଆମକୁ ଘେରିଗଲେ । ପୋଲିସ ଯେପରି ଲୁଣକୁ ଛଡ଼ାଇ ନ ନେବେ, ସେଥିପାଇଁ ଲୁଣବସ୍ତାକୁ ଧରି ତଳେ ବସିପଡ଼ିଲି ଏବଂ ମୋର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ଦେଇ ବସ୍ତାଟିକୁ ଜାବୁଡ଼ି ଧରିଲି ।

"ପୋଲିସ ଯେତେ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ବି ମୋତେ ଉଠାଇପାରିଲେ ନାହିଁ । ତାହାପରେ ଜଣେ ପୋଲିସ୍ ମୋର ଗୋଡ଼ ଦୁଇଟାକୁ ମେଲାଇଦେଲା ଏବଂ ମୋର ଗୋପନୀୟ ଅଙ୍ଗକୁ ଏପରି ଚିପିଲା ଯେ ମୁଁ ଠିଆହେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲି । କିନ୍ତୁ ମୋ ଶରୀର ଭାରି ଓ ଚାରିପାଖରେ ଘେରି ରହିଥିବା ପୋଲିସଙ୍କ ଟଣାଟଣିରେ ତାହାର ହାତ ଖସିଗଲା ଓ ମୁଁ ତଳେ ପଡ଼ିଗଲି । ମୋତେ ପୁଣି ଟାଣିଟୁଣି ଠିଆ କରାଇଲେ । ମୁଁ ଦ୍ୱିଗୁଣ ଭାବରେ ବଙ୍କା ହୋଇ ମୋର ଦୁଇହାତ ମଧ୍ୟରେ ଲୁଣବସ୍ତାକୁ ଛନ୍ଦିକରି ଧରି ରଖିଲି । ତାହାପରେ ଜଣେ ସିପାହୀ ମୋ ପିଠିରେ ତାହାର ଗୋଡ଼କୁ ରଖି ପିଠିକୁ ସିଧା କରିଦେଲା । ତଦ୍ୱାରା ମୁଁ ତୀବ୍ର ଯନ୍ତ୍ରଣା ଅନୁଭବ କଲି । ତାହାପରେ ଦୁଇଜଣ ପୋଲିସ ମୋତେ ଜୋରରେ ଧକ୍‌କା ମାରିଲେ, ମୋର ଆଙ୍ଗୁଠିଗୁଡ଼ିକୁ ସେମାନଙ୍କ ମନଇଚ୍ଛା ମୋଡ଼ିଦେଲେ, ମୋର ହାତକୁ ଢିଲା କରିଦେଲେ ଏବଂ ଲୁଣବସ୍ତାକୁ ଛଡ଼ାଇ ନେଲେ । ତାହା ଉତ୍ତାରୁ ଜଣେ ଅଫିସର ମୋର ନାମ ଓ ନମ୍ବର ଟିପିନେଇ ମୋତେ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ।"

ଏଭଳି ଆକ୍ରମଣମାନ ବର୍ତ୍ତମାନ ପାଇଁ ସ୍ଥଗିତ ରହିଛି ବୋଲି ମହାଦେବ ଦେସାଇ ମୋତେ କହୁଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେ ସବୁ ଅତ୍ୟାଚାର ଯେ ସବୁଦିନ ପାଇଁ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା ବା ଗୁଜରାଟର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରଦେଶରେ ଆଉ ଘଟିବ ନାହିଁ, ଏପରି ଭାବିବାକୁ ଉଚିତ କାରଣ ନାହିଁ । ଭଡ଼ୋଚଠାରେ ଅବସ୍ଥା ଦିନକୁ ଦିନ

ଅଧିକ ଖରାପ ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ଏପରି ବର୍ବର ଅନାବଶ୍ୟକ ଓ ଉତ୍ତେଜନାର କାରଣ ନ ଥାଇ ଆକ୍ରମଣ ସହିବା ଅପେକ୍ଷା ଗୁଳିମାଡ଼ ଯେକୌଣସି ସମୟରେ ଅଧିକ ଶ୍ରେୟସ୍କର । ନାଗରିକର ଶରୀର ଅନାକ୍ରମଣୀୟ ଅବଶ୍ୟ ରହିବା ଉଚିତ । କେବଳ କାହାରିକୁ ଗିରଫ କରିବା ବା ହିଂସା କାର୍ଯ୍ୟରୁ ବିରତ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ତାହା ଦେହରେ ହାତ ଦିଆଯାଇପାରେ । ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେପରି କାଣ୍ଡମାନ ଘଟୁଅଛି ସେପରି କଦାପି ହେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଲବଣ ଆଇନଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ସେଗୁଡ଼ିକର ବ୍ୟଭିଚାର ଅଟେ । ଏହି ଆଇନ୍‌ର ନୂତନ ଦଫାଗୁଡ଼ିକୁ ଲୁଚିଛପି ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ଗଲେ, କେବଳ ତାହାର୍ ପ୍ରତିକାର ପାଇଁ ଏହି ଆଇନଗୁଡ଼ିକ ଗଢ଼ାଯାଇଥିଲା, ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ଏଗୁଡ଼ିକୁ ଅମାନ୍ୟ କରୁଥିବା ଜନତା ବିରୋଧରେ ଏଗୁଡ଼ିକ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ତଥାପି ମୁଁ ଏଗୁଡ଼ିକୁ ଅନ୍ୟାୟ ମନେ କରେଁ । ଯଦି ସରକାର ଏହି ବର୍ବର ଅତ୍ୟାଚାର ବନ୍ଦ ନ କରନ୍ତି, ତେବେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ସରକାର ଗୁଳି ଚଳାଇବାକୁ ଯେପରି ବାଧ୍ୟ ହେବେ, ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ସେ ପନ୍ଥା ଧରିବେ । ଏ ସବୁ ଘଟୁ ବୋଲି ମୁଁ ଚାହେଁ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସରକାର ଯଦି ଏହା ଚାହାନ୍ତି, ତେବେ ମୁଁ ସେହି ସୁଯୋଗ ଦେବା ପାଇଁ ଇତସ୍ତତଃ ହେବି ନାହିଁ । ଲୁଣ ମାରୁଥିବା କିମ୍ବା ବିକୁଥିବା ସବିନୟ ପ୍ରତିରୋଧକାରୀମାନଙ୍କର ଶରୀର ଉପରେ ସରକାର ହସ୍ତକ୍ଷେପ ନ କରନ୍ତୁ । ଯଦି ସରକାର ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି, ତେବେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୁରୁଷ, ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପିଲାକୁ ଗିରଫ କରିନିଅନ୍ତୁ । ଯଦି ସରକାର ଗିରଫ ନ କରିବେ କିମ୍ବା ଲୁଣ ଉପରୁ ଟିକସ ଉଠାଇ ନ ଦେବେ, ତେବେ ସରକାର ଦେଖିବେ ଲୋକେ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ସହିବା ଅପେକ୍ଷା ଗୁଳିରେ ମରିବାକୁ ଅଗ୍ରସର ହେଉଛନ୍ତି ।

ଏ କଥା ସତ ଯେ ଶରୀର ଉପରେ ଏହି ବର୍ବର ହସ୍ତକ୍ଷେପ ଓ ଅଶୋଭନୀୟ ଆକ୍ରମଣ ପ୍ରଥା ଅତୀତରୁ ରହିଆସିଛି । ମାତ୍ର ଏହି ସରକାରର ନିଜର ମୌନ ସମର୍ଥନ ଫଳରେ ଆଗଠାରୁ ଏହା ଅଧିକ ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି ।

ମୁଁ ଏହି ଟିପ୍‌ପଣୀ ଲେଖୁଥିବାବେଳେ ମୋ ପାଖକୁ ଦୁଇଜଣ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ କିଛି ଲୁଣ ଆଣିଛନ୍ତି ଏବଂ ସେଥିରେ ବିଷ ମିଶାଇ ଦିଆଯାଇଛି ବୋଲି ପ୍ରକାଶ । ସରକାରୀ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ କେବଳ ଯେ ଲୁଣ ଓ ଲୁଣ-ପଟାଳିଗୁଡ଼ିକୁ ନିର୍ବିଚାରରେ ନଷ୍ଟ କରିଦେଉଛନ୍ତି ସେତିକି ନୁହେଁ, ଉପରନ୍ତୁ ସେମାନେ ଉତ୍ପତ୍ତି ସ୍ଥଳରେ ବିଷ ପକାଇ ଦେଇଛନ୍ତି ବୋଲି କୁହାଯାଉଛି । ଏହି ସମ୍ବାଦ ସତ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ, ଏହି ଅନ୍ଧାର ଶାସନ ଆହୁରି ଅନ୍ଧାର ହେଲା । ଯେଉଁ ଲୋକେ କାହାରିକୁ ଆଦୌ ଆଘାତ ନ କରି, ନିଜେ କଷ୍ଟବରଣ କରି ସ୍ୱାଧୀନତା ଅର୍ଜନ କରିବାକୁ ଚାହାଁନ୍ତି, ସେହିମାନଙ୍କର ବିରୋଧରେ ଏ ସବୁ କରାଯାଉଛି ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୨୪-୪-୧୯୩୦

୧୦୮

ହିସାବ ରଖିବାରେ ଶୁଦ୍ଧତା

ଯେଉଁ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକମାନେ ଲୁଣ ବିକୁଛନ୍ତି ବା ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରରେ ଚାନ୍ଦା ସଂଗ୍ରହ କରୁଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କର ପାଖରେ ସରଳ ଲୋକେ ସରଳ ବିଶ୍ୱାସରେ ତମ୍ବା, ରୂପା ଓ କାଗଜର ମୁଦ୍ରା ପକାଇ ଦେଉଛନ୍ତି । ଅଧିକାର ପାଇ ନ ଥିବା କୌଣସି ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ଚାନ୍ଦା ସଂଗ୍ରହ କରିପାରିବେ ନାହିଁ କିମ୍ବା ମନଇଚ୍ଛା ଅତିରିକ୍ତ ମୂଲ୍ୟରେ ଲୁଣ ବିକିପାରିବେ ନାହିଁ । ଏ ସବୁର ଠିକ୍ ଠିକ୍ ହିସାବ ରହିବ ଏବଂ ମଝେ ମଝେ ସର୍ବସାଧାରଣରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେବ । ପ୍ରତି ସପ୍ତାହରେ ହିସାବ-ସମୀକ୍ଷକମାନେ ହିସାବ ଯାଞ୍ଚ କରିବେ । ସାଧୁତା ପାଇଁ ସୁପରିଚିତ ଧନୀ ଲୋକେ କୋଷାଧ୍ୟକ୍ଷ ହୋଇ ପାଣ୍ଠି ସଂଗ୍ରହ କଲେ ଓ ଦାୟିତ୍ୱ ନେଲେ ଏବଂ କଂଗ୍ରେସ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକମାନଙ୍କ ସହ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସହଯୋଗ କରି କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ଭଲ ହେବ । ସକ୍ରିୟ କର୍ମୀମାନେ ଶୀଘ୍ର ଶୀଘ୍ର ଗିରଫ ହୋଇଯାଉଛନ୍ତି ଏବଂ ଫଳରେ ସ୍ଥାନୀୟ ସଂସ୍ଥାଗୁଡ଼ିକ ପକ୍ଷରେ ପାଣ୍ଠି ରଖିବା ଓ ହିସାବ ଠିକ୍ ରୂପେ ରଖିବା କଠିନ ହୋଇପାରେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିସ୍ଥିତିରେ ସମଗ୍ର ଜନସାଧାରଣ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାର ଦାୟିତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ଦାୟିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଓ ବିଧିବଦ୍ଧ ରୂପେ ହେଉ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୨୪-୪-୧୯୩୦

୧୦୯

ଶାନ୍ତ ବୀରତ୍ୱ

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶ୍ରୀ ପ୍ରକାଶ ବନାରସରୁ ଲେଖିଛନ୍ତି :

"ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ହୀରାଲାଲ ବିଷୟରେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଅବଶ୍ୟ ଲେଖିବି ବୋଲି ମନସ୍ଥ କଲି । ପୋଲିସ ଆମଠାରୁ ଲୁଣ ଛଡ଼ାଇ ନେବାବେଳେ ଆପଣଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦେଶାନୁଯାୟୀ ଆମର ଆଚରଣ ଯେପରି ହେବା ଉଚିତ ହୀରାଲାଲ ତାହାର ସବୁଠାରୁ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇପାରିଛନ୍ତି ବୋଲି ମୋତେ ବୋଧ ହେଉଛି । ଏଠାରେ ୮ ତାରିଖରେ ଆମେ ଲବଣ ଅଭିଯାନ ଆରମ୍ଭ କଲୁଁ । ପ୍ରତ୍ୟହ ଗୋଟିଏ ଦଶଜଣିଆ ଦଳ ଚବିଶ ଘଣ୍ଟା ପାଇଁ ଲୁଣ ମାରିବାକୁ ଯାନ୍ତି ଏବଂ ତାହା ପରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଦଳର ପାଳି ପଡ଼େ ।

"ତୃତୀୟ ଦିନ ଉପରିଓଳା ପ୍ରାୟ ୭୦ ଜଣ କନ୍‌ଷ୍ଟେବଲ ସେମାନଙ୍କର ଅଫିସର-ମାନଙ୍କ ସହ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ଏବଂ ଲୁଣ ଓ ଲୁଣମରା କଡ଼େଇକୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଇଦେବାକୁ ଦାବି କଲେ । ସ୍ୱେଚ୍ଛସେବକମାନେ ତାତିଲା କଡ଼େଇକୁ ଜାବୁଡ଼ି ଧରିରଖିବାକୁ ପ୍ରାଣମୂର୍ଚ୍ଛା ଉଦ୍ୟମ କଲେ ଏବଂ ପୂରା କୋଡ଼ିଏ ମିନିଟକାଳ ପ୍ରତିରୋଧ ପରେ କଡ଼େଇକୁ ପୋଲିସ

ଛଡ଼େଇ ନେଇପାରିଲେ । ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ହୀରାଲାଲ ତାହାଙ୍କ କରେଇର କଡ଼ାକୁ ଧରିପକାଇଲେ ଏବଂ ପ୍ରାଣମୂର୍ଚ୍ଛା ତାକୁ କାବୁ କରି ଧରିଲେ । ଫଳରେ, ତାଙ୍କର ଡାହାଣ ହାତ ଏକାବେଳକେ ପୋଡ଼ିଗଲା ଏବଂ ହାତର ଅଙ୍ଗୁଳିଗୁଡ଼ିକୁ ପୁଣି ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ବ୍ୟବହାର କରିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଅନେକ ସପ୍ତାହ ଲାଗିବ । ଅନ୍ୟ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକମାନେ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ଆଘାତପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ । ମାତ୍ର ଏହି ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକୁ ମୁଁ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ମନେ କରୁଛି ଏବଂ ଗର୍ବ ସହକାରେ ତାଙ୍କର ନାମ ଆପଣଙ୍କୁ ଜଣାଉଛି ।"

ହୀରାଲାଲଙ୍କ ପରି ଯୁବକମାନେ ହିଁ ସ୍ୱରାଜର ନିର୍ମାତା ହେବେ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୨୪-୪-୧୯୩୦

୧୧୦

ମହାଦେବ ଦେଶାଇ ଓ ତାଙ୍କର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ

ସରକାର ବୋଲି ଛଦ୍ମ ନାମରେ ଆଜି ଚାଲିଥିବା ଅରାଜକତା ମଧ୍ୟରେ ମହାଦେବ ଦେସାଇଙ୍କୁ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଭଦ୍ରତା ଓ ଅନିଚ୍ଛା ସହକାରେ ଗିରଫ କରିଛନ୍ତି । ବୀରମ୍‌ଗାମ୍ ଓ ଧୋଲେରାଠାରୁ ଅହମଦାବାଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୁଜରାତର ସବୁଠି ସେ ଆନ୍ଦୋଳନର ନିଆଁ ଲଗାଇ ଦେଇଥିଲେ ହେଁ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଏହି ଅଗ୍ନିକୁ ପ୍ରାଣଦାୟୀ ଅଗ୍ନି ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରୁଥିଲେ । ସରକାର ଜାଣିଥିଲେ ଯେ ତାଙ୍କର ରାଜତ୍ୱ ଅପେକ୍ଷା ମହାଦେବ ଦେସାଇଙ୍କର ରାଜତ୍ୱରେ ସେମାନେ ଅଧିକ ନିରାପଦ ରହିଛନ୍ତି ଏବଂ ସେ ଯେଉଁ ସବୁ ଶକ୍ତିକୁ ଜାଗ୍ରତ କରାଇଥିଲେ, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ସେ ଆୟତ୍ତରେ ରଖିବାକୁ ମଧ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ସମର୍ଥ ଥିଲେ ।

କିନ୍ତୁ ମହାଦେବ ଏପରି କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ଯେ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ତାଙ୍କୁ ଆଉ ବାହାରେ ରଖିବା ସମ୍ଭବପର ହେଲା ନାହିଁ । ଧୋଲେରାରୁ ସେ ଗୋଟିଏ ଲରୀରେ ପୂରା ଲରୀଏ ଲୁଣ ଗୋଟିରେ ନେଇ ଆସିପାରିଥିଲେ । କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ପୂରା ସଜାଗ ଥିଲେ । ସେମାନେ ଲରୀକୁ ଅଟକାଇଲେ । ମହାଦେବ ତାହାଭିତରେ ନ ଥିବେ ବୋଲି ସେମାନେ ଭାବିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଲରୀଟି ସହ ସେଥିରେ ଥିବା ମୂଲ୍ୟମାନ୍ ପଦାର୍ଥକୁ ଜବତ କରିନିଅଯିବା ଦେଖି, ସେ ପଛରେ ଯେଉଁ ମୋଟର କା'ରରେ ଆସୁଥିଲେ, ସେଥିରୁ ଲରୀଭିତରକୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ିଲେ । ଯଦି କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଲଟକୁ ଜବତ କରିବେ, ତେବେ ତାଙ୍କୁ ଗିରଫ୍ ନ କରି ରହିପାରିବେ ନାହିଁ । ପରିସ୍ଥିତି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଲରୀ ଭିତରକୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ିବା ବ୍ୟତୀତ ମହାଦେବଙ୍କ ପାଇଁ ଆଉ ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନ ଥିଲା । ତାଙ୍କ ସହ ଆଉ ଜଣେ ଯୁବକ ଥିଲେ । ତହିଁ ଆରଦିନ ସେହି ଯୁବକ ଏଲ୍. ଏଲ୍. ବି. ପରୀକ୍ଷା ଦେବାର କଥା । ଦୁଇଜଣ ଗୁଜରାତ କଲେଜର ଛାତ୍ର ଓ ଆଉ ଦୁଇ ଜଣ ଧନୀ ସନ୍ତାନ ମଧ୍ୟ ଥିଲେ । ଜଣେ ମିଲମାଲିକ ରଣଛୋଡ଼ଲାଲ ସେହି ଲରୀଟି ଦେଇଥିଲେ । 'ଲରୀଟା ଯେଉଁ ବିପଦର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାର ଆଶଙ୍କା ଥିଲା, ତାଙ୍କୁ ସେହି

ବିଷୟରେ ସତର୍କ କରିବାରୁ ସେ ଉତ୍ତର ଦେଇଥିଲେ, "ମୁଁ ସ୍ୱରାଜ ପାଇଁ ସର୍ବସ୍ୱ ହରାଇବାକୁ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି, ସେତେବେଳେ ଲକ୍ଷଟାଏ ହରାଇବା କେଉଁ ବଡ଼ କଥା ?"

ମହାଦେବ ବର୍ତ୍ତମାନ ତାଙ୍କର ଯଥାର୍ଥ ପ୍ରାପ୍ୟ ବିଶ୍ରାମ ପାଇଲେ । କଠିନ ଭାବରେ ଶତ ଶତ ପରିଶ୍ରାନ୍ତ କର୍ମୀଙ୍କ ପାଇଁ ଜେଲ୍ ଏକ ବିଶ୍ରାମାଗାର ହୋଇଛି । ମହାଦେବ ଯେତେବେଳେ କହିଲେ, "ଆଉ ଅଧିକ ସୌଭାଗ୍ୟ ମୁଁ ଲୋଡ଼ୁଥିଲି ମାତ୍ର ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇ ନ ଥିଲି"—ଏଥିରୁ ଜଣାଯାଉଛି ସେ କେତେ ବ୍ୟାକୁଳ ଥିଲେ ।

ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରୁ ଆସିଥିବା ମୋର ସଙ୍ଗୀ, ଆଶ୍ରମ ସମିତିର ଉପସଭାପତି ଓ ଏହାର ଅନ୍ୟତମ ଟ୍ରଷ୍ଟୀ ଇମାମ୍ ସାହେବ ଅବଦୁଲ୍ କାଦିର ବାୱାଜୀରଙ୍କୁ ସେ ନିଜର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ କରିଯାଇଥିଲେ । ଇମାମ୍ ସାହେବ ଜଣେ ବୟସ୍କ ଲୋକ ଏବଂ କଠିନ ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ ପ୍ରାୟ ଅସମର୍ଥ ଅଟନ୍ତି । ସେ ନିରକ୍ଷର କହିଲେ ଚଳେ । ମାତ୍ର ସେ ପକ୍କା ଓ ପରୀକ୍ଷିତ ସୈନିକ । ସେ ଜଣେ ନୈଷ୍ଠିକ ମୁସଲମାନଙ୍କର ପୁଅ । ତାଙ୍କର ପିତା ନିଜର ମୃତ୍ୟୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବମ୍ବେର ଜୁମ୍ମା ମସଜିଦ୍‌ର ମୁଜିନ୍ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । (ମସ୍‌ଜିଦ୍‌ରେ ଯେ ପ୍ରାର୍ଥନା ସମୟ ଘୋଷଣା କରନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ ମୁଜିନ୍ କହନ୍ତି) ତାଙ୍କୁ ଇମାମ୍ କୁହାଯାଉଛି, କାରଣ ସେ ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରେ କେତେକ ମସ୍‌ଜିଦ୍‌ରେ ମୁଲ୍ଲା (ପୁରୋହିତ) କାମ କରୁଥିଲେ । ସେ ଏତେ ନୈଷ୍ଠିକ ମୁସଲମାନ ଯେ କେବେହେଁ ନମାଜ ପଢ଼ିବା ବା ରୋଜା ରଖିବା ଭୁଲନ୍ତି ନାହିଁ । ମାତ୍ର ସେ ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉଦାର ଭାବାପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତି, ନୋହିଲେ ସେ ଦୀର୍ଘ କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ କାଳ ସବୁ ପ୍ରକାରର ଲୋକଙ୍କ ସହିତ ଏକତ୍ର ମୋର ଘନିଷ୍ଠ ସଂପର୍କରେ ରହିପାରି ନ ଥାନ୍ତେ ।

ମାତ୍ର ମୋର ବା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ସ୍ୱପ୍ନର ସ୍ୱରାଜରେ କୌଣସି ଜାତିଭେଦ ବା ଧର୍ମଭେଦ ନାହିଁ । ତାହା କେବଳ ପାଠୁଆ ଲୋକଙ୍କର ବା ଧନୀ ଲୋକଙ୍କର ଏକଚାଟିଆ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ଏମାନଙ୍କୁ ମିଶାଇ, ସ୍ୱରାଜ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ—ମାତ୍ର ବିଶେଷ କରି ପଙ୍ଗୁ, ଅନ୍ଧ, କୋଟି କୋଟି ବୁଭୁକ୍ଷୁ ଖଟିଖିଆ ଜନତାଙ୍କ ପାଇଁ ଆସିବ । ଯେପରି ଇମାମ୍ ସାହେବ ଗୁଜରାଟର ପ୍ରଥମ ସେବକ ହୋଇଛନ୍ତି ସେପରି ଜଣେ ନିର୍ଭୀକ, ସାଧୁ, ସ୍ଥିରବୁଦ୍ଧି, ନିରକ୍ଷର ବ୍ୟକ୍ତି ସମଗ୍ର ଜାତିର ବା ରାଷ୍ଟ୍ରର ପ୍ରଥମ ସେବକ ହୋଇପାରନ୍ତି । ଅବଦୁଲ୍ଲା ଭାଇ ନାମରେ ଆହୁରି ଅଜଣା ଅଶୁଣା ଆଉ ଜଣେ ଲୋକ (ବମ୍ବେର) ଭିଲେ ପାର୍ଲେର ଦାୟିତ୍ୱରେ ଅଛନ୍ତି । ସେଠାରେ ସେ ସ୍ୱାମୀ ଆନନ୍ଦଙ୍କର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ହୋଇଛନ୍ତି । ସ୍ୱାମୀ ଆନନ୍ଦ ନିଜର ଅଦମ୍ୟ ଶକ୍ତି ଓ ଅଦ୍ଭୁତ ଆତ୍ମତ୍ୟାଗ ବଳରେ ଗୋଟିଏ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦେଶହିତୈଷୀ ଅନୁଷ୍ଠାନ 'ନବଜୀବନ' କାର୍ଯ୍ୟାଳୟକୁ ସୁଦୃଢ଼ ବ୍ୟବସାୟଭିତ୍ତିରେ ଠିଆ କରାଇ ପାରିଛନ୍ତି । ସାଧାରଣ ଲୋକେ ବୁଝିପାରିବା ଭଳି ଭାଷାରେ ଗୁଜରାଟୀ ସାହିତ୍ୟର ଅସଲ ରତ୍ନଗୁଡ଼ିକୁ ଗୁଜରାଟୀ ଲୋକମାନଙ୍କର ପାଖରେ ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେଉଛି । ମାତ୍ର ଏସବୁ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ବିରଳ ନୁହେଁ । ଏ ଆନ୍ଦୋଳନ ସାରା ଭାରତରେ ଯେଉଁ ଅଭ୍ୟୁଦୟକୁ ଘଟାଇଛି, ଏଗୁଡ଼ିକ ସେଥିରୁ କେତୋଟି ନମୁନା ମାତ୍ର ।

—ୟଙ୍ଗ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୧-୫-୧୯୩୦

୧୧୧

ଗୁଣ୍ଡା ରାଜ

ଗୁଜରାଟରେ ଯାହା ଘଟୁଅଛି, ତାହା ଯଦି ଭାରତର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଂଶରେ ଘଟୁଥିବା ଘଟଣାର ସଙ୍କେତ ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ଡାୟାରବାଦ ସୁଦ୍ଧା ଏସବୁ ଆଗରେ ଫିକା ପଡ଼ିଯିବ । ଏହା ଅତିରଞ୍ଜନ ବୋଲି କାହାକୁ ଦିଶିପାରେ । ମାତ୍ର ଏହା ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ସତ । ଜାଲିଆନୱାଲାବାଗ୍ର କାଣ୍ଡ ଏକାବେଳକେ ସବୁ ନିର୍ମୂଳ କରିଦେଇଗଲା । ଉଭୟ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଓ ଅନୁଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅର୍ଥରେ ଏହା ଗଭୀର ଛାପ ପକାଇଥିଲା ।

ଆଜି ଗୁଜରାଟରେ ଯେପରି ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ଢଳଢଳ କରି ପ୍ରାଣ ଦେଉଛନ୍ତି, ତାହା ଉଭୟ ପକ୍ଷରୁ ପ୍ରଭାବଶୂନ୍ୟ ଅଟେ ଏବଂ ଯଦି ସାବଧାନ ନ ହେଉଁ ତେବେ ନୈତିକ ମେରୁଦଣ୍ଡକୁ ତାହା ଏକାବେଳକେ ଭାଙ୍ଗିଦେଇପାରେ । ଏହା ଉତ୍ପୀଡ଼ିତମାନଙ୍କୁ ଦୁର୍ବଳ କରିଦେଇପାରେ ଏବଂ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଉତ୍ପୀଡ଼କମାନଙ୍କର ଚରିତ୍ରକୁ ଅଧୋଗାମୀ କରିବ ।

ସମୟ ପାଇଲେ ଏହି ପତ୍ରିକା ପାଇଁ ଗତ ସପ୍ତାହର ଘଟଣାବଳୀକୁ ମୁଁ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ କରିଦେବି । ଯାହା ହେଉ ଦୈନିକ ଖବରକାଗଜ ଗୁଡ଼ିକରୁ ପାଠକ ସେଗୁଡ଼ିକର ସମସ୍ତ ପ୍ରମାଣ ପାଇବେ ।

ମହାଦେବ ଦେସାଇ ବିଶ୍ୱାସ ପୋଷଣ କରିଥିଲେ ଯେ ସେ ନିଜେ ସେଠାକୁ ଯିବା ଓ ଓକିଲ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ପଠାଇବାଦ୍ୱାରା ବୀରମ୍‌ଗାମ୍‌ରେ ସେହି ବର୍ବର ଅତ୍ୟାଚାର ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ତାହା ହେଲା ନାହିଁ । ଜଣେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ କେତେ ମିନିଟ ସକାଶେ ଆପଣାର ଦଳଠାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଆଇନ୍ ଓ ଶୃଙ୍ଖଳାର ପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ଶିକାର ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ଏବଂ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ସଙ୍ଗୀମାନଙ୍କପ୍ରତି ବୀରମ୍‌ଗାମ୍‌ରେ ଯେପରି ଦୁର୍ବ୍ୟବହାର କରିଥିଲେ ଏହାଙ୍କ ପ୍ରତି ସେହିପରି କରିବାର ସୁଯୋଗ ମିଳିଗଲା ।

ଜୁନାଗଡ଼ର ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ମେଡ଼ିକାଲ ଅଫିସର ଡକ୍ଟର ନରସିଂଭାଇ ପଟେଲ ତାଙ୍କର ୭୭ ବର୍ଷ ବୟସରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଭାବନାରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇଛନ୍ତି ଏବଂ ନିଜ ଆଖିରେ ଯାହା ଦେଖିଥିଲେ—

"ଆଜି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଓ୍ୱାଧଓ୍ୱାନ ଶିବିରରୁ ମୁଁ ପ୍ରାୟ ୧୬୦ ଜଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଦଳକୁ ଏଠାକୁ ଆଣିଲି । ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ପାଖରେ ଦଶପାଉଣ୍ଡ ବେଆଇନ୍ ଲୁଣ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ଥଳିରେ ରହିଥିଲା ।

"ଦଳର ନେତୃତ୍ୱ କରୁଥିବାବେଳେ ମୁଁ ସ୍ୱୟଂ ପ୍ରଥମେ ଖାନଟଲସକାଶୀ ପୋଲିସ ଦଳର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଲି । ସେହି ଦଳରେ ଜଣେ ଇଉରୋପୀୟ ଅଫିସର, ଦୁଇଜଣ

ଭାରତୀୟ ଅଫିସର, ଓ ଗୁରି ପାଞ୍ଚଜଣ ସଶସ୍ତ୍ର ପୋଲିସ ସିପାହୀ ଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କ ଛଡ଼ା ଆହୁରି ପ୍ରାୟ ପଚିଶ ଜଣ ସିପାହୀ ସିଡିରେ ପ୍ରବେଶ ଦ୍ୱାରକୁ ଜଗି ରହିଥିଲେ ।

"କାଖରେ ଜାକିଥିବା ଥଳିଭିତରେ କ'ଣ ଅଛି ବୋଲି ମୋତେ ପ୍ରଶ୍ନ ହେଲା । ମୁଁ କହିଲି 'ଦଶପାଉଣ୍ଡ ଦେଆଇନ୍ ଲୁଣ ।' 'ଆଚ୍ଛା, ବୁଢ଼ା ଡାକ୍ତରବାବୁ ! ଆପଣ ଯାଇ ପାରନ୍ତି' ଏହା ସେମାନେ କହିଲେ । ମୁଁ କହିଲି, 'ମୁଁ ପ୍ରାୟ ୧୨୦ ଜଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଙ୍କର ନେତୃତ୍ୱ ନେଇ ଆସିଅଛି ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ପାଖରେ ଏହିପରି ଲୁଣ ଥଳି ଅଛି । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଆପଣମାନେ କି ବ୍ୟବହାର କରିବେ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଯାତ୍ରୀଙ୍କ ଭଳି ସେମାନଙ୍କୁ ଅବାଧରେ ଯିବାକୁ ଦେବେ, ତାହା ମୁଁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ଦେଖିବାକୁ ଚାହେଁ ।' ସେ କହିଲେ, 'ଆଚ୍ଛା, ତାହାହେଲେ ଆପଣ ଏକପାଖିଆ ହୋଇ ଠିଆ ହୁଅନ୍ତୁ ଓ ଦେଖନ୍ତୁ ।' ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କୁ ଜଣ ଜଣ କରି ସେହି ଖାନତଲ୍ଲାସିକାରୀ ଦଳଙ୍କ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଯିବାକୁ ପଡିଲା ଏବଂ ଇଉରୋପୀୟ ଅଫିସରଙ୍କ ସମେତ ସେମାନେ ସାତ ଆଠଜଣ ମିଶି ପ୍ରତ୍ୟେକ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଙ୍କୁ ଧରି ତାଙ୍କ ହାତରୁ ଲୁଣଥଳି ଛଡ଼ାଇ ନେଲେ । ଯେ ପ୍ରତିରୋଧ କଲା ତାହା ପ୍ରତି ବଡ଼ କର୍କଶ ବ୍ୟବହାର କଲେ । ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଏପରି ବ୍ୟବହାର ପାଇଲେ । ଏ ଦୃଶ୍ୟ ବଡ ଲଜ୍ଜାଜନକ ଥିଲା । ମୋ ଜୀବନ ସାରା ମୁଁ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ବଡ଼ ଉଚ୍ଚ ଧାରଣା ପୋଷଣ କରି ଆସିଥିଲି । ଗତ ୬୬ ବର୍ଷ ଭିତରେ ଏ ଧରଣର ଅଭିଜ୍ଞତା ଏହି ପ୍ରଥମ ହେଲା ।

"ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ଏ ବ୍ୟବହାର ଆଉ ସହି ନ ପାରି ପ୍ରତିବାଦ କଲି, ସେତେବେଳେ ଅଫିସର ଜଣକ କହିଲେ 'ଯାଆନ୍ତୁ ବାହାରେ ଏକଥା କହନ୍ତୁ ଓ ଖବର କାଗଜରେ ଲେଖନ୍ତୁ ।' ତାହାପରେ ସମୁଦାୟ କାଣ୍ଡ ପୂର୍ବପରି ଚାଲିଲା ।"

ଡକ୍ଟର ମେହତାଙ୍କର ଅନୁରୋଧକୁ ଯେପରି ହୃଦୟହୀନ ଭାବରେ ପୋଲିସ ଦଳ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କଲେ, ତାହା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବାର କଥା । ଯୁବକମାନଙ୍କଠାରୁ ସେମାନଙ୍କର ଅମୂଲ୍ୟ ସମ୍ପଦ ଛଡ଼ାଇ ନେବାଟା ବ୍ରିଟିଶ ଅଫିସର ଓ ତାଙ୍କର ସାଥୀ ରାଜଭକ୍ତମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏକ ଆମୋଦଜନକ ଖେଳ ହୋଇଥିଲା । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ପଳାଇଯିବେ ନାହିଁ କିମ୍ବା କିଛି ଲୁଚାଇ ରଖିବେ ନାହିଁ ବୋଲି କହିବାରେ କିଛି ଫଳ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ଆଇନ୍‌କୁ ଶାସକମାନେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାରେ ଯେଉଁ ବିଳମ୍ବ ହୋଇଥାନ୍ତା ସେଥିପାଇଁ ସେମାନେ ଅପେକ୍ଷା ନ କରି ଆଇନ୍ ପ୍ରତି ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇବା କଥା ହେଲା ।

କିନ୍ତୁ ଖେଡ଼ା ଜିଲାରେ ଯେଉଁସବୁ ଦୃଶ୍ୟ ଅଭିନୀତ ହୋଇଛି, ତାହା ତୁଳନାରେ ଏସବୁ କିଛି ନୁହେଁ । ମୁଁ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି ଯେ ଯେଉଁ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଇଚ୍ଛାକୁ ଆଉ ଲୋକମାନଙ୍କ ଉପରେ ଲଦିଦେଇପାରୁ ନାହାନ୍ତି, ଖେଡ଼ାର ସାହସୀ ପୁତ୍ର-କନ୍ୟାମାନେ ଏକପ୍ରକାର ସଫଳ ଭାବରେ ସେହି ଅଫିସରମାନଙ୍କୁ ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତରୂପେ ବାସନ୍ଦ କରିଛନ୍ତି । ଏହି କର୍ମଚାରୀମାନେ ଗୁଜରାଟ ବିଦ୍ୟାପୀଠର ଜଣେ ଗ୍ରାଜୁଏଟ୍ ଓ

ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କୁ ନୃଶଂସ ଭାବରେ ମାଡ଼ ଦେଇଛନ୍ତି । ଏମାନେ କୌଣସି ଅପରାଧ କରି ନ ଥିଲେ; ମାତ୍ର (ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କ ଉପରେ) ମାଡ ହେଉଛି ଶୁଣି ସେଠାକୁ ସେମାନେ ଦେଖିବାକୁ ଯାଇଥିଲେ । ସେହି ଜିଲ୍ଲାର ବୋରସାଦ ନିକଟରେ ଅଳ୍ପ କେତେଜଣ ପୋଲିସ ସ୍ଥାନୀୟ ଜମିଦାର ଠାକୁରଙ୍କୁ ଓ ଲମ୍ବବେଣ୍ଟ ଦା ଧରିଥିବା ତାଙ୍କର ଗୁମ୍ଫୁଆଁମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଗୋଟିଏ ସାଧାରଣ ସଭାରେ ହଠାତ୍ ପହଞ୍ଚି ଅଲ୍ଟ୍ର ଲଗାଇଦେଲେ ଏବଂ ନିର୍ମମ ଭାବରେ ଜନତା ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ସେହି ସଭାରେ ପଟିଦାର ଓ ରାଜପୁତମାନେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ ଏବଂ ସେମାନେ ଆତ୍ମରକ୍ଷା କରିବାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ସମର୍ଥ ଥିଲେ । ମାତ୍ର ଗୋଟିଏ ସୁଦ୍ଧା ଢେଲା କେହି ପକାଇ ନ ଥିଲେ କିମ୍ବା ମନ୍ଦ ସୁଦ୍ଧା କଥା କହି ନ ଥିଲେ । ଶୃଙ୍ଖଳା ରକ୍ଷା-କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସେମାନେ ସବୁ ସହିନେଇଥିଲେ । ଜଣେ ଅଳ୍ପକରେ ମୃତ୍ୟୁ ମୁଖରୁ ରକ୍ଷା ପାଇଗଲେ । ଏବେ ମଧ୍ୟ ସାତ ଜଣ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ମୋଟରେ ୩୫ଜଣ ଆହତ ହୋଇଥିବା ଅନୁସନ୍ଧାନ ଦ୍ୱାରା ଜଣାଯାଇଛି । ଜାଲିଓ୍ୱାନାଓ୍ୱାଲାର ଏହା ଏକ କାପୁରୁଷୋଚିତ ସଂସ୍କରଣ ।

ତାହାପରେ ଅହମଦାବାଦ କଥା ନିଅନ୍ତୁ । ଜଣେ ମଦ ଦୋକାନୀ ତାହାର ଟଙ୍କା ବାକ୍ସ ଦିନ ପରେ ଦିନ ଖାଲି ପଡ଼ିବା ଦେଖି ଏପରି ଅଧୀର ହୋଇପଡ଼ିଲା ଯେ ସେ ପିକେଟିଂ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଉପରେ ବର୍ବର ଭାବରେ ଆକ୍ରମଣ କଲା । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣେ ଅଚେତ ହୋଇ ପଡ଼ିଗଲେ । ପିକେଟିଂ ଅତି ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲା ବୋଲି ସମସ୍ତେ ସ୍ୱୀକାର କରିଥିଲେ । ସେଠାରେ କୌଣସି ଗୋଳମାଳ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ଯେଉଁମାନେ ସେଠାକୁ ଦେଖିବାକୁ ଆସିଥିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଚହଲିଥିବା ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ସେମାନଙ୍କର ନାମ ଟିପି ନେଇଥିଲେ । ଶ୍ରମିକଶ୍ରେଣୀ ମଧ୍ୟରେ ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ଜାତିଆଣ ଭାବ ରହିଅଛି । ତାହାର ସହାୟତା ନେଇ ଏଠାରେ ପିକେଟିଂ ସଫଳ ହୋଇଥିଲା ।

ଆଇନ୍ ଓ ଶୃଙ୍ଖଳାର ଦାୟିତ୍ୱରେ ଥିବା ଶାସକମାନେ ଏହି ବର୍ବରତା ବନ୍ଦ କରିବାକୁ କିଛି କରିଛନ୍ତି କି ? ନା, ସେମାନେ ବରଂ ଏସବୁକୁ ଗୋପନରେ ଉପଭୋଗ କରିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଏଥିରୁ ଯଥେଚ୍ଛା ଆନନ୍ଦ ପାଆନ୍ତି । ମାତ୍ର ଏହାକୁ ଆଉ 'ଆଇନ୍ ଓ ଶୃଙ୍ଖଳା' ବୋଲି ନ କୁହନ୍ତୁ । ଏହାକୁ ଗୁଣ୍ଡାରାଜ ବୋଲି କୁହାଯାଉ ।

ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଲୋକମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅତି ସ୍ପଷ୍ଟ । ଅପରିମିତ କଷ୍ଟସହନଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ଏହି ସଙ୍ଗଠିତ ଗୁଣ୍ଡାଗିରିର ଜବାବ୍ ଦିଅନ୍ତୁ । ସେମାନଙ୍କର ଦୃଢ଼ ଇଚ୍ଛା ଓ ଶକ୍ତି ଥିଲେ ସ୍ୱାଧୀନତା ନିଶ୍ଚୟ ଆସିବ । କଷ୍ଟ ସହିବାରୁ ସ୍ୱାଧୀନତାର ଉଦ୍ଭବ ହୁଏ ଏବଂ ହିଂସାରୁ ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳତା ଜାତ ହୁଏ । ଆମେ ଯେଉଁ ସ୍ୱାଧୀନତା ସକାଶେ ବ୍ୟାକୁଳ, ତାହା ସମାଜର କଲ୍ୟାଣ ନିମନ୍ତେ ସ୍ୱତଃ ନିଜକୁ ସଂଯତ କରିଦିଏ । ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳତାକାମୀ ଆପେ ବିଶେଷ ସୁବିଧାଗୁଡ଼ିକୁ ଭୋଗକରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସମାଜ ଉପରେ ଦୁଃଖକଷ୍ଟ ଲଦିଦିଏ । ଏହି ସରକାର ସଂଯମହୀନ ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳତାର ସରକାର, କାରଣ ଭାରତୀୟ ସମାଜକୁ ଶୋଷଣ କରିବା ଏହାର ଏକମାତ୍ର ନ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ସର୍ବପ୍ରଧାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅଟେ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ ୨୧-୫-୧୯୩୦

୧୨୭

ରାଷ୍ଟ୍ର ପ୍ରତି ସନ୍ଦେଶ

(ଏପ୍ରିଲ ୯ ତାରିଖ ଦିନ ଦାଣ୍ଡୀଠାରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଯେଉଁ ବାର୍ତ୍ତା ଡାକି ଦେଇ-ଥିଲେ ତାହାର ଇଂରେଜୀ ଅନୁବାଦ । ସେ ଅତଶୀଘ୍ର ଗିରଫ ହୋଇଯିବେ ବୋଲି ପ୍ରବଳ ଜନରବ ହୋଇଥିଲା)

ପରିଶେଷରେ ସେହି ଦୀର୍ଘକାଳରୁ ପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ମୁହୂର୍ତ୍ତିଟି ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲା ପରି ମନେ ହେଉଛି ।

ଆଜି ଏହି ମଧ୍ୟ ରାତ୍ରରେ ମୋର ସହକର୍ମୀମାନେ ଓ ସଂଗୀମାନେ ମୋତେ ଗଭୀର ସୁଷୁପ୍ତିରୁ ଉଠାଇ ଏକ ବାର୍ତ୍ତା ଦେବାପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କରୁଛନ୍ତି । କୌଣସି ବାର୍ତ୍ତା ଦେବାପାଇଁ ମୋର ଲେଶମାତ୍ର ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ । ତଥାପି ମୁଁ ଏହି ବାର୍ତ୍ତା ଡାକଦେଉଛି ।

ଆଗରୁ ମୁଁ ଯଥେଷ୍ଟ ବାର୍ତ୍ତା ଦେଇସାରିଛି । ଯଦି ପୂର୍ବର ବାର୍ତ୍ତାଗୁଡ଼ିକ ଯଥୋଚିତ ପ୍ରେରଣା ଉଦ୍ରେକ କରି ନ ପାରିଲା, ତେବେ ଏ ବାର୍ତ୍ତାରେ କି ଲାଭ ? କିନ୍ତୁ ଆଜି ଅଧରାତି ସୁଦ୍ଧା ଆସି ପହଞ୍ଚିଥିବା ସମ୍ବାଦଗୁଡ଼ିକରୁ ମୋର ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ହେଉଛି ଯେ ମୋର ବାର୍ତ୍ତା ଏକାବେଳକେ ନିଷ୍ଫଳ ହୋଇନାହିଁ ଏବଂ ଲୋକେ ନିଷ୍ଠା ସହକାରେ ତାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି ।

ଆଜି ଗୋଟାଯାକ ଗୁଜରାଟର ଜନତା ଏକାବେଳକେ ଜାଗି ଉଠିଛନ୍ତି । ଆଟ ଓ ଭୀମରାଡଠାରେ ମୁଁ ନିଜ ଆଖିରେ ଦେଖିଛି, କିପରି ହଜାର ହଜାର ନରନାରୀ ନିର୍ଭିକ ଭାବରେ ଲୁଣ ଆଇନ୍ ଭାଙ୍ଗିବା ଲାଗି ଆଗେଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ଏତେ ବହୁଳ ସଂଖ୍ୟାରେ ଲୋକ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଦୁଷ୍ଟବୁଦ୍ଧି ବା ହିଂସାର ସାମାନ୍ୟ ହେଲେ ଚିହ୍ନ ମୁଁ ଦେଖିନାହିଁ । ସରକାରୀ ଅଫିସରମାନେ ସବୁ ସୀମା ଟପି ଦମନ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଲୋକେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଶାନ୍ତ ଓ ଅହିଂସକ ରହିଛନ୍ତି ।

ଶୁଭରେ ଆରବ୍ଧ ହୋଇଥିବା ଏହି ସଂଗ୍ରାମ ଯଦି ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେହି ଅହିଂସ ଭାବଧାରାକୁ ଅନୁସରଣ କରି ଚାଲେ, ତେବେ କେବଳ ଏ ଦେଶରେ ଯେ ଅଚିରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱରାଜ ସ୍ଥାପିତ ହେବ ତାହା ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ଆମେ ସାରା ପୃଥିବୀକୁ ଭାରତ ଓ ତାହାର ଅଂଗୀତ ଗୌରବ ସମ୍ପର୍କରେ ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ଦେଇପାରିବୁଁ ।

ବିନା ତ୍ୟାଗରେ ପ୍ରାପ୍ତ ସ୍ୱରାଜ ବେଶୀ ଦିନ ସ୍ଥାୟୀ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ମୁଁ ଚାହୁଁଛି ଯେ ଆମର ଦେଶବାସୀଗଣ ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଯଥାସମ୍ଭବ ସର୍ବାଧିକ ତ୍ୟାଗ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଯାଆନ୍ତୁ । ଯଥାର୍ଥ ତ୍ୟାଗରେ ସମସ୍ତ ଦୁଃଖବରଣ ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷକୁ କରିବାକୁ ପଡ଼େ —(ଅନ୍ୟକୁ) ହତ୍ୟା ନ କରି ନିଜେ ନିହତ ହେବାର କଳା, ଜୀବନ ଦେଇ ଜୀବନ

ପାଇବାର କଳା ଆୟତ୍ତ କରିବାକୁ ହୁଏ, ଭାରତବର୍ଷ ଏହି ମନ୍ତ୍ର ନିଜ ଜୀବନରେ ସାର୍ଥକ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେଉ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ସତେ ଅବା ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ହାତମୁଠାରେ ରହିଥିବା ଲୁଣଗଣ୍ଡାକ ଭାରତର ଆତ୍ମସମ୍ମାନର —ଜାତୀୟ ସମ୍ମାନର—ପ୍ରତୀକ ହୋଇଅଛି । ତେଣୁ ଲୁଣ ଧରିଥିବା ମୁଠା ବରଂ ଭାଙ୍ଗିଯାଉ, ମାତ୍ର ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ କେହି ଲୁଣ ଛାଡ଼ି ଦିଅ ନାହିଁ ।

ଯଦି ଏ ସରକାର ନିଜକୁ ସଭ୍ୟ ସରକାର ବୋଲିଭାବୁଛି, ତେବେ ଯେଉଁମାନେ ବେଆଇନ ଲୁଣ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁଛନ୍ତି ବା କାରବାର କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ କାରାଦଣ୍ଡ ଦେଉ । ଗିରଫ ହେବା ପରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ଯେପରି ନିଜର ଶରୀରକୁ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଜିମାରେ ଦେଇଦେବେ, ସେହିପରି ଆନନ୍ଦରେ ସେମାନେ ଲୁଣତକ ମଧ୍ୟ ଛାଡିଦେବେ ।

କିନ୍ତୁ ଦରିଦ୍ର ଓ ନିରୁପଦ୍ରବୀ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କର ହାତରୁ ବଳପୂର୍ବକ ଲୁଣ ଛଡାଇନେବା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବର୍ବରତା ଏବଂ ଭାରତବର୍ଷ ପ୍ରତି ଅପମାନ । ହାତ ବରଂ ଭାଙ୍ଗିଯିବ, ମାତ୍ର ଆମେ ହାତମୁଠାକୁ କୋହଳ ହେବାକୁ ନ ଦେଇ ଏହି ଅପମାନର ଜବାବ ଦେବୁ । ସେଭଳି ପରିସ୍ଥିତିରେ ସୁଦ୍ଧା ସ୍ୱୟଂ ଉତ୍ପୀଡ଼ିତ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ତାହାର ସଙ୍ଗୀମାନେ ଅନ୍ୟାୟକାରୀ ପ୍ରତି ସେମାନଙ୍କର ହୃଦୟରେ କ୍ରୋଧକୁ ସ୍ଥାନ ଦେବେ ନାହିଁ । ଅଭଦ୍ରତାର ଉତ୍ତର ଅଭଦ୍ରତା ଦ୍ୱାରା ଦେବା ଅନୁଚିତ । ଭଗବାନଙ୍କର ନାମ ଧରି ଶାନ୍ତ, ସନ୍ତ୍ରାନ୍ତ ଓ ସହିଷ୍ଣୁ ଭାବରେ ଦୁଃଖବରଣ କରିବାରେ ଏହାର ଜବାବ ଦେବା ଉଚିତ ।

ମୋର ଗିରଫ ହେବାରେ ମୋର ସଙ୍ଗୀମାନେ ଓ ଜନସାଧାରଣ ବିଚଳିତ ହୁଅନ୍ତୁ ନାହିଁ । କାରଣ ଏ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ମୁଁ ଚଳାଉ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ଭଗବାନ ଚଳାଉଛନ୍ତି । ସେ ସମସ୍ତଙ୍କର ହୃଦୟରେ ବିରାଜମାନ ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ତାଙ୍କ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ରଖିଲେ, ସେ ଦୟାକରି ଆମକୁ ଯଥାର୍ଥ ପନ୍ଥା ଦେଖାଇବେ । ଆମ ପାଇଁ ଆଗରୁ ବାଟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ-ରହିଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗାଁ ବେଆଇନ ଲୁଣ ବୋହି ଆଣୁ ବା ତିଆରି କରୁ । ମଦଦୋକାନ, ଅଫିମଘାଟି ଓ ବିଦେଶୀ ଲୁଗାର ଦୋକାନ ଆଗରେ ପିକେଟିଂ କରିବା ଭଉଣୀମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଘରେ ସାନ ବଡ଼ ସମସ୍ତେ ତକଲିରେ ଓ ଅରଟରେ ସୂତା କାଟନ୍ତୁ ଏବଂ ଗଦା ଗଦା ସୂତାରେ ଲୁଗା ବୁଣାଇ ନିଅନ୍ତୁ । ବିଦେଶୀ ଲୁଗା ପୋଡି ପକାନ୍ତୁ । ହିନ୍ଦୁମାନେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ବର୍ଜନ କରନ୍ତୁ । ହିନ୍ଦୁ, ମୁସଲମାନ, ଶିଖ, ପାର୍ଶୀ ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ ସମସ୍ତଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହାର୍ଦ୍ଦିକ ଏକତା ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରନ୍ତୁ । ସଂଖ୍ୟାଲଘୁ ସଂପ୍ରଦାୟମାନେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇସାରିବା ପରେ ଯାହା ଅବଶିଷ୍ଟ ରହିବ, ସେତିକରେ ସଂଖ୍ୟାଗରିଷ୍ଠ ଗୋଷ୍ଠୀ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ରହନ୍ତୁ । ଛାତ୍ରମାନେ ସରକାରୀ ସ୍କୁଲକଲେଜ ଛାଡିଦିଅନ୍ତୁ, ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଚାକିରି ଛାଡ଼ିଦେଇ ଲୋକଙ୍କର ସେବାରେ ଲାଗନ୍ତୁ । ଏହା ହେଲେ, ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱରାଜ ଆସି ଆପେ ଆମ ଦ୍ୱାରରେ ପହଞ୍ଚିବ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୮-୫-୧୯୩୦

୧୧୩

ଦ୍ୱିତୀୟ ପତ୍ର

(ଗିରଫ ହେବାର ପ୍ରାକ୍‌କାଳରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଭାଇସରୟଙ୍କୁ ଲେଖିଥିବା ପତ୍ରର ନକଲ ।)

ଭଗବାନ୍ ଚାହିଁବେ ତ ମୁଁ·····...ତାରିଖ ଦିନ ଏଠାରୁ ଧରସଣା ଅଭିମୁଖେ ବାହାରିବାକୁ ସ୍ଥିର କରିଛି ଏବଂ ମୋର ସାଥୀମାନଙ୍କ ସହିତ ସେଠାରେ······ତାରିଖରେ ପହଞ୍ଚିବି । ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚି ଆମେ ଲୁଣ କାରଖାନାଗୁଡ଼ିକର ଦଖଲ ନେବା ପାଇଁ ଦାବି କରିବୁଁ । ଧରସଣା ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସଂପତ୍ତି ବୋଲି ଲୋକଙ୍କୁ କୁହାଯାଇଛି । ଏଭଳି ଏକ ପ୍ରହେଳିକା ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇଛି । ଭାଇସ୍‌ରୟ ଭବନ ଯେତିକି ସରକାରଙ୍କ ଆୟତ୍ତରେ ଅଛି, ଏ ମଧ୍ୟ ସେତିକି ଦୃଢ଼ଭାବରେ ସରକାରଙ୍କ ଆୟତ୍ତରେ ରହିଛି । ସରକାରଙ୍କର ବିନାନୁମତିରେ କେହି ଏଠାରୁ ଚମୁଟାଏ ଲୁଣ ଉଠାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଆମର ଏହି ମସୁଧାକୁ ରହସ୍ୟରେ ଓ ଦୁଷ୍ଟବୁଦ୍ଧିରେ ଆକ୍ରମଣ ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି । ଆପଣ ଆମର ମସୁଧାକୁ ତିନିପ୍ରକାରରେ ବନ୍ଦ କରାଇଦେଇପାରନ୍ତି

୧—ଲୁଣ ଉପରୁ ଟିକସ ଉଠାଇଦେଇ;

୨—ମୋତେ ଓ ମୋର ସାଥୀମାନଙ୍କୁ ଗିରଫ କରିନେଇ; ଅବଶ୍ୟ ମୁଁ ଆଶାକରୁଛି ଯେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକର ସ୍ଥାନ ପୂରଣ କରିବାକୁ ଦେଶ ସମର୍ଥ ହେବ ।

୩—ନିପଟ ଗୁଣ୍ଡାଗିରି କାଯ୍ୟରିଦ୍ଧି; ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ଆଶାକରେଁ ଯେ ଜଣକର (ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର) ମୁଣ୍ଡ ଫାଟିବା ବେଳକୁ ଆଉ ଜଣେ ଆସି ସେ ସ୍ଥାନ ପୂରଣ କରୁଥିବେ ।

ଏହି ପଦକ୍ଷେପ ନେବା ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ଯେ ଇତସ୍ତତଃ ନ କରିଛି, ତାହା ନୁହେଁ; ମୁଁ ଆଶାକରିଥିଲି ଯେ ସରକାର ସବିନୟ ପ୍ରତିରୋଧକାରୀଙ୍କ ସହିତ ସଭ୍ୟଭାବରେ ସଂଗ୍ରାମ କରିବେ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ଯାଇ ସରକାର ଆଇନ୍‌ର ସାଧାରଣ ପ୍ରକ୍ରିୟାଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରୟୋଗ କରିଥିଲେ, ମୋର କିଛି କହିବାକୁ ନ ଥାନ୍ତା; ମାତ୍ର ତାହା ହେଲନାହିଁ । ଜଣାଶୁଣା ନେତାମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅଳ୍ପ ବହୁତେ ଆଇନ୍‌ସଂଗତ ଔପଚାରିକତା ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସାଧାରଣ ପ୍ରତିରୋଧକାରୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ଅନେକ ସମୟରେ ବର୍ବରଭାବରେ ଓ କେତେକ ସ୍ଥଳରେ ଅଶୋଭନୀୟ ଭାବରେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ରୂପେ ଆକ୍ରମଣ କରାଯାଇଛି । ଏ ସବୁ ଘଟଣା କାଁ ଭାଁ ଘଟିଥିଲେ ମୁଁ ସେଥିପ୍ରତି ଆଖି ବୁଜିଦେଇ ପାରିଥାନ୍ତି । ମାତ୍ର ବଙ୍ଗଳା, ବିହାର, ଉତ୍କଳ, ଯୁକ୍ତପ୍ରଦେଶ, ଦିଲ୍ଲୀ ଓ ବମ୍ବେରୁ ଯେଉଁସବୁ ବିବରଣୀ ମୋ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଛି, ତାହା ଗୁଜୁରାଟରେ ମୋର ଅଭିଜ୍ଞତାକୁ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ କରିଦେଇଛି । ଗୁଜୁରାଟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୋ' ପାଖରେ ଭୂରିଭୂରି ପ୍ରମାଣ ରହିଛି । କରାଚୀ,

ପେଶାଓ୍ୱାର ଓ ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ ଲୋକଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ କୌଣସି ଉତ୍ତେଜନା ନ ଥାଇ ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅନାବଶ୍ୟକ ଭାବରେ ଗୁଳି ଚାଲିଛି; ସରକାରଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ମୂଲ୍ୟହୀନ ଅଥଚ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଅମୂଲ୍ୟ ଲବଣକୁ ଛଡ଼ାଇ ନେବା ଲାଗି (ପ୍ରତିରୋଧକାରୀମାନଙ୍କର) ହାଡ଼ ଭାଙ୍ଗି ଦିଆଯାଇଛି ଓ ଗୋପନୀୟ ଅଙ୍ଗମାନ ଦଳି ଦିଆଯାଇଛି । ମଥୁରାଠାରେ ଜଣେ ସହକାରୀ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ଦଶବର୍ଷ ବୟସର ଗୋଟିଏ ସାନପିଲାଠାରୁ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ପତାକା ଛଡ଼ାଇ ନେଇଛନ୍ତି ବୋଲି ପ୍ରକାଶ । ବେଆଇନ୍ ଭାବରେ ଛଡ଼ାଇ ନିଆଯାଇଥିବା ଏହି ପତାକାକୁ ଫେରାଇ ଦେବାପାଇଁ ଯେତେବେଳେ ଜନତା ଦାବି କଲେ, ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ନିଷ୍ଠୁର ଭାବରେ ମାଡ଼ହେଲା ବୋଲି ଖବର ମିଳିଛି । ପରେ ପତାକାକୁ ଫେରାଇ ଦେବା ଦ୍ୱାରା ଅପରାଧ-ସଚେତନ ବିବେକର ସୂଚନା ମିଳିଲା । ବଙ୍ଗଳାରେ ଲୁଣ ସଂକ୍ରାନ୍ତରେ ଅଳ୍ପସଂଖ୍ୟକ ଧରପଗଡ଼ ଓ ଆକ୍ରମଣ ହୋଇଥିବା ଜଣାଯାଉଛି; କିନ୍ତୁ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକମାନଙ୍କଠାରୁ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ପତାକା ଛଡ଼ାଇ ନେବା ବେଳେ କଳ୍ପନାତୀତ ନୃଶଂସ ଆଚରଣ କରାଯାଇଛି । ଧାନକ୍ଷେତମାନ ପୋଡ଼ି ଦିଆଯାଇଛି ଓ ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟମାନ ଛଡ଼ାଇ ନିଆଯାଇଛି ବୋଲି ସମ୍ବାଦ ମିଳିଛି । ଦୋକାନୀମାନେ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ପରିବା ବିକଲେ ନାହିଁ ବୋଲି ଗୁଜୁରାଟରେ ପରିବା-ବଜାରକୁ ଲୁଟି କରାଯାଇଛି । ଜନତାର ଆଖି ଆଗରେ ଏସବୁ କାଣ୍ଡ ହୋଇଛି; ତଥାପି କଂଗ୍ରେସର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ପାଳନ କରି ଜନତା କୌଣସି ପ୍ରତିଶୋଧ ନ ନେଇ ଏହା ସହିଯାଇଛନ୍ତି । ସତ୍ୟନିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ବିବରଣୀଗୁଡ଼ିକୁ ଆପଣ ବିଶ୍ୱାସ କରିବେ ବୋଲି ମୋର ଅନୁରୋଧ । ଏପରିକି ଉଚ୍ଚ ଅଫିସରମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏ ସବୁର ଅସ୍ୱୀକାର ମଧ୍ୟ ଅନେକ ସମୟରେ ମିଥ୍ୟା ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଛି । ବାରଡୋଲିରେ ଏହିପରି ହୋଇଥିଲା । ଗତ ପାଞ୍ଚ ସପ୍ତାହ ଭିତରେ ମିଛ କଥାଗୁଡ଼ିକୁ ଲୁଚି ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କ ଭିତରେ ପ୍ରଚାର କରିବାକୁ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀମାନେ କୌଣସି କୁଣ୍ଠାବୋଧ କରିନାହାନ୍ତି ବୋଲି ମୋତେ ଦୁଃଖ ସହକାରେ କହିବାକୁ ପଡ଼ୁଅଛି । ଗୁଜୁରାଟରେ କଲେକ୍ଟରମାନଙ୍କର ଅଫିସରୁ ପ୍ରଚାରିତ ହୋଇଥିବା ନୋଟିସଗୁଡ଼ିକରୁ ମୁଁ ନିମ୍ନଲିଖିତ କେତୋଟି ନମୁନା ଏଠାରେ ଦେଉଛି ।

"୧—ବୟସ୍କ ଲୋକେ ବର୍ଷକୁ ପାଞ୍ଚପାଉଣ୍ଡ ଲୁଣ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି, ଏବଂ ସେମାନେ ଏହି ବାବଦରେ ବର୍ଷକୁ ତିନଅଣା ଟିକସ ଦିଅନ୍ତି । ··ସରକାର ଲୁଣ ଉପରୁ ଏକଚାଟିଆ ଅଧିକାର ଉଠାଇ ଦେଲେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ବେଶୀ ଦାମ୍‌ରେ ଲୁଣ କିଣିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଏବଂ ଏକଚାଟିଆ ଅଧିକାର ଉଠାଇଦେବା ଫଳରେ ସରକାରଙ୍କର ଯେଉଁ କ୍ଷତି ହେବ ତାକୁ ବି ପୂରଣ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।···ଆପଣମାନେ ସମୁଦ୍ରକୂଳରୁ ଯେଉଁ ଲୁଣ ନେଉଛନ୍ତି ତାହା ଖାଇବାଯୋଗ୍ୟ ହୋଇ ନ ଥିବାରୁ ସରକାର ତାହାକୁ ନଷ୍ଟ କରି ଦେଉଛନ୍ତି ।"

"୨—ମିଷ୍ଟର ଗାନ୍ଧୀ କହୁଛନ୍ତି ଯେ ସରକାର ଗାଁ ଗହଳର ସୂତାକଟା ଧନ୍ଦାକୁ ନଷ୍ଟ କରିଦେଇଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏ କଥା ସତ ନୁହେଁ ବୋଲି ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି । କାରଣ, ସାରା

ଭାରତରେ ଏପରି ଗୋଟିଏ ହେଲେ ଗାଁ ନାହିଁ ଯେଉଁଠାରେ କି ତୁଳାରୁ ସୂତାକଟା ନ ହେଉଛି । ପୁଣି ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଦେଶରେ କଟାଳୀମାନଙ୍କୁ ସୂତାକଟାର ଉନ୍ନତ ପଦ୍ଧତି ଶିଖାଇଦିଆଯାଉଛି ଓ ଅଳ୍ପ ଦାମ୍‌ରେ ଉନ୍ନତ ସରଞ୍ଜାମମାନ ଯୋଗାଇଦିଆଯାଉଛି । ଏହିପରି ସରକାର ସେମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି ।''

''୩—ସରକାର ଋଣ କରିଥିବା ପ୍ରତି ପାଞ୍ଚଟଙ୍କାରୁ ଚାରିଟଙ୍କା ହିତକର ଭାବରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇଛି ।''

ଉପରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରଶ୍ନପତ୍ରରୁ ମୁଁ ଏହି ତିନୋଟି ବକୃତି ଉଦ୍ଧୃତ କରିଛି । ଏହା ଭିତରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ସ୍ପଷ୍ଟତଃ ମିଛ ବୋଲି ମୁଁ କହିବାକୁ ସାହସ କରୁଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବୟସ୍କ ବ୍ୟକ୍ତି ବହୁତବର୍ଦ୍ଧିତ ପରିମାଣରେ ତିନିଗୁଣ ଲୁଣ ବ୍ୟବହାର କରେ, ତେଣୁ ସେହି ହିସାବରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଲୁଣ ବାବଦରେ ବର୍ଷକୁ ମୁଣ୍ଡପିଛା ନଅ ଅଣା ଟିକସ ଦିଏ । ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ, ପିଲା, ବୁଢା ଓ ଗୃହପାଳିତ ପଶୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବୟସ ଓ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ନିର୍ବିଶେଷରେ ଏହି କର ଦେବାକୁ ହୋଇଥାଏ । ପ୍ରତି ଗାଁରେ ଚରଖା ରହିଛି ଓ ସରକାର କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ସୂତାକଟା ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଉତ୍ସାହିତ ବା ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି କହିବାଟା ଦୁରଭିସନ୍ଧିମୂଳକ ମିଥ୍ୟାକଥା । ସରକାରୀ ଋଣର ପ୍ରତି ପାଞ୍ଚଟଙ୍କାରୁ ଚାରିଟଙ୍କା ସାଧାରଣ ହିତରେ ଖରଚ ହେଉଛି, ଏହି ଉକ୍ତିର ଅସତ୍ୟତା ପ୍ରମାଣ କରିବା ପାଇଁ ଅର୍ଥବିଦ୍ୟା ବିଶାରଦମାନେ ଅଧିକ ଯୋଗ୍ୟ ଅଟନ୍ତି । ଦୈନନ୍ଦିନ ସରକାରୀ ବ୍ୟାପାରରେ ଯେଉଁ ସବୁ ମିଥ୍ୟା କାରବାର ଚାଲିଥିବା ଲୋକେ ଜାଣନ୍ତି; ଏହି ଉପରଟା ତାହାର ନମୁନା ମାତ୍ର । ଏବେ ସେଦିନ ମିଥ୍ୟା ସରକାରୀ ସାକ୍ଷ୍ୟବଳରେ ଗୁଜୁରାଟରେ ଜଣେ ସାହସୀ କବିଙ୍କୁ ଜେଲଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଇଛି । ଘଟଣା ସମୟରେ ସେ ଅନ୍ୟ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ନଯୋଜ ନଦରେ ଶୋଇଥିଲେ ବୋଲି ଯେତେ ଜୋର ଦେଇ କହିଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଏହି ଦଣ୍ଡ ଭୋଗିବାକୁ ପଡିଲା।

ସରକାରୀ ନିଷ୍ଠୁରତାର ମୁଁ କେତୋଟି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେବି । ମଦ ଦୋକାନମାନେ ପିକେଟିଂ କରୁଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କ ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କରିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ପିକେଟିଂ କରିଥିଲେ ବୋଲି ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀମାନେ ବି ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି । ପୁଣି ମଦଦୋକାନୀ ଆଇନ୍‌ର ବିରୁଦ୍ଧାଚରଣ କରି ମଦ ବିକିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଏହି ଆକ୍ରମଣ ଓ ଏହି ବେଆଇନ୍ ମଦ ବିକ୍ରି ବିଷୟରେ କିଛି କରିନାହାନ୍ତି । ଆକ୍ରମଣ ହୋଇଥିବା ସମସ୍ତେ ଦେଖିଛନ୍ତି;. ତଥାପି ସେମାନେ କୌଣସି ଅଭିଯୋଗ ପାଇ ନାହାନ୍ତି ବୋଲି କର୍ମଚାରୀମାନେ ବାହାନା କରିପାରନ୍ତି ।

ପୁଣି ଏବେ ଆପଣ ଖବରକାଗଜ ଉପରେ ଯେଉଁ ଅର୍ଡିନାନ୍‌ସ ଜାରି କରିଛନ୍ତି, ତାହା ଭାରତବର୍ଷ ପକ୍ଷରେ ଏକ ଅଭୂତପୂର୍ବ ଆଇନ୍‌ରୂପେ ଦେଖା ଦେଇଛି । ଆପଣ ଭଗତ ସିଂହ ଓ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ବିଚାରରେ ଆଇନ୍‌ର ମଣ୍ଡରିବାକୁ ଏଡାଇବାର ଏକ ସିଧାସଳଖ ବାଟ ବାହାର କରିଛନ୍ତି । ତଦ୍ୱାରା ସାଧାରଣ ବିଚାରପଦ୍ଧତିକୁ ବାତିଲ କରି ଦିଆଯାଇଛି ।

ସରକାରଙ୍କର ଏହି ପ୍ରକାରର ଏକାଧାରରେ ତତ୍ପରତା ଓ ନିଷ୍କ୍ରିୟତାକୁ ସାମରିକ ଶାସନର ଛଦ୍ମରୂପ କହିଲେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ହେବ କି ? ଏବେ ତ ସଂଗ୍ରାମର ପଞ୍ଚମ ସପ୍ତାହ ମାତ୍ର ହୋଇଛି ।

ଯେଉଁ ଆତଙ୍କବାଦୀ ନୀତି ଆରବ୍ଧ ହୋଇଛି, ସେଥିରେ ଭାରତବର୍ଷ ଅଭିଭୂତ ହୋଇପଡ଼ିବା ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ଏକ ସାହସିକ ପଦକ୍ଷେପ ନେବି । ତଦ୍ୱାରା ସମ୍ଭବ ହେଲେ ଆପଣଙ୍କର କ୍ରୋଧକୁ ଅଧିକ ନିର୍ମଳ ଅଥଚ ଅଧିକ କଠୋର ମାର୍ଗରେ ଚଳାଇ ନେଇ ହେବ । ଏ କଥାଗୁଡ଼ିକ ହୁଏତ ଆପଣ ଜାଣି ନ ଥିବେ । ଏହାକୁ ସମ୍ଭବତଃ ବିଶ୍ୱାସ ନ କରି ପାରନ୍ତି, ମାତ୍ର ଏଥିପ୍ରତି ଆପଣଙ୍କର ଗଭୀର ମନୋଯୋଗ ଆକର୍ଷଣ କରିବା ଛଡ଼ା ମୋର ଅନ୍ୟବାଟ ନାହିଁ ।

ଯେଉଁ ଲୋକ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କାମରେ ସହଯୋଗ କରି ନିଜର ଧନ ହରାଇଛନ୍ତି ଏବଂ ନାନା ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ସହୁଛନ୍ତି, ଏବଂ ଯାହାଙ୍କୁ ଏପରି କାମର ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇବା ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବତଃ ମୁଁ ଅଗ୍ରଣୀ ହୋଇଛି ଏବଂ ଯାହାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ଆଜି ସରକାରଙ୍କର ସ୍ୱରୂପକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପଦାରେ ପକାଇ ଦେଇଛି, ସେହି ଲୋକଙ୍କ ମନରେ ଏପରି ଧାରଣା ହେଉ ଯେ, ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କାର୍ଯ୍ୟନିୟମକୁ ଆଯାତ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଯେତେଦୂର ସମ୍ଭବ ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାରେ ମୁଁ କେଉଁଠି କିଛି ବାକୀ ରଖି ନାହିଁ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ରୂପକ କେଶରୀର ପଞ୍ଜାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରାକ୍ରମ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ଆହ୍ୱାନ ନ କରିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ଭୀରୁତା ହୁଅନ୍ତା ।

କାରଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହବିଜ୍ଞାନ ଅନୁସାରେ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ତରଫରୁ ଦମନ ଓ ଅତ୍ୟାଚାର ଯେତିକି ଗମ୍ଭୀର ରୂପ ଧାରଣ କରିବ, ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କର ଶାସ୍ତି ସହିବାର ଶକ୍ତି ସେତିକି ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ । ଚରମ ଦୁଃଖକୁ ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ବରଣ କରିବାର ପରିଣାମ ନିଶ୍ଚିତ ସଫଳତା ।

ମୁଁ ଆଦରି ନେଇଥିବା ପଦ୍ଧତିରେ ବହୁ ବିପତ୍ତି ଥିବା ମୋତେ ଜଣାଅଛି । କିନ୍ତୁ ଦେଶ ମୋ କଥାକୁ ଭୁଲ ବୁଝିବ ନାହିଁ ବୋଲି ମନେହୁଏ । ମୁଁ ଯାହା ବୁଝେ ଓ ଭାବେ ତାହା ହିଁ କହିଥାଏ । ଗତ ପନ୍ଦର ବର୍ଷ ହେଲା ଭାରତରେ, ତତ୍ପୂର୍ବରୁ କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ କାଳ ଭାରତ ବାହାରେ, ଯାହା କହି ଆସିଛି ଏବେ ବି ତାହାର ପୁନରାବୃତ୍ତି କରୁଛି ଯେ, ଶୁଦ୍ଧ ଓ ନିଷ୍କଳଙ୍କ ଅହିଂସା ହିଁ ହିଂସାକୁ ଜୟ କରିପାରିବାର ଏକମାତ୍ର ଉପାୟ । ମୁଁ ଏହା ମଧ୍ୟ କହିଛି ଯେ କଥାରେ, କାର୍ଯ୍ୟରେ ଓ ଭାବନାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ହିଂସାତ୍ମକ କ୍ରିୟା ଅହିଂସାର ପ୍ରଗତିର ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହୁଏ । ମୋର ଏହିସବୁ ବାରମ୍ବାର ସତର୍କବାଣୀ ସତ୍ତ୍ୱେ ଯଦି ଲୋକେ ହିଂସାର ଆଶ୍ରୟ ନିଅନ୍ତି, ତେବେ କେବଳ ଜଣେ କିଛି ଭୁଲ କଲେ ତାହା ପାଇଁ ସମାଜର ଆଉଜଣେ ଯେତିକି ଦାୟୀ ହୋଇଥାଏ, ତାହାଛଡ଼ା ମୁଁ ସେହି ହିଂସାଚରଣ ପାଇଁ ବେଶୀ ଦାୟୀ ରହିବି ନାହିଁ । ଏ ଦାୟିତ୍ୱର ପ୍ରଶ୍ନ ଛଡ଼ା ମଧ୍ୟ ପୃଥିବୀର ଯୁଗ-ଦ୍ରଷ୍ଟାମାନେ ଅହିଂସାର ଶକ୍ତି ବିଷୟରେ ଯାହା ଦାବି କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ଏହାକୁ

କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାରେ ମୋର ଯେଉଁ ବ୍ୟାପକ ଅଭିଜ୍ଞତା ରହିଛି, ତାକୁ ଯଦି ମୁଁ ମିଥ୍ୟା ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିବାକୁ ଚାହୁଁ ନ ଥାଏ, ତେବେ ଯେ କୌଣସି କାରଣ ସକାଶେ ହେଉ ପଛକେ, ମୋର କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିବାରେ ଆଉ ଡେରି କରିବାକୁ ମୁଁ ସାହସ କରିପାରିବି ନାହିଁ ।

କିନ୍ତୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପଦକ୍ଷେପକୁ ଏଡ଼ାଇ ପାରିଲେ ମୁଁ ଖୁସୀ ହୁଅନ୍ତି । ଏଣୁ ଯେଉଁ ଟିକସ ଉଠାଇ ଦେବାଲାଗି ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କରିଆରେ ଗୃହଆଡ଼େ ଘୋର ପ୍ରତିବାଦ ଓ ଅସନ୍ତୋଷ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିବା ଆପଣ ନିଶ୍ଚୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଥିବେ ଓ ଯେଉଁ ଆଇନ୍ ବିରୋଧରେ ଆପଣଙ୍କ ଦେଶର ବହୁ ଖ୍ୟାତନାମା ବ୍ୟକ୍ତି ତୀବ୍ର ନିନ୍ଦା କରୁଅଛନ୍ତି, ତାହାକୁ ଉଠାଇଦେବା ପାଇଁ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରୁଅଛି । ଆପଣ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟର ଯେତେ ଇଚ୍ଛା ସେତେ ନିନ୍ଦା କରିପାରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଏହାଠାରୁ ହିଂସାତ୍ମକ ବିଦ୍ରୋହକୁ ଅଧିକ ପସନ୍ଦ କରିବେ କି ? ଆଗରୁ କହିଥିବା ପରି ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଯଦି ଆପଣ କହନ୍ତି ଯେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଶେଷକୁ ଅବଶ୍ୟ ହିଂସାରେ ପରିଣତ ହେବ, ତେବେ ଇତିହାସ ଏହି ରାୟ ଘୋଷଣା କରିବ ଯେ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଅହିଂସାର ମର୍ମ ବୁଝିବାରେ ଅକ୍ଷମ ହୋଇ ଓ ତେଣୁ ଏହାକୁ ସହ୍ୟ କରି ନ ପାରି, ମାନବ ପ୍ରକୃତିକୁ ହିଂସାଚରଣ ପାଇଁ ବାଧ୍ୟ କରିଥିଲେ । ଏହାର କାରଣ ସରକାର ହିଂସାକୁ ବୁଝନ୍ତି ଏବଂ ଏହାକୁ ବ୍ୟବହାର କରି ଜାଣନ୍ତି । ସମସ୍ତ ଉତ୍ତେଜନା ସତ୍ତ୍ୱେ ଭାରତବାସୀଙ୍କୁ ଭଗବାନ ଏପରି ବିଜ୍ଞତା ଓ ଶକ୍ତି ଦେବେ, ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ହିଂସାଚରଣ ପାଇଁ ସମସ୍ତ ପ୍ରଲୋଭନ ଓ ଉତ୍ତେଜନାକୁ ଏଡ଼ି ଅଟଳ ରହିବେ ବୋଲି ମୁଁ ଆଶାକରେ ।

ତେଣୁ ଲୁଣକର ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ଲୁଣ ମାରିବା ଉପରେ ଚଢ଼ିଥିବା ନିଷେଧାଜ୍ଞାକୁ ଉଠାଇ ଦେବାର ଉପାୟ ଯଦି ଆପଣଙ୍କୁ ନ ଦିଶିବ, ତେବେ ମୋର ପତ୍ରର ପ୍ରଥମାଂଶରେ ଇଙ୍ଗିତଭାବରେ ସୂଚିତ ପଦଯାତ୍ରା କୁଣ୍ଡା ସହକାରେ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ମୁଁ ବାଧ୍ୟ ହେବି ।

ଆପଣଙ୍କର ବିଶ୍ୱସ୍ତ ବନ୍ଧୁ
ମୋ. କ. ଗାନ୍ଧୀ

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ୨।୮-୫-୧୯୩୦

୧୧୪

ମହାନ୍ ଗିରଫ୍‌ଦାରୀ

[ସୁରଟ୍ ଜିଲାର କରାଡ଼ି ଶିବିରରେ ତା୧୨ ମେ, ୧୯୩୦ ମଧ୍ୟରାତ୍ରିରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଗିରଫ୍‌ଦାର ହେଲେ । ମୀରାବେନ୍ ସେହି ଘଟଣାର ବିବରଣୀ ନିମ୍ନଲିଖିତରୂପେ ଦେଇଛନ୍ତି ।]

ମଧ୍ୟରାତ୍ରର ନିସ୍ତବ୍ଧତାରେ ତାଙ୍କୁ ଗ୍ରେପ୍ତାର ନେବାକୁ ସେମାନେ ଗ୍ରେପ୍ତର ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । କାରଣ, "ଯେତେବେଳେ ସେମାନେ ଗିରଫ୍ତାର କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ଭୟ କରୁଥିଲେ । କାରଣ, ଜନସାଧାରଣ ତାଙ୍କୁ ଭଗବଦିଚ୍ଛା ବ୍ୟାଖ୍ୟାକାରୀ ବା ଧର୍ମଦୂତ ବୋଲି ମାନି ନେଇଥିଲେ ।"

ରାତି ବାରଟା ବାଜି ପଇଁଚାଳିଶି ମିନିଟ ହୋଇଥାଏ । ସୁରଟ୍ ଜିଲାର ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ, ଦୁଇଜଣ ଭାରତୀୟ ପୋଲିସ ଅଫିସର ଓ ପ୍ରାୟ ତିରିଶଜଣ ସିପାହୀ ଆସି ହଠାତ୍ ଶିବିରର ସାନ ହତାଟି ଭିତରେ ପହଞ୍ଚିଗଲେ । ଅଫିସରମାନଙ୍କ ହାତରେ ପିସ୍ତଲ ଥାଏ, ସିପାହୀ-ମାନଙ୍କ ହାତରେ ରାଇଫଲ୍ ଥାଏ । ହତା ଭିତରେ ଶାନ୍ତି ବିରାଜମାନ କରୁଥାଏ, ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଓ ତାଙ୍କର ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ଶୋଇ ଥାଆନ୍ତି । ସେମାନେ ଆସି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦଳଟିକୁ ଘେରିଗଲେ ଓ ଇଂରେଜ ଅଫିସର ଜଣକ ବିଛଣା ପାଖକୁ ଯାଇ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଟର୍ଚ୍ଚ ବତି ପକାଇ ପଚାରିଲେ ।

"ଆପଣ ମୋହନଦାସ କରମଚାନ୍ଦ ଗାନ୍ଧୀ ?"

"ଆପଣ ମୋ ପାଇଁ ଆସିଛନ୍ତି ?"—ଗାନ୍ଧୀଜୀ ମୃଦୁଭାବରେ ପଚାରିଲେ ଓ ପୁଣି କହିଲେ, "ମୋର ପ୍ରାତଃକୃତ୍ୟ ଲାଗି ମୋତେ କିଛି ସମୟ ଦିଅନ୍ତୁ ।"

ତାପରେ ସେ ଦାନ୍ତଘଷିବା ଆରମ୍ଭ କଲେ ଏବଂ ହାତରେ ଟାଇମ୍-ପୀସ୍ ଘଣ୍ଟା ଧରି ଅଫିସରମାନେ ତାଙ୍କୁ ଜଗି ଠିଆହୋଇ ରହିଲେ । ତାଙ୍କ ନାମରେ ଓ୍ୱାରେଣ୍ଟ ଅଛି କି ବୋଲି ଗାନ୍ଧୀଜୀ ପଚାରିବାରୁ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏହି ଆଦେଶଟି ପଢ଼ି ଶୁଣାଇ ଦେଲେ ।

"ମୋହନଦାସ କରମଚାନ୍ଦ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ କଳାପକୁ ଲାଟ ସାହେବ ଓ ତାଙ୍କର ମନ୍ତ୍ରଣା-ସଭା ଗୁରୁତର ଆଶଙ୍କା ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖୁଥିବାରୁ ଆଦେଶ ଦେଉଛନ୍ତି ଯେ ଉକ୍ତ ମୋହନଦାସ କରମଚାନ୍ଦ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କୁ ୧୮୨୭ ମସିହାର ୨୫ ନମ୍ବର ରେଗୁଲେସନ୍ ଅନୁସାରେ ଅଟକବନ୍ଦୀ କରାଯାଉ ଓ ସରକାର ଚାହିଁବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାଙ୍କୁ ଜେଲରେ ରଖାଯାଉ । ତାଙ୍କୁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ୟେରଓ୍ୱାଡ଼ା କେନ୍ଦ୍ର ଜେଲକୁ ପଠାଇଦିଆଯାଉ ।"

ନିତ୍ୟ କର୍ମ ସରିଲା, ତାଙ୍କର ଆବଶ୍ୟକ ଅଳ୍ପ ଜିନିଷ କେତୋଟିକୁ ବନ୍ଧାବନ୍ଧି କରିଦିଆଗଲା ଓ ତାଙ୍କ କାଗଜପତ୍ରକୁ ତାଙ୍କ ଦଳର ଜଣକ ମାରଫତ କରି ଦିଆଗଲା । ତାହାପରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ପୁଣି ଅଫିସରଙ୍କୁ କହିଲେ, "ପ୍ରାର୍ଥନା ଲାଗି ମୋତେ ଆଉ କେତେ ମିନିଟ ସମୟ ଦିଅନ୍ତୁ ।" ସମୟ ମିଳିଲା ଓ ସେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଠିଆ ହୋଇ ସାଥୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଏକାଠି ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ । ପୋଲିସ୍‌ମାନେ ଚାରିପାଖରେ ଘେରି ଠିଆ ହୋଇଥାନ୍ତି ।

ପ୍ରାର୍ଥନା ଶେଷ ହେବା ମାତ୍ରକେ ସେମାନେ ତାଙ୍କୁ ତରତରରେ ମୋଟର-ଲରୀରେ ବସାଇ ବାହାରିଗଲେ । ତାଙ୍କ ସହିତ ସେହି ତିନିଜଣ ଅଫିସର୍ ଓ ପ୍ରାୟ ଆଠଜଣ ସିପାହୀ ଥିଲେ ।

ଆଗରୁ ଟେଲିଫୋନ ଓ ଟେଲିଗ୍ରାଫ୍ ସଂଯୋଗ କାଟି ଦିଆଯାଇଥିଲା ଏବଂ ପୋଲିସମାନେ ରାସ୍ତାରେ ପହରା ଦେଉଥିଲେ ।

କ୍ଷିପ୍ର, କିନ୍ତୁ ଥିଲା ସବୁ ନୀରବ ଗୋପନ,
ସତେ କି ବାଘର ପଞ୍ଝା, ନ୍ୟାସ୍ତ ପ୍ରାଣହୀନ !

ବର୍ତ୍ତମାନ ସରକାର ଆପଣା ତରଫରୁ ବିବୃତିମାନ ଦେଉଛନ୍ତି ଏବଂ କାରାପ୍ରକୋଷ୍ଠର ନୀରବତା ଭିତରେ ଅଭିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବିସ୍ମୃତ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି ।

ତାଙ୍କର କୃଶ କ୍ଷୀଣ ଶରୀରକୁ ସେମାନେ ନେଇ ଜେଲରେ ନିକ୍ଷେପ କରିପାରନ୍ତି । କାରାଗାରର ପ୍ରକାଣ୍ଡ ପୀଡ଼ାଦାୟକ ପ୍ରାଚୀରର ଅନ୍ତରାଳରେ ସେମାନେ ତାଙ୍କର ପବିତ୍ର ବାଣୀକୁ ରୁଦ୍ଧ କରିଦେଇପାରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏହି ମହାନ୍ ଆତ୍ମାକୁ ସେମାନେ କଦାପି ରୁଦ୍ଧ କରି ରଖିପାରିବେ ନାହିଁ । ସେହି ଆତ୍ମାର ପ୍ରଭା ସକଳ ପାର୍ଥିବ ପ୍ରତିବନ୍ଧକକୁ ଭେଦ କରି ବାହାରି ଆସିବ । ଏହାକୁ ଲିଭାଇବାକୁ ସେମାନେ ଯେତେ ଚେଷ୍ଟା କରିବେ, ଏହାର ପ୍ରଭା ସେତିକି ଦୀପ୍ତ ହୋଇ ଉଠୁଥିବ । କେବଳ ଭାରତ ବର୍ଷରେ ନୁହେଁ ସେହି ପ୍ରଭା ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟାପିଯିବ ।

ହେ ଭାରତବର୍ଷ ! ତୋ' ଲାଗି ବର୍ତ୍ତମାନ ମହତ୍ତମ ପରୀକ୍ଷାର ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଛି । ବିଜୟ ଓ ଶାନ୍ତିର ପଥରେ ଭଗବାନ ତୋତେ ପରିଚାଳିତ କରି ନେଇଯାଆନ୍ତୁ ।

ସେ ତୋତେ ଏତେ ଭଲ ପାଆନ୍ତି ଓ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ତାହା ନଶ୍ୱର ଭାଷାରେ ବର୍ଣ୍ଣନାତୀତ । ସେ ତୋତେ କହିଛନ୍ତି ଯେ ତାଙ୍କ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ସତ୍ୟ ଓ ଅହିଂସାର ଶୁଦ୍ଧ ପନ୍ଥାରେ ଅବିଚଳିତ ରହିବାର ଶକ୍ତି ଓ ସାହସ ଯଦି ତୋର ଥାଏ, ତେବେ ସ୍ୱାଧୀନତା ବର୍ତ୍ତମାନ ତୋର କରାଗ୍ରରେ ରହିଛି । ଭଗବାନ୍ ତୋତେ ସେହି ବଳ ଦିଅନ୍ତୁ ଏବଂ ସେହି ସାହସ ତୋଠାରେ ଭରି ଦିଅନ୍ତୁ

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା୮-୫-୧୯୩୦

୧୧୪

ଅପୋଷ ନିଷ୍ପତ୍ତି ବିଷୟରେ ଆଉ କିଛି

[ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ଅପ୍ରଶମିତ ଭାବରେ ୧୯୩୧ର ଆରମ୍ଭ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାଲିଥିଲା । ସେତିକିବେଳେ ଏକ ଅପୋଷ ନିଷ୍ପତ୍ତିରେ ପହଞ୍ଚିବା ସକାଶେ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଚଳାଇବା ପାଇଁ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ଖଲାସ୍ କରି ଦିଆଗଲା । ଏହି ନିଷ୍ପତ୍ତି ହୋଇଯିବା ପରେ ତା୧୮-୩-୩୧ରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ବମ୍ବେଠାରେ ଏକ ବିରାଟ ସଭାରେ ଭାଷଣ ଦେଇଥିଲେ । ସେହି ଭାଷଣରୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଅଂଶତିକ ଏଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି :—ସମ୍ପାଦକ]

ପୂର୍ଣ୍ଣ ବାରମାସ କାଳ ଆମ ଭିତରେ ଯୁଦ୍ଧ ମନୋଭାବର ବିକାଶ ହୋଇ ଆସିଅଛି । ଆମେ ଯୁଦ୍ଧକଥା କହୁଥିଲୁଁ, ମନରେ ଭାବୁଥିଲୁଁ, କେବଳ ଯୁଦ୍ଧ ଛଡ଼ା ଆମର ଆଉ କିଛି ଚିନ୍ତା ନ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମର ଢଙ୍ଗ ଓ ବ୍ୟବହାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବଦଳାଇବାକୁ ହେବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମେ ଯୁଦ୍ଧବିରତି ଆବସ୍ଥାରେ ରହୁଛୁଁ । ମୁଁ ଜାଣେ, ଆମ ମଧ୍ୟରେ ଏପରି କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଛନ୍ତି ଯେଉଁମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଏହି ଯୁଦ୍ଧବିରତି ଶବ୍ଦର ଉଚ୍ଚାରଣ କମ୍ପନ ସୃଷ୍ଟି କରିବ । କାରଣ, କେବଳ ଯୁଦ୍ଧ ବ୍ୟତୀତ ଆମେ ଆଉକିଛି ଭାବି ନ ଥିଲୁ ଏବଂ ଆମର ଧାରଣା ଥିଲା ଯେ କେବେ କୌଣସି ପ୍ରକାରର ସାଲିସ୍ ହୋଇ ନ ପାରେ । ମାତ୍ର ପ୍ରକୃତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ପକ୍ଷରେ ସେପରି ମନୋଭାବ ଶୋଭା ପାଏ ନାହିଁ । ଜଣେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ସର୍ବଦା ଜାଗ୍ରତ ଆଉ ରହିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଶାନ୍ତି ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ସମାନ ପରିମାଣରେ ଆଗ୍ରହୀ ଥିବ । ଶାନ୍ତି ପାଇଁ କୌଣସି ସମ୍ମାନଜନକ ସୁଯୋଗ ଜୁଟିଲେ ସେ ତାହାକୁ ସ୍ୱାଗତ କରିବ । କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି ଏହିପରି ଏକ ସୁଯୋଗ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଲେ ଏବଂ ତାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିନେଲେ । ଯେ କୌଣସି ସାଲିସ୍‌ର ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ସର୍ତ୍ତ ହେଉଛି ଯେ ସେଥିରେ ଅପମାନଜନକ ବା ଆତଙ୍କପ୍ରଦ କିଛି ନ ଥିବ । ଆପଣମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତୁ, ଯେତେବେଳେ ଯେ କୌଣସି ମୂଲ୍ୟରେ ଶାନ୍ତି ଆଣିବା ଲାଗି ମୋ ପାଖକୁ ଅସଂଖ୍ୟ ଟେଲିଗ୍ରାମ ଆସିଲା, ସେତେବେଳେ ମୁଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବିଚଳିତ ରହିଥିଲି । ଏ ବିଷୟରେ ମୁଁ ପୂର୍ବରୁ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ଏବଂ ଏଥିରେ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ମୋର ଅନ୍ତର୍‌ବାଣୀର ନିର୍ଦ୍ଦେଶରୁ ଯେପରି ଟିକିଏ ହେଲେ ଟଳି ନ ଯାଏ ସେଥିପ୍ରତି ମୁଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଦୃଢ଼ ରହିଥିଲି । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଆତଙ୍କ ବା ଅନିଷ୍ଟ ଚିନ୍ତା ପାଖରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇବ ନାହିଁ କିମ୍ବା ପ୍ରତିପକ୍ଷକୁ ଅସମ୍ମାନିତ କରି ହୀନ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ ପାଇଁ ବାଧ୍ୟ କରିବା କଥା ବିଚାରିବ ନାହିଁ । ସେ ନ୍ୟାୟ ମାର୍ଗରୁ ଠେଲିହେଲେ ଟଳିବ ନାହିଁ ଏବଂ ଅସମ୍ଭବ ସର୍ତ୍ତଗୁଡ଼ିକର ପୂରଣ ପାଇଁ ଦାବି କରିବ ନାହିଁ । ତାହାର ଦାବି ଅତ୍ୟଧିକ ହେବ ନାହିଁ, କି ଅତି ଊଣା ମଧ୍ୟ ହେବନାହିଁ । ମୋ କହିବାନୁସାରେ ସବୁ ସର୍ତ୍ତ ବର୍ତ୍ତମାନର ସାଲିସ୍ ଚୁକ୍ତିରେ ପୂରଣ ହୋଇଥିବା ମୁଁ ମାନୁଛି । ଏହି ଚୁକ୍ତିର ଗୋଟିଏ ସର୍ତ୍ତ କେତେକଙ୍କ ମନରେ ଟିକିଏ ନୈରାଶ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିବାର ମୋର ମନେ ହୁଏ । ସେହି କାରଣରୁ କେତେକ ଏହି ଚୁକ୍ତିର ନିନ୍ଦା ମଧ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଅଭିଯୋଗ ଯେ ସବୁ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀ ମୁକ୍ତ ନ ହେବାଯାଏ ଏପରି ଚୁକ୍ତିରେ ଆବଦ୍ଧ ହେବା ଉଚିତ ନ ଥିଲା । ମୁଁ କହେ ଯେ ନ୍ୟାୟତଃ ଆମେ ଏପରି ଦାବି କରିପାରିବା ନାହିଁ । ଆମେ ଏହା କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁ ନ ଥିଲୁଁ ତାହା ନୁହେଁ, ବରଂ ଏହି ଦାବିକୁ ଅପ୍ରତିହତଭାବେ ଥୋଇବାର ଶକ୍ତି ଆମର ନ ଥିଲା । ଏ ଚୁକ୍ତିର ଯେଉଁ କେତୋଟି ସର୍ତ୍ତ ଆମପ୍ରତି ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଅକ୍ଷରଶଃ ଓ ମର୍ମତଃ ପୂରଣ କରିବା ମାତ୍ରେ ସେହିପରି ଦାବି କରିବାର ଶକ୍ତି ଆମର ଆସିଯିବ ।

ସ୍ଥାନୀୟ ସରକାରମାନେ ଚୁକ୍ତି ଅନୁସାରେ ସେମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ଅବହେଳା ଦେଖାଇଛନ୍ତି ବୋଲି ମୁଁ ଆପଣମାନଙ୍କୁ କହିରଖୁଛି । ଯେଉଁ ବନ୍ଦୀମାନେ ଏଥି ଭିତରେ

ଖଲାସ ହୋଇଯିବା ଉଚିତ ଥିଲା, ସେମାନେ ଆଜିଯାଏ ଜେଲରେ ରହିଛନ୍ତି । ଚଉରୀ-ଚଉରା କାଣ୍ଡ ପରେ ଯେଉଁସବୁ ମକଦମା ଉଠାଇ ନିଆଯିବାର କଥା, ସେ ସବୁ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଚାଲିଛି । ଏହା ଦୁଃଖର କଥା । ସରକାର ଯଦି ଜାଣିଶୁଣି ଏପରି ଅବହେଳା ଦେଖାଉଥାନ୍ତି, ତେବେ ତାହା ଏକ ଅପରାଧ ବୋଲି କୁହାଯିବ । କିନ୍ତୁ ଏପରି ହେବା ଦ୍ୱାରା ଆମର ଶକ୍ତି ହିଁ ବଢ଼ିବ ଏବଂ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ପାଇଁ ଆମର ଦାବି ପୂର୍ବାପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଅପ୍ରତିହତ ହେବ । କିନ୍ତୁ ସରକାରୀ କଳର ଅତିକାୟତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଜଣେ ଏପରି ଭାବିପାରେ ଯେ ଏହି ତ୍ରୁଟିଗୁଡ଼ିକ ଇଚ୍ଛାକୃତ ନୁହେଁ । ଅନିଚ୍ଛାକୃତ ବିଳମ୍ବ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ମଧ୍ୟ ରହିଛି । କିନ୍ତୁ ଯଦି ଜାଣିଶୁଣି ବିଶ୍ୱାସ ଭଙ୍ଗ କରାଯାଉଥାଏ ତେବେ ଆମର ଅମୋଘ ପ୍ରତିକାର ରହିଛି । ଆପଣମାନେ ଦେଖିବେ ଯେ ଚୁକ୍ତିର ଶେଷ ସର୍ତ୍ତ ଅନୁସାରେ କଂଗ୍ରେସ ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପୂରଣ ନ କଲେ, ସରକାର ତାଙ୍କର ଆଇନ୍ ଶୃଙ୍ଖଳା ଯନ୍ତ୍ରଟିକୁ କାମରେ ଲଗାଇପାରିବେ । ଏକଥା କହିବା ଦରକାର ନାହିଁ ଯେ ସେ ଦଫାଟି ଏହାର ବିପରୀତ ଦିଗ୍‌ର ମଧ୍ୟ ସୂଚନା ଦିଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ସରକାର ଯେପରି ପ୍ରୟୋଜନ-ବୋଧରେ ତାଙ୍କର ଯନ୍ତ୍ରଟି ଚଳାଇ ପାରିବେ, ଆମେ ମଧ୍ୟ ଯେତେବେଳେ ଦେଖିବା ଯେ ସରକାର ଜାଣିଶୁଣି ଚୁକ୍ତିଭଙ୍ଗ କରୁଅଛନ୍ତି, ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଆମର ଅବ୍ୟର୍ଥ ଅସ୍ତ୍ରଟି ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ପାଇଁ ଆମର ସ୍ୱାଧୀନତା ମଧ୍ୟ ରହିଛି ।

କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନର ବିଳମ୍ବ ପାଇଁ ଆପଣମାନଙ୍କର ବିରକ୍ତ ହେବା ବା ଉତ୍ତେଜିତ ହେବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ । ଜଣେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ଅସୀମ ଧୈର୍ଯ୍ୟ; ଅନ୍ୟଠାରେ ଅପରିସୀମ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଯଥେଷ୍ଟ ଆଶା ରହିବା ଉଚିତ ।

ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ଗୋଟିଏ ସତର୍କ-ବାଣୀ ଶୁଣାଇବାକୁ ଅଛି । ଏହି ଚୁକ୍ତି ଅସ୍ଥାୟୀ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଆମର କାର୍ଯ୍ୟପଦ୍ଧତିରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଲୋଡ଼ା ହେଉଛି । ଚୁକ୍ତି ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ, ଜେଲବରଣ, ଓ ସକ୍ରିୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆମର ପନ୍ଥା ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁକ୍ତିତର୍କ ଓ ଆପୋଷ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଆମର ପନ୍ଥା ହେବ । ଚୁକ୍ତିଟି ଅସ୍ଥାୟୀ ଓ ଯେ କୌଣସି ସମୟରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ବନ୍ଦ ହୋଇ ଯିବାର ଆଶଙ୍କା ରହିଛି, ଏକଥା ଯେପରି କେହି ଭୁଲି ନ ଯାନ୍ତି । ତେଣୁ ଆମ ବାରୁଦକୁ ଆମେ ସର୍ବଦା ଶୁଖିଲା ରଖିଥିବା, ତାହାହେଲେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ବିଫଳ ହୋଇଗଲେ ଆମେ ବସି ଘୁମାଉ ନ ଥିବା, ପ୍ରଥମ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ପାଇବା ମାତ୍ରେ ଆମେ ତୁରନ୍ତ ତିଆର ହୋଇଯିବା ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଧିକତର ଶକ୍ତି ଓ ବିଶ୍ୱାସରେ ଆମ୍ଭଶୁଦ୍ଧିର ପ୍ରକ୍ରିୟା ଅବ୍ୟାହତ ରଖିଥିବା ଯେପରିକି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ଆମେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହୋଇପାରିବା ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା୧୯-୩-୧୯୩୧

୧୧୭

କଂଗ୍ରେସ

ଅଳ୍ପ କେତେଦିନ ପରେ କଂଗ୍ରେସ ବସିବ । ଇତିମଧ୍ୟରେ ଭାଙ୍ଗି ରୁଜି ଯାଇଥିବା ଅନୁଷ୍ଠାନଟି ନିଜକୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ସଜାଡ଼ି ନେବାକୁ ସମୟ ପାଇ ନ ଥିବ, ପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧେ ଜେଲରୁ ସଦ୍ୟ ମୁକ୍ତି ଲାଭ କରି ପ୍ରକୃତିସ୍ଥ ହେବାକୁ ସମୟ ପାଇ ନ ଥିବେ । ଏସବୁ ସତ୍ତ୍ୱେ ପୂର୍ବାପେକ୍ଷା ଅଧିକ ମର୍ଯ୍ୟାଦାସଂପନ୍ନ ଭାବରେ ଏହି ଅଧିବେଶନ ବସିବ, ହଜାର ହଜାର ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ଓ ପିଲା ପ୍ରତିଶୋଧ ନ ନେଇ ଯେଉଁ ଦୁଃଖକଷ୍ଟ ସହିଅଛନ୍ତି, ସମ୍ଭବତଃ ଇତିହାସରେ ଏହାର ପଟାନ୍ତର ନାହିଁ । ଏହି ଦୁଃଖସହିବା ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ଯେଉଁ ନୂତନ ଶକ୍ତି ମିଳିଛି ସେ ବିଷୟରେ ସମସ୍ତେ ସଚେତନ ଥିବେ ।

କିନ୍ତୁ ସେହି ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ବିଷୟ ବିସ୍ତୃତ ଭାବରେ ଚିନ୍ତା କଲେ କିମ୍ବା ତାହାକୁ ଅତିରଞ୍ଜିତ କରି ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ, କିମ୍ବା ଗର୍ବରେ ଗ୍ରୀବା ଫୁଲାଇଲେ ଭୁଲ ହେବ । ପ୍ରକୃତ ଦୁଃଖବରଣକୁ ମଣିଷ ଦୁଃଖ ବୋଲି ମନେକରେ ନାହିଁ, ବା ତା'ର ଲାଭକ୍ଷତି ହିସାବ କରେ ନାହିଁ । ଏହା ଏପରି ଏକ ଆନନ୍ଦ ଦିଏ ଯାହା ଅନ୍ୟସବୁ ଆନନ୍ଦକୁ ବଳିଯାଏ । ତେଣୁ ଗତ ବାର ମାସର ସଞ୍ଚିତ ପୁଞ୍ଜିକୁ ଭାଙ୍ଗି ଖାଇବାକୁ ବସିଲେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିଭଳି ହେବ । ଅଯଥା ଦୁଃଖ ଏଡ଼ିବାକୁ ଆମେ ଅବଶ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା କରିବା, ମାତ୍ର ଦୁଃଖ ସହିବାକୁ ସବୁବେଳେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହିଥିବା । ଯେଉଁମାନେ ସତ୍ୟ ପଥର ପଥିକ ହେବେ ସେମାନେ ଯେତେ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ମଧ୍ୟ ଦୁଃଖକୁ ଏଡ଼ାଇପାରିବେ ନାହିଁ । ଦେଶଭକ୍ତ, ସଂସ୍କାରକ ଏବଂ ବିଶେଷ କରି ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ପକ୍ଷରେ ଦୁଃଖ ଏକ ବିଶେଷ ସୁଯୋଗ ଅଟେ ।

ଅସ୍ଥାୟୀ ହେଉ ପଛକେ, ଏହି ସାଲିସ ଚୁକ୍ତି ଭଗବାନଙ୍କ କୃପାରୁ ହୋଇପାରିଛି । କଥାବାର୍ତ୍ତା ଚାଲିଥିଲା ବେଳେ ଅନେକ ଥର ମନେ ହେଉଥିଲା, ଯେପରି ତାହା ଏହିକ୍ଷଣି ଭାଙ୍ଗିଯିବ । ଯଦି ଏହା ଭାଙ୍ଗିଯାଇ ଥାଆନ୍ତା, ତେବେ ଆମକୁ ଦଶଗୁଣ ଅଧିକ ଦୁଃଖ ସହିବାକୁ ପଡ଼ିଥାନ୍ତା, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ତଥାପି ଏହି ଚୁକ୍ତିରେ ଅସମ୍ମାନକର କିଛି ଦେଖିଥିଲେ ତାହାକୁ ଗ୍ରହଣ ନ କରି ସେହି ଦୁଃଖ ଭିତର ଦେଇ ଗତି କରିବାକୁ ମୁଁ ଦେଶକୁ ଅନୁରୋଧ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଆହୁରି ଅଧିକ, ବ୍ୟାପକ ଓ ଗଭୀର ଦୁଃଖଭୋଗ ବିନା ଆମ ଲକ୍ଷ୍ୟରେ ପହଞ୍ଚିବା ସମ୍ଭବ ହେବ ବୋଲି ମୁଁ ନିର୍ଭର ଭାବରେ କହିପାରୁ ନାହିଁ । ଆମେ ଯେଉଁ ପୁରସ୍କାର ଲାଭ କରିବାକୁ ଚାହୁଁ, ଆମର ଆତ୍ମଶୁଦ୍ଧି ତାହାର ସମତୁଲ ହେଲାଣି ବୋଲି ମନେ ହେଉନାହିଁ । ଆମର ଜ୍ଞାତସାରରେ ସମଗ୍ର ଦେଶବ୍ୟାପୀ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ଅଭିଶାପରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଆମ୍ଭେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ପାରିନାହୁଁ । ଆମ ପରସ୍ପର ଭିତରେ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଅବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି । ଧନୀ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ବିରାଟ ଜାଗରଣ ଆସିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଦରିଦ୍ରମାନଙ୍କ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ

ଅଂଶୀଦାର ବୋଲି ବିସ୍ମରିନାହାନ୍ତି । ଦରିଦ୍ରର ଜୀବନ ସହିତ ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନର କୌଣସି ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ନାହିଁ । ନିଶା-ନିବାରଣ ଦିଗରେ ଆହୁରି ଅଗ୍ରଗତି ହେବାକୁ ବାକି ରହିଛି, ଯାହା ହୋଇଛି ତାହା ମଧ୍ୟ ଅନିଶ୍ଚିତ । ମଦ୍ୟପାୟୀ ଲୋକେ ଜନମତ ନିକଟରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ମନରୁ ବଦଭ୍ୟାସ ଛାଡ଼ିପାରିନାହାନ୍ତି । ମଦ ଖାଇବା ଦୋଷ ବୋଲି ଜାଣିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହାକୁ ବିପଜ୍ଜନକ ଜ୍ଞାନ କରିବାକୁ ଶିଖିନାହାନ୍ତି । "ଶିଖିନାହାନ୍ତି" ଶବ୍ଦଟି ମୁଁ ଜାଣିଶୁଣି ବ୍ୟବହାର କରୁଛି । କାରଣ କର୍ମୀମାନେ ମଦଭାଟି ଓ ନିଶା ଦୋକାନ ଉପରେ ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ନିବଦ୍ଧ କରି ରଖିଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ମଦ୍ୟପର ହୃଦୟକୁ ସ୍ପର୍ଶ କଲାଭଳି କୌଣସି ଗୁରୁତର ଉଦ୍ୟମ କରିନାହାନ୍ତି । ବିଦେଶୀ ଲୁଗା ଓ ବିଳାସଦ୍ରବ୍ୟ ପ୍ରତି ଆମର ଲାଳସା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ତୁଟିନାହିଁ, କିମ୍ବା ଏହି ବ୍ୟବସାୟଯୋଗୁଁ ଦେଶର ଯେଉଁ ଘୋର କ୍ଷତି ହେଉଛି, ବେପାରୀମାନେ ତାହା ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିପାରିନାହାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାଧୀନତା-ନୀତିର ଦୋହାଇ ଦେଇ ଚାଲିଛନ୍ତି । ଏହିସବୁ ତ୍ରୁଟି ସାଙ୍ଗକୁ ଆହୁରି ଅନେକ ଅନିଷ୍ଟ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇପାରେ । ଆତ୍ମଶୁଦ୍ଧି ପଥରେ ଆମର କେତେ କ'ଣ ବାକି ଅଛି ତାହା ଏଥିରୁ ଜଣାପଡ଼ିବ । ଏଣୁ ଆମ ଜୀବନରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱରାଜର ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇନାହିଁ, ଏଥିରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବାର କିଛି ନାହିଁ । ତେଣୁ ଆଲୋଚନା ଓ ସମ୍ମେଳନର ପନ୍ଥା କେତେ ଦୂର ସଫଳ ହେବ, ସେକଥା କହିବା ମଧ୍ୟ କଷ୍ଟକର । ଏକଥା ଅବଶ୍ୟ ସତ ଯେ ଯୁକ୍ତିତର୍କ କରି ଆମେ ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମାଇ ପାରିବା ନାହିଁ । ଆମ ଭିତରେ ଯେତିକି ଶକ୍ତିର ବିକାଶ ହେବ, ଇଂରେଜମାନଙ୍କ-ଠାରେ ଠିକ୍ ସେହି ଅନୁପାତରେ ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମିବ । କେବଳ ଆତ୍ମଶୁଦ୍ଧି ଦ୍ୱାରା ହିଁ ଆମେ ଶକ୍ତି ଅର୍ଜନ କରି ପାରିବା ବୋଲି ରାଷ୍ଟ୍ର ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିଛି । ଗତ କେତୋଟି ମାସ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଭଗବତ୍‌କୃପାର ଦାନ ଭଳି ଥିଲା । ସେହି ସମୟ ଭିତରେ ଉପର ବର୍ଣ୍ଣିତ ଦୋଷଗୁଡ଼ିକ ଦୂର କରିବାର ସଦ୍‌ବୁଦ୍ଧି ଯଦି ଆମ ଭିତରେ ଉଦୟ ହୋଇ ନଥିବ ତେବେ ପୂର୍ବାପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଭୟଙ୍କର ଅଗ୍ନି ପରୀକ୍ଷା ଭିତର ଦେଇ ଆମକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତେଣୁ ବିନମ୍ର ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦର୍ଶନ ଓ ଆମ ଭିତରୁ ସବୁ ପ୍ରକାରର ଦୁର୍ବଳତାକୁ ଦୂର କରି-ଦେବାର ଦୃଢ଼ ସଙ୍କଳ୍ପ ସହିତ ଆମେ ଏଥର କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନକୁ ଯିବା । ସନ୍ଧିସମିତି ଆଦି ଉପରେ ଆମେ ଅଯଥା ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେବାନାହିଁ । ଗତ ବାରମାସରେ ଆମଲାଗି ଏକଥା ଅତି ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଯାଇଛି ଯେ ଦେଶର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଉଦ୍ୟମ ଦ୍ୱାରା, ଆମ ଭିତରର ଶକ୍ତିଦ୍ୱାରା ସ୍ୱରାଜ ଆସିବ । ଏହା ବାହାରୁ ଦାନ ସ୍ୱରୂପ ମିଳିବ ନାହିଁ ବା କେବଳ ଯୁକ୍ତିତର୍କ ଦ୍ୱାରା ଆମେ ଏହା ହାସଲ କରିପାରିବା ନାହିଁ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୧୯-୩-୧୯୩୧

୧୧୭

ଆମେ ଅନୁତାପ କରିବା

"କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ଦ୍ୱେଷ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା ଏବଂ କଥା ଓ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଦେଖାଗଲା, ତାହା ଏପରି ଅସହ୍ୟ ହୋଇପଡ଼ିଛି ଯେ ଦେଶର ଗୁରୁଆଡ଼େ ଘୃଣାର ଏହି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଶକ୍ତିକୁ ଉନ୍ମୁକ୍ତ କରିଦେବା କେତେଦୂର ସମୀଚୀନ, ତାହା ବିଚାର୍ଯ୍ୟ ଅଟେ । ସକାଳୁ ଅଧରାତି ଯାଏ ବକ୍ତୃତା, ସଙ୍ଗୀତ ଓ ସ୍ଲୋଗାନ ଆଦି ଶୁଣିଶୁଣି ଦ୍ୱେଷର ଏପରି ପ୍ରବଳ ପ୍ରବାହ ମଣିଷକୁ ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ଯେ ବିରାଟ ଜନତା ମଧ୍ୟରେ ଏପରି ଅଧୋଗତି ବଡ଼ ଦୁଃଖଦାୟକ ହେଲା । ପୁଣି ଦାୟିତ୍ୱ ଉପଲବ୍ଧି କରି ମୁଁ 'ଅଧୋଗତି' ଶବ୍ଦଟି ବ୍ୟବହାର କରିଅଛି । ମୋତେ ବୋଧହେଲା ଯେପରି ମିଛ କହିବା ଲାଗି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପୂରା ସ୍ୱାଧୀନତା ମିଳିଯାଇଛି । କୌଣସି ମିଥ୍ୟା ଅଭିଯୋଗରେ କିମ୍ବା ଆଦୌ ଘଟି ନ ଥିବା ଘଟଣାର ଆଳ କରି ସରକାରୀ ଅଫିସର, ପୋଲିସ ଅଫିସର ଓ ଭିନ୍ନ ମତାବଲମ୍ବୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ରାସ୍ତାରେ ଓ ଘରଭିତରେ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ଦୈନନ୍ଦିନ ବ୍ୟାପାର ହୋଇଗଲାଣି । ବିଶେଷତଃ ବିଲାତି ଦ୍ରବ୍ୟ ଓ ଅନ୍ୟ କେତେକ ବିଦେଶୀ ଦ୍ରବ୍ୟର ବେପାରୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଯେଉଁ ବ୍ୟାପକ, ଅସହିଷ୍ଣୁତାମୂଳକ ଓ ଅସହ୍ୟ ନିଷ୍ଠୁର ଓ ଅନ୍ୟାୟ ଆଚରଣ କରାଗଲା, ତାହା କଥାରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିହେବ ନାହିଁ । କୌଣସି ଲୋକଙ୍କୁ ଅମୁକ ଜିନିଷଟା କିଣନାହିଁ ବା ଅମୁକ ଜିନିଷଟା କିଣ ନାହିଁ ବୋଲି କହିବା ଗୋଟାଏ କଥା, ମାତ୍ର ଲୋକକୁ ଗାଳିଦେବା, ତାହା ପାଇଁ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଓ ତାହାର ଜୀବନକୁ ସବୁମତେ ଦୁଃଖୀ କରାଇବା ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା । ଅତଏବ ଅହିଂସାର ଶୋଚନୀୟ ପରାଜୟ ଘଟିଛି ବୋଲି ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି । ମୋର ଦୃଢ଼ବୋଧ ହୋଇଛି ଯେ ଯେଉଁ ବିଦ୍ୱେଷମୂଳକ ଓ ନୃଶଂସ କାଣ୍ଡମାନ ଆଚରିତ ହୋଇଅଛି, ସେଗୁଡ଼ିକ ଅହିଂସା ନୁହେଁ ଏବଂ ମହାତ୍ମାଙ୍କର ସମସ୍ତ ମୂଳନୀତି ଓ ଶିକ୍ଷାର ବିରୋଧୀ । ସାଧାରଣ ଆନ୍ଦୋଳନ ସହିତ କୌଣସି ଲୋକ ଏକମତ ନ ହେଲେ ତାହାର ଜୀବନକୁ ଦୁର୍ବିସହ କରିଦେବାକୁ ସାଧାରଣତଃ ସବୁ ପ୍ରକାରର କୌଶଳ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଉଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଦେଶରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଥିଲା ଏବଂ ଏ ସବୁ ଦେଖି ମନେ ହେଉଛି ଯେ, କୌଣସି ଲୋକର ହୁକୁମ ମାନି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା କିମ୍ବା ପିଲାମାନଙ୍କର, ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନଙ୍କର ବା ବୟସ୍କ ପୁରୁଷମାନଙ୍କର, ସାନ ବଡ଼ ଦଳ ଆସି ଗଞ୍ଜଣା ଦେଉଥିଲେ, ତାକୁ ସହିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ମତରେ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଅରାଜି ହେବାର ଅର୍ଥ ବ୍ରିଟିଶମାନଙ୍କୁ ସମର୍ଥନ କରିବା, ସରକାରଙ୍କୁ ସମର୍ଥନ କରିବା ଓ ଦେଶଦ୍ରୋହୀ ହେବା ଏବଂ ଆଜି କେତେକ ପରିବାରରେ ଏହି ବିଦ୍ୱେଷର କବଳରେ ପଡ଼ି ମନୋବିକୃତି ଭୋଗୁଥିବା ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତମାନ ଆପଣ ଦେଖିବାକୁ ପାଇବେ ।

"କିନ୍ତୁ ଏଥିରେ ଆହୁରି ବିପଦ ଅଛି । ଆଇନ୍ ଭାଙ୍ଗିବାର ରକ୍ତସ୍ୱାଦ ଅନେକଙ୍କୁ ପରି ଆକର୍ଷଣ କରିଛି ଯେ ଏବେ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ତୁଣ୍ଡରେ ସେହି ଅପୂର୍ବ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଦ୍ୱାହି ଶୁଣାଯାଉଛି । ସ୍କୁଲରେ, ଘରେ, ମଣ୍ଡଳୀରେ, ବନ୍ଧୁମେଳରେ, ବ୍ୟବସାୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବା ଅଫିସରେ କେହି କେଉଁଠି ଭିନ୍ନ ମତ ପ୍ରକାଶ କରିବା ମାତ୍ରକେ ସବୁଠି ଏବେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଧମକର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ୁଛି । ମାଲିକ ଓ ଶ୍ରମିକ ବା କର୍ମଚାରୀ, ଜମିଦାର ଓ ଚାଷୀ, ପିତାମାତା ଓ ସନ୍ତାନ, ଶିକ୍ଷକ ଓ ଛାତ୍ର, ଭାଇ ଓ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ଭିତରେ ସବୁଠାରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ସଙ୍ଗୀନମୁନ ଉଦ୍ୟତ ହୋଇ ରହିବା ପରି ମନେ ହେଉଛି । ସମାଜ ବା ରାଷ୍ଟ୍ରର ଆଇନ୍‌କାନୁନ ଭାଙ୍ଗିବାଟା ଆଜି ସମସ୍ତେ ବଡ଼ ସହଜ ଓ ସୁବିଧାଜନକ ଭାବିଲେଣି । ଯଦି କଲେଜର ଜଣେ ଅଧ୍ୟାପକ ଶୃଙ୍ଖଳା ରକ୍ଷା ପାଇଁ କହୁଛନ୍ତି, ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟିର ଅଫିସର ଅଧିକା ଟିକସ ପାଇଁ ସୁପାରିସ୍ କରୁଛନ୍ତି, ବାଳକ ବାଳିକାମାନଙ୍କୁ ଗୋଲମାଲ କରିବାକୁ ଯଦି ବାରଣ କରାଯାଉଛି, ଫେରିବାଲାମାନଙ୍କୁ ଯଦି ରାସ୍ତା ଅବରୋଧ ନ କରିବାକୁ କୁହାଯାଉଛି, ଯଦି କୌଣସି ବଦଳି ବା ପରିବର୍ତ୍ତନର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଉଛି, ଅନ୍ୟ କାହାରିକୁ ସୁଖ ନ ଲାଗିବା ଭଳି ଯଦି କେଉଁଠି କିଛି କରାଯାଉଛି, ତେବେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଛୁରି ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରତି ସେମାନେ ଉଞ୍ଚାଇବେ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହକୁ କିପରି ଓ କେଉଁଠାରେ ପ୍ରୟୋଗ କରିବାକୁ ହେବ, ସେ ବିଷୟରେ ସୂକ୍ଷ୍ମ ବିବେଚନା କରିବାର ଶକ୍ତି ସାରା ରାଷ୍ଟ୍ର ହରାଇବସିଛି ବୋଲି ମନେ ହୁଏ । ଯେ କୌଣସି ରାଷ୍ଟ୍ର ବା ଦେଶ ପ୍ରତି ଏହା ଏକ ବିପଦ-ସଙ୍କେତ । ଯେପରି ଗୋଟିଏ ଦେଶକୁ ଶୀଘ୍ର ସିବାଲାଗି ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା ଉଡ଼ାଜାହାଜକୁ ବୋମା ପକାଇବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗାଯାଇ ପାରେ, ଏବଂ ଯେପରି ଦିଆସିଲି ସାହାଯ୍ୟରେ ଆଲୁଅ ଲଗାଯାଇପାରେ ପୁଣି ତଦ୍ୱାରା ଘରପୋଡ଼ିବା ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ, ଠିକ୍ ସେହିପରି ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଦୁରୁପଯୋଗ ଏବେ ହେଉଅଛି । ସତ୍ୟାଗ୍ରହରୂପେ ଅସ୍ତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଆମେ ସ୍ପଷ୍ଟଭାବରେ ଏହି ବିପଦ-ସଙ୍କେତଟିକୁ ଦେଖି ପାରିବୁଁ । ଆମର କାର୍ଯ୍ୟସିଦ୍ଧିରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଲାଗିପାରେ, ମାତ୍ର ଏହାର ଅପବ୍ୟବହାର ହେଲେ ଏହା ଆମର ସର୍ବନାଶ ଘଟାଇ ପାରେ । ମୁଁ ଭାବୁଛି ଯେ ଏହି ବିଶାଳ ପୃଥିବୀ ଆଗରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହକୁ ଯେଉଁମାନେ ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ଅସ୍ତ୍ର ବୋଲି ଘୋଷଣା କରୁଛନ୍ତି, ସେହି ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ସେ ବିଷୟରେ ଆପଣାର ଦାୟିତ୍ୱ ହୃଦୟଙ୍ଗମ ନ କଲେ, ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଓ ଦେଶ ପ୍ରତି ଏହାର ଫଳ ବିପଜ୍ଜନକ ହେବ । ମୁଁ ନମ୍ରଭାବରେ ପ୍ରସ୍ତାବ କରୁଛି ଯେ ବିଦ୍ୱେଷଶୂନ୍ୟ ଅତି କଠୋର ତାଲିମପ୍ରାପ୍ତ ନେତାମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଉକିଛି ନ କରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଦେଶ ସହର ଓ ଗ୍ରାମରେ ନିଜ ନିଜ ଜୀବନର କେତେକ ବର୍ଷ ଅତିବାହିତ କରନ୍ତୁ ଏବଂ ପ୍ରକୃତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବା ଶାନ୍ତି ଅହିଂସା ବିଷୟ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ବୁଝାନ୍ତୁ । ଏହାକୁ କିପରି ଓ କେଉଁଠି ପ୍ରୟୋଗ କରାଯିବ, ସେ ବିଷୟରେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସେମାନେ ବୁଝାନ୍ତୁ । ପ୍ରତି ପ୍ରଦେଶରେ ଅହିଂସାର ଗୋଟିଏ ବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ଥାପିତ ହେଉ । ଯେଉଁ ଉଚ୍ଚମନା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଅହିଂସାକୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଢଙ୍ଗରେ ଓ ଧାର୍ମିକ ମନୋଭାବର ସହିତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବୁଝିଛନ୍ତି, ସେହିମାନେ ସେଥିରେ ଶିକ୍ଷକତା କରନ୍ତୁ । ରାଜନୀତିର ଛାତ୍ରମାନେ

ସେଠାରେ ଶିକ୍ଷା ପାଆନ୍ତୁ ଏବଂ ଶିକ୍ଷାଲାଭ ପରେ କର୍ମୀଭାବରେ ନିଯୁକ୍ତହୋଇ ଦେଶସାରା ବୁଲି ଏହି ବାଣୀ ପ୍ରଚାର କରନ୍ତୁ ଏବଂ ପ୍ରକୃତରେ ଅହିଂସା କ'ଣ ତାହା ଲୋକଙ୍କୁ ବୁଝାନ୍ତୁ । ଦେଶକୁ ବଂଚାଇବାକୁ ହେଲେ ମୋ'ମତରେ ଏହା ହିଁ ଏକମାତ୍ର ରକ୍ଷାକବଚ ।"

କରାଚୀର ଲର୍ଡ଼ ମେୟର୍ ଜାମ୍‌ଶେଦ୍ ମେହତା ଅତି ଶୁଦ୍ଧ କୋଟିର ଜଣେ ଦେଶଭକ୍ତ । ନିଜର ସାମର୍ଥ୍ୟ ଅନୁସାରେ ସେ ଯଦି କଂଗ୍ରେସ ସହିତ ଆପଣାଙ୍କୁ ମିଶାଇ ଦେଇ ନ ଥାନ୍ତେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟିର ସମସ୍ତ ସମ୍ବଳ ଓ ସେବାକୁ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ସମିତିର କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ କରି ନ ଥାନ୍ତେ, ତେବେ ମାତ୍ର ପଚିଶ ଦିନର ସ୍ୱଳ୍ପ ସମୟ ଭିତରେ ସେଠାରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଜନକ କଂଗ୍ରେସନଗର ନିର୍ମାଣ କରିବା ଆଦୌ ସମ୍ଭବପର ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା । ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲୁଥିବା ସମୟରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ସହାନୁଭୂତି ସର୍ବବିଦିତ । ତେଣୁ ତାଙ୍କ ଭଳି ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି ସମାଲୋଚନା କଲେ ସେଥିପ୍ରତି ସମସ୍ତଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ନିଶ୍ଚୟ ଆକୃଷ୍ଟ ହେବ । ଉପରେ ଉଦ୍ଧୃତ ଅଂଶଟିକୁ କରାଚୀରୁ ପ୍ରକାଶିତ ଇଂରାଜି-ଗୁଜରାଟୀ ସାପ୍ତାହିକ ପତ୍ରିକା "ପାର୍ଶୀ ସଂସାର ଓ ଲୋକ ସେବକ"ରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଜାମଶେଦ ମେହେତାଙ୍କର ପ୍ରବନ୍ଧରୁ ମୁଁ ନେଇଅଛି । କୌଣସି ପ୍ରତିହିଂସା ଆଚରଣ ନ କରି ଦୁଃଖବରଣ କରିଥିବା ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କର ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ ପ୍ରଶଂସା ପରେ ସେ ପୂର୍ବୋକ୍ତ ସମାଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଆପଣାର ଯୋଗ୍ୟତା ବିଷୟରେ ପ୍ରଶଂସାପତ୍ରମାନ ପାଇ ଗର୍ବରେ ଫୁଲିଯିବା ଆମର ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଅହିଂସା ଆଚରଣ କରି ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଆମର କେବଳ କର୍ତ୍ତବ୍ୟହିଁ ପାଳନ କରିଛୁ ।

ତେଣୁ କରି ଦେଶ ତଥା ମାନବ ଜାତିର ଏହି ପ୍ରକୃତ ବନ୍ଧୁଙ୍କର ସତର୍କବାଣୀକୁ ଆମେ ମୂଲ୍ୟବାନ ଉପଦେଶ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଓ ସେଥିରୁ ଲାଭବାନ୍ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । କରାଚୀ ବିଷୟରେ ସେ ଯାହା କହିଛନ୍ତି ତାହା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥାନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସମ୍ଭବତଃ ଅଳ୍ପ ବହୁତ ସତ୍ୟ ହୋଇପାରେ ।

ଅହିଂସାକୁ ଏକ ସମର୍ଥ ଶକ୍ତି ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାକୁ ହେଲେ ତାହାର ଉନ୍ମେଷ ଆମ ମନରୁ ହେବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ମନର ସହଯୋଗ ନ ଥାଇ କେବଳ ଶରୀରରେ ଅହିଂସା ଆଚରଣ କରାଗଲେ ତାହା ଦୁର୍ବଳ ବା ଭୀରୁ ଲୋକର ଅହିଂସା ହେବ ଏବଂ ସେହି ହେତୁରୁ ସେଥିରେ କୌଣସି ସାମର୍ଥ୍ୟ ରହିବ ନାହିଁ । ଜାମଶେଦ୍‌ଜୀଙ୍କ କହିବା ଅନୁସାରେ ଏହା ଅଧୋଗତିମୂଳକ ଏକ କାର୍ଯ୍ୟ । ଯଦି ହୃଦୟରେ ଅସୂୟା ଓ ଘୃଣା ପୋଷଣ କରି ବାହାରେ ପ୍ରତିଶୋଧ ନ ନେବାର ଛଳନା କରୁଥାଉଁ, ତେବେ ତାହାର ଦୁଷ୍ପରିଣାମ ଓଲଟି ଆମ ଉପରେ ପଡ଼ିବ ଓ ଆମର ସର୍ବନାଶ ହେବ । କାରଣ କେବଳ ଶାରୀରିକ ହିଂସାରୁ ନିବୃତ୍ତ ରହିବା ପାଇଁ ଅର୍ଥାତ୍ କାହାରିକୁ ଆଘାତ ନ କରିବା ଲାଗି ସକ୍ରିୟ ପ୍ରେମର ଉଦ୍ରେକ କରାଇ ନ ପାରିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଅନ୍ତତଃ ଦ୍ୱେଷରୁ ଆମେ ମୁକ୍ତ ରହିବା ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ଦ୍ୱେଷବ୍ୟଞ୍ଜକ ସମସ୍ତ ସଂଗୀତ ଓ ବକ୍ତୃତା ନୀତିଦୃଷ୍ଟିରୁ ନିଷେଧ ହେବା ଉଚିତ ।

ନିର୍ବିଶେଷରେ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱର ପ୍ରତିରୋଧ କଲେ ତାହା ଯେ ଅରାଜକତା ଓ ବନ୍ଧନହୀନ ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳା ସୃଷ୍ଟି କରିବ ଓ ପରିଣାମରେ ଆତ୍ମବିନାଶ ହିଁ ଘଟାଇବ, ଏହା ମଧ୍ୟ ସମାନ ଭାବରେ ସତ୍ୟ ।

ଯଦି ଜାମଶେଦ୍‌ଜୀ ସମାଲୋଚନା ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ପ୍ରଶଂସା କରି ନ ଥାନ୍ତେ, ଅର୍ଥାତ୍ ଯଦି କୃତ୍ରିମ ଅହିଂସାଠାରୁ ବାସ୍ତବ ଅହିଂସାର ସମଷ୍ଟି ଓ ପ୍ରଭାବ ଅଧିକ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା, ତେବେ ଭାରତବର୍ଷ ଯେପରି ଅଗ୍ରଗତି କରିଛି ତାହା କରିପାରି ନ ଥାନ୍ତା । ମାତ୍ର କରାଚୀର ଲର୍ଡ ମେୟରଙ୍କର ପ୍ରଶଂସାଠାରୁ ଏହି ଅବିସଂବାଦିତ ତଥ୍ୟର ମହତ୍ତ୍ୱ ଅଧିକ ଯେ ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ସ୍ୱତଃସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି ଭାବରେ ଯେପରି ଅହିଂସା ପାଳନ କରିଛନ୍ତି, ତାହା ଆଗରୁ କେହି କଳ୍ପନା ସୁଦ୍ଧା କରି ନ ଥିଲେ । ସେହିମାନଙ୍କର ଅହିଂସା ହିଁ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଚେତନାର ବିକାଶକୁ ପରିପୁଷ୍ଟ କରିଛି ।

ଦୃଶ୍ୟମାନ ଫଳାଫଳରୁ ଆମେ ଅହିଂସାର ରହସ୍ୟାବୃତ ପ୍ରଭାବକୁ ମାପି ପାରିବୁଁ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ବିଦ୍ୱେଷର ବିଷ ସମାଜରେ ସଞ୍ଚରିବାକୁ ଦିଆଯାଉଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ କଦାପି ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ ବସିପାରିବୁଁ ନାହିଁ । ଏହି ସଂଗ୍ରାମ ହୃଦୟ-ପରିବର୍ତ୍ତନର ଏକ ବିଶାଳ ଉଦ୍ୟମ । ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ହୃଦୟପରିବର୍ତ୍ତନ ଆମର ଲକ୍ଷ୍ୟ, ତାହାଠାରୁ ଊଣା ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ । ମାତ୍ର ମନ ଭିତରେ ଅସଦ୍‌ଭାବ ରଖି ଓ ବାହାରେ ଅହିଂସାର ଛଳନା କରି ଆମେ କେବେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇପାରିବା ନାହିଁ । ତେଣୁ ଯେଉଁମାନେ ଅହିଂସା ମାର୍ଗ ଅନୁସରଣ କରିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ଅଥଚ ହୃଦୟରେ ଅସଦ୍‌ଭାବ ରହିଛି, ସେମାନେ ସେଥିରୁ ନିବୃତ୍ତ ହୁଅନ୍ତୁ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ନିଜପ୍ରତି ତଥା ଦେଶପ୍ରତି ଆଚରଣ କରିଥିବା ଅନିଷ୍ଟ ନିମିତ୍ତ ଅନୁତାପ କରନ୍ତୁ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୨-୪-୧୯୩୧

୧୫୮

ଅହିଂସାର ଶକ୍ତି

ଜଣେ ପତ୍ରପ୍ରେରକ ଗୁଜରାଟୀ ଭାଷାରେ ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି ଲେଖିଛନ୍ତି । ଏଠାରେ ମୁଁ ତାହାର ଅନୁବାଦ ଦେଉଛି :

"ଯାହା ଦେଖାଯାଉଛି, ଭାରତବର୍ଷର ବର୍ତ୍ତମାନ ସଂଗ୍ରାମରେ ତାକୁ ବିଶ୍ୱଜନମତର ଯେତିକି ସମର୍ଥନ ମିଳିଛି, ତାହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦ୍ୱିଧାଗ୍ରସ୍ତ ଓ କ୍ଷୀଣ । ଏହା ସତ୍ତ୍ୱେ ବିଶ୍ୱଜନମତର ପୂର୍ଣ୍ଣତମ ସମର୍ଥନ ଆମକୁ ମିଳିଛି ବୋଲି ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଯେଉଁ ଦାବୀ କରୁଛନ୍ତି ତାହା କ'ଣ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ନୁହେଁ ? ଗୋଟିଏ ନିରସ୍ତ୍ର ଜାତି ଆପଣାର ଅଧିକାର ଫେରପାଇବାକୁ ପୃଥିବୀର ସବୁଠାରୁ ନିଷ୍ଠୁର ଓ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରରେ ସୁସଜ୍ଜିତ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ଶକ୍ତି ସହିତ ସଂଗ୍ରାମ କରୁଛି । ଏହାକୁ ଜଣେ ଅସହାୟା ଅବଳା ଘୋର ପ୍ରତିକୂଳ ଅବସ୍ଥାରେ ଗୋଟାଏ ଗୁଣ୍ଡା

ହାତରୁ ନିଜକୁ ରକ୍ଷା କରିବାର ଚେଷ୍ଟା ସହିତ ତୁଳନା କରାଯାଇପାରେ । ହୃଦୟହୀନ ଗୁଣ୍ଡା ଏହି ଅବଳା ଉପରେ ବାରମ୍ବାର ନିର୍ମମ ଭାବରେ ଲାଠି ପ୍ରହାର କରୁଥିବା ଆପଣ କଳ୍ପନା କରନ୍ତୁ । ଏଥିରେ ଯେ କୌଣସି ଲୋକର ରକ୍ତ କ୍ରୋଧରେ ତାତି ଉଠିବ ନାହିଁ କି ? ମାତ୍ର ଭାରତପ୍ରତି ଯେପରି ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଛି, ସେଥିଲାଗି ପୃଥିବୀରେ ଆଜି ଆମେ କୌଣସି ନୈତିକ କ୍ରୋଧର ଚିହ୍ନ ଦେଖୁଛୁ କି ? ଏହି ନୈତିକ କ୍ରୋଧର ଅଭାବରୁ କ'ଣ ଏହି ସୂଚନା ମିଳୁନାହିଁ ଯେ ପୃଥିବୀରେ ମାନବିକତା-ବୋଧର ବିକାଶ ଅତି ଅଳ୍ପ ହୋଇଅଛି ଏବଂ ଆମେ ଯଦି ଏହାକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିନେଉଁ, ତେବେ ଏହି ମାନବିକତାବର୍ଜିତ ପୃଥିବୀରେ ଅହିଂସାର ଅସ୍ତ୍ର କେବେ ହେଁ ସଫଳ ହୋଇ ପାରିବ କି ? ସତ୍ୟ ଓ ଅହିଂସାର ସଫଳତା ପାଇଁ ଯେଉଁ ପରିମାଣରେ ନୈତିକବୋଧ ଆବଶ୍ୟକ, ନିରସ୍ତ୍ର ଭାରତର ରକ୍ତାକ୍ତ ଶରୀରକୁ ଦେଖି ମଧ୍ୟ ପୃଥିବୀରେ ତାହା ଜନ୍ମିଲା ନାହିଁ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ କ'ଣ ଏତିକ ଦେଖିପାରୁ ନାହାନ୍ତି ?"

ଭାରତ ବିଶ୍ୱଜନମତର ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ସମର୍ଥନ ପାଇଛି ବୋଲି ଯଦି ମୁଁ କେଉଁଠି କହିଥାଏ, ତେବେ ତାହା ଅଜାଣତରେ ଅତିରଞ୍ଜନ ଅଟେ । ଯଦି ମୁଁ ଏପରି ବିବୃତି ଦେଇଥିବି, ତେବେ ମୋତେ ତାହା ଦେଖାଇଦେବା ଆବଶ୍ୟକ ଅଟେ । ଏପରି କୌଣସି ବିବୃତି ଦେଇଛି ବୋଲି ମୋର ଆଦୌ ସ୍ମରଣ ହେଉନାହିଁ ।

ବ୍ରିଟିଶ୍ ସାମରିକ ଶକ୍ତିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଥିବା ନିରସ୍ତ୍ର ଭାରତର ଅବସ୍ଥାକୁ ଗୁଣ୍ଡାର କବଳରେ ପଡ଼ିଥିବା ଜଣେ ଅସହାୟା ଅବଳାର ଅବସ୍ଥା ସହିତ ତୁଳନା କରି ପତ୍ରପ୍ରେରକ ଅହିଂସା ତଥା ନାରୀର ଶକ୍ତି ପ୍ରତି ଅବମାନନା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଛନ୍ତି । ଅତି ସ୍ୱାର୍ଥପରତାଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହୋଇ ପୁରୁଷ ନାରୀର ଆତ୍ମାକୁ ଦଳିଦେଇ ନ ଥିଲେ କିମ୍ବା ନାରୀ "ଉପଭୋଗ୍ୟ" ଗୁଡ଼ାକ ପାଖରେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରିଦେଇ ନ ଥିଲେ, ସେ ଏହି ପୃଥିବୀକୁ ଆପଣାର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଅମିତ ଶକ୍ତିର ପ୍ରମାଣ ଅବଶ୍ୟ ଦେଇ ପାରିଥାନ୍ତା । ଗତ ସଂଗ୍ରାମରେ ସେ ଯେତିକି ଦେଖାଇଛି, ତାହା ଏହି ଶକ୍ତିର ଆଂଶିକ ଓ ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଝଲକ ମାତ୍ର । ଯେତେବେଳେ ପୁରୁଷ ସହିତ ନାରୀ ମଧ୍ୟ ସମାନ ସୁଯୋଗ ପାଇବ ଏବଂ ନିଜର ପରସ୍ପର ସହଯୋଗ ଓ ଏକତାର ଶକ୍ତିକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବିକଶିତ କରିପାରିବ, ସେତେବେଳେ ପୃଥିବୀ ନାରୀର ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଚମତ୍କାରିତା ଓ ଗୌରବ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଅନୁଭବ କରିବ ।

ଅହିଂସାକୁ ଯେ ଅସ୍ତ୍ରରୂପେ ଧାରଣ କରିଛି, ତାକୁ ଦୁର୍ବଳ ଅର୍ଥରେ ନିରସ୍ତ୍ର ବୋଲି କହିବା ଭୁଲ । ପତ୍ରପ୍ରେରକ ଅହିଂସାର ପ୍ରକୃତ ପ୍ରୟୋଗ ଓ ତାହାର ଅମିତ ଶକ୍ତିର ପରିଚୟ ପାଇନାହାନ୍ତି । ଯଦି କେବେ ସେ ଏହାକୁ ପ୍ରୟୋଗ କରିଛନ୍ତି, ତେବେ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଭାବରେ କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ଆଉ ଅଧିକ ଭଲ ସାଧନ ନ ପାଇ, କାମ ଚଳାଇବାର ଏକ ଉପାୟରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ଯଦି ସେ ଅହିଂସାର ଭାବଦ୍ୱାରା ନିଜ ଜୀବନକୁ ଓତଃପ୍ରୋତ କରି ପାରିଥାନ୍ତେ, ତେବେ ସେ ଦେଖିଥାନ୍ତେ ଯେ ଅତି ହିଂସ୍ର ପଶୁକୁ ଓ ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ ମଣିଷକୁ ତତ୍କ୍ଷଣାତ୍ ବଶ କରିପାରିଥାନ୍ତେ ।

ତେଣୁ ଗତବର୍ଷର ପାଶବିକ କାଣ୍ଡମାନ ଦେଖି ପୃଥିବୀର ରକ୍ତ ଯେ ତାତି ଉଠିବ ନାହିଁ, ତାହାର କାରଣ ନୁହେଁ ଯେ ପୃଥିବୀ ହୃଦୟହୀନ ବା ପାଶବିକତାପୂର୍ଣ୍ଣ । ତାହାର ପ୍ରକୃତ କାରଣ ଦେଉଛି ଯେ ଆମର ଅହିଂସା ଯେତେ ବ୍ୟାପକ ଓ ତାତ୍‌କାଳିକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନ ପାଇଁ ଯେତେ ଯଥେଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲେ ହେଁ, ତାହା ସବଳ ଓ ଜ୍ଞାନୀର ଅହିଂସା ନ ଥିଲା । ଜୀବନ୍ତ ବିଶ୍ୱାସରୁ ଏହାର ଉଦ୍‌ଭବ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ଏହାକୁ ଆମେ କେବଳ ଏକ ବ୍ୟାବହାରିକ ପନ୍ଥା ("ପଲିସି") ଓ କାର୍ଯ୍ୟୋଦ୍ଧାରର ତାତ୍‌କାଳିକ ପନ୍ଥା ହିସାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲୁ । ଆମେ କୌଣସି ପ୍ରତିଶୋଧ ନେଇ ନ ଥିଲୁ ସତ, ମାତ୍ର ଆମ ଭିତରେ କ୍ରୋଧ ପୂରି ରହିଥିଲା, ଆମର କଥା ହିଂସାଶୂନ୍ୟ ନ ଥିଲା, ଆମର ଚିନ୍ତା ତ ଆହୁରି ଊଣା ହିଂସାଶୂନ୍ୟ ଥିଲା । ଆମକୁ ଶୃଙ୍ଖଳିତ କରି ରଖାଯାଇଥିଲା ବୋଲି ଆମେ ସାଧାରଣତଃ ହିଂସାରୁ ନିବୃତ୍ତ ଥିଲୁ । ତଥାପି ଅହିଂସାର ଏହି ସୀମାବଦ୍ଧ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତିରେ ପୃଥିବୀର ଲୋକେ ଅବାକ୍ ହୋଇଗଲେ ଏବଂ ଆମ ପକ୍ଷରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ନ ଥିଲେ ହେଁ, ଆମକୁ ଯୋଗ୍ୟ ଓ ଆବଶ୍ୟକ ସମର୍ଥନ ଦେଲେ । ବାକିତକ ଅମେ ଐତିହାସିକ ଧାରାରେ ହିସାବ କରିପାରିବୁ । ଏହି ସଂଗ୍ରାମରେ ଆମେ ସୀମାବଦ୍ଧ ଓ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଭାବରେ ଯେତିକି ଅହିଂସା ଆଚରଣ କଲୁ ସେଥିରୁ ଯଦି ଆମକୁ ଏତେ ସମର୍ଥନ ମିଳିଲା, ତେବେ ଅହିଂସାର ତୁଙ୍ଗ ଶିଖରକୁ ଆମେ ଉଠିପାରିଲେ, ଆମେ ଆହୁରି କେତେ ଅଧିକ ସମର୍ଥନ ନ ପାଇବୁ ? ସେତେବେଳେ ପୃଥିବୀବାସୀଙ୍କର ରକ୍ତ ନିଶ୍ଚୟ ତାତି ଉଠିବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମେ ସେହି ଶ୍ରେଣୀ ବା ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ଘଟଣାଠାରୁ ବହୁ ଦୂରରେ ଅଛୁଁ, ମୁଁ ଜାଣେ । କାନପୁର, ବନାରସ ଓ ମିର୍ଜାପୁରରେ ଆମର ଦୁର୍ବଳତାର ପରିଚୟ ଆମେ ପାଇଛୁଁ । ଅହିଂସା ଆମର ଶିରାପ୍ରଶିରାରେ ଭେଦିଗଲେ, ଆମେ ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷରେ ସରକାରୀ ଶାସନତନ୍ତ୍ର ସହ ଅହିଂସା ଆଚରଣ କରି ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ନିଜ ଭିତରେ ହିଂସାଚରଣ କରିବୁ ନାହିଁ । ଅହିଂସାରେ ଆମର ଜୀବନ୍ତ ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମିଲେ, ଏହା ଦିନକୁ ଦିନ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ ଏବଂ ଶେଷରେ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀକୁ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇଯିବ । ଅସଲ ଜୀବନ୍ତ ଅହିଂସାକୁ ଆମେ ଉପଲବ୍‌ଧି କରିବୁ, ସେହି ବିଶ୍ୱାସରେ ମୁଁ ବଞ୍ଚିରହିଛି ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୨-୪-୧୯୩୧

୧୧୯

କଂଗ୍ରେସ ଭିତରେ ଗୁଣ୍ଡାଗିରି

କଂଗ୍ରେସ ଏକ ବିରାଟ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ପରିଣତ ହେଲାଣି । ଗତ ବାରମାସ ମଧ୍ୟରେ ଏହା ଉନ୍ନତିର ଚରମ ସୀମାରେ ପହଞ୍ଚିଛି । ନିୟମତଃ ତାଲିକାଭୁକ୍ତ ହୋଇ ନ ଥିଲେ ହେଁ ସେତେବେଳେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଲୋକ କଂଗ୍ରେସକୁ ଦଖଲ କରିନେଲେ ଏବଂ କଂଗ୍ରେସର ଖ୍ୟାତି ବଢ଼ାଇଲେ । ପୂର୍ବାପେକ୍ଷା ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ଗୁଣ୍ଡାଗିରି ମଧ୍ୟ ଏହି

ସମୟରେ କଂଗ୍ରେସରେ ପ୍ରବେଶ କଲ । ଏପରି ହେବା ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ଥିଲା । ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଗଠିତ ନିୟମଗୁଡ଼ିକୁ ସଂଗ୍ରାମର ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ କାର୍ଯ୍ୟତଃ ଆଡ଼େଇ ଦିଆଗଲା । ଫଳରେ କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ଗୁଣ୍ଡାଗିରି ବେଶ୍ ଜଣାପଡ଼ୁଛି । କେତେକ କଂଗ୍ରେସ ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ଦାବି କରାଯାଇଥିବା ଅର୍ଥ ସେମାନେ ନ ଦେଲେ ବିପଦରେ ପଡ଼ିବେ ବୋଲି ସେମାନଙ୍କୁ ଧମକ ସୁଦ୍ଧା ଦିଆଯାଇଛି । ଏକଥା ସତ ଯେ ପେଶାଦାର ଗୁଣ୍ଡାମାନେ ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରୁ ନିଶ୍ଚୟ ଫାଇଦା ଉଠାଇପାରନ୍ତି ଓ ଆପଣାର କାରବାର ଚଳାଇପାରନ୍ତି ।

ଏହା ହିଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ଯେ ଦେଶରେ ବିରାଟ ଜନଜାଗରଣ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଗୁଣ୍ଡାଗିରି ଯେଉଁ ଆକାରରେ ଘଟିପାରିଥାନ୍ତା ତାହା ତୁଳନାରେ ମୋର ବର୍ଣ୍ଣିତ ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକ ଅତ୍ୟନ୍ତ କମ୍ । କଂଗ୍ରେସ ଅହିଂସାକୁ ବ୍ରତରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବାରୁ ଏପରି ହୋଇଛି ବୋଲି ମୋର ବିଶ୍ୱାସ । ଅବଶ୍ୟ ଆମେ ଅତି ସ୍ଥୂଳଭାବରେ ଏହି ବ୍ରତ ପାଳନ କରିଅଛୁ । ମାତ୍ର ଦେଶରେ ଯେତିକି ଗୁଣ୍ଡାଗିରି ଦେଖାଦେଇଛି, ତାହା ଆମକୁ ବେଳ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ସତର୍କ ରହିବା ପାଇଁ ଓ ପ୍ରତିଷେଧମୂଳକ ଓ ସତର୍କତାମୂଳକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଗ୍ରହଣ କରିବା ପାଇଁ ଚେତେଇ ଦେବାକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ।

ଏଥିପାଇଁ ପ୍ରତିକାରର ଯେଉଁ ପନ୍ଥା ମୋତେ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ଓ ନିଶ୍ଚିତରୂପେ ଦେଖାଯାଉଛି, ତାହା ହେଉଛି ଅହିଂସାକୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ, ଅଧିକ ବୁଦ୍ଧିଯୁକ୍ତ ଓ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଢଙ୍ଗରେ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା । ପ୍ରଥମତଃ ଅହିଂସା ପ୍ରତି ଆମେ ଯେତିକି ଆସ୍ଥା ଦେଖାଇଛୁ, ତାହାଠାରୁ ଦୃଢ଼ତର ଆସ୍ଥା ଆମର ଥିଲେ, ଆମେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକସଂଗ୍ରହ ସଂକ୍ରାନ୍ତ ନିୟମଗୁଡ଼ିକ ଯଥାର୍ଥ ଭାବରେ ପୂରଣ କରୁ ନ ଥିବା ଜଣେ ସୁଦ୍ଧା ପୁରୁଷ ବା ନାରୀଙ୍କୁ 'କଦାପି' ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରି ନ ଥାନ୍ତେ । ଏପରି କରିଥିଲେ ଶେଷ ବେଳକୁ ଆମକୁ ଆଉ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ମିଳି ନ ଥାନ୍ତେ ବୋଲି କେହି କହିଲେ ତାହା ଗୋଟାଏ ଯୁକ୍ତି ହୋଇ ନ ପାରେ । ମୋର ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ମୁଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିପରୀତ ପ୍ରମାଣ ପାଇଛି । କେବଳ ଜଣେ ମାତ୍ର ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଦ୍ୱାରା ଅହିଂସ ସଂଗ୍ରାମ ଲଢ଼ିବା ସମ୍ଭବ, ମାତ୍ର ଦଶ ଲକ୍ଷ ଅ-ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଙ୍କୁ ନେଇ ଆମେ ଅହିଂସ ସଂଗ୍ରାମ ଲଢ଼ିପାରିବା ନାହିଁ । ସନ୍ଦେହଜନକ ସଫଳତା ଅର୍ଜନ କରିବା ପାଇଁ ଅକ୍ଷତ ଅହିଂସାଠାରୁ ମୁଁ ସୂତାଏ ସୁଦ୍ଧା ଘୁଞ୍ଚିବା ଅପେକ୍ଷା ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଅହିଂସାରେ ଅଟଳ ରହି ଶୋଚନୀୟ ପରାଜୟ ସ୍ୱୀକାରକୁ ସ୍ୱାଗତ କରିବି । ଅହିଂସା ବିଷୟରେ କୋହଳ ମନୋଭାବ ଗ୍ରହଣ କଲେ ଶେଷରେ କେବଳ ସର୍ବନାଶ ଛଡ଼ା ମୁଁ ଆଉ କିଛି ଦେଖିପାରୁ ନାହିଁ । କାରଣ ଅସଲ ସଙ୍କଟ ବେଳରେ ଅହିଂସାର ମାପକାଠିରେ ଆମେ ସମ୍ଭବତଃ ଅଯୋଗ୍ୟ ସାବ୍ୟସ୍ତ ହେବୁ ଏବଂ ଆମ ବିରୋଧରେ ଯେଉଁ ବିଶୃଙ୍ଖଳାର ଶକ୍ତି ହଠାତ୍ ସଜବାଜ ହୋଇ ବାହାରିବ, ସେତେବେଳକୁ ତାହାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାପାଇଁ ଆମେ ଶୋଚନୀୟ ଭାବରେ ଅପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିବୁ ।

ମାତ୍ର ନିର୍ବିଚାରରେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ସଂଗ୍ରହ କରିବାର ଭୁଲ କରିସାରିବା ପରେ ଆମେ ଏହାର ପ୍ରତିବିଧାନ ଅହିଂସ ଉପାୟରେ କିପରି କରିବୁଁ ? ଅହିଂସା କହିଲେ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ସ୍ତରର ସାହସ ଓ ତେଣୁ କଷ୍ଟ ସହିବା ପାଇଁ ସତତ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହିବା ବୁଝାଇଥାଏ । ଅତଏବ ଆମେ ଗୁଣ୍ଡାମାନଙ୍କର ଧମକ, ଧପାବାଜି ବା ଆଉ ଯାହା ଅଧିକ ମନ୍ଦ ଅବସ୍ଥା ଆସିବ ତାହା ଆଗରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇବୁ ନାହିଁ । ବରଂ ଏହା ଫଳରେ କେତୋଟି ମୂଲ୍ୟବାନ ଜୀବନ ଚାଲିଯିବ ତ ଯାଉ । ଧମକ୍ ଦେଇ ଚିଠି ଲେଖୁଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ ଏ କଥା ଉପଲବ୍ଧି କରାଇବାକୁ ହେବ ଯେ ସେମାନଙ୍କର ଧମକକୁ କେହି କାନ ଦେବେ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଏହା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେମାନଙ୍କର ରୋଗର ନିଦାନ ବାହାର କରି ଯଥୋଚିତ ପ୍ରତିକାର କରିବାକୁ ହେବ । ଗୁଣ୍ଡାମାନେ ମଧ୍ୟ ଆମ ସମାଜର ଏକ ଅଂଶ ଏବଂ ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କ ସହ ଆମେ କୋମଳ ଓ ସହାନୁଭୂତିପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟବହାର କରିବୁଁ । ଗୁଣ୍ଡାଗିରି ଭଲ ଲାଗେ ବୋଲି କେହି ସାଧାରଣତଃ ଗୁଣ୍ଡାଗିରି କରେ ନାହିଁ । ସମାଜ-ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଗଭୀରରେ ଚେର ମାଡ଼ିଥିବା ଏକ ରୋଗର ଏହା ଲକ୍ଷଣ ମାତ୍ର । ସରକାରୀ ଶାସନର ଗୁଣ୍ଡାଗିରିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାଲାଗି ଆମେ ଯେଉଁ ନୀତି ପ୍ରୟୋଗ କରୁଅଛୁଁ, ସେହି ନୀତିକୁ ଆମ ଭିତରେ ରହିଥିବା ଗୁଣ୍ଡାଗିରି ବେଳକୁ ମଧ୍ୟ ଆମେ ଖଟାଇବା । ଉତ୍ତମରୂପେ ସଂଗଠିତ ପ୍ରଥମୋକ୍ତ ପ୍ରକାରର ଗୁଣ୍ଡାଗିରିକୁ ଆୟତ୍ତ କରିବା ଲାଗି ଆମେ ଅହିଂସ ପନ୍ଥାରେ ସମର୍ଥ ବୋଲି ଯଦି ଅନୁଭବ କଲୁ, ତେବେ ସେହି ଉପାୟରେ ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଗୁଣ୍ଡାଗିରିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବା ଲାଗି ଆମେ କେତେ ଅଧିକ ସମର୍ଥ ବୋଲି କାହିଁକି ଅନୁଭବ ନ କରିବୁ ?

ଏହାର ଅର୍ଥ ହେଲା ଯେ ସରକାରଙ୍କ ସହିତ ସନ୍ଧି ହୋଇଥିବା ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟ ଯେ କୌଣସି ନାଗରିକ ପରି କଂଗ୍ରେସ ଲୋକଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଏହି ରୋଗର ପ୍ରତିକାର ସକାଶେ ପୋଲିସର ସାହାଯ୍ୟ ନେବାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାଧୀନତା ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଆମେ ତାହା ଲୋଡ଼ିବୁଁ ନାହିଁ । ମୁଁ ଯେଉଁ ମାର୍ଗର ପରାମର୍ଶ ଦେଇଛି, ତାହା ହେଉଛି ସଂସ୍କାର, ହୃଦୟପରିବର୍ତ୍ତନ ଓ ପ୍ରେମର ମାର୍ଗ । ପୋଲିସର ସାହାଯ୍ୟ ଲୋଡ଼ିବା ହେଉଛି ଶାସ୍ତି-ଭୟ ଓ ସିଧାସଳଖ ଶତ୍ରୁତା ନ ହେଲେ ବି ଅସଦ୍‌ଭାବର ମାର୍ଗ । ଏ ଦୁଇଟି ମାର୍ଗ କଦାପି ଏକତ୍ର ଅନୁସୃତ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । କୌଣସି କୌଣସି ସ୍ତରରେ ତା କ୍ଷେତ୍ରରେ ସଂସ୍କାରର ମାର୍ଗଟି କଷ୍ଟକର ମନେହୁଏ; ମାତ୍ର ପ୍ରକୃତରେ ଏହା ସବୁଠାରୁ ସହଜ ପନ୍ଥା ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା୨-୫-୧୯୩୧

୧୨୦

ଶରୀର ଉପରେ ବିଜୟ

ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଯେଉଁ ଉତ୍ପୀଡ଼ନକାରୀର ପ୍ରତିରୋଧ କରିବାକୁ ଯାଏ, ସେହି ଉତ୍ପୀଡ଼କ ତାହାର ଶରୀର ବା ଭୌତିକ ଧନସମ୍ପତ୍ତି ଉପରେ ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ହାସଲ କରିପାରେ, ମାତ୍ର

ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ଆତ୍ମା ଉପରେ କୌଣସି ଅଧିକାର ସେ ହାସଲ କରିପାରେ ନାହିଁ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଏହା ଗୋଟିଏ ମୌଳିକନୀତି । ଶତ୍ରୁର ହାତରେ ବନ୍ଦୀ ହେବା ପରେ ମଧ୍ୟ ଆତ୍ମା ଅଜେୟ ଓ ଅବିଜିତ ହୋଇ ରହିପାରେ । ଏହି ମୌଳିକ ସତ୍ୟର ଜ୍ଞାନରୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ସମସ୍ତ ବିଜ୍ଞାନ ଜାତ ହୋଇଅଛି । ବିଶୁଦ୍ଧତମ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଯାନବାହନ, ଗାଡ଼ିଭଡ଼ା କିମ୍ବା ଏପରିକି ହିଜରତର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ପୁଣି ହିଜରତ କରିବାକୁ ହେଲେ ପାଦରେ ଚାଲି ଚାଲି କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ହିଜରତୀଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ କଷ୍ଟେମଷ୍ଟେ ଯେଉଁ ଖାଦ୍ୟ ଜୁଟେ ସେଥିରେ ସେମାନେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରହନ୍ତି । ସେତିକ ନ ମିଳିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେମାନେ ଖୁସୀ ହୋଇ ରହିବା ଉଚିତ । "କୌଣସି ପରବାୟୁ ନାହିଁ" ଶିକ୍ଷାଟି ଆୟତ୍ତ କରିପାରିଲେ ଆମେ ଅନେକ ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତା ଓ ସମସ୍ୟାରୁ ରକ୍ଷା ପାଇ ପାରିବୁଁ ଏବଂ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆମର ଆକାଙ୍କ୍ଷା ଅବଧିରେ ଆସି ହାଜର ହେବ । "କୌଣସି ପରବାୟୁ" ନ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଯେ ସର୍ବଦା ଉପବାସରେ ରହିବ ଏହା ଅନୁମାନ କରିବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ଭଗବାନ୍ ସାମାନ୍ୟ ପିମ୍ପୁଡ଼ିକୁ ତାହାର ଖୁଦକଣି ଓ ହାତୀକୁ ତାହାର ମହଣକ ଦାନା ଯୋଗାଉଛନ୍ତି; ସେ ମଣିଷକୁ ତାହାର ଦୈନିକ ଆହାର ଦେବାରେ ହେଲା କରିବେ ନାହିଁ । ପ୍ରକୃତିର ପ୍ରାଣୀମାନେ ଆସନ୍ତା କାଲି ପାଇଁ ଚିନ୍ତିତ ବା ବିବ୍ରତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ, ଦୈନିକ ଆହାର ଲାଗି ସେମାନେ ଆସନ୍ତା କାଲି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେବଳ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହନ୍ତି । କେବଳ ମଣିଷ ଆପଣାର ଅତ୍ୟଧିକ ଗର୍ବ ଓ ଅହଙ୍କାର ଯୋଗୁଁ ନିଜକୁ ସଂସାରର ମାଲିକ ବୋଲି ଭାବେ ଏବଂ ନଶ୍ୱର ଦ୍ରବ୍ୟସମ୍ଭାର ଗଦାକରିବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ପ୍ରକୃତି ନିଷ୍ଠୁର ଆଘାତଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଦିନ ମନୁଷ୍ୟକୁ ତାହାର ଗର୍ବରୁ ନିବୃତ୍ତ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରୁଥାଏ; ମାତ୍ର ମନୁଷ୍ୟ ଗର୍ବ ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ରାଜି ହୁଏ ନାହିଁ । ଆମକୁ ଏହି ବିନୟ ଶିକ୍ଷା ଦେବା-ପାଇଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ ପ୍ରତିକାର । ଗତ ବର୍ଷ ଆମେ ଏତେ ଦୀର୍ଘ ବାଟ ଚାଲିଲୁଁ, ଏତେ କଷ୍ଟ ସହିଲୁଁ ଏବଂ ଏତେ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ଅଭିଜ୍ଞତା ଲାଭକଲୁଁ । ସେଥିରୁ ଆମ ଅନ୍ତରରେ ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ଯଥେଷ୍ଟ ପରିମାଣରେ ଜନ୍ମିଥିବା ଉଚିତ ଯେ ଯଦି ଆମେ କୌଣସି ସଂଶୟ ବା ଭୟର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ନ ହୋଇ ନିଜକୁ ଭଗବାନଙ୍କଠାରେ ସମର୍ପି ଦେବା, ତେବେ ଆମର କଲ୍ୟାଣ ହିଁ ହେବ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା।୨୧-୫-୧୯୩୧

ସପ୍ତମ ଭାଗ : କରଦ ରାଜ୍ୟରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

[ରାଜକୋଟ କାଠିଆୱାଡ଼ର ଗୋଟିଏ କରଦ ରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ସେତେବେଳେ ସେଠାରେ ଜଣେ ରାଜପୁତ୍ର ଶାସନଗାଦିରେ ଥିଲେ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କରଦ ରାଜ୍ୟର ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କ ପରି ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ଲୋକେ ସମ୍ବିଧାନଗତ ସଂସ୍କାର ଦାବି କରିଥିଲେ । ମାତ୍ର ତାହାର ଜବାବରେ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରର ସମର୍ଥନରେ ଜୁଲୁମ ଚାଲିଲା । ଏହି ରାଜକୋଟ ରାଜ୍ୟରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ବାଲ୍ୟକାଳ କଟାଇଥିଲେ । ସେଠାର ରାଜଶାସକଙ୍କ ସହିତ ତାଙ୍କର ବହୁତ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସମ୍ବନ୍ଧ ଥିଲା । ତେଣୁ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ସମାଧାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଓ ବିଶେଷ କରି ଶାସକ ଓ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହୋଇଥିବା ଚୁକ୍ତି ଯେପରି ପାଳିତ ହୁଏ ତାହା ଦେଖିବାକୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ରାଜକୋଟ ଗଲେ । ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ୧୯୩୯ରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଅନଶନ କଲେ ଏବଂ ତାହାପରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବା ପାଇଁ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କୁ ନିବେଦନ କଲେ । ବଡ଼ଲାଟଙ୍କର ହସ୍ତକ୍ଷେପ ଫଳରେ ଗୋଟାଏ ସାଲିଶ୍ ହୋଇଗଲା । ଏହି ସାଲିଶ୍ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ଦାବିଗୁଡ଼ିକର ଅନୁକୂଳ ହୋଇଥିଲା; ମାତ୍ର ସେ ଅନୁଭବ କଲେ ମୋ ଅନଶନରେ ଏକ ଜୋରଜବରଦସ୍ତି ଭାବ ରହିଗଲା । ତେଣୁ ସେ ସାଲିଶ୍‌ର ସୁବିଧାରୁ ନିଜକୁ ବଞ୍ଚିତ କଲେ । —ସଙ୍କଳକ]

୧୬୧

ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ବନ୍ଦ କର

ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ନିରାଶା ବା ଈର୍ଷା ବୋଲି କୌଣସି ଜିନିଷ ନାହିଁ । ଶେଷ ଲକ୍ଷ୍ୟରେ ପହଞ୍ଚିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏଥିରେ କୌଣସି ନା କୌଣସି ଆକାରରେ ଅନବରତ ସଂଗ୍ରାମ ଲାଗିରହିଥାଏ । ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କରିବାକୁ ବା ସଂଗ୍ରାମର ଅନ୍ୟ ଯେ କୌଣସି ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଦେଇ ଗତି କରିବାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ମିଳିବା ବିଷୟରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଉଦାସୀନ ରହେ । ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲିଥିବା ସମୟରେ ଅଟକିବାକୁ ଓ ଅନ୍ୟ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ତାକୁ କୁହାଗଲେ ମଧ୍ୟ ସେ କୌଣସି ଆପତ୍ତି କରେ ନାହିଁ । ଏସବୁ ସର୍ବୋତ୍ତମ ଫଳଲାଭ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କରାଯାଉଛି ବୋଲି ତାହାର ବିଶ୍ୱାସ ହେବା ଉଚିତ । ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋର ଯାହା ଅଭିଜ୍ଞତା ହୋଇଛି ମୁଁ ଜାଣେ ଯେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ସ୍ଥଗିତ ରଖିଦେବାଦ୍ୱାରା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଥର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସଂଗ୍ରାମ ପାଇଁ ଓ ହିଂସାଶକ୍ତିକୁ ଆୟତ୍ତରେ ରଖିବା ପାଇଁ ଅଧିକ ଭଲରୂପେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାର ସୁଯୋଗ ମିଳିଛି । ଅତଏବ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ବନ୍ଦ

ଉଣବାର ପରାମର୍ଶ ଦେବାଦ୍ୱାରା ମୋର ଏ ଭୟ ହେଉ ନାହିଁ ଯେ ଏହା , ଫଳରେ ସମସ୍ତେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବେ ବା ଆନ୍ଦୋଳନ ଉପରୁ ସମସ୍ତଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ତୁଟିଯିବ । ଏପରି ଘଟିଲେ ସୁଦ୍ଧା ମୁଁ ଦୁଃଖିତ ହେବ ନାହିଁ । କାରଣ, ଏଥିରୁ ମୋତେ ସ୍ପଷ୍ଟ ସଂକେତ ମିଳିଯିବ ଯେ ଆନ୍ଦୋଳନ-ପରିତ୍ୟାଗୀ ଲୋକମାନେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ପ୍ରକୃତ ମର୍ମ କେବେହେଁ ବୁଝି ନ ଥିଲେ ଏବଂ ନିଜେ କଅଣ କରୁଛନ୍ତି ତାହା ସେମାନେ ଜାଣି ନ ଥିଲେ । ଏପରି ଲୋକମାନଙ୍କୁ ବାଦ୍ ଦେଇ ଆମର ଆନ୍ଦୋଳନ ଅଧିକ ଭଲଭାବରେ ଚାଲିପାରିବ ।

—ହରିଜନ, ତା୧-୪-୧୯୩୯

୧୬୨

ରାଜକୋଟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

କଥାବାର୍ତ୍ତା ଭିତରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ରାଜକୋଟ ଉପରେ ପୁଣି ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରି କହିଲେ "ମୁଁ ଭାବୁଛି ପ୍ରତ୍ୟେକ କାଠିଆୱାଡ଼ୀକୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଯୋଗଦେବାର ଅନୁମତି ଦେଇ ପ୍ରଥମ ଭୁଲ୍ ହେଲା । ଏହାଦ୍ୱାରା ସଂଗ୍ରାମରେ ଦୁର୍ବଳତା ପ୍ରବେଶ କଲା । ଏପରି କରି ଆମେ ସଂଖ୍ୟା ଉପରେ ଅଧିକ ଆସ୍ଥା ରଖିଲୁ, ମାତ୍ର ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ କେବଳ ଅଗତିର ଗତି ସେହି ଭଗବାନଙ୍କ ଉପରେ ଆସ୍ଥା ରଖିବାର କଥା । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ସବୁବେଳେ ନିଜକୁ କହୁଥାଏ, 'ଯାହାଙ୍କ ନାମ ଧରି ଏହି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆରବ୍ଧ ହୋଇଅଛି ସେହି ଏହାକୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବେ ।' ରାଜକୋଟର ଲୋକମାନେ ଯଦି ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଚିନ୍ତା କରିଥାନ୍ତେ, ତେବେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ବା ଗଣ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତିର ଆୟୋଜନ କରିବାରେ ସେମାନେ ପ୍ରଲୁବ୍ଧ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତେ, ଏବଂ ରାଜକୋଟରେ ଯେପରି ଅତ୍ୟାଚାର ହେଲା, ତାହା ସମ୍ଭବତଃ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା । ସଚ୍ଚା ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ନିଜର ପ୍ରତିପକ୍ଷକୁ ଉଦ୍‌ବେଗମୁକ୍ତ କରି ଆଗେଇ ଚାଲେ । ତାହାର କାର୍ଯ୍ୟ ଶତ୍ରୁର ହୃଦୟରେ କୌଣସି ଆତଙ୍କ ସୃଷ୍ଟି କରେ ନାହିଁ । ମନେ କରନ୍ତୁ ଯଦି ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ନିୟମଗୁଡ଼ିକୁ ଦୃଢଭାବରେ ପ୍ରୟୋଗ କରି ରାଜକୋଟ-ସତ୍ୟାଗ୍ରହକୁ କେବଳ ଅଳ୍ପ କେତେ ଶହ ବା ଅଳ୍ପ କେତେ କୋଡ଼ି ପ୍ରକୃତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ମଧ୍ୟରେ ସୀମାବଦ୍ଧ ରଖାଯାଇଥାନ୍ତା ଏବଂ ଶେଷ ନିଃଶ୍ୱାସ ଥିବା ଯାଏ ସେମାନେ ଯଥାର୍ଥ ଭାବନା ସହକାରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଚଳାଇଥାନ୍ତେ, ତେବେ ସେମାନେ ଏକ ଗୌରବୋଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ରଖିଥାନ୍ତେ ।"

—ହରିଜନ, ତା ୨୦-୫-୧୯୩୯

୧୬୩

ରାଜକୋଟ ରାୟ ବିଷୟରେ

[ଯେଉଁ ରାଜକୋଟ-ବିବାଦ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଅନଶନ କରିଥିଲେ, ସେହି ବିବାଦରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ନିବେଦନ ଫଳରେ ବଡ଼ଲାଟ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରି ନିଜର ରାୟ

ଦେଇଥିଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ତାଙ୍କର ଏହି ପନ୍ଥା ବା ନିବେଦନ ଜଣେ ପ୍ରକୃତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀକୁ ଶୋଭା ପାଏନାହିଁ ବୋଲି ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ନିଜର ଅନୁତାପ ନିମ୍ନମତେ ପ୍ରକଟ କରିଥିଲେ :]

ଏହିଭଳି ଏକ ରିପୋର୍ଟ ହାସଲ କରିବାଦ୍ୱାରା ମୁଁ କାପୁରୁଷରେ ପରିଣତ ହୋଇଅଛି ଏବଂ ମୋର ଭୟ ହେଉଛି ଯେ ମୁଁ ଏହାକୁ ମାନିନେଲେ ଏହା ଆପଣମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ କାପୁରୁଷ କରିଦେବ । ନିଜର ଶକ୍ତି ପାଇଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ କଦାପି ବାହ୍ୟ ସାଧନ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ନାହିଁ । ତାହାର ଶକ୍ତି ତା'ର ନିଜ ଅନ୍ତରରୁ ଆସେ, ଭଗବାନଙ୍କ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସରୁ ଆସେ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ନିଜର ସମସ୍ତ ପାର୍ଥିବ ଅସ୍ତ୍ରକୁ ଫିଙ୍ଗିଦେବା ପରେ ଯାଇ, ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନ୍ ତାକୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଆସନ୍ତି । ମାତ୍ର ଯଦି ସେ ନିଜ ପକେଟରେ ପିସ୍ତଲ ବା କୌଣସି ଆଗ୍ନେୟାସ୍ତ୍ର ଲୁଚାଇ ରଖିଥାଏ, ତେବେ ତାହାର ଅନ୍ତରର ଶକ୍ତି ତୁଟିଯାଏ ଏବଂ ସେ ନିଜକୁ ଅଜେୟ ଅନୁଭବ କରିପାରେ ନାହିଁ । ମୋ ପରି ଅହିଂସାର ଜଣେ ଉପାସକର ପକେଟରେ ଏହି ରିପୋର୍ଟ ସତେ ଯେପରି ଗୋଟିଏ ଆଗ୍ନେୟାସ୍ତ୍ର ପରି ରହିଥିଲା । ମୋ ଭଗବାନ୍ ଓ ମୋ ଭିତରେ ଏହା ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ମୋତେ ଭୀରୁ ଓ ଲଜ୍ଜିତ କରିଦେଇଥିଲା । ଖ୍ରିଷ୍ଟିଆନ୍ (ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟଙ୍କର ଜଣେ ଶିଷ୍ୟ) ନିଜର ପାପ ବୋଝକୁ ଫିଙ୍ଗି ଦେଇଥିବା ପରି ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଏହାକୁ ଫିଙ୍ଗି-ଦେଇଛି ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆପଣାକୁ ପୁଣି ମୁକ୍ତ, ଅଜେୟ ଓ ମୋର ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତାଙ୍କଠାରେ ନିମଗ୍ନ ମନେ କରୁଛି ।

—ହରିଜନ, ତା ୩-୬-୧୯୩୯

୧୬୪

ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟାହାର

ତ୍ରିବାଙ୍କୁଡ଼ରୁ ଆସିଥିବା ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ସହିତ ଉପରଓଲି ପୁଣି କଥାବାର୍ତ୍ତା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟକୁ ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟକାଳ ସକାଶେ ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ ଦେଶସାରା ନୈରାଶ୍ୟ ଘୋଟିଯିବ ଏବଂ ସେଥିରୁ ମୁକ୍ତ ହେବା ଲୋକମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ କଷ୍ଟକର ହେବ ବୋଲି ସେମାନେ ଆଶଙ୍କା କରୁଥିଲେ । ଏହାକୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଉଦ୍‌ବେଗଜନକ ଲକ୍ଷଣ ବୋଲି ମନେ କରିଥିଲେ । ଲୋକମାନେ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାହା କରି ଆସୁଥିଲେ ତାହା ଯଥାର୍ଥ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ନୁହେଁ ବୋଲି ଏଥିରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାପଡ଼ିଲା । ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଅନ୍ତର୍ମୁଖୀ ଦୃଷ୍ଟିର ଅଭାବ ଥିଲା । ସେମାନଙ୍କୁ ପୁଣି ମୂଳରୁ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ହେବ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଲେଖିଛନ୍ତି "ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟକୁ ବନ୍ଦ କରିବା ଯୋଗୁଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ସଂଗ୍ରାମରେ କୌଣସି ନିରାଶା ବା ଦୁର୍ବଳତା ଆସିବା ଅନୁଚିତ । ଏପରିକି ଯଦି ଲୋକମାନେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିଲେ, ଅହିଂସାନୀତି ପାଳିତ ହେବା ନିଶ୍ଚିତ ଥିଲା ଏବଂ ତଥାପି ସେନାପତି କୌଣସି ଭୁଲ ଅନୁମାନଦ୍ୱାରା ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ, ତେବେ ସୁଦ୍ଧା ଏହାଦ୍ୱାରା ଆନ୍ଦୋଳନର ଭବିଷ୍ୟତ କଦାପି ବିପନ୍ନ ହେବନାହିଁ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଆମେ କଷ୍ଟ ସହିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିବା ଏବଂ ଆମର

ଦୁଃଖସହନ ଯେତିକି ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଓ ବିଶୁଦ୍ଧ ହେବ, ତାହାର ଫଳ ସେତିକି ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହେବ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରିବା । ତେଣୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଅସହାୟ ଅନୁଭବ କରିବାର କୌଣସି ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ବନ୍ଦକରିଦେଲେ ଯଦି ଦମନର ମାତ୍ରା ବଢ଼ିଯାଏ, ତେବେ ତାହା ଆଦର୍ଶପ୍ରାୟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ପରିଣତ ହେବ ।

"ଆଜି ବିରୋଧୀ ପକ୍ଷ ଆପଣମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟାକୁ ଭୟ କରୁଛି । ସେ ଆତଙ୍କିତ ହୋଇ ରହିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆପଣମାନେ ତାହାର ହୃଦୟପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବ ବୋଲି ଆଶା କରିପାରିବେ ନାହିଁ । ଆପଣମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ଭିତରେ ପ୍ରତିପକ୍ଷ ପ୍ରତିଶୋଧର ଗନ୍ଧ ବାରିପାରୁଛି ଏବଂ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଅଧିକ ଉତ୍ତ୍ୟକ୍ତ ହେଉଛି । ଏହିରୂପେ ଏହା ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାରର ହିଂସାରେ ପରିଣତ ହୋଇଯାଇଛି ।"

"ଆପଣଙ୍କର ପରବର୍ତ୍ତୀ ସଂଗ୍ରାମ ସମ୍ଭବତଃ ଅଳ୍ପ କେତେ ଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସୀମାବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିବ; ମାତ୍ର ସେମାନେ ଯେଉଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିବେ ତାହାର ପ୍ରଭାବ ଅଧିକ ହେବ । ଅହିଂସା ସହିତ ଆମେ ଖେଳୁଥିବା ଅବସରରେ ସିବାକ୍ଷୁଡ଼ର ଶାସକମାନଙ୍କୁ କେବଳ ମନୁଷ୍ୟ ଭିତରର ପଶୁପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ ସଂଗଠିତ ହେବା ପାଇଁ ଆମେ ସୁଯୋଗ ଦେଉଛୁ । ଏପରି କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।"

ତତ୍ପରେ ଜୟପୁରର କର୍ମୀମାନେ ଆସିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଆଲୋଚନା ମଧ୍ୟରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବିଷୟକୁ ଆହୁରି ବିଶଦ ଭାବରେ ବୁଝାଇଲେ : "ଲାଠିମାଡ଼ ହେବା ଭଳି ଉତ୍ତେଜନାପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଓ ବାହାଦୁରି ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ଲାଠିମାଡ଼ ଖାଇବା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ନୁହେଁ । ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରୁ କରୁ ଆଘାତ ଆସି ପଡ଼ିଥିଲେ ସେହି ଆଘାତର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହିବା ହେଉଛି ଯଥାର୍ଥ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ।"

"ଆଜି ସାରା ଦେଶର ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ହିଂସାଦ୍ୱାରା ଦୂଷିତ । ସିପୁରି ଅଧିବେଶନରୁ ଆମେ ଏହାର ସଂକେତ ପାଇଛୁ । ହିଂସା ଭିତରେ ମୁଁ ଦୁର୍ନୀତି, ମିଥ୍ୟା, ଶଠତା ଓ ପ୍ରବଞ୍ଚନା ଓ ତଦ୍ରୂପ ଦୋଷଗୁଡ଼ିକୁ ଅନ୍ତର୍ଗତ କରୁଅଛି । ଏହି ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ସତ୍ତ୍ୱେ ଆମର ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବଞ୍ଚିରହିବାକୁ ହେଲେ ଆମେ ଅହିଂସାଧର୍ମୀମାନେ ଆହୁରି କଠୋର ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଆମ ଭିତରୁ ଯେଉଁମାନେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଶୁଦ୍ଧ ଓ ନିରୁପଦ୍ରବୀ, କେବଳ ସେହିମାନେ ଜେଲ୍ ଯାଆନ୍ତୁ । ଜୀବନସାରା ସେମାନେ ଜେଲପାଚେରି ଭିତରେ ଅବଦ୍ଧ ରହିଲେ କିଛି ଯାଏ ଆସେ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କର ତ୍ୟାଗର ସୁବାସ କାରାଗାରକୁ ସୁବାସିତ କରିଦେବ ଏବଂ ଏହାର ପ୍ରଭାବ ବାହାରେ ଖେଳେଇ ହୋଇଯିବ ଏବଂ ବଡ଼ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଭାବରେ ସମଗ୍ର ବାୟୁମଣ୍ଡଳକୁ ବଦଳାଇଦେବ । ସେମାନେ ଖଲାସ ହେବାପାଇଁ ଅନାଇ ବସିବେ ନାହିଁ କିମ୍ବା ସେମାନଙ୍କର ତ୍ୟାଗ 'ବୃଥା' ହୋଇଗଲା ବୋଲି ମନରେ ସଂଶୟ ଆଣିବେ ନାହିଁ । କେବଳ ଶାରୀରିକ ସକ୍ରିୟତାରେ ଯେତେ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଥାଏ, ଆତ୍ମୋତ୍ସର୍ଗମୟ ସଂକଳ୍ପ ଭିତରେ ତାହାଠାରୁ ଅଧିକ ସାମର୍ଥ୍ୟ ନିହିତ ଅଛି ବୋଲି ସେମାନଙ୍କର ହୃଦୟଙ୍ଗମ

କରିବା ଉଚିତ । ଜେଲ ଭିତରେ ରହି ସେମାନେ ଯେଉଁ ଶୃଙ୍ଖଳା ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଜନ କରୁଥିବେ, ତାହା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ବାହାରେ ଅହିଂସ ଗତିରେ ଅଧିକ ସଂଗଠିତ ହେବାପାଇଁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ ଏବଂ ଲୋକମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ନିର୍ଭୟତା ସଂଚାର କରିବ ।”

“ଏ ତ ଗଲା ଜେଲରେ ଥିବା ଲୋକଙ୍କ କଥା । ଯେଉଁମାନେ ଜେଲ୍ ବାହାରେ ରହିବେ ସେମାନଙ୍କର କଥା କ’ଣ ହେବ ? ଅହିଂସାରୂପୀ ସକ୍ରିୟ ନୀତିର ସାକାର ପ୍ରତିମାରୂପକ ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସେମାନେ ନିୟୋଜିତ ରହିବେ । ଯଦି ସେମାନଙ୍କୁ ଏହା ଆକର୍ଷକ ମନେ ନ ହୁଏ, ତେବେ ସେମାନଙ୍କର ଅହିଂସା ଉପରେ ଯଥେଷ୍ଟ ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ ବୋଲି ସେଥିରୁ ଜଣାଯିବ ।”

“ଅନ୍ୟ ବିଷୟଟି ଅନ୍ତରେ ବିଷୟ । ଭଗବାନଙ୍କଠାରେ ଜୀବନ୍ତ ବିଶ୍ୱାସ ରଖି ଶିଖିବା ସେମାନଙ୍କର ଉଚିତ । ବାହାରର ସବୁ ସାହାଯ୍ୟକୁ ବାଦ୍ ଦେଇ ସେମାନେ ତାଙ୍କର ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବାର ମନୋଭାବ ଅର୍ଜନ କରିବେ । ଏହିପରି ବିଶ୍ୱାସରେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ଜଣେ ମାତ୍ର ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ନିଜର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତଦ୍ୱାରା ସମଗ୍ର ଜାତିକୁ ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରିଦେବ ଏବଂ ପ୍ରତିପକ୍ଷର ହୃଦୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇ ପାରିବ । କାରଣ ଏହାଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିପକ୍ଷ ଭୟମୁକ୍ତ ହୋଇ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ସରଳ ବିଶ୍ୱାସକୁ ବୁଝିବା ଓ ତାହାପ୍ରତି ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇବା ସହଜ ହେବ ।”

—ହରିଜନ, ତା ୩-୭-୧୯୩୯

୧୬୪

ଏହାର ଫଳିତାର୍ଥ

ଆମେ ୧୯୨୦ ମସିହାରୁ ଆମ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯେଉଁ ଅହିଂସା ରହିଛି ବୋଲି ଦାବି କରି ଆସିଥିଲୁଁ, ତାହା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତାହା ଯେ ଅବିମିଶ୍ର ନ ଥିଲା, ଏହି ଆବିଷ୍କାରଟି ମୋ ଜୀବନରେ ରାଜକୋଟ ଅଧ୍ୟାୟର ଭାବାତ୍ମକ ଫଳିତାର୍ଥ । ଆମକୁ ଚମତ୍କାର ଫଳ ମିଳିଛି ମାତ୍ର ଆମର ଅହିଂସା ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲେ ସେହି ଫଳ ବହୁତ ବେଶୀ ହୋଇଥାନ୍ତା । ଅହିଂସ କର୍ମ ସହିତ ଅହିଂସ ଚିନ୍ତା ଓ ଅହିଂସ ବାକ୍ୟ ଏକତ୍ର ରହିଥିଲେ ତାହା ପ୍ରତିପକ୍ଷର ମନରେ କଦାପି କୌଣସି ସ୍ଥାୟୀ ହିଂସାତ୍ମକ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ସୃଷ୍ଟି କରିବ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ମୁଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଛି ଯେ କରଦରାଜ୍ୟରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ରାଜାମାନଙ୍କ ଓ ସେମାନଙ୍କର ପରାମର୍ଶଦାତାମାନଙ୍କ ମନରେ ହିଂସାତ୍ମକ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ସୃଷ୍ଟି କରୁଛି । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରତି ଅବିଶ୍ୱାସ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇରହିଛି । ସେମାନେ କଂଗ୍ରେସ ତରଫରୁ କୌଣସି ହସ୍ତକ୍ଷେପ (ସେମାନଙ୍କ ଭାଷାରେ) ଚାହାନ୍ତି ନାହିଁ । କେତେକ ସ୍ଥଳରେ କଂଗ୍ରେସର ନାମ ସୁଦ୍ଧା ସେମାନଙ୍କର କର୍ଣ୍ଣଶୂଳ ହେଉଛି । ଏପରି ହେବା ଉଚିତ ନ ଥିଲା ।

ଏହି ଆବିଷ୍କାରର ଯେଉଁ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ମୋ ଉପରେ ହେଲା, ସେଇଥିରେ ହିଁ ଏହାର ମୂଲ୍ୟ ରହିଛି । ଭାବୀ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଙ୍କ ଲାଗି ମୋର ସର୍ତ୍ତଗୁଡ଼ିକ ମୁଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟଭାବରେ କଠିନ କରିଦେଇଛି । ଏହି କଠିନତା ଫଳରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ-ସଂଖ୍ୟା ଯଦି ନଗଣ୍ୟ ହୋଇଯାଏ, ତେବେ ମୋର ଦୁଃଖ ହେବନାହିଁ । ଯଦି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଏକ ବିଶ୍ୱଜନୀନ ନୀତି ହୋଇଥାଏ ଓ ବିଶ୍ୱଜନୀନ ପ୍ରୟୋଗ ସମ୍ଭବପର ହେଉଥାଏ, ତେବେ ମୁଷ୍ଟିମେୟ ଲୋକଙ୍କ ଜରିଆରେ ମୁଁ ଏକ ଫଳପ୍ରଦ ପନ୍ଥା ବାହାର କରିପାରିବି । ନୂତନ ଆଲୋକକୁ ମୁଁ କେବଳ କ୍ଷୀଣଭାବରେ ଦେଖିବାକୁ ପାଉଛି ବୋଲି ମୁଁ କହିବାର ଅର୍ଥ ହେଲା ଯେ ମୁଷ୍ଟିମେୟ ଲୋକେ କିପରି ଫଳପ୍ରଦଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରିବେ, ତାହାର ପନ୍ଥା ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିଶ୍ଚିତ-ରୂପେ ମୋର ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୋଇନାହିଁ । ଏହା ହୋଇପାରେ ଯେ ପ୍ରଥମ ପଦକ୍ଷେପ ଗ୍ରହଣ କରିସାରିବା ପରେ ଯାଇ ମୋତେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପଦକ୍ଷେପ ଦେଖାଯିବ । ମୋ ଜୀବନ-ସାରା ସେହିପରି ହୋଇଛି । ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି ଯେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ବେଳ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲେ, ଯୋଜନା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଯିବ ।

କୌଣସି ଅଧୀର ସମାଲୋଚକ କହିବେ, "କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ବେଳ ସର୍ବଦା ରହିଛି; କେବଳ ଆପଣ ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନାହାନ୍ତି ।" ମୁଁ ନିଜକୁ ଦୋଷୀ ସ୍ୱୀକାର କରିବି ନାହିଁ । ମୁଁ ଏହାର ବିପରୀତ କଥା ଜାଣିଛି । ପୁଣି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆରମ୍ଭ କରିବାପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ କାରଣ ନାହିଁ ବୋଲି ମୁଁ କେତେବର୍ଷ ହେଲା କହିଆସିଛି ।

ଏହାର କାରଣ ଅତି ସ୍ପଷ୍ଟ ।

ଦେଶବ୍ୟାପୀ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ କଂଗ୍ରେସ ଏକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ ବାହନ ରୂପେ ଆଉ ନାହିଁ । ଏହା ଏକ ଅତିକାୟ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ପରିଣତ ହୋଇସାରିଛି, ଏହା ଭିତରେ ଦୁର୍ନୀତି ପଶିଗଲାଣି । କଂଗ୍ରେସଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନୁଶାସନହୀନତା ରହିଛି ଏବଂ ଏଥିରେ ଏଭଳି ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ଗୋଷ୍ଠୀମାନେ ମୁଣ୍ଡ ଟେକିଲେଣି ଯେ ସେମାନେ ସଂଖ୍ୟାଗରିଷ୍ଠ ହୋଇପାରିଲେ, କଂଗ୍ରେସର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ଏକାବେଳକେ ଓଲଟପାଲଟ କରିଦେବେ । ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନଙ୍କର ତାହା କରିବା ଯେ ଅସମର୍ଥ ଏହା ମୋ ପକ୍ଷରେ କୌଣସି ସାନ୍ତ୍ୱନାର କଥା ନୁହେଁ । ସଂଖ୍ୟାଗରିଷ୍ଠମାନଙ୍କର ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଉପରେ ଆଦୌ ଜୀବନ୍ତ ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ । ସେ ଯାହାହେଉ ପଛକେ ସଂଖ୍ୟାଗରିଷ୍ଠତା ହାସଲ କରି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିବା ଆଦୌ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ପନ୍ଥା ନୁହେଁ । ଦେଶବ୍ୟାପୀ କୌଣସି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ପଛରେ କଂଗ୍ରେସ ଅନୁଷ୍ଠାନର ସମଗ୍ର ଓଜନ ବା ଶକ୍ତି ଥିବା ଦରକାର ।

ତାହାପରେ ଦିନୁଁଦିନ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥିବା ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ସଂଘାତ ବିଷୟ ବିଚାର କରାଯାଇ ଭାରତୀୟ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଅଙ୍ଗସ୍ୱରୂପ ହୋଇ ରହିଥିବା ବିଭିନ୍ନ ଗୋଷ୍ଠୀଭିତରେ ସମ୍ମାନ-ଜନକ ଶାନ୍ତି ଚିରସ୍ଥାୟୀ ନ ରହିଲେ ଆମେ ଶେଷ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର କଳ୍ପନା କରିପାରିବୁଁ ନାହିଁ ।

ପରିଶେଷରେ ପ୍ରାଦେଶିକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା କଥା ଆସୁଛି । ଏ ବିଷୟରେ କଂଗ୍ରେସ ଯେଉଁ ଦାୟିତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲା, ତାହା ପ୍ରତି ଆମେ ଯଥାର୍ଥ ନ୍ୟାୟ କରିନାହୁଁ ବୋଲି ମୋର

ବିଶ୍ୱାସ । ଏକଥା ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ହେବ ଯେ ପ୍ରାଦେଶିକ ଲାଟମାନେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋଟଉପରେ ଯଥାର୍ଥ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟରେ ସେମାନେ ପ୍ରାୟ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିନାହାନ୍ତି । ମାତ୍ର କଂଗ୍ରେସ-ଲୋକ ଓ କଂଗ୍ରେସ-ସଂସ୍ଥାମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ହସ୍ତକ୍ଷେପ ହୋଇଛି ଏବଂ ବେଳେ ବେଳେ ତାହା ବିରକ୍ତିକର ହୋଇଛି । କଂଗ୍ରେସ ଲୋକେ କ୍ଷମତାରେ ବା ଗାଦିରେ ଥିବାବେଳେ ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ କୌଣସି ହିଂସା ହେବା ଉଚିତ ନ ଥିଲା । କଂଗ୍ରେସଲୋକଙ୍କର ଦାବିଗୁଡ଼ିକୁ ପୂରଣ କରିବା ଓ ସେମାନଙ୍କର ବିରୋଧକୁ ସମ୍ଭାଳିବାରେ ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ସର୍ବାଧିକ ଶକ୍ତି ବ୍ୟୟିତ ହୋଇଛି । ଯଦି ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ଲୋକପ୍ରିୟ ନୁହନ୍ତି, ତେବେ ସେମାନଙ୍କୁ ସେହି ପଦରୁ ବାହାର କରି ଦିଆଯାଇ ପାରିବ ଓ କରିଦେବା ଉଚିତ । ମାତ୍ର ସେପରି ନ ହୋଇ, ଅନେକ କଂଗ୍ରେସଲୋକଙ୍କର ସକ୍ରିୟ ସହଯୋଗ ନ ଥାଇ ସୁଦ୍ଧା ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଗାଦିରେ ରଖାଯାଇଛି ।

ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ପନ୍ଥା ପରୀକ୍ଷିତ ହୋଇ ନ ସାରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶେଷ ପଦକ୍ଷେପ ଗ୍ରହଣ କରିବା ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ନୀତିବିରୁଦ୍ଧ ହେବ । ଏପରି ତରତର ହେବାଟା ହିଂସା ।

ମୋର ଉଲ୍ଲିଖିତ ସମସ୍ତ ସର୍ତ୍ତ ପାଳନ କରିବସିଲେ, ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ପ୍ରାୟ ଅସମ୍ଭବ ହେବ ଏବଂ ଏ ଯୁକ୍ତିରେ କିଛି ଯଥାର୍ଥତା ମଧ୍ୟ ଅଛି । କିନ୍ତୁ ଏହାକୁ ଏକ ଯୁକ୍ତିସଙ୍ଗତ ଆପତ୍ତି କୁହାଯିବ କି ? ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରତିକାର ପ୍ରସ୍ତାବକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବାର କେତେକ ସର୍ତ୍ତ ଥାଏ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଏହି ନିୟମର ବହିର୍ଭୂତ ନୁହେଁ । ମାତ୍ର ମୋର ଅନ୍ତରରେ ମୁଁ ଅନୁଭବ କରୁଛି ଯେ ଏହି ଅସମ୍ଭବ ପରିସ୍ଥିତିର ସମାପ୍ତି ଘଟାଇବା ସକାଶେ, ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ନ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସକ୍ରିୟ ପନ୍ଥା ଅବଶ୍ୟ ମିଳିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଭାରତବର୍ଷ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏକ ଅସମ୍ଭବ ପରିସ୍ଥିତିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଛି । କୌଣସି ଫଳପ୍ରଦ ଅହିଂସ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ନୋହିଲେ ଅନତି ବିଳମ୍ବରେ ଦେଶରେ ହିଂସା ଓ ଅରାଜକତା ଘୋଟିଯିବ । ପରେ କେବେ ମୁଁ ଏହି ପରିସ୍ଥିତିକୁ ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖିବି ।

—ହରିଜନ, ତା ୨୪-୬-୧୯୩୯

୧୨୬

ଅହିଂସା ବନାମ ହିଂସା

ରାଜକୋଟ ସମ୍ପର୍କରେ ମୋର ପଦକ୍ଷେପର ଫଳାଫଳଗୁଡ଼ିକ ଆଲୋଚନା କରି ଗତ ସପ୍ତାହରେ ମୁଁ ଯେଉଁଠାରେ ଛାଡ଼ିଥିଲି, ବର୍ତ୍ତମାନ ଠିକ୍ ସେହିଠାରୁ ଆଲୋଚନା ଆରମ୍ଭ କରିବି ।

ଯଦି କୌଣସି ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅହିଂସାର ଯଥେଷ୍ଟ ବିକାଶ ହୋଇଥିବ, ତେବେ ହିଂସା ଯେତେ ବ୍ୟାପକ ଓ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ହୋଇଥାଉ ପଛକେ, ନିଜର କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ ତାହା ସହିତ ସଂଗ୍ରାମ କରିବାକୁ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ଗୋଟିଏ ପନ୍ଥା ବାହାର କରିପାରିବେ । ଏହି ହେଲା ସିଦ୍ଧାନ୍ତ । ମୋର ଅପୂର୍ଣ୍ଣତା ମୁଁ ବାରମ୍ବାର ସ୍ୱୀକାର କରିଛି । ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଅହିଂସାର ମୁଁ ଆଦର୍ଶ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ନୁହେଁ । ମୋର ବିକାଶ କ୍ରମାଗତ ହେଉଅଛି । ମୋ ଭିତରେ ଅହିଂସାର ଯେତିକ ବିକାଶ ହୋଇଛି, ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉପୁଜିଥିବା ପରିସ୍ଥିତିଗୁଡ଼ିକର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାପାଇଁ ତାହା ଯଥେଷ୍ଟ ସାବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଛି । ମାତ୍ର ଆଜି ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ହିଂସାକୁ ଦେଖି ମୁଁ ନିଜକୁ ଅସହାୟ ଅନୁଭବ କରୁଛି । ମୋର ରାଜକୋଟ ବିବୃତି ବିଷୟରେ ଷ୍ଟେଟ୍ସ୍ମ୍ୟାନ୍ ସମ୍ବାଦପତ୍ରରେ ଗୋଟିଏ ଗଭୀର ନିରୀକ୍ଷାମୂଳକ ଲେଖା ବାହାରିଛି । ସମ୍ପାଦକ ସେଥିରେ ଯୁକ୍ତି ଦେଖାଇଛନ୍ତି ଯେ ଆମ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଇଂରେଜମାନେ କେବେହେଁ ପ୍ରକୃତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ନ ଥିଲେ; ମାତ୍ର ସେମାନେ ବାସ୍ତବବାଦୀ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହାକୁ ଏକ ହିଂସାତ୍ମକ ବିଦ୍ରୋହ ବୋଲି ଜାଣିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେମାନେ ଏହି ଭ୍ରାନ୍ତ ବା କାଳ୍ପନିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ କୌଣସି ବାଧା ଦେଇ ନ ଥିଲେ । ବିଦ୍ରୋହୀମାନଙ୍କ ହାତରେ କୌଣସି ଅସ୍ତ୍ର ନ ଥିଲେ ହେଁ ତାଙ୍କ ମତରେ ଏହା ହିଂସାତ୍ମକ ବିଦ୍ରୋହଠାରୁ ଊଣା ନ ଥିଲା । ମୋର ସ୍ମୃତିରୁ ମୁଁ ସାରାଂଶ ଉଦ୍ଧାର କରୁଅଛି । ଲେଖାଟିକୁ ପଢ଼ିଲାବେଳେ ମୁଁ ଯୁକ୍ତିର ବଳିଷ୍ଠତାକୁ ବେଶ୍ ଅନୁଭବ କରିଥିଲି । ଆମର ଆନ୍ଦୋଳନ ଶୁଦ୍ଧ ଅହିଂସ ପ୍ରତିରୋଧର ଆନ୍ଦୋଳନ ହେବ ବୋଲି ମୋର ଆକାଂକ୍ଷା ଥିଲା । ମାତ୍ର ସେହି ଘଟଣାବଳୀ ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟିପାତ କଲେ ପ୍ରତିରୋଧକାରୀମାନଙ୍କ ଭିତରେ ନିଃସନ୍ଦେହ ହିଂସା ଥିଲା ବୋଲି ମୁଁ ଦେଖିପାରୁଛି । ମୁଁ ସ୍ୱୀକାର କରୁଅଛି ଯେ ଅହିଂସା ସହ ମୁଁ ନିଜକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣମାତ୍ରାରେ ଖାପ ଖୁଆଇ ଚଳାଇଥିଲେ ଅହିଂସାରୁ ସାମାନ୍ୟ ବିଚ୍ୟୁତି ଘଟିବାମାତ୍ରେ ମୁଁ ତାହାକୁ ବାରିପାରିଥାନ୍ତି ଏବଂ ମୋର ସୂକ୍ଷ୍ମ ଅନୁଭବଶକ୍ତି କୌଣସି ବିସମ୍ବାଦ ବା ବୈଷମ୍ୟ ବିରୋଧରେ ବିଦ୍ରୋହ କରି ଉଠନ୍ତା ।

ମୁଁ ଭାବୁଛି ଯେ ହିନ୍ଦୁ ଓ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କର ଏକତାବଦ୍ଧ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ମୋତେ ଅନେକଙ୍କର ବକ୍ଷତଳେ ଲୁଚି ରହିଥିବା ହିଂସା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅନ୍ଧ କରି ରଖିଥିଲା । କୂଟନୀତିଜ୍ଞ ଓ ଶାସକ ହିସାବରେ ଇଂରେଜମାନେ ପକ୍କା ତାଲିମ ପାଇଛନ୍ତି । ଯେପରି ଆଚରଣ କଲେ ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରୁ ସବୁଠାରୁ ଊଣା ପ୍ରତିରୋଧ ହେବ, ସେମାନେ ସାଧାରଣତଃ ତାହା କରିବାକୁ ଉଚିତ ଭାବନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ଅନୁଷ୍ଠାନକୁ ବ୍ୟାପକ ଆତଙ୍କ-ନୀତିଦ୍ୱାରା ଦବାଇଦେବା ଅପେକ୍ଷା ତାହା ସହିତ ଆପୋଷ ସମାଧାନ କରିନେବାଟାକୁ ଯେତେବେଳେ ଅଧିକ ଲାଭଦାୟକ ବୋଲି ସେମାନେ ବୁଝିଲେ, ସେତେବେଳେ ଯେତେଦୂର ଆବଶ୍ୟକ ମନେକଲେ ସେତିକ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଗଲେ । ତଥାପି, ମୋର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ଆମର ପ୍ରତିରୋଧ ପ୍ରଧାନତଃ ଅହିଂସକ ଥିଲା ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତ ଇତିହାସକାର-ମାନେ ତାକୁ ଅହିଂସକ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିବେ । ମାତ୍ର ସତ୍ୟ ଓ ଅହିଂସାର ଜଣେ

ଅନ୍ୱେଷଣକାରୀ ରୂପେ ମୁଁ ହୃଦୟ ଭିତରୁ ପ୍ରେରଣା ନ ପାଇ କେବଳ ବାହ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବି ନାହିଁ । ମୁଁ ଅନେକ ଥର ଅହିଂସାର ଯେଉଁ ସଂଜ୍ଞା ନିରୂପଣ କରିଛି, ତାହାଠାରୁ ସେ ଆନ୍ଦୋଳନଯୁଗର ଅହିଂସା ବହୁତ ଊଣା ଥିଲା--ଏ କଥା ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ କହିବି ।

ହୃଦୟ ଓ ମସ୍ତିଷ୍କର ସହଯୋଗ ନ ଥିଲେ ଅହିଂସକ କାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା କଦାପି ଇପ୍ସିତ ଫଳ ମିଳିବ ନାହିଁ । ଆମର ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ଅହିଂସାର ବିଫଳତା ଖାଲି ଆଖିକୁ ମଧ୍ୟ ଜଳଜଳ ଦିଶୁଛି । ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଲାଗିଥିବା କଳହ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରନ୍ତୁ । ପ୍ରତ୍ୟେକେ ଅପର ସହ ଲଢ଼ିବା ପାଇଁ ସଜବାଜ ହେବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ସମୟରେ ଯେଉଁ ହିଂସାକୁ ଆମ ହୃଦୟରେ ସ୍ଥାନ ଦେଇଥିଲୁଁ, ତାହାର ଓଲଟା ମାଡ଼ ଆମ ଉପରେ ପଡ଼ୁଛି । ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସେତେବେଳେ ଯେଉଁ ହିଂସାଶକ୍ତିର ଉଦ୍ରେକ ହୋଇଥିଲା, ମାତ୍ର ଆମେ ସମସ୍ତେ ମିଶି ଗୋଟିଏ ସାଧାରଣ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ କରିବାକୁ ଲାଗିଥିବାରୁ ଯାହା ଦବି କରି ରହିଥିଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହା ଲଗାମ ଛଣ୍ଡାଇ ବାହାରିଛି ଏବଂ ଆମ ଭିତରେ ଓ ପରସ୍ପର ବିରୋଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଛି ।

ମୋର ବର୍ଣ୍ଣନାରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଯାଇଥିବ ଯେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ହିଂସାରେ ଭରପୂର ହୋଇ ରହିଛି । ଏହି ବାୟୁମଣ୍ଡଳରେ ଆମୂଳଚୂଳ ପରିବର୍ତ୍ତନ ନ ଆସିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ଅହିଂସ ଗଣଆନ୍ଦୋଳନ ଅସମ୍ଭବ, ଏହା ଏଥିରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଯାଉଛି । ଆମ ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱର ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତି ଆଖିବୁଜି ଦେଲେ ଆମେ ଘୋଡା ବଦେ ମୁଣ୍ଡାଇବୁଁ । ଗଣ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ ସମସ୍ତ ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ କଳହ ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବ, ହିନ୍ଦୁ ଓ ମୁସଲମାନମାନେ ସମସ୍ତ ଭେଦଭାବ ଭୁଲିଯିବେ ଏବଂ କଂଗ୍ରେସ ଲୋକେ ପରସ୍ପର ଈର୍ଷା ଓ କ୍ଷମତା ଲାଗି ଲଢ଼େଇ ପାଶୋରି ଯିବେ ବୋଲି ମୋ ପାଖକୁ ସୂଚନାମାନ ଆସିଛି । କିନ୍ତୁ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ମୁଁ ଯେପରି ଅର୍ଥ କରୁଛି, ତାହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭିନ୍ନ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଯଦି ଅହିଂସାର ନାମରେ କୌଣସି ଗଣଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରାଯାଏ, ତେବେ ଏହା ଅନେକାଂଶରେ ଅସଂଗଠିତ ଓ କେତେକ ସ୍ଥଳେ ସଂଗଠିତ ହିଂସାର ଆନ୍ଦୋଳନରେ ପରିଣତ ହୋଇଯିବ । ଏହା କଂଗ୍ରେସକୁ ବଦ୍‌ନାମ କରିଦେବ, କଂଗ୍ରେସ ନେତୃତ୍ୱରେ ଚାଲିଥିବା ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନର ସର୍ବନାଶ ଘଟାଇବ ଏବଂ ଅନେକ ପରିବାରକୁ ସର୍ବସ୍ୱାନ୍ତ କରିଦେବ । ମୋର ନିଜର ଦୁର୍ବଳତା ଯୋଗୁଁ ମୁଁ ଏପରି ଚିତ୍ର ଦେଇପାରିଥାଏଁ । ଯଦି ତାହା ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ମୋର ଦୁର୍ବଳତା ଦୂର ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅମିତ ଶକ୍ତି ଓ ସଂକଳ୍ପ ଆବଶ୍ୟକ କରୁଥିବା କୌଣସି ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତୃତ୍ୱ ମୁଁ ଗ୍ରହଣ କରିପାରିବି ନାହିଁ ।

—ହରିଜନ, ତା ୮-୭-୧୯୩୯

ଅଷ୍ଟମ ଭାଗ : ଯୁଦ୍ଧ ବିରୋଧରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

[ଭାରତବର୍ଷ ସହିତ କୌଣସି ପରାମର୍ଶ ନ କରି ବ୍ରିଟେନ୍ ତାହାକୁ ୧୯୩୯ ମସିହାରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧରେ ଜଡ଼ିତ କରିଦେବା ହେତୁ ଦେଶରେ ଜନମତ ଉତ୍ତ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଉଠିଲା । ବିଶେଷରେ, ବ୍ରିଟେନ ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ବିଷୟରେ କୌଣସି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେବାକୁ ସମ୍ମତ ନ ହେବାରୁ, କେବଳ ବ୍ରିଟିଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟକୁ ସୁରକ୍ଷିତ କରିବାକୁ ବ୍ରିଟେନ୍ ଏ ଯୁଦ୍ଧ ଲଢ଼ୁଛି ଓ ଦଳିତ ମହାଜାତିମାନଙ୍କର ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଁ ଲଢ଼ୁନାହିଁ ବୋଲି ସମସ୍ତେ ଉପଲବ୍ଧି କରିଥିଲେ । ତେଣୁ ଲୋକେ ସରକାର ବିରୋଧରେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ଘୋଷଣା କରିବାକୁ ବ୍ୟଗ୍ର ହେଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ସଂଯତ କରି ରଖିବା ପାଇଁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଯଥାସମ୍ଭବ ଚେଷ୍ଟା କଲେ, କାରଣ ବ୍ରିଟିଶ୍ ଜାତି ସଙ୍କଟର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଥିବା ବେଳେ ତାକୁ ଆହୁରି ଅଡ଼ୁଆରେ ପକାଇବାକୁ ସେ ଉଚିତ ମନେ କରି ନ ଥିଲେ ଏବଂ ଆମ ଲୋକେ ଯଥେଷ୍ଟ ପରିମାଣରେ ଅହିଂସ ଥିଲେ ବୋଲି ସେ ଉପଲବ୍ଧି କରି ନ ଥିଲେ ମାତ୍ର ପୂରା ବର୍ଷେ କାଳ ଏହିପରି ସଂଯମ ଅବଲମ୍ବନ କରିବା ପରେ ଯେତେବେଳେ ଲୋକେ ଶ୍ୱାସରୁଦ୍ଧ ହେବାପରି ଅନୁଭବ କଲେ, ସେତେବେଳେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ବାଣୀ-ସ୍ୱାଧୀନତାର ଅଧିକାର ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିବା ପାଇଁ, ଯାହା ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ନାମରେ କଥିତ ସେହି ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଅନୁମତି ଦେଇଥିଲେ । ଚରିତ୍ର, ସାର୍ବଜନୀନ (ସେବା) କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଅହିଂସା ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସର ମାନଦଣ୍ଡଦ୍ୱାରା ଗାନ୍ଧୀଜୀ କେତେ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ବାଛିଲେ ଏବଂ ଯୁଦ୍ଧ ବିରୋଧରେ ପ୍ରଚାର କରି ଓ କାରାବରଣ କରି ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କରିବାକୁ ଅନୁମତି ଦେଲେ । ଏହି ସୀମାବଦ୍ଧ ପ୍ରକାରର ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ୧୯୪୦ ଓ ୧୯୪୧ ଦୁଇବର୍ଷ କାଳ ଚାଲିଲା । ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାର ପଠାଇଥିବା କ୍ରିପ୍ସ୍ ମିଶନ୍ ଯେତେବେଳେ ୧୯୪୨ରେ ଗୋଟାଏ ମୀମାଂସା କରାଇବାକୁ ବିଫଳ ହେଲା, ଗାନ୍ଧୀଜୀ ତାଙ୍କର "ଭାରତଛାଡ଼" ଧ୍ୱନି ଉଠାଇଲେ । ତାହାପରେ ସେ ଓ ତାଙ୍କର ଅନୁଗାମୀମାନେ କାରାରୁଦ୍ଧ ହେଲେ । 'ହରିଜନ' ପତ୍ରିକା ଉପରେ ନଭେମ୍ବର, ୧୯୪୦ ଠାରୁ ନିଷେଧାଜ୍ଞା ଥିବାରୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର ଅନୁଗାମୀମାନଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶ ଦେବା ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଇଥିଲା । 'ହରିଜନ' ପୁଣି ପ୍ରକାଶ କରିବାର ଅନୁମତି ଫେବୃଆରି ୧୯୪୬ରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ମିଳିଲା । —ସଂକଳକ]

୧୬୭

ନିରୋଧ ନୁହେଁ

ଏ ସପ୍ତାହରେ ବଙ୍ଗଳାର ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ଆସି କହିଲେ ଯେ ବଙ୍ଗଳା ପ୍ରଦେଶ ସଂଗ୍ରାମ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସମିତି ଓ ବିଶେଷତଃ ମୁଁ ସଂଗ୍ରାମକୁ ନିରୋଧ କରୁଅଛୁ ଏବଂ ତାହା ଫଳରେ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଲକ୍ଷ୍ୟରେ କ୍ଷତି କରୁଅଛୁ । ଏହା ଗୋଟିଏ ଗୁରୁତର ଅଭିଯୋଗ । କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସମିତି ନିଜର କୈଫିୟତ୍ ଦେବାକୁ ସମର୍ଥ । ମାତ୍ର ମୋ ଜାଣିବାରେ ସମିତି କୌଣସି ପ୍ରଦେଶ ଓ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଆଦୌ ଦବାଇ ରଖି ନାହାନ୍ତି । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିଶେଷ ଜ୍ଞାନର ଏକମାତ୍ର ଅଧିକାରୀ ହିସାବରେ ମୁଁ କହିପାରେ ଯେ ମୁଁ କେବେହେଁ କୌଣସି ସଂସ୍ଥା ବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦବାଇ ରଖିନାହିଁ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଏପରି ଦବାଇ ରଖିବାର କୌଣସି ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଏହିରୂପେ ରାଜକୋଟର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ଦବାଇ ରଖିଥିଲି ବୋଲି ଅଜ୍ଞତାବଶତଃ ଅଭିଯୋଗ ହୋଇଥିଲା । ମାତ୍ର ମୁଁ ପ୍ରକୃତରେ ସେପରି କରି ନ ଥିଲି । କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କର ସବିନୟ ପ୍ରତିରୋଧ କରିବାକୁ ସେମାନେ ମୁକ୍ତଥିଲେ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲେ, ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ସୁଦ୍ଧା ତାହା କରିପାରିବ । ଯଦି ସେ ଭୁଲ କରିବ, ତେବେ ତାହାର ନିଜର କ୍ଷତିହେବ, ବିରୋଧୀ ପକ୍ଷର କୌଣସି କ୍ଷତି ହେବ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଅନ୍ୟାୟର ପ୍ରତିକାର ପାଇଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଅନିଷ୍ଟରହିତ ଅଥଚ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଉପାୟ ବୋଲି ମୁଁ କହୁଛି ।

ରାଜକୋଟରେ ସେଠାକାର ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ମୋ ହାତରେ ଯେଉଁ କ୍ଷମତା ଦେଇଥିଲେ, କେବଳ ସେହି କ୍ଷମତାର ପ୍ରୟୋଗ କରି ମୁଁ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ବନ୍ଦ କରି ଦେଇଥିଲି । ସେମାନେ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ, ମୋର ପରାମର୍ଶକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିପାରିଥାନ୍ତେ । ଏହାକୁ ମୁଁ ପରାମର୍ଶ ବୋଲି କହିଲି. କାରଣ ଏହାକୁ ଆଦେଶ ବୋଲି କହି ସମ୍ମାନିତ କରାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ । ସେମାନେ ଯଦି ମୋର ପରାମର୍ଶକୁ ବର୍ଜନ କରିଥାନ୍ତେ ଓ ସ୍ୱାୟତ୍ତଶାସନର ଅଧିକାର ପାଇଥାନ୍ତେ, ତେବେ ସେମାନେ ମୋର ଅଭିନନ୍ଦନ ଲାଭ କରିଥାନ୍ତେ ।

କେତେକ ପାଠକଙ୍କର ସ୍ମରଣ ଥାଇପାରେ ଯେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସମିତି ଟିପ୍ରାର ପେରାଲଠାରେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ବାରଣ କରିଥିଲେ । ମାତ୍ର ଟିପ୍ରାର ଲୋକେ ନିଜ ଦାୟିତ୍ୱରେ ଏହା ଆରମ୍ଭ କରିପାରନ୍ତି ବୋଲି ସମିତି ମତ ଦେଇଥିଲେ । ସେହିପରି ବଙ୍ଗଳା ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରଦେଶ ମଧ୍ୟ ନିଜ ଉଦ୍ୟମରେ ଓ ନିଜ ଦାୟିତ୍ୱରେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କରିପାରନ୍ତି । ମାତ୍ର ସେଥିପାଇଁ ମୋର ସ୍ୱୀକୃତି ବା ସମର୍ଥନ ସେମାନେ ପାଇପାରିବେ ନାହିଁ । ବଙ୍ଗଳା ପ୍ରାଦେଶିକ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ଯଦି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସମିତିଙ୍କର

କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରୁଥାନ୍ତି ତେବେ ଆହୁରି ଅଧିକ ଶକ୍ତି ଓ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତତା ସହିତ ନିଜର ମନ ମୁତାବକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରନ୍ତି । କମିଟି ସଫଳ ହେଲେ, ଗୌରବମଣ୍ଡିତ ହେବେ, ବର୍ତ୍ତମାନର ନେତୃତ୍ୱକୁ ପଦଚ୍ୟୁତ କରିଦେଇପାରିବେ ଏବଂ କଂଗ୍ରେସ ଅନୁଷ୍ଠାନକୁ ଚଳାଇବାର ନ୍ୟାଯ୍ୟ ଅଧିକାର ଲାଭକରିବେ । ସଫଳ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ସର୍ତ୍ତଗୁଡ଼ିକ ମୁଁ ସ୍ଥିର କରିସାରିଛି । କିନ୍ତୁ ଯଦି ବଙ୍ଗଳା ପ୍ରାଦେଶିକ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥାନ୍ତି ଯେ ମୁସଲମାନ ଜନତା କଂଗ୍ରେସ ପକ୍ଷରେ ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ହିନ୍ଦୁ ଓ ମୁସଲମାନ ଉଭୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଏହି ସଂଗ୍ରାମ ନିମିତ୍ତ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛନ୍ତି, ଅହିଂସା ବା ଚରଖାର କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ କିମ୍ବା ଅହିଂସାର ଚରଖା ସହିତ କୌଣସି ସମ୍ବନ୍ଧ ନାହିଁ, ତେବେ ସଂଗ୍ରାମ ଘୋଷଣା ନ କରି ଦେଶିକ କମିଟି ଆପଣା ପ୍ରତି ଓ ଦେଶପ୍ରତି ବିଶ୍ୱାସ ଘାତକତା କରିବେ । ଏଠାରେ ମୁଁ ଯାହା କହିଲି ତାହା ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଦେଶ ଓ ଭାରତର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଞ୍ଚଳ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ ହେବ । ମାତ୍ର ଅଭିଜ୍ଞତମ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ହିସାବରେ ମୁଁ ସଂପୃକ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସତର୍କ କରି ଦେଉଛି ଯେ ଉପଯୁକ୍ତ ତାଲିମ ନ ଥାଇ ଓ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ସର୍ତ୍ତଗୁଡ଼ିକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ନ ବୁଝି ଯେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଘୋଷଣା କରିବେ ସେ ଆପଣାର ଇପ୍ସିତ ଲକ୍ଷ୍ୟର ସର୍ବନାଶ ଘଟାଇବେ ।

—ହରିଜନ, ତା ୨୦-୧-୧୯୪୦

୧୬୮

ପ୍ରତ୍ୟେକ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ଏକ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କମିଟି

ଯଦି ସଂଗ୍ରାମ ଅବଶ୍ୟ ଆସେ, ତେବେ ସେହି ଆଗାମୀ ସଂଗ୍ରାମରେ ଅଧାପନ୍ତରିଆ ଅନୁରକ୍ତି କାମ ଦେବନାହିଁ । କଳ୍ପନା କରନ୍ତୁ ଯେ ସଂଶୟୀ ଓ ଉଦ୍ୟମରୂପେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ନ ଥିବା ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଜଣେ ସେନାପତି ଯୁଦ୍ଧକୁ ବାହାରିଛି । ତାହାର ପରାଜୟ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ । ମୁଁ ଜାଣିଶୁଣି କଦାପି ଏପରି ମାରାତ୍ମକ ପ୍ରୟୋଗ କରିବି ନାହିଁ, କଂଗ୍ରେସ ଲୋକଙ୍କୁ ଡରାଇବା ପାଇଁ ମୁଁ ଏପରି କହୁନାହିଁ ; ଯଥାର୍ଥ ଦୃଢ଼ ଇଚ୍ଛାଶକ୍ତି ଥିଲେ, ମୋର ନିର୍ଦ୍ଦେଶଗୁଡ଼ିକ ପାଳନ କରିବା ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ କଦାପି କଷ୍ଟକର ହେବ ନାହିଁ । ପତ୍ରପ୍ରେରକମାନେ ମୋତେ କହନ୍ତି ଯେ ମୋ'ଠାରେ ବା ଚରଖାରେ ସେମାନଙ୍କର ଆଦୌ ବିଶ୍ୱାସ ନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେମାନେ ଶୃଙ୍ଖଳା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସୂତାକାଟନ୍ତି । ମୁଁ ଏପରି ଭାଷା ବୁଝେ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ସେନାପତି ଜାଣେ ଯେ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କର ତାହା ଉପରେ କୌଣସି ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ ସେ ସେପରି ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ବଳରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିପାରିବ କି ? ଏ କଥାର ସରଳ ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଯେ ପତ୍ରପ୍ରେରକମାନେ ଗଣ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ଅହିଂସ ହେବାକୁ ହେଲେ, ଚରଖା ପ୍ରଭୃତି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ସହିତ ଆନ୍ଦୋଳନର ଯେଉଁ ସମ୍ବନ୍ଧ ରହିଛି ବୋଲି ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସକରୁଛି, ସେଥିରେ ସେମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଉପରେ ମୋର ପ୍ରଭାବ ରହିଛି ବୋଲି ସେମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି, ମାତ୍ର ଯେଉଁ ସବୁ କାରଣ ସକାଶେ ମୋର ଏହି ପ୍ରଭାବ ସମ୍ଭବ ହୋଇଛି, ସେଥିରେ ସେମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନେ ମୋତେ କାମରେ ଲଗାଇ ମୋʼଠାରୁ ଫାଇଦା ଉଠାଇବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ମତରେ ମୋର ଅଜ୍ଞତା ବା ଜିଦ୍ ଯେଉଁ ମୂଲ୍ୟ ଦାବୀ କରୁଛି, ସେମାନେ ତାହା କୁଣ୍ଠାର ସହିତ ଦେବାକୁ ରାଜୀ ହେଉଛନ୍ତି । ମୁଁ ଏହାକୁ କଦାପି ଶୃଙ୍ଖଳା କହିବ ନାହିଁ । ଯଥାର୍ଥ ଶୃଙ୍ଖଳା ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉତ୍ସାହର ସହିତ ନିର୍ଦ୍ଦେଶଗୁଡ଼ିକ ପାଳନ କରିଥାଏ, ସେଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ବୁଦ୍ଧିର ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଆସୁ ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ପାଳନ କରିଥାଏ । ସେନାପତି ବାଛିଲାବେଳେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ନିଜର ବିବେକ ଓ ବୁଦ୍ଧିକୁ କାମରେ ଲଗାଇଥାଏ, ମାତ୍ର ଥରେ ସେନାପତି ବାଛିସାରିଲେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକୁ ମାନିବା ପୂର୍ବରୁ ତାକୁ ଉଖାରି ଦେଖି ତାହା ତର୍କଶକ୍ତି ରୂପକ ନେହି ଉପରେ ବାଡ଼େଇ ପରୀକ୍ଷା କରିବାରେ ସେ ଆପଣାର ସମୟ ଓ ଶକ୍ତି ନଷ୍ଟ କରେ ନାହିଁ । 'କାହିଁକି ?' ବୋଲି ଯୁକ୍ତି କରିବାର ବେଳ ତାହା ପାଇଁ ନ ଥାଏ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋʼର ନିର୍ଦ୍ଦେଶଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ :

ପ୍ରତ୍ୟେକ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ଏକ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କମିଟିରେ ପରିଣତ ହେବ ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କ ଲାଗି ସଦିଚ୍ଛାଭାବ ପୋଷଣ କରିବାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବା କଂଗ୍ରେସ ଲୋକମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ତାଲିକା ତିଆରି କରିବ । ଏମାନଙ୍କ ମନରେ କୌଣସି ପ୍ରକାରର ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ଭାବ ନ ଥିବ, ଏମାନେ ନିୟମିତ ସୂତା କାଟୁଥିବେ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ସକଳପ୍ରକାର ଲୁଗାପଟା ବର୍ଜନ କରି ଖଦୀ ପିନ୍ଧୁଥିବେ । ଏହିପରି ତାଲିକାଭୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଆପଣାର ସମସ୍ତ କିମ୍ବା ଆଂଶିକ ସମୟ ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିୟୋଜିତ କରିବେ । ନିଷ୍ଠାପର ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ତାଲିକାରେ ନାମ ଦେଇ ପାରିଲେ ଏହି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କମିଟିଗୁଡ଼ିକ ସୂତାକଟାରେ କର୍ମମୁଖର କେନ୍ଦ୍ରରେ ପରିଣତ ହୋଇଯିବ । ସେମାନେ ନିଖିଳ ଭାରତ ଚରଖା ସଂଘର ସହଯୋଗ ଓ ପରିଚାଳନାରେ ବ୍ୟବସାୟାତ୍ମକ ବୁଦ୍ଧି ନେଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବେ, ଯେପରିକି କମିଟି ଭିତରେ କେବଳ ଖଦୀ ବ୍ୟବହାର ନ କରୁଥିବା କୌଣସି କଂଗ୍ରେସଲୋକ ଆଉ ରହି ପାରିବେ ନାହିଁ । ପ୍ରାଦେଶିକ କେନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକରୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କମିଟିଗୁଡ଼ିକର କର୍ମପ୍ରଗତି ବିଷୟରେ ନିଖିଳ ଭାରତ ଚରଖା ସଂଘ ନିକଟକୁ ବ୍ୟବହାରାତ୍ମକ ବିବରଣମାନ ପଠାଯିବା ଉଚିତ । କଂଗ୍ରେସ ଲୋକେ ସ୍ୱୟଂପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କମିଟିରେ ନାମ ଦେଇଥିବେ । ତେଣୁ ନାମ ଦେଇଥିବା ଓ ନାମ ନ ଦେଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ସଂଖ୍ୟାଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଏହି ବିବରଣରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଥିବ ।

ତାଲିକାଭୁକ୍ତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ନିଜର ଦୈନନ୍ଦିନ କାର୍ଯ୍ୟାବଳୀର ହିସାବ ରଖିବେ । ଆପଣାର ସୂତାକାଟିବା ଉପରନ୍ତୁ ସେମାନେ ପ୍ରାଥମିକ ସଭ୍ୟମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଖଦୀ ପିନ୍ଧିବା, ସୂତାକାଟିବା ଓ ସେମାନଙ୍କର ନାମ ତାଲିକାରେ ଦେବା ପାଇଁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବେ । ସେମାନେ ତାହା କରନ୍ତୁ ବା ନ କରନ୍ତୁ, ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଅବଶ୍ୟ ସଂପର୍କ ରଖିବାକୁ ହେବ ।

ସେମାନେ ହରିଜନମାନଙ୍କ ଘରକୁ ଯିବେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ଅସୁବିଧାଗୁଡ଼ିକ ଯଥାସମ୍ଭବ ଦୂର କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବେ ।

ବୋଲିବା ବାହୁଲ୍ୟ ଯେ ଯେଉଁମାନେ ଜେଲ ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ଓ ସମର୍ଥ କେବଳ ସେହିମାନଙ୍କର ନାମ ତାଲିକାଭୁକ୍ତ ହେବ ।

ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ବନ୍ଦୀମାନେ ନିଜ ପାଇଁ ବା ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଥିବା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପାଇଁ କୌଣସି ଅର୍ଥିକ ସାହାଯ୍ୟ ଆଶା କରିବେ ନାହିଁ ।

ସକ୍ରିୟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କ ଲାଗି ଏତିକ କୁହାଗଲା । କିନ୍ତୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ବୃହତ୍ତର ଶ୍ରେଣୀର ଏପରି ନରନାରୀ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ସୂତା ନ କାଟିଲେ ବା ଜେଲ୍ ନ ଭୋଗିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଦୁଇଟି ମୌଳିକ ନୀତି ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ଓ ସଂଗ୍ରାମକୁ ସ୍ୱାଗତ କରି ଏହାର ଶୁଭ ମନାସନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ନିଷ୍କ୍ରିୟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ବୋଲି କହିବି । ଆପେ ଜେଲ ଯାଇ କିମ୍ବା ଶ୍ରମିକ ବା ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଧର୍ମଘଟ କରିବାପାଇଁ ସାହାଯ୍ୟ ବା ଉତ୍ତେଜିତ କରି ସଂଗ୍ରାମରେ କୌଣସି ହସ୍ତକ୍ଷେପ ନ କଲେ, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ସକ୍ରିୟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଙ୍କପରି ସମାନ ଭାବରେ ସହାୟକ ହୋଇ ପାରିବେ । ଅତି ଉତ୍ସାହରେ ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି କାରଣରୁ ଯେଉଁମାନେ ଏହି ନିର୍ଦ୍ଦେଶଗୁଡ଼ିକର ବିରୁଦ୍ଧ କାର୍ଯ୍ୟମାନ କରିବେ, ସେମାନେ ସଂଗ୍ରାମର ଅନିଷ୍ଟ କରିବେ ଏବଂ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ବନ୍ଦ କରିଦେବା ନିମିତ୍ତ ମୁଁ ବାଧ୍ୟ ହେବି । ଆଜି ସାରା ପୃଥିବୀରେ ହିଂସାଶକ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ବନ୍ଧନମୁକ୍ତ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି ଏବଂ ଯେଉଁ ରାଷ୍ଟ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସଭ୍ୟ ବୋଲି ବିଖ୍ୟାତ, ସେଗୁଡ଼ିକ ପରସ୍ପର ବିବାଦର ସମାଧାନ ପାଇଁ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କୌଣସି ଶକ୍ତି ଭାବିପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ଭାରତ ବିଷୟରେ ଏତିକି କହିବା ସମ୍ଭବ ହେବ ଯେ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପାୟରେ ନିଜର ମୁକ୍ତିସଂଗ୍ରାମ ଭାରତ ଲଢି ପାରିଛି ଓ ମୁକ୍ତି ହାସଲ କରିପାରିଛି ।

ରାଜନୀତି ବିଷୟରେ ବିଚାରଶୀଳ ଭାରତର ସହଯୋଗ ମିଳିଲେ, ଶୁଦ୍ଧ ଅହିଂସାର ମାର୍ଗରେ ଭାରତର ମୁକ୍ତି ଯେ ଅବଶ୍ୟ ଅର୍ଜନ କରାଯାଇପାରିବ, ଏ ବିଷୟରେ ମୋ' ମନରେ କୌଣସି ସଂଶୟ ନାହିଁ । ଆମେ ଅହିଂସାର ଯେଉଁ ଦାବୀ କରୁଛୁଁ, ଆଜି ପୃଥିବୀ ସେଥିରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁନାହିଁ । ପୃଥିବୀର କଥା ପଛକୁ ଥାଉ, ମୁଁ ସ୍ୱୟଂ ଏହି ସଂଗ୍ରାମର ସେନାପତି ହୋଇ ଆଗରୁ ଏ କଥା ଅନେକ ଥର ସ୍ୱୀକାର କରିଛି ଯେ ଆମ ହୃଦୟରେ ହିଂସା ରହିଛି, ଆମ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ କାରବାରରେ ଆମେ ହିଂସାଚରଣ କରୁଅଛୁଁ । ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର କରିବି ଯେ ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମ ଭିତରେ ହିଂସା ରହିଅଛି ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ସଂଗ୍ରାମ କରିପାରିବି ନାହିଁ । ମୋର ପ୍ରସ୍ତାବିତ ତାଲିକାଟି ଯଦି ସାଧୁତା ସହକାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥାଏ ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ ସାହସ ସହିତ ଏହି ସଂଗ୍ରାମର ବାହାରେ ରହିବେ, ସେମାନେ ଯଦି ସଂଗ୍ରାମର ସ୍ୱାଭାବିକ ଗତିରେ କୌଣସି ବ୍ୟାଘାତ ସୃଷ୍ଟି ନ କରିବେ, ତେବେ ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ଯୁଦ୍ଧ କରିବି ।

—ହରିଜନ, ତା ୩୦-୩-୧୯୪୦

୧୬୯

ଚରଖା ଓ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

କଂଗ୍ରେସର ମୁକ୍ତ ଅଧିବେଶନରେ ଜଣେ ବକ୍ତା କହିଲେ ଯେ ଚରଖା ସହିତ ତାଙ୍କର କୌଣସି ବିବାଦ ନାହିଁ, ମାତ୍ର ସତ୍ୟାଗ୍ରହଠାରୁ ଚରଖା ଅଲଗା କରି ରଖାଯିବା ସେ ଚାହାନ୍ତି । ବେଶ୍, ଗତ କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ ହେଲା ମୁଁ ଆପଣମାନଙ୍କୁ କହି ଆସୁଅଛି ଯେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଓ ଚରଖା ମଧ୍ୟରେ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧ ରହିଛି ଏବଂ ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ବିରୋଧରେ ଯେତେ ବେଶୀ ସନ୍ଦେହ ପ୍ରକଟିତ ହେଉଅଛି, ମୋ ଭିତରେ ତାହା ସେତିକି ଦୃଢ଼ ହେଉଛି । ନ ହେଲେ ମୁଁ ଏତେ ବୋକା ନୁହେଁ ଯେ ଦାନରାତି ଘରେ ଓ ଏପରିକି ରେଲଗାଡ଼ିରେ ଓ ଡାକ୍ତରମାନଙ୍କ ପରାମର୍ଶକୁ ଅମାନ୍ୟ କରି ଚରଖା ଚଳାଉଥାନ୍ତି । ଠିକ୍ ସେହିପରି ବିଶ୍ୱାସ ରଖି ଆପଣମାନେ ମଧ୍ୟ ଚରଖା ଚଳାନ୍ତୁ ବୋଲି ମୁଁ ଚାହୁଁଛି । ଏହା ନ କଲେ ଓ ଅଭ୍ୟନ୍ତ ଭାବରେ ଖଦୀ ନ ପିନ୍ଧିଲେ ଆପଣମାନେ ମୋତେ ଓ ସଂସାରକୁ ମଧ୍ୟ ଠକିବେ ।

ମୋତେ ସଙ୍ଗରେ ନ ନେଲେ ଆପଣମାନେ ସଂଗ୍ରାମ କରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ମୁଁ ଜାଣିଛି; ମାତ୍ର ତାହାହେଲେ ଆପଣମାନେ ଜାଣି ରଖନ୍ତୁ ଯେ ଯେଉଁ କୋଟି କୋଟି ମୂକ ଜନତା ପାଇଁ ମୁଁ ବଞ୍ଚିଅଛି ଓ ଯେଉଁମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମୁଁ ମରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି, କେବଳ ସେହିମାନଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧି ରୂପେ ମୁଁ ଏଠାକୁ ଆସିଛି ଓ ସଂଗ୍ରାମ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ଅଛି । ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର ଅନୁରକ୍ତି ଅନ୍ୟ ଯେ କୌଣସି ଅନୁରକ୍ତିଠାରୁ ବହୁତ ଅଧିକ ଏବଂ ଆପଣମାନେ ମୋତେ ବର୍ଜନ କଲେ କିମ୍ବା ମୋତେ ମାରିଦେଲେ ସୁଦ୍ଧା ମୁଁ ସେହିମାନଙ୍କ ସକାଶେ ଚରଖାକୁ କଦାପି ଛାଡ଼ିବି ନାହିଁ । କାରଣ ମୁଁ ଜାଣେ ଯେ ଚରଖାର ସର୍ତ୍ତଗୁଡ଼ିକୁ ଟିକିଏ ହୁଗୁଳା କରି ଦେଲେ ମୁଁ ସେହି କୋଟି କୋଟି ମୂକ ଜନତାର ସର୍ବନାଶ କରିବସିବି ଏବଂ ସେହିମାନଙ୍କ ଲାଗି ଭଗବାନଙ୍କ ପାଖରେ କୈଫିୟତ ମୋତେ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଅତଏବ, ମୋ'ପରି ଆପଣମାନେ ଯଦି ଚରଖାରେ ବିଶ୍ୱାସ ନ କରୁଛନ୍ତି, ତେବେ ଆପଣମାନେ ମୋତେ ଛାଡ଼ିଦିଅନ୍ତୁ ବୋଲି ମୁଁ ଅନୁନୟ କରୁଛି । ଚରଖା ହେଉଛି ସତ୍ୟ ଓ ଅହିଂସାର ଏକ ବାହ୍ୟ ପ୍ରତୀକ ଏବଂ ଆପଣମାନଙ୍କର ହୃଦୟରେ ଯଦି ସତ୍ୟ ଅହିଂସା ପାଇଁ ସ୍ଥାନ ନ ଥାଏ, ତେବେ ଆପଣମାନେ ଚରଖାକୁ ମଧ୍ୟ ଆଦରିବେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଆପଣମାନେ ମନେରଖନ୍ତୁ ଯେ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଓ ବାହ୍ୟ ଦୁଇଟିଯାକ ସର୍ତ୍ତ ପୂରଣ କରିବାକୁ ହେବ । ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ସର୍ତ୍ତଟି ପୂରଣ କଲେ ଆପଣମାନେ ଆଉ ବିରୋଧୀ ପକ୍ଷକୁ ଘୃଣା କରିବେ ନାହିଁ, ତାହାକୁ ଧ୍ୱଂସ କରିଦେବାକୁ ଚାହିଁବେ ନାହିଁ ବା ସେହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରଖି କୌଣସି କାମ କରିବେ ନାହିଁ, ମାତ୍ର ତାହାପ୍ରତି ଦୟା କରିବା ଲାଗି ଭଗବାନଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବେ । ତେଣୁ ସରକାରଙ୍କର ଅପକର୍ମଗୁଡ଼ାକୁ ଦର୍ଶାଇବାରେ ଆପଣମାନେ

ଏକାନ୍ତ ମନୋନିବେଶ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ, କାରଣ ଯେଉଁମାନେ ଏହି ସରକାରକୁ ଚଳାଉଛନ୍ତି, ଆମକୁ ସେମାନଙ୍କର ହୃଦୟପରିବର୍ତ୍ତନ କରାଇବାକୁ ହେବ ଓ ସେମାନଙ୍କୁ ଆପଣାର ମିତ୍ରରେ ପରିଣତ କରିବାକୁ ହେବ । ଅସଲ କଥା ହେଉଛି, କେହି ସ୍ୱଭାବତଃ ଦୁର୍ଜନ ନୁହେଁ । ଯଦି ଅନ୍ୟମାନେ ଦୁଷ୍ଟ, ତେବେ କଅଣ ଆମେ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ କମ୍ ଦୁଷ୍ଟ ? ଏହି ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ମଜ୍ଜାଗତ ଏବଂ ଆପଣମାନେ ଏହି ମତକୁ ଗ୍ରହଣ କରୁ ନ ଥିଲେ ମୋତେ ଛାଡ଼ିଦେବାକୁ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ଅନୁରୋଧ କରିବି । କାରଣ ମୋର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଆପଣମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ନ ଥିଲେ ଏବଂ ମୋର ସର୍ତ୍ତକୁ ଆପଣମାନେ ଗ୍ରହଣ ନ କଲେ ଆପଣମାନେ ମୋତେ ବୁଡାଇବେ, ନିଜେ ବୁଡ଼ିବେ ଓ ଆମ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟର ସର୍ବନାଶ କରିବେ ।

—ହରିଜନ, ତା ୩୦-୩-୧୯୪୦

୯ ୨୩୦

ଆଇନ୍-ଅମାନ୍ୟ

ସବିନୟ ଆଇନ୍-ଅମାନ୍ୟ ଯଦି ପ୍ରକୃତରେ ସବିନୟ ବା ଭଦ୍ରଜନୋଚିତ ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ପ୍ରତିପକ୍ଷକୁ ମଧ୍ୟ ତାହା ଅବଶ୍ୟ ଠିକ୍ ସେହିଭଳି ଦିଶିବ । ବିରୋଧୀ ପକ୍ଷ ଅନୁଭବ କରିବା ଉଚିତ ଯେ ତାହାର କୌଣସି ଅନିଷ୍ଟ କରିବାଲାଗି ଏହି ପ୍ରତିରୋଧ କରାଯାଉ ନାହିଁ । ଏହିକ୍ଷଣି ସାଧାରଣ ଇଂରେଜଲୋକ ଅହିଂସାକୁ ଏକ ଛଦ୍ମବେଶ ବୋଲି ମନେକରୁଛି । ମୁସଲିମ୍ ଲିଗ୍‌ବାଲା ଭାବୁଛନ୍ତି ଯେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାର ଅପେକ୍ଷା ସେମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଅଧିକତର ଭାବରେ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ । ମୋ ନିଜ କଥା କହିବାକୁ ହେଲେ, ମୋର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ଲଗାଇ ପ୍ରତିବାଦ କରିବି ଯେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ଜାତିକୁ ଅସୁବିଧାରେ ପକାଇବା ଭଳି ମୋର କୌଣସି ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ । ବିଶେଷକରି ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟରେ, ଯେତେବେଳେ ସେମାନେ ଏକ ଜୀବନମରଣ ସମସ୍ୟାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଛନ୍ତି ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଏହା କରିବାକୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ । ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାର ସହିତ କଂଗ୍ରେସ ସହଯୋଗ କଲେ ସରକାରକୁ ଯେଉଁ ନୈତିକ ଶକ୍ତି ମିଳନ୍ତା, ସେଥିରୁ ସରକାରକୁ କେବଳ ବଞ୍ଚିତ କରିବାପାଇଁ କଂଗ୍ରେସଦ୍ୱାରା ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ମୁଁ ଚାହୁଁଛି । ଭାରତର ବୈଷୟିକ ସମ୍ପଦ ଓ ଜନଶକ୍ତିକୁ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଅନେକ ଆଗରୁ ଆପଣା କାମରେ ଲଗାଇ ଆସିଛି, କାରଣ ଏହି ସମଗ୍ର ଉପମହାଦେଶ ତାହାର ଆୟତ୍ତରେ ରହିଛି ।

ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟଦ୍ୱାରା ବ୍ରିଟିଶ ଜାତିକୁ ଅସୁବିଧାରେ ପକାଇବା ପାଇଁ କଂଗ୍ରେସର କୌଣସି ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ ଓ ମୁସଲିମ ଲିଗ୍‌କୁ ହଇରାଣ କରିବା ଲାଗି ତ ତାହାଠାରୁ ଆହୁରି କମ୍ ଇଚ୍ଛା । ବ୍ରିଟିଶ ଜାତି ବାବଦରେ ମୁଁ ଏକଥା ଯେତିକି ଜୋରରେ କହିପାରିବି, ମୁସଲିମ ଲିଗ୍ ବେଳକୁ ଆହୁରି ଅଧିକ ଜୋରରେ ମୁଁ କଂଗ୍ରେସ ତରଫରୁ ତାହା କହିପାରିବି ।

ଏକ ପକ୍ଷରେ ଘୋର ସନ୍ଦେହ ତଥା ଭୟଙ୍କର ମିଥ୍ୟା ଚିତ୍ରଣର ବାତାବରଣ ଓ ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ କଂଗ୍ରେସ ଭିତରେ ତଥା ବାହାରେ ବ୍ୟାପୀ ରହିଥିବା ଅରାଜକ ମନୋଭାବ ମଧ୍ୟରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିବାରୁ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ମୋତେ ହଜାର ବାର ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଛି ।

ମୁଁ ଯେତେଦୂର ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିପାରୁଛି, ବର୍ତ୍ତମାନ ଗଣଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ପାଇଁ ଅତିକମ୍ ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି । ବ୍ୟାପକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅତି ସୀମିତ ଭାବରେ କିମ୍ବା କେବଳ ମୋହରିଠାରେ ସୀମାବଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ବାଛିବାକୁ ହେବ । ଯେଉଁଟିକୁ ବାଛିଲେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସମଗ୍ର ଔପଚାରିକ କଂଗ୍ରେସ ଅନୁଷ୍ଠାନର ଓ କଂଗ୍ରେସ ଖାତାରେ ନାମ ନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଯେଉଁମାନେ ଆପଣାର ନୀରବ ଅଥଚ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଫଳପ୍ରଦ ସହଯୋଗଦ୍ୱାରା କଂଗ୍ରେସକୁ ସବୁବେଳେ ସମର୍ଥନ କରିଆସୁଛନ୍ତି, ସେହି କୋଟି କୋଟି ଜନତାର ଅନୁମୋଦନ ମଧ୍ୟ ଏହା ପଛରେ ରହିଥିବା ଆବଶ୍ୟକ ।

ଏହି ପତ୍ରିକା ଜରିଆରେ ମୁଁ ଏକାଧିକ ବାର ଦର୍ଶାଇଛି ଯେ କଂଗ୍ରେସ ଲୋକେ ଓ ମୂକ ଜନତା ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟର ସ୍ୱାଭାବିକ ଗତିରେ କୌଣସି ହସ୍ତକ୍ଷେପ ନ କରି କେବଳ ନିଜେ ସୂତାକାଟିଲେ ଓ ଅନ୍ୟ ସବୁପ୍ରକାରର ଲୁଗା ପରିବର୍ତ୍ତରେ କେବଳ ଖଦଡ଼ ପିନ୍ଧିଲେ ସେମାନେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଫଳପ୍ରଦ ଓ ଆନ୍ତରିକିଆ ସହଯୋଗ ଦେଖାଇପାରିବେ । ରାକ୍ଷୀ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ହାତରେ ରାକ୍ଷୀ ବାନ୍ଧିବାର (ପ୍ରିମ୍ରୋଜ ଦିବସରେ ପ୍ରିମରୋଜ ଫୁଲ ଖୋସିବାରେ) ଏକ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ରହିଛି ବୋଲି ଯଦି ସ୍ୱୀକାର କରାଯାଏ, ତେବେ ଯେଉଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଆମର ଅତି ପ୍ରିୟ ସେଥିପାଇଁ ଲୋକେ ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ ପ୍ରକାରର ଲୁଗା ବ୍ୟବହାର କରିବାରେ ଓ ଏକ ବିଶେଷ ପ୍ରକାରର ଶ୍ରମଦାନ କରିବାରେ ନିଶ୍ଚୟ ଅଧିକ ମହତ୍ତ୍ୱ ରହିଛି । ଖଦୀର ସର୍ତ୍ତକୁ ସେମାନେ ଗ୍ରହଣ କରିନେଲେ ମୁଁ ସେଇଥିରୁ ଅନୁମାନ କରିନେବି ଯେ ସେମାନେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ମଧ୍ୟ ଭୁଲିସାରିଛନ୍ତି ଏବଂ ଜାତିବର୍ଣ୍ଣଧର୍ମ ନିର୍ବିଶେଷରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତି କେବଳ ଭ୍ରାତୃଭାବ ଛଡ଼ା ସେମାନଙ୍କର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ମନୋଭାବ ନାହିଁ । ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଲାଗି ନିର୍ବାଚିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଯେପରି ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ, ଉପରୋକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ଲୋକେ ଠିକ୍ ସେହିପରି ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ପଦବାଚ୍ୟ ହେବେ ।

—ହରିଜନ, ତା ୨୭-୪-୧୯୪୦

୧୩୧

ବର୍ତ୍ତମାନ ତେଜରଅଛି

ଅନେକ କଂଗ୍ରେସ ଲୋକ ଅହିଂସାକୁ ଖେଳନା ବୋଲି ଭାବୁଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଯେନ କେନ ପ୍ରକାରେଣ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କରିବା କଥା ଭାବୁଛନ୍ତି ଓ ଏହାର ଅର୍ଥ କେବଳ ଜେଲ୍ ଭର୍ତ୍ତି କରିବା ବୋଲି ବୁଝୁଛନ୍ତି । ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଭଳି ଏକ ମହାନ୍ ଶକ୍ତିର ଏହା ପିଲାଳିଆ ବ୍ୟାଖ୍ୟା । ଏହା ଶୁଣି ଶୁଣି ଲୋକଙ୍କୁ ବିରକ୍ତ ଲାଗିଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ

ବାରମ୍ବାର କହିବ ଯେ ନିଷ୍ଠାପର ରଚନାତ୍ମକ ଉଦ୍ୟମ ଓ ଅନ୍ୟାୟକାରୀପ୍ରତି ହୃଦୟରେ ସଦିଚ୍ଛା ବିନା କାର୍ଯ୍ୟକରଣ ହିଂସା ପଦବାଚ୍ୟ ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଏହା ନିଷିଦ୍ଧ । ମନୁଷ୍ୟର ଉଦ୍ଭାବନଶକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଆଜଯାଏ ଯେତେ ଯେତେ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଉଦ୍ଭାବିତ ହୋଇଛି, ସେ ସମସ୍ତର ଶକ୍ତିଠାରୁ ଅହିଂସାରୁ ଉଦ୍ଭୂତ ଶକ୍ତି ଅନନ୍ତ ଗୁଣରେ ମହୀୟାନ । ତେଣୁ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟରେ ଅହିଂସା ହିଁ ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ଶକ୍ତି । ଗ୍ରାମ ପାହିଲାବେଳକୁ ଲୋକେ ଯେ ଅହିଂସକ ହୋଇଯିବେ ନାହିଁ ଏକଥା ମୋତେ ଅନେକ କହୁଛନ୍ତି । ଏକା ରାତିକେ ଏପରି ହୋଇପାରିବେ ବୋଲି ମୁଁ ମଧ୍ୟ କେବେହେଁ କହୁନାହିଁ । ମାତ୍ର ମୁଁ କହୁଛି ଯେ ଇଚ୍ଛା ଥିଲେ ଯଥୋଚିତ ତାଲିମଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ଏପରି ହୋଇପାରିବେ । ଯେଉଁମାନେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କରିବାକୁ ଯିବେ ସେମାନଙ୍କଠାରେ ସକ୍ରିୟ ଅହିଂସା ରହିଥିବା ଆବଶ୍ୟକ । ମାତ୍ର ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ପାଇଁ ନିର୍ବାଚିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ସହିତ ସହଯୋଗ କରିବା ସକାଶେ ଲୋକମାନଙ୍କଠାରେ କେବଳ ଇଚ୍ଛା ଓ ଯଥୋଚିତ ତାଲିମ ଥିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ । କଂଗ୍ରେସ ଯେଉଁ ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇଛି, ତାହାହିଁ ଯଥୋଚିତ ତାଲିମ । ତେଣୁ *ଭାରତବର୍ଷ ଅହିଂସ ପନ୍ଥାରେ ଆପଣାର ମହାନ୍ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ* ଚରିତାର୍ଥ କରୁ ବୋଲି ଯେଉଁମାନେ ଚାହାନ୍ତି, ସେମାନେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କଥା ଚିନ୍ତା ନ କରି ନିଷ୍ଠା ସହକାରେ ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ସଫଳ କରିବାପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ଅର୍ପଣ କରନ୍ତୁ ।

—ହରିଜନ, ତା ୧-୭-୧୯୪୦

୧୩୨

ପାଠକ ପ୍ରତି

ହରିଜନ ଓ ଅନ୍ୟ ଦୁଇଟି ସାପ୍ତାହିକ ପତ୍ରିକାର ପ୍ରକାଶନ ବନ୍ଦ କରିଦିଆଯାଇଛି ବୋଲି ମୋର ପ୍ରେସ୍ ବିଜ୍ଞପ୍ତିରୁ ଆପଣମାନେ ନିଶ୍ଚୟ ଜାଣିଥିଲେ । ସେଥିରେ ମୁଁ ଆଶାପ୍ରକାଶ କରିଥିଲି ଯେ ସମ୍ଭବତଃ ମାତ୍ର ସପ୍ତାହକ ସକାଶେ ଏହି ପତ୍ରିକାଗୁଡ଼ିକ ବନ୍ଦ ରହିବ । ମାତ୍ର ସେହି ଆଶାର କୌଣସି ପ୍ରକୃତ ଭିତ୍ତି ନ ଥିଲା ବୋଲି ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ଦେଖୁଅଛି । ଏବେ ମୁଁ ଆପଣମାନଙ୍କ ସହିତ ମୋର ସାପ୍ତାହିକ ଆଳାପର ଅଭାବ ଅନୁଭବ କରିବି । ଆପଣମାନେ ବି ସେହିଭଳି ଅଭାବ ଅନୁଭବ କରିବେ ବୋଲି ମୋର ଅନୁମାନ । ସେହିସବୁ ଆଳାପରେ ମୋର ଗଭୀରତମ ବିଚାର ସମୂହକୁ ମୁଁ ଯଥାର୍ଥ ଭାବରେ ଲିପିବଦ୍ଧ କରୁଥିଲି ଏବଂ ସେହି କାରଣରୁ ସେଗୁଡ଼ିକ ଏତେ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଆବଦ୍ଧ ବାୟୁମଣ୍ଡଳର ଭିତରେ ସେପରି ଭାବପ୍ରକାଶ ସମ୍ଭବପର ନୁହେଁ । ଆଇନ୍ ଆମାନ୍ୟ କରିବାକୁ ମୋର ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ, ତେଣୁ ମୁଁ ଆଉ ମୁକ୍ତଭାବରେ ଲେଖିପାରୁ ନାହିଁ । ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପ୍ରଭୃତି ଯେଉଁ ବିଷୟ ଲେଖିବା ଆଇନ୍ ଦ୍ୱାରା ଅନୁମୋଦିତ ଅଟେ, କେବଳ ସେଥିକରେ ମୁଁ ନିଜକୁ ସୀମାବଦ୍ଧ ରଖିଲେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ମୂଳ ପ୍ରଣେତା ଭାବରେ ମୋର ଆଦର୍ଶ ସହିତ ଅସଙ୍ଗତ ଆଚରଣ କରିବି ।

ସେପରି କଲେ ତାହା ମୁଣ୍ଡ ନ ଥାଇ କେବଳ ଗଣ୍ଡିଟାକୁ ନେଇ କାରବାର କଲାଭଳି ହେବ । ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରି ସମଗ୍ରଟି ଅହିଂସାର ପରିପ୍ରକାଶ ବୋଲି ମୁଁ ବିଶ୍ବାସ କରେ । ମୁଁ ଅହିଂସା ପ୍ରଚାର କରି ନ ପାରିଲେ, ନିଜକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବା ଭଳି ହେବ । କାରଣ, ଏବେ ଜାରି ହୋଇଥିବା ଅର୍ଡ଼ିନାନ୍ସ (ସରକାରୀ ଜରୁରୀ ଆଦେଶ) କୁ ମାନିନେବା ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ନୁହେଁ । ତେଣୁ ଏହି କଟକଣା ରହିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପତ୍ରିକାଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରକାଶନ ବନ୍ଦ ରହିବ । ମୁହଁ ବନ୍ଦ ଆଦେଶ ବିରୋଧରେ ଏହା ହିଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ସମ୍ମାନଜନକ ପ୍ରତିବାଦ । କାରଣ ଅନ୍ୟାୟକାରୀ ଆଙ୍ଗୁଳିଏ ମାଗିଲେ ତାକୁ ହାତେ ଛାଡ଼ିଦେବା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ନୁହେଁ କି ? କେବଳ କୁର୍ତ୍ତାଟିଏ ମାଗିଲେ ତାହା ସହିତ ଚଦରଟି ମଧ୍ୟ ଦେଇଦେବା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ନୁହେଁ କି ? ଆମେ ସାଧାରଣ ଆଚରଣର ଓଲଟା ଆଚରଣ କାହିଁକି କରିବୁ ବୋଲି ପ୍ରଶ୍ନ ହୋଇପାରେ । ସାଧାରଣ ଆଚରଣ ହିଂସା ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ଯଦି ମୋର ଜୀବନ ଆଖିର ହିଂସାଦ୍ୱାରା ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହେଉଥାଆନ୍ତା, ତେବେ କାଲେ କେହି ହାତେ ମାଗିବ ବୋଲି ଆଶଙ୍କା କରି ମୁଁ ଆଙ୍ଗୁଳିଏ ସୁଦ୍ଧା ଦେବାକୁ ମନାକରି ଦିଅନ୍ତି । ଅନ୍ୟ କିଛି କଲେ ମୁଁ ବୋକା ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ ହୁଅନ୍ତି । ମାତ୍ର ମୋର ଜୀବନ ଯଦି ଅହିଂସାଦ୍ୱାରା ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହେଉଥାଏ, ତେବେ କେହି ମୋତେ ଆଙ୍ଗୁଳିଏ ମାଗିଲେ, ହାତେ ଦେବାପାଇଁ ମୋର ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହିବା ଉଚିତ ଓ ପ୍ରକୃତରେ ଦେଇଦେବା ଉଚିତ । ଏପରି କରିବାଦ୍ୱାରା ମୁଁ ଅପହରଣକାରୀର ମନରେ ଏକ ବିଚିତ୍ର ଓ ଏପରିକି ସୁଖକର ଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରି ପାରିବି । ସେ ମୋର ଆଚରଣରେ କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ ହୋଇ ପଡ଼ିବ ଓ ମୋ ସହିତ କିପରି ବ୍ୟବହାର କରିବା ଉଚିତ, ତାହା ସେ ଠିକ୍ କରି ପାରିବ ନାହିଁ । 'ଶତ୍ରୁ' ବିଷୟରେ ଏତିକି । ମୁଁ ସ୍ଥିର କରିଛି ଯେ ଯେଉଁସବୁ କଥା ମୂଳଭୂତ ନୁହେଁ, ସେ ସବୁକୁ ମୁଁ ଛାଡ଼ିଦେବି ଏବଂ ଏପରି କରିବାଦ୍ୱାରା ଯେଉଁସବୁ କଥାକୁ ମୁଁ ମୂଳଭୂତ ମନେ କରେଁ ସେଗୁଡ଼ିକର ସୁରକ୍ଷା ଓ ସଂରକ୍ଷଣ ପାଇଁ ଜୀବନ ଦେବା ନିମିତ୍ତ ମୁଁ ପୂର୍ବାପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଶକ୍ତିଲାଭ କରିବି । ତେଣୁ ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଲି ଯେ ସେମାନେ ବାହ୍ୟ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଛାଡ଼ି ଦିଅନ୍ତୁ, ନାଜିମାନଙ୍କର ସାହସ ଥିବ ତ ସାରା ଇଂଲଣ୍ଡ ଦଖଲ କରିବାକୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଦିଅନ୍ତୁ । ମାତ୍ର ନାଜିମାନଙ୍କଠାରେ ନିଜର ଆତ୍ମସମ୍ମାନ ବିକ୍ରୟ ନ କରିବାର ଆନ୍ତରିକ ଶକ୍ତି ସେମାନେ ଅର୍ଜନ କରନ୍ତୁ, ସେତେବେଳେ ମୁଁ ନାଜିବାଦଠାରେ ଖାରୁତା-ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ ନିମନ୍ତେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଉଛି ବୋଲି ମୋତେ ଭ୍ରାନ୍ତଭାବରେ ଦୋଷ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଜୀବନ ବଳିଦେଇ ମଧ୍ୟ ମୂଳଭୂତ ବସ୍ତୁକୁ ରକ୍ଷା କରିବାର ଆନ୍ତରିକ ଶକ୍ତି ଅର୍ଜନ କରିବାକୁ ହେଲେ ମୂଳଭୂତ ନ ହୋଇଥିବା ବସ୍ତୁଗୁଡ଼ିକର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମର୍ପଣ ପ୍ରଥମେ କରିବାକୁ ହେବ ।

ମାତ୍ର ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ମୋ ନିଜ ମତରେ ଦୀକ୍ଷିତ କରିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମୁଁ ଏକଥା ଲେଖୁନାହିଁ । ମୁହଁ ବନ୍ଦ ଆଦେଶ ଜାରି କରିଥିବା କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ପାଖରେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରି ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ—ପାଠକଙ୍କୁ—ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବିଷୟରେ ଏକ ପଦାର୍ଥପାଠ ଦେଇଛି,

ଏହି କଥା ସୂଚାଇବା ଲାଗି ମୁଁ ଏହା ଲେଖୁଛି । ଯଦି ଆପଣ ନିଜ ଜୀବନରେ ଏହି ଶିକ୍ଷାର ନିହିତାର୍ଥକୁ ନୀରବରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବେ, ତେବେ ସାପ୍ତାହିକ ହରିଜନରୁ ଲିଖିତ ଶବ୍ଦର ସାହାଯ୍ୟ ଆଉ ଆପଣଙ୍କର ଲୋଡ଼ା ହେବନାହିଁ । କେହି ଆଙ୍ଗୁଳିଏ ମାଗୁଥିଲେ ତାକୁ ହାତେ ଦବାର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ନିହିତାର୍ଥକୁ ମୁଁ ନିଜେ କିପରି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରୁଥିବି, ତାହା ଆପଣଙ୍କ ସାପ୍ତାହିକ ହରିଜନ ବିନା ଆପଣ ବେଶ୍ ଜାଣିପାରିବେ । କୌଣସି ପରିସ୍ଥିତିରେ ସୁଦ୍ଧା ହରିଜନ ବନ୍ଦକରିଦେବା ମୋର ଉଚିତ ନୁହେଁ ବୋଲି ଜଣେ ପତ୍ରପ୍ରେରକ ଯୁକ୍ତି କରିଛନ୍ତି, କାରଣ ସେ କହନ୍ତି ଯେ ତାଙ୍କର ଅହିଂସାର ପୋଷଣ ଲାଗି ସେ ହରିଜନରୁ ସାପ୍ତାହିକ ଖାଦ୍ୟ ପାଇଥାନ୍ତି । ଯଦି ସେ ପ୍ରକୃତରେ ତାହା କରିଥାନ୍ତି, ତେବେ ସାପ୍ତାହିକ ହରିଜନର ପ୍ରକାଶନକୁ ସ୍ଥିନଭାବରେ ଚାଲୁରଖିବାଦ୍ୱାରା ସେଥିରୁ ସେ ଯେତେ ଶିକ୍ଷା ପାଇଥାନ୍ତେ, ନିଜ ଉପରେ ନିଜେ ଲଦିଥିବା ଏହି ସଂଯମ ତାଙ୍କୁ ତାହାଠାରୁ ଅଧିକ ଶିକ୍ଷା ଦେଇ ପାରିବ ।

—ହରିଜନ, ତା ୧୦-୧୧-୧୯୪୦

ନବମ ଭାଗ : ବିବିଧ

(୧) ଉପବାସ—ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଏକ ମୌଳିକ ଉପାଦାନ

୧୩୩

ବାଳକବାଳିକାମାନଙ୍କ ସହିତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ପଦ୍ଧତି

[ଆଶ୍ରମର ବାଳକବାଳିକାମାନଙ୍କର କୌଣସି ଭୁଲ୍ ପାଇଁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ସାତଦିନ ଅନଶନ କରିଥିଲେ । ଏହି ସଂକ୍ରାନ୍ତରେ ସେ ଲେଖିଥିଲେ :]

ମୁଁ ବାଳକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭୁଲ୍ ରହିଥିବା ଜାଣିଲି । ବାଳିକାମାନଙ୍କ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ କିଛି କିଛି ଭୁଲ ରହିଥିଲା । ମୁଁ ଯେଉଁ ଭୁଲଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ କହୁଛି, କୌଣସି ସ୍କୁଲ୍ ବା ଅନ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ ସେଗୁଡ଼ିକରୁ କ୍ୱଚିତ୍ ମୁକ୍ତ ରହିଥିବ ବୋଲି ମୁଁ ଜାଣେ । ଯେଉଁ ସବୁ ଭୁଲ ଜାତିର ପୌରୁଷକୁ କ୍ଷୟକରିବାରେ ଲାଗିଛି ଓ ଯୁବସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଚରିତ୍ରକୁ ନଷ୍ଟ କରୁଛି, ଆଶ୍ରମ ସେଗୁଡ଼ିକରୁ ମୁକ୍ତ ରହୁ ବୋଲି ମୁଁ ବ୍ୟାକୁଳ । ବାଳକମାନଙ୍କୁ ଶାସ୍ତି ଦେବା ଆଶ୍ରମ-ନିୟମ ନାହିଁ । ମୋ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱରେ ପରିଚାଳିତ ଦୁଇଟି ସ୍କୁଲର ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ମୁଁ ଶିଖିଛି ଯେ ଶାସ୍ତିଦ୍ୱାରା କୌଣସି ସଂଶୋଧନ ହୁଏ ନାହିଁ, ବରଂ ଏହା ଓଲଟି ସେମାନଙ୍କୁ ଆହୁରି ମାଡ଼ଲ କରିପକାଏ । ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରେ ଏପରି ପରିସ୍ଥିତିରେ ମୁଁ ଉପବାସ କରିଛି ଏବଂ ମୋ ମତରେ ଏହାଦ୍ୱାରା ସର୍ବୋତ୍ତମ ଫଳ ପାଇଛି । ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ସେହି ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରିଛି, ଅବଶ୍ୟ ପୂର୍ବ ତୁଳନାରେ ଏହାକୁ ଟିକିଏ ମୃଦୁ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରେ । ପରସ୍ପର ସ୍ନେହ ହେଉଛି ଏହି ପନ୍ଥାର ମୂଳ ଭିତ୍ତି । ମୋ ପ୍ରତି ବାଳକବାଳିକାମାନଙ୍କର ପ୍ରେମ ରହିଛି, ମୁଁ ଏହା ଜାଣେ । ମୁଁ ଏକଥା ମଧ୍ୟ ଜାଣେଁ ଯେ ମୋର ଜୀବନବଳିଦ୍ୱାରା ଯଦି ସେମାନେ ନିଷ୍କଳଙ୍କ ହୋଇପାରିବେ, ତେବେ ମୁଁ ପରମ ଆନନ୍ଦ ସହକାରେ ଜୀବନ ବଳି ଦେବି । ତେଣୁ ଏହି ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଆପଣାର ଭୁଲ୍ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରାଇବା ପାଇଁ ମୁଁ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉଣା କଠୋର ପନ୍ଥା ପାଇଲି ନାହିଁ । ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏଥିରୁ ଆଶାଜନକ ଫଳ ମିଳିଛି ।

ମାତ୍ର ମୋ କାର୍ଯ୍ୟର ଫଳ କ'ଣ ହେବ, ତାହା ଆଗରୁ ଦେଖି ନ ପାରିଲେ କଅଣ ହୋଇଗଲା ? ମୁଁ ଯାହା ଭଗବାନଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ବୋଲି ଅନୁଭବ କରେଁ, ତାହାହିଁ କରିବା

କେବଳ ମୋର ସାଧ୍ୟରେ ଅଛି । ଫଳ ତ ତାଙ୍କର ହାତରେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସବୁକଥା ପାଇଁ ଏହିରୂପେ କଷ୍ଟ ବରଣ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହିବା ହିଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ମୂଳକଥା ।

କିନ୍ତୁ ଶିକ୍ଷକମାନେ କାହିଁକି ଏହି ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ନ କରିବେ ? ମୁଁ ଆଶ୍ରମର ପ୍ରଧାନ ହୋଇ ରହିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନେ ଏହା କରିପାରିବେ ନାହିଁ । ମୋ ସହିତ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଉପବାସ କରୁଥିଲେ ସବୁକାମ ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଇଥାନ୍ତା । ବଡ଼ ବଡ଼ ଅନୁଷ୍ଠାନ ବେଳକୁ ଯାହା, ସାନ ସାନ ବେଳକୁ ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ସେଇଆ । ପ୍ରଜାଙ୍କର ଗୌରବକୁ ରାଜା ଯେପରି ଆପଣାର ଗୌରବ ବୋଲି ମନେକରେ, ପ୍ରଜାଙ୍କର ପାପରେ ମଧ୍ୟ ତାହାର ସେହିପରି ଭାଗୀ ହେବା ଉଚିତ । ଠିକ୍ ସେମିତି ମୁଁ ଏହି କ୍ଷୁଦ୍ର ଆଶ୍ରମରେ ସାନ ନବାବତ ରାଜାଟିଏ । ଏହି ଆଶ୍ରମରେ ଅନେକ ସଚ୍ଚରିତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି ରହିଛନ୍ତି ବୋଲି ମୁଁ ଯେପରି ଗର୍ବର ସହିତ ଦାବି କରିପାରିବି, ଆଶ୍ରମର ସବୁଠାରୁ ସାନ ପିଲାଟିର ପାପ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ସେହିପରି ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଭାରତବର୍ଷରେ ରହିଥିବା ଅକିଞ୍ଚନତମର ଦୁଃଖରେ ବା ମୋର ସେହିପରି ଶକ୍ତି ଥିଲେ ସାରା ପୃଥିବୀରେ ଥିବା ଅକିଞ୍ଚନତମର ଦୁଃଖରେ ମୋତେ ସମଦୁଃଖୀ ହେବାକୁ ହେଲେ, ମୋ ଦାୟିତ୍ୱରେ ରହିଥିବା ସାନ ପିଲାଙ୍କର ପାପରେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ନିଜକୁ ସମଭାଗୀ ମନେକରିବା ଉଚିତ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିନୟ ସହକାରେ ଏହିପରି କରୁଁ କରୁଁ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଦିନେ ମୁଁ ଭଗବାନଙ୍କୁ—ସତ୍ୟଙ୍କୁ—ମୁହାଁମୁହିଁ ଦେଖିବି, ମୋର ବାସନା ରହିଛି ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୩-୧୨-୧୯୨୫

୧୦୩୪

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ—ଅସଲ ଓ ନକଲ

ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଅନେକ ପ୍ରକାର ରହିଛି । ସେଥିରୁ ଉପବାସ ଗୋଟିଏ ହୋଇପାରେ ବା ନ ହୋଇପାରେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଘଟଣାର ପରିସ୍ଥିତିରୁ ହିଁ ତାହାର ବିଚାର କରିବାକୁ ହେବ । ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ଏହି କୂଟ ପ୍ରଶ୍ନଟି ପଚାରୁଛନ୍ତି :

"ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଉ ଜଣଙ୍କ ଉପରେ ବାକି ରହିଥିବା କରଜଟଙ୍କା ଆଦାୟ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛି । ଅସହଯୋଗୀ ହୋଇଥିବାରୁ ସେ ଏଥିଲାଗି କଚେରିକୁ ଯାଇ ପାରୁନାହିଁ, ଏବଂ ଦେଣାଦାର ଆପଣା ସମ୍ପତ୍ତିର ଶକ୍ତି-ନିଶାରେ ପଡ଼ି ତା' କଥାରେ କାନ ବି ଦେଉନାହିଁ । ସେ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ମାନିବାକୁ ମଧ୍ୟ ରାଜି ହେଉନାହିଁ । ଏପରି ପରିସ୍ଥିତିରେ ପାଉଣାଦାର ଯଦି ଦେଣାଦାର ଦୁଆରକୁ ଯାଇ ଧାରଣା ଦିଏ, ତେବେ ଏହାକୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କୁହାଯିବ ନାହିଁ କି ? ଦେଣାଦାର ଉପବାସ କରିବାଦ୍ୱାରା କାହାର କୌଣସି କ୍ଷତି କରିବାକୁ ଚାହୁଁନାହିଁ । ରାମ-ରାଜ୍ୟର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଯୁଗରୁ ଆମେ ଏହି ଉପାୟଟି ଅନୁସରଣ କରିଆସୁଛୁଁ ମାତ୍ର ଆପଣ ଏହାକୁ ଭୟ-ପ୍ରଦର୍ଶନ ବୋଲି ବିଚାର କରିବେ ବୋଲି ମୋତେ କୁହାଯାଇଛି; ଯଦି ତାହାହିଁ ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ଅନୁଗ୍ରହ କରି ସେ କଥା ବୁଝାଇଦେବେ କି ?"

ପତ୍ରପ୍ରେରକଙ୍କୁ ମୁଁ ଜାଣିଛି । ଅତି ନିର୍ମଳ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନେଇ ସେ ଏହି ପତ୍ର ଲେଖିଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଯେ ଭୁଲ ଏଥିରେ ମୋର କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଲାଭ ପାଇଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଆଶ୍ରୟ ନେବା ଅନୁଚିତ । ଟଙ୍କା ଆଦାୟ ପାଇଁ ଯଦି ଉପବାସକୁ ଉତ୍ସାହିତ କରାଯାଏ ତେବେ ଏହି ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରି ଅତି ଦୁଷ୍ଟ ଲୋକେ ଲୋକମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଟଙ୍କା ଆଦାୟ କରିବା ପାଇଁ ଧମକାଇବାର ସୀମା ରହିବ ନାହିଁ । ମୁଁ ଜାଣେ ଏପରି ଲୋକ ଏ ଦେଶରେ ଅନେକ ଅଛନ୍ତି । କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହାର ଅପବ୍ୟବହାର ହେବ ବୋଲି ଯେଉଁମାନେ ଠିକ୍ ଢଙ୍ଗରେ ଉପବାସ କରିବେ, ସେମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଭୁଲ୍ କହିବା ଉଚିତ ହେବ ନାହିଁ ।

ଯେ କୌଣସି ଲୋକ ନିଜର ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ ଅସଲ୍ ଓ ନକଲ୍ ଉପବାସ—ସତ୍ୟାଗ୍ରହ—ମଧ୍ୟରେ ଫରକ ଦେଖାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଜଣେ ଯାହାକୁ ଅସଲ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବୋଲି କହୁଛି ସମ୍ଭବତଃ ତାହା ପ୍ରକୃତରେ ତାହା ନୁହେଁ । ତେଣୁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଲାଭ ପାଇଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଆଶ୍ରୟ ନିଆ ଯାଇପାରେ ନାହିଁ, କେବଳ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର କଲ୍ୟାଣ ପାଇଁ ଏହା କରାଯାଇପାରେ । କଷ୍ଟ ଓ ଆର୍ଥିକ କ୍ଷତି ସହିବା ପାଇଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ସର୍ବଦା ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିବ । ଭଲ ଲୋକେ କୋର୍ଟ-କଚେରୀ ବର୍ଜନ କରୁଥିବା ଦେଖି ଯେଥିରୁ ଅଯଥା ଲାଭ ଉଠାଇବାକୁ ଅସାଧୁ ଲୋକମାନଙ୍କର ଯେ ଅଭାବ ନାହିଁ; ଏପରି ଏକ ପରିସ୍ଥିତିର ସମ୍ଭାବନାର କଳ୍ପନା ଅସହଯୋଗର ଆରମ୍ଭ ସମୟରେ କରାଯାଇଥିଲା । ମାତ୍ର ଏଭଳି ବିପଦ ମୁଣ୍ଡାଇବାରେ ହିଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବା ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ରହିଛି ବୋଲି ଆମେ ବିଚାର କରିଥିଲୁ ।

ମାତ୍ର ଉପବାସରୂପୀ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କୌଣସି ବିରୋଧୀ ବିରୋଧରେ କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଉପବାସ କେବଳ ଆପଣାର ପ୍ରିୟ ଲୋକଙ୍କର ବିରୋଧରେ କରାଯାଇପାରେ ଏବଂ ତାହା ମଧ୍ୟ କେବଳ ସେମାନଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ।

କରୁଣା ବା ଦୟାଭାବର କୌଣସି ଅଭାବ ନ ଥିବା ଭାରତବର୍ଷ ପରି ଏକ ଦେଶରେ ଟଙ୍କା ଆଦାୟ କରିବା ପାଇଁ ଉପବାସ କଲେ, ତାକୁ ବଳାତ୍କାର ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କିଛି କୁହାଯିବ ନାହିଁ । ଗୋଟିଏ ଭ୍ରାନ୍ତ ଦୟାଭାବର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ନିଜର ଇଚ୍ଛା ବିରୋଧରେ ଟଙ୍କା ଦାନ କରିଥିବା କେତେକ ଲୋକଙ୍କ କଥା ମୁଁ ଜାଣେ । ତେଣୁ ଆମ ଦେଶ ପରି ଏକ ଦେଶରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀକୁ ସାବଧାନ ହୋଇ ଆଗେଇବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଉପବାସ କରି ଟଙ୍କା ଆଦାୟ କରିବା କେତେ ଜଣଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ । ମାତ୍ର ଏହାକୁ ମୁଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ବିଜୟ ବୋଲି ନ କହି, ମୁଁ ଦୁରାଗ୍ରହ ବା ହିଂସାର ବିଜୟ ବୋଲି କହିବି । ସତ୍ୟପ୍ରତି ନିଷ୍ଠାପର ରହି ମୃତ୍ୟୁ ବରଣ କରିବାରେ ହିଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଜୟ ହୁଏ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସଫଳ ହେଲା କି ନାହିଁ, ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ସେ ବିଷୟରେ ସର୍ବଦା ଅନାସକ୍ତ ରହିଥାଏ । ମାତ୍ର ଟଙ୍କା ଆଦାୟ କରିବାକୁ ବସିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି କଦାପି ଏପରି

ଅନାସକ୍ତ ରହିପାରିବ ନାହିଁ । ତେଣୁ ମୋର ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ଯେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଲାଭ ସକାଶେ ଅନଶନ ଭୟ-ପ୍ରଦର୍ଶନ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କିଛି ନୁହେଁ ଏବଂ ଏହା ଅଜ୍ଞତାପ୍ରସୂତ ।

—ୟଙ୍ଗ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୩୦-୯-୧୯୨୬

୧୦୩୪

ଉପବାସ, ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଏକ ମୌଳିକ ଉପାଦାନ

ମୃତ୍ୟୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୁଦ୍ଧା କଷ୍ଟବରଣ, ଏପରିକି ଅବିରାମ ଉପବାସ ଜରିଆରେ କଷ୍ଟବରଣ ହେଉଛି ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ସର୍ବଶେଷ ଅସ୍ତ୍ର । ଏହା ହେଉଛି ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ଅକ୍ତିଆରରେ ଥିବା ଶେଷ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ମୋର ବିଚାରରେ ଉପବାସ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସତ୍ୟାନ୍ୱେଷୀର ଜୀବନର ଏକ ଅଙ୍ଗ ହୋଇଆସିଛି ଓ ସେହିଭଳି ମୋ ଜୀବନର ମଧ୍ୟ ଏକ ଅଙ୍ଗ । ଯେଉଁ ଆୟତନରେ ମୁଁ ଅହିଂସାର ପ୍ରୟୋଗ କରୁଛି, ବୋଧହୁଏ ଇତିହାସରେ କେବେହେଁ ସେ ଆକାରରେ ଏହାର ପ୍ରୟୋଗ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ଏହା ସମ୍ଭବ ଯେ ମୁଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୁଲ କରୁଅଛି, ମାତ୍ର ଉପସ୍ଥିତ ଆଲୋଚ୍ୟ ବିଷୟ ସହିତ ତାହାର କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ । ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ନିଜେ ଭୁଲଟି ଜାଣିପାରି ନାହିଁ, ବରଂ ଓଲଟି ମନିଷ ପକ୍ଷରେ ଯେତେଦୂର ସମ୍ଭବ, ସେତେଟା ଠିକ୍ କରୁଛି ବୋଲି ନିଶ୍ଚିତରୂପେ ଜାଣିଛି, ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସର୍ବଶେଷ ସୀମାଯାଏ ମୋ ବାଟରେ ମୋତେ ଆଗେଇବାକୁ ହେବ । କେବଳ ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଖିଲେ, ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ନୁହେଁ, ଏକ ବା ଏକାଧିକ ଉପବାସର ଏକ ମାଳିକାର ସମ୍ଭାବନା ମୋର ଜୀବନରେ ରହିଛି । ମୋର ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ଆଜିଯାଏ ମୁଁ ଅନେକ ଉପବାସ କରିଆସିଛି । କୌଣସି ସାର୍ବଜନୀନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମୁଁ ଉପବାସ କଲେ ସେଥିରେ କେହି ଆତଙ୍କିତ ହେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଏଭଳି ଉପବାସର ସମ୍ଭାବନାରୁ କେହି ଫାଇଦା ଉଠାଇବା ମଧ୍ୟ ଉଚିତ ନୁହେଁ । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଉପବାସ କରିବି, ତା'ର ଫଳ କେହି ଗ୍ରହୁଁ ବା ନ ଗ୍ରହୁଁ, ଅବଶ୍ୟ ଫଳିବ । ମାତ୍ର ଭବିଷ୍ୟତରେ କ'ଣ ଘଟିବ, ତାହାକୁ ନେଇ କଳ୍ପନା ଜଳ୍ପନା କରିବା ଠିକ୍ ହେବନାହିଁ ।

ତେଣୁ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ବିରୋଧରେ ଏହି ଅଭିଯାନରେ ମୁଁ ଆଉ ଥରେ ଉପବାସ କରିବି ବୋଲି ସୁଦୂର ସମ୍ଭାବନା ବିଷୟରେ ଜନସାଧାରଣ ଚିନ୍ତିତ ନ ହୁଅନ୍ତୁ ଓ ସେ କଥାକୁ ମନରୁ ପୋଛିଦେବାକୁ ମୁଁ ନିବେଦନ କରୁଅଛି । ଯଦି ଏପରି ଏକ ଉପବାସ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ, ତେବେ ସତ୍ୟରୂପୀ ଭଗବାନଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ତାହା ଆରମ୍ଭ ହେବ ବୋଲି ମୋର ନିର୍ଭର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ସେମାନେ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତୁ । ସାରା ସଂସାରକୁ ତୁଷ୍ଟକରିବା ଲାଗି ମୁଁ ଭଗବାନଙ୍କ ପ୍ରତି କଦାପି ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା କରିପାରିବି ନାହିଁ ।

—ହରିଜନ, ତା ୧୮-୨-୧୯୩୩

୧୩୬

ଉପବାସ, ଏକ ପ୍ରାର୍ଥନା

(ହରିଜନମାନଙ୍କ ଦାବୀପୂରଣ ଲାଗି ଗାନ୍ଧୀଜୀ ୧୯୩୩ ମଇ ମାସରେ ଯେଉଁ ଉପବାସ କରିଥିଲେ, ତାହାର ଉଦ୍‌ଯାପନ ପରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଲେଖିଥିଲେ :)

ଏହି ଉପବାସ ମୋ ଲାଗି ଏକୋଇଶ ଦିନର ଏକ ଅଖଣ୍ଡ ପ୍ରାର୍ଥନା ପରି କାର୍ଯ୍ୟ କଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଏହାର ପ୍ରଭାବ ମୁଁ ଅନୁଭବ କରିପାରୁଛି । ପୂର୍ବାପେକ୍ଷା ବର୍ତ୍ତମାନ ଆହୁରି ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ମୁଁ ଜାଣୁଛି ଯେ ଯେତେ ଅଳ୍ପ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଉପବାସ ବ୍ୟତୀତ ପ୍ରାର୍ଥନା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଏବଂ ଏହା କେବଳ ଜିହ୍ୱାର ଉପବାସ ନୁହେଁ, ଏହା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଇନ୍ଦ୍ରିୟର, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଙ୍ଗର ହେବା ଉଚିତ । ପ୍ରାର୍ଥନା ଭିତରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ତଲ୍ଲୀନ ହୋଇଯିବାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ପ୍ରାର୍ଥନା ଆମ ଜୀବନର ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଅଧିକାର କରି ରହିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମର ଶାରୀରିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବନ୍ଦ ରହିଥିବ । ଆମେ ଶାରୀରିକ ପରିମାର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଉଠିଯିବା ଓ ସେଗୁଡ଼ିକରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନାସକ୍ତ ରହିବା । ଦୈହିକ ବୃତ୍ତିଗୁଡ଼ିକୁ ସ୍ୱେଚ୍ଛାପ୍ରବୃତ୍ତ ଭାବରେ ବାଟମୋଡ଼ି ଦେଇ ପାରିଲେ ଯାଇ କେହି ଏହି ଅନାସକ୍ତ ଅବସ୍ଥା ଲାଭ କରି ପାରିବ । ତେଣୁ ଯଦି ସେ ସବୁ ଏକ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ କାର୍ଯ୍ୟରୂପେ ଅନୁସୃତ ହେଉଥାଏ ତେବେ ସମସ୍ତ ଉପବାସ ଅତି ଗଭୀର ପ୍ରାର୍ଥନା ବା ପ୍ରାର୍ଥନାର ପ୍ରସ୍ତୁତିରୂପେ ଗଣ୍ୟ ହେବ । ଏହା ହେଉଛି ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ସତ୍ତାରେ ଲୀନ ହୋଇଯିବା ଲାଗି ଆତ୍ମାର ଏକ ବ୍ୟାକୁଳ ମିନତି । ଏହିଭଳି ଏକ ପ୍ରସ୍ତୁତି ମୋର ଉପବାସର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା । ମୁଁ ସେଥିରେ କେତେଦୂର ସଫଳତା ପାଇଲି, ଅସୀମ ସତ୍ତାସହିତ କେତେଦୂର ଏକପ୍ରାଣ ହୋଇପାରିଲି, ମୁଁ ସେକଥା ଜାଣିନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଏତିକି ଅବଶ୍ୟ ଜାଣିଛି ଯେ ସେହି ଉପବାସ ସେହିଭଳି ଏକ ଉପଲବ୍ଧି ଲାଗି ମୋର ଆକାଙ୍‌କ୍ଷାକୁ ପୂର୍ବାପେକ୍ଷା ଅଧିକ ପ୍ରବଳ କରିଦେଇଛି ।

—ହରିଜନ, ତା ୮-୭-୧୯୩୩

୧୩୭

ଉପବାସ ବଳପ୍ରୟୋଗ କି ?

(ରେଭରେଣ୍ଡ ଷ୍ଟାନ୍‌ଲି ଜୋନ୍‌ସଙ୍କୁ ଉତ୍ତରରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ କହିଲେ :)

ଯଦି ମୋର ଉପବାସକୁ ପ୍ରେମସମ୍ଭୂତ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରାଯାଏ ଏବଂ ସନ୍ତାନ ଓ ପିତାମାତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରେମ, ପତି ଓ ପତ୍ନୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରେମ, ଅନ୍ୟ ଏକ ବ୍ୟାପକ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ସ୍ୱରୂପ ଭକ୍ତ ଓ ତାହାର ଜୀବନସର୍ବସ୍ୱ ପ୍ରଭୁ ଯୀଶୁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ରହିଥିବା ପରସ୍ପର ପ୍ରେମ ଯଦି ବଳପ୍ରୟୋଗ ହୁଏ ତାହାହେଲେ ଯାଇ ମୋର ଉପବାସକୁ ବଳପ୍ରୟୋଗ ବୋଲି କୁହା ଯାଇପାରେ ।

କୋଟି କୋଟି ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମାବଲମ୍ବୀଙ୍କ ମନରେ ଏହି ଗଭୀର ଓ ପବିତ୍ର ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି ଯେ ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟଙ୍କର ପ୍ରେମ ହିଁ ସେମାନଙ୍କୁ ପତନରୁ ରକ୍ଷା କରେ, ସେମାନେ କାହିଁ ନ ଗୃହିଁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରେ । ତାଙ୍କର ପ୍ରେମ ତାଙ୍କର ହଜାର ହଜାର ଉପାସକଙ୍କର ବୁଦ୍ଧି ଓ ଭାବନାକୁ ଆପଣା ଆଡ଼କୁ ନତ କରି ଅଣିଥାଏ । ମୁଁ ଜାଣିଛି ଯେ ବାପ ମାଆଙ୍କର ପ୍ରେମ ହିଁ ମୋତେ ପିଲାଦିନେ ପାପରୁ ରକ୍ଷା କରିଥିଲା ଏବଂ ମୋତେ ସତୁରି ବର୍ଷ ବୟସ ହେବା ପରେ ମଧ୍ୟ ମୋର ପିଲା ଓ ମୋ' ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କର ପ୍ରେମ ମୋତେ ଧ୍ୱଂସ ମୁଖରୁ ରକ୍ଷାକରିଥିଲା । ସେହି ପ୍ରେମର ସୁନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଓ ଅଦ୍ଭୁତକାରୀ ପ୍ରଭାବ ବିନା ମୁଁ କିଷ୍ଟସ୍ତ ଧ୍ୱଂସ ମୁଖରେ ପଡ଼ିଯାଇଥାନ୍ତି । ଏବଂ ଏ ସବୁକୁ ଯଦି ଜବରଦସ୍ତି ବୋଲି କୁହାଯିବ, ତେବେ ମୋର ଉପବାସ ଲାଗି ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇଥିବା ପ୍ରେମ ଓ ତେଣୁ ମୋର ଉପବାସକୁ ବି ଜବରଦସ୍ତି ବୋଲି କୁହାଯିବ । ମାତ୍ର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଅର୍ଥରେ ଏହାକୁ ଜବରଦସ୍ତି କୁହାଯିବ ନାହିଁ । ହିନ୍ଦୁଧର୍ମରେ ଉପବାସକୁ ଏକ ମହାନ ଅନୁଷ୍ଠାନ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି, ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଧର୍ମରେ ବୋଧହୁଏ ଏପରି ହୋଇନାହିଁ । ଉପବାସର ଅଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଏହାର ଅପବ୍ୟବହାର କରିଛନ୍ତି ସତ, ତଥାପି ସର୍ବୋପରି ଏହା ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ମଙ୍ଗଳ ସାଧନ କରିଛି । ଉପବାସ ବିନା ପ୍ରାର୍ଥନା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ଏବଂ ପ୍ରାର୍ଥନା ବିନା କୌଣସି ଯଥାର୍ଥ ଉପବାସ ବି ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ବୋଲି ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରେ । ମୋର ଉପବାସ ଏକ ପୀଡ଼ିତ ଆତ୍ମାର ପ୍ରାର୍ଥନା ଥିଲା ।

—ହରିଜନ, ୧୧-୨-୩୩

୧୩୮

ଉପବାସ ସର୍ବଶେଷ ପନ୍ଥା

ମୃତ୍ୟୁ ହାତରେ ଆପଣାକୁ ସମର୍ପଣ କରିଦେବା ହେଉଛି ଅହିଂସ ବ୍ୟକ୍ତିର ସର୍ବଶେଷ ଅସ୍ତ୍ର । ମଣିଷର ଏହାଠାରୁ ଅଧିକ କରିବାର ସାଧ୍ୟ ନାହିଁ । ତେଣୁ ମୁଁ ଏହି ସହକର୍ମୀଙ୍କୁ ଓ ଆଉ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସୂଚନା ଦେଉଛି ଯେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ବିରୋଧରେ ଏହି ଧର୍ମଯୁଦ୍ଧରେ ସେମାନେ ଜରୁରୀ ଡାକରା ଆସିଲେ ଖୁସୀ ହୋଇ 'ଆମରଣ ଉପବାସ' କରିବା ଲାଗି ମଧ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହିବେ । ହରିଜନମାନଙ୍କୁ ଗତ ସେପଟେମ୍ବର ମାସରେ ଆମେ ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ଯେଉଁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଛୁ, ସେଥିରେ ସେମାନେ ଯଦି ଆପଣାକୁ ଭାଗୀ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରୁଥାନ୍ତି, ଓ ସାଧାରଣ ଚେଷ୍ଟାଦ୍ୱାରା ଯଦି ସେହି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ପୂରଣ କରି ନ ପାରନ୍ତି, ତେବେ ଅହିଂସାବାଦୀ ହିସାବରେ ପ୍ରାଣବଳି ଦେବା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କପରି ଭାବରେ ସେମାନେ ଏହା କରିପାରିବେ ବୋଲି ବିଚାରୁଛନ୍ତି ?

ଶାସ୍ତ୍ର କହୁଛି ଯେ ଲୋକମାନେ ବିପତ୍ତିରେ ପଡ଼ି ଯେତେବେଳେ ବିପତ୍ତି ମୋଚନ ଲାଗି ଭଗବାନଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତି ଏବଂ ଭଗବାନ ସେହି ପ୍ରାର୍ଥନା ନ ଶୁଣି ପାଷାଣ ପରି ବସି ରହନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ଭଗବାନ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରାର୍ଥନା ଶୁଣିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନେ

'ଆମରଣ ଉପବାସ' କରନ୍ତି । ଭଗବାନ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରାର୍ଥନା ଶୁଣିବାରୁ ଯେଉଁମାନେ ବଞ୍ଚିଗଲେ, ଧର୍ମର ଇତିହାସରେ କେବଳ ସେଇମାନଙ୍କର ଉଲ୍ଲେଖ ରହିଛି, ମାତ୍ର ଯେଉଁମାନେ ନୀରବରେ ଅଥଚ ବୀରତ୍ୱର ମହିତ ବଧିର ଭଗବାନଙ୍କଠାରୁ ଏକ ଉତ୍ତର ଆଦାୟ କରିବାର ଚେଷ୍ଟାରେ ପ୍ରାଣବଳି ଦେଲେ ସେଥିରେ ସେମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ କିଛି କୁହାଯାଇ ନାହିଁ । ମୋର ନିଶ୍ଚିତ ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ଏପରି ବୀରତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଅନେକେ ପ୍ରାଣ ଦେଇଛନ୍ତି, ମାତ୍ର ଈଶ୍ୱରଙ୍କଠାରେ ଓ ଅହିଂସାରେ ବିଶ୍ୱାସ ହରାଇ ନାହାନ୍ତି । ଆମେ ଯେତେବେଳେ ଯେମିତି ଭାବରେ ଚାହୁଁ ଭଗବାନ ସର୍ବଦା ଆମର ପ୍ରାର୍ଥନାକୁ ସେହିପରି ଭାବରେ ପୂରଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଜୀବନ ଓ ମରଣ ସମାନ ଏବଂ ହଜାର ହଜାର ଅଜ୍ଞାତ ବୀରପୁରୁଷ ଓ ବୀରନାରୀଙ୍କର ନୀରବ ଆତ୍ମବଳି ଯୋଗୁଁ ହିଁ ଯେ ସଂସାରରେ ପବିତ୍ର ଓ ମଙ୍ଗଳମୟ ସବୁ କିଛି ତିଷ୍ଠି ରହିଛି ସେ କଥା କିଏ ଅସ୍ୱୀକାର କରିପାରିବ ?

—ହରିଜନ, ୪-୩-୩୩

୧୩୯

ଉପବାସ ଏକ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ

ମୋର ଉପବାସ ସକାଶେ ସନାତନୀମାନେ ମୋତେ ଅଭିଶାପ ଦେଉଛନ୍ତି ଏବଂ ହିନ୍ଦୁ ହିତକର୍ମୀମାନେ ହୁଏତ ଏହାର ନିନ୍ଦା କରିପାରନ୍ତି, ତଥାପି ଉପବାସ ଆଜି ମଧ୍ୟ ଯେ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମର ଏକ ଅବିଭାଜ୍ୟ ଅଂଶ ହୋଇ ରହିଛି, ସେମାନେ ସେକଥା ଭଲକରି ଜାଣନ୍ତି । ତେଣୁ ସେମାନେ ଏହାଦ୍ୱାରା ଆଉ ବେଶୀଦିନ ରୁଷ୍ଟ ହୋଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥରେ ଉପବାସର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ପୂରି ରହିଛି ଏବଂ ଯତ୍‌ସାମାନ୍ୟ କାରଣରେ ଆଜିମଧ୍ୟ ହଜାର ହଜାର ହିନ୍ଦୁ ଉପବାସ କରନ୍ତି । ଏହା ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଜିନିଷ ଯାହାଦ୍ୱାରା ସବୁଠାରୁ କମ୍ ଅନିଷ୍ଟର ସମ୍ଭାବନା ଥାଏ । ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ଯେ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଭଲକଥା ପରି ଉପବାସର ବି ଅପବ୍ୟବହାର ହୋଇଥାଏ ତାହା ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ । ଭଲର ବାହାନା କରି କିଏ କେଉଁଠି ଖରାପ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ପକାଉଛି ବୋଲି ଆମେ ଭଲକାର୍ଯ୍ୟ କରିବାରୁ ବିରତ ହୋଇ ନ ପାରୁଁ ।

ମୋର ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଂଟ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ନେଇ ମୁଁ ପ୍ରକୃତରେ ଏକ ଅସୁବିଧାରେ ପଡ଼ିଛି । ଏଭଳି ବନ୍ଧୁ ମୋର ଅନେକ ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଏମାନଙ୍କର ବନ୍ଧୁତ୍ୱକୁ ମୁଁ ଅପାର ମୂଲ୍ୟ ଦେଇଥାଏ । ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ମୁଁ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି ଯେ ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ପର୍କରେ ଆସିବା ଦିନଠାରୁ ମୋ ଉପବାସ ପ୍ରତି ସେମାନଙ୍କର ଅଶ୍ରଦ୍ଧା ରହିଛି ବୋଲି ଜାଣିଛି, କିନ୍ତୁ ଏହି ମନୋଭାବକୁ ହିଁ ମୁଁ କେବେ ହେଲେ ବୁଝି ପାରିନାହିଁ ।

ଶରୀରକୁ କଷ୍ଟ ଦେବା ସଂସାରସାରା ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଆରୋହଣର ଏକ ସର୍ତ୍ତରୂପେ ସ୍ୱୀକାର କରାଯାଇଛି । ଉପବାସ ଶବ୍ଦର ବ୍ୟାପକ ଅର୍ଥରେ ବିଚାର କଲେ ଉପବାସ ବିନା କୌଣସି ପ୍ରାର୍ଥନା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଏକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପବାସକୁ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥରେ

ଆତ୍ମତ୍ୟାଗ ବୋଲି କୁହାଯିବ । ଏହା ହେଉଛି ଯଥାର୍ଥତମ ପ୍ରାର୍ଥନା "ତୁମେ ମୋର ଜୀବନକୁ ଗ୍ରହଣ କର, ଏହା ତୁମଠାରେ ସମର୍ପିତ ହୋଇ ରହୁ"—ଏହା କେବଳ ଏକ ମୁହଁର କଥା ବା ପ୍ରୟୋଗ ଆଳଙ୍କାରିକ ହେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ସାମାନ୍ୟତମ କୁଣ୍ଠା ନ ଥାଇ ବେପରୁଆଭାବରେ ଓ ଆନନ୍ଦର ସହିତ ହିଁ ଏଭଳି ସମର୍ପଣ କରାଯିବାର କଥା । ଆହାର ଓ ଏପରିକି ଜଳ ଗ୍ରହଣ ନ କରିବା ଏହାର ଆଦ୍ୟ ସୋପାନ । ମାତ୍ର ଏହା ଆତ୍ମସମର୍ପଣର କ୍ଷୁଦ୍ରତମ ଅଂଶ ।

ବନ୍ଧୁମାନେ ମୋର ମୌଳିକ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଅବଶ୍ୟ ଜାଣି ରଖିବା ଉଚିତ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବା ସାମୂହିକ ଯେ କୌଣସି କାରଣ ସକାଶେ ହେଉ ପଛକେ ଉପବାସର ପ୍ରଣାଳୀ ଉପରେ ମୋର ଗଭୀର ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି । ମୋତେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ପୂର୍ବ ସୂଚନା ନ ଦେଇ ମଧ୍ୟ ଏହା ଯେ କୌଣସି ସମୟରେ ପୁଣି ଆସି ପହଞ୍ଚ ଯାଇପାରେ । ଯଦି କେବେ ଏପରି ହୁଏ, ତେବେ ତାହାକୁ ଏକ ମହାନ୍ ସୌଭାଗ୍ୟ ଓ ଆନନ୍ଦ ମଣି ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ସ୍ୱାଗତ କରିବି ।

—ହରିଜନ, ତା। ୧୫-୪-୩୩

୨୪୦

ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀରୂପୀ ଉପବାସର ସର୍ତ୍ତ

ଭିତରେ ଯଥାର୍ଥ ଇଚ୍ଛା ନ ଥାଇ କେବଳ ଶରୀରର ଉପବାସଦ୍ୱାରା କିଛି ହୁଏନାହିଁ । ଅନ୍ତରର ଉପବାସର ଏକ ଯଥାର୍ଥ ସ୍ୱୀକୃତି ତଥା ସତ୍ୟ ଓ କେବଳ ମାତ୍ର, ସତ୍ୟର ସନ୍ଧାନ ଲାଗି ହିଁ ଅଦମ୍ୟ ଅଭିଳାଷ ରଖି ଉପବାସ କରାଯିବା ଉଚିତ । ତେଣୁ ଯେଉଁମାନେ ସତ୍ୟ ସକାଶେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି, ଶତ୍ରୁଲାଗି ମଧ୍ୟ ଯେଉଁମାନଙ୍କ ମନରେ ପ୍ରେମଭାବ ରହିଛି, ଯେଉଁମାନେ ପାଶବିକ ବାସନାରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇଛନ୍ତି ଓ ଐହିକ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଓ ଉଚ୍ଚାକାଂକ୍ଷା ପରିହାର କରି ପାରିଛନ୍ତି, କେବଳ ସେହିମାନେ ହିଁ ସତ୍ୟଲାଗି ଉପବାସ କରିବାର ସୌଭାଗ୍ୟ ଲାଭ କରିବେ । ତେଣୁ ଆଗରୁ ଉପଯୁକ୍ତ ତାଲିମ ବା ଶୃଙ୍ଖଳା ନ ଥାଇ ମୋର ପ୍ରଦର୍ଶିତ ଉପବାସ-ମାର୍ଗଟିକୁ କାହାରି ଗ୍ରହଣ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।

—ହରିଜନ, ୭-୫-୩୩

୨୪୧

ବାଧ୍ୟ କରିବାଲାଗି ଉପବାସ

ମୋର ଉପବାସଗୁଡ଼ିକୁ ଯଦି ନ୍ୟାୟତଃ 'ଜବରଦସ୍ତିମୂଳକ' ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ ତେବେ ସମସ୍ତ ଉପବାସ ଭିତରେ ଅଳ୍ପବହୁତେ ଜବରଦସ୍ତିର ଉପାଦାନ ରହିଛି ବୋଲି ପ୍ରମାଣ କରି ଦିଆଯାଇ ପାରେ । ପ୍ରକୃତ କଥା ହେଉଛି ଯେ ସମସ୍ତ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଉପକ୍ରମ ତାହାର ପ୍ରଭାବର ପରିଧି ଭିତରେ ଥିବା ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଉପରେ ସର୍ବଦା ଚାପ ପକାଇଥାଏ । ସେଥିଲାଗି ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଉପବାସକୁ ତପ ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି ଏବଂ

ଯେଉଁମାନଙ୍କର କଲ୍ୟାଣ ଲାଗି ଏହି ତପ କରାଯାଏ, ତାହା ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ଏକ ଶୋଧନକାରୀ ପ୍ରଭାବ ଅବଶ୍ୟ ପକାଇଥାଏ ।

ଅବଶ୍ୟ ଉପବାସ ସ୍ଥଳବିଶେଷରେ କେବଳ ବାଧ୍ୟ କରିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କରାଯାଇଥାଏ ବୋଲି ଆମେ କଦାପି ଅସ୍ୱୀକାର କରି ପାରିବାନାହିଁ । ସ୍ୱାର୍ଥସିଦ୍ଧି ଲାଗି ଉପବାସ ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ପଡ଼ିବ । କାହାରିଠାରୁ ପଇସା ଅଦାୟ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବା ସେହିପରି କୌଣସି ସ୍ୱାର୍ଥସିଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ କରାଯାଇଥିବା ଉପବାସଦ୍ୱାରା ଜବରଦସ୍ତି ଓ ଅଯଥା ଚାପର ପ୍ରୟୋଗ ହୁଇଥାଏ । ମୁଁ ଢଳେ ହେଲେ ଇତଃସ୍ତତ ନ କରି ଏଭଳି ଅଯଥା ଚାପର ପ୍ରତିରୋଧ କରିବାପାଇଁ ପରାମର୍ଶ ଦେବି । ମୋ' ବିରୋଧରେ ଯେଉଁସବୁ ଉପବାସ କରାଯାଇଛି ବା ଯେଉଁସବୁ ଉପବାସର ଧମକ ଦିଆଯାଇଛି, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ମୁଁ ନିଜେ ସଫଳତାର ସହିତ ପ୍ରତିରୋଧ କରିପାରିଛି । ସ୍ୱାର୍ଥପର ଓ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥପର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ତାରତମ୍ୟ କରିପାରିବା ଏକ କଷ୍ଟକର କଥା ବୋଲି ଯଦି କୁହା'ଯାଏ, ତେବେ ମୁଁ କହିବି ଯେ କୌଣସି ଉପବାସର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ସ୍ୱାର୍ଥପର ବା ହୀନବୋଲି କେହି ଯେଉଁପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନୁଭବ କରୁଥିବେ ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତା' ଆଗରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇବାକୁ ଦୃଢ଼ଭାବରେ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବା ଉଚିତ, ଏହା ଫଳରେ ଉପବାସ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଯାଉ ପଛକେ ଯେଉଁ ଉପବାସ ଅଯୋଗ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନଲାଗି କରାଯାଉଛି ବୋଲି ଲୋକମାନେ କହିବେ ସେସବୁକୁ ସେମାନେ ଉପେକ୍ଷା କରିବାର ଅଭ୍ୟାସ କଲେ, ଏହି ଉପବାସଗୁଡ଼ିକ କ୍ରମେ ବାଧ୍ୟବାଧକତା ଓ ଅଯଥା ପ୍ରଭାବର କଳଙ୍କରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇଯିବ । ମଣିଷର ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଅନୁଷ୍ଠାନ ପରି ଉପବାସ ମଧ୍ୟ ଉଭୟ ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ ଓ ଅନ୍ୟାୟଭାବରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇପାରେ । ମାତ୍ର ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଅସ୍ତ୍ରାଗାରରେ ଥିବା ଏକ ମହାନ୍ ଅସ୍ତ୍ରରୂପେ ଏହାର ଅପବ୍ୟବହାର ହେବା ଭୟରେ ଆମେ କଦାପି ଏହାକୁ ଫିଙ୍ଗି ଦେଇପାରିବା ନାହିଁ । ହିଂସାର ଏକ ଫଳପ୍ରଦ ବିକଳ୍ପ ହିସାବରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର କଳ୍ପନା କରାଯାଇଛି । ଏହାର ପ୍ରୟୋଗ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଶୈଶବାବସ୍ଥାରେ ରହିଛି, ତେଣୁ ଏହା ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୂର୍ଣ୍ଣାବସ୍ଥାକୁ ଆସିନାହିଁ । ମାତ୍ର ଆଧୁନିକ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ପ୍ରଣେତା ରୂପେ ମୁଁ ଏହାର ବହୁମୁଖୀ ପ୍ରୟୋଗର କୌଣସିଟିକୁ ଛାଡ଼ିଦେଇ ପାରିବି ନାହିଁ, କାରଣ ସେପରି ହେଲେ ତାହା ଜଣେ ବିନମ୍ର ଅନ୍ୱେଷଣର ମନୋଭାବ ନେଇ ଉପବାସକୁ ବ୍ୟବହାର କରିବାର ମୋର ଦାବୀକୁ ମଧ୍ୟ ଛାଡ଼ିଦେବା କଥା ହେବ ।

—ହରିଜନ, ତା ୭-୫-୧୯୩୩

୧୪୬

ଉପବାସ

ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଅସ୍ତ୍ରାଗାରରେ ଉପବାସ ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଅସ୍ତ୍ର । ସମସ୍ତେ ଏହି ଅସ୍ତ୍ରଟିର ବ୍ୟବହାର କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । କେବଳ ଉପବାସ କରିବାର ଶାରୀରିକ ସାମର୍ଥ୍ୟ ରହିଥିଲେ କେହି ଉପବାସର ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇଯିବ ନାହିଁ । ଭଗବାନଙ୍କଠାରେ ଜୀବନ୍ତ ବିଶ୍ୱାସ ନ ଥିଲେ

ଏହା କୌଣସି କାମ ଦେବନାହିଁ । କେବଳ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଭାବରେ ବା କେବଳ ଅନୁକରଣ କରି କାହାରି ଉପବାସ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଉପବାସର ପ୍ରେରଣା ଆତ୍ମାର ଗଭୀରତମ ପ୍ରଦେଶରୁ ଆସିବା ଉଚିତ । ତେଣୁ ଏହା ସଂସାରରେ ସର୍ବଦା ବିରଳ । ମୁଁ ସତେ ଅବା ଏହାରି ଲାଗି ତିଆରି ହୋଇଛି । ଏକଥା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବା ଉଚିତ ଯେ ରାଜନୀତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ରହିଥିବା ମୋର ଜଣେ ହେଲେ ସହକର୍ମୀ ଉପବାସର ପ୍ରେରଣା ଅନୁଭବ କରିନାହାନ୍ତି । ସେମାନେ ମୋର ଉପବାସ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କୌଣସି ଆପତ୍ତି ବି କରି ନାହାନ୍ତି ବୋଲି କହିପାରୁଛି ବୋଲି ମୁଁ ସେମାନଙ୍କଠାରେ କୃତଜ୍ଞ । ଆଶ୍ରମରେ ଥିବା ସହକର୍ମୀମାନେ ମଧ୍ୟ ଅତି କ୍ୱଚିତ୍ ଏହି ଆହ୍ୱାନ ଅନୁଭବ କରିଛନ୍ତି । ଭିତରୁ ସେପରି ଜରୁରୀ ଡାକରା ଆସିଛି ବୋଲି ମନେ ହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୋର ଅନୁମତି ନ ପାଇଲେ ସେମାନେ କୌଣସି ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତମୂଳକ ଉପବାସ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ଯେଉଁ କଟକଣା ରହିଛି ସେମାନେ ସେଇଟିକୁ ଗ୍ରହଣ ବି କରିଛନ୍ତି ।

ତେଣୁ ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଅସ୍ତ୍ର ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଉପବାସର କାର୍ଯ୍ୟତଃ ନାନା କଠୋର ସୀମାରେଖା ରହିଛି ଏବଂ କେବଳ ଆଗରୁ ତାଲିମ ପାଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ହିଁ ଉପବାସ କରିବା ଉଚିତ । ଏବଂ ମୋର ମାନଦଣ୍ଡରେ ବିଚାର କଲେ ଦେଖାଯିବ ଯେ ଅଧିକାଂଶ ଉପବାସକୁ ଆମେ କଦାପି ସତ୍ୟାଗ୍ରହମୂଳକ ଉପବାସ ବୋଲି କହିପାରିବା ନାହିଁ । ସେସବୁକୁ ସାଧାରଣତଃ ଅନଶନ (**Hunger Strike**) କୁହାଯାଉଛି ଓ ସେ ସବୁକୁ ଯଥାର୍ଥରେ ପ୍ରିବଂ ସମ୍ପନ୍ନ ଓ ଯଥେଷ୍ଟ ବିଚାର ନ ଥାଇ କରାଯାଇଥିବା ଅନଶନ ମାତ୍ର । ଏହାର ଅତିମାତ୍ରାରେ ପୁନରାବୃତ୍ତି ହେଲେ ଏହି ଅନଶନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ରହିଥିବା ଯତ୍‌ସାମାନ୍ୟ ଫଳପ୍ରଦତା ମଧ୍ୟ ବିନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବ ଏବଂ ଏ ସବୁ ଏକ ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ ବସ୍ତୁରେ ପରିଣତ ହେବ ।

—ହରିଜନ, ତା ୧୮-୩-୩୯

୧୪୩

ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଉପବାସ

ଆଜିକାଲି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ନାଆଁରେ ଖୁବ୍ ଉପବାସ କରାଯାଉଛି । ଜଣାଶୁଣା ଉପାୟଗୁଡ଼ିକ ଭିତରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ନିରର୍ଥକ ଅନ୍ୟ କେତେକଙ୍କୁ ଅନ୍ଧ ବୋଲି କୁହାଯିବ । ଉପବାସ ଏକ ତେଜୋଦୀପ୍ତ ଅସ୍ତ୍ର । ଏହାର ନିଜସ୍ୱ ବିଜ୍ଞାନ ବି ରହିଛି । ମୋ' ଜାଣିବାରେ ଏ ବିଷୟରେ କାହାରି ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଜ୍ଞାନ ନାହିଁ । ଅବୈଜ୍ଞାନିକ ଭାବରେ ଉପବାସର ପ୍ରୟୋଗ କରି ବସିଲେ ଉପବାସ କରୁଥିବା ଲୋକର ଅବଶ୍ୟ କ୍ଷତି ହେବ ଏବଂ ଯେଉଁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଉପବାସ କରାଯିବ, ତାହା ମଧ୍ୟ କ୍ଷତି ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ରହିଥିବ । ତେଣୁ ଯିଏ ଉପବାସର ଅଧିକାର ହାସଲ କରିନାହିଁ, ତାହାର ଏହି ଅସ୍ତ୍ରଟି ବ୍ୟବହାର କରିବା ଆଦୌ ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଯାହା ବିରୋଧରେ ଉପବାସ କରାଯିବ, ତାହା ସହିତ

ଆଗରୁ ଯାହାର ସମ୍ପର୍କ ଥିବ କେବଳ ସେହି ଉପବାସ କରିପାରିବ । ଯେଉଁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଉପବାସ କରାଯିବ, ଉକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ତାହା ସହିତ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଭାବେ ସଂପୃକ୍ତ ରହିଥିବା ଉଚିତ । ଭଗତ ଫୁଲସିଂହଜୀ ଏବେ କରିଥିବା ଉପବାସଟି ସେହି ପ୍ରକାରର ଥିଲା । ମୋ ଗାଆଁର ଲୋକଙ୍କ ସହିତ ତାଙ୍କର ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ପର୍କ ରହିଥିଲା; ସ୍ଥାନୀୟ ହରିଜନମାନଙ୍କର ବି ସେ ସେବା କରିଥିଲେ । ସେହି ଗାଁଆର ସବର୍ଣ୍ଣମାନେ ହିଁ ହରିଜନମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଉକ୍ତ ଅନ୍ୟାୟଟି କରୁଥିଲେ । ନ୍ୟାୟ ପାଇବାର ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ପନ୍ଥା ବିଫଳ ହୋଇଯିବା ପରେ ଫୁଲସିଂହଜୀଙ୍କ ପରି ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଉପବାସ କରିବା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉପାୟ ନ ଥିଲା । ସେ ଉପବାସ କଲେ ଓ ସଫଳ ହେଲେ, କେବଳ ଭଗବାନଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଉପରେ ହିଁ ସଫଳତା ବା ବିଫଳତା ନିର୍ଭର କରିଥାଏ ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନର ଆଲୋଚନା ବିଷୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତାହାର ଆଲୋଚନା ଅପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ।

ମୋର ସବୁ ସାର୍ବଜନୀନ ଉପବାସଗୁଡ଼ିକ ଏହି ଶ୍ରେଣୀର । ସେଗୁଡ଼ିକମଧ୍ୟରୁ ରାଜକୋଟ ଉପବାସରୁ ବୋଧହୁଏ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଶିକ୍ଷା କରିବାର ଅଛି । ଅନେକ ଲୋକ ଏହାକୁ ସିଧାସଳଖ ନିନ୍ଦା କରିଛନ୍ତି । ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଉପବାସଟି ଶୁଦ୍ଧ ଥିଲା ଓ ଆବଶ୍ୟକ ବି ଥିଲା । ମୁଁ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କୁ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବା ଲାଗି କହିବା ପରେ ଏଥିରେ ଦୋଷ ପଶିଗଲା । ମୁଁ ଯଦି ତାହା କରି ନ ଥାନ୍ତି, ତେବେ ଏହାର ଫଳ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଚମତ୍କାର ହୋଇଥାନ୍ତା ବୋଲି ମୋର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି । ତାହା ଯେଉଁ ପ୍ରକାରର ହେଉ ନା କାହିଁକି ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ତା'ର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟର ବିଜୟ ହିଁ ହେଲା । ଭଗବାନ ମୋର ଆଖି ଖୋଲି-ଦେବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ । ତେଣୁ ସେ ମୋ' ମୁହଁରୁ ଆହାର ଛଡାଇ ନେଲେ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ରାଜକୋଟ ଉପବାସରୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କର ଅନେକ ଉପଯୋଗୀ କଥା ଅଧ୍ୟୟନ କରିବାକୁ ରହିଛି । ଉପବାସ ଲାଗି ମୁଁ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ କରି ଦେଇଥିବା ନୀତିଗୁଡ଼ିକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିନେଲେ ଏହାର ଆବଶ୍ୟକତା ବିଷୟରେ ଆଉ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ରହିବ ନାହିଁ । ସତର୍କତାର ଅଭାବ ରହିଲେ ଗୋଟିଏ ପବିତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ କିମିତି କଳୁଷିତ ହୋଇଯାଏ ଏଥିରୁ ଏହି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କଥାଟିହିଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବାର କଥା । ପବିତ୍ର ଉପବାସରେ ସ୍ୱାର୍ଥପରତା, କ୍ରୋଧ, ଅବିଶ୍ୱାସ ବା ଅଧୀରତାର କୌଣସି ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ମୋର ରାଜକୋଟ ଉପବାସରେ ଏସବୁ ଦୋଷ ପଶିଗଲା ବୋଲି କହିଲେ କୌଣସି ଅତିରଞ୍ଜନ ହେବନାହିଁ । ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଠାକୁର ସାହେବ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ସର୍ତ୍ତ ପୂରଣ କରିଦେବା ଉପରେ ମୋର ଉପବାସର ସମାପ୍ତି ନିର୍ଭର କରୁଥିଲା । ତେଣୁ ମୋ' ପରିଶ୍ରମର ଫଳ ମୋତେ ଅବଶ୍ୟ ମିଳିବା ଉଚିତ ବୋଲି ଏକ ସ୍ୱାର୍ଥପର ବାସନା ମୋ'ଭିତରେ ରହିଥିଲା ଏହାହିଁ ସ୍ୱାର୍ଥପରତା । ଯଦି ମୋ' ଭିତରେ କୌଣସି କ୍ରୋଧଭାବ ନ ଥାନ୍ତା, ତେବେ ମୁଁ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କୁ ସହାୟତା ମାଗି ନ ଥାନ୍ତି । ମୋର ପ୍ରେମ ଏପରି କରିବାରୁ ମୋତେ ନିଶ୍ଚୟ ନିରସ୍ତ କରି ରଖିଥାନ୍ତା । କାରଣ ମୁଁ ଯଦି ତାଙ୍କୁ ପ୍ରକୃତରେ ମୋର ପୁଅପରି ମଣୁଥିଲି, ତେବେ ତାଙ୍କ ବିରୋଧରେ ତାଙ୍କର ଉପରିସ୍ଥ ଦରବାରରେ ଯାଇ ମୁଁ ଅଭିଯୋଗ କଲି ବା କାହିଁକି ? ମୋର ପ୍ରେମ-

ଦ୍ୱାରା ଠାକୁର ସାହେବଙ୍କର ହୃଦୟ ତରଳିବ ନାହିଁ ବୋଲି ଭାବି ମୁଁ ମୋର ବିଶ୍ୱାସର ଅଭାବ ପ୍ରକଟ କଲି ଏବଂ ଉପବାସ ଭାଙ୍ଗିବା ଲାଗି ମୁଁ ଅଧୀର ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲି । ଏହି ସବୁ ଦୋଷ ମୋର ଉପବାସଟିକୁ ଅବଶ୍ୟ ଅପବିତ୍ର ହିଁ କରିଦେବା କଥା । ରାଜକୋଟ ଉପବାସର ବିଭିନ୍ନ ପରିଣାମର ଆଲୋଚନା ଏଠାରେ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ହେବ ନାହିଁ ଏବଂ ତେଣୁ ଏଠି ମୁଁ ସେଭଳି ଚେଷ୍ଟା କରିବିନାହିଁ । ମାତ୍ର ଉପବାସ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଯେ କେତେଦୂର ସାବଧାନ ଓ ପ୍ରାର୍ଥନାରତ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ ଏବଂ ସାମାନ୍ୟ ଅସାବଧାନତା ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ପବିତ୍ର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଉପର କ୍ଷତି ଘଟାଇବ, ଏଥିରୁ ଆମେ ସେଇକଥା ଶିକ୍ଷା କରିଛୁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏକଥା ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା ଯେ ସତ୍ୟ ଓ ଅହିଂସା ସାଙ୍ଗକୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଭିତରେ ଏ ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ମଧ୍ୟ ରହିଥିବା ଚାହିଁ ଯେ ଭଗବାନ ତାଙ୍କୁ ଆବଶ୍ୟକ ଶକ୍ତି ନିଶ୍ଚୟ ଦେବେ । ଉପବାସରେ ଏତେ ଟିକିଏ ବି ଅପବିତ୍ରତା ଆସି ପଶିଗଲେ ସେ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ଉପବାସଟି ବନ୍ଦ କରିବା ଲାଗି ଆଦୌ କୁଣ୍ଠିତ ନ ହେବା ଚାହିଁ । ଅପାର ଧୈର୍ଯ୍ୟ, ଦୃଢ଼ସଙ୍କଳ୍ପ, ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବିଷୟରେ ଏକାଗ୍ରତା, ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ସୌର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଅକ୍ରୋଧ—ଏ ସବୁ ତା'ଠାରେ ଅବଶ୍ୟ ରହିଥିବ । ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ଏସବୁ ଗୁଣର ବିକାଶ ଏକାବେଳକେ ହେବା ସମ୍ଭବ ନ ହେଉଥିବାରୁ, ଅହିଂସାର ନିୟମ ପାଳନ ନ କରୁଥିବା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ପକ୍ଷରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହମୂଳକ ଉପବାସ କରିବା ଆଦୌ ଉଚିତ ହେବନାହିଁ ।

ଶାରୀରିକ ବା ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଶୁଦ୍ଧି ଲାଗି ଯେଉଁସବୁ ଉପବାସ କରାଯାଏ, ଏଠାରେ ମୁଁ ତାହା ସମ୍ବନ୍ଧରେ କୌଣସି ଆଲୋଚନା କରିନାହିଁ ବୋଲି ପାଠକେ ଜାଣିରଖନ୍ତୁ । ପ୍ରଥମଟି ସକାଶେ ଆମେ ପ୍ରାକୃତିକ ଚିକିତ୍ସାର ଡାକ୍ତରମାନଙ୍କ ସହିତ ପରାମର୍ଶ କରିବା । ଅତି ବଡ଼ ପାପୀ ମଧ୍ୟ ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରକାରର ଉପବାସ କରିପାରିବ ଏବଂ ଏହି ଧରଣର ଉପବାସ ବିଷୟରେ ସାହିତ୍ୟର ଏକ ଶ୍ରୀମନ୍ତ ଭଣ୍ଡାର ରହିଛି । ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଶୁଦ୍ଧି ଲାଗି ଉପବାସ କରିବାର ରୀତିଟିକୁ ଏବେ ଆମ ଯୁଗରେ ଲୋକେ ବାସ୍ତବରେ ଭୁଲିଗଲେଣି । କେହି ଯଦି ଏପରି ଉପବାସ କରୁଛି ତୁଚ୍ଛା ଅନୁକରଣ କରିବା କେବଳ ଏକ ପରମ୍ପରାକୁ ରକ୍ଷା କରିବ ବୋଲି ସେ ଏହା କରୁଛି, ତେଣୁ ସେଥିରୁ ଆମକୁ ତାହାର ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଲାଭଗୁଡ଼ିକ ଆଉ ମିଳୁନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ହିସାବରେ କରିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି, ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଶୁଦ୍ଧି ସକାଶେ କରାଯାଇଥିବା ଉପବାସର କିଛି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅଭିଜ୍ଞତା ସେମାନଙ୍କର ଅବଶ୍ୟ ରହିବା ଉଚିତ । ଶରୀରର ଅଶୁଦ୍ଧି ଦୂର କରିବା ଲାଗି ମଧ୍ୟ ଉପବାସର ଉପକାରିତା ରହିଛି । ଶେଷରେ ମୁଁ ଏତିକି କହିବି ଯେ ଉପବାସର ସମଗ୍ର ଆଦର୍ଶର କେବଳ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଆଧାର ରହିଛି ଏବଂ ତାହା ହେଉଛି ଶୁଦ୍ଧି ।

—ହରିଜନ, ୧୩-୧୦-୪୦

୧୪୪

ଉପବାସ-ଫେଶନ ହେଲା କି ?

ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଅସ୍ତ୍ରାଗାରରେ ଉପବାସ ଏକ ଅମୋଘ ଅସ୍ତ୍ର ବୋଲି କହିବାର ଧୃଷ୍ଟତା ମୁଁ ଦେଖାଇଛି । ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ପ୍ରଣେତା ହିସାବରେ ମୁଁ ଉପବାସର ମଧ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗ କରି ଦେଖିଛି । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସହିତ ଯାହାର ଉପବାସର କୌଣସି ସମ୍ବନ୍ଧ ରହିଛି, ତାର ପ୍ରଥମେ ମୋଠାରୁ ଅନୁମତି ନେବା ଉଚିତ ଓ ଲିଖିତ ଅନୁମତି ପାଇବା ପରେ ଉପବାସ ଆରମ୍ଭ କରିବା ଉଚିତ । ଯଦି ମୋର ଏହି ପରାମର୍ଶ ମାନି ନଆଯାଏ, ତେବେ ଅନ୍ତତଃ ମୁଁ ବାନ୍ଧିଥିବା ଯାଏ କୌଣସି ନିୟମାବଳୀ ତିଆରି କରିବା ଦରକାର ହେବନାହିଁ ।

ମୁଁ ଗୋଟାଏ ସାଧାରଣ ନିୟମ ବିଧାନ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛି । ପ୍ରତିବିଧାନର ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ପନ୍ଥା ପ୍ରୟୋଗ କରି ସାରିଲେ ଓ ସେସବୁ ବିଫଳ ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇସାରିଲେ ଯାଇ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଉପବାସ କରିବାକୁ ମନ କରିବ । ଏଥିରେ ଅନୁକରଣର କୌଣସି ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଅନ୍ତଃଶକ୍ତି ନ ଥିବା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଉପବାସ କରିବା କଥା ସ୍ୱପ୍ନରେ ବରଂ ଭାବିବାର ନୁହେଁ ଏବଂ ସଫଳତାର ଆସକ୍ତି ରଖି ତ କଦାପି ନୁହେଁ । ମାତ୍ର ଯଥାର୍ଥ ବିଶ୍ୱାସର ସହିତ ଥରେ ଉପବାସ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ସଫଳତାର ଆଶା ଥାଉ ବା ନ ଥାଉ, ଆପଣାର ସଂକଳ୍ପରେ ଅବଶ୍ୟ ଅଟଳ ରହିବ । ଏହାର ଅର୍ଥ ନୁହେଁ ଯେ ଉପବାସରେ କୌଣସି ଫଳ ମିଳି ପାରିବ ନାହିଁ ବା ମିଳେନାହିଁ । ଯେ ଫଳର କାମନା ରଖି ଉପବାସ କରେ ସେ ସାଧାରଣତଃ ବିଫଳ ହୁଏ ଏବଂ ବେଳେବେଳେ ବାହାରକୁ ବିଫଳ ହେବାଭଳି ଦେଖା ନ ଗଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ପ୍ରକୃତ ଉପବାସରୁ ମିଳୁଥିବା ସମସ୍ତ ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଆନନ୍ଦ ହରାଇ ବସେ ।

ଉପବାସ ସମୟରେ ଫଳରସ ଗ୍ରହଣୀୟ ହେବ କି ନାହିଁ ତାହା ଶାରୀରିକ ସହ୍ୟ ଶକ୍ତି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ମାତ୍ର ଶରୀର ଲାଗି ଯେତିକି ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ କେବଳ ସେତିକି ଫଳରସ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଉଚିତ । ଯେ କେବଳ ଜଳ ଗ୍ରହଣ କରିବ, ସମ୍ଭବତଃ ତାହାର ଅଧିକ ଅନ୍ତରର ଶକ୍ତି ଅଛି ବୋଲି ଜଣାପଡ଼ିବ ।

ଆପଣାର ଦରମା ବଢ଼ାଇବା ପ୍ରଭୃତି ସ୍ୱାର୍ଥପର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ନେଇ ଉପବାସ କରିବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ଆପଣାର ଗୋଷ୍ଠୀ ତରଫରୁ ଅଧିକ ବେତନ ଦାବୀ କରି ଉପବାସ କରିବା ଅବଶ୍ୟ କେତେକ ସ୍ଥଳରେ ଉଚିତ ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରେ ।

ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ ଉପବାସମାନ ମହାମାରୀ ରୋଗପରି ବ୍ୟାପିଯାଏ ଓ ଅନିଷ୍ଟ କରିଥାଏ । ମାତ୍ର ଯେତେବେଳେ ଉପବାସ ଏକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହୋଇପଡ଼ିବ, ସେତେବେଳେ ଏହାକୁ କଦାପି ତ୍ୟାଗ କରାଯାଇ ନ ପାରେ । ତେଣୁ ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଆବଶ୍ୟକ ମନେକରେ, ସେତେବେଳେ ଅବଶ୍ୟ ଉପବାସ କରେ ଏବଂ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଆପଣାର ସଂକଳ୍ପରୁ ବିଚ୍ୟୁତ ହୁଏନାହିଁ । ମୁଁ ନିଜେ ଯାହା କରୁଛି, ଅନୁରୂପ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଠିକ୍ ସେହିପରି

କରିବାକୁ ମୁଁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ବାଧାଦେଇ ପାରିବି ନାହିଁ । ସର୍ବୋତ୍ତମ କଥା ଗୁଡ଼ିକର ମଧ୍ୟ ଅନେକ ସମୟରେ ଅପବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଥାଏ ବୋଲି ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି । ଏକଥା ତ ଆମର ଆଖି ଆଗରେ ଘଟୁଛି ।

—ହରିଜନ, ୨୧-୪-୪୭

(୨)—ନାରୀଜାତି ଓ ପିକେଟିଂ

୧୪୫

ଭାରତର ନାରୀ ସମାଜ ପ୍ରତି

ଏହି ଶୁଭ ସଂଗ୍ରାମରେ ଯୋଗ ଦେବାଲାଗି କେତେକ ଭଉଣୀ ଯେପରି ଅଧୀରତା ଦେଖାଉଛନ୍ତି, ତାହା ଏକ ଶୁଭ ଲକ୍ଷଣ । ଏଥିରୁ ମୁଁ ଆବିଷ୍କାର କରିପାରୁଛି ଯେ ଲବଣ ଆଇନ ବିରୋଧରେ ଚାଲିଥିବା ଅଭିଯାନ ଯେତେ ଆକର୍ଷକ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଭଉଣୀମାନେ କେବଳ ତାହାରି ଭିତରେ ଆବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଲେ ତାହା ସୁନା ଦେଇ ପିତ୍ତଳ ଆଣିଲାପରି ହେବ । ସେମାନେ ଭିଡ଼ ଭିତରେ କୁଆଡ଼େ ହଜିଯିବେ ଏବଂ ସେମାନେ ଯେଉଁ କଷ୍ଟସହିବା ଲାଗି ପିପାସିତ ହୋଇଛନ୍ତି ସେଥିରେ ତାହାର ସୁଯୋଗ ହିଁ ମିଳିବ ନାହିଁ ।

ଏହି ଅହିଂସ ଯୁଦ୍ଧରେ ସେମାନଙ୍କର ଅବଦାନ ପୁରୁଷମାନଙ୍କର ଅବଦାନଠାରୁ ଅଧିକ ହେବା ଉଚିତ । ନାରୀକୁ ଅବଳା ବୋଲି କହିବାଟା ଅପମାନ ଜନକ । ଏଥିରୁ ପୁରୁଷ ନାରୀପ୍ରତି କରୁଥିବା ଅନ୍ୟାୟର ନିଦର୍ଶନ ହିଁ ମିଳିଥାଏ । ବଳ କହିଲେ ଯଦି କେବଳ ପଶୁବଳକୁ ବୁଝାଏ, ତେବେ ନାରୀକୁ ପୁରୁଷଠାରୁ କମ୍ ପାଶବିକ ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରେ । ମାତ୍ର ବଳ କହିଲେ ଯଦି ନୈତିକ ବଳକୁ ବୁଝାଇବ, ତେବେ ପୁରୁଷଠାରୁ ନାରୀ ଅଶେଷ ଗୁଣରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ପୁରୁଷଠାରୁ ନାରୀର ଅଧିକ ସହଜ ବୁଦ୍ଧି ନାହିଁ କି? ନାରୀ ଅଧିକ ଆତ୍ମତ୍ୟାଗ ଲାଗି ସମର୍ଥ ନୁହେଁ କି ? ତା'ର ସହିଷ୍ଣୁତା ପୁରୁଷଠାରୁ ଅଧିକ ନୁହେଁ କି? ପୁରୁଷଠାରୁ ତା'ଠାରେ ଅଧିକ ସାହାସ ନାହିଁ କି ? ନାରୀ ନ ଥିଲେ ପୁରୁଷ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରି ନ ଥାନ୍ତା । ଯଦି ଅହିଂସା ହିଁ ଆମ ଜୀବନର ନିୟମ ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ନାରୀ ହାତରେ ହିଁ ଭବିଷ୍ୟତ ରହିଛି ବୋଲି ଜାଣିବାକୁ ହେବ ।

ବହୁ ବର୍ଷ ଧରି ମୁଁ ଏହି କଥା ଭାବି ଆସିଛି । ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ସହିତ ସେମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ନିଆଯାଉ ବୋଲି ଆଶ୍ରମର ଭଉଣୀମାନେ ଯେତେବେଳେ ଆସି ସେଠାରେ ଦାବୀ କଲେ ସେତେବେଳେ ମୋ ଭିତରେ ଯେପରି କିଏ ମୋତେ କହିଲା ଯେ ଏହି ସଂଗ୍ରାମରେ ସେମାନେ କେବଳ ଲବଣ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ମହତ କାର୍ଯ୍ୟଲାଗି ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟଟି ମୋତେ ମିଳିଗଲାଣି ବୋଲି ମୁଁ ଅନୁଭବ କରୁଛି । ମଦଦୋକାନ ଓ ବିଦେଶୀ ଲୁଗା ଦୋକାନରେ ୧୯୨୧ ମସିହାରେ ପ୍ରଥମେ ପୁରୁଷମାନେ

ପିକେଟିଂ କରୁଥିଲେ । ମାତ୍ର ସେଥିରେ କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ଓ ଗୋଟାଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୀମାଯାଏ ଆଶାତୀତ ସଫଳତା ମିଳିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଶେଷକୁ ସେଥିରେ ହିଂସା ପଶିଯିବାରୁ ତାହା ବିଫଳ ହେଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏକ ପ୍ରକୃତ ପ୍ରଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ହେଲେ ଆମକୁ ପୁଣି ପିକେଟିଂ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଯଦି ଏହାକୁ ଶେଷଯାଏ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ରଖାଯାଇ ପାରେ, ତେବେ ସଂପୃକ୍ତ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷିତ କରାଇବା ଲାଗି ତାହାହିଁ ଶୀଘ୍ରତମ ଉପାୟ ବୋଲି ସାବ୍ୟସ୍ତ ହେବ । ଏଥିରେ କଦାପି ଜବରଦସ୍ତି କରାଯିବ ନାହିଁ । ହୃଦୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଓ ନୈତିକ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନଦ୍ୱାରା ହିଁ ଏହିକାର୍ଯ୍ୟ କରାଯିବ । ଏବଂ ନାରୀ ବ୍ୟତୀତ ଅଧିକ ଫଳପ୍ରଦ ଭାବରେ ଆଉ କିଏ ମଣିଷର ହୃଦୟକୁ ନିବେଦନ କରିପାରିବ ?

ମଦ୍ୟ ଓ ଅନ୍ୟ ମାଦକ ଦ୍ରବ୍ୟର ନିଷେଧ ଏବଂ ବିଦେଶୀ ବସ୍ତ୍ରର ବର୍ଜନ ଶେଷକୁ ଆଇନ୍‌ଦ୍ୱାରା କରାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ । କିନ୍ତୁ ଚଳଅଡ଼୍ ନିଶ୍ଚିତଭାବରେ ଚାପ ନ ପଡ଼ିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏପରି ଆଇନ୍ କଦାପି ଗଣ୍ୟ ହେବନାହିଁ ।

ଦୁଇଟିଯାକର ନିଷେଧ ଯେ ଜାତିଲାଗି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ, ଏଥିରେ କାହାର ଦ୍ୱିମତ ହେବନାହିଁ । ମଦ ଓ ନିଶାଦ୍ୱାରା ଆସକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ନୈତିକ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ । ବିଦେଶୀ ବସ୍ତ୍ର ଜାତିର ଆର୍ଥିକ ମୂଳଦୁଆ ନଷ୍ଟ କରିଦେଉଛି ଏବଂ କୋଟି କୋଟି ଲୋକଙ୍କୁ ବେକାର କରୁଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଘର ଭିତରେ ଅର୍ଥାତ୍ ନାରୀମାନଙ୍କ-ଦ୍ୱାରା ହିଁ ଏହାର ଦୁଷ୍ପରିଣାମ ଓ ଦୁଃଖ ଅନୁଭୂତ ହୋଇଥାଏ । ଯେଉଁମାନଙ୍କ ଘରେ ମଦ୍ୟପ ସ୍ୱାମୀ ରହିଛନ୍ତି, କେବଳ ସେଇମାନେ ଅଙ୍ଗେ ନିଭାଇଥିବେ ଯେ ଯେଉଁ ଘର ପୂର୍ବେ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଓ ଶାନ୍ତିଦାୟକ ଥିଲା, ସେଠାରେ ମଦ୍ୟରାକ୍ଷସ ପଶି ସର୍ବନାଶ କରିଦିଏ । ବେକାର ହୋଇ ବସିବା କହିଲେ ପ୍ରକୃତରେ କ'ଣ ବୁଝାଏ, ଆମ ଗାଆଁଗଣ୍ଡାର କୋଟି କୋଟି ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ହିଁ ସେକଥା ଜାଣନ୍ତି । ଆଜି ଚରଖା ସଂଘ ଅଧୀନରେ ଯେଉଁଠି ମାତ୍ର ଦଶ ହଜାର ପୁରୁଷ କାମ କରୁଛନ୍ତି ସେଠି ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ କାମ କରୁଛନ୍ତି ଏକଲକ୍ଷରୁ ବି ଅଧିକ ।

ଭାରତର ନାରୀମାନେ ଆଜି ଏହି ଦୁଇଟି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ନିଜ ହାତକୁ ନିଅନ୍ତୁ ଓ ସେଥିରେ ବିଶେଷ ଯୋଗ୍ୟତା ଅର୍ଜନ କରନ୍ତୁ । ତାହାହେଲେ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ମୁକ୍ତି ସକାଶେ ସେମାନଙ୍କର ଅବଦାନ ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ହେବ । ଏହାଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ଏଭଳି ଶକ୍ତି ଓ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସର ଅଧିକାରିଣୀ ହେବେ ଯାହା ସେମାନେ ପୂର୍ବରୁ କେବେହେଲେ ଅନୁଭବ କରି ନ ଥିଲେ । ବିଦେଶୀ ବସ୍ତ୍ର ବ୍ୟବସାୟୀ ଓ ଗରାଖ, ମଦଦୋକାନୀ ଓ ମଦ୍ୟପିଙ୍କର ହୃଦୟ ସେମାନଙ୍କର ଆବେଦନଦ୍ୱାରା ନ ତରଳି ରହିବ ନାହିଁ । ଏହି ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବୀ ଶ୍ରେଣୀ ପ୍ରତି ନାରୀମାନେ ହିଂସା କରୁଛନ୍ତି ବା ତଦନରୂପ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପୋଷଣ କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ଅନ୍ତତଃ ସନ୍ଦେହ କରାଯାଇ ପାରିବନାହିଁ । ଏବଂ ଏପରି ଏକ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ପ୍ରତିରୋଧହୀନ ଆନ୍ଦୋଳନ ପ୍ରତି ସରକାର ମଧ୍ୟ ଅଧିକ କାଳ ଉଦାସୀନ ହୋଇ ରହିପାରିବ ନାହିଁ ।

ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନଟି ନାରୀମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଆରମ୍ଭ କରାଯିବ ଓ ସେହିମାନଙ୍କର ଆୟତ୍ତରେ ହିଁ ରହିବ—ଏଥିରେ ହିଁ ଏହାର ରମଣୀୟତା ରହିବ । ସେମାନେ କେବଳ ଯେତିକ ଲୋଡ଼ିବେ, ପୁରୁଷମାନଙ୍କଠାରୁ ସେତିକ ସାହାଯ୍ୟ ନେବେ ଓ ପାଇବେ । ମାତ୍ର ପୁରୁଷମାନେ ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଧୀନରେ ରହି ହିଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବେ ।

ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ତ ହଜାର ହଜାର ଶିକ୍ଷିତା ତଥା ନିରକ୍ଷରା ନାରୀ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିପାରିବେ ।

ମୋର ଏହି ନିବେଦନଟିଦ୍ୱାରା ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତା ନାରୀମାନଙ୍କୁ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ସହିତ ନିଜକୁ ସକ୍ରିୟ ଭାବରେ ମିଶାଇ ଦେବାର ସୁଯୋଗ ମିଳିବ । ସେମାନେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ନୈତିକ ଓ ବୈଷୟିକ ଉଭୟ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରିବେ ।

ବିଦେଶୀ ବସ୍ତ୍ର ବର୍ଜନ ବିଷୟରେ ଅଧ୍ୟୟନ କଲେ ସେମାନେ ଜାଣିବାକୁ ପାଇବେ ଯେ ଖଦୀକୁ ଛାଡ଼ି ତାହା କଦାପି ସମ୍ଭବ ହେବନାହିଁ । ଭାରତର ଲୁଗାକଲଗୁଡ଼ିକ ଏ ଦେଶ ଲାଗି ଆବଶ୍ୟକ ହେଉଥିବା ସମସ୍ତ ବସ୍ତ୍ର ତିଆରି କରିବାକୁ କଦାପି ଅଦୂର ଭବିଷ୍ୟତରେ ସମର୍ଥ ହେବେ ନାହିଁ ବୋଲି ସ୍ୱୟଂ ମିଲ୍ ମାଲିକମାନେ ବି ସ୍ୱୀକାର କରିବେ । ଉଚିତ ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇ ପାରିଲେ ଆମର ଗାଆଁମାନଙ୍କର ଅସଂଖ୍ୟ ଗୃହମାନଙ୍କରେ ଖଦୀ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇପାରିବ । ଆପଣ ଅବସର ସମୟର ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୁହୂର୍ତ୍ତକୁ ସୂତାକଟାରେ ଲଗାଇ ଭାରତର ନାରୀସମାଜ ଅଜି ଏହି ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ସୃଷ୍ଟି କରିବାର ଗୌରବ ଅର୍ଜନ କରୁ । ଖଦୀ-ଉତ୍ପାଦନର ପ୍ରଶ୍ନ ତ ନିଶ୍ଚୟ ଯଥେଷ୍ଟ ସୂତା କାଟି ପାରିବାର ପ୍ରଶ୍ନ । ଗତ ଦଶଦିନର ଯାତ୍ରା ଭିତରେ ମୁଁ ପରିସ୍ଥିତିଦ୍ୱାରା ବାଧ୍ୟହୋଇ ତକଲିର ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଶକ୍ତିକୁ ଆବିଷ୍କାର କରିଛି ଯାହା କି ମୁଁ ପୂର୍ବରୁ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ନ ଥିଲି । ଏହାଦ୍ୱାରା ପ୍ରକୃତରେ ଅସାଧ୍ୟ ସାଧନ ହୋଇପାରିବ । କେବଳ ଖେଳରେ ଖେଳରେ ଓ ଆପଣାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ବ୍ୟାହତ ନ କରି ସୂତା କାଟିବାଦ୍ୱାରା ମୋର ସାଥୀମାନେ ଦିନକୁ ବାର ନମ୍ବରର ଚାରି ଗଜ ଲୁଗା ଲାଗି ଆବଶ୍ୟକ ସୂତା କାଟି ପାରୁଛନ୍ତି । ଏକ ସଂଗ୍ରାମକାଳୀନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହିସାବରେ ଅନ୍ୟ କିଛି ଖଦୀର ସମକକ୍ଷ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ଏହି ଦୁଇଟି ସଂସ୍କାର କାର୍ଯ୍ୟରୁ ଯେ ପ୍ରଭୂତ ନୈତିକ ପରିଣାମ ମଧ୍ୟ ଉପୁଜିବ ଏହା ଅତି ସ୍ପଷ୍ଟ । ଏହାର ରାଜନୀତିକ ପରିଣାମ ମଧ୍ୟ ତା'ଠାରୁ ଆଦୌ ଊଣା ହେବନାହିଁ । ମଦ୍ୟ ଓ ଅନ୍ୟ ମାଦକ ଦ୍ରବ୍ୟର ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିବାରଣ ହୋଇଗଲେ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ପଚିଶ କୋଟି ଟଙ୍କାର ଖଜଣା କମିଯିବ । ବିଦେଶୀ ବସ୍ତ୍ର ବର୍ଜନ କରି ଭାରତର କୋଟି କୋଟି ଜନତା ଅନ୍ତତଃ ଷାଠିଏ କୋଟି ଟଙ୍କା ବଞ୍ଚାଇ ପାରିବେ । କେବଳ ଆର୍ଥିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାର କଲେ ଲୁଣ ଆଇନ୍ ଉଠିବା ଅପେକ୍ଷା ଏହି ଦୁଇଟି କାର୍ଯ୍ୟ ହାସଲ କରିବା ଦ୍ୱାରା ଆମକୁ ଅଧିକ ଲାଭ ମିଳିବ । ଦୁଇଟିଯାକ ସଂସ୍କାରଦ୍ୱାରା ଆମର ଯେତେ ନୈତିକ ଉପକାର ହେବ ତାହାର ମୂଲ୍ୟ କଳନା ଆଦୌ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ।

ହୁଏତ କେତେକ ଭଉଣୀ ଆପତ୍ତି କରିବେ, "ମାଦ ମଦ ଓ ବିଦେଶୀ ବସ୍ତ୍ରର ପିକେଟିଂରେ କୌଣସି ଉତ୍ତେଜନା ନାହିଁ; ସାହସିକତା ଦେଖାଇବାର ସୁଯୋଗ ନାହିଁ ।" ଅଚ୍ଛା, ଯଦି ସେମାନେ ସମସ୍ତ ହୃଦୟ ଦେଇ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନଟିରେ ଲାଗିଯାଇ ପାରିବେ ତେବେ ସେମାନେ ଏଥିରେ ଯଥେଷ୍ଟରୁ ମଧ୍ୟ ଅଧିକ ଉତ୍ତେଜନା ଓ ସାହସିକତାର ସନ୍ଧାନ ପାଇପାରିବେ । ଆନ୍ଦୋଳନ ଶେଷ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ହୁଏତ ସେମାନଙ୍କୁ ଜେଲ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସେମାନଙ୍କୁ ଅପମାନ ଓ ଏପରିକି ଶାରୀରିକ ଆଘାତ ମଧ୍ୟ ସହିବାକୁ ପଡ଼ିବା ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଏହି ଅପମାନ ଓ ଆଘାତ ସହ୍ୟ କରିବାରେ ସେମାନଙ୍କର ଗୌରବ । ସେମାନଙ୍କୁ ଏପରି ନିର୍ଯାତନା ସହିବାକୁ ପଡିଲେ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଏ ଆନ୍ଦୋଳନର ଶେଷ ପରିଣାମ ପାଖେଇ ଆସିବ । ଭାରତର ନାରୀମାନେ ଯଦି ମୋ' ନିବେଦନ ଶୁଣନ୍ତି ଓ ଏହାର ଯଥାର୍ଥ ଉତ୍ତର ଦିଅନ୍ତି, ତେବେ ସେମାନଙ୍କୁ ଶୀଘ୍ର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ହେବ । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ଯଦି ନିଖିଳ ଭାରତୀୟ ସ୍ତରରେ ତୁରନ୍ତ ଆରମ୍ଭ କରାଯାଇ ନ ପାରୁଛି, ତେବେ ଯେଉଁସବୁ ପ୍ରଦେଶ ଆପଣାକୁ ସଂଗଠିତ କରିପାରିବେ ସେମାନେ କାମ ଆରମ୍ଭ କରିଦିଅନ୍ତୁ । ଅନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶଗୁଡ଼ିକ ସେମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଅନୁସରଣ କରିବାକୁ କଦାପି ବେଶୀ ଦିନ ଲାଗିବ ନାହିଁ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ୧୦-୪-୩୦

୧୪୬

ନାରୀ ସମ୍ମିଳନୀ

ଗତ ରବିବାର ଦିନ ଦାଣ୍ଡୀଠାରେ ବସିଥିବା ନାରୀମାନଙ୍କର ସମ୍ମିଳନୀ ଏକ ବିରାଟ ଅଧିବେଶନରେ ପରିଣତ ହେଲା । ଏହା ଠିକ୍ ଏହିପରି ହେବା ମୁଁ ଚାହିଁଥିଲି । ବରୋଦା ରାଜ୍ୟର ମୋଟରଗୁଡ଼ିକ ନଉସାରି ଓ ଦାଣ୍ଡି ଭିତରେ ଯାତାୟତ ନ କରିବା ଲାଗି ନିଷେଧାଜ୍ଞା ଜାରି ହୋଇଥିଲା । ତେଣୁ ଅନେକେ ପୂରା ବାରମାଇଲ ବାଟ ଚାଲି ଦାଣ୍ଡି ଯାଏ ଆସିଥିଲେ । ଏଥିଲାଗି ସରକାରୀ ନିଷେଧାଜ୍ଞାକୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେବା ଉଚିତ । ଅଧିବେଶନରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରସ୍ତାବଗୁଡ଼ିକ ସର୍ବସମ୍ମତି କ୍ରମେ ଗୃହୀତ ହୋଇଗଲା ।

୧—ଦାଣ୍ଡିଠାରେ ଏପ୍ରିଲ ୧୩, ୧୯୩୦ ତାରିଖରେ ବସିଥିବା ଗୁଜୁରାଟର ନାରୀମାନଙ୍କର ଏହି ସମ୍ମିଳନୀ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ଭାଷଣ ଶୁଣିବା ପରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି କରୁଛି ଯେ ଏଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ରହିଥିବା ନାରୀମାନେ ଗୁଜୁରାଟର ମଦ ଓ ତାଡିଦୋକାନ ଆଗରେ ପିକେଟିଂ କରିବେ ଏବଂ ଦୋକାନରୁ ତଥା ଗରାଖ ଉଭୟଙ୍କୁ ଏହି ବ୍ୟବସାୟ ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ଓ ନିଶାପାଣି ନ ପିଇବାକୁ ନିବେଦନ କରିବେ । ଠିକ୍ ସେହିପରି ଭାବରେ ସେମାନେ ବିଦେଶୀ ଲୁଗାର ଦୋକାନ ଆଗରେ ମଧ୍ୟ ପିକେଟିଂ କରିବେ ଏବଂ ଲୁଗା ବେପାରୀ ଓ ଲୁଗା କିଣାଳିମାନଙ୍କୁ ବିଦେଶୀ ଲୁଗା ବିକ୍ରୀ ନ କରିବାକୁ ଓ ନ କିଣିବାକୁ ନିବେଦନ କରିବେ ।

୨—ଏହି ସମ୍ମିଳନୀ ମତପ୍ରକାଶ କରୁଛି ଯେ କେବଳ ଖଦୀଦ୍ୱାରା ହିଁ ବିଦେଶୀ ବସ୍ତ୍ରର ବର୍ଜନ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିବ ଏବଂ ସେହି କାରଣରୁ ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଥିବା ନାରୀମାନେ କେବଳ ଖଦୀ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ସଙ୍କଳ୍ପ କରୁଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଯଥାସମ୍ଭବ ନିୟମିତ ଭାବରେ ସୂତା କାଟିବେ ଓ ସୂତା କଟାର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ସମସ୍ତ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଶିକ୍ଷା କରିବେ । ସେମାନେ ପଡ଼ୋଶୀମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଖଦୀର ବାଣୀ ପ୍ରଚାର କରିବେ, ସୂତାକଟା ଯାଏ ଆବଶ୍ୟକ ସମସ୍ତ ପ୍ରକ୍ରିୟା ସେମାନଙ୍କୁ ଶିଖାଇବେ ଏବଂ ନିୟମିତ ଭାବରେ ସୂତା କାଟିବା ଲାଗି ସେମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହିତ କରିବେ ।

୩—ସମ୍ମିଳନୀ ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି ଗଠନ କରୁଛି । (ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କର ନାମ ପରେ ଜଣାଇ ଦିଆଯିବ) କମିଟି ଗୋଟିଏ ସମ୍ବିଧାନ ତିଆରି କରିବେ, ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ସଂବିଧାନର ସଂଶୋଧନ କରିବେ ଓ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସଦସ୍ୟାରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିପାରିବେ ।

୪—ଏହି ସମ୍ମିଳନୀରେ ଯେଉଁ ଆନ୍ଦୋଳନର ଶୁଭ ଦିଆଗଲା ସମଗ୍ର ଗୁଜୁରାଟ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶର ନାରୀ ସମାଜ ସେହି ଆନ୍ଦୋଳନଟିକୁ ନିଜର ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିବେ ବୋଲି ସମ୍ମିଳନୀ ଆଶାପ୍ରକାଶ କରୁଛି ।

ସ୍ୱରାଜ ଆନ୍ଦୋଳନର ଏହି ସଂପ୍ରସାରଣଟିକୁ ମୁଁ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବୋଲି ବିଚାରୁଛି । ଏହି ପତ୍ରିକାରେ ଆଗରୁ ଦେଇଥିବା ଯୁକ୍ତିଗୁଡ଼ିକୁ ମୁଁ ଏଠି ଦୋହରାଇବାକୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ । ମିଠୁବେନ ଏ ଦିଗରେ କାର୍ଯ୍ୟ ବି ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେଣି । ସେ ବସିରହିବାର ଲୋକ ନୁହନ୍ତି । କଥା ହୋଇଛି ଯେ କୋଡ଼ିଏ ପଚିଶ ଲେଖାଁ ଭଉଣୀ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଦଳ ହୋଇଯିବେ ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଦଦୋକାନ ଆଗରେ ଧାରଣା ଦେବେ । ମଦ ବା ତାଡ଼ିର ଦୋକାନକୁ ଆସୁଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକସହିତ ସେମାନେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସଂପର୍କରେ ଆସିବେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ବଦଭ୍ୟାସଟିରୁ ନିବର୍ତ୍ତାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବେ । ଏହି ଗର୍ହିତ ବ୍ୟବସାୟଟିକୁ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଭଲ ବାଟରେ ଆପଣାର ଜୀବିକା ଅର୍ଜନ କରିବାଲାଗି ସେମାନେ ଦୋକାନର ମାଲିକମାନଙ୍କୁ ବି ନିବେଦନ କରିବେ ।

ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବିକାମାନେ ଯଥେଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟାରେ ତାଲିମ ପାଇଗଲେ ବିଦେଶୀ ଲୁଗା ଦୋକାନ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ମଦଦୋକାନ ପରି ଅନୁରୂପ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଗ୍ରହଣ କରାଯିବ । ସେହି ଏକା କମିଟି ଦୁଇଟିଯାକ ବର୍ଜନ-କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ପରିଚାଳନା କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏଥିରେ ଦୁଇଟି ଶାଖା ଅବଶ୍ୟ ରହିବ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭଉଣୀ ଆପଣାର ପସନ୍ଦ ଅନୁସାରେ କେବଳ ଗୋଟିଏ ଶାଖା ଲାଗି ଆପଣାର ସେବା ନିବେଦନ କରିବେ । ସବୁ କର୍ମୀ କଂଗ୍ରେସର ସଦସ୍ୟ ହୋଇଥିବା ମଧ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକ ନୁହେଁ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ କେବଳ ଏତିକି କଥା ସ୍ପଷ୍ଟଭାବରେ ବୁଝି ରଖିବାକୁ ହେବ ଯେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ଏକ ଅଙ୍ଗ ଏବଂ ଏହାର ବିପୁଳ ନୈତିକ ଓ ଆର୍ଥନୀତିକ ପରିଣାମର ସମ୍ଭାବନା ଥିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅତି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ରାଜନୀତିକ ପରିଣାମର ସମ୍ଭାବନା ମଧ୍ୟ ରହିଛି ।

ଯେଉଁମାନେ ବିଦେଶୀ ବସ୍ତ୍ର ବର୍ଜନର ଶାଖାରେ ରହିବେ, ସେମାନଙ୍କର ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବା ଉଚିତ ଯେ ଖଦୀ ଉତ୍ପାଦନର ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟ ବ୍ୟତୀତ କେବଳ ବର୍ଜନ ଏକ ଧୃଷ୍ଟତା ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ ହେବ । ଏଣେ ଖଦୀର ଉତ୍ପାଦନ ନ ହୋଇ ବର୍ଜନ-ଆନ୍ଦୋଳନ ସଫଳ ହେଲେ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଆମର ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସ୍ୱାଧୀନତାର ସଂଗ୍ରାମ ହିଁ ବିନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବ । କାରଣ କୋଟି କୋଟି ଜନତା ସରଳ ବିଶ୍ୱାସର ସହିତ ଏହାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବେ । ମାତ୍ର ସେମାନଙ୍କର ପିନ୍ଧିବାଲାଗି ଅନ୍ୟକୌଣସି ଲୁଗା ନାହିଁ ବା ଯାହା ଅଛି ତାହା ସେମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଅତି ମହଙ୍ଗା । ଏହା ଦେଖିବା ମାତ୍ରକେ ସେମାନେ ଆମକୁ ଅଭିଶାପ ଦେବାକୁ ଲାଗିବେ । ତେଣୁ ପ୍ରକୃତ ସ୍ଥିତି ହେଉଛି, ବିଦେଶୀ ଲୁଗା ଛାଡ଼ି ଓ ନିଜେ ଖଦୀ ଉତ୍ପନ୍ନ କରି ତାହାକୁ ହିଁ ପିନ୍ଧ । ଏବେ ମଧ୍ୟ ଖଦୀର ଅଭାବ ପଡ଼ିଲାଣି । ଅଧିକାଂଶ ଖଦୀକର୍ମୀ ଲବଣ-ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ତେଣୁ ଖଦୀ ଉତ୍ପାଦନ ଅସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ଟିକିଏ ମାନ୍ଦା ପଡ଼ିଯାଇଛି ।

ଲଜ୍ଜା ନିବାରଣ ନିମନ୍ତେ ଲୁଗା କିଣିବାକୁ ହିଁ ହେବ ବୋଲି ଯେଉଁ ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସଟି ରହିଛି, ଦେଶ ସେଇଟିରୁ ନିଜକୁ ମୁକ୍ତ କରିଦେଲା ମାତ୍ରକେ ଲୁଗାର ଆଉ କୌଣସି ଅଭାବ ରହିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ମାଞ୍ଚେଷ୍ଟର ବା ଦିଲ୍ଲୀରୁ ବସ୍ତ୍ର ନ ଆସିଲେ ଆମେ ଉପବାସ ରହିବୁ ବୋଲି କହିବା ଯେପରି କଥା ହେବ, ଏହି ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସଟି ମଧ୍ୟ ସେହିପରି । ଆମେ ଆମର ଖାଦ୍ୟ ନିଜେ ରାନ୍ଧିକରି ଖାଉଛୁ, ଠିକ୍ ସେହିପରି କେବଳ ଇଚ୍ଛା କଲେ ଆମେ ଆମର ଲୁଗା ମଧ୍ୟ ନିଜେ ତିଆରି କରି ଅବଶ୍ୟ ପିନ୍ଧିପାରିବା । ମାତ୍ର ଶହେବର୍ଷ ତଳେ ଆମେ ଏକଥା କରୁଥିଲୁ ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ସେହି କୌଶଳ ଆମେ ଆଉଥରେ ଶିଖିପାରିବୁ । ଏଥିଲାଗି ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ପ୍ରକ୍ରିୟାଗୁଡ଼ିକ ବଡ଼ ସହଜ ଓ ଅତି ସହଜରେ ଶିଖିହେବ । ବର୍ତ୍ତମାନର ଏହି ଚରମ ସଙ୍କଟ ସମୟରେ ଯେତେବେଳେ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଇତିହାସରେ ଏକ ଦିଗ୍ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବାକୁ ଯାଉଛି, ସେତେବେଳେ ଆମେ କଦାପି ଇତସ୍ତତଃ କରିବା ନାହିଁ ବା ଆଳସ୍ୟକୁ ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦେବାନାହିଁ । ଆମେ ଲୁଗାକଲ ବିଷୟରେ ରହିଥିବା ଯୁକ୍ତିଗୁଡ଼ିକୁ ମୋର ଦୋହରାଇବା ଦରକାର ନାହିଁ । ଯଦି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୁଗାକଲ ପ୍ରକୃତରେ ସ୍ୱଦେଶୀ ହୋଇଥିବ ଏବଂ ଯଦି ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଦେଶଭକ୍ତ ପାଲଟିଯିବେ, ତଥାପି ସେମାନେ ଆମର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଭାବ ମେଣ୍ଟାଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଆମେ ଯେଉଁ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବି ବିଚାର କରୁଁ ବା ଆମେ ଏହାକୁ ପସନ୍ଦ କରୁ ବା ନକରୁ ଅହିଂସ ଉପାୟରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ହାସଲ କରିବାକୁ ହେଲେ ଓ ୧୯୨୦ ମସିହାରୁ ଆମେ ଧ୍ୟାନ ଦେଇ ଆସିଥିବା ବିଦେଶୀ ବସ୍ତ୍ର ବର୍ଜନର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଟିକୁ ସଫଳ କରିବାକୁ ହେଲେ ଆମେ ଖଦୀକୁ ଛାଡ଼ି କୁଆଡ଼େ ହେଲେ ଯାଇପାରିବା ନାହିଁ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୧୭-୪-୩୦

୧୪୭

ପୁରୁଷର କାର୍ଯ୍ୟ

[ଏ ମାସ ୧୩ ତାରିଖରେ ଦାଣ୍ଡୀଠାରେ ନାରୀ ସମ୍ମିଳନୀର ଠିକ୍ ପରେ ମୁଁ ପୁରୁଷମାନଙ୍କୁ ଦେଇଥିବା ଭାଷଣରୁ କିୟଦଂଶର ଅନୁବାଦ । —ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ]

ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ନାରୀ ସମ୍ମିଳନୀ ସାରି ସେଠାରୁ ସିଧା ଏଠାକୁ ଆସିଛି । ନାରୀମାନଙ୍କର ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଆମେ ପୁରୁଷମାନେ କି ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିପାରିବୁ ସେକଥା ଆପଣମାନେ ଜାଣିବାକୁ ଚାହୁଁଥିବେ । ପ୍ରଥମତଃ ମଦ ଦୋକାନ ଓ ବିଦେଶୀ ଲୁଗା ଦୋକାନରେ ନାରୀମାନେ ଯେଉଁ ପିକେଟିଂ କରିବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି, ଆମେ ପୁରୁଷମାନେ ସେଥିରେ କୌଣସି ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବା ନାହିଁ । କାରଣ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କଲେ ୧୯୨୧ ମସିହା ପରି ଏଥର ମଧ୍ୟ ଆମେ ହୁଏତ ଆନ୍ଦୋଳନଟିକୁ ନଷ୍ଟ କରିଦେବା । ସେମାନଙ୍କୁ ଆମେ ନାନା ଉପାୟରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରିବା । ନାରୀମାନଙ୍କୁ ବିଶେଷ ଓ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରକାରର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଯୋଗାଇ ଦେବା ସକାଶେ ଏହି ଦୁଇ ପ୍ରକାରର ପିକେଟିଂର ଯୋଜନା କରାଯାଇଛି । ମଦ ଓ ତାଡି ଦୋକାନର ମାଲିକମାନଙ୍କ ସହିତ ପରିଚିତ ହୋଇ, ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରି ଓ ରାଷ୍ଟ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ଏକ ନୂତନ ଜନ୍ମର ଯନ୍ତ୍ରଣା ମଧ୍ୟଦେଇ ଗତି କରୁଥିବା ସମୟରେ ସେମାନେ ଏହି ବେପାରକୁ ବନ୍ଦ କରିଦିଅନ୍ତୁ ବୋଲି ସେମାନଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରି ପୁରୁଷମାନେ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରିବେ । ଆମ ନାରୀସମାଜ ପ୍ରତି ଅଧିକ ଓ ସୂକ୍ଷ୍ମତର ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇ ମଧ୍ୟ ଆମେ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରିବା । ବାୟୁମଣ୍ଡଳରେ ଏହିସବୁ ସୂକ୍ଷ୍ମ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିଗଲେ ତାହା ମଦଦୋକାନ ଓ ବିଦେଶୀ ଲୁଗା ଦୋକାନର ମାଲିକ, ଲୁଗା କିଣାଳି ଓ ମଦ ପିଉଥିବା ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଭାବ ପକାଇବ । ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କର ହୃଦୟକୁ ନାରୀମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା କରାଯାଉଥିବା ନିବେଦନକୁ ସେମାନେ ଆଉ ଏଡ଼ିଦେଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । ମୋ’ ମତରେ ଏହିସବୁ ଗୁଣରେ ପୁରୁଷଠାରୁ ନାରୀର ଅଧିକ ପାରଦର୍ଶିତା ରହିଛି । ଅହିଂସା ହେଉଛି ପ୍ରଧାନତଃ ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ଗୁଣ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ଓ ଆପଣା ଅନ୍ତପ୍ରେରଣାଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହୋଇ ନାରୀ ଏହି ଗୁଣକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗାଇଥାଏ, ମାତ୍ର ପୁରୁଷ ଏହାକୁ ଅତି ଶ୍ରମସାଧ୍ୟ ବିଶେଷଣର ପ୍ରକ୍ରିୟା ଭିତର ଦେଇ ହାସଲ କରିଥାଏ । ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ତରଫରୁ ପିକେଟିଂରେ କୌଣସି ହସ୍ତକ୍ଷେପ ନ ହେଲେ ଓ ନାରୀମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାଲାଗି ଛାଡ଼ି ଦିଆଗଲେ ସେମାନେ ସମ୍ଭବତଃ ଅଧିକ ଶୀଘ୍ର ଆପଣାର ଲକ୍ଷ୍ୟରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚି ପାରିବେ । ଅବଶ୍ୟ ସେମାନେ ଆବଶ୍ୟକ କଲେ ପରାମର୍ଶ ପ୍ରଭୃତି ଦେଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଆମେ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରିବା । ଡାଃ ସୁମନ୍ତ ମେହତା ଓ ଶ୍ରୀ କାଞ୍ଜିଭାଇ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟଟି ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଲେଣି ।

ମାତ୍ର ନାରୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଟିଏ ରହିଛି । ସେଇଟି ହେଉଛି ଖଦୀ ଉତ୍ପାଦନ । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୁରୁଷ, ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପିଲାର ସହାୟତା ଦରକାର । ଆମେ ସମସ୍ତେ କପା ତୋଳା, ମଞ୍ଜି କାଢ଼ିବା, ଭୁଣିବା ଓ ସୂତାକଟା ଶିଖିବା । ଇଚ୍ଛାଥିଲେ ଏହିସବୁ ସହଜ ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ଆମେ ଅତି ସହଜରେ ଶିଖିପାରିବା । ରାନ୍ଧିବା ବା ପହଁରିବା ପରି ଏସବୁ ଶିଖିବା ମଧ୍ୟ ଆଦୌ କଷ୍ଟକର ହେବନାହିଁ । ଆପଣମାନେ ମୋର ଏ କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତୁ ଯେ ଆମ ନିଜ ଘରମାନଙ୍କରେ ଖଦୀ ଉତ୍ପାଦନ ଆରମ୍ଭ ନ ହେଲେ ବିଦେଶୀ ଲୁଗାର ବର୍ଜନ କଦାପି ସଫଳ ହେବନାହିଁ । ଖଦୀ-ଉତ୍ପାଦନର ସମସ୍ୟା ହେଉଛି ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ତା'ର ଲୁଗା ଲାଗି ଆବଶ୍ୟକ ସୂତାକୁ ନିଜେ କାଟିପାରିବାର ସମସ୍ୟା । ଏହି ଗୋଟିଏ ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ସ୍ୱାଭାବିକ ଓ ସାର୍ବଜନୀନ ଭାବରେ ପ୍ରସାରିତ କରିଦେଇ ପାରିଲେ ଆମେ ଲୁଗା ଯୋଗାଣର ସମଗ୍ର ସମସ୍ୟାଟିର ସମାଧାନ କରିଦେବା । ଆମ ଦେଶରେ ଯଥେଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟାରେ ତନ୍ତୀ ରହିଛନ୍ତି, ମାତ୍ର ଯଥେଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟାରେ ସୂତାକଟାଳି ନାହାନ୍ତି ଏବଂ ଯେତେବେଳେ କୋଟି କୋଟି ଲୋକ ପ୍ରତିଦିନ ସୂତାକାଟି ଜମା କରିଦେବେ, ସେତେବେଳେ ଆମେ ପୁରୁଷମାନେ ତନ୍ତୀଙ୍କ ପାଖକୁ ଯିବା ଏବଂ ସେମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ବୁଣାଇବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା । ଏଥିଲାଗି ପ୍ରଥମେ କିଛି ସଂଗଠନ ଆବଶ୍ୟକ । ମାତ୍ର ଲବଣ-ଆଇନ ପରି ଏବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଆମେ ଆଗ ଆମ ମନ ସ୍ଥିର କରିନେଲେ କାମ ହୋଇଯିବ ।

ଆମେ କ'ଣ କରିପାରିବା ଓ ଆମର କ'ଣ ସବୁ କରିବା ଉଚିତ, ସେ ବିଷୟରେ ମୁଁ ଏତିକି କହିଲି । ଏବେ ଆମେ କ'ଣ ନ କରିବାର କଥା ତାହା କୁହେଁ । ବମ୍ବେରୁ ପତ୍ରପ୍ରେରକ-ମାନେ ଅଭିଯୋଗ କରି ଲେଖିଛନ୍ତି ଯେ ସେଠାରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରୁ ୧୯୨ ପରି ବିଦେଶୀ ଟୋପି ଜବରଦସ୍ତି କାଢ଼ି ନିଆଯାଉଛି । ଏହା କେତେଦୂର ସତ, ସେକଥା ମୋତେ ଜଣାନାହିଁ । ମାତ୍ର ସେ ଯାହା ହୋଇଥାଉ ପଛକେ, ଏହାର ପୁନରାବୃତ୍ତି ହେବା ଆଦୌ ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଭଲ କାମ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ଆମେ କାହାରିକୁ ବାଧ୍ୟ କରାଇବା ନାହିଁ । କୌଣସି ପ୍ରକାର ଜୋରଜବରଦସ୍ତି ଆମର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପଣ୍ଡ କରିଦେବ । ଆମେ ଆମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ପାଖରେ ପ୍ରାୟ ପହଞ୍ଚିଗଲୁଣି ବୋଲି ମୁଁ ଅନୁଭବ କରୁଛି । ଜୋରଜବରଦସ୍ତି-ଦ୍ୱାରା ଆମେ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଦୂଷିତ କରି ପକାଇଲେ, ଆତ୍ମଶୁଦ୍ଧିର ଏହି ସପ୍ତାହଟିରେ ଆମେ ଯେଉଁସବୁ ଅଦ୍ଭୁତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛୁ ତାହା ଏକାବେଳକେ ମାଟି ହୋଇଯିବ । ଆମର ଆନ୍ଦୋଳନ କାହାକୁ ଏପରିକି ଅତ୍ୟାଗ୍ରହୀଙ୍କୁ ବି, ବାଧ୍ୟ କରି କାର୍ଯ୍ୟ ହାସଲ କରିବାର ଆନ୍ଦୋଳନ ନୁହେଁ, ଏହା ହୃଦୟ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଆନ୍ଦୋଳନ । ଆମର ବନ୍ଧୁ ଓ ସହଯୋଗୀ-ମାନେ ଯେତେବେଳେ ଗୋଟିଏ ଭଲ କାମ କରିବାକୁ ରାଜି ନହେବେ ବା ଆପଣାର ଶପଥ ଭଙ୍ଗ କରିବେ, ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଆମେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିପାରିବା । ଉପଯୁକ୍ତ ଶକ୍ତି ଓ ଶୁଦ୍ଧତା ରହିଥିଲେ, ଆମର ଆତ୍ମୀୟ ସ୍ୱଜନମାନେ କୌଣସି ଭଲ କଥାକୁ କର୍ଣ୍ଣପାତ ନ କଲେ ସେମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଆମେ ଧରନ୍ତୁ ଉପବାସ କରି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରି-ପାରିବା । ଯଦି ମୋ' ଭିତରେ ଆବଶ୍ୟକ ଶକ୍ତି ଓ ଶୁଦ୍ଧତା ରହିଥାନ୍ତା ତେବେ ରାଷ୍ଟ୍ର

ବିରୋଧରେ ମୁଁ ଆଜି ଏପରି କରନ୍ତି । ମୁଁ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି ଯେ ମୋ' ଭିତରେ ଏହିରୂପ ସେତେଦୂର ବିକାଶ ହୋଇନାହିଁ । ଏହା କରିବା ଆଦୌ ଏକ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ନୁହେଁ । ଏଥିଲାଗି ଅନ୍ତରରୁ ଏକ ଦୁର୍ନିବାର ପ୍ରେରଣା ଆସେ ଓ ସେତେବେଳେ ଦୁନିଆର ଆଉ କେହି ତାହାର ପଥରୋଧ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ମୋ' ଭିତରେ ସେହି ପ୍ରେରଣାଶକ୍ତି ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅସିନାହିଁ । ଯଦି ଆପଣମାନଙ୍କ ଭିତରେ ତାହା ଥାଏ, ତେବେ ଆପଣମାନେ ନିଶ୍ଚୟ ଉପବାସ କରିପାରିବେ । ୧୯୨୧ ମସିହାରେ ବମ୍ବେ ସହର ଉନ୍ମତ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା ବେଳେ ମୁଁ ତାହା କରିଥିଲି । ୧୯୧୭ ମସିହାରେ ଯେତେବେଳେ ଲୁଗାକଲର ଶ୍ରମିକମାନେ ଭଗବାନଙ୍କ ନାମରେ କରିଥିବା ଶପଥକୁ ଏକ ଦୁର୍ବଳ ମୁହୂର୍ତ୍ତର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଭାଙ୍ଗି-ଦେବାକୁ ଯାଉଥିଲେ, ମୁଁ ସେତେବେଳେ ମଧ୍ୟ ଏହା କରିଥିଲି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଥର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱତଃସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି ଭାବରେ ମୁଁ ଏହା କରିଥିଲି ଏବଂ ଏହା ବିଜୁଳିପରି କାମ ଦେଇଥିଲା ।

ମାତ୍ର ଏହା ଏକ ହୃଦୟ ପରିବର୍ତ୍ତନର ପ୍ରକ୍ରିୟା ଥିଲା । ଆମର ଲୋକମାନେ ଜୋରଜବରଦସ୍ତି କରୁଛନ୍ତି ଶୁଣି ମୋର ସାହସ ତୁଟିଯାଉଛି ଓ ମୁଁ ନିଜକୁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ସେବାଲାଗି ଅଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରୁଛି । ମାତ୍ର ଏଥର ଯାହା ଘଟୁ ପଛକେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲିବ ହିଁ ଚାଲିବ । ଆଉ ପଛକୁ ଫେରିଯିବାର ପ୍ରଶ୍ନ ହିଁ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଏ ହେଲା ଗୋଟାଏ କଥା ଓ ମୋର ସେବା କରିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ଆଉ ଗୋଟାଏ କଥା । ଆନ୍ଦୋଳନ କଦାପି ବନ୍ଦ ନ କରିବାର ଶପଥ ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ କରିପାରିବି; ମାତ୍ର ଆନ୍ଦୋଳନ ଭିତରେ କେତେବେଳେ ଅସୁସ୍ଥତା ବା ଦୁର୍ବଳତାହେତୁ ଯେ ମୁଁ ଟଳିପଡ଼ିବି ନାହିଁ ବା ମରିଯିବି ନାହିଁ, ସେପରି ଶପଥ କରିବାର କୌଣସି ସାମର୍ଥ୍ୟ ମୋର ନାହିଁ । ଆମପକ୍ଷରୁ କେବେ କୌଣସି ହିଂସାଚରଣ ହେଲେ ମୁଁ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ବଡ଼ ଦୁର୍ବଳ ଅନୁଭବ କରେ ବୋଲି ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର କରିବି ଏବଂ ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଏପରି ଏକ ସମ୍ବାଦ ଶୁଣିବାକୁ ପାଏ, ସେତେବେଳେ କୌଣସି ଡାକ୍ତର ମୋର ନାଡ଼ି ପରୀକ୍ଷା କଲେ ନିଶ୍ଚୟ ମୋର ହୃତ୍‌ସ୍ପନ୍ଦନରେ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ଏକ ଛନ୍ଦପତନ ଅନୁଭବ କରିବେ । ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡର ସ୍ୱାଭାବିକ ସ୍ପନ୍ଦନ ଫେରି ଆସିବା ପାଇଁ ମୋତେ ବେଶି କିଛି ସମୟ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ମୋର ଏ ଦୁର୍ବଳତାକୁ ମୁଁ କୌଣସି ମତେ ଦୂର କରି ପାରେନାହିଁ । ବରଂ ଏହାକୁ ଲାଳନ କରିଥାଏ । ଏହି ସଚେତନତା ମୋତେ ସେବା ଓ ଯଥାର୍ଥ ମାର୍ଗଦର୍ଶନ ଲାଗି ଯୋଗ୍ୟ କରି ରଖେ । ଏହା ମୋତେ ବିନୀତ ରହିବାକୁ ଶିଖାଏ ଓ ଭଗବାନଙ୍କ ଉପରେ ସତେ ନିର୍ଭର କରିବାକୁ ଶିଖାଏ । ଆମର କୌଣସି ହିଂସାତ୍ମକ ଆଚରଣରେ ଅତି ବ୍ୟଥିତ ଓ ବିଚଳିତ ହୋଇପଡ଼ି ମୁଁ ଯେ କେବେ ଏକ ସ୍ଥାୟୀ ବା ଅସ୍ଥାୟୀ ଉପବାସ ଆରମ୍ଭ କରିଦେବି, ସେକଥା ମଧ୍ୟ କେବଳ ସେହି ଭଗବାନଙ୍କୁହିଁ ଜଣା । ପ୍ରିୟଜନଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରୟୋଗ କରାଯିବା ପାଇଁ ଏହା ହେଉଛି ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ଶେଷ ଅସ୍ତ୍ର । ଯଦି ଭାରତବର୍ଷ ବାରବାର ଏହିପରି ଭଗବାନଙ୍କ ନାମ ନେଇ ଅହିଂସା, ଖଦୀ, ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ନିବାରଣ, ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ଏକତା ଓ ଆହୁରି କେତେ କ'ଣ ବିଷୟରେ ଗୋଟାକୁଗୋଟା ପ୍ରସ୍ତାବ ପାସ କରୁଥିବ ଏବଂ ପୁଣି ତାହା ଭଙ୍ଗ କରି ବାରବାର

ଭଗବାନଙ୍କୁ ଅସ୍ୱୀକାର ବି କରିବାରେ ଲାଗିଥିବ,— ଏହି ଯେଉଁ ଭାରତବର୍ଷ ମୋ' ପ୍ରତି ରହିଥିବା ତା'ର ଆସକ୍ତି ହେତୁ ମୋତେ ଗୋଟାଏ ମହାତ୍ମା କରି ପକାଇଛି, ତେବେ ମୋ' ଅନ୍ତରରେ ରହିଥିବା ଭଗବାନ କେତେବେଳେ ଯେ ମୋତେ ବଞ୍ଚନାର ସହିତ ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ଅତି ବେଶୀ ଭଲ ପାଉଥିବା ଏ ଦେଶ ବିରୋଧରେ ଶେଷ ସତ୍ୟାଗ୍ରହଟି କରିବା ଲାଗି ପ୍ରେରଣା ଦେବେ ସେକଥା ମୁଁ ଜାଣେନାହିଁ । ଭଗବାନ କରନ୍ତୁ ସେ ବେଳ କେବେହେଲେ ନ ଆସୁ । ମାତ୍ର ତଥାପି ଯଦି ତାହା ଆସି ପହଞ୍ଚିଯାଏ, ତେବେ ଭଗବାନ ମୋତେ ସେହି ସର୍ବଶେଷ ତ୍ୟାଗ ଲାଗି ଉପଯୁକ୍ତ ଶକ୍ତି ଓ ଶୁଦ୍ଧତା ଦିଅନ୍ତୁ ବୋଲି ମୁଁ ତାଙ୍କଠାରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଛି ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୧୭-୪-୩୦

୧୪୮

ଟୀପ୍ପଣୀ

ସୀମାନ୍ତ ପ୍ରଦେଶ

ମୁଁ ଦାଣ୍ଡିକୁ ପଦଯାତ୍ରା କରୁଥିବାବେଳେ ସୀମାନ୍ତ ପ୍ରଦେଶର ବନ୍ଧୁମାନେ ମୋତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ସେଠୁ କେତେଜଣ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ପଠାଇ ପାରିବେ ବୋଲି ମୋ'ପାଖକୁ ଲେଖିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଏହି ଇଚ୍ଛା ଲାଗି ସକାଶେ ମୁଁ ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଇଲି, ମାତ୍ର ତାହାର ସୁଯୋଗ ଗ୍ରହଣ କରି ନ ଥିଲି । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସେମାନେ ସକ୍ରିୟ ଭାଗ ନେଇ ନ ଥିଲେ ତାହା ସମ୍ଭବତଃ କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦର କଥା ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା ? କାରଣ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅହିଂସା ପାଳନ କରିପାରିବା ବିଷୟରେ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଦୃଢ଼ ଆସ୍ଥା ନାହିଁ ସେମାନେ ସେଥିଯୋଗୁଁ ସଂଗ୍ରାମରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ ନ କରିବେ ତ ଏଭଳି ଅଲଗା ରହିବା-ଦ୍ୱାରା ହିଁ ସେମାନେ ଏହାକୁ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରିବେ । ମାତ୍ର ଦେଶର ସେବା କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରି ଯେଉଁମାନେ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗ ଦେଉଛନ୍ତି ଏବଂ ପେଶୱାରରେ ଯେମିତି ଘଟିଲା, ତା'ପରେ ହିଂସାକାଣ୍ଡ ଉପୁଜୁଛି, ସେମାନେ ସେତିକି ନିଶ୍ଚିତଭାବେ ଏ ଆନ୍ଦୋଳନର କ୍ଷତି କରୁଛନ୍ତି । ପେଶୱାରର ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଯେ ଭଲଥିଲା ସେଥିରେ ମୋର କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ସ୍ୱାଧୀନତା ହାସଲ କରିବା ସକାଶେ ସେମାନେ ହୁଏତ ମୋ'ଠାରୁ ଅଧିକ ଅଧୀର (ଯଦି ଏହା ପ୍ରକୃତରେ ସମ୍ଭବ ହୁଏ) ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ଆଜି ଏ ଦେଶରେ ଅହିଂସା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ପନ୍ଥାରେ କେହି ସ୍ୱାଧୀନତା ହାସଲ କରି ପାରିବ ନାହିଁ । ହିଂସାବାଟରେ ଯାଇ ଆମେ କଦାପି ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ଆଣି ପାରିବା ନାହିଁ; ତାହା ତ ଆସି ଆମର ହାତ ପାଆନ୍ତାରେ ରହିଲାଣି, କେବଳ ଆମେ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅହିଂସା ପାଳନ କରିପାରିଲେ ହେଲା । ସଶସ୍ତ୍ର ମଟର ଗାଡ଼ି ପୋଡ଼ିବା ଓ ସରକାରୀ କଳ ଚଳାଉଥିବା ପ୍ରଶାସକମାନଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିବାର

ବାଟ ଆମର ବାଟ ନୁହେଁ । ଆମର ବାଟ ହେଲା ଶୃଙ୍ଖଳାବଦ୍ଧ ଓ ସଂଗଠିତ ଭାବରେ ଦୁଃଖ ବରଣ କରିବା । ପେଶୱାରରେ ଘଟିଥିବା ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକରେ ମୁଁ ଗଭୀର ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରୁଛି । ସେଠାରେ ସାହସୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଜୀବନପାତ ହୋଇଛି, ମାତ୍ର ତାହା ଆମର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନରେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ସହାୟକ ହୋଇନାହିଁ ।

ବୟକଟ ଓ ପିକେଟିଂ

ଆମ ଭିତରେ ସଉଦା କରିବା ମନୋଭାବ ବହୁ ପରିମାଣରେ ରହିଛି । ବିଦେଶୀ ଲୁଗା ବେପାରୀମାନେ ଯେଉଁ ନୀତି ଧରିଛନ୍ତି ତାହା ମଧ୍ୟ ଏହାର ଗୋଟିଏ ଲକ୍ଷଣ । ଯଦି ସେମାନଙ୍କର କୌଣସି କ୍ଷତି କରିବାକୁ ନ ପଡ଼ିବ ତେବେ ଯାଇ ସେମାନେ ବିଦେଶୀ ଲୁଗା ବେପାର ପରିତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ରାଜି ଅଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ଦେଶ ପ୍ରେମରେ ସଉଦାର କୌଣସି ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଦରବେଶଙ୍କ ପରି ମୃତ୍ୟୁର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାଲାଗି ଲୋକେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହିବେ ବୋଲି ଏଥିରେ ଆଶା କରାଯାଉଛି । ଆଶା କରାଯାଉଛି ଯେ, ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାର କଲ୍ଲଆଙ୍କ ପରି ସେମାନେ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ସର୍ବସ୍ୱାନ୍ତତା ବରଣ କରିବେ, ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ ଓ ଅଖ୍ୟାତ ଆହୁରି ଅନେକ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପରି ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ବରଣ କରିବେ ଏବଂ ଅମରେଲିର ଭିଠଲଭାଇଙ୍କର ବିଧବା ପତ୍ନୀଙ୍କ ପରି ସେମାନେ ପ୍ରିୟଜନମାନଙ୍କର ନିଧନକୁ ମଧ୍ୟ ସହ୍ୟ କରିବେ । ନିଜେ କ୍ଷତି ସହିବାକୁ କୁଣ୍ଠା ପ୍ରକାଶ କରି ବିଦେଶୀବସ୍ତ୍ର ବେପାରୀମାନେ, ମୋ ମତରେ, ପ୍ରକୃତ ଦେଶପ୍ରେମର ଅଭାବର ହିଁ ପ୍ରମାଣ ଦେଉଛନ୍ତି ।

ମାତ୍ର ଦିଲ୍ଲୀର ବେପାରୀମାନେ କହୁଛନ୍ତି ଯେ ସ୍ଥାନୀୟ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି କେତୋଟି ସର୍ତ୍ତରେ ପିକେଟିଂ ବନ୍ଦ କରିବା ଲାଗି ଚୁକ୍ତିବଦ୍ଧ ହୋଇଛନ୍ତି । ସେପରି ହୋଇଥିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଯେ କୌଣସି ପରିସ୍ଥିତିରେ ବି ଚୁକ୍ତିରକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । କୌଣସି କଂଗ୍ରେସ ଲୋକ ଅଥବା କଂଗ୍ରେସ ଅନୁଷ୍ଠାନର କଥା ଉପରେ ଆସ୍ଥା ରଖା ନ ଯାଇ ପାରିଲେ ଶେଷକୁ ଏହି ସଂଗ୍ରାମରେ ଆମର ହିଁ ପରାଜୟ ହେବ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଅର୍ଥ ସତ୍ୟନିଷ୍ଠ ରହିବା । ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିର ମର୍ମ ବିଷୟରେ ଉଭୟ ପକ୍ଷ ଏକମତ ହୋଇ ପାରୁ ନ ଥିଲେ ସେମାନେ ମଧ୍ୟସ୍ଥମାନ ବିଷୟଟିର ମୀମାଂସା କରିଦିଅନ୍ତୁ ବୋଲି ମୁଁ ପକ୍ଷମାନଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଉଛି ।

ଦିଲ୍ଲୀରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁରୁଷ ମିଶି ପିକେଟିଂ ଆରମ୍ଭ କରିଛନ୍ତି ବୋଲି ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଖବର ପାଇଛି । କେବଳ ନାରୀମାନେ ପିକେଟିଂ କରନ୍ତୁ ବୋଲି ମୁଁ ପରାମର୍ଶ ଦେଉଛି । ଯଥେଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟାରେ ସ୍ୱେଚ୍ଛା ସେବିକା ନ ମିଳିବା ଯୋଗୁଁ ଯଦି ପିକେଟିଂ ବନ୍ଦ କରି ଦିଆଯାଏ, ତେବେ ସେଥିରେ କୌଣସି କ୍ଷତି ନାହିଁ । ମାତ୍ର ହିଂସାର ସମସ୍ତ ଅବସର ଏଡ଼ିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସଘନ ଖଦୀ ପ୍ରଚାର ଓ ଖଦୀ ଉତ୍ପାଦନଦ୍ୱାରା ଆମେ ପୁରୁଷମାନେ ବୟକଟ ଲାଗି ଏକ ଅପ୍ରତିରୋଧ ବାତାବରଣ ତିଆରି କରିଦେଇ ପାରିବା । ମାତ୍ର ଯେଉଁଠି ପିକେଟିଂ ହେବ, ସେଇଠି କେବଳ ନାରୀମାନେ ହିଁ ତାହା କରିବେ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୧-୫-୩୦

୧୪୯
ପିକେଟିଂ କିପରି କରିବା

୧ । ଗୋଟିଏ ମଦଦୋକାନ ବା ବିଦେଶୀ ଲୁଗା ଦୋକାନରେ ପିକେଟିଂ କରିବା ଲାଗି ଅନ୍ୟୂନ ଦଶଜଣ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବିକା ଦରକାର । ସେମାନେ ଅପଣା ଭିତରୁ ଜଣଙ୍କୁ ଦଳର ନେତା ବାଛିନେବେ ।

୨ । ପ୍ରଥମେ ସେମାନେ ଏକ ପ୍ରତିନିଧି ମଣ୍ଡଳ ନେଇ ଦୋକାନୀଙ୍କ ପାଖକୁ ଯିବେ ଓ ଏହି କାରବାର ଛାଡ଼ିଦେବାକୁ ତାଙ୍କୁ ନିବେଦନ କରିବେ । ସେଥିଁ ଯେପରି ଦରକାର ମଦ ବା ବିଦେଶୀବସ୍ତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତଥ୍ୟାଦି ସମ୍ବଳିତ ପ୍ରଚାରପତ୍ର ତାଙ୍କୁ ଦେବେ । କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ, ବେପାରୀ ବୁଝି ପାରୁଥିବା ଭାଷାରେ ହିଁ ପ୍ରଚାରପତ୍ର ଲେଖା ହୋଇଥିବ ।

୩ । କାରବାର ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ଯଦି ବେପାରୀ ସମ୍ମତ ନ ଆନ୍ତି ତେବେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବିକାମାନେ ଦୋକାନଟିକୁ ଜଗିବେ । ମାତ୍ର ଦୋକାନ ଭିତରକୁ ଯିବାର ବାଟ ସେମାନେ ମୁକ୍ତ ରଖିଥିବେ । ତା'ପରେ ସେମାନେ କିଣିବାକୁ ଆସୁଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ନିବେଦନ କରିବେ ।

୪ । ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବିକାମାନଙ୍କ ହାତରେ, ଯେଉଁଠି ଯେପରି ଲୋଡ଼ା, ବିଦେଶୀ ଲୁଗା କିଣିବା ବା ମଦ୍ୟପାନ କରିବାର ବିରୋଧରେ ସତର୍କ ବାଣୀ ଲେଖା ହୋଇଥିବାର କନାର ଖଣ୍ଡ ବା ପଟା କାଗଜମାନ ଥିବ ।

୫ । ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବିକାମାନେ ଯଥାସମ୍ଭବ ଏକ ପ୍ରକାର ପରିଚ୍ଛଦ ପିନ୍ଧିଥିବେ ।

୬ । ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବିକାମାନେ ମଝିରେ ମଝିରେ ବିଷୟ ଉପଯୋଗୀ ଭଜନମାନ ବୋଲୁଥିବେ ।

୭ । ସେମାନେ ପୁରୁଷମାନଙ୍କୁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଜୋର ଜବରଦସ୍ତି ବା ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବାକୁ ଦେବେନାହିଁ ।

୮ । କୌଣସି ପରିସ୍ଥିତିରେ ମଧ୍ୟ ଅଶ୍ଳୀଳତା, ଗାଳିଗୁଲଜ, ଧମକ ବା ଅଶୋଭନୀୟ ଭାଷା ପ୍ରୟୋଗ କରାଯିବ ନାହିଁ ।

୯ । ଜୋର ଜବରଦସ୍ତିର ଭୟ ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ବୁଦ୍ଧି ଓ ହୃଦୟକୁ ହିଁ ସର୍ବଦା ନିବେଦନ କରାଯିବ ।

୧୦ । ପୁରୁଷମାନେ କଦାପି ପିକେଟିଂ ହେଉଥିବା ସ୍ଥାନରେ ଜମା ହେବେ ନାହିଁ ବା ରାସ୍ତା ବନ୍ଦ କରିବେ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ବିଦେଶୀବସ୍ତ୍ର ଓ ମଦ୍ୟପାନ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସେମାନେ ସେହି ଅଞ୍ଚଳରେ ସାଧାରଣ ଭାବରେ ପ୍ରଚାର କାର୍ଯ୍ୟ କରି ପାରିବେ । ସେମାନେ ସେହି

ଅଞ୍ଚଳରେ ନାଟ୍ୟ-ଶୋଭାଯାତ୍ରା ବାହାର କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ ଓ ତାର ଆୟୋଜନ ମଧ୍ୟ କରିବେ । ମଦ୍ୟ ନିଷେଧ ଓ ଖଦୀର ବାର୍ତ୍ତା ବହନ କରି ଏହିସବୁ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ବାହାରିବ ଏବଂ ମଦ୍ୟପାନ ଓ ବିଦେଶୀବସ୍ତ୍ର ବର୍ଜନ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ପ୍ରଚାର କରିବ ।

୧୧ । ଏହିସବୁ ପିକେଟିଂ-ବାହିନୀ ପଛରେ ତକଲି ଓ ଚରଖାର ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରଚାର କରିବାକୁ ଓ ନୂତନ ପ୍ରଚାରପନ୍ଥ ଓ ନୂତନ ପ୍ରଚାରମାଧ୍ୟମ ଉଦ୍‌ଭାବନ କରିବାକୁ ଏକ ବ୍ୟାପକ ସଂଗଠନ ରହିଥିବ ।

୧୨ । ଆର୍ଥିକ ଆୟବ୍ୟୟର ହିସାବ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଭୁଲ ଓ ବ୍ୟବସ୍ଥିତ ଭାବରେ ରଖାଯିବ । ମଝିରେ ମଝିରେ ସେହି ହିସାବ ନିରୀକ୍ଷିତ ହେଉଥିବ । ନାରୀମାନଙ୍କର ମାର୍ଗଦର୍ଶନରେ ପୁରୁଷମାନେ ଏହି କାମଟି କରିବେ । ଏହି ସମସ୍ତ ପରିକଳ୍ପନା ମୂଳରେ ଏହି କଥାଟି ଧରି ନିଆଯାଇଛି ଯେ ପୁରୁଷମାନଙ୍କର ନାରୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଯଥାର୍ଥ ସମ୍ମାନ ଓ ସେମାନଙ୍କର ଉତ୍‌ଥାନ ଲାଗି ବାସ୍ତବ ଆକାଂକ୍ଷା ରହିଛି ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୨୪-୪-୩୦

୨୫୦

ପିକେଟିଂର କେତୋଟି ନିୟମ

ବିଦେଶୀବସ୍ତ୍ର ଓ ନିଶାଦ୍ରବ୍ୟର ପିକେଟିଂ କଲାବେଳେ ଆମକୁ ଏ କଥାଟି ସ୍ମରଣ ରଖିବାକୁ ପଡ଼ିବ ଯେ ନିଶା ଖାଉଥିବା ଓ ବିଦେଶୀଲୁଗା କିଣୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ହୃଦୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା ହେଉଛି ଆମର ସର୍ବପ୍ରଧାନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଆମର ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେଉଛି ନୈତିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ସଂସ୍କାର । ଏହାର ରାଜନୈତିକ ପରିଣାମ ଏକ ଉପୁରି ଲାଭ । ଯଦି ଲଙ୍କାଶାୟାର୍‌ର ଲୁଗାଆସିବା ଏଠାକୁ ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବ ଏବଂ କେବଳ ମଦ୍ୟପ ଓ ଅଫିମଖୋରମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ବଦଭ୍ୟାସରୁ ନିବୃତ୍ତ କରିବାଲାଗି ହିଁ ଯଦି ଅବକାରୀ ବିଭାଗର ଆୟ ସରକାର ବ୍ୟବହାର କରିବେ, ତେବେ ବି ଆମର ପିକେଟିଂ ଓ ତତ୍‌ସମ୍ବଳିତ ପ୍ରଚାରକାର୍ଯ୍ୟ ଚାଲିଥିବ । ତେଣୁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ନିୟମଗୁଡ଼ିକୁ ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ହିଁ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରିବା ଉଚିତ ।

୧ । ଦୋକାନମାନଙ୍କରେ ପିକେଟିଂ କଲାବେଳେ ଗ୍ରାହକମାନଙ୍କ ଉପରେ ହିଁ ଆପଣଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ନିବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିବ ।

୨ । କଲାଲ ବା ବକାଲ କାହାପ୍ରତି ଆପଣ କଦାପି ରୁକ୍ଷ ବ୍ୟବହାର କରିବେନାହିଁ ।

୩ । ଆପଣ ଭିଡ଼ ହେବାକୁ ଦେବେ ନାହିଁ ବା ହାତ ଧରାଧରି ହୋଇ ଘେରି ସୃଷ୍ଟି କରିବେ ନାହିଁ ।

୪ । ଆପଣ ଯାହା କରିବେ ଗୀରବରେ କରିବେ ।

୫ । ଆପଣାର ସଂଖ୍ୟାଧିକ୍ୟ ଦେଖାଇ ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ଆପଣାର ସମ୍ଭ୍ରମ ଓ ଶିଷ୍ଟତାଦ୍ୱାରା ହିଁ ଆପଣ ବିକାଳୀ ଓ କିଣାଳୀଙ୍କର ମନକୁ ଜୟ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରିବେ ।

୬ । ଆପଣମାନେ ରାସ୍ତାରେ ଚଳାଚଳ ଅବରୋଧ କରିବେ ନାହିଁ ।

୭ । ଆମେ 'ହାୟ ହାୟ' ବୋଲି ଚିତ୍କାର କରିବା ନାହିଁ ବା ଲଜ୍ଜା ଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଶବ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ କରିବାନାହିଁ ।

୮ । ଆପଣ ପ୍ରତ୍ୟେକ କିଣାଳୀକୁ ଚିହ୍ନି ରଖିବେ । ତା'ର ଘର ଓ ତା'ର ହୃଦୟ ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରିବେ । ଅର୍ଥାତ୍ ସେହି ଏକା ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବିକାମାନେ ହିଁ ଗୋଟିଏ ଜାଗାକୁ ପିକେଟିଂ କରିବାକୁ ଆସୁଥିଲେ ଯାଇ ଏହା ହୋଇପାରିବ ।

୯ । କିଣାଳୀ ଓ ବିକାଳୀମାନଙ୍କର ଅସୁବିଧାଗୁଡ଼ିକୁ ଭଲକରି ବୁଝିବାଲାଗି ଆପଣ ସବୁମତେ ଚେଷ୍ଟା କରିବେ । ଯେଉଁଠି ଆପଣଙ୍କଦ୍ୱାରା ସେହିସବୁ ଅସୁବିଧା ଦୂର ହୋଇ ନ ପାରିବ, ସେଠି ଆପଣ ଉପରିସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ତାହା ଜଣାଇଦେବେ ।

୧୦ । ବିଦେଶୀବସ୍ତ୍ରର ପିକେଟିଂ କରୁଥିଲେ ଆପଣଙ୍କ ପାଖରେ କିଛି ଖଦୀ ରହିଥିବା ଆବଶ୍ୟକ ବା ଅନ୍ତତଃ ଦରଦାମ ଲେଖାଥାଇ ଏକ ନମୁନାବହି ରହିଥିବା ଉଚିତ । ଆପଣ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଖଦୀଦୋକାନ କେଉଁଠି ତାହା ଜାଣିଥିବେ, ଯେପରିକି ବିକାଳୀ-ମାନଙ୍କୁ ସେଠାକୁ ନେଇଯାଇ ପାରିବେ । ଯଦି କିଣାଳୀ ଖଦୀ କିଣିବାକୁ ନ ଚାହାନ୍ତି ଓ ମିଲ ଲୁଗା କିଣିବା ଲାଗି ଜିଦ୍ କରନ୍ତି ତେବେ ଆପଣ ତାଙ୍କୁ ଏକ ସ୍ୱଦେଶୀ କଳଲୁଗାର ଦୋକାନ ବତାଇଦେବେ ।

୧୧ । କିଣାଳୀମାନଙ୍କୁ ବାଣ୍ଟିବାଲାଗି ଆପଣଙ୍କ ପାଖରେ ସମୁଚିତ ସାହିତ୍ୟ ରହିଥିବା ଉଚିତ ।

୧୨ । ଆପଣମାନେ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ବାହାର କରିବେ, ମ୍ୟାଜିକ ଲଣ୍ଠନ ଥାଇ ବା ନ ଥାଇ ବକ୍ତୃତା, ଭଜନମଣ୍ଡଳୀ ଇତ୍ୟାଦିର ଆୟୋଜନ କରିବେ ।

୧୩ । ଆପଣ ଦୈନନ୍ଦିନ କାର୍ଯ୍ୟାବଳୀର ଏକ ନିର୍ଭୁଲ ବିବରଣ ଲେଖି ରଖିବେ ।

୧୪ । ଯଦି ଆପଣଙ୍କର ଉଦ୍ୟମ ବିଫଳ ହେବାପରି ମନେ ହେବ ତେବେ ସେଥିରେ ଆପଣ ନିରାଶ ହୋଇ ପଡ଼ିବେ ନାହିଁ, ମାତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟକାରଣ ସମ୍ବନ୍ଧର ସାର୍ବଜନୀନ ନିୟମ ଉପରେ ଆସ୍ଥା ରଖିଥିବେ । ଏହି ନିୟମ ଅନୁସାରେ କୌଣସି ଭଲ ବିଚାର, ଭଲ କଥା ବା ଭଲ କାମ କଦାପି ନିଷ୍ଫଳ ହୋଇଯାଏ ନାହିଁ ବୋଲି ନିଶ୍ଚିତ ଆସ୍ଥା ରଖିଥିବେ । ଭଲ ଚିନ୍ତା କରିବା ଓ ଭଲ କଥା କହିବା ହେଉଛି ଆମର କାମ । ଫଳ ତ ସର୍ବଦା ଭଗବାନଙ୍କ ହାତରେ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ୧୯-୩-୩୧

୧୫୧

ଏକ କଠୋର ଭର୍ତ୍ସନା

[କେତେଜଣ ବିଦେଶୀଲୁଗା ବେପାରୀ ନଓସାରୀଠାରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ଏକ ଅଭିନନ୍ଦନ-ପତ୍ର ଓ ଏକ ଥଳୀ ଉପହାର ଦେଇଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ଗାନ୍ଧୀଜୀ ନମ୍ର-ଭର୍ତ୍ସନାବାଣୀ ଶୁଣାଇଥିଲେ :]

ଏହି ଉତ୍ସବଟି ମୋତେ ବହୁତ ପରିମାଣରେ ଖାପଛଡ଼ା ଓ ଅନାବଶ୍ୟକ ପରି ଲାଗୁଛି । ବଣିକ ସମିତିର ବଣିକମାନେ ବିଦେଶୀ ବସ୍ତ୍ରର କାରବାର କରୁଛନ୍ତି । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ମୋତେ ବା ସର୍ଦ୍ଦାରଙ୍କୁ କୌଣସି ଅଭିନନ୍ଦନ ପତ୍ର ଦେବା ଆଦୌ ଉଚିତ ନ ଥିଲା । ଅଭିନନ୍ଦନ-ପତ୍ରଟି ଯଦି ବା ନିହାତି ଦେବା କଥା ତେବେ ସେମାନେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ବିଦେଶୀବସ୍ତ୍ର ସହିତ ଆଉ କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ରଖିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ତାହା ସହିତ ଜଣାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ ଥିଲା, ଓ ଏ ସୂଚନା ମଧ୍ୟ ଥିବ ଯେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଯେଉଁ ବିଦେଶୀବସ୍ତ୍ର ଗଚ୍ଛିତ ରହିଛି, ସେମାନେ ତାହାକୁ ହୁଏତ ପୋଡ଼ି ଦେଇଛନ୍ତି ବା ଜଉମୁଦ କରି ରଖିଦେଇଛନ୍ତି । ଏହି କାରବାରଟି ବିଲୁପ୍ତ ହୋଇଯାଉ ବୋ'ଲି ଆମେ ଯେଉଁମାନେ ଦିନରାତି ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଛୁ ସେମାନେ ସେହି କାରବାରରେ ଲିପ୍ତଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କଠାରୁ କପରି ଅଭିନନ୍ଦନ-ପତ୍ର ଓ ଥଳୀ ଗ୍ରହଣ କରିପାରିବ ? ତେଣୁ ବନ୍ଧୁମାନେ ଏହି ଅଭିନନ୍ଦନ-ପତ୍ର ଓ ଥଳୀକୁ ଫେରାଇ ନିଅନ୍ତୁ ବୋଲି ମୁଁ ଅନୁନୟ କରି କହୁଛି । ଅଭିନନ୍ଦନ-ପତ୍ରଟିରେ ସମିତି ବିଷୟରେ କୌଣସି ବିବରଣୀ ଦିଆଯାଇନାହିଁ ଏବଂ ସତେ ଅବା ଏହା ନାଗରିକମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ଦିଆଯାଉଥିବା ମାନପତ୍ର ପରି ମନେ ହେଉଛି । ଏଥିରୁ ଏକ ଅସତ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନୁବାଦର ଗନ୍ଧ ମିଳୁଛି ବୋଲି ବର୍ତ୍ତମାନ ସର୍ଦ୍ଦାରଙ୍କୁ ମୁଁ କହୁଥିଲି । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସବୁପ୍ରକାରର ଲୋକ ଦେଖାଣିଆ କଥା ପରିତ୍ୟାଗ କରିଥାଏ । ଲୋକମାନେ ମୋର ନାମ ସହିତ ଯେଉଁ ମହାତ୍ମା ଶବ୍ଦଟି ଯୋଡ଼ି ଦିଅନ୍ତି, ତାହା ମୋତେ ଆଦୌ ଭଲ ଲାଗେ ନାହିଁ, କାରଣ ମୁଁ ଏଥିଲାଗି ଆପଣାକୁ ଅଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି ବିଚାରିଥାଏ । ମାତ୍ର ମୁଁ ନିଜେ ନିଜକୁ ଏବେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଉପାଧି ଦେଇଛି, ଯେଉଁଥିଲାଗି କି ମୁଁ ପ୍ରକୃତିରେ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରିଥାଏ । ମୁଁ ଆପଣାକୁ ଜଣେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ବୋଲି କହିଥାଏ ଓ ତେଣୁ ଏହାର ଯୋଗ୍ୟ ହେବାଲାଗି ମୋତେ ଉଦ୍ୟମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼ିଲେ ମୋତେ ତିକ୍ତ ଅପ୍ରିୟ ସତକଥା କହିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏହି ଥଳୀ ଓ ମାନପତ୍ରକୁ ଗ୍ରହଣ କଲେ ତାହା ମୋଲାଗି ଏକ ତିକ୍ତ ଔଷଧ ଖାଇଲା ପରି ହେବ, ଏଗୁଡ଼ିକୁ ମୋତେ ଦେଇ ଆପଣମାନେ ବି ଠିକ୍ ସେହିପରି ଅନୁଭବ କରିବେ । ମାତ୍ର ଯଦି ମୁଁ ଆପଣମାନଙ୍କର ହୃଦବୋଧ କରାଇ ନ ପାରିଲି, ତେବେ ଏଗୁଡ଼ିକୁ ଫେରାଇ ନେବାଲାଗି ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିବି । ମୋ' ଜୀବନରେ ଏପରି ବେଳ ଆସିଛି ଯେତେବେଳେ

କି ମୁଁ ମୋର ଭାଇ ଓ ମୋର ପତ୍ନୀଙ୍କ ବିରୋଧରେ ମଧ୍ୟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ପ୍ରୟୋଗ କରିଛି, ତେଣୁ ଆଜି ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ସେଥିରେ କୌଣସି ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଘଟିବ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ସରକାରଙ୍କ ସହିତ ମୁଁ ଅସହଯୋଗ କରୁଛି, ତାଙ୍କର ପ୍ରଦତ୍ତ ଉପାଧି ମୁଁ ଯେପରି ଫେରାଇ ଦେବି ମଦବିକାଲୀ ଦେଉଥିବା ଉପହାରକୁ ଯେପରି ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିବି, ଠିକ୍ ସେହିପରି ଏହି ମାନପତ୍ର ଓ ଥଳୀକୁ ମୋତେ ଆଜି ଫେରାଇ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଆପଣମାନେ ବୁଝନ୍ତୁ ଯେ ଆପଣମାନଙ୍କର ମାନପତ୍ର ଗ୍ରହଣ କଲେ ମୋ' ପକ୍ଷରେ ମୋ'ର ଆଦର୍ଶରୁ ଓହରିଯିବା କଥା ହେବ । ତେବେ ମୁଁ ଆପଣମାନଙ୍କ ମନରେ ହଠାତ୍ ଆଘାତ ଦେବିନାହିଁ, ସେଥିପାଇଁ ଆପଣମାନଙ୍କର ମାରଫତଦାର ଭାବରେ ମାନପତ୍ର ଓ ଥଳୀକୁ ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋ ପାଖରେ ରଖିବି । ମୁଁ ଏଠାରେ ଯାହାସବୁ କହିଛି, ସେଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ଆପଣମାନେ ଗମ୍ଭୀରଭାବେ ବିଚାର କରିପାରନ୍ତି । ମୋର ସର୍ତ୍ତ ଅନୁସାରେ ଆପଣମାନେ ଏଗୁଡ଼ିକୁ ମୋତେ ପ୍ରଦାନ କରିବେ କିମ୍ବା ବିଦେଶୀବସ୍ତ୍ରର କାରବାର ଛାଡ଼ି ନ ପାରୁଥିବାରୁ ଏଗୁଡ଼ିକୁ ଫେରାଇ ନେଇଯିବେ, ଏହାର ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିବାର ଦାୟିତ୍ୱ ଆପଣମାନଙ୍କ ଉପରେ ରହିଲା ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୧୯-୩-୩୧

୧୫୨

ପିକେଟିଂ

ପିକେଟିଂ ବିଷୟରେ ମୁଁ ଏବେ ଯେଉଁ ମନ୍ତବ୍ୟମାନ କରିଛି ମୋର ସମାଲୋଚକମାନେ ସେଥିରେ ତ୍ରସ୍ତ ଓ ବିସ୍ମିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ପିକେଟିଂ ହେଉଥିବା ସ୍ଥାନରେ ଯେପରି ଅନ୍ୟ ଲୋକମାନେ ପ୍ରବେଶ କରି ନ ପାରିବେ, ସେଥିଲାଗି ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକମାନେ ହାତକୁ ହାତ ଛନ୍ଦି ଆପଣାକୁ ଗୋଟିଏ ଜୀବନ୍ତ ପ୍ରାଚୀର ପରି କରି ରଖିବାଟାକୁ ମୁଁ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାର ହିଂସା ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଥିବାରୁ ସେମାନେ ବିସ୍ମିତ ହୋଇଛନ୍ତି ଓ ଭାବୁଛନ୍ତି ଯେ ଏପରି କହିବାଦ୍ୱାରା ମୁଁ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନବେଳେ ନିଜେ କହିଥିବା ଓ କରିଥିବା କଥା କାମଗୁଡ଼ିକର ବିରୁଦ୍ଧାଚରଣ କରୁଛି । ଯଦି ତାହାହିଁ ପ୍ରକୃତ କଥା ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ମୁଁ ଏବେ ଯାହା ଲେଖିଛି ତାହାଦ୍ୱାରା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଦୂର ଅତୀତର ମୋର କଥା ଓ କାର୍ଯ୍ୟ ରଦ୍ଦ୍ ହୋଇଗଲା ବୋଲି ଧରାଯାଉ । ବୟସ ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୋର ଶରୀର କ୍ଷୟ ହେବାରେ ଲାଗିଛି, ମାତ୍ର ମୋର ବିଚାର ବୁଦ୍ଧି ଉପରେ ସେପରି କୌଣସି କ୍ଷୟର ନିୟମ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁନାହିଁ ବୋଲି ମୁଁ ଆଶା କରୁଛି । ବରଂ ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ଏହାର ଯେ କେବଳ କ୍ଷୟ ଘଟୁନାହିଁ, ତାହା ନୁହେଁ ମାତ୍ର ଏହା ଦିନୁ ଦିନ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବାରେ ଲାଗୁଛି । ଏହା ଠିକ୍ ହୋଇଥାଉ ବା ନ ହୋଇଥାଉ ପିକେଟିଂ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ହୋଇଥିବା ମନ୍ତବ୍ୟ ବିଷୟରେ ମୋର ମୁଣ୍ଡ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିଷ୍କାର ରହିଛି । ସେଗୁଡ଼ିକ କଂଗ୍ରେସ ଲୋକଙ୍କ ମନକୁ ନ ପାଇଥିଲେ ସେମାନେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ତ୍ୟାଗ କରିପାରନ୍ତି; ମାତ୍ର

ଏପରି କଲେ ସେମାନେ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ପିକେଟିଂର ନିୟମକୁ ଅବଶ୍ୟ ଲଂଘନ କରିବେ । ମାତ୍ର ମୋର ଅତୀତର କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନର ବୃତ୍ତି ଭିତରେ ଆଦୌ ଅସଙ୍ଗତି ନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରେ ମୁଁ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟର ସର୍ବପ୍ରଥମ ସଙ୍ଗଠନ କରିଥିଲି, ସେତେବେଳେ ମୋର ସାଥୀମାନେ ପିକେଟିଂ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ମୋ' ସହିତ ଆଲୋଚନା କରିଥିଲେ । ସେଠି ଜୋହାନେସ୍ ବର୍ଗର ରେଜିଷ୍ଟ୍ରୀ ଅଫିସରେ ପିକେଟିଂ କରିବାକୁ ସ୍ଥିର ହୋଇଥିଲା ଓ ସେଠାରେ ପିକେଟିଂକାରୀମାନଙ୍କର ଏକ ଜୀବନ୍ତ ପ୍ରାଚୀର ଗଢ଼ାଯାଉ ବୋଲି ପ୍ରସ୍ତାବ ଆସିଥିଲା । ଏହାକୁ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ହିଂସାତ୍ମକ ବୋଲି କହି ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିଥିଲି । ଫଳରେ ଏକ ବଡ଼ ଚହଟକୀ ଜାଗାରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ପିକେଟିଂକାରୀମାନେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇ ରହିଥିଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କର ସତର୍କ ଚକ୍ଷୁକୁ ଏଡ଼ିଯିବା ଆଉ କାହାରି ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ହେଲାନାହିଁ; ମାତ୍ର ଯିଏ ଚାହିଁଲା ସିଏ ବିନା ବାଧାରେ ରେଜେଷ୍ଟ୍ରି ଅଫିସକୁ ଯାଇପାରିଲା । ଗୋଠଖଣ୍ଡିଆମାନଙ୍କର ନାମ ପ୍ରକାଶିତ କରିଦେବା ଫଳରେ ଯେଉଁ ଲୋକନିନ୍ଦା ହେବ ତାହାରି ବଳ ଉପରେ ହିଁ ନିର୍ଭର କରାଯାଇଥିଲା । ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ମଦଦୋକାନର ପିକେଟିଂ ଆରମ୍ଭ ହେଲାବେଳେ ମୁଁ ସେହି ରୀତିଟି ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲି । ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଅହିଂସାର ଯଥାର୍ଥତାର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରୁଥିବା ନାରୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟଟି ବିଶେଷ ଭାବରେ ନ୍ୟସ୍ତ କରାଯାଇଥିଲା । ତେଣୁ ଏକ ଜୀବନ୍ତ ପ୍ରାଚୀର ଠିଆ କରିବାର କୌଣସି ପ୍ରଶ୍ନ ହିଁ ଉଠି ନ ଥିଲା । ଅବଶ୍ୟ ସେହି ସମୟରେ ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଲୋକେ ନିୟମ ବହିର୍ଭୂତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ହେଉଛି । ମାତ୍ର ଉକ୍ତ ଭାବରେ ସମାଲୋଚିତ ମୋର ଲେଖାଟିରେ ମୁଁ ଯେଉଁ ଧରଣର ପିକେଟିଂର ନିନ୍ଦାବାଦ କରିଛି ସେ ଧରଣକୁ ମୁଁ କେବେ ସ୍ୱୀକୃତି ଦେଇଥିବାର ଗୋଟିଏ ହେଲେ ଉଦାହରଣ ମୋର ମନେ ପଡ଼ୁନାହିଁ ଏବଂ ପିକେଟିଂ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଗୋଟିଏ ଜୀବନ୍ତ ପ୍ରାଚୀର ଠିଆ କରି ଲୋକମାନଙ୍କର ଯାତାୟତରେ ବାଧା ସୃଷ୍ଟି କଲେ ତାହାକୁ ନଗ୍ନ ହିଂସା ବୋଲି ବୁଝିବାରେ ବାସ୍ତବରେ ଅସୁବିଧା ହେଉଛି କି ? କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଯାଉଥିବା ଜଣେ ଲୋକ ବିରୋଧରେ ସିଧା ବଳପ୍ରୟୋଗ କରିବା ଏବଂ ତା'ର କାର୍ଯ୍ୟଟି ମଝିରେ ନିଜେ ଠିଆହୋଇ ବଳପ୍ରୟୋଗ କରିବା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରକୃତରେ କି ପ୍ରଭେଦ ରହିଛି ? ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ସମୟରେ ଯେତେବେଳେ ବନାରସର ଛାତ୍ରମାନେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଫାଟକଗୁଡ଼ିକ ଅବରୋଧ କଲେ ସେତେବେଳେ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଏକ ଜରୁରୀ ବାର୍ତ୍ତା ପଠାଇଥିଲି ଓ ମୋର ଯେତେଦୂର ମନେ ପଡ଼ୁଛି, ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ କାଗଜରେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟର ନିନ୍ଦା କରିଥିଲି । ଅବଶ୍ୟ ଯେଉଁମାନେ ହିଂସା ଅହିଂସା ବିଷୟରେ ମୋ'ଠାରୁ ଭିନ୍ନ ମତ ପୋଷଣ କରନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ ମୋ'ର ଯୁକ୍ତି କରିବାର କିଛି ନାହିଁ ।

—ହରିଜନ, ତା ୨୭-[illegible]

୧୫୩

ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ପିକେଟିଂ କାହାକୁ କହିବା ?

ଜଣେ ପତ୍ରପ୍ରେରକ ଲେଖିଛନ୍ତି :

"ମୁଁ ଦେଖୁଛି ଯେ ଏଠି ବମ୍ବେରେ 'ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ପିକେଟିଂ'ରୂପୀ ଅସ୍ତ୍ରର ଅପବ୍ୟବହାର ହିଁ କରାଯାଉଛି । କାରଣ ଉଚିତ ବା ଅନୁଚିତ ଯେକୌଣସି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏହା ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଉ ପଛକେ, ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ପିକେଟିଂ କଦାପି ଏକ ଅପରାଧ ନୁହେଁ ବୋଲି ଧରି ନିଆଯାଉଛି । ଯାହାର ବିରୋଧରେ ଏପରି ପିକେଟିଂ କରାଯାଉଛି, ସେ ବିଚରା ପୋଲିସ୍ ବା ଆଇନ କାହାର ପାଖରୁ କୌଣସି ରକ୍ଷାମୂଳକ ସାହାଯ୍ୟ ପାଉନାହିଁ । ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ସ୍ୱରୂପ କ, ହେଉଛି ଜଣେ ଦୋକାନୀ, ଖ, କ ଅଧୀନରେ କାମ କରୁଛି । କ ଠାରୁ ତା'ର କୌଣସି ଆଇନଗତ ଦାବୀ ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ କ ତାହାର ଦାବୀଗୁଡ଼ିକର ପୂରଣ ନ କଲେ ସେ ତା'ର ଦୋକାନ ଆଗରେ ପିକେଟିଂ କରିବ ବୋଲି କ'କୁ ଯାଇ ଧମକ ଦେଉଛି ଏବଂ 'ନେତା' ବୋଲିଉଥିବା ଗ ଓ ଘ'ଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ନେଇ ସେ ପ୍ରକୃତରେ କ'ର ଦୋକାନ ଆଗରେ ପିକେଟିଂ କରୁଛି । ସେ କ'ର ଗରାଖମାନଙ୍କୁ ତା'ର ଦୋକାନର ପୃଷ୍ଠପୋଷକ ନ କରିବାକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଭୁଲକଥା ବୁଝାଉଛି । ଏ ସବୁ ପିକେଟିଂରେ କୌଣସି ଶାରୀରିକ ବଳର ପ୍ରୟୋଗ ନ ହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତଥାପି ଆପଣ ଏହାକୁ 'ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ' ବୋଲି କହିବେ କି ?"

ଏହି ସବୁ ପିକେଟିଂ ଆଇନ୍ ସଙ୍ଗତ କି ନୁହେଁ, ମୁଁ ତାହା କହି ପାରିବିନାହିଁ, ମାତ୍ର ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ କହିପାରିବି ଯେ ଏଗୁଡ଼ିକୁ କଦାପି ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଅର୍ଥାତ୍ ଅହିଂସ ବୋଲି କୁହାଯିବ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ପିକେଟିଂର ଏକ ଅସନ୍ଦିଗ୍ଧ ନ୍ୟାୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନ ଥିବ ତାହା ହିଂସାତ୍ମକ । ସେଥିରେ କୌଣସି ଶାରୀରିକ ବଳର ପ୍ରୟୋଗ ନ ହେଉଥାଉ ପଛକେ, ଏପରି ଏକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବିନା ପିକେଟିଂ ପରିଣତ ହେବ ଏବଂ ମଣିଷର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅଧିକାର ସମୂହରେ ଅଯଥା ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବ । ସାଧାରଣତଃ ଏକ ଦାୟିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନୁଷ୍ଠାନଦ୍ୱାରା ଆୟୋଜିତ ନ ହେଲେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ କାହାର ପିକେଟିଂ କରିବା ଉଚିତ ହେବନାହିଁ । ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ପରି ପିକେଟିଂର ମଧ୍ୟ ସୁନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୀମାରେଖାମାନ ରହିଛି ଏବଂ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଠିକ୍ ଠିକ୍ ପାଳିତ ନ ହେଲେ ଏହା ଅବୈଧ ଓ ନିନ୍ଦନୀୟ ବୋଲି ସାବ୍ୟସ୍ତ ହେବ ।

—ହରିଜନ, ତା ୨-୧୨-୩୯

୧୪୪

ପିକେଟିଂ ଓ ପ୍ରେମ

ଖବରକାଗଜରେ ଜଣେ ଲେଖକ ବଡ଼ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ପଚାରିଛନ୍ତି : "ମୋ'ର ପ୍ରେମ ମାର୍ଗ ସହିତ ମୁଁ ପିକେଟିଂକୁ କିପରି ଖାପ ଖୁଆଇ ପାରିବି ? ପିକେଟିଂ ବୋଲନ୍ତି ଏକ ପ୍ରକାରର ହିଂସା କିମ୍ବା ଅଯଥା ଚାପ ବୁଝାଏ ନାହିଁ କି ?" ହଁ, ତାହା ନିଶ୍ଚୟ ସେପରି ହୋଇପାରେ । ଏକାଧିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେ ସେପରି ହୋଇଛି, ଏହା ମୁଁ ଅତି ଦୁଃଖର ସହିତ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି । ମାତ୍ର ମୋ' ଜାଣିବାରେ ଏକ ପ୍ରେମ ମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟ ହିସାବରେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ପ୍ରୟୋଗ ହୋଇଛି । କେବଳ ଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରେମଦ୍ୱାରା ପ୍ରେରିତ ହୋଇ ଏକାଧିକ ଭଉଣୀ ଓ ସାନ ସାନ ପିଲା ପିକେଟିଂ କରି ଯାଇଛନ୍ତି । ମାରୱାଡ଼ିମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର କୌଣସି ଘୃଣାଭାବ ରହିଛି ବୋଲି କେହି ଅଭିଯୋଗ କରି ନାହିଁ । ସେଠ୍ ଯମୁନାଲାଲଜୀଙ୍କର ବି ତାଙ୍କର ଜାତିଭାଇଙ୍କ ପ୍ରତି ଓ ବଣିକସାଥୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି କୌଣସି ଘୃଣାଭାବ ରହିଛି ବୋଲି ବି କେହି ଦୋଷ ଦେଇ ପାରିବନାହିଁ । ଏବଂ ତଥାପି ଆମେ ଦୁହେଁ ଏବେ ମାରୱାଡ଼ୀ-ମାନଙ୍କର ବିଦେଶୀ ଲୁଗା ଦୋକାନ ଆଗରେ ପିକେଟିଂର ସମର୍ଥନ କରୁଛୁ । ଭୁଲ କରୁଥିବା ବାପର ବାଟ ଓଗାଳି ଯେତେବେଳେ ତା'ର ଝିଅ ଆସି ଆଗରେ ଠିଆ ହୁଏ, ସେ ଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରେମ ଭାବ ସହିତ ହିଁ ତାହା କରିଥାଏ । ଅସଲ କଥା ହେଉଛି, ଏପରି କେତେକ କାର୍ଯ୍ୟ ରହିଛି, ଯାହାକୁ କି ସବୁ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକେ ସାଧାରଣ ଭାବରେ କରିଥାନ୍ତି ଏବଂ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଭିତରେ ଆପତ୍ତିଜନକ କିଛି ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେଗୁଡ଼ିକ ପଛରେ ରହିଥିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହିଁ ସେଗୁଡ଼ିକ ଗୁଣ ଓ ଅବଗୁଣ ବିଷୟରେ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରି ଦେଇଥାଏ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୨୨-୯-୨୧

(ଗ)-ସାମାଜିକ ସଂସ୍କାରରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

୧୪୫

ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ମହତ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ବିଶ୍ୱଜନୀନତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ କହିବାକୁ ଯାଇ ମୁଁ ଏହି ପତ୍ରିକାରେ ବାରବାର ମତ ପ୍ରକାଶ କରି ଆସିଛି ଯେ ରାଜନୀତିକ କ୍ଷେତ୍ରପରି ସାମାଜିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଇ ପାରିବ । ସରକାର, ସମାଜ ବା ଆପଣାର ପରିବାର, ବାପା, ମାଆ, ସ୍ୱାମୀ ବା ସ୍ତ୍ରୀ ସମସ୍ତଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଏହା ସମାନ ଭାବରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହେବ । କାରଣ ଏହି ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଅସ୍ତ୍ରଟିର ଏପରି ଏକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ରହିଛି ଯେ, ଯେତେବେଳେ ଏଥିରେ ହିଂସାର କୌଣସି କଳଙ୍କ ଲାଗି ନ ଥିବ ଏବଂ କେବଳ ପ୍ରେମ ଦ୍ୱାରା ହିଁ ଏହା

ସ୍ୱୀକୃତ ହେଉଥିବ, ସେତେବେଳେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅନିଷ୍ଟ ହେବାର ଆଶଙ୍କା ନ ରଖି ଆମେ ଏହାକୁ ଯେକୌଣସି ଉପଲକ୍ଷ୍ୟରେ ଓ ଯେକୌଣସି ପରିସ୍ଥିତିରେ ପ୍ରୟୋଗ କରିପାରିବା । ଅଳ୍ପ କେତେଦିନ ତଳେ ଧରମଜ୍ [ଖେଡ଼ା ଜିଲ୍ଲା]ର ସାହସୀ ଓ ଶକ୍ତିମାନ୍ ଛାତ୍ରମାନେ ସାମାଜିକ ଅନ୍ୟାୟ ବିରୋଧରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ପ୍ରୟୋଗର ଏକ ବାସ୍ତବ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଖା ଦେଇଥିଲି । ବିଭିନ୍ନ ଚିଠିପତ୍ରରୁ ମୁଁ ଘଟଣାଟି ବିଷୟରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ବିବରଣୀ ସଂଗ୍ରହ କରିଛି :

କେତେଦିନ ତଳେ ଧର୍ମଜ୍‌ର ଜଣେ ଭଦ୍ରଲୋକ ତାଙ୍କ ମାଆଙ୍କର ଦ୍ୱାଦଶାହ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଉପଲକ୍ଷେ ଗୋଟିଏ ଜାତିଆଣ ଭୋଜି ଦେଉଥିଲେ । ଏହା ପୂର୍ବରୁ ଏହି ବିଷୟ ଉପରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଯୁବକମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଖୁବ୍ ବାଦାନୁବାଦ ଓ ଯୁକ୍ତିତର୍କ ଚାଲିଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ସ୍ଥାନୀୟ ଆଉ କେତେଜଣ ଅଧିବାସୀ ମଧ୍ୟ ଏପରି ଏକ ପ୍ରଥାକୁ ଘୋର ନାପସନ୍ଦ କରୁଥିଲେ । ଏହି ଉପଲକ୍ଷ୍ୟରେ ଅବଶ୍ୟ କିଛି କରାଯିବା ଉଚିତ ବୋଲି ସେମାନେ ଅନୁଭବ କଲେ । ସେହି ଅନୁସାରେ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଅଧିକାଂଶ ଏହି ତିନୋଟି ଶପଥରୁ ସବୁତକ ବା କେତୋଟି ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ :

୧—ଗୁରୁଜନମାନଙ୍କ ସହିତ ସେମାନେ ଭୋଜିରେ ଯୋଗ ଦେବେ ନାହିଁ କି ଏହି ଉପଲକ୍ଷ୍ୟରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଖାଦ୍ୟ ଖାଇବେ ନାହିଁ ।

୨—ପ୍ରଥାଟି ବିରୋଧରେ ଦୃଢ଼ ପ୍ରତିବାଦ ଜଣାଇ ସେମାନେ ସେଦିନ ଉପବାସ କରିବେ ।

୩—ଏ ସବୁ କରିବା ହେତୁ ଗୁରୁଜନମାନଙ୍କଠାରୁ ଯେଉଁ କର୍କଶ ବ୍ୟବହାର ମିଳିବ, ତାହାକୁ ସେମାନେ ପ୍ରସନ୍ନ ଭାବେ ଓ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ସହକାରେ ସହ୍ୟ କରିବେ ।

ଏହି ନିଷ୍ପତ୍ତି ଅନୁସାରେ ଅଳ୍ପବୟସ୍କ ପିଲାଙ୍କ ସମେତ ବହୁସଂଖ୍ୟକ ଛାତ୍ର ଭୋଜି ଦିନ ଉପବାସ କଲେ ଓ ଗୁରୁଜନମାନଙ୍କର କ୍ରୋଧର ଉପଲକ୍ଷ୍ୟ ହେଲେ । ଏହି ପଦକ୍ଷେପ ଯୋଗୁଁ ଛାତ୍ରମାନେ ଗୁରୁତର ଆର୍ଥିକ ପରିଣାମ ସହିବାର ସମ୍ଭାବନା ମଧ୍ୟ ଥିଲା । ଗୁରୁଜନମାନେ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ଖର୍ଚ୍ଚ ଲାଗି କୌଣସି ପଇସା ଦେବେନାହିଁ ବୋଲି ଏବଂ ସ୍ଥାନୀୟ ସଂସ୍ଥାଗୁଡ଼ିକୁ ବି ସବୁ ସାହାଯ୍ୟ ବନ୍ଦ କରିଦେବେ ବୋଲି ଧମକ ଦେଲେ । ମାତ୍ର ତଥାପି ଛାତ୍ରମାନେ ଦୃଢ଼ ରହିଲେ । ଦୁଇଶହ ପଞ୍ଚାଅଶି ଜଣଯାଏ ଛାତ୍ର ଜାତିଆଣ ଭୋଜିରେ ଭାଗ ନେଲେନାହିଁ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଅଧିକାଂଶ ଉପବାସ କରିଥିଲେ ।

ମୁଁ ଏହି ବାଳକମାନଙ୍କୁ ଅଭିନନ୍ଦନ ଜଣାଉଛି ଏବଂ ସମାଜରେ ସଂସ୍କାର ଆଣିବା ଦିଗରେ ଛାତ୍ରମାନେ ସବୁଠି ଏକ ପ୍ରଧାନ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିବେ ବୋଲି ଆଶା କରୁଛି । ସେମାନଙ୍କ ହାତରେ ସ୍ୱରାଜର ଚାବିକାଠି ରହିଛି । ଠିକ୍ ସେହିପରି ସାମାଜିକ ସଂସ୍କାର ଓ ଧର୍ମରକ୍ଷାର ଚାବି ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ପକେଟରେ ରହିଛି । ଯଦିଓ ଆପଣାର ଅବହେଳା ବା ସଚେତନତା ଅଭାବରୁ ସେମାନେ ହୁଏତ ଏହା ଜାଣି ପାରୁନାହାନ୍ତି । ମାତ୍ର ଧର୍ମଜ୍‌ର

ଛାତ୍ରମାନେ ଦେଖାଇଥିବା ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତଟି ସେମାନଙ୍କୁ ଆପଣା ଶକ୍ତି ବିଷୟରେ ସଚେତନ କରିଛିବ ବୋଲି ମୁଁ ଆଶା କରୁଛି । ମୋ' ମତରେ ଉପବାସ କରିଥିବା ଏହି ଯୁବକମାନେ ହିଁ ସେଦିନ ମୃତା ରମଣୀଙ୍କର ଯଥାର୍ଥ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ପାଳନ କରିଥିଲେ, ଯେଉଁଠି କି ଭୋଜିଭାତ ଦେଇଥିବା ଲୋକେ ଅକାରଣରେ ପଇସା ନଷ୍ଟ କଲେ ଓ ଗରିବମାନଙ୍କୁ ଏକ କୁତ୍ସିତ ଉଦାହରଣ ଦେଖାଇଲେ । ଧନୀ ଓ ପଇସାବାଲା ଲୋକେ ସେମାନଙ୍କର ଈଶ୍ୱର ଦତ୍ତ ଧନକୁ ଲୋକହିତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବା ଉଚିତ । ଗରିବ ଲୋକେ ବିବାହ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ପ୍ରଭୃତିରେ ଜାତିଆଣ ଭୋଜି ଦେବା ଲାଗି 'ସମର୍ଥ' ହେବେନାହିଁ ବୋଲି ସେମାନଙ୍କର ବୁଝିବା ଉଚିତ । ଏହିସବୁ କୁପ୍ରଥା ଫଳରେ କେତେ ଦରିଦ୍ର ପରିବାର ସର୍ବସ୍ୱାନ୍ତ ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ଧର୍ମଜ ଗାଆଁରେ ସେଦିନ ଜାତିଆଣ ଭୋଜିରେ ବ୍ୟୟିତ ହୋଇଥିବା ପଇସାକୁ ଯଦି ଗରିବ ଛାତ୍ର ବା ବିଧବାମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାରେ, ଖଦୀ ବା ଗୋରକ୍ଷା କାମରେ ବା 'ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ'ମାନଙ୍କର ସେବାରେ ଲଗାଯାଇ ଥାଆନ୍ତା, ତେବେ ସେଥିରୁ ସୁଫଳ ଫଳିଥାନ୍ତା ଓ ତାହା ମୃତ ଆତ୍ମାକୁ ଶାନ୍ତି ମଧ୍ୟ ଦେଇଥାଆନ୍ତା । ମାତ୍ର ଭୋଜି ଭାତକୁ ତ କଏ କୁଆଡ଼େ ପାଶୋରି ସାରିଲେଣି । ଏହାଦ୍ୱାରା କାହାରି କୌଣସି ଲାଭ ହୋଇନାହିଁ ଓ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ମନରେ ତଥା ଧର୍ମଜ୍ ଗାଆଁର ଚେତନାଶୀଳ ଲୋକଙ୍କ ମନରେ ଏହା ଗଭୀର ଦୁଃଖ ଜନ୍ମାଇଛି ।

କାତିଆଣ ଭୋଜି ପ୍ରଥାଟି ବନ୍ଦ ହୋଇ ପାରିଲାନାହିଁ, ତେଣୁ ସେଥିପାଇଁ କରାଯାଇଥିବା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ମଧ୍ୟ ବୃଥା ହୋଇଗଲା ବୋଲି ଯେପରି କେହି କଳ୍ପନା ନ କରନ୍ତି । ଏହି ସତ୍ୟାଗ୍ରହଦ୍ୱାରା ତୁରନ୍ତ କୌଣସି ଦୃଶ୍ୟମାନ ଫଳ ମିଳିବାର ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ ବୋଲି ସ୍ୱୟଂ ଛାତ୍ରମାନେ ବି ଜାଣିଥିଲେ । ମାତ୍ର ଆମେ ଏକଥା ନିଶ୍ଚିତରୂପେ ଜାଣିରଖିବା ଯେ ସେମାନେ ସତର୍କ ଓ ସଚେତନ ରହିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେହି ଗାଆଁର କୌଣସି ଶେଠ ଶ୍ରାଦ୍ଧଭୋଜି ଦେବାଲାଗି ଆଉ କଦାପି ସାହସ କରିବନାହିଁ । ଦୀର୍ଘକାଳର ପ୍ରଚଳିତ ଏକ ପୁରୁଣା ସାମାଜିକ ଅନ୍ୟାୟକୁ ଆମେ କଦାପି ଏକା ଚୋଟକେ ଲୋପ କରି ପାରିବା ନାହିଁ । ଏଥିଲାଗି ସବୁବେଳେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଓ ଅଧ୍ୟବସାୟ ଆବଶ୍ୟକ ।

ଆମ ସମାଜର 'ଗୁରୁଜନ'ମାନେ ଆଉ କେବେ ଯାଇ ସମୟର ସଙ୍କେତ ଚିହ୍ନି ଶିଖିବେ ? ସାମାଜିକ ପ୍ରଥାକୁ ସମାଜ ଓ ଦେଶର କଲ୍ୟାଣ ପାଇଁ ବ୍ୟବହାର ନ କରି ସେମାନେ କେତେଦିନ ଯାଏ ପ୍ରଥାର ଦାସ ହୋଇ ରହିଥିବେ ? ସେମାନଙ୍କର ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଆଜି ସେମାନେ ଯେଉଁ ପାଠ ପଢ଼ାଉଛନ୍ତି, ତାହା ବ୍ୟାବହାରିକ ପ୍ରୟୋଗରୁ ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ କେତେଦିନଯାଏ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ କରି ରଖିଥିବେ ? ଠିକ୍ ଭୁଲ ବିଷୟରେ ଆପଣାର ବିଚାରକୁ ସେମାନେ ଆଉ କେତେଦିନ ଯାଏ ଏପରି ଅଫିମ ଖୁଆଇ ରଖିଥିବେ ? ସେମାନଙ୍କ ନିଦ ଆଉ କେବେ ଭାଙ୍ଗିବ ଓ ସେମାନେ ଯଥାର୍ଥ ଅର୍ଥରେ ଆଉ କେବେଯାଇ ମହାଜନ ବୋଲାଇ ପାରିବେ ?

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ ତା ୧-୩-୨୮

୧୫୭

ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ସୀମା

ବୃଦ୍ଧମାନଙ୍କ ସହିତ ବାଳୁତ କନ୍ୟାଙ୍କର ବିବାହକୁ ବନ୍ଦ କରିବାଲାଗି ଅଧୀର ହୋଇ ଜଣେ ପତ୍ରପ୍ରେରକ ଲେଖିଛନ୍ତି :

"ଏହି ଅନ୍ୟାୟଟି ଲାଗି କଠୋର ପ୍ରତିବିଧାନ ଲୋଡ଼ା । ପଚିଶିଜଣ ଚରିତ୍ରବାନ୍ ଯୁବକ ଗୋଟିଏ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଦଳ ଗଠନ କରିବେ । ବିବାହ ଉତ୍ସବର ଆଠ ଦଶ ଦିନ ଆଗରୁ ସେମାନେ ଘଟଣା ସ୍ଥଳରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିବେ । ସେମାନେ ଦୁଇପକ୍ଷଙ୍କୁ ବୁଝାଇବେ, ଜାତିଆଣ ସଭାର ମୁଖିଆମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇବେ ଓ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଆଉ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ବୁଝାଇବେ । ଏହାପରେ ବିବାହର ନିନ୍ଦାକରି ପତ୍ରପତ୍ରମାନ ଧରି ସେମାନେ ଗାଁ ରାସ୍ତାରେ ବୁଲିବେ ଏବଂ ପ୍ରସ୍ତାବିତ ବିବାହର ବିରୋଧ ଲାଗି ଏକ ବାତାବରଣ ସୃଷ୍ଟି କରିବେ । ସେହି ବିବାହର ଭୋଜି ଆଦିକୁ ଶାନ୍ତ ଭାବେ ବର୍ଜନ କରିବାଲାଗି ସେମାନେ ସହର ବା ଗାଁ ର ବାସିନ୍ଦାମାନଙ୍କୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବେ ଓ ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ କାରାବରଣ କରିବେ ବା ଅନ୍ୟ ଯେ କୌଣସି ଦଣ୍ଡ ସହିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହିବେ ।"

"ଏହିପରି ଭାବରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଦଳଟି ସେହି ଅଞ୍ଚଳରେ ଏକ ଶକ୍ତିରେ ପରିଣତ ହୋଇପାରିବ, ଏବଂ ଏପରି ବିବାହ ଅତୀତର ଘଟଣା ହୋଇରହିବ ।"

ପ୍ରସ୍ତାବଟି ବଡ଼ ଆକର୍ଷକ ମନେ ହେଉଚି, ମାତ୍ର ଏହା ଅରକରୁ ଅଧିକ କାମରେ ଲାଗି ପାରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ମୋର ଭୟ ହେଉଛି । ଯେଉଁଠି କାମୁକତା ଓ ଧନଲାଳସା ଏକାଠି ହାତ ମିଳାଇଥାନ୍ତି, ସେଠାରେ ନିଗ୍ରହମାନଙ୍କର ବଳି ପଡ଼ିବା ପ୍ରାୟ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇପଡ଼େ । କାମୁକ ବୁଢ଼ାବର ଓ ଲୋଭୀ ବାପ ମାଆ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଦଳ ଆସୁଛନ୍ତି ବୋଲି ଗନ୍ଧ ପାଇବା ମାତ୍ରକେ ଗୋପନରେ ବିବାହ କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପନ କରି ନିଶ୍ଚୟ ଖସିଯିବେ । ଏହିସବୁ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ନିର୍ବାହ କରିବାପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ କଦାପି ପୁରୋହିତ ଓ ବରଯାତ୍ରୀଙ୍କର ଅଭାବ ପଡ଼ିବନାହିଁ । 'ନବଜୀବନ'ର ପାଠକମାନେ କେତେଦିନ ତଳେ ଘଟିଥିବା ଗୋଟିଏ ଘଟଣା ସହିତ ପରିଚିତ ଥିବେ । ସେହି ଘଟଣାର ବୃଦ୍ଧଜଣକ ଆପଣାର ପାପଲାଗି ଅନୁତାପ କରୁଥିବାର ଛଳନା କଲେ ଏବଂ ସର୍ବସାଧାରଣରେ ଗୋଟାଏ ଲମ୍ବା କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଦେଇ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଖିରେ ବେଶ୍ ଧୂଳି ଦେଇପାରିଲେ, ସଂସ୍କାରକମାନେ ବି ଖୁବ ପୁଲକିତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ, ମାତ୍ର ସେମାନେ ପରସ୍ପରକୁ ଅଭିନନ୍ଦନ ଦେଇ ନ ସାରୁଣୁ ତେଣେ ବୃଦ୍ଧ ଗୋପନରେ ବିଭାହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଗୋଟିଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯାହା ଘଟିଲା, ଅନ୍ୟ ଯେ କୌଣସି କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ତାହା ଘଟିପାରିବ । ତେଣୁ ଅନ୍ୟାୟଟିର ପ୍ରତିକାର କରିବାକୁ ହେଲେ ଆମକୁ ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ମୁଁ ଭାବୁଛି କାମୁକତାର ଦାସ ଅପେକ୍ଷା ହୁଏତ କନ୍ୟାର ଲୋଭୀ ବାପକୁ ଯାଇ ଧରିବା ଅଧିକ ସହଜ ହେବ । ଏ

ବିଷୟରେ ଜନମତ ସୃଷ୍ଟି କରିବାର ବି ଭାରି ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ଧନର ଲୋଭରେ ପଡ଼ି ଯେଉଁ ବାପମାନେ ଆପଣାର କନ୍ୟାକୁ ବିକ୍ରୟ କରି ଦେଉଛନ୍ତି ଆମେ ସେମାନଙ୍କୁ ଖୋଜି ବାହାର କରିବା ଓ ସେମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇବା, ଏବଂ ଏପରି ବିବାହ ସବୁକୁ ନିନ୍ଦା କରି ପ୍ରସ୍ତାବ ଗ୍ରହଣ କରିବାଲାଗି ଆମେ ଜାତିଆଣି ସଭାଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବା । ଏକଥା ସ୍ପଷ୍ଟ ଯେ ଗୋଟିଏ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଦଳ ଏକ ବଡ଼ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏପରି ସଂସ୍କାର ସମ୍ଭବ କରାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ର ସୀମାବଦ୍ଧ ରହିବାକୁ ବାଧ୍ୟ । କନ୍ୟାକୁମାରୀର ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଦଳ କାଶ୍ମୀରରେ ହେଉଥିବା ଏକ ଶିଶୁ-ବିବାହକୁ କଦାପି ବନ୍ଦକରି ପାରିବେନାହିଁ । ତେଣୁ ସଂସ୍କାରକମାନଙ୍କୁ ଆପଣାର ସୀମିତତାକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । କୌଣସି ଅସମ୍ଭବ କଥା ଲାଗି ଆମେ କଦାପି ଚେଷ୍ଟା କରିବାକୁ ଯିବାନାହିଁ ।

ପରିଣାମ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ପ୍ରେମ ଓ ଅହିଂସା ଅତୁଳନୀୟ । ମାତ୍ର ଏହାର ପ୍ରୟୋଗରେ କୌଣସି ଦେଖାଣିଆ ପଣ, କୋଳାହଳ ବା ତ୍ୱରାର ଅବଶ୍ୟକ ନାହିଁ । ସେଥିଲାଗି ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ଥିବା ଦରକାର ଓ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ଲାଗି ଆତ୍ମଶୁଦ୍ଧି ଦରକାର । ନିର୍ମଳ ଚରିତ୍ର ଓ ଆତ୍ମଶୁଦ୍ଧି-ସମ୍ପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଅତି ସହଜରେ ବିଶ୍ୱାସ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିବେ ଏବଂ ଆପଣା ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗର ବାତାବରଣକୁ ସ୍ୱତଃ ଶୁଦ୍ଧ କରିଦେଇ ପାରିବେ । ରାଜନୀତିକ ସଂସ୍କାରଠାରୁ ସାମାଜିକ ସଂସ୍କାରଲାଗି ଅଧିକ ଅଭ୍ୟାସ କରିବାକୁ ପଡ଼େ ବୋଲି ମୁଁ ଅନେକ ଦିନରୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିଆସିଛି । ବର୍ତ୍ତମାନର ବାତାବରଣ ପ୍ରଥମଟି ଲାଗି ତିଆରି ହୋଇ ରହିଛି, ଲୋକେ ଏଥିରେ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରୁଛନ୍ତି ଏବଂ ସାଧାରଣତଃ ଗୋଟାଏ ଧାରଣା ହୋଇଯାଇଛି ଯେ ଆତ୍ମଶୁଦ୍ଧି ବିନା ମଧ୍ୟ ଏହି ରାଜନୀତିକ ସଂସ୍କାର ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିବ । ମାତ୍ର ଅନ୍ୟପକ୍ଷରେ ସାମାଜିକ ସଂସ୍କାର ଲାଗି ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ବଡ଼ କମ୍ ଆଗ୍ରହ ରହିଛି । ସେହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆନ୍ଦୋଳନର ଫଳାଫଳ ଚମକପ୍ରଦ ବୋଲି ମନେ ହେଉନାହିଁ ଏବଂ ଅଭିନନ୍ଦନ ବା ମାନପତ୍ର ଲାଗି ସେଠି ଖୁବ୍ କମ୍ ସ୍ଥାନ ରହିଛି । ତେଣୁ ସାମାଜିକ ସଂସ୍କାରମାନଙ୍କୁ ଆଉ କେତେଦିନ ଏମିତି ଘୁଷୁରି ଘୁଷୁରି ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଶାନ୍ତ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ ଏବଂ ଆପାତତଃ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅତି କମ୍ ଫଳ ମିଳୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେଇଥିରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଏଠାରେ ମୁଁ ଏକ ବ୍ୟାବହାରିକ ପରାମର୍ଶ ଦେଉଛି । ବୁଢ଼ାମାନଙ୍କ ସହିତ ବାଳୁତ କନ୍ୟାମାନଙ୍କୁ ବିବାହ କରାଇଦେବାର କୁପ୍ରଥା ବିରୋଧରେ ଉପଯୁକ୍ତ ବାତାବରଣ ତିଆରି କରିବାର ସବୁଠାରୁ ଫଳପ୍ରଦ ବାଟ ହେଲା ଏପରି ବିବାହ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ବିରୋଧରେ ଜନମତ ତିଆରି କରିବା ଏବଂ ବୁଢ଼ା ବର ଓ ଲୋଭୀ କନ୍ୟାପିତା ବିରୋଧରେ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ସାମାଜିକ ବାସନ୍ଦ ମଧ୍ୟ ସଂଗଠିତ କରିବା ।

ଗୋଟିଏ ସ୍ଥଳରେ ଯଦି ଏହି ବାସନ୍ଦ ସଫଳ ହୋଇପାରିବ, ତେବେ ଟଙ୍କା ଆଣି କନ୍ୟା ବିକିବାକୁ ବାପମାନେ କୁଣ୍ଠା ପ୍ରକାଶ କରିବେ, ଏବଂ ବୁଢ଼ାମାନେ ବି ବାଳୁତ ଝିଅମାନଙ୍କ ଉପରେ ନଜର ପକାଇବାକୁ ପଶ୍ଚାତ୍ପଦ ହେବେ ।

କାମାତୁର ବୃଦ୍ଧମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର କାମୁକତାରୁ ନିବୃତ୍ତ କରିବା ଆଦୌ ସହଜ ନୁହେଁ । ତେଣୁ ସେମାନେ ନିହାତି ବିବାହ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ବୟସ୍କା ବିଧବା ବିବାହ କରିବାକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବା ଉଚିତ । ଇଉରୋପରେ ବୃଦ୍ଧମାନେ ଅନାୟାସରେ ବୟସ୍କା ବିଧବା ଦେଖି ବିବାହ କରିଥାନ୍ତି ।

ଶେଷରେ, ଏହିସବୁ ବିବାହର ବିରୋଧ କଲାବେଳେ ଆମକୁ ଆମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ବିଷୟରେ ପରିଷ୍କାର ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ବୃଦ୍ଧମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ କାମପ୍ରବୃତ୍ତିରୁ ନିବୃତ୍ତ କରାଇବା ଆମର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେବନାହିଁ । ତା'ହେଲେ ଆମକୁ ଆଗ କାମାତୁର ଯୁବକମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ପ୍ରତିକାର ଖୋଜିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ମାତ୍ର ଏପରି କରି ବସିଲେ ତାହା ଅତି ବେଶୀ ହୋଇଯିବ । ତେଣୁ କାମାତୁର ବୃଦ୍ଧ ଓ ଲୋଭୀ ବାପମାନଙ୍କ କବଳରୁ ସାନ ଝିଅମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବା ଆମର ଲକ୍ଷ୍ୟ ହୋଇପାରେ । ତେଣୁ କନ୍ୟାବିକ୍ରୟର ପ୍ରଥା ବିରୋଧରେ ସଂସ୍କାରକଙ୍କୁ ଏକ ଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ହେବ । କନ୍ୟାମାନଙ୍କର ପିତାମାନଙ୍କୁ ହିଁ ପ୍ରଥମେ ଧରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତେଣୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଆପଣା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର କ୍ଷେତ୍ରଟିକୁ ଧାର୍ଯ୍ୟ କରିନେଉ, ସେହି ଅଞ୍ଚଳରେ ରହିଥିବା ବିବାହଯୋଗ୍ୟ କନ୍ୟାମାନଙ୍କର ସୁମାରି କରୁ, ସେମାନଙ୍କ ବାପମାଆଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରୁ ଏବଂ ଆପଣା କନ୍ୟାମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସେମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବିଷୟରେ ସେମାନଙ୍କୁ ସଚେତନ କରାଉ ।

ସଫଳତାର ଇଚ୍ଛା ରଖିଥିଲେ ସଂସ୍କାରକର ଏହି ସୀମାଗୁଡ଼ିକର ବାହାରକୁ କଦାପି ଯିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ପତ୍ରପ୍ରେରକଙ୍କର ଚିଠିରେ ଯେଉଁ ଯୋଜନାଟିର ପ୍ରସ୍ତାବ କରାଯାଇଛି, ତାହା ଏହିସବୁ ସୀମାକୁ ଅତି ସହଜରେ ଲଙ୍ଘନ କରିଯାଇଛି ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ ତା ୭·୯-୨୮

୧୫୭

ବର୍ଣ୍ଣଭେଦ-ଆଇନ ବିରୋଧରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

[ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରେ ପାସ୍ ହେବାକୁ ଯାଉଥିବା ବର୍ଣ୍ଣଭେଦ ଆଇନ ବିଷୟରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଲେଖିଥିଲେ :]

ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରେ ବାସ କରୁଥିବା ଆମ ଦେଶବାସୀମାନେ ତେବେ କ'ଣ କରିବେ ? ନିଜକୁ ନିଜେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାଠାରୁ ବଳି କୌଣସି ଜିନିଷ ଏ ସଂସାରରେ ନାହିଁ । ଯିଏ ନିଜର ସହାୟତା କରେ, ସାରା ସଂସାର ତା'ର ସହାୟତା କରିବାକୁ ଆସେ । ସମ୍ଭବତଃ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ କ୍ଷେତ୍ରପରି ମଧ୍ୟ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆତ୍ମସହାୟତା କହିଲେ ନିଜେ କଷ୍ଟ ସହିବା ହିଁ ବୁଝାଏ । ନିଜେ କଷ୍ଟ ବରଣ କରିବାରି ଅର୍ଥ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ । ଯେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ମାନ ବିପନ୍ନ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛି, ସେମାନଙ୍କର ଅଧିକାରଗୁଡ଼ିକୁ ଛଡ଼ାଇ

ଛଡ଼ାଇ ନିଆଯାଉଛି, ସେମାନଙ୍କର ଜୀବିକା ଉପରେ ପ୍ରହାର କରାଯାଉଛି, ସେତେବେଳେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିବାଲାଗି ସେମାନଙ୍କର ନିଶ୍ଚୟ ଅଧିକାର ରହିଛି ଓ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିବା ସେମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ମଧ୍ୟ । ୧୯୦୭ ଓ ୧୯୧୪ ମସିହାରେ ସେମାନେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କର ବି ସମର୍ଥନ ଲାଭ କରିଥିଲେ । ସେମାନେ ବସ୍ତୁତଃ ଇଉରୋପୀୟ ଗୋଷ୍ଠୀ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକା ସରକାରଙ୍କର ସ୍ୱୀକୃତି ମଧ୍ୟ ପାଇଥିଲେ । ସାମୂହିକ କଲ୍ୟାଣ ଲାଗି କଷ୍ଟବରଣ କରିବାର ଇଚ୍ଛା ଓ ସାହସ ଥିଲେ ସେମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ପୁଣି ସେହିଭଳି କରିପାରିବେ ।

ସେଥିଲାଗି ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟ ଆସିନାହିଁ । ସେମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେପରି କରୁଛନ୍ତି ସେପରି ପ୍ରଥମେ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରର କୂଟନୈତିକ ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରି ପ୍ରତିକାର ଲୋଡ଼ିବେ । ଭାରତ ସରକାର ମଧ୍ୟ ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକା ସରକାରଙ୍କ ସହିତ ଯେଉଁ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଚଳାଇଛନ୍ତି, ତାହାର ଫଳାଫଳ ସକାଶେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ହେବ ଏବଂ ଯେତେବେଳେ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ସମ୍ଭବ ପନ୍ଥାରେ ଉଦ୍ୟମ ବିଫଳ ହୋଇଯିବ, ସେତେବେଳେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଆବଶ୍ୟକତା ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯିବ । ସେତେବେଳେ ହିଁ ଆସିବା ଧାରୁଆ ହେବ ଏବଂ ବିଜୟ ସୁନିଶ୍ଚିତ ହେବ । ପୃଥିବୀର କୌଣସି ଶକ୍ତି ଜଣେ ଲୋକକୁ ତା'ର ଇଚ୍ଛା ବିରୋଧରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରି ପାରିବ ନାହିଁ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ହେଉଛି ଏହି ମହାନ୍ ନୀତିକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିବାର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପରିଣାମ ଓ ଏହାର ସଫଳତା ସେଥିରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିବା ଲୋକଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଉପରେ ଆଦୌ ନିର୍ଭର କରେନାହିଁ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ୧୮-୨-୨୭

୧୪୮

ଇହୁଦୀଜାତି

ଜର୍ମାନମାନେ ଆଜି ଇହୁଦୀଙ୍କ ଉପରେ ଯେଉଁ ଉତ୍ପୀଡ଼ନ ଚଳାଇଛନ୍ତି, ଇତିହାସରେ ତା'ର ପଟାନ୍ତର ଥିବାପରି ଦିଶୁ ନାହିଁ । ଇହୁଦୀମାନେ ଏହି ସଂଗଠିତ ଓ କଳଙ୍କ ଉତ୍ପୀଡ଼ନର ପ୍ରତିରୋଧ କରି ପାରିବେ କି ? ସେମାନେ ଯେପରି ଆତ୍ମସମ୍ମାନ ରକ୍ଷା କରିପାରିବେ, ନିଜକୁ ଅସହାୟ, ଅବହେଳିତ ବା ସଙ୍କୁଚିତ ବୋଲି ଭାବିବେ ନାହିଁ, ସେଥିଲାଗି କୌଣସି ଉପାୟ ଅଛି କି ? ମୋ' ମତରେ ଅଛି । ଭଗବାନଙ୍କ ଉପରେ ଜୀବନ୍ତ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଥିବା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଆପଣାକୁ ଅସହାୟ ବା ଏକାକୀ ମନେ କରିବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ, ମୁସଲମାନ ବା ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ଭଗବାନ ଅପେକ୍ଷା ଇହୁଦୀମାନଙ୍କର ଈଶ୍ୱର ଯିହୋବାଙ୍କର କଳ୍ପନାରେ ଅଧିକ ବ୍ୟକ୍ତିକଳ୍ପନା ରହିଛି, ଯଦିଓ ବାସ୍ତବରେ ଭଗବାନ୍ ମୂଳତଃ ଏକ, ଅଦ୍ୱିତୀୟ ଓ ଅବର୍ଣ୍ଣନୀୟ । ମାତ୍ର ଇହୁଦୀମାନେ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ବୋଲି କଳ୍ପନା କରନ୍ତି ଏବଂ ସେ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କର ଅସହାୟତା ଅନୁଭବ କରିବା ଆଦୌ ଉଚିତ ନୁହେଁ । ମୁଁ ଯଦି ଜର୍ମାନୀରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ଜଣେ ଇହୁଦୀ ହୋଇଥାନ୍ତି ଏବଂ ସେହି ଦେଶରେ ମୋର ଜୀବିକା ଉପାର୍ଜନ କରୁଥାନ୍ତି, ତେବେ ଶ୍ରେଷ୍ଠତମ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ ଜର୍ମାନବାସୀପରି ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଜର୍ମାନୀକୁ ହିଁ ମୋର ଘର ବୋଲି ଦାବି କରନ୍ତି ଓ ସେ ମୋତେ ହୁଏତ ଗୁଳି ମାରିଦେଉ ବା କାରାଗହ୍ୱରରେ ନେଇ ଫିଙ୍ଗି ଦେଉ ବୋଲି ମୁଁ ତାକୁ ଆହ୍ୱାନ ଜଣାନ୍ତି । ମାତ୍ର ଦେଶ ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟତ୍ର ଯିବାଲାଗି ମୁଁ କଦାପି ରାଜି ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ ବା କୌଣସି ବିଭେଦମୂଳକ ବ୍ୟବହାରକୁ କଦାପି ମାନି ନିଅନ୍ତି ନାହିଁ ଏବଂ ମୋର ସାଥୀ ଅନ୍ୟ ଇହୁଦୀମାନେ ମଧ୍ୟ ଏହି ସବିନୟ ପ୍ରତିରୋଧରେ ଯୋଗ ଦିଅନ୍ତୁ ବୋଲି ମୁଁ ଅପେକ୍ଷା କରି ବସନ୍ତି ନାହିଁ, ମାତ୍ର ଶେଷକୁ ସମସ୍ତେ ଅବଶ୍ୟ ମୋ'ର ପନ୍ଥା ଅନୁସରଣ କରିବେ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ ରଖିଥାନ୍ତି । ଯଦି ଜଣେ ଇହୁଦୀ ବା ସବୁ ଇହୁଦୀ ମୋର ଏହି ପରାମର୍ଶ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତେ, ତେବେ ସେମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେପରି ଅବସ୍ଥାରେ ରହିଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ କଦାପି ତା'ଠାରୁ ଅଧିକ ଦୁରବସ୍ଥା ଭୋଗ କରିବାକୁ ପଡ଼ନ୍ତା ନାହିଁ ଏବଂ ସ୍ୱୟଂପ୍ରବୃତ୍ତ ଭାବରେ କଷ୍ଟ ବରଣ କରିପାରିଲେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏପରି ଏକ ଆନ୍ତରିକ ଶକ୍ତି ଓ ଆନନ୍ଦ ଦେଖାଦିଅନ୍ତା ଯାହାକି ଜର୍ମାନୀର ବାହାରେ ଯେଉଁଠି ଯେତେ ସହାନୁଭୂତି-ମୂଳକ ପ୍ରସ୍ତାବ ପାସ୍ କଲେ ମଧ୍ୟ କଦାପି ଆସିବ ନାହିଁ । ବସ୍ତୁତଃ ଏପରିକି ଯଦି ବ୍ରିଟେନ, ଫ୍ରାନ୍ସ ଓ ଆମେରିକା ଜର୍ମାନୀ ବିରୋଧରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କରନ୍ତି, ତଥାପି ସେମାନେ ସେହି ଆନ୍ତରିକ ଆନନ୍ଦ ଓ ଆନ୍ତରିକ ଶକ୍ତି କଦାପି ସମ୍ଭବ କରାଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । ହୁଏତ ଏପରି ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା ପରେ ହିଟଲରର ସୁଯୋଜିତ ହିଂସା ଇହୁଦୀମାନଙ୍କର ଏକ ସାମୂହିକ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ ମାଧ୍ୟମରେ ଆପଣାର ପ୍ରଥମ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଜ୍ଞାପନ କରିବ । ମାତ୍ର ଇହୁଦୀଜାତିର ମନ ଯଦି ସ୍ୱେଚ୍ଛାପ୍ରବୃତ୍ତ କଷ୍ଟବରଣ ଲାଗି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇପାରନ୍ତା, ତେବେ ଏଠାରେ ମୁଁ ଯେଉଁ ସାମୂହିକ ହତ୍ୟାର ଆଶଙ୍କା ପ୍ରକାଶ କରିଛି ତାହା ହୁଏତ ଏକ କୃତଜ୍ଞତା-ଜ୍ଞାପନ ଓ ହର୍ଷପ୍ରକାଶର ଦିବସରେ ପରିଣତ ହୋଇପାରନ୍ତା । ଉତ୍ପୀଡ଼କର ହାତରେ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଯିହୋବା ଜାତିର ମୁକ୍ତି ବିଧାନ କରାଇଲେ ବୋଲି ସେମାନେ କୃତଜ୍ଞତା ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତେ । କାରଣ ଯିଏ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଭୟ କରେ, ତାକୁ ମୃତ୍ୟୁ କୌଣସି ଭୟ ଦେଖାଇ ପାରେନାହିଁ । ଏହାଫଳରେ ଯେଉଁ ପୁଲକନିଦ୍ରାରେ ଶୋଇ ପଡ଼ିବାକୁ ହୁଏ, ତା'ପରେ ଏପରି ଏକ ଜାଗରଣ ଆସେ ଯାହାକି ଦୀର୍ଘ ନିଦ୍ରା ଟି ପରେ ଆହୁରି ଅଧିକ ସଚେତନତା ଆଣିଦିଏ ।

ଚେକୋସ୍ଲୋଭାକିଆର ଲୋକମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଇହୁଦୀମାନେ ଯେ ଅଧିକ ସହଜରେ ମୋର ପରାମର୍ଶଟିକୁ ଗ୍ରହଣ କରିପାରନ୍ତେ, ତାହା କହିବା ଅନାବଶ୍ୟକ ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରେ ହୋଇଥିବା ଭାରତୀୟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସଂଗ୍ରାମରେ ସେମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଏକ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ସମାନ୍ତର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଜର୍ମାନୀରେ ଇହୁଦିମାନେ ଯେପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଅଛନ୍ତି, ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରେ ଭାରତୀୟମାନେ ଠିକ୍ ସେହିପରି ଅବସ୍ଥାରେ

ହୋଇଥିଲେ । ସେଠାକାର ଉତ୍ପୀଡ଼ନରେ ମଧ୍ୟ ଧର୍ମର ପରଖ ଥିଲା । ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ କ୍ରୁଗର କହୁଥିଲେ ଯେ ଗୋରା ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନମାନେ ଭଗବାନଙ୍କର ପ୍ରିୟ ଜାତି ହିସାବରେ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇ ସଂସାରକୁ ଆସିଥିଲେ ଏବଂ ଗୋରାମାନଙ୍କର ସେବା ଖଟିବାଲାଗି ହିଁ ନୀଚତର ଭାରତୀୟମାନଙ୍କର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ଗୋରା ଓ ଏସୀୟ ଜାତିଗୁଡ଼ିକ ସମେତ କଳାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ସାମ୍ୟ ରହିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ବୋଲି ଟ୍ରାନସ୍‌ଭାଲ ସମ୍ବିଧାନର ଏକ ମୌଳିକ ଧାରାରେ ଲେଖାହୋଇ ରହିଥିଲା । ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କୁ 'ଘେଟୋ'ରେ ଅଲଗା କରି ରଖାଯାଉଥିଲା ଓ ସେଗୁଡ଼ିକୁ 'ବସ୍ତି' ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅସମର୍ଥତାଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଜର୍ମାନୀରେ ଇହୁଦୀମାନଙ୍କର ଅସମର୍ଥତା ସମୂହରୁ ଅନୁରୂପ ଥିଲା । ବାହାର ପୃଥିବୀ ବା ଭାରତ ସରକାରଙ୍କର କୌଣସି ପୋଷକତା ନ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ସେଠି ବାସ କରୁଥିବା ମୁଷ୍ଟିମେୟ ଭାରତୀୟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥିଲେ । ବସ୍ତୁତଃ ବ୍ରିଟିଶ ଅଫିସରମାନେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କୁ ଏପରି ଏକ ପଦକ୍ଷେପ ଗ୍ରହଣ କରିବାରୁ ନିବର୍ତ୍ତାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ଅଠବର୍ଷ ସଂଗ୍ରାମ ପରେ ଯାଇ ପୃଥିବୀର ଜନମତ ଓ ଭାରତୀୟ ସରକାର ସେମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଆସିଲେ । ଏବଂ ସେ ସାହାଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ରାଜନୈତିକ ଚାପର ରୂପରେ ଆସିଥିଲା, ଯୁଦ୍ଧର ଧମକ ରୂପରେ ନୁହେଁ ।

ମାତ୍ର ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାର ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଜର୍ମାନୀର ଇହୁଦୀମାନେ ଅସଂଖ୍ୟ ଗୁଣରେ ଅଧିକ ଅନୁକୂଳ ବାତାବରଣରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିପାରିବେ । ଜର୍ମାନୀରେ ଇହୁଦୀମାନେ ଏକ ସଘନ ଓ ସମରସ ଗୋଷ୍ଠୀରୂପେ ବାସ କରୁଛନ୍ତି । ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାର ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ ସେମାନଙ୍କଠାରେ ଅଧିକ ପ୍ରତିଭା ରହିଛି । ଏବଂ ସଂଗଠିତ ବିଶ୍ୱ-ଜନମତ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ସପକ୍ଷରେ ରହିଛି । ମୋର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି ଯେ ସକ୍ରିୟ ଅହିଂସ ସଂଗ୍ରାମରେ ସେମାନଙ୍କୁ ପରିଚାଳିତ କରିବାଲାଗି ଯଦି ସାହସ ଓ ଦୃଷ୍ଟିସମ୍ପନ୍ନ କେହି ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ବାହାରି ପାରନ୍ତେ, ତେବେ ସେମାନଙ୍କର ନୈରାଶ୍ୟରୂପୀ ଶୀତଋତୁ ପଲକ ମାତ୍ରକେ ଆଶାର ବସନ୍ତରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହୋଇଯାଆନ୍ତା ଏବଂ ଆଜି ଯାହା ସେଠାରେ ଏକ ଅପମାନଜନକ ମଣିଷ ଶିକାରରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି, ତାହା ଏକ ସ୍ଥିରଚିତ୍ତ ଓ ସଂକଳ୍ପମୟ ପ୍ରତିରୋଧରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହୋଇଯାଆନ୍ତା । ଯିହୋବା ସେମାନଙ୍କୁ ଯେଉଁ ସହନଶକ୍ତି ଦେଇଛନ୍ତି, ତାହାରି ବଳରେ ନିରସ୍ତ୍ର ନରନାରୀ ଏହି ସଂଗ୍ରାମରେ ବାହାରି ପଡ଼ନ୍ତେ । ସେତିକବେଳେ ମନୁଷ୍ୟତା ହରାଇ ବସିଥିବା ମଣିଷର ଈଶ୍ୱର ବର୍ଜିତ ରୋଷୋନ୍ମତ୍ତତା ବିରୋଧରେ ଏହା ଏକ ଯଥାର୍ଥରେ ଧର୍ମାନୁପ୍ରେରିତ ପ୍ରତିରୋଧ ହୁଅନ୍ତା । ଜର୍ମାନୀର ଇହୁଦୀମାନେ ଜର୍ମାନୀର ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନମାନଙ୍କର ହୃଦୟ-ପରିବର୍ତ୍ତନ କରାଇ ପାରନ୍ତେ, ସେମାନଙ୍କୁ ମାନବିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ଆଦର କରିବାକୁ ଶିକ୍ଷା ଦେଇପାରନ୍ତେ ଓ ତାହାରି ଜରିଆରେ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ଏକ ସ୍ଥାୟୀ

ବିଜୟ ହାସଲ କରିପାରନ୍ତେ । ତେବେଯାଇ ସେମାନେ ଆପଣାର ସାଥି ଜର୍ମାନବାସୀଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ସେବା କରିପାରନ୍ତେ, ଓ ଆଜି ଯେଉଁମାନେ ଯେତେ ଅଜାଣତରେ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଜର୍ମାନୀର ନାମକୁ କଳଙ୍କିତ କରୁଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ ନିଜେ ସଚ୍ଚା ଜର୍ମାନ ବୋଲାଇବାର ଅଧିକାରକୁ ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିପାରନ୍ତେ ।

—ହରିଜନ, ତା ୨୬-୧୧-୩୮

୧୪୯

ଅପରାଧ ଲାଗି ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ବାଟ

ଶରୀରରେ ଅନେକ ଆଘାତ ପାଇଥିବା ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଅଣାଯାଇଥିଲା । ଚୋରମାନେ ତା'ର ଘରେ ପଶି ତାକୁ ଆହତ କରିଥିଲେ ଓ ଅଳଙ୍କାରାଦି ନେଇ ପଳାଇ ଯାଇଥିଲେ । ଏହି ଅବସ୍ଥାଟିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାର ତିନୋଟି ବାଟ ରହିଛି ବୋଲି ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଉରୁଳି ଗ୍ରାମର ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କୁ କହିଥିଲେ । ପ୍ରଥମଟି ହେଉଛି ଆମ ଚିରାଚରିତ ପାରମ୍ପରିକ ପନ୍ଥା, ପୋଲିସର ଖବର ଦେବାର ପନ୍ଥା । ମାତ୍ର ଏହାଦ୍ୱାରା ଅନେକ ସମୟରେ ପୋଲିସକୁ ହିଁ ଅଧିକ ଦୁର୍ନୀତି ଭିଆଇବାଲାଗି ସୁଯୋଗ ମିଳେ ଏବଂ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାରେ ପଡ଼ିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କୌଣସି ଉପଶମ ମିଳେନାହିଁ । ଦ୍ୱିତୀୟ ପନ୍ଥାଟି ହେଉଛି ଯାହା ଘଟିଲା ତାହାକୁ ହିଁ ନିଷ୍କ୍ରିୟ ଭାବରେ ମାନିନେଇ ଚୁପ୍ ହୋଇ ରହିବାର ପନ୍ଥା । ଗାଆଁର ଲୋକେ ସାଧାରଣତଃ ଏହାହିଁ କରିଆଆନ୍ତି । ଏହା ଆଦୌ ଉଚିତ ପନ୍ଥା ନୁହେଁ, କାରଣ ଏତଦ୍ୱାରା ଆମର ଭୀରୁତାର ହିଁ ପରିଚୟ ମିଳିଥାଏ । ଭୀରୁତା ରହିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅପରାଧ ଦିନୁଁଦିନ ବଢ଼ିବାରେ ହିଁ ଲାଗିଥିବ । ପୁଣି ଅପରାଧକୁ ଏପରି ଚୁପ୍ ହୋଇ ମାନିନେଇ ଆମେ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ଅପରାଧରେ ଭାଗୀ ହୋଇଥାଉ । ତୃତୀୟ ପନ୍ଥାଟି ବିଶୁଦ୍ଧ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ପନ୍ଥା ଓ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଏହି ପନ୍ଥା ଗ୍ରହଣ କରିବା ପାଇଁ ହିଁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଥିଲେ । ଏ ପନ୍ଥା ଧରିଲେ ଆମକୁ ଚୋର ଓ ଅପରାଧୀମାନଙ୍କୁ ସୁଦ୍ଧା ଆମ ନିଜର ଭାଇଭଉଣୀ ପରି ଦେଖିବାକୁ ହେବ, ସେମାନେ ଅପରାଧରୂପକ ଏକ ବ୍ୟାଧି ଭୋଗୁଛନ୍ତି ଏବଂ ସେହି ବ୍ୟାଧିରୁ ସେମାନେ ମୁକ୍ତ ହେବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି ବୋଲି ବିଚାରିବାକୁ ହେବ । ଜଣେ ଚୋର ବା ଅପରାଧୀ ପ୍ରତି କୌଣସି ମନ୍ଦଭାବନା ନ ରଖି ଓ ତାକୁ ଶାସ୍ତି ଦେବାର ଚେଷ୍ଟା ନ କରି ସେମାନେ ତା'ର ମନ ଭିତରେ ପଶିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବେ, ଯେଉଁସବୁ କାରଣ ତାକୁ ଅପରାଧୀରେ ପରିଣତ କରାଇଛି ସେଗୁଡ଼ିକୁ ବୁଝିବେ ଓ ସେଗୁଡ଼ିକର ଆରୋଗ୍ୟ ବିଧାନ ଲାଗି ଚେଷ୍ଟା କରିବେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ସେମାନେ ତାକୁ ଗୋଟିଏ ଧନ୍ଦା ଶିଖାଇଦେବେ, ସଦୁପାୟରେ ଜୀବିକାର୍ଜନ କରିବାର ସାଧନ ତାକୁ ଯୋଗାଇ ଦେବେ ଓ ତଦ୍ୱାରା ତା'ର ଜୀବନକୁ ବଦଳାଇ ଦେବେ । ସେମାନେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବେ ଯେ ଚୋର ବା ଅପରାଧୀ ଠିକ୍ ସେହିମାନଙ୍କ ପରି ଜଣେ ମଣିଷ । ପ୍ରକୃତରେ ସେମାନେ

ଯଦି ଆପଣା ଭିତରକୁ ଚାହିଁ ଦେଖିବେ ଏବଂ ଆପଣାର ଅନ୍ତରାତ୍ମାକୁ ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଭାବରେ ନିରୀକ୍ଷଣ କରିବେ, ତେବେ ସେମାନେ ଜାଣିବେ ଯେ ଚୋର ଓ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କେବଳ ମାତ୍ରାର ହିଁ ପ୍ରଭେଦ ରହିଛି । ଯେଉଁ ଧନୀ ଶୋଷଣ ଓ ଅନ୍ୟ ନାନାବିଧ ଆପତ୍ତିଜନକ ଉପାୟରେ ଆପଣାର ପଇସା ଓ ଧନସମ୍ପତ୍ତି ସଞ୍ଚୟ କରୁଛି, ତାହାର ପକେଟ କାଟିଥିବା ବା ଚୋରି କରିବାକୁ ତାହାର ଘରେ ପଶିଥିବା ଚୋର ତୁଳନାରେ ସେ କମ୍ ଅପରାଧୀ ନୁହେଁ । ପାର୍ଥକ୍ୟ ହେଉଛି ଏତିକି ଯେ, ପ୍ରଥମ ଜଣକ ଭଦ୍ରତାର ମୁଖା ପିନ୍ଧି ଆତ୍ମରକ୍ଷା କରିପାରିଲା ଓ ସେହିକାରଣରୁ ଆଇନଗତ ଶାସ୍ତି ବିଧାନକୁ ଏଡ଼ିଦେଇ ପାରିଲା । ପ୍ରକୃତରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ମତରେ ନିଜସ୍ୱ ନ୍ୟାଯ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକତାରୁ ଅଧିକ ଧନ ଜମା କରି ରଖିବାଟା ହେଉଛି ଚୋରି । ଯଦି ସମାଜରେ ଧନସମ୍ପତ୍ତିର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ବଣ୍ଟନ ସହିତ କରାଯାଉଥାନ୍ତା ଓ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସାମାଜିକ ନ୍ୟାୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥାନ୍ତା, ତେବେ ହୁଏତ ଚୋରିର ଉପଲକ୍ଷ୍ୟ ରହନ୍ତା ନାହିଁ ଓ ତେଣୁ ସମାଜରେ ଚୋର ମଧ୍ୟ ରହନ୍ତେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ କଳ୍ପନାର ସ୍ୱରାଜରେ ସମାଜରେ କୌଣସି ଚୋର ବା ଅପରାଧୀ ରହିବେ ନାହିଁ; ନଚେତ୍ ସେହି ସ୍ୱରାଜକୁ କେବଳ ନାମ ମାତ୍ର ସ୍ୱରାଜ ବୋଲି କୁହାଯିବ । ଆମ ସମାଜର ଅପରାଧୀ ଆମ ସମାଜକୁ ଘୋଟିଥିବା ବ୍ୟାଧିସମୂହର ହିଁ ସଙ୍କେତ । ତାଙ୍କ ମତରେ ପ୍ରାକୃତିକ ଚିକିତ୍ସା କହିଲେ ଶରୀର, ମନ ଓ ଆତ୍ମାର ତ୍ରିବିଧ ଆରୋଗ୍ୟକୁ ବୁଝାଇଥାଏ, ତେଣୁ ଉତ୍ପତ୍ତିରୁ କେବଳ ଶାରୀରିକ ଅସୁସ୍ଥତା ଦୂର କରିଦେଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବନାହିଁ । ମନ ଓ ଆତ୍ମାର ଆରୋଗ୍ୟ ବିଧାନ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ ହେବ । ଯେପରିକି ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସାମାଜିକ ଶାନ୍ତି ବିରାଜମାନ କରିବ ।

ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ବାଟ

ପ୍ରାକୃତିକ-ଚିକିତ୍ସାର ବାଟରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଆଗରୁ ସେ ବୁଝାଇଲା ପରି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବାଟରେ ଯଦି ସେମାନେ ଅପରାଧୀର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥାନ୍ତି, ତେବେ ଅପରାଧ ସମ୍ମୁଖରେ ସେମାନେ କଦାପି ଚୁପ୍ ହୋଇ ବସିରହିବେ ନାହିଁ । କେବଳ ମାତ୍ର ଜଣେ ଅତି ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବହିଁ ଆପଣା ଭିତରେ ମଗ୍ନ ହୋଇ ରହିପାରିବ ଓ ସଂସାରର ଜଞ୍ଜାଳ ଓ ଦାୟିତ୍ୱରୁ ଆପଣାକୁ ଅଲଗା କରି ରଖିପାରିବ । ମାତ୍ର କିଏ ନିଜକୁ ସେପରି ଅତିପୂର୍ଣ୍ଣ ବୋଲି ଦାବୀ କରିପାରିବ ? "ସମୁଦ୍ର ଭିତରେ ହଠାତ୍ ସବୁ ଶାନ୍ତ ଓ ସ୍ଥିର ହୋଇଗଲେ ଅଭିଜ୍ଞ ଜାହାଜଚାଳକ ଓ ନାବିକମାନେ ତାହାକୁ ଏକ ଚିନ୍ତାଜନକ ପରିସ୍ଥିତି ବୋଲି ମନେ କରନ୍ତି । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥିରତା ମହାସମୁଦ୍ରର ପ୍ରକୃତିଗତ ଲକ୍ଷଣ ନୁହେଁ । ଜୀବନର ମହାସମୁଦ୍ର ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ସେହି କଥା । ଏଥିରେ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ଆକୁଳତା ହିଁ ରହିଥାଏ, ଖରାପ ପାଗ ହିଁ ରହିଥାଏ । ତେଣୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବ ନାହିଁ କି ଅପରାଧୀ ଆଗରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇ ଦେବନାହିଁ, ମାତ୍ର ନିଜର ଆରୋଗ୍ୟ ବିଧାନ କରି ଅପରାଧୀର ଆରୋଗ୍ୟ ବିଧାନ

ଲାଗି ଚେଷ୍ଟା କରିବ । ଏଣେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ନିୟମ ପାଳନ କରୁଛୁ ବୋଲି ଛଳନା କରୁଥିବ ଓ ତେଣେ ପୋଲିସର ସାହାଯ୍ୟ ମାଗୁଥିବ—ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଏପରି ଦୁଇ ନାହାରେ ଗୋଡ ଦେବାକୁ ମନ କରିବନାହିଁ । ପ୍ରଥମ ପନ୍ଥା ଗ୍ରହଣ କରିବାଲାଗି ସେ ଦ୍ୱିତୀୟ ପନ୍ଥାର ଲୋଭ ଛାଡ଼ିଦେବ । ଯଦି ଅପରାଧୀ ଆପଣା ଛାଏ ପୋଲିସ ପାଖରେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥାଏ, ତେବେ ତାହା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କଥା । ପୋଲିସ ପାଖକୁ ଯାଇ ତା' ବିରୋଧର ଏତଲା ଦେବାଲାଗି ତିଆରି ରହିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ କଦାପି ତା'ର ହୃଦୟକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ପାରିବା ନାହିଁ କି ତା'ର ବିଶ୍ୱାସଭାଜନ ହୋଇ ପାରିବା ନାହିଁ । ସେପରି କଲେ ଆମେ ତୁଚ୍ଛା ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା କରିବା । ଜଣେ ସଂସ୍କାରକ କଦାପି ଗୁପ୍ତଚରର କାର୍ଯ୍ୟ କରି ପାରିବ ନାହିଁ ।"

ତା'ପରେ ସେ ହିଂସାମୂଳକ ଅପରାଧ କରିଥିବା ଓ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସି ଦୋଷ ସ୍ୱୀକାର କରିଥିବା ଏକାଧିକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ବିଷୟରେ ପୋଲିସରେ ଖବର ଦେବାକୁ କିପରି ମନାକରି ଦେଇଥିଲେ ଉଦାହରଣ ରୂପେ ସେ ସବୁ କଥା ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ । ତା' ଆଗରେ ଆସି ଦୋଷ ସ୍ୱୀକାର କରିଥିବା ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ବିରୋଧରେ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେବାଲାଗି ଜଣେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀକୁ କୌଣସି ପୋଲିସ ଅଫିସର ବାଧ୍ୟ କରି ପାରିବନାହିଁ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସଘାତକତାର ଦୋଷରେ କଦାପି ଦୋଷୀ ହେବନାହିଁ । ଅପରାଧ ଓ ଅପରାଧୀର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାଲାଗି ଉତ୍କଳର ଲୋକେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ପନ୍ଥା ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତୁ ବୋଲି ସେ ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ଅପରାଧୀଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଇ, ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରନ୍ତୁ, ପ୍ରେମମୟ ଓ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ସେବାଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କର ଶ୍ରଦ୍ଧାଭାଜନ ହୁଅନ୍ତୁ, ଓ ମନ୍ଦ ଓ ଘୃଣିତ ଅଭ୍ୟାସ ସମୂହରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ନିବର୍ତ୍ତାଇ ଆଣନ୍ତୁ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ଜୀବିକାର୍ଜନର ସାଧୁ ପନ୍ଥାମାନ ଶିଖାଇ ସେମାନଙ୍କର ପୁନର୍ବିସ୍ଥାପନରେ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତୁ ।

— ହରିଜନ, ତା ୧୧-୮-୪୭

୧୭୦

ସମାଜବାଦ ଓ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

ସମାଜବାଦରେ ସତ୍ୟ ଓ ଅହିଂସାର ସ୍ୱରୂପ ପ୍ରକାଶିବା ଉଚିତ । ସେଥିଲାଗି ସମାଜବାଦୀକୁ ଈଶ୍ୱରଙ୍କଠାରେ ଜୀବନ୍ତ ବିଶ୍ୱାସ ରଖିବାକୁ ପଡିବ । କେବଳ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଭାବରେ ସତ୍ୟ ଓ ଅହିଂସା ପାଳୁଥିଲେ ଅସଲ ବେଳ ଆସିଲେ ତାହା ହୁଏତ ଅଚିରେ ଭୁଷୁଡ଼ି ପଡ଼ିବ । ସେଥିଲାଗି ସତ୍ୟ ହିଁ ଭଗବାନ ବୋଲି ମୁଁ କହୁଛି । ଏହି ଭଗବାନ ଏକ ଜୀବନ୍ତ ଶକ୍ତି । ଆମ ଜୀବନ ମଧ୍ୟ ସେହି ଶକ୍ତିର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି । ସେହି ଶକ୍ତି ଶରୀର ଭିତରେ ରହିଛି, ମାତ୍ର ତାହା ଶରୀର ନୁହେଁ । ଯେ ସେହି ବିରାଟ ଶକ୍ତିର ଅସ୍ତିତ୍ୱକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରେ, ସେ ଆପଣାକୁ ସେହି ଅସୀମ ଶକ୍ତିର ବ୍ୟବହାରରୁ ବଞ୍ଚିତ କରେ ଓ କ୍ଳୀବ ହୋଇ ରହିଯାଏ । କାଣ୍ଡାରି ନ ଥିବା ନୌକା ପରି ସେ ଖାଲି ଏପାଖ ସେପାଖ ଦୋହଲିବାରେ ଲାଗିଥାଏ ଏବଂ

କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅଗ୍ରଗତି ନ କରି ବିନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ । ଏପରି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ସମାଜବାଦ ସେମାନଙ୍କୁ କୁଆଡ଼େ ହେଲେ ନେଇପାରେ ନାହିଁ, ଆଉ ସେମାନେ ବାସ କରୁଥିବା ସମାଜ କଥା ତ ଛାଡ଼ନ୍ତୁ ।

ସତକଥା ହେଉଛି ଯେ ଏହି ବିରାଟ ଶକ୍ତି ଓ ଏହାର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ସମ୍ଭାବନାଗୁଡ଼ିକୁ ଅନୁଭବ କରିପାରିବାକୁ ହେଲେ ସର୍ବଦା କଠୋର ଓ ଶ୍ରମସାଧ୍ୟ ଅନ୍ୱେଷଣ ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇଥାଏ ।

ସେହି ଅନ୍ୱେଷଣମାର୍ଗ ଅନୁସରଣଦ୍ୱାରା ହିଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଆବିଷ୍କାର ସମ୍ଭବ ବୋଲି ମୁଁ ଦାବି କରେ । ଅବଶ୍ୟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ସମସ୍ତ ନିୟମ ଆବିଷ୍କୃତ ଓ ସୂତ୍ରବଦ୍ଧ ହୋଇସାରିଛି ବୋଲି କେହି ଦାବୀ କରୁନାହିଁ । ମାତ୍ର ନିର୍ଭୟତା ଓ ଦୃଢ଼ତାର ସହିତ ମୁଁ ଏତିକି ଅବଶ୍ୟ କହିବି ଯେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ପ୍ରୟୋଗଦ୍ୱାରା ଯେ କୌଣସି ଯୋଗ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ହାସଲ କରିବା ନିଶ୍ଚୟ ସମ୍ଭବ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ହେଉଛି ଉଚ୍ଚତମ ଓ ଅଭ୍ରାନ୍ତତମ ମାର୍ଗ ଏହା ବୃହତ୍ତମ ଶକ୍ତି । ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉପାୟରେ ସମାଜବାଦ କଦାପି ଆସିବ ନାହିଁ । କେବଳ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ହିଁ ସମାଜକୁ ରାଜନୈତିକ, ଆର୍ଥିକ ଓ ନୈତିକ, ସମସ୍ତ ଅନ୍ୟାୟରୁ ମୁକ୍ତ କରିପାରିବ ।

—ହରିଜନ, ତା ୨୦-୭-୪୭,

ଦଶମ ଭାଗ : ପ୍ରଶ୍ନ ଓ ଉତ୍ତର

୧୬୧

କେତେକ ପ୍ରଶ୍ନ

ଆସନ୍ନ ଆଇନଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ବିଷୟରେ ବନ୍ଧୁ ଓ ସମାଲୋଚକମାନେ ମୋତେ କେତୋଟି ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିଛନ୍ତି । ସେଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଦେବା ଆବଶ୍ୟକ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ସରକାରୀ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କୁ ନିଜର କର୍ମଯୋଜନା ନ ଜଣାଇ ଓ ଆପଣଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ କରିବାକୁ ଓ ଆପଣଙ୍କୁ ଗିରଫ କରିବାକୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଏକ ସୁଯୋଗ ନ ଦେଇ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିଦେବା ଭଳି ଅଧୀରତା ନିଶ୍ଚୟ ଆପଣଙ୍କଠାରେ ଜନ୍ମି ନାହିଁ ?

ଉତ୍ତର—ଅତୀତରେ ମୁଁ କ'ଣ କରିଛି ସେ କଥା ଜାଣିଥିବା ଲୋକେ ଜାଣିବା ଉଚିତ ଯେ ଗୁପ୍ତଭାବରେ ବା ଅଧୀର ହୋଇ କିଛି କରିବାକୁ ମୁଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ବିରୋଧୀ ବୋଲି ମନେ କରିଥାଏ । ମୁଁ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଆରମ୍ଭ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ମୋର ଯୋଜନାଗୁଡ଼ିକୁ ନିଶ୍ଚୟ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଇବି । ଆପଣାର ବିରୋଧୀ ବା ତଥାକଥିତ ଶତ୍ରୁଠାରୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ କୌଣସି କଥା ଲୁଚାଇ କରି ରଖେନାହିଁ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ଆଇନଅମାନ୍ୟ ଲାଗି, ବିଶେଷ କରି ଜନଗଣଙ୍କ ସ୍ତରରେ ଖଜଣା ବନ୍ଦ ଆନ୍ଦୋଳନ ଲାଗି ଦେଶ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନାହିଁ ବୋଲି ଆପଣ ଲାହୋରଠାରେ ମଧ୍ୟ କହି ନ ଥିଲେ କି ?

ଉତ୍ତର—ଦେଶ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି ବୋଲି ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ନିଶ୍ଚିତ କରି କହି ପାରିବି ନାହିଁ । ମାତ୍ର ମୁଁ ପୂର୍ବାପେକ୍ଷା ଅଧିକ ସ୍ପଷ୍ଟଭାବରେ ବୁଝିପାରିଛି ଯେ ଦେଶ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନାହିଁ ଅର୍ଥାତ୍ ଦେଶରେ ଏକ ଅହିଂସାପୂର୍ଣ୍ଣ ବାୟୁମଣ୍ଡଳର ଅଭାବ ରହିଛି ଓ ସମୟକ୍ରମେ ଏହି ଅଭାବଟି ବୃଦ୍ଧି ହିଁ ପାଇବ । ଗତ କେତେକ ବର୍ଷ ହେଲା ଏହିପରି ହିଁ ହେଉଛି । ଯୁବକମାନେ ଅଧୀର ହୋଇ ପଡ଼ୁଛନ୍ତି । ୧୯୨୧ ମସିହାରେ କଂଗ୍ରେସ ଆଇନ-ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିବାରୁ ଅନେକ ଯୁବକ ସେତେବେଳେ ଆପଣାର ହିଂସାତ୍ମକ ଯୋଜନାଗୁଡ଼ିକୁ ଗୁପ୍ତ କରି ରଖିଥିବା କଥା ମୋତେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାବରେ ଜଣାଅଛି । ଦେଶ ଆଇନଅମାନ୍ୟ ଲାଗି ପ୍ରସ୍ତୁତ ନାହିଁ ବୋଲି ମୁଁ ବାରବାର କହିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେହି ଯୁବକଗୋଷ୍ଠୀଟି ଦିନୁଁ ଦିନ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ସକ୍ରିୟ ହେବାରେ ଲାଗି ଛନ୍ତି । ତେଣୁ ମୁଁ ଅନୁଭବ କରୁଛି ଯେ, ଅହିଂସାକୁ ମୁଁ

ଯେପରି ଖବରରେ ଜାଣିଛୁ, ଯଦି ତାହା ସେହିପରି ଏକ ସନ୍ଦିଗ୍ଧ ଶକ୍ତି ହୋଇଥିବ, ତେବେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ହିଂସାକ୍ରାନ୍ତ ବାତାବରଣରେ ମଧ୍ଯ ତାହା ଅବଶ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇ ପାରିବ । ଆପଣାକୁ ସମଗ୍ର ଜାତିର ପ୍ରତିନିଧି ବୋଲି ଦାବି କରୁଥିବାରୁ କଂଗ୍ରେସ ଏଣେ ଆଇନଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରି ତେଣେ ହିଂସା ଲାଗି ବିଶେଷକରି କଂଗ୍ରେସଲୋକେ ଲାଗିଥିବା ହିଂସାଲାଗି, ଦାୟିତ୍ୱ ସହଜରେ ଅସ୍ୱୀକାର କରି ପାରିନଥାନ୍ତା,—ଏହାହିଁ କଂଗ୍ରେସ ଆଗରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଅସୁବିଧା ହୋଇ ରହିଥିଲା । ଆଇନଅମାନ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିବାର ଦାୟିତ୍ୱକୁ ମୁଁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ନିଜ ଉପରକୁ ନେଇ କଂଗ୍ରେସର ସେହି ଅସୁବିଧାଟିକୁ ଦୂର କରିଦେଇ ପାରିଛି । ମୁଁ କେବଳ ନିଜର ହିଁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରୁଛି, ବା ଅଭିଯାନ ଲାଗି ମୁଁ ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣ କରିବି, ଖୁବ୍ ବେଶୀ ହେଲେ ସେହିମାନଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରିବି । ଯେଉଁମାନେ ଆଶ୍ରମ ଶୃଙ୍ଖଳା ମାନୁଛନ୍ତି ଓ ବେଶ୍ କେତେ ସମସ୍ତ ହେଲି ପ୍ରକୃତରେ ଏହା ପାଳନ କରିଛନ୍ତି ଆପାତତଃ ମୁଁ ସେଇମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହିଁ ଆନ୍ଦୋଳନଟିକୁ ସୀମିତ କରି ରଖିବି । ଆନ୍ଦୋଳନଟି ଚାଲିଥିବା ସମୟରେ ରାଷ୍ଟ୍ର ପକ୍ଷରୁ ଯଦି କୌଣସି ହିଂସାକାଣ୍ଡ ଘଟିବ, ତାହାର ପରୋକ୍ଷ ଦାୟିତ୍ୱକୁ ଯେ ମୁଁ କଦାପି ଅସ୍ୱୀକାର କରିବି ନାହିଁ, ସେକଥା ସତ । ମାତ୍ର ସେହି ଦାୟିତ୍ୱ ତ ସବୁବେଳେ ରହିଥିବ । ଯେତେ ଅନିଚ୍ଛାର ସହିତ ହେଲେ ମଧ୍ଯ ଓ ଯେତେ ଅଳ୍ପ ହେଲେ ମଧ୍ଯ ବ୍ରିଟିଶ ଶାସକମାନଙ୍କ ସହିତ ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ସହଯୋଗ କରୁଛି । ତେଣୁ ଆମର ରାଷ୍ଟ୍ରପ୍ରତି ସେମାନେ ଯେଉଁ ଅନ୍ୟାୟ କରୁଛନ୍ତି ସେଥିରେ ମୋର ମଧ୍ଯ ଭାଗ ରହିଛି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ପରୋକ୍ଷ ବା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭାବରେ ଖଜଣା ଦେଇ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ସହଯୋଗ କରୁଛି । ମୁଁ ଖାଉଥିବା ଲୁଣ ମଧ୍ଯ ମୋତେ ଇଚ୍ଛାକୃତ ସହଯୋଗ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରୁଛି । ତେଣୁ ଦେଶରେ ହିଂସା ଘଟିଲେ ସେଥିଲାଗି ମୋତେ ଯେଉଁଭଳି ଦାୟୀ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ, ସରକାରର ଅନ୍ୟାୟଲାଗି ରହିଥିବା ମୋର ଦାୟିତ୍ୱଠାରୁ ତାହାକୁ କେବଳ ମାତ୍ରାଏ ଅଧିକ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ । ମୋର ଅହିଂସାକୁ ଯଦି ବ୍ରିଟିଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ଶାସନରୂପୀ ହିଂସାର ପ୍ରଚଣ୍ଡତମ ଅବତାରର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାର ଦଶା ଭୋଗ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା, ତେବେ ଅଧୀର ଦେଶଭକ୍ତମାନଙ୍କର ସ୍ଥୂଳ ଓ ନିଷ୍ଫଳ ହିଂସା ମଧ୍ଯ ତାକୁ ଯେ ଅବଶ୍ୟ ଭୋଗିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଏକଥା ମୋତେ ପୂର୍ବାପେକ୍ଷା ଅଧିକ ସ୍ପଷ୍ଟଭାବରେ ଦେଖାଯାଉଛି । ଏହି ଭକ୍ତମାନେ ଆପଣାର ନିଷ୍ଫଳତାଦ୍ୱାରା ଯେ ସେହି ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ଶାସନକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଯାହାର ବିଲୋପସାଧନ ଚାହୁଁଛନ୍ତି, ତାହାକୁ ହିଁ ଦୃଢ଼ତର କରିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ଏକଥା ବୁଝି ପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ବ୍ରିଟିଶ କୁଶାସନ ବିରୋଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥିବା ମୋର ଅହିଂସା ଯେ ତାହାର ମୂଳକୁ କେତେକ ପରିମାଣରେ ଦୋହଲାଇ ଦେଇପାରିଛି, ତାହା ମୁଁ ଦିବାଲୋକ ପରି ଅତି ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ

ଦେଖିପାରୁଛୁ । ଯଦି ମୁଁ ଗ୍ରୁଡି ଝାଣ କରି ମୋର ଅହିଂସାକୁ ସକ୍ରିୟଭାବେ ସଚଳ କରିଦେଇ ପାରିବ, ଅର୍ଥାତ୍ ଆଇନଅମାନ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଇ ପାରିବ, ତେବେ ମୁଁ ଠିକ୍ ସେହିପରି ଭାବରେ ଦେଶଭକ୍ତଙ୍କର ଓଲଟ-ହିଂସାକୁ ମଧ୍ୟ ବୋହିଲାଇ ଦେଇ-ପାରିବ । ଅଭିଯାନର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦାୟିତ୍ୱକୁ ନିଜର ମୁଣ୍ଡ ଉପରକୁ ନେଇ ମୁଁ ଓଲଟ-ହିଂସା ଘଟିବାର ଆଶଙ୍କାକୁ ସଙ୍କୁଚିତ କରିଦେଇ ପାରୁଛୁ । ଏସବୁ ଲେଖିହିବା ପରେ ମଧ୍ୟ ଦୈନିକ ସମ୍ବାଦପତ୍ର 'ଟାଇମସ୍ ଅଫ୍ ଇଣ୍ଡିଆ' ମୋର ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଯେପରି ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି, ମୁଁ ତାହାର ସତ୍ୟତାକୁ ଅବଶ୍ୟ ଉପଲବ୍ଧି କରୁଛି । ମୋର ଏହି ନିଷ୍ପତ୍ତିକୁ ପ୍ରକୃତରେ କୌଣସି 'ଜୁଆ ଖେଳାଳିର ଶେଷ ବାଜି' ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ । ମୁଁ ସାରା ଜୀବନ ଜୁଆ ଖେଳିଛି । ସତ୍ୟର ଆବିଷ୍କାର ଲାଗି ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଓ ଅହିଂସା ଉପରେ ରହିଥିବା ମୋର ବିଶ୍ୱାସକୁ ଅଶ୍ରାନ୍ତଭାବେ ଅନୁସରଣ କରି ମୁଁ ଅତି ବଡ଼ ବାଜିକୁ ବି ବଡ଼ ବୋଲି ମନେ କରିନାହିଁ । ଏପରି କରି ମୁଁ ଯଦି ଭୁଲ କରିଥାଏ, ତେବେ ଯେ କୌଣସି ଦେଶ ଓ ଯେ କୌଣସି ଯୁଗର ପ୍ରଖ୍ୟାତତମ ବୈଜ୍ଞାନିକଙ୍କ ସହିତ ମୁଁ ଏ ବାବଦରେ ଏକା ନାହାରେ ବସିଛି ।

ପ୍ରଶ୍ନ—କିନ୍ତୁ ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ଏକତାରେ ଆପଣଙ୍କର ଥିବା ବିଶ୍ୱାସ ବିଷୟରେ ଏତେ ବଢ଼େଇ କରି କହୁଥିଲେ, ତାହା ପୁଣି କେଉଁଠି ରହିଲା ? ସେହି ଏକତା ବିନା ସ୍ୱାଧୀନତାର କି ମୂଲ୍ୟ ରହିବ ?

ଉତ୍ତର—ସେହି ଏକତା ଉପରେ ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ସବୁଦିନ ପରି ଆଜି ବି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ରହିଛି । ସବୁଠାରୁ ଦୁର୍ବଳ ସଂଖ୍ୟାଲଘୁ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ମଧ୍ୟ କୌଣସି କ୍ଷତି ଘଟାଇ ମୁଁ ଦେଶର ସ୍ୱାଧୀନତା ଗ୍ରହଣ କରିନାହିଁ । ଶକ୍ତିଶାଳୀ ମୁସଲମାନ ଓ ତଦ୍ରୂପ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଶିଖମାନଙ୍କ କଥା ତ ପଛକୁ ଅଛି । ଏ ଦିଗରେ ଆଗକୁ ଯେତେ ସବୁ ଚେଷ୍ଟା ହୋଇଥିଲା, ଲାହୋର କଂଗ୍ରେସର ଏକତା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ତାହାର ସାରାଂଶ ଦିଆଯାଇଛି । ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାର ଭିତ୍ତିରେ ପ୍ରସ୍ତାବିତ ସମସ୍ତ ମୀମାଂସା—କଂଗ୍ରେସ ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରିଛି । ମାତ୍ର ଏପରି ଗୋଟିଏ ମୀମାଂସାକୁ ମାନିନେବା ସକାଶେ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ କଂଗ୍ରେସ କେବଳ ସେହିପରି ମୀମାଂସାର ବିଚାର କରିବ, ଯେଉଁଥିରେ କି ସମ୍ପୃକ୍ତ ସମସ୍ତ ପକ୍ଷକୁ ସନ୍ତୋଷ ମିଳୁଥିବ (କେବଳ ନ୍ୟାୟ ନୁହେଁ) । ତେଣୁ ଆପଣାର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ପ୍ରତି ସଚ୍ଚୋଟ ରହିବାକୁ ହେଲେ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ଅଧିକାର ବିଷୟରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ସବୁ ପକ୍ଷଙ୍କୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସନ୍ତୋଷ ନ ଦେଉଥିବା ସ୍ୱାଧୀନତାର କୌଣସି ଯୋଜନାକୁ କଂଗ୍ରେସ କଦାପି ଗ୍ରହଣ କରିବ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମେ ଯେଉଁ ଅଭିଯାନଟି ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ଯାଉଛୁ ସମଗ୍ର ଜାତିମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ହାସଲ କରିବାର ଶକ୍ତି ଉତ୍ପନ୍ନ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ତାହା କରାଯାଉଛି । କିନ୍ତୁ ସବୁ ପକ୍ଷ ଏକତାବଦ୍ଧ ନ ହେବା

ଯାଏ ସେହି ଶକ୍ତି କଦାପି ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବ ନାହିଁ । ଆଇନଅମାନ୍ୟର ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ଏକତା ସହିତ କୌଣସି ସମ୍ବନ୍ଧ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ଏକତା ନ ଆସିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଇନଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ସ୍ଥଗିତ କରି ରଖିଲେ ତାହା ଏକ ଦୁଷ୍ଟଚକ୍ର ଭିତରେ ପଡ଼ିବା କଥା ହେବ ଓ ଆମ ଆଗରେ ରହିଥିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଟିକୁ ହିଁ ପଣ୍ଡ କରିଦେବ । ମୁଁ ଆଶା କରୁଛି ଯେ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକତାର ଭିତରୁ ଆପେ ମୁକ୍ତ ରହିଥିବାରୁ ସମଗ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ର ପ୍ରତି ଆପଣାର ନିଷ୍ଠା ରଖିପାରିଲେ କଂଗ୍ରେସ ହିଁ କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥ ବୃହତ୍ତମ ଦଳ ହିସାବରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବ ଏବଂ ଦୁର୍ବଳତମ ସଭ୍ୟମାନଙ୍କର ଅଧିକାରକୁ ମଧ୍ୟ ତାହା ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ଦେଇ ରକ୍ଷାକରିବ । ଏପରି ଏକ କଂଗ୍ରେସରେ ରାଷ୍ଟ୍ରର ସେବକମାନେ ହିଁ ରହିବେ, ଗାଦିର ଲୋଭ ରଖିଥିବା ଲୋକେ ରହିବେ ନାହିଁ । ସ୍ୱାଧୀନତା ନ ମିଳିଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓ ଏକତା ନ ଆସିଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନ୍ୟ ସଂଖ୍ୟାଲଘୁ ଦଳମାନଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ମାତି କଂଗ୍ରେସ ବର୍ତ୍ତମାନ ସରକାରଠାରୁ କୌଣସି ଦାବି ବା କୌଣସି ଅନୁଗ୍ରହ ମାଗିବାକୁ ଯିବନାହିଁ । ସୁଖର କଥା ଯେ ବର୍ତ୍ତମାନର ବିଧାନ ସଭାଗୁଡ଼ିକ ସହିତ କଂଗ୍ରେସର କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ । ସମ୍ଭବତଃ ଏହିଗୁଡ଼ିକ ହିଁ ଦେଶରେ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ତିକ୍ତତା ବଢ଼ାଇବାରେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି । ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ଯେ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ବଶତଃ ବର୍ତ୍ତମାନ କଂଗ୍ରେସ ଭିତରେ ପ୍ରଧାନତଃ ହିନ୍ଦୁ ଉପାଦାନ ହିଁ ରହିଛି । ମାତ୍ର କଂଗ୍ରେସରେ ଥିବା ହିନ୍ଦୁମାନେ ଯଦି ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ବିଚାର କରିବା ଛାଡ଼ିଦେବେ ଓ ଅନ୍ୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟଗୁଡ଼ିକୁ ନ ମିଳୁଥିବା କୌଣସି ସୁବିଧା ଆତ୍ମସାତ ନ କରିବେ, ତା'ହେଲେ କଂଗ୍ରେସ ଉପରେ ଆଉ କାହାରି କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ରହିବ ନାହିଁ ଏବଂ ମୁସଲମାନ, ଶିଖ, ପାର୍ଶୀ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ. ଇହୁଦୀ ଓ ଭାରତର ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ସର୍ବୋତ୍ତମ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ସେତେବେଳେ କଂଗ୍ରେସ ଭିତରକୁ ଦଳେ ଦଳେ ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ଆସିବେ । ମାତ୍ର କଂଗ୍ରେସ କେବେ ଏହି ଆଦର୍ଶରେ ଉପନୀତ ହେଉ ବା ନ ହେଉ ପଛକେ, ସବୁଦିନ ପରି ଆଜି ମଧ୍ୟ ମୋର ବାଟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ପଷ୍ଟ । ଏହି ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଏକତାର ଅଭିଳାଷ ମୋ ପାଇଁ ନୂଆ ନୁହେଁ । ମୋର ଯୌବନାବସ୍ଥାରୁ ମୁଁ ଏହି ଅଭିଳାଷ ପୋଷଣ କରି ଆସିଛି ଓ ଏଥିଲାଗି କାର୍ଯ୍ୟ କରିଆସିଛି । ୧୮୮୯ ମସିହାରେ ବାଳୁତ ବୟସରେ ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଲଣ୍ଡନ ଯାଇଥିଲି, ସେତେବେଳେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ପରି ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାଣରେ ଏହି ଏକତା ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ରଖିଥିଲି । ୧୮୯୩ରେ ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକା ଯିବାପରେ ମଧ୍ୟ ମୋ' ଜୀବନର ସମସ୍ତ ଟିକନଖି ବ୍ୟାପାରରେ ମୁଁ ଏହାକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିଥିଲି । ସେହି ଏକତା ପ୍ରତି ମୋର ଯେଉଁ ପ୍ରେମ ଏପରି ଗଭୀର ଭାବରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ରହିଛି ମୋତେ ସାରା ପୃଥିବୀର ରାଜତ୍ୱ ଆସି ଯାଚିଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ତାହାକୁ କଦାପି ବର୍ଜନ କରି ପାରିବିନାହିଁ । ବସ୍ତୁତଃ ଏହି ଅଭିଯାନ ହିଁ ରାଷ୍ଟ୍ରର ମନୋଯୋଗକୁ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ସମସ୍ୟାକୁ ଅପସାରିତ କରୁ

ଏବଂ ଧର୍ମ ଓ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ନିର୍ବିଶେଷରେ ସମସ୍ତ ଭାରତୀୟଙ୍କର ସାଧାରଣ ଆସ୍ପଦଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ତାହାକୁ ନିବଦ୍ଧ କରି ରଖ୍ୁ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ତେବେ ସମ୍ଭବ ହେଲେ ଆପଣ ଏପରି ଏକ ଶକ୍ତି ଜାଗ୍ରତ କରିବେ ଯାହା କି ସର୍ବୁଦାନପାଇଁ ବ୍ରିଟିଶ ବିରୋଧୀ ହୋଇ ରହିବ ?

ଉତ୍ତର—କଦାପି ନୁହେଁ । ଅହିଂସା ପ୍ରତି ମୋର ଯେଉଁ ପ୍ରେମ ରହିଛି ତାହାର ସ୍ଥାନ ପାର୍ଥିବ ଓ ଅପାର୍ଥିବ ଯେ କୌଣସି ଜିନିଷଠାରୁ ଅନେକ ଉଚ୍ଚରେ । ଅହିଂସା ପ୍ରତି ମୋର ପ୍ରେମକୁ କେବଳ ମୋର ସତ୍ୟ ପ୍ରତି ପ୍ରେମର ସମତୁଲ କରାଯାଇ ପାରିବ । ମୋ'ଲାଗି ସତ୍ୟ ଓ ଅହିଂସା ସମବାଚୀ ଶବ୍ଦ । କେବଳ ଅହିଂସାର ମାର୍ଗରେ ଯାଇ ହିଁ ମୁଁ ସତ୍ୟର ଦର୍ଶନ ପାଇ ପାରିବି ଓ ସତ୍ୟପାଖରେ ପହଞ୍ଚି ପାରିବି । ମୋ'ର ଜୀବନ ପରିକଳ୍ପନାର ମାନଚିତ୍ରରେ ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେପରି କୌଣସି ପ୍ରଭେଦ ନାହିଁ, ସେହିପରି ବିଭିନ୍ନ ଜାତିର ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବି କୌଣସି ପ୍ରଭେଦ ନାହିଁ । ମୋ' ଲାଗି 'ମଣିଷ କେବଳ ମଣିଷ' । ଭାରତବାସୀଙ୍କପ୍ରତି ଯେତିକି ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ସେତିକି ପ୍ରେମଦ୍ୱାରା ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହୋଇ ମୁଁ ଏ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ଯାଉଛି । ନିଜେ ଦୁଃଖ ବରଣ କରି ମୁଁ ତା'ର ହୃଦୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛି, ତାକୁ କଦାପି ନଷ୍ଟ କରିଦେବାକୁ ଚାହୁଁନାହିଁ ।

ପ୍ରଶ୍ନ—ମାତ୍ର ଏସବୁ କେବଳ ଆପଣଙ୍କର ଭ୍ରାନ୍ତିବିଳାସ ନୁହେଁ କି ? ଯାହା ଆମର ଏହି ରୁକ୍ଷ ଓ ବାସ୍ତବ ପୃଥିବୀରେ କେବେହେଲେ ସମ୍ଭବ ହେବନାହିଁ ?

ଉତ୍ତର—ହୋଇପାରେ । ଏପରି ଅଭିଯୋଗ ସହିତ ମୁଁ ଅପରିଚିତ ନୁହେଁ । ଅତୀତରେ ମୋର ଭ୍ରାନ୍ତିବିଳାସଗୁଡ଼ିକ ମୋତେ ବେଶ୍ ଭଲ କାମ ଦେଇଛନ୍ତି । ଏହି ଶେଷଟି ମୋତେ ଧୋକା ଦେବ ବୋଲି ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ହେଉନାହିଁ । ଖୁବ୍ ବେଶୀ ହେଲେ ଏହା କେବଳ ମୋର ଓ ଯେଉଁମାନେ ଏହାର ପ୍ରଭାବରେ ପଡ଼ିବେ ବା ତାହାକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିବେ ସେହିମାନଙ୍କର ହିଁ କ୍ଷତି କରିବ । ମୋର ଭ୍ରାନ୍ତିବିଳାସକୁ ସରକାରୀ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଯଦି ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରିବେ, ତେବେ ମୋର ଶରୀରକୁ ନେଇ ସେମାନେ ଯାହା ଇଚ୍ଛା କରିବେ କରିପାରିବେ । ମୁଁ ଯେଉଁ ଆନ୍ଦୋଳନଟି ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ଯାଉଛି, ଯଦି ତାହାର ଯୋଗୁଁ କୌଣସି ଇଂରେଜର ଜୀବନ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ବିପନ୍ନ ହୋଇପଡ଼େ, ତେବେ କାଶ୍ମୀରଠାରୁ କନ୍ୟାକୁମାରୀ ଯାଏ ଓ କରାଚୀଠାରୁ ଡିବ୍ରୁଗଡ଼ ଯାଏ କେଉଁଠି କୌଣସି ଗଣ୍ଡଗୋଳ ଘଟିଲେ ଇଂରେଜ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କର ବାହୁ ଏତେ ଲମ୍ବ ଓ ଏତେ ଶୀଘ୍ର ଯେ ତାହା ସେଠାରେ ଯାଇ ଅବଶ୍ୟ ପହୁଞ୍ଚିଯାଇ ପାରିବ । ପରି ଶେଷରେ ଯଦି ରାଜନୀତିକ ନେତା ଓ ସମ୍ପାଦକମାନେ ସମସ୍ତେ ମୋ' ପାଖକୁ ନ ଆସି ସରକାରୀ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ପାଖକୁ ଯିବେ

ଏବଂ ଦେଶରେ ଚାଲିଥିବା ଯେଉଁସବୁ ଅନ୍ୟାୟର ବର୍ଣ୍ଣନା ମୁଁ ଏ ପତ୍ର କାର ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଅଧାପନ୍ତ୍ରାରିଆ ଭାବରେ କରିଛି ସେ ସବୁର ପ୍ରତିବିଧାନ ଲାଗି ସେମାନଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିବେ, ତେବେ କୌଣସି ଅଭିଯାନର ଆବଶ୍ୟକତା ହିଁ ରହିବ ନାହିଁ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୨୦-୨-୩୦

୧୭୨

ଅହିଂସା ବିଷୟରେ

ପାରିସ୍ ଓ ଜେନେଭାରେ ପ୍ରଶ୍ନ

"ଭାରତବର୍ଷରେ ଆମେ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିବା ମାର୍ଗରେ ଶଠତା, ମିଥ୍ୟା, ପ୍ରବଞ୍ଚନା ଓ ହିଂସା ଓ ଅସତ୍ୟର ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଆନୁଷଙ୍ଗିକ ଲାଗି ଆଦୌ କୌଣସି ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଆମେ ଯାହା କରୁଛୁ ଖୋଲା ଖୋଲି କରୁଛୁ । କାରଣ ସତ୍ୟ ଗୋପନୀୟତାକୁ ଘୃଣା କରେ । ମଣିଷ ଯେତେ ଖୋଲା ହୋଇପାରିବ, ସେ ସେତିକି ସତ୍ୟନିଷ୍ଠ ବି ହୋଇପାରିବ । ସତ୍ୟ ଓ ଅହିଂସାର ଭୂମି ଉପରେ ଆପଣାର ଜୀବନକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିଥିବା ମନୁଷ୍ୟର ଅଭିଧାନରେ ପରାଜୟ ବା ନୈରାଶ୍ୟ ବୋଲି କୌଣସି ଶବ୍ଦ ହିଁ ନାହିଁ ଏବଂ ତଥାପି ଅହିଂସାର ମାର୍ଗକୁ ଆମେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଏକ ନିଷ୍କ୍ରିୟ ବା ଜଡ ମାର୍ଗ ବୋଲି କହିପାରିବା ନାହିଁ । ଏହା ମୂଳତଃ ଏକ ସକ୍ରିୟ ଆନ୍ଦୋଳନ, ରକ୍ତପାତକାରୀ ଅସ୍ତ୍ରାଦି ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବା ଆନ୍ଦୋଳନଠାରୁ ଏହା ଅଧିକ ସକ୍ରିୟ । ସତ୍ୟ ଓ ଅହିଂସା ହେଉଛନ୍ତି ଆମ ପୃଥିବୀରେ ସମ୍ଭବତଃ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ସକ୍ରିୟ ଶକ୍ତି । ରକ୍ତପାତକାରୀ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଧରି ଯିଏ ଯୁଦ୍ଧ କରି ବାହାରିଛି ଓ ଆପଣାର ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କୁ ନିପାତ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛି ତାକୁ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତତଃ କିଛି ସମୟ ଲାଗି ବିଶ୍ରାମ କରିବାକୁ ପଡେ । ପ୍ରତି ଚବିଶ ଘଣ୍ଟାରେ ଅନ୍ତତଃ କିଛି ସମୟ ଲାଗି ତାକୁ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଥୋଇ ଦେବାକୁ ପଡ଼େ । ତେଣୁ ପ୍ରତିଦିନ କିଛି ସମୟ ସକାଶେ ସେ ମୂଳତଃ ନିଷ୍କ୍ରିୟ ହୋଇ ରହେ । ମାତ୍ର ସତ୍ୟ ଓ ଅହିଂସାର ଉପାସକଙ୍କୁ ଏପରି କରିବାକୁ ପଡେନାହିଁ । ଏହାର ଅତି ସହଜ କାରଣ ହେଉଛି ଯେ ଏଗୁଡିକ ଆଦୌ ବାହ୍ୟ ଅସ୍ତ୍ର ନୁହନ୍ତି । ଏହି ଅସ୍ତ୍ର ଦୁଇଟି ମଣିଷର ବକ୍ଷତଳେ ରହିଥାଆନ୍ତି, ଏବଂ ମଣିଷ ଶୋଇଥାଉ କି ଚେଇଁଥାଉ, ଆରାମରେ ବାଟ ଚାଲୁଥାଉ ବା କୌଣସି ସକ୍ରିୟ ଖେଳ ଖେଳୁଥାଉ ଏଗୁଡିକ ସବୁବେଳେ ସକ୍ରିୟ ଭାବରେ ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଚାଲିଥାନ୍ତି । ସତ୍ୟ ଓ ଅହିଂସାର ଅସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ସଜ୍ଜିତ ଯୋଦ୍ଧା ସବୁବେଳେ ଅବିରାମ ଭାବରେ ସକ୍ରିୟ ରହିଥାଏ ।"

"ତେବେ ଜଣେ ଫଳପ୍ରଦ ଭାବରେ କିପରି ଅହିଂସ ହୋଇପାରିବ ? କେବଳ ଅସ୍ତ୍ର ଧରିବାକୁ ନାହିଁ କରିଦେଲେ କଣ ଏପରି ହୋଇ ପାରିବା ?"

"ମୁଁ କହିବି ଯେ କେବଳ ଯୁଦ୍ଧକୁ ମନା କରିଦେଲେ ତାହା ଆଦୌ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ନାହିଁ । ଯୁଦ୍ଧକୁ ଯିବାର ଡାକରା ଆସି ପହଞ୍ଚିଥିବାବେଳେ ସେଥିରେ ଯୋଗଦେବାକୁ ମନାକଲେ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଆପଣ ସେହି ମନ୍ଦତ୍ୟ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧରେ ସମସ୍ତ ସମୟ ଅତିବାହିତ ହୋଇଗଲା ପରେ ହିଁ ଏପରି କରିବାକୁ ଯିବେ । ସାମରିକସେବା ଆମ ଜୀବନର ଗମ୍ଭୀରତର ସ୍ତରରେ ରହିଥିବା ବ୍ୟାଧିର ଗୋଟିଏ ଲକ୍ଷଣ ମାତ୍ର । ମୁଁ ତ କହିବି ଯେ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ନାମ ସାମରିକସେବା ତାଲିକାରେ ନାହିଁ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଯଦି ଅନ୍ୟଭାବରେ ରାଜ୍ୟ ବା ସରକାରକୁ ସମର୍ଥନ କରୁଆନ୍ତି ତାହାହେଲେ ସେମାନେ ବି ଯୁଦ୍ଧ ଅପରାଧରେ ଭାଗୀ । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ବା ପରୋକ୍ଷ ଯେପରି ଭାବରେ ହେଉ ପଛକେ, ସାମରିକ ପଦ୍ଧତିରେ ସଙ୍ଗଠିତ ରାଷ୍ଟ୍ରକୁ ସମର୍ଥନ କରୁଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଏହି ପାପରେ ଅବଶ୍ୟ ଭାଗୀ ହେଉଛନ୍ତି । ସାନ ବଡ଼ ସମସ୍ତେ ଖଜଣା ଦେଇ ରାଷ୍ଟ୍ରର ପ୍ରତିପାଳନରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିବାଦ୍ୱାରା ଏହାର ପାପରେ ଭାଗ ନେଉଛନ୍ତି । ସେଥିଲାଗି ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ମୁଁ ନିଜକୁ ନିଜେ କହିଥିଲି ଯେ କେବଳ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସୈନ୍ୟ ହେବା ଛଡ଼ା ମୁଁ ଏ ଯୁଦ୍ଧଲାଗି ଆଉ ସବୁକିଛି କରୁଛି ଏବଂ ସୈନ୍ୟବାହିନୀଦ୍ୱାରା ସୁରକ୍ଷିତ ହୋଇ ମୁଁ ମୋ'ର ଦାନା ଖାଇ ରହୁଛି; ତେଣୁ ସୈନ୍ୟ ତାଲିକାଭୁକ୍ତ ହୋଇ ଗୁଳି ଖାଇ ମରିବା ହିଁ ମୋ' ପକ୍ଷରେ ସର୍ବୋତ୍ତମ ହେବ । ତାହା କରି ନ ପାରିଲେ ମୋର ହିମାଳୟକୁ ଚାଲିଯିବା ଉଚିତ ଓ କେବଳ ପ୍ରକୃତିରୁ ମିଳୁଥିବା ଖାଦ୍ୟ ଖାଇ ବଞ୍ଚିବା ଉଚିତ । ତେଣୁ ସାମରିକସେବା ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ କେବଳ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରର ସହଯୋଗ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିନେଇ ହିଁ ତାହା କରିପାରିବେ । ରାଷ୍ଟ୍ରକୁ ଛିଡ଼ାକରି ରଖିଥିବା ସମଗ୍ର ବ୍ୟବସ୍ଥାଟି ସହିତ ଅସହଯୋଗ କରିବା ଅପେକ୍ଷା କେବଳ ସାମରିକ ସେବା ଅସ୍ୱୀକାର କରିବାଟା ଅଧିକ ଉପରଠାଉରିଆ । ମାତ୍ର ସେପରି ହେଲେ ଆମର ବିରୋଧ ଏପରି ପ୍ରଖର ଓ ଫଳପ୍ରଦ ହୋଇପଡ଼ିବ ଯେ ସେଥିଯୋଗୁଁ ଯେ ଖାଲି ଜେଲ ଯିବାର ଭୟ ରହିବ ତାହା ନୁହେଁ, ସର୍ବସ୍ୱାନ୍ତ ହେବାର ଭୟ ମଧ୍ୟ ରହିଥିବ ।"

"ତେବେ ରାଷ୍ଟ୍ରର ବେସାମରିକ ବିଭାଗଗୁଡ଼ିକର ସେବା ଗ୍ରହଣ କରିବା ବି କ'ଣ ଉଚିତ ହେବନାହିଁ ?"

ଗାନ୍ଧୀଜୀ କହିଲେ, ଏଇଟି ପଚାରି ଆପଣ ମନୁଷ୍ୟ ସ୍ୱଭାବର ଦୁର୍ବଳତମ ସ୍ଥାନଟିକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିଛନ୍ତି । ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରଣେତା ହିସାବରେ ଦିନେ ମୁଁ ବି ଏହି ପ୍ରଶ୍ନଟିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଥିଲି । ମୁଁ ନିଜକୁ କହିଲି, ନେରୋ ବା ମୁସୋଲିନି ଶାସନ କରୁଥିବା ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ମଧ୍ୟ କିଛି ନା କିଛି ଭଲ କଥା ରହିଛି । ମାତ୍ର ସମଗ୍ର ବ୍ୟବସ୍ଥାଟି ସହିତ ଅସହଯୋଗ କରିବାକୁ ହେଲେ ଆମକୁ ସମସ୍ତଟିକୁ ବର୍ଜନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଆମ ଦେଶରେ ବଢ଼ିଆ ସର୍ବସାଧାରଣ ରାସ୍ତାମାନ ରହିଛି, ରାଜପ୍ରାସାଦ ପରି ଦେଖାଯାଉଥିବା ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନମାନ ରହିଚି । ମାତ୍ର ମୁଁ ବିଚାର କରି ଦେଖିଲି, ସେଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ସେହି ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଗୋଟିଏ

ଗୋଟିଏ ଅଙ୍ଗ, ଯାହାକି ଏହି ଜାତିକୁ ନିଷ୍ପେଷିତ କରି ପକାଉଛି । ତେଣୁ ସେଗୁଡ଼ିକରେ ମଧ୍ୟ ମୋର କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ । ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି କାହାଣୀର ସେଇ ସାପ ପରି, ଯାହାର ଫଣା ଉପରେ ମଣି ଜକ ଜକ ହେଉଛି ଅଥଚ ଯାହାର ଦାନ୍ତରେ ବିଷ ଭରି ରହିଛି । ତେଣୁ ମୁଁ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲି ଯେ ଭାରତବର୍ଷରେ ରହିଥିବା ବ୍ରିଟିଶ୍ ଶାସନ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଆତ୍ମାକୁ ଚୂନାକରି ଦେଇଛି, ଏହାର ଅଭିବୃଦ୍ଧିକୁ ଖର୍ବ କରି ରଖିଛି । ତେଣୁ ଏହି ଶାସନର ସମସ୍ତ ସୁଯୋଗ ଓ ସୁବିଧା—କୋର୍ଟକଚେରୀ ଓ ପଦବୀକୁ ମୁଁ ବର୍ଜନ କରିବାର ନିଷ୍ପତ୍ତି କଲି । ଦେଶ ଅନୁସାରେ ଏହି ନୀତିରେ ଅବଶ୍ୟ ପାର୍ଥକ୍ୟ ହେବ, ମାତ୍ର ଯେଉଁଠାରେ ହେଉ ପଛକେ, ଏଥିରେ ଉତ୍ସର୍ଗ ଓ ଆତ୍ମତ୍ୟାଗ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ।"

"କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱାଧୀନ ଦେଶ ଓ ଗୋଟିଏ ପରାଧୀନ ଦେଶ ଭିତରେ ଏକ ଅତିବଡ଼ ପାର୍ଥକ୍ୟ ନାହିଁ କି ? ଏକ ବିଦେଶୀ ସରକାର ସହିତ ଭାରତବର୍ଷର ଏକ ମୌଳିକ ବିବାଦ ଥାଇପାରେ । ମାତ୍ର ଇଂଲଣ୍ଡର ଅଧିବାସୀମାନେ ଆପଣା ସରକାର ସହିତ କିପରି କଳହ କରିପାରିବେ ?"

ଗାନ୍ଧୀଜୀ କହିଲେ, "ପାର୍ଥକ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ରହିଛି । ଏକ ପରାଧୀନ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଜଣେ ଲୋକ ହିସାବରେ ଏହି ପରାଧୀନତାରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ମୁଁ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼କଥା କରିପାରିବି । କିନ୍ତୁ ଏଠାରେ ମୋତେ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚରାଯାଇଛି ଯେ, କି ଉପାୟରେ ଆମେ ଏକ ସାମରିକ ମନୋଭାବରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇପାରିବା । ଆପଣମାନେ ରାଷ୍ଟ୍ରକୁ ସାମରିକ ସେବା ଦେଉଛନ୍ତି, ଏବଂ ସେହି ସର୍ତ୍ତରେ ପ୍ରାପ୍ତ ସୁଯୋଗ ସୁବିଧା ଉପଭୋଗ କରୁଛନ୍ତି । ଏପରି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆପଣ ରାଷ୍ଟ୍ରକୁ ସାମରିକ ମନୋଭାବରୁ ମୁକ୍ତ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।"

ଆଉ ଏକ ସଭାରେ ସେହିପରି ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେଇ ଗାନ୍ଧୀଜୀ କହିଲେ, "ସାମରିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅସହଯୋଗ ଓ ବେସାମରିକ ବିଭାଗରେ ସହଯୋଗ ଏ ଦୁଇଟି କଥା ପରସ୍ପର ଖାପ ଖାଏ ନାହିଁ । 'ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାବରେ' କହିଲେ ସାମରିକ ସେବା ଶବ୍ଦଟି ଠିକ୍ ଭାବରେ ବୁଝା ଯାଇନାହିଁ । ଆପଣ ପରୋକ୍ଷଭାବରେ ସର୍ବଦା ସାମରିକ ସେବା ହିଁ ଦେଇ ଆସିଛନ୍ତି, କାରଣ ଆପଣ ସାମରିକ ସେବା ଉପରେ ଆଧାରିତ ଏକ ରାଷ୍ଟ୍ରର ସମର୍ଥନ କରୁଛନ୍ତି । ଟ୍ରାନ୍ସଭାଲ ଓ ଅନ୍ୟ କେତୋଟି ଦେଶରେ କେତେକ ଲୋକଙ୍କୁ ସାମରିକ ସେବାରୁ ବଞ୍ଚିତ କରି ରଖାଯାଏ, ମାତ୍ର ସେମାନଙ୍କୁ ସେଥିଲାଗି ରାଷ୍ଟ୍ରକୁ ପଇସା ଦେବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । ଟିକସ ବାବଦରେ ମଧ୍ୟ ଅସହଯୋଗ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ପ୍ରୟୋଗ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।"

"ଗୋଟିଏ ନିରସ୍ତ୍ର ନିରପେକ୍ଷ ଦେଶ ଅନ୍ୟ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କୁ କିପରି ଧ୍ୱଂସ ହେବାକୁ ଦେଇପାରିବ ? ଗତ ଯୁଦ୍ଧବେଳେ ଆମ ଦେଶରେ ସୀମାନ୍ତ ଉପରେ ଆମ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନ ଥିଲେ ଆମେ ବିଲୁପ୍ତ ହୋଇ ଯାଇଥାନ୍ତୁ !"

"ଆପଣମାନେ ମୋତେ ସ୍ୱପ୍ନ ବିଳାସୀ ବା ନିର୍ବୋଧ ବୋଲି କହିପାରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ମୋତେ କେବଳ ଯେଉଁ ସ୍ଥିତିଟି ଜଣାଅଛି, ସେହି ସ୍ଥିତିରେ ହିଁ ମୁଁ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବି । କୌଣସି ପ୍ରତିବେଶୀ ଦେଶକୁ ଗ୍ରାସ କରିଦେବା ଲାଗି କୌଣସି ସୈନ୍ୟବାହିନୀକୁ ବାଟ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଏକ ନିରପେକ୍ଷ ଦେଶ ଆପଣା ଭୀରୁତାର ପରିଚୟ ଦେବ । ମାତ୍ର ସାମରିକ ବାହିନୀ ଓ ଅହିଂସ ବାହିନୀ ମଧ୍ୟରେ ଦୁଇଟି ସାଧାରଣ ଲକ୍ଷଣ ରହିଛି । ମୁଁ ଯଦି ସୁଇଜରଲାଣ୍ଡର ଜଣେ ନାଗରିକ ଓ ରାଜ୍ୟସଂଘର ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ହୋଇ ଥାଆନ୍ତି, ତେବେ ଆକ୍ରମଣକାରୀସେନାକୁ ମୁଁ କଦାପି ବାଟ ଛାଡ଼ି ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ ଓ ତାହାକୁ ସମସ୍ତ ସାହାଯ୍ୟ ବନ୍ଦ କରି ଦେଇଥାନ୍ତି । ଦ୍ୱିତୀୟତଃ ସୁଇଜରଲେଣ୍ଡର ଭୂମି ଉପରେ ଏକ ଦ୍ୱିତୀୟ 'ଥର୍ମୋପିଲେ'ର ଅଭିନୟ ସଂଘଟିତକରି ଆପଣମାନେ ଆବାଳ ବୃଦ୍ଧ ବନିତା ଏକ ଜୀବନ୍ତ ପ୍ରାଚୀର ହୋଇ ଠିଆହୋଇ ଯାଇଥାଆନ୍ତେ ଏବଂ ଆପଣମାନଙ୍କର ଶବ ଉପରଦେଇ ଚାଲିଯିବାକୁ ଆକ୍ରମଣକାରୀମାନଙ୍କୁ ଆହ୍ୱାନ ଦେଇଥାନ୍ତେ । ଏପରି କରିବା ମଣିଷର ଅଭିଜ୍ଞତା ଓ ସହିଷ୍ଣୁତାର ବାହାରେ ବୋଲି ଆପଣମାନେ କହିପାରନ୍ତି । ମୁଁ କହିବି ତାହା ଆଦୌ ସତ୍ୟ ନୁହେଁ । ଏକଥା ଖୁବ୍ ସମ୍ଭବ । ଗତବର୍ଷ ଗୁଜରାଟରେ ନାରୀମାନେ ଅବିଚଳିତ ଭାବରେ ଠିଆହୋଇ ଲାଠିମାଡ଼ ସହିଛନ୍ତି ଓ ପେଶାବାରଠାରେ ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ହିଂସାର ଆଶ୍ରୟ ନ ନେଇ ଗୁଳିବର୍ଷା ସହିଛନ୍ତି । ଆପଣମାନେ କଳ୍ପନା କରନ୍ତୁ, ଏକ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଦେଶକୁ ଯିବାଲାଗି ନିରାପଦ ରାସ୍ତା ମାଗୁଛି ଓ ଏହି ସ୍ତ୍ରୀପୁରୁଷମାନେ ତା' ଆଗରେ ବାଟ ଓଗାଳି ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି । ଆପଣମାନେ ହୁଏତ କହିବେ ଯେ ସେମାନଙ୍କୁ ଦଳିଦେଇ ଚାଲିଯିବା ଭଳି ନିଷ୍ଠୁରତା ସୈନ୍ୟବାହିନୀଠାରେ ଥିବ । ତେବେ ମୁଁ କହିବି ଯେ ଆପଣାକୁ ବିଲୁପ୍ତ ହୋଇଯିବାକୁ ଦେଇ ଆପଣମାନେ ବି ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ କରିବେ । ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ନରନାରୀଙ୍କର ଶବ ଉପର ଦେଇ ଚାଲିଯିବାକୁ ସାହସ କରୁଥିବା ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ଆଉଥରେ ସେପରି ଏକ ପ୍ରୟୋଗ କରିବାଲାଗି କଦାପି ସମର୍ଥ ହେବନାହିଁ । ନରନାରୀଙ୍କର ଏକ ଯୂଥ ପ୍ରକୃତରେ ଏତେ ସାହସ ଦେଖାଇବା କଥାକୁ ଆପଣମାନେ ହୁଏତ ବିଶ୍ୱାସ କରି ନ ପାରନ୍ତି । ମାତ୍ର ତା'ହେଲେ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ହେବ ଯେ ଅହିଂସା ଏକ ଅଧିକ ଟାଣ ଉପାଦାନରେ ତିଆରି । ଦୁର୍ବଳର ଅସ୍ତ୍ରରୂପେ ନୁହେଁ, କେବଳ ଶ୍ରେଷ୍ଠତମ ବୀରମାନଙ୍କ ଲାଗି ଅହିଂସାର କଳ୍ପନା କରାଯାଇଥିଲା ।"

"ଜଣେ ସୈନ୍ୟ ଇଚ୍ଛାକଲେ ଶତ୍ରୁକୁ ଗୁଳି ମାରି ହିଂସାକୁ ଏଡ଼ାଇପାରିବ କି ?"

"ସୈନ୍ୟ ବାହିନୀରେ ଭୁକ୍ତ ହୋଇ ସାରିବା ପରେ ଯେଉଁ ସୈନ୍ୟ ଶତ୍ରୁକୁ ଗୁଳି ମାରି ହିଂସାକୁ ଏଡ଼ାଉଛି ବୋଲି ନିଜକୁ ନିଜେ ବାହାଦୁରୀ ଦେବ ସେ ଆପଣାର ସାହସ ବା ଆପଣାର ଅହିଂସାବୃତ୍ତିକୁ ଗୌରବାନ୍ୱିତ କରିବ ନାହିଁ । ମୋର ଯୋଜନା ଅନୁସାରେ ଏପରି ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଅସତ୍ୟ ଓ ଭୀରୁତା ଏହି ଉଭୟ ଅପରାଧରେ ଅପରାଧୀ

ହେବେ । ଶାନ୍ତିକୁ ଏଡ଼ି ସୈନ୍ୟ ତାଲିକାଭୁକ୍ତ ହୋଇଥିବାରୁ ସେ ଖାରୁ ପ୍ରତିପାଦିତ ହେବେ; ଏବଂ ଜଣେ ସୈନ୍ୟ ହିସାବରେ ଲଢ଼ିବାକୁ ଆସି ମଧ୍ୟ ସେ ଆଦେଶ ଅନୁରୂପ ଗୁଳି ମାରିଲେ ନାହିଁ ବୋଲି ଅସତ୍ୟର ଅପରାଧରେ ଅପରାଧୀ ହେବେ । ଏହା ଯୁଦ୍ଧ ବିରୋଧରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାର ଆଦର୍ଶର ଅବମାନନା ହିଁ ହେବ । ଯୁଦ୍ଧ ବିରୋଧୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ସୀତାଙ୍କ ପରି ସମସ୍ତ ସନ୍ଦେହର ଅତୀତ ହେବାକୁ ହେବ । ପ୍ରଶ୍ନଟିର ନୈତିକତାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଷ୍ପାପର ଭାବରେ ବଜାୟ ରଖିବାରେ ହିଁ ସେମାନଙ୍କର ଶକ୍ତି ନିହିତ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୩୧-୧୨-୩୧

୧୭୩

ମୌଳିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ସମୂହ

କଂଗ୍ରେସର ଅହିଂସ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଗୁଡ଼ିକୁ ଗତ ଅନେକ ବର୍ଷ ଧରି ଅଧ୍ୟୟନ କରି ଆସିଥିବା ଜଣେ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ହିସାବରେ ଜଣେ ସମ୍ମାନନୀୟ ପତ୍ରପ୍ରେରକ ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ଭାଷାରେ ଆପଣାର କେତୋଟି ସନ୍ଦେହ ଲେଖି ପଠାଇଛନ୍ତି । ସେ ଶେଷକୁ କଂଗ୍ରେସ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଯୋଗ ମଧ୍ୟ ଦେଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଯୁକ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ମୋତେ ଅନେକ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେହେଁ ଏଠାରେ ଆଉଥରେ ସେଗୁଡ଼ିକ ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା ଅନାବଶ୍ୟକ । ସେ ତିନୋଟି କଥାକୁ ମୌଳିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି ଓ ଯେ କୌଣସି ପରିସ୍ଥିତିରେ ମଧ୍ୟ ଭାରତବର୍ଷ ଏହିସବୁ ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ କରି ପାରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ଯୁକ୍ତି କରିଛନ୍ତି ।

ତାଙ୍କର ପ୍ରସ୍ତାବିତ ମୌଳିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି :

"୧ । ଲୋକେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏକତାବଦ୍ଧ ହୋଇ ସ୍ୱାଧୀନତାର ଅଭିଳାଷ ରଖିବେ ଓ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦାବୀ କରିବେ,

୨ । ଲୋକମାନେ ସମଗ୍ର ଭାବରେ ଅହିଂସାନୀତି ଓ ତା'ର ନିହିତାର୍ଥଗୁଡ଼ିକୁ ଭଲ କରି ବୁଝିବେ ଓ ହଜମ କରିବେ । ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରତିଶୋଧ ବା ଆତ୍ମରକ୍ଷା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ହିଂସାର ଆଶ୍ରୟ ନେବାଲାଗି ମନରେ ଯେଉଁ ସ୍ୱାଭାବିକ ପ୍ରବୃତ୍ତି ରହିଛି, ସେମାନେ ସେହି ପ୍ରବୃତ୍ତିଟିକୁ ଜୟ କରିବେ ଏବଂ (ଏହା ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ)

୩ । ଅସଂଖ୍ୟ ମଣିଷଙ୍କୁ କଷ୍ଟ ପାଉଥିବାର ଦେଖି ଆକ୍ରମଣକାରୀର ହୃଦୟ ଅବଶ୍ୟ ବିଗଳିତ ହୋଇଯିବ ଏବଂ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ସେ ନିଜର ହିଂସା ମାର୍ଗରୁ ନିବୃତ୍ତ ହେବ ବୋଲି ସେମାନେ ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବେ ।"

ଏକ ପ୍ରତିବିଧାନ ରୂପେ ଅହିଂସାର ପ୍ରୟୋଗ ଲାଗି ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଏକତା ଏକ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ସର୍ତ୍ତ ନୁହେଁ । ତାହା ହୋଇଥିଲେ ପ୍ରତିବିଧାନଟିରେ ଆଉ କୌଣସି ବିଶେଷ

ଗୁଣ ଆଦୌ ନ ଥାନ୍ତା, କାରଣ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏକତା ଆସିଗଲେ ତ ମାଗିଲ କ୍ଷଣି ସ୍ୱାଧୀନତା ମିଳିଯିବ । 'ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ' ଓ ଏହି ପତ୍ରିକାରେ ମୁଁ କ'ଣ ବାରବାର କହିନାହିଁ ଯେ ମାତ୍ର ଅଳ୍ପ କେତେଜଣ ପ୍ରକୃତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ବି ଆମ ଦେଶର ସ୍ୱାଧୀନତା ହାସଲ କରିବା ସମର୍ଥ ହେବେ ? ଆଧୁନିକ ଯୁଦ୍ଧଲାଗି ଯେତେ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ତାଲିମ ଦେବା ଆବଶ୍ୟକ ହେଉଛି, ଆମର ସେନାରେ ତା'ଠାରୁ କମ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ରହିବେ ବୋଲି ମୁଁ କହିଆସିଛି ଓ ବିଭିନ୍ନ ଜାତି ଅସ୍ତ୍ରସଜ୍ଜାରେ ଯେଉଁ ଅକଳ୍ପନୀୟ ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟ କରୁଛନ୍ତି, ଆମ ସଂଗ୍ରାମର ଖର୍ଚ୍ଚ ତା'ଆଗରେ ନଗଣ୍ୟ ପ୍ରାୟ ହେବ ।

ପତ୍ରପ୍ରେରକଙ୍କର ଦ୍ୱିତୀୟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତଟି ମଧ୍ୟ ଅନାବଶ୍ୟକ । ସବୁ ଲୋକେ ଅହିଂସାନୀତି ଓ ତା'ର ନିହିତାର୍ଥଗୁଡ଼ିକୁ ହଜମ କରି ପାରିଲେ ଯାଇ ଯଦି ଗଣ-ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆରମ୍ଭ କରାଯିବ, ତେବେ ତାହାକୁ କେବେହେଲେ ଆରମ୍ଭ କରାଯାଇ ପାରିବନାହିଁ । ମୁଁ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ଅହିଂସାର ସମସ୍ତ ନିହିତାର୍ଥକୁ ହଜମ କରୁଛି ବା ଜାଣିଛି ବୋଲି ମଧ୍ୟ ଦାବି କରି ପାରିବି ନାହିଁ । କୌଣସି ସେନାବାହିନୀର ଜଣେ ସୈନିକ ସାମରିକ ବିଜ୍ଞାନର ସବୁ ବିଷୟ ଆଦୌ ଜାଣେ ନାହିଁ । ଠିକ୍ ସେହିପରି ଜଣେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ମଧ୍ୟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବିଜ୍ଞାନର ସବୁ ବିଷୟ ଜାଣେନାହିଁ । ଯଦି ସେନାପତି ଉପରେ ତା'ର ବିଶ୍ୱାସ ଥାଏ, ସେ ଯଦି ନିଷ୍ଠାର ସହିତ ସେନାପତିର ନିର୍ଦ୍ଦେଶମାନ ପାଳନ କରୁଥାଏ ଏବଂ ତଥାକଥିତ ଶତ୍ରୁପ୍ରତି କୌଣସି ବିଦ୍ୱେଷଭାବ ମନରେ ନ ରଖି ସେ ଯଦି ଆମରଣ କଷ୍ଟ ସହିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ରହିଥାଏ, ତେବେ ତାହାହିଁ ଯଥେଷ୍ଟ ହୁଏ ।

ତୃତୀୟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତଟି ଅବଶ୍ୟ ପୂରଣ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ମୁଁ ଲେଖିଲେ ଏହାକୁ ଭିନ୍ନ ଭାଷାରେ ଲେଖିବି, ମାତ୍ର ତାହାର ମର୍ମ ମୋଟାମୋଟି ତାହାହିଁ ରହିବ ।

ଚତୁର୍ଥ ସତ୍ୟଟି ଲାଗି କୌଣସି ଐତିହାସିକ ସମର୍ଥନ ନାହିଁ ବୋଲି ମୋର ବନ୍ଧୁ କହିଛନ୍ତି । ଅଶୋକଙ୍କୁ ସେ ଏଥିରେ ସମ୍ଭବତଃ ଏକ ବ୍ୟତିକ୍ରମ ବୋଲି ଧରିଛନ୍ତି । ମୋ'ଲାଗି ଅଶୋକଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତର ବି କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ମୋ' ଜାଣିବାରେ ମଧ୍ୟ ଇତିହାସରେ ଏହାର କୌଣସି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ନାହିଁ ବୋଲି ମୁଁ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି । ତେଣୁ ଏହି ପ୍ରୟୋଗଟିକୁ ମୁଁ ଅଦ୍ୱିତୀୟ ବୋଲି ଦାବୀ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଛି । ପରିବାର ବା ଜ୍ଞାତି ଭିତରେ ଆମେ ସାଧାରଣତଃ ଯାହା କରିଥାଉ ସେଇଥିରୁ ତୁଳନା ଦେଇ ମୁଁ ମୋର ବିସ୍ତରଟିକୁ ବାଢ଼ିଛି । ସମଗ୍ର ମଣିଷଜାତି ଏକ ବିରାଟ ପରିବାର ଏବଂ ଆମର ପ୍ରେମ ଯଥେଷ୍ଟ ଗଭୀର ହୋଇଥିଲେ ସମଗ୍ର ମାନବଜାତିର ସ୍ତରରେ ତାହାର ପ୍ରୟୋଗ ହୋଇପାରିବ । ଯଦି ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ ଆପଣାର ପ୍ରେମ ବଳରେ ବନର ଜାତିମାନଙ୍କୁ ବି ବଶ କରି ପାରିଛନ୍ତି, ତେବେ ଗୋଟିଏ ଗୋଷ୍ଠୀ ଧରନ୍ତୁ, ଗୋଟିଏ ଆଦିମ ଗୋଷ୍ଠୀର ହୃଦୟକୁ କାହିଁକି ଜୟ କରି ନ ପାରିବେ ? ଯଦି ଆମେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ହୃଦୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିପାରିବା ତେବେ ଆମେ କମ୍ ସଂସ୍କୃତି ସମ୍ପନ୍ନ ବା କମ୍ ଉଦାରମନା

ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ମଧ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିପାରିବା ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରିବା ତ କେବଳ ଆମର ବିଶ୍ୱାସର ସଂପ୍ରସାରଣ ମାତ୍ର ହେବ । ଶୁଦ୍ଧ ଅହିଂସ ପ୍ରଚେଷ୍ଟାଦ୍ୱାରା ଆମେ ଯଦି ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ଜିଣିପାରିବା ତେବେ ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଛି ଯେ ତାହାର ବଳରେ ଆମେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଜିଣିପାରିବା । ଅନ୍ୟ ଭାଷାରେ କହିଲେ, ଯଦି ଅହିଂସାଦ୍ୱାରା ଆମେ ଆମ ଦେଶର ସ୍ୱାଧୀନତା ହାସଲ କରିପାରିବା, ତେବେ ସେହି ଅହିଂସାଦ୍ୱାରା ସେହି ସ୍ୱାଧୀନତାକୁ ରକ୍ଷା ବି କରିପାରିବା । ଯଦି ଆମର ସେତିକି ବିଶ୍ୱାସ ହୋଇ ନ ଥାଏ, ତେବେ ଆମର ଅହିଂସା ତତ୍କାଳିକ ପ୍ରୟୋଜନରେ ଲଗୁଥିବା ଏକ ସାମାନ୍ୟ ଉପାୟ ମାତ୍ର । ତାହା ଭେଲ, ଖାଣ୍ଟି ସୁନା ନୁହେଁ ।

—ହରିଜନ, ତା ୨୨-୧୦-୩୮

୧୬୪

ଭଗବଦ୍‌ ବିଶ୍ୱାସ

ବୃନ୍ଦାବନ (ବିହାର)ଠାରେ ବସିଥିବା ଗାନ୍ଧୀ ସେବାସଂଘର ବାର୍ଷିକ ଅଧିବେଶନରେ ଉଦ୍‌ଘାଟନ ଭାଷଣ ଦେଇ ଗାନ୍ଧୀଜୀ କହିଥିଲେ ଯେ ଭଗବଦ୍‌ ବିଶ୍ୱାସକୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଲାଗି ଏକ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ଯୋଗ୍ୟତାରୂପେ ମାନିବାକୁ ହେବ । ଭଗବଦ୍‌ ବିଶ୍ୱାସ ନ ଥିବା ସମାଜବାଦୀ ଓ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ହୋଇ ପାରିବେ କି ନାହିଁ ବୋଲି ଜଣେ ସଭ୍ୟ ପ୍ରଶ୍ନ କରିଥିଲେ ।

ହୋଇ ପାରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ମୋର ଆଶଙ୍କା ହେଉଛି । କାରଣ ଭଗବାନଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ଆଉ ଅନ୍ୟ ଭରସା ନାହିଁ, ଏବଂ ଯେ ଅନ୍ୟ କାହାର ଉପରେ ଭରସା ରଖିଥିବ ବା ଅନ୍ୟ କାହାର ସାହାଯ୍ୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଥିବ, ସେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରି ପାରିବ ନାହିଁ । ସେ ଜଣେ ନିଷ୍କ୍ରିୟ ପ୍ରତିରୋଧୀ ହୋଇପାରିବ ବା ଅସହଯୋଗୀ ହୋଇପାରିବ, ମାତ୍ର ପ୍ରକୃତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଆପଣ ଯୁକ୍ତି କରି ପାରନ୍ତି ଯେ ଏପରି ହେଲେ ଅନେକ ସାହସୀ ସାଥି ବାହାରେ ରହିଯିବେ ଏବଂ ଏପରି ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଆମ ଭିତରକୁ ଆସିବେ, ଯେଉଁମାନେକି ଭଗବାନଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ବୋଲି ମୁହଁରେ କହନ୍ତି ଅଥଚ ନିଜର ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନରେ ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ଲଙ୍ଘନ କରୁଥାନ୍ତି । ବିଶ୍ୱାସ ଲଙ୍ଘନ କରୁଥିବା ଲୋକଙ୍କର କଥା ମୁଁ ଏଠାରେ କହୁନାହିଁ । ଆପଣା ଆଦର୍ଶ ଲାଗି ସବୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଦେବାକୁ ଯେଉଁମାନେ ଭଗବାନଙ୍କ ନାମ ନେଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବେ, ମୁଁ ସେହିମାନଙ୍କର କଥା କହୁଛି । ଏହି ମତକୁ ମୁଁ ଆଜି କାହିଁକି ବଖାଣି ବସିଲି ମାତ୍ର ଚୋଡ଼ିଏବର୍ଷ ତଳେ କାହିଁକି କରି ନ ଥିଲି ଆପଣମାନେ ମୋତେ ସେକଥା ପଚାରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ମୁଁ କେବଳ ଏତିକି କହିବି ଯେ ମୁଁ କୌଣସି ପୈଗମ୍ବର ନୁହେଁ । ଭୁଲ କରୁଥିବା କେବଳ ଜଣେ ମଣିଷ ମୁଁ—ଗୁରୁତର ଭୁଲ ଓ ଭ୍ରାନ୍ତି ଭିତରୁ ସତ୍ୟର

ଅଭିମୁଖରେ ମୁଁ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ଯାଉଛୁ । ଜଣେ ଭାଇ ପଚାରୁଛନ୍ତି ବୌଦ୍ଧ ଓ ଜୈନମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ଆପଣ କଣ କହିବେ ? ହଁ, ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ କହିବ ଯେ ବୌଦ୍ଧ ଓ ଜୈନମାନେ ଯଦି ନଜେ ଏହି ଆପତ୍ତିଟିକୁ ଉଠାଇବେ ଏବଂ ମାନଦଣ୍ଡଟିକୁ ଏତେ କଠିନ କରି ରଖିଲେ ସେମାନେ ବି ଅଯୋଗ୍ୟ ସାବ୍ୟସ୍ତ ହେବେ ବୋଲି କହିବେ, ତେବେ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଏକମତ ହେଉଛି ବୋଲି ସେମାନଙ୍କୁ କହିଦେବ ।

"କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଯେଉଁ ଭଗବାନରେ ବିଶ୍ୱାସ କରେ, ସମସ୍ତେ ମଧ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ସେହି ଭଗବାନରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବେ ବୋଲି ମୁଁ କଦାପି କହୁନାହିଁ । ଆପଣଙ୍କର ଭଗବାନଙ୍କର ସଂଜ୍ଞା ହୁଏତ ମୋର ସଂଜ୍ଞାଠାରୁ ଭିନ୍ନ ହୋଇପାରେ, ମାତ୍ର ଆପଣଙ୍କ ଭଗବାନଙ୍କଠାରେ ଆପଣଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ହିଁ ଆପଣଙ୍କର ସର୍ବପ୍ରଧାନ ଆଶ୍ରୟ ହେବା ଉଚିତ । ଏହି ଭଗବାନଙ୍କୁ ଆପଣ ପରମ ଶକ୍ତି ବୋଲି କହିପାରନ୍ତି ବା ସେ ଅନିର୍ବଚନୀୟ ବୋଲି କହିପାରନ୍ତି, ମାତ୍ର ତାଙ୍କଠାରେ ବିଶ୍ୱାସ ଏକ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ସର୍ତ୍ତ ହୋଇ ରହିବ । ଭଗବତ୍‌ପ୍ରେରିତ ଶକ୍ତି ଭିତରେ ନ ଥିଲେ ଲେଶମାତ୍ର ଆପତ୍ତି ବା କ୍ରୋଧ ବିନା ସମସ୍ତପ୍ରକାରର ଉତ୍ପୀଡ଼ନ ସହ୍ୟ କରିବା ମନୁଷ୍ୟ ପକ୍ଷରେ କଦାପି ସମ୍ଭବ ହେବନାହିଁ । କେବଳ ତାଙ୍କର ଶକ୍ତିଦ୍ୱାରା ହିଁ ଆମେ ବଳୀୟାନ ହୋଇପାରିବା ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ ଆପଣାର ସମସ୍ତ ଚିନ୍ତା ଓ ସମସ୍ତ ଉଦ୍‌ବେଗ ସେହି ଅପାର ଶକ୍ତି ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ କରିଦେଇ ପାରନ୍ତି, କେବଳ ସେଇମାନେ ହିଁ ଭଗବତ୍‌ ବିଶ୍ୱାସୀ ।"

ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସର୍ତ୍ତ

ହୁଏତ ଜଣେ ଖଦୀ ପିନ୍ଧୁନାହାନ୍ତି, ଅଥଚ ତାଙ୍କର ହୃଦୟ ଦେଶ ପ୍ରେମରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରହିଛି । ସେ ହୁଏତ ଆପଣାର ଓକିଲାତି ଛାଡ଼ି ଦେଇଥିବେ, ମାତ୍ର ଖଦୀ ପିନ୍ଧୁନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କ କଥା କ'ଣ ହେବ ?

"ଏପରି ବ୍ୟକ୍ତି ଆମର ସମ୍ମାନର ପାତ୍ର ହୋଇପାରନ୍ତି । ମାତ୍ର ସେ କାହିଁକି ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ କରିବାକୁ ଯିବେ ? ସେଥିଲାଗି ତ ଆହୁରି ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ର ପଡ଼ିଛି । ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଲୋକଙ୍କର ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ କରିବା ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ଲାଗି ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର କ୍ଷେତ୍ର ଉନ୍ମୁକ୍ତ ରହିଛି । ଆଇନ ଅମାନ୍ୟକାରୀଙ୍କ ଲାଗି କେତେକ କଠୋର ଶୃଙ୍ଖଳା ଆବଶ୍ୟକ । କୌଣସି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଆଇନକୁ ଅମାନ୍ୟ କରିବାର ବା ପ୍ରତିରୋଧ କରିବାର ସୌଭାଗ୍ୟ କେବଳ ସେଇ ପାଇବ ଯେ ଇଚ୍ଛାକୃତ ଓ ଅବିଚଳିତ ଭାବରେ ତା ଲାଗି ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହୋଇଥିବା ନିୟମଗୁଡ଼ିକର ପାଳନ କରିବ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ନିୟମଗୁଡ଼ିକୁ ମାନୁଥିବା ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ଅନ୍ୟଥା ଅନେକ ଯୋଗ୍ୟତର ବ୍ୟକ୍ତି ହୁଏତ ଏହାଦ୍ୱାରା ବାଦ୍‌ ପଡ଼ିଯିବେ । ସେମାନେ ଯୋଗ୍ୟତର ଅନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟମାନ କରିପାରନ୍ତି, ମାତ୍ର ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ନୁହେଁ ।"

ଆଉ ଏକ ଅବସରରେ ସେହି ବିଷୟରେ ଓ ସେହି ଦୃଷ୍ଟି ରଖି ସେ କହିଥିଲେ । "ହିମାଳୟ ପରି ଭୁଲ ଶବ୍ଦଟିକୁ ଆପଣମାନେ ଶୁଣିଥିବେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହା ଇଂରାଜୀ ଭାଷାର ଅନ୍ତର୍ଗତ ହୋଇଗଲାଣି ଓ ବେଳ ଅବେଳରେ ମୋତେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଏହି ଶବ୍ଦଟିକୁ ନିକ୍ଷେପ କରାଯାଉଛି । ଏକ ଗୁଜରାଟୀ ଶବ୍ଦର ଅନୁବାଦ କରିବାକୁ ଯାଇ ମୁଁ ନିଜେ ଏଇଟିକୁ ତିଆରି କରିଥିଲି । ୧୯୧୯ ମସିହାରେ ଖେଡ଼ା ଓ ଅହମଦାବାଦର ଲୋକମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଟି ରଖି ମୁଁ ଯେଉଁ ଗୁରୁତର ଭୁଲ କରିଥିଲି, ମୋତେ ତାହାର ନିନ୍ଦା କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜିଲ୍ଲା ତୁଳନାରେ ଖେଡାରେ ଅପରାଧର ଅନୁପାତ ଅଧିକ । ତୁଣ୍ଡରେ 'ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଜୟ' ବୋଲି ଚିତ୍କାର କରି ସେଠି ଲୋକମାନେ ରେଲ୍‌ଲାଇନ ଉଠାଇ ନେଲେ, ରେଲଗାଡ଼ିକୁ ଲାଇନରୁ ଖସାଇ ଦେଲେ । ସୌଭାଗ୍ୟ ବଶତଃ ଆକସ୍ମିକ କାଣ୍ଡଟିଏ ଘଟି ନ ଥିଲେ ସେଥିରେ ବହୁ ବହୁ ସୈନ୍ୟଙ୍କର ପ୍ରାଣ ଯାଇଥାନ୍ତା । ଅହମଦାବାଦରେ ଲୁଗାକଲର ଶ୍ରମିକମାନେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି କଲେ । ଅନସୂୟାବେନ୍‌ଙ୍କୁ ଗିରଫ କରାଯାଇଛି ବା ତାଙ୍କ ଉପରେ ମାଡ଼ ହୋଇଛି ବୋଲି ଏକ ମିଛ ଜନରବ ରଟାଇ ଦିଆଗଲା । ତା'ପରେ ଲୋକେ ଥାନା ଆକ୍ରମଣ କଲେ, ଜଣେ ଇଂରେଜ ସର୍ଜେଣ୍ଟଙ୍କୁ ଧରିଆଣିଲେ ଓ ତାଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରି ରାସ୍ତା ଉପରେ ତାଙ୍କ ଦେହକୁ ପୋଡ଼ିଲେ । ଟେଲିଗ୍ରାଫ୍ ଅଫିସ ପୋଡ଼ିଲେ ଏବଂ ଆହୁରି କେତେ କଣ କ୍ଷତି ଘଟାଇଲେ । ମୁଁ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କଲି ଯେ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟର କଳାକୁ ଦୋରସ୍ତ କରି ନ ଥିବା ଲୋକଙ୍କ ହାତରେ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଟି ଧରାଇଦେଇ ମୁଁ ହିମାଳୟ ପରି ମସ୍ତବଡ଼ ଭୁଲ କରି ପକାଇଲି । ଯେଉଁମାନେ ସ୍ୱଭାବତଃ ଆଇନ୍ ମାନି ଚଳନ୍ତି, ସ୍ୱତଃସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି ଭାବରେ ସେଇମାନେ ହିଁ ଏହି କଳାଟିକୁ ଆୟତ୍ତ କରିଥାନ୍ତି । ମୁଁ ସ୍ୱଭାବତଃ ଆଇନ ମାନି ଚଳୁଥିଲି । ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରେ ମୋର ପିଲାଙ୍କ ଜନ୍ମ ସରକାରୀ ଖାତାରେ ଲେଖାଇ ଆସିବାକୁ ବା ସେମାନଙ୍କୁ ଟୀକା ଦେବାକୁ ମୋର ଇଚ୍ଛା ନ ଥିଲା । ମାତ୍ର ତଥାପି ମୁଁ ନିୟମ ପାଳନ କରିଥିଲି । ତା'ପରେ ମୁଁ ଜଣେ ପକ୍କା ଟୀକା-ବିରୋଧୀ ହେଲି । ଜେଲ ଭିତରେ ଟୀକା ଦେବାର ନିୟମଟିକୁ ଲଂଘନ କରିବା ଆଦୌ ସହଜ ନ ଥିଲା । ମାତ୍ର ସେମାନେ ମୋର ବିବେକ ପ୍ରସୂତ ଆପତ୍ତିକୁ ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇଥିଲେ—କାରଣ ସେମାନେ ଜାଣିଥିଲେ ଯେ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଅନ୍ୟ ସବୁ ପୌର ଓ ନୈତିକ ନିୟମକୁ ମୁଁ ବାଧ୍ୟବାଧକ ଭାବରେ ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇ ଆସିଛି । ଆଇନ ମାନିବାର ଏହି ଇଚ୍ଛାରୁ ହିଁ ଆଇନ ଭାଙ୍ଗିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥାଏ । ତେଣୁ ମୋର ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ମୋ ସ୍ୱଭାବକୁ ଖ ନ ମନେଇଛି ।"

ତାଙ୍କୁ ଆହୁରି କେତେକ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚରା ଯାଇଥିଲା 'ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ସତ୍ୟ ଓ ଅହିଂସାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି, ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ସର୍ତ୍ତ ପୂରଣ କରନ୍ତି, ମାତ୍ର ପରିସ୍ଥିତିରେ ପଡ଼ି ବିଦେଶୀ ଲୁଗା ବିକ୍ରୀ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି । ତେବେ ସେ କି ନିଷେଧ ଭିତରେ ପଡ଼ିବେ କି ?"

'ଅବଶ୍ୟ ପଡ଼ିବେ । ଏସବୁ ବିଷୟରେ ଆମକୁ ଅବଶ୍ୟ କଠୋର ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।'

'ବଦଭ୍ୟାସରୁ ମୁକ୍ତ ହେବାର ପରିସର ଆପଣ କେଉଁଯାଏ ରଖିଛନ୍ତି ? ବିଡ଼ି ସିଗାରେଟ ପିଇବା କ'ଣ ଏକ ବଦଭ୍ୟାସ ? ବା ପାନ ଖାଇବା—?"

"ତାହାର ଏକ ସୀମା ଧାର୍ଯ୍ୟ କରି ରଖିବା ଦରକାର ନାହିଁ । ଏ କଥାଟି ବୁଝି ରଖିବାକୁ ହେବ ଯେ କୌଣସି ନିଶାଦ୍ରବ୍ୟ ଖାଇଲେ ତଦ୍ୱାରା ଆମର ବୁଦ୍ଧିଶକ୍ତି ବିକୃତ ଓ ଆଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇପଡ଼େ ଏବଂ ଯେ ଆପଣା ବୁଦ୍ଧିକୁ ବିକୃତ ବା ଆଚ୍ଛନ୍ନ ହେବାକୁ ଦେଉଛି, ସେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିପାରିବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏ ସବୁ ବିଷୟରେ ମୁଁ ବିଚାରକ ହୋଇ ବସିବାକୁ ଯାଉନାହିଁ । ଗଞ୍ଜେଇ, ଭାଙ୍ଗ,-ଅଫିମ ପ୍ରଭୃତି ନିଶାଦ୍ରବ୍ୟ ବୋଲି ସୁପରିଚିତ ଓ ନିଶାନିବାରଣ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଭିତରେ ଏମାନଙ୍କର ସୁମାରି ହୁଏ । ଧୂଆଁପତ୍ର ଏହା ଭିତରେ ନୁହେଁ, ଯଦିଓ ଧୂଆଁ ପିଇ ଓ ଧୂଆଁପତ୍ର ଚୋବାଇ ଲୋକେ କିପରି ଯେ ମୁହଁକୁ ଗନ୍ଧିଆ କରିପାରନ୍ତି, ସେ କଥା ମୁଁ ଆଦୌ ବୁଝି ପାରେ ନାହିଁ ।'

'ଜେଲରେ ଅମାନୁଷିକ ବ୍ୟବହାର କରାଗଲେ ଆମେ ତାହା ବିରୋଧରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିପାରିବା କି ?'

'ହଁ, ପାରିବା । ମାତ୍ର ଅମାନୁଷିକ ବ୍ୟବହାର କଥାଟିକୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବା ଆଦୌ ସହଜ ନୁହେଁ ଓ ଯେକୌଣସି ପ୍ରକାରର ବ୍ୟବହାରକୁ ଅମାନୁଷିକ ବୋଲି କୁହାଯିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଉତ୍ପୀଡ଼ନ, ନୃଶଂସ ବ୍ୟବହାର ଓ ଏପରିକି ଅପମାନ ସହିବା ଲାଗି ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ଆସିଥାଏ, ମାତ୍ର ତା'ର ଆତ୍ମସମ୍ମାନ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବୋଧରେ ବାଧା ପହଞ୍ଚାଇ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ସେ ମନା କରି ଦେଇପାରେ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଏପରି ଏକ ଅସ୍ତ୍ର ନୁହେଁ ଯାହାକୁ କି ଆମେ ହାଲୁକା ଓ ସହଜ ଭାବରେ କାମରେ ନେବା । ଏତେ ଟିକିଏ କାରଣ ଦେଖିଲେ ବି ବ୍ୟବହାର କରିପାରିବା । ଯେ ଟିକିକ କଥାରେ ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇପଡ଼େ, ସେ ଜେଲ ଭିତରକୁ ନ ଗଲେ ଅଧିକ ଭଲ ହେବ ।

—ହରିଜନ, ତା ୩-୬-୩୯

୧୭୪

ନିର୍ଦୋଷ

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବିଷୟରେ କଂଗ୍ରେସର ପ୍ରସ୍ତାବଟିକୁ ନେଇ ଏବେ ଯେଉଁ ବାଦାନୁବାଦ ଚାଲିଛି, ସେହି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଡ଼: ଲୋହିଆ ସୁଚିନ୍ତିତ ଯୁକ୍ତି ସମ୍ବଳିତ ଖଣ୍ଡିଏ ପତ୍ର ମୋଠାକୁ ପଠାଇଛନ୍ତି । ସେଥିରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ଅଂଶ ସାଧାରଣରେ ଆଲୋଚିତ ହେବା ଉଚିତ । ସେହି ଅଂଶଟି ଏଠାରେ ଦିଆଗଲା :

'ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ନୀତିରୁ ଆପଣ ନିଜର ବିଶେଷ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଟିକୁ ଏତେ ଟିକିଏ ହେଲେ ଅଲଗା କରିବାକୁ ଦେବେ ନାହିଁ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ନୀତିକୁ ଏକ ବିଶ୍ୱଜନନୀ ସ୍ତରକୁ ଉଠାଇନେବା କ'ଣ ସମ୍ଭବ ହେବ ନାହିଁ , ଆପଣଙ୍କର ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ଆଧାର ରୂପେ କିଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହକୁ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ? ତାହା ହୁଏତ ସମ୍ଭବ ହେବନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କ ବିରୋଧରେ ମୁଁ ଏହି ଯୁକ୍ତି କରୁଛି ଯେ ଆପଣ ଏପରି ପ୍ରୟୋଗ ଲାଗି କେବେ କୌଣସି ଅନୁମତି ବା ଉତ୍ସାହ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କର ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଓ ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ଆଜି ଲୋକେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଯଥେଷ୍ଟ ବୋଲି ବିଚାରୁ ନାହାନ୍ତି । ସେମାନେ ଆଜି କୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳନ ପରି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ପ୍ରୟୋଗ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି । ଏସବୁ ନୂତନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଲାଗି ଅନେକ ପରିମାଣରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଓ ଅଫଳାଗ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକ କରୁଛି ଯାହା ସାଧାରଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନ ନ ଚାଲିଥିବା ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକ । ମାତ୍ର ଏକ ସାଧାରଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଲାଗି ଆବଶ୍ୟକ ସ୍ଥିତି ପାଇ ନ ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆପଣ କିଣ ଏହି ସାନ ସାନ ସତ୍ୟାଗ୍ରହଗୁଡ଼ିକୁ ବନ୍ଦ କରି ରଖିବେ ? ଏପରି କଲେ ଲୋକଙ୍କର ଇଚ୍ଛାକୁ ଦବାଇ ରଖିବାଦ୍ୱାରା ଏକ ଅରାଜକତା ଉପସ୍ଥିତ ହେବ । ଅହିଂସ ଗଣ-ଆନ୍ଦୋଳନ ହେଉଛି ସାରା ମନୁଷ୍ୟ ଜାତିର ଇତିହାସରେ ଏକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିରଳ ଓ ଅମୂଲ୍ୟ ଦାନ । କିନ୍ତୁ ଏହାକୁ କିପରି ସାଇତି ରଖିବାକୁ ଓ ଚାଲୁ ରଖିବାକୁ ହେବ ତାହା ଜାଣିବାକୁ ହୁଏତ ଆମେ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇ ରହିବୁ ।'

ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ନୀତିରୁ ମୋର ନିଜର ବିଶେଷ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଟିକୁ ମୁଁ ଯେ କେବଳ ଅଲଗା କରି ରଖିଛି ତା' ନୁହେଁ, ଅନେକ ସମୟରେ ମୁଁ ନୂତନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ନିମନ୍ତେ ଆବାହନ ଦେଇଛି । କିନ୍ତୁ ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଟିଏ ହେଲେ ବି ନୂଆ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ମୋର ଗୋଚରକୁ ଆସିନାହିଁ । ମୋ' ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ କୌଣସି ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଘଟିବ ନାହିଁ ବା ଏଥିରେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ କିଛି ଯୋଡ଼ା ହେବ ନାହିଁ ବୋଲି ମୁଁ କେବେହେଲେ କହିନାହିଁ । ମାତ୍ର ମୁଁ ଯାହା ଆଗରୁ କହିଛି ଓ ଏଠାରେ ଦୋହରାଇବାକୁ ଚାହୁଁଛି, ତାହା ଏୟା, ଯେ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଟି ମୋତେ ଯଥୋଚିତ ବୋଲି ମନେ ନ ହେବ, ତାହାକୁ ମୁଁ ଆପଣାର ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେବ ନାହିଁ ବା ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ କରିବ ନାହିଁ । ମୋର ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-କଳ୍ପନାରୁ ମୋ' ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଟି ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୋଇଛି ବୋଲି ମୁଁ ଦାବୀ କରେ । ତେଣୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ବିକାଶର ଅନୁକୂଳ ଆଉ କୌଣସି ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ କେଉଁଠି ଆରମ୍ଭ ହେଲେ ତାହା ଯେ ମୋର ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଏଡ଼ି ନ ଯିବା ହିଁ ସଂଭବ ।

ମୋର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଟି ସାଧାରଣ ଭାବରେ କଂଗ୍ରେସ ଭିତରେଥିବା ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀମାନଙ୍କୁ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ବଶତଃ ଖୁବ୍ ବେଶୀ ଆକୃଷ୍ଟ କରି ନାହିଁ ବୋଲି ମୁଁ ଜାଣିଛି । ମୁଁ ଆଗରୁ ଏକଥା ମଧ୍ୟ କହିଛି ଯେ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଟିରେ କୌଣସି ଗଲ୍‌ତି ରହିଛି ବୋଲି ଯେ କଂଗ୍ରେସ ଲୋକେ ଏହାପ୍ରତି ଉଦାସୀନ ରହୁଛନ୍ତି, ସେକଥା ନୁହେଁ । ଅହିଂସା ଉପରେ ଆମର ଜୀବନ୍ତ ବିଶ୍ୱାସ

ନାହିଁ ବୋଲି ସେପରି ହେଉଛି । ଆମକୁ ଯେ ଏ ଦେଶରେ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ଏକତା ଆଣିବାକୁ ହେବ, ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ଦୂର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ମଦଦୋକାନ ସବୁ ବନ୍ଦ କରି ଅବକାରୀ ଟିକସକୁ ବର୍ଜନ କରିବାକୁ ହେବ ଏବଂ କଳତିଆରି ଲୁଗା ବଦଳରେ ଖଦୀ ପିନ୍ଧିବାକୁ ହେବ—ଏସବୁ ତୁଳନାରେ ଅଧିକ ସ୍ପଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଆଉ କ'ଣ ହୋଇପାରେ ? ମୁଁ କହିବାକୁ ଚାହେଁ ଯେ ଯଦି ହିନ୍ଦୁ, ମୁସଲମାନ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ରହିଥିବା ପାରସ୍ପରିକ ଅବିଶ୍ୱାସକୁ ଦୂର କରି ନ ପାରିବେ ଓ ସହୋଦର ଭାଇ ପରି ବାସ କରି ନ ଶିଖିବେ, ହିନ୍ଦୁମାନେ ଯଦି ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତାର ଅଭିଶାପକୁ ଦୂର କରି ଆପଣାକୁ ପରିଶୁଦ୍ଧ ନ କରିବେ ଓ ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ସାଜ ବହିର୍ଭୂତ ହୋଇ ରହିଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କ ସହିତ ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ପର୍କ ସୂତ୍ରରେ ଆବଦ୍ଧ ନ ହେବେ, ଯଦି ଭାରତର ଧନୀ ନରନାରୀମାନେ ଆପେ ଅଧିକ ଟିକସ ଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନ ହେବେ, ଯେପରି କି ଅସହାୟ ଭାବରେ ମଦ୍ୟ ଓ ନିଶା କବଳରେ ପଡ଼ିଥିବା ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ଦରିଦ୍ରମାନେ ସେସବୁ ଦୋକାନମାନ ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବାଦ୍ୱାରା ଏହି ସବୁ ପ୍ରଲୋଭନରୁ ରକ୍ଷା ପାଇପାରିବେ ଏବଂ ପରିଶେଷରେ କଳତିଆରି ଲୁଗାକୁ ବର୍ଜନ କରି ଓ ଭାରତର କୁଟୀରଗୁଡ଼ିକରେ କୋଟି କୋଟି ହାତଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପନ୍ନ ହେଉଥିବା ଖଦୀ ବ୍ୟବହାର କରି ଆମେ ଏହି ଦେଶର ଅର୍ଦ୍ଧ-ଉପବାସୀ କୋଟିଜନତା ସହିତ ଏକପ୍ରାଣତା ଅର୍ଜନ ନ କରିବା ତେବେ ଅହିଂସ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ କଦାପି ସମ୍ଭବ ହେବ ନାହିଁ । ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ବିରୋଧରେ ଆଜିଯାଏ ଯାହାସବୁ ଲେଖା ହୋଇଛି, କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଟିର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଉପାଦେୟତା ବା ଅହିଂସ ସ୍ୱରାଜ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହାର ଉପାଦେୟତା ବିରୋଧରେ ମୁଁ ସେଥିରୁ ଗୋଟିଏ ହେଲେ ହୃଦ୍‌ବୋଧକାରୀ ଯୁକ୍ତି ଦେଖିବାକୁ ପାଇନାହିଁ । ମୁଁ ତ ସାହସର ସହିତ କହିବି ଯେ ଯଦି କଂଗ୍ରେସ ଲୋକେ ସମସ୍ତେ ଏହି ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଉପରେ ଯଥାର୍ଥ ମନୋନିବେଶ କରନ୍ତେ ତେବେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହଲାଗି ଦେଶର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଏକ ଆବଶ୍ୟକ ଅହିଂସ ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ଅଚିରେ ନିଶ୍ଚୟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇପାରନ୍ତା ।

ଡାଃ ଲୋହିଆ ଯେଉଁ କୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଇଛନ୍ତି, ତାହାକୁ ହିଁ ଏକ ସମ୍ଭାବନୀୟ ନୂତନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ରୂପେ ବିସ୍ତାର କରାଯାଉ । ଅତି ଦୁଃଖର ସହିତ ମୋତେ କହିବାକୁ ପଡ଼ୁଛି ଯେ ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥଳରେ କୃଷକମାନଙ୍କୁ ଅହିଂସ ଆନ୍ଦୋଳନ ଲାଗି ଉପଯୁକ୍ତ ତାଲିମ ଦିଆଯାଉ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କୁ କେବଳ ଏକ ସ୍ଥାୟୀ ଉତ୍ତେଜନା ଭିତରେ ଉଚାଟ କରି ରଖାଯାଉଛି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ଯେଉଁସବୁ ଆଶା ଜଗାଇ ଦିଆଯାଉଛି, ସେସବୁ କଦାପି ଏକ ହିଂସାତ୍ମକ ସଂଘର୍ଷ ବିନା ପୂରଣ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ନିଶ୍ଚିତଭାବେ ତାହାହିଁ କୁହାଯାଇପାରେ । ମୋର ନିଜ ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ମୁଁ ଜାଣୁଛି ଯେ ଯଦି କଂଗ୍ରେସ ଲୋକେ ସେଥିପାଇଁ ସଚ୍ଚୋଟ ଭାବରେ ଉଦ୍ୟମ କରନ୍ତି ତେବେ କୃଷକ ଓ ଶ୍ରମିକ ଉଭୟଙ୍କୁ ଫଳପ୍ରଦ ଅହିଂସ ଆନ୍ଦୋଳନ ଲାଗି ଅବଶ୍ୟ ସଙ୍ଗଠିତ କରାଯାଇ-ପାରିବ । କିନ୍ତୁ ଅହିଂସ ଆନ୍ଦୋଳନର ଅନ୍ତିମ ସଫଳତା ବିଷୟରେ ସେମାନଙ୍କର ନିଜର ବିଶ୍ୱାସ

ନ ଥିଲେ ସେମାନେ ଏହା କରିପାରିବେ ନାହିଁ । କୃଷକ ଓ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କର ଉପଯୁକ୍ତ ଶିକ୍ଷାହିଁ ସର୍ବାଦୌ ଆବଶ୍ୟକ । ସେମାନେ ଏକଥା ଜାଣିବା ଆବଶ୍ୟକ ଯେ ଉପଯୁକ୍ତ ଭାବରେ ସଂଗଠିତ ହୋଇପାରିଲେ ସେମାନେ ନିଜର ଶ୍ରମଦ୍ୱାରା ପୁଞ୍ଜିବାଦୀମାନେ ସେମାନଙ୍କର ପଇସା ଖଟାଇ ଅର୍ଜନ କରୁଥିବା ସମ୍ପଦଠାରୁ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଧିକ ସମ୍ପଦ ଓ ସମ୍ଭାବନାର ଅଧିକାରୀ ହୋଇପାରିବେ । କେବଳ ପୁଞ୍ଜିପତିମାନଙ୍କର ହିଁ ମୁଦ୍ରାର ବଜାର ଉପରେ ଅକ୍ତିଆର ରହିଛି, ମାତ୍ର ଶ୍ରମିକର ଶ୍ରମବଜାର ଉପରେ କୌଣସି ଅକ୍ତିଆର ନାହିଁ । ଶ୍ରମିକ କୁଳର ନିର୍ବାଚିତ ନେତାମାନେ ଯଦି ତାହାର ଉପଯୁକ୍ତ ସେବା କରିଥାନ୍ତେ, ତେବେ ଅହିଂସାରେ ଉପଯୁକ୍ତ ତାଲିମ ପାଇଲେ ଯେଉଁ ଅପ୍ରତିରୋଧ୍ୟ ଶକ୍ତି ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ, ଶ୍ରମିକ-ମାନେ ସେହି ଶକ୍ତି ବିଷୟରେ ଅବଶ୍ୟ ସଚେତନ ହୋଇପାରିଥାନ୍ତେ । ମାତ୍ର ତା’ ନ ହୋଇ ଆଜି ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କୁ ଆପଣାର ଦାବୀ ହାସଲ ପାଇଁ ଜବରଦସ୍ତିର ଉପାୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବାକୁ ହିଁ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଉଛି । ଆଜି ଶ୍ରମିକ ସାଧାରଣତଃ ଯେଉଁ ତାଲିମ ପାଉଛି, ତାହା ତାକୁ ଅଜ୍ଞତା ଭିତରେ ବୁଡ଼ାଇ ରଖୁଛି ଏବଂ ଶ୍ରମିକ ହିଂସାକୁ ହିଁ ଚରମ କଲ୍ୟାଣକର ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରି ଶିଖିଛି । ତେଣୁ ଏବେ କୃଷକ ଓ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଉଛି, ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ପ୍ରସ୍ତୁତି ଲାଗି ତାହାକୁ ଏକ ନୂତନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ବୋଲି କହିବା ମୋ’ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ହେଉ ନାହିଁ ।

ବସ୍ତୁତଃ ମୋ’ର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ମୁଁ ଯାହା ଦେଖୁଛି, ତାହା ଏକ ଅହିଂସ ଅଭିଯାନ ଲାଗି ପ୍ରସ୍ତୁତି ନୁହେଁ, ଏକ ହିଂସାକାଣ୍ଡ ଭିଆଇବାର ଲାଗି ପ୍ରସ୍ତୁତି, ତାହା ଆମର ଅଜାଣତରେ ବା ଅନିଚ୍ଛାକୃତ ଭାବରେ ହେଉଥାଉ ପଛେ । ଗତ କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷର ଚେଷ୍ଟାର ଏହି ଅବସାନ ପାଇଁ ମୁଁ ହିଁ ଦାୟୀ ବୋଲି ଯଦି ମତେ କୁହାଯାଏ, ତେବେ ଆପଣାକୁ ଦୋଷୀ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ମୁଁ ଆଦୌ କୁଣ୍ଠିତ ହେବିନାହିଁ । ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ମୁଁ ଆଗରୁ ଏକଥା କହି ସାରିନାହିଁ କି ? ମାତ୍ର ଆମେ ଯଦି ପ୍ରକୃତରେ ପଛକୁ ଫେରି ନ ଯିବା, ଆମ ଭୁଲର ସଂଶୋଧନ ନ କରିବା, ତେବେ ମୋର ଦୋଷସ୍ୱୀକାରଦ୍ୱାରା ଆମର କୌଣସି ଲାଭ ହେବ ନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇବାର ଏକମାତ୍ର ପନ୍ଥାରୂପେ ଆମକୁ ଅହିଂସା ଉପରେ ଏକ ଜ୍ଞାନସମର୍ଥିତ ବିଶ୍ୱାସ ସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସେହି ବିଶ୍ୱାସଟି ଆସିଗଲେ କଂଗ୍ରେସ ଭିତରୁ ସମସ୍ତ ବାଦବିବାଦ ଦୂର ହୋଇଯିବ, କ୍ଷମତାଲାଗି ଆଉ ଏହି କୁତ୍ସିତ ଟଣାଓଟରା ବି ରହିବନାହିଁ, ଏବଂ ପରସ୍ପର ଉପରକୁ କାଦୁଅ ନ ଫୋପାଡ଼ି ସମସ୍ତେ ପରସ୍ପରକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବେ । ମାତ୍ର କଂଗ୍ରେସଲୋକେ ହୁଏତ ଏବେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେଣି ଯେ ମୁଁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିଥିବା ଅହିଂସାର ଦିନ ସରିଗଲାଣି ବା ଏହାକୁ ହାସଲ କରିବା ଆମ ପକ୍ଷରେ ଆଦୌ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ସେପରି ହୋଇଥିଲେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏକ ସମ୍ମିଳନୀ ଡକାଯିବା ଉଚିତ । ଔପଚାରିକ ବା ଅନୌପଚାରିକ ଯେଉଁ ଭାବରେ ହେଉ ପଛକେ, କଂଗ୍ରେସର ବିଭିନ୍ନ ଦଳଗୁଡ଼ିକ ଏକାଠି ବସିବା ଉଚିତ ବା ନିଖିଳ ଭାରତ

କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅଧିବେଶନ ହେବା ଉଚିତ । ଅହିଂସାର ମାତ୍ରା ଓ ସେଥିରୁ ଉପୁଜୁଥିବା ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ବଦଳାଇ ଦେବାର ବେଳ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆସିଲାଣି କି ନାହିଁ ତାହାର ବିଚାର କରିବାକୁ ଏବଂ କଂଗ୍ରେସ ଲୋକଙ୍କର ଉପସ୍ଥିତ ମନୋଭାବ ସହିତ ଖାପ ଖାଉଥିବା ଏକ ଅନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଗଢ଼ିବା କଥା ଏଥିରେ ଆଲୋଚିତ ହେଉ ।

—ହରିଜନ, ତା ୨୯-୭-୩୯

୧୭୭

ପ୍ରଶ୍ନପେଡ଼ି

ଘରେ ଅସୁବିଧା

ପ୍ରଶ୍ନ—ଆପଣ ଯଥାର୍ଥରେ କହିଛନ୍ତି ଯେ ସବୁପ୍ରକାରର ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତାର ମନୋଭାବକୁ ତ୍ୟାଗ କରି ନ ପାରିଲେ କେହି ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଯୋଗଦେଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ମନେ କରନ୍ତୁ କୌଣସି କଂଗ୍ରେସଲୋକଙ୍କ ପତ୍ନୀ ତାଙ୍କପରି ଏଥିରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁନାହାନ୍ତି ଏବଂ ହରିଜନମାନଙ୍କୁ ଘରେ ପୂରାଉ ନାହାନ୍ତି । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ସ୍ୱାମୀ କଣ କରିବେ, ଜୋର କରି ପତ୍ନୀଙ୍କୁ ଆପଣାର ମତରେ ଦୀକ୍ଷିତ କରାଇବେ ବା ତାଙ୍କୁ ତ୍ୟାଗ କରିବେ କିମ୍ବା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସଂଗ୍ରାମରୁ ବିଦାୟ ନେବେ ?

ଉତ୍ତର—ଆପଣଙ୍କ ପତ୍ନୀଙ୍କ ଉପରେ ଜୋର କରି ଆପଣାର ମତକୁ ଲଦି ଦେବାର ପ୍ରଶ୍ନ ହିଁ ଉଠୁନାହିଁ । ଆପଣ ତାଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ବାଟରେ ଯିବାକୁ ଛାଡ଼ିଦେବେ ଓ ନିଜେ ନିଜ ବାଟରେ ଯିବେ । ଅର୍ଥାତ୍ ପତ୍ନୀଙ୍କ ଲାଗି ଏକ ଅଲଗା ରୋଷେଇଘର ରହିବ ଏବଂ ସେ ଇଚ୍ଛା କଲେ ଗୋଟିଏ ଅଲଗା ରହିବାଘର ମଧ୍ୟ । ତେଣୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସଂଗ୍ରାମରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଯିବାର ପ୍ରଶ୍ନ ମଧ୍ୟ ଉଠୁନାହିଁ ।

ଅଧିକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ

ପ୍ରଶ୍ନ—ଆଇନଅମାନ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିବାଲାଗି କେଉଁଟିକୁ ଆପଣ ଅଧିକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବୋଲି ଭାବୁଛନ୍ତି : ଆପଣଙ୍କର ଅନ୍ତର୍ବାଣୀର ଆହ୍ୱାନ, ଯାହାକି ଆପଣଙ୍କୁ ଏକୁଟିଆ ମଧ୍ୟ ସଂଗ୍ରାମ କରିବାକୁ ପ୍ରେରିତ କରିପାରିବ, ବା ଆପଣ ଧାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିବା ସର୍ତ୍ତଗୁଡ଼ିକର କଂଗ୍ରେସଲୋକଦ୍ୱାରା ପୂରଣ ହେବ ? ଯଦି ସେମାନେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ ଆପଣଙ୍କ ଆହ୍ୱାନକୁ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି ସେପରି ଅବସ୍ଥାରେ ପୁଣି କ'ଣ ହେବ ?

ଉତ୍ତର—ମୋର ସର୍ତ୍ତଗୁଡ଼ିକ ପୂରଣ ନ ହେଲେ ଭିତରୁ କୌଣସି ଆହ୍ୱାନ ଆସିବ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଏକଥା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ ଯେ ବାହାରୁ ଦେଖିବାକୁ ଆବଶ୍ୟକ ସର୍ତ୍ତଗୁଡ଼ିକର ପୂରଣ ହୋଇଯାଇଥିବ, ଅଥଚ ମୋ' ଭିତରୁ ମୁଁ କୌଣସି ଅନୁରୂପ ଆହ୍ୱାନ

ପାଉ ନ ଥିବ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ମୁଁ ଆଇନଅମାନ୍ୟ ଘୋଷଣା କରି ପାରିବି ନାହିଁ । ମାତ୍ର କଂଗ୍ରେସ ମନେକଲେ ମୋତେ ଛାଡ଼ି ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଭାବରେ ଆଇନଅମାନ୍ୟ ଘୋଷଣା କରିପାରିବ ।

ଗୋପନୀୟତା

ପ୍ରଶ୍ନ— ଗୋପନୀୟତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆପଣ ସ୍ପଷ୍ଟଭାବରେ ନିଜର ମତ ଦେବେ । ଗତ ସଂଗ୍ରାମ-ବେଳେ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷମାନଙ୍କୁ ଧୋକା ଦେବାଲାଗି ଅନେକ ଗୋପନୀୟତା ଅବଲମ୍ବନ କରାଯାଇଥିଲା ।

ଉତ୍ତର—ଏ ବିଷୟରେ ମୋର ବିଚାର ଅତି ସ୍ପଷ୍ଟ ଯେ ଗୋପନୀୟତାଦ୍ୱାରା ଆମ ଲକ୍ଷ୍ୟର କେବେ କୌଣସି ଭଲ ହୁଏନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ସଫଳ ଭାବରେ ପୋଲିସକୁ ଧୋକା ଦେଇ ପାରିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ସେଥିରୁ ଅବଶ୍ୟ ଆନନ୍ଦ ପାଇଥିବେ । ସେମାନଙ୍କର ଚତୁରତା ବିଷୟରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ କରିବାର ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଚତୁରତାଠାରୁ କିଛି ଅଧିକ । ଗୋପନୀୟତାଦ୍ୱାରା ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଓ ଗୌରବ କ୍ଷୁନ୍ନ ହୋଇଥାଏ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଗୁପ୍ତ ହିସାବଖାତା ବା ଗୁପ୍ତ ପାଣ୍ଠି ରଖିବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ । ମୁଁ ଜାଣେ ଯେ ମୋର ମତଟିକୁ ଅନେକ ସହକର୍ମୀ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ତଥାପି ଏ ମତ ବଦଳାଇବାର ମୁଁ କୌଣସି କାରଣ ଦେଖୁନାହିଁ । ହଁ, ଆଗରୁ ମୁଁ ଟିକିଏ ଢ଼ିଲା ହୋଇ ଯାଉଥିଲି । ମୋର ଦୃଢ଼ ହେବା ଉଚିତ ଥିଲା ବୋଲି ମୁଁ ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ଜାଣିପାରିଛି ।

ଧନସମ୍ପତ୍ତିର କ୍ଷତି

ପ୍ରଶ୍ନ—ରେଲଲାଇନ ନଷ୍ଟ କରି, ଖାଲି ପଡ଼ିଥିବା ଥାନାଘରକୁ ପୋଡ଼ି, ଟେଲିଗ୍ରାଫ୍ ଖମ୍ବ ଉପାଡ଼ି ବା ଚିଠିବାକ୍ସରେ ନିଆଁ ଲଗାଇ ଧନସମ୍ପତ୍ତିର କ୍ଷତି କଲେ ତାହା ହିଂସା ହେବନାହିଁ ବୋଲି କଂଗ୍ରେସଲୋକେ ଖୋଲାଖୋଲି ପ୍ରଚାର କରିଥିବାର ଆପଣ ଜାଣନ୍ତି ।

ଉତ୍ତର—ଏପରି ଯୁକ୍ତିଗୁଡ଼ିକୁ ମୁଁ କେବେହେଲେ ବୁଝିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇନାହିଁ । ଏସବୁ ତୁଚ୍ଛା ହିଂସା । ନିଜେ କଷ୍ଟବରଣ କରିବା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ, ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ କଷ୍ଟଦେବା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ନୁହେଁ । ବେଳେବେଳେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ସମ୍ପତ୍ତି ପୋଡ଼ିଦେବାଦ୍ୱାରା ତା'ର ଶରୀରକୁ ଆଘାତ ଦେବା ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ହିଂସା କରାଯାଇଥାଏ । ଜୋରିମାନା ଓ ସମ୍ପତ୍ତିର ବାଜ୍ୟାପ୍ତି ଏଡ଼ିବାଲାଗି କଣ ତଥାକଥିତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ଜେଲ ଯିବାଟାକୁ ଅଧିକ ପସନ୍ଦ କରି ନାହାନ୍ତି କି ? ମୋର ଜଣେ ସମାଲୋଚକ ଯଥାର୍ଥରେ କହିଛନ୍ତି ଯେ ମୁହିଁ ନିଜେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଗଣ୍ଡଗୋଳ ଭିଆଉଥିବା ଅମାନ୍ୟ ଆଚରଣ

କରିବାର ବୁଦ୍ଧିଟି ସଫଳ ଭାବରେ ଶିଖାଇଛୁ ଏବଂ ଶେଷରେ ସେହି ଶିକ୍ଷା ଆମ ମନରେ ସ୍ଥାୟୀ ହୋଇ ବସିଗଲାଣି । ମାତ୍ର ତା'ଠାରୁ ଅଧିକ କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ଅହିଂସାର କଳାଟିକୁ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଶିଖାଇବାରେ ମୁଁ ବିଫଳ ହୋଇଛି ।' ଭାରି ତରତର ହୋଇ ମୁଁ ଗାଡ଼ିକୁ ନେଇ ଘୋଡ଼ା ଆଗରେ ରଖିଦେଇଛି । ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହା ପଛରେ କରିବାର ଥିଲା, ମୁଁ ତାକୁ ଆଗ କରିଛି ଓ ତେଣୁ ଆଇନଅମାନ୍ୟ ବିଷୟରେ ମୋର ସମସ୍ତ କଥାକୁ ଆଉ କିଛି ନ କହିଲେ ଅନ୍ତତଃ ଭୁଲ ବୋଲି କହିବାକୁ ପଡ଼ିବ ବୋଲି ସେ କହିଛନ୍ତି । ମୁଁ ଏହି ସମାଲୋଚନାର କୌଣସି ସନ୍ତୋଷଜନକ ଉତ୍ତର ଦେଇ ପାରୁନାହିଁ । ମୁଁ କେବଳ ଏକ ଦୁର୍ବଳ ମରଣଶୀଳ ଜୀବ । ମୋ' ଉଦ୍ୟୋଗ ଉପରେ ଓ ମୋର ପ୍ରାଣପଣ ନିଷ୍ଠା ଉପରେ ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ମରିଗଲେ ସମ୍ଭବତଃ ମୋର କବର ଉପରେ କେବଳ ଏତିକି ଲେଖାହେବା ଯଥାର୍ଥ ହେବ—"ସେ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲେ, ମାତ୍ର ଶୋଚନୀୟ ଭାବରେ ବିଫଳ ହେଲେ ।"

—ହରିଜନ, ତା ୧୩-୪-୪୦

୧୬୭

ପ୍ରଶ୍ନପେଡ଼ି

ନିୟମିତ ସୂତାକଟା

ପ୍ରଶ୍ନ—'ନିୟମିତ ସୂତା କାଟିବାଦ୍ୱାରା ଆପଣ କ'ଣ ବୁଝୁଛନ୍ତି ? ଯଦି ଜଣେ ମାସକୁ ଦୁଇଘଣ୍ଟା ସୂତା କାଟିବ ବା ସପ୍ତାହରେ ଅଧଘଣ୍ଟାଏ କରି ଥରେ ଦୁଇଥର ସୂତା କାଟିବ, ତେବେ ସେ ନିୟମିତ ସୂତା କାଟୁଛି ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ କି ?

ଉତ୍ତର—'ଦୈନିକ' ପରିବର୍ତ୍ତେ 'ନିୟମିତ' ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରାଗଲା । ଆକସ୍ମିକ ବା ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ କାରଣରୁ ଘଟୁଥିବା ବ୍ୟତିକ୍ରମକୁ ବିଚାରକୁ ନେବାଲାଗି ଏପରି କରାଯାଇଥିଲା । ତେଣୁ ସପ୍ତାହକରେ ବା ସେହିପରି ଅନ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବ୍ୟବଧାନରେ ସୂତା କାଟିଲେ ହେବନାହିଁ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ପ୍ରତିଦିନ ସୂତା କାଟିବ ବୋଲି ଆଶା କରାଯାଏ । ଅସୁସ୍ଥତା, ଯାତ୍ରା ସମୟରେ ବା ସେପରି ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉଚିତ କାରଣରୁ ଏଥିରେ ବ୍ୟତିକ୍ରମ ହୋଇପାରେ ।

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଶିବିର ଓ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା

ପ୍ରଶ୍ନ—ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକମାନଙ୍କୁ ତାଲିମ ଦେବାଲାଗି ଦେଶସାରା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ଶିବିରମାନ ସଂଗଠିତ ହେଉଛି । କିନ୍ତୁ ଯାବତୀୟ ପ୍ରକାରର ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ବର୍ଜନ କରିବାର ନୀତିଟିକୁ ସେଠାରେ ଉଚିତ ଭାବରେ ପାଳନ କରାଯାଉନାହିଁ । ହରିଜନମାନଙ୍କୁ

ଛୁଇଁଲେ ଦୋଷ ଲାଗିବବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବା ଓ ହରିଜନମାନଙ୍କ ସହିତ ନିର୍ବିକାର ହୋଇ ମିଶୁ ନ ଥିବା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ସେହିସବୁ ଶିବିରରେ ଯୋଗଦେଇ ପାରିବନାହିଁ ବୋଲି କଣ ଆପଣ କହିବେ ନାହିଁକି ?

ଉତ୍ତର—ଲେଶମାତ୍ର ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତାର ମନୋଭାବ ପୋଷଣ କରୁଥିବା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ସତ୍ୟାଗ୍ରହସେନାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ ବୋଲି ମୁଁ ଆଦୌ କୁଣ୍ଠିତ ନ ହୋଇ କହୁଛି । ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତାକୁ ମୁଁ ଆମ ଅଧଃପତନର ଓ ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନ ବିବାଦର ମୂଳ କାରଣ ବୋଲି ବିଚାର କରେ । ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ ଲାଗି ଓ ଭାରତଲାଗି ଏକ ଅଭିଶାପ । ଆମଭିତରେ ଏହି କଳଙ୍କଟି ଏପରି ଗଭୀର ହୋଇ ଚହିଛି ଯେ ଧର୍ମାନ୍ତର ଗ୍ରହଣ କଲାପରେ ମଧ୍ୟ ଏହା ସେ ଲୋକ ପଛରେ ଗୋଡାଇ ଆସେ ।

ଓକିଲାତି ଓ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

ପ୍ରଶ୍ନ—ଆମ ଦେଶର ଓକିଲାତି ବ୍ୟବସାୟରେ ମିଥ୍ୟା ଓ ଠକାମି ଯେ କିପରି ଏକମାତ୍ର ଅବଲମ୍ବନ ହେଲାଣି, ଆପଣ ତାହା ଜାଣିଛନ୍ତି । ସେହିଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆପଣ ଓକିଲମାନଙ୍କୁ ସକ୍ରିୟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବେ କି ?

ଉତ୍ତର—ଆପଣଙ୍କର ଏହି ଖରାପବିଚାରମୂଳକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ମୁଁ ଗ୍ରହଣ କରି ପାରୁନାହିଁ । ଜଣେ ଓକିଲ ଯେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ହେବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି, ସେଇଥିରୁ ଆମେ ଅନୁମାନ କରିବା ଯେ ତାଙ୍କ ଭିତରେ ଅନ୍ତତଃ କେତେକ ପରିମାଣରେ ଶୁଦ୍ଧତା ରହିଛି । କଂଗ୍ରେସ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ଅଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଆଇପାରନ୍ତି । ମୋ' ଜାଣିବାରେ ନିଶ୍ଚୟ ରହିଛନ୍ତି । ଯେ କୌଣସି ଏକ ବଡ଼ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଭିତରେ ଏପରି ହେବହିଁ ହେବ । ମାତ୍ର ଜଣେ ଲୋକ କୌଣସି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧନ୍ଦା କରୁଛି ବୋଲି ତାକୁ ସେଥିଲାଗି ଖରାପ ବୋଲି କହିବା ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀକୁ ଶୋଭାଦିଏ ନାହିଁ ।

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଓ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସୃଷ୍ଟି କରିବା

ପ୍ରଶ୍ନ—ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ନୀତି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସହିତ ଖାପ ଖାଇ ପାରିବ କି ? ନ୍ୟାୟତଃ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ କୌଣସି ଦଳର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ ନ କରି ଏକ ନୀତିର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରିବାର କଥା । ତେବେ ସେ ତା'ର ଦଳଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତାବିତ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପ୍ରତି ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ଦୃଷ୍ଟି ରଖି ବିପକ୍ଷ ଦଳ ଆଡ଼ୁ ଠିକ୍ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଟିର ପ୍ରସ୍ତାବ ଆସିଲେ ତାହା ପ୍ରତି ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ଦୃଷ୍ଟି ପୋଷଣ କରିବ କି ? ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟି ଓ ଜିଲାବୋର୍ଡ଼ମାନଙ୍କରେ ବର୍ତ୍ତମାନ କେତେକ କଂଗ୍ରେସ ଲୋକ ଯେପରି କରୁଛନ୍ତି, ଆପଣ ତାହାକୁ ସମର୍ଥନ କରିବେ କି ?

ଉତ୍ତର—ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସୃଷ୍ଟିକୁ ମୁଁ ସର୍ବଦା ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ବିରୋଧୀ ବୋଲି କହିଆସିଛି । ବିରୋଧୀମାନେ ବହୁମତ ହୋଇଥିଲେ ଓ ସେମାନେ କୌଣସି ଉଚିତ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ କଂଗ୍ରେସଲୋକେ ସବୁବେଳେ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ସହଯୋଗ କରିବା ଉଚିତ କାର୍ଯ୍ୟ ହେବ । କ୍ଷମତା ସକାଶେ ହିଁ କ୍ଷମତା ପାଇବା କଂଗ୍ରେସ ଲୋକଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେବାର ନୁହେଁ । ବସ୍ତୁତଃ ଏହିପରି ବୁଝି ବିଚାର ସହଯୋଗ କରିପାରିଲେ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା କଂଗ୍ରେସର ସମ୍ମାନ ବଢ଼ିବ ଏବଂ ହୁଏତ ତାକୁ ସଂଖ୍ୟାଧିକ୍ୟ ଦେଇପାରିବ ।

—ହରିଜନ, ତା ୨୫-୫-୪୦

୯୭୮

ପାଞ୍ଚୋଟି ପ୍ରଶ୍ନ

୧—ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ (ଯେଉଁମାନେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଶପଥପତ୍ରରେ ସ୍ୱାକ୍ଷର କରିଛନ୍ତି) ମାନେ ଗିରଫ ହେଲା ପରେ ମକଦ୍ଦମା ଲଢ଼ି ପାରିବେ କି ?

୨—ଜେଲ୍ ଭିତରେ ଥିବାବେଳେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ 'କ' ଓ 'ଖ' ପ୍ରଭୃତି ଉଚ୍ଚତର ଶ୍ରେଣୀ ପାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବେ କି ?

୩—ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଜେଲ ଭିତରେ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରର ଅବସ୍ଥାକୁ ଚୁପ୍ ହୋଇ ମାନିନେବେ କି ? ବା ତାଙ୍କ ବିଚାର ଅନୁସାରେ ଏକ ସଦୟ ଓ ସନ୍ତୋଷଜନକ ବ୍ୟବହାର ପାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବେ ?

୪—ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଦିନକୁ ଅନ୍ତତଃ କେତେ ସମୟ ସୂତା କାଟିବେ ବା କେତେ ସୂତା କାଟିବେ ?

୫—ଆପଣ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଘୋଷଣା କରିବା ମାତ୍ରକେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ଶପଥପତ୍ରରେ ସ୍ୱାକ୍ଷର କରି କାରାବରଣ କରିବେ ନା ଆଇନଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ସକାଶେ ଉପଯୁକ୍ତ ଯୋଗ୍ୟତା ହେବାଲାଗି ତାକୁ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟପାଇଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ହୋଇ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ ?

ଉତ୍ତର

୧—ମକଦ୍ଦମା ଲଢ଼ିବାରେ କୌଣସି ଆପତ୍ତି ନାହିଁ । ଯେପରି ଆଜମୀରରେ ହେଲା । ମକଦ୍ଦମା ଲଢ଼ିବା ବେଳେ ବେଳେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବି ହୋଇପାରେ ।

୨—ମୋ' ମତରେ ସେ ଶ୍ରେଣୀ ବଦଳାଇବା ପାଇଁ କୌଣସି ଚେଷ୍ଟା କରିବେ ନାହିଁ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ମୁଁ ଏହି ଶ୍ରେଣୀ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିରୋଧୀ ।

୩—ମନୁଷ୍ୟୋଚିତ ବ୍ୟବହାରର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ଲାଗି ସବୁପ୍ରକାରର ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ ଉଦ୍ୟମ କରିବା ଲାଗି ତା'ର ଅଧିକାର ରହିଛି ।

୪—ମୁଁ ଭାବୁଛି ଦିନକୁ ଅନ୍ତତଃ ଘଣ୍ଟାଏ ସୂତା କଟାଯିବା ଉଚିତ । ଘଣ୍ଟାକୁ ୩୦୦ ଗେଜ୍ ସୂତା କାଟିବାଟା ଏକ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ଗତି ବୋଲି ଧରାଯିବ । ସାଧାରଣ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥିବା ଲୋକେ କମ୍ କାଟିପାରନ୍ତି ।

୫—ସର୍ତ୍ତ ପୂରଣ କରିବାର ଦାୟିତ୍ୱ ଏଡ଼ିବା ମତଲବରେ କେହି ଜାଣି ଜାଣି ଶପଥପତ୍ରରେ ସ୍ୱାକ୍ଷର ନ କରୁଥିଲେ ତାଙ୍କୁ ଆମେ ଠକ ବୋଲି କହିବା । ସେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ ନୁହନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଜଣେ ନିଷ୍ଠାପର ବ୍ୟକ୍ତି ଶପଥପତ୍ରରେ ସ୍ୱାକ୍ଷର କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସିଧା ଜେଲଯିବାଟା ମୋତେ ସମ୍ଭବ ଦିଶୁଛି । ଭବିଷ୍ୟତରେ ଯେଉଁମାନେ ଶପଥ ଗ୍ରହଣ କରିଥାନ୍ତେ ଓ ଯେଉଁମାନେ ଶପଥ ଗ୍ରହଣ କରି ସାରିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ହରାଇବାର ଆଶଙ୍କା ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ତଥାପି କହିବି ଯେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ଆନ୍ଦୋଳନ ପାଇଁ ଆହ୍ୱାନ ଦେବା ଲାଗି ମୁଁ କୌଣସି ସୂଚନା ଦେଖୁନାହିଁ ।

— ହରିଜନ, ତା ୨୫-୫-୪୦

୧୭୮

ଗିରିଶିଖରର ଉପଦେଶ

ପ୍ରଶ୍ନ—ଅନେକ ସମୟରେ ଆପଣ ଗିରିଶିଖର ଉପଦେଶର ଉଲ୍ଲେଖ କରିଥାନ୍ତି । "ଯଦି କେହି ତୁମର କୋଟ୍‌ଟି ନେଇଗଲା । ତେବେ ତୁମେ ତାକୁ ତୁମର ଯୋରହେଲଟି ମଧ୍ୟ ଦେଇଦିଅ"—ଏହି ଉକ୍ତିରେ ଆପଣ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି କି ? ଏହି ଉକ୍ତିଟି ଅହିଂସାର ମୂଳରୁ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୋଇନାହିଁ କି ? ଯଦି ସେପରି ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ଗାଆଁର ଜଣେ ଦୁର୍ବଳ ଓ ଦରିଦ୍ର କୃଷୀର 'ଅବାଧୀ ଜମି' ବା ରଇତି ସତ୍ତ୍ୱ ଉପରେ ଜମିଦାରଙ୍କର ହିଂସାତ୍ମକ ଜବରଦସ୍ତ ଦଖଲକୁ ଆପଣ କୃଷୀକୁ ପ୍ରସନ୍ନ ମନରେ ସହି ଯିବାଲାଗି ଉପଦେଶ ଦେବେ କି ? ଏହି ଜବରଦସ୍ତି ଯେ କୌଣସି ଗାଆଁରେ ଏବେ ଅନେକ ସମୟରେ ହେଉଛି ।

ଉତ୍ତର—ହଁ । ଅତ୍ୟାଚାରୀର ଜମି ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟତ୍ର ଚାଲିଯିବାଲାଗି ମୁଁ କୃଷୀମାନଙ୍କୁ ନିଶ୍ଚୟ ପରାମର୍ଶ ଦେବି । ତାହା ତୁମକୁ କେହି କେବଳ କୋଟ୍‌ଟି ମାଗୁଥିଲେ ତାକୁ ତୁମର ଯୋରହେଲଟି ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଦେବାପରି ହେବ । ଯେତିକି ଦରକାର, ସେତିକି ନେଲେ ତାହା ହୁଏତ ଲାଭଜନକ ହୋଇପାରିବ, ମାତ୍ର ତା'ଠାରୁ ଅଧିକ ଦିଆହେଲେ ତାହା ଗୋଟାଏ ବୋଝ ହେବ । ଅସହଯୋଗର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଧୀରେ ଧୀରେ ମରିବାର ବାଟ ଜାଣିବା । ଜମିଦାର ଖଜଣା ଚାହେଁ, ଜମି ଚାହେଁନାହିଁ । ତା'ର

କୌଣସି ଦରକାର ନ ଥିବା ଜମି ତା' ହାତକୁ ଆସିଲେ ତାହା ଏକ ବୋଝପରି ହେବ । ସ୍ୱେର ଯେତିକ ଗୃହସ୍ଥ; ତାକୁ ତା' ଠାରୁ ଅଧିକ ଦେଇଦେଲେ ଆମେ ତାକୁ ଚକିତ କରି ଦେଇଥାଉ, ସୁଖକର ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଆମେ ତାକୁ ଏକ ମାନସିକ ଧକା ଦେଉ । ଆଗରୁ ତା'ର ସେପରି କୌଣସି ଅଭିଜ୍ଞତା ନ ଥାଏ । ଏପରି ଅହିଂସ ଆଚରଣଦ୍ୱାରା ମହାତ୍ମାଙ୍କ ଉପରେ ଖୁବ ସୂକ୍ଷ୍ମ ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଥାଏ ବୋଲି ଇତିହାସରୁ ପ୍ରମାଣ ମିଳେ । ମାତ୍ର ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଭାବରେ ଆମେ ଏସବୁ କାମ କରି ପାରିବା ନାହିଁ । ହୃଦଗତ ବିଶ୍ୱାସରୁ ଓ ଅପର ବ୍ୟକ୍ତିପ୍ରତି ପ୍ରେମ ବା କରୁଣାଦ୍ୱାରା ପ୍ରେରିତ ହୋଇ ଏପରି କରି ହେବ । ମୋ ଉତ୍ତରର ସମସ୍ତ ଆପାତଃ ନହିତାର୍ଥଗୁଡ଼ିକ କଷି ବାହାର କରିବାର କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ସେପରି କଲେ ଆପଣ ଏକ ଅମୁହାଁ ଗଳିରେ ପଶିଯିବେ । ଏତିକ କହିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ଯେ ଆପଣ ଉଦ୍ଧୃତ କରିଥିବା ବାକ୍ୟଟିରେ ଯିଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଏକ ଛବିଲ ଏବଂ ଆବେଦନପୂର୍ଣ୍ଣ ରୀତିରେ ଅହିଂସ ଅସହଯୋଗର ମହାନ୍ ତତ୍ତ୍ୱଟିର ଅବତାରଣା କରିଛନ୍ତି । ଭୁଷା ବଦଳରେ ଭୁଷା ମାରିଲେ ବିରୋଧୀ ସହିତ ଆମର ଅସହଯୋଗ ହିଂସାତ୍ମକ ହେବ ଓ ତେଣୁ ପରିଶେଷରେ ଏହା ବିଫଳ ପ୍ରମାଣିତ ହେବ । ବିରୋଧୀ କିଛି ଦାବୀ କରୁଥିବା ବେଳେ ତାକୁ ସବୁ ଦେଇଦେଲେ ଆମର ଅସହଯୋଗ ଅହିଂସ ହେବ । ଆପାତଃ ସହଯୋଗ ଦେଖାଇ ଆମେ ତାକୁ ସବୁକାଳଲାଗି ନିରସ୍ତ୍ର କରିଦେଇ ପାରିବା, ଏହି ଆପାତଃ ସହଯୋଗ ହେଉଛି ପ୍ରକୃତ ପକ୍ଷରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଅସହଯୋଗ ।

—ହରିଜନ, ତା ୧୩-୭-୪୦

୧୭୦

ଜଣେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ କଣ କରିପାରିବ ?

ପ୍ରଶ୍ନ—ଆମର ଏଠି ଗୋଟିଏ ଗାଁରେ ଜଣେ ମାତ୍ର ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଅଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟମାନେ ହିଂସା ବା ଅହିଂସା ନେଇ ଆଦୌ ଚିନ୍ତିତ ନୁହନ୍ତି । ତେବେ ସେହି ଏକାକୀ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ କି ପ୍ରକାରର ଶୃଙ୍ଖଳା ମାନି ଚଳିବେ ?

ଉତ୍ତର—ଆପଣ ଭଲ ପ୍ରଶ୍ନଟିଏ ପଚାରିଛନ୍ତି । ଏକାକୀ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଆତ୍ମନିରୀକ୍ଷଣ କରି ଦେଖିବେ । ତାଙ୍କ ଭିତରେ ଯଦି ବିଶ୍ୱଜନୀନ ପ୍ରେମଭାବ ରହିଥାଏ ଓ ଏହି ଅବସ୍ଥାର ସମସ୍ତ ସର୍ତ୍ତକୁ ସେ ଯଦି ପୂର୍ଣ୍ଣ କରୁଥାନ୍ତି, ତେବେ ତାଙ୍କର ଦୈନନ୍ଦିନ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ମଧ୍ୟ ତାହାର ପ୍ରତିଫଳନ ଅବଶ୍ୟ ହେବ । ସେବାର ଡୋରରେ ସେ ଆପଣାକୁ ଗ୍ରାମର ଦରିଦ୍ରତମମାନଙ୍କ ସହିତ ବାନ୍ଧି ରଖିଥିବେ । ସେ ମେହେନ୍ତର, ଧାଈ, କଳହ ତୁଟାଇ ଦେଉଥିବା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଓ ଗାଁ ପିଲାଙ୍କର ଶିକ୍ଷକ, ଏ ସବୁ ହୋଇ ପାରୁଥିବେ । ଗାଁର ପିଲା ବଡ଼ ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ଜାଣିଥିବେ । ଗୃହସ୍ଥ ହେଲେ ମଧ୍ୟ

ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ସଂଯମ ରହିଥିବ । ନିଜ ପିଲା ଓ ପଡ଼ୋଶୀଘରର ପିଲାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସେ କୌଣସି ପାର୍ଥକ୍ୟ କରୁ ନ ଥିବେ । ସେ କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତିର ମାଲିକ ହେବେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଯାହା ଅଛି, ତାହାକୁ ସେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଟ୍ରଷ୍ଟି ଭାବରେ ରଖିଥିବେ ଓ ତେଣୁ କେବଳ ଆପଣାର ନ୍ୟୂନତମ ଆବଶ୍ୟକତାମାନ ମେଣ୍ଟାଇବାକୁ ସେ ତାହା ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବେ । ତାଙ୍କର ଆବଶ୍ୟକତାମାନ ଜଣେ ଦରିଦ୍ରର ଆବଶ୍ୟକତାର ଯଥା ସମ୍ଭବ ସମାନ ହୋଇଥିବ । ତାଙ୍କ ଭିତରେ କୌଣସି ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତାଭାବ ନ ଥିବ, ତେଣୁ ସବୁ ଧର୍ମ ଓ ସବୁ ଜାତିର ଲୋକେ ବିଶ୍ୱାସର ସହିତ ଓ ବିନା ସଙ୍କୋଚରେ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସି ପାରୁଥିବେ ।

ଆଦର୍ଶ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଏହିପରି ହେବେ । ଆମର ବନ୍ଧୁ ଯେଉଁଠି ଆପଣାର କୌଣସି ତ୍ରୁଟି ଅଛି ବୋଲି ଅନୁଭବ କରିବେ, ସେଠି ଆଦର୍ଶ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେବାଲାଗି ସର୍ବଦା ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିବେ । ଆପଣା ଶିକ୍ଷାରେ ରହି ଯାଇଥିବା ଅଭାବକୁ ସେ ପୂରଣ କରିବାରେ ଲାଗି ଥିବେ, ଗୋଟିଏ ଦଣ୍ଡ ସମୟ ବି ନଷ୍ଟ କରିବେ ନାହିଁ । ସୂତାକଟାକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ତାଙ୍କର ଘର ନାନା ଉପଯୋଗୀ କାର୍ଯ୍ୟର ଏକ ମହୁଫେଣା ପରି କର୍ମମୁଖର ହୋଇ ରହିଥିବ । ତାଙ୍କ ଘରକରଣାରେ କେଉଁଠି କିଛିହେଲେ ବିଶୃଙ୍ଖଳତା ନ ଥିବ ।

ଏପରି ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ କଦାପି ଦୀର୍ଘକାଳ ଲାଗି ଏକାକୀ ରହିବେନାହିଁ । ଅଜାଣତରେ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଗାଁ । ନିଶ୍ଚୟ ତାଙ୍କୁ ଅନୁସରଣ କରିବ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ତାହା କରନ୍ତୁ ବା ନ କରନ୍ତୁ, ଯେ କୌଣସି ଜରୁରୀ ଅବସ୍ଥା ଆସିଲେ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ଏକୁଟିଆ ସକ୍ଷମ ଭାବରେ ତାହାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇପାରିବେ ବା ସେଥିଲାଗି ଉଦ୍ୟମ କରି ପ୍ରାଣବଳି ଦେବେ । କିନ୍ତୁ ମୋର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ଆଉ କେତେଜଣଙ୍କୁ ଆପଣା ମାର୍ଗରେ ଦୀକ୍ଷିତ କରି ସାରିଥିବେ । ଏଠି ମୁଁ କହି ରଖେ ଯେ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଜଣେ ଏକାକୀ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଭାବରେ ସେବାଗ୍ରାମକୁ ଆସିଥିଲି । ସୌଭାଗ୍ୟ ବଶତଃ ହେଉ ବା ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ବଶତଃ ହେଉ, ମୁଁ ଏକାକୀ ରହି ପାରିଲି ନାହିଁ । ବାହାରୁ ଏକାଧିକ ବ୍ୟକ୍ତି ଆସି ମୋ ସହିତ ଯୋଗ ଦେଲେ । ସେହି ଗାଆଁର କାହାରିକୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ କି ନାହିଁ ମୁଁ କହି ପାରୁନାହିଁ, ମାତ୍ର ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ଆଶା କରୁଛି ଯେ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କେତେଜଣ ଆପଣାକୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ କରି ଗଢ଼ିବାକୁ ନିଜ.ଅଜାଣତରେ ଉଦ୍ୟମ କରୁଛନ୍ତି । ମୁଁ କହି ରଖେ ଯେ ମୁଁ ଧାର୍ଯ୍ୟ କରି ଦେଇଥିବା ସମସ୍ତ ସର୍ତ୍ତକୁ ମୁଁ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ପୂରଣ କରୁନାହିଁ । ମାତ୍ର ସବୁଗୁଡ଼ିକୁ ପାଳନ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରୁ ନ ଥିଲେ ମୁଁ କଦାପି ସେଗୁଡ଼ିକର ଉଲ୍ଲେଖ କରି ନ ଥାନ୍ତି । ସେବାଗ୍ରାମକୁ ଗୋଟିଏ ଆଦର୍ଶ ଗାଁ । ରୂପେ ଗଢ଼ିବା ସକାଶେ ଏବେ ମୋ ଭିତରେ ଏକ ଆକାଂକ୍ଷା ରହିଛି । ମୁଁ ଜାଣେ ଯେ ଭାରତକୁ ଗୋଟିଏ ଆଦର୍ଶ ଦେଶ ରୂପେ ଗଢ଼ିବା ଯେତିକି କଷ୍ଟ, ଏ କାମଟି ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ସେତିକି କଷ୍ଟ । ମାତ୍ର ଜଣେ ଲୋକ ଗୋଟିଏ

ଗାଁ ବିଷୟରେ ତାର ଆକାଂକ୍ଷାକୁ ହୁଏତ ଦିନେ ନା ଦିନେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିପାରିବ । ମାତ୍ର ସମଗ୍ର ଭାରତକୁ ବଦଳାଇବା ଜଣେ ଲୋକର ଜୀବଦ୍ଦଶାରେ କଦାପି ସମ୍ଭବ ହେବନାହିଁ । ମାତ୍ର ଯଦି ଜଣେ ଲୋକ ଗୋଟିଏ ଗାଁକୁ ଆଦର୍ଶ ଗାଁ ରୂପେ ଗଢ଼ିପାରେ, ତେବେ ସେ ଯେ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା କେବଳ ସାରା ଦେଶଲାଗି ଏକ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଖାଇବ ତା' ନୁହେଁ, ସାରା ପୃଥିବୀ ଲାଗି ମଧ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଖାଇ ପାରିବ । ଜଣେ ଅନ୍ୱେଷକ ଏହାଠାରୁ ଆଉ ଜଣବାର ଆକାଂକ୍ଷା ରଖିବାର ନୁହେଁ ।

—ହରିଜନ, ତା ୪-୮-୪୦

୧୭୧

ଅହିଂସ ଅସହଯୋଗ

ପ୍ରଶ୍ନ—ଭାରତ ଉପରେ ବାହ୍ୟଶତ୍ରୁର ଆକ୍ରମଣ ହେଲେ ସେହି ଅବସ୍ଥାରେ କିପରି ଅହିଂସ ଅସହଯୋଗର ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଇପାରିବ, ଯେ ବିଷୟରେ ଆପଣ 'ହରିଜନ' ପତ୍ରିକାର ଏକ ଲେଖା ଜରିଆରେ କୌଣସି ନୂତନ ଯୋଜନା ଦେବାଲାଗି ଚିନ୍ତା କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ସମ୍ବାଦ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି । ଆପଣ ଆମକୁ ସେ ବିଷୟରେ ଏକ ଧାରଣା ଦେଇପାରିବେ କି ?

ଉତ୍ତର—ଏହା ଭୁଲ ସମ୍ବାଦ । ମୋ' ମନରେ ସେପରି କୌଣସି ଯୋଜନା ନାହିଁ । ଥିଲେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ନିଶ୍ଚୟ ଦେଇଥାନ୍ତି । ଏପରି ଘଟଣାରେ ଶୁଦ୍ଧ ଅହିଂସ ଅସହଯୋଗର ପ୍ରୟୋଗ କରାଯିବ ଓ ଯଦି ସାରା ଭାରତ ଏହି ଆହ୍ୱାନର ଜବାବ ଦିଏ ଓ ଏକପ୍ରାଣ ହୋଇ ଏହି ପନ୍ଥା ଧରେ ତେବେ ମୁଁ ଦେଖାଇ ଦେବି ଯେ ଟୋପାଏ ହେଲେ ରକ୍ତପାତ ନ କରି ଜାପାନର ସାମରିକ ଶକ୍ତିକୁ ବା ଯେ କୌଣସି ଶକ୍ତିର ମେଣ୍ଟକୁ—ଅକାମୀ କରିଦେଇ ହେବ । ଏତିକି କହିଲା ପରେ ଆଉ ଅଧିକ କିଛି ଯୋଡ଼ିବା ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ମୁଁ ବିଚାରୁନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ଭାରତର ଏ ଦୃଢ଼ସଙ୍କଳ୍ପ ଆବଶ୍ୟକ ଯେ ସେ କୌଣସି ବାବତରେ କୌଣସିମତେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇବ ନାହିଁ ଓ ବହୁ ଲକ୍ଷ ପ୍ରାଣବଳି ଦେବାପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହିବ । କିନ୍ତୁ ତଥାପି ମୁଁ ଏହି ମୂଲ୍ୟକୁ ଶସ୍ତା ବୋଲି ଓ ତାହାର ବିନିମୟରେ ଆମେ ହାସଲ କରିଥିବା ବିଜୟକୁ ଗୌରବମୟ ବୋଲି କହିବି । ଏକଥା ହୋଇପାରେ ଯେ ଭାରତବର୍ଷ ଏହି ମୂଲ୍ୟ ଦେବାଲାଗି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଏ ଆକାଂକ୍ଷା ଠିକ୍ ନୁହେଁ ବୋଲି ମୁଁ ଆଗରୁ ଆଶା କରୁଛି । ମାତ୍ର ଆପଣାର ସ୍ୱାଧୀନତା ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିବା ଯେ କୌଣସି ଦେଶକୁ ଏପରି ଏକ ମୂଲ୍ୟ ଦେବାକୁ ହିଁ ପଡ଼ିବ । ଯେତେହେଲେ ରୁଷିଆ ଓ ଚୀନ୍ ଦେଶରେ ଲୋକେ ଏଥିପାଇଁ ଅପାର ତ୍ୟାଗ କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ଆପଣାର ସବୁକିଛି ବଳିଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛନ୍ତି । ଆକ୍ରମଣକାରୀ

ବା ଅମ୍ବରକ୍ଷାକାରୀ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେଶ ବିଷୟରେ ଠିକ୍ ଏହାହିଁ କୁହାଯାଇ ପାରିବ । ଆମକୁ ଅପାର ମୂଲ୍ୟ ଦେବାକୁ ହିଁ ପଡ଼ିବ । ତେଣୁ ସମସ୍ତେ ପ୍ରତିରୋଧ ନମନ୍ତେ ଅନ୍ୟ ଦେଶମାନଙ୍କୁ ଯେତେ ଟଙ୍କା ମୁଣ୍ଡାଇବାକୁ ପଡ଼ୁଛି ଓ ଭାରତକୁ ମଧ୍ୟ ତାହା କରିବାକୁ ହେଲେ ଯେତେ ଟଙ୍କା ମୁଣ୍ଡାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଅହିଂସ ପନ୍ଥା ପାଇଁ ମୁଁ ଭାରତରୁ ତାହାଠାରୁ ଅଧିକ ଦାବୀ କରୁ ନାହିଁ ।

ହରିଜନ, ତା ୨୪-୫-୪୨

୧୭୨

ଭଙ୍ଗାରୁଜା ଓ ଲୁଟାଲୁଟି

ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ଆଗରେ ଆପଣାର କେତୋଟି ସନ୍ଦେହ ଆଣି ଥୋଇଥିଲେ । ସରକାରୀ ସମ୍ପତ୍ତି ନଷ୍ଟ କରିବା ହିଂସା ହେବ କି ? "ଆପଣ କହୁଛନ୍ତି ଯେ ନିଜର ସମ୍ପତ୍ତି ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତି ନଷ୍ଟ କରିବାଲାଗି କାହାର ଅଧିକାର ନାହିଁ । ତା'ହେଲେ ସରକାରୀ ସମ୍ପତ୍ତି କଣ ମୋର ସମ୍ପତ୍ତି ନୁହେଁ ? ତାହା ମୋର ସମ୍ପତ୍ତି ଓ ତା'କୁ ନଷ୍ଟ କରିବାର ଅଧିକାର-ମୋର ରହିଛି ବୋଲି ମୁଁ ଭାବୁଛି ।"

ଉତ୍ତରରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ କହିଲେ, "ଆପଣଙ୍କର ଯୁକ୍ତିରେ ଦୁଇଟି ଭ୍ରମ ରହିଛି । ପ୍ରଥମତଃ ସରକାରୀ ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସମ୍ପତ୍ତି ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଗଲେ ମଧ୍ୟ (ଅବଶ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହା ସେପରି ଆଦୌ ନୁହେଁ,) ସରକାର ପ୍ରତି ମୋର ଅସନ୍ତୋଷ ରହିଛି ବୋଲି ମୁଁ ସେହି ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ନଷ୍ଟ କରିବାକୁ ଯିବିନାହିଁ । ମାତ୍ର ସରକାରର କୌଣସି ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ନା ପସନ୍ଦ କରି ଯଦି ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୋଲ, ତାର ଲାଇନ୍, ରାସ୍ତାଘାଟ ପ୍ରଭୃତି ନଷ୍ଟ କରିବାର ଅଧିକାର ଦାବୀ କରନ୍ତି ତେବେ ଏକ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସରକାର ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଦିନ ଟିକି ପାରିବେ ନାହିଁ । ଅଧିକନ୍ତୁ ପୋଲ ବା ରାସ୍ତାଘାଟ ଭିତରେ ମନ୍ଦତା ନାହିଁ । ସେସବୁ ତ ପ୍ରାଣହୀନ ପଦାର୍ଥ । ମନ୍ଦତା ମଣିଷ ଭିତରେ ରହିଛି । ତେଣୁ ମଣିଷର ହିଁ ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବା ଉଚିତ । ବାରୁଦ ଖଞ୍ଜି ପୋଲ ପ୍ରଭୃତି ନଷ୍ଟ କରିବାଦ୍ୱାରା ଆମେ ମଣିଷର ଏହି ଦୁର୍ଗୁଣକୁ ସ୍ପର୍ଶ ହିଁ କରି ପାରୁନାହିଁ, ବରଂ ଆମେ ଯେଉଁ ମନ୍ଦତାକୁ ଲୋପ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିବୁ ତା'ଠାରୁ ହୁଏତ ଅଧିକ ମନ୍ଦତା ଆମକୁ ଭୋଗିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ବନ୍ଧୁ ଜଣକ କହିଲେ, "ମୁଁ ମାନୁଛି ଯେ ମନ୍ଦତା ଆମରି ଭିତରେ ରହିଛି ଏବଂ ପୋଲ ଭିତରେ ନାହିଁ । ପୋଲକୁ ଭଲ କାମରେ ଲଗାଇ ହେବ, ଖରାପ କାମରେ ବି ଲଗାଇ ହେବ । ମୁଁ ଏହା ବି ମାନି ନେଉଛି ଯେ ପୋଲଟିକୁ ଉଡାଇଦେଲେ ଆମକୁ ଏକ ଅଧିକ କ୍ଷତିକାରୀ ଓଲଟ-ହିଂସା ଭୋଗିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ମାତ୍ର ଆନ୍ଦୋଳନର ସଫଳତା ପାଇଁ ଏକ କୌଶଳର ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏବଂ ଲୋକମାନଙ୍କର ଆସ୍ଥା ଦୃଢ଼ ରଖିବା ସକାଶେ ସେପରି କରିବା ହୁଏତ ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇପାରେ ।"

ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, "ଏଇଟି ଏକ ପୁରୁଣା ଯୁକ୍ତି । ସନ୍ତ୍ରାସବାଦ ସପକ୍ଷରେ ବି ସେ କାଳରେ ଏହି କଥା ଶୁଣିବାକୁ ମିଳୁଥିଲା । ଭଙ୍ଗାରୁଜା ଏକ ହିଂସାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟ । ଶାରୀରିକ ହିଂସାର ବିଫଳତାକୁ ଲୋକେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ସାରିଛନ୍ତି, ମାତ୍ର ଆପାତତଃ କେତେକ ଲୋକ ଭାବୁଛନ୍ତି ଯେ ଏହାକୁ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ଆକାରରେ ଆମେ ଭଙ୍ଗାରୁଜାରୂପେ ନିଶ୍ଚୟ ସଫଳତାର ସହିତ ବ୍ୟବହାର କରିପାରିବା । ମୁଁ ଦୃଢ ବିଶ୍ୱାସର ସହିତ କହିପାରିବି ଯେ ଏହି ଦେଶରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅହିଂସା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଉ ନ ଥିଲେ ଆମର ଜନଗଣ ସାହସ ଓ ନିର୍ଭିକତାର ଯେଉଁ ଉଚ୍ଚ ସୋପାନକୁ ଉନ୍ନୀତ ହୋଇ ପାରିଛନ୍ତି, ତାହା କଦାପି ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରି ନ ଥାନ୍ତା । ଏହା କିପରି ଯେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଉଛି ସେ କଥା ଏବେ ମଧ୍ୟ ଆମେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଜାଣିନାହୁଁ । କିନ୍ତୁ ତଥାପି ଏହି କଥା ସତ ଯେ ସାମୟିକ ବାହ୍ୟ ବିଫଳତା ଓ ପରାଜୟ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ଅହିଂସା ମାର୍ଗରେ ଆମେ ଆମର ଶକ୍ତି ବୃଦ୍ଧି କରି ଚାଲିଛୁ । ମାତ୍ର ସନ୍ତ୍ରାସବାଦଦ୍ୱାରା ଆମ ଦେଶର ଆଣ୍ଠୁ ହିଁ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଥିଲା । ଅଧୀର ଓ ତରତର ହେଲେ କେବଳ କ୍ଷତି ହୋଇଥାଏ ।"

ବନ୍ଧୁଜଣଙ୍କ କହିଲେ, "ହିଂସାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆଗରୁ କିଛି ତାଲିମ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଏପରି କୌଣସି ତାଲିମ ନ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ତୁଳନାରେ ଯେ ଯଥାର୍ଥ ଅହିଂସାର ଅଧିକ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇପାରେ, ଆମେ ତାହାର ପ୍ରମାଣ ପାଇଛୁ ।"

"ହଁ, ତାହା କେବଳ ଏହି ଅର୍ଥରେ ସତ ହୋଇପାରେ ଯେ ବାର ବାର ହିଂସାର ଆଶ୍ରୟ ନେଇ ସେ ଏହାର ବ୍ୟର୍ଥତା ଉପଲବ୍ଧି କରି ପାରିଛନ୍ତି । ବାସ ସେତିକି । ପାପର ସ୍ୱାଦ ଚାଖିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ପାପରେ କଞ୍ଚା ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ତୁଳନାରେ ପୁଣ୍ୟର ଅଧିକ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇପାରିଛି ବୋଲି ବି ଆପଣ ଦାବୀ କରିବେ କି ? କାରଣ ଆପଣଙ୍କର ଯୁକ୍ତିର ତାହାହିଁ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ।"

ତା'ପରେ ଗୋପନୀୟତା ଉପରେ ଆଲୋଚନା ହେଲା । ବନ୍ଧୁଜଣଙ୍କ ଯୁକ୍ତି କଲେ ଯେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଗୋପନୀୟତାଦ୍ୱାରା ଭୟ ଭାବନାର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ । ତେଣୁ ତାହା ଅବଶ୍ୟ ଖରାପ । ମାତ୍ର ସଙ୍ଗଠିତ ଗୋପନୀୟତା ହୁଏତ ଉପଯୋଗୀ ସାବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇପାରେ । "ଆପଣ କାର୍ଯ୍ୟର ସବୁ ପରିଣାମ ସାହସର ସହିତ ସହିବାଲାଗି ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହିଥିବା ଯାଏ ଜଣେ ଲୋକର କାର୍ଯ୍ୟକୁ କାହିଁକି ଗୋପନୀୟତା କୁହାଯିବ ? ଆପଣାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନ ଲାଗି ସେ ଗୋପନୀୟତା ଅବଲମ୍ବନ କରୁଛି । ପରେ ତା'ର ବିଚାର ସମୟରେ ସେ କୌଣସି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ସିଧା ମନା କରି ଦେଇ ପାରିବ । ମିଥ୍ୟା ବିବୃତ୍ତି ଦେବାର କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ ।"

କିନ୍ତୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ନିଜ କଥାରେ ଅଟଳ ରହିଲେ । "ଯେତେ ବଡ଼ ହେଲେ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ଗୁପ୍ତ ସଂଗଠନଦ୍ୱାରା କୌଣସି ଉପକାର ହେବନାହିଁ । ଗୋପନୀୟତା ଆମର ଚାରିପାଖରେ ଏକ ରକ୍ଷାପ୍ରାଚୀର ତିଆରି କରି ରଖିବାର ଚେଷ୍ଟା କରିଥାଏ । ଅହିଂସା ଏସବୁ ରକ୍ଷାବୃତ୍ତିକୁ ଉପେକ୍ଷା କରେ । ଏହା ଉନ୍ମୁକ୍ତ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଓ ଖ୍ରୀପଣତମ

ବିରୋଧ ସମ୍ମୁଖରେ ମଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥାଏ । ଶତାବ୍ଦୀ ଶତାବ୍ଦୀ ଧରି ଅକଥନୀୟ ଅତ୍ୟାଚାରରେ ପିଷ୍ଟ ହୋଇ ଆସିଥିବା ଏକ ବିରାଟ ଜାତକୁ ଆମକୁ ଆନ୍ଦୋଳନ ଲାଗି ସଂଗଠିତ କରିବାକୁ ହେବ । ଉନ୍ମୁକ୍ତ ସତ୍ୟ ପଥ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉପାୟରେ ସେମାନଙ୍କୁ ସଂଗଠିତ କରାଯାଇ ପାରିବନାହିଁ । ମୋର ଯୁବାବସ୍ଥାରୁ ମୋତେ ୭୭ ବର୍ଷ ହେବାଯାଏ ମୁଁ ଗୋପନୀୟତାକୁ ଘୃଣା କରି ଆସିଲିଣି । ଆମେ ଆଦର୍ଶକୁ କ୍ଷୀଣ କରିଦେଲେ ଆଦୌ ଚଳିବ ନାହିଁ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱଚ୍ଛତା ପ୍ରତି ନିଷ୍ଠାପର ରହି ବାଟ ନ ଚାଲିଲେ ଆମେ ଆଦୌ ଆଗକୁ ଯାଇପାରିବା ନାହିଁ ।”

—ହରିଜନ, ତା ୧୦-୨-୪୬

୧୭୩

ଗୁଣ୍ଡାଙ୍କ ଆଗରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

ଗୁଣ୍ଡାମାନଙ୍କର ଲୁଟତରାଜ ବନ୍ଦ କରିବାଲାଗି ଜଣେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ କପରି କଣ କରିପାରିବ, ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ନରମ ଶବ୍ଦରେ ମୋତେ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନଟି ପଚାରିଛନ୍ତି । ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ରହସ୍ୟ ବୁଝିଥିଲେ ସେ ଏହା କଦାପି ପଚାରି ନଥାନ୍ତେ ।

ମୁଁ ଯାହାକୁ ଠିକ୍ ବୋଲି ମନେ କରୁଛି, ସେଥିଲାଗି ଏକୁଟିଆ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମୋର ପ୍ରାଣବଳି ଦେବା ହେଉଛି ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ମର୍ମକଥା । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଏହାଠାରୁ ଅଧିକ କିଛି କରି ପାରିବ ନାହିଁ । କୌଣସି ଲୋକ ହାତରେ ତରବାରିଟିଏ ଥିଲେ ସେ ହୁଏତ ତଦ୍ୱାରା ଆଉ କେତେଜଣଙ୍କର ହାତ କାଟିଦେଇ ପାରିବ, ମାତ୍ର ତାଠାରୁ ଅଧିକ ବଳବାନ ନିକଟରେ ତାକୁ ଶେଷରେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରିବାକୁ ହେବ ବା ଯୁଦ୍ଧକରି ମରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ପ୍ରେମ ଓ ସେଥିରୁ ଉପୁଜିଥିବା ଅଟଳ ଦୃଢ଼ତା ହିଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ତରବାରି । ତାକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ଆସୁଥିବା ଶହ ଶହ ଗୁଣ୍ଡାଙ୍କୁ ସେ ଭାଇବୋଲି ମନେକରିବ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ସେ ସେହି-ମାନଙ୍କ ହାତରେ ପ୍ରାଣ ଦେବାକୁ ହିଁ ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିବ ଓ ତଦ୍ୱାରା ଅମର ହୋଇ ରହିବ ।

ଏହା ଏକ ସିଧା ସଳଖ ବାଟ । ମାତ୍ର ଏକ ବିଶାଳ ଜନସମୂହ ଭିତରେ ଥାଇ ଜଣେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ କପରି ସଫଳ ହୋଇ ପାରିବ ? ବମ୍ବେ ସହରରେ ଶହ ଶହ ଗୁଣ୍ଡା ବୁଲି ଏଠି ସେଠି ନିଆଁ ଲଗାଇ ଦେଉଥିଲେ ଓ ଲୁଟତରାଜ କରୁଥିଲେ । ଜଣେ ଏକୁଟିଆ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ମହାସମୁଦ୍ର ଭିତରେ କେବଳ ବିନ୍ଦୁଏ ପାଣି ପରି ରହିଥିବ । ପତ୍ରପ୍ରେରକ ଏହିପରି ଭାବରେ ଯୁକ୍ତି କରିଛନ୍ତି ।

ମୋ'ର ଉତ୍ତର ହେଉଛି, ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଏକାକୀ ଥାଉ ବା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହିତ ଥାଉ ବିପଦ ମୁହଁରୁ କଦାପି ଦଉଡ଼ି ପଳାଇବ ନାହିଁ । ସେ ଯୁଝି ଯୁଝି ପ୍ରାଣ ଦେବାଦ୍ୱାରା ହିଁ

ସେ ନିଷ୍ପସ୍ତ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଆପଣାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରିବ । ସଶସ୍ତ୍ର ସମରରେ ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ସେଇକଥା ଘଟିଥାଏ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହପ୍ରତି ଏକଥା ଅଧିକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଭାବରେ ଲାଗୁହୁଏ । ପୁଣି ଜଣକର 'ତ୍ୟାଗ ଅଙ୍କୁର' ଅନେକଙ୍କୁ ତ୍ୟାଗ ଲାଗି ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇଦେବ ଏବଂ ସେଇଥିରୁ ହୁଏତ ବିଶାଳ ପରିଣାମ ଉପୁଜିବ । ଏପରି ଏକ ସମ୍ଭାବନା ସବୁବେଳେ ରହିଛି । ମାତ୍ର ବଡ ସାବଧାନତାର ସହିତ ଫଳ ଲାଳସାର ପ୍ରଲୋଭନକୁ ଏଡ଼ିବା ଉଚିତ ।

ମୋ'ର ବିଶ୍ୱାସ ଏ ଯୁଗରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନରନାରୀ ଆତ୍ମରକ୍ଷାର କଳା ଶିଖିରଖିବା ଉଚିତ । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଜଗତରେ ଅସ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ଏହା ହୋଇଥାଏ । ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ ଲାଗି ପ୍ରତ୍ୟେକ ସାବାଳକ ପୁରୁଷ ସାମରିକ ଶିକ୍ଷା ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୁଏ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ତାଲିମ ସମସ୍ତଙ୍କ ସକାଶେ, ଏଥିରେ ବୟସ ବା ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ଭେଦର କୌଣସି ବାରଣ ନାହିଁ । ଏଥିରେ ଶାରୀରିକ ତାଲିମ ଅପେକ୍ଷା ମାନସିକ ତାଲିମ ଅଧିକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ମାନସିକ ତାଲିମରେ କୌଣସି ବାଧା ବାଧକତା ରହି ପାରିବ ନାହିଁ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ରହିଥିବା ବାତାବରଣରେ ପ୍ରଭାବ ମନଉପରେ ଅବଶ୍ୟ ପଡ଼ିବ । କିନ୍ତୁ ତାହାକୁ ଆଗୁଆ ବାଧାବାଧକତା ସପକ୍ଷରେ ଯୁକ୍ତି ଭାବରେ ନେଇପାରିବା ନାହିଁ ।

ତେଣୁ ଦୋକାନୀ, ବେପାରୀ, ଶ୍ରମିକ, ମାଲିକ, କୃଷି, କିରାନି, ଅର୍ଥାତ୍ ସମସ୍ତେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଆବଶ୍ୟକ ତାଲିମ୍ ଗ୍ରହଣ କରିବା ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ମନେକରିବା ଉଚିତ ।

ସଶସ୍ତ୍ର ପ୍ରତିରୋଧଠାରୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଉଚିତର 'କୋଠୀର' । ଯୁକ୍ତିଦ୍ୱାରା ନୁହେଁ, କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେଖାଇଦେଇ ହିଁ ଏହାର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ଦେଇହେବ । ଏହି ଅସ୍ତ୍ର ବୀରର ଭୂଷଣ । ଏହା କଦାପି ଦୁର୍ବଳ ବା ଭୀରୁର ଭୂଷଣ ହୋଇ ନ ପାରେ । ଦୁର୍ବଳ କହିଲେ ଏଠି ମାନସିକ ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଦୁର୍ବଳତା ବୁଝାଉଛି । ଶାରୀରିକ ଦୁର୍ବଳତା ନୁହେଁ । ଏହି ଅଭାବଟିକୁ ଆମେ ଏକ ଅଧିକା ଗୁଣପରି ଗ୍ରହଣ କରିବା, ଦୋଷ ବୋଲି କହି ନିନ୍ଦା କରିବାନାହିଁ ।

ଏହାର ଆଉ ଗୋଟିଏ ସସୀମତା ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଆମକୁ ଜାଣି ରଖିବାକୁ ହେବ । କୌଣସି ଭୁଲ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟର ସମର୍ଥନ ଲାଗି ଆମେ ଏହାକୁ କଦାପି ବ୍ୟବହାର କରି ପାରିବା ନାହିଁ ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗାଁଆରେ ଓ, ସହରର ପ୍ରତି କୋଠାଘରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ବାହିନୀମାନ ଗଢ଼ାଯାଇ ପାରିବ । ସଙ୍ଗଠକଙ୍କୁ ଭଲ ଭାବରେ, ଜଣାଥିବା ଲୋକହିଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବାହିନୀରେ ରହିବେ । ଏ ବିଷୟରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସଶସ୍ତ୍ର ପ୍ରତିରକ୍ଷାଠାରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭିନ୍ନ । ସଶସ୍ତ୍ର ପ୍ରତିରକ୍ଷାରେ ରାଷ୍ଟ୍ର ସମସ୍ତଙ୍କର ସେବା ଜୋର କରି ଆଦାୟ କରିଥାଏ । ମାତ୍ର ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ବାହିନୀରେ କେବଳ ଅହିଂସା ଓ ସତ୍ୟରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ହିଁ ଯୋଗ ଦେଇପାରିବେ । ତେଣୁ ସଗଠକ ବାହାନୀରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଦସ୍ୟଙ୍କୁ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ଭାବରେ ପରିଚିତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇଥାଏ ।

—ହରିଜନ, ତା ୧୭-୩-୪୬

୧୭୪

ଅହିଂସାର କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା

ପ୍ରଶ୍ନ—ଦରିଦ୍ରମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଧନୀମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରାଇବା ଲାଗି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କିପରି ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରିବ ?

ଉତ୍ତର—ବିଦେଶୀ ଶକ୍ତିର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେପରି, ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ସେହିପରି । ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ନିୟମର ସାର୍ବଜନୀନ ପ୍ରୟୋଗ ସମ୍ଭବ, ପରିବାରଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଏହା ଅନ୍ୟ ଯେକୌଣସି କ୍ଷେତ୍ରକୁ ସମ୍ପ୍ରସାରିତ ହୋଇପାରିବ । ମନେ କରାଯାଉ ଜଣେ ଜମିମାଲିକ ଆପଣା କୃଷିମାନଙ୍କୁ ଶୋଷଣ କରୁଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ପରିଶ୍ରମ ଲବ୍ଧ ଧନରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ବଞ୍ଚିତ କରି ତାହାକୁ ସ୍ୱୟଂ ଆତ୍ମସାତ୍ କରୁଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଗୁହାରି କରିବାକୁ ଆସିଲେ ସେ କର୍ଣ୍ଣପାତ କରୁନାହାନ୍ତି ଓ ଯୁକ୍ତି କରୁଛନ୍ତି ଯେ ତାଙ୍କ ପତ୍ନୀଙ୍କ ଲାଗି ଏତେ ଦରକାର, ପିଲାଙ୍କଲାଗି ଏତେ ଦରକାର ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି । ତେବେ କୃଷିମାନେ ବା ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷ ନେଇ କାମ କରିବା ତଥା ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଲୋକେ ଜମିମାଲିକଙ୍କ ପତ୍ନୀଙ୍କୁ ନିବେଦନ କରିବେ ଯେ ସେ ତାଙ୍କ ସ୍ୱାମୀଙ୍କଠାରେ କୃଷିଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ଆପତ୍ତି କରନ୍ତୁ । ହୁଏତ ପତ୍ନୀ କହିବେ ଯେ ଶୋଷଣ ଲବ୍ଧ ଅର୍ଥ ତାଙ୍କର ନିଜର ଆଦୌ ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ । ପିଲାଏ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି କହିବେ ଯେ ଆପଣାର ଆବଶ୍ୟକ ଅର୍ଥ ସେମାନେ ନିଜେ ଉପାର୍ଜନ କରିବାକୁ ତିଆରି ଅଛନ୍ତି ।

ମନେ କରାଯାଉ, ଜମିମାଲିକ କାହାରି କଥାରେ କର୍ଣ୍ଣପାତ କଲେ ନାହିଁ କିମ୍ବା ତାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ଏବଂ ପିଲାମାନେ ବି କୃଷିମାନଙ୍କର ବିରୁଦ୍ଧାଚରଣ କଲେ । ତେବେ କୃଷିମାନେ ତଥାପି ହଟିଯିବେ ନାହିଁ । ଜମି ଛାଡ଼ିଦେବାକୁ କୁହାଗଲେ ସେମାନେ ଜମି ନିଶ୍ଚୟ ଛାଡ଼ିଦେବେ, ମାତ୍ର ଏକଥା ସ୍ପଷ୍ଟ କହିଦେବେ ଯେ ଜମିକୁ ଯେ କୃଷି କରୁଛି ଜମି ଉପରେ କେବଳ ତାହାରି ଅଧିକାର ରହିଛି । ମାଲିକ ଆପେ ଏତେଗୁଡ଼ିଏ ଜମିକୁ କଦାପି ଚଷି ପାରିବେ ନାହିଁ; ତେଣୁ କୃଷିମାନଙ୍କର ଉଚିତ ଦାବୀଗୁଡ଼ିକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେବେ । ହୁଏତ ଏପରି ହୋଇପାରେ ଯେ ପୁରୁଣା କୃଷିମାନଙ୍କ ସ୍ଥାନରେ ସେ ନୂଆ କୃଷିମାନଙ୍କୁ ଜମି ଦେଇ ଦେବେ । ତା’ପରେ ହିଂସାକୁ ବାଦ୍ ଦେଇ ଏଥିଲାଗି ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲିବ ଓ ନୂଆ କୃଷିମାନେ ଆପଣା ଭୁଲ ବୁଝି ବେଦଖଲ କରାଯାଇଥିବା କୃଷିମାନଙ୍କ ସହିତ ଯୋଗ ଦେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲିବ । ଏହିପରି ଭାବରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଜନମତକୁ ତାଲିମ କରିବାର ଏପରି ଏକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଯେ ଏହା ସମାଜର ଯାବତୀୟ ଅଂଶକୁ ଆପଣାର ଅନ୍ତର୍ଗତ କରେ ଓ ଶେଷରେ ଏକ ଅପ୍ରତିରୋଧ୍ୟ ଶକ୍ତିରେ ପରିଣତ ହୁଏ । ହିଂସା

ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ବାଧା ସୃଷ୍ଟି କରେ ଏବଂ ତେଣୁ ସମଗ୍ର ସାମାଜିକ ସଙ୍ଗଠନରେ ଏକ ଯଥାର୍ଥ ବିପ୍ଳବକୁ ବିଳମ୍ବିତ କରେ ।

ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ସଫଳତା ସକାଶେ ଆବଶ୍ୟକ ସର୍ତ୍ତଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି :

୧ । ବିରୋଧୀ ପ୍ରତି ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ହୃଦୟରେ କୌଣସି ଦ୍ୱେଷ ନଥିବ ।

୨ । ଏକ ଯଥାର୍ଥ ଓ ଯୋଗ୍ୟ କାରଣ ଲାଗି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ହେଉଥିବ ।

୩ । ଆପଣାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନ ପାଇଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବି କଷ୍ଟ ସହିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ରହିଥିବ ।

—ହରିଜନ, ତା ୩୧-୩-୪୬

ଏକାଦଶ ଭାଗ : ଉପସଂହାର

୧୨୫

ଅହିଂସାରେ ମୋର ବିଶ୍ୱାସ

(ଗୋଲଟେବୁଲ ବୈଠକରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ଲଣ୍ଡନ ଯାଉଥିବାବେଳେ ଜାହାଜ ଉପରେ ସୁଏଜଠାରେ ସାନ୍ଧ୍ୟ ପ୍ରାର୍ଥନା ପରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଦେଇଥିବା ଏକ ଭାଷଣରୁ ।)

ଧ୍ୱଂସ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ଜୀବନ ତିଷ୍ଠି ରହିଛି ବୋଲି ମୁଁ ଅନୁଭବ କରିଛି, ଏବଂ ସେଥିଲାଗି ମୁଁ ଜାଣୁଛି ଯେ ଧ୍ୱଂସଠାରୁ ଏକ ଉଚ୍ଚତର ନିୟମ ଅବଶ୍ୟ ରହିଛି । କେବଳ ସେହି ନିୟମର ଛତ୍ରତଳେ ହିଁ ଏକ ସୁବ୍ୟବସ୍ଥିତ ସମାଜର ଅର୍ଥ ରହିବ ଏବଂ ଜୀବନ ଯଥାର୍ଥରେ ବଞ୍ଚିବା ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇପାରିବ । ଏବଂ ତାହାହିଁ ଯଦି ଜୀବନର ସୂତ୍ର ହୋଇଥାଏ ତେବେ ଆମକୁ ଆମର ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନରେ ତାହାକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଯେତେ ଯେଉଁଠି କଳହ ଲାଗିଛି, ଯେତେ ଯେଉଁଠି ଆପଣଙ୍କୁ ବିରୋଧୀର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ୁଛି ସେଠି ଆପଣ ପ୍ରେମଦ୍ୱାରା ତାକୁ ଜୟ କରନ୍ତୁ । ମୁଁ ମୋ ଜୀବନରେ ଏହାକୁ ସ୍ଥୂଳଭାବେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିଛି । ମାତ୍ର ତାହାର ଅର୍ଥ ନୁହେଁ ଯେ ମୁଁ ମୋ' ଜୀବନରେ ସମସ୍ତ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ କରିପାରିଛି । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଏତିକି ଜାଣିବାକୁ ପାଇଛି ଯେ ପ୍ରେମର ନିୟମ ମୋର ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକର ଯେପରି ସମାଧାନ କରିଛି, ଧ୍ୱଂସର ନିୟମ ଆଦୌ ସେପରି କରିପାରି ନାହିଁ । ଭାରତରେ ବ୍ୟାପକତମ ଆକାରରେ ଏହି ନିୟମର କାର୍ଯ୍ୟକାରିତାର ଏକ ଦୃଶ୍ୟମାନ ପ୍ରୟୋଗ ହୋଇଯାଇଛି । ସେଥିନିମନ୍ତେ ମୁଁ ଏ ଦାବୀ କରୁନାହିଁ ଯେ ଅହିଂସା ସେଠାର ତିରିଶ କୋଟି ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ଭେଦିଯାଇଛି, ମାତ୍ର ମୁଁ ଏତିକି ଦାବୀ କରୁଛି ଯେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବାଣୀ ଅପେକ୍ଷା ଅହିଂସାର ବାଣୀ ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନରେ ଗଭୀରତର ଭାବରେ ପ୍ରବେଶ କରିପାରିଛି । ଏବଂ ଏହା ଅତି ଅବିଶ୍ୱାସନୀୟ ଭାବରେ ଅଳ୍ପ ସମୟ ଭିତରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇଛି । ଆମେ ସମସ୍ତେ ସମାନ ଭାବରେ ଅହିଂସ ହୋଇ ପାରିନାହୁଁ, ଏବଂ ଅତି ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟକ ଲୋକଙ୍କ ଲାଗି ଅହିଂସା କେବଳ ଏକ ତାତ୍କାଳିକ ନୀତି ହୋଇ ରହିଛି । ତଥାପି, ଅହିଂସା ଶକ୍ତିର ଆଶ୍ରୟ ତଳେ ରହି ସେହି ଦେଶଟି ଅଦ୍‌ଭୁତ ଅଗ୍ରଗତି କରିଛି କି ନାହିଁ, ସେ କଥା ଆପଣମାନେ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରି ଦେଖନ୍ତୁ ବୋଲି ମୁଁ ଚାହେଁ ।

ଅହିଂସାଲାଗି ଅନୁକୂଳ ମନୋବୃତ୍ତି ଅର୍ଜନ କରିବାଲାଗି ଏକ କଠୋର ତାଲିମ ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ । ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନରେ କେତେକ ଶୃଙ୍ଖଳା ପାଳନ କରିବାକୁ ପଡେ । ଭଲ ନ ଲାଗିଲେ ମଧ୍ୟ ତାହା କରିବାକୁ ପଡେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ସୈନିକକୁ ଯେପରି କରିବାକୁ ପଡିଥାଏ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ମାନୁଛି ଯେ ମନର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସହଯୋଗ ନ ଥିଲେ ନିୟମ-ଗୁଡିକର ବାହ୍ୟ ପରିପାଳନ କେବଳ ଏକ ମୁଖା ପରି ହେବ ଏବଂ ଏହାଦ୍ୱାରା ଆମର ଓ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଉଭୟଙ୍କର କ୍ଷତି ହେବ । ଶରୀର ମନ ଓ ବାକ୍ୟ ଭିତରେ ସମନ୍ୱୟ ରହିଲେ ଯାଇ ଆମେ ଆଦର୍ଶ ଅବସ୍ଥାରେ ପହଞ୍ଚି ପାରିବା । ମାତ୍ର ସେଥିଲାଗି ସର୍ବଦା ଏକ କଠୋର ମାନସିକ ସଂଘର୍ଷ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଗତି କରିବାକୁ ପଡେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ମୋର କେବେହେଲେ କ୍ରୋଧ ହୁଏ ନାହିଁ ବୋଲି କହୁ ନାହିଁ, ମାତ୍ର ପ୍ରାୟ ସବୁ ଘଟଣାରେ ମୁଁ ମୋର କ୍ରୋଧକୁ ଆୟତ୍ତରେ ରଖିପାରିଥାଏ । ତାହାର ଫଳାଫଳ ଯାହା ହେଉ ପଛକେ, ଇଚ୍ଛାକୃତ ଓ ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ଭାବରେ ନିୟମ ପାଳନ କରିବାଲାଗି ମୋ' ଭିତରେ ଏକ ସଚେତନ ସଂଗ୍ରାମ ନିରନ୍ତର ଲାଗିରହିଛି । ଏପରି ଏକ ସଂଗ୍ରାମ ମଣିଷର ଶକ୍ତିକୁ ବଢ଼ାଇ ଦିଏ । ଅହିଂସା ହେଉଛି ସବଳର ଅସ୍ତ୍ର । ଦୁର୍ବଳଠାରେ ଏହା ଅତି ସହଜରେ କପଟତାରେ ପରିଣତ ହୋଇ ଯାଇପାରେ । ଭୟ ଓ ପ୍ରେମ ପରସ୍ପରର ବିରୋଧୀ । ପ୍ରତି ବଦଳରେ ମୁଁ କ'ଣ ପାଇବି ବା ନ ପାଇବି, ସେଥିପ୍ରତି ପରବାଏ ନ କରି ପ୍ରେମ କେବଳ ଆଖି ବୁଜି ଦେବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ପ୍ରେମ ପୃଥିବୀ ସହିତ ଯୁଝିବାରେ ଲାଗିଥାଏ, ଅହିଂସା ସହିତ ଯୁଝିବାରେ ଲାଗିଥାଏ ଏବଂ ପରିଶେଷରେ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ସଂବେଗ ଉପରେ ଆପଣାର ପ୍ରଭୁତ୍ୱକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିଥାଏ । ମୁଁ ତଥା ମୋ' ସହିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ଅନ୍ୟମାନେ ପ୍ରତିଦିନର ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ଏହାହିଁ ଜାଣିଛୁ ଯେ ସତ୍ୟ ଓ ଅହିଂସାର ନିୟମକୁ ଜୀବନର ନିୟମରେ ପରିଣତ କରିବାର ସଙ୍କଳ୍ପ ଗ୍ରହଣ କରିପାରିଲେ ଆମେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ନିଶ୍ଚୟ କରିପାରିବା । କାରଣ ସତ୍ୟ ଓ ଅହିଂସାକୁ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଟଙ୍କାର ଦୁଇଟି ପିଠି ବୋଲି ଭାବିଥାଏ ।

ଆମେ ମାନୁ ବା ନ ମାନୁ, ମାଧ୍ୟାକର୍ଷଣ ଶକ୍ତି ଯେପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରିଯିବ, ପ୍ରେମର ନିୟମ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରିଯିବ । ପ୍ରକୃତିର ନିୟମଗୁଡିକୁ ନାନା ପ୍ରକାରେ ପ୍ରୟୋଗ କରି ଜଣେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଯେପରି ବିସ୍ମୟକର କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କରିପାରେ, ବୈଜ୍ଞାନିକ ଭଙ୍ଗିରେ ପ୍ରେମର ନିୟମକୁ ପ୍ରୟୋଗ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ତା'ଠାରୁ ଅଧିକ ବିସ୍ମୟକର କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କରିପାରେ । କାରଣ ପ୍ରକୃତିର ବିଭିନ୍ନ ଶକ୍ତି ଯଥା ବିଜୁଳି ଶକ୍ତି ତୁଳନାରେ ଅହିଂସାର ଶକ୍ତି ଆହୁରି ଅଦ୍ଭୁତ, ଆହୁରି ସୂକ୍ଷ୍ମ । ଯେଉଁ ଲୋକେ ଆମଲାଗି ପ୍ରେମଶକ୍ତିର ଆବିଷ୍କାର କରିଯାଇଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଆମ ଆଧୁନିକ ବୈଜ୍ଞାନିକମାନଙ୍କଠାରୁ ଯଥେଷ୍ଟ ଉଚ୍ଚତର ସ୍ତରର ବୈଜ୍ଞାନିକ ଥିଲେ । କେବଳ ଆମର ଏ ଅନୁସନ୍ଧାନ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯଥେଷ୍ଟ ଆଗେଇ ନାହିଁ, ଏବଂ ସେହି କାରଣରୁ ପ୍ରେମର ସମସ୍ତ ଗତିବିଧିକୁ ସମସ୍ତେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରିପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ଏହା ଯଦି ଏକ ଦୃଷ୍ଟିବିଭ୍ରମ ହୋଇଥାଏ ତଥାପି ଏହାହିଁ ଆଜି ମତେ ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରିରଖିଛି । ଏହି ନିୟମଟିକୁ ନେଇ ମୁଁ ଯେତିକି ବେଶୀ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି,

ଜୀବନରେ ଏହି ବିଶ୍ୱ-ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ଯୋଜନାରେ, ସେତିକି ଅଧିକ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରୁଛି । ଏହା ମୋତେ ଏପରି ଏକ ଶାନ୍ତି ପ୍ରଦାନ କରୁଛି ଏବଂ ପ୍ରକୃତିର ରହସ୍ୟ ଏପରି ଭାବରେ ଉଦ୍‌ଘାଟିତ କରୁଛି ଯେ ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ଲାଗି ମୋର ଶକ୍ତି ନାହିଁ ।

— ଜାତିର ଦାବୀ, ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗ, ପୃଷ୍ଠା-୧୦୯-୧୦

୧୮୩

ଭବିଷ୍ୟତ

ଆମେରିକାରୁ ଜଣେ ପତ୍ରପ୍ରେରକ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଦୁଇଟି ପ୍ରଶ୍ନ ଉତ୍ଥାପନ କରିଛନ୍ତି :

୧ ମୁଁ ସ୍ୱୀକାର କରିଛି ଯେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ହାସଲ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେବ । ମାତ୍ର ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତରେ ଏହାକୁ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ନୀତିର ନିୟାମକ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରାଯିବ ବୋଲି କି ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି ? ଅନ୍ୟଭାଷାରେ କହିଲେ ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଓ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତବର୍ଷ-କ'ଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହକୁ ଆତ୍ମରକ୍ଷାର ସାଧନରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବ ଅଥବା ଯେତେଦୂର ଆତ୍ମରକ୍ଷା ମୂଳକ ହେଉ ପଛକେ, ଭାରତବର୍ଷ ଯୁଗ ଯୁଗର ପୁରାତନ ଅନୁଷ୍ଠାନ ସେହି ଯୁଦ୍ଧରେ ହିଁ ଆଶ୍ରୟ ନେବା ଲାଗି ପଛକୁ ଫେରିଯିବ ? ଏକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ସମସ୍ୟାର ଭିତ୍ତିରେ ପ୍ରଶ୍ନଟିକୁ ଦୋହରାଇ କରି କହିଲେ : ଦେଶଲାଗି ଶହୀଦ ହେବାନ୍ତା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଫଳପ୍ରଦ ହେଉଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେବଳ ଏକ ଆରୋହଣ ମୂଳକ ଯୁଦ୍ଧରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହକୁ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଉଥିବ, ନା ଶହୀଦ ହେବାର ନୀତି ଅନୁସାରେ ଆଚରଣ କରିବାଲାଗି କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ବା କ୍ଷେତ୍ର ନ ଥିବା ଏକ ସାର୍ବଭୌମ ଶାସନର ସାଧନରୂପେ ମଧ୍ୟ ଏହାକୁ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇ ପାରିବ ?

୨ । "ଯଦି ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହକୁ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ନୀତିର ଏକ ସାଧନରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରେ ତେବେ ଆଉ ଏକ ସାର୍ବଭୌମ ରାଷ୍ଟ୍ରର ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଆକ୍ରମଣରୁ ସେ ଆପଣାକୁ କିପରି ରକ୍ଷା କରିପାରିବ ? ଏକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ସମସ୍ୟାର ଭିତ୍ତିରେ ପ୍ରଶ୍ନଟିକୁ ଦୋହରାଇ କରି କହିଲେ : ସୀମାନ୍ତରେ ଆକ୍ରମଣକାରୀ ସୈନ୍ୟବାହିନୀର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହସମ୍ମତ କଭଳି ଉପାୟମାନ ଗ୍ରହଣ କରାଯିବ ? ପ୍ରତିବିଧାନ କରିବାର ଏକ ସାଧାରଣ କ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବାଯାଏ କିପରି ଭାବରେ ଶତ୍ରୁ ପକ୍ଷର ପ୍ରତିରୋଧ କରାଯିବ ? ଭାରତର ଜାତୀୟତାବାଦୀ ଓ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାରଙ୍କ ଭିତରେ ଭାରତରେ ଏପରି ଏକ ସାଧାରଣ କ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ରହିଛି ? ଅଥବା ଶତ୍ରୁପକ୍ଷ ଦେଶକୁ ଦଖଲ କରି ନେଇଯିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ପ୍ରତିବିଧାନରୁ ନିରସ୍ତ ହୋଇ ରହିବେ ?"

ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକ ଯେ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ସେଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ସେଗୁଡ଼ିକ ବିଗ୍ଭର କରିବାର ବେଳ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆସିନାହିଁ, କାରଣ ମୁଁ ଅହିଂସାର ସମଗ୍ର ପ୍ରଣାଳୀକୁ ଆୟତ୍ତ

କରି ପାରନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗ ଚାଲିଛି । ଏବେ ଏହା ଏକ ଉଚ୍ଚତର ସ୍ତରରେ ପୁହଞ୍ଚି ପାରିନାହିଁ । ଏହି ପ୍ରୟୋଗର ସ୍ୱଭାବ ଏପରି ଯେ ଏଥିରେ ଥରକେ ଗୋଟିଏ ପାହୁଣ୍ଡ ଆଗକୁ ଯାଇ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରହିବାକୁ ପଡ଼ୁଛି । ଦୂର ଭବିଷ୍ୟତରେ କ'ଣ ହେବ ବା ନ ହେବ, ତାହା ବିଚାର କରିବାର ଅଧିକାର ନାହିଁ । ତେଣୁ କେବଳ ଅନୁମାନଦ୍ୱାରା ହିଁ ମୁଁ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଦେବି ।

ମୁଁ ଆଗରୁ ଯେପରି କହିଛି, ପ୍ରକୃତ କଥା ହେଉଛି ଯେ ଏହି ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ମଧ୍ୟ ଆମେ ବିଶୁଦ୍ଧ ଅହିଂସାର ପ୍ରୟୋଗ କରି ପାରୁନାହୁଁ ।

ପ୍ରଥମ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତରରେ ମୁଁ କହିବି ଯେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ଯେତିକି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ପାରୁଛି, ସେଥିରୁ ମୋର ଆଶଙ୍କା ହେଉଛି ଯେ ଅହିଂସାକୁ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ନୀତିର ନିୟାମକରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବାର ଅତି ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି । ସ୍ୱାଧୀନତା ଲାଭ କରି ସାରିବାପରେ ଯଦି ଭାରତବର୍ଷ ଅହିଂସାକୁ ନୀତିରୂପେ ଗ୍ରହଣ ନ କରେ, ତେବେ ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରଶ୍ନଟି ଅନାବଶ୍ୟକ ହୋଇ ଯାଉଛି ।

ମାତ୍ର ଅହିଂସାର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଶକ୍ତି ବିଷୟରେ ମୁଁ ମୋର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ମତ ଦେବି । ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଛି ଯେ ଦେଶର ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ଅହିଂସ ହୋଇ ପାରିଲେ ଅହିଂସାର ଭିତ୍ତିରେ ଯେ କୌଣସି ରାଷ୍ଟ୍ରର ଶାସନ ନିଶ୍ଚୟ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବ । ମୋ' ଜାଣିବାରେ ଭାରତବର୍ଷ ହେଉଛି ଏକମାତ୍ର ଦେଶ ଯାହାର କି ଏପରି ଏକ ରାଷ୍ଟ୍ର ହୋଇପାରିବାର ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି । ସେହି ବିଶ୍ୱାସରେ ମୁଁ ମୋର ପ୍ରୟୋଗମାନ ଚଳାଇଛି । ତେଣୁ ଭାରତବର୍ଷ ଯଦି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅହିଂସ ମାର୍ଗରେ ଯାଇ ଆପଣାର ସ୍ୱାଧୀନତା ଲାଭ କରେ, ତେବେ ସେହି ମାର୍ଗରେ ଦୃଢ଼ ରହି ଭାରତବର୍ଷ ତାହାର ରକ୍ଷା ମଧ୍ୟ କରିପାରିବ । ଜଣେ ଅହିଂସ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଏକ ଦେଶ ଓଲଟି ଏ ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ରଖିଥାଏ ଯେ କେହି କଦାପି ତା'ର ଶାନ୍ତିଭଙ୍ଗ କରିବାକୁ ଆସିବନାହିଁ । ଯଦି ତଥାପି ଦୁର୍ଗତତମ ଅବସ୍ଥା ଆସି ପହଞ୍ଚେ, ତେବେ ଅହିଂସା ଆଗରେ ଦୁଇଟି ପଥ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ରହିଛି । ପ୍ରଥମଟି ହେଉଛି, ଶତ୍ରୁକୁ ଦେଶ ଅଧିକାର କରିନେବାକୁ ଛାଡ଼ି ଦିଆଯିବ, ମାତ୍ର ତା' ସହିତ ଅସହଯୋଗ ମଧ୍ୟ କରାଯିବ । ତେଣୁ ନେରୋଙ୍କର ଜଣେ ଆଧୁନିକ ଅବତାର ଭାରତ ଉପରେ ଆସି ଅବତରଣ କରିବେ ବୋଲି ଯଦି କଳ୍ପନା କରାଯାଏ, ତେବେ ରାଷ୍ଟ୍ରର ପ୍ରତିନିଧିମାନେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଭିତରକୁ ଆସିବାକୁ ଦେବେ, ମାତ୍ର ତାଙ୍କୁ ଜଣାଇଦେବେ ଯେ ଲୋକମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ତାଙ୍କୁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ସାହାଯ୍ୟ ମିଳିବନାହିଁ । ସେମାନେ ମରିବେ ପଛକେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇବେ ନାହିଁ । ଦ୍ୱିତୀୟ ଉପାୟ ହେଉଛି, ଆଗରୁ ଅହିଂସାର ତାଲିମ ପାଇଥିବା ଲୋକଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅହିଂସ ପ୍ରତିରୋଧ । ଆକ୍ରମଣକାରୀର ତୋପ ମୁହଁରେ ସେମାନେ ନିରସ୍ତ୍ର ଭାବରେ ଆପଣାକୁ ବଳି ଦେବେ । ଉଭୟ ପନ୍ଥାରେ ଏହି ମୂଳଭୂତ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଥିବ ଯେ ନେରୋ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ନିଶ୍ଚୟ ଗୋଟାଏ ହୃଦୟ ରହିଛି । ଅସରନ୍ତି ମାଲମାଲ ନରନାରୀ ଆସି ମରୁଥିବେ ପଛକେ, ମାତ୍ର ଆକ୍ରମଣକାରୀର ମରଜି

ପାଖରେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରୁ ନ ଥିବେ, ଏହି ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ତା'ର ହୃଦୟ ଶେଷକୁ ନିଶ୍ଚୟ ତରଳିଯିବ, ତା'ର ସୈନ୍ୟସାମନ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟ ବି ତରଳିଯିବ । ବ୍ୟାବହାରିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ କହିବାକୁ ଗଲେ, ସଶସ୍ତ୍ର ପ୍ରତିରୋଧ କରାଯାଇଥିଲେ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଯେତେ ଲୋକକ୍ଷୟ ଘଟିଥାନ୍ତା, ଏହାଦ୍ୱାରା ତା'ଠାରୁ ସମ୍ଭବତଃ କମ୍ ଲୋକକ୍ଷୟ ଘଟିବ । ଶସ୍ତ୍ରାଦିରେ ଓ ଯୁଦ୍ଧ ପ୍ରସ୍ତୁତିରେ ଆଦୌ କୌଣସି ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବନାହିଁ । ଲୋକମାନେ ଅହିଂସାରେ ଯେଉଁ ତାଲିମ ପାଇଥିବେ, ସେଥିରେ ସେମାନଙ୍କର ନୈତିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଳ୍ପନାତୀତ ଭାବରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ । ଏହି ନରନାରୀମାନେ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସାହସର ନିଦର୍ଶନ ଦେଖାଇବେ, ସଶସ୍ତ୍ର ଯୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହେଉଥିବା ସାହସଠାରୁ ତାହା ଅନେକ ଗୁଣରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠତର ହେବ । ଉଭୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ହତ୍ୟା କରିବାଦ୍ୱାରା ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ମୃତ୍ୟୁବରଣଦ୍ୱାରା ଏହି ସାହସର ନିଦର୍ଶନ ମିଳିଥାଏ । ଶେଷରେ ଅହିଂସ ପ୍ରତିରୋଧରେ ପରାଜୟ ବୋଲି କୌଣସି କଥା ହିଁ ନାହିଁ । ଏପରି ଘଟଣା ଆଗରୁ କେବେହେଲେ ଘଟିନାହିଁ ବୋଲି କହିବାଟାର ମୋର ଏ କଳ୍ପନା କଳ୍ପନାର ମୋଟେ ଉତ୍ତର ହିଁ ନୁହେଁ । ଏଠାରେ କୌଣସି ଅସମ୍ଭବ ଚିତ୍ର ଆଙ୍କିବାର ପ୍ରୟାସ କରିନାହିଁ । ମୁଁ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅହିଂସାର କଥା କହୁଛି, ଇତିହାସରେ ତାହାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତମାନ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରହିଛି । ନରନାରୀଙ୍କର ଏକ ଗୋଷ୍ଠୀ ଉପଯୁକ୍ତ ତାଲିମ ପାଇସାରିବା ପରେ ଏକ ଗୋଷ୍ଠୀ ବା ଜାତି ହିସାବରେ ଅହିଂସାର ଆଚରଣ କରି ପାରିବନାହିଁ ବୋଲି କହିବା ବା ଭାବିବା ପଛରେ କୌଣସି ପ୍ରମାଣ ବା କାରଣ ନାହିଁ । ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକାରରେ ହେଉ ପଛକେ ମଣିଷ ଅବଶ୍ୟ ବଞ୍ଚି ରହିଛି, ଏହାହିଁ ହେଉଛି ମନୁଷ୍ୟଜାତି ହିସାବରେ ଆମ ଅଭିଜ୍ଞତାର ସାରକଥା । ସେଇଥିରୁ ମୁଁ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଉପନୀତ ହୋଇଛି ଯେ ପ୍ରେମର ନିୟମ ହିଁ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରୁଛି । ଯଦି ହିଂସା ବା ଘୃଣା ଆମର ଜୀବନକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରୁଥାନ୍ତା, ତେବେ ଆମେ ସମସ୍ତେ କେଉଁ କାଳରୁ ବିଲୁପ୍ତ ହୋଇ ଯାଇଥାନ୍ତୁଣି । ଏବଂ ତଥାପି ଆମର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ଯେ ତଥାକଥିତ ସଭ୍ୟମାନବ ଓ ସଭ୍ୟ ଜାତିମାନେ ସତେ ଅବା ହିଂସା ହିଁ ଜୀବନର ଭିତ୍ତି ହୋଇଥିବା ପରି ଆଚରଣ କରୁଛନ୍ତି । ପ୍ରେମ ଯେ ଜୀବନର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଓ ଏକମାତ୍ର ନିୟମ, ତାହାହିଁ ପ୍ରମାଣ କରିବାକୁ ମୁଁ ନାନା ପ୍ରୟୋଗ କରି ଅନିର୍ବଚନୀୟ ଆନନ୍ଦ ଲାଭ କରୁଛି । ଏହାର ବିରୋଧରେ ପ୍ରମାଣ ଆଣି ଥୋଇଦେଲେ ମଧ୍ୟ ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ଟଳିବ ନାହିଁ । ଭାରତରେ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଇଥିବା ମିଶ୍ରିତ ଅହିଂସା ମଧ୍ୟ ଏହି ବିଶ୍ୱାସର ସମର୍ଥନ କରୁଛି । ମାତ୍ର ଅବିଶ୍ୱାସୀ-ଠାରେ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଜନ୍ମାଇବା ଲାଗି ଯଦି ଏତିକ ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ, ତେବେ ଅନ୍ତତଃ ଏହାକୁ ସହାନୁଭୂତିର ସହ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଜଣେ ବନ୍ଧୁଭାବାପନ୍ନ ସମାଲୋଚକଙ୍କୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବା ପକ୍ଷରେ ଯଥେଷ୍ଟ ।

—ହରିଜନ ତା, ୧୩-୪-୪୦

ଦ୍ୱାଦଶ ଭାଗ : ପରିଶିଷ୍ଟ

୧

ହୃଦୟରେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଭଜ

ଯେଉଁଠାରେ ଈଶ୍ୱର, ସେହିଠାରେ ସତ୍ୟ ଓ ଯେଉଁଠାରେ ସତ୍ୟ ସେହିଠାରେ ଈଶ୍ୱର ବିଦ୍ୟମାନ । ସେହି ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଭୟ କରି ମୁଁ ଚାଲେ । ମୁଁ ସତ୍ୟକୁ ଚାହେଁ, ଏଣୁ ଭଗବାନ ମୋ ପାଖରେ ଅଛନ୍ତି । ସତ୍ୟ ପଥରେ ଚାଲିବାକୁ ରାଷ୍ଟ୍ର ପସନ୍ଦ ନ କଲେ ହେଁ ଭଗବାନ୍ ଏହାକୁ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି । ସର୍ବୋଚ୍ଚ ବିଚାରାଳୟରେ ଆମର ଜୟ ବା ପରାଜୟ ହେବ; ଏ କଥା ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ଆମର ସଂଗ୍ରାମ ଚାଲୁ ନାହିଁ । ସତ୍ୟ ପାଇଁ ଯଦି ସ୍ତ୍ରୀ, ପିଲା, ଧନ, ସବୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ହୁଏ, ତାହା ମଧ୍ୟ ଆମକୁ କରିବାକୁ ହେବ । ଯେତେ କଷ୍ଟ ହେଉ ପଛକେ ଆମେ ସତ୍ୟର ବାଣୀକୁ ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କ ସିଂହାସନ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚାଇବୁଁ । ଏହା କରି ପାରିଲେ, ମୋର ଧାରଣା ଆମେ ଚବିଶ ଘଣ୍ଟା ମଧ୍ୟରେ ମୁକ୍ତିଲାଭ କରିପାରିବୁଁ । ଭଗବାନ୍ ସବୁଠି ଅଛନ୍ତି, ସେ ସବୁ ଦେଖୁଛନ୍ତି ଓ ଶୁଣୁଛନ୍ତି ।

—ଗୁଜୁରାଟୀରୁ. ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ଓପିନିଅନ୍, ତା ୧୫-୧୨-୧୯୦୮

୨

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଓ ଅଭୟ

ନିର୍ଭୟତା ବିନା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ରଥ ପାଦେ ବି ଆଗେଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହି ନିର୍ଭୟତା ରହିବା ଉଚିତ । ଧନ-ସମ୍ପତ୍ତି, ମିଥ୍ୟା ପଦ ମର୍ଯ୍ୟାଦା, ଆତ୍ମୀୟ-ସ୍ୱଜନ, ରାଜ ଦରବାରରେ ସମ୍ମାନ, ଶାରୀରିକ ଆଘାତ ବା ମରଣ ଯେକୌଣସି ପ୍ରକାର କ୍ଷତି ହେଉ ପଛକେ ସବୁ ପ୍ରକାରର ଭୟରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ପାରିଲେ ଯାଇଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ପାଳନ ସମ୍ଭବ ହେବ ।

—ହିନ୍ଦ ସ୍ୱରାଜ. ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ଓପିନିଅନ୍ ତା ୧୮-୧୨-୧୯୦୯

୩

ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଓ ଭେଦ-ଭାବନା

ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଯାହାଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦ ମିଳୁଥିବ, ସେହି ଏକା ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ପଦବାଚ୍ୟ । ସେହି ବ୍ୟକ୍ତି ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ମହତ୍ତ୍ୱ ବୁଝେ ଏବଂ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ନିୟମପାଳନ କରିବାର ଶକ୍ତି ନିଜର ଅଛି ବୋଲି ଜାଣି ଏହାକୁ ଆଦରି ନିଏ । ଏପରି କରିବାରେ ତାହାର ମଙ୍ଗଳ ହୁଏ ।

ସେହି ମଙ୍ଗଳ ମଧ୍ୟରେ ସମାଜର ମଙ୍ଗଳ ନିହିତ ଥାଏ । ଦେଶ ପ୍ରେମୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ଆପଣା ହିତ ଓ ସମାଜର ହିତ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ବ୍ୟବଧାନ ନ ଥାଏ । ମାଆ ସନ୍ତାନର ସେବା କରିବା ପଛରେ (ସନ୍ତାନ ଉପରେ) ପ୍ରଭୁତ୍ୱ କରିବାର ଭାବନା ନ ଥାଏ । ସେହିପରି ପୁଅ ମାଆର ସେବା କରିଦେଲେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ-ଦୃଷ୍ଟିରୁ କରିଥାଏ କିନ୍ତା ସେଥିପାଇଁ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରେ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଲୋକ ଦେଶ ବା ଧର୍ମ ନାମରେ ଆପଣାର ସର୍ବସ୍ୱ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିସାରିଛି, ସେ ଦେଶ ବା ଧର୍ମ ପାଇଁ ଯାହା କିଛି କରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଜ୍ଞାନରେ କରିଥାଏ । ସେଥିରେ ସେ ନିଜ ଆତ୍ମାର କଲ୍ୟାଣ ମଣେ । ଅନ୍ୟ କିଏ କଅଣ କଲା ନ କଲା, ତାହା ସହିତ ନିଜର କାମକୁ ତୁଳନା କରେ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଅପରକୁ ଦ୍ୱେଷ କରେ ନାହିଁ । ତାହାର ଏହି ସେବା ପାଇଁ ସେ କୌଣସି ସର୍ତ୍ତ ରଖେ ନାହିଁ । ଏପରି କି, ପ୍ରାଣର ବିନିମୟରେ ସେ ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ କରି ଅମରତ୍ୱ ଲାଭ କରେ । ଏହିପରି ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ପାଞ୍ଚ ପଚିଶ ଜଣ କିମ୍ବା ଜଣେ ବି ଯଦି ମିଳନ୍ତି, ଆମର ଦାବୀ ପୂରଣ ପାଇଁ ତାହା ଯଥେଷ୍ଟ ।

ମୂଳ ଗୁଜୁରାଟୀରୁ. ଇଣ୍ଡିଆନ ଓପିନିଅନ୍, ୩-୫-୧୯୧୩

୪

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବନାମ ଦୁରାଗ୍ରହ

(ପ୍ରଥମ ଗୁଜୁରାଟ—ରାଜନୀତିକ ପରିଷଦର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ରୂପେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଗୋଧରାରେ ୩।୧୧।୧୯୧୭ରିଖରେ ଏ ଦେଶର ରାଜନୀତି ଏବଂ ସାର୍ବଜନୀନ ସେବାନୀତିର ତାତ୍ତ୍ୱିକ ବିବେଚନା ପୂର୍ବକ ଯେଉଁ ଭାଷଣ ଦେଇଥିଲେ, ସେହି ଭାଷଣର ଶେଷାଂଶ)

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

ଆମ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହକୁ ଦୈବୀପ୍ରବୃତ୍ତି ଓ ଦୁରାଗ୍ରହକୁ ଆସୁରୀ ପ୍ରବୃତ୍ତି ନାମ ଦିଆଯାଇଛି । ବେଳେବେଳେ ମନେ ହୋଇଥାଏ ଯେ ସତ୍ୟପଥରୁ ଟିକିଏ ଟଳି ଗଲେ ଆମର ଜୟଲାଭ ହୋଇପାରେ । ଅନ୍ୟଥା ସତ୍ୟ-ପଥରେ ଦୃଢ଼ ରହିଲେ ମାର୍ଗ କଠିନ ଓ ପରିଣାମ ଭୟଙ୍କର ହେବାର ଆଶଙ୍କା ହୋଇଥାଏ । ଏପରି ସଙ୍କଟ କାଳରେ ସୁଦ୍ଧା ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ସତ୍ୟକୁ ଛାଡ଼ି ନ ପାରେ । ସେହି ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ତାହାର ସତ୍ୟ-ଶ୍ରଦ୍ଧା ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଭଳି ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଥାଏ । ତାହା ହାତରେ ସତ୍ୟାସ୍ତ୍ର ଥିବାରୁ ଗୁଳିବାରୁଦର ବା ଲୌହିତରବାରିର ଆବଶ୍ୟକତା ନ ଥାଏ । ନିଜର ପ୍ରେମବଳରେ ସେ ଶତ୍ରୁକୁ ବଶ କରିନିଏ । ଶତ୍ରୁଠାରେ ମୈତ୍ରୀଭାବନାହିଁ ତାହାର ପ୍ରେମର କଷଟି ପଥର । ଏହି ପ୍ରେମରେ ଗୁଣ ଅଛି, ତପସ୍ୟା ଅଛି ଓ ପୁରୁଷାର୍ଥ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ଏହିଥିରେ ହିଁ ଅସଲ ବାହାଦୁରୀ । ଶାସନ-କର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଏହି ପ୍ରେମ-ଦୃଷ୍ଟି ରଖିପାରିଲେ ଆମେ ସେମାନଙ୍କର ଭଲକାମର ମୂଲ୍ୟ ବୁଝିପାରିବୁ ଏବଂ ଦ୍ୱେଷ ଶୂନ୍ୟ-ଭାବରେ ସେମାନଙ୍କର ତ୍ରୁଟିପ୍ରତି ଅଙ୍ଗୁଳି ନିର୍ଦ୍ଦେଶପୂର୍ବକ ତାହାର ସଂଶୋଧନ ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇ ପାରିବୁଁ । ଏପରି ପ୍ରେମରେ ଭୟର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । କୌଣସି ଦୁର୍ବଳ-

ମନା ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରେମ କରିପାରିବ ନାହିଁ । ଏହା ଶତ୍ରୁତାର କାର୍ଯ୍ୟ । ଶାସନ-କର୍ତ୍ତାଗଣ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ଅସଦୁଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନେଇ କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ସନ୍ଦେହ କରିବା ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ପକ୍ଷରେ ଅନୁଚିତ ।

କ୍ଷମତା-ମଦରେ ମନୁଷ୍ୟ ନିଜର ଭୁଲ ଦେଖି ପାରେନାହିଁ । ସେତେବେଳେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଙ୍କୁ କଷ୍ଟ ସହିବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । କ୍ଷମତାରେ ଥିବା ଅଧିକାରୀଙ୍କ ଆଦେଶକୁ ଶିଷ୍ଟସମ୍ମତ ରୀତିରେ ଅମାନ୍ୟ କରିବାକୁ ଯାଇ କାରାବାସ କିମ୍ବା ଫାଶୀଦଣ୍ଡ ବରଣ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । ଏଥିରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ସମସ୍ତ ବା ସାଧନା ବୃଥା ଯାଏ ନାହିଁ । ତାହାର ଆତ୍ମାର ଉନ୍ନତି ଘଟିଥାଏ । କ୍ଷମତାସୀନ ବ୍ୟକ୍ତି ବୁଝିପାରନ୍ତି ଯେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ସମ୍ମତି ବିନା କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ତାହାଦ୍ୱାରା କରାଇନେବା ଅସମ୍ଭବ । ଏହାହିଁ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ବା ସ୍ୱାଧୀନତାର ପ୍ରକୃତ ସ୍ଥିତି ଅଟେ । ଏପରି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କେବଳ ସୁସଭ୍ୟ ସଂସ୍କୃତ-ସମ୍ପନ୍ନ ଅଧିକାରୀଙ୍କ ବିରୋଧରେ ସମ୍ଭବ ତାହା ନୁହେଁ, ବରଂ ଭଲ କ୍ରୂର ଶାସକ ମଧ୍ୟ ଏହି ଆତ୍ମ-ବଳ ନିକଟରେ ନମ୍ରହୋଇ ଗୁଡ଼ିକ ପାଲଟି ଯାନ୍ତି । ଏହି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଭାରତର ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ଅସ୍ତ୍ର । ଏହି ସର୍ବବ୍ୟାପକ ଶକ୍ତି ସର୍ବଦା ସବୁ ପରିସ୍ଥିତିରେ ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ । ପଲକ ଚକ୍ଷୁରକ୍ଷା କଲାଭଳି ଏହି ପ୍ରେମାତ୍ମପୂର୍ଣ୍ଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆତ୍ମ ମୁକ୍ତି ବା ସ୍ୱାଧୀନତାକୁ ରକ୍ଷା କରିଥାଏ ।

ଦୁରାଗ୍ରହ

ଏହା ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ବିରୋଧାତ୍ମକ ଶକ୍ତି ଅଟେ, ଇଂରେଜପରେ ଚାଲିଥିବା ଯୁଦ୍ଧ ଏହାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ । ସବଳ ସବୁବେଳେ ଦୁର୍ବଳ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର କରିଥାଏ । ସବଳ ଜିତିବାଦ୍ୱାରା ତାହା ପକ୍ଷରେ ନ୍ୟାୟ ଥିଲା ବୋଲି ଯେପରି କୁହାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ, ଦୁର୍ବଳ ହାରିବା ହେତୁ ସେ ଅନୀତି ଗ୍ରସ୍ତ ଥିଲା ବୋଲି ପ୍ରମାଣ ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ଦୁରାଗ୍ରହୀର ଲକ୍ଷ୍ୟ କେବଳ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସିଦ୍ଧି । ତାହା ସତ୍ ବା ଅସତ୍ କେଉଁ ଉପାୟରେ ସାଧିତ ହେବ ସେ ବିଚାର ତା'ର ନ ଥାଏ । ଏହା ଧର୍ମ ସମ୍ମତ ନୁହେଁ । ତେଣୁ ଅଧର୍ମ । ଧର୍ମରେ କୌଣସି ପ୍ରକାରର ଅସତ୍ୟ, ନିର୍ଦ୍ଦୟତା କିମ୍ବା ହିଂସାର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଧର୍ମକୁ ପ୍ରେମ, ଦୟା ଓ ସତ୍ୟରେ ମପା ଯାଇପାରେ । ଏହାକୁ ଛାଡ଼ିଲେ ସ୍ୱର୍ଗ ଯଦି ମିଳେ, ତଥାପି ସେ ସ୍ୱର୍ଗ ନିନ୍ଦ୍ୟ । ଏଣୁ ସତ୍ୟକୁ ବାଦ୍ ଦେଇ ଭାରତର ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ମିଳିଲେ, ତାହା କୌଣସି କାମର ନୁହେଁ । ଏପରି ସ୍ୱରାଜ୍ୟର ପରିଣାମ ପ୍ରଜାନାଶ । ଦୁରାଗ୍ରହୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଯାହାକୁ ନିଜର ଶତ୍ରୁ ବୋଲି ବିଚାରେ, ତୁରନ୍ତ ତାହାର ବିନାଶ କାମନା କରି ସବୁ କିଛି କରିଥାଏ । ଫଳତଃ ପରାଜିତ ପକ୍ଷର ମନରେ ବୈରଭାବ କୁହୁଳିବାରେ ଲାଗେ ଏବଂ ସେ ତଥାକଥିତ ବିଜେତାର ବିନାଶ ପାଇଁ ସମସ୍ତ ସୁଯୋଗର ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ ଥାଏ । ଏହିରୂପେ ପୁରୁଷ ପୁରୁଷ ଧରି ବୈରତା ପ୍ରତି ବୈରତାର ଜନ୍ମ ଲାଗିରହିଥାଏ । ଭାରତ ଏହି ଦୁରାଗ୍ରହକୁ କଦାପି ଉଚ୍ଚସ୍ଥାନ ଦେବ ନାହିଁ ବୋଲି ମୁଁ ଆଶା କରୁଛି । ଏହି ପରିଷଦର ସଦସ୍ୟବୃନ୍ଦ ବୁଝିସୁଝି ସତ୍ୟାଗ୍ରହକୁ ଗ୍ରହଣପୂର୍ବକ କାର୍ଯ୍ୟ ସୂଚୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିପାରିଲେ, ଆମର ସାଧ୍ୟ ବସ୍ତୁ ଅନାୟାସରେ କରତଳଗତ ହେବ, ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ନୈରାଶ୍ୟ ଦେଖା

ଦେଇପାରେ । ପରିଣାମ ଅନ୍ଧକାର ଗର୍ଭରେ ଥିଲା ଭଳି ମନେ ହୋଇପାରେ । ମାତ୍ର ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଜୟ ଅବଶେଷରେ ସୁନିଶ୍ଚିତ । ଦୁରାଗ୍ରହୀ ତେଲୀବଳଦ ପରି ଚକାକାରରେ ବୁଲୁଥାଏ । ତାହାର କୌଣସି ଅଗ୍ରଗତି ହୁଏ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ପ୍ରଗତି ଅବିରତ ଚାଲିଥାଏ ।

ଏକ ପକ୍ଷରେ ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ ଶସ୍ତ୍ରଚାଳନାରେ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯିବା ପାଇଁ ସରକାରଙ୍କ-ଠାରେ ଦାବୀ କରୁଥିବାବେଳେ, ଅପର ପକ୍ଷରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହକୁ ସର୍ବୋଚ୍ଚସ୍ଥାନ ଦେଇ ମୁଁ ପରସ୍ପର ବିରୋଧୀ କଥା କହୁଛି ବୋଲି କେହି କହିପାରନ୍ତି । ମାତ୍ର ସମଗ୍ର ଦେଶବାସୀ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ପାଲଟିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଯେଉଁମାନେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ଯୋଗ୍ୟତା ଅର୍ଜନ କରି ନ ପାରିବେ, ସେମାନେ ଭୀରୁ ହୋଇ ଦେଶ ସେବା କିମ୍ବା ଦୁର୍ବଳକୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଯିବା ବୃଥା । ସୁତରାଂ ଯେଉଁ ଲୋକ ପ୍ରେମବଳରେ ଜଣେ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ପୁରୁଷକୁ ବଶୀଭୂତ କରି ତାହାର ଆକ୍ରମଣରୁ ଜଣେ ଅବଳାର ସତୀତ୍ୱକୁ ରକ୍ଷା କରି ନ ପାରିବ, ତାହା ପକ୍ଷରେ ଅତ୍ୟାଚାରୀର ଅତ୍ୟାଚାର ନିବାରଣ କରିବା ଭଳି ସାମର୍ଥ୍ୟ ଅର୍ଜନ କରିବା ଏକାନ୍ତ ପ୍ରୟୋଜନ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଓ ଶସ୍ତ୍ରଧାରୀ ଦୁଇଜଣ ଯାକ ଯୋଦ୍ଧା ଅଟନ୍ତି । ଶସ୍ତ୍ରବିନା ଜଣେ ଶସ୍ତ୍ରଧାରୀ ନିଃସହାୟ ବୋଧ କଲାବେଳେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ନିଜକୁ କେବେହେଁ ଅସହାୟ ବୋଧକରେ ନାହିଁ । କାରଣ, ସେ ନଶ୍ୱର ଶରୀର ବା ଅସ୍ତ୍ର ଉପରେ ଭରସା ନ କରି ଅଜେୟ ଅବିନାଶୀ ଆତ୍ମବଳ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ଲଢ଼େଇ କରେ । ଯେଉଁ ଲୋକ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ନୁହେଁ କିମ୍ବା ଅସ୍ତ୍ରଧାରୀ ନୁହେଁ, ସେ ମନୁଷ୍ୟ ପରି ଜୀଇ ନ ଥାଏ । କୃପଣର ଧନ ଭଳି ତା'ର ଶରୀରକୁ ସମ୍ଭାଳିବା ପାଇଁ ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱକୁ ହରାଇ ବସେ । ସେ ମରି ଜାଣେ ନାହିଁ । ଜଣେ ଶସ୍ତ୍ରଧାରୀ ନିଜର ପ୍ରାଣନେଇ ଖେଳୁଥିବାରୁ ସେ ସମୟରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ପାଲଟିବାର ସମ୍ଭାବନା ଅଛି । ଆମର ଭାରତ ଏକ ମହାନ୍ ପବିତ୍ର ଆର୍ଯ୍ୟଦେଶ । ତାହାଠାରୁ (ଦେଶବାସୀମାନଙ୍କଠାରୁ) ଆମେ ଆର୍ଯ୍ୟତା ରୂପ ଦୈବୀବୃତ୍ତି ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ ଆଶାକରୁଁ । ମାନବ ସଭ୍ୟତାରେ ଦୁଇଟି ବିଶ୍ୱାସ ମୁଖ୍ୟ ଭାବରେ ଦେଖାଯାଏ । ଏକ 'ଶରୀରବଳ' ଅପରଟି 'ସତ୍ୟମେବ ଜୟତେ' । ଭାରତବାସୀ 'ସତ୍ୟମେବ ଜୟତେ' ସୂତ୍ରକୁ ନିଃସନ୍ଦେହ ରୂପେ ଅଧିକ ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇବେ ।

ସୂକ୍ଷ୍ମ ଦୃଷ୍ଟିରେ ବିଚାର କଲେ ଜଣାଯିବ ଯେ ଆମେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହଦ୍ୱାରା ସମାଜ ସଂସ୍କାର କରିପାରିବା, ଜାତିପ୍ରଥାର ଦୋଷତ୍ରୁଟି ଦୂର କରିପାରିବା ଏବଂ ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ବିରୋଧ ଦୂର କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେବୁଁ ।

—ଗୁଜରାଟୀରୁ. ତା ୩-୧୧-୧୯୧୭ 'ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ବିଚାରଦୃଷ୍ଟି'ରୁ

୪

ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ମୂଳ ଲକ୍ଷଣ

ବୈରତା ବର୍ଜନ

ସର୍ବଥା ଅନ୍ୟାୟର ବିରୋଧ କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟାୟକାରୀପ୍ରତି କୌଣସି ବୈରଭାବ ନ ରଖିବା ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ମୂଳ ଲକ୍ଷଣ ଅଟେ । ସତ୍ୟ ପାଳନ କରୁଁ କରୁଁ ନିର୍ଭୟତା ସହକାରେ ମୃତ୍ୟୁକୁ ବରଣ କରି ଯେ ଶିଖିଛି, ସେହି ପୁରୁଷ ବା ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରକୃତରେ ସବଳ ବ୍ୟକ୍ତି । ସେ ମରଣ ଅବସରରେ ସୁଦ୍ଧା ବିରୋଧୀ ପ୍ରତି କୌଣସି ବୈରଭାବ ରଖି ନ ଥାଏ ।

—ଗୁଜରାଟୀରୁ, ତା ୨୭-୫-୧୯୧୯

ସବିନୟ ଆଇନ୍ ଭଙ୍ଗର ସଫଳତା ଓ ଏହାର ଧର୍ମାନୁମୋଦିତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୋର ଯେଉଁ ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା, ଆଜ ଏକାନ୍ତ ପ୍ରାର୍ଥନା ପୂର୍ବକ ଗଭୀର ଚିନ୍ତନ ଓ ମନନ କଲା ପରେ ମଧ୍ୟ ସେହି ବିଶ୍ୱାସ ଅକ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ ରହିଛି । ଯଦି କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ କିମ୍ବା ରାଷ୍ଟ୍ରବିଶେଷର ଆତ୍ମା ଉପରେ ଆଘାତ ଲାଗେ, ତେବେ ସବିନୟ ଆଇନ୍ ଭଙ୍ଗ କରିବା ତାହାର ଧର୍ମ ଓ ଅଧିକାର ହୋଇ ପଡ଼େ । ଯୁଦ୍ଧ ଅପେକ୍ଷା ଏପରି ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟରେ କମ୍ ବିପଦର ଆଶଙ୍କା ଥାଏ । ଯୁଦ୍ଧ ପରେ ବିଜେତା ଓ ବିଜିତ ଉଭୟ ନିଷ୍ଟସ୍ୱ ଭାବରେ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇଥାନ୍ତି । ମାତ୍ର ସବିନୟ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟରେ ଉଭୟ ପକ୍ଷର ମଙ୍ଗଳ ମାତ୍ର ହୋଇଥାଏ ।

(ମି. ମହମ୍ମଦ ଅଲ୍ଲୀଙ୍କ ନାମରେ ଲେଖାଯାଇଥିବା ପତ୍ରରୁ)

—ହିନ୍ଦୀ ନବଜୀବନ, ତା ୧୦-୨-୧୯୨୪

ଯଜ୍ଞ

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଏକ ପ୍ରକାର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଯଜ୍ଞ ଅଟେ । ଏହା ନିଦ୍ରିତଙ୍କୁ ଜାଗ୍ରତ କରାଏ, ଦୁର୍ବଳଙ୍କୁ ବଳ ଦିଏ । ଯଦି ଅଳ୍ପ କେତେକ ଲୋକ ଆତ୍ମୋତ୍ସର୍ଗ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଯାନ୍ତି ଏବଂ ଅବଶିଷ୍ଟ ଲୋକେ ସେପରି କରି ନ ପାରିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ମହତ୍ତ୍ୱ ବୁଝନ୍ତି ଏବଂ ଅନୁମୋଦନ କରନ୍ତି ତେବେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଏହି ଯଜ୍ଞକୁ ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ କରି ସେଥିରେ ନିଜକୁ ଆହୁତି ଦେଇଥାଏ ।

—ହିନ୍ଦୀ ନବଜୀବନ, ତା ୧୧-୫-୧୯୨୪

ଶୁଦ୍ଧପ୍ରେମ

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଶୁଦ୍ଧପ୍ରେମର ଚିହ୍ନ ଅଟେ । ଆଜକାଲି ଯାହାକୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ନାମ ଦିଆଯାଉଛି, ତାହା ଉକ୍ତ ଶୁଦ୍ଧ ପଦାର୍ଥ ନୁହେଁ । ପାର୍ବତୀ ଶଙ୍କରଙ୍କ ଆଗରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରି ସହସ୍ର ବର୍ଷ ତପସ୍ୟା କରିଥିଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭରତଙ୍କ କଥା ନ ଶୁଣିବାରୁ ଭରତ

ନନ୍ଦୀଗ୍ରାମରେ ଯାଇ ରହିଲେ । ଉଭୟ ସତ୍ୟପଥର ପଥିକ ଥିଲେ । ଉଭୟେ ନିଜ ନିଜର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ପାଳନ କରିଥିଲେ । ଭରତ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ପାଦୁକା ନେଇ ଏହାର ପୂଜା କରୁଁ କରୁଁ ଯୋଗାରୂଢ଼ ହୋଇଗଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ତପଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାରେ ବହିରାନନ୍ଦର ସମ୍ଭାବନା ଥିଲା; ମାତ୍ର ଭରତଙ୍କର ତପଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟା ଅଲୌକିକ । ରାମ ଅବା ଭରତଙ୍କୁ ଭୁଲିଯାଇ ପାରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ରାମଙ୍କ ନାମ ଜପରେ ମଗ୍ନ ରହି, ଭରତ ପ୍ରଭୁର ଦାସାନୁଦାସ ପାଲଟିଗଲେ । ଏହା ଶୁଦ୍ଧତମ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଅଟେ । ଦୁଇଜଣଙ୍କ ଭିତରେ କେହି କାହାକୁ ହରାଇ ପାରି ନ ଥିଲେ, ତଥାପି ଯଦି ଜୟଲାଭର କଥା କହିବାକୁ ହୁଏ, ତାହା ଭରତଙ୍କୁ ମିଳିଥିଲା ।

—ହିନ୍ଦୀ ନବଜୀବନ, ତା ୧୮-୫-୧୯୨୪

ଐଶୀଶକ୍ତି

ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଠାରେ ଯେଉଁ ଅଲୌକିକ ଶକ୍ତି ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ତାହା ଐଶୀ ଶକ୍ତି । ତାହା ଈଶ୍ୱରଙ୍କଠାରୁ ତାଙ୍କୁ ମିଳିଥାଏ । ତେଣୁ ସେ ସେହି ଶକ୍ତିର ସ୍ୱୟଂ ଅଧିକାରୀ ବୋଲି ଦାବୀ କରି ନ ଥାଏ । ମାତ୍ର ସଂସାରର ମଣିଷକୁ ନିଜ ସାଥିରେ ନେଇ ଆପଣାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପଥରେ ଅଗ୍ରସର ହୋଇଥାଏ । ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ସହାୟ ବିନା ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଅନ୍ଧ ଓ ପଙ୍ଗୁ ଅଟେ ।

ମୁଁ ୧୯୨୧ ମସିହାରୁ ଦୁଇଟି ଶବ୍ଦ ବାରମ୍ବାର ଆବୃତ୍ତି କରୁଛି । ତାହା ହେଉଛି 'ଆତ୍ମଶୁଦ୍ଧି' ଓ 'ଆତ୍ମତ୍ୟାଗ' । ଏହି ଦୁଇଟି ନ ଥିଲେ ପରମାତ୍ମା ମୋତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ ନାହିଁ । ତ୍ୟାଗର ପ୍ରଭାବ ସଂସାର ଉପରେ ପଡ଼ିଥାଏ । ଈଶ୍ୱର ସବୁ ଦେଖୁଥାନ୍ତି । ସେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟର ଗୁଣକୁ ପରଖି ନ କରି ଏହାର ପବିତ୍ରତାକୁ ଦେଖନ୍ତି ଓ ଏଥିପାଇଁ ତ୍ୟାଗୀ ଲୋକକୁ ଶକ୍ତି ଦିଅନ୍ତି ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୩-୪-୧୯୩୦

୭

ଉପବାସ ଏକ ମହାନ୍ ଦାନ

(ଆତ୍ମଶୁଦ୍ଧି ପାଇଁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଏକୋଇଶ ଦିନ ଉପବାସ କରିଥିବା ସମୟରେ ଲିଖିତ ଏକ ପତ୍ରର କିୟଦଂଶ)

ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କର ଦାନ ରୂପେ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଯାହା କିଛି ମିଳିଛି, ସେଥି ମଧ୍ୟରେ ଉପବାସ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦାନ ଅଟେ । ଭୟ ଓ ଦୁର୍ବଳମନର ସହିତ ମୁଁ ଏହାକୁ ପାଳନ କରୁଥିବାରୁ ଏତଦ୍ୱାରା ଉପବାସରେ ମୋର କ୍ଷୀଣ ଶ୍ରଦ୍ଧାର ସୂଚନା ମିଳୁଛି । ତଥାପି ମୁଁ ଅନ୍ତରରେ ଏକ ଅଭୂତପୂର୍ବ ପୁଲକ ଅନୁଭବ କରୁଛି । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଅନନ୍ୟୋପାୟ ହୋଇ ପଡ଼େ, ସେତେବେଳେ କେତେକ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଏହି ଉପବାସକୁ ଅସ୍ତ୍ର ରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ଭଗବାନ୍ ମୋତେ ଏହା ଦେଇଥାନ୍ତି । ଏହି ଅସ୍ତ୍ରର ସମୁଚିତ

ବ୍ୟବହାର ଜାଣି ନ ଥିବାରୁ କେବଳ ଶରୀରକୁ ଖାଦ୍ୟ ନ ଯୋଗାଇବା ଏହାର ଅର୍ଥ ବୋଲି ଆମେ ମନେ କରି ବସୁଁ । ଭୋଜନ ନ କରିବା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତାହା ଉପବାସର ପ୍ରଧାନ ଅଙ୍ଗ ନୁହେଁ । ସବୁଠାରୁ ପ୍ରଧାନ ଅଙ୍ଗ ହେଉଛି ପ୍ରାର୍ଥନା, ଈଶ୍ୱରଙ୍କଠାରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଲଗାଇବା । ଶରୀରକୁ ଅନାହାରରେ ରଖିବାଠାରୁ ଏହା ବଡ଼ କଥା ।

—ଇଂରାଜୀରୁ, ତା ୨-୫-୧୯୩୩

'ମୀରା ବହିନଙ୍କ ନାମରେ ବାପୁଙ୍କ ପତ୍ର' ପୃ ୨୧୭ । ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ

୭

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଓ ସର୍ବୋଦୟ

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବିନା ସର୍ବୋଦୟ ଅସଂଗତ ଅଟେ । ଏଠାରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହେବ । ଅହିଂସା ବିନା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ଏଣୁ ସର୍ବୋଦୟ ସିଦ୍ଧି ଅହିଂସା ସିଦ୍ଧି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ଅହିଂସା ସିଦ୍ଧି ତପଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟା ଉପରେ ଆଧାରିତ । ପୁଣି ତପଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟା ସାତ୍ତ୍ୱିକ ହେବା ଉଚିତ । ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ଉଦ୍ୟମ ଓ ବିବେକ ଏହାର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ଶୁଦ୍ଧ ତପସ୍ୟାରୁ ଶୁଦ୍ଧ ଜ୍ଞାନ ମିଳିଥାଏ । ଅନୁଭବରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ବହୁତ ଲୋକ ନାମକୁ ଅହିଂସା ଧରିଲେ ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମାନସିକ ଆଳସ୍ୟ ହେତୁ ବସ୍ତୁସ୍ଥିତି ସହିତ ପରିଚୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନଙ୍କର ଘଟି ନ ଥାଏ । ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ସ୍ୱରୂପ, ଭାରତ କାଙ୍ଗାଳ ଦେଶ, ଏହାର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଘୁଞ୍ଚାଇବା ଆମର ଇଚ୍ଛା । କିନ୍ତୁ ଏହି ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଆମକୁ କିପରି ଗ୍ରାସିଲା ? ଏହାର ଅର୍ଥ କ'ଣ ? ଏହା କିପରି ଦୂର ହେବ ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟରେ ଅନୁଧାନ ଓ ଅନୁଶୀଳନ କେତେ ଲୋକ କରିଥାନ୍ତି ? × × × × (ଆମର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହେଉଛି) ଯେଉଁଠୁ ପାଇବା ସେଠୁଁ ସତ୍ୟକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବା, ତାହାର ପ୍ରଶଂସା କରିବା ଓ ଅନୁକରଣ କରିବା । ଅର୍ଥାତ୍ ସର୍ବୋଦୟର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବାକ୍ୟରେ ଅହିଂସା ଓ ଜ୍ଞାନର ଦର୍ଶନ ମିଳୁଥିବା ଗୃହି ।

ସେବାଗ୍ରାମ, ତା ୨୧-୭-୧୯୩୮ 'ସର୍ବୋଦୟ' ଅଗଷ୍ଟ

× × × × 'ଥୋରେ'ଙ୍କ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନୀତି ବଚନ ଆମର ସ୍ମରଣ ରଖିବା ଉଚିତ । ତାହା ହେଉଛି "ଏକ ଅନ୍ୟାୟପୂର୍ଣ୍ଣ ରାଜ୍ୟରେ ଧନସଂଚୟ ପାପ ଓ ନିର୍ଦ୍ଧନତା ପୁଣ୍ୟ ଅଟେ ।" ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏହା ଏକ ଶାଶ୍ୱତ ନିୟମ ଅଟେ ।

—ସେବାଗ୍ରାମ ତା ୯-୭-୧୯୪୦ ହରିଜନ

× × × ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ମୂଳ ପ୍ରାର୍ଥନାରେ ଅଛି । ଏହା ଆମକୁ ଜୀବନ ଓ ମରଣର କଳା ଶିଖାଏ । ଜୀବନ-କଳାର ପରିପାକ ଦଶାରେ ମରଣ-କଳା ଆସିଥାଏ ।

—ଉରୁଲି, ତା ୪-୩-୧୯୪୭ (ହରିଜନରୁ)

୮

ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ତତ୍ତ୍ୱ ଓ ପ୍ରୟୋଗ

ଆତ୍ମବଳ

ଭାରତୀୟ ଭାଷାରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଅର୍ଥ ପ୍ରେମବଳ ବା ଆତ୍ମବଳ । ବିଶୁଦ୍ଧତମ ଅବସ୍ଥାରେ ଏହି ବଳ ଆର୍ଥିକ ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଭୌତିକବଳର ଅପେକ୍ଷା ରଖେ ନାହିଁ । ଏହା ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଅବସ୍ଥାରେ ଶାରୀରିକ ବଳ ପ୍ରୟୋଗ ବା ହିଂସାଠାରୁ ଦୂରରେ ରହେ । ବାସ୍ତବରେ ହିଂସା ହେଉଛି ଆତ୍ମବଳର ଅଭାବାତ୍ମକ ଦିଗ । ଯେଉଁ ଲୋକେ ହିଂସାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ତ୍ୟାଗ କରିପାରନ୍ତି, ସେହିମାନେ କେବଳ ନିଜ ଭିତରେ ଆତ୍ମବଳକୁ ଜନ୍ମ ଦେଇପାରନ୍ତି ଓ ଏହାର ପ୍ରୟୋଗ କରିଜାଣନ୍ତି । ଏହାର ପ୍ରୟୋଗ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ ଓ ଗୋଟିଏ ସମାଜ ମଧ୍ୟ ସମାନ ଭାବେ କରିପାରେ । ଘରୋଇ ସମସ୍ୟାରେ ଏହାର ପ୍ରୟୋଗ ଭଳି ରାଜନୀତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରେ । ଏହି ବଳର ସାର୍ବଭୌମତା ଏହାର ସ୍ଥାୟିତ୍ୱ ଓ ଏହାର ଅଜେୟତା ପ୍ରମାଣ କରିଥାଏ । ପୁରୁଷ, ସ୍ତ୍ରୀ, ପିଲା ସମସ୍ତେ ସମାନଭାବରେ ଏହାର ପ୍ରୟୋଗ କରିପାରନ୍ତି । ଦୁର୍ବଳ ବ୍ୟକ୍ତି ହିଂସାର ପ୍ରତିରୋଧ ହିଂସାରେ କରିବାକୁ ଅସମର୍ଥ ଥିବାଯାଏ ଆତ୍ମବଳର ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥାଏ, ଏପରି କହିବା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭ୍ରମାତ୍ମକ ଅଟେ । ବରଂ ସେପରି ଲୋକ କସ୍ମିନ୍‌କାଳେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିପାରିବ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶ୍ୱାସ କରେ ଯେ ମନୁଷ୍ୟର ପଶୁପ୍ରବୃତ୍ତିଠାରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆଉ ଏକ ଶକ୍ତି ତାହାଠାରେ ନିହିତ ଅଛି ଓ ଏହି ଶକ୍ତି ନିକଟରେ ଏହି ପଶୁପ୍ରବୃତ୍ତି ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇଥାଏ, ସେହି ବ୍ୟକ୍ତି କେବଳ ସଫଳ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ହୋଇପାରେ । ଆଲୋକ ସହିତ ଅନ୍ଧକାରର ଯେଉଁ ସମ୍ବନ୍ଧ, ସେହି ଆତ୍ମବଳ ସହିତ ହିଂସା ତଥା ବିଭିନ୍ନ ଉତ୍ପୀଡ଼ନର ସେହି ସମ୍ବନ୍ଧ ଥାଏ । ଜ୍ଞାତସାରରେ ହେଉ ବା ଅଜ୍ଞାତସାରରେ, ଯେତେଦିନ ଯାଏ ଜନସାଧାରଣ ନିଜର ସରକାରଦ୍ୱାରା ଶାସିତ ହେବାକୁ ଅନୁମୋଦନ କରୁଥାନ୍ତି ସେତିକି ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେହି ଜନତାର ସରକାର ତିଷ୍ଠି ରହିପାରେ, ଏହି ସନାତନ ସିଦ୍ଧାନ୍ତକୁ ଭିତ୍ତିକରି ରାଜନୀତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉକ୍ତ ଆତ୍ମବଳର ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଇଅଛି । ଏହି ପ୍ରୟୋଗ ପାଇଁ ଦାରିଦ୍ର୍ୟକୁ ବରଣ କରିବାକୁ ହେବ ଅର୍ଥାତ୍ ଆମର ପିନ୍ଧିବାକୁ ଲୁଗା ଓ ଖାଇବାକୁ ଖାଦ୍ୟ ଅଛି କି ନାହିଁ ସେ ବିଷୟରେ ଉଦାସୀନ ରହିବାକୁ ହେବ । ଗତ ଲଢ଼େଇ ଅବସରରେ ସବୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଏହି ସୀମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନ ଥିଲେ । ବୋଧହୁଏ ଜଣେ ଅଧେ ସେପରି କେହି ଥିବେ । କେତେକ ତ ନାମକୁ ମାତ୍ର ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଥିଲେ । ସେମାନେ ବିଶ୍ୱାସର ପ୍ରେରଣା ଘେନି ଏହା ଭିତରକୁ ଆସି ନ ଥିଲେ । ଅଧିକାଂଶଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧ ନ ଥିଲା, କେତେକଙ୍କର ମନ୍ଦ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଥିଲା । ଯଦି ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ସତର୍କ ଦୃଷ୍ଟି ରଖାଯାଇ ନ ଥାନ୍ତା କେତେକ ଏପରି ଥିଲେ, ଯେଉଁମାନେ ସଂଘର୍ଷ କାଳରେ ହିଂସାର

ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥାନ୍ତେ । ଆତ୍ମବଳ ପ୍ରୟୋଗରେ ସମର୍ଥ ହେବାକୁ ହେଲେ ଏହା ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ଯେ, ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ ନିଜର ଆତ୍ମାକୁ ଜଣେ ଖାଣ୍ଟି ମନୁଷ୍ୟରୂପେ ଅନ୍ତତଃ ଚଉଦ ପନ୍ଦର ଅଣା ଖାଣ୍ଟି କରି ଗଢ଼ିବ । ଆମେ ସମସ୍ତେ ଏକାବେଳେକେ ଏତେ ଖାଣ୍ଟି ହୋଇ ପାରିବା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମୋ କଥା ଠିକ୍ ଥିଲେ ଆମ ହୃଦୟରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଭାବନା ଯେତେ ଗଭୀର ହେବ ଆମେ ସେତେ ପରିମାଣରେ ଭଲ ମନୁଷ୍ୟ ହୋଇପାରିବା । ଏଣୁ ମୁଁ ଭାବୁଛି ଯେ, ଏହାର ଉପଯୋଗୀତାରେ ଦ୍ୱିମତ ନାହିଁ ଏବଂ ଏହା ଏପରି ଏକ ଶକ୍ତି ଯେ, ଯଦି କେତେବେଳେ ଏହା ସର୍ବବ୍ୟାପୀ ହୋଇପାରେ, ତେତେବେଳେ ସାମାଜିକ ଆଦର୍ଶରେ ଏକ ବିପ୍ଳବ ସଂଘଟିତ ହେବ ଏବଂ ଯେଉଁ ସାମରିକବାଦର କୁଆଖେଳରେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦେଶ କରୁଣ ଚିତ୍କାର କରୁଛି, ଯାହାର ଭାର ସହି ନ ପାରି ରୁଦ୍ଧଶ୍ୱାସ ହେଲାଣି ଏବଂ ଯେଉଁ ସାମରିକ ସାଜସଜ୍ଜା ଦିନକୁ ଦିନ ପ୍ରାଚ୍ୟ ଅଭିମୁଖରେ ଗତି କଲାଭଳି ଜଣାପଡ଼ୁଛି ଏବଂ ନିରଙ୍କୁଶ ଭାବରେ ପଦ ପ୍ରସାରଣ କରିବାରେ ଲାଗିଛି ସେହି ସାମରିକବାଦର ବିଲୟ ଘଟିବ । ଗତ ସଂଗ୍ରାମରେ ଯଦି ମୁଷ୍ଟିମେୟ କେତେଜଣ ଏପରି ତିଆରି ହୋଇଥିବେ ଯେଉଁମାନେ ନିଜର ଜୀବନକୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଖାଣ୍ଟି ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ତିଆରି କରିବାରେ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିପାରିବେ, ସେମାନେ ପ୍ରକୃତ ଅର୍ଥରେ ନିଜର ନୁହେଁ, ସମଗ୍ର ମାନବ ସମାଜର ସେବା କରିପାରିବେ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ସର୍ବୋତ୍ତମ ଶିକ୍ଷା ଅଟେ । ଏପରି ଶିକ୍ଷା ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଲେଖାପଢା ଶିଖିବା ପରେ ନୁହେଁ, ବରଂ ତତ୍‌ପୂର୍ବରୁ ମିଳିବା ଆବଶ୍ୟକ । ସେମାନଙ୍କର ଅକ୍ଷର ଜ୍ଞାନ ଓ ସାଂସାରିକ ଜ୍ଞାନ ଲାଭ ହେବାର ଯଥେଷ୍ଟ ପୂର୍ବରୁ ଆତ୍ମା, ସତ୍ୟ, ପ୍ରେମ ଏ ସବୁ କ'ଣ ? ଏବଂ ଆତ୍ମା ଭିତରେ କିପରି ଶକ୍ତି ସବୁ ଲୁକ୍‌କାୟିତ ହୋଇ ରହିଛି ? ଏହିସବୁ ଜାଣିବା ଦରକାର ବୋଲି କେହି ଅସ୍ୱୀକାର କରିବେ ନାହିଁ । ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମରେ ଘୃଣା, ଅସତ୍ୟ ଓ ହିଂସାକୁ ଯଥାକ୍ରମେ ପ୍ରେମ, ସତ୍ୟ ଏବଂ କଷ୍ଟ ସହିଷ୍ଣୁତା-ଦ୍ୱାରା ଅନାୟାସରେ ଜୟ କରାଯାଇପାରେ, ଏହି କଥା ଶିଖିବା ବାସ୍ତବିକ ଶିକ୍ଷାର ଏକ ଅତି ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ଅଙ୍ଗ ହେବା ଉଚିତ । ଏହି ସତ୍ୟ-ଶକ୍ତି ମୋର ଅନୁଭବରେ ଆସିଛି । ଏହିହେତୁ ମୋର ସଂଘର୍ଷ (ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରେ) ର ଶେଷ ଭାଗରେ ପ୍ରଥମେ ଟଲଷ୍ଟୟ ଫାର୍ମ, ଏବଂ ପରେ ଫିନିକ୍‌ସରେ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଏହି ଢଙ୍ଗରେ ତାଲିମ କରିବାକୁ ମୁଁ ମୋର ଯଥାଶକ୍ତି ପ୍ରୟାସ କରିଥିଲି ଏବଂ ମୋର ଭାରତ ଫେରିବାର ଏହା ଏକ କାରଣ ଯେ, ଜଣେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀରୂପେ ମୋର ଯାହା ଅପୂର୍ଣ୍ଣତା ରହିଛି ତାକୁ ସେଠାରେ ଭଲଭାବେ ଜାଣିପାରିବି । ମୋର ଅପୂର୍ଣ୍ଣତାକୁ ମୁଁ କେତେକ ପରିମାଣରେ ଅନୁଭବ କରୁଛି । ନିଜକୁ ଅଧିକ ପୂର୍ଣ୍ଣତର କରିବାପାଇଁ ଯତ୍ନ କରିବି । କାରଣ ପୂର୍ଣ୍ଣତାର ନିକଟତମ ସ୍ଥାନରେ ପହଞ୍ଚିବାର ସମ୍ଭାବନା ଭାରତବର୍ଷରେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ବୋଲି ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ।

ଇଂରାଜୀରୁ, ଇ. ଓ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଜୟନ୍ତୀ ସଂଖ୍ୟା ୧୯୧୪

ନିର୍ଭିକତା

ପ୍ରକୃତ ପୁରୁଷକାର ଲଭ କରିଥିବା ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର କୌଣସି ଭୟ ନ ଥାଏ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାପ୍ରାପ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ଯେ କୌଣସି ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଅତ୍ୟାଚାରମୂଳକ ଆଦେଶକୁ ମାନିନେଇ ପାରେନାହିଁ । ଏପରି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କେବଳ ସରକାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ନୁହେଁ, ସ୍ୱଜାତି ସ୍ୱଦେଶ ଓ ସ୍ୱଜନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରେ । **Duty of Civil Disobedience** ପୁସ୍ତକର ଲେଖକ 'ଥୋରୋ' ଏହିପରି ସ୍ୱଜାତିର ଦାସ ବ୍ୟବସାୟ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିଥିଲେ । ମାର୍ଟିନ୍ ଲୁଥର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜାତି ବିରୁଦ୍ଧରେ ଠିଆ ହେବାର ଫଳ ସ୍ୱରୂପ ଆଜି ଜର୍ମାନୀ ଜାତି ସ୍ୱାଧୀନତା ଉପଭୋଗ କରୁଛି । ଗାଲିଲିଓ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡକୁ ଭୟ ନ କରି ସମଗ୍ର ଜାତିର ବିରୁଦ୍ଧରେ ସ୍ୱର ଉଠାଇ କହିଥିଲେ ଯେ ପୃଥିବୀ ଘୂରୁଛି । ତାଙ୍କର କଥା ଆଜି ବେଦବାଣୀ ଭଳି ମାନ୍ୟ ଅଟେ । କଲମ୍ବସଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ସାଥୀ ମାରିଦେବାର ଭୟ ଦେଖାଇଥିଲେ । ତଥାପି ସେ ଅବିଚଳିତ ରହି ତାଙ୍କର ନୌଯାତ୍ରା ଚଳାଇ ଶେଷରେ ଆମେରିକା ଆବିଷ୍କାର କରିଥିଲେ ।

ବସ୍ତୁଟି ଯେଉଁ ଉପାୟରେ ଲଭ ହୁଏ ସେହି ଉପାୟରେ ତାହାର ରକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ହୁଏ; ଏହା ସଂସାରର ଏକ ସାଧାରଣ ନିୟମ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଲବ୍ଧ ବସ୍ତୁକୁ ଶାରୀରିକ ବଳ ସାହାଯ୍ୟରେ ରକ୍ଷାକରିବା ଅସମ୍ଭବ କଥା । ଏହି ଦ୍ରବ୍ୟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହକୁ ଆମେ ଚିହ୍ନି ପାରିନାହୁଁ । ଏଣୁ ଭାରତରେ ଆମେ ନିରୂପାୟ ଓ ନିର୍ବୀର୍ଯ୍ୟ ଦଶା ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଛୁଁ । ଏହି ନିର୍ବୀର୍ଯ୍ୟତାର ପ୍ରମାଣ କେବଳ ରାଜନୀତିକ୍ଷେତ୍ରରେ ନୁହେଁ ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେଖାଯାଏ । ଦେଶର ବହୁ ପରମ୍ପରାକୁ ସମାଜର ହାନିକାରକ ଜାଣି ମଧ୍ୟ ସେସବୁ ଦୂର କରିବାରେ ଆମେ ସଚେଷ୍ଟ ନୋହୁଁ । ଏହାର କାରଣ ଆମର ଆଳସ୍ୟ, ଭୟ ଓ ମିଥ୍ୟାସଂକୋଚ ଭିନ୍ନ ଆଉ କିଛି ନୁହେଁ । ଏଥିରୁ ସତ୍ୟପ୍ରତି ଆଗ୍ରହର ଅଭାବ ବୁଝାଯାଏ ।

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ମନର ଅବସ୍ଥା ବିଶେଷ । ଯାହାର ସେହି ଅବସ୍ଥା ଆସିଛି ତାର ପ୍ରତିପକ୍ଷ ରାଜା ବା ପ୍ରଜା, ପରିଚିତ ବା ଅପରିଚିତ, ଆପଣା ବା ପର ହେଉ ସେ ସର୍ବଦା ସର୍ବଥା ସର୍ବଥା ବିଜୟୀ ହୋଇଥାଏ ।

—ଇ. ଓ. ଆନୁମାନିକ ୧୯୧୭

୯

(୧) ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କଅଣ ?

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଏକ ଧାର୍ମିକ ସାଧନ ହୋଇଥିବାରୁ ଜଣେ ଧର୍ମଶୀଳ ମନୁଷ୍ୟ ଜ୍ଞାନ ପୂର୍ବକ ଏହାର ପ୍ରୟୋଗ କରିଥାଏ । ପ୍ରହ୍ଲାଦ ଓ ମୀରାବାଈ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଥିଲେ । ମରକ୍କୋ ଯୁଦ୍ଧରେ ଫରାସୀ ସରକାର ଆରବବାସୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ତୋପରୁ ଗୁଳି ବୃଷ୍ଟି କରୁଥିଲା । ଆରବର ଲୋକେ ନିଜର ବିଶ୍ୱାସ ପ୍ରଣୋଦିତ ହୋଇ ଧର୍ମ ନାମରେ ପ୍ରାଣୋତ୍ସର୍ଗ କରିବାକୁ

ଉଦ୍ୟତ ହୋଇ 'ଯୁଁ ଆଲ୍ଲାହ' ଧ୍ୱନ କର ତୋପ ଅଡକୁ ଧାଇଁଥିଲେ । ସେମାନେ ମାରବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ନୁହେଁ, ମରବାପାଇଁ ଏପର ଧାଇଁଥିଲେ । ଫରାସୀ ସୈନ୍ୟଗଣ ଏହ ଆରବୀୟଙ୍କ ଉପରେ ଗୁଳ ଚଳାଇବାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର ପୂର୍ବକ ନଜ ନଜର ଟୋପିକୁ ଆକାଶରେ ଫିଙ୍ଗି ହର୍ଷନାଦ କର ସେମାନଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରଥିଲେ । ଏହା ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଓ ତାହାର ବଜୟର ଏକ ଉଦାହରଣ । ଆରବୀୟମାନେ ବୁଝି ସୁଝି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କର ନ ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମନରେ କୌଣସି ପ୍ରେମଭାବ ନ ଥିଲା; କେବଳ ଭାବାବେଶ ବଶତଃ ମୃତ୍ୟୁକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ କାହାରିକୁ ଦ୍ୱେଷ କରେ ନାହିଁ । କ୍ରୋଧବଶରେ ସେ ମୃତ୍ୟୁକୁ ବରଣ କରେ ନାହିଁ । ବରଂ କଷ୍ଟ ସହବା ଶକ୍ତିରେ ବଳୀୟାନ୍ ହୋଇଥିବାରୁ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ପାଖରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଏ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଠାରେ ବୀରତା, କ୍ଷମା ଓ ଦୟାଗୁଣ ଅବଶ୍ୟ ରହବା ଉଚତ । ଠିକ୍ ଏହରୂପେ ଆତ୍ମ-ସମ୍ମାନକୁ କଳଙ୍କିତ ନ କରବାପାଇଁ ଇମାମ୍ ହୁସନ୍ ଓ ହୁସେନଙ୍କୁ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରବାକୁ ହୋଇଥିଲା । ମୋର ଧାରଣା ଯେ ଇସଲାମ୍ ଧର୍ମର ଉନ୍ନତର ହେତୁ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କର ତରବାରୀ ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ମୁସଲମାନ ଫକୀରଙ୍କ ଆତ୍ମାହୁତ ଏହାର ହେତୁ ଅଟେ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଅହଂସାର ଧର୍ମ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହା ସବକାଳରେ ଧର୍ମ ଓ ଇଷ୍ଟ ଅଟେ । ଶସ୍ତ୍ରବଳ ହଂସାର ବଳ ହୋଇ-ଥିବାରୁ ସବୁ ଧର୍ମରେ ତାହା ନନ୍ଦନୀୟ ଅଟେ । ହଂସାର ସମର୍ଥକଗଣ ମଧ୍ୟ ହଂସାର ପ୍ରୟୋଗରେ କଟକଣା ରଖିଥାନ୍ତ । କନ୍ତୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର କୌଣସି କଟକଣା ନ ଥାଏ । ଯଦ ଥାଏ, ତାହା ହେଉଛ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର କଷ୍ଟ ସହଷ୍ଣୁତାର ଶକ୍ତି ବଷୟରେ କଟକଣା ।

ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ବୈଧତା ବଷୟରେ ପ୍ରଶ୍ନ ନରର୍ଥକ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ସେ କଥା ଜାଣେ । ଦର୍ଶକ ଏହାର ବଚାରକ, ଅର୍ଥାତ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲେ, ତାକୁ ସେ ପରଖ କରପାରେ । ଯେଉଁ ଲୋକ ଏପର କହନ୍ତ ଯେ ସଫଳତାର ଲକ୍ଷଣ ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖା ଗଲେ ଯାଇଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରାଯିବ, ସେମାନେ ରାଜନୀତଜ୍ଞ ବା ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ହୋଇପାରନ୍ତ । ମାତ୍ର କଦାପି ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ହୋଇ ନ ପାରନ୍ତ ।

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଓ ଶସ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗ ଏ ଦୁଇଟି ଅନାଦ କାଳରୁ ରହଛ ଏବଂ ଉଭୟର ପ୍ରଶଂସା ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଏ ଦୁଇଟି ଯଥାକ୍ରମେ ଦୈବୀ ଓ ଆସୁରୀ ସମ୍ପତ୍ତି ନାମରେ କଥିତ । ମୋର ବଶ୍ୱାସ ଯେ ଭାରତବର୍ଷରେ ଦୈବୀ ସମ୍ପତ୍ତିର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ରହଛ । ଆମର ଆଦର୍ଶ ମଧ୍ୟ ତାହା । ଆସୁରୀ ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ଇଉରୋପରେ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦଆ ଯାଉଥିବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷୀଭୂତ ।

ଉକ୍ତ ଦୁଇଟି ମାର୍ଗରୁ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ମାର୍ଗ ଗ୍ରହଣ ବନା ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ଲାଭ କମ୍ବା ପ୍ରକୃତ ଜନ-ଜାଗରଣ ଅସମ୍ଭବ । ଏଥିରୁ ଗୋଟିଏ ମାର୍ଗରେ କାର୍ଯ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନ ବନା ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ମିଳଲେ, ତାହା ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ନୁହେଁ । ଲୋକଙ୍କ ମନ ଉପରେ ସେପର (ଅନାୟାସଲବ୍ଧ) ସ୍ୱରାଜ୍ୟର କୌଣସି ପ୍ରଭାବ ପଡ଼େ ନାହିଁ, ବଳ ଓ ପୌରୁଷ ବନା ଜନଜାଗରଣ ହୋଇ

ପାରେ ନାହିଁ । ନେତାମାନେ ଯାହାଇଚ୍ଛା କରନ୍ତୁ, ସରକାର ତାଙ୍କ ବାଟରେ ଯେତେ ପ୍ରଯତ୍ନ କରନ୍ତୁ ପଛକେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହକୁ ସରକାର ଓ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନ ନ ଦେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶସ୍ତ୍ରର ପ୍ରୟୋଗ ଆପେ ଆପେ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥିବ । ସବୁପ୍ରକାର ମାଟିରେ କଅଁଳ ଉଠିବା ଘାସ ଭଳି ଶସ୍ତ୍ରପ୍ରୟୋଗ ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସମ୍ଭବ । ମାତ୍ର ସତ୍ୟାଗ୍ରହରୂପୀ ଫସଲ ସକାଶେ ପ୍ରଯତ୍ନ ତଥା ସାହସରୂପୀ ସାରର ପ୍ରୟୋଜନ । ପୁଣି ଘାସ ନିର୍ମୂଳ ନ ହେଲେ ଯେପରି କ୍ଷେତର ଶସ୍ୟକୁ ମାଡିବସେ, ସେହିପରି କଠୋର ତପଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାଦ୍ୱାରା ହୃଦୟରୁ ହିଂସାରୂପୀ ଘାସକୁ ନିର୍ମୂଳ କରି ନ ଦେଲେ ଏବଂ ଦୟା ଅଭ୍ୟାସଦ୍ୱାରା ଅଙ୍କୁରିତ ହିଂସାରୂପୀ ଘାସକୁ କାଟି ନ ଦେଲେ ସେ ଘାସ ସର୍ବଦା ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିବ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ କେବଳ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଭୟକରେ, ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଶକ୍ତିକୁ ଡରେ ନାହିଁ ଏବଂ ଶସ୍ତ୍ରଭୟରେ ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପରିତ୍ୟାଗ କରେ ନାହିଁ ।

ସାମାନ୍ୟ ସହନୀୟ ଦୁଃଖପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥନା-ପତ୍ର ଆଦି ଉପାୟ ଠିକ୍ ହୋଇପାରେ, ଅସହ୍ୟ ଦୁଃଖକୁ ପ୍ରକଟ କରିବାର ଏକମାତ୍ର ଉପାୟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଅଟେ । ଯେତେବେଳେ ଯାହାଙ୍କୁ ବନ୍ଧୁପ ଆନିବେସାନ୍ତ ଓ ତାଙ୍କ ସହଯୋଗୀମାନଙ୍କ କାରାବାସ ଦୁଃଖ ଅସହ୍ୟ ବୋଧ ହେବ, ସେତେବେଳେ ସେ ଧନ, ମନ, ପ୍ରାଣଦେଇ ସେମାନଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରିବେ । ଏଥିରୁ ଲୋକଙ୍କ ମନୋଭାବର ପରିଚୟ ମିଳିବ । ଏହି ପ୍ରକାରର ମହାତ୍ୟାଗ ନିକଟରେ ଯେ କୌଣସି ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀଙ୍କୁ ମଥା ନଇଁବାକୁ ପଡ଼ିବ ବୋଲି ମୋର ବିଶ୍ୱାସ । ମଣ୍ଟେଗୁ ସାହେବ ଆସୁଥିବାରୁ ତାଙ୍କର ନ୍ୟାୟ ବୁଦ୍ଧି ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ଥିବାର ପ୍ରମାଣ ସ୍ୱରୂପ ବିଜ୍ଞ ଲୋକେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ପାରନ୍ତି । ମାତ୍ର ତାଙ୍କ ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ଏମାନଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଦିଆ ନ ଗଲେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିବା ଆମର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହେବ । ସରକାରଙ୍କୁ ଚଡ଼େଇବା କିମ୍ବା ହଇରାଣ କରିବା ଆମର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହଦ୍ୱାରା ଆମ ଦୁଃଖର ଗମ୍ଭୀରତା ପ୍ରକଟ ହେବ ଓ ଏହି ଦ୍ୱାରା ସରକାରଙ୍କର ସେବା ହୋଇପାରିବ ।

ତା ୨-୯-୧୯୧୭ ସ.ଗା.ବା. ଭାଗ ୧୩

୯୦

(୨) ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କ'ଣ ?

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବିଶୁଦ୍ଧ ଆତ୍ମିକଶକ୍ତି ଅଟେ । ଆତ୍ମା ସତ୍ୟର ସ୍ୱରୂପ, ଏଣୁ ଏହି ଶକ୍ତିକୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କୁହାଯାଉଅଛି । ଆତ୍ମା ଜ୍ଞାନମୟ, ଏଥିରେ ପ୍ରେମଭାବ ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ହୁଏ । ଅଜ୍ଞାନବଶତଃ ଯଦି କେହି ଆମକୁ କଷ୍ଟ ଦିଏ, ଆମେ ତାହାକୁ ପ୍ରେମଭାବରେ ଜିତିପାରିବୁଁ । 'ଅହିଂସା ପରମୋଧର୍ମଃ' ଏହା ଶକ୍ତିର ପ୍ରମାଣ । ଅହିଂସା ସୁଷୁପ୍ତି ଅବସ୍ଥା, ଏହାର ଜାଗ୍ରତ ସ୍ୱରୂପ ପ୍ରେମ ଅଟେ । ପ୍ରେମବଶରେ ଏହି ସଂସାର ଚାଲୁଛି । **'Might is right'** (ବଳ ଯାର, ମୂଲକ ତାର) ଏବଂ **'Survival of the fittest'** (ଯୋଗ୍ୟତମ ହିଁ

ବର୍ତ୍ତିବ) ଏହି ଦୁଇଟି ଇଂରାଜୀ ପ୍ରବଚନ ଉଲ୍ଲିଖିତ ପ୍ରବଚନର ବିରୋଧୀ । ଏହି ଦୁଇଟି ସର୍ବଥା ସତ୍ୟ ହୋଇ ନ ପାରେ । ଯଦି ବୈରଭାବର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଥାନ୍ତା, ତେବେ କେବେ-ଠାରୁ ଏ ସଂସାରର ବିଲୟ ହୋଇ ସାରିଥାନ୍ତା । କେବଳ ପ୍ରେମଭାବ ଯୋଗୁଁ ଆମେ ଆଜି ବଞ୍ଚି ରହିଛୁ । ଏହାର ସାକ୍ଷୀ ଆମେ ସବୁ । ଆମେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଆଧୁନିକ ସଭ୍ୟତାର ଭ୍ରମରେ ପଡ଼ି ନିଜର ପ୍ରାଚୀନ ସଭ୍ୟତାକୁ ଭୁଲି ଶସ୍ତ୍ରପୂଜା କରୁଥାଉଁ । ଶସ୍ତ୍ର ଏକ ଅଧର୍ମ ସୂଚକ ସୂତ୍ର । ଏହାର ଅଧୀନତାରେ ଥିବାରୁ ୟୁରୋପରେ ଦାରୁଣ ଯୁଦ୍ଧ ଚାଲିଛି । ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନରେ ଶସ୍ତ୍ରପୂଜା ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ, ତୁଳସୀ ଦାସଙ୍କ ଅଲୌକିକ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ମଧ୍ୟ ଏହା ଦୃଷ୍ଟି ଗୋଚର ହୁଏ । ସବୁ ଧର୍ମ-ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଆତ୍ମବଳକୁ ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ଶକ୍ତି ବୋଲି କୁହାଯାଇଅଛି ।

ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ରାବଣ ଏ ଶବ୍ଦ ଦୁଇଟି ଆତ୍ମା ଓ ଅନାତ୍ମା ସଙ୍କେତ । ରାବଣର ଅତୁଳନୀୟ ଶାରୀରିକ ଶକ୍ତି ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଆତ୍ମିକ ଶକ୍ତି ନିକଟରେ ନଗଣ୍ୟ । ତାହାର ଦଶମୁଣ୍ଡ ରାମଙ୍କ ପାଖରେ ତୃଣବତ୍ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଯୋଗୀପୁରୁଷ, ସେ ସଂଯମୀ ଓ ନିରଭିମାନ ।

"ସମଭାବ ସଦା ବୈଭବ ବିପଦା,
ନହିଁ ରାଗ ନ ଲୋଭ ମାନ ମଦା ।"

ଏଗୁଡ଼ିକ ତାଙ୍କର ଗୁଣ । ଏହା ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ପରାକାଷ୍ଠା । ଆମେ ଯଦି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଅବଲମ୍ବନ କରିବୁଁ, ବିଜେତା ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ଜୟକରି ସେମାନଙ୍କୁ ଆମର ପ୍ରବଳ ଆତ୍ମିକ ଶକ୍ତିରେ ବଶ କରି ବିଜୟପତାକା ଉଡ଼ାଇ ପାରିବା ଏବଂ ଏପରି ପରିଣାମରୁ ସାରା ଜଗତର ଲାଭ ହେବ ।

ଏହା ନିଶ୍ଚିତ ଯେ ଭାରତବର୍ଷ ଶସ୍ତ୍ରବିଦ୍ୟାରେ ଇଂରେଜ କିମ୍ବା ୟୁରୋପୀୟମାନଙ୍କ ସହିତ କଦାପି ସମାନ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ସେମାନେ ରଣଦେବତାଙ୍କର ପୂଜା କରନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଶସ୍ତ୍ର ଧାରଣ କରିପାରିବେ । ମାତ୍ର ଭାରତର କୋଟି କୋଟି ଲୋକ ତାହା କରିପାରିବେ ନାହିଁ । ଏମାନେ ଅହିଂସାଧର୍ମର ତତ୍ତ୍ୱକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ଏଠାରେ ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମଧର୍ମ ଲୁପ୍ତ ହେବା ଅସମ୍ଭବ ଅଟେ । ପ୍ରକୃତିର ନିୟମ ଅଲଙ୍ଘନୀୟ । ଭାରତବର୍ଷ ଜ୍ଞାନପୂର୍ବକ ତାହାକୁ ମାନିନେଇ ଯଥାର୍ଥ ଲାଭ ପାଇଛି । ଭାରତବର୍ଷରେ ଇସଲାମୀ ଓ ଇଂରେଜ ଭାଇମାନେ ଏହି ଅହିଂସା ଧର୍ମକୁ କିଛି କିଛି ପାଳନ କରନ୍ତି । ଭାରତବର୍ଷର ବାହାରେ ମଧ୍ୟ କେତେକ ଏହାକୁ ଅଜ୍ଞାତସାରରେ ପାଳନ କରିଥାନ୍ତି । ଭାରତବର୍ଷରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟ ଧର୍ମକୁ (ଆତ୍ମ-ଶକ୍ତିକୁ) ସର୍ବୋଚ୍ଚ ସ୍ଥାନ ଦିଆଯାଇଥିବାରୁ ଶସ୍ତ୍ରଧାରୀ ମଧ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁ ପ୍ରଣାମ କରେ । ଏହି ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମଧର୍ମ ଥିବା ଯାଏ ଭାରତବର୍ଷର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ଶସ୍ତ୍ରଧାରଣ କରନ୍ତୁ ବୋଲି ଆଶା କରିବା ବୃଥା କାଳକ୍ଷେପ ଅଟେ ।

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସର୍ବସଙ୍କଟ ନିବାରଣୀ ସଞ୍ଜୀବନୀ ବୁଟି ଅଟେ । ଏହା ଆମର କାମଧେନୁ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଓ ତାହାର ପ୍ରତିପକ୍ଷ ଉଭୟଙ୍କ ପାଇଁ ଲାଭଦାୟିନୀ ଓ ଚିର ବିଜୟିନୀ ଅଟେ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ତାହାର ପ୍ରତିପକ୍ଷ ଉପରେ ଶସ୍ତ୍ରାଘାତ କରେ ନାହିଁ । ନିଜର ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଶକ୍ତି

ହୋଇଥିଲେ ସେ ଜୟୀହୁଏ । ଯଦି ତାର ବିଚାରରେ ଦୋଷଥାଏ ତେବେ ସେ ନିଜ ଦୋଷପାଇଁ ଆପେ ଆପେ ଦଣ୍ଡ ଭୋଗକରେ ।

ଜଣେ ଲୋକର (ଅହିଂସକ) ବିରୋଧ ଫଳପ୍ରସୂ ନ ହୋଇ କେବଳ ସେ ଲୋକର ଦୁଃଖ-କଷ୍ଟ, କାରାବାସ ବା ଫାଶିକାଠରେ ଝୁଲିବା ହିଁ ସାର ହେବ, ଏପରି ଉକ୍ତି ଭ୍ରମାତ୍ମକ । ସଂସାର ଇତିହାସରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ (ଏକାବେଳକେ ସମସ୍ତ ଅହିଂସକ ବିରୋଧ କରିବସନ୍ତି ନାହିଁ ମାତ୍ର) ପ୍ରଥମେ ସବୁ ଏହା ଜଣକଦ୍ୱାରା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥାଏ । ବିନା ତପସ୍ୟାରେ ଏହାର ଫଳ ମିଳେନାହିଁ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଯେଉଁ କଷ୍ଟ ସହିବାକୁ ହୁଏ ତାହା ଶୁଦ୍ଧ ତପସ୍ୟା ଅଟେ । ତପସ୍ୟାର ମାତ୍ରା ଘେନି ଫଳ ସହଳ ବା ବିଳମ୍ବରେ ମିଳିଥାଏ । ଯୀଶୁଙ୍କର ତପସ୍ୟା ଅସୀମ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ୟୁରୋପ ଭୂଖଣ୍ଡପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ହୋଇ ନାହିଁ । ଅଜ୍ଞାନତା ବଶତଃ ୟୁରୋପବାସୀମାନେ ଯୀଶୁଙ୍କର ବିଶୁଦ୍ଧ ଚରିତ୍ର ପ୍ରତି ଅବହେଳା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଜ୍ଞାନୋଦୟପାଇଁ ଏହି ୟୁରୋପର ଜଟିଳ ହିଂସା-ବେଦୀ ଉପରେ ଆଉ କେତେ ଯୀଶୁଙ୍କୁ ଆତ୍ମବଳି ଦେବାକୁ ହେବ । କିନ୍ତୁ ଯୀଶୁ ଏହି ପ୍ରେମର ବୀଜ ବୁଣିଥିବାରୁ ତାଙ୍କର ନାମ ଶୀର୍ଷରେ ରହିବ ।

ଆଉ ଗୋଟିଏ ଭୁଲକଥା କୁହାଯାଇଥାଏ ଯେ, "ଭାରତର କୋଟି କୋଟି ଅଜ୍ଞାନ କୃଷକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରସାର ଅସମ୍ଭବ ଏବଂ ଅଶିକ୍ଷିତ ଅଜ୍ଞାନ ଲୋକଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଅବସ୍ଥାରୁ ଅନ୍ୟ ଅବସ୍ଥାକୁ ନେଇଯିବା ଦୁରୂହ ବ୍ୟାପାର ।" ଏହି ଅଭିଯୋଗ ଦୁଇଟି ତୁଚ୍ଛା ଅସାର ଅଟେ । ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନ ଲୋକଙ୍କର ଧର୍ମଜ୍ଞାନ ଥିବାରୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଶିକ୍ଷାପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟ ସର୍ବଥା ଉପଯୁକ୍ତ ଏବଂ ସେମାନେ ଭକ୍ତିରସାମୃତ ପାନ କରି ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ଗଦ୍‌ଗଦ୍ ଥିବାରୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରୂପ ଶୁଦ୍ଧମାର୍ଗରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଚଳାଇନେବା ଆଦୌ କଠିନ ନୁହେଁ । କେହି କେହି ଭାବନ୍ତି ଯେ ଲୋକେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନ ଭିତରେ ଆଇ ଶସ୍ତ୍ରର ବ୍ୟବହାର କରିପାରନ୍ତି । ଏହି ଭାବନା ଭୁଲ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହରୁ ଅସତ୍ୟାଗ୍ରହ ପଥକୁ ଯିବା ଅସମ୍ଭବ । ତେବେ ଏକଥା ସମ୍ଭବ ଯେ ଶସ୍ତ୍ରବିଦ୍ୟାରେ ବିଶ୍ୱାସୀ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି କପଟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ବେଶ ଧରି ଲୋକଙ୍କୁ ଶସ୍ତ୍ରଧାରଣ କରିବାକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇ ପାରେ । ଏପରି ସ୍ଥଳେ ସେ ଶୀଘ୍ର ଧରା ପଡ଼ିଯିବ । ଆଲୋକ ଭିତରେ ଅନ୍ଧକାର ରହିବା ଯେପରି ଅସମ୍ଭବ, ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଶକ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ଶସ୍ତ୍ରବଳର ଭାବନା ରହି ନ ପାରେ ।

ପୁଣି ଏପରି ଆଶଙ୍କା କରାଯାଇଥାଏ ଯେ, ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଙ୍କୁ ଏତେ ଅସୀମ କଷ୍ଟ ସହିବାକୁ ହୁଏ ଯେ, ସମସ୍ତ ଲୋକେ ଏପରି କଷ୍ଟ ସହିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ନ ପାରନ୍ତି । 'ଯଦ୍‌ଯଦାଚରତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସ୍ତତ୍ତଦ୍ ଦେବେ ତରେ ଜନାଃ ।' ଏହା ଅବଶ୍ୟ ନିଃସନ୍ଦେହ ଯେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଙ୍କୁ ବାଟ ଦେଖାଇ ନେଲା ଭଳି ନେତା ଜନ୍ମନେବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ମୁସ୍କିଲ୍ ଅର୍ଥାତ୍ ଈଶ୍ୱରେଚ୍ଛାଧୀନ । ଜଣେ କୁଶଳ ଶସ୍ତ୍ରଧାରୀଠାରେ ଯେଉଁ ସବୁ ବିଭୂତି ଦେଖାଯାଏ, ଜଣେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଠାରେ ସେଗୁଡ଼ିକ ଅବଶ୍ୟ ରହିବ । ତାହାଛଡ଼ା ସଂଯମ ଓ ନିର୍ଭୟତା ଗୁଣ ତେର ଅଧିକ

ରହିବା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ । ଯୋଦ୍ଧାର ଶକ୍ତିର କଳନା ତାର ଶସ୍ତ୍ରରୁ ନୁହେଁ, ତା'ର ମନୋବଳରୁ କରାଯାଏ । ଜଣେ ଯୋଦ୍ଧାର ମନୋବଳ ତୁଳନାରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର କୋଟିଏ ଗୁଣ ମନୋବଳ ଥିବା ଦରକାର । ସେହିପରି ପୁରୁଷ ଜନ୍ମ ନେଲେ ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ଭିତରେ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନର ଉଦ୍ଧାର ହୋଇପାରେ । ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନ କଥା କଅଣ, ସାରା ସୃଷ୍ଟି ଏହିପରି ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ବାଟକୁ ଚାହିଁ ରହିଛି । ସେହି ଶୁଭ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଆସିବାଯାଏ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଯଥାଶକ୍ତି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ବ୍ରତ ପାଳନ ପୂର୍ବକ କ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିପାରିବୁଁ । ସ୍ୱରାଜ୍ୟପାଇଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ରାମବାଣ ତୁଲ୍ୟ ଅବ୍ୟର୍ଥ ଅଟେ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଆମେ ଯାହା ଚାହୁଁଛୁ, ତାହା ସତ୍ୟ ଏବଂ ଆମେ ତାହା ପାଇବାର ଯୋଗ୍ୟ ଏବଂ ତାହା ଲଭିହେବା ଯାଏ ଆପ୍ରାଣ ପ୍ରଯତ୍ନ କରିବୁ ।

କିଂ ବହୁନା । ସତ୍ୟମେବ ଜୟତେ । ସତ୍ୟାନ୍ନାସ୍ତି ପରୋଧର୍ମଃ । ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କ-ଠାରେ ଏହି ପ୍ରାର୍ଥନା ଯେ ଏହି ପବିତ୍ରଭୂମିରେ ଆମେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଅବଲମ୍ବନ ପୂର୍ବକ ଧର୍ମରାଜ୍ୟର ପ୍ରଚାର କରୁ ଏବଂ ଆମର ଦେଶ ହେଉ ସାରା ଦୁନିଆପାଇଁ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତର ସ୍ଥଳ ।

—ତା ୨-୯-୧୯୧୭ । ସଂ: ଗାଂ: ବା: ୧୩ଶ ଖଣ୍ଡ

ମୁଁ ଯେଉଁଠି ଯେଉଁଠି ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଭୟବଶତଃ ଅନ୍ୟାୟକୁ ମାନି ଯାଉଥିବାର ଦେଖେଁ ସେଠାରେ ସେହି ବଳପୂର୍ବକ ଲଦା ଯାଇଥିବା ଦୁଃଖରୁ ନିସ୍ତାର ପାଇବା ପାଇଁ ଜ୍ଞାନପୂର୍ବକ କଷ୍ଟ ସହିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଆଏଁ । ସେପରି ଦୁଃଖରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇବାପାଇଁ ପ୍ରତିପକ୍ଷକୁ ଦୁଃଖ ଦେବାଟା ପଶୁ ବଳ, ତେଣୁ ଦୁରାଗ୍ରହ ଅଟେ । ପୂର୍ବୋକ୍ତ ଉପାୟଟି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ । ଗୁଜରାଟୀ—୧୨-୪-୧୯୧୮ ମହାଦେବ ଭାଇଙ୍କ ଡାଏରୀ ୪ର୍ଥ ଖଣ୍ଡ ।

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବଲ୍‌ସେଭିଜ୍‌ମ୍‌ ନୁହେଁ—କେହି କେହି କହୁଛନ୍ତି ଯେ ମୋର ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବଲ୍‌ସେଭିଜ୍‌ମ୍‌କୁ ଆମ ଦେଶକୁ ଆସିବାରେ ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ କରିବ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତ ତଥ୍ୟ ହେଉଛି ଯେ ଯଦି ବଲ୍‌ସେଭିଜମ୍‌ ରୂପ ସଂକଟରୁ ଆମ ଦେଶକୁ ରକ୍ଷା କରିବାର କିଛି ଉପାୟ ଥାଏ ତାହା ହେଉଛି ଏହି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ । ବଲ୍‌ସେଭିଜମ୍‌ ଆଧୁନିକ ସଭ୍ୟତାର ପରିଣାମ ଅଟେ । ଏହି ଭୌତିକ ସଭ୍ୟତାରେ ବସ୍ତୁ (matter) ପୂଜା ଅନ୍ଧଭାବରେ କରାଯାଏ । ଏଥିରେ ଭୌତିକ ଉନ୍ନତିକୁ ଏକମାତ୍ର ଲକ୍ଷ୍ୟ ମାନିନେଉଥିବାର ବାତାବରଣ ଭିତରେ ଏପରି ଏକ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକେ ଜନ୍ମ ନିଅନ୍ତି ଯେଉଁମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧ ଜୀବନର ମୃଦୁଳତର ଅଂଶ ସହିତ ଆଦୌ ରହେ ନାହିଁ । ଆତ୍ମ-ଭୋଗ ହେଉଛି ବଲସେଭି ବିଶ୍ୱାସ । ଆତ୍ମ-ନିଗ୍ରହ ହେଉଛି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଧର୍ମ । ଜୀବନ ସାମାଜିକ ହେଉ ବା ରାଜନୀତିକ ହେଉ ଏହାର ପ୍ରଧାନ ଅଂଗ ରୂପେ ସମଗ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ର ସତ୍ୟାଗ୍ରହକୁ ସ୍ୱୀକାର କରି ନେଇପାରିଲେ ବଲସେଭିଜ୍‌ମ୍‌ ପ୍ରଚାରର କୌଣସି ଭୟ ଆମର ରହିବ ନାହିଁ । ଏହା କରିବାପାଇଁ ରାଷ୍ଟ୍ରକୁ ନିବେଦନ କରିବାଦ୍ୱାରା ମୁଁ କୌଣସି ନୂଆକଥା କରିବାକୁ କହୁନାହିଁ, ଯେଉଁ ପ୍ରାଚୀନ ନିୟମ ଆମର ଜୀବନକୁ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶାସନ କରି ଆସୁଛି ସେହି କଥାକୁ ନୂତନ ଶବ୍ଦରେ

ଧ୍ୱଂସ କରିଛୁ ମାତ୍ର । ଭୌତିକ ବସ୍ତୁ ଉପରେ ଆତ୍ମାର ଓ ପଶୁବଳ ଉପରେ ପ୍ରେମର ଶାସନକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବା ଭଳି ଭୁଲ୍ କରି ବସିଲେ କିଛିଦିନ ପରେ ଆମର ଦେଶର ପବିତ୍ରତାକୁ ହରାଇ ବସିବା ଏବଂ ଏହାର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ବଳସେଭିଜମ୍ ଘେରି ଯିବ ।

ମାନ୍ଦ୍ରାଜର ଏକ ସଭାପାଇଁ ଲିଖିତ ସନ୍ଦେଶରୁ ତା ୩୦-୩-୧୯୧୯

୯୧

ସବିନୟ ଅବଜ୍ଞା କ'ଣ ?

ସବିନୟ ଅବଜ୍ଞା ବିନୟହୀନ ବା ଅନୈତିକ ଅବଜ୍ଞାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିପରୀତ । ଯେଉଁ ଆଇନ ନୀତିସିଦ୍ଧ ନୁହେଁ କେବଳ ତା'ରି ଅମାନ୍ୟ କରିବାପାଇଁ ଏହା ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ, ଭାରତୀୟ ଦଣ୍ଡସଂହିତା, ଭାଗ ୧୨୪(ଅ)ଭଳି କୃତ୍ରିମ ଫୌଜଦାରୀ ଆଇନକୁ ଅମାନ୍ୟ କରିବାରେ କୌଣସି ଦ୍ୱିଧା ରହିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । କାରଣ ଏହି ଆଇନ୍ ଅନୁସାରେ ଜଣେ ନ୍ୟାୟାଧୀଶ ତାର ଖିଆଲ ମତେ କିମ୍ବା ପୂର୍ବରୁ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧାରଣା ରଖି ଯେ କୌଣସି କଥାକୁ ରାଜଦ୍ରୋହ ଆଖ୍ୟା ଦେଇପାରେ । ସବିନୟ ଅବଜ୍ଞାକାରୀ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଅନୁଷ୍ଠାନପ୍ରତି ଦ୍ୱେଷ ବା ଘୃଣା ଜନ୍ମାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରଖି କୌଣସି କାମ କରିବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଯେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଅନୁଷ୍ଠାନର କୌଣସି ଦ୍ୱେଷମୂଳକ ବା ଘୃଣ୍ୟକାର୍ଯ୍ୟପ୍ରତି ପରିଣାମ ଯାହା ହେଉନପଛକେ ସେଥିପ୍ରତି ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନ କରି ସେ ତାହାର ଅନାଦର କରିବ ଓ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ପଦାରେ ପକାଇ ଦେବାରେ ସଙ୍କୋଚ ରଖିବ ନାହିଁ ।

ରାଜଦ୍ରୋହ ଆଇନ୍‌ର ଏପରି ଅର୍ଥ ହୋଇ ନ ପାରେ ଯେ, ରାଜ୍ୟ ଯେ କୌଣସି ଜୁଲୁମ ବା ମନୋମୁଖୀ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ମଧ୍ୟ ତାହା ବିରୁଦ୍ଧରେ କିଛି କହିଲେ କାଳେ ସରକାରଙ୍କ ପ୍ରତି ଲୋକଙ୍କ ମନରେ ଘୃଣା ଜାତ ହୋଇପାରେ ଏହି ଭୟରେ ତୁନି ପଡ଼ିବା କିମ୍ବା ସେହି କାର୍ଯ୍ୟପାଇଁ ବିଧାନ ପୁସ୍ତକରେ ସ୍ଥାନ ଅଛି, ଏଣୁ ତାହା ପାଖରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇ ଦେବାକୁ ହେବ । ଏଣୁ ସବିନୟ ଅବଜ୍ଞାକାରୀ ରାଜ୍ୟର ଯେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର ଗୁଣଦୋଷ ବିଚାର କରି ଦେଖିବ । କାରଣ ତାହାର ଆଇନଭଙ୍ଗ କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରେମ ଓ ସୌଜନ୍ୟ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ବିନୟହୀନ ଆଇନଭଙ୍ଗ ଦ୍ୱେଷ ଓ ଘୃଣା ପ୍ରଣୋଦିତ ହୋଇ କରାଯାଇଥାଏ । ଏ ଦୁଇଟି ଭିତରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଠିକ୍ ଆଲୋକ ଓ ଅନ୍ଧକାର ଭଳି । ଯେତେବେଳେ ଦେଶରେ ସବିନୟ ଆଇନଭଙ୍ଗ-ଭାବନା ବ୍ୟାପକ ହୋଇଯିବ—ମୋର ଆଶା ଏହା ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ହୋଇଯିବ—ସେତେବେଳେ ଅପରାଧ ଓ ରକ୍ତପାତ ପ୍ରାୟ ଅତୀତର ଘଟଣା ହୋଇ ରହିବ ।

ଆମର ବନ୍ଧୁଗଣ ଓ ସରକାର ମଧ୍ୟ ଗୋଟାଏ ଆପତ୍ତି ଉଠାଇଥାନ୍ତି ଯେ, ଜୀବନର ଏକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଭାବରେ ସବିନୟ ଆଇନଭଙ୍ଗ ଏକ ସ୍ୱୟଂଶୁଭ ଓ ପ୍ରଶଂସନୀୟ ବସ୍ତୁ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଅଜ୍ଞାନଲୋକେ ଆଇନଭଙ୍ଗର ସବିନୟ ଓ ବିନୟହୀନ ଅବସ୍ଥା ମଧ୍ୟରେ ଭେଦଟାକୁ

ବୁଝି ନ ପାରି ଏବଂ ନାପସନ୍ଦ କଥାର ଅମାନ୍ୟ କରିବା ମନୋବୃତ୍ତି ରଖିବାହେତୁ ଜ୍ଞାନୀ-ଲୋକଙ୍କର କଳ୍ପନାରେ ସବିନୟ ଆଇନଭଙ୍ଗର ଯାହା ପ୍ରକୃତ ଅର୍ଥ ତାକୁ ଭୁଲ ବୁଝି ସେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଆଇନକୁ ଅମାନ୍ୟ କରିବା ଭଳି ଭୁଲ କରିବାର ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି ଏବଂ ସବୁ ଆଇନକୁ ଆଡ଼େଇ ଦେଇ ମନ ଯାହା ବୁଝିଲା ସେପରି ବ୍ୟବହାର ମଧ୍ୟ କରିପାରନ୍ତି । ଏହି ତର୍କ ଅବଶ୍ୟ ବିଚାରଣୀୟ କିନ୍ତୁ ଏଥିରୁ ସବିନୟ ଆଇନଭଙ୍ଗର ଆବଶ୍ୟକତା ଓ ମହନୀୟତାର ପ୍ରାମାଣ୍ୟରେ କୌଣସି ଆଞ୍ଚ ଆସୁନାହିଁ । ଏଥିରୁ ମୋ ପାଇଁ ଏତିକି ସିଦ୍ଧ ହେଉଛି ଯେ, ଏହି ଉପାୟଟିକୁ ଏକ ନୂତନ ବ୍ୟାପକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରୟୋଗ କରିବାକୁ ଯାଇଁ ମୋ ପରି ଲୋକ ପକ୍ଷରେ ଯଥେଷ୍ଟ ସତର୍କତା ଅବଲମ୍ବନ କରିବା ଉଚିତ ।

'ମରାଠା' ତା ୨୭-୭ ୧୯୧୯, ଯୁଂ. ଇ ତା ୨।୮।୧୯୧୯
ସଂ. ଗାଂ. ବା. ୧୫ଶ ଭାଗ

୧୨

ଜେଲଯିବାର ଯୋଗ୍ୟତା

କେବଳ କାରାବରଣ କରିବାରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଶେଷ ହୋଇଯାଏ ନାହିଁ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀକୁ ଶୂଳିରେ ଚଢ଼ିବାକୁ ହୁଏ, ଫୁଟନ୍ତା ତେଲର କରେଇରେ ପଡ଼ିବାକୁ ହୁଏ । ରାଜ୍ୟ, ରାଜଭୋଗ ଛାଡ଼ି ନୀଚ ଲୋକର ଗୃହରେ ବିକ୍ରିତ ହେବାକୁ ହୁଏ । ମହାତ୍ମା ଯୀଶୁ, ଭକ୍ତ ପ୍ରହ୍ଲାଦ, ଦାତା ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର, ନଳ ଦମୟନ୍ତୀ—ଏମାନେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ୱ ସ୍ୱ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଥିଲେ । ଜେଲଯିବା ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଏକ ଅଙ୍ଗ ହୋଇଥିବାରୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଠାରେ ଯେଉଁ ଗୁଣଗୁଡ଼ିକ ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ, ଅଳ୍ପାଧିକ ସେ ସବୁ ଗୁଣ ଜେଲଯିବା ଲୋକଠାରେ ରହିବ । ଅଧିକନ୍ତୁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଶକ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ । (୧) ବ୍ୟସନ-ମୁକ୍ତ (୨) ସୁସ୍ଥ ସବଳ ଶରୀର (୩) ଶୟନ ବିଶ୍ରାମରେ 'ଆରାମ-ବିମୁଖତା (୪) ଖାଦ୍ୟପେୟରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସରଳତା (୫) ମିଥ୍ୟା ପ୍ରତିଷ୍ଠା ବର୍ଜନ (୬) ଧୈର୍ଯ୍ୟ ବା କଷ୍ଟ ସହିଷ୍ଣୁତା । ଏହି ଛ'ଟିକୁ ଜେଲର 'ଷଟ୍‌ସମ୍ପତ୍ତି' କୁହାଯାଏ ।

ଶେଷ ସମ୍ପତ୍ତି ବିଷୟରେ ଏହି ବିଚାର ରଖିବାକୁ ହେବ ଯେ ମାଆ ଯେପରି ତା'ର ପିଲାପାଇଁ ଦୁଃଖକୁ ସୁଖ ମନେ କରି ସହିଥାଏ, ଜେଲର ସମସ୍ତ କଷ୍ଟକୁ ସେହିପରି ଦେଶର କଲ୍ୟାଣପାଇଁ ଆନନ୍ଦରେ ବରଣ କରିନେବାକୁ ହେବ । ସେହି କାରାବାସ କାଳରେ ସମୟର ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର କରିବାପାଇଁ ଈଶ୍ୱର-ଭଜନ, ଶୁଦ୍ଧ ବିଚାର, ନିଜର ଦୋଷ ତ୍ରୁଟିର ନିରୀକ୍ଷଣ ତଥା ସଂଶୋଧନ ଆଦି କାମରେ ଲାଗି ରହି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାରାବାସ କାଳ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ସହକାରେ କଟାଇ ଦେବାକୁ ହେବ ।

—ଗୁଜରାଟୀରୁ ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ଓପିନିଅନ୍ ତା ୫-୬-୧୯୦୯

୧୩

ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକଙ୍କ ପ୍ରତି ଆଦେଶ

୧—ଏହି ସଂଗ୍ରାମର ନାମ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ହୋଇଥିବାରୁ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକମାନେ ସର୍ବଦା ସତ୍ୟର ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ଉଚିତ ।

୨—ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଦ୍ୱେଷର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଏଣୁ ଚୌକିଦାରଠାରୁ ଗଭର୍ଣ୍ଣର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାହାରି ପ୍ରତି କଠୋର ଶବ୍ଦ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ବ୍ୟବହାର କରିବ ନାହିଁ; ଅନ୍ୟ କେହି କରୁଥିଲେ ତାଙ୍କୁ ବାରଣ କରିବା ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

୩—ଏଥିରେ ଔଦ୍ଧତ୍ୟର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଏଣୁ ଯେଉଁମାନେ ଆମକୁ ଶତ୍ରୁ ମନେ କରୁଥିବେ, ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ମଧ୍ୟ ଆମକୁ ବ୍ୟବହାରରେ ସର୍ବଦା ନମ୍ର ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଔଦ୍ଧତ୍ୟଦ୍ୱାରା ଆମ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ହାନି ହୁଏ ଓ ନମ୍ରତାରେ ଲାଭହୁଏ, ଏକଥା ନିଜେ ବୁଝିବା ଓ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଉଦାହରଣ ସହିତ ବୁଝାଇବା ।

୪—ଏହା ଏକ ଧର୍ମଯୁଦ୍ଧ । ଧର୍ମକୁ ହାନିରୁ ରକ୍ଷା କରିବାପାଇଁ ଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି । ସୁତରାଂ ଯାହା ଯାହା କଲେ ଧର୍ମ ପାଳନ ହୋଇପାରିବ ସେସବୁ ଆମ କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ।

୫ - ଅଧିକାର-ମଦରେ ଅନ୍ଧ ପାଲଟିଥିବା ଶାସକର ଆମେ ବିରୋଧ କରୁଛୁ ମାତ୍ର । ଅନ୍ୟ କୌଣସି କ୍ଷମତାର ବିରୋଧ ଆମେ କରୁନାହୁଁ । ଏଣୁ ଅନ୍ୟ ହିତକର କାର୍ଯ୍ୟରେ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ସହିତ ଆମର ସହଯୋଗ କରିବା ଉଚିତ ।

୬—ପାରିବାରିକ କଳହରେ ଆମେ ଯେଉଁ ନ୍ୟାୟ-ସିଦ୍ଧାନ୍ତକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଥାଉଁ ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଜାବର୍ଗକୁ ଘେନି ସରକାରଙ୍କ ସହିତ ଗଠିତ ଗୋଟିଏ ବୃହତ୍ ପରିବାରରେ ଆମେ ସେହି ନ୍ୟାୟସିଦ୍ଧାନ୍ତର ପ୍ରୟୋଗ କରୁଅଛୁଁ । ଏହି ବିଷୟର ମନରେ ରଖି ଯଥୋଚିତ [illegible] ଦେଖାଇବାକୁ ହେବ ।

୭—ଯାହାଙ୍କ ସହିତ ଆମର ମତଭେଦ ରହିଛି, ତାଙ୍କର ସେହି ମତକୁ ବହିଷ୍କାର ବା ତିରସ୍କାର ନ କରି ଆମର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଆଦରଭାବଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କୁ ଜୟ କରିବାର ସଂକଳ୍ପ କରିବା ଉଚିତ ।

୮—କୌଣସି ଗୋଟିଏ ହେଲେ କାର୍ଯ୍ୟ ଧୂର୍ତ୍ତତାଦ୍ୱାରା ହାସଲ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ସର୍ବଦା ସ୍ପଷ୍ଟ ଓ ସରଳ ବ୍ୟବହାର କରିବା ଉଚିତ ।

୯—ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକମାନେ ଗାଁରେ ରହୁଥିଲାବେଳେ ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କାମପାଇଁ ଗାଁ ଲୋକଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ଯେତେ ଊଣା ନିଅନ୍ତି, ସେତେ ଭଲ । ଚାଲି କରି ଯିବା ସମ୍ଭବ ଥିଲେ କଦାପି ଯାନବାହନ ବ୍ୟବହାର କରିବେ ନାହିଁ । ଖାଦ୍ୟପେୟ ଖୁବ୍ ସରଳ ହେବ । କ୍ଷୀର, ଘୃତ, ପକ୍ୱାନ୍ନକୁ ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରିବାରେ ସେବାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥାଏ ।

୧୦—ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକମାନେ ଗ୍ରାମରେ ବୁଲିବାବେଳେ ଗ୍ରାମଲୋକଙ୍କର ଆର୍ଥିକ ଦୁରବସ୍ଥା, ଶିକ୍ଷାର ଅଭାବ, ଆଦି ସବୁ କଥା ଅବଲୋକନ କରିବା ଦରକାର ଏବଂ ଅବସର ପାଇଲେ ସେସବୁ ଅଭାବ ପୂରଣପାଇଁ ଯଥାଶକ୍ତି ପ୍ରଯତ୍ନ କରିବେ ।

୧୧—ଗାଁର ପିଲାଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା ଦେବାର ସୁଯୋଗ ମିଳିବ ଓ ସେ ସୁଯୋଗକୁ କାମରେ ଲଗାଇବା ଉଚିତ ।

୧୨—ଗ୍ରାମରେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରକ୍ଷା ନିୟମ ପାଳନରେ ତ୍ରୁଟି ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଲେ ସେଥିପ୍ରତି ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କର ଧ୍ୟାନ ଆକର୍ଷଣ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

୧୩—ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ କଳି ଝଗଡ଼ା ଥିଲେ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କୁ ସେଥିରୁ ମୁକ୍ତ କରିବାପାଇଁ ସବୁପ୍ରକାର ଯତ୍ନ କରିବାକୁ ହେବ ।

୧୪—ଗ୍ରାମଲୋକଙ୍କର ବିଶ୍ରାମ-ସମୟ ଭିତ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପୁସ୍ତକ ପଢ଼ି ଶୁଣାଇବାକୁ ହେବ ଏବଂ ପ୍ରହ୍ଲାଦ, ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର ଆଦି ସତ୍‌ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଆଖ୍ୟାନ ଶୁଣାଇବାକୁ ହେବ । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦେଶର ଓ ଇସ୍‌ଲାମ ଧର୍ମର ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରେ ଶୁଦ୍ଧ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଯେଉଁସବୁ ଉଦାହରଣ ମିଳିବ, ସେସବୁ ଲୋକଙ୍କୁ ବୁଝାଇବାପାଇଁ ଯଥୋଚିତ ଉଦ୍ୟମ କରାଯିବ ।

୧୫—ଯେ କୌଣସି ଅବସରରେ ବା ପରିସ୍ଥିତିରେ କେବେହେଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଶସ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଜ୍ଞାନପୂର୍ବକ ଦୁଃଖ ସହି ଅପର ଦୁଃଖ ନିବାରଣ କରିବା ହିଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ । ଏଥିରେ ଅପରକୁ ଦୁଃଖ ଦେବାର କଥା ଆସେ ନାହିଁ । ଏଣୁ ଏଥିରେ ଜୟ ଛଡ଼ା ପରାଜୟ ଆଦୌ ନାହିଁ । ଏକଥା ନିଜେ ବୁଝି ଲୋକଙ୍କୁ ବୁଝାଇବାକୁ ହେବ ।

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଶିବିର, ନଡ଼ିଆଡ଼, ତା ୧୭-୪-୧୯୧୮ (ଗୁଜୁରାଟୀରୁ)

୧୦୩

ହରତାଳରେ ଧାର୍ମିକ ଭାବନା

ହରତାଳ ଘୋଷଣା କରିବା ମାମୁଲି କଥା ନୁହେଁ । ଏହାର ସମର୍ଥନ ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ବଳବାନ୍ କାରଣ ଥିବା ଦରକାର । ଏଣୁ ଆମେ ଏହାର ଔଚିତ୍ୟ ବିଷୟରେ ବିବେଚନା କରିବା । ମିଷ୍ଟର ହର୍ଣ୍ଣିମ୍ୟାନଙ୍କ ପ୍ରତି ବମ୍ବେ ସହରବାସୀଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଯେଉଁ ଗଭୀର ପ୍ରେମ ଅଛି ତାକୁ ପ୍ରକଟ କରିବାର ପ୍ରବଳ ଇଚ୍ଛା ସେମାନଙ୍କୁ ଅସ୍ଥିର କରି ପକାଇଛି । ହରତାଳଦ୍ୱାରା ଏହାର ପ୍ରମାଣ ଅଧିକ ଆକର୍ଷଣୀୟ ହୋଇପାରେ । ଏହି ବାଟରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ହୃଦୟରେ କି ଭାବନା ଅଛି, ତାହା ପ୍ରକାଶ ପାଇବ । ଏହାଛଡ଼ା ଜାତୀୟ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରିବାପାଇଁ ହରତାଳ ହେଉଛି ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତୀୟ ପରମ୍ପରା । ଏଣୁ ସରକାର ହର୍ଣ୍ଣିମ୍ୟାନଙ୍କୁ ଦେଶରୁ ନିର୍ବାସିତ କରିଦେବାରେ ଲୋକଙ୍କର ବେଦନା ଉତ୍ତମରୂପେ ଏତଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶ ପାଇ ପାରିବ ।

ସରକାରୀକାର୍ଯ୍ୟପ୍ରତି ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କର ସମର୍ଥନ ନ ଥିବା କଥା ଜଣାଇବା ପାଇଁ ହରତାଳ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଉପାୟ । ଗଣମତ ପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ଆଜି ଯେଉଁ ବିରାଟ ସଭା ହୋଇଛି, ଏହାଠାରୁ ମଧ୍ୟ ତାହା ବଳବତ୍ତର ଅଟେ । ଏଣୁ ଏକା ହରତାଳଦ୍ୱାରା ଆମର ତିନୋଟି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପୂରଣ ହୋଇପାରୁଛି । ସେହି ତିନୋଟି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏତେ ମହତ୍ ଯେ ହରତାଳ ଘୋଷଣା କରିବା ଯୋଗୁଁ ଆମକୁ କେହି ଦୋଷ ଦେଇପାରିବ ନାହିଁ ।

କିନ୍ତୁ ଏହା ମଧ୍ୟ ସ୍ପଷ୍ଟ ଯେ ଯଦି କୌଣସି କାମକୁ କେବଳ ଜନତାର ବିରାଗଭାଜନ ହେବାର ଭୟ ଦେଖାଇ ବା ଶାରୀରିକ ବଳ ପ୍ରୟୋଗ ପୂର୍ବକ ବନ୍ଦ କରାଯାଏ, ତେବେ ଉଲ୍ଲିଖିତ ତିନୋଟି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମଧ୍ୟରୁ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ହେଲେ ସିଦ୍ଧ ହେବ ନାହିଁ । ଯଦି ଆତଙ୍କ ସୃଷ୍ଟି କରି କାମଧନ୍ଦା ବନ୍ଦ କରାଯାଏ ଏକଥା ମିଷ୍ଟର ହର୍ଣ୍ଣିମ୍ୟାନ ଜାଣିବା ମାତ୍ରେ ନିଜ ଦୁଃଖିତ ହେବେ ଏବଂ ସରକାରଙ୍କ ଉପରେ ହରତାଳର କୌଣସି ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ଜବରଦସ୍ତି କରି ଯେଉଁ ହରତାଳ କରାଯାଏ ତାକୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ହରତାଳ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଯେ କୌଣସି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବିଷୟରେ ତାହାର ହେତୁ, ସାଧନ ଓ ସାଧ୍ୟ ସମସ୍ତ ଶୁଦ୍ଧ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏଣୁ ମୁଁ ଆଶା କରୁଛି ଯେଉଁ ଜଣେ ଯୁଦ୍ଧା ଭାଇ ବା ଭଉଣୀ କାମ ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ଅନିଚ୍ଛୁକ ହେବେ, କେହି ତାଙ୍କ ଉପରେ କୌଣସି ବାହାର ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବେ ନାହିଁ, ବରଂ ତାଙ୍କର କୌଣସି କ୍ଷତି ହେବ ନାହିଁ ବୋଲି ଆଶ୍ୱାସନା ଦେବା ଠିକ୍ ହେବ । କାହାରିକୁ କାମ ବନ୍ଦ କରିବା ପାଇଁ ବାଧ୍ୟ କରାଯିବ ଏହା ହେବା ଅପେକ୍ଷା ବରଂ ରବିବାର ଦିନ ହରତାଳ ନ ହେଉ ଏବଂ ଏହାର ସଂଯୋଜକଙ୍କୁ ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ ହେବାକୁ ନ ପଡ଼ୁ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କାର୍ଯ୍ୟ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଧର୍ମଭାବନାଦ୍ୱାରା ସଂଚାଳିତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏହିହେତୁ ମୁଁ ଚବିଶ ଘଣ୍ଟିଆ ଉପବାସ ଏବଂ ସେହି ସମୟକୁ ଧାର୍ମିକ ଚିନ୍ତନରେ କଟାଇବାର ପ୍ରସ୍ତାବ କରିଛି ।

—ଇଂରେଜୀରୁ ଅନୁଦିତ, ତା ୬-୫-୧୯୧୯ ଗାନ୍ଧୀସ୍ମାରକ ସଂଗ୍ରହାଳୟ, ନୂଆଦିଲ୍ଲୀ

୨୪

ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ରହସ୍ୟ

ସଂକ୍ଷେପରେ କହିଲେ, ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ରହସ୍ୟର ଅର୍ଥ 'ଜୀବନତତ୍ତ୍ୱ ସନ୍ଧାନ', ସେହି ସନ୍ଧାନ ପାଇଁ ଆମର ଲଢ଼େଇ । ଏ ଗୁପ୍ତକଥା ମୁଁ କେବେ କାହାରି ଆଗରେ ପ୍ରକାଶ କରି ନ ଥିଲି । ଏକଥା କହିଥିଲେ ସେଠା ଲୋକେ ମୋତେ ହସରେ ଉଡ଼ାଇ ଦେଇଥାନ୍ତେ । ମୁଁ ଆନ୍ଦୋଳନର ଗୌଣ କାରଣ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲି । ତାହା ଏହି ଯେ ସେଠା ସରକାର ଆମକୁ ନିମ୍ନଶ୍ରେଣୀର ଓ ହୀନ ମନେକରି ସେ ଦେଶରୁ ବାହାର କରି ଦେବାପାଇଁ

ଆଇନମାନ ଗଢ଼ୁଛୁ । ସେହି ଆଇନକୁ ଅମାନ୍ୟ କରି ଆମର ସୌର୍ଯ୍ୟ ଓ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ଦରକାର ।

ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକା ସରକାର ଭାରତୀୟଙ୍କୁ ଗୋଲାମ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖୁଥିବାରୁ ଭାରତୀୟଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଯେତେ ଯେତେ ଆଇନ୍ ଗଢ଼ାଯାଇଥିଲା ସେ ସବୁରେ ଏହି ଅବଜ୍ଞାଦୃଷ୍ଟି ପ୍ରତିଫଳିତ ହେଉଥିଲା । ଏଣୁ ସେସବୁ ଆଇନ ବିରୋଧରେ ଲଢ଼ିବା ପାଇଁ ଆମକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅନ୍ୟାୟର ପ୍ରତିକାର ଦୁଇପ୍ରକାରେ ହୋଇପାରେ । ପ୍ରଥମ ରୀତି ହେଉଛି ଅନ୍ୟାୟକାରୀର ମୁଣ୍ଡ ଫଟେଇବା ଏବଂ ଏହା କରିବାକୁ ଯାଇ ନିଜର ମଧ୍ୟ ମୁଣ୍ଡ ଫୁଟେଇବାକୁ ହୁଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶକ୍ତିମାନ୍ ଲୋକ ଏହି ମାର୍ଗ ଅବଲମ୍ବନ କରିଆନ୍ତି । ଯେଉଁଠି ଯୁଦ୍ଧ ହୁଏ ସେଠାରେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଲୋକେ ବିନଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତି । ଏତଦ୍ଦ୍ୱାରା ରାଷ୍ଟ୍ରର ଉନ୍ନତି ନ ହୋଇ ଅବନତି ହିଁ ଘଟିଥାଏ । ଏହାର ଜ୍ୱଲନ୍ତ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତପାଇଁ ଆମକୁ ବେଶୀ ଦୂର ଯିବାକୁ ହେବନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ବୁଅର ଯୁଦ୍ଧରେ ଜୟୀ ହେଲେ ସେହି ସମୟରେ ସାରା ଇଂଲଣ୍ଡ ବିଶେଷ କରି ଲଣ୍ଡନ ସହର ଏତେ ହର୍ଷୋନ୍ମତ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା ଯେ ସାନ ବଡ଼ ସବୁ ପୁରୁଷ ଦିନରାତି ମଦ୍ୟପାନ କରି ନାଚିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ମନଇଚ୍ଛା ଶଇତାନୀ କଲେ । ମନଇଚ୍ଛା ଖାଇଲେ, ପିଇଲେ । କୌଣସି ଦୋକାନରେ ଟୋପାଏ ହେଲେ ମଦ ରହିଲା ନାହିଁ । ଦିନ ଦିନ ଧରି ଏହିପରି ଚାଲିଥିବା କଥା ଟାଇମସ୍ ପତ୍ରିକା ଲେଖି ଲୋକମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହାର, ରୀତି ଅବର୍ଣ୍ଣନୀୟ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରିଥିଲେ । ବିଜୟୀ ରାଷ୍ଟ୍ର ନିଜର ଦାମ୍ଭିକତା ବଶତଃ ମତିହୀନ ହୋଇ ପଡ଼ି, ପକ୍କା ବିଳାସୀ ହୋଇଯାଏ ଏବଂ କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ଦେଶରେ ଶାନ୍ତି ଥିବା ପରି ବାହାରକୁ ଦିଶୁଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଦିନେ ଏ କଥା ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ ଯେ ଯୁଦ୍ଧର ଅଙ୍କୁର ବିନଷ୍ଟ ନ ହୋଇ ବରଂ ସହସ୍ର ଗୁଣରେ ଅଙ୍କୁରିତ ଓ ପୁଷ୍ଟ ହୋଇଛି । ଶସ୍ତ୍ର ଯୁଦ୍ଧରେ ଜୟୀ ହୋଇ କୌଣସି ଦେଶ କେବେ ସୁଖୀ ହୋଇ ନାହିଁ କି ହେବ ନାହିଁ ।"

ଅନ୍ୟାୟର ବିରୋଧରେ ଲଢ଼ିବାର ଅପର ରୀତିଟି ହେଉଛି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ । ଏଥିରେ ଆମ ନିଜର ପ୍ରମାଦ ଜନିତ କ୍ଷତି ଆମକୁ ହିଁ ସହିବାକୁ ପଡ଼େ । ବିରୁଦ୍ଧ ପକ୍ଷ ଏଥିରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମୁକ୍ତଥାଏ । ଏହି ବାଟରେ ଯିବା ଲୋକକୁ ସବୁ କ୍ଳେଶ ସହି ମରଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହିବାକୁ ହୋଇଥାଏ । ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକା ସରକାର ବିରୋଧରେ ଆମର ଲଢ଼େଇ ଏହି ରୀତିରେ ଚାଲିଥିଲା । ଆମେ ସରକାରକୁ ଅବଗତ କରାଇ ଦେଇଥିଲୁ ଯେ, "ଆମେ ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆପେ ଆପେ ପ୍ରଜା ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରୁଥିଲୁ ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତୁମେ ଆମର ରାଜା ଥିଲ । ଆଜି ଆମେ ତୁମର ପ୍ରଜା ନୋହୁଁ କିମ୍ବା ତୁମେ ଆମର ରାଜା ନୁହଁ । ତୁମେ ଆମକୁ ପ୍ରେମ ଓ ନ୍ୟାୟରେ ବାନ୍ଧି ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିବା ଯାଏ ଆମେ ବନ୍ଦୀହୋଇ ରହିପାରୁ । କିନ୍ତୁ ବଳପ୍ରୟୋଗ କରି ଆମକୁ ଆଘାତ କରିବାକୁ ଚାହିଁଲେ ତାହା ଅସମ୍ଭବ ।

ଅନ୍ୟ ବିଷୟରେ ତୁମର ଯାହା ଇଚ୍ଛାକର ମାତ୍ର ଆମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯେଉଁ ଆଇନ୍ ଗଢ଼ିବ ସେତେବେଳେ ଆମର ମତ ନେବାକୁ ହେବ, ଆମର ପରାମର୍ଶ ବିନା ଆମକୁ ଦବେଇ ରଖିବାକୁ ଯେଉଁ ଆଇନ୍ କରିବ, ତାହା ଆଇନ ପୁସ୍ତକରେ ହିଁ ରହିଯିବ । ଆମେ କଦାପି ତାହା ପାଳନ କରିବୁ ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ଯେଉଁ ଦଣ୍ଡ ତୁମେ ଦେବ, ଅମେ ତାକୁ ସହ୍ୟ କରିବୁଁ । ଜେଲକୁ ପଠାଇଲେ ତାକୁ ସ୍ୱର୍ଗଭାବି ବରଣ କରିବୁଁ, ଫାଶୀଖୁଣ୍ଟରେ ଚଢ଼ାଇବାକୁ ଚାହିଁଲେ ଆମେ ଆନନ୍ଦରେ ସେଥିରେ ଚଢ଼ିବୁଁ । ଆମ ଉପରେ ଯେତେ କଷ୍ଟ ବର୍ଷଣ କରିବ, ଆମେ ସେସବୁ ସହିବୁଁ । ତୁମର କୌଣସି ପ୍ରକାରର କ୍ଷତି କରିବାକୁ ଚାହିଁବୁ ନାହିଁ । ଆମେ ମରିବୁ ସିନା, ତୁମର କେଶ ସୁଦ୍ଧା ସ୍ପର୍ଶ କରିବୁ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ପିଣ୍ଡରେ ପ୍ରାଣଥିବା ଯାଏ ଆମେ ତୁମର ମନମୁଖୀ ଅଇନକୁ ମାନିପାରିବୁ ନାହିଁ ।"

କେତେକ ଅସମ୍ମାନକର ଆଇନ ବିରୋଧରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ସରକାର ମଝିରେ ମିଳାମିଶା କରିବାକୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇ ସେହି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଭଙ୍ଗ କଲେ । ତୃତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ପୁଣି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଚାଲିଲା । ମାତ୍ର ୧୬ ଜଣ ସାଥି ନେଇ ଏହା ଆରମ୍ଭ କରାଗଲା । କିନ୍ତୁ ଏପରି ଅବସ୍ଥା ହେଲା ଯେ ସରକାରର ଜେଲରେ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଆଉ ସ୍ଥାନ ନ ଥିଲା । ଲର୍ଡ଼ ହାର୍ଡ଼ିଞ୍ଜ ସରକାର ଓ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପଣି ମିଳାମିଶା କରାଇଥିଲେ । ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକା ସରକାର ମିଳାମିଶାରେ ରାଜି ହେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । ଫଳରେ ଏହାହିଁ ସିଦ୍ଧ ହେଲା ଯେ, ବିରୋଧୀ ପକ୍ଷର କୌଣସି କ୍ଷତି ନ କରି ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ନିଜେ କଷ୍ଟବରଣ କଲେ ସବୁକିଛି ପାଇପାରିବ । ଶସ୍ତ୍ରଧାରୀ ଶସ୍ତ୍ର ଓ ଆହୁ ଅନ୍ୟର ସାହାଯ୍ୟ ନେବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । ସିଧା ସରଳ ମାର୍ଗ ଛାଡ଼ି ବଙ୍କାଟଙ୍କା କୁଟିଳ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ମାର୍ଗ ଧରିବାକୁ ପଡ଼େ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ମାର୍ଗ ସରଳ ଓ ସେ ଅପର ସାହାଯ୍ୟର ଅପେକ୍ଷା ରଖେନାହିଁ । ସେ ଏକାକୀ ଲଢ଼ିପାରେ, ଏପରି ଦଶାରେ ଫଳ ମିଳିବାରେ ଟିକିଏ ବିଳମ୍ବ ହୋଇପାରେ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଯୁଦ୍ଧରେ କେବଳ ଆତ୍ମ ପ୍ରସ୍ତୁତି ପ୍ରୟୋଜନ । ଆମକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସଂଯମଶୀଳ ହେବାକୁ ହେବ । ଏହି ପ୍ରସ୍ତୁତି ପାଇଁ ପ୍ରୟୋଜନ ହେଲେ ଗିରି ଗୁହାରେ ରହି ମଧ୍ୟ ତାହା ସାଧନ କରିବାକୁ ହେବ ।

ଏହି ପ୍ରକାରର ପ୍ରସ୍ତୁତିରେ ଯେଉଁ ସମୟ ଅତିବାହିତ ହୁଏ, ତାହା ବୃଥାଗଲା ବୋଲି ଭାବିବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ଜଗତର ଉଦ୍ଧାରପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାରେ ଯୀଶୁଙ୍କୁ ଚାଳିଶ ଦିନ ଜଙ୍ଗଲରେ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ବୁଦ୍ଧଙ୍କୁ ଏହି ପ୍ରସ୍ତୁତି ପାଇଁ ବର୍ଷ ବର୍ଷ ସମୟ ଲାଗିଥିଲା । ସେମାନେ ଏପରି କରି ନ ଥିଲେ କ୍ୱଚିତ ଯୀଶୁ ଓ ବୁଦ୍ଧ ପାଲଟି ଥାନ୍ତେ । ସେହିପରି ସତ୍ୟ ପାଳନ ଓ ପରୋପକାର ସାଧନ ନିମିତ୍ତ ଆମର ଶରୀରକୁ ଉପଯୁକ୍ତ କରିବାକୁ ହେଲେ, ପ୍ରଥମେ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ, ଅହିଂସା ଓ ସତ୍ୟ ଆଦି ଗୁଣରେ ସମ୍ୟକ୍ ବିକାଶ କରି ଆତ୍ମିକ ବଳ ବଢ଼ାଇବାକୁ ହେବ । ତାହା ପରେ ଆମେ ପ୍ରକୃତ ଦେଶସେବା କରିବାକୁ ଯୋଗ୍ୟ ହେଲୁଣି ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ ।

ଲୋକଙ୍କ ଭିତରୁ ଭୀରୁତାକୁ ହଟାଇ ପୌରୁଷ ଭରିଦେବା ଓ ପ୍ରକୃତ ମାନବିକତା ବିକାଶ କରିବା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସଂଘର୍ଷର ହେତୁ ଏବଂ ସେଠା ସରକାର ସହିତ ସଂଘର୍ଷ ଏହାର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର ଥିଲା ।

ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ, ତା ୧୮।୮।୧୯୧୭

୧୫୫

ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ପ୍ରତିଜ୍ଞାର ସ୍ଥାନ

(ଖେଡ଼ା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସଞ୍ଚାଳନର ଭୂମିକାରୂପେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ନଡିଆଡ଼ଠାରେ ତା ୨୨।୩।୧୯୧୮ରିଖରେ ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚ ହଜାର ଲୋକଙ୍କ ସଭାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଭାଷଣ ।)

ଫସଲ ଯେତିକି ଫଳିଥିବ ଠିକ୍ ସେହି ଫସଲରୁ ଖଜଣା ଦିଆଯିବା ଉଚିତ । ଫସଲ ନଷ୍ଟହେବା ସତ୍ତ୍ୱେ ଚାପଦେଇ ସରକାର ତାହା ଅସୁଲ କରିବାକୁ ଗଲେ ତାହା ଅସହ୍ୟ ହେବ । କିନ୍ତୁ ସରକାରୀ ମତ ଯାହା ହେଲେ (ଅନ୍ୟାୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ) ବି ଠିକ୍ ବୋଲି ମାନିନେବା ଯେପରି ଏ ଦେଶର ନିୟମ ପାଲଟିଗଲାଣି । ଲୋକ ଯେତେ ଠିକ୍ ବାଟରେ ଥାଆନ୍ତୁ ପଛକେ ସରକାର ମନମୁଖୀକାର୍ଯ୍ୟ କରିବେ, ଏହା ଅସହ୍ୟ । ଯେ କୌଣସି କଥା ହେଲେ ବି ଯଦି ତାହା ପ୍ରକୃତ ନ୍ୟାୟ ହୋଇଥାଏ, ସମସ୍ତଙ୍କର ସ୍ୱୀକୃତି ପାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରାଯିବ । ଅନ୍ୟଥା, ତାହାର ପରିବର୍ତ୍ତନ କରାଯିବ । କୃଷୀ ଓ ସମୀକ୍ଷାକାରୀମାନଙ୍କ ସାକ୍ଷୀରୁ ପ୍ରମାଣ ମିଳୁଛି ଯେ ଫସଲ ହୋଇନାହିଁ; ସରକାର କହନ୍ତି ଯେ ଭଲଫସଲ ହୋଇଛି । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ସରକାରଙ୍କୁ ଲୋକମାନେ ସଫା ସଫା କହିଦେବେ ଯେ, "ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଆଖି ଅଛି, କାନ ଅଛି, ବୁଦ୍ଧି ମଧ୍ୟ ଅଛି ।" ଲୋକେ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ନିକଟରେ ମୁଣ୍ଡନୁଆଇଁବେ ନାହିଁ । ବର୍ଷକ ପାଇଁ ଖଜଣା ବାକି ରଖାଇ, ତାହାର ସୁଧରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ଆଶାରେ କୃଷୀମାନେ ମିଛ କହୁଅଛନ୍ତି, ଏ କଥା ବିଶ୍ୱାସଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ । ହଜାର ହଜାର ଲୋକଙ୍କୁ ମିଛୁଆ ବୋଲି କହିବା କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଅନୁଚିତ । ଏଣୁ ଆମକୁ ପ୍ରମାଣ କରିଦେବାକୁ ହେବ ଯେ ନ୍ୟାୟଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆମର ଦାବୀ ଯଥାର୍ଥ ଅଟେ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ମୋର ପରାମର୍ଶ ହେଉଛି ଯେ ଯଦି ସରକାର ଆମର ଦାବିକୁ ସ୍ୱୀକାର ନ କରନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ ସ୍ପଷ୍ଟ କହିଦେବାକୁ ହେବ ଯେ ଆମେ ଖଜଣା ଦେବୁ ନାହିଁ ଏବଂ ସେହି କାରଣରୁ ଯାହା ଦୁଃଖ ଆସୁପଛକେ ତାକୁ ସହିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛୁଁ ।

ଯେଉଁସବୁ ଜାତି ବା ରାଷ୍ଟ୍ର ଉନ୍ନତ ହୋଇଛନ୍ତି, ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ପ୍ରଥମେ କଷ୍ଟ-ସହିଛନ୍ତି । ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଜମିରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେବାକୁ ପଡିବ ତ ତାକୁ ସ୍ୱାଗତ କରି କଷ୍ଟସହିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବେ । କେତେକ ଏପରି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ବିଦ୍ରୋହ ବା ରାଜଦ୍ରୋହ ଆଖ୍ୟା ଦେଇ ପାରନ୍ତି । ମାତ୍ର ଏଥିରେ ସେପରି କିଛି କଥା ନାହିଁ । ଆମକୁ କଷ୍ଟ ତ ସହିବାକୁ ପଡିବ । କିନ୍ତୁ କାହାରପ୍ରତି ଦ୍ରୋହ କରିବାର କିଛି ନାହିଁ । ଫସଲ

ନ ଫଳିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଉପରୁରେ ଖଜଣା ଦେବାକୁ ଯିବା ଖାରୁଜା ଅଟେ । ଆମେ ମନୁଷ୍ୟ, ପଶୁ ତ ନୋହୁଁ । ସତ୍ୟର ଖାତିରରେ ଦୃଢ଼ତାପୂର୍ବକ ପରିଷ୍କାର 'ନାଁ' କହିବାର ନାମ ହିଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଅଟେ । ଆମେ ସମସ୍ତେ ଏଠାରେ ଆଜି ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଭିତ୍ତି ପକାଇ ତାହା ଉପରେ ମଣ୍ଡପ-ରଚନାର ଆଶା ରଖି ଏକାଠି ହୋଇଛୁଁ । ସରକାରଙ୍କୁ ଖଜଣା ନ ଦେଇ ତାଙ୍କ ସହିତ ଆମକୁ ଲଢ଼ିବାକୁ ହେବ । ଏହି ଲଢ଼େଇରେ ଯାହା କିଛି କଷ୍ଟ ଆସିବ ତାକୁ ସବୁ ସହିବା ପାଇଁ ଆମକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏଣୁ କି କି କଷ୍ଟ ଆସିବାର ସମ୍ଭାବନା ଅଛି ସେ କଥା ବିଚାର କରିନେବା ଠିକ୍ ହେବ ।

୧ । ସରକାର ଆମର ଦ୍ରବ୍ୟ ବିକ୍ରୟ କରି ଖଜଣା ଅସୁଲ କରିପାରେ ।
୨ । ଏକଚତୁର୍ଥାଂଶ ଜୋରିମାନା ଦେବାକୁ ପଡ଼ିପାରେ ।
୩ । ଜାଗିର ଜମିସବୁ ବାଜ୍ୟାପ୍ତି କରି ନିଆଯାଇପାରେ ।
୪ । ଲୋକେ ଉତ୍ପାତ କରୁଛନ୍ତି ଏହି ଅଭିଯୋଗ କରି ସରକାର ଲୋକଙ୍କୁ ଜେଲଦଣ୍ଡ ଦେଇପାରନ୍ତି ।

ଉତ୍ପାତ ଶବ୍ଦଟା ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ କୁହାଯାଇଛି । ଏହା ମୋତେ ବଡ଼ ଅଡ଼ୁଆ ଲାଗେ । ଯେ ସତ କହୁଛି ତାକୁ ଉତ୍ପାତକାରୀ ବୋଲି କିପରି କୁହାଯିବ ? ତାକୁ ବୀର ଆଖ୍ୟା ଦେବା ହିଁ ସଙ୍ଗତ । ଜଣେ ଧର୍ମଲୋକର ସୁବିଧା ହେଲେ ଗରିବକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ଖାତିରରେ ସେ ଖଜଣା ଦେଇ ପାରେ, ଏହା ତା'ର ଉତ୍ପାତ ନୁହେଁ—ବୀରତା ।

ଏପରି କରିବାକୁ ଯାଇ ତାକୁ ଗ୍ରାମ ଛାଡ଼ିବାକୁ ପଡ଼ିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ତାହା କରିବ । ଯେ ଏଥିପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିବେ, ସେ ଏହାକୁ ବ୍ରତରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିପାରନ୍ତି ।

ସତ୍ୟାଗ୍ରହପାଇଁ ଶପଥ ନେବା କଠିନ ବ୍ୟାପାର । ପୁଣି ତାକୁ ପୂରା କରିବା ଆହୁରି ଦୁରୂହ । ପ୍ରତିଜ୍ଞା ନେଇ ତାକୁ ଭାଙ୍ଗିବା—ଅର୍ଥାତ୍ ଈଶ୍ୱର ବିମୁଖ ହେବା, ମୋତେ ବଡ଼ ଅସହ୍ୟ ବୋଧହୁଏ । ଆପଣମାନେ କେହି ଯଦି ମିଥ୍ୟା ଶପଥ କରି ମୋତେ ଠକାନ୍ତି, ଏଥିରେ ମୋର ଗଭୀର ଦୁଃଖ ହେବ । ସେହି ଦୁଃଖର ଆବେଶରେ ଅତି କୂଟପଦକ୍ଷେପ ନେଇ ମୋତେ ଉପବାସ କରିବାକୁ ପଡ଼ିପାରେ । ଏହି ଉପବାସର ଦୁଃଖ ଅପେକ୍ଷା ମୋତେ କେହି ଧୋଖାଦେବା ଅଧିକ ବାଧେ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ପ୍ରତିଜ୍ଞାର ମୂଲ୍ୟ ଢେର ବେଶୀ ଏବଂ ଏହାକୁ ଶେଷପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଳନକରିବା ଏକାନ୍ତ ପ୍ରୟୋଜନ । ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ନାମରେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ନେଇ ତାକୁ ଭାଙ୍ଗିବା କୌଣସି ଅବସ୍ଥାରେ ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ମୋର ଆତ୍ମାହୁତିରେ ଯଦି ସହସ୍ର ଲୋକଙ୍କର ପ୍ରତିଜ୍ଞାପାଳନ ହୋଇପାରନ୍ତା, ତେବେ ଏ ଦେହ ଛାଡ଼ିବାରେ ମୋର ସୁଖ ଅଛି । ଲଢ଼ିବାର ଇଚ୍ଛା ଥିଲେ ଦୃଢ଼ ନିଶ୍ଚୟ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଯଦି କେହି କହେ ଯେ 'ଯଥାସମ୍ଭବ ଲାଗିରହିବି; କିନ୍ତୁ ବହୁତ ଜୁଲମ ହେଲେ କ'ଣ ହେବ କହିପାରିବି ନାହିଁ', ସେଥିରେ ମୋର ଦୁଃଖ ହୁଏନାହିଁ । ପ୍ରତିଜ୍ଞାଭଙ୍ଗପୂର୍ବକ ମୋତେ ଆଘାତ କରିବା ଅପେକ୍ଷା ଯଦି କେହି ରାତିରେ ଆସି ମୋର ବେକ କାଟିଦିଏ ମୁଁ ତାକୁ କ୍ଷମା କରିବି ।

ଶେଷୋକ୍ତ ଅପରାଧୀର କ୍ଷମାପାଇଁ ମୁଁ ଈଶ୍ୱରଙ୍କଠାରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବି । ମାତ୍ର ଅପରକୁ ମୁଁ କଦାପି କ୍ଷମା ଦେଇପାରିବି ନାହିଁ ।

ଏଇଥିପାଇଁ ଭାଇମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ନମ୍ରତାରସହିତ କହୁଛି କି ଯାହା କିଛି ନିଷ୍ପତ୍ତି କରନ୍ତୁ ପଛକେ ଖୁବ୍ ସାବଧାନ ହୋଇ କରନ୍ତୁ । ଯେ ନିଜର ପ୍ରତିଜ୍ଞାରେ ଦୃଢ଼ରହିବେ, ସେ ଉନ୍ନତ ହେବେ । ସେହିପରି ଉନ୍ନତ ହେଲେ ସରକାର ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଆଦର ଦେଖାଇବେ । ଆପଣମାନଙ୍କ ନିଷ୍ଠାରେ ତାଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମିବ । ପ୍ରତିଜ୍ଞାଭଙ୍ଗକାରୀମାନେ ନା ଦେଶର କାମରେ ଆସିବେ, ନା ସରକାରଙ୍କର, ନା ଈଶ୍ୱରଙ୍କର କାମରେ ଆସିବେ ?

ଏହିହେତୁ ମୁଁ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ପଚାରିବା ଓ ସମ୍ମତି ନେବାକୁ ଚାହୁଁଛି ଯେ ଆପଣମାନେ ଲଢ଼େଇପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କି ନୁହେଁ ? ମୁଁ ପ୍ରତିଜ୍ଞାପତ୍ର ରଚନା କରିବି, ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ନେବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ସେମାନେ ଆଶ୍ରମକୁ ଆସି ନିଜର ସ୍ୱାକ୍ଷର ଦେବେ । ମୋର ସେମାନଙ୍କୁ ଏକମାତ୍ର ପ୍ରାର୍ଥନା ଯେ କଷ୍ଟ ସହନ୍ତୁ ଓ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ପାଳନ କରନ୍ତୁ; କିନ୍ତୁ ଖଜଣା ଅସୁଲ୍ ନ ଦିଅନ୍ତୁ । ଏହି ଭାବ ସରକାରଙ୍କ ଆଗରେ ପ୍ରମାଣ କରି ଦିଅନ୍ତୁ ଯେ ଆପଣମାନେ କଷ୍ଟ ସହିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛନ୍ତି ।

—ଗୁଜରାଟୀରୁ, ତା ୨୨।୩।୧୯୧୮ ଖେଡ଼ା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ତଥା
ସ. ଗାଂ.ବା. ୧୪ଶ ଭାଗରୁ ।

୧ । ଆପଣମାନଙ୍କ ହୃଦୟରୁ ସାହସହୀନତାକୁ ଦୂର କରିବା ମୋର କାମ । ଭାରତର ପ୍ରାଚୀନ ଗୌରବକୁ ଫେରାଇ ଆଣିବାକୁ ମୁଁ ଚାହେଁ ।

୨ । ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ସୀତା ଥିଲେ ଓ ଏ ଯୁଗରେ ମଧ୍ୟ ସୀତା ଜନ୍ମହେବା ଉଚିତ ଏବଂ ଲବକୁଶଭଳି ବୀରର ମାଆ ହେବା ଉଚିତ ।

୩ । ଭଗବାନ ଆମକୁ ଜନ୍ମ ଦେଇଛନ୍ତି, ସେହି ନ୍ୟାୟ ଦେବେ ।

ତା. ୧।୪।୧୯୧୮ ଖେ. ସ. ତଥା ସ. ଗାଂ. ବା. ୧୪ଶ ଭାଗରୁ

୧୬

କଷ୍ଟସହନରୁ କଷ୍ଟମୁକ୍ତି

ପ୍ରତିଜ୍ଞା ନ କରିବା ବୁଦ୍ଧିମତ୍ତା, କିନ୍ତୁ ଥରେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଲେ ତାକୁ ଅବଶ୍ୟ ପାଳନ କରିବା ଉଚିତ । କେହି କହିବେ ଯେ ମାତ୍ର ଗୋଟିଏ ବର୍ଷପାଇଁ ଖଜଣା ବାକି ରଖିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏହି ଲଢ଼େଇ ହେଉଛି । ହଁ, ତାହା ସତ, କିନ୍ତୁ ଏହା ପଛରେ ଏକ ଅତି ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଭିପ୍ରାୟ ଅଛି ଏବଂ ଆମେ ତାହାରପାଇଁ ଏ ଲଢ଼େଇ କରୁଛୁଁ । ସେ ଅଭିପ୍ରାୟ ହେଉଛି ଆମକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ନିର୍ଭୟ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଆମେ ପୁରୁଷ ହେଉ ବା ସ୍ତ୍ରୀ ହେଉ, ଆମକୁ ଭୟ ଶୋଭା ପାଏନାହିଁ ।

ସରକାର ଆମର ଗାଈ ଗୋରୁ ନେବେ; ନଅନ୍ତୁ । ସୁନା ରୂପାର ଗହଣା ନେଇଯିବେ, ନଅନ୍ତୁ, କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ କଥା ଆମେ ତାକୁ ଦେବାନାହିଁ—ସେ କଥାଟି ହେଉଛି ଆମର ଆତ୍ମସମ୍ମାନ । ଯେ ଆତ୍ମସମ୍ମାନ ରଖିବାକୁ ଅକ୍ଷମ ତାହାର ଧର୍ମ ଉପରେ ଆସ୍ଥା ନାହିଁ ବୋଲି ବୁଝାଯିବ । ଯାହାର ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ପ୍ରତି ଭୟ ଅଛି ସେ ଅନ୍ୟ କାହାରକୁ ଭୟ କରେନାହିଁ—ଖେଡ଼ା ରାଜ୍ୟରେ ସୁନା ଫଳେ ଏବଂ ଏଠାରେ ବାରର ବସତି—ଏହିପରି ଲୋକଙ୍କର ଜମି ଓ ତାଙ୍କ ଚେହେରା ଶ୍ରୀହୀନ କାହିଁକି ? ଏହାର କାରଣ ହେଉଛି ଏଠାର ଲୋକେ ସରକାରଙ୍କୁ ଭୟ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେଣି । ଏହି ଭୟରୁ ଲୋକଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କରିବାପାଇଁ ଏ ଲଢ଼େଇର ଅବତାରଣା—ଆମର ଉଦ୍ଧାର ଆମରି ହାତରେ ଅଛି ।

ଏହି ଲଢ଼େଇରେ ଆମକୁ ଅନ୍ୟ ଏକ ମହାନ୍ ମନ୍ତ୍ର ଶିଖିବାକୁ ହେବ । ତାହା ହେଉଛି ଏହି ଯେ ଆମେ ଅସ୍ତ୍ର ନେଇ ଲଢ଼ିବା ନାହିଁ । ଆମକୁ ବନ୍ଧୁକ ତରବାରି ଉଠାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । କେବଳ ସତ୍ୟଦ୍ୱାରା ଲଢ଼ିବାକୁ ହେବ । ଏହି ସତ୍ୟରୂପୀ ଅସ୍ତ୍ର ଯାହା ପାଖରେ ଅଛି ତାର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ—କଷ୍ଟ ସହି କଷ୍ଟରୁ ମୁକ୍ତ ହେବାର ନାମ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ।

ତା୧୦-୪-୧୯୧୮ ଗୁଜରାଟୀରୁ ଖେଡ଼ା ସତ୍ୟାଗ୍ରହରୁ

ଏହି ସଂଘର୍ଷରେ ଆମେ ସରକାରଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଦେବାକୁ ଚାହୁଁ ଯେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ସରକାରଙ୍କ ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇବା ଉଚିତ । ସେମାନଙ୍କର ବିରୋଧ କରି କୌଣସି ରାଜା ରାଜତ୍ୱ କରି ନ ପାରନ୍ତି । ଏହି ସତ୍ୟକୁ ପ୍ରମାଣ କରି ଦେଖାଇବା ମୋ ଜୀବନର ମୁଖ୍ୟ କାମ ବୋଲି ମାନି ନେଇଛି ।

ଆପଣମାନେ ବୁଝନ୍ତୁ—ଆମର ମୁଣ୍ଡ ପଛେ କଟି ଯାଉ ଆମେ ଖଜଣା ଅସୁଲି ଦେବୁ ନାହିଁ । ସରକାରଙ୍କ ଅନ୍ୟାୟ ନିକଟରେ କଦାପି ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଇବୁ ନାହିଁ ।

ତା ୧୧-୪-୧୯୧୮ ଗୁଜରାଟୀ, ଖେଡ଼ା ସତ୍ୟାଗ୍ରହରୁ,

ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଭାଷାକୋଷରେ ପରାଜୟ ଭଳି କୌଣସି ଶବ୍ଦ ନାହିଁ । ଏହାର ଅତି ସହଜ କାରଣ ହେଉଛି ଯେ ଯେଉଁ ପରୀକ୍ଷାରେ ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷକୁ ଅବଶ୍ୟ ହାରିବାକୁ ହୋଇଥାଏ, ଏପରି ଯେଉଁ ପାଶବିକ ବଳର ପରୀକ୍ଷା ଏଥିରେ ତାହାର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ ।

× × × ×

ଆମେ ଆମର ଜୀବନକୁ ପବିତ୍ର ଓ ନିର୍ମଳ ରଖିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ ଦୁଇଟି କଥା ମାନିବାକୁ ହେବ । ଅର୍ଥାତ୍ ଭଲ କଥାରେ ସହଯୋଗ, ମନ୍ଦ ବିଷୟରେ ଅସହଯୋଗ । ଏ ଦୁଇଟି ଜୀବନ ସୂତ୍ର ।

× × × ×

ମୋର ଉପଦେଶ ଓ ଶିକ୍ଷାସବୁ ଭାବୁକମସ୍ତ କିମ୍ବା ଅବ୍ୟବହାରିକ ନୁହେଁ । କାରଣ ଯାହା ପୁରାତନ ମୁଁ ତାହାହିଁ ଶିକ୍ଷା ଦିଏ । ମୁଁ ଯାହା କହେ, ତାକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ

ପରିଣତ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥାଏଁ । ମୋର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ମୁଁ ଯାହା କରିପାରୁଛି ତାକୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି କରିପାରିବେ । କାରଣ, ମୁଁ ଜଣେ ଅତି ସାଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ । ଆମ ଭିତରେ ସବୁଠାରୁ ଦୁର୍ବଳ ଲୋକଠାରେ ଯେଉଁ ଦୁର୍ବଳତା ଓ ପ୍ରଲୋଭନ ଥିବ, ମୋ'ଠାରେ ସେ ସବୁ ଅଛି ।

× × × +

'ପ୍ରାଣୀମାତ୍ରେ ବିଶ୍ୱାସଯୋଗ୍ୟ' ଏହି ଭାବନାର ଭିତ୍ତି ଉପରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଶାସ୍ତ୍ର ରଚିତ ହୋଇଛି । ପରିଶେଷରେ ଏହି ରଚନା ଭୁଲ ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇପାରେ କି ନା କିଏ କହିବ ? ମାତ୍ର ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଯାହାର ବିଶ୍ୱାସ ଅଛି, ସେ କଦାପି କହିବ ନାହିଁ ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଜା ନିକମ୍ମା କିମ୍ବା ରାଜ୍ୟତନ୍ତ୍ରର ସଂସ୍କାର ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବିଷୟକ ଅନ୍ୟ ସ୍ୱୀକୃତିଟି ମଧ୍ୟ ଧ୍ୟାନଯୋଗ୍ୟ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ସ୍ୱୀକାର କରେ ଯେ ତୁଚ୍ଛା ପାପ କେବେହେଁ ଆପଣା ଶକ୍ତିରେ ତିଷ୍ଠିପାରେ ନାହିଁ । ଏହାକୁ ତିଷ୍ଠି ରହିବାପାଇଁ ପୁଣ୍ୟର ଆଧାର ଦରକାର । ଅର୍ଥାତ୍ ଭଲକୁ ଆଶ୍ରୟ କରି ମନ୍ଦଟା କେବଳ ରହିପାରେ । ଏହା ଯଦି ଠିକ୍ ହୋଇଥାଏ, ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ନଷ୍ଟଯୋଗ୍ୟ ଅବସ୍ଥାକୁ ଆସିଥିଲେ ଆପେ ଆପେ ଧ୍ୱଂସ ପାଇଯିବେ । କେବଳ ଆମର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହେଉଛି, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଖରାପ ବୋଲି ଜାଣି ତାହା ସହିତ ସହଯୋଗ ନ କରିବା । ଏହି ବିଚାରଧାରାରୁ ଅସହଯୋଗର ଉତ୍ପତ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଖରାପ ବୋଲି ଜାଣି ସେଥିରେ ଚାକିରି କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଯେପରି ତା'ର ସହାୟତା କରୁଅଛନ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଖରାପ ବୋଲି ଭାବି ସୁଦ୍ଧା ଅନ୍ୟ ଖରାପ ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନରେ ତାହାର ବିନାଶ ଚାହୁଁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଠିକ୍ ସେହିପରି ସହାୟତା କରୁଅଛନ୍ତି । ମନ୍ଦର ବିନାଶ କଦାପି ମନ୍ଦରେ ହୁଏନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମୋ ଭଳି ଯେଉଁ ଲୋକମାନେ, ଭ୍ରମବଶତଃ ହେଉ ପଛକେ, ପବିତ୍ର ଭାବନା ଘେନି ସେହି ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକରେ କିଛି ଭଲ ଦେଖିଲେ ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରଶଂସା କରିଥାନ୍ତି, ସେମାନେ ସମ୍ଭବତଃ ସେପରି ପ୍ରଶଂସାଦ୍ୱାରା ତା'ର ସଂସ୍କାର ବା ପରିବର୍ତ୍ତନ ସାଧନ୍ତି କିମ୍ବା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଓ ଅସହଯୋଗ କରିବାର ଅଧିକାର ସେମାନଙ୍କର ଥିବା ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିଥାନ୍ତି ।

ନବଜୀବନ, ତା ୨୪-୧୦-୧୯୨୯

୧୭

ଅସହଯୋଗର ବିନିମୟ ମୂଲ୍ୟ

ଅସହଯୋଗ ସମୟରେ ଯେଉଁମାନେ ସରକାରୀ ଶାସନ ସହିତ ଅସହଯୋଗ କରିଥିଲେ ସେଭଳି କେତେକ କଂଗ୍ରେସୀଲୋକଙ୍କ ଚିଠି ମୋ ପାଖରେ ଅଛି । ସରକାରୀ ଚାକିରି ଛାଡ଼ିଥିବା କେତେକ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଛନ୍ତି । କେହି କେହି ନିଜର ପୁନର୍ନିଯୁକ୍ତି ପାଇଁ ଆନ୍ଦୋଳନ କରୁଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଆନ୍ଦୋଳନର ସମର୍ଥନ ପାଇଁ ସେମାନେ ମୋର ତାତ୍କାଳୀନ

ନିବେଦନକୁ ଉପସ୍ଥାପିତ କରୁଅଛନ୍ତି । ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନବେଳେ ମୁଁ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ସହିତ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ନିବେଦନ କରିଥିଲି । ମୁଁ ଯେତେଦୂର ଜାଣେ, ଦୁଃଖ ଓ କ୍ଷତି ସହିବା ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଶ୍ରେଣୀ କୌଣସି ପ୍ରତିଦାନର ଦାବୀ କରି ନାହାନ୍ତି ସେମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଏବଂ ଏମାନଙ୍କ ଉପରେ ଖୁବ୍ ମୋଟା ଜରିମାନା ହୋଇଥିଲା; ଅର୍ଜନକ୍ଷମ ଆତ୍ମୀୟଙ୍କୁ ହରାଇ ବସିଥିବା କୃଷ୍ଣ ମୂଳବର୍ଗ, ଓକିଲାତି ଛାଡ଼ି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁର୍ଗତି ଅବସ୍ଥାରେ ପହଞ୍ଚିଥିବା ଓକିଲମାନେ, ପଢ଼ା ଛାଡ଼ିବା ଫଳରେ ଆପଣାର ଶିକ୍ଷା ଓ ଭବିଷ୍ୟତର ସବୁ ଆଶାକୁ ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦେଇଥିବା ଛାତ୍ରଗଣ, ସେମାନଙ୍କ ବିଚାର ଥିଲା ଯେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାପୂର୍ବକ କଷ୍ଟସହନ ହିଁ ଏହାର ପୁରସ୍କାର । ତେଣୁ ସେହି କଷ୍ଟସହନ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବିନିମୟର ଆଶା ରଖେ ନାହିଁ ।

ମୋ ମତରେ ଉକ୍ତ ଭୂତପୂର୍ବ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀଗଣ ନିଃସନ୍ଦେହରେ ଏପରି ଏକ ଶ୍ରେଣୀ, ଯେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ ନ୍ୟୂନତମ କ୍ଷତି ସହିଛନ୍ତି । ପୁଣି ଏତେ ବର୍ଷ ହେଲାଣି, ସେମାନେ ଯଦି କୌଣସି କାମରେ ନ ଲାଗି ବେକାର ବସିଥାନ୍ତି, ତେବେ ରାଜ୍ୟର କୌଣସି କାମ ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ଯୋଗ୍ୟତା ଅଛି ବୋଲି ପ୍ରମାଣ କରିବା ଅତି ମୁସ୍କିଲ ହେବ । କଂଗ୍ରେସୀଲୋକଙ୍କପାଇଁ ସରକାରୀ ଚାକିରୀ ଆର୍ଥିକ ଉନ୍ନତିର ଦ୍ୱାର ନୁହେଁ । ତାହା ଜନସେବାର ଏକ ସାଧନ ହେବା ଉଚିତ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୁଁ କହିବି ଯେ କେବଳ ସେହି ଧରଣର କଂଗ୍ରେସବାଦୀ ଲୋକେ ସରକାରୀ ଚାକିରୀରେ ଭର୍ତ୍ତି ହୁଅନ୍ତୁ ଯେଉଁମାନେ ସରକାରୀ ଧାର୍ଯ୍ୟ ବେତନଠାରୁ ବାହାରେ ଅଧିକ ଅର୍ଜନ କରି ପାରନ୍ତେ । ସେମାନଙ୍କୁ ସେତିକବେଳେ ନିଯୁକ୍ତ ଦିଆଯିବ ଯେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କର ଆବଶ୍ୟକତା ଶାସନର କୌଣସି ଅଂଶରେ ଉପଲବ୍ଧ ହେଉଥିବ । 'କଂଗ୍ରେସର ସଂରକ୍ଷଣ'ରେ ଏପରି କୌଣସି କଥା ରହିବା ଆଦୌ ଉଚିତ ନୁହେଁ (ଅର୍ଥାତ୍ ଏକ ଦଳ ହିସାବରେ କଂଗ୍ରେସକୁ ନିରାପଦ ରଖିବା ମତଲବରେ କଂଗ୍ରେସୀଲୋକଙ୍କୁ ଜୀବିକା ଯୋଗାଇବା ମନୋଭାବ ଅତି ଗର୍ହିତ ଅଟେ ।)

ସୈନିକମାନଙ୍କର ସବୁପ୍ରକାର କ୍ଷତିପାଇଁ କ୍ଷମାପତ୍ର କରି ଦିଆଗଲେ ହିଂସାତ୍ମକ ହେଉ ବା ଅହିଂସାତ୍ମକ ହେଉ—ଯେ କୌଣସି ସଂଗ୍ରାମର ଉତ୍ତେଜନା, ତେଜ ଓ ଉତ୍କର୍ଷତା ସବୁ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଯେତେବେଳେ ସର୍ବସ୍ୱ ଅର୍ପଣ କରିଦିଏ ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତରେ କୌଣସି ପ୍ରତିଦାନର ଆଶା ରଖେ ନାହିଁ, ତେତିକବେଳେ ତାର ନାମ ସାର୍ଥକ ହୋଇଥାଏ । ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଆତ୍ମବଳି ଦେବାରେ ହିଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ପ୍ରଶଂସା । ପ୍ରକୃତରେ ଯଦି ନିଜର ଆଶା ପୂର୍ତ୍ତିକରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରଖି ଲୋକେ କଂଗ୍ରେସ ଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି, ତେବେ ଏହାଦ୍ୱାରା କଂଗ୍ରେସ ଯନ୍ତ୍ରଟି ଚୂର୍ଣ୍ଣବିଚୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯିବ । ପୁଣି କଂଗ୍ରେସ ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କଠାରୁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅଭିଳାଷ ପୂରଣ କରାଇ ନେବାର ଆଶା ରଖିଥିଲେ, ସେମାନେ ନିଜର ନାମ ତ ବୁଡ଼ାଇବେ, ଏବଂ ଶେଷରେ କଂଗ୍ରେସର ପ୍ରତିଷ୍ଠାକୁ ମଧ୍ୟ ଖାଇଦେଇ ବସିବେ ।

ମୋର ଆଶା, ପାଠକମାନେ ଅବଶ୍ୟ ମନେ ରଖିବେ ଯେ, ବାଜ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇଥିବା ଜମି ତାର ପୂର୍ବ ରୟତଙ୍କୁ ଓ୍ୱାପସ ଦେବା ଓ ଉଲ୍ଲିଖିତ ସ୍ୱାର୍ଥ ସାଧନ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରହିଛି । ବାଜ୍ୟାପ୍ତି ଜମିଗୁଡ଼ିକୁ ପୂର୍ବତନ ସରକାର ବୈରତାବଶତଃ ଅପରକୁ ବିକିଦେଇ-ଥିଲେ । ସେ ଜମି ପୂର୍ବ ମାଲିକଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଦେବା ସହଜ ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ମଧ୍ୟ । ଏହା ଏପରି ଏକ କଥା ଯେପରିକି ଦେଶର କୌଣସି ଅଂଶକୁ ବିଜେତା କେହି ଆସି ଛଡ଼େଇ ନେଲା, ପୁଣି ତାହାର ମାଲିକକୁ ସେ ଅଂଶ ଫେରାଇ ଦିଆଗଲା ।

ପୁଣି ଯଦି ସତ୍ୟାଗ୍ରହସ୍ଥିର କରିବାକୁ ହୁଏ, ସେତେବେଳେ ପ୍ରଜାର ଜମିକୁ ବିକିବା ପୂର୍ବରୁ ସରକାରକୁ ପଚିଶଥର ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ଏବଂ ଦେଶଭକ୍ତଙ୍କର କ୍ଷତି ଘଟାଇ ଦେଶଦ୍ରୋହୀମାନେ ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ପତ୍ତିରୁ ଲାଭ ଉଠାଇବାକୁ ସାହସ କରିବେ ନାହିଁ ।

—ଇଂରାଜୀ ହରିଜନ, ତା ୩-୧୨-୧୯୩୮

ଏକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତରରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ କହିଥିଲେ :

"ଯଦି ତୁମେ ତୁମ ଘରର ଏକମାତ୍ର ଅର୍ଜନକ୍ଷମ ହୋଇଥାନ୍ତ, ତେବେ ସବିନୟ ଆଇନ୍‌ଭଙ୍ଗ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରିବାପାଇଁ ନିଜର ପରିବାରବର୍ଗଙ୍କୁ ତାର ଭାଗ୍ୟ ଉପରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଯାଇ ପାରନ୍ତ ନାହିଁ । ଯଦି ତୁମେ ଗଠନମୂଳକ କାମକୁ ଉତ୍ସାହ ଓ ଆନ୍ତରିକତାର ସହିତ କରିବ, ତେବେ ଜଣେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ରାଷ୍ଟ୍ରସେବା ଯେତିକି ପରିମାଣରେ କରିପାରେ ତୁମେ ଠିକ୍ ସେତିକି ରାଷ୍ଟ୍ରସେବା କରିପାରିଲ ବୋଲି ଜାଣ ।"

—ସେବାଗ୍ରାମ । ହରିଜନ ସେବକ, ତା ୭-୪-୧୯୪୦

୧୮

ଜଣେ ବିଧବାର ଅସୁବିଧା

ପ୍ର—ମୁଁ ଜଣେ ବଙ୍ଗାଳୀ ବ୍ରାହ୍ମଣଘରର ବିଧବା ଅଟେ । ଆଜିକୁ ଚବିଶ ବର୍ଷ ହେଲାଣି, ବିଧବା ହେବା ଦିନଠାରୁ ମୁଁ ଆହାର ସଂଯମର କଠୋର ନିୟମରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଛି । କୁଟୁମ୍ବ ଭିତରେଥାଇ ମଧ୍ୟ ମୋର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଚୁଲି ଓ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବାସନ । ଆପଣଙ୍କ ସତ୍ୟ ଓ ଅହିଂସାର ଆଦର୍ଶରେ ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ଅଛି । ମୁଁ ୧୯୩୦ ମସିହାଠାରୁ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ଭାବେ ଖଦଡ଼ ପିନ୍ଧୁଛି ଓ ନିୟମିତ ସୂତା କାଟୁଛି । ଢାକା ଜିଲ୍ଲାର ଏକ ହରିଜନ ଗ୍ରାମରେ ଆମ ମହିଳା ସମାଜ ଗୋଟିଏ ହରିଜନ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଖୋଲିଛନ୍ତି । ମୁଁ ସେଠାକୁ ଯାଏଁ, ହରିଜନଙ୍କ ସହିତ ମିଶେଁ, ମୁସଲମାନ ଭଉଣୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଶୁଭେଚ୍ଛା ରଖି ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ମିଳାମିଶା କରେଁ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ କୌଣସି ହରିଜନ କିମ୍ବା ଅବ୍ରାହ୍ମଣ ଜାତି ସାଙ୍ଗରେ ଖିଆପିଆ କରିପାରେ ନାହିଁ ।

ମୋ ପରି ଖଦଡ଼ଧାରିଆଁ ବିଧବାମାନେ ନିଷ୍କ୍ରିୟ ବା ସକ୍ରିୟ କୌଣସି ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇ ପାରିବେ କି ନାହିଁ ?

ଉତ୍ତର—କଂଗ୍ରେସ-ବିଧାନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସେଥିରେ ଭର୍ତ୍ତିହେବାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଧିକାର ତୁମର ଅଛି ଏବଂ ତୁମେ ସେହି ଅଧିକାରକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିପାର। ମାତ୍ର ଯେତେବେଳେ ମୋତେ ପଚାରିଛ, ମୁଁ ତୁମକୁ ସେଥିରୁ ବିରତ ରହିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେବି। ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରଥାନୁସାରେ ଧାର୍ଯ୍ୟ ନିୟମକୁ ବଙ୍ଗାଳୀବିଧବାମାନେ କିପରି ଠିକ୍‌ଭାବରେ ପାଳନ କରିଥାନ୍ତି, ତାହା ମୁଁ ଜାଣେ। କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ବିଧବା ଦେଶ କାମରେ ପୁଣି ଅହିଂସାତ୍ମକ ରୀତିରେ ନିଜକୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଛି, ତାର ଅନ୍ୟ କାହାରି ସହିତ ପାନ ଭୋଜନରେ କୌଣସି ଦ୍ୱିଧା ରହିବା ଅନୁଚିତ। ଯେ କୌଣସି ଲୋକ ହେଉ ପଛକେ ତାହା ସହିତ ପଂକ୍ତି ଭୋଜନକଲେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଉନ୍ନତିରେ କୌଣସି ବାଧା ପଡ଼ିବ, ଏପରି କଥାରେ ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ। ପ୍ରଧାନ କଥା ହେଲା ମନୋଭାବ। କୌଣସି ବିଧବା ପ୍ରତ୍ୟେକ କାର୍ଯ୍ୟ ସେବାଭାବରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତହୋଇ କରୁଥିଲେ, ତାହାର ଅବଶ୍ୟ ମଙ୍ଗଳ ହେବ। କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ବିଧବା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନିୟମରେ ପାନ ଭୋଜନାଦି କରି ସୁଦ୍ଧା ଯଦି ତାହାର ହୃଦୟ ପବିତ୍ର ନ ଥାଏ, ସେ ପ୍ରକୃତ ବିଧବା ନୁହେଁ, ଅର୍ଥାତ୍ ବୈଧବ୍ୟବ୍ରତ ପାଳନ କରୁଛି ବୋଲି କୁହାଯିବ ନାହିଁ। ଗୋଟିଏ କଥା ତୁମେ ଜାଣ ଏବଂ ମୁଁ ବି ଜାଣେ ଯେ, ସମାଜ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ପାଇଁ ଯେଉଁ ବିଧିବିଧାନ ଅଛି, ସେସବୁକୁ ବାହାର ଦେଖାଣିଆ ଢଙ୍ଗରେ ପାଳନ କରି ବହୁ ପାପାଣ୍ଡ ଛଦ୍ମଭାବରେ ସମାଜ ମଧ୍ୟରେ ରହିଥାନ୍ତି। ଏଣୁ ମୁଁ ତୁମକୁ ଏହି ପରାମର୍ଶ ଦେବି ଯେ, ଆମ ସମାଜର ଭିନ୍ନ ଜାତିଲୋକେ ଏକାଠି ଖିଆପିଆ କରିବା ବା ସେହିଭଳି ଅନ୍ୟ କଥାମାନଙ୍କରେ ଯେଉଁ ବାଧା ରହିଛି, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ତଥା ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ପ୍ରଗତି ପକ୍ଷେ ବାଧକ ବୋଲି ଜାଣି ସେ ବିଷୟରେ କିଛି ମୁଣ୍ଡ ଖେଳାଅ ନାହିଁ। ନିଜର ହୃଦୟ-ଶୋଧନରେ ଧ୍ୟାନ ରଖ। ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଦଳରେ ମୁଁ ସେପରି ଲୋକଙ୍କୁ ନେବାକୁ ପସନ୍ଦ କରିବି ନାହିଁ ଯେଉଁମାନେ ଆତ୍ମସୁଖରେ ତୁଷ୍ଟ। ମାତ୍ର ଯେଉଁମାନେ ବିବେକ ଖଟାଇ କାମ କରିଥାନ୍ତି ଏବଂ ହୃଦୟ ଓ ମସ୍ତିଷ୍କ ଉଭୟ ପ୍ରତି ଶ୍ରେୟସ୍କର ପ୍ରତୀତ ହେଉଥିବା ଗୋଟିଏ ମାର୍ଗକୁ ବାଛି ନେଇଥାନ୍ତି ସେହିମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ପସନ୍ଦ କରିଥାଏଁ।

—ହରିଜନ, ତା ୧୫-୬-୧୯୪୦

୧୯

ସୁଭାଷବାବୁଙ୍କ ଗିରଫ ଓ ସତ୍ୟାଗ୍ରହନୀତି

(ସୁଭାଷବାବୁଙ୍କ ଗିରଫ ଘଟଣା ଉପରେ କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସମିତି ନୀରବ ରହିବା କାରଣ ଯେଉଁ ଏକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର)

ସୁଭାଷବାବୁ କଂଗ୍ରେସର ସମ୍ମତି ନେଇ ସରକାରୀ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କରି ନାହାନ୍ତି। ସେ ନିଜେ ସ୍ପଷ୍ଟରେ ତାଲି ମାରି ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଘୋଷଣାପୂର୍ବକ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସମିତିର ଆଦେଶ

ଅମାନ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି । ଯଦି ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅନ୍ୟ କୌଣସି କଥାପାଇଁ ନୁହେଁ, ମାତ୍ର କେବଳ ଲଢ଼େଇପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସମିତିର ସମ୍ମତି ଲୋଡ଼ିଥାନ୍ତି, ମୋର ଧାରଣା ସମିତି ସମ୍ମତି ଦେଇ ନ ଥାନ୍ତେ । ଦେଶ ବର୍ତ୍ତମାନ କେବଳ ଏକମାତ୍ର ପ୍ରଶ୍ନ, ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ଏକାଗ୍ର ଚିତ୍ତ ହୋଇଛି । ସମୟ ଆସିଲେ, ଏହାରି ଉପରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆରମ୍ଭ କରିବାପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ଆୟୋଜନ ମଧ୍ୟ କରାଯାଉଛି । ଏଣୁ ସୁଭାଷବାବୁ ଯେଉଁ ପଦକ୍ଷେପ ନେଲେ, ସେ ବିଷୟରେ ସମିତି କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନ କରିବାକୁ ଗଲେ କେବଳ ନିଜର ବିରୋଧମତ ପ୍ରକାଶ କରିଥାନ୍ତେ ।

× × × ×

ସୁଭାଷବାବୁ ଖୁବ୍ ସୁଚିନ୍ତିତଭାବରେ ଏବଂ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସାହସରସହିତ ନିଜର ଯୁଦ୍ଧ-ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ବିଚାରରେ ତାଙ୍କର ରାସ୍ତା ସର୍ବୋତ୍ତମ । ସେ ନିଃସନ୍ଦେହ ଯେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସମିତି ଭୁଲ ରାସ୍ତାରେ ଯାଉଛନ୍ତି ଓ ସମିତିଙ୍କର ଦ୍ୱିଧାପୂର୍ଣ୍ଣ ନୀତିରେ କୌଣସି ଭଲ ଫଳ ହେବ ନାହିଁ । ସେ ମୋତେ ସ୍ପଷ୍ଟ କହିଦେଇଛନ୍ତି ଯେ ଯାହା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସମିତି କରିପାରି ନାହାନ୍ତି, ସେ ତାହା କରି ଦେଖାଇ ଦେବେ । ତାଙ୍କର ଧୈର୍ଯ୍ୟଚ୍ୟୁତି ଘଟିବାରୁ ସେ ବିଳମ୍ବ ସହି ପାରି ନ ଥିଲେ । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କୁ କହିଲି ଯେ ଯଦି ତାଙ୍କ ଯୋଜନାର ପରିଣାମସ୍ୱରୂପ ମୋର ଜୀବିତାବସ୍ଥାରେ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ମିଳିଯାଏ, ତେବେ ସେ ସର୍ବ ପ୍ରଥମେ ମୋ ଠାରୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଜ୍ଞାପନ ତାରବାର୍ତ୍ତା ପାଇବେ ଏବଂ ଯଦି ତାଙ୍କର ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ଚାଲିଥିବାବେଳେ ମୋର ମତ ତାଙ୍କର ଅନୁରୂପ ହୋଇଯାଏ ତେବେ ଖୋଲାମନରେ ମୁଁ ତାଙ୍କର ନେତୃତ୍ୱକୁ ମାନିନେବାର ଘୋଷଣା କରିବି ଏବଂ ତାଙ୍କ ପତାକା ତଳେ ଜଣେ ସୈନିକରୂପେ ଆପେ ଆପେ ଯାଇଁ ଠିଆ ହେବି । କିନ୍ତୁ ତାହା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏ କଥା ମଧ୍ୟ ଚେତେଇ ଦେଇଥିଲି ଯେ ସେ ଭୁଲ ବାଟରେ ଚାଲିଛନ୍ତି ।

ସତ୍ୟାଗ୍ରହଯୁଦ୍ଧରେ ଆଗ୍ରହର ସହିତ ଜେଲ୍ ଯିବା ପ୍ରଶଂସନୀୟ ବୋଲି ଦେଶର ସାଧାରଣ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ହେତୁ କାହାରିକୁ କାରାବାସ ଦଣ୍ଡ ମିଳିଲେ, ତାହା ବିରୋଧରେ ସ୍ୱର ଉତ୍ତୋଳନ ନ କରି ବରଂ ଗୌରବରେ ଅମାନ୍ୟକାରୀର ପ୍ରଶଂସା କରି ଅନ୍ୟ କଂଗ୍ରେସବାଦୀଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ଅନୁକରଣ ନିମିତ୍ତ ଉତ୍ସାହିତ କରିବାର ପ୍ରଥା ପ୍ରଚଳିତ । ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ଯେ ସୁଭାଷ ବାବୁଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସମିତି ଏପରି କରିପାରି ନ ଥାନ୍ତେ । ମୁଁ ଏଠାରେ ଏ କଥା ମଧ୍ୟ କହି ଦେଉଛି ଯେ ଆଜି ଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଯେଉଁ ଗିରଫଦାରୀ ଘଟୁଛି ସେଥିରେ ବିଖ୍ୟାତ କଂଗ୍ରେସୀଲୋକେ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ସମିତି କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନ କରି ନାହାନ୍ତି । ଏହାର ଅର୍ଥ ଏପରି ନୁହେଁ ଯେ, କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସମିତିକୁ କୌଣସି ଦୁଃଖ ଲାଗୁନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଜୀବନସଂଗ୍ରାମରେ ବହୁ ଅନ୍ୟାୟକୁ ମୂକ ଭଳି ସହିଯିବା ବେଳେବେଳେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହୋଇ ଉଠେ । ଯଦି ସ୍ୱେଚ୍ଛାକ୍ରମେ ସେତିକ ସହିଯିବା ସମ୍ଭବ ହୁଏ, ତହିଁରୁ ଏକ ବିରାଟ ଶକ୍ତିର ଉଦୟ ହେବ ଏବଂ ଆମର ଅହିଂସା ବିବେକପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଜ୍ଞାନମୟୀ ହୋଇଥିଲେ ସେହି ଶକ୍ତି ସର୍ବ ବିଜୟିନୀ ହୋଇ ପାରିବ ।

—ସେବାଗ୍ରାମ ହରିଜନ, ତା ୮-୭-୧୯୪୦ ହରିଜନ ସେବକ, ତା ୧୩-୭-୧୯୪୦

୬୦

ସିନ୍ଧୁ ପ୍ରଦେଶର ହିନ୍ଦୁ ଓ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

(ଶ୍ୟାମଲାଲ ଗିଦ୍‌ୱାନୀ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କଠାରୁ ହିଂସାମାର୍ଗରେ ଆତ୍ମରକ୍ଷାର ପରାମର୍ଶ ଲୋଡ଼ିଥିଲେ । ଏହାର ଉତ୍ତରରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଲେଖିଥିଲେ)

ଯେଉଁଦିନ ଏହି ପତ୍ର ମୁଁ ପାଇଲି, ସେହିଦିନ ଖବର କାଗଜରେ ପଢ଼ିଲି ଯେ ନିଜ ନିଜର ଦୈନନ୍ଦିନ କାମରେ ଲାଗିଥିଲାବେଳେ ପାଞ୍ଚଜଣ ହିନ୍ଦୁଙ୍କୁ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ହତ୍ୟା କରାଯାଇଅଛି । ପୁଣି ଆଜିକାଲି ଯେପରି ଦେଖାଯାଉଛି, ହତ୍ୟାକାରୀମାନଙ୍କ ସନ୍ଧାନ ସୁଦ୍ଧା ମିଳୁ ନାହିଁ । ହିନ୍ଦୁମାନେ ସିନ୍ଧୁ ପ୍ରଦେଶରୁ ପଳେଇ ଯାଆନ୍ତୁ ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନେଇ ଏପରି ଘଟଣାମାନ ଜାଣିଶୁଣି କରାଯାଉଛି କି ? କିମ୍ବା ଏହାର ଅନ୍ୟ କିଛି କାରଣ ଅଛି ? ସେହି ପ୍ରଦେଶର କାହାରିକୁ ନା କାହାରିକୁ ଏହାର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ହେବ ।

ଶ୍ରୀ ଗିଦ୍‌ୱାନୀଙ୍କର ଅହିଂସା ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ମତରେ ମୋର ପରାମର୍ଶ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଶିକ୍ଷାର ବିରୁଦ୍ଧାଚରଣ । ତାଙ୍କ ଯୁକ୍ତିର ସପକ୍ଷରେ ସେ ଦୃଢ଼ ଓ ବଳବାନ୍ କାରଣମାନ ଦର୍ଶାଇ ପ୍ରମାଣ କରୁଅଛନ୍ତି ଯେ ସେଠାରେ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଅହିଂସା ମାର୍ଗକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିବା ଅସମ୍ଭବ । ତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ହିନ୍ଦୁମାନେ ସେ ଅଞ୍ଚଳ ଛାଡ଼ି ନ ପାରିବା ଯୁକ୍ତି ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ । ପୁଣି ସେ ମୋ'ଠାରୁ ଆଶା କରୁଛନ୍ତି ଯେ ମୁଁ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କୁ ଶସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଆତ୍ମରକ୍ଷା କରିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦିଏଁ । ଏହା ଠିକ୍ ସେହି ଭଳି କଥା ଯେ ଜଣେ ଭାରତୀୟ ବୈଦ୍ୟଙ୍କୁ ଗ୍ରୀସ୍‌ର ଚିକିତ୍ସା ଶାସ୍ତ୍ରର ବିଧାନମତେ ଔଷଧ ଦେବାକୁ କହିବା । ସେ ବୈଦ୍ୟ କ'ଣ ଠିକ୍ ଔଷଧ ଦେଇ ପାରିବେ ? ମୁଁ ନିଜେ ଶସ୍ତ୍ରଚାଳନା ଜାଣି ନ ଥିବାବେଳେ ମୋର ପରାମର୍ଶ କେଉଁ କାମରେ ଆସିବ ? ଶ୍ରୀ ଗିଦ୍‌ୱାନୀ ଏପରି ଏକ ବୈଦ୍ୟଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଆନ୍ତୁ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଶସ୍ତ୍ରକଳାରେ ପାରଦର୍ଶୀ ଥିବେ ଏବଂ ତାହା ଶିକ୍ଷାଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିବେ । ମୁଁ ବହୁବାର କହି ସାରିଛି ଯେ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଅହିଂସା ମାର୍ଗରେ ବିଶ୍ୱାସ ନ ଥିବ ସେମାନଙ୍କୁ ଶସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ହିଁ ଆତ୍ମରକ୍ଷା କରିବାକୁ ହେବ । କିନ୍ତୁ ଯଦି ସେମାନେ ତାହା କିପରି କରିବେ ବୋଲି ମୋତେ ପଚାରନ୍ତି ମୋର ଏକମାତ୍ର ଉତ୍ତର ହେବ ଯେ 'ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ ।'

ମୋ ମତରେ, ଶ୍ରୀ ଗିଦ୍‌ୱାନୀ ଏପରି ଭୟାବହ ଘଟଣାରେ ମୋର ପରାମର୍ଶ ଲୋଡ଼ିବାଦ୍ୱାରା ଏହାର ଗୁରୁତ୍ୱ ନଷ୍ଟ ହେଉଛି । ଯେଉଁ ସାହାଯ୍ୟ ସେ ଆଶା କରୁଛନ୍ତି ତାହା ମୋ ପକ୍ଷରେ ଦେବା ଅସମ୍ଭବ । ଯଦି ତାଙ୍କର ଶସ୍ତ୍ର ଉପରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ଥାଏ ତେବେ ସେ ନିଜେ ଶସ୍ତ୍ରଚାଳନାର ବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା କରନ୍ତୁ । ତାହାହେଲେ ଅନ୍ୟ ଭୟଗ୍ରସ୍ତ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କୁ ସେହି ମାର୍ଗ ଦେଖାଇପାରିବେ । ସିନ୍ଧୁ ପ୍ରଦେଶର ନେତାମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସହାନୁଭୂତିର ଆଶା ରଖିବା ବଡ଼ ଭୁଲ୍‌କଥା । ଲେଖାରେ କିଛି ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ଗମ୍ଭୀର ଭାବେ

ଚିନ୍ତା କରି ଗୋଟିଏ ଯୋଜନା ଗଢ଼ନ୍ତୁ । ତାହା ଅହିଂସ ବା ହିଂସାତ୍ମକ ହେବ, ଯେପରି ଯୋଜନା ହେବ ତଦନୁସାରେ ବୀରତ୍ୱ ଓ ଦୃଢ଼ତା ସହକାରେ ଆଚରଣ କରନ୍ତୁ ।

ଏପରି କୁକର୍ମର ଉତ୍ତର ଯେଉଁମାନେ ଦେବେ ସେପରି ମୁସଲମାନମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ଏହା କହିବାକୁ ସାହସ କରୁଛି ଯେ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ବିପଦଗ୍ରସ୍ତ । ଯଦି ସେମାନେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଲୋକଙ୍କର ଏପରି ନିଷ୍ଠୁର ଓ ଅକାରଣ ହତ୍ୟାକୁ ବନ୍ଦ ନ କରିବେ, ତିନେ ଇତିହାସ ସେମାନଙ୍କୁ ନିଃସନ୍ଦେହରେ ଦୋଷୀ ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିବ । ଏହି ଅନ୍ୟାୟକୁ ବନ୍ଦ କରିବାର ଶକ୍ତି ସେମାନଙ୍କର ନାହିଁ ବୋଲି କହିବା କଦାପି ସ୍ୱୀକାର ଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ । ଏପରି ଅତ୍ୟାଚାରୀମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ସମାଜରୁ ଅନ୍ୟୂନ ଗୁପ୍ତ ସହାନୁଭୂତି ମିଳୁ ନ ଥିଲେ ଏପରି ଘଟନା ଘଟିବା ଅସମ୍ଭବ ହୋଇଯାନ୍ତା ।

—ସିମଲା । ହରିଜନ, ତା ୨୯-୯-୧୯୪୦ । ହରିଜନ ସେବକ, ତା ୫-୧୦-୪୦

୨୧

ସହଯୋଗର ସୀମା

ପ୍ରଶ୍ନ—ସରକାରଙ୍କୁ କମ୍ବଳ ବିକ୍ରୀକରିବାର ଅନୁମତି ଖଦୀଭଣ୍ଡାରଗୁଡ଼ିକୁ ଆପଣ ଦେଇଛନ୍ତି ବୋଲି ଶୁଣାଯାଏ । ଏହା କ'ଣ ସରକାରଙ୍କ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ ଉଦ୍ୟମରେ ସହଯୋଗ କରିବା ହେଲା ନାହିଁ ?

ଉତ୍ତର—ହଁ, ମୁଁ ଏ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଛି । ସରକାର ସେ କମ୍ବଳ ସୈନିକମାନଙ୍କପାଇଁ ବା ଅନ୍ୟ କିଛି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କିଣୁଛନ୍ତି ଏ କଥା ପଚାରିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ଅନୁଚିତ । ଯେତେବେଳେ ମନୁଷ୍ୟ ବନ୍ଧୁକ, ତରବାରି କମ୍ବା ବିଷ ମିଶ୍ରିତ ଔଷଧ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରେ ତା' କଥା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର । ବିକ୍ରେତା ପକ୍ଷରେ ଏହା ପ୍ରଶ୍ନ କରିବା ଉଚିତ ହୁଏ ଯେ, ବନ୍ଧୁକ କି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କିଣାଯାଉଛି ଏବଂ ବିଷାକ୍ତ ଔଷଧ ବିକ୍ରେତା ପକ୍ଷରେ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ପ୍ରମାଣ-ପତ୍ର ଦେଖିବା ଦରକାର ହୋଇଥାଏ । ଅପର ପକ୍ଷେ ଚାଉଳ ବିକ୍ରେତା ଏ କଥା ପଚାରି ନ ଥାଏ ଯେ ଚାଉଳ କିଏ ଖାଇବ ? ତା'ର ପଚାରିବା ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ ।

କିନ୍ତୁ ଆପଣ ମୋଠାରୁ ଆହୁରି ଆଗକୁ ଯାଇପାରନ୍ତି । ଆପଣ ଯଦି ଭାବୁଥାନ୍ତି ଯେ ମୋର ଭୁଲ ହୋଇଛି, ସେଥିପାଇଁ ମୋତେ ଗାଳି ଦେଇ ପାରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଆପଣ ଯଦି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥାନ୍ତି ଯେ ଅହିଂସବାଦୀ ପକ୍ଷରେ ସୈନିକମାନଙ୍କୁ ଚାଉଳ ବା କମ୍ବଳ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ଅନୁଚିତ, ତାହାହେଲେ ଅହିଂସାର ସେପରି ଅର୍ଥ କରିବାର ସ୍ୱାଧୀନତା ଆପଣଙ୍କର ଅଛି । କିନ୍ତୁ ମୋ ନିଜ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପ୍ରଶ୍ନ ହେଲେ ଯେଉଁ ଲୋକ କାହାରିକୁ

ହତ୍ୟାକରି ରକ୍ତାକ୍ତ ହାତରେ ମୋ ପାଖକୁ ଆସିଥିବ, ସେହିପରି ଲୋକର ଖାଦ୍ୟପେୟର ସନ୍ନିଧାନ ନେବାରେ ସୁଦ୍ଧା ଦ୍ୱିଧା କରିବ ନାହିଁ । ମୋର ଦୟାଧର୍ମ ବୃତ୍ତି ମୋତେ ଏହାର ବିପରୀତ କିଛି କରିବାକୁ ଦେବ ନାହିଁ ।

—ସେବାଗ୍ରାମ, ହରିଜନ ତା ୧-୨-୧୯୪୨ । ହରିଜନ ସେବକ, ତା ୨୨-୨-୧୯୪୨

୨୨

ସବିନୟ ଅବଜ୍ଞା ଓ ଚକ୍ରଶକ୍ତି

ମ୍ୟାଡ୍ୟାମ ଚ୍ୟାଙ୍ଗ କାଇସେକ—ମୁଁ ଭଲରୂପେ ଜାଣେ ଯେ, ଆପଣଙ୍କ ସବିନୟ ଅବଜ୍ଞା ଭିତ୍ତିରେ ନିଷ୍କ୍ରିୟତା ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଏଭଳି ଶତ୍ରୁ ଯେ ସେମାନେ ସକ୍ରିୟ ସବିନୟ ଅବଜ୍ଞାକୁ ସୁଦ୍ଧା ଖାତିର ଦେଖାଇବେ ନାହିଁ ଏବଂ ଖୁବ ସମ୍ଭବ ଯେ ଅହିଂସା ଉପଦେଶକୁ ଅସମ୍ଭବ କରି ପକେଇବେ ।

ଗାନ୍ଧୀଜୀ—ସେ ବିଷୟରେ ମୁଁ ଏତିକି କହିପାରେ ଯେ ଯେତେବେଳେ ଯେପରି ସମସ୍ୟା ଆସିଛି ତାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାଭଳି ବୁଦ୍ଧି ଈଶ୍ୱର ମୋତେ ଦେଉଛନ୍ତି । ଏଣୁ ଦେଶ ଉପରେ ଚକ୍ରଶକ୍ତି ପକ୍ଷରୁ ଆକ୍ରମଣ ହେଲେ ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କଅଣ ହେବ, ତାହା ଆଜିଠାରୁ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରି କହି ପାରିବି ନାହିଁ । ଏତିକି କହିପାରିବି ଯେ ଈଶ୍ୱର ମୋତେ ଠିକ୍ ବାଟ ନିଶ୍ଚୟ ଦେଖାଇବେ ।

—ଇଂରାଜୀରୁ ଓ୍ୟାର୍ଦ୍ଧାକୁ ଯାଉଥିବାବେଳେ ଟ୍ରେନରେ । ହରିଜନ, ତା୧୨-୨-୧୯୪୨ । ହରିଜନ ସେବକ, ତା ୨୨-୩-୧୯୪୨

୨୩

ଅସହଯୋଗର ପ୍ରଧାନ ସର୍ତ୍ତ—ପ୍ରେମ

"ବର୍ଜନ" କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମାନୁସାରେ ବିଧାନ-ସଭାକୁ ସଦସ୍ୟମାନେ ନ ଯିବା, ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଛାତ୍ରମାନେ ନ ଯିବା ଓ ବିଚାରାଳୟକୁ ମକଦ୍ଦମାପାଇଁ ମହକିଲ ନ ଯିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ । ଏହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସଫଳ ହୋଇ ନ ପାରିଲେ ଉକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟର ପରିଣାମ ବିଷୟରେ ସନ୍ଦେହର ଅବକାଶ ରହିଯିବ ।

କିନ୍ତୁ ଏ ସବୁର ବଡ଼ ଗୁଣ ହେଉଛି ବିପୁଳ ପ୍ରେମ । ଯେଉଁ ଅସହଯୋଗରେ ପ୍ରେମ ନାହିଁ, ତାହା ରାକ୍ଷସୀ; ଓ ପ୍ରେମ ଥିଲେ ତାହା ଐଶ୍ୱରିକ । ହଜରତ୍ ମହମ୍ମଦ ତେର ବର୍ଷକାଳ ମକ୍କାର ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରେମର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଅସହଯୋଗ କରିଥିଲେ ଏବଂ କେବଳ ପ୍ରେମ ବଳରେ ସେମାନଙ୍କର ଆଖି ଖୋଲି ଦେଇଥିଲେ ।

ମୀରାବାଈ ରାଣାକୁମ୍ଭଙ୍କ ସହିତ ଦ୍ୱେଷବର୍ଜିତ ଅସହଯୋଗ କରିଥିଲେ । ରାଣାକୁମ୍ଭ ତାଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଦଣ୍ଡ ଦେଇଥିଲେ ସେ ସବୁ ମୀରା ପ୍ରେମରେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଆମର ଅସହଯୋଗର ମୂଳରେ ପ୍ରେମଅଛି । ତାହା ବିନା ସବୁ ନୀରସ ଓ ଶୂନ୍ୟ । ପ୍ରେମ ଏକ ମୁଖ୍ୟ ଗୁଣ ନୁହେଁ, ତାହା ଏକମାତ୍ର ଗୁଣ ଅଟେ । ଯେଉଁମାନେ ବିଦ୍ୟାଳୟ ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ, ସେମାନେ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ନ ଥିବା ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଦ୍ୱେଷ ଦେଖାଇଲେ ସେମାନଙ୍କର ତ୍ୟାଗ ଶୁଷ୍କ ହୋଇଯିବ । ବିଧାନ-ସଭା ପତି ଏହି ଏକା କଥା ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ । ଯେ ଆମର କଥା ନ ମାନଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରେମରେ ଜିତିବା ଧାର୍ମିକ ବୃତ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଦ୍ୱେଷ କରିବା ରାକ୍ଷସୀ ବା ନାସ୍ତିକ ବୃତ୍ତି ଅଟେ । ସହଯୋଗୀ ଅପର ସହଯୋଗୀ ସହିତ ମିଳାମିଶା କରି ସୁସମ୍ପର୍କ ରଖିବାରେ କୌଣସି ବିଶେଷତ୍ୱ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଅସହଯୋଗୀ ଜଣେ ସହଯୋଗୀ ସହିତ ତୀବ୍ର ମତଭେଦ ସତ୍ତ୍ୱେ ତାକୁ ଭଲ ପାଇବା, ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରିବା ହେଉଛି ବୀରତା ଓ ନମ୍ରତା । ତାକୁ ତୁଚ୍ଛଜ୍ଞାନ କରି ତିରସ୍କାର କରିବା ବା ତା'ର ଦୁର୍ନାମ କରିବାରେ ବଡ଼ପଣିଆ ନାହିଁ, ବରଂ ତାହା ଘରକୁ ଅଭିମାନ ଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ଯାଇ ତା'ର ସେବା କରିବାରେ ବଡ଼ପଣିଆ ପ୍ରକାଶ ପାଏ ।

× × × ×

ଅମେ ଭକ୍ତ କାମକୁ ଯଥାର୍ଥ ଢଙ୍ଗରେ କରି ପାରିନାହୁଁ । ମୁଁ ଏ ବିଷୟରେ କହିଛି ଓ ଲେଖିଛି କିନ୍ତୁ ତାହା ଉପରେ ପ୍ରୟୋଜନ ମତେ ଜୋର ଦେଇ ପାରିନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଆଜି ଅନୁତାପ କରୁଛି । ଆମେ ଅମର ମନ ମଧ୍ୟରୁ (ସରକାରଙ୍କ) ସହଯୋଗୀ-ମାନଙ୍କ ପ୍ରତି, ପାର୍ଶୀ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ଓ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ପ୍ରତି କ୍ରୋଧ ଦୂର କରିବା ଉଚିତ । ଅମେ ସେମାନଙ୍କୁ ବାସନ୍ଦ କରିବା ନାହିଁ, ଧୋବା ଭଣ୍ଡାରୀ କଅାଁ ପାଣି ବନ୍ଦ କରିବା ନାହିଁ, ସେମାନଙ୍କୁ ଖୁଆଇସାରି ଅମେ ଖାଇବା, ସେମାନଙ୍କ ସେବାକରି ଆମେ ସନ୍ତୋଷ ପାଇବା । ଯଦି ଅମେ ପତ୍ୟେକେ ଧର୍ମର ଏହି ନିୟମର ରହସ୍ୟ ବୁଝିପାରିବା, ତେବେ ଓ ଠିକ୍ ସେତିକବେଳେ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ତୁରନ୍ତ ଓ ଅତି ସହଜରେ ଆମକୁ ମିଳିଯିବ । ସୁତରାଂ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ସବିନୟ ଅବଜ୍ଞା କାର୍ଯ୍ୟପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ହେଉଛି ସେଠାରେ ଆମେ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ଏହି କାମ କରିବା, ଅର୍ଥାତ୍ ସେଠାରେ ଯେତେ ସହଯୋଗୀ ଥିବେ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କ ସାଥିରେ ମିଳାମିଶା ଓ ମମତା ଲଗେଇବା ଏବଂ ମତଭେଦ ଥିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ମିତ୍ରତା ପ୍ରକାଶ କରିବା ।

—'ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ', ସଙ୍କଳନ ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗ, ପୃଷ୍ଠା ୩୦୩, ୩୦୪, ୩୦୫ କଲିକତା । ଅନୁବାଦକ ଶ୍ରୀ ଛବିନାଥ ପାଣ୍ଡେୟ । ପ୍ରକାଶକ ବଡ଼ବଜାର କୁମାର ସଭା ।

× × × ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ପକ୍ଷରେ ଅବିନୀତ ହେବା ଅର୍ଥ ଦୁଧରେ ବିଷ ମିଶିଲା ଭଳି—ବିନୟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ କଥା । ବିନୟର ଅର୍ଥ ଏଠାରେ କେବଳ ନମ୍ରତାର ସହିତ ଉପରି କଥା କହିବା ମାତ୍ର ନୁହେଁ; ବିରୋଧୀ ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ମନ ମଧ୍ୟରେ ଆଦରଭାବ ପୋଷଣ ସରଳ ଭାବରେ ତାହାର କଲ୍ୟାଣକାମନା ଓ ତଦନୁରୂପ ବ୍ୟବହାର ହିଁ ପ୍ରକୃତ ବିନୟ ଅଟେ ।

× × × ×

ଅନ୍ୟ ଦେଶପାଇଁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଲଭର ଉପାୟ ଆଉ କିଛି ହୋଇପାରେ, ମାତ୍ର ଭାରତବର୍ଷପାଇଁ ଅହିଂସାତ୍ମକ ଅସହଯୋଗ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ପନ୍ଥା ନାହିଁ ।

—କଂଗ୍ରେସ ଇତିହାସ, ପୃଷ୍ଠା ୩୫୯ ଶସ୍ତା ସାହିତ୍ୟ ମଣ୍ଡଳ, ଦିଲ୍ଲୀ ସନ୍ ୧୯୩୫ ଡିସେମ୍ବର ସଂସ୍କରଣ ।

୬୪

ଚମ୍ପାରଣ-ସତ୍ୟାଗ୍ରହ (ଏପ୍ରିଲ, ୧୯୧୭)

ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ସଂଗ୍ରାମରେ ବିହାରର ଚମ୍ପାରଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ବିଶେଷ ଗୁରୁତ୍ୱ ରହିଛି । ଇଂରେଜମାନେ ପ୍ରାୟ ଶହେ ବର୍ଷଧରି ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ନୀଳଚାଷ କରାଉଥିଲେ । ସେମାନେ ନୀଳ (ରଙ୍ଗ) ପ୍ରସ୍ତୁତକାରୀ କାରଖାନା ମଧ୍ୟ ଖୋଲି ଦେଇଥିଲେ । ବହୁ ଗ୍ରାମର ଖଜଣା ଓ ସେସ୍‌କସ୍ ଆଦାୟ କରିବାର ଠିକା ନେଇଥିବାରୁ ସେ ଗ୍ରାମଗୁଡ଼ିକ ତାଙ୍କ ଆୟତ୍ତାଧୀନ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ସେଠାକାର ଚାଷୀମାନଙ୍କୁ ନୀଳଚାଷ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରାଯାଉଥିଲା । ସେମାନେ ଏପରି ନିୟମଜାରି କରିଥିଲେ ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚାଷୀ ନିଜ କ୍ଷେତରେ ବିଘାପ୍ରତି ପାଞ୍ଚ ତିନି କାଠା ଜମିରେ ନୀଳଚାଷ ଅବଶ୍ୟ କରିବ । ଏହିପ୍ରଥା କ୍ରମେ ପାଞ୍ଚକାଠିଆ ଓ ତିନିକାଠିଆ ନାମରେ ପରିଚିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହିଭଳିଭାବରେ ଗୋରା ଲୋକେ ଚମ୍ପାରଣର ଚାଷୀମାନଙ୍କୁ ବଳପ୍ରୟୋଗ କରି ନୀଳଚାଷ କରାଉଥିଲେ ଏବଂ କେହି ବ୍ୟତିକ୍ରମ କଲେ ତାକୁ ଅତ୍ୟାଚାର ସହିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା ।

ଚାଷୀମାନଙ୍କୁ ନିଜର ଅନିଚ୍ଛାସତ୍ତ୍ୱେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଭଲ ଜମିରେ ନୀଳଚାଷ କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ଆଉ ସବୁ କାମ ପଛକୁ ପକାଇ ଏହି କ୍ଷେତକୁ ଧ୍ୟାନଦେବା ଏବଂ ଫସଲ କାଟି-ନେଇ ନୀଳକୁ ଗୋରାମାନଙ୍କ କୋଠିରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେବାରେ ଅବହେଳା କଲେ ଚାଷୀକୁ ଡଲେଇଲାନ୍ତ କରି ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଏଥିରେ ପୋଲିସ ଓ କଲେକ୍ଟରର ଅମଲାମାନେ ଗୋରାମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ସରକାର ଉପରେ ଚାପ ପକାଇ ନୀଳ ବ୍ୟବସାୟୀ ଗୋରାମାନେ ଏପରି ଆଇନ୍ ପାଶ୍ କରାଇ ନେଇଥିଲେ । ଯେ ଯେଉଁ ଜମିଦାରର ମର୍ଜି ଅନୁସାରେ କ୍ଷେତରେ ଫସଲ ନ କରିବ, ସେ ଜମିରେ ଜମିଦାର ମନଇଚ୍ଛା ଖଜଣା ବଢ଼ାଇ ପାରିବ । ପକ୍‌କା ଖତିୟାନ ଅନୁସାରେ ଟଙ୍କାରେ ଦୁଇଅଣା ବଢ଼ିପାରିବ ଏବଂ ଥରେ ବଢ଼ିଥିଲେ ଆଉ ବୃଦ୍ଧି କରାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ, ଅବଶ୍ୟ ଏପରି ବ୍ୟବସ୍ଥା ଆଇନ୍‌ରେ ଥିଲା ।

ଇଂଲଣ୍ଡଠାରୁ ବେତିୟାର ରାଜାଙ୍କୁ ଋଣ ମଞ୍ଜୁର କରାଇ ଦେଇ ତାଙ୍କଠାରୁ ନୀଳ-ବ୍ୟବସାୟୀ ଗୋରାଲୋକେ କେତେ ଖଣ୍ଡ ଗାଁ ପାଇଁ ଇସ୍ତମରାରିପଟ୍ଟା ହାସଲ କରାଇ ନେଇଥିଲେ । ଏହି ପଟ୍ଟା ବଳରେ ସେମାନେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିମାଣ ରାଜସ୍ୱ ରାଜ୍ୟକୁ

ଦେଇ ତାହା ବିନିମୟରେ ଗ୍ରାମମାନଙ୍କରୁ ସେମାନଙ୍କର ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ ଖଜଣା ଆଦାୟ କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ ଖଜଣା ବଢ଼ାଇଲେ ମଧ୍ୟ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରାପ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ରହୁଥିଲା । ସ୍ଥାୟୀ ଅଧିକାରକୁ ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟ ଗ୍ରାମଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ ପାଇଁ ରାଜ୍ୟରୁ ଠିକା ନେଇଥିଲେ । ବେତିଆ ରାଜ୍ୟ ପ୍ରାୟ କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ ଯାଏ 'କୋର୍ଟ ଅଫ୍ ୱାର୍ଡ଼ସ୍' ଅଧୀନତାରେ ଥିଲା । ଏହି ସମୟରେ ନୀଳବ୍ୟବସାୟୀ ଗୋରାମାନେ ନିଜ ମନ ଇଚ୍ଛାରେ ରୟତମାନଙ୍କୁ ଶୋଷଣ କରିଥିଲେ । ବିହାରର ଅନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳରେ ନୀଳଚାଷର ପ୍ରସାର ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଚମ୍ପାରଣରେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା ।

ଇତିମଧ୍ୟରେ ଜର୍ମାନୀରେ ଅନ୍ୟପଦାର୍ଥରୁ ରଙ୍ଗ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାର ପଦ୍ଧତି ଉଦ୍‌ଭାବିତ ହେଲା । ଫଳରେ ନୀଳର ଆଦର ରହିଲା ନାହିଁ । କ୍ଷତି ହେତୁ ନୀଳଚାଷରୁ ରୟତମାନଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କରି ଦେଇ ଜମି ଉପରେ ଖଜଣା ବୃଦ୍ଧି କରି ଉକ୍ତ କ୍ଷତି ପୂରଣ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଚାଷୀମାନେ ସେମାନଙ୍କର ମତଲବ ବୁଝି ପାରି ନୀଳଚାଷ ସର୍ତ୍ତରୁ ମୁକ୍ତ ହେବାକୁ ଚାହୁଁ ନ ଥିଲେ । ନୀଳବ୍ୟବସାୟୀ ଗୋରା ଲୋକେ ନାନା ଛନ୍ଦ, ଧମକ, ମରାଧରା ଆଦି ନାନା ଉପାୟରେ ଖଜଣା-ବୃଦ୍ଧିର ପଟ୍ଟା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଇ ନେଲେ । ଠିକାଦାରୀର ସୁଯୋଗ ନେଇ ରୟତମାନଙ୍କଠାରୁ ଟଙ୍କା ଅସୁଲ କରୁଥିଲେ କିମ୍ବା ହ୍ୟାଣ୍ଡ୍‌ନୋଟ୍ ଲେଖାଇ ନେଉଥିଲେ । ସେମାନେ ଏହିରୂପେ ହାରାହାରି କୋଡ଼ିଏ ପଚିଶ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଆଦାୟ କରିନେଲେ ।

ଚମ୍ପାରଣର ଯେଉଁଆଡ଼େ ନୀଳଚାଷ ହୋଇ ପାରୁ ନ ଥିଲା ସେଠାରେ ନୀଳକୋଠିଗୁଡ଼ିକ ଶୋଷଣର ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ବାହାର କଲେ । ବେଆଇନ୍ ଭାବରେ ରୟତମାନଙ୍କଠାରୁ ଅନେକ ପ୍ରକାରର କର ଆଦାୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଖଜଣାବୃଦ୍ଧି ରୂପ ଅନ୍ୟାୟ ଚକ୍ରାନ୍ତରେ ସରକାର ନୀଳକୋଠିମାନଙ୍କର ସହାୟତା କରିଥିଲେ ।

ଏହିସବୁ ଚାଲିଥିଲାବେଳେ ପ୍ରଥମ ମହାସମର ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । ସେଥିପାଇଁ ବିଦେଶରୁ ରଙ୍ଗ ଆସିବା ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବାରୁ ନୀଳଚାଷରେ ପୁଣି ଲାଭର ଆଶା ଦେଖାଗଲା । ଯେଉଁ ଚାଷୀମାନଙ୍କୁ ନୀଳଚାଷ ଚୁକ୍ତିରୁ ମୁକ୍ତ ଦେଇଥିଲେ ପୁଣି ତାକୁ ଭାଙ୍ଗି ତାଙ୍କ ଉପରେ ପୂର୍ବ ସର୍ତ୍ତ ଅନୁଯାୟୀ ତିନକାଠିଆ ଚାଷ ପାଇଁ ରୟତଙ୍କୁ ବାଧ୍ୟ କରାଗଲା ।

ସରକାର ଚମ୍ପାରଣ ଜିଲ୍ଲାରେ ପୁନର୍ବାର ଜମିବାଡ଼ି-ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ସେତେବେଳେ ଚାଷୀମାନେ ବୟାନ୍ କରିଥିଲେ ଯେ କରବୃଦ୍ଧି ପଟ୍ଟା ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଜବରଦସ୍ତି ଲେଖେଇ ନିଆଯାଇଛି । ସର୍ଭେ-ସେଟଲମେଣ୍ଟ ଅଫିସରମାନେ ଫଇସଲା ଦେଲେ ଯେ ତାହା ଜବରଦସ୍ତି ଲେଖେଇ ନିଆଯାଇ ନାହିଁ ଏବଂ ଯେଉଁ ବୃଦ୍ଧି କରାଯାଇଅଛି ସେସବୁ ନ୍ୟାୟୋଚିତ ଅଟେ । ରୟତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଘୋର ଅସନ୍ତୋଷ ଓ ଚାଞ୍ଚଲ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ସେମାନେ ଚାରିଆଡ଼ୁ ନିରାଶ ହୋଇ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ।

ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଏହି ଶୋଷଣର କରୁଣ କାହାଣୀରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ନ ପାରି ତଦନ୍ତ ପାଇଁ ସ୍ୱୟଂ ଚମ୍ପାରଣ ଗଲେ । ବାଟରେ ମୁଜାଫରପୁର ପାଖରେ ବହୁ କୃଷୀ ତାଙ୍କୁ ନିଜର ଦୁଃଖ ଜଣାଇଥିଲେ । ନୀଳକୋଠି ସଂଘ ତରଫରୁ 'ପ୍ଲାଣ୍ଟର୍ସ ଆସୋସିଏସନ୍' ଏବଂ ତ୍ରିହୁତ ଡିଭିଜନ୍‌ର କମିଶନର୍ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ଚମ୍ପାରଣ ଯିବାକୁ ବାରଣ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ନିଜ ସଂକଳ୍ପରେ ଅଟଳ ରହିଲେ ।

ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଚମ୍ପାରଣରେ ପହଞ୍ଚିବା ମାତ୍ରେ ରଯ୍ୟତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଦ୍ଭୁତ ଜାଗରଣ ଦେଖାଦେଲା । 'ନୀଳକୋଠି'ର ଭୟ ପାଶୋରି ଦେଇ ସେମାନେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ନିର୍ଭୀକ-ଭାବରେ ସବୁ ଦୁଃଖ ଶୁଣାଇଲେ ।

ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ଗିରଫ କରାଯାଇ ତାଙ୍କ ବିରୋଧରେ ମକଦ୍ଦମା ଚାଲିଲା । ତାଙ୍କୁ କୋର୍ଟରେ ହାଜର କରାଇବାବେଳେ ଇଜଲାସ୍ ଭିତରେ ଏତେ ଭିଡ଼ ହେଲା ଯେ କୋଠରୀର କବାଟ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ବିବୃତି ପରେ ସେ ତଦନ୍ତ କରିପାରିବେ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରାଯାଇ ତାଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ ଦିଆଗଲା ।

ସହସ୍ର ସହସ୍ର ସଂଖ୍ୟକ କୃଷୀ ଆସି ଜମାନ୍‌ବନ୍ଦୀ ଦେଲେ । ଶ୍ରୀ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରସାଦ ଓ ଅନ୍ୟ କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ସାବଧାନ ହୋଇ ଜମାନ୍‌ବନ୍ଦୀ ଲିପିବଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇଥିଲେ ।

କର୍ମକର୍ତ୍ତାଗଣ ବେତିୟା ଓ ମୋତିହାରୀ ଜିଲ୍ଲାର ପ୍ରାୟ ୨୨।୨୫ ହଜାର କୃଷୀଙ୍କ-ଠାରୁ ଜମାନ୍‌ବନ୍ଦୀ ଲେଖାଇ ନେଲେ । ଏ ବିଷୟରେ ସଭାକରି ବକ୍ତୃତା ଦେବାକୁ ବାରଣ ଥିଲା । ଚମ୍ପାରଣର ଜନତା ଭିତରେ ଯେଉଁ ନିର୍ଭୀକତା ଓ ଜାଗରଣ ଦେଖାଗଲା, ସେହି ସ୍ରୋତରେ ନୀଳକୋଠୀର ଅଧିକାରୀ ଓ ପୋଲିସ ପ୍ରଭାବ ତୃଣପରି ଭାସିଗଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ନୀଳକୋଠି ଗୁଡ଼ିକ ରଯ୍ୟତଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଦେଖିବା ପାଇଁ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ଆହ୍ୱାନ କଲେ । ସରକାରୀ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଗଣ ସରକାରଙ୍କୁ ଏହି ଜାଗରଣ ବିଷୟରେ ସଚେତ କରାଇ ଦେଲେ । ପ୍ରାଦେଶିକ ସରକାର ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ପାଟନା ଆସି ସରକାରୀ ପ୍ରତିନିଧିଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ କରିବାକୁ ଆଦେଶ ଦେବାରୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ତଦନୁସାରେ ପ୍ରତିନିଧିଙ୍କ ପାଖରେ ଅଭିଯୋଗପତ୍ର ଦାଖଲ କଲେ ।

ଗୋଟିଏ ନୀଳକୋଠିର ଅଧିକାରୀ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଇ କହିଲେ ଯେ ତାଙ୍କ ରଯ୍ୟତମାନଙ୍କର କୌଣସି କଷ୍ଟ ନାହିଁ । ସେ ନିଜ ତରଫରୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଇଲାକା ପରିଦର୍ଶନ ପାଇଁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିବା ମାତ୍ରେ କେତେକ କୃଷକ ନିଜର ସୁଖଶାନ୍ତି କଥା ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ସେପରି କହିବାକୁ ପୂର୍ବରୁ ଶିଖେଇ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଯାହାହେଉ ଇତ୍ୟବସରରେ ଆହୁରି ବହୁତ ଲୋକ ଛୁଟି ଆସିଲେ । ସେମାନେ କେବଳ ନୀଳକୋଠି ବିରୋଧରେ ନୁହେଁ, ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିବା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ ବିରୋଧରେ ମଧ୍ୟ ଅଭିଯୋଗ କରିଥିଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଏ ସମସ୍ତ ବିବରଣ

ଲେଖି ସରକାରଙ୍କଠାକୁ ପଠାଇଲେ । ତେଣେ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ମଧ ଅରାଜକତାର ପ୍ରସାର ହେଉଥିବା କଥା ଜଣାଇ ରିପୋର୍ଟ ପଠାଇଲେ ।

ସରକାର ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ ରିପୋର୍ଟ ଉପରେ କାର୍ଯ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନ କଲେ । ବିହାରର ଲାଟ ଚିଠି ଲେଖି ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ରାଞ୍ଚିକୁ ଡକାଇ ପଠାଇଲେ । ପତ୍ରରେ ଲେଖାଥିଲା ଯେ, ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିଯୋଗୁଁ ଚମ୍ପାରଣରେ ଅରାଜକତାର ପ୍ରସାର ଘଟୁଥିବାରୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ସରକାର ସେଠାରୁ ଦୂରେଇ ଦେବାକୁ ଚାହାନ୍ତି । ମାତ୍ର କୌଣସି ହୁକୁମ ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ସହିତ ଲାଟ୍ ସାହେବ ସାକ୍ଷାତ କରିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ।

ଗାନ୍ଧୀଜୀ ରାଞ୍ଚି ଗଲେ । ଲାଟ୍ଙ୍କ ସହିତ ୨।୩ ଦିନ କଥାବାର୍ତ୍ତା ପରେ ଲାଟ୍ ରୟତମାନଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ତଦନ୍ତ କରିବାପାଇଁ ଏକ ତଦନ୍ତ କମିଶନ ନିଯୁକ୍ତ କଲେ । ସେଥିରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଜଣେ ସଦସ୍ୟଭାବରେ ରହିଲେ ।

ଉକ୍ତ କମିଶନ ସରକାରୀକର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ, ନୀଲକୋଠି ଓ ଚାଷୀମାନଙ୍କଠାରୁ ଜମାନବନ୍ଦୀ ନେଇ ସେମାନଙ୍କଠାରେ ଉପସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିବା କାଗଜପତ୍ର ଯାଞ୍ଚ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଅନେକ ନୀଲକୋଠିର କାଗଜପତ୍ର ତଦନ୍ତ କରିଗଲା ।

ତଦନନ୍ତର ସର୍ବସମ୍ମତିକ୍ରମେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ସୁପାରିଶ କରାଯାଇଥିଲା :—

୧ । ବଢ଼ିଥିବା କରର ଚାରିଭାଗରୁ ଏକଭାଗ ପ୍ରାୟ ଛାଡ଼ କରାଯାଉ, ଅବଶିଷ୍ଟ ତିନଚତୁର୍ଥାଂଶ ବୃଦ୍ଧି କାୟମ ରହୁ ।

୨ । ନଗଦ ଅସୁଲ କରାଯାଇଥିବା ଅର୍ଥର ଶତକଡ଼ା ପଚିଶଭାଗ ଫେରାଇ ଦିଆଯାଉ । ଅବଶିଷ୍ଟ ଅଂଶକୁ ରୟତମାନେ ଛାଡ଼ିଦିଅନ୍ତୁ ।

୩ । ତିନକାଠିଆ ପ୍ରଥା ଉଠାଇ ଦିଆଯାଉ ।

ଯଦି କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷମାନେ ନ୍ୟାୟପରାୟଣ ହୋଇ ଠିକ୍ ଢଙ୍ଗରେ କାମ କରନ୍ତି, ତେବେ ଏତଦ୍ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ଅଭିଯୋଗଗୁଡ଼ିକ ଯାହାଥିଲା, ସେସବୁ ଦୂର ହୋଇଯିବ । ସେହି ଅଭିଯୋଗଗୁଡ଼ିକ ସର୍ବସମ୍ମତିକ୍ରମେ ରିପୋର୍ଟରେ ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇଥିଲା । ଅଗତ୍ୟା ଅଭିଯୋଗଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ରିପୋର୍ଟରେ ବିଶେଷ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇ ନ ଥିଲା । କେବଳ ତାହା ଦର୍ଶାଇ ତା'ର ଦୂରୀକରଣୋପାୟ ବତାଇ ଦିଆଯାଇଥିଲା ।

ସରକାର କମିଶନଙ୍କ ସୁପାରିଶକୁ ଗ୍ରହଣ କରିନେଲେ । ଆଇନ୍ ପାସ୍ କରାଇ ନେଇ ତିନକାଠିଆ ପ୍ରଥା ଉଠାଇ ଦିଆଗଲା । ସବୁ ରୟତଙ୍କର ବୃଦ୍ଧି ପ୍ରାପ୍ତ ଖଜଣା ଊଣା କରି ଦିଆଗଲା । ବେତିୟା ରାଜ୍ୟର ନୀଲକୋଠିଗୁଡ଼ିକଠାରୁ ନଗଦ ଟଙ୍କା ଅସୁଲ କରି ସରକାର ପୂର୍ବ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ଅନୁସାରେ ରୟତମାନଙ୍କୁ କୋରମାନା ଟଙ୍କା ଫେରାଇ ଦେଲେ । ଏହିରୂପେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଚମ୍ପାରଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସଫଳତାର ସହିତ ସମାପ୍ତ ହୋଇଥିଲା ।

୬୪

ଅହମଦାବାଦ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ୧୯୧୮

ଅହମଦାବାଦର କାରଖାନା-ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କ ଲଢ଼େଇରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଆଗ୍ରହବଶତଃ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ସମ୍ପୃକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । କାରଖାନାର ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ 'ବୋନସ୍' ପ୍ରଶ୍ନ ନେଇ ଅସନ୍ତୋଷ ଦେଖାଦେଇଛି ଏବଂ କାରଖାନା-ମାଲିକ 'ଲକ୍ ଆଉଟ୍' ଘୋଷଣା କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଛନ୍ତି, ଏହି କଥା ମାଲିକଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧି ଶେଠ ଅମ୍ବାଲାଲ ସରାଭାଇ ବମ୍ବେଠାରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ଜଣାଇଥିଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ଏବଂ ଅହମଦାବାଦର ଶାନ୍ତିପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ରଖି ଏହି ବିଷୟରେ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ।

ଅହମଦାବାଦରେ ୧୯୧୭ ମସିହାର ଶେଷ ଆଡ଼କୁ ପ୍ଲେଗ ରୋଗ ଦେଖାଦେଲା । ସେତେବେଳେ କାମ ଛାଡ଼ି ପଳେଇ ନ ଯିବା ପାଇଁ ମାଲିକମାନେ ପ୍ଲେଗ ବୋନସ୍‌ର ପ୍ରଲୋଭନ ଦେଖାଇ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କୁ କୌଣସି କୌଣସି ସ୍ଥଳେ ମଜୁରି ଉପରନ୍ତୁ ଶତକଡ଼ା ୭୦ । ୮୦ ଭାଗ ବୋନସ୍ ଦେଉଥିଲେ । ପ୍ଲେଗ ଛାଡ଼ିଗଲା ପରେ ପ୍ରତିଦିନ ନିତ୍ୟ ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ବସ୍ତୁମାନଙ୍କର ମୂଲ୍ୟ ଏପରି ବେଗରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା ଯେ ବୋନସ୍ ପ୍ରଥା ଚାଲୁ ରଖିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ।

ମାଲିକମାନେ ବୋନସ୍‌କୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ବସିବାରୁ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଚହଲ ପଡ଼ିଗଲା । ସେମାନେ ବୋନସ୍ ବଦଳରେ ଅନ୍ୟୂନ ଶତକଡ଼ା ପଚାଶ ଟଙ୍କା ମହଙ୍ଗାଭତ୍ତା ବଢ଼ାଇବାକୁ ଦାବୀ କଲେ । ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କୁ ଶ୍ରୀମତୀ ଅନସୂୟା ବହିନ ସମର୍ଥନ କରୁଥିଲେ । ସେ ଶେଠ ଅମ୍ବାଲାଲଙ୍କ ଭଉଣୀ, ତାଙ୍କର ସାରା ଜୀବନ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କ ସେବା ଓ ସମାଜସଂସ୍କାରରେ ଉତ୍ସର୍ଗୀକୃତ ହୋଇଥିଲା । ସେ ସ୍ୱୟଂ ଏହି ବିଷୟରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରି ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କୁ ନ୍ୟାୟ ଦେବାପାଇଁ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ ।

ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଅହମଦାବାଦ ଯାଇ ଅବସ୍ଥା ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କଲାପରେ ପଞ୍ଚାୟତ ନିଷ୍ପତ୍ତିର ପ୍ରସ୍ତାବ କଲେ । ତଦନୁଯାୟୀ ମାଲିକଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ଶେଠ୍ ଅମ୍ବାଲାଲ ସରାଭାଇ, ଶେଠ୍ ଜଗାଭାଇ, ଦଲପତ୍ ଭାଇ ଏବଂ ଶେଠ୍ ଚନ୍ଦୁଲାଲ ଓ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ସର୍ବଶ୍ରୀ ଗାନ୍ଧୀଜୀ, ବଲ୍ଲଭଭାଇ ପଟେଲ ଏବଂ ଶଙ୍କରଲାଲ ବ୍ୟାଙ୍କର ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ଅହମଦାବାଦର କଲେକ୍ଟର ସରପଞ୍ଚଭାବରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ ।

ଇତିମଧ୍ୟରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଖେଡ଼ା ଯାଇ ସେଠାକାର ଆନ୍ଦୋଳନରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହିଲେ । ଏହି ଅବସରରେ ଏଠାରେ ଭୁଲ ଧାରଣାର ବୃଦ୍ଧି ହେଲା । ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଦଳ ହରତାଳ କରିଦେଲେ । ତେଣେ ମାଲିକମାନେ ତାଲାବନ୍ଦ ଘୋଷଣା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଅହମଦାବାଦ ଫେରି ଆସିଲେ । କିନ୍ତୁ ହରତାଳ କରି ପଞ୍ଚାୟତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଶ୍ରମିକମାନେ ରଦ୍ଦ କରିଛନ୍ତି ଏହି ଯୁକ୍ତିରେ ମାଲିକମାନେ

ମିଳାମିଶା କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବାକୁ ରାଜି ହେଲେ ନାହିଁ । ଫେବୃଆରୀ ୨୨ ତାରିଖରେ ମାଲିକମାନେ ତାଲାବନ୍ଦ ଘୋଷଣା କରିଦେଲେ । ଏହା ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୧ ତାରିଖ ଯାଏ ରହିଲା । ଏଣେ ଶ୍ରମିକମାନେ ଶତକଡ଼ା ପଚାଶ ମହଙ୍ଗାଭତ୍ତା ଦାବୀକରି ହରତାଳ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ମାଲିକମାନେ ଶତକଡ଼ା କୋଡ଼ିଏ ମହଙ୍ଗାଭତ୍ତା ଦେବାକୁ ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ବିଚାର କଲା ପରେ ପଇଁତିରିଶ ଶତକଡ଼ା ବୃଦ୍ଧି ହେବା ଉଚିତ ମନେକଲେ ଏବଂ ଏଥିରେ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କୁ ରାଜିକରାଇ ପାରିଲେ ମଧ୍ୟ ମାଲିକମାନେ ଏଥିରେ ରାଜି ହେଲେ ନାହିଁ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କୁ ସଂଘର୍ଷ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ସେମାନଙ୍କ ତତ୍କାଳୀନ ଅବସ୍ଥା ପରଖ କରି ଦେଖିବା ପାଇଁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଶ୍ରୀ ଶଙ୍କରଲାଲ ବ୍ୟାଙ୍କରଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ହରତାଳକୁ ସଫଳ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏହାର ପରିଚାଳନା-ପାଇଁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ସର୍ତ୍ତ ରଖିଲେ :—

(୧) ଜୁଲାଇ ମାସର ବେତନ ସହିତ ପଇଁତିରିଶ ଶତକଡ଼ା ବୃଦ୍ଧି ନ ମିଳିଲେ କାମ ଉପରକୁ ନ ଯିବା ।

(୨) ତାଲାବନ୍ଦ କାଏମ ଥିବାବେଳେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଦଙ୍ଗା-ହାଙ୍ଗାମା ନ କରିବା, ମାରପିଟ, ଲୁଟତରାଜରୁ ଦୂରରେ ରହିବା, ମାଲିକମାନଙ୍କ ସମ୍ପତ୍ତିର କୌଣସି କ୍ଷତି ନ କରିବା, ଗାଲିଗୁଲଜ ନ କରି ଶାନ୍ତିରେ ରହିବା ଏବଂ ହରତାଳ ଅବସର କାଳରେ କୌଣସି ଅନ୍ୟ ନ୍ୟାୟୋଚିତ ଧନ୍ଦା କରି ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରିବା ।

ଏକ ସାଧାରଣ ସଭାରେ ଶ୍ରମିକମାନେ ସଂକଳ୍ପ କଲେ ଯେ ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନଙ୍କର ଦାବୀ ପୂରଣ ନ ହୋଇଛି କିମ୍ବା ମାଲିକମାନେ ଏ ବିଷୟରେ ପଞ୍ଚାୟତନିଷ୍ପତ୍ତି ମାନନେବାକୁ ସମ୍ମତି ନ ଦେଇଛନ୍ତି, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାମକୁ ଫେରିବେ ନାହିଁ । ସାବରମତୀ ନଦୀକୂଳସ୍ଥିତ ଏକ ବାଉଳ ଗଛ ତଳେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ପ୍ରତିଦିନ ସଭା ଡକାନ୍ତି । ହଜାର ହଜାର ଶ୍ରମିକଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେ ସେମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ସଂକଳ୍ପ ସ୍ମରଣ କରାଇ ଦେଇ ଶାନ୍ତି ତଥା ଆତ୍ମମର୍ଯ୍ୟାଦା ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ପ୍ରତ୍ୟହ ଅନୁରୋଧ କରୁଥାନ୍ତି । ଶ୍ରମିକମାନେ ପ୍ରତିଦିନ ଅହମଦାବାଦ ସଡ଼କରେ ଶାନ୍ତିରେ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ବାହାର କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଧ୍ୱଜା ଉପରେ ଲେଖାଥାଏ— "ଏକ୍ ଟେକ—ପ୍ରତିଜ୍ଞାରେ ଅଟଳ ରହ ।"

ପରିସ୍ଥିତି ଭୟଙ୍କର ହୋଇଉଠୁଥାଏ । ଚୁଣାଳୀମାନଙ୍କ ଦାନ ଉପରେ ବଞ୍ଚିବାକୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଅନୁମତି ଦେଇ ପାରୁ ନ ଥାନ୍ତି । ଏଣେ ଏତେ ଲୋକଙ୍କୁ କାମ ଯୋଗାଇ ଦେବା ସହଜ ନ ଥିଲା । ଦୁଇ ସପ୍ତାହ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶ୍ରମିକମାନେ ସାହସ ଓ ଆତ୍ମ-ସଂଯମର ପରିଚୟ ଦେଲେ । ପ୍ରତିଦିନ ବିରାଟ ସଭାର ଆୟୋଜନ ହୁଏ । ଧୀରେ ଧୀରେ ଏଥିରେ ଦୁର୍ବଳତା ଦେଖାଗଲା । ସଭାରେ ଉପସ୍ଥିତି କମିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଯେଉଁମାନେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଉଥିଲେ ସେମାନଙ୍କ ମୁହଁରେ ଆଶଙ୍କା ଓ ପରାଜୟର ଲକ୍ଷଣ ପ୍ରକାଶ ପାଉଥିଲା ।

ଶ୍ରମିକମାନେ ଏ ସଂଘର୍ଷରେ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ । କେହି କେହି ଏପରି ବିଦ୍ରୂପ ମଧ୍ୟ କରୁଥିଲେ ଯେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଓ ଅନସୂୟା ବହିନଙ୍କର କି କଷ୍ଟ ? ମୋଟର ଗାଡିରେ ଆସି ମୋଟର ଗାଡିରେ ଯାଉଛନ୍ତି, ଭଲ ଖାଉଛନ୍ତି, ପିଉଛନ୍ତି । ଏଣେ ତ ଭୋକରେ ଆମର ପ୍ରାଣ ବାହାରି ଯାଉଛି । ସଭାକୁ ଆସିଲେ କଅଣ ଭୋକ ମରିଯିବ କି ?

ଏକଥା ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଶୁଣିଲେ । ୧୨ ତାରିଖ ମାର୍ଚ୍ଚ ସକାଳୁ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କ ସଭାରେ ସେ କହିଲେ—"ଆପଣମାନେ ସଂକଳ୍ପଚ୍ୟୁତ ହୁଅନ୍ତୁ ଏହା ମୁଁ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ସହି ବି ପାରିବି ନାହିଁ । ଯେଉଁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆପଣମାନଙ୍କ ଭତ୍ତା ପଇଁତିରିଶ ଶତକଡ଼ା ବୃଦ୍ଧି ନ ହୋଇଛି କିମ୍ବା ଆପଣମାନେ ସମସ୍ତେ ହାରି ନ ଯାଇଛନ୍ତି, ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ଖାଇବି ନାହିଁ କି ମୋଟର ଗାଡିରେ ଚଢିବି ନାହିଁ ।"

ଶ୍ରମିକମାନେ ଏ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଶୁଣି ସ୍ତମ୍ଭୀଭୂତ ହୋଇଗଲେ । କିଛିକ ପରେ ଜଣେ ଠିଆ ହୋଇ କହିଲେ—"ଆମେ ଆମ ପ୍ରତିଜ୍ଞାରୁ ମଲେ ହେଲେ ଟଳିବୁଁ ନାହିଁ । ଯାହା ପଛକେ ହେଉ, ଅସମ୍ଭବ ସମ୍ଭବ ହେଉ ପଛକେ ଆମେ ଅଣ୍ଟା ଭାଙ୍ଗିବୁ ନାହିଁ । ଆମ ମଧ୍ୟରେ ଯାହାଙ୍କ ମନ ଦୁର୍ବଳ ସେମାନଙ୍କୁ ଘର ଘର ବୁଲି ଆମେ ବୁଝାଇବୁଁ । କୌଣସି ଅବସ୍ଥାରେ ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ ହେବାକୁ ଦେବୁଁ ନାହିଁ । ଆପଣ ଏପରି ଭୀଷଣ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ ।"

ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଉତ୍ତର ଦେଲେ—"ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଉପବାସ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ନିଜ ପ୍ରତିଜ୍ଞାରେ ଅଟଳ ରହିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ । ଆପଣମାନେ ଜାଣିଛନ୍ତି ଆମ ପାଖରେ ସଞ୍ଚିତ ପାଣ୍ଠି କିଛି ନାହିଁ, କିମ୍ବା ଭିକ୍ଷା-ଭିକ୍ଷାରେ ଆମେ ହରତାଳ ଚାଲୁ ରଖିବାକୁ ଚାହୁଁ ନାହୁଁ । ଜୀବିକା-ନିର୍ବାହ ପାଇଁ ଅନ୍ୟ ମଜୁରୀ ଆପଣମାନେ ଖୋଜିନେବେ, ତାହାହେଲେ ଯେତେଦିନ ହରତାଳ ଚାଲିଲେ ମଧ୍ୟ ଆପଣମାନଙ୍କର କୌଣସି ଅସୁବିଧା ହେବ ନାହିଁ । ଯେଉଁଦିନ ଏହି ହରତାଳର ସମାଧାନ ହୋଇଯିବ, ସେ ଦିନ ମୁଁ ଉପବାସ ଭାଙ୍ଗିବି ।"

ସରଦାର ବଲ୍ଲଭଭାଇ ପଟେଲ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କୁ ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟିରେ କାମ କରାଇ ଦେବାର ଚେଷ୍ଟା କରି ଅକୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ । ମଗନଲାଲ ଏକ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଲେ ଯେ ହରତାଳକାରୀ କେତେକ ଲୋକଙ୍କୁ ଆଶ୍ରମର ବୟନ ପାଠଶାଳା ମୂଳଦୁଆ ପାଇଁ ମାଟି ପକେଇବା କାମରେ ଲଗାଯାଇପାରେ ।

ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୨ ତାରିଖ ଉପବାସର ପ୍ରଥମ ଦିନ । ଅନସୂୟା ବହିନ ଓ କେତେକ ଶ୍ରମିକ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ସାଥିରେ ଉପବାସ କଲେ । ଏହା ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇଲା । ସେମାନଙ୍କର ଧୈର୍ଯ୍ୟ-ସ୍ଥୈର୍ଯ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା । ତିନି-ଦିନ ଶେଷରେ ମାଲିକମାନଙ୍କ ହୃଦୟ ତରଳିଲା । ସେମାନେ ପଞ୍ଚାୟତ କିଛି ନିଷ୍ପତ୍ତି କଲେ, ତାକୁ ମାନି-ନେବାକୁ ରାଜି ହେଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଉପବାସ ଭାଙ୍ଗିଲେ । ମାଲିକମାନେ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କ

ମଧ୍ୟରେ ମିଠେଇ ବାଣ୍ଟି ଆନନ୍ଦ ପ୍ରକାଶ କଲେ । ଉଭୟ ପକ୍ଷରୁ ମନୋନୀତ ପଞ୍ଚାୟତ ଶ୍ରୀ ଆନନ୍ଦଶଙ୍କର ଧ୍ରୁବ ଉଭୟ ପକ୍ଷର ଯୁକ୍ତି ଶୁଣି ସାର ଏହି ରାୟ ଦେଲେ—"ମାଲିକମାନେ ହରତାଳ ଦିନଗୁଡିକ କାର୍ଯ୍ୟଦିବସ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବେ ଏବଂ କାରିଗରମାନଙ୍କୁ ଶତକଡ଼ା ପଞ୍ଚତିରିଶ ବୃଦ୍ଧି ହାରରେ ବେତନ ଦେବା ଆବଶ୍ୟକ ।"

ଏହିପରି କାରଖାନାର ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଶତକଡ଼ା ପଞ୍ଚତିରିଶ ବୃଦ୍ଧି ଭତ୍ତା ଦିଆଇ ଗାଂଧୀଜୀ ନିଜର ସଂକଳ୍ପ ପୂରଣ କରିଥିଲେ ।

୨୭

'ରାଉଲଟ ଆକ୍ଟ'ର ପ୍ରତିବାଦ କରି ଉପବାସ

(ଖବର କାଗଜକୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ପତ୍ର)

ଅନେକ ସଭାରେ ସ୍ପଷ୍ଟ କରି ବୁଝାଇବାକୁ ମୁଁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛି ଯେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ତତ୍ତ୍ୱତଃ ଏକ ଧାର୍ମିକ ଆନ୍ଦୋଳନ ଅଟେ । ଏହା ଶୁଦ୍ଧି ଓ ତପସ୍ୟାର ଏକ ପ୍ରକ୍ରିୟା । ନିଜେ କଷ୍ଟ ସହି ଦୁଃଖ ଦୂର କରିବା ଓ ସଂଶୋଧନ ଆଣିବା ଏହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଏଣୁ ମୋର ପ୍ରସ୍ତାବ ଯେ ୧୯୧୯ ଆଇନ ୨ ଉପରେ ଭାଇସ୍‌ରୟଙ୍କ ସ୍ୱୀକୃତି ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ପରେ ଅପ୍ରେଲ ତା ୭ ରିଖକୁ ମାନହାନି ଦିବସ ଏବଂ ପ୍ରାର୍ଥନା ଦିବସ ରୂପେ ପାଳନ କରାଯାଉ ଏବଂ ଏହି ଅବସରର ଅନୁରୂପ କୌଣସି ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ସାମୂହିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏଣୁ ମୁଁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ପରାମର୍ଶ ଦେଉଛି :

୧—ପ୍ରଥମ ରାତ୍ରି ଭୋଜନ ପରେ ୨୪ ଘଣ୍ଟା ଯାଏ ସମସ୍ତ ବୟସ୍କ ବ୍ୟକ୍ତି ଉପବାସ କରନ୍ତୁ । ଏପରି କରିବାଦ୍ୱାରା ଯେପରି କାହାରି ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ବା ଧର୍ମରେ ଆଞ୍ଚ ନ ଆସେ । ଏପରି ଉପବାସକୁ ସୁଦ୍ଧା ହରତାଳ ମନେ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ କିମ୍ବା ସରକାରଙ୍କ ଉପରେ କୌଣସି ଚାପ ଦେବା ଏହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବୋଲି ବୁଝିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ଯେଉଁ ସବିନୟ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟର ଶପଥ ନେଇଛନ୍ତି, ତାହା ପାଳନ କରିବା ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ମାନସିକ ଓ ନୈତିକ ତାଲିମର ଏହି ଉପବାସ ସହାୟକ ହେବ । ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ଏହା ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟର ଗଭୀର ବେଦନାର ପ୍ରତୀକ ହେଉ ।

୨—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଜରୁରୀ କାମକୁ ଛାଡ଼ି ଆଉ ଯେତେ ମାମୁଲି କାମ ସେସବୁ ସେଦିନ ସମସ୍ତଙ୍କ କଲ୍ୟାଣ ପାଇଁ ବନ୍ଦ ରଖାଯାଉ । ବଜାର, ଦୋକାନ ଓ ରୋଜଗାର-ଧନ୍ଦାର ଅନ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ ମଧ୍ୟ ବନ୍ଦ ରଖାଯାଉ । ଯେଉଁ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କୁ ରବିବାରରେ ସୁଦ୍ଧା କାମ କରିବାକୁ ହୋଇଥାଏ, ସେ ଆଗରୁ ଛୁଟି ନେଇ କାମ ବନ୍ଦ କରିପାରନ୍ତି ।

ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ଦୁଇଟି ପ୍ରସ୍ତାବ ପାଳନ କରିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରିବାରେ ମୋର କୌଣସି ସଙ୍କୋଚ ନାହିଁ । କାରଣ, ରାଜନୈତିକ ସଭା ଓ

ଆଲୋଚନାରେ ଯୋଗ ନ ଦେବା ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ନିଃସନ୍ଦେହରେ ଠିକ୍ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମୋ ମତରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଷୟରେ ମୋର ପ୍ରସ୍ତାବରେ ମୁଁ ଯେପରି ସୀମା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିଅଛି, ସେହିପରି ସୀମିତ ଢଙ୍ଗରେ ନିଜର ମନୋଭାବ ବ୍ୟକ୍ତ କରିବାପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଧିକାର ଅଛି ।

୩—ସେଦିନ ଭାରତବର୍ଷର ସବୁ ଅଞ୍ଚଳରେ, ଏପରିକି ପଲ୍ଲୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ମଧ୍ୟ ସର୍ବସାଧାରଣ ସଭା କରି ସେଥିରେ ଉକ୍ତ ଆଇନ୍‌କୁ ରଦ୍ଦ କରିବାପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥନାକରି ପ୍ରସ୍ତାବ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତୁ ।

ଯଦି ମୋର ପରାମର୍ଶ ଗ୍ରହଣ ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ଏ ବିଷୟରେ ଆବଶ୍ୟକ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାପାଇଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ସଙ୍ଗଠନଗୁଡ଼ିକ ମୁଖ୍ୟ ଦାୟିତ୍ୱ ନେବେ । ଏହା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୁଁ ଆଶାକରୁଛି ଯେ ଅନ୍ୟ ସର୍ବସାଧାରଣ ଅନୁଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଏହି ଆୟୋଜନକୁ ସଫଳ କରିବାରେ ସହାୟତା କରିବେ ।

—ମାନ୍ଦ୍ରାଜ, ତା ୨୩-୩-୧୯୧୯ । ହିନ୍ଦୁ (ସମ୍ବାଦପତ୍ର) ତା ୨୪-୩-୧୯୧୯

୨୭

ରାଉଲଟ୍ ଆକ୍ଟ-ସତ୍ୟାଗ୍ରହ (ତା ୭ ଏପ୍ରିଲ, ୧୯୧୯)

(ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରଙ୍କ ଆଶ୍ୱାସନା)

ୟୁରୋପୀୟ ମହାସମର ଯେତେବେଳେ ଶେଷ ଦଶାରେ ପହଞ୍ଚିଲା, ସେତେବେଳେ ତା ୨୭ ଏପ୍ରିଲ, ୧୯୧୮ ଦିନ ଦିଲ୍ଲୀରେ ଯୁଦ୍ଧ ପରିଷଦର ବୈଠକ ବସିଲା । ଉକ୍ତ ବୈଠକରେ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ତରଫରୁ ଭାଇସରୟ ଏହି ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଇଥିଲେ—"ବର୍ତ୍ତମାନ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ସଙ୍କଟଗ୍ରସ୍ତ । ଏହା ଭାରତ ପକ୍ଷରେ ରାଜଭକ୍ତି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବାର ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟ । ଏହିପରି ସମୟରେ ସେବା ମିଳିଲେ ସେଥିପ୍ରତି ଧ୍ୟାନ ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇଥାଏ ।"

ଭାରତ ଇତିହାସ ଯାହାଙ୍କୁ ସାମାନ୍ୟ ହେଲେ ଜଣାଥିବ ସେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ଭାରତୀୟ ଜନତା ଉକ୍ତ ଆଶ୍ୱାସନା ଉପରେ କେତେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଏହି ଆଶ୍ୱାସନା ଉପରେ ଭରସା ରଖି ସୈନ୍ୟସଂଗ୍ରହ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯୋଗ ଦେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇଥିଲେ । ପ୍ରଥମ ମହାସମରରେ ଭାରତବର୍ଷ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସାମ୍ରାଜ୍ୟକୁ ହାରାହାରି କୋଡ଼ିଏ କୋଟି ଟଙ୍କା, ନଅ ଲକ୍ଷ ପଚିଶ ହଜାର ସୈନ୍ୟ ଓ ଅନ୍ୟ ବହୁ ପ୍ରକାରର ସାମଗ୍ରୀ ଦେଇ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲା ।

ଏକ ପକ୍ଷରେ ଭାରତବର୍ଷ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସାମ୍ରାଜ୍ୟକୁ ଧନ-ଜନ ଦେଇ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆଶା କରିଥିଲା ଯେ ବ୍ରିଟିଶ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଭାରତ ବିଷୟରେ ନିଜର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ରକ୍ଷା କରିବେ । ଅପର ପକ୍ଷରେ ଭାରତ ସରକାର ଭାରତବାସୀଙ୍କ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଭାବନାକୁ ଦମନ କରିବା ପାଇଁ ଯୋଜନା ପ୍ରଣୟନ କରୁଥିଲେ । ବ୍ରିଟିଶ୍ ନୀତିପ୍ରତି ସନ୍ଦେହଶୀଳ ଭାରତୀୟମାନେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖି ପାରୁଥିଲେ ଯେ ଯୁଦ୍ଧ ଶେଷ ହେବା ମାତ୍ରେ ବ୍ରିଟେନ୍ ସମସ୍ତ

ଆଶ୍ୱାସନା-ବାଣୀକୁ ଲଂଘନ କରି ପୂର୍ବର ସେହି ଦମନ ନୀତିକୁ ଦୃଢ଼ ଭାବନାରେ ଅନୁସରଣ କରିବ । ଶ୍ରୀମତୀ ଆନିବେସାନ୍ତ ଓ ତାଙ୍କର ଦୁଇଜଣ ସାଥୀଙ୍କୁ ସରକାର ନଜରବନ୍ଦୀରେ ରଖିବା ପରେ ଏପରି ଆଶଙ୍କା ଜଣାପଡ଼ିଲା । ଏହା ପରେ ପରେ ବହୁ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଯୁବକଙ୍କୁ କାରାରୁଦ୍ଧ କରାଗଲା । ଭାରତରକ୍ଷା ଆଇନରେ ଆଶ୍ୱାସନା ଦିଆଯାଇଥିଲା ଯେ ତାହା କେବଳ ଶତ୍ରୁର ଗୁପ୍ତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ପଣ୍ଡ କରିବା ଦିଗରେ ପ୍ରମୁକ୍ତ ହେବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି କଳଙ୍କିତ ଆଇନ୍‌କୁ ପ୍ରୟୋଗ କରି ଦେଶର ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଭାବନାକୁ ନିଷ୍ପେଷିତ କରାଯାଉଥିବା ଦେଖି ଦେଶବାସୀଗଣ ଏହାର ସମର୍ଥନ ପାଇଁ ଅନୁତାପ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ନଭେମ୍ବର, ୧୯୧୭ ରେ ଭାରତ ମନ୍ତ୍ରୀ ମିଷ୍ଟର ମଣ୍ଟେଗ୍ୟୁ ଶାସନ-ସଂସ୍କାର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଭାରତୀୟ ଜନମତ ଜାଣିବା ଓ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ପରାମର୍ଶ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଭାରତ ଆଗମନ କରିଥିଲେ । ଏହାର ଏକ ମାସ ପରେ ଏକ ନୂଆ କମିଟି ନିଯୁକ୍ତ କରାଯିବା ଘୋଷଣା କରାଗଲା । ଏହି କମିଟିର ଦୁଇଟି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଘୋଷିତ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରଥମେ ଏହି କଥା ଜାଣିବାକୁ ହେବ ଯେ କେଉଁ ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କଲେ ଭାରତରେ ଚାଲିଥିବା ବିପ୍ଳବକାରୀ ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରତିକାର ହୋଇପାରିବ । 'ଇଂଲଣ୍ଡର କିଂସ ବେଞ୍ଚ ଡିଭିଜନ'ର ପ୍ରଧାନ ବିଚାରପତି ମିଷ୍ଟର ଜଷ୍ଟିସ୍ ରାଉଲାଟ୍ ଉକ୍ତ କମିଟିର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହାର ନାମ ରାଉଲାଟ୍ କମିଟି ରଖାଯାଇଥିଲା । ଉକ୍ତ କମିଟିରେ ଭାରତୀୟ ହାଇକୋର୍ଟର ଦୁଇ ଜଣ ଜଜ୍ ଏବଂ ଅନ୍ୟ କେତେକ ପ୍ରଖ୍ୟାତ କର୍ମକର୍ତ୍ତା ଥିଲେ । ସମିତିର ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଗୁପ୍ତ ରଖାଗଲା । ସାଧାରଣ ସାକ୍ଷ୍ୟ କିମ୍ବା ପରାମର୍ଶ ଗ୍ରହଣ ନ କରି କେବଳ ସରକାରୀ କାଗଜପତ୍ର ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ନିଷ୍ପତ୍ତି ଦିଆଗଲା । ଉକ୍ତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ପ୍ରକାଶିତ ହେଲାକ୍ଷଣି ସାରା ଦେଶ ଏହାକୁ ପଢ଼ି ସ୍ତମ୍ଭୀଭୂତ ହୋଇଗଲା । ଏଥିରେ ପ୍ରକାରାନ୍ତରେ ଭାରତବାସୀଙ୍କ ଦମନ ପାଇଁ ବ୍ରିଟିଶ୍ ଗୋଲାମ-ଗୋଷ୍ଠୀ ହାତରେ ଅସୀମ କ୍ଷମତା ଦେବାକୁ ସୁପାରିଶ କରାଯାଇଥିଲା ।

ଦମନକାରୀ ଆଇନ

କଂଗ୍ରେସ, ମୁସଲିମ୍ ଲୀଗ୍ ଏବଂ ଦେଶର ଅଧିକାଂଶ କ୍ଷେତ୍ରରୁ ପ୍ରବଳ ବିରୋଧ ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ସତ୍ତ୍ୱେ ସରକାର ରାଉଲାଟ୍ କମିଟିର ସୁପାରିଶ୍‌କୁ ଆଧାର କରି ତା ୬ ଫେବୃୟାରୀ, ୧୯୧୯ ଦିନ କାଉନ୍‌ସିଲରେ ଦୁଇଟି ବିଲ୍ ପେଶ୍ କଲେ ।

ଦେଶର ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏପରି ଏକ ଧାରଣା ହୋଇଗଲା ଯେ ଉକ୍ତ ବିଲ୍ ଆଇନ୍‌ରେ ପରିଣତ ହେବା ମାତ୍ରେ ଦେଶର ସାର୍ବଜନୀନ ଜୀବନର ବିଲୟ ଘଟିବ । ଉକ୍ତ କଳଙ୍କିତ ଆଇନର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଅର୍ଥ ହେଉଛି—ରାଜଦ୍ରୋହାତ୍ମକ କାଗଜ-ପତ୍ର ରଖିବା ଲୋକ ମଧ୍ୟ ଦଣ୍ଡନୀୟ ହେବ । ରାଜଦ୍ରୋହ ଅପରାଧରେ ଦଣ୍ଡିତ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଖରେ ଯେଉଁ ଲୋକ ବସିବ ସେ ମଧ୍ୟ ଜେଲ୍ ଦଣ୍ଡ ପାଇପାରେ । ଦଣ୍ଡିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କଠାରୁ ସରକାର ଉତ୍ତମ ଆଚରଣ ପାଇଁ ମୁଚଲିକା ପତ୍ର ଲେଖାଇ ନେଇପାରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ

ନଜରରେ ରଖିବା ପାଇଁ ପୋଲିସ ନିଯୁକ୍ତ କରିପାରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଗତିବିଧିରେ କଟକଣା ରଖିପାରନ୍ତି । ରାଜଦ୍ରୋହମୂଳକ ଅଭିଯୋଗର ବିଚାର ସାଧାରଣ ବିଳମ୍ବିତ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ନ ହୋଇ ଚଟପଟ କରାଯିବ । ଏହି ରାୟ ବିରୋଧରେ କୌଣସି ଅପିଲ କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

ଉକ୍ତ କଳଙ୍କିତ ବିଲ୍‌କୁ ପଦେ ପଦେ ବେସରକାରୀ ସଭ୍ୟମାନଙ୍କର ପ୍ରବଳ ବିରୋଧର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ତାହା ସତ୍ତ୍ୱେ ମାର୍ଚ୍ଚ ତା ୧୮ ରିଖରେ ଏହା ଆଇନରେ ପରିଣତ ହୋଇଗଲା । ଏହାର ବିରୋଧରେ ସର୍ବଶ୍ରୀ ମଦନମୋହନ ମାଳବୀୟ, ମହମ୍ମଦ ଅଲ୍ଲୀ ଜିନ୍ନା, ବି. ଏନ. ଶର୍ମା ଓ ବିଷ୍ଣୁଦତ୍ତ ଶୁକ୍ଳ ଏମାନେ କାଉନ୍‌ସିଲ୍‌ର ସଭ୍ୟପଦରୁ ଇସ୍ତଫା ଦେଇଦେଲେ ।

ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଅହମଦାବାଦରେ ଥାଇ ଏହି ବିଲ୍ ପଢ଼ିବାକୁ ପାଇଲେ । ସେତେବେଳକୁ ସେ ଟିକିଏ ସୁସ୍ଥ ହୋଇ ଆସୁଥାନ୍ତି । ସେ ଦୃଢ଼ ମତ ପ୍ରକାଶ କଲେ ଯେ ଯଦି ଏହି ବିଲ୍ ଆଇନ୍‌ରେ ପରିଣତ ହୁଏ, ତେବେ ତାହା ବିରୋଧରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରାଯିବ । ଏହି ଆଇନର ବିରୋଧ ସାରା ଦେଶ ତମାମ ଖବର କାଗଜ, ସବୁ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଏବଂ ସବୁ ରାଜନୈତିକ ଦଳ କରିଥିଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଏହା ବିରୋଧରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିବାର ପ୍ରତିଜ୍ଞା-ପତ୍ର ରଚନା କରିଥିଲେ । ତାହା ଏହି ପ୍ରକାରର—'ଭାରତୀୟ ଦଣ୍ଡବିଧି ଆଇନ୍' ୧୯୧୯ର ପ୍ରଥମ (ସଂଶୋଧନ) ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ (ଜରୁରୀ କ୍ଷମତା) ଦୁଇଟିଯାକ ବିଲ ନ୍ୟାୟବର୍ଜିତ ଅଟେ । ନ୍ୟାୟ ଓ ସ୍ୱାଧୀନତା ଉପରେ ସମଗ୍ର ଜାତି ଓ ରାଜ୍ୟର କଲ୍ୟାଣ ନିର୍ଭର୍ କରେ । ଏଇ ଆଇନ୍ ସେହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ମୌଳିକ ଅଧିକାରର ଧ୍ୱଂସକାରୀ ଅଟେ । ଏ କଥା ଭଲଭାବରେ ଜାଣି ଆମ୍ଭେ ଶପଥ କରୁଅଛୁଁ କି ଯଦି ଉକ୍ତ ବିଲ ଆଇନ୍‌ରେ ପରିଣତ ହୁଏ, ତେବେ ତାକୁ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରା ନ ଯିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ ସେହି ଆଇନ୍ ମାନିବାକୁ ନମ୍ରତା ପୂର୍ବକ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବୁଁ, ଏବଂ ସରକାରଙ୍କର କମିଟି ଆଉ ଯେଉଁ ସବୁ ଆଇନ କରିବେ, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଅମାନ୍ୟ କରିବୁଁ । ଆମେ ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଶପଥ କରୁଛୁଁ ଯେ ଏହି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଲଢ଼େଇରେ ଆମେ ନିଷ୍କପଟ ଭାବରେ ସତ୍ୟ ପଥରେ ଚାଲିବୁଁ ଏବଂ କାହାରି ଧନ ବା ଜୀବନର କୌଣସି କ୍ଷତି ଘଟାଇବୁ ନାହିଁ ।

ଉକ୍ତ ପ୍ରତିଜ୍ଞାପତ୍ର ଉପରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ସମେତ ସର୍ବଶ୍ରୀ କସ୍ତୁରବା, ବଲ୍ଲଭଭାଇ ପଟେଲ, ହର୍ଣ୍ଣିମ୍ୟାନ୍ ଆଦି ସ୍ୱାକ୍ଷର କରିଥିଲେ ।

(ଶ୍ରୀମତୀ ପରିବର୍ତ୍ତରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ମହିଳାମାନଙ୍କ ନାମ ପୂର୍ବରୁ ଶ୍ରୀ ଲେଖାଯାଉଥିଲା)

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଘୋଷଣାରେ ଦେଶରେ ଏକ ଚେତନାର ସ୍ରୋତ ପ୍ରବାହିତ ହେଲା । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ପ୍ରତିବାଦ ସଭାର ଆୟୋଜନ ହେଲା । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଶପଥ ପତ୍ରରେ ଲୋକେ ସ୍ୱାକ୍ଷର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ବହୁ ନେତା ସତ୍ୟାଗ୍ରହକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିନେଲେ । ଅନ୍ୟମାନେ

ଏହାକୁ ସମର୍ଥନ କଲେ । ଶ୍ରୀମତୀ ଆନିବେସାନ୍ତ ପ୍ରଥମେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଯୋଗ ଦେବାର ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ, ମାତ୍ର ପରେ ଏହାକୁ ବିରୋଧ କଲେ । ନରମ ଦଳର ନେତାମାନେ ସମସ୍ତେ ଏହାକୁ ବିରୋଧ କରିଥିଲେ ।

ହରତାଳ

ଗାନ୍ଧୀଜୀ ସୂଚନା ଦେଲେ ଯେ ଯେଉଁ ଦିନ ଉକ୍ତ ଦୁଇଟି ବିଲ୍‌କୁ ଭାଇସରୟ ସ୍ୱୀକୃତି ଦେବା ସମ୍ବାଦ ପ୍ରକାଶ ପାଇବ, ଏହାର ପରବର୍ତ୍ତୀ ରବିବାରରେ (ଆଗାମୀ ରବିବାର ଦିନ) ସବୁ ଲୋକ ଚବିଶ ଘଣ୍ଟା ଉପବାସ କରନ୍ତୁ । ଭାଇସରୟଙ୍କ ସ୍ୱୀକୃତି ମାର୍ଚ୍ଚ ତା ୨୩ ରିଖରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଏଣୁ ଉପବାସ, ହରତାଳ, ସଭା ଆଦି ପାଇଁ ମାର୍ଚ୍ଚ ତା ୩୦ ରିଖ ସ୍ଥିର କରାଗଲା । ଉକ୍ତ ଦିବସଟି ସାରା ଭାରତରେ ଅଭୂତପୂର୍ବ ଭାବରେ ସୁସଂଗଠିତ ହରତାଳ ପାଇଁ ଇତିହାସରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାକ୍ଷରରେ ଲିପିବଦ୍ଧ ରହିବ । ସେହିଦିନ ପ୍ରତିବାଦ ସଭା, ଉପବାସ ଆଦି ଖୁବ୍ ବ୍ୟାପକ ଭାବରେ ପାଳିତ ହୋଇଥିଲା । ବ୍ରିଟିଶ କର୍ମଚାରୀଗୋଷ୍ଠୀ କେବଳ ଆଶା କରି ନ ଥିଲେ ଯେ ଏତେ ଦୂର ସୁସଂଗଠିତ ଓ ଉତ୍ସାହପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଦର୍ଶନ ସମ୍ଭବ ହେବ । ସେମାନେ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଚେତନାର ଏପରି ଜାଗରଣରେ ସ୍ତମ୍ଭୀଭୂତ ହୋଇଗଲେ । ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ତିରିଶ ମାର୍ଚ୍ଚର ଜାଗରଣକୁ ବିରୋଧ କରିବା ସ୍ୱାଭାବିକ ନ ଥିଲା ବା ଭୟଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ଥିଲା । ଏହି ଭୟାବହତାର ସର୍ବାଧିକ ଆତଙ୍କ ପଞ୍ଜାବର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଲାଟ ସାର୍ ମାଇକେଲ ଓଡାୟାର୍‌ଙ୍କ ବୁଦ୍ଧିକୁ ବିଚଳିତ କରିଦେଲା । ଇତିପୂର୍ବରୁ ଭାରତ ବିରୋଧୀ ଭାବ ଓ ଉଦ୍ଦଣ୍ଡତା ପାଇଁ ତାଙ୍କର କୁଖ୍ୟାତି ଥିଲା । ସେ ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ବଳ ପୂର୍ବକ ସୈନିକ ସଂଗ୍ରହ ଓ ଋଣ ଆଦାୟ ଭଳି ଅନେକ ଅତ୍ୟାଚାର-ମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ ଏବଂ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କ କାଉନସିଲରେ ଅସଙ୍ଗତ କଥା କହିଥିବା ହେତୁ ତାଙ୍କୁ ମହାମନା ମାଳବ୍ୟଙ୍କ ନିକଟରେ କ୍ଷମାଭିକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ଏପରି ପ୍ରତିହିଂସା-ପରାୟଣ ଉଦ୍ଧତ ଉଚ୍ଚ କ୍ଷମତାଧିକାରୀ ପକ୍ଷରେ ଜନଜାଗରଣକୁ ମାଡ଼ି ଦଳି ଶେଷ କରିଦେବା ପାଇଁ ପାଗଳ ହୋଇ ଉଠିବା ସ୍ୱାଭାବିକ ଥିଲା ଏବଂ ସାର୍ ମାଇକେଲ୍ ଏପରି ଆଶଙ୍କାକୁ ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ସତ୍ୟ ପ୍ରମାଣ କରିଦେଇଥିଲେ । ସେ ଦମନଲୀଳାର ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ନେତାମାନଙ୍କୁ ଧରପଗଡ଼ ଓ ନଜରବନ୍ଦୀ ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଇଥିଲେ । ଏପ୍ରିଲ ୧୦ ତାରିଖ ଦିନ ୧୦ ଘଣ୍ଟା ସମୟରେ ଡକ୍ଟର କିଚଲ୍ୟୁ, ଓ ଡକ୍ଟର ସତ୍ୟପାଲଙ୍କ ଭଳି ଦୁଇଜଣ ଲୋକପ୍ରିୟ ନେତାଙ୍କୁ ଗିରଫ କରି ନିର୍ବାସିତ କରିଦିଆଗଲା ।

ଏପ୍ରିଲ ୬ ତାରିଖରୁ ଆରମ୍ଭ ହେବାକୁ ଥିବା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନର ଭୂମିକା ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ପୂରାପୂରି ବ୍ୟସ୍ତ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଆଦେଶରେ ବମ୍ବେଠାରେ କେତେକ ପରିବାର ସମୁଦ୍ର-ଜଳରୁ ନିଜ ଘରେ ଲୁଣ ମାରିଥିଲେ । ‘ଅନ୍‌ଟୁ ଦିସ୍ ଲାଷ୍ଟ’ **(Unto This Last)** ହିନ୍ଦ ସ୍ୱରାଜ ଭଳି ବାଜ୍ୟାପ୍ତ ବହିମାନ ବିକ୍ରୀ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ପ୍ରେସ୍-ଆଇନ୍ ଭଙ୍ଗର ଅଙ୍ଗସ୍ୱରୂପ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ଖୁବ୍ ଲୋକପ୍ରିୟ ହୋଇପାରିଥିଲା ।

'ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ' ନାମରେ ଏକ ହସ୍ତଲିଖିତ ପତ୍ରିକା ବାହାରିଲା । ଉକ୍ତ ପତ୍ରିକା ଓ ଅନ୍ୟ ବାଜ୍ୟାପ୍ତ ବହି ସବୁ ନେଇ ଗାନ୍ଧୀଜୀ, ଶ୍ରୀମତୀ ସରୋଜିନୀ ନାଇଡୁ, ଶ୍ରୀ ଉମର ସୁବାନୀ, ଆଦି ବମ୍ବେ ସହରର ରାସ୍ତା ଉପରେ ବିକ୍ରୀ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଓ ସିନ୍ଧୁ ପ୍ରଦେଶରେ ଏହି ପ୍ରକାରର ଆଇନ୍ ଭଙ୍ଗ କରାଗଲା ।

ତେଣେ ଦିଲ୍ଲୀରେ ମାର୍ଚ୍ଚ ୩୦ ତାରିଖ ଦିନ ହରତାଳ ହେଲାବେଳେ ଗୋଟିଏ ସଭାରେ ପୋଲିସ ଜନତା ଉପରେ ଗୁଳି ଚଳାଇଲେ । ଶେଷରେ ଉତ୍ତେଜନା ଓ ଅସନ୍ତୋଷର ସ୍ରୋତ ବହିଲା । ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ଏକ ହୋଇ ବ୍ରିଟିଶ ନୌକର ସାହି ସହିତ ଲଢ଼ିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଗଲେ ।

ଦିଲ୍ଲୀରେ ଅଶାନ୍ତି କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଶାନ୍ତ ନ ହେବାରୁ ସ୍ୱାମୀ ଶ୍ରଦ୍ଧାନନ୍ଦଙ୍କ ଅନୁରୋଧ କ୍ରମେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ସେଠାକୁ ଯିବାକୁ ସ୍ଥିର କଲେ । ଏହା ପୂର୍ବରୁ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାମା ବାହାର କରି ସେ ଜେଲ ଯାଇଥିବା ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ କେତେକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାମାରେ ପ୍ରଧାନ କଥା ହେଉଛି—ଆଇନ୍ ଭଙ୍ଗ କରିଥିବା ହେତୁ ଯାହାଙ୍କୁ ସରକାର ଗିରଫ କରିବାକୁ ଚାହିଁବେ ସେ ସ୍ୱୟଂ ଧରାଦେବେ । କୌଣସି ପ୍ରକାରର ବିରୋଧ ନ କରି ଯଥା ସମୟରେ ଅଦାଲତରେ ହାଜର ହେବେ । ଆତ୍ମପକ୍ଷ ସମର୍ଥନ ପାଇଁ ଓକିଲ ନ ଦେଇ ଏବଂ ଦଣ୍ଡ ମିଳିଲେ, ଅର୍ଥଦଣ୍ଡ ଆଦାୟ ନ ଦେଇ ଜେଲ ଯିବାକୁ ପସନ୍ଦ କରିବେ । ଜେଲରେ ପହଞ୍ଚି ଜେଲ-ଆଇନ୍‌ଗୁଡ଼ିକ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଯଥାବିଧି ପାଳନ କରିବେ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ଜେଲ-ଯାତ୍ରା ଉପଲକ୍ଷେ କୌଣସି ଦୁଃଖ ବା ବିରୋଧ ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରାଯିବ ନାହିଁ । କାରଣ ଏହି କଷ୍ଟକୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ସ୍ୱଧର୍ମର ଅଙ୍ଗରୂପେ ବରଣ କରନ୍ତି । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଏହା ମଧ୍ୟ ଚେତାଇ ଦେଇଥିଲେ ଯେ ଯଦି ସେ (ଗାନ୍ଧୀଜୀ) ମଧ୍ୟ ଗିରଫ ହୁଅନ୍ତି, ତେବେ ଲୋକେ ଆପେ ଆପେ ଶାନ୍ତି ରକ୍ଷାକରି ସୁବ୍ୟବସ୍ଥା ଚାଲୁ ରଖିବେ । ସେମାନଙ୍କର କୌଣସି ପ୍ରକାରର ବିରୋଧ ବା ଗୋଳମାଳ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।

୨୮

ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଗିରଫ ହେଲେ

ଉପରଲିଖିତ ମତେ ସବୁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ଏପ୍ରିଲ ୮ ତାରିଖ ଦିନ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ବମ୍ବେରୁ ଦିଲ୍ଲୀ ଅଭିମୁଖରେ ଯାତ୍ରା କଲେ । ପରଦିନ ବାଟରେ କୋଶୀ (ମଥୁରା) ଷ୍ଟେସନରେ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ତାଙ୍କୁ ତିନୋଟି ଆଦେଶନାମା ଦେଲେ । ୧—ପଞ୍ଜାବ ସରକାରଙ୍କ ଆଦେଶ ଅନୁଯାୟୀ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ପଞ୍ଜାବ ସୀମା ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ ନ କରିବାକୁ କୁହାଯାଇଥିଲା । ୨—ଦିଲ୍ଲୀରେ ପ୍ରବେଶ ନ କରିବାକୁ ଦିଲ୍ଲୀ ସରକାରଙ୍କ ଆଦେଶ ଥିଲା । ୩—ବମ୍ବେ ପ୍ରଦେଶ ଛାଡ଼ି ସେ ଅନ୍ୟତ୍ର ଯାଇପାରିବେ ନାହିଁ । ଏଗୁଡ଼ିକୁ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କର ଆଦେଶ ଥିଲା । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଏପରି ଆଦେଶ ମାନିବାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ଗିରଫ କରାଯାଇ

ବମ୍ବେକୁ ପଠାଇ ଦିଆଗଲା । ଶ୍ରୀ ମହାଦେବ ଦେସାଇ ଏହି ସମ୍ବାଦ ତାରବାର୍ତ୍ତାରେ ଅନେକ ସ୍ଥାନକୁ ପଠାଇଦେଲେ ।

ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ଗିରଫ ବାର୍ତ୍ତା ଦେଶସାରା ଅସନ୍ତୋଷ ଓ କ୍ଷୋଭର ଆଲୋଡ଼ନ ସୃଷ୍ଟି କଲା । ବହୁସ୍ଥାନରେ ସଭା ଓ ହରତାଳର ଆୟୋଜନ ହେଲା । ବମ୍ବେ, ଅହମଦାବାଦ, ଦିଲ୍ଲୀ, କଲିକତା ଆଦି କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ସାନ ସାନ ଝଗଡ଼ା ହୋଇଗଲା ବା ହେଉଁ ହେଉଁ ରକ୍ଷା ପାଇଗଲା ।

ପଞ୍ଜାବରେ ଏହି ସଙ୍ଘର୍ଷ ଭୟଙ୍କର ରୂପ ଧାରଣ କଲା । ଡକ୍ଟର କିଚଲୁ ଓ ଡକ୍ଟର ସତ୍ୟପାଲଙ୍କୁ ଗିରଫ କରି ନିର୍ବାସିତ କରି ଦିଆଯିବାରେ ତା ୧୦ ଏପ୍ରିଲ ଦିନ ଜନସାଧାରଣ ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଷୁବ୍ଧ ହୋଇଉଠିଲେ । ଏହି ଜନତା ଡେପୁଟି କମିଶନରଙ୍କ ବଙ୍ଗଳାକୁ ଯାଇ ନେତାଦ୍ୱୟଙ୍କର ମୁକ୍ତି ପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥନା ଜଣାଇବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିବା-ବେଳେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ଗିରଫ ଖବର ମିଳିଲା । ଅମୃତ-ସର ରାସ୍ତାରେ ପ୍ରାୟ ୨୫-୩୦ ହଜାର ଲୋକ ପଗଡ଼ି ନ ପିନ୍ଧି ଡେପୁଟି କମିଶନରଙ୍କ ବଙ୍ଗଳା ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର ହେଉଥିଲା ବେଳେ (ନେତା ଦ୍ୱୟଙ୍କ ମୁକ୍ତି ପ୍ରାର୍ଥନା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ) ରାସ୍ତା ଉପରେ ସୈନ୍ୟମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ଅଟକାଇ ଗୁଳିବର୍ଷଣ କରିଥିଲେ । ଜନତା କ୍ଷୁବ୍ଧ ହୋଇ ଉଠିଲେ ଏବଂ ଉପଦ୍ରବ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଏଥିରେ କେତେକ ଇଂରେଜ ଓ ଭାରତୀୟଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଲା । ସନ୍ଧ୍ୟାକୁ ଏହି ଖବର ଲାହୋରରେ ପହଞ୍ଚିଗଲା । ସେଠାରେ ହରତାଳ ହୋଇଗଲା । ତା ୧୧ ଓ ୧୨, ଏପ୍ରିଲରେ ଅମୃତ-ସର, ଲାହୋର ଓ ଅନ୍ୟ କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ଜନତା ଓ ପୋଲିସ ମଧ୍ୟରେ ସଙ୍ଘର୍ଷ ଘଟିଲା ।

୨୯

ଜାଲିୟାନ୍‌ୱାଲାବାଗ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ

ତା ୧୩ ଏପ୍ରିଲ ସୁଦ୍ଧା ସବୁଠିଁ ଶାନ୍ତ ଆସିଯାଇଥିଲା । ପରନ୍ତୁ ପଞ୍ଜାବ ସରକାର ଏପ୍ରିଲ ୧୧ ତାରିଖରେ ଖବରକାଗଜ ଉପରେ କଟକଣା ଜାରିକଲେ ଏବ ୧୩ ତାରିଖରେ ସରକାରୀ ଆଦେଶର ବା କାର୍ଯ୍ୟର ବିରୋଧମୂଳକ ସଭା ନ କରିବାକୁ ଆଦେଶ ଦିଆଗଲା । ଏହି ଆଦେଶନାମା ଅମୃତସରର ଅଳ୍ପ କେତେ ଜାଗାରେ ଘୋଷଣା କରାଯାଇଥିବାରୁ, ସାରା ନଗରର ସବୁଆଡ଼େ ଏହା ଜାଣିପାରି ନ ଥିଲେ । ଏହି ଘୋଷଣାର ଅଳ୍ପ ସମୟ ପୂର୍ବରୁ ଜାଲିୟାନ୍‌ୱାଲା ବାଗରେ ଏକ ସାଧାରଣ ସଭା ହେବାର ଘୋଷଣା କରାଯାଇଥିଲା । କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କୁ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ସୁଦ୍ଧା ଏହି ସଭା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଖବର ମିଳିଯାଇଥିଲା । ସନ୍ଧ୍ୟାକୁ ଏହି ସଭା ହେବାର ଥିଲା । ତେଣୁ ଏହି ସଭା ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେବାପାଇଁ ସରକାରଙ୍କ ହାତରେ ଯଥେଷ୍ଟ ସମୟ ଥିଲା । ସନ୍ଧ୍ୟା ୪ ଘଣ୍ଟାକୁ ସଭା ହେବାର ସୂଚନା ପାଇ ଜେନେରାଲ ଡାୟାର ୯୦ ଜଣ ଗୁର୍ଖା ଓ ଶିଖ ସୈନ୍ୟ ଓ ୨ଟି ମେସିନ୍‌ଗନ୍

ସହିତ ସେହି ବାଗ୍‌କୁ ଘେରି ଯାଇଥିଲେ । ସେମାନେ କୋଡ଼ିଏ ହଜାର ଲୋକଙ୍କ ସଭା ଉପରକୁ ଅନ୍ଧ ଭାବରେ ଗୁଳିବର୍ଷଣ ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଇଥିଲେ । ବାଗ୍‌ର ଚାରିପାଖ ଉଚ୍ଚ ପାଚେରି ଘେରା, ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ପ୍ରବେଶ ଦ୍ୱାର ଥିଲା । ଦଶ ମିନିଟ ମଧ୍ୟରେ ନିରସ୍ତ୍ର ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ହଜାରେ ବା ବାରଶହଙ୍କର ପ୍ରାଣ ନେଇ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ଡାୟାର ଚମ୍ପଟ୍ କରି ଚାଲିଗଲା । ମୃତ ଓ ଆହତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଖବର ନେବାର ଚେଷ୍ଟା ମଧ୍ୟ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ କରି ନ ଥିଲେ ।

ସାମରିକ ଆଇନ୍ ଓ ବର୍ବରତା

ଏହି ଐତିହାସିକ ବର୍ବରତା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡର ଦ୍ୱିତୀୟ ଦିନ ଅର୍ଥାତ୍ ତା ୧୪ ଏପ୍ରିଲ ଦିନ ସାରା ପଞ୍ଜାବରେ ସାମରିକ ଆଇନ୍ ଜାରି କରିଦିଆଗଲା । ଅମୃତସରର ସାମୂହିକ ହତ୍ୟାର ସୂଚନା ପାଇ ପଞ୍ଜାବର ଅନ୍ୟ ଅଂଶରେ ଛୋଟ ଆକାରର ସଙ୍ଘର୍ଷମାନ ଘଟିଗଲା । ସାର୍ ମାଇକେଲ୍ ଓଡାୟାର ପଞ୍ଜାବୀମାନଙ୍କୁ ଚେତେଇବାପାଇଁ ବା ଶିକ୍ଷା ଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସାମରିକ ଅଇନ୍ ପ୍ରୟୋଗ କରିଥିଲା । ଦେଶର ଅନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳରୁ ନେତାମାନଙ୍କୁ ପଞ୍ଜାବ ଆସିବାକୁ ନିଷେଧ କରାଯାଇଥିଲା ଏବଂ ଖବରକାଗଜ ଉପରେ କଠୋର କଟକଣା ଜାରି କରାଗଲା । ବାହାରର ହସ୍ତକ୍ଷେପରୁ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ କର୍ମଚାରୀ ଗୋଷ୍ଠୀ ପଞ୍ଜାବର ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଭାବରେ ଉତ୍ପୀଡ଼ିତ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଲେ । ଗିରଫଦାରି, ଫାଶୀ, କଳାପାଣି (ନିର୍ବାସନ) ହଣ୍ଟରରେ ପ୍ରହାର, ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ନାଗରିକମାନଙ୍କୁ ପେଟେଇ ଘୋଷାଡ଼ି ହୋଇ ଚାଲିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରିବା, କେହି ଆଦେଶ ନ ମାନିଲେ ଗୁଳି କରି ମାରିଦେବା ଏହିପରି ଅନ୍ୟ ଯାତନା ଓ ଝିଅବୋହୂଙ୍କ ଇଜ୍ଜତ ନଷ୍ଟ କରିବା, ଆଦି ବର୍ବରତା ରୂପ ଯେଉଁସବୁ ନାରକୀୟ ଅସ୍ତ୍ରର ପ୍ରୟୋଗ କରାଗଲା, ତାହା ସବୁ ଇତିହାସ ପୃଷ୍ଠାକୁ କାଳିମାମୟ କରି ରଖିଛି ।

ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ବମ୍ବେ ନେଇ ଛାଡ଼ିଦେବା ପରେ ଜନତାର କ୍ରୋଧ କେତେକ ପରିମାଣରେ ଶାନ୍ତ ହୋଇଗଲା । ଅହମଦାବାଦ, କଲିକତା ଅମୃତସର, ଦିଲ୍ଲୀ ଓ ପଞ୍ଜାବର ଅନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳରେ ଯେଉଁ ହିଂସାକାଣ୍ଡମାନ ଘଟିଗଲା, ସେଥିପାଇଁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଦୁଃଖିତ ଓ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟଥିତ ହେଲେ । ସେ ୭୨ ଘଣ୍ଟା ପାଇଁ ଉପବାସ କରିଥିଲେ ଏବଂ ସତ୍ୟାଗ୍ରହକୁ କିଛି କାଳ ପାଇଁ ସ୍ଥଗିତ କରିଦେଲେ । ଏହାକୁ ବନ୍ଦ ରଖିବାର ଆଉ ଏକ କାରଣ ହେଉଛି—ପଞ୍ଜାବ-ଦମନରୁ ଦେଶର ଅନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳରେ କ୍ଷୋଭ ବ୍ୟାପୀ ଯାଇଥିଲା ଏବଂ ଏପରି ପରିସ୍ଥିତିରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହକୁ ଚାଲୁ ରଖିଲେ ହିଂସାତ୍ମକ ଅଶାନ୍ତିର ଆଶଙ୍କା ଥିଲା ।

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବନ୍ଦ ହେଲା

(ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ସଭାର ସମ୍ପାଦକଙ୍କୁ ତା ୧୮-୪-୧୯୧୯ ରିଖରେ ଲିଖିତ ଚିଠି)

ମୁଁ ଦୁଃଖର ସହିତ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ବନ୍ଦ ରଖିବା ପାଇଁ ପରାମର୍ଶ ଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଛି । ଏହାର ସଫଳତା ଉପରେ ମୋର ବିଶ୍ୱାସ କମିନାହିଁ, ବରଂ

ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥିବାରୁ ମୁଁ ଏପରି ପରାମର୍ଶ ଦେଉଛି । ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ବିଷୟକ ମୋର ଉପଲବ୍‌ଧି ମୋତେ ଏପରି କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରି ଦେଇଛି । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ସାମୂହିକ ଆନ୍ଦୋଳନ କରାଇବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିଲି, ଏହାର ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ରୂପେ କଅଣ ଆସିପାରେ, ସେ ସବୁ ପ୍ରତି ଯଥେଷ୍ଟ ଧ୍ୟାନ ଦେଇ ପାରି ନ ଥିବାରୁ ଦୁଃଖିତ ହେଉଛି । ଏଣୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଶ୍ରାମ ନେଇ ମୋତେ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ହେବ ଯେ ଏହି ପରିସ୍ଥିତିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାପାଇଁ କଅଣ କରାଯାଇ ପାରେ । ଏପରି ନିଷ୍ପତ୍ତି କଲାବେଳେ ମୁଁ କହିଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛି ଯେ ଅହମଦାବାଦ ଓ ୱାରମ୍‌ଗାଓଁର ଶୋକପ୍ରଦ ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକ ଅତି ସାବଧାନତା ସହିତ ପରୀକ୍ଷା କଲାପରେ ମୋର ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମିଛି ଯେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ହୋଇଥିବା ଅତ୍ୟାଚାର ସହିତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର କୌଣସି ସମ୍ବନ୍ଧ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ଲୋକେ ଯାହାକଲେ ତାକୁ ବହୁଲୋକ ସମର୍ଥନ କରିବାର କାରଣ ହେଉଛି ଯେ ସେମାନେ ଅନସୂୟା ବାଈ ଓ ମୋତେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭଲ ପାଆନ୍ତି । ଯଦି ସରକାର ନିଜର ଅଦୂରଦର୍ଶିତା ଯୋଗୁଁ ମୋତେ ଦିଲ୍ଲୀରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ନିଷେଧ କରିବାଦ୍ୱାରା ଉକ୍ତ ଆଦେଶ ଅମାନ୍ୟ କରିବାକୁ ମୋତେ ବାଧ୍ୟ ନ କରି ଥାଆନ୍ତେ, ତେବେ ଅହମଦାବାଦ ଓ ୱାରମ୍‌ଗାଓଁରେ ଗତ ସପ୍ତାହରେ ଯେଉଁ ଅତ୍ୟାଚାର ଘଟିଥିଲା ତାହା ଘଟି ନ ଥାନ୍ତା । ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରରେ କହିଲେ—ଉପଦ୍ରବର କାରଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ନୁହେଁ, ଓଲଟା ଉପଦ୍ରବକାରୀମାନଙ୍କୁ ଶାନ୍ତ ରଖିବାରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ସହାୟକ ହୋଇଛି ।

ପଞ୍ଜାବ-ଘଟଣାବଳୀ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏହା ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇସାରିଛି ଯେ ଏହାର ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସହିତ କୌଣସି ସମ୍ବନ୍ଧ ନାହିଁ । ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନ-ବେଳେ କେତେ ହଜାର ଚୁକ୍ତିବଦ୍ଧ ଶ୍ରମିକ ହରତାଳ କରିଥିଲେ । ସେହି ହରତାଳର ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ଥିଲା । ଏଣୁ ତାହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶାନ୍ତ ଓ ସ୍ୱେଚ୍ଛାକୃତ ଥିଲା । ସେ ହରତାଳ ଚାଲୁଥିବା ବେଳେ ଖଣିଶ୍ରମିକ, ରେଲ କର୍ମଚାରୀ, ପ୍ରଭୃତି ମଧ୍ୟ ହରତାଳ ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଇଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ମିଶାଇ ନେବାପାଇଁ କେତେକ ମୋତେ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ । ଜଣେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଭାବରେ ମୋତେ ସେପରି ଅନୁରୋଧ ରକ୍ଷା ନ କରିବାର ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ସୁଦ୍ଧା ବିଳମ୍ବ ହୋଇ ନ ଥିଲା । କେବଳ ସେତିକି କରି ମୁଁ ଚୁପ୍‌ ରହିଲି ନାହିଁ । ବରଂ ଆମର ହରତାଳକୁ ଇଉରୋପୀୟାନ୍‌ମାନଙ୍କ ହରତାଳ ସହ ସମାନ କରି ଦେଖିବାର ଆଶଙ୍କା ଥିବାରୁ ମୁଁ ଆମର ହରତାଳକୁ ବନ୍ଦ କରି ଦେଇଥିଲି କାରଣ, ସେମାନଙ୍କ ହରତାଳରେ ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ଶସ୍ତ୍ରପ୍ରୟୋଗକୁ ପ୍ରଧାନ ସ୍ଥାନ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଫଳରେ, ଦକ୍ଷିଣ ଅଫ୍ରିକାର ଇଂରେଜମାନେ ସ୍ୱୀକାର କରିଥିଲେ ଯେ ଆମର ଆନ୍ଦୋଳନ ନ୍ୟାୟନିଷ୍ଠ ଓ ଶାନ୍ତ ଥିଲା । ଏହା ଏକ ବିଧି-ସମ୍ମତ ଆନ୍ଦୋଳନ ଥିଲା ବୋଲି ଜେନେରାଲ ସ୍ମଟ୍‌ସ ସ୍ୱୀକାର କରିଥିଲେ ।

ଏହି ସଙ୍କଟପୂର୍ଣ୍ଣ ସମୟରେ ମୁଁ ଏହାଠାରୁ ଊଣା କିଛି କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହି ଘଟନାରେ ଅତ୍ୟାଚାରକୁ ପୁଷ୍ଟ କରିବା ଭଳି ଏବଂ ଇଂରେଜ ଓ ଭାରତବାସୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ବନ୍ଧକୁ ତିକ୍ତ କଲାଭଳି ଯଦି କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ମୁଁ କରିବସେଁ, ତେବେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୁଁ ମିଥ୍ୟାଚାରୀ ହେବ । ଏଣୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ପାଇଁ ଆମ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ପ୍ରଧାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେବ ଯେ ଶାନ୍ତିସ୍ଥାପନ କରିବା ଓ ବେଆଇନମୂଳକ କାମକୁ ବନ୍ଦ କରିବା ଦିଗରେ ଆମେ ସର୍ବଥା ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ଭାବରେ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା । ଯଦି ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ମୂଳଭୂତ ସିଦ୍ଧାନ୍ତପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ କରିବାରେ ଆମେ କ୍ଷମ ହୋଇପାରିବା, ତେବେ ଆଜି ଯେଉଁ ଦୁର୍ଘଟନାମାନ ଘଟୁଛି ଏହାର ପରିଣାମ ସନ୍ତୋଷଜନକ ହୋଇପାରିବ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ତ ସହସ୍ରଶାଖା-ଯୁକ୍ତ ବଟବୃକ୍ଷ ତୁଲ୍ୟ । ଆଇନଭଙ୍ଗ କରିବା ଏହାର ଏକମାତ୍ର ଶାଖା । ସତ୍ୟ ଓ ଅହିଂସା ଏକତ୍ର ଏହି ବଟବୃକ୍ଷର ମୂଳ । ଆମ ତିକ୍ତ ଅନୁଭୂତିରୁ ଆମେ ଜାଣୁଁ ଯେ ଯେତେବେଳେ ଆମେ କୌଣସି ଅରାଜକତା-ପୂର୍ଣ୍ଣ ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ମଧ୍ୟରେ ଆଇନଭଙ୍ଗ କରିବାକୁ ସ୍ଥିର କରୁଁ, ସେତେବେଳେ ସତ୍ୟ ଓ ଅହିଂସା ପ୍ରତି କୌଣସି ସମ୍ମାନ ଦେଖାଯାଇ ପାରିବନାହିଁ । ଏଣୁ ଆମର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅତି ବିରାଟ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଆମେ ପଛେଇ ଯିବୁ ନାହିଁ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଯଦି ନିର୍ଭିକଭାବରେ ସତ୍ୟ ଓ ଅହିଂସାର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ପ୍ରଚାର କରିବା, ତାହାହେଲେ ସାମୂହିକ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରଚାର କାମ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ କ୍ଷମ ହୋଇପାରିବା । ରାଉଲାଟ୍ ଆଇନ ପ୍ରତି ମୋର ମନୋଭାବ ପୂର୍ବ ଭଳି ଅପରିବର୍ତ୍ତିତ ରହିଛି ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନର ଉପଦ୍ରବର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାରଣ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ରାଉଲାଟ୍ ଆଇନ୍ ଅନ୍ୟତମ ଅଟେ ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ସେସବୁ କାରଣ ଉଲ୍ଲେଖ କରିବାକୁ ଯାଉନାହିଁ ।

ଉକ୍ତ ପତ୍ର ଲେଖିବାର ମୁଖ୍ୟ ଓ ଏକମାତ୍ର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଲା ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ନ କରି ଶାନ୍ତି ସ୍ଥାପନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସରକାରଙ୍କ ସହିତ ସହଯୋଗ କରନ୍ତୁ, ଏବଂ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ମୌଳିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ପ୍ରତି ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କର ଧ୍ୟାନ ଆକୃଷ୍ଟ ହେଉ ।

(The Hindu, 21-4-1919)

ମିଷ୍ଟର ବି. ଜି. ହର୍ଣ୍ଣିମ୍ୟାନ୍ ମଧ୍ୟ ଏହି ମର୍ମରେ ଏକ ପତ୍ର ସତ୍ୟାଗ୍ରହସଭାକୁ ଲେଖିଥିଲେ । ଏହି ଚିଠି ଦୁଇଟି ଅନୁସାରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟକାରିଣୀ ସମିତି ନିମ୍ନ ପ୍ରକାରରେ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।

'ଏହି ସଭା ନିଜର ସଭାପତି ଓ ଉପ-ସଭାପତିଙ୍କ ପତ୍ର ଦୁଇଟି ବିଚାର କରି ସ୍ଥିର କରୁଅଛନ୍ତି କି ଉକ୍ତ ପତ୍ର ଦୁଇଟି ପ୍ରକାଶ କରି ଦିଆଯାଉ ଏବଂ ତହିଁରେ ଥିବା ପରାମର୍ଶଗୁଡ଼ିକୁ ଗ୍ରହଣ କରି ତଦନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଉ ।

ବମ୍ବେ, ତା ୧୮।୪।୧୯୧୯ 'ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ସଙ୍କଳନ' ପୃ.୩୧୬

ଗାଂଧୀ ହିନ୍ଦୀ ପୁସ୍ତକ ଭଣ୍ଡାର, ବମ୍ବେ, ସଂସ୍କରଣ ପୌଷ ବିକ୍ରମ ସମ୍ବତ୍ ୧୯୭୮

୩୦

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ହିଁ ଏକମାତ୍ର ଉପାୟ

(ଭାଇସ୍‌ରୟଙ୍କ ପ୍ରାଇଭେଟ୍ ସେକ୍ରେଟେରୀ ମିଷ୍ଟର୍ ଏସ. ଆର. ହିଗ୍‌ନେଲଙ୍କୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ପତ୍ର)

ପ୍ରିୟ ମିଷ୍ଟର୍ ହିଗ୍‌ନେଲ୍,

ଏହି ପତ୍ର ଯୋଗୁଁ ମାନ୍ୟବର ଭାଇସ୍‌ରୟଙ୍କ ମନରେ ଆଘାତ ଲାଗିବାର ଆଶଙ୍କା ଥିଲେ ହେଁ ମୁଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖର ସହିତ ସୂଚିତ କରିଦେବା ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ବିଚାରୁଛି ଯେ ମୋର ଯୋଜନାକୁ ବଦଳାଇବା ଭଳି ପରିସ୍ଥିତି ଦେଖା ନ ଦେଲେ, ଆସନ୍ତା ଜୁଲାଇ ଠାରୁ ପୁଣି ସବିନୟ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ହେବ ।

ଗତ ଅଢ଼େଇ ମାସର ବେଦନା-ଦାୟକ ଅନୁଭୂତିଗୁଡ଼ିକରୁ ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା ଯେ ଯେଉଁ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଅଭିନ୍ନ ଅଙ୍ଗ ଅଟେ, ସେହି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବିନା ଅନ୍ୟ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଭାରତବର୍ଷକୁ ବଲ୍‌ସେଭିଜମ୍ ବା ତାହାଠାରୁ ଆହୁରି ହାନିକର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟରୁ ରକ୍ଷା କରିପାରିବ ନାହିଁ । ଉପର-ଠାଉରିଆ ଢଙ୍ଗରେ ନ ଦେଖି ତଳେଇ କରି ଦେଖିଲେ, ଇଂରେଜ ଓ ଭାରତୀୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ବନ୍ଧକୁ ସୁଧାରିନେବା କାମରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ହିଁ ଏକମାତ୍ର ସହାୟକ ହେବ । ମୁଁ ଚାହେଁ, ମୋର ଭଳି ମାନ୍ୟବର ଭାଇସ୍‌ରୟ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତୁ ଯେ ଏପ୍ରିଲ ମାସ ଦ୍ୱିତୀୟ ସପ୍ତାହରେ ଯେଉଁ ଇଂରେଜ-ବିରୋଧୀ ଭାବନା ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା, ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ତା'ର ହେତୁ ନୁହେଁ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ତ ହେଲା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଷୟ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଉଭୟ ପକ୍ଷ (ଶାସକ ଓ ଶାସିତ) ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ମନୋମାଳିନ୍ୟକୁ ଦୂର କରିବା । ବିରୋଧ-ପ୍ରଦର୍ଶନର କାରଣ ପୂର୍ବରୁ ମହଜୁଦ୍ ଥିଲା । ଅଧିକ ଗୁରୁତର ଆଉ ଏକ କଥାକୁ ମାନ୍ୟବର ଭାଇସରୟ ବିଶ୍ୱାସ କରିବା ଦରକାର ଯେ ଉକ୍ତ ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ କାର୍ଯ୍ୟ ଅଳ୍ପ କେତେକ ଅଂଶରେ ସୀମିତ ରହିବାର କାରଣ ହେଉଛି ଏହି ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ପ୍ରଭାବ । ସେହି ପ୍ରଭାବ ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳତାକୁ ଏତେ ବଡ଼ ବିରାଟ ଦେଶରେ ବ୍ୟାପିବାକୁ ନ ଦେଇ ସଙ୍କଟ-ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିସ୍ଥିତି ମଧ୍ୟରେ ଦକ୍ଷତାର ସହିତ ନୀରବରେ ଶାନ୍ତ ରହିବାକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିପାରିଥିଲା । ଭାରତର ଅନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳରେ ଶାନ୍ତି ରକ୍ଷା କରିବାରେ ସାମରିକ ପ୍ରସ୍ତୁତିର କୃତିତ୍ୱକୁ ମୁଁ ଅସ୍ୱୀକାର କରୁ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ମୁଁ କହେ, ଶାନ୍ତିରକ୍ଷା କରିବାର ଗୌରବ ସତ୍ୟାଗ୍ରହକୁ ଅଧିକ ମିଳିବା ଉଚିତ ।

ସେ ଯାହା ହେଉ, ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଓ ଏହାର ପ୍ରଭାବ ବିଷୟରେ ମୋର ଏହିପରି ଧାରଣା ଥିବାରୁ ମୁଁ ଆଉ ଅଧିକ କାଳ ସବିନୟ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ସ୍ଥଗିତ ରଖିବାକୁ ଉଚିତ ମନେ କରୁନାହିଁ । ରାଓଲାଟ୍ ଆଇନ ବିଷୟରେ ମୋର ବିଚାର ସହିତ ମାନ୍ୟବର ଭାଇସ୍‌ରୟଙ୍କୁ ମୁଁ ଏକମତ କରାଇ ପାରିଲେ କେତେ ଭଲ ନ ହୁଅନ୍ତା ! ଏହି ଆଇନ୍‌ର

ଗୁଣଦୋଷ ନ ବିଚାରି ଗତ ମାର୍ଚ୍ଚ ଓ ଏପ୍ରିଲ ମଧ୍ୟରେ ଏହା ବିରୋଧରେ ଯେଉଁ ଜନମତ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହେଲା, କେବଳ ସେହି କାରଣରୁ ଏହା ଆଉ ରହିବା ଅନୁଚିତ । ଗତ ଏପ୍ରିଲ ତା ୬ ଋଖରେ ବିରାଟ ଆକାରରେ ଯେଉଁ ବିରୋଧ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରାଗଲା, ତାହା ପଛରେ ବହୁତ କଥା ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସେସବୁ କଥାର ମୂଳରେ ରାଉଲାଟ ଆଇନ୍ । ମୁଁ ଆଶା କରୁଛି କି ମାନ୍ୟବର ଭାଇସ୍‌ରୟ ଏହି ରାଉଲାଟ ଆଇନକୁ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରନେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବେ । ଇତି ପୂର୍ବରୁ ତାଙ୍କୁ ମୁଁ ଦୁଇଟି ପତ୍ର ଲେଖିଛି । ଗୋଟିଏ, ତଦନ୍ତ କମିଟି ନିଯୁକ୍ତି ବିଷୟରେ ଓ ଅନ୍ୟଟି କାଳିନାଥ ରାୟଙ୍କ ଖଲାସ ବିଷୟରେ । ରାଉଲାଟ ଆଇନ୍ ସହିତ ଏ ଦୁଇଟିର ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ବନ୍ଧ ଅଛି ଏବଂ ଦୁଇଟିଯାକ ଅତି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଷୟ । ମୁଁ ଆଶା କରୁଛି ଯେ ମାନ୍ୟବର ଭାଇସ୍‌ରୟ ଏହି ପ୍ରାର୍ଥନା ଦୁଇଟିଯାକ ଉଦାରତା ପୂର୍ବକ ବିଚାର କରିବେ ।

ଶେଷରେ ମୁଁ ନିବେଦନ କରୁଅଛି କି ପୁଣି ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କରିବା ଯଦି ନିତାନ୍ତ କରୁରୀ ହୋଇପଡ଼େ, ତେବେ ସେପରି କାର୍ଯ୍ୟ କେବଳ ମୋର ଭିତରେ ସୀମିତ ରହିବ, ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କର କାମ ହେବ, ଶାନ୍ତି ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରଖିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ଓ ବିକାଶୋନ୍ମୁଖୀ ସେବା କାର୍ଯ୍ୟମାନ କରି ନିଜକୁ ଶିଷ୍ଟୋଚିତ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ପାଇଁ ଯୋଗ୍ୟ କରି ଗଢ଼ିବା । ଦେଶର ଆପାତ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଶିଷ୍ଟୋଚିତ ଅବଜ୍ଞା ପ୍ରଦର୍ଶକ କାର୍ଯ୍ୟକୁ କ୍ଷୁଦ୍ରାଦପି କ୍ଷୁଦ୍ର ପରିସର ମଧ୍ୟରେ ସୀମିତ ରଖିବା ମୋର ଆନ୍ତରିକ ଇଚ୍ଛା ଅଟେ ।

ଲେବର୍ଣ୍ଣମ୍ ରୋଡ଼, ବମ୍ବେ — ଆନ୍ତରିକତା ସହ ଆପଣଙ୍କର

ତା ୧୮।୬।୧୯୧୯ — ମୋ: କ: ଗାନ୍ଧୀ

—ଇଂରାଜୀରୁ (ସାବରମତୀ ସଂଗ୍ରହାଳୟ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ସଂଖ୍ୟା ୬୬୬୬ ର ଫଟୋ ନକଲରୁ ଅନୂଦିତ)

୩୧୯

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସମ୍ପର୍କରେ

(ଅତି ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ଭାରତୀୟ ପରିସ୍ଥିତିର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଓ ସରକାରୀ ତୀବ୍ର ଦମନ ବିଷୟ ଜଣାଇ ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାର ଜନୈକ ମହିଳା ବନ୍ଧୁଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ପତ୍ର ।)

ଘଟଣାଚକ୍ରର ଘୂର୍ଣ୍ଣିମାନ ଗତିର ବେଗ ଏତେ ତୀବ୍ର ହୋଇଛି ଯେକୌଣସି ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଠିକ୍ ଠିକ୍ ମୁଣ୍ଡି ଲଗେଇବା କଠିନ ଜଣାପଡ଼ୁଛି । ସାଧାରଣ ଆର୍ଥିକ ସଙ୍କଟ, ରାଜନୀତିକ ଦମନ ଓ ବିଶେଷ ରୂପେ ଜନତାର ଜାଗରଣହିଁ ଦୁଇଆର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥାକୁ ଜନ୍ମ ଦେଇଛି । ବିଭିନ୍ନ ଦେଶର ପରିସ୍ଥିତି ଅନୁଶୀଳନ କଲେ ଜଣାଯାଏ ଯେ

ଆଜି ପୃଥିବୀର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେଶରେ ଘୋର ଅଶାନ୍ତିର ଶୁଷ୍ଟି ହୋଇଯାଇଛି । ଆମେରିକାରେ ଶ୍ରେଣୀ-ସଂଘର୍ଷ, ଇଂଲଣ୍ଡର ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଶାନ୍ତି, ରୁଷିୟାରେ ବଲ୍‌ସେଭିବାଦର ପ୍ରାଦୁର୍ଭାବ ଓ ଭାରତରେ ଦମନ-ନୀତି, ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଇତ୍ୟାଦି କାରଣରୁ ସର୍ବତ୍ର ଅସ୍ଥିରତା ଦେଖାଦେଇଛି । ଏତିକବେଳେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦେଶଗୁଡ଼ିକ ଯେଉଁ ପରିସ୍ଥିତିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଛି, ତାହା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ଥିଲା । କାରଣ ପଶୁବଳର ସିଦ୍ଧାନ୍ତକୁ ପଥପ୍ରଦର୍ଶକରୂପେ ମାନିନେଇ ସେହି ଭିତ୍ତି ଉପରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଭ୍ୟତାର ପରିଣତି ହେବ ପରସ୍ପର ବିନାଶ ସାଧନ । କିନ୍ତୁ ଭାରତରେ ବହୁ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସତ୍ତ୍ୱେ ଆମ ପ୍ରାଚୀନ ସଭ୍ୟତାର ଉଚ୍ଚ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଉପରେ ଗଭୀର ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ହୋଇରହିଛି । ଯେଉଁ ବଲ୍‌-ସେଭିକ୍‌ ବାଦ ୟୁରୋପରେ ଗୋଟିକ ପରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଦେଶକୁ ନିଜର ପ୍ରଭାବାଧୀନ କରି ଅତି ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ମାଡ଼ିଯାଉଛି ତାହାକୁ ଭାରତରେ ପ୍ରସାରିତ ହେବାକୁ ନ ଦେଇ, ତାର ଗତିକୁ ପ୍ରତିହତ କରିବା ଯଦି ଆମର କାମ୍ୟ ହୁଏ ଏବଂ ତାହା ପାଇଁ କଣ୍ଟିନ୍ନାନ ଅନୁକୂଳ ବାତାବରଣକୁ ବଢ଼ିବାକୁ ଦିଆ ନ ଯାଏ, ତେବେ ଭାରତବାସୀଙ୍କୁ ନିଜର ସଭ୍ୟତା ଓ ସଂସ୍କୃତିର ଅତୁଳ ଦାନ—ଯାହାକୁ ପଦେ କଥାରେ 'ସତ୍ୟାଗ୍ରହ' ବୋଲି କୁହାଯିବ, ସେଥିପ୍ରତି ସଚେତନ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ । 'ସତ୍ୟାଗ୍ରହ'ଠାରୁ ବଳି ଆଉ କୌଣସି ଫଳପ୍ରଦ ମନ୍ତ୍ର ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିନାହିଁ ।

ଜାନୁୟାରୀ ୧୯୧୯ର ଶେଷ ସପ୍ତାହରେ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କର ଦୁଇଟି ବିଲ୍‌ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଏହା ରାଉଲଟ୍‌ ଆଇନ୍‌ ନାମରେ ପରିଚିତ । ଯୁଦ୍ଧକାଳୀନ ଓ ଯୁଦ୍ଧ ଶେଷ ହେବାର ଛଅମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ହାତରେ ଭାରତ ରକ୍ଷା ଆଇନ୍‌ (Defence of India Act) ନାମରେ ଯେଉଁ ଅପ୍ରତିହତ କ୍ଷମତା ଥିଲା, ସେହିସବୁ ମନମୁଖୀ କ୍ଷମତାଗୁଡ଼ିକୁ ଉକ୍ତ ବିଲ୍‌ରେ କାଏମ ରଖାଯାଇ ଅଛି । ମାତ୍ର ଯୁଦ୍ଧ ଚାଲିଥିବାବେଳେ ଯାହା ସହିବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ, ଶାନ୍ତି-କାଳରେ ସେପରି ସହିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଯୁଦ୍ଧ ଶେଷ ହେବା ପରେ ଗଠନମୂଳକ କାମପ୍ରତି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟି ଦେବା ସରକାରଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ତାହା ବଦଳରେ ଶାନ୍ତିରକ୍ଷା ନାମରେ ମନମୁଖୀ ଅସୀମ କ୍ଷମତା ପାଇଁ ସରକାର ଲାଳାୟିତ ହେବା ଅନୁଚିତ । ଯେତେବେଳେ ସ୍ୱୟଂ ବ୍ରିଟିଶ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟ ଅନୁଭବ କରିଛନ୍ତି ଯେ ଭାରତର ଶାସନ-ତନ୍ତ୍ର ଭାରତୀୟମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହେବା ଦରକାର ଏବଂ ଯେତେବେଳେ ମଣ୍ଟେଗୁ ଚେମସଫୋର୍ଡ଼ ଶାସନ ସଂସ୍କାର ଯୋଜନା ଲୋକମାନଙ୍କ ସମକ୍ଷରେ ସମାଲୋଚନା ପାଇଁ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ରହିଛି, ଯେତେବେଳେ କି ସିଭିଲ୍‌ ସର୍ଭିସ୍‌ର ଲୋକେ ଓ ଆଙ୍ଗ୍ଲୋ-ଇଣ୍ଡିଆନ୍‌ ପୁଞ୍ଜିପତିଗଣ ସେମାନଙ୍କ ନ୍ୟସ୍ତ-ସ୍ୱାର୍ଥକୁ କାଏମ ରଖିବା ଆଶାରେ ଶାସନସଂସ୍କାର ଯୋଜନାର ହିତକାରିତାକୁ ପଣ୍ଡ କରିବା ପାଇଁ ଉଚିତ ଓ ଅନୁଚିତ ସବୁପ୍ରକାର ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ, ଠିକ୍‌ ସେତିକବେଳେ ସେହି ନ୍ୟସ୍ତସ୍ୱାର୍ଥ ଗୋଷ୍ଠିର କୋଳାହଳ ନିକଟରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇଲା ଭଳି ଢଙ୍ଗରେ ଭାରତ ଶାସନର ପରମମୁଖ୍ୟ ଭାଇସ୍‌ରୟଙ୍କ ଇମ୍ପିରିଆଲ କାଉନ୍‌ସିଲ୍‌ର ଏକ ଘୋଷଣା-

ଦ୍ୱାରା ସେ ସବୁକୁ ଉପେକ୍ଷା କରା ଯାଉଅଛି । ଏପରି ବିଷମ ସଙ୍କଟ କାଳରେ ଆଇନ ବହି ମଧ୍ୟରେ ରାଉଲଟ୍ ଆଇନ ଆଉଁ ଆଉଁ କୌଣସି ଭାରତୀୟ ଭାରତର ଭାବୀ ରାଜନୈତିକ ଜୀବନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିଚଳିତ ନ ହୋଇ କିଛି ଚିନ୍ତା କରି ପାରିବ ନାହିଁ । ଏ ଦେଶରେ ରାଉଲଟ ଆଇନ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସମସ୍ତେ ଯେପରି ଏକମତ ହୋଇ ଲଢ଼ୁଛନ୍ତି, ତାର ତୁଳନା ନାହିଁ । ପୁଣି ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୮ ତାରିଖରେ ଯେତେବେଳେ ରାଜ୍ୟ ପରିଷଦରେ ୧ ନମ୍ବର ବିଲ ଆଇନରେ ପରିଣତ ହେଲା, ସେତେବେଳେ ଜଣେ ହେଲେ କେହି ଭାରତୀୟ ସଦସ୍ୟ ତାହା ସପକ୍ଷରେ ଭୋଟ ଦେଇ ନ ଥିଲେ । ଉକ୍ତ ବିଲର ପ୍ରବଳ ବିରୋଧ ହେବାରୁ ରାଉଲଟ ଅଧିନିୟମ (୧) ର ଭୋଗକାଳ କେବଳ ତିନିବର୍ଷ ରଖାଯାଇଛି, ଏବଂ ବିପ୍ଳବ ଓ ଅରାଜକତା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଅପରାଧ ଆଇନ୍ (**The Revolutionary and Anarchical Crimes Act**) ନାମକରଣ କରାଯାଇଅଛି । ବ୍ୟବହାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଇନ୍‌ର କଠୋରତା ଉଣା ହେବାର ଆଶା ଶୂନ୍ୟବତ୍ ।

ଏହିସବୁ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ବିଚାର କଲାପରେ ମୁଁ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ପହଞ୍ଚିଛି ଯେ ରାଉଲଟ ଅଧିନିୟମ ବିରୋଧରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆରମ୍ଭ କରାଯିବ । ୧୯୧୯ ଫେବ୍ରୁୟାରୀର ଶେଷଭାଗରେ ମୁଁ ଓ ଅନ୍ୟ ନେତୃବୃନ୍ଦ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଶପଥ ନେଇସାରିଛୁଁ । ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ଶପଥ ନେବାପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କରାଯାଇଅଛି । ପ୍ରତିଜ୍ଞାପତ୍ରରେ କୁହାଯାଇଛି ଯେ ରାଉଲଟ ଅଧିନିୟମ ଅନ୍ୟାୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଏକଥା ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ସ୍ୱାକ୍ଷରକାରୀ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିବେ ଏବଂ ସତ୍ୟକୁ ଗ୍ରହଣ କରି ହିଂସାଚରଣ ନ କରିବାକୁ ପ୍ରତିଜ୍ଞାବଦ୍ଧ ହେବେ । ମୁଁ ଭାରତର ଚାରିଆଡ଼େ ବୁଲି ସବୁଠି ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଲୋକଙ୍କୁ ବୁଝାଇଛି । ଯେତେବେଳେ ରାଉଲଟ ଅଧିନିୟମ (୧) ପାସ୍ ହେଲା, ପ୍ରାଥମିକ ପଦକ୍ଷେପରୂପେ ହରତାଳ ପାଳିବା ଓ ୨୪ ଘଣ୍ଟା ଉପବାସ କରିବାକୁ ମୁଁ ଲୋକଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଥିଲି । ଏଥିପାଇଁ ୩୦ ମାର୍ଚ୍ଚ ଦିନଟି ଧାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଇଥିଲା । ପରେ ଦିନ ବଦଳାଇ ଏପ୍ରିଲ ରଖାଗଲା । କିନ୍ତୁ କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ୩୦ ମାର୍ଚ୍ଚ ଦିନ ଏହା ପାଳିତ ହୋଇଥିଲା ।

ଉକ୍ତ ଦିବସରେ ଦିଲ୍ଲୀରେ କିଛି ନା କିଛି ଆଳ କରି ଜନତା ଉପରେ ଗୁଳି ଚାଳିବା ଫଳରେ ଲୋକ ମଲେ ଏବଂ ବହୁତ ଆହତ ହେଲେ । ଉକ୍ତ ଘଟଣାରେ ଦେଶସାରା ଏପରି ଏକ ଉତ୍ତେଜନାର ସ୍ରୋତ ବହିଲା ଯେ ତା ୬ ରିଖ ଏପ୍ରିଲ ଦିନ ସର୍ବାଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ଲୋକ ବିରୋଧ-ପ୍ରଦର୍ଶନରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ଆମର ଆଙ୍ଗ୍ଲୋ-ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ସମାଲୋଚକମାନେ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର କରିଥିଲେ ଯେ ଏହି ପ୍ରଦର୍ଶନ ଅଭୂତପୂର୍ବ ଥିଲା । ତା ୬ ରିଖ ଏପ୍ରିଲରେ ହିନ୍ଦ ସ୍ୱରାଜ ଭଳି ବାଜ୍ୟାପ୍ତ ବହି ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକମାନେ ବିକ୍ରି କରିଥିଲେ । ଏପ୍ରିଲ ଆଠ ତାରିଖ ଦିନ ଦିଲ୍ଲୀର ଅବସ୍ଥା ନିଜ ଆଖିରେ ଦେଖିବା ପାଇଁ ମୁଁ ଯାତ୍ରା କରୁଥିଲିବେଳେ ପଞ୍ଜାବ ସରକାରଙ୍କ ହୁକୁମ ଓ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ହୁକୁମ ମୋତେ ମିଳିଲା । ପ୍ରଥମଟିରେ ପଞ୍ଜାବ ଇଲାକା ଭିତରକୁ ପ୍ରବେଶ ନ କରିବାକୁ ନିଷେଧାଜ୍ଞା ଥିଲା । ଅନ୍ୟଟିରେ ମୋତେ କେବଳ ବମ୍ବେ ପ୍ରଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ରହିବାକୁ ଆଦେଶ ଜାରି କରାଯାଇଥିଲା ।

ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ' ଭାବରେ ମୁଁ ସେ ହୁକୁମ ମାନି ନ ଥିଲି । ପଞ୍ଜାବ ସୀମାରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ମାତ୍ରେ ମୋତେ ଗିରଫ କରି ନିଆଗଲା । ଏହି ଗିରଫରେ ମୁଁ ଖୁବ୍ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲି ଯେ ମୋ ଶରୀରରକ୍ଷାର ଭାର ସରକାର ହାତକୁ ନେଲେ । ଆଉ ମୋର ଅନ୍ତରାତ୍ମା ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇଗଲା । ମୁଁ ମୋର ଦେଶବାସୀଙ୍କ ପ୍ରତି ଏହି ମର୍ମରେ ବାର୍ତ୍ତା ପଠାଇଲି ଯେ ଏହି ଘଟଣାକୁ ଏକ ଶୁଭ ସମ୍ବାଦ ମନେକରି ଉତ୍ସବ ପାଳନ କରନ୍ତୁ । କିନ୍ତୁ ସରକାର ମୋତେ ବନ୍ଦୀ କରି ନ ରଖି ବମ୍ବେ ସୀମାରେ ନେଇ ଛାଡ଼ିଦେଲେ । ବମ୍ବେରେ ପହଞ୍ଚି ଦେଖିଲି ଯେ ସବୁଠି ଉପଦ୍ରବ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ସେହିଦିନ ସଂଧ୍ୟାକୁ ସମୁଦ୍ରକୂଳରେ ଏକ ବିଶାଳ ସାର୍ବଜନୀନ ସଭାରେ ଭାଷଣ ଦେଲି । ମୁଁ ଲୋକମାନଙ୍କ ଭୁଲ ଗତିବିଧି ଉପରେ ଘୋର ନୈରାଶ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରି ସେ ସବୁକୁ ଦୁରାଗ୍ରହ ବୋଲି କହି ନିନ୍ଦା କରିଥିଲି । ସେମାନଙ୍କୁ ସତର୍କ କରାଇଦେଲି ଯେ ପୁଣି ଯଦି ଦୁରାଗ୍ରହ ଦେଖାଇ ମୋ ପ୍ରତି ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା କରନ୍ତି, ତାହାହେଲେ ମୋ ପାଇଁ କେବଳ ଗୋଟିଏ ମାର୍ଗ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ରହିଛି । ତାହା ହେଉଛି, ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ "ଧାରଣା" ଦେଇ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିବା ଏବଂ ଯେଉଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରାଇଛି ଏବଂ ସେହି ସତ୍ୟାଗ୍ରହକୁ ଓ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କୁ ସୁପରିଚାଳନାର ଅତି ବିରାଟ ନୈତିକ ଦାୟିତ୍ୱ ମୁଣ୍ଡକୁ ନେଇଛି, ତାହାର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ସ୍ୱରୂପେ ନିଜର ଶରୀର ତ୍ୟାଗ କରିଦେବି । ପଞ୍ଜାବ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଲାହୋର ଓ ଅମୃତସର ତଥା ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ଏବଂ ଅହମଦାବାଦରେ ମୋର ଆଶ୍ରମ ସମୀପରେ ଭୀଷଣ ଦଙ୍ଗା ହୋଇଗଲା । ଫଳତଃ ସାମରିକ ଆଇନ୍ ଜାରି ହେଲା । ଧନ-ଜୀବନର ବହୁ କ୍ଷତି ଘଟିଲା । ପଞ୍ଜାବରେ ଯେଉଁ ଦଙ୍ଗା ଘଟିଲା, ତାହା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କାରଣରୁ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ବମ୍ବେ ଓ ଅହମଦାବାଦ ଦଙ୍ଗାରୁ ମୁଁ ବୁଝିପାରିଲି ଯେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆପାତତଃ ବନ୍ଦ କରିଦେବା ଓ ଅହିଂସାନୀତିର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କଅଣ, ସେକଥା ଲୋକଙ୍କୁ ବୁଝାଇବା ହିଁ ପ୍ରକୃତ 'ସତ୍ୟର ଆଗ୍ରହ' ହେବ । ଏହି ହେତୁରୁ ଅପ୍ରେଲ ୨୦ ତାରିଖରୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ସଭା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ବନ୍ଦ କରି ଦେଇଛନ୍ତି । ଏହି ଘଟଣାପରେ 'ବମ୍ବେ କ୍ରନିକଲ୍'ର ନିର୍ଭୀକ ସମ୍ପାଦକ ଉଦାରମନା ଇଂରେଜ ମିଷ୍ଟର ବି. ଜି. ହର୍ଣ୍ଣିମ୍ୟାନ୍‌ଙ୍କୁ ଭାରତରୁ ନିର୍ବାସିତ କରି ଦିଆଗଲା । ଉକ୍ତ ଦୈନିକ ପତ୍ରିକାର ଅମାନତଧନକୁ ବାଜ୍ୟାପ୍ତ କରିନେବାର ହୁକୁମ ଦିଆଗଲା ଏବଂ ଏହି ମର୍ମରେ ଆଦେଶନାମା ଜାରି କରାଗଲା ଯେ ପ୍ରକାଶ ପୂର୍ବରୁ ପତ୍ରିକାର ଟିପ୍ପଣୀ ଆଦି ସବୁ ସରକାର ତନଖି କରିବେ । ଗତ ୧୫ ଦିନ ହେଲା ଉପରୋକ୍ତ ଆଦେଶ ହେତୁ କ୍ରନିକ୍‌ଲ କାଗଜ ବିନା ଟିପ୍ପଣୀ (ସମ୍ପାଦକୀୟ)ରେ ବାହାରୁଛି । ନିକଟରେ ସେହି ତନଖି ଆଦେଶକୁ ଉଠାଇ ନିଆଯାଇଛି । ସଂବାଦପତ୍ରର ସମ୍ପାଦକ ଆଇନ୍ ଅନୁଯାୟୀ ଦଶହଜାର ଟଙ୍କା ଅମାନତ ଦାଖଲ କରିଦେଇଛନ୍ତି । ୨୦ ଏପ୍ରିଲ୍ ଠାରୁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଛଅ ସପ୍ତାହ ମଧ୍ୟରେ ପଞ୍ଜାବରେ ଯାହାସବୁ ଘଟିଯାଇଛି, ତାହା କ୍ରୂରତାର ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ବୋଲି କହିବାକୁ ହେବ । ବହୁ ସ୍ଥାନରେ ମାର୍ଶାଲ୍ ଲ (ସାମରିକ ଆଇନ୍) ଘୋଷିତ ହୋଇଥିଲା । ଏବେ ତାକୁ ସପ୍ତାହେ କିମ୍ବା ଦୁଇ ସପ୍ତାହ ପୂର୍ବରୁ ଉଠାଇ ନିଆଯାଇଛି ।

ବୋମା ବୃଷ୍ଟି କରିବା ପାଇଁ ଉଡ଼ାଜାହାଜ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ମେସିନ୍‌ଗନ୍‌ର ପ୍ରୟୋଗ ମଧ୍ୟ କରାଯାଇଅଛି । ସମ୍ରାଟଙ୍କ ବିରୋଧରେ ସଂଗ୍ରାମ ଆରମ୍ଭ କରିଥିବାର ଯୁକ୍ତି ଦେଖାଇ ବହୁ ନେତାଙ୍କୁ ଗିରଫ କରି ନିଆଗଲା । ସେମାନଙ୍କ ମୋକଦ୍ଦମାର ଶୁଣାଣୀ ସାମରିକ ଆଇନ୍ କମିଶନଙ୍କଦ୍ୱାରା କରାଯାଉଛି । ଟ୍ରିବ୍ୟୁନ୍‌ର ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ରୀ କାଳୀନାଥ ରାୟଙ୍କ ଉପରେ ରାଜଦ୍ରୋହମୂଳକ ଲେଖା ଲେଖିଥିବାର ଅଭିଯୋଗ କରାଯାଇଛି । ତାଙ୍କ ମକଦ୍ଦମା ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ନ୍ୟାୟାଧୀଶଙ୍କ ପାଖରେ ଚାଲିଛି । ତାଙ୍କୁ ନିଜ ଇଚ୍ଛା ମୁତାବକ ଓକିଲ ନିଯୁକ୍ତ କରିବାର ସ୍ୱାଧୀନତା ଦିଆଯାଇ ନାହିଁ । ସାମରିକ ଅଦାଲତ ତାଙ୍କୁ ଦୁଇ ବର୍ଷ ସଶ୍ରମ କାରାଦଣ୍ଡ ଆଦେଶ ଦେଇଛନ୍ତି । ଏତତ୍ ସମ୍ପର୍କୀୟ କାଗଜପତ୍ର ଦେଖିଲା ପରେ ମୋ ମନରେ ଦୃଢ଼ ଧାରଣା ହୋଇଛି ଯେ ଶ୍ରୀ କାଳୀନାଥ ରାୟଙ୍କ ମାମଲାରେ ଅତି ହୀନ ଭାବରେ ଆଇନକୁ ହତ୍ୟା କରାଯାଇଅଛି । ଦଙ୍ଗା ସମୟରେ ଲୋକମାନେ ଅତି ଅଶୋଭନୀୟ ଓ ନିନ୍ଦନୀୟ କାର୍ଯ୍ୟମାନ କରିଅଛନ୍ତି ।

ଯେଉଁ ପରିସ୍ଥିତିରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବନ୍ଦ କରାଯାଇଥିଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ପରିସ୍ଥିତି ନାହିଁ ଏବଂ ଶାନ୍ତି ଜାରି ରଖିବା ପାଇଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ କରୁଥିବେ, ଏହି କଥାପ୍ରତି ଯଥେଷ୍ଟ ସତର୍କ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ପୁଣି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନ ବିନା ଦ୍ୱିଧାରେ ଆରମ୍ଭ କରାଯାଇପାରେ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ପ୍ରତି ସହାନୁଭୂତି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବାର ସବୁଠାରୁ ଭଲ ଉପାୟ ହେଉଛି ତାକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆଚରଣ କରିବା । ଏହି କଥା ଲୋକଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ କାମରେ ଲଗେଇ ରଖିବା ମତଲବରେ ମୁଁ ସଦ୍ୟ ସ୍ୱଦେଶୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିଛି । ଛଅ ସପ୍ତାହର ଅଳ୍ପକାଳ ମଧ୍ୟରେ ଖୁବ୍ ଦ୍ରୁତଗତିରେ ଏହାର ପ୍ରସାର ହୋଇପାରିଛି । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିବା ପାଇଁ ନିଜ ନାମ ତାଲିକାଭୁକ୍ତ କରି ବହୁ ଭାରତୀୟ ଭଗିନୀ ନିଜ ବାହାଦୁରୀ ଦେଖାଇ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଭାରତ ତିଆରି ଲୁଗା ଓ ହାତକଟା ସୂତାର ଲୁଗା ବ୍ୟବହାର କରି ସ୍ୱଦେଶୀବ୍ରତ ପାଳନ କରିଛନ୍ତି । ଏତିକି ନୁହେଁ, ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ହାତ ତନ୍ତ ପକାଇ ସେଥିରେ କାମ କରିବା ପାଇଁ ଲୋକ ବାଛିନେଇ ସାରିଛନ୍ତି । ସ୍ୱଦେଶୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ପ୍ରତି ଯଥାର୍ଥ ସହାନୁଭୂତିଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି ପକ୍ଷରେ କେବଳ ସ୍ୱଦେଶୀବସ୍ତ୍ର ପିନ୍ଧିବା ନୁହେଁ, ତାକୁ ତିଆରି କରାଇବା ଦିଗରେ ଯଥାଶକ୍ତି ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ମଧ୍ୟ ତାହାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଅଟେ । ବମ୍ବେରେ ଶୁଦ୍ଧ ସ୍ୱଦେଶୀ ଭଣ୍ଡାର ଖୋଲାଯାଇ ସାରିଛି ଏବଂ ଅନ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ର-ମାନଙ୍କରେ ମଧ୍ୟ ଏପରି ଭଣ୍ଡାର ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ଖୋଲାଯିବାର ପ୍ରସ୍ତାବ ଅଛି । ଯେତେବେଳେ ଲୋକେ ନିଜର ହାତକଟା ସୂତାର ଖଦୀ ପିନ୍ଧିବେ, ସେତେବେଳେ ସେହି ପରିଧେୟକୁ ଶୁଦ୍ଧ ସ୍ୱଦେଶୀ କୁହାଯାଇପାରିବ । ଏହି ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଅବସ୍ଥାରେ ସରସ ସୂକ୍ଷ୍ମ ସ୍ୱଦେଶୀବସ୍ତ୍ର ମିଳିବା ସମ୍ଭବ ନ ହୋଇପାରେ, ଏକଥା ଠିକ୍, ମାତ୍ର ସେଥିପ୍ରତି ପରବାୟ ନ କରିବା ଉଚିତ ।

ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ଓପିନିଅନ୍, ତା୧୨-୯-୧୯୧୯ ଲେଖନ ତଥା ଆନୁମାନିକ ତା୧୮।୭।୧୯୧୯ ପରେ ।

Collected Works of Mahatma Gandhi, Vol. 15, page 384

୩୨

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ : ଥୋରେ

[ଆମେରିକାର ମ୍ୟାସ୍‌ଚୁସିଟ୍‌ସ (Massachusetts)ରେ ହେନ୍‌ରି ଥୋରୋ * ଅଧ୍ୟାପକ ଥିଲେ । ସେ ୧୮୪୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସବିନୟ ଆଇନ୍ ଭଙ୍ଗର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ (Duty of Civil Disobedience) ନାମକ ପୁସ୍ତକ ଲେଖିଥିଲେ । ଏହା ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ବିଗ୍ଭରଧାରାକୁ ଖୁବ୍ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା । ଏଣୁ ଉକ୍ତ ପୁସ୍ତକର କିଛି ଅଂଶ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ଭାଷାରେ ନିମ୍ନରେ ଦିଆଗଲା ।]

ସର୍ବନ୍ୟୁନ ଶାସନ-କ୍ଷମତା ପ୍ରୟୋଗ କରୁଥିବା ସରକାର ହିଁ ସର୍ବୋତ୍ତମ ସରକାର ଅଟେ । ଏହି ଆଦର୍ଶ ବାକ୍ୟକୁ ମୁଁ ହୃଦୟର ସହିତ ଗ୍ରହଣ କରୁଅଛି । ପୁଣି ଅତି ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ଏବଂ ଯଥାବିଧି ଏହାକୁ କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ କରିବାପାଇଁ ମୁଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଗ୍ରହୀ । କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହେଲାପରେ ପରିଣାମ ସ୍ୱରୂପ ଏହା ଏପରି ରୂପ ଧାରଣ କରେ ଯେ ସର୍ବୋତ୍ତମ ସରକାରର ଶାସନ କରିବାକୁ କିଛି ନ ଥାଏ । ଯେତେବେଳେ ଲୋକସାଧାରଣ ଏହି ଅବସ୍ଥା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଯିବେ, ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କୁ ଏହି ପ୍ରକାରର ସରକାର ମିଳିଯିବ । ଅତି ବେଶୀ ହେଲେ ସେହି ସରକାର କାମ ଚଳାଇବାପାଇଁ ଏକ ଅସ୍ଥାୟୀ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମାତ୍ର । କିନ୍ତୁ ସାଧାରଣତଃ ବହୁ ପରିମାଣରେ ବା କେତେବେଳେ କେତେବେଳେ ସମଗ୍ର ସରକାରୀ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏହିପରି ଉପଯୋଗୀ ସିଦ୍ଧ ହୋଇ ନ ଥାଏ । ସ୍ଥାୟୀ ସେନା ରଖିବା ବିରୁଦ୍ଧରେ ବହୁତ କଥା କୁହା ଯାଇଥାଏ ଏବଂ ଏହା ମଧ୍ୟ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଶୁଣିବାର ଯୋଗ୍ୟ ଅଟେ । କିନ୍ତୁ ସ୍ଥାୟୀ ସରକାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ମଧ୍ୟ ଏ କଥା କୁହାଯାଇପାରେ । ସ୍ଥାୟୀସେନା ତ ଅସ୍ଥାୟୀ ସରକାରର ବାହୁ ଅଟେ । ପୁଣି ଲୋକେ ନିଜର ଇଚ୍ଛାକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବାର ମାଧ୍ୟମରୂପେ ଯାହାଙ୍କୁ ବାଛୁଥାନ୍ତି, ସେ ସରକାର ବେଳେ ବେଳେ ଏହିଭଳି ଦୂଷିତ ଓ ବିକୃତ ହୋଇଯାଇପାରେ ।.........

କୌଣସି ଜଣେ ନାଗରିକ ମୁହୂର୍ତ୍ତିକ ପାଇଁ ସୁଦ୍ଧା ଯେତେ ଅଳ୍ପ ମାତ୍ରାରେ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ନିଜର ବିବେକ ବୁଦ୍ଧିକୁ ଆଇନ୍ ନିକଟରେ ସମର୍ପି ଦେଇପାରେ କି ? ଯଦି ଏହା ସମ୍ଭବ, ତେବେ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କୁ ବିବେକବୁଦ୍ଧି ଦିଆଗଲା କାହିଁକି ? ମୁଁ ବୁଝେଁ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକକୁ ପ୍ରଥମେ ମନୁଷ୍ୟ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ, ତାହାପରେ ଯାଇ ସେ ଜଣେ ପ୍ରଜା । ନ୍ୟାୟପ୍ରତି ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନଭାବ ମନୁଷ୍ୟର ମନରେ ବୃଦ୍ଧି କରିବା ବାଞ୍ଛନୀୟ, କିନ୍ତୁ କୌଣସି ଆଇନ୍ ପ୍ରତି ତାହା କରିବା ବାଞ୍ଛନୀୟ ନୁହେଁ । ଯେଉଁ କାମକୁ ମୁଁ ଉଚିତ ମନେ କରିବି, ଯେତେବେଳେ ଗୁହିଁବି ସେତେବେଳେ ତାହା କରିନେବି, ଏହି

---

* ହେନ୍‌ରି ଡ୍ୟାଭିଡ୍ ଥୋରୋ (୧୮୧୭-୬୨) ଉଦ୍ଭିଦ-ବିଜ୍ଞାନ, ପ୍ରାଣୀ-ବିଜ୍ଞାନ ଆଦିରେ ଅଭିଜ୍ଞ ଓ ଲେଖକ ।

ଦାୟିତ୍ୱକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିବାର ଅଧିକାର ମୋର ଅଛି । ସଂଗଠନର (କର୍ପୋରେସନ) ଅନ୍ତରାତ୍ମା ନାହିଁ, ଏକଥାରେ ବହୁ ପରିମାଣରେ ସତ୍ୟତା ରହିଛି । ମାତ୍ର ଯେଉଁ ସଂଗଠନର ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିବେକ ଜାଗରୂକ ଅଛି, ସେ ସଙ୍ଗଠନର ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତରାତ୍ମା ଥିବ । ଆଇନ୍ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନ୍ୟାୟପରାୟଣତାକୁ କଦାପି ତିଳେହେଲେ ବଢ଼ାଇ ନାହିଁ । ଆଇନ୍ ପ୍ରତି ସମ୍ମାନ ଥିବା ହେତୁରୁ ସଦ୍‌ବୃତ୍ତି-ସମ୍ପନ୍ନ ଉଦାର ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟାୟର ସାଧନରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଅଛି । ଆଇନ୍ ପ୍ରତି ଏହି ଅସଙ୍ଗତ ଓ ଅତଶଯ୍ୟ ସମ୍ମାନକୁ ଏକ ସାଧାରଣ ଉଦାହରଣରୂପେ ନିଆଯାଉ । ବିଭିନ୍ନ ଶ୍ରେଣୀର ସୈନିକଙ୍କୁ ଓ ସେନାନାୟକଙ୍କୁ ସୁବ୍ୟବସ୍ଥିତ ଧାଡ଼ିରେ ଦଳବାନ୍ଧି ନିଜର ଇଚ୍ଛା ଏବଂ ନିଜର ବୁଦ୍ଧି ଓ ଅନ୍ତରାତ୍ମାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ବିରୁଦ୍ଧରେ ପାହାଡ଼ମାନ ଚଢ଼ି ଓ ଘାଟିମାନଙ୍କରେ ଓହ୍ଲାଇ ଯୁଦ୍ଧ ଯାତ୍ରାରେ ଚାଲିଥିବା ଦେଖାଯାଏ । ଏହା ସେହିପରି ଉଦାହରଣ ନୁହେଁ କି ? ସେମାନଙ୍କର ଇଚ୍ଛା, ବୁଦ୍ଧି, ଓ ଅନ୍ତରାତ୍ମା ଏହି କାମର ସମର୍ଥନ କରୁ ନ ଥିବାରୁ ସେହି ଯାତ୍ରା ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବଡ଼ ବିଷମ ହୋଇଉଠେ । ଏକଥା ଭାବିଲେ ସେମାନଙ୍କର ହୃଦୟ ଥରିଯାଏ । ଏ କଥାରେ ସେମାନଙ୍କର ସନ୍ଦେହ ନ ଥାଏ ଯେ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟଟି ଗର୍ହିତ ଅଟେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ମନ ଶାନ୍ତ ଅଢ଼ିକୁ ଥାଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠେ, ଏହି ସୈନିକମାନଙ୍କୁ ମନୁଷ୍ୟ ଆଖ୍ୟା ଦିଆଯାଇ ପାରିବ କି ? ଏହା କହିବା ଅଧିକ ଠିକ ହେବ ନାହିଁ କି, ଯେ ସେମାନେ ମନୁଷ୍ୟ ନୁହନ୍ତି, କୌଣସି ଅନ୍ୟାୟୀ କ୍ଷମତାଧୀଶର ସେବାରେ ସଂପୃକ୍ତ ଏକ ପ୍ରକାର ଚଳନଶୀଳ ଦୁର୍ଗ ଓ ଅସ୍ତ୍ରାଗାର ଅଟନ୍ତି ? ଏହିଭଳି ବହୁସଂଖ୍ୟକ ମନୁଷ୍ୟ ମାନବିକତାର (ଆତ୍ମାର) ପ୍ରେରଣାରେ ନୁହେଁ, ବରଂ ଯନ୍ତ୍ରଭଳି (କେବଳ ଶରୀରଦ୍ୱାରା) ରାଜ୍ୟର ସେବା କରିଥାନ୍ତି । ଏହି ସେବାରେ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରାଣ ନିଯୁକ୍ତ ନ ଥାଇ ଶରୀର ନିଯୁକ୍ତ ଥାଏ । ଏହି ଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ ନେଇ ଆମର ଦେଶବଳ ଗଠିତ ହୁଏ; ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି—ସ୍ଥାୟୀ ସେନା, ନାଗରିକ ସେନା, ଜେଲର୍, ପୋଲିସ, ସିପାହୀ, ପ୍ରଭୃତି । ବହୁ ଘଟନାରେ ନ୍ୟାୟବୁଦ୍ଧି ଓ ନୈତିକ ଭାବନାକୁ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ ବ୍ୟବହାର କରିବାର ଅବସର ନ ଥାଏ । ବରଂ ଲୋକେ ନିଜକୁ ମାଟି, ପଥର, କାଠ ଭଳି ଗଢ଼ିଥାନ୍ତି ଏବଂ ଆଶା କରାଯାଏ ଯେ ଭବିଷ୍ୟତରେ କେବେ ଏହିପରି କାଠଭଳି ମନୁଷ୍ୟ ତିଆରି କରାଯାଇ ସେମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଏ କାମ ସାଧିତ ହୋଇପାରେ । ଏପରି ଲୋକଙ୍କୁ ଅଳିଆ ଗଦା କିମ୍ବା ଭୂଷିପୁଞ୍ଜି କରିବାଠାରୁ ଅଧିକ ଆଦର କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଏମାନଙ୍କର ଯଦି କିଛି ମୂଲ୍ୟ ଥିବ ତ, ତାହା ଘୋଡ଼ା ଓ କୁକୁରଙ୍କ ମୂଲ୍ୟ ସହିତ ସମାନ । ତେବେ ବି ଏପରି ଲୋକଙ୍କୁ ଅଚ୍ଛା ନାଗରିକ ବୋଲି କୁହାଯାଉଛି । ଅଧିକାଂଶ ବିଧାନସଭା-ସଦସ୍ୟ, ରାଜନୀତିଜ୍ଞ, ଓକିଲ, ସେକ୍ରେଟେରୀ ଓ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଭଳି ଆଉ ଏକ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକେ ମୁଖ୍ୟତଃ ନିଜର ବୁଦ୍ଧିଦ୍ୱାରା ରାଜ୍ୟର ସେବା କରିଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ସମ୍ଭବତଃ କ୍ୱଚିତ୍ ନୈତିକ ଅନୈତିକ ଭେଦର ବିଚାର କରିଥାନ୍ତି, ଏଣୁ ସେମାନେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ସେବା ଯେତିକି କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ଅଜ୍ଞାତସାରରେ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଶୟତାନର

ସେବା ମଧ୍ୟ ସେତିକି ପରିମାଣରେ କରିବାର ସମ୍ଭାବନା ଥାଏ । ଖାଁଟି ଦେଶଭକ୍ତ, ଶହୀଦ ଓ ବ୍ୟାପକ ଅର୍ଥରେ ସଂସ୍କାରକ ରୂପେ ଅତି ଅଳ୍ପ ଲୋକ ନିଜର ଅନ୍ତରାତ୍ମାଦ୍ୱାରା ରାଜ୍ୟର ସେବା କରିଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ସେବା ରାଜ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ପ୍ରତିରୋଧର ସ୍ୱରୂପ ଧାରଣ ନ କରି ରହିପାରେ ନାହିଁ । ଏଣୁ ସାଧାରଣତଃ ରାଜ୍ୟ ଏମାନଙ୍କୁ ଶତ୍ରୁ ମଣିଥାଏ ।

ସବୁ ଲୋକ ବିପ୍ଳବର ଅଧିକାରକୁ ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି । ଏହାର ଅର୍ଥ ହେଲା— ଯେତେବେଳେ ସରକାରର ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରିତା ଓ ଅଯୋଗ୍ୟତା ବହୁତ ବଢ଼ିଯାଏ ଏବଂ ଅସହ୍ୟ ହୋଇଉଠେ ସେତେବେଳେ ତାହାର ପ୍ରତିରୋଧ କରିବା—ରାଜନିଷ୍ଠାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବାର ଏକ ଅଧିକାର ।

× × × ×

ଘର୍ଷଣ ସବୁପ୍ରକାର ଯନ୍ତ୍ରରେ ହୋଇଥାଏ । ଏବଂ ତାହା କେତେବେଳେ କେମିତି ମନ୍ଦ ପରିଣାମକୁ ସୀମାମଧ୍ୟରେ ରଖିବାପାଇଁ ଉପଯୋଗୀ ହୋଇଥାଏ । ଶାସନକଳ ପାଇଁ ଏ କଥା ମଧ୍ୟ ଖାଟେ । କିନ୍ତୁ ସେହି ସଂଘର୍ଷକୁ ନେଇ ଆନନ୍ଦରେ ନାଚିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଖରାପ କଥା । ପୁଣି ଯଦି ଘର୍ଷଣ ଯନ୍ତ୍ର ଉପରେ ଏକ ବୋଝ ହୋଇ ତାର ଗତିରୋଧ କରି ପକାଏ ଏବଂ ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ଲୁଣ୍ଠତରାଜ ଆଦି ସଂଗଠିତ ଭାବରେ ଚାଲେ, ତେବେ ସେପରି ଯନ୍ତ୍ରକୁ ଆଉ କ୍ଷଣେ ହେଲେ ବରଦାସ୍ତ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।

ଆଜି ନ୍ୟାୟପରାୟଣ ଦେଶଭକ୍ତଙ୍କର ଅବସ୍ଥା କଅଣ ? ସେମାନେ ସଙ୍କୋଚରେ ବୁଡ଼ି ରହିଛନ୍ତି । ଦୁଃଖପ୍ରକାଶ କରୁଛନ୍ତି ଏବଂ ଥରେ ଅଧେ ଦରଖାସ୍ତ ଦେଇ ଦେଉଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ପ୍ରଭାବ ପକାଇବା ଭଳି ମନ ଲଗେଇ ସେପରି କିଛି କରୁନାହାନ୍ତି । କେତେବେଳେ କେହି ଭଲ ମଣିଷଟିଏ ଆସିବ, ତାଙ୍କର ଦୁଃଖ ଦୂର ହେବ, ସେମାନଙ୍କୁ କଷ୍ଟହେବ ନାହିଁ, ଏହିପରି ଏକ ସମୟର ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ ସେମାନେ ବସି ରହନ୍ତି । ଖୁବ୍ ବେଶୀ ହେଲା ତ ସତ୍ୟ ସପକ୍ଷରେ ନିଜର ମତ ଦେଇ ପକେଇବେ । କ୍ଷୀଣ ସ୍ୱରରେ ତାହାକୁ ସମର୍ଥନ କରିଦେବେ । ପୁଣି ଯଦି ତାଙ୍କ ଆଗରେ ତାକୁ ନିଜ ବାଟରେ ଅଗ୍ରସର ହେଉଥିବା ଦେଖିବେ, ତେବେ ତା'ର (ଭଲମଣିଷର) ଶୁଭକାମନା ପ୍ରକାଶ କରିବେ । ଏ ଦୁନିଆ ଭିତରେ ହଜାରକେ ନଅଶହ ଅନେଶତ ଲୋକ ସତ୍ୟର ପ୍ରଶଂସା କଥାରେ କହିବେ । ସେହି ସତ୍ୟକୁ ପ୍ରତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଚରଣକାରୀ ଜଣେ ମାତ୍ର ବାହାରିବେ । ତେଣୁ ଯେଉଁମାନେ କଥାରେ ସତ୍ୟର ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି ସେପରି ନଅଶହ ଅନେଶତ ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ଭରସା ନ ରଖି (ସତ୍ୟକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପାଳନ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ପକ୍ଷରେ) ସତ୍ୟର ପ୍ରକୃତ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧ ରଖିବା ଖୁବ୍ ସହଜ ।

ଠିକ୍ କଥା ସପକ୍ଷରେ ମତ ଦେବାଟା କିଛି ନ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସମାନ । ଏହାର କେବଳ ଏତିକି ଅର୍ଥ ହୋଇପାରେ ଯେ ସତ୍ୟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତଟି ବିଜୟୀ ହେଉ, ଏପରି ଏକ ଇଚ୍ଛା

ଅତି ଦୁର୍ବଳ ସ୍ୱରରେ ଲୋକମାନଙ୍କ ଆଗରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରାଯାଏ ମାତ୍ର । କୌଣସି ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ଏହାକୁ କିମ୍ବୁତର ଦୟା ଉପରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ନ ପାରେ ।

ସେହିପରି ଲୋକ ଦରକାର, ଯେ ପ୍ରକୃତ ମନୁଷ୍ୟ ହୋଇଥିବ, ଯାହାର ପୌରୁଷ ଥିବ । ମୋ ପଡ଼ୋଶୀଙ୍କ ଭାଷାରେ କହିଲେ, ଯାହା ପିଠିରେ କେହି ହାତ ଦେଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଆମର ହିସାବ ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ମନୁଷ୍ୟର ସଂଖ୍ୟା ବହୁତ ବେଶୀ ବଢ଼େଇ କୁହାଯାଇଥାଏ । ଏହି ଦେଶରେ ପ୍ରତି ହଜାର ବର୍ଗ ମାଇଲ ଭିତରେ କେତେ ଜଣ (ସେହି ଭଳି) ମନୁଷ୍ୟ ଅଛନ୍ତି ? ବହୁ କଷ୍ଟରେ ଜଣେ (ହୋଇପାରନ୍ତି) ।

× × × ×

ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଅନୁଯାୟୀ ଆଚରଣ କରିବା, ଅସଲ କଥାକୁ ଦେଖିବା, ସଚ୍ଚା ଆଚରଣ କରିବାଦ୍ୱାରା ଆଜି ଆମ ଆଖିରେ ଯାହା ଦିଶୁଛି, ତାହାର ସ୍ୱରୂପ ବଦଳି ଯିବ । ସାଧାରଣତଃ ଏପରି ଆଚରଣ ବିପ୍ଳବ ଆଣିଥାଏ, ଏବଂ ଏହାର ଫଳ ସ୍ୱରୂପ ପରିସ୍ଥିତିରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟେ । ଏହା କେବଳ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ କିମ୍ବା ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନ ମଧ୍ୟରେ ସପକ୍ଷ ବିପକ୍ଷର ଜନ୍ମ ଦେଇ ନ ଥାଏ, ବରଂ ପରିବାର ମଧ୍ୟରେ ସେପରି ଦୁଇଟି ପକ୍ଷର ସୃଷ୍ଟି କରେ । ଏପରି କି ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି-ବିଶେଷର ଅନ୍ତର ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ବୃତ୍ତିମାନ ରହିଛି, ସେଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ଆସୁରୀ ଓ ଦୈବୀ ନାମରେ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଯାଏ ।

× × × ×

ଅନ୍ୟାୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଇନ୍ ରହିଛି ବୋଲି କଅଣ ଆମେ ତାକୁ ମାନି ଚୁପ୍ ହୋଇ ବସିରହିବା ? ତାହାର ସଂଶୋଧନ ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରିବା ଉଚିତ ଏବଂ ସେହି ଉଦ୍ୟମରେ ସଫଳ ହେବା ଯାଏ ତାକୁ ପାଳନ ନ କରି ସେ ଅନ୍ୟାୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଇନ୍‌କୁ ଲଂଘନ କରିବା ଉଚିତ ।

ଲୋକ ଭାବୁଛନ୍ତି ଯେ ଯଦି ଆମେ ପ୍ରତିରୋଧ କରୁଁ, ତେବେ ଆମର ପ୍ରତିରୋଧ ସେହି ମନ୍ଦଠାରୁ ଆହୁରି ନିକୃଷ୍ଟ ରୂପ ଧାରଣ କରିନେବ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରତିରୋଧକୁ ମନ୍ଦଠାରୁ ବଳି ମନ୍ଦ ହେବାକୁ ଦେବାରେ ଦୋଷ ସରକାରର । ସରକାର ମୂଳରୁ ଅନୁମାନ କରିନେବା ଦରକାର ଯେ ମନ୍ଦର ସଂଶୋଧନ ହୋଇପାରେ, ସେଥିପାଇଁ ଅବକାଶ ରହିବା ଉଚିତ ।

ଲୋକେ ଆଘାତ କରିବେ ବୋଲି ତାହା ଆଗରୁ ସରକାର ଚିତ୍କାର ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଉଛନ୍ତି, ଏବଂ (ଅଙ୍ଗୁଳି ଉତ୍ତୋଳନକାରୀଙ୍କ) ପ୍ରତିରୋଧ କରିବାରେ ଲାଗୁଛନ୍ତି । ଏହା କରିବା ଅପେକ୍ଷା ଏହି ଦୋଷକୁ ନିଜେ ସରକାର ଦେଖାଇ ଦେଇ ଏଥିପ୍ରତି ଲୋକଙ୍କୁ ସତର୍କ ରହିବାକୁ ଓ ଏହାଠାରୁ କିଛି ଭଲ କରିବାକୁ ଉତ୍ସାହ ଦେବା ସରକାରର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନୁହେଁ କି ? ସେ ଇସାମସୀହଙ୍କୁ (ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟଙ୍କୁ) ସବୁବେଳେ କାହିଁକି ଶୂଳରେ ଚଢ଼ାଉଥିବ ? କୋପରନିକସ୍ ଓ ଲୁଥରଙ୍କୁ କାହିଁକି ଦେଶାନ୍ତର କରିବ ? ଏବଂ ଓ୍ୱାଶିଂଟନ ଓ ଫ୍ରାଙ୍କଲିନ୍‌ଙ୍କୁ ବିଦ୍ରୋହୀ କାହିଁକି ଘୋଷଣା କରିବ ?

× × × ×

ଅନ୍ୟାୟ ଯଦି ସରକାରୀ ଯନ୍ତ୍ରର ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ଘର୍ଷଣର ଏକ ଅଙ୍ଗ ହୁଏ ତେବେ ଚାଲୁ, ଘଷି ହୋଇ ଦିନେ ସମାନ ହୋଇଯିବ । ଯନ୍ତ୍ର ତ ଘୋର ହୋଇଗଲା ନିଃସନ୍ଦେହ । ତେବେ (ସରକାରୀ ଯନ୍ତ୍ର) ଅନ୍ୟାୟକୁ ଯଦି ଯନ୍ତ୍ରର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଅଂଶରୁ (ଯଥା ପୁଲି, ସ୍ପ୍ରିଙ୍ଗ୍, ଗରାଡ଼ି, ଦଉଡ଼ି, କ୍ର୍ୟାଙ୍କରୁ) ସାହାଯ୍ୟ ମିଳୁଥାଏ, ତାହା ହେଲେ ଏହା ଅଧିକ କାଳ ଚାଲିପାରେ । ସେପରି ଅବସ୍ଥାରେ ବିଚାର କରିବାକୁ ହେବ, ଯେପରି ସେହି ଅନ୍ୟାୟର ପ୍ରତିରୋଧ ଅନ୍ୟାୟଠାରୁ ବଳି ଖରାପ ନ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ସେହି ଅନ୍ୟାୟ ଆଉ କାହାକୁ ପୀଡ଼ା ଦେବାପାଇଁ ଆପଣଙ୍କୁ ବାଧ୍ୟ କରେ, ସେତେବେଳେ ସେପରି ଅନ୍ୟାୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଇନ୍‌କୁ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ମନ୍ଦ ବା ଅନ୍ୟାୟକୁ ଦୂର କରିବା ପାଇଁ ଯଦି ରାଜ୍ୟଦ୍ୱାରା ସ୍ୱୀକୃତ କରାଯାଇଥିବା ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରିବାର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠେ, ତେବେ ସେ ସବୁ ଉପାୟ ମୋତେ ଜଣାନାହିଁ । ଏଥିରେ ବହୁତ ସମୟ ଯାଏ । ସମ୍ଭବତଃ ଜଣେ ଲୋକର ସାରାଜୀବନ ସେଥିରେ ଚାଲିଯିବ । ମୋର ତ ପୁଣି ଅନ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଛି । ମୁଁ ଏ ଦୁନିଆକୁ ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନେଇ ଆସି ନାହିଁ ଯେ ଏହାକୁ ଉତ୍ତମରୂପେ ବାସ ଯୋଗ୍ୟ କରି ଗଢ଼ିବି, ବରଂ ଏ ଦୁନିଆ ଯାହା ଯେପରି ଅଛି, ସେଥିରେ କୌଣସି ମତେ ରହିଯିବି । ଜଣେ ଲୋକକୁ ସବୁ କାମ କରିବାକୁ ହୁଏ ନାହିଁ, ସବୁ ମଧ୍ୟରୁ କିଛି କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ଯଦି ସେ ସବୁ କିଛି କରି ନ ପାରିଲା, ତାହା ବୋଲି ଏହା ଜରୁରୀ ନୁହେଁ ଯେ, କିଛି ଗୋଟାଏ ଭୁଲ କାମ କରିବାକୁ ଯିବ । ଲାଟସାହେବ କିମ୍ବା ବିଧାନସଭାର ମୋ ପାଖକୁ କିଛି ପଠାଇବାର ଯେପରି ଦରକାର ନାହିଁ, ସେମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ମୋର ଆବେଦନ ପଠାଇବାର ମଧ୍ୟ କୌଣସି ଦରକାର ନାହିଁ । ମୁଁ ଯଦି ନିବେଦନ-ପତ୍ର ପଠାଏଁ ଏବଂ ସେମାନେ ତାହା ନ ଶୁଣନ୍ତି ତେବେ ମୁଁ କଅଣ କରିବି ? ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ରାଜ୍ୟର ବିଧାନ କୌଣସି ଉପାୟ ବତାଇ ନାହିଁ । ଏହାର ସମ୍ବିଧାନ ସ୍ୱୟଂ ଏକ ମନ୍ଦ ଜିନିଷ । ଏହା ହୋଇପାରେ ଯେ ମୋର କଥା ଅତି କଠୋର, ଦୁରାଗ୍ରହଯୁକ୍ତ ଓ ଅମୈତ୍ରୀପୂର୍ଣ୍ଣ ଲାଗିପାରେ, କିନ୍ତୁ ଯେ ମୋ କଥାର ମୂଲ୍ୟ ଭଲଭାବେ ଜାଣିଛି ଏବଂ ଯେ ଏହାର ପାତ୍ର, ତାହା ପକ୍ଷରେ ଏହା ଅନୁକମ୍ପାଯୁକ୍ତ ଓ ବିଚାରସମ୍ମତ । ଏହିପରି ସାବଧାନୀ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଠିକ୍ ଶରୀର ମଧ୍ୟରେ ଆଲୋଡ଼ନକାରୀ ଜନ୍ମ ମୃତ୍ୟୁ ତୁଲ୍ୟ ଅକଲ୍ୟାଣକାରୀ ହୋଇଥାଏ ।

× × × ×

ଆମେରିକା-ସରକାର କିମ୍ବା ତା'ର ପ୍ରତିନିଧି ରାଜ୍ୟ ସରକାର ସହିତ ବର୍ଷରେ ଥରେ, ବାସ୍ ସେହି ଥରକ ପାଇଁ, ମୋର ଚାରିଆଖି ହୁଏ । ସେତେବେଳେ ସେ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନେଇ ମୋ ପାଖକୁ ଆସେ—ତାହା ହେଉଛି ସଂଗ୍ରହ ପାଇଁ (ରାଜସ୍ୱ ଆଦାୟ ପାଇଁ) । ମୋ ଅବସ୍ଥାର ଲୋକ ତାହା ସହିତ ସେହିପରି ଦେଖା କରିଥାଏ । ମୋର ଆଉ ସରକାର ସାକ୍ଷାତ ପାଇଁ ଅନ୍ୟ ଅବସର କିଛି ନାହିଁ । ସେତେବେଳେ ସେ ସଫା ସଫା କହେ 'ମୋତେ ଚିହ୍ନ' । (ଅର୍ଥାତ୍ ତା'ର ଅଧିକାରକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ଇଙ୍ଗିତ

କରେ) । ଆଜିର ପରିସ୍ଥିତିରେ ତାହା ସହିତ ଯେଉଁ ସିଧା ବ୍ୟବହାର କରିବା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇପଡ଼ୁଛି ତାହା ହେଉଛି ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ତାହା ପ୍ରତି ନିଜର ଅସନ୍ତୋଷ ଓ କ୍ରୋଧକୁ ଖୁବ୍ ତେଜର ସହିତ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ଉପାୟରୂପେ ତା'ର ଅସ୍ତିତ୍ୱକୁ ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରିବା ।

ମୋର ମତରେ ହେଲେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ଯେ ହଜାରେ ବା ଶହେ ଜଣ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମୋର ମନମାଫିକ ଦଶ ଜଣ ସଚ୍ଚା ଲୋକ, ଏପରିକି ଜଣେ ହେଲେ ନ୍ୟାୟନିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି (ଦାସ ପ୍ରଥାର ବିରୋଧ କରି) ଜେଲ ବରଣ କରିନେଲେ ଆମେରିକାରୁ ଏହି ପ୍ରଥା ଲୋପ ପାଇଯିବ । ଆରମ୍ଭବେଳେ ପଦକ୍ଷେପ କେତେ ଛୋଟ ହେଉ ପଛକେ ଯଦି ତାହା ଖୁବ ବୁଝିଶୁଝି ସମ୍ୟକ୍ ଭାବରେ କେହି ନିଅନ୍ତି ତେବେ ତାହାର ପରିଣତିର କ୍ରମ ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରହେ ।

ଯେଉଁ ସରକାର ଜଣେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଜେଲରେ ରଖେ, ସେହି ସରକାର *ଅଧୀନରେ ବାସ କରୁଥିବା ଜଣେ ସଚ୍ଚା ନ୍ୟାୟପରାୟଣ ବ୍ୟକ୍ତିପାଇଁ ଜେଲ ହିଁ ଯଥାର୍ଥ* ସ୍ଥାନ ଅଟେ । ମାସ୍‌ଚୁସିଟ୍‌ସଙ୍କ ନିକଟରେ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସ୍ୱାଧୀନଚେତା ଓ ବୀର ନାଗରିକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଜେଲ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ସେମାନେ ନିଜର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ପାଇଁ ରାଜ୍ୟଠାରୁ ଅଲଗା ହୋଇଗଲେ । ସେହିପରି ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ଜେଲରେ ରଖି ତାଲା ବନ୍ଦକରିବାଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କର (ସିଦ୍ଧାନ୍ତ)ଠାରୁ ଦୂରରେ ରହିଲା । ତାହାପାଇଁ ଅନ୍ୟ ଗତି ନାହିଁ । ଗୋଲାମ-ବସ୍ତିରେ ଜେଲ ହିଁ ଏକମାତ୍ର ସ୍ଥାନ, ଯେଉଁଠାରେ ସ୍ୱାଧୀନଚେତା ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜର ଇଜ୍ଜତ ବଞ୍ଚାଇ ରହିପାରେ × × × । ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହେଲେ ଜେଲ ମଧ୍ୟ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଓ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଆବାସ ଯେଉଁଠାରେ ରାଜ୍ୟର ସମର୍ଥନ ନ କରି ବିରୋଧ କରୁଥିବା ଲୋକେ ରହିବାପାଇଁ ରାଜ୍ୟ ବା ସରକାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥାଏ । ଯଦି କେହି ଏପରି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥାଏ ଯେ ସେମାନଙ୍କୁ (ଅନ୍ୟାୟ-ବିରୋଧକାରୀଙ୍କୁ) ଜେଲରେ ବନ୍ଦ କରି ରଖିଲେ, ଦେଶର ଜନତା ଉପରେ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ ବା ସେମାନଙ୍କ କରୁଣ ଚିତ୍କାର ଲୋକଙ୍କ କାନକୁ ଅସ୍ଥିର କରିବ ନାହିଁ ଏବଂ ଦୁର୍ଗରେ ବନ୍ଦୀଥିବା ଶତ୍ରୁ ଭଳି ସେମାନେ କୌଣସି ଅନିଷ୍ଟ ସାଧନ କରିପାରିବେ ନାହିଁ, ତାହାହେଲେ କହିବାକୁ ହେବ ଯେ, ସତ୍ୟ ମିଥ୍ୟାଠାରୁ କେତେ ଅଧିକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ, ଏକଥା ତାଙ୍କୁ ଜଣାନାହିଁ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ସେ ଜାଣେ ନାହିଁ ଯେ ଆତ୍ମାର କିଞ୍ଚିତ୍ ପରିଚୟ ଯାହାକୁ ମିଳିଛି, ସେପରି ବ୍ୟକ୍ତି ଏହିପରି ଅବସ୍ଥାରେ (ଜେଲରେ ଏକାନ୍ତରେ) ରହିଲେ ଅନ୍ୟାୟର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାପାଇଁ ନିଜକୁ ଆହୁରି ସମର୍ଥ କରି ଗଢ଼ିପାରେ ।× × ×

ଯଦି ଚଳିତବର୍ଷ ଏକ ହଜାର ଲୋକ କର ନ ଦିଅନ୍ତି ତେବେ ତହିଁରେ ଏପରି କିଛି ହିଂସା ବା କ୍ରୂରତା ନାହିଁ । ବରଂ ଯେଉଁ ସରକାର ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଲୋକଙ୍କର ରକ୍ତପାତ ଘଟାଇ ହିଂସାଚରଣ କରୁଛି, ତାକୁ କର ଦେଇ ହିଂସାକାର୍ଯ୍ୟରେ ସହାୟତା କରିବା ଅଧିକ ହିଂସାପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ କ୍ରୂରତର କାର୍ଯ୍ୟ ହେବ । ଯଦି ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ବିପ୍ଳବର କୌଣସି ପରିଭାଷା ଥାଏ, ତେବେ ଏହା ହିଁ ସେହି ପରିଭାଷା ଅଟେ । ଯଦି କୌଣସି କର-ଆଦାୟକାରୀ କିମ୍ବା

କୌଣସି ସାଵଜନୀନ ମୁଖ୍ୟ ମୋତେ ପଚାରନ୍ତି—ଯେପରି ଜଣେ ପଚାରିଥିଲେ—'ମୁଁ କ'ଣ କରିବି ?' ତେବେ ମୁଁ ଉତ୍ତର ଦେବି 'ଯଦି ବାସ୍ତବରେ ତୁମେ କିଛି କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥାଅ, ତେବେ ନିଜ କାମରୁ ଇସ୍ତଫା ଦେଇଦିଅ । ଯଦି ପ୍ରଜାମାନେ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରତି ଆନୁଗତ୍ୟ ନ ଦେଖାନ୍ତି ଓ କର୍ମଚାରୀ ପଦତ୍ୟାଗ କରି ଚାଲିଆସନ୍ତି, ବିପ୍ଳବ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା ଜାଣ । ବିପ୍ଳବରେ ରକ୍ତପାତ ହେବ ବୋଲି ଯଦି ମାନି ନ ଅଯାଏ, ତେବେ କାହାର ଅନ୍ତରାତ୍ମାରେ ଆଘାତ ଲାଗିବା କ'ଣ ଏକ ପ୍ରକାର ରକ୍ତପାତ ନୁହେଁ କି ? ଏହା ତ ଏପରି କ୍ଷତ ଯେ ଏଥିରେ ମନୁଷ୍ୟର ମଣିଷପଣିଆ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ, ଆତ୍ମା ଧୀରେ ଧୀରେ କ୍ଷୀଣ ହେଉଥାଏ ଏବଂ ସେ ମାଟିରେ ଏକାବେଳେ ମିଶିଯାଏ । ଆଜି ମଧ୍ୟ ସେପରି ରକ୍ତ ବହୁଥିବା ମୁଁ ଦେଖୁଛି ।

ମୁଁ ଅପରାଧୀର ସମ୍ପତ୍ତି ବାଜ୍ୟାପ୍ତି କରିବା ବଦଳରେ ତାକୁ ଜେଲ୍ ଦେବା ଆଶା କରୁଛି—ଯଦି ବା ଦୁଇଟିରେ ଏକା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧିତ ହୋଇଥାଏ । କାରଣ ଯେଉଁଲୋକ ବିଶୁଦ୍ଧ ସତ୍ୟର ଅନୁସରଣ କରୁଥିବାରୁ ଭ୍ରଷ୍ଟାଚାରୀ ରାଜ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଅତ୍ୟଧିକ ବିପଜ୍ଜନକ ହୋଇପଡ଼ନ୍ତି, ସେ ସାଧାରଣତଃ ଧନ ସଂଗ୍ରହ କରିବାରେ ସମୟ ନଷ୍ଟ କରନ୍ତି ନାହିଁ ଏବଂ ସେମାନେ ପ୍ରାୟ ନିଃସମ୍ବଳ ହୋଇଥାନ୍ତି × × × ।

ମୁଁ ଛଅ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି-କର ଦେଇନାହିଁ । ଏହି ହେତୁରୁ ଥରେ ମୋତେ ଗୋଟିଏ ରାତି ଜେଲରେ ରଖାଗଲା । କଠିନ ପଥରର ଦୁଇ ବା ତିନିଫୁଟ ଚଉଡ଼ା ଦୁଆର, ଏକ ଫୁଟ ମୋଟା ଲୁହା ବା କାଠର କବାଟ, ଏବଂ ଆଲୋକାବରୋଧକାରୀ ଲୁହାଜାଲିର ଅଭ୍ୟନ୍ତରରେ ଯେତେବେଳେ ମୋତେ ବନ୍ଦ କରି ଦିଆଗଲା, ସେତେବେଳେ ମୋର ମନେ ହେଲା ଯେପରିକି ଅଧିକାରୀଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରକ୍ତ ମାଂସ ଓ ହାଡ଼ର ଏକ ଗୁଚ୍ଛ ଅପେକ୍ଷା ମୋର ଆଉ କିଛି ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ ଏବଂ ଏହିପରି ବ୍ୟବସ୍ଥା ରଖିଥିବା ସଂସ୍ଥାର ଅଜ୍ଞତା ଉପରେ ମୁଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ନ ହୋଇ ରହିପାରିଲି ନାହିଁ । ଜେଲରେ ଭର୍ତ୍ତି କରିବା ଅପେକ୍ଷା ମୋ ଠାରୁ କୌଣସି କାମ ନେଲାଭଳି ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଭଲ ବୁଦ୍ଧି ତାଙ୍କୁ କାହିଁକି ନ ଦିଶିଲା ବୋଲି ଭାବି ମୁଁ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲି । ମୁଁ ବୁଝିପାରିଲି ମୋର ନଗରବାସୀ ଓ ମୋ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ପ୍ରସ୍ତର ପ୍ରାଚୀର ଦଣ୍ଡାୟମାନ, ତାହାଠାରୁ ଆହୁରି କଠିନ ଓ ବଳିଷ୍ଠ ପ୍ରାଚୀର ମୋର ନଗରବାସୀଙ୍କୁ ଘେରି ରହିଛି, ଯାହାକୁ ଭାଙ୍ଗିବା କିମ୍ବା ଲଙ୍ଘନ କରିବା ସେମାନଙ୍କର ସାଧ୍ୟାତୀତ । ମୁଁ ଆଉ ମୁହୂର୍ତ୍ତିକ ପାଇଁ ବିଚାରିଲି ନାହିଁ ଯେ ମୁଁ ଜେଲରେ ଅଛି । ଏ ପ୍ରାଚୀର ତ କେବଳ ପଥର ଚୂନ ବାଲିର ଅପବ୍ୟୟ । ମୋର ପ୍ରତୀତ ହେଲା ଯେପରିକି ମୁଁ ନଗରବାସୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏକାକୀ କରି ଦେଇସାରିଛି । କାରଣ ମୋ ସହିତ କିପରି ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ହେବ ଅଧିକାରୀଙ୍କୁ ଜଣା ନ ଥିଲା । ସେମାନେ ଅସଭ୍ୟ ଭଳି ବ୍ୟବହାର କଲେ । ସେମାନେ ଧମକ୍ ଦେଇ ହେଉ ବା ପ୍ରଶଂସା କରିହେଉ, ଯାହା କିଛି ମୋତେ କହିଲେ ତାହା ସବୁ ଭ୍ରମରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲା । କାରଣ ତାଙ୍କର ଭୁଲ ଧାରଣା ଥିଲା ଯେ ମୁଁ ଯେପରିକି ଜେଲ ବାହାରେ ରହିବାକୁ ଅଭିଳାଷ କରୁଥିଲି । ତାଲା ବନ୍ଦ କଲାବେଳେ ଝନକାରର

ଆଡ଼ମ୍ବରରୁ ମନେ ହେଉଥିଲା ଯେପରି କି ସେମାନେ ମୋର ଚିନ୍ତନ ମନନ ଉପରେ ତାଲା ଲଗାଇ ଆତ୍ମପ୍ରସାଦ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଏପରି ନିର୍ବୋଧପଣିଆରେ ମୋତେ ହସ ମାଡ଼ିଲା । କିନ୍ତୁ ମୋର ଚିନ୍ତନ କାର୍ଯ୍ୟ ଅପ୍ରତିହତ ଭାବରେ ଚାଲିଥାଏ । ମାତ୍ର ମୁଁ ବୁଝିଲି ଏହା ଏକ ଶିଶୁର ଚିନ୍ତାଭଳି ଥିଲା । କାରଣ ଏହା ଆତ୍ମା ପାଖରେ ପହଞ୍ଚି ନ ପାରି କେବଳ ଦେହକୁ ପୀଡ଼ା ଦେଇ ବିପଦ ସୃଷ୍ଟି କଲା । ଶିଶୁ ଯଦି କାହା ଉପରେ ରାଗେ, ସେ ତା'ର କ୍ଷତି କରି ନ ପାରି ତା'ର କୁକୁରକୁ ପିଟେ । ମୁଁ ବୁଝିପାରିଲି ଯେ, ଶାସନଯନ୍ତ୍ର ପାଗଳ ଏବଂ ଜଣେ ଧନୀ ବିଧବା ପରି ଭୀରୁ । କିଏ ମିତ୍ର ଆଉ କିଏ ଶତ୍ରୁ ସେ ଜାଣେ ନାହିଁ । ଏଣୁ ତାହା ପ୍ରତି ଯାହା ଟିକିଏ ସମ୍ମାନ ଭାବ ଥିଲା, ସେତିକ ମଧ୍ୟ ତୁଟିଗଲା ।

× × × ×

କର ପାଇଁ ଯେଉଁ ତାଗିଦ-ପତ୍ର ଆସେ, କୌଣସି ଦମ୍ଭବଶତଃ ମୁଁ ତାହା ଅସୁଲ ଦିଏ ନାହିଁ ଏପରି ନୁହେଁ । ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତି ମୋର ଭକ୍ତିଭାବ ବଶତଃ ମୁଁ କର ଦେବାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରିଥାଏଁ । ତାହାଠାରୁ ନିଜକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଅଲଗା କରି ନେବାକୁ ମୁଁ ଚାହେଁ । ମୁଁ ଯେଉଁ ପଇସା ଦେବି, ସେଥିରେ ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟ (ଦାସ) କିଣାହେବ କିମ୍ବା ମନୁଷ୍ୟ ହତ୍ୟା କରିବା ପାଇଁ ବନ୍ଧୁକ କିଣାହେବ । ଇତି ପୂର୍ବରୁ ଏହା ଆଉ କେଉଁ କେଉଁ କାମରେ ଲାଗେ ସେ କଥା ଜାଣିବା ସମ୍ଭବ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତାକୁ ଘାଣ୍ଟିବାରେ ମୋର ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ । ପଇସା ନିଜକୁ ନିଜେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ । କିନ୍ତୁ ମୋ ନିଷ୍ଠାର ପ୍ରଭାବ କେଉଁଠାରେ କିପରି କାମ କରୁଛି, ଏକଥା ମୋର ବୁଝିବା ଦରକାର । ବାସ୍ତବିକ ଏହିପରି ମୁଁ ମୋ ନିଜ ଢଙ୍ଗରେ ନୀରବରେ ରାଜ୍ୟ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କରୁଛି । ଯେପରି ସାଧାରଣତଃ ଏହାର ଫଳ ହୋଇଥାଏ ସେହିପରି ମୁଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବି ଯେ ରାଜ୍ୟର ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର କିପରି ହୋଇପାରେ, ଏଥିରୁ କି ଲାଭ ମିଳିପାରେ ।

ମୋ ଉପରେ ଦାବୀ ହେଉଥିବା କର ଓ ପାଉଣା ରାଜ୍ୟପ୍ରତି ସହାନୁଭୂତି ଥିବା ହେତୁ ଅନ୍ୟ ଲୋକେ ଯଦି ଦାଖଲ କରିଦିଅନ୍ତି, ସେମାନେ ନିଜ ନିଜ ଦେୟ କର ଦାଖଲ କରି ଯେପରି ଭୁଲ କରୁଛନ୍ତି, ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେହିପରି ଭୁଲ କରିବେ । ଏହା ଆହୁରି ମନ୍ଦ କାର୍ଯ୍ୟ ହେବ । କାରଣ, ରାଜ୍ୟ ନିଜେ ଅନ୍ୟାୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଯାଇ ଆମଠାରୁ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇବାକୁ ଯେଉଁ ଦାବୀ କରୁଛି, ସେହି ଦାବୀଠାରୁ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ସାହାଯ୍ୟ କଲାଭଳି ଏହି ମନ୍ଦ କାର୍ଯ୍ୟ ବିବେଚିତ ହେବ । ସେମାନେ ରାଜ୍ୟ ପାଖରେ ଅନ୍ୟ ଲୋକ ପାଇଁ ପାଉଣା ଆଦାୟ ଦେବା ସପକ୍ଷରେ ଏହି ଯୁକ୍ତି ଥାଇପାରେ ଯେ, ସେ ଲୋକ ପ୍ରତି ସେମାନଙ୍କର ମମତାବଶତଃ ତା'ର ସମ୍ପତ୍ତିର ସୁରକ୍ଷାପାଇଁ କିମ୍ବା ତାକୁ ଜେଲଦଣ୍ଡରୁ ରକ୍ଷା କରିବାପାଇଁ ଏପରି କାର୍ଯ୍ୟ ସେମାନେ କରୁଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ସେମାନେ କେବେ ଭାବନ୍ତି କି ସେମାନଙ୍କର ଏପରି କାତର ସାର୍ବଜନୀନ ହିତ ଦୃଷ୍ଟିରୁ କେତେଦୂର ସହାୟକ ହେଉଛି ?

ମୁଁ ମୋର ନିଜର ଭାବନା କଥା ଏଠାରେ କହିଲି । କିନ୍ତୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ଏପରି ବିଷୟରେ ଖୁବ୍ ବେଶୀ ସତର୍କତା ଅବଲମ୍ବନ କରିବା ଦରକାର । ତାହାର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଦୁରାଗ୍ରହ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟର ବିଚାରଧାରା ପ୍ରତି ଅନୁଚିତ ଆସକ୍ତି ଯେପରି ନ ଜନ୍ମେ ତାହା ଦେଖିବା ଉଚିତ । ଜଣକ ପକ୍ଷରେ ଯାହା ବିହିତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସେ କେବଳ ସେତିକ କରିବ ଏବଂ ଯୁଗଧର୍ମ ପ୍ରତି ଅବହିତ ହେବ ।

ଯେଉଁ ଲୋକମାନଙ୍କଠାରେ ସତ୍ୟର ଅନ୍ୟ ପବିତ୍ରତର ଧାରା ଅଜ୍ଞାତ ରହିଛି, ଯେଉଁମାନେ ଏହି ଧାରା ଆରୋହଣ କରି ତାହାର ମୂଳ ସ୍ଥାନରେ ପହଞ୍ଚି ପାରି ନାହାନ୍ତି, ସେମାନେ ବାଇବେଲ କିମ୍ବା ସମ୍ବିଧାନ-ପ୍ରଦର୍ଶିତ ପନ୍ଥାନୁରୂପକ ଉଚ୍ଚଦେଶରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ରହିଛନ୍ତି । ଏପରି କରିବା ସେମାନଙ୍କପାଇଁ ବୁଦ୍ଧିମାନର କାର୍ଯ୍ୟ । ସେମାନେ ଶ୍ରଦ୍ଧାପୂର୍ବକ ଏହି ତୀର୍ଥୋଦକ ପାନ କରିଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଉକ୍ତ ସରୋବର ବା ତଡ଼ାଗରେ ଉକ୍ତ ପୂତୋଦକ କେଉଁଠାରୁ ଆସି ସଞ୍ଚିତ ହୋଇଛି, ଏକଥା ଯେଉଁମାନେ ଜାଣନ୍ତି, ସେମାନେ ଅଣ୍ଟାଭିଡ଼ି ସେହି ଉଦ୍‌ଗମ ସ୍ଥାନରେ ପହଞ୍ଚିବାପାଇଁ ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ କରିଦିଅନ୍ତି ।

× × × ×

ଯେଉଁମାନେ ମୋଠାରୁ ବେଶୀ ଜାଣିଛନ୍ତି ଏବଂ ମୋଠାରୁ ଅଧିକ କୁଶଳୀ, ମୁଁ ଆନନ୍ଦରେ ସେମାନଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଳନ କରିପାରିବି । ସେମାନଙ୍କ ଅଧିକାର ନିକଟରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଯିବି; ଯେଉଁମାନେ ଜ୍ଞାନ ଓ କର୍ମରେ ମୋଠାରୁ ନ୍ୟୂନ, ସେମାନଙ୍କର ଆଦେଶକୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବହୁତ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ପାଳନ କରିଯିବି । ମୁଁ ଜାଣେ ଏ ଉଭୟ ପ୍ରକାର ସରକାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ନୁହନ୍ତି । ଠିକ୍ ଅର୍ଥରେ ବୁଝିଲେ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ସରକାର କେବଳ ନିଜର ଶାସିତ ବର୍ଗର ଆଦର୍ଶ ଓ ଆକାଂକ୍ଷା ପୂରଣ କରିବାରେ ନିଜର ନ୍ୟାୟପରାୟଣତା ପ୍ରମାଣ କରିପାରିବ । ମୋର ଶରୀର ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସମ୍ପତ୍ତି ଉପରେ ସରକାରକୁ ମୁଁ ଯେତିକ ଅଧିକାର ଦେବି, କେବଳ ସେତିକ ବ୍ୟତୀତ ତା'ର କୌଣସି ଖାସ ଅଧିକାର ନାହିଁ, କି ରହିପାରେନା । ଏକଚ୍ଛତ୍ର ଶାସନରୁ ସୀମିତ ରାଜତନ୍ତ୍ର ଓ ସେଥିରୁ ଗଣତନ୍ତ୍ର ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର ହେବାଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ପ୍ରଗତି ବୁଝାଯାଏ, ସେହି ପ୍ରଗତିର ମର୍ମ ବା ଅସଲ କଥା ହେଲା ବ୍ୟକ୍ତିର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ପ୍ରତି ପ୍ରକୃତ ଓ ଯଥାର୍ଥ ସମ୍ମାନ-ପ୍ରଦର୍ଶନ । ଚୀନ୍‌ର ଦାର୍ଶନିକ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଆଧାର ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନ କରିଛନ୍ତି । ଗଣତନ୍ତ୍ରର ଯେଉଁ ରୂପ ଆଜି ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁଛି, ତାକୁ ଶାସନତନ୍ତ୍ରର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ବିକାଶ ବୋଲି ମାନି ନିଆଯାଇ ପାରିବ କି ? ବିକାଶର ଏହି ସୋପାନରୁ ଆହୁରି ପାଦେ ଆଗକୁ ଯାଇ ମାନବିକ ଅଧିକାରର ସ୍ୱୀକୃତି ଓ ସଙ୍ଗଠନ କ'ଣ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ? ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଶକ୍ତିରୂପେ ସ୍ୱୀକାର କରି ନିଜଠାରୁ ଉଚ୍ଚସ୍ଥାନ ନ ଦେଇଛି ଓ ତଦନୁରୂପ ବ୍ୟବହାର ନ ଦେଖାଇଛି, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜ୍ୟ ବାସ୍ତବରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଓ ପ୍ରବୁଦ୍ଧ କଦାପି ହୋଇ ନ ପାରେ । ରାଜ୍ୟର ଶକ୍ତି ଓ ଅଧିକାରର ଉତ୍ସ ହେଉଛି ବ୍ୟକ୍ତି, ଏକଥା ରାଜ୍ୟକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ହେବ । ମୁଁ ମୋର କଳ୍ପନାରେ ଏହିପରି ଏକ

ରାଜ୍ୟର ଚରମ ଆଦର୍ଶ ନେଇ ନିଜର ମନକୁ ବହଲେଇବାରେ ଲାଗିଛୁ ଯେ ସେହି ରାଜ୍ୟ ପରିଶେଷରେ ସବୁ ଲୋକଙ୍କପ୍ରତି ନ୍ୟାୟପରାୟଣ ହୋଇପାରିବ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ସହିତ ପଡ଼ୋଶୀଭଳି ସମ୍ମାନପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟବହାର କରିବ ଏବଂ ଯେଉଁ ଲୋକେ ପଡ଼ୋଶୀ ଓ ବନ୍ଧୁଭଳି ରାଜ୍ୟଠାରୁ ଅଲଗା ରହୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ରାଜ୍ୟର କାର୍ଯ୍ୟରେ ବାଧା ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି ନାହିଁ, ସେମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଶାନ୍ତି ବ୍ୟାହତ ହେବାର କୌଣସି ଆଶଙ୍କା ମଧ୍ୟ ରାଜ୍ୟ କରିବ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ରାଜ୍ୟ ଏହି ସୀମାରେ ପହଞ୍ଚିପାରିଛି ଓ ନିଜର ସଫଳତାଲବ୍ଧ ଫଳକୁ ବିତରଣ କରିବାରେ କୃପଣ ନ ହୋଇଛି ସେ ରାଜ୍ୟ ଏ ଦୁନିଆକୁ ଆହୁରି ଅଧିକ ପୂର୍ଣ୍ଣତର ଓ ପ୍ରଶସ୍ତତର ରାଜ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବାରେ ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ ହେବ । ସେପରି ରାଜ୍ୟ କି ଉପାୟରେ ସମ୍ଭବ, ମୁଁ ତାହାର କଳ୍ପନା ମଧ୍ୟ କରିଛି; କିନ୍ତୁ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତା'ର ସ୍ୱରୂପ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରିନାହିଁ ।

National Archives of India : Home Political-B Feb., 1920. No 373 Complete Works of Mahatma Gandhi, Vol. 15.

୩୦୩

ଖିଲାଫତ୍ ଓ ଅସହଯୋଗ

ଆୟୋଜନ—'ରାଉଲଟ ଆକ୍ଟ' ସତ୍ୟାଗ୍ରହବେଳେ ଜନତା ପକ୍ଷରୁ ହିଂସାତ୍ମକକାଣ୍ଡ ଘଟିବାରୁ ଏଥିରେ କ୍ଷୁବ୍ଧ ହୋଇ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଏପ୍ରିଲ ୧୩ ତାରିଖଠାରୁ ୭୨ ଘଣ୍ଟା ଉପବାସ କରିଥିଲେ ଏବଂ ପରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନ ବନ୍ଦ କରି ଦେଇଥିଲେ । ବନ୍ଦ କରିଦେଇ ଚୁପ୍ ହୋଇ ବସିବା ଲୋକ ସେ ନ ଥିଲେ । ସେ ଜାଣି ପାରିଲେ ଯେ ଅହିଂସା ମାର୍ଗରେ ଯଥେଷ୍ଟ ତାଲିମ ନ ଥିବାରୁ ଜନତା ଶୃଙ୍ଖଳା ଲଙ୍ଘି ଅନୁଶାସନର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ରକ୍ଷାକରି ପାରି ନ ଥିଲେ । ଏଣିକି ଜନତାକୁ ଅହିଂସାତ୍ମକ ସଂଗ୍ରାମ ଓ ତାର ଅନୁଶାସନର ସମସ୍ତ କୌଶଳ ଶିକ୍ଷା ଦେବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଧ୍ୟାନ ଦେଇଥିଲେ । ଏପ୍ରିଲ ତା ୭ ଦିନ ବମ୍ବେଠାରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସମ୍ପର୍କରେ ଯେଉଁ ସଭା ହୋଇଥିଲା, ସେଥିରେ ସେ 'ସ୍ୱଦେଶୀ' ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିଥିଲେ । ସ୍ୱଦେଶୀ ଦ୍ରବ୍ୟର ନିର୍ମାଣ, ପ୍ରଚାର, ପ୍ରସାର ଓ ସ୍ୱଦେଶୀ ବ୍ରତ ଗ୍ରହଣର ମହତ୍ତ୍ୱ ଆଦି ବିଷୟରେ ଉପଦେଶ ଦେବା ଏଣିକି ଚାଲିଲା ।

ଏପ୍ରିଲ ୧୪ ତାରିଖ (୧୯୧୯) ଦିନ ଅହମଦାବାଦରେ ଏକ ସଭାରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଜନତାକୁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ ଯେ ସେମାନେ ପ୍ରବଳ ହିଂସା ଓ ଉତ୍ତେଜନାର ବାତାବରଣ ଭିତରେ ରହି ମଧ୍ୟ କିପରି ଶାନ୍ତ, ଅହିଂସକ ଓ ନିୟମାନୁବର୍ତ୍ତୀ ହେବାକୁ ହୁଏ ତାହା ଶିକ୍ଷା କରନ୍ତୁ । ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ପ୍ରୀତି ଓ ଜାତୀୟଭାବ ଆଦି ଏକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଷୟ ଥିଲା । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଏହାର ମାଧ୍ୟମରେ ନିଜର ପ୍ରଚାର ଚଲାଇଥିଲେ ।

ସେ ସମୟରେ ଦେଶରେ ପ୍ରବଳ ଆକାଂକ୍ଷା ଓ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରସାର ଲାଭ କରୁଥିଲା । ଦେଶବାସୀ ଆକୁଳ ହୋଇ ପଚାରୁଥିଲେ ଯେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ କେବେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିବେ । ଏହି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତରରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଅହିଂସା ଓ ଅନୁଶାସନ ଉପରେ ଜୋର ଦେଇ କହୁଥିଲେ କି ସେ ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ ଆତ୍ମସଂଯମ ଶିକ୍ଷାପାଇଁ ଦୁଇମାସ ସମୟ ଦେଉଛନ୍ତି । ଏହାପରେ ସେ ଅତି ବଡ଼ ଧରଣର ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଓ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିବେ । ଏହି ଅବସର ମଧ୍ୟରେ ସରକାର ଅଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପଦ୍ରବରୁ ନିରାପଦ ରହିବାଭଳି ଆବଶ୍ୟକ ଆୟୋଜନ ମଧ୍ୟ କରି ନେଇପାରିବେ ।

ଇତିମଧ୍ୟରେ ପଞ୍ଜାବରେ ଦମନ, ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ, କଳାପାଣି ଓ ଫାଶୀ ଆଦି ଚାଲିଥାଏ । ୨୦ । ୮୦ ଜଣଙ୍କୁ ଫାଶୀ ହୁକୁମ ଘୋଷିତ ହୋଇଥାଏ । ପଞ୍ଜାବର ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ଶାସକ ଲର୍ଡ଼ ସାର୍ ମାଇକେଲ ଓଡାଏରଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ପୂରିଯିବାରୁ ତାଙ୍କର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ଭାବେ ସାର୍ ମ୍ୟାକ୍‌ଲେଗନ୍ ଆସି ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଉଦାରନୀତି ଗ୍ରହଣ କରି ସାରିଥାନ୍ତି । ଏଥିରୁ ଜନତା ଟିକିଏ ଆଶ୍ୱସ୍ତ ହୋଇଥାଆନ୍ତି ମାତ୍ର ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟ ଉପରେ ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନକୃତ କଳଙ୍କିତଅଜ୍ଞାକୀର୍ତ୍ତିର ଅଲିଭା ଦାଗ ଅଙ୍କିତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ।

ଖିଲାଫତ୍—ଇତିମଧ୍ୟରେ ଆଉ ଏକ ଘଟନା ଭାରତର ଅସନ୍ତୋଷ ବହ୍ନିରେ ଘୃତ ବର୍ଷଣ କରିଥିଲା । ଏହା ହେଉଛି ଖିଲାଫତ୍ ପ୍ରଶ୍ନ । ପ୍ରଥମ ମହାଯୁଦ୍ଧରେ ତୁର୍କୀ ଜର୍ମାନ ପକ୍ଷରୁ ଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ କରି ଦେବାରୁ ଭାରତୀୟ ମୁସଲମାନମାନେ ଅଡ଼ୁଆରେ ପଡ଼ିଗଲେ । ସେମାନେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ବନ୍ଧୁତାର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ପାଳନ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ । ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ମୁସଲିମ ଜଗତର ଧାର୍ମିକ ନେତା ଓ ଇସଲାମର ପ୍ରତିନିଧି ଭାବରେ ସମ୍ମାନିତ ହେଉଥିବା ତୁର୍କୀର ଖଲିଫା ପଦର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଓ ଅଧିକାର ଅକ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ ରହିବା ସେମାନଙ୍କର କାମ୍ୟ ଥିଲା । ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ମୁସଲମାନମାନଙ୍କୁ ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଇଥିଲେ ଯେ ସେମାନେ କେବଳ ଦୁର୍ବଳର ରକ୍ଷାପାଇଁ ଲଢ଼ୁଛନ୍ତି, ଏବଂ ମୁସଲିମ୍ ଧର୍ମପୀଠର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ରକ୍ଷା କରିବେ । ଭାରତୀୟ ମୁସଲମାନ ଏହି ଆଶ୍ୱାସନା-ବାଣୀରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇଗଲେ ଏବଂ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାରଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କଲେ । ମାତ୍ର ଯୁଦ୍ଧ ଶେଷରେ ଇଂରେଜମାନେ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଭଙ୍ଗ କଲେ । ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ମକ୍‌କାର ଶରୀଫଙ୍କୁ (୧) ଖଲିଫା ଆସନରେ ବସାଇବାକୁ ଚାହୁଁଥିବାରୁ ଏକ ଗୁଜବ ରଟିଗଲା । ଖଲିଫା ଗାଦିକୁ କୁସ୍ତୁନ୍ତୁନିୟାରୁ (କନ୍‌ଷ୍ଟାଣ୍ଟିନୋପଲ୍‌ରୁ) ହଟାଇ ଦିଆଯିବ । ୟୁରୋପରେ ତୁର୍କୀର ଅଧିକାର ନାମ ମାତ୍ର ରହିବ । ଏସିଆ ତୁର୍କୀ ସାମ୍ରାଜ୍ୟରୁ ମେସୋପଟାମିଆ, ଆରବ, ପାଲେଷ୍ଟାଇନ, ସିରିଆ, ଆରମାନିଆ, ଆଦି ଅଞ୍ଚଳକୁ ଅଲଗା କରି ଦିଆଯିବ, ଏବଂ ଯେଉଁ ଶକ୍ତିର ଅଧୀନତାରେ ଏହି ପ୍ରଦେଶଗୁଡ଼ିକ ରହିବ, ତାଙ୍କର

(୧) ମକ୍‌କାର ଶାସକଙ୍କ ପଦବୀ

ହାତରେ ଏହି ତୀର୍ଥସ୍ଥାନ ରହିବ । ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିଭଙ୍ଗକାର୍ଯ୍ୟ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କୁ କ୍ଷୁବ୍ଧ କଲା । ଅକ୍ଟୋବର ୧୯୧୯ରେ ଲକ୍ଷ୍ନୌରେ ମୁସଲମାନଙ୍କର ଏକ ବିରାଟ ସଭା ହେଲା, ଏଥିରେ ସମସ୍ତେ ଏକ ସ୍ୱରରେ ମିତ୍ରପକ୍ଷର ତୁର୍କୀ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ନୀତିର ବିରୋଧ କରିଥିଲେ ଏବଂ ପ୍ରସ୍ତାବ ହେଲା ଯେ ମୁସଲମାନଙ୍କ ସ୍ୱାର୍ଥ ବ୍ରିଟିଶ କର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କ ଆଗରେ ରଖିବାର ଉଦ୍ୟମ କରାଯାଉ ଏବଂ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଜରିଆରେ ବିରୋଧଭାବ ବ୍ୟକ୍ତ କରାଯାଉ । ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏକ ଉପସମିତି ଗଠିତ ହେଲା । ଉପ-ସମିତି ସ୍ଥିର କଲେ ଯେ, ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆରମ୍ଭ ପାଇଁ ଅକ୍ଟୋବର ତା ୧୭ ୧୯୧୯ ଦିନକୁ ପ୍ରଥମ ଖିଲାଫତ୍ ଦିବସ ରୂପେ ପାଳନ କରିବାକୁ ହେବ । ସେ ଦିନ ଦେଶର ସମସ୍ତ ମୁସଲମାନ ନିଜ ନିଜର ସମସ୍ତ ବ୍ୟବସାୟ ବନ୍ଦ ରଖିବେ, ଉପବାସ କରିବେ, ନମାଜ ପଢ଼ିବେ ଏବଂ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ସଭା କରି ପ୍ରସ୍ତାବ ଗ୍ରହଣ କରିବେ ଯେ 'ଖଲିଫାଙ୍କୁ ଅଧିକାରଚ୍ୟୁତ କରା ନ ଯାଉ ।' ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଯଥାବିଧି ସରକାରଙ୍କଠାରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରାଯାଉ ।

ଖିଲାଫତ୍ କେବଳ ମୁସଲମାନଙ୍କର ସମସ୍ୟା ହୋଇଥିଲେ ହେଁ, ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ଏକା ଦେଶର ବାସିନ୍ଦା ହେତୁ ହିନ୍ଦୁମାନେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ପ୍ରତି ସହାନୁଭୂତି ଓ ସମର୍ଥନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ । ଏହି ସହାନୁଭୂତିହେତୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଆଲି-ବନ୍ଧୁଙ୍କ ମୁକ୍ତ କରାଇବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଲୋକମାନ୍ୟ ତିଲକ ଲଣ୍ଡନର ଏକ ସାଧାରଣ ସଭାରେ ମୁସଲମାନଙ୍କ ଆକାଂକ୍ଷା ପ୍ରତି ସମର୍ଥନ ଜଣାଇଥିଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ୧୭ ଅକ୍ଟୋବର (୧୯୧୯)ର ହରତାଳରେ ମୁସଲମାନଙ୍କ ସହିତ ସହଯୋଗ କରିବା ପାଇଁ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କୁ ନିବେଦନ କରିଥିଲେ । ମିଲ୍ ଶ୍ରମିକଙ୍କୁ ଏହି ହରତାଳରେ ଯୋଗ ନ ଦେବାକୁ କୁହାଯାଇଥିଲା । ଏହି ହରତାଳ ଦେଶସାରା ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ସଫଳ ହୋଇଥିଲା । ହିନ୍ଦୁମାନେ ପୁରାପୁରି ମୁସଲମାନଙ୍କ ସହିତ ସହଯୋଗ କରିଥିଲେ । ବମ୍ବେ ଓ ଆଲିଗଡ଼ ଆଦି ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ଏକ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଏହା ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଇଥିଲା ଯେ ଆସନ୍ତା ନଭେମ୍ବର ମାସରେ ତୁର୍କୀ ସହିତ ସନ୍ଧି ଧାର୍ଯ୍ୟ କଲାବେଳେ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନର ସନ୍ତୋଷଜନକ ସମାଧାନ ହୋଇ ନ ପାରିଲେ ଡିସେମ୍ବର ମାସରେ ସରକାରୀ ବିଜୟୋତ୍ସବ ପାଳନ କରିବାପାଇଁ ଯେଉଁ ଆୟୋଜନ ଚାଲିଛି, ସେହି ଉତ୍ସବରେ ମୁସଲମାନମାନେ କୌଣସି ସହଯୋଗ କରିବେ ନାହିଁ । ତେଣେ ପଞ୍ଜାବର ଦମନ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ନେଇ ବିଜୟୋତ୍ସବ-ବହିଷ୍କାର ବିଚାର ମଧ୍ୟ ଉଠିଥିଲା । ଏ ବିଷୟରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନ ହେବାରେ ସେ କହିଲେ ଯେ ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖିଲାଫତ୍ ଓ ପଞ୍ଜାବ ପ୍ରଶ୍ନମାନଙ୍କର ସନ୍ତୋଷଜନକ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନ ହୋଇଛି, ଲୋକେ ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉକ୍ତ ଉତ୍ସବରେ ଯୋଗ ନ ଦେବା ଉଚିତ ।

ପଞ୍ଜାବର ଅତ୍ୟାଚାର—ପଞ୍ଜାବ ଘଟଣା ତଦନ୍ତ କରିବାପାଇଁ ସରକାର ହଣ୍ଟର କମିଟି ବସାଇଥିଲେ । କଂଗ୍ରେସର ଦାବୀ ଥିଲା ଯେ ଉକ୍ତ କମିଟି ଆଗରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବାପାଇଁ ପଞ୍ଜାବର ନେତାମାନଙ୍କୁ ଜେଲରୁ ମୁକ୍ତ ଦିଆଯାଉ । ସରକାର ଏହି ଦାବୀ

ଗ୍ରହଣ ନ କରିବାରୁ କଂଗ୍ରେସ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଉକ୍ତ ହଣ୍ଟରକମିଟିକୁ ବହିଷ୍କାର କଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଓ ଉଦାରଚେତା ମଦନମୋହନ ମାଳବୀୟ ମିଳିତ ଭାବରେ ସରକାରଙ୍କଠାରେ ପଞ୍ଜାବ ଜନନାୟକମାନଙ୍କ ମୁକ୍ତିପାଇଁ ନିବେଦନ କରିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଯୁକ୍ତି ଥିଲା ଯେ ସରକାରୀ ସାକ୍ଷୀମାନେ ନିଜର ଓକିଲଙ୍କ ସହିତ କମିଟି ସମ୍ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବେ ଓ ସେମାନଙ୍କ ବିବୃତି ମଧ୍ୟରେ ପଞ୍ଜାବର ନେତାମାନଙ୍କ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଆସୁଥିବାରୁ ଏବଂ ତାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଥିବା ଅଭିଯୋଗ ଜାଣିବାପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କରିଦେବା ଉଚିତ । ଭାରତ ଶାସନସଂସ୍କାର ବିଲ୍ ପାଶ ହୋଇଯିବା ପରେ ବ୍ରିଟିଶ ସମ୍ରାଟ ଏହି ମର୍ମରେ ଘୋଷଣା କଲେ ଯେ ସେ ଭାଇସରୟଙ୍କୁ ଆଦେଶ ଦେଉଛନ୍ତି, ତଦନୁସାରେ ଅଧିକାଂଶ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଦିଆଯିବ ।

ଅମୃତସର କଂଗ୍ରେସ—୧୯୧୯ ଡିସେମ୍ବର ମାସରେ ଅମୃତସରଠାରେ କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନ ବସିଲା । ତାହାପୂର୍ବରୁ ପଞ୍ଜାବର ନେତୃବୃନ୍ଦ ଜେଲରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇଗଲେ । ଦମନଗ୍ରସ୍ତ ପଞ୍ଜାବର ଅପ୍ରତିହତ ବାଣୀକୁ ମୁଖରିତ କରିଥିବା ହେତୁ ଏହି ଅଧିବେଶନ ଇତିହାସପ୍ରସିଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଛି । ଏହାର ସଭାପତି ଥିଲେ ପଣ୍ଡିତ ମୋତିଲାଲ ନେହରୁ । ଏଥିରେ ବହୁତ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲା । ସେ ସବୁର ସାରକଥା :— ଜେନେରାଲ ଡାୟାର, ସାର୍ ମାଇକେଲ ଓଡାୟାରଙ୍କର ନିନ୍ଦା, ଭାଇସରୟ ଲର୍ଡ଼ ଚେମସ୍-ଫୋର୍ଡ଼ର ପଦଚ୍ୟୁତି ଦାବି, ଜାଲିଆନାୱାଲାବାଗଠାରେ ସ୍ମାରକ-ନିର୍ମାଣର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଆଦି । ଅନ୍ୟ ଏକ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଭାରତୀୟ ମୁସଲମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସନ୍ତୋଷଜନକ ହେଲାଭଳି ଖିଲାଫତ୍ ବିଷୟରେ ଏକ ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିବାପାଇଁ ସରକାର ଯତ୍ନ କରିବା ଉଚିତ ବୋଲି କୁହାଯାଇଥିଲା ।

ପଞ୍ଜାବ ବିଷୟକ ରିପୋର୍ଟ—ପ୍ରବେଶ ନିଷେଧ ଆଦେଶ ଉଠିଯିବା ପରେ ପରେ ଉଦାରମନା ମାଳବୀୟଜୀ, ପଣ୍ଡିତ ମୋତିଲାଲ ନେହରୁ ଆଦି ପଞ୍ଜାବରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ଉପରୁ ପ୍ରବେଶ କଟକଣା ଉଠାଇ ନିଆଯାଇଥିଲା । ସେ ଅକ୍ଟୋବର ୨୪ ଦିନ ଲାହୋରରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ହଣ୍ଟରକମିଟିକୁ ବହିଷ୍କାର କରିଦିଆଗଲା ଏବଂ କଂଗ୍ରେସ ନିଜ ପକ୍ଷରୁ ଆଉ ଏକ ତଦନ୍ତ କମିଟି ବସାଇଲେ । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରି ସେଗୁଡ଼ିକୁ ସୁସଜ୍ଜିତ ରୂପ ଦେବାପାଇଁ ସର୍ବଶ୍ରୀ ଗାନ୍ଧୀଜୀ, ମୋତିଲାଲ ନେହରୁ, ଫଜଲୁଲ ହକ୍, ଆବାସ ତୟାବଜୀଙ୍କୁ ନେଇ ଏକ କମିଶନ ଗଠିତ ହେଲା । ଶ୍ରୀ ସନ୍ତାନମ୍ ଏହାର ସମ୍ପାଦକ ରହିଲେ । ଉକ୍ତ କମିସନ ପଞ୍ଜାବର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜିଲା ଓ ଗ୍ରାମ ବୁଲି ବୁଲି ସାକ୍ଷ୍ୟନେଇ ରିପୋର୍ଟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲେ ।

ଖିଲାଫତ କନ୍‌ଫରେନ୍‌ସ—ଇତି ମଧ୍ୟରେ ଦିଲ୍ଲୀରେ ତା ନଭେମ୍ବର ୨୩ ରିଖ ଦିନ ପ୍ରଥମ ଖିଲାଫତ୍ ସମ୍ମିଳନୀ ହୋଇଥିଲା । ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ବିଶେଷରୂପେ ଏଥିକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରାଯାଇଥିଲା । ପ୍ରଥମ ଦିନ କାର୍ଯ୍ୟକାରିଣୀ ସମିତିରେ ଖୁବ୍ ତେଜସ୍ୱୀନ ଭାଷାରେ ବିଚାରମାନ ବ୍ୟକ୍ତ କରାଯାଇଥିଲା । କେତେକ ବକ୍ତା କହିଥିଲେ ଯେ ୟୁରୋପରେ ନିର୍ମିତ ଯାବତୀୟ

ଜିନଷକୁ ବହିଷ୍କାର କରାଯାଉ । ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ମତ ଲୋଡା ହେବାରୁ ସେ ମତ ଦେଲେ ଯେ ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିସ୍ଥିତିରେ ବିଲାତି ଦ୍ରବ୍ୟ ବର୍ଜନରେ ଲାଭ ନ ହୋଇ କ୍ଷତିର ଆଶଙ୍କା ବେଶୀ ଅଛି । ତାହା କରିବା ଅପେକ୍ଷା ସରକାରଙ୍କୁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ସହାୟତା ଦିଆ ନ ଯିବାର ଏକ ଦୃଢ଼ ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିବା ଦରକାର । ଶେଷରେ ସରକାରଙ୍କୁ କୌଣସି ସାହାଯ୍ୟ ନ ଦେବା ପ୍ରସ୍ତାବ ଗୃହୀତ ହେଲା । ଦ୍ୱିତୀୟ ଦିନ ଖିଲଫତ୍ ସମ୍ମିଳନୀ ବସିଲା । ଏଥିରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ସଭାପତିତ୍ୱ କରିଥିଲେ । ସେ ନିଜ ଭାଷଣରେ କହିଲେ ଯେ ଖିଲଫତ୍ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ମୁସଲମାନଙ୍କୁ ସେ ଓ ହିନ୍ଦୁମାନେ ସାହାଯ୍ୟ କରି ଆପଣାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ କରିଛନ୍ତି । ଏପରି ସାହାଯ୍ୟର ବିନିମୟରେ ଗୋବଧ ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ଦାବୀ କରିବା ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଏହି ଖିଲଫତ୍ କାରଣରୁ ବିଜୟୋତ୍ସବ ଆମେ ପାଳନ କରିବୁ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏଥିପାଇଁ ଖିଲଫତ୍ ସହିତ ପଞ୍ଜାବ ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ମିଶାଇ ଦେବୁଁ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପଞ୍ଜାବ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସରକାରୀ ତଦନ୍ତ ଚାଲିଛି । ସେମାନଙ୍କ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଆମପାଇଁ ସନ୍ତୋଷଜନକ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଅଛି । ଅସହଯୋଗ ବିଷୟରେ ନିଜର ମତ ପ୍ରକାଶ କରି କହିଲେ ଯେ ତୁର୍କୀ ସହିତ ଯେଉଁ ସନ୍ଧି ଧାର୍ଯ୍ୟ କରାଯିବ, ତାହା ଯଦି ମୁସଲମାନ ଓ ତୁର୍କୀ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯାଏ, ତେବେ ମୁସଲମାନମାନେ ସରକାରଙ୍କୁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ସରକାର ସହିତ ସହଯୋଗ କରିବା, ନ କରିବା ବିଷୟରେ ପ୍ରଜାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ରହିଛି । କୌଣସି ଲୋକ ସରକାରୀ ଚାକିରୀ କିମ୍ବା ସରକାରୀ ପଦବୀ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ଯହିଁରେ ଆମର କୌଣସି ଲାଭ ନାହିଁ ବା ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ଆମେ ଉପକୃତ ହେଉ ନାହୁଁ, ତାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ କେହି ଆମକୁ ବାଧ୍ୟ କରିପାରିବ ନାହିଁ । ଭଲ କରି ଯଦି ସରକାର ଠାରୁ ମନ୍ଦ ମିଳିଲା, ତେବେ ସେପରି ସରକାରର ଚାକିରୀ କରିବା ଅନୁଚିତ । ବ୍ରିଟିଶ ଦ୍ରବ୍ୟ ବହିଷ୍କାର ପଛରେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ଶାସ୍ତି ଦେବା ଭାବନା ରହିଥିବାରୁ ତାହା କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । କାହାରଠାରୁ ସାହାଯ୍ୟ ଗ୍ରହଣ ନ କରିବା ଦୃଢ଼ତାର ଦ୍ୟୋତକ, ମାତ୍ର ତାହାର ବହିଷ୍କାର କରିବା ଦୁର୍ବଳତାର ଚିହ୍ନ ଅଟେ ।

ସମ୍ମିଳନୀକୁ ଏକ ମତରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରିବା ପାଇଁ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ଉପସ୍ଥିତି ଖୁବ୍ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲା, ଏଥିରେ ସର୍ବସମ୍ମତି କ୍ରମେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରସ୍ତାବ ପାଶ୍ ହୋଇଥିଲା ।

"ଖିଲଫତ୍ ପ୍ରଶ୍ନ ସନ୍ଧିର ଏକ ଅଙ୍ଗ ଅଟେ ଏବଂ ଏହି ଖିଲଫତ୍ ସହିତ ଭାରତୀୟ ମୁସଲମାନଙ୍କର (ଯେଉଁମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଭାରତର ମୋଟ ଜନ-ସଂଖ୍ୟାର ଏକ-ଚତୁର୍ଥାଂଶ) ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ବନ୍ଧ ଅଛି । ଏଣୁ ଭାରତର ପ୍ରଜା ବିଜୟୋତ୍ସବରେ ଯୋଗ ଦେଇ ପାରିବେ ନାହିଁ, ଏବଂ ଭାଇସରାୟଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତି କି ଖିଲଫତ ପ୍ରଶ୍ନର ଏକ ସନ୍ତୋଷଜନକ ସମାଧାନ ନ ହେବାଯାଏ ବିଜୟୋତ୍ସବକୁ ସ୍ଥଗିତ ରଖାଯାଉ ।"

ପ୍ରଥମ ଖିଲଫତ୍ ସମ୍ମିଳନୀ ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ଏକତାର ମୂଳକୁ ଦୃଢ଼ କରିଥିଲା ଏବଂ ଗୋହତ୍ୟା ପ୍ରଶ୍ନର ସମାଧାନ ମଧ୍ୟ କରିଥିଲା ।

ସମ୍ମିଳନୀ ଶେଷରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ପଞ୍ଜାବ ଯାତ୍ରା କରିଥିଲେ । ପୁଣି ସେ ଖିଲାଫତ୍ ପ୍ରଶ୍ନକୁ ବୁଝାଇ ଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଭାଇସରୟଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଉଥିବା ଶିଷ୍ଟମଣ୍ଡଳ ସହିତ ମିଳିତ ହେବାକୁ ଦିଲ୍ଲୀ ଆସିଲେ । ପଞ୍ଜାବ ଘଟଣାର ତଦନ୍ତକାରୀ ସମିତି ତା'ର ରିପୋର୍ଟକୁ ଶେଷ ରୂପରେଖ ଦେବା ପାଇଁ କାଶୀରେ ବୈଠକ କଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଏଥିରେ ଯୋଗଦେଇ ଅଧିକାଂଶ ରିପୋର୍ଟ ନିଜେ ଲେଖିଥିଲେ । ଉକ୍ତ ରିପୋର୍ଟ ଫେବୃୟାରୀ ତା ୨୦ ରିଖ ୧୯୨୦ ସୁଦ୍ଧା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ଅଳ୍ପଦିନ ପରେ ଦୁଇଖଣ୍ଡରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ଏହା ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ପରେ ଦେଶ ତମାମ ହୁଲସ୍ଥୂଲ ପଡ଼ିଗଲା । ଏବଂ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାରର ନ୍ୟାୟ ନୀତି ଉପରୁ ଲୋକଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ତୁଟିଗଲା ।

ଦେଶର ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ସହରମାନଙ୍କରେ ମାର୍ଚ୍ଚ ତା ୧୯ ରିଖ ୧୯୨୦ ଦିନ ୨ୟ ଖିଲାଫତ୍ ଦିବସ ପାଳନ କରାଗଲା । ପ୍ରଥମଥର ପରି ଏଥର ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ରୂପରେ ହରତାଳ ଓ ସଭା କରାଯାଇ ପ୍ରସ୍ତାବମାନ ଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲା । ମାର୍ଚ୍ଚ ମଧ୍ୟରେ ମୌଲାନା ମହମ୍ମଦ ଅଲିଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଏକ ପ୍ରତିନିଧି ମଣ୍ଡଳ ଖିଲାଫତ୍ ପ୍ରଶ୍ନ ନେଇ ବ୍ରିଟିଶ୍ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଲୟେଡ଼ ଜର୍ଜଙ୍କୁ ଭେଟିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏଥିରେ କିଛି ଫଳ ହୋଇ ନ ଥିଲା ।

ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସପ୍ତାହ—ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଏପ୍ରିଲ ୬ ଠାରୁ ୧୩ ତାରିଖ ଯାଏ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସପ୍ତାହ ପାଳନ କରିବାକୁ ଘୋଷଣା କଲେ । ଏହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସ୍ପଷ୍ଟ କରିବାକୁ ଯାଇଁ କହିଥିଲେ ଯେ, ଗତ ବର୍ଷ ଏପ୍ରିଲ ୬ ତାରିଖରେ ଭାରତରେ ଅପୂର୍ବ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଚେତନାର ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା । ତେର ତାରିଖ ଦିନ ପଞ୍ଜାବରେ ସହସ୍ର ସଂଖ୍ୟକ ନିରପରାଧ ଭାରତୀୟ ଶହୀଦ ହେଲେ । ଏହାଛଡ଼ା ଛଅ ତାରିଖଠାରୁ ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲିମ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ଦୃଢ଼ ହେଲା । ସ୍ୱଦେଶୀ ଆଡ଼କୁ ପ୍ରବୃତ୍ତି ହେଲା ଏବଂ ରାଉଲଟ ଆକ୍ଟର ଆସ୍ଥାର ବିନାଶ ଘଟିଲା । ସୁତରାଂ ଏହି ସାତଦିନକୁ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସପ୍ତାହର ଗୌରବ ଦେବା ଭାରତବାସୀମାନଙ୍କପାଇଁ ଶ୍ରେୟସ୍କର ଅଟେ । ଏହି ସପ୍ତାହ ମଧ୍ୟରେ ଆତ୍ମଶୁଦ୍ଧି ପାଇଁ ଉପବାସ, ଜାଲିୟାନୱାଲାବାଗ ସ୍ମୃତିପାଣ୍ଠି ପାଇଁ ଚାନ୍ଦାସଂଗ୍ରହ ସଭାର, ଆୟୋଜନ ଓ ରାଉଲଟ୍ ଆକ୍ଟର ବିରୋଧ, ହରତାଳର ଆୟୋଜନ ଆଦି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ରଖାଗଲା । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମସବୁ ଅତି ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ରୂପେ ସଫଳ ହୋଇଥିଲା । ଉକ୍ତ ଆନ୍ଦୋଳନ ବ୍ରିଟିଶ ଶାସକ ଓ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ସ୍ତମ୍ଭୀଭୂତ କରିଦେଇଥିଲା ।

ତୁର୍କୀ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଲୋପ—ମିତ୍ରରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କର ତୃତୀୟ ସନ୍ଧି-ପରିଷଦର ବୈଠକ ସେନେରିଓ (ଇଟାଲୀ) ରେ ଏପ୍ରିଲ ୨୬, ୧୯୨୦ ଦିନ ଶେଷ ହେଲା । ଏଥିରେ ବିଜେତାଗଣ ତୁର୍କୀ ସାମ୍ରାଜ୍ୟକୁ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କରି ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ବାଣ୍ଟିନେଲେ । ମେସୋ-ପଟାମିୟା ଓ ପାଲେଷ୍ଟାଇନ ବ୍ରିଟେନ ଭାଗରେ, ସିରିୟା ଫ୍ରାନ୍ସ ଭାଗରେ, ସ୍ମାର୍ଣ୍ଣା ଗ୍ରୀସ ଭାଗରେ ଏବଂ ଆଲବାନିୟା ଇଟାଲୀ ଭାଗରେ ପଡ଼ିଲା । ଗେଲିପୋଲିଠାରେ ମିତ୍ରରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କର

ସାମରିକ ଘାଟି ନିର୍ମିତ ହେଲା ଓ ବସ୍‌ଫୋରସ ତଟପ୍ରଦେଶ ସର୍ବରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ରୂପେ ସ୍ୱୀକୃତ ହେଲା ।

ତୁର୍କୀକୁ ଏପରି ଖଣ୍ଡବିଖଣ୍ଡ କାଟିବା ଭାରତୀୟଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ଗଭୀର ଆଘାତ କଲା । ଇତିମଧ୍ୟରେ ମଇ ତା ୬୦ ତାରିଖରେ ବନାରସଠାରେ କଂଗ୍ରେସର ଏକ ବୈଠକ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ସମେତ ବହୁ ଲବ୍‌ଧପ୍ରତିଷ୍ଠ ନେତା ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ ଏବଂ ସ୍ଥିର ହେଲା ଯେ, ସାରମାଇକେଲ୍ ଓଡାୟାର, ଜେନେରାଲ ଡାୟାର, କର୍ଣ୍ଣେଲ ଜନସନ ଏବଂ ବସ୍‌ୱର୍ଥଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ମକଦ୍ଦମା ଚଳାଇବା, ରାଉଲଟଆକ୍ଟ ଉଠାଇ ନେବା, ଭାଇସରାୟଙ୍କୁ ଫେରେଇ ନେବା, ପଞ୍ଜାବର ସହରଗୁଡ଼ିକରୁ ଆଦାୟ କରାଯାଇଥିବା ଜରିମାନା ଓ୍ୟାପସ କରିବା ଆଦି ଦାବୀ କରି ଏକ ପ୍ରାର୍ଥନାପତ୍ର ପାର୍ଲିଅମେଣ୍ଟକୁ ଦିଆଯିବ । ହଣ୍ଟର କମିଟିର ରିପୋର୍ଟକୁ ଏକତରଫା ବୋଲି ଘୋଷଣା କରି ସେଥିପ୍ରତି ଅସନ୍ତୋଷ ପ୍ରକାଶ କରାଗଲା । ଖିଲାଫତ୍ ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ କୁହାଗଲା ଯେ ତୁର୍କୀକୁ ଏପରି ଖଣ୍ଡ-ବିଖଣ୍ଡ କରିବାଦ୍ୱାରା ନିଜର ଭାଗ୍ୟ ନିଜେ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବାର ନୀତିକୁ ବଳି ଦିଆଗଲା । ଭାରତୀୟ ମୁସଲମାନଙ୍କ ସନ୍ତୋଷ ପାଇଁ ପବିତ୍ର ମୁସଲିମ ତୀର୍ଥସ୍ଥଳଗୁଡ଼ିକରୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମାବଲମ୍ବୀମାନଙ୍କ ଅଧିକାରକୁ ହଟାଇ ନିଆଯିବା ଉଚିତ । ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରାଦେଶିକ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିମାନଙ୍କର ମତ ଲୋଡ଼ା ଯାଇଥିଲା ।

ଉକ୍ତ କଂଗ୍ରେସପୀଠ ଦେଶକୁ ତୀବ୍ର ଗତିରେ ଅସହଯୋଗ ଆଡ଼କୁ ନେଇ ଯାଉଥିଲା । ଅସହଯୋଗର ବିରୋଧିକା ଆଙ୍ଗ୍ଲୋ-ଇଣ୍ଡିୟାନ୍ ପ୍ରେସ ଓ ସରକାରୀ ଜଗୁଆଳଙ୍କ ଉପରେ ଦୁଃସହ ବୋଝ ଭଳି ହୋଇଥିଲା । ସେମାନେ ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନାନାଯୁକ୍ତି ଦେଖାଇ ପ୍ରଚାର କରିବାକୁ ଲାଗୁଥିଲେ ଯେ ଅସହଯୋଗଦ୍ୱାରା ଭାରତ ଅରାଜକତା ଓ ରକ୍ତପାତରେ ବୁଡ଼ିଯିବ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଏସବୁ ଯୁକ୍ତିକୁ ଖଣ୍ଡନ କରି ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଉଥାନ୍ତି ଯେ ଶାନ୍ତିକୁ ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରଖିବାପାଇଁ ଅସହଯୋଗ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । କ୍ଷୁବ୍‌ଧ ଜନତା ହିଂସା ଓ ଉପଦ୍ରବକୁ ଆଦରି ନେବାର ନିଶ୍ଚିତ ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି । ତାକୁ ଏଡ଼ାଇବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ କୌଣସି ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଲଗାଇ ରଖିବା ଜରୁରୀ ହୋଇପଡ଼ିଛି । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ଲୋକଙ୍କୁ ଆତ୍ମଶୁଦ୍ଧି ପାଇଁ ସୁଯୋଗ ଦେବ ଓ ଦେଶର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ କଲ୍ୟାଣ ସାଧନ କରିବ । ବାସ୍ତବିକ କ୍ରୋଧ ଓ ନୈରାଶ୍ୟରେ ବୁଡ଼ି ଯାଇଥିବା ଭାରତୀୟ ଜନମାନସକୁ ଅସହଯୋଗ ହିଁ ଉଚିତ ମାର୍ଗରେ ନେଇ ମୁକ୍ତିର ନବସନ୍ଦେଶ ଦେବାକୁ ଆସିଥିଲା । ଏହା ଯୁଗର ଦାବୀ ଓ ଭାରତୀୟ ସନାତନ ଅହିଂସ ପରମ୍ପରାର ସର୍ବଥା ଅନୁକୂଳ ଥିଲା ।

ଖିଲାଫତ୍ କମିଟି ୧୯୨୦ ଜୁନର ଶେଷ ଭାଗରେ ମୁସଲମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ଭାଇସରାୟଙ୍କ ନିକଟକୁ ଅନ୍ତିମ ପ୍ରାର୍ଥନାପତ୍ର ପଠାଇଥିଲେ । ଏଥିରେ କୁହାଯାଇ ଥିଲା ଯେ, 'ଭାଇସରାୟ ବ୍ରିଟିଶ ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରି ତୁର୍କୀ ସନ୍ଧିର ପରିବର୍ତ୍ତନ କରନ୍ତୁ ଓ ତାହା ସ୍ୱୀକୃତ ନ ହେଲେ ନିଜର ସମ୍ମାନରକ୍ଷା କଲେ ଇସ୍ତଫା ଦିଅନ୍ତୁ । ଯଦି ସେ ତାହା ନ କରିବେ, ତେବେ ଭାରତୀୟ ମୁସଲମାନ ଆଗାମୀ ଅଗଷ୍ଟ ପହିଲାଠାରୁ ଅସହଯୋଗ ଆରମ୍ଭ

କର ସରକାରଙ୍କ ଠାରୁ ସବୁ ସମ୍ବନ୍ଧ ତୁଟାଇ ଦେବେ ଏବଂ ହିନ୍ଦୁ-ଭାଇମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ତଦନୁରୂପ କରିବାକୁ ପ୍ରେରିତ କରାଯିବ । ଉକ୍ତ ପ୍ରାର୍ଥନାପତ୍ରରେ ୬୦୮୦ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ସ୍ୱାକ୍ଷର ଥିଲା ।

ଅସହଯୋଗ—ଅସହଯୋଗ-ସମିତି ବମ୍ବେଇରୁ ସୂଚନା ପ୍ରକାଶ କରି ଖିଲାଫତ ପାଇଁ ଆଠ ପ୍ରକାରର ବ୍ୟବସ୍ଥା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିଥିଲେ :

୧—ସମସ୍ତ ଅବୈତନିକ-ସମ୍ମାନାର୍ହ-ପଦ ଛାଡ଼ି ଦିଆଯାଉ ।

୨—ସରକାରଙ୍କୁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଋଣ ଦିଆ ନ ଯାଉ ।

୩—ଓକିଲମାନେ ଓକିଲାତି ଛାଡ଼ନ୍ତୁ, ଦେବାନୀ ମକଦମା ସବୁ ପଞ୍ଚାୟତଦ୍ୱାରା ନିଷ୍ପତ୍ତି କରାଯାଉ

୪—ସରକାରୀ ବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ପିଲାଙ୍କୁ ଉଠାଇ ଅଣାଯାଉ ।

୫—ନୂତନ କାଉନସିଲ ସହିତ କୌଣସି ସମ୍ବନ୍ଧ ରଖା ନ ଯାଉ ।

୬—ସରକାରୀ ଉତ୍ସବ ଓ ସେହିଭଳି ଅନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ସହିତ କୌଣସି ସମ୍ବନ୍ଧ ରଖା ନ ଯାଉ

୭—ମେସୋପଟାମିଆରେ ନାଗରିକ ବା ସାମରିକ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଚାକିରୀ କରା ନ ଯାଉ । କେହି ତୁର୍କୀର ସୀମା ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ସେନା ମଧ୍ୟରେ ଖାସ୍ କରି ଭର୍ତ୍ତି ନ ହୁଅନ୍ତୁ ।

୮—ସ୍ୱଦେଶୀ-ବ୍ରତ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତୁ ।

କମିଟି ସ୍ୱଦେଶୀବ୍ରତକୁ ତୁରନ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାକୁ କହି ଅନ୍ୟ ବିଷୟରେ ଅଗଷ୍ଟ ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଲାଲା ଲଜପତରାୟ ଘୋଷଣା କଲେ ଯେ ସେ ନୂତନ କାଉନ୍‌ସିଲ ପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଉନାହାନ୍ତି ଏବଂ ପଞ୍ଜାବ ଘଟଣାରେ ନ୍ୟାୟ ନ ମିଳିବାଯାଏ କାଉନ୍‌ସିଲରୁ ଦୂରରେ ରହିବା ଉଚିତ । ଏହି ଘୋଷଣା ଅସହଯୋଗକୁ ଶକ୍ତି ଯୋଗାଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୁଡ଼ା କେତେକ ନେତା କାଉନ୍‌ସିଲ ବର୍ଜନ ପକ୍ଷରେ ନ ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଯୁକ୍ତି ଥିଲା—ପ୍ରଥମେ କାଉନସିଲ ପାଇଁ ପ୍ରତିନିଧି ବାଛିବା ଉଚିତ । ପରେ ସେହି ପ୍ରତିନିଧିମାନେ କାଉନସିଲ ବର୍ଜନ କରିବେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଏପରି ପ୍ରସ୍ତାବର ବିରୋଧୀ ଥିଲେ । ସେ ସରକାର ସହିତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅସହଯୋଗ ଚାହୁଁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ମତ ଜୟୀ ହେଲା ।

ଗାନ୍ଧୀଜୀ ସାରା ଦେଶରେ ବୁଲି ବୁଲି ଅସହଯୋଗ ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ । ଜୁଲାଇ ୧୪ ତାରିଖ ଦିନ ବ୍ରିଟିଶ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟରେ ଭାରତମନ୍ତ୍ରୀ ମିଷ୍ଟର ମଣ୍ଟେଗୁ ଭାଷଣ ଦେଇ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ଅସହଯୋଗ ଆରମ୍ଭ ନ କରିବାକୁ ସତର୍କ କରି ଦେଇଥିଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଭାରତମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଖୁବ୍ କଡ଼ା ଜବାବ ଦେଇଥିଲେ ।

ଯୁବରାଜଙ୍କ ଭାରତ ଆଗମନ

ଏହି ସମୟରେ ଯୁବରାଜଙ୍କ ଭାରତ ଆଗମନର ସୂଚନା ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ଯୁବରାଜଙ୍କ ସ୍ୱାଗତକୁ ବର୍ଜନ କରିବା ପାଇଁ ଜନତାପ୍ରତି ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଥିଲା । ଅଗଷ୍ଟ ପହିଲାଠାରୁ ଦେଶସାରା ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହେବାକୁ ଥିଲା । ଏହାର ଠିକ୍ ପୂର୍ବରୁ ୩୧ ଜୁଲାଇ ରାତି ଘ୧୨।୪୦ ମିନିଟ୍ ବେଳେ ଲୋକମାନ୍ୟ ତିଲକଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଲା । ଅସହଯୋଗ ଉପଲକ୍ଷେ ଅଗଷ୍ଟ ପହିଲାରେ ହରତାଳ ହେବାକୁ ଥିଲା । ଉକ୍ତ ଦାରୁଣ ସଂବାଦ ତାହା ସହିତ ମିଳିତ ହୋଇ ଦେଶସାରା ହରତାଳକୁ ନିବିଡ଼ କରି ଦେଇଥିଲା ।

ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଇତିପୂର୍ବେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ସେବା କରିଥିବାରୁ ତାଙ୍କୁ କାଇଜର-ଇ-ହିନ୍ଦ୍ ପଦକ ଓ ଯାହା କିଛି ଅନ୍ୟ ସମ୍ମାନ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରଙ୍କ ଠାରୁ ମିଳିଥିଲା, ସେ ସବୁକୁ ଅଗଷ୍ଟ ପହିଲା ଦିନ ଅସହଯୋଗର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଭାଇସରୟଙ୍କ ନିକଟକୁ ଫେରାଇ ଦେଇ ଏକ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ପତ୍ର ଲେଖିଥିଲେ । ଆଉ କେତେକ ଲୋକ ମଧ୍ୟ ଉପାଧି ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଅଗଷ୍ଟ ମାସଟି ଅସହଯୋଗ ଶିଥିଳ ରହିଥିଲା । ଉଦାରମନା ମାଳବୀୟଜୀ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ ଯେ ଆଗାମୀ କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନ କଲିକତାଠାରେ ବସି ଏହି ବିଷୟ ଉପରେ ବିଚାର କରିବ ବୋଲି ସ୍ଥିର ହୋଇଥିବାରୁ ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅସହଯୋଗ ସ୍ଥଗିତ ରହୁ । ମାତ୍ର ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିବାକୁ ଉଚିତ ମନେ କରି ନ ଥିଲେ ।

ଅଗଷ୍ଟ ୨୦ ତାରିଖ ସିମଲାରେ କାଉନ୍ସିଲ୍ ବୈଠକରେ ଭାଇସରୟ ଖିଲାଫତ ଓ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ମୂର୍ଖତାପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଖ୍ୟା ଦେଇ ଉପହାସ କରିଥିଲେ ।

କଲିକତା କଂଗ୍ରେସ

କଲିକତାଠାରେ କଂଗ୍ରେସର ବିଶେଷ ଅଧିବେଶନ ଲାଲା ଲଜପତରାୟଙ୍କ ସଭାପତିତ୍ୱରେ ୧୯୨୦ ମସିହାର ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୪ରୁ ୭ ତାରିଖ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ବିଷୟ-ସମିତି ଅସହଯୋଗ ପ୍ରସ୍ତାବ ଉପରେ ୫ରୁ ୭ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତିନିଦିନ ମଧ୍ୟରେ ବାଇଶ ଘଣ୍ଟାକାଳ ଆଲୋଚନା କରିଥିଲେ । ଅବଶେଷରେ କୌଣସି ନିଷ୍ପତ୍ତିରେ ଉପନୀତ ହୋଇ ନ ପାରି ଉକ୍ତ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଅବିକଳ କଂଗ୍ରେସ ଆଗରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିଥିଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ଉକ୍ତ ପ୍ରସ୍ତାବ ନିମ୍ନରେ ଦିଆଗଲା ।

"ଖିଲାଫତ୍ ସମ୍ପର୍କରେ ଭାରତ ସରକାର ଓ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଭାରତୀୟ ମୁସଲମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ତ୍ରୁଟି କରିଥିବାରୁ, ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଇଥିବା ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଜାଣିଶୁଣି ଭଙ୍ଗ କରାଯାଇଥିବାରୁ ଏବଂ ମୁସଲମାନଙ୍କ ଉପରେ ଏହି ଯେଉଁ ଧାର୍ମିକ ବିପତ୍ତି ପଡ଼ିଛି ଏଥିରେ ସେମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅ-ମୁସଲମାନ ଭାରତବାସୀ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କୁ ସହାୟତା କରନ୍ତୁ ।

“ପୁଣି ଯେହେତୁ ୧୯୧୯ ଏପ୍ରିଲର ଘଟଣାମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଭାରତ ସରକାର ଓ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ପଞ୍ଜାବ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଲୋକଙ୍କର ରକ୍ଷା ପାଇଁ କିଛି କରିନାହାନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ବର୍ବର ବ୍ୟବହାର କରିଥିବା ଅପରାଧୀ ମୁଖ୍ୟ କର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଇ ନାହିଁ ଏବଂ ସେହି ଅପରାଧୀମାନଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ ଅତ୍ୟାଚାର ପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ବା ଅପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ରୂପେ ଦାୟୀଥିବା ସାର୍ ମାଇକେଲ ଓଡାୟାରଙ୍କୁ ଦୋଷମୁକ୍ତ କରି ଦିଆଯାଇଛି,

“ପୁଣି ଯେହେତୁ ହାଉସ୍ ଅଫ୍ କମନ୍ସର ଓ ହାଉସ୍ ଅଫ୍ ଲର୍ଡ୍ସର ଆଲୋଚନା ସମାଲୋଚନା ମଧ୍ୟରେ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସହାନୁଭୂତିର ଅଭାବ ଏବଂ ପଞ୍ଜାବରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ଶାସନୀତିର ସମର୍ଥନ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା, ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଭାଇସରୟଙ୍କ ଅନ୍ତିମ ଭାଷଣରୁ ଏହା ପ୍ରମାଣିତ ହେଲା ଯେ ଖିଲାଫତ୍ ଓ ପଞ୍ଜାବ ଘଟଣାରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ଆଦୌ ଅନୁତପ୍ତ ନୁହନ୍ତି,

“ଏଣୁ ଏହି କଂଗ୍ରେସର ରାୟ ହେଉଛି, ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ ଦୁଇଟି ଅନ୍ୟାୟର ଦୂରୀକରଣ ନ ହୋଇଛି, ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭାରତୀୟ ଜନତା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବ ନାହିଁ । ଜାତୀୟ ସମ୍ମାନ-ରକ୍ଷା ଓ ଏ ଜାତୀୟ ଭାବୀ ଅନ୍ୟାୟର ପ୍ରତିରୋଧ ପାଇଁ ସ୍ୱରାଜ୍ୟସ୍ଥାପନ ହିଁ ଏକମାତ୍ର ଉପାୟ । ଏହି କଂଗ୍ରେସର ଏହା ମଧ୍ୟ ମତ ଯେ ଧୀରେ ଧୀରେ ପଶୁବଳ-ରହିତ ଅସହଯୋଗ ନୀତି ଗ୍ରହଣ କରି ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ଅନ୍ୟାୟର ପ୍ରତିକାର ଓ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପନ ନ ହୋଇଛି ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେହି ନୀତିକୁ ପାଳନ କରିବା ବ୍ୟତୀତ ଭାରତୀୟ ଜନତା ପାଇଁ ଅନ୍ୟ ପନ୍ଥା ନାହିଁ । ଯେହେତୁ ଆଜଯାଏ ଲୋକମତ ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିବା ଓ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ହିଁ ଏହି ନୀତି ଅନୁସରଣ କରି ପ୍ରଥମେ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିବେ, ଏବଂ ଯେହେତୁ ସରକାର କାଉନ୍ସିଲ, ଅଦାଲତ, ବିଦ୍ୟାଳୟ, ସମ୍ମାନ ଓ ପଦବୀ ଜରିୟାରେ ନିଜର ଶକ୍ତିକୁ ଦୃଢ଼ କରୁଛି, ଯେହେତୁ ଆମର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସିଦ୍ଧି ପାଇଁ ଅତି ଊଣା ଯେତିକ ବିପଦବରଣ ଓ ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗର ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକତା ଅଛି ସେତିକ କରିବା କାମ୍ୟ, ଏଣୁ ଏହି କଂଗ୍ରେସ ଆଗ୍ରହ ସହକାରେ ପରାମର୍ଶ ଦେଉଛନ୍ତି କି—

୧—ସରକାରୀ ପଦବୀ ଓ ଅବୈତନିକ ପଦ ତ୍ୟାଗ କରାଯାଉ । ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟି ଓ ଜିଲାବୋର୍ଡ଼ମାନଙ୍କରୁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସରକାରୀ ସଭ୍ୟ ନିଜ ପଦରୁ ଇସ୍ତଫାଦିଅନ୍ତୁ ।

୨—ସରକାରୀ ସଭା ଓ ଦରବାର ଆଦିରେ ଏବଂ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅଥବା ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ମାନ ଜ୍ଞାପନାର୍ଥ ଯେଉଁ ସଭାମାନ ହେଉଥିବ, ସେଥିରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତୁ ।

୩—ଖାସ୍ ସରକାରୀ ଅଥବା ସରକାରୀ ସାହାଯ୍ୟପ୍ରାପ୍ତ ସ୍କୁଲ କଲେଜରୁ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ଉଠାଇ ନେଇ ଜାତୀୟ ସ୍କୁଲ-କଲେଜମାନ ସ୍ଥାପନ କରାଯାଉ ।

୪—ମହକିଲ ଓ ଓକିଲ ବ୍ରିଟିଶ୍ ଅଦାଲତକୁ ବର୍ଜନ କରି କଳିହର ଆପୋଷ ନିଷ୍ପତ୍ତିପାଇଁ ପଞ୍ଚାୟତ ସ୍ଥାପନ କରାଯାଉ ।

୫—ସୈନିକ, କିରାଣୀ ବା ଶ୍ରମିକରୂପେ ମେସୋପଟାମିଆ ଯିବାକୁ ଯେଉଁମାନେ ତାଲିକାଭୁକ୍ତ ହୋଇଥିବେ, ସେମାନେ ସେଥିରୁ ଅଲଗା ରହନ୍ତୁ ।

୬—ନୂତନ କାଉନ୍‌ସିଲକୁ ଯିବାପାଇଁ କେହି ପ୍ରାର୍ଥୀ ନ ହୁଅନ୍ତୁ । କଂଗ୍ରେସର ପରାମର୍ଶ ନ ମାନି ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେବେ, ସେମାନଙ୍କୁ ମତଦାତା (ଭୋଟର) ମାନେ ଭୋଟ୍ ଦେବାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତୁ ଏବଂ

୭—ବିଦେଶୀ ଦ୍ରବ୍ୟ ବର୍ଜନ କରାଯାଉ ।

ଯେହେତୁ ଏକ ବ୍ୟବସ୍ଥିତ ଢଙ୍ଗରେ କାମ କରିବା ଏବଂ ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗ କରିବାର କଳା ଶିକ୍ଷା ଦେବାପାଇଁ ଉକ୍ତ ଅସହଯୋଗ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିନ କରାଗଲା ଏବଂ ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷା ବିନା କୌଣସି ଜାତିର ଉନ୍ନତି ଅସମ୍ଭବ, ସେହି ଅସହଯୋଗର ପ୍ରଥମ ସୋପାନରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୁରୁଷ, ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ବାଳକଙ୍କୁ ଉକ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥିତ କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗର ସୁଯୋଗ ଦେବା ଆମର ଅଭିଷ୍ଟ ଅଟେ । ଏଣୁ ଏହି କଂଗ୍ରେସ ପରାମର୍ଶ ଦେଉଅଛି କି ସ୍ୱଦେଶୀ ବସ୍ତ୍ରର ବ୍ୟବହାର ବହୁ ପରିମାଣରେ କରାଯାଉ । ପୁଣି ଯେହେତୁ ଭାରତୀସ୍ଥ ପୁଞ୍ଜି ଓ ଭାରତୀସ୍ଥ ନିୟନ୍ତ୍ରଣାଧୀନ ମିଲ୍‌ଗୁଡ଼ିକ ଭାରତର ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ନୁହେଁ ଏବଂ ସମ୍ଭବତଃ ଅନେକ ଦିନଯାଏ ସୂତା ଓ ଲୁଗାରେ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ, ଏଣୁ ପରାମର୍ଶ ଦିଆଯାଉଅଛି କି ଉକ୍ତ ସୂତାକଲଗୁଡ଼ିକୁ ଅଧିକ ବସ୍ତ୍ର ଉତ୍ପାଦନପାଇଁ ଉତ୍ସାହିତ କରାଯାଉ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୃହରେ ସୂତାକଟା ପ୍ରଚଳନ କରାଯାଉ ଏବଂ ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ଯଥେଷ୍ଟ ଉତ୍ସାହ ନ ମିଳିବାରୁ ନିଜର ବ୍ୟବସାୟ ଛାଡ଼ି ଦେଇଛନ୍ତି, ସେପରି ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ବୁଣାଳୀ (ତନ୍ତୀ)ଙ୍କୁ ଲୁଗା ବୁଣିବାପାଇଁ ଉତ୍ସାହିତ କରାଯାଉ ।"

ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ପ୍ରସ୍ତାବ ଉପସ୍ଥାପିତ କରି ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଭାଷଣ ଦେଇଥିଲେ । ଅମୃତସରର ଡା. କିଚ୍‌ଲୁ ଉକ୍ତ ପ୍ରସ୍ତାବର ସମର୍ଥନ କରିଥିଲେ । ଶ୍ରୀ ବିପିନ ଚନ୍ଦ୍ର ପାଲ ଆଉ ଏକ ପ୍ରସ୍ତାବ ଆଣିଥିଲେ । ସେ କହିଥିଲେ ଯେ ଅସହଯୋଗର ନୀତିର ସେ ବିରୋଧୀ ନୁହନ୍ତି । ମାତ୍ର ସରକାରୀ ମୁଖ୍ୟଙ୍କୁ ଆଉ ଥରେ ଭଲରୂପେ ବୁଝାଇ ଦେବା ଦରକାର । ମିଷ୍ଟର ଯୋସେଫ ବ୍ୟାପ୍‌ଟିଷ୍ଟା ଶ୍ରୀ ପାଲ୍‌ଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ସମର୍ଥନ କରିଥିଲେ । ଏହା ପରେ ବାଦବିବାଦ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଶ୍ରୀ ମୋତିଲାଲ ନେହରୁ ଓ ମିଷ୍ଟର ୟାକୁବ୍ ହୁସେନ୍ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ପକ୍ଷ ସମର୍ଥନ କରିଥିଲେ । ଶ୍ରୀମତୀ ଆନି ବେସାନ୍ତ ବିରୋଧ କରିଥିଲେ । ମହାମନା ମାଳବୀୟଜୀ ଶ୍ରୀ ପାଲଙ୍କୁ ସମର୍ଥନ କରିଥିଲେ । ଶେଷରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କ ମନ୍ତବ୍ୟର ଉତ୍ତର ଦେଇଥିଲେ । ଏହାପରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବ ଉପରେ ଭୋଟ ନିଆଯାଇ ବହୁମତରେ ତାହା ସ୍ୱୀକୃତ ହେଲା । ଅସହଯୋଗ ପ୍ରସ୍ତାବ ଉପରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଦେଶର ମତ-ସଂଖ୍ୟା ନିମ୍ନ ପ୍ରକାରର :—

ପ୍ରଦେଶ—	ମାନ୍ଦ୍ରାଜ	ଆନ୍ଧ୍ର	ବର୍ମା	ବଙ୍ଗଳା	ବିହାର	ଯୁକ୍ତପ୍ରଦେଶ	ଦିଲ୍ଲୀ
ସପକ୍ଷ—	୧୬୧	୫୭	୧୦୪	୫୫୧	୧୮୪	୩୫୯	୫୬
ବିପକ୍ଷ—	୧୪୫	୧୨	୫	୩୯୫	୨୮	୨୮	୯

ପ୍ରଦେଶ—	ପଞ୍ଜାବ	ସିନ୍ଧୁ	ବମ୍ବେ	ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ	ବେରାର
ସପକ୍ଷ—	୨୫୪	୩୭	୨୭୦	୩୦	୫
ବିପକ୍ଷ—	୯୨	୧୭	୯୩	୩୩	୨୮

ହିସାବରୁ ଦେଖାଯିବ ଯେ କେବଳ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ଓ ବେରାରକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଆଉ ସବୁ ପ୍ରଦେଶ ଅସହଯୋଗ ସପକ୍ଷରେ ବହୁମତ ଦେଇଥିଲେ ।

ଅସହଯୋଗକୁ କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ କରିବାପାଇଁ ମଧ୍ୟ କଲିକତାରେ ବୈଠକ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିରେ ବିଜୟ ରାଘବାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବମତେ ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ, ମୋତିଲାଲ ନେହରୁ ଓ ଶ୍ରୀ ପଟେଲଙ୍କୁ ନେଇ ଏକ ଉପସମିତି ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା ।

ଅସହଯୋଗ କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହେବା ପରେ ପରେ ଦେଶର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଜନନାୟକବୃନ୍ଦ ଏହାକୁ ସମର୍ଥନ କଲେ । ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ଘୋଷ ଏହାକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉପଯୋଗୀ ଓ ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କଲେ । ମହାମନା ମାଳବୀୟଜୀ କେବଳ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ ବର୍ଜନ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ଗ୍ରହଣ କଲେ । କଂଗ୍ରେସର ସବୁ ଲୋକେ କାଉନ୍‌ସିଲ୍ ବର୍ଜନ କରି ଦେଇଥିଲେ । ବହୁ ଲୋକେ ସରକାରୀ ଚାକରୀ ଛାଡ଼ି, ଉପାଧି ଓ ପଦ ମଧ୍ୟ ତ୍ୟାଗ କଲେ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଓକିଲଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ, ପ୍ରାୟ ସବୁ ବିଖ୍ୟାତ ଓକିଲମାନେ ଓକିଲାତି ଛାଡ଼ି ଦେଇଥିଲେ । ଜାତୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ପଞ୍ଚାୟତ ସମିତିମାନ ସ୍ଥାପିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ମଦ୍ୟ-ବ୍ୟବହାର ଊଣା ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ଏବଂ ସ୍ୱଦେଶୀ ପ୍ରଚାରରେ ଆଶାତୀତ ଉନ୍ନତି ଦେଖାଦେଲା ।

ବ୍ରିଟିଶ ଚାକରିଆ ଶ୍ରେଣୀର ଉପର ପାହ୍ୟାର ଅଫିସ ଅସହଯୋଗର ସଫଳତାରେ କମ୍ପିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ସ୍ୱୟଂ ଭାଇସରାୟ ଲର୍ଡ଼ ଚେମସ୍‌ଫୋର୍ଡ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ଗସ୍ତରେ ଆସିଥିଲାବେଳେ ଜବଲପୁର ଓ ନାଗପୁର ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟି ଅଭିନନ୍ଦନ ପତ୍ର ଦେବାର ପରମ୍ପରା ଭାଙ୍ଗି ତାଙ୍କୁ କୌଣସି ସମ୍ମାନ ଦେଇ ନ ଥିଲେ । ଅନେକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଲାଟମାନଙ୍କୁ ଯାତ୍ରାକାଳୀନ ଜିନିଷପତ୍ର ବୋହିବାପାଇଁ ମୂଲିଆ ମିଳୁ ନ ଥିଲେ । ସେମାନେ ଯେଉଁ ସହରରେ ପଦାର୍ପଣ କରୁଥିଲେ, ସେଠାରେ ହରତାଳ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଯାଉଥିଲା ଯାନବାହାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବନ୍ଦ ହୋଇ ଯାଉଥିଲା ।

ନାଗପୁର କଂଗ୍ରେସ

ଡିସେମ୍ବର ୧୯୨୦ର ଶେଷ ଆଡ଼କୁ ଶ୍ରୀ ବିଜୟ ରାଘବାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ସଭାପତିତ୍ୱରେ ନାଗପୁର କଂଗ୍ରେସ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିରେ ଅସହଯୋଗର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ଆଲୋଚନା ହୋଇଥିଲା । ଉକ୍ତ ଅଧିବେଶନରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିବା ସମସ୍ତ ଲୋକ ସ୍ୱଦେଶୀବସ୍ତ୍ର ପରିଧାନ କରି ଆସିଥିଲେ । ଏଥିରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ପ୍ରଥମେ ନିମ୍ନ-ଲିଖିତ ପ୍ରସ୍ତାବ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିଥିଲେ—"ଭାରତୀୟ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ମହାସଭାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଲା

ବୈଧ ଓ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପାୟରେ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ଲାଭ ।" ପ୍ରସ୍ତାବ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସେ କହିଲେ ଯେ କେହି କେହି କହୁଛନ୍ତି କି ବର୍ତ୍ତମାନ ଇଂରେଜମାନଙ୍କଠାରୁ ସମ୍ବନ୍ଧ ତୁଟେଇବା କଥା ବିଚାର କରିବା ଠିକ ନୁହେଁ । ମୋ ମତରେ ଏପରି କହିବା ଅର୍ଥ ଜାତିର ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସମ୍ମାନ ଉପରେ ଆଞ୍ଚ ଲଗିଲା ଜାଣ ।

ଅଧିବେଶନର ତୃତୀୟ ଦିନ ଶ୍ରୀ ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ ଦାସ ଅସହଯୋଗ ସମ୍ବନ୍ଧେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରସ୍ତାବ ଆଣିଥିଲେ ।

"କଂଗ୍ରେସର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଭାରତ ସରକାର ଉପରୁ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ବିଶ୍ୱାସ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉଠିଯାଇଛି । ଭାରତବାସୀ ସ୍ୱରାଜ୍ୟସ୍ଥାପନପାଇଁ ବଦ୍ଧ ପରିକର ଥାଇଁ ବିଗତ କଂଗ୍ରେସ ପୂର୍ବରୁ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ଯେଉଁ ସବୁ ଅନ୍ୟାୟ ଅତ୍ୟାଚାର କରାଯାଇଛି ତାର ଦୂରୀକରଣ ପାଇଁ ସକଳ ଉଦ୍ୟମ ବିଫଳ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହି କଂଗ୍ରେସ କଲିକତା କଂଗ୍ରେସର ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଅସହଯୋଗ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଗ୍ରହଣ ପୂର୍ବକ ଘୋଷଣା କରୁଅଛି କି ଏହାର ପ୍ରୟୋଗ ପୂର୍ଣ୍ଣତଃ ବା ଅଂଶତଃ କରାଯାଉ, ଏବଂ କଂଗ୍ରେସ ବା ନିଖିଳ ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ଯେତେବେଳେ ଆବଶ୍ୟକ ମନେ କରିବେ, କର ବନ୍ଦ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିଦେବେ । ଇତିମଧ୍ୟରେ ଅସହଯୋଗକୁ ସଫଳ କରିବା ପାଇଁ

(୧) ଷୋଳ ବର୍ଷରୁ କମ ବୟସର ପିଲାମାନଙ୍କୁ ସରକାରୀ ବା ସରକାର ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧ ଥିବା ଯେ କୌଣସି ବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ଉଠାଇ ଆଣି ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ କିମ୍ବା ତଦଭାବେ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରେ ସେମାନଙ୍କର ଶିକ୍ଷାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ପିତାମାତାଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରାଯାଉଅଛି ।

(୨) ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷାକୁ ଆମ୍ଭର ପ୍ରତିକୂଳ ବିଚାର ଦେଶ ତାହାର ବିଲୋପ ଚାହୁଁଛି, ଷୋଳ ବର୍ଷରୁ ଅଧିକ ବୟସର ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନେ ଅବିଲମ୍ବେ କୌଣସି ଦ୍ୱିଧା ନ କରି ଉକ୍ତ ପ୍ରକାର ଶିକ୍ଷା ସମ୍ବନ୍ଧ ତୁଟାଇ ଦିଅନ୍ତୁ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶ ଦିଆଯାଉଅଛି କି ସେମାନେ ଅସହଯୋଗ ପ୍ରଚାରରେ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତୁ କିମ୍ବା ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରନ୍ତୁ ।

(୩) ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟି, ଲୋକାଲବୋର୍ଡ ଓ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନର ମାଫତଦାର ବା ପରିଚାଳନା ସମିତି ଏବଂ ଶିକ୍ଷକ-ଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରାଯାଉ ଅଛି କି ସେମାନେ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନର ଜାତୀୟକରଣପାଇଁ ସଚେଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତୁ ଓ ସହାୟତା କରନ୍ତୁ ।

(୪) ଓକିଲମାନଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ ଯେ ସେମାନେ ଓକିଲାତି ଛାଡିବାରେ ଅଧିକ ଆନ୍ତରିକତା ଦେଖାନ୍ତୁ, ମହକିଲମାନଙ୍କୁ କଚେରୀ-ବର୍ଜନ କରାଇ ପଞ୍ଚାୟତ ବିଚାରରେ ସେମାନଙ୍କ କଳହ ନିଷ୍ପତ୍ତି କରାଇ ରାଷ୍ଟ୍ରର ସେବା କରନ୍ତୁ ।

(୫) ବଣିକଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ ଯେ ସେମାନେ ଭାରତର ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ସ୍ୱୟଂପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖି ଆର୍ଥିକ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ଲାଭ ପାଇଁ ଧୀରେ ଧୀରେ ବିଦେଶୀ

ଦ୍ରବ୍ୟର ବାଣିଜ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧ ତୁଟାଇ ଦିଅନ୍ତୁ, ଚରଖା ଓ ତନ୍ତର ବୈଜ୍ଞାନିକ ଢଙ୍ଗରେ ଉନ୍ନତି ସାଧନ ଉଦ୍ୟମରେ ରତ ହୁଅନ୍ତୁ ଏବଂ ଏହାକୁ ସଫଳ କରିବାପାଇଁ ନିଖିଳ ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିଦ୍ୱାରା ନିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦେଶାନୁସାରେ ଆର୍ଥିକ ବର୍ଜନର ପ୍ରଚାର କରନ୍ତୁ ।

(୬) ଦେଶର ନରନାରୀଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରାଯାଉଅଛି କି ସେମାନେ ଅସହଯୋଗର ସଫଳତା କଳ୍ପେ ଯଥାସମ୍ଭବ ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗ କରନ୍ତୁ ।

(୭) ଅସହଯୋଗର ବିକାଶପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରାମ ଓ ନଗରରେ ସମିତିମାନ ଗଠିତ ହେଉ ଏବଂ ପ୍ରଦେଶର ମୁଖ୍ୟ ସହରମାନଙ୍କରେ କେନ୍ଦ୍ରସଭା ସ୍ଥାପିତ ହେଉ ।

(୮) ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଉନ୍ନତି ପାଇଁ କାମ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଏକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଗଢ଼ାଯାଉ ।

(୯) ଅସହଯୋଗ ପ୍ରଚାର ପାଇଁ ଅର୍ଥ-ସଂଗ୍ରହ ହେଉ ଏବଂ ସଂଗୃହୀତ ଧନରେ 'ତିଲକ ସ୍ମାରକ-ସ୍ୱରାଜ୍ୟ-ପାଣ୍ଠି' ସ୍ଥାପନ କରାଯାଉ ।

"ଦେଶବାସୀ କାଉନ୍‌ସିଲ ବର୍ଜନ କର ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ କାଉନ୍‌ସିଲକୁ ଯାଇଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରତିଧ୍ୱନିତ୍ୱକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରି ଅସହଯୋଗ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ପ୍ରଗତି-ପଥରେ ସହାୟତା କରିଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କୁ କଂଗ୍ରେସ ଅଭିନନ୍ଦନ ଜଣାଉଅଛି ଏବଂ ଆଶା କରୁଛି, ଯେଉଁମାନଙ୍କର ନିର୍ବାଚନ ଭୋଟଦାତାଙ୍କ ମତ ବ୍ୟତିରେକେ ହୋଇଯାଇଅଛି ସେମାନେ ଇସ୍ତଫା ଦେଇଦେବେ । ଭୋଟଦାତାମାନଙ୍କର ବାରମ୍ବାର ଦାବୀ ସତ୍ତ୍ୱେ ସେମାନେ ଇସ୍ତଫା ନ ଦେଲେ, ଲୋକେ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ କୌଣସି କାମ ନେବାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତୁ ।

"ପୋଲିସ, ସେନା ଓ ଜନତା ମଧ୍ୟରେ କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧା ବଢ଼ୁଥିବାର ଦେଖି କଂଗ୍ରେସ ଆନନ୍ଦ ପ୍ରକାଶ କରୁଅଛି ଏବଂ ଆଶା କରୁଛି ଯେ ସେନା ଓ ପୋଲିସ ନିଜର ବିଭାଗୀୟ କର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କର ଆଦେଶ ପାଳନ କରୁଥିବା ସମୟରେ ଦେଶର କଲ୍ୟାଣ ପ୍ରତି ପ୍ରଥମେ ସଜାଗ ରହିବେ ଏବଂ ଜନତା ସହିତ ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର କରି, ଜନତା ପ୍ରତି ସେମାନଙ୍କର ଲେଶମାତ୍ର ସ୍ନେହନାହିଁ ଏପରି ପୁରୁଣା ଅପବାଦକୁ ଧୋଇଦେବା ପାଇଁ ଯତ୍ନ କରିବେ ।

"ଏହି କଂଗ୍ରେସ ଭାରତୀୟ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଅଛି କି ସେମାନେ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଆହ୍ୱାନ ଆସିଲେ ଇସ୍ତଫା ଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହନ୍ତୁ ଓ ଜନତା ସହିତ ନ୍ୟାୟପୂର୍ଣ୍ଣ ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର କରି ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ କାମରେ ଉନ୍ନତି କରନ୍ତୁ । ସେମାନେ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ମଜଲିସରେ ଯୋଗଦିଅନ୍ତୁ ମାତ୍ର କୌଣସି କାମରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ ନ କରନ୍ତୁ । ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ କଂଗ୍ରେସକୁ ଆର୍ଥିକ ସାହାଯ୍ୟ ଦିଅନ୍ତୁ । ଅସହଯୋଗ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଶାନ୍ତିମୟ ଶବ୍ଦ ଉପରେ ବିଶେଷ ଧ୍ୟାନ ଦେବା ଉଚିତ ବୋଲି କଂଗ୍ରେସ ସ୍ପଷ୍ଟ ରୂପେ ଜଣାଇ ଦେଇ, ଜନତା କଥା ଓ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଶାନ୍ତିମୟ ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ଆଶା ପ୍ରକାଶ କରୁଛି । ଏହି କଂଗ୍ରେସର ମତ ଯେ

ଶାନ୍ତିଭଙ୍ଗ କେବଳ ଉଦାର ମତର ବିକାଶ ପଥରେ ଅନ୍ତରାୟ ତାହାନୁହେଁ, ଏହା ଅସହଯୋଗର ପ୍ରଗତି ପଥରେ ମଧ୍ୟ ବାଧା ସୃଷ୍ଟି କରେ ।''

ଏହି ଐତିହାସିକ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଶ୍ରୀ ବିପିନଚନ୍ଦ୍ର ପାଲ ସମର୍ଥନ କରିଥିଲେ, ଏବଂ ସର୍ବଶ୍ରୀ ଲାଲା ଲଜପତରାୟ, ଡାକ୍ତର କିଚଲୁ, ଶ୍ରୀ ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ, ହକିମ ଅଜମଲ ଖାଁ। ମୌଲନା ମହମ୍ମଦ ଅଲି, ପ୍ରଫେସର ରାମମୂର୍ତ୍ତି, ଆଦି ଅନୁମୋଦନ କରିଥିଲେ ।

ନାଗପୁର କଂଗ୍ରେସର ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଉତ୍ସାହର ସହିତ ପାଳନ କରାଗଲା । କାଉନସିଲ୍ ବର୍ଜନ ଖୁବ୍ ସଫଳ ହେଲା । ଅଦାଲତ ଓ କଲେଜ ବର୍ଜନରେ ସଫଳତା ତିକିଏ ଅପେକ୍ଷା କୃତ କମ୍ ଥିଲା । ମାତ୍ର ଏଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରତିଷ୍ଠାରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଆଘାତ ଲାଗିଥିଲା ।

ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ ସରକାରୀ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ ଛାଡ଼ି ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ବହୁ ପ୍ରଦେଶରେ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଖୋଲାଗଲା ଏବଂ ସଫଳତାର ସହିତ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇପାରିଲା । 'ଦେଶବନ୍ଧୁ' ଶ୍ରୀ ଦାସଙ୍କ ଆହ୍ୱାନର ଉତ୍ତର ଦେଇ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଛାତ୍ର ଜାନୁୟାରୀ ଭିତରେ ପରୀକ୍ଷାକୁ ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରିଥିଲେ ।

ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ପୁତ୍ରକଳ୍ପ ଶ୍ରୀ ଯମନାଲାଲ ବଜାଜ ୧୯୨୧ ଜାନୁୟାରୀ ମାସରେ ରାୟ ବାହାଦୁର ପଦବୀ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିଥିଲେ, ଏବଂ ଅସହଯୋଗୀ ଓକିଲମାନଙ୍କ ସହାୟତା ଉପଲକ୍ଷେ ତିଲକ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ପାଣ୍ଠିକୁ ଏକଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଦାନ କରିଥିଲେ । ତିଲକ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ପାଣ୍ଠିର ସଦ୍ ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ନିୟମାବଳୀ ରଚିତ ହେଲା ।

କଂଗ୍ରେସ ମହାସମିତି ଓ କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବାହିକା ସମିତିର ବୈଠକ ଯଥାକ୍ରମେ ତା ୩୧ ମାର୍ଚ୍ଚ ଓ ଏପ୍ରିଲ ପହିଲାରେ ବେଜଓ୍ୱାଡ଼ାଠାରେ ବସିଥିଲା । ଖଜଣା ବନ୍ଦପାଇଁ ସମୟ ଆସି ନାହିଁ ବୋଲି କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହିକା ସମିତି ମତ ଦେଇଥିଲା । ମହାସମିତି ସ୍ଥିର କଲେ ଯେ, ତତ୍‌କ୍ଷଣ ସବିନୟ ଆଇନଭଙ୍ଗ ଘୋଷଣା କଲା ଭଳି ନିୟମାନୁବର୍ତ୍ତିତା ଓ ସଙ୍ଗଠନଶକ୍ତି ଦେଶରେ ଆସି ନାହିଁ ।

କାର୍ଯ୍ୟ ସମିତିର ଏହି ବୈଠକରେ ସ୍ଥିର ହେଲା ଯେ ଯଦି କୌଣସି ଅସହଯୋଗୀ ଉପରେ ଦେବାନୀ କିମ୍ବା ଫୌଜଦାରୀ ଅଭିଯୋଗ ଆଣି ମକଦ୍ଦମା ରୁଜୁ କରାଯାଏ, ସେ ଉକ୍ତ ମକଦ୍ଦମାର ଶୁଣାଣୀରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିବେ ନାହିଁ, କେବଳ ଗୋଟିଏ ବିବୃତି ଦେଇ ନିଜର ପରିସ୍ଥିତି ଜଣାଇ ଦେବେ । ସେଥିପାଇଁ କୌଣସି ଟଙ୍କା ଅମାନତ ନ ଦେଇ ଜେଲ ବରଣ କରିବେ । ଏହା ମଧ୍ୟ ସ୍ଥିର ହେଲା ଯେ ବ୍ରିଟେନ ଓ ତୁର୍କୀ ମଧ୍ୟରେ ଆଙ୍ଗୋରା (ବା ଆଙ୍ଗୋରା)ରେ ଯଦି ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଯାଏ, କୌଣସି ଭାରତୀୟ ସିପାହୀ ସରକାରଙ୍କୁ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ ନାହିଁ ।

ଏହି ସମୟରେ ଦେଶରେ ଦମନ-ଲୀଳା ଓ ପ୍ରବେଶ ନିଷେଧାଜ୍ଞାର ସୀମା ନ ଥିଲା । ଜୁନ୍ ୧୫ ତାରିଖରେ ବମ୍ବେଠାରେ କାର୍ଯ୍ୟସମିତିର ବୈଠକ ବସିଥିଲାବେଳେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ସମିତି ସମକ୍ଷରେ ଭାଇସରୟ ଲର୍ଡ ରେଡିଙ୍ଗ ସହିତ ନିଜର ସାକ୍ଷାତର ବିବରଣ

ଦେଇଥିଲେ । ମହାମନା ମାଲବୀୟଜୀଙ୍କ ମଧ୍ୟସ୍ଥତାରେ ଏପ୍ରିଲ, ୧୯୨୧ରେ ଏହି ସାକ୍ଷାତ ଘଟିଥିଲା । ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ କଥାରେ ଭାଇସରୟ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ସ୍ୱୀକାର କରିଥିଲେ ଯେ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ବିରୁଦ୍ଧରେ କୌଣସି ନିର୍ଯ୍ୟାତନୁଷ୍ଠାନ କରିବା ସଙ୍ଗତ ହେବନାହିଁ । ସେ ପ୍ରସଙ୍ଗ କ୍ରମେ ଆଲି-ଭାଇଙ୍କ କେତେକ ଭାଷଣ ପ୍ରତି ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଥିଲେ । ଉକ୍ତ ଭାଷଣରେ ଅସହଯୋଗ-ଭାବନାକୁ ଖଣ୍ଡନ କରାଯାଉଥିଲା । ସେଥିରୁ ହିଂସାକୁ ଉତ୍ତେଜନା ମିଳୁଥିବାର ଅର୍ଥ ସୂକ୍ଷ୍ମ ରୂପରେ କରାଯାଇପାରେ ବୋଲି ଅଭିଯୋଗ ଥିଲା । ଏହି କଥା ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ନ୍ୟାୟପରାୟଣ ସ୍ୱଭାବକୁ ଛୁଇଁଥିଲା । ସେ ଆଲି-ଭାଇଙ୍କୁ ପତ୍ର ଲେଖି ତାଙ୍କର ସ୍ପଷ୍ଟୀକରଣମୂଳକ ବକ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରାଇଥିଲେ । ଆଲି-ଭାଇଙ୍କର ହିଂସାମୂଳକ ଅଭିପ୍ରାୟ ନାହିଁ ବୋଲି ଏଥିରେ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଇଥିଲା ।

ସରକାରଙ୍କ ଦମନ ନୀତି

ଆନ୍ଦୋଳନର ଇତିହାସରେ ଏହି ଅଧ୍ୟାୟର ଗୁରୁତ୍ୱ ରହିଛି । ଗୋରା ଲୋକେ ଏପରି ଦମନରେ ବିଜୟ-ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରିଥିଲେ । ଭାଇସ୍‌ରୟ ଖୁସି ହୋଇ ଆଲି-ଭାଇଙ୍କ ଉପରେ ମୋକଦ୍ଦମା ନ ଚଳାଇବାକୁ ସ୍ଥିର କରିଥିଲେ ।

ଏଠାରେ ଏହା ଲେଖିବା ଅପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ହେବନାହିଁ ଯେ ୧୯୨୦ ମସିହା ଶେଷ ଓ ୧୯୨୧ ମସିହା ଆରମ୍ଭରେ ଦେଶର ରାଜନୈତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନେକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଘଟଣା ଘଟିଥିଲା । ମାନ୍ଦା ଦଳ କଂଗ୍ରେସରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଲଗା ହୋଇଯାଇଥିଲେ । ରାୟପୁରର ଲର୍ଡ଼ ସାର ସତ୍ୟେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରସନ୍ନ ସିଂହ ବିହାର-ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଥମ ଭାରତୀୟ ଲାଟ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ସମ୍ରାଟ୍ ପଞ୍ଚମ ଜର୍ଜଙ୍କର କକା କନ୍ନଟର ଡ୍ୟୁକ୍ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ଆଖିରୁ ଲୁହ ପୋଛିବାକୁ ଏ ଦେଶକୁ ଆସିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଆଗମନକୁ ସ୍ୱାଗତ ନ କରିବା ପାଇଁ ନାଗପୁର କଂଗ୍ରେସରେ ସ୍ଥିର ହୋଇଥିଲା, କିନ୍ତୁ ସେ ତାଙ୍କର ଭାଷଣରେ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ମାନସିକ ସନ୍ତାପ ଶାନ୍ତ କରିବାପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । କେନ୍ଦ୍ର ଆସେମ୍ବ୍ଲିରେ ସାର୍ ଉଇଲିୟମ ଭିନ୍‌ସେଣ୍ଟ୍ ପଞ୍ଜାବ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ ଉପରେ ଖେଦ ପ୍ରକାଶ କରି କ୍ଷମାପ୍ରାର୍ଥନା କରିଥିଲେ । କ୍ରିମିନାଲ୍ ଲ ଆମେଣ୍ଡମେଣ୍ଟ ଆକ୍ଟ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ଦମନମୂଳକ ଆଇନ୍‌ସବୁ ରଦ୍ଦ କରିଦିଆ ଯାଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏହି ସମସ୍ତ କ୍ରିୟାନୁଷ୍ଠାନ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ମନର କ୍ଷତକୁ ଉପରୁ ପୂରଣ କରି ଆଣିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଅଭ୍ୟନ୍ତରରେ ଏବେ ବି ଛିଦ୍ର ଥିଲା ଏବଂ ସେଥିରୁ କ୍ଲେଦ ନିର୍ଗତ ହୋଇଥିଲା । ସେମାନେ ବ୍ରିଟିଶ ଶାସକଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ସ୍ଥାପନ କରିପାରି ନ ଥିଲେ ।

ବମ୍ବେରେ ୨୮, ୨୯ ଓ ୩୦ ଜୁଲାଇ ୧୯୨୧ରେ ମହାସମିତିର ଅଧିବେଶନ ବସିଥିଲା । ଏଥିରେ ସମସ୍ତ କଂଗ୍ରେସଲୋକଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶ ଦିଆ ଯାଇଥିଲା ଯେ ସେମାନେ ଆଗାମୀ ଅଗଷ୍ଟ ପହିଲାଠାରୁ ବିଦେଶୀ ବସ୍ତ୍ରର ବ୍ୟବହାର ଛାଡନ୍ତୁ । ବମ୍ବେ ଓ ଅହମଦାବାଦର ମିଲ୍ ମାଲିକମାନଙ୍କୁ ଲୁଗାର ଦାମ୍ ଏପରି ଅଳ୍ପ ପାତରେ ରଖିବାକୁ କୁହାଯାଇଥିଲା

ଯେପରି କି ଗରିବମାନେ ମଧ୍ୟ ତାହା କିଣିପାରିବେ । ବିଦେଶୀ ବସ୍ତ୍ର ପାଇଁ ସେଥିର ଆମଦାନୀକାରୀମାନେ ଆଉ ଅର୍ଡ଼ର ନ ଦିଅନ୍ତୁ ଏବଂ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କୁ ବିଦେଶରେ କାଟତି କରାଇବାର ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତୁ ।

ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ନାଗରିକ ବା ସାମରିକ ଚାକିରୀ ଛାଡ଼ିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରିବା ମହାସମିତିର ଏକ ନାଗରିକ ଅଧିକାରରୂପେ ଗଣ୍ୟ ହେଉ । ପୁଣି କୁହାଯାଇଥିଲା ଯେ ମଦ୍ୟନିଷେଧ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସରକାର ଅଯଥା ହସ୍ତକ୍ଷେପ କଲେ ପିକେଟିଂ କରିବାକୁ କଂଗ୍ରେସ ବାଧ୍ୟ ହେବ ।

ମହାସମିତି ସ୍ଥିର କରିଥିଲା ଯେ ଯୁବରାଜଙ୍କ ଆଗମନ ସମ୍ପର୍କରେ ସରକାରୀ ଭାବରେ ହେଉ ବା ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ହେଉ ଯାହା କିଛି ଆୟୋଜନ ଓ ଆଡ଼ମ୍ବର ହେବ, ସେଥିରେ ଯୋଗ ନ ଦେବା କିମ୍ବା ସହାୟତା ନ କରିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାରତୀୟର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହେବା ଉଚିତ ।

ଏହାର କିଛିଦିନ ପରେ କରାଚୀରେ ଖିଲାପତ୍‌-ପରିଷଦ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଦୁଇ ଆଲିଭାଇ, ଡାକ୍ତର କିଚଲ୍ୟୁ, ଜଗଦ୍‌ଗୁରୁ ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ (ଶାରଦାପୀଠ), ମୌଲାନା ନିସାର ଅହମ୍ମଦ, ମୀର ଗୁଲାମ ମୁଜଦୀଦ, ମୌଲବୀ ହୁସେନ୍‌ ଅହମ୍ମଦ, ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ଉପରେ ମକଦ୍ଦମା ଚାଲିଲା । କାରଣ ଉକ୍ତ ପରିଷଦ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କର ଦାବୀକୁ ସମର୍ଥନ କରି ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ କି ଆଜିଠାରୁ ଯେକୌଣସି ନ୍ୟାୟପରାୟଣ ସଚ୍ଚା ମୁସଲମାନ୍‌ ପକ୍ଷରେ ସୈନ୍ୟବିଭାଗରେ ଚାକିରୀ କରିବା କିମ୍ବା ସେଥିରେ ଭର୍ତ୍ତିହେବା କିମ୍ବା ସେଥିରେ ସହାୟତା କରିବା ପାପ ଅଟେ ।

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

ଓ୍ୱାଲ୍‌ଟେୟାରଠାରେ ମହମ୍ମଦ ଆଲିଙ୍କୁ ଏବଂ ବମ୍ବେଠାରେ ସୌକତ ଆଲିଙ୍କୁ ସେପ୍‌ଟେମ୍ବର ୧୪ ତାରିଖ ଦିନ ଗିରଫ କରି ନିଆଗଲା । ତ୍ରିଚିନାପଲ୍ଲୀଠାରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଯେତେବେଳେ ଶୁଣିଲେ ଯେ ଆଲି-ଭାଇଦ୍ୱୟଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଐତିହାସିକ କରାଚୀ ଭାଷଣ ପାଇଁ ମକଦ୍ଦମା ଚାଲୁ ହେବ—ସେ ନିଜେ ସଭାରେ ମୌଲାନା ମହମ୍ମଦ ଆଲିଙ୍କ ଭାଷଣର ପୁନରାବୃତ୍ତି କରିଥିଲେ । ଆଲି ଭାତୃଦ୍ୱୟଙ୍କ ଗିରଫ ହେବା ସଂବାଦ ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣକୁ ଏପରି ଲାଗିଥିଲା ଯେ ସେ ଦେଶସାରା କାର୍ଯ୍ୟସମିତିଦ୍ୱାରା ଏହି ବିଷୟ ଉପରେ ଗୃହୀତ ହୋଇଥିବା ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଦୋହରେଇବ ପାଇଁ ଆଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ଗିରଫଦାରୀ ସମୟରେ ଦେଶ ଯେଉଁଭଳି ଶାନ୍ତି ଓ ସଂଯମର ପରିଚୟ ଦେଇଥିଲା ସେଥିରେ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ମହାସମିତି ତାଙ୍କର ଦିଲ୍ଲୀ ବୈଠକରେ ତା୫-୧୧-୧୯୨୧ରିଖରେ ପ୍ରାଦେଶିକ ସମିତିଙ୍କୁ ନିଜ ଦାୟିତ୍ୱରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆରମ୍ଭ କରିବାପାଇଁ ଏ ଅଧିକାର ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କିପରି ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ହେବ, ତାହା ସ୍ଥିର କରିବା ପ୍ରାଦେଶିକ ସମିତି ଉପରେ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ସର୍ତ୍ତ ପୂରଣ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ଅନୁଭୂତ ହୋଇଥିଲା । "ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ପ୍ରତି

ଯେପରି ସକ୍ତି ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହେବ ସେହି ଅନୁସାରେ ଅସହଯୋଗର ସେହି ଅଂଶକୁ ସେ ପୂରଣ କରିଥିବ, ସୂତାକଟା ଜାଣିଥିବ, ବିଦେଶୀ ବସ୍ତ୍ର ତ୍ୟାଗ କରିଥିବ, ଖଦଡ଼ ପିନ୍ଧୁଥିବ, ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ଏକତାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବ । ଖିଲାଫତ୍ ଓ ପଞ୍ଜାବ ଅନ୍ୟାୟର ଦୂରୀକରଣ ଓ ସ୍ୱରାଜ୍ୟଲାଭପାଇଁ ଅହିଂସାର ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବ, ଏବଂ ହିନ୍ଦୁ ହୋଇଥିଲେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତାକୁ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟତାର କଳଙ୍କ ବୋଲି ମନେ କରୁଥିବ ।”

ଏହା ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଇଥିଲା ଯେ, ଲୋକେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ପାଇଁ ସାଧାରଣ ଚାନ୍ଦା ଉପରେ ଭରସା ରଖିବେ ନାହିଁ । ମାର୍ଚ୍ଚ ୩୧ ତାରିଖକୁ ବେଜୱାଡାରେ ମହାସମିତିର ବୈଠକ ହୋଇଥିଲା । ଏହାର କିଛିଦିନ ପରେ ଚିରାଲା ଗ୍ରାମନିବାସୀଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଗ୍ରାମ ଗୋଟିଏ ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟିରେ ପରିଣତ ହେବାକୁ ଯାଉଥିବାରୁ କେତେକ ସମସ୍ୟାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ଗ୍ରାମ ଲୋକେ ଏହା ଚାହୁଁ ନ ଥିଲେ । ଏ ବିଷୟରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ପରାମର୍ଶ ଲୋଡ଼ିବାରୁ ସେ କହିଲେ ଯେ ଯଦି ଗ୍ରାମର ଲୋକେ ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟି ନ ଚାହାନ୍ତି, ତେବେ ସେମାନେ ଗ୍ରାମ ସୀମାର ବାହାରେ ଯାଇ ବାସ କରନ୍ତୁ । ଏପରି ନିଷ୍ପତ୍ତି ଅନୁଯାୟୀ ଆନ୍ଧ୍ର-ରତ୍ନ ଡ. ଗୋପାଳ କୃଷ୍ଣାୟାଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଚିରାଲାବାସୀ ଦଶ ମାସଯାଏ ଗ୍ରାମ ବାହାରେ କୁଡ଼ିଆ କରି ରହିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ବହୁତ ଗିରଫ ହେଲେ । ବର୍ଷକ ପରେ ଯେଉଁ ଲୋକ ଅସହଯୋଗ କରି ନ ଥିଲେ, ସେମାନେ ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟିକୁ ଗ୍ରହଣ କରିନେଲେ, ଏବଂ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ବିଫଳ ହେଲା ।

ପ୍ରିନ୍ସ ଅଫ୍ ୱେଲ୍ସ ନଭେମ୍ବର ତା ୧୭ ରିଖରେ ଭାରତକୁ ଆସି ନୂଆଦିଲ୍ଲୀରେ ନୂତନ କେନ୍ଦ୍ର ଆସେମ୍ବ୍ଲି ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରିଥାନ୍ତେ, କିନ୍ତୁ ୧୯୨୦ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ମାସରେ ବାତାବରଣକୁ ଦେଖି ଭାରତ ସରକାର ସେତେବେଳେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଡ୍ୟୁକ୍ ଅବ୍ କନ୍‌ଟଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ଆଣିଥିଲେ । ସରକାରଙ୍କ ମାନ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ୧୯୨୧ ମସିହା ନଭେମ୍ବର ମାସରେ ପ୍ରିନସ୍ ଅଫ୍ ୱେଲ୍ସଙ୍କୁ ପଠାଯାଇଥିଲା । ଯୁବରାଜଙ୍କ ସ୍ୱାଗତ ସମାରୋହକୁ ଦେଶ ବର୍ଜନ କରିଥିଲା ଏବଂ ତାଙ୍କ ସ୍ୱାଗତରେ ବିଦେଶୀ ବସ୍ତ୍ରର ଅଗ୍ନି ଉତ୍ସବ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହେଲା । ଯୁବରାଜ ବମ୍ବେରେ ପହଞ୍ଚିବା ମାତ୍ରେ ଖୁବ୍ ସଂଘର୍ଷ ହେଲା, ଚାରିଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବହୁ ଦଙ୍ଗା ଓ ରକ୍ତପାତ ଚାଲିଲା । ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ଚେଷ୍ଟା ସତ୍ତ୍ୱେ ଦଙ୍ଗା ଶାନ୍ତ ନ ହେବାରୁ ସେ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ସ୍ୱରୂପ ୫ ଦିନ ଉପବାସ କଲେ । ଏହି ଦୃଶ୍ୟକୁ ଦେଖି ସେ କହିଥିଲେ “ମୋ ନାକରେ ସ୍ୱରାଜ୍ୟର ସନ୍ତାପୀ ଲାଗିଛି ।”

ଡିସେମ୍ବର ତା ୨୪ରିଖକୁ ଯୁବରାଜଙ୍କର କଲିକତା ଆସିବା ଥିଲା । ଏହି ଅବସରରେ ‘କ୍ରିମିନାଲ ଲ ଆମେଣ୍ଡମେଣ୍ଟ ଆକ୍ଟ’ ଅନୁସାରେ ବଙ୍ଗ-ସରକାର ଦେଶବନ୍ଧୁ ଦାସ, ତାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ, ପୁତ୍ର ଓ ଅନ୍ୟ ଅନେକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଗିରଫ କରିନେଲେ । ଏହି ସମୟରେ ସରକାର ଓ କଂଗ୍ରେସ ମଧ୍ୟରେ ମିଳାମିଶା କଥାବାର୍ତ୍ତା ଚାଲିଥାଏ । ମାତ୍ର ପରେ ତାହା ନିଷ୍ଫଳ ହୋଇଥିଲା ।

ବାୟୁମଣ୍ଡଳରେ ମନୋନ୍ମତ୍ତ ଭାବ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାରତବାସୀ ବର୍ଷକ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ପାଇବାର ଆଶା ଘେନି ବସିଥିଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ କହିଥିଲେ ଯେ ଯଦି ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଦିଆଯାଏ, ତେବେ ବର୍ଷକ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ମିଳିଯିବ । ବର୍ଷ ପୂରିବାକୁ ବାକୀ ଥାଏ । ଲୋକେ ରାଜନୈତିକ ଆକାଶରୁ ସ୍ୱରାଜ ବୃଷ୍ଟି ହେବ ବୋଲି ଆଶା କରୁଥାନ୍ତି । ଏହିପରି ବାତାବରଣ ମଧ୍ୟରେ ଅହମଦାବାଦ କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନ ବସିଲା । ଏଥିରେ ସଭାପତିତ୍ୱ କରିବାକୁ ଦେଶବନ୍ଧୁ ମନୋନୀତ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ଜେଲରେ ଥିବାରୁ ହକିମ ଆଜମଲ ଖାଁ ସଭାପତି ହୋଇଥିଲେ । ଏହି ଅଧିବେଶନରେ ଅସହଯୋଗ ଓ ସେଥିରେ ଦେଶବାସୀଙ୍କ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯେଉଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲା ତାର ସାରାଂଶ ତଳେ ଦିଆଯାଉଅଛି :

"କଂଗ୍ରେସର ଗତ ଅଧିବେଶନ ପରଠାରୁ ଭାରତୀୟ ଜନତା ଅନୁଭବ କରିଛନ୍ତି ଯେ ଅହିଂସାତ୍ମକ ଅସହଯୋଗରେ ଦେଶରେ ନିର୍ଭୀକତା, ଆତ୍ମବଳିଦାନ ଓ ଆତ୍ମସମ୍ମାନ ପଥରେ ବହୁତ ଉନ୍ନତି ହୋଇଛି, ସରକାରଙ୍କ ସମ୍ମାନରେ ଖୁବ୍ ଜୋର ଧକ୍କା ଲାଗିଛି ଏବଂ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ଖୁବ ବେଗରେ ଦେଶର ପ୍ରଗତି ହେଉଛି । ଏଣୁ କଲିକତାର ବିଶେଷ ଅଧିବେଶନରେ ଗୃହୀତ ଓ ନାଗପୁର ଅଧିବେଶନରେ ପୁନଃ ସ୍ୱୀକୃତ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଉକ୍ତ ଅଧିବେଶନରେ ଏହି କଂଗ୍ରେସ ଆଉ ଥରେ ଗ୍ରହଣ କରି ଦୃଢ଼ ମତ ପ୍ରକାଶ କରୁଅଛି କି ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖିଲାଫତ୍ ଓ ପଞ୍ଜାବର ଅନ୍ୟାୟ ଦୂର ନ ହୋଇଛି, ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପନା ନ ହୋଇଛି ଏବଂ ଶାସନ-କ୍ଷମତା ଦାୟିତ୍ୱହୀନ ଅନୁଷ୍ଠାନ ହାତରୁ ଲୋକ-ସାଧାରଣଙ୍କ ହାତକୁ ନ ଆସିଛି, ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେପରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଦେଶ ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିବେ ସେହିପରି ଅହିଂସାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଅଧିକ ଉତ୍ସାହର ସହିତ ଚାଲୁ ରହିବ ।

"ପୁଣି ଏବେ ଭାଇସ୍‌ରୟ ଯେଉଁ ଧମକପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାଷଣ ଦେଇଛନ୍ତି, ତାହା ଫଳରେ ଅନେକ ପ୍ରଦେଶରେ ବେଆଇନ୍ ତଥା ଅତି ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ ଭାବରେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବୀ ଅନୁଷ୍ଠାନ ମାନଙ୍କୁ ଭାଙ୍ଗି, ସାଧାରଣ ସଭା ସମିତିର ବୈଠକକୁ ବାରଣ କରି ଓ ବହୁ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀଙ୍କୁ ସରକାର ଗିରଫ କରି ଦମନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଇଥିବାରୁ ଏବଂ ଉକ୍ତ ଦମନଦ୍ୱାରା ଖିଲାଫତ୍ ଓ କଂଗ୍ରେସକୁ ଧ୍ୱଂସ କରିଦେଇ ସାଧାରଣ ସାହାଯ୍ୟରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ବଞ୍ଚିତ କରାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସ୍ପଷ୍ଟ ହେଉଥିବାରୁ, କଂଗ୍ରେସ ଏହି ନିଷ୍ପତ୍ତି କରୁଛି କି ପ୍ରୟୋଜନ-ବୋଧରେ କଂଗ୍ରେସର ସବୁ କାମ ବନ୍ଦ ରଖାଯାଉ; ଏବଂ ଲୋକଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଅଛି କି ସେମାନେ କୌଣସି ଆଡ଼ମ୍ବର ନ ଦେଖାଇ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ-ତାଲିକାଭୁକ୍ତ ହୋଇ ଗିରଫ ହୁଅନ୍ତୁ । କାର୍ଯ୍ୟସମିତି ବମ୍ବେଠାରେ ଗତ ତା ୨୩ ନଭେମ୍ବରରେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ଯେପରି ବିଧି ବତେଇଛନ୍ତି, ସେହି ନିୟମରେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ଅନୁଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ସଗଠିତ ହୁଅନ୍ତୁ । ଯେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରତିଜ୍ଞାପତ୍ରରେ ସ୍ୱାକ୍ଷର କରିବେ ତାଙ୍କୁ ଏହାର ସଭ୍ୟ ବୋଲି ଧରି ନିଆହେବ :

ମୁଁ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ସାକ୍ଷୀ ରଖି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରୁଅଛି କି

(୧) ମୁଁ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ଦଳର ସଦସ୍ୟ ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛି ।

(୨) ଏହାର ସଦସ୍ୟ ଥିବାଯାଏ କଥାରେ ଓ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅହିଂସ ରହିବ ଏବଂ ମନରେ ମଧ୍ୟ ଅହିଂସାତ୍ମକ ରହିବାପାଇଁ ସତତ ଯତ୍ନବାନ୍ ହେବି । ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଛି ଯେ, ଭାରତର ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିସ୍ଥିତିରେ କେବଳ ଅହିଂସାଦ୍ୱାରା ହିଁ ଖିଲଫତ୍ ଓ ପଞ୍ଜାବ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ହୋଇପାରିବ ଓ ଏହାଦ୍ୱାରା ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପନ ସମ୍ଭବ ହେବ ଏବଂ ହିନ୍ଦୁ, ମୁସଲମାନ୍, ଶିଖ, ପାରସୀ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ, ଯେ କେହି ହୁଅନ୍ତୁ ଭାରତର ସମସ୍ତ ଜାତିମଧ୍ୟରେ ଏକତା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ପାରିବ ।

(୩) ଏପରି ଏକତାରେ ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ଅଛି । ଏଣୁ ସେହି ଏକତାର ବୃଦ୍ଧିପାଇଁ ମୁଁ ସତତ ଉଦ୍ୟମ କରୁଥିବି ।

(୪) ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରେଁ ଯେ ଭାରତର ଅର୍ଥନୈତିକ, ରାଜନୈତିକ ଓ ନୈତିକ ଉଦ୍ଧାର ପାଇଁ ସ୍ୱଦେଶୀଭାବକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ମୁଁ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ବସ୍ତ୍ର ପରିତ୍ୟାଗ କରି କେବଳ ହାତକଟା ସୂତାର ହାତବୁଣା ଖଦୀ ଲୁଗା ପିନ୍ଧିବି ।

(୫) ମୁଁ ହିନ୍ଦୁ ହୋଇଥିବାରୁ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଛି ଯେ ସାମାଜିକ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ଦୂରୀକରଣର ନ୍ୟାୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ଦଳିତଜାତି ସହିତ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସମ୍ପର୍କ ରଖି ସେମାନଙ୍କର ସେବାକରିବା ପାଇଁ ଯେତେବେଳେ ଅବସର ଆସିବ, ମୁଁ ତାର ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର କରିବି ।

(୬) ଉକ୍ତ ପ୍ରତିଜ୍ଞା-ପତ୍ରର ପ୍ରତିକୂଳ ହୋଇ ନ ଥିଲେ, ମୋର ଉଚ୍ଚପଦସ୍ଥ କର୍ମକର୍ତ୍ତାଙ୍କର ଆଦେଶ ଅବଶ୍ୟ ପାଳନ କରିବି ଏବଂ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ଦଳ, କାର୍ଯ୍ୟକାରିଣୀ ସମିତି ଓ କଂଗ୍ରେସଦ୍ୱାରା ସ୍ଥାପିତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଅନୁଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ଯେଉଁ ନିୟମ ଥିବ, ସେ ସବୁ ପାଳନ କରିବି ।

(୭) ମୋର ଧର୍ମ ଓ ଦେଶ ପାଇଁ ମୁଁ କୌଣସି ପ୍ରତିରୋଧ ନ କରି ଜେଲଯିବା, ଆଘାତ ସହିବା ଓ ମରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହିବି ।

(୮) ମୋତେ ଜେଲଯିବାକୁ ପଡ଼ିଲେ ସୁଦ୍ଧା ମୋର ପରିବାର କିମ୍ବା ଆଶ୍ରିତମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟପାଇଁ କଂଗ୍ରେସଠାରୁ କିଛି ଆଶା ରଖିବି ନାହିଁ ।

"ଏହି କଂଗ୍ରେସର ମତ ଯେ, ଯଦି କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି କିମ୍ବା ସଂସ୍ଥା ନିଜର ନିରଙ୍କୁଶ କ୍ଷମତା ବଳରେ ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ଅପମାନ ଚଳାଏ ଓ ତାକୁ ବନ୍ଦ କରିବା ପାଇଁ ଅନ୍ୟ ସବୁ ଉପାୟ ବ୍ୟର୍ଥ ହୁଏ, ତେବେ ସଶସ୍ତ୍ର ବିପ୍ଳବ ପରିବର୍ତ୍ତେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ହିଁ ଏକମାତ୍ର ସଭ୍ୟ ଓ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଅସ୍ତ୍ର ଅଟେ । ଯେଉଁ ଲୋକଙ୍କର ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପାୟରେ

ବିଶ୍ୱାସ ଅଛି, ଏବଂ ଭାରତୀୟଙ୍କ ପ୍ରତି ବର୍ତ୍ତମାନ ସରକାର ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ଦାୟିତ୍ୱହୀନତାର ପରିଚୟ ଦେଇଥିବାରୁ ତାହାକୁ ହଟାଇବା ନିତାନ୍ତ ପ୍ରୟୋଜନ ଏବଂ ତାହା କରିବା ପାଇଁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ତ୍ୟାଗ କରିବା ଛଡ଼ା ବର୍ତ୍ତମାନ ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନାହିଁ, ଏହି ଧାରଣା ଯାହାଙ୍କର ଦୃଢ଼ ହୋଇଛି, ସେହି ଲୋକଙ୍କ ସମେତ ସମସ୍ତ କଂଗ୍ରେସକର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କୁ ଏହି କଂଗ୍ରେସ ପରାମର୍ଶ ଦେଉଛି କି ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କୁ ଅହିଂସ ଶାସ୍ତ୍ରର ସବୁ ଶିକ୍ଷା ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ମିଳିସାରିବା ପରେ କମ୍ପା ଦିଲ୍ଲୀରେ ହୋଇଯାଇଥିବା ମହାସମିତିର ଗତ ବୈଠକରେ ଏତଦ୍‌ବିଷୟକ ପ୍ରସ୍ତାବାନୁଯାୟୀ ଦେଶସାରା ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଓ ସାମୂହିକ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ସଙ୍ଗଠନ କରନ୍ତୁ ।

"ଏହି କଂଗ୍ରେସ ଆହୁରି ମତ ଦିଏ ଯେ ସାମୂହିକ ବା ବ୍ୟକ୍ତିଗତ, ଆକ୍ରମଣାତ୍ମକ ବା ରକ୍ଷାତ୍ମକ ସବୁପ୍ରକାର ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଉପରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆଯାଉ । ଏହା ସମ୍ଭବ କରିବାକୁ ହେଲେ, କାର୍ଯ୍ୟସମିତି ବା ସମ୍ପୃକ୍ତ ପ୍ରଦେଶର ପ୍ରାଦେଶିକ ସମିତିର ସାମୟିକ ସୂଚନା ତଥା ଉଚିତ କଟକଣା ଅନୁସାରେ ଯେତେବେଳେ ଯେଉଁଠାରେ ଯେତେ ସ୍ଥାନରେ ଆବଶ୍ୟକ ମନେ ହେବ, ସେତେବେଳେ ସେଠାରେ ସେତିକି ସ୍ଥାନରେ କଂଗ୍ରେସର ଅନ୍ୟ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ସ୍ଥଗିତ କରି ଦିଆଯାଉ ।

"ଅଠର ବର୍ଷ ଓ ତଦୂର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ବୟସର ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଏବଂ ବିଶେଷ ରୂପେ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟର ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ତଥା ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କୁ ଏହି କଂଗ୍ରେସ ଅନୁରୋଧ କରୁଅଛି କି ସେମାନେ ତୁରନ୍ତ ଉକ୍ତ ପ୍ରତିଜ୍ଞା-ପତ୍ରରେ ସ୍ୱାକ୍ଷର କରି ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ଦଳର ସଦସ୍ୟ ହୋଇଯାଆନ୍ତୁ ।

"ଯେପରି ଦେଖାଯାଉଛି ଅତି ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ବହୁସଂଖ୍ୟକ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀ ଗିରଫ ହୋଇ ଯାଇପାରନ୍ତି । ତେଣୁ କଂଗ୍ରେସ ଚାହେଁ ଯେ ସମ୍ଭବ ହେଲେ କଂଗ୍ରେସ ମାମୁଲି ଢଙ୍ଗରେ କିଛି କାମ କରୁଥାଉ ଏବଂ ଯେପରି ଅଛି ସେହିପରି ଥାଉ । ଏଣୁ ଭବିଷ୍ୟତରେ କୌଣସି ଅନ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ବା ସୂଚନା ମିଳିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଂଗ୍ରେସ ନିଜର ସମସ୍ତ ଅଧିକାର ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କଠାରେ ନ୍ୟସ୍ତ କରି ତାଙ୍କୁ ସର୍ବାଧିକାରୀ କରି ଦେଉଛି । ସେ କଂଗ୍ରେସର ବିଶେଷ ଅଧିବେଶନ, ମହାସମିତି ଓ କାର୍ଯ୍ୟ-ସମିତିର ବୈଠକ ଡାକି ପାରିବେ । ମହା-ସମିତିର କୌଣସି ଦୁଇ ବୈଠକ ମଧ୍ୟରେ ସେ ଏହି କ୍ଷମତାର ପ୍ରୟୋଗ କରିପାରିବେ । ସେପରି ଅବକାଶ ଆସିଲେ, ସେ ନିଜର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ନିଯୁକ୍ତ କରିପାରିବେ । ତାଙ୍କର ଏହି ଅଧିକାର ମଧ୍ୟ ରହିଲା । ଉପରି ବର୍ଣ୍ଣିତ ସମସ୍ତ ଅଧିକାର ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଓ ତାଙ୍କର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀଙ୍କ ହାତରେ ଏହି କଂଗ୍ରେସ ଦେଉଛି । × × × × ।"

ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବରେ 'କାୟମନୋବାକ୍ୟ' ସ୍ଥାନରେ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କର ସିଦ୍ଧାନ୍ତାନୁସାରେ ମନ ସ୍ଥାନରେ ଇଚ୍ଛା ଶବ୍ଦ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲା ।

ଅଧିବେଶନ ଶେଷ ହେବା ପରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିନିଧିଗଣ ଶୀଘ୍ର ସେ ସ୍ଥାନ ଛାଡ଼ିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନ ଥିଲେ । ଏଣୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ସବୁ କ୍ୟାମ୍ପକୁ ଯାଇ ସବିନୟ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟର

ବିଧିବିଧାନ ସବୁ ପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇଥିଲେ । ଯଦି ଖଜଣା ବନ୍ଦ ଆନ୍ଦୋଳନ କେଉଁଠି କରିବାକୁ ପଡ଼େ, ତେବେ ସେଠାରେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକମାନେ କପରି ଗ୍ରାମ ଗ୍ରାମ ବୁଲି ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସହଯୋଗ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିବା ଲୋକଙ୍କର ସ୍ୱାକ୍ଷର ନିଆଯିବ, ତାହା ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଆନ୍ଧ୍ର-ଶିବିରରେ ବୁଝାଇଥିଲେ ।

ଅହମଦାବାଦ କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରସ୍ତାବର ଅବ୍ୟବହିତ ପରେ ଜାନୁୟାରୀ ୧୪, ୧୫, ଓ ୧୬ ତାରିଖରେ ବମ୍ବେଠାରେ ଏକ ସର୍ବଦଳୀୟ ସମ୍ମିଳନୀ ଆୟୋଜନ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିରେ ତିନିଶହ ପ୍ରତିନିଧି ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ଉକ୍ତ ସମ୍ମିଳନୀ କଂଗ୍ରେସ ଓ ସରକାର ମଧ୍ୟରେ ମିଳାମିଶା କରାଇନେବାର ଉଦ୍ୟମ ହୋଇଥିଲା । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ସରକାରୀ ଦମନ ବିଷୟ ଉଲ୍ଲେଖ କରି ଏହି ପରିଷଦରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ବିନା ଦ୍ୱିଧାରେ ଅସ୍ୱୀକାର କରିଥିଲେ ।

ଏହି ସମ୍ମିଳନୀକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ନିମିତ୍ତ ଗାନ୍ଧୀଜୀ କୋଡ଼ିଏ ଜଣିଆ ବିଷୟ ନିର୍ବାଚନୀ ସମିତି ନିକଟରେ ଅସହଯୋଗୀମାନଙ୍କ ସ୍ଥିତି ସ୍ପଷ୍ଟ କରିଦେଇଥିଲେ । ଏହି ସମ୍ମିଳନୀର ସଭାପତି ଶ୍ରୀ ଶଙ୍କରନ ନାୟାର ମର୍ଜିରେ ସଭା ଛାଡ଼ି ଚାଲିଗଲେ । ତାଙ୍କ ସ୍ଥାନରେ ସାର୍. ଏମ୍. ବିଶ୍ୱେଶ୍ୱରୟା ସଭାପତି ହେଲେ । ସମ୍ମିଳନୀ ସରକାରଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ଦମନ-ନୀତି ପାଇଁ ଭର୍ତ୍ସନା କରିଥିଲେ ଏବଂ ଏକ ଗୋଲଟେବୁଲ ପରିଷଦର ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଇଥିଲେ । ଉକ୍ତ ପରିଷଦର ଖିଲାଫତ୍, ପଞ୍ଜାବ ଓ ସ୍ୱରାଜ ଆଦି ପ୍ରଶ୍ନର ସମାଧାନ କରିବାର କ୍ଷମତା ରହିବ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବନ୍ଦ ରଖିବାକୁ ସମ୍ମିଳନୀ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ । ତଦନୁସାରେ କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟସମିତି ଏକ ମାସ ପାଇଁ ଏହା ସ୍ଥଗିତ ରଖିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଭାଇସରୟ ଲର୍ଡ ରେଡ଼ିଙ୍ଗ୍ ଉକ୍ତ ସମ୍ମିଳନୀର ବିବରଣୀ ପ୍ରତି ଉଦାସୀନ ଭାବ ଦେଖାଇଥିଲେ । ପରେ ଏହା ଦେଶପ୍ରତି ହିତକର ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଥିଲା । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ତା୧-୨-୨୨ରିଖରେ ଭାଇସରୟଙ୍କୁ ଏକ ପତ୍ର ଲେଖି ବରଡୋଲିରେ ଖଜଣା ବନ୍ଦ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିବାର ସୂଚନା ଦେଇଥିଲେ । ଏହାର ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ୧୫-୧୨-୨୧ ତାରିଖରେ ଆନ୍ଧ୍ର ପ୍ରାଦେଶିକ କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସମିତି ଗୁଣ୍ଟୁରବାସୀଙ୍କୁ ଖଜଣା ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରି ଏକ ପ୍ରସ୍ତାବ ପାଶ୍ କରିଥିଲେ । ତା ୧୨-୧-୨୨ ରିଖଠାରୁ ଖଜଣା ବନ୍ଦ ଘୋଷଣା ଗୁଣ୍ଟୁରରେ କରି ଦିଆଗଲା । ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟ ନ ଆସୁଣୁ ଏହା ଆରମ୍ଭ କରାଯାଇଥିବାରୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଏହାକୁ ସମର୍ଥନ କରି ନ ଥିଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ଏହି ଇଚ୍ଛା ଆନ୍ଧ୍ରବାସୀ ଜାଣିପାରିବା ମାତ୍ରେ ଖଜଣା ଦେଇଦେଲେ ।

ଆନ୍ଧ୍ର ପ୍ରାଦେଶିକ କଂଗ୍ରେସ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ପୁନଃ ପୁନଃ ଅନୁରୋଧ କରିବାରୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଯେଉଁ ପତ୍ର ଲେଖିଥିଲେ ତାକୁ ସେମାନେ ଖଜଣା-ବନ୍ଦ ଆରମ୍ଭ କରିବା ଅର୍ଥରେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଆନ୍ଧ୍ରର ପ୍ରତି କୋଣରେ ଗୋଚର, ଜଙ୍ଗଲ ଓ ଗ୍ରାମ ଜମି ସବୁର କର ବନ୍ଦ କରି ଦିଆଗଲା । ସରକାର ଅତି କଠୋର ହୋଇ ଦମନ ଚଲାଇଲେ ଏବଂ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ-ମାନଙ୍କୁ ଭୀଷଣ କଷ୍ଟ ସହ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ।

କରବନ୍ଦ ଆନ୍ଦୋଳନ—କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟସମିତି ସମକ୍ଷରେ ବର୍ଦ୍ଦୋଲି ତାଲୁକା-ପରିଷଦର ପ୍ରସ୍ତାବ ତା୩୧।୧।୧୯୨୨ରିଖରେ ପେଶ୍ ହେଲା । ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଭାଇସରୟଙ୍କଠାକୁ ଏକ ଦୀର୍ଘ ପତ୍ର ଲେଖିଥିଲେ । ଏଥିରେ ସେ ଭାବୀ ବର୍ଦ୍ଦୋଲୀ କରବନ୍ଦ-ଆନ୍ଦୋଳନର ପରିଚୟ ଦେଇ ସରକାରୀ ଦମନ ନୀତିର କଠୋର ସମାଲୋଚନା କରିଥିଲେ । ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ହରତାଳକାରୀ, ଧାରଣାଦେବା ଲୋକ, ଅସହଯୋଗୀ ତଥା ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସହାନୁଭୂତିଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପ୍ରତି କଠିନ ଦଣ୍ଡ ବିଧାନର ସେ ବିରୋଧ କରିଥିଲେ, ଆଉ ମଧ୍ୟ ପ୍ରେସର କଣ୍ଠରୋଧ କରିବା ଓ ସର୍ବଦଳୀୟ ସମ୍ମିଳନୀର ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଉପେକ୍ଷା କରିଥିବା କାରଣ ଭାଇସରୟଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ସମାଲୋଚନା କରିଥିଲେ । ସେ ସତର୍କ କରାଇ ଦେଇଥିଲେ ଯେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବର୍ଦ୍ଦୋଲୀରେ ସୀମିତ ଥିବା କର-ବନ୍ଦ-ଆନ୍ଦୋଳନ ଗୁଣ୍ଟୁର ଆଦି ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ମଧ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରାଯାଇପାରେ ।

ଅସହଯୋଗୀମାନଙ୍କୁ ଖଲାସ କରିଦେବା, ଦମନ କାର୍ଯ୍ୟ ବନ୍ଦ କରିବା, ପ୍ରେସର ସ୍ୱାଧୀନତାକୁ ମାନିବାପାଇଁ ଭାଇସରୟଙ୍କ ନିକଟରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଦାବୀ କରି ସାତଦିନ ସମୟ ଦେଇଥିଲେ । ସେ କହିଥିଲେ ଯେ, ସରକାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉଦାସୀନ ନୀତି ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ ଅଥବା ଭାରତର ଅଧିକାଂଶ ଲୋକଙ୍କର ସ୍ପଷ୍ଟ ଦାବୀକୁ ମାନିବାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରି ବସିଲେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଉଗ୍ର ରୂପ ଧାରଣ କରିବ ।

ଚୌରୀଚୌରା କାଣ୍ଡ—ଭାରତ ସରକାର ଉକ୍ତ ପତ୍ରର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅସନ୍ତୋଷଜନକ ଉତ୍ତର ଦେଇଥିଲେ । ଏବେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଆୟୋଜନ ଖୁବ୍ ଜୋରସୋରରେ ଚାଲିଲା । ଇତି ମଧ୍ୟରେ ଏକ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଘଟଣା ଘଟିଗଲା । ସଂଯୁକ୍ତ ପ୍ରଦେଶ (ବର୍ତ୍ତମାନର ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶ)ସ୍ଥ ଗୋରଖପୁର ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ଚୌରୀଚୌରା ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଫେବୃୟାରୀ ପାଞ୍ଚ ତାରିଖ ଦିନ କଂଗ୍ରେସର ଏକ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ବାହାରିଥିଲା । ଏହି ଅବସରରେ ଲୋକେ ଥାନାରୁ ଜଣେ ଥାନାଦାର ସମେତ ୨୧ ଜଣ ସିପାହୀଙ୍କୁ ସେଠାରୁ ଘଉଡ଼ି ନ ଦେଇ ସେହି ଥାନାରେ ନିଆଁ ଲଗାଇ ଦେଇଥିଲେ, ଫଳରେ ସମସ୍ତେ ତହିଁରେ ପୋଡ଼ିମଲେ । ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଭଳି ଦୁର୍ଘଟଣା ଘଟିଥିଲା ।

ବର୍ଦ୍ଦୋଲୀଠାରେ ତା୧୨।୨।୨୨ରିଖରେ କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟ-ସମିତିର ବୈଠକ ବସିଲା ଓ ସେହି ଘଟଣା ହେତୁ ସାମୂହିକ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବିଚାରକୁ ତ୍ୟାଗ କରିବାରୁ ପଡ଼ିଲା । ତାହା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଏକ ବିଶାଳ ଗଠନମୂଳକ କାମର ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଗଲା । ଗୁଣ୍ଟୁର ଘଟଣା ତଦନ୍ତ ପାଇଁ ଯେଉଁ ସମିତି ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲା, ତାହାର ସୁପାରିଶ କ୍ରମେ ସେଠା ନିବାସୀମାନେ ଫେବୃୟାରୀ ଦଶତାରିଖ ମଧ୍ୟରେ ସମସ୍ତ ଖଜଣା ଅସୁଲ ଦେଇଦେଲେ ।

ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ—ଦିଲ୍ଲୀରେ ୨୪।୨୫ ଫେବୃୟାରୀରେ ମହାସମିତିର ବୈଠକ ବସିଥିଲା । ଏଥିରେ କାର୍ଯ୍ୟସମିତିର ବର୍ଦ୍ଦୋଲୀ ପ୍ରସ୍ତାବଯାକ ପ୍ରାୟ ସବୁ

ସମର୍ଥିତ ହୋଇଥିଲା । କେବଳ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ କୌଣସି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଆଇନ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିବାକୁ ଅନୁମତି ଦିଆଯାଇଥିଲା ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନକର୍ତ୍ତା ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ଗିରଫ କରିବାର ବିଚାର କଲେ । ମାର୍ଚ୍ଚ ୯ ତାରିଖରେ ଏହାର ଜବାବ ଦେଇ ଗାନ୍ଧୀଜୀ କହିଥିଲେ :—'ସରକାର ରକ୍ତ-ନଦୀ ବୁହାଇଲେ ସୁଦ୍ଧା ମୋତେ ଭୟଭୀତ କରାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।'

ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଓ ଶଙ୍କରଲାଲ ବ୍ୟାଙ୍କର ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୦ ତାରିଖରେ ଗିରଫ ହେଲେ । ସେମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ 'ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ'ରେ ତିନୋଟି ରାଜଦ୍ରୋହାତ୍ମକ ଲେଖା ଲେଖିଥିବା ଓ ପ୍ରକାଶ କରିଥିବାର ଅଭିଯୋଗ କରାଯାଇଥିଲା । ଏହି ଅଭିଯୋଗର ବିଚାର ତା ୧୮।୩।୨୨ ରିଖରେ ଅହମଦାବାଦଠାରେ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଏହା ଏକ ଐତିହାସିକ ମକଦ୍ଦମା ଅଟେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ନିଜର ଦୋଷ ସ୍ୱୀକାର କରି ଏକ ଦୀର୍ଘ ଜବାନବନ୍ଦୀରେ ନମ୍ରୋକ୍ତିମତେ କହିଥିଲେ କି ତାଙ୍କ ଭଳି ରାଜଭକ୍ତ ଓ ସହଯୋଗୀ ଅସହଯୋଗର ଆଶ୍ରୟ ନେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଛି । ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ ସହିତ ତାଙ୍କର ସମ୍ପର୍କ ହେବାର ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ସେ ଅସହଯୋଗ ଉପଦେଶ ଦେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଛନ୍ତି । ମାନ୍ଦ୍ରାଜ, ବମ୍ବେ ଓ ଚୌରିଚୌରା ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ଯାହା ଘଟିଛି, ସେ ସବୁର ଦାୟିତ୍ୱ ନିଜ ଉପରକୁ ନେଇ ସେ କହିଲେ "ମୁଁ ଜାଣେ ଯେ ମୋର ଖେଳ ନିଆଁ ସହିତ ଚାଲିଥିଲା··· ।"

ଜଜ୍ ବ୍ରୁମ୍ଫିଲଡ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ଛଅବର୍ଷ ଜେଲ ଦଣ୍ଡ ଘୋଷଣା କରି କହିଥିଲେ, 'ମୋର ଧାରଣା, ଆପଣ ଏହାକୁ ଅବିଚାରପୂର୍ଣ୍ଣ ବୋଲି ଭାବିବେ ନାହିଁ ଯେ ଆପଣଙ୍କୁ ତିଳକଙ୍କ ସମକକ୍ଷ କରି ରଖାଯାଇଛି ।' ଗାନ୍ଧୀଜୀ କହିଲେ ଯେ ତାଙ୍କ ନାମକୁ ଲୋକମାନ୍ୟଙ୍କ ନାମ ସହିତ ମିଶାଇ ରଖିବା ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ପରମ ସୌଭାଗ୍ୟର କଥା ବୋଲି ସେ ମନେ କରନ୍ତି ଏବଂ ସେ ଜଜଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଲେ ।

ନଭେମ୍ବର ୧୯୨୨ ଶେଷକୁ ମୁସ୍ତଫା କମାଲ ପାଶା ତୁର୍କୀର ଶାସନ କ୍ଷମତା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଖଲିଫା ବ୍ରିଟିଶ୍ ଜାହାଜରେ ବସି ମାଲଟା ଖସିଗଲେ । ଏହିପରି ଖିଲାଫତ୍ ପ୍ରଶ୍ନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ଭାବରେ ସମାପ୍ତ ହୋଇଥିଲା ।

ଗୟାରେ ଡିସେମ୍ବର ମାସରେ କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନ ହେଲା । ଏଥିରେ ଅସହଯୋଗ ତଥା ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କଠାରେ ଗଭୀର ଆସ୍ଥା ପ୍ରକାଶ କରାଗଲା । କାଉନ୍ସିଲ-ପ୍ରବେଶ ପ୍ରସ୍ତାବ ସପକ୍ଷରେ ୮୯୦ ଓ ବିପକ୍ଷରେ ୧୭୪୦ ମତ ପ୍ରକାଶ ପାଇବାରୁ ପ୍ରସ୍ତାବଟି ରଦ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ଅସହଯୋଗର ଏ ପ୍ରକାର ଲୋକପ୍ରିୟତା ବ୍ରିଟିଶ ଓ ଆଙ୍ଗ୍ଲୋ-ଇଣ୍ଡିୟାନ ପ୍ରେସ ପକ୍ଷରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ବିଷୟ ହେଲା ।

କୋଟି କୋଟି ଭାରତୀୟଙ୍କ ଅନ୍ତରରେ ଚେତନା ଏବଂ ଓଜଃ ସଞ୍ଚାର କରିବା ଅସହଯୋଗ ମହାମନ୍ତ୍ରର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା । ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅତି ସଫଳତାର ସହିତ ପୂର୍ଣ୍ଣ

ହୋଇଥିଲା । ଏହାର ମୌଳିକ ରୂପ ବର୍ତ୍ତମାନ ବଦଳି ଯାଇ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ, ଧାରଣା, ବର୍ଜନ, ଆଦି ନାନା ରୂପରେ ଶତ ଶତ ଘଟନାବଳୀ ମଧ୍ୟରେ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କଲା ।

୭୩।୪୨

ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ବିଶ୍ଳେଷଣ

(ନିଖିଳ ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ବମ୍ବେ ଅଧିବେଶନରେ ପଣ୍ଡିତ ଜବାହାରଲାଲଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବ ଉପରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ଅହିଂସା ଓ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବକ୍ତବ୍ୟର କିଛି ଅଂଶ)

ଆନ୍ତରିକ ସହଯୋଗ ଦିଅନ୍ତୁ —

ଆପଣମାନଙ୍କ ଆଗରେ କହିବାପାଇଁ ଏହା ମୋର ଶେଷ ଅବସର ହୋଇପାରେ । ମୁଁ ଆପଣମାନଙ୍କଠାରୁ କାମ ନେବି; ତେଣୁ ଆପଣମାନଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରାଣ ଭରି କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିନେବା ମୋର ଇଚ୍ଛା । କଂଗ୍ରେସ କି ଜିନିଷ, ତାହା ମୁଁ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଆଗରୁ କହିସାରିଛି । ମୋ କଥା ଆପଣମାନଙ୍କ ମନକୁ ନ ପାଉଥିଲେ ମୋର ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଫିଙ୍ଗି ଦିଅନ୍ତୁ । ଆପଣମାନଙ୍କ ମନ ଓ ବୁଦ୍ଧି ମୋ କଥାରେ ଏକମତ ହୋଇ ନ ପାରିଲେ, ଆମେ ପରସ୍ପରକୁ ଧୋକା ଦେବା ଭଲ ହେବ । ଆମେ ଯାହା ଚାହୁଁଛୁଁ ତାହା ମିଳିପାରିବ ନାହିଁ । ଜାହାଜର ମାଲିକମାନଙ୍କର ହୃଦୟ ଓ ବୁଦ୍ଧି କାପ୍ତାନ ସହିତ ସହଯୋଗ ନ କଲେ, ଯେପରି ଜାହାଜ ବୁଡ଼ିଯାଏ, ସେହିପରି ମୋତେ କପ୍ତାନରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ କରି ଯଦି ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଅଧିକାରୀଠାରୁ ଆରମ୍ଭକରି ଖଲାସୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତେ ଏକମନ ଏକଚିତ୍ତ ହୋଇ ମୋ ସହିତ ନ ଚାଲନ୍ତି, ତେବେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ତ ବୁଡ଼ିବା, ପୁଣି ଭାବୀ ଇତିହାସରେ ଲେଖା ରହିବ ଯେ ଆମେ ଯେଉଁ କୋଟି କୋଟି ଜନତାର ନାମ ନେଇ କାମ କରୁଥିଲୁ, ଆମେ ସେମାନଙ୍କୁ ଦଗା ଦେଇଛୁଁ, ନିଜେ ସମୁଦ୍ରରେ ବୁଡ଼ି ମରିଛୁଁ ଏବଂ ସାରା ଦେଶର ସର୍ବନାଶ କରିଛୁଁ ।

ଏଣୁ ସର୍ବପ୍ରଥମ ଜରୁରୀ କଥା ହେଉଛି ଯେ ଆପଣ ଭଲରୂପେ ବୁଝିଶୁଝି ତାହାପରେ ହୃଦୟ ଓ ବୁଦ୍ଧି ସହକାରେ ମୋ ସହିତ ସହଯୋଗ କରନ୍ତୁ । ମୁଁ ପ୍ରତି ସପ୍ତାହରେ ନିୟମିତରୂପେ ସୂଚନା ଦେଉଥିବି । ମୁଁ ସ୍ୱୟଂ ଜେଲ ଯିବାକୁ ଚାହୁଁ ନାହିଁ । ନିଜେ ଯବନିମ୍ଭ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ କରିବି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମୋତେ କହିବାକୁ (ସରକାର) ବାରଣ କରିବେ ତ, ମୁଁ ଚୁପ୍ ହୋଇ ରହିପାରିବି ନାହିଁ । ତେବେ ସରକାର ମୋର ସ୍ୱରୂପକୁ କେତେକ ପରିମାଣରେ ଜାଣିପାରିଛନ୍ତି । ତେଣୁ ମୁଁ ଜେଲ ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁ ନ ଥିଲେ ସେମାନେ ମୋତେ ଜେଲ୍ ଭିତରକୁ ନେବେ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଲୋକ ଜେଲରୁ ଖଲାସ ହୋଇ ଆସୁଥିବେ, ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ସାମୟିକ ସୂଚନା ଦେଇ ତଦନୁସାରେ ଚାଲିବାକୁ କହୁଥିବି । ତେବେ ଆପଣମାନେ ତଦନୁସାରେ ଆଚରଣ ନ କରି, ପରେ ଯଦି ମୋତେ ଦୋଷ ଦିଅନ୍ତି ଯେ ମୁଁ କାହିଁକି ଆପଣମାନଙ୍କ ଯୋଗ୍ୟତାକୁ ମୋର କାର୍ଯ୍ୟ ଅନୁରୂପ ତୌଲି ନ କଲି, ତେବେ ଆପଣମାନେ ମୋତେ ଧପା ଦେଲେ ବୋଲି ମୁଁ

କହିବ । ତାହାଠାରୁ ବରଂ ଭଲ ହେବ ଯେ ଆପଣମାନେ ଏଣିକିବେଳକୁ ମୋତେ ବିଦାୟ ଦିଅନ୍ତୁ ଏବଂ ଉକ୍ତ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଫିଙ୍ଗି ଦିଅନ୍ତୁ । × × × × × × ×

(ଏହାପରେ ମୂଳ ବିଷୟ ଆଲୋଚନା ପୂର୍ବକ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଜଣାଇଥିଲେ ଯେ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ଲାଭପାଇଁ ଅହିଂସାମାର୍ଗ ଅବଲମ୍ବନ କରିବା ଏବଂ ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରାପ୍ତିପରେ ଯଥାସମ୍ଭବ ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅହିଂସାକୁ ଉଚ୍ଚସ୍ଥାନ ଦେବା ଉଚିତ ।)

ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ଅର୍ଥ—

ଆଜି ଯେତେବେଳେ ବ୍ରିଟିଶ ଲୋକେ ନିଜର ଅସ୍ତିତ୍ୱ-ରକ୍ଷାପାଇଁ ନିଜର ଧନ ଓ ଜୀବନ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ, ସେତେବେଳେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଏହା କହିବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ ଯେ ତୁମେ ଆମକୁ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ଦେବ କି ନାହିଁ । ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ସେମାନେ ତ କେବଳ ନିରୁତ୍ତର ରହିବେ । ବିଜୟ-ଲାଭ ପରେ ଇଂରେଜମାନେ ଆମକୁ କିଛି ଦେବେ ନାହିଁ, ଏହିପରି ଭାବି ଆମେ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ-ସଂଗ୍ରାମ ଆରମ୍ଭ କରିବା ଠିକ୍ ହେବ ନାହିଁ । ଶତ୍ରୁ ଆଜି କ୍ଷୀଣବଳ । ଏଣୁ ସେହି ଅବସ୍ଥାର ସୁଯୋଗ ନେଇ ତାହାଠାରୁ ରାଜସତ୍ତା ଆଦାୟ କରିବା ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର କାମ ନୁହେଁ । ଆମେ ନିଜ ଶକ୍ତିରେ ତାହା ଲାଭ କରିବା । ....

..............ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ସବୁବେଳେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବ ଯେ ଭଗବାନଙ୍କର ବିଧାନ ସଦା ମଙ୍ଗଳମୟ । ଏଣୁ ମରିବାବେଳେ ମଧ୍ୟ ସେ ଶତ୍ରୁଠାରେ ଶତ୍ରୁତା କରିବ ନାହିଁ ଏବଂ ହସି ହସି ମରିବ । ସେ ଭାବିବ ଯେ ତାକୁ ମାରୁଥିବା ଲୋକ ଅଜ୍ଞାନରେ ବୁଡ଼ି ରହିଛି, ମୂର୍ଖ ପାଲଟି ଯାଇଛି । ....

..............ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କାହିଁକି ? ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବରେ କୁହାଯାଇଛି ଯେ ଆମେ ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନ ସତ୍ତାର ଅମଙ୍ଗଳ ଚାହୁଁନାହୁଁ, ଆମେ ସମସ୍ତଙ୍କର ବନ୍ଧୁତା କାମନା କରୁଁ..............ଆଜି ଲଣ୍ଡନ ସହର ଉପରେ ବୋମାବର୍ଷଣ ଚାଲିଥିଲାବେଳେ ସେଠାକାର ଲୋକେ ବିଚଳିତ ନ ହୋଇ ନିଜ ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରି ଚାଲିଛନ୍ତି .... ଏହି ପ୍ରକାରର ବୀରତ୍ୱପାଇଁ ସେମାନେ ଆମର ଗୁରୁ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ । ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଆମେ ଯାହା ଶିଖିଛୁଁ, ମୁଁ ତାକୁ କିପରି ଭୁଲିପାରିବି ? ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସହାନୁଭୂତି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ମୋର ନିଜ ଧର୍ମ ମୁଁ କିପରି ଭୁଲିପାରିବି ? ସେମାନେ ଏପରି ସଙ୍କଟ ଅବସ୍ଥାରେ ପଡ଼ିଛନ୍ତି ଯେ ଯଦି ସେମାନେ ଲଣ୍ଡନ ହରାନ୍ତି ଓ ଇଂଲଣ୍ଡକୁ ସୁଦ୍ଧା ହରାଇ ବସନ୍ତି, ତେବେ ବି ନିଜକୁ ପରାଜିତ ବୋଲି ମନେକରିବେ ନାହିଁ । ସେମାନେ କ୍ୟାନଡ଼ା ଯିବେ, ନ୍ୟୁଜିଲଣ୍ଡ ବା ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆକୁ ଯିବେ ଏବଂ ସେଠାରେ ରହି ଯୁଦ୍ଧ ଲଢ଼ିବେ । ଏଣୁ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ସହାନୁଭୂତି ଦେଖାଇ ମଧ୍ୟ ଆମେ ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଭୁଲିଯିବା ନାହିଁ । ମୁଁ ଏଇଥିପାଇଁ କହିଲି ଯେ ଏହି ଅବସରରେ ଆମେ ସ୍ୱାଧୀନତାପାଇଁ ଲଢ଼େଇ ଆରମ୍ଭ କରିବା ନାହିଁ । ତେବେ, ଯାହା ଉପରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ନିର୍ଭର କରୁଛି, ସେହି

ଆଧାରକୁ ଆମେ କିପରି ଭୁଲିଯାଇ ପାରିବା ? ସେହି ଆଧାର-ବସ୍ତୁଟି ଆଜି ବିପଦର ସମ୍ମୁଖୀନ । ତାହାରିପାଇଁ ଆଜି ଆମକୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ପଦକ୍ଷେପ ନେବାକୁ ହେବ ।

ସଂଯତ ପଦକ୍ଷେପ—

ତେବେ ଉକ୍ତ ପଦକ୍ଷେପରେ ସୁଦ୍ଧା ଆମକୁ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୀମା ଭିତରେ ରହିବାକୁ ହେବ । କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସମିତି କହୁଛନ୍ତି ଯେ "ଆମେ ତ ସବୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ସମର୍ପି ଦେଇଛୁଁ ସବିନୟ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟର କଳା ଆମେ ତାଙ୍କଠାରୁ ଶିଖିଛୁଁ ସତ, ସେ ବାଜିଏ ଖେଳନ୍ତୁ । ବଞ୍ଚିଥିବା ଯାଏ ଭଲ ଲଢ଼ୁଥାନ୍ତୁ ।" ଏହି ହେତୁରୁ ସେ ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବାଟ କଢ଼େଇବା-କାମ ମୋ ଉପରେ ଛାଡ଼ି ଦେଇଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ମୁଁ କିପରି ଆପଣମାନଙ୍କୁ ପାଦ ଉଠେଇବାକୁ କହିବି ତାହା ମୁଁ ନିଜେ ଜାଣେ ନାହିଁ । ମୁଁ ନିଜେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅନ୍ଧକାର ଦେଖୁଛି । ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଏକଥା ବୁଝି ରଖିବାକୁ ହେବ ଯେ ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିବାଦ୍ୱାରା ଏପରି ଜଣେ ଲୋକ ହାତରେ ଆପଣଙ୍କ ନୌକା ଚଳେଇବା ଭାର ଦେଉଛନ୍ତି ଯେ ନିଜେ ଅନ୍ଧକାରରେ ଅଛି ।

ମିଳାମିଶା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ—

ଯେଉଁ ଲୋକେ ମିଳାମିଶା କିମ୍ବା ପରାମର୍ଶ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ମୁଁ କହି ଦେବାକୁ ଚାହେଁ ଯେ ସେ କଥା ମଧ୍ୟ ଉକ୍ତ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଅଛି । ସବୁବେଳେ ମଧ୍ୟମ ପନ୍ଥା ବାହାର କରିବା ମୋର ସ୍ୱଭାବ । ମୁଁ ତ ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ନେଇ ଭାଇସରୟଙ୍କ ପାଖକୁ ଯିବି ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ପଚାରିବି 'ଆପଣ ଆମର ସ୍ୱାଧୀନତା ହରଣ କରିନେଇଛନ୍ତି କି ?' ଯଦି ସେ କହନ୍ତି—'ନାଁ, ତୁମେ ଅହିଂସାର ସୀମା ଭିତରେ ରହି ଯାହା କହିବାକୁ ଚାହଁ କହିପାର, ତେବେ ମୁଁ ନିଜେ ଲଢ଼ିବି ନାହିଁ କିମ୍ବା ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଲଢ଼ିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେବି ନାହିଁ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଆମ ଲଢ଼େଇର ସୀମା କଅଣ ? ଏ କଥା ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବରେ ସୂଚେଇ ଦିଆଯାଇଛି ଯେ ହିଂସା ପଥକୁ ବାଛି ନେବେ, ତାଙ୍କୁ ଆମେ ରକ୍ଷାକରି ପାରିବୁଁ ନାହିଁ । ଆମେ ସରକାରଙ୍କୁ ହଇରାଣ କରିବୁ ନାହିଁ । ଅନ୍ୟକୁ ଅସୁବିଧାରେ ନ ପକେଇବାର ମନୋବୃତ୍ତି ବଶତଃ ଆମେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇପାରିବୁଁ ନାହିଁ ।

ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ—

ଅବଶେଷରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା ମୁଁ କହିବି । ମୁଁ ଆପଣମାନଙ୍କୁ କଅଣ କରିବାକୁ କହିବି, ତାହା ମୋତେ ଜଣା ନାହିଁ । ତେବେ କି କି କାମ ନ କରିବାକୁ କୁହାଯିବ, ତାହା ମୋତେ ଜଣାଅଛି । ପରିଶେଷରେ ଆମକୁ ସବିନୟ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲେ, ତେବେ ବି ତାହା ସାମୂହିକ ରୂପ ନେବ ନାହିଁ । ମୋ ମନରେ ଯାହା ଅଛି, ତାହା ହେଉଛି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସବିନୟ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଓ ଆଉ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟ କିଛି ।

—ହରିଜନ ସେବକ, ତା ୨୧।୯।୧୯୪୦

୩୭

ଏକ ଦୁଃଖଦାୟକ ଘଟନା

ସେବାଗ୍ରାମରୁ ବାହାରିଲାବେଳେ ସରଦାର ବଲ୍ଲଭଭାଇ ପଟେଲ ଏବେ ଖେଡ଼ା ଜିଲ୍ଲାରେ ଘଟିଥିବା ଏକ ଡକାୟତି ଘଟନା କହିଲେ । ଡକାୟତମାନେ ବନ୍ଧୁକ ଧରି ଆସିଥିଲେ । ସେମାନେ ପହଞ୍ଚିବା ମାତ୍ରେ ମାରପିଟ୍ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ ଏବଂ ଅନେକ କିଛି ଲୁଟିକରି ନେଇ ଚାଲିଗଲେ । ଏକଥା ଶୁଣିବାମାତ୍ରେ ମୋତେ ଲାଗିଲା ଯେପରି ମୋର ଘର ଲୁଟପାଟ୍ ହୋଇଯାଇଛି । ମୁଁ ଭାବିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲି ଯେ ଏପରି ସଙ୍କଟରେ ମୁଁ ପଡିଲେ ସେତେବେଳେ କଅଣ କରିବି ? ସ୍ୱାଭାବିକଭାବରେ ମନକୁ ଆସିଲା ଯେ ଏହିପରି ଅବସ୍ଥାରେ କଂଗ୍ରେସଲୋକଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କଅଣ ? ତାହାପରେ ଚିନ୍ତାସ୍ରୋତ ଏପରି ଉଚ୍ଛୁଳି ଉଠିଲା ଯେ ତାକୁ ଯେତେ ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ଚାହିଁଲେ ସୁଦ୍ଧା ତାହା ବନ୍ଦ ହେଲା ନାହିଁ । ତାହା ମୋର ମନକୁ ପୂରାପୂରି ଦଖଲ କରି ବସିଲା । ମୁଁ ଚିନ୍ତା-ସାଗରରେ ବୁଡିଗଲି । ଗୁଜରାଟ ପ୍ରଦେଶରେ କଂଗ୍ରେସଲୋକେ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଭାବରେ ଗୋଟିଏ ବାଟ ଧରି କାମ କରି ଆସିଛନ୍ତି । ସେ ଅଞ୍ଚଳକୁ ସରଦାର (ପଟେଲ)ଙ୍କ ଭଳି ସରଦାର ମଧ୍ୟ ମିଳିଛନ୍ତି । ପୁଣି ସେଠାରେ ଡକାୟତି କିପରି ? ଲୁଟପାଟ ବା କିପରି ସମ୍ଭବ ହେଲା ? ଏ ଅବସ୍ଥାରେ କଂଗ୍ରେସର ପ୍ରଭାବ କଅଣ ରହିଲା ? କଂଗ୍ରେସ-ଲୋକଙ୍କ ବ୍ୟବହାରରୁ ଲୋକେବୋଧହୁଏ ଏପରି ଭାବିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେଣି ଯେ ଯଦି ଦେଶରେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଶାସନ ନ ରହେ, ତେବେ ଦେଶର ସବୁ କ୍ଷମତା ଆପେ ଆପେ କଂଗ୍ରେସଲୋକଙ୍କ ହାତକୁ ଆସିଯିବ । କିନ୍ତୁ ସେପରି କଥା କିଛି ନାହିଁ । ଗତ କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ ହେଲା ଆମ୍ଭେମାନେ ଯେଉଁ ବାଟରେ ଚେଷ୍ଟା କରି ଆସିଛୁ, କିନ୍ତୁ ସେ ଚେଷ୍ଟାର ଫଳ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମିଳିନାହିଁ ।

······କଂଗ୍ରେସ ନିଜେ ଯେଉଁ ଅସ୍ତ୍ର ଧରିଛି, ସେଥିରେ ତାହାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ । ଏହି ହେତୁରୁ ଜଣେ ଦୁର୍ବଳ ବ୍ୟକ୍ତି ସେହି ଅହିଂସା-ଅସ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ଯେତିକି କାମ ହାସଲ କରିପାରେ, କଂଗ୍ରେସ କେବଳ ସେତିକି କାମ କରିପାରିଛି । କେବଳ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଲୋକେ ହିଁ ଶାସନକାର୍ଯ୍ୟ ଚଳାଇପାରନ୍ତି । ତେଣୁ ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ଅହିଂସାର ଉତ୍ତମ ଓ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶକ୍ତି ଜଣାଅଛି, ସେହିପରି ଲୋକେ କେବଳ ଅହିଂସ ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିପାରିବେ । ସେହି ଶକ୍ତି ଯଦି ଆମର ଥାନ୍ତା, ତେବେ ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ଝଗଡ଼ା ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ କିମ୍ବା ଡକାୟତ-ମାନେ ଲୁଟପାଟ କରିପାରନ୍ତେ ନାହିଁ । କେହି କେହି କହିପାରନ୍ତି ଯେ ସେପରି ଶକ୍ତି କେବଳ ହଜରତ, ଯୀଶୁ ଓ ଭଗବାନ ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ । କିନ୍ତୁ ସେ ଯୁକ୍ତି ଠିକ୍ ନୁହେଁ । କାରଣ ସେମାନେ କେହି ଅହିଂସାକୁ ରାଜନୀତିକ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରୟୋଗ କରି ନ ଥିଲେ, କିମ୍ବା ଏପରି କୁହାଯାଇପାରେ ଯେ ଆଜିକାଲିକା ଢଙ୍ଗର ରାଜନୀତି ସେମାନଙ୍କ ବେଳେ ନ ଥିଲା । ଏଣୁ ଏହା କଂଗ୍ରେସର ଏକ ନୂତନ ପ୍ରୟୋଗ ଅଟେ । ହଁ, କଂଗ୍ରେସ-ଲୋକେ ଉକ୍ତ

ପ୍ରୟୋଗକୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା, ଜ୍ଞାନ ଓ ପ୍ରାମାଣିକତାପୂର୍ବକ କରନାହାନ୍ତି । ଯଦି ଏହି ତନୋଟି ବିଷୟକୁ ନେଇ ଅହିଂସାର ପ୍ରୟୋଗ କରିଥାନ୍ତେ, ତେବେ କଂଗ୍ରେସ ଆଜି ବର୍ତ୍ତମାନ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଉଚ୍ଚତର ସୋପନରେ ଆରୂଢ଼ ହୋଇଥାନ୍ତା ।...... ।

ଯାହାହେଉ, ଅତୀତ ଭାବନାରେ ଲୋତକ ବୁହାଇବାକୁ ମୁଁ ଚାହୁଁ ନାହିଁ । ଏ ସବୁ ଆଲୋଚନା କରିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଲା ଯେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ କରିବା ଦିଗରେ ସେଥିରୁ କିଛି ସାହାଯ୍ୟ ମିଳିପାରେ । ବେଳ ଥାଉଁ ଚେତି ପାରିଲେ ବାଜି ହାତରେ ରହିପାରେ, ନୋହିଲେ ଲେଡ଼ିଗୁଡ଼ି କହୁଣୀକୁ ଚାଲିଯିବ । ଆମ୍ଭ ଶବ୍ଦରେ ଚମକିତ ନ ହେଲେ ମୁଁ କହିବି ଯେ ହୃଦୟର ବଳ ହିଁ ଶୁଦ୍ଧ ଆତ୍ମବଳ ଅଟେ । ଶାରୀରିକ ବଳରେ ଆମେ ଯଦି କ୍ଷମତା ହସ୍ତଗତ କରିବାକୁ ଚାହୁଁ, ତେବେ ଗତ କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ ହେଲା ଲୋକଙ୍କୁ ଆମେ ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷା ଦେଇ ଆସିଛୁଁ, ସେ ସବୁ ପାଣିରେ ପଡ଼ିବ, ଏବଂ ତାହାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିପରୀତ ଶୈଳୀରେ ଆମକୁ ଆଜି ଏକ ନୂତନ ଶିକ୍ଷା ମୂଳରୁ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ହେବ । ସେଥିପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ସମୟ ଲୋଡ଼ା । ଆଜି ବିପଦର ଚକ୍ର ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଘୁରୁଥିଲାବେଳେ ଏତେ ସମୟ କେଉଁଠୁ ମିଳିବ । ଏ ସମୟରେ ଆମକୁ କେବଳ ଯାହା ପାଖରେ ଯେଉଁ ଶକ୍ତି ଅଛି, ତାକୁ ନେଇ ଶାସନପ୍ରାପ୍ତି ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିବାକୁ ହେବ । ଏଣୁ ମୋର ଦୃଢ଼ ଧାରଣା ଯେ ଯଦିବା କେବେବେଳେ କଂଗ୍ରେସ ହାତକୁ କ୍ଷମତା ଆସିପାରେ, ତାହା କେବଳ ହୃଦୟବଳ ବା ଆତ୍ମବଳଦ୍ୱାରା ହିଁ ଆସିପାରିବ ।

ଏହି ବଳ ମଧ୍ୟ ନୂତନ । କେବେ ତାକୁ ନୂଆ ରୂପରେ ଜନ୍ମ ଦେବାର ଚିନ୍ତା କରିବା ପାଇଁ ଆମ ପାଖରେ ସମୟ ନାହିଁ କି ସାମଗ୍ରୀ ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅହିଂସାକୁ ଦୁର୍ବଳର ଅସ୍ତ୍ରରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରି ଆସିଛନ୍ତି, ହଠାତ୍ ତାକୁ ସବଳର ଅସ୍ତ୍ରରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । କଥାଟା ଠିକ୍ । ତଥାପି ମୋ ବିଶ୍ୱାସରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ତୁରନ୍ତ ଅହିଂସା ଶକ୍ତିର ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ଆମ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ । ଏଥିରେ ସଙ୍କଟର ପ୍ରଶ୍ନ ହିଁ ନାହିଁ, ଅସଫଳତା ମଧ୍ୟ ସଫଳତାରେ ପରିଣତ ହୋଇଯାଏ । ଖୁବ୍ ସମ୍ଭବ ଏହି ମାର୍ଗରେ ଯାଇ ଲୋକେ ଯାହା ହାସଲ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି, ତାହା ପୂର୍ଣ୍ଣ ନ ହୋଇପାରେ । ମାତ୍ର ଖାଲ-ଖମାରେ ପଡ଼ିଯିବାର ଭୟ ନାହିଁ କି ଭୀରୁ କାପୁରୁଷ ପାଲଟିବାର ଆଶଙ୍କା ନାହିଁ । ଅନ୍ୟ କେହି ତାକୁ ଭୀରୁ ବୋଲି କହି ପାରିବ ନାହିଁ । ଅପର ପକ୍ଷେ ଯଦି ଲୋକେ ଶରୀର-ବଳ ଅର୍ଥାତ୍ ହିଂସା ମାର୍ଗକୁ ଅନୁସରଣ କରନ୍ତି, ତେବେ ଖୁବ୍ ସମ୍ଭବ ସେମାନେ ଭୀରୁ ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ ହେବେ ଏବଂ ନୂଆ ଅଜଣା ରାସ୍ତାରେ ଯାଇ ଆହତ ହେବେ ।

ଏଣୁ କଂଗ୍ରେସ-ଲୋକଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହେଉଛି ଯେ ସେମାନେ ଆଜିଠାରୁ ତଥାକଥିତ ଦସ୍ୟୁ ଓ ଲୁଣ୍ଠନକାରୀଙ୍କ ସନ୍ଧାନରେ ଲାଗନ୍ତୁ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ବୁଝାନ୍ତୁ ଓ ନିଜେ ବୁଝନ୍ତୁ । ଏପରି ସେବକ ଖୋଜିବା ମାତ୍ରେ ମିଳିଯିବେ ନାହିଁ ଓ ଏହା ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ କଂଗ୍ରେସ ଲୋକେ ଜାଣିରଖିବା ଉଚିତ ଯେ ଏପରି କାମରେ ଯେତିକି ବିପଦ ଅଛି, ସେତିକି ଗୌରବ ମଧ୍ୟ

ଅଛି । ଏ କାମପାଇଁ ସହସ୍ର ସଂଖ୍ୟାରେ ଆବଶ୍ୟକ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ କେତେ ଜଣ ତ ନିଶ୍ଚୟ ଲୋଡ଼ା ହେବେ ।

ଆମ ସମକ୍ଷରେ ଆଉ ଏକ କାମ ରହିଛି । ତାହା ହେଉଛି, ଉପଦ୍ରବ ବା ଲୁଣ୍ଠନ ସମୟରେ ଲୁଣ୍ଠନକାରୀମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇବା କିମ୍ବା ପ୍ରତିରୋଧ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ଏବଂ ସେପରି କରୁ କରୁଁ ଓ ଆହତ ବା ମୃତ ଦଶାକୁ ବରଣ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିବା । ଏପରି କର୍ମୀ ତିଆରି କରିବାକୁ ହେବ । ଖୁବ୍ ବେଶୀ ସଂଖ୍ୟାରେ ନ ମିଳିଲେ ମଧ୍ୟ ଚଳନୀୟ ସଂଖ୍ୟାରେ ଏପରି ଏକ ଶାନ୍ତିଦଳ ତିଆରି ହେବା ଦରକାର । ନଚେତ୍ ଅଗ୍ନିପରୀକ୍ଷା ବେଳ ଆସିଲେ କେବଳ କଂଗ୍ରେସର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ନଷ୍ଟ ହେବ ନାହିଁ, ଉପରନ୍ତୁ ଯେ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାହା କିଛି ପାଇଛି ସେସବୁ ସାଧନାର ଫଳ ମାଟିରେ ମିଶିଯିବ ।

ଧନୀମାନେ ନିଜର ଧର୍ମ ବୁଝିବା ହେଲା ତୃତୀୟ କାମ । ସେମାନେ ନିଜର ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ରକ୍ଷାକରିବାପାଇଁ ଯଦି ଜଗୁଆଳ, ସିପାହୀ ନିଯୁକ୍ତ କରନ୍ତି, ତେବେ ଲୁଣ୍ଠନାଦି ବିକଟ ସମୟରେ ତାଙ୍କର ରକ୍ଷକ ହିଁ ଭକ୍ଷକ ପାଲଟିବାର ଖୁବ୍ ସମ୍ଭାବନା ଅଛି । ଏଣୁ ଧନୀ ଲୋକେ ନିଜେ ଶସ୍ତ୍ରଚାଳନା ଶିକ୍ଷା କରନ୍ତୁ କିମ୍ବା ଅହିଂସ ଦୀକ୍ଷା ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତୁ । ଏହି ଦୀକ୍ଷା ନେବା ଲୋକ ଓ ଦେବା ଲୋକ ଉଭୟଙ୍କପାଇଁ ମନ୍ତ୍ର ହେଉଛି—"ତେନ ତ୍ୟକ୍ତେନ ଭୁଞ୍ଜୀଥାଃ ।" ଅର୍ଥାତ୍ ନିଜର ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ତ୍ୟାଗ କରି ଭୋଗର ସୁଖ ପାଅ । ଏହାକୁ ଟିକିଏ ପ୍ରାଞ୍ଜଳ କରି କହିଲେ କୁହାଯିବ ଯେ ତୁମେ ଖୁସିରେ କୋଟିଏ ଅର୍ଜନ କର । କିନ୍ତୁ ଅର୍ଜିତ ଧନରେ ତୁମର ଏକା ନୁହଁ, ସଂସାରର ଦାବୀ ରହିଛି । ଏଣୁ ଯଥାର୍ଥ ପ୍ରୟୋଜନ ମୁତାବକ ଗ୍ରହଣ କରି ସେହି ଧନର ଅବଶିଷ୍ଟ ଭାଗ ସମାଜ-ସେବାରେ ଉତ୍ସର୍ଗ କର । ଶାନ୍ତି-କାଳରେ ଏହି ଶିକ୍ଷା ତ ଧନୀ ଲୋକେ ପାଳି ନାହାନ୍ତି କିନ୍ତୁ ସଂକଟ କାଳରେ ଯଦି ଏହାକୁ ଗ୍ରହଣ ନ କରନ୍ତି, ତେବେ ସେମାନେ କେବଳ ଧନ ଓ ଭୋଗର ଦାସ ହୋଇ ଏ ସଂସାରରେ ରହି ପାରିବେ ଏବଂ ଶେଷରେ ବଳବାନ୍ ଲୋକଙ୍କ ନିକଟରେ ଗୋଲାମ ପାଲଟିବେ ।

ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ଯେ ଏହି ସଂଗ୍ରାମ ଶେଷରେ ଧନୀକମାନଙ୍କର ସତ୍ତ୍ୱ ଲୁପ୍ତ ହୋଇ ଗରିବ ଲୋକମାନଙ୍କର କରଣୀ ଚାଲିବ । ତାହା ଶସ୍ତ୍ରର ବଳରେ ହେଉ ବା ଆତ୍ମ-ବଳ ଉପରେ ହେଉ ହେବ । ଶସ୍ତ୍ରର ବଳରେ ମିଳିଥିବା କ୍ଷମତା ଠିକ୍ ଶସ୍ତ୍ରର ପରି କ୍ଷଣ-ସ୍ଥାୟୀ ଏବଂ ଆତ୍ମବଳ-ଲବ୍ଧ କ୍ଷମତା ଆତ୍ମା ସଦୃଶ ଅଜର ଓ ଅମର ହେବ ।

—ସେବାଗ୍ରାମ, ତା ୨୧-୧-୧୯୪୨ । ହରିଜନ, ତା ୧-୨-୧୯୪୨

୩୭

ଅହିଂସା ଓ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତ

ଭାରତ ବିଖଣ୍ଡିତ ହେଲାପରେ କଲିକତାରେ ଯେଉଁ ଦଙ୍ଗା ଉପୁଜିଥିଲା, ତାକୁ ଶାନ୍ତ କରିବାପାଇଁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ସେଠାକୁ ଯାଇ ଦିନେ ବେଲିଆଘାଟା ଶିବିରରେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଯାହା କହିଥିଲେ ତାହା ନିମ୍ନରେ ଦିଆଗଲା :

ମନୁଷ୍ୟ ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହିଂସା ଓ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଆତ୍ମରକ୍ଷାର ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନରୂପେ ସମର୍ଥନ କରି ଆସିଅଛି । ଏହା ଏକ ସରଳ କଥା ଯେ ଆକ୍ରମଣକାରୀର ହିଂସା ଅପେକ୍ଷା ଆକ୍ରାନ୍ତ ପକ୍ଷର ହିଂସା ଅଧିକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହେଲେ ଯାଇଁ ଆତ୍ମରକ୍ଷା ସମ୍ଭବ ହେବ । ଏଥିସ୍ତୁ ସାରା ଦୁନିଆ ବଡ଼ଆରୁ ବଡ଼ିଆ ଅସ୍ତ୍ର ତିଆରି କରି ଜମିସ୍ତ କରିବାରେ ପାଗଳ ହୋଇଛି । ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେହି ଜାଣେ ନାହିଁ ଯେ କେଉଁ ଦିନ ଏ ସଂସାର ତରବାରି ନ ଗଢ଼ି ଲଙ୍ଗଳର ଫାଳ ଗଢ଼ିଲେ ଯଥାର୍ଥରେ ଆତ୍ମରକ୍ଷାପାଇଁ ସମର୍ଥ ହେବ । ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମନୁଷ୍ୟ ଆତ୍ମରକ୍ଷାର ପ୍ରକୃତ ଉପାୟ ଶିଖି ପାରି ନାହିଁ ।

ଯେଉଁ ମହାପୁରୁଷମାନେ ନିଜର କଥାକୁ ଆଚରଣରେ ଦେଖାଇ ପାରିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଦେଖାଇଦେଇଛନ୍ତି ଯେ ଆତ୍ମରକ୍ଷାର ସଫଳତା ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାରେ ନୁହେଁ, ପ୍ରତିଶୋଧ ନ ନେବାର ଭାବନାରେ ରହିଛି । ଏହା ଭୁଲ କଥା ବୋଲି କାହାରି ମନେ ହୋଇପାରେ, ମାତ୍ର ମୋ ବିଚାରରେ ତାହା ଠିକ୍ । ହିଂସାର ଅଙ୍କୁରକୁ ପ୍ରତିହିଂସା ଜଳ ସିଞ୍ଚି ବଢ଼ାଇ ଥାଏ । ଆକ୍ରମଣ ସର୍ବଦା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟମୂଳକ ହୋଇଥାଏ । ସେତେବେଳେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ପକ୍ଷ ଯଦି ହିଂସାତ୍ମକ ପ୍ରତିରୋଧର ଉପାୟକୁ ବର୍ଜନ କରିବାକୁ ସଂକଳ୍ପ କରେ, ଅଥଚ ମନର ବଳ ଟାଣ ରଖି ନିଜ ସ୍ଥାନରୁ ଇଞ୍ଚେ ସୁଦ୍ଧା ଟଳେ ନାହିଁ, ତେବେ କିଛି କାଳ ପରେ ଆକ୍ରମଣକାରୀ ଅନୁଭବ କରେ ଯେ ଅପର ପକ୍ଷକୁ ହିଂସାରେ କଷ୍ଟ ଦେବା ଦ୍ୱାରା କିଛି ଲାଭ ନାହିଁ, କି ନିଜର ମତଲବକୁ ଏହି ଉପାୟରେ ତାହା ଉପରେ ଲଦିଦେଇ ହେବନାହିଁ । ଏହି ବାଟରେ ଆତ୍ମରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଯିବା ଲୋକ ଅସୀମ କଷ୍ଟ ସହିଥାଏ ସତ, କିନ୍ତୁ ଏହା ହିଁ ଆତ୍ମରକ୍ଷାର ପ୍ରକୃତ ମାର୍ଗ । ଏଥିରେ ଶତ୍ରୁ ପାଖରେ ଶିର ନୁଆଁଇବାର ଅବସର କଦାପି ଆସିପାରେ ନାହିଁ ।

ଆପଣମାନେ କହିପାରନ୍ତି ଯେ ପ୍ରତିରୋଧ ନ କରି ବସି ରହିଲେ ଆକ୍ରମଣରେ ଆତ୍ମରକ୍ଷାକାରୀର ପ୍ରାଣ ଯାଇପାରେ । ଏହା କିପରି ଆତ୍ମରକ୍ଷା ? ଯୀଶୁଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଇ କହି ପାରନ୍ତି ସେ ତ କ୍ରୁଶବିଦ୍ଧ ହେଲେ ଏବଂ ରୋମୀୟ ପାଇଲଟ୍ ଜିତିଗଲା; କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଏ ଯୁକ୍ତିରେ ଏକମତ ନୁହେଁ । ଯୀଶୁ ପ୍ରତିରୋଧ ନ କରିବା ହେତୁ ଯଦି ସମାଜର କଲ୍ୟାଣ ସାଧିତ ହୋଇ ପାରିଲା, ତାଙ୍କର ନଶ୍ୱର ଶରୀରଟା ନଷ୍ଟ ହେଲେ କଅଣ ହେଲା ? ପୁଣି ବିଶ୍ୱ ଇତିହାସରେ ତାଙ୍କର ନାମ ତାଙ୍କର ବିଜୟ ଘୋଷଣା କରୁନାହିଁ କି ?

ଏ ସଂସାରରେ ଏପରି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଉଦାହରଣ ମିଳେ, ଯେଉଁମାନେ ଆତ୍ମରକ୍ଷାର ପ୍ରକୃତ କଳା ଜାଣିଥିଲେ ଏବଂ ଦୁନିଆ ଆଗରେ ଜୀବନର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଥୋଇଗଲେ । ଏଥିରେ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନ ତେଜି ବଞ୍ଚି ରହେ । କିନ୍ତୁ ଏହି ସାଧନକୁ ଏପରି ପୂର୍ଣ୍ଣତରରୂପରେ କେହି ଦେଖାଇ ନାହାନ୍ତି, ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ବହୁ ଲୋକେ ଏକଯୋଗେ ତାହା କରି ପାରିବେ । ଏହି ମାର୍ଗରେ ହିନ୍ଦୁସ୍ତାନର ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରୟୋଗ ମାତ୍ର । ଏଣୁ ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ସଂଘର୍ଷବେଳେ ତାହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଫଳ ହେଲା ।

.........ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ଭଲରୂପେ ଜାଣିପାରିଲିଣି ଯେ ମୁଁ ଯାହାକୁ ଭୁଲ୍‌ରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବୋଲି ଭାବିଥିଲି, ତାହା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ନୁହେଁ, ଦୁର୍ବଳର ଅସ୍ତ୍ର ଭଳି ଏକ କ୍ଷୀଣ ପ୍ରତିରୋଧ ଥିଲା । ଭାରତୀୟମାନେ ଯେତେବେଳେ ପୁରୁଣା ଶାସକଙ୍କ ଆଗରେ ଅହିଂସ ଲଢ଼େଇର ଛଳନା କରୁଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ଶାସକଙ୍କ ପ୍ରତି କ୍ରୋଧ ଓ ଦୁର୍ଭାବନା ପୂରିରହିଥିଲା । ସେମାନଙ୍କର ଲଢ଼େଇ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ସ୍ୱଭାବ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସଦ୍‌ଭାବନାଦ୍ୱାରା ଅନୁପ୍ରେରିତ ନ ହୋଇ ବରଂ ହିଂସା-ପ୍ରଣୋଦିତ ଥିଲା ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଇଂରେଜମାନେ ଆପେ ଆପେ ଭାରତ ଛାଡ଼ି ଯାଉଥିବାରୁ ଆମର ବାହାର ଦେଖାଣିଆ ଅହିଂସା ମୁହୂର୍ତ୍ତିକେ ଶେଷ ହୋଇଗଲା । ହିଂସା ନ କରିବାପାଇଁ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ କଂଗ୍ରେସର କଟକଣା ଆମ ଉପରେ ଜାରି ଥିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ଆମ ହୃଦୟ ଭିତରେ ଲୁଚି ରହିଥିବା ହିଂସାବୃତ୍ତି ଆମ ଉପରେ ସବାର ହୋଇଗଲା । କ୍ଷମତା-ବିଭାଜନ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିବା ମାତ୍ରେ ଉକ୍ତ ହିଂସାବୃତ୍ତି ଆମକୁ ଏପରି ପାଗଳ କରିଦେଲା ଯେ ଆମେ ପରସ୍ପର ଗଳା କାଟିବାରେ ଲାଗିଗଲେ । ଯେଉଁ ହିଂସାର ପ୍ରଭାବ ଆଜି ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ରୂପ ପରିଗ୍ରହ କରିଛି ତାକୁ ଭାରତ କୌଣସି ଉନ୍ନତତର ଅବସ୍ଥାକୁ ଉଠାଇବାର କୌଶଳ ବାହାର କରିପାରିଲେ, ସେହି ଶକ୍ତିକୁ ଗଠନମୂଳକ ଓ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗାଇ ପାରିଲେ, ତାହା ଭାରତ ପକ୍ଷରେ ବାସ୍ତବିକ ଗୌରବର କଥା ହେବ ।

..........ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି ଯେ ଭାରତ ଏହି ହିଂସାର ଉପରକୁ ଉଠିବ, ଏବଂ ଦୁନିଆ ଆଗରେ ପ୍ରମାଣ କରି ଦେଖାଇ ଦେବ ଯେ ଏହି ଦୁଇଟି ନୂତନ ରାଜ୍ୟ (ଭାରତ ଓ ପାକିସ୍ତାନ)ର ଜନ୍ମ ସଂସାର ପକ୍ଷରେ ବିପଦ ନୁହେଁ—ଆଶୀର୍ବାଦ ଅଟେ । ଯଦି ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତାକୁ ଅସଲ ସ୍ୱାଧୀନତାରେ ପରିଣତ କରିବାକୁ ହୁଏ, ତେବେ ଭାରତର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହେଲା ସେ ନିଜର ସାମୂହିକ ବିବାଦଗୁଡ଼ିକ ଦୂର କରିବାପାଇଁ ଅହିଂସ ଅସ୍ତ୍ରକୁ ସବୁ ଦୋଷ ତ୍ରୁଟିରୁ ମୁକ୍ତ କରି ଗଢ଼ୁ ।

—କଲିକତା । ହରିଜନ ସେବକ, ତା ୩୧-୮-୧୯୪୭

.......ନିଜର ଧର୍ମ ଭାବନାରୁ ମୁଁ ଗତ ରାତି ଘ ୮।୧୫ ମି:ରୁ ଉପବାସ ଆରମ୍ଭ କଲି । ରାଜାଜୀ ଆସିଥିଲେ; ମୋତେ ଉପବାସ ନ କରିବାପାଇଁ ସେ ଯେତେ ବୁଝାଇଲେ ମଧ୍ୟ ମୋର ମନ ମାନିଲା ନାହିଁ; ମୋର ଧର୍ମ ମୋ ଆଗରେ ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ।

……ଯଦି ନେତାମାନେ ସଚ୍ଚୋଟ ହୁଅନ୍ତି, ଦଙ୍ଗା ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବ ଏବଂ ଉପବାସ ଆପେ ଆପେ ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବ । ଦଙ୍ଗା ଚାଲିଲେ ତ ବଞ୍ଚିକରି କି ଲାଭ ? ଲୋକଙ୍କୁ ଶାନ୍ତ ରଖିଲାଭଳି ଶକ୍ତି ମୋ'ଠାରେ ନାହିଁ ତ ବଞ୍ଚିବା ବୃଥା । ଏ ଶରୀରରୁ ଯଦି ଈଶ୍ୱରଙ୍କର କିଛି କାମ ହେବାର ଥିବ ତ, ସେ ଲୋକଙ୍କ ହୃଦୟରେ ବସି ତାଙ୍କୁ ଶାନ୍ତ କରାଇବେ । ମୁଁ ସେହି ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ନାମ ଉପରେ ଉପବାସ କଲି ।

—କଲିକତା, ତା ୨।୯।୧୯୪୭ ବାପୁକେ ପତ୍ର, ପୃ ୩୫୪

୩୮

ଉପବାସର ସୂଚନା-ଜବାହାରଲାଲଙ୍କୁ ପତ୍ର

ବିହାର ସମ୍ବାଦରେ ମୁଁ ବିଚଳିତ ହୋଇପଡ଼ିଛି ।………ଯାହା ଶୁଣୁଛି, ସେଥିରୁ ଯଦି ଅର୍ଦ୍ଧେକ ସତ୍ୟ ହୁଏ, ତେବେ ବିହାରର ଲୋକେ ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱ ହରାଇ ସାରିଲେଣି ବୋଲି ଜଣାଯିବ………ଅନଶନ ନ କରିବାପାଇଁ ଯେତେ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ମଧ୍ୟ ନିଜକୁ ନିବୃତ୍ତ କରିପାରିଲି ନାହିଁ । ଆଜିକୁ ସାତ ଦିନ ହେଲା ମୁଁ ଅନ୍ନ ଓ (ଛେଳି) ଦୁଧ ଛାଡ଼ି ଦେଇଛି । ଏହା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ଅସୁସ୍ଥତା ହେତୁ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଶରୀର ପ୍ରତି ବୈରାଗ୍ୟ ଆସୁଥିଲା । ବିହାର ଘଟଣା ଏହାକୁ ଆହୁରି ଗୁରୁତର କରିଦେଲା । ଏବେ ଅନ୍ତରରୁ କିଏ କହୁଛି—'ତୁ ଏ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ ଦେଖିବାପାଇଁ କାହିଁକି ରହିଛୁ ? ସଞ୍ଜ ସକାଳ (ଦସ୍ତା-ବନ୍ତା) ପରି ତୋର ସୁସ୍ପଷ୍ଟ କଥା ଯଦି ଲୋକଙ୍କୁ ଦେଖା ନ ଗଲା, ତୋ କାମ ସରିଲା । ତୁ ମରୁନାହୁଁ କାହିଁକି ? ଏହିପରି ମୋର ଅନ୍ତରର ଯୁକ୍ତି ମୋତେ ଅନଶନପାଇଁ ବାଧ୍ୟକଲା । ମୁଁ ନିବେଦନ କରୁଛି କି ବିହାର ତଥା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶରେ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ ବନ୍ଦ ନ ହେଲେ ମୁଁ ଉପବାସ କରି ଦେହ ଛାଡ଼ିବି ।

………ମୁଁ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାଠାରେ ଅନଶନ କରିବାକୁ ଠିକ୍ ଏ ଡେରି ହେବ । ତୁମେ ମୋତେ ଦିଲ୍ଲୀରେ ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପଚାରିଲା ବେଳେ ମୁଁ କହିଥିଲି ଯେ ଉପବାସ କରିବା-ପାଇଁ ମନରେ ସେପରି ବିଚାର ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେ ବେଳର ପରିସ୍ଥିତି ଆଉ ନାହିଁ । ତଥାପି, ତୁମର କିଛି କହିବାର ଥିଲେ କହିପାର । ତୁମ କଥା ଶୁଣିଲା ପରେ ଯଦି ମୋ ମନକୁ ଛୁଇଁଲା, ମୁଁ ଉପବାସ-ବିଚାର ଛାଡ଼ି ଦେଇପାରେ । ମୋର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଲା ଯେ ତୁମେ ମୋ ସ୍ୱଭାବକୁ ଜାଣି ମୋ କଥାକୁ ଗ୍ରହଣ କର । ଯାହା କିଛି ଘଟୁ ପଛକେ ତୁମମାନଙ୍କୁ ମୋର ପରାମର୍ଶ ହେଉଛି ଯେ ତୁମେମାନେ ନିଜ ନିଜ କାମରେ ଲାଗି ରହ । ମୋର ମୃତ୍ୟୁର ଆଶଙ୍କା କରି ସେଥିରେ ସମୟ ଦିଅନାହିଁ । ମୋତେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ କୋଳରେ ରହିବାକୁ ଛାଡ଼ିଦେଇ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ରହ ।

କଲିକତା, ତା ୫-୧୧-୧୯୪୭ ।

"ବାପୁକେ ପତ୍ର, ସରଦାର ବଲ୍ଲଭ ଭାଇକେ ନାମ", ପୃ ୩୦୭-୩୦୮

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଓ ଉପବାସ

(ବିନୋବା ଓ ଅନ୍ୟ କର୍ମୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଆଲୋଚନାର ଅଂଶ)

ଆଜିକାଲି ଉପବାସ କରିବାପାଇଁ ମୋ ମନରେ ପ୍ରବଳ ମନ୍ଥନ ଚାଲିଛି । ମୁଁ ତାକୁ ଏଡ଼ିବାପାଇଁ ଖୁବ୍ ଚେଷ୍ଟା କରିଛି ଓ କରୁଛି । ମାତ୍ର ସେହି ଭାବନା ଯେପରି ମୋ ଉପରେ ସବାର ହୋଇ ରହିଛି । ଆଗରୁ ମୁଁ ବହୁଥର ଉପବାସ କରିଛି ଏବଂ କୌଣସି ଥର ତାହା ନିଷ୍ଫଳ ହୋଇଥିବା ମୋର ମନେ ହେଉନାହିଁ । କେତେକଥର ମୁଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବା ପାରିବାରିକ ସମସ୍ୟାରେ ଉପବାସ କରିଛି । ତାହାର ଫଳ ମଧ୍ୟ ଭଲ ହୋଇଛି । ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ଏକତାପାଇଁ ଯେଉଁ ଉପବାସ କରିଥିଲି, ତାହାର ପ୍ରଭାବ ମଧ୍ୟ ଭଲ ହୋଇଥିଲା, କିନ୍ତୁ ସ୍ଥାୟୀ ହେଲା ନାହିଁ । ହରିଜନମାନଙ୍କୁ ଅଲଗା ନ କରିବାପାଇଁ ଯେଉଁ ଆମରଣ ଉପବାସ କରିଥିଲି, ତାହାର ଫଳ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ଫଳିଥିଲା । ଲୋକେ ମୋ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ବସି ନ ଥିଲେ, କାମରେ ଲାଗିଯାଇଥିଲେ । ହିନ୍ଦୁ ମହାସଭାର ସଭାପତି ମଧ୍ୟ ମୋ ପାଖକୁ ଆସିଥିଲେ ଏବଂ ମୋ କଥା ମାନି ନେଇଥିଲେ । ମୋତେ ତାହା ଭଲ ଲାଗିଥିଲା । ଆନ୍ଦୋଳନ ଅଶୁଦ୍ଧ ଥିବାରୁ ନିଜର ଆତ୍ମଶୁଦ୍ଧି ପାଇଁ ଯେଉଁ ଏକୋଇଶଦିନିଆ ଉପବାସ କରିଥିଲି, ତାହା ପଛରେ ମୋର ଭାବନା ଥିଲା ଯେ, ଏହାର ଧାରା (ଶୃଙ୍ଖଳା)କୁ ବର୍ଷସାରା ଚାଲିଲା, କିନ୍ତୁ ସହକର୍ମୀମାନଙ୍କ ଦୃଢ଼ବୋଧ କରାଇ ନ ପାରିବାରୁ ତାକୁ ବନ୍ଦ ରଖିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ଦେଖୁଛି ଏହାକୁ ଏଡ଼ାଇ ହେବନାହିଁ । ଏଥର ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରାକ୍ରମରେ ହିଂସା ଅଛି ଏବଂ ଦୁନିଆସାରା ଏକପ୍ରକାର ଅନ୍ଧକାର ଘୋଟି ଯାଇଛି । ଆମ ଦେଶରେ (ଭାରତବର୍ଷରେ) ବିଷ ଭୃଣି ଦିଆଯାଉଛି । ଆମର ଲୋକଙ୍କୁ ଆମ ସହିତ ଲଢ଼େଇ ଦେଇ ସରକାର ନାଟ ଦେଖୁଛନ୍ତି । ମୁଁ ଏହାକୁ କିପରି ସହି ପାରିବି ? ମୋତେ ଲାଗୁଛି ଯେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆତ୍ମ ବଳିଦାନ ନ ଦେଲେ ସେହି ଜ୍ୱାଳା ଶାନ୍ତ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । .....

ଉପବାସ ଦୁଇ ପ୍ରକାରର । ଗୋଟିଏ ହେଉଛି ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ କରିବା, ଅନ୍ୟଟି ହେଲା ସେନାପତିଙ୍କ ଆଦେଶ ଉପରେ ଆସ୍ଥା ରଖି କରିବା । ହିଂସାମୂଳକ ଲଢ଼େଇରେ ଜେନେରାଲ (ସେନାପତି) ଉପରେ ଆସ୍ଥା ରଖି ସିପାହୀ ନିଜେ ନିଆଁକୁ ଡେଇଁପଡ଼େ । ତେବେ ଅହିଂସ ଲଢ଼େଇରେ ତାହା ନ ହୋଇ ପାରିବ କାହିଁକି ?. ଏଥର ଅହିଂସାର ଅର୍ଥ ମୁଁ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରେ କରୁଛି । ୧୯୨୦ ଓ ୧୯୩୦ରେ ମୁଁ ନିୟମ ବାନ୍ଧିଥିଲି ଯେ କାୟମନୋବାକ୍ୟରେ ଅହିଂସ ହେବା ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ଦେଖୁଛି ଯେ ଚାଳିଶ କୋଟି ଲୋକଙ୍କ ମନରେ ଏକଥା ଅଙ୍କିତ କରିବା ଏବଂ ତାହା ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅପେକ୍ଷା କରିବା ଠିକ୍ ହେବନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ଏତିକି କହୁଛି ଯେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଓ କଥାରେ ହିଂସା କରନାହିଁ । ମୁଁ କୌଣସି ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀକୁ ଆଇନ ଭଙ୍ଗ କରିବାକୁ ପଠାଇଲେ, ତାକୁ କହିବି କି ତୁମେ ଲାଠିକୁ ଏଠାରେ ରଖିଯାଅ ଏବଂ କାହାରିକୁ ଗାଳି ନ ଦେଇ ଏତିକି କାମ କରି ଆସ ।

ଯଦି ସେ ମୋ କଥା ମାନି ଏଠିକି କରି ଆସିବ, ତେବେ କାର୍ଯ୍ୟର ସଫଳତା ଦେଖି ତାହା ମନରୁ ହିଂସାଭାବ ଗ୍ରର୍ବ ଗ୍ରର୍ବ ଦୂର ହୋଇଯିବ । ମୋତେ ନମିତ୍ତ କରି ଅହିଂସା ସଂଗ୍ରାମ ଆରମ୍ଭ ହେଲାପରେ ସେଥିରୁ ହିଂସାଭରା ଦୋଷ ବାହାରିଲେ ମୁଁ ତାକୁ ସହିନେବ । କାରଣ ଯେଉଁ ଈଶ୍ୱର ମୋ ଭିତରେ ରହି ପ୍ରେରଣା ଦେଉଛନ୍ତି. ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଯାହା ଥିବ ତାହା ତ ହେବ । କିନ୍ତୁ କେଣେ ମୋତେ ନମିତ୍ତ କରି ପୃଥିବୀର ସଂହାରପାଇଁ କେହି ବାହାରିଲେ ମୁଁ କିପରି ତା ପ୍ରତିରୋଧ କରିପାରିବ ?

ଆମେ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ସାହସିକତା ଦେଖାଇ ପାରିନାହୁଁ । ଜେଲକୁ ଯାଇ ସେଠାରେ ଆମର ଏହା ଦରକାର, ତାହା ଦରକାର ଏଇଥିପାଇଁ ତ ଝଗଡ଼ା କଲୁଁ । ଯେତେବେଳେ ସବୁ ସରକାରୀ ଆଇନ୍ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ଆମେ ଗୃହୁଁଛୁ, ସେଠାରେ ଉପବାସ ଆସି ଯାଉଛି । ଯେତେବେଳେ ମୋତେ ଜେଲରେ ନେଇ ପୁରେଇବ, ମୁଁ ସେତେବେଳେ ଅନ୍ନ ଜଳ ତ୍ୟାଗ କରି ନଜକୁ ନଜେ ଶେଷ କରିଦେବ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠୁଛି ଏହାର ଆରମ୍ଭ କିଏ କରିବ ? ମୁଁ ଏଇଥିପାଇଁ ନଜକୁ ନଜେ ବାଛୁଛି । କାରଣ ମୋତେ ବଳି ନ ଦେଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ତୁମେ ସମସ୍ତେ ମୋ ସହିତ ସହଯୋଗ କର । କେହି ବିଚଳିତ ନ ହୁଅନ୍ତୁ କିମ୍ବା କାହାରିକୁ ରେଗେଇବା କଥା ଏଥିରେ କିଛି ନାହିଁ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟ-ପାଳନର କଥା । ଦିନେ ତ ଏ ଶରୀର ଧ୍ୱଂସ ପାଇବ, ଏକ ଶୁଭ କାର୍ଯ୍ୟପାଇଁ ଏହାକୁ ଶେଷ ହେବାକୁ ଦେବା ଭଲ ।

କିଶୋର ଲାଲ (ମଶ୍ରୁୱାଲା)—ଆଗେ ସେନାପତି ଗୃଲିଯିବେ ତ ସୈନିକମାନଙ୍କ ଦଶା କଅଣ ହେବ ? ଏଣୁ ମୋର ମତ ହେଉଛି, ଆପଣ ଯାହାକୁ ଯୋଗ୍ୟ ମନେ କରୁଛନ୍ତି ତାହାଦ୍ୱାରା ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତୁ ଏବଂ ତାର ଆତ୍ମବଳକୁ କାମରେ ଲଗାନ୍ତୁ । ଯେତେବେଳେ ସେ ବେଳ ଆସିବ, ଆପଣ ନଜକୁ ବଳିଦାନ କରିବେ ।

ଗାନ୍ଧୀ—ଏପରି କିଏ ଅଛି ? ମନେ କରନ୍ତୁ ଜାନକୀ ବହନ୍ କହିବେ, 'ମୋ ଦେହର ତ କିଛି ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ,' ମୁଁ ଯାଉଛି ।' କିମ୍ବା ଶାସ୍ତ୍ରୀଜୀ (ପରଚୁରେ ଶାସ୍ତ୍ରୀ) କହିବେ, 'ମୁଁ ଯାଉଛି ?'

କିଶୋରଭାଇ – ନାଁ, ନାଁ, ମୁଁ ତ କହୁଛି ଯାହାର କିଛି ମୂଲ୍ୟ ଅଛି ।

ଗାନ୍ଧୀ—ହଁ ମୁଁ ତ ସେହି କଥା କହୁଛି । ମନେକର ଶାସ୍ତ୍ରୀଜୀଙ୍କର ମୂଲ୍ୟ ପଇସା; ଜାନକୀ ବହନ୍ଙ୍କ ମୂଲ୍ୟ ଟଙ୍କା, ଆଉ ମୋର ମୂଲ୍ୟ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା । ଯଦି ସେହି ବସ୍ତୁର ମୂଲ୍ୟ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରାରେ ଦେବାକୁ ହୁଏ ତେବେ ମୋତେ ହିଁ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ମୋ ବଳିଦାନର ସମୟ ଆସିଗଲାଣି ଏକଥା କିଏ ଠିକ୍ କରିବ ?

କିଶୋର— ଆପଣ କରିବେ ।

ଗାନ୍ଧୀ—ବେଶ୍ ତ । ମୁଁ ଆଜି ଠିକ୍ କରୁଛି କି ପ୍ରଥମ ବଳିଦାନ ମୋତେ ହିଁ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

(କିଶୋରଲାଲ ଭାଇ ଚୁପ୍ ରହିବାରୁ ବିନୋବାଜୀଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି କହିଲେ)
ତୁମକୁ କେମିତି ଲାଗୁଛି ?

ବିନୋବା—ମୋତେ ତ ଠିକ୍ ଲାଗୁଛି । ତେବେ ମୁଁ କଥାଟି ବୁଝିଲି କି ନାହିଁ ଏଥିପାଇଁ ପୁନରାବୃତ୍ତି କରୁଛି । ଆପଣଙ୍କ କହିବାର ଅର୍ଥ ମୁଁ ଏହାହିଁ ବୁଝୁଛି ଯେ ନିଜର ସ୍ୱାଧୀନ ଚିନ୍ତାରେ ମଧ୍ୟ ଉପବାସ କରାଯାଇ ପାରିବ । କିନ୍ତୁ ଯାହାଙ୍କର ନିଜସ୍ୱ ବୁଦ୍ଧି ଏହା କରିବାକୁ ସମର୍ଥନ କରୁ ନ ଥିବ, ସେ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେନାପତିଙ୍କ ଆଦେଶ ପ୍ରତି ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇ ସେ ତାହା କରିପାରେ ।

ଗାନ୍ଧୀ—ଠିକ୍ । ତୁମ କଥା ସହିତ ମୁଁ ଆଉ ଏତିକି ଯୋଡ଼ିବାକୁ ଚାହେଁ, 'ହିଂସା ଏତେ ଦୂର ପ୍ରକାଶ ପାଇଲାଣି ଯେ ସେହି ହିଂସାକୁ ବନ୍ଦ କରିବାପାଇଁ ଏହାଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଗତି ନାହିଁ । ଏଣୁ ତାହା କରିବାକୁ ହେଉଛି' ।

ସେବାଗ୍ରାମ, ତା ୨୭।୭।୧୯୪୨
ବାପୁଜୀ କୀ ଛାୟା ମେଁ ଶ୍ରୀ ବଲବନ୍ତ ସିଂହ
ପୃ ୨୭୯-୨୮୧

୩୯

ବାଣୀ-ସତ୍ୟାଗ୍ରହ (୧୯୪୦)

କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସମିତି ସହିତ ତିନଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋର ଆଲୋଚନା ହେଲା । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଯୋଜନାର ଏକ ଚିତ୍ର, ଯେତେଦୂର ଯାଏ ମୋ ଧାରଣା ମଧ୍ୟରେ ଆସି ପାରୁଥିଲା, ତାହା ସେମାନଙ୍କ ବିଚାରପାଇଁ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିଥିଲି । ଲଢ଼େଇର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦାୟିତ୍ୱ ଏକାକୀ ମୋ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ କରାଯାଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ମୁଁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସମିତିର ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କ ସହିତ ପରାମର୍ଶ ନ କରି ପ୍ରଥମେ ପାଦ ପକେଇବାକୁ ଚାହିଁଲି ନାହିଁ । ଅହିଂସକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ନିଜର ସାଥିମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ସୁଝାଇ ସେମାନଙ୍କ ସମର୍ଥନ ଲାଭ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ଶୃଙ୍ଖଳାରକ୍ଷାପାଇଁ ଏବଂ ନିର୍ଦ୍ଦେଶଗୁଡିକ ପାଳନ କରାଇବାପାଇଁ ଏହାଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ବାଟ ନାହିଁ । ମୁଁ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି ଯେ ତାହା କରିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ସହଜ ନ ଥିଲା । ସମିତିର ଦୁଇ ଜଣ ସଦସ୍ୟ ମୂଳରୁ ଶେଷଯାଏ ଭିନ୍ନ ମତ ପୋଷଣ କରୁଥିଲେ । ମୋ କଥା ସେମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇବାରେ ମୁଁ ଯଥାସାଧ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା କଲି, ତଥାପି ମୋର ମନେହୁଏ ମୁଁ ସଫଳ ହୋଇପାରିନାହିଁ । ଏହାହେଲେ ମଧ୍ୟ ଶୃଙ୍ଖଳା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସେମାନେ ଯେତେଦୂର ସମ୍ଭବ, ଆଦେଶ ପାଳନ କରିବେ । ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟର ବ୍ୟାପକତା ଓ ଏଥିପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟଥିବା ସର୍ତ୍ତ ନେଇ ସେମାନଙ୍କର ମତଭେଦ ଥିଲା ।

ଆମ ଆଲୋଚନାର ସେହି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଂଶକୁ ସ୍ପଷ୍ଟକରି ମୁଁ କହି ଦେଉଛି ଯେ ଯେଉଁ ଲୋକମାନଙ୍କ ଚିନ୍ତାଧାରାର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ ଉକ୍ତ ସଦସ୍ୟଦ୍ୱୟ କରୁଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ଆଶାକୁ

ମୋର ଯୋଜନା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାକୁ ଅକ୍ଷମ ବୋଲି ସେମାନଙ୍କର ମତ । ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ କେବଳ ଧୈର୍ଯ୍ୟଧରି ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ଏବଂ କଅଣ ଘଟୁଛି ଦେଖିବାକୁ କହୁଛି । ଯେତେବେଳେ ଯାହା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ମିଳୁଛି ତାକୁ ପାଳନ କରିବାରେ ଯଥାଶକ୍ତି ଲାଗନ୍ତୁ । ଯୋଜନାରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସୃଷ୍ଟି କଲାଭଳି କିଛି ନ କରନ୍ତୁ । ଯଦି ଏଥିରେ ଅନ୍ତର ନ ମାନୁଛି, ତେବେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ରହି ନିଜ ମାର୍ଗରେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା ଦିଅନ୍ତୁ । ଏପରି କଲେ, ଆପଣ ଆମର ଲକ୍ଷ୍ୟ ପଥରେ ସହାୟକ ହେବେ । ଏହି ମାର୍ଗ ସରଳ, ଅଥଚ ସାରଗର୍ଭ ବ୍ୟଞ୍ଜକ ଏବଂ ଉତ୍ସାହଜନକ ଅଟେ । ଏହିପରିହେଲେ ଲୋକେ ବିଭିନ୍ନ ମାର୍ଗର ମୂଲ୍ୟ କଳନା କରିପାରିବେ । ମାତ୍ର ଏପରି ଏକ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଯେତେବେଳେ ସାରା କଂଗ୍ରେସ ଗୋଟିଏ ସଂଗଠିତ ସେନାରେ ପରିଣତ ହେଉଛି, କଂଗ୍ରେସ ମଞ୍ଚ ଉପରୁ କଂଗ୍ରେସ-କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ବିରୁଦ୍ଧରେ କିଛି କହିଲେ ସାଧାରଣଙ୍କ ମନରେ ବିଗୁରି ବିଭ୍ରାଟ ଘଟିବ । ଜଣେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରନ୍ତୁ ବା ଅନେକ ଏକ ସଙ୍ଗେ କରନ୍ତୁ, ଯେଉଁମାନେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ନ କରି ମୁକ୍ତ ରହିଲେ ଆପଣ ସେମାନଙ୍କୁ କହିବା ଭଳି ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତୁ ।

ଯୋଜନା ମାତ୍ର ଏତିକି ଯେ ଶ୍ରୀ ବିନୋବା ଭାବେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆରମ୍ଭ କରିବେ । ଏହା ତାଙ୍କରିଠାରେ ଆପାତତଃ ସୀମିତ ରହିବ । ଆମେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହକୁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଆଇନ୍-ଭଙ୍ଗରୁ ଅଧିକ ଦୂର ନେବାକୁ ଚାହୁଁ ନ ଥିବାରୁ ଏବଂ ବିନୋବାଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କାହାକୁ ଆପାତତଃ ଏଥିରେ ସଂଲଗ୍ନ କରିବାକୁ ମୁଁ ଚାହୁଁ ନ ଥିବାରୁ ଉକ୍ତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହକୁ ଏପରି ଚଳନ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ରଖାଯିବ, ଯେପରି ଅନ୍ୟଲୋକେ ସିଧାସଳଖ ହେଉ ବା ପରୋକ୍ଷ ଭାବରେ ହେଉ ଏହା ସହିତ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ହୋଇ ନ ପଡ଼ିବେ । କିନ୍ତୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବାଣୀ-ସ୍ୱାଧୀନତା ନେଇ ଚାଲୁଥିବାରୁ ଜନସାଧାରଣ କେତେକାଂଶରେ ଏହି ପରିସର ମଧ୍ୟକୁ ଆସିଯିବେ । ବିନୋବାଜୀଙ୍କର ଭାଷଣ ଶୁଣନ୍ତୁ ବା ନ ଶୁଣନ୍ତୁ, ଏହା ଲୋକଙ୍କର ଇଚ୍ଛାଧୀନ ହେବ । କିନ୍ତୁ ସରକାର କଅଣ କରୁଛନ୍ତି, ଏହାରି ଉପରେ ସବୁ ନିର୍ଭର କରିବ । ସବିନୟ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟକୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଲୋକମାନଙ୍କ ଭିତରେ କିମ୍ବା ଆପାତତଃ ଜଣକ ମଧ୍ୟରେ ସୀମିତ ରଖିବା-ପାଇଁ ସବୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ସରକାର ଏପରି ଭାଷଣକୁ ଶୁଣିବା କିମ୍ବା ପଢ଼ିବା ଆଇନ୍ ବିରୁଦ୍ଧ ଓ ଦୋଷାବହ ବୋଲି କହି ଏକ ସଙ୍କଟପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟି କରିପାରନ୍ତି । ମାତ୍ର ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ସରକାର ଇଚ୍ଛାକୃତରେ ନିଜପାଇଁ ଏପରି ଅସୁବିଧା ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ଚାହୁଁ ନ ଥିବେ । ହଁ, ଏକଥା ଠିକ୍ ଯେ-କୌଣସି ଅସୁବିଧା ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ତା'ର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାପାଇଁ ସରକାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛନ୍ତି ।

ଯେପରି ଆମେ ସବୁପ୍ରକାରର ଅପ୍ରୟୋଜନୀୟ ସଂଘର୍ଷ ଓ ଅନିଷ୍ଟର ସମ୍ଭାବନାରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ମୁଁ ବିନୋବାଙ୍କ ସହିତ କେତେକ ଯୋଜନା ନେଇ ଆଲୋଚନା କରିଛି । ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର କାର୍ଯ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନ ଏପରି ହେବ ଯାହାକି ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଯେତେଦୂର ଅହିଂସକ ହେବା ସମ୍ଭବ, ତାହା ହୋଇପାରିବ । ପରୋକ୍ଷ ହେଉ ବା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ହେଉ କୌଣସି ଲୋକର ହିଂସାଚରଣ ଏକ ସୀମାର ବାହାରେ କୌଣସି ପ୍ରଭାବ ପକାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ

ସେହି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୀମା ଭିତରେ ତାହା ନିଶ୍ଚୟ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ହେବ । ଅହିଂସାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁ ନ ଥିବା କୌଣସି ଲୋକ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଲୋକର ଅହିଂସ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ତିରସ୍କାର କରିପାରେ ବା ଉପହାସ କରିପାରେ । ମାତ୍ର ଏହା ନିର୍ଭ୍ରାନ୍ତ ସତ୍ୟ ଯେ ହିଂସାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରଭାବ ଅଙ୍କରେ ହିସାବ କରିଯାଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ଅହିଂସକ କାର୍ଯ୍ୟର ସେପରି ହିସାବ ଅସମ୍ଭବ । ପ୍ରାୟ ଏହା ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ଯେ ଅହିଂସ ଉଦ୍ୟମ କେବେ ନିଷ୍ଫଳ ହୁଏ ନାହିଁ । ଶୁଦ୍ଧ ଅହିଂସାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ନିର୍ମାଣ କରିବାରେ ମୁଁ କେତେଦୂର କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇପାରିବି ଏହାହିଁ ଦେଖିବାର କଥା । × × × ଖୁବ୍ ସମ୍ଭବ ଏହାହିଁ ମୋ ଜୀବନର ଶେଷ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ହେବ । ଏଣୁ ଏହା ଶୁଦ୍ଧତମ ହେଉ ବୋଲି ଚାହିଁବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ସ୍ୱାଭାବିକ । ତାହାଛଡ଼ା କଂଗ୍ରେସ ମଧ୍ୟ ଏପରି ସାର୍ବଜନୀନ ଘୋଷଣା କରି ସାରିଛି ଯେ ନିତାନ୍ତ ନିଜେ ବିପଦଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ନ ପଡ଼ିଲେ, ସେ (କଂଗ୍ରେସ) ଅସୁବିଧାରେ ପଡ଼ିଯିବା ଭଳି କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ ନାହିଁ । ଏହି କାରଣରୁ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଏ କଥାରେ କେବଳ ସଂଖ୍ୟାପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ନ ଦେଇ ଉଚ୍ଚକୋଟିର ଲୋକମାନଙ୍କ-ଦ୍ୱାରା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରାଇବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇପଡ଼ିଛି । ସମସ୍ତ କାତର ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସାରା କଂଗ୍ରେସର ସହଯୋଗ ନ ମିଳିଲେ, ବିନୋବା ଓ ମୁଁ ଦୁହେଁ ଅକୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେବୁଁ । ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଂଗ୍ରେସ ମନପ୍ରାଣ ଦେଇ ଗଠନମୂଳକ କାମର ଉନ୍ନତିପାଇଁ ନିରନ୍ତର ଲାଗି ରହିବାଦ୍ୱାରା ଆମକୁ ସାହାଯ୍ୟ ନ କରିବ, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅମେ କଂଗ୍ରେସର ସହଯୋଗ ପାଇ ପାରିବୁ ନାହିଁ ।

ଆମର ପ୍ରଶ୍ନକୁ ମୁଁ ଆଉଥରେ ସ୍ପଷ୍ଟକରି କହୁଛି । ଉପରୁ ଦେଖିଲେ ଏହା ଏତେ କ୍ଷୁଦ୍ର ଯେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହେବାକୁ ହୁଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ଯୁଦ୍ଧର ବିରୋଧ ବା ଯୁଦ୍ଧକୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦେବାର ବିରୋଧ ପ୍ରଚାର କରିବାର ଅଧିକାର ଆମେ ଚାହୁଁଛୁ । ଏହି ଦୁଇ ପ୍ରକାରର ଲୋକଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ଅନ୍ତରାତ୍ମା ଯୁଦ୍ଧର ବିରୋଧ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରୁଛି ଏବଂ ଉଭୟ ଶ୍ରେଣୀ ଏହାକୁ ଏକ ଅମୂଲ୍ୟ ଅଧିକାର ବୋଲି ମନେ କରୁଛନ୍ତି । ବ୍ୟାବହାରିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭାରତବର୍ଷ ସ୍ୱାଧୀନ, ଏପରି କହିବାରେ ଯଦି ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରର ସଚ୍ଚୋଟ ପଣିଆ ଥିବ, ତେବେ ଏହି ଦୁଇଟି ଅଧିକାରକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିବା ଓ ତାକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଦେଖାଇବାବେଳେ କୌଣସି ହସ୍ତକ୍ଷେପ ନ କରିବାଦ୍ୱାରା ତା'ର କୌଣସି କ୍ଷତି ନାହିଁ । ଓଲଟା ଦିଗରୁ ଆଇନ ଅନୁସାରେ ଭାରତ ଯେପରି ପରାଧୀନ, ବାସ୍ତବରେ ଯଦି ସେ ସେହିପରି ପରାଧୀନ ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ଭାରତରୁ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରଙ୍କୁ ଯାହା କିଛି ସାହାଯ୍ୟ ମିଳୁଛି, ତାହା ଭାରତର ସ୍ୱେଚ୍ଛାକୃତ ସାହାଯ୍ୟ ନୁହେଁ । ଏହାକୁ ବେଠି ରୂପରେ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଉଚିତ । ଏହି ଜୀବନ-ମରଣ ଯୁଦ୍ଧରେ ଜବରଦସ୍ତି ସୈନ୍ୟଶ୍ରେଣୀ ଭୁକ୍ତ କରାଯାଉଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଯେତେ ବେଶୀ ହେଉ ପଛକେ ତାଙ୍କୁ ନେଇ ଜୟଲାଭ କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ପ୍ରକୃତ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତର ନୈତିକ ସମର୍ଥନ ସେମାନଙ୍କ ପଛରେ ଥିଲେ ନିଶ୍ଚୟ ଇଂରେଜମାନେ ଜୟଲାଭ କରିପାରନ୍ତେ । ଅହିଂସାନୀତିରେ ପରିଚାଳିତ କଂଗ୍ରେସ କଦାପି ବ୍ରିଟେନର ଅମଙ୍ଗଳ ଇଚ୍ଛା କରିବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏମିତି ବି ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ସେ ସାହାଯ୍ୟ

କରିପାରନ୍ତା ନାହିଁ । କାରଣ, ନିଜର ସ୍ୱାଧୀନତାକୁ ମଧ୍ୟ ସେ ହିଂସା ବଳରେ ନୁହେଁ, ଅହିଂସାର ବଳରେ ଲାଭ କରିବାକୁ ଚାହେଁ । ଏହି ସଙ୍କଟର ଘଡ଼ିସନ୍ଧି ବେଳରେ ଯଦି କଂଗ୍ରେସ ପରିଣାମକୁ ଡରି କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି କାରଣର ଚାପରେ ପଡ଼ି ଅନିଚ୍ଛାପୂର୍ବକ ଅହିଂସା ପ୍ରଚାରକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରେ, ତାହାର ଆଉ କିଛି ସତ୍ତା ରହିବ ନାହିଁ । ଏହିପରି ଯଦି ଆମେ ବିଚାର କରିବୁଁ, ତେବେ ଦେଖିବୁଁ ଯେ ଉକ୍ତ ଲଢ଼େଇ ଏକ ଜୀବନମରଣ ପ୍ରଶ୍ନ । ଆମେ ଯଦି ଏହି ଅଧିକାର ଲାଭ କରିପାରୁଁ ତେବେ ସବୁ ଠିକ୍ । ଯଦି ନ ପାରିଲୁଁ ତେବେ ସବୁ ଶେଷ ପାଇଗଲୁଁ । କାରଣ ଏହାର ଅର୍ଥ ହେବ ଯେ ଆମେ ଅହିଂସ ଉପାୟରେ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ଲାଭ କରିପାରିବାକୁ ଅସମର୍ଥ ।

ମୁଁ ଜାଣେ ସମଗ୍ର ଦେଶ ଏ ବିଷୟରେ ଏକମତ ନୁହେଁ । ଏପରି ଏକ ଶ୍ରେଣୀ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ଯୁଦ୍ଧ ମନୋଭାବ ପୋଷଣ କରୁଥିବାରୁ ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ସାହାଯ୍ୟ କରି ଯୁଦ୍ଧର କଳାକୌଶଳ ଶିକ୍ଷା କରିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି । ଏଣୁ ଆମେ ଏହା କଦାପି ଚାହୁଁନାହୁଁ ଯେ ଗୁଳିବାରୁଦ-କାରଖାନାରେ କିମ୍ବା ସୈନ୍ୟଶ୍ରେଣୀରେ ଯେଉଁ ଲୋକେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ କାମ କରିବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ସେଥିରୁ ନିବୃତ୍ତ କରାଯାଉ । ଆମେ ସେହି ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଏ କଥା ମଧ୍ୟ କହିବୁ ଯେ, ଯଦି ସେମାନେ ଅହିଂସ ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ ନ କରି ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ଲାଭ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିବେ, ତେବେ ସାମରିକ ସହାୟତା କରି ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ଅନୁଚିତ । ଯୁଦ୍ଧରେ ଭାଗୀଦାର ନ ହେବାକୁ ପ୍ରଚାର କରିବାର ଅଧିକାର ଆମର ଅଛି ବୋଲି ଆଜି ସରକାର ସ୍ୱୀକାର କରୁନାହିଁ । ଏଣୁ ଆମେ ଅହିଂସ ଉପାୟରେ ସରକାର ଆଗରେ ଲଢ଼ୁଅଛୁଁ । ମୁଁ ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ବାଛିବି, କେବଳ ସେହିମାନଙ୍କୁ ଏହା ସର୍ବସାଧାରଣରେ ଘୋଷଣା କରିବାକୁ ଅଧିକାର ଦିଆଯିବ । ମାତ୍ର ସରକାର ଯଦି ସେଥିରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ ନ କରନ୍ତି କଂଗ୍ରେସର ଆଉ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପୂର୍ବପରି ଅବ୍ୟାହତ ରହିବ ।

ମୋତେ ପଚରା ହେଉଛି ଯେ ଯଦି ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଶୁଦ୍ଧତା ଉପରେ ଏତେ ଜୋର ଦିଆଯାଉଛି, ତେବେ ମୁଁ ନିଜେ କାହିଁକି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ନ କରୁଛି ? ଆଗଭଳି ମୁଁ ଏଥର ଏଇଥିପାଇଁ ଏହା କରୁନାହିଁ ଯେ କଂଗ୍ରେସ ଆଉ ଯେତେ ଯାହା କରିବ, ସେ ସବୁ ଅପେକ୍ଷା ମୋର ବନ୍ଦୀ ହେବା ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅଧିକ ଅସୁବିଧାର କାରଣ ହେବ । ଆଉ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ବାହାରେ ଥିଲେ, ଯଦି କେତେବେଳେ କୌଣସି ସାଧାରଣ ପରିସ୍ଥିତି ଉପୁଜିବ, ତେବେ ମୁଁ ତାକୁ ସମ୍ଭାଳି ନେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବି । ମୁଁ ଜେଲ ଚାଲିଗଲେ ଆଜି-ସବୁ କଂଗ୍ରେସ ଲୋକେ ଜେଲ ଯିବାରଦ୍ୱାର ଉନ୍ମୁକ୍ତ କରିବାକୁ ଚାହିଁବାର ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି । ସାଧାରଣ ଜନତା ବୋଧହୁଏ ଜାଣିପାରିବେ ନାହିଁ ଯେ ମୁଁ ନିଜେ ଯେଉଁ କାମ କଲି, ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ତାହା କରିବାକୁ ମୁଁ ବାରଣ କରିଛି । ପୁଣି ଶେଷରେ ଏହି ବିଷୟ କି ରୂପ ଧରିବ, ତାହା ମୋତେ ଜଣାନାହିଁ । ସରକାରଙ୍କ ଯୋଜନା ମଧ୍ୟ ଅଜ୍ଞାତ । ମୁଁ ତ କେବଳ ବିଶ୍ୱାସ ବଳରେ ଚାଲିବା ଲୋକ । ଈଶ୍ୱରଙ୍କଠାରେ ସବୁ ନିର୍ଭର । ମୁଁ କେବଳ

ଆଗକୁ ଗୋଟିଏ ପାଦ ପକେଇବା ଭଲ ବାଟ ଦେଖିଲେ ଆଉ ପାଦ କେଉଁଠି ରଖିବାକୁ ହେବ ସେକଥା ପ୍ରଭୁ ଯଥାସମୟରେ ଦେଖାଇଦେବେ ବୋଲି ଆଶା ରଖିଥାଏଁ । କିଏ କହିବ ଯେ ମୁଁ କେବଳର ବ୍ରିଟିଶ ଓ ଭାରତ ମଧ୍ୟରେ ନ ରହି ସାରା ପୃଥିବୀର ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧରେ ରତଥିବା ଜାତିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମାଧାନ ଓ ଶାନ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରିବାର ନିମିତ୍ତ ନ ହେବି ? ମୁଁ ଆଶା କରେଁ, ଅନ୍ତତଃ ଯେଉଁଲୋକେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ଗଭୀର ଓ ଆନ୍ତରିକ ସେମାନେ ମୋର ଏହି ଇଚ୍ଛାରେ ଅହଂକାରର ଲେଶ ଦେଖିବେ ନାହିଁ ।

ସେବାଗ୍ରାମ, ତା୧୫।୧୦। ୧୯୪୦
ହରିଜନ, ତା୨୦।୧୦।୧୯୪୦

୪୦

ଅସହଯୋଗ ପ୍ରସ୍ତାବ

(କଲିକତା କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନରେ ଅସହଯୋଗ-ପ୍ରସ୍ତାବ ଆଗତ କରି ଗାନ୍ଧୀଜୀ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାଷଣ ଦେଇଥିଲେ ।)

ଏହି ମହାନ୍ ସମ୍ମିଳନୀ ସମ୍ମୁଖରେ ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବାଦ୍ୱାରା ମୋ ଉପରେ କେତେ ଗୁରୁଦାୟିତ୍ୱ ଆସି ଯାଇଛି, ତାହା ମୁଁ ଭଲ ଭାବରେ ଜାଣେ । ଆପଣମାନେ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବଟିକୁ ଗ୍ରହଣ କଲେ ମୋର ଓ ଆପଣମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟର ଦୁରୂହତା କେତେ ଦୂର ବଢ଼ିଯିବ, ତାହା ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଜାଣେ । ଆପଣମାନେ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବ କରିବାର ଅର୍ଥ ଏହାହିଁ ହେବ ଯେ ଏ ଦେଶ ନିଜର ଅଧିକାର ହାସଲ କରିବା ପାଇଁ ଓ ନିଜର ମାନରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେଉଁ ନୀତି ଧରିଆସିଥିଲା, ସେହି ନୀତିରେ ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିବ । ମୁଁ ଏହା ମଧ୍ୟ ଉତ୍ତମରୂପେ ଜାଣେ ଯେ ମୋʼଠାରୁ ବେଶୀ ସମୟ ଓ ମନୋ-ଯୋଗ ଦେଇ ମାତୃଭୂମିର ସେବା କରିଥିବା ଅନେକ ନେତା ଏ ପ୍ରସ୍ତାବର ବିରୋଧୀ । ସେମାନଙ୍କୁ ଯାହା ବରଦାସ୍ତ କରିବାକୁ ପଡ଼ୁ ପଛକେ ସରକାରଙ୍କ ପଲିସି ବା ଶାସନନୀତିରେ କୌଣସି କ୍ରାନ୍ତିକାରୀ ବା ବିପ୍ଳବାତ୍ମକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସଂଘଟନ କରିବାର ପଲିସକୁ ବିରୋଧ କରିବାକୁ ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ମଣୁଛନ୍ତି । ଏ ସବୁ କଥା ଭଲଭାବରେ ବୁଝିସୁଝି ମୁଁ ଆପଣମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇଛି । ଈଶ୍ୱର-ଭୟ ଏବଂ ନିଜ ଦେଶ ପ୍ରତି ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ-ବୋଧ-ଦ୍ୱାରା ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ମୁଁ ଆପଣମାନଙ୍କ ଆଗରେ ବାଢ଼ୁଛି । ମୋର ଆଶା ଆପଣମାନେ ଏହାକୁ ଆନ୍ତରିକ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିବେ ।

ନିରପେକ୍ଷ ଭାବରେ ଚିନ୍ତା କରନ୍ତୁ

ଆପଣମାନଙ୍କଠାରେ ମୋର ନମ୍ର ନିବେଦନ, ମୁଁ ଯେ ଗାନ୍ଧୀ, ଏ କଥାଟା ଆପଣମାନେ କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ଭୁଲି ଯାଆନ୍ତୁ । ମୁଁ ଜଣେ ବଡ଼ ସନ୍ଥ ଏବଂ ମୁଁ

ନୋ-ଚେଞ୍ଜ୍ ନୀତି ଚଳାଇବାକୁ ଚାହେଁ ବୋଲି ଅନେକେ ମୋତେ ଦୋଷ ଦେଉଛନ୍ତି । ମୁଁ ଦୃଢ଼ଭାବରେ କହିପାରେଁ ଯେ ମୁଁ ଆପଣମାନଙ୍କ ଆଗରେ କଣେ ସନ୍ଥ ଭାବରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଆପଣମାନେ ନୋ-ଚେଞ୍ଜ ନୀତି ମାନି ଚଳିବେ ବୋଲି ଆଶା କରି ଆସି ନାହିଁ । ମୋର ଦୀର୍ଘ କେତେ ବର୍ଷର ଆଚରଣରେ ଅସହଯୋଗ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୁଁ ଯେଉଁ ଅଭିଜ୍ଞତା ଅର୍ଜନ କରିଛି ତାହାର ବାସ୍ତବ ଅଭିଜ୍ଞତାର ଫଳ ଆପଣମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମୁଁ ଆପଣମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇଛି । ଏ ଦେଶରେ ଅସହଯୋଗ ଗୋଟାଏ ନୂଆ କଥା ଏହି ଅଭିଯୋଗ ମୁଁ ସ୍ୱୀକାର କରେ ନାହିଁ । ହଜାର ହଜାର ଲୋକଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେ ଶହ ଶହ ସଭାରେ ଯେ ଅସହଯୋଗ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗୃହୀତ ହୋଇସାରିଛି କେବଳ ସେତିକ ନୁହେଁ, ଆମ ମୁସଲମାନ ଭାଇମାନେ ଅଗଷ୍ଟ ପହିଲାରୁ ଏହାକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବା ଭଳି ରୂପରେଖ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ସାରିଲେଣି । ସେ ପ୍ରସ୍ତାବର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଅଳେଖ ବହୁତେ ତୀବ୍ର ଭାବରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ସାହ ସହକାରେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲିଣି । ଆପଣମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ମୁଁ ପୁନର୍ବାର ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଛି ଯେ ଆପଣମାନେ (ବଡ଼ ବଡ଼ ନେତାଙ୍କର) ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ନ ଦେଇ, ଏହି ଗୁରୁତର ପ୍ରଶ୍ନଟିକୁ ଧୈର୍ଯ୍ୟର ସହିତ ଓ ଶାନ୍ତି ପୂର୍ବକ ବିଚାର କରି ନିଜର ମତ ଦିଅନ୍ତୁ ।

କେବଳ ପ୍ରସ୍ତାବଟି ଗୃହୀତ ହୋଇଗଲେ ଆପଣମାନଙ୍କ ଦାୟିତ୍ୱ ତୁଟି ଯିବ ନାହିଁ ; ଆପଣମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଯେଉଁମାନେ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବର ଯେଉଁ ଯେଉଁ ବିଷୟ ସହିତ ସଂପୃକ୍ତ, ସେହି ବିଷୟଗୁଡ଼ିକ ଆପଣମାନଙ୍କୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ମୋର ନମ୍ର ନିବେଦନ ଆପଣମାନେ ମୋ କଥା ଧୈର୍ଯ୍ୟଧରି ଶୁଣନ୍ତୁ । (ସମର୍ଥନ କରି) ତାଳି ମାରନ୍ତୁ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଛି-ଛିକାର ଧ୍ୱନି କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ମୋ ପାଇଁ ଏ ଗୁଡ଼ାକ କଲେ, ମୁଁ ସେଥିପ୍ରତି ବିଶେଷ ଧ୍ୟାନ ଦିଏ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ତାଳି ମାରିଲେ ବିଚାର-ପ୍ରବାହ ବାଧାପାଏ ଓ ତାହା ଫଳରେ ବକ୍ତା ଓ ଶ୍ରୋତା ମଧ୍ୟରେ ଭାବ ପ୍ରଦାନ ଓ ଗ୍ରହଣରେ ବାଧକ ହୁଏ । ଆପଣଙ୍କର ମତ ଯାହା ହେଉ ପଛକେ ଆପଣ କୌଣସି ବକ୍ତାଙ୍କୁ ଛି-ଛିକାର କରି ବକ୍ତୃତା-ମଞ୍ଚରୁ ଅପସରି ଆସିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ନ କରନ୍ତୁ । ଅସହଯୋଗର ବିଚାର ଶୃଙ୍ଖଳା ଓ ଆତ୍ମତ୍ୟାଗର ପରିମାପକ ଏବଂ ବିରୁଦ୍ଧ ମତ ପ୍ରତି ସହିଷ୍ଣୁତା ଓ ସଂଯମ ଦାବୀ କରେ ।

ସଂଯମ ହିଁ ଶକ୍ତିର ଉତ୍ସ

ପରସ୍ପରର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଓଲଟା ବିଚାରକୁ ଆପଣା ମଧ୍ୟରେ ବରଦାସ୍ତ କରିଯିବାର ମନୋବୃତ୍ତି ଆମ ମଧ୍ୟରେ ସୃଷ୍ଟି ନ ହେଲେ ଅସହଯୋଗ କଦାପି ସମ୍ଭବ ହେବ ନାହିଁ । କ୍ରୋଧର ବାୟୁମଣ୍ଡଳରେ ଅସହଯୋଗ ନୀତି ଚଳିପାରିବ ନାହିଁ । ମୋର ତିକ୍ତ ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ଏହି ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କଥାଟି ଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରିଛି ଯେ, କ୍ରୋଧକୁ ଦମନ କରିବ । ଉତ୍ତାପକୁ ସଂରକ୍ଷଣ କରି ତାକୁ ଯେପରି ଶକ୍ତିରେ ରୂପାନ୍ତରିତ କରାଯାଇ ପାରେ, ସେହିପରି କ୍ରୋଧକୁ ସଞ୍ଚିତ କରି ସାରା ପୃଥିବୀକୁ ଦୋହଲାଇ ଦେଲାଭଳି ଶକ୍ତିରେ ରୂପାନ୍ତରିତ କରାଯାଇ ପାରିବ ।

ଏହି କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନକୁ ଆସିଥିବା ଆପଣମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ସେନାଦଳର ସୈନିକ ବନ୍ଧୁ ହିସାବରେ ପଚ୍ଚାରୁଛି ଯେ ଆପଣା ମଧ୍ୟରେ ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ସହିଷ୍ଣୁତା ଏବଂ ଆମ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ପରସ୍ପରର ବିରୋଧୀ ମତାମତକୁ ବରଦାସ୍ତ କରିପିବାଠାରୁ ବଳି ଶିକ୍ଷା ଆଉ କଅଣ ହୋଇପାରେ ?

ମୋର ଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ଉପସ୍ଥାପିତ କରି ମୁଁ (କଂଗ୍ରେସର) ଧ୍ୱଂସ-ସାଧନ କରୁଛି ଏବଂ ମୋ ଦେଶର ରାଜନୈତିକ ଜୀବନରେ ଭେଦ ସୃଷ୍ଟି କରୁଛି ବୋଲି ମୋ ବିରୋଧରେ ଆକ୍ଷେପ ହେଉଛି । କଂଗ୍ରେସ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ ଦଳର ଅନୁଷ୍ଠାନ ନୁହେଁ । ସବୁପ୍ରକାର ମତବାଦୀଙ୍କ ପାଇଁ କଂଗ୍ରେସର ମଞ୍ଚ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ରହିବା ଉଚିତ । କୌଣସି ଦଳ ସଂଖ୍ୟା-ଲଘୁ ହେତୁ ସେହି ଦଳ କଂଗ୍ରେସକୁ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବାର କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ, ବରଂ ସମସ୍ତ କ୍ରମେ ନିଜ ମତକୁ ଦେଶବାସୀଙ୍କର ଗ୍ରହଣୀୟ ପ୍ରମାଣିତ କରାଇ ନିଜ ଦଳକୁ ସଂଖ୍ୟା-ଗରିଷ୍ଠରେ ପରିଣତ କରିବାର ଆଶା ପୋଷଣ କରିବା ଉଚିତ । କଂଗ୍ରେସ ଯାହାକୁ ନିନ୍ଦା କରିଛି, କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି କଂଗ୍ରେସର ନାମରେ ସେହି ଜିନିଷକୁ ପୁଣି ସମର୍ଥନ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଯଦି ମୋର ଏ ନୀତିକୁ ପସନ୍ଦ ନ କରିବେ, ତେବେ ମୁଁ କଂଗ୍ରେସକୁ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବି ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଆଜି ମୋ ପକ୍ଷରେ ସଂଖ୍ୟାଲଘୁ ମତକୁ ବହୁମତରେ ପରିଣତ କରିବା ଯାଏ ମୁଁ କଂଗ୍ରେସରେ ମୋ ମତ ସତତ ପ୍ରଚାର କରୁଥିବି ।

ସ୍ପଷ୍ଟ, ଅନୁତାପ କରିବାକୁ (ସରକାରକୁ) ବାଧ୍ୟ କରନ୍ତୁ

ଖିଲାଫତ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯେ ଅନ୍ୟାୟ କରାଯାଇଛି, ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କାହାରି ମତଦ୍ୱୈଧ ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ଯେତେ ଆତ୍ମତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ପଡ଼ୁ ପଛକେ ମୁସଲମାନ-ମାନେ ଯଦି ତାହା ନ କରି ନିଜର ଟେକ ବଜାୟ ନ ରଖିବେ, ତେବେ ସେମାନେ ସସମ୍ମାନରେ ତିଷ୍ଠି ପାରିବେ ନାହିଁ ଏବଂ ହଜରତ ପୈଗମ୍ବରଙ୍କ ଧର୍ମ ମଧ୍ୟ ପାଳନ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ।

ପଞ୍ଜାବ ଉପରେ କ୍ରୂର ଓ ପାଶବିକ ଅତ୍ୟାଚାର ହୋଇଛି । ଯଦି ଜଣେ ମାତ୍ର ପଞ୍ଜାବୀକୁ ପେଟରେ ଘୁଷୁରି ଘୁଷୁରି ଯିବାକୁ ପଡ଼ିଲା, ତେବେ ଜାଣନ୍ତୁ ସମୁଦାୟ ଭାରତବର୍ଷ ପେଟରେ ଘୁଷୁରି ଚାଲିଲା ବୋଲି ଆମକୁ ମାନିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଯଦି ଆମେ ଭାରତମାତାର ଯୋଗ୍ୟ ପୁତ୍ର ଓ କନ୍ୟା ହୋଇଥିବୁ, ତେବେ ଏ ଅତ୍ୟାଚାରକୁ ଲୋପ କରି ଆମେ ସେ କଳଙ୍କରୁ ମୁକ୍ତ ହେବାପାଇଁ ଶପଥ ନେବୁଁ । ପଞ୍ଜାବ ଓ ଖିଲାଫତ ଅତ୍ୟାଚାର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନ୍ୟାୟ ବିଚାର ପାଇଁ ଗତ କେତେମାସ ହେଲି ଦେଶରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲିଛି । କିନ୍ତୁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରଙ୍କୁ ନୁଆଁଇ ପାରିଲୁ ନାହିଁ । ଆମେ ନିଷ୍କ୍ରିୟଭାବରେ ତୁଚ୍ଛା ବିକ୍ଷୋଭ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ତୁନି ରହିପାରିବୁ ନାହିଁ । ସଭାପତି (ଲାଲା ଲାଜପତ ରାୟ) ତାଙ୍କର ଅଭିଭାଷଣରେ ପଞ୍ଜାବ ଅତ୍ୟାଚାରକୁ ଯେପରି ଆବେଗପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାଷାରେ ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ନିନ୍ଦା କରିଛନ୍ତି, ତାହାଠାରୁ ଅଧିକ ଭର୍ତ୍ସନା ଆପଣ କେବେହେଲେ ଶୁଣିଛନ୍ତି କି ?

ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରେ ଯଦି କଂଗ୍ରେସ ଅନିଚ୍ଛୁକ କର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କୁ ନ୍ୟାୟ ସ୍ୱୀକାର କରିବା ପାଇଁ ବାଧ୍ୟ କରେଇ ନ ପାରିବ, ତେବେ ସେ ତା'ର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଓ ସମ୍ମାନ ବଜାୟ ରଖିବ କିପରି ? ଯଦି ସରକାରଙ୍କୁ ସଫା ଅନୁତାପ କରିବା ପାଇଁ କଂଗ୍ରେସ ବାଧ୍ୟ କରି ନ ପାରିବ, ତେବେ ଯେତେ ମୂଲ୍ୟବାନ ହେଲେ ହେଁ ଗୋଟିଏ ସୁଦ୍ଧା ଦାନ ସେହି ରକ୍ତ-ରଞ୍ଜିତ ହାତରୁ ଗ୍ରହଣ କରିବା ପୂର୍ବରୁ କିପରି ତାହା ବଜାୟ ରଖିବ?

ତ୍ୟାଗଭାବନାକୁ ସଂପ୍ରସାରିତ କରନ୍ତୁ

କେବଳ ଏଇ କାରଣରୁ ମୁଁ ମୋର ଅସହଯୋଗ-ଯୋଜନାକୁ ଆପଣମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରି ଆପଣମାନଙ୍କୁ ସାଗ୍ରହ ନିବେଦନ କରୁଛି ଯେ ମୋର ଯୋଜନାଟି ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଯୋଜନା ଆପଣମାନେ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ମୋ କଥାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ହେଉଛି, ଭଲ ଭାବରେ ବିଚାର କରି ସାରିବା ପରେ ମୋ ଯୋଜନାଠାରୁ ଅଧିକ ଉଚ୍ଚକୋଟିର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଯୋଜନା ଯଦି ଆପଣଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ନ ପଡ଼ିବ, ତେବେ ଆପଣ ଏ ଯୋଜନାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବେ । ମୁଁ ଏହା ମଧ୍ୟ ଦାବୀ କରି କହିପାରେ ଯେ ଆପଣମାନେ ଯଦି ଏହି ଯୋଜନା ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବେ, ତେବେ ଆପଣମାନେ ବର୍ଷକ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ହାସଲ କରିପାରିବେ । ଏହି ବିରାଟ ସଭା ପକ୍ଷରେ କେବଳ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗ୍ରହଣ କରିବା ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ହେବ ନାହିଁ । ଦେଶର ପରିସ୍ଥିତି ପ୍ରତି ଯଥୋଚିତ ଧ୍ୟାନ ରଖି, ଦିନକୁ ଦିନ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଉତ୍ସାହର ସହିତ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କଲେ ଯାଇ ଆମେ ସଫଳତା ଲାଭ କରିବା ସମ୍ଭବ ହେବ । ନ୍ୟାୟ ହାସଲ କରିବାପାଇଁ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଆଗରେ ଅସହଯୋଗ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଉପାୟ ମଧ୍ୟ ଥିଲା । ସେ ଉପାୟଟି ହେଉଛି ଖାପରୁ ଖଣ୍ଡା କାଢ଼ିବା । କିନ୍ତୁ ଭାରତବର୍ଷ ହାତରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଖଣ୍ଡା ନାହିଁ । ମୁଁ ଜାଣେ ଯେ ଯଦି ଭାରତ ହାତରେ ଖଣ୍ଡା ଥାଆନ୍ତା ତେବେ ସେ ଅସହଯୋଗର ବେଦବାକ୍ୟକୁ ମନୋଯୋଗ ସହକାରେ କର୍ଣ୍ଣପାତ କରି ନ ଥାନ୍ତା ।

କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ବୁଝେଇ ଦେବାକୁ ଚାହେଁ ଯେ ଯଦି ଆପଣମାନେ ହିଂସାବଳରେ ଅନ୍ୟାୟର ପ୍ରତିରୋଧ କରିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି, ତେବେ ସେ ବାଟରେ ମଧ୍ୟ ଆତ୍ମତ୍ୟାଗ, ସଂଯମ ଓ ବ୍ୟବସ୍ଥିତତାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ଇତର ଲୋକମାନେ (ବିଶୃଙ୍ଖଳ ଜନତା) ଯୁଦ୍ଧ ଜିଣିବା ମୋତେ ଜଣାନାହିଁ, ମାତ୍ର ସୁଶୃଙ୍ଖଳ ସୈନ୍ୟମାନେ ଯୁଦ୍ଧଜୟ କରିଥିବା ମୁଁ ଜାଣେ । ଯଦି ଆପଣମାନେ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଓ ଇଉରୋପର ମିଳିତ ଶକ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ସହ ଲଢ଼ିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି, ତେବେ ଆପଣମାନେ ନିଜକୁ ଶୃଙ୍ଖଳା ଓ ଆତ୍ମତ୍ୟାଗରେ ତାଲିମପ୍ରାପ୍ତ କରନ୍ତୁ । ମୁଁ ଏ ଦେଶକୁ ଆତ୍ମବଳିଦାନ ଓ ବ୍ୟବସ୍ଥିତତାରେ ପାରଙ୍ଗମ ଦେଖିବାକୁ ଉତ୍ସୁକ । ମୁଁ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି ଯେ ଆମେ ଆଜି ସ୍ୱରାଜ ପାଇବାକୁ ହକ୍‌ଦାର । କିନ୍ତୁ ଆମଠାରେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଶକ୍ତି ଓ ରାଷ୍ଟ୍ରପାଇଁ ଆତ୍ମତ୍ୟାଗଭାବନା ନାହିଁ । ମୁଁ ଘରୋଇ ବ୍ୟାପାରରେ ଏହି ଭାବନାର କ୍ରମବିକାଶ କରିଅଛି । ଆପଣମାନେ ତାକୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ

ପ୍ରଚାର କରନ୍ତୁ । ମୁଁ କେବଳ ଗୋଟିଏ କଥା ପରୀକ୍ଷା କରିବା ସକାଶେ ଏ ଦେଶର ଏ ପ୍ରାନ୍ତରୁ ସେ ପ୍ରାନ୍ତଯାଏ ବୁଲିଲି । ସେ କଥାଟି ହେଉଛି ଏ ଦେଶର ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଭାବନା ସୃଷ୍ଟି ହେଲାଣି କି ନାହିଁ । ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ବେଦୀରେ ନିଜର ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି, ନିଜର ସ୍ତ୍ରୀ ପୁତ୍ର, ନିଜର ସର୍ବସ୍ୱ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବାପାଇଁ ଦେଶ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲାଣି କି ନାହିଁ । ଦେଶବାସୀ ଏହି ଦୀକ୍ଷା ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ତ୍ୟାଗପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କି ନାହିଁ । ଜନସାଧାରଣ ଯଦି ଆଜି ନିଃସଙ୍କୋଚରେ ନିଜର ସର୍ବସ୍ୱ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଦେବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିବେ, ତେବେ ମୁଁ ଏଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଆପଣଙ୍କ ହାତରେ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ସମର୍ପି ଦେବାକୁ ତିଆର ଅଛି । କିନ୍ତୁ ଜନତା ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କି ? ଉତ୍ସୁକ କି ? ସମର୍ଥ କି ? ଆମ ପଦବୀଧାରୀ ଓ ସରକାରୀ ସମ୍ମାନପାଇଁ ଆକାଂକ୍ଷୀଲୋକେ ନିଜର ଖେତାବ (ପଦବୀ) ଓ ପଦକ ଛାଡ଼ିଦେବା ପାଇଁ, ନିଜ ନିଜ ପିଲାଙ୍କୁ ସରକାରୀ ବା ସରକାରୀ ସାହାଯ୍ୟ ପାଉଥିବା ସ୍କୁଲରୁ ଉଠେଇ ଆଣିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛନ୍ତି କି ? ମୋ ମତରେ ଯେଉଁ ସ୍କୁଲ୍ କଲେଜ କେବଳ ସରକାରଙ୍କ ପାଇଁ କିରାଣି ସୃଷ୍ଟି କରିବାର କାରଖାନା ହୋଇଛି, ସେଥିରୁ ଯଦି ପିଲାଙ୍କର ନାମ କଟେଇ ନ ଆଣିବା, ତେବେ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ଆମଠାରୁ ବହୁ ଦୂରରେ ରହିଛି ବୋଲି ବୁଝିବାକୁ ହେବ । ବିଦେଶୀମାନଙ୍କଦ୍ୱାରାଶାସିତ କୌଣସି ଦେଶ ଗୋଟାଏ ହାତରେ ସେମାନଙ୍କ କୃପା-ଭିକ୍ଷା ଗ୍ରହଣ କରିବା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ହେଉ ଶାସକଜାତି ତା' ମୁଣ୍ଡରେ ଲଦିଦେଇଥିବା ବୋଝ ବା ଦାୟିତ୍ୱକୁ ଆର ହାତରେ ହଟାଇ ଦେବାପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା କେବେହେଁ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ନ ପାରେ । ବିଜେତାମାନେ ବିଜିତଜାତିପ୍ରତି ଯେଉଁ କୃପା କରନ୍ତି, ତାହା ବିଜିତର ଲାଭ ପାଇଁ ନୁହେଁ, ଶାସକ ଗୋଷ୍ଠୀର ଲାଭ ପାଇଁ କରନ୍ତି । ପରାଧୀନ ଜାତି ଏ କଥାଟା ବୁଝିପାରିବା ମାତ୍ରକେ ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରୁ ବିଜୟୀ ରାଷ୍ଟ୍ରକୁ ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ସାହାଯ୍ୟ ବନ୍ଦ କରି ଦେବା ଉଚିତ । ଏହି ମୁଖ୍ୟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଉପରେ ହିଁ ଆମ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ସଫଳତା ନିର୍ଭର କରୁଛି । ସେ ସ୍ୱାଧୀନତା ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଛତ୍ର-ଛାୟା ତଳେ ମିଳିବ କି ଅଲଗା ହୋଇ ମିଳିବ. ସେ କଥା ନିଆରା । ମୋ ମତରେ ଆପଣମାନେ ଏ କଥାଟିକୁ ଉତ୍ତମରୂପେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରନ୍ତୁ ଏବଂ ଯଦି ଆପଣଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହା ଉଚିତ ବୋଧ ନ ହେଉଛି, ତେବେ ମୋ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଗ୍ରହଣ ନ କରିବା ହିଁ ଆପଣଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହେବ । ବ୍ରିଟିଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ସହିତ ଆମର ସମ୍ବନ୍ଧଠାରୁ ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ଏକତାକୁ ମୁଁ ସହସ୍ରଗୁଣ ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟବାନ ମନେକରେ ଏବଂ କେହି ଯଦି ମୋତେ ଏ ଦୁଇଟିରୁ ଗୋଟିକୁ ପସନ୍ଦ କରିବାପାଇଁ କହିବେ, ତେବେ ମୁଁ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧ ରଖିବା ଅପେକ୍ଷା ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ଏକତାକୁ ହିଁ ଶ୍ରେୟସ୍କର ମଣିବି । ଅର୍ଥାତ୍ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ଐକ୍ୟ ପାଇଁ ମୁଁ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ତୁଟାଇବାକୁ ତିଆର ହେବି । ଠିକ୍ ସେହିପରି କେହି ଯଦି ମୋତେ ପଚାରିବେ ଯେ ମୁଁ ପଞ୍ଜାବର ସମ୍ମାନ ଅର୍ଥାତ୍ ଭାରତର ସମ୍ମାନ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ପସନ୍ଦ କରିବି, ନା ବ୍ରିଟିଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧ ବଜାୟ ରଖିବାଟାକୁ ପସନ୍ଦ କରିବି, ତେବେ ମୁଁ ଯେ ପଞ୍ଜାବର ସମ୍ମାନ ଅର୍ଥାତ୍ ଭାରତର ସମ୍ମାନ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ପସନ୍ଦ

କରିବ, ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଅଧିକନ୍ତୁ ତା ସାଙ୍ଗକୁ ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥା ଉପୁଜିବ, ସ୍କୁଲ, ଅଦାଲତ ଆଦି ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବ, ଏପରିକି ଅରାଜକତା ସୃଷ୍ଟି ହେବାଠାକୁ ସୁଦ୍ଧା ନିଃସଙ୍କୋଚରେ ମାନି ନେବ । ଆପଣଙ୍କ ଅନ୍ତରାତ୍ମାରେ ଯଦି ଏହିପରି ନିଆଁ ଜଳୁଥିବ, ଇସଲାମର ଗୌରବକୁ ନିଷ୍କଳଙ୍କ କରିବାପାଇଁ ଆପଣ ଯଦି ଛଟପଟ ହେଉଥିବେ, ତେବେ କୌଣସି ସଙ୍କୋଚ ନ ରଖି ଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଉଚିତ ।

କାଉନସିଲ ବର୍ଜ୍ଜନ

କିନ୍ତୁ ଏତିକରେ କଥାଟା ଇତି ହୋଇ ଯାଉନାହିଁ । ମୁଖ୍ୟ ବିଷୟଟି ମୁଁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଲୋଚନା କରି ନାହିଁ । ବିଷୟଟି ହେଉଛି କାଉନ୍‌ସିଲକୁ ପୁରାପୁରି ବର୍ଜନ କରିବାକୁ ହେବ । ଏହି ଅଧିବେଶନରେ ଯଦି କୌଣସି ମତଭେଦ ହେବ, ତେବେ ଏହି ବିଷୟ ଉପରେ ହେବ । କାଉନ୍‌ସିଲକୁ ଗଲେ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ମିଳିବ, ନା ବାହାରେ ରହିଲେ ମିଳିବ ? କାଉନ୍‌ସିଲଦ୍ୱାରା ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ମିଳିବ ବୋଲି ଦେଶ ବିଶ୍ୱାସ କରେ କି ? ଏ ବିଷୟରେ ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ କିଛି କହିବି ନାହିଁ । କାଉନ୍‌ସିଲ ବର୍ଜନ ନ କରିବା ସପକ୍ଷରେ ଯେଉଁସବୁ ଯୁକ୍ତି ଆସିବ ତାର ଜବାବ ମୁଁ ପରେ ଦେବି । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋର କେବଳ ଏତିକି କହିବାର କଥା ଯେ ଯଦି ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଓ ତାଙ୍କର ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜକର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ଉପରୁ ଆପଣମାନଙ୍କର ପୁରାପୁରି ଆସ୍ଥା ତୁଟି ଯାଇଛି, ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ନିଜ ଦାୟିତ୍ୱ ବାବଦରେ ଟିକେହେଲେ ଅନୁତାପ କରୁ ନାହାନ୍ତି ବୋଲି ଯଦି ଆପଣ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛନ୍ତି, ତେବେ ଏହି କାଉନ୍‌ସିଲଗୁଡ଼ିକରୁ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ମିଳିବ ବୋଲି ଆପଣମାନେ କିପରି ଭାବି ପାରୁଛନ୍ତି ?

ସ୍ୱଦେଶୀ

ଏ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ବିଦେଶୀ ଦ୍ରବ୍ୟ ବର୍ଜନ କଥା ରହିଛି । ଏ ବିଷୟଟିରେ ମୁଁ ସହମତ ହେଉ ନ ଥିଲେ ହେଁ ମୁଁ ତାହାକୁ ସମର୍ଥନ କରୁଛି । କାରଣ ଏହା ସ୍ୱଦେଶୀର ଗୋଟିଏ ଆବଶ୍ୟକ ଅଂଶ । ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥରେ ଓ ଆଳଙ୍କାରିକ ଅର୍ଥରେ, ଛୁଞ୍ଚି ଓ ଆଲପିନ ପାଇଁ ସୁଦ୍ଧା ଯେଉଁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମକୁ ବିଦେଶୀଙ୍କର ମୁଖାପେକ୍ଷୀ ହେବାକୁ ପଡ଼ୁଛି, ଯେଉଁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ ନିଜ ନିଜର ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ କରି ନ ପାରୁଛୁ, ନିଜ ଗୋଡ଼ରେ ନିଜେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ନ ପାରୁଛୁ, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଦେଶୀ ଦ୍ରବ୍ୟ ବର୍ଜନରେ ସଫଳ ହେବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ଦେଶ ଯଦି ଲକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ଥଳରେ ପହଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ଏତେଦୂର ଅଧୀର ହୋଇ ଉଠିଥିବ ଯେ ସେ ଯେ କୌଣସି ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଯିବ, ତେବେ ସେ ପୁରାପୁରି ବିଦେଶୀ ବର୍ଜନ କରି ଆଖି ପଲକରେ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ହାସଲ କରିବାକୁ ନିଶ୍ଚୟ ସମର୍ଥ ହେବ । ବର୍ଜନ ଶବ୍ଦଟି ମୋ ପ୍ରସ୍ତାବର ସମତଉଲ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଟିକିଏ କଳଙ୍କ ଲାଗି ଯାଉଛି । କିନ୍ତୁ ମୋତେ ଦେଶ ଆଗରେ ବ୍ୟାବହାରିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ରଖିବାକୁ ହେବ ଏବଂ ମୁଁ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି ଯେ ଯଦି ବିଦେଶୀ ଦ୍ରବ୍ୟ ବର୍ଜନ କାର୍ଯ୍ୟଟି ଆପଣମାନେ କରିପାରିବେ, ତେବେ ତାହାହିଁ ଏକ ଅମୋଘ ଅସ୍ତ୍ର ହେବ ।

ଶେଷରେ ଆପଣମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ମୋର ଏହାହିଁ ପ୍ରାର୍ଥନା ଯେ ଆପଣମାନେ ମୋର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ନ ହୋଇ ସ୍ୱାଧୀନ ନିଜର ମତ ଦିଅନ୍ତୁ । ମୁଁ ଦେଶର ଯାହା କିଛି ସେବା କରିଛି, ସେ କଥାଗୁଡ଼ାକ ଆଦୌ ମନକୁ ଆଣନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେ ସବୁର କୌଣସି ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ । ମୁଁ ଆପଣମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଉପସ୍ଥାପିତ କରୁଛି, ସେଥିରେ ଲେଶମାତ୍ର ତ୍ରୁଟି ନାହିଁ ବୋଲି ମୁଁ ଦାବୀ କରିପାରିବି ନାହିଁ । ମୁଁ କେବଳ ଏତିକି ଦୃଢ଼ ଭାବରେ କହିପାରିବି ଯେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାରେ ପ୍ରଗାଢ଼ ପରିଶ୍ରମଯୁକ୍ତ ଅଧ୍ୟବସାୟ, ବିରାଟ କଳ୍ପନା ଓ ଏହାକୁ ସଂଗଠିତ କରିବାପାଇଁ ଅତୁଟ ସଂକଳ୍ପ କରିଅଛି । ଆପଣମାନେ ଏହିଗୁଡ଼ିକୁ ମୋଠାରୁ ଗ୍ରହଣ କରିପାରନ୍ତି ଏବଂ ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ-ପ୍ରତି ପ୍ରୟୋଗ କରିପାରନ୍ତି ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ୧୫-୯-୧୯୨୦

Collceted Works of Mabatma Gandhi, vol. 18, Page 245-249

କଲିକତା, ତା୧୫।୯।୧୯୨୦ 'ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀ' ସଂକଳନର ପୃ ୩୮୦-୩୮୬

୪୧

ବରଦୋଲୀ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ପ୍ରସ୍ତାବ

(ବରଦୋଲୀ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସଂକ୍ରାନ୍ତରେ ଶେଷ ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିବାପାଇଁ ୩୦ ଜାନୁଆରୀ, ୧୯୨୨ ମସିହାରେ ସେହି ତାଲୁକାର ପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ସମ୍ମିଳନୀ ଶ୍ରୀ ବିଠଲଭାଇ ପଟେଲଙ୍କ ସଭାପତିତ୍ୱରେ ହୋଇଥିଲା, ତହିଁରେ ସର୍ବସମ୍ମତିରେ ଯେଉଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲା, ତାହା ତଳେ ଦିଆଗଲା ।)

ସାମୁଦାୟିକ ସବିନୟ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିବାପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ପରିସ୍ଥିତି ଅନୁଧ୍ୟାନ କରି ସେ ବିଷୟରେ ଗଭୀର ଭାବରେ ବିଚାର କରିବା ପରଠାରୁ ବରଦୋଲୀ ତାଲୁକା ବାସୀଙ୍କର ଏହି ସମ୍ମିଳନୀ ସ୍ଥିର କଲେ ଯେ ସାମୁଦାୟିକ ସବିନୟ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଚଳାଇବା ପାଇଁ ଏହି ତାଲୁକାଟି ଉପଯୁକ୍ତ ଅଟେ ।

ଏ ସମ୍ମିଳନୀ ମତବ୍ୟକ୍ତ କଲେ ଯେ,

(କ) ଭାରତର ଅଭାବ ଅସୁବିଧା ଦୂର କରିବା ପାଇଁ ଭାରତର ହିନ୍ଦୁ, ମୁସଲମାନ ପାରସୀ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ ଓ ଅନ୍ୟ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ମଧ୍ୟରେ ଐକ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ।

(ଖ) ସତ୍ୟ, ଅହିଂସା, ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଓ ସହନଶୀଳତାହିଁ ଏହି ଅଭାବ ଅସୁବିଧା ନିବାରଣର ଏକମାତ୍ର ଉପାୟ ।

(ଗ) ପ୍ରତ୍ୟେକ ଘରେ ଅରଟ ଚଳେଇବା ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟ ସବୁ ପ୍ରକାରର ବସ୍ତ୍ର ଛାଡ଼ି, ହାତକଟା ଓ ହାତବୁଣା ବସ୍ତ୍ର ପରିଧାନ କରିବା ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଁ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ଅଟେ ।

(ଘ) ହିନ୍ଦୁମାନେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତାକୁ ପୁରାପୁରି ଲୋପ ନ କଲେ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ଅସମ୍ଭବ ଅଟେ ।

(ଙ) ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଉନ୍ନତି ଓ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ହାସଲ ପାଇଁ ନିଜର ଚଳନ୍ତି ଓ ଅଚଳନ୍ତି ସଂପତ୍ତି ତ୍ୟାଗ କରିବା, ଜେଲ ଯିବା ଓ ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼ିଲେ ନିଜର ଜୀବନ ଦେବାପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହିବା ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ଅଟେ ।

ଏହି ସମ୍ମିଳନୀ ଆଶା ପ୍ରକାଶ କରୁଛି ଯେ ଉପଯୁକ୍ତ ବଳିଦାନ ଯୋଗୁଁ ବରଦୋଲୀ ତାଲୁକା ପ୍ରଥମ ସ୍ଥାନ ଲାଭ କରିବାର ସୌଭାଗ୍ୟ ପାଇବ ଏବଂ ଏହି ହେତୁରୁ ଏ ସମ୍ମିଳନୀ କାର୍ଯ୍ୟକାରଣୀ ସମିତିକୁ ସମ୍ମାନ-ପୂର୍ବକ ସୂଚେଇ ଦେଉଛି ଯେ ଯଦି କାର୍ଯ୍ୟକାରଣୀ ସମିତି ଏହା ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ନିଷ୍ପତ୍ତି ନ କରିବେ ବା ଗୋଲଟେବୁଲ ବୈଠକ ନ ବସିବ, ତେବେ ସମ୍ମିଳନୀର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଓ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ମାର୍ଗଦର୍ଶନ ଓ ପରାମର୍ଶ ଅନୁସାରେ ଏହି ତାଲୁକା ତୁରନ୍ତ ସାମୁଦାୟିକ ସବିନୟ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିବ ।

ଏହି ସମ୍ମିଳନୀ ସୁପାରିଶ କରୁଛନ୍ତି ଯେ ଯେଉଁ କରଦାତାମାନେ କଂଗ୍ରେସଦ୍ୱାରା ସାମୁଦାୟିକ ସବିନୟ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସର୍ତ୍ତଗୁଡ଼ିକ ମାନିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଆଗକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ପାଇବା ଯାଏ ଜମି ଖଜଣା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସରକାରୀ ଟିକସ ଦେବା ବନ୍ଦ କରିବେ ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ ତା୨।୨।୧୯୨୨

Collected Works of Mahatma Gandhi, Vol. 22, Page, 296-297.

୪୨

ବରଦୋଲୀ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

(୧୨ ଫେବୃଆରୀ ୧୯୨୮)

୧୯୧୯ ମସିହାର ଭାରତ ଶାସନ ବିଧାନ (ଗଭର୍ଣ୍ମେଣ୍ଟ ଅଫ୍ ଇଣ୍ଡିଆ ବିଲ୍)କୁ ବିଚାର କରିବା ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିବା ସଂସଦୀୟ ସମିତିର ପରାମର୍ଶ ଏବଂ ପ୍ରାଦେଶିକ ଲେଜିସ୍ଲେଟିଭ କାଉନସିଲର ୧୯୨୪ ମସିହାର ପ୍ରସ୍ତାବ ସତ୍ତ୍ୱେ, ବମ୍ବେ ସରକାର ୧୯୨୭ ମସିହାରେ ଭୂରାଜସ୍ୱ ବଢ଼ାଇ ଦେଲେ । ଏହି ଭୂରାଜସ୍ୱ ଶତକଡ଼ା ବାଇଶ ଟଙ୍କା ବଢ଼ାଇ ଦିଆଯାଇଛି ବୋଲି କଥାରେ କୁହାଯାଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ବାସ୍ତବରେ ଅନେକ ଜାଗାରେ ଶତକଡ଼ା ଷାଠିଏ ଟଙ୍କା ଖଜଣା ବଢ଼ି ଯାଇଥିଲା । ବରଦୋଲୀ ତାଲୁକାର କୃଷୀମାନେ

ଦାବୀ କଲେ ଯେ ଯେଉଁ ତଥ୍ୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ଏହି ଖଜଣା ବଢ଼ାଇ ଦିଆଯାଇଛି, ସେ ତଥ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ନୁହେଁ । ରାଜସ୍ୱ ବିଭାଗର କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ରିପୋର୍ଟରେ ଭୁଲ ଅଛି ଏବଂ ତାହା ବେପରୁଆ ଭାବରେ ଲେଖା ହୋଇଛି । ତେଣୁ ଏହି ଖଜଣା ବୃଦ୍ଧିଟା ଅନୁଚିତ ଓ ଅନ୍ୟାୟ ହୋଇଛି ।

ସରକାର ଚାଷୀମାନଙ୍କର ଏହି ଆପତ୍ତି ଅଭିଯୋଗ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ନ ଦେବା ଫଳରେ ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଶ୍ରୀ ବଲ୍ଲଭ ଭାଇ ପଟେଲ ସମୁଦାୟ ବରଦୋଲୀ ତାଲୁକାରେ ଦୁଇଶହ ପଚିଶ ଜଣ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକଙ୍କୁ ନେଇ ଷୋଳଟି ଶିବିର ଚଳାଇଲେ । ଫେବୃୟାରୀ ମାସ ବାର ତାରିଖକୁ ବରଦୋଲୀରେ ଚାଷୀ ପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କର ଏକ ସଭା ଆୟୋଜିତ ହେଲା। ସେହି ସଭାରେ ସରକାର ପୁରୁଣା ଖଜଣାହାର ଅନୁସାରେ ଖଜଣା ନ ନେବା ଯାଏ କିମ୍ବା ନିରପେକ୍ଷ ବିଚାରପତି ନିଯୁକ୍ତ କରି ଖଜଣା-ବୃଦ୍ଧି ସଂକ୍ରାନ୍ତରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଅନୁସଂଧାନ ନ କରାଇବାଯାଏ, ନୂଆ ବଢ଼ିଥିବା ହାରରେ ଖଜଣା ନ ଦେବା ପାଇଁ ଚାଷୀମାନଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରାଗଲା । ଚାଷୀମାନେ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଅହିଂସ ରହିବା ପାଇଁ ଓ ଅତି ଦାରୁଣ ଦୁଃଖକୁ ସୁଦ୍ଧା ପ୍ରସନ୍ନ ଚିତ୍ତରେ ବରଦାସ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ଶପଥ ଗ୍ରହଣ କଲେ ।

ନେତା ହିସାବରେ ବଲ୍ଲଭ ଭାଇ ଜଣେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପୁରୁଷ ଥିଲେ । ଚାଷୀମାନେ ତାଙ୍କୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରୁଥିଲେ ଓ ସରଦାର ନାମରେ ଡାକୁଥିଲେ । ବଲ୍ଲଭ ଭାଇ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ନିକଟରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ପାଇଁ ଦାୟୀ ରହିବେ ବୋଲି ନମ୍ରତାର ସହିତ ସ୍ୱୀକାର କଲେ । କାରଣ, ସେ କେବଳ ଅହିଂସା-ଅସ୍ତ୍ରର ପରୀକ୍ଷା କରୁଥିଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଆଗ୍ରହର ସହିତ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଓ ଚାଷୀମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହିତ ଓ ସମର୍ଥନ କରି ତାଙ୍କର ସଂପାଦକତ୍ୱରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଥିବା ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ହିନ୍ଦୀ ନବଜୀବନ ପତ୍ରିକାରେ ଲେଖାଲେଖି ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ ।

ସରକାର ବରଦୋଲୀର ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ଆତଙ୍କିତ କରିବାରେ କୌଣସି ତ୍ରୁଟି କଲେ ନାହିଁ । ଚାଷୀମାନଙ୍କୁ ଦବିତ କରିବା ପାଇଁ ସରକାର 'ପଠାନ୍' ନିଯୁକ୍ତ କଲେ, ସେମାନଙ୍କର ଚଳନ୍ତି ସଂପତ୍ତି କୋରକ କରି ବାନ୍ଧି କରି ଦେଲେ । ମଇଁଷି ଛଡ଼ାଇ ନେଇଗଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଜମି କୋରକ ହେଲା ବୋଲି ଘୋଷଣା କଲେ ଓ ଜମିଗୁଡ଼ାକ ଅତି ଅଳ୍ପ ଦରରେ ନିଲାମ କରିଦେଲେ । ବଲ୍ଲଭଭାଇ ଚାଷୀମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହିତ କରି କହିଲେ "ସରକାରଙ୍କୁ କହିଦିଅ, ଯଦି ତାଙ୍କର ସାଧ ଅଛି ତେବେ ତୁମେ ଜମିଗୁଡ଼ାକ ଇଂଲ୍ୟାଣ୍ଡକୁ ଟେକି ନେଇ ଯାଆନ୍ତୁ," ସେ ଚାଷୀମାନଙ୍କୁ ନିଜ ନିଜ ଜମିରୁ ଦଖଲ ନ ଛାଡ଼ିବାକୁ ଓ ପୂର୍ବପରି ହଳକରି ବିହନ ବୁଣିଦେବା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ । ସରକାର ଯେଉଁ ଜମି ଜବତ କରି ନିଲାମ କରି ଦେଇଥିଲେ, ସେ ଜମିରୁ ଚାଷୀଙ୍କୁ ବେଦଖଲ କରିବାପାଇଁ କେହି ଆସିଲେ ନାହିଁ । ସରଦାର ପଟେଲ ସତାଅଶୀ ହଜାର ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ କାମ କରିବା ପାଇଁ

ଯେଉଁ ଦୁଇଶହ ପଚିଶ ଜଣ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକଙ୍କୁ ତାଲିମ ଦେଇ ତିଆର ରଖିଥିଲେ ସରକାର ସେମାନଙ୍କ ନାମରେ ଅସଙ୍ଗତ ଅଭିଯୋଗ ଆଣି ସେମାନଙ୍କୁ ଗିରଫ କରିନେଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ସର୍ବସାଧାରଣ ସଡ଼କରେ ବସି ରହିବା ଓ କଲେକ୍ଟରଙ୍କ କୋଠିକୁ ଘେରିବା ଆଦି ଅପରାଧରେ ଜେଲ ଦଣ୍ଡ ଦିଆଗଲା । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ସାମୂହିକ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଆଦର୍ଶ ଫୁଟି ଉଠିଲା । ବଲ୍ଲଭଭାଇଙ୍କ ସଙ୍ଗଠନ ଏପରି ସୁଦୃଢ଼ ଥିଲା ଯେ ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ଥିବା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଶିବିରରୁ ପ୍ରତିଦିନ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ସବୁ ଖବର ପହଞ୍ଚି ଯାଉଥିଲା ଏବଂ ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ସରଦାରଙ୍କ ଆଦେଶ ମଧ୍ୟ ବିଭିନ୍ନ ଶିବିରରେ ପହଞ୍ଚି ଯାଉଥିଲା । ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀମାନେ ବିଲରେ ଥିବା ଫସଲକୁ ଜବତ କଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ ଫସଲକୁ ବୋହି ନେବା ପାଇଁ ମଣିଷ ବା ଗାଡ଼ି ମିଳିଲା ନାହିଁ । ଆନ୍ଦୋଳନ ଏପରି ଶୃଙ୍ଖଳାର ସହିତ ଚାଲିଥିଲା ଯେ ସରକାରୀ ଲୋକଙ୍କୁ ନିଜ ଖାଇବା ପିଇବା ପାଇଁ ସୁଦ୍ଧା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଶିବିରର ଶରଣ ନେବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା ।

ସରକାରଙ୍କ ଦମନନୀତିର ବିରୋଧ କରି ଲେଜିସ୍‌ଲେଟିଭ୍ କାଉନସିଲ୍‌ର ସାତଜଣ ସଦସ୍ୟ ଇସ୍ତଫା-ପତ୍ର ପଠାଇଲେ । ବରଦୋଲୀର ତେଷଠି ଜଣ ପଟେଲ ଓ ଏଗାରଜଣ ତଲାଟି ମଧ୍ୟ ଇସ୍ତଫା ଦେଲେ ! ଲେଜିସ୍‌ଲେଟିଭ୍ କାଉନ୍‌ସିଲ୍‌ର ସଭାପତି ଶ୍ରୀ ବିଠ୍‌ଠଲଭାଇ ପଟେଲ (ଗୁଜରାଟର ପ୍ରତିନିଧି ହିସାବରେ) ଏହି ବ୍ୟାପାରରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବା ପାଇଁ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କୁ ନିବେଦନ କଲେ । ସେ ବରଦୋଲୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ପାଇଁ ମାସକୁ ଏକହଜାର ଟଙ୍କା ଲେଖା ଦାନ ଦେବେ ବୋଲି ଘୋଷଣା କଲେ ।

ଶେଷରେ ବମ୍ବେ ସରକାର ଘୋଷଣା କଲେ ଯେ ବମ୍ବେ ଲେଜିସ୍‌ଲେଟିଭ୍ କାଉନ୍‌ସିଲରେ ସାର ଲେସ୍‌ଲି ଉଇଲ୍‌ସନ୍ ବରଦୋଲୀ ସଂକ୍ରାନ୍ତରେ ଯେଉଁ ସର୍ତ୍ତ ଦେଇଛନ୍ତି, ସେ ସର୍ତ୍ତ ପାଳିତ ନ ହେଲେ ବମ୍ବେ ସରକାରଙ୍କୁ ଆଇନ୍ ଖଟାଇବା ପାଇଁ ଓ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଦବେଇ ଦେବା ପାଇଁ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମର୍ଥନ ମିଳିବ । କାରଣ ସେତେବେଳେ ଏ ଆନ୍ଦୋଳନଟି ସରକାରଙ୍କୁ ବାଧ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ କରାଯାଉଛି ବୋଲି ଧରା ପଡ଼ିଯିବ ଓ ସେମାନଙ୍କର (ଲୋକଙ୍କର) ଅଭିଯୋଗ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ନୁହେଁ ବୋଲି ପ୍ରମାଣ ହୋଇଯିବ ।

ସରକାର ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ ଯେ ଯେଉଁ ନୂଆ ଖଜଣା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହୋଇଛି, ତାହା ତୁରନ୍ତ ସରକାରୀ ଖଜଣାଖାନାରେ ଜମା ଦେବାକୁ ହେବ । ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ ନିର୍ଭର ଜବାବ ଦିଆ ଯାଇଥିଲା ଯେ ଆଉ ଥରେ କୌଣସି ରାଜସ୍ୱ ବିଭାଗ କର୍ମଚାରୀଙ୍କଦ୍ୱାରା ଏ ତଥ୍ୟକୁ ଯାଞ୍ଚ କରାଯିବ । ଯେଉଁ ତଥ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ପର୍କରେ ଚାଷୀ ଓ ସରକାରଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମତଭେଦ ଦେଖା ଦେଉଛି, ସେହି ତଥ୍ୟ ଓ ପରିସଂଖ୍ୟାନଗୁଡ଼ିକ ସେ ଯାଞ୍ଚ କରିବେ । ଏଣେ ଶ୍ରୀ ବଲ୍ଲଭଭାଇ ଦାବୀ କଲେ ଯେ ବନ୍ଦୀ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କରି ଦେବାକୁ ହେବ, ଜବତ

ହୋଇଥିବା ଓ ବନ୍ଦୀ ସରଥିବା ଜମି ଚାଷୀଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଦେବାକୁ ହେବ, ଯେଉଁ ଚଳନ୍ତି ସମ୍ପତ୍ତି କୋରକ ହୋଇଛି, ତାକୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦରରେ ଉଆପସ କରିଦେବାକୁ ହେବ, ଯେଉଁ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ବରଖାସ୍ତ କରାଯାଇଛି ବା ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଇଛି, ସେମାନଙ୍କୁ ପୁନର୍ବାର ନିଯୁକ୍ତ ଦିଆଯିବ । ସରକାର ଯଦି ଏତକ ଦାବୀ ସ୍ୱୀକାର କରିଥାନ୍ତେ ତେବେ ସରକାର ଯେଉଁ ଯାଞ୍ଚ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଇଥିଲେ, ସେ ଯାଞ୍ଚ ନିରପେକ୍ଷ, ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ ଓ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେ ହେବାକୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ରାଜୀ ହୋଇଥିଲେ ସେ ଉକ୍ତ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ମାନି ନେଇଥାନ୍ତେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଓ ସରଦାର ପଟେଲ ଏହି ଯାଞ୍ଚ ବାବଦରେ ନିଜକୁ ଦାୟୀ ରଖି କହିଲେ ଯେ ଯଦି ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ପ୍ରକାରେ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରାଯିବ ବୋଲି ସରକାର ଘୋଷଣା କରିବେ, ତେବେ ଆନ୍ଦୋଳନ ବନ୍ଦ କରିଦିଆଯିବ ଓ ସରକାରୀ ଯାଞ୍ଚର ସର୍ତ୍ତ ଅନୁସାରେ ପୁରୁଣା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହାରରେ ଖଜଣା ଜମା କରିଦିଆଯିବ ।

ଅବସ୍ଥା ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କରିବା ପାଇଁ ଅଗଷ୍ଟ ଦୁଇତାରିଖ ଦିନ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ବରଦୋଲୀ ଆସିଲେ । ଅଳ୍ପଦିନରେ ଏ ଯୁଦ୍ଧ ଶେଷ ହୋଇଗଲା । ବିଧାନସଭାର କେତେଜଣ ସଦସ୍ୟ ଗୋଟାଏ ଫମ୍ପା ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଲେ । ସରକାର ଯେଉଁ ସବୁ କଥା କରିବେ ବୋଲି କହିଥିଲେ, ସେ ସବୁ କଥା ହେବ ବୋଲି ସେଥିରେ ଲୁଚା ଯାଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସରଦାର ତାଙ୍କ ସର୍ତ୍ତରେ ଦୃଢ଼ ରହିଲେ । ବିଧାନସଭାର ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କ ଘୋଷଣା-ପତ୍ର ସରକାରଙ୍କ ମହତ ରଖିଲା । ସରଦାର ପଟେଲଙ୍କ ଚରମ ପତ୍ରରେ (ଅଲ୍‌ଟିମେଟମ୍‌ରେ) ଯେଉଁ ଯାଞ୍ଚ-କମିଟି ନିଯୁକ୍ତ କରିବାର କଥା ଥିଲା, ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ଘୋଷଣା-ପତ୍ର ସେ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ସହଜ କରି ଦେଲା । ଅଳ୍ପଦିନ ପରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କୁ ଜେଲରୁ ଖଲାସ କରି ଦିଆଗଲା । ଜମି ଫେରସ୍ତ ମିଳିଲା । ବରଖାସ୍ତ ହୋଇଥିବା ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀମାନେ ନିଯୁକ୍ତି ପାଇଲେ । ଯାଞ୍ଚ କାମ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ବ୍ରୁମ୍‌ଫିଲ୍‌ଡ ସାହେବ ଓ ମ୍ୟାକ୍‌ସ ଓ୍ୱେଲ୍‌ ସାହେବ ଏହି ଖଜଣା ବଢ଼େଇବା ଓ ରାଜସ୍ୱ ବିଭାଗ କର୍ମଚାରୀଙ୍କର କାମକୁ ସମାଲୋଚନା କରି ଆନ୍ଦୋଳନକାରୀଙ୍କ ସହଯୋଗ ବୃତ୍ତିକୁ ପ୍ରଶଂସା କଲେ । ଶତକଡ଼ା ବାଇଶି ଟଙ୍କା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଶତକଡ଼ା ୫।୭ ଟଙ୍କା ଖଜଣା ବଢ଼ାଇବା ପାଇଁ ସେମାନେ ସୁପାରିଶ କଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଏ ନିଷ୍ପତ୍ତିରେ ସମସ୍ତେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ ନାହିଁ ସତ୍ୟ, ମାତ୍ର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଯାଞ୍ଚ କମିଟି ନିଯୁକ୍ତ ହେବା ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ରକ୍ଷା ହେଲା ।

୪୩

(୧) ସବିନୟ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ

(୧୯୩୦)

ରାବୀ ନଦୀ କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ଲାହୋରଠାରେ ୧୯୨୯ ମସିହା ଡ଼ିସେମ୍ବର ଏକତ୍ରିଶ ତାରିଖ ମଧ୍ୟ ରାତ୍ରିରେ ବସିଥିବା କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନରେ ପୂର୍ଣ୍ଣସ୍ୱରାଜ ଆମର ଲକ୍ଷ୍ୟ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରାଗଲା । ୧୯୩୦ ମସିହା ଜାନୁୟାରୀ ଛବିଶ ତାରିଖଟି ସମଗ୍ର ଭାରତରେ

ସ୍ୱାଧୀନତା ଦିବସ ରୂପେ ପାଳିତ ହେଲା । ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସୈନିକମାନେ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ସକାଶେ ଲଢ଼ିବା ପାଇଁ ଶପଥ ଗ୍ରହଣ କଲେ ।

ଲବଣ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ

ଫେବୃଆରି ୧୯୩୦ ମସିହାରେ ସାବରମତୀଠାରେ କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟକାରିଣୀ ସମିତିର ବୈଠକ ବସିଲା । ତିନିଦିନ କାଳ ବୈଠକ ବସିଲା ପରେ ସବିନୟ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗୃହୀତ ହେଲା । ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବ ଅନୁସାରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଓ ତାଙ୍କର ବିଶ୍ୱସ୍ତ ସାଥୀମାନଙ୍କୁ ସବିନୟ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଅନୁମତି ଦିଆଗଲା । କିଛିଦିନ ଉତ୍ତାରୁ ଅହମଦାବାଦରେ ନିଖିଳଭାରତ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ବୈଠକରେ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀଙ୍କୁ ସବିନୟ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚଳାଇବା ପାଇଁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଧିକାର ଦିଆଗଲା । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ନିଜର ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ସହିତ ମୁଖ୍ୟତଃ ଲବଣ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କରିବାର ପଦ୍ଧତି, ଲୁଣ ତିଆରି କରିବା ବିଧି, ବହିଁଯାଇ ପଡ଼ିଥିବା ଲୁଣ ସଂଗ୍ରହ କରିବା, ଲୁଣ ଗୋଲା ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ ଚଳାଇବା, ଆଦି ବିଷୟରେ ପରାମର୍ଶ କଲେ । ଫେବୃଆରି ଚଉଦ ତାରିଖରୁ ଲବଣ ଆଇନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରଚାର ଆରମ୍ଭ କରି ଦିଆଯାଇଥିଲା ।

ଲବଣ ଆଇନ୍‌ର ଇତିହାସ ଭାରତର ଆର୍ଥିକ ଶୋଷଣର ଏକ ଶୋଚନୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ । ୧୮୩୬ ମସିହାରେ ଗୋଟିଏ ଲବଣ କମିଶନ ନିଯୁକ୍ତ କରାଯାଇଥିଲା । ଏହି କମିଶନ ବିଲାତୀ ଲୁଣ ବେପାରର ଉନ୍ନତି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଭାରତବର୍ଷର ଲୁଣ ଉପରେ ଟିକସ ବସାଇବା ପାଇଁ ସୁପାରିଶ କରିଥିଲେ । ଇଂଲ୍ୟାଣ୍ଡର ଲିଭରପୁଲ୍‌ରୁ ଖାଲି ଜାହାଜ ଭାରତର ବନ୍ଦରମାନଙ୍କୁ ଆସୁଥିଲା । ଜାହାଜରେ କିଛି ବୋଝେଇ ମାଲ ନ ଥିଲେ ଅଶାନ୍ତ ସମୁଦ୍ରରେ ଜାହାଜ ଚଳାଇବା ସେତେବେଳେ କଷ୍ଟକର ହେଉଥିଲା । କିଛିଦିନ ଯାଏ ଲଣ୍ଡନର ସମୁଦ୍ରକୂଳ ବାଲି ଏ ଜାହାଜରେ ବୋଝେଇ ହୋଇ ଆସିଲା । ସେହି ବାଲିରେ କଲିକତାର ଫିରିଙ୍ଗୀ ସଡ଼କ ତିଆରି ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏ ବାଲି ବୋହିବାରେ କିଛି ଆର୍ଥିକ ଲାଭ ହେଉ ନ ଥିଲା । ଅମଳତନ୍ତ୍ର ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ସେ ଖାଲି ଜାହାଜମାନଙ୍କରେ ଏପରି ଜିନିଷ ପଠାଇବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ, ଯଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କର କିଛି ଆର୍ଥିକ ଲାଭ ହେବ ।

ଭାରତବର୍ଷରୁ ସେତେବେଳେ ଯେତେ ଜିନିଷ ବାହାରୁ ଆମଦାନୀ ହେଉଥିଲା, ତାହା ଅନୁସାରେ ଢେର ବେଶୀ ଜିନିଷ ବାହାରକୁ ରପ୍ତାନୀ ହୋଇ ଯାଉଥିଲା । କଞ୍ଚାମାଲ ଓ ଖାଦ୍ୟପଦାର୍ଥ ହିଁ ବେଶୀ ପରିମାଣରେ ରପ୍ତାନୀ ହେଉଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ଜାହାଜରେ ବେଶୀ ସ୍ଥାନ ଲୋଡ଼ା ହେଉଥିଲା । ଭାରତକୁ ବାହାରୁ ଯେତେ ଜିନିଷ ଆସୁଥିଲା, ତାହାର ପାଞ୍ଚଗୁଣ ଜିନିଷ ବାହାରକୁ ରପ୍ତାନୀ ହେଉଥିଲା ।

ଫଳରେ ଭାରତରୁ ଜିନିଷ ନେଇ ଯିବା ପାଇଁ ଜିନିଷ ଆଣିଥିବା ବୋଝେଇ ଜାହାଜର ପାଞ୍ଚଗୁଣ ଅଧିକ ଖାଲି ଜାହାଜ ଭାରତକୁ ଆସୁଥିଲା । ଅର୍ଥାତ୍ ଭାରତଗାମୀ ଜାହାଜଗୁଡ଼ାକ

ଖାଲି ଆସୁଥିଲା । ଭାରତକୁ ଆସିଥିବା ଜାହାଜ ମଧ୍ୟରୁ ଶତକଡ଼ା ବାସ୍ତରୀ ଭାଗ ଜାହାଜ ଥିଲା ଇଂରେଜମାନଙ୍କର । ଇଂରେଜ ବେପାରୀମାନେ ଭାବିଲେ ଯେ ଜାହାଜକୁ ବୋଝେଇ କରି ପଠାଇବାକୁ ହେଲେ ବିଲାତ ତିଆରି ଲୁଣ ସବୁଠୁ ଭଲ ବୋଝେଇ ମାଲ ହୋଇପାରିବ । ଲୁଣ ଛଡ଼ା ରଦ୍ଦି ଖବର କାଗଜ ଓ ଚିନାମାଟିର ଭଙ୍ଗା ବାସନ ମଧ୍ୟ ବୋଝେଇ ହେଉଥିଲା । ଏହିରୂପେ ଭାରତୀୟ ଲବଣ ଶିଳ୍ପ ଲୋପ ପାଇବାକୁ ବସିଲା । ଲୁଣ ଗୋଟିଏ ଏପରି ଜିନିଷ ଯେ ସବୁଠାରୁ ଗରିବ ଲୋକର ସୁଦ୍ଧା ଦରକାର ହୁଏ । ସେଥିପାଇଁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଲୋକ-ମାନଙ୍କର ସଂବେଦନକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିବା ପାଇଁ ଲବଣ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କରିବାକୁ ବାଛିଲେ ।

ସାବରମତୀ ବୈଠକ ପରେ ଭାରତର ବାୟୁମଣ୍ଡଳରେ ବିଲାତି ଲୁଣ ପ୍ରତି ଘୋର ଅସନ୍ତୋଷଭାବ ଖେଳିଗଲା । ଲୁଣ ବେପାରରେ ଲାଭ ଅଛି କି ନାହିଁ ଜାଣିବାକୁ ଲୋକେ ଉତ୍ସୁକ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀମାନେ ସମୁଦ୍ର ପାଣିରେ ଲୁଣ ତିଆରି କଲେ ମଜୁରି, ଜାଳ ଆଦି ଖରଚକୁ ମିଶାଇ ଲୁଣ ଟିକସ ଠାରୁ ତିନିଗୁଣ ଅଧିକ ଖରଚ ପଡ଼ିଯିବ ବୋଲି ବୁଝାଇ ଦେଲେ । ଲୁଣ ଟିକସ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲଢ଼େଇଟା ଯେ ଆର୍ଥିକ ଲାଭକ୍ଷତିର ହିସାବ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ନୁହେଁ, ଏହା ପଛରେ ନୈତିକ ବିଚାର ରହିଛି, ତାହା ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀମାନେ ବୁଝିପାରିଲେ ନାହିଁ ।

ଲବଣ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ପାଇଁ ଯେଉଁ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିଲା, ସେଥିରେ ସ୍ଥିର ହୋଇଥିଲା ଯେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ କୌଣସି ଲୁଣ ତିଆରି ହେଉଥିବା ସ୍ଥାନକୁ ଯାଇ ଲୁଣ ସଂଗ୍ରହ କରିବେ । ଆଉ କେହି ଲୁଣ ଛୁଇଁବେ ନାହିଁ, ସେମାନେ କେବଳ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହିବେ ।

ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ଯାତ୍ରା ପାଇଁ କେବଳ ସାବରମତୀ ଆଶ୍ରମବାସୀଙ୍କୁ ହିଁ ବାଛିଲେ । ଉଆର୍ଦ୍ଧା ଆଶ୍ରମର କର୍ମୀମାନଙ୍କୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହିବା ପାଇଁ ଓ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଗିରଫ ହେବାଯାଏ ଅପେକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଆଦେଶ ଦିଆଗଲା । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଗିରଫ ହେବା ପରେ ଏହି ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ-ମାନଙ୍କୁ ନିଜ ବୁଦ୍ଧି ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦିଆଯାଇଥିଲା ।

ଏ ଆନ୍ଦୋଳନ ସମଗ୍ର ଦେଶରେ ବ୍ୟାପିଯିବ ଓ ଏହାଦ୍ୱାରା ଜନ-ଜାଗରଣ ଦେଖା ଦେବ ବୋଲି ଗାନ୍ଧୀଜୀ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ । ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ଶେଷ ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିଦେବ; ଭାରତର ଲୋକଙ୍କର ଜୟ ହେବ ଅଥବା ସର୍ବନାଶ ହେବ ବୋଲି ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଭାବୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ପରାଜୟର କୌଣସି ଆଶଙ୍କା ନ ଥିଲା । କାରଣ ଅହିଂସ ଭାରତ କେବେହେଲେ ଇଂରେଜଙ୍କ ଅନିଷ୍ଟ ଚିନ୍ତା କରି ନ ଥିଲା । ତେଣୁ ଇଂରେଜମାନେ ଭାରତବର୍ଷକୁ କଦାପି ପଦଦଳିତ କରି ପାରି ନ ଥାନ୍ତେ ।

ଗାନ୍ଧୀଜୀ ସାବରମତୀ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ-ଆଶ୍ରମରୁ ୧୯୩୦ ମାର୍ଚ୍ଚ ଦୁଇ ତାରିଖ ଦିନ ବଡ଼ଲାଟ ଲର୍ଡ ଆରୱିନଙ୍କ ନିକଟକୁ ଖଣ୍ଡିଏ ପତ୍ର ଲେଖି ପଠାଇଲେ । ସେହି ଚିଠିରେ

ସେ ସବିନୟ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟର କାରଣ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିଶଦଭାବରେ ଆଲୋଚନା କରିଥିଲେ । ସେହି ଚିଠିର ଗୋଟିଏ ଅଂଶରେ ଲେଖାଥିଲା—"ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ସବୁଠାରୁ ଗରିବ ଲୋକର କଲ୍ୟାଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କରାଯାଇ ଥାଏ । ସେଥିପାଇଁ ସେହି ଅନ୍ୟାୟ ବିରୁଦ୍ଧରେ ହିଁ ଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ କରାଯିବ । ଆମେ ଯେ ଏତେ ଦୀର୍ଘ କାଳ ଧରି ଏହି ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଏକଚାଟିଆ ଲୁଣ କାରବାରକୁ ବରଦାସ୍ତ କଲୁ, ଏହାହିଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ବିଷୟ । ମୁଁ ଜାଣେ ଯେ ଆପଣ ମୋତେ ଗିରଫ କରି ମୋ ଉଦ୍ୟମକୁ ବିଫଳ କରି ଦେଇ ପାରନ୍ତି । ସେଭଳି ପରିସ୍ଥିତିରେ ମୋ ପଛକୁ ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ବ୍ୟବସ୍ଥିତ ଭାବରେ ଏ କାମକୁ ତୁଲାଇବା ପାଇଁ ତିଆର ହୋଇଯିବେ । ଲବଣ-ଆଇନ ଭଳି ଘୃଣ୍ୟ ଆଇନ ଆଦୌ ପାଶ୍ ହେବା ବା ଗଢ଼ାହେବା ଉଚିତ ନ ଥିଲା । ସେହି ଆଇନକୁ ଭାଙ୍ଗିବା ଯୋଗୁଁ ଯେଉଁ ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯିବ, ଲୋକେ ସେ ଦଣ୍ଡକୁ ଆନନ୍ଦରେ ବରଦାସ୍ତ କରିବେ ବୋଲି ମୁଁ ଆଶା କରୁଛି ।"

ଗାନ୍ଧୀଜୀ ରେଜିନାଲ୍ଡ୍ ରେନାଲ୍ଡ୍ ନାମକ ଜଣେ ଇଂରେଜ ଯୁବକଙ୍କ ହାତରେ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କ ନିକଟକୁ ଏ ଚିଠି ପଠାଇଥିଲେ । ଏହି ପତ୍ରର ଜବାବରେ ବଡ଼ଲାଟ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରି ଜଣାଇଲେ ଯେ ମିଷ୍ଟର ଗାନ୍ଧୀ ଯେଉଁ କାମ କରିବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି, ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଶାନ୍ତି-ଶୃଙ୍ଖଳା ନିଶ୍ଚିତରୂପେ ବ୍ୟାହତ ହେବ ।

ଏହାର ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ଦେଇ ଗାନ୍ଧୀଜୀ କହିଲେ ଯେ, "ମୁଁ ହାତ ପତେଇ ରୁଟି ମାଗିଥିଲି । ମୋତେ ପଥର ମିଳିଲା । ଇଂରେଜ ଜାତି କେବଳ ଶାସ୍ତିରେ ବଳରେ ବିଶ୍ୱାସୀ, ସେଥିପାଇଁ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କ ଉତ୍ତରରେ ମୁଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହେଉ ନାହିଁ । ଆମ ଅଦୃଷ୍ଟରେ ଜେଲଖାନାର ଶାନ୍ତି ହିଁ ଏକମାତ୍ର ଶାନ୍ତି । ସମଗ୍ର ଭାରତବର୍ଷ ଗୋଟାଏ ବିଶାଳ କାରାଗାର । ମୁଁ ଇଂରେଜ ସରକାରର ଏହି ଆଇନ୍‌କୁ ମାନିବାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରୁଛି ଏବଂ ଜୋର ଜବରଦସ୍ତି କରି ଯେଉଁ ଶାନ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯାଇଛି, ଅଶୁଭ ଏକଘେୟା ଶାନ୍ତିକୁ ଭାଙ୍ଗିବା ମୋର ପବିତ୍ର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ମଣୁଛି । ଏ ଶାନ୍ତି ରାଷ୍ଟ୍ରର ଗଳାରୁଦ୍ଧ କରି ଦେଇଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ତା' ହୃଦୟର ଆର୍ତ୍ତନାଦ ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ଉଚିତ ।"

ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଯୁଦ୍ଧଯାତ୍ରାର ଆୟୋଜନ ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଲେ । ସେ ଆଶ୍ରମ ଓ ଗୁଜୁରାଟ ବିଦ୍ୟାପୀଠରୁ ଅଶୀଅଶୀ (୭୯) ଜଣ ସାଥୀ ବାଛିଲେ । ସେମାନେ ଦୁଇଶହ ମାଇଲ୍ ବାଟ ଚାଲି ଦାଣ୍ଡି ସମୁଦ୍ର କୂଳକୁ ଯିବା କଥା । ବାଟରେ ଯେତେ ଗାଁ ପଡ଼ିଲା, ସେ ଗ୍ରାମବାସୀ-ମାନଙ୍କୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଙ୍କ ପାଇଁ ସାଦାସିଧା ଖାଇବା ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ନିମନ୍ତେ ଅନୁରୋଧ କଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ଯାତ୍ରାପଥରେ ଥିବା ଗାଁଗୁଡ଼ିକରେ ଜାଗରଣ ଆଣିଦେବା ପାଇଁ ସର୍ଦ୍ଦାର ପଟେଲ ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ଗସ୍ତକଲେ । ସେ ରାସ୍ ନାମକ ଗାଁରେ ଥିବାବେଳେ ସରକାର ତାଙ୍କୁ ଗିରଫ କରି ଅଗ୍ରିମ କାରାଦଣ୍ଡ ଦେଲେ । ତାଙ୍କ ଗିରଫରେ ତୀବ୍ର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ସାବରମତୀ ନଦୀବାଲିରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ଅହମଦାବାଦର ପଚସ୍ତରିହଜାର ନରନାରୀ ସେମାନଙ୍କ ସର୍ଦ୍ଦାରଙ୍କ ପଥରେ ଅନୁଗମନ କରି ସ୍ୱାଧୀନତା ହାସଲ କରିବା ପାଇଁ

ସଙ୍କଳ୍ପବଦ୍ଧ ହେଲେ । ସତ୍ୟ ଓ ଅହିଂସା ଜରିଆରେ ହିଁ ଭାରତର ଉଦ୍ଧାର ହେବ ବୋଲି ସେମାନେ ଘୋଷଣା କଲେ ଓ ସ୍ୱାଧୀନତା ହାସଲ ନ କରିବା ଯାଏ ନିଜେ ସ୍ଥିର ହୋଇ ରହିବେ ନାହିଁ କି ସରକାରକୁ ସ୍ଥିର ହେବାକୁ ଦେବେନାହିଁ ବୋଲି ଶପଥ କଲେ ।

୧୯୩୦ ମସିହା ମାର୍ଚ୍ଚ ବାର ତାରିଖ ଦିନ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ତାଙ୍କର ଅଣାଅଶୀ ଜଣ ସାଥିଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ଧରି ଐତିହାସିକ ଦାଣ୍ଡି-ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଏହି ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ ହେବା ମାତ୍ରେ ତିନିଶହ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀ ଚାକିରିରୁ ଇସ୍ତଫା ଦେଇ ଦେଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ସବିନୟ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ସମାଚାର ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଗତିରେ ଚାରିଆଡ଼େ ପ୍ରଚାରିତ ହୋଇଗଲା । ପୃଥିବୀର ସବୁ ସଭ୍ୟ ଓ ଶିକ୍ଷିତ ଦେଶର ଲୋକେ ମନ୍ତବ୍ୟ କଲେ ଯେ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଭାରତବର୍ଷ ଅହିଂସ ବିପ୍ଳବର ପତାକା ଉଡ଼େଇ ଦେଲା ।

ମାର୍ଚ୍ଚ ୨୧, ୧୯୩୦ରେ ଅହମଦାବାଦଠାରେ ନିଖିଳ ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ବୈଠକ ବସି କାର୍ଯ୍ୟକାରିଣୀ ସମିତିର ପୂର୍ବ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମର୍ଥନ ଜଣାଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଲବଣ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ଖଟାଇବା ପାଇଁ ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ ନିବେଦନ କଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଦାଣ୍ଡୀ ଉପକୂଳରେ ପହଞ୍ଚି ଲୁଣ ମାରିବା ପୂର୍ବରୁ ଦେଶରେ ଅନ୍ୟତ୍ର ସବିନୟ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ନ କରିବା ପାଇଁ ସତର୍କ କରି ଦିଆଗଲା ।

ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ଅନୁମତି କ୍ରମେ ସମଗ୍ର ଦେଶପାଇଁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ-ପ୍ରତିଜ୍ଞା-ପତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଗଲା :—

୧ । ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସ ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ହାସଲ କରିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ସବିନୟ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିଛନ୍ତି ମୁଁ ସେଥିରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ଚାହେଁ ।

୨ । ମୁଁ କଂଗ୍ରେସର ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ ଉପାୟରେ ଭାରତବର୍ଷକୁ ସ୍ୱାଧୀନ କରିବାର ଲକ୍ଷ୍ୟକୁ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି ।

୩ । ମୁଁ ଜେଲ ଯିବାପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଓ ସମ୍ମତ ଅଛି । ଏ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଆଉ ଯାହା ଯାହା ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ଓ ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯିବ, ତାହାକୁ ମୁଁ ଆନନ୍ଦରେ ସହିବ ।

୪ । ଜେଲରେ ଥିବାବେଳେ ମୁଁ କଂଗ୍ରେସ ପାଣ୍ଠିରୁ ନିଜ ପରିବାରର ନିର୍ବାହ ପାଇଁ କୌଣସି ଆର୍ଥିକ ସାହାଯ୍ୟ ମାଗିବି ନାହିଁ ।

୫ । ଆନ୍ଦୋଳନର ପରିଚାଳକମାନଙ୍କ ଆଦେଶକୁ ମୁଁ ନିର୍ବିବାଦରେ ମାନି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ ।

'ମୁଁ ଗିରଫ ହେଲେ' ଶିରୋନାମାରେ ଗୋଟିଏ ଲେଖା ଲେଖି ସେ ଧରା ହୋଇଗଲେ ଲୋକେ କେଉଁପ୍ରକାରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚଳାଇବେ ତାହା ସୂଚେଇ ଦେଲେ ।

ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ଐତିହାସିକ ଦାଣ୍ଡୀଯାତ୍ରାର ଦୃଶ୍ୟ ଭାରତବର୍ଷର ନବଜାଗରଣର ପ୍ରତୀକ ହୋଇରହିଲା । ହାତରେ ଖଣ୍ଡିଏ ବାଡ଼ି ଧରି ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଦୃଢ଼ ଅଥଚ ଦ୍ରୁତ

ପଦକ୍ଷେପରେ ଆଗେ ଆଗେ ଚାଲୁଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପଛରେ ତାଙ୍କର ଅନୁଗାମୀମାନେ ଧାଡ଼ିବାନ୍ଧି ଚାଲିଥାନ୍ତି । ସଡ଼କର ଦୁଇ ପାଖରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଲୋକେ ଏହି ଯାତ୍ରୀଙ୍କୁ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରିବା-ପାଇଁ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି । ଏହିପରି ଚାଲି ଚାଲି ଏପ୍ରିଲ ପାଞ୍ଚ ତାରିଖରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଦାଣ୍ଡୀରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଶ୍ରୀମତୀ ସରୋଜିନୀ ନାଇଡ଼ୁ ତାଙ୍କୁ ସେଠାରେ ସ୍ୱାଗତ କରିବାପାଇଁ ପହଞ୍ଚି ଯାଇଥିଲେ ।

ଏପ୍ରିଲ ଛଅ ତାରିଖ ଦିନ ପ୍ରାତଃ ପ୍ରାର୍ଥନା ପରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଓ ତାଙ୍କର ସାଥୀମାନେ ସମୁଦ୍ର କୂଳରୁ ଲୁଣ ସଂଗ୍ରହ କରି ଲବଣ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କରିବାକୁ ବାହାରିଲେ । ଲବଣ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କରି ସାରିବା ପରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଗୋଟିଏ ବିବୃତି ଦେଇ ଏପ୍ରିଲ ଛଅ ତାରିଖରୁ ଏପ୍ରିଲ ତେର ତାରିଖ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସପ୍ତାହ ଶେଷ ହେବାଯାଏ ଲୁଣ ଟିକସ୍ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ଚଳାଇବା ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କଲେ । ଆତଙ୍କ ଓ ଦମନ ନୀତି ବଳରେ ଏ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ମାଡ଼ି ମକଚି ନ ଦେବାପାଇଁ ସେ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରଙ୍କୁ ସତର୍କ କରିଦେଲେ । ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ସହିତ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଲୁଣ ରନ୍ଧା ହାଣ୍ଡିକୁ ରକ୍ଷା କରିବାପାଇଁ ଠିଆ ହୋଇ ଛିଡ଼ା ହେବାକୁ ସେ ଅନୁରୋଧ କଲେ ।

ଲବଣ-ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଦେଶରେ ଏକ ଅପୂର୍ବ ଜାଗରଣ ଆଣି ଦେଲା । ଦେଶର ସବୁ ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକେ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ବାହାର କରି ଲୁଣ ରାନ୍ଧି ଲୁଣ ଆଇନ୍ ଭାଙ୍ଗିଲେ । କରାଚୀ, ପୁନା, ପାଟଣା, ପେଶାବର, କଲିକତା, ମାନ୍ଦ୍ରାଜ, ସୋଲାପୁର ଆଦିରେ ପୋଲିସ ହିଂସାତ୍ମକ ଉପାୟରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କୁ ଦବେଇ ଦେବାପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ବଡ଼ ବଡ଼ ସହରମାନଙ୍କରେ ସଭା ହେଲା । ପେଶାବର ଓ ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ ପୋଲିସ ପକ୍ଷରୁ ଗୁଳି ଚାଲିଲା ।

ଗାଁରେ ଥିବା ସବୁ ଖଜୁରି ଗଛ କାଟି ପକାଇବାକୁ ଗାନ୍ଧୀଜି ଲୋକଙ୍କୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ସୁରତରେ ପଞ୍ଚାୟତମାନଙ୍କୁ ତାଡ଼ି ପରିତ୍ୟାଗ କରିବା ପାଇଁ ସେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରାଇଲେ । ଗୁଜରାଟରେ ଖେଡ଼ା ଜିଲା ଏହି ଲଢ଼େଇର ପ୍ରଧାନ କେନ୍ଦ୍ର ହୋଇଗଲା ।

ଗାନ୍ଧୀଜୀ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କୁ ଆଉ ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି ଲେଖି ଜଣାଇଲେ ଯେ ସେ ଧରଶଣା ଓ ଛରସାଡ଼ା ଲୁଣ ଗୋଲା ଅଧିକାର କରିବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛନ୍ତି । ୧୯୩୦ ସସିହା ମଇ ପାଞ୍ଚ ତାରିଖ ରାତି ଗୋଟାଏ ଦଶମିନିଟ ବେଳେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ଗିରଫ କରାଗଲା । ସେ ୟରଓ୍ୱାଡ଼ା ଜେଲରେ ବନ୍ଦୀହେଲେ

ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ଗିରଫ ଦେଶରେ ତୀବ୍ର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ସୃଷ୍ଟି କଲା । ବମ୍ବେ, କଲିକତା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବଡ଼ ବଡ଼ ସହରରେ ପୁରାପୁରି ହରତାଳ ପାଳିତ ହେଲା । କଳକାରଖାନା ଓ ରେଲ୍‌ୱେର ଶ୍ରମିକମାନେ କାମ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ବାହାରି ଆସିଲେ । ବେପାରୀମାନେ ଦୋକାନ ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ । ଲୋକେ ସରକାରୀ ଉପାଧି ଫେରାଇ ଦେଲେ । ସୋଲାପୁର ଓ କଲିକତାର ଜନତା ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ ହିଂସାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାରୁ ପୋଲିସ ଅତି କ୍ରୂର ଭାବରେ ସେହି ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଦବେଇ ଦେଲେ ।

ଭାରତ ବାହାରେ ଅନ୍ତର୍ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ଗିରଫ୍‌ଦାରୀ କ୍ଷୋଭ ସୃଷ୍ଟି କଲା । ପାନାମା, ସୁମାତ୍ର, ନାଇରୋବୀର ପ୍ରବାସୀ ଭାରତୀୟମାନେ ହରତାଳ କଲେ । ଫ୍ରାନସ, ଜର୍ମାନୀ ଓ ଆମେରିକାରେ ମଧ୍ୟ ତୀବ୍ର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ହେଲା । ଆମେରିକାର ଏକଶହ ଦୁଇଜଣ ପାଦ୍ରୀ ବ୍ରିଟିଶ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ରାମ୍‌ସେ ମ୍ୟାକ୍‌ଡୋନାଲ୍‌ଡଙ୍କୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଓ ଭାରତବାସୀଙ୍କ ସହିତ ସନ୍ଧି କରିବା ପାଇଁ ତାରଯୋଗେ ଅନୁରୋଧ କଲେ ।

ଏଣେ ବଡ଼ଲାଟ ଦିଲ୍ଲୀରେ ବସି ଭାରତବର୍ଷର ରାଜନୈତିକ ଅବସ୍ଥା ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କରୁଥା'ନ୍ତି । ସାର ତେଜବାହାଦୁର ସାପ୍ରୁ, ସାର୍ ଚିମନ୍‌ଲାଲ ସୀତଲବାଦଙ୍କ ଭଳି ନରମପନ୍ଥୀ ନେତାମାନେ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କୁ ଭେଟି ଗୋଲଟେବୁଲ ବୈଠକ ଡାକି ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ଖଲାସ କରି ଓ ସରକାରୀ ଦମନନୀତି ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରି ମିଳାମିଶା କରିବା ପାଇଁ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥା'ନ୍ତି ।

ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଗିରଫ ହେବା ପରେ ଶ୍ରୀ ଅବବାସ୍ ତୟାବଜୀ ଲବଣ-ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ସେନାପତି ହେଲେ । ତାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଗିରଫ କରାଗଲା । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ଦଳଦଳ ହୋଇ ଯାଇ ଲୁଣ ଗୋଲା ଅଧିକାର କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ଚଳାଇଲେ । ମୁଖ୍ୟତଃ ଧରାସଣା, ବଡ଼ାଲା, ଶିରୋଡ଼ା, ସାନେକଟ୍ଟାର ଲୁଣ ଗୋଲା ଆଗରେ ଏ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଚାଲିଥିଲା । ପୋଲିସ ସେଠାରେ ଲାଠି ମାଡ଼ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଥରେ ଲାଠିମାଡ଼ରେ ଦୁଇଶହ ଅଣାନବେ ଜଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଆହତ ହୋଇଥିଲେ । ୧୯୩୧ ମସିହା ମାର୍ଚ୍ଚମାସ ସୁଦ୍ଧା ପଞ୍ଚାନବେ ହଜାରରୁ ଅଧିକ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଙ୍କୁ ଜେଲରେ ଭରତି କରାଯାଇଥିଲା । ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ଲାଠି ପ୍ରହାର ଖାଇଲେ । କେତେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ଖଜଣା ବନ୍ଦ ଆନ୍ଦୋଳନ ମଧ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା ।

ଶ୍ରୀ ତୟାବଜୀ ଗିରଫ ହେବା ପରେ ଶ୍ରୀମତୀ ସରୋଜିନୀ ନାଇଡୁ ଧରାସଣା ଲୁଣ ଗୋଲା ଦଖଲ କରିବା ପାଇଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କଲେ । ପୋଲିସ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ଲାଠି ମାଡ଼ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲା । ଏହି ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସମ୍ବନ୍ଧରେ 'ନ୍ୟୁ ଫ୍ରୀମ୍ୟାନ୍' ନାମକ ଖବର କାଗଜର ସମ୍ବାଦଦାତା ମିଷ୍ଟର୍ ୱେଭ୍ ମିଲର୍ ନିମ୍ନଲିଖିତ ବିବୃତି ଦେଇଥିଲେ—"ମୁଁ ବାଇଶଟି ଦେଶରେ ଅଠର ବର୍ଷ ହେଲା ସମ୍ବାଦଦାତା କାମ କରୁଛି । ଏହି ସମସ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ଅସଂଖ୍ୟ ଅତ୍ୟାଚାର, ଉପଦ୍ରବ, ହାଣକାଟ ଓ ବିଦ୍ରୋହ ଦେଖିଛି । କିନ୍ତୁ ଧରାସଣାରେ ମୁଁ ଯେଉଁ ଦୁଃଖଦାୟକ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିଲି, ତାହା କେବେହେଁ ଅନ୍ୟତ୍ର ଦେଖି ନାହିଁ । ବେଳେ ବେଳେ ସେ ଦୃଶ୍ୟ ଏତେ ଦୁଃଖଦାୟକ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ଯେ ତାହା ନ ଦେଖିବାପାଇଁ ମୋତେ ଆଖି ଫେରାଇ ନେବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ଅଦ୍‌ଭୁତ ଭାବରେ ଅନୁଶାସନ ରକ୍ଷା କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ଅହିଂସା-ଧର୍ମକୁ ଘୋରିକରି ପିଇଥିଲା ପରି ବୋଧ ହେଉଥିଲା ।

ଲଣ୍ଡନ୍‌ର "ଡେଲି ହେରାଲ୍‌ଡ୍" ଖବରକାଗଜର ପ୍ରତିନିଧି ଜର୍ଜ ସ୍ଲୋକାମ୍ବ ଏହି ଲୁଣ-ଗୋଲା ଦଖଲ-ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଜଣେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଦର୍ଶୀ ଥିଲେ । ସେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ସହିତ

ଜେଲ୍‌ରେ ଦେଖାକରି କଥାବାର୍ତ୍ତା କଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ଓ ଗୋଲ୍‌ଟେବୁଲ୍ ବୈଠକରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ଯେଉଁ ସର୍ତ୍ତ ଦେଇଥିଲେ, ସ୍ଲୋକମ୍ବ ସାହେବ ତାହା ସରକାରଙ୍କୁ ଜଣାଇଲେ । କିନ୍ତୁ ସରକାର ସେ ସର୍ତ୍ତଗୁଡ଼ିକ ମାନିବାକୁ ରାଜି ହେଲେ ନାହିଁ ।

ଆନ୍ଦୋଳନ ତୀବ୍ର ଗତିରେ ଚାଲିଲା । ପଣ୍ଡିତ ଜବାହରଲାଲ୍ ନେହରୁ ଓ ପଣ୍ଡିତ ମୋତିଲାଲ ନେହରୁଙ୍କୁ ଗିରଫ କରାଗଲା । ଆନ୍ଦୋଳନ ଲବଣ-ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଆବଦ୍ଧ ନ ରହି ବିଦେଶୀ-ବର୍ଜନ, ନିଶାନିବାରଣ, ଆଦି ଦିଗରେ ଆଗେଇ ଚାଲିଲା । ସରକାର କଂଗ୍ରେସକୁ ବେଆଇନ୍ ଘୋଷଣା କରିଦେଲେ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହକୁ ଦବେଇ ଦେବାପାଇଁ ସରକାର ନାନାପ୍ରକାର ଉତ୍ପୀଡ଼ନ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ସୋଲାପୁର୍‌ରେ ସାମରିକ ଶାସନ ପେଶାବରର ଗୁଳିକାଣ୍ଡ, ବମ୍ବେର ଲାଠିମାଡ଼, ଗୁଜରାଟର ଦମନନୀତି, ବୋରସାଦର ମହିଳାଙ୍କ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର ଆଦି ଚନ୍ଦ୍ରିଷରେ ପ୍ରଧାନ ।

ବୋରସାଦର ଚାଷୀମାନେ ଏହି ଦମନ ନୀତିର ପ୍ରତିବାଦ କରି ନିଜ ନିଜ ଗାଁ । ଗଣ୍ଡା ଘରଦ୍ୱାର ଛାଡ଼ି ବରୋଦା ଚାଲିଗଲେ । ସୀମାନ୍ତ ପ୍ରଦେଶର ଗଡ଼ୱାଲୀ ସୈନ୍ୟମାନେ ଗୋଟିଏ ସଭା ଉପରେ ଗୁଳି ଚଳାଇବାକୁ ମନା କରି ଦେବାରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଦଶବର୍ଷରୁ ଚଉଦବର୍ଷ ଯାଏ ଜେଲ-ଦଣ୍ଡ ଦିଆଗଲା ।

୧୯୩୧ ମସିହା ଜାନୁଆରୀ ଛବିଶ ତାରିଖ ବେଳକୁ ମିଳାମିଶା ପାଇଁ ଅନୁକୂଳ ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସରକାର ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଓ ତାଙ୍କର ସାଥୀମାନଙ୍କୁ ବିନାସର୍ତ୍ତରେ ଖଲାସ କରି ଦେବେ ବୋଲି ଏକ ବିଜ୍ଞପ୍ତି ପ୍ରକାଶ କଲେ । ମିଳାମିଶା ପାଇଁ ସପ୍ରୁ-ଜୟକରଙ୍କ ଉଦ୍ୟମରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଚାଲିଥାଏ ଓ ପୁଣି ତାହା ଭାଙ୍ଗି ଯାଉଥାଏ । ଏହାପରେ ଅନ୍ତଃରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସଂପର୍କ ବିଷୟରେ ସ୍ୟାଲ୍‌ଓ୍ୱାର୍କ୍ କଲେଜର ଅଧ୍ୟାପକ ମିଷ୍ଟର ହୋରେସ୍ ଜିଂ ଆଲେକ୍‌ଜାଣ୍ଡର ଏହି ମିଳାମିଶା କରାଇବା ପାଇଁ ତତ୍ପର ହେଲେ । ସେ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କୁ ଓ ବନ୍ଦୀ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କୁ ଭେଟିଲେ । ତାଙ୍କ କଥାରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟୟ ଜନ୍ମିଲା । ଏହିପରି ଭାବରେ ଗୋଲ୍‌ଟେବୁଲ୍ ବୈଠକ ପାଇଁ ପୂର୍ବପ୍ରସ୍ତୁତି ଚାଲିଲା ।

ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସ ପାଞ୍ଚତାରିଖ ଦିନ ଗାନ୍ଧୀ ଅର୍‌ଉଇନ୍ ସନ୍ଧି ସଂପାଦିତ ହେଲା । ସରକାର ଅର୍ଡିନାନ୍‌ସଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିନେଲେ । ଲୁଣ ଟିକସ କୋହଳ କରି ଦିଆଗଲା । ଏହିରୂପେ ଏହି ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ୧୨ ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୯୩୧ରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ୫ ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୯୩୧ରେ ସମାପ୍ତ ହେଲା ।

୪୪

(୨) ସବିନୟ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ

(୧୯୩୧-୧୯୩୨) ଦ୍ୱିତୀୟ ଚରଣ

ଡିସେମ୍ବର ୨୮ ତାରିଖ ୧୯୩୧ ମସିହାରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଗୋଲ ଟେବୁଲ ବୈଠକରେ ଯୋଗ ଦେଇ ସାରି ବମ୍ବେ ଫେରିଲେ । ସେ ଭାରତରେ ପାଦ ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ଭାରତର ରାଜନୈତିକ ଆକାଶରେ ସଂଘର୍ଷର ଘନଘଟା ଦେଖା ଦେଇଥିଲା । ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶ କଂଗ୍ରେସ ଖଜଣା ବନ୍ଦ ଆନ୍ଦୋଳନ କରିବା ପାଇଁ ଘୋଷଣା କରି ସାରିଥିଲେ । ସୀମାନ୍ତ ପ୍ରଦେଶ, ବଙ୍ଗଳା ଓ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଦମନମୂଳକ ଅର୍ଡ଼ିନାନ୍ସ ଜାରି ହୋଇ ସାରିଥିଲା । ଡ଼ିସେମ୍ବର ପଚିଶ ତାରିଖରେ ଅବ୍ଦୁଲ ଗଫୁର୍ ଖାଁ ସାହେବ ଓ ଆଉ କେତେକଙ୍କୁ ଗିରଫ୍ କରାଯାଇ ସାରିଥିଲା । ଏହାର ଏକ ସପ୍ତାହ ମଧ୍ୟରେ ହଜାର ହଜାର ଖୁଦାଇ ଖିଦ୍‌ମତ୍‌ଗାର (ସୀମାନ୍ତ ପ୍ରଦେଶର ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ)ଙ୍କୁ ଗିରଫ୍ କରାଗଲା । ପଣ୍ଡିତ ଜବାହରଲାଲ ନେହେରୁ ମଧ୍ୟ ଗିରଫ୍ ହେଲେ ।

ଡିସେମ୍ବର ଅଠେଇଶ ତାରିଖ ୧୯୩୧ରେ ବମ୍ବେର ଆଜାଦ୍ ମଇଦାନରେ ଯେଉଁ ବିରାଟ ସଭା ହୋଇଥିଲା, ସେ ସଭାରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଏହି ଗିରଫ୍‌ଦାରି କଥା ଉଲ୍ଲେଖ କରି କହିଲେ ଯେ "ମୁଁ ଏହି ଗିରଫ୍‌ଦାରିଗୁଡ଼ିକୁ ଆମ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ ବଡ଼ଲାଟ ଲର୍ଡ଼ ଉଇଲିଂଡନ୍‌ଙ୍କର ଆମକୁ (ବଡ଼ଦିନର) ଉପହାର ବୋଲି ମୁଁ ଭାବୁଛି । ବଡ଼ଦିନ ଉପଲକ୍ଷେ ଅଭିନନ୍ଦନ ଓ ଉପହାର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନର ପୁଣି ଚଳଣି ଥାଏ ତ !

ଡିସେମ୍ବର ଅଣତିରିଶ ତାରିଖ ଦିନ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ କରିବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରି ତାର କଲେ । କିନ୍ତୁ ବଡ଼ଲାଟ ରାଜନୈତିକ ପରିସ୍ଥିତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବାକୁ ମନା କରି ଦେଲେ ।

ଡିସେମ୍ବର ଏକତିରିଶ ତାରିଖ ଦିନ କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିବା ପାଇଁ ପୁନର୍ବାର ଅଧିକାର ଦେଲେ । ୧୯୩୨ ମସିହା ଜାନୁଆରୀ ତିନି ତାରିଖ ଦିନ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କୁ ପୁଣିଥରେ ତାର କଲେ । କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସମିତି ଦେଶ-ବାସୀଙ୍କୁ କଡ଼ା ଶୃଙ୍ଖଳାର ସହିତ ସବିନୟ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଡ଼ାକରା ଦେଲେ ଏବଂ ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ୱାଧୀନ ଦେଶର ସରକାର ଓ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନର କ୍ରମବିକାଶକୁ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କରିବା ପାଇଁ ନିବେଦନ କଲେ ।

ଜାନୁଆରୀ ଚାରି ତାରିଖ ଦିନ ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ ଆକ୍ରମଣ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । କଂଗ୍ରେସ ଉପରେ ନିଷେଧାଜ୍ଞା ଜାରି ହୋଇଗଲା । ମୁଖ୍ୟ ମୁଖ୍ୟ କଂଗ୍ରେସ ନେତାମାନଙ୍କୁ ଗିରଫ୍ କରାଗଲା । ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ରାତି ତିନଟା ବେଳେ ଗିରଫ୍ କରି ୟେରଓ୍ୱାଡ଼ା ଜେଲରେ ବନ୍ଦୀ କରାଗଲା । ସର୍ବଶ୍ରୀ ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷ, ବଲ୍ଲଭ ଭାଇ ପଟେଲ, ଡକ୍ଟର ଆନସାରି

ପ୍ରଭୃତି ଗିରଫ୍ ହୋଇଗଲେ । ତାହା ପରେ ପରେ ବିଭିନ୍ନ ଜାତୀୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଓ ଜାତୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ଆଶ୍ରମଗୁଡ଼ିକ ବେଆଇନ୍ ଘୋଷିତ ହେଲା ଓ ସେହି ସଂସ୍ଥାମାନଙ୍କର ସମ୍ପତ୍ତି ବାଜ୍ୟାପ୍ତି କରାଗଲା । ଏଣେ ଦେଶରେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଲବଣ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ, ବିଦେଶୀବସ୍ତ୍ର-ବର୍ଜନ, ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆପତ୍ତିଜନକ ଲେଖା, ପ୍ରଚାର ଆଦି କାମ ଖୁବ୍ ଜୋରସୋରରେ ଚାଲିଲା । ପୋଲିସ୍ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀଙ୍କ ଉପରେ ଲାଠିମାଡ଼, ସାମୂହିକ ଜୋରିମାନା, ମନମୁଖୀ ଗୁଳିଚାଳନା ଆଦି ଦମନନୀତି ଚଳାଇଲେ । ସୀମାନ୍ତ ପ୍ରଦେଶ ଉପରେ ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ ଅତ୍ୟାଚାର ହୋଇଥିଲା ।

ସଂପ୍ରଦାୟିକ ସମସ୍ୟା ଉପରେ ଯେତେବେଳେ ଖୁବ୍ ଜୋରସୋରରେ ଆଲୋଚନା ଚାଲିଲା, ଗାନ୍ଧୀଜୀ ମାର୍ଚ୍ଚ ଏଗାର ତାରିଖରେ ସାର ସାମୁଏଲ୍ ହୋଲ୍‌କୁ ଖଣ୍ଡିଏ ଚିଠି ଲେଖି ଜଣାଇ ଦେଲେ ଯେ ସରକାର ଯଦି ଅନୁନ୍ନତ ଜାତିଙ୍କ ପାଇଁ ଅଲଗା ନିର୍ବାଚନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଚଳାଇବାକୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିବେ ତେବେ ମୁଁ ଆମରଣ ଅନଶନ କରିବି । ଲଣ୍ଡନରେ ମଧ୍ୟ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ତାଙ୍କର ଏ ସଂକଳ୍ପ ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ ।

୧୯୩୨ ମସିହା ଏପ୍ରିଲ ମାସରେ ଦିଲ୍ଲୀରେ କଂଗ୍ରେସର ବାର୍ଷିକ ଅଧିବେଶନ ବସିଲା । ପୁଲିସର ସର୍ବପ୍ରକାର ସତର୍କତା ସତ୍ତ୍ୱେ ପାଞ୍ଚଶହ ପ୍ରତିନିଧି ଅଧିବେଶନରେ ଯୋଗଦେଲେ । ନିର୍ବାଚିତ ସଭାପତି ଶ୍ରୀ ମଦନମୋହନ ମାଲବୀୟ ବାଟରୁ ଗିରଫ୍ ହୋଇଗଲେ । ଦିଲ୍ଲୀର ଚାନ୍ଦନୀଚୌକଠାରେ ଏହି ଅଧିବେଶନ ହେଲା । ପୁଲିସ୍ ଭାବିଥିଲେ ଯେ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଅଧିବେଶନ ହେବ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରାଯାଇଛି, ତାହା ସେଠାରେ ନ ହୋଇ ଅନ୍ୟତ୍ର ହେବ । ତେଣୁ ପୋଲିସ ଦିଲ୍ଲୀ ସହରର ଏଣେ ତେଣେ ବୁଲି ଅଧିବେଶନ ସ୍ଥାନ ଖୋଜିବାରେ ଲାଗିଲେ, ଏଣେ ଚାନ୍ଦନୀଚୌକରେ ଅଧିବେଶନ ହୋଇଗଲା ।

୧୯୩୨ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ସତର ତାରିଖ ଦିନ ବ୍ରିଟିଶ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ରାମସେ ମ୍ୟାକ୍‌ଡୋନାଲଡ୍‌ଙ୍କର ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ନିର୍ଣ୍ଣୟ (କମ୍ୟୁନାଲ ଆଓ୍ୱାର୍ଡ଼) ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଦେଲେ ଯେ ସେ ସେପ୍‌ଟେମ୍ବର ମାସ କୋଡ଼ିଏ ତାରିଖରୁ ଉପବାସ ଆରମ୍ଭ କରିବେ । ସେପ୍‌ଟେମ୍ବର ନଅ ତାରିଖରୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଶେଷ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଜଣାଇ ଦେଲେ ।

ସେପ୍‌ଟେମ୍ବର ଉଣେଇଶ ତାରିଖ ଦିନ ସମଗ୍ର ଦେଶରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ସଭାମାନ କରାଯାଇ ଏହି କମ୍ୟୁନାଲ୍ ଆଓ୍ୱାର୍ଡ଼କୁ ରଦ୍ଦ କରିବାପାଇଁ ଦାବୀ କରାଗଲା । ସେପ୍‌ଟେମ୍ବର କୋଡ଼ିଏ ତାରିଖଟି ପ୍ରାର୍ଥନା ଓ ଉପବାସ-ଦିବସରୂପେ ପାଳିତ ହେବା ସ୍ଥିର ହେଲା । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଆମରଣ ଅନଶନ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଉପବାସବେଳେ କେବଳ ସୋଡ଼ା ଓ ଲୁଣ ମିଶା ପାଣି ପିଇବେ ବୋଲି ସେ ଜଣାଇ ଦେଲେ । ସେପ୍‌ଟେମ୍ବର ଚବିଶ ତାରିଖ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଭିନ୍ନ ଜାତିର ପ୍ରତିନିଧିମାନେ ଆପଣା ମଧ୍ୟରେ ଓ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା

ଚଳାଇଲେ । ତଥାକଥିତ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟମାନଙ୍କ ନମିତ୍ତ କୂଅ ଓ ମନ୍ଦିର ଉନ୍ମୁକ୍ତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ତଥାକଥିତ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଏହି ସମୟରୁ ହରିଜନ କୁହାଗଲା । ସେପ୍‌ଟେମ୍ବର ତେଇଶ ତାରିଖ ବେଲକୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଉଦ୍‌ବେଗଜନକ ଧାରଣ କଲା । ସୌକତଆଲିସାହେବ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କରିଦେବାପାଇଁ ଦାବୀ କଲେ । ସେପ୍‌ଟେମ୍ବର ଚବିଶ ତାରିଖ ଦିନ ହରିଜନ, ସବର୍ଣ୍ଣ ଓ କଂଗ୍ରେସର ପ୍ରତିନିଧିମାନେ ୟାରଓ୍ୱାଡ଼ା ଚୁକ୍ତିରେ ଦସ୍ତଖତ୍ କଲେ । ସର୍ବଶ୍ରୀ ଆମ୍ବେଦ୍‌କର, ଏମ୍: ସି: ରାଜା, ମଦନମୋହନ ମାଲବ୍ୟ, ରାଜଗୋପାଳାଚାରୀ, ଠକ୍‌କର ବାପା ପ୍ରମୁଖ ଏହି ଚୁକ୍ତି ସହିତ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଥିଲେ । ଏହି ଚୁକ୍ତି ଅନୁସାରେ ତଥାକଥିତ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ନିର୍ବାଚନ କଥାଟି ବାଦ ଦିଆଗଲା । ସରକାର ଏହି ଚୁକ୍ତିକୁ ସ୍ୱୀକାର କରି ତାଙ୍କର ନିର୍ଣ୍ଣୟ ଘୋଷଣା କଲାପରେ ଯାଇ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ସେପ୍‌ଟେମ୍ବର ଛବିଶ ତାରିଖ ଦିନ ଅନଶନ ତ୍ୟାଗ କଲେ । କିନ୍ତୁ ତତ୍ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସମୁଦାୟ ହିନ୍ଦୁ ସମାଜକୁ ଚେତାବନୀ ଦେଲେ ଯେ ହରିଜନମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଯେଉଁସବୁ ସାମାଜିକ ଓ ଧାର୍ମିକ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ରହିଛି, ତାହା ଉଠେଇ ନ ଦେଲେ ସେ ପୁନର୍ବାର ଉପବାସ କରିବେ । ଭାରତ ଓ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଏକା ସଙ୍ଗରେ ଘୋଷଣା ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା ଯେ ୟାରଓ୍ୱାଡ଼ା ସମାଧାନକୁ ସ୍ୱୀକାର କରାଗଲା ।

ଜେଲ୍‌ରେ ଉପବାସ କରିଥିବା ସମୟରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ହରିଜନ ସମସ୍ୟା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଦେଖା ସାକ୍ଷାତ୍ କରିବାପାଇଁ ଯେଉଁ ବିଶେଷ ସୁବିଧା ସରକାର ଦେଇଥିଲେ, ତାହା ରଦ୍ଦ୍ କରି ଦିଆଗଲା । ଶ୍ରୀ ଜୟକରଙ୍କୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ୍ କରିବାପାଇଁ ଅନୁମତି ମିଳିଲା ନାହିଁ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଏହି ନୀତିର ପ୍ରତିବାଦ କରି ସରକାରଙ୍କ ସହିତ ପତ୍ର ବ୍ୟବହାର ଚଳାଇବାରୁ ଏହି ନିଷେଧାଜ୍ଞା ପୁଣି ରଦ୍ଦ୍ ହେଲା । ଏହାପରେ ପୁଣି ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଗୁରୁବାୟୁର ମନ୍ଦିର ପ୍ରବେଶ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉପବାସ କରିପାରନ୍ତି ବୋଲି ବିବୃତି ଦେଲେ ।

ଜେଲ୍‌ରେ ଶ୍ରୀ ଆପ୍‌ପାସାହେବ ପଟବର୍ଦ୍ଧନ ପାଇଖାନା ସଫେଇ କାମ କରିବାପାଇଁ ଚାହିଁଥିଲେ । ଜେଲ୍ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ତାଙ୍କୁ ସେ କାମ ନ ଦେବାରୁ ସେ ଅନଶନ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ତାଙ୍କୁ ସହାନୁଭୂତି ଦେଖାଇ ଅନଶନ କରିଥିଲେ । ଶ୍ରୀ ପଟବର୍ଦ୍ଧନଙ୍କୁ ମେହେନ୍ତରର କାମ କରିବାକୁ ଅନୁମତି ଦିଆଯିବାରୁ ଉଭୟେ ଅନଶନ ଛାଡ଼ିଲେ ।

ଶ୍ରୀ କେଲପ୍‌ପନ ଗୁରୁବାୟୁର ମନ୍ଦିରରେ ହରିଜନମାନଙ୍କୁ ପ୍ରବେଶ ଅଧିକାର ଦେବା ପାଇଁ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ ଏବଂ ପ୍ରବେଶ ଅଧିକାର ନ ମିଳିଲେ ଉପବାସ କରିବେ ବୋଲି ବିବୃତି ଦେଇଥିଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ସହାନୁଭୂତି ଦେଖାଇ ଉପବାସ କରିବେ ବୋଲି ଜାନୁଆରୀ ପହିଲା (୧୯୩୩) ଦିନ ଜଣାଇ ଦେଲେ । ମନ୍ଦିର-ପ୍ରବେଶ ସପକ୍ଷରେ ପ୍ରବଳ ଜନମତ ପ୍ରକାଶ ପାଇବାରୁ ଆଉ ଉପବାସ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ ।

ଏହି ହରିଜନ ଆନ୍ଦୋଳନ ଯୋଗୁଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଗତି ଶିଥିଳ ହୋଇଗଲା । ସରକାରଙ୍କ ଦମନନୀତି ମଧ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ବ୍ୟାହତ କଲା । ଲୁଚଛପି ରହି ଆନ୍ଦୋଳନ ଚଳେଇ ହୋଇଆନ୍ତା । କିନ୍ତୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ନୀତିରେ ତାହା ନଷିଦ୍ଧ ଥିଲା ।

ସରକାର ଯେ ଜାନୁଆରୀ ଚାରି ତାରିଖ (୧୯୩୨) ଦିନ ଦମନନୀତି ଧରିଥିଲେ, ତାହା ସ୍ମରଣ କରିବାପାଇଁ ୧୯୩୩ ରେ ସେହି ତାରିଖରେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ସଭା କରା-ଯାଇଥିଲା । ପୁଣି ମାର୍ଚ୍ଚ ଏକତିରିଶ ତାରିଖକୁ କଂଗ୍ରେସର ବାର୍ଷିକ ଅଧିବେଶନ କଲିକତାରେ ବସିବା ସ୍ଥିର ହେଲା । କଂଗ୍ରେସ ତ ବେଆଇନ ଘୋଷିତ ହୋଇସାରିଥାଏ । ତେଣୁ ଅଧିବେଶନରେ ଯୋଗ ଦେବାପାଇଁ ଗଲା ବାଟରେ ସର୍ବଶ୍ରୀ ମଦନମୋହନ ମାଲବ୍ୟ, ମୋତିଲାଲ ନେହରୁ, ଡକ୍ଟର ସୈୟଦ ଅହମ୍ମଦ, ଅଣେ ପ୍ରଭୃତି ନେତାମାନେ ଗିରଫ୍ ହୋଇଗଲେ । ବହୁ ପ୍ରତିନିଧିଙ୍କୁ ଗିରଫ୍ କରାଗଲା । ତଥାପି ଏଗାରଶହ ପ୍ରତିନିଧି ଅଧିବେଶନରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ପୋଲିସ ଲାଠିମାଡ଼ରେ ବହୁଲୋକ ଆହତ ହେଲେ । ତଥାପି ଏହି ଅଧିବେଶନରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ହିଁ କଂଗ୍ରେସର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଏବଂ ତାହା ହାସଲ କରିବାପାଇଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଜାରି ରଖିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗୃହୀତ ହେଲା ।

ମଇ ଆଠ ତାରିଖ ୧୯୩୩ ରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଆତ୍ମଶୁଦ୍ଧି ପାଇଁ ଏକୋଇଶ ଦିନ ଉପବାସ କଲେ । ଉପବାସ ଆରମ୍ଭ ହେବା ଦିନ ସରକାର ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ଜେଲ୍‌ରୁ ଖଲାସ କରିଦେଲେ । ଜେଲ୍‌ରୁ ଖଲାସ ହେବା ମାତ୍ରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଦଶ ସପ୍ତାହ ପାଇଁ ସ୍ଥଗିତ ରଖିବା ନିମନ୍ତେ ଏକ ବିବୃତି ଦେଲେ । କଂଗ୍ରେସ ସଭାପତି ତାଙ୍କର ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଇତିମଧ୍ୟରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଆନ୍ଦୋଳନର ଗତିବିଧି ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲେ । ସେ ଦେଖିଲେ ଯେ ଦେଶବାସୀ ସରକାରଙ୍କ ଦମନନୀତି ଓ ଅର୍ଡିନାନ୍‌ସ ଯୋଗୁଁ ଭୟଭୀତ ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି, ସେଥିପାଇଁ ଲୁଚିଛପି ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ଚଳାଇବା ନୀତି ଧରୁଛନ୍ତି । ଏ ନୀତି ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ବିପରୀତ ଥିଲା । ଏଣେ ସରକାର ଏକ ବିଜ୍ଞପ୍ତି ଦ୍ୱାରା ଜଣାଇ ଦେଲେ ଯେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ଖଲାସ କରାଯାଇ ଥିଲେହେଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନକାରୀମାନଙ୍କ-ପ୍ରତି ସରକାରଙ୍କର ପୂର୍ବନୀତି ବଳବତ୍ତର ରହିବ ।

ଶ୍ରୀ ସୁଭାଷଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷ ଓ ଶ୍ରୀ ବିଠଲ ଭାଇ ପଟେଲ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସ୍ଥଗିତ ରଖିବା ପ୍ରସ୍ତାବ ଉପରେ ଯେଉଁ ବିବୃତି ଦେଇଥିଲେ ସେଥିରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନ ତୁରନ୍ତ ସ୍ଥଗିତ ରଖିବାଦ୍ୱାରା ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଆନ୍ଦୋଳନର ଅସଫଳତା ସ୍ୱୀକାର କଲେ ବୋଲି କୁହାଯାଇଥିଲା ।

ପୁଣି କଂଗ୍ରେସର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଆଉ ଛଅ ସପ୍ତାହ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସ୍ଥଗିତ ରଖିବା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ । ଜୁଲାଇ ବାର ତାରିଖ (୧୯୩୩)ରେ ଦେଶର ରାଜନୈତିକ ପରିସ୍ଥିତି ସମ୍ପର୍କରେ ବିଚାର କରିବାପାଇଁ କଂଗ୍ରେସର ଏ ଅନୈପଚାରିକ ବୈଠକ ପୁନାରେ ବସିଲା । ସେହି ବୈଠକରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ କଂଗ୍ରେସ ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରି ଆନ୍ଦୋଳନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସନ୍ଦେହ ଦୂର କଲେ । ଏହି ପୁନା ବୈଠକରେ ମିଳାମିଶା କରିବାପାଇଁ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କରିବାକୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ଅଧିକାର ଦିଆଗଲା । କିନ୍ତୁ ବଡ଼ଲାଟ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ସହିତ ଦେଖା କରିବାକୁ ରାଜି ହେଲେ ନାହିଁ । ଫଳରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

ଆନ୍ଦୋଳନ ଚଳାଇବା ଛଡ଼ା ଅଉ ଅନ୍ୟ ପନ୍ଥା ରହିଲା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସାମୂହିକ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବନ୍ଦ ରଖି ଯେଉଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିବାକୁ ତିଆର ଥିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିବାପାଇଁ ଅନୁମତି ଦିଆଗଲା ।

ଏହିରୂପେ ସବିନୟ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନର ଦ୍ୱିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହେଲା ।

୪୫

ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସବିନୟ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ (୧୯୩୩)

ଏକୋଇଶ ଦିନିଆ ଉପବାସ ପରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ସୁସ୍ଥ ବୋଧ କଲାରୁ ପୁନାରେ ଯେଉଁ ଅନୌପଚାରିକ କଂଗ୍ରେସ ବୈଠକ ଜୁଲାଇ ବାର ତାରିଖରୁ ଚଉଦ ତାରିଖ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବସିଲା, ସେଥିରେ ଭାରତବର୍ଷରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଦେଶରୁ ଶହେ ପଚିଶ ଜଣ ପ୍ରତିନିଧି ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ସେହି ବୈଠକରେ ଭାଷଣ ଦେଇ ଗାନ୍ଧୀଜୀ କହିଲେ ଯେ ତାଙ୍କର ଉପବାସ ଓ ଜେଲ ମୁକ୍ତି ଫଳରେ ଯେଉଁ ପରିସ୍ଥିତି ଉପୁଜିଛି, ସେହି ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିବା ପାଇଁ ଏହି ବୈଠକ ଡକାଯାଇଛି । ସେ ପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କୁ ଖୋଲା ଖୋଲି ଭାବରେ ନିଜ ନିଜ ବିଚାର ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ ।

ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ଭାଷଣ ପରେ ଯେଉଁମାନେ କଂଗ୍ରେସର ନୀତିରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିଲେ, ସେମାନେ ଭାଷଣ ଦେଲେ । ସତର ଜଣ ନେତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଶ୍ରୀ ସତ୍ୟମୂର୍ତ୍ତି ସମେତ ଅନେକ ନେତା ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ବନ୍ଦ କରି ଦେବା ସପକ୍ଷରେ ମତ ବ୍ୟକ୍ତ କଲେ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଦିନ ଶ୍ରୀ କୃପାଲାନୀ ପ୍ରମୁଖ ନେତାମାନେ ଆନ୍ଦୋଳନ ସ୍ଥଗିତ ରଖାଯିବା ବିରୁଦ୍ଧରେ କହିଲେ । ତୃତୀୟ ଦିନ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଅଶୀ ମିନିଟ କାଳ ଭାଷଣ ଦେଇ ପ୍ରତିନିଧି-ମାନଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନର ଜବାବ ଦେବା ସଂଗେ ସଂଗେ ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନିଜର ମନ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କଲେ । ସଭାରେ ସବିନୟ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିନେବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଆଗତ କରାଯାଇ ଥିଲା, ସେହି ପ୍ରସ୍ତାବଟି ପ୍ରତ୍ୟାହୃତ ହେଲା । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆରମ୍ଭ କରିବା ପ୍ରସ୍ତାବଟି ମଧ୍ୟ ନାକଚ ହୋଇଗଲା । କେବଳ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କ ସହିତ ବିନା ସର୍ତ୍ତରେ ସାକ୍ଷାତ କରି ସମ୍ମାନଜନକ ଭାବରେ ମିଳାମିଶା କରିବାର ବାଟ ଫିଟାଇବା ପାଇଁ ଅଧିକାର ଦିଆ ଯାଇ ଗୋଟିଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗୃହୀତ ହେଲା ।

ଦିଲ୍ଲୀ ଓ ଲଣ୍ଡନର ଅବଲାପୂର୍ତ୍ତି ଅଭିମୁଖ୍ୟ ଜୁଲାଇ ପନ୍ଦର ତାରିଖ ଦିନ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଲର୍ଡ ୱିଲିଂଡନ୍‌ଙ୍କୁ ଦେଖା କରିବା ପାଇଁ ତାରଯୋଗେ ଜଣାଇଲେ । ତାରରେ ସେ ଲେଖିଥିଲେ ଯେ ଶାନ୍ତିର ସମ୍ଭାବନା ଖୋଜି ବାହାର କରିବା ପାଇଁ ଦେଖା କରିବାକୁ ଚାହେଁ ।

ତାହାର ଉତ୍ତରରେ ପୁନା ବୈଠକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଖବରକାଗଜରେ ଯେଉଁ ରିପୋର୍ଟ ବାହାରିଥିଲା ସେ କଥା ଉଲ୍ଲେଖ କରି କଂଗ୍ରେସ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ପ୍ରତ୍ୟାହାର ନ କରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଡ଼ଲାଟ ଦେଖା କରିପାରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ଜଣାଇ ଦେଲେ । ବିଲାତର ହାଉସ୍ ଅଫ୍ କମନ୍ସରେ ମଧ୍ୟ ସାର୍ ସାମୁଏଲ୍ ହୋର୍ ଅନୁରୂପ ମନ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କଲେ ।

ଜୁଲାଇ ସତର ତାରିଖରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ତାର କଲେ, ସେଥିଲେ ବଡଲାଟ ଦେଖା ଦେବା ପାଇଁ ରାଜି ନ ହୋଇଥିବା କଥାରେ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରି ସେ ଲେଖିଥିଲେ ଯେ ସରକାର ଗୋଟାଏ ଅନୈପଚାରିକ ବୈଠକର ଗୁପ୍ତ ଆଲୋଚନାର ଆନୁମାନିକ ଖବର-କାଗଜ-ରିପୋର୍ଟ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇ ଆପଣ ମୋ ସହିତ ଦେଖା କରିବାକୁ ମନା କରିଦେବେ ବୋଲି ମୁଁ ଆଶା କରି ନ ଥିଲି । ମୋତେ ଯେବେ ଦେଖା କରିବା ପାଇଁ ଅନୁମତି ମିଳିବ, ତେବେ ମୁଁ ବୁଝାଇ ଦେବି ଯେ ବୈଠକରେ ସମ୍ମାନଜନକ ଭାବରେ ମିଳାମିଶା କରିବା ସପକ୍ଷରେ ହିଁ ଆଲୋଚନା ହୋଇଥିଲା ।

ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ଶାନ୍ତି-ପ୍ରୟାସ ବ୍ୟର୍ଥ ହେବାରୁ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରେ ଚଳାଇବା ପାଇଁ ସ୍ଥିର ହେଲା । ଯେଉଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ କଂଗ୍ରେସ ସଙ୍ଗଠନଠାରୁ କୌଣସି ସାହାଯ୍ୟ ନ ନେଇ ନିଜ ଦାୟିତ୍ୱରେ ସବିନୟ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ମନେ କରିବେ, ସେମାନେ ଏହି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗ ଦେବେ ବୋଲି ଆଶା ପ୍ରକାଶ କରାଗଲା । କଂଗ୍ରେସ ସଭାପତି ଶ୍ରୀ ଅଣେଙ୍କ ଆଦେଶରେ ସାମୂହିକ ସବିନୟ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ସ୍ଥଗିତ ରଖିବା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସବୁ କଂଗ୍ରେସ ସଙ୍ଗଠନ ଓ ଯୁଦ୍ଧ-ପରିଷଦଗୁଡ଼ିକରେ କାମ ବନ୍ଦ କରି ଦିଆଗଲା । କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀମାନଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଦିଆଗଲା ଯେ ସେମାନେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯେଉଁ ଗଠନ ମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ନିଜକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ମଣିବେ, ସେ କାମ ହାତକୁ ନିଅନ୍ତୁ ।

ସବିନୟ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନର ଏହି ଦ୍ୱିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଏକ ଲକ୍ଷ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଜେଲ୍ ଯାଇଥିଲେ ।

ଗୋପନୀୟତା ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ପ୍ରତିକୂଳ

ଶ୍ରୀ ଅଣେଙ୍କ ବିବୃତିକୁ ସମୀକ୍ଷା କରି ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଜୁଲାଇ ଛବିଶ ତାରିଖରେ ଗୋଟିଏ ବିବୃତି ଦେଲେ । "ସରକାରଙ୍କର ଦମନ ନୀତି ଫଳରେ ଯେଉଁ ପରିସ୍ଥିତି ଉପୁଜିଲା, ତାହାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାପାଇଁ କର୍ମୀମାନେ ଲୁଚିଛପି ନୀତିରେ ଯେଉଁ କାମ କଲେ ତାହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟର ପବିତ୍ରତା ଓ ଚତୁରତା ସହିତ ମୁଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏକମତ ହେଉଛି । କିନ୍ତୁ ଏହି ଲୁଚିଛପି ପରିଆଟୀ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ପ୍ରତିକୂଳ ଏବଂ ଏହି ନୀତି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ପ୍ରଗତିରେ ବାଧା ଜନ୍ମାଏ । ଏହି ଲୁଚିଛପି ନୀତି ହିଁ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ନୈତିକ ପତନର ପ୍ରଧାନ କାରଣ । ମୁଁ ଜାଣେ ଯେ ଏହି ଲୁଚିଛପି ନୀତିକୁ ଛାଡ଼ିଦେବା ଫଳରେ କଂଗ୍ରେସର ଏପରି ଅନେକ

କାର୍ଯ୍ୟ ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବ, ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଯୋଗୁଁ କଂଗ୍ରେସ ଉପରେ ଲୋକଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏ ପ୍ରକାରର ଲାଭ ଅପେକ୍ଷା ଏ ଲୁଚୁଛପା ପଦ୍ଧତିକୁ ବନ୍ଦ କରିଦେବାଟା ଅଧିକ ଲାଭଜନକ ହେବ । କାରଣ ଏହି ଲୁଚୁଛପା ପଦ୍ଧତିଟା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ନୀତିର ବିରୋଧୀ ଏବଂ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଶକ୍ତିକୁ ମଧ୍ୟ ଏହା ଊଣା କରି ଦିଏ ।

"ଦ୍ୱିତୀୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଉଛି ସାମୂହିକ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ବନ୍ଦ କରି ଦିଆ ଯାଉଛି । ରାଷ୍ଟ୍ର ଯେଉଁ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ଡାକରା ଦେଇଛି, ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସେମାନେ ବୀରତ୍ୱର ସହିତ ତାର ଜବାବ ଦେଇଛନ୍ତି ଓ ସର୍ବାଧିକ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ବରଦାସ୍ତ କରିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସରକାରୀ ଅର୍ଡ଼ିନାନ୍‌ସର ଯେଉଁ ପ୍ରକାର ଗୁଳି ଚାଲିଛି, ସେହି ଅର୍ଡ଼ିନାନ୍‌ସର ଉତ୍ପୀଡ଼ନ ଅଧିକ କାଳ ବରଦାସ୍ତ କରିବା ଯେ ଦେଶ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ, ତାହାର ସୂଚନା ମିଳାଇଲାଣି । ଜନସାଧାରଣ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାହାରି ବିନା ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଜଣେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଭଳି ଆଚରଣ କରିବା ତାଲିମ ପାଇ ପାରି ନାହାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଉଦାହରଣରୁ ଅଧିକ ଅଭିଜ୍ଞତା ଓ ତାଲିମ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହେବ ।

"ଅନେକ ଆପତ୍ତି କରି ପାରନ୍ତି ଯେ ମୁଷ୍ଟିମେୟ କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ବୀରତ୍ୱର ସହିତ ସବୁ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ସହିଲେ, ତାହା ଯେତେ ପ୍ରଶଂସନୀୟ ହୋଇଥାଉ ପଛକେ, ତାହାର କୌଣସି ବ୍ୟାବହାରିକ ମହତ୍ତ୍ୱ ନ ଥାଏ ଏବଂ ତାହା ବ୍ରିଟିଶ ନୀତିକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରି ପାରେ ନାହିଁ । ମୁଁ ଏହି ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ସହିତ ଏକମତ ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ । ମୁଁ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟପନ୍ଥା ଚଳାଇଛି, ତାହା ଉପରୁ ଉପରୁ ଦେଖିଲେ ଯେତେ ଲମ୍ବା ଓ ଅସହ୍ୟ ମନେ ହେଉଛି, ମୋ ମତରେ ପ୍ରକୃତରେ ତାହା ନୁହେଁ । ମୋ ବାଟ ହିଁ ସବୁଠାରୁ ସରଳ ବାଟ ବୋଲି ଶେଷରେ ପ୍ରମାଣିତ ହେବ । କାରଣ ମୋ ମତରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଏବଂ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ପାଇଁ ଯେଉଁ ପ୍ରକୃତ ସ୍ୱାଧୀନତାର କଳ୍ପନା କରାଯାଉଛି, ସେହି ସ୍ୱାଧୀନତା ଅନ୍ତତଃ ଭାରତବର୍ଷରେ ଅହିଂସାତ୍ମକ ପନ୍ଥା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବାଟରେ ହାସଲ କରି ହେବ ନାହିଁ । ଏହି ଅହିଂସା ହେଉଛି କଂଗ୍ରେସ-ବିଧାନର ଏକ ଅବିଭାଜ୍ୟ ଅଙ୍ଗ ଏବଂ ଏହା ମୋ ପ୍ରସ୍ତାବିତ ପନ୍ଥାର ଆବଶ୍ୟକତା ପ୍ରତିପାଦିତ କରୁଛି ।"

ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

୧୯୩୩ ମସିହା ଜୁଲାଇ ଛବିଶ ତାରିଖ ଦିନ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ତାଙ୍କର ସବୁଠାରୁ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ସମ୍ପଦ ସାବରମତୀ ଆଶ୍ରମକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଭାରତୀୟ ଯେଉଁ ଦୁଃଖକଷ୍ଟ ସହିଥିଲେ, ସେଥିପ୍ରତି ସହାନୁଭୂତି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ସେ ଆଶ୍ରମ ତ୍ୟାଗ କଲେ । ସେ ସାବରମତୀ ଆଶ୍ରମର କର୍ମୀମାନଙ୍କୁ ଆଉ ସବୁ କାମ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଯୋଗ ଦେବା ପାଇଁ ଡାକରା ଦେଲେ । ଆଶ୍ରମର ଚଳନ୍ତି ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ସେ କେତେକ ଅନୁଷ୍ଠାନର କାମରେ ଲଗାଇଦେଲେ । ଘର, ଜମି ଆଦି ଅଚଳନ୍ତି ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ବାଜ୍ୟାପ୍ତି କରି ନେବା ପାଇଁ ସରକାରଙ୍କୁ ଜଣାଇଦେଲେ, ସରକାର

ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ସୂଚନାନୁସାରେ ଘର ଓ ଜମି ବାଜେୟାପ୍ତ ନ କରିବାରୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଆଶ୍ରମକୁ ହରିଜନ କାମ ପାଇଁ ଦାନ କରିଦେଲେ । ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ହାସଲ ନ କରି ଆଶ୍ରମକୁ ଫେରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ସେ ଯେଉଁ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଥିଲେ, ସେହି ପ୍ରତିଜ୍ଞାକୁ ସେ ପାଳନ କଲେ ।

ଗିରଫ୍‌ତାରୀ

୧୯୩୩ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ପହିଲା ଦିନ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ରସ୍ ନାମକ ଗାଆଁକୁ ଯିବାକୁ ସ୍ଥିର କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଦିନକ ପୂର୍ବରୁ ରାତି ଅଧରେ ତାଙ୍କୁ ଚଉତିରିଶ ଜଣ ଆଶ୍ରମବାସୀଙ୍କ ସହି ଗିରଫ୍ କରାଗଲା । ଅଗଷ୍ଟ ଚାରି ତାରିଖ ଦିନ ତାଙ୍କୁ ଜେଲ୍‌ରୁ ଖଲାସ କରି ଦିଆଯାଇ ୟାରଓ୍ୱାଡ଼ାର ସୀମା ବାହାରେ ପୁନାରେ ରହିବାପାଇଁ ଆଦେଶ ଦିଆଗଲା । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଏହି ଆଦେଶ ନ ମାନିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ପୁନର୍ବାର ଗିରଫ କରାଯାଇ ବର୍ଷେ ଜେଲ୍ ଦଣ୍ଡ ଦିଆଗଲା ।

ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଗିରଫ୍ ହେବା ମାତ୍ରେ ଭାରତବର୍ଷର କାହିଁକାହିଁରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ସରଦାର ଶାର୍ଦ୍ଦୁଳ ସିଂହ କବୀଶ୍ୱର ମଧ୍ୟ ଗିରଫ୍ ହେଲେ । ୧୯୩୩ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟରୁ ୧୯୩୪ ମସିହା ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ଏହି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନଭାବରେ ଚଲାଇଲେ ।

ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ଅନଶନ

ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଗତଥର ଜେଲରେ ଥିବାବେଳେ ସରକାର ତାଙ୍କୁ ହରିଜନ ସେବାକାର୍ଯ୍ୟ ଚଲାଇବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ସୁବିଧା ଦେଇଥିଲେ, ସେ ସୁବିଧା ଦେବାକୁ ଏଥର ମନା କରିଦେଲେ । ଫଳରେ, ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଅଗଷ୍ଟ ଷୋଳ ତାରିଖଠାରୁ ଅନଶନ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ତାଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଦ୍ରୁତଗତିରେ ଖରାପ ଆଡ଼କୁ ଗତିକଲା । ତାଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ ଭାବରେ ସାସୁନ ହସ୍‌ପିଟାଲ୍‌କୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ କରାଗଲା । ଅଗଷ୍ଟ ତେଇଶ ତାରିଖବେଳକୁ ତାଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ସାଙ୍ଘାତିକ ହୋଇଗଲା । ତାଙ୍କୁ ବିନା ସର୍ତ୍ତରେ ଖଲାସ କରି ଦିଆଗଲା । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଘୋଷଣା କଲେ ଯେ ତାଙ୍କର ଜେଲଦଣ୍ଡର ତାରିଖ ଶେଷହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅର୍ଥାତ୍ ଅଗଷ୍ଟ ତିନି ତାରିଖ (୧୯୩୪) ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ବନ୍ଦୀର ନିୟମ ପାଳନ କରିବେ ଓ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବେ ନାହିଁ । ଏହି ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାୟ ଦଶମାସ କାଳ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ସମଗ୍ର ଭାରତବର୍ଷରେ ହରିଜନ ଉଦ୍ଧାର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଗସ୍ତ କଲେ । ୱାର୍ଦ୍ଧାର ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆଶ୍ରମରୁ ଏ ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଭାରତବାସୀଙ୍କୁ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ଛାଡ଼ିଦେବା ପାଇଁ ନିବେଦନ କଲେ ଏବଂ ହରିଜନ ସେବା କାର୍ଯ୍ୟପାଇଁ ଆଠଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ସଂଗ୍ରହ କଲେ । ଅନେକ ମନ୍ଦିର ଓ କୂଅ ହରିଜନମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଖୋଲି ଦିଆଗଲା ।

ଜାନୁଆରୀ ପନ୍ଦର ତାରିଖ (୧୯୩୪) ଦିନ ଅପରାହ୍ଣ ପ୍ରାୟ ଦୁଇଟା ବେଳେ ଉତ୍ତର ବିହାରରେ ଭୂମିକମ୍ପ ହେଲା । ତିନି ମିନିଟ କାଳ ଭୂମିକମ୍ପ ହେବା ଫଳରେ ପନ୍ଦର ହଜାର

ବର୍ମାଇଲ ପରିମିତ ଅଞ୍ଚଳ ଧ୍ୱସ୍ତବିଧ୍ୱସ୍ତ ହୋଇ ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ମୃତ୍ୟୁ ମୁଖରେ ପଡ଼ିଲେ । ବାବୁ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରସାଦଙ୍କ ନିମନ୍ତ୍ରଣରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ବିହାର ଗଲେ । ସେ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ଅଞ୍ଚଳରେ ବୁଲି ରିଲିଫ୍ କାମ କଲେ । ତା'ପରେ ସେ ପୁଣି ହରିଜନ କାମରେ ଲାଗିଗଲେ । ଏଥି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହକୁ ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କରୁଥାନ୍ତି । ଏହି ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ମଧ୍ୟ ସେ ନାନା ତ୍ରୁଟି ଦେଖି ପାରିଲେ । ସେ ବିଷୟରେ ସେ ଏପ୍ରିଲ ଦୁଇ ତାରିଖ ମୌନ ଦିବସ ଦିନ ବିହାରର ସହରଷାଠାରେ ଗୋଟିଏ ବିବୃତି ପ୍ରସ୍ତୁତ କଲେ । ଶେଷେ କଂଗ୍ରେସ ବିଧାନସଭାରେ ପଶିବା କଥା ବିଚାରୁଥାଏ । କଂଗ୍ରେସର ଦିଲ୍ଲୀ ବୈଠକରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିନିଧି ଦଳ ପଠାଇବାକୁ ସ୍ଥିର ହେଲା । ସେମାନଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବା ପରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଏପ୍ରିଲ ସାତ ତାରିଖ ଦିନ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସ୍ଥଗିତ କରିଦେଲେ । ତାଙ୍କ ବିବୃତିରେ ସେ କହିଥିଲେ''—ମୁଁ ଅନୁଭବ କରୁଛି ଯେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପୂରା ଖବର ମିଳିପାରୁ ନାହିଁ । କାରଣ ସେ ଖବର ତାଙ୍କ ପାଏ ପହଞ୍ଚିଲାବେଳକୁ ଅଶୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଯାଉଛି । ············ ଆଶ୍ରମବାସୀଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରି ସାରିବା ପରେ ମୁଁ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଉପନୀତ ହୋଇଛି ଯେ କଂଗ୍ରେସବାଦୀମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ହାସଲ ପାଇଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେବା ଉଚିତ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଓଡ଼ିଶାରେ ତା ୯ ମେ ଠାରୁ ପୁରୀରୁ ଭଦ୍ରକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତା ୮ ଜୁନ୍, ୧୯୩୪ ସୁଦ୍ଧା ହରିଜନ ସେବାକାର୍ଯ୍ୟରେ ପଦଯାତ୍ରା କଲେ ।

୪୭

ନିଖିଳ ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ବମ୍ବେ ପ୍ରସ୍ତାବ (୧୯୪୦)

ଯେଉଁ ନୀତିରେ ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତାର ପ୍ରକୃତ ଅଧିକାରକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରାଯିବ, ଯେଉଁ ନୀତି ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନ ଜନମତକୁ ଦବେଇ ରଖିବ ଏବଂ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କୁ ପତନ ଓ ଦାସତ୍ୱ ଆଡ଼କୁ ନେଇଯିବ, ସେ ପ୍ରକାରର ନୀତି ଆଗରେ ନିଖିଳ ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି କଦାପି ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇ ନ ପାରନ୍ତି । ଏ ପ୍ରକାରର ନୀତି ଗ୍ରହଣ କରି ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଏକ ଅସହନୀୟ ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟି କରି ଦେଇଛନ୍ତି ଏବଂ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ସମ୍ମାନ ଓ ମୌଳିକ ଅଧିକାର ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ କଂଗ୍ରେସ ଉପରେ ଗୋଟାଏ ସଂଘର୍ଷ ଲଦି ଦେଇଛନ୍ତି । କଂଗ୍ରେସ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ହାସଲ କରିବା ପାଇଁ ଅହିଂସା-ନୀତି ପାଳନ କରିବାକୁ ପ୍ରତିଜ୍ଞାବଦ୍ଧ ହୋଇଛି । ସେଥିପାଇଁ ଆମମାନଙ୍କର ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ଏହି କଠିନ ସଙ୍କଟ ସମୟରେ ନିଖିଳ ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଛନ୍ତି କି କଂଗ୍ରେସ ଏ ବାବଦରେ କେଉଁ ପଦକ୍ଷେପ ନେବେ, ସେ ଉକ୍ତ ବିଷୟରେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଅନ୍ତୁ । ଦିଲ୍ଲୀର ଯେଉଁ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଭାରତୀୟ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ପୁନାରେ ସମର୍ଥନ କରିଥିଲେ, ସେ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ନେତୃତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ

କରିବାରେ ବାଧାସୃଷ୍ଟି କରୁଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନଠାରୁ ସେ ପ୍ରସ୍ତାବ ଆଉ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବ ନାହିଁ ।

ନିଖିଲ ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ବ୍ରିଟିଶ ଜନତା ଓ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧରେ ଲିପ୍ତ ହୋଇ ଯାଇଥିବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶର ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ପ୍ରତି ସହାନୁଭୂତି ବ୍ୟକ୍ତ କରୁଛନ୍ତି । ବ୍ରିଟିଶ ରାଷ୍ଟ୍ର ଏହି ସଙ୍କଟ ସମୟରେ ଯେଉଁ ବୀରତ୍ୱ ଓ ସହନଶୀଳତାର ପରିଚୟ ଦେଇଛି, କଂଗ୍ରେସ ତାହାର ପ୍ରଶଂସା କରୁଛନ୍ତି । କଂଗ୍ରେସ ବ୍ରିଟେନବାସୀଙ୍କ ପ୍ରତି ଅସଦ୍‌ଭାବନା ପୋଷଣ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ଏବଂ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ନୀତି ଅନୁସାରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେମାନଙ୍କୁ ଅଡୁଆରେ ପକାଇବା ଭଳି କୌଣସି କାମ କରିବା ନୀତି ମଧ୍ୟ ଧରିବେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏହି ସ୍ୱେଚ୍ଛାପ୍ରଣୋଦିତ ସଂଯମକୁ ଆମେ ସର୍ବନାଶ ବା ଆତ୍ମନାଶ ଯାଏ ନେଇ ପାରିବୁଁ ନାହିଁ । ଅହିଂସା ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ନୀତିକୁ କଂଗ୍ରେସ ଆଗେଇ ନେବାକୁ ସ୍ୱାଧୀନ, ଏହା ଉପରେ ଜୋର ଦିଆଯିବା ଉଚିତ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିସ୍ଥିତିରେ କଂଗ୍ରେସ ଅହିଂସାତ୍ମକ ପ୍ରତିରୋଧ ବଢ଼ାଇବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛୁକ ନୁହନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ସ୍ୱାଧୀନତା ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼ିଲେ ପରିସ୍ଥିତି ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରର ହେବ ।

କଂଗ୍ରେସର ଅହିଂସାତ୍ମକ ନୀତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯେଉଁ ଭ୍ରମଧାରଣା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି, ସେଥିପ୍ରତି ଧ୍ୟାନ ଦେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଭାରତୀୟ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ପୁନର୍ବାର ଘୋଷଣା କରିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ଯେ ପୂର୍ବ ପ୍ରସ୍ତାବମାନଙ୍କରେ ଯେଉଁ ବିଷୟ ବ୍ୟକ୍ତ କରାଯାଇଛି ଏବଂ ଯେଉଁ ବିଷୟ ଯୋଗୁଁ କଂଗ୍ରେସର ନୀତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଭ୍ରମ ଧାରଣା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି, ସେସବୁ ପ୍ରସ୍ତାବ ସତ୍ତ୍ୱେ କଂଗ୍ରେସର ଅହିଂସା-ନୀତି ବଜାୟ ରହିଛି । ଏହି କମିଟି କେବଳ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ହାସଲ କରିବା ସଂଘର୍ଷରେ ନୁହେଁ, ଉପରନ୍ତୁ ଯେତେଦୂର ସମ୍ଭବ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତରେ ମଧ୍ୟ ଏହି କମିଟି ଅହିଂସା ନୀତି ଓ ଅହିଂସାତ୍ମକ ଆଚରଣ ଉପରେ ଦୃଢ଼ ଆସ୍ଥା ବ୍ୟକ୍ତ କରୁଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀରେ ଯେଉଁ ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକ ଘଟିଯାଉଛି, ସେଥିରୁ ପ୍ରମାଣିତ ହେଉଛି ଯେ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀରେ ନିରସ୍ତ୍ରୀକରଣ ଆବଶ୍ୟକ ହେଲାଣି । ଏହି ପରିସ୍ଥିତି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ସମିତି ସନ୍ତୋଷ ବୋଧ କରୁଛନ୍ତି । ପୃଥିବୀ ଯଦି ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବାକୁ ଚାହୁଁ ନ ଥାଏ ବା ବର୍ବର ଯୁଗକୁ ଫେରିଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ନ କରୁଥାଏ, ତେବେ ଏ ଜଗତରେ ଗୋଟାଏ ନ୍ୟାୟପୂର୍ଣ୍ଣ ରାଜନୈତିକ ଓ ଆର୍ଥିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ହୋଇ ପଡ଼ିଲାଣି । ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତ ନିରସ୍ତ୍ରୀକରଣ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଜର ସମୁଦାୟ ଶକ୍ତି ଖଟେଇବ ଏବଂ ସେ ନିଜେ ଏ ବାବଦରେ ଆଗୁଆ ହେବାପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବ । ଏ ପ୍ରକାର ନେତୃତ୍ୱ ଦେଶର ବାହ୍ୟ କାରଣ ଓ ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ପରିସ୍ଥିତି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବ, ମାତ୍ର ରାଜ୍ୟ ନିରସ୍ତ୍ରୀକରଣକୁ ସାକାର କରିବାପାଇଁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରୟାସ କରିବ । ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ନିରସ୍ତ୍ରୀକରଣ ଓ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଯୁଦ୍ଧ ବନ୍ଦ କରିବାଦ୍ୱାରା ବିଶ୍ୱଶାନ୍ତି ସ୍ଥାପିତ ହୋଇ-ପାରିବ । ଯୁଦ୍ଧର ମୂଳ କାରଣ ଦୂର କରିପାରିଲେ ଓ ରାଷ୍ଟ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ର ମଧ୍ୟରେ କଳି ବନ୍ଦ କରିପାରିଲେ ହିଁ ବିଶ୍ୱ-ଶାନ୍ତି ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବ । ଗୋଟିଏ ଦେଶ ଉପରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ

ଦେଶ ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ଚଳାଇବାଟା ବନ୍ଦ କରି ଏବଂ ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକ ଉପରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକେ ଯେଉଁ ଶୋଷଣ ଚଳାଇଛନ୍ତି, ସେହି ଶୋଷଣକୁ ବନ୍ଦ କରି ଯୁଦ୍ଧର ମୂଳ-କାରଣ ଦୂର କରିଦିବା ଉଚିତ । ଭାରତବର୍ଷ ଏ ଦିଗରେ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପାୟରେ ଉଦ୍ୟମ ଚଳାଇବ ଏବଂ ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖି ଭାରତୀୟ ଜନସାଧାରଣ ଏକ ମୁକ୍ତ ଓ ସ୍ୱାଧୀନ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସ୍ଥିତି ହାସଲ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି । ଭାରତବର୍ଷର ଏହି ସ୍ୱାଧୀନତା ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀର ଶାନ୍ତି ଓ ପ୍ରଗତି ପାଇଁ ସ୍ୱାଧୀନ ଦେଶମାନଙ୍କ ସହିତ ନିକଟ ସଂପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ ।

୪୭

ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ (୧୯୪୦)

ୱାର୍ଦ୍ଧାଠାରେ ୧୯୪୦ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ଅଠର ତାରିଖରୁ ତେଇଶ ତାରିଖ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସମିତିର ବୈଠକ ବସିଲା । ସମିତି ଘୋଷଣା କଲେ ଯେ ଇଂରେଜ ତରବାରି ବଳରେ ଭାରତବର୍ଷକୁ ଶାସନ କରିବା ପାଇଁ ବସିରହିଛନ୍ତି । ତେଣୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ଦେଶକୁ ନେତୃତ୍ୱ ଦେବାପାଇଁ ସମିତି ଅନୁରୋଧ କଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ କହିଲେ—"ବ୍ରିଟିଶ ପରାଜିତ ହେଉ, ଏହା ମୁଁ ଚାହେଁ ନାହିଁ । ଇଂଲ୍ୟାଣ୍ଡ ଅପମାନିତ ହେଉ, ଏ ଇଚ୍ଛା ମଧ୍ୟ ମୋର ନାହିଁ ।......ଯେଉଁମାନେ ନିଜେ ବିପଦଗ୍ରସ୍ତ, ସେମାନେ ଅନ୍ୟକୁ ରକ୍ଷା କରି ପାରିବେ ନାହିଁ......" ସେ ପୁଣି କହିଲେ—"କଥା କହିବାର ସ୍ୱାଧୀନତା ହେଉଛି ପ୍ରଜାତାନ୍ତ୍ରିକ ଜୀବନର ଶ୍ୱାସପ୍ରଶ୍ୱାସ ଭଳି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଦ୍ଧରତ ରାଷ୍ଟ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଭୟାବହ ହିଂସାର ପ୍ରଚାର କରୁଥିବା ସ୍ଥଳେ ଯୁଦ୍ଧର ସମୁଚିତ ବିକଳ୍ପ ହିସାବରେ ଅହିଂସା ପ୍ରଚାର କରିବାର ସ୍ୱାଧୀନତା ମିଳିବା ଉଚିତ ।"

ସେପ୍ଟେମ୍ବର ସତେଇଶ ତାରିଖରେ ସେ ଶିମଲାଠାରେ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କୁ ଭେଟିଲେ । ତାହାପରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଘୋଷଣା କଲେ ଯେ ବର୍ତ୍ତମାନ ନିଜର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ରକ୍ଷା କରିବା ହିଁ ଆମର ତାତ୍କାଳିକ ସମସ୍ୟା ହେଉଛି । ଏହି ଅସ୍ତିତ୍ୱ-ରକ୍ଷାକୁ ବିସ୍ତୃତ ଭାବରେ ଅର୍ଥ କଲେ, ଏହାର ଅର୍ଥ ହେବ କଥା କହିବାର, ମତ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ । କଂଗ୍ରେସ ଯଦି ଲୋପ ପାଇବ, ତେବେ ସେ ତା'ର ବିଶ୍ୱାସକୁ ଦୋହରେଇ ଦୋହରେଇ ମରିବ ।

ଅକ୍ଟୋବର ୧୧-୧୨ ତାରିଖରୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟକାରଣୀ ସମିତିର ସମ୍ମତି ନେଇ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଶ୍ରୀ ବିନୋବା ଭାବେ ପ୍ରଥମ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ରୂପେ ମନୋନୀତ ହେଲେ । ସେ ଅକ୍ଟୋବର ସତର ତାରିଖ ଦିନ ୱାର୍ଦ୍ଧାଠାରୁ ସାତମାଇଲ ଦୂରସ୍ଥିତ ଗାଆଁରେ ଯୁଦ୍ଧ ବିରୋଧୀ ଭାଷଣ ଦେଇ ନିଜର ନୈତିକ ବିରୋଧ ପ୍ରକଟ କଲେ । ଏହିରୂପେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । ବିନୋବାଜୀ ଅକ୍ଟୋବର ଏକୋଇଶ ତାରିଖ ଦିନ ଦେଓଲିଠାରେ ଗିରଫ ହେଲେ । ତାଙ୍କୁ ତିନି ମାସ

ଜେଲ ଦଣ୍ଡ ମିଳିଲା । ତାଙ୍କ ପରେ ଅକ୍ଟୋବର ଏକତିଶ ତାରିଖ ଦିନ ଶ୍ରୀ ଜବାହର ଲାଲ ନେହରୁଙ୍କୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିବା ଅପରାଧରେ ଗିରଫ କରାଗଲା ଏବଂ ଚାରିବର୍ଷ ଜେଲ ଦଣ୍ଡ ଦିଆଗଲା । ସେହି ଦିନ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ତାଙ୍କ ସମ୍ପାଦକତ୍ୱରେ ପ୍ରକାଶ ପାଉଥିବା ହରିଜନ, ହରିଜନ ସେବକ ଓ ହରିଜନବନ୍ଧୁ ନାମକ ସାପ୍ତାହିକ ପତ୍ରିକାଗୁଡ଼ିକ ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ । କାରଣ ସରକାର ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଖବର ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ନିଷେଧାଜ୍ଞା ଜାରି କରି ଦେଇଥିଲେ ।

ଡିସେମ୍ବର ତିରିଶ ତାରିଖରେ ମୌଲାନା ଆଜାଦଙ୍କୁ ଗିରଫ କରାଯାଇ ଅଠରମାସ ଜେଲଦଣ୍ଡ ଦିଆଗଲା ।

ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଡିସେମ୍ବର ପଚିଶ ତାରିଖରୁ ଜାନୁଆରୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଡ଼ଦିନ ଉପଲକ୍ଷେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସ୍ଥଗିତ ରଖିଲେ ।

୧୯୪୧ ସୁଦ୍ଧା ଏହି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନ ମନ୍ଥର ଗତିରେ ସାରା ଦେଶରେ ବ୍ୟାପି ଯାଇଥିଲା । ସ୍ଥାନୀୟ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିଦ୍ୱାରା ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କ ତାଲିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିଲା ଏବଂ ନିୟମିତ ଭାବରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ଜେଲ ଯିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

୧୯୪୧ ଡିସେମ୍ବର ତିନି ତାରିଖ ସୁଦ୍ଧା ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ସବୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଙ୍କୁ ଜେଲରୁ ଖଲାସ କରି ଦେବାପାଇଁ ବିଜ୍ଞପ୍ତି ପ୍ରକାଶ କଲେ । ପ୍ରାୟ ପଚିଶ ହଜାର ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଏ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଜେଲ୍ ଯାଇଥିଲେ । ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ସଂକ୍ରାନ୍ତରେ ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଜୋରିମାନା ଆଦାୟ କରାଯାଇଥିଲା । ଅନୁକୂଳ ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ପାଇଁ ସରକାର ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କୁ ଖଲାସ କରିଦେଲେ । ମାତ୍ର ସରକାରଙ୍କର ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ପ୍ରଭାବିତ କରି ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ବଙ୍ଗଳା ପ୍ରଦେଶ ଓ ସୀମାନ୍ତ ପ୍ରଦେଶରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଜାରି ରଖିବା ପାଇଁ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ଅନୁମତି ଦେଲେ । କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନ ସ୍ଥଗିତ ରହିଲା । କାରଣ ସେତେବେଳକୁ ଜାପାନୀ ସେନା ଭାରତବର୍ଷର ଦ୍ୱାର ଦେଶରେ ପହଞ୍ଚି ସାରିଥିଲେ ଓ ଦେଶ ଆଗରେ ଆତ୍ମ-ନିର୍ଭରତା ଓ ଆତ୍ମରକ୍ଷାର ବିକଟ ପ୍ରଶ୍ନ ଦେଖା ଦେଇ ସାରିଥିଲା । ଏହାର ପ୍ରତିକାର ଖୋଜି ବାହାର କରିବା କଂଗ୍ରେସର ପ୍ରଥମ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହୋଇଗଲା ।

୪୮

'ଭାରତ ଛାଡ଼' ଆନ୍ଦୋଳନ (୧୯୪୨)

ପ୍ରସ୍ତାବନା

୧୯୪୦-୪୧ ମସିହାରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଗଠନମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଦେଶରେ ଚାଲିଲା । ୧୯୪୨ ମସିହାରେ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନୂଆ ନୂଆ ଘଟଣା

ଅତି ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ଘଟିଗଲା । ହିଟଲରର ବିଦ୍ୟୁତ୍ ବେଗରେ ୟୁରୋପ ଦଖଲ୍ କରିଗଲେ । ଜାପାନ ଯୁଦ୍ଧରେ ଯୋଗଦେବା ଫଳରେ ଏ ଯୁଦ୍ଧ କେବଳ ୟୁରୋପରେ ସୀମିତ ନ ରହି ବିଶ୍ୱ-ଯୁଦ୍ଧ ରୂପ ଧାରଣ କଲା । ଜାପାନର ପ୍ରବଳ ଆକ୍ରମଣ ଫଳରେ ସିଂଗାପୁରସ୍ଥିତ ନୌସେନା ଛିନ୍ନଭିନ୍ନ ହୋଇଗଲା । ଫଳରେ ପୂର୍ବାଞ୍ଚଳରେ ବ୍ରିଟିଶ ଜାତି ମହାବିପଦର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଲା । ମାର୍ଚ୍ଚ ସାତ ତାରିଖ ଦିନ (୧୯୪୨) ରେଙ୍ଗୁନ ଜାପାନ ହାତକୁ ଚାଲିଯିବା ଫଳରେ ଯୁଦ୍ଧ ଭାରତବର୍ଷର ସୀମାରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲା । ମିତ୍ର-ରାଷ୍ଟ୍ର ଚିନ୍ତିତ ହୋଇଗଲେ । ଆସାମ, ବଙ୍ଗଳା ଉପରେ ଜାପାନୀମାନେ ଉଡ଼ାଜାହାଜ ଆକ୍ରମଣ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ଭାରତ ମହାସାଗରରେ ଜାପାନୀ ଜଳସେନାର ବିକ୍ଷିପ୍ତିକା ବଢ଼ି ଚାଲିଲା । ଚ୍ୟାଙ୍ଗ୍‌କାଇଶେକ୍ ଭାରତବର୍ଷକୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେଇଦେବାପାଇଁ ଇଂଲ୍ୟାଣ୍ଡ ଓ ଆମେରିକାକୁ ନିବେଦନ କଲେ ।

ଏଭଳି ପରିସ୍ଥିତିରେ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଭାରତକୁ ନେଇ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଚଳନ୍ତେ ବା କିପରି ? ସେତେବେଳେ ମିତ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କର ଭାଗ୍ୟ-ଚକ୍ରର ପ୍ରତିକୂଳତାକୁ ବାଧା ଦେବାର ପ୍ରଧାନ ଘାଟି ଥିଲା ଭାରତବର୍ଷ । ବ୍ରିଟିଶ ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳ ଭାରତକୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରି ତାହାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସହଯୋଗ ଲାଭ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ରାଜନୈତିକ ଦଳକୁ ସେହି ପ୍ରସ୍ତାବରେ ରାଜି କରାଇବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ସାର୍ ଷ୍ଟାଫୋର୍ଡ଼ କ୍ରିପ୍‌ସ୍‌ଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତ କଲେ । ଭାରତୀୟ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଇତିହାସରେ ଏହା କ୍ରିପସ୍ ମିଶନ୍ ନାମରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଛି ।

କ୍ରିପ୍‌ସ୍ ମିଶନ୍

ସାର୍ ଷ୍ଟାଫୋର୍ଡ଼ କ୍ରିପ୍‌ସ୍ ମାର୍ଚ୍ଚ ବାଇଶ ତାରିଖରେ ଦିଲ୍ଲୀରେ ପହଞ୍ଚି ପ୍ରଥମେ ବଡ଼ଲାଟ ଲର୍ଡ ଲିନ୍‌ଲିଥଗୋ, କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ସରକାରଙ୍କ ସଦସ୍ୟ ଓ ବଡ଼ ବଡ଼ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ଭେଟି ସାରିବା ପରେ ବିଭିନ୍ନ ରାଜନୈତିକ ଦଳର ନେତାମାନଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଭାରତର ରାଜନୈତିକ ସମସ୍ୟା ସମାଧାନ କରିବା ପାଇଁ ସେ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରସ୍ତାବ ଉପସ୍ଥାପିତ କଲେ—

୧—ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ପ୍ରସ୍ତାବ କରୁଛନ୍ତି କି, "ଭାରତରେ ଯଥାସମ୍ଭବ ଶୀଘ୍ର ସ୍ୱାୟତ୍ତ ଶାସନ ସ୍ଥାପନ କରିବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ନୂଆ ଭାରତୀୟ ୟୁନିୟନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ଦିଗରେ ପଦକ୍ଷେପ ନେବାକୁ ହେବ । ଏହି ୟୁନିୟନ ଗୋଟିଏ ଉପନିବେଶର ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇବ । ଏହି (ସ୍ୱାଧୀନ) ଉପନିବେଶକୁ ବ୍ରିଟିଶ ରାଜ୍ୟଗୋଷ୍ଠୀରୁ ଅଲଗା ହୋଇ ଯିବାର ଅଧିକାର ମଧ୍ୟ ଦିଆଯିବ, ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ସେ ଇଚ୍ଛା କଲେ, ଅଲଗା ହୋଇଯାଇପାରିବ ।

୨—ଯୁଦ୍ଧ ସମାପ୍ତ ହେବା ମାତ୍ରେ ଗୋଟିଏ ଶାସନ ବିଧାୟକ ସଭା ଗଢ଼ାହେବ । ବ୍ରିଟିଶ ଭାରତ ଓ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟ ଉଭୟଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧି ଏ ସଭାର ସଦସ୍ୟ ହେବେ । ଏହି

ସଭା ଯେଉଁ ବିଧାନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବେ, ତାହାକୁ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ନିମ୍ନଲିଖିତ ଦୁଇଟି ସର୍ତ୍ତରେ ମାନିବେ ଓ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବେ ବୋଲି ଏତଦ୍ଦ୍ୱାରା ସରକାର ନିର୍ଭର ଜବାବ ଦେଇଛନ୍ତି । (କ) ଯଦି କୌଣସି ପ୍ରଦେଶ ଏହି ନୂଆ ବିଧାନକୁ ମାନିବାକୁ ସମ୍ମତ ନ ହେବେ, ତେବେ ସେ ପ୍ରଦେଶର ଅଲଗା ବିଧାନ ଗଢ଼ିବାର ଅଧିକାର ରହିବ ଏବଂ ତାହାକୁ ଭାରତୀୟ ସଂଘ ଭଳି ସମାନ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ମିଳିବ । ଏ ନିୟମ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ହେବ । (ଖ) ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଓ ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ଶାସନ ବିଧାୟକ ସଭା ମଧ୍ୟରେ ଏକ ସନ୍ଧି ସ୍ୱାକ୍ଷରିତ ହେବ । ସେହି ସନ୍ଧିରେ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ତାଙ୍କର ଦାୟିତ୍ୱ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କୁ ହସ୍ତାନ୍ତରିତ କରିବା ବାବଦରେ ସବୁ ବିଷୟର ଉଲ୍ଲେଖ ରହିବ ।

୩—ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀକାଳୀନ ଅବସ୍ଥାରେ ବିଶ୍ୱ-ଯୁଦ୍ଧର ଗୋଟିଏ ଅଙ୍ଗସ୍ୱରୂପ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଭାରତ-ରକ୍ଷା ଦାୟିତ୍ୱ ନିଜେ ତୁଲାଇବେ । କିନ୍ତୁ ଭାରତର ସୈନ୍ୟଶକ୍ତି, ନୈତିକତା ଓ ଭୌତିକ ଉପାଦାନକୁ ସଂଗଠିତ କରିବାର ଦାୟିତ୍ୱ ଭାରତ ସରକାର ବହନ କରିବେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ସେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ସହଯୋଗ ପାଇପାରିବେ ଏବଂ ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ନିଜ ଦେଶ, ରାଜ୍ୟଗୋଷ୍ଠୀ ଓ ରାଷ୍ଟ୍ରସଂଘର ସଭାରେ ଯୋଗଦେବାକୁ ତା'ର ନେତାମାନଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ପାରିବ ।"

ମାର୍ଚ୍ଚ ପଚିଶ ତାରିଖରୁ ଏପ୍ରିଲ ଦଶ ତାରିଖ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବ ଉପରେ ନେତାମାନଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଚାଲିଲା । କ୍ରିପ୍ସ୍ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଦେଖା କଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଯେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ କ୍ରିପ୍ସଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଛନ୍ତି, କଂଗ୍ରେସର ପ୍ରତିନିଧି ହିସାବରେ କଥା କହୁ ନାହାନ୍ତି, ଏ କଥାଟା ସେ କ୍ରିପ୍ସ୍‌ଙ୍କୁ ଭଲକରି ବୁଝାଇ ଦେଲେ । କଂଗ୍ରେସ ସହିତ ଯାହା କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲା, ସେଥିରେ ପଣ୍ଡିତ ନେହରୁ ଓ ମୌଲାନା ଆଜାଦ ହିଁ କଂଗ୍ରେସର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କଲେ । କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟକାରିଣୀ ସମିତିର ଅନ୍ୟ ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ କ୍ରିପ୍ସ ଭେଟିଲେ ।

ମୁସଲିମ୍ ଲିଗ୍‌ର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରୁଥିଲେ ଜିନ୍ନା ସାହେବ । ସେ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଘୋର ବିରୋଧୀ ଥିଲେ । ସେ ଚାହୁଁଥିଲେ ପାକିସ୍ତାନ କଥାଟା ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାଷାରେ ଘୋଷିତ ହେଉ । ଶାସନ-ବିଧାୟକ ସଭାରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ବା ତତ୍‌ସହିତ ସହଯୋଗ କରିବାକୁ ସୁଦ୍ଧା ସେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନ ଥିଲେ । ସେ ମୁସଲମାନଙ୍କ ସକାଶେ ପୃଥକ୍ ନିର୍ବାଚନ ଦାବୀ କରୁଥିଲେ । ପକ୍ଷାନ୍ତରେ ହିନ୍ଦୁ ମହାସଭା ଅଖଣ୍ଡ ଭାରତ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବା ହେତୁ ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ଯୋଜନାକୁ ଆଦୌ ଗ୍ରହଣ କଲେ ନାହିଁ । ଶ୍ରୀ ତେଜବାହାଦୁର ସପ୍ରୁ ଓ ଶ୍ରୀ ମୁକୁନ୍ଦରାଓ ଜୟକର ମତ ଦେଲେ ଯେ ଏକାଧିକ ସଂଘ ସ୍ଥାପନ କରିବାଟା ଆତ୍ମନିର୍ଣ୍ଣୟର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଯଥାର୍ଥ ହେଲେହେଁ, ଦେଶର ଅଖଣ୍ଡତା ଓ ସୁରକ୍ଷା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହା ଶେଷକୁ ମାରାତ୍ମକ ପ୍ରମାଣିତ ହେବ । ଏହିପରି ଶିଖ୍ ଓ ହରିଜନମାନେ ମଧ୍ୟ ନିଜ ନିଜ

ସ୍ୱାର୍ଥଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହି ଯୋଜନାର ଘୋର ବିରୋଧ କଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ସାର୍ କ୍ରିପ୍ସଙ୍କୁ କହିଲେ ଯେ ଆପଣଙ୍କର ଯଦି ଏହାହିଁ ଦେବାକୁ ଥିଲା, ତେବେ ଆପଣ ଆସିଲେ କାହିଁକି ? ଆପଣଙ୍କୁ ମୋର ପରାମର୍ଶ ହେଉଛି, ସର୍ବପ୍ରଥମେ ଯେଉଁ ଉଡ଼ାଜାହାଜ ଯିବ, ସେହି ଉଡ଼ାଜାହାଜରେ ନିଜ ଦେଶକୁ ବାହୁଡ଼ି ଯାଆନ୍ତୁ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ କ୍ରିପ୍ସଙ୍କ ଯୋଜନାକୁ ପିଛିଲା ତାରିଖର ଚେକ୍ (ପୋଷ୍ଟଡେଟେଡ୍ ଚେକ୍) ନାମରେ ଅଭିହିତ କରିଥିଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ବକ୍ତବ୍ୟର ସାରମର୍ମ ଏହା ହିଁ ଥିଲା ଯେ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଆଜି ତୁରନ୍ତ ଆମକୁ କଅଣ ଦେବେ, କହନ୍ତୁ । ସେ ଯଦି ଆମଠାରୁ ନୈତିକ ସାହାଯ୍ୟ ଆଶା କରୁଛନ୍ତି, ତେବେ ଭାରତ ପକ୍ଷରେ ସେହି ସାହାଯ୍ୟ ଦେବା ସେତିକିବେଳେ ସମ୍ଭବ ହେବ, ଯେତେବେଳେ ଭାରତ ତା ନିଜ ବିଷୟରେ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ କୌଣସି ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିବାର ଅଧିକାର ପାଇବ । ସେ କହୁଥିଲେ—ଇଂରେଜ ଯଦି ଭାରତକୁ ସ୍ୱାଧୀନ କରି ଦେବେ, ତେବେ ଅକ୍ଷଶକ୍ତି ଓ ଜାପାନ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ତା'ହାର ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିବ । ପୁଣି ଜାପାନ ଯଦି ସ୍ୱାର୍ଥପରବଶ ହୋଇ ଆକ୍ରମଣ କରିବ, ତେବେ ଆମେ ଧ୍ୱଂସ ହୋଇଯିବା ପଛକେ, ତା'ର ଅଧୀନତା ସ୍ୱୀକାର କରିବା ନାହିଁ । ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟର ନଅ କୋଟି ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ଭାଗ୍ୟ ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିବାର କୌଣସି ଅଧିକାର ଏ ଯୋଜନାରେ ଦିଆ ଯାଇ ନ ଥିବାରୁ କଂଗ୍ରେସ ଏହି କାରଣ ମଧ୍ୟ ଦର୍ଶାଇ ଏ ଯୋଜନା ଗ୍ରହଣ କରି ନ ଥିଲା ।

ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ମତଗତ

ଗାନ୍ଧୀଜୀ ତ ଯୁଦ୍ଧର ବିରୋଧୀ ଥିଲେ । ସେ କହୁଥିଲେ ଭାରତ ନିଜ ଇଚ୍ଛାରେ ଏ ଯୁଦ୍ଧରେ ଯୋଗ ଦେଇ ନାହିଁ । ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାର ବାଧ୍ୟକରି ତାକୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ପୂରାଇଛନ୍ତି । ଭାରତ ଯଦି ସ୍ୱାଧୀନ ହୋଇ ଥାଆନ୍ତା, ତେବେ ସେ ତା ନିଜ ମତରେ ଚଳିଥାଆନ୍ତା ଏବଂ ସମ୍ଭବତଃ ଯୁଦ୍ଧରେ ମଧ୍ୟ ଯୋଗ ଦେଇ ନ ଥାନ୍ତା ।

ସ୍ୱାଧୀନତା ଭବିଷ୍ୟତର ପ୍ରଶ୍ନ ନୁହେଁ, ନଗଦ ପ୍ରାପ୍ୟ

ଏପ୍ରିଲ ମାସ ଶେଷ ଆଡ଼କୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ତାଙ୍କ 'ଭାରତଛାଡ଼' କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଉପରେ ଖୁବ୍ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତାଙ୍କ ଭାଷାରେ ଗୋଟାଏ ନୂଆ ତେଜସ୍ୱିତା ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଅନେକେ ତାଙ୍କୁ କହିଲେ ଯେ ଆପଣ ବ୍ରିଟେନ୍‌କୁ ଭାରତ ଛାଡ଼ି ଯିବାପାଇଁ କହି ଜାପାନୀ-ମାନଙ୍କୁ ଆମନ୍ତ୍ରଣ କରି ଆଣୁ ନାହାନ୍ତି ତ ? ଏହି ଉକ୍ତିରେ ସେ ଘୋର ବିରୋଧ କଲେ । ସେ କହୁଥିଲେ ଯେ ଭାରତବର୍ଷ ବ୍ରିଟିଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଅଙ୍ଗ ହୋଇଥିବା ହେତୁ ଜାପାନ ଭାରତକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲା । ତେଣୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ବ୍ରିଟେନ୍ ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ବ୍ୟବସ୍ଥିତ ଭାବରେ ଭାରତ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବା ହିଁ ଭଲ ହେବ । ମେ ଏଗାର ତାରିଖରେ 'ପ୍ରତ୍ୟେକ ଇଂରେଜଙ୍କ ନାମରେ' ଶିରୋନାମାରେ ଖୋଲା ଚିଠି ମଧ୍ୟ ସେ ଲେଖିଥିଲେ ।

୧୯୪୨ ମସିହା ଜୁନ୍ ମାସରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଆମେରିକାନ୍ ସାମ୍ବାଦିକ ଲୁଇ ଫିଶର୍ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ଭେଟିଲେ । ସେତେବେଳେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାଷାରେ କହିଦେଲେ ଯେ

ଭବିଷ୍ୟବାଦରେ ମୋର କୌଣସି ଆଗ୍ରହ ନାହିଁ । ଯୁଦ୍ଧୋତ୍ତର ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ମୋର ଆଗ୍ରହ ନାହିଁ । ମୁଁ ତ ଆଜି ସ୍ୱାଧୀନତା ଚାହେଁ । ତଦ୍ୱାରା ଇଂଲ୍ୟାଣ୍ଡକୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ଜିତିବାକୁ ସାହାଯ୍ୟ ମିଳିବ ।

ବ୍ରିଟେନ୍‌ର ମତିଗତି ଦେଖି ଗାନ୍ଧୀଜୀ ନିରାଶ ହୋଇଗଲେ । ସେ କହିଲେ—ଆମ ପ୍ରସ୍ତାବର ଔଚିତ୍ୟ ଓ ନ୍ୟାଯ୍ୟତା ପ୍ରମାଣ କରି ଆମେ ଯେତେ ଯୁକ୍ତି-ତର୍କ ବାଢ଼ିଲେ ବି ଇଂରେଜ ସେସବୁ ଶୁଣିବେ ନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ଆମେ ଆମର ନୀତି ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ସେତିକବେଳେ ଯାଇ ଆମକଥା ଶୁଣିବେ । ଏହାହିଁ ହେଉଛି ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନର ପରଂପରା । ସେମାନେ କଥାଦ୍ୱାରା ନୁହେଁ, କାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୁଅନ୍ତି । ତେଣୁକରି ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମକୁ କାର୍ଯ୍ୟତଃ କିଛି କରି ଦେଖାଇ ଦେବାକୁ ହେବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାରତ ପାଇଁ ଏକ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସରକାରର ବିଷୟର ମୋତେ ପ୍ରଚାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଭବିଷ୍ୟତର ପ୍ରତିବିମ୍ବ

ଲୁଇ ଫିସର ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିଲେ ଯେ ଆପଣ ଯେଉଁ ସବିନୟ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କରିବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି, ତାହାର ରୂପରେଖ କଅଣ ହେବ ? ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଜବାବରେ କହିଲେ—"ଗାଁ । ଗଣ୍ଡାରେ ଚାଷୀ ଖଜଣା ଦେବା ବନ୍ଦ କରିଦେବେ । ସରକାରୀ ନିଷେଧାଜ୍ଞା ସତ୍ତ୍ୱେ ଲୋକେ ଲୁଣ ତିଆରି କରିବେ । କଥାଟି ଛୋଟିଆ ଜଣା ପଡୁଛି । କିନ୍ତୁ ଏହା କରିବା ଦ୍ୱାରା ଆମେ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରି ପାରୁଁ, ଏ କଥା ଚିନ୍ତା କରିବାର ସାହସ ଚାଷୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆସିଯିବ । ସେମାନଙ୍କର ପରବର୍ତ୍ତୀ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ହେବ ଜମି ଦଖଲ କରି ଯିବା ।"

ଗାନ୍ଧୀଜୀ ତାଙ୍କ ପ୍ରଚାରରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ତୀବ୍ର ଗତିରେ ବଢ଼ାଇ ଚାଲିଥାନ୍ତି । ସେ କହୁଥିଲେ ବ୍ରିଟେନ ଭାରତ ଭଳି ଗୋଟାଏ ପୁରାତନ ସଭ୍ୟତାସମ୍ପନ୍ନ ମହାନ୍ ରାଷ୍ଟ୍ରକୁ ଗୋଲାମ କରି ରଖିଥିବା ଯାଏ ମିତ୍ରଶକ୍ତି ନିଜକୁ ଅକ୍ଷଶକ୍ତି ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଜନତାନ୍ତ୍ରିକ ବୋଲିଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । ସେ ଆମେରିକାକୁ ମଧ୍ୟ ଏହି ପାପରେ ଭାଗୀ କଲେ, କାରଣ ଆମେରିକା ଥିଲା ଏ ଯୁଦ୍ଧରେ ବ୍ରିଟେନର ପ୍ରଧାନ ସହାୟକ ଓ ସଂରକ୍ଷକ । ସେ କହୁଥିଲେ ଗଣତନ୍ତ୍ରର ପରଂପରା ରକ୍ଷା କରିବା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବ୍ରିଟେନ ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ଭାରତକୁ ସ୍ୱାଧୀନ କରିଦେବା ପାଇଁ ଆମେରିକା ବ୍ରିଟେନ ଉପରେ ଚାପଦେବା ଉଚିତ । ତାହାର ଏହି କୃତି ତା'ର ନୈତିକ ଗୌରବକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେବ ଏବଂ ଅକ୍ଷଶକ୍ତିର ନୈତିକ ଭୂମିକା ଦୁର୍ବଳ ହୋଇଯିବ । ସେ ଚ୍ୟାଙ୍ଗ୍ କାଇଶେକ୍, ହିଟ୍‌ଲର୍ ଓ ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ରୁଜଭେଲ୍‌ଟଙ୍କୁ ଏ ବିଷୟରେ ଖୋଲା ଚିଠିମାନ ଲେଖିଥିଲେ ।

ଓ୍ୱାର୍ଦ୍ଧା ବୈଠକ

କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟକାରିଣୀ ସମିତିର ବୈଠକ ଜୁଲାଇ ଛଅ ତାରିଖରେ ଓ୍ୱାର୍ଦ୍ଧାରେ ବସିଲା । ସେଠାରେ ବହୁତ ଆଲୋଚନା ପରେ ଗୋଟିଏ ଦୀର୍ଘ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗୃହୀତ ହେଲା ।

ଜୁଲାଇ ଚଉଦ ତାରିଖରେ ସେହି ପ୍ରସ୍ତାବ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ସେହି ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଭାରତବର୍ଷର ସ୍ୱାଧୀନତା-ସମସ୍ୟାକୁ ସମାଧାନ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରଙ୍କୁ ଆଉ ଥରେ ସୁଯୋଗ ଦିଆଯାଇ ଥିଲା । ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଏହା ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଇଥିଲା ଯେ କଂଗ୍ରେସ ଆଉ ଅନିଶ୍ଚିତ କାଳଯାଏ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିପାରିବ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଏହି ନିବେଦନ ନିଷ୍ଫଳ ହେଲେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଦେଶବ୍ୟାପୀ ଅହିଂସାତ୍ମକ ଲଢ଼େଇ ଆରମ୍ଭ କରାଯିବ । କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସମିତି ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ମଞ୍ଜୁର କରାଇବା ପାଇଁ ଅଗଷ୍ଟ ସାତ ତାରିଖ (୧୯୪୨)କୁ ବମ୍ବେଠାରେ ନିଖିଳ ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ବୈଠକ ଡାକିବାକୁ ସ୍ଥିରକଲେ ।

ଇଂଲ୍ୟାଣ୍ଡ ଓ ଆମେରିକାରେ କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟକାରିଣୀ ସମିତିର ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବ ଗୋଟାଏ ଚହଲ ପକେଇ ଦେଲା । ସାର୍ କ୍ରିପ୍‌ସ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ତୀବ୍ର ଆକ୍ରମଣ କରି ଲେଖାମାନ ଲେଖିଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଅଗଷ୍ଟ ଦୁଇ ତାରିଖ 'ହରିଜନ'ରେ ଏହାର ଜବାବରେ ଲେଖିଲେ ଯେ ଏହି ଟୀକା ଟିପ୍‌ପଣୀ ବା ଧମକ ଡରରେ କଂଗ୍ରେସ ତାର ସିଦ୍ଧାନ୍ତରୁ ଟଳିବ ନାହିଁ । ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିରୋଧ ଓ ଦମନଦ୍ୱାରା ହିଁ ତାର ବିକାଶ ହୋଇ ଆସିଛି । ଏଥରକ ଆଉ ଅନ୍ୟ କିଛି ଘଟିବ ନାହିଁ ।

ଅଗଷ୍ଟ ତିନି ତାରିଖରେ ହିଁ 'ଆମେରିକାନ୍ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ' ଶିରୋନାମାରେ ସେ ଏକ ନିବେଦନ ପତ୍ର ଲେଖି ସେଥିରେ ତାଙ୍କର ଦାବୀର ନୈତିକ ଦିଗଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତିପାଦନ କରିଥିଲେ ।

ବମ୍ବେ ଅଧିବେଶନ

ନିଖିଳ ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ଅଧିବେଶନ ପୂର୍ବରୁ କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟକାରିଣୀ ସମିତି ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ମାର୍ଗଦର୍ଶନରେ 'ଭାରତ ଛାଡ଼' (Quit India) ପ୍ରସ୍ତାବ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଅଧିବେଶନରେ ପଣ୍ଡିତ ଜବାହରଲାଲନେହରୁ ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବଟିକୁ ଆଗତ କରିଥିଲେ ଓ ସର୍ଦ୍ଦାର ପଟେଲ ତାକୁ ସମର୍ଥନ କରିଥିଲେ । ପ୍ରସ୍ତାବ ସପକ୍ଷରେ ଓ ବିପକ୍ଷରେ ବହୁତ ବାଦାନୁବାଦ ହେଲା । ଦ୍ୱିତୀୟ ଦିନ ଅଗଷ୍ଟ ଆଠ ତାରିଖ ବୈଠକରେ ସାମ୍ୟବାଦୀ ବିପ୍ଳବଧାରାର ସମର୍ଥକ ସଦସ୍ୟମାନେ କେତେକ ସଂଶୋଧନ ପ୍ରସ୍ତାବ ଆଣିଲେ । ସେହି ସଂଶୋଧନ ପ୍ରସ୍ତାବ ମଧ୍ୟରୁ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରତ୍ୟାହୃତ ହେଲା ଓ କେତେକ କାଟ୍ ଖାଇଗଲା । ମୂଳ ପ୍ରସ୍ତାବ ସ୍ୱୀକୃତ ହେଲା । ତାହାପରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ହିନ୍ଦୀ ଓ ଇଂରାଜୀ ଉଭୟ ଭାଷାରେ ଭାଷଣ ଦେଲେ । ସେହି ଭାଷଣ ଶେଷରେ ସେ 'କର ବା ମର' ମନ୍ତ୍ର ଦୀକ୍ଷା ଦେଇ କହିଲେ ଯେ ଆମେ ଭାରତକୁ ସ୍ୱାଧୀନ କରିବୁଁ, ନଚେତ୍ ସ୍ୱାଧୀନ କରିବାର ଉଦ୍ୟମ କରୁଁ କରୁଁ ପ୍ରାଣ ଦେବୁ । ଆମ ଗୋଲାମୀ ବଜାୟ ରହିଥିବା ଦେଖିବାପାଇଁ ଆମେ କଦାପି ବଞ୍ଚିବୁଁ ନାହିଁ । ଏହାହିଁ ଆପଣମାନଙ୍କର ଶପଥ ହେଉ..... । କାପୁରୁଷ ବା ଦୁର୍ବଳମନାଙ୍କୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ମିଳେ ନାହିଁ ।

ପୁଣି ସେ କହିଲେ—ଲୁଚେଇ ଛପେଇ କରି କୌଣସି କାମ କରିବା ଉଚିତ ହେବନାହିଁ । ଏଇଟା ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ବିଦ୍ରୋହ । ଏ ଯୁଦ୍ଧରେ ଗୋପନୀୟତା ପାପ । ମୁକ୍ତ ମାନବ କୌଣସି ଗୁପ୍ତ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ପଶେ ନାହିଁ ।—ଏଥରକ ଯୁଦ୍ଧରେ ଆମକୁ ଖୋଲଖୋଲି ଲଢ଼ିବାକୁ ହେବ ଏବଂ ପୃଷ୍ଠ ପ୍ରଦର୍ଶନ ନ କରି ନିଜ ଛାତିରେ ଗୁଳିମାଡ଼ ଖାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏହି ଭାଷଣରେ ସେ କେବଳ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ନୁହେଁ, ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟର ରାଜା, ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀ, ଛାତ୍ର, ସୈନିକ, ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମାତୃଭୂମି ପ୍ରତି ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ କରିବାପାଇଁ ଆହ୍ୱାନ କରିଥିଲେ । ସେ ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଁ ସଂଯୁକ୍ତ ରାଷ୍ଟ୍ରସଙ୍ଘ (ୟୁନାଇଟେଡ୍ ନେଶନ୍ସ) ଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ନିବେଦନ କରିଥିଲେ ।

× × × ×

କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସୂଚନା

ଆଗାମୀ ସାମୂହିକ ଅହିଂସାତ୍ମକ ଯୁଦ୍ଧ ବା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ପାଇଁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଅଗଷ୍ଟ ସାତ ତାରିଖ ଦିନ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ସୂଚନା କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟକାରିଣୀ ସମିତିପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲେ । ଏହି ସୂଚନାଗୁଡ଼ିକ ଗୁପ୍ତ (କନ୍‌ଫିଡେନ୍‌ସିଆଲ୍) ଥିଲା । ତହିଁରୁ କେତେକ ଅଂଶ ନିମ୍ନରେ ଉଦ୍ଧୃତ ହେଲା :—

"ସହରରେ ହରତାଳ ହେଲା ଦିନ କୌଣସି ଶୋଭାଯାତ୍ରା ବାହାର କରାଯିବ ନାହିଁ । ସଭା ସମିତି ମଧ୍ୟ ହେବନାହିଁ । ଲୋକେ ଚବିଶ ଘଣ୍ଟା ଉପବାସ କରିବେ ଓ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବେ । ଦୋକାନୀମାନଙ୍କୁ ଆମର ଏ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ଯୁଦ୍ଧ ଯଦି ଯଥାର୍ଥ ପ୍ରତୀତ ହେଉ, ତେବେ ସେମାନେ ଦୋକାନ ବନ୍ଦ କରିବେ । କୌଣସି ପ୍ରକାର ଜୋର ଜବରଦସ୍ତି କରି ଦୋକାନ ବନ୍ଦ କରାଯିବ ନାହିଁ । ଗାଁ ମାନଙ୍କରେ ଯେଉଁଠି ହିଂସା ବା ଉପଦ୍ରବର ଭୟ ନାହିଁ, ସେଠାରେ ସଭାସମିତି ଓ ଶୋଭାଯାତ୍ରା କରା ଯାଇପାରେ । ······ସ୍ଥାନୀୟ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀମାନେ ହରତାଳ ଆଦି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତାଙ୍କର ରିପୋର୍ଟ ପ୍ରାଦେଶିକ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିକୁ ପଠାଇବେ ଏବଂ ପ୍ରାଦେଶିକ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟକୁ ଏହି ରିପୋର୍ଟ ପଠାଇ ଦେବେ । ଯଦି ସରକାର କୌଣସି ନେତାଙ୍କୁ ଗିରଫ କରିବେ, ତେବେ ତାଙ୍କ ସ୍ଥାନରେ ଅନ୍ୟ ନେତା ବଛାଯିବେ । ନିଜ ନିଜ ପ୍ରଦେଶର ପରିସ୍ଥିତିକୁ ଚାହିଁ ପ୍ରାଦେଶିକ କମିଟିମାନେ କାର୍ଯ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବେ । ଶେଷରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ କଂଗ୍ରେସ ଲୋକ ନିଜେ ନିଜର ନେତା ଓ ରାଷ୍ଟ୍ରର ସେବକ ହେବ ।·······କେହି ଯେପରି ନ ଭାବନ୍ତି ଯେ ଯାହାଙ୍କ ନାମ କଂଗ୍ରେସ ରେଜିଷ୍ଟାରରେ ଅଛି, କେବଳ ସେହିମାନେ ହିଁ କଂଗ୍ରେସବାଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାରତୀୟ, ଯେ ସମଗ୍ର ଭାରତବର୍ଷର ସ୍ୱାଧୀନତା ବାଞ୍ଛା କରେ ଏବଂ ସତ୍ୟ ଓ ଅହିଂସାରେ ଯାହାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ଅଛି, ସେ ଏ ଯୁଦ୍ଧରେ ନିଜକୁ କଂଗ୍ରେସବାଲା ବୋଲି ଭାବିବ ଓ ତଦନୁସାରେ କାମ କରିଯିବ ।·······ଏ ଲଢ଼େଇରେ ଯୋଗ ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ବୁଝି ରଖିବା ଦରକାର ଯେ ଏ ଲଢ଼େଇ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ହାସଲ ନ ହେବା ଯାଏ

ଲଢ଼ିବାକୁ ପଡ଼ିବ । "ମୁଁ ସ୍ୱାଧୀନ ହେବି, ନ ହେଲେ ମରିବି" ଏଇ ଶପଥ ଗ୍ରହଣ କରି ତାକୁ କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।...ବର୍ତ୍ତମାନ ସରକାରୀ ଅଫିସମାନଙ୍କରେ କାମ କରୁଥିବା କର୍ମଚାରୀମାନେ ହରତାଳରେ ଯୋଗ ନ ଦେବାର ସମ୍ଭାବନା ଅଛି ।...କିନ୍ତୁ ଏପରି ବେଳ ଆସିଯାଇପାରେ ଯେତେବେଳେ ଆମେ ତାଙ୍କୁ ସରକାରୀ ଚାକିରି ଛାଡ଼ି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ଡାକରା ଦେବା । ସବୁ କଂଗ୍ରେସ ସଦସ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଓ ପ୍ରାଦେଶିକ ବିଧାନ ସଭା ଛାଡ଼ି ଚାଲିଆସିବା ଉଚିତ ।....କୌଣସି ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ଅନ୍ୟାୟ ବା ଅତ୍ୟାଚାର କରିବାପାଇଁ ଆଦେଶ ଦିଆଗଲେ, କାରଣ ଦର୍ଶାଇ ଇସ୍ତଫାପତ୍ର ଦାଖଲ କରିବା ହିଁ ସେତେବେଳେ ତାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହେବ । ଛାତ୍ରମାନେ ସ୍କୁଲ ଛାଡ଼ି ଚାଲି ଆସିବେ । ଷୋଳବର୍ଷ ବୟସରୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ବୟସ୍କ ପିଲା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗ ଦେବେ । ଯେଉଁମାନେ ସ୍କୁଲ ଛାଡ଼ି ଚାଲି ଆସିବେ, ସେମାନେ ଏତିକି ସ୍ଥିର କରି ସ୍କୁଲ ଛାଡ଼ିବେ ଯେ ସ୍ୱାଧୀନତା ହାସଲ ନ ହେବାଯାଏ ସେମାନେ ଆଉ ସେ ସ୍କୁଲକୁ ଫେରିବେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏ ବିଷୟରେ କାହାରି ଉପରେ ଜୋର ଜବରଦସ୍ତି କରାଯିବ ନାହିଁ ।....ସରକାର ଯଦି କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ କିଛି ଅତ୍ୟାଚାର କରିବେ, ତେବେ ଲୋକେ ତାହାର ପ୍ରତିରୋଧ କରିବେ ଓ ଦଣ୍ଡ ସହିବେ । ଯେଉଁଠି ସମ୍ଭବ ହେବ, ଗରିବ ଲୋକେ ନିଜ ଖାଇବା ପାଇଁ ଲୁଣ ତିଆରି କରିବେ ।...ଯେଉଁ ସରକାରକୁ ଆମେ ଆମ ନିଜ ସରକାର ମନେକରୁଁ ସେହି ସରକାରର ଭୂରାଜସ୍ୱ ନେବାର ଅଧିକାର ଅଛି । ସେଥିପାଇଁ ଯେଉଁମାନେ ବିପଦ ମୁଣ୍ଡାଇବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିବେ ଓ ସାହସ ବାନ୍ଧିପାରିବେ, ସେମାନେ ଜମିର ଖଜଣା ଦେବାକୁ ମନା କରିଦେବେ ।...ଏହାଛଡ଼ା ଆଉ ଅନେକ କାମ ମଧ୍ୟ କରାଯାଇ ପାରେ । ସମୟ ଆସିଲେ ସେ ବିଷୟରେ ସୂଚନା ଦିଆଯିବ ।"

ଅଗଷ୍ଟ ନଅ ତାରିଖ ଦିନ ପୁଣି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସମିତି ବସିବାର କଥା ଥିଲା । ସରକାରଙ୍କ ସହିତ ମିଳାମିଶା ପାଇଁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଯେଉଁ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲେ, ତାହା ସେ ସେଦିନ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସମିତି ଆଗରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରି ଥାଆନ୍ତେ । କିନ୍ତୁ ନିଖିଳ ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିରେ ଆଠ ତାରିଖ ଦିନର ପ୍ରସ୍ତାବ ଗୃହୀତ ହେବା ପରେ ସେହି ତାରିଖରେ ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଜେନେରାଲଙ୍କର ନିମ୍ନଲିଖିତ ମର୍ମରେ ଗୋଟିଏ ଘୋଷଣାପତ୍ର ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା :- ପତ୍ରରେ "ଗତ କେତେଦିନ ହେଲା କଂଗ୍ରେସଦଳ ବେଆଇନ୍ ଭାବରେ ଓ କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ହିଂସାପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପାୟରେ ଯେଉଁ ବିପଜ୍ଜନକ କାର୍ଯ୍ୟପାଇଁ ପୂର୍ବପ୍ରସ୍ତୁତି ଚଳାଇଛି, ତାହା ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଜେନେରାଲ ଓ ତାଙ୍କର ଶାସନ ପରିଷଦ ଅବଗତ ଅଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟ କେତେକ କଥା ଛଡ଼ା ଏଥିରେ ଡାକତାର ଆଦି ଲୋକୋପଯୋଗୀ ସେବାରେ ବାଧା ଜନ୍ମାଇବା, ହରତାଳ କରାଇବା, ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ସଚ୍ଚୋଟପଣିଆରୁ ବିରତ କରାଇବା, ସୈନ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ, ଆଦି ଦେଶରକ୍ଷା କାର୍ଯ୍ୟରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବା କଥା ମଧ୍ୟ ଅଛି । କଂଗ୍ରେସ ବିବେକପୂର୍ଣ୍ଣ ପରାମର୍ଶ ମାନି ଚଳିବ ବୋଲି ସରକାର ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଶା କରୁଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ସେ ବାବଦରେ ତାଙ୍କୁ ନିରାଶ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଲା ।"...ଇତ୍ୟାଦି ।

ଦମନ-ଲୀଳା

ଅଗଷ୍ଟ ନଅ ତାରିଖ, ରବିବାର ଦିନ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ନିତିଦିନ ଭଳି ଭୋର ଚାରିଟାରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାପାଇଁ ଉଠିଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଗିରଫ୍ ହୋଇଯିବେ ବୋଲି ଚାରିଆଡ଼େ ଜନରବ ଶୁଣା ଯାଉଥାଏ ମାତ୍ର ଗାନ୍ଧୀଜୀ ତାହା ବିଶ୍ୱାସ କରୁ ନ ଥାନ୍ତି । ପ୍ରାର୍ଥନା ପରେ ଖବର ମିଳିଲା ଯେ ବିଡ଼ଲା ହାଉସ୍ ଫାଟକ ପାଖରେ ପୋଲିସ କମିସନର ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ସେକ୍ରେଟାରୀଙ୍କୁ ଡାକୁଛନ୍ତି । ସେ ଭାରତରକ୍ଷା ଆଇନ୍ ବଳରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ, ମହାଦେବ ଦେସାଇ ଓ ମୀରାବେନ୍‌ଙ୍କ ଗିରଫ ପରୁଆନା ଧରି ଆସିଥିଲେ । କସ୍ତୁରବା ଓ ପ୍ୟାରେଲାଲଙ୍କ ନାମରେ କୌଣସି ପରୁଆନା ନ ଥିଲା । କମିଶନର ସାହେବ କହିଲେ ଯେ ସେମାନେ ଇଚ୍ଛା କଲେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଯାଇ ପାରିବେ । ସେ ଦୁହେଁ ସେପରି ଯିବାକୁ ରାଜି ହେଲେ ନାହିଁ । ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାପାଇଁ ଅଧଘଣ୍ଟାଏ ସମୟ ଦିଆଗଲା । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଜଳଖିଆ ଖାଇସାରି "ବୈଷ୍ଣବ ଜନତୋ" ଭଜନ ବୋଲିସିବା ପରେ ନିଜର ଅଳ୍ପ ସ୍ୱଳ୍ପ ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ଜିନିଷ ନେଇ (ପୋଲିସ ସାଙ୍ଗରେ) ଚାଲିଗଲେ । ପ୍ୟାରେଲାଲଙ୍କ ଜରିଆରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ରାଷ୍ଟ୍ରକୁ ତାଙ୍କର ଶେଷ ବାର୍ତ୍ତା ନିମ୍ନଲିଖିତ ରୂପେ ଦେଇଗଲେ—"ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଁ ଲଢ଼ୁଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅହିଂସକ ସୈନିକ ଖଣ୍ଡେ କାଗଜରେ ବା କନାରେ 'କର ବା ମର' ଲେଖି ନିଜ ପରିଚ୍ଛଦରେ ଖୋସିବ । ତା'ହେଲେ ସେ ଯଦି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରୁ କରୁ ମରିଯିବ, ତେବେ ତାକୁ ଅହିଂସାରେ ବିଶ୍ୱାସ ନ କରୁଥିବା ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ଅଲଗା କରି ବାରି ହେବ ।"

ସରକାରୀ ଦମନଲୀଳା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସମିତିର ସବୁ ସଦସ୍ୟଙ୍କୁ ଗିରଫ୍ କରାଗଲା । ସମଗ୍ର ଦେଶରେ ଯେତେ ସାନବଡ଼ କଂଗ୍ରେସ ନେତା ଥିଲେ, ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଗିରଫ୍ କରି ନିଆଗଲା । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ବନ୍ଦୀ-ପ୍ରାସାଦରୁ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କୁ ଯେଉଁ ପତ୍ର ଲେଖିଲେ, ବଡ଼ଲାଟ ତାହାର ଅତି କଡ଼ା ଓ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଉତ୍ତର ଦେଲେ । ଦେଶରେ ଆଉ ଆଇନ୍‌ର ଶାସନ ରହିଲା ନାହିଁ । ଅର୍ଡିନାନ୍‌ସ ପରେ ଅର୍ଡିନାନ୍‌ସ ଜାରି ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ନିଖିଳ ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି, କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସମିତି ଓ ସୀମାନ୍ତ ପ୍ରଦେଶ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିକୁ ଛାଡ଼ି ଆଉ ସବୁ ପ୍ରାଦେଶିକ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ବେଆଇନ୍ ଘୋଷିତ ହେଲା । ଖବରକାଗଜମାନଙ୍କ ଉପରେ କଟକଣା ଜାରି ହେଲା । ସତ୍ୟାଗ୍ରହର କୌଣସି ଖବର ପ୍ରକାଶିତ ହେବାକୁ ଦିଆଗଲା ନାହିଁ । ସରକାରୀ ଦମନର ଖବର ମଧ୍ୟ ଛପିବାକୁ ଅନୁମତି ମିଳିଲା ନାହିଁ । ଏହାର ପ୍ରତିବାଦ କରି ଅନେକ ସମ୍ପାଦକ ଖବରକାଗଜ ପ୍ରକାଶନ ବନ୍ଦ କରି ଦେଲେ ।

ନେତାମାନଙ୍କୁ ଗିରଫ୍ କରି ନେବା ଫଳରେ ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସନ୍ଦର୍ଭରେ କୌଣସି ନିର୍ଭରଯୋଗ୍ୟ ଖବର ମିଳି ପାରିଲା ନାହିଁ । ତେଣୁ ଦେଶରେ ନାନାପ୍ରକାରର ଜନରବ ଶୁଣାଗଲା । କଂଗ୍ରେସ କେଉଁ ପ୍ରକାରର ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

ଆରମ୍ଭ କରିବାପାଇଁ ସ୍ଥିର କରିଥିଲା, ତାହାର ରୂପରେଖ ଓ କାର୍ଯ୍ୟପ୍ରଣାଳୀ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଲୋକେ କିଛି ଜାଣି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଜେନେରାଲ୍ ଓ ଭାରତ ସଚୀବ ଏମେରି ସାହେବ ଯେଉଁ କାଳ୍ପନିକ ହିଂସାତ୍ମକ ବିଦ୍ରୋହ କଥା ତାଙ୍କ ବିବୃତିରେ କହିଥିଲେ, ଲୋକେ ତାକୁ ହିଁ ସତ୍ୟ ମଣିଲେ । କଂଗ୍ରେସ ସଂଗଠନ ଛିନ୍ନଭିନ୍ନ ହୋଇସାରିଥିଲା । କଂଗ୍ରେସ ନେତୃତ୍ୱ ଓ ସଂଗଠନ ସହସା ଅନ୍ତର୍ହିତ ହୋଇଯିବାରୁ ଜନସାଧାରଣ ରଣ-ପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲେ । ଗୋଟାଏ ବିଦେଶୀ ସରକାର ହାତମୁଠାରୁ ଭାରତକୁ ସ୍ୱାଧୀନତା କରିବାପାଇଁ ଲୋକେ ଯାହା କରିବା ଉଚିତ ମନେ କଲେ ତାହା କରିଗଲେ ।

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ନୁହେଁ, ଗଣ-ଆନ୍ଦୋଳନ

ପ୍ରକୃତରେ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ଏ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆଉ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବା କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ସବିନୟ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ହୋଇ ରହିଲା ନାହିଁ । ଏହା ଏକ ବିଶୁଦ୍ଧ ଗଣ-ଆନ୍ଦୋଳନର ରୂପଧାରଣ କଲା । ଦେଶରେ ଆଇନ୍‌କୁ ଅବଜ୍ଞା କରି ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଅନେକ ସମାଚାର-ପତ୍ର ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଗୁପ୍ତଭାବରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଓ ସରକାରୀ ଦମନନୀତିର ବିବରଣୀ ପ୍ରକାଶ ପାଉଥିଲା । ବମ୍ବେରୁ ଏକ ଗୁପ୍ତ ରେଡ଼ିଓ ଷ୍ଟେସନରୁ ମଧ୍ୟ ଏସବୁ ସମ୍ବାଦ ପ୍ରଚାରିତ ହେଉଥିଲା । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଗୁପ୍ତ ଆନ୍ଦୋଳନ ଓ ହିଂସା ବିରୋଧରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାଷାରେ ଚେତାବନୀ ଦେଇଥିଲେହେଁ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ଗୁପ୍ତ ଭାବରେ ପରିଚାଳିତ ହେଲା ।

ଅଗଷ୍ଟ ନଅ ତାରିଖ ଦିନ ବମ୍ବେ, ଅହମଦାବାଦ ଓ ପୁନାରେ ଗଣ୍ଡଗୋଳ ହେଲା । ଦଶ ତାରିଖ ଦିନ ଦିଲ୍ଲୀ ଓ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶର କେତେକ ସ୍ଥାନକୁ ଗଣ୍ଡଗୋଳ ବ୍ୟାପିଗଲା । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଲୋକେ ଯେପରି ବୁଝିଥିଲେ ଓ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିଲେ, ସେହି ଅନୁସାରେ ଏ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲିଲା ଏବଂ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ରୂପ ଧାରଣ କଲା । ହରତାଳ, ସଭା ତ ସାଧାରଣତଃ ସମସ୍ତେ କରୁଥିଲେ । ଦୋକାନବଜାର ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲାରୁ ସରକାର ଅର୍ଡିନାନ୍‌ସ ଜାରି କରି ଦୋକାନ ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ବେଆଇନ୍ ଘୋଷିତ କରି ଦେଲେ । ବନ୍ଦ ଥିବା ଦୋକାନଗୁଡ଼ିକର ତାଲା ଭାଙ୍ଗି ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ପୋଲିସ ବା ସୈନ୍ୟମାନେ ଜିନିଷପତ୍ର ବାଜେୟାପ୍ତ କଲେ କିମ୍ବା ଲୁଟ୍ କରେଇ ଦେଲେ । ଦେଶରେ ଆଇନ୍-କାନୁନ୍ ଥିବା ଭଳି ଆଦୌ ଜଣା ପଡ଼ୁ ନ ଥିଲା । ବହୁ ଯୁବକଙ୍କୁ ଗୁଳିକରି ମାରି ଦିଆଗଲା । ଅଷ୍ଟୀ, ଚିମୁର, ଆଦି ସ୍ଥାନରେ ସରକାର ପକ୍ଷରୁ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କ ଉପରେ ପାଶବିକ ଅତ୍ୟାଚାର ହେଲା । ଶସ୍ୟଶ୍ୟାମଳ କ୍ଷେତକୁ ଉଜାଡ଼ି ଦିଆଗଲା । ବିଦ୍ରୋହୀ କିମ୍ବା ଏହି ବିଦ୍ରୋହରେ ସହାନୁଭୂତ ଥିବା ଗାଁଗୁଡ଼ିକୁ ସରକାର ପୋଡ଼ିଦେଲେ । ବନାରସ ହିନ୍ଦୁ ୟୁନିଭରସିଟିକୁ ସୈନ୍ୟବିଭାଗ ହାତରେ ଛାଡ଼ି ଦିଆଗଲା । ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶର ବଲିୟାଠାରେ ଉଡ଼ାଜାହାଜରୁ ବୋମାବୃଷ୍ଟି କରାଗଲା । ମେଦିନୀପୁରରେ ଲୋମହର୍ଷଣକାରୀ ଅତ୍ୟାଚାର ଚାଲିଲା ।

× × × ×

ବନ୍ଦୀ ହେବାର ଅଳ୍ପ ଦିନ ପରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ସେକ୍ରେଟାରୀ ମହାଦେବ ଦେସାଇଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଗଲା । ଏହି ଖବର ବିପ୍ଳବର ବହ୍ନିକୁ ତେଜାଇ ଦେଲା । ଲୋକେ ସରକାରୀ ଅତ୍ୟାଚାରରେ ଦବି ନ ଯାଇ ଓଲଟା ଟାଣ ହୋଇ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚଳାଇଲେ । ବହୁ ସ୍ଥାନରେ ବିଦ୍ରୋହୀ ଲୋକେ ଡାକଘର ପୋଡ଼ି ଦେଲେ । ରେଲ୍-ଲାଇନ ଉଠାଇ ଦେଲେ ଏବଂ ପୋଲ ଭାଙ୍ଗିଦେଲେ । ଅନେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ଲୋକେ ସ୍ଥାନୀୟ ସରକାର ପ୍ରଲଟି ଗଲେ । ଅହମଦାବାଦର କଳକାରଖାନାଗୁଡ଼ିକ ଶ୍ରମିକ ହରତାଳ ଯୋଗୁଁ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ଟାଟାର ଲୁହାକାରଖାନା ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ବହୁ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ ଘଟିଲା ଓ ଗୁଳି ଚାଲିଲା ।

× × × ×

ତେଣେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଓ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପତ୍ର ବିନିମୟ ଚାଲିଥାଏ । ଦୁହେଁ ନିଜ ନିଜ ଯୁକ୍ତିରେ ଅଟଳ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି ।

ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ଉପବାସ

ଜାନୁଆରୀ ମାସ ଅଣେଇଶ ତାରିଖ ୧୯୪୩ରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ନିଜେ ଉପବାସ କରିବାର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କୁ ଜଣାଇଦେଲେ । ଫେବୃଆରୀ ନଅ ତାରିଖ ଦିନ ଏହି ଉପବାସ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଚହସ୍ତରୀ ବର୍ଷ ବୟସର ଦୁର୍ବଳ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଏକୋଇଶ ଦିନ ଉପବାସରୁ ବର୍ତ୍ତିବେ କି ନାହିଁ, ଏହି ଆଶଙ୍କାରେ ଦେଶସାରା ଲୋକେ ଚିନ୍ତିତ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ଉପବାସ ସମୟରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ଖଲାସ କରିଦେବାପାଇଁ ସରକାର ଗୋଟାଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଇଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ତାହା ଗ୍ରହଣ କଲେ ନାହିଁ ।

ଉପବାସର ଚତୁର୍ଥ ଦିନ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଖରାପ ଆଡ଼କୁ ଗତି କଲା । ବାନ୍ତି ମାଡ଼ିବା, ଅନିଦ୍ରା, ଆଦି ଉପସର୍ଗ ଦେଖା ଦେଲା । ସରକାର ଡକ୍ଟର ଗିଲଡର୍ ଓ ଡକ୍ଟର ବିଧାନଚନ୍ଦ୍ର ରାୟଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ତତ୍ତ୍ୱ ନେବା ପାଇଁ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆଣାଇଲେ । ଫେବୃଆରୀ ସତର ତାରିଖ ଦିନ ୟୁରେମିଆର ଲକ୍ଷଣ ଓ ହୃତପିଣ୍ଡର ଗତି ଶିଥିଳ ହେବାର ଲକ୍ଷଣ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ସେଦିନ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କ ଶାସନ ପରିଷଦର ସଦସ୍ୟ ସର୍ବଶ୍ରୀ ସାର୍ ଏଚ୍. ପି. ମୋଦୀ, ନଳିନୀରଞ୍ଜନ ସରକାର ଓ ଏମ୍. ଏସ୍. ଅଣେ ପରିଷଦର ସଦସ୍ୟ ପଦରୁ ଇସ୍ତଫା ଦେଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ଅବସ୍ଥା କ୍ରମେ ଖରାପ ଆଡ଼କୁ ଗତି କରୁଥିବା ଦେଖି ସରକାରଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ତାଙ୍କର ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟି କ୍ରିୟା ପାଇଁ ସର୍ବପ୍ରକାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇ ସାରିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ତା' ପରଦିନଠାରୁ ତାଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ସୁଧୁରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା । ମାର୍ଚ୍ଚ ତିନି ତାରିଖ ଦିନ ସକାଳ ପ୍ରାର୍ଥନା ପରେ ଜଳମିଶ୍ରିତ କମଳାରସ ପିଇ ଉପବାସ ଭାଙ୍ଗିଲେ ।

ଏହି ଉପବାସ ପରେ, ଭାରତବର୍ଷରେ ଉପୁଜିଥିବା ବିଷମ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ସୁଧାରିବା ପାଇଁ ଇଂଲ୍ୟାଣ୍ଡ ଓ ଆମେରିକାରେ ଆଲୋଚନା ଚାଲିଲା । ବାର୍ଣ୍ଣାର୍ଡ ଶ ତ ଏତେଦୂର ଯାଏ

ଲେଖିଦେଲେ ଯେ ସମ୍ରାଟ ତାଙ୍କର ମନ୍ତ୍ରୀ ପରିଷଦର ମାନସିକ ବିକାର ପାଇଁ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ନିକଟରେ କ୍ଷମା ଭିକ୍ଷା କରିବା ଉଚିତ । ୧୯୪୩ ମସିହା ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସରେ ବମ୍ବେଠାରେ ଦେଶର ନିର୍ଦ୍ଦଳୀୟ ନେତାମାନେ ଏକ ସମ୍ମିଳନୀରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ଖଲାସ କରିବା ପାଇଁ ଓ ଭାରତର ବିଷମ ପରିସ୍ଥିତିର ସମାଧାନ ପାଇଁ ଦାବୀ କଲେ । ସାପ୍ରୁ, ଜୟକାର, ଏଚ୍. ପି ମୋଦୀ, ସାବରକର, ଆର୍ଦ୍ଦେଶେର, ଆଦି ମୁଖ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବରେ ସମ୍ମତି ଦେଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କ ମତଗତି ବଦଳିଲା ନାହିଁ । କଂଗ୍ରେସ ନେତାଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଯେଉଁ ଅଭିଯୋଗ କରାଯାଉଥିଲା, ତାହା ଯାଞ୍ଚ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ନିରପେକ୍ଷ ଟ୍ରାଇବୁନାଲ ନିଯୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ଏହି ନିର୍ଦ୍ଦଳୀୟ ନେତାମାନେ ଦାବୀ କଲେ । ଭାରତ ରକ୍ଷା ଆଇନ୍ ବଳରେ କରାଯାଇଥିବା ଗିରଫତାରିକୁ ସୁପ୍ରୀମକୋର୍ଟ ଅବୈଧ ଘୋଷଣା କଲେ । କିନ୍ତୁ ସରକାର ତାଙ୍କରଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଏହି ସର୍ବୋଚ୍ଚ ନ୍ୟାୟାଳୟର ମତାମତକୁ ସୁଦ୍ଧା ଅବଜ୍ଞା କଲେ ଏବଂ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଅର୍ଡ଼ିନାନ୍ସ ଜାରି କରି ନିଜର ବେଆଇନ୍ କାମଗୁଡ଼ିକୁ ଆଇନ୍-ସଂଗତ କରି ନେଲେ । ସରକାରଙ୍କର ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକଳାପଗୁଡ଼ିକ ଅଣ-କଂଗ୍ରେସୀ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସୁଦ୍ଧା ସରକାରଙ୍କର ନୀତି ପ୍ରତି ଅସନ୍ତୋଷ ସୃଷ୍ଟି କଲା ।

ସରକାରଙ୍କର କଠୋର ନୀତି ଫଳରେ ଦେଶର ପରିସ୍ଥିତି ଖରାପ ଆଡ଼କୁ ଗତି କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ମାର୍ଚ୍ଚ ତିନି ତାରିଖ (୧୯୪୩)ରେ ସରକାରଙ୍କୁ ଲେଖିଥିଲେ ଯେ ଦେଶରେ ଶୀଘ୍ର ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପରିସ୍ଥିତି ଦେଖା ଦେବ । ଶେଷରେ ତାହାହିଁ ଘଟିଲା । ବଙ୍ଗ ପ୍ରଦେଶର ଅବସ୍ଥା ଏତେ ଖରାପ ହୋଇଗଲା ଯେ ୧୯୪୩ ମସିହା ନଭେମ୍ବର ମାସ ସୁଦ୍ଧା ପନ୍ଦର ଲକ୍ଷ ଲୋକ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ହେତୁ ମରିଗଲେ । ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟରେ ସୁଦ୍ଧା ଏ ବିଷୟରେ ବହୁତ ଆଲୋଚନା ହେଲା, କିନ୍ତୁ ଭାରତ ସଚିବ ଏମେରି ସାହେବ ଘୋଷଣା କଲେ ଯେ ଯୁଦ୍ଧ ଚାଲିଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ପ୍ରକୃତ ସମାଧାନ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ ।

କସ୍ତୁରବାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ

ଜେଲରେ କସ୍ତୁରବାଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ମଧ୍ୟ ନାନା କାରଣରୁ ଖରାପ ଆଡ଼କୁ ଗତିକଲା । ମହାଦେବ ଦେସାଇଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଓ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ଏକୋଇଶି ଦିନିଆ ଉପବାସ ତାଙ୍କୁ ବିଚଳିତ କରି ଦେଇଥିଲା । ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଚରଣରେ ମୃତ୍ୟୁ ହିଁ ଥିଲା ତାଙ୍କର କାମନା । ୧୯୪୪ ଫେବ୍ରୁଆରୀ ମାସରେ ସେ ବିଛଣା ଧରିଲେ । ଫେବ୍ରୁଆରୀ ବାଇଶି ତାରିଖରେ ସେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ ।

କସ୍ତୁରବାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ଉପଲକ୍ଷେ ସମଗ୍ର ଦେଶରେ ହରତାଳ ପାଳିତ ହେଲା । କାଉନ୍‌ସିଲ ଅଫ୍ ଷ୍ଟେଟ୍‌ସ୍ ଓ ପଞ୍ଜାବ, ବଙ୍ଗଳା, ଓଡ଼ିଶା, ସୀମାନ୍ତ ପ୍ରଦେଶର କାଉନ୍‌ସିଲରେ ସମବେଦନା ପ୍ରକାଶ କରି ପ୍ରସ୍ତାବ ଗୃହୀତ ହେଲା । ନୂଆ ବଡ଼ଲାଟ ଲର୍ଡ଼ ଓ୍ୱାଭେଲ ମଧ୍ୟ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରି ପତ୍ର ଲେଖିଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଲର୍ଡ଼ ଓ୍ୱାଭେଲଙ୍କ ସହିତ ମଧ୍ୟ ପତ୍ର ବିନିମୟ ଚଳାଇଲେ । ଏପ୍ରିଲ ଛଅ ତାରିଖର ଏକ ପତ୍ରରେ ସେ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କୁ

ଲେଖିଥିଲେ "ଆଜି ସମଗ୍ର ଭାରତ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ କାରାଗାର ପାଲଟି ଗଲଣି, ଯେଉଁଥିରେ ଚାଳିଶ କୋଟି ଲୋକ ରହିଛନ୍ତି।"

ସେହି ଏପ୍ରିଲ ମାସରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ମ୍ୟାଲେରିଆ ଜ୍ୱରରେ ପୀଡ଼ିତ ହେଲେ। ମଇ ତିନି ତାରିଖ ଦିନ ରକ୍ତଶୂନ୍ୟତା ହେତୁ ତାଙ୍କର ରକ୍ତଚାପ ବହୁତ କମିଗଲା। ଛଅ ତାରିଖ ଦିନ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଓ ତାଙ୍କ ସାଥୀମାନଙ୍କୁ ବିନା ସର୍ତ୍ତରେ ଖଲାସ କରି ଦିଆଗଲା। ମଇ ଏଗାର ତାରିଖରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ବମ୍ବେରେ ପହଞ୍ଚି ନିଜ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟଦୃଷ୍ଟିରୁ ଜୁହୁରେ ପନ୍ଦରଦିନ ମୌନ ବ୍ରତ ଧାରଣ କଲେ। ମଇ ଅଣତିରିଶ ତାରିଖଠାରୁ ସେ ଦିନକୁ କୋଡ଼ିଏ ଘଣ୍ଟା ଲେଖା ମୌନ ପାଳନ କଲେ। ଧୀରେ ଧୀରେ ତାଙ୍କ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସୁଧୁରିବାକୁ ଲାଗିଲା। ଜୁନ ପନ୍ଦର ତାରିଖକୁ ସେ ପୁନା ଫେରିଆସି ଅଠେଇଶ ତାରିଖରେ ପ୍ରାୟ ପଚିଶିଜଣ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀଙ୍କୁ ଭେଟିଲେ।

୧୯୪୪ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ନଅ ତାରିଖରୁ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ସତେଇଶ ତାରିଖ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭାରତବର୍ଷର ଭବିଷ୍ୟତ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଓ କାଏଦେ ଆଦମ୍ ଜିନ୍ନାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଚାଲିଲା। କିନ୍ତୁ କୌଣସି ସନ୍ତୋଷଜନକ ସମାଧାନର ପନ୍ଥା ବାହାରିଲା ନାହିଁ।

× × × ×

ଧୀରେ ଧୀରେ ୧୯୪୨ ମସିହାର 'ଭାରତଛାଡ଼' ଆନ୍ଦୋଳନ ଶିଥିଳ ହୋଇଥିଲା। ଜେଲ୍ ବାହାରେ ଥିବା କର୍ମୀମାନେ ନାନାପ୍ରକାରର ଗଠନମୂଳକ କାମରେ ଲାଗିଗଲେ। ଏହି ଗଣ-ଆନ୍ଦୋଳନ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଅନୁସାରେ ଚାଲି ନ ଥିଲେ ହେଁ ସରକାରଙ୍କ ଘୋର ଦମନନୀତି ଆଗରେ ଲୋକେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇ ନ ଥିଲେ। ସରକାରୀ ରିପୋର୍ଟ ଅନୁସାରେ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ୫୩୮ ଥର ଗୁଳି ଚାଳିଥିଲା। ୧୦୨୮ଜଣ ପ୍ରାଣ ହରାଇଥିଲେ, ନବେ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ସମୂହ ଜୋରିମନା ଆଦାୟ ହୋଇଥିଲା। କିନ୍ତୁ ବେସରକାରୀ ସୂତ୍ରରୁ ପ୍ରକାଶ ଯେ ଆଠ ହଜାରରୁ ଦଶହଜାର ଲୋକ ପ୍ରାଣ ହରାଇ-ଥିଲେ। ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ବନ୍ଦୀ ହୋଇଥିଲେ। କୋଟି କୋଟି ଟଙ୍କାର ସମ୍ପତ୍ତି ନଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲା। ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଜନସାଧାରଣ ଅସୀମ ସାହସ ଦେଖାଇଥିଲେ।...... ଏହି ଦେଶବ୍ୟାପୀ ସଂଘର୍ଷ ଫଳରେ ଇଂରେଜ ଶାସକଙ୍କର ହୃଦ୍‌ବୋଧ ହେଲା ଯେ ଭାରତକୁ ଅଉ ଅଧିକ ଦିନ ଦବେଇ କରି ରଖି ହେବ ନାହିଁ। ସେଥିପାଇଁ ଯୁଦ୍ଧ ଶେଷ ହେବା ମାତ୍ରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଭାରତୀୟ ସ୍ୱାଧୀନତା ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା।

୪୯

ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ତାଲିକା

ବିଦେଶରେ—

୧-ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

(ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟ)

୧୧ ସେପ୍‌ଟେମ୍ବର ୧୯୦୬ ଜୋହାନ୍‌ସ ବର୍ଗରେ ଆରମ୍ଭ । ୨୨ ଅଗଷ୍ଟ ୧୯୦୬—ଟ୍ରାନସ୍‌ଭାଲ ସରକାରଙ୍କ ଅସାଧାରଣ ଗେଜେଟରେ ଏସିଆର ଲୋକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଆଇନ୍ ସଂଶୋଧନ ଅର୍ଡ଼ିନାସ୍ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ସେଥିରେ ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରେ ବାସ କରୁଥିବା ଏସିଆବାସୀଙ୍କ ଅଧିକାର କ୍ଷୁଣ୍ଣ କରାଯିବ ବୋଲି ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଥିଲା । ୧୧ ସେପ୍‌ଟେମ୍ବର ୧୯୦୬ରେ ପ୍ରାୟ ୩୦୦୦ ଉପନିବେଶବାସୀ ଭାରତୀୟ ପ୍ରତିନିଧି ଜୋହାନ୍‌ସବର୍ଗଠାରେ ଏକତ୍ର ହୋଇ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ସାକ୍ଷୀ ରଖି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଲେ ଯେ ଯଦି ଏହି ବିଲ୍ ଗୃହୀତ ହେବ, ତେବେ ଅହିଂସାତ୍ମକ ଉପାୟରେ ଏହାର ବିରୋଧ କରିବେ ।

୩୦ ଜାନୁଆରୀ ୧୯୦୭—ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ସହିତ ଦୁଇ ଶହ ଭାରତୀୟଙ୍କୁ ଜେଲଦଣ୍ଡ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଓ ଜେନେରାଲ ସ୍ମଟସଙ୍କ ରାଜିନାମାରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବନ୍ଦ ହେଲା ।

(ଦ୍ୱିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟ)

୧୬ ଅଗଷ୍ଟ ୧୯୦୮ରେ ଜୋହାନସ୍‌ବର୍ଗରେ ଆରମ୍ଭ । ଭାରତୀୟମାନେ ସ୍ୱେଚ୍ଛା-ପ୍ରଣୋଦିତ ହୋଇ ରେଜିଷ୍ଟାରରେ ନାମ ଲେଖାଇଲେ ଅର୍ଡ଼ିନାସ୍ ରଦ୍ଦ ହୋଇଯିବ ବୋଲି ଯେ ଜେନେରାଲ ସ୍ମଟ୍‌ସ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଥିଲେ, ତାହା ରକ୍ଷା କଲେ ନାହିଁ । ୧୬-ଅଗଷ୍ଟ ୧୯୦୮ରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଜୋହାନସ୍‌ବର୍ଗରେ ୨୦୦୦ ପରୱାନାକୁ ସର୍ବସାଧାରଣ ସଭାରେ ପୋଡ଼ି ଦିଆଗଲା । ଖଣି ଅଞ୍ଚଳର ଶ୍ରମିକମାନେ ହରତାଳ କଲେ । ହରତାଳକାରୀ ଲୋକମାନଙ୍କ ଉପରେ ଗୁଳି ଚାଲିଲା ।

(ତୃତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟ)

୨୮ ଅକ୍‌ଟୋବର ୧୯୧୩—ନ୍ୟୂକାସଲ୍‌ର ଭିକ୍‌ସରଷ୍ଟ ଆଡ଼କୁ ପଦଯାତ୍ରା । ନ୍ୟୂକାସଲ (ନେଟାଲ)ରୁ ଟ୍ରାନ୍‌ସଭାଲ୍‌ରେ ପଶିବା ପାଇଁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଅଭିଯାନ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ୬୦୦୦ ଭାରତୀୟ ଖଣି ଶ୍ରମିକ ହରତାଳରେ ଯୋଗ ଦେଲେ । ଶହ ଶହ ଲୋକ ଜେଲ୍ ଗଲେ । ସରକାରଙ୍କୁ ସୂଚନା ଦେଇ ୨୦୩୭ ଜଣ ପୁରୁଷ, ୧୨୭ ଜଣ ମହିଳା ଓ ୭୫ ଜଣ ବାଳକ ଟ୍ରାନସଭାଲ ଅଭିଯାନ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଓ ଅନ୍ୟ ଅଭିଯାନକାରୀମାନଙ୍କୁ ଗିରଫ୍ କରାଗଲା । ଅସ୍ଥାୟୀ ସନ୍ଧି ସ୍ଥାପିତ ହେଲା । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଖଲାସ ହେଲେ ।

୨୧ ଜାନୁଆରୀ ୧୯୧୪—ଗାନ୍ଧୀ-ସ୍ମଟସ୍ ପତ୍ର ବିନିମୟ ଫଳରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବନ୍ଦ ହେଲା ।
ଜୁଲାଇ ୧୯୧୪—ଇଣ୍ଡିଆନ ରିଲିଫ୍ ଆଇନ୍ ଗଢ଼ା ହେଲା । ତଦନୁସାରେ ତିନି ପାଉଣ୍ଡିଆ ଟିକସ ଉଠେଇ ଦିଆଗଲା । ଭାରତୀୟମାନଙ୍କର ପ୍ରାୟ ସବୁ ଦାବୀ ସ୍ୱୀକୃତ ହେଲା ।

ଭାରତରେ—

(୧)—ଭୀରମଗାଓଁ (ଗୁଜରାଟ) ୧୯୧୫

କାଠିଆବାଡ଼କୁ ଯାଉଥିବା ଯେଉଁ ଯାତ୍ରୀଠାରୁ ଶୁଳକ ଆଦାୟ ହେବା କଥା, ସେମାନଙ୍କୁ ଶୁଳକ ବିଭାଗ କର୍ମଚାରୀମାନେ ହଇରାଣ କରୁଥିଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଏ ସମସ୍ୟା ହାତକୁ ନେଲେ । ବଡ଼ଲାଟଙ୍କ ନିକଟକୁ ସେ ଏକ ପ୍ରତିନିଧି-ଦଳ ପଠାଇଲେ ଏବଂ ଜନ-ସାଧାରଣକୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହିବା ପାଇଁ ସୂଚନା ଦେଲେ । କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ସରକାର ୧୯୧୭ରେ ଏହି ଶୁଳକ ଉଠାଇ ଦେଲେ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା ଫଳରେ ଏ ସମାଧାନ ଶୀଘ୍ର ହୋଇଗଲା ।

(୨)—ଚମ୍ପାରଣ (ବିହାର) ଏପ୍ରେଲ ୧୯୧୭

ଗୋରା ନୀଳ-ବ୍ୟବସାୟୀମାନେ ଚମ୍ପାରଣର କୃଷୀମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତି ବିଘାରେ ତିନି ବିଶ୍ୱା ଜମିରେ ନୀଳଚାଷ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଅନ୍ୟାୟ ଉପାୟରେ ଟଙ୍କା ଅସୁଲ କରିବା, ମନମୁଖୀ ଖଜଣା ବଢ଼ାଇବା, ଆଦି ଅତ୍ୟାଚାର ଚଳାଇଥିଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଏହି ସଂକ୍ରାନ୍ତରେ ଚମ୍ପାରଣ ଗିବାରୁ ୧୯୧୭ ମସିହା ଏପ୍ରିଲ ସତର ତାରିଖ ଦିନ ସରକାର ତାଙ୍କୁ ମୋତିହାରୀ ଛାଡ଼ିବା ପାଇଁ ନୋଟିସ୍ ଦେଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଏହି ସରକାରୀ ନିଷେଧାଜ୍ଞା ଅମାନ୍ୟ କଲେ । ତାଙ୍କ ନାମରେ ମୋକଦ୍ଦମା ଚାଲିଲା । କିନ୍ତୁ ଜେଲ ଦଣ୍ଡ ହେଲା ନାହିଁ । ସରକାର ଯାଞ୍ଚ କମିଶନ ନିଯୁକ୍ତ କଲେ ଏବଂ କୃଷୀମାନଙ୍କର ଆପତ୍ତି-ଅଭିଯୋଗ ଛଅ ମାସ ମଧ୍ୟରେ ଦୂର କରିବା ପାଇଁ ନିର୍ଭର ଜବାବ ଦେଲେ । ପରେ ସେ ଆଇନ୍ ସଂଶୋଧିତ ହେଲା ।

(୩)—ବମ୍ବେ ମଇ ୧୯୧୭

ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ଇମିଗ୍ରେସନ୍ ଆକ୍ଟ୍ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ । ଏହି ଆକ୍ଟ୍ ଅନୁସାରେ ବ୍ରିଟିଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଉପନିବେଶମାନଙ୍କରେ ଆଖ୍ୟୁଡ଼ଲରେ କାମ କରିବା ପାଇଁ ଭାରତରୁ ମୂଲିଆ ନିଆଯାଉଥିଲେ । ୩୧ ମଇ, ୧୯୧୭ ତାରିଖରେ ବମ୍ବେଠାରେ ଏକ ସାଧାରଣ ସଭାରେ ଏହି ଶ୍ରମିକ ପଠାଇବା ପ୍ରଥା ବନ୍ଦ କରିବା ପାଇଁ ସ୍ଥିର ହେଲା । ଏକ ମହିଳା ପ୍ରତିନିଧି ଦଳ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କୁ ଭେଟିଲେ । ଯେଉଁ ଜାହାଜରେ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କୁ ଉପନିବେଶଗୁଡ଼ିକୁ ପଠାଯାଉଥିଲା, ସେହି ଜାହାଜ ଆଗରେ ଧାରଣା ଦେବା ପାଇଁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଲେ । ବଡ଼ଲାଟ ଚେମସ୍‌ଫୋର୍ଡ଼ ଏହି ନିଷ୍କ୍ରିୟ ପ୍ରତିରୋଧର ସଙ୍କଟକୁ ଅନୁମାନ କରି ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ

ସାକ୍ଷାତ କରିବା ପାଇଁ ଡକାଇଲେ । (ପ୍ରଥମ) ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ଚାଲିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶ୍ରମିକ ପଠାଇବା ପୂର୍ବପରି ସ୍ଥଗିତ ହେଲା । ୧ ଜାନୁଆରୀ ୧୯୨୦ ରେ ଏହି ଆଇନ୍ ରଦ୍ଦ୍ ହେଲା ।

(୪)—ଅହମଦାବାଦ (ଗୁଜୁରାଟ) ୨୭ ଫେବୃଆରୀ ୧୯୧୮

ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କର ବେତନ-ହାର ବୃଦ୍ଧି କରିବା ପାଇଁ ସୂତାକଳର ମାଲିକମାନଙ୍କୁ ରାଜି କରିବା ନିମନ୍ତେ ଶ୍ରମିକମାନେ ବାଇଶ ଦିନ ହରତାଳ କରିଥିଲେ । ଶ୍ରମିକମାନେ ସାହସ ହରାଉଥିବା ଦେଖି ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଉପବାସ କରିଥିଲେ । ତିନିଦିନ ପରେ ସନ୍ତୋଷଜନକ ସମାଧାନ ହେଲା । ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କର ବେତନ ୧୯୧୭ ମସିହା ଜୁଲାଇଠାରୁ ଶତକଡ଼ା ପଇଁତିରିଶ ଟଙ୍କା ବଢିଲା ।

(୫)—ଖେଡ଼ା (ଗୁଜୁରାଟ) ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୯୧୮

ଫସଲ-ହାନି ହେତୁ କୃଷୀମାନେ ଖଜଣା ଅସୁଲ ବନ୍ଦ ରଖିବାକୁ ଦାବୀ କଲେ । ସରକାର ତହିଁରେ ରାଜି ହେଲେ ନାହିଁ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଖଜଣା ନ ଦେବା ପାଇଁ କୃଷୀମାନଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ । କୃଷୀମାନେ ବହୁତ କଷ୍ଟ ସହିବା ପରେ ସରକାର ସେମାନଙ୍କ ଦାବୀ ପୂରଣ କଲେ ।

(୬)—ରାଉଲଟ୍ ଆକ୍ଟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ୭ ଏପ୍ରିଲ, ୧୯୧୯

ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଏହାହିଁ ପ୍ରଥମ ନିଖିଳ ଭାରତୀୟ ଆନ୍ଦୋଳନ । ରାଉଲଟ ଆକ୍ଟ ପ୍ରଚଳନକୁ ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କର ବିରୋଧ । ୨୩ ମାର୍ଚ୍ଚ, ୧୯୧୯ରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଉପବାସ, ପ୍ରାର୍ଥନା, ହରତାଳ ଓ ଏହି ଆଇନର ବିରୋଧ କରିବା ସକାଶେ ସଭା କରିବା ପାଇଁ ମାନ୍ଦ୍ରାଜରୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବାଜ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇଥିବା ବହି ବିକ୍ରୀ କରି ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କରିବାକୁ ସ୍ଥିର କଲେ । ଏଥିପାଇଁ ଏପ୍ରିଲ ଛଅ ତାରିଖରୁ ତେର ତାରିଖ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକ ସପ୍ତାହ ସମୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହେଲା । ପ୍ରାୟ ଛଅଟି ସ୍ଥାନରେ ଜନତା ହିଂସାତ୍ମକ କାଣ୍ଡ କଲେ ଏବଂ ପୋଲିସ ଗୁଳି ଚଳାଇଲେ । ଅମୃତ-ସର୍ ର ଜାଲିଆନାୱାଲା-ବାଗଠାରେ ବିରୋଧ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ହଜାର ନିଃଶସ୍ତ୍ର ଲୋକ ଏକତ୍ର ହୋଇଥିଲେ । ଜେନେରାଲ ଡାୟାରଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ଗୁଳି ବୃଷ୍ଟି କରାଗଲା । ସରକାରୀ ରିପୋର୍ଟରୁ ପ୍ରକାଶ ଯେ ପ୍ରାୟ ଚାରିଶହ ଜଣଙ୍କର ପ୍ରାଣହାନି ଘଟିଥିଲା ଓ ହଜାରେ ଦୁଇ ଜଣ ଆହତ ହେଲେ ।

୧୮ ଏପ୍ରିଲ, ୧୯୧୯ରେ ଛୋଟିଆ ଛୋଟିଆ ହିଂସାକାଣ୍ଡ ଯୋଗୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ସ୍ଥଗିତ କଲେ । ....

(୭)—ଅହିଂସାତ୍ମକ ଅସହଯୋଗ ୧ ଅଗଷ୍ଟ ୧୯୨୦

ଏହା ଦ୍ୱିତୀୟ ନିଖିଳ ଭାରତୀୟ ଆନ୍ଦୋଳନ । ପଞ୍ଜାବର ଜାଲିଆନୱାଲାବାଗ, ଖିଲାଫତ୍ ସମସ୍ୟାର ପ୍ରତିକାର ଓ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ହାସଲ କରିବା ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା ।

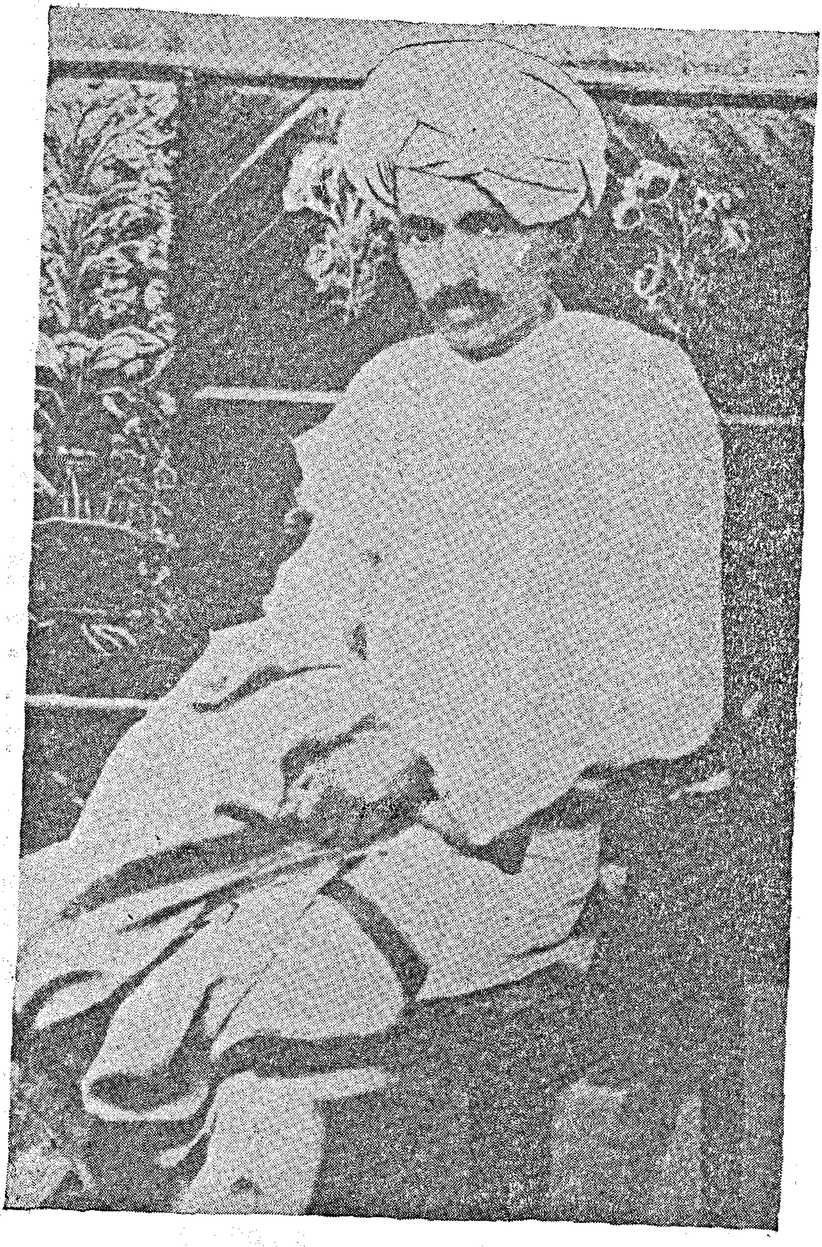

ଖେଡ଼ା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆଶ୍ରମରେ ଗାନ୍ଧିଜୀ (୧୯୧୮)

“ହେ ଜଜ ! ମୋତେ କଠୋରତମ ଦଣ୍ଡଦିଅ କିମ୍ବା ଗୃହକୁ ଛାଡ଼ିଦିଅ”
୧୯୨୨ ମସିହାରେ ଜଜ୍ ବ୍ରୁମ୍‌ଫିଲ୍ଡ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ବିଚାର କରୁଥିବା ବେଳର ଚିତ୍ର ।

ଖିଲାଫତ କମିଟି ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଅଗଷ୍ଟ ପହିଲାରେ ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଦତ୍ତ କାଇଜର-ଇ-ହିନ୍ଦ୍ ପଦକ ସରକାରଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଦେଲେ ।

ସେପ୍ଟେମ୍ବର ଚାରି ତାରିଖରେ କଲିକତାରେ କଂଗ୍ରେସର ବିଶେଷ ଅଧିବେଶନରେ ଅସହଯୋଗ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗୃହୀତ ହେଲା । ଅନେକେ ଉପାଧି ଓ ପଦବୀମାନ ସରକାରଙ୍କୁ ଫେରସ୍ତ କରିଦେଲେ । ସରକାରୀ ସ୍କୁଲକଲେଜ, ଅଦାଲତ, ନିର୍ବାଚନ ଓ ବିଧାନସଭା ବର୍ଜନ କଲେ । ଜାତୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟମାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା । ପଞ୍ଚାୟତମାନ ଗଠିତ ହେଲା । କଂଗ୍ରେସ-ସଦସ୍ୟ ସଂଖ୍ୟା ବଢ଼ାଇବା, ଖଦୀପ୍ରଚାର, ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ଫଣ୍ଡ ସ୍ଥାପନ, ଆଦି ହିଁ ଆନ୍ଦୋଳନର ମୁଖ୍ୟ କାମ ହୋଇଥିଲା । ୧୯୨୧ ମସିହା ଶେଷସୁଦ୍ଧା ୩୦,୦୦୦ ଭାରତୀୟ ଜେଲ୍ ଯାଇଥିଲେ । ୧୯୨୨ ମସିହାରେ ବରଦୋଲୀ ତାଲୁକାରେ ଖଜଣା-ବନ୍ଦ ଆନ୍ଦୋଳନ ସାଙ୍ଗକୁ ଅସହଯୋଗ ଚଳାଇବା ପାଇଁ ଯୋଜନା କରାଯାଇଥିଲା । ଇତି ମଧ୍ୟରେ ଚୌରି-ଚୌରାରେ ହିଂସାକାଣ୍ଡ ଘଟିଲା । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ବରଦୋଲୀ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ସ୍ଥଗିତ କରିଦେଲେ । ମାର୍ଚ୍ଚ ଦଶ ତାରିଖରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଗିରଫ ହେଲେ ଓ ମାର୍ଚ୍ଚ ଅଠର ତାରିଖ ଦିନ ଛଅବର୍ଷ ଜେଲଦଣ୍ଡ ପାଇଲେ । ୧୯୨୨ ମସିହା ନଭେମ୍ବର ମାସରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ସ୍ଥଗିତ ହେଲା । କାଉନ୍‌ସିଲରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ କ୍ରମେ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଲାଭ କଲା । ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜାଗରଣ ବଢ଼ି ଚାଲିଲା ।

(୮)—ଭାଏକମ୍ (ତ୍ରାଭାଙ୍କୋର) ୧୯୨୪

ତ୍ରାଭାଂକୋର ନାମକ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟରେ ଭାଏକମ୍ ନାମକ ଗୋଟିଏ ଗାଁର ସର୍ବସାଧାରଣ ସଡ଼କରେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଯିବା ଆସିବା କରିବାକୁ ମନା ଥିଲା । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟମାନଙ୍କ ସହିତ ସେହି ସଡ଼କରେ ଯାତାୟାତ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଫଳରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ରାଜ୍ୟ ପକ୍ଷରୁ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ପୋଲିସ ସାହାଯ୍ୟ ଦିଆଗଲା । ସଡ଼କ ଅତିକ୍ରମ କରିବାରେ ବାଧା ଦେବା ପାଇଁ ପୁଲିସ ସଡ଼କ ଘେରାଉ କଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କୁ ପୋଲିସର ଘେର ନିକଟରେ ଦୃଢ଼ତା ପୂର୍ବକ ପଡ଼ି ରହିବା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ । ଅବଶେଷରେ ରାଜ୍ୟ ପକ୍ଷରୁ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ଯେଉଁ ସାହାଯ୍ୟ ଦିଆଯାଉଥିଲା, ତାହା ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରାଗଲା । ୧୯୩୬ ମସିହାରେ ତ୍ରାଭାଙ୍କୋର ମହାରାଜା ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟର ସବୁ ମନ୍ଦିରରେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କୁ ପ୍ରବେଶାଧିକାର ଦେଲେ ।

(୯)—ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଅଗଷ୍ଟ, ୧୯୨୭

୧୮୫୭ ମସିହାରେ ସ୍ୱାଧୀନତା-ସଂଗ୍ରାମ ବେଳର ବ୍ରିଟିଶ ସେନାପତି ଜେନେରାଲ ନୀଲ୍‌ଙ୍କ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତିକୁ ହଟେଇ ଦେବାପାଇଁ ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ କେତେକ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ ପତ୍ରିକା ଜରିଆରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । କିଛିଦିନ ପରେ ଏହି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନ ସ୍ଥଗିତ ହୋଇଗଲା । ୧୯୩୭ ମସିହାରେ କଂଗ୍ରେସ ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳ ସେହି ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତିକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ କଲେ ।

(୧୦)—ବରଦୋଲୀ (ଗୁଜରାଟ) ୧୨ ଫେବୃୟାରୀ,୧୯୨୮

ରଭେନ୍ୟୁ ସେଟଲ୍‌ମେଣ୍ଟ (ବନ୍ଦୋବସ୍ତ) ବେଳେ ବରଦୋଲୀ ତାଲୁକାରେ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଖଜଣା ବଢ଼ାଇ ଦେବାରୁ ତାହା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଖଜଣା ବନ୍ଦ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲିଲା । ଛଅମାସ କାଳ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଚାଲିଲା । ଚାଷୀମାନେ ଜମି ବାଜେୟାପ୍ତ, ସମ୍ପତ୍ତି-କ୍ରୋକ, ଜେଲଦଣ୍ଡ, ଆଦି ନାନା ଦୁଃଖ ସହିଲେ । ଶେଷରେ ସରକାର ପୁଣି ଥରେ ଯାଞ୍ଚ କରିବାପାଇଁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ୧୯୨୯ ମସିହା ମଇ ମାସରେ ବ୍ରୁମ୍‌ଫୀ ଲର୍ଡ଼ କମିଟିର ରିପୋର୍ଟ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଏହି କମିଟି ଚାଷୀମାନଙ୍କର ଦାବୀ ନ୍ୟାୟ ସଙ୍ଗତ ଥିଲା ବୋଲି ମତ ଦେଲେ । ଶତକଡ଼ା ୨୨ ଟଙ୍କା ଖଜଣା ବୃଦ୍ଧିଟାକୁ ଏହି କମିଟି 'ଲୁଟ' ନାମରେ ଅଭିହିତ କଲେ । ବାଜେୟାପ୍ତ କରା ଯାଇଥିବା ଜମି ଚାଷୀଙ୍କୁ ଶେଷରେ ଫେରସ୍ତ ମିଳିଲା ।

(୧୧)—ସବିନୟ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ, ୧୨ ମାର୍ଚ୍ଚ, ୧୯୩୦

ଏହା ତୃତୀୟ ନିଖିଳ ଭାରତୀୟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନ । ୧୯୨୯ ମସିହା ଡିସେମ୍ବର ମାସରେ କଂଗ୍ରେସ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଘୋଷଣା କଲେ । ୧୯୩୦ ମସିହା ଜାନୁଆରୀ ଛବିଶ ତାରିଖରେ ସମଗ୍ର ଭାରତରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦିବସ ମହାସମାରୋହରେ ପାଳିତ ହେଲା । ମାର୍ଚ୍ଚ ବାର ତାରିଖରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଐତିହାସିକ ଡାଣ୍ଡୀ-ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଏପ୍ରିଲ ଛଅ ତାରିଖ ଦିନ ଲବଣ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଦିନ ସ୍ଥିର ହେଲା । ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଲୋକ ଲବଣ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କରି ଜେଲ ବରଣ କଲେ । ଧରାସଣା, ବଡ଼ାଲା, ଶିରେଭ, ସାନେକଟ୍ଟାଠାରେ ଲୁଣଗୋଲା ଦଖଲ କରିବା ପାଇଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଚାଲିଲା । ପୋଲିସର ଲାଠିମାଡ଼ରେ କେବଳ ଧରାସଣାରେ ଥରକରେ ୨୮୯ ଜଣ ଆହତ ହେଲେ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆଇନ୍ ମଧ୍ୟ ଅମାନ୍ୟ କରାଗଲା । ୧୯୩୧ ସୁଦ୍ଧା ୯୫୦୦୦ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଗିରଫ ହେଲେ । ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ଲାଠିମାଡ଼ରେ ଆହତ ହେଲେ । କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ଗୁଳିମାଡ ମଧ୍ୟ ହେଲା । କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ଖଜଣା ବନ୍ଦ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲିଲା । ୧୯୩୦ ମସିହା ମଇ ମାସରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଜେଲ୍ ଗଲେ ।

ମାସେ କାଳ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଚାଲିବା ପରେ ମାର୍ଚ୍ଚ ୫ ତାରିଖ (୧୯୩୧) ଦିନ ଗାନ୍ଧୀ-ଆରଉଇନ୍ ସନ୍ଧିପତ୍ର ସ୍ୱାକ୍ଷରିତ ହେଲା । ସରକାରୀ ଅର୍ଡ଼ିନାନ୍‌ସଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତ୍ୟାହୃତ ହେଲା ଓ ସରକାର ଲବଣ ଆଇନ୍ ଶିଥିଳ କରିଦେଲେ ।

(୧୨)—ସରସୀ, ସିଦ୍ଧପୁର, ହିରକରୁର ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୯୩୧

ଫସଲ-ହାନି ହେତୁ କର୍ଣ୍ଣାଟକର ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ତିନୋଟି ତାଲୁକାର ଚାଷୀମାନେ ଖଜଣା ଅସୁଲ ସ୍ଥଗିତ ରଖିବା ପାଇଁ ସରକାରଙ୍କୁ ଜଣାଇଲେ । ସରକାର ଚାଷୀମାନଙ୍କ ଦରଖାସ୍ତ ନାମଂଜୁର କରିବାରୁ ଚାଷୀମାନେ ଖଜଣା ବନ୍ଦ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ସମ୍ପତ୍ତି କ୍ରୋକ କରିବା, ଜମି ବାଜ୍ୟାପ୍ତ କରିବା, ଆଦି ନାନାଦି ଉତ୍ପୀଡ଼ନ ସରକାରଙ୍କ

ପକ୍ଷରୁ ଚାଲିଲା । ଚାଷୀମାନେ ନିଜ ସଙ୍କଳ୍ପରେ ଶେଷ ଯାଏ ଦୃଢ଼ ରହିଲେ । ଗାନ୍ଧୀଆରଉଇନ୍ ସନ୍ଧି ସ୍ୱାକ୍ଷରିତ ହେବା ପରେ ସୁଦ୍ଧା ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲିଥିଲା । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ନୈତିକ ସମର୍ଥନ ଦେଇଥିଲେ । ୧୯୩୧ ମସିହା ମଇ ପହିଲାବେଳକୁ ସରକାର ଖଜଣା ଛାଡ଼ କରିବାକୁ ରାଜି ହେଲେ ଏବଂ ଜମି ବାଜ୍ୟାପ୍ତ କରିବା ଓ ସମ୍ପତ୍ତି କୋରକ କରିବା ଆଦେଶକୁ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରି ନେଲେ, ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଖଲାସ କଲେ, ବିଚାରାଧୀନଥିବା ମୋକଦ୍ଦମାଗୁଡ଼ିକ ଉଠାଇ ନେଲେ ।

(୨୩)-ସବିନୟ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ୩୧ ଡିସେମ୍ବର ୧୯୩୧

ଗୋଲଟେବୁଲ ବୈଠକରେ ଯୋଗ ଦେଇସାରି ଡିସେମ୍ବର ଅଠେଇଶ ତାରିଖ ୧୯୩୧ ମସିହାରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଭାରତକୁ ଫେରିଲେ । ଇତିମଧ୍ୟରେ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶ ଓ ସୀମାନ୍ତ ପ୍ରଦେଶରେ ଅର୍ଡିନାନ୍ସ ଜାରି ହୋଇ ସାରିଥିଲା । ଶ୍ରୀ ଜବାହରଲାଲ ନେହେରୁ ଓ ଖାନ୍ ଅବ୍ଦୁଲ ଗଫଫାର ଖାଁ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ସାରିଥିଲେ । ବଡ଼ଲାଟ ଏହି ଗିରଫଦାରି ଓ ଅର୍ଡିନାନ୍ସ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବାକୁ ମନା କରି ଦେଲେ । ଡିସେମ୍ବର ଏକତିରିଶ ତାରିଖ ଦିନ କଂଗ୍ରେସ ସବିନୟ ଆଇନ୍ ଆମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରି ଦେବା ପାଇଁ ନିଷ୍ପତ୍ତି କଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ବଡଲାଟଙ୍କୁ ଭେଟିବା ପାଇଁ ପୁଣି ଥରେ ଉଦ୍ୟମ କଲେ । ଲର୍ଡ ଉଇଲିଂଡ଼ନ୍ ଭେଟିବାକୁ ପୁଣି ମନା କରିଦେଲେ । ୧୯୩୨ ମସିହା ଜାନୁଆରି ଚାରି ତାରିଖ ଦିନ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଓ ସର୍ଦ୍ଦାର ପଟେଲ ଗିରଫ୍ ହେଲେ । ଅର୍ଡିନାନ୍ସ-ଜାରି ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । କଂଗ୍ରେସ କମିଟି, ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟ, ଚାଷୀସଭା, ଆଦି ବହୁ ଜାତୀୟ ଅନୁଷ୍ଠାନକୁ ବେଆଇନ ଘୋଷିତ କରି ଦିଆଗଲା ।

ହଜାର ହଜାର କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀ ଗିରଫ୍ ହେଲେ । ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ, ବିଦେଶୀ ବର୍ଜନ, ବିଦେଶୀ ଫାର୍ମ ଓ ବ୍ୟବସାୟୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ-ବର୍ଜନ, ଆଦି ଜୋରସୋରରେ ଚାଲିଲା । ୧୯୩୨ ମସିହା ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ହରିଜନ ସମସ୍ୟା ପାଇଁ ଅନଶନ କଲେ । ୧୯୩୨ ମସିହା ଶେଷ ସୁଦ୍ଧା ପ୍ରାୟ ଲକ୍ଷେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଜେଲରେ ଥିଲେ । ପେଶାବାର ଓ ଆଉ କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ଗୁଳି ଚାଲିଲା । ୧୯୩୨ ମସିହା ମଇ ମାସରେ ସାମୂହିକ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ବନ୍ଦ ହୋଇ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ୧୯୩୪ ମସିହା ଜୁଲାଇ ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଚାଲିଲା । ଏହାପରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ଅନୁରୋଧରେ ନିଖିଳ ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ଆନ୍ଦୋଳନ ସ୍ଥଗିତ କରି ଦେଲେ ।

(୨୪)-ରାଜକୋଟ ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୯୩୯

କାଥିଆୱାଡ଼ ଅନ୍ତର୍ଗତ ରାଜକୋଟ କରଦରାଜ୍ୟର ରାଜା ଠାକୁର ସାହେବ ସେଠାର ପ୍ରଜା ପରିଷଦ୍ର ଆନ୍ଦୋଳନ ଫଳରେ ଶାସନ ସଂସ୍କାର କରିବାକୁ ଓ ପ୍ରଜା-ସାଧାରଣଙ୍କୁ କେତେକ ସୁବିଧା ଦେବାକୁ ତା ୨୬ ଡିସେମ୍ବର, ୧୯୩୮ର ଘୋଷଣା ଦ୍ୱାରା

ସମ୍ମତି ଦେଇଥିଲେ । ସରଦାର ବଲ୍ଲଭ ଭାଇ ପଟେଲ୍ ପଞ୍ଚପଦର ପ୍ରତିନିଧି ଥିଲେ । ମାତ୍ର ତା ୧୬ ଜାନୁଆରୀ, ୧୯୩୯ରେ ଠାକୁର ସାହେବ, ତାଙ୍କର ପରାମର୍ଶଦାତା ଦରବାର ବୀରବାଲଙ୍କର ପ୍ରରୋଚନାରେ ନିଜର ପ୍ରତିଜ୍ଞାଭଙ୍ଗ କରି, ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରେ ଘୋଷଣା କରିବାରୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଠାକୁର ସାହେବଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବାକୁ ଯତ୍ନ କଲେ । ମାତ୍ର ଶେଷରେ ସେ ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନ ଦେଖି ତା ୩ ରୁ ଉପବାସ କଲେ ।

ମାର୍ଚ୍ଚ ୬ ତାରିଖରେ ଭାଇସ୍‌ରୟ ଲର୍ଡ଼ ଲିନ୍‌ଲିଥଗୋ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ଜଣାଇଲେ ଯେ ରାଜକୋଟ ଘଟଣାରେ ଭାରତର ପ୍ରଧାନ ବିଚାରପତି ସାର୍ ମରିସ୍ ଗାୱାର ମଧ୍ୟସ୍ଥତା କରିବେ, ଠାକୁର ସାହେବ ଯେପରି ତାଙ୍କର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ରକ୍ଷା କରନ୍ତି, ସେ ଦେଖିବେ । ଏହା ଫଳରେ ତା ୭ ମାର୍ଚ୍ଚରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଅନଶନ ଭଙ୍ଗ କଲେ । ପରେ ପ୍ରଧାନ ବିଚାରପତି ତାଙ୍କର ସୁଚିନ୍ତିତ ରାୟ ଦେଲେ ମାତ୍ର ରାଜକୋଟର ଶାସନକର୍ତ୍ତା ଓ ପରାମର୍ଶଦାତା ବୀରବଲ ପ୍ରକୃତିରେ ପ୍ରଥମ ଘୋଷଣାର ସ୍ପିରିଟ ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ ନ କରି, ଖେଳ ଖେଳିଲେ । ରାଜକୋଟର ମୁସଲମାନ, ଭାୟାତ, ଗିରାଶିଆ, ଆଦି ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଲୋକଙ୍କୁ ଗୁପ୍ତଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ କରାଇ ନାନା ବିଭ୍ରାଟ ସୃଷ୍ଟି କଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ପରେ ସ୍ୱତଃ ଅନୁଭବ କଲେ ଯେ ସେ ଭାଇସ୍‌ରାୟଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ନେବା ଅହିଂସାନୀତିର ବାଧକ ଅଟେ । ଏହି ସାହାଯ୍ୟ ବିନା ସେ ଓ ପ୍ରଜାପରିଷଦ ଶାସନକର୍ତ୍ତାଙ୍କର, ବୀରବଲଙ୍କର ହୃଦୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା ଉଚିତ ଥିଲା ଓ ଅଟେ । ତେଣୁ ସେ ମରିସ୍ ଗାୱାର୍‌ଙ୍କର ରାୟକୁ ବ୍ୟବହାରରେ ଲଗାଇଲେ ନାହିଁ ଏବଂ ନିଜେ ପରିଶେଷରେ ଏ ସମସ୍ୟାରୁ ନିବୃତ୍ତ ହେଲେ ।

ଏହି ରାଜକୋଟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଆରବ୍‌ଧ ହୋଇ ନ ଥିଲା କିମ୍ବା ଗାନ୍ଧୀଜୀ ପରିଚାଳନା କରୁ ନ ଥିଲେ । ମାତ୍ର ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଏଥିରେ ଗୋଟିଏ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଲିପ୍ତ ହେବାରୁ ଏବଂ ଅନଶନ ମଧ୍ୟ କରିଥିବାରୁ ଏଠାରେ ଏହାର ଉଲ୍ଲେଖ କରାଗଲା ।

(ସମ୍ପାଦକ, ଗାନ୍ଧୀରଚନାବଳୀ)

(୧୪)-ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଅକ୍‌ଟୋବର ୧୯୪୦

ବାଣୀ-ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ଏ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଯୁକ୍ତି କରିଥିଲେ ଯେ ଯୁଦ୍ଧ ବିଷୟରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ନିଜ ଅଭିମତ ବ୍ୟକ୍ତ କରିବାର ଓ ତାହାକୁ ପ୍ରଚାର କରିବାର ଅଧିକାର ଅଛି । ସରକାର ଏହାର ବିରୋଧ କଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଶ୍ରୀ ବିନୋବା ଭାବେଙ୍କୁ ଖୋଲାଖୋଲି ଭାବରେ ଯୁଦ୍ଧ ବିରୁଦ୍ଧରେ କହିବା ପାଇଁ ପ୍ରଥମ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ରୂପେ ବାଛିଲେ । ପ୍ରାୟ ତିରିଶ ହଜାର ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଜେଲ୍ ଯାଇଥିଲେ । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସରକାରଙ୍କୁ ପୂର୍ବରୁ ସୂଚନା ଦେଇ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରା ଯାଇଥିଲା । ପ୍ରାଦେଶିକ ବିଧାନ ସଭାର ପ୍ରାୟ ଚାରିଶହ ସଦସ୍ୟ, କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସଭାର ତିରିଶ ଜଣ ଓ କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସମିତିର ସବୁ ସଦସ୍ୟ ଏହି ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ

ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ନଜେ କାରାବରଣ କରି ନ ଥିଲେ ୧୯୪୧ ମସିହା ଡିସେମ୍ବର ମାସରେ ସବୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଙ୍କୁ ସରକାର ଖଲାସ କରି ଦେଲେ । ଜାପାନୀ ସୈନ୍ୟ ଭାରତ ସୀମାରେ ପହଞ୍ଚି ଯାଇଥିବାରୁ କଂଗ୍ରେସ ଆଗରେ ଆତ୍ମରକ୍ଷା ଓ ଆତ୍ମନିର୍ଭର ନୀତିର ସମସ୍ୟା ଦେଖା ଦେଲା ।

(୧୭)-ଭାରତଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନ- ଅଗଷ୍ଟ, ୧୯୪୨

କ୍ରିପସ୍ ପ୍ରସ୍ତାବ ବିଫଳ ହେବାପରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ 'ଭାରତଛାଡ଼' ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ବିଚାରିଲେ । ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଭାରତକୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେବାକୁ ବା କ୍ଷମତା ହସ୍ତାନ୍ତର କରିବା ପାଇଁ ମନା କରି ଦେଲେ । ଫଳରେ ୧୯୪୨ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ଆଠ ତାରିଖ ଦିନ ନିଖିଳ ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ବମ୍ବେଠାରେ ଘୋଷଣା କଲେ ଯେ ସ୍ୱାଧୀନତା ହାସଲ କରିବା ପାଇଁ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ବ୍ୟାପକ ଭାବରେ ଅହିଂସାତ୍ମକ ଲଢ଼େଇ ଆରମ୍ଭ କରିବା ଛଡ଼ା ଆଉ କୌଣସି ବାଟ ନାହିଁ । ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବ ଗୃହୀତ ହେବା ପରେ ଏବଂ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବା ସଂପର୍କରେ ଏକ ବିବୃତି ଦେଲେ । ମାତ୍ର ସରକାର ଅଗଷ୍ଟ ନଅ ତାରିଖ ପ୍ରତ୍ୟୁଷରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ଗିରଫ୍ କରିନେଲେ । କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସମିତିର ସଦସ୍ୟ ଓ ଅନ୍ୟ ବହୁ କଂଗ୍ରେସ ନେତାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସରକାର ଗିରଫ୍ କରି ନେଲେ । ଅର୍ଡିନାନ୍ସ ଜାରି କରାଗଲା ଓ କଂଗ୍ରେସକୁ ବେଆଇନ୍ ଘୋଷିତ କରାଗଲା ।

—ସତ୍ୟାଗ୍ରହ—ପ୍ରଧାନ ସମ୍ପାଦକ-ଶ୍ରୀ ରାମନାଥ 'ସୁମନ',—ପ୍ରକାଶକ- ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶ ଗାନ୍ଧୀ ସ୍ମାରକ ନିଧି, ସେବାପୁରୀ ଏବଂ **Mahatma by D. G. Tedulkar, Vol, 5** ରୁ ସଂଗୃହୀତ ।

୫୦

ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ଉପବାସର ତାଲିକା

ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରେ

୧୯୧୩ ମସିହାରେ ଫିନିକସ୍ ଆଶ୍ରମର ଦୁଇଜଣ ସହଯୋଗୀଙ୍କର ନୈତିକ ସ୍ଖଳନ ହେତୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଏକ ସପ୍ତାହ ଉପବାସ କରିଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସାଢ଼େ ଚାରି ମାସ ସେ ଦିନରେ ଥରକରେ ମାତ୍ର ଖାଇ ରହୁଥିଲେ ।

୧୯୧୪ ମସିହାରେ ସେହି ଫିନିକସ ଆଶ୍ରମରେ ଏକା କାରଣରୁ ଚଉଦ ଦିନ ଉପବାସ କଲେ ।

ଭାରତରେ

୧୨ ମାର୍ଚ୍ଚ, ୧୯୧୮

ଅହମଦାବାଦର ହରତାଳକାରୀ ମିଲ୍-ମଜଦୁରଆମାନଙ୍କୁ ବିଚଳିତ ହେବା ଦେଖି ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଘୋଷଣା କଲେ ଯେ ହରତାଳକାରୀମାନେ ଏକଜୁଟ୍ ହୋଇ ମିଳାମିଶା ହେବାଯାଏ ହରତାଳ ଜାରି ନ ରଖିଲେ କିମ୍ବା ମିଲ୍ କାମକୁ ପୂରାପୂରି ଛାଡ଼ି ନ ଦେଲେ ସେ ଉପବାସ କରିବେ । ତିନିଦିନ ଉପବାସ ପରେ ମିଲମାଲିକ ଓ ମଜଦୁରଆମାନଙ୍କ ଭିତରେ ମିଳାମିଶା ହୋଇଗଲା ।

୧୩ ଏପ୍ରିଲ, ୧୯୧୯

ସାବରମତୀ:—ରାଉଲାଟ ଆକ୍ଟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବେଳେ ନଡିଆଦରେ ଜନତା ରେଲ-ଲାଇନ୍ ଉଠାଇ ଦେବାପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲେ । ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ସ୍ୱରୂପ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ତିନିଦିନ ଉପବାସ କରିଥିଲେ ଓ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ଏହିପରି ଦିନେ ଉପବାସ କରିବା ପାଇଁ ନିବେଦନ କରିଥିଲେ । ଅପରାଧୀମାନଙ୍କୁ ଅପରାଧ ସ୍ୱୀକାର କରିବା ପାଇଁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଥିଲେ ଓ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସ୍ଥଗିତ କରି ଦେଇଥିଲେ ।

୧୯ରୁ ୧୩ ନଭେମ୍ବର, ୧୯୨୧

ବମ୍ବେ:—ପ୍ରିନ୍ସ ଅଫ୍ ୱେଲ୍ସଙ୍କର ଭାରତଗସ୍ତ ବେଳେ ଦଙ୍ଗାହାଙ୍ଗାମା, ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ ହେବାରୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ପାଞ୍ଚ ଦିନ ଉପବାସ କରିଥିଲେ ।

ଫେବ୍ରୁଆରୀ ଦ୍ୱିତୀୟ ସପ୍ତାହ ୧୯୨୨

ବାରଡୋଲୀ ଚୌରିଚୌରା ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ ସନ୍ଦର୍ଭରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ପାଞ୍ଚ ଦିନ ଉପବାସ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ସ୍ଥଗିତ ରଖିବାକୁ ଘୋଷଣା କଲେ ।

୧୮ ସେପ୍ଟେମ୍ବର, ୧୯୨୪

ଦିଲ୍ଲୀ:—କୋହାଟଠାରେ ଘଟିଥିବା ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ଦଙ୍ଗା ଯୋଗୁଁ ଏକୋଇଶ ଦିନ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଉପବାସ କଲେ । ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ମିଳିତ-ଭାବରେ ନର୍ଭର ଜବାବ ଦେଇଥିଲେ ଯେ ସେମାନେ ସଦ୍ଭାବ ରକ୍ଷା କରିବେ ।

୨୪ ନଭେମ୍ବର ୧୯୨୫

ସାବରମତୀ:—ଆଶ୍ରମ ସହଯୋଗୀମାନଙ୍କ ତ୍ରୁଟି ହେତୁ ସାତ ଦିନ ଉପବାସ କଲେ ।

ୟୁରଓ୍ୱାଡ଼ା ଜେଲ:—ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ମ୍ୟାକ୍‌ଡୋନାଲଡ୍‌ଙ୍କ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ନିର୍ଣ୍ଣୟ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆମରଣ ଅନଶନ ଘୋଷଣା କଲେ । ବାଇ-
୨୦ ସେପ୍‌ଟେମ୍ବର ୧୯୩୨ କାର୍ବୋନେଟ୍‌ ଅଫ୍‌ ସୋଡ଼ା ମିଶ୍ରିତ ଜଳ ବା ବିଶୁଦ୍ଧ ଜଳ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କିଛି ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଗ୍ରହଣ କଲେ ନାହିଁ । ସେପ୍‌ଟେମ୍ବର ଛବିଶ ତାରିଖ ସଂଧ୍ୟାରେ ସରକାରଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ସନ୍ତୋଷଜନକ ଘୋଷଣା ପ୍ରକାଶ ପାଇବାରୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଅନଶନ ଭାଙ୍ଗିଲେ ।

ୟୁରଓ୍ୱାଡ଼ା ଜେଲ:—ଅପ୍‌ପା ସାହେବ ପଟବର୍ଦ୍ଧନ ଜେଲରେ ମେହେନ୍ତରର କାମ କରିବାକୁ ଚାହିଁଲେ । କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ସେଥିରେ ରାଜି ନ
୨୨ ଡିସେମ୍ବର, ୧୯୩୨ ହେବାରୁ ଅପ୍‌ପାସାହେବଙ୍କୁ ସହାନୁଭୂତି ଦେଖାଇ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଉପବାସ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଦୁଇଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଦାବୀ ପୂରଣ ହେବ ବୋଲି ନିର୍ଭର ଜବାବ ମିଳିଲାରୁ ସେ ଅନଶନ ଭାଙ୍ଗିଲେ ।

ୟୁରଓ୍ୱାଡ଼ା ଜେଲ୍‌:—ଆତ୍ମଶୁଦ୍ଧି ପାଇଁ ଏକୋଇଶ ଦିନ ଉପବାସ କରି ବିବୃତି ଦେଲେ "ହରିଜନ-କାର୍ଯ୍ୟ ନିମିତ୍ତ ମୋ ନିଜ ଭିତରେ
୮ ମଇ, ୧୯୩୩ ଓ ସଙ୍ଗୀମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଅଧିକ ଜାଗ୍ରତ ଭାବନା ଆଣିବା ପାଇଁ ଓ ଆଚରଣ ଶୁଦ୍ଧି ପାଇଁ ଏହି ଉପବାସ ଏକ ହାର୍ଦ୍ଦିକ ପ୍ରାର୍ଥନା ମାତ୍ର ।" ସରକାର ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କୁ ସେହିଦିନ ଖଲାସ କରିଦେଲେ । ମେ ମାସ ଅଣତିରିଶ ତାରିଖ ଦିନ ଗାନ୍ଧୀଜୀ "ପର୍ଣ୍ଣକୁଟୀ"ରେ ଉପବାସ କଲେ ।

ୟୁରଓ୍ୱାଡ଼ା ଜେଲ:—ପୂର୍ବଥର ପରି ଜେଲ୍‌ ଭିତରେ ଥାଇ ହରିଜନ-କାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନା କରିବାକୁ ଏଥର ସରକାର ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ଅନୁମତି
୧୬ ଅଗଷ୍ଟ, ୧୯୩୩ ନ ଦେବାରୁ, ଗାନ୍ଧୀଜୀ ସରକାରଙ୍କୁ ସତର୍କ କରି ଦେଇ କହିଲେ "ହରିଜନ କାର୍ଯ୍ୟ ନ କରି ମୋ ପକ୍ଷରେ ବଞ୍ଚିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେ । ଆପଣ ୟୁରଓ୍ୱାଡ଼ା-ଚୁକ୍ତି ଅନୁସାରେ ମୋତେ ଏହି କାମ କରିବାକୁ ଅନୁମତି ଦେବାକୁ ଚୁକ୍ତିବଦ୍ଧ ଅଟନ୍ତି । ମୋର ଦାବୀ ଯଦି ନ୍ୟାୟସଂଗତ ହୋଇଥିବ, ତେବେ ତାହା ଆପଣ ପୂରଣ କରିବେ, ନଚେତ୍ ମୋତେ ମରିବା ପାଇଁ ଛୁଟି ଦେବେ ।" ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଅନଶନ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ସରକାର ଅଗଷ୍ଟ କୋଡ଼ିଏ ତାରିଖ ଦିନ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ ଅବସ୍ଥାରେ ସାସୁନ ହସ୍‌ପିଟାଲକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ କଲେ । ଅଗଷ୍ଟ ତେଇଶ ତାରିଖ ବେଳକୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଉଦ୍‌ବେଗଜନକ ହୋଇଗଲା । ବିନା ସର୍ତ୍ତରେ ସରକାର ତାଙ୍କୁ ଖଲାସ କରିଦେଲେ ।

ଓ୍ୱାର୍ଦ୍ଧା:—କେତେକ ସଂସ୍କାରକ ଆଜମୀରଠାରେ ହରିଜନଉଦ୍ଧାର ବିରୋଧୀ ସ୍ୱାମୀ ଲାଲନାଥଙ୍କ ଉପରେ ଲାଠି ପ୍ରହାର କରିବାରୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ
୭ ଅଗଷ୍ଟ, ୧୯୩୪ ବିରୋଧୀମାନଙ୍କପ୍ରତି ଏପ୍ରକାରର ଅସହିଷ୍ଣୁ ଭାବ ଦେଖାଇବାର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ସ୍ୱରୂପ ସାତ ଦିନ ଉପବାସ କଲେ ।

୩ ମାର୍ଚ୍ଚ, ୧୯୩୯

ରାଜକୋଟ:—ରାଜକୋଟର ରାଜା ଠାକୁର ସାହେବ ପ୍ରଜା ପରିଷଦର ପ୍ରତିନିଧିଙ୍କ ସହିତ ଯେଉଁ ଚୁକ୍ତି କରିଥିଲେ, ତାହାକୁ ନିଜେ ଭଙ୍ଗ କରିବାରୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଅନଶନ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ବଡ଼ଲାଟ ଲର୍ଡ଼ ଲିନ୍‌ଲିଥଗୋ ମାର୍ଚ୍ଚ ୬ ତାରିଖରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ଜଣାଇଲେ ଯେ ଭାରତର ପ୍ରଧାନ ବିଚାରପତି ସାର୍ ମରିସ୍ ଗାୱାର୍ ଏ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟସ୍ଥତା କରିବେ, ଠାକୁର ସାହେବ ତାଙ୍କର ଘୋଷଣା-ପତ୍ରରେ ଯେଉଁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଥିଲେ, ତାହା ପାଳନ କରିବେ ଏବଂ ସେ ତାହା କରୁଛନ୍ତି କି, ସେ ଦୃଷ୍ଟି ଦେବେ । ଏହି ଉତ୍ତର ପାଇ ମାର୍ଚ୍ଚ ସାତ ତାରିଖରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଅନଶନ ତ୍ୟାଗ କଲେ ।

୧୦ ଫେବ୍ରୁୟାରି, ୧୯୪୩

ପୁନାର ଆଗାଖାଁ ପ୍ରାସାଦ:—'ଭାରତ ଛାଡ଼' ଆନ୍ଦୋଳନ ସଂକ୍ରାନ୍ତରେ ସରକାରଙ୍କ କ୍ରୂର ଦମନ ଓ ଜନ-ସାଧାରଣଙ୍କର ହିଂସାକାଣ୍ଡ । ସରକାର ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ଓ କେତେକ କଂଗ୍ରେସ ଲୋକଙ୍କୁ ଏଥିପାଇଁ ଦାୟୀ କଲେ । ବ୍ରିଟିଶ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଚର୍ଚ୍ଚିଲ, ଭାରତ-ସଚିବ ଏମେରି ଓ ବଡ଼ଲାଟ୍ ଲର୍ଡ ଲିନ୍‌ଲିଥ୍‌ଗୋ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ଉପରେ ଦୋଷାରୋପ କଲେ । ଗାନ୍ଧୀ-ବଡ଼ଲାଟ ପତ୍ର ବିନିମୟ ଚାଲିଲା । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଲେଖିଲେ ଯେ ଜନତା ଯେଉଁ ହିଂସାକାଣ୍ଡ ଘଟାଇଲେ, ସେଥିପାଇଁ ସରକାର ଦାୟୀ । କାରଣ, ସରକାର ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଜନତା ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର ଚଳାଇଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ 'ଭାରତ ଛାଡ଼' ପ୍ରସ୍ତାବ ସପକ୍ଷରେ ମଧ୍ୟ ଦୃଢ଼ ମତ ବ୍ୟକ୍ତ କରି ଏହା ପୁରାପୁରି ଅହିଂସାତ୍ମକ ପ୍ରସ୍ତାବ ଥିଲା ଏବଂ ବ୍ରିଟେନ ବିରୁଦ୍ଧରେ ନୁହେଁ, ଫ୍ୟାସିଷ୍ଟ ଶକ୍ତି ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବ ଆଗତ କରାଯାଇଥିଲା ବୋଲି ଯୁକ୍ତି ଦର୍ଶାଇଲେ । ବଡ଼ଲାଟ ନିଜର ବିବୃତିକୁ ପ୍ରମାଣ କରନ୍ତୁ ବୋଲି ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଆହ୍ୱାନ ଦେଲେ । ମାତ୍ର ବଡ଼ଲାଟ ନିଜ ମତରେ ଦୃଢ଼ ରହିଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ସରକାରଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶୁଭବୁଦ୍ଧି ଜାଗ୍ରତ କରିବା ପାଇଁ ଈଶ୍ୱର-ପ୍ରାର୍ଥନା ସ୍ୱରୂପ ତିନି ସପ୍ତାହ ଉପବାସ କରିବାକୁ ସ୍ଥିର କଲେ । ୧୦ ତାରିଖ ଫେବ୍ରୁଆରିରେ ଉପବାସ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଫେବ୍ରୁଆରି ପନ୍ଦର ତାରିଖ ବେଳକୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଖରାପ ଆଡ଼କୁ ଗତି କଲା । ଫେବ୍ରୁଆରି ଏକୋଇଶ ତାରିଖକୁ ଅବସ୍ଥା ଉଦ୍‌ବେଗଜନକ ହୋଇଗଲା । ଡାକ୍ତର ଗିଲ୍‌ଡାର୍ ଓ ଡାକ୍ତର ବିଧାନଚନ୍ଦ୍ର ରାୟ ପାଣିରେ କାଗିଜି ଲେମ୍ବୁ ରସ ପରିବର୍ତ୍ତେ କମଳା ଲେମ୍ବୁର ରସ ଦେଲେ । ନିଜର ସାମର୍ଥ୍ୟ ଅନୁସାରେ ଅନଶନ କରିବେ ବୋଲି ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଉପବାସର ଅବଧି ଆଗରୁ ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ । ପୂରା ୨୧ ଦିନ ପରେ ମାର୍ଚ୍ଚ ତିନି ତାରିଖରେ ସେ ଅନଶନ ଭାଙ୍ଗିଲେ ।

ଅକ୍‌ଟୋବର-ନଭେମ୍ବର ୧୯୪୬

ବିହାର:—ବିହାରର ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଗଣ୍ଡଗୋଳର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ସ୍ୱରୂପ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଏକୋଇଶ ଦିନ ଅର୍ଦ୍ଧ ଉପବାସରେ ରହିଲେ । ଫଳରସ ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ଖାଇଲେ ନାହିଁ । ନଭେମ୍ବର ଛଅ ତାରିଖ (୧୯୪୬)ରେ 'ବିହାରକୁ' ଶିରୋନାମାରେ ଯେଉଁ ବିବୃତି ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଦେଲେ, ସେଥିରେ ଏହି ଅର୍ଦ୍ଧ ଉପବାସ କଥା ଆଲୋଚନା କରି

ସେ ଲେଖିଥିଲେ "ମୁଁ କଲିକତାରେ ପହଞ୍ଚିବା ପରେ ମୁଖ୍ୟ ଭାବରେ ମୋ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୋର ଖାଇବା ଯେତେ ପାରେ, କମେଇ ଦେଇଥିଲି । ବର୍ତ୍ତମାନ ବିହାରର ଦୁଃଖଦାୟକ ଘଟଣା କଥା ଶୁଣିବା ପରେ ମୋର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୁଁ ସେହି ଖୋରାକ୍ ଖାଉଛି । ବିହାରୀ ଭାଇମାନେ ଯେଉଁ ଭୁଲ୍ କରିଛନ୍ତି, ତାହା ଯଦି ସେମାନେ ସଂଶୋଧନ ନ କରିବେ, ତେବେ ମୋର ଏହି ଅନଶନ ଆମରଣ ଅନଶନରେ ପରିଣତ ହେବ ।"

୧ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୧୯୪୭

କଲିକତା:—ଅଗଷ୍ଟ ଏକତ୍ରିଶ ତାରିଖ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର କଲିକତା ବାସଭବନରେ ବିକ୍ଷୋଭ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଏଣେ ସହରରେ ଭୟଙ୍କର ଭାବରେ ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନ ଗଣ୍ଡଗୋଳ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ସଦ୍‌ଭାବ ଫେରାଇ ଆଣିବା ପାଇଁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଉପବାସ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ବିଭିନ୍ନ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ପ୍ରତିନିଧିମାନେ ଶାନ୍ତି ସଦ୍‌ଭାବ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଶପଥ ଗ୍ରହଣ କରିବାରୁ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ଚାରି ତାରିଖ ଦିନ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଅନଶନ ଛାଡ଼ିଲେ ଏବଂ ପୁଣି ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ଅଶାନ୍ତି ଦେଖା ଦେଲେ ସେ ଆମରଣ ଅନଶନ କରିବେ ବୋଲି ସତର୍କ କରି ଦେଲେ ।

୧୩ ଜାନୁଆରୀ ୧୯୪୮

ଦିଲ୍ଲୀ:—ଦିଲ୍ଲୀରେ ଚାଲିଥିବା ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ଗଣ୍ଡଗୋଳ ବନ୍ଦ କରି ଶାନ୍ତି ସଦ୍‌ଭାବ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଁ ସକାଳ ଖୋରାକ ଖାଇସାରିବା ପରେ ଉପବାସ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ପାଣିରେ ଲୁଣ, ସୋଡ଼ା ବାଇକାର୍ବ, କାଗିଜି ଲେମ୍ବୁ ମିଶାଇ ପିଉଥିଲେ । ଖାଲି ପାଣି ମଧ୍ୟ ପିଉଥିଲେ । ଉପବାସର ଅବଧି ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଥିଲା । ବାହାରର କୌଣସି ଚାପ ବ୍ୟତିରେକେ ସବୁ ସଂପ୍ରଦାୟ ଯେଉଁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମିଳାମିଶି ସଦ୍‌ଭାବ ରକ୍ଷା ନ କରିଛନ୍ତି, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନଶନ ଚାଲିଥିବ ବୋଲି ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଘୋଷଣା କଲେ । ଦିଲ୍ଲୀର ବିଭିନ୍ନ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଓ ଅନୁଷ୍ଠାନର ପ୍ରତିନିଧିମାନେ ଡକ୍ଟର ରାଜେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରସାଦଙ୍କ ସଭାପତିତ୍ୱରେ ଆଲୋଚନା ଚଲାଇ ସାତସୂତ୍ରୀ ସମ୍ବଳିତ ପତ୍ରରେ ସ୍ୱାକ୍ଷର କଲାରୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଜାନୁଆରୀ ଅଠର ତାରିଖରେ ଅନଶନ ତ୍ୟାଗ କଲେ ।

—"ସତ୍ୟାଗ୍ରହ"—ପ୍ରଧାନ ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ରୀ ରାମନାଥ 'ସୁମନ'—
ପ୍ରକାଶକ—ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶ ଗାନ୍ଧୀ ସ୍ମାରକ ନିଧି, ସେବା-ପୁରୀ, ଏବଂ Mahatma by D. G. Tendulkar, Vol. 6 ରୁ ସଂଗୃହୀତ ।

୫୧

ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଇତିହାସ

ଆଶ୍ରମ ବୋଇଲେ ଏଠାରେ ବୁଝାଉଛି ସାମୁଦାୟିକ ଧାର୍ମିକ ଜୀବନ । ଆଜିର ଏହି ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ପଛକଥା ମନେ ପକାଇଲେ ମୋତେ ଲାଗୁଛି

ତା ୫ । ୪ ୧୯୩୨

ଯେ, ଏ ପ୍ରକାରର ଆଶ୍ରମ ମୋର ସ୍ୱାଭାବିକ ଥିଲା । ଯେଉଁ ଦିନରୁ ମୋର ରହିବାର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବସ୍ଥା କଲି, ସେହି ଦିନଠାରୁ ମୋ ଘର ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ବ୍ୟାଖ୍ୟାର ଦୁଇଟି ସର୍ତ୍ତ ଅନୁସାରେ ଆଶ୍ରମ ଭଳି ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । କାରଣ ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମ ଭୋଗ ପାଇଁ ନୁହେଁ, ବରଂ ଧର୍ମପାଇଁ ଗଢ଼ା ହୋଇଛି ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରେ । ମୋ ଘରେ ମୋ ପରିବାର ଉପରନ୍ତୁ କେହି ନା କେହି ବନ୍ଧୁ ରହୁଥିଲେ । ସେ ବନ୍ଧୁ ଧାର୍ମିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ହେତୁ ମୋ ଘରକୁ ଆସୁଥିଲେ କିମ୍ବା ସେ ମୋ ଘରକୁ ଆସିବା ପରେ ମୁଁ ତାଙ୍କ ସହିତ ମୋର ସମ୍ବନ୍ଧକୁ ଧାର୍ମିକ କରି ଦେବାପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲି । ୧୯୦୪ ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋ ଅଜାଣତରେ ଏହିପରି ଗୃହଥିଲା । ୧୯୦୪ ମସିହାରେ ମୁଁ ରସ୍କିନ୍‌ଙ୍କର 'ସର୍ବୋଦୟ' ¶ ପଢ଼ିଲି ମୋ ଉପରେ ତାହାର ପ୍ରଭାବ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଭଳି ହୋଇଥିଲା । 'ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ଓପିନିୟନ୍' * କାର୍ଯ୍ୟାଳୟକୁ ଜଙ୍ଗଲକୁ ଉଠାଇ ନେଇ ସେଠାରେ ମୂଲିଆମାନଙ୍କ ସହିତ ଏକାଠି ବା ଏକା ପରିବାର ଭଳି ଜୀବନ କଟାଇବା ପାଇଁ ମୁଁ ସଙ୍କଳ୍ପ କଲି । ଶହେ ବିଘା ଜମି ନେଇ ଆଶ୍ରମ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଲି । ସେ ସମୟରେ ଆମର ସେ ଅନୁଷ୍ଠାନକୁ ମୁଁ ଭିତରୁ ବା ବାହାରୁ ଆଶ୍ରମରୂପେ ଚିହ୍ନିବାକୁ ଶିଖି ନ ଥିଲି । ଧର୍ମ ନିଷ୍ଠିତରୂପେ ଏହାର ଏକ ଅଙ୍ଗ ଥିଲା । ମାଧ ବାହ୍ୟ ଓ ଆନ୍ତରିକ ସ୍ୱଚ୍ଛତା ସାଙ୍ଗକୁ ଆର୍ଥିକ ସମାନତା ଆଦି କାର୍ଯ୍ୟରେ ପାଳନ କରିବା ଏହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା । ସେତେବେଳେକୁ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟର ଆବଶ୍ୟକତା ଆମେ ବୁଝି ନ ଥିଲୁଁ କିମ୍ବା ମାନୁ ନ ଥିଲୁଁ । ବରଂ ଓଲଟା ଆମେ ଭାବୁଥିଲୁଁ ଯେ ଆମେ ସବୁ ସାଥୀ ଗୃହସ୍ଥ ଜୀବନ କଟାଇବୁ ଓ (ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମଦ୍ୱାରା) ପ୍ରଜା ବୃଦ୍ଧି ହେବ । ଫିନିକ୍‌ସର କିଛି କିଛି ଇତିହାସ 'ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଇତିହାସ'ରେ ଅଛି ।

ଏହାକୁ ଆମେ ପ୍ରଥମ ପରିଚ୍ଛେଦ ବୋଲି ବୁଝିବା ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ପଦକ୍ଷେପ ପକେଇଥିଲୁଁ ୧୯୦୬ ମସିହାରେ । ସେବାମୟ ଜୀବନ କଟେଇବା ପାଇଁ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟର ଆବଶ୍ୟକତା ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ପ୍ରମାଣିତ ହେଲା । ସେହିଦିନ ଠାରୁ ମୁଁ ମୋର ଜ୍ଞାତସାରରେ ଫିନିକ୍‌ସକୁ ଧାର୍ମିକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ମନେ କଲି ଓ ମୋ ମନରେ ମଧ୍ୟ

¶ Unto This Last ବହିକୁ ପରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଅନୁବାଦ କରି ସର୍ବୋଦୟ ନାମ ଦେଇ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ।

* ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସମ୍ପାଦିତ ସମ୍ବାଦ ପତ୍ରିକା ।

ତା'ର ଗୋଟାଏ ଧାର୍ମିକ ଗ୍ରନ୍ଥ ଗଢି ଉଠିଲା । ରାଜନୈତିକ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସେହିବର୍ଷ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ତାହା ମୂଳରେ ତ ସେହି ଧର୍ମ ଥିଲା । ତାହାର ଆଧାର ଥିଲା ସତ୍ୟରୂପୀ ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କଠାରେ ଅବିଚଳିତ ବିଶ୍ୱାସ । ଏଠାରେ ଧର୍ମକୁ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ଅର୍ଥରେ ଯେପରି କେହି ନ ବୁଝନ୍ତୁ । 'ଧର୍ମ'ର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଅଲଗା ଅଲଗା ନାମରେ ପରିଚିତ ସବୁ ଧର୍ମର ଏକତ୍ର ସଙ୍କଳନ (ବା ସମନ୍ୱୟ) ଓ ତାହାକୁ ଏକ ରୂପ ଦେଖୁଥିବା ପରମ ଧର୍ମ ।

୧୯୧୧ ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହିପରି ଚାଲିଲା । ଏ କେତେ ବର୍ଷରେ ଫିନିକ୍ସର ଅନୁଷ୍ଠାନକୁ ଆଶ୍ରମ ବୋଲି ଜାଣି ନ ଥିଲେହେଁ, ଆଶ୍ରମ ପରି ତାହାର ପ୍ରଗତି ହେଉଥିଲା ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା ।

୧୯୧୧ରେ ତୃତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଛଡାଇଲୁ । ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେଉଁମାନେ ଛାପାଖାନା କାମ ଜାଣୁଥିଲେ, କେବଳ ସେହିମାନେ ଫିନିକ୍ସରେ ସ୍ଥାୟୀ ହୋଇ ରହି ପାରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏଥର ସତ୍ୟାଗ୍ରହର କାମ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କ ପରିବାର ଏକତ୍ର ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ରହି, ଧାର୍ମିକ ଜୀବନ ବିତାଇବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଆଶ୍ରମର ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଭୂତ ହେଲା । ସେତେବେଳକୁ ମୁଁ ମୋର ଜର୍ମାନ୍ ବନ୍ଧୁ କେଲେନ୍‌ବ୍ୟାକ୍‌ଙ୍କର ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସିଲିଣି । ଆମେ ଦୁହେଁ ଏକା ପ୍ରକାରର ଆଶ୍ରମ ଜୀବନ କଟଉଥାଉଁ । ମୁଁ ବାରିଷ୍ଟରୀ କରୁଥାଏ ଏବଂ କେଲେନ୍‌ବ୍ୟାକ୍ ତାଙ୍କ ସ୍ଥପତି କାର୍ଯ୍ୟ (କୋଠାବାଡ଼ିର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ) କରୁଥାନ୍ତି । ତଥାପି ଆମେ ଦୂରରେ ଅଲଗା ଅଲଗା ବସ୍ତିରେ ରହି ସୁଦ୍ଧା ଯେପରି ଚଳୁଥିଲୁଁ, ତାହାକୁ ସରଳ ଜୀବନ କହିହେବ । ଆମ ସାଧ୍ୟମତେ ଆମେ ଧର୍ମରେ ମନ ଲଗାଇ ଦେଇଥିଲୁଁ । ଅମ ଅଜ୍ଞାତରେ ବହୁତ ଭୁଲ ହୋଇ ଯାଉଥିବ କିନ୍ତୁ ଆମେ ପ୍ରତ୍ୟେକ କାମର ମୂଳ ତତ୍ତ୍ୱକୁ ଧର୍ମରେ ଖୋଜିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲୁଁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଯେତେବେଳେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ପରିବାରଙ୍କ ଭିଡ଼ ଜମିଗଲା, ସେତେବେଳେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏକା ସାଙ୍ଗରେ ରଖିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ଉପଲବ୍‌ଧି କଲୁଁ । ସେଥିପାଇଁ କେଲେନ୍‌ବ୍ୟାକ୍ ଏଗାରଶହ ବିଘା ସମତଳ ଜମି ନେଲେ ଓ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ପରିବାର ସେହିଠାରେ ବସବାସ କଲେ । ସେଠାରେ ପ୍ରତି ପଦରେ ଧାର୍ମିକ ସମସ୍ୟା ଦେଖାଦେଲା ଏବଂ ସାରା ଅନୁଷ୍ଠାନଟି ଧାର୍ମିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଚାଲିଲା । ସେଠାରେ ହିନ୍ଦୁ, ମୁସଲମାନ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ଓ ପାରସୀ ରହୁଥିଲେ । କେବଳ ଏଇଥିପାଇଁ କୌଣସି ଦିନ କିଛି କଳିଗୋଳ ବା ଅସୁବିଧା ହୋଇଥିବା କଥା ମୋର ଅଦୌ ମନେ ପଡ଼ୁନାହିଁ । ସେଠାରେ ଯେଉଁମାନେ ରହୁଥିଲେ, ସେମାନେ ଯେ ନିଜ ନିଜ ଧର୍ମ ବାବଦରେ ଢିଲା ଥିଲେ, ତାହା ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ପରସ୍ପରର ଧର୍ମ ପ୍ରତି, ଆମର ସମ୍ମାନ ଥିଲା ଏବଂ ଆମେ ପରସ୍ପରକୁ ନିଜ ନିଜ ଧର୍ମ ଅନୁସାରେ ଚଳିବାକୁ ଓ ଆତ୍ମବିକାଶ କରିବାକୁ ପ୍ରେରଣା ଦେଇଥିଲୁଁ ।

କିନ୍ତୁ ଏ ଅନୁଷ୍ଠାନଟିକୁ ଆମେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ଆଶ୍ରମ ରୂପେ ଦେଖୁ ନ ଥିଲୁଁ । ଏହାର ନାମ ଦେଇଥିଲୁ 'ଟଲ୍‌ଷ୍ଟୟ-ଫାର୍ମ' । କେଲେନ୍‌ବ୍ୟାକ୍ ଓ ମୁଁ ଟଲ୍‌ଷ୍ଟୟଙ୍କର ଭକ୍ତ ଥିଲୁଁ

ଏବଂ ତାଙ୍କର ଅନେକ ବିଚାର ଅନୁସାରେ ଆଚରଣ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରବଳ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲୁଁ । ୧୯୧୨ ମସିହାରେ ଏହା ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ-ନିବାସ ହୋଇ ରହିଲା ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ଆମ ସାଙ୍ଗରେ ରହିବାର କଥା, ସେମାନେ ଫିନିକ୍ସ ଚାଲିଗଲେ । ଟଲଷ୍ଟୟ ଫାର୍ମ୍‌ର ଇତିହାସ ଯେଉଁମାନେ ଜାଣିବାକୁ ଚାହିଁବେ, ସେମାନେ ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଇତିହାସ ପଢ଼ିପାରନ୍ତି । *

ତା ୭ । ୪ । ୩୨

ଫିନିକ୍ସ ଏଣିକି କେବଳ 'ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ଓପିନିୟନ' ସଂଘାନ୍ତରେ ଗଢ଼ା ହୋଇଥିବା ଅନୁଷ୍ଠାନ ଭାବରେ ନ ରହି, ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ବଦଳି ଗଲା । ଏହା ଘଟିବା ସ୍ୱାଭାବିକ ଥିଲା, କାରଣ 'ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ଓପିନିୟନ୍'ର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ମଧ୍ୟ ସେହି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏ ପରିବର୍ତ୍ତନଟା କିଛି ମାମୁଲି ପରିବର୍ତ୍ତନ ନୁହେଁ । ଫିନିକ୍ସବାସୀଙ୍କ ଜୀବନ ସବୁବେଳେ ଟଳଟଳ ହେଲା । ଏହି ଟଳଟଳ ଅବସ୍ଥାରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କ ପରି ସେମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ସ୍ଥିରତା ଖୋଜିବାର ବେଳ ଆସିଗଲା । କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ସେମାନେ ହାର ମାନିଲେ ନାହିଁ । ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଟଲଷ୍ଟୟ ଫାର୍ମ ପରି ସାମୁଦାୟିକ ରୋଷେଇର ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଭବ କଲି । କେତେକ ଫିନିକ୍ସବାସୀ ଏଥିରେ ଯୋଗଦେଲେ, ଆଉ କେତେକ ଅଲଗା ରହିଲେ । ସଂଧ୍ୟାବେଳେ ସାମୂହିକ ପ୍ରାର୍ଥନା ଦିନକୁ ଦିନ ଅଧିକ ଆଦୃତ ହେଲା । ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଶେଷ ଲଢ଼େଇ ଫିନିକ୍ସବାସୀଙ୍କଦ୍ୱାରା ହିଁ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଏହା ୧୯୧୩ ର ଘଟଣା । ୧୯୧୪ ରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଯୁଦ୍ଧ ଶେଷ ହେଲା । ମୁଁ ଜୁଲାଇ ମାସରେ ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକା ଛାଡ଼ିଲି ; ଯେଉଁମାନେ ଭାରତକୁ ଫେରି ଆସିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ଥିଲେ, ସେମାନେ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ଭାରତ ଫେରିବା ସ୍ଥିର ହେଲା । ବିଲାତ ଯାଇ ସେଠାରେ ଗୋଖଲେଙ୍କୁ ଭେଟି ମୋର ଫେରିବାର କଥା ଥାଏ । ଭାରତରେ ଗୋଟାଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅନୁଷ୍ଠାନ ଗଢ଼ି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏକା ସାଙ୍ଗରେ ରଖିବାର ବିଚାର ଥାଏ । ପୁଣି ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରେ ମୁଁ ଯେଉଁ ସାମାଜିକ-ଜୀବନ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲି, ତାହାକୁ ବଜାୟ ରଖିବାର ଇଚ୍ଛା ମଧ୍ୟ ଥାଏ । ସେଥିପାଇଁ ଆଶ୍ରମ ନାମ ନ ଦେଇ ଆଶ୍ରମ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ପାଇଁ ସ୍ଥିର କରି, ମୁଁ ୧୯୧୪ ମସିହା ଶେଷ ବେଳକୁ ଭାରତରେ ପହଞ୍ଚିଲି ।

ଭାରତବର୍ଷରେ ବର୍ଷେ କାଳ ବହୁତ ବୁଲିଲି, ବହୁତ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଦେଖିଲି ଓ ବହୁତ କଥା ଶିଖିଲି । ବହୁତ ଜାଗାରୁ ଆଶ୍ରମ ସ୍ଥାପନ କରିବା ପାଇଁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପାଇଲି । ନାନା ପ୍ରକାରର ସାହାଯ୍ୟ ପାଇଁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ମିଳିଲା । ଶେଷରେ ଅହମଦାବାଦରେ ଆଶ୍ରମ ଖୋଲିବା ପାଇଁ ସ୍ଥିର କଲି । ଏହାକୁ ମୁଁ ଚତୁର୍ଥ ଓ ଶେଷ ପଦକ୍ଷେପ ମନେକରେଁ । ଅବଶ୍ୟ ଏହା ଶେଷ ପଦକ୍ଷେପ ହୋଇ ରହିବ କି ନାହିଁ, ତାହା ଭବିଷ୍ୟତ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଛି । ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନର କି ନାମ ଦିଆଯିବ, ଏହାର ନିୟମ କଅଣ ହେବ, ଏ

* ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ମୂଳ ଲେଖା ଗୁଜରାଟୀରୁ ଏହି ବହି ଓଡ଼ିଆରେ ଅନୁବାଦିତ ହୋଇ, ଗାନ୍ଧୀ ସ୍ମାରକ ନିଧିଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି ।

ବିଷୟରେ ମୁଁ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ସହିତ ଭଲ ଭାବରେ ଆଲୋଚନା କଲି ଓ ଚିଠିପତ୍ର କାରବାର କଲି । ନିୟମଗୁଡ଼ିକ ଚିଠାକରି ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠାଇଲି । ଶେଷରେ ଅନୁଷ୍ଠାନର ନାମ 'ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ଆଶ୍ରମ' ରଖାଗଲା । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପ୍ରତି ନଜର ଦେଲେ ଏହି ନାମଟି ଠିକ୍ ହେଲା ବୋଲି ମନେ ହୁଏ । ମୋ ଜୀବନ ସତ୍ୟର ଅନୁସନ୍ଧାନରେ ଉତ୍ସୃଷ୍ଟ ହୋଇଛି । ସେହି ସତ୍ୟର ସନ୍ଧାନରେ ବଞ୍ଚିବାକୁ ଏବଂ ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ମରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ମୋର ଆଗ୍ରହ । ଏହି ସତ୍ୟ-ସନ୍ଧାନ ପାଇଁ ଯେତେ ସାଥୀ ମିଳିବେ, ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେବାକୁ ମଧ୍ୟ ମୋର ଇଚ୍ଛା ।

କୋଚରବଠାରେ ଗୋଟିଏ ଭଡ଼ାଘରେ ୧୯୧୫ ମସିହା ମଇ ବାଇଶ ତାରିଖ ଦିନ ଏହି ଆଶ୍ରମ ଖୋଲାହେଲା । ଆଶ୍ରମ-ଖର୍ଚ୍ଚର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା

ତା ୭ । ୪ । ୩୨

ଦାୟିତ୍ୱ ଅହମଦାବାଦର କେତେ ଜଣ ନାଗରିକ ବହନ କଲେ । ଆଶ୍ରମ ଖୋଲିଲା ବେଳେ ପ୍ରାୟ କୋଡ଼ିଏ ଜଣ ଅନ୍ତେବାସୀ ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରୁ ଆସିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଅଧିକାଂଶ ଆଶ୍ରମ-ବାସୀ ଦକ୍ଷିଣୀ ଅର୍ଥାତ୍ ତାମିଲ ବା ତେଲଗୁ-ଭାଷୀ ଭାରତୀୟ ଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ ଆଶ୍ରମର ସାନବଡ଼ ସମସ୍ତଙ୍କର ମୁଖ୍ୟ କାମ ଥିଲା ଭାଷା ଶିଖିବା, ଅର୍ଥାତ୍ ସଂସ୍କୃତ, ହିନ୍ଦୀ ଓ ତାମିଲ ପଢ଼ିବା । ପିଲାଙ୍କପାଇଁ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରର ସାଧାରଣ ପାଠର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା । ଲୁଗାବୁଣା ଗୋଟିଏ ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ୟୋଗ ଥିଲା, ତାହା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ପାଠପଢ଼ା ଚାଲିଥିଲା । ଚାକର ନ ରଖିବା ପାଇଁ ଆମେ ଆଗ୍ରହୀ ଥିଲୁଁ । ସେଥିପାଇଁ ରୋଷେଇ, ସଫେଇ, ପାଣି ଭରଣ କରିବା, ଆଦି ସବୁ କାମ ଆଶ୍ରମବାସୀ କରୁଥିଲେ । ସତ୍ୟ, ଅହିଂସା, ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ, ଅସ୍ୱାଦ, ଅସ୍ତେୟ, ଅପରିଗ୍ରହ, ଆଦି ବ୍ରତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଆଶ୍ରମ-ବାସୀଙ୍କ ପାଇଁ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ଥିଲା । ଆଶ୍ରମରେ ଜାତିଭେଦର ଆଦୌ ସ୍ଥାନ ନ ଥିଲା । ଛୁଆଁ ଅଛୁଆଁ ବିଚାରର ପ୍ରଶ୍ନ ତ ମୂଳରୁ ନ ଥିଲା । କେବଳ ସେତିକ ନୁହେଁ, ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମରୁ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ଦୂର କରିବାର ଉଦ୍ୟମକୁ ଆଶ୍ରମରେ ବହୁତ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଠିକ୍ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ପରି ହିନ୍ଦୁ ଜାତି ମଧ୍ୟରେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କପାଇଁ ଯେଉଁସବୁ ବନ୍ଧନ ରହିଛି, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଭାଙ୍ଗିବା ପାଇଁ ଆଶ୍ରମରେ ମୂଳରୁ ଚେଷ୍ଟା ଚାଲିଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ଆଶ୍ରମରେ ମହିଳାମାନଙ୍କର ପୁରାପୁରି ସ୍ୱାଧୀନତା ଥିଲା । ହିନ୍ଦୁ, ମୁସଲମାନ, ଆଦି ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେତେଦୂର ପରସ୍ପର ଭାତୃଭାବ ରହିପାରେ, ଆଶ୍ରମରେ ତାହା ରଖିବା ପାଇଁ ନିୟମ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ।

କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ କଥା ପାଇଁ କେବଳ ମୁଁ ଦାୟୀ, ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଜଗତ୍ ନିକଟରେ କୃତଜ୍ଞ । ତାହା ହେଉଛି ମୋର ଖାଦ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପରୀକ୍ଷା । ମୁଁ ବିଲାତରେ ଥିବାବେଳେ ୧୮୮୮ ମସିହାରେ ମୋର ଏ ପରୀକ୍ଷା ବା ପ୍ରୟୋଗ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ମୋର ପରୀକ୍ଷାରେ ମୁଁ ସଦାବେଳେ ମୋ ପରିବାର ଓ ଅନ୍ୟ ସାଥୀମାନଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ଟାଣେ ।

ଏହା ମୂଳରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ତିନୋଟି କାରଣ ରହିଛି । (୧) ସ୍ୱାଦେନ୍ଦ୍ରିୟ ଅର୍ଥାତ୍ ଜୀଭକୁ ଆୟତ୍ତରେ ରଖିବା ଏବଂ ତାହାର ଜରିଆରେ ଅନ୍ୟ ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଆୟତ୍ତ କରିବା (୨) ସବୁଠାରୁ ସାଦାସିଧା ଓ ସବୁଠାରୁ ଶସ୍ତା ଖାଦ୍ୟ ଖୋଜି ବାହାର କରିବା, ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ଏ ବାବଦରେ ଗରିବଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରତିଯୋଗିତା କରିହେବ (୩) ଖାଦ୍ୟ ସହିତ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟର ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ବନ୍ଧ ରହିଛି । ଏହି ବିଚାର ଅନୁସାରେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଭଲ ରଖିବା ପାଇଁ କେଉଁ ଖାଦ୍ୟ ଦରକାର, ତାହା ଖୋଜି ବାହାର କରିବା । କେବଳ ଏହି ତିନୋଟି କାରଣରୁ ମୁଁ ଖାଦ୍ୟରେ ପ୍ରୟୋଗ ଚଳାଇବା ପାଇଁ ପ୍ରଲୁବ୍ଧ ହେଲି ବୋଲି କହିବା ମୋର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ । ମୁଁ ଯଦି ନିରାମିଷ ଖାଦ୍ୟ ଖାଇବା ପାଇଁ ଶପଥ ଗ୍ରହଣ କରି ବିଲାତ ଯାଇ ନ ଥାନ୍ତି, ତେବେ ଏ ଖାଦ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା କଥାଟା ସମ୍ଭବତଃ ମୋ ମୁଣ୍ଡକୁ ଆସି ନ ଥାନ୍ତା । କିନ୍ତୁ ମୋତେ ଯେତେବେଳେ ଏହି ପରୀକ୍ଷା ଚଳାଇବାକୁ ପଡ଼ିଲା, ସେତେବେଳେ ଏହି ତିନୋଟି କାରଣରୁ ମୁଁ ସେଥିରେ ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ ଲିପ୍ତ ହୋଇଗଲି, ଏବଂ ମୋର ନାନା ଅଭିଜ୍ଞତା ଅର୍ଜନ କରିବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛା ହେଲା । ଏହିରୂପେ ଆଶ୍ରମ ମଧ୍ୟ ମୋ ଖାଦ୍ୟ-ପରୀକ୍ଷାରେ ଯୋଗଦେଲା । କିନ୍ତୁ ଏ ପରୀକ୍ଷା ଆଶ୍ରମର ଅଙ୍ଗ ନୁହେଁ ।

ଏଥିରୁ ଜଣାଯାଇପାରେ ଯେ ଦେଶରେ ଓ ସମାଜରେ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଆଶ୍ରମ ଦୋଷ ବୋଲି ମନେକଲା, ସେଗୁଡ଼ିକ ଆଶ୍ରମରୁ ଦୂର କରିବା ପାଇଁ

ତା ୮ । ୪ । ୩୨ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲି । ଧର୍ମ, ଅର୍ଥନୀତି ଓ ରାଜନୀତିରେଥିବା ସବୁ ଦୋଷ ଏହାର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଅଟେ । ଅଭିଜ୍ଞତା ବଢ଼ିବା ଓ

ନୂଆ ନୂଆ ପରିସ୍ଥିତି ଉପୁଜିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ, ନୂଆ ନୂଆ କାମ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ଏହାକୁ ଲେଖାଇବାବେଳେ ସୁଦ୍ଧା ମୋ ମନରେ ଯେତେଯେତେ କାମ କରିବାର କଥା ଅଛି, ସେସବୁ କାମ ଆଶ୍ରମରେ ହୋଇପାରିଛି ବୋଲି କହିହେବ ନାହିଁ । ମୂଳରୁ ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ନୀତି ଅନୁସାରେ କାମ ଚାଲିଲା :—(୧) ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କଠାରୁ ଆଶ୍ରମକୁ ସହଜଭାବରେ ଯେତିକି ଆର୍ଥିକ ସାହାଯ୍ୟ ମିଳୁଥିଲା, ସେତିକିରେ ଗୁଜରାଣ ମେଣ୍ଟାଇବା, (୨) (ନିଜେ ଆଗରୁ ଇଚ୍ଛାକରି) କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ପଛରେ ନ ଗୋଡ଼େଇ ଯେଉଁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଆପେ ଆପେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଯିବ, ତାକୁ ନିଃସଂକୋଚରେ ଏବଂ ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼ିଲେ, ବିପଦ ବରଣ କରି, ହାତକୁ ନେବା ।

ମୋ ମତରେ ଏ ଦୁଇଟି ଯାକ ନୀତି ମୂଳରେ କେବଳ ଧାର୍ମିକ ବୃତ୍ତି ରହିଛି । ଧାର୍ମିକ ବୃତ୍ତିର ଅର୍ଥ ହେଲା ଈଶ୍ୱର-ବିଶ୍ୱାସ, ସେଥିପାଇଁ ସବୁ କାମ ଭଗବାନଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ତାଙ୍କରି ପ୍ରେରଣାରେ କରିବା କଥା । ଏହି ନୀତିରେ ଚାଲୁଥିବା ଲୋକ ଈଶ୍ୱର ଦତ୍ତ ଧନଦ୍ୱାରା (ସାଧନ ସାମଗ୍ରୀ ଦ୍ୱାରା) ସେହି ଈଶ୍ୱରଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରଦର୍ଶିତ ବାଟରେ କାମ କରିଯାଏ । ଈଶ୍ୱର ନିଜେ କିଛି କରେ, ତାହା ସେ ଆମକୁ ଦେଖିବାକୁ ବା ଜାଣିବାକୁ ଦିଏ ନାହିଁ । ସେ ମଣିଷକୁ ପ୍ରେରଣା ଦେଇ ତାହାର ଜରିଆରେ ନିଜ କାମ କରେଇ ନିଏ । ପୁଣି ଯେତେବେଳେ ଆମର କଳ୍ପନାତୀତ ସ୍ଥାନରୁ ସାହାଯ୍ୟ ଆସି

ପହଞ୍ଚିଯାଏ ବା ନ ମାଗୁଣୁଁ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କଠାରୁ ଆମକୁ ସାହାଯ୍ୟ ମିଳିଯାଏ, ସେତେବେଳେ ମୋ ବିଶ୍ୱାସ ଏହାହିଁ କହେ ଯେ ତାହା ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ତରଫରୁ ପଠାଯାଇଛି । ପୁଣି ଠିକ୍ ଏହିରୂପେ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ ଆସି ପହଞ୍ଚିଯାଏ ଓ ଯେଉଁ କାମର ଦାୟିତ୍ୱ ନ ମୁଣ୍ଡାଇବା ପଛରେ କାପୁରୁଷତା, ଆଳସ୍ୟ ବା ସେହି ଧରଣର କୌଣସି ଦୋଷାବହ କାରଣ ଥିବାଭଳି ଜଣାପଡ଼େ, ସେ କାମକୁ ମଧ୍ୟ ମୋ ବିଶ୍ୱାସ ଈଶ୍ୱର-ପ୍ରେରିତ କାର୍ଯ୍ୟ ମଣିବ ।

ପୁଣି ଯେଉଁ କଥା ଟଙ୍କାପଇସା ଓ କାର୍ଯ୍ୟ ବିଷୟରେ ସତ୍ୟ, ସାଥୀମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ମଧ୍ୟ ତାହା ହିଁ ସତ୍ୟ । ହାତରେ ଟଙ୍କା ଥିବ, କାମ ମଧ୍ୟ ଆସି ପହଞ୍ଚିବ, କିନ୍ତୁ ସାଥୀରୂପୀ ସାଧକ ଯଦି ନ ଥିବ, ତେବେ ସେ କାମ ହାତକୁ ନେଇ ହେବ ନାହିଁ । ଏ ସାଥୀରୂପୀ ସାଧକ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ସହଜ ଭାବରେ, ସ୍ୱାଭାବିକରୂପେ ମିଳିବା ଉଚିତ । ଯେଉଁଠାରେ କେବଳ କଳ୍ପନା ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ବିଶ୍ୱାସ, ସମର୍ପଣ ବୁଦ୍ଧି ଥିବ ଯେ ଆଶ୍ରମ ଈଶ୍ୱରଙ୍କର, ସେଠାରେ ଈଶ୍ୱର ଆଶ୍ରମକୁ ଯେଉଁ କାମରେ ଲଗାଇବାକୁ ଚାହିଁବ, ଓ ସେଥିପାଇଁ ଯେଉଁ ସରଞ୍ଜାମ ଆବଶ୍ୟକ ହେବ, ସେ ସବୁ ସେହି ଈଶ୍ୱର ପଠାଇବ । କେବଳ ଗତ ଷୋଳବର୍ଷ ହେଲା ନୁହେଁ, ଯେଉଁ ଦିନଠାରୁ ଫିନିକ୍ସ ଆଶ୍ରମ ସ୍ଥାପିତ ହେଲାଣି, ସେହି ଦିନୁ ମୋର ଜାଣତରେ ହେଉ ବା ଅଜାଣତରେ ହେଉ, ଅଳ୍ପେ ବହୁତେ ଏହି ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଚାଲି ଆସୁଛି । ଆରମ୍ଭ ବେଳେ ଯେଉଁ ନିୟମ କୋମଳ ଥିଲା, ତାହା କ୍ରମେ କଠୋର ହୋଇ ଚାଲିଛି ଏବଂ ମୋ ବିଚାରରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆହୁରି ଅଧିକ କଠୋର ହେବାରେ ଲାଗିଛି ।

କିଛି ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଆଶ୍ରମର ଲୋକସଂଖ୍ୟା ଦୁଇଗୁଣ ହୋଇଗଲା । ପୁଣି କୋଚରବ ବଙ୍ଗଳାଟି ଯେପରି ତିଆରି ହୋଇଥିଲା, ତାହା ତ ଆଶ୍ରମ ପାଇଁ ସୁବିଧାଜନକ ନ ହେବାର କଥା । ବଙ୍ଗଳା ତ ବଙ୍ଗଳା ହିଁ ଥିଲା । ସେଥିରେ ଜଣେ ଧନୀ ପରିବାର ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଓ ପ୍ରାଚ୍ୟର ମିଶ୍ରିତ ଚାଲିଚଳଣରେ ରହିପାରନ୍ତା । ଏପରି ସ୍ଥଳେ ସ୍ତ୍ରୀ, ପୁରୁଷ ଓ ଛୋଟ ପିଲା ମିଶି ମୋଟରେ ଷାଠିଏ ଜଣ ଲୋକ ନାନା ଉଦ୍ୟୋଗଧନ୍ଦା ଚଳାଇ, ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟାଦି ବ୍ରତ ପାଳନ କରି ସେଠାରେ ରହିବା କଠିନ । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ଘର ମିଳିଲା, ସେଇଥିରେ ତ ଚଳିଯିବାର କଥା । ତଥାପି ଅଳ୍ପଦିନ ପରେ କେତେକ କାରଣରୁ ସେଠାରେ ରହିବା ପ୍ରାୟ ଅସମ୍ଭବ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ସେଥିପାଇଁ ସତେ ଯେପରି ଈଶ୍ୱର ଆମକୁ ସେଠାରୁ ବାହାର କରିଦେଲେ । ଏହିପରି ଆମକୁ ସେ କୋଠିକୁ ଖାଲି କରିଦେଇ ନୂଆ ଜମି ଖୋଜିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ସେ ଘଟଣାର ବର୍ଣ୍ଣନା ମୋର "ଆତ୍ମକଥା"ରେ ଦିଆଯାଇଛି । ତେଣୁ ତାକୁ ଆଉ ଏଠାରେ ଦୋହରେଇବି ନାହିଁ । କୋଚରବରେ ଗୋଟିଏ ଅଭାବ ଅନୁଭୂତ ହେଉଥିଲା । ସାବରମତୀକୁ ଆସିବା ପରେ ସେ ଅଭାବ ଦୂର ହୋଇଗଲା । ଫଳଗଛ, କୃଷି, ଓ ପଶୁ (ଗୋରୁଆଦି) ବିନା ଆଶ୍ରମକୁ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ କୁହାଯାଇପାରେ । ସାବରମତୀରେ କୃଷି କରିବାକୁ ଜମି ଥିବାରୁ ସେଠାରେ ତୁରନ୍ତ କୃଷି ଆରମ୍ଭ ହୋଇପାରିଲା ।

ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଶ୍ରମର ଇତିହାସ ଉପରେ ଆମେ ଦୃଷ୍ଟି ପକେଇଲୁଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ବ୍ରତ ଓ କାମ ସଂକ୍ରାନ୍ତରେ ଯେଉଁ ସବୁ ଯତ୍ନ କରାଯାଉଥିଲା, ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ ମୋର ଯାହା ମନେ ଅଛି, ତାହା ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛି । ମୋ ବାସରି ମୋ ପାଖରେ ନାହିଁ ଏବଂ ସେ ବାସରିରେ ମଧ୍ୟ ଆଶ୍ରମବାସୀଙ୍କ ଜୀବନରେ ଟିକିନିଖି କଥାର ଉଲ୍ଲେଖ ନାହିଁ । ତେଣୁ କେବଳ ସ୍ମୃତି ଉପରେ ଭରସା ରଖି, ଏ ଇତିହାସ ଲେଖା ହେଉଛି । ମୋ ପାଇଁ ଏ ପ୍ରୟୋଗ (ନିଜର ସ୍ମୃତି ଶକ୍ତି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ବହି ଲେଖିବା) ନୂଆ ନୁହେଁ । "ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକା ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଇତିହାସ" ଓ "ସତ୍ୟର ପ୍ରୟୋଗ" ମଧ୍ୟ ଏହିପରି ଲେଖା ଯାଇଛି । ଏ ଇତିହାସରେ ମଧ୍ୟ ଏ ଦୋଷଟି ପାଠକମାନେ ମନେ ରଖିବେ ।

୫୬

ସତ୍ୟ

ଆଶ୍ରମରେ ଯେତେ ଥର ମିଥ୍ୟା ଉଚ୍ଚାରିତ ହୋଇଛି, ସେତେ ଥର ତାହାକୁ ମହାରୋଗ ମଣି ତାର ନିବାରଣ ପାଇଁ କଠୋର ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରାଯାଇଛି । ଆଶ୍ରମରେ ଦୋଷୀକୁ ଦଣ୍ଡ ଦେବା ନୀତି ଚଳୁ ନ ଥିଲା । ଏପରିକି, ଦୋଷୀକୁ ଆଶ୍ରମରୁ ବାହାର କରିଦେବାକୁ ମଧ୍ୟ କୁଣ୍ଠାବୋଧ ହେଉଥିଲା । ଦୋଷ ଯେପରି ଆଦୌ ନ ହେବ ସେଥିପାଇଁ ତିନୋଟି ଉପାୟ ଆମେ ଧରିଛୁଁ । ପ୍ରଥମଟି ହେଲା ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ କର୍ମୀ-ଙ୍କର ଶୁଦ୍ଧି । ଏହା ପଛରେ ଏହି ବିଚାର ରହିଛି ଯେ ଯଦି କର୍ମୀଙ୍କଠାରେ କୌଣସି ଦୋଷ ନ ରହିବ, ତେବେ ତାଙ୍କ ଆଖପାଖର ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ଶୁଦ୍ଧ ରହିବ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଆଗରେ ଯେପରି ଅନ୍ଧାର ତିଷ୍ଠି ପାରେ ନାହିଁ, ସେହିପରି ସତ୍ୟ ଆଗରେ ଅସତ୍ୟ ତିଷ୍ଠି ନ ପାରେ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଉପାୟଟି ହେଉଛି ନିଜର ଦୁର୍ଗୁଣ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଦେବା । କେହି ଅସତ୍ୟ ଆଚରଣ କରୁଥିବା ଦେଖାଗଲେ, ତାହା ସମାଜ ଆଗରେ ପ୍ରକାଶ କରି ଦିଆ ଯାଉଥିଲା । ଏ ଉପାୟଟି ବିବେକପୂର୍ବକ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କଲେ, ଏହାର ପରିଣତି ଖୁବ୍ ଭଲ ହୁଏ । ଏଥିରେ ଦୁଇଟି ସାବଧାନତା ଅବଲମ୍ବନ କରିବାର କଥା । ଗୋଟିଏ ହେଉଛି ଭୁଲ କରିଥିବା ଲୋକ ଖୋଲା ଭାବରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗରେ ଦୋଷ ସ୍ୱୀକାର କରିବା ନିମନ୍ତେ ତାହା ପ୍ରତି କୌଣସି ଜୋର ଜବରଦସ୍ତିର ନାମଗନ୍ଧ ରହିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା ହେଲା, ଦୋଷ ସ୍ୱୀକାର କରିବା ଲୋକ ଉପରେ ଏପରି ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ, ଯେପରି ସେ ନିଜକୁ ଲଜ୍ଜିତ ମନେ ନ କରେ । ଦୋଷ ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ମାତ୍ରେ ପାପ ଧୋଇ ହୋଇଗଲା, ଏପରି ଧାରଣା ଜନ୍ମିଲେ, ଦୋଷରେ ଯେଉଁ ଲଜ୍ଜା ଆଏ, ତାହା ପ୍ରାୟ ରହେ ନାହିଁ । ସାମାନ୍ୟ ଟିକିଏ ଅସତ୍ୟ ସୁଦ୍ଧା ମହାରୋଗ, ଏହା ସବୁବେଳେ ଉପଲବ୍ଧି କରିବା ଦରକାର ।

ତୃତୀୟ ଉପାୟଟି ହେଉଛି, ଅସତ୍ୟ ଆଚରଣ କରିଥିବା ଲୋକ ଓ ମୁଖ୍ୟ କର୍ମୀ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ସ୍ୱରୂପ ଉପବାସ କରିବେ । ଅସତ୍ୟ ଆଚରଣକାରୀ

ତା ୨୫।୪।୩୨

ଉପବାସ କରିବା ନ କରିବା ତାଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । କିନ୍ତୁ ମୁଖ୍ୟ କର୍ମୀ ତ ତାଙ୍କ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଜାଣତରେ ହେଉ ବା ଅଜାଣତରେ ହେଉ, ଯେଉଁ ଦୋଷ ହେବ ସେଥିପାଇଁ ନିଶ୍ଚୟ ଦାୟୀ । ଅସତ୍ୟ ବିଷାକ୍ତ ବାୟୁଠାରୁ ବଳି ଅଧିକ ବିଷାକ୍ତ ଓ ସୂକ୍ଷ୍ମ । ଯେଉଁଠି ଅନୁଷ୍ଠାନର ମୁଖ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଦୃଷ୍ଟି ଥିବ ଓ ସେ ସବୁବେଳେ ସଜାଗ ହୋଇ ରହିଥିବ, ସେଠାରେ ସୂକ୍ଷ୍ମ ବିଷ ସୁଦ୍ଧା ପଶି ପାରିବ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଯଦି ସେ ବିଷ ପଶିଲା ପରି ଦେଖାଯିବ, ତେବେ ତାହା ଯେ ମୁଖ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଇଁ ଏକ ଚେତାବନୀ ଭଳି । ସେ ବୁଝିବା ଦରକାର ଯେ ଏ ଜହର ପଶିଯିବାରେ ତାହାର ନଜର କିଛି ନା କିଛି ହାତ ଅଛି । ମୋ ମତରେ ଭୌତିକ ବିଜ୍ଞାନରେ ଅମୁକ ମିଶ୍ରଣ ବା କ୍ରିୟାଗୁଡ଼ିକର ଫଳ ଆମେ ଯେତେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ଦେଖି ପାଉଁ, ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ କ୍ରିୟାର ତାହାଠାରୁ ଅଧିକ ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଥାଏ । କଥା ହେଲା, ତାକୁ ମାପିବାକୁ ଆମ ପାଖରେ କୌଣସି ଯନ୍ତ୍ର ନାହିଁ । ସେଇଥିପାଇଁ ଏ ପ୍ରକାରର ପ୍ରଭାବକୁ ଆମେ ଶୀଘ୍ର ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରୁ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଯଦିବା ବିଶ୍ୱାସ କରୁଁ, ସେ ବିଶ୍ୱାସ ଦୃଢ଼ ହୁଏ ନାହିଁ । ପୁଣି ଅନେକ ସମୟରେ ଆମେ ନିଜ ପ୍ରତି ବହୁତ ଉଦାର ବ୍ୟବହାର କରୁଁ । ଏହା ଫଳରେ ଆମ ପ୍ରୟୋଗ ସଫଳ ହୁଏ ନାହିଁ । ଆମେ ତେଲି ଘଣାର ବଳଦ ପରି ଘେରି ପକାଉଥାଉଁ । ଏହିରୂପେ ଅସତ୍ୟର ଗାଡ଼ି ଚାଲିଥାଏ । ଶେଷରେ ଆମେ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଉପନୀତ ହେଉଁ ଯେ ଅସତ୍ୟ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ଅଟେ । ଯେଉଁଟାକୁ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ଧରି ନିଆଯାଏ, ସେଇଟା ସ୍ୱଭାବତଃ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ହୋଇପଡ଼େ । ଏହିପରି ସତ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଅସତ୍ୟର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ବଢ଼ି ଚାଲେ ।

ସେଥିପାଇଁ ଯେତେଥର ଆଶ୍ରମରେ ଅସତ୍ୟ ଦେଖା ଦେଇଛି, ସେତେଥର ମୁଁ ସେଥିରେ ମୋ ଦୋଷ ସ୍ୱୀକାର କରିଛି । ଅର୍ଥାତ୍ ସତ୍ୟର ମୁଁ ଯେଉଁ ଭାଷ୍ୟ କରିଥାଏଁ, ମୁଁ ନିଜେ ସେ ଯାଏ ପହଞ୍ଚି ପାରି ନାହିଁ । ମୋ ନିଜ ଅଜ୍ଞାନତା ହେତୁ ହେଉ ପଛକେ, ମୁଁ ସେ ସତ୍ୟକୁ ପୂରାପୂରି ଚିହ୍ନି ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ତାହା ଭାବି ପାରି ନାହିଁ, କହି ନାହିଁ । ଏପରି ସ୍ଥଳେ କାର୍ଯ୍ୟତଃ ଆଚରଣ କରନ୍ତି ବା କିପରି ? ମାତ୍ର ଏ ପ୍ରକାରର ଦୋଷ ସ୍ୱୀକାର କରିବା ଉତ୍ତାରୁ କଅଣ କେଉଁଠିକି ପଳେଇ ଯିବ ବା ଗୁମ୍ଫାରେ ଯାଇ ରହିବ, ବା ମୌନାବସ୍ଥା ଧାରଣ କରିବ ? ଏ ସବୁକୁ ତ ମୁଁ ଭୀରୁତା ମଣେଁ । ଗୁମ୍ଫାରେ ବସି ସତ୍ୟ-ସନ୍ଧାନ କରାଯାଇ-ପାରେ ନାହିଁ । ଯେଉଁଠି କଥା କହିବା ଦରକାର, ସେଠି ମୌନ ରହିବ କିପରି ? ବିଶେଷ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଗୁମ୍ଫାର ସ୍ଥାନ ଅଛି, ମାତ୍ର ସାଧାରଣ ମନୁଷ୍ୟର ପରୀକ୍ଷା ତ ସମାଜ ଭିତରେ ହିଁ ହେବ ।

ତାହାହେଲେ ଅସତ୍ୟକୁ ବିଦାୟ କରିବା ପାଇଁ ମୁଁ କି ଉପାୟ କରିବ ? ଏସବୁ ଚିନ୍ତା କରି କରି ମୋତେ ଶରୀର-ନିଗ୍ରହ ଛଡ଼ା ଆଉ କୌଣସି ବାଟ ଦିଶିଲା ନାହିଁ ।

ଶରୀର-ନିଗ୍ରହର ଅର୍ଥ ହେଲା ଉପବାସାଦି । ଶରୀର-ନିଗ୍ରହଦ୍ୱାରା ତିନି ପ୍ରକାରର ପ୍ରଭାବ ପଡ଼େ । (୧) ନିଜ ଉପରେ (୨) ଅସତ୍ୟ ଆଚରଣ କରିଥିବା ଲୋକ ଉପରେ (୩) ସମାଜ ଉପରେ । ଶରୀର-ନିଗ୍ରହ କଲେ ମନୁଷ୍ୟ ନିଜେ ଖୁବ୍ ସାବଧାନ ହୋଇଯାଏ, ନିଜ ହୃଦୟର ଗଭୀରତମ ପ୍ରଦେଶକୁ ଚାଲି ଯାଇ ଆତ୍ମ-ନିରୀକ୍ଷଣ କଲେ ଓ ନିଜର ଦୁର୍ବଳତା ଜାଣିପାରିଲେ, ଅସତ୍ୟ ଆଚରଣ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ ଯଦି ଦୟାଭାବ ଥାଏ, ତେବେ ସେ ନିଜ ଦୋଷକୁ ବୁଝିପାରେ । ଫଳରେ ସେ ଲଜ୍ଜିତ ହୁଏ, ଆଉ ଥରେ ଦୋଷ ନ କରିବା ପାଇଁ ସଂକଳ୍ପବଦ୍ଧ ହୁଏ । ତା ଆଖପାଖର ସମାଜ ନିଜର ଦୋଷ-ଦୁର୍ବଳତା ଯାଞ୍ଚ କରିବାରେ ଲାଗିଯାଏ ।

କିନ୍ତୁ ଏ ଶରୀର-ନିଗ୍ରହ ସାଧ୍ୟ ବା ଲକ୍ଷ୍ୟ ନୁହେଁ । ଏହା ଗୋଟାଏ ପନ୍ଥା । ସେଥିରେ ମଣିଷକୁ ସୁଧାରି ଦେବାର ଶକ୍ତି ଆଦୌ ନାହିଁ । ତାହା ପଛରେ ଯେଉଁ ବିଚାର ରହିବାର କଥା, ସେ ବିଚାର ଥିଲେ ଯାଇ ସେଥିରୁ ଲାଭ ମିଳେ । ସେ ବିଚାର ହେଉଛି :—ମଣିଷ ଦେହର ଦାସ ହୋଇ ରହେ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟର ଭୋଗ ପାଇଁ ନାନା ଧନ୍ଦାରେ ଛନ୍ଦି ହୁଏ ଓ ଅନେକ ପାପ କରେ । ସେଥିପାଇଁ ମଣିଷ ପାପ କରିଲେ ସେ ଏ ଦେହକୁ ଦଣ୍ଡ ଦେବାକୁ ହେବ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ଭୋଗରେ ବୁଡ଼ି ରହିଥିବା ମଣିଷ ମୋହଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ଭୋଜନରୂପୀ-ଭୋଗକୁ ଅଳ୍ପ ବହୁତେ ତ୍ୟାଗ କଲେ, ସେ ମୋହକୁ ଭାଙ୍ଗିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରେ । ଉପବାସର ଏହି ପ୍ରଭାବ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ରଖି ତାହାର ବିଶଦ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଉପବାସର ଅର୍ଥ ହେଲା, ନିଜର ବା ଅନ୍ୟର ଆତ୍ମଶୁଦ୍ଧି ପାଇଁ ସବୁ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଦମନ କରିବା । ଖାଲି ଖାଦ୍ୟ ନ ଖାଇବା ଉପବାସ ନୁହେଁ । ରୋଗର ଚିକିତ୍ସା ହେତୁ ଆହାର ତ୍ୟାଗ ତ ଉପବାସରେ ଆଦୌ ଗଣା ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

ମୁଁ ଏହା ମଧ୍ୟ ଅନୁଭବ କରିଛି ଯେ, କଥା କଥାକେ ଉପବାସ କଲେ ତାହାର ପ୍ରଭାବ ବହୁତ କମ୍ ପଡ଼ିବ । ମୋ ବୁଝିବାରେ ଏହାର କାରଣ ହେଉଛି, ବାରମ୍ବାର ଉପବାସ କଲେ, ତାହା ଯାନ୍ତ୍ରିକ କ୍ରିୟା ଭଳି ହୋଇଯାଏ । ତାହା ପଛରେ ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ବିଚାର ନ ଥାଏ । ସେଥିପାଇଁ ଉପବାସ କରିବାକୁ ହେଲେ, ସବୁଆଡ଼ୁ ସଜାଗ ରହିବା ଦରକାର ।

ମୁଁ ମୋ ନିଜପାଇଁ ଏହାର ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ ପରିଣତି ଅନୁଭବ କରିଛି । ମୁଁ ବହୁ ବାର ଉପବାସ କରିଛି । ଫଳରେ ମୋ ସାଥୀମାନେ ବିଚଳିତ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି । ଏ ଉପବାସ ଯୋଗୁଁ ମୋ ଦେହ ବିପଦ୍‌ଗ୍ରସ୍ତ ହେବ ଭାବି, ସେମାନେ ଡରି ଯାଆନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ମୋ ସାଥୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକେ ଏହି ଭୟରେ ସଂଯତ ହୋଇ ରହନ୍ତି, ନିୟମ ମାନି ଚଳନ୍ତି । ଏହାକୁ ମୁଁ ଉପବାସର ଓଲଟା ପରିଣାମ ମଣେ । ମାତ୍ର ଏପରି ଭୟରେ ଯେଉଁ ସଂଯମ ପାଳନ କରାଯାଏ, ତାହା ହାନିକାରକ ବୋଲି ମୁଁ ମନେକରେ ନାହିଁ । ଏ ଡର ତ ପ୍ରୀତିର ଡର । ଏ ପ୍ରକାରର ଭୟଯୋଗୁଁ ଯଦି ମଣିଷ ଅନୀତି କରିବାକୁ ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ ହୁଏ, ତେବେ ତ ଭଲ କଥା । ବୁଝିସୁଝି ଓ ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ଯେଉଁ ସଂସ୍କାର

କରାଯାଏ, ତାହା ଭଲ । କିନ୍ତୁ ଗୁରୁଜନମାନେ ଜାଣିଲେ ଆମକୁ ଲଜ୍ଜା ହେବ କିମ୍ବା ସେମାନଙ୍କୁ ଦୁଃଖ ହେବ, ଏହି ଡରରେ ପାପ କରିବାକୁ ପଶ୍ଚାତ୍ପଦ ହେବାକୁ ଉପେକ୍ଷା କରି ହେବ ନାହିଁ । ଏଥିରେ ପାଶବିକ ବଳପ୍ରୟୋଗ ନାହିଁ । ପ୍ରଥମେ କେବଳ ନିଜର ପ୍ରିୟଜନଙ୍କୁ ଖୁସି କରିବାପାଇଁ ଯେଉଁ ସଂଶୋଧନ କରାଯାଏ, ତାହା ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ସ୍ଥାୟୀ ହୋଇ ଯାଇଥିବାର ଅନେକ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ରହିଛି ।

ଗୁଣଦୋଷ ବିଚାର କରିସାରିବା ପରେ ମୁଁ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଉପନୀତ ହୋଇଛି ଯେ କେତେକ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଉପବାସାଦି ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ମୋ

ତା ୨୫।୪।୩୨

ମତରେ ଏହାଦ୍ୱାରା ଆଶ୍ରମର ମୋଟ ଉପରେ ଲାଭ ହିଁ ହୋଇଛି । କିନ୍ତୁ ଏତିକି ମନେରଖିବା ଉଚିତ ଯେ ଉପବାସ ଆଦି ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ପାଇଁ ଅଧିକାର ଥିବା ଦରକାର । ଯେ କୌଣସି ଲୋକର ଯେ କୌଣସି ସମୟରେ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ସ୍ୱରୂପ ଉପବାସ କରିବାର ଅଧିକାର ନାହିଁ । ଅବସର ଓ ଯୋଗ୍ୟତା ଦେଖି ଏ ଅଧିକାର ଅଛି କି ନାହିଁ, ତାହା ନିର୍ଣ୍ଣିତ ହୁଏ । ସାଧାରଣତଃ ଉପବାସ କରିବାପାଇଁ ଅଧିକାର ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବାପାଇଁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ସର୍ତ୍ତ ଦରକାର ହୋଇଥାଏ :—

(୧) ଦୋଷ କରିଥିବା ଲୋକ ମନରେ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତକାରୀ ପ୍ରତି ପ୍ରେମ ଥିବା ଦରକାର । ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତକାରୀ ମନରେ ମଧ୍ୟ ଦୋଷୀ ପ୍ରତି ପ୍ରେମ ଥିବ, କିନ୍ତୁ ଦୋଷୀ

ତା ୩୧।୫।୩୨

ଯଦି ସେ ପ୍ରେମକୁ ଅନୁଭବ କରିପାରୁ ନ ଥିବ ବା ନିଜେ ଶତ୍ରୁ ହୋଇ ବସିଥିବ, ତେବେ ତାହା ପାଇଁ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ଯେ ନିଜକୁ ଶତ୍ରୁ ମନେକରେ, ସେ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରୁଥିବା ଲୋକପ୍ରତି ଅବଜ୍ଞା ଭାବ ପୋଷଣ କରେ । ତେଣୁ ତାହା ଉପରେ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତର ଓଲଟା ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିବାର ସମ୍ଭାବନା ଅଛି । କିମ୍ବା ଉପବାସ ତାହା ଉପରେ ପାଶବିକ ବଳପ୍ରୟୋଗ କଲାଭଳି ହୋଇଯାଇ ପାରେ ଏବଂ ତାହା ଦୁରାଗ୍ରହ ମଧ୍ୟ ଭାବିପାରନ୍ତି । ତାହାଛଡ଼ା, ଯାହା ସହିତ ବିଶେଷ ପ୍ରେମସମ୍ବନ୍ଧ ନାହିଁ, ତାହାର ଦୋଷ ପାଇଁ ଯଦି ସମସ୍ତଙ୍କର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରିବାର ଅଧିକାର ରହିବ, ତେବେ ମଣିଷକୁ ତ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତରୁ ଆଦୌ ଫୁରସତ ମିଳିବ ନାହିଁ । ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀ ପାଇଁ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରିବା କୌଣସି ମହାତ୍ମା ପାଇଁ ଶୋଭାଦାୟକ ହୋଇପାରେ, ମାତ୍ର ଆମେ ତ ଏଠାରେ ସାଧାରଣ ମଣିଷ କଥା ବିଚାର କରୁଛୁଁ ।

(୨) ଦୋଷଟା ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତକାରୀ ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ହେବା ଦରକାର । ଅର୍ଥାତ୍ ଦୋଷୀ ସହିତ ଯାହାର କୌଣସି ସମ୍ବନ୍ଧ ନାହିଁ, ସେ ଦୋଷୀ ପାଇଁ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରିବ ନାହିଁ । ଯଥା: 'କ'ର 'ଖ' ସଙ୍ଗେ ବନ୍ଧୁତା ଅଛି । 'ଖ' ଆଶ୍ରମବାସୀ । 'କ'ର ଆଶ୍ରମ ସହିତ କୌଣସି ସମ୍ବନ୍ଧ ନାହିଁ । 'ଖ' ଯେଉଁ ଦୋଷ କରିଛି, ତାହା ଆଶ୍ରମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଦୋଷ । ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ 'କ'ର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରିବାଟା ଧର୍ମ ନୁହେଁ, ସେ ଅଧିକାର ମଧ୍ୟ ତା'ର ନାହିଁ । ଯଦି 'କ' ସେ କଥାରେ ମଥାରୁ ମୁଣ୍ଡ ପୂରେଇବ, ତେବେ ଆଶ୍ରମର ଓ

'ଖ'ର ଦଶା ବିଷମ ହୋଇଯାଇପାରେ । 'କ' ନିକଟରେ 'ଖ'ର ଦୋଷ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବାପାଇଁ କୌଣସି ପ୍ରମାଣ ମଧ୍ୟ ନ ଥିବ । 'ଖ' ଯେ ଆଶ୍ରମରେ ରହିଲା, ତା'ର ଆଶ୍ରମରେ ରହିବାଟା ବରଦାସ୍ତ କରି 'ଖ'ର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ପାଇଁ 'କ'ର ଯେଉଁ ଦାୟିତ୍ୱ ଥିଲା, ତାହା ସେ ଆଶ୍ରମକୁ ସମର୍ପି ଦେଇଛି ।

(୩) ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତକାରୀ ନିଜେ ସେହି ଦୋଷରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇଥିବା ଦରକାର । ନ ହେଲେ 'ଚାଲୁଣୀ ଛୁଞ୍ଚିକୁ ବାଗିବା କଥା' ପୁଣି ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଘଟିବ ।

(୪) ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତକାରୀ ସର୍ବପ୍ରକାରେ ଶୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିବା ଆବଶ୍ୟକ, ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ଦୋଷୀ ହୃଦୟରେ ତାହା ପ୍ରତି ସମ୍ମାନ ଥିବ । ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତର ଗର୍ଭରେ ହିଁ ପବିତ୍ରତା ପୂରି ରହିଛି । ଦୋଷୀ ମନରେ ଯଦି ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତକାରୀ ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧା ନ ଥିବ, ତେବେ ତାହା ଉପରେ ଉପବାସର ଖରାପ ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିବା ସ୍ୱାଭାବିକ ହୋଇଯିବ ।

(୫) ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତକାରୀର କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାର୍ଥ ନ ଥିବା ଦରକାର । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ 'କ' 'ଖ'କୁ ଦଶଟଙ୍କା ଦେବାପାଇଁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଥିଲା ।
ତା ୩।୭।୩୨ ସେ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ରକ୍ଷା ନ କରିବା ଦୋଷାବହ । କିନ୍ତୁ 'କ' ଯଦି ସେ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ରକ୍ଷା ନ କଲା, ତେବେ 'ଖ' ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରିବ ନାହିଁ ।

(୬) ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତକାରୀ କ୍ରୋଧର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ନ ହେବା ଉଚିତ । ପୁଅ କୌଣସି ଦୋଷ କଲେ, ତାହାର ବାପା ରାଗି ଯାଇ ଉପବାସ କଲେ ସେଇଟା ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ହେବ ନାହିଁ । ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତରେ କେବଳ ଦୟାଭାବ ରହିବାର କଥା, କାରଣ ତାହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଲା ନିଜକୁ ଓ ଦୋଷୀକୁ ଶୁଦ୍ଧ କରିବା ।

(୭) ଦୋଷ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ, ସର୍ବମାନ୍ୟ ଓ ଆତ୍ମନାଶକାରୀ ହୋଇଥିବା ଦରକାର ଏବଂ ଦୋଷୀ ମଧ୍ୟ ସେ କଥାଟା ଉପଲବ୍ଧି କରିବା ଉଚିତ । ଅନୁମାନରେ କାହାରିକୁ ଦୋଷୀ ମନେକରି ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରାଯାଇ ନ ପାରେ । ଏହା କଲେ ଅନେକ ସମୟରେ ପରିଣତି ବିପଦ୍‌ଜନକ ହୁଏ । ଦୋଷ ସମ୍ପର୍କରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହର ଅବକାଶ ନ ଥିବା ଉଚିତ । ପୁଣି ନିଜେ ଯେଉଁଟାକୁ ଦୋଷ ମନେ କରିବ, ସେଇଟା ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତର କାରଣ ନ ହେବା ଉଚିତ । କାରଣ, ମଣିଷ ଆଜି ଯାହାକୁ ଦୋଷଯୁକ୍ତ ମନେ କରୁଥିବ, କାଲି ସେହି କଥାକୁ ସେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ମନେ କରିପାରେ । ସେଥିପାଇଁ ଯେଉଁଟାକୁ ଦୋଷ ବୋଲି ଧରାଯିବ, ସେ ଦୋଷ ଏପରି ହେବା ଦରକାର, ଯାହାକୁ ସମାଜ ମଧ୍ୟ ଦୋଷ ବୋଲି ମନେ କରୁଥିବ । ଖଦି ନ ପିନ୍ଧିବାଟା ମୋ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଦୋଷ ହୋଇ ଥିଲେ ହେଁ, ମୋ ସାଥୀକୁ ଯଦି ତାହା ଖରାପ ବୋଧ ନ ହେଲା କିମ୍ବା ତା' ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ନ ଦେଇ ସେ ଭାବିଲା ଯେ ପିନ୍ଧିଲେ ପିନ୍ଧିଲି ନ ପିନ୍ଧିଲେ ନାହିଁ, ତେବେ ତା'ର ସେ ଆଚରଣକୁ ଦୋଷ ମଣି ଯଦି ମୁଁ ଉପବାସ କରିବି, ତେବେ ତାହା ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ହେବ ନାହିଁ, ଅନ୍ୟାୟଯୁକ୍ତ ରୂପ ହେବ ।

ପୁଣି ଦୋଷୀ ଯଦି ଦୋଷ କରିଛି ବୋଲି ହୃଦୟଙ୍ଗମ ନ କରିଛି, ତେବେ ତାହା ପାଇଁ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରିବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ ।

ଯେଉଁ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଦଣ୍ଡ ଆଦିର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ ଏବଂ ଅନୁଷ୍ଠାନର ପ୍ରତ୍ୟେକ କାମ ଧର୍ମକୁ ଆଶ୍ରୟ କରି କରିବାପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ଚାଲିଥାଏ, ସେଠାରେ ଏସବୁ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । କାରଣ ଯେଉଁ ଲୋକ ସେ ଅନୁଷ୍ଠାନର ସଞ୍ଚାଳକ ହେବେ, ତାଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡ ସ୍ଥଳରେ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତର ଆଶ୍ରୟ ନେବାକୁ ପଡିବ । କାରଣ ଏହି ବାଟ ଛଡ଼ା ଅନୁଷ୍ଠାନକୁ ଅନ୍ୟ ବାଟରେ ସୁଗନ୍ଧମୟ କରି ରଖିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଦଣ୍ଡ ଦେବାଦ୍ୱାରା ଅନୁଷ୍ଠାନ ବାହାରକୁ ଭଲ ଦେଖା ଯାଇପାରେ, ତାହାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ଭଲଭାବରେ ଚାଲି-ପାରେ, ଅନୁଷ୍ଠାନର କାମ ଚାଲିଥିଲା ପରି ଦେଖା ଯାଇପାରେ, ମାତ୍ର ଦଣ୍ଡଦ୍ୱାରା ଏହାଠାରୁ ଅଧିକ ଆଉ କିଛି ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତଦ୍ୱାରା ଭିତର ବାହାର ଉଭୟ ରକ୍ଷା ହୁଏ ଓ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଦିନକୁ ଦିନ ମଜଭୁତ ହୁଏ । ସେଥିପାଇଁ ଉପରେ କୁହାଯାଇଥିବା କେତେ-ଗୁଡ଼ିଏ ନିୟମ ଅନୁଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ଦରକାର ।

ଉପବାସ ଆଦି ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ସତ୍ତ୍ୱେ ଆଦର୍ଶ ସତ୍ୟଠାରୁ ତ ଆଶ୍ରମ ଦୂରରେ ରହିଛି ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ଆମେ ତାକୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଉଦ୍‌ଯୋଗ ମନ୍ଦିର ନାମରେ
ତା ୪।୬।୩୨ ନାମିତ କରିଛୁଁ । ତେବେ ଏତିକ ନିଶ୍ଚିତରୂପେ କହିହେବ ଯେ ଆଶ୍ରମର ସଞ୍ଚାଳକ ସାବଧାନ ଅଟନ୍ତି । ନିଜର ଦୋଷତ୍ରୁଟି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସେ ଅବହିତ ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଅସତ୍ୟ କପରି ନ ପଶିବ, ସେ ବାବଦରେ ସେ ସର୍ବଦା ଯତ୍ନଶୀଳ ଅଟନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ଆଶ୍ରମରେ ମଝିରେ ମଝିରେ ନୂଆ ଲୋକ ଆସି ରହନ୍ତି, ଯେଉଁଠି ଅଧିକାଂଶ ଅନ୍ତେବାସୀଙ୍କୁ କେବଳ ବିଶ୍ୱାସ କରି ସ୍ଥାନ ଦିଆଯାଏ, ଯେଉଁଠି ସବୁ ଦେଶ, ସବୁ ପ୍ରଦେଶର ଲୋକଙ୍କ ଯିବା ଆସିବା ଲାଗି ରହିଥାଏ, ସେଠାରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସତ୍ୟତା ରହିବା ସହଜ କଥା ନୁହେଁ । ସେ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜାଣେ ଯେ ସତ୍ୟର ପରୀକ୍ଷା ଚାଲେ । ମାତ୍ର ସଞ୍ଚାଳକ ଯଦି ସଚେତ ହୋଇଥିବେ, ତେବେ ସେ ପରୀକ୍ଷା ଯେତେ କଠିନ ହୋଇଥାଉ ପଛକେ, ଆଶ୍ରମ ସେ ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯିବ । ସତ୍ୟାର୍ଥୀର ଶକ୍ତିର ମାପ ଥାଇପାରେ, ମାତ୍ର ସତ୍ୟ-ଶକ୍ତି ତ ଅମାପ । କିନ୍ତୁ ସତ୍ୟାର୍ଥୀ ସାଧକ ଯଦି ସଜାଗ ରହିଥିବେ, ତେବେ ତାଙ୍କ ଶକ୍ତିର ମଧ୍ୟ ଶେଷ ନାହିଁ ।

୫୩

ପ୍ରାର୍ଥନା

ଆଶ୍ରମର ମୂଳରେ ଯଦି ସତ୍ୟର ଆଗ୍ରହ ଥିବ, ତେବେ ପ୍ରାର୍ଥନା ହେଉଛି ସେହି ମୂଳର ମୁଖ୍ୟ ଆଧାର । ଆଶ୍ରମ ସ୍ଥାପିତ ହେଲା ଦିନୁଁ ଆଶ୍ରମର କାମ
ତା ୧୬।୪।୩୨ ପ୍ରତିଦିନ ପ୍ରାର୍ଥନାରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ପ୍ରାର୍ଥନାରେ ଶେଷ ହୁଏ । ମୋ ଜାଣିବାରେ ଆଶ୍ରମରେ ଗୋଟିଏ ଦିନ ସୁଦ୍ଧା ବିନା ପ୍ରାର୍ଥନାରେ

ବାଧ ନାହିଁ । ମୋର ଏପରି ଅନେକ ଘଟଣା ନେ ପଡ଼ୁଛି ଯେଉଁଦିନ ବର୍ଷାଯୋଗୁଁ ଜଣେ ମାତ୍ର ଦାୟିତ୍ୱସମ୍ପନ୍ନ ଆଶ୍ରମବାସୀ ପ୍ରାର୍ଥନାରେ ଯୋଗ-ଦେଇଛନ୍ତି । ଆଶ୍ରମରେ ମୂଳରୁ ନିୟମ ରଖା ଯାଇଥିଲି ଯେ ବେମାର ନ ପଡ଼ିଲେ ବା ସେହିଭଳି କୌଣସି କାରଣ ନ ଘଟିଲେ, ପ୍ରାର୍ଥନାରେ କୌଣସି ସଜ୍ଞାନ ଲୋକ ଯୋଗ ନ ଦେଇ ରହି ପାରିବେ ନାହିଁ । ସନ୍ଧ୍ୟା ପ୍ରାର୍ଥନା ବେଳକୁ ଏ ନିୟମ ଠିକ୍ ଭାବରେ ପାଳିତ ହେଲି; କିନ୍ତୁ ସକାଳ ପ୍ରାର୍ଥନା ବେଳକୁ ଠିକ୍ ସେହିପରି ହୋଇପାରିଲି ବୋଲି କହି ହେବ ନାହିଁ ।

ଆଶ୍ରମ ଆରମ୍ଭରେ ସକାଳ ପ୍ରାର୍ଥନାର ସମୟ ଅନିଶ୍ଚିତ ଥିଲି । ସେ ଦିଗରେ ମୁଁ ପ୍ରୟୋଗ ଚଳାଇଲି । କ୍ରମଶଃ ଚ୍ୟରିଟା, ପାଞ୍ଚଟା, ଛଅଟା, ସାତଟାବେଳକୁ ପ୍ରାର୍ଥନା ସମୟ ରଖାଗଲି । ଶେଷକୁ ମୋ ଆଗ୍ରହ ଅନୁସାରେ ସକାଳ ଚ୍ୟରିଟା ଦଶ ମିନିଟ ବା ଚ୍ୟରିଟା କୋଡ଼ିଏ ମିନିଟ ବେଳକୁ ପ୍ରାର୍ଥନା ସମୟ ସ୍ଥିର ହେଲି । ଅର୍ଥାତ୍ ଉଠିବା ଘଣ୍ଟି ବାଜିବ ଚ୍ୟରିଟା ବେଳକୁ । ତାହା ପରେ ମୁହଁ ହାତ ଧୋଇ ଦାନ୍ତ ଘଷି ସମସ୍ତେ ଚ୍ୟରିଟା କୋଡ଼ିଏ ମିନିଟ୍ ସୁଦ୍ଧା ପ୍ରାର୍ଥନାକୁ ଆସି ଯିବେ ।

ମୋ ମତରେ ଭାରତବର୍ଷ ଭଳି ସମଶୀତୋଷ୍ଣ ଦେଶରେ ମଣିଷ ଯେତେ ଚଞ୍ଚଳ ଉଠିବ, ସେତେ ଭଲ । କୋଟି କୋଟି ଲୋକଙ୍କୁ ଚଞ୍ଚଳ ଉଠିବାକୁ
ତା ୧୭।୪।୩୨ ପଡ଼େ । ଚାଷୀ ବିଳମ୍ବରେ ଉଠିଲେ ତାହାର ଚାଷ ବିଗିଡ଼ିଯିବ । ଗାଈଗୋରୁ ବନ୍ଧାବନ୍ଧି ଆଦି କାମ ତ ବଡ଼ିସକାଳୁ କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ଭୋରରୁ ଗାଈ ଦୁହାଁ ହୁଏ । ଯେଉଁ ଦେଶର ଚଳଣି ଏହିପରି, ସେ ଦେଶରେ ସତ୍ୟାର୍ଥୀ, ମୁମୁକ୍ଷୁ, ସେବକ ବା ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଭୋର ଦୁଇଟା ବା ତିନିଟା ବେଳେ ଉଠିଲେ ସେମାନେ କିଛି ଗୋଟାଏ ବଡ଼ କାମ କରି ପକାଉଛନ୍ତି ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ବରଂ ଭୋରରୁ ନ ଉଠିବା ହିଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବାର କଥା ।

ସବୁ ଦେଶରେ ଧାର୍ମିକ, ଭଗବାନଙ୍କର ଭକ୍ତ ଓ ଗରିବ ଚାଷୀ ଭୋରରୁ ଉଠନ୍ତି । ଭକ୍ତ ଭଗବଦ୍-ଧ୍ୟାନରେ ଲୀନ ହୁଏ, ଚାଷୀ ତାହାର ଚାଷ କାମରେ
ତା ୪।୬।୩୨ ଲାଗିଯାଇ ନିଜର ଓ ଦୁନିଆର ସେବା କରେ । ମୋ ବିଚାରରେ ଏ ଦୁହେଁ ଯାକ ଭକ୍ତ । ପ୍ରଥମୋକ୍ତ ଜଣକ ଜ୍ଞାନପୂର୍ବକ ଭକ୍ତ । ଚାଷୀ ନିଜ ଅଜାଣତରେ ନିଜ ଦେହମିହନ୍ତଦ୍ୱାରା ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଭଜନ କରେ । କାରଣ ତାହାର ଉପରେ ଏ ଜଗତ ନିର୍ଭର କରୁଛି । ଚାଷୀ ଯଦି ପରିଶ୍ରମ ନ କରି ଧ୍ୟାନ କରିବାରେ ଲାଗିବ, ତେବେ ସେ ଧର୍ମଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇଯିବ ଏବଂ ସେ ନିଜେ ନାଶ ଯିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସଂସାରକୁ ମଧ୍ୟ ନାଶ କରି ଦେବ ।

ମାତ୍ର ଚାଷୀକୁ ଆମେ ଭକ୍ତ କହିବା ନା ନାହିଁ ? ଯେଉଁଠି ଚାଷୀ, ମୂଲିଆ ଓ ଆଉ ଆଉ ଗରିବ ଲୋକଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ଥାଉ ବା ନ ଥାଉ, ବଡ଼ି ଭୋରରୁ ଉଠିବାକୁ

ପଡ଼ୁଛି, ସେଠାରେ ଯେଉଁ ଲୋକ ସେବାକୁ ନିଜର ଧର୍ମ ମଣିଛି, ଯେ ସତ୍ୟନାରାୟଣର ପୂଜକ ହୋଇଛି, ସେ ଶୋଇ ରହିବ କିପରି ? ପୁଣି ଆଶ୍ରମରେ ତ ଦୈହିକ ଶକ୍ତି ଓ ସେବାର ସମନ୍ୱୟ ପାଇଁ ଉଦ୍ୟୋଗ-ଧନ୍ଦା ଚଳାଇବାର ପ୍ରୟାସ ଚାଲିଛି । ସେଥିପାଇଁ ଯେତେ ଅସୁବିଧା ବୋଧ ହେଲେହେଁ ଆଶ୍ରମର ସବୁ ସମର୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଯେ ଚାରିଟାରୁ ନିଦରୁ ଉଠିବା ଉଚିତ, ଏ କଥାଟା ମୋତେ ଦୀପଆଲୁଅ ପରି ସ୍ପଷ୍ଟ ଦିଶୁଛି ଏବଂ ଚାରିଟାବେଳେ ଉଠିବା ସମୟ ଚାରିଟା ନୁହେଁ ବରଂ ସବୁଠାରୁ ଡେରିରେ ଉଠିବା ସମୟ ବୋଲି ମନେ କରେଁ ।

ଅନେକ ପ୍ରୟୋଗ ପରେ କେତେ ବର୍ଷ ହେଲା ଆଶ୍ରମରେ ଉଠିବା ଘଣ୍ଟା ଚାରିଟାବେଳେ ବାଜୁଛି ଓ ପ୍ରାର୍ଥନା ଆରମ୍ଭ ହେଉଛି ଠିକ୍ ଚାରିଟା ଦଶମିନିଟ୍ ବା ଚାରିଟା କୋଡ଼ିଏ ମିନିଟରେ ।

ପ୍ରାର୍ଥନା କେଉଁଠି କରାଯିବ ? ମନ୍ଦିର ତିଆରି କରି ନା ଆକାଶ ତଳେ ? ଆକାଶ ତଳେ ମଧ୍ୟ ଚଉତରା ତିଆରି କରି ପ୍ରାର୍ଥନା କରାଯିବ, ନା, ବାଲି ବା
ତା୫।୭।୩୨ ଧୂଳିରେ ବସିବା ? କୌଣସି ମୂର୍ତ୍ତି ରଖାଯିବ ନା ନାହିଁ ? ଇତ୍ୟାଦି, ଇତ୍ୟାଦି, ପ୍ରଶ୍ନ ସମାଧାନ କରିବା କଥା ମଧ୍ୟ ଉଠିଥିଲା । ଶେଷରେ ଆକାଶ ତଳେ ବାଲି ବା ଧୂଳିରେ ବସି କୌଣସି ମୂର୍ତ୍ତି ନ ରଖି ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା ସ୍ଥିର ହେଲା । ଆଶ୍ରମର ଆଦର୍ଶ ହେଲା ଦାରିଦ୍ର୍ୟ-ବରଣ କରିବା ଓ ଭୋକ-ଉପାସରେ ମରୁଥିବା କୋଟି କୋଟି ଲୋକଙ୍କର ସେବା କରିବା । ଆଶ୍ରମରେ କାଙ୍ଗାଳଙ୍କ ପାଇଁ ସୁଦ୍ଧା ସ୍ଥାନ ଅଛି । ଆଶ୍ରମର ବିଧିନିଷେଧ ମାନିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ଲୋକ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିବ, ସେ ଆଶ୍ରମରେ ରହିପାରିବ । ଏ ପ୍ରକାରର ଆଶ୍ରମରେ ପ୍ରାର୍ଥନା-ମନ୍ଦିର ଇଟା ସିମେଣ୍ଟରେ ଗଢ଼ା କୋଠା ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ, ଏ ଆଶ୍ରମର ପ୍ରାର୍ଥନା-ମନ୍ଦିର ପାଇଁ ଆକାଶ ହେବ ଛାତ, ଚାରି ଦିଗ ହେବେ ତାର ସ୍ତମ୍ଭ ଓ କାନ୍ଥ । ଚଉତରା ତିଆରି କରାଇବାର ବିଚାର ଥିଲା, ତାହା ମଧ୍ୟ ବନ୍ଦ ରହିଲା । ସଂଖ୍ୟାର ସୀମା ଯେତେବେଳେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ, ସେତେବେଳେ ଚଉତରାର ଲମ୍ବ ଓସାର ମାପ ଠିକ୍ କରିବ କିଏ ? ବହୁତ ବଡ଼ ଚଉତରା ତିଆରି କରାଇଲେ ଖର୍ଚ୍ଚ ବହୁତ ହେବ । ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ଦେଖାଗଲା ଯେ ପ୍ରାର୍ଥନା ଘର ବା ଚଉତରା ତିଆରି ନ କରାଇବା ବିଚାର ହିଁ ଠିକ୍ ଥିଲା । ଆଶ୍ରମର ବାହାର ଲୋକେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାର୍ଥନାକୁ ଆସି ପାରୁଥିଲେ । ଫଳରେ ବେଳେ ବେଳେ ପ୍ରାର୍ଥନାରେ ଲୋକ-ସଂଖ୍ୟା ଏତେ ବେଶୀ ହୋଇ ଯାଉଥିଲା ଯେ ଯେତେ ବଡ଼ ଚଉତରା ତିଆରି କରେଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ତାହା ଅଣ୍ଟି ନ ଆନ୍ତା ।

ପୁଣି ଆଶ୍ରମ-ପ୍ରାର୍ଥନାର ଅନୁକରଣ ଦିନକୁ ଦିନ ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେଥିପାଇଁ ଆକାଶ-ମନ୍ଦିର ହିଁ ଠିକ୍ ବୋଲି ଜଣାପଡ଼ିଲା । ମୁଁ ଯେଉଁଠାକୁ ଯାଏ, ସେଠାରେ ସକାଳ ସଂଧ୍ୟାରେ ପ୍ରାର୍ଥନା ହୁଏ । ବିଶେଷକରି ସଂଧ୍ୟା ପ୍ରାର୍ଥନାରେ ଏତେ ଭିଡ଼ ହୁଏ ଯେ, ଖୋଲା ପଡ଼ିଆରେ ହିଁ ପ୍ରାର୍ଥନା ସମ୍ଭବ ହୁଏ । ମୋର ଯଦି ଦେଉଳରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା ଅଭ୍ୟାସ

ଥାଆନ୍ତା, ତେବେ ଗସ୍ତରେ ବୁଲିଲାବେଳେ ସାର୍ବଜନୀନ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା କଥାଟି ମୋ ମନକୁ ଛୁଇଁ ନ ଥାନ୍ତା ।

ଆଶ୍ରମରେ ସବୁ ଧର୍ମ ପ୍ରତି ସମାନ ସମ୍ମାନ ରହିଛି । ସବୁ ଧର୍ମର ଲୋକଙ୍କୁ ଆଶ୍ରମରେ ରହିବା ପାଇଁ ସୁବିଧା ଦିଆଯାଇଛି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମୂର୍ତ୍ତିପୂଜାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବା ଓ ବିଶ୍ୱାସ ନ କରୁଥିବା ଉଭୟ ପ୍ରକାରର ଲୋକ ଥାଇପାରନ୍ତି । କାହାରିକୁ ଆଘାତ ନ ଦେବା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆଶ୍ରମର ସାମୂହିକ ପ୍ରାର୍ଥନାରେ ମୂର୍ତ୍ତି ରଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ନିଜ ରହିବା ଘରେ ମୂର୍ତ୍ତି ରଖିବାକୁ ଚାହିଁବେ, ସେମାନଙ୍କୁ ସେଥିପାଇଁ ବାରଣ କରାଯାଇ ନ ଥିଲା ।

ପ୍ରାର୍ଥନାରେ କଅଣ ହୁଏ ?

ସକାଳ ପ୍ରାର୍ଥନାରେ 'ଆଶ୍ରମ ଭଜନାବଳୀ'ରେ ଛପା ହୋଇଥିବା ଶ୍ଳୋକ ଗୋଟାଏ ଖଣ୍ଡେ ଭଜନ, ରାମଧୁନ ଓ ଗୀତାପାଠ ହୁଏ । ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ
ତା ୭।୫।୩୨ ଗୀତାର ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟର ଶେଷ ଊଣେଇଶଟି ଶ୍ଳୋକ, ଭଜନ, ରାମଧୁନ ଓ ପ୍ରାୟ କିଛି ନା କିଛି ସଦ୍‌ଗ୍ରନ୍ଥ ପାଠ ହୁଏ । ପ୍ରଥମେ ଏପରି ହେଉ ନ ଥିଲା । କାକା ସାହେବ ମୂଳରୁ ଆଶ୍ରମରେ ଯୋଗ ଦେଇଛନ୍ତି । ମଗନଲାଲ୍ ଶାନ୍ତି-ନିକେତନରେ କାକା ସାହେବଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିଲେ । ମୁଁ ବିଲାତରେ ଥିବାବେଳେ ମଗନଲାଲ ପିଲାମାନଙ୍କ ସହ ଶାନ୍ତି ନିକେତନରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥିଲା । ଦୀନବନ୍ଧୁ ଆଣ୍ଡ୍ରୁଜ ଓ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ପିୟର୍ସନ୍ ସେ ସମୟରେ ଶାନ୍ତି-ନିକେତନରେ ଥିଲେ । ଆଣ୍ଡ୍ରୁଜ୍ ଯେଉଁଠି ରହିବାକୁ କହିବେ, ସେଇଠି ରହିବା ପାଇଁ ମୁଁ ମଗନଲାଲକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଥିଲି । ଆଣ୍ଡ୍ରୁଜ ଶାନ୍ତି-ନିକେତନକୁ ପସନ୍ଦ କଲେ । କାକା ସାହେବ ସେତେବେଳେ ଶାନ୍ତି-ନିକେତନରେ ଥିଲେ । ସେଠାରେ ସେ ଶିକ୍ଷକତା କରୁଥିଲେ । ମଗନଲାଲ ଓ କାକାସାହେବଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଖୁବ୍ ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ବନ୍ଧ ହୋଇଗଲା । ମଗନଲାଲ ସଂସ୍କୃତ ଜାଣିଥିବା ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କର ଅଭାବ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ । କାକାସାହେବ ସେ ଅଭାବ ପୂରଣ କଲେ । ଚିନ୍ତାମଣି ଶାସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟ ଆମକୁ ମିଳି-ଗଲେ । କାକାସାହେବ ପ୍ରାର୍ଥନା ଶ୍ଳୋକ ଶିଖାଇଲେ । ଶାନ୍ତିନିକେତନରୁ ଯେଉଁ ଶ୍ଳୋକ ସମସ୍ତେ ଶିଖି ଆସିଥିଲେ, ତାହା ଏବର ପ୍ରାର୍ଥନା ଶ୍ଳୋକଠାରୁ ଅଧିକ ଥିଲା । ସେଥିରୁ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଶ୍ଳୋକ କାକାସାହେବଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପରାମର୍ଶ କରି ସମୟ ନଷ୍ଟ ପଡ଼ିବାର ଦୃଷ୍ଟିରୁ କମେଇ ଦିଆଗଲା । ବାକିତକ ଆଜଯାଏ ଚାଲିଛି । ଭୋରରେ ବୋଲାଯାଉଥିବା ଶ୍ଳୋକ ଆଶ୍ରମ-ଆରମ୍ଭ ଦିନୁଁ ଆଜଯାଏ ବୋଲା ହେଉଛି । ଏପରି ଗୋଟିଏ ସୁଦ୍ଧା ଦିନ ଯାଇ ନାହିଁ, ଯେଉଁଦିନ ଏ ଶ୍ଳୋକ ଆଶ୍ରମରେ ବୋଲା ନ ହୋଇଛି ।

ଏ ଶ୍ଳୋକଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ବହୁତ ଆକ୍ରମଣ ହୋଇ ଯାଇଛି । କେତେବେଳେ ସମୟ ବଳେଇବା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ତ, କେତେବେଳେ ସତ୍ୟର ପୂଜକ ପକ୍ଷରେ ଏ ଶ୍ଳୋକ ବୋଲିବା ଅନୁଚିତ ବୋଲି କୁହା ଯାଇଛି । ପୁଣି ହିନ୍ଦୁଙ୍କ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କୌଣସି

ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ଏହାକୁ ବୋଲି ପାରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ଯୁକ୍ତି କରାଯାଇଛି । କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ଏହାକୁ ବୋଲିଲେ ବା ବୋଲିବା ସମୟରେ ଉପସ୍ଥିତ ରହିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ଆଘାତ ଦେବା ଭଳି କୌଣସି କଥା ଏଥିରେ ଅଛି ବୋଲି ମୋର ମନେ ହୁଏ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ମୁସଲମାନ ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ୍ ବନ୍ଧୁମାନେ ଏ ଶ୍ଳୋକ ଶୁଣିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ବିରୋଧ କରି ନାହାନ୍ତି । ଯାହାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ଧର୍ମ ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧା ଅଛି, ତାଙ୍କୁ ତ ଆଘାତ ଲାଗିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ଏବଂ ସେହିପରି ଲୋକଙ୍କ କଥା ହିଁ ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇପାରେ । ଏ ଶ୍ଳୋକଗୁଡ଼ିକରେ କାହାରିକୁ ନିନ୍ଦା ବା ଉପେକ୍ଷା କଲା ଭଳି କୌଣସି କଥା ନାହିଁ । ଆଶ୍ରମରେ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମାବଲମ୍ବୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଅଧିକ ହୋଇଥିବାହେତୁ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମରୁ ହିଁ ଶ୍ଳୋକ ବାଛିବା କଥା । କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ ଧର୍ମର କିଛି ବୋଲି ନ ହେବାକୁ ବା ପଢ଼ା ନ ହେବାକୁ ତ କିଛି ବାରଣ ନାହିଁ । ବରଂ ଓଲଟା କେତେବେଳେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା କଥା ହେଲେ, ଇମାମ ସାହେବ କୋରାନ୍‌ରୁ କିଛି ବୋଲୁଥିଲେ । ମୁସଲମାନୀ ଭଜନ ବା ଗଜଲ୍ ତ ବରାବର ବୋଲି ଯାଏ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଧର୍ମର ଭଜନ ମଧ୍ୟ ବୋଲିହୁଏ ।

ମାତ୍ର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଗ୍ରହ ପୂର୍ବକ ଯେଉଁ ବିରୋଧ ହୋଇଥିଲା, ତାହା ସତ୍ୟର ଦୃଷ୍ଟିରୁ ହୋଇଥିଲା । ସରସ୍ୱତୀ, ଗଣେଶ ଆଦି ପୂଜା ସତ୍ୟକୁ ଖଣ୍ଡନ କରେ । ପଦ୍ମ ଉପରେ ଆସନ ଜମେଇ ବୀଣା ହାତରେ ଧରି ବସିଥିବା ସରସ୍ୱତୀ ନାମ୍ନୀ କୌଣସି ଦେବୀଙ୍କର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ହିଁ ନାହିଁ । ବଡ଼ ପେଟୁଆ ଓ ଶୁଣ୍ଢଥିବା ଗଣେଶ ନାମକ କୌଣସି ଦେବତା ତ ମୂଳରୁ ନାହାନ୍ତି । ଜଣେ ଆଶ୍ରମବାସୀ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନମ୍ରତାର ସହିତ ଅଥଚ ଦୃଢ଼ତାପୂର୍ବକ ଯୁକ୍ତି କଲେ ଯେ ଏ ପ୍ରକାରର କାଳ୍ପନିକ ଦେବତାଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାଦ୍ୱାରା ଓ ତାହା ପିଲାଙ୍କୁ ଶିଖାଇବାଦ୍ୱାରା ସତ୍ୟକୁ ବଧ କରାଯାଉଛି । ଆଉ ଅନେକ ଆଶ୍ରମବାସୀ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଏ ଯୁକ୍ତିକୁ ସମର୍ଥନ କରୁଥିଲେ । ଏ ବିଷୟରେ ମୁଁ ମୋର ନିମ୍ନଲିଖିତ ମତ ବ୍ୟକ୍ତ କଲି :—

"ମୁଁ ନିଜକୁ ସତ୍ୟର ପୂଜାରୀ ମନେ କରେ । ତଥାପି ଏ ଶ୍ଳୋକ ବୋଲିଲେ ବା ପିଲାଙ୍କୁ ଶିଖାଇଲେ ମୋତେ ଟିକେ ହେଲେ ଆଘାତ ଲାଗୁ ନାହିଁ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ଯୁକ୍ତି ଅନୁସାରେ ଯଦି କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଶ୍ଳୋକ ବାଦ୍ ଦିଆଯିବ, ତେବେ ତାହା ଭିତରେ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମର ଯେଉଁ ରଚନା ରହିଛି, ତାହା ଉପରେ ଆଘାତ ଲାଗିବ । ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ ଉପରେ ପ୍ରହାର ଦେବା ଭଳି ଯେଉଁ ସବୁ କଥା ରହିଛି, ତାହା ଯେତେ ପୁରୁଣା ହୋଇ ଥାଉ ପଛକେ ତାହା ଉପରେ ପ୍ରହାର ନ କରିବାକୁ ମୁଁ କହୁ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏ ଶ୍ଳୋକଗୁଡ଼ିକୁ ମୁଁ ସେପରି ଦୁର୍ବଳ ବା ପ୍ରହାରଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି ମୁଁ ମନେ କରୁ ନାହିଁ । ଓଲଟା ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଛି ଯେ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ଏହି ଅଂଶଗୁଡ଼ିକ ବୋଧହୁଏ ସେ ଧର୍ମର ବିଶେଷତ୍ୱ । ମୁଁ ନିଜେ ସରସ୍ୱତୀ ବା ଗଣେଶଙ୍କ ଭଳି ଦେବତାଙ୍କର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ସ୍ୱୀକାର କରେ ନାହିଁ । ଏ ସବୁ ବର୍ଣ୍ଣନା ଏକମାତ୍ର ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ସ୍ତୁତି । ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ଅସୁମାରି ଗୁଣକୁ ଭକ୍ତକବିମାନେ ଯେ ଏ ସ୍ତୁତିରେ

ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତ କରି ଦେଇଛନ୍ତି, ଏଇଟା କିଛି ଖରାପ କଥା ନୁହେଁ । ଏ ପ୍ରକାରର ଶ୍ଳୋକରେ ନିଜକୁ ବା ଅନ୍ୟ କାହାରିକୁ ପ୍ରତାରିତ କରିବା କଥା ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ଦେହଧାରୀ ମଣିଷ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ସ୍ତୁତି କଲାବେଳେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ନିଜ ରୁଚି ଅନୁସାରେ କଳ୍ପନା କରିଥାଏ । ତାହାପାଇଁ ନିଜର କଳ୍ପିତ ଈଶ୍ୱର ତ ଅଛନ୍ତି । ନିର୍ଗୁଣ ନିରାକାର ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲାବେଳେ ସୁଦ୍ଧା ତାହିଁରେ ଗୁଣ ଆରୋପିତ ହୋଇଯାଏ । ଗୁଣ ମଧ୍ୟ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାରର ଆକାର । ବାସ୍ତବରେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇ ନ ପାରେ । ଈଶ୍ୱର, ଅନିର୍ବଚନୀୟ । ମାତ୍ର ପାମର ମଣିଷ ତ ତାହାର ନିଜର କଳ୍ପନାକୁ ଆଧାର କରିଥାଏ । ସେହି କଳ୍ପନାକୁ ଆଧାର କରି ସେ ତରିଯାଏ, ତାହାକୁ ଆଧାର କରି ସେ ବୁଡ଼େ । ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ପାଇଁ ତୁମେ ଯେ କୌଣସି ବିଶେଷଣ ପ୍ରୟୋଗ କରି ଶୁଦ୍ଧ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବିଶ୍ୱାସ ପୂର୍ବକ ଗାଅ, ତାହା ତୁମ ପାଇଁ ସତ୍ୟ ହେବ । ପ୍ରକୃତରେ ତ ତାହା ମିଥ୍ୟା, କାରଣ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ପାଇଁ କୌଣସି ବିଶେଷଣ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ନୁହେଁ । ମୋ ବୁଦ୍ଧି ଦ୍ୱାରା ମୁଁ ଏହା ଜାଣୁଥିଲେ ହେଁ, ତାଙ୍କର ଗୁଣ ନ ବଖାଣି ତାଙ୍କୁ ଧ୍ୟାନ ନ କରି ମୁଁ ରହିପାରେ ନାହିଁ । ମୋ ବୁଦ୍ଧି ଯାହା କହୁଛି, ସେକଥା ମୋ ହୃଦୟ ବୁଝୁ ନାହିଁ । ମୋର ଦୁର୍ବଳ ହୃଦୟ ପାଇଁ ଗୁଣସମ୍ପନ୍ନ ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ଆଶ୍ରା ଦରକାର ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ମୁଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି । ଗତ ପନ୍ଦର ବର୍ଷ ହେଲା ମୁଁ ଯେଉଁ ଶ୍ଳୋକ ବୋଲି ଆସିଛି, ତାହା ମୋତେ ଶାନ୍ତି ଦେଇଛି ଏବଂ ମୋ ବିଚାର ଦୃଷ୍ଟିରୁ ତାହା ସତ୍ୟ । ସେଥିରେ ମୁଁ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, କାବ୍ୟ ଓ ଶାନ୍ତି ଦେଖିପାରୁଛି । ସରସ୍ୱତୀ, ଗଣେଶ ଆଦିଙ୍କ ବିଷୟରେ ବିଦ୍ୱାନ୍‌ମାନେ ଯେ ଅନେକ କଥା କହନ୍ତି, ସେଗୁଡ଼ାକ ଅଯଥା କଥା ନୁହେଁ; ତାର ଗୂଢ଼ତତ୍ତ୍ୱ ମୋତେ ଜଣା ନାହିଁ । ମୁଁ ମେ ଗହ୍ୱରକୁ ପଶି ନାହିଁ । ମୋ ଶାନ୍ତିପାଇଁ ଗହ୍ୱରକୁ ପଶିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ମୁଁ ଅନୁଭବ ମଧ୍ୟ କରି ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ସମ୍ଭବତଃ ମୋ ଅଜ୍ଞାନ ମୋତେ ସେଥିରୁ ରକ୍ଷା କରିଛି । ସତ୍ୟକୁ ଖୋଜିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏ ସବୁ କଥା ଭିତରକୁ ଯିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ମୁଁ ଉପଲବ୍ଧି କରି ନାହିଁ । ମୋ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ମୁଁ ଜାଣେ ବୋଲି କହିବା, ଶକ୍ତି ମୋର ନାହିଁ, ମୁଁ ଯେ ସେହି ଦିଗକୁ ଗତି କରୁଛି, ସେତିକି ମୋ ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ।”

ମୋର ଏ ଯୁକ୍ତିରେ ମୋ ସାଥୀମାନଙ୍କ ମନ ମାନିବ ବୋଲି ମୁଁ ଜିଦ୍ କରି ପାରିବି ନାହିଁ । ଏ ଯୁକ୍ତି କାହାର କେତେଦୂର ମନପୂତ ହେଲା, ତାହା ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ଥରେ ଗୋଟିଏ ସମିତି ନିଯୁକ୍ତ କରାଯାଇଥିଲା । ମନ ଇଚ୍ଛା ଯୁକ୍ତି ତର୍କ କରିବା ପରେ ସ୍ଥିର ହେଲା ଯେ ପ୍ରାର୍ଥନା ପାଇଁ ଯାହା ବଛାଯାଉ ପଛକେ, ସେଥିରୁ କିଛି ନା କିଛି ଦୋଷ ନିଶ୍ଚୟ ବାହାରିବ । ତେଣୁ ଯାହା ଅଛି, ତାହା ସେହିପରି ଥାଉ । ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜ କଳ୍ପନା ଅନୁସାରେ ସେ ଶ୍ଳୋକର ଅର୍ଥ କରିବେ । ମୁଁ ଯାହା ସବୁ କହିଲି, ତାହା ଏକା ସାଙ୍ଗରେ ଘଟି ନ ଥିଲା । ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସମୟରେ ବିଭିନ୍ନ ଅବସରରେ ଏ ବିରୋଧ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଭାବରେ ହୋଇଥିଲା । ସେ ସବୁକୁ ମୁଁ ଠାଏ ଏକାଠି କରି ଦେଇଦେଲି ।

ଶ୍ଳୋକ ସହିତ ଭଜନ ମଧ୍ୟ ବୋଲା ହେଉଥିଲା । ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରେ ତ କେବଳ ଭଜନରୁ ପ୍ରାର୍ଥନା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଭାରତବର୍ଷକୁ ଆସିବା ପରେ ଶ୍ଳୋକଗୁଡ଼ିକ ଯୋଗ କରାଗଲା । ଭଜନ ବୋଲିବାରେ ଓ ବୋଲାଇବାରେ ମଗନଲାଲ ଥିଲେ ମୁଖିଆ । କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ଆମ ଦୁହିଁଙ୍କ ମନ ମାନୁ ନ ଥିଲା । ଯାହା କରିବ, ତାକୁ ଭଲ ଭାବରେ ଅର୍ଥାତ୍ ବିଧିବଦ୍ଧ ଭାବରେ କରିବା ଲୋଭ ଆମ ମନରେ ଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ କେହି ସଙ୍ଗୀତ-ଶାସ୍ତ୍ରୀ ମିଳିଲେ, ସୁସଙ୍ଗେ କପଣ ତାଲିମ ପାଇ ସରସ ଭଜନ ବୋଲିବେ, ସେ କଥା ଭାବୁଥିଲୁଁ । ଭଜନ ଏକା ସ୍ୱରରେ ବୋଲା ନ ହେଲେ ସେଥିରେ ତଲ୍ଲୀନ ହେବା ଅସମ୍ଭବ ନ ହୋଇପାରେ, ମାତ୍ର କଠିନ ନିଶ୍ଚୟ । କିନ୍ତୁ ସେ ସଙ୍ଗୀତ-ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଆଶ୍ରମ-ନିୟମକୁ ମାନିବା ଦରକାର । ଏ ପ୍ରକାରର ସଙ୍ଗୀତ-ଶାସ୍ତ୍ରୀ ମିଳିବା କଷ୍ଟକର ବୋଲି ଆମେ ଭାବିଲୁଁ । ଖୋଜୁଖୋଜୁ ମଗନଲାଲ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ସଙ୍ଗୀତାଚାର୍ଯ୍ୟ ଶ୍ରୀ ବିଷ୍ଣୁ ଦିଗମ୍ବର ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଅତି ଶରଧାରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ଶିଷ୍ୟ ଶ୍ରୀ ନାରାୟଣ ଖରେଙ୍କୁ ଆମକୁ ଦେଲେ । ଆଶ୍ରମବାସୀ ତାଙ୍କୁ ପାଇ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସନ୍ତୋଷ ଲାଭକଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ଆଶ୍ରମର ସଦସ୍ୟ ହୋଇ ରହି-ଗଲେଣି । ସେ ଭଜନଗୁଡ଼ିକରେ ରସ ଢାଳି ଦେଲେ ଓ ଯେଉଁ 'ଆଶ୍ରମଭଜନାବଳୀ' ଆଜି ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ଅତି ଆନନ୍ଦରେ ପଢ଼ୁଛନ୍ତି, ତାହା ମୁଖ୍ୟତଃ ତାଙ୍କର କୃତି । ଭଜନ ସାଙ୍ଗକୁ ସେ ରାମଧୁନ୍ ଚଳେଇଲେ ।

ବାକି ରହିଲା ପ୍ରାର୍ଥନାର ଚତୁର୍ଥ ଅଙ୍ଗ । ତାହା ହେଉଛି ଗୀତାପାଠ । ମଝିରେ ମଝିରେ ଗୀତାପାଠ ହେଉଥିଲା । ଆଶ୍ରମବାସୀ ବହୁବର୍ଷ ହେଲା ଗୀତାକୁ ହିଁ ଆଚରଣ ଓ ବିଚାର ପାଇଁ ପ୍ରମାଣ-ଗ୍ରନ୍ଥ ମଣିଛନ୍ତି । ଛାତ୍ର ଯେପରି କୌଣସି ଶବ୍ଦର ବନାନ ଜାଣିବାପାଇଁ ଅଭିଧାନ ଦେଖେ, ସେହିପରି ଆଶ୍ରମବାସୀ କୌଣସି ଆଚାର-ବିଚାରର ଶୁଦ୍ଧତା ପରଖିଲା ବେଳେ ଗୀତାର ଆଶ୍ରୟ ନେଉଥିଲେ । ଏ ଗୀତାର ଅର୍ଥ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଆଶ୍ରମବାସୀ ଜାଣିବା ଭଲ, ତାହା ସମସ୍ତଙ୍କର କଣ୍ଠସ୍ଥ ହୋଇଗଲେ ତ ଆହୁରି ଭଲ । ଯଦି ଏତେଦୂର ହୋଇ ନ ପାରିବେ, ତେବେ ଅନ୍ତତଃ ମୂଳ ଗୀତାକୁ ଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ ସହ ପଢ଼ିପାରିଲେ ହେଲା— ଏହି ପ୍ରକାରର ବିଚାର ଯୋଗୁଁ ଦୈନିକ ଗୀତାପାଠ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ପ୍ରଥମେ ଅଳ୍ପ ଶ୍ଳୋକ ବୋଲା ହେଉଥିଲା, ଏବଂ ସେ ଶ୍ଳୋକ କଣ୍ଠସ୍ଥ ହୋଇଯିବା ଯାଏ ନିତି ସେହି ଶ୍ଳୋକ ବୋଲା ଚାଲିଥିଲା । ତାହାପରେ ପାରାୟଣ କଥା ଆସିଲା ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେପରି ଚଉଦ ଦିନରେ ଅଠର ଅଧ୍ୟାୟ ପାଠ ସରିଯିବ, ସେହିପରି ଭାବରେ ପଢ଼ା ହେଉଛି । ଏହା ଫଳରେ କେଉଁ ବାରରେ କେଉଁ ଶ୍ଳୋକ ପାଠ ହେବ, ତାହା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଆଶ୍ରମ-ବାସୀ ଜାଣିପାରିବ । ପ୍ରତି ଦ୍ୱିତୀୟ ଶୁକ୍ରବାରରୁ ପ୍ରଥମ ଅଧ୍ୟାୟ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ଆଜି ଯେ ଲେଖାଯାଉଛି ତା ପର ଶୁକ୍ରବାର (୧୦ ଜୁନ୍, ୧୯୩୨) ଦିନ ପ୍ରଥମ ଅଧ୍ୟାୟର ପାଳି । ଅଠର ଅଧ୍ୟାୟକୁ ଚଉଦ ଦିନରେ ସାରିବା ପାଇଁ ୭+୮, ୧୨+୧୩, ୧୪+୧୫, ୧୬+୧୭ ଅଧ୍ୟାୟଗୁଡ଼ିକ ଏକା ସାଙ୍ଗରେ ବୋଲାଯାଏ ।

"ଗୀତା ପଦାର୍ଥ କୋଷ"ର ଭୂମିକାରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା ପାରାୟଣ ବିଷୟରେ ଲେଖିଛନ୍ତି : "...ପ୍ରତିଦିନ ଗୋଟିଏ ଶ୍ଳୋକ, ପରେ ଦୁଇ, ପରେ ପାଞ୍ଚ, ପରେ ପ୍ରତିଦିନ ଗୋଟିଏ ଅଧ୍ୟାୟ, ପୁଣି ପରେ ଚଉଦ ଦିନରେ ପାରାୟଣ ଏବଂ ଶେଷରେ କେତେ ବର୍ଷ ହେଲା କେତେକ ସାତ ଦିନରେ ପାରାୟଣ କରିପାରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପହଞ୍ଚି-ଯାଇଛନ୍ତି । ପ୍ରତିଦିନ ପ୍ରତ୍ୟୁଷ ଘଣ୍ଟାଏଁରୁ ଗୀତା ଅଧ୍ୟୟନର ଧ୍ୱନି ଶୁଣାଯାଏ । କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଠର ଅଧ୍ୟାୟଯାକ ମୁଖସ୍ଥ କରିପକାଇଛନ୍ତି । ଭୋର ପ୍ରାର୍ଥନାରେ ଗୀତା ଅଧ୍ୟୟନର କ୍ରମ—ଶୁକ୍ରବାର ୧, ୨; ଶନିବାର ୩, ୪, ୫; ରବିବାର ୬, ୭, ୮; ସୋମବାର ୯, ୧୦, ୧୧, ୧୨; ମଙ୍ଗଳବାର ୧୩, ୧୪, ୧୫; ବୁଧବାର ୧୬, ୧୭; ଗୁରୁବାର ୧୮ ।

"ଏପରି ବିଭାଗ ପଛରେ ଗୋଟିଏ ବିଚାରଧାରା ରହିଛି । ଅନୁଭବରୁ ଦେଖାଯାଇଛି ଯେ ଏହିପରି ମନନ କରିବାରେ ବଡ଼ ସୁବିଧା ରହିଛି ।

"ଶୁକ୍ରବାରରୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କାହିଁକି ଆରବ୍‌ଧ ହେଲା, କେହି ଏ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠାଇପାରନ୍ତି । ଅନେକ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୀତା-ପାରାୟଣ ଚଉଦ ଦିନରେ ହେଉଥିଲା । ୟାରୱଡ଼ା ଜେଲରେ ସାତ ଦିନରେ ପାରାୟଣ କରିବାର ବିଚାର ମୋ ମନକୁ ଆସିଲା ଏବଂ ଗୋଟିଏ ଶୁକ୍ରବାରରେ ଏହି ଅଭ୍ୟାସ ଆରବ୍‌ଧ ହେଲା । ଏଥିପାଇଁ ଓ ସେହି ଦିନଠାରୁ ପାରାୟଣ-ସପ୍ତାହ ଶୁକ୍ରବାରରୁ ଆରମ୍ଭ ।

"ପାରାୟଣର କଥା ଦୁଇଟି କାରଣରୁ ଏଠାରେ କୁହାଯାଇଛି । ଏକ ହେଉଛି—ଗୀତାଭ୍ୟାସ ଆମମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେ ଲୋକଙ୍କୁ କେଉଁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନେଇଯାଇଛି, ଦୁଇ—ଗୀତାପାଠକମାନଙ୍କର ଅଭ୍ୟାସ ପାଇଁ ଉତ୍‌ସାହ-ବୃଦ୍ଧିର ବାଟ ବତାଇବା ।"

ତା ୨୪-୯-୩୬

ମୁଁ କହିସାରିଛି ଯେ ସାଂଧ୍ୟ ପ୍ରାର୍ଥନାରେ ଭଜନ ଓ ରାମଧୂନ ସହ ଗୀତାର ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟର ଶେଷ ଉଣେଇଶଟି ଶ୍ଳୋକ ବୋଲାଯାଏ । ଏ ଶ୍ଳୋକରେ ସ୍ଥିତପ୍ରଜ୍ଞର ଲକ୍ଷଣ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଛି । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ମଧ୍ୟ ସେହି ଲକ୍ଷଣ ହେବା ଉଚିତ । ସ୍ଥିତପ୍ରଜ୍ଞ ଯାହା ସାଧେ, ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀକୁ ତାହା ହିଁ ସାଧିବାକୁ ହେବ । ଏ କଥାଟା ସଦା ସର୍ବଦା ମନେ ରଖିବା ପାଇଁ ଏ ଶ୍ଳୋକ ବୋଲାଯାଏ ।

ପ୍ରତିଦିନ ଏକା ପ୍ରାର୍ଥନା ବୋଲି ହେବା ସମ୍ପର୍କରେ ଆଶଙ୍କା ପ୍ରକାଶ କରାଗଲା ଯେ ମାତ୍ର ଏକା ପ୍ରାର୍ଥନା ବୋଲିଲେ ତାହା ଯନ୍ତ୍ରବତ୍ ହୋଇଯାଏ, ଫଳରେ ତାହାର ପ୍ରଭାବ କମିଯାଏ ।' ପ୍ରାର୍ଥନା ଯେ ଯନ୍ତ୍ରବତ୍ ହୋଇଯାଏ, ସେ କଥା ଠିକ୍ । ଆମେ ନିଜେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଯନ୍ତ୍ର । ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଯଦି ଆମେ ଯନ୍ତ୍ରଚାଳକ ଭାବୁଥାଉଁ, ତେବେ ଆମେ ଯନ୍ତ୍ର ଭଳି ଚାଲିବା ଦରକାର । ସୂର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ଯଦି ନିଜ ନିଜ କାମ ଯନ୍ତ୍ରବତ୍ ନ କରିବେ, ତେବେ ଏ ଜଗତ କ୍ଷଣେ ସୁଦ୍ଧା ଚାଲିପାରିବ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଯନ୍ତ୍ରବତ୍‌ର ଅର୍ଥ ଜଡ଼ବତ୍ ନୁହେଁ । ଆମେ ଚେତନ । ଚେତନକୁ ଯେତିକି ଶୋଭା ଦେବ, ସେତିକି ଚେତନ ଥାଇ ଯନ୍ତ୍ରବତ୍

କାମ ଭଲେ ଚଳିବ । ପ୍ରାର୍ଥନା ଏକା ପ୍ରକାରର ହେବ କି ନାନା ପ୍ରକାରର ହେବ, ହେଇଟା ପ୍ରଶ୍ନ ନୁହେଁ । ନାନା ପ୍ରକାରର ପ୍ରାର୍ଥନା ଚଳାଇଲେ ମଧ୍ୟ ତାହାର କୌଣସି ପ୍ରଭାବ ନ ଥିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ । ହିନ୍ଦୁଙ୍କର ସେହି ଗାୟତ୍ରୀ, ଇସଲାମ ଧର୍ମର ସେହି କଲ୍‌ମା, ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ୍‌ଙ୍କର ସେହି ଏକା ପ୍ରାର୍ଥନା ସେ ଧର୍ମର ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଲୋକ କେତେ ଶତାବ୍ଦୀ ହେଲା ପ୍ରତିଦିନ ପଢ଼ି ଆସୁଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ତାହାର ଅଲୌକିକତା ଊଣା ହୋଇନାହିଁ, ବରଂ ବଢ଼ିଛି । ତାହା ସାଙ୍ଗକୁ ଯଦି ମଣିଷର ଭାବନା ରହିବ, ତେବେ ତାହାର ଅଲୌକିକତା ଆହୁରି ବଢ଼ି ଯିବ । ସେ ଗାୟତ୍ରୀ, କଲମା ବା ଯୀଶୁଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥନା ନାସ୍ତିକ ପଢ଼ିଲେ ବା ଶୁଆ ଚଢ଼େଇ ପଢ଼ିଲେ, ତାହାର କୌଣସି ପ୍ରଭାବ ରହିବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେହି କଥା ଯେତେବେଳେ ଆସ୍ତିକର ମୁହଁରୁ ଜାତ ବାହାରେ ତାହାର ଭବ୍ୟତ୍ୱ ମାତ୍ର ବଢ଼ି ବଢ଼ି ଯାଉଥାଏ । ଆମର ପ୍ରଧାନ ଖାଦ୍ୟ ଆମେ ପ୍ରତିଦିନ ଏକା ଜିନିଷ ଖାଉ । ଗହମ ଖାଇବା ଲୋକ ଆଉ ଯାହା ଖାଉ ପଛକେ ସେଥିରେ ଅଦଳ ବଦଳ କରୁ ପଛକେ ଗହମ ରୁଟି ତ ନିଶ୍ଚୟ ଖାଇବ । ସେଇଥିରେ ତାହାର ଦେହଟା ଗଢ଼ା ହେବ । ସେଥିରୁ ତାହାର ମନ ଉଠୁଟିବ ନାହିଁ । ସେଥିରୁ ଯଦି ମନ ଉଠୁଟିବ, ତେବେ ତାହାର ଦେହ ଚଞ୍ଚଳ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବ । ପ୍ରାର୍ଥନାରେ ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ଏଇ କଥା ଘଟେ । ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରାର୍ଥନା ତ ଗୋଟିଏ ହେବ । ଆତ୍ମାକୁ ଯଦି ସେ ପ୍ରାର୍ଥନାର ଭୋକ କରୁଥିବ ତେବେ ସେହି ଗୋଟିକ ପ୍ରାର୍ଥନାରୁ ତାହାର ମନ କେବେହେଁ ଉଠୁଟିବ ନାହିଁ, ବରଂ ଅଧିକ ପୁଷ୍ଟ ହେବ । ଯେଉଁ ଦିନ ପ୍ରାର୍ଥନା ନ ହେବ, ସେଦିନ ତାହାର ସେହି ଭୋକ ଅତୃପ୍ତ ରହିବ । ସେ ଉପାସିଆ ଲୋକଠାରୁ ଅଧିକ ଦୁର୍ବଳ ବୋଧ କରିବ । ଦେହପାଇଁ ଦିନେ ଦିନେ ଉପବାସ ଦରକାର ହୁଏ, କିନ୍ତୁ ଆତ୍ମା ପ୍ରାର୍ଥନାର ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ ଭୋଗିବା କଥା କେବେହେଲେ ଶୁଣାନାହିଁ ।

ଅସଲ୍ କଥା ହେଉଛି ଆମ ଭିତରୁ ଅନେକେ ଆତ୍ମାରେ କ୍ଷୁଧା ନ ଥାଇ ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତି । ଆତ୍ମା ଅଛି, ଏଇଟା ମାନିବା ଗୋଟାଏ ଫ୍ୟାଶନ୍, ଗୋଟିଏ ଚଳଣି ହୋଇଯାଇଛି । ସେଥିପାଇଁ ଆତ୍ମା ଅଛି ବୋଲି ଆମେ ମାନୁଛୁଁ । ଅଧିକାଂଶ ଲୋକଙ୍କର ଏହି ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା । ଅଳ୍ପ କେତେକଙ୍କର ବୁଦ୍ଧି ସେମାନଙ୍କୁ ଧାରଣା ଦିଏ ଯେ 'ଆତ୍ମା ଅଛି' । ସେପରି ଲୋକଙ୍କର ତାହା ହୃଦୟଙ୍ଗମ ହୋଇ ନ ଥାଏ । ସେଥିପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରାର୍ଥନା ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ ନାହିଁ । ଅନେକେ ଭାବନ୍ତି ଯେ ସମାଜରେ ରହିବାକୁ ହେଲେ, ସମାଜ ଯାହା କରୁଛି, ତାହା କରିବା ଉଚିତ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସେମାନେ ପ୍ରାର୍ଥନାରେ ଯୋଗ ଦିଅନ୍ତି । ସେହିମାନେ ପ୍ରାର୍ଥନାରେ ବିବିଧତାର ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଭବ କରନ୍ତି । ମାତ୍ର ବାସ୍ତବରେ ସେମାନେ ପ୍ରାର୍ଥନାରେ ଯୋଗ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନେ ସଙ୍ଗୀତ ଶୁଣିବାକୁ, ତାମାସା ଦେଖିବାକୁ, ଭାଷଣ ଶୁଣିବାକୁ ଆସନ୍ତି । ସେମାନେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ସହିତ ଏକତା ସାଧିବା ପାଇଁ ଆସନ୍ତି ନାହିଁ ।

ପ୍ରାର୍ଥନାର ଅର୍ଥ କଅଣ ?

ପ୍ରାର୍ଥନାର ମୂଳ ଅର୍ଥ ହେଉଛି ମାଗିବା । ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ବା ଗୁରୁଜନମାନଙ୍କୁ ନମ୍ରତାର ସହିତ ମାଗିବା ହିଁ ପ୍ରାର୍ଥନା । ଏଠାରେ ସେ ଅର୍ଥରେ ପ୍ରାର୍ଥନା ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଏଠାରେ ପ୍ରାର୍ଥନାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଈଶ୍ୱର ସ୍ତୁତି, ଭଜନ-କୀର୍ତ୍ତନ, ଉପାସନା, ସତ୍‌ସଙ୍ଗ ଅନ୍ତରର ଧ୍ୟାନ ଅନ୍ତରର ଶୁଦ୍ଧି ।

କିନ୍ତୁ ଈଶ୍ୱର କିଏ ? ସେ ଆମ ଦେହ ବା ସଂସାରର ବାହାରେ ରହୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ନୁହେଁ । ସେ ତ ସର୍ବବ୍ୟାପକ, ସର୍ବଜ୍ଞ, ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ୍ । ସ୍ତୁତି ପାଇଁ ତା'ର ଗରଜ କ'ଣ ? ସର୍ବ ବ୍ୟାପକ ହୋଇଥିବାରୁ ସେ ସବୁ କଥା ଶୁଣେ, ଆମ ମନ-କଥା ଜାଣେ । ତେଣୁ ବଡ ପାଟିରେ କହି ତାକୁ କଅଣ ବା ଶୁଣାଇବା ? ସେ ତ ଆମ ହୃଦୟଟିରେ ରହିଛି । ଆଙ୍ଗୁଠିଠାରୁ ନଖ ଯେତେ ଦୂରରେ ଅଛି, ଆମ ପାଖରେ ଈଶ୍ୱର ତାହାଠାରୁ ଅଧିକ ବେଶୀ ନିକଟରେ ରହିଛି । ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କଅଣ କରିବ ?

ଏହି ଅଡ଼ୁଆ ଯୋଗୁଁ ପ୍ରାର୍ଥନାର ଆଉ ଗୋଟାଏ ଅର୍ଥ ନିଜର ଅନ୍ତର-ଶୁଦ୍ଧି ବୋଲି ବୁଝାଯାଇ ଥାଏ । ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଶୁଣାଇବା ପାଇଁ ଆମେ ପାଟିକରି ପ୍ରାଥନା କରୁ ନାହୁଁ । ନିଜକୁ ଶୁଣାଇବାକୁ ନିଜ ନିଦ ଭଙ୍ଗାଇବାକୁ ଆମର ବଡ ପାଟିରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାର କଥା । ଆମ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ବୁଦ୍ଧିବଳରେ ଜାଣିପାରନ୍ତି । ଆଉ ଅନେକଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଅସ୍ତିତ୍ୱ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସନ୍ଦେହ ଅଛି । ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ କେହି ଆଖିରେ ଦେଖି ନାହିଁ । ତେଣୁ ଆମକୁ ହୃଦୟଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିବାକୁ ହେବ, ତାଙ୍କର ସାକ୍ଷାତ ଲାଭ କରିବାକୁ ହେବ, ଉପଲବ୍‌ଧି କରିବାକୁ ହେବ, ତାଙ୍କ ସ୍ୱରୂପରେ ଲୀନ ହୋଇଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏଥିପାଇଁ ଆମେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଁ ।

ଆମେ ଯେଉଁ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଚାହୁଁ, ସେ ହେଉଛି ସତ୍ୟ । ଅଥବା ଆମେ ଏହା ମଧ୍ୟ କହିପାରୁଁ ଯେ ସତ୍ୟ ହିଁ ଈଶ୍ୱର । ସତ୍ୟର ଅର୍ଥ କେବଳ ସତକଥା କହିବା ନୁହେଁ । ସତ୍ୟର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ସେହି ଯେ ନିଜ ରୂପରେ ଏ ଜଗତରେ ସଦାସର୍ବଦା ରହିଥିଲା, ରହିଅଛି ଓ ରହିବ—ଏବଂ ତାହାଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ନୁହେଁ ; ଯେ ନିଜ ଶକ୍ତି ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ, ତାହାର କୌଣସି ଆଶ୍ରୟ ଲୋଡା ନାହିଁ, ଉପରନ୍ତୁ ଏ ବିଶ୍ୱରେ ଯାହା କିଛି, ଅଛି, ତାହା ତାକୁ ହିଁ ଆଶ୍ରା କରି ତିଷ୍ଠିଛି । ସତ୍ୟ ହିଁ ଶାଶ୍ୱତ, ଆଉ ସବୁ କ୍ଷଣିକ । ତାହାର କୌଣସି ଆକାର ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ ନାହିଁ । ସେହି ଏକା ଶୁଦ୍ଧ ଚେତନ, ଶୁଦ୍ଧ ଆନନ୍ଦ । ତାକୁ ଆମେ ଈଶ୍ୱର କହୁଁ, କାରଣ ତାହାର ଶକ୍ତିରେ ସବୁ ଚାଲୁଛି । ସେ ଓ ତାର ନିୟମ ବା ଆଇନ-କାନୁନ ଏକ । ସେଥିପାଇଁ ତାର ଆଇନ-କାନୁନଗୁଡ଼ିକ ଚେତନରୂପ । ସେହି ଆଇନକୁ ଆଶ୍ରା କରି ଏ ସମୁଦାୟ ତନ୍ତ୍ର ଚାଲିଛି । ଏହି ସତ୍ୟର ଆରାଧନା ହିଁ ପ୍ରାର୍ଥନା । ଅର୍ଥାତ୍ ଆମେ ନିଜେ ସତ୍ୟମୟ ହେବାପାଇଁ ଆମର ତୀବ୍ର ଇଚ୍ଛା ହିଁ ହେଉଛି ପ୍ରାର୍ଥନା । ଏ ଇଚ୍ଛା ଚବିଶ ଘଣ୍ଟାଯାକ ଆମ ମନରେ ଜାଗ୍ରତ ରହିବା

ଉଚିତ । ମାତ୍ର ଆମ ମଧ୍ୟରେ ଏତେ ଜାଗୃତି ନାହିଁ ଯେ ଆମେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ ପ୍ରାର୍ଥନା, ଆରାଧନା ବା ଉପାସନା କରିଥିବୁଁ ଏବଂ ଏହିପରି କରି କରି ଆମେ ଚବିଶଘଣ୍ଟା ସତ୍ୟରେ ଲୟ ରଖିବୁଁ ।

ଏହି ପ୍ରକାରର ପ୍ରାର୍ଥନାରେ ଆଶ୍ରମବାସୀ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହେଉନ୍ତୁ – ଏହା ଆମେ ଚାହୁଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ତ ଏହାଠାରୁ ବହୁ ଦୂରରେ ସେମାନେ ରହିଛନ୍ତି । ଉପରେ ମୁଁ ଯେଉଁ ସବୁ ଉପାୟ କହିଲି, ସେଗୁଡ଼ିକ ବାହ୍ୟ ଉପାୟ । ମାତ୍ର ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଦେବା, ଏବଂ ଆଶ୍ରମର ପ୍ରାର୍ଥନା ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆକର୍ଷକ ହୋଇ ନ ପାରିବା, ପ୍ରାର୍ଥନାରେ ଆଶ୍ରମବାସୀମାନେ ଯୋଗଦେବା ନିମିତ୍ତ ସେମାନଙ୍କୁ ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ତାଡ଼ନା ଦେବାକୁ ବା ଉତ୍ସାହିତ କରିବାକୁ ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼ିବାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଯେ ମୁଁ ଉପରେ ସୂଚାଇଥିବା ଅର୍ଥରେ ଆଶ୍ରମରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କାହାରିଠାରେ ପ୍ରାର୍ଥନା ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତ ହୋଇ ନାହିଁ ।

ହୃଦୟର ସହିତ ଯେଉଁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରାଯାଏ, ସେଥିରେ ଭକ୍ତର ଅନ୍ତରର ଧ୍ୟାନ ଏତେ ଗଭୀର ହେବା ଉଚିତ ଯେ, ସେତେବେଳେ ତାହାର ଆଉ କୌଣସି ବିଷୟ ପ୍ରତି ଖିଆଲ ରହିବାର କଥା ନୁହେଁ । ଭକ୍ତକୁ ଯେ ବିଷୟୀସହ ତୁଳନା କରାଯାଇଛି, ତାହା ଠିକ୍ । ବିଷୟୀକୁ ଯେତେବେଳେ ତାହାର ବିଷୟ ମିଳିଯାଏ, ସେତେବେଳେ ସେ ତା'ର ନିଜତ୍ୱ ଭୁଲିଯାଇ ସେହି ବିଷୟରୂପ ପାଲଟିଯାଏ । ତାହାର ସମୁଦାୟ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ତଦାକାର ହୋଇଯାଏ, କାରଣ ତାହାର ସେହି ବିଷୟ ଛଡ଼ା ତାକୁ ଆଉ କିଛି ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଉପାସକକୁ ତାହାଠାରୁ ବଳି ତଦାକାର ହେବାକୁ ହେବ । ଏ ତଦାକାରତା ବହୁତ ଉଦ୍ୟମରେ, ତପସ୍ୟାରେ ଓ ସଂଯମ ବଳରେ ମିଳେ । ଏ ପ୍ରକାରର ଭକ୍ତ ଯେଉଁଠି ଥାଏ, ସେଠାକୁ ପ୍ରାର୍ଥନାରେ ଯୋଗ ଦେବାପାଇଁ ଯିବାକୁ କାହାରିକୁ ପ୍ରଲୁବ୍‌ଧ କରିବାକୁ ପଡ଼େ ନାହିଁ । ତା ଭକ୍ତି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଜବରଦସ୍ତି ଟାଣିନିଏ ।

ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସାମୂହିକ ପ୍ରାର୍ଥନା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଲେଖାଗଲା । ମାତ୍ର ଆଶ୍ରମରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ, ଏକାନ୍ତ ପ୍ରାର୍ଥନା ଉପରେ ମଧ୍ୟ ଜୋର ଦିଆଯାଏ । ଯେଉଁ ଲୋକ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରେ ନାହିଁ, ସେ ସାମୂହିକ ପ୍ରାର୍ଥନାରେ ଯୋଗଦେଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେଥିରୁ ବେଶୀ କିଛି ଗ୍ରହଣ କରିପାରେ ନାହିଁ । ସମାଜ ପାଇଁ ସାମୂହିକ ପ୍ରାର୍ଥନା ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ । କିନ୍ତୁ ବ୍ୟକ୍ତି ବିନା ଯେପରି ସମାଜ ରହି ପାରିବ ନାହିଁ, ସେହିପରି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପ୍ରାର୍ଥନା ବିନା ସାମୂହିକ ପ୍ରାର୍ଥନା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଆଶ୍ରମବାସୀକୁ ବାରମ୍ବାର ଚେତେଇ ଦିଆଯାଏ ଯେ, ଶୋଇବା-ଜାଗିବା ବେଳେ ଅନେକ ଥର ଆପେ ଆପେ ଅନ୍ତରରେ ଧ୍ୟାନସ୍ଥ ହେବା ଉଚିତ । ଏଥିପାଇଁ କେହି ପହରା ଦେଇପାରିବ ନାହିଁ । ଏହାର ହିସାବ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ମୁଁ କହି ପାରିବ ନାହିଁ ଯେ ଆଶ୍ରମରେ ଏହି ପ୍ରାର୍ଥନା କେତେ ଦୂର ହେଉଅଛି । ମୁଁ ମନେ କରୁଛି ଯେ ଅଳ୍ପ ବହୁତ ମାତ୍ରାରେ ସମସ୍ତେ ଏ ଦିଗରେ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛନ୍ତି ।

ଅହିଂସା

ଏହା କୁହାଯାଇପାରେ ଯେ ଅହିଂସା ପାଳନ କରିବାବେଳକୁ ଆମେ ବୋଧହୁଏ ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ ହାରିଗଲେ ହେଲୁଁ । ସତ୍ୟର ତ ଗୋଲକଧନ୍ଦା ରହିଛି । ପ୍ରାର୍ଥନା ହୃଦୟଙ୍ଗମ ହେଉ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେ ଦୁଇଟି କ ଜିନିଷ, ତାହା ବୁଝିବା ବିଶେଷ କଠିନ ନୁହେଁ । ଅହିଂସାକୁ ବୁଝିବାରେ ଦମ୍ ବାହାରି ଯାଏ । ଆଶ୍ରମରେ ଅହିଂସା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯେତେ ବାଦାନୁବାଦ ହୋଇଛି, ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବିଷୟରେ ସେତେ ହୋଇ ନ ଥିବ । କୌଣସି କାମଟିଏ କଲେ ତାହା ହିଂସା ହେଲା କିମ୍ବା ଅହିଂସା ହେଲା, ଏ ପ୍ରଶ୍ନ ବରାବର ଆଶ୍ରମରେ ଉଠେ । ପୁଣି ଅନେକ ଥର ହିଂସା-ଅହିଂସାର ଭେଦ ଜାଣି ସୁଦ୍ଧା ଅହିଂସା ପାଳନ କରାଯାଇପାରେ ନାହିଁ । ତାହା ପାଳନ କଲାବେଳକୁ ଦୁର୍ବଳତା ଆସି ବାଧା ଦିଏ । ସେ ଦୁର୍ବଳତା ପୁଣି ଏମିତି ନୁହେଁ ଯେ ତାକୁ ସହଜରେ ଦୂର କରାଯାଇ ପାରିବ । କାୟମନୋବାକ୍ୟରେ କାହାରିକୁ, ନିଜର ବା ଅନ୍ୟର ହିତ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସୁଦ୍ଧା, କୌଣସି ଜୀବକୁ ଦୁଃଖ ନ ଦେବା ହେଉଛି ଅହିଂସା । ଏହାକୁ ପୁରାପୁରି କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବା ଦେହଧାରୀ ପକ୍ଷରେ ଅସମ୍ଭବ । ସେ (ଦେହଧାରୀ) ଥରେ ନିଃଶ୍ୱାସ ନେବା ମାତ୍ରେ ଅସୁମାରି ସୂକ୍ଷ୍ମ ଜୀବପ୍ରତି ହିଂସା କରେ । ଆଖି ମିଟିମିଟି କଲାବେଳକୁ ଯେଉଁ ଜୀବ ଆଖି ଉପରେ ବସିବାକୁ ଚାହେଁ, ତାହା ପ୍ରତି ହିଂସା ହୋଇଯାଏ । ଚାଷ କଲାବେଳକୁ ଅନେକ ଗ୍ରେଟବଡ଼ ପ୍ରାଣୀ ପ୍ରତି ହିଂସା ହୁଏ । ଆମକୁ ସାପ, ବିଛା କାମୁଡ଼ିବାର ଭୟରେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ନ ମାରିଲେହେଁ ଲୋକେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଧରିକରି ଦୂରରେ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ଆସନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ଧରିବାବେଳକୁ ଟିକିଏ ଦୁଃଖ ତ ନିଶ୍ଚୟ ହୁଏ । ସେତିକ ଦୁଃଖକୁ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ମନେ କଲେହେଁ ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଅନୁସାରେ ତାହା ହିଂସା ।

ମୁଁ ଯାହା ଖାଉଛି, ଯେଉଁ ସ୍ଥାନ ମାଡ଼ିକରି ବସିଛି, ଯେଉଁ ଲୁଗା ପିନ୍ଧିଛି, ତାକୁ ଊଣା କରି ଯଦି ବଳକା ରଖିପାରିବି, ତେବେ ମୋଠାରୁ ଯାହାଙ୍କର ବେଶୀ ଦରକାର, ତାହା ସେହି ଗରିବ ଲୋକମାନଙ୍କର କାମରେ ଆସିବ । ଏ କଥାର ସ୍ପଷ୍ଟ ବୁଝାଯାଉଛି । ମୋ ସ୍ୱାର୍ଥହେତୁ ସେମାନଙ୍କୁ ସେ ଜିନିଷ ମିଳୁନାହିଁ । ତେଣୁ ମୋ ଭୋଗ ଫଳରେ ମୋ ଗରିବ ପଡ଼ୋଶୀ ପ୍ରତି ହିଂସା ହେଉଛି । ବଞ୍ଚିବାପାଇଁ ମୁଁ କେତେପ୍ରକାରର ଉଦ୍‌ଭିଦ ଖାଉଛି, ତଦ୍ୱାରା ବନସ୍ପତି-ଜୀବନ ପ୍ରତି ହିଂସା ହେଉଛି ।

ଏହି ବ୍ୟାପକ ହିଂସାରେ ପଡ଼ିରହି ମୁଁ ଅହିଂସା ପାଳିବି କିପରି ? ପ୍ରତି ପଦରେ ନୂଆ ନୂଆ ସମସ୍ୟା ନିଶ୍ଚୟ ଦେଖା ଦେବ ।

ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ହିଂସା ତ ବୁଝି ହେଉଛି । ମାତ୍ର ଆମେ ଏକ ଅପରକୁ ଯେଉଁ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଦ୍ୱେଷ କରୁଛୁ, ସେ କଥା ପୁଣି କଅଣ ହେବ ? ଶିକ୍ଷକ ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ମାରିବେ, ମା ପୁଅକୁ ଆକଟ କରିବେ, ସମବୟସ୍କ ଏକ ଅପରକୁ ନାଲି ଆଖି ଦେଖେଇବେ, ଏଗୁଡ଼ାକ ମଧ୍ୟ ହିଂସା ଏବଂ

ଅତି ଖରାପ ଧରଣର ହିଂସା । ଏହାକୁ ବଶ କରି ହୁଏ ନାହିଁ । ଯେଉଁଠି ରାଗଦ୍ୱେଷ ରହିଲା, ସେଠି ହିଂସା ନିଶ୍ଚୟ ରହିଲା । ଏ ହିଂସା ଦୂର ହେବ କିପରି ?

ସେଥିପାଇଁ ନିଜ ପାଇଁ, ନିଜ ପରିବାର ପାଇଁ କାହାର ମୁଣ୍ଡକୁ ତଣ୍ଟିଠ'ରୁ ଅଲଗା କରିଦେବା ଯେ ହିଂସା ଏ କଥାଟା ତ ଆଶ୍ରମରେ ପ୍ରଥମେ ଶିଖି ଯିଉଁ, ମାତ୍ର କ୍ରୋଧ ଆଦି ଯେଉଁ ସୂକ୍ଷ୍ମ ହିଂସା ପ୍ରତିଦିନ ହେଉଛି, ତାହା ଏ ସ୍ଥୂଳ ହିଂସାଠାରୁ ବୋଧହୁଏ ବେଶୀ ଖରାପ । ପ୍ରତିଦିନ ଯେତେ ଖୁନ, ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ ପୃଥିବୀରେ ହେଉଛି, ତାହାର ହିସାବ କଲେ ତାହାର ସଂଖ୍ୟା ମାମୁଲି ମନେ ହେବ । ପୃଥିବୀର ଲୋକସଂଖ୍ୟା ଅନୁପାତରେ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରେ ଯେତେ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟୁଛି, ତାହା ସହିତ ତୁଳନା କଲେ ନରହତ୍ୟାର ସଂଖ୍ୟା ନାମ ମାତ୍ର ଜଣାଯିବ । ମାତ୍ର କ୍ରୋଧାଦିଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଦିନ ଯେତେ ଯେତେ ସୂକ୍ଷ୍ମ ହିଂସା ହେଉଛି, ତାହା କଳନା କରି ହେବ ନାହିଁ ।

ଏ ସବୁ ପ୍ରକାରର ହିଂସାକୁ ଆୟତ୍ତ କରିବାପାଇଁ ଆଶ୍ରମରେ ନିତି ଉଦ୍ୟମ ହୁଏ । ସମସ୍ତେ ନିଜର ଦୁର୍ବଳତାକୁ ଜାଣନ୍ତି । ମୋ ସମେତ ସମସ୍ତେ ସାପ ଇତ୍ୟାଦିକୁ ଡରନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ସାପକୁ ଧରି କାହାର କ୍ଷତି ନ ହେବା ଭଳି ସ୍ଥାନରେ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ଆସିବା ଆଶ୍ରମରେ ସାଧାରଣ ରୀତି ହୋଇଯାଇଛି । ଯଦିବା କେହି ଭୟରେ ସାପ ମାରି ପକାଏ, ତେବେ ସେଥିପାଇଁ ସେ କାହାର ପାଖରେ ଗଣ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ । ଥରେ ଗୋଟାଏ ଭୟଙ୍କର ନାଗସାପ ଗୋଶାଳାରେ ଏପରି ଜାଗାରେ ପଶି ରହି ଯାଇଥିଲା ଯେ ତାକୁ ସେ ଜାଗାରୁ ମୋଟେ ଧରି ହେଲା ନାହିଁ । ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରେ ସେଠାରେ ଗୋରୁ ବାନ୍ଧିବା ବିପଜ୍ଜନକ ଥିଲା । ଗୋଶାଳାରେ ଲୋକେ କାମ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ଡରୁଥିଲେ । ଅନନ୍ୟୋପାୟ ହୋଇ ମଗନଲାଲ ସେ ସାପଟାକୁ ମାରିଦେବାପାଇଁ ଅନୁମତି ଦେଇ ଦେଲେ । ମୋତେ ସେ ଏ କଥା କହିଲାରୁ ମୁଁ ତାଙ୍କ କାମକୁ ମଞ୍ଜୁର କଲି । ମୋର ଧାରଣା, ମୁଁ ନିଜେ ଯଦି ସେତେବେଳେ ଆଶ୍ରମରେ ଥାଆନ୍ତି, ତେବେ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟ କିଛି କରି ପା'ରି ନ ଥାନ୍ତି । ମୋତେ ମୋ ବୁଦ୍ଧି କହୁଛି ଯେ ସାପକୁ ନିଜର ସ୍ୱଜନ ମଣି ତାହା ସହିତ ସେହିପରି ଆଚରଣ କରିବା ଉଚିତ । ସେ କାମୁଡ଼ି ଦେଲେ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିପାରେ, ଏହି ବିପଦକୁ ମୁଣ୍ଡେଇ ସାପକୁ ହାତରେ ଧରି ଡରୁଥିବା ଲୋକ ପାଖରୁ ତାକୁ ନେଇ ଆସିବା ଉଚିତ । ମାତ୍ର ମୋ ମନରେ ସେତେ ଦୂର ମିତ୍ର-ଭାବନା ବା ନିର୍ଭୀକତା ନାହିଁ । ସାପ ଆଦି କାମୁଡ଼ାରେ ମରିଯିବାର ସାହସ ମଧ୍ୟ ମୋଠାରେ ନାହିଁ । ଏ ତିନୋଟିଯାକ କଥାରେ ମୋ ହୃଦୟକୁ ତାଲିମ ଦେବାପାଇଁ ମୁଁ ଉଦ୍ୟମ ଚଳାଇଛି, ମାତ୍ର ମୁଁ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ପାରି ନାହିଁ । ଯଦି ସାପ ମୋତେ ଆକ୍ରମଣ କରିବ, ତେବେ ତାହାର ଆକ୍ରମଣକୁ ସହି ତାକୁ ନ ମାରିବା ପାଇଁ ମୁଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଯାଇ ପାରେ । ମାତ୍ର ଅନ୍ୟର ଶରୀରକୁ ବିପଦରେ ପକାଇବାକୁ ମୁଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହେଁ ।

ଥରେ ମାଙ୍କଡ଼ମାନଙ୍କ ଉପଦ୍ରବ ଏତେ ବେଶୀ ହେଲା ଯେ ସେମାନେ ଆମ ଫସଲ ଅତି ମାତ୍ରାରେ କ୍ଷତି କରିଦେଲେ । ଜଗୁଆଳମାନେ ସେ ମାଙ୍କଡ଼ଙ୍କୁ ଗୁଲିଚିମାରି ଯେତେ

ଡରେଇଲେ, ସେମାନେ କାହିଁକି ବା ଡରିବେ ! ଶେଷରେ ସେମାନେ ମାଙ୍କଡ଼ଙ୍କୁ ଖଣ୍ଡିଆ ଖାବରା କଲେ । ଗୋଟାଏ ମାଙ୍କଡ଼ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ହୋଇଗଲା । ମୋତେ ଏହା ବେଶୀ ହିଂସାତ୍ମକ ବୋଧ ହେଲା । ଏ ବିଷୟରେ ସାଥୀମାନଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରି ଶେଷରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି କରାଗଲା ଯେ ମାଙ୍କଡ଼ଗୁଡ଼ାକ ଯଦି ନ ପଳେଇବେ ତେବେ ଗୁଳିଚମାରି ବା ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଖଣ୍ଡିଆ କରିବା ଅପେକ୍ଷା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉପାୟରେ ଗୋଟାଏ ଦୁଇଟାଙ୍କୁ ପ୍ରାଣରେ ମାରି ଦେଇ ଏ ଉପଦ୍ରବ ବନ୍ଦ କରିଦେବାକୁ ହେବ । ଏ ଶେଷ ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିବା ଆଗରୁ ମୁଁ "ନବଜୀବନ"ରେ ଲେଖି ଏବଂ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ (ପତ୍ର) ଲେଖି ଏ ବିଷୟରେ ଖୋଲାଖୋଲି ଆଲୋଚନା କଲି । ସେଥିପାଇଁ ସେ ଯୁକ୍ତିଗୁଡ଼ାକ ଆଉ ଏଠି ଉଲ୍ଲେଖ କରିବି ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ଏ ବିଷୟରେ ଅଧିକ ଜାଣିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି, ସେମାନେ 'ନବଜୀବନ' ପଢ଼ନ୍ତୁ ।

ମଣିଷ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ହିଂସ୍ର ପ୍ରାଣୀକୁ ନ ମାରିବା ଧର୍ମ ବୋଲି ଭାରତ ବାହାରେ ସ୍ୱୀକୃତ ହେଉଥିବା କଥା ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ସନ୍ଥ ଫ୍ରାନ୍‌ସିସଙ୍କ ଭଳି ବ୍ୟକ୍ତି ଏ ପ୍ରକାରର ଧର୍ମ ପାଳନ କରିଥିଲେ ବୋଲି ଜଣା ଅଛି । କିନ୍ତୁ ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଏ ଧର୍ମ ପାଳୁଥିବା କଥା ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ଆଶ୍ରମ ଏ ଧର୍ମକୁ ମାନେ, ତଥାପି ଏହାକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାରେ ଆଶ୍ରମ ବହୁତ ଅପରିପକ୍ୱ ଅବସ୍ଥାରେ ରହିଛି । ଆମେ ଏ ଧର୍ମକୁ ପାଳନ କରିବାର କଳାରେ ସିଦ୍ଧହସ୍ତ ହୋଇପାରି ନାହୁଁ । ସମ୍ଭବତଃ ଏହା ପାଳନ କରିବାକୁ ଯାଇ ବହୁ ଲୋକଙ୍କୁ ନିଜର ପ୍ରାଣ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ, ତେବେ ଯାଇ ସେ କଳା ଆମ ଆୟତ୍ତକୁ ଆସିବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ତ ଏହା କେବଳ ଆମ ମନୋରଥ ରୂପେ ରହିଛି । ଏହା ଧର୍ମରୂପେ ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇ ସାରିଥିଲେହେଁ କାର୍ଯ୍ୟତଃ ଏହା ପାଳନ କଲାବେଳକୁ ଗତି ଶିଥିଳ ହୋଇଯାଉଛି । ମୋ ମତରେ ଏହାର ପ୍ରଧାନ କାରଣ ହେଉଛି, ଯେଉଁମାନେ ଏ ଧର୍ମକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି ସେମାନେ ଆଳସ୍ୟ ହେତୁ ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି କାରଣରୁ ନିଜେ ନିଜକୁ ପ୍ରତାରିତ କରୁଛନ୍ତି ।

ଆଶ୍ରମରେ ପାଗଳା କୁକୁରକୁ ମାରିଦେବାର ରୀତି ରହିଛି । ମୋ ଜାଣିବାରେ ଥରେ ମାତ୍ର ଏ ପ୍ରକାରର ଅବକାଶ ଆସିଥିଲା । ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆମର ବିଚାର ହେଉଛି ଯେ ପାଗଳା କୁକୁର ବହୁତ କଷ୍ଟ ପାଇ ଶେଷରେ ମରିଯାଏ । ସେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଭଲ ହୁଏ ନାହିଁ । ସେ ଯୋଉଠିକି ଯାଏ, ଲୋକେ ତାକୁ ମାରି ପକାଇବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ବହୁତ କଷ୍ଟ ଦିଅନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନେ ଅହିଂସା ଧର୍ମ ପାଳନ କରୁଛନ୍ତି ଭାବି ନିଜକୁ ଠକାନ୍ତି । ମୋ ମତରେ ତଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ବେଶୀ ହିଂସା କରନ୍ତି । ଏ ସବୁ ଯୁକ୍ତି ବିଚାରି ଆଶ୍ରମରେ ପାଗଳା କୁକୁରକୁ ମାରିଦେବା ଧର୍ମରେ ଗଣାଯାଏ ।

କୌଣସି ପ୍ରାଣୀକୁ ଦେହମୁକ୍ତ କରି ଦେବାରେ ମଧ୍ୟ ବେଳେ ବେଳେ ଅହିଂସା ହୋଇ ପାରେ, ଏହି ସ୍ପଷ୍ଟ ଧାରଣା ଯେତେ ଆଶ୍ରମରେ ଗୋଟିଏ ବାଛୁରୀକୁ ଦେହମୁକ୍ତ କରି

ଦିଆ ଯାଇଥିଲା । ଏ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତଟି ବହୁତ ଜଣାଶୁଣା ହୋଇଯାଇଛି । ସେ ବାଛୁରିର ଗୋଡ଼ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଥିଲା । ଭଙ୍ଗା ଗୋଡ଼ରେ ଘାଆ ହୋଇ ପୋକ ପଡ଼ି ଯାଇଥିଲା । ସେ ବାଛୁରିକୁ ଉଠେଇ ହେଉ ନ ଥିଲା କିମ୍ବା କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ତାହାର ଦୁଃଖକଷ୍ଟ ଲାଘବ କରି ହେଉ ନ ଥିଲା । ବାଛୁରିଟି ଏତେ ବଡ଼ ଥିଲା ଯେ କେହି ତାକୁ କଡ଼ ଲେଉଟେଇ ଦେଇ ପାରୁ ନ ଥିଲେ କିମ୍ବା କୋଳକୁ ଟେକି ନେଇ ପାରୁ ନ ଥିଲେ । ତାକୁ ଦେହମୁକ୍ତ କରି ଦେଇ ନ ଥିଲେ ସେ କଷ୍ଟ ପାଇଥାନ୍ତା ଓ ଆମେ ସେ କଷ୍ଟକୁ ଦେଖିଥାନ୍ତୁ । ସେ ବାଛୁରି ଆଉ ବେଶୀଦିନ ବଞ୍ଚିବାର ଆଶା ନ ଥିଲା । ଏପରି ସ୍ଥଳେ ତାକୁ ପ୍ରାଣରେ ମାରିଦେବାଦ୍ୱାରା ହିଁ ତାହା ପ୍ରତି ଦୟା ହେବ ବୋଲି ମୁଁ ଭାବିଲି । ଏ ପ୍ରକାରର ଦୁଃଖୀର ପୀଡ଼ାକୁ ଆଉ ବେଶୀଦିନ ଲମ୍ବାଇବାଟା ମୁଁ ଧର୍ମ ମଣିଲି ନାହିଁ । ଯେଉଁଠି ନିଜର କୌଣସି ସ୍ୱାର୍ଥ ନାହିଁ, ପ୍ରାଣୀର ସ୍ୱାର୍ଥ ହିଁ ଦେଖିବା କଥା, ସେଠାରେ ତାହାର ପ୍ରାଣ ନେବା ଧର୍ମ ହୋଇପାରେ ବୋଲି ମୋର ସ୍ପଷ୍ଟ ଧାରଣା ହେଲା । ଆଶ୍ରମବାସୀଙ୍କ ସହିତ ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଦୀର୍ଘ ଆଲୋଚନା ହେଲା । ଅନେକେ ଏହାର ବିରୋଧ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଶେଷରେ ପ୍ରାଣରେ ମାରି ଦେବା ହିଁ ସ୍ଥିର ହେଲା । ମୁଁ ବିଖ୍ୟାତ ଶେଠ ଅମ୍ବାଲାଲ ସାରାଭାଇଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ଲୋଡ଼ିଲି । ତାଙ୍କ ଘରେ ଥିବା ବନ୍ଧୁକଧାରୀ ସିପାହୀକୁ ପଠାଇ ଦେବାପାଇଁ ତାଙ୍କୁ କହିଲି । ସେ ବିଷ ଇଞ୍ଜେକ୍‌ସନ ଦେଇ ପ୍ରାଣ ନେବା ଉପାୟଟାକୁ ଅଧିକ ପସନ୍ଦ କଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ସମର୍ଥନ କଲି । ତାଙ୍କ ଡାକ୍ତର ଆସି ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ କାମ ସାରି ଦେଲେ । ମୁଁ ସେତେବେଳେ ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲି । ଏ କଥା ଲେଖିବା ବେଳକୁ ମଧ୍ୟ ବିଚାର କରି ଦେଖୁଛି ଯେ ଏଥିପାଇଁ ମୋର କୌଣସି ପ୍ରକାରର ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ ହେଉ ନାହିଁ । ବରଂ ଓଲଟା ଏହା ପୁଣ୍ୟକର୍ମ ବୋଲି ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଛି । ଏ ଘଟଣାଟା ବହୁ ହିନ୍ଦୁଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଆଘାତ ଦେଇଥିଲା । ଏହାକୁ ପଢ଼ି କରି ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଆଘାତ ପାଇପାରନ୍ତି । ମୋର ମନେହୁଏ, ଅହିଂସାର ସ୍ୱରୂପ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆମର ଅଜ୍ଞାନ ରହିଛି ବୋଲି ଏ ପ୍ରକାରର ଆଘାତ ଅନୁଭୂତ ହେଉଛି । ଅହିଂସା ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଉ ଜୀବନ୍ତ ଧର୍ମ ହୋଇ ନାହିଁ । ଅହିଂସା ଗୋଟାଏ ପ୍ରଥାରେ ପରିଣତ ହୋଇଗଲାଣି । ସେହି ପ୍ରଥା ଅନୁସାରେ କୌଣସି ବିଚାର ନ କରି ନିଜେ ଅଡ଼ୁଆରେ ନ ପଡ଼ିବା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଭାରତର ହିନ୍ଦୁମାନେ ନିଜର (ଅହିଂସା) ଆଚରଣ କରୁଛନ୍ତି । ଏ ବାଛୁରି ବିଷୟରେ ଏବଂ ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଉପୁଜିଥିବା ସମସ୍ୟା ସଂକ୍ରାନ୍ତରେ 'ନବଜୀବନ'ରେ ଆଲୋଚନା ହୋଇସାରିଛି ।

ମନୁଷ୍ୟେତର ପ୍ରାଣୀ ସଂକ୍ରାନ୍ତରେ ଅହିଂସାର ଯାହା ଯାହା ପରୀକ୍ଷା ଆଶ୍ରମରେ ହୋଇଛି, ସେ ବିଷୟରେ ଏତିକି କହି ମୋ ଆଲୋଚନା ଶେଷ କରୁଛି ।

ଆଶ୍ରମର ବିଚାରରେ ଏ ଜୀବଦୟାରେ ଯେଉଁ ଅହିଂସା ରହିଛି, ତାହା ବ୍ୟାପକ ଧର୍ମର ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଅଂଗ, କିନ୍ତୁ ତାହା ଧର୍ମର ଗୋଟାଏ ଅଂଶ ମାତ୍ର । ତାହାଠାରୁ ବଳି ବଡ଼ ଅଂଶ ହେଉଛି ମନୁଷ୍ୟ ଭିତରେ ପରସ୍ପର ସହିତ ଆଚରଣ । ଅତି ସାମାନ୍ୟ ବ୍ୟବହାର ସୁଦ୍ଧା ହିଂସାତ୍ମକ ବା ଅହିଂସାତ୍ମକ ଦୁଇଟିରୁ ଗୋଟିଏ ହେବ । ସୌଭାଗ୍ୟବଶତଃ ଅହିଂସା

ବ୍ୟାପକ ଧର୍ମ ହୋଇଥିବା ହେତୁ ମନୁଷ୍ୟ ସହଜଭାବରେ ତାହା ପାଳନ କରେ । ମନୁଷ୍ୟ ଯଦି ଏକ ଅପରକୁ ଚଳାଇ ନେଇ ନ ଥାନ୍ତା ଅର୍ଥାତ୍ ପରସ୍ପରକୁ ସହି ସମ୍ଭାଳି ଯାଉ ନ ଥାନ୍ତେ, ତେବେ ମନୁଷ୍ୟ-ଜାତି କେଉଁଦିନୁଁ ଲୋପ ପାଇଥାନ୍ତାଣି । ଏହି ମହାନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆମେ ଅହିଂସା-ଧର୍ମକୁ ପ୍ରମାଣିତ କରିପାରୁଁ । କିନ୍ତୁ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ସେହି ଧର୍ମ-ପାଳନର ଯଶ ଆମେ ନେଇପାରୁ ନାହିଁ ।

ଯେଉଁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମର କ୍ଷଣିକ ସ୍ୱାର୍ଥ ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ, ସେଠାରେ ଆମେ ଜାଣି ଶୁଣି ହିଂସା ବାଟ ଧରୁଁ । ଏ କଥାଟା ଆମ ପରିବାରରେ, ଗାଁରେ, ଦେଶରେ ଓ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଧର୍ମ ବାବଦରେ ସମୟେ ସମୟେ ଦେଖା ଯାଇଛି । ଅହିଂସାକୁ ଜ୍ଞାନପୂର୍ବକ ପାଳନ କଲେ ତାହା ମଣିଷକୁ ନୂଆ ଜନ୍ମ ଦିଏ । ତାହାକୁ ବଦଳାଇ ଦିଏ । ଏ କଠିନ ଧର୍ମକୁ ବୁଝି ବିଚାରି ପାଳିବାପାଇଁ ଆଶ୍ରମରେ ଚେଷ୍ଟା ଚାଲିଛି । ଏଥିରେ ଶହ ଶହ ବାଧାବିଘ୍ନ ଦେଖା ଦେଉଛି । ନିରାଶା ଜନ୍ମୁଛି । ଅନେକଥର ଏଥିରେ (ଅହିଂସାରେ) ବିଶ୍ୱାସର ପରୀକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ହେଉଛି । ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ଆଚରଣରେ ଯେଉଁ ଆଚାରଶୁଦ୍ଧି ରହିଛି, ସେଥିରେ ସନ୍ତୋଷ ଆସୁ ନାହିଁ । କାହାରି ପାଇଁ ଖରାପ ଚିନ୍ତା ନ କରିବା, ଯେଉଁ ଲୋକ ଆମର ବହୁତ କ୍ଷତି କରିଛି ତାହାର ମନ୍ଦ ନ ପାଞ୍ଚିବା, ତାକୁ ବିଚାରରେ ସୁଦ୍ଧା ଦୁଃଖ ନ ଦେବା ବଡ଼ କଠିନ । କିନ୍ତୁ ଅହିଂସା ପାଳନ କରିବାର ଏହାହିଁ ହେଲା କଷୋଟି ।

ଆଶ୍ରମକୁ ଚୋର ଆସିଛନ୍ତି, ଚୋର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡ ଦେବା ନୀତି ଆଶ୍ରମରେ ଚଳେ ନାହିଁ । ପୋଲିସକୁ ଖବର ମଧ୍ୟ ଦିଆଯାଏ ନାହିଁ । ଚୋରଙ୍କ ଉତ୍ପାତକୁ ସାଧ୍ୟାନୁସାରେ ସହ୍ୟ ବା ବରଦାସ୍ତ କରାଯାଏ । ଏ ନିୟମ ସବୁବେଳେ ପୂରାପୂରି ପାଳନ କରାଯାଇପାରି ନାହିଁ । ଥରେ ଦିନରେ ଚୋରି କରୁଥିବାବେଳେ ଚୋର ଧରା ପଡ଼ିଲା । ତାକୁ ଯେ ଧରିଲା, ସେ ତାକୁ ବାନ୍ଧି ପକାଇଲା, ଅପମାନ ଦେଲା । ମୁଁ ସେଦିନ ଆଶ୍ରମରେ ଥିଲି । ମୁଁ ତାହା ପାଖକୁ ଯାଇ ତାକୁ ନିନ୍ଦା କଲି ଓ ଛାଡ଼ି ଦେଲି । ମାତ୍ର ପ୍ରକୃତରେ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ଏଥିରେ ଅହିଂସାବାଦୀର ଧର୍ମ ପୂରା ହେଲା ନାହିଁ । ଏ ପ୍ରକାରର ଉତ୍ପାତ ବନ୍ଦ କରିବା ପାଇଁ ଅନେକ ଉପାୟ ଖୋଜିବା ଓ ତାହାକୁ କାମରେ ଲଗାଇବା ଉଚିତ । ଗୋଟିଏ ଉପାୟ ହେଉଛି ଆଶ୍ରମରେ ପରିଗ୍ରହ ଓ ଭୋଗବିଳାସ କମ୍ କରି ଦିଆଯିବ । ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ଆଶ୍ରମରୁ କିଛି ନେଇଯିବା ପାଇଁ କାହାରି ଲୋଭ ହେବ ନାହିଁ । ଦ୍ୱିତୀୟ ଉପାୟ ହେଲା ଆଖପାଖ ଗାଁରେ ଶୁଦ୍ଧ ଆଚରଣର ପ୍ରଚାର କରିବାକୁ ହେବ, ତୃତୀୟ ଉପାୟ ହେଉଛି ଆଶ୍ରମର ସେବା ଏତେ ବ୍ୟାପକ ହେବ ଯେ ଭଲଲୋକେ ଓ ମନ୍ଦଲୋକେ ସମସ୍ତେ ଭାବିବେ ଏ ଆଶ୍ରମ ଆମର ।

ଏଥିରୁ ଦେଖାଯିବ ଯେ ପରିଗ୍ରହୀ ପକ୍ଷରେ ସ୍ଥୂଳ ଅହିଂସାକୁ ସୁଦ୍ଧା ପାଳନ କରିବା ପ୍ରାୟ ଅସମ୍ଭବ ହୋଇପଡ଼େ । ଯେ ନିଜର ସମ୍ପତ୍ତି ରଖେ, ସେ ତାହାର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣର ଉପାୟ ନିଶ୍ଚୟ କରିବ । ଯେ ସବୁ ଜିନିଷରୁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ମାଲିକାନା ଛାଡ଼ିଦେଇ ଉଦାସୀନ

ହୋଇ ଚଳେ, ସେହି ଏକା ପୂରିପୂରି ସ୍ଥୂଳ ଅହିଂସା ପାଳନ କରି ପାରେ । ଯେଉଁ ସମାଜରେ ଏପରି ଲୋକ ବା ଏପରି ଅନୁଷ୍ଠାନ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ଥିବ, ସେଠାରେ ହିଂସାତ୍ମକ ଉପାୟ ସବୁଠାରୁ ଊଣା ମାତ୍ରାରେ କାମରେ ଲଗାଇବା ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବ । ହିଂସା ଉପରେ ରଚିତ ସମାଜରେ ଯେପରି ଗୋଳାବାରୁଦର ସ୍ଥାନ ବହୁତ ବଡ଼ ଓ ତାହାକୁ ବ୍ୟବହାର କରି ଜାଣିଥିବା ଲୋକକୁ ଭଲ ସୈନିକ କୁହାଯାଏ ଏବଂ ସେ ପୁରସ୍କାରର ଅଧିକାରୀ ମଧ୍ୟ ହୁଏ, ଠିକ୍ ସେହିପରି ଯେଉଁଠି ସମାଜ-ରଚନା ଅହିଂସା ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥାଏ, ସେଠାରେ ତପଃ ଓ ସଂଯମ ଗୋଳାବାରୁଦର ସ୍ଥାନ ଗ୍ରହଣ କରେ ଏବଂ ସେହି ତପଃ ଓ ସଂଯମଦ୍ୱାରା କାମ କରୁଥିବା ସିପାହୀ ସମାଜକୁ ରକ୍ଷା କରେ । ଏ ପ୍ରକାରର ଧର୍ମକୁ ପୃଥିବୀ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗ୍ରହଣ କରି ନାହିଁ । ଭାରତବର୍ଷରେ ଏହା ଅଳ୍ପେ ବହୁତେ ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇଛି, ମାତ୍ର ବ୍ୟାପକ ରୂପରେ ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇଛି ବୋଲି କହି ହେବ ନାହିଁ । ଆଶ୍ରମରେ ଏ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି ଯେ ଏ ପ୍ରକାରର ଅହିଂସା ବ୍ୟାପକ ହେବା ଉଚିତ, ବ୍ୟାପକ ହୋଇ ପାରିବ ଏବଂ ଏହାରି ଉପରେ ସମାଜ-ରଚନା ମଧ୍ୟ ହୋଇ ପାରିବ । ଏହି ବିଶ୍ୱାସକୁ ମୂଳ କରି ଆଶ୍ରମରେ ପ୍ରୟୋଗ ଚାଲିଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଫଳତା ବହୁତ କମ୍ ମିଳିଛି ବୋଲି କହିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଅହିଂସାର ପୂଜାରୀକୁ ଆଶ୍ୱାସନା ମିଳିଲାଭଳି ଉଦାହରଣ ମୁଁ ଏ ପ୍ରକରଣରେ ଦେଇ ପାରି ନାହିଁ । ରାଜନୀତି-କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅହିଂସାରେ ଯେଉଁ ପ୍ରୟୋଗ ହୋଇଛି, ତାକୁ ମୁଁ ଏଥିରେ ମିଶାଇ ନାହିଁ । ସେହି ପ୍ରୟୋଗ ପାଇଁ ଅଲଗା ପ୍ରକରଣ ଲେଖା ହେବ ।

ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ

ଅହିଂସା ପରି ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ନାନା ପ୍ରକାରର ଧର୍ମ ସଂକଟ ଓ ପ୍ରହେଳିକା ସୃଷ୍ଟି
କରେ ନାହିଁ । ସାଧାରଣତଃ ଏହାର ଅର୍ଥ ସମସ୍ତେ ବୁଝି ପାରନ୍ତି ।
ତା ୧୯।୭।୩୬ ମାତ୍ର ଅର୍ଥ ଜାଣିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ଏହାକୁ ଆଚରଣ କରିବାରେ ବହୁ ଲୋକଙ୍କ
ରକ୍ତ ପାଣି ଫାଟି ଯାଇଛି ଏବଂ ବହୁ ଚେଷ୍ଟା ସତ୍ତ୍ୱେ ସେମାନେ ଆଗେଇ ପାରି ନାହାନ୍ତି । ଅନେକ ତ ପଛେଇ ଯାଇଛନ୍ତି । କେହିହେଲେ ପୂର୍ଣ୍ଣତା ହାସଲ କରି ପାରି ନାହାନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ଏହାର ମହତ୍ତ୍ୱ ଉପଲବ୍ଧି କରିଛନ୍ତି । ଏଥିରେ ମୋ ପ୍ରୟାସ ୧୯୦୬ ପୂର୍ବରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି । ମୁଁ ୧୯୦୬ରେ ଏ ବ୍ରତ ନେଲି । ବହୁତ ଉତ୍ଥାନ-ପତନ ଘଟିଲା । ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟର ସୂକ୍ଷ୍ମ ଅର୍ଥ ମୁଁ ନିଜ ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ବହୁତ ଝୁଣ୍ଟି ଝୁଣ୍ଟି ବୁଝି ପାରିଛି । ଏହାର ଅର୍ଥ ବୁଝିବା ପରେ ଜାଣିଲି ଯେ ବହିରେ ପଢ଼ିଥିବା ଅର୍ଥ ମଧ୍ୟ ଅନୁଭବଲବ୍ଧ ନ ହେଲେ ତାହା ନ ବୁଝିବା ସଙ୍ଗେ ସମାନ । ଅନୁଭବ କରିବା ପରେ ସେହି ଅର୍ଥ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରେ ବୁଝା ପଡ଼େ । ଅରଟ ଭଳି ଗୋଟାଏ ଅତି ସରଳ ସାଧାରଣ ଯନ୍ତ୍ର ଚଲାଇବାର ଶିକ୍ଷା ବହିରୁ ପଢ଼ିବା ଏକ କଥା ଓ ତାକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ କରିବା ଅନ୍ୟ କଥା । କାର୍ଯ୍ୟରେ କରିବା ମାତ୍ରେ ନୂଆ ଆଲୋକପାତ ହୁଏ । ଯଦି ଅରଟ ଭଳି ନିହାତି ସାଦାସିଧା

ଦେଖା ଯାଉଥିବା ଯନ୍ତ୍ର ପ୍ରତି ଏ ଯୁକ୍ତି ଖଟିବ, ତେବେ ଆଖିରେ ଦିଶୁ ନ ଥିବା ଭାବନା ପାଇଁ ଏହା ଆହୁରି କେତେ ସତ୍ୟ !

ଯେ କାୟମନୋବାକ୍ୟରେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନଙ୍କୁ ନିଜ ବଶରେ ରଖେ, ସେହି ଏକା ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ । ଏହାକୁ ଆଚରଣରେ ପରିଣତ କରିବା ପରେ ଏ ଅର୍ଥଟା ଟିକିଏ ଟିକିଏ ସ୍ପଷ୍ଟ ହେଲା ବୋଲି କହିପାରିବି । ପୂରାପୂରି ସ୍ପଷ୍ଟ ତ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୋଇନାହିଁ, କାରଣ ମୁଁ ନିଜକୁ ଷୋଳ ଅଣା ପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ମନେ କରେ ନାହିଁ । ମନର ବିକାରକୁ ମୁଁ ମୋ ଆୟତ୍ତରେ ରଖିପାରେଁ, କିନ୍ତୁ ସେ ବିକାର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ନଷ୍ଟ ହୋଇନାହିଁ । ଯାହା ମନରୁ ବିକାର ନଷ୍ଟ ହୋଇନାହିଁ, ସେ ପୁରା ବ୍ରହ୍ମଚାରୀରେ ଗଣା ହେବ ନାହିଁ । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ସେହି ଅବସ୍ଥାରେ ପହଞ୍ଚି ଯିବି, ସେତେବେଳେ ଏହି ବ୍ୟାଖ୍ୟାକୁ ନୂଆ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିବି । ମାମୁଲି ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଯେତେ କଠିନ ମନେ ହୁଏ, ପ୍ରକୃତରେ ତାହା ସେତେ କଠିନ ନୁହେଁ । ଆମେମାନେ ତାହାର ଅର୍ଥକୁ ଅନର୍ଥ କରିଦେଇ ତାକୁ କଠିନ କରିଦେଉଛୁଁ । ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟର ଖେଳ ଖେଳୁଥିବା ଅନେକ ଲୋକ ନିଆଁରେ ହାତ ପୂରାଇ ହାତ ନ ପୋଡ଼ିବାର ଉଦ୍ୟମ ଭଳି ପ୍ରୟାସ କରନ୍ତି, ପୋଡ଼ି ଯାଆନ୍ତି, ପୁଣି ବ୍ରତର କଠୋରତା ବିଷୟରେ ଅଭିଯୋଗ କରନ୍ତି । କେବଳ ଗୋଟିଏ ଇନ୍ଦ୍ରିୟକୁ ନୁହେଁ, ସବୁ ଇନ୍ଦ୍ରିୟକୁ ଯେ ସଂଯତ କରିବାକୁ ହେବ, ଏ କଥାଟା ଅତି ଅଳ୍ପ ଲୋକେ ବୁଝନ୍ତି । କେବଳ ସ୍ତ୍ରୀସଙ୍ଗ ନ କରିବାକୁ ଯେଉଁମାନେ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟର ଆରମ୍ଭ ଓ ଶେଷ ମନେ କରନ୍ତି, ସେମାନେ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ନୁହନ୍ତି । ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ବଡ଼ କଠିନ ବୋଲି ଯେ ସେମାନେ ପ୍ରମାଣ ବା ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦିଅନ୍ତି, ସେହି ବିବୃତି ମାମୁଲି ଅଟେ, ତାହା ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଅନ୍ୟ ସବୁ ପ୍ରକାରର ଭୋଗବିଳାସରେ ରହି ଯେଉଁ ପୁରୁଷ ସ୍ତ୍ରୀସଙ୍ଗରୁ ଦୂରରେ ରହିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିବ, ବା ସେହିପରି କୌଣସି ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ-ସଙ୍ଗରୁ ଦୂରରେ ରହିବାକୁ ଚାହୁଁଥିବ, ତାହାର ସେହି ଚେଷ୍ଟା ବୃଥା ହେବ । ଜାଣିଶୁଣି କୂଅରେ ପଶି ପାଣିକୁ ନ ଛୁଇଁବା ଚେଷ୍ଟା ଭଳି ଏ ଚେଷ୍ଟା ହେବ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ତ୍ରୀ-ପୁରୁଷ ସଙ୍ଗ ତ୍ୟାଗକୁ ସହଜ କରିଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିବ, ତାକୁ ଉତ୍ତେଜନା ଆଣି ଦେଉଥିବା ସବୁ ଜିନିଷକୁ ଛାଡ଼ି ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତାକୁ ଜିଭର ସୁଆଦ ଛାଡ଼ିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଶୃଙ୍ଗାର-ରସ ଛାଡ଼ିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଏବଂ ସବୁପ୍ରକାରର ବିଳାସ ଛାଡ଼ିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏ ପ୍ରକାର ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଯେ ସହଜ ହେବ, ଏ ବିଷୟରେ ମୋର ତିଳେ ହେଲେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

କେତେକ ଲୋକ ଭାବନ୍ତି ନିଜ ସ୍ତ୍ରୀ ବା ପର ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତି ବିକାର ବଶ ହେବାଦ୍ୱାରା, ବିକାର ଯୁକ୍ତ ମନୋଭାବ ଦେଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଛୁଇଁବାଦ୍ୱାରା ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଭଙ୍ଗ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏଇଟା ଭୟଙ୍କର ଭୁଲ । ଏହାଦ୍ୱାରା ସିଧାସଳଖ ସ୍ଥୂଳ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଭଙ୍ଗହୁଏ । ଏପରି କାରବାର ହେଉଥିବା ସ୍ତ୍ରୀ-ପୁରୁଷ ନିଜକୁ ଓ ଦୁନିଆକୁ ପ୍ରତାରିତ କରନ୍ତି ଓ ଦିନକୁ-ଦିନ ଶକ୍ତିହୀନ ହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି । ସେମାନେ ନାନା ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ଏ ପ୍ରକାରର

ଲୋକଙ୍କର ଯଦି ଅନ୍ତିମ ଚେଷ୍ଟା ବାକୀ ରହି ଯାଇଥାଏ, ତେବେ ସେ ଶ୍ରେୟଃ ତାଙ୍କର ନୁହେଁ, ସେ ଶ୍ରେୟଃ ପରିସ୍ଥିତିର । ପ୍ରଥମ ଅବସରରେ ସେମାନଙ୍କ ଗୋଡ଼ ଖସିଯିବା କଥା । ଏ କଥା ମୁଁ ନିଜ ଅନୁଭବରୁ ଓ ବହୁ ସାଥୀଙ୍କର ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ଲେଖୁଛି ।

ଆଶ୍ରମର ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟରେ ସ୍ୱପତ୍ନୀସଙ୍ଗ ମଧ୍ୟ ତ୍ୟାଜ୍ୟ । ସ୍ୱପତ୍ନୀସଙ୍ଗ ବଜାୟ ରଖି ମଧ୍ୟ ଯେ ପରସ୍ତ୍ରୀ-ସଙ୍ଗ ଛାଡ଼େ ସେ ଠିକ୍ କରେ । ତାହାର ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ସୀମିତ ହୋଇପାରେ, ମାତ୍ର ତାକୁ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ମଣିବା ଏ ମହାଶବ୍ଦକୁ ହତ୍ୟା କରିବା ସଙ୍ଗେ ସମାନ ହେବ ।

ଏହିରୂପେ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟର ବ୍ୟାଖ୍ୟା ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ କରାଯାଇଛି । ତଥାପି ଆଶ୍ରମରେ ସ୍ତ୍ରୀ-ପୁରୁଷ ଉଭୟେ ରହନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନେ ପରସ୍ପର ସହିତ ମିଳାମିଶା କରିବାର ଯଥେଷ୍ଟ ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଆନ୍ତି । ଅର୍ଥାତ୍ ମା-ପୁଅ, ଭାଇ-ଭଉଣୀ ଯେତିକି ସ୍ୱାଧୀନତା ଉପଭୋଗ କରନ୍ତି, ଆଶ୍ରମବାସୀଙ୍କୁ ସେତିକି ସ୍ୱାଧୀନତା ମିଳିପାରିବ, ଏହା ହିଁ ହେଲା ଆଦର୍ଶ । ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଯେଉଁସବୁ କାନ୍ଥବାଡ଼ର କଳ୍ପନା କରାଯାଇଥାଏ, ସେସବୁ ଏଠାରେ ନାହିଁ । ବରଂ ଓଲଟା ଯେଉଁ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଏ ସବୁ କାନ୍ଥବାଡ଼ ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ, ତାହା ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ ବୋଲି ଆମେ ମନେକରୁଁ । ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ପାଳନ ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କଲାବେଳେ ସେହି କାନ୍ଥବାଡ଼ଗୁଡ଼ିକର ଆବଶ୍ୟକତା ସ୍ୱୀକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇପାରେ, ମାତ୍ର ଶେଷକୁ ତ ଏସବୁ କାନ୍ଥବାଡ଼ ଭାଙ୍ଗିଯିବା ଦରକାର । ତାହା ବୋଲି ଏହାର ଅର୍ଥ ନୁହେଁ ଯେ କାନ୍ଥବାଡ଼ ଭାଙ୍ଗିବା ମାନେ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ସ୍ତ୍ରୀ-ସଂସର୍ଗ ଖୋଜି ବୁଲିବ । ଏହାର ଅର୍ଥ ହେଲା, ସ୍ତ୍ରୀ-ସେବାର ପ୍ରସଙ୍ଗ ଆସିଲେ, ସେ ସେବା ତା ପାଇଁ ନିଷିଦ୍ଧ ବିଚାରି ସେ ପଳେଇ ଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ପାଇଁ ସ୍ତ୍ରୀ ନରକର ଖଣି ନୁହେଁ । ତାହା ପାଇଁ ସ୍ତ୍ରୀ ହେଉଛି ଅମ୍ବାମାତା, ଜଗତ୍‌ଜନନୀ । ସ୍ତ୍ରୀ ଉପରେ ନଜର ପଡ଼ିବା ମାତ୍ରେ ବା ତାକୁ ହଠାତ୍ କମ୍ବା ଜାଣିଶୁଣି ସେବା କରିବାପାଇଁ ଛୁଇଁ ଦେବାମାତ୍ରେ ଯାହାର ବିକାର ଜନ୍ମେ, ସେ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ନୁହେଁ । ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ପାଇଁ ସଜୀବ କଣ୍ଢେଇ ଓ କାଠର ନିଶ୍ଚେଷ୍ଟ କଣ୍ଢେଇ ଏକାପରି ହେବା ଉଚିତ । ମାତ୍ର ଯେଉଁ ଲୋକ ସ୍ତ୍ରୀର ନାମ ଶୁଣିବାମାତ୍ରେ ବିକାର-ବଶ ହୋଇଯାଏ ଏବଂ ତତ୍‌ସତ୍ତ୍ୱେ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ପାଳନ କରିବାକୁ ଉତ୍ସୁକ ଥାଏ, ତାକୁ ତ କାଠକଣ୍ଢେଇଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଦୂରକୁ ପଳେଇ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ପ୍ରକାରେ ସ୍ତ୍ରୀ-ପୁରୁଷ ଏକା ଆଶ୍ରମରେ ରହିବେ, ମିଳିମିଶି କାମ କରିବେ, ପରସ୍ପରର ସେବା କରିବେ, ଅଥଚ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ରକ୍ଷା କରିବାପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିବେ ତ ସେଥିରେ ବହୁତ ଭୟର ସମ୍ଭାବନା ଅଛି । ଏଇଥିରେ କେତେକାଂଶରେ ଜାଣିଶୁଣି ପଶ୍ଚିମର ଅନୁକରଣ ରହିଛି । ଏ ପ୍ରକାରର ପରୀକ୍ଷା ଚଳାଇବାରେ ମୋ ନିଜର ଯୋଗ୍ୟତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମଧ୍ୟ ମୋର ସନ୍ଦେହ ଅଛି । କିନ୍ତୁ ଏ ଯୁକ୍ତି ତ ମୋର ସବୁ ପରୀକ୍ଷାପ୍ରତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ହୋଇପାରିବ । ଏ ସନ୍ଦେହ ବଡ଼ । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ କାହାରିକୁ ମୋର ଶିଷ୍ୟ ମନେକରେ

ନାହିଁ । ବୁଝିଶୁଝି କରି ଯେଉଁମାନେ ଆଶ୍ରମକୁ ଆସିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଏସବୁ ବିପଦକୁ ଜାଣିକରି ସାଥୀରୂପେ ଆସିଛନ୍ତି । ବାଳକବାଳିକାମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ନିଜର ସନ୍ତାନ ମନେ-କରେଁ । ସେଥିପାଇଁ ସେମାନେ ସ୍ୱାଭାବିକଭାବରେ ମୋ ପ୍ରୟୋଗ ଭିତରକୁ ଟାଣି ହୋଇ ଆସନ୍ତି । ସବୁ ପ୍ରୟୋଗ ସତ୍ୟରୂପୀ ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କ ନାମରେ ଚାଲିଛି । ସେ ହେଉଛି କୁମ୍ଭାର ତାହାର ହାତରେ ଆମେ ସବୁ ମାଟି ।

ଆଶ୍ରମରେ ଆଜିଯାଏ ମୋର ଯେଉଁ ଅନୁଭୂତ ହୋଇଛି, ତାହାର ବଳରେ ମୁ କହିପାରେଁ ଯେ ଯେଉଁ ବିପଦକୁ ମୁଣ୍ଡାଇ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ପାଳନ କରିବାପାଇଁ ପ୍ରୟାସ ଚାଲିଛି, ସେଥିରେ ନିରାଶାର କୌଣସି କାରଣ ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ । ସ୍ତ୍ରୀ-ପୁରୁଷ ଉଭୟଙ୍କର ମୋଟ ଉପରେ ଲାଭ ହିଁ ହୋଇଛି । ମାତ୍ର ମୋର ବିଶ୍ୱାସ, ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କର ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ ଲାଭ ହୋଇଛି । ଏ ପରୀକ୍ଷାରେ କେତେକ ସ୍ତ୍ରୀ-ପୁରୁଷ ଅକୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଛନ୍ତି, କେତେକ ପଡ଼ି ଯାଇ ପୁଣି ଉଠିଛନ୍ତି । ପରୀକ୍ଷାମାନଙ୍କରେ ଠୋକର୍ ଖାଇ, ଧକ୍କା ଆଦି ତ ଖାଇବାକୁ ପଡ଼େ । ଯହିଁରେ ଷୋଳଅଣା ସଫଳତା ଥାଏ, ତାହା ପରୀକ୍ଷା ନୁହେଁ । ତାହାକୁ ତ ସର୍ବଜ୍ଞର ସ୍ୱଭାବ କୁହାଯିବ ।

ଯେଉଁ କଥାଟି ପ୍ରଥମେ ସ୍ଥାନ ପାଇବା ଉଚିତ, ତାକୁ ମୁଁ ଶେଷକୁ ରଖିଛି । ଗୀତାର ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟରେ କୁହାଯାଇଛି ଯେ 'ନିରାହାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି ନିରାହାରରେ ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାହାର ବିଷୟ (ଇନ୍ଦ୍ରିୟାସକ୍ତି) ଦବି ଯାଇଥିଲା ପରି ଦେଖାଯାଏ । ମାତ୍ର ତାହାର ରସ (ତାଉକୁ ଆକର୍ଷଣକାରୀ ଗୁଣ) ନଷ୍ଟ ହୁଏ ନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ନିରାହାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି ପରଂ ଅର୍ଥାତ୍ ସତ୍ୟ ଅର୍ଥାତ୍ ବ୍ରହ୍ମ-ଦର୍ଶନ ଲାଭ କରିବ, ସେତେବେଳେ ଯାଇ ତାହାର ରସ ଲୁପ୍ତ ହେବ ।' ଏଥିରେ ନିରାହାରୀ ପରିବର୍ତ୍ତେ ସଂଯମୀ ଶବ୍ଦ ବୁଝିବା ଉଚିତ, ଅର୍ଥାତ୍ ତାହା ସବୁ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ପାଇଁ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ହେବ । ଏହି ଶ୍ଲୋକରେ ଅନୁଭବୀ କୃଷ୍ଣ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସତ୍ୟ କହି-ଦେଇଛନ୍ତି । ଆପଣ ଉପବାସଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଯେତେ ସଂଯମର କଳ୍ପନା କରନ୍ତୁ ପଛକେ, ଈଶ୍ୱରଙ୍କର କୃପା ବିନା ସେ ସବୁ ଅକାରଣ । ସତ୍ୟ ବା ବ୍ରହ୍ମ-ଦର୍ଶନର ଅର୍ଥ କଅଣ ? ଏଥିରେ ଏହି ଆଖିରେ ଦେଖିବା କଥା ନାହିଁ । କୌଣସି ଅଲୌକିକ କଥା ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ବ୍ରହ୍ମ-ଦର୍ଶନ ବୋଇଲେ ବ୍ରହ୍ମ ଯେ ହୃଦୟରେ ନିବାସ କରୁଛି, ଏ ପ୍ରକାରର ଅନୁଭବ-ଜ୍ଞାନ । ଏହା ନ ହେବାଯାଏ ରସ ନଷ୍ଟ ହେବ ନାହିଁ । ଏ ଜ୍ଞାନ ହେବା ମାତ୍ରକେ ରସ ଶୁଖିଯାଏ । ଏହି ଜ୍ଞାନ ପାଇଁ ସବୁ ବ୍ରତ, ସବୁ ସାଧନା, ଏ ଆଶ୍ରମ-ରଚନା । ଲଗାତାର ଅଭ୍ୟାସଦ୍ୱାରା ଏହି ଜ୍ଞାନ ହୁଏ । ପ୍ରେମିକ ତା'ର ପ୍ରେମ-ପାତ୍ର ପାଇଁ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବା ଦେଖା ଯାଇଛି । ମାତ୍ର ସେ କ୍ଷଣିକ ଭୋଗ ପାଇଁ ଏ ଦୁଃଖ ସହେ, ସେଥିପାଇଁ ଶେଷକୁ ତା ଭାଗ୍ୟକୁ କେବଳ ଚୋପା ରହିଯାଏ । ମାତ୍ର ପ୍ରେମିକ ଯେଉଁ ନିଷ୍ଠାର ସହିତ ନିଜର ପ୍ରେମ-ପାତ୍ର ପାଇଁ ପରିଶ୍ରମ କରେ, ତାହାଠାରୁ ଢେର ବେଶୀ ନିଷ୍ଠା ସତ୍ୟ-ଦର୍ଶନ ପାଇଁ ଲୋଡ଼ା ହୁଏ । ପୁଣି ସତ୍ୟ-ଦର୍ଶନର ପରିଣତି ହେଉଛି ପରମାନନ୍ଦ । ତଥାପି

ପ୍ରେମିକର ନିଷ୍ଠାଭଳି ନିଷ୍ଠା ଅତି ଅଳ୍ପ ଜିଜ୍ଞାସୁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଦେଖାଯାଏ । ସେ ସତ୍ୟ-ଦର୍ଶନ ଯଦି ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଅଟେ, ତେବେ ପୁଣି ଆପତ୍ତି ଅଭିଯୋଗ କାହିଁକି ? ପ୍ରେମିକ ତ ହଜାର କୋଶ ଦୂରରେ ଥାଇପାରେ । ବ୍ରହ୍ମ ତ ହୃଦୟ ମଧ୍ୟରେ ରହିଛି । ଆଙ୍ଗୁଳିଠାରୁ ନଖ ଯେତିକି ଅଲଗା, ବ୍ରହ୍ମ ତ ସେତେ ଅଲଗା ସୁଦ୍ଧା ନୁହେଁ । ମାତ୍ର ଯେଉଁଠି ପୁଅକୁ କୋଳରେ ବସାଇ ଦାଣ୍ଡରେ ପୁଅ ଖୋଜା ଲାଗିଛି, ସେଠି କହିବ ବା କଅଣ ?

ନିରାହାରୀର ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟକୁ ମଧ୍ୟ ତାଚ୍ଛଲ୍ୟ କରିବା କଥା ନୁହେଁ । ଶେଷକୁ ତାହାର ରସ କ୍ଷୀଣ ହୁଏ । ଉପବାସ କରି ମୁଣ୍ଡ ତଳକୁ ଓ ଗୋଡ଼ ଉପରକୁ କରି, ହାତଗୋଡ଼ ଶୁଖାଇ ଯେନତେନ ପ୍ରକାରେଣ ବିଷୟଗୁଡ଼ିକୁ ନିବୃତ୍ତ କରିବାକୁ ହେବ । ଏହିପରି କରୁଁ କରୁଁ ରସ ପ୍ରାପ୍ତ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବାର ସମ୍ଭାବନା ଥାଇପାରେ । ଏତିକରେ ବ୍ରହ୍ମ-
ତା ୨୫।୭।୩୨ ଦର୍ଶନ ହେବ ଓ ରସ ଚିରଦିନ ପାଇଁ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବ । ଯାହାକୁ ଆମେ ହୃତରତ୍ନ ମଣିଥିଲୁଁ, ତାହା ମିଳିଯିବ । ଯେଉଁ ଲୋକ ଶେଷ ନିଃଶ୍ୱାସ ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚେଷ୍ଟା ନ ଚଳେଇଛି, ସେ ବ୍ରହ୍ମକୁ ଦେଖିପାରିଲି ନାହିଁ ବୋଲି ଅଭିଯୋଗ କରିବାକୁ ସେ ଅଧିକାରୀ ନୁହେଁ । ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ପାଳନ ମଧ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମକୁ ଖୋଜିବାର ଗୋଟାଏ ବାଟ । ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ବିନା ବ୍ରହ୍ମ ମିଳେ ନାହିଁ, ପୁଣି ବ୍ରହ୍ମ-ଜ୍ଞାନ ବିନା ପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ପାଳନ ମଧ୍ୟ ଅସମ୍ଭବ । ସେଥିପାଇଁ ଏଠାରେ ନିରାହାରକୁ ନିଷେଧ କରାଯାଇ ନାହିଁ, ତାହାର ସୀମା ବୁଝାଇ ଦିଆଯାଇଛି ।

ଆଶ୍ରମରେ ସାନବଡ଼, ସ୍ୱାମୀ-ସ୍ତ୍ରୀ ସମସ୍ତେ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ପାଳନ କରିବାପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ମାତ୍ର ସମସ୍ତେ ଆଜୀବନ ବ୍ରତଗ୍ରହୀ ନୁହନ୍ତି । ଆଜୀବନ ବ୍ରହ୍ମଗ୍ରହୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବହୁତ କମ୍ । ବାଳକବାଳିକାମାନେ ବୟଃପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଗଲେ ସେମାନେ ଯେ ଜବରଦସ୍ତି ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ପାଳନ କରିବାପାଇଁ ବାଧ୍ୟ ନୁହନ୍ତି, ଏ କଥା ସେମାନଙ୍କୁ ଜଣେଇ ଦିଆଯାଏ । ଯେଉଁମାନେ ତାହାର ତେଜ ସହି ନ ପାରିବେ, ସେମାନଙ୍କର ବିବାହ କରିବାର ଅଧିକାର ଅଛି ଏବଂ ସେମାନେ ଯଦି ଚାହିଁବେ, ତେବେ ଠିକ୍ ସାଥୀ ଖୋଜି ଦେବାରେ ଆଶ୍ରମ ସେମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ । ଏ କଥା ଏତେ ଭଲଭାବରେ ଏତେ ଥର ସ୍ପଷ୍ଟ କରି କୁହାଯାଇଛି ଯେ ସମସ୍ତେ ତାହାକୁ ଭଲଭାବରେ ବୁଝିଯାଇଛନ୍ତି । ଏହାର ଫଳ ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ ଭଲ ହେଉଛି । ଯୁବକମାନେ ଅଧିକ ମାତ୍ରାରେ ଏ ବାଟକୁ ଆସୁଛନ୍ତି । କନ୍ୟାମାନେ ବେଶ୍ କେତେ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୁମାରୀ ଅବସ୍ଥାରେ ରହିବାକୁ ରାଜି ହୋଇଯାଉଛନ୍ତି । ପନ୍ଦର ବର୍ଷରୁ କମ୍ ବୟସରେ କେହି ବିବାହ କରନାହାନ୍ତି । ଅଧିକାଂଶ କନ୍ୟାମାନଙ୍କର ବିବାହ ଊଣେଇଶ ବର୍ଷର ଆଖପାଖରେ ହୋଇଛି । ଯେଉଁମାନେ ଆଶ୍ରମର ସାହାଯ୍ୟରେ ବିବାହ କରିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ଅତି ସାଦାସିଧା ଢଙ୍ଗରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବାକୁ ପଡ଼େ । ବିବାହ ଉପଲକ୍ଷେ ଭୋଜି ଆଦି କିଛି ହୁଏ ନାହିଁ । ବରଯାତ୍ରୀ ହିସାବରେ କେହି ଆସି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ବାଜା ବାଜିବାର ପ୍ରଶ୍ନ ତ ମୂଳରୁ ନ ଥାଏ । କେବଳ ଧାର୍ମିକ ବିଧିଗୁଡ଼ିକ ପାଳିତ ହୁଏ । ବରକନ୍ୟା ଖଦୀ ପିନ୍ଧିବା ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ । ଗହଣା ଖଣ୍ଡିଏ ସୁଦ୍ଧା ନ ଥାଏ ।

ବରପକ୍ଷରୁ କନ୍ୟାକୁ କିଛି ଦେବାକୁ ପଡ଼େ ନାହିଁ । କନ୍ୟାକୁ କନ୍ୟାର ବାପ ମାଆ ବା ଅଭିଭାବକଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ପିନ୍ଧିବା ଲୁଗା ଓ ଅରଟ ଆଦି ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ଦିଆଯାଏ ନାହିଁ । ବିବାହରେ ଦକ୍ଷିଣା ସୁଦ୍ଧା ଖରଚ ହୁଏ ନାହିଁ । ବିବାହ-ବିଧି ସମ୍ପନ୍ନ ହେବାକୁ ଘଣ୍ଟାଏରୁ ଅଧିକ ସମୟ ଲାଗେ ନାହିଁ । ସପ୍ତପଦୀର ଶ୍ଳୋକ ବରକନ୍ୟା ନିଜ ମାତୃଭାଷାରେ ବୋଲନ୍ତି ଏବଂ ତାହାର ଅର୍ଥ ପୂର୍ବରୁ ବୁଝାଇ ଦିଆଯାଇ ଥାଏ । ବିଭାଘର ଦିନ ବିବାହ ବିଧି ପୂର୍ବରୁ ବରକନ୍ୟା ଉପବାସ କରନ୍ତି, ଗଛରେ ପାଣି ଦିଅନ୍ତି, ଗୁହାଳ ସଫା କରନ୍ତି, ଜଳାଶୟ ପରିଷ୍କାର କରନ୍ତି ଓ ଗୀତାପାଠ କରନ୍ତି । କନ୍ୟାଦାନ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟ କନ୍ୟାଦାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉପବାସ କରନ୍ତି । ଏକା ଜାତିର ବରକନ୍ୟା ମଧ୍ୟରେ ଏଣିକି ଆଉ ଆଶ୍ରମ ମାରଫତରେ ବିଭାଘର ହେବ ନାହିଁ ବୋଲି ସ୍ଥିର ହେଲାଣି । ଉପଜାତିଗୁଡ଼ିକ (sub-castes)ର ବନ୍ଧନ ଭାଙ୍ଗିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଆଶ୍ରମ ସ୍ୱଜାତୀୟ ବିବାହକୁ ଉତ୍ସାହିତ କରେ ନାହିଁ । ଆଶ୍ରମରେ ଯେଉଁମାନେ ବିବାହ କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱଜାତି ବାହାରେ ଅସବର୍ଣ୍ଣ ବିବାହ କରିବାପାଇଁ ଉତ୍ସାହିତ କରାଯାଏ ।

ଅସ୍ତେୟ ଓ ଅପରିଗ୍ରହ

ଏ ବ୍ରତ ଦୁଇଟି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅଧିକ ଲେଖିବା ଅନାବଶ୍ୟକ । ଯେ ଆତ୍ମଦର୍ଶନ ତା ୧୭।୭।୩୨ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରେ, ତାହା ପାଇଁ ଏ ବ୍ରତ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ଅଟେ । ସେଥିପାଇଁ ଏହାକୁ ଆଶ୍ରମର ବ୍ରତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାନ ଦିଆଯାଇଛି ।

ଅସ୍ତେୟ :—କେବଳ ଅନ୍ୟର ଜିନିଷ ସେହି ବ୍ୟକ୍ତିର ବିନାନୁମତିରେ ନ ନେବାଟା ଏ ବ୍ରତ-ପାଳନ ପାଇଁ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ନୁହେଁ । ଯେଉଁ ଜିନିଷ ଆମକୁ ଯେଉଁ କାମ ପାଇଁ ମିଳିଛି, ତାକୁ ସେହି କାମରେ ନ ଲଗାଇ ଅନ୍ୟ କାମରେ ଲଗାଇବାଟା ଚୋରି, ପୁଣି ତାହା ଯେତିକି ସମୟ ପାଇଁ ମିଳିଛି, ତାହାଠାରୁ ଅଧିକ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାକୁ କାମରେ ଲଗାଇବା ମଧ୍ୟ ଚୋରି । ଏ ବ୍ରତ ମୂଳରେ ଯେଉଁ ସୂକ୍ଷ୍ମ ସତ୍ୟ ରହିଛି, ତାହା ହେଉଛି ପରମାତ୍ମା ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସବୁଦିନର ଆବଶ୍ୟକ ଦ୍ରବ୍ୟ ସବୁଦିନେ ସୃଷ୍ଟି କରୁଛି ଓ ଦେଉଛି । ତାହାଠାରୁ ଅଧିକ ସେ ମୂଳରୁ ସୃଷ୍ଟି କରେ ନାହିଁ । ଏହାର ଅର୍ଥ ହେଲା ନିଜର ସର୍ବନିମ୍ନ ଆବଶ୍ୟକତା ଛଡ଼ା ମଣିଷ ଆଉ ଯାହା କିଛି ନିଏ, ସେ ସବୁ ଚୋରି ।

ଅପରିଗ୍ରହ :—ଅପରିଗ୍ରହ ଅସ୍ତେୟର ଏକ ଅଙ୍ଗ । ଅନାବଶ୍ୟକ ଦ୍ରବ୍ୟ ଯେପରି ନ ନେବା ଉଚିତ, ସେହିପରି ତାହାକୁ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ମଧ୍ୟ ଅନୁଚିତ । ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ ଖାଦ୍ୟ ବା ଯେଉଁ ଟେବୁଲ୍-ଚୌକି ଆମର ଦରକାର ନାହିଁ, ତାହା ସଂଗ୍ରହ କଲେ ଏ ବ୍ରତ ଭଙ୍ଗ ହେବ । ଯାହାର ବିନା ଚୌକିରେ କାମ ଚଳିଯିବ, ସେ ଚୌକି ରଖିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଅପରିଗ୍ରହୀ ନିଜ ଜୀବନକୁ ଯେତେ ପାରେ ସେତେ ସାଧାସିଧା କରିବାରେ ଲାଗିଥାଏ ।

ଅପରିଗ୍ରହ ଓ ଅସ୍ତେୟ ହେଉଛି ମାନସିକ ଅବସ୍ଥା । ଶରୀରଧାରୀ ପକ୍ଷରେ ଏହାକୁ ପୂରାପୂରି ଆଚରିବା ଅସମ୍ଭବ । ଖୋଦ୍ ଦେହଟି ତ ପରିଗ୍ରହ । ସେହି ଦେହ ଥିବାଯାଏ ସେ ଆହୁ ଆହୁ ପରିଗ୍ରହକୁ ନିଷ୍ଟଯ୍ଯ ଆଶା କରେ । କେତେଗୁଡ଼ିଏ ପରିଗ୍ରହ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ଏହି 'କେତେଗୁଡ଼ିଏ'ର ପରିମାଣ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକର ମାନସିକ ସ୍ଥିତି ବା ଅବସ୍ଥା ଅନୁସାରେ ସ୍ଥିର ହୁଏ । ମନୁଷ୍ୟ ଏ ବ୍ରତ ଆଡ଼କୁ ଯେତେ ଯେତେ ମୁହାଁଇବ, ସେତେ ସେ ନିଜ ଶରୀରର ମୋହ ଗୁଡ଼ି-ଗୁଡ଼ିକା ଯିବ ଏବଂ ନିଜର ଆବଶ୍ୟକତା ଊଣା କରିବାରେ ଲାଗିବ । ସମସ୍ତଙ୍କ ସକାଶେ ଗୋଟାଏ ଧରାବନ୍ଧା ମାପ ଠିକ୍ କରି ଦିଆଯାଇ ନ ପାରେ । ପିମ୍ପୁଡ଼ିର ପରିଗ୍ରହ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ହେବ । ଖୁଦକଣାରୁ ଅଧିକ ଜମା କରୁଥିବା ପିମ୍ପୁଡ଼ି ପରିଗ୍ରହୀ । ଯେଉଁ ଘାସ (ଗଦା) ଭିତରେ ହଜାର ହଜାର (ଖୁଦ)କଣା ଖପିଯିବ, ସେତେ ଘାସ ଯେଉଁ ହାତୀ ଆଗରେ ଜମା ହୋଇଥିବ, ସେ ହାତୀକୁ ପରିଗ୍ରହୀ କହି ହେବ ନାହିଁ ।

ଏହିଭଳି ଅର୍ଥରୁ ପ୍ରଚଳିତ ସନ୍ନ୍ୟାସର ବିଗୁର ଜନ୍ମଲାଭ କରିଥିଲା ପରି ଜଣାପଡ଼ୁଛି । ସେ ପ୍ରକାରର ସନ୍ନ୍ୟାସ ପାଳନ କରିବା ଆଶ୍ରମର ଧ୍ୟେୟ ନୁହେଁ । କାହାରି କାହାରି ସକାଶେ ଏ ପ୍ରକାରର ସନ୍ନ୍ୟାସ ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇପାରୁଥାଏ, କେହି ଦିଗମ୍ବର ସମାଧିସ୍ଥ ହୋଇ ଗୁମ୍ଫାରେ ବସି ନିଜ ଚିନ୍ତାଦ୍ୱାରା ଜଗତର କଲ୍ୟାଣ ସାଧନ କରିବାର ଶକ୍ତି ଅର୍ଜନ କରି ପାରିଥାନ୍ତି । ମାତ୍ର ସମସ୍ତେ ଗୁମ୍ଫାରେ ବସିଗଲେ ତାହାର ପରିଣାମ ଖରାପ ହିଁ ହେବ । ସାଧାରଣ ସ୍ତ୍ରୀ-ପୁରୁଷଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ମାନସିକ ସନ୍ନ୍ୟାସ ହିଁ ସମ୍ଭବପର । ଏ ସଂସାର ମଧ୍ୟରେ ଥାଇ ଯେ ସେବାଭାବାପନ୍ନ ହୋଇ ସେବା କରିବାପାଇଁ ବଞ୍ଚି ରହେ, ସେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ।

ଏ ପ୍ରକାରର ସନ୍ନ୍ୟାସ ଲାଭ କରିବାପାଇଁ ଆଶ୍ରମର ଆଶା ଅଛି । ସେ ସେହିଆଡ଼କୁ ଗତି କରୁଛି । ଏହି ମାନସିକ ସନ୍ନ୍ୟାସର ଆବଶ୍ୟକ ଦ୍ରବ୍ୟ ସଞ୍ଚୟ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼ିବାମାତ୍ରେ ସବୁ ପରିଗ୍ରହ ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ, ନିଜ ଦେହକୁ ସୁଦ୍ଧା ତ୍ୟାଗ କରିବାପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିବା ଦରକାର । ଅର୍ଥାତ୍ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଜିନିଷ ଚାଲିଗଲେ ମନରେ ଆଘାତ ନ ଲାଗିବା ଉଚିତ । ଏ ଶରୀର ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେଉଁ ସେବା-କାର୍ଯ୍ୟ ଆସି ପହଞ୍ଚିଯିବ, ତାହା କରିଯିବା ଉଚିତ । ଖାଇବାକୁ ଓ ପିନ୍ଧିବାକୁ ମିଳିଗଲା ତ ଉତ୍ତମ, ନ ମିଳିଲେ ବି ଭଲ । ଏ ପ୍ରକାରର ପରୀକ୍ଷା-ବେଳ ଆସିଗଲେ, କୌଣସି ଆଶ୍ରମବାସୀ ଯେପରି ହାରି ନ ଯିବେ, ସେହି ପ୍ରକାରେ ମନକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା ଚାଲିଛି ।

ଶାରୀରିକ ଶ୍ରମ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ଦେହ ଲଗାଇ ପରିଶ୍ରମ କରନ୍ତୁ, ଏହାକୁ ଆଶ୍ରମ ଧର୍ମ ମଣେ । ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତଟି ମୁଁ ଟଲଷ୍ଟୟଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଲେଖାରୁ ଜାଣିଲି । ସେ ରୁଷ୍ ଦେଶର ଲେଖକ ବାଣ୍ଡାରେଫଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଲେଖିବାକୁ ଯାଇ କହିଛନ୍ତି ଯେ 'ପେଟ ପୋଷିବା

ପାଇଁ ଦେହମିହନ୍ତର ଆବଶ୍ୟକତା କଥାଟା ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ଲେଖକଙ୍କର ଏ ଯୁଗର ବଡ଼ ବଡ଼ ଗବେଷଣା ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ । ଏହାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି, ପ୍ରତ୍ୟେକ ସୁସ୍ଥ ଲୋକର ନିଜ ପେଟ ପାଇଁ ଦେହମିହନ୍ତ କରିବା ଉଚିତ । ମଣିଷ ନିଜର ବୁଦ୍ଧିଶକ୍ତିକୁ ନିଜ ଜୀବିକା ଅର୍ଜନ କରିବାପାଇଁ ବା ତାହାଠାରୁ ଅଧିକ ପଇସା ଉପାର୍ଜନ ପାଇଁ ଖଟାଇବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ସେବା ଓ ପରୋପକାର ପାଇଁ ମନୁଷ୍ୟ ତାହାର ବୁଦ୍ଧିର ବିନିଯୋଗ କରିବା ଉଚିତ । ପୃଥିବୀରେ ସର୍ବତ୍ର ଯଦି ଏହି ନିୟମଟି ଚଳନ୍ତା, ତେବେ ସହଜରେ ସମସ୍ତେ ସମାନ ହୋଇଯାଆନ୍ତେ, କେହି ଭୋକରେ ମରନ୍ତା ନାହିଁ ଏବଂ ଏ ଦୁନିଆ ବହୁତ ପାପରୁ ରକ୍ଷା ପାଇ ଯାଆନ୍ତା ।

ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀ ଏ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ନିୟମକୁ କେବେ ହେଁ ପାଳନ ନ କରିପାରିବାର ସମ୍ଭାବନା ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ଏ ନିୟମକୁ ନ ଜାଣି ନ ବୁଝି କୋଟି କୋଟି ଲୋକ ଏହାକୁ ଜବରଦସ୍ତି ପାଳନ କରୁଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମନ ଏହି ନିୟମର ବିରୋଧରେ ଗତି କରୁଛି । ସେଥିପାଇଁ ସେମାନେ ଦୁଃଖ ପାଉଛନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ପରିଶ୍ରମରୁ ଦୁନିଆ ଯେତେ ଲାଭବାନ୍ ହୋଇପାରନ୍ତା, ସେତେ ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ଏ ନିୟମକୁ ବୁଝୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ସେହି ଜ୍ଞାନରୁ ଏହାକୁ ପାଳନ କରିବାପାଇଁ ପ୍ରେରଣା ପାଉଛନ୍ତି । ଏହି ନିୟମ ପାଳନ କରୁଥିବା ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ତାହାର ଚମତ୍କାର ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ୁଛି; କାରଣ ତାକୁ ପରମ ଶାନ୍ତି ମିଳୁଛି, ତା'ର ସେବା ଶକ୍ତି ବଢ଼ୁଛି ଓ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟର ଉନ୍ନତି ହେଉଛି ।

ଟଲ୍‌ଷ୍ଟୟଙ୍କର ଗଭୀର ପ୍ରଭାବ ମୋ ଉପରେ ପଡ଼ିଲା ଏବଂ ତାଙ୍କର କଥା ଅନୁସାରେ ପାରୁପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାମ କରିବା ମୁଁ ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଇଥିଲି ।

ଆଶ୍ରମ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେଲା ଦିନୁ ପେଟପୋଷିବା ପାଇଁ ଦେହମିହନ୍ତ କରିବା ପ୍ରଧାନ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କଲା ।

ଗୀତା ଅଧ୍ୟୟନ କଲାଦିନୁଁ ଏହି ନିୟମକୁ ମୁଁ ଗୀତାର ତୃତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଯଜ୍ଞରୂପେ ଦେଖୁଛି । ଶରୀର-ଶ୍ରମ ହିଁ ଯଜ୍ଞର ଅର୍ଥ ବୋଲି ମୁଁ କହିବାକୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଯଜ୍ଞରୁ ପର୍ଜନ୍ୟ ହୁଏ—ଏହି ଭାବନାରେ ମୋତେ ଶରୀର-ଶ୍ରମର ଧର୍ମ ଦେଖା ଯାଉଛି । ଯାହା ଶରୀର-ଶ୍ରମ କରିବା ପରେ ମିଳିଥାଏ, ସେହି ପ୍ରକୃତରେ ହେଉଛି ଯଜ୍ଞରୁ ବଳିଥିବା ଅନ୍ନ । ଗୁଜରାଣ ମେଣ୍ଟିବା ଭଳି ମିହନ୍ତକୁ ଗୀତା ଯଜ୍ଞ କହିଛି । (ଶରୀର) ପୋଷଣ ପାଇଁ ଯେତିକି ଦରକାର, ତାହାଠାରୁ ଅଧିକ ଯେ ଖାଏ, ସେ ଚୋରି କରେ । କାରଣ ମଣିଷ ନିଜ ଗୁଜରାଣ ମେଣ୍ଟିବା ଭଳି ପରିଶ୍ରମ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାୟ କରେ ନାହିଁ । ମୋ ମତରେ ମଣିଷର ନିଜ ଦରକାରଠାରୁ ଅଧିକ ନେବାର ଅଧିକାର ନାହିଁ । ପୁଣି ଯେଉଁମାନେ ଦେହମିହନ୍ତ କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ସେତିକି ନେବା ଦରକାର, ଯେତିକିରେ ସେମାନଙ୍କର ଦେହ ରକ୍ଷା ହୋଇପାରିବ ।

ଏଥିରୁ ଯେପରି କେହି ଏହା ନ କହନ୍ତି ଯେ ଏଥିରେ ଶରୀର-ଶ୍ରମ-ବିଭାଜନର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ମଣିଷର ବିଶେଷ ଆବଶ୍ୟକତା ପାଇଁ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଜିନିଷ ତିଆରି ହେଉଛି,

ସେଥିରେ ଶରୀର-ଶ୍ରମ ନିଶ୍ଚୟ ଦରକାର ହେଉଛି । ସେଥିପାଇଁ ଯେ କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକ କ୍ଷେତ୍ରରେ କାମ ପାଇଁ ଶ୍ରମ କରାଗଲେ, ତାହା ପେଟ ପୋଷିବା ପାଇଁ ଶ୍ରମ ବୋଲି ଧରାଯିବ । ସେତିକ ମିହନ୍ତ ସୁଦ୍ଧା ସମସ୍ତେ କରୁନାହାନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରକ୍ଷା କରିବାକୁ ବ୍ୟାୟାମ ନାମରେ ଗୁଡ଼ାଏ ଶରୀର-ଶ୍ରମ କରୁଛନ୍ତି । ପ୍ରତିଦିନ ଯେତିକ ପରିଶ୍ରମ କରିବା ଦରକାର, ସେତିକ ପରିଶ୍ରମ ଯେଉଁ ଲୋକ କ୍ଷେତରେ ବା ବିଲରେ କରୁଛି, ତାହାର ଅଲଗା ବ୍ୟାୟାମ ଦରକାର ନାହିଁ । କୃଷୀ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରକ୍ଷାର ଅନ୍ୟ ନିୟମଗୁଡ଼ିକ ପାଳନ କଲେ, ସେ ଅଦୌ ରୋଗରେ ପଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଏ ଦୁନିଆରେ ମଣିଷର ନିତି ଯେତିକ ଦରକାର, ପ୍ରକୃତି ପ୍ରତିଦିନ ସେତିକ ଉତ୍ପାଦନ କରୁଥିବା ଦେଖାଯାଏ । ସେଥିରୁ ଯଦି କେହି ନିଜ ଆବଶ୍ୟକତାରୁ ଅଧିକ ନେଇ ନେବ, ତେବେ ତାହାର ପଡ଼ୋଶୀକୁ ନିଶ୍ଚୟ ଭୋକରେ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଅନେକ ଲୋକ ନିଜ ଆବଶ୍ୟକତାରୁ ଅଧିକ ନେଇ ଯାଉଥିବାରୁ ଦୁନିଆରେ ମଣିଷ ଭୋକରେ ମରିବାର ଦୁର୍ଯୋଗ ଘଟୁଛି । ପ୍ରକୃତିର ଦାନକୁ ଆମେ ଯେଉଁ ପ୍ରକାରରେ କାମରେ ଲଗାଉଁ ପଛକେ, ପ୍ରକୃତି ତାହାର ଦଣ୍ଡିର ଦୁଇ ପଲ୍ଲାକୁ ନିଶ୍ଚୟ ସମାନ ରଖିବ । ପ୍ରକୃତିର ହିସାବ ଖାତାରେ ଜମା ଖରଚ କିଛି ବାକି ବା ବଳକା ପଡ଼େ ନାହିଁ । ସେଠାରେ ତ ଜମା ଓ ଖର୍ଚ୍ଚ ସମାନ ସମାନ ହୋଇଯାଇ ବଳକା ଶୂନ୍ୟ ହୋଇଯାଏ । ଆମକୁ ଶୂନ୍ୟଭଳି ହୋଇଯାଇ ଏହି ଶୂନ୍ୟରେ ମିଶିଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ରାସାୟନିକ ସାର ଓ ଯନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟ ଜମିରୁ ଅଧିକ ଫସଲ ଉତ୍ପାଦନ କଲେ ବା ଦେହମିହନ୍ତଦ୍ୱାରା ଆଉ ଅନେକ ପ୍ରକାରର ଜିନିଷ ଉତ୍ପାଦନ କରେ । ତାହା ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ନିୟମରେ ବାଧକ ହେବ ନାହିଁ । ତାହା ତ ପ୍ରାକୃତିକ ଶକ୍ତିର ରୂପାନ୍ତର ମାତ୍ର । ସବୁ ଜିନିଷର ଶେଷ ପରିଣତି ତ ଶୂନ୍ୟ ହିଁ ହେବ । ପ୍ରତିଦିନର ଏ ହିସାବ ମିଳେଇବା ପାଇଁ ଆମ ପାଖରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଉପକରଣ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ପ୍ରତିଦିନ ଆମେ ଯାହା ଅନୁଭବ କରୁଛୁଁ, ତାହାକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କଲେ ଦଣ୍ଡିର ଉଭୟ ପଲ୍ଲା ସମାନ ଥିବା ଅନୁମିତ ହୁଏ ।

ପ୍ରକୃତି ଏପରି କରୁ ବା ନ କରୁ, ମୋ ଯୁକ୍ତିରେ କୌଣସି ସାର ଥାଉ ବା ନ ଥାଉ, ଆଶ୍ରମରେ ନିଜର ଖାଦ୍ୟ ପାଇଁ ଦେହମିହନ୍ତ କରିବା ନିୟମଟି ଭଲଭାବରେ ପାଳନ କରାଯାଇଛି । ଏଥିରେ କିଛି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବାର ନାହିଁ । ଆଚରଣ କରିବାପାଇଁ ସାଧାରଣ ଆଗ୍ରହ ଥିଲେ, ଆଚରଣ ସହଜ ହୋଇଥାଏ । ଦେହମିହନ୍ତ କରିବାପାଇଁ ଯଦି କେତୋଟି ଘଣ୍ଟା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରି ଦିଆଯିବ ଓ ଅନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ନ ରହିବ, ତେବେ ଦେହମିହନ୍ତ ନିଶ୍ଚୟ ହୋଇପାରିବ । ସେ ଦେହମିହନ୍ତରେ ଆଳସ୍ୟ ରହିଲେ, କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷତା ନ ରହିଲେ ବା ମନ ନ ଲାଗିଲେ ହେଁ କିଛି ସମୟ ତ କାମ ହେବ । ସେଥିରୁ ପୁଣି କେତେକ କାମ ତୁରନ୍ତ ଫଳ ଦିଏ । ତେଣୁ କରି ସେଥିରେ ଆଳସ୍ୟର ସ୍ଥାନ ନ ଥାଏ । ଶ୍ରମ ପ୍ରଧାନ ଅନୁଷ୍ଠାନମାନଙ୍କରେ ଚାକର ନ ଥାନ୍ତି କିମ୍ବା ଅତି କମ୍ ଥାଆନ୍ତି । ପାଣି ଭରିତ କରିବା, କାଠଚିରିବା, ଲଣ୍ଠନ

ସଫା କରିବା, ପାଇଖାନା ଓ ରାସ୍ତା ସଫା କରିବା, ଘରଦ୍ୱାର ପରିଚ୍ଛନ୍ନ ରଖିବା, ନିଜ ନିଜ ଲୁଗା ଧୋଇବା, ରୋଷେଇ କରିବା ଆଦି କାମ ଏପରି ଯେ (ବିନା ଚାକରରେ) ଅନୁଷ୍ଠାନର ଲୋକେ ନିଜେ ନିଜେ କରିବା ଉଚିତ୍ ।

ଏହାଛଡ଼ା କୃଷି, ଲୁଗାବୁଣା, ତତ୍ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକ କାମ, ବଢ଼େଇ କାମ ଗୋଶାଳା ଚମଡ଼ା ଆଦି କାମ ଆଶ୍ରମ ସହିତ ଯୋଡ଼ା । କେତେକ ଆଶ୍ରମବାସୀ ସେଥିରେ ନ ଲାଗିଲେ ସେ କାମ ଚଳି ପାରନ୍ତା ନାହିଁ ।

ପେଟ ପୋଷିବାପାଇଁ ଦେହମିହନ୍ତ କରିବା ନିୟମପାଇଁ ଏହି କାମଗୁଡ଼ିକ ଯଥେଷ୍ଟ ବୋଲି ମାନିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ମାତ୍ର ଯଜ୍ଞର ଆଉ ଗୋଟାଏ ଅଂଶ ହେଉଛି ପରମାର୍ଥ ବା ସେବାବୃତ୍ତି । ତାହାକୁ ଏ କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କଲାବେଳକୁ ଆଶ୍ରମର ଦୋଷତ୍ରୁଟି ନିଶ୍ଚୟ ଜଣା ପଡ଼ିଯିବ । ସେବାପାଇଁ ବଞ୍ଚିବା ହିଁ ହେଲା ଆଶ୍ରମର ଆଦର୍ଶ । ଏ ପ୍ରକାର ଢଙ୍ଗରେ ଚାଲୁଥିବା ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଆଳସ୍ୟ, କାର୍ଯ୍ୟରେ ଫାଙ୍କିଦେବା ଆଦିର ଆଦୌ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ସେଠାରେ ସବୁ କାମ ମନପ୍ରାଣ ଦେଇ କରିବା ଉଚିତ । ସମସ୍ତେ ଯଦି ସେପରି କରୁଥାନ୍ତେ, ତେବେ ଆଜି ସେବା ଦିଗରେ ଆଶ୍ରମର ଯୋଗ୍ୟତା ବହୁତ ବଢ଼ି ଯାଆନ୍ତାଣି । ମାତ୍ର ଏ ପ୍ରକାରର ସୁନ୍ଦର ସ୍ଥିତିରୁ ବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାରୁ ଆଶ୍ରମ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ଦୂରରେ ରହିଛି । ତେଣୁ ଆଶ୍ରମର ପ୍ରତ୍ୟେକ କାର୍ଯ୍ୟ ଯଜ୍ଞସ୍ୱରୂପ ହୋଇଥିଲେହେଁ, ଆଦର୍ଶ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦରିଦ୍ର-ନାରାୟଣଙ୍କପାଇଁ ଅତି କମ୍‌ରେ ଘଣ୍ଟାଏ ସୂତାକାଟିବାକୁ ବିଶେଷ ସ୍ଥାନ ଦିଆଯାଇଛି । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଦେହ ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଅଛି, ସେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ସୂତାକଟା ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ଅଟେ । ଏହି ଅବସ୍ଥାରେ ପହଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ଖଟିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଖେତି-କାମ କଥା ବିଚାର କଲାବେଳେ ସେ ସବୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ ଠିକ୍ ହେବ ।

ଶ୍ରମ-ପ୍ରଧାନ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ବୌଦ୍ଧିକ ବିକାଶର ଅବକାଶ ନାହିଁ ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ସେ ସଂସ୍ଥା ଜଡ଼ପାଲଟି ଯାଏ ବୋଲି ମୁଁ ସମୟେ ସମୟେ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଆକ୍ଷେପ ଶୁଣିଥାଏଁ । ମୋ ଅଭିଜ୍ଞତା ଏହାର ଠିକ୍ ଓଲଟା । ଆଶ୍ରମକୁ ଯେତେ ଲୋକ ଆସିଛନ୍ତି, ସମସ୍ତଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି ତେଜସ୍ୱୀ ହୋଇଛି; କାହାରି ବୁଦ୍ଧି କମିଯିବା କଥା ତ କାହିଁ ଜଣା ନାହିଁ ।

ଏ ଜଗତର ଅନେକ ଘଟଣା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବାହାର ଜ୍ଞାନଥିବା ହିଁ ବୁଦ୍ଧି ବୋଲି ଅନେକ ସମୟରେ ଅର୍ଥ କରାଯାଏ । ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୋତେ ସ୍ୱୀକାର
ତା ୧୭।୭।୩୨ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ଯେ ସେ ପ୍ରକାରର ବୁଦ୍ଧି ଆଶ୍ରମରେ କମ୍ ବିକଶିତ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ବୁଦ୍ଧିର ଅର୍ଥ ଯଦି ବୁଝିବା ଶକ୍ତି, ବିବେକ ଆଦି ବୋଲି ଧରାଯିବ, ତେବେ ସେ ବୁଦ୍ଧିର ଯଥେଷ୍ଟ ବିକାଶ ଆଶ୍ରମରେ ହୁଏ । ଯେଉଁଠି କେବଳ ଜୀବିକା ଅର୍ଜନ କରିବାପାଇଁ ମୂଲିଆ ହିସାବରେ (ଶରୀର) ଶ୍ରମ କରାଯାଏ, ସେଠାରେ ମଣିଷ ଜଡ଼ପାଲଟିଯିବାର ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି । ଅମୁକ ଜିନିଷଟା କେଉଁଥିପାଇଁ ବା କି ପ୍ରକାରେ ହେଉଛି, ସେ ବିଷୟରେ ମୂଲିଆକୁ କେହି ଜ୍ଞାନ ଦିଏ ନାହିଁ । ତାହାଠାରେ ମଧ୍ୟ ଖାସ୍

ଜିଜ୍ଞାସାବୃତ୍ତି ନ ଥାଏ, ନିଜ କାମପ୍ରତି ଆଗ୍ରହ ମଧ୍ୟ ନ ଥାଏ । ଆଶ୍ରମରେ ଏହାର ଠିକ୍ ଓଲଟା (କଥା) ହୁଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ କାମ—ପାଇଖାନା ସଫାଇ ସୁଦ୍ଧା—ବୁଝିସୁଝି କରିବାକୁ ପଡ଼େ ; ସେଥିରେ ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇଥାଏ । ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କ ଖାତିରରେ ସେ କାମ କରାଯାଏ । ସେଥିପାଇଁ ସେ କାମ କଲାବେଳେ ବୁଦ୍ଧିର ବିକାଶ ଘଟିବାର ଅବକାଶ ବା ସୁଯୋଗ ଥାଏ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନିଜ ନିଜ କାମ ବିଷୟରେ ପୂରା ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଜନ କରିବାପାଇଁ ଉତ୍ସାହିତ କରାଯାଏ । ସେ ଜ୍ଞାନ ଗ୍ରହଣ କରିବାପାଇଁ ଯେଉଁମାନେ ଯତ୍ନଶୀଳ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ, ସେଇଟା ସେମାନଙ୍କର ଦୋଷ ମନେ କରାଯାଏ । ଆଶ୍ରମରେ ସମସ୍ତେ ମୂଲିଆ କିମ୍ବା କେହି ମୂଲିଆ ନୁହନ୍ତି ।

କେବଳ ଟେବୁଲ ପକେଇ ଚୌକୀରେ ବସିଲେ, ବହି ପଢ଼ିଲେ ଜ୍ଞାନ ମିଳେ ଓ ବୁଦ୍ଧିର ବିକାଶ ହୁଏ ବୋଲି ଯେଉଁ ଧାରଣା ରହିଛି, ତାହା ଏକ ଭ୍ରାନ୍ତଧାରଣା । ଆମେ ଏହି ଭ୍ରାନ୍ତଧାରଣାକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବା ଦରକାର । ଜୀବନରେ ଅଧ୍ୟୟନର ସ୍ଥାନ ନିଶ୍ଚିତରୂପେ ରହିଛି, ମାତ୍ର ତାହା ସ୍ୱସ୍ଥାନରେ ହିଁ ଶୋଭାପାଏ । ଶରୀର-ଶ୍ରମରେ କ୍ଷତି କରି ଯଦି କେହି କେବଳ ଅଧ୍ୟୟନ କରେ, ତେବେ ସେ ସ୍ଥିତି ବିରୋଧରେ ବିଦ୍ରୋହ କରିବା ହିଁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହୋଇ ପଡ଼େ । ଦିନଭିତରେ ଦେହମିହନ୍ତ ପାଇଁ ଅଧିକ ସମୟ ଏବଂ ଅଧ୍ୟୟନ ପାଇଁ ଅଳ୍ପ ସମୟ ଦେବା ଦରକାର । ଯେହେତୁ ଆଜିକାଲି ଏ ଦେଶରେ ଧନୀ ବା ତଥାକଥିତ ଉଚ୍ଚବର୍ଣ୍ଣର ଲୋକେ ଶରୀର-ଶ୍ରମକୁ ଅନାଦର କରୁଛନ୍ତି; ତେଣୁ ଏଠାରେ ତାହାକୁ ଉଚ୍ଚସ୍ଥାନ ଦେବା ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ । ପୁଣି ବୁଦ୍ଧିଶକ୍ତିକୁ ଯଥାର୍ଥରେ ପ୍ରେରଣା ଦେବାପାଇଁ ଶରୀର-ଶ୍ରମରେ, ଅର୍ଥାତ୍ କୌଣସି ଉପଯୋଗୀ ଶାରୀରିକ ଧନ୍ଦାରେ, ଦେହକୁ ଲଗାଇବା ଦରକାର ।

ବହିପାଠପାଇଁ ଆଶ୍ରମ କିଛି ଅଧିକ ସମୟ ଦେଇ ପାରିଲେ, ଦେବା ଉଚିତ । ଯଦି ନିରକ୍ଷର ଆଶ୍ରମବାସୀମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ମିଳିପାରିବ, ତେବେ ସେ ସାହାଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ କରିବା ଉଚିତ । ତଥାପି ମୋର ମନେ ହେଉଛି ଯେ ଆଶ୍ରମରେ ଯେଉଁ ସବୁ କାମ ଚାଲିଛି, ସେଗୁଡ଼ିକରେ କ୍ଷତି କରି ପାଠପଢ଼ାରେ ସମୟ ନ ଦେବା ଉଚିତ । ବେତନପ୍ରାପ୍ତ ଶିକ୍ଷକ ତ ରଖି ହେବ ନାହିଁ । ପ୍ରଚଳିତ ପାଠ ପଢାଇ ପାରିବା ଭଳି ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ଆମେ ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଶ୍ରମକୁ ଆକର୍ଷଣ କରି ନ ପାରିଛୁଁ ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେଉଁମାନେ ଅଛନ୍ତି ସେହିମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା କାମ ଚଳାଇବାକୁ ପଡ଼ୁଛି । ସ୍କୁଲକଲେଜରେ ପାଠ ପଢ଼ିଥିବା ଲୋକ ଆଶ୍ରମରେ ଯେତିକି ଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଶ୍ରମ ସହିତ ପାଠକୁ ମିଶାଇଦେବାର କଳାରେ ପୂରାପୂରି ଦକ୍ଷ ନୁହନ୍ତି । ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କପାଇଁ ଏହା ଏକ ନୂଆ ପ୍ରୟୋଗ । ମାତ୍ର ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ସମତୌଲଭାବ ବଢ଼ି ଚାଲିଛି ଏବଂ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଶକ୍ତି ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସାଧାରଣ ଶିକ୍ଷା ପାଇବା ଲୋକେ ଶରୀର-ଶ୍ରମରୁ ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଜନ କରିବେ, ତାହା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଶିଖାଇବାର ଉପାୟ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖାଯିବ ।

ସ୍ୱଦେଶୀ

ସ୍ୱଦେଶୀ ଆଶ୍ରମର ସାର୍ବଭୌମ ଧର୍ମ ହିସାବରେ ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟର ପଡ଼ୋଶୀ ପ୍ରତି ଯେଉଁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ରହିଛି, ତାହା ହିଁ ତାହାର ପ୍ରଥମ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଏଥିରେ ବିଦେଶୀପ୍ରତି ଦ୍ୱେଷ ନାହିଁ କିମ୍ବା ସ୍ୱଦେଶୀପ୍ରତି ପକ୍ଷପାତ ନାହିଁ । ଶରୀରଧାରୀର ସେବା କରିବା ଶକ୍ତିର ଗୋଟାଏ ସୀମା ଅଛି । ତା’ ପକ୍ଷରେ ପ୍ରତିବେଶୀ ପ୍ରତି ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟପାଳନ କରିବା ମଧ୍ୟ କଷ୍ଟକର ହୋଇ ପଡ଼େ । ସମସ୍ତେ ଯଦି ନିଜ ନିଜ ପ୍ରତିବେଶୀ ପ୍ରତି ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଠିକ୍ ଭାବରେ ପାଳନ କରି ପାରିବେ, ତେବେ ଏ ଦୁନିଆରେ ସାହାଯ୍ୟ ନ ପାଇବାହେତୁ କେହି କଷ୍ଟ ପାଇବେ ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ମଣିଷ ପଡ଼ୋଶୀର ସେବା କରିବାଦ୍ୱାରା ଜଗତର ସେବା କରେ ବୋଲି ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଇ ପାରେ । ବାସ୍ତବରେ ଏହି ସ୍ୱଦେଶୀରେ ଆପଣା-ପର-ଭେଦ ମୂଳରୁ ନାହିଁ । ପଡ଼ୋଶୀପ୍ରତି ନିଜର ଧର୍ମ ପାଳନ କରିବାର ଅର୍ଥ ହେଲା ଜଗତପ୍ରତି ଧର୍ମ ପାଳନ । ଆଉ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉପାୟରେ ଜଗତର ସେବା କରିବା ଆଦୌ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଯେ ସାରା ଜଗତକୁ ନିଜର କୁଟୁମ୍ବ ମନେକରେ, ତାହାଠାରେ ନିଜ ସ୍ଥାନରେ ରହିସୁଦ୍ଧା ସମସ୍ତଙ୍କର ସେବା କରିବାର ଶକ୍ତି ଥିବା ଦରକାର । ଏହା ତ ପଡ଼ୋଶୀର ସେବା ଜରିଆରେ ହିଁ ହୋଇପାରିବ । ଟଲଷ୍ଟୟ ତ ଆହୁରି ପାହାଚେ ଆଗେଇ ଯାଇ କହୁଛନ୍ତି ଯେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମେ ଏକ ଅପରର କାନ୍ଧ ଉପରେ ଚଢ଼ି ବସିଛୁଁ । ଆମେ ଯଦି ଅନ୍ୟର କାନ୍ଧରୁ ଓହ୍ଲାଇଯିବୁଁ, ତେବେ ତାହା ହିଁ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ । ତାଙ୍କର ଏ ଉକ୍ତି ସେହି ଏକା କଥାକୁ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରେ ପ୍ରତିପାଦନ କରୁଛି । ନିଜ ସେବା ନ କରି କେହି ଅନ୍ୟର ସେବା କରିପାରେ ନାହିଁ । ପୁଣି ଅନ୍ୟର ସେବା ନ କରି ଯେ ନିଜ ସେବା କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କୌଣସି କାମ ଆରମ୍ଭ କରିଦିଏ, ସେ ନିଜର ଓ ସଂସାରର କ୍ଷତି କରେ । ଏହାର କାରଣ ସ୍ପଷ୍ଟ ଅଛି । ଆମେ ସବୁ ପ୍ରାଣୀ ଗୋଟିଏ ଅପର ସହିତ ଏତେ ବେଶି ଜଡ଼ିତ ହୋଇ ରହିଛୁଁ ଯେ ଜଣେ ଯାହା କରିବ, ତାହାର ଭଲ ବା ମନ୍ଦ ପ୍ରଭାବ ସାରା ପୃଥିବୀ ଉପରେ ନିଶ୍ଚୟ ପଡ଼ିବ । ଆମ ଦୃଷ୍ଟି ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ-ଥିବାରୁ ତାହା ଆମେ ଦେଖିପାରୁ ନ ଥିଲେହେଁ ଏବଂ ଜଣେ ଲୋକର କାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରଭାବ ଏ ସଂସାର ସାଗର ଉପରେ ଯେତିକି ପଡ଼େ ତାହା ଅତି ନଗଣ୍ୟ ହୋଇଥିଲେହେଁ ପ୍ରଭାବ ନିଶ୍ଚୟ ପଡ଼େ । ନିଜର ଦାୟିତ୍ୱ ବୁଝିବାପାଇଁ ଆମର ଏତିକି ଜ୍ଞାନ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବା ଦରକାର ।

ସେଥିପାଇଁ ଶୁଦ୍ଧ ସ୍ୱଦେଶୀ ଧର୍ମ ବିଦେଶୀର ବିରୋଧୀ ନୁହେଁ । ତଥାପି ସ୍ୱଦେଶୀ ସର୍ବଦେଶୀ ନୁହେଁ ଏବଂ ଏଇଥିପାଇଁ ନୁହେଁ ଯେ ତାହା ସମ୍ଭବପର ନୁହେଁ । ‘ସମସ୍ତଙ୍କର’ କରିବାପାଇଁ ବାହାରିଲାବେଳକୁ ତାହା ତ ହେବ ନାହିଁ, ଏଣେ ‘ନିଜର’ ମଧ୍ୟ କିଛି ହୁଏ ନାହିଁ । ନିଜ ସେବା କରିବାରେ ଲାଗିଲେ, ସମସ୍ତଙ୍କର ସେବା ହୋଇଯାଏ । ସମସ୍ତଙ୍କର ସେବା କରିବାର ଏହା ହିଁ ଏକମାତ୍ର ଉପାୟ । ‘ମୋ ପାଇଁ ସମସ୍ତେ ସମାନ’ ଏ କଥାଟା

ସେହି ଏକା କହିବାକୁ ଅଧିକାରୀ, ଯେ ପଡ଼ୋଶୀପ୍ରତି ନିଜର ଧର୍ମ ପାଳନ କରିଥାଏ । 'ମୋ ପାଇଁ ସମସ୍ତେ ସମାନ' କହି ଯେ ପଡ଼ୋଶୀକୁ ଅବଜ୍ଞା କରେ, ସେ ନିଜ ସଙ୍ଗକରେ ମାତେ, ସେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ, ସେ ଅନ୍ୟ ପ୍ରତି ସହାନୁଭୂତି ଶୂନ୍ୟ ଏବଂ ସେ ନିଜ ପାଇଁ ବଞ୍ଚେ ।

ଅନେକ ସାଧୁପୁରୁଷ ନିଜ ନିଜ ସ୍ଥାନ ଛାଡ଼ି ପୃଥିବୀ ସାରା ବୁଲି ବୁଲି ବିଦେଶୀ-ମାନଙ୍କର ସେବା କରୁଥିବା ଆମେ ଦେଖୁ । ସେମାନେ ଯେ ଏଦ୍ୱାରା କିଛି ଖରାପ କରୁଛନ୍ତି ବା ସ୍ୱଦେଶୀ ଧର୍ମର ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଘଟାଉଛନ୍ତି, ତାହା ନୁହେଁ । ସେମାନଙ୍କର ଶକ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ହାତରେ ଅଧିକ ସେବା କରାଇନେଉଛି । କୌଣସି କୌଣସି ମଣିଷପାଇଁ ତାହାର ପାଖରେ ରହୁଥିବା ଲୋକ ହିଁ ତା'ର ପଡ଼ୋଶୀ । ପୁଣି ଆଉ କାହାର କାହାର ପାଇଁ ନିଜର ଗାଁଟି ପଡ଼ୋଶୀ ହୋଇଯାଏ । ତୃତୀୟ ଲୋକର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଦଶଟି ଗାଆଁ ପଡ଼ୋଶୀ ହୋଇ ଯାଇ ପାରନ୍ତି । ଏହିରୂପେ ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜ ଶକ୍ତି ଅନୁସାରେ କାମ କରିବେ । ସାଧାରଣ ମନୁଷ୍ୟର ଶକ୍ତି ମଧ୍ୟ ସାଧାରଣ ସ୍ତରର ହୋଇଥାଏ । ଯାହା ପାଇଁ ଯେପରି ଖଟିବ, ତଦନୁସାରେ ପଡ଼ୋଶୀ ଧର୍ମର ବ୍ୟାଖ୍ୟା ହେବା ଉଚିତ । ଏହି ବ୍ୟାଖ୍ୟାର ଭାବାର୍ଥରେ ଏସବୁ ବିଷୟ ଅନ୍ତର୍ଗତ ହୋଇପାରିବ, ଯାହା ତା'ର ଶବ୍ଦାର୍ଥର ବିପରୀତ ନ ହେବ । ସାଧାରଣ ଲୋକ ସ୍ୱଦେଶୀ ବ୍ରତ ପାଳନ କରି କାହାର ସେବା କରୁଛି ବୋଲି ମନେକରେ ନାହିଁ । ନିଜର ସୁବିଧା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ହିଁ ସେ ନିଜ ପଡ଼ୋଶୀ ସହିତ ବେପାର କରେ । ତାହର ଏ ଧାରଣା ଠିକ୍ । କିନ୍ତୁ ସୁବିଧାରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ସମୟରେ ଅସୁବିଧା ଦେଖାଦିଏ । ଯେ ସ୍ୱଦେଶୀକୁ ନିଜର ଧର୍ମ ମଣେ, ସେ ଅସୁବିଧାରେ ପଡ଼ିଲେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଧର୍ମ ପାଳନ କରିବ । ଆଜିକାଲି ଅନେକ ଲୋକଙ୍କର ନିଜ ଦେଶରେ ତିଆରି ଜିନିଷ ସନ୍ତୋଷ ଦିଏ ନାହିଁ । ନାନାପ୍ରକାରର ପ୍ରଲୋଭନରେ ପଡ଼ି ବହୁତ ଲୋକ ବିଦେଶୀ ଜିନିଷ କିଣିବାକୁ ସୁବିଧାଜନକ ମଣନ୍ତି । ସେ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସ୍ୱଦେଶୀ ଯେ କେବଳ ସୁବିଧା ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ଗୋଟାଏ ଧର୍ମ, ଏ କଥା ବୁଝାଇ ଦେବାକୁ ପଡ଼େ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାରତର ଅବସ୍ଥା ସେହିପରି ହୋଇଛି । ସେଇଥିପାଇଁ ଏଠାରେ ସ୍ୱଦେଶୀ-ଧର୍ମକୁ ବୁଝିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ଦେଖାଦେଇଛି । ସ୍ୱଦେଶୀର ହିଂସାତ୍ମକ ଅର୍ଥ, ଅର୍ଥାତ୍ ଅନ୍ୟ ଦେଶର ଲୋକଙ୍କୁ ଦ୍ୱେଷ କରିବା ହିଁ ସ୍ୱଦେଶୀ ବୋଲି ଯେ ଅର୍ଥ କରାଯାଏ, ତାହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପରିତ୍ୟାଜ୍ୟ ଅଟେ । କାହାର ମନ୍ଦ ପାଞ୍ଚିବା ବା ମନ୍ଦ କରିବା ଧର୍ମ ହୋଇ ନ ପାରେ ।

ଏହି ସ୍ୱଦେଶୀ ଧର୍ମ ପାଳନ କରିବା ଆଶ୍ରମ ବ୍ରତଗୁଡ଼ିକମଧ୍ୟରୁ ଅନ୍ୟତମ ଅଟେ । ମୋ ମତରେ ଏହି ସ୍ୱଦେଶୀର ସାକାର ରୂପ ହେଉଛି ଖଦୀ । କାରଣ ଏହି ଖଦୀକୁ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ଭାରତବର୍ଷ ଘୋର ପାପ କରିଛି, ନିଜର ସ୍ୱାଭାବିକ ଧର୍ମକୁ ଛାଡ଼ି ଦେଇଛି । ଖଦୀର ଆବଶ୍ୟକତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅନ୍ୟତ୍ର ବହୁତ ଲେଖା ସରିଛି । ଆଶ୍ରମ ସହିତ ଖଦୀର କିପରି ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପିତ ହେଲା କେବଳ ସେତିକି କହି ଦେବାପାଇଁ ଏଠାରେ ଖଦୀର ଉଲ୍ଲେଖ କଲି । ଏଥିରେ ଖଦୀ କାମ ଆରମ୍ଭ ହେବାର ଇତିହାସ ଆସି ଯାଉଛି ।

୧୯୦୮ ମସିହାରେ ମୋ ମନକୁ ଏ ଖଦୀ-ଧର୍ମ ଓ ଚରଖା-ଧର୍ମ କଥା ଆସିଲା । ସେତେବେଳେ ଅରଟ କପଡ଼ା କାରଖାନା, ସେ ବିଷୟରେ ମୋର କୌଣସି ଧାରଣା ନ ଥିଲା । ଅରଟ ଓ ତନ୍ତ ମଧ୍ୟରେ କି ପ୍ରଭେଦ, ତାହା ମଧ୍ୟ ମୋତେ ଜଣା ନ ଥିଲା । ଭାରତବର୍ଷର ଗାଁ । ଗଣ୍ଡା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୋର ବହୁତ କମ୍ ଜ୍ଞାନ ଥିଲା । ତଥାପି ମୁଁ ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ଦେଖି ପାରୁଥିଲି ଯେ ଭାରତବର୍ଷ କାଙ୍ଗାଳ ହୋଇଯିବାର ପ୍ରଧାନ କାରଣ ହେଉଛି ଅରଟ ଲୋପ ପାଇବା । ଭାରତବର୍ଷକୁ ଫେରିଲେ ମୁଁ ଅରଟର ପ୍ରଚାର କରିବ ବୋଲି ମନେ ମନେ ଗଣ୍ଠି କରି ରଖିଥିଲି ।

୧୯୧୫ରେ ସ୍ୱଦେଶକୁ ଫେରିବାବେଳକୁ ଏ ବିଚାର ମୋ ମନ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥିର ରହିଥିଲା । ଆଶ୍ରମ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେଲା ଦିନଠାରୁ ସ୍ୱଦେଶୀ ବ୍ରତ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ସୂତା କପଡ଼ା କାଟନି, ସେ କଥା ଆମେ କେହି ଜାଣି ନ ଥିଲୁଁ । ସେଥିପାଇଁ ଆଶ୍ରମରେ ହାତତନ୍ତ ପକାଇ ଆମେ ସନ୍ତୋଷ ଲାଭ କଲୁଁ । ଖତଲାଲ୍‌ଙ୍କର ମୋହ ସମସ୍ତଙ୍କ ମନରୁ ଯାଇ ନ ଥିଲା । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କର ଶାଢ଼ୀ ବୁଣା ହେବା ଭଳି ସ୍ୱଦେଶୀ ସୂତା ମିଳୁ ନ ଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ଅଳ୍ପ କିଛିଦିନ ପାଇଁ ଆମେ ବିଦେଶୀ ସୂତାରେ ଲୁଗା ବୁଣୁଥିଲୁଁ । ପୁଣି ଦେଶୀ ମିଲ୍‌ର ସରୁ ସୂତା ଆଣି ବିଦେଶୀ ସୂତାକୁ ବିଦାୟ କଲୁଁ ।

ଆଶ୍ରମରେ ହାତତନ୍ତ ବସେଇବାରେ ମଧ୍ୟ ବହୁତ ଅସୁବିଧା ଭୋଗିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଆମ ମଧ୍ୟରୁ କେହି ଲୁଗାବୁଣା ଜାଣି ନ ଥିଲେ । ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ କହି ବୋଲି ତନ୍ତ ଯୋଗାଡ଼ କଲୁଁ ଏବଂ ଲୁଗାବୁଣା ଶିଖାଇବା ପାଇଁ ତନ୍ତୀ ଖୋଜା ଚାଲିଲା । ଶିଖିବାର ଭାର ପଡ଼ିଲା ମଗନଲାଲ ଉପରେ ।

ଏଣେ ଆଶ୍ରମରେ ପ୍ରୟୋଗ ଚଳାଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୁଁ ସମଗ୍ର ଦେଶରେ ସ୍ୱଦେଶୀ ସପକ୍ଷରେ ପ୍ରଚାର ଚଳାଇଲି । ମାତ୍ର ସୂତାକଟା ନ ଚାଲିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟାପାରଟା ବିନା ବଳରେ ଚିଅ ବିଭାଗର ପରି ବୋଧ ହେଉଥାଏ । ଶେଷରେ ଅରଟ ମିଳିଲା । କଟାଳୀ ମଧ୍ୟ ମିଳିଲେ ଏବଂ ଆଶ୍ରମରେ ଅରଟ ଚାଲିଲା । ଏ କଥା 'ସତ୍ୟର ପ୍ରୟୋଗ' ବହିରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଛି । *

ଅରଟ ମିଳିବା ମାତ୍ରକେ ସବୁ ଅଡୁଆ ତୁଟିଗଲା ବୋଲି ଯେପରି କେହି ନ ଭାବନ୍ତୁ । ବରଂ ସେ ସବୁ ଅଡୁଆ ସମ୍ପର୍କରେ ଆମର ଠିକଣଣି ଜ୍ଞାନ ଜନ୍ମିଲା । ଫଳରେ ଯେଉଁ ଅସୁବିଧା ସବୁ ଲୁଚି ରହିଥିଲା, ସେ ସବୁ ଆମ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆସିଲା ଅର୍ଥାତ୍ ଅସୁବିଧା ବଢ଼ିଲା ।

ଦେଶରେ ବୁଲିଲାବେଳେ ମୁଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲି ଯେ ଅରଟ କଥା କହିଦେବା ମାତ୍ରେ ଲୋକେ ତାକୁ ଆଦର କରିନେବେ, ତାହା ନୁହେଁ । ସେଥିରୁ ଯେ ପଇସା ରୋଜଗାର

---

* "ଆତ୍ମକଥା" ବା "ସତ୍ୟର ପ୍ରୟୋଗ"—ଲେଖକ ମୋ. କ. ଗାନ୍ଧୀ
ପ୍ରକାଶକ—ଗାନ୍ଧୀସ୍ମାରକ ନିଧି (ଉତ୍କଳ)

ଅତି ଅଳ୍ପ ହେବ, ସେ କଥା ତ ଜଣା ଥିଲା, ମାତ୍ର ଠିକ୍ କେତେ କମ୍ ରୋଜଗାର ହେବ, ତାହା ଜଣା ନ ଥିଲା । ପୁଣି ସେ ଅରଟରୁ ଏକା ନମ୍ବରର ସମାନ ଓ ସରୁ ସୂତା ବାହାରିଲା ନାହିଁ । ଅନେକ ଭଉଣୀ ତ ସରୁମୋଟା ଅସମାନ ସୂତା କାଟିବେ । ସେ ସୂତା ପୁଣି ଭଲରୂପେ ପାକଲା ନ ଥିଲା । ଯେକୌଣସି ତୂଳାରେ ତ ସୂତା କାଟି ହୁଏ ନାହିଁ । ତୂଳାକୁ ଭିଣି ବଲଣା କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ପୁଣି ତୂଳାର ପ୍ରକାର ଉପରେ ଭିଣିବା ନିର୍ଭର କରେ । ଯେମିତି ଇଚ୍ଛା ସେମିତି ଅରଟରେ ମଧ୍ୟ କାମ ଚଳିବ ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ଅରଟର ପୁନରୁଦ୍ଧାର (ଉଦ୍ଧାର) ହେବା ଦରକାର । ଅର୍ଥାତ୍ ଏକ ବିରାଟ ଯୋଜନା ତିଆରି କରିବା ଦରକାର ହେଲା । ଖାଲି ଟଙ୍କା ପଇସାରେ ଏ କାମ ହେବ ନାହିଁ । ଜଣେ ବା ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ମଧ୍ୟ ଏ କାମ ତୁଲାଇଦେବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଶହ ଶହ ସେବକ ମିଳିଲେ ଯାଇ ଏ କାମ ହେବ । ସେବକ ମଧ୍ୟ ସାଧାରଣ ଶ୍ରେଣୀର ହେଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ସେ ନୂଆ ଶାସ୍ତ୍ର ଶିଖିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିବ, ଅଳ୍ପ ପଇସାରେ ଖୁସିରେ ଚଳିବ ପୁଣି ଗାଁ ଜୀବନ କଟାଇବ । ପୁଣି ଗାଁ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଆଳସ୍ୟ, ନିରାଶା ଓ ଅବିଶ୍ୱାସ ଘୋଟି ଯାଇଛି, ତାହା ଦୂର ନ ହେଲେ ଅରଟ ବା ଚରଖା ଚାଲି ପାରିବ ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ଅରଟକୁ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ କରାଇବାପାଇଁ ସେବକ-ସେବିକା ଉଭୟଙ୍କର ପୂରା ଶକ୍ତି ଖଟାଇବା ଦରକାର । ପୁଣି ତାହା ସାଙ୍ଗକୁ ଅଟଳ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଅତୁଟ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ନ ରହିଲେ ଅରଟ ଚାଲିପାରିବ ନାହିଁ ।

ପ୍ରଥମେ ଏକା ମୁଁ ଏହି ବିଶ୍ୱାସର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇଥିଲି । ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ଛଡ଼ା ମୋ ପାଖରେ ଆଉ କୌଣସି ସମ୍ପଦ ନ ଥିଲା । ମୁଁ ଦେଖିଛି ଯେ ଯେଉଁଠି ବିଶ୍ୱାସ ଥାଏ ସେଠାକୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉପକରଣ ଆପେ ଆପେ ଆସିଯାଏ । ବିଶ୍ୱାସ ଅନୁସାରେ ହିଁ ବୁଦ୍ଧି ଦେଖାଯାଏ । ପରିଶ୍ରମ ମଧ୍ୟ ଆସେ । ଏ ସବୁ ପରୀକ୍ଷା ବା ପ୍ରୟୋଗ ଯେ ଆଶ୍ରମରେ ଓ ଆଶ୍ରମଦ୍ୱାରା ହେବ, ଏହା ତ ଜଣାଶୁଣା କଥା ଥିଲା । ଆଶ୍ରମର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ତ ଏଇଥିପାଇଁ । ମୁଁ ଦେଖିଲି ଯେ ଏହି ଅରଟ ହିଁ ଆଶ୍ରମର ମୁଖ୍ୟ ଧନ୍ଦା ହୋଇପାରିବ । ଚରଖା-ଶାସ୍ତ୍ର ରଚନା କରିବାପାଇଁ ଆଉ ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନ ଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ପରିଶେଷରେ ସୂତାକଟା ମହାଯଜ୍ଞ-ରୂପେ ସ୍ୱୀକୃତ ହେଲା । ଯେ ଆଶ୍ରମକୁ ଆସୁଥିଲେ ତାଙ୍କୁ ସୂତାକଟା ଶିଖି ଏ ଯଜ୍ଞ କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା ।

କିନ୍ତୁ ଯଜ୍ଞର ଅର୍ଥ ହେଲା କାମ କରିବାରେ କୁଶଳତା ଅର୍ଜନ କରିବା, ଯେନ କେନ ପ୍ରକାରେ କାମ କରି ଦେବାଟା ଯଜ୍ଞ ନୁହେଁ । ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରଥମେ ଅତିକମ୍‌ରେ ଅଧଘଣ୍ଟାଏ ସୂତା କାଟିବା ସ୍ଥିର ହେଲା । କିନ୍ତୁ ଅରଟ ଖରାପ ହୋଇଗଲେ ଅଧଘଣ୍ଟାରେ ଯେ ମାତ୍ର ତିନି ଘେରା ସୁଦ୍ଧା ସୂତା କଟାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ, ଏ କଥାଟା ଅତି ଅଳ୍ପ ସମୟ ପରେ ଆମେ ଜାଣିଗଲୁଁ । ସେଥିପାଇଁ ଅଧଘଣ୍ଟାକୁ ଅତି କମ୍‌ରେ ୧୬୦ ଘେରା କାଟିବା ଦରକାର ବୋଲି ଆମେ ସ୍ଥିର କଲୁଁ । ଘେରାକ ଚାରିଫୁଟ । କିନ୍ତୁ ସୂତା ଯଦି ସରୁମୋଟ ହେବ,

ତେବେ କି କାମରେ ଆସିବ ? ସେଥିପାଇଁ ସୂତାର ସମାନତା ଓ ପାକଲ ଉପରେ ଜୋର ଦିଆଗଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ତ ଏତେଦୂର ଗଲାଣି ଯେ କୋଡ଼ିଏ ନମ୍ବରରୁ କମ୍ ନମ୍ବର ସୂତା ହେଲେ ତାହା ଆଉ ଯଜ୍ଞରେ ଗଣା ହେଉନାହିଁ ।

କିନ୍ତୁ ଭଲ ସୂତାକୁ ମଧ୍ୟ କାମରେ ଲଗେଇବ କିଏ ସେ ? ମୁଁ ତ ଆରମ୍ଭରୁ ବୁଝିଥିଲି ଯେ ଯେଉଁମାନେ ଯଜ୍ଞ ସ୍ୱରୂପ ଏ ସୂତା କାଟୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ସେ ସୂତାକୁ ନିଜ କାମରେ ଲଗାଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏ କଥାଟି ମୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବୁଝାଇପାରିଲି ନାହିଁ । ସୂତା କାଟିବାର ମୂଲ୍ ଦେଇକରି ସୂତା କିଣି ନେଲେ କ୍ଷତି କଅଣ ? ଏହା କଲେ ସୂତା ଖୁବ୍ ଭଲ ହେବ ଭାବି ସେହି ଲୋଭରେ ମୁଁ ମୋ ମନକୁ ବୁଝେଇ ଦେଲି ଯେ ସୂତାକଟାର ମୂଲ୍ ଦେଇ ନିଜ ହାତକଟା ସୂତା ଯଦି ନିଜେ କିଣିନେବ, ତେବେ ତାହା ମଧ୍ୟ ଯଜ୍ଞ ହେବ । ଏ କଥା ଲେଖିବା ବେଳକୁ ମଧ୍ୟ ସେ ଦୋଷ ପୂରା ଦୂର ହୋଇନାହିଁ । ଆରମ୍ଭରୁ ଯେଉଁ ଦୋଷ ଦୂର ନ ହୁଏ, ସେ ଦୋଷ ଏକାଥରେ ବସା ବାନ୍ଧି ରହେ । ପୁଣି ଯେଉଁ ରୋଗ ବସା ବାନ୍ଧି ରହେ, ତାକୁ ଦୂର କରିବା ଯେପରି କଠିନ, ଏ ଦୋଷକୁ ହଟେଇବା ମଧ୍ୟ ସେହିପରି କଠିନ ।

ଏହି ଯଜ୍ଞର ଫଳସ୍ୱରୂପ ସୂତାକଟା କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରାୟ ସମଗ୍ର ଭାରତବର୍ଷରେ ପ୍ରସରି ଗଲା ବୋଲି କହିହେବ । କିନ୍ତୁ ତାହା ଗାଁଏ ଗାଁଏ ପଶି ଯାଉଛି ବୋଲି କହିହେବ ନାହିଁ । ଅରଟ ପ୍ରତି ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା, କିନ୍ତୁ ସେ ବିଷୟରେ କୌଣସି ଧାରଣା ନ ଥିଲା । ଭୁଲ କରି କରି ଝୁଣ୍ଟି ଝୁଣ୍ଟି ଟିକିଏ ଟିକିଏ ଜ୍ଞାନ ହେଲା । ସାଥୀ ମିଳିଲେ, କିନ୍ତୁ ଏ ମହାନ୍ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଯଥେଷ୍ଟ ହେଲା ବୋଲି କହିହେବ ନାହିଁ । ଶହ ଶହ ସେବକ ତିଆରି ହେଲେ । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଟଳ ବିଶ୍ୱାସ ବା ଜ୍ଞାନ ଅଛି ବୋଲି କହି ହେବନାହିଁ । ମୂଳ କାମ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଞ୍ଚା ରହିଥିବା ସ୍ଥଳେ ପୂରା ଫଳ ଆଶା କରାଯାଇ ନ ପାରେ ।

କିନ୍ତୁ ମୋ ବିଚାରରେ ଏଥିରେ କାହାର ଦୋଷ ନାହିଁ । କାମଟି ନୂଆ, ପୁଣି ମହାସାଗର ପରି ବିଶାଳ, ସେଥିରେ ଅସୁବିଧା ଅପାର । ସେଥିପାଇଁ ଯେତିକି କାର୍ଯ୍ୟ ହେଲା, ସେଥିରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବା କଥା ତ ନୁହେଁ, ତଥାପି ବିଶ୍ୱାସ ବଜାୟ ରଖିବା ପାଇଁ ତାହା ଯଥେଷ୍ଟ । ଦିନେ ଏ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଫଲ୍ୟମଣ୍ଡିତ ହେବ ବୋଲି ଆଶା କରାଯାଇ ପାରେ । ଏତେ ଜ୍ଞାନ ମିଳି ସାରିଲାଣି ଓ ଏତେ ଶ୍ରଦ୍ଧାଳୁ ସେବକ ସେବିକା ସୃଷ୍ଟି ହେଲେଣି ଯେ ଏ କାମ ଆଉ ଲୋପ ପାଇ ପାରିବନାହିଁ ।

ଏହି ଗୋଟିଏ କାମ ସାଙ୍ଗକୁ ଆଉ ଅନେକ ସାନ ସାନ କାମ ଆଶ୍ରମରେ ଓ ସମଗ୍ର ଦେଶରେ ଏତେ ସଂଖ୍ୟାରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ଯାଇଛି ଯେ ସେ ସବୁର ଇତିହାସ ଲେଖି ବସିଲେ ଏ ଇତିହାସ ଖଣ୍ଡିକ ଲେଖିବାର ଯେଉଁ ପ୍ରୟାସ କରିଛି, ତାହାର ସୀମା ଟପି ଯିବ । ଆଶ୍ରମର ଇତିହାସ ଦେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାହାର ସବୁ ବିଭାଗର ଇତିହାସ

ଦେବା କଥା ମୁଁ ଭାବନାହିଁ । କେବଳ ଏଠାରେ ସଂକ୍ଷେପରେ କହିଦେବି ଯେ ଏହି ଅରଟ କାମ ସଂକ୍ରାନ୍ତରେ କପାଚାଷ ହେଉଛି, ବଢେଇ କାରଖାନା ଚାଲିଛି । ରଙ୍ଗକାମ ହେଉଛି, କପା ଖୁଆଇବା (କପାରୁ ମଞ୍ଜି ବାହାର କରିବା) ଠାରୁ ଲୁଗାବୁଣା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁ ପ୍ରକାରର ଉପକରଣ ତିଆରି ହେଉଛି, ସେଥିରେ ସଂସ୍କାର ବା ଉନ୍ନତି ମଧ୍ୟ ଚାଲିଛି । ଚରଟର ପ୍ରକାରରେ ଉନ୍ନତି କରିବା ଦିଗରେ ଯେଉଁ ପ୍ରଗତି ହୋଇଛି ତାହା ତ ମୋତେ କାର୍ଯ୍ୟ ଭଲ ବୋଧ ହେଉଛି ।

ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା

ସତ୍ୟପ୍ରିୟ ଆଗ୍ରହ ପୋଷଣ କରିବା ପାଇଁ ଓ ସତ୍ୟ ପାଇଁ ମରିବାକୁ ପଡ଼ିଲେ ମରିବାର କଳା ଶିଖିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ଆଶ୍ରମ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଛି, ସେଥିରେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତାକୁ କଳଙ୍କ ମଣିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ତାହା ଦୂର କରିବା ପାଇଁ କୌଣସି ରଚନାତ୍ମକ (ଗଠନମୂଳକ) କାମ ନ କରେ ପୁଣି ସେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ଆଶ୍ରମ ବୋଲେଇବ କିପରି ? ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତାକୁ ପାପ ମଣିବା କଥାଟା ମୁଁ ଓ ମୋ ସାଥୀମାନେ ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରେ ହିଁ ଶିଖି ଯାଇଥିଲୁଁ । ସେଥିପାଇଁ ଏଠାରେ ଆଶ୍ରମ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେବା ମାତ୍ରେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତାକୁ ଲୋପ କରିବା ଆଶ୍ରମର ଗୋଟାଏ ବଡ଼ କାମ ହୋଇଗଲା ।

ଆଶ୍ରମ ସ୍ଥାପିତ ହେବାର ମାସକ ଭିତରେ ଦୁଦାଭାଇ ସପରିବାରେ ଆଶ୍ରମରେ ରହିବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କଲେ । ଏତେ ଚଞ୍ଚଳ ଆଶ୍ରମର ପରୀକ୍ଷା ହୋ'ଇଯିବ ବୋଲି ମୁଁ ଭାବି ନ ଥିଲି । ଶ୍ରୀ ଅମୃତ ଲାଲ ଠକ୍କର ଦୁଦାଭାଇଙ୍କୁ ଆଶ୍ରମରେ ରଖିବା ପାଇଁ ସୁପାରିଶ୍ କରିଥିଲେ । ସେ ଯେଉଁ ପରିବାର ପାଇଁ ସୁପାରିଶ୍ କରିବେ, ତାଙ୍କୁ ତ ମୋର ନିଜର କରିନେବା କଥା । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଆସିବା ସକାଶେ ଚିଠି ଲେଖି ଦେଲି । ଏହି ପରିବାର ଆସିବା ମାତ୍ରେ ଚହଲ ପଡିଗଲା । ପ୍ରଥମେ ମୁଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲି ଯେ ଆଶ୍ରମରେ ରହୁଥିବା ପରିବାରଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକେ କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଛୁଆଁ ଅଛୁଆଁ ବାରୁଥିଲେ । ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ ଏହି ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ସଂକ୍ରାନ୍ତରେ ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରେ ବହୁତ କଷ୍ଟ ସହିଥିଲେ ହେଁ ତାଙ୍କ ମନରେ କିଛି କିଛି ଛୁଆଁ ଛୁଇଁ ଭାବ ଥିଲା । ମଗନଲାଲ ଭଳି ସାହସୀ ବ୍ୟକ୍ତି ସୁଦ୍ଧା ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲି ଯେ ତାହାର ନିଜର ଗଭୀର ଅନ୍ତଃସ୍ଥଳରେ ମଧ୍ୟ ଦୋଷ ରହି ଯାଇଛି । ତାହାର ସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟରେ ତ ଏ ଭେଦଭାବ ଆହୁରି ବେଶୀ ଥିଲା । ଅବସ୍ଥା ଏତେ ଦୂରକୁ ଗଲା ଯେ ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ ଆଶ୍ରମ ଛାଡିବେ କି ଆଶ୍ରମର କଡ଼ା ନିୟମ ମାନି ରହିବେ, ସେ ପ୍ରଶ୍ନ ଆସି ଦେଖାଦେଲା । ତାଙ୍କର ଯେଉଁ ଆତ୍ମୀୟମାନେ ଛୁଆଁ ଛୁଇଁ ମାନନ୍ତି. ସେମାନେ ତାଙ୍କୁ ବୁଝାଇଲେ ଯେ ସ୍ୱାମୀକୁ ଅନୁସରଣ କରୁଥିବା ସ୍ତ୍ରୀର ପାପ ହୁଏ ନାହିଁ । ବରଂ ତାହା ନ କଲେ, ପାପ ଲାଗେ । ଏହି ଧାରଣାଟି ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଭାବିତ କଲା । ଫଳରେ ସେ ଶାନ୍ତ ହୋଇଗଲେ । ସ୍ୱାମୀର ପାପରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଅଂଶୀଦାର ହେବା କୌଣସି ପ୍ରକାରର ଧର୍ମ ବୋଲି ମୁଁ ସ୍ୱୀକାର କରେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୁଁ ମୋ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସହଯୋଗକୁ ସ୍ୱାଗତ କଲି । କାରଣ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ଲୋପ କରିବାକୁ ମୁଁ

ପୁଣ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ମଣୁଥିଲି । କେବଳ ଆଶ୍ରମରେ ରହିବାକୁ ଚାହିଁଲେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା-ନିବାରଣ ଏକ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ସର୍ତ୍ତ ଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ସେ ସର୍ତ୍ତକୁ ପାଳନ କରି ନ ଥିଲେ ମୋ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ବାହାରେ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିଥାନ୍ତା । ମୋ ପାଇଁ ଏହା ନିଶ୍ଚୟ ଦୁଃଖ ଦାୟକ ହୋଇଥାନ୍ତା । ଯେଉଁ ଲୋକ ବହୁ କଷ୍ଟ ମଧ୍ୟ ମୋ ସୁଖଦୁଃଖରେ ମୋ ସଙ୍ଗରେ ଭାଗୀ ହୋଇଥିଲା, ତାହାର ବିଚ୍ଛେଦ ସହିବା ଅତି କଷ୍ଟଦାୟକ । ମାତ୍ର ଧର୍ମପାଳନ ପାଇଁ ଯେଉଁ ସଙ୍କଟ ଆସିବ, ତାକୁ ନିଶ୍ଚୟ ସହିଯିବାର କଥା । ସେଥିପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାବରେ ନୁହେଁ, ପତ୍ନୀଧର୍ମ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ ଯେତେବେଳେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ଛାଡ଼ି ଦେଲେ, ମୋର ତାଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣ କରିବାରେ କୌଣସି କୁଣ୍ଠା ହେଲା ନାହିଁ ।

ମଗନଲାଲର ପରୀକ୍ଷା ତ ମୋଠାରୁ ବଳି କଠିନ ଥିଲା । ସେ ତ ମୁହୂର୍ତ୍ତିକ ମଧ୍ୟରେ ଆଶ୍ରମ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବାପାଇଁ ଠିକ୍ କରିନେଲା । ଜିନିଷପତ୍ର ବନ୍ଧାବନ୍ଧି କରି ସେ ମୋଠାରୁ ଅନୁମତି ନେବାକୁ ଆସିଲା । ମୁଁ କିପରି ଅନୁମତି ଦିଅନ୍ତି ? ମୁଁ ମଗନଲାଲକୁ ସାବଧାନ କରିଦେଲି । ଆଶ୍ରମକୁ ଛିଡ଼ା କରିବାରେ ମୋର ଯେତିକି ହାତ ଥିଲା ତାହାର ମଧ୍ୟ ସେତିକି ଥିଲା । ନିଜେ ଗଢ଼ିଥିବା ଜିନିଷକୁ ନିଜେ କିପରି ଛାଡ଼ିବ । ସେ ଆଶ୍ରମ ଛାଡ଼ିବା ଅର୍ଥ ଆଶ୍ରମ ଧ୍ୱଂସ ହେବା । ସେ ଧ୍ୱଂସ ଚାହୁଁ ନ ଥିଲା । ନିଜେ ଗଢ଼ିଥିବା ଜିନିଷକୁ ଛାଡ଼ିବା ପାଇଁ ମୋଠାରୁ କି ଅନୁମତି ନେବ ? ମାତ୍ର ତାଦ୍ୱାରା ଆଶ୍ରମ ଛାଡ଼ିବା ହୋଇପାରି ନ ଥାନ୍ତା । ଏତିକି କହିଲାରୁ ତାହା ମଗନଲାଲ ପକ୍ଷରେ ଯଥେଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା । ଏ କଥା ଲେଖିବା ବେଳକୁ ମୋର ମନେ ହେଉଛି ଯେ ମେ ବାଂଠ ସଫା କରିଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏ ପନ୍ଥା ଧରିବା ଠିକ୍ ହେବ ବୋଲି ଭାବିଥିବ । ଆଉ ସମସ୍ତଙ୍କର ବିଚ୍ଛେଦ ମୁଁ ସହି ପାରିଥାନ୍ତି, ମାତ୍ର ମଗନଲାଲର ବିଚ୍ଛେଦ ସହିବା ତ ମୋ ପକ୍ଷରେ ଅତି କଠିନ ଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ମଗନଲାଲକୁ ସପରିବାରେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଯିବା ପାଇଁ କହିଲି । ସେଠାକୁ ଯାଇ ଦୁହେଁ ଶାନ୍ତ ହୋଇଯିବେ ଏବଂ ଲୁଗାବୁଣା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅଧିକ ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଜନ କରିବେ । ଏହା ମୋର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା । ଆଶ୍ରମକୁ ଯେଉଁ ସାହାଯ୍ୟକାରୀ ତନ୍ତୀ ଆସିଥିଲେ, ସେ କିଛି କିଛି ଲୁଗାବୁଣା ଶିଖାଇ ଦେବା ପରେ ଆଉ ଆଗକୁ ଶିଖାଇବାକୁ ମନା କରିଦେଲେ । ତାଙ୍କୁ ଅନର୍ଥକ ଭୟ ହେଲା ଯେ ଏମାନଙ୍କୁ ଶିଖାଇ ଦେଲେ ତାଙ୍କ ଧନ୍ଦା ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବ । ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ତ୍ୟାଗରାଜ ଚେଟ୍ଟି ତାଙ୍କ ହାତ ତନ୍ତ କାରଖାନାରେ ମଣିଲାଲ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କୁ ଲୁଗାବୁଣା ଶିଖିବା ପାଇଁ ରଖିଥିଲେ । ମାତ୍ର ମାନ୍ଦ୍ରାଜର କାରିଗରଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଅହମଦାବାଦରୁ ମିଳିଥିବା କାରିଗରଙ୍କ ପରି ବୃଥା ଭୟ ଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ କାରିଗରମାନେ ମନୋଯୋଗ ସହକାରେ ନିଜ ଧନ୍ଦା ଶିଖାଉ ନ ଥିଲେ । ମଗନଲାଲଠାରେ ବଶୀକରଣ ଶକ୍ତି ବେଶୀ ଥିଲା । ତାର ଜ୍ଞାନ ମଧ୍ୟ ବେଶୀ । ସେ ଖାଲି ଦେଖି ଦେଖି କରି ବହୁତ କଥା ଶିଖିଯିବ ବୋଲି ମୁଁ ଭାବିଲି । ଏହାଛଡ଼ା ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତ ସହିତ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରିବା କଥା ମଧ୍ୟ ଥିଲା । ମଗନଲାଲକୁ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ପଠାଇବା ପାଇଁ ତା'ର ଧର୍ମ-ସଙ୍କଟ ବାହାନା ବି ମୋତେ ମିଳିଗଲା । ମଗନଲାଲ ଓ ତାହାର ସ୍ତ୍ରୀ ମୋ ସୂଚନାକୁ ପସନ୍ଦ କଲେ । ସେମାନେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ

ଯାଇ ସେଠାରେ ପ୍ରାୟ ଛଅମାସ ରହିଲେ । ଲୁଗାବୁଣା କଳାକୁ ସେ ଖୁବ୍ ଭଲ ଭାବରେ ଶିଖିଗଲେ । ଏବଂ ଦୁହେଁ ଖୁବ୍ ଗଭୀର ଭାବରେ ଚିନ୍ତା କରି ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ରୂପୀ ମାଳିନ୍ୟକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣମାତ୍ରାରେ ମନରୁ ଦୂର କରି ଦେଲେ । ଦୁହେଁ ନିଜ ଭିତରେ ଥିବା ଦୁର୍ବଳତାକୁ ଦେଖି ପାରିଲେ । ସେମାନେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ ହିଁ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟମାନଙ୍କ ସହିତ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ ମିଶିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ନାନା ପ୍ରକାରେ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ କଲେ । ସେଠା କାମ ସରିଲାରୁ ସେ ଦୁହେଁ ଓ ମଣିଲାଲ ଆଶ୍ରମକୁ ଫେରି ଆସିଲେ ।

ଏହିରୂପେ ଆଶ୍ରମବାସୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ବିଶୃଙ୍ଖଳା ଦେଖା ଦେଇଥିଲା, ତାହା ଶାନ୍ତ ହୋଇଗଲା । ଆଶ୍ରମ ବାହାରେ ମଧ୍ୟ କିଛି ଉଣା ଚହଲ ପଡ଼ି ନ ଥିଲା । ଯେଉଁମାନେ ଆଶ୍ରମକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରଧାନ ସହାୟକ ତ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ସାହାଯ୍ୟ ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ । କୂଅରୁ ପାଣିମୁନ୍ଦାଏ ନ ମିଳିବା ବିପଦ ମଧ୍ୟ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । କିନ୍ତୁ ଆମେ ଏସବୁକୁ ନିର୍ଦ୍ୱନ୍ଦରେ ପାର ହୋଇଗଲୁଁ । ଟଙ୍କାପଇସା ସଂକ୍ରାନ୍ତରେ ନରସୀ ମେହେତାଙ୍କ ହୁଣ୍ଡୀ' ଭଳି ଘଟଣା ଘଟିଲା । ଆଗରୁ ଚିନ୍ତା କରି ନ ଥିବା ସ୍ଥାନରୁ ହଠାତ୍ ତେର ହଜାର ଟଙ୍କା ଆସିଗଲା । ଏହିରୂପେ ଆଶ୍ରମବାସୀ ସବୁ ସଙ୍କଟ ସହିକରି ଦୁଦାଭାଇଙ୍କୁ ଆଶ୍ରମରେ ରହିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ, ସେ ସଙ୍କଟର ସମ୍ମୁଖୀନ ନ ହୋଇ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା । ଏହିରୂପେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ଦୂର କରିବା ବିଷୟରେ ଆଶ୍ରମ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ପରିବାର ସ୍ୱାଧୀନଭାବରେ ଆଶ୍ରମକୁ ଯିବା ଆସିବା କରୁଛନ୍ତି ଓ ରହୁଛନ୍ତି । ଦୁଦାଭାଇଙ୍କ ଝିଅ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ତ ନିଜ ପରିବାରର ଝିଅ ପରି ହୋଇଗଲା ।

ଅସ୍ପୃଶ୍ୟମାନଙ୍କର ତିନୋଟି ଧନ୍ଦା ଆଶ୍ରମରେ ଚାଲିଛି ଏବଂ ସେଥିରେ ଉନ୍ନତି ବା ସଂସ୍କାର ମଧ୍ୟ ହେଉଛି । ଆଶ୍ରମରେ ରହୁଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକକୁ ମେହେନ୍ତରର କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ଏ କାମଟା ଧନ୍ଦାରେ ଗଣା ହୁଏ ନାହିଁ, ବରଂ ଏହା ପ୍ରତ୍ୟେକର ଅବଶ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ମନେ କରାଯାଏ । ସେଥିପାଇଁ ପାଇଖାନା ସଫାଇ କାର୍ଯ୍ୟ ନିଜ ହାତରେ କରାଯାଏ । ଡକ୍ଟର ପୁରକା ପାଇଖାନା ସଫାଇର ଯେଉଁ ପ୍ରଣାଳୀ ଶିଖାଇ ଦେଇଥିଲେ, ସେହି ପ୍ରଣାଳୀରେ ପାଇଖାନା ସଫା ହୁଏ । ପାଇଖାନାର ମଇଳା ଆଶ୍ରମ ଜମିରେ ଅଳ୍ପ ଗଭୀରରେ ପୋତା ହୁଏ । ଏହା ଫଳରେ ଅଳ୍ପ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ତାହା ଖତ ପାଲଟି ଯାଏ । ଡକ୍ଟର ପୁରକାଙ୍କ ମତରେ ବାର ଇଞ୍ଚ ଗଭୀର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭୂମି ଜୀବନ୍ତ ଥାଏ । ତହିଁରେ ଅସୁମାରି ଜୀବାଣୁ ପୂରି ରହିଥାନ୍ତି । ମଇଳା ଜମିକୁ ସଫା କରିବା ହେଲା ତାଙ୍କର କାମ । ପବନ ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟ-କିରଣ ମଧ୍ୟ ସେହି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭେଦ କରେ । ସେଥିପାଇଁ ସେତିକି ଗଭୀରରେ ମଇଳା ପୋତିଲେ ତାହା ଶୀଘ୍ର ମାଟିରେ ମିଶିଯାଏ ।

ପାଇଖାନା ମଧ୍ୟ ଏପରି ତିଆରି ହୋଇଛି ଯେ ସେଥିରୁ ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ବାହାରେ ନାହିଁ କିମ୍ବା ତାହା ସଫା କରିବାକୁ ଟିକିଏ ହେଲେ ଅସୁବିଧା ହୁଏ ନାହିଁ । ପାଇଖାନା ବ୍ୟବହାର

କରି ସାରିବା ଉପରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଳ ଉପରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଶୁଖିଲା (ଗୁଣ୍ଡ) ମାଟି ପକେଇ ଦିଅନ୍ତୁ । ଉପର ଶୁଖିଲା ଦେଖାଯିବା ପାଇଁ ଯେତେ (ଗୁଣ୍ଡ) ମାଟି ପକାଇବା ଦରକାର, ସେତିକି ମାଟି ପକାନ୍ତୁ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଧନ୍ଦାଟି ହେଉଛି ଲୁଗାବୁଣା । ମୋଟା ଖଦୀ ଗୁଜରାଟରେ ତ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ତନ୍ତୀମାନେ ହିଁ ବୁଣନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଧନ୍ଦା ପ୍ରାୟ ଲୋପ ପାଇ ଯାଇଥିଲା ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକେ ମେହେନ୍ତରର କାମରେ ଲାଗିଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ଧନ୍ଦାର ପୁନରୁଦ୍ଧାର ହେଲାଣି ।

ତୃତୀୟ ଧନ୍ଦା ହେଲା ଡମ ବା ମୋଚିଙ୍କ କାମ । ଏ ବିଷୟରେ "ଗୋସେବା" ଅଧ୍ୟାୟରେ ଆଲୋଚିତ ହେବ ।

ଆଶ୍ରମରେ ଉପଜାତିଗୁଡ଼ିକ କେହି ମାନନ୍ତି ନାହିଁ । ଏକ ଅପର ସହିତ (ଏକାଧାଡ଼ିରେ) ବସି ଖାଇବାରେ ଛୁଆଁଛୁଇଁ ବାରଣ ନ ଥାଏ । ସେଥିପାଇଁ ଆଶ୍ରମରେ ସମସ୍ତେ ଏକା ପଙ୍ଗତରେ ଖାଇ ବସନ୍ତି । ଆଶ୍ରମ ବାହାରେ ଏହି ଆଚରଣକୁ ପ୍ରଚାର କରାଯାଏ ନାହିଁ । ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ଲୋପ କରିବା ପାଇଁ ଏହି ପ୍ରଚାରର ଆବଶ୍ୟକତା ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ, ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ଦୂରୀକରଣର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ସର୍ବସାଧାରଣ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଭିତରକୁ ଯିବାକୁ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଯେଉଁ ବାରଣ ରହିଛି, ତାହା ଦୂର କରିବାକୁ ହେବ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ଛୁଇଁଲେ ଛୁଆଁ ହେବା କଥାଟା ଉଠେଇ ଦେବାକୁ ହେବ । ଏହି କାରଣଗୁଡ଼ିକ ଆଇନ୍ କରି ହଟେଇ ଦିଆଯାଇ ପାରେ । (ରୋଟୀବେଟୀ) ଝିଅଦିଆନିଆ ଓ ଖିଆପିଆ ବେଭାରଟା ଅଲଗା ସଂସ୍କାର । ଏଥିରେ ଆଇନ୍ ବା ସମାଜ ଦଖଲ ଦେଇ ପାରିବେ ନାହିଁ ଅର୍ଥାତ୍ କ୍ଷମତା ଜାହିର କରିପାରିବେ ନାହିଁ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆଶ୍ରମବାସୀ ସମସ୍ତଙ୍କ ସହିତ ଖାଦ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିବାରେ ସ୍ୱାଧୀନ ଅଟନ୍ତି, ମାତ୍ର ଏହା କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରଚାର କରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଆଶ୍ରମ ତରଫରୁ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟମାନଙ୍କ ନିମିତ୍ତ ସ୍କୁଲ ଖୋଲିବାପାଇଁ ଓ କୂଅ ଖୋଳାଇବା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଉଦ୍ୟମ ହେଉଛି । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଶ୍ରମର କାମ ହେଲା ଟଙ୍କା ସଂଗ୍ରହ କରିବା । ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆଶ୍ରମର ପ୍ରକୃତ କାର୍ଯ୍ୟ ହେଉଛି ନିଜ ନିଜ ଆଚରଣ ସଂଶୋଧନ କରିବା । ଆଶ୍ରମରେ ଉଚ୍ଚନୀଚଭାବର ଆଦୌ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ ।

ଏ ସବୁ ସତ୍ତ୍ୱେ ଆଶ୍ରମ ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମକୁ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମର ଅଙ୍ଗ ମନେକରେ । ମାତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମର ପ୍ରକୃତ ଅର୍ଥ ପ୍ରଚଳିତ ଅର୍ଥଠାରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଲଗା । ଚାରିବର୍ଣ୍ଣ ଓ ଚାରି ଆଶ୍ରମ କେବଳ ଯେ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମର ବ୍ୟବସ୍ଥା, ତାହା ନୁହେଁ । ମନୁଷ୍ୟ ମାତ୍ରକେ ଏହା ରହିଛି । ଏହା ଏକ ସର୍ବସାଧାରଣ ନିୟମ । ଏ ନିୟମ ଭଙ୍ଗ କଲେ, ପୃଥିବୀରେ ଅନେକ ବିପଦ ସୃଷ୍ଟି ହେବ । ବର୍ଣ୍ଣପରି ଆଶ୍ରମ ମଧ୍ୟ ଚାରୋଟି । ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ, ଗୃହସ୍ଥ, ବାନପ୍ରସ୍ଥ ଓ ସନ୍ନ୍ୟାସ । ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଆଶ୍ରମର ଅର୍ଥ ହେଲା ବିଦ୍ୟାଭ୍ୟାସ କାଳ । ଏହି ସମୟରେ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ସ୍ତ୍ରୀ ହେଉ ବା ପୁରୁଷ ହେଉ, ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ପାଳନ କରିବ । କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ, ଉପରନ୍ତୁ

ଏହି ସମୟରେ ତାହା ଉପରେ ବିଦ୍ୟାସମ୍ପାଦନ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଭାର ରହିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଅତି କମ୍‌ରେ ପଚିଶବର୍ଷ ବୟସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ଅବସ୍ଥା ରହିବା ଦରକାର ବୋଲି ଧରି ନିଆଯାଇଛି । ତାହାପରେ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ଚାହିଁଲେ ତାହା କରିବେ । ଶତକଡ଼ା ୯୯·୭୫ ତ ତାହା କରିବେ । ମାତ୍ର ଏ ଜୀବନ ପଚାଶ ବର୍ଷ ବୟସରେ ବନ୍ଦ ହେବା ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ଏହି ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଗୃହସ୍ଥ ନିଜର ବିଷୟ-ତୃପ୍ତି କରିବ, ଧନ ଉପାର୍ଜନ କରିବ, କାମଧନ୍ଦା କରିବ, ସନ୍ତାନ ଉତ୍ପାଦନ କରିବ । ଅବଶିଷ୍ଟ ପଚିଶ ବର୍ଷ ପତିପତ୍ନୀ ଅଲଗା ରହି କେବଳ କଲ୍ୟାଣକର କାମ କରିବେ, ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ସେବା କରିବେ, ପରିବାରଠାରୁ ଦୂରରେ ରହି ସମୁଦାୟ ସଂସାରକୁ ନିଜ ପରିବାର ମଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବେ । ଶେଷ ପଚିଶ ବର୍ଷ ଦୁହେଁ ସନ୍ନ୍ୟାସରେ କଟାଇବେ । ଏହି ସମୟରେ ଦୁହେଁ ଅଲଗା ଅଲଗା ରହି ଧାର୍ମିକ ଜୀବନ କଥା ପ୍ରଚାର କରିବେ, ନିଜେ ଆଦର୍ଶ ଜୀବନ ବିତାଇ ଲୋକଙ୍କୁ ଆଦର୍ଶ ଶିକ୍ଷା ଦେବେ ଏବଂ ନିଜେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଦୟା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ଜୀବନ କଟାଇବେ । ବହୁ ଲୋକ ଏହି ରୀତିରେ ଚାଲିଲେ ସମାଜ-ଜୀବନ ଯେ ବହୁତ ଉଚ୍ଚ ସ୍ତରକୁ ଉଠିଯିବ, ଏ କଥାଟା ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣା ଯାଉଛି ।

ଆଶ୍ରମର ଯେଉଁ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଉପରେ କୁହାଗଲା ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଗରେ ମଧ୍ୟ ତାହା ସେହିପରି ରହିବା ଉଚିତ କି ଅନ୍ୟପ୍ରକାର ହେବା ଉଚିତ ସେ ବିଷୟରେ ଅନେକଙ୍କର ଭିନ୍ନମତ ହୋଇପାରେ । ଆଶ୍ରମବ୍ୟବସ୍ଥାର ଆବିଷ୍କାର ହିନ୍ଦୁ-ଧର୍ମ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କେଉଁ ଧର୍ମରେ ଅଛି କି ନାହିଁ, ମୋତେ ଜଣା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ହିନ୍ଦୁ-ଧର୍ମରୁ ତାହା ପ୍ରାୟ ଲୋପ ପାଇବାକୁ ବସିଲାଣି ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ । ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟାଶ୍ରମ ଭଳି କିଛି କଥା ମୂଳରୁ ନାହିଁ । ଅଥଚ ତାହା ହିଁ ଆଶ୍ରମ ଜୀବନର ଆଧାର । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆଶ୍ରମ ମଧ୍ୟରୁ ସନ୍ନ୍ୟାସ ଆଶ୍ରମ ଅବଶ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ମାତ୍ର ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ତ କେବଳ ବେଶଧାରୀ ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି, ଅନେକେ ଜ୍ଞାନହୀନ ଅଟନ୍ତି, ଆଉ ଅନେକେ ବିଦ୍ୟା ଅଧ୍ୟୟନ କରିଥିଲେହେଁ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନୀ ନୁହନ୍ତି, ଧର୍ମାନ୍ଧ ପାଲଟିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ଚରିତ୍ରବାନ୍ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ମଧ୍ୟ ଦେଖା ଯାଆନ୍ତି । ମାତ୍ର ତେଜ ଥିବା ସନ୍ନ୍ୟାସୀ କ୍ୱଚିତ୍ ଦେଖା ଯାଉଛନ୍ତି । ସମ୍ଭବତଃ ଏପରି ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଛପିକରି ରହିଯାଉଛନ୍ତି । ଏ ସନ୍ନ୍ୟାସ ଆଶ୍ରମ ମଧ୍ୟ ଯେ ଲୁପ୍ତ ହୋଇଯାଉଛି, ତାହାର ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ମିଳୁଛି । ଯେଉଁ ସମାଜରେ ପ୍ରୌଢ଼ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ବିଚରଣ କରୁଥିବେ, ସେ ସମାଜରେ ଧର୍ମର, ଅର୍ଥର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଘୋଟି ପାରିବ ନାହିଁ, କିମ୍ବା ସେ ଦେଶ ପରାଧୀନ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ଆଜିର ହିନ୍ଦୁ ସମାଜ ଯେ ଧର୍ମହୀନ, ତେଜହୀନ, ଅର୍ଥହୀନ ଓ ପରାଧୀନ, ଏ ବିଷୟରେ ମୁଁ ଭିନ୍ନମତ ଶୁଣି ନାହିଁ । ମୋ ମତରେ ସନ୍ନ୍ୟାସ ଆଶ୍ରମ ଯଦି ଜୀବିତ ଥାଆନ୍ତା, ତେବେ ଆଖପାଖରେ ଥିବା ଧର୍ମଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ଏ ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନଙ୍କର ପ୍ରଭାବ ନ ପଡ଼ି ରହିପାରି ନ ଥାନ୍ତା । ସନ୍ନ୍ୟାସୀ କେବଳ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମର ହିଁ ନୁହେଁ, ସବୁ ଧର୍ମର ହୋଇଯାଆନ୍ତି ।

ମାତ୍ର ଏ ପ୍ରକାର ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଆଶ୍ରମ ବିନା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇପାରିବେ ନାହିଁ । ବାନପ୍ରସ୍ଥର ତ ନାମଗନ୍ଧ ସୁଦ୍ଧା ନାହିଁ । ବାକି ରହିଲା ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମ । ସେହି ଗୃହସ୍ଥ-ଜୀବନ ମଧ୍ୟ ଆଶ୍ରମ ରୂପେ ନାହିଁ । ତାହା କେବଳ ମନମୁଖୀ କାରବାର କରିବା କ୍ଷେତ୍ର ହୋଇ ରହିଛି । ସେଥିରେ କୌଣସି ସୀମା ବା କଟକଣା ନାହିଁ, ଅନ୍ୟ ଆଶ୍ରମଗୁଡ଼ିକର ତାଲ ବିନା ଗୃହସ୍ଥଜୀବନ ପଶୁଜୀବନ ହୋଇଯାଏ । ଏହି ଜୀବନର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ମଣିଷ ଓ ପଶୁ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଆଣିଦିଏ । ତାହା ନ ରହିଲେ ଗୃହସ୍ଥ ଜୀବନରେ ପଶୁଜୀବନ ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ରହିବ ନାହିଁ ବୋଲି କହିଲେ ମୋ ମତରେ କୌଣସି ଅତିଶୟୋକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ ।

ଏହି ଆଶ୍ରମ ଜୀବନର ପୁନରୁଦ୍ଧାର କରିବାପାଇଁ ଆଶ୍ରମରେ ପ୍ରବଳ ଉଦ୍ୟମ ଚାଲିଛି । ମୋତେ ଏ ଉଦ୍ୟମଟା ଅତି ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ ମନେ ହେଉଛି । ଏ ତ ପିମ୍ପୁଡ଼ିର ଗୁଡ଼ମାଠିଆକୁ ଉଠେଇନେବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ଭଳି । ମାତ୍ର ଏହା ଯେତେ ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ ବୋଧ ହେଉ ପଛକେ ଏହି ଉଦ୍ୟମ ସତ୍ୟନିଷ୍ଠ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଣୋଦିତ ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ଆଶ୍ରମରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ପାଳନ କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ଆଶ୍ରମବାସୀମାନଙ୍କୁ ଶେଷ ନିଃଶ୍ୱାସ ବହୁଥିବା ଯାଏ ତାହା ପାଳନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆଶ୍ରମରେ ଯେତେ ଲୋକ ରହନ୍ତି, ସମସ୍ତେ ଆଶ୍ରମବାସୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗଣା ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ଆଜୀବନ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ପାଳନ କରିବାପାଇଁ ବ୍ରତ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି, କେବଳ ସେହିମାନେ ଆଶ୍ରମବାସୀ । ଏମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବହୁତ କମ୍ । ବାକି ସମସ୍ତେ ହେଉଛନ୍ତି ଆଶ୍ରମ-ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ । ଏ ଉଦ୍ୟମ ଯଦି ସଫଳ ହେବ, ତେବେ ସେଇଥିରୁ ଆଶ୍ରମ-ବ୍ୟବସ୍ଥା ଜନ୍ମଲାଭ କରିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ । ମୋ ବିଚାରରେ ଏହି ଉଦ୍ୟମର କୃତକାର୍ଯ୍ୟତାକୁ ଅନୁମାନ କରିବାପାଇଁ ଆଶ୍ରମର ଷୋଳବର୍ଷ ବୟସ ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ । କେବେ ଏହା ଅନୁମାନ କରି ହେବ, ମୁଁ ତାହା ଜାଣେ ନାହିଁ । ମୁଁ କେବଳ ଏତିକି କହିପାରିବ ଯେ ଷୋଳବର୍ଷର ଉଦ୍ୟମ ପରେ ମୁଁ ଟିକେ ହେଲେ ନୈରାଶ୍ୟ ବୋଧ କରୁନାହିଁ ।

ଆଶ୍ରମ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏପରି ଭାବରେ ବିଗିଡ଼ି ଯାଇଥିବା ସ୍ଥଳେ ବର୍ଣ୍ଣବ୍ୟବସ୍ଥାର ଦଶା ମଧ୍ୟ ଏହିଠାରୁ କିଛି କମ୍ ଖରାପ ହୋଇନାହିଁ । ମୂଳରୁ ଚାରିବର୍ଣ୍ଣ ଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ତ ଅଗଣିତ କିମ୍ବା ଗୋଟିଏ ବର୍ଣ୍ଣ ଅଛି । ବର୍ଣ୍ଣକୁ ଯଦି ଜାତି ସଙ୍ଗେ ସମାନ କରିବା, ତେବେ ଜାତି ତ ଅଗଣିତ ହେଲାଣି । ପୁଣି ଯଦି ଜାତି ସହିତ ବର୍ଣ୍ଣର କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ ବୋଲି କହିବା, ତେବେ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣ ସମାଜରେ ରହିଛି । ତାହା ହେଉଛି ଶୂଦ୍ର ବର୍ଣ୍ଣ । ଏଠାରେ ଶୂଦ୍ରର ଅର୍ଥ ଦୋଷସୂଚକ ନୁହେଁ, ବାସ୍ତବସ୍ଥିତିସୂଚକ । ଯେଉଁ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକେ ଚାକିରି କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ପରାଧୀନ, ଅର୍ଥାତ୍ ଶୂଦ୍ର । ବର୍ତ୍ତମାନ ତ ସମଗ୍ର ଭାରତବର୍ଷ ପରାଧୀନ । ତେଣୁ ସେ ଶୂଦ୍ର । ଚାଷୀ ତା ଜମିର ମାଲିକ ନୁହେଁ । ବେପାରୀ ତାହାର ବେପାରର ମାଲିକ ନୁହେଁ । ଶାସ୍ତ୍ରରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ କ୍ଷତ୍ରିୟଙ୍କର ଯେଉଁ

ଗୁଣ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଛି, ସେ ପ୍ରକାରର ଗୁଣସମ୍ପନ୍ନ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ କ୍ଷତ୍ରିୟ ଭାଗ୍ୟରେ ଥିଲେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁଛି ।

ବର୍ଣ୍ଣ-ବ୍ୟବସ୍ଥା ଆବିଷ୍କୃତ ହେଲାବେଳେ ସେଥିରେ ଉଚ୍ଚନୀଚ-ଭାବନା ନ ଥିଲା ବୋଲି ମୋର ମନେହୁଏ । ଏ ସଂସାରରେ କେହି ଉଚ୍ଚ ନୁହଁନ୍ତି କି କେହି ନୀଚ ନୁହନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ଯେ ନିଜକୁ ଉଚ୍ଚ ମନେ କରୁଛି, ସେ କଦାପି ଉଚ୍ଚ ହୋଇ ନ ପାରେ, ଯେ ନିଜକୁ ନୀଚ ମନେ କରୁଛି, ସେ ତା'ର ଅଜ୍ଞାନତା ଦୋଷରୁ ସେପରି ଭାବୁଛି । ନିଜକୁ ନୀଚ ମନେ କରିବା କଥା ଉଚ୍ଚ ହେବାର ସୁଖ ଭୋଗୁଥିବା ଲୋକେ ତାହାକୁ ଶିଖାଇଛନ୍ତି । ବ୍ରାହ୍ମଣଠାରେ ଜ୍ଞାନ ଥିଲେ ଜ୍ଞାନହୀନ ନିଶ୍ଚୟ ତାଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ କରିବ । ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଏହି ସମ୍ମାନଯୋଗୁଁ ଅହଂକାରୀ ହୋଇଯିବ କିମ୍ବା ନିଜକୁ ଉଚ୍ଚ ମନେ କରିବ, ସେ ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରୁ ଆଉ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହୋଇ ରହିବ ନାହିଁ । ଗୁଣର ପୂଜା ଚିରଦିନ ହେବ । ମାତ୍ର ଗୁଣବାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ଯେଉଁ ଦିନ ନିଜକୁ ଅନ୍ୟଠାରୁ ଉଚ୍ଚ ମନେ କରିବ, ସେହି ଦିନ ତାହାର ସବୁ ଗୁଣ ଅକାରଣ ହୋଇଯିବ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ ଯାହା କିଛି ଗୁଣ ବା ଶକ୍ତି ଅଛି, ସେ ତାହାର ରକ୍ଷକ ମାତ୍ର । ସେହି ଗୁଣ ବା ଶକ୍ତିର ବିନିଯୋଗ ସମାଜ ପାଇଁ ତାହାର କରିବା ଉଚିତ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନିଜ ପାଇଁ ବଞ୍ଚିବାର ଅଧିକାର ନାହିଁ । କେହି ନିଜ ଶକ୍ତି ନିଜ ପାଇଁ ବ୍ୟବହାର କରିପାରିବେ ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜ ଶକ୍ତିକୁ ସମାଜ ପାଇଁ ପୂରା ମାତ୍ରାରେ ବ୍ୟବହାର କରିପାରନ୍ତି ।

ଏହି କଳ୍ପନା ଅନୁସାରେ ବର୍ଣ୍ଣବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥାଉ ବା ନ ହୋଇଥାଉ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଗରେ କେହି ନିଜକୁ ଉଚ୍ଚ ବୋଲି ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରିପାରିବେ ନାହିଁ । ତାହାର ଏ ଦାବୀ ସମାଜ ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ମାନିନେବ ନାହିଁ । ଜୋରଜବରଦସ୍ତି ଦ୍ୱାରା ସେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇ ଦେଇପାରେ, ମାତ୍ର ଦୁନିଆରେ ଯେଉଁ ଜାଗରଣ ଆସିଛି, ସେଥିରେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାର ବହୁ ପରିମାଣରେ ଦେଖା ଦେଇଥିଲେହେଁ ଲୋକମତ ଉଚ୍ଚନୀଚ-ଭେଦ ସହ୍ୟ କରିବାକୁ ଆଜି ଆଉ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହେଁ । ଦିନକୁ ଦିନ ଲୋକେ ଏ ଭେଦକୁ ବେଶୀ ବେଶୀ ଅସ୍ୱୀକାର କରୁଛନ୍ତି । ଆତ୍ମାରୂପେ ସମସ୍ତେ ଯେ ସମାନ, ଏ ଜ୍ଞାନ କ୍ରମେ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇ ଚାଲିଛି । ଆମେ ସମସ୍ତେ ଏକା ଈଶ୍ୱରଙ୍କଦ୍ୱାରା ସୃଷ୍ଟ ହୋଇଛୁଁ, ଏ ଭାବନା ମଧ୍ୟ ଉଚ୍ଚନୀଚ ଭାବକୁ ଲୋପ କରି ଦେଉଛି । ଏହାର ଅର୍ଥ ନୁହେଁ ଯେ ଯେହେତୁ ଉଚ୍ଚନୀଚ ଭେଦ ନାହିଁ ବା ନ ରହିବା ଉଚିତ; ତେଣୁ କରି ଆଜି ସମସ୍ତଙ୍କର ଶକ୍ତି ମଧ୍ୟ ସମାନ ଅଟେ ବା ସମାନ ହେବା ଉଚିତ । ସମସ୍ତଙ୍କର ଶକ୍ତି ଏକାଭଳି ନୁହେଁ, ସମସ୍ତଙ୍କର ସମ୍ପତ୍ତି ସମାନ ନୁହେଁ, ସମସ୍ତଙ୍କର ସମାନ ସୁଯୋଗ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ; ତଥାପି ସମସ୍ତେ ସମାନ ଏବଂ ଏହାହିଁ ଭ୍ରାତୃଭାବ । ଭାଇଭଉଣୀ ଅଲଗା ପ୍ରକୃତି, ଅଲଗା ଶକ୍ତି ଓ ଅଲଗା ବୟସର ହୋଇଥିଲେହେଁ ସମସ୍ତେ ସମାନ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜୀବ ପାଇଁ ଏହାହିଁ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ କଥା ।

ଯଦି ପରମାର୍ଥ ପାଇଁ ଧର୍ମ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହିରୂପେ ବର୍ଣ୍ଣ-ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେବ, ତେବେ ସେଥିରେ ଉଚ୍ଚନୀଚ-ଭାବନାର ଗନ୍ଧବର୍ଣ୍ଣ ରହିବ ନାହିଁ ।

ଏହିପରି ପରସ୍ପରକୁ ସମାନ ମଣୁଥିବା ଚାରୋଟି ବିଭାଗ ବର୍ଣ୍ଣବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଅଛି ଏବଂ ତାହା ଆଜନ୍ମରୁ ଅଛି । କର୍ମଯୋଗୁଁ ତାହା ବଦଳି ଯାଇ ପାରେ, ମାତ୍ର ଯଦି ମନୁଷ୍ୟର ଜନ୍ମ ଏହି ବର୍ଣ୍ଣ-ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଆଧାର ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା, ତେବେ ତାହାର କିଛି ଅର୍ଥ ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ ବୋଲି ମନେ ହେଉଛି ।

ବର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଧର୍ମ-ସଂଗ୍ରହ ଓ ଅର୍ଥ-ସଂଗ୍ରହ ରହିଛି । ସେଥିରେ ଗତଜନ୍ମର ଓ ବାପମାଙ୍କ ପ୍ରଭାବ ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇଛି । ସମସ୍ତେ ଏକା ପ୍ରକାରର ଶକ୍ତି ଓ ଏକା ଆଭିମୁଖ୍ୟ ନେଇ ଜନ୍ମ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଅସଂଖ୍ୟ ସନ୍ତାନସନ୍ତତି ଜନ୍ମଲାଭ କରୁଛନ୍ତି, ସେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଶକ୍ତିକୁ ଜାଣିବା ବାପମାଆଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ବା ସରକାରଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ପିଲା ଉପରେ ତାହାର ପିତାମାତାର, ତାହାର ପାଖପାଖିକ ବାୟୁମଣ୍ଡଳର ଓ ତାହାର ଗତ ଜନ୍ମର ବା ଅତୀତ ସଂସ୍କାରର ପ୍ରଭାବ ନିଶ୍ଚୟ ପଡ଼ିଥିବ ବୋଲି ଧରି ନେଇ ଯଦି ସେ ପିଲାକୁ ତାହାର ବୃତ୍ତି ବା ଜୀବିକା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯିବ, ତେବେ କୌଣସି ଅସୁବିଧା ହେବ ନାହିଁ । ନିରର୍ଥକ ପ୍ରୟୋଗରେ ଯେଉଁ ସମୟ ନଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତା, ତାହା ବଞ୍ଚିଯିବ । ନୀତିନାଶକ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ସୃଷ୍ଟି ହେବ ନାହିଁ । ସମାଜରେ ସନ୍ତୋଷ ରହିବ ଓ ଜୀବିକା ଅର୍ଜନ କରିବାପାଇଁ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ମଧ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହେବ ନାହିଁ ।

ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥା ଗର୍ଭରୁ ହିଁ ଉଚ୍ଚନୀଚ ଭେଦ ଉଠିଯାଉଛି । ଯଦି ମୋଚିଠାରୁ ବଢ଼େଇ ବଡ଼ ଏବଂ ବଢ଼େଇଠାରୁ ଓକିଲ, ଡାକ୍ତର ଅଧିକ ବଡ଼, ତେବେ ନିଜ ଇଚ୍ଛାରେ କେହି ମୋଚି ବା ବଢ଼େଇ ହୋଇ ରହିବେ ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ଓକିଲ ବା ଡାକ୍ତର ହେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବେ ଏବଂ ସେ ପ୍ରକାରର ଚେଷ୍ଟା କରିବାର ଅଧିକାର ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ରହିବା ଉଚିତ ଓ ପ୍ରଶଂସନୀୟ ହେବା ଉଚିତ । ଅର୍ଥାତ୍ ବର୍ଣ୍ଣ-ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଖରାପ ମଣି ତାହାକୁ ଲୋପ କରିବାପାଇଁ ଇଚ୍ଛା ଓ ଉଦ୍ୟମ କରିବା ଉଚିତ ।

ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜର ପୈତୃକ ବୃତ୍ତି ଶିଖିବା ଉଚିତ ବୋଲି କହିଲାବେଳକୁ ଏ କଥା ମଧ୍ୟ ମନକୁ ଆସିଯାଉଛି ଯେ ସବୁ ଧନ୍ଦା ବା ବୃତ୍ତିର ମୂଲ୍ୟ ବା ମଜୁରି ଗୁଜରାଣ ମେଣ୍ଟିବା ଭଳି ହେବା ଉଚିତ । ମାତ୍ର ଯଦି ମୋଚିର ମଜୁରିଠାରୁ ବଢ଼େଇର ମଜୁରି ଅଧିକ ହେବ ଏବଂ ଏ ଦୁହିଙ୍କ ମଜୁରିଠାରୁ ଓକିଲ ବା ଡାକ୍ତରଙ୍କ ମଜୁରି ବହୁତ ବେଶୀ ହେବ, ତେବେ ପୁଣି ସମସ୍ତେ ଓକିଲ ବା ଡାକ୍ତର ହେବାପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିବେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହିପରି ହେଉଛି । ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ବିଦ୍ୱେଷ ବଢ଼ିଛି ଏବଂ ଓକିଲ ବା ଡାକ୍ତରଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଯେତେ ହେବା ଉଚିତ, ତାହାଠାରୁ ତେର ବେଶୀ ହୋଇଯାଇଛି । ସମାଜରେ ମୋଚି, ବଢ଼େଇ ଯେପରି ଦରକାର ଠିକ୍ ସେହିପରି ଓକିଲ, ଡାକ୍ତର ମଧ୍ୟ ଦରକାର ହୋଇପାରନ୍ତି । ଏ ଚାରୋଟି ଧନ୍ଦା କେବଳ ଉଦାହରଣପାଇଁ ଓ ଗୋଟିକର ଅପର ସହିତ ତୁଳନା

କରିବାପାଇଁ ଦିଆଯାଉଛି । କେଉଁ ଧନ୍ଦା ସମାଜପାଇଁ ବେଶୀ ଦରକାର ବା କେଉଁ ଧନ୍ଦା ଆଦୌ ଦରକାର ନାହିଁ, ଏଠାରେ ଏହା ବିଚାର କରିବାର ସ୍ଥାନ ନୁହେଁ ।

କିନ୍ତୁ ବର୍ଣ୍ଣ-ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ମାନିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏ କଥାଟି ମଧ୍ୟ ମାନିବାକୁ ପଡ଼ିବ ଯେ ବିଦ୍‌ବିକ୍ରି କୌଣସି ଧନ୍ଦା ବା ପେଶା ନୁହେଁ ଏବଂ ତାହାକୁ ପଇସା ଉପାର୍ଜନ କାମରେ ଲଗାଇବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ସେଥିପାଇଁ ଓକିଲ ବା ଡାକ୍ତରର କାମକୁ ଯେଉଁ ସୀମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପେଶା ବୋଲି ଧରାଯିବ, ସେହି ସୀମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ପେଶାରୁ ଗୁଜରାଣ ମେଣ୍ଟିବା ଭଳି ମଜୁରି ନେବା ଉଚିତ । ପୂର୍ବକାଳରେ ଏହା ହିଁ ହେଉଥିଲା । ଗାଉଁଲି ବୈଦ୍ୟ ବଢ଼େଇଠାରୁ ଅଧିକ ରୋଜଗାର କରୁ ନ ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ପେଟ ପୋଷିବାକୁ (ମଜୁରି) ମିଳି ଯାଉଥିଲା । ଏହା କହିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି ସବୁ ଧନ୍ଦାର ମୂଲ୍ୟ (ମଜୁରି) ସମାନ ଓ ଗୁଜୁରାଣ ମେଣ୍ଟିବାଭଳି ହେବା ଉଚିତ । ବର୍ଣ୍ଣର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ତାହାର ସଂଖ୍ୟା ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବାରେ ନାହିଁ, ମନୁଷ୍ୟର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବାରେ ହିଁ ତାହାର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ରହିଛି । ବର୍ଣ୍ଣର ସଂଖ୍ୟା ଗୋଟିଏ ହେଉ ବା ଅନେକ ହେଉ, ଶାସ୍ତ୍ରକାର ତ ଚାରୋଟି ବର୍ଣ୍ଣର ଆବଶ୍ୟକତା ବୁଝି ତାହା ହିଁ କହିଛନ୍ତି । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମାନତାର ମାନ୍ୟତା ଦେବା ପରେ ବର୍ଣ୍ଣର ସଂଖ୍ୟା ଚାରି ବୋଲି ମାନନ୍ତୁ ବା ସଂଖ୍ୟାକୁ ପୂରାପୂରି ଉଡ଼ାଇ ଦିଅନ୍ତୁ, ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ବେଶୀ କିଛି ପ୍ରଭେଦ ଘଟିବ ନାହିଁ ।

ଏହି ଅର୍ଥକୁ ଆଖି ଆଗରେ ରଖି ବର୍ଣ୍ଣର ପୁନରୁଦ୍ଧାର କରିବାପାଇଁ ଆଶ୍ରମ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି । ଏହା ସମୁଦ୍ରର ଲହରୀକୁ ଅଟକାଇବା ପରି ହୋଇ ପାରିଥାଏ । ଏହା ମୂଳରେ ଦୁଇଟି କଥା ଅଛି ବୋଲି ମୁଁ କହୁଛି । (୧) ଉଚ୍ଚନୀଚ ଭାବକୁ ଲୋପ କରିବା ଓ (୨) ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଜୀବିକା ଅର୍ଜନ କରିବାର ଅଧିକାର ଦେଇ ସମସ୍ତଙ୍କର ମଜୁରି ସମାନ ରଖିବା । ଏହି ଲକ୍ଷ୍ୟ ପୂରଣ କରିବାରେ ଲୋକେ ଯେତିକି କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେବେ, ସମାଜ ସେତିକି ଲାଭବାନ୍ ହେବ ।

କେହି କହିବେ ଯେ ଏ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ବିଦ୍ୟା ଅର୍ଜନ କରିବାର ଉତ୍ସାହ ଯେ କମିଯିବ ଏ କ୍ଷତିକୁ ମୁଁ କେମିତି ଭୁଲିଯାଉଛି ? ଆଜି ଯେଉଁ କାରଣରୁ ବିଦ୍ୟାର୍ଜନ କରିବାପାଇଁ ଉତ୍ସାହ ଦେଖାଯାଉଛି, ସେହି କାରଣ ତାକୁ କଳଙ୍କିତ କରୁଛି । ତାହା ଯଦି ସେତିକି ପରିମାଣରେ କମିଯିବ, ତେବେ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା କଲ୍ୟାଣ ହିଁ ହେବ । ମୁକ୍ତି ପାଇଁ ଅର୍ଥାତ୍ ସେବା ପାଇଁ ବିଦ୍ୟା ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ । ଯାହାଠାରେ ସେବା କରିବାର ନିଷ୍ଠା ଥିବ, ସେ ବିଦ୍ୟାଲାଭ କରିବାପାଇଁ ନିଶ୍ଚୟ ଚେଷ୍ଟା କରିବ ଏବଂ ତାହାର ସେହି ବିଦ୍ୟା ତାକୁ ଓ ସମାଜକୁ ସୁଶୋଭିତ କରିବ । ସେଥିରୁ ଯେତେବେଳେ ପଇସା ଉପାର୍ଜନ କରିବାର ଲୋଭ ଦୂର ହୋଇଯିବ, ସେତେବେଳେ ବିଦ୍ୟାଭ୍ୟାସର କ୍ରମ ବଦଳିଯିବ ଏବଂ ବିଦ୍ୟା ଗ୍ରହଣ କରିବାର ଓ ଦାନ କରିବାର ପଦ୍ଧତି ମଧ୍ୟ ବଦଳି ଯିବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହାର ଅତିଶୟ ଦୁରୁପଯୋଗ ହେଉଛି । ଏ ନୂଆ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣପ୍ରତି ଆଦର ଜନ୍ମିଲେ ବିଦ୍ୟାର ଦୁରୁପଯୋଗ ବହୁତ ଊଣା ହୋଇଯିବ ।

ତଥାପି ପ୍ରତିଯୋଗିତାର ଅବକାଶ ରହିବ । ସେ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଗୁଣ୍ଣିବ ଭଲ ହେବାପାଇଁ, ସେବାବୃତ୍ତି ବଢ଼ାଇବା ପାଇଁ । ସମସ୍ତଙ୍କ ଚଳିବା ଭଲି ମଜୁରି ମିଳିଲେ, ସମାଜରୁ ଅସନ୍ତୋଷ ଓ ବିଶୃଙ୍ଖଳା ଲୋପ ପାଇଯିବ ।

ଏହି ବିଚାର-ସରଣୀ ଅନୁସାରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବର୍ଣ୍ଣର ଯେଉଁ ଭୁଲ୍ ଅର୍ଥ କରାଯାଉଛି, ତାହା ଦୂର ହେବା ଉଚିତ । ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ଲୋପ ପାଇବା ଉଚିତ ଏବଂ ଟିକିଏ ଦିଆନିଆ ଓ ଖିଆପିଆ ସହିତ ବର୍ଣ୍ଣର ଯେଉଁ ନିକଟ ସମ୍ପର୍କ ରହିଛି, ତାହା ମଧ୍ୟ ତୁଟିଯିବା ଦରକାର । କାହା ସାଙ୍ଗରେ କିଏ ଖାଇ ପାରିବ ଏବଂ କିଏ କାହା ଘରେ ବିବାହ କରିବ, ଏହା ସହିତ ବର୍ଣ୍ଣର କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ । ମନୁଷ୍ୟର ଯେଉଁଠି ମନକୁ ପାଇବ, ଯେଉଁଠି ତାକୁ ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରାଯିବ, ସେଠାରେ ସେ ଖାଇବ । ସ୍ତ୍ରୀପୁରୁଷ ଯେଉଁଠି ନିଜର ଶ୍ରେୟଃ ଦେଖିବେ, ସେଠାରେ ବିବାହ କରିବେ । ସାଧାରଣତଃ ଏକା ବର୍ଣ୍ଣ ମଧ୍ୟରେ ବିବାହ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ ହେବ । ମାତ୍ର ଯଦି ଅନ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣରେ ବିବାହ ହେଲା, ତେବେ ତାକୁ ପାପ ମନେ କରିବା ଅନୁଚିତ । ପାପର ନିର୍ଣ୍ଣୟ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରେ ହେବ । ମଣିଷକୁ ବର୍ଣ୍ଣରୁ ବାସନ୍ଦ କରାଯିବ ନାହିଁ, ସମାଜରୁ ବାସନ୍ଦ କରାଯିବ । ସମାଜର ବିଧାନ ବର୍ତ୍ତମାନଠାରୁ ଅନେକ ଭଲ ହେବ । ଆଜି ସେଥିରେ ଯେଉଁ ଅପରିଚ୍ଛନ୍ନତା, କପଟତା ଆଦି ବସା ବାନ୍ଧିସାରିଛି, ସେ ସବୁ ଦୂର ହୋଇଯିବ ।

କୃଷି

ଆଶ୍ରମରେ ଯେଉଁ କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟ ହେଉଛି, ତାହା ମଗନଲାଲ ଯୋଗୁଁ ହେଉଛି ବୋଲି କହିବା ଉଚିତ । କୃଷି ବିନା ଆଶ୍ରମ ତ ବର ବିନା ବରଯାତ୍ରୀ ଭଳି । ତଥାପି କୃଷିକାମରେ ପଶିବାକୁ ମୋର ଆଦୌ ସାହସ ହେଉ ନ ଥିଲା । ଆଶ୍ରମବାସୀ ସେ କାମରେ ଦକ୍ଷ ନୁହନ୍ତି, ପରିସ୍ଥିତି ମଧ୍ୟ ଅନୁକୂଳ ନୁହେଁ ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା ଥିଲା । କୃଷି କରିବା ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ସାହସିକ କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ସେଥିପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ଜମି, ପଇସା ଓ ଲୋକ-ବଳ ଦରକାର । ସେଥିପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ ରହିଲେ ଆଉ ଯେଉଁ ଯେଉଁ କାମ ଆମେ ଜରୁରୀ ଭାବିଥିଲୁଁ, ଯାହାକୁ କରିବାପାଇଁ ଆମେ ସାହସ କରିଥିଲୁଁ ଓ ଯେଉଁ କାମକୁ ବନ୍ଦ କରି ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ, ସେ କାମରେ ବାଧା ଜନ୍ମିବ ବୋଲି ମୋର ଭୟ ହେଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ମଗନଲାଲଙ୍କ ଆଗ୍ରହ ଆଗରେ ମୁଁ ନାଚାର ହୋଇଗଲି । ସେ କହିଲେ, "କିଛି ନ ହେଲେ ମୋ ମନୋରଞ୍ଜନ ପାଇଁ ମୋତେ କୃଷି କରିବାକୁ ଦିଅନ୍ତୁ ।" ମଗନଲାଲ ପ୍ରାୟ ମୋ ସହିତ ଯୁକ୍ତିତର୍କ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ମୁଁ ଯାହା କହେଁ ତାକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାର ଧର୍ମ ସେ ପୂରାପୂରି ଶିଖି ସାରିଥିଲେ । ଯେଉଁଠି ସେ ବୁଝି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ବା ତାଙ୍କର ମତଭେଦ ହୁଏ, ସେଠାରେ ସେ ମୋତେ ତାହା ଜଣାଇ ଦିଅନ୍ତି । ଏହା ସତ୍ତ୍ୱେ ମୋ ବିଚାର ଅନୁସାରେ ଚଳିଲେ ଠିକ୍ ହେବ ବୋଲି ମାନି ସେ କାମରେ ଲାଗିପଡ଼ନ୍ତି । ବାସ୍ତବରେ ତାଙ୍କର ଗୋଟାଏ ଧାରଣା ଥିଲା ଯେ କୃଷି ବିନା ଆଶ୍ରମ ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେଥିପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଯୁକ୍ତିତର୍କ କରିବାକୁ

ପଡ଼ିଥାନ୍ତା । ତାହା ନ କରି ସେ ପ୍ରେମର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଯୁକ୍ତି ବାଢ଼ି ଦେଲେ ଓ କୃଷି ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । ଆଶ୍ରମରେ ଯେତେ ଗଛ ଅଛି, ସେଥିରୁ ଅଧିକାଂଶ ମଗନଲାଲ ନିଜେ ବା ତାହାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଲଗେଇଛନ୍ତି । କୃଷି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୋର ସନ୍ଦେହ ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୂର ହୋଇ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଆଶ୍ରମବାସୀ କୃଷି କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ମୁଁ କହିପାରିବି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଆଶ୍ରମରେ ଯେଉଁ କୃଷି ହେଉଛି, ସେଥିପାଇଁ ମୋର କୌଣସି ଦୁଃଖ ନାହିଁ । ସେଥିରେ ଟଙ୍କା ଯଥେଷ୍ଟ ଖରଚ ହୋଇଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ତାହା ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ ହେଲାଣି ବୋଲି ହିସାବ ଦ୍ୱାରା ସାବ୍ୟସ୍ତ କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଏସବୁ ସତ୍ତ୍ୱେ ମୁଁ ଦେଖୁଛି ଯେ ଯେତିକି କୃଷି ହେଉଛି, ଆଶ୍ରମର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ପାଇଁ ସେତିକି କୃଷି ହେବା ଦରକାର ଥିଲା । କୃଷି ବିନା ଆଶ୍ରମ ଗଢ଼ା ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ । ନିଜର ଆବଶ୍ୟକ ପନିପରିବା ଆଶ୍ରମରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା ଉଚିତ । ମଗନଲାଲ ନିଜ ପାଇଁ ବ୍ରତ ନେଇଥିଲେ ଯେ ଆଶ୍ରମରୁ ଯାହା ପନିପରିବା ମିଳିବ, ମୁଁ ସେଇଥିରେ ଚଳିବି । ଆଶ୍ରମ ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ହେଉଥିବା ପନିପରିବା ଓ ଘାସ ଆଶ୍ରମରେ ଉତ୍ପାଦନ କରିବାର ଶକ୍ତି ଥିବା ଦରକାର । କୃଷିର ଉନ୍ନତି କରିବା ଲୋଭ ପଛକେ ନ ରହୁ ମାତ୍ର ମୁଁ ଦେଖୁଛି କୃଷି ବିନା ଆଶ୍ରମ ଠିକ୍ ନାକ ନ ଥିବା ଦେହ ପରି ବୋଧ ହେବ ।

ଏ କୃଷି ତ ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରୟୋଗ ହିସାବରେ ଚାଲିଛି । ଏଥିରୁ କାହାରିକୁ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଇ ପାରିବ ବୋଲି ଦାବୀ କରାଯାଇ ନ ପାରେ । ମାତ୍ର କୃଷି ବିଷୟରେ ସାଧାରଣ ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଜନ କରିବାପାଇଁ ଏହି ଯଥେଷ୍ଟ କାମ ଦେଉଛି । ଆଶ୍ରମ ଜମିରେ ଗୋଟିଏ ସୁଦ୍ଧା ଗଛ ନ ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେଠାରେ ବହୁତ ଗଛ ହୋଇଗଲାଣି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗଛ ଉପଯୋଗୀତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଲଗା ହୋଇଛି । ପନିପରିବା ହେଉଛି । ଅଳ୍ପ ଫଳ ଆମଦାନୀ ହେଉଛି, ଘାସ ମଧ୍ୟ ହେଉଛି । ମୋର ପୂର୍ବ ବର୍ଣ୍ଣନା ଅନୁସାରେ ମନୁଷ୍ୟର ମଳକୁ ସାରରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଉଛି ଏବଂ ଏହାର ଫଳ ଭଲ ହେଉଛି ।

କୃଷିରେ ନୂଆ ଓ ପୁରୁଣା ହଳ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଇଛି । ପାଣି ମଡ଼େଇବା ପାଇଁ ଗାଁରେ ଚଳିପାରିଲା ଭଳି ଯୋଜନା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଯାଇଛି । ପୁରୁଣା କୃଷି ଉପକରଣ ପ୍ରତି ବେଶୀ ଆଗ୍ରହ ରହିଛି, କାରଣ ଗରିବ କୃଷୀଙ୍କପାଇଁ ସେହି ଉପକରଣଗୁଡ଼ିକ ଆଦର୍ଶ ଜଣାପଡ଼ୁଛି । ସେଥିରେ କିଛି କିଛି ଅଦଳବଦଳ କରାଯାଇ ପାରେ । ସେ ବିଷୟରେ ଦୃଢ଼ତାର ସହିତ ମତ ବ୍ୟକ୍ତ କଲାଭଳି ଫଳ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମିଳି ପାରିନାହିଁ । କାରଣ କୃଷିକୁ ମୁଖ୍ୟ କରି ସେଥିପାଇଁ ଆଶ୍ରମବାସୀମାନେ ଆବଶ୍ୟକ ସମୟ ଓ ବୁଦ୍ଧି ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖଟାଇ ନାହାନ୍ତି । ତେଣୁ ଆଶ୍ରମ ଏ କାମରେ ନେତୃତ୍ୱ ଦେଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

ଗୋସେବା

ଆଶ୍ରମର ଆଦର୍ଶ ହେଲା ବିନା ଦୁଧରେ ଚଳିଯିବା । ଆଶ୍ରମ-ବିଚାରରେ ମାଂସ ଯେପରି ମଣିଷର ଖାଦ୍ୟ ନୁହେଁ, ସେହିପରି ପଶୁଙ୍କ ଦୁଧ ମଧ୍ୟ ମଣିଷର ଖାଦ୍ୟ ନୁହେଁ ।

ବର୍ଷେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅତି ଆଗ୍ରହର ସହିତ ଆଶ୍ରମରେ ଘିଅ ଦୁଧ ଖାଇବା ଛାଡ଼ି ଦିଆ ଯାଇଥିଲା । ମାତ୍ର ପରେ ଏ ପଦକ୍ଷେପ ବନ୍ଦ କରିଦେବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଆଶ୍ରମରେ ଲାଳିତ ପାଳିତ ହେଉଥିବା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପିଲାଙ୍କ ଦେହ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇଗଲା । ସେଥିପାଇଁ ଧୀରେ ଧୀରେ ଘିଅ ଓ ତାହା ପରେ ଦୁଧ ଖାଇବା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଏହା ପରେ ଗାଈଗୋରୁ ନ ରଖିଲେ ଚଳି ହେବ ନାହିଁ ବୋଲି ଭାବିବା ସ୍ୱାଭାବିକ ହୋଇଗଲା ।

ଆଶ୍ରମ "ଗୋରକ୍ଷା" ଧର୍ମକୁ ସ୍ୱୀକାର କରେ ନାହିଁ । "ଗୋରକ୍ଷା" ଶବ୍ଦରେ ଅଭିମାନ ଓ ଆଡ଼ମ୍ବର ରହିଛି । ମଣିଷ ପଶୁର ରକ୍ଷକ ହୋଇ ନ ପାରେ । ଯେ ନିଜେ ସୁରକ୍ଷିତ ନୁହେଁ, ସେ ଅନ୍ୟକୁ ରକ୍ଷା କରିପାରିବ ନାହିଁ । ଜୀବମାତ୍ରର ରକ୍ଷକ ଏକା ସେହି ପରମେଶ୍ୱର । ଏହି ଧାରଣା ହେତୁ ଆଶ୍ରମ "ଗୋରକ୍ଷା" ପରିବର୍ତ୍ତେ "ଗୋସେବା" ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗ କରିବାକୁ ପସନ୍ଦ କଲା । ଦୁଧ ଘିଅ ଖାଇବା ଛାଡ଼ିଦେଇ କେବଳ ପରମାର୍ଥ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଗୋସେବା କରିବା ଇଚ୍ଛା ଯେଉଁ ସଫଳ ନ ହେଲା, ତହିଁ ଗୋମହିଷାଦି ପଶୁ ରହିଲେ । କେବଳ ଗାଈ, ବଳଦ ରଖିବାଠାରେ ହିଁ ଯେ ଧର୍ମ, ଏହା ପ୍ରଥମେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଜାଣି ପାରି ନ ଥିବାରୁ ଗାଈ, ବଳଦ ଓ ମଇଁଷି ରଖାଗଲା ।

କିନ୍ତୁ ଦିନକୁଦିନ ଆମେ ସ୍ପଷ୍ଟ ବୁଝି ପାରିଲୁଁ ଯେ ଆଜିକାଲି କେବଳ ଗୋସେବାଦ୍ୱାରା ମଣିଷ ଛଡ଼ା ଆଉ ସବୁ ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ସେବା ହୋଇଯିବ । ଗୋସେବା ମଣିଷକୁ ବାଟ କଢ଼େଇ ନିଏ । ଏହାଠାରୁ ଆଗକୁ ଯିବାପାଇଁ ତାହାଠାରେ ଉପାୟ ନାହିଁ । ଏହାଛଡ଼ା ଗୋବଧ ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ଗଣ୍ଡଗୋଳର ଗୋଟିଏ କାରଣ ହୋଇଥାଏ । ଆଶ୍ରମର ବିଚାରରେ ମୁସଲମାନଠାରୁ ଜୋର-ଜବରଦସ୍ତି କରି ଗାଈ ଛଡ଼ାଇ ନେବାର ଅଧିକାର ହିନ୍ଦୁର ନାହିଁ । ଏହା ତାହାର ଧର୍ମ ନୁହେଁ । ବଳପୂର୍ବକ ଅନ୍ୟଠାରୁ ଗାଈ ଛଡାଇ ନେଲେ ତଦ୍ୱାରା ଗୋସେବା ବା ଗୋରକ୍ଷା ହୁଏ ନାହିଁ । ବରଂ ଓଲଟା ଏହା ଫଳରେ ଗୋହତ୍ୟା ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି । ନିଜେ ଗୋଜାତି ପ୍ରତି ନିଜର ଧର୍ମ ପାଳନ କରି ତାହାକୁ ଦୁର୍ମୂଲ୍ୟ କରି ପାରିଲେ, ହିନ୍ଦୁ ଗାଈ ଓ ବାଛୁରୀକୁ ରକ୍ଷା କରିପାରିବ ବା ସେମାନଙ୍କର ସେବା କରିପାରିବ । ହିନ୍ଦୁସମାଜ ଏ କାମକୁ ଆଜିକାଲି ଛାଡ଼ିଦେଲାଣି । ଗାଈର ଆବଶ୍ୟକତା କମି ଯାଉଛି । ଗାଈଠାରୁ ମଇଁଷି ବେଶୀ ଦୁଧ ଦିଏ । ମଇଁଷି ଦୁଧରୁ ଘିଅ ବେଶୀ ହୁଏ । ମଇଁଷି ରଖିବାରେ ଖରଚ କମ୍ । ପୁଣି ମଇଁଷି ଯଦି ଅଣ୍ଡିରା ବାଛୁରୀ ଜନ୍ମ କରେ, ତେବେ ସେ ବାଛୁରୀ ପାଇଁ ପ୍ରାୟ କେହି ଚିନ୍ତା କରନ୍ତି ନାହିଁ ବା ଖୁବ୍ କମ୍ ଚିନ୍ତା କରନ୍ତି । କାରଣ ମଇଁଷିକୁ ରକ୍ଷା ବା ସେବା କରିବା ପାଳକର ଧର୍ମ ନୁହେଁ । ଏହିପରି ନୀଚ ପ୍ରକାର ହିସାବ କରି ହିନ୍ଦୁସମାଜ ଭୀରୁତା ହେତୁ, ଅଜ୍ଞାନତା ହେତୁ ଓ ସ୍ୱାର୍ଥ ପାଇଁ ଗାଈକୁ ଉପେକ୍ଷା କରି ମଇଁଷିକୁ ସ୍ଥାନ ଦେଇଛି ଏବଂ ଏତଦ୍ୱାରା ଗାଈ ମଇଁଷି ଉଭୟର କ୍ଷତି କରିଛି । ମଇଁଷିକୁ ପାଳିବାଦ୍ୱାରା ମଇଁଷିର ସ୍ୱାର୍ଥରକ୍ଷା ହେଉ ନାହିଁ, ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ ରହିବାରେ ହିଁ ମଇଁଷିର ମଙ୍ଗଳ । ମଇଁଷି ପାଳିବାର ଅର୍ଥ ହେଲା ମଇଁଷିର ଅଣ୍ଡିରା ବାଛୁରୀକୁ (ପଣ୍ଡାକୁ) ଦୁଃଖ ଦେଇ ମାରିବା । ଏ କଥା ସବୁ ପ୍ରଦେଶ ପାଇଁ ଖଟିବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ

ଗୁଜରାତରେ ପଣ୍ଡା ହଲ କରେ ନାହିଁ, ସେଥିପାଇଁ ତାହା ଭାଗ୍ୟରେ ଦୁଃଖ ପାଇ ମରିବା ଲେଖା ହୋଇଥାଏ ।

ଏହି ବିଚାର ଅନୁସାରେ ଆଶ୍ରମରୁ ମଇଁଷିକୁ ବିଦା କରିଦେଇ କେବଳ ଗାଈ ବଲଦ ପାଲିବା ସ୍ଥିର ହେଲା । ଗାଈର ଜାତି ସୁଧାରିବା, ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଦାନା ଓ ଘାସ ଦେଇ ଦୁଧର ପରିମାଣ ବଢ଼ାଇବା, ଦୁଧକୁ ରଖିବାର କଲା-କୁଶଲତା ଶିଖିବା, ଦୁଧରୁ ସହଜରେ ଲହୁଣୀ କାଢ଼ିବା, ଅଣ୍ଡିରି ବାଛୁରିକୁ ଯେତେ ଦୂର ସମ୍ଭବ କମ୍ କଷ୍ଟ ଦେଇ ବ୍ରତ କରିବା, ଆଦି ବିଷୟ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆଯାଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏ ସବୁ କଥା ପ୍ରୟୋଗ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ହେଉଛି । ମାତ୍ର ଆଶ୍ରମ-ବିଚାରରେ ଗାଈର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଦୟାଯୁକ୍ତ ବିନିଯୋଗ ହେଲେ, ଗାଈ ପାଲିବା ମହଙ୍ଗା ପଡ଼ିବ ନାହିଁ ।

ଗାଈ ପାଲିବା ଯେ ମହଙ୍ଗା ପଡ଼ୁଛି, ସେ କଥାଟି ଆଜି ବୋଧହୁଏ ଅନେକଙ୍କୁ ଜଣା ନାହିଁ । ଗୋପାଲନ ମହଙ୍ଗା ପଡ଼ୁଥିବାରୁ ଗୋହତ୍ୟା ନିଶ୍ଚୟ ହେବ । ମନୁଷ୍ୟ ଏତେ ପରୋପକାରୀ ନୁହେଁ ଯେ ନିଜେ ମରି ଗୋରୁଙ୍କୁ ବଞ୍ଚାଇବ ! ଅର୍ଥାତ୍ ଗୋରୁ ଆପେ ନିଜକୁ ଖାଇ ଯାଉ—ଏହା ମନୁଷ୍ୟ ଚାହିଁବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ହିସାବ ଅନୁସାରେ ପଶୁଗୁଡ଼ିକର ସଂଖ୍ୟା ଏତେ ବେଶି ଯେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଭଲ ଭାବରେ ପାଲିଲେ, ମନୁଷ୍ୟର ନିଜ ପାଇଁ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଖାଦ୍ୟ ମିଳିବ ନାହିଁ । ଏ ଯୁକ୍ତି ଠିକ୍ ନୁହେଁ ବୋଲି ପ୍ରମାଣ କରିବାକୁ ହେଲେ, ଗାଈ-ବଲଦଙ୍କୁ ଭଲଭାବରେ ପାଲିଲେ ସେମାନଙ୍କ ଉତ୍ପାଦିକା ଶକ୍ତି ଯେ ବଢ଼ିଯାଏ, ଏହା ପ୍ରମାଣ କରି ଦେଖାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଆଶ୍ରମର ମତ ଯେ ଏହା ଦେଖାଇ ଦିଆଯାଇ ପାରିବ ।

ମାତ୍ର ଏ କଥା ପ୍ରମାଣ କରିବାକୁ ହେଲେ, ହିନ୍ଦୁ-ସମାଜରେ ଧର୍ମ ନାମରେ ଯେଉଁ ଭ୍ରାନ୍ତ ଧାରଣାଗୁଡ଼ାକ ପଶି ଯାଇଛି, ତାକୁ ଲୋପ କରି ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ହିନ୍ଦୁ ସମାଜ ଗୋରୁର ହାଡ଼, ଅନ୍ତ ଆଦିକୁ କାମରେ ଲଗାଏ ନାହିଁ, ଗୋରୁ ମରିଗଲା ପରେ କଅଣ ହୁଏ, ସେ କଥାକୁ ପରବାଏ କରେ ନାହିଁ । ହାଡ଼, ଚମର ପେଶାକୁ ପବିତ୍ର ମଣିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଘୃଣ୍ୟ ମନେ କରାଯାଏ । ହିନ୍ଦୁମାନେ ଅନ୍ୟ ଜନ୍ତୁଗୁଡ଼ିକର ହାଡ଼କୁ କାମରେ ଲଗାନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଗୋରୁହାଡ଼କୁ କାମରେ ଲଗାନ୍ତି ନାହିଁ । ଯଦିବା ସେ ହାଡ଼ କାମରେ ଲାଗିବ, ହିନ୍ଦୁ-ସମାଜ ସେ କାମ କରିବ ନାହିଁ । ଗୋରୁ ଅସ୍ଥିଚର୍ମସାର ହୋଇ ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆକୁ ରପ୍ତାନି ହୋଇ, ସେଠାରେ ହଣା ହେବେ, ସେଠାରୁ ତାହାର ହାଡ଼ରେ ଖତ ତିଆରି ହୋଇ ଏଠାକୁ ଆସିବ, ତାହାର ଚମଡ଼ାରୁ ଜୋତା ଆଦି ତିଆରି ହୋଇ ଆସିବ, ସେ ସବୁ ଏଠାରେ ଆମେ ବ୍ୟବହାର କରିବୁଁ ! ତାହାର ମାଂସର ଅର୍କ ଔଷଧ ହିସାବରେ ଆସିଲେ ତାକୁ ମଧ୍ୟ ଖିଆଯିବ !!

ଏହା କରିବାଦ୍ୱାରା ଗୋଜାତିର ସର୍ବନାଶ ହେଉଛି, ଟଙ୍କା ବରବାଦ୍ ହେଉଛି ଓ ଧର୍ମ ନାମରେ ଲୁଟି ଚାଲିଛି । ସେଥିପାଇଁ ଆଶ୍ରମରେ ବହୁତ ଚେଷ୍ଟା କରି ଚମ, ମୋଚିଙ୍କ

କାମ ଆରମ୍ଭ କରା ହୋଇଛି । ସେ କାମରେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେହି ପ୍ରବୀଣ ହୋଇ ପାରି ନାହାନ୍ତି । ଆଶ୍ରମର ନିୟମକୁ ମାନି ଚଳିଲାଭଳି ଶିକ୍ଷିତ ଚମାର ଆମକୁ ବାହାରୁ ମିଳିଲେ ନାହିଁ । ଜଣେ ମିଳିଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ଆମେ ତାଙ୍କୁ ରଖି ପାରିଲୁଁ ନାହିଁ । ସାଧାରଣ ଚମାରକୁ ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରି କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇପାରିଲୁଁ ନାହିଁ । ତଥାପି ଏ ଚମ-କାମ ଆଶ୍ରମର ଗୋଟାଏ ଅଂଶ ହୋଇଯାଇଛି । ଅରଟ ଭଳି ଏ କଳାଟିକୁ ଆଶ୍ରମବାସୀ ମଧ୍ୟ ଆୟତ୍ତ କରି ତାହାକୁ ପ୍ରଚାର କରିବାର ଆଶା ପୋଷଣ କରୁଛନ୍ତି । କାରଣ, ମଲାଗୋରୁର ସବୁ ଅଙ୍ଗକୁ ବିନିଯୋଗ କରିପାରିଲେ, ଗୋରୁ ଆଉ ଭାରସ୍ୱରୂପ ହେବ ନାହିଁ । ସେଥିରୁ ଅତ୍ୟଧିକ ଲାଭ ଅନୁଚିତ । ଧର୍ମ ଅର୍ଥର ବିରୋଧୀ ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ସବୁବେଳେ ଲୋଭର ବିରୋଧୀ । କିନ୍ତୁ ଗୋରୁଠାରୁ ଖରଚ ଆଦାୟ କରିବାକୁ ହେଲେ, ଆଜିକାଲି ତାହାର ମଢ଼ର (ଶବର) ଯେପରି ଦୁରୁପଯୋଗ ହେଉଛି କିମ୍ବା ଯେଉଁପରି ବେପାରୀଙ୍କର ବେପାର ବଢ଼ାଇବା କାମରେ ଲାଗୁଛି, ତାହା ବନ୍ଦ ହେବା ଦରକାର । ଯଦି ହିନ୍ଦୁ-ସମାଜ ଗାଈକୁ ନିଜ ପାଖରେ ରଖିବ, ଗୋରୁ ବଞ୍ଚିଥିବା ଯାଏ ତାକୁ ଓ ତା ବାଛୁରୀକୁ ଯତ୍ନରେ ପାଳିବ, ଗୋରୁ ବୁଢ଼ା ହୋଇଗଲେ, ତାକୁ ଘରେ ପାଳିବ ଓ ରଖିବ ଏବଂ ମଲାପରେ ତାହାର ମଢ଼ର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିନିଯୋଗ କରିବ, ତାହାହେଲେ ଯାଇ ଗୋଜାତି ବଞ୍ଚିପାରିବ ଏବଂ ତାକୁ ରକ୍ଷା କରିବା-ଦ୍ୱାରା ଆମେ ଜୀବମାତ୍ରକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ବୋଧହୁଏ ଶିଖି ପାରିବା । ଆଜି ତ ଆମର ଆଳସ୍ୟ, ଅଜ୍ଞାନ ଓ ଦ୍ୱେଷ ଯୋଗୁଁ ଗୋରୁଗାଈର କ୍ରମେ ସର୍ବନାଶ ହେଉଛି । ଆଉ ଅନ୍ୟ ଗୃହପାଳିତ ଜନ୍ତୁଙ୍କ କଥା କ'ଣ କହିବା ?

ଆଶ୍ରମର ବିଚାରରେ ଦେଶରେ ଯେତେ ଗୋଶାଳା ଓ ପିଞ୍ଜରାପୋଲ (ବୁଢ଼ା ବା ଅକର୍ମଣ୍ୟ ଗୋରୁ ରହିବାର ଗୋଶାଳା) ଅଛି, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଧାର୍ମିକ ମନୋଭାବରେ ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ରୀତିରେ ଚଳାଇବା ଉଚିତ । ଧନୀ ଲୋକମାନଙ୍କର ଗୋଶାଳା ଚଳାଇବା ଉଚିତ ଏବଂ କେବଳ ଗାଈଦୁଧ, ଗୁଆଘିଅ ଖାଇବାକୁ ପଣ କରିବା ଉଚିତ । ସେମାନେ ଲାଭ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଗାଈ-ଦୁଧର ବେପାର କରିବା ନିଷିଦ୍ଧ ମାନି, ସାର୍ବଜନିକ ଗୋଶାଳା ଏପରି ଚଳାଇବା ଉଚିତ ଯଦ୍ୱାରା ଗୋଶାଳାର ଆୟବ୍ୟୟ ସମାନ ହେବ ଏବଂ ତାହା ହେଲେ ଗୋରକ୍ଷା ହୋଇପାରିବ ।

ଶିକ୍ଷା

ଏଠାରେ ଶିକ୍ଷା ଶବ୍ଦଟି ସାଧାରଣ ଓ ବିଶେଷ ଉଭୟ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଛି । ଏହି ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରୟୋଗରେ ଆଶ୍ରମର ଯେତେ ପରୀକ୍ଷା ହୋଇଛି, ସେଭଳି ପରୀକ୍ଷା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରୟୋଗରେ ହୋଇ ନାହିଁ ।

ଆଶ୍ରମ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେବା ମାତ୍ରେ ମୁଁ ଦେଖିଲି ଯେ ଆଶ୍ରମରେ ରହୁଥିବା ମହିଳା ଓ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଲେଖାପଢ଼ା ଶିଖାଇବା ଧର୍ମ (କର୍ତ୍ତବ୍ୟ) ଅଟେ । ପୁଣି ଆହୁରି ଆଗକୁ ଗଲାପରେ ଦେଖାଗଲା ଯେ ଆଶ୍ରମକୁ ଆସୁଥିବା ନିରକ୍ଷର ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ପଢ଼ାପଢ଼ିର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ

ହେବା ଦରକାର । ଆଶ୍ରମରେ ରହୁଥିବା ଲୋକଙ୍କଦ୍ୱାରା ଏ ଶିକ୍ଷା-କାର୍ଯ୍ୟ ଯେ ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ, ତାହା ମଧ୍ୟ ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ଜଣା ପଡ଼ିଗଲା । ଶିକ୍ଷା ଦେଇପାରିବା ଲୋକଙ୍କୁ ଆଶ୍ରମକୁ ଟାଣିବାକୁ ଠିକଏ ହେଲେ ଆଶା ରଖିଲେ, ସେ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟର ନିୟମକୁ କଡ଼ା ରଖି ହେବ ନାହିଁ । ଏହି ବିଚାର ଅନୁସାରେ ଆଶ୍ରମ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଗଲା । ଗୋଟିଏ ହେଲା ଶିକ୍ଷକ ବିଭାଗ, ଅନ୍ୟଟି ଆଶ୍ରମ ବିଭାଗ । ଘର ମଧ୍ୟ ଅଲଗା ଅଲଗା ଠିଆରି ହେଲା ।

ମନୁଷ୍ୟ ଜାତି ନିଜର ସ୍ୱଭାବ ହଠାତ୍ ଛାଡ଼ିବ ବା କିପରି ? ଏ ବିଭାଗ ହେବା ମାତ୍ରେ ବହୁତ ଚେଷ୍ଟା ସତ୍ତ୍ୱେ ଉଚ୍ଚନୀଚ-ଭାବନାର ବିଷ ପ୍ରସରିବାକୁ ଲାଗିଲା । 'ଆଶ୍ରମ ବିଭାଗ'ରେ ଥିବା ଲୋକଙ୍କ ମନରେ ଅହଂକାର ଦେଖା ଦେଲା । ଶିକ୍ଷକ ବିଭାଗ ଏହାକୁ ସହନ୍ତେ କେତେକେ ? ଏ ଅହଙ୍କାର ଆଶ୍ରମ-ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟର ବିରୋଧୀ, ତେଣୁ ଏହା ମଧ୍ୟ ଅସତ୍ୟ ଥିଲା । ଯଦି ପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ, ତେବେ ଏ ପ୍ରକାରର ବିଭାଗ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱାଭାବିକ । ମାତ୍ର ଯେଉଁମାନଙ୍କ ଉପରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟର ଛାପ ମାରା ହୋଇଥିଲା, ସେମାନେ ନିଜକୁ ବଡ଼ ମନେ କରିବାର ତ କୌଣସି କାରଣ ନ ଥିଲା । ଏହା ମଧ୍ୟ ତ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରେ ଯେ ଯେଉଁମାନେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ପାଳନ କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ଦାବି କରୁଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରତିଦିନ ମନରେ ଅର୍ଥାତ୍ ବିଚାରରେ ପତନ ହେଉଥିବ ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ପାଳନ କରୁଥିବାର ଦାବି କରୁ ନ ଥିଲେ ଅଥଚ ତାକୁ ପସନ୍ଦ କରୁଥିଲେ, ସେମାନେ ନିତି ଉଦ୍ୟମ କରି ଉପରକୁ ଉଠୁଥିବେ । ବୁଦ୍ଧି ଏ କଥାଗୁଡ଼ାକ ବୁଝି ପାରୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ ତଦନୁସାରେ ଆଚରଣ କରିବାଟା ସମସ୍ତଙ୍କପାଇଁ କଠିନ ହୋଇ ପଡ଼ୁଥିଲା ।

ଏଇଟା ତ ଅଶାନ୍ତିର ଗୋଟାଏ କାରଣ ଥିଲା । ପୁଣି ଆଉ ଗୋଟିଏ କାରଣ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଗଲା । ଶିକ୍ଷାପ୍ରଣାଳୀ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମତଭେଦ ଦେଖାଦେଲା ଓ ତାହା ଫଳରେ ଆଶ୍ରମ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ନାନା ଅସୁବିଧା ଘଟିଲା । ବହୁତ ବାଦାନୁବାଦ ହେଲା, କଳଗୋଳ ଲାଗିଲା, ବିଷ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା, ମନ ପିତା ହୋଇଗଲା । ଏତେ କଥା ହେବା ପରେ ଶେଷକୁ ସମସ୍ତେ ଶାନ୍ତ ହୋଇଗଲେ କିମ୍ବା ସମ୍ଭବତଃ ପରସ୍ପରକୁ ବରଦାସ୍ତ କରିଗଲେ । ଏଥିରେ ମୋତେ ଆଶ୍ରମର ମୂଳ ହେତୁ ଅର୍ଥାତ୍ ସତ୍ୟର ଜୟ ଦେଖାଗଲା । ଯେଉଁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମତଭେଦ ହୋଇଥିଲା, ସେମାନଙ୍କ ମନରେ କୌଣସି ମାଳିନ୍ୟ ନ ଥିଲା । କେହି କାହାରିକୁ ଅପଦସ୍ଥ କରୁ ନ ଥିଲେ, ଯେଉଁ ମତଭେଦ ଜନ୍ମୁଥିଲା, ସେଥିପାଇଁ ଦୁଃଖ କରୁଥିଲେ । ସତ୍ୟକୁ ଅନୁସରଣ କରିବାପାଇଁ ସମସ୍ତଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଥିଲା । ନିଜ ନିଜର ମତ ପ୍ରତି ଆଗ୍ରହ ଥିବା ହେତୁ ପ୍ରତିପକ୍ଷର ଯୁକ୍ତିକୁ ବୁଝିବାରେ ବାଧା ଜନ୍ମୁଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ଉଦ୍‌ବେଗ ସୃଷ୍ଟି ହେଉଥିଲା । ଆଶ୍ରମବାସୀଙ୍କର ପରସ୍ପରପ୍ରତି କେତେ ଉଦାରଭାବ ରହିଛି, ଏହି ଘଟଣାରେ ତାହାର ପରୀକ୍ଷା ହୋଇଗଲା ।

କେଉଁ ପ୍ରକାରର ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯିବ ଓ କେତେ ସମୟ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯିବ ସେ ବିଷୟରେ ଆଶ୍ରମରେ ବହୁତ ଆଲୋଚନା ହେଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ଆମେ ଶେଷ ନିଷ୍ପତ୍ତିରେ ପହଞ୍ଚି ସାରିଲୁଣି ବୋଲି ଦାବୀ କରି ପାରିବୁଁ ନାହିଁ । ଏ ବିଷୟରେ ମୋ ବିଚାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଲଗା । ଏ ବିଷୟରେ ମୁଁ ମୋର ସବୁ ସାଥୀଙ୍କୁ ମୋ ସହିତ ଏକମତ କରାଇ ପାରିଛି ବୋଲି କହି ପାରିବି ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ଆଶ୍ରମର ଆଦର୍ଶକୁ ଦୃଢ଼ତାର ସହିତ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବା ବଡ଼ କଠିନ । ମୋ ନଜରର ବିଚାର ନିମ୍ନ ପ୍ରକାରର ଅଟେ :—

୧ । ବାଳକ ଓ ବାଳିକାଙ୍କୁ ଏକା ସାଙ୍ଗରେ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯିବା ଉଚିତ । ଏ ବାଲ୍ୟକାଳ ଆଠବର୍ଷ ଯାଏ ବୋଲି ଧରାଯିବ ।

୨ । ସେମାନଙ୍କର ସମୟ ମୁଖ୍ୟତଃ ଶରୀର ଶ୍ରମରେ ଲାଗିବା ଉଚିତ ଏବଂ ସେ କାମ ମଧ୍ୟ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ହେବା ଉଚିତ । ଦୈହିକ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଶିକ୍ଷାର ଅଙ୍ଗ ମଣିବା ଉଚିତ ।

୩ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବାଳକ ବା ବାଳିକାଙ୍କର ରୁଚିକୁ ଚିହ୍ନି ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କୁ କାମ ଦିଆଯିବା ଉଚିତ ।

୪ । ପ୍ରତ୍ୟେକ କାମ (ହାତକୁ) ନେଲାବେଳେ ତାହାର କାରଣ ଜଣାଇ ଦେବା ଉଚିତ ।

୫ । ବାଳକ ବା ବାଳିକାର ବୁଝିବା ଶକ୍ତି ଆସି ଯିବା ମାତ୍ରେ ତାକୁ ସାଧାରଣ ଜ୍ଞାନ ଦେବା ଉଚିତ । ତାହାର ଏ ଜ୍ଞାନ ଲିଖନ ପଠନରୁ ପ୍ରଥମେ ଆରମ୍ଭ ହେବା ଦରକାର ।

୬ । ଅକ୍ଷର ଜ୍ଞାନକୁ ସୁନ୍ଦର ଲେଖନ-କଳାର ଅଙ୍ଗ ମଣି ପ୍ରଥମେ ପିଲାଙ୍କୁ ଜ୍ୟାମିତିର ଆକୃତିଗୁଡ଼ିକ ଆଙ୍କିବା ଶିଖାଇବାକୁ ହେବ । ସେ ଅଙ୍ଗୁଳି ଚାଳନା ଶିଖିଗଲେ ତାକୁ ବର୍ଣ୍ଣମାଳା ଲେଖିବା ଶିଖାଇବା ଉଚିତ । ଅର୍ଥାତ୍ ତାକୁ ଆରମ୍ଭରୁ ଶୁଦ୍ଧ ଅକ୍ଷର ଲେଖିବା ଶିଖାଇବା ଦରକାର ।

୭ । ଲେଖିବା ପୂର୍ବରୁ ପିଲା ପଢ଼ିବା ଶିଖିବ । ଅର୍ଥାତ୍ ଅକ୍ଷରଗୁଡ଼ିକୁ ଚିତ୍ର ବିଚାରି ଚିହ୍ନି ଶିଖିବ ଏବଂ ତାପରେ ଚିତ୍ର ଆଙ୍କିବ ।

୮ । ଏହି ପଦ୍ଧତିରେ ଯେଉଁ ପିଲା ଶିଖିବ ଓ ମୌଖିକ ଜ୍ଞାନ ଲାଭ କରିବ, ସେ ଆଠ ବର୍ଷ ଭିତରେ ନିଜ ଶକ୍ତି ଅନୁସାରେ ବହୁତ ଜ୍ଞାନ ଲାଭ କରିପାରିବ ।

୯ । ପିଲାକୁ ବଳପ୍ରୟୋଗ କରି କିଛି ଶିଖାଇବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।

୧୦ । ସେମାନେ ଯାହା ପଢ଼ିବେ, ସେଥିରୁ ସେମାନେ ରସ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଦରକାର ।

୧୧ । ପାଠପଢ଼ାଟା ପିଲାଙ୍କୁ ଖେଳପରି ଲାଗିବା ଉଚିତ । ଖେଳ ମଧ୍ୟ ଶିକ୍ଷାର ଗୋଟିଏ ଆବଶ୍ୟକ ଅଙ୍ଗ ।

୧୨ । ପିଲାଙ୍କୁ ମାତୃଭାଷା ଜରିଆରେ ସମୁଦାୟ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯିବା ଉଚିତ ।

୧୩ । ପିଲାଙ୍କୁ ରାଷ୍ଟ୍ରଭାଷା ହିସାବରେ ହିନ୍ଦୀ, ଉର୍ଦ୍ଦୁ ଶିଖାଇବା ଦରକାର । ଲିଖନ ପଠନ ଶିଖାଇବା ପୂର୍ବରୁ ଏହାର ଆରମ୍ଭ ହେବା ଉଚିତ ।

୧୪ । ଧର୍ମ-ଶିକ୍ଷାକୁ ଜରୁରୀ ମଣିବାକୁ ହେବ । ତାହା ବହିରୁ ନୁହେଁ, ଶିକ୍ଷକର ଆଚରଣରୁ ଓ ଶିକ୍ଷକର ମୁହଁରୁ ମିଳିବା ଉଚିତ ।

୧୫ । ନଅ ବର୍ଷରୁ ଷୋଳବର୍ଷ ହେଉଛି ଶିକ୍ଷାକାଳର ଦ୍ୱିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ।

୧୬ । ଏହି ଦ୍ୱିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ମଧ୍ୟ ଯେତେଦୂର ସମ୍ଭବ ହେବ ପୁଅଝିଅଙ୍କୁ ଏକତ୍ର ଶିକ୍ଷା ଦିଆଗଲେ ଭଲ ।

୧୭ । ଦ୍ୱିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ହିନ୍ଦୁ ବାଳକଙ୍କୁ ସଂସ୍କୃତ ଓ ମୁସଲମାନ ବାଳକଙ୍କୁ ଆରବୀ ଶିଖାଇବା ଉଚିତ ।

୧୮ । ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ମଧ୍ୟ ଶାରୀରିକ କାମ ନିଶ୍ଚୟ ରହିବ । ଲିଖନ ପଠନର ସମୟ ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁସାରେ ବଢ଼ାଇବାକୁ ହେବ ।

୧୯ । ଏହି ସମୟକୁ ବାପ ମାଆଙ୍କ ପେଶା ଯଦି ନିଶ୍ଚିତ ହୋଇ ସାରିଥିବ, ତେବେ ବାଳକଙ୍କୁ ସେ ଧନ୍ଦା ଶିଖାଇବାକୁ ହେବ, ସେ ଯେପରି ବାପ ଅଜାଙ୍କ ପେଶା କରି ଚଳିବାକୁ ପସନ୍ଦ କରିବ । ଏ ନିୟମ କନ୍ୟା ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ହେବ ନାହିଁ ।

୨୦ । ଷୋଳବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବାଳକବାଳିକାଙ୍କର ପୃଥିବୀର ଇତିହାସ, ଭୂଗୋଳ, ଉଦ୍‌ଭିଦ୍-ବିଜ୍ଞାନ, ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଜ୍ଞାନ (**Astronomy**), ଗଣିତ, ଜ୍ୟାମିତି ଓ ବୀଜଗଣିତର ସାଧାରଣ ଜ୍ଞାନ ହେବା ଦରକାର ।

୨୧ । ଷୋଳବର୍ଷର ପୁଅ ଝିଅକୁ ସିଲେଇ ଓ ରୋଷେଇ ଆସୁଥିବା ଉଚିତ ।

୨୨ । ଷୋଳବର୍ଷରୁ ପଚିଶ ବର୍ଷ ବୟସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ଶିକ୍ଷାର ତୃତୀୟ କାଳ ମଣେ । ଏହି ସମୟରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯୁବକ ଯୁବତୀଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ଓ ପରିସ୍ଥିତି ଅନୁସାରେ ଶିକ୍ଷା ମିଳିବା ଉଚିତ ।

୨୩ । ନଅ ବର୍ଷ ପରେ ଶିକ୍ଷା ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ ହେବା ଉଚିତ । ଅର୍ଥାତ୍ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ପଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏପରି କୌଣସି ଧନ୍ଦାରେ ଲାଗିବ, ଯଦ୍ୱାରା ସ୍କୁଲର ଖର୍ଚ୍ଚ ଉଠିଯିବ ।

୨୪ । ସ୍କୁଲରେ ଆରମ୍ଭରୁ ଆୟ ହେବା ଦରକାର । ମାତ୍ର ପ୍ରଥମ ବର୍ଷର ଆୟ ଖର୍ଚ୍ଚ ସଙ୍ଗେ ସମାନ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

୨୫ । ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ବେତନ ବେଶୀ ହେବ ନାହିଁ ମାତ୍ର ସେ ଚଳିଯିବା ଭଳି ବେତନ ତ ନିଶ୍ଚୟ ମିଳିବା ଉଚିତ । ଶିକ୍ଷକଙ୍କଠାରେ ସେବା-ମନୋବୃତ୍ତି ଥିବା ଦରକାର । ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା ଯେ କୌଣସି ଶିକ୍ଷକଙ୍କଦ୍ୱାରା ଚଳାଇନେବା ରୀତି ଭଲ ନୁହେଁ । ସବୁ ଶିକ୍ଷକ ଚରିତ୍ରବାନ୍ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ।

୨୬ । ଶିକ୍ଷାପାଇଁ ବଡ଼ ଓ ବହୁ ବ୍ୟୟସାପେକ୍ଷ କୋଠାବାଡ଼ି ଦରକାର ନାହିଁ ।

୨୭ । ଗୋଟାଏ ଭାଷା ହିସାବରେ ଇଂରାଜୀ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଇପାରେ ଏବଂ ପାଠ୍ୟକ୍ରମରେ ତାହା ସ୍ଥାନ ପାଇବା ଉଚିତ । ଦେଶ ଭିତରେ ହିନ୍ଦୀ ରାଷ୍ଟ୍ରଭାଷା; ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରାଷ୍ଟ୍ର ସହିତ କାରବାର ଓ ବେପାର ପାଇଁ ଇଂରେଜୀ ଅଭିପ୍ରେତ ଅଟେ ।

ସାଧାରଣ ଶିକ୍ଷା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୋର ମୋଟାମୋଟି ବିଚାର ଏଥିରେ ଆସିଗଲା । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କର ବିଶେଷ ଶିକ୍ଷା କିପରି ଓ କେଉଁଠୁ ଆରମ୍ଭ ହେବ, ସେ ବିଷୟରେ ମୁଁ ନିଜେ କୌଣସି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ପହଞ୍ଚି ପାରି ନାହିଁ, ତେବେ ଏ ବିଷୟରେ ମୁଁ ଦୃଢ଼ମତ ଯେ ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଯେତିକି ସୁବିଧା-ସୁଯୋଗ ମିଳୁଛି, ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସେତିକି ମିଳିବା ଉଚିତ ଏବଂ ଯଦି କୌଣସି ବିଶେଷ ସୁବିଧା ଆବଶ୍ୟକ ହେବ, ତେବେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ସେ ସୁବିଧା ମଧ୍ୟ ମିଳିବା ଉଚିତ ।

ପ୍ରୌଢ଼-ବୟସ୍କ ନିରକ୍ଷର ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ପାଇଁ ନୈଶ-ବିଦ୍ୟାଳୟ ଚଳାଇବା ଆବଶ୍ୟକ । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଅକ୍ଷର ଜ୍ଞାନ ମିଳିବା ନିହାତି ଦରକାର ବୋଲି ମୁଁ ଭାବେ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କୁ ବକ୍ତୃତା ଆଦି ଜରିଆରେ ସାଧାରଣ ଜ୍ଞାନ ମିଳିବାର ସୁବିଧା କରିଦେବା ଦରକାର । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଲେଖାପଢ଼ା ଶିଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେବ, ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପୂରା ସୁବିଧା ହେବା ଦରକାର ।

ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ କଥାର ଅର୍ଥ ଏହା ନୁହେଁ ଯେ ଏ ସବୁ ବିଷୟରେ ମୋର ସାଥୀମାନଙ୍କ ସହିତ ମତଭେଦ ରହିଛି । ମାତ୍ର କେତେଗୁଡ଼ିଏ ବିଷୟରେ ସୂକ୍ଷ୍ମ ମତଭେଦ ଥିବାରୁ ମୁଁ ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ବିଚାରକୁ ମୋ ନିଜ ବିଚାର କହିଲି । ଆଶ୍ରମରେ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ ଯେତେ ପ୍ରୟୋଗ କରିଛୁଁ, ସେଥିରୁ କୌଣସି ଦୃଢ଼ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ପହଞ୍ଚି ସାରିଛୁଁ ବୋଲି କହି ହେବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ ବିଷୟରେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଏକମତ ଯେ ଶିକ୍ଷାରେ ଉଦ୍ୟୋଗ ଧନ୍ଦାକୁ ବିଶେଷତଃ ସୂତାକଟାକୁ ବିଶେଷ ସ୍ଥାନ ଦିଆଯିବା ଉଚିତ । ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଧାନତଃ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ ହେବା ଦରକାର ଏବଂ ତାହା ଗ୍ରାମ୍ୟ ଜୀବନକୁ ଶକ୍ତିଶାଳୀ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେହି ଜୀବନ ସହିତ ତାହାର ସମ୍ପର୍କ ରହିବା ଦରକାର ।

ମୋ ମତରେ ଶିକ୍ଷାର ଯେଉଁ ସବୁ ପ୍ରୟୋଗ ହେଲା, ସେଥିରେ ସ୍ତ୍ରୀ-ଶିକ୍ଷାରେ ଆଶ୍ରମକୁ ସର୍ବାଧିକ ସଫଳତା ମିଳିଲା । ଆଶ୍ରମର ମହିଳାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଓ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ଦେଖା ଦେଇଛି, ତାହା ସେତିକି ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ସେହି ଶ୍ରେଣୀର ମହିଳା-ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆଉ କେଉଁଠି ହେଲେ ଦେଖାଯାଇ ନାହିଁ । ଆଶ୍ରମର ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ହିଁ ଏହାର କାରଣ । ଆଶ୍ରମରେ ଏପରି କୌଣସି ଅଙ୍କୁଶ ମହିଳାମାନଙ୍କ ଉପରେ ରଖାଯାଇ ନାହିଁ, ଯାହା ପୁରୁଷଙ୍କ ଉପରେ ନାହିଁ । ମହିଳାମାନଙ୍କ ମନରେ ସମତାର ବିଚାର ଆରମ୍ଭରୁ ଭରିଦିଆଯାଇଛି । ସବୁ କାମରେ ସମସ୍ତେ ସମାନ ଭାବରେ ଯୋଗ ଦିଅନ୍ତି । ଅମୁକ କାମ କେବଳ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ କରିବେ, ପୁରୁଷମାନେ ତାହା କରିବେ ନାହିଁ—ଏ ପ୍ରକାରର ପାର୍ଥକ୍ୟ ଆଶ୍ରମରେ ନାହିଁ । ରୋଷେଇ-କାମ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ଦୁହେଁ ମିଶି କରନ୍ତି । ଯେଉଁ ଶରୀର ଶ୍ରମ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ କରିପାରିବେ ନାହିଁ, ସେ ପ୍ରକାରର କାମରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କରି ଦିଆ ଯାଇଛି । ତାହାଛଡ଼ା ଆଉ ଗୋଟିଏ ହେଲେ ଏପରି ଧନ୍ଦା ନାହିଁ ଯେଉଁଥିରେ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ଉଭୟେ କାମ ନ କରନ୍ତି । ପର୍ଦ୍ଦା ଓ ଓଢ଼ଣା ଭଳି ଜିନିଷ ତ ଆଶ୍ରମରେ ଆଦୌ ନାହିଁ । ଏହିରୂପେ ଆଶ୍ରମର ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ଏପରି ହୋଇଗଲାଣି ଯେ, ଯେ କୌଣସି ମହିଳା

ଯେ କୌଣସି ସ୍ଥାନରୁ ଆସି ଥାଆନ୍ତୁ ପଛକେ, ସେ ଆଶ୍ରମକୁ ଆସିବା ମାତ୍ରେ ଗୋଟାଏ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଓ ସ୍ୱାଧୀନତାର ବାୟୁମଣ୍ଡଳରେ ଥିବା ଭଳି ଅନୁଭବ କରନ୍ତି ଓ ନିଜକୁ ନିର୍ଭୟ ମନେ କରନ୍ତି । ମୋର ବିଶ୍ୱାସ, ଏଥିରେ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ବ୍ରତର କରାମତି ବହୁତ ବେଶୀ । ବୟସ୍କା ଝିଅମାନେ ମଧ୍ୟ କୁମାରୀ ରହିଛନ୍ତି । ଆମେ ଆଶ୍ରମବାସୀ ସମସ୍ତେ ଜାଣୁ ଯେ ଆଶ୍ରମର ଏ ପ୍ରୟୋଗ ଅତି ବିପଜ୍ଜନକ । କିନ୍ତୁ ଏ ପ୍ରକାରର ବିପଦ ନ ମୁଣ୍ଡାଇଲେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଉନ୍ନତି ଓ ଜାଗରଣ ଅସମ୍ଭବ ପରି ଦିଶୁଛି ।

ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ଲୋପ କରିବା ଯେପରି ଦରକାର, ସେହିପରି ମହିଳାମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କେତେକ ଭ୍ରାନ୍ତ ଧାରଣା, ମିଥ୍ୟା ଭୟ ଓ ପ୍ରଥା ଦୂର କରିବା ଦରକାର । ବାଲ୍ୟ ବିବାହ. ପ୍ରତ୍ୟେକ ଝିଅପାଇଁ ବିବାହ କରିବା ହିଁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, 'କନ୍ୟାମାନଙ୍କର ମାସିକ ଧର୍ମ ଆରମ୍ଭ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଦେବା ଉଚିତ ବୋଲି ଯେଉଁ ଧାରଣା ରହିଛି, ବିଧବାର ପୁନର୍ବିବାହ କରି ନ ପାରିବା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସମାଜ ପକ୍ଷରୁ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ, ଆଦି ପ୍ରଥା ବନ୍ଦ ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀ ଜାତି ଆଗେଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ ଆଶ୍ରମକୁ ଆସିବା ମାତ୍ରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଏ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଏ ଯେ ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ପ୍ରଥାଗୁଡ଼ିକ ମନ୍ଦ ଓ ଧର୍ମବିରୁଦ୍ଧ । ସେମାନେ ଏହି ଶିକ୍ଷା ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ ହେଉଥିବା ଦେଖୁଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କର ହୃଦୟକୁ ଏ କଥାଗୁଡ଼ାକ ବାଧେ ନାହିଁ ବା ଏହାକୁ ସେମାନେ ପୋଥିବାଇଗଣ ବୋଲି ଭାବନ୍ତି ନାହିଁ ।

ପ୍ରଚଳିତ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆମେ ଯାହାକୁ ଶିକ୍ଷା କହୁଁ, ତାହା ଆଶ୍ରମରେ ବହୁତ କମ୍ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ତତ୍‌ସତ୍ତ୍ୱେ ମୋର ମତ ହେଉଛି, ପିଲାଠାରୁ ବୁଢ଼ାଯାଏ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ନିର୍ବିଶେଷରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଶିକ୍ଷା ପ୍ରତି ନିଷ୍ଠା ବଢ଼ିଛି, ଜ୍ଞାନଲାଭ କରିବାର ଇଚ୍ଛା ବଢ଼ି ଚାଲିଛି ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ବେଳ ମିଳୁ ନ ଥିବାର ଅଭିଯୋଗ ମଧ୍ୟ ଆସୁଛି । ମୋତେ ଏହା ଶୁଭ ଲକ୍ଷଣ ପରି ବୋଧ ହେଉଛି । ଆଶ୍ରମକୁ ଯେଉଁମାନେ ଆସନ୍ତି ସେମାନେ ଶିକ୍ଷାରୁ ରସ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିବା ବା ଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରିଥିବା ଲୋକ ନୁହନ୍ତି । ଅନେକଙ୍କୁ ତ କେବଳ ଲେଖିପଢ଼ି ଆସେ । ସେମାନେ ବାହାରେ ଥିବାବେଳେ ଅର୍ଥାତ୍ ଆଶ୍ରମକୁ ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ତ ଏହା ଆଗକୁ ଯିବାର ସାହସ ସୁଦ୍ଧା ନ ଥିଲା । ଆଶ୍ରମରେ କିଛିଦିନ ରହିଲା ପରେ ଅକ୍ଷର ଜ୍ଞାନ ବଢ଼ାଇବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ଉତ୍ସାହ ଜନ୍ମେ । ଯେଉଁ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଏତିକି କରିପାରେ, ତା ବାଟ ସହଜ ହୋଇଯାଏ । କାରଣ, ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଥମ ସୋପାନ ହେଉଛି ଶିଖିବା ପାଇଁ ଉତ୍କଣ୍ଠା ସୃଷ୍ଟି କରିବା । ଏହି ଉତ୍କଣ୍ଠାକୁ ଶାନ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ଯେତେ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ଦେବା ଦରକାର, ଆଶ୍ରମ ଯେ ସେତେ ଦେଇପାରୁ ନାହିଁ, ସେଥିପାଇଁ ମୋର ବେଶୀ ଦୁଃଖ ନାହିଁ । ଆଶ୍ରମରେ ଯେଉଁ ସବୁ କଟକଣା ରଖାଯାଇଛି, ସେଥିଯୋଗୁଁ ଶିକ୍ଷକ କାମ କରିପାରିବା ଭଳି ଲୋକ ଯଥେଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟାରେ ବୋଧହୁଏ କେବେହେଁ ଆସିବେ ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ଆଶ୍ରମରେ ଯେଉଁମାନେ ଏ କାମ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇପାରିବେ, ସେହିମାନଙ୍କ କାମରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ । କିନ୍ତୁ ଆଶ୍ରମର କାମ ଯୋଗୁଁ ଏ ପ୍ରକାରର ଶିକ୍ଷକ ତିଆରି ହୋଇ ପାରିବେ ନାହିଁ ବା ତିଆରି ହେବାକୁ ଯେ

ବହୁତ ସମୟ ଲାଗିବ, ତାହା ନୁହେଁ । ଏପରି ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା, ଯେଉଁମାନଙ୍କ ମନରେ ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଜନ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରକୃତ ନିଷ୍ଠା ଜନ୍ମି ସାରିଛି, ସେମାନେ ପରେ ସେ ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଜନ କରି ପାରିବେ । ଶିକ୍ଷାପାଇଁ ସମୟର କୌଣସି ସୀମା ନାହିଁ । ପ୍ରକୃତ ଶିକ୍ଷା ତ ସ୍କୁଲ ଛାଡ଼ିବା ପରେ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ଶିକ୍ଷାର ମହତ୍ତ୍ୱ ଯେଉଁ ଲୋକ ଉପଲବ୍ଧି କରିଛି, ସେ ଚିରଦିନ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ହୋଇ ରହିବ । ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏବଂ ସେହି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ କରିବା ପାଇଁ ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରତିଦିନ ଜ୍ଞାନ-ବୃଦ୍ଧି ହେବା ଉଚିତ । ଯେଉଁ ଲୋକ ସବୁ କାମ ବୁଝି ସୁଝି କରି କରେ, ତାହାର ଜ୍ଞାନ ଯେ ପ୍ରତିଦିନ ନିଶ୍ଚୟ ବଢ଼ିବ, ଏ କଥାଟା ଆଶ୍ରମରେ ସମସ୍ତେ ଭଲଭାବରେ ବୁଝିଗଲେଣି ।

ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଗତିରେ ଗୋଟିଏ କଥା ବିଘ୍ନ ସୃଷ୍ଟି କରୁଛି । ଶିକ୍ଷକ ବିନା ଶିକ୍ଷା ମିଳି ପାରିବ ନାହିଁ, ଏହି ଭ୍ରାନ୍ତ ଧାରଣା ସମାଜର ବୁଦ୍ଧିକୁ ରୁଦ୍ଧ କରି ଦେଉଛି । ମନୁଷ୍ୟ ସ୍ୱୟଂ ନିଜର ପ୍ରକୃତ ଶିକ୍ଷକ । ଆଜିକାଲି ତ ଆପେ ଆପେ ଶିକ୍ଷାଲାଭ କରିବାର ଅନେକ ଉପାୟ ବାହାରିଲାଣି । ନିଜର ନିଷ୍ଠା ବଳରେ ମନୁଷ୍ୟ ଅନେକ ବିଷୟରେ ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଜନ କରିପାରିବ ଏବଂ ଯେଉଁଠି ଶିକ୍ଷକ ଆବଶ୍ୟକ ହେବେ, ସେଠାରେ ସେ ନିଜେ ଖୋଜି ନେବ । ଅନୁଭବ ହେଉଛି ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ସ୍କୁଲ । କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଧନ୍ଦା ଏପରି, ଯାହା ସ୍କୁଲରେ ଶିଖି ହୁଏ ନାହିଁ । ଦୋକାନ ବା କାରଖାନାମାନଙ୍କରେ ସେ ଧନ୍ଦା ଶିଖିବାକୁ ପଡ଼େ । ସ୍କୁଲ-ପାଠଟା ସାଧାରଣତଃ ଶୁଆ ପଢ଼ିଲା ପରି ହୁଏ । ସେଥିଲାଗି ବୟସ୍କ ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍କୁଲ ଅପେକ୍ଷା ଇଚ୍ଛା, ନିଷ୍ଠା ଓ ଆତ୍ମ-ବିଶ୍ୱାସ ବେଶୀ ଦରକାର ।

ସନ୍ତାନକୁ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ବାପମାଆଙ୍କ ଧର୍ମ । ଏତିକି ଭାବି ପାରିଲେ ଅସୁମାରି ସ୍କୁଲ ଖୋଲିବା ଅପେକ୍ଷା ପ୍ରକୃତ ଶିକ୍ଷାର ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ବେଶୀ ଦରକାର । ସେ ପ୍ରକାରର ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ପାରିଲେ ତାହାପରେ ଯେଉଁଠି ସ୍କୁଲ ଦରକାର ହେବ, ସେଠି ନିଶ୍ଚୟ ସ୍କୁଲ ବସିବ ।

ଆଶ୍ରମର ଶିକ୍ଷା ଏହି ଦୃଷ୍ଟି କୋଣରୁ ଚାଲିଛି ଏବଂ ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଭାବିଲେ ଗୋଟାଏ ସୀମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଫଳତା ମଧ୍ୟ ମିଳିଛି । ଆଶ୍ରମର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଭାଗ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସ୍କୁଲ ।

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ (ଅସଂପୂର୍ଣ୍ଣ)

ଆଶ୍ରମର ବିଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅନେକ କଥା କୁହା ସରିଲାଣି । ସତ୍ୟର ଆଗ୍ରହ-ଦ୍ୱାରା ସତ୍ୟକୁ ଖୋଜିବା ପାଇଁ ଆଶ୍ରମର ଅସ୍ତିତ୍ୱ । ଏହିପରି ଆଗ୍ରହ

ତା ୧୧ । ୭ । ୩୨

ପୋଷଣ କରି ଯେତେବେଳେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଅସ୍ତ୍ରକୁ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ପଡ଼େ, ସେତେବେଳେ ଆଶ୍ରମ ତାହାର ପ୍ରୟୋଗ ଚଳାଏ ଏବଂ ଏହି ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ନିୟମ ଓ ସୀମା ଖୋଜି ବାହାର କରେ । ସାଧାରଣ ଭାବରେ ଏହାର ନିୟମ କିପରି ହେବା ଉଚିତ, ସେ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଆଲୋଚନା ହୋଇସାରିଛି ।

ମାତ୍ର ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ସୀମା କେତେଦୂର ଯାଏ ? ଏ ଶାସ୍ତ୍ରର ତୀବ୍ର ଉପଯୋଗ କେତେବେଳେ କରାଯାଇ ପାରିବ ? ଯେତେବେଳେ ମନୁଷ୍ୟ ଅହରହ ସତ୍ୟରେ ଦୃଢ଼ ରହେ, ତାହାର ନାମ ମଧ୍ୟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ । ମାତ୍ର ଏଠାରେ ସେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର କଥା ପଡ଼ୁ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଅସ୍ତ୍ର ରୂପେ ଅନ୍ୟ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ହୁଏ, ସେହି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କଥା ଏଠାରେ ଆଲୋଚିତ ହେଉଛି ।

ଏ ପ୍ରକାରର ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସାଥୀ ଓ ଆତ୍ମୀୟସ୍ୱଜନଙ୍କ ବିରୋଧରେ, ସମାଜର ବିରୋଧରେ, ସରକାରର ବିରୋଧରେ ଓ ସମଗ୍ର ଦୁନିଆର ବିରୋଧରେ କରାଯାଇ ପାରେ । ଏହାର ମୂଳରେ

[ଆଗକୁ ଆଉ ଲେଖା ହୋଇ ପାରିନାହିଁ]

୫୬

ଐତିହାସିକ ବିଚାର

ଅହମଦାବାଦ, ତା ୧୮ ମାର୍ଚ୍ଚ, ୧୯୨୨

ଶାହିବାଗ ସର୍କିଟ୍ ହାଉସରେ ଶନିବାର ମଧ୍ୟାହ୍ନରେ ମିଷ୍ଟର ଗାନ୍ଧୀ ଓ ମିଷ୍ଟର ଶଙ୍କରଲାଲ ବ୍ୟାଙ୍କରଙ୍କର ମକଦ୍ଦମା-ବିଚାର ଆରମ୍ଭ ହେଲା ।

ସାର୍ ଜେ.ଟି. ଷ୍ଟ୍ରାଙ୍ଗମ୍ୟାନ ରାଓ ବାହାଦୂର ଗିରଧର ଲାଲଙ୍କ ସହିତ ସରକାରଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ଏହି ଫୌଜଦାରୀ ମକଦ୍ଦମା ଚଳାଉଥିଲେ । ଆସାମୀମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ କୌଣସି ଓକିଲ ନ ଥିଲେ । ମଧ୍ୟାହ୍ନ ବାରଟାବେଳେ ଜଜ୍ * ମିସଲରେ ଆସି ବସିଲେ । ଅଭିଯୋଗ ପତ୍ରରେ ସାମାନ୍ୟ ଭୁଲ ରହିଯାଇଛି ବୋଲି କହି ସେ ତାହା ସଂଶୋଧନ କରିଦେଲେ । ରେଜିଷ୍ଟ୍ରାର୍ ଅଭିଯୋଗଗୁଡ଼ିକ ପଢ଼ି ଶୁଣାଇଦେଲେ । ଅପରାଧ ହେଉଛି ୟଙ୍ଗ ଇଣ୍ଡିଆରେ † ୧୯୨୧ ମସିହାର ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୨୦ ତାରିଖ, ଡିସେମ୍ବର ୧୫ ତାରିଖ ଓ ୧୯୨୨ ମସିହାର ଫେବ୍ରୁଆରୀ ୨୩ ତାରିଖରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିବା ତିନୋଟି ଲେଖା । ଅପରାଧମୂଳକ ଲେଖାଗୁଡ଼ିକ ପଢ଼ି ଶୁଣାଇ ଦିଆଗଲା । ପ୍ରଥମଟି 'ରାଜଭକ୍ତିରେ ବ୍ୟାଘାତ' **(Tampering with Loyalty)** ଦ୍ୱିତୀୟଟି 'ଗୋଲକଧନ୍ଦା ଓ ତାହାର ସମାଧାନ' **(The Puzzle and its Solution)** ଓ ତୃତୀୟଟି କେଶର ଝିଙ୍କିବା **(Shaking the Manes)** ।

ଜଜ୍ କହିଲେ ଯେ ଆଇନ୍ ଯାହା ଅଛି, ସେଥିରେ ଅଭିଯୋଗଗୁଡ଼ିକ କେବଳ ପଢ଼ି ଶୁଣାଇ ଦେଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ବୁଝାଇ ଦେବାକୁ ହେବ । ଏ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ତାଙ୍କୁ ବୁଝାଇବା ଭଳି ବିଶେଷ କିଛି କହିବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ଏ ଦୁଇଟିଯାକ ମକଦ୍ଦମାରେ ଅଭିଯୋଗ ହେଉଛି ଯେ ବ୍ରିଟିଶ ଭାରତରେ ଆଇନ୍ ବଳରେ ମହାମାନ୍ୟ ସମ୍ରାଟଙ୍କର ଯେଉଁ ସରକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଛି, ସେହି ସରକାରଙ୍କ ପ୍ରତି ଘୃଣା ଓ ଅବମାନନା ଜନ୍ମାଇବା କିମ୍ବା ଅଶ୍ରଦ୍ଧା ଉଦ୍ରେକ କରିବା ବା ଉଦ୍ରେକ କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରିବା । ଆସାମୀମାନେ ୧୨୪ (କ) ଦଫାରେ ତିନୋଟି ଅପରାଧରେ ଅଭିଯୁକ୍ତ ହୋଇଛନ୍ତି । ଯେଉଁ

* ଆର୍. ଏସ୍. ବ୍ରୁମ୍‌ଫିଲ୍ଡ୍

† ମୋହନ ଦାସ କରମଚନ୍ଦ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସମ୍ପାଦିତ ଓ ଶଙ୍କରଲାଲ ବ୍ୟାଙ୍କରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମୁଦ୍ରିତ ସାପ୍ତାହିକ ଇଂରାଜୀ ପତ୍ରିକା

ଲେଖାଗୁଡ଼ିକ ପଢ଼ି ଶୁଣାଇ ଦିଆଗଲା, ସେଗୁଡ଼ିକ ଭିତରେ ଅପରାଧର ମୂଳବୀଜ ରହିଛି । ମିଷ୍ଟର୍ ଗାନ୍ଧୀ ସେଗୁଡ଼ିକ ଲେଖିଛନ୍ତି ଏବଂ ମିଷ୍ଟର ବ୍ୟାଙ୍କର ଛପାଇଛନ୍ତି । 'ଘୃଣା ଓ ଅବମାନନା' ଏହି ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ଅର୍ଥ ସ୍ପଷ୍ଟ; 'ଅଶ୍ରଦ୍ଧାର' ସଂଜ୍ଞା ଆଇନ୍ ଦ୍ୱାରା ନିରୂପିତ ହୋଇସାରିଛି । ଅଶ୍ରଦ୍ଧା ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ରାଜଦ୍ରୋହ ଓ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରତି ଶତ୍ରୁତାର ଭାବନା ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଅଟେ । ବମ୍ବେ ହାଇକୋର୍ଟ ଏ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ଏପରି କରିଛନ୍ତି ଯେ ଯଦ୍ୱାରା ରାଜନୈତିକ ବିଚ୍ଛେଦ ବା ଅସନ୍ତୋଷ ପ୍ରକାଶ ପାଏ ଏବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ବା ସରକାରଙ୍କ ପ୍ରତି ଦ୍ରୋହ ପ୍ରକଟ ହୁଏ, ତାହାହିଁ ଅଶ୍ରଦ୍ଧା । ଅଭିଯୋଗଗୁଡ଼ିକ ପଢ଼ି ଶୁଣାଇଦେବା ପରେ ବିଚାରପତି ଆହ୍ୱାନ କଲେ ଯେ ଆସାମୀମାନଙ୍କର ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କଅଣ କହିବାକୁ ଅଛି, କହନ୍ତୁ । ମିଷ୍ଟର୍ ଗାନ୍ଧୀ ନିଜକୁ ଅପରାଧୀ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରୁଛନ୍ତି କି, ବିଚାର ଦାବୀ କରୁଛନ୍ତି କି ବୋଲି ସେ ପଚାରିଲେ ।

ମିଷ୍ଟର୍ ଗାନ୍ଧୀ—ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଭିଯୋଗରେ ନିଜକୁ ଅପରାଧୀ ବୋଲି ମୁଁ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି । ମୁଁ କେବଳ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଛି ଯେ ଅଭିଯୋଗ-ପତ୍ରରୁ ରାଜାଙ୍କର ନାମ ବାଦ୍ ଦିଆଯାଇଛି ଏବଂ ମୋ ବିଚାରରେ ତାହା ଠିକ୍ ହୋଇଛି ।

ବିଚାରପତି—ମିଷ୍ଟର୍ ବ୍ୟାଙ୍କର ! ଆପଣ ନିଜକୁ ଅପରାଧୀ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରୁଛନ୍ତି, ନା, ବିଚାର ଦାବୀ କରୁଛନ୍ତି ?

ମିଷ୍ଟର୍ ବ୍ୟାଙ୍କର—ମୁଁ ଅପରାଧୀ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି ।

ସାର୍ ଜେ. ଷ୍ଟ୍ରାଙ୍ଗମ୍ୟାନ୍ ମକଦ୍ଦମା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ବିଚାର ହେଉ ବୋଲି ଦାବୀ କରିଥିଲେ, ମାତ୍ର ବିଚାରପତି ତାଙ୍କ ସହ ଏକମତ ନୁହନ୍ତି ବୋଲି କହିଲେ । ଜଜ୍ କହିଲେ ଯେ ସେ ମକଦ୍ଦମା ବିଚାର କରିବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି ବୋଲି ଜାଣିବାବେଳୁଁ ଦଣ୍ଡର ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ସେ (ମନେ ମନେ) ବିଚାର କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ସରକାରୀ ଓକିଲ ବା ମିଷ୍ଟର ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ବକ୍ତବ୍ୟ ଶୁଣିବାକୁ ସେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛନ୍ତି । ସରକାରୀ ଓକିଲ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଲିପିବଦ୍ଧ କରିବା ପାଇଁ ଯାହା ଚାହିଁଛନ୍ତି, ତଦ୍ୱାରା କୌଣସି ଦିଗରୁ କିଛି ଫରକ ହେବ ବୋଲି ସେ ଅନ୍ତରର ସହ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେ ଆସାମୀମାନଙ୍କର ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ଗ୍ରହଣ କରିନେଉଛନ୍ତି । ମିଷ୍ଟର୍ ଗାନ୍ଧୀ (ଜଜ୍ଙ୍କର) ଏହି ନିଷ୍ପତ୍ତି ଶୁଣି ହସିଲେ । ଜଜ୍ କହିଲେ ଯେ (ଆସାମୀମାନଙ୍କୁ) ଦଣ୍ଡ ଦେବା ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି କରିବାକୁ ନାହିଁ ଏବଂ ତାହା ଘୋଷଣା କରିବା ପୂର୍ବରୁ ସେ ଷ୍ଟ୍ରାଙ୍ଗମ୍ୟାନ୍ଙ୍କଠାରୁ ତାଙ୍କର ବକ୍ତବ୍ୟ ଶୁଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି ।

× × × ×

ଷ୍ଟ୍ରାଙ୍ଗମ୍ୟାନ ନିଜର ବକ୍ତବ୍ୟ ଶୁଣାଇବା ପରେ କୋର୍ଟ ପକ୍ଷରୁ ପ୍ରଶ୍ନ ହେଲା—

"ମିଷ୍ଟର ଗାନ୍ଧୀ ! ଆପଣ କଅଣ ଏଠାରେ କୌଣସି ବିବୃତି ଦେବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ?"

ଗାନ୍ଧୀ—"ଅନୁମତି ଦେଲେ, ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଲିଖିତ ବିବୃତି ପଢ଼ିବି ।"

ଜଜ୍—"ବିବୃତିଟିକୁ ରେକର୍ଡ଼ଭୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ଆପଣ ତାହା ମୋତେ ଦେବେ କି ?

ଗାନ୍ଧୀ—"ମୁଁ ତାହା ପଢ଼ିସାରିବା ପରେ ଦେଇଦେବି ।"

ମିଷ୍ଟର ଗାନ୍ଧୀ ତାଙ୍କର ଲିଖିତ ବିବୃତି ପଢ଼ିବା ପୂର୍ବରୁ ମୌଖିକ ଭାବରେ କେତେକ ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ମନ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କଲେ । ସେ କହିଲେ :

"ମୁଁ ଏହି ବିବୃତି ପଢ଼ିବା ପୂର୍ବରୁ କହିବାକୁ ଚାହେଁ ଯେ ମୋ ଭଳି ଜଣେ ସାମାନ୍ୟ ଲୋକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆଡ଼ଭୋକେଟ୍ ଜେନେରାଲ ଯେଉଁ ମନ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିଅଛନ୍ତି ତାକୁ ମୁଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ସମର୍ଥନ କରୁଛି । ସେ ତାଙ୍କର ସବୁ ବିବୃତିରେ ମୋ ପ୍ରତି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ ବିଚାର କରିଛନ୍ତି ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା । କାରଣ, ଏହା ଅତି ସତ ଯେ ମୁଁ ସେହି ସତ୍ୟକୁ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଏହି କୋର୍ଟ ଆଗରେ ଲୁଚାଇ ରଖିବାକୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ ଯେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଶାସନ ପଦ୍ଧତି ବିରୋଧରେ ଅଶ୍ରଦ୍ଧା ପ୍ରଚାର କରିବା ମୋର ଏକପ୍ରକାରର ପ୍ରବଳ ମନୋଭାବ ହୋଇଗଲାଣି । ବିଜ୍ଞ ଆଡ଼ଭୋକେଟ୍ ଜେନେରାଲ ଯାହା କହିଛନ୍ତି ଯେ ସରକାରଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର ଅସନ୍ତୋଷ ପ୍ରକାଶ କରିବା 'ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ' ପତ୍ରିକା ସହିତ ମୋର ସମ୍ପର୍କ ଦିନଠାରୁ ନୁହେଁ, ବରଂ ତାହାର ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି — ଏକଥା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଠିକ୍ । ମୁଁ ଯେଉଁ ବିବୃତି ବର୍ତ୍ତମାନ ପଢ଼ିବାକୁ ଯାଉଛି, ସେଥିରେ ମୁଁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ଅନୁରୋଧରେ ଏହି ବିଚାରାଳୟ ଆଗରେ ଅତି ଦୁଃଖ ସହକାରେ ସ୍ୱୀକାର କରିବି ଯେ ଆଡ଼ଭୋକେଟ୍ ଜେନେରାଲ ସୂଚାଇଥିବା ସମୟର ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ସରକାରଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଅସନ୍ତୋଷ ପ୍ରଚାର କରୁଥିଲି । ମୋର ଏହି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖଦାୟକ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ମୋ ଉପରେ ଆସି ପଡ଼ିଥିବା ଦାୟିତ୍ୱକୁ ବୁଝି ସୁଝି, ମୋତେ ସେହି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ତୁଲାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ । ବମ୍ବେ ଘଟଣାବଳୀ, ମାଡ୍ରାସ ଘଟଣାବଳୀ ଓ ଚୌରିଚୌରା ଘଟଣାବଳୀ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିଜ୍ଞ ଅଡ଼ଭୋକେଟ ଜେନେରାଲ ମୋତେ ଦାୟୀ କରି ମୋ ଉପରେ ଯେଉଁ ସବୁ ଦୋଷ ଲଦିଛନ୍ତି ସେଗୁଡ଼ିକୁ ମୁଁ ସ୍ୱୀକାର କରୁଅଛି । ଏ ସବୁ ବିଷୟରେ ମୁଁ ଗମ୍ଭୀରଭାବରେ ଚିନ୍ତା କରି ୯ଟି ରାତି ପରେ ରାତି ସମସ୍ତ ଗଡ଼ାଇ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ପହଞ୍ଚିଲି ଯେ ଚୌରିଚୌରାର ପୈଶାଚିକ ଅପରାଧରୁ କିମ୍ବା ବମ୍ବେ ଓ ମାଡ୍ରାସର ଉନ୍ମତ୍ତ ହିଂସାକାଣ୍ଡରୁ ନିଜକୁ ଅଲଗା କରିନେବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ମୁଁ ଜଣେ ଦାୟିତ୍ୱ-ସମ୍ପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତି, ମୁଁ ଭଲ ରକମ ପାଠ ପଢ଼ିଛି, ମୋର ମଧ୍ୟ ସାଂସାରିକ ଅଭିଜ୍ଞତା ବେଶ୍ ଅଛି । ତେଣୁ, ମୋର ପ୍ରତ୍ୟେକ କାର୍ଯ୍ୟର ପରିଣାମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯଥୋଚିତ ଧାରଣା ହେବା ଉଚିତ ବୋଲି ସେ ଯାହା ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି ତାହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଠିକ୍ । ମୁଁ ଜାଣିଥିଲି ଯେ ମୁଁ ନିଆଁ ସଙ୍ଗେ ଖେଳୁଛି । ମୁଁ ଜାଣିଶୁଣି ବିପଦକୁ ମୁଣ୍ଡାଇଥିଲି ଏବଂ ମୋତେ ଛାଡ଼ିଦେଲେ, ମୁଁ ପୁଣି ତଥାପି ସେହି ବିପଦସଙ୍କୁଳ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପଶିବି । ପ୍ରତିଦିନ ମୁଁ ଏହିଭଳି ଅନୁଭବ କରୁଥିଲି, ଆଜି ସକାଳେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଅନୁଭବ କରୁଛି । ମୁଁ ଏହିକ୍ଷଣି ଯାହା କହିଲି, ତାହା ଯଦି ମୁଁ କହି ନ ଥାନ୍ତି, ତେବେ ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ମୁଁ ଅବହେଳା କରିଥାନ୍ତି ।"

ମୁଁ ହିଂସାକୁ ଏଡ଼ିବାପାଇଁ ଚାହୁଁଥିଲି । ମୁଁ ହିଂସାକୁ ଏଡ଼ିବାକୁ ଚାହେଁ । ଅହିଂସା ମୋର ଧର୍ମ, ମୋର ବିଶ୍ୱାସର ପ୍ରଥମ ବସ୍ତୁ । ମୋର ଘୋଷିତ ଧର୍ମମନ୍ତ୍ରର ବା ଆଚରଣଗତ ଧର୍ମର ତାହା ସର୍ବଶେଷ ବସ୍ତୁ । ମାତ୍ର ମୋତେ ବାଛିନେବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଯେଉଁ ଶାସନ-ପଦ୍ଧତି ମୋର ଦେଶର ଅପୂରଣୀୟ କ୍ଷତି କରିଛି ବୋଲି ମୁଁ ବିଚାରୁଛି, ତାକୁ ସମ୍ଭବତଃ ମୁଁ ମୁଣ୍ଡପାତି ସ୍ୱୀକାର କରିନେବି କିମ୍ବା ମୋ ମୁହଁରୁ ସତ୍ୟ କଥା ବାହାରିବା ଫଳରେ ଲୋକ ସାଧାରଣ ଯେଉଁ ଉତ୍ତେଜନା ମୂଳକ ଉନ୍ମତ୍ତ କାଣ୍ଡମାନ ଭିଆଇବେ, ସେହି ବିପଦକୁ ମୁଁ ମୁଣ୍ଡପାତି ସହିବି । ମୁଁ ଜାଣେ ଯେ ମୋ ଦେଶର ଲୋକେ ବେଳେ ବେଳେ ଉନ୍ମତ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଛନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଗଭୀରଭାବରେ ଦୁଃଖିତ । ତେଣୁ କରି, ମୁଁ ସାମାନ୍ୟ ଦଣ୍ଡ ଚାହେଁ ନାହିଁ । ବରଂ ମୁଁ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଦଣ୍ଡ ଚାହେଁ । ମୁଁ କ୍ଷମା ଚାହେଁ ନା । ଦୟା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ଦଣ୍ଡ ଊଣା କରିଦେବା ପାଇଁ ମୁଁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁ ନାହିଁ । ସର୍ବାଧିକ ଦଣ୍ଡକୁ ଆନନ୍ଦ ସହକାରେ ସହିବାକୁ ମୁଁ ଏଠାରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ଆଇନ୍‌ରେ ଯାହାକୁ ଜ୍ଞାନକୃତ ବା ସୁଚିନ୍ତିତ ଅପରାଧ କୁହାଯାଏ, ମାତ୍ର ଯାହାକୁ ମୁଁ ନାଗରିକର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ବିଚାରେଁ, ସେଥିପାଇଁ ଯେଉଁ ସର୍ବାଧିକ ଦଣ୍ଡ ମିଳିବାର କଥା, ସେହି ଦଣ୍ଡରେ ମୋତେ ଦଣ୍ଡିତ କରାଯାଉ ବୋଲି ମୁଁ ଅବେଦନ କରୁଅଛି । ମୋର ବିବୃତିରେ ମୁଁ କହିବାକୁ ବସିଛି ଯେ ଏବେ ବିଚାରପତି ଭାବରେ ଆପଣଙ୍କ ପାଇଁ କେବଳ ଦୁଇଟି ରାସ୍ତା ଖୋଲା ରହିଛି । ହୁଏତ ଆପଣ ନିଜର ଚାକିରି ଛାଡ଼ିବେ, କିମ୍ବା ଆପଣ ଯେଉଁ ଶାସନ ଓ ଆଇନ୍‌କୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି, ତାହା ଯଦି ଲୋକ-ମାନଙ୍କର ମଙ୍ଗଳକାରକ ବୋଲି ଆପଣ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥାନ୍ତି, ତେବେ ମୋ ପ୍ରତି କଠୋରତମ ଦଣ୍ଡ ବିଧାନ କରିବେ । ମୋର ବିବୃତିରେ ମୁଁ ଏହି କଥା କହିବି । ମୁଁ ଆଶା କରୁ ନାହିଁ ଯେ ଆପଣଙ୍କର ସେ ଭଳି ହୃଦୟ-ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଯିବ । ମାତ୍ର ମୋର ବିବୃତି ସମାପ୍ତ କଲାବେଳକୁ ଆପଣ ଅନ୍ତତଃ ଏତିକି ଉପଲବ୍ଧି କରିପାରୁଥିବେ ଯେ ମୋ ଅନ୍ତରରେ କି ଭଳି ନିଆଁ ଜଳିବାରୁ, ଜଣେ ବିଚାରବୁଦ୍ଧି-ସମ୍ପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଗଳ ଭଳି ଯେଉଁ ଘୋରତମ ବିପଦ ମୁଣ୍ଡାଇବାକୁ ଯାଆନ୍ତି, ସେହି ଭଳି ବିପଦ ମୁଁ ବରଣ କଲି ।”

ତାହାପରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ନିଜର ବିବୃତି ପଢ଼ି ଶୁଣାଇଦେଲେ ।

ବିବୃତି

“ମୁଁ ଜଣେ ପକ୍‌କା ରାଜଭକ୍ତ ଓ ସହଯୋଗୀରୁ କାହିଁକି ଯେ ଜଣେ ଦୁର୍ଦ୍ଦମନୀୟ ବା ଆପୋଷହୀନ ରାଜଦ୍ରୋହୀ ଓ ଅସହଯୋଗୀ ପାଲଟି ଗଲି, ତାହା ଭାରତର ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ଓ ଇଂଲଣ୍ଡର ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ବୁଝାଇଦେବା ସମ୍ଭବତଃ ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଟେ । କାରଣ, ପ୍ରଧାନତଃ ସେହିମାନଙ୍କୁ ଶୋକ ଦେବାପାଇଁ ଏହି ମକଦ୍ଦମା (ଆମ ବିରୋଧରେ) ରୁଜୁ କରାଯାଇଛି । ଆଇନ୍ ବଳରେ ଭାରତରେ ଯେଉଁ ସରକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଛି, ତାହାର ବିରୋଧରେ ଅଶ୍ରଦ୍ଧା ପ୍ରଚାର କରୁଥିବାର ଅଭିଯୋଗ ମୁଁ କାହିଁକି ଯେ ସ୍ୱୀକାର କରିଗଲି, ତାହା ମଧ୍ୟ ବିଚାରାଳୟକୁ କହିଦେବା ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

"ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରେ ଘନଘଟାପୂର୍ଣ୍ଣ ବାତାବରଣ ଭିତରେ ୧୮୯୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ମୋର ସାଧାରଣ ଜୀବନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ସେ ଦେଶରେ ବ୍ରିଟିଶ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ସହିତ ମୋର ପ୍ରଥମ ସମ୍ପର୍କ ମଧୁର ନ ଥିଲା । ସେଠାରେ ମୁଁ ଆବିଷ୍କାର କଲି ଯେ ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟ ଭାବରେ ତଥା ଜଣେ ଭାରତୀୟ ଭାବରେ ଅଧିକାର ବୋଲି ମୋର କିଛି ନାହିଁ, ବରଂ ମୁଁ ଜଣେ ଭାରତୀୟ ହୋଇଥିବାରୁ ମନୁଷ୍ୟ ଭାବରେ ମୋର କୌଣସି ଅଧିକାର ନାହିଁ ବୋଲି ମୁଁ ଆବିଷ୍କାର କଲି ।

"ମାତ୍ର ମୁଁ ହାରିଗଲି ନାହିଁ । ମୁଁ ବିଚାରିଲି ଯେ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଏ ଯେଉଁ ଦୁର୍ବ୍ୟବହାର କରାଯାଉଛି, ତାହା ମୂଳତଃ ଓ ମୁଖ୍ୟତଃ ଉତ୍ତମ ପଦ୍ଧତି ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଆବୁ ପରି । ମୁଁ ସରକାରଙ୍କୁ ମୋର ସ୍ୱେଚ୍ଛାକୃତ ଓ ଆନ୍ତରିକ ସହଯୋଗ ସମର୍ପଣ କଲି । ଯେଉଁଠି ସରକାରଙ୍କର ଦୋଷ ଥିଲା ବୋଲି ମୁଁ ଅନୁଭବ କଲି ସେଠାରେ ମୁଁ ଅବାଧରେ ତାହାର ସମାଲୋଚନା କଲି, ମାତ୍ର ସରକାରର ଧ୍ୱଂସ କେବେ ହେଁ କାମନା କରି ନ ଥିଲି । ବୁଅର (ବୋର୍) ବିଦ୍ରୋହର ଅହ୍ୱାନରେ ୧୮୯୯ ମସିହାରେ ଯେତେବେଳେ ବ୍ରିଟିଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ବିପନ୍ନ ହେଲା, ସେତେବେଳେ ମୁଁ ମୋର ସେବା ସାମ୍ରାଜ୍ୟକୁ ଅର୍ପଣ କଲି । ମୁଁ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ଆମ୍ବୁଲାନ୍ସ ବାହିନୀ (ଆହତ ଓ ରୁଗ୍ଣ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ହସ୍ପିଟାଲ୍‌କୁ ବୋହି ନେବାର ବାହିନୀ) ଗଠନ କଲି ଏବଂ ଲେଡ଼ିସ୍ମିଥ୍ ନଗରକୁ ପୁନର୍ଦ୍ଦଖଲ ନିମନ୍ତେ ଯେଉଁ ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା, ସେଥିରେ ମୁଁ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କଲି । ସେହିପରି ୧୯୦୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଜୁଲୁ ବିଦ୍ରୋହ ବେଳେ ଆହତ ବା ପୀଡ଼ିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ବୋହିନେବାର ଗୋଟିଏ ବାହିନୀ ମୁଁ ଗଢ଼ିଲି ଏବଂ "ବିଦ୍ରୋହ" ର ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେବା କଲି । ଏହି ଦୁଇ ଅବସରରେ ମୁଁ ଅନେକ ପଦକ ପାଇଲି ଏବଂ ସାମରିକ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଉପରକୁ ପ୍ରେରିତ ବିବରଣୀରେ ମୋର ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ କଲେ । ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରେ ମୋର କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଲର୍ଡ଼ ହାର୍ଡ଼ିଞ୍ଜ ମୋତେ କାଇଜର-ଇ-ହିନ୍ଦ୍ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପଦକରେ ଭୂଷିତ କରିଥିଲେ । ଯେତେବେଳେ ୧୯୧୪ ମସିହାରେ ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ଜର୍ମାନୀ ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଲା, ସେତେବେଳେ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଥିବା ଭାରତୀୟ-ମାନଙ୍କୁ, ମୁଖ୍ୟତଃ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ନେଇ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱୟଂସେବକ ଆମ୍ବୁଲାନ୍ସ ବାହିନୀ ଗଠନ କଲି । କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଏହି ବାହିନୀର କାର୍ଯ୍ୟକୁ ମୂଲ୍ୟବାନ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରିଥିଲେ । ସର୍ବ ଶେଷରେ ଯେତେବେଳେ ୧୯୧୮ ମସିହାରେ ଭାରତବର୍ଷରେ ଦିଲ୍ଲୀରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ସମର ସମ୍ମିଳନୀରେ ଲର୍ଡ଼ ଚେମ୍ସଫୋର୍ଡ଼ ସୈନ୍ୟବାହିନୀରେ ଯୋଗ ଦେବାପାଇଁ (ଭାରତବାସୀମାନଙ୍କୁ) ନିବେଦନ କଲେ, ସେତେବେଳେ ମୋର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକୁ ବିପନ୍ନ କରି ମୁଁ ଗୁଜରାଟର ଖେଡ଼ା ଅଞ୍ଚଳରେ ସୈନ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ ନିମିତ୍ତ ପ୍ରବଳ ଉଦ୍ୟମ କଲି । ମାତ୍ର ଲୋକେ ସେହି ଆହ୍ୱାନ ପାଇ ସୈନ୍ୟ ବିଭାଗରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବା ବେଳକୁ ଯୁଦ୍ଧ ସରିଗଲା ଏବଂ ଆଉ ନୂଆ ଲୋକ ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ ବୋଲି ଆଦେଶ ମିଳିଲା । ସେବାର ଏହି ସବୁ ଉଦ୍ୟମ ବେଳେ ମୁଁ ଏହି ବିଶ୍ୱାସରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇଥିଲି ଯେ ଏହି ସବୁ

କାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା (ବ୍ରିଟିଶ) ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଭିତରେ ମୋ ଦେଶବାସୀମାନଙ୍କପାଇଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମାନତାର ଆସନ ବା ମର୍ଯ୍ୟାଦା ମିଳିବା ସମ୍ଭବପର ହେବ ।

"ପ୍ରଥମ ଆଘାତ ରାଓଲଟ୍ ଆକ୍ଟ ରୂପରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ସମସ୍ତ ବାସ୍ତବ ସ୍ୱାଧୀନତା ଅପହରଣ କରିବା ଏହି ଆଇନର ଅଭିସନ୍ଧି ଥିଲା । ଏହା ବିରୋଧରେ ତୀବ୍ର ଆନ୍ଦୋଳନ ଚଳାଇବା ପାଇଁ ଏକ ଆହ୍ୱାନ (ମୋର ଅନ୍ତରରୁ) ମୁଁ ଅନୁଭବ କଲି । ତାହା ପରେ ପରେ ଜାଲିଆନାୱାଲା ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ, ପଞ୍ଜାବବାସୀଙ୍କୁ ଛାତିରେ ଘୁଷୁରି ଚଲାଇବା, ଖୋଲା ରାସ୍ତାରେ ନିର୍ମମ ବେତ୍ରାଘାତ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବହୁ ବର୍ଣ୍ଣନାତୀତ ଅପମାନ-ଜନକ ଦଣ୍ଡ ଓ ବିଭୀଷିକାରେ ଏହି (ଶାସନର) ଚରମ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଦେଖିଲି । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଦେଖିଲି ଯେ (ବିଲାତର) ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଭାରତୀୟ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କୁ ତୁର୍କୀର ଓ ଇସଲାମ ଧର୍ମର ତୀର୍ଥକ୍ଷେତ୍ରଗୁଡ଼ିକର ଅଖଣ୍ଡତା ରକ୍ଷା କରିବା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯେଉଁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଥିଲେ, ତାହା ସେ ପୂରଣ କରିବାର ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ୧୯୧୯ ମସିହାର ଅମୃତସର କଂଗ୍ରେସରେ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କର ଆଶଙ୍କା-ପ୍ରଦର୍ଶନ ଓ ମୋତେ ତୀବ୍ର ଚେତାବନୀ ସତ୍ତ୍ୱେ, ସହଯୋଗ ପାଇଁ ଓ ମଣ୍ଟେଗୁ-ଚେମସଫୋର୍ଡ଼ ଶାସନ-ସଂସ୍କାରକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ପାଇଁ ମୁଁ ଲଢ଼ିଥିଲି । ମୋର ଆଶା ଥିଲା ଯେ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଭାରତୀୟ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କୁ ଦେଇଥିବା ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ପାଳନ କରିବେ, ପଞ୍ଜାବର ଆଘାତର କ୍ଷତ ଆରୋଗ୍ୟ ହୋଇଯିବ ଏବଂ ସେହି ଶାସନ-ସଂସ୍କାର ଯେତେ ତ୍ରୁଟିପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଅସନ୍ତୋଷଜନକ ହେଲେ ହେଁ, ଭାରତର ଜୀବନରେ ଆଶାର ଏକ ନୂତନ ଯୁଗର ସଙ୍କେତ ଆଣିଦେବ ।

"ମାତ୍ର ମୋର ସମସ୍ତ ଆଶା ଧୂଳିସାତ୍ ହୋଇଗଲା । ଖିଲାଫତ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ପାଳିତ ହେଲା ନାହିଁ । ପଞ୍ଜାବ ଅତ୍ୟାଚାରକୁ ଘୋଡ଼ାଇ ଦିଆଗଲା ଏବଂ ଅଧିକାଂଶ ଅପରାଧୀଙ୍କୁ ଯେ କେବଳ ଶାସ୍ତି ନ ଦେଇ ଛାଡ଼ି ଦିଆଗଲା, ତାହା ନୁହେଁ । ଉପରନ୍ତୁ ସେମାନେ ଚାକିରିରେ ରହିଲେ ଏବଂ କେତେ ଜଣ ଭାରତବର୍ଷର ରାଜସ୍ୱରୁ ପେନ୍‌ସନ୍ ମଧ୍ୟ ପାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ ଏବଂ କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ପୁରସ୍କୃତ ସୁଦ୍ଧା ହେଲେ । ମୁଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲି ଯେ ଏହି ଶାସନ-ସଂସ୍କାରରେ ହୃଦୟ-ପରିବର୍ତ୍ତନର କୌଣସି ସଙ୍କେତ ନ ଥିଲା । ମାତ୍ର ଭାରତକୁ ଆହୁରି ଦରିଦ୍ର କରିବାର ଓ ତାହାର ଦାସତ୍ୱକୁ ଦୀର୍ଘକାଳସ୍ଥାୟୀ କରିବାର ଏହା ଏକ ଉପାୟ ମାତ୍ର ।

"ମୁଁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ପହଞ୍ଚିଲି ଯେ ବ୍ରିଟିଶ ଜାତି ସହିତ ଆମର ସମ୍ପର୍କ ରାଜନୈତିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଭାରତକୁ ପୂର୍ବାପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଅସହାୟ କରିଅଛି । କୌଣସି ଆକ୍ରମଣକାରୀ ବିରୋଧରେ ସଶସ୍ତ୍ର ସଂଘର୍ଷରେ ଭାରତ ବ୍ୟାପୃତ ହେବାକୁ ଚାହିଁଲେ, ନିରସ୍ତ୍ର ଭାରତ ପାଖରେ ଆକ୍ରମଣକାରୀର ପ୍ରତିରୋଧ ପାଇଁ ଶକ୍ତି ନାହିଁ । ଘଟଣା ଏତେ ଦୂର ଯାଏ ଗଲାଣି ଯେ ଆମର କେତେକ ଭଲ ଭଲ ଲୋକ ଭାବୁଛନ୍ତି ଯେ ଔପନିବେଶିକ ସ୍ୱାୟତ୍ତଶାସନର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ପାଇବା ପାଇଁ ଭାରତକୁ କେତେ ପୁରୁଷ ଲାଗିଯିବ । ଭାରତ ଏପରି ଦରିଦ୍ର ହୋଇଗଲାଣି ଯେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ତାହାର ବଳ ନାହିଁ । ଇଂରେଜମାନେ ଏ ଦେଶକୁ ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ଭାରତର କୃଷିଲବ୍ଧ ସ୍ୱଳ୍ପ ଆୟର

ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ପରିପୂରକ ରୂପେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ କୁଟୀରରେ ସୂତାକଟା ଓ ଲୁଗାବୁଣା ଚାଲିଥିଲା । ଭାରତର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ପାଇଁ ଏହି ଅତି ଜରୁରୀ କୁଟୀର ଶିଳ୍ପକୁ ଏପରି ନିର୍ମମ ଓ ଅମାନୁଷିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଧ୍ୱଂସ କରିଦିଆଗଲା ଯେ ତାହା ଶୁଣିଲେ ଅପରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବେ ନାହିଁ । ସ୍ୱୟଂ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଦର୍ଶୀ ଇଂରେଜ ଲୋକେ ଏ ସବୁ ଘଟଣା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ଅର୍ଦ୍ଧ ଅନଶନରେ ଥିବା ଭାରତର ଜନତା କିପରି ଧୀରେ ଧୀରେ ନିର୍ଜୀବ ହୋଇପଡ଼ୁଛନ୍ତି, ତାହା ସହରବାସୀ ଲୋକଙ୍କୁ କ୍ୱଚିତ୍ ଜଣାଅଛି । ଏହି ସହର ଲୋକେ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ଯେ ବିଦେଶୀ ଶୋଷଣକାରୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସେମାନେ କାମ କରି ଯେଉଁ ଦସ୍ତୁରୀ ପାଆନ୍ତି, ତାହାରି ଫଳ ସ୍ୱରୂପ ସେମାନେ ନିଜର ଘୃଣ୍ୟ ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ ପାଉଛନ୍ତି, ଏବଂ ଏହି ଲାଭ ଓ ଦସ୍ତୁରୀ ଭାରତର ଜନତାଠାରୁ ଶୋଷିତ ହୋଇ ଆସୁଛି । ବ୍ରିଟିଶ ଭାରତରେ ଆଇନ୍ ବଳରେ ଯେଉଁ ସରକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଛି, ସେହି ସରକାର ଜନତାର ଏହି ଶୋଷଣ ପାଇଁ ଯେ ଚାଲିଛି, ତାହା ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ଅସଂଖ୍ୟ ଗ୍ରାମରେ ଅସ୍ଥିକଙ୍କାଳ-ସାର ଜନତା ଯେଉଁ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ପ୍ରମାଣ ଦେଉଛନ୍ତି, ତାକୁ କୌଣସି ଭ୍ରାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଯୁକ୍ତି, କୌଣସି ହିସାବର ଭେଲକି ଉଡ଼ାଇ ଦେଇପାରିବ ନାହିଁ । ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ଭାରତର ସହରବାସୀ ଲୋକେ ମାନବଜାତି ପ୍ରତି ଏ ଯେଉଁ ଘୋର ଅପରାଧ କରୁଛନ୍ତି, ଇତିହାସରେ ତାହାର ପଟାନ୍ତର ସମ୍ଭବତଃ ନାହିଁ । ଯଦି ଉପରେ ପରମେଶ୍ୱର ଥାନ୍ତି, ତେବେ ସେମାନଙ୍କୁ ଯେ ଏହି ଅପରାଧ ନିମିତ୍ତ ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଏଥିରେ ମୋର ତିଳେମାତ୍ର ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ବିଦେଶୀ ଶୋଷକମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ-ସୁବିଧା ଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏ ଦେଶର ଖୋଦ୍ ଆଇନକୁ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଉଛି । ପଞ୍ଜାବ ସାମରିକ ଆଇନ୍ ସଂକ୍ରାନ୍ତ ମକଦ୍ଦମାଗୁଡ଼ିକୁ ନିରପେକ୍ଷ ଭାବରେ ଯାଞ୍ଚକରି ଦେଖିବା ଦ୍ୱାରା ମୋର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମିଛି ଯେ ସେଥିରୁ ଅନ୍ତତଃ ଶତକଡ଼ା ପଞ୍ଚାନବେ ଦଣ୍ଡବିଧାନ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ଅନ୍ୟାୟ । ଭାରତରେ ହେଉଥିବା ରାଜନୈତିକ ମକଦ୍ଦମାଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ପର୍କରେ ମୋର ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ମୁଁ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଉପନୀତ ହୋଇଛି ଯେ ପ୍ରତି ଦଶଟି ମକଦ୍ଦମା ମଧ୍ୟରୁ ନଅଟିରେ ଦଣ୍ଡିତ ଆସାମୀମାନେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ । ନିଜର ଦେଶପ୍ରୀତି ହେଉଛି ସେମାନଙ୍କର ଅପରାଧ । ଭାରତର କୋର୍ଟ କଚେରୀରେ ଇଉରୋପୀୟମାନଙ୍କ ସହ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କର ମକଦ୍ଦମା ତୁଳନାରେ ଶତକଡ଼ା ଅନେକତ ମକଦ୍ଦମାରେ ଭାରତୀୟମାନେ ନ୍ୟାୟ ପାଇବାରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ଏହା ଆଦୌ ଅତିରଞ୍ଜିତ ଚିତ୍ର ନୁହେଁ । ଏପରି ମକଦ୍ଦମା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯେଉଁମାନଙ୍କର କିଛି ସମ୍ପର୍କ ଅଛି, ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ଏହା ଅଙ୍ଗେ ନିଭାଇଛନ୍ତି । ମୋ ମତରେ ଆଇନର ପରିଚାଳନାକୁ ଜ୍ଞାତସାରରେ ବା ଅଜ୍ଞାତସାରରେ ଶୋଷକମାନଙ୍କର ସୁବିଧା ଓ ଲାଭ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏହିରୂପେ ଅପବ୍ୟବହୃତ କରାଯାଇଛି ।

"ମୁଁ ଯେଉଁ ଅପରାଧ କଥା ଏଠାରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛି, ସେଥିରେ ଇଂରେଜମାନେ ଓ ସେମାନଙ୍କର ଭାରତୀୟ ସହଯୋଗୀମାନେ ଯେ ଲିପ୍ତ, ଏହା ସେମାନେ ନିଜେ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ— ଏହା ହିଁ ଅଧିକ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟର କଥା । ମୁଁ ନିଃସନ୍ଦେହ ଯେ ବହୁ

ଇଂରେଜ ଓ ଭାରତୀୟ କର୍ମଚାରୀ ଭାବନ୍ତି ଯେ ସେମାନେ ପୃଥିବୀରେ ପରିକଳ୍ପିତ ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ଶାସନ-ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏ ଦେଶରେ ଚଳାଉଛନ୍ତି ଏବଂ ତାହା ଫଳରେ ଭାରତ ଧୀରମନ୍ଥର ଅଥଚ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଭାବରେ ପ୍ରଗତି ପଥରେ ଚାଲିଛି । ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ଯେ ଏକ ପକ୍ଷରେ ସନ୍ତ୍ରାସବାଦର ସୂକ୍ଷ୍ମ ଅଥଚ ଫଳପ୍ରଦ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ବଳପ୍ରୟୋଗର ଏକ ସଙ୍ଗଠିତ ପ୍ରଦର୍ଶନ, ଅପର ପକ୍ଷରେ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାର ବା ଆତ୍ମରକ୍ଷାର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତିରୁ ବଞ୍ଚିତ କରିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା (ଭାରତୀୟ) ଜନତାକୁ ନପୁଂସକ କରିଦେଇଛି ଏବଂ ତାହା ଭିତରେ ଛଳନା କରିବାର ଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ଏହି ଜଘନ୍ୟ ଅଭ୍ୟାସ ଶାସକ-ଗୋଷ୍ଠୀର ଆତ୍ମପ୍ରବଞ୍ଚନା ଓ ଅଜ୍ଞାନକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଇଛି ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ପେନାଲ୍ କୋଡ୍‌ର ରାଜନୈତିକ ଦଫାଗୁଡ଼ିକରେ ୧୨୪ କ ଦଫା ହେଉଛି ଭାରତୀୟ ନାଗରିକର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟକୁ ଖର୍ବ କରିବା ପାଇଁ ଅଭିପ୍ରେତ ସମ୍ଭବତଃ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଧାରା । ସୁଖର କଥା ଯେ ମୋତେ ସେହି ଧାରାରେ ଅଭିଯୁକ୍ତ କରାଯାଇଛି । (ସରକାର ପ୍ରତି) ଆନୁଗତ୍ୟ ଆଇନ୍ ଦ୍ୱାରା ସୃଷ୍ଟ ବା ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇ ପାରେ ନା । ଯଦି କାହାର କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧା ବା ଆନୁଗତ୍ୟ ନ ଥାଏ, ତେବେ ସେ ହିଂସାତ୍ମକ କାଣ୍ଡ କରିବାକୁ ପରିକଳ୍ପନା ନ କରିବା, ହିଂସାର ପୋଷକତା ନ କରିବା ବା ହିଂସା କରିବା ପାଇଁ ଉତ୍ତେଜିତ ନ କରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିଜର ସେହି ଅଶ୍ରଦ୍ଧ ମନୋବୃତ୍ତିକୁ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ତାହାର ସ୍ୱାଧୀନତା ରହିବା ଉଚିତ । ବନ୍ଧୁ ବ୍ୟାଙ୍କରଙ୍କୁ ଓ ମୋତେ ଯେଉଁ ଦଫାରେ ଅଭିଯୁକ୍ତ କରାଯାଇଛି, ତାହା ଅନୁସାରେ କେବଳ ଅଶ୍ରଦ୍ଧାର ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ହିଁ ଅପରାଧ ବୋଲି ପରିଗଣିତ । ଏହି ଦଫାରେ ଚାଲିଥିବା କେତୋଟି ମକଦ୍ଦମା ମୁଁ ଅଧ୍ୟୟନ କରିଛି ଓ ମୁଁ ଜାଣେ ଭାରତର କେତେକ ଜନପ୍ରିୟ ଦେଶପ୍ରେମୀ ଏହିଥିରେ ଦଣ୍ଡିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ତେଣୁ ମୋତେ ଯେ ସେଥିରେ ଅଭିଯୁକ୍ତ କରାଯାଇଛି, ତାହା ମୋ ପକ୍ଷରେ ବିଶେଷ ଗୌରବ ବୋଲି ମୁଁ ବିଚାରୁଛି । ଯେଉଁସବୁ କାରଣରୁ ମୁଁ ଅସନ୍ତୋଷ ପୋଷଣ କରୁଛି, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ସଂକ୍ଷେପରେ ଏକ ସ୍ଥୂଳ ରୂପରେଖ ଦେବାପାଇଁ ମୁଁ ପ୍ରଯତ୍ନ କରୁଛି । କୌଣସି ଜଣେ ସୁଦ୍ଧା ଶାସକଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଦ୍ୱେଷ ନାହିଁ; ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରତି ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ହିସାବରେ କୌଣସି ଅଶ୍ରଦ୍ଧାଭାବ ପୋଷଣ କରିବା ତ ଦୂରର କଥା । ସମଗ୍ର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚିନ୍ତାକଲେ, ପୂର୍ବର ଅନ୍ୟ ଯେ କୌଣସି ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥାଠାରୁ ଯେଉଁ ସରକାର ଭାରତବର୍ଷର ଅଧିକ ଅନିଷ୍ଟ କରିଛି, ସେପରି ଏକ ସରକାର ପ୍ରତି ଆନୁଗତ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର ନ କରିବା ଏକ ସଦ୍‌ଗୁଣ ବୋଲି ମୁଁ ମନେକରେ । ପୂର୍ବର ଯେ କୌଣସି ଶାସନ ଅପେକ୍ଷା ଇଂରେଜ ଶାସନ ଭାରତକୁ ଅଧିକ ଭୀରୁ କରି ପକାଇଛି । ମୋର ଏଭଳି ବିଶ୍ୱାସ ଥିବାରୁ ଏହି ଶାସନସଂସ୍ଥା ପ୍ରତି ଅନୁରକ୍ତ ରହିବା ପାପ ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା । ମୋ ବିରୋଧରେ ଯେଉଁ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରବନ୍ଧଗୁଡ଼ିକୁ ଅପରାଧର ପ୍ରମାଣ ସ୍ୱରୂପ ଦର୍ଶାଇଅଛି, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ମୁଁ ଏହି ବିବୃତିରେ ଲେଖି ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିବାରୁ ତାହା ମୋ ପକ୍ଷରେ ଏକ ଅମୂଲ୍ୟ ଗୌରବ ହୋଇଅଛି ।

"ଭାରତ ଓ ଇଂଲଣ୍ଡ ଦୁଇ ଦେଶ ଯେଉଁ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ଅବସ୍ଥାରେ ଛନ୍ଦିହୋଇ ରହିଛନ୍ତି, ସେଥିରୁ ମୁକ୍ତ ହେବା ପାଇଁ ଅସହଯୋଗ ରୂପକ ପନ୍ଥା ଦେଖାଇବାଦ୍ୱାରା ମୁଁ ଉଭୟ ଦେଶର ସେବା କରିଛି, ଏହା ମୋର ବାସ୍ତବ ବିଶ୍ୱାସ । ମୋର ନମ୍ର ମତରେ ସତ୍ ସହିତ ସହଯୋଗ କରିବା ଯେଉଁ ଭଳି ଏକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ଅସତ୍ ସହିତ ଅସହଯୋଗ କରିବା ସେହିଭଳି ମଧ୍ୟ ଏକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ଅତୀତରେ ଅମଙ୍ଗଳକାରୀ ପ୍ରତି ହିଂସ ଚରଣ-ଦ୍ୱାରା ହିଁ ଜାଣିଶୁଣି ଅସହଯୋଗ ପ୍ରକଟ କରାଯାଇଅଛି । ହିଂସାତ୍ମକ ଅସହଯୋଗ କେବଳ ଅମଙ୍ଗଳକୁ ବଢ଼ାଏ, ଏବଂ ଯେହେତୁ ଅମଙ୍ଗଳ ହିଂସାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ପୁଷ୍ଟ ହୁଏ, ସେଥିପାଇଁ ଅମଙ୍ଗଳ ପ୍ରତି ନିଜର ସମର୍ଥନ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିବାକୁ ହେଲେ, ହିଂସାରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବିରତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଅମଙ୍ଗଳ ବା ଦୁରାଚାରର ସହିତ ଅସହଯୋଗ କରି ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ଦଣ୍ଡ ବରଣ କରିନେବା ହେଉଛି ଅହିଂସାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ । ତେଣୁ ଆଇନ୍‌ରେ ଯାହାକୁ ଜ୍ଞାନକୃତ ଅପରାଧ କୁହାଯାଏ ଓ ଯାହାକି ମୋ ବିବେଚନାରେ ଜଣେ ନାଗରିକର ପରମ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ସୁସ୍ପଷ୍ଟ, ସେହି ଅପରାଧ ପାଇଁ ସର୍ବାଧିକ ଦଣ୍ଡବିଧାନକୁ ମୁଁ ସ୍ୱାଗତ କରୁଅଛି ଏବଂ ଆନନ୍ଦରେ ମୁଣ୍ଡପାତି ସହି ନେବି । ବିଚାରପତି ଭାବରେ ଆପଣଙ୍କ ପାଇଁ କେବଳ ପନ୍ଥା ଉନ୍ମୁକ୍ତ ରହିଛି ଯେ ଯେଉଁ ଆଇନକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ପାଇଁ ଆପଣ ଆଦେଶ ପାଇଛନ୍ତି, ତାହା ମନ୍ଦ ଓ ପ୍ରକୃତରେ ମୁଁ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ବୋଲି ଯଦି ଆପଣ ବିଚାରୁଥାନ୍ତି, ତେବେ ଆପଣ ଚାକିରୀରୁ ଇସ୍ତଫା ଦେବେ ଓ ତାହା ଫଳରେ ଦୁରାଚାର ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ତୁଟାଇ ଦେବେ, ଅଥବା ଯଦି ଆପଣ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥାନ୍ତି ଯେ ଯେଉଁ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ଆଇନ୍‌କୁ ପରିଚାଳନା କରିବାରେ ଆପଣ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି, ତାହା ଏ ଦେଶର ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ମଙ୍ଗଳକାରକ ଓ ସେହି ହେତୁରୁ ମୋର କାର୍ଯ୍ୟ-କଳାପ ସାଧାରଣଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ପ୍ରତି ଅନିଷ୍ଟକାରୀ, ତେବେ ଆପଣ ମୋତେ କଠୋରତମ ଦଣ୍ଡ ଦିଅନ୍ତୁ ।"

ବିଚାରପତି—ମିଷ୍ଟର ବ୍ୟାଙ୍କର ! ଦଣ୍ଡ ବିଷୟରେ ଆପଣ କିଛି କହିବେ କି ?

ବ୍ୟାଙ୍କର—ମୁଁ କେବଳ ଏତିକି କହିବି ଯେ ଏହି ଲେଖାଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ସୌଭାଗ୍ୟ ମୋର ଘଟିଥିଲା । ମୁଁ ଏହି ଅଭିଯୋଗରେ ଦୋଷୀ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରୁଅଛି । ଦଣ୍ଡ ସଂପର୍କରେ ମୋର କିଛି କହିବାକୁ ନାହିଁ ।

ତଳେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରାୟର ଅନୁବାଦ ଦିଆଗଲା :

"ମିଷ୍ଟର ଗାନ୍ଧୀ ! ଆପଣ ଦୋଷୀ ବୋଲି ମାନିଯିବାରୁ ମୋର କାମକୁ ଏକ ପ୍ରକାରେ ସୁଗମ କରିଦେଇଛନ୍ତି । ତଥାପି ଅବଶିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟ, ଅର୍ଥାତ୍ ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ ଦଣ୍ଡ କଅଣ ହେବ, ଯାହା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ଏ ଦେଶରେ ଯେ କୌଣସି ବିଚାରପତି ପକ୍ଷରେ ଏକ କଠିନ ସମସ୍ୟା, ତାହା ବାକି ଅଛି । ଆଇନ୍ ଆଗରେ ସାନ ବଡ଼ ସମସ୍ତେ ସମାନ । ତଥାପି, ମୁଁ ଯେତେଲୋକଙ୍କର ବିଚାର କରିଅଛି କିମ୍ବା ବିଚାର କରିବାର ମୋର ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି,

ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆପଣ ଯେ ଜଣେ ଭିନ୍ନ ଶ୍ରେଣୀର ବ୍ୟକ୍ତି, ଏହା ଅସ୍ୱୀକାର କରିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ଅସମ୍ଭବ । ଆପଣଙ୍କର ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଦେଶବାସୀଙ୍କ ଚକ୍ଷୁରେ ଆପଣ ଜଣେ ମହାନ୍ ଦେଶଭକ୍ତ ଓ ଜଣେ ମହାନ୍ ନେତା, ଏକଥା ମଧ୍ୟ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବା ଅସମ୍ଭବ । ଏପରିକି, ଯେଉଁମାନେ ଆପଣଙ୍କଠାରୁ ଭିନ୍ନ ରାଜନୈତିକ ମତ ପୋଷଣ କରନ୍ତି, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଆପଣଙ୍କୁ ଜଣେ ଉଚ୍ଚ ଆଦର୍ଶବାଦୀ, ଓ ମହାନୁଭବ, ଏପରିକି ଋଷିପ୍ରାଣ ବ୍ୟକ୍ତିରୂପେ ସମ୍ମାନ କରନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ସହିତ କେବଳ ମାତ୍ର ଗୋଟିଏ ରୂପରେ ମୋର କାରବାର କରିବାକୁ ଅଛି । ଅନ୍ୟ କୌଣସି ରୂପେ ଆପଣଙ୍କୁ ବିଚାର କରିବା ବା ସମାଲୋଚନା କରିବା ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନୁହେଁ କିମ୍ବା ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ବାହାରକୁ ଯିବାକୁ ମୁଁ ଚାହୁଁ ନାହିଁ । ସାଧାରଣ ମନୁଷ୍ୟର ଦୃଷ୍ଟିରେ ରାଷ୍ଟ୍ରବିରୋଧରେ ଯେଉଁ ଅପରାଧ ଗୁରୁତର ହୋଇବ, ଆପଣ ସେହି ଅପରାଧ କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ଆପଣ ଏହି ଆଇନ୍ ଭାଙ୍ଗିଛନ୍ତି ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି । ସେହି ଆଇନ୍ ଆପଣଙ୍କପ୍ରତି ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହେବା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ବିଚାର କରିବାର କଥା । ଆପଣ ଯେ ହିଂସା ବିରୋଧରେ ଅବିରତ ପ୍ରଚାର କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ଅନେକ ଅବସରରେ ହିଂସାକୁ ପ୍ରତିରୋଧ କରିବା ପାଇଁ ବହୁତ କିଛି କରିଛନ୍ତି—ମୁଁ ଏହା ଭୁଲି ଯାଉ ନାହିଁ । ତଥାପି ଆପଣଙ୍କର ରାଜନୈତିକ ପ୍ରଚାରର ଢଙ୍ଗ ଓ ଆପଣ ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ସେହି ଭାଷଣମାନ ଦେଇଥିଲେ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରକୃତିକୁ ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ ଅନୁଧ୍ୟାନ କଲେ, ଆପଣଙ୍କର ପ୍ରଚାରର ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ପରିଣତି ଯେ ହିଂସା ନ ହେବ, ଏକଥା ଆପଣ କିପରି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ, ତାହା ମୋର ବୋଧଗମ୍ୟ ହେଉନାହିଁ ।

"ଆପଣଙ୍କୁ ଏସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେବା ଯେ କୌଣସି ସରକାର ପକ୍ଷରେ ଯେ ଅସମ୍ଭବ, ଏପରି ପରିସ୍ଥିତି ଆପଣ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିବାରୁ ଭାରତରେ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ଆନ୍ତରିକ ଭାବରେ ଦୁଃଖିତ । ଆପଣଙ୍କର କଅଣ ପ୍ରାପ୍ୟ ଏବଂ ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କ ହିତ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୋତେ କଅଣ ଆବଶ୍ୟକ ବୋଧ ହେଉଅଛି, ଏ ଦୁଇଟିକୁ ମୁଁ ତଉଲିବାକୁ ଯତ୍ନ କରୁଛି, ଏବଂ ଏହି ରାୟ ଦେବାରେ ବାରବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ ଅନେକ ଅଂଶରେ ସମାନ ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ନଜିର ଅନୁସରଣ କରିବାକୁ ମୁଁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛି । ତାହା ହେଉଛି, ଠିକ୍ ଏହି ଦଫାରେ ମିଷ୍ଟର୍ ବାଲଗଙ୍ଗାଧର ତିଲକଙ୍କ ବିରୋଧରେ ମକଦମା । ଶେଷରେ ତାଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯେଉଁ ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲା, ତାହା ହେଉଛି ଛ'ଅ ବର୍ଷ ଅଶ୍ରମ କାରାଦଣ୍ଡ । ମୁଁ ଭାବୁଛି ଆପଣଙ୍କୁ ତିଲକଙ୍କର ଶ୍ରେଣୀ ସହିତ ସମାନ କରିବା ଆପଣ ଅଯୌକ୍ତିକ ବିଚାରିବେ ନାହିଁ । ପ୍ରତି ଅଭିଯୋଗ ପାଇଁ ଦୁଇବର୍ଷ ଲେଖାଏଁ ଅଶ୍ରମ କାରାଦଣ୍ଡ ହିସାବରେ ମୋଟରେ ଛଅ ବର୍ଷ ଜେଲଦଣ୍ଡ ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ଅନୁରୋଧରେ ଆପଣଙ୍କୁ ଦେଉଅଛି । ଏହି ରାୟ ଦେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୁଁ କହୁଅଛି ଯେ ଯଦି ଭାରତବର୍ଷର ଘଟଣା-ଚକ୍ରରେ ଏହି କାରାବାସକାଳ ସରକାର କମାଇଦେଇ ପାରନ୍ତି ଓ ଆପଣଙ୍କୁ କାରାମୁକ୍ତ କରିପାରନ୍ତି, ତାହାହେଲେ ମୋଠାରୁ ଆଉ କେହି ଅଧିକ ଆନନ୍ଦିତ ହେବେ ନାହିଁ ।"

ମିଷ୍ଟର ବ୍ୟାଙ୍କରଙ୍କ ପ୍ରତି ବିଚାରପତି :

"ମୋର ଅନୁମାନ ଯେ ଆପଣ ବହୁ ପରିମାଣରେ ଆପଣଙ୍କର ନେତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରତି ମୁଁ ଦଣ୍ଡାଦେଶ କରୁଅଛି ଯେ ପ୍ରଥମ ଦୁଇ ଅଭିଯୋଗରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପାଇଁ ଛଅ ମାସ ଲେଖାଏଁ ଅଶ୍ରମ କାରାଦଣ୍ଡ, ଅର୍ଥାତ୍ ବର୍ଷକ ପାଇଁ ଅଶ୍ରମ କାରାଦଣ୍ଡ ଏବଂ ତୃତୀୟ ଅଭିଯୋଗରେ ଏକ ହଜାର ଟଙ୍କା ଜୋରିମାନା ଓ ଏହି ଜୋରିମାନା ନ ଦେଲେ ଆଉ ଛଅ ମାସ ଅଶ୍ରମ ଜେଲଦଣ୍ଡ ।"

ମିଷ୍ଟର ଗାନ୍ଧୀ କହିଲେ :

"ମୋର ପଦେ କହିବାକୁ ଅଛି । ଆପଣ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଲୋକମାନ୍ୟ ବାଳଗଙ୍ଗାଧର ତିଲକଙ୍କ ବିଚାର ମୋ ସମ୍ପର୍କରେ ସ୍ମରଣ କରାଇ ଦେଇ ମୋତେ ସମ୍ମାନ ଅର୍ପଣ କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ନାମ ସହିତ ମୁଁ ସଂପୃକ୍ତ ହେବାକୁ ମୋର ପରମ ଗୌରବ ଓ ସମ୍ମାନ ବିଚାରୁଛି । ଦଣ୍ଡାଦେଶ ସଂପର୍କରେ ମୁଁ ବିଚାରୁଛି, ଯେ କୌଣସି ବିଚାରପତି ଯେତେ ଲଘୁ ଦଣ୍ଡ ଦେଇଥାନ୍ତେ ଆପଣ ସେତେ ଲଘୁଦଣ୍ଡ ଦେଇଅଛନ୍ତି । ସମସ୍ତ ବିଚାରକାର୍ଯ୍ୟ ସଂପର୍କରେ ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ କହିବି ଯେ ଏହାଠାରୁ ବଳି ସୌଜନ୍ୟ ମୁଁ ଆଶା କରି ନ ଥିଲି ।"

ବିଚାରପତି ମିସଲ ଗୁଡ଼ିବା ପରେ ମିଷ୍ଟର ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ବନ୍ଧୁମାନେ ତାଙ୍କୁ (ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ) ଘେରିଗଲେ ଓ ତାଙ୍କ ଗୋଡ଼ତଳେ ପଡ଼ିଗଲେ । ଉଭୟ ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ କାନ୍ଦି ପକାଇଲେ । ମାତ୍ର ଏହି ସାରା ସମୟ ମିଷ୍ଟର ଗାନ୍ଧୀ ହସୁଥାନ୍ତି ଓ ଶାନ୍ତ ଥାନ୍ତି ଏବଂ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସୁଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକଙ୍କୁ ଦମ୍ଭ ଦେଉଥାନ୍ତି । ମିଷ୍ଟର ବ୍ୟାଙ୍କର ମଧ୍ୟ ହସୁଥାନ୍ତି ଓ ଏ ସବୁଥିରେ ନିରୁଦ୍‌ବେଗ ଥାନ୍ତି । ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ବନ୍ଧୁମାନେ ତାଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ନେବା ପରେ ତାଙ୍କୁ ମିସଲ ବାହାରକୁ ନେଇ ସାବରମତୀ ଜେଲକୁ ପଠାଇ ଦିଆଗଲା । ଏହି ରୂପେ ଏହି ଐତିହାସିକ ବିଚାରର ଯବନିକା-ପାତ ହେଲା ।

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୨୩।୩।୧୯୨୨

(The Collected Works of Mahatma Gandhi, pp. 110-120)

୫୩

ଦାଣ୍ଡୀ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ

ଲବଣ ଆଇନ୍ ଭଙ୍ଗ କରିବାପାଇଁ ପ୍ରଥମ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ-ଦଳରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ସାବରମତୀରୁ ଦାଣ୍ଡୀ ଅଭିମୁଖେ ଯାତ୍ରା କରିଥିଲେ । ଏମାନେ ମୁଖ୍ୟତଃ ସାବରମତୀ ଆଶ୍ରମର ଅନ୍ତେବାସୀ । ତେଣୁକରି, ପ୍ରଦେଶ ହିସାବରେ ଏ ତାଲିକା କରିବାରେ କୌଣସି ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ । ଆଶ୍ରମରେ ଆମେ ଅନ୍ତେବାସୀ କେଉଁ ଜାତିର ବା ଧର୍ମର, ତାହା ଅନେକ ସମୟରେ ଜାଣୁଁ ନା । ସଂପ୍ରଦାୟ ହିସାବରେ ଦେଖିଲେ, ଏହି ଦଳରେ ୨ ଜଣ ମୁସଲମାନ ୧ ଜଣ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ଓ ଦୁଇ ଜଣ ତଥାକଥିତ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟଙ୍କୁ ମିଶାଇ ୭୬ ଜଣ ହିନ୍ଦୁ ଅଛନ୍ତି । ଆଶ୍ରମରେ କାର୍ଯ୍ୟ ବିଭାଗ ଅନୁସାରେ ୯ ଜଣ ଶିକ୍ଷକ, ୨୫ ଜଣ ଖାଦି-ଛାତ୍ର ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନେ ଅଫିସର କର୍ମୀ ବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଭାଗର କର୍ମୀ ଅଛନ୍ତି । ପାଠପଢ଼ା-ଯୋଗ୍ୟତା ଅନୁସାରେ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ୭ ଜଣ ବମ୍ବେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ, ୩ ଜଣ (ଗୁଜରାଟ) ବିଦ୍ୟାପୀଠରୁ ଓ ୨ ଜଣ ବାହାର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ, ମୋଟ ୧୨ ଜଣ ଗ୍ରାଜୁଏଟ ଅଛନ୍ତି ।

କ୍ରମ	ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କର ନାମ	ବୟସ (ବର୍ଷ)	ପ୍ରଦେଶ
୧	ବାପୁଜୀ (ମୋ. କ. ଗାନ୍ଧୀ)	୬୧	ଗୁଜରାଟ
୨	ପ୍ୟାରେଲାଲ୍ ଜୀ (୧୯୨୦ରେ ଏମ୍. ଏ ର ଛାତ୍ର)	୩୦	ପଞ୍ଜାବ
୩	ଛଗନଲାଲ ଯୋଷୀ, ବି. ଏ. ଆଶ୍ରମର ପରିଚାଳକ	୩୫	ଗୁଜରାଟ
୪	ପଣ୍ଡିତ ଖାରେ, ସଙ୍ଗୀତ ଶିକ୍ଷକ	୪୨	ମହାରାଷ୍ଟ୍ର
୫	ଗଣପତ ରାଓ ଗଡ଼ସେ, ବିଦ୍ୟାପୀଠର ଶିକ୍ଷକ	୨୫	”
୬	ପୃଥ୍ୱୀରାଜ ଅସର, ଆଶ୍ରମର ଛାତ୍ର	୧୬-୨୦	କଚ୍ଛ
୭	ମହାବୀର ” ”	”	ନେପାଳ
୮	ବାଲ୍ କାଲେଲକର ” ”	”	ମହାରାଷ୍ଟ୍ର
୯	ଜୟନ୍ତୀ ପରେଖ ” ”	”	ଗୁଜରାଟ
୧୦	ରସିକ ଦେସାଇ ” ”	”	”
୧୧	ବିଠଲ, ” ”	”	”
୧୨	ହରଖ ଜୀ, ବୁଣାକର, ତଥାକଥିତ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ	୧୮	”
୧୩	ତନସୁଖ ଭଟ୍ଟ, ଗୋସେବା ସଙ୍ଘ	୨୦	”

କ୍ରମ	ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କର ନାମ	ବୟସ (ବର୍ଷ)	ପ୍ରଦେଶ
୧୪	କାନ୍ତି ଗାନ୍ଧୀ (ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ନାତି)	୨୦	”
୧୫	ଛୋଟୁଭାଇ ପଟେଲ, ଖଦୀକର୍ମୀ	୨୨	”
୧୬	ଓ୍ୱାଲଜୀ ଭାଇ ଦେସାଇ, ଇଂରାଜୀରେ ଅଧ୍ୟାପକ, ଗୁଜରାଟ କଲେଜ ଓ ହିନ୍ଦୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ	୩୫	ଗୁଜରାଟ
୧୭	ପାନ୍ନାଲାଲ ଝାବେରୀ, ଗୋସେବା ସଂଘ	୨୫	”
୧୮	ଆବ୍‌ବାସ, ମୁସଲମାନ, ଖଦୀ ବିଦ୍ୟାଳୟର ଶିକ୍ଷକ	୨୫	”
୧୯	ପୁଞ୍ଜିଭାଇ ସାହା, ପୂର୍ବେ ଆଶ୍ରମରେ ଥିଲେ	୨୫	”
୨୦	ମାଧବଜୀ ଭାଇ, ଲଣ୍ଡନରେ ବ୍ୟବସାୟ କରୁଥିଲେ	୪୦	କଚ୍ଛ
୨୧	ନାରାୟଣଜୀ ଭାଇ, ଓଡ଼ିଶାରେ ଖଦୀ କର୍ମୀ ଥିଲେ	୨୨	”
୨୨	ମଗନ ଭାଇ ଭୋରା ,, ” ”	୨୪	”
୨୩	ଡୁଙ୍ଗର ଶିବ ଭାଇ, କଚ୍ଛରେ, ” ”	୨୭	”
୨୪	ସୋମଭାଇ, ଆଶ୍ରମର କୃଷି ଦାୟିତ୍ୱରେ	୨୫	ଗୁଜରାଟ
୨୫	ହସମୁଖ ରାମ ”	୨୫	ଗୁଜରାଟ
୨୬	ଦାଉଦ ଭାଇ, ମୁସଲମାନ, ମିଲ୍‌ରେ କର୍ମଚାରୀ ଥିଲେ	୨୫	ବମ୍ବେ
୨୭	ରାମଜୀ ଭାଇ ବଙ୍କର, ତଥାକଥିତ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ, ଆଶ୍ରମର ବୁଣାକର	୪୫	ଗୁଜରାଟ
୨୮	ଦିନକର ରାଓ, ବି. ଏସ. ସି. (କାଲିଫର୍ଣ୍ଣିଆ) ଆଶ୍ରମରେ ଗୋପାଳନରେ ବିଶେଷଜ୍ଞ	୩୦	”
୨୯	ଦ୍ୱାରକାନାଥ, ବ୍ୟାୟାମ-ଶିକ୍ଷକ ଓ ଖଦୀ ସଙ୍ଗଠକ	୩୦	ମହାରାଷ୍ଟ୍ର
୩୦	ଗଜାନନ, ଖଦୀ ବିଦ୍ୟାଳୟର ଶିକ୍ଷକ	୨୫	”
୩୧	ଜେଠାଲାଲ, ଖଦୀ ବିଭାଗ	୨୫	କଚ୍ଛ
୩୨	ଗୋବିନ୍ଦ ହରକରେ	୨୫	ମହାରାଷ୍ଟ୍ର
୩୩	ପାଣ୍ଡୁରଙ୍ଗ ”	୨୨	”
୩୪	ବିନାୟକ ରାଓ ଆପ୍ଟେ, ମହାରାଷ୍ଟ୍ରରେ ଖଦୀକର୍ମୀ	୩୩	”
୩୫	ରାମ ଦିହାଲ ରାୟ; ବର୍ମାରେ କର୍ମଚାରୀ ଥିଲେ	୩୦	ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶ
୩୬	ସୁଲତାନ ସିଂହ, ଖଦୀ ଛାତ୍ର	୨୫	ରାଜପୁତନା
୩୭	ଭାନୁଶଙ୍କର ”	୨୨	ଗୁଜରାଟ
୩୮	ମୁନ୍‌ସୀଲାଲ ”	୨୫	ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶ
୩୯	ରାଘବନ୍ ଜୀ ”	୨୫	କେରଳ
୪୦	ରାଓଜୀ ଭାଇ ପଟେଲ, ଗ୍ରାଣ୍ଟ ମେଡ଼ିକାଲ୍ କଲେଜରୁ ୧୯୨୦ ରେ ପଢ଼ା ଛାଡ଼ିଥିଲେ	୩୦	ଗୁଜରାଟ

କ୍ରମ	ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କର ନାମ	ବୟସ (ବର୍ଷ)	ପ୍ରଦେଶ
୪୧	ଶିବଭାଇ, ଗୁଜରାଟ ବିଦ୍ୟାପୀଠର ସ୍ନାତକ	୨୭	ଗୁଜରାଟ
୪୨	ଶଙ୍କରଭାଇ, ଶିକ୍ଷକ	୩୫	,,
୪୩	ଜାଣ ଭାଇ, ଖଦୀ ଛାତ୍ର	୨୦	,,
୪୪	ସୁମଙ୍ଗଳ ପ୍ରକାଶ, ଗୁଜରାଟ ବିଦ୍ୟାପୀଠର ସ୍ନାତକ ଓ ଅଧ୍ୟାପକ	୨୫	ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶ
୪୫	ତିତୁଶ୍ ଜୀ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ, ଦୁଗ୍ଧ ବିଦ୍ୟା-ବିଶାରଦ	୨୫	କେରଳ
୪୬	କୃଷ୍ଣ ନାୟର, ଜାମିଆର ସ୍ନାତକ, ଖଦୀଛାତ୍ର	୨୫	,,
୪୭	ତପନ ନାୟର, ଖଦୀଛାତ୍ର	୨୫	ତାମିଲନାଡ଼ୁ
୪୮	ହରିଦାସ ବରଜୀବନ ଦାସ ଗାନ୍ଧୀ, ତୁଳା-ବ୍ୟବସାୟୀ	୨୫	,,
୪୯	ଚମନଲାଲ, ଖଦୀ ବିଭାଗ	୨୫	,,
୫୦	ଶଙ୍କରନ୍, ଖଦୀ ଛାତ୍ର	୨୫	କେରଳ
୫୧	ସୁବ୍ରହ୍ମନ୍ୟାନ୍ ,,	୨୫	ଆନ୍ଧ୍ର
୫୨	ରମଣିକ ଲାଲ ମୋଦୀ, ବି.ଏ (ବମ୍ବେ), ଆଶ୍ରମର ଶିକ୍ଷକ	୩୮	ଗୁଜରାଟ
୫୩	ମଦନମୋହନ ଚତୁର୍ବେଦୀ, ବି.ଏ. (ଆଲହାବାଦ) କରାଚୀରେ ବ୍ୟବସାୟୀ ଥିଲେ	୨୭	ରାଜପୁତନା
୫୪	ହରିଲାଲ ମହିମତୁରା ବି.ଏ.ଏଲଏଲ.ବି. (ବମ୍ବେ) ଖଦୀ ଛାତ୍ର	୨୭	ବମ୍ବେ
୫୫	ମୋତିବାସ ଦାସ, ଖଦୀଛାତ୍ର	୨୦	* ଉତ୍କଳ
୫୬	ହରିଦାସ ମଜୁମଦାର, ଏମ.ଏ.ପି.ଏଚ୍.ଡ଼ି. (ୱିସ୍କନ୍ସିନ୍)	୨୫	ଗୁଜରାଟ
୫୭	ଆନନ୍ଦ ହିଙ୍ଗରାନୀ, ବି.ଏ. (ବମ୍ବେ)	୨୪	ସିନ୍ଧ
୫୮	ମହାଦେବ ମାର୍ତ୍ତଣ୍ଡ, ଖଦୀ ଛାତ୍ର	୧୮	କର୍ଣ୍ଣାଟକ
୫୯	ଜୟନ୍ତୀ ପ୍ରକାଶ, ,,	୩୦	ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶ
୬୦	ହରି ପ୍ରସାଦ, ଫିଜିରେ ଜନ୍ମ	୨୦	,,
୬୧	ଗିରିଧର ଧାରୀ ଚୌଧୁରୀ, ଖଦୀଛାତ୍ର	୨୦	ବିହାର
୬୨	କେଶବ ଚିତ୍ରେ ,,	୨୦	ମହାରାଷ୍ଟ୍ର
୬୩	ଅମ୍ବାଲାଲ ପଟେଲ, ୧୯୨୦ରେ ଗ୍ରାଣ୍ଟ ମେଡ଼ିକ୍ୟାଲ କଲେଜରୁ ପଢ଼ା ଛାଡ଼ିଥିଲେ	୩୦	ଗୁଜରାଟ
୬୪	ବିଷ୍ଣୁ ପନ୍ତ, ଖଦୀଛାତ୍ର	୨୫	ମହାରାଷ୍ଟ୍ର
୬୫	ପ୍ରେମରାଜ ଜୀ, ଖଦୀଛାତ୍ର	୩୫	ପଞ୍ଜାବ

* ବର୍ତ୍ତମାନ ମୟୂରଭଞ୍ଜର ମୋରଡ଼ା ଗ୍ରାମରେ ରହୁଛନ୍ତି । ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ବିନୋବା ଭାବେଙ୍କର ଭୂଦାନ-ଗ୍ରାମଦାନ ଯଜ୍ଞର ପ୍ରଚାରରେ ଓ ଓଡ଼ିଶାରେ ତାଙ୍କର ୧୯୫୫ ମସିହାର ପ୍ରଥମ ପଦଯାତ୍ରାରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ ।

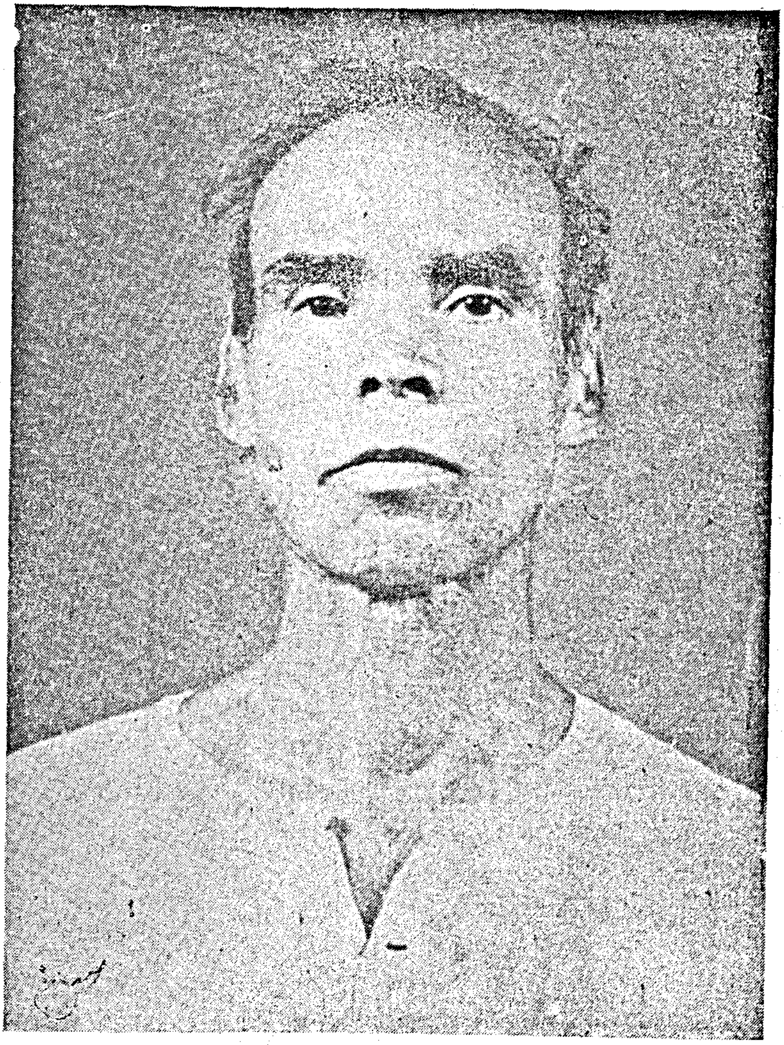

ଶ୍ରୀମୋତିବାସ ଦାସ

ଐତିହାସିକ ଦାଣ୍ଡି ଅଭିଯାନରେ ଓଡ଼ିଶାର ଏକମାତ୍ର ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଯୋଗଦେଇଥିଲେ

"ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ଜୀବନରେ ଆରାମ ନାହିଁ"
ସାଇକେଲ ଆରୋହୀ ଗାନ୍ଧିଜୀ (୧୯୩୧)

କ୍ରମ	ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କର ନାମ	ବୟସ (ବର୍ଷ)	ପ୍ରଦେଶ
୬୬	ଦୁର୍ଗେଶ ଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ, ସରକାରୀ ଚାକିରୀ ଛାଡ଼ିଥିଲେ, ଖଦୀଗ୍ରସ୍ତ	୪୪	ବଙ୍ଗଳା
୬୭	ମାଧବ ଲାଲ, ବି. ଏ. (ବମ୍ବେ), ଶିକ୍ଷକ	୨୭	ଗୁଜରାଟ
୬୮	ଜ୍ୟୋତି ରାମ ଜୀ, ଖଦୀଗ୍ରସ୍ତ	୩୦	ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶ
୬୯	ସୁରଜ ଭାନ, ଅମ୍ବାଲା କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ସମ୍ପାଦକ ଥିଲେ	୩୪	ପଞ୍ଜାବ
୭୦	ଭୈରବ ଦତ୍ତ, ଖଦୀଗ୍ରସ୍ତ	୨୫	ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶ
୭୧	ଲାଲ ଜୀ, ତଥାକଥିତ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ, ତନ୍ତୀ	୨୫	ଗୁଜରାଟ
୭୨	ରତନ ଜୀ " ଗୋଧରା ଆଶ୍ରମର	୧୮	"
୭୩	ବିଷ୍ଣୁ ଶର୍ମା, ଶିକ୍ଷକ	୩୦	ମହାରାଷ୍ଟ୍ର
୭୪	ଚିନ୍ତାମଣି ଶାସ୍ତ୍ରୀ, ସାମ୍ବାନ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟର ଅନ୍ତେବାସୀ	୪୦	"
୭୫	ନାରାୟଣ ଦତ୍ତ, ଖଦୀଗ୍ରସ୍ତ	୨୪	ରାଜପୁତନା
୭୬	ମଣିଲାଲ ଗାନ୍ଧୀ, (ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ୨ୟ ପୁତ୍ର) ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରେ "ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ଓପିନିୟନ୍"ର ସମ୍ପାଦକ	୩୮	ଗୁଜରାଟ
୭୭	ସୁରେନ୍ଦ୍ର ଜୀ, ସଂସ୍କୃତ ପଣ୍ଡିତ, ଆଶ୍ରମର ଟ୍ୟାନେରୀ ଦାୟିତ୍ୱରେ	୩୦	ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶ
୭୮	ହରି ଭାଓ ମୋହନୀ ବି. ଏ., ଶିକ୍ଷକ	୩୨	ମହାରାଷ୍ଟ୍ର
୭୯	ପୁରାତନ ବୁଚ, ଗୁଜରାଟ ବିଦ୍ୟାପୀଠର ସ୍ନାତକ	୨୫	ଗୁଜରାଟ

[ମହାଦେବ ଦେସାଇ]

—ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୧୨ ମାର୍ଚ୍ଚ, ୧୯୩୦, ପୃ ୯୦-୯୧

୫୪

ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ (୧୯୩୦)

ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଉତ୍କଳର ଅବଦାନ

ସର୍ବଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀ ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷ ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ପେନାଲ୍ କୋଡ୍‌ର ୧୨୪ ଧାରାରେ ଗିରଫ ହୋଇଛନ୍ତି ।

ପୃ:୧୩୭, ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା:୧୭।୪।୧୯୩୦

ସର୍ବଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଦାସ ଓ ଜୀବରାମ କଲ୍ୟାଣଜୀ କୋଠାରୀଙ୍କୁ ୬ ମାସ ସଶ୍ରମ ଜେଲ ଓ ଦୁଇଶତ ଟଙ୍କା ଜୋରିମାନା ହୋଇଛି ।

ଉତ୍କଳରେ ସରକାରୀ ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ

ଉତ୍କଳ ପ୍ରାଦେଶିକ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ସଂପାଦକ ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକର ନିମ୍ନଲିଖିତ ତାରିଖଓ୍ୱାରୀ ବିବରଣୀ ପଠାଇଛନ୍ତି :

ସରକାରଙ୍କର ଏକଚାଟିଆ ଲବଣ କାରବାର ସମ୍ବନ୍ଧରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି ଆଲୋଚନା କରି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କଲେ ଯେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ମାର୍ଗଦର୍ଶନ
ତା:୧୭।୩।୩୦ କରାଇବାକୁ, ଅଞ୍ଚଳ ବାଛିବାକୁ ଓ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିବାର ସମୟ ସ୍ଥିର କରିବାକୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀଙ୍କୁ କ୍ଷମତା ଦିଆଗଲା ।

ପ୍ରାଦେଶିକ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ସେହି ଦିନ ବସି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିଙ୍କର ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଗ୍ରହଣ କଲେ ।

ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଇତିହାସ-ପ୍ରସିଦ୍ଧ ୧୨ ତାରିଖ ମାର୍ଚ୍ଚରେ ଯୋଗଦେବା ପାଇଁ କଟକ ଜିଲ୍ଲା କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ପ୍ରାୟ ସର୍ବସମ୍ମତି-
ତା:୨୦।୩।୩୦ କ୍ରମେ ସ୍ଥିର କଲେ । କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ-ତାଲିକାଭୁକ୍ତ ହେଲେ । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନର ଅଗ୍ରିମାରମ୍ଭ କରିବା ଓ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କଟକରେ ଗୋଟିଏ ସର୍ବସାଧାରଣ ସଭା ହେଲା । ଏହି ଧରଣର ସଭା କଟକରେ ଏହା ହିଁ ପ୍ରଥମ, ଏବଂ କଟକ ସହରର ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଏ ଦିଗରେ ଅନାଗ୍ରହ ଓ ନିଶ୍ଚେଷ୍ଟତା ଆମକୁ ଏତେ ଜଣାଥିଲା ଯେ ଆମେ ନିରୁତ୍ସାହ ହୋଇ ନ ଥିଲୁଁ । ମାତ୍ର ଅଜଣା ସୂତ୍ରରୁ ସାହାଯ୍ୟ ମିଳିଗଲା । ଆମେ ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟ ଠିକ୍ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ଯାଉଛୁ ଏହି ସମୟରେ ଜଣେ ଡେପୁଟି ମ୍ୟାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କୁ ନେଇ ପୋଲିସ ଘଟଣାସ୍ଥଳରେ ପହଞ୍ଚିଗଲା ଏବଂ ଗୋପବନ୍ଧୁ ବାବୁଙ୍କୁ ମିଶାଇ ଆମ କେତେକଙ୍କ ଉପରେ ଫୌଜଦାରୀ ଦଣ୍ଡବିଧି

ଆଇନର୍ ୧୦୦ ଧାରା ଅନୁସାରେ ନୋଟିସ ଜାରି କଲା । ଏ ଖବର ହୁ ହୁ ବ୍ୟାପିଗଲା, ଫଳରେ ସଭାରେ ହଜାର ହଜାରେ ସଂଖ୍ୟାରେ ଲୋକ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଗଲେ । ସରକାରୀ ଆଇନ୍ ଭଙ୍ଗ କରି ଭାଷଣ ଦେବାରେ ଗୋପବନ୍ଧୁ ବାବୁ ପ୍ରଥମେ ବାହାରିଲେ । ବକ୍ତୃତା ଅପେକ୍ଷା ତାଙ୍କର ଏହି ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ହଠାତ୍ ଓ ନିଶ୍ଚିତରୂପେ ସମୁଦାୟ ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ବା ପରିସ୍ଥିତିକୁ ବଦଳାଇଦେଲା । ସଭା-ଶେଷରେ ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ଭାବରେ ୬୨ ଜଣ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ପ୍ରତିଜ୍ଞା-ପତ୍ରରେ ସ୍ୱାକ୍ଷର କଲେ । ସରକାରଙ୍କର ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ଫଳରେ ସାଧାରଣଙ୍କର ଅନାଗ୍ରହ ଓ ଆମର ଆତ୍ମ-ବିଶ୍ୱାସର ଅଭାବ ଉଭୟ ଉଭେଇ ଗଲା ।

ସେହି ତାରିଖ ପରେ ବେଶ୍ ସଫଳ ଭାବରେ ଅନେକ ସଭା ହେଲା । ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ପେନାଲ୍ କୋଡ୍‌ର ୧୮୮ ଦଫାରେ ସେ କାହିଁକି ନ ପଡ଼ିବେ ତାହାର କୈଫିୟତ୍ ଦେବାକୁ ସେ ଏପ୍ରିଲ ପହିଲାରେ ହାଜର ହେବାର ସମନ୍ସ ଗୋପବନ୍ଧୁ ବାବୁ ପାଇବାରୁ, ସେ ସାକ୍ଷୀଗୋପାଳର ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ହରିହର ଦାସଙ୍କୁ ପ୍ରଥମ ଦଳର ନେତୃତ୍ୱ ନେବାକୁ ଓ ତାଙ୍କ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରଥମ ସେବକ ହେବାକୁ ମନୋନୀତ କଲେ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ଯେ ସରକାର ତାଙ୍କୁ ଗିରଫ କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ୮ ତାରିଖରେ ହାଜର ହେବାପାଇଁ ତାଙ୍କ (ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀଙ୍କ) ଉପରେ ପୁନି ସମନ୍ସ ଜାରି କଲେ ।

ତା ୬-୪-୩୦ — ଗୋପବନ୍ଧୁ ବାବୁଙ୍କର ନେତୃତ୍ୱରେ ପ୍ରଥମ ଦଳର ୨୦ ଜଣ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ପୋଲିସ ଜୁଲମ୍ ସତ୍ତ୍ୱେ ବାଟରେ ଲୋକସାଧାରଣ ସେମାନଙ୍କୁ ବିପୁଳ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ଜଣାଇଲେ । ସବୁଠାରୁ ସନ୍ତୋଷଜନକ ବିଶେଷତ୍ୱ ହେଉଛି ଯେ ପର୍ଦ୍ଦାପ୍ରଥାକୁ ଭାଙ୍ଗି ଶତ ଶତ ସ୍ତ୍ରୀ-ଲୋକ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କୁ ଗ୍ରାମମାନଙ୍କରେ ଅଭିନନ୍ଦନ ଜଣାଇଲେ ।

ତା ୮-୪-୩୦ — ଜନତାର ବିପୁଳ ଉତ୍ସାହ ମଧ୍ୟରେ ଗୋପବନ୍ଧୁ ବାବୁ ପୂର୍ବୋକ୍ତ ୧୮୮ ଦଫାରେ ତୃତୀୟ ରହଣି ସ୍ଥାନରେ ଗିରଫ୍ ହେଲେ । *

ତା ୬ ଏପ୍ରିଲରେ ଦାଣ୍ଡୀ ଘଟଣାର ବିଶଦ ବିବରଣୀ, ସାରା ଭାରତରୁ ସେଥିପାଇଁ ମିଳିଥିବା ବିପୁଳ ଉତ୍ସାହ, ତା ୧୩ ଏପ୍ରିଲ ପୂର୍ବରୁ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିବା ପାଇଁ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ବାର୍ତ୍ତା ଓ ପଣ୍ଡିତ ଜବାହାରଲାଲଙ୍କର ସର୍କ୍ୟୁଲାର ଜାଣି ଗୋପବନ୍ଧୁ ବାବୁ ତାଙ୍କର ମୂଳ ଯୋଜନାକୁ ବଦଳାଇ ଦେଲେ । ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନକୁ †

---

* କଟକ ଜିଲ୍ଲାର କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ସବ୍‌ଡିଭିଜନ୍‌ର କୁସୁନପୁର ଗ୍ରାମରେ ।
—ସଙ୍କଳନକାରୀ ।

† ବାଲେଶ୍ୱର ସହରର ପ୍ରାୟ ୧୨ ମାଇଲ ଦକ୍ଷିଣକୁ ସମୁଦ୍ରକୂଳରେ ଏହି ସ୍ଥାନ ଇଞ୍ଚୁଡ଼ି ଅବସ୍ଥିତ ।

ସମୁଦାୟ ବାଟ ପାଦରେ ଚାଲି ଯିବାକୁ ଓ ତା ୬ରିଖ ଏପ୍ରିଲରେ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ କରିବାକୁ ସେ ପ୍ରଥମେ ଭାବିଥିଲେ । ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ତା ୧୩ରିଖ ଏପ୍ରିଲରେ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିବା ପାଇଁ ସେ ଗିରଫ ହେବାର ଅବ୍ୟବହିତ ପୂର୍ବରୁ ଆମକୁ ଅନୁମତି ଦେଲେ । ତେଣୁକରି, ତା୧୧ରେ ବାଲେଶ୍ୱରରେ ପହଞ୍ଚିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଆମେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଦଳ (ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ)ଙ୍କୁ ଟ୍ରେନରେ ପଠାଇ ଦେଲୁଁ । ପ୍ରଥମ ଦଳ ମଧ୍ୟ ତା ୧୧ରିଖ ରାତିରେ ଟ୍ରେନରେ ଯାଇ ତହିଁ ପରଦିନ ସକାଳେ ବାଲେଶ୍ୱରରେ ପହଞ୍ଚି ଗଲେ ।

ନିଖିଳ ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ବୈଠକରେ ଯୋଗ ଦେଇ ଓ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ୍ କରି ସାରି, ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଜୀବରାମଜୀ କଲ୍ୟାଣୀଜୀ କୋଠାରି*

ତା ୧୧।୪।୩୦ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଫେରିଥିଲେ । ଲୁଣ ପ୍ରକୃତରେ କପରି ମିଳିଯାଏ, ତାହା ସେ ଆଗରୁ କ୍ଷେତ୍ର ଉପରେ ଦେଖିଥିଲେ, କିଛି ଲୁଣ-ମାଟି ସଙ୍ଗରେ ଆଣିଥିଲେ ଏବଂ ସେ ପ୍ରୟୋଗ କରି ବସିଲେ । ସେ ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ପୋଲିସ ଆଗରେ ଏହା କଲେ । ସ୍ଥାନୀୟ ମୁଖ୍ୟ ସଙ୍ଗଠକ ଓ ସେ ଗିରଫ ହୋଇଗଲେ ।

ଉଭୟ ଲବଣ ଆଇନ୍‌ର ୯ମ ଦଫା ଅନୁସାରେ ୬ ମାସ ସଶ୍ରମ କାରାଦଣ୍ଡ ପାଇଲେ ।

ତା ୧୨।୪।୩୦

ସେହି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ହରିହର ଦାସ ଓ ୧୨ ଜଣ ବଛାବଛା ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ଇଞ୍ଚୁଡ଼ି ଅଭିମୁଖେ ଯାତ୍ରା କଲେ ।

ଲୁଣମାଟି ଆଣିବାକୁ ଯିବାମାତ୍ରେ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ହରିହର ଓ ତାଙ୍କର ସଙ୍ଗୀ ୬ ଜଣ ଗିରଫ ହେଲେ । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ପୋଲିସ ଗିରଫ ନ କରି, ଲୁଣମାଟି

ତା ୧୩।୪।୩୦ ଆଣିବାରେ ବଳପୂର୍ବକ ବାଧା ଦେଲେ । ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକମାନେ ଦୃଢ଼ପ୍ରତିଜ୍ଞ ହୋଇ ନିଜର ମୁଠା ଆଦୌ ଖୋଲିଲେ ନାହିଁ । ଜଣେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀକୁ ଜବତ୍ କରିବା ପାଇଁ ୪ ବା ୫ ଜଣ ଲେଖାଏଁ ପୋଲିସ ନିଯୁକ୍ତ ଥିଲେ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ପରାସ୍ତ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ବହୁ ଆଘାତ ପାଇଲେ । ଯେତେବେଳେ ପୋଲିସ ଅତ୍ୟାଚାର କରୁଥିଲେ ହେଁ ଜଣେ ବୃଦ୍ଧ ଗ୍ରାମବାସୀ ତାଙ୍କର ମୁଠାରୁ ଲୁଣମାଟି ଛାଡ଼ିଲେ

---

* ଗୁଜରାଟର ଲୋକ, କଲିକତାରେ ବ୍ୟବସାୟ କରୁଥିଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ପ୍ରେରଣାରେ ଓ ଦେଶମାତୃକାର ଆହ୍ୱାନରେ ସେସବୁ ତ୍ୟାଗ କରି ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଓ ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଜର ତନ ମନ ଓ ଧନ ଅର୍ପଣ କରିଦେଇ-ଥିଲେ । ସେ ସାଲନ୍ଦୀ କୂଳରେ ଭଦ୍ରକର ଗରଦପୁରରେ ଆଶ୍ରମ କରି ଶେଷ ନିଶ୍ୱାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍କଳର ସେବାରେ ନିଜକୁ ଲଗାଇଥିଲେ ।

ନାହିଁ । ସେମାନେ ତାଙ୍କର ମଣିବନ୍ଧକୁ ଓ ବୁଢ଼ା ଆଙ୍ଗୁଳିକୁ ମୋଡ଼ି ଦେଲେ, ତାଙ୍କୁ ତଳେ ପକାଇ ଦେଇ ତାଙ୍କର ଗୋଡ଼ ଓ ହାତ ଉପରେ ବୁଟରେ ଚଢ଼ିଗଲେ । ତାଙ୍କର ଦେହରୁ ରକ୍ତ ବୋହିଲା । ବୃଦ୍ଧଙ୍କର କଷ୍ଟସହନ ଏପରି ଶୁଦ୍ଧ ଓ ପବିତ୍ର ଥିଲା ଯେ ଜଣେ ପୋଲିସ ଅଫିସର କାନ୍ଦି ପକାଇଲେ । ପୋଲିସର ଏହି ଦୁଷ୍କର୍ମର ଫଟୋ ନିଆଯାଇଛି ।

ବାଟରେ ଜଣେ ଇଉରୋପୀୟ ସର୍ଜେଣ୍ଟ ଜଣେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକକୁ ଉତ୍ତେଜନାର ବିନା କାରଣରେ ଆକ୍ରମଣ କଲା ଓ ବ୍ୟାଟନ୍‌ରେ ମାଡ଼ ଦେଲା ।

ଯେଉଁ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକମାନେ ଲୁଣମାଟି ଆଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ, ପୋଲିସ
ସେମାନଙ୍କୁ ମାଡ଼ ଦେଲା ଓ ଗୋଇଠା ମାରିଲା । ଦର୍ଶକମାନଙ୍କର
ତା ୧୪ । ୪ । ୩୦ ଆଖିରୁ ଲୁହ ବୋହି ଯାଉଥିଲା । ସେହି ବୃଦ୍ଧ ବିନୋଦ
ବୈଧୁରୀ ଦ୍ୱିଗୁଣ ଉତ୍ସାହରେ ଓ ସହିଷ୍ଣୁତା ଗୁଣରେ ତାଙ୍କ
ସ୍ଥାନରେ ଅଟଳ ରହିଥାନ୍ତି । ପୋଲିସ ତାଙ୍କ ହେତୁ ସେମାନଙ୍କର କୌଶଳ ବଦଳାଇଲା । ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକମାନଙ୍କୁ ମାଡ଼ ଦେବାରୁ ବା ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରେ ଦୁର୍ବ୍ୟବହାର କରିବାରୁ ପୋଲିସ ବିରତ ହୋଇ, ସେମାନେ ସଂଗ୍ରହ କରିଥିବା ଲୁଣମାଟିକୁ ଗୋଇଠା ମାରି ଖେଳାଇଦେବାକୁ ଲାଗିଲା । ତଥାପି ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକମାନେ ଲୁଣମାଟି ଗୋଟାଇବାରେ ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ଭାବରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ପ୍ରତ୍ୟୁଷରୁ ୧୨ଟା ଓ ଉପରଓଳି ୩ରୁ ୭ଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏଥିରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି । ପୋଲିସ ନିଜର ଅଭିପ୍ରାୟରେ ସେତେ ଦୃଢ଼ ନ ଥିବାରୁ ସେମାନେ ଯେତେ (ଅତ୍ୟାଚାର) କଲେ ସୁଦ୍ଧା, ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ଲୁଣମାଟି ଶିବିରକୁ ଆଣି ଲୁଣ ମାରିପାରିଲେ । ତା ୧୫ ଏପ୍ରିଲରେ ବେଆଇନ ଲୁଣ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଭାବରେ ବାଲେଶ୍ୱରରେ ବିକ୍ରି ହେଲା ।

ତତ୍ପରେ ପୋଲିସ ତୃତୀୟ କୌଶଳ ଖଟାଇଲେ । ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକମାନଙ୍କର
ବାହୁକୁ ପଛଆଡ଼ୁ ଧରିଲେ ଯେପରି ସେମାନେ ଲୁଣମାଟି ସଂଗ୍ରହ
କରି ନ ପାରିବେ । ଏଥିରେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକଗଣ ହତାଶ
ତା୧୫।୪ ୩୦ରୁ ନ ହୋଇ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ୧୨ଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ (କ୍ଷେତ୍ର ଉପରେ) ରହୁଥିଲେ
ତା୧୯।୪।୩୦ ଏବଂ ପୁଣି ଉପରଓଳି ୩ ଟାରେ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଆସୁଥିଲେ । ଦିନୁଁ
ଦିନ ପୋଲିସ ଏମାନଙ୍କୁ ଅଟକାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ପୋଲିସ
ଲୁଣମାରିବାର ପାତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଭାଙ୍ଗିବା ଓ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକମାନଙ୍କୁ
ଅଶ୍ଳୀଳ ଭାଷାରେ ଗାଳିଦେବାର ଚତୁର୍ଥ କୌଶଳ ଖଟାଇଲା ।

ଇତିମଧ୍ୟରେ ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ନିଜେ ଲୁଣ ମାରିବାକୁ ଅଧୀର ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ ସେମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ-ତାଲିକା ଭୁକ୍ତ କରାଇ, ଆମ ସହ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାପାଇଁ ଅନୁମତି ଦେଇଥିଲୁଁ । ଏପରି ଅନେକ ସ୍ଥାନୀୟ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ଗିରଫ ହୋଇଥିଲେ ଓ ଦଣ୍ଡ ପାଇଥିଲେ । ସରକାରୀ ଲୋକମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ ୧୩ ତାରିଖ ଏପ୍ରିଲର ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ବୟକଟ୍ ପ୍ରକୃତରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ-

ସାରିଥିଲା । ବାଲେଶ୍ୱର ସହରରୁ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ସବୁ ଜିନଷ ବୋହି ଆଣିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ଲୋକେ ଏପରି କଡ଼ା ଥିଲେ ଯେ ସାମ୍ବାଦିକମାନେ ଯୋତା ପିନ୍ଧି ଥିବାରୁ ଓ ସରକାରୀ ଲୋକଙ୍କ ସହ ସେମାନଙ୍କର ବେଶୀ ସାଦୃଶ୍ୟ ଥିବାରୁ, ସେମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଲୋକେ ପ୍ରଥମେ କିଛି ଦେଉ ନ ଥିଲେ । କୋର୍ଟ ଅଫ୍ ଓ୍ୱାର୍ଡସ୍ ର ସେଠାରେ କିଛି ଜମି ନ ଥିଲେ, ସରକାରୀ ଲୋକେ ଆଶ୍ରୟ ସୁଦ୍ଧା ପାଇ ନ ଥାନ୍ତେ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଶିବିର ପାଖରେ ସେମାନଙ୍କର ତମ୍ବୁ ପକାଇବା ପାଇଁ ସରକାରୀ ଲୋକେ ବହୁ ଉଦ୍ୟମ କରି ବ୍ୟର୍ଥ ହେଲେ ।

ଗୋପବନ୍ଧୁ ବାବୁ ୧୯ ତାରିଖରେ କଟକରେ ଖଲାସ ହୋଇ, ସେହି ରାତିରେ ବାଲେଶ୍ୱରକୁ ଗଲେ ।

ପ୍ରାଦେଶିକ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିର ବୈଠକ ବାଲେଶ୍ୱରରେ ବସିଲା ଏବଂ ସମସ୍ତ ବିଷୟ ବିଚାର କରି କମିଟି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କଲେ ଯେ ସାଧାରଣ
ତା ୨୦।୪।୩୦ ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କୁ ଗଣ ଅଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିବାପାଇଁ ଓ ବାଲେଶ୍ୱରର ସମୁଦ୍ରକୂଳରେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ପାଇଁ ନୂଆ କେନ୍ଦ୍ରମାନ ଖୋଲିବାକୁ ଅନୁମତି ଦେବେ । କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କୁ ଏ କଥା ଜଣାଇ ଦିଆଗଲା । ମାତ୍ର ଯେତେବେଳେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଶହ ଶହ ଲୋକେ ଲୁଣ ମାରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ, ସେତେବେଳେ ସେମାନେ କଅଣ କରିପାରନ୍ତେ ? ଯେଉଁ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକମାନେ ସେଠାରେ ଶିବିର ପକାଇ ରହିଥିଲେ ଓ ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ଲୁଣ ମାରୁଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ଗିରଫ କରିଥାନ୍ତେ, ମାତ୍ର ସରକାର ତାହା କଲେ ନାହିଁ । ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଓ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁମାନେ ନେତାପରି ଦିଶୁଥିଲେ, କେବଳ ସେହିମାନଙ୍କୁ ଗିରଫ କରିବା ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀଙ୍କର ନୀତି ହେଲା । ସେମାନେ ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କୁ କହିଥିବା ପ୍ରକାଶ ଯେ ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ଲୁଣ ମାରିଲେ କିଛି ଆପତ୍ତି ନାହିଁ ମାତ୍ର କଂଗ୍ରେସ ଓ ଗାନ୍ଧୀ ନାମରେ ସେମାନେ ତାହା କରିପାରିବେ ନାହିଁ ।

ଜିଲ୍ଲା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କୁ ଆଗରୁ ନୋଟିସ ଦେଇ, ତା ୨୦ ରିଖରେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟର ପ୍ରଥମ କେନ୍ଦ୍ରଠାରୁ ୨୦ ମାଇଲ୍ ଦୂର ସାରଥା ଗ୍ରାମରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆରବ୍ଧ ହେଲା । ପୋଲିସ ୩ ଜଣ ନେତୃସ୍ଥାନୀୟ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକଙ୍କୁ ଓ ଦେଖଣାହାରୀ ୩ ଜଣ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କୁ ତୁରନ୍ତ ଗିରଫ କଲେ । ସରକାରର ନୀତି ଥିଲା ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କୁ ଭୟଭୀତ କରିବା । ସେଥିପାଇଁ ଅନ୍ୟ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଏହି ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅଧିକ କଠୋର ଦଣ୍ଡବିଧାନ କରାଗଲା । ଇଞ୍ଚୁଡି ଅପେକ୍ଷା ସାରଥାର ଲୋକେ ଅଧିକ କଡ଼ା ସାମାଜିକ ବାସନ୍ଦ ପୋଲିସ ପ୍ରତି ପ୍ରୟୋଗ କରିଥିଲେ । ଲୋକେ ସବୁ (ଦଣ୍ଡ) ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଓ ଦୃଢ଼ ଥିଲେ ।

ଆମ ପ୍ରଦେଶର ଦୁଇଜଣ ମହିଳା-କର୍ମୀ ଶ୍ରୀମତୀ ରମାଦେବୀ ଓ ମାଳତୀ ଦେବୀ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସର୍ବାନ୍ତଃକରଣରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ସେମାନେ ପ୍ରଥମ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

କେନ୍ଦ୍ରକୁ ଯାଇ ଦୁଇଟି ଅଲଗା ଅଲଗା ସ୍ଥାନରେ କେତେକ ଗ୍ରାମ୍ୟ ମହିଳାଙ୍କ ସହ ଲୁଣ ମାରିଲେ । ଶଙ୍ଖ ବଜାଇ ଶହ ଶହ ନାରୀ ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ ସେମାନଙ୍କ ସହ ଚାଲିଲେ । ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ପୋଲିସ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲା, ମାତ୍ର ବାଧା ଦେଇ ନ ଥିଲା ।

ତା ୨୧ । ୪ । ୩୦

ଲୁଣ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟର ଦ୍ୱିତୀୟ ଦିନ ବିଭିନ୍ନ ଗ୍ରାମର ପ୍ରାୟ ସାତ ଶହ ଲୋକ ବାହାରିଲେ ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଭାବରେ ମହଣ ମହଣ ଲୁଣ ମାରିଲେ । କୁଆଁରପୁର ଗ୍ରାମର ୩୦ ଜଣ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ଲୁଣ ମାରିବାକୁ ବାହାରିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ରୁଣ୍ଡ ହେଲେ ।

ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା

ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଜୀବରାମଭାଇ, ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ହରିହର ଓ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗୋଲକ ଦେ 'କ' ଶ୍ରେଣୀରେ ଅଛନ୍ତି । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାଜକୃଷ୍ଣ ବୋଷ 'ଖ' ଶ୍ରେଣୀରେ ଅଛନ୍ତି । ବାକି ସମସ୍ତେ 'ଗ' ଶ୍ରେଣୀରେ । ପଣ୍ଡିତ କୃପାସିନ୍ଧୁ ହୋତା ଓ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଚିନ୍ତାମଣି ମିଶ୍ର ପୋଲିସ ଆକ୍ଟର ୩୨ ଧାରା ଅମାନ୍ୟ କରିଥିବାରୁ ପୁରୀ ପୋଲିସର ଆଦେଶରେ ଗିରଫ ହୋଇଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ହାତକଡ଼ି ଦେଇ ଓ ଅଣ୍ଟାରେ ଦଉଡ଼ି ବାନ୍ଧି ପୁରୀର ରାସ୍ତାରେ ଚାଲି ଚାଲି ନିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରାଯାଇଛି । (ଜେଲରେ) ସଶ୍ରମ କାରାଦଣ୍ଡ ପାଇଥିବା ବନ୍ଦୀମାନେ ପାଣି ବୋହୁଛନ୍ତି ଓ ନଡ଼ିଆକତା ପିଟୁଛନ୍ତି । ସେମାନେ ପ୍ରସନ୍ନ ଓ ସୁସ୍ଥ ଅଛନ୍ତି । ଅଧିକାଂଶ କଟକ ଜେଲ୍‌ରେ ଓ କେତେକ ବାଲେଶ୍ୱର ଜେଲ୍‌ରେ ଅଛନ୍ତି । କେତେକଙ୍କୁ ହଜାରୀବାଗକୁ ବଦଳି କରାଯିବ ।

ଉତ୍କଳର କୃତଦଣ୍ଡର ତାଲିକା

ଉତ୍କଳରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନ ନିମିତ୍ତ ନିମ୍ନଲିଖିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଜେଲ୍, ଜୋରିମାନା କିମ୍ବା ଉଭୟ ଦଣ୍ଡ ପାଇଛନ୍ତି :

କ୍ରମାଙ୍କ	ନାମ	ଦଫା	ଦଣ୍ଡ
୧	ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀ	୧୮୮ ଇ. ପେ. କୋ. *	ଟ ୫୦ ଜୋରିମାନା ନୋହିଲେ ୧ ସପ୍ତାହ ଅଶ୍ରମ ଜେଲ
୨	ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷ	" "	"
୩	ଅଟଳବିହାରୀ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ	୧୪୧ "	ଟ ୧୦୦ ଜୋରିମାନା, ନୋହିଲେ ୭ ଦିନ ଅଶ୍ରମ ଜେଲ
୪	ନବକିଶୋର ପଣ୍ଡା	" "	"
୫	ସୋମନାଥ ମିଶ୍ର	" "	ଟ ୪୦ ଜୋରିମାନା, ନୋହିଲେ ଏକସପ୍ତାହ ଅଶ୍ରମ ଜେଲ

* ଇ. ପେ. କୋ. = ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ପେନାଲ୍ କୋଡ୍

କ୍ରମାଙ୍କ	ନାମ	ଦଫା	ଦଣ୍ଡ
୬	ଜୀବରାମଜୀ କଲ୍ୟାଣଜୀ କୋଠାରୀ	୯ମ ଦଫା, ଲବଣ ଆଇନ	ଛମାସ ସଶ୍ରମ ଜେଲ ଓ ଟ ୨୦୦ ଜୋରିମାନା, ନୋହିଲେ ୧ ମାସ ଅଧିକା ସଶ୍ରମଜେଲ୍
୭	ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଦାସ	” ”	”
୮	ଆଗ୍ନେୟୀ ହରିହର ଦାସ	” ”	୬ ମାସ ସଶ୍ରମ ଜେଲ
୯	ଗୋଲକନାଥ ଦେ	” ”	”
୧୦	ଚକ୍ରପାଣି ରାଉଳ	” ”	୩ ମାସ ସଶ୍ରମ ଜେଲ
୧୧	ଗୁଣନିଧି ମହାନ୍ତି	” ”	”
୧୨	ଗୋକୁଲାନନ୍ଦ ମହାନ୍ତି	” ”	୧ ମାସ ସଶ୍ରମ ଜେଲ
୧୩	କୃପାସିନ୍ଧୁ ଖୁଣ୍ଟିଆ	” ”	”
୧୪	ନିରଞ୍ଜନ ସାହୁ	” ”	”
୧୫	ପଣ୍ଡିତ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ମିଶ୍ର	ଦଫା ୧୦୮ ଫୌଜଦାରୀ ଦଣ୍ଡବିଧି ଆଇନ୍	୧ବର୍ଷ ଅଶ୍ରମ ଜେଲ
୧୬	ରାଜକୃଷ୍ଣ ବୋଷ	ଦଫା ୧୧୭ ଇ.ପେ.କୋ.	୨ ବର୍ଷ ସଶ୍ରମ ଜେଲ
୧୭	ରଘୁନାଥ ମିଶ୍ର	ଦଫା ୯, ଲବଣ ଆଇନ୍	୩ ମାସ ସଶ୍ରମ ଜେଲ
୧୮	ସୁଧାଂଶୁଶେଖର ଗୁପ୍ତ	” ”	”
୧୯	ବିଶ୍ୱ ଦାସ (ଗ୍ରାମବାସୀ)	” ”	୬ ମାସ ସଶ୍ରମ ଜେଲ
୨୦	ଆନନ୍ଦଚରଣ ମହାନ୍ତି	” ”	୩ ମାସ ସଶ୍ରମ ଜେଲ
୨୧	ସଦାନନ୍ଦ ନାୟକ	ଦଫା ୯, ଲବଣ ଆଇନ	୩ ମାସ ସଶ୍ରମ ଜେଲ
୨୨	ଲୋକନାଥ ଦାସ (ଗ୍ରାମବାସୀ)	”	୬ ମାସ ”
୨୩	ମଦନମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ	”	୬ ମାସ ”
୨୪	ମୁରାରି ତ୍ରିପାଠୀ	”	” ”
୨୫	ବନମାଳୀ ପୃଷ୍ଟି	”	୨ ମାସ ”
୨୬	ସିଦ୍ଧେଶ୍ୱର ନାୟକ	”	୧ ମାସ ”
୨୭	ଉଦୟନାଥ ମହାନ୍ତି	”	୬ ମାସ ”
୨୮	ଉଦୟନାଥ ମହାନ୍ତି ‘ଖ’(ଗ୍ରାମବାସୀ)	”	୬ ମାସ ”
୨୯	ହରେକୃଷ୍ଣ ଗିରି	”	୬ ମାସ ”
୩୦	କରୁଣାକର ପାଣିଗ୍ରାହୀ	ବିଚାରାଧୀନ ବନ୍ଦୀ	
୩୧	ନୀଳାମ୍ବର ଦାସ	”	

କ୍ରମାଙ୍କ	ନାମ	ଦଫା	ଦଣ୍ଡ
୩୨	ମଥୁରାମୋହନ ବେହେରା	ଲବଣ ଆଇନର ୯ମ ଦଫା	୬ ମାସ ସଶ୍ରମ ଜେଲ ଓ ଟ ୫୦ ଜୋରିମାନା
୩୩	ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ସାହା (ଗ୍ରାମବାସୀ)	,,	୪ ମାସ ସଶ୍ରମ ଜେଲ
୩୪	ମଧୁସୂଦନ ମହାନ୍ତି (ଗ୍ରାମବାସୀ)	,,	୬ ମାସ ସଶ୍ରମ ଜେଲ
୩୫	ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ମହାନ୍ତି	" "	୬ ମାସ "
୩୬	ଗୋପାଳ ଗିରି (ଗୁଜରାଟୀ)	" "	୩ ମାସ "
୩୭	ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଲାଲ "	" "	୩ ମାସ "
୩୮	ଭୋଲାନାଥ ସାହା	ବିଚାରାଧୀନ ବନ୍ଦୀ	
୩୯	ସତ୍ୟବାଦୀ ନନ୍ଦ	" "	
୪୦	ଆନନ୍ଦ ମିଶ୍ର	" "	
୪୧	ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ମିଶ୍ର	" "	
୪୨	ଯଦୁମଣି ମଙ୍ଗରାଜ	" "	
୪୩	ଗୋବିନ୍ଦ ମିଶ୍ର	" "	
୪୪	ଜଣେ ଗ୍ରାମବାସୀ (ନାମ ଜଣାନାହିଁ)	" "	

—ପୃ୧୫୦-୧୫୧, ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୧ ମେ, ୧୯୩୦

'ଗୁଣ୍ଡାରାଜ' ଶୀର୍ଷକରେ ସଂପାଦକୀୟ ଲେଖିସାରିବା ପରେ ପଶ୍ଚାତ୍ ଲେଖ— ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ମଥୁରାରୁ ମୁଁ ପ୍ରାୟ ସମାନ ବିବରଣୀ ପାଇଛି । ମୁଁ ପୂରା ମାତ୍ରାରେ ତାକୁ ଉଦ୍ଧାର କରୁଅଛି । କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କର ଗୁଣ୍ଡାଗିରି ଖରତର ସମ୍ବନ୍ଧ ଦେଖା ଗଲଣି କିମ୍ବା ଶୀଘ୍ର ଦେଖାଯିବ ।

(ମୋ. କ. ଗାଂଧୀ)

—ପୃ ୧୫୨, ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୧ ମେ, ୧୯୩୦

ଉତ୍କଳରେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ

ଇଞ୍ଚୁଡ଼ିରେ ଓଡ଼ିଆ ମହିଳାମାନେ

ତା ୨୦-୪-୩୦ ଅପରାହ୍ଣରେ ଗ୍ରାମର ୧୦ ଜଣ ଅନ୍ୟ ମହିଳାଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ମାଳତୀ ଦେବୀ ଲବଣ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କରିବାକୁ ଆସିଲେ । ସେମାନେ ଲୁଣ ତିଆରି କଲେ ।

ବିଭିନ୍ନ ଗ୍ରାମର କେତେକ ନାରୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଶ୍ରୀମତୀ ରମାଦେବୀ ଲୋମାନଙ୍କର ବିପୁଳ ଉତ୍ସାହ ସହକାରେ ଲବଣ ଆଇନ୍ ଭଙ୍ଗକଲେ ।

ଇଞ୍ଚୁଡ଼ିରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କର ବିଜୟ ସୁନିଶ୍ଚିତ । ବିଭିନ୍ନ କେନ୍ଦ୍ରରେ ଶତ ଶତ ଗ୍ରାମବାସୀ ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ମହଣ ମହଣ ଲୁଣ ମାରିଲେ ।

ତା ୨୧-୪-୩୦

X X X ତିରିଶ ଜଣ ମହିଳା ଗୋଟିଏ ଦଳରେ ଶୋଭାଯାତ୍ରା କରି ଗଲେ ଓ ଘୃଣ୍ୟ ଲବଣ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କଲେ । ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଦର୍ଶକ ସେ ସ୍ଥାନରେ ଜୁଟି ହୋଇଥିଲେ ।

ସାରଥାଁରେ ସଂଗ୍ରାମ

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମଥୁରା ମୋହନ ବେହେରା, ବାଲେଶ୍ୱରର ଜଣେ ଜଣାଶୁଣା କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀ ତା ୨୦ ଏପ୍ରିଲରେ ସାରଥାରେ ସରକାରଙ୍କୁ 'ଚ୍ୟାଲେଞ୍ଜ' କଲେ X X X

ନୂତନ ଦଳ, ପୁରୁଷ ଓ ନାରୀ, ଇଞ୍ଚୁଡ଼ିକୁ ଚାଲିଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ପରାମର୍ଶକୁ ଅନୁସରଣ କରି ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ନୂତନ କୌଶଳ ଆଜି

ତା ୨୨।୪।୩୦

ଅବଲମ୍ବନ କଲେ । X X X । ଏପ୍ରିଲ ତା ୨୨ ସକାଳେ ଇଞ୍ଚୁଡ଼ିର ଆଖପାଖର ବିଭିନ୍ନ ଗାଁଗୁଡ଼ିକରେ ୬୦ ଜଣ ମହିଳା ଲୁଣ ମାରିଲେ । ଡୁଣ୍ଡରା, ଇଞ୍ଚୁଡ଼ି, ବୋଇତା, କଅଁରପୁର, କୋଳଗାଁ, ରସାଳପୁର, କସବା, ଆଦି ଗାଁରୁ ଏହି ମହିଳାମାନେ ଆସିଥିଲେ । ଆଜି ମୋଟରେ ୨୦ ମହଣରୁ ଅଧିକ ଲୁଣ ମରାଯାଇଛି । ବାଲେଶ୍ୱର ସହରକୁ ନେଇ ଏହି ଲୁଣ ବିକ୍ରୀ କରିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଉଛି । X X X

ଶ୍ରୀମତୀ କୁମୁଦିନୀ ଦାସଗୁପ୍ତାଙ୍କର ଅଧ୍ୟକ୍ଷତାରେ ସବୁ ଶ୍ରେଣୀର ମହିଳାମାନଙ୍କୁ ନେଇ କଟକ ସହରରେ ଗୋଟିଏ ସର୍ବସାଧାରଣ ସଭା ତା ୨୨ ରିଖରେ ହେଉଛି । ପ୍ରାୟ ଟ ୬୦୨ର ବେଆଇନ୍ ଲୁଣ ବିକ୍ରି ହେଲା । ପରଦା-ନଶୀନ୍ ୧୭ ଜଣ ହିନ୍ଦୁ ନାରୀ ବିଦେଶୀ ଲୁଗା ଦୋକାନରେ ପିକେଟିଙ୍ଗ୍ କରିବାକୁ ନିଜର ନାମ ଦେଲେ । ଯେଉଁମାନେ ବିଦେଶୀ ଲୁଗା ବିକୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଆଉ ବିଦେଶୀ ଲୁଗା ମଗାଇବେ ନାହିଁ ବୋଲି ପ୍ରତିଜ୍ଞାପତ୍ର ଦସ୍ତଖତ କରାଇବେ, ଏବଂ ଯେ ତାହା ଦସ୍ତଖତ କରିବେ ନାହିଁ, ସେମାନଙ୍କର ଦୋକାନରେ ପିକେଟିଙ୍ଗ ଚାଲିବ ।

ପୃ ୧୬୨ ଯୁଗଚଣ୍ଡିଆ, ତା ୮ ମେ, ୧୯୩୦

ସର୍ବଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କୃପାସିନ୍ଧୁ ହୋତା, ଫକୀର ପଣ୍ଡା ଓ ଆନନ୍ଦ ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ଟ ୫୦ ଙ୍କା ଜୋରିମାନା ହୋଇଛି ଓ ତାହା ନ ଦେବେ ୨ ମାସ ଅଶ୍ରମ ଜେଲଦଣ୍ଡ ଭୋଗିବେ । ଲବଣ ଆଇନ ଅନୁସାରେ ସର୍ବଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଜଗନ୍ନାଥ ମିଶ୍ର, ସୁଦର୍ଶନ ପ୍ରହରାଜ, ବିନୋଦ ଘଟର୍ଙ୍କ ଓ ଦାମ ଜେନା ୩ ମାସ ଲେଖାଏଁ ସଶ୍ରମ କାରାଦଣ୍ଡ ପାଇଛନ୍ତି ଏବଂ ସର୍ବଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପଡ଼ିହାରୀ ଓ କୃପାସିନ୍ଧୁ ଭୋକ୍ତା ୪ ମାସ ଲେଖାଏଁ ସଶ୍ରମ ଜେଲଦଣ୍ଡ ପାଇଛନ୍ତି । ସର୍ବଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀ, ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ, ଡାକ୍ତର କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ ମହାନ୍ତି ଓ

ଗୌରାଙ୍ଗ ଚରଣ ଦାସ ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ପେନାଲ କୋଡ଼ର ୧୧୭ ଦଫା ଅନୁସାରେ ଜେଲଦଣ୍ଡ ପାଇଛନ୍ତି । ପ୍ରଥମ ଦୁଇଜଣ ୧୮ ମାସ ଓ ଅନ୍ୟ ଦୁଇଜଣ ବର୍ଷେ ଲେଖାଏଁ ସଶ୍ରମ ଦଣ୍ଡ ପାଇଛନ୍ତି । ଲବଣ ଆଇନ୍ ଅନୁସାରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶ୍ୟାମଚରଣ ରାଉଲ ୬ ମାସ ସଶ୍ରମ ଜେଲଦଣ୍ଡ ଓ ଟ ୧୦୦ ଙ୍କା ଜୋରମାନା ଓ ଜୋରମାନା ନ ଦେଲେ, ଆଉ ମାସେ ସଶ୍ରମ ଜେଲଦଣ୍ଡ ଭୋଗିବେ । ସେହି ଲବଣ ଆକ୍ଟ ଅନୁସାରେ ଛଅଜଣ ଗ୍ରାମବାସୀ ୩ ମାସ ଲେଖାଁଏ ସଶ୍ରମ ଜେଲଦଣ୍ଡ ପାଇଛନ୍ତି ।

—ପୃ ୧୮୬, ୟଙ୍ଗ ଇଣ୍ଡିଆ, ତା ୧୫ ମେ. ୧୯୩୦

ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ପୂର୍ବରୁ ଓ ପରେ ମଧ୍ୟ ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନଗୁଡ଼ିକରେ ଓଡ଼ିଶା ବା ଉତ୍କଳର ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ଅବଦାନ ରହିଛି । ମାତ୍ର ସଂଗ୍ରହ ଓ ସଙ୍କଳନ ପାଇଁ ଏଠାରେ ସ୍ଥାନ ଓ ସମୟର ଅଭାବରୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର କଲମରୁ ଲେଖା ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ ଦିଆଯାଇ ପାରି ନାହିଁ । ସମ୍ଭବ ହେଲେ, ପରେ ଉପଯୁକ୍ତ ଖଣ୍ଡରେ ଯଥା ସ୍ଥାନରେ ସନ୍ନିବେଶିତ ହେବ ।

(ସଙ୍କଳକ, ଗାନ୍ଧୀ ରଚନାବଳୀ)

— ସ ମା ପ୍ତ —

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

ବର୍ଣ୍ଣାନୁକ୍ରମିକ ସୂଚୀ

ଅ

ଅକ୍ଷଶକ୍ତି ୫୨୦, ୫୨୧
'ଅଗମ୍ୟ' ୧୬୮, ୧୮୨
ଅଜମଲ୍ ଖାଁ, ହକିମ ୧୦୮, ୪୬୩
ଅଙ୍ଗନାସ୍ ୫୦୫, ୫୨୫
ଅନ୍ ଟୁ ଦସ୍ ଲ'ଷ୍ଟ (ବହି) ୫, ୪୨୮
ଅନଶନ (ଉପବାସ ମଧ୍ୟ ଦେଖନ୍ତୁ) ୧୬୭, ୧୮୯
ଅନସୂୟା ବେନ୍ ୨୪, ୪୨୧, ୪୨୩, ୪୩୨
'ଅନୁଗାମୀ'ମାନଙ୍କର ଆଚରଣ ୫୯
ଅନ୍ତଃପ୍ରେରଣା ୩୧୯
ଅନ୍ତର୍ନିରୀକ୍ଷଣ ୨୨୮
ଅନ୍ତରାଷ୍ଟ୍ରୀୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ଗିରଫର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ୫୦୪
ଅନ୍ତର୍ବାଣୀର ଆହ୍ୱାନ ୩୬୨
ଅନ୍ଧାର ଶାସନ ୨୪୮
ଅପରାଧ ଆଇନ୍, ବିପ୍ଳବ ଓ ଅରାଜକତା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ (The Revolutionary & Anarchical Crimes Act ୪୩୭
ଅପରିଗ୍ରହ ୫୭୫
ଅବଦୁଲ୍ଲା ଭାଇ ୨୫୪
ଅବିନାଶୀ ଅମ୍ମା, ଡକ୍ଟର ୧୧୫
ଅମୃତସର ୭, ୮୪, ୯୩, ୪୩୦, ୪୩୮, ୪୫୨
  " ରେ ଉତ୍ତେଜନା ୧୧୭
  " ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ ୯୨
ଅମ୍ବାଲାଲ (ସରାଭାଇ)ଙ୍କର ଭଉଣୀ ୪୨୧
  " " କନ୍ୟା ୨୩୪
ଅରଟ (ଚରଖା ମଧ୍ୟ ଦେଖନ୍ତୁ)—ଯନ୍ତ୍ରତନ୍ତ୍ର, ୨୫୯, ୨୯୧, ୨୯୪, ୪୯୫, ୫୮୩
ଅରାଜକତାବାଦୀ ଦେଶର ଶତ୍ରୁ ୩୭
ଅଲି (ଲି), ମୌଲାନା ମହମ୍ମଦ ୪୫୪
'ଅଶ୍ରଦ୍ଧା' ୬୦୮
ଅସର, ପୃଥ୍ୱୀରାଜ ୬୧୮
ଅସହଯୋଗ—ଯନ୍ତ୍ରତନ୍ତ୍ର, ୧୦୬, ୧୪୧
  " ଅସାମ୍ବିଧାନିକ ନୁହେଁ ୧୪୨
  " ଆନ୍ଦୋଳନ ୯୪, ୯୬, ୧୪୬, ୧୪୭
  " ଅଧିକାର, କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ୧୫୨
  " ନିଷ୍କ୍ରିୟ ଅବସ୍ଥା ନୁହେଁ ୧୪୪
  " ରେ ପ୍ରେମ ୪୧୫
  " ପ୍ରସ୍ତାବ ୪୮୮
  " ବନ୍ଧର-ଶୃଙ୍ଖଳା ଓ ଆତ୍ମତ୍ୟାଗର ପରିମାପକ ୪୮୯
ଅସ୍ତ୍ରୀ ଗ୍ରାମରେ ଅତ୍ୟାଚାର ୫୨୬
ଅସ୍ତେୟ ୫୭୫
ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ୧୬୮

ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା, ଏହାର ଦୂରୀକରଣ, ନିବାରଣ
ଯଥାତତ୍ର, ୧୧୨, ୧୮୮, ୨୫୯,
୩୨୧, ୩୬୨, ୪୯୪, ୫୯୫
ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ନିବାରଣରେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ
ସହଭୋଜନ ବା ସହବିବାହ ୧୭୦
ଅହମଦ୍, ମୌଲଭି ହୁସେନ୍ ୪୬୫
" ଡକ୍ଟର ସୟଦ୍ ୫୦୯
ଅହମଦାବାଦ—ଯଥାତଥ, ୧୪, ୨୫, ୨୦,
୪୩୮, ୫୦୨, ୫୨୬, ୫୨୭, ୫୩୮
" କଂଗ୍ରେସ ୪୬୭
" ପ୍ଲେଗ୍ ୪୨୧
" ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ୪୨୧, ୫୩୨
ଅହିଂସା—ଯଥାତଥ ୫୬୫-୭୦
" ଅତି କ୍ରିୟାଶୀଳ ୨୧୦
" ଅତିରିକ୍ତ କଷ୍ଟକଣା ଲିଭ ଦେଏ ନାହିଁ
୨୦୮
" ଅଭାବାତ୍ମକ ନୁହେଁ ୧୪୩
" ଆଚରଣ ୫୧୫
" ଆତ୍ମିକବଳ ୪୦୩
" କର୍ମସହ ଚିନ୍ତା ମଧ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକ ୨୮୪
" ରେ ଜୀବନ୍ତ ବିଶ୍ୱାସ ୨୭୭
" ରେ ତାଲିମ ଓ ସେଥିପାଇଁ ବିଦ୍ୟାଳୟ
୭୭ / ୨୭୨
" ମାର୍ଗରେ ଚାଲିବାକୁ ସମଗ୍ର ଦୁନିଆ
ସହ ସମ୍ପର୍କ ତୁଟାଇବାକୁ ପଡ଼ିପାରେ ୨୦୪
" ପରମୋଧର୍ମ ୩୯୩
" ପ୍ରେମ ଅଟେ ୧୪୩
" ବନାମ ହିଂସା ୨୮୭
" ବୈରତ୍ୟାଗ ୨୦୩-୦୫
" ବ୍ୟାପକ ହେବା ଉଚିତ ୫୭୦
" ଓ ଭଗବାନଙ୍କ ଉପରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର
ଅଟଳ ବିଶ୍ୱାସ ୧୯୦
ଅହିଂସା ରେ ମସ୍ତିଷ୍କର ଓ ହୃଦୟର
ସହଯୋଗ ୨୮୮
" ର ଶକ୍ତି ୨୭୪
" ର ସାମୁଦାୟିକ / ସାମୂହିକ ଆଚରଣ
୨୪୭
" ସାର୍ବଜନୀନ ପ୍ରୟୋଗର ଏକମାତ୍ର
ଶକ୍ତି ୫୩
" ଓ ସ୍ୱଦେଶୀ ୧୦୫
" ର ସ୍ୱରୂପ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆମର ଅଜ୍ଞତା
୫୬୮

ଆ

ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ—ଯଥାତଥ, ୧୫୪, ୧୫୬,
୧୫୭, ୪୯୮, ୫୧୦,
୫୩୪, ୫୩୫
" " ଆକ୍ରମଣମୂଳକ, ଆତ୍ମ-
ରକ୍ଷା ମୂଳକ ୧୫୭-୫୮
" " ଆନ୍ଦୋଳନ ୨୮୯
" " ପ୍ରତିପକ୍ଷକୁ ମଧ୍ୟ ସବିନୟ
ଜଣାଯିବ ୨୯୫
" " ର ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଏକତା
ସହ ସଂପର୍କ ନାହିଁ ୩୪୭
" " ଭାରତରକ୍ଷା ୪୨୬
ଆଖୋ ଭଗତ୍ ୨୨୯
ଆଗା ଖାଁ ପ୍ରାସାଦ (ପୁନା) ୫୪୦
ଆଙ୍ଗକୋର୍ / ଆଙ୍ଗୋର୍ ୪୬୩
ଆଗ୍ରୁଫା, ଅଟଲ ବିହାରୀ ୬୨୭
" ହରିହର ଦାସ ୬୨୪, ୬୨୮
ଆଡ୍‌ଭୋକେଟ୍ ଜେନେରାଲ ୬୦୯
ଆଣନ୍ଦ (ଗୁଜରାଟରେ ଏକ ସ୍ଥାନ) ୧୧୧, ୨୩୪
ଆଣେ (ଅଣେ), ଏମ୍. ଏସ୍. ୨୪୫, ୫୦୯
୫୧୧, ୫୨୭
ଆଣ୍ଡ୍ରୁଜ, ସି. ଏଫ୍. ୧୬୫

ଆଜାଦ୍, ମୌଲାନା ଆବୁଲ କଲମ୍ ୫୧୬, ୫୧୯
ଆଜୀବନ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ୫୬୪
ଆଡ (ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମ) ୨୪୧, ୨୪୮
ଆତ୍ମ-ତ୍ୟାଗ—ଯତ୍ରତତ୍ର, ୩୮୬
" -ବଳ ୩୮୯
" -ବିଶ୍ଳେଷଣ / ନିରୀକ୍ଷଣ ୫୨, ୨୨୨
" -ଶକ୍ତିର ଗୁଣ ୧୬୦
" -ଶୁଦ୍ଧି—ଯତ୍ରତତ୍ର, ୩୧, ୫୨, ୧୩୧, ୧୬୪, ୧୯୦, ୨୨୨, ୨୩୮, ୨୬୮, ୨୬୯, ୩୧୧
" -ସମର୍ପଣ ୩୦୬
" -ସମୀକ୍ଷା ୫୨
" -ସମ୍ମାନ ରକ୍ଷାପାଇଁ ଭୀରୁ ହେବା ଅପେକ୍ଷା ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରର ଆଶ୍ରୟ ନେବା ଉଚିତ ୧୧୩
ଆଦର୍ଶ ବନ୍ଦୀ ୩୮
" ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ୩୬୯
ଆନସରି, ଡକ୍ଟର ୫୦୬
ଆନିବେଶା (ସା) ନ୍ତ ୩୯୩, ୪୨୬, ୪୫୯
" ସତ୍ୟାଗ୍ରହକୁ ବିରୋଧ କଲେ ୪୨୮
ଆପ୍ଟେ, ବିନାୟକ ରାଓ ୬୧୯
ଆବ୍ବାସ ୬୧୯
ଆମରଣ ଉପବାସ (ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର) ୩୦୬
(ଉପବାସ, ଗାନ୍ଧୀ ମଧ୍ୟ ଦେଖନ୍ତୁ)
ଆର୍ଦେଶର୍ ୫୨୮
ଆର୍ୱିନ୍-ଗାନ୍ଧୀ ସନ୍ଧି ୫୩୪
ଆଲ୍ଲାହାବାଦ ୯୮
ଆଲିଗଡ଼ କଲେଜ ୧୨୫
ଆଲି ଭାଇ ୪୬୪, ୪୬୫
ଆଲେକ୍ଜାଣ୍ଡର, ମି, ୫୦୫
ଆଶ୍ରମ ଓ ବ୍ୟାପକ ସେବା ୫୬୯
" ର ଆଦର୍ଶ ହେଉଛି ସେବାପାଇଁ ବଞ୍ଚିବା ୫୬୯
" ର ଇତିହାସ ୫୪୩
" ରେ ସ୍ୱୈର ୫୬୯
" ରେ ପରିଗ୍ରହ ଓ ଭୋଗ-ବିଳାସ ଊଣା ୫୬୯
" ରେ ବିବାହବିଧି ୫୬୪
" ରେ ଓଢ଼ଣା, ପର୍ଦ୍ଦାପ୍ରଥା ଓ କୁସଂସ୍କାର ନାହିଁ ୬୦୩-୦୪
" ର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଭାଗ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସ୍କୁଲ ୬୦୫
ଆସୁରି ସଂପତ୍ତି ୩୯୨
ଆସ୍ତିକ ୫୬୨

ଇ

ଇଉନାଇଟେଡ୍ ନେଶନ୍ ୫୨୩
ଇଉନିଟି (ଏକ ପତ୍ରିକା) ୧୪୯
ଇଉନିୟନ୍ ଜ୍ୟାକ୍ (ଇଂଲଣ୍ଡର ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ପତାକା) ୫୪
ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ବନ୍ଧୁ ମନେ କରେଁ (ଗାଂ.ଧା) [illegible]
" ପତ୍ର ୨୦୬
ଇଞ୍ଚୁଡ଼ି (ବାଲେଶ୍ୱର), ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ୬୨୩, ୬୨୬, ୬୨୯, ୬୩୦
ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ଓପିନିୟନ୍ (ସମ୍ବାଦ ପତ୍ର) ୨୪, ୫୪୩
ଇମ୍ପିରିୟାଲ୍ କାଉନ୍ସିଲ ୪୩୬
ଇଷାମସୀହ ୪୪୩
ଇହୁଦୀ ଜାତି ୩୩୬-୪୦

ଈ

ଈଶ୍ୱର—ଯତ୍ରତତ୍ର, ୧୬୪, ୫୬୩, ୫୬୩
ଈଷ୍ଟ ଷ୍ଟାଣ୍ଡ ୱେଷ୍ଟ (ପତ୍ରିକା) ୮୫, ୮୯

ଉ

ଉଆର୍ଦ୍ଧା ୫୩୯
ଉଇଲ୍‌ସନ୍, ସାର୍ ଲେସ୍‌ଲି ୪୯୬
ଉଇଲିଙ୍ଗଡନ୍, ଲର୍ଡ ୫୦୬, ୫୧୦, ୫୩୫
ଉଏଲସ୍, ପ୍ରିନ୍‌ସ ଅଫ୍ ୧୦୪
ଉକାଭାଇ ରାମ ୨୪୧-୪୩
ଉତ୍କଳ ପ୍ରାଦେଶିକ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ୬୨୨
» ରେ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ୬୨୨-୩୧
» ରେ ସ୍ୱୟଂସେବକମାନଙ୍କ ଭର୍ତ୍ତି ୬୨
» ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ୬୨୯
ଉଦ୍‌ଗତ ୬୪
ଉପନିବେଶର ପ୍ରତିଷ୍ଠା (ମର୍ଯ୍ୟାଦା) ଭାରତ ପାଇଁ ୫୧୮
ଉପବାସ (ଅନଶନ ମଧ୍ୟ ଦେଖନ୍ତୁ) ସର୍ବତ୍ର, ୩୦୦, ୩୦୪-୧୧, ୩୨୧, ୩୮୬, ୪୮୧, ୪୮୨, ୫୬୪
» ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ଉପବାସର ତାଲିକା ୫୩୬-୪୧
» (ତା ୨୦-୯-୧୯୩୨) ୫୦୬
ଉରୁଲି (କାଞ୍ଚନ ଗ୍ରାମ) ୩୪୦, ୩୪୧
ଏକତା, ସବୁ ସଂପ୍ରଦାୟ ମଧ୍ୟରେ ୨୫୯
ଏକଶ-ଚବଶ (୧୨୪) କ ଦଫା ୬୦୬
ଏଗାରଟି ଦାବୀ ୨୧୬
ଏପ୍ରିଲ ଛଅକୁ ମନେ ରଖ ୨୩୫
ଏମେରୀ (ଭାରତ ସଚିବ) ୫୨୫, ୫୨୮
ଏସିଆଟିକ୍ ଷ୍ଟାକ୍‌ଟ (୧୯୦୬), ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରେ ୨୫

ଐ

ଐତିହାସିକ ବକ୍ତୃର (ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର) ୬୦୬-୧୬

ଓ

ଓଡ଼ିଶା, ଓଡ଼ିଶାରେ ୧୨୪, ୧୩୪, ୨୨୦
» ଓ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ୩୬୫
ଓଡାୟାର, ସାର୍ ମାଇକେଲ୍ ୯୨, ୧୧୬, ୪୨୮, ୪୩୧
ଓଢ଼ଣା ପ୍ରଥା ଆଶ୍ରମରେ ନାହିଁ ୬୦୩
ଓ ବ୍ରାୟାଁ ୧୧୬
ଓଲ୍ ପାହାଡ଼ ୨୩୩
କଂଗ୍ରେସ, କଂଗ୍ରେସ କମିଟି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି ଅଧିବେଶନ ଇତ୍ୟାଦି ସର୍ବତ୍ର ୩୪, ୮୪, ୧୯୬, ୨୧୮, ୨୨୪, ୨୬୯, ୨୯୧, ୨୯୨, ୪୨୬, ୪୬୨, ୪୮୬, ୪୮୮, ୫୦୬, ୫୦୯, ୫୧୪, ୫୧୫, ୫୧୬, ୫୨୧, ୫୨୨, ୫୨୫
» ଓ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଏକତା—ସର୍ବତ୍ର ୩୪୬
» ର ଅନୁଶାସନ-ହୀନତା ୨୯୬
» ତାହାର ଅବ୍ୟର୍ଥ ଅସ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗ କରିବାକୁ ସ୍ୱାଧୀନ, ଯଦି ସରକାର ସହ ଆପୋଷ ସମାଧାନ ତୁଟିଯାଏ ୨୬୮
» ର ଜୀବନ୍ତ ବିଶ୍ୱାସ ଅହିଂସା ଉପରେ ନାହିଁ ୩୫୯-୬୦
» ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯେତିକି ସଫଳ ହୋଇଛି, ତାହାର ରାଜନୈତିକ କ୍ଷମତା ଅର୍ଜ୍ଜନ କରିବାର ଶକ୍ତି ସେତିକି ବଢ଼ିଛି ୫୮
» ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ଦୁର୍ନୀତି ପଶିଗଲାଣି ୨୯୬

କଂଗ୍ରେସ ଓ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା ଭିତ୍ତିରେ
ସମାଧାନକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ
କରିବ ଏବଂ କେବେହେଁ
ସେପରି ଭାବି ପାରିବ ନାହିଁ ୩୪୭
କଅଁରପୁର (ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲା) ୬୩୦
କ (କୋ) କଂଣ (ଭାରତର ପଶ୍ଚିମ
ଉପକୂଳରେ) ୨୩୨, ୨୩୪
କଚେରି-ବର୍ଜନ ୧୧୦
କସ୍ତୁଲିୟା ୩୨୩
କଟକ, କଟକ ଜିଲ୍ଲା କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ୬୨୨
କନ୍‌ଷ୍ଟାଣ୍ଟିନୋପଲ୍‌ ୪୫୦
କନ୍ୟାବିକ୍ରୟ ପ୍ରଥା ୩୩୫-୩୬
କନ୍‌ନଟ, ଡିଉକ୍‌ ଅଫ୍‌ ୪୬୭
"କର ବା ମର" (ଧ୍ୱନି) ୫୨୨
କବି (ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ) ୧୪୫, ୧୪୮
କମଳା ଦେବୀ ୨୪୭
କମାଲପାଶା (ମୁସ୍ତାଫା) ୪୬୨
କମିଟି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତାକୁ
ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରେ ୯
କରାଚୀ ୨୪୮, ୨୬୩, ୫୦୩
କରାଡ଼ି (ଗ୍ରାମ) ୨୬୪
କଲ୍‌ମା (ଇସ୍‌ଲାମର ପ୍ରାର୍ଥନାରେ) ୫୬୨
କଲିକତା ୧୯୭, ୨୪୮, ୫୦୩, ୫୦୯
" କଂଗ୍ରେସ ୪୫୭, ୫୦୯
" ରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ଉପବାସ ୫୪୧
କଷ୍ଟସହିଷ୍ଣୁତା ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ପକ୍ଷରେ
ପ୍ରଧାନ କଥା ୧୬୩-୧୬୪
କସବା (ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର ଗ୍ରାମ) ୬୩୦
କସ୍ତୁରବା ଗାନ୍ଧୀ ୪୨୭, ୫୨୫, ୫୨୮,
୫୮୭ ('ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ')
କାଉନ୍‌ସିଲ ପ୍ରବେଶ, ବର୍ଜନ ୧୩୪,
୧୪୨, ୪୬୨, ୪୯୩
କାଞ୍ଜିଭାଇ ୩୧୯
କାନୁଗା, ଡାକ୍ତର ୧୧୯-୨୦
କାମଧେନୁ (ସତ୍ୟାଗ୍ରହ) ୩୯୪
କାରାଗାରରେ କାର୍ଯ୍ୟ ୩୬
କାଲେଲକର, ବାଲ ୬୧୮
କିଚ୍‌ଲୁ, ଡାକ୍ତର ୪୨୮, ୪୩୦, ୪୬୫
କିପରି ଓ କେତେବେଳେ, ଅସହଯୋଗ ୯୭
'କୁକୁରଟାଏ ବି ଭୁକିଲା ନାହିଁ' ୨୦୭
କୁଟୀର ଶିଳ୍ପ (ଭାରତର) ୧୫୧, ୬୧୩
କୁତ୍ସା ରଚନା କରିବା ଅନୁଗାମୀ
ପକ୍ଷରେ ଅନୁଚିତ ୬୦
କୁବଲୟାନନ୍ଦ, ସ୍ୱାମୀ ୭୦
କୁମ୍ଭ (ରାଣା) ୪୧୬
କୁସୁନପୁର (କଟକ ଜିଲ୍ଲା) ୬୨୩
କୃପଲାନୀ, ୫୧୦
କୃଷକ, ଶ୍ରମିକ ଆନ୍ଦୋଳନ ୩୬୦, ୩୬୧
କୃଷି, ଆଶ୍ରମରେ ୫୯୫-୯୬
କୃଷ୍ଣାୟା ୪୬୭
କେରଳ ୧୬୯
କେଲକାର ୨୪୫
'କେଶର ହିଙ୍କିବା' (ଏକ ଲେଖା) ୬୦୭
କେଶବଚନ୍ଦ୍ର, ସେନ୍‌ ୨୩
କୋଙ୍କଣ ଉପକୂଳରେ ଦେଶୀ ଲୁଣ
ବ୍ୟବହାର ୨୪୪
କୋଚରବ (ଆଶ୍ରମ ଓ ସ୍ଥାନ) ୫୪୭
କୋଠାରୀ, ମଣିଲାଲ ୨୪୧
" କଲ୍ୟାଣଜୀ ଜୀବରାମ ୬୨୨,
୬୨୪, ୬୨୮
କୋପର୍‌ନିକସ୍‌ ୪୪୩
କୋରାନ୍‌ ୪୮
କୋର୍ଟ-କଚେରି ବର୍ଜନ ୧୨୩
କୋଲାଗାଁ ୬୩୦

କ୍ରୋହ୍ୱାଟ ୫୩୮
କ୍ୟାଲେନ୍‌ବ୍ୟାକ୍ ୧୫୪, ୫୪୪
କ୍ରିପସ୍ ମିଶନ୍ ୨୮୯, ୫୧୮, ୫୨୦
" ସାର୍ ଷ୍ଟାଫୋର୍ଡ଼ ୫୧୮, ୫୧୯
କ୍ରିମିନ୍ୟାଲ୍ (ଲ') ଆମେଣ୍ଡମେଣ୍ଟ ୪୬୪ ୪୬୬
କ୍ରୁଗର୍, ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ ୩୩୯

ଖ

ଖଜଣା ବନ୍ଦ (୧୯୨୨ରେ) ୧୨୧
(୧୯୩୦ରେ) ୩୪୪
(୧୯୪୨ରେ) ପରାମର୍ଶ ମାତ୍ର ୫୨୪
ଖଜଣା ନ ଦେବା ଅସହଯୋଗର ଶେଷ ପନ୍ଥା ୧୩୩
ଖଦୀ—ଯତ୍ରତତ୍ର, ୪୯, ୧୨୧, ୨୩୭, ୩୧୫, ୩୧୮, ୩୨୦, ୩୨୧, ୫୮୨
ଖଲିଫା (ତୁର୍କୀର ସୁଲତାନ) ୭୯, ୪୫୦
ଖାଁ, ଅବଦୁଲ ଗଫାର ୫୦୭, ୫୩୫
ଖାଁ, ହକିମ ଅଜମଲ୍ ୪୬୭
ଖାରେ, ପଣ୍ଡିତ (ସଂଗୀତ ଶିକ୍ଷକ) ୬୧୮
ଖିଲାଫତ୍ ୨୩, ୯୮, ୧୦୧, ୧୦୭, ୧୧୮, ୧୩୩, ୧୩୯, ୧୪୦, ୪୪୯, ୪୫୦, ୪୫୧, ୪୫୨, ୪୫୪, ୪୫୫, ୪୬୭, ୪୭୦, ୪୭୨, ୪୯୦
" ସମ୍ପର୍କରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ୫୩୨, ଯତ୍ରତତ୍ର
ଖୁଣ୍ଟିଆ, କୃପାସିନ୍ଧୁ ୬୨୮
ଖୁଦାଇ ଖିଦମତ୍‌ଗାର (ସୀମାନ୍ତ ପ୍ରଦେଶର ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଦଳ) ୫୦୭
ଖେଡ଼ା ୨୦, ୨୫୭
" ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ୫୩୨
ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍‌ମାନଙ୍କର ପ୍ରାର୍ଥନା ୫୭୨

ଗ

ଗଜାନନ ୬୧୯
'ଗଜେନ୍ଦ୍ର ମୋକ୍ଷ' (ଭାଗବତର ଉପାଖ୍ୟାନ) ୧୮୩
ଗଡ଼ସେ, ଗଣପତ ରାଓ ୬୧୮
ଗଣ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ୧୫୪, ୧୯୨
ଗଣ ଆନ୍ଦୋଳନ (୧୯୪୨) ୫୨୭
ଗଣତନ୍ତ୍ର (ଥୋରେଙ୍କର ମତରେ) ୪୪୮
ଗଣତନ୍ତ୍ର ଭାବନାକୁ ବିକଶିତ କରିବା ୧୨୮
ଗବ (ଭ) ର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ଅଫ୍ ଇଣ୍ଡିଆ ୪୯୫
ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଜେନେରାଲଙ୍କର ଘୋଷଣା ୫୨୪
ଗୟା କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନ ୪୭୨
ଗରଦପୁର ଆଶ୍ରମ ୬୨୪
ଗରିବ ଲୋକମାନଙ୍କର କରଣି ବ୍ଲବ ୪୭୮
ଗାନ୍ଧୀ-ଆର୍‌ୱିନ୍ ସନ୍ଧି ୫୩୪
ଗାନ୍ଧୀ, କାନ୍ତି (ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ନାତି) ୬୧୯
" , ମଗନଲାଲ ୪୨୩
" , ମଣିଲାଲ ୫୮୭, ୫୮୮, ୬୨୧

ଗାନ୍ଧୀ, ମୋହନ ଦାସ କରମଚାନ୍ଦ

— ତା ୬ ଏପ୍ରିଲ, ୧୯୧୯ରେ ଉପବାସ, ପ୍ରାର୍ଥନା ଓ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ବନ୍ଦ ରଖିବାକୁ ଭାରତବାସୀମାନଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇ, ସତ୍ୟାଗ୍ରହର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଉପସ୍ଥାପିତ କଲେ ୫

— ନିଜକୁ ଅସାଧାରଣ ମନେ କରେ ନାହିଁ ୧୯

— ପଲଓ୍ୱାଲ ରେଲ ଷ୍ଟେସନରେ ଗିରଫ ହେଲେ ୬

— ହଣ୍ଟର କମିଟି ଆଗରେ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେଲେ ୬-୨୪

— ତାଙ୍କର ସୂଚନା ଯେ ଭାରତବାସୀମାନଙ୍କର ଅହିଂସାରେ ଏପରି ଜୀବନ୍ତ ବିଶ୍ୱାସ ଦେଖାଇବେ ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଇଂରେଜ ନିଜକୁ ନିରାପଦ ମନେ କରିବେ ୩୨-୩୩

— ତାଙ୍କର ପରାମର୍ଶ ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ କଂଗ୍ରେସ ଲୋକ ଓ ଅସହଯୋଗୀ ଆତ୍ମପରୀକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ୩୪

— କାରାଗାରରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କର ଆଚରଣ ବିଷୟରେ ମତ ୩୭-୩୮

— ତାଙ୍କର ମତ ଯେ ସ୍ୱରାଜ ପ୍ରାପ୍ତି ପରେ ମଧ୍ୟ ଜେଲଖାନା ରହିବ ମାତ୍ର ସେଗୁଡ଼ିକ ରିଫର୍ମେଟରୀ ହୋଇ ରହିବ ୩୯

— ମୋର ରାଜନୀତିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଅତି ସରଳ ୪୫-୪୭

— ମୁଁ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି ଯେ ନାନା ପ୍ରବଳ ଉତ୍ତେଜନା ଦ୍ୱାରା ମୋ ମନ ଆନ୍ଦୋଳିତ ହେଉଛି । ଚିତ୍ତ ବିକ୍ଷେପକୁ ମୁଁ ଆୟତ୍ତରେ ରଖିପାରୁଛି ୪୮

— ଭାରତୀୟ ରାଜନୀତି-ସମୁଦ୍ରରେ ମୁଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ରୂପକ ବତୀଘରର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ ୪୯

— ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଉପରେ ମୋର ଏକଚାଟିଆ ଅଧିକାର ନାହିଁ ୪୯

— ମୁଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ନୀତିକୁ ପ୍ରାୟ ସର୍ବବ୍ୟାପକ ଭାବରେ ପ୍ରୟୋଗ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି ୪୯

— ମୁଁ କାହାରିକୁ ମୋର ଅନୁଗାମୀ ବୋଲି ଦାବୀ କରେ ନାହିଁ ୬୦,୫୬୨-୬୩

— ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ଶାନ୍ତିସେନା ମଧ୍ୟରେ ବିରାଟ ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି ୬୬

— ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଠାରୁ ତାଙ୍କର ଆଶା ୬୮-୭୩

— ମୋ ମତରେ ଭଗବତ୍ ବିଶ୍ୱାସ ପରି ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ପାଇଁ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ୬୯-୭୨

— ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ମଣିଷ ଭଗବାନଙ୍କର ଅନୁକୃତିରେ ଗଢ଼ାଯାଇଛି,...... କୌଣସି କଥା ଇଚ୍ଛା କରିବାମାତ୍ରେ ତାହା ଫଳିତ ହେବା ଉଚିତ ୭୪

— ରାଜକୋଟର କର୍ମୀମାନଙ୍କୁ ରଚନାତ୍ମକ ପ୍ରସ୍ତୁତି ବିଷୟରେ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ ୭୭-୭୮

— ଦୁଃଖବରଣ ଓ କଷ୍ଟସହନରୁ ହିଁ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଜନ୍ମ ହୁଏ ୮୩

— ମୁଁ ସନ୍ଥ ନୁହେଁ କି ରାଜନୀତିଜ୍ଞ ନୁହେଁ ୮୫-୯୦

— ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟ......ମସ୍ତକରେ କଣ୍ଟକାକୀର୍ଣ୍ଣ ମୁକୁଟ ପରିଧାନ କରି......ଏ ଯୁଗରେ ମୁଁ ଅହିଂସକ ପ୍ରତିରୋଧ କରି, ଯୀଶୁ ବୁଦ୍ଧ ମହାପୁରୁଷମାନଙ୍କର ପଦାଙ୍କ ଅନୁସରଣ କରୁଅଛି ୯୦

— ଦୁଃଖ ସହିବାର ଅଗ୍ନିପରୀକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଶୁଦ୍ଧ ନ ହୋଇ କୌଣସି ରାଷ୍ଟ୍ର କେବେ ହେଁ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇନାହିଁ।......ମୃତ୍ୟୁରୁ ଜୀବନ ସମ୍ଭୂତ ହୋଇଛି ୯୧

— ତା ୧୨-୩-୧୯୨୨ରେ ସାବରମତୀ ଜେଲ୍‌ରୁ ହାକିମ ଅଜମଲ୍ ଖାଁଙ୍କୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଉପରେ ପତ୍ର ଲେଖିଲେ । ମୋର ମତ ଯେ ସଂଖ୍ୟା ଗରିଷ୍ଠତା ବଳରେ ଜୀବନ୍ତ ବିଶ୍ୱାସ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇ ନ ପାରେ ୧୦୯

— ଜୁଲୁ ବିଦ୍ରୋହରେ ମୁଁ ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାର କାରଣ ୧୧୩

— ମୁଁ କଳ୍ପନାରେ ଭାସିଯିବାର ଲୋକ ନୁହେଁ । ମୁଁ ଜଣେ ବାସ୍ତବ ଆଦର୍ଶବାଦୀ ୧୧୪

— ମୁଁ ବୁଝେଁ, ଭାରତ ବୁଝେ ଯେ ତା'ହାର ଏକ ଅବିନାଶୀ ଆତ୍ମା ଅଛି ୧୧୫

— ପୃଥିବୀ ପ୍ରତି ଭାରତର ଏକ ମହାନ୍ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ରହିଛି, ମୁଁ ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ବିଶ୍ୱାସ କରେଁ ୧୧୬

— ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପଣ୍ୟ-ବର୍ଜ୍ଜନ ବିଷୟରେ ସେ ମତ ବ୍ୟକ୍ତ କଲେ......; କହିଲେ "କେବଳ ବ୍ରିଟିଶ ବୋଲି ମୁଁ କୌଣସି ଜିନିଷକୁ ବର୍ଜ୍ଜନ କରେ ନାହିଁ । କେବଳ ସମସ୍ତ ବିଦେଶୀ ବସ୍ତ୍ରକୁ ବର୍ଜ୍ଜନ କରେଁ । ୧୨୬

— ବର୍ତ୍ତମାନର ଦାସତ୍ୱ ଭିତରୁ ଗଣତନ୍ତ୍ରର ବିକାଶ କରାଇବାକୁ ହେଲେ, ଆମର ପ୍ରତିପକ୍ଷ ସହିତ ବ୍ୟବହାର ନୈତିକତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଠିକ୍ ରଖିବାକୁ ହେବ ୧୨୮

— ବ୍ରିଟିଶ ସମ୍ବିଧାନ ପ୍ରତି ମୋର ଗଭୀର ସମ୍ମାନ ରହିଛି ।......ଅନେକ ଇଂରେଜଙ୍କୁ ମୋର ବନ୍ଧୁ ମନେ କରେଁ ୧୩୬

— ମାଡ୍ରାସ ମେ'ଲ୍ ଖବରକାଗଜର ପ୍ରତିନିଧିଙ୍କ ସହ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଛଳରେ ଅସହଯୋଗର ସରଳ ଅର୍ଥ ବୁଝାଇଲେ ୧୩୬-୧୪୩

— ମୋର ମତ ଯେ ଭାରତର ଲୋକେ ସବୁବେଳେ ସତର୍କ ଓ ଧୀରେ ଧୀରେ ଆଗକୁ ଯାନ୍ତି ୧୪୦

— କବି ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କୁ ଉତ୍ତର ୧୪୫-୧୪୮

— ବହିପାଠକୁ ମୁଁ ବରଦାନକାରୀ ବୋଲି ମନେ କରେ ନା ୧୪୬

— ଜାଗ୍ରତ ଓ ମୁକ୍ତ ଭାରତ ଯନ୍ତ୍ରଣାକାତର ପୃଥିବୀକୁ ଶାନ୍ତି ଓ ମୈତ୍ରୀର ବାଣୀ ଶୁଣାଇପାରେ ୧୪୮

— (ମୋର ପ୍ରତିପକ୍ଷର ଯୁକ୍ତି ଶୁଣିବାର) ନମ୍ରତା ହେତୁ ମୋର ଶକ୍ତି ବଢ଼ିଲା ୧୫୩
— ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ମୋର କଳ୍ପଦ୍ରୁମ ୧୫୯
— ବ୍ରିଟିଶ ଶାସକମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଅହିଂସ ସଂଗ୍ରାମ କରିବାଲାଗି ଭାରତ-ବର୍ଷର ଶକ୍ତି ଅଛି ବୋଲି ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରେଁ ୧୬୦
— ମୋ ମତରେ (ଵାଇକ୍କୋମ) ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ହିନ୍ଦୁମାନେ ଯୋଗଦେବା ଅନୁଚିତ ୧୬୫
— ମୁଁ ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମ-ଧର୍ମରେ ବିଶ୍ୱାସ କରେଁ, ମୋ ଅର୍ଥରେ ୧୭୦
— ତାମିଲ ଭାଷାରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରବଚନ ସବୁବେଳେ ମୋ ମନରେ ରହିଛି, "ଈଶ୍ୱର ଅସହାୟର ଏକମାତ୍ର ସହାୟ" ୧୭୪
— ମୋ ମତରେ ଶାରୀରିକ ଶ୍ରମଦ୍ୱାରା ଜୀବିକାର୍ଜନ ହେଉଛି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ମାର୍ଗରେ ଜୀବିକାର୍ଜନ । ୧୮୨
— ମୋ ମତରେ (ହରିଜନ ଉଦ୍ଧାର ପାଇଁ) ସଂସ୍କାର ଉଭୟ ଦିଗରୁ କରିବାକୁ ହେବ । ଅସ୍ପୃଶ୍ୟମାନଙ୍କୁ ପଦଦଳିତ କରି ରଖିଥିବା ସବର୍ଣ୍ଣମାନେ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରିବେ, ଅପର ପକ୍ଷରେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟମାନେ ନିଜର ମନ୍ଦ ଅଭ୍ୟାସଗୁଡ଼ିକ ଛାଡ଼ିବେ·· ····ସବର୍ଣ୍ଣମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ । ୧୮୬-୧୮୭
— ୧୯୨୮ର ବର୍ଦୋଲୀ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ସର୍ତ୍ତଗୁଡ଼ିକ ବୁଝାଇଲେ ୧୯୧
— ବର୍ଦୋଲୀ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସଫଳଭାବରେ ସମ୍ପନ୍ନ ହେବାରେ ସରକାର, ବର୍ଦୋଲୀର ଓ ଓ୍ୱାଲଡର ଜନସାଧାରଣ ଏବଂ ସରଦାର ପଟେଲଙ୍କୁ ଅଭିନନ୍ଦନ ଜଣାଇଲେ । ୨୦୦
— କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚଳାଇବାକୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ କ୍ଷମତା ଦେଲେ । ୨୦୩
— ମୁଁ ବ୍ରିଟିଶ-ଶୃଙ୍ଖଳ ଛିଣ୍ଡାଇବାକୁ ଅଧୀର ମାତ୍ର ମୁଁ ବ୍ରିଟେନ୍‌ର ଶତ୍ରୁ ନୁହେଁ—"ଇଂରେଜ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ପତ୍ର"ରେ ପ୍ରକାଶ କଲେ । ୨୦୬
— ମୁଁ ଗିରଫ ହୋଇଗଲା ପରେ ଲୋକେ କଅଣ କରିବେ ? ୨୦୭-୨୦୯
— ତା୨-୩-୧୯୩୦ରେ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କୁ ପତ୍ରରେ ଜଣାଇଲେ ଯେ ତା ୧-୩-୩୦ରେ ଅହମଦାବାଦ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆଶ୍ରମ ଛାଡ଼ି ଲବଣ ଆଇନ୍ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ବାହାରିବେ । ୨୧୦-୨୧୨
— ଦ୍ୱିତୀୟ ପତ୍ରରେ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କୁ ଜଣାଇଦେଲେ ଯେ ଆଉ ଅପେକ୍ଷା କରିବା ପାପ, ବ୍ରିଟିଶ୍ ଜନତାର ହୃଦୟ-ପରିବର୍ତ୍ତନ ତାଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ, ······· ୨୧୦-୨୧୩
— ମୋ ଦେଶବାସୀମାନଙ୍କ ପରି ବ୍ରିଟିଶ ଜାତିର ସେବା ମଧ୍ୟ ମୁଁ କରିବାକୁ ଚାହେଁ । ······ ୨୧୧

— ମୁଁ ଓ ମୋର ସାଥୀମାନେ ଆତ୍ମବଳି ଦେଲେ, ଆମର କାମ ହୋଇଯିବ । ୨୧୮
— ଦାଣ୍ଡୀଯାତ୍ରା ପୂର୍ବରୁ ଦେଶକୁ ସନ୍ଦେଶ ଦେଲେ ୨୧୮-୨୨୧
— ଆମେ ମୂକ ଜନତାର ନ୍ୟାସୀ, ...ଆମର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଇସାର ହିସାବ ଦେବା ଉଚିତ ୨୨୯-୨୩୦
— ଅଳ୍ପ ଭାଇମାନେ ଏହି ଲବଣ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗ ନ ଦେଇ ରହି-ପାରିବେ ନାହିଁ, ମୋର ଆଶା ୨୩୯
— ପରାଭୂତ ଓ ନିରାଶ ହୋଇ ମୁଁ ସାବରମତୀ ଆଶ୍ରମକୁ ଫେରିବାକୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ ୨୩୧
— ହଠାତ୍ ଏକ ଝଲକ ପରି ସାବରମତୀ ଆଶ୍ରମରେ ମୁଁ ସେହି (ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କରିବାର) ଆଲୋକର ସନ୍ଧାନ ପାଇଲି ୨୩୮
— ଭଡ଼ୋଚଠାରେ ତା ୨୬-୩-୧୯୩୦ରେ ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ଏକତା ବିଷୟରେ ଭାଷଣ ୨୩୭-୨୪୦
— ସେହି (ବ୍ରିଟିଶ) ଶାସନର ଅବସାନ ଘଟାଇବାକୁ ମୁଁ ନିମିତ୍ତରୂପେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଛି । ୨୩୯
— ହିସାବ ରଖିବାରେ ଶୁଦ୍ଧତା ବିଷୟରେ ତା ୨୪-୪-୧୯୩୦ରେ ୟଙ୍ଗ ଇଣ୍ଡିଆରେ ଲେଖିଲେ ୨୫୨
— ମୋର ସ୍ୱପ୍ନର ସ୍ୱରାଜ କେବଳ ପାଠୁଆ ବା ଧନୀଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ଏକଚାଟିଆ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ୨୫୪
— ଖେଡ଼ା, ଅହମଦାବାଦ, ଆଦିରେ ସରକାରଙ୍କର ଗୁଣ୍ଡାରାଜର ପ୍ରତିବାଦ କଲେ— ୨୫୫-୨୫୭
— ତା ୯-୪-୧୯୩୦ରେ ରାଷ୍ଟ୍ର ପ୍ରତି ସନ୍ଦେଶ ଦେଲେ ୨୫୮-୨୫୯
— ବଡ଼ଲାଟଙ୍କୁ ପତ୍ର ୨୬୧-୨୬୨
— ତା ୪-୫-୧୯୩୦ରେ କରାଡ଼ି ଶିବିରରେ ୧୮୨୭ ମସିହାର ୨୫ ନମ୍ବର ଆଇନ୍ ଅନୁସାରେ ଗିରଫ୍ ହେଲେ । ୟାରବାଡ଼ା ଜେଲ୍‌ରେ ଅବସ୍ଥାନ ୨୬୪-୨୬୫
— ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାର ସହ ଆପୋଷ ନିଷ୍ପତ୍ତି ୨୬୬-୨୬୮
— ଆତ୍ମଶୁଦ୍ଧିର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ବୁଝାଇଲେ ୨୬୯-୨୭୦
— ରାଜକୋଟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଗ୍ରନ୍ଥ—ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଯେପରି ନିଜର ପାପବୋଝକୁ ଫିଙ୍ଗି ଦେଇଥିଲେ, ମୁଁ ସେହିପରି ଏ ଗ୍ରନ୍ଥକୁ ଫିଙ୍ଗିଦେଇ ମୁକ୍ତ ମନେ କଲି ୨୮୨
— ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଅହିଂସାର ମୁଁ ଆଦର୍ଶ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ନୁହେଁ, ଓ ମୋର ବିକାଶ କ୍ରମାଗତ ହେଉଅଛି ୨୮୭
— ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କମିଟି ଓ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିଗୁଡ଼ିକୁ ଆନ୍ଦୋଳନ ବିଷୟରେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ ୨୯୧-୨୯୨

— ଉପବାସ ବିନା ପ୍ରାର୍ଥନା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ, ଏବଂ ପ୍ରାର୍ଥନା ବିନା କୌଣସି ଯଥାର୍ଥ ଉପବାସ ବି ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ମୋର ବିଶ୍ୱାସ— ୩୦୫

— ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ମୁଁ ବ୍ରିଟିଶ୍ ଜାତିକୁ ବା ମୁସଲିମ୍ ଲିଗ୍‌କୁ ଅସୁବିଧାରେ ପକାଇବାକୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ । ୨୯୫–୨୯୬

— ······ସରକାରକୁ ଯେଉଁ ନୈତିକ ଶକ୍ତି ମିଳନ୍ତା, ସେଥିରୁ ମୁଁ ସରକାରକୁ କେବଳ ବଞ୍ଚିତ କରିବାକୁ ଚାହେଁ । ୨୯୫

— ୧୯୪୦ରେ ଯୁଦ୍ଧ ବିରୋଧରେ କୌଣସି ମତ ପ୍ରକାଶ ନ କରି (ମୋର ମୁହଁ ବନ୍ଦ କରି) ମୁଁ ପାଠକମାନଙ୍କୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବିଷୟରେ ପଦାର୍ଥପାଠ ଦେଉଛି । ୨୯୮

— ସାବରମତୀ ଆଶ୍ରମର ବାଳକବାଳିକାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ ସପ୍ତାହ ଉପବାସ
ମୋର ଜୀବନ-ବଳି ଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ନିଷ୍କଳଙ୍କ ହୋଇପାରିଲେ, ମୁଁ ଚରମ ବଳି ଦେବି ୩୦୦

— ମୋର ବାସନା ଯେ ଭାରତର ବା ସାରା ପୃଥିବୀର ଅକିଞ୍ଚନତମର ଦୁଃଖରେ ମୁଁ ନିଜକୁ ମିଶାଇ ଦେଇ, ଭବିଷ୍ୟତରେ ଦିନେ ମୁଁ ଭଗବାନଙ୍କୁ (ସତ୍ୟକୁ) ମୁହାଁମୁହିଁ ଦେଖିବି ୩୦୧

— ହରିଜନମାନଙ୍କର ସେବା ସମ୍ପର୍କରେ ଆତ୍ମଶୁଦ୍ଧି ଓ ସଙ୍ଗୀମାନଙ୍କ ମନରେ ଅଧିକ ଚେତନା ଆଣିବାପାଇଁ ୟାରଓ୍ୱାଡ଼ା ଜେଲରେ ୩ ସପ୍ତାହ ଉପବାସ କଲେ ୩୦୪

— ରାଜକୋଟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଓ ଉପବାସ ୩୧୦–୩୧୧

— ନାରୀମାନଙ୍କର ଉପସ୍ଥିତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବିଷୟରେ ଦାଣ୍ଡୀଠାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ନାରୀ ସମ୍ମିଳନୀକୁ ସନ୍ଦେଶ ଦେଲେ ୩୧୬

— ଅନ୍ୟ ଉପରେ ଜବରଦସ୍ତି କରିବାକୁ ବା ଅଯଥା ଚାପ ଦେବାକୁ ଉପବାସର ମୁଁ ବିରୋଧୀ ୩୦୮

— ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଉପବାସର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ବୁଝାଇଲେ ୩୧୦

— ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ନାରୀମାନଙ୍କର ଭୂମିକା ବିଷୟରେ ମତ ୩୧୬–୩୩୧

— ଅନୁଗାମୀମାନଙ୍କର ହିଂସା ଫଳରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ୩୨୧–୩୨୨

— ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁରୁଷ ଏକତ୍ର ପିକେଟିଂର ବିରୋଧୀ ୩୨୩

— ମଦ ଦୋକାନ ଓ ବିଦେଶୀ ବସ୍ତ୍ର ପିକେଟିଂ ନିୟମମାନ ବୁଝାଇଲେ ୩୨୪–୩୨୫

— ସୀମାନ୍ତ ପ୍ରଦେଶ ଉପରେ ଟିପ୍‌ପଣୀ ୩୨୨

— ମୋ ନାମ ସହିତ "ମହାତ୍ମା" ଶବ୍ଦ ମୋତେ ଭଲ ଲାଗେ ନାହିଁ ୩୨୬

— ମୋର ଭାଇ ଓ ପତ୍ନୀ ବିରୋଧରେ ମୁଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିଛି ୩୨୮

— ମୋର ବୟସ ବଢ଼ୁଥିଲେ ହେଁ, ମୋର ବାହାର-ବୃଦ୍ଧି କ୍ଷୟ ହେଉନାହିଁ, ଦିନକୁ ଦିନ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଛି ୩୨୮

— ଧର୍ମରାଜ କଲେଜରେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ସମାଜ-ସଂସ୍କାର ପାଇଁ ଅଭିନନ୍ଦନ ୩୩୧

— ବର୍ଣ୍ଣଭେଦ ଆଇନ୍ ବିରୋଧରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବିଷୟରେ ମତ ୩୩୬

— ଇହୁଦୀ ଜାତିକୁ ପରାମର୍ଶ ୩୩୬–୩୪୦

— ସଂସ୍କାରକ ବୃତ୍ତିଚରର କାମ କରିବା ଅନୁଚିତ ୩୪୨

— ମୁଁ ଦାବୀ କରୁନାହିଁ ଯେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ସବୁ ନିୟମ ଆବିଷ୍କୃତ ଓ ସୂତ୍ରବଦ୍ଧ ହୋଇସାରିଛି।···ଭଗବାନଙ୍କୁ ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବାର ମାର୍ଗ ଅନୁସରଣ ଦ୍ୱାରା ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଆବିଷ୍କାର ସମ୍ଭବ ବୋଲି ମୁଁ ଦାବୀ କରେଁ। ୩୪୩

— ଯେଉଁମାନେ ଆଶ୍ରମ-ଶୃଙ୍ଖଳା ମାନୁଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଓ ମୋ ମଧ୍ୟରେ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ସୀମିତ ରଖିବାର ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କଲେ ୩୪୫

— ବ୍ରିଟିଶ କୁଶାସନ ବିରୋଧରେ ମୋର ଅହିଂସା ତାହାର ମୂଳଦୁଆକୁ ଦୋହଲାଇ ଦେଇଛି ୩୪୫

— ଅହିଂସା ନୀତି ପାଳନ କରିବାକୁ ଯାଇ ମୁଁ ଅତି ବଡ଼ ଇପ୍ସିତ ବସ୍ତୁକୁ ତୁଚ୍ଛ କରିଦେଇ ପାରେଁ। ୩୪୬

— ସମଗ୍ର ଭାରତର ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଏକତାରେ ମୋର ମୂଳରୁ ବିଶ୍ୱାସ ୩୪୬

— ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ଯେ "ମଣିଷ କେବଳ ମଣିଷ" ୩୪୮

ଶୁଦ୍ଧ ଅହିଂସା ଦ୍ୱାରା ଯଦି ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ଆମେ ଜିଣି ପାରିବା, ତେବେ ତାହାର ବଳରେ ଆମେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଜିଣିପାରିବୁଁ।···· ଅହିଂସା ଦ୍ୱାରା ସ୍ୱାଧୀନତାକୁ ଆମେ ରକ୍ଷା ବି କରିପାରିବା— ୩୫୫

— ବିହାରର ବୃନ୍ଦାବନରେ ଗାନ୍ଧୀ ସେବା ସଙ୍ଘର ବୈଠକ ଉଦ୍‌ଘାଟନ ୩୫୫

— ସବୁ ପୌର ଓ ନୈତିକ ନିୟମକୁ ମୁଁ ସମ୍ମାନ ଦେଇ ଆସିଅଛି ୩୫୭

— ମୋର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ କଂଗ୍ରେସର ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀମାନଙ୍କୁ ଆକର୍ଷଣ କରି ନାହିଁ ୩୫୯

— ଲୋକେ ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ମନୋନିବେଶ କଲେ, ଚାରିଆଡ଼େ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଯିବ ୩୬୦

— କୃଷକ ଓ ଶ୍ରମିକ ଉଭୟଙ୍କୁ ଫଳପ୍ରଦ ଭାବରେ ଅହିଂସ ଆନ୍ଦୋଳନ ପାଇଁ ସଙ୍ଗଠିତ କରାଯାଇ ପାରିବ ୩୬୦

— ମୋର କବର ଉପରେ ଲେଖା ହେବ "ସେ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲେ, ମାତ୍ର ଶୋଚନୀୟ ଭାବରେ ବିଫଳ ହେଲେ" ୩୬୪

— ଜେଲ ଭିତରେ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ଶ୍ରେଣୀ ବିଭାଗ କରିବାର ମୁଁ ବିରୋଧୀ ୩୬୬

— ବିଶ୍ୱ ଶତ୍ରୁ ଆଗରେ ଅସହଯୋଗ କରାଯାଇ ପାରେ ୩୬୮

— ମୋର କେବେ ହେଲେ କ୍ରୋଧ ହୁଏ ନାହିଁ, ଏ କଥା ମୁଁ କହୁ ନାହିଁ, ମାତ୍ର ମୁଁ କ୍ରୋଧକୁ ଆୟତ୍ତରେ ରଖେଁ ୩୭୮
— ମୁଁ ଅହିଂସାର ସମଗ୍ର ପ୍ରଣାଳୀକୁ ଆୟତ୍ତ କରିପାରି ନାହିଁ । ୩୭୯-୩୮୦
— ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ଯେତିକି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିପାରୁଛି, ସେଥିରୁ ମୋର ଆଶଙ୍କା ହେଉଛି ଯେ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତରେ ଅହିଂସାକୁ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ନୀତିର ନିୟାମକ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବାର ଅତି ଅଳ୍ପ ସମ୍ଭାବନା ଅଛି ୩୮୦

× × × ×

— ମୁଁ ଜଣେ ଅତି ସାଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତି; ଅତଏବ ସମସ୍ତେ ମୋ ପରି କରିପାରିବେ ୪୦୮
— ଚମ୍ପାରଣରେ ଗାନ୍ଧୀ ଗିରଫ ହେଲେ ୪୧୯
— ଚମ୍ପାରଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସମ୍ପର୍କରେ ବିହାର-ଓଡ଼ିଶାର ଲାଟଙ୍କ ଆହ୍ୱାନରେ ରାଞ୍ଚି ଯାତ୍ରା ୪୨୦
— ଛଡ଼ା ଗଲେ— ୪୨୧
— ଅହମଦାବାଦ ଶ୍ରମିକ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଅନଶନର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ୪୨୩
— 'ରାଉଲାଟ ଆକ୍ଟ' ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସମ୍ପର୍କରେ ତା ୧୩ ଏପ୍ରିଲ, ୧୯୧୯ ରୁ ୭୨ ଘଣ୍ଟା ଅନଶନ କରିଥିଲେ ୪୪୯
— କାଇଜର-ଇ-ହିନ୍ଦ ପଦକ ଫେରାଇ ଦେଲେ ୪୫୭
— ତା ୧୦ ମାର୍ଚ୍ଚ, ୧୯୨୨ରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଓ ଶଙ୍କରଲାଲ ବ୍ୟାଙ୍କର ଗିରଫ ହେଲେ ୪୭୨
— ତା ୧୮—ଜଜ୍ ବ୍ରୁମ୍‌ଫିଲ୍ଡଙ୍କ ବିଚାରରେ ୬ ବର୍ଷ ଜେଲ ୪୭୨
— ...ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ଭାରତ ହିଂସାର ଉପରକୁ ଉଠିବ ଏବଂ ପ୍ରମାଣ କରି ଦେଖାଇ ଦେବ ଯେ ଭାରତ ଓ ପାକିସ୍ତାନର ଜନ୍ମ ପୃଥିବୀ ପକ୍ଷରେ ବିପଦ ନୁହେଁ; ଆଶୀର୍ବାଦ ୪୮୦
— ମୁଁ ତ କେବଳ ବିଶ୍ୱାସ ବଳରେ ଚାଲିବା ଲୋକ ୪୮୭
— କିଏ କହିବ ଯେ ମୁଁ କେବଳ ବ୍ରିଟିଶ ଓ ଭାରତ ମଧ୍ୟରେ ନୁହେଁ, ସାରା ପୃଥିବୀରେ ଯୁଦ୍ଧରତ ଜାତିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମାଧାନ ଓ ଶାନ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରିବାର ନିମିତ୍ତ ନ ହେବି ? ୪୮୮
— ଫେବୃଆରୀ, ୧୯୩୦ରେ ସାବରମତୀଠାରେ କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟକାରିଣୀ ସମିତି ସବିନୟ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ପାଇଁ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ଅନୁମତି ଦେଲେ ୪୯୫
— ଅହମଦାବାଦରେ ନି. ଭା. କଂ. କମିଟି ଏହି ଅନୁମତି ମଧ୍ୟ ଦେଲେ "
— ତା ୨-୩-୧୯୩୦ରେ ବଡ଼ଲାଟ ଲର୍ଡ ଆରଉଇନଙ୍କୁ ରେଜିନାଲ୍ଡ ରେନାଲ୍ଡଙ୍କ ହାତରେ ପତ୍ର ଦେଲେ ୫୦୦-୦୧
— ତା ୧୨-୩-୧୯୩୦ରେ ଅହମଦାବାଦ ଆଶ୍ରମରୁ ଦୁଇଶ ମାଇଲ ଦୂର ଦାଣ୍ଡୀ ଅଭିମୁଖେ ଯାତ୍ରା ୫୦୧

— ସମଗ୍ର ଦେଶପାଇଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ପ୍ରତିଜ୍ଞାପତ୍ର ପ୍ରକାଶ କଲେ ୫୦୨
— ତା୫ ଏପ୍ରିଲରେ ଦାଣ୍ଡୀରେ ପହଞ୍ଚି, ୬ତାରିଖରେ ଲବଣ ଆଇନ୍ ଭଙ୍ଗ କଲେ ୫୦୩
— ଲଣ୍ଡନରେ ଗୋଲଟେବୁଲ ବୈଠକରେ ଯୋଗଦେଇ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ତା୨୮-୧୨-୧୯୩୧ରେ ବମ୍ବେରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ୫୦୬
— ତା୩୧-୧୨-୧୯୩୧ରେ କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିବା ପାଇଁ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ କ୍ଷମତା ଦେଲେ ”
— ତା୪-୧-୧୯୩୨ରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଗିରଫ ହେଲେ ଓ ୟାରଓ୍ୱାଡ଼ା ଜେଲରେ ବନ୍ଦୀ ହେଲେ ”
— ବ୍ରିଟିଶ୍ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ରାମ୍‌ସେ ମ୍ୟାକ୍‌ଡୋନାଲ୍‌ଡଙ୍କର ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ନିର୍ଣ୍ଣୟ ତା୧୬-୮-୧୯୩୨ରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇବାରୁ, ଗାନ୍ଧୀଜୀ ତାହାର ପ୍ରତିରୋଧ ପାଇଁ ତା୨୦-୯-୧୯୩୨ରୁ ଜେଲ୍‌ରେ ଆମରଣ ଅନଶନ କଲେ ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ ଦଳର ନେତାମାନେ ଓ ବିଲାତ ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳ ସନ୍ତୋଷଜନକ ସମାଧାନ କରିବା ଫଳରେ ତା୨୬ରିଖ ସେପ୍‌ଟେମ୍ବର ଘଣ୍ଟା ୫-୧୫ ମିନିଟରେ ସେ ଉପବାସ ଭଙ୍ଗ କଲେ ୫୦୬-୫୦୮
— ତା୮-୫-୧୯୩୩ରେ ଆତ୍ମଶୁଦ୍ଧି ପାଇଁ ୨୧ ଦିନ ଉପବାସ ୫୦୯
— କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ କ୍ଷମତା ଦେଲେ ଯେ ସେ ମିଳାମିଶା ପାଇଁ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କରିପାରନ୍ତି ”
— ସବୁ ପ୍ରକାରର ଗୁପ୍ତ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ନିନ୍ଦା କଲେ ୫୧୧-୧୨
— ତା୨୬ ଜୁଲାଇ, ୧୯୩୩ରେ ସାବରମତୀ ଆଶ୍ରମ ତ୍ୟାଗ କରି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆରମ୍ଭ କଲେ ୫୧୨
— ହରିଜନ ସେବାକାର୍ଯ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସାବରମତୀ ଆଶ୍ରମ ଦାନ ୫୧୩
— ତା ୩୧-୭-୧୯୩୩ ରାତିରେ ଗିରଫ ହେଲେ ଓ ତା ୪ ଅଗଷ୍ଟରେ ଖଲାସ ଏବଂ ପୁଣି ଗିରଫ ହୋଇ ୧ ବର୍ଷ ଜେଲଦଣ୍ଡ ପାଇଲେ ୫୧୩
— ଜେଲରେ ଥାଇ ହରିଜନ ସେବା କାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନା କରିବାର ସୁବିଧା ସରକାର ନ ଦେବାରୁ, ତା ୧୬ ଅଗଷ୍ଟରୁ ଅନଶନ କଲେ । ବନ୍ଦୀଭାବରେ ସାସୁନ ହସପିଟାଲକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହେଲେ, ତା ୨୩ ଅଗଷ୍ଟ, ୩୩ରେ ବିନା ସର୍ତ୍ତରେ ଖଲାସ ମାତ୍ର ସେହି ଦିନଠାରୁ ତା ୩ ଅଗଷ୍ଟ, ୧୯୩୪ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବାହାରେ ଥାଇ ସୁଦ୍ଧା ବନ୍ଦୀର ନିୟମମାନ ପାଳନ କଲେ ୫୧୩
— ୱାର୍ଦ୍ଧା ଆଶ୍ରମରୁ ହରିଜନ କାର୍ଯ୍ୟପାଇଁ ଯାତ୍ରାରେ ବାହାରିଲେ ୫୧୩

— ତା ୧୫-୧-୧୯୩୪ରେ ବିହାରର କେତେକାଂଶରେ ଭୂମିକମ୍ପ,
ସେହି ଅଞ୍ଚଳରେ ରିଲିଫ କାମରେ ଗସ୍ତ
— ତା ୧୪-୪-୧୯୩୪ରେ ସହରସାରେ ବିବୃତି
— ହରିଜନ ସେବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ତା ୯ ମେ ମାସରୁ ତା ୮
ଜୁନ୍, ୧୯୩୪ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଦଯାତ୍ରା କଲେ ୫୧୪
— ନିଖିଳ ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ଦ୍ୱାରା ପଦକ୍ଷେପ ପାଇଁ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ କ୍ଷମତା ୫୧୪
— ନେତୃତ୍ୱ ନେବାକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିଙ୍କର ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ ୫୧୬
— ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ବିବୃତି—"ମୁଁ ବ୍ରିଟିଶ ଜାତିର ପରାଜୟ ଚାହେଁ ନା।" ୫୧୬
— ସେପ୍ଟେମ୍ବର, ୧୯୪୦ରେ ସିମଲାରେ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କୁ ଭେଟିଲେ ୫୧୬
— କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିର ଅନୁମତି ନେଇ ତା ୧୧ ଅକ୍ଟୋବର, ୧୯୪୦ରେ
ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆରମ୍ଭ କଲେ ୫୧୬
— ତା ୨୧-୧୦-୧୯୪୦ରୁ ହରିଜନ, ହରିଜନ-ବନ୍ଧୁ ଓ ହରିଜନ-ସେବକ
ପତ୍ରିକାଗୁଡ଼ିକ ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ ୫୧୭
— ବଡ଼ଦିନ ଉପଲକ୍ଷେ ତା ୨୫-୧୨-୧୯୪୦ରୁ ଜାନୁଆରୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବନ୍ଦ ୫୧୭
— ଷ୍ଟାଫୋର୍ଡ଼ କ୍ରିପସ୍‌ଙ୍କ ସହ ଦେଖା ହେଲା ୫୧୯
— ମୁଁ ଜାପାନୀମାନଙ୍କ ଆମନ୍ତ୍ରଣର ଘୋର ବିରୋଧୀ ୫୨୦
— ତା ୧୧-୫-୧୯୪୨ରେ "ପ୍ରତ୍ୟେକ ଇଂରେଜ ନାମରେ ଖୋଲା ପତ୍ର" ୫୨୦
— ଜୁନ୍, ୧୯୪୨ରେ ଲୁଇ ଫିଶରଙ୍କ ସହ କଥାବାର୍ତ୍ତା ବେଳେ ପ୍ରକାଶ
କଲେ ଯେ ଚାଷୀମାନେ ଜମି ଦଖଲ କରିନେବେ।" ୫୨୧
— ବ୍ରିଟେନ୍‌ର ମତିଗତିରେ ନିରାଶ ହେଲେ ୫୨୧
— ତା ୩-୮-୧୯୪୨ରେ "ଆମେରିକାନ୍ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ପତ୍ର" ୫୨୨
— ଦେଶକୁ "କର ବା ମର" ଦୀକ୍ଷା ଦେଲେ ୫୨୨
— ୧୯୪୨ର ଆନ୍ଦୋଳନ ପାଇଁ କର୍ମସୂଚୀ ପ୍ରସ୍ତୁତି ୫୨୩
— ତା ୯ ଅଗଷ୍ଟ ୧୯୪୨ ଭୋର ବମ୍ବେଠାରେ ଗିରଫ୍ ଓ ପୁନାର
ଆଗା ଖାଁ ପ୍ରାସାଦକୁ ପ୍ରେରିତ ୫୨୫
— ତା ୧୫-୮-୧୯୪୨ ଜେଲ୍‌ରେ ମହାଦେବ ଦେସାଇଙ୍କୁ ହରାଇଲେ ୫୨୭
— ତା ୯-୨-୧୯୪୩ରେ ଆଗାଖାଁ ପ୍ରାସାଦରେ ୨୧ ଦିନ ଅନଶନ କରି
ତା ୩-୩-୧୯୪୩ରେ ଉଦ୍‌ଯାପନ କଲେ ୫୨୭
— ତା ୨୨-୨-୧୯୪୪ରେ ସେହି ବନ୍ଦୀ ଅବସ୍ଥାରେ କସ୍ତୁରବାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ୫୨୮
— ଏପ୍ରିଲ, ୧୯୪୪ରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ମେଲେରିଆରେ ପୀଡ଼ିତ ୫୨୯
— ତା ୬ ମେ, ୧୯୪୪ରେ ବିନା ସର୍ତ୍ତରେ ଖଲାସ ୫୨୯

— ତା ୯ରୁ ୨୭ ସେପ୍ଟେମ୍ବର, ୧୯୪୪ ମୁସଲମ୍ ଲୀଗ୍‌ର ନେତା ଜିନ୍ନାଙ୍କ ସହ ଆଲୋଚନା ୫୨୯

× × × × ×

— ତା ୬-୧୧-୧୯୪୬ "ବିହାରକୁ" ଶୀର୍ଷକ ପତ୍ର ୫୪୦

— ଏକୋଇଶ ଦିନ ଅର୍ଦ୍ଧ ଅନଶନରେ ରହିଲେ ୫୪୦

— ତା ୧-୯-୧୯୪୭ରେ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ସଂଘର୍ଷର ନିରାକରଣ ପାଇଁ ଅନଶନ କରି ତା ୪-୯-୧୯୪୭ରେ ତାହା ଉଦ୍‌ଯାପନ କଲେ ୫୪୧

— ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ଗଣ୍ଡଗୋଳ ବନ୍ଦ ହେଉ ଓ ଶାନ୍ତି ସଦ୍‌ଭାବ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେଉ—ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ତା ୧୩-୧-୧୯୪୮ ଉପବାସ ଆରମ୍ଭ କଲେ

— ବିଭିନ୍ନ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଓ ଅନୁଷ୍ଠାନର ପ୍ରତିନିଧିମାନେ ସେଥିର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେବାରୁ ତା ୧୮ ଜାନୁଆରୀରେ ଅନଶନ ଭାଙ୍ଗିଲେ ୫୪୧

× × × × ×

— ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ମଣିଷର ଯେତିକି ଦରକାର, ପ୍ରକୃତି ପ୍ରତିଦିନ ସେତିକି ଉତ୍ପାଦନ କରୁଛି ୫୬୮

— ଯେଉଁଠାରେ ବିଶ୍ୱାସ ଥାଏ, ସେଠାକୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉପକରଣ ଆପେ ଆପେ ଆସିଯାଏ ୫୮୪

— ସବୁ ଧନ୍ଦା ବା ବୃତ୍ତିର ମୂଲ୍ୟ ବା ମଜୁରି ସମାନ ହେବା ଉଚିତ ୫୯୩

— ବର୍ଣ୍ଣବ୍ୟବସ୍ଥାର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ-ନିର୍ଣ୍ଣୟରେ ରହିଛି ୫୯୪

— ଗୃହ ବିନା ଆଶ୍ରମ ଗଢ଼ା ହୋଇପାରେ ନାହିଁ ୫୯୬

— ପଶୁଙ୍କର ଦୁଧ ମଣିଷର ଖାଦ୍ୟ ନୁହେଁ ୫୯୬

— ହିନ୍ଦୁ ସମାଜରେ ପଶିଯାଇଥିବା ଭ୍ରାନ୍ତ ଧାରଣା ଓ କୁସଂସ୍କାରମାନ ଲୋପ କରିବାକୁ ହେବ ୫୯୮

— ଧର୍ମ ଅର୍ଥର ବିରୋଧୀ ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ଲୋଭର ବିରୋଧୀ ୫୯୯

— ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଧାନତଃ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ ହେବା ଦରକାର ଓ ଗ୍ରାମ୍ୟଜୀବନ ସହିତ ତାହାର ସଂପର୍କ ରହିବା ଦରକାର ୬୦୩

— ମନୁଷ୍ୟ ସ୍ୱୟଂ ନିଜର ପ୍ରକୃତ ଶିକ୍ଷକ ୬୦୫

— ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସାଥୀ ଓ ଆତ୍ମୀୟ ସ୍ୱଜନ, ସମାଜ, ସରକାର ଓ ସମଗ୍ର ଦୁନିଆର ବିରୋଧରେ କରାଯାଇପାରେ ୬୦୬

— ବ୍ରୁମ୍ ଫୀଲଡ଼ଙ୍କଦ୍ୱାରା ଐତିହାସିକ ବିଚାର ୬୦୬-୧୬

— ମୁଁ ଜାଣିଥିଲି ଯେ ମୁଁ ନିଆଁ ସଙ୍ଗେ ଖେଳୁଥିଲି ୬୦୯

— ମୋତେ ସର୍ବାଧିକ ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଉ ୬୧୦

— କୌଣସି ଶାସକଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଦ୍ୱେଷ ନାହିଁ ୬୧୪

— ଏହି (ବ୍ରିଟିଶ) ଶାସନସଂସ୍ଥା ପ୍ରତି ଅନୁରକ୍ତ ରହିବା ପାପ ୬୧ ୪

ଗାନ୍ଧୀ, ହରିଦାସ ବରଜୀବନ ୬୨୦
ଗାନ୍ଧୀ ସେବାସଙ୍ଘର ବାର୍ଷିକ ଅଧିବେଶନ, ବୃନ୍ଦାବନ ୩୫୫
ଗିଦ୍‌ୱାନୀ ୪୧୩
ଗିରିଧର ଲାଲ, ରାଓ ବାହାଦୁର ୬୦୭
ଗିରି, ଗୋପାଳ ୬୨୯
ଗିରି, ହରେକୃଷ୍ଣ ୬୨୮
ଗିଲ୍‌ଡାର, ଡାକ୍ତର ୫୨୭, ୫୪୦
ଗୀତା ୨୮, ୪୮, ୭୪, ୫୭୭
'ଗୀତା ପଦାର୍ଥ କୋଷ' ୫୬୧
ଗୀତା-ପାରାୟଣ ୫୬୧
ଗୁଜରାଟ ବିଦ୍ୟାପୀଠ ୨୫୬
ଗୁଣ୍ଡା ଆଗରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ୩୬୩-୬୪
ଗୁଣ୍ଡା ଗିରି ୧୭୨, ୧୭୬, ୨୭୮
ଗୁଣ୍ଡାରାଜ (ହରକାରର) ୨୫୫-୫୭, ୬୨୯
ଗୁପ୍ତ, ପଶୁପତି ୬୨
" , ସୁଧାଂଶୁଶେଖର ୬୨୮
ଗୁପ୍ତ ଭାବରେ କିଛି କରିବା ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ନୀତିର ବିରୁଦ୍ଧ ୩୪୪
ଗୁପ୍ତ ପାଣ୍ଠି . ହିସାବ, ଗୋପନୀୟତା ୩୬୩, ୩୭୨-୭୩, ୫୨୩
ଗୁରୁ, ନାରାୟଣ ୧୭୧
ଗୁରୁବାୟୁର ମନ୍ଦିର ୫୦୮
ଗେ (ଗ୍ୟା) ଲ ପୋଲ ୪୫୪
ଗୋଖଲେ, ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣ ୬୧, ୧୨୫
ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ ୩୨୩
'ଗୋରକ୍ଷା' ପରିବର୍ତ୍ତେ 'ଗୋସେବା' ଅଧିକ ପସନ୍ଦଯୋଗ୍ୟ ଶବ୍ଦ ୫୯୭
ଗୋଲ୍‌ଟେବୁଲ ବୈଠକ ୪୭୦
'ଗୋଲକ ଧନ୍ଦା ଓ ତାହାର ସମାଧାନ' ୬୦୭
ଗୋସେବା ୫୯୭-୯୯
ଗୋହତ୍ୟା ପ୍ରଶ୍ନ (ଓ ଖିଲାଫତ) ୪୫୩, ୫୯୭
ଗ୍ରନ୍ଥ ସାହେବ (ଶିଖମାନଙ୍କର) ୪୮

ଘ

'ଘେଟୋ' (ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରେ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କୁ ଅଲଗା ରଖିବାର ବସ୍ତି) ୩୩୯
ଘୋଷ, ଅରବିନ୍ଦ ୪୬୦

ଚ

ଚକ୍ରଶକ୍ତି (ଅକ୍ଷଶକ୍ତି) ୪୧୫, ୪୨୦, ୫୨୧
ଚଟ୍ଟଗ୍ରାମ ୨୪୮
ଚତୁର୍ବେଦୀ, ମଦନମୋହନ ୬୦୦
ଚନ୍ଦୁଲାଲ ୪୨୧
ଚମ୍ପାରଣ, ଚମ୍ପାରଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ୮୮, ୪୦୭, ୪୧୯, ୪୩୦
ଚରଖା, ଚରଖା ସଙ୍ଘ ୬୭, ୭୬, ୧୧୦, ୨୯୨, ୩୧୪, ସଙ୍ଗଠନ (ଅରଟ ମଧ୍ୟ ଦେଖନ୍ତୁ)
ଚରୋତ୍ତର ଶିକ୍ଷା ସମିତି ୨୩୪
ଚାକିରିରୁ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଇସ୍ତଫା ଦେବା ୨୨୦, ୨୫୯
ଚାଟର୍ଜୀ, ବିନୋଦ ୨୩୦
ଚାନ୍ଦେ, କେଶବ ୬୨୦
ଚିଦାମ୍ବର ୪୯
ଚିମନଲାଲ ୭୨୦
ଚିମୁର ୫୨୬
ଚିରାଲ ପେରାଲ ୨୯୦, ୪୬୬
ଚଷ୍ଟୀର ଗୁଳିକାଣ୍ଡର ମକଦ୍ଦମା ୨୬୮
ଚେଟି, ତ୍ୟାଗରାଜ ୫୮୭
ଚେ (କେ) କୋସ୍ଲୋଭାକିଆ ୩୩୮
ଚେମସ୍‌ଫୋର୍ଡ, ଲର୍ଡ ୧୧, ୪୬୦, ୬୧୧, ୬୧୨

ଚେମସ୍‌ଫୋର୍ଡ଼ ମଣ୍ଟେଗୁ ଶାସନ ସଂସ୍କାର ୪୩୬
ଚୋର ବା ଅପରାଧୀ ଅନ୍ୟ ଲୋକମାନଙ୍କ ପରି ମଧ୍ୟ ମଣିଷ ୩୪୦
ଚୌରିଚୌରା ୧୬୮, ୧୭୧, ୪୭୧, ୫୩୧, ୬୦୯
ଚୋଇଥରାମ, ଗିଡ଼ୱାନି ୬୨୦
ଚୌଧୁରୀ ଗୋପବନ୍ଧୁ (ଗୋପବନ୍ଧୁ ବାବୁ) ୬୨୨-୨୩, ୬୨୬, ୬୩୦
" ବିନୋଦ ୬୨୫
ଚ୍ୟାଙ୍ଗ କାଇସେକ୍ ୫୧୮, ୫୨୧

ଛ

ଛରସାଡ଼ା ଲୁଣଗୋଲା ୫୦୩
ଛାତ୍ରମାନେ ପଢ଼ା ଛାଡ଼ିବା ୨୫୯, ୫୨୪

ଜ

ଜଗତନାରାୟଣ, ପଣ୍ଡିତ ୨୨
ଜଗାଭାଇ ୪୨୧
ଜନମତ ନିଶାନିବାରଣ, ମାଦକଦ୍ରବ୍ୟ-ବର୍ଜନ, ବିଦେଶୀଦ୍ରବ୍ୟ-ବର୍ଜନ ଦାବୀ କରୁଛି ୫୯
ଜନସନ୍ ଫ୍ରାଙ୍କ ୧୧୪, ୧୧୭, ୪୫୫
ଜନ୍ମଗତ ଅଧିକାର—ସ୍ୱରାଜ ପରି, ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ୧୬୦
ଜବାହାରଲାଲ(ନେହରୁ ଦେଖନ୍ତୁ) ୨୨୦, ୪୮୧
ଜୟକର, ମୁକୁନ୍ଦ ରାମ ୫୦୫, ୫୦୮, ୫୧୯, ୫୨୮
ଜୟନ୍ତୀ ପ୍ରକାଶ ୬୨୦
ଜୟପୁର କର୍ମୀ ୨୮୩
ଜୟରାମ ଦାସ ୧୯୬, ୨୪୯
ଜର୍ଜ, ଲୟଡ଼ ୭୯, ୪୫୪
ଜଲ୍ଲାଲପୁର ୨୧୮
ଜାତିଆଣ ଭୋଜିରେ ଅଯଥା ବ୍ୟୟ ୩୩୩
ଜାପାନୀ ସେନା ୫୧୭, ୫୨୦
ଜାଲିଆନାୱାଲାବାଗ ଓ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ ୭୯, ୮୦, ୬୧୨
" ସ୍ମୃତିରକ୍ଷା ୮୨, ୮୫, ୮୯, ୯୨, ୧୦୧, ୧୪୪, ୨୨୫, ୨୪୬, ୨୫୫, ୪୩୦, ୫୩୨
ଜାଣ ଭାଇ ୬୨୦
ଜିନ୍ନା ୪୨୬, ୫୧୯, ୫୨୯
“ଜୀବନ-ତତ୍ତ୍ୱ ସନ୍ଧାନ”ର ଅର୍ଥ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ୪୦୧
ଜୁଲୁ ବିଦ୍ରୋହ ୧୧୩
ଜେଠାଲାଲ ୬୧୯
ଜେନା, ଦାମ ୬୩୦
ଜେନ୍ଦାବେସ୍ତା ୪୮
ଜେନେରାଲ ଡାୟାର ୪୩୦
ଜେରୁ ସାଲେମ୍ ୯୦
ଜେଲ, ଜେଲଶୃଙ୍ଖଳା ୩୭, ୩୮, ୩୯, ୪୨
ଜେଲଖାନା ସ୍ୱରାଜ ପରେ ବି ରହିବ ୩୯
ଜୋନ୍ସ, ରେଭରେଣ୍ଡ ଷ୍ଟାନ୍ଲି ୩୦୪
ଜୋସେଫ୍ .ମିଷ୍ଟର୍ ଜର୍ଜ (ଭାଇକମ୍) ୧୬୪, ୧୬୯
ଜ୍ୟୋତି ରାମ ଜୀ ୬୨୧

ଝ

ଝାବେରୀ ପାନ୍ନାଲାଲ ୬୧୯

ଟ

ଟଲଷ୍ଟୟ ୩୯୦, ୫୪୪, ୫୭୭, ୫୮୧
ଟାଇମସ୍ (ବିଲାତର ଖବର କାଗଜ) ୪୦୨
ଟାଇମସ୍ ଅଫ୍ ଇଣ୍ଡିଆ ୩୪୬
ଟାଟା କାରଖାନା ୫୨୭
ଟ୍ରାନ୍ସଭାଲ ୧୯, ୨୫
" ସମ୍ବିଧାନରେ କଳା-ଗୋରା ଭେଦ ନୀତି ୩୩୯

ଟେଣ୍ଡୁଲ୍ କର (ଲେଖକ) ୫୩୭, ୫୪୧
ଟେନସନ୍ ୭୫, ୮୧
ଟ୍ରିବ୍ୟୁନ୍ (ସମ୍ବାଦ ପତ୍ରିକା) ୪୩୯

ଠ

ଠକ୍କର, ଅମୃତ ଲାଲ ୫୮୭
ଠାକୁର (ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ) ୧୪୫
ଠାକୁର ସାହେବ (ରାଜକୋଟର ଶାସକ) ୩୧୦, ୫୩୫

ଡ

ଡାୟାର, ଜେନେରାଲ ୮୪, ୮୫, ୧୬୭
ଡିଉକ ଅଫ୍ କନ୍ନାଟ୍ ୪୬୭
ଡୁଙ୍ଗର ଶିବ ଭାଇ ୬୧୯
ଡେଲି ହେରାଲ୍ଡ (ଖବର କାଗଜ) ୫୦୪

ତ

ତକଲି (ଅରଟର) ୨୫୯, ୩୧୫
ତପଃ, ତପସ୍ୟା ୩୧, ୬୭୦
ତୟାବ୍ଜୀ, ଆବାସ ୧୯୨, ୨୩୮, ୨୫୨, ୪୫୨, ୫୦୪
ତାହ୍ୟା ଭାଇ (ବଲ୍ଲଭ ଭାଇଙ୍କ ପୁଅ) ୨୪୭
ତରୁଣ ଜୀ ୬୨୦
ତିଳକ (ବାଳ ଗଙ୍ଗାଧର) ୪୫୭, ୬୧୬, ୬୧୭
,, ସ୍ୱରାଜ ପାଣ୍ଠି ୪୬୩
ତିଚନା ପଲ୍ଲୀ ୪୬୫
ତ୍ରିପାଠୀ, ମୁରାରି ୬୨୮
ତ୍ରିପୁରୀ କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନ ୨୮୩
ତ୍ରିବାଙ୍କୁର ୧୬୧, ୧୬୨, ୧୭୨, ୨୮୨
ତୁର୍କୀ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ୪୫୪
ଶ୍ରଗ୍ (ବାଲେଶ୍ୱର) ୬୩୦
ତୁଳସୀ ଦାସ (ଭକ୍ତ) ୩୯୪
"ତେନ ତ୍ୟକ୍ତେନ ଭୁଞ୍ଜୀଥାଃ" ୪୭୮

ଥ

ଥୋରୋ (ହେନ୍‌ରି ଡ୍ୟାଭିଡ୍) ୨, ୧୨୦, ୩୮୮, ୩୯୧, ୪୪୦-୪୯

ଦ

ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକା ୮, ୨୦
,, ,, ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ୪୩୨, ୫୪୩
ଦକ୍ଷିଣାମୂର୍ତ୍ତି ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ଭବନ ୨୫୦
ଦତ୍ତ, ନାରାୟଣ ୬୨୧
ଦତ୍ତ, ଭୈରବ ୬୨୧
ଦତ୍ତାତ୍ରେୟ ୩୨୩
ଦମନ-ନୀତି, ଲୀଳା ୪୭୪, ୫୨୫, ୫୨୯
ଦମନ-ମୂଳକ ଆଇନ୍ ରଦ୍ଦ ୪୭୪
ଦମୟନ୍ତୀ (ପୌରାଣିକ ମହିଳା) ୩୯୮
ଦଳପତ୍ ଭାଇ ୪୨୧
ଦାଉଦ ଭାଇ ୬୧୯
ଦାଣ୍ଡୀ, ଦାଣ୍ଡୀଯାତ୍ରା; ୨୧୮, ୨୩୨, ୨୪୩, ୩୧୬, ୩୧୯, ୩୨୨, ୫୦୨
ଦାଣ୍ଡୀ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ପଦଯାତ୍ରୀ ୭୯ ଜଣ ୬୧୮-୨୧
ଦାତା ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର (ପୌରାଣିକ ପୁରୁଷ) ୩୯୮
ଦାସ, ଗୋପବନ୍ଧୁ ୩୨୩
,, ଗୌରାଙ୍ଗ ଚରଣ ୬୩୧
,, ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ (ଦେଶବନ୍ଧୁ) ୪୬୧, ୪୬୩, ୪୬୭
,, ଦରବାର ଗୋପାଳ ୨୪୧
,, ଦୁର୍ଗେଶ ଚନ୍ଦ୍ର ୬୨୧
,, ନୀଳାମ୍ବର ୬୨୮
,, ବିଶୁ ୬୨୮
,, ମୋତିବାସ ୬୨୦
,, ଲୋକନାଥ ୬୨୮
,, ସୁରେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ୬୨୨, ୬୨୮

ଦାସ ଗୁପ୍ତା, ଶ୍ରୀମତୀ କୁମୁଦନୀ ୬୮୦
ଦିଲ୍ଲୀ ୩୨୩, ୫୨୬, ୫୩୮, ୫୪୧
" କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନ ୫୦୬
ଦୁଦା ଭାଇ ୪୮୬, ୫୮୮
ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ (୧୯୪୩ରେ ବଙ୍ଗଳାରେ) ୫୨୮
ଦେ, ଗୋଲକ ନାଥ ୬୨୬, ୬୨୮
ଦେଶସେବା ମଣ୍ଡଳ (ସିନ୍ଧ) ୬୧
ଦେଶାଇ, ମହାଦେବ ୨୪୧, ୨୪୬
୨୫୦, ୨୫୩, ୨୫୫, ୪୩୦,
୫୨୫, ୫୨୬
" ଚନ୍ଦୁଲାଲ ୨୪୧
" ରସୀକ ୬୧୮
" ଓ୍ୱାଲଜୀ ୬୧୯
ଦେହ-ମିହନ୍ତ (ଶାରୀରିକ ଶ୍ରମ ଦେଖନ୍ତୁ)
୫୬୬, ୫୬୮
'ଦୈବୀ ସମ୍ପତ୍ତି' ବା ପ୍ରବୃତ୍ତି ୩୮୩, ୩୯୨
ଦ୍ୱାରକା ନାଥ ୬୧୯

ଧ

ଧରମ୍‌ଜ (ଖେଡ଼ା ଜିଲ୍ଲା) ୩୩୨
ଧରସଣା ୨୬୦, ୫୦୩, ୫୦୪
'ଧର୍ମ'ର ଅର୍ଥ ୫୪୪
ଧର୍ମ ଘଟ ୧୩୧
ଧର୍ମ ଭାବରୁ ମୁଁ ହରତାଳର ସନ୍ଧାନ
ପାଇଲି ୮୬
ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ୧୮୯
ଧର୍ମ-ସଂଗ୍ରହ ଓ ଅର୍ଥ-ସଂଗ୍ରହ ଉଭୟ
ବର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଅଛି ୫୯୩
ଧୋଲେରା ଲୁଣ ପଟାଳୀ ୨୪୬, ୨୫୩
ଧ୍ରୁବ, ଆନନ୍ଦ ଶଙ୍କର ୪୨୪

ନଡ଼ିଆଡ (ଦ) ୪୦୪
ନନ୍ଦ, ସତ୍ୟବାଦୀ ୬୨୯
ନନ୍ଦନାର ୪୯
ନଳ (ପୌରାଣିକ ପୁରୁଷ) ୩୯୮
ନବଜୀବନ' କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ୨୫୪
" ପତ୍ରିକା ୩୩୪, ୪୯୬
ନଓ୍ୱସାରୀ ୩୨୬
ନାଇଡୁ ସରୋଜିନୀ ୨୪୨, ୪୨୯, ୫୦୩
୫୦୪
ନାଗପୁର କଂଗ୍ରେସ ୪୬୦
ନାୟକ, ସଦାନନ୍ଦ ୬୨୮
" ସିଦ୍ଧେଶ୍ୱର ୬୨୮
ନାୟାର ଶଙ୍କରନ୍ ୪୬୦
ନାରାୟଣ ଜୀ ଭାଇ ୬୧୯
ନାରାୟଣ ଗୁରୁ ୧୬୧
ନାରୀ ହାତରେ ଭବିଷ୍ୟତ ରହିଛି ୩୧୩
ନାରୀମାନେ ପୁରୁଷମାନଙ୍କୁ ଆହତ
ହେବାକୁ ଦେବେ ୨୪୬
" ପିକେଟିଂ କରିବେ ୩୧୩, ୩୨୩
ନାରୀ ସମ୍ମିଳନୀ ୩୧୬
ନାଓରୋଜୀ, ଖୁରସୀଦ ବାଈ ୨୩୪
ନାୟର କୃଷ୍ଣ ୬୨୦
" ତପନ ୬୨୦
ନାସ୍ତିକ ୫୬୨
'ନାଁ' କହିବାର ନାମ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ୪୦୫
ନିଉକ୍ୟାସଲ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ୫୩୦
ନିଉଟନ୍ ୧୧୪
ନିରପେକ୍ଷ ମନୋବୃତ୍ତି ୧୬୯
ନିର୍ବାଣ ୧୪୬
ନିର୍ଭୀକତା ୩୯୧
ନିରାହାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି ୫୬୩
ନିଶାଦ୍ରବ୍ୟ, ନିଶାନିବାରଣ ୫୯, ୨୩୬,
୩୧୪, ୩୨୫, ୩୫୮, ୫୦୫
ନିଷ୍କ୍ରିୟ ପ୍ରତିରୋଧ ୧, ୩, ୨୪, ୩୫୫

ନାଗ୍ରେ ୩୫୦
ନାଗ (ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି) ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ୫୦, ୫୧, ୫୩୩
ନାଗ ଗୃପ, ନାଗ କୋଠି ୪୧୭, ୪୧୯
ନେହ୍ରୁ, ଜବାହାରଲାଲ ୧୨୨, ୨୨୦
୫୦୫, ୫୧୭, ୫୧୯, ୫୨୨, ୫୩୫
„ ମୋତିଲାଲ ୪୫୨. ୪୫୯, ୪୬୦, ୫୦୫,
୫୦୬, ୫୦୯
ନ୍ୟୁ ଫ୍ରୀମ୍ୟାନ୍ (ଖବର କାଗଜ) ୫୦୪

ପ

ପଙ୍କ୍ତି-ଭୋଜନ ୪୧୧
ପଞ୍ଜାବ, ପଞ୍ଜାବ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟାଚାର ୧୧୮,
୧୩୩, ୧୪୦, ୪୫୧, ୪୬୬, ୪୭୦
୪୯୦, ୬୧୨
ପଞ୍ଚମା ୧୮୩
ପଟବର୍ଦ୍ଧନ ଅପାସାହେବ ୫୦୮, ୫୩୯
ପଟେଲ ଅମ୍ବାଲାଲ ୬୨୦
„ ଗ୍ରେଟ୍ ଭାଇ ୬୧୯
„ ରାଓ୍ବଜୀ ଭାଇ ୬୧୯
„ ବିଠଲ ଭାଇ ୧୧୯-୨୦, ୧୯୧-୯୨
୪୯୪, ୫୦୯
„ ସରଦାର ବଲ୍ଲଭ ଭାଇ ୧୧୯,୧୯୭,
୧୯୮, ୨୦୦, ୨୫୫, ୪୨୧, ୪୨୩,
୪୨୭, ୪୬୦, ୪୭୬, ୫୦୧, ୫୦୬,
୫୨୨, ୫୩୫
„ ଡକ୍ଟର ନର୍ସି ଭାଇ ୨୫୫
ପଟ୍ଟନାୟକ, ମଦନମୋହନ ୬୨୮
ପଣ୍ଡା ଫକୀର ୬୩୦
ପଡ଼ିଆରୀ, ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ୬୩୦
ପଦକ-ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ ୧୧୬-୧୧୮
ପନ୍ତ, ବଷ୍ଟ ୬୨୦
ପରିଡ଼ା, ନବକିଶୋର ୬୨୭
ପରେଖ, ଜୟନ୍ତୀ ୬୪୮
'ପର୍ଣ୍ଣକୁଟୀ' ୫୩୯
ପର୍ଦ୍ଦା ପ୍ରଥା ଆଶ୍ରମରେ ନାହିଁ ୬୦୩
ପଲଓ୍ବାଲ ୬
ପାଇଲଟ୍ ୪୭୮
ପାକିସ୍ତାନ ୫୧୯
ପାଗଳ କୁକୁରକୁ ମାରିଦେବା ୫୬୭
ପାଟଣା ୫୦୩
ପାଣିଗ୍ରାହୀ, କରୁଣାକର ୬୨୮
ପାଣ୍ଡୁରଙ୍ଗ ୬୧୯
ପାଣ୍ଡେୟ, ଛବିନାଥ ୪୧୭
'ପାର୍ଶୀ ସଂସାର' (ପତ୍ରିକା) ୨୬୩
ପାଲ, ବିପିନଚନ୍ଦ୍ର ୪୫୯
ପିକେଟିଂ, ଯତ୍ରତତ୍ର, ୫୯,
ପିକେଟିଂର ନିୟମ ୨୨୭,୨୫୯,୩୧୪,
୩୧୯,୩୨୩,୩୨୫,
୩୨୮,୩୨୯,୩୩୦,
୩୩୧
ପିଞ୍ଜରାପୋଲ (ଅକର୍ମଣ୍ୟ ଗୋରୁଙ୍କ
ପାଇଁ ଗୋଶାଳା) ୫୯୯
ପୁଞ୍ଜିବାଦ ୩୬୧
ପୁନା ୫୦୩, ୫୨୬
ପୁରକା, ଡକ୍ଟର ୫୮
ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱରାଜ ୪୯୮
ପୂର୍ବ ଓ ପଶ୍ଚିମ (East & West)
ପତ୍ରିକା ୮୯
ପୃଥକ ନିର୍ବାଚନ, ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ
ପାଇଁ ୫୧୯
ପୃଷ୍ଟି, ବନମାଳୀ ୬୨୮
ପେପରନ ବାଈ ୨୪୭
ପେଶାଓ୍ବାର (ବା)ର ୬, ୩୨୨, ୫୦୩
ପୋଲକ ୧୫୪

ପୋଲିସ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେବା ପାଇଁ
ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀକୁ ବାଧ୍ୟ କରିପାରିବ ନାହିଁ ୩୪୨
ପ୍ୟାରେଲାଲ ୫୨୫, ୬୧୮
ପ୍ରକାଶ, ସୁମଙ୍ଗଲ ୬୨୦
ପ୍ରସାଦ, ରାଜେନ୍ଦ୍ର ୪୧୯, ୫୧୪, ୫୪୧
" ହରି ୬୨୦
ପ୍ରହରାଜ, ସୁଦର୍ଶନ ୬୩୦
ପ୍ରହ୍ଲାଦ (ପୌରାଣିକ ପୁରୁଷ) ୧୬୩, ୩୯୧, ୩୯୮, ୪୦୦
ପ୍ରାଟ୍, ମିଷ୍ଟର ୧୫
ପ୍ରାଦେଶିକ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି,
ବଙ୍ଗଳା ପ୍ରଦେଶ ୨୯୧
" " " ଉତ୍କଳ ୬୨୨
ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ, ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ପକ୍ଷରେ ଏକ ଉପାୟ ୧୭୪
ପ୍ରାର୍ଥନା— ଯତ୍ରତତ୍ର
— ଉପବାସ ସହ ଅଙ୍ଗାଙ୍ଗୀଭାବରେ ସଂପୃକ୍ତ ୩୦୪-୦୫
— ଦୈନିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ୨୨୧
— ଦ୍ୱାରା ହୃଦୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ୧୮୯, ୫୫୪-୬୪
— ରେ ଯୋଗ ଦେବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ୫୬୨
— ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ୫୬୪
— ଶୁକ୍ରବାରରୁ ଆରମ୍ଭର କାରଣ ୫୬୧
— ସାମୂହିକ ୫୬୪
ପ୍ରିନ୍ସ ଅଫ୍ ୱେଲସ୍ ୧୦୪, ୪୬୭
ପ୍ରେମ, ପ୍ରେମର ବଳ ୧୪୩, ୩୩୧, ୩୮୯
ପ୍ରେମରାଜ ଜୀ ୬୨୦
ପ୍ଲାଣ୍ଟର୍ସ ଆସୋସିଏସନ୍ ୪୧୯

ଫ

ଫଜଲୁଲ୍ ହକ୍ ୪୫୨
ଫିନିକ୍ସ, ଫିନିକ୍ସ ଆଶ୍ରମ ୩୯୦, ୫୩୭, ୫୪୩, ୫୪୪
ଫିସର, ଲୁଇ ୫୨୦, ୫୨୧
ଫିସ୍କେ ୧୪୯
ଫୁଲଚାନ୍ଦ ୨୪୧
ଫୁଲସିଂହ, ଭଗତ ୩୧୦
ଫ୍ରାଙ୍କଲିନ୍ ୪୪୩
ଫ୍ରାନ୍ସିସ୍ (ସନ୍ଥ) ୫୬୭
ଫ୍ରେଜର, କର୍ଣ୍ଣେଲ ୧୫

ବ

ବଙ୍କର, ରାମଜୀ ଭାଇ ୬୧୯
ବଙ୍ଗଳା ଅଟକବନ୍ଦୀ ୪୭
" ରେ ଲୁଣମରା ସମ୍ପର୍କରେ ୨୬୧
" ଉପରେ ଦୁଃଖ-ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ୨୪୭
ବଜାଜ, ଜ (ଯ) ମୁନାଲାଲ ୪୬୩
ବଡ଼ଲାଟ (ଟ)ଙ୍କ ଚିଠି ୨୧୦
" ରାଜକୋଟ ସମସ୍ୟାରେ
ହସ୍ତକ୍ଷେପ କଲେ ୨୮୧
ବଡ଼ାଲା ଲୁଣ ଗୋଲା ୫୦୪, ୫୩୪
ବନାରସ ଛାତ୍ରମାନେ ୩୨୯
" ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ୫୨୭
ବନ୍ଦେ ମାତରମ୍ ୩୮, ୪୦
ବମ୍ବେ ୫୨୭, ୫୩୮
" ରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ [୧୯୪୨] ୫୨୨, ୫୩୦
ବୟକଟ୍ (ବର୍ଜନ) ୧୦୦, ୧୨୩-୨୮, ୨୨୦, ୩୧୭-୧୮, ୩୨୩
ବରଦୋଲୀ [ବର୍ଦୋଲୀ, ବାରଡ଼ୋଲୀ] ୧୨୧, ୧୬୮, ୧୯୧-୯୮, ୨୦୦, ୨୦୧, ୪୩୦, ୪୩୪, ୪୩୬, ୪୯୪-୯୮, ୫୩୪
ବର୍ଜନ (କୋର୍ଟ-କଚେରି, ସ୍କୁଲ
ସ୍କୁକଶି, ଆଦି) ୧୨୩, ୨୨୦, ୩୧୭-୧୮
" ଯୁବରାଜଙ୍କର ଭାରତ-ପରିଦର୍ଶନ ୧୪୦

ବର୍ଣ୍ଣ-ବ୍ୟବସ୍ଥା ୫୯୩-୯୫
ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମ (ଧର୍ମ) ୧୬୦, ୫୮୯-୯୨
ବଲ୍ସା (ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶ) ୫୨୬
ବଲ୍ଲଭଭାଇ (ପଟେଲ ମଧ୍ୟ ଦେଖନ୍ତୁ) ୪୨୧, ୪୯୬
ବଲ୍‌ସେଭିକ୍ ୩୯୬, ୪୩୪, ୪୬୬
ବଳପ୍ରୟୋଗ ୧୬୯, ୧୮୯
ବଓ୍ୱାକର୍, ଇମାମ ସାହେବ ଅବଦୁଲ କାଦୀର୍ ୨୫୪
ବସୁମତୀ ବେନ୍ ୨୩୫
ବାଇବେଲ ୪୮, ୪୪-
ବାଛୁରୀକୁ ବିଷ ଦେଇ ମାରିଦେବା ୫୬୮
ବାଣୀ-ସତ୍ୟାଗ୍ରହ (୧୯୪୦) ୪୮୪-୮୮
ବାଧ୍ୟବାଧକତା ଦ୍ୱାରା କାହାରିକୁ ଶୁଦ୍ଧ କରିପାରିବୁଁ ନାହିଁ ୧୩୦
" ଭଲ କାମ ପାଇଁ ପନ୍ଥା ନୁହେଁ ୩୨୦
" ମାନସିକ ତାଲିମର ପନ୍ଥା ନୁହେଁ ୩୬୪
ବାନାର୍ଜୀ, ଡାକ୍ତର ସୁରେଶଚନ୍ଦ୍ର ୨୪୬
'ବାପୁଜୀ' (ଗାନ୍ଧୀଜୀ) ୬୧୮
ବାରିଷ୍ଟରମାନେ ମୋ ଫାନ୍ଦରେ ପଡ଼ିଗଲେ ୧୨୪
ବାଲ୍ୟ କନ୍ୟା ବିବାହ ବିରୋଧରେ ୩୩୪
ବାଲେଶ୍ୱର ୬୨୪, ୬୨୯
ବାସନ୍ଦ (ସାମାଜିକ), ୧୨୮-୩୦, ୫୯୫
ବାସନ୍ତୀ ଲେଖିବା ୨୯୨
ବିଠଲ ୬୧୮
ବିଠଲଭାଇ ପଟେଲ ୧୧୯-୨୦, ୧୯୧-୯୨, ୪୯୪, ୪୯୬, ୫୦୯
ବିଡ଼ି-ସିଗାରେଟ ବ୍ୟବହାର ବିରୋଧରେ ୩୫୮
ବିଦେଶୀ, ବିଦେଶୀ ଲୁଗା, ବିଦେଶୀ-ବର୍ଜନ ୫୯, ୧୨୬, ୨୨୦, ୨୩୬, ୨୫୯, ୩୧୪ ୩୧୫, ୩୨୩, ୩୨୫, ୫୦୫
ବିଦେଶୀ ଲୁଣ ୨୪୪
ବିଦ୍ୟା ମୁକ୍ତ ଅର୍ଥାତ୍ ସେବାପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବିଦ୍‌ବସ୍ତୁ କୌଣସି ପେଶା ନୁହେଁ ୫୯୪
ବିନସ୍ତ୍ରର ଆବଶ୍ୟକତା ୩୫, ୧୬୨
ବିନୋବା ଭାବେ ୪୮୫, ୫୧୬, ୫୩୬, ୫୩୮, ୫୮୪
ବିରୋଧୀ ଲୋକେ ଉଚିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ ଓ ସଂଖ୍ୟାଗରିଷ୍ଠ ହୋଇଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ସହ ସହଯୋଗ କରିବା ଉଚିତ ୩୬୬
ବିବାହ, ଆଶ୍ରମରେ ଓ ଅନ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣରେ ୫୯୫
ବିବୃତି. ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ୬୧୦-୧୫
ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ (ଦ୍ୱିତୀୟ) ୨୮୯
ବିଶ୍ୱଶାନ୍ତି. ଭାରତର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ୫୧୫
ବିଶ୍ୱେଶ୍ୱରୟା, ସାର୍. ଏମ. ୪୬୦
ବିଷ୍ଣୁଶର୍ମା ୬୨୧
ବିହାର ଭୂମିକମ୍ପ ୫୧୩
" ରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ଅନଶନ ୫୪୦
ବୀମାପତ୍ର, ସୈନିକ ଓ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅସମ୍ଭବ ୪୦୯
ବୀରମ୍ ଗାଓଁ ୧୫, ୨୫୦, ୨୫୩, ୨୫୫, ୪୩୨, ୫୩୧
ବୀରର ଭୂଷଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ୩୬୪
ବୀରବ (ବା)ଲ, ଦରବାର ୫୩୬
ବୀର୍ଯ୍ୟର ସଂରକ୍ଷଣ ଓ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଗତି ୬୪
ବୁଚ, ପୁରାତନ ୬୨୧
ବୁଦ୍ଧ ୮୬, ୮୯, ୪୦୩, ୪୬୬
ବୁଅର (ବୋର) ଯୁଦ୍ଧ ୧୧୩, ୬୧୧
ବୃତ୍ତି, ପୈତୃକ ୫୯୩
ବୃନ୍ଦାବନ (ବିହାର)ରେ ଗାନ୍ଧୀ ସେବାସଂଘରେ ବୈଠକ ୩୫୫
ବେଜୱାଡ଼ା କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ୪୬୬

ବେଣ୍ଟିକ୍, ଲର୍ଡ୍ ୨୩
ବେତନ, ବଡ଼ଲାଟ୍‌ଙ୍କୁ ଏତେ
ଦେବାର ବିରୋଧରେ ୨୨୯
ବେଢସ୍ଥା ୪୧୭
ବେଲଗାଓଁ କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନ ୧୫୯
ବେଲିଆଘାଟୀ ଶିବିରରେ
ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଭାଷଣ ୪୭୯
ବେହେରା, ମଥୁରାମୋହନ ୬୨୯, ୬୩୦
'ବୈଷ୍ଣବ ଜନ ତୋ ତେନେ
କହିୟେ' (ଭଜନ) ୫୨୫
ବୋଇତା (ବାଲେଶ୍ୱର) ୬୩୦
ବୋରସାଦର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ୫୦୫
ବୋରିଂ, ପୋଲିସ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ୬
ବୋଷ, ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ୬୨୨
" ରାଜକୃଷ୍ଣ ୬୨୭, ୬୨୮
" ସୁଭାଷଚନ୍ଦ୍ର ୫୦୬, ୫୦୯
ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜର ଗୁଣ ଓ ଶକ୍ତିକୁ ସମାଜ
ପାଇଁ ବିନିଯୋଗ କରିବା ଉଚିତ ୫୯୨
ବ୍ୟକ୍ତି ରାଜ୍ୟଶକ୍ତିର ଓ ଅଧିକାରର
ଉତ୍ସ ୪୮
ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ (୧୯୪୦) ୨୮୯-୯୯,
୫୩୬
ବ୍ୟାଙ୍କର, ଶଙ୍କରଲାଲ ୪୨୧,୪୭୨.୬୦୭
୬୦୮,୬୧୫,୬୧୭
ବ୍ୟାସ, ଅନିରୁଦ୍ଧ [ଗ୍ରନ୍ଥ] ୨୫୦
ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଯତ୍ରତତ୍ର, ୭୧,୭୨,୭୩,
୪୦୩,୫୪୩,୫୭୦
" ର ସୂକ୍ଷ୍ମ ଓ ସ୍ଥୂଳ ଅର୍ଥ ୫୭୦-୭୫
" ବିନା ବ୍ରହ୍ମ ମିଳେ ନାହିଁ ଓ
ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ବିନା ପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ
ପାଳନ ଅସମ୍ଭବ ୫୭୪
" [illegible] ୬୦୦,୬୦୪
ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା ('ନେତି') ହେଉଛି
ଉପନିଷଦ୍‌ର ଅନ୍ତିମ ଶବ୍ଦ ୧୪୮
ବ୍ରିଟିଶ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସଙ୍ଗୀତ ୬୯
" ସହ ସମ୍ପର୍କ ତୁଟାଇ ଦେବାକୁ
ଗୁର୍ହୁ ୨୧୧
" ଜାତି ଭାରତ ସହ ବାଣିଜ୍ୟ-
ଲୋଭ ପରିହାର କରୁ ୨୧୨
" ସରକାର ସହ ସହଯୋଗ
କରି ନୈତିକ ଶକ୍ତି ଦେବୁଁ
ନାହିଁ ୨୯୫
" କୁଶାସନ ଭାରତର ଆତ୍ମାକୁ
ଚୂନା କରିଦେଇଛି ୩୪୫,୩୫୧
ବ୍ରୁମଫୀଲଡ୍, ସି.ଏନ୍., ଜିଲ୍ଲା ଓ
ଦୌରା ଜଜ୍ ୪୭୨,୪୯୮
" ଆର୍. ଏସ୍, ଜଜ୍ ୬୦୭
" କମିଟିର ରାସ୍ତୁ ୫୩୪

ଭ

ଭଗବାନ୍ — ଯତ୍ରତତ୍ର
ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କର ଅନୁକୂଳତାରେ
ମନୁଷ୍ୟ ଗଢ଼ା, ତେଣୁ ତାହାର
ଇଚ୍ଛା ଫଳବତୀ ହେବ ୭୪
ଭଗବଦ୍ ବିଶ୍ୱାସ, ଭଗବାନଙ୍କ ଉପରେ
ଭରସା ୭୧, ୧୯୦, ୧୯୯ ୨୩୮
୩୫୫. ଯତ୍ରତତ୍ର
ଭଗବାନଙ୍କ ହାତରେ ଆମେ ସବୁ ମାଟି,
ସେ କୁମ୍ଭାର ୫୭୩
ଭଙ୍ଗାରୁଜା ନୀତି ୭୬, ୩୭୧
ଭଟ୍ଟ, ତନସୁଖ ୬୧୮
ଭଡ଼ୋଚ ୨୩୬, ୨୩୭
ଭଦ୍ର ବା ସବିନୟ ଆଇନ୍ ଭଙ୍ଗ ୧୫୬
ଭରତ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ପାଦୁକା ପୂଜା
କଲେ ୩୮୬

ଭାଇକମ୍, ଭାଇକମ୍ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ୧୬୧, ୧୬୪, ୧୭୨, ୧୭୩. ୧୭୪, ୧୭୭ ୧୮୨, ୫୩୩
ଭାଇସ୍‌ରୟ (ବଡ଼ଲାଟ ଦେଖନ୍ତୁ) ୨୨୮-୨୯
ଭକ୍ତ, ସୁରଜ ୬୨୧
ଭାଟ ଗାଁ (ଫୁଟ୍ ନୋଟ୍) ୨୨୮
ଭାନୁଶଙ୍କର ୬୧୯
ଭାବନଗର ସମ୍ମିଳନୀ ୪୩
ଭାବେ, ବିନୋବା ୪୮୫, ୫୧୬, ୫୩୬, ୫୩୮, ୫୮୪
ଭାରତ ଇଣ୍ଡିପେଣ୍ଡେନ୍ସ ୫୧୮
'ଭାରତ ଛାଡ଼' ୨୮୯, ୫୧୭, ୫୨୦, ୫୨୨ ୫୩୭
ଭାରତର ଆତ୍ମା ଅବିନାଶୀ ୧୧୫
ଭାରତର ନୈତିକ ସମର୍ଥନ ୪୮୬
ଭାରତ ରକ୍ଷା ଆଇନ୍ ଅବୈଧ, ସୁପ୍ରୀମ କୋର୍ଟ ଦ୍ୱାରା ୧୧,୪୨୬, ୪୩୬,୫୨୮
ଭିଠଲ ଭାଇଙ୍କର ବିଧବା ପତ୍ନୀ ୩୨୩
ଭିନ୍‌ସେଣ୍ଟ, ଉଇଲିୟମ ୪୬୪
ଭୀମରାଡ଼ଠାରେ କର୍ମୀଙ୍କ ନରନାରୀ ଲବଣ ଆଇନ୍ ଭଙ୍ଗ କଲେ ୨୫୮
ଭୋକ୍ତା, କୃପାସିନ୍ଧୁ ୬୩୦
ଭୋରା, ମଗନ ଭାଇ ୬୧୯

ମ

ମଇଁଷି ପାଳିବା ବନାମ ଗାଈପାଳିବା ୫୯୭
ମଗନଲାଲ ଗାନ୍ଧୀ ୪୨୩, ୫୮୩, ୫୮୬-୮୭, ୫୯୫
ମଙ୍ଗରାଜ, ଯଦୁମଣି ୬୨୯
'ମଙ୍ଗଳ ପ୍ରଭାତ' (ବହି) ୨୭
ମଜୁମଦାର, ହରିଦାସ ୬୨୦
ମଣ୍ଟଗୁ ୧୦୧, ୧୦୪, ୧୦୫, ୧୧୮, ୪୨୬, ୪୫୬, ୬୧୨
ମଥୁରା ୬, ୨୬୧, ୪୨୯, ୬୨୯
ମଦ ଦୋକାନ, ମଦଭାଟି ପିକେଟିଂ ୨୨୦ ୨୨୬
ମଦାଲସା ବେନ୍ ୨୩୫
ମଦ୍ୟ ନିଷେଧ ୩୧୪
ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଲୋକେ ଯଥେଷ୍ଟ ଭାବୁ ନାହାନ୍ତି ୩୫୯
ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଅବସ୍ଥା, ଭାରତ ପାଇଁ ୫୧୯
ମନ୍ଦିର-ପ୍ରବେଶ ୧୮୬
ମରକୋ ଯୁଦ୍ଧ ୩୯୧
ମର୍ଲେ, ଲର୍ଡ଼ ୮୮
ମଶ୍ରୁୱାଲା, କିଶୋରଲାଲ ୪୮୩
ମହତାବ, ହରେକୃଷ୍ଣ ୬୩୦
ମହମ୍ମଦ୍ ଅଲି ୪୫୪
'ମହାତ୍ମା' ପଦ ମୋତେ ଭଲ ଲାଗେ ନାହିଁ, ମୁଁ ଏଥିଲାଗି ଅଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି ବିଚାର ଥାଏଁ (ଗାନ୍ଧୀ) ୩୨୭
ମହାନ୍ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ (ଭାରତର) ରହିଅଛି ୧୧୬
ମହାନ୍ତି, ଆନନ୍ଦ ୬୨୮
ଉଦୟନାଥ (କ) ୬୨୮
" (ଖ) ୬୨୮
କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ ଡାକ୍ତର ୬୩୦
ଗୁଣନିଧି ୬୨୮
ଗୋକୁଳାନନ୍ଦ ୬୨୮
ଚିନ୍ତାମଣି ୬୨୯
ମଧୁସୂଦନ ୬୨୯
ମହାବୀର ୬୧୮
ମହାଯୁଦ୍ଧ (ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ)ରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ ୧୧୩
ମହୀମତୁରା, ହରିଲାଲ ୬୨୦
ମାଙ୍କଡ଼ ମାରିବା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ୫୬୭

ମାଡ୍ରାସ ମେ'ଲ (ଖବର କାଗଜ) ୧୩୭
ମାଣେ, ଦତ୍ତାତ୍ରେୟ ୨୪୯
ମାଦକ ଦ୍ରବ୍ୟ-ବର୍ଜନ ୫୯
ମାଧବ ଜୀ ଭାଇ ୬୧୯
ମାନ୍ଧାଦଲ କଂଗ୍ରେସରୁ ଅଲଗା ହୋଇଗଲେ ୪୬୪
ମାର୍ତ୍ତଣ୍ଡ, ମହାଦେବ ୬୨୦
ମାର୍ଶାଲ୍ ଲ' (ସାମରିକ ଆଇନ୍) ୪୩୮
ମାଲତୀ ଦେବୀ ୬୨୭, ୬୨୯
ମାଲବୀୟ, ମଦନ ମୋହନ ୮୨, ୨୪୭, ୪୨୭, ୪୨୮, ୪୫୨, ୪୫୯, ୪୬୪, ୫୦୭, ୫୦୯
„ ମୁକୁନ୍ଦ ୨୪୭
ମାଲିକ ଖାଁ । ୧୧୭
ମିଲର୍, କେ'ଭ୍ ୫୦୪
ମିଶ୍ର, ଆନନ୍ଦ ୬୨୯, ୬୩୦
ଗୋବିନ୍ଦ ୬୨୯
ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ୬୨୭, ୬୨୯
ଜଗନ୍ନାଥ ୬୩୦
ରଘୁନାଥ ୬୨୮
ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ପଣ୍ଡିତ ୬୨୮
ସୋମନାଥ ୬୨୭
ମୀରାବାଈ ୩୯୧, ୪୧୭
ମୀରାବେନ୍ (ମିସ୍ ସ୍ଲେଡ୍) ୨୬୪, ୫୨୫
ମୁଜଦାଦ୍ ୪୬୫
ମୁ (ମୋ) ଜାଫରପୁର ୧୯
ମୁନସୀଲାଲ ୬୧୯
ମୁସଲିମ୍-ଲୀଗ୍ ୨୯୫, ୪୨୭, ୫୧୯
ମୁସୋଲିନୀ ୩୫୦
ମୃଦୁଲାବେନ୍, ସରାଭାଇ ୨୩୫
ମେଦିନୀପୁର ୫୨୭
ମେନନ୍, ମିଷ୍ଟର ୧୬୪
ମେସ୍ତୁର, ଲର୍ଡ ୨୬୩
ମେହତା, ଡକ୍ଟର ୨୫୭
„ ଜାମ୍‌ସେଦ୍ (ମେସ୍ତୁର) ୨୬୩
„ ନରସି ୫୮୮
„ ସୁମନ୍ତ ୩୧୯
ମେହେନ୍ତ୍ରର କାମ, ଆଶ୍ରମରେ ନିଜେ କରୁଥିଲୁ ୫୮୮
ମୋତିହାରୀ ଜିଲା ଓ ସହର ୫୧୯
ମୋଦୀ, ରମଣିକ ଲାଲ ୬୨୦
ମୋଦୀ, ସାର୍ ଏଚ୍. ପି. ୫୨୭, ୫୨୮
ମୋହନୀ, ହରି ରାଓ ୬୨୧
ମ୍ୟାକ୍‌ଡୋନାଲ୍‌ଡ ୪୫୦, ୫୦୪, ୫୦୭, ୫୩୯
ମ୍ୟାକ୍‌ସୱେଲ୍ ୪୯୮
ମ୍ୟାସ୍‌ଚୁସିଟ୍‌ସ (ଉତ୍ତର ଆମେରିକା) ୪୦୦

ଯ

ଯଜ୍ଞ ୨୭, ୨୮, ୩୮୬, ୫୭୭, ୫୮୪-୮୫
ଯ (ଜ) ମୁନାଲାଲ ବଜାଜ ୩୧୧
ଯୀଶୁ (ଖ୍ରୀଷ୍ଟ) ୯୦, ୩୦୫, ୩୯୫, ୩୯୮, ୪୦୧, ୪୦୩, ୪୪୩, ୪୭୬, ୪୭୮
ଯୁବରାଜ (ଇଂଲଣ୍ଡର) ୧୦୪, ୪୫୭, ୪୬୫
ଯୁଦ୍ଧବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ସହ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କର ତୁଳନା ୪୧
ଯୁଦ୍ଧକୁ ଯିବା ବିଷୟରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ମତ ୩୫୦
ଯୋଷୀ, ଛଗନଲାଲ ୬୧୮
ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ ଯଥାତଥ, ୪୯୭, ୬୦୭
ଯୁହୋବା ୩୩୭
ୟେ (ୟେ)ର ଓ୍ବାଡ଼ା ଜେଲ୍ ୨୬୫, ୫୦୩, ୫୦୭, ୫୧୩, ୫୩୯
„ „ ଚୁକ୍ତି ୫୦୮

ର

ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟ, କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଓ ପ୍ରସ୍ତୁତି ୬୭, ୭୭, ୭୮, ୨୬୯, ୨୮୪, ୨୯୨, ୩୧୮, ୩୫୯, ୩୬୦, ୩୬୨
ରଣଛୋଡ଼ ଲାଲ ୨୫୩
ରତନ ଜୀ ୬୨୧
ରମା ଦେବୀ ୬୨୬, ୬୨୯
ରବିଶଙ୍କର (ମହାରାଜ) ୨୪୧
ରସାଲପୁର ୬୩୦
ରସେଲ୍, ବାର୍ଟ୍ରାଣ୍ଡ ୧୪୯
ରସ୍କିନ୍ ୫, ୫୪୩
ରାହୁଲ, ଚକ୍ରପାଣି ୬୨୮
ରାଉଲ, ଶ୍ୟାମଚରଣ ୬୩୧
ରାଉଲଟ୍ ବିଲ୍ ଆଇନ୍, ଆନ୍ଦୋଳନ, ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ୪, ୭, ୧୦, ୭୯, ୮୦, ୧୦୧, ୪୨୪, ୪୨୫, ୪୩୬, ୪୪୯, ୬୧୨
ରାଓ, ଧନକର ୬୧୯
ରାଘବନ୍ ଜୀ ୬୧୯
ରାଘବାଚାର୍ଯ୍ୟ, ବିଜୟ ୪୬୦
ରାଘବାୟା, ଦେଓ୍ୱାନ ବାହାଦୁର ଟି. ୧୬୬
ରାଜକୋଟ ୨୮୦, ୨୮୧, ୨୯୦, ୫୩୫-୩୬, ୫୪୦
ରାଜଗୋପାଳାଚାରୀ ୧୯୮
ରାଜଦ୍ରୋହ ୬୦୮
ରାଜଦ୍ରୋହ ଏକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ୨୨୩, ୬୧୪
ରାଜନୀତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଶକ୍ତି ୧୧୫
ରାଜନୀତିକ ବାଦାନୁବାଦ ୫୯
'ରାଜଭକ୍ତିରେ ବ୍ୟାଘାତ' (ଏକଲେଖା)୬୦୭
ରାଜେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରସାଦ ୪୧୯, ୫୧୪, ୫୪୧
ରାଜ୍ୟସଂଘର ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ହୋଇଥାନ୍ତି (ଗାଂଧୀ) ୩୫୨
ରାଣା କୁମ୍ଭ ୪୧୬
ରାଧାବେନ୍ ୨୩୫
ରାମଚନ୍ଦ୍ର ୩୯୪
ରାମଧୁନ୍ ୫୬୧
ରାମମୂର୍ତ୍ତି, ପ୍ରଫେସର୍ ୪୬୩
ରାୟ, କାଳୀନାଥ (ଟ୍ରିବ୍ୟୁନ୍‌ର ସମ୍ପାଦକ) ୪୩୯
,, ଡାକ୍ତର ବିଧାନଚନ୍ଦ୍ର ୫୨୭, ୫୪୦
,, ରାମଦୟାଲ ୬୧୯
,, ଲାଲା ଲଜପତ ୪୯୦
,, ଶ୍ରୀରାମ ସୁଦ୍ ୧୧୭
ରାବଣ ୩୯୪
ରାଷ୍ଟ୍ର ପ୍ରତି (ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର) ସନ୍ଦେଶ ୨୫୮
- ସଂଘ ୫୧୯, ୫୨୩
—ର ଜନ୍ମ ଦୁଃଖବରଣରୁ ହୁଏ ୮୩
ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସପ୍ତାହ ୭୯, ୮୧, ୪୫୪
,, ଭାବନା ୪୯୨
ରୁଜ୍‌ଭେଲ୍ଟ (ରୋଜଭେଲ୍ଟ), ଫ୍ରାଙ୍କଲିନ୍ ଡେଲ ନୋ ୫୨୧
ରେଙ୍ଗୁନ୍ (ସହର) ୫୧୮
ରେଡିଙ୍ଗ୍, ଲର୍ଡ ୪୬୩, ୪୭୦
ରେନଲଡ୍, ରେଜିନାଲ୍ଡ୍ ୨୩୯, ୫୦୧, ୫୧୪ ୫୪୧
ରେବାଶଙ୍କର, ମେଘନାଦ ୨୪୯

ଲ

ଲବଣ, ଲବଣ ଆଇନ୍, ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ (ଲୁଣ) ଟିକସ, ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ୨୦୩- ୨୬୯, ୨୧୯, ୨୩୨, ୨୪୩, ୨୪୪, ୨୫୧, ୫୨୪, ୪୯୯-୫୦୫, ୬୨୨
ଲବଣ କମିସନ୍ ୪୯୯
,, ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆରମ୍ଭ ୫୦୩
,, ,, ସମାପ୍ତ ୫୦୫

ଲଙ୍କାଶାୟାର ୧୫୧, ୩୬୫
ଲଲ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ୬୬୯
ଲଲନାଥ, ସ୍ୱାମୀ ୫୩୯
ଲଲଜୀ ୬୬୧
ଲଲ୍‌, ମାଧବ ୬୬୧
ଲଲ ଲ (ଲ) କପଡ଼ ଗ୍ରସ୍ତ ୬୬, ୪୫୭
ଲାହୋର ୯୬, ୪୩୮
,, କଂଗ୍ରେସ ୩୪୭
ଲର୍ଡ ସଭ୍ୟ-ବର୍ଜନ · ୧୧୦
ଲିନ୍‌ଲିଥୋଗୋ, ଲର୍ଡ ୫୧୮, ୫୩୭
ଲିଭର୍‌ପୁଲ୍‌ ୪୯୯
ଲୁଣ୍ଠଛପା କାର୍ଯ୍ୟ ଗହିତ ୩୭୧, ୫୦୮
ଲୁଥର, ମାର୍ଟିନ୍‌ ୩୯୧, ୩୯୩, ୪୪୩
ଲେ'ଡ଼ିସ୍ମିଥ୍‌ ୬୧୧
ଲେଜିସ୍‌ ଲେଟିଭ୍‌ କାଉନ୍‌ସିଲର ସଭ୍ୟପଦ ବରଦୋଲି ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ସମାଧାନ ପାଇଁ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କୁ ନିବେଦନ କଲେ ୪୯୭
'ଲୋକସେବକ' (ପତ୍ରିକା) ୬୭୩
ଲୋହିଆ, ଡକ୍‌ଟର ୩୫୮, ୩୬୦

ଓ୍ୱ

ଓ୍ୱାଟ୍‌ ଟାଇଲର୍‌ ୯୧
ଓ୍ୱାଧଓ୍ୱାନ ୬୫୫
ଓ୍ୱାଭେଲ୍‌, ଲର୍ଡ ୫୬୮
ଓ୍ୱାଲଡ ୬୦୦
ଓ୍ୱାଶିଙ୍ଗଟନ୍‌ ୪୪୩
ଓ୍ୱେଲିଙ୍ଗଟନ୍‌ ୧୧୪

ଶ

ଶଙ୍କରନ୍‌ ୬୬୦
ଶ, ବାର୍ଣ୍ଣାର୍ଡ଼ ୫୬୭
ଶଙ୍କର ଭାଇ ୬୬୦
ଶଙ୍କରଲାଲ ବ୍ୟାଙ୍କର ୪୬୧, ୪୭୬, ୬୦୭, ୬୦୮
ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ (ଶାରଦାପୀଠ) ୪୭୩, ୪୭୫
ଶରାଫ୍‌ (ମକ୍‌କାର) ୪୫୦
ଶର୍ମା, ବି. ଏନ୍‌. ୪୬୭
ଶାନ୍ତିଦଳ ୪୭୮
ଶାନ୍ତିସେନାର ଯୋଗ୍ୟତା ୭୫
" ବିରାଟ ସମ୍ଭାବନା ୭୭
ଶାରୀରିକ କ୍ଲେଶ ସହି ଅନ୍ୟର ହୃଦୟସ୍ଥିତ ସତ୍ତ୍ୱ ଜାଗ୍ରତ କରିବା ୧୮୯
ଶାରୀରିକ ଶ୍ରମଦ୍ୱାରା ଜୀବିକାର୍ଜନ ହେଉଛି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ମାର୍ଗରେ ଜୀବିକାର୍ଜନ ୧୮୬, ୫୭୭
ଶାର୍ଦୁଲ ସିଂହ ୧୯୮
ଶାସନ ବିଧାୟକ ସଭା ୫୧୮
ଶାସ୍ତ୍ରୀ, ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ୬୬୧
ଶାସ୍ତ୍ରୀ, ପରଚୁରେ ୪୮୩
ଶାଶ୍ୱତ ସତ୍ୟ ୮୭
ଶାହୀବାଗ ସର୍କିଟ ହାଉସ୍‌ ୬୦୭
ଶିକ୍ଷା, ଆଶ୍ରମରେ ୫୯୯-୬୦୫
ଶିକ୍ଷା ବିଷୟରେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର କେତେକ ବିଚାର ୬୦୧-୬୦୪
ଶିରେଭ୍‌ ଲୁଣଗୋଲ ୫୦୪, ୫୩୪
ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଥମ ସୋପାନ ହେଉଛି ଶିଖିବାର ଉତ୍କଣ୍ଠା ୬୦୪
ଶିବଭାଇ ୬୬୦
ଶୀତଲବାଦ, ସାର୍‌ ଚମନ୍‌ଲାଲ ୧୫, ୧୮, ୫୦୪
ଶୁକ୍ଳା, ବିଷ୍ଣୁଦତ୍ତ ୪୬୭
ଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରେମ ୩୮୭
ଶୁଦ୍ଧି ପାଇଁ ଉପବାସ ୩୧୧
ଶୁଦ୍ର, ଭାରତବର୍ଷର ସମସ୍ତେ ୫୯୧

ଶୃଙ୍ଖଳା ସାମରିକ ଓ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ୭୫
ଶେଠ, ଅମୃତଲାଲ ୨୪୧
" , ଚନ୍ଦୁଲାଲ ୪୨୧
ଶେରଉଡ୍, ମିସ୍ ୧୧୭
ଶ୍ରଦ୍ଧାନନ୍ଦ, ସ୍ୱାମୀ ୬, ୧୩, ୮୨, ୪୨୯
ଶ୍ରମ-ପ୍ରଧାନ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ବୁଦ୍ଧି ତେଜସ୍ୱୀ ହୁଏ, ମୋର ଅଭିଜ୍ଞତା ୫୭୯
ଶ୍ରୀ କୁବଳୟାନନ୍ଦ ଜୀ ୭୦
ଶ୍ରୀପ୍ରକାଶ ୨୫୨

ସ

ସଂଖ୍ୟା-ଗରିଷ୍ଠତା ବଳରେ ଜୀବନ୍ତ ବିଶ୍ୱାସ ଅସମ୍ଭବ ୧୦୯
ସଂଯମ ୪୮୯
ସଂସ୍କାର ୩୮୫
ସକ୍ରିୟ ଅହିଂସା ୧୧୪
ସତ୍ୟ ଯତ୍ରତତ୍ର, ୫୪୯-୫୫୪
ସତ୍ୟ ଓ ଅହିଂସାର ବାହ୍ୟ ପ୍ରତୀକ ଅରଟ ୨୯୪
ସତ୍ୟ ଓ ଅହିଂସା ସମବାଚୀ ଶବ୍ଦ ୩୪୮
ସତ୍ୟର ଅନୁସନ୍ଧାନ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି-ଠାରେ ଉଚ୍ଚ ସ୍ତରର ନୈତିକ ନିଷ୍ଠା ଓ ବୁଦ୍ଧିମତ୍ତା ଥିବା ଆବଶ୍ୟକ ୧୮
ସତ୍ୟ ହିଁ ଭଗବାନ୍ ୩୪୨
ସତ୍ୟପାଳ ୬, ୪୧୮, ୪୩୦
ସତ୍ୟମୂର୍ତ୍ତି ୫୧୦
'ସତ୍ୟମେବ ଜୟତେ' ୩୮୫, ୩୯୬
ସତ୍ୟଶକ୍ତି ୩
ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଯତ୍ରତତ୍ର, ୫୪୯-୫୫୪
ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆଶ୍ରମର ଇତିହାସ ୫୪୩-୬୦୬
ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆଶ୍ରମର ବ୍ରତତ୍ରୟ ୨୬

ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ସଂଜ୍ଞା, ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କଅଣ ୧, ୩୯୧-୯୭
— ର ଜନ୍ମ-ବିକାଶ ୨
— ଓ ନିଷ୍କ୍ରିୟ ପ୍ରତିରୋଧ ୩
— ର ଅର୍ଥ ନିଜେ କଷ୍ଟ ବରଣ କରି ସତ୍ୟର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ରକ୍ଷା କରିବା ୩
— ଫୌଜଦାରୀ ଅପରାଧ-ମୂଳକ ନୁହେଁ ୪
— ଅନ୍ତର୍ମୁଖୀ ଓ ଆତ୍ମଶୁଦ୍ଧି-କାରକ ୫
— ବିପଜ୍ଜନକ ନୀତି ନୁହେଁ ୧୦
— ର ନୀତି ୧୭, ୨୧
— ରେ ସଂଖ୍ୟା ବଡ଼ କଥା ନୁହେଁ ୧୯, ୬୩
— ଓ ହରତାଲ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ୨୩
— ର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଓ ପ୍ରୟୋଗ ୨୪-୨୬
— କୌଣସି ଆର୍ଥିକ ଓ ଭୌତିକ ସାହାଯ୍ୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ନାହିଁ ୨୪
— ନିଷ୍କ୍ରିୟ ପ୍ରତିରୋଧଠାରୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅଟେ ୨୪
— ର ଶକ୍ତି ଅପରାଜେୟ ୨୫
— ବିଷୟରେ ଜ୍ଞାନ ସାଧାରଣ ଅକ୍ଷର ଜ୍ଞାନ ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ଦିଆଯିବ ୨୫
— ରେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ବରଣ କରିବାକୁ ପଡ଼େ ୨୫

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସାମାଜିକ ଆଦର୍ଶରେ ବିପ୍ଳବ ସୃଷ୍ଟି କରିବ ୨୫
— ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାର ଓ ଯୁଦ୍ଧବାଦର ଅବସାନ ଘଟାଇବ ୨୬
— ସବୁଠାରୁ ମହତ୍ତ୍ୱ ଓ ଉତ୍ତମ ଶିକ୍ଷା ୨୬, ୩୯୦
— ସଫଳ ହେବାର ସର୍ତ୍ତ ୩୨, ୪୩-୪୫
୧୯୮-୨୦୦, ୩୩୪-୩୬, ୩୬୫-୭୫
— ର ସୀମା ୪୭-୪୯
— ରେ ସତ୍ୟର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କିଛି ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ ୫୦
— ପ୍ରତି ଜନସାଧାରଣଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ୫୧
— 'ଜାଲ୍' ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ବିରୋଧରେ ୫୦-୫୨
— ର କାର୍ଯ୍ୟ ନୀରବରେ ଚାଲେ ୫୨, ୧୮୨
— ଶକ୍ତି ବନାମ ଶାରୀରିକ ଶକ୍ତି ୫୩
— ର କେତୋଟି ନିୟମ ୫୩-୫୬
— ପାଇଁ ଯୋଗ୍ୟତା ୫୨-୫୩
— ବନାମ ରାଜନୈତିକ କ୍ଷମତା ୫୮-୫୯
— ଓ ଯଥାର୍ଥ ଜନମତ ୫୯
— ପାଇଁ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ୭୩-୭୪
— ର ଶୃଙ୍ଖଳା ୭୫
— ର ସେନାପତିଙ୍କୁ ନିଜର ଅନ୍ତରର ବାଣୀ ମାନିବାକୁ ପଡ଼େ ୭୫
— ସଂଗ୍ରାମରେ ଯୁକ୍ତି ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ଅବକାଶ ଅଛି ମାତ୍ର ତାହାର ଗୋଟିଏ ସୀମା ଅଛି ୭୬
— ଦୁଃଖବରଣର ନାମାନ୍ତର ମାତ୍ର ୧୧୪
— ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ରୂପକ ବୃକ୍ଷରେ ଅସହଯୋଗ ଓ 'ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ଦୁଇଟି ଶାଖା ପରି ୧୫୯
— ମୋର କଳ୍ପଦ୍ରୁମ (ଜାମ୍-ଇ-ଜାମ୍) ୧୫୯
— ମୋର ଜନ୍ମଗତ ଅଧିକାର ୧୬୦
— ଆତ୍ମଶକ୍ତିର ଗୋଟିଏ ଗୁଣ ୧୬୦
— କଦାପି ବିଫଳ ହୁଏ ନାହିଁ ୧୬୦
— ହୃଦୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ପ୍ରକ୍ରିୟା ୧୬୩, ୧୬୬
— ପାରିବାରିକ ୧୬୩
— ରେ ଅନଶନ ୧୬୮
— ଆନ୍ଦୋଳନ ଭାରତର କରଦରାଜ୍ୟରେ କଂଗ୍ରେସ ଦ୍ୱାରା ନିଷିଦ୍ଧ ହେବା ଉଚିତ ମାତ୍ର ସ୍ଥାନୀୟ ଅନ୍ୟାୟର ପ୍ରତିକାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କରାଯାଇପାରେ ୧୬୯

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଫଳପ୍ରଦ ପନ୍ଥା ୧୭୪
— ରେ "ଈଶ୍ୱର ଅସହାୟର ଏକମାତ୍ର ସହାୟ" ୧୭୪
— ରେ ପରାଜୟ ବୋଲି କିଛି ନାହିଁ ୧୭୫
— ଶିକ୍ଷାମୂଳକ ଶକ୍ତିରୂପେ ଓ ବଳପ୍ରୟୋଗର ଅସ୍ତ୍ରରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ୧୭୬
— ମାର୍ଗରେ ଜୀବିକାର୍ଜନ ହେଉଛି ଶାରୀରିକ ଶ୍ରମଦ୍ୱାରା ଜୀବିକାର୍ଜନ ୧୮୨
— ରେ ଚିନ୍ତା, କଥା ବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ବା ପରୋକ୍ଷ ଭାବରେ, ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ବା ପ୍ରକାଶ୍ୟ ରୂପେ କୌଣସି ପ୍ରକାରର ହିଂସାର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ ୧୮୮
— ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ୧୮୯
— ଧର୍ମ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ନେତାଙ୍କର ଯୋଗ୍ୟତା ୧୮୯
— ରେ ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ଉପରେ ଅଟଳ ବିଶ୍ୱାସ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ୧୯୦, ୧୯୯
— ମଧ୍ୟରେ ଅସହଯୋଗ ଓ ସବିନୟ ପ୍ରତିରୋଧ ଉଭୟ ଅନ୍ତର୍ଗତ ୧୯୬
— ର ସୀମା ୧୯୮-୯୯, ୩୩୪-୩୬
— ହେଉଛି ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ବାସ୍ତବ ରାଜନୀତି ୧୯୯
— ର ନେତା ଅହିଂସାକୁ ଜୀବନର ବ୍ରତରୂପେ ମାନୁଥିବ ୨୨୬
— ର ସଫଳତା ଭଗବାନଙ୍କ ଉପରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ନିର୍ଭର କରେ ୨୩୧
— ସଂଗ୍ରାମ ଯଦି ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅହିଂସାକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି ଚାଲେ, ତେବେ ଭାରତ ସାରା-ପୃଥିବୀକୁ ତାର ଅତୀତ ଗୌରବ ଶିକ୍ଷା ଦେଇପାରିବ ୨୪୮
— ଓ ଆପୋଷ ସାଲିସ ୨୬୭
— ର ଦୁରୁପଯୋଗ ୨୭୨
— ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀରେ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇଯିବ ୨୭୭
— ବିନୟ ଶିକ୍ଷା ଦେବାପାଇଁ ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ ପ୍ରତିକାର ୨୭୯
— କରଦ ରାଜ୍ୟରେ ୨୮୦-୮୮
— ରାଜକୋଟରେ ୨୮୧
— ସଂଗ୍ରାମରେ ନିରାଶା ବା ଦୁର୍ବଳତାର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ ୨୮୨
— ର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଆମେ କଷ୍ଟ ସହି ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଓ ବିଶୁଦ୍ଧ ହେବା ୨୮୨-୮୩
— ରେ ବାହାଦୁରି ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ଲାଠିମାଡ଼ ଖାଇବା ନୁହେଁ ୨୮୩
— କରଦ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ଶାସକ ଓ ପରାମର୍ଶଦାତାମାନଙ୍କ ମନରେ ପ୍ରବଳ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛି ୨୮୪
— ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ୨୮୯
— ଓ ଅରଟ ବା ଚରଖା ମଧ୍ୟରେ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପର୍କ ୨୯୪
— କମିଟି ୨୯୧-୯୩

ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ନିଷ୍ଠାପର ରଚନାତ୍ମକ ଉଦ୍ୟମ ଓ ଅନ୍ୟାୟକାରୀ ପ୍ରତି ହୃଦୟରେ
ସଦିଚ୍ଛା ବିନା କାର୍ଯ୍ୟବରଣ ନାହିଁ ୧୯୭
— ଅସଲି ଓ ନକଲି ୩୦୨-୦୩
— ସାମାଜିକ ସଂସ୍କାରରେ ୩୩୨
— ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କର ମହତ୍ତ୍ୱ ୩୩୨-୩୩
— ବାଳୁତ କନ୍ୟା ବିବାହ ବିରୋଧରେ ୩୩୪-୩୬
— ବର୍ଣ୍ଣଭେଦ ଆଇନ୍ ” ୩୩୬-୩୭
— ର ବାଟ ଅପରାଧ ଲାଗି ୩୪୦-୪୧
— ଓ ସମାଜବାଦ ୩୪୧-୩୪୩
— ଦ୍ୱାରା ସମସ୍ତ ଯୋଗ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧିତ ହୋଇପାରେ ୩୪୩
ସବୁ ଲୋକେ ଅହିଂସା ନୀତିକୁ ବୁଝି ହଜମ କରସାରିଲେ ଯାଇ ଗଣ-
(ସତ୍ୟାଗ୍ରହ) ଆରମ୍ଭ କରାଯିବ, ଏହା ଅସମ୍ଭବ ଅଟେ ୩୫୪
— ଜେଲରେ ଅମାନୁଷିକ ବ୍ୟବହାର ବିରୋଧରେ ୩୫୮
— ଓ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ୩୬୪
— ଏବଂ ଓକିଲତି ୩୬୫
— ଗୁଣ୍ଡାମାନଙ୍କ ଆଗରେ ୩୭୩-୭୪
— ବୀରର ଭୂଷଣ ୩୭୪
— ନିୟମର ସାର୍ବଜନୀନ ପ୍ରୟୋଗ ସମ୍ଭବ ୩୭୫
— ହେଉଛି ଅହିଂସକ ନ୍ୟାଯ୍ୟ
ଲୋକମତ-ଗଠନର ଏକ ପ୍ରକ୍ରିୟା } ୩୭୫
— ହିଂସକ ପ୍ରତିରୋଧଠାରୁ ଏହା ଅଧିକ ଉଚ୍ଚକୋଟିର ୩୭୫
— ଜମି ବେଦଖଲ ସମ୍ପର୍କରେ ୩୭୫
— ର ସଫଳତା ପାଇଁ ସର୍ତ୍ତ ୩୭୬
— କୁ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତରେ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ନୀତିର ନିୟାମକ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବାର
ସମ୍ଭାବନା ୩୭୯
— ଓ ଅଭୟ ୩୮୧
— ବନାମ ଦୁରାଗ୍ରହ ୩୮୩
— ‘ଦୈବୀ ପ୍ରକୃତି’ ଅଟେ ୩୮୩
— ଦ୍ୱାରା ସମାଜ ସଂସ୍କାର ସମ୍ଭବ ୩୮୫
— ଏକ ଯଜ୍ଞ
— ଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରେମର ଚିହ୍ନ } ୩୮୬
— ଯୌଣି ଶକ୍ତି ୩୮୭

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଓ ସର୍ବୋଦୟ ୩୮୮
— ଓ ଆତ୍ମବଳ ୩, ୩୮୯
— ର ତତ୍ତ୍ୱ ଓ ପ୍ରୟୋଗ ୩୮୯
— ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଓ ସର୍ବୋତ୍ତମ ଶିକ୍ଷା ୩୯୦
— ଓ ନିର୍ଭୀକତା ୩୯୧
— କାମଧେନୁ ଓ ସଞ୍ଜୀବନୀ ବୃଟି ୩୯୪
— ରେ କଷ୍ଟସହିବା ଶୁଦ୍ଧ ତପସ୍ୟା ଅଟେ ୩୯୫
— ବଳସେଭିକନ୍କୁ ନୁହେଁ ୩୯୬
— ର ଅର୍ଥ ହେଉଛି "ଜୀବନ-ତତ୍ତ୍ୱ"ର ସନ୍ଧାନ ୪୦୧
— ରେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ବା ଶକ୍ତିର ସ୍ଥାନ ୪୦୪
— ହେଉଛି "ନାଁ" କହିବାର ନାମ ୪୦୫
— ର ଭିତ୍ତିରେ 'ପ୍ରାଣୀମାନେ ବିଶ୍ୱାସଯୋଗ୍ୟ' ୪୦୮
— ଓ ସିନ୍ଧୁ ପ୍ରଦେଶର ହିନ୍ଦୁମାନେ ୪୧୩
— ରେ ସହଯୋଗର ସୀମା ୪୧୪
— ହେଉଛି ସହସ୍ର ଶାଖାଯୁକ୍ତ ବଟବୃକ୍ଷ ତୁଲ୍ୟ ୪୩୩
— ହେଉଛି ଭାରତୀୟ ସଭ୍ୟତା ଓ ସଂସ୍କୃତିର ଅତୁଳ ଦାନ ୪୩୬
— ର ପ୍ରତିଜ୍ଞା-ପତ୍ର ୪୨୬, ୪୬୬-୬୮, ୫୦୨
— ଓ ଉପବାସ (ବିନୋବାଙ୍କ ସହ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ଆଲୋଚନା) ୪୮୨-୮୪
— ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ୫୧୨
— ର ତାଲିକା ୫୩୦-୩୬
— ଅହରହ ସତ୍ୟରେ ଦୃଢ଼ ରହିବା ୬୦୬
'ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ସପ୍ତାହ' (ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସପ୍ତାହ ମଧ୍ୟ ଦେଖନ୍ତୁ) ୮୧
ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସଂଘ (ଶାନ୍ତିସେନା ମଧ୍ୟ ଦେଖନ୍ତୁ) ୭୦
ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଓ କମିଟି ମଧ୍ୟରେ ମତଭେଦ ହେଲେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ୯
— ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କୁ ଅଧିକ ଆଇନ୍-ନିଷ୍ଠ ହେବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରେ ୧୬
— ନିଜର ଭାଇ ବିରୋଧରେ ଯାଇପାରିବ ନାହିଁ ୧୬
— ର ଯଥାର୍ଥ ଗୁଣ ଓ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଥିବା ଆବଶ୍ୟକ ୧୯
— ପୂର୍ଣ୍ଣ ମାତ୍ରାରେ ନ ହେଲେ ବି, ପ୍ରାୟ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ମାନବ ହୋଇଥିବ ୨୫
— ବନ୍ଦୀର ଆଚରଣ ୪୧-୪୩, ୫୫
— ମାନଙ୍କୁ ପକ୍କା ଅପରାଧୀମାନଙ୍କ ସହିତ ସମାନ ଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ କରାଯାଇ ନ ପାରେ ୪୩
— ବିନମ୍ର ଭାବରେ କଷ୍ଟବରଣ କରି ଜେଲ୍‌କୁ ଯାଏ ୪୫

ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ନିଜର ମୁଣ୍ଡ ଫାଟିବାକୁ ଦେଇ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଶାନ୍ତି ରକ୍ଷା କରିବ ୪୭
— ଗଚ୍ଛିତ ଧନକୁ କୃପଣ ପରି ବ୍ୟବହାର କରିବ ୫୨
— ର ଅର୍ଦ୍ଧେକ ବିଜୟ ଆତ୍ମଶୁଦ୍ଧି ଓ ତପସ୍ୟାରେ ନିହିତ ୫୨
— ସମ୍ପତ୍ତିର କ୍ଷତି ଏବଂ ମୃତ୍ୟୁ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିବ ୫୪, ୩୦୨
— ପାପ ଓ ପାପାଗ୍ରହୀ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟକୁ ଭୁଲିଯିବ ନାହିଁ ୫୩
— ର ବନ୍ଦୀରୂପେ ଜେଲଖାନାରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ୫୫
— ଦଳର ସଭ୍ୟରୂପେ ” ୫୫
— ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ସଂଘର୍ଷବେଳେ ” ୫୫
— ନିଜକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ସମର୍ପଣ କରିଦେବ ୫୭
— ର ଯୋଗ୍ୟତା ୬୪
— ଅନ୍ୟାୟକାରୀକୁ ଅଡ଼ୁଆରେ ପକାଇବ ନାହିଁ ୬୩
— ମନୁଷ୍ୟ-ସ୍ୱଭାବର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ସଦ୍‌ବୁଦ୍ଧି ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବ ୬୪
— ପାଇଁ ତାଲିମ ୬୭
— ନିଜର ଜୀବନକୁ ପାଣି ଛଡ଼ାଇ, ଅନ୍ୟକୁ ରକ୍ଷା କରେ ୬୮
— ର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଢାଲ୍ ଈଶ୍ୱର-ବିଶ୍ୱାସ ୬୯
— ର ସତତ ପ୍ରାର୍ଥନା ହେଉଛି ଯେ ତାହାର ନିଜର କରୁଣାର ଝରଣା ସଦା ପ୍ରବାହିତ ହେଉଥାଉ ୬୯
— ର ଦେହ ଓ ମନ ସୁସ୍ଥ ନ ଥିଲେ, ସେ ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ନିର୍ଭୟ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ ୭୦
— ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ବିଜୟ ହେଉଛି, ମେଣ୍ଢାଛୁଆ କଂସେଇଖାନାକୁ ଯିବାପରି ଜେଲଖାନା ଯିବାରେ ୧୫୫
— ବିନୟୀ ହୁଏ ୧୬୨
— ର ପ୍ରଥମ କାର୍ଯ୍ୟ ହେଉଛି ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟର ଔଚିତ୍ୟ ୧୬୮
— ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅନ୍ୟାୟର ପ୍ରତିକାର ପାଇଁ ବିଚାରାଳୟର ଆଶ୍ରୟ ନେବା ଅନୁଚିତ ୧୭୩
— କୁ ଦୁଃଖକଷ୍ଟ ଦେଉଥିବା ଲୋକକୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର ସନ୍ଦିଗ୍ଧ ଭାବରେ ଭଲ ପାଇବା ଉଚିତ ୧୭୩
— ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ, ଆତ୍ମଶୁଦ୍ଧି ଓ କଷ୍ଟସହିଷ୍ଣୁତା ଅବଲମ୍ବନ କରି ଅଭିଳଷିତ ସଂସ୍କାର ଆଣିବ ୧୭୪
— ଏ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ତାକୁ ଦୀର୍ଘକାଳ ଲାଗିବ ୧୭୪
— ନିର୍ଯ୍ୟାତନ ସହିବାକୁ ବାହାରି ପଡ଼େ ୧୭୪
— ହୃଦୟପରିବର୍ତ୍ତନ ମାଧ୍ୟମରେ (ପ୍ରତିପକ୍ଷର) ବିଚାର ବୁଦ୍ଧିକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରେ ୧୭୬

ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ୧୭୭-୮୨, ୨୯୨-୯୩
— ନିରପେକ୍ଷ ହେବା ବଡ଼ କଥା ୧୭୭
— ପ୍ରତିପକ୍ଷର ସ୍ଥାନରେ ନିଜକୁ ରଖି ବିଚାର କରେ ୧୭୯
— ର ବାଟ ଅତି ସରଳ ୧୮୩
— ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ଦୂର କରିବାକୁ ଚରମ ପନ୍ଥା ଗ୍ରହଣ କରିବ ୧୮୮
— ପ୍ରାର୍ଥନା, ଅନଶନ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶାରୀରିକ କ୍ଲେଶ ବରଣ କରି ନିଜକୁ ଅଧିକ ଶୁଦ୍ଧ କରେ ୧୮୯
— ଜେଲଦଣ୍ଡ, ସଂପତ୍ତି-ବ୍ୟାଜାପ୍ତି, ନିର୍ବାସନ ଓ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡକୁ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିବ ୧୯୫
— ଅହିଂସାର ବାଟ ଧରିବାକୁ ଯାଇ ଦୁନିଆସହ ସଂଗତି ବା ସଂପର୍କ ତୁଟାଇ ଦେଇପାରେ ୨୦୪
— ନିଜର ଯୋଗ୍ୟତାର ବା ଉତ୍କର୍ଷର ପ୍ରମାଣ ଦେବାର ବେଳ ଆସିଛି ୨୦୮
— ସର୍ବଦା ବିଜୟୀ ୨୧୧
— ସତ୍ୟ ଓ ଅହିଂସାକୁ ଏକମାତ୍ର ସାଧନରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ ୨୧୯
— ସାବରମତୀ ଆଶ୍ରମର ଦାଣ୍ଡୀ ପଦଯାତ୍ରାବେଳେ ଆଶ୍ରମର ଶୃଙ୍ଖଳା ମାନିଲେ ୨୨୧
— ଜେଲ୍ ବାହାରେ ଓ ଭିତରେ ସର୍ବଦା ବିଜୟୀ ୨୨୧
— ର ନିଜର ବଳ ବୋଲି କିଛି ନ ଥାଏ ୨୩୮
— ଯୋଦ୍ଧାର ମୃତ୍ୟୁରେ ସେମାନଙ୍କର ଦୁଃଖ କରିବାର କଥା ନୁହେଁ ୨୪୯
— ଆତଙ୍କ ପାଖରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇବ ନାହିଁ କିମ୍ବା ପ୍ରତିପକ୍ଷକୁ ଅସମ୍ମାନିତ କରି ତାକୁ ହୀନ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ ପାଇଁ ବାଧ୍ୟ କରିବ ନାହିଁ ୨୬୭
— ର ଆତ୍ମା ଉପରେ ଉତ୍ପୀଡ଼ନକାରୀ ପ୍ରଭୁତ୍ୱ କରିପାରେ ନା ୨୭୮-୭୯
— (ଅଭାବରେ ପଡ଼ିବାରେ ଆଶଙ୍କାରେ) ଆସନ୍ତାକାଲି ପାଇଁ ଚିନ୍ତିତ ହୁଏ ନାହିଁ ୨୭୯
— କେବଳ ଅଗତିର ଗତି ଭଗବାନଙ୍କ ଉପରେ ଆସ୍ଥା ରଖିଥାଏ ୨୮୧
— ବାହ୍ୟ ସାଧନ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ନାହିଁ ୨୮୨
— ଦୈନିକ କାର୍ଯ୍ୟର ବାସଗ୍ନ ଲେଖିରଖିବ ୨୯୨
— ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଜର ବଳକା ସମସ୍ତକୁ ଲଗାଇବ ୨୯୨
— କୁ କାହାର ବିରୋଧରେ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ୩୪୨
— ନିଜର ତଥାକଥିତ ବିରୋଧୀ ବା ଶତ୍ରୁଠାରେ କୌଣସି କଥା ଲୁଚାଏ ନାହିଁ ୩୪୪
— ଭଗବାନଙ୍କର ନାମ ନେଇ ସର୍ବସ୍ୱ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥାଏ ୩୫୫
— ସ୍ୱତଃ-ସ୍ଫୂର୍ତ୍ତିଭାବରେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କରିବାର କଳା ଆୟତ୍ତ କରିଥାଏ ୩୫୭
— ର ମୂଳ ଲକ୍ଷଣ ବୈରିତା-ବର୍ଜନ ୩୮୬

ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଆଦେଶ ୩୯୯-୪୦୦
— ଓ ବୀମାପତ୍ର (life insurance) ୪୦୯
— ମାନଙ୍କର ତାଲିକା (ଡାଣ୍ଡି ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଯେଉଁମାନେ ସାବରମତୀ ଆଶ୍ରମରୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ସହ ପଦଯାତ୍ରାରେ ଯାଇଥିଲେ) ୬୧୮-୨୧
— ମାନଙ୍କର ତାଲିକା (ଯେଉଁମାନେ ୧୯୩୦ର ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଉତ୍କଳରେ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଜେଲ ଯାଇଥିଲେ) ୬୨୨-୨୯
"ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ" (ଏକ ହାତଲେଖା ପତ୍ରିକା) ୪୨୯

ସତ୍ୟନାମ୍—କଂଗ୍ରେସ ପକ୍ଷରୁ ନିଯୁକ୍ତ ଇନ୍‌କ୍ୱାରୀ କମିଟିର ସମ୍ପାଦକ ୪୫୨
ସନ୍ଧଆର (ଏକ ସ୍ଥାନ) ୨୩୪
ସବିନୟ ଅବଜ୍ଞା ୧୫୭, ୩୯୭
ସମର୍ପଣ, ପୂର୍ଣ୍ଣ ୫୭
ସମାଜବାଦ ୩୪୨
ସରକାର, ନଳିନୀ ରଞ୍ଜନ ୫୨୭
ସରକାରୀ ବିଦ୍ୟାଳୟ ବର୍ଜନ ୧୪୭
" ଚାକିରୀ " ୫୨୪
ସରସୀ (ସ୍ଥାନ)ରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ୫୨୭
ସରଭାଇ, ଅମ୍ବାଲାଲ ୪୨୧
ସରୋଜିନୀ ନାଇଡୁ ୨୪୨, ୫୦୩
ସହ-ବିବାହ ୧୭୦
ସହ-ଭୋଜନ ୧୭୦
ସାନେକଶ୍ରୀ ୫୦୪, ୫୩୪
ସାପ୍ରୁ, ସାର୍ ତେଜ ବାହାଦୁର ୯୮, ୫୦୪, ୫୧୯, ୫୨୮
ସାବରକର ୫୨୮
ସାବରମତୀ ୧୦୮, ୫୧୬, ୫୩୮
ସାମାଜିକ ବାସନ୍ଦ ୧୨୮-୨୯
ସାମରିକ ଆଇନ୍ ୪୩୮
ସାମୂହିକ ଅହିଂସା ୪୯୭
" ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ୨୪୭
ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଏକତା ୩୨୧, ୩୪୭
" ସଂଘର୍ଷ ବେଳେ ସବିନୟ ପ୍ରତିରୋଧୀର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ୫୭
ସମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ନିର୍ଣ୍ଣୟ (Communal Award) ୫୦୭
ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ପଣ୍ୟ ବର୍ଜନ ୧୨୭-୨୮
ସାରଥା (ଗ୍ରାମ) ୬୨୭
ସାଲନ୍ଦୀ (ନଦୀ) ୬୨୪, ୬୩୦
ସାହା, ନିରଞ୍ଜନ ୬୨୮
" ପୂର୍ଣ୍ଣିଭାଇ ୬୧୯
" ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ୬୨୯
" ଭୋଳାନାଥ ୬୨୯
ସିଂହ, ସୁଲତାନ ୬୧୯
ସିଗାରେଟ୍ ପିଇବା/ଟାଣିବା ୩୫୮
ସିଙ୍ଗାପୁର ୫୧୮
ସିଙ୍ଗପୁର ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ୫୩୪
ସିଖଆନ୍ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ଅଛି ୧୭୫
ସିଂହ, ଭଗତ୍ ୨୭୨
" ଶାର୍ଦ୍ଦୁଳ ୧୯୮
" ସତ୍ୟେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରସନ୍ନ ୪୭୪
ସୀନ୍ ଫୀନ୍ ୯୨, ୧୧୫
ସୀମାନ୍ତ ପ୍ରଦେଶ ୩୨୨
ସୁଇଜରଲ୍ୟାଣ୍ଡ ୩୫୨
ସୁଧନ୍ୱା ୧୮୨
ସୁପ୍ରିମ କୋର୍ଟ "ଭାରତ ରକ୍ଷା" ଆଇନ୍ ଦ୍ୱାରା ଗିରଫକୁ ଅବୈଧ ଘୋଷଣା କଲେ ୫୨୮

ସୁବାନୀ, ଶ୍ରୀ ଉମର ୪୨୯
ସୁବ୍ରହ୍ମଣ୍ୟନ୍ ୬୨୦
ସୁମଙ୍ଗଲ ପ୍ରକାଶ ୬୨୦
ସୁରେନ୍ଦ୍ର ଜୀ ୬୨୨
ସୁଭାଷ ବାବୁ ୪୧୧,୪୧୨
‘ସୁମନ’, ରାମନାଥ ୫୩୭, ୫୪୨
ସୁରଟ ଜିଲ୍ଲା ୨୬୫
ସୂତାକଟା ୧୫୧
" ଆଉ ଲୋପ ପାଇବ ନାହିଁ ୫୮୫
ସେନ୍, କେଶବ ୨୩
ସେନ୍‌ଗୁପ୍ତ, ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ୨୪୫
ସେବକମାନେ, କଂଗ୍ରେସର ୩୪୭
ସୋମ ଭାଇ ୬୧୯
ସୋଲାପୁର ୫୦୩
ସୌକତ ଅଲି ୨୩୯, ୪୬୫
ସ୍କୁଲ-କଲେଜ ବର୍ଜନ ୧୧୦, ୧୨୩, ୧୩୪, ୨୫୯
ଷ୍ଟେଟସ୍ ମ୍ୟାନ୍ (ଖବର କାଗଜ) ୨୮୭
ଷ୍ଟ୍ରା (ଷ୍ଟ୍ରା)ଙ୍କ ମ୍ୟାନ୍ ସାର୍ ଜେ ଟି. ୬୦୭,
ସ୍ତ୍ରୀ ଜାତିର ପ୍ରଗତିର ବାଧକ ପ୍ରଥା ଗୁଡ଼ିକ ଓ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଉଠାଇ ଦେବାର ଆବଶ୍ୟକତା ୬୦୪
ସ୍ତ୍ରୀ ନରକର ଖଣି ନୁହେଁ, ଜଗଜ୍ଜନନୀ ୫୭୨
ସ୍ତ୍ରୀ ଶିକ୍ଷା ୬୦୩-୦୪
ସ୍ମଟ୍‌ସ୍, ଜେନେରାଲ ୮, ୨୧, ୮୮, ୧୫୨, ୪୩୨
ସ୍ମିଥ୍, ବସୱର୍ଥ ୧୧୭, ୪୫୫
ସ୍ମିଣ୍ଡା ୪୫୪
ସ୍ଲୋକାମ୍ବ, ଜର୍ଜ ୫୦୪
ସ୍ୱଦେଶୀ, ଯତ୍ରଯତ୍ର, ୧୦୫, ୧୦୭, ୧୫୭, ୪୩୯, ୪୫୪, ୪୯୩, ୫୮୧-୮୭,
ସ୍ୱରାଜ ଶାସନରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହର ଆବଶ୍ୟକତା ନଷ୍ଟହୁଏ ପଡ଼ିବ ୨୩
ସ୍ୱରାଜ ସତ୍ୟକୁ ବାଦ୍ ଦେଇ ମିଳିଲେ ତାହା ନକମା ହେବ ୩୮୪
" ଅନାୟାସଲବ୍ଧ ହେଲେ, ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରଭାବହୀନ ହେବ ୩୯୨
" ପୂର୍ଣ୍ଣ ୨୫୯, ୪୯୮
" ପ୍ରାପ୍ତିର ଏକମାତ୍ର ସାଧନ ସତ୍ୟ ଓ ଅହିଂସା ୨୧୯
ସ୍ୱାଧୀନତା, ଅହିଂସା ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟ ଉପାୟରେ ଏ ଦେଶରେ ହାସଲ କରିବା ଅସମ୍ଭବ ୩୨୨
ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଁ ବ୍ୟାକୁଳ ଜାତିକୁ ସର୍ବସ୍ୱ ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ହେବ ୨୪୯
ସ୍ୱାଧୀନତା ଦିବସ (ତା ୨୬ ଜାନୁଆରୀ, ୧୯୩୦ରେ ପ୍ରଥମେ ପାଳିତ) ୪୯୮-୯୯
ସ୍ୱାମୀ ଆନନ୍ଦ ୨୫୪
ସ୍ୱାୟତ୍ତ ଶାସନ, ଔପନିବେଶିକ ୬୧୨
ସ୍ୱେଚ୍ଛା-ସେବକ, ସେବିକା ୨୩୦, ୨୬୮, ୩୨୪

ହ

ହକିମ ଅଜମଲ ଖାଁ ୧୦୮
ହରକରେ, ଗୋବିନ୍ଦ ୬୧୯
ହରଖ ଜୀ ୬୧୮
ହଣ୍ଟର, ଲର୍ଡ଼ ୭, ୧୦
" କମିଟି ୧୦୧
ହଠ-ଯୋଗ ୬୦
ହତ୍ୟା କରିବା ଆମର ବାଟ ନୁହେଁ ୩୨୬
ହରତାଳ ୧୨, ୧୩, ୮୭
ହରତାଳ ଓ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ୨୩

ହରତାଳ ଓ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ
ପ୍ରଭେଦ ୧୩
" ରେ ଧାର୍ମିକ ଭାବନା ୪୦୦
"ହରିଜନ" ଶବ୍ଦ ସୃଷ୍ଟି ୫୦୮
ହରିଜନ (ପତ୍ରିକା) ବନ୍ଦ ହେବାର
ନିଷେଧାଜ୍ଞା ୨୮୯
ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର ୩୯୮, ୪୦୦
ହର୍ଣ୍ଣିମ୍ୟାନ୍, ମିଷ୍ଟର, ୪୦୦, ୪୦୧, ୪୨୭
୪୩୩, ୪୩୮
ହସମୁଖ ରାମ ୬୧୯
ହାଉସ୍ ଅଫ୍ କ'ମନ୍ସ ୫୧୧
ହାତବୁଣା ଲୁଗା ୧୧୦
ହାର୍ଡ଼ିଞ୍ଜ, ଲର୍ଡ଼ ୧୪୫, ୪୦୩
ହିଗ୍ନେଲ୍ ୪୩୪
ହିଙ୍ଗରାଣୀ, ଆନନ୍ଦ ୬୨୦
ହିନ୍ଦ୍ ସ୍ୱରାଜ (ବହି) ୪୨୮, ୪୩୭
ହିନ୍ଦୁ ମହାସଭା ୪୮୨
ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ଏକତା, ସଂପର୍କ ୮୦,
୧୧୦, ୧୧୨, ୩୪୭, ୩୮୫, ୪୫୪
ହିନ୍ଦୁର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ଗୋସେବା ଓ
ଗୋହତ୍ୟା-ନିବାରଣ ସଂପର୍କରେ ୫୯୭-୯୮
ହିରଙ୍କରୂର ଗ୍ରୁମ୍ପୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ୫୩୪
ହିସାବ, ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ରଖିବେ ଓ
ହିସାବରେ ଶୁଦ୍ଧତା ୨୩୦, ୨୫୨, ୩୨୫
ହିଂସାର, ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଆଦୌ
ସ୍ଥାନ ନାହିଁ ୧୮୮
" ଲୋକଙ୍କ ଆତ୍ମ ଓ ସରକାରଙ୍କ
ଆତ୍ମ ସମ୍ମାନରୂପେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ୨୪୯
,, ପାପ ପ୍ରତି ୫୬୭
ହୀରାଲାଲ (ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ) ୨୫୨
ହୁସେନ୍, ୟାକୁବ୍ ୪୫୯
ହୃଦୟ-ପରିବର୍ତ୍ତନ ୧୫୩, ୧୬୩, ୧୬୭,
୨୧୧, ୩୨୦, ୩୨୧
ହୃଦୟକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିବାର ପ୍ରଣାଳୀ
ହେଉଛି ଜନମତ ଜାଗ୍ରତ
କରିବା ୧୬୭
ହୋତା, କୃପାସିନ୍ଧୁ ୬୨୭, ୬୩୦
ହୋ'ମ୍ ରୁଲ୍ (ବହି) ୫, ୧୪୯
ହୋ'ମ୍ସ, ମିଷ୍ଟର ୧୪୯
ହ୍ୟାମ୍ପଡନ୍ ୯୧

BOOKS BY MAHATMA GANDHI

Published by NAVAJIVAN Publishing House,

AHMEDABAD—14

Name of the book		Pages	Price
1. In Search of the Supreme	Vol. I	389+xx	Rs. 5-00
	Vol. II	344+xx	Rs. 5-00
	Vol. III	356+xvi	Rs. 5-00
2. My Religion		160+xii	Rs. 2-00
3. My God		59	Rs. 0-50
4. Non Violence in Peace and War			
	Vol. I	519+xv	Rs. 7-00
	Vol. II	393+xvi	Rs. 5-00
5. Nature Cure		74+viii	Rs. 0-75
6. Khadi : Why & How		244+xii	Rs. 3-00
7. Diet & Diet Reforms		177+xii	Rs. 2-00
8. Hindu Dharma		395+xvi	Rs. 4-00
9. From Yeravda Mandir		67+8	Rs. 0-37
10. Women		111+viii	Rs. 1-00